BIBLIOTECA NAZIONALE VITTORIO EMANUELE
12
18 G
13
14-24.h.8

IACOBI ZABARELLAE PATAVINI, DE REBVS NATVRALIBVS LIBRI XXX.

Quibus quæſtiones, quæ ab Ariſtotelis interpretibus hodie tractari ſolent, accuratè diſcutiuntur.

AD SANCTISSIMVM SISTVM V. PONT. MAX.

Cum triplici Indice, vno Librorum, altero Capitum omnium librorum, tertio Rerum omnium notatu dignarum, quæ toto volumine continentur.

CVM PRIVILEGIIS.

VENETIIS, M. D. X C.
Apud Paulum Meietum Bibliopolam Patauinum.

BEATISSIMO
DOMINO NOSTRO
SISTO QVINTO
PONT. MAX.

SOLEBANT olim veteres illi Romani non prius fruges deguſtare, quàm primitias ſacerdotibus libandas præbuiſſent, & hac ratione, etſi vera religione deſtituti erant, omnium tamen rerum authorem, & naturæ parentem Deum ſe modo aliquo agnoſcere ſignificabant. Quid igitur Chriſtiani nominis hominibus agendum eſt, Beatiſſime SISTE PONT. MAX. qui & verum Deum colunt, & innumerabilia ab eo beneficia in hac vita recipiunt, & multo etiam maiora expectant in futura? Vtique nobis non ſolùm primitias terrenarum frugum, ſed quicquid noſtrum appellare conſueuimus, diuitias, honores, ſtudia, liberos, vitam denique ipſam, & quicquid ipſi ſumus, id omne liberaliſſimo, ac noſtri amantiſſimo datori Deo acceptum re-

ferre, ac deuouere conuenit. Hoc ego dies noctesque, vt debeo, cogitans, quum omnem ætatem meam, quæ iam ſextum ſupra quinquageſimum annum ſuperauit, in Philoſophiæ ſtudia impenderim, & Ariſtotelis libris publicè in hac Patauina Academia interpretandis ſex & viginti annos iugem operam nauauerim, ſi quid in ijs ſtudijs, atque in eius muneris functione aſſiduis laboribus, vigilijsq́; profeci, quod quàm ſit exiguum ſentio, id totum non viribus ingenij mei, ſed diſtributori omnium officiorum Deo attribuendum, meque in eius parui talenti diſpenſatione miniſtrum, non dominum eſſe conſtanter exiſtimaui. Id me mouit, vt hoc naturalium librorum volumen, quod ad vniuerſam fermè Ariſtotelis naturalem Philoſophiam explanandam in ſtudioſorum vſum edere conſtitui, primum ad te omnium ſupremum Sacerdotem deferrem, vt quemadmodum omnia mea ſtudia, omnemq́; in ijs profectum meum iampridem illuminatori mentium Deo accepta retuli, atque deuoui, ita hos laborum meorum fructus tibi CHRISTI veri DEI apud nos Vicario reuerenter offerrem, & conſecrarem. Hoc equidem iam tertio ab hinc anno cogitabam, quando libellum de Naturalis ſcientiæ conſtitutione tanquam huius magni voluminis exiguam partem in publicum proferre ſtatuebam; ſed veritus, ne gentilium more primitias tantum offerre velle viderer, & indignam ratus tua magnitudine paruitatem libri, qui non vt opus integrum, ſed vt magni operis exordium ederetur; tunc ſatis habui illum Illuſtriſſimi, ac ſummæ ſpei adoleſcentis Alexandri Peretti Cardinalis, nepotis tui patrocinio commendare, tanquam deuotionis meæ pignus, donec totum abſolutum opus tuo conſpectu dignius redderetur. Hoc igitur vt fortunarum iudicandum eſt, quòd ei hoc tempore in lucem exire contigerit, quo nactum ſit te orbi regendo præfectum à Deo Pontificem, tum Philoſophum ſapientiſſimum, maximumq́; Philoſophorum fautorem, tum Chriſtiana pietate, vitæq́; integritate, & omni virtutum genere cumulatiſſimum, à quo nunc Chriſtiana Reſpub. expurgatam ſe omni ſcelere non abſque admiratione confitetur, & gloriatur. Fortunatiſſimum erit, ſi à te hilariter exceptum, dignumq́; tuo fauore redditum fuerit, impar quidem illud præ ſua, authorisq́;

humi-

humilitate dignitati tuæ, & cum ea minimè comparablie, ſed à tua tamen ſanctitate non contemnendum; quum illius vicibus apud nos fungaris, qui ſe humilia omnia benigno vultu reſpicere palàm profeſſus, ea ſe elaturum, & ſublimia redditurum pollicitus eſt. Hac ego opinione, ac ſpe ductus, Tuæ Beatitudini hos ſtudiorum meorum fructus dedico, atque conſecro, aliosq; omnes, qui à me fortaſſe edentur: etenim, vt opto, ita & ſpero te diu apud nos futurum ſuperſtitem, idq; Deum Opt. Max. ad totius Chriſtianæ Reip. ſalutem, & felicitatem eſſe iuſſurum. quod vt velit, eum toto corde precari, atque orare nunquam deſinam. Vale.

Patauij Pridie Cal. Octobris. M D LXXXIX.

Humillimus ſeruus

Iacobus Zabarella.

ILLVSTRISS.MO ATQ. EXCELLENTISS.MO

ALBERTO BADVARIO

SERENISS. REIP. VENETAE

apud Siſtum V. Pont. Max. Oratori

IACOBVS ZABARELLA S. P.

REs omnes, Alberte Excellentiſſime, quas mundi complectitur vniuerſitas, eo diſpoſitæ inter ſe ordine conſpiciuntur, vt maxima minimis non cohæreant, ſed ſumma ad infimas interuentu, & quaſi miniſterio aliarum, vt Plato dicebat in Sympoſio, vim ſuam, actionemq́; tranſmittant. Et Deus quidem Opt. Max. qui ob ſua infinitatem ὑπεροχας nullo nec coercetur, nec excluditur loco, omnia, quemadmodum de ſole inquit Homerus, & audit, & intuetur, nos tamen & huiuſmodi rerum ordinis, & noſtræ nobis humilitatis atque indignitatis conſcij cum maxime illum exoratum cupimus noſtra beatis mentibus vota commendamus, vt illarum interpoſito fauore digniora quodammodo effecta faciliorem ad Deum aditum melioresq́; exitus conſequantur. Maximus ſupremusq́; omnium in Eccleſiaſtica Chriſti Hierarchia Romanus Pontifex eſt: Sixtus vero qui nunc Pontificatum gerit iure optimo Maximus inter maximos exiſtimatur, quippe qui ad ea, quæ ſummæ in terris dignitatis propria ſunt ornamenta, tot ac tanta ingenij, doctrinæ, pietatis, iuſtitiæ, prudentiæ, ceterarumq́; omniũ virtutũ decora adiunxit, vt neminem vel recens hominum memoria, vel priſca litterarum monumenta commendent, in quo tanta cum Chriſtiani nominis exiſtimatione fulſerit ad hunc diem Pontificia Maieſtas. Huic ego meum Naturalium librorum volumen, rem ſcilicet minimam Principi maximo conſecraui, & quando me cum ingraueſcens ætas, tum publici muneris functio abeſſe hoc tempore à patria non permittunt, in Franciſcum filium, qui iſthic iam tertium annum ſub viris optimis ſocietatis Ieſu philoſophia, probisq́; moribus imbuitur, huiuſce mei tradendi muneris prouinciam reclinaui. qui vero auderet adoleſcens humilis ad tanti Principis conſpectum accedere, cuius dignitatẽ vel ipſi potentiſſimi Reges maxime reformidãt? Erat igitur mihi prouidendũ, vt patronus illi aliquis auctoritate, & beneficentia præcellens non deeſſet, cuius præſidio fultus demandato ſibi munere non inepte defungeretur. In te vero vnum, Alberte Illuſtriſſ. omnem defixi ſtatim animi cogitationẽ, nam quod pertinet ad auctoritatem, tu primum is es, qui ob eximium generis ſplendorem, ſingularem prudentiã, admirabilem dicendi vim, diuinam ſapientiam apud omnes Chriſtianos Principes, quos patriæ nomine Legatus ampliſſimus adiſti, immortalem tibi gloriam comparaſti; deinde, quod percommodum accidit, nunc eiuſdem legationis munus apud Pont. Max. obis, ea dexteritatis atq. eloquentiæ fama, vt qui ab illo te libentius audiatur, nullus omnino ſit. Quod verò ad beneficam ſpectat animi voluntatem, tu quidem in nullum hominũ genus non ſemper te εὐεργετικώτατον oſtendiſti, in me verò quã prona ſis beneuolentia, plurima, eaq́; præclariſſima teſtantur indicia, ex quo enim ego te in hac vrbe egregiam philoſophiæ ſtudijs operam dantem æquè amare, ac colere inſtitui, tu inde me nunquam fouere, atque ornare deſtitiſti. Ad te igitur tamquam ad æditumm aliquem, qui Franciſco filio, ac muneri, qualecumq́; eſt, meo auguſtiſſimi templi aditum pateſaciat, fidenter confugio, orans, atque obſecrans te quo maiore poſſum ſtudio, vt vtriuſque tanti numinis concilies beneuolentiam, qua in re & à te ipſo, qui de me, meisq́; cohoneſtandis ſemper cogitaſti, minime diſceſſeris, & in eam familiam immortale beneficium contuleris, quæ cum pro Sereniſſima Venetorum Rep. vitam ſemper libentiſſime profuderit, præter ea quæ hactenus accepit ornamenta, hanc quoque ab ampliſſimo eiuſdem Reip. Senatore propenſi animi ſignificationem expectat. Vale.

Patauij, Pridie Cal. Octobris M D LXXXIX.

INDEX LIBRORVM, SIVE TITVLORVM CVIQVE LIBRO HVIVS VOLVMINIS PRÆFIXORVM.

DE naturalis ſcientiæ conſtitutione Liber vnus pag.
De prima rerum materia libri duo, primus quidem pag. 91
Alter autem pag. 119
De Natura liber vnicus — pag. 159
De Inuentione æterni Motoris liber vnus pag. 174
De Natura Cæli liber vnus — pag. 186
De Motu ignis in orbem liber vnus pag. 201
De Motu grauium & leuium libri duo: prior pag. 213
Alter verò pag. 238
De Conſtitutione Indiuidui liber vnus pag. 260
De communi rerum generatione, & interitu liber vnus pag. 274
De Reactione liber vnus pag. 296
De Miſtione liber vnicus pag. 315
De Qualitatibus elementaribus libri duo, vnus quidem pag. 336
Alter autem pag. 394
De Regionibus äëris libellus pag. 378
De Calore cæleſti liber vnus pag. 389
De Miſti generatione & interitu libri tres,
Primus pag. 407
Secundus pag. 426
Tertius pag. 459
De Facultatibus Animæ liber vnicus pag. 479
De Partitione Animæ pag. 509
De Accretione & Nutritione pag. 535

De

De Senſu agente pag. 582
De Viſu libri duo: prior quidem pag. 600
Alter verò pag. 623
De Mente humana liber vnicus pag. 641
De Speciebus intelligibilibus liber vnus pag. 685
De Mente agente liber vnicus pag. 704
De Ordine intelligendi liber vltimus pag. 729

IACOBI

INDEX
CAPITVM OMNIVM,
QVAE IN SINGVLO
QVOQVE LIBRO EXPLICANTVR.

Libri de naturalis ſcientiæ conſtitutione, Capita 42.

CONSILII ratio. Cap. 1. pag. 1
De ſubiecto totius ſcientiæ naturalis opinio vera. Cap. 2. pag. 2
Hic plures aliorum ſentẽtiæ ad bonũ ſenſum trahuntur. Cap. 3. p. 5
Confutatio ſententiæ illorum, qui aliquod naturali corpore communius ſubiectum ſtatuerunt. Cap. 4. pag. 7
Confutatio ſententiæ illorum, qui aliquod naturali corpore anguſtius ſubiectum ſtatuerunt. Cap. 5. pag. 8
Definitio ac partitio ſcientiæ naturalis. Cap. 6. pag. 11
De ſubiecto librorum Phyſicæ auſcultationis. Cap. 7. pag. 13
Diuiſio librorum Phyſicæ auſcultationis. Cap. 8. pag. 14
De primo libro Phyſicorum, & eius connexu cum ſecundo. Cap. 9. pag. 15
Quòd corpus naturale non ſit commune vniuocum, ſed analogum. Cap. 10. p. 16
Quomodo duo priores libri Phyſicorum ſit de principijs. Cap. 11. pag. 18
De ſex poſterioribus libris Phyſicæ auſcultationis. Cap. 12. pag. 21
De ſede librorum de Cęlo, & de eorum ſubiecto verá ſententia. Cap. 13. pap. 26
Sententia Alexandri de ſubiecto librorum de Cœlo. Cap. 14. pag. 28
Dictæ ſententiæ confutatio. Cap. 15. pag. 29
Quomodo verè dici poteſt ſubiectũ in libris de Cęlo eſſe mundum. Cap. 16. p. 30
Quod melius ſit dicere ſubiectum corpus ſimplex, quàm mundum. Cap. 17. p. 32
Solutio argumentorum pro Alexandro adductorum. Cap. 18. pag. 33
Aliæ aliorum ſententiæ de ſubiecto librorum de Cœlo. Cap. 19. pag. 35
De ſubiecto, & de loco librorum de generatione, & interitu aliorum ſententiæ, earumque reprobatio. Cap. 20. pag. 36
De ſubiecto lib. de generatione ſententia propria, eiusq; declaratio. Cap. 21. p. 38
Difficultates contra prædictam ſententiam, & earum ſolutio. Cap. 22. pag. 40
Ratio ordinis lib. de Cęlo, & lib. de generatione, & difficultatũ ſolutio. C. 23. p. 42
De ſubiecto, & loco trium librorum Meteorologicorum. Cap. 24. pag. 46
De ratione ordinis, & inſcriptionis librorum Meteorologicorum. Cap. 25. p. 51
De ſubiecto quarti libri Meteorologicorum plures aliorum ſententiæ cum ipſarum confutatione. Cap. 26. pag. 52
De ſubiecto quarti Meteorologici opinio vera, & reſponſio ad argumenta contraria. Cap. 27. pag. 53
De loco quarti Meteorologici. Cap. 28. pag. 54
De inſcriptione quarti Meteorologici. Cap. 29. pag. 55
De foſſilibus, & metallis, eorumq; tractatione. Cap. 30. pag. 56
Partitio totius tractationis de animantibus. Cap. 31. pag. 60
Diuiſio, & ordo omnium librorum de animalibus iuxta propriam opinionem. Cap. 32. pag. 61
Qualis debeat eſſe tractatio de ſanitate & morbo in ſcientia naturali, Ca. 33. p. 67
Comparatio librorum de hiſtoria animalium cum reliquis libris de Animalibus. Cap. 34. pag. 69.
Latinorum opinio de loco librorum de Anima, & eius reprobatio. Cap. 35. p. 72

Solutio dubij quòd Ariſtoteles de eadem re ſæpius agere videatur & aliorum dubiorum ad ordinem pertinentium. Cap. 36. pag. 74
Nonnullorum opinio de loco librorum de generatione animalium, & eius confutatio. Cap. 37. pag. 77
Quodnam ſit ſubiectum ſtatuendum in orationibus; & in ſingulis libris de animalibus opinio propria. Cap. 38. pag. 80
Opinio illorum, qui dicunt ſubiectum in lib. de anima eſſe animam, & eius confutatio. Cap. 39. pag. 81
Opinio illorum, qui dicunt ſubiectum in lib. de anima eſſe animal, & eius confutatio. Cap. 40. pag. 85
De Plantis, & earum tractatione. Cap. 41. pag. 87
De perfectione ſcientiæ naturalis, ac de eius ordine. Cap. 42. pag. 89

Libri Prioris, de prima rerum materia, Capita 15.

PRoœmium operis. Cap. 1. pag. 91
De duobus principijs contrarijs. Cap. 2. pag. 91
De inuentione primæ materiæ. Cap. 3. pag. 92
De modis, quibus ad primæ materiæ cognitionem duci poſſumus, opiniones aliorum. Cap. 4. pag. 93
Declaratio veræ ſententiæ de cognitione materiæ. Cap. 5. pag. 94
De duabus primæ materiæ notionibus. Cap. 6. pag. 97
De priuatione, & de priuationis ac negationis diſcrimine. Cap. 7. pag. 99
De priuatione ad materiam relata. Cap. 8. pag. 103
De potentia materiæ quid ſit. Cap. 9. pag. 104
De duplici materiæ potentia. Cap. 10. pag. 108
Quomodo potentia vniuerſalis ad materiam ſe habeat in prima notione acceptam. Cap. 11. pag. 109
Dubia aduerſus ea, quæ dicta ſunt: & eorum ſolutiones. Cap. 12. pag. 111
Quomodo potentia vniuerſalis ad materiam ſe habeat in ſecunda notione acceptam. Cap. 13. pag. 114
De potentia particulari quomodo ad materiam ſe habeat. Cap. 14. pag. 116
Quænam potentia actui opponatur. Cap. 15. pag. 117

Secundi libri, de prima rerum materia, Capita 21.

SEntentia Scoti de actu entitatiuo materiæ, & eius argumenta. Cap. 1. pag. 119
Confutatio opinioni Scoti. Cap. 2. pag. 120
Declaratio quarundam diſtinctionum ad omnes ſoluenda difficultates. Cap. 3. pag. 125
Collectio totius veritatis quinque aſſertionibus. Cap. 4. pag. 126
Solutio argumentorum Scoti. Cap. 5. pag. 127
Contrariæ ſententiæ de prima materia an ſit per ſe quanta. Cap. 6. pag. 129
Argumenta Thomæ aduerſus opinionem Auerrois de quantitate interminata. Cap. 7. pag. 130
Argumenta pro Auerroe ad comprobandã quantitatem interminatam. Cap. 8. pag. 131
Sententiæ Auerrois declaratio & confirmatio. Cap. 9. pag. 133
Reprobatio praui ſenſus Auerroi à nonnullis attributi. Cap. 10. pag. 134
Solutio argumentorum pro Thoma adductorum. Cap. 11. pag. 135
An prima materia ſit corpus de genere ſubſtantiæ, opiniones variæ. Cap. 12. pag. 140

Argu-

Argumenta illorum, qui dicunt primam materiam eſſe corpus pro formam corporeitatis æternam. Cap. 13. pag. 140
Dictæ ſententiæ impugnatio. Cap. 14. pag. 141
Argumenta Ioannis Grammatici ad probandum, quòd prima materia ſit trina ipſa dimenſio. Cap. 15. pag. 144
Argumenta contra Ioannem ad probandam primam materiam ſecundum ſe non eſſe corpus, quæ eſt communis opinio. Cap. 16. pag. 145
Propriæ ſententiæ declaratio, & comprobatio. Cap. 17 pag. 146
Eiuſdem ſententiæ confirmatio ex plurium antiquorum Philoſophorum authoritate. Cap. 18. pag. 148
Diſtinctio trium acceptionum corporis, & cuiuſdam dubij ſolutio. Cap. 19. p. 153
Solutio omnium argumentorum pro aliorum opinionibus adductorum. Cap. 20. pag. 154
Epilogus omnium, quæ de prima materia dicta ſunt. Cap. 21. pag. 157

Libri de Natura, Capita 9.

QVid ſit natura. Cap. 1. pag. 159
An natura ſit principium motus actiuum, an paſſiuum, opinio Auicennæ, & eius confutatio. Cap. 2. pag. 160
Opinio Simplicij cum argumentis. Cap. 3. pag. 160
Confutatio ſententiæ Simplicij quòd anima non ſit natura. Cap. 4. pag. 162
Confutatio opinionis Simplicij quod natura ſit principium motus paſſiuum tantum. Cap. 5. pag. 163
Quod natura ſit principium motus tum actiuum, tum paſſiuum, & quid vtrunque ſit. Cap. 6. pag. 164
Quæ ſit natura, & quomodo materia, & quomodo forma ſit natura. Cap. 7. p. 165
Obiectiones aliquorum aduerſus ea, quæ dicta ſunt, & earum ſolutio. C. 8. p. 168
Solutio argumentorum & pro Auicenna, & pro Simplicio adductorum. Cap. 9. pag. 171

Libri de inuentione æterni Motoris, Capita 7.

AN ad inueniendum dari ſubſtantias à materia abiunctas, alio medio uti poſſimus, quàm motu. Cap. 1. pag. 174
An ex ſolo æterno motu poſitæ demonſtrari ſubſtantiæ à materia abiunctę, an etiam ex motu abſolute. Cap. 2. pag. 175
An demonſtrare æternos motores ex æterno motu pertineat ad naturalem, an ad primum philoſophum, opinio aliquorum cum eorum argumentis. Cap. 3. pag. 177
Opinio Auerrois quòd ad ſolum naturalem pertineat probare motorem æternum, & eius argumenta. Cap. 4. pag. 178
Veritatis declaratio. Cap. 5. pag. 179
Quòd demonſtratio ſit nominanda à medio: & reiectio defenſionis aduerſariorum. Cap. 6. pag. 182
Reſponſio ad argumenta aduerſariorum. Cap. 7. pag. 183

Libri de natura Cœli, Capita 11.

DIcendorum propoſitio. Cap. 1. pag. 186
Variæ opiniones de materia Cęli cum argumentis Thomæ & Aegidij. Cap. 2. pag. 187

Communis confutatio ſententiæ Thomæ, & Aegidij. Cap.3. pag.188
Propria confutatio opinionis Thomæ. Cap.4. pag.190
Propria confutatio opinionis Aegidij. Cap.5. pag.191
Declaratio & comprobatio opinionis Auerrois. Cap.6. pag.192
Græcorum opinio de materia Cęli. Cap. 7. pag.193
Diſtinctio duplicis formæ. Cap. 8. pag.194
Solutio argumentorum Thomæ & Aegidij. Cap.9. pag.196
Dubia, quæ oſtendunt in cęlo non eſſe materiam, & variæ hac de re ſententiæ. Cap.10. pag.197
Quomodo ſit in cęlo natura, & qũo cęli motus dicatur naturalis. Cap.11. p.198

Libri de motu ignis in orbem, Capita 10.

PRoponitur quæſtio & ſolutio Conciliatoris. Cap.1. pag.201
Impugnatio eiuſdem ſententiæ Conciliatoris. Cap.2. ibid.
Multorum communis opinio. Cap.3. pag.202
Argumentatio Zimarę contra communem ſententiam. Cap 4. ibidem.
Impugnatio ſententiæ & ſolutio argumentorum Zimaræ. Cap.5. pag.203
Aliorum argumentatio contra eandem communem ſententiam, & ipſorum opinio. Cap.6. pag.205
Veritatis declaratio de motu ignis in orbem. Cap. 8. pag.207
Collectio errorum omnium aliorum. Cap.9. pag.209
Error multorum in declarando motu planetarum diurno, & totius veritatis concluſio. Cap. 10. pag.211

Prioris libri, de motu grauium & leuium, Capita 17.

DEclaratio & partitio dicendorum. Cap. 1. pag.213
Duæ antiquorum ſententiæ de motore grauium & leuium, & earum confutatio. Cap.2. pag.214
Opinio dicentium elementa externum tantum habere motorem, & eius comprobatio. Cap.3. ibidem.
Opinio dicentiũ elementa moueri à proprijs formis, & eius cõprobatio. C.4. 216
Quid ea de re dixerit Auerroes. Cap.5. pag.217
Senſus opinionis Auerrois ſecundum aliquos, & eius reprobatio. Cap.6. p.218
Opinio Scoti & aliorum plurium. Cap.7. pag.219
Recentiorum argumentatio contra Scotum, & eorum opinio. Cap.8. pag. 220
Impugnatio ſententiæ recentiorum. Cap.9. ibidem.
Nonnullorum opinio de motu elementi in vacuo, & eius confutatio. Cap.10. 221
Diſtinctio potentiæ & agentis. Cap.11. pag.223
Declaratio quinque propoſitionũ, quibus tota rei veritas concluditur. C.12. 224
Conſideratio opinionis Scoti. Cap.13. pag.229
Conciliatio omnium dictorum Ariſtotelis, & Auerrois, & omnis difficultatis ſolutio. Cap.14. pag.230
Cur motus grauium & leuium ſit velocior in fine, quàm in principio, plures aliorum ſententiæ. Cap.15. pag.231
Opinio vera & eius declaratio. Cap.16. pag.234
Solutio orientis cuiuſdam difficultatis. Cap.17. pag.236

Secundi Libri, de motu grauium & leuium, Capita 10.

DE ſubiecto primo motus corporis miſti, qui dicitur ſecundum præualens elementum. Cap.1. pag.238

De

De motore miſti opinio Latinorum ac nominalium. Cap. 2. pag. 239
Dictæ ſententiæ confutatio. Cap. 3. pag. 240
Vera ſententia de motore miſti. Cap. 4. pag. 243
De forma miſti an ſit ſuperaddita formis elementorum, Zimaræ opinio, & argumenta. Cap. 5. pag. 244
Dictæ ſententiæ confutatio, & veræ ſententiæ declaratio. Cap. 6. pag. 245
Solutio argumentorum Zimaræ. Cap. 7. pag. 249
An motus miſti factus ſecundum prævalens elementum ſit ſimplex, an miſtus, opiniones aliorum cum eorum argumentis. Cap. 8. pag. 251
Veræ ſententiæ declaratio, & comprobatio, aliarum uero confutatio. Cap. 9. pag. 252
Contrariorum argumentorum ſolutio. Cap. 10. pag. 257

Libri de conſtitutione indiuidui, Capita 11.

PRoœmium libri. Cap. 1. pag. 260
Partitio dicendorum, & accidentia non poſſe conſtituere ſingularitatem. Cap. 2. pag. 261
Opinio Thomæ, & ſectatorum, & eorum argumenta. Cap. 3. pag. 262
Dictæ ſententiæ & ſententiæ Aegidij impugnatio, Cap. 4. pag. 263
Pro declaranda veritate fundamenta iaciuntur. Cap. 5. pag. 264
Duabus propoſitionibus tota rei veritas declaratur. Cap. 6. pag. 265
Alia nonnullorum opinio, & eius reprobatio. Cap. 7. pag. 267
Opinio Scoti de duplici forma, & duplici materia, & de principio ſingularitatis. Cap. 8. pag. 269
In quo ſenſu opinio Scoti defendi poſſit, & in quo non poſſit. Cap. 9. pag. 270
Solutio argumentorum à Thoma, & ab alijs aduerſarijs adductorum. Cap. 10. pag. 271

Libri de communi rerum generatione & interitu, Capita 11.

PRopoſitio dicendorum. Cap. 1. pag. 274
Quòd plures eſſe poſſint ſubſtantiales formæ in eodem compoſito. Cap. 2. pag. 275
Quòd aliqua ſubſtantialis forma ſeruari poſſit in genito, quæ eadem fuerat in corrupto. Cap. 3. pag. 277
Solutio difficultatum, quæ ex definitione generationis oriuntur, & ipſius definitionis declaratio. Cap. 4. pag. 280
Quòd eadem definitio ſit generationis, & quomodo generatio vnius ſit corruptio alterius. Cap. 5. pag. 283
Dubia aduerſus ea quæ dicta ſunt, & eorum ſolutio. Cap. 6. pag. 286
An idem numero accideus poſſit in genito remanere, quod fuerit in corrupto, contrariæ aliorum ſententiæ; & eorundem argumenta. Cap. 7. pag. 287
Confutatio opinionum aliorum. Cap. 8. pag. 289
Declaratio veritatis, ac difficultatis ſolutio. Cap. 9. pag. 290
Cur poſt rei interitum aliqua eius accidentia ſeruentur in genito, aliqua verò non ſeruentur. Cap. 10. pag. 292
De cauſis generationis, & interitus. Cap. 11. pag. 293

Libri de Reactione, Capita 8.

Dicendorum propoſitio, ac declaratio. Cap. 1. pag. 296
Argumenta, quæ reactioni refragantur. Cap. 2. pag. 297
Variæ aliorum ſententiæ, & earum confutatio. Cap. 3. pag. 298
Quid ſit, quid pati, quid reagere, & quid repati, & cur reactio ſit neceſſaria. Cap. 4. pag. 300
Quid ſit reſiſtentia, & vnde proueniat. Cap. 5. pag. 303
Collectio totius veritatis de reactione in motu alterationis. Cap. 6. pag. 307
De reactione in motu locali. Cap. 7. pag. 309
Contrariorum argumentorum ſolutio. Cap. 8. pag. 311

Libri de Miſtione, Capita 13.

Miſtionis definitio, & difficultates quæ ex ipſa oriuntur. Cap. 1. pag. 315
Auicennæ opinio, & argumenta. Cap. 2. pag. 316
Auerroi opinio, & aduerſus Auicennam diſputatio. Cap. 3. ibid.
Scoti opinio & argumenta. Cap. 4. pag. 317
Aliorum Latinorum opinio & argumenta. Cap. 5. pag. 319
Latinorum diſputatio aduerſus Auerrois fundamentum de formis elementorum. Cap. 6. ibid.
Defenſio opinionis Auerrois, & declaratio veritatis. Cap. 7. pag. 320
Quòd ea, quæ hactenus declarata eſt, ſententia Auerrois fuerit. Cap. 8. pag. 324
Confirmatio prædictæ ex dictorum Ariſtotelis conſideratione. Cap. 9. pag. 325
Confirmatio eiuſdem ſententiæ authoritate græcorum interpretum. Cap. 10. pag. 327
Solutio argumentorum pro Auicenna adductorum. Cap. 11. pag. 329
Solutio argumentorum Scoti. Cap. 12. pag. 330
Solutio argumentorum Thomæ, & aliorum Latinorum. Cap. 13. pag. 331

Prioris libri de qualitatibus Elementaribus, Capita 9.

Propoſitio, ac partitio dicendorum. Cap. 1. pag. 336
Quomodo ad elementa ſe habeant primæ qualitates. Cap. 2. ibid.
De definitionibus quatuor primarum qualitatum. Cap. 3. pag. 337
Dubia aduerſus veritatem prædictarum definitionum, & eorum ſolutio. Cap. 4. pag. 338.
Quomodo primarum qualitatum duæ dicantur actiuæ, & duæ paſſiuæ. Cap. 5. pag. 342
Cur paſſiuæ qualitates non patiantur ab actiuis, niſi coniunctæ. Cap. 6. pag. 344
Cur Ariſtoteles non aliter definierit primas qualitates, quàm ut definiuit. Cap. 7. pag. 345
De cauſis primarum qualitatum in elementis, opinio aliorum & eius reprobatio. Cap. 8. pag. 349
Opinio propria, & eius declaratio. Cap. 9. pag. 352

Secundi

Secundi libri de Elementaribus qualitatibus, Capita 9.

AN in quolibet elemento ambæ qualitates ſint ſummæ, an poſſit altera eſſe remiſſa. Cap. 1. pag. 354
Dubia aduerſus ea quæ dicta ſunt. Cap. 2. pag. 359
Dictorum dubiorum ſolutio. Cap. 3. pag. 360
An ſymbolæ elementorum qualitates differant ſpecie, necne, aliquorum opinio & argumenta. Cap. 4. pag. 367
Dictæ ſententiæ confutatio, & probatio contrariæ. Cap. 5. pag. 368
Pro declaranda veritate, & contrarijs argumentis ſoluendis fundamenta iaciuntur. Cap. 6. pag. 370
Contrariorum argumentorum ſolutio. Cap. 7. pag. 371
De modo, quo ex duobus contrarijs elementis tertium medium generatur, quæſtiones duæ, & ſolutio prioris. Cap. 8. pag. 373
Solutio poſterioris quæſtionis. Cap. 9. pag. 376

Libri de regionibus aeris, Capita 9.

QVot ſint, & quales regiones aëris. Cap. 1. pag. 378
Dubium de media aëris regione, ſolutio aliquorum, & ſolutionis impugnatio. Cap. 2. pag. 379
Aliorum opinio, & eius confutatio. Cap. 3. pag. 380
Aliorum prterea opinio, & eius confutatio. Cap. 4. ibid.
Opinio Alberti, & eius confutatio. Cap. 5. pag. 381
Fundamenta iaciuntur neceſſaria pro declaratione veritatis. Cap. 6. pag. 382
Veræ ſententiæ de aëris qualitatibus declaratio, & comprobatio. Cap. 7. p. 384
Dictæ ſententiæ confirmatio per omnium difficultatum ſolutionem, & per experientiam. Cap. 8. pag. 386
Quòd aliorum opiniones aliqua ex parte veræ ſint, & aliqua ex parte falſæ. Cap. 9. pag. 388

Libri de calore cœleſti, Capita 11.

AStra non ideo calefacere, quòd ignea ſint. Cap. 1. pag. 389
Sententia Ariſtotelis quomodo Cœlum per motum calefaciat. Cap. 2. p. 390
Quomodo motus generet calorem. Cap. 3. pag. 391
Dubitatio contra Ariſtotelem de modo, quo Cœlum calefacit per motum, & prior ſolutio Alexandri, & eis reprobatio. Cap. 4. pag. 393
Altera Alexandri ſolutio, & eius impugnatio. Cap. 5. pag. 394
Alia Ariſtotelis defenſio ab Auerroe adducta. Cap. 6. pag. 395
Quod reſponſione Auerrois Ariſtoteles non defendatur. Cap. 7. pag. 396
Veræ ſententiæ, & opinionis Auerrois declaratio. Cap. 8. pag. 398
Dubium de partibus elementi ignis, & eius ſolutio. Cap. 9. pag. 399
De lumine quomodo calefaciat. Cap. 10. pag. 401
Quis ſit calor cœleſtis diſtinctus. Cap. 11. pag. 403

Primi libri de miſti generatione, & interitu, Capita 10.

PRoœmium libri. Cap. 1. pag. 407
Definitio generationis miſti. Cap. 2. pag. 408

Quomodo

Quomodo ſit intelligendum actiuarum qualitatum dominium in duas paſſiuas. Cap.3. pag.409
De actione frigidi in generatione miſti, aliorum opiniones & argumenta. Cap.4. pag.412
Vera ſententia de actione frigidi & eius declaratio. Cap.5. pag.413
Reſponſio ad argumenta recentiorum. Cap.6. pag.415
De modo actionis, quo duę actiuæ agunt in duas paſſiuas. Cap.7. pag.416
In quo differant miſtio & generatio miſti, aliorum ſententiæ & argumenta. Cap.8. pag.418
Confutatio prædictarum opinionum, & veritas declaratur. Cap.9. pag.419
Solutio argumentorum Eraſti & Mercenarij. Cap.10. pag.424

Secundi libri de miſti generatione, & interitu, Capita 16.

QUomodo fiat miſti corruptio, quæ putrefactio dicitur. Cap.1. pag.426
Quot modis miſtum interire poſſit. Cap.2. pag.427
Quomodo putrefactio dicatur interitus naturalis, ſententiæ aliorum, & earum confutatio. Cap.3. pag.429
Vera ſententia & eius declaratio, & quorundam dubiorum ſolutio. Cap.4. pag.432
Definitio putredinis & definitionis declaratio. Cap.5. pag.434
Opinio recentiorum, quòd prædicta putredinis definitio ſit cauſalis & eius confutatio. Cap.6. pag.436
Quodnam ſit ambiens, cuius calor eſt cauſa putredinis. Cap.7. pag.437
Quomodo putredo tum à calore alieno, tum à proprio frigore fieri dicatur. Cap.8. pag.438
Quomodo calor extraneus in calorem naturalem agere, & corrumpere ipſum dicatur. Cap.9. pag.440
Declaratio illorum verborum [in vnoquoque humido] in definitione putredinis. Cap.10. pag.443
An detur alia putredinis ſpecies, quæ ſub definitione prædicta contineatur, opiniones aliorum. Cap.11. pag.444
Dictarum opinionum confutatio & argumentorum ſolutio. Cap.12. pag.446
Aliorum ſententiæ de putredine ſecundum partem, & earum confutatio. Cap.13. pag.449
Opinio vera de ſpeciebus putredinis, ac de putredine ſecundum partem. Cap.14. pag.451
An putredo ſecundum partem ſit interitus formæ ſubſtantialis, an ſit mera alteratio, aliorum ſententię & argumenta. Cap.15. pag.454
Propria ſententia, & prædictarum confutatio, & argumentorũ ſolutio. C.16. 456.

Tertij libri de Miſti generatione & interitu, Capita 10.

DEfinitio putredinis à Galeno adducta, & aliorum ſententiæ de illius comparatione cum definitione Ariſt. & earum confutatio. Cap.1. pag.459
Collatio definitionis Galeni cum definitione Ariſtot. & obiectiones contra definitionem Galeni. Cap.2. pag.460
Alia ab alijs adducta putredinis definitio, & eius reprobatio. Cap.3. pag.462
Dubia, & aliorum obiectiones aduerſus definitionem putredinis ab Ariſtotele traditam. Cap.4. pag.463
Dictorum dubiorum ſolutiones. Cap.5. pag.465
Dubium de putredine vini & aliorum ſolutiones, earumq́; impugnatio. C.6. 470

Funda-

Fundamenta neceſſaria ad propoſitum de aceto dubium ſoluendũ. Cap. 7. p. 472
De qualitatibus vini. Cap. 8.
Solutio propoſitæ difficultatis de aceto, & de vini putredine. Cap. 9. pag. 474
An Galeni de aceto ſententia modo aliquo defendi poſſit. Cap. 10. pag. 475 pag. 477

Libri de Facultatibus animæ, Capita 13.

Propoſitio ac diuiſio dicendorum. Cap. 1.
An facultates ab eſſentia animæ diſtinguantur, opinio Scoti, & Gregorij Ariminenſis cum eorum argumentis. Cap. 2. pag. 479
Opinio Thomæ & Aegidij, & eorum argumenta. Cap. 3. pag. 480
Vera ſententia, & eius declaratio. Cap. 4. pag. 481
Contrariorum argumentorum ſolutio. Cap. 5. pag. 484
De diſtinctione facultatum animæ inter ſe duæ, aliorum contrariæ opiniones. Cap. 6. pag. 486
Argumenta pro opinione Latinorum. Cap. 7. pag. 488
Argumenta pro opinione Auerroiſtarum. Cap. 8. pag. 489
Veræ ſententiæ concluſio, & contrariorum argumentorum ſolutio. Cap. 9. p. 495
De facultatibus animæ vegetantis. Cap. 10. pag. 490
Dubia de facultatibus animæ vegetantis, & eorum ſolutio. Cap. 11. pag. 498
De facultatibus animæ ſentientis. Cap. 12. pag. 500
De facultatibus animæ rationalis. Cap. 13. pag. 504 pag. 507

Libri de Partitione animæ, Capita 15.

Propoſitio ac diuiſio dicendorum. Cap. 1. pag. 509
De primæ quæſtionis intelligentia. Cap. 2. ibid.
Opinio Platonis de diſtributione partium animæ, & eius confutatio. Cap. 3. pag. 510
Alberti opinio & argumenta, & opinionis confutatio. Cap. 4. pag. 512
Vera ſententia & eius declaratio. Cap. 5. pag. 513
Reſponſio ad argumenta Alberti. Cap. 6. pag. 515
Galeni argumentatio contra Ariſtotelem de membro præcipuo. Cap. 7. pag. 516
Fundamenta pro declaratione veritatis. Cap. 8. pag. 518
Solutio argumentorum Galeni, & contra illum argumentatio. Cap. 9. pag. 519
De Animæ partitione ſecundum quantitatem, opiniones aliorum, & argumenta. Cap. 10.
Vera ſententia & eius comprobatio. Cap. 11. pag. 525
Contrariorum argumentorum ſolutio. Cap. 12. pag. 527
An anima ſecundum omnes ſuas facultates ſit in ſingula parte corporis, aliorum ſententiæ & argumenta. Cap. 13. pag. 530
Vera ſententia, & eius declaratio. Cap. 14. pag. 531
Contrariorum argumentorum ſolutio. Cap. 15. pag. 532 pag. 533

Libri de Accretione & nutritione, Capita 25.

Qvot modis ſumatur accretio, & quæ conditiones ad accretionem proprie dictam requirantur. Cap. 1. pag. 535
Quomodo fiat in uiuentibus accretio, & quæ mutationes ad eam faciendam concurrant. Cap. 2. pag. 536
Quomodo ex materia extrinſecus accedente id, quod augetur, maiorem quantitatem, & maiorem locum acquirat, duæ aliorum contrariæ opiniones. C. 3. 538

Opinio

Opinio vera & eius comprobatio, Cap. 4. pag.538
Solutio argumentorum, quæ contra extenſionem adducta ſunt. Cap.5. pag.539
Solutio quæſtionis cur in adultis ceſſet accretio. Cap.6. pag.540
In quanam mutatione ſit accretionis eſſentia conſtituta, opiniones aliquorum, & earum confutatio. Cap.7. pag.542
Aliorum opiniones, & earum confutatio. Cap.8. pag.544
Vera ſententia, & eius declaratio. Cap.9. pag.545
De duplici quantitatis incremento, & duplici raritate. Cap.10. pag.547
Aduerſantium argumentorum ſolutio. Cap.11. pag.551
Quomodo ad accretionem ſe habeant aliæ mutationes, quæ in ea fiunt. Cap.12. pag.553
Quomodo idem numero maneat id, quod augetur, duæ contrariæ opiniones, & difficultates, quibus vrgentur. Cap.13. pag.554
Quomodo omnibus partibus eius, quod augetur, fiat additio magnitudinis, plures aliorum ſententiæ. Cap.14. pag.556
Vera ſententia & eius comprobatio, & contrariæ confutatio. Cap.15. pag.557
Dubia contra veram ſententiam, & eorum ſolutio. Cap.16. pag.561
Quomodo in accretione duæ poſteriores conditiones ſeruentur. Cap.17. p.564
De duplici viuentis materia, & de nutritione quomodo fiat, & quid ſit. Cap.18. pag.565
Quomodo materia, & eius partes in accretione maiores fiant. Cap.19. pag.566
Quòd non omnes partes materiæ extendantur, & quomodo alimenti quantitas quantitati rei nutritæ adiungatur. Cap.20. pag.568
Quomodo forma, & eius partes fieri maiores dicantur. Cap.21. pag.570
Confutatio opinionum aliorum in intelligendis partibus materiæ, & partibus formæ. Cap.22. pag.571
An aliqua ſit materiæ pars in viuente, quæ non fluat, ſed eadem per totam vitam ſeruetur. Cap.23. pag.573
Quomodo, & qua ratione compoſitum augeatur. Cap.24. pag.576
Collectio omnium cauſarum accretionis, & nutritionis, & perfectæ amborum definitionis conſtitutio. Cap.25. pag.579

Libri de Senſu agente, Capita 11.

PRopoſitio, ac partitio dicendorum. Cap.1. pag.582
Argumenta ad probandum quod præter obiectum detur aliud agens, à quo ſpecies ſenſibilis producatur. Cap. 2. pag.583
Sueſſani, & Buccaferrei opinio, & eius confutatio. Cap.3. ibidem.
Recentiorum opinio & eius confutatio. Cap.4. pag.586
Vera opinio, & eius declaratio. Cap.5. pag.589
Contrariorum omnium argumentorum ſolutio. Cap.6. pag.591
De ſentiendi actu à quonam agente producatur, variæ aliorũ ſententiæ. Cap.7. pag.593
Omnium dictarum opinionum confutatio, Cap.8. pag.594
De actione ſenſus vera ſententia. Cap.9. pag.596
De modo, quo ſenſus in ſentiendo agit. Cap.10. pag.597
Quod argumenta aduerſus alios adducta prædictæ ſententiæ non officiunt. Cap. 11. pag.599

Librorum duorum de viſu, ſed prioris, Capita 13.

PRopoſitio ac partitio dicendorum. Cap. 1. pag.600
De coloris natura, & generatione. Cap.2. pag.601
De perſpicuo. Cap. 3. pag.606

De

De luminis ac lucis diſcrimine. Cap. 4. pag. 608
Quòd lumen non ſit corpus. Cap. 5. pag. 609
Veræ ſententiæ de lumine, an ſit ens reale, an intentionale, & quid ſit intentio. Cap. 6. pag. 610
Declaratio, & comprobatio veritatis de natura luminis. Cap. 7. pag. 611
De inſtrumento viſus. Cap. 8. pag. 613
An lumen requiratur ad medium, an ad colorem illuminandum, opinio Auempaces & argumenta. Cap. 9. pag. 614
Auerrois, & Alberti ſententiæ, & argumenta. Cap. 10. pag. 615
Vera ſententia, & eius declaratio ac comprobatio. Cap. 11. ibid.
Solutio argumentorum pro Auempace adductorum. Cap. 12. pag. 618
Solutio argumentorum Auerrois. Cap. 13. pag. 620

Secundi Libri de viſu, Capita 8.

DE modo, quo fiat viſio, opinio Democriti, & confutatio. Cap. 1. pag. 623
Argumenta Galeni contra ſententiam Ariſtotelis. Cap. 2. pag. 624
Platonis, & Galeni opinio, & eius declaratio. Cap. 3. ibid.
Sententiæ Galeni de viſionis confutatio. Cap. 4. pag. 626
Alia aduerſus Galenum argumentatio ab oculi ſubſtantia. Cap. 5. pag. 631
Confutatio ſententiæ Galeni de oculo, quòd ſit igneus. Cap. 6. pag. 634
Nonnullorum conciliatio Platonis, & Galeni cum Ariſtotele, & eius reprobatio. Cap. 7. pag. 635
Solutio argumentorum Galeni. Cap. 8. pag. 637

Libri de Mente humana, Capita 15.

PRoœmium libri. Cap. 1. pag. 641
Quæſtio an anima rationalis ſit forma hoīs, & quæſtionis declaratio. C. 2. 642
Declaratio opinionis Auerrois, & aliorum dicentium animam rationalem non eſſe formam hominis. Cap. 3. pag. 643
Aliorum contraria opinio, quod anima rōnalis ſit vera hominis forma. C. 4. p. 645
Argumenta pro opinione Auerrois quod anima rationalis non ſit forma hominis. Cap. 5. pag. 647
Dictæ ſententiæ confutatio, & alterius contrariæ comprobatio. Cap. 6. pag. 648
Quod prædicta ſententia Ariſtotelis fuerit. Cap. 7. pag. 651
Variæ Auerroiſtarum euaſiones, & earum impugnatio. Cap. 8. pag. 656
Solutio argumentorum pro Auerroe adductorum. Cap. 9. pag. 659
Auerrois ac Themiſtij opinio de intellectus vnitate, & eorũ argumenta. C. 10. 673
Prædictæ ſententiæ confutatio. Cap. 11. pag. 674
Solutio argumentorum Themiſtij, & Auerrois. Cap. 12. pag. 677
Quid ſit humana mens ratione ſuæ operationis. Cap. 13. pag. 679
Error D. Thomæ; & ſectatorum Alexandri de intellectu conſiderato in tertio libro de anima. Cap. 14. pag. 682
Animæ rationalis perfecta ſecundum Ariſt. definitio. Cap. 15. pag. 684

Libri de ſpeciebus intelligibilibus, Capita 9.

PRopoſitio dicendorum. Cap. 1. pag. 685
Duæ latinorum contraria ſententia, & earum declaratio. Cap. 2. pag. 686
Prioris ſectæ argumenta ad probandum ſpecies impreſsas. Cap. 3. pag. 688
Argumenta poſterioris ſectæ ad probandũ non dari ſpecies impreſſas. C. 4. p. 689

Error

Error vtriuſque ſectæ, & quòd neceſſarium ſit ſpecies in intellectu imprimi à phantaſmatibus, contra poſteriorum ſectam. Cap. 5. pag. 690
Quod ſpecies impreſſæ præcedere intellectionem poſſunt, nec poſt eam ſeruari, contra priorem ſectam. Cap. 6. pag. 694
Confirmatio eiuſdem ſententiæ teſtimonio Ariſtotelis & reiectio interpretationis Scoti, & collectio erroris omnium aliorum. Cap. 7. pag. 697
Quid ſit habitus intellectus à quo intellectus dicitur in habitu. Cap. 8. pag. 699
Omnium vtriuſque ſectæ argumentorum conſideratio & ſolutio. Cap. 9. pag. 702

Libri de mente agente, Capita 16.

Propoſitio ac diſpoſitio dicendorum. Cap. 1. pag. 704
De officijs intellectus agentis variæ opiniones. Cap. 2. pag. 705
Dictarum opinionum confutatio. Cap. 3. pag. 706
Vera ſententia de actione intellectus agentis. Cap. 4. pag. 707
An intellectus agens iungetur phantaſmatibus in phantaſiam exiſtentibus, an in intellectu patibili receptis. Cap. 5. pag. 708
De abſtractione, an fiat ab intellectu patibili, an ab agente. Cap. 6. pag. 710
Solutio dubij aduerſus ea quæ dicta ſunt. Cap. 7. pag. 712
Collectio officiorum intellectus agentis, ſeptem propoſitionibus. Cap. 8. p. 713
Quid ſit intellectus agens, variæ aliorum ſententiæ. Cap. 9. ibid.
Confutatio omnium opinionum eorum, qui dicunt intellectum agentem, & intellectum patientem eſſe vnam & eandem ſubſtantiam. Cap. 10. pag. 714
Quòd neceſſarium ſit intellectum agentem eſſe formam abiunctam à materia per eſſentiam. Cap. 11. pag. 716
Quòd intellectus agens non poſſit eſſe vlla intelligentia præter illas, quę mouent cœleſtes orbes. Cap. 12. pag. 718
Quòd intellectus agens non poſſit eſſe alia intelligentia, niſi omnium prima. Cap. 13. pag. 720
Prædictæ ſententiæ confirmatio teſtimonio diui Thomæ. Cap. 14. pag. 722
Dubia & aliorũ argumenta, quæ prædictæ ſentētiæ videtur officere. C. 15. p. 724
Dictorum argumentorum ſolutio. Cap. 16. pag. 725

Libri de ordine intelligendi, Capita 14.

Ordinum diſtinctio, & dicendorum propoſitio. Cap. 1. pag. 729
Opinio & argumenta illorum, qui negant ſingulare ab intellectu cognoſci. Cap. 2. pag. 730
Dictæ ſententiæ confutatio. Cap. 3. pag. 731
Contrariorum argumentorum ſolutio. Cap. 4. pag. 733
Quòd ſingulare ab intellectu prius cognoſcatur, quàm vniuerſale. Cap. 5. pag. 735
Declaratio quæſtionis de ordine intelligendi vniuerſalia. Cap. 6. pag. 738
Scoti opinio & argumenta. Cap. 7. ibid.
Thomæ opinio & argumenta. Cap. 8. pag. 739
Genuæ opinio, & prædictarum opinionum conciliatio. Cap. 9. pag. 740
Zimaræ & Achillini opinio. Cap. 10. pag. 741
Noſtræ cognitionis diſtinctio. Cap. 11. pag. 742
Quodnam ſit primũ cognitũ, cognitione actuali, originali confuſa. Cap. 12. p. 743
De primo cognito cognitione habituali confuſa. Cap. 13. pag. 748
Contrariorum argumentorum ſolutio. Cap. 14. pag. 759

FINIS.

INDEX
LOCVPLETISSIMVS
RERVM OMNIVM
NOTATV DIGNARVM,
quæ in hoc volumine continentur.

P. M. F. indicant principium, medium, & finem paginæ latum ambientia ſpatium.

*A*BSTRACTIO quidditatis à rebus ſenſilibus quãnã verè ſit apud philoſophos. 781. f. & 745. m

Abſtractio illa duobus actibus perficitur, vno diſtinguitur res à re: altero ex rebus ita prius diſtinctis vna accipitur, dimiſſis alijs. ibidem. p

Abſtractionis duo illi actus ſeorſim abſoluuntur ab intellectu actus diſtinguendi, ab agente: accipiendi, à patiente. ibidem. m

Abſtractio ſpeciei cur ſit amplior ac difficilior quàm generis. 745. m

Accidentis perfecta definitio tribus partibus conſtare debet, genere accidentis, ſubiecto, & cauſa. 434. f

Accidentia conſequentia formam ſunt duplicia. 226. p

Accidentia non poſſunt conſtituere indiuiduum ſeu ſingularitatem. 261. f

Accidens aliquod an poſſit idem numero remanere in genito, quod fuerit in corrupto. 287. per totum.

cur aliquod ſeruetur in genito, aliquod non, poſt interitum rei. 292. f

Quomodo quandoque migrare poſſe dicatur de ſubiecto in ſubiectum. 561. m

Accidens ſpiritale & idem eſt & non idem numero eum accidente reali. 590. f

Habent gradus, & aliqua magis, aliqua minus ad naturam materialem accedunt. 592. f

Accidentia ſpiritalia habent minorem entitatem, quàm materialia. 611. f

Accretio ſecundum Auerr. tripliciter ſumitur. 535. f

Accretionis veræ tres conditiones ſecundum Ariſtotelem. 536. p

Poſtrema verò quomodo intelligatur. 564. m

Accretio quomodo fiat in viuentibus, & quæ mutationes concurrant ad eam faciendam. 536. m

Et quomodo ex alimento extrinſecus aſſumpta: duæ aliorum ſententiæ contrariæ. 538. p

Refelluntur. 539. m

Et opinio vera quæ ſit comprobatur. 538. f

Accretio in adultis cur ceſſet. 540. m

Eius ratio ſumitur ab oſſibus. 541. m

Duabus ex cauſis ceſſat, materię. ſ. neceſſitate, & fine. 542. p

Accretionis eſſentia in quanam mutatione conſtituta ſit ſecundum quoſdam; qui tamen confutantur. 542. m. per totum.

Item aliorum de ea re opiniones, quæ reprobantur. 544. p

Vera ſententia argumentis quæ ſit declaratur. 545. m. per totum.

Accretio quomodo ſit idem ſubiecto cum nutritione. 546. p

Eſt motus continuus. ibidem. f.

qui Competit ſolis viuentibus. 577. p

In viuentibus duobus modis conſiderari poteſt. 547. p

Quomodo non ſit Auerroi motus continuus. ibidem. m

Ad quam raritatem tendat. 550. m

Accretionis & alterationis diſcrimen. 548. m

Accretioni quæ ſit conuenientia cum alijs mutationibus. 553 per totum.

Accretio aliiſq; motus quo à mutatione ſubſtantiali diſtinguantur. 553. m

Accretionis & aliarum mutationum, quæ cum illa copulatæ ſunt, non idem eſt ſubiectum. 553. f

Accretio cur non ſecundum omnes partes materiæ fieri dicatur. 567. f

Proprie eſt compoſiti, non formæ, neque materiæ, & quomodo. 576. f

Eius ratio ſumenda videtur à materia, & à quantitate. 576.f
Sed eius ratio vere ſumitur ab anima. 577.p.
Nam eſt anima ratio formalis augmentabilitatis. 578.f
Acetum diei non poteſt mediocriter putrefactum. 476.f
Eius qualitates. 478.m
Eius generatio & putredo quam inuicem habeant ſimilitudinem. 477.p
Quam item habeant differentiam. ibid. m
Actio omnis & paſſio duobus formis inſigniuntur, vna producente, altera producta in patiente. 691.f
Actio non omnis in rebus naturalibus eſt contrarij in contrarium. 417.f
Actio quoque datur ſimilis in ſimile. 418.m
Actio imprimens contrariam naturam, qualitatemq; dupliciter conſiderare poteſt. 301. & 311.
Actio immanens, & tranſiens quo differant. 596.m
Actio per emanationem ſemper eſt immanens. 598 p
Actio non fit niſi à ſuparante, quomodo intelligatur. 311.m
Actus ſumitur multiſariam. 125 f
Actus vocatur à Græcis duob. nominibus, ἐνέργεια & ἐντελέχεια, quorũ ſignificatio explicatur. 653.f
Actus dupliciter ſumi poteſt, tum pro gradu eſſentiæ, quem tribuit forma: tum pro actu exiſtentiæ extra animam, à forma ſimiliter dato. 265.p
Actus vt eſt duplex anima, ita & duplex facultas: & qui, quæq; ſint. 480.p
Actus eſt qui reſiſtit actioni alterius actus contrarij, non autem potentia. 222.p
Actus alia eſt cauſa, alia potentia. 295.p
Actus & potentia quomodo non ſunt relatiua: nec opponantur priuatiue: ſintq; idem re & ratione. 106.m. & f
Actus entitatiuus Scoti. 119.m. & reprobatur. 120.f
Actus formalis ſolus datur. 120.f
Solusq; reſpondet vtrique potentiæ tã actiuæ, quàm paſſiuæ. 123.p
Aeris regiones quot ſint, & quales. 378.p
Singula quoque quantæ ſint. 378.f
Media regio quomodo poſſit eſſe frigida intenſè & perpetuo. 379.m
Prima regio qualis ſit determinatur: Et Infima etiam. 384.f. Et
Media præterea qualis. 385.m
Aer quali putredine putreſcat. 453.m
Aeſtimatiua & cogitatiua non rectè poſitæ ab aliquibus ſunt. 504.m
Agens naturale non eſt cauſa formæ, ſed productionis formæ. 384.m
Agens agit quidem ratione formæ, patitur autem non ratione formæ, ſed materiæ. 312.p
Agens non largitur multitudinem, ſed perfectionem, rectè ab Auerr. dictum, quomodo interpretandum. 123.m.
Agens generans eſt cauſa generationis æquata. 294.f
Agens per ſe & propriè dictum dum in patiens agit an ab eodem repatiatur, multis exponitur argumen. 297.
Agens proximum in generatione miſti ſunt duæ actiuæ elementorum qualitates, & quomodo: ſed in generatione animati virtus cæleſtis caloris. 408.m
Agens validum intenſiuè, & agens validum extenſiuè quo differant. 468.f
Agens iudicatur validius non ex maiore perfectione; ſed maiore proportione cum patiente. 747.m
Agens ſeu efficiens percommode à Scoto duplex ſtatutum eſt, vnum quod cum tranſmutatione efficit, alterum quod per ſolam emanationem. 224.p. & de agente per emanationem, & quomodo diſtinctum à cauſa formali. 226.f. & quod non poteſt eſſe primus motori. 231.p. & quod ſit agens æquiuocum. 229.f
Agere & pati, quid ſint. 300.f
Agere materialiter quid ſit. 587.m
Agere realiter eſt maius, quàm agere ſpiritaliter. 589.f
Album cur multum agit in oculum. 633.m
Alimenti vltimi mutatio in ſubſtantiam corporis aliud eſt ab extenſione fluxuve animæ ad eam ſubſtantiam. 563.m
Alimentum habet eſſe multo minoris quantitatis, re alenda. 632.m.
Alimenti quantitas quomodo rei nutritæ quantitati adiungatur. 568.f
An cum quantitate alendi corporis incorporetur. 569.p
Ambiens quidnam ſit, cuius calor eſt cauſa putredinis. 437.f
Analogia quomodo ſit accipienda apud Ariſtot. in 1. lib. phyſ. 93.f
Eam eſſe vtilem ad cognoſcendam materiæ eſſentiam & exiſtentiam. 95.m. & 97.p
Animæ conſiderationes ſcopoſve duos habuit Ariſt. in lib. de Anima. 479.p
Animæ natura ſecundum Ariſtotelem. 557.m.
Animam non eſſe naturam contra Simplic. reprobatur. 162. per totum. & 172.p. & m.
Animæ duo munera, ſcilicet informare corpus conſtituereq; animatum: ac eo iam informato vti ut inſtrumento. 514 f
Anima omnis principium productiuum habet externum nempe cæleſte ac diuinum. 672.p
Anima qua, & quomodo ſimilis dicatur nautæ. 662.p
Anima re eſt diſtincta à forma miſtionis. 275.f
Anima quomodo inſit in conceptu poteſtate. 669.p
Animarum pluralitas in eodem uiuente non datur à latinis, ſed vna tantum prædita pluribus facultatibus. 488.m. & 489.

Contra

Contrà verò ab Ariſto. & Auerr. ſancitum videtur. 490. m. ſed quomodo rectè intelligantur. 495. p. per totum.

Anima non habet omnes conditiones quæ in ſubiecto requiruntur. 83. m

Animam habere principia, nempe ſuam naturam ac definitionem, cur dici non poteſt. 84. f

Anima non eſt ſubiectum potentiarum, ſed cauſa & origo. 485. f

Anima habet affectiones ab ipſa prodeuntes, non vt ipſi inhærentes: ideo earum non eſt ſubiectum, ſed principium. 85. p

Anima tota quid ſit, & quid pars animæ. 495. m

Anima poteſt tripliciter appellari totum. 509. m

Animam totam ne an ſecundum partes in corpore eſſe, abſurda videtur quæſtio, ſed non eſt. 510 m

Anima an per partes corporis diſtribuatur ſecundum Platonis ſenſum, qui refellitur. 511. per totum.

An tota inſit in aliqua tantum præcipua corporis parte, an potius in toto animalis corpore eiuſque partibus, ſecundum Alberti opinionem. 512. per totum. & 526. m

Quòd ſit in omnibus corporis partibus ordine quodam. 513. f

Anima quomodo & materialis ſit, & immaterialis. 559. m

Anima ad corpus refertur duplici modo. 530. p

Eius in corpore duplex productio. 558. m.

Quomodo materiæ ac quantitati ſit addicta. 559. m

Anima omnis quæ ſit forma dans eſſe corpori viuenti, & materiam informans, an ſit quanta per accidens & extenſa ad extenſionem materiæ ita vt ſit pars in parte, an potius ſit tota in qualibet parte: ſecundum Thomam. 526. per totum. ſed refellitur. 530.

Vera ea de re ſententia & comprobata. 527. m. per totum.

Anima an ſecundum, omnes ſuas facultates ſit in ſingula parte corporis: ſecundum alios. 531.

Ij vero refelluntur. 533. m. per totum.

Vera autem ſententia explicatur: quòd ſcilicet anima omnes facultates in qualibet corporis parte aliqua ratione inſint, aliqua non: inſunt enim originaliter, at non ſubiectiuè. 532. m per totum.

Animæ facultates (vt hic proprie accipiuntur) reſpiciunt operationem, ſignificantque potentiam operandi. 479. f

Eæ itaque facultates an ab eſſentia animæ diſtinguantur, ſecundum Scotum, & Gregor. Arimin. diſputatur. 480. & ſecundum D. Thomam, ac Aegidium. 481. f. per totum.

Diſtinguuntur re ab ipſa animæ ſubſtantia, & ſunt qualitates ſecundæ ſpeciei. 484. p. per totum. Ex Aucto. ſententia.

Non quidem ſunt agentia media inter animam & operationem: ſed ſolummodo ſunt conditiones quædam & aptitudines animæ ad operandum. ibidem.

Differunt verò inter ſe ſecundum ipſarum operationum differentiam. 488. p

Animæ humanæ immortalitas quomodo ab Ariſt. eliciatur. 560. m

Anima, cum alimentum mutatur in ſubſtantiam corporis, non mouetur ad partem eam aggeneratam, ſed extenditur, fluitve ſubito ac momentanee. 563. m

Quomodo dicatur corpori adæquari. 562. m

Anima duorum principium eſt, corporis animati tanquam forma: & operationum tanquam effectrix. 641. f

Anima rationalis an ſit forma hominis, & de qua forma intelligatur. 642. per totum.

Quidam negarunt. 643. m.

Quorum argumenta. 647.

Alij verò veram eſſe formam faſſi ſunt. 645. m

Horum probationes. 648. m.

Sic ſenſiſſe Ariſtoteles probatur. 651. f

Animæ rationalis facultates quot, qualeſque ſint. 507. p

Animæ ſentientis facultates variè examinantur. 504. p. per totum.

Anima vegetans in omni viuente, vna eſt & eadem numero ab ortu vſque ad finem. 557. m

Animæ vegetantis facultates. 498. f. cur ab Ariſt. tres pertractatæ, quatuor autem aliæ fortè neglectæ. 499. m

Ordo inter eas qui, qualiſque ſtatuatur. 499. m

Dubia quæ in eis habeantur, & eorum ſolutio. 500. p. per totum.

Quomodo ipſa, parteſque ipſius maiores fieri dicantur. 570. p

Illius partes quomodo intelligantur. 571. per totum.

Ipſa & materia fit maior ex additione ſolius materiæ. 570. m

Animalium tractatio ſeu doctrina triplici diuiſione conſtat. 61. f. & 74 f

Animal reſpectu hominis quomodo ſit totum et pars. 741. m

Animalibus inſunt tria genera accidentium. 65. m

Et tria genera partium. 69. f

Animalium motum quæ cauſa effectrix, & quæ finalis. 71 f

Animalia inſecta plantæque cur viuant poſt diuiſionem. 514. m

Animalis vnitas pendet à corde. 558. p

Animalis quæ partes mereantur nomen materiæ. 78. f

Animal ex motu cur incaleſcat. 393. p

Animalia caſtrata cur pingueſcant. 542. p

Animatorum proprium eſt mouere ſeipſa. 186. m

Animata in eorum mutatione ſubſtantiali cur non reſoluantur in primam materiam. 278. m

Animata ſola nutriuntur & augentur. 500. m

Animatorum proprium eſt generare ſibi ſimile. 502. p
Appetitus duplex, naturalis alter, & alter animalis. 256 p
Appetitiua facultas animę, quomodo diſtincta ſit à ſenſitiua. 506 m
Aptitudo omnis præſupponit aliam naturam poſitiuam priorem. 484. m
Aquam non eſſe ſummè frigidam, ſed terram, probatur etiam D. Thomę ſententia. 357. f
Aqua cur faciliùs relinquat frigiditatem, quàm humiditatem. 366. m
Ex motu cur non calefiat. 392. f
Quieſcens autem cur calidior quàm mota. ibid.
Ariſtoteles in tradenda ſcictia naturali ita excelluit, vt nemo ſit ei comparandus. 1. p
Ariſtoteles qua ratione videtur de eadem re ſæpius agere. 74 m
Ariſtoteles ſolet indagare interna principia ignota corporum naturalium, nec tamen ex eis definitionem eorum exprimere, ſed nobis conficiendam relinquere. 83. f
Ariſtoteli varij fuerunt ſcopi in 8. libro phyſic. 225. p
Ariſtoteles cur & quando conſueuit aliorum opinionibus, quas tamen minus probabat, vti ad aliquid aliud declarandum. 639. m. & 640.
Ariſtotelis declaratur locus in contex. 4. lib. 1. phyſi. 744. p
Et locus in tex vlt. lib. 1. phyſic. 73. m
In tex. 15. lib. 2. phyſic. 101. p. & 102. m
in tex. 71. lib. 2. phyſ. 3. m.
in tex. 73. lib. 2. phyſ. 4. p
in tex. 30 lib. 8. phyſi. 540. p
in contex. 78. lib. 8. phyſic. 528. m
Et locus text. 3. in 1. lib. de Anima. 85. m
in tex. 11. lib. 2. de Anima. 660. m
in tex. 20. lib. 2. de Anima. 529. p
in tex. 21. lib. 2. de Anima. 663. p
in tex. 31. lib. 2. de Anima. 497. m
in tex. 71. lib. 2 de Anima. 607. p
in tex. 72. lib. dicti de anima. 619. p
in tex. 2. lib. 3. de Anima. 679. f
in tex. 3. lib. 3. de Anima. ibidem. & 682. f.
in tex. 4. lib. 3. de Anima. 680. p.
in tex. 4. & 6. lib. 3. de Anima. 664. p
in tex. 6. lib. 3. de Anima. 680. f
in tex. 8. lib. 3. de Anima. 677. m
in tex. 8. lib. 3. de Anima. 700. m
in tex. 9. & 10. lib. 3. de anima. 732. m. & 736 f
in tex. 51. lib. 3. de Anima. 683. m
contex. 41. lib. 1. de generat. 560. p
in cap. 3. lib. 2. de generat. animal. 405. f. & 667. f.
contex. 23. ſecundi de gener. 354. f
in initio primi lib. de Cęlo. 242. p
in contex. 92. primi lib. de Cęlo. 272. m
in contex. 42. lib. 2. de Cęlo. 397. f
in 1. cap. 4. Meteor. 344. f
in 4. cap. 1. Meteor. 353. p.
in contex. 3. libro quarto Meteorolog. in definitio. 443. m
in cap de miſt. lib. Meteor. 318. m
in tex. 28. lib. 7. Metaph. 272. f. & 752. f
locus contex. 10. in 8. Metaph. 332. f
tex. 60. primi poſter. 182. p
in libello categoriarum cap. de ſubſt. 334. f
Artes architectonicæ quanam ſint. 519. p
Aſtra non ideo calefaciunt, quòd ignea ſint. 389. p

B

BONVM & verum re quidem ſunt idem, ſed differunt ratione, & quomodo conſtituunt duo obiecta duabus animæ facultatibus. 508. p

C

CADAVERIS formam non dari. 279. p
Quomodo verò eius forma poſſit dici noua forma. 283. p
Cadauer non eſt corpus unum niſi per contactum. 511. m.
Calidi definitio. 337 f. dubium de eo motum. 338. f. ſoluitur. 339. p
Calor duplex in animali ex Ariſtot. vnus temperaturæ, alter vitalis: ſiue etiam elementaris & cæleſtis. 278. f. 473. p 518 f. 672. p
Cæleſtis autem quis ſit diſtinctus ab elementari. 403. m
Calor naturalis dupliciter accipi poteſt, uno modo pro ſola qualitate, altero pro ſubiecto quali. 446. f
Siue miſti ſit corporis, ſiue ſimplicis, eſt eiuſdem ſpeciei. 372. m. & 405. p. & 524. m
Duplex numero non eſt in uiuente, ſed vnus pendens à duobus principijs. 406. f
Quomodo pro formę introductione materiam præparet. 414. p.
Eſt primum animæ inſtrumentum. 518. m
Per ſolum calorem non per frigus ſuas omnes anima edit operationes. 524. f
Multa efficit non ui propria, ſed agentis primarij. 405. p
Ut ſi eundum ſe conſideratur alia ei competunt, & alia ut inſtrumentum agentis principalis. 370. p
Eſt cauſa raritatis, non raritas caloris. 391. f
Calor ambientis non putrefacit, niſi lente agat. 468. m
Calor extraneus quomodo in calorem naturalem agere, & ipſum corrumpere dicatur. 440. p
Cauſarum tractatio qualis, & cur ab Ariſt. inſtituta. 19. f
Cerebri ſubſtantiam non eſſe præcipuam animæ ſedē contra Galenum. 521. m
Quomodo autem membrorum omnium frigidiſſimū ſit. ibid. f

Officium

Officium, facultasq́, & præſtantia quæ ſit. 523. *per totum.*

Chaos Anaxagone quodnam fuerit. 134. *p*

Ciuilis diſciplinæ ſimilitudo ſeu reſpectus ad legiſlatoriam. 69. *p*

Cælum eſſe naturæ elementaris, proindeq́ genitum eſſe, & interiturum. 176. *m*

Cælum cur vocetur elementum, & quomodo 34. *p.*

Et eius natura habetur loco principiorum eius. ibid. f

Cælum eſſe animatum quidem, ſed anima quæ non informat orbem, ſed illi regendo aſſiſtit. 186. *m*

Eſt veluti vnum animal magnum. 395. *f*

Anima cæli motrix tanquam externum principiū conuenientiam habet cum orbe. 199. *p. Et quomodo mouet. ibidem. &* 211. *f*

Cæli corpus an conſtet ex materia & forma, & quali materia, plene diſquiritur collatis opinionibus. 187. *& ſeqq. Et totum eſt ſolidum.* 398. *f*

Cæli natura quænam poſſit appellari. 198. *f*

Et quam ſimilitudinem ac diſſimilitudinem habeat cum natura inferiorum. 199. *f*

Et talis eſt natura, quæ per ſimilitudinem & analogiam continetur in definitione naturæ tradita ab Ariſtotele. 198. *p*

In cælo priuatio nulla, niſi ratione loci. 193. *m*

Eſt materia formalis, & forma materialis. 195. *f*

Materia tota eiuſdem eſt naturæ, nec differt niſi per maiorem vel minorem raritatem, ſeu denſitatem. 602. *m*

Cæli motus ſimplex eſt quia fit à principio ſimplici. 256. *m*

Cęli motus eſt naturalis, & ſimplex. 198. *p. &* 202. *p.* 206. *f*

Et quomodo etiam non eſſe naturalis poſſit dici. 200. *p*

Motus autem eius principium eſt paſſiuum internum. 198. *f*

Non actiuum internum. 199. *p*

Cæleſtia non ſunt in loco propriè, ſed per accidens. 351. *m. neque enim egent loco.* 211. *f*

Quomodo calefaciant hæc inferiora, ex Ariſtotelis ſententia. 390. *p*

Cognitio contrariorum quare alud ſit, & aliud cognitio contraria. 676. *f*

Cognitio duplex, actualis vna; altera habitualis à Marco Antonio Genua excogitata. 740. *m. Sed corrigitur.* 742. *m*

Cognitio omnis noſtra actualis, vel confuſa eſt, vel diſtincta ſecundum Ariſtotelem. & quomodo fiat. 742. *f*

Cognitio eadem confuſa, vel eſt originalis, vel habitualis. 743. *m*

Cognitio eadem confuſa habitualis quomodo fieri duobus modis poteſt. 748. *m*

Cognitum primum cognitione actuali originali confuſa eſt maxime vniuerſale ex omnium fere ſententia. 743. *f. per totum.*

Cognitum primum cognitione habituali confuſa, prout ea dupliciter conſiderari poteſt, ita modò magis vniuerſale, modo minus vniuerſale poteſt eſſe. 748. *m*

Cognoſcitiua facultas non potuit eſſe conſeruatiua imaginum rerum, nec econuerſo conſeruatiua eſſe cognoſcitiua. 695. *m*

Cognoſcere confuſum confuſe & indiſtincte quid ſit. 22. *m*

Color quid ſit dupliciter apud Ariſtot. definitum. 601. *p*

Declaratur etiam. 620. *per totum.*

Color duplex realis & apparens. ibid. f

Diſcrimen eorundem. 604. *f*

Colorum realium generatio à quibus ſit. 601. *f.*

Colorum apparentium vel ſpiritalium generatio. 604. *m*

Color & viſibile quomodo ſint idem ſubiecto, ratione verò differant. 601. *m*

Color is qui eſt in profundo corporis an ſit dicendus color, cum viſibilis non ſit, niſi qui eſt in ſuperficie. 605. *p*

Color deficit à natura lucis & luminis, à quibus differt ſpecie. 617. *m. &* 618. *p*

Combuſtio quid ſit. 428. *p. & f. &* 461. *p*

Non eſt actio in calidum, ſed in frigidum. 465. *f*

Concluſionis ſcientia eſt tum finis, tum effectus demonſtrationis. 178. *f*

Conſideratio rei hoc eſt ſubiecti communis primum eſt, deinde ad varias ſpecies coarctatur. 32. *m*

Conſideratio rei tutior eſt & expeditior in ſingulis naturalibus libris, quàm quærere modum conſiderandi. 38. *p*

Contemplari & imaginari plura ſimul eſt impoſſibile. 695. *m*

Contrariorum conditio qualis ſit ad mentem Platonis. 101. *f*

Contrarijs quidquid conſtat, cur ſit corruptibile. 467 *p*

Conuenientia quę ſunt in communi materia, non ſatis eſt vt aliqua debeant dici eſſe eiuſdem ſcientiæ, ſed requiritur etiam conuenientia in forma & natura & in modo generationis ex illa materia. 59. *m*

Cor primatum inter corporis membra tenet. 514. *p. & rationibus probatur.* 517. *per totum, contra Galenum. A corde enim pendent omnia membra.* 523. *f*

Nec recte dicitur eſſe organum eſſentiæ animæ. ibidem. f

Principium quoque eſt & fons altricis facultatis. 519. *m*

Corpus duplex, vnum quod dicitur genus ſuprēmum in Categoria ſubſtant. alterum quod eſt ſpecies quanti continui. 129. *f*

Eſt generaliſſimum. 146. *m. Et alio modo generaliſſimum, alio eſt prima materia.* 152. *p*

Quomodo eſt Auerroi ſupremum genus vniuocum, quod reperiatur in indiuiduis ſubſtantiæ. 152. *f*

Corpus tripliciter quomodo accipi poteſt. 153.m
Corpus naturale non eſt vniuocum genus, 11.m & 16.f
Idq́; tripliciter accipitur. 13.m
Atque eſt analogum. 16.f
Corporum naturalium proprium eſt habere in ſe principium motus. 3.f. & 4.m. & ideo.
Corpus eſt omne habens in ſe principium motus. 8.m
Corpus naturam habens, & ſubſtantia, aut ens naturam habens quomodo pro eodem ſumuntur ab Ariſtotele. 7 p
Corporum naturalium tres gradus cœleſtium ſecundum miſtorum & elementorum. 39.p
Corporis naturalis prima diuiſio in ſimplex & miſtum 26 f
Corpus ſimplex eſt commune analogum. 27.p
Corporum ſimplicium notitia duplici ratione perficitur. 9 m
Corpus naturale quomodo ſit ſubiectum in tota ſcientia naturali, vide in ſcientiæ nomine.
Corpus generationi & interitui obnoxium quodnam intelligatur 38.f
Corpora viuentium fiunt ſemper ſicciora. 575 p
Corpus ſimilare quid ſit. 53.f
Corruptionis tres ſunt modi, prout tria ſunt genera corporum, ſimplicium. ſ. Miſtorum, animatorum, & inanimatorum. 432.m

D

DEFINITIO *accidentis tribus partibus conſtare debet, genere ſcilicet accidentis, ſubiecto, & cauſa.* 434.f
Definitio putredinis Ariſtotelica quomodo ſit demonſtratio poſitu terminorum differens. 434 m
Demonſtratio à medio quidem denominatur, ſed non datur ea, quæ illo medio vtitur ad monſtrandum aliud in alia ſcientia. 178.m. & 182. per totum. *ſed datur tantum in ſcientijs ſubalternis.* 183.f
Demonſtrationis ſpecies nulla patitur tranſitum. 180 p
Demonſtratio de Aeterno motore apud Auerr. an ſit phyſica vel metaphyſ. 180.m
Denſitas & raritas duplex eſt, vna quę proprie eſt in qualitatis prædicamento, quia conſiſtit in tenuitate ſubſtantiæ: altera vero conſiſtit in diſtantia partium inter ſe. 549.p
Differre ſpecie proprie quid ſignificet, ac improprie. 570.m
Diſtinctionis inter indiuidua cauſa eſt forma. 265.p. & 267.p
Δύναμις ſignificat modò vim, virtutemve: modo potentiam poteſtatemq́; quæ actum reſpicit; modo rei propriam naturam. 326 f

E

ELEMENTI *nomine quid proprie appelletur.* 344.f
Elementa duplici modo conſiderantur. 39.p
Elementum debere tantum eſſe homogeneum reprobatur, quòd autem ſit neceſſe eſſe ſimplex probatur. 34.m
Elementorum principia ſunt qualitates. 41.p
Elementorum formæ quomodo ſunt ab omnibus qualitatibus. 43.p
Elementis duo genera qualitatum tanquam inſtrumenta cur data 39.p
Elementorum formæ ſunt in ipſis qualitatum cauſæ finales. 352 f
Elementi forma eſt natura, & principium actiuum motus proximum & æquatum. 230.m
Elementa ſi vnam habent formam, in materiam primam reſoluuntur. 277.m
Elementis tria genera accidentium inſunt. 46.m
Elementa qua ratione ſint æterna, ac generentur & intereant. 39.p. *adhuc clarius explicatur, & ad quid eis ſit data generatio.* 40.m
Elementorum generabilitas & corruptibilitas aliud eſt, atque aliud generatio & corruptio actualis: ac de illis vbi Ariſtot. ſeorſim tractaut. 43.m
Elementa duobus funguntur muneribus, mundum ſcilicet conſtituunt, & materiam ſuggerunt corporibus miſtis, idq́; qua ratione. 39.p. & 348.m
Elementa ſtatutum locum cur habeant. 254.f
Elementorum tractatio quomodo ab Ariſtot. diuerſimode in diuerſis libris inducatur. 35.m
Elementis duplex ineſt ad motum potentia, & duplex motor. 213.f
Elementi motor mouensq́; eſt forma: motum autem materia: ſic habet in ſe principium motus actiuum & paſſiuum. 217.f
Elementum quomodo à generante moueatur, & quomodo à ſua forma. 190.p. & 230.f
Elementorum motus naturalis quis habitus à priſcis. 208.m
Elementis motus circularis quomodo ſit naturalis. 208.f
Elementi motus in vacuo, opinio Ariſtot. & Auerrois. 221.m
Elemento mobili triplex potentia: vna eſſentialis: altera accidentalis: tertia excogitata ab Auctore. 223.m
Elementi motui ineſt reſiſtentia interna. 228 f
Elementa media quomodo poſſint habere duos motus contrarios naturales. 244.p
Elementa in miſto quomodo maneant & quomodo intereant. 249.p. & 316 p
Elementorum formæ an & quomodo ſeruentur in miſto, fusè diſputatur. 316.p
Et an qualitates ſimiliter in miſto ſeruentur. ibidem.

Quorum

Quorum quęſitorum veritas habetur. 321. *Nam*

Elementorum tam formę ſubſtantiales, quàm qualitates actu manent in miſto quidem, ſed refractæ omnes & ad mediocritatem redactæ ex Auerroe. 316.f. & 321. *& Auerrois ſenſus rectus explicatur.* 324.p*er totum. & idem ſecundum Ariſt.* 325.m

Elementorum virtutes.i. δυνάμεις *græce quid quomodo intelligendæ.* 326.m

Elementa non ſeparantur à miſto eadem numero, quæ prius erant. 328.m

Elementa ſola, atque miſta locum verè habent, propriè ſumptum. 351.m

Elementum ſecundum præualens, dictum ſubiectum primum motus corporis miſti, quodnã ſit. 258.p

Elementorum & miſtorum quatenus grauia uel leuia ſunt, nullũ eſt diſcrimen quo ad locum ſibi naturalem. 243.f

Elementum tertium medium gignitur ab ipſiſmet elementis inter ſe pugnantibus, ſecundum opinionem communem, quæ defenditur. 374.p

Elementa quæ putredine putreſcant ex Ariſt. & cur putreſcant 452.p

Elementorum trium perſpicuorum ignis, aeris, aquæ proprius color eſt albedo, at nigredo terræ. 603 f

Emanare aliud nihil eſt quam perneceſſariam quandam naturalem deriuationem prodire effectum ex cauſa diuerſum ab illa 231.p

Emanatio ſimiliter quid ſit. 485.p

Ens vt res, & vt modus quomodo dicantur. 6.f.

Ens dupliciter ſumptum, vno modo pro genere, altero pro exiſtentia, quæ eſt accidens rei. 184.m

Entitas ſumitur & pro exiſtentia, & pro eſſentia. 125.m

Eſſentiale dupliciter ſumitur. 108.m

Eſſe eſt actualitas addita eſſentiæ, & ad eã refertur vt actus ad potentiam. 263.f

Eſſe rei eſt duplex, eſſentia & exiſtentia. 265.p.

Exiſtentia eſt actus additus eſſentiæ. 265.m. *Et à forma tribuitur rei.* 267.f

Extenſio alia fit in accretione, alia vt in ſpongia, 550.f

Extenſiones duæ ſunt, inter ſeque valde diſcrepantes. 564.m

F

F A C E R E, *vt quum dicimus aliquid facere de tali potentia tale actu, modò ſumitur pro modo formæ, quandoque pro modo agentis.* 706.m

Facultas animæ inferior quicquid cognoſcit, id cognoſcit & ſuperior: quod in facultatibus animæ ſubordinatis neceſſarium eſt. 731.p

Facultas ſine operatione in animalibus quibuſdam quomodo non dicatur eſſe fruſtra. 501.f

Flamma quid ſit, & qualis. 603.p

Forma ſeu cauſa formalis dupliciter accipitur, vno modo pro forma illa quæ eſt altera pars compoſiti, diſtincta à materia: altero modo pro eſſentia vel quidditate rei. 194.f

Forma item apud Scotum duplex. partis & totius. 269.p

Forma etiam duplex, informans materiam, danſq; eſſe ſpecificum: & altera, quæ rei habenti iam eſſe ſpecificum ſuperuenit: exemplis oſtenditur. 642.m

Formarum materiam informantium ſecundum Platonicos duo genera. 645

Forma omnis informans materiã extenſa eſt. 527.m

Forma quomodo quandoque dicatur poſſe de ſubiecto in ſubiectum migrare. 561.m

Forma ſubſtantialis duplex, ſpecifica ſeu vltima, altera communis & generalis. 141.f

Formę nomẽ uel cauſa formalis dupliciter accipitur, tum pro illa, quæ eſt altera pars compoſiti: tum pro quidditate eſſentia rei cuiuſque. 156.p. & 194 f. *Et uſque dat actu exiſtere* 196.m

Subſtantialis an aliqua ſeruari poſſit in genito, quæ eadem fuerat in miſto, copioſe quæritur. 277.m

Specifica dat vnitatem, quatenus dat rei exiſtentiam actu. 126 p, 266 p, & 267.m. *Nam.*

Eſt cauſa diſtinctionis indiuiduorum inter ſe, materia aũt eorum multiplicationis. 265.p & .3.m. *Nam.*

Tribuit & eſſentiam & exiſtentiam rei. 265.f

Eſt ſubiectum vniuerſalitatis, ut conſtituens eſſentiam rei. ibidem. Et 272.m. *At.*

Nulla generica poteſt dare exiſtentiam. 124.f.

Extenditur etiam ad materiæ extenſionem. 133.m

Et duas edit operationes, tum proprias ſibi, tum coarctat et reſtringit operationes formæ generalis. 496.m

Ea vltima ſpecificave cum alia omnia contineat in generatis, & det rei eſſe ſpecificum, ab Ariſt. totum vocata eſt. 463.m

Materialis autem forma eſt ex ſe communicabilis, & diuiditur ad materię diuiſionem. 528.m

Et duas habet conditiones. 577.f

Materiales quomodo patiantur per accidens. 100.p

Abſtracta verò eſt incommunicabilis. 266.p.

Differtq; a quidditate ratione. 270.m.

Forma ſola eſt per ſe natura, 166.p

Quomodo ſit principium paſſiuum. 166.f

Formę quot ſunt in homine, tot & in bruto: quæ tamen, & quomodo vide. 496.p

Forma omnis eſt ſui multiplicatiua. 589.p

Formam in materia perducere aliud eſt, & aliud producere formam tantum. 589.m

Formarum duo genera in his inferioribus, earumq; diſcrimen, forma.ſ. inanimati corporis, quæ & elementaris dici poteſt, & anima quæ forma eſt uiuentis. 403.f

Formæ inanimatorum educuntur de materia ab agente elementari.ſ. calore elementari: anima vero principium actiuum habet diuinum. 672.p

Formæ plures ſunt in omni viuente. 275.m

Forma generis quomodo exiſtat ſine forma ſpeciei. 493.f.

Forma miſtionis in uiuente eſt generica, in cadauere, ſpecifica. 283

Forma non tantũ eſt actiua quantũ reſiſtitiua. 306 f
Forma omnis organica cur eſt à corpore inſeparabilis. 661. p
Forma omnis naturalis cur ab Ariſtot. appelletur diuina. 666. p
Formæ duæ conſiderãdæ in omni actione & portione, vna producens, altera perducta in patiente. 691. f
Formæ duæ vires notabiles. 306. m
Modus quo forma reſiſtit. 305. f. & 306. f
Forma ne an materia præcedere debeat in quaque re tractanda. 73. p
Frigidi definitio. 337. f. 362 f. Dubium de eo motum: 338. f. ſoluitur. 339. p
Frigus non habet cauſam æquiuocam poſitiuam, ſed priuatiuam tantum. 383. p
Nam ſolam caloris priuationem inſequitur, ex eaque oritur. 414. m
Non agit per ſe miſto generando, ſed ſolum contemperando calorem: in miſto uerò iam genito agit per ſe. 414. m. & 415. p

G

GENERATIO dupliciter accipi poteſt, uno modo pro vltimo termino, altero pro via ſimul cum termino. 436. m
Generationis definitio: eiuſque difficultates ſoluuntur. 280 per totum, & 463. m
Generationis miſti, quæ eſt eductio formæ definitio per ſingulas partes ex Ariſtotele declaratur. 408. m
Generatio (pro vt late ſumitur vel particulariter) vnius, quomodo dicatur alterius corruptio. 283. m. & 408. p.
Generationis & interitus cauſę perquiritur. 293. m
Generationis materia duplex, ſecundum Ariſtotelẽ. 293. m
Subiectum primum quodnam ſit. &
Efficiens cauſa. 294. p &
Finis. ibidem m
Perpetuitatis cauſa quęnam ſit. ibidem. f
Generatio viuentis quid ſit ex Ariſto. 503. p
Generare ſibi ſimile quomodo ſit animatorum proprium. 502. p
Genus quomodo non ſit actu in ſpecie. 494. m
Genus omne eſt duplici ratione confuſum. 22. f
Generi quæ competunt non demonſtrantur de ſpeciebus, ſed de ipſo communi genere. 13. f. & 86. f
Generis ratione cur multa competunt, quæ repugnant ratione ſpeciei. 501 f
Genera ſumma, vide, Prædicamenta.
Genera ſunt compoſita. 149. f
Genus varijs modis & forma & compoſitum dici poteſt. 150. p
Genus generaliſſimum ſolum eſt ſimplex. 150. m
Genus logicum & genus phyſicum non diſtinguuntur. 153. p
Grauitas & leuitas ſumitur dupliciter, & ſecundum ſe pro actu primo, & pro operatione & actu ſecundo. quæ diſtinctio facit ad Ariſtot. intellectum. 237. p
Non ſunt formæ actiuæ. 486. f

H

HABITVS intellectus, à quo intellectus dicitur in habitu, quid ſit, & qualis, ex Auicennæ ſententia & auctoris 699. m. per totum.
Cur partim ponendi ſunt in prima ſpecie qualitatis, partim in ſecunda. 701. m
Habitus illi duo explicantur, qui ſunt materia eorum quæ tractantur in tribus meteor. libris. 47. m
Hepar nullum principatum habet in corpore, & quæ ſint eius facultates. 519. p
Eius officium principe indignum eſt. 519. f
Hoc aliquid duo ſignificat. 125. f
Hominis materia alio modo ſunt elementa, alio modo ſemen. 322 f.
Homo quomodo ſit medius inter diuina & terrena per eorum ſimilitudinem, non per ueram extremorum participationem. 665. m.
Humanitas & rationalitas non ſunt duæ formæ. 270. p
Humores in animali quomodo putreſcant. 437. f. & 454. p
Humidum duplex in corporibus miſtis, unum continuans quod partes coniungit inter ſe, alterum quaſi nutriens quod eſt aquoſum. 473. m. & 474. f. ſimiliter.
Duplex quoque in uiuente, vnum radicale, alterum cibale ſeu alimentale. 573. m. ſed de eo quod alij aſſerunt, improbat auctor, & corrigit. 574. m
Humidi definitio. 338. p
Humidum omne eſt reſolubile à calido. 575. p
Humiditas & calorem & frigus obtundit. 357. m
Cur neque cum ſummo calore, neque cum ſommo frigore ſtare poſſit. 358. f
Per ſe et quatenus humiditas contraria eſt quidem igni, vt ſicco: per accidens autem non. 371. f

I

IECVR, vide Hepar.
Ignis motus examinatur ex aduerſantium opinionibus. 201. eius motus in orbem non eſt ſimplex. 208. p. & quomodo ſit naturalis & violentus. 211. p
Ignis cur ſub cælo conſeruetur. 207. m.
Ignis in ſua ſphæra non proprie dicitur aſcendere vel deſcendere. 210. f.
Ignem nutriri, quid ſit, & quomodo. 371. m
Ignis accretio qualis ſit. 536. m.
Ignis an ſub gelidis zonis in ipſo cæli contactu poſſit eſſe, quum ibi non fiat motus niſi tardiſſimus. 400. p
Ignem refrigerari ſuo in loco cur neceſſarium ſit. 400. m

Ignis

Ignis omnino incapax putredinis, & cur. 452. p
An verò putrefaciat. 470. m
Imaginatiuæ quæ ſit vis. 504. m
Imminutio quid ſit. 539. f
Indiuiduum, vel indiuidua ſubſtantia, ſeu ſingularitas fuſe explicatur. à quonam conſtituatur; & reddatur hæc. 260
Indiuidua ſubſtantia duplex, una materialis, altera abiuncta à materia. 261. m
Indiuiduationis cauſa non poſſunt eſſe accidentia 261. f
An ſit materia ſignata. 262. & 263.
Vel materia quanta. 264. p
Quod ſit forma, pluribus comprobatur. 265. p. per totum.
Indiuiduum, quum per ſe exiſtat, ſummam habet perfectionem & ſumpremum actum. 263. m
Innominatum non omne eſt incognitum. 752. f
Inſtrumentorum ordo, quibus anima in eadem operatione vtitur. 522. m
Intellectus commiſtus corpori, uel immiſtus conſiderari tribus modis poteſt. 664. p
Eius immiſtio duplex apud Ariſt. 679. f
Intellectus poſſibilis ab Auerr. & Alex. vnus eſſe tantum numero in tota humana ſpecie creditus eſt, & probatus rationibus eorum 673. per totum.
Sed confutantur. 674. f. per totum.
Eius officium non eſt pati tantum: ſed agit etiam in cognoſcendo. 712. p
Intellectus duas habet entitates, unam propriam, alteram acquiſitam. 683. f
Intellectum eſſe formam formarum, quo artificio ſit ab Ariſtot. dictum. 684. m
Cur ſolus ſit locus ſpecierum, non ſenſus. 650. m
Appellatusq́ eſt ab Ariſtotele pluribus nominibus. 652. f
Intellectus duplicem habet intelligendi potentiam, unam propinquam, remotam alteram. 701. m
Intellectus ſolius proprium eſt enunciare atque diſcurrere. 504. f. 731. f.
Quo differat à uoluntate. 507. m
Practicus & ſpeculatiuus an ſint animæ potentiæ duæ. 507. m
Intellectus ſpeculatiuus conſtat ex intellectu poſſibili, & phantaſmatibus, & intellectu agente. 663. f
Intellectus in habitu quomodo ſit naturaliter ſimilis ſenſui, ex Ariſt. explicatur 701. p
Intellectus obiectum eſt omne ens. 677. f
Quod dupliciter conſiderari poteſt, uel enim eſt illud obiectum, à quo mouetur intellectus: vel illud quod intellectus eſt aptus recipere & intelligere. 680. m
Intellectum non cognoſcere ſingulare, quidam poſuerunt. 730. m. per totum.
Hi refelluntur. 731. per totum.
Sed cognoſcere prius ſingulare, quàm vniuerſale probatur. 735. f. per totum: &
Intellectus poteſt etiam ſingularia intelligere, ergo etiam præterita, imo etiam vt præterita. 696. m
Intellectum agentem & intellectum patientem non duas eſſe formas, ſed vnam, quæ ſola ratione diſtinguitur in duas, qui ita ſenſere, memorantur. 713. f.
Sed reprobatur eorum opinio. 714. f.
Eſſe autem duas ſubſtantias eſſentialiter diſtinctas ex Ariſt. ſententia declaratur. 716. f
Intellectus agens, dum de potentia ducit in actum, in quodnam agere; & quomodo, dicatur, ex varijs opinionibus diſputatur. 705 p. per totum.
Quæ quidem confutantur. 706. per totum.
Agit enim vt eſt intelligibilis, non ut intelligens. ibidem. m & 706 f
Vera autem ſententia probatur, quòd iunctus phantaſmati ipſum aptum, habileq́ reddit ad ſpeciem quidditatis in intellectu patibili imprimendam. 707 per totum. & 712. f
Iungitur quidem phātaſmatibus vt forma, ſed an eis iungatur in phantaſia; an poſtquam in intellectu patibili ſunt recepta, examinatur. 708. p. per totum.
Quòd iungitur eis in phantaſia exiſtentibus, & quare. 109. p
Non abſtrahit ſimpliciter, vt vera abſtractio quidditatis dicitur, ſed diſtinguit ac illuſtrat transferens rem de ſenſili ad intellectilem ordinem. 711. per totum.
Et quomodo dicatur abſtrahere à materia noua declaratio. 734. p
Non producit actum intelligendi in intellectu patibili. 712. m
Eius deniq; officia ſeptem aſſertionibus colliguntur. 713 p
Et quòd eſt forma immaterialis, & à materia per eſſentiam prorſus abiuncta. 716. f. per totum.
Quòd non poſſit eſſe vlla intelligentia præter illas, quæ mouent cęleſtes orbes. 718. f. per totum.
Quòd neque poſſit eſſe alia intelligentia niſi omnibus prima, quæ & mouet vniuerſum mundum, hoc eſt Deus. 720 m. per totum, & ſeqq. cap.
Intellectio noſtra eſt ſpecies ipſa impreſſa in intellectu. 692. p
Et quomodo fiat. 699. p
Intellectio noſtra dupliciter conſiderari poteſt, uno modo ſecundum ſuum eſſe formale, altero ſecundum eſſe repræſentatum. 678. p
Formaliter autem accepta eſt quidem ſingularis: at per repræſentationem poteſt eſſe tum rei vniuerſalis, tum rei ſingularis. ibidem, & 731. p
Sed quòd prius ſit rei ſingularis, quàm vniuerſalis. 735 f
Intelligendi ordo quidam eſt prorſus nobis naturalis, qui potiſſime in ſimplicium rudi & confuſa apprehenſione conſiſtit. 729. per totum.
Intelligendi ordo arbitrarius, acquiſitusq́ eſt ille ordo doctrinæ, quod inſtrumentum eſt logicum. 729. per totum.
Intelligibile aliquid dicitur vel formaliter, vel obiectiuè. 709. m
Intendi ac remitti latius patet quàm magis & minus ſuſcipere. 321. p

Intenſio ac remiſſio ſit dupliciter. 321.m
Interitus, corruptioniſq́; tres ſunt modi. 432 m.
Inuiſibile omne quomodo ſit perſpicuum ad Ariſtot. ſenſum. 607.p
Iuriſperitia facultas à legislatoria quomodo diſtat, ac ſubalternetur. 69.p

L

LIBRORVM *phyſice auſcultationis diuiſio.* 14.m
Et deinceps ſingulorum tractatio & doctrina vniuerſaliter exponitur. Eorundem titulus explicatur. 26 p
Et qua ratione præcedant libros alios naturales. 44.m
Librorum de cœlo ſedes, ordo, & ſubiectum ſtatuitur. 26.f.& 27
Mundum eſſe ſubiectum quomodo uerè dici poſſit. 30.m
De quo ſubiecto Auerrois opinio explicatur, & approbatur. 31.p
Melius tamen eſt dicere ſubiectum eſſe corpus ſimplex, quàm mundum. 32 p.
Quod declara, ut 46. p
De eorundem ſubiecto opiniones aliorum examinantur ac refelluntur. 35.f
Eorundem ordo rationibus probatur, & aduerſantia tolluntur. 48 m
Tertij libri qualis ſit tractatio. 45.p
Librorum de generatione & interitu collocatio ſubiectumq́; inquiritur. 36.f
Opiniones quorundam reyciuntur. 37
Auctoris ſententia propria declaratur. 38.m
Subiectum autem probatur eſſe corpus miſtum. 39.f
Difficultates inde exſurgentes ſoluuntur. 40.p
Eorundem autem ordinis rationes redduntur, & difficultates ſummouentur. 4[illegible].m
Librorum Metheorolog. locus, ſubiectumq́; examinatur. 46.m
Ordinis & inſcriptionis ratio profertur. 51.m
Ordinis præterea graue dubium explanatur. 58.p
Subiectum vero 4. libri excutitur. 52.m
Quod & ſtatuitur ad Olympiodor. & Auerrois mentem. 53.f
Eiuſdem item locus aſſignatur. 54.m
Tum inſcriptio. 55.f
Librorum de Animalibus diuiſio ac ordo iuxta Auctoris ſententiam 61.f
Quodnam ſubiectum ſit in omnibus ac ſingulis. 80 p
Libri de hiſtoria animalium anteponuntur libris alijs omnibus de animalibus. 62. m
An ſint pars ſcientiæ naturalis. ibidem. f.
Eorum comparatio cum reliquis de Animalibus. 69.m
Dubium de eorum decimo exſoluitur. 71.f
Librorum de partibus animalium locus. 63.p
Librorum De inceſſu animalium. 63.m
Librorum de Anima ibidem. Et
Diſcrimen horum cum libris de partibus ibidem. in f
De loco eorum, opinio Latinorum reprobatur. 72.m
In ijs libris, qui dicunt ſubiectum eſſe animam, confutantur. 81. m
Item qui dicunt eſſe animal. 85.f
Id ipſum perperam quidam acceperunt. 115. m
Librorum paruorum naturalium locus, ac ordo eorundem. 64.f
Librorum de ſenſu ac ſenſilibus. 64.m.& 66. p
Librorum de memoria & reminiſcentia. 66.p. Et
Librorum de ſomnijs & diuinatione per ſomnium. ibidem. Et
Librorum de motu Animalium. ibidem. m. Et
Librorum de generatione Animalium. ibidem. Et *aliorum opinio confutantur.* 77.p
Librorum de longitudine & breuitate vitæ. 66.f. Et
Librorum de iuuentute, & ſenectute Vita & morte. 67.p. Et
Librorum de ſanitate & morbo. ibidem. m
Librorum de plantis vbi ſit locus 87.f
Linea ſimplex quænam ſit. 253.p
Loci conditiones ex 4. libro phyſicorum explicantur. 351.p
Locus datus eſt corporibus ob eorum imperfectionem. 207 p
Locus mouet vt cauſa finalis, non vt efficiens. 214.m & 216.f
Locus naturalis grauium & leuium indicat, ut finis eorum naturalem motum. 244.p
Logicarum regularum duo genera. 2. m
Lumen eſt ſpecies lucis. 608 p. & *imago.* 617.m
Et eſt viſibile ut quo. 608. m
Lumen poteſt duobus modis accipi, & ut eſt viſibile ſeu ut quod, ſeu ut quo: & ſolum ut viſibile ut quo. 621.f
Lumen non eſſe corpus, ex Ariſtotele probatur. 609.p
Lumini an reuera competant; quæ dici de eo ſolent, moueri, percutere, frangi; & reflecti. ibidem. f
Luminis natura quæ ſit declaratur, & probatur quo ad eſſe intentionale & reale in medio. 611.p
Lumen eſſe neceſſarium propter ſolum colorem illuminandum, non propter medium, probabas Auempace. 614.p
Sed ſolum propter medium illuminandum ſenſit Auer. & Albertus. 615.m
Propter medium & propter organum tenet Auctor. 615.f
Lumen neceſſarium eſt etiam propter colorem. 616.f
Lumen aſtrorum quomodo calefaciat. 401. f
Lux eſt color & uiſibile ut quod. 608. m
Lux eſt primum & per ſe viſibile. 617.p
Lux, albedo, & perſpicuum quomodo ſint eiuſdem naturæ. 603. m

M

MARIS, Fœminaq́ munia in generando quæ ſint, contra medicos. 502. f
Materia prima quomodo inuenta, probataq́ ab Ariſt. 92. f
Materiæ primæ cognitio quot modis habeatur. 93. f
Quis autem verus ſit modus & via vera eam cognoſcendi. 94 m. & 96. f
Quòd medio Metaphyſico probari non poteſt. 96. m
Duplex autem illa notio à Themiſtio excogitata diſcutitur. 97. p
Qui & materię primæ duo illa impoſuit nomina, materiæ ſcilicet, & ſubiecti. 99. m
Materia prima quomodo cognoſcatur per abſtractionem, quum non poſſit abſtrahi à ſe ipſa. 734. m
Materia prima duas habet entitates. 683. m
Quomodo ſit natura. 167. f.
Quomodo ſubſtantietur per poſſe, vt ait Auerr. potentiaque ſit eius differentia ſubſtantialis. 110. f
Ἄποιος, ideſt omni qualitate, ac forma carens: tum etiam forma & qualitate induta quomodo debuit eſſe, licet videatur implicare contradictionem. 104. m. & 112. m.
Materię primæ quadruplex conſideratio: vna, quæ tantum habetur à philoſopho naturali: duæ alię pertinent ad primum philoſophum, quarta eſt conſideratio abſoluta. 113. f
Materia quomodo dupliciter ſumatur reſpectu formæ. 268. m. & quomodo ſimiliter apud Scotum, 269. m
Materia totius quid ſit. 270. m
De materia prima quomodo res omnes poſſint prædicari, & quomodo negari. 114. p
Materia prima non fuit creata, ſed concreata, & quomodo. 124. p
An ſecundum ſuam naturam actum habeat aliquem. 119. per totum
Quòd ei non conueniat actus appellatio, 126. per totum.
An per ſe corporea ſit, & quanta, collatis plurium opinionibus examinatur. 129.
Quòd non ſit corpus eſt communis opinio. 145. m
Auctoris autem ſententia exponitur. 146.
Extenditur ad formæ extenſionem. 133. m
Eſt ratio corporeitatis. 148. p
Quomodo ſit ſubiectum accidentium. 292. m
Quomodo ſit æquata cauſa generationis, quomodo non. 294. f
Cauſa ſine qua non, cur dicatur. 295. m
Materiæ præparatio alia eſt priuatiua, alia poſitiua. 750. m
Materiam habere æquam potentiam recipiendi omnes formas, quomodo exponi debeat. 750. m
Habet potentiam naturalem recipiendi etiam formas artificioſas. 170. p
Quomodo ſecundum ſe habeat formam & affectionem. 156. p
Materiæ appetitus quid. 109. p. & 111. p
Ea magis appetit formam ſubſtantialem, quàm accidentia. 289. f
Materia quidem eſt cauſa multitudinis indiuiduorum, ſed forma diſtinctionis illorum inter ſe. 265. p. 266. f
Eſt exiſtentiæ cauſa, vt ſine qua non. 266. m
Materiam ſubiectam eſſe neceſſariam in omnibus quę fiunt, qua inductione probetur ab Ariſtot. 10. f
Materia differentia & generis ſecundum Alexand. & Auer. 151. p
Materiale quod eſt & ſpiritale in ſenſibus habet medium. 593. m
Mathematicus quo differt à naturali in contemplandi corporibus. 3. m. & 25. p.
Medicinæ pars phyſiologica ex qua parte philoſophię naturalis ſit deducta. 63. p
Medium inter extrema eſt duplex. 210. m.
Mediorum genera duo ex Auerroe. 324.
Membris omnibus pro corde eſt arteria, pro cerebro neruus. 525. m
Memoria vna quomodo ponatur ab Ariſt. ſed quę primo inſeruiat imaginatiuæ, ſecundario & per accidens etiam intellectui. 696. p. & 702. p
Memoria non eſt cognoſcitiua. 504. p
Mens ſola in homine cur diuina dicatur ab Ariſtot. 672. m
Μὲν οὖν quomodo vtatur Ariſtoteles. 671. f
Metallorum, foſſiliumq́ tractatatio, vide, Minerarum
Metalla ac lapides omnes tandem putreſcunt, & in elementa diſſoluunt, licet aliqua diutiſſime durent. 434. m
Metaphyſicus quo differt à phyſico in abſtractis entib. contemplandis, latè diſcutitur. 24. f. et 45. m
Migratio formę atque accidentis quæ poſſit dari de ſubiecto in ſubiectum. 561. m
Minerarum tractatio vbi apud Ariſt. 56. m
Minimum abſolute, non datur: at
Minimum naturale datur, & quodnam ſit. 327.
Miſcibilia quomodo remaneant in miſto. 241. m. & 255. m. & 275. p. & 322. m. & 328. m.
Miſta omnia quomodo media inter elementa ab Ariſtot. dicantur. 324. m
Miſta habent locum ratione ſimplicium. 254. f
Miſta inanimata in eorum mutatione aliquo modo non uidētur prorſus reſolui in materiam primam: aliquo modo uidentur. 277. f
Miſta omnia cur in aere putreſcant. 469. p
Item cur in aqua & in terra putreſcant. 470. p
Miſtum perfectum & imperfectum quid ſit. 46. f
Miſtum imperfectum qui negant dari quod non ex 4. elementis conſtet, refelluntur. 48. m
Miſtum imperfectum quodnam in Metheorologicis ſit ſubiectum. 49. f
Miſti natura media eſt inter formam elementi & animam

animam. 255. m
Miſti inanimati natura eſt una facta ex pluribus elementorum naturis: vna item eſt qualitas facta ex pluribus contrarijs qualitatibus: ſed vna illa natura magis retinet vnius elementi conditiones, quàm aliorum. ex hoc fundamento ſtatuitur ſubiectum motus naturalis in miſto. 241. m. & 275. p
Miſtum inanimatum eſt corpus naturale vnum, vnam habens naturam, non plures, & unam tantum qualitatem motricem. 241. m
Miſtum à ſua forma naturaliter mouetur: idq́; probatur. 243. p
Miſti forma an ſit ſuperaddita formis elementorum. 244. m
Partim eſſe additam, partim non, quare poſſit dici. 246. f. quod ſit vna tantum. 241. m. & 275. p. & 278. p
Miſtum ęqualiter ex elementis cur dari non poſſit. 248. f. & 250. p
Miſti formę remiſſio alio modo fit, alio modo qualitatum. 323. p
Miſti generatio, quę eductio formę eſt, quomodo à ſolo fiat calore. 413. f.
Miſti homogenei generatio conſiſtit in perfecta miſtione humidi cum ſicco à calore facta. 414. p
Miſti animati generatio fit à virtute cœleſti, inanimati vero à virtute elementari. 408. m
Miſti generatio nil aliud eſt niſi productio ſubſtantiæ miſti ex elementorum ſubſtantijs. 421. p
Miſti generatio aliquo modo eſt una, aliquo non eſt una. 465. p
Miſtum tribus modis corrumpitur, uno quo diſſoluitur in omnia elementa: duo uerò alij modi ſunt accidentales combuſtio, & petrificatio. 428. f
Miſti corruptio interitusq́; dicitur etiam putredo: & quomodo fiat. 426. per totum. Quid ſit. 428. p
Quòd dupliciter fit, à calido ſcilicet, & à frigido, ibidem. & 438.
Quomodo uero dicatur interitus naturalis ſecundum alios, qui refelluntur. 429.
Vera autem ſententia explicatur. 432.
Modo aliquo eſt mutatio vna, aliquo non. 465. p
Miſti motus naturalis &c. uide infra Motus.
Miſtio quid ſit ex Ariſtot. 253. & 421. p.
Eius diffinitio late explicatur, tolluntur q́; difficultates. 315.
Miſtio inanimatorum quid, qualisq́; ſit ex Ariſtot. diffuſè. 408. & ſeqq.
Miſtio omnis uera, eſt elementorum: nec alia datur, cui competat definitio illa miſtionis ab Ariſtot. tradita. 332. m
Miſtio & miſti diſſolutio eſt mutatio ſubſtantialis. 328. m. & 465. m
Miſtio et miſti generatio quomodo re ipſa idem ſunt, ſed ratione diſtinguuntur. 422. m. & 415. m. & 419. per totum.
Miſtio & miſti generatio terminos duos habent, elementa ſcilicet ſeparata, & eadem facta unum quoddam. ibid. f
Miſtio & generatio miſti ordinatim tria fieri requirunt: alterationem mutuam per actionem & paſſionem omnium contrariarum qualitatū inter ſe. ſecundum actionem duarum actiuarum in duas paſſiuas. tertium miſti productionem, quę fit per formę eductionem. ibidem.
Miſtio non pręcedit quidem generationem miſti, ſed ſimul ſunt & tempore & natura. 423. m. & 424. p
Miſtio tamen prior cognitione quàm miſti generatio debet eſſe. 424. p
Miſtio ex trium vnionibus commiſtionibusve fit, plurium ſcilicet corporum, plurium formarum, & plurium qualitatum. 249. m
Non requirit diuiſionem in minima. 326. f
Mobile non dicitur niſi id quod eſt ſubiectum motus. 8. p
Mobile ad formam quid dicatur. 37. m
Motor per emanationem non poteſt eſſe primus. 231. p. uide etiam Agens.
Motoris primi & æterni conſideratio qualis apud Ariſt. in 8. phyſi. 22. m. & 25. f
Qualis item ſit Phyſico & Metaphyſ. 45. m
Motor primus quomodo ſit motor totius. 212. p
Nec eſt forma materialis, ſed à materia abiuncta. 528. m
Motores æternos demonſtrare, an pertineat ad naturalem, an ad Metaphyſ. ad opiniones aliorum examinatur. 177. & deinceps, ſed veritas declaratur. 179. m
Motrix facultas ad quid data animali. 606. f
Motus eſſentia eſt forma fluens. 536. f
Motus medius inter naturalem & violentū. 202. m
Motus ſimplex non poteſt eſſe medius inter naturalem & contra naturam. 204. f
Eiuſdem conditiones. 252. m
Datur etiam violentus. 253. p
Circularis quid ſit. ibid.
Et rectus. ibid. m
Motus miſtus quinam ſit. 253. m. de eo aliquorum error. ibid. f. & vera opinio. 254. p
Motus per eccentricos miſti ſunt. 255. f
Motus cuiuſque naturalis primum principium neceſſe eſt eſſe formam aliquam ſubſtantialem. 240. m
Motus naturalis in miſto quodnam ſit ſubiectum primum examinatur. 238.
Eius motus naturalis principium ſtatui poteſt forma ipſa miſti, quę eſt eius natura. 243. p.
Motus miſti factus ſecundum prævalens elementum, ſit ne ſimplex an miſtus. 251. per totum.
Quòd eſt ſimplex. 252. m
Motus alij præter localem diuerſis modis poſſunt & motus, & generationes vocari. 10. m. & 92. m
Motus localis non eſt ad formam, ſed ad vbi. 37. m
Motus omnis localis naturalis fit ab appetitu. 256. m
Motus eſt perfectio & cauſa calidi. 207. f. & 393. p
Quomodo calorem gignat. 391. p
Vt calefaciat, tres conditiones requiruntur. 398. f

I N D E X

Motus naturalis duobus modis dicitur. 171. p
Motus definitio de qua poteſtate, vel potentia intelligatur. 223 f
Motus grauium & leuium latè excutitur. 213
Motus grauis & leuis habet ordinem. 228. p
Motus grauium & leuium naturalis cur in fine velocior ſit, quàm in principio, late inquiritur cauſa, 231. & declaratur. 235.
Motus velocitatem creſcere propter incrementum grauitatis vel leuitatis, quomodo intelligatur. 237. p
Motus naturalis grauium & leuium indicari eiuſdẽ ſpeciei, aut diuerſarum à fine, hoc eſt à loco ſuo naturali. 244. p
Motum producere aliud eſt, & aliud producere rem cum motu. 226 m
Mouere eſt rem ducere de poteſtate ad actum. 214. f
Moueri aliud eſt quàm fieri & generari. 10. m
Muli & alia quædam animalia cur non generant. 501. p
Multa cur inuicem agant & patiantur, cauſa ex Ariſto. 301. f
Multitudinis numeralis cauſa eſt materia. 265. p. & 266. f. & 267. m
Mundus dupliciter ſumi poteſt. 30 m. & 35. p
Mundi nomen eſt æquiuocum, 33. m
Mutatio in accidentibus, vocari poteſt & motus & generatio, ex varijs rationibus. 92. m. & 10. m

N

Natvrae definitio ſcilicet, quòd eſt cauſa motus & quietis declaratur. 159. & deinceps & 137. m
Naturam eſſe principium tantum paſſiuum motus, negatur contra Simplic 163. m
Eſt autem principium motus tum actiuum, tum paſſiuum. & quid vtrunque ſit. 164. f
Naturæ diffinitio competit omnibus naturalibus corporibus tam caducis, quàm æternis. 10. p
Natura ſimpliciter quænam ſit. 165. f
Natura vniuerſalis quænam ſit. 432. m
Natura ſimplex, & miſta quæ ſit. 254. m
Simplex cur ſimplicem efficiat motum. ibid.
Miſta autem eſt media inter formam elementi, & animam. 255. m
Naturam habere quibus competat. 18. p
Natura omnis communis exprimit in indiuiduis accidentia ipſam inſequentia, per quæ ſaltem confuſe cognoſci poteſt. 746. m
Natura quomodo habet aliquid fruſtra. 533. f
Natura, eſſentia ve rei cognoſci non poteſt niſi propria ipſius interna principia, ex quibus conſtat, intelligantur. 62. p
Naturale tripliciter dicitur, pro eſſentiali, pro omni re pertinente ad philoſophum naturalem, tertio pro eo quod in ſe habet naturam. 6. p
Naturalis diſciplina duplicì conſideratione perficitur. 13. f
Naturalium rerum ſcientia & doctrina duas in partes diuiditur. 60 f
Naturalis ſcientia, vide ſcientia naturalis.
Naturales res eodem modo cognoſcẽdæ ſunt quo ſunt: & quem locum habent in natura, eundem habere in cognitione debent. 9. p
Neruorum ſubſtantia à cerebro deducitur. 522. p
Nigredo eſt color terræ proprius. 603. f
Nigrum videre quare ſit nullum colorem uidere: & quomodo cum tenebra ſit eiuſdem naturæ. 603. f & 633. f
Nutriri aliquo eſt vertere illud in ſuam ſubſtantiam. 447. p
Nutritio quid 537. m. ac plenius declaratur. 565. m
Nutritio in homine fit & ab anima vegetante, & à rationali. 496. f
Partim eſt idem re cum accretione, partim non. 552. m

O

Obiectvm reale eſt nobilius ſpecie à ſe producta. 591. m
Obiectum ſenſus quo differat ab obiecta intellectus. 592. p
Oculo tres inſunt humores, Vitreusq; à Galeno perperam ſubniger exiſtimatus 613. m
Vitrei quoque officium male aſſignatum. 632. p
Cryſtallinus autem verum inſtrumentum viſus. 614. p
Tunicæ præterea tres inſunt. ibid. f
Oculus nõ propria luce eſt lucidus, ſed lumine extrinſecus recepto. 613. m. & 634. p
Oculus quòd non ſit igneus contra Galenum. ibidem.
Olei natura. 476 m
Omnia conſtare ex ente & non ente, quomodo intellexit Plato. 666. m
Opacum in definitione coloris cur non ponatur, ſed tantùm perſpicuum 605. p
Operationes non ſunt finis Animæ. 70. m
Operationum Animæ diſcrimen. 75. m
Operationum earum potentia eſt medium inter poſitiuum & priuatiuum. 484. m
Non tamen eſt cauſa media. 485 p
Ordo intelligendi duplex, vnus arbitrarius, vt componere, hoc eſt enunciare prius, quàm illud quod inſtrumentum eſt logicum: alter prorſus naturalis ac inuariabilis, vt apprendere in phantaſmate rẽ hanc prius, illam verò poſterius. 729. per totum.

P

Pars interdum pro ſpecie ſumitur, ſcilicet pro parte ſubiecta. 510. m
Partes materiales viuentis duplices, heterogeneæ, & homogeneæ. 565. p
Homogenearum aliæ maiores, minores aliæ, ibid. f
Partium reliqua viuentis vide, viuentis parte.

Partium tria genera inſunt Animalibus. 69.f
Partitionem librorum, ſeu aliarum rerum, aut ſcientia, vide in proprijs eorum literis.
Pati eſt propter materiam, nam patiens omne patitur propter materiam. 110. p
Pati & agere quid ſint. 300.f
Perſpicui condenſatio duobus modis fit 602 m
Perſpicuum quare ponitur in definitione coloris, non autem opacum. 605.p
Perſpicuum & coloratum ſimul quomodo poteſt aliquid eſſe vt ſunt aliqui lapides. 605.f
Perſpicuum, lux, & albedo quomodo ſint eiuſdem naturæ 603. m
Perſpicui partes duæ, vna tanquam materia, altera tanquam forma. 606 m
Perſpicuum dupliciter conſiderari poteſt, vno modo abſolute & ſecundum propriam naturam, altero modo reſpectu viſus. 606.f
Perſpicui materia quæ ſit. 606. m
Forma item quæ ſit, eiuſq; effectus ac munus. ibidem. f
Perſpicuum quomodo ſecundum Ariſtot. ſit inuiſibile. 607. p
Perſpicuum terminatum eſt proprium coloris ſubiectum. 617. m
Phantaſmata ſunt in phantaſia, neque eis iungitur intellectus, ſed producunt in intellectu non intellectionem, ſed ſpeciem intelligibilem, quæ iungitur intellectui, non phantaſma ipſum. 648.f.699.p
Phantaſia cognoſcitiua quidem eſt, at non vt memoria eſt imaginum ſpecierumq; conſeruatrix: organumq; diſtinctum habet. 696.f
Et quomodo imprimat imagines in memoria. ibidem.
Phyſicus quo differt à Mathematico. 3. m & 25. p
Quo differt à Metaphyſico in conſiderandis entibus abſtractis. 24.f
Planetarum motus diurnus quomodo poſſit eſſe æternus, ſi ſit violentus. 211. m
Planetarum motus non eſt mixtus. 254. p
Planta qualibet duas habet animas. 496. p
Plantę an duplici calore participent, vt Galenus voluit. 472.f
Vnam tantum concoctionem alimenti habent. 542 f
Plantarum partibus tractatis & conſideratis, cur Ariſtot. & Theophr. ſilueris de earum forma. 88 m
Pluuia cur ex vapore non à ſolo frigore mediæ regionis aeris generetur. 386.p
Pluuia facta ad medium montem veneris, agri Patauini, exiſtente Auctore in illius ſummitate in aere omnino ſereno. 387. m
Pori in corpore ob duas cauſas fiunt, 539.m
Potentia materiæ quid ſit, examinatur. 104.f
Potentia duplex actiua & paſſiua, & utraque ſumitur dupliciter. 105.p
Potentia materiæ duplex vniuerſalis & particularis: & quæ ſint. 108. m
Duplex item iuxta Simplic. vna quæ formam præcedit, altera formam inſequitur. 108. & 223. p
Quænam opponatur actui. 117. m
Potentia particularis non eſt ęterna, & quæ ſit. 109. m
Quomodo ad materiam ſe habeat. 116. m
Potentia materiæ gradus habet ad formas. 170. p
Potentia recipiendi formas numero infinitas an ſit in ſingula portione materiæ, contra Ioan. Gandauenſem & Achillinum. 118. p
Potentia obiectiua Scoti reprobatur. 121.f
Potentia eſt aptitudo indiſtinctè reſpiciens contraria: ideo ab eo non fit reſiſtentia, ſed ab actu. 222. p
Potentia, quæ eſt in genere qualitatis, eſt effectus per emanationem. 484.f
Potentia omnis eſt in 2. ſpecie qualitatis. 105.f
Potentia & actus non ſunt relatiua: opponuntur priuatiuè: & ſunt idem re, & differunt ratione. 106. m. & f
Potentia cauſa alia, actus verò alia. 295. p
Prædicamenti cuiuſq; ordo & deſcenſus quanto magis inferior eſt, in eo tanto magis tranſimus ad perfectionem & actum. 263.f
Prędicamentorum ſunt tria tantum priora quę naturam habent abſolutam, reliqua reſpectiuam. 37. m
Principia rerum naturalium tria explicantur. 92. per totum,
Principium motus actiuum & paſſiuum ſeparari non poteſt. 167. m
Principis officium non eſt circa particularem, ſed vniuerſalem actionem. 519. m
Priuatio illa, quæ eſt tertium principium rerum naturalium quo differat à pura negatione, ad Ariſtotelis mentem exquiſite deſcribitur. 99.f. &
Eadem definitur. 102. m
Priuatio illa ſemper habet formam aliam coniunctã ad Ariſt. mentem. 100. p
Propterea eſt quodammodo forma. ibid. f
Priuatio remota quæ ab aliquibus dicta eſt, improbatur. 101.f
Priuatio vniuerſalis quomodo ad materiam ſe habeat, ſitne de eſſentia primę materiæ, an accidat materię. 103. m
Quomodo ſe habeat ad materiam in prima notione acceptam. 109.f
Quomodo verò ad materiam ſe habeat in ſecunda notione acceptam. 114.f
Priuatio eſt neceſſaria ac inſeparabilis à materia. 104. m. & 112. m
Nec opponitur formæ. 112.p
Eſt æterna apud Ariſtotelẽ, qui & materiam ponit æternam. 109. m
Cur non ſit 4. principium rerum naturalium. 115. m
Priuationem quòd non diſtinxerit Plotinus à negatione, errauit. 103.p
Producere formam in materia eſt aliud, & aliud producere formam tantùm. 589. m
Propoſitio quibus duobus modis prima dicatur. 622. m
Putredo quid ſit. 428. p
Putredinis definitio ab Ariſtot. data per partes ſingulas

gulas explicatur . 434. per totum.
In ea definienda Ariſtotelis artifiuium. 460. m
Galeni definitio improbatur . 460. f
Illa definitio an comprehendat omnem putredinis modum , vel alia extet ſpecies non comprehenſa. 444. f. & 451. per totum
Putredo , tribus ordine quodam temporis ſuccedentibus , conſummatur. 436. f. & 441. p
Putredo quomodo fiat . 426. per totum
Dupliciter fieri poteſt & à calido, & à frigido. 428. m
Tum à calore alieno , tum à proprio frigore , quomodo fieri dicatur . 438. m
Secundum partem quę ſit & quomodo fiat ex aliorum ſententia. 449. per totum , ſed ex Auctoris mente . 451. per totum. cur ſic appelletur . 456. m
Perfecta & imperfecta quomodo, & in quibus fiat. ibidem .
Illa ſecundum partem an ſit interitus formæ ſubſtantialis , an ſit mera alteratio ſecundum alios , diſputatur : ſed de hoc Auctor ipſe ſtatuit. 456. per totum .
Imperfecta plures habet gradus . 456. p
Et cur ab Ariſtot. vocetur ſepa ratio à natura . 457. m
Cur non diſtinguatur à morte . 463. m
Quomodo aliquo modo ſit mutatio vna, aliquo non. 465. p

Q

QVALITATES primæ dupliciter conſiderari poſſunt. 382. p
Qualitates primæ quomodo ſint, aut non ſint formæ elementorum, ſed accidentia . 336. f
Eædem pluribus nominibus ſolent ab Ariſtot. appellari, vt ſe habent ad elementa . 337. p
Propter quid elementis à natura tributæ . 348. f
Qualitatum primarum quomodo duę dicantur actiuæ, & duæ paſſiuæ . 342. m
Qualitatum primarum actio alia vniuoca , alia ęquiuoca. 343. f
Qualitates paſſiuæ cur non patiantur ab Actiuis niſi coniunctę. 344. m
Qualitates primæ cur ita ſint ab Ariſtot. definitæ . 345. m
Qualitatum primarum , prout ſunt elementorum accidentia , cauſæ quænam ſint , ex alienis opinionibus declarantur . 349. p
Sed ex Auctoris ſententia quomodo ſint elementis naturales , à cæloque proueniant . 352. p
Eædem ſiue ſummæ in elementis, ſiue remiſſæ in miſtis præcedunt generatione formas ſubſtantiales . ſunt autem formis elementorum alia ratione priores, alia poſteriores. ibidem .
Qualitates binæ an ſint in quolibet elemento ſummæ an remiſſæ , vel an vna ſumma , altera remiſſa , ſecundum varias opiniones copioſe diſputatur . 354. per totum.
Qualitates primæ actiuæ quæ pendent à cęlo, quibus primo inſint ſummæ , & quibus remiſſæ . 356. & 362. m. & 382. f
Qualitates primæ paſſiuæ à cęlo quomodo pendeant. 358. p. & 382. f
Nec poſſunt eſſe in elementis niſi ſummæ , vt in igne & terra ſumma ſiccitas : in aere & aqua ſumma humiditas. 359 p. contra hoc ſex dubia proponuntur 359. m ſoluuntur autem 360. m & confirmatur 364. p
An verò vim aliquam agendi habeant . ibid. f
Difficilius auferuntur , quàm actiuæ . 366. f
Qualitates ſymbolæ elementorum an differant ſpecie , nec ne , ſecundum aliquos differunt. 367. m
Auctor aſſerit eſſe vnius & eiſdem ſpeciei, nec differre niſi ſecundum magis & minus, 361. m
Etſi non differunt ſpecie, habent tamen differentias conſideratione dignas . 370. p
Qualitates ne duæ ita intereant , vt aliæ duæ contrariæ generentur, an duę quidem intereant & nulla gignatur , in contrariorum elementorum ingreſſu & pugna . 376. p
Qualitas duplex, quę reſtringit materiam ad certam formam , & quę non . 112. m
Qualitatum naturalium remiſſione aut intenſione facta intra aut extra certos terminos , quomodo ſubſtantialis forma in miſto ſeruatur, aut deſtruitur . 308. f
Qualitatum actiuarum dominium in paſſiuas quomodo ſit intelligendum , variæ expoſitiones recenſentur. 409. per totum .
Qualitas quæque latitudinem habet æqualem . 409. f
Qualitatum duarum actiuarum quis actionis ſit modus in duas paſſiuas , late diſcutitur . 416. m. per totum .
Qualitatum primarum duplex eſt actio , vna immanens , altera tranſiens . 417. p
Qualitates actuales à medicis & potentiales ſeu virtuales vocatæ , quomodo differant . 442. m
Qualitates ſenſiles accidentiave non migrant de ſubiecto in ſubiectum, ſed multiplicant ſpeciem ſuam & ad totum circunſtans perſpicuum diffundere poſſunt . 589. p. & 638. m
Quantitas quomodo materiam inſequatur , & ſit inſeparabilis ab ea . 133 p. & 547. f
Quomodo autem inſequatur formam. 133. p
Eſt conditio materialis . 578. f. & 139. p
Quantitatis duplices terminos dat forma, ibidem. & 547. f
Quantitas non eſt quartum principium generationis ſed conditio quędam materiæ . 139. p
Quantitatis incrementum fieri duobus modis poteſt. 547. f
Quantitas interminata examinatur ad ſenſum D. Thomæ , & Auerrois . 130. & deinceps. Sed Auerr. ſententia declaratur , & confirmatur . 133. per tottum .
Eſt eadem numero cum terminata . 135. m

Quantitas maior duobus acquiritur modis. 550 f
Quidditas an diſtinguatur ab eo, cuius eſt quidditas. 195. p
Differt à forma, ratione. 270. m
Quia quomodo ſit cauſa finalis motus. 209. f

R

RATIONALIS facultates, vide in animę rõnalis.
Rationalitas & humanitas non ſunt duæ formæ. 270. p
Raritas & denſitas duplex: altera quæ proprie eſt in prædicamento Qualitatis, conſiſtens in partium tenuitate: altera conſiſtit in partium inter ſe diſtantia. 549. p
Reactio quid ſit, & de ea Ariſtot. auctoritas fusè explicatur. 296. Et cur ſit neceſſaria. 300 f & 302. p
Reactio in motu alterationis, quæ, qualiſq́ ſit. 307. f
In motu quoque locali. 309 f
Reagere &
Repati quid ſit. 300. f. &
Dupliciter dicuntur. 302. f
Realiter differre duobus modis intelligi poteſt. 480. p
Relatiua ſecundum eſſe, & ſecundum dici exponuntur. 107. m
Relatiui natura & eſſentia, diuerſa ab Abſoluti natura quomodo. 128. m
Remitti ac intendi patet latius quam magis & minus ſuſcipere. 321. p
Remiſſio ac intenſio fit dupliciter. 321. m
Remiſſio formæ alio modo fit, alio modo qualitatum, in miſto. 323. p
Remiſſio omnis an fiat per admiſtionem contrarij 362. p
Remiſſio luminis fit ſine commiſtione contrarij, & per graduum minutionem. 363. m
Res & intentio quomodo poſſit aliquid eſſe. 611. m
Rei conſiderandæ modus æqualis debet eſſe rei conſideratæ, & quomodo. 6. m. & 32. m. & 38. p
Qui tamen alicubi negligendus eſt. ibidem.
Reſiſtentia quid ſit, & vnde proueniat. 303. m
Reſiſtentia fit ab actu, non à potentia. 222. p
Reſiſtentiæ cauſa quæ ſit. 304. f
Reſiſtentiæ, maioris minoriſve cauſa quænam ſit. 307. p

S

SANGVIS dupliciter conſideratur, primus perfectione & intentione naturæ: & primus ſolo ordine generationis: ex Auerroe. 519 m
Sanitatis, morbiq́ tractatio qualis debeat eſſe in naturali ſcientia. 67. m
Et quomodo à medica tractatione differt. 68. m
Sanitatis & morbi cauſæ nõ omnes ſpectant ad naturalem. 68. p
Scientiæ naturalis definitio et partitio, eiusq́ ſcopus, 11. m. & deinceps.
Duplex eiuſdem partitio. 60. f
Scientiæ naturalis duo initia conſiderari poſſunt. vnũ quod ipſa ſecundum ſe poſtulat: alterum ob noſtram meliorem cognitionem. 15. f
Scientia naturalis an perfecte ſit ab Ariſto. tradita. 89 m
Et quod ordine compoſitiuo ſit tradita. 90. f
Scientiæ naturalis ſubiectum eſt corpus naturale vniuersè ſumptum. 2. f. & 3. p. & 9. f
Et à quibus libris Ariſtot. id eliciatur. 11. p
Scientię ſubiectum duabus partibus conſtat, re nempe conſiderata, & modo conſiderandi. 3. p
Seminibus inſunt duæ vires ex Ariſtot. vna ab eis ſeparata, altera non ſeparata. 672. m
Senectus eſt exiccatio. 575. p
Senes cur deterius videant. 637. p
Senſitiui facultates, vide in Anima ſentientis facultates.
Senſibilis animæ vires, facultateſq́ ordinatim quænam ſint, colliguntur. 506. f
Senſibilia dum percipiuntur, quomodo tria fiunt ordinate. 505. m
Senſilium ſpecies quædam cur uidentur eſſe mediæ inter ſpiritale & materiale. 593. m
Senſile obiectum eſt qualitas materialis, cuius ſpecies eſt accidens ſpiritale. 583. p
Senſiles ſpecies habent eſſe in fieri, non in facto eſſe. 384. f
Senſilium ſpecierum alia eſt ſpiritalitas, & alia ſubſtantiarum immaterialium. 585. m
Senſilium ſpecierum ſpiritalitas differt à ſpiritalitate ſubſtantiarum immaterialium. 585. m
Et habent gradum. 593. m
Senſilia omnia in ſenſum agunt ſpiritaliter. 587. m & 592. m
Senſiles qualitates talem habent naturam, vt multiplicent in medio ſpeciem ſuam ſpiritalem. 589. p & 638. m
Senſuum externorum numerus. 504. p
Senſuum internorum numerus. ibidem.
Senſus communis ad quinq́ ſenſus externos quam rationem habeat. 504. m. & 505. f
Senſus in ſentiendo quo agat modo. 597. p. per totum.
Senſus idem & agit & patitur. 596. p
Senſus agens an detur. 582. per totum, & deinceps ex aliorum opinionibus.
Vera autem opinio declaratur. 589. per totum.
Senſus obiectum quo differat ab obiecto intellectus. 592. p
Sentiendi ac intelligendi vis quale organum requirat. 523. p
Sentiendi actus, ſenſiove à quonam agente producatur, variè diſputatur. 593. m. per totum
Confutantur qui varie ſenſerunt. 294. m. per totum.

verior

Verior ſententia exponitur. 596. p per totum.
Producitur autem ex eo, quòdiu dicatur ſenſile. 596. m
Eidem triâ ſunt inſtantiæ. 598. m
Eius. n. cauſa effectrix eſt animo, ibid. m. & 597. f.
Sitci definitio 338. m. Dubium de eo motum. 339. p. ſoluitur. 340. f
Similare corpus quid. 53. f
Singulare & vniuerſale diuerſis modis ſe habent ad materiam. 268. p
Singulare etiam cognoſcitur ab intellectu non tantū vniuerſale. 678. p. & 730. per totum. & 731.
Priusq; cognoſcitur, quàm vniuerſale. 735. f
Solis orbis quoto ordine ſit, ex Ariſt. & alios. 390. m & 393. m
Eius ſolius corporis motus an ſit cauſa ſufficiens generationis caloris in hoc mundo inferiore. 393. m, & deinceps.
Species continet plures conditiones ac plures differentias, quàm genus, proinde difficilioris eſt abſtractionis. 745. m
Species omnes ſunt æternę Ariſtoteli. 38. f
Species intelligibiles quales in anima dicantur. 685. & deinceps ad longum.
Species impreſſæ ab aliquibus ponuntur. 688. m
Sed ab aliquibus eijciuntur. 689. m. & 701. f
Imprimi in intellectu à phantaſmatibus neceſſariū eſſe, probatur. 690. per totum.
Species ipſa impreſſa, eſt intellectio. 692. p. & 699. p
Species impreſſæ nec præcedere poſſunt intellectionē, neque poſt eam ſeruari. 694. f. per totum. & 697. f. per totum.
Specierum entitatem quidam negarunt, hoc eſt, nullius formæ receptionem fieri ſiue in ſenſu, ſiue in intellectu, aſſerentes: qui confutantur. 692. m. per totum.
Species formęve in medio. l. aere, ac in anima quadā habent eſſe medium inter materiale & ſpiritale, ſeu intentionale. 612. p. & m
Species ſpiritalis non eſt quanta formaliter, ſed ſolum repræſentatiue. 637. f
Specillorum vſus qua ratione ad videndum valeat. 614. m
Spiritus animalis non eſt igneus, cōtra Galenū. 634. m
Spiritus à corde geniti, & ad cerebrum miſſi, inſeruiūt animali facultati. 521. m & 522. f. & 523. f
Vnius ſpeciei ſunt non duplicis, iiq; vitales, contra Gal. 524. m
Subiecti conditiones ex Ariſtotele in poſt. analyt. declarantur. 4. f
Subiectum ſcientiæ duobus partibus conſtat, nempe re conſiderata, & modo conſiderandi. 3. p
Subiecti cuiuſque cognitio perficitur ex cognitione naturæ, & propriorum ipſius accidentium. 62. p
Subiectum diſtinguitur ab intentione. 82. f
Subiectum eſſe illud per quod ſcientia, ſiue totalis, ſiue partialis diſtinguitur ab alijs: verum eſt de ſcientijs totis, ſed non ſemper de partibus. 84. p
Subiectum recipiens aliud eſt, & aliud conditio ei neceſſaria ad recipiendum. 290. f
Subſtantia quomodo tempore prior ſit accidentibus. 135. f
Subſtantiæ prædicamentum quem habet ordinem in gradibus ſuis. 154. m.
Subſtantiæ abſtractæ an poſſint probari eſſe alio medio, quàm motu. 174. per totum.
An ex ſolo ęterno motu.
Subſtantiarum ſeparatarum duplex habetur cognitio, confuſa. ſ. & diſtincta: & cui ſingula conueniat. 180. f
Subſtantia indiuidua, vide indiuiduum.
Subſtantia abſtracta eſt hæc, ſingularisve per ſe ipſam, quum ſimplex ſit. 261. m

T

TENEBRÆ, *& nigredo quomodo ſint eiuſdem naturæ. 603. m*
Terra quomodo putreſcat. 453. f
Terræ proprius color eſt nigredo, vt reliquorum elementorum albedo. 603. f
Theriaca, vel non habet veram & proprie dictam miſtionem, vel ſi habet, ea eſt miſtio elementa, non miſtorum eam ingredientium. 332. m
Tranſitus ad omnem qualitatem non eſt alteratio. 551. m
Totum quomodo de anima poteſt dici. 509. m
Totum quandoque pro omnium ſpecierum animæ collectione ſumitur. 510. m

V

VEGETATIVI *facultates, vide, in Animæ vegetantis facultates.*
Venarum notanda origo. 520. p
Verum & bonum differunt tantum ratione, ſed idem ſunt re: ex hoc duo conſtituunt obiecta duarum facultatum animæ rationalis. 508. p
Vini putredo quæ, qualisq;. 453. p.
De eadem, quæ vinum in acetum conuertit, dubiū excutitur. 470. m. per totum. ſoluitur autem. 475. per totum.
Vino calor an duplex inſit, & quis ſit. 472. m. & 473. p. quòd ineſt. 474. p
Duplex quoque humidum. ibid. f
Violentum eſt dupliciter. 202. m
Violētum nullum quare perpetuum, exquiſita ratio. 203. m
Violentum eſt cōius quàm contra naturam. 204. f
Viſibile aliquid dicitur, vel formaliter, vel obiectiuè. 709 m
Viſibile & color idem ſunt quidem ſubiecto, ſed ratione differunt, & quomodo. 601. m
Viſibile duplex eſt, vt quod, & vt quo. & quænam ſint viſibilia vt quod, & ut quo. 608. p. & m
Viſio quo fiat modo. 667. f. malè ſenſit Democritus. 623. per totum.
Ariſtot. autem recte quidem. ibid.

Sed

Sed Galenus inique eum refellit. 624
Idem Galenus cum Platone eadem ſenſit. ibid. f
Confutatur autem 626.
Viſui cur non pateant aliquando ea, quæ præſentia oculis ſunt. 598. m
Viſus intellectui eſt ſimilis. 600. p
Vita contemplatiua eſt maxime accommodata humanæ naturæ 665. m
Viuentis generatio quid ſit ſecundum Ariſt. 503. p.
Viuenti duæ inſunt generatrices facultates. 503. m
de Viuentibus tractatio & doctrina tres in partes præcipuas diuiditur. 61. p
Viuens dum augetur quomodo idem numero maneat, hinc inde adductis opinionibus, diſquiritur. 554
Quomodo omnibus eius partibus fiat additio magnitudinis, ſecundum alios. 556. per totum.
Vera ſententia, quæ ſit probatur. 557. m. per totū.
Viuentis partes materiales duplices, heterogeneæ, & homogeneæ 565 p.
Vtriſque primò competit accretio. ibidem,
Quomodo fiant in accretione maiores. 566. m
Et partibus formæ omnibus, & partibus materiæ, ſed non omnibus additionem fieri magnitudinis, quomodo intelligatur. 571. m
Earum quæ dicuntur homogeneæ, quædam maiores ſunt, quædam minimæ. 566. f
Minimæ partes quomodo augeantur. 567. p.
Maiores, totaq́; materia quomodo augeātur. 567. m
Materiæ non omnes partes extenduntur. 568. f
Viuentis forma quæ & anima vegetans eſt, eiuſq́; partes quomodo fieri maiores dicantur. 570. p
Materialis pars aliqua an ſit, quæ non fluat, ſed eadem per totam vitam ſeruetur. 573. m
Viuentium corpora ſemper fiunt ſicciora. 575. p
Viuens augeatur ne ratione materiæ, an ratione formæ. 576. f
Viuentibus ſolis competit accretio. 577. p
Vniuerſaliora cognoſcenda prius quàm minus vniuerſalia, in doctrinis & notitia diſtincta rerum adipiſcendis. 738. m
Vniuerſalius quod eſt, an prius ordine & tempore minus vniuerſali cognoſcatur cognitione naturali noſtra confuſa, ad mētem aliorum diſceptatur. 738. f vſque ad 741.
Vniuerſale & ſingulare diuerſis modis ſe ad materiam habent. 268. p
Vniuocationis ratio debet eſſe ſimplex. 147. m
Vnius rei quomodo vnum ſit eſſe, & quomodo plura. 277. p
Vnum quatuor modis ex Ariſt. dicitur; ſed maxima omnium eſt vnitas numeralis. 266. m
Voluntas quo differat ab intellectu. 507. m

FINIS.

Errata ſic corrigantur, numerorum autem prior paginam, poſterior lineam indicat: in lineis autem numerandis non eas tantùm, quæ ſcriptæ ſunt, ſed etiam illas, quæ ſunt vacuæ, numerato.

P. 11.	L. 17.	contiauatur. l. continuetur
25	42	vetam. l. metam
24	34	eſt. l. eſt de
25	23	10. l. 12.
26	13	ſcripti. l. ſcripti eſſe.
29	46	ſint. l. ſit
30	13	Initia. l. In initio
30	37	conſtat. l. conſtant
45	6	demus. l. dicimus
46	17	accedemus. l accedamus
47	27	alteram. l. alterum
40	47	ſenſibilem. l ſenſilem
60	45	initia l. in initio
60	49	rerum l quæ & rerum
21	22	poſſemus. l. poſſimus
25	41	his l. his libris
66	3	ſenſibilibus l. ſenſilibus
72	2	tuferendum l inferendum
72	21	inquiritur. l. inquit
87	48	calce. l. calce primi
61	30	illorum. l. aliorum
68	21	generatur. l. generetur
95	12	manifeſtam l. manifeſtum
99	24	ea. l &
101	18	ni. l. nil
104	40	poſſet l. poſſit
110	25	& l. ac
112	14	ſtatuam l ſtatutam
218	13	ſingulam. l ſingula
220	6	ſiunt. l. ſiunt, ergo exiſtente
224	38	eſſetis. l. aſſeris
227	25	exiſtant. l. exiſtunt
151	46	inititus. l. inuitetur
158	52	rei. l. res
151	50	ſubſtractum. l. ſubſtratum
153	7	aſt. l. ex
155	17	ipſam. l. ipſum
157	23	quæ ſe. l. quæ per ſe
163	50	per ſe accidens. l. per accidẽs
165	33	Ariſtotelis. l. Ariſtoteles.
165	52	res eſt l. eſt
165	32	plena res. l. plena res eſt
166	23	æqui. l æqui
167	13	materiam. l. materia
171	43	non nobis l. at non nobis
179	32	hac. l. hoc
188	19	communis. l. communibus
190	33	proprij. l. proprija
191	46	aſignari l. aſsignari
195	27	cæleſti. l. cæleſtis
191	31	materiæ. l. materia
193	45	cognouerant. l. cognouerunt
203	55	intempta l. interempta
203	4	omnia l. dixit omnia
206	18	non reſpicere. l. reſpicere
207	4	veritatis. l. veritas
207	9	neceſſario. l neceſſarius
212	36	ſphæri. l. ſphæris
214	28	contraria l. contrariis
215	5	forma. l. formam
217	47	differunt. l. differis
227	42	octauo, l. octauo prædicto
219	22	viuum l viuum
252	7	lapis. l. lapidis
253	34	eſt l. eſſe
233	43	habet. l. haberet
253	21	aliam l. alium
257	52	Simplicius. l. ſimplicis
220	40	prolus. l. prolius
266	41	ſpecie. l. ſpeciei
270	29	Materiam. l. Materia
284	23	alium. l. aliud
286	38	quidem l quod quidem
288	49	prolixis. l. prolixis eorum
291	18	eadem. l. eodem
303	37	ſiut. l ſiunt
320	23	maius l magis
329	41	quaſi mixtũ l. quaſi elementũ
333	5	fuſibilis. l. fuſilis
334	6	& ſe. l. & per ſe
343	14	poſt illa uerba, & ſiecum inuicem, adde iſta, & hæc magis pati inuicem, q̃ illa inuicem.
352	29	e. ſ à
354	27	habet. l. habens
355	16	vnam. l. vna
356	25	exiſtentiam. l. exiſtentia
370	30	eas. l. eos
371	19	præterquàm quod. l. præterq̃
381	29	poteſt. l. poſt
387	15	der. l per
388	35	a manantem l. manantem à
400	14	eorum formã. l. eorũ formas
400	33	aſcenſione. l. accenſione
401	18	motus l motum
403	31	& elementarẽ. l. elementarem
404	25	e cælo l. a cælo
404	38	ſimilem. l. ſimilis
405	41	neque animal. l neq̃ enimã
406	4	eueniunt. l. eueniat
406	38	calidiorum. l. calidorum
407	46	arbitramur l. arbitrabimur
411	33	& educi l. vt educi
412	37	temperetet l. temperet
415	23	ei a l. a
415	36	dixinus. l. diximus
422	7	declarandum l. declarandus
427	2	quibus l e quibus
428	12	ciueris l. eſt ciueris
433	21	determinãdum. l. terminandũ
436	29	& quidem. l. & ea quidem
437	47	aqua. l. aut aqua
440	6	alienam. l alteram
442	54	ille. l. illa
443	51	illis l in illis
449	26	corporũ ſubſtantia. l. corporũ
449	35	miſtis. l. miſtis
452	42	vtep l vide -
452	51	eſ l. ſe-
453	1	illi l illis
454	25	reſiſtunt. l. reſtitaunt
454	26	vtroque. l. vtraque
452	21	pergeret l. pergera
456	47	denotat. l denotare
480	42	illam. l vllam
461	17	valoris. l. caloris
467	41	colore. l. calore
468	45	vemeuter. l. vehementer
469	18	patiuntur l. patiatur
471	42	ab eo dominatur l. ab eo nominatur.
473	56	datum. l. durum, &
476	35	aitioſa. l. uiaoſa
474	41	nam eit. l. eit
477	18	ſolam. l. ſolum
477	42	exhalatur l. exhaletur
478	42	opinionum. l operationum
484	37	reddant. l. redduntur
484	41	ab omni. l. à bona
487	37	viſiuam non l. viſiuam
496	24	tamen. l canem
502	23	ſemet. l ſemen
505	27	calor. l. color
506	18	in margine. Factus. l. Facultas
506	22	Thoma. l. Thomas
526	29	animæ. l. anima
512	2	poſſet l. poteſt
513	46	partes. l. partibus
513	47	partibus. l. partes
514	52	in margine. cur. l. cor
517	16	principi. l principe
518	16	egena. l. agena
522	3	frigidi. l. frigidi eſt, & frigidi
524	27	ſanguificatiuus. l. ſanguificatiuos.
565	58	corporis. l. corporis partes
536	38	& .n. l. a. &
537	27	ſeparatio. l. reparatio
538	28	dixit quando. l. quando dixit
538	39	conatam. l coanatam
538	51	alimentum. l alimentam. ſen
546	6	iu illo l. iu illo contextu
542	44	eſſet. l. ceſſet
548	52	gerant l. gerunt
544	45	natritionem. l. matationem
545	49	aliam. l. etiam
546	4	operetio. l reparatio
549	42	ſenſib. l inſenſib
551	52	ita l ita n.
553	39	alia. l. alias
554	25	per ſe l. per ſe eſſe
558	46	rei l. res
566	19	eſſe. l eſſet
546	46	dicantur. l dicuntur
573	25	homogeneus. l homogeneas
571	32	& ita heterogeneas l. & ita homogeneas.
572	26	vendicare. l. vindicare
573	45	deſeruis. l deſeruerit
575	18	conſeruanda. l. conſeruandam
580	43	maiorem. l. maiores
583	2	requiremus. l. inquiremus
583	18	ſpiritali l. ſpiritale
584	7	calorem. l colorem
584	8	calore. l. colore
566	33	exceptionem. l. receptionem
587	16	aducrſatur l aduerſetur
587	17	tactibilibus. l. tactilibus
588	3	qualitatem. l. quantitatem
588	19	dicens. l dicentis
588	50	deleatur tum
597	7	ſit. l. eſt
599	25	negamos. l negemus
602	6	anima. l. de anima
605	8	in margine cur. l. cur in
612	22	videmus lumen l. videmus lucem.
612	66	anima l. animam
613	49	eum. l. eam
215	25	prodocant. l. producunt
618	7	habent. l habeant
632	61	in margine, habet. l debet
633	28	propinquiores. l. propinquiore
635	34	affirmat dicens. l affirmare, dicendo.
647	23	perpendant l. perpendunt
651	29	humanoz. l. humanam
651	32	& ea l. & eam
652	7	carpit l. carpit eos
653	52	receptiuam l. reſpectiuam
254	32	certe l recta
656	2	ſignificat l. ſignificet
659	9	tum l. autem
666	13	qui l quia
666	46	quodnam l. in quodnam
268	49	ſanguinis l ſanguis
629	49	in l. ita in
271	29	iucidant l. incedant
677	19	concedamus l. concedimus
683	10	illa l illo
284	62	eiuſdem l. eundem
683	49	quonam l. quanam
690	16	poſteriorum l. poſteriorem
695	3	dicere l. dicetur
696	8	tum l. tam
706	5	& l. vt
709	50	16. l. 10.
711	17	phantaſmate l phantaſmate
716	12	inhabitu l. intellectus inhabitu
717	16	hoc l hæc
726	43	humanæ l humana
729	52	apprendere. l. apprehendere
734	30	vocat l. vocant
736	13	vtar l. vtor
740	12	at l. vt
744	21	debet l. debeat
746	27	factam l. facta
751	39	noſtram l noſtram

ILLVSTRISSIMO,

ET REVERENDISSIMO

ALEXANDRO PERETO

A MONTE ALTO S. R. E.

CARDINALI AMPLISSIMO,

Iacobus Zabarella. S. P. D.

QVVM primum conſtitui in publicum edere librum meum de Naturalis ſcientia conſtitutione, ſtatim totum animum in te vnum conuerti, ALEXANDER CARDINALIS AMPLISSIME, cui illum mitterem, & ipſius tutelam, ac patrocinium commendarem; quippe qui de tua egregia indole, & ſumma in literarum ſtudijs diligentia, & præſtanti eruditione cùm ex alijs plurimis, tùm potiſſimum ex Illuſtriſſimo Viro, omniq́ laude digniſſimo Lælio Vrſino tui (vt percipere potui) amantiſſimo, dum hic ſtudiorum gratia commoraretur, plurima audiui, quæ me tibi magnopere deuinxerunt, vtq́ magna omnia de te ſemper ſperauerim effecerunt. Quum præſertim etiam abſque vllius teſtimonio id ipſum per ſe non modo credibile, ſed neceſſarium penè eſſe videretur, tu nanque Beatiſſimi D. N. SISTI QVINTI PONT: MAXIMI de philoſophia ſtudijs optimè meriti nepos, & ab incunabulis ab eo inſtar filij educatus, præſtantiq́ ingenio præditus non potuiſti non magnam de te expectationem, ac ſpem in omnium animis excitare; quum enim ille moribus primùm, deinde etiam cognomine Sanctiſſimus Pontifex omnem in ſapientiæ ſtudijs ætatem conſumpſerit, tandemq́ ob eximiam eruditionem, incomparabilemq́ virtutem ad ſummum Pontificatum ſit euectus, ſeq́ ſemper erga omnes & humanæ, & diuinæ ſapientiæ ſtudioſos ita animatum & verbis, & factis oſtenderit, vt nullo vnquam tempore bonarum artium ſtudia maiorem fautorem, ac patronum habuiſſe videantur; iam certum, atque indubitatum omnibus eſt te talis, tantiq́ parentis cura educatum, & rectum non poſſe non in literarum ſtudijs, omniq́ virtute plurimum pro ætate profeciſſe. Hac ego opinione ductus rectè me facturum eſſe exiſtimaui, ſi meam hanc vniuerſæ Naturalis philoſophiæ ſtructuram, & quaſi ideam tibi dederem, atque dicarem; ſic enim & libro meo erit à me optimè conſultum, qui Illuſtriſſimo nomine tuo munitus ſplendidiſſimus, ac tutiſſimus in manibus hominum erit; & tibi aliquid fortaſſe auxilij in hac tua ineunte adoleſcentia hæc ſtudia aggreſſuro labor hic meus allaturus eſt, quanquàm enim non ignoro doctores tibi eruditiſſimos viros, ex quibus præclaras omnes artes perdiſcas, non deeſſe, tamen quia non idem de quaque re cuncti homines ſentiunt, neque omnia, quæ homini noſſe datum eſt, cognoſcimus ſinguli, equidem deſperare nec volo, nec debeo te ex his quoque meis ſcriptis aliquid eſſe vtilitatis, fructusq́ percepturum, quod ſi (vt opto) contigerit, de alijs maioribus ſtudiorum ſubſidijs tibi in dies ſubminiſtrandis cogitare non deſinam. Interea libellum hunc meæ in te obſeruantiæ nuntium, ac monimentum hilariter excipe, ipſumq́ legens animi erga te mei memoriam conſerua, quod vt facias, te maximopere etiam atque etiam rogo. Vale.

Patauij Idibus Maij M D LXXXVI.

IACOBI ZABARELLAE PATAVINI

DE NATVRALIS SCIENTIAE CONSTITVTIONE.

CONSILII RATIO. CAP. I.

QVISQVIS in naturalium rerum conſyderatione fructuo ſè verſaturus eſt, debet ante omnia ipſius naturalis diſciplinæ naturam, & conditionem cognoſcere, præterea verò & eius diuiſionem in partes, & ipſarum partium ordinem, proprioſque ſingularum ſcopos non ignorare. Nam ſi artificioſa eius ſcientiæ fabrica bene intellecta ad ordinatam rerum naturalium contemplationem accedamus, longè melius, atque facilius abditas rerum cauſas, intimaque naturæ arcana penetrare apti ſumus; vt è contrario ea ignorata ſatis magnum inde fructum percipere nemo poteſt. Tradidere quidem eam ſcientiam priſcis temporibus complures, ſed in eo munere ita excelluiſſe creditur Ariſtoteles, vt nemo in hac philoſophiæ parte non modò illi præferendus, ſed ne cõparandus quidem cum eo eſſe videatur; quod quidem omnium & antiquiorum, & poſteriorum ad hæc vſque tempora philoſophorum conſenſio comprobauit: Tot enim viri præclariſſimi & Græci, & Latini, & Arabes in interpretandis naturalibus Ariſtotelis libris ætatem conſumpſerunt, vt cognouiſſe omnis poſteritas videatur, nõ poſſe ab humano ingenio excellentius tradi naturalem philoſophiã, ſiquidem tantum honoris neque naturalibus Auicennæ, aut Galeni libris, neque magni Platonis Timæo habitum eſſe certum eſt. Quoniam igitur iampridem concepta hæc opinio poſtea quaſi per manus tradita ad hanc vſque tempeſtatem peruenit, & vſque adeò inualuit, vt nunc illi, qui naturalem philoſophiam diſcere cupiunt, nullo niſi Ariſtotele doctore vtantur, & in omnibus philoſophantium Gymnaſijs ad vnius Ariſtotelis naturales libros declarandos interpretes etiam magnis ſtipendijs ſtatuantur, non paruum operæpretium facturum me eſſe exiſtimaui, ſi Galenum imitatus, qui de artis medicæ conſtitutione libellum conſcripſit, ego quoque vniuerſæ ab Ariſtotele ſcriptæ naturalis philoſophiæ ſtructuram, & artificium declarauero, & ea, quæ alij ſingulos Ariſtotelis libros interpretaturi, ſparſim, & ſeparatim præfari conſueuerunt, in vnum ipſe congeſſero, eiuſque diſciplinæ vnitatem, naturamque, & partes, & harum artificioſam diſpoſitionem quanta potero breuitate, & claritate ob oculos omnium poſuero. ſic verò & quam aliàs logicæ artis ſtudioſis operam præſtiti, eandem nunc philoſophis quoque præſtitero, vt enim tũc de Logicis rebus ſcripturus ante omnia de ipſius Logicæ natura, & partibus dicendum eſſe iudicaui; ita nunc de rebus Naturalibus volumen Deo fauente propediem editurus, in primis Naturalis ſcientiæ naturam, & fabricam à me hoc libello explicatam, tanquàm præludij, ac præparationis loco cunctis Ariſtotelicæ theoriæ ſtudioſis exhibebo. Quanquàm enim non defuere, qui ante me

tale quoddam onus ſuſcepiſſe videtur, nam ſcripſere aliqui de ordine librorum naturalium, aliqui etiam præfationes in omnes Ariſtotelis naturales libros compoſuerunt; attamen, vt diuerſæ ſunt hominum ſententiæ, ſpero non defuturos quibus hic labor meus non ſuperuacaneus fore videatur; nam vbi ita ab alijs cognitam rei veritatem repererero, vt nil à me addi poſſe videatur, ego lubens aliorũ ſententiæ ſubſcribam, & tanquàm eius relator & interpres nitar ſaltem eam reddere clariorem; vbi verò nihil, in quo acquieſcere poſſim, ab alijs dictum inuenero, non dubitabo aliquid ipſe noui, quod mihi ratio perſuaſerit, in medium adducere, & alijs ad iudicandum proponere: nec deſpero mea hæc ſcripta aliquid eſſe vtilitatis habitura, nam ſi alijs fortaſſe nõ proderunt, auditoribus ſaltem meis nõ paruo ea vſui fore, meque ipſum magno labore leuandum per ea eſſe non dubito: quum enim in hac patria Academia naturalem philoſophiam publicè interpreter, ob idque cogar quotannis ſingulos Ariſtotelis libros declaraturus nõ parum temporis conterere in ijs præludijs, quæ προλεγόμενα appellantur, eo poſthac labore ſuperſedebo, maiorem in ipſo Ariſtotele declarando progreſſum facturus: maximum certè tunc faciam, quum cæteri omnes à me erunt editi libri naturales, in ijs enim diſputationes omnes, quibus examinandis ſolemus in quoque libro ſeriem dictorum Ariſtotelis interrumpere, tractandæ à me in ſtudioſorum vſum, & excutiendæ ſunt. Interea exiguum hoc magni laboris exordium accipiant: quod quanto eis gratius, atque vtilius fuerit, tanto me ad totum abſoluendum opus promptiorem, & animatiorem reddet.

De ſubiecto totius ſcientiæ naturalis opinio vera. Cap. II.

QVONIAM in primis cognoſcendum eſt quid ſit diſciplina naturalis, quod quidem ad eius genus attinet, ſatis apud omnes conſtat eam eſſe ſcientiam ſpeculatiuam, quum eius ſcopus non ſit operari, ſed ſcire res naturales; propria igitur differentia inquirenda eſt, quæ ipſam conſtituat, & ab alijs ſcientijs ſeiungat; ſumitur autem cuiuſque ſpeculatiuæ ſcientiæ differentia à proprio ſubiecto, hoc enim vnum propriam cuiuſque ſcientiæ naturam conſtituit, ſeparatque ab alijs omnibus; videndum igitur eſt quodnam ſit proprium ſubiectum totius naturalis philoſophiæ: nec ſubiecti nomine intelligo quancunque rem conſyderatam, ſecundum quam acceptionem etiam principia, & accidentia ſubiecti poſſunt appellari ſubiectum; ſed hac nimis lata ſignificatione reiecta propriè ſubiectum accipimus, quale in primo libro poſteriorum ſtatuit Ariſtoteles in qualibet ſcientia contemplatiua, nempe quod à principijs, & affectionibus diſtinguatur, cuius conditiones iam ſunt à me diffusè in operibus logicis declaratæ: videntur quidem res naturales, quæ ſub huius diſciplinæ conſyderationem cadunt, numerari ab Ariſtotele in initio tum ſecundi libri Phyſicæ auſcultationis, tum tertij de Cœlo, ſcilicet cœlum, elementa, miſta, animalia, ſtirpes, & horũ ſpecies, in horum enim omnium conſyderatione verſatur philoſophus naturalis: ſed hoc cognoſcere non ſatis eſt, quum enim ſciẽtia naturalis vna ſit, & vnitas ſcientiæ ſumatur ex vnitate ſubiecti, oportet res omnes naturales prædictas ſub vnũ aliquod genus reducere, quod eas omnes complectens dicatur ſubiectum vnum totius naturalis philoſophiæ, & ipſi toti adæquatum. Hoc igitur quodnam ſtatuendum ſit, interpretes Ariſtotelis ſuperioribus tẽporibus non conſenſerunt, fuitque inter eos maximè controuerſum: ſed hac tempeſtate videntur omnes in hanc ſententiam conueniſſe, quòd corpus vniuersè ſumptum, quod & cœleſtia, & inferiora omnia complectatur, quatenus naturale, hoc eſt quatenus habens in ſeipſo naturam, quæ motus principium eſſe definitur, ſit commune ſubiectum totius ſcientiæ naturalis: quam ſententiam ego abſque dubio

Lib. de tribus præcognitis.

Subiectum ſcientiæ naturalis.

dubio veram eſſe cenſeo, quum & Ariſtotelis teſtimonio ſatis claro, & efficaci ra-
tione comprobetur. Quum enim ſubiectum ſcientiæ duabus partibus conſtet, re
conſyderata, & modo cōſyderandi, vt in operibus logicis dictum eſt, ſitque in hac
ſcientia res conſyderata corpus, modus autem conſyderandi quatenus habens in
ſe principium motus, iuxta communem, quam veram eſſe diximus, opinionem,
vtramque ab Ariſtotele apertè pronunciatam legimus: nam in initio & ſecundi
phyſici & tertij de Cęlo ſola corpora nominat vt ſubiectum philoſophiæ natura-
lis: ſed clariſſimè in principio primi de Cęlo aſſerit ſcientiam naturalem verſari in
corporibus, & horum principijs, & affectionibus; nam præterquàm quòd aper-
tè nominat corpus vt naturalis ſcientiæ ſubiectum, illud idem affirmat dicens prin
cipia, & affectiones corporum in hac ſcientia conſyderari, ſiquidem id ſubiectum
eſt, cuius principia & affectiones quæruntur. Quòd autem modus, & ratio conſy- 1. de natu.
derandi corpus non ſit, niſi vt habens in ſe principium motus, aſſerit clarè Ariſto log. & lib. de
teles in principio ſecundi Phyſici, dum inquit res naturales à non naturalibus di- præcogn.
ſtingui per hoc potiſſimum, quòd quatenus ſunt naturales habent in ſeipſis prin-
cipium motus, quod quidem alijs non competit, niſi per accidens, ſcamnum enim
& quodlibet aliud corpus artificioſum habet quidem in ſe principium motus, nō
tamen per ſe, quia non vt artificioſum, ſed quatenus materiam habet corpus na-
turale, vt lignum, vel lapidem: atqui certum eſt vnamquamque rem ab aliis diſtin
gui per formam, non per materiam, igitur habere in ſe principium motus eſt in-
ſtar formæ, & eſt formalis ratio ſubiecti, qua corpus phyſiologiæ ſubiectum ab
aliarum ſcientiarum ſubiectis ſeparatur; etenim, vt artes mittamus, quæ verſan-
tur in corporibus, Mathematicus quoque, qui contemplatiuus eſt, corpora con-
templatur, non ea tamen ratione quatenus habent in ſe principium motus, quia
hoc ſolius philoſophi naturalis proprium eſt. ſed alius apud Ariſtotelem locus eſt
hoc mirificè confirmans, isq; conſyderatione dignus eſt, quoniam à multis perpe
ram intelligitur; locus eſt contextus 71. ſecundi Phyſicæ auſcultationis, vbi Ari- Declaratio
ſtoteles inquit; Quæcunque mota mouent, ſunt phyſicæ conſyderationis; quæcun tex. 71. ſecun
que verò non mota mouent, non amplius: ſed ea Ariſtotelis verba difficultatem di Phyſ.
faciunt, quoniam primus motor æternus mouet, & eſt immobilis, tamen eſt phy
ſicæ conſyderationis, quum de ipſo agatur in octauo libro auſcultationis phyſicæ.
Dubium hoc ſolent alii ita ſoluere: primus motor eſt phyſicæ conſyderationis Communis
quoad quæſtionem an ſit, quòd enim exiſtat oſtenditur à philoſopho naturali ex expoſitio.
æterno motu; at non eſt phyſicæ conſyderationis quoad quæſtionem quid ſit, ſic
enim ad Methaphyſicum pertinet. ſed hæc ſolutio non eſt conſona verbis Ariſto Confutatio.
telis ſequentibus, qui ſtatim rationem aſſerens cur non ſit phyſicæ conſyderatio-
nis, ita ſubiungit [non enim in ſeipſis habentia motum, aut principium motus mo
uent, ſed immobilia ſunt] itaque ſi hæc communis ſolutio vera eſt, oportet æquè
in omnibus validam eſſe rationem Ariſtotelis, ut quicquid non habet in ſe princi
pium motus, non ſit phyſicæ conſyderationis quoad quid eſt: licebit ergo ita ar-
gumentari, motus, locus, tempus, & alia accidentia naturalia non habent in ſe mo
tum, aut principium motus, ergo non ſunt phyſicæ conſyderationis quoad quid
eſt; quòd ſi cauillādo dicant Ariſt. de ſolis mouentibus loqui, verū quidē iſtud eſt,
attamen ratio Ariſtotelis ſi in his eſt efficax, debet pariter in oībus habere efficaci
tatē: immò verò neque in mouentibus omnibus locum habet, nam calor, & frigus
agunt, & mouent, nec habent in ſe principium motus, ſequitur ergo hæc non eſſe
phyſicæ cōſyderationis quoad quid eſt; falſa tamen eſſe conſtat hæc omnia conſe
quētia, nam accidentia naturalia cognoſcuntur à philoſopho naturali & ꝙ ſint, &
quid ſint; quòd autem non habeant in ſe principium motus, manifeſtum eſt, quia
hoc proprium eſt corporum naturalium, accidentia verò naturalia non dicuntur
habere naturam, ſed eſſe à natura, vel ſecundùm naturam, vt dicitur in ſecundo
Phyſicorū. Hac itaque ſolutione rejecta, ego puto ita eſſe reſpondendū: Phyſicus Vera expoſitio.

conſyderat & ſubiectū ſuum,& principia,& affectiones eius,quorū trium conſyde
Lib. de præcogn. rationes in quo diſcrepent iam declaratum à nobis eſt in operibus Logicis: Ariſto teles aūt in memorato loco non loquitur abſolutè de phyſica conſyderatione cuiuſcunque rei,ſic.n.ratio,quā adducit, idonea non eſſet, ſed loquitur de ſolius ſubiecti conſyderatione,& de illo,quod à philoſopho naturali cōſyderetur ut ſubiectū,non vt affectio,neque vt principium: itaque illud tantū à phyſico vt ſubiectum conſyderari dicit,quod in ſe ipſo habeat motū,& principiū motus,ita ut quicquid huiuſmodi eſt,in ea ſcientia conſyderetur vt ſubiectū,quod verò tale non eſt,non poſſit in ea habere locū ſubiecti, per hoc tamen nō ſtat quin poſſit in ea vel vt principiū naturale,vel vt naturale accidens conſyderari: tollitur itaque omnis difficultas,quia primus motor immobilis,quum non habeat in ſe principium motus, non eſt conſyderationis phyſicæ vt ſubiectū phyſicum, per hoc tamen non ſtat quin à phyſico poſſit conſyderari vt principiū: ſic motus,locus,calor, frigus, & alia accidentia naturalia, quum non habeant in ſe principiū motus non poſſunt eſſe ſubiectū phyſicū propriè acceptū,ſunt tamen accidentia phyſica,&quatenus talia ſunt,
Declaratio tex.73.ſecundi lib.Phyſ. cognoſcuntur à philoſopho naturali & quòd ſint,& quid ſint. Hoc idē confirmāt verba Ariſtotelis in contextu 73.eiuſdē libri, vbi ait (duo ſunt principia mouētia phyſicè, quorum alterū non eſt phyſicum, quia non habet principium motus in ſeipſo) nam quomodo dicit alterum eſſe mouens phyſicè,nec tamen eſſe phyſicū? certè nullus alius eſſe poteſt ſenſus verborū Ariſtotelis, niſi quòd eſt principium phyſicum,& ita à phyſico poteſt vt principium conſyderari,ſicuti reuera conſyderatur,at non eſt ſubiectū phyſicum,quia non habet in ſe principiū motus: hæc eſt huius difficultatis tutiſſima ſolutio. Quoniā igitur ratio illa ab Ariſtotele adducta nil aliud probat,quàm non conſyderari à phyſico vt ſubiectum,quicquid non habet in ſe principium motus,manifeſtū eſt rationem formalem ſubiecti ſcientiæ naturalis apud Ariſtotelem hanc vnam eſſe, quatenus habens in ſe principiū motus, per hanc.n.vnam ſeparat Ariſtoteles ſubiectum phyſicum ab eo,quod non eſt ſubiectum phyſicum:illud autem, quod habet in ſe principium motus, non eſt niſi ſubſtantia corporea, vt aſſerit Ariſtoteles in contextu quarto ſecundi phyſicorū: nullum igitur aliud ſtatuendum eſt ſubiectum totius ſcientiæ naturalis,niſi corpus naturam habens.Ipſa quoque naturæ definitio hoc idem teſtatur,nam conueniēs erat, vt in ipſo huius ſcientiæ initio ſubiecti definitio proponeretur,hæc autem facilè intelligitur,ſi ſolum intelligatur nomen naturæ: definitur ergo natura,non vt principium ſubiecti,ſed vt ſubiectū,hoc eſt vt ratio formalis ſubiecti,ex qua intellecta ſtatim apparet quid ſit corpus naturā habens,ideò Ariſtoteles ſtatim poſt definitionē naturæ ſubiungit. definitionem habentis naturam, quod totius naturalis philoſophiæ ſubiectū eſt.Ratione quoque hoc comprobatur, illud enim ſtatuere oportet ſcientiæ ſubiectum, cui omnes conditiones competunt, quas Ariſtoteles in poſterioribus Analyticis dixit in cuiuſque ſcientiæ ſubiecto poſtulari, at hæ
Conditiones ſubiecti. competunt omnes corpori naturam habenti, quod ita oſtendimus; conditiones
Lib. de tribus præcog. ſubiecti, vt ex iis libris colligimus,& vt in operibus Logicis declarauimus,hæ ſunt; ſubiectum debet eſſe præcognitum & quid nomen ſignificet, & quòd ſit; debet omnibus, quæ in ſcientia conſyderantur, ſubſtratum eſſe,& ipſum nulli ineſſe; debet habere principia, & accidentia demonſtranda; ac denique debet toti ſcientiæ eſſe adæquatum,ita ut neque eam excedat, neque ab ea excedatur,hoc autem eſt omnes partes ſcientiæ in eius conſyderatione verſari, & ipſum in nulla ſcientia,niſi in illa ſola,tractari poſſe.Corpus autem naturā habens præcognoſcitur quid nomen ſignificet, ſiquidem eius declaratio tanquàm totius ſcientiæ principium proponitur ab Ariſtotele in initio totius naturalis philoſophiæ; notiſſimum etiam eſt quòd ſit,& nihil eo notius eſt in ſcientia naturali, per quod poſſit demonſtrari, idque Ariſtoteles ipſe proteſtatur in contextu ſexto eiuſdem ſecundi phyſicorum; quod habeat principia,& accidentia,quæ de ipſo demonſtrantur,ita mani

 feſtum

feſtū eſt, ut nulla declaratione indigeat: nulli etiam ineſt corpus naturale, quū ipſū per ſe exiſtat, ſed ipſum omnibus in naturali ſcientia conſyderatis ſubſtratum eſt, nam ſi diligenter omnia, quæ in ea ſcientia tractantur, percurramus; nihil inueniemus, quod non eius principium, aut accidens ſit, nempè vel ipſius communis generis, vel alicuius ſpeciei. Eſt etiam toti ſcientiæ adæquatum, quum enim tractari ſubiectum nil aliud ſit, niſi eius principia, & affectiones inueſtigari, nulla certè huius ſcientiæ pars eſt, in qua de ipſo non agatur; ſiquidem nulla eſt, in qua non agatur de principio, aut de accidente aliquo corporis naturalis: nulla eſt etiam alia ſcientia, in qua agatur de corpore naturali quatenus naturam habet, & in qua eius principia, & accidentia quatenus talis conſyderentur: ſola igitur, ac tota ſcientia naturalis eſt de corpore naturali quatenus naturale eſt: hoc igitur eſt totius huius ſcientiæ ſubiectum adæquatum.

Hic plures aliorum ſententiæ ad bonum ſenſum trahuntur. Cap. III.

SENTENTIA hæc ex aliarum conſyderatione confirmatur, quicunque.n. aliud quidpiam huius ſcientiæ ſubiectum ſtatuunt, ij vel idem dicunt, quod corpus naturam habens, vel falſum dicunt; tres hac in re inuenio opiniones probabiliores, quæ ad verum ſenſum trahi poſſunt. D. Thomas in principio primi Phyſicorū inquit ſubiectum eſſe ens mobile, vetans ne dicamus corpus mobile, ea ductus ratione, quòd Ariſtoteles in ſexto eorum librorum probat omne mobile eſſe diuiduū, quod eſt probare omne mobile eſſe corpus, quare ſi corpus mobile ſubiectū eſſet, probaretur ſubiectum in ſcientia ſua, quod dicendum non eſt. Idē tamen in initio primi libri de Cęlo inquit ſubiectū eſſe corpus mobile, quæ etiā Alberti, & aliorum complurium ſententia fuit, vidit.n. tandem D. Thomas illius argumenti ſui vanitatem, quia licèt in ſexto libro oſtendatur omne mobile eſſe diuiduum, non ob id probatur dari corpus mobile; tum quia non idem eſt eſſe diuiduum, & eſſe corpus, ſiquidem linea, & ſuperficies diuiduæ ſunt, nec tamen ſunt corpora; tum maximè quoniam non eadem eſt propoſitio, datur corpus mobile, & omne mobile eſt corpus, quū illa ſit omnibus notiſſima, hæc dubia, & ab aliquibus negata, qui animam per ſe mobilem eſſe dicebant; quamobrē ſiue concedatur, ſiue negetur animā, immò & res omnes per ſe moueri, non minus hæc eſt manifeſta, datur corpus mobile, nō hanc igitur probat Ariſtoteles in eo ſexto libro; quemadmodum ſi quis probaret omne album eſſe hominem, non ob id probaret dari hominem album, quum hæc ſit manifeſtè vera, illa manifeſtè falſa. Scotus verò ſubiectum ſtatuere videtur ſubſtantiam naturalem; ita vt tres extent opiniones, quum alij ens mobile, alij corpus mobile, alij ſubſtantiam naturalem ſubiectū eſſe dicant: at ſi has benè perpendamus, non differunt niſi nominibus, quum.n. rem conſyderatam alij ponant ens, alij ſubſtantiam, alij corpus, modum verò conſyderandi alij mobile, alij naturale, tamen ſi ſano modo verba eorum ſumantur, eandem dicunt rem conſyderatam, & eundem conſyderandi modum, quocirca Ariſtoteles quoque varijs in locis ſubiectum ſcientiæ naturalis his omnibus modis nominauit. Illi igitur, qui dicunt modum conſyderandi eſſe, vt mobile, per mobilitatem vel intelligunt aptitudinem illam ad motum, quæ eſt accidens, & qualitas quædam; vel intelligunt principium internum, vnde hæc aptitudo, & motus ipſe fluit: ſi qualitatem intelligant, in difficultatem meo quidem iudicio inſolubilem incidunt, quum enim huius mobilitatis cauſa ſit ipſa rebus naturalibus inſita natura, demonſtrari poterit à priori modus conſyderandi de re conſyderata per medium naturale in ipſa ſcientia naturali, corpora namque ſunt mobilia, quoniam habent naturam, ſic autem ſubiectum in ſcientia ſua per cauſam demonſtraretur, quod omnino abſurdum eſt. Reſtat igitur vt nomine mobilitatis intelligant internum motus principium, nempe

D. Thomas.

Albertus.

Scotus.

naturalitatem,ſiue naturam ipſam,vt eos puto intellexiſſe, ita vt nil aliud apud eos ſignificet mobile,quàm naturam habens.Qui verò modum conſyderandi eſſe dicunt,quà naturale,clarius id ſignificaſſe videntur,tribus enim modis accipi poteſt naturale: primo ſumitur pro eſſentiali,quemadmodum etiam natura pro eſſentia ſumitur,vt quum dicimus hanc eſſe rei naturam, & hoc eſſe illi naturale: ſecundo modo ſumitur naturale pro omni re pertinente ad philoſophum naturalem, ſic materia prima dicitur principium naturale,& motus dicitur accidens naturale,& res naturalis: tertio ſumitur ſtrictius pro eo,quod in ſe habet naturam, hoc eſt internam quandam propenſionem ad recipiendum motum; huiuſmodi autem ſunt ſola corpora, ſic enim nec materia, nec motus eſt naturalis. Illi igitur,qui vel ens ſubiectum eſſe dicunt,vel ſubſtantiam,vel corpus quà naturale eſt,non poſſunt niſi tertio modo ſumere naturale; primum enim omnino abſurdum eſſe manifeſtũ eſt; ſecundus verò omni artificio carens,ac puerilis eſſet,quicquid enim ſubiectũ eſſe dicamus quatenus naturale, hoc eſt quatenus pertinens ad philoſophum naturalem, ſubiecti nomine complectimur omne pertinens ad philoſophum naturalem,quoniam ab eo,quod eſt quatenus ipſum, ad de omni efficax ſemper, ac neceſſaria eſt illatio; omnia igitur & principia, & accidentia naturalia ſpecies ſubiecti erunt, proinde nulla erunt ſubiecti principia,nulla accidentia ab ipſo ſubiecto diſtincta; idq́ue eſſet accipere ſubiectum latè pro omni re conſyderata, quã acceptionem nimis rudem,& à noſtro inſtituto alienam eſſe iam diximus.In tertia igitur ſola ſignificatione ſumptum eſſe ab illis naturale manifeſtum eſt; ſed clariſſima omnium eſt appellatio modi huius conſyderandi, ſi dicamus quatenus naturam habens, ſeu quatenus habens principium motus,ſic enim omnem vitamus ambiguitatem,& errandi occaſionem, quam fortaſſe præbere poteſt illa dictio,naturale,propter varias,quas commemorauimus, huius vocis ſignificationes. Hunc igitur conſyderandi modum ſi omnes ſtatuunt,neceſſe eſt rem quoque conſyderatã eandem ab omnibus poni, & ſubſtantiam,& ens ab eis accipi pro corpore: etenim omne habens principium motus in ſeipſo corpus eſt; idem ergo eſt ens habens principium motus, & ſubſtantia habens principium motus, ac corpus, quemadmodum ens riſibile, ſubſtantia riſibilis, animal riſibile idem ſignificant, nempe ſolum hominem. Rectius eſt tamen dicere corpus, quàm ſubſtantiam, vel ens, propterea quòd in ſcientijs contemplatiuis debet modus conſyderandi eſſe æqualis rei conſyderatæ,vt alibi declarauimus:oſtendimus enim non pugnare inter ſe hęc duo,modus conſyderandi eſt æqualis rei conſyderatæ, & eſt anguſtior, illamq́ue coarctat; æquales enim ſunt quatenus ſunt res quædam, quæ extra animam exiſtunt,nullum enim extra animam datur corpus, quod non habeat in ſe principiũ motus,& nullum datur habens in ſe principium motus,quod non ſit corpus:attamen ſi alterum vt res ſumatur, alterum verò vt modus, rem modus coarctat,non vt rem,ſed vt conſyderabilem; corpus enim eſt conſyderabile nõ modò vt habẽs naturam,ſed etiam alijs modis,poteſt enim mente concipi abiunctũ ab omni aptitudine ad motum, & conſyderari tantummodò vt quantum,quæ eſt conſyderatio Mathematica: hoc autem eſt manifeſtiſſimum in illis ſcientijs, in quibus idem eſſe videtur modus conſyderandi,ac res conſyderata,vt in Metaphyſica, in ea nãque ſubiectum eſſe dicimus ens vt ens eſt, in quo dicto eſſet abſurditas,& nugatio manifeſta,niſi modo aliquo ens reſtringeret ens,reſtringit enim non vt res, ſed vt modus, ſiquidem vt res non modò ſunt æquales,ſed idem; at acceptum ens pro re latius patet, quàm ens acceptum pro modo; ens nanque pro re acceptũ omnia complectitur,& nihil excludit,nam & mobile,& naturale,& magnitudo, & numerus ens eſt;ſed quodlibet tamen horum,ſi ſumatur vt modus conſyderandi,nullũ aliorum continet,& ea omnia excludit,nam conſyderare vt ens,non eſt conſyderare vt mobile, neque vt magnitudinem, & è conuerſo conſyderare vt mobile eſt quidem conſyderarę ens, at non eſt conſyderare vt ens: ens igitur, quod omnia

Naturale dicitur tripliciter.

Modus conſyderandi,debet eſſe ęqualis rei conſyderatæ. vide 2. lib. de nat. log. cap. 18.

continet, reſtringitur ab hoc modo conſyderandi, quatenus ens, quum ab hoc cęteri omnes modi excludantur; ratioque huius eſt, quoniam materiæ eſt amplitudo, & indeterminatio, formæ verò diſtinctio, ac determinatio; quoniam igitur res conſyderata locum obtinet materiæ, modus autem conſyderandi tenet locũ formæ, neceſſe eſt vt ens acceptum pro re conſyderata latius pateat, quàm ens acceptum pro modo conſyderandi, & ab hoc coarctetur. Dico igitur rem conſyderatam, & modum conſyderandi debere eſſe æqualis ambitus, quatenus res quædã ſunt, ſic enim ſeruatur eſſentialis connexus, neque per hoc ſtat quin res conſyderata reſtringatur à modo conſyderandi: quocirca melius eſt ſubiectum ſcientiæ naturalis ſtatuere corpus quatenus naturam habens, quàm ſubſtantiam, aut ens quatenus naturam habens, quia habere naturam eſt accidentale quiddam ſubſtãtiæ, & enti, niſi dicamus ſtrictè ſumi ſubſtantiam, & ens pro ſolo corpore. Quum itaque Ariſtoteles varijs in locis loquens de ſubiecto ſcientiæ naturalis modò ipſum vocet corpus, modò ſubſtantiam, modò ens, vel eſt incõſtans, vel per hæc omnia ſolum corpus intelligit: ſic etiam quum modum conſyderandi modò ſtatuat quatenus mobile, modò quatenus habens principium motus, & quietis, neceſſe eſt vt per mobile intelligat idem, quod naturam habens: nam in principio primi libri de Cœlo inquit ſcientiam naturalem verſari in corporibus, in principio autẽ tertij libri dicit eam verſari circa ſubſtantias, intelligit autem corporeas, quia ſtatim eas recenſens ſola corpora nominat: & in primo contextu ſexti Metaphyſicorum inquit ſcientiam naturalem verſari circa talem ſubſtantiam, in qua eſt principium motus, & quietis, ſumit enim ſubſtantiam non omnem, ſed talem, nempè illam tantùm, quæ corporea eſt, hæc enim ſola habet in ſe principium motus: attamen in calce eiuſdem contextus inquit philoſophum naturalem conſyderare ens mobile, per mobile intelligens idem, quod habens principium motus; & per tale ens illud idem, quod prius per ſubſtantiam corpoream. Sic Auerroes in principio quarti Metaphyſ. inquit ens mobile eſſe ſubiectum ſciẽtiæ naturalis, in primo autem libro de Cœlo commentarijs ſecundo, & quinto inquit ſubiectum ſcientiæ naturalis eſſe corpus; in ſua autem præfatione in primum Phyſicorum inquit ſubiectum eſſe res ſenſiles quatenus tranſmutabiles, quæ verba ſignificant corpus quatenus mobile, ſed ſtatim declarans quid intelligat per mobiles, ſubiũgit, ideſt quatenus in ſeipſis habent principium motus, & quietis, ſumit igitur mobile pro habente principium motus. Notare autem poſſumus Ariſtotelem, & Auerroem de ſubiecto naturalis ſcientiæ loquentes appellatione corporis vſos eſſe in libris naturalibus, in Metaphyſicis verò appellatione ſubſtantiæ, & entis, hæ nanque voces pertinent propriè ad Metaphyſicum; intellexit tamen ſolum ens corporeum, & ſolam ſubſtantiam corpoream, vt prædiximus.

Ariſtoteles.

Auerroes.

Confutatio ſententiæ illorum, qui aliquod naturali corpore communius ſubiectum ſtatuerunt. Cap. IIII.

ILLORVM ſententias, qui aliquod naturali corpori æquale huius ſcientiæ ſubiectum eſſe dixerunt, ad rectum ſenſum trahi poſſe iam oſtendimus: nunc de eorum quoque opinionibus, qui nullam defenſionem recipiunt, aliqua breuiter dicamus: hi in duas ſectas diſtincti eſſe videntur, aliqui enim communius aliquod corpore naturali, aliqui etiam eodem ſtrictius ſubiectum ſtatuerunt: quem vtrumque errorem explodere oportet. Primum quidem non defuerunt, qui ens mobile ſubiectum eſſe dicentes, palàm profeſſi ſint ſe id ſumere vt latius patens, quàm corpus mobile, ſiquidem non ſola corpora, ſed materia quoque, & forma mobiles dici varijs modis poſſunt: corpus quidem dicunt eſſe ſubiectum motus, materiam eſſe primam

Thomiſtarũ ſententia de ente mobili.

mam radicem, ac fundamentum omnis paſſionis, quia pati eſt propter materiam, & moueri eſt pati; formam verò eſſe terminum motus: itaque corpus dicunt eſſe mobile ſubiectiuè, materiam fundamentaliter, formam terminatiuè; proinde materiam, & formam non modò eſſe principia corporis mobilis, ſed etiam eſſe ſpecies entis mobilis, quod eſt æquatum ſubiectum totius ſcientiæ naturalis. Huius ſententiæ vanitatem ſola nominis ſignificatio declarare poteſt, mobile enim non dicitur niſi id, quod eſt ſubiectum motus; materia per ſe non mouetur, ſi quidem id, quod mouetur, actu eſt, vt inquit Ariſtot. in quinto phyſicorum; ſed mouetur materia per accidens, nempe dum mouetur corpus, cuius pars eſt, quare ſoli corpori eſt attribuendus motus. Multò minus mouetur forma eo modo, quem iſti fingunt, nam terminare motum non eſt moueri, immo adueniente termino ceſſat motus. Sed nil certè ineptius eſſe poteſt, quàm dicere quicquid cum motu coniũctum eſt, ſeu quicquid relationem aliquam habet ad motum, mobile eſſe, ſic enim quicquid à naturali philoſopho conſyderatur, ſpecies erit entis mobilis, proinde ſpecies ſubiecti: omnia igitur locum ſubiecti habebunt, nulla dabuntur principia, nulla accidentia à ſubiecto ſcientiæ diſtincta. Præterea quemadmodum motus maximè propriè, ac præcipuè dicitur de motu locali, ſecundariò de alijs; ita locus vt terminus motus localis magis dicetur terminatiuè mobilis, quàm forma, quæ generationis, ſeu alterationis terminus eſt: attamen nihil ab Ariſtotele alienius eſt, quàm locum dicere mobilem, quum apertè afferat eſſe prorſus immobilem. Tempus quoque tanquam numerus motus mobile erit: ſed quid magis erit mobile, quàm motus ipſe? Vaniſſima igitur eſt hæc ſententia, & abſona rationi, ac doctrinæ Ariſtotelis à nobis antea declaratæ. Sed non minus aliena eſt à verbis Thomæ, quem iſti ſe tueri profitentur, nam in principio primi libri de cœlo dicit ſolum corpus eſſe ſubiectum ſcientiæ naturalis; in initio autem primi Phyſicorum, vbi dicit ens mobile, declarat etiam ſe per mobile nil aliud intelligere, quàm habẽs in ſe principium motus: quoniam igitur omne habens in ſe principium motus corpus eſt, videtur ab ipſa potius nominatione corporis, quàm à re, abhorruiſſe eo in loco Thomas, eo ductus argumento, cuius poſtea leuitatem ſe cognouiſſe indicat in præfatione primi libri de Cęlo. Patet igitur nihil latius patens corpore mobili ſtatuendum eſſe ſubiectum naturalis philoſophiæ; nil enim, quod non ſit corpus, habet in ſe principium motus; & nihil, quod principium motus in ſe non habeat, poteſt in hac ſcientia habere locum ſubiecti iuxta ſententiam Ariſtotelis, ſed ſolum vt principium, vel vt accidens corporis naturalis locum habere poteſt in naturali philoſophia.

Confutatio.

Confutatio ſententiæ illorum, qui aliquod naturali corpore anguſtius ſubiectum ſtatuerunt. Cap. V.

Nonnullorũ opinio.

Argumentũ illorum.

ALIQVI verò in contrarium errorem incidentes aliquod naturali corpore ſtrictius ſubiectum eſſe dixerunt, nempe corpus generationi, & interitui obnoxium, hoc moti argumento: illud eſt ſubiectum totius ſcientiæ naturalis, cuius principia in primo Phyſicorum libro quæruntur; at quæruntur ibi principia rerum tantum caducarum, teſte Ariſtotele in contextu 68. eius libri; ergo hæ ſolæ ſunt ſubiectum: quare cœlum iuxta horum opinionem non conſyderatur à naturali vt ſpecies ſubiecti, ſed vt ſubiecti principium. Alij verò nec cœlum, nec elementa ſub ſubiecto ſcientiæ naturalis contineri exiſtimarunt, ſed ſubiectum ſtatuerunt corpus naturale miſtum, cuius & cœlum, & elementa principia ſunt: videntur hi eodem fermè argumento moti in hanc ſententiam veniſſe, elementa enim, & cœlum eiuſdẽ ordinis eſſe videntur, & vt eiuſdem ordinis corpora ab Ariſtotele conſyderari, nã

Alia opinio.

in libris

in libris de Cœlo æquè conſyderantur ut ſimplicia corpora, è quibus mundus cō ſtat, deinde in libris de ortu, & interitu æquè ut principia miſtorum, cœlum ut efficiens, elementa verò vt materia; quare ſi cœlum in ſcientia naturali vt principium conſyderatur, elementa quoque vt principia ſubiecti conſyderari dicendū eſt. Quum autem hi rem conſyderatam dixerint eſſe alii corpus naturale caducū, alii corpus naturale miſtum, in modo tamen conſyderandi conſenſerunt, dicentes illud conſyderari quatenus mobile, hoc eſt quatenus habens in ſe principium motus. Sed errarunt vtrique in vtriſque; in re quidem conſyderata, quoniam ſi cœlum, & elementa non cognoſcuntur à naturali philoſopho, niſi ut principia, ſcientia naturalis manca, & imperfecta eſt: res enim naturales eo modo ſunt cognoſcendæ, quo ſunt, & quem locum habent in natura, eundem habere in noſtra cognitione debent; atqui in natura non ſolum ſunt principia aliorum, ſed ſunt etiam abſolutè naturalia corpora ſine vllo aliorum reſpectu, & per ſe exiſtunt, nec minus etiam deſtructis omnibus miſtis exiſterent: ſunt igitur cognoſcenda à philoſopho naturali tum vt aliorum principia, tum ſecundùm ſe vt naturalia corpora, proinde vt ſpecies ſubiecti; idque expreſsè notatum ab Auerroe legimus in primo, & vltimo commentariis tertii libri de Cœlo, vbi dicit perfectam ſimplicium corporum notitiam in his duabus tractationibus eſſe conſtitutam; vna, qua conſyderantur, vt naturalia corpora, & ut ſubiectum, qua ratione tractantur in quatuor libris de Cœlo; altera, qua conſyderantur vt aliorum principia, qualis eſt eorum tractatio in libris de Generatione. Sed quis non videat huius dogmatis abſurditatem? tractari enim vt principia eſt tractari aliorum gratia, hoc autem de cœleſti ſaltem corpore abſurdiſſimum eſt, id enim dicere propter alia exiſtere nefas eſt, exiſtit enim præcipuè propter ſe, ſecundariò autem propter alia: eſt igitur etiam per ſe cognoſcendum, attamen à nullo per ſe cognoſcetur, niſi dicamus à philoſopho naturali, nulla namque alia ſcientia eſt, in qua cœlum ut naturale corpus conſyderetur, aut conſyderari poſſit. Patet autem ea conſyderantibus, quæ ab Ariſt. in libris de Cœlo dicuntur, competere omnia iis corporibus per ſe, & abſolutè ſine vllo miſtorum reſpectu; & propria ipſorum accidentia ibi de ipſis demonſtrantur tanquam de ſubiecto: quare dubitandum minimè eſt illa corpora in libris de Cęlo vt ſubiectum conſyderari. Peccarunt etiam hi in modo conſyderandi, quem talem adiecerunt, vt propriam ipſorum ſententiam euerterint: dicentes enim ſubiectum eſſe corpus caducum, vel corpus miſtum quatenus mobile, dicunt omne mobile eſſe ſubiectum, cuicunque enim competit eſſe mobile, ſeu habere in ſe principium motus, illud neceſſe eſt, ipſis etiam confitentibus, eſſe ſubiectum philoſophiæ naturalis: non ſola igitur miſta corpora, neque ſola caduca, ſed etiam elementa, & cęlum in ſcientia naturali habent locum ſubiecti, quum ſint per ſe mobilia corpora, & habeant ſingula in ſeipſis principium proprii motus naturalis. Hunc igitur errorem in adiiciendo modo conſyderandi committunt, quòd ipſum ampliorem ponunt re conſyderata, ſic enim pugnantia dicunt, & idem ſimul affirmant, & negant: nam cęlum, aut etiam elementa negant in ſcientia naturali habere locum ſubiecti, idque poſtea affirmant, dum dicunt modum conſyderandi eſſe quatenus habens in ſe principium motus, ſic enim dicunt omne habens principium motus eſſe ſubiectum ſcientiæ naturalis. Ad argumentum autem iſtorum, quod ex tractatione primi libri Phyſicorum ſumebatur, videntur alii ita concorditer reſpondere, principia, de quibus in primo Phyſicorū agitur, propriè ſumpta non competunt niſi rebus caducis, at impropriè, & proportione quadam cęlo quoque accommodari poſſunt ratione motus localis, in quo tria illa notare poſſumus, ſubiectum, & duos contrarios terminos; nempe à quo, & ad quem. Sed hæc communis reſponſio meo quidem iudicio vera non eſt: nam materia, & forma conſyderantur ab Ariſtotele tum in primo, tum in ſecundo libro Phyſicorum, diuerſis tamen modis, in primo vt principia generationis

Confutatio utriuſque opinionis.

Simplicium corporū tractatio duplex.

Ad argumentum reſponſio aliorum.

Reſpōſionis confutatio.

Materiæ & formæ conſyderatio duplex.

nis corporis naturalis, in ſecundo vt principia motus, & quietis, ſecundùm quam conſyderationem competit eis nomen naturæ. Quòd igitur cœlo aptari eadem principia poſſint, concedendum eſt, prout conſyderantur in ſecundo libro, ſed non prout conſyderantur in primo; nam ſicuti in inferioribus corporibus dicimus formam eſſe propriam naturam vniuſcuiuſque, & principium proprij motus naturalis, ita in Cœlo eſt propria natura, quæ eſt proprij motus principium, & proportione reſpondet formæ, quæ in corporibus caducis eſt principium motus, ob id definitio naturæ eſt communis omnibus naturalibus corporibus tam caducis, quàm æternis. At in primo libro conſyderantur eadem principia reſpectu ipſiuſmet naturalis corporis, nempe vt principia, ex quibus naturale corpus generatur, & conſtat, quæ conſyderatio non poteſt aptari Cœlo, quia Cœlum apud Ariſtot. ex his principijs genitum non eſt, neque ex iis conſtat, ideoque Ariſtot. in contextu 68. eius libri apertè dicit ſe de principijs loqui rerum tantummodo naturalium, quæ generationi, & interitui obnoxiæ ſunt. Quod verò dicunt eadem principia poſſe Cœlo accommodari reſpectu motus localis, nihil eſt, ſiquidē non ea conſyderat Ariſto. in primo libro vt principia motus, ſed ut principia corporis naturalis, quæ conſyderatio nullum habet locum in Cœlo. immo neque cō cedendum eſt poſſe eadem principia accommodari motui locali prout in primo libro conſyderantur, ſiquidem aliud eſt moueri, aliud eſt generari, & fieri, eſt enim motus à poſitiuo in poſitiuum, generatio verò à priuatiuo in poſitiuum, ideò alii motus præter localem poſſunt diuerſis modis & motus, & generationes vocari, ut aquæ calefactio dicitur motus alterationis quatenus eſt à frigido in calidum, dicitur etiam generatio quatenus eſt calidi ex non calido; ſed motus localis non recipit appellationem generationis, niſi admodum impropriè; nec dicere ſolemus id, quod loco mouetur, generari, vel fieri, niſi maximè impropriè; licèt Ariſto. in contex. 24. octaui Phyſic. hunc loquendi modum diſputandi tantùm gratia, & ad conuincendum magis aduerſariorum errorem vſurpauerit: ratioque huius eſt, quoniam generari, ac fieri propriè dicitur, quando acquiritur forma aliqua inhærens illi, quod mutatur, eaque eſſe non poteſt niſi in vna triū categoriarum, nempe ſubſtantiæ, uel quantitatis, vel qualitatis, hæ namque ſolæ ſunt res abſolutæ, quæ poſſunt appellari formæ; at locus eſt res externa, quæ non poteſt vocari forma rei motæ, à qua poſſit motus vocari generatio; id verò, quod vocamus vbi, reſpectum habet ad locum externum, nec eſt verè abſolutum, quod poſſit vocari forma; ob id Latini motum, qui eſt ad locum, ab aliis omnibus diſtinguere ſolent, tanquam à motibus ad formam. Quoniam igitur principia in primo Phyſicorum ea ratione conſyderantur, quatenus ſunt principia, ex quibus aliquid generatur, & fit, idq; manifeſtum eſt in definitione primæ materiæ, & in toto ferè eo primo libro, vaniſſimum eſt id, quod illi dicunt, ea poſſe accommodari motui locali; eaque fuit cauſa, cur videamus Ariſto. aliarum omnium mutationum tam ſubſtantialium, quàm accidentalium exempla tuliſſe in illo libro, eaſq; omnes conſyderaſſe; de motu autem locali ne verbum quidem feciſſe, nec vllum vnquam eius exemplum attuliſſe in declarandis tum principiis contrariis, tum ſubiecta materia. Maximè autem atteſtatur huic veritati in contextu. 63. eius libri, vbi perfectam faciens enumerationem omnium, quæ dicantur fieri ſiue ſecundū ſubſtantiam, ſiue ſecundum accidentia, vt perfecta inductione colligat hanc vniuerſalem, in omnibus, quæ fiunt, neceſſaria eſt ſubiecta materia, omnes mutationes recenſet tum ſubſtantiales, tum accidentales, & tum ab arte, tum à natura factas, ſola tamen excepta mutatione ſecundùm locum, cuius nullam facit mentionem, quoniam illi non conuenit verbum, fieri, ſeu generari. Patet igitur communem hanc ſolutionem falſam eſſe, proinde argumentum non eſſe ſolutum. Vera huius argumenti ſolutio poſtea manifeſta erit, quum de ordine librorum, ac de primi libri Phyſicorum cum ſecundo connexione loquemur, nunc breuiter dicimus

Aliud eſt moueri, aliud eſt fieri. Nota quis motus poſſit vocari generatio.

Reſponſio propria.

mus id non poſſe negari, in illo primo libro agi de principiis corruptibilium tantum, ſed negandam eſſe illam maiorem, illud eſt ſubiectum, cuius principia in primo Phyſicorum libro conſyderantur, puto enim cum Auerroe verum initium totius naturalis philoſophiæ ſumendum eſſe à ſecundo libro Phyſicorum, primũ verò fuiſſe antepoſitum propter noſtram faciliorem cognitionem, non quòd re-uera ad eos libros pertinuerit. Itaque ad cognoſcendum generale ſubiectum totius ſcientiæ naturalis ſpectare debemus, quid in ſeptem libris Phyſicæ auſcultationis agatur, non quid in primo; in illis autem ſeptem manifeſtum eſt agi de communibus, quæ ſimiliter competunt omnibus naturalibus corporibus, tam caducis, quàm æternis, ſecundùm quandam analogiam; definitio naturæ, & haben tis naturam competit etiam cœleſti corpori: tractatio de motu motum quoque Cęli complectitur; de loco agens Ariſt. in quarto libro docet etiam, quomodo Cęlum ſit in loco; tractatio autem de tempore magis etiam ad Cęlum pertinere videtur, quàm ad alia, ſiquidem tempus eſt numerus, & affectio motus ſolius cęleſtis; æternus verò motus, qui in octauo libro declaratur, vel eſt motus generaliter acceptus; ut multi dicunt, ſub quo etiam Cœli motus (quod negare fatuum eſſet) continuatur: vel eſt ſolus cęleſtis motus, non quidem ut proprius Cęli, ſed ut motus vniuerſi, qui omnes motus continet, vt rectius putauit Auerroes. Omnia igitur, quæ in ijs ſeptem libris tractantur, ſunt communia cunctis naturalibus corporibus, eo modo, quo communia eſſe poſſunt, nam corpus naturale latè acceptum non eſt vniuocum genus, quod vnius naturæ ſit, quò ſit vt quæ inferioribus corporibus communia cum Cęlo eſſe videntur, non ſecundùm eandem rationem eis competant, ſed ſimilitudine quadam, & analogia. Ex illorum igitur ſeptem librorum conſyderatione efficaciùs argumentum ſumitur, quàm ex primo, ad oſtendendum quòd corpus naturale complectens omnia & cęleſtia, & inferiora corpora, ſit commune ſubiectum totius ſcientiæ naturalis.

Secundus Phyſi. eſt initium philoſophiæ naturalis infra. c. 9.

Corpus naturale non eſt uniuocum infra cap. 10.

Definitio, ac partitio ſcientiæ naturalis: Cap. VI.

QVONIAM tota ſcientiæ natura à proprio ſubiecto pendet, cognito ſubiecto philoſophiæ naturalis, facile eſt eius definitionem ex ijs, quæ dicta ſunt, colligere: dicimus igitur Philoſophiam naturalem eſſe ſcientiam contemplatiuam, quæ naturalium corporũ, quatenus principium motus in ſe habent, perfectam cognitionem tradit; perfecta autem ſubiecti cognitio, quum ſit finis cuiusque ſcientiæ ſpeculatiuæ, in duobus conſiſtit, ut alibi declarauimus, in principiorum, & accidentium illius ſubiecti cognitione: quare naturalis ſcientiæ ſcopus nullus alius eſt, quàm cognoſcere principia corporũ naturalium, & eorundem accidentia per ſuas cauſas. Ex hac definitione haurire poſſumus veram totius ſcientiæ diuiſionem in partes præcipuas, & aliorum errores in ea partienda deprehendere. Multos audiui hac primum diuiſione vtentes: acturus philoſophus naturalis de naturalibus corporibus eorum principia in primis cognoſcere debuit; quoniam enim ex principiorum notitia cognitio aliorum pendet, debet quiſque alicuius rei cognitionem indagaturus, ante omnia noſſe eius rei principia; ſcientia igitur naturalis in duas principes partes diuiditur, unam priorem, quæ eſt de principijs corporum naturalium, eaque octo Phyſicæ auſcultationis libris continetur; alteram poſteriorẽ, in qua agitur de corporibus ipſis naturalibus, quorum illa principia ſunt, eaque continet reliquos omnes libros naturales, quorum primus eſt liber de Cęlo. Diuiſionem hanc ex ipſius Ariſtotelis verbis deſumunt, nam in initio primi Phyſicorum inquit ſe primo loco acturum eſſe de principijs rerum naturalium, in initio autem primi de Cęlo aſſerit ſe tunc primùm naturalium corporum tractationem aggreſſu-

In lib. de tribus præcog.

De diuiſione opinio aliorum.

Ratio opinionis prędictę.

mus priorem partem eſſe debuiſſe de ipſo communi genere corpore naturali, poſteriorem verò de ipſius ſpeciebus; cuius partitionis mentionem fecit Auerroes etiã in initio ſuæ Epitomes primi libri de Cœlo, & in initio primi Meteorologicorum. Talemq; etiam artis logicę partitionem apud eundem legimus in ſua præfatione in primum Poſteriorum, eamque nos in logicis libris noſtris declarauimus. In initio 2. lib. de natu. log.

De ſubiecto librorum Phyſicæ auſcultationis, Cap. VII,

EX his, quæ modò diximus, patet eandem eſſe diſputationem de prima librorum naturalium partitione, ac de ſubiecto octo librorum Phyſicæ auſcultationis; illi enim, qui primam huius ſcientiæ partem dicunt eſſe de principijs corporum naturalium, dicunt etiam nullum aliud in ea parte ſubiectum eſſe ſtatuendum, niſi ipſa principia; cuius opinionis falſitatem iam demonſtrauimus. Nos uerò cum Latinis dicimus illud idem, quod in tota ſcientia ſubiectum eſſe dicatur, in his quoque octo libris ſubiectum eſſe ſtatuendum, ita ut, quum tota ſcientia ſubiectum habeat corpus naturale, hoc idem in ſua maxima amplitudine conſyderatum in his octo libris ſubiectum eſſe dicatur. Aduerſus quam ſententiam uaniſſima eſt obiectio Vicomercati, qui dicit, idem ergo erit ſubiectum totius ſcientiæ, & partis, ſiquidem tota ſcientia ſubiectum habet corpus naturam habens, & liber Phyſicorum ſimiliter habet ſubiectum corpus naturam habens, quod quidem (inquit) eſt fruſtra multiplicare corpus naturam habens. Sed huius obiectionis ſolutio facilè ex iis, quæ dicta ſunt, colligitur; nam corpus naturam habens tribus modis accipi poteſt, uno modo pro ipſo ſolo communi genere abſque ſpecierum conſyderatione; ſecundo modo pro ſola omnium ſpecierum collectione, uidentur enim ſimul ſumptæ omnes æquipollere generi; tertio pro ambobus ſimul, pro communi genere cum tota ſpecierum ſuarum collectione. Dicimus igitur corpus naturale primo modo acceptum ſubiectum eſſe in ſolis octo libris Phyſicæ auſcultationis: ſecundo autem modo in reliquis omnibus libris præter prædictos; tertio demum in tota ſcientia, quæ continet & octo Phyſicos, & alios omnes; non eſt igitur idem ſubiectum totius ſcientiæ, & partis, quum non eodem modo conſyderatum ponatur ſubiectum in octo Phyſicis, atque in ſcientia tota; immò neceſſarium omnium fuit his modis naturalia corpora conſyderare, ad ſcientiæ huius perfectionem, & integritatem; nam ſi ſecundùm proprias tantùm rationes, quibus diſſident, naturalia corpora cognoſcerentur, imperfecta cognitio eſſet, quia cognoſcenda etiam ſunt ſecundùm communem rationem generis, in quo conueniunt; quæ namque generi competunt, non ſunt de ſpeciebus demonſtranda, ſed de ipſo communi genere: & è conuerſo imperfecta fuiſſet ſola generis cognitio ſine cognitione ſpecierum, confuſa namque, & rudis fuiſſet rerum naturalium cognitio ratione tantùm communi, in qua conueniunt, ignoratis propriis ſingulatum naturis, & proprietatibus: Vtraque autem conſyderatione diſciplina naturalis perfecta, & integra redditur: nec ob id fit ut totius ſcientiæ naturalis non unum ſit ſubiectum, quamuis enim plurimæ ſint naturalis corporis ſpecies, tamen ſat eſt generis, ſub quo omnes colliguntur, vnitas ad ſubiecti, & ſcientię vnitatem conſtituendam. Magis autem uidentur aduerſarii hac difficultate vrgeri, dum dicunt non agi de corpore naturali, niſi in libris de Cœlo, & aliis ſequentibus, quum enim in nullo eorum librorum agatur de communi genere, quod vnum eſt, ſed de ſpeciebus, quæ ſunt quamplurimæ, non ſatis tueri poſſunt huius diſciplinæ vnitatem; immò & mancam, atque imperfectam eam reddunt, dum eam tractatione communis generis deſtitutam

B eſſe

Aliorum opinio. Opinio vera. Obiectio Vicomercati. Solutio. Corporis naturalis triplex acceptio. Ratio unitatis ſcientiæ naturalis. Solutio rationis aduerſariorum.

Lib.2.de meth. cap.16.& lib.de præcogn. c.5.6.7. eſſe volunt. Eorum autem ratio, quam initio adduximus, nullius eſt momenti, & fuſius ſoluta à nobis eſt in operibus Logicis, quum enim ſubiecto cuiuſque ſcientiæ conſtituto ſtatim oriatur duplex authoris conſilium, ſiue intentio, nempe agendi de principiis, ac de affectionibus eiuſdem ſubiecti, quo fit ut agere de principiis, vel de affectionibus rei ſit in illa re verſari vt in ſubiecto; certè ſententiam noſtram confirmat potius, quàm infirmet dictum Ariſtotelis, quando inquit agendum primo loco eſſe de principiis, ſic enim nil aliud indicat, quàm ſcopum, & intentionem eſſe agere primùm de primis principiis; ſubiectum igitur eſt illud, cuius ea principia ſunt, ſunt autem principia corporis naturalis communis, hoc igitur eſt ſubiectum, quoniam huius principia quæruntur. Quòd verò in initio primi libri de Cœlo Ariſtoteles dicat ſcientiam naturalem verſari in corporibus, non ob id aſſerit ſe tunc primùm aggredi tractationem de corpore; ſed ſignificat ſe tunc primum aggredi tractationem particularem de ſingulis corporibus naturalibus, idque dicit, vt occaſionem ſumat declarandi præſtantiam vniuerſi, de quo in eo libro locuturus erat.

Diuiſio librorum Phyſicæ auſcultationis. Cap. VIII.

QVONIAM dictum eſt octo libros Phyſicæ auſcultationis ſubiectum habere corpus naturale ampliſſimè ſumptum, & adhuc abiunctum à ſpeciebus ſuppoſitis, ſubiecto autem alicuius ſcientiæ, ſeu libri conſtituto, oritur duplex authoris intentio in eo libro, nempe agendi & de principiis, & de accidentibus illius ſubiecti; neceſſe eſt duplex eſſe Ariſtotelis conſilium in his octo libris, proinde eos prima diuiſione diuidi in duas partes, in quarum vna priore agatur de principiis corporis naturalis, in altera verò poſteriore de eiuſdem propriis accidentibus, in his enim duobus conſiſtit perfecta tractatio de corpore naturali genere, eaque omnia & principia, & accidentia, ſi ipſius propria ſunt, neceſſe eſt ut ſint communia corporibus omnibus naturalibus. Huic horum librorum diuiſioni in duas partes atteſtatur partitio illa trita, & vulgata, quam apud Græcos interpretes legimus, horum enim octo librorum alios dixerunt eſſe de principiis, alios verò de motu, nominatione motus alia quoque naturalis corporis accidentia complectentes: certum eſt enim non de ſolo motu, ſed etiam de loco, de tempore, de infinito, de continuo in his libris agi, eaque omnia accidentia in principio tertii libri ab Ariſtotele conſyderanda proponi, ſed quia principem locum inter accidentia naturalia tenet motus, & plurimum de motu agitur in iis libris, non abſque ratione fit vt à parte & maxima, & præcipua, totam de communibus accidentibus tractationem appellemus de motu, probandaque eſt Græcorum interpretum appellatio, ſi modò ea, quam diximus, ratione vſi ſunt. Sed quinam libri dicendi

Simpl. Adraſtus. ſint de principijs, & qui de motu, controuerſia inter eoſdem fuit, nam Simplicius, & Adraſtus dixerunt quinque priores eſſe de principiis, tres verò poſteriores de motu: Porphyrius autem, & Ioannes Grammaticus quatuor priores de

Porphy. Ioannes Gramm. Recentiorũ opinio. principiis, quatuor poſteriores de motu. Attamen plures recentiores in hac opinione, quæ verior eſt, conſenſerunt, quòd duo tantum priores ſint de principiis, reliqui autem ſex de motu, aliiſque accidentibus corporis naturalis. Hanc igitur declarantes, aliarum ſimul falſitatem detegemus, prius quidem conſyderabimus quid in primo libro, & quid in ſecundo agatur: poſtea quid in aliis ſex; quum.n. hi octo libri ſint de rebus communibus, videntur modo quodam totam ſcientiã naturalem ſua virtute complecti, proinde digni ſunt, in quorum ſtructura declaranda diutius, quàm in pleriſque aliis, immoremur.

De primo libro Phyſicorum, & eius connexu cum ſecundo. Cap. IX.

DIFFICVLTATEM primo loco facit primus liber, in quo de caducorum tantum corporum principijs, vt antè diximus, agitur, non de principijs corporis naturalis vniuersè ſumpti, de quibus potius agendum eſſe videbatur: ſiquidem de illius principiis agi oportet, quod libri ſubiectum eſt; atqui ſubiectum eſt non corpus caducum, ſed corpus habens naturam, quod & caduca, & æterna corpora complectatur; adde quòd ſecundus liber, & alij ſequentes ſunt de rebus communibus, quæ ad cęlum quoque extenduntur, vt ſupra oſtendimus; quomodo igitur primũ alijs anteponens Ariſt. particularem tractationem antepoſuit uniuerſali? Res hæc plena eſt difficultatis, quæ per aliorum reſponſionem, quam antea refutauimus, non tollitur; ego igitur non verebor propriã hac in re proferre ſententiam, ad quã inueniendam excitarunt me Auerrois verba in calce poſtremi commentarij illius primi libri. Videtur. n. Auerroes huiuſce rei veritatem non ignoraſſe, aut ſaltem ſub nube vidiſſe, ibi nãque interpretans vltima illa Ariſtotelis verba [rurſus aliud principium capientes dicamus] duas affert expoſitiones, ſed in altera priore non acquieſcens, quippe quæ manifeſtè vana, & abſurda eſt, alteram poſtea adducit dicens Ariſtot. intelligere aliud doctrinæ initium, quoniam reuera initium huius ſcientiæ ſumendum eſt à ſecundo libro. Cuius quidem dicti nullam Auerroes rationem adducit, qua dignoſcamus num huiuſce rei intima penetrauerit, dictum tamen veriſſimum eſt, & firmiſſimis nititur fundamentis, propterea quòd nullum eſt ſcientiæ naturalis conuenientius initium, quàm à definitione ſubiecti, & à declaratione huius nominis, Natura; idq; Franciſcus Vicomercatus inſtar Caiphæ inſcius confeſſus eſt in principio ſuorum commentariorum in illum ſecundum librum, dum inquit ita eſſe præclarum, & magnificum illud ſecundi libri initium, ut totius naturalis philoſophiæ exordium eſſe queat; enumerat. n. ibi Ariſtot. præcipuas naturalis corporis ſpecies, in quibus verſaturus eſt, deinde ſtatim naturæ nomen declarat, in quo tanquàm in communi conſyderandi ratione illæ omnes conueniunt, fitq; vnum totius ſcientiæ ſubiectum corpus naturam habens. Quid igitur de primo libro dicemus? eſt ne ab eo loco alienus, & in eo perperam ab Ariſtotele poſitus? abſit vt hoc dicamus, quum potius miro cum artificio ſit ibi ab Ariſt. ante ſecundum librum collocatus, ita ut ſit verè primus liber Phyſicæ auſcultationis, qui verò ſecundus dicitur, ſit reuera ſecundus, & eum ſtatim ſequatur. Dicimus igitur duo eſſe initia ſcientiæ naturalis, unum, quod ipſa ſecundùm ſe diſciplina illa poſtulauit, alterũ verò ob noſtram meliorem cognitionẽ; ipſa quidem ſecundùm ſe ſcientia naturalis requirebat, ut à definitione ſubiecti exordiũ ſumeretur, quemadmodũ diximus, hac igitur ratione ſecundus liber eſt initiũ ſcientiæ naturalis, incipit. n. ab enumeratione rerum naturalium, & à definitione corporis naturalis latiſſimè ſumpti, quod & caduca, & æterna corpora complectatur; huius autem ita accepti nulla erant eſſendi principia, ideo nulla eiuſmodi principia tractari potuerunt, ſed principia tantùm cognitionis, ut mox declarabimus, inter quę principem locum tenet declaratio nominis natura. Sed propter noſtram meliorem cognitionem coactus eſt Ariſto. primum librum anteponere, & ab eo totam ſcientiam auſpicari, idq; duas ob cauſas, vna, eaq; pręcipua, fuit propter cognoſcendam naturam, ad intelligendum. n. quid ſit naturam habens, non modò intelligere oportebat quid ſit natura, ſed etiã quænam ſit, nec ſatis erat cognoſcere naturam eſſe principium motus inſitũ ipſi naturali corpori; ſed noſcendum etiã erat quodnam ſit illud, quod in Phyſico corpore inexiſtens dicatur principiũ naturalis motus in eo; ob id Ariſt. ſtatim poſt declarationem naturæ, & habentis natu-

Dubium de 1. lib. Phy.

Solutio dubii.

Verum initium ſciẽtiæ naturalis eſt 2. phyſi.

Duo ſunt initia ſcientię naturalis.

Prior eſt cur à 1. Phy. inci pere oportuit.

ram, diſputationem aggreditur, an hoc principium motus ſit materia, ut priſci philoſophi voluerunt, an forma, ut ipſe Ariſtoteles exiſtimauit; neceſſarium igitur omnino erat nouiſſe prius naturalia corpora ex materia, & forma conſtare, quod quidem ex primo libro cognouimus, ut poſſemus intelligere naturam, quæ eſt principium motus, formam potius eſſe, quàm materiam; alioqui non opus erat ab illis principijs auſpicari, quum manifeſtum ſit ea non eſſe naturalis corporis principia vniuerſè ſumpti, ſed generationis, & generabilis corporis tantummodò; quò fit ut ad libros potius de generatione, & interitu, eorum conſyderatio pertinuerit; idque in illorum librorum exordio Ariſtoteles ipſe teſtatur; proponit enim conſyderaudas cauſas generationis, & interitus communiter omnium, quæ natura generantur, & intereunt, hæ autem non ſunt niſi illæ eædem cauſæ, quæ fusè in primo Phyſicorum conſyderatæ fuerant, de quibus iterum loquitur, ſed ſtrictius, in primo de generatione; horum igitur generationis principiorum tractationem Ariſt. in primo Phyſicæ auſcultationis anticipauit propter noſtram cognitionem. Adde & alteram huius ordinis rationem, quæ ipſa quidem per ſe for taſſe Ariſtotelem non mouiſſet, ſed alteri priori adiecta aliquid potuit afferre momenti; nã ſi antiquos philoſophos ſpectemus, prima generationis principia apud eos omnium naturaliũ corporum nullo excepto principia erant, ſiquidem cœlum ex iiſdem principiis, è quibus cætera corpora, conſtare arbitrabantur. Quoniam igitur illud certum, ſtatutumq; eſt, ſi naturale corpus vniuerſè ſumptum cõmunia ſuæ conſtitutionis principia habuiſſet, ab iis omnino auſpicandum fuiſſe, Ariſt. qui nondum docuerat cęlum eſſe corpus æternum, nullaque habere generationis principia, nulla vti poterat excuſatione, cur à primis generationis principiis non ordiretur; ab his ergo voluit incipere in primo libro Phyſicæ auſcultationis, & iis quidem vt principiis generabilium, non ita tamẽ ut conſtitueret aliqua naturalia corpora non eſſe generabilia, quũ potius è contrario ſuſpicari deberemus omnia eſſe generabilia, ſiquidem extabant aliorum ſententiæ, qui dicebãt cęlum non minus, quàm reliqua corpora, generationi, & interitui obnoxium eſſe. Ob id ex profeſſo ab horum principiorum tractatione auſpicatur Ariſto. in primo Phyſicorum, eamq; in prooemio illius libri proponit, eaq; utitur ratione, quòd ex principiorum notitia omnis aliorum cognitio pendet; quæ ratio de omnibus naturalibus corporibus intelligenda eſt, ſi omnia ſunt generabilia, non de omnibus autem, ſi non omnia, hoc autem iam diximus nondum eſſe ab Ariſtotele declaratum. Sed tueri etiam fortaſſis abſolutè poſſumus ad omnium prorſus rerum naturalium notitiã conferre illorum principiorum cognitionẽ, quatenus illorum principiorũ cognitio neceſſaria erat ad cognoſcendam naturam, quæ in ſecundo libro declaranda erat, ut communis cęlo, & inferioribus corporibus, ut antea dicebamus.

Poſterior ratio.

Quòd corpus naturale non ſit commune vniuocum, ſed analogum. Cap. X.

SED dignum conſyderatione hic eſt id, de quo multi dubitarunt; quum enim corpus naturale latè ſumptum non ſit vniuocum, ſed analogum, id autem vocari ſoleat analogum, quod multa contineat ordine quodam, vnum prius, alterum verò poſterius, dubium eſt de quonam corpore dicatur prius, & de quo poſterius, nũ prius de cœlo, poſterius de caducis corporibus, an è conuerſo. Videtur quidẽ multis Cœlo prius competere naturam, & nomen corporis naturalis, deinde verò inferioribus corporibus, quoniam Cęlum & nobiliſſimum omnium corporum eſt, & aliorum cauſa, quare videtur primum inter naturalia corpora locum ſibi vendicare. Hæc tamen ſententia mihi quidem ſemper dubia viſa eſt, nam ſi Cęlũ propter

Confutatio.

propter ſuam nobilitatem eſſet magis naturale corpus, quam corpora caduca, oporteret eadem ratione hominem magis, quàm lapidem, eſſe corpus naturale, & magis, quàm aſinum, eſſe animal, quod tamen dicendum non eſt; quemadmodum enim ſpecies generis vniuoci ſunt aliæ aliis nobiliores, per id tamen non ſtat quin participatione generis ſint æquales; ſic etiam hic dicendum videtur Cœlum ſecundùm propriam rationem eſſe aliis corporibus nobilius, nec ob id fieri vt ſit magis, quàm alia, naturale corpus, quum poſſit eſſe nobilius, & æquè naturale, ac illa, aut etiam minus, quàm illa. Si verò quia eſt cauſa aliorum, eſſet magis naturale corpus, oporteret elementa magis eſſe naturalia, quàm miſta, & magis hominem generantem, quàm hominem genitum, quod tamen dicere non poſſumus: quamuis enim filius ſit à patre genitus, non eſt tamen homo à patre, ſed à ſua forma, hæc enim ſola eſt æquata ratio humanitatis: ita etiam elementa ſunt cauſæ miſtorum, non tamen hac ratione habent miſta naturam, quòd ex elementis conſtent, ſed quia formam ſuam habent, quæ verè eſt natura, nam etiam anima eſt natura, & principium motus, & eſt forma addita formis elementorum: ſic etiam dicendum eſt Cœlum eſſe caſam effectricem inferiorum corporum, hæc tamen ſingula non ea ratione dici naturalia, quòd à cęlo ſint genita, ſed per proprias formas; ſingulum igitur naturale corpus per ſeipſum habere naturam dicitur, non per aliud, licèt unum alterius cauſa dici poſſit. Ego puto ad huiuſce rei declarationem neceſſarium eſſe intelligere quid ſit id, quod ſolet vocari analogũ, nam opinantur multi analogum eſſe id, quod ab Ariſtotele in principio quarti Metaphyſicorum vocatur ab vno, ſiue ad unum; decipiuntur tamen, quia in iis, quæ ab vno, ſeu ad vnum dicuntur, eſt pendentia neceſſaria aliorum ab vno quatenus talia ſunt: accidentia namque ea ratione ſunt entia, quatenus inhærent ſubſtantiæ, quæ primariò dicitur dicitur ens; & ſana omnia ideo dicuntur ſana, quia referuntur ad corporis ſanitatem, quæ finis eſt: at vnum analogia nil aliud eſt, quàm vnum proportione, etiam ſi nulla ſit pendentia aliorum ab vno. Huius exẽpla plura legimus apud Ariſtotelem in libris de animalibus, vt membrum illud, quod in animali principium, & fons vitæ eſt, vnum eſt analogia, non enim id in omnibus eſt cor, ſed vel cor, vel quid cordi proportione reſpondens, nam in animalibus ſanguineis eſt cor, in aliis verò, quæ ſanguine carent, eſt quiddam aliud, quod in iis eo munere fungitur, quo in ſanguineis cor; de præcipuo itaque mem bro loqui poſſumus tanquàm de vno per analogiam, nulla tamen eſt pendentia inter illa, quæ ſub hoc communi continentur, neque enim proportionale cordi in carentibus ſanguine ideo ſuo munere fungitur, quia pendeat à corde ſanguineorum, neque cor ab illo pendet, ſed ſolùm habent quandam conuenientiam virium, ſeu muneris, qua dicuntur idem eſſe ſecundùm analogiam: legimus etiam aliud exemplum manifeſtum apud Ariſtotelem in contextu 87. ſecundi poſteriorum, vbi dicit idem eſſe officium oſſis in animali habente os, quòd ſpinæ in piſce, & ſepæi in ſepia, proinde os, ſpinam, & ſepęum eſſe vnum analógia, non vnum uniuocè. Sic dicendum puto de corpore naturam hàbente, quod cœleſtia, & inferiora complectitur, vnum enim eſt analogia, quoniam ut hæc inferiora habent in ſe naturam, quæ eſt internum principium motus ſingulorum naturalis, ita in cœlo quoque principium internum ſui motus eſſe dicimus, non quidem eiuſdem rationis, ſed illi proportione quadam reſpondens ha bere autem in ſe principium motus nec cœlo competit per inferiora corpora, nec his per Cœlum, ſed cuilibet naturali corpori competit per ſeipſum, proinde vanum eſt quærere cui prius competat, cui poſterius, quum minimè neceſſarium ſit in analogis talem ordinem eſſe; quamobrem corpus naturale non rectè appellaretur commune ab vno, ſeu ad vnum, ſed vocandum eſt commune analogum; quemadmodum è contrario ens non proprie vocatur analogum, ſed rectius dicitur eſſe commune ab vno. Illud pręterea notare uolo, quod hac in re non paruũ

Opinio propria.

Analogum non eſt idem quod ab uno ſiue ad unũ.

Corpus naturale non eſt ab uno, ſed analogum.

Ens non eſt analogum.

eſt momenti, tantum abeſſe vt habens naturam prius ſignificet Cœlum, poſterius verò inferiora corpora, quod multi opinantur, ut potius meo quidem iudicio inferioribus competat prius, Cœlo autem poſterius, non quidem ſecundùm rem ipſam, hoc enim iam negauimus, ſed ſecundùm nos, & ratione cognitionis noſtræ, quoniam enim familiaria nobis ſunt hæc caduca corpora, in quibus verſamur, & quorum compoſitionem ex materia, & forma iam in primo libro cognouimus, hæc præcipuè reſpexiſſe Ariſtot. in definitione naturæ putandum eſt, ut tale motus principium Cęlo quoque, quod remotius, & ignotius nobis eſt, poſtea accommodemus. Hoc indicant tum verba poſita in definitione naturæ, quæ fortaſſe alibi opportuniore occaſione perpendemus, tum ſequens illa Ariſt. diſputatio an materia, an potius forma ſit ipſa rei natura: loquitur enim ibi Ariſtot. de iis, quæ ex materia, & forma conſtant, nec ob id excluditur Cęlum, quia etſi materiæ & formæ compoſitionem non habet, tamen & materiæ, & formæ conditiones redolet, materiæ quatenus eſt corpus, formæ verò quatenus exiſtit actu; habet igitur aliquid proportione reſpondens formæ, quod eſt in eo principium motus, vt in caducis corporibus forma, hoc autem quomodo ſeſe habeat alibi declarabimus. Hinc ortum habuiſſe puto nonnullorum errorem, qui dixere ſub naturæ definitione naturam cęlicam non contineri; nam hi id quidem viderunt, quod manifeſtum eſt, Ariſtot. præcipuè caducorum corporum naturam reſpicere; at id, quod profundius erat, conſilium, artificiumque Ariſto. non penetrarunt, qui cęlo quoque aptari voluit definitionem naturæ: hoc enim tum ratio, quam tetigimus, perſuadet, tum tota ſeptem librorum tractatio declarat: adde verò & Ariſtot. verba ſatis clara in quinto contextu primi libri de Cęlo, vbi repetens definitionem naturæ in ſecundo Phyſicæ auſcultationis traditam, inquit omnia naturalia corpora eſſe loco mobilia, proptereaquòd habent naturam, quæ eſt motus principium; deinde ſtatim motum localem diuidit in rectum, & circularem, & mistum: itaque aſſerit motum in naturæ definitione iam acceptum cęleſti quoque motui communem fuiſſe: ſed res manifeſtior eſt, quàm ut pluribus verbis, aut longiori diſputatione indigeat.

Habere naturam competit prius inferioribus, poſterius cęlo.

Aliquorum error.

Quomodo duo priores libri Phyſicorum ſint de principijs. Cap. XI.

Opinio D. Thomæ.

Ex iis, quæ hactenus dicta ſunt, cognoſcere poſſumus, quomodo duo priores libri Phyſicę auſcultationis ſint de principiis, vera enim eſt opinio D. Thomæ, qui dicit agi in primo libro de principiis rerum naturalium, quæ eſſendi principia vocari ſolent, in ſecundo autem de principiis ſcientiæ naturalis, hoc eſt de principiis cognoſcendi. Sed huius dicti declarationem D. Thomas nullam adducit, qua intelligamus ipſum huiuſce rei rationem, & artificium Ariſtotelis penetraſſe, eſſet enim ab ipſo quærendum cur tam diuerſis exordiis diſtincta ſint ab Ariſtot. principia rerum naturalium à principiis ſcientiæ naturalis, quæ dicuntur cognitionis principia; præſertim quum in initio primi libri contrarium aſſeruiſſe videatur; dicens enim auſpicandum eſſe à primis principiis rerum naturalium, proptereaquòd ex eorum notitia omnis aliorum cognitio pendet, fatetur eadem eſſe rerum naturalium, & cognitionis principia: cuius quidem dubitationis quam ſolutionem D. Thomas attuliſſet, & quam huius ſuæ diſtinctionis rationem eſſe exiſtimauerit, ego quidem neſcio: puto autem eam eſſe rationem, quam antea tetigimus, nam principia eſſendi, quæ omnium prorſus rerum naturalium principia eſſent, nulla conſyderari poterant, quia nulla erant; ſed à principiis tantùm cognoſcendi auſpicari poterat Ariſtot. quod in ſecundo libro fecit; ſed quoniam hæc cognoſci non poterant

Dubium.

Solutio.

ferant, niſi prius caducarum ſaltem rerum principia nouiſſemus, licèt horum con ſyderatio ad alium potius huius ſcientiæ librum pertinuiſſet, Ariſtoteles melioris doctrinæ gratia ſtatuit anteponere primum librum, in quo prima generabilium principia declararet, eumque à ſecundo ſeiunxit ſumens in ſecundo altius exordium, quia primus ad ſola generabilia, ſecundus verò ad omnia penitus naturalia corpora pertinebat. Quod autem dicebatur, principia eſſendi eſſe etiam cognoſcendi, verum id quidem eſt, at non reciprocatur; & longè diuerſa ſunt principia cognoſcendi tantùm, ab ijs quæ & eſſendi, & cognoſcendi principia ſunt; de quibus id poſſumus notare, quòd licèt vt eſſendi principia non ſint niſi rerum caducarum principia, tamen ut principia cognoſcendi poſſunt omnium rerum naturalium principia dici, conferunt enim ad tractationem ſecundi libri, ſicut antea diximus. Cæterum ut primum librum tandem omittamus, reſtat vt de ſecundo doceamus quænam cognitionis principia in eo conſyderentur. Primum quidem dubitare non poſſumus maximè omnium præcipuum cognitionis principium eſſe declarationem nominis naturæ, eamque non eſſe niſi principium cognitionis, quum ſit tradita per effectus poſteriores, per motum, & quietem, idq; notauit expreſsè Auerroes in commentario. 44. ſecundi libri poſteriorum; non enim definitur ibi natura vt principium corporis naturalis, ſed ut ratio formalis ipſius ſubiecti corporis naturalis, declaraturque per reſpectum ad accidentia poſteriora; patet autem declarationem nominis ſubiecti inter omnia cognitionis principia primum ſibi locum vendicare, ideò in ſecundo libro prima omnium eſſe debuit tractatio de natura, qua doceamur quid ſit, & quæ ſit natura, quod ibi præſtat Ariſtot. ad contextum vſque decimumquintum. Quoniam autem ſicuti res ab alijs rebus diſtinguitur per propriam formam, ita quælibet ſcientia ab alijs per modum conſyderandi, qui formæ locum obtinet; ideò declarata ipſa ratione formali proprij ſubiecti, Ariſtot. per eam, nempe per internum principium motus, quod vocatur natura, ſeparat naturalem ſcientiam à mathematicis; idque ſimiliter eſt cognitionis principium, ſiquidem tollit difficultatem de ipſo huius ſcientiæ proprio ſubiecto, quæ in huius diſciplinæ ingreſſu turbare aliquem poterat. Et quoniam dixerat Ariſtot. formam eſſe rei naturam, ideò declarare etiam voluit, qualis debeat eſſe tractatio de forma in ſcientia naturali, & ad quos vſque fines extendatur, idque vt Phyſicam tractationem ſeiungeret à metaphyſica. Hæc igitur omnia in ipſo ſcientiæ initio fuiſſe declaranda vt cognitionis principia, ſaltem ut quæ dirigentia, ſeu præparantia dicuntur, manifeſtum eſt. Sed ſequens de cauſis tractatio aliquid videtur habere difficultatis, & digna eſt aliqua conſyderatione, nam qualisnam ſit, & cur ab Ariſtot. inſtituatur, videtur non ſatis ab alijs fuiſſe declaratum: ſunt qui dicant Ariſtot. in principio primi libri profeſſum ſe de principijs, de cauſis, ac de elementis rerum naturalium locuturum, id poſtea ita eſſe exequutum, egit in primo libro de principijs, in ſecundo autem de elementis, & de cauſis, de elementis in tractatione de natura, quoniam natura eſt internum principium motus, quod propriè dicitur elementum; tandem de cauſis in hac, de qua loquimur, de cauſis tractatione. Quæ ſententia in eo tantum eſt probanda, quòd dicit in primo libro agi de principijs, in reliquis omnino reprobanda, de cauſis namque, & de elementis non in ſecundo libro agitur, ſed in eodem primo, ſiquidem in primo libro Ariſtot. idem prorſus ſignificauit ijs tribus vocabulis, prima namque interna principia rerum naturalium & primæ cauſæ, & maximè propriè elementa vocantur, idque manifeſtè teſtatur tota primi libri tractatio, in qua Ariſtoteles eadem principia indiſtinctè appellat modò principia, modò cauſas, modò elementa: ſed nihil repugnantius eſt rationi, quàm dicere tractationem de natura eſſe de elementis; nam materia, & forma non vocantur elementa reſpectu motus, & quietis, & accidentium conſequentium, ſed ſolum reſpectu corporis naturalis, cuius ſunt primæ internæ partes;

Quomodo 2. lib. ſit de principijs cognitionis.

Qualis tractatio de cauſis.

Opinio aliquorum.

Confutatio.

tes;

tes; non ſunt igitur elementa quatenus ſubeunt appellationem naturæ, quæ reſpicit motum, & quietem; ſed quatenus ſunt materia, & forma, & partes corporis naturalis, quod ex eis generatur, & conſtat. Nec minus errant in tractatione de cauſis, ea namque non eſt illa, quam Ariſt. in initio primi libri propoſuerat, ſiquidē de illa quidem tractatione, quæ in primo libro habetur, dicere poſſumus nos per eam cognouiſſe primas cauſas rerum naturalium: ſed de illa, quæ habetur in ſecundo libro, nihil tale dicere poſſumus, per eam. n. nullas cognoſcimus rerū naturalium cauſas, ex quarum notitia aliorum cognitionem adipiſcamur; patet. n. agi eo in loco de generibus tantum, modisque cauſarum, non de cauſis ullis effectuum naturalium. Certum autem eſt tractationem de generibus cauſarum non ad naturalē philoſophum, ſed ad metaphyſicum propriè, & modo etiam aliquo ad logicum pertinere, nā cognoſcere demonſtrator debuit, ſi demonſtrare eſt à cauſa rei procedere, quænam cauſarum genera in demonſtratione locum habere poſſint; ideò de his aliqua dicuntur ab Ariſtotele in ſecundo libro poſteriorum Analyticorum. Quomodo igitur de generibus cauſarum agat in ſecundo Phyſicæ auſcultationis Ariſtoteles, conſyderandum eſt, hoc enim ſatis ab alijs explicatum eſſe non video. Sumitur (ut arbitror) huiuſce rei declaratio ex Auerroe in ſua præfatione in Poſteriores Analyticos, & in commentario. 16. ſecundi Phyſicorū, & in initio ſuorum commentariorum in primum de partibus animalium, ubi inquit duo eſſe genera regularum logicarum, aliæ namque ſunt uniuerſales, & ad omnes diſciplinas vniuersè conferentes; aliæ verò propriæ, & ad vnam aliquam diſciplinam peculiariter attinentes; de illis agere ad logicum inquit pertinere, de his verò minimè, ſed cuiuſque diſciplinæ proprium id munus eſſe; nam illa, quæ ad omnis demonſtrationis conſtructionem generaliter attinent, in poſterioribus Analyticis tractari ab Ariſtotele debuerunt; ſed illa, quæ ad ſolas pertinent demonſtrationes naturales, non in logica, ſed in ipſamet ſcientia naturali declaranda ſunt, non enim debet logicus ad particulares, ac proprias ſingularum ſcientiarum conditiones deſcendere, nec docere qualis eſſe debeat demonſtratio naturalis, & qualis mathematica. Eam igitur cauſarum conſyderationem, quæ in ſecundo Phyſico. habetur, ego logicam eſſe puto, eamque reſtrictam ad ſcientiam naturalem, & faciendam in ipſamet diſciplina naturali; quum enim in ſecundo Poſteriorum docuiſſet Ariſtoteles ex quibuſnam cauſis conſtrui demonſtratio poſſit, docet in ſecundo Phyſicorum ex quibuſnam cauſis demonſtrare debeat philoſophus naturalis, & declaratis cauſarum generibus oſtendit demonſtrandum ipſi eſſe ex omnibus, maximè verò ex fine, proptereaquòd natura quicquid agit, propter finem agit. Hanc eſſe Auerrois mentem patet legentibus prædictam eius præfationem in poſteriores Analyticos, vbi exempla ferens huius logicę particularis nominauit exempli gratia librum ſecundum Phyſicorum, & primum de partibus animalium; putauit enim hæc eſſe principia cognitionis in ſingula diſciplina, per quæ moneamur qua methodo in ea diſciplina progrediendum ſit: nec dico hanc eſſe logicam rebus naturalibus applicatam, quæ utens, ſiue in vſu poſita vocari ſolet, nam huiuſmodi eſſe totam ſcientiam naturalem certum eſt, non ſolum aliquem unum eius ſcientiæ librum; ſed dico eſſe logicam docentem, ſed propriam ſcientiæ naturalis, ideòque in naturali ſcientia traditam, non in libris Analyticis. Illa verò de caſu, & fortuna tractatio, quæ in eo ſecundo libro habetur, annexa eſt tractationi de cauſis; ut autem eius ratio cognoſcatur, ſciendum eſt tractationem illam de de cauſis duas habere partes, vnam, in qua declarantur ſolummodò genera, & modi cauſarum; alteram verò magis pręcipuam, quæ incipit in contextu. 70. in qua Ariſtot. ad id, quod ſibi propoſuerat, applicat ea omnia, quæ dixerat, quippe docet eſſe per omnia cauſarum genera demonſtrandum in ſcientia naturali, maximè uerò per finem, tandemque in calce libri oſtendit neceſſitatem in rebus naturalibus tribuendam eſſe materiæ propter

Margin notes: Opinio propria. — Duo genera regularum logicarum. — De caſu, & fortuna.

pter finem, non fini propter materiam, quæ antiquorum ſententia erat dicentiũ effectus naturales fieri ex materiæ neceſſitate. In hac igitur poſtrema parte, in qua docet Ariſtot. ex quibus cauſis debeat philoſophus naturalis quærere ſcientiam rerum naturalium, non loquitur de caſu, & fortuna, ſed potius excludit huiuſmodi cauſas dicens effectus naturales, vel ſemper eodem modo ſe habere, vel ſaltem ut plurimum, proinde nullum eorum referri poſſe in caſum, & fortunam: ſed in altera parte priore, in qua declarat genera, & modos cauſarum, ut quid omnes ſint intelligamus, declarat etiam quid ſint caſus, & fortuna, quum enim in has cauſas referantur ab hominibus multi effectus, eæque locum habere uideantur ſolum in rebus naturæ, debuit Ariſtot. docere quid ſint. Docuit itaque eas eſſe cauſas per accidens, & reduci ad genus cauſæ efficientis; & hac ratione expleuit tractationem de cauſis, quantum ad naturalem philoſophum potuit pertinere, nec ob alium ſcopum, niſi ut tandem doceret in quas cauſas ſint referendi effectus naturales, vt perfectam eorum ſcientiam adipiſcamur. Sed nimium fortaſſe prolixi eſſe videbimur, vt in magnam molem creſcere noſtram hanc naturalis ſcientiæ fabricam oporteat, ſi in omnibus Ariſto. libris tantam facere moram ſtatueremus: ſat igitur ſit in ipſis naturæ primordijs, ſcientiæq; huius vniuerſæ principijs diutius inſtitiſſe, quoniam principiorum conſyderatio, etſi mole parua eſt, uirtute tamen eſt maxima, quum totam modo quodam ſcientiam complectatur; in reliquis libris ſatis erit artificium, & ordinem perſcrutari dimiſſa ſingularum rerum conſyderatione.

De ſex poſterioribus libris Phyſicæ auſcultationis. Cap: XII.

QVOD autem reliqui ſex libri ſint de motu, alijsq; accidentibus corporis naturalis, tum tractatio ipſa declarat, tum Ariſtotelis verba teſtantur in initio tertij libri, vbi aſſerit ſe de his tracturum tanquàm de communibus accidentibus rerum naturalium. Quare falſa eſt Græcorum ſententia, qui tertium, & quartum, aut etiam quintum annumerant libris de principijs, ducti fortaſſe verbis Ariſtot. in principio illius tertij libri, vbi dicere videtur ſe de motu acturum propter naturam, & ut definitio naturæ intelligatur, is igitur liber eſt de principijs, quia propter principia ſcriptus, ſic quartus, & quintus ob eandem rationem. Idem confirmare videntur verba Ariſtot. in contextu. 54. primi libri de Cœlo, vbi citans tertium librum Phyſicorum appellat librum de principijs. Friuola tamen vtraque ratio eſt, ad alteram enim priorem dico, Ariſtotelem ibi reſpicere cognitionem motus an ſit, quæ confuſa dicitur; ſed non cognitionem quid ſit, quæ dicitur diſtincta, qualem in eo tertio libro tradit: dicens enim ignorato motu neceſſe eſſe ignorari naturam, non id ſignificare vult, quod plerique exiſtimarunt, tractationem de motu ibi eſſe inſtituendam ad intelligendam definitionem naturæ, ſiquidem ſi abſque illa non poſſet intelligi definitio naturæ, debuiſſet omnino Ariſto. prius motus, quàm naturæ, definitionem tradere, & declarare: ſed volens ſolummodò ſignificare Ariſto. magnum connexum, quem motus habet cum natura, quò ſit ut naturali philoſopho neceſſarium omnino ſit agere de motu, ſumit ignorationem motus, quæ opponitur cognitioni motus confuſæ, quam habent omnes homines, & inquit, ſtatuas ignotum eſſe dari motum, uidebis naturam cognoſci nullo modo poſſe: & reuera ſi benè naturæ definitionem expendamus, facilè intelligemus eam ſatis à nobis intelligi per ſolam motus cognitionem confuſam, nec poſtulare diſtinctam illam, quæ in tertio libro traditur; quæ, ſi benè conſyderetur, nihil confert ad intelligendam definitionem naturæ: videmus etiam Ariſt. in illo tertio libro tanta cum diligentia indagare, ac declarare definitionem motus

Error Græcorum in ſtatuẽdis libris de principijs.

Ratio illorũ prima.

Ratio ſecunda.

Solutio primæ rationis.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

tus, vt dicere cogamur agi ibi de motu propter ſe, non propter definitionem naturæ. niſi enim ibi de motu agitur propter ſe, vbi ſumma cũ diligentia definitur, non video quo alio in loco dicere poſſimus de motu agi in philoſophia naturali; hoc idem de loco, ac de tempore dicendum eſt, de quibus agitur in quarto libro: ſed in eodem tertij libri initio Ariſto. aſſerit ſe de his omnibus, ac de aliis locuturum, ut de communibus accidentibus corporum naturalium; quare dubitandum non eſt tertium librum, & alios quinque ſequentes eſſe de accidentibus corporis naturalis latè accepti. Ad alteram rationem dico Ariſtotelem eo in loco non ipſum per ſe ſumptum tertium Phyſicorum vocare de principiis, tanquàm diſtinctum à libris de motu; ſed totum volumen de Phyſica auſcultatione à parte eius præcipua nominare de principiis; ſic etiam quandoque totam Metaphyſicam vocamus diuinam ſcientiam, & dicimus quartum diuinorum, quintum diuinorum, tamen neuter horum, ſed ſolus duodecimus eſt de rebus diuinis: ſic Ariſt. in contextu 40. octaui Phyſicorum ſextum librum vocat de natura, licèt omniũ conſenſione is in libris de motu numeretur, non in libris de principiis, totam enim præcedentium librorum congeriem appellat de natura, non illum ſextum ſeorſum acceptum. De ipſa autem illorum ſex librorum diſpoſitione, ac de ordine eorum communium accidentium multa dici poſſent, quæ conſultò omittimus, ne hæc noſtra theoria in magnum nimis opus excreſcat: ſatis in præſentia ſit aliqua breuiter tangere, quæ ad conſilium, inſtitutumque hoc noſtrum magis pertinere uidentur. In primis id volo de quinto libro adnotare, agi quidem in eo de ſpeciebus motus, eas tamen ad libros Phyſicæ auſcultationis non pertinere, vel ſaltem non omnes; de motu enim latiſſimè accepto, atque etiam de motu locali vniuerſè ſumpto, qui omnibus naturalibus corporibus communis eſt, in iis tantùm libris agi potuit; ſed de alteratione, de accretione, & imminutione, ac de generatione, & interitu; quum ſolis caducis corporibus competant, non ibi agendum erat, ſed in libris de generatione, vbi etiam manifeſtam harum omnium mutationum tractationem legimus. quæ igitur de his dicuntur in libris Phyſicæ auſcultationis, non propter ſe dicuntur, ſiquidem is non eſt locus, in quo de his agatur, ſed propter cognitionem generis, de quo ibi agitur; cuius rationem declaro hoc exemplo, ſi ſit cognoſcendum animal genus cognitione quantum fieri poſſit diſtincta, neceſſe eſt ut, quum ſit totum quoddam confuſum, cognoſcatur per cognitionem partium (hoc enim eſt diſtinctè cognoſcere; confusè autem cognoſcere eſt confuſum cognoſcere vt confuſum, hoc eſt ſine cognitione partium) quoniam igitur animal duo habet partium genera, oportet ipſum ratione vtrarumque diſtinctè cognoſcere, primùm quidem habet partes eſſentiales, hoc eſt attributa per ſe primi modi, quæ eius definitionem conſtituunt; deinde habet partes ſubiectas, nempe ſpecies à ſe contentas: per propriam igitur definitionem cognoſcetur animal diſtinctè vno modo, ſed manebit confusè cognitum altero modo, niſi aliqua ſpecierum notitia habeatur, non quidem diſtincta, & perfecta vt ſpecierum, ſed rudis ſaltem, atque confuſa, neceſſarium enim eſt ad perfectam notitiam generis aliquam ſpecierum diſtinctionem ſaltem ruditer, & pingui Minerua cognoſcere; proinde rudis & imperfecta ſpecierum cognitio confert ad diſtinctam cognitionem generis quatenus genus eſt, & tanquàm genus conſyderandum proponitur. Itaque per definitionem motus traditam in tertio libro cognoſcitur quidem motus diſtinctè ſecundùm priorem rationem, ſed tamen cõfusè notus manſiſſet ſecundùm alteram, niſi ipſius ſpecies modo aliquo nouiſſemus; ipſæ autem ſpecies ſecundùm proprias rationes diſtinctæ cognoſcendæ manent in alio lib. nam in libris de generatione declarabuntur per proprias definitiones, & per proprias cauſas; motus tamen localis latiſſimè acceptus non tractatur in alio loco, niſi in libris Phyſicæ auſcultationis, quæ enim in iis de motu abſolutè dicuntur, ſunt præcipuè intelligenda de locali, cui propriè, ac primariò competit

Solutio ſecũdæ rationis.

Cur de ſpeciebus motus agatur in 5. lib.

Cõfuſum cognoſcere cõfusè, & indiſtinctè quid ſit.

Omne genus eſt duplici ratione confuſum.

petit nomen motus. Poſſet autem alicui difficultatem facere illa, quam in iis libris cernimus, interruptio tractationis de motu, nam in prima parte tertij libri agit de motu, atque eius definitionem tradit; deinde uerò agit de infinito, docetque quomodo detur in rebus naturalibus infinitum, & quomodo non detur; poſtea in quarto agit diligenter de loco, de uacuo, de tempore; in quinto autem reuertitur iterum ad agendum de motu, de eius ſpeciebus, atque oppoſitionibus: cur igitur non una, & continuata tractatione totum de motu ſermonem abſoluit? ſoluitur tota hæc difficultas ex iis, quæ aliàs de doctrinæ ordine ſcripſimus, quum enim ratio ordinandi ſumatur ſemper à noſtra meliore, uel faciliore cognitione, illa ſemper ſunt anteponenda, quorum cognitio uel neceſſaria, uel utilis ſit ad reliqua cognoſcenda: ex hoc igitur fonte facile eſt rationem haurire ordinis ab Ariſtot. ſeruati in his libris; quod quidem nunc paucis uerbis abſoluam, aliàs fortaſſe idem diffuſius declaraturus. Quoniam igitur cognitio definitionis, & naturæ motus non pendebat ex aliorum prædictorum accidentium notitia, & motus principem locum tenet inter accidentia corporis naturalis; debuit ante omnia Ariſtot. in initio tertij libri declarare naturam motus, & eius definitionem adducere; at agere de ſpeciebus motus, ac de eius oppoſitionibus, ac de ipſius differentijs non commodè poterat, niſi prius de infinito, de loco, ac de tempore pertractaſſet; ea enim ſpecies motus, quæ dicitur motus localis, melius intelligitur intellecta natura loci, quum præſertim locus reſpectu motus localis habeat rationem cauſæ finalis: cum tractatione autem de loco coniuncta eſſe debuit tractatio de uacuo, ſiquidem nil aliud ſignificat nomen uacui, quàm locum ſine corpore. Tractatio etiam de tempore præcedere debuit ea, quæ de motu dicuntur in quinto libro, ſiquidem in eo quinto fit ſæpe mentio temporis, præcipuè uerò in declaranda motus unitate, quam ſine temporis notitia cognoſcere perfectè non poſſumus. His omnibus præcedere debuit tractatio de infinito, quæ in tertio libro habetur, quia ſi daretur corpus actu infinitum, de medio tolleretur & motus localis, & locus, & tempus: de his ergo ſermo fieri non poterat, niſi prius oſtenſum fuiſſet non dari in natura infinitum corpus. Adde etiam quòd cum motu coniunctionem & affinitatem quandam habere uidentur reliqua prædicta accidentia, ideò Ariſtot. qui de motu plurima in his libris dicturus erat, uoluit declarata definitione motus vniuerſali ſtatim illorum omnium conſyderationem abſoluere, & poſtea ad motum reuertens omnia, quæ de ipſo dicenda manebant, ordinatim pertractare. In ſexto autem libro agitur de continuo, de quo omnino agendum erat, quum ſit commune accidens corporis naturalis; & quia ſimul cum corporis continuitate conſyderat ibi Ariſtot. etiam motus, ac temporis continuitatem, ideò non potuit agere de continuo niſi poſt cognitionem motus, ac temporis traditam in tertio, quarto, & quinto libris; erant etiam in quinto libro traditæ definitiones continui, & contigui, quas Ariſtot. in initio ſexti libri reſumens manifeſtam facit eorum duorum librorum inter ſe cõnexionem. De ſeptimo libro nil uidetur dicendum præter id, quod à multis dicitur, eum eſſe ueram præparationem ad octauum; maior enim pars theorematum, quæ tractantur in ſeptimo, tractantur iterum in octauo: ideò Eudemus in horum librorum interpretatione dimiſit ſeptimum ut ſuperuacaneum, ſed tamen Simplicius, & Alexander animaduerterunt oſtendi quidem in utroque libro eadem theoremata, at non eſſe utrobique eaſdem demonſtrationes; etenim in ſeptimo ſunt leuiores, ac faciliores, in octauo autem ualidiores, exquiſitiores, & eſſentialiores: putarunt igitur Ariſtotelem de rebus altiſſimis, ac difficillimis in octauo libro ſcripturum uoluiſſe prius eaſdem in ſeptimo leuiter adumbrare, & rationibus facilioribus planiorem nobis uiam reddere ad aliarum profundiorum intelligentiam; hoc idem de ſeptimo libro ſenſit Auerroes, ut apud eum legere poſſumus in initio octaui. Ipſe quoque Ariſtot. hoc idem teſtari uidetur in ultimis uerbis ſex

ti

Dubium de tractatione motus.

Solutio.

In 1. lib. de meth. & in Apologia.

De 6. lib.

De 7. lib.

ti libri, proponens enim conſyderandum an detur in rebus naturalibus æternus motus, ſignificare uidetur ſeptimum librum eſſe modo quodam partem octaui, & eſſe de æterno motu; eſt enim de æterno motu, ſi omnia, quæ in eo ſcribuntur, ad æterni motus cognitionem, quæ in octauo libro traditur, diriguntur, id autem quomodo ſit non eſt noſtrum in præſentia conſyderare. In ipſo autem octauo libro ſi hoc unum eſſe Ariſtotelis conſilium ſtatuamus, agere de æterno motu, ut ego quidem omnino aſſerendum eſſe arbitror, clara eſt huius conſilij ratio, & eius libri cum præcedentibus connexio: quum enim apud Ariſtotelem in corpore naturali perpetuus, & inceſſabilis exiſtat motus, de hoc tanquàm de accidente Phyſici corporis uniuerſi agendum in his libris fuit, eaque tractatio in tota de motu tractatione poſtremum locum habere debuit: quum enim egiſſet prius abſolutè de motu, deinde etiam de motu quatenus eſt continuus, agendum manebat de motu quatenus eſt æternus, idque in octauo libro fit, quem ſi totum legamus, uidebimus eum intelligi non poſſe niſi ijs omnibus intellectis, quæ in alijs præcedentibus libris declarata fuerant, ſupponit enim cognitum iam eſſe motum, & infinitum, & locum, & tempus, & continuum, vt non abſque aliqua ratione aliqui in hunc errorem inciderint, vt dixerint præcedentes libros fuiſſe ab Ariſtot. ſcriptos propter octauum. Altera quoque eſt ratio, cur octauus liber poſtremus omnium eſſe debuerit, alij namque ſunt de rebus vniuerſalibus, hic verò eſt de æterno motu, qui vnus continuus ſingularis eſt; idque Ariſtot. ſatis clarè pronuntiauit in contextu. 40. eius octaui, dum dixit præcedentes libros fuiſſe vniuersè de natura, hoc eſt de rebus naturalibus in vniuerſali, hoc enim diſcrimine ſeparans alios ab octauo indicat octauum eſſe de re naturali ſingulari; neque ob id alienus eſt hic liber à libris Phyſicæ auſcultationis, ſiquidem ſunt hi omnes libri de rebus communibus, ſed alij ſunt de rebus communibus prædicatione, octauus verò eſt communibus non prædicatione, ſed extenſione, & ambitu; nam motus in orbem, cuius in octauo libro demoſtratur æternitas, non conſyderatur ibi vt Cœli, ſed vt omnium rerum naturalium motus. Hoc eſſe puto Ariſtotelis conſilium in octauo libro, vnde patet eum iure numerari in libris de motu, & ita eum appellat Ariſtot. in contextu. 14. primi libri de generatione, vbi dicit ſe de motore immobili egiſſe in primis ſermonibus de motu; & in contextu. 71. primi libri de Cœlo hunc librum citans uocat librum de motu. Sed difficultatem facere videtur tractatio de primo motore immobili, quæ in eo libro habetur, quæ multos in hanc ſeutentiam traxit, quòd conſilium Ariſt. præcipuum ſit agere de motore æterno, agat autem de æterno motu propter motorem, vt ex eo ducat nos in cognitionem primi æterni motoris. Sed abſque dubio decipiuntur, quia motor immobilis non eſt conſyderationis Phyſicæ, vt aſſerit Ariſtoteles in contex. 71. & 73. ſecundi Phyſicorum, ideò de illo agit non propter ſe, ſed propter æternum motum, quum enim accidens non cognoſcatur, niſi per ſuam cauſam demonſtretur, cauſa autem æterni motus æquata ſit primus motor immobilis, neceſſarium fuit agere de æterno motore, ut per eum perfecta haberetur cognitio æterni motus; tota igitur tractatio dicenda eſt de æterno motu, etiam illa, quæ eſt de æterno motore, quia id dicitur conſyderari, cuius principia, & cauſæ quæruntur, vt ait Ariſtot. in principio Duodecimi Metaphyſicorum. Sed tota hac in re difficultas tolletur, ſi cognouerimus diſcrimen philoſophi naturalis, & Metaphyſici in conſyderatione ſubſtantiarum à materia abiunctarum, in hoc enim non videntur omnes conſentire. Sunt qui dicant diſcrimen conſiſtere in diuerſitate attributorum, alia namque earundem attributa cognoſcere Metaphyſici eſt, alia verò Phyſici, quòd enim ſint ſubſtantiæ, & à materia abiunctæ, & actus puri, & moueant ut finis, aliaque eiuſmodi, conſyderat Metaphyſicus; quòd autem ſint æterni motores immobiles, cognoſcitur à philoſopho naturali in octauo libro Phyſicorum. Alij etiam dixerunt hanc eſſe differentiam

De 8. lib.

Aliquorum opinio de primo motore.

Confutatio.

Diſcrimen Phyſi. & Metaphy. in conſyderatione abſtractorũ.

Aliquorum opinio.

Alia opinio.

rentiam, quòd à phyſico cognoſcuntur quoad quæſtionem an ſint, à Metaphyſico autem quoad quæſtionem quid ſint. Sed omnem aliorum errorem ipſa veritatis cognitio declarabit.

Opinio vera.

Ego puto veram & præcipuam differentiam, à qua aliæ, ſi quæ ſunt, emanant, eam eſſe, quæ ex verbis Auerrois colligitur in poſtremo cõmentario primi libri, & ex verbis Ariſtotelis in contextu. 73. ſecundi, motores æterni conſyderantur à Metaphyſico, vt ſubiectum, à phyſico aũt non vt ſubiectum, ſed vt principia affectionis naturalis: ſimile diſcrimen affert Ariſt. in 2. libro inter Phyſicum, & Mathematicum in earundem rerum conſyderatione, dicens quantitates Mathematicas à Mathematico conſyderari vt abiunctas mente à materia naturali, proinde ut habentes locum ſubiecti; à naturali autem ut ſunt affectiones corporum naturalium; quum. n. tria hæc tantummodò in qualibet ſcientia conſyderentur, ſubiectum, principia, & affectiones, ſufficientiſſima eſt duarum ſcientiarum diſtinctio in eiuſdem rei conſyderatione, quum dicimus, eam in hac ſcientia habere locum ſubiecti, in illa verò vt affectionem, vel vt principium conſyderari. Quoniam igitur motor æternus non conſyderatur à naturali niſi vt principium, & cauſa æterni motus, tota illa conſyderatio eſt reſpectiua, vocandaq; eſt de æterno motu, quia de cauſa loqui quatenus eſt cauſa, eſt de eo loqui, cuius eſt cauſa.

Error primę opinionis.

Ex his patet prioris opinionis falſitas, nam ſi æterni motores conſyderantur à Metaphyſico vt ſubiectum, neceſſe eſt omnia eorum attributa nullo excepto, à Metaphyſico cognoſci, munus. n. cuiuſq; ſcientię eſt omnia penitus ſui ſubiecti propria attributa cognoſcere, ſin minus, ea perfecta ſcientia eſſe non poteſt; omnia igitur diuinorum entium attributa, quatenus taliũ entium attributa ſunt, ad Metaphyſicum pertinent, nullum ad Phyſicum, ideò videmus Ariſt. in 10. Metaphyſicorum non ſolum docere entia illa eſſe ſubſtantias abiunctas à materia, & puros actus, ſed etiam eſſe æternos motores immobiles: philoſophus autem naturalis, qui entia illa non conſyderat vt ſubiectũ, ſed vt cauſas motus, non indiguit omnium illorum attributorum conſyderatione, ſed quorundam tantummodò, ſine quibus cognoſcere non poteramus cauſam ęterni motus: conſyderat igitur primum motorem eſſe abiunctum à materia, & penitus immobilem, non ut ipſius æterni motoris ſecundùm ſe cognitionem adipiſcatur, ſed vt perfectè cognoſcat cauſam cur in corpore naturali æternus eſt motus, quum. n. motor ſit à materia abiunctus, non laborat, proinde poteſt mouere perpetuò. Ex his colligimus verã eſſe hanc propoſitionẽ, Metaphyſicus cognoſcit entia abſtracta eſſe æternos motores, & hanc, phyſicus cognoſcit entia abſtracta vt æternos motores, quia tota eius conſyderatio eſt reſpectiua, & quatenus ſunt principia; ſed hanc eſſe falſam, Metaphyſicus conſyderat entia abſtracta, vt ęternos motores, ſic. n. Metaphyſico attribuimus ſolum conſyderationẽ reſpectiuã, & excludimus omnem aliorum attributorum conſyderationem.

Error ſecundæ opinionis.

Patet ẽt error ſecundæ opinionis, illud. n. quod adducunt, diſcrimen verùm eſt, ſed ſecundarium adducunt prætermiſſo primario, ratio. n. cur Metaphyſicus cognoſcat de æternis motoribus quid ſint, eſt quia eos conſyderat vt ſubiectum, quælibet. n. ſcientia debet proprij ſubiecti quidditatem cognoſcere; Naturalis verò, qui non conſyderat eos abſolutè, ſed reſpectu motus, non potuit illorum eſſentiam conſyderare, ea namq; abſoluta eſt, & ad eum pertinere non potuit, ſatis igitur habuit inuenire ꝙ ſint, quid autem ſint ignorat, ideò nec ſubſtantias eſſe cognoſcit, nec actus, nec alia, quæ ſolus primus philoſophus contemplatur. Dicere igitur poſſumus tractationem de primo motore in 8. lib. tum primariam eſſe, tum ſecundariam, quatenus. n. ſumitur ut pars quædam tractationis de æterno motu, primaria eſt, quoniam primaria eſt tractatio tota de æterno motu; quatenus autem æternus motor ſumitur, vt quoddam diſtinctũ ab æterno motu, ſecundaria dicenda eſt, quia inſtituitur propter æternum motum. De illius autem octaui libri ſtructura, & artificio, quod certè eſt maximum, plura dici poſſent, quę nunc omittimus, ſatis eſſe arbitrantes vniuerſalem librorum con-

ſtructionem exponere; illam verò, quæ ſingulorum librorum propria eſt, ijs, qui li Nota aliquo tum errorẽ. bros ipſos interpretãdos ſuſcipiunt, relinquendã eſſe cenſemus. Hæc igitur ſunt, quę tractantur in his octo libris Phyſicæ auſcultationis, in quibus cauendũ eſt ne diuerſa ſubiecta quæramus, quod aliqui faciunt, vnum. n. & idem ij omnes ſubiectum habent corpus naturale latiſſimè acceptum; eorum autem inter ſe diſcrimẽ non in ſubiecto conſiſtit, ſed in varijs ſcopis, ſeu intentionibus circa idem ſubie- De inſcriptione. ctum, ut in præcedentibus declarauimus: Hoc ſignificauit Ariſt. per inſcriptionẽ illam, Phyſicæ auſcultationis, quæ ad eius, quod modò diximus, comprobationẽ breuiter declaranda eſt; duo librorum genera ab Ariſt. ſcripta eſſe conſtat, unum exquiſitum, ac ſcientiale, in quo ipſæ rerum naturæ penetrantur, & effectus per ſuas cauſas declarantur, quod ab ipſo ἀκροαματικὸν appellatum eſt, hoc eſt auſcultatorium, eo quòd ad philoſophos, & literatos uiros, qui eius auſcultatores extiterant, huiuſcemodi libri ſcripti intelliguntur. Alterum genus, quod illi ab Ariſtotele contraponitur, eſt id, quod ab ipſo in vltimo cap. primi libri de moribus vocatur ἐξωτερικὸν. i. extrarium, quaſi ad vulgus, & ad populares homines ſcriptum, in quo res leuiter, & pingui Minerua tractantur; eiuſmodi erant ij, quorũ ibi mentionem facit, extrarij de anima libri, qui nunc non extant; nam ij, quos habemus, libri de Anima ſcientiales potius, atque auſcultatorij ſunt appellandi; eos etiam extrarios libros ſignificaſſe uidetur Ariſt. in contextu. 54. primi libri de Anima, vocans τὺς ἐν κοινῷ λεγομένυς λόγυς. i. in cõmuni habitos ſermones, quaſi ad populum, non ad ſcientes. Cæterum ſi id auſcultatorium eſt, quod modò diximus, manifeſtum eſt non diſtingui hoc nomine hos 8. lib. ab alijs Ariſto. libris tum naturalibus, tum ſupernaturalibus, qui, quòd ſcientiales ſunt, non minus appellari merentur auſcultatorij; reſtat igitur ut in illa dictione, Phyſicæ, conſiſtat diſtinctio horum 8. lib. ab alijs, ſiquidem alij libri naturales ſunt quidem & ipſi de natura, non tamen vniuersè de natura, ſed particulariter de aliqua huius, vel illius rei natura: hi ſoli ſunt abſolutè de natura, & de vniuerſa natura, ideò hi ſoli per excellentiã ſunt appellati φυσικῆς ἀκροάσεως, hoc eſt de illa auſcultatione, quæ vniuersè, & abſolutè eſt de natura. Eſt igitur in his omnibus commune ſubiectũ ſtatuendum corpus naturam habens latiſſimè acceptum, non ad aliquam ſpeciẽ reſtringendum: de ſpeciebus aũt ſunt cæteri, qui mox ſequentur, libri naturales, ad quorum omnium ordinatã conſyderationem nunc nobis accedendum eſt: nã de octo libris Phyſicæ auſcultationis ea, quæ hactenus dicta ſunt, ſufficiunt.

De ſede librorum de Cœlo, & de eorum ſubiecto vera ſententia. Cap. XIII.

SEQVITVR altera ſcientiæ naturalis poſterior pars, in qua ſpecies corporis naturalis ordinatim conſyderandæ ſunt: hæc pro ſpecierum uarietate in plures libros diuiſa eſt, quorum primus conſenſu omnium eſt liber de Cœlo in quatuor libros diuiſus: hic quum in ſcientia naturali ſecundum locum obtineat, & ſtatim ſequatur octo libros Phyſicæ auſcultationis, non poteſt aliud habere ſubiectum, quàm primam naturalis corporis ſpeciem, cui poſt generis cognitionem primus debeatur locus: hæc igitur quænam ſit non difficile eſt videre, ſi primam generis huius diuiſionem nouerimus; hanc autem ipſemet Ariſtoteles Prima diuiſio corporis naturalis. facit in initio primi libri de Cœlo, vbi ex ſecundo Phyſicorum repetens definitionem corporis naturalis, illud ſtatim diuidit in ſimplex, & mixtum, diuiſionemq́; hanc declarat ex diuiſione motus in ſimplicẽ, & mixtum. De ſubiecto igitur librorum de Cœlo clarum eſt Ariſt. teſtimonium, qui ita videtur hos libros cũ libris Connexio lib de Cœlo cũ lib. Phyſ. Phyſicæ auſcultationis connectere, quum in illis actum ſit de corpore naturali ge

neraliter

neraliter accepto, & hoc prima partitionè diuidatur in ſimplex,& miſtum,& ordine doctrinæ ſit prius agendum de ſimplici,quàm de miſto,neceſſe eſt ſubiectum librorum de Cœlo eſſe corpus naturale ſimplex; quod quidem ipſa quoque tractatio confirmat,agit.n.primo loco Ariſto. de corpore ſimplici communiter ſumpto in ipſo initio primi libri, vbi de hoc communi analogo pauca quædam dicit,quæ de eo dici poterant, ipſi namque tanquàm ſubiecto attribuit propriam affectionẽ motum ſimplicem, quæ illi competit propter ſimplicem naturam; quemadmodũ .n.abſolutè accepta natura cauſa eſt motus abſolutè accepti, ita & natura ſimplex ſimplicis motus eſt cauſa: nil aliud de hoc cõmuni dici poterat,ideò ſtatim Ariſt. ad ordinatam ſpecierum conſyderationem deſcendit,ſpecies autem eius ſunt Cęlum, & quatuor elementa, quæ,quum in nullo communi uniuoco conueniant,ſimilitudine tamen, & proportione quadam dicuntur ſimplicia corpora, quoniam quodlibet horum eiuſmodi eſt,ut ex aliis prioribus corporibus non conſtet:inter hæc primus locus cœleſti corpori debebatur, quum .n. ſit ita notæ exiſtentiæ, ut non egeat ex aliorum corporum declaratione innoteſcere,& ad eius naturam declarandam ſatis ſit rudis illa aliorum corporum cognitio,quam ſenſu percepimus, nulla facilioris doctrinæ ratio coegit Ariſtot. de elementis prius agere, quàm de Cœlo; ordinem igitur ſeruauit naturæ, & nobilitatis, Cœlum enim & nobilius eſt inferioribus corporibus, & natura prius, quia illorum eſt cauſa; niſi etiam dicamus ordinem ita ſeruari facilioris noſtræ cognitionis, cognitio enim cœleſtis corporis, quod leuia, & grauia omnia ambit, & continet, non parum conferre uidetur ad cognitionem illorum,quum ad ipſum terminetur motus leuium, & ab ipſo motus grauium incipere intelligatur;adde quòd motus grauium ad medium eſſe dicitur, motus autem leuium à medio, at medium intelligi non poterat non intellecto extremo, nec centrum non intellecta peripheria; omnes igitur ob cauſas videtur de Cęlo prius agendum fuiſſe, quàm de elementis. In ipſa autem Cęli tractatione ordinem ſeruat Ariſtot. conuenientiſſimum, quia quum in cuiuſque ſubiecti contemplatione duo, nec plura, cognoſcenda proponantur, primum quidem eius natura, & eſſentia, deinde verò proprietates, & accidentia, quę ab ea emanant, ante omnia naturam Cęli declarat in 1. libro ad contextum uſque 32. poſtea verò in tota ſequente primi libri parte, atque in toto ſecundo accidentia cœleſtis corporis contemplatur, in primo quidem illa, quæ licèt naturam Cęli inſequantur, in totum tamen mundum redundant,ita vt Cœlum habeant ſubiectũ præcipuum, mundum verò ſubiectum adæquatum, proinde de toto mundo ab Ariſtotele demonſtrantur, eaque tria ſunt, finitudo molis,vnitas,ſempiternitas: in ſecundo autem illa,quæ non redundant in vniuerſum, ſed Cęlum habent ſubiectum adæquatum,cuiuſmodi ſunt ſex illæ differentiæ poſitionis in Cœlo,dextrum, ſiniſtrum,ſurſum,deorſum,ante,& retrò; necnon uarietas motuum,& aſtrorum, & orbium, eorumq; ordo, & figura, & alia, quæ in eodem libro tractantur, non ſunt enim hic omnia ſingillatim recẽſenda, quum ſatis ſit totius tractationis rationem intellexiſſe. Id ſolum non eſt ſilentio prætereundum, in poſtrema ſecundi libri parte agi de terra,non quidem vt de elemento graui,ſic enim de ipſa agitur in 4. libro, ſed quatenus reſpectu Cęli locum centri obtinet, adeo ut illa quoque tractatio modo quodam de Cęlo eſſe dicatur,quemadmodum.n.tractatio de centro quatenus centrum circuli eſt,pars quædã eſt tractationis de circulo,ſiue de circuli peripheria,ita & ibi tractatio de terra pars quædã tractationis de Cęlo eſſe intelligẽda eſt. In duobus aũt poſterioribus libris agit Ariſt. de reliquis ſimplicibus corporibus,de grauibus,& leuibus,quæ ſunt ignis,aer,aqua,terra, hæc.n.ibi tractantur ut grauia,& leuia,ſumitq; ibi Ariſt.grauitatem, & leuitatem pro formis elemẽtorum,non ꝗ reuera ſint formę,ſunt.n. qualitates, ſed quia latentibus formis ſumuntur earum loco accidentia hæc conſequentia,per quæ mouentur elementa loco,& in propriis quęq; locis ſita integrant mũdum;hęc.n. eſt propria elementorũ

Corpus ſimplex eſt commune analogum.

Cur de Cœlo prius agatur quàm de elementis.

Ordo tractationis de cœlo.

Tractatio de terra in 2. lib.

De 3.& 4. libris.

conſyderatio in tertio,& quarto libris de Cœlo, ut poſtea declarabimus, quatenus ſunt grauia, & leuia, hoc eſt quatenus ſunt ſimplicia corpora, quorum ſimplices naturas inſequ untur ſimplices motus naturales, per quos propria loca occupando mundi integritatem conſtituunt. Sed de eorum duorum librorum tractatione plura dicemus in ſequentibus, tunc præſertim, quum loquemur de ſubiecto librorum de generatione, & interitu; nunc pauca hæc dicere voluimus, vt ante omnia intelligatur quęnam ſit vera ſententia de ſubiecto,& de tractatione quatuor librorum de Cœlo; modò expendendæ ſunt aliorum hac de re ſententiæ, vt cum ijs diſputando veritatem clariorem reddamus.

Sententia Alexandri de ſubiecto librorum de Cœlo. Cap. XIIII.

HVIC ſententiæ repugnant maximè ſectatores Alexandri, qui (vt Simplicius refert) aliud opinari uiſus eſt de ſubiecto horum librorum: dixit.n. Ariſtotelem in his agere de mundo, ac de ſimplicibus corporibus, quæ ipſius partes ſunt: quam ſententiam alij, qui eum poſtea ſequuti ſunt, ita intellexerunt, vt ſubiectum ſit mundus tantùm, non ſimplicia corpora, quum hæc vt principia mundi, & propter mundum conſyderentur, ex ijs.n. tanquàm ex materia mundus conſtat; non ipſa per ſe vt ſubiectum libri. Huic opinioni multa videntur argumenta ſuffragari, primùm quidem argumentantur ex inſcriptione, quum.n. hi libri inſcribantur de Cœlo, vel ſumitur ibi Cœlum pro ſolo cœleſti corpore, vel pro mundo toto, vtroque.n. modo aſſerit Ariſto. in contextu. 96. primi libri ſumi poſſe Cœlum: atqui pro ſolo quinto corpore accipi non poteſt, ſic.n manca, & imperfecta eſſet inſcriptio, quū non de ſolo quinto corpore, ſed etiam de quatuor elementis agatur in his libris; ſumitur itaque Cœlum pro mundo, proinde ſubiectum eſt mundus. Secundò ſumunt argumentum à tractatione ipſa, nam totus primus liber eſt de mundo, nempe de eius finitate, de vnitate, de æternitate. Tertiò ex verbis Ariſtot. qui ſæpe Cœlum vocat primum elementum, ut in contextu. 9 r. primi libri, & in initio tertij: quoniam igitur nomen elementi reſpectiuum eſt, elementum enim eſt alicuius elementum, uidendum eſt cuiuſnam elementum poſſit vocari ipſum cœlum; reſpectu quidem miſtorum non poteſt elementum dici, quia miſtum non conſtat ex Cœlo vt ex materia: relinquitur ergo ut reſpectu ſolius mūdi poſſit vocari elementum, ſiquidem omnia quinque ſimplicia corpora ſunt materia mundi; quoniam igitur eadem debet eſſe Cœli, & aliorum quatuor corporum conſyderatio, neceſſe eſt, ſi Cœlum conſyderatur vt materia mundi, elementa quoque ut materiam mundi conſyderari; omnia igitur ſimplicia corpora ut principia ſubiecti in his libris conſyderantur, non ut ſubiectum. Hinc aliud argumentum colligunt, quod erit ordine quartum, illud eſt ſubiectum, cuius principia, & accidentia quæruntur, illud verò non eſt ſubiectum, cuius non quæruntur principia, & affectiones; atqui principia, & accidentia mundi, non ſimplicium corporum, tractantur in libris de Cœlo, ergo ſubiectum eſt mundus, non ſimplicia corpora: maior propoſitio manifeſta eſt, minor probatur, agitur in tribus poſterioribus libris de quinque ſimplicibus corporibus, quæ ſunt principia mundi materialia, in primo autem libro agitur de accidentibus mundi, omnes igitur hi quatuor libri ſunt de principijs, ac de accidentibus mundi: de principijs autem ſimplicium corporum manifeſtum eſt non agi in his libris, Cœlum enim nulla habet principia, elementorum verò nulla tractantur principia in his libris de Cœlo. Argumentantur etiam contra Simplicij ſententiam hoc pacto, ſi ſubiectum horum librorum eſſet corpus ſimplex, deberet Ariſto. in libris de Cœlo omnia, quæ

Primum argumentum pro Alexandro.

Secundū argumentum.

Tertium argumentum.

Quartum argumentum.

Quintum argumentum.

ad ſimplicia corpora pertinent, pertractare, & docere omnia eorum accidentia, hoc tamen non facit, quia ſolas motrices elementorum qualitates conſyderat; de alijs uerò, quæ alteratrices dicuntur, ne verbum quidẽ facit, de ijs enim loquetur in libris de generatione: non eſt igitur horum librorum ſubiectũ corpus ſimplex. Poſtremò pro ſua opinione hoc argumento utuntur, agendum omnino erat de mundo in philoſophia naturali, ergo niſi in libris de Cœlo ſubiectum ſit mundus, manca, & diminuta erit ſcientia naturalis ab Ariſtotele ſcripta, nullus.n. in ea alius locus relinqueretur, in quo agi dicatur de ipſo mundo uniuerſo. Vltimum argumentum. Hanc igitur ſententiam qui ſequuntur, alia vtuntur ratione in horum librorum ordine declarando, quum.n. in hoc omnes conſentiant, quòd libri de Cœlo ſequantur ſtatim octo libros Phyſicæ auſcultationis, duplicem huius ordinis rationem aſſignant: Ratio ordinis librorũ ſecundum alios. alij namque dicunt, in libris Phyſicæ auſcultationis actum eſt de principijs corporis naturalis, ſequebatur vt de ipſis corporibus naturalibus ageretur, ſed quia totum nobis prius offertur cognoſcendum, quàm partes, eſt enim nobis notius partibus, vt dicitur in contextu quarto primi libri Phyſi. ideo in libris de Cœlo agendum primo loco erat de mundo vniuerſo, vt poſtea de ſingulis eius partibus ordinatim agendo tota naturalis ſcientia abſolueretur: quod quidem Ariſtotelem feciſſe videmus, nam poſt tractationem de mundo agit primùm de ſimplicibus corporibus, poſtea de miſtis omnibus & generatim, & ſingillatim. Alij verò dicunt ſubiectum fuiſſe in libris Phyſicæ auſcultationis corpus naturale latè ſumptum, à quo quum ad eius ſpecies tranſeundum eſſet, primo loco dicendum fuit de tota earum congerie, quæ vocatur mundus, poſtea verò de ſingulis.

Dictæ ſententiæ confutatio. Cap. XV.

SENTENTIA hæc an reuera Alexandri fuerit ego quidẽ dubius ſum, quum.n. commentarios Alexandri non habeamus, ex ijs, quæ à Simplicio referuntur, non liquet ita ſenſiſſe Alexandrum, ut eius opinio ad rectum ſenſum, quem mox conſyderabimus, trahi nequeat; quemadmodum ſi ita ſenſit, ut ei cæteri attribuunt, defendi nullo modo poteſt: primum.n. aduerſus eum ſic argumentor cum Simplicio, ſi Primum argumentum, ſcopus Ariſtot. in his libris eſſet agere de mundo vniuerſo, antequàm de ſingulis eius partibus ageret; ergo mundum hic conſyderare deberet perfectum, nec ex ſimplicibus modò, ſed ex miſtis quoque corporibus conſtantem, hoc enim omnino probaret aduerſariorum ratio, ſi modò aliquid habet efficacitatis; nam ſi cognito corpore naturali communi, ſeu cognitis principijs offertur primo loco cognoſcendum totum, deinde partes ſingulæ, & hæ, quæ poſtea ab Ariſt. conſyderabuntur, erunt & ſimplicia corpora, & miſta, non video cur ſecundum ipſam eorum rationem non fuerit ante omnia conſyderandum vniuerſum vt ex his omnibus corporibus conſtans, hoc.n. eſſet de toto mundo agere; quemadmodum & Plato in Timæo, & author libelli de mundo ad Alexandrum videntur mundum conſyderaſſe, attamen de mundo vt miſta complectente ipſis quoque conſtituentibus non agitur in libris de Cœlo, non eſt igitur conſilium Ariſt. in ijs libris agere de mundo: reuera.n. mundus non eſt unum quiddam eiuſmodi, quod perfectè in uno libro tractari potuerit, quum non ſint unius naturæ, ſed ex diuerſarum naturarum corporibus ſit conflatus; quamobrẽ perfecta totius mundi tractatio habetur in tota philoſophia naturali, quũ in hoc libro agatur de ſimplicibus corporibus; in alio de miſtis generaliter, in alijs verò de varijs ſpeciebus: ſic.n. cognitis partibus dicitur totus mundus eſſe cognitus, ſed nõ totus ſimul in aliquo libro ut vnum quoddam ſubiectum cognoſcendum. Præterea ſecundùm hanc opinionẽ nullus eſt conueniens tranſitus à libris Phyſicæ auſcultationis ad libros de Cœ- Secundũ argumentum.

lo, neque enim vt à primis principijs ad mundum, ſiquidem illa non ſunt mundi totius principia; neque vt à corpore naturali latè accepto ad mundum, quia mundus non eſt ſpecies aliqua corporis naturalis, ſed omnium ſpecierum congeries, ordo autem artificioſus, quem propoſuit Ariſtot. in proœmio primi Phyſicorum, eſt vt ab vniuerſalibus ad particularia progrediamur, & à genere ad ſpecies. Adſunt etiam plura Ariſtotelis teſtimonia ſententiam noſtram comprobantia, nam in initio primi libri de Cœlo incipit agere de corpore ſimplici generaliter, deinde ad ſpecies tranſit à cœlo incipiens, vt antea diximus. In poſtrema parte primi libri loquitur fusè de æternitate mundi, deinde in principio ſecundi libri concludens illam iam oſtenſam æternitatem tribuit eam ſoli cœleſti corpori, quaſi eam demonſtraſſe de mundo fuerit eam de cœleſti corpore demonſtraſſe, illud enim ſolum apud Ariſtotelem eſt radix æternitatis, ſiquidem ideò æternus eſt mundus, quia Cœlum eſt æternum: quare de accidentibus mundi agere in primo libro eſt agere de Cœlo, quia illa omnia accidentia ſolam Cœli naturam conſequuntur. Initio etiam tertij libri recenſens Ariſt. ea, quæ in duobus prioribus libris tractata erant, nō dicit ſe egiſſe de mundo, ſed de ſolo cæleſti corpore, quod vocat primum elementum. Sic in initio primi Meteorologicorum commemorans ea, quæ in præcedentibus libris tractauerat, non dicit ſe in libris de Cœlo egiſſe de mundo, nec vllam prorſus mundi mentionem facit, ſed dicit de cœleſtibus corporibus, & de quatuor elementis actum eſſe in his libris; nec vllum apud Ariſtotelem comperiemus locum, in quo aſſerat ſe in libris de Cœlo egiſſe de mūdo.

Tertium argumentum.

Quomodo verè dici poſsit ſubiectum in libris de Cælo eſſe mundum. Cap. XVI

SED memoratæ ſententiæ falſitas clarior reddetur, ſi declarauerimus quomodo ad rectum ſenſum opinio de mundo redigi poſſit, huius enim comparatione error aliorum, qui alium ſenſum acceperunt, manifeſtiſſimus erit. Mundum hunc corporeum duobus modis ſumi philoſophi omnes concedere videntur, quum enim nomen mundi ſignificet quoddam perfectum, & abſolutum, duplex in eo perfectio notari poteſt, vna molis, ſeu quantitatis, altera qualitatis, ſeu formæ; illam vocarent Latini noſtri extenſiuam, hanc intenſiuam: ratione quidem quantitatis, & extenſionis perficitur, & abſoluitur mundus à quinque ſimplicibus corporibus, à miſtis enim non integratur mundi moles quatenus miſta ſunt, ſed quatenus conſtat ex ſimplicibus tanquàm ex materia; quare etiam ſi nulla eſſent miſta, perfectus tamen hac ratione mundus diceretur, ex omni enim conſtaret quantitate, & omnem locum adimpleret; ideò Ariſtot. dixit miſta non alium habere locum, quàm illum, qui eis conuenit ratione elementi præualentis in miſtione ſingulorū; rōne autem formæ, & perfectionis ſecundùm intenſionem acceptæ mundus non à ſolis ſimplicibus corporibus dicitur perfectus, ſed etiam à miſtis omnibus, nam præter elementa adiectæ ſunt miſtis propriæ ſingulorum formæ, in quibus omnibus, earumq́ue ordine ita eſt mundi perfectio conſtituta, vt vna ſublata deſineret mundus eſſe perfectus, & ornatus. Ad molis igitur mundi integritatem ſola ſimplicia pertinent, ad ornatum verò, & ad abſolutam perfectionem etiam miſta. Inter omnes autem, qui mundum eſſe horum librorum ſubiectum dicunt, hoc conuenit, quòd mundus conſyderatur hic vt ex ſolis ſimplicibus conſtans, non vt ex miſtis; attamen ſi poſt libros Phyſicæ auſcultationis prius offerebatur nobis totum cognoſcendum, quàm partes, à toto ordiendum erat accepto potius ſecundo modo, quàm primo, ſicut antea conſyderabamus. Primo autem modo acceptus mundus nil aliud reuera eſt, niſi quinque ſimplicia corpora ſic ordinata,

Mundus ſumi poteſt duplicìter.

vt graue ſubſtet leui, & grauius minus graui; & id, quod nec graue, nec leue eſt, alia omnia intra ſe contineat, & complectatur: itaque de quinque ſimplicium cor porum naturis loqui, per quas ſingula proprios, & ita, vt prædiximus, inter ſe diſpoſitos occupant locos, eſt de mundo loqui, quum nil aliud ſit mundus, niſi illa ſic ordinata. Quamobrem ſi ita intellexit Alexander ſubiectum eſſe mundum, vt ſubiectum ſint ipſa ſimplicia corpora, quorum congeries eſt mundus, vera eſt eius ſententia, idque videntur ipſius verba à Simplicio relata ſignificare, quando dixit conſilium Ariſtotelis eſſe agere de mundo, & de ſimplicibus corporibus, vt coniunctiua pro declaratiua ſumatur, & ſenſus verborum ſit, ſcopus eſt mundus, hoc eſt ſimplicia corpora, ex quibus conſtat mundus: hæc enim etiam Auerrois opinio fuit, qui quum aliquando dixerit ſubiectum horum librorum eſſe mundum, vt legimus in principio ſuæ paraphraſeos, & in poſtremo commentario tertij libri, non ob id dixit (quod multi dicunt) ſimplicia corpora non vt ſubiectum tractari, ſed vt principia mundi, hoc enim nil poteſt ineptius, nil falſius excogitari, quando quidem prius oportuiſſet Ariſtotelem de ſimplicibus cor poribus agere, quàm de mundo, ſi illa vt mundi principia conſyderarentur, quoniam cuiuſque rei cognitio ex principiorum ſuorum cognitione acquiritur, nec poteſt res ijs ignoratis bene cognoſci; ipſi tamen dicunt agi prius de mundo, quàm de ſimplicibus corporibus, quod ſecundùm eorum ſententiam eſt omnino abſonum rationi: at putauit Auerroes ſimplicia corpora conſyderari vt ſubiectum libri, non vt principia ſubiecti, vt apertiſſimè apud eum legimus in primo commentario tertij libri de cęlo, vbi primum inquit conſilium Ariſtotelis eſſe agere de partibus mundi ſimplicibus, nec ob id intelligit ſimplicia corpora conſyderari vt principia mundi, nam poſtea ſeipſum declarans inquit demonſtrari ipſorum accidentia per ſuas cauſas, ſubiectum autem eſt illud, de quo accidentia per ſuas cauſas demonſtrantur, ea igitur corpora vult ibi habere locum ſubiecti. Legimus etiam ibidem apud Auerroem verba hæc [& iam loquutus eſt in primo, & in ſecundo huius libri de corporibus cœleſtibus, & accidentibus eorum, vult modò dicere de alijs quatuor ſimplicibus, quæ rectà mouentur] ſic enim dicit accidentia cœleſtis corporis tractata fuiſſe in primo & in 2. lib. de Cœlo: quare nō putauit primum librum ita eſſe de accidentibus mundi, vt non ſit de accidentibus Cœli. Demum autem in calce eiuſdem commentarij ſententiam ſuam clariſſimè profert, & aliorum errorem patefacit Auerroes, dum diſtinguit conſyderationem elementorum, quæ habetur in libris de generatione, ab ea, quæ habetur in libris de Cœlo, his verbis [in libro de generatione non conſyderat elementa, niſi propter conſyderationem miſtorum generabilium, & corruptibilium, hic autem conſyderat ea inquantum ſunt partes mundi, hic igitur conſyderat ea inquantū ſunt ſubiectum, ibi verò inquantum ſunt principia] Itaq; apud Auerroē conſyderare elementa vt partes mundi non eſt ea conſyderare vt principia ſubiecti, ſed eſt ea conſyderare ut ſubiectum libri, ſiquidem partes integrantes non diſtinguuntur re à toto, ſed ſunt idem quod illud; quare conſyderare mundum vt conſtantem ex ſimplicibus corporibus, & conſyderare ſimplicia corpora vt ſunt partes mundi, idem eſt; proinde ſubiectum dicere mundum, idem eſt ac dicere ſimplicia corpora eſſe ſubiectum: eaque Auerrois opinio fuit, qui in eodem dicto commentario tum dixit elementa in libris de Cœlo conſyderari vt partes mundi, tum etiam dixit conſyderari quàtenus ſunt ſimplicia.

Alexandri defenſio.

Opinio Auerrois.

Quod melius ſit dicere ſubiectum corpus ſimplex, quàm mundum. Cap. XVII.

NON eſt autem ignorandum quòd quum nomine mundi, & nomine ſimplicis corporis idem horum librorum ſubiectum denotetur, attamen longè melius, & artificioſius loquimur dicentes corpus ſimplex, quàm dicentes mundũ, quia licèt eandem vtroque modo rem conſyderatam exprimamus, non æquè tamen modum conſyderandi exprimimus, qui eſt quatenus ſimplex, non quatenus mundus: quod

Dubium. oſtendo ſumens ab hoc dubio occaſionem, quod quum ego pluribus eruditis viris iam obtulerim, neminem reperi, qui id bene ſoluerit, dubium tale eſt, Sententia nunc eſt plurium philoſophantium quòd tota ſcientia naturalis ſubiectum habeat adæquatum corpus naturale quatenus naturale eſt, hic itaque conſyderandi modus debet eſſe proprius ſcientiæ naturalis, & illi adęquatus, ita vt nulla ſit alia diſciplina, in qua aliquid conſyderetur quatenus naturam habens, nec vlla ſit ſciẽtiæ naturalis pars, quæ alia ratione conſyderet aliquid niſi vt naturale, ſeu naturam habens; quum igitur in libris de Cœlo agatur ſeu de mundo, ſeu de Cœlo, & de elementis, quæ omnia ſunt corpora naturalia, neceſſe eſt ea conſyderari hac ſola ratione quatenus naturalia corpora ſunt, atqui efficax illatio ſemper eſt à quatenus ipſum ad de omni, igitur quemadmodum ſi homo quatenus eſt animal ſentit, neceſſe eſt vt omne animal ſentiat; ita ſi illa conſyderantur vt naturam habentia, neceſſe eſt ibidem conſyderari omnia naturam habentia, proinde omnia naturalia corpora in libris de Cœlo ſubiectum erunt, tum ſimplicia, tum mixta; & hoc dubium non minus in quolibet alio libro ſcientiæ naturalis locum habet, quàm in libris de Cœlo; cauſa enim abſurditatis eſſe videtur quia ſic ponitur modus conſyderandi amplior re conſyderata, nam latius patet quatenus naturale, quàm elementa, quàm animalia, quàm ſtirpes, quare dum dicimus aliquod horum conſyderari vt naturale, in prædictum abſurdum incidimus, vt dicamus ibi conſyderari omne naturale; quòd ſi dicamus conſyderari non vt naturale, ſed alio modo, ea conſyderatio non pertinebit ad ſcientiam naturalem, quia ſub modo conſyderandi ſcientiæ naturalis non continebitur.

Solutio. Vera huius dubij ſolutio meo quidem iudicio in hoc conſiſtit, quòd quemadmodum res conſyderata communis primum eſt, deinde ad varias ſpecies coarctata, ſic & modus conſyderandi, hoc enim omnino confitendum eſt, ſi modus conſyderandi debet eſſe æqualis rei conſyderatæ, vt antè dicebamus; quoniam igitur ſubiectum in tota ſcientia naturali vnum eſt, corpus naturale, idque primo loco tractandum proponitur vt commune genus, deinde ad varias ſpecies ordinatim coarctatur, nec ob id plura ſunt ſubiecta, ſed vnum, ſiquidem ſpecies omnes in communi genere vnitatem recipiunt: modus quoque conſyderandi vnus eſt totam ſcientiam amplectens, quatenus naturam habens, ita tamen vt prius ſumatur natura communiter, & indiſtinctè in libris Phyſicæ auſcultationis, deinde cuiuſque naturalis corporis propria natura, quæ huius proprij motus principium eſt; conſyderantur igitur in libris de Cęlo ſimplicia corpora, quatenus proprias habent naturas; quæ propriorum ſimplicium motuum cauſę ſunt, ſimplicis autem motus cauſa eſt natura ſimplex, eſt itaque ſubiectum corpus ſimplex vt naturam ſimplicem habens, non vt abſolutè naturam habens, ſic enim ſequeretur ampliorem eſſe modum conſyderandi re conſyderata, & alia inde emanarent abſurda, quæ in dubitatione tacta fuere, quę omnia in quolibet libro naturali euitamus, dum naturam reſtrictam ſumimus ad corpus illud naturale, quod in quoque libro dicatur conſyderari.

Supra.c.3.

derari. Sic etiam ſeruatur ille doctrinæ ordo, & artificioſus progreſſus ab vniuerſalibus ad particularia, quem propoſuit Ariſtot. in procemio primi Phyſicorum, à corpore naturali latiſſimè accepto ad ſingulas eius ſpecies, quatenus proprias ſingulæ habent naturas, quæ propriorum motuum ſunt principia, talis enim reuera eſt apud Ariſtotelem conſyderatio omnium corporum naturalium in tota philoſophia naturali. Hunc igitur artificioſum progreſſum ſeruamus dum dicimus ſubiectum in libris de Cœlo eſſe corpus ſimplex quatenus ſimplex, ſeu mundum quatenus eſt omnium ſimplicium corporum congeries, ſic enim dicimus quatenus naturam habet ſimplicem: non ſic ſi dicamus ſubiectum eſſe mundum, ſeu ſimplicia corpora quatenus mundum conſtituunt, mundus enim non eſt ſpecies corporis naturalis, ſed eſt potius omnium naturalium corporum aggregatio, neque vt mundus eſt habet aliquam propriam naturam, vel proprium aliquem motum, ſed ſolum habet proprias naturas ſingulorum corporum, & proprios ſingulorum motus: quare ſi tota ſcientia naturalis verſatur in corpore naturali quatenus habet in ſe naturam, quæ eſt principium motus naturalis, non poteſt ita conſyderare mundum vniuerſum, vt eius conſyderatio ſit ſeiuncta à conſyderatione ſingulorum corporum, è quibus mundus conſtat. Summa igitur hæc ſit, nomine mundi ſignificari poſſe fatemur rem in libris de Cęlo conſyderatam, ſed modum conſyderandi omnino negamus nomine mundi ſignificari poſſe. Adde quòd appellatio mundi ambiguitate non caret, poteſt enim non modò id, quod ex ſimplicibus corporibus conſtat, ſed etiam id, quod omnia prorſus corpora continet, appellari mundus; immo & rerum omnium tam corporalium, quàm incorporalium collectionem poſſet quiſpiam nomine mundi intelligere; hę autem licèt vnum mundum conſtituant, non ita tamen vnum, vt ſub vnam ſcientiam cadere aptus ſit. Quòd igitur melius ſit ſubiectum ſtatuere corpus naturale ſimplex, quàm mundum, manifeſtum eſt. Nomen mũdi eſt æquiuocum.

Solutio argumentorum pro Alexandro adductorum: Cap. XVIII.

RESTAT, vt quantum roboris habeant argumenta pro Alexandro adducta videamus. Ad primum ex inſcriptione acceptum poſſumus bifariam reſpondere, primum dicere poſſumus nihil eſſe abſurdi ſi Cęlum in hac inſcriptione pro ſolo quinto corpore accipiatur, non eſt enim neceſſarium vt inſcriptiones librorum ſemper ſumantur ab omnibus rebus conſyderatis, quum ſoleant eſſe arbitrariæ, & interdum etiam à nulliùs rei conſyderatæ nomine ſumi comperiantur; vt metaphyſica ſic appellata eſt non à re aliqua conſyderata, ſed ab ordine doctrinæ reſpectu ſcientiæ naturalis; eadem etiam vocatur ſcientia diuina, licèt parua tantùm eius pars ſit de rebus diuinis, ſic enim appellatur à ſola præcipua re conſyderata, qualis eſſet etiam inſcriptio librorum de Cęlo, ſi Cęlum pro ſolo quinto corpore acciperetur: ſic libri quoque Meteorologici inſcribuntur ab ijs tantum, quæ in ſublimi fiunt, non ab iis, quæ gignuntur in terra, licèt talia plura in eiſdem libris conſyderentur. Secundò dicere poſſumus ſumi in ea inſcriptione Cœlum pro mundo vniuerſo, idque ſententię noſtræ minimè refragari, quum nos quoque aſſeramus tractari in his libris vniuerſum, hoc eſt ſimplicia corpora, quorum collectio eſt mundus vniuerſus; ſic aũt ſumpta eſſet inſcriptio à re conſyderata, at non à modo conſyderandi, neque id abſurdum eſt, quum aliquæ inſcriptiones ne à re quidem conſyderata ſumptæ apud illuſtres authores comperiantur, ſed ab aliquo extraneo, vt prædiximus, quocirca nil roboris habet argumentum hoc. Ad ſecundum iam patet reſponſio ex iis, quæ antea dicta ſunt, dicimus Ad primũ. Ad ſecundũ.

cimus enim primum librum eſſe de Cœlo, vt ipſe Ariſt. aſſerit in initio tertij libri, & in initio primi Meteorologicorum, nam accidentia mundi, quę in primo lib. tractantur, primo competunt Cœlo, indeq; ad vniuerſum mundum redundant; ideò volens ea attribuere Ariſtot. mundo vt ſubiecto adæquato cognouit nullum eſſe locum eis conuenientiorem, quàm eum librum, in quo de cœleſti corpore agitur, ob id eorum tractationem aggreſſus eſt ſtatim poſt declaratam quinti corporis naturam, qua de re alio in loco vberius loquuti ſumus, quum noſtram de doctrinæ ordine ſententiam ab aliorum obtrectationibus tueri coacti fuimus. Tertii argumenti ſolutio ſumitur ex verbis Simplicii, qui dicit Cœlum non ideò vocari elementum, quia ſit materia mundi, ſed quia eſt ſimplex, quam reſponſionem veriſſimam eſſe demonſtro; quum enim Ariſtot. in iis libris & Cęlum & alia quatuor ſimplicia corpora elementa vocet, confiteri cogimur ea omnia eadem ratione elementa appellari, itaque ſi Cœlũ reſpectu mundi elemẽtum dicitur, oportet etiam reliqua dici elemẽta reſpectu mundi, hoc tamen ita eſt falſum, ut nihil falſius, nam legentibus totum 3. librum de Cœlo patet ea nunquàm vocari elementa reſpectu mundi, ſed ſemper reſpectu miſtorum, ipſa namque vocat Ariſt. elementa corporum, & in definitione elementi, quam ibi tradit, hoc manifeſtiſſimum eſt; igitur neque Cęlum dicitur elementum reſpectu mundi, ſed per illorum ſimilitudinem, quum enim ſint eiuſdem ordinis quatenus ſimplicia ſunt, & conditio elementi ſit vt ſit ſimplex, Cęlum dicitur elementum quatenus eſt ſimplex ſicut illa, quæ verè ſunt elementa miſtorum. Miror autem quòd aliqui negare audeant neceſſariam eſſe elementi conditionem vt ſit ſimplex, & dicant requiri ſolum vt ſit homogeneum, & ex eo cætera conſtituantur; nam manifeſtè repugnant Ariſtoteli, & incidunt in ſententiam Anaxagoræ in contex. 33. illius tertii libri ab Ariſtotele reprobatam, inquit enim non omne homogeneum eſſe elementum, vt carnem, & os, ſed id ſolum, quod in res ſpecie diuerſas reſolui non poteſt, caro autem reſoluitur in ignem, aquam, aerem, & terram, proinde caro non eſt elementum: vult ergo Ariſtot. non eſſe elementum, niſi id, quod eſt ſimplex, idque etiam apertè aſſerit in tertio capite quinti metaphyſicorum, vt ibi videre eſt. Confirmatur autem hæc Simplicii, ac noſtra reſponſio teſtimonio Ariſt. in primo Meteorologicorum cap. tertio, & quarto, vbi Cęlum ſimiliter vocat primum elementum: ibi namque certum eſt non vocari Cęlum elementum reſpectu mundi, quum in iis libris non alia ratione conſyderetur Cęlum, niſi vt cauſa eorum, quæ in inferiore mundo fiunt; itaque non alia ratione dicitur elementum, niſi quia eſt ſimplex. Ad quartum neganda eſt minor propoſitio, ad probationem autem negamus mundũ habere alia accidentia præter illa, quæ propria ſunt alicuius ſimplicis corporis, nam illa, quæ in primo libro tractantur, naturam Cęli conſequuntur: mundum verò habere principia negandum omnino eſt, quanquàm enim ex ſimplicibus corporibus conſtat tamquã ex partibus, & ex materia, talis tamen materia non dicitur principium rei, niſi ei forma ſuperueniat, quemadmodum membris animalis ſuperuenit anima, quo fit vt partes animalis tum ſint partes integrantes, tum eſſentiales, nempe materia, quæ ab anima ſuperueniente perficitur; talem autem formam mundus non habet; quare vanum eſt id, quod illi dicunt, ſimplicia corpora vt mundi principia conſyderari, quod ex eo quoque oſtenditur, ꝙ non tractantur ante accidẽtia mundi, vt tractanda eſſent, quia prius ſunt cognoſcenda principia rei, deinde accidentia conſequentia. Quod verò dicunt, principia ſimplicium corporum non conſyderari in libris de Cęlo, falſum eſt, licèt enim Cęlum non habeat principia, habet tamen propriam naturam, quæ declaratur in primo libro, eaque tractatio eſt inſtar tractationis principiorum Cęli, non.n. aliam ob cauſam quæruntur principia rei habentis principia, niſi vt eius natura, & eſſentia cognoſcatur. Quatuor autẽ elementa habent quidem principia, materiam, & formam, ſed de materia nil

dici

Vide lib. 2. Apol. c. 2. Ad tertium.

Cur cœlum vocetur elementum.

Error negantium elemẽtum debere eſſe ſimplex.

Ad quartũ.

Quomodo Cœlum habeat principia.

dici poterat præter illa, quæ in primo Phyſicorum dicta erant; de forma verò dictum quidem eſt in illo primo libro, ſed ſolum communiter, & generaliter, reſtabat igitur dicendum de proprijs elementorum formis iuxta promiſſum Ariſtot. in poſtremo contextu illius primi libri Phyſicorum, idque faciendum erat in libris de Cęlo, ſed quoniam hæ ſunt incognitæ, & nomine carent, Ariſtot. accepit proprietates loco formarum, nempe grauitatem, & leuitatem: quare negari non poteſt formas elementorum in libris de Cœlo conſyderari: patet etiam ibi declarari proprios eorum motus, & proprias quietes, aliaque eorundem accidentia: quare falſam prorſus minorem aduerſarii ſumunt. Ad quintum negandum eſt conſequens, & vt ratio negationis appareat, retorqueo prius contra aduerſarios argumentum ſic, poteſt conſyderari mundus vt conſtans ex omnibus & ſimplicibus, & miſtis corporibus, qua ratione propriè dicitur mundus, & perfectus, & ornatus, ergo niſi in aliquo libro ſcientiæ naturalis ita conſyderetur mundus, philoſophia naturalis manca, & diminuta erit. Si hoc argumentum non eſt efficax, argumentum quoque aduerſariorum nihil habet efficacitatis; ratio autem eſt, quia mundus non eſt ita vnum quid, quod ſeorſum à partibus ſuis cognoſci debuerit, vel potuerit; ſed cognitio partium eſt cognitio mundi; dum igitur cognoſcimus omnia ſimplicia corpora, etiamſi nullam totius tractationem faciamus, cognoſcimus mundum, quia mundus eſt ſimplicia corpora ſic ordinata: ſic etiam dum cognoſcimus omnia naturalia corpora & ſimplicia, & miſta, cognoſcimus mundum altero modo acceptum, proinde nulla alia requiritur mundi conſyderatio præter conſyderationem partium. Ad poſtremum, quod aduerſus Simplicium afferebatur, dicimus Ariſt. de elementis agere tum in libris de Cęlo, tum in libris de generatione, & interitu, cum hoc tamen diſcrimine, quòd in libris de Cęlo ea conſyderat abſolutè vt corpora naturalia, in libris autem de generatione vt principia miſtorum. Quoniam igitur qualitates motiuæ competunt elementis vt ſunt naturalia corpora, abſque vllo miſtorum reſpectu, alteratiuæ autem eis datæ ſunt vt ſint principia miſtorum, Ariſtoteles harum qualitatũ tractationes ſeiunxit, & motrices cõſyderauit in libris de Cęlo, quę maximè videbantur idoneæ, vt pro elementorum formis ſumerentur, quia per has formæ elementorum edunt immediatè proprios naturales motus, qui eis competunt prout ſunt corpora naturalia; alteratiuarum autem conſyderatio fuit reiecta in libros de generatione: qua de re poſtea fuſius loquemur.

Ad quintũ.

Ad ultimũ.

Alia aliorum ſententia de ſubiecto librorum de Cœlo. Cap. XIX.

ALIAE quoque fuerunt aliorum ſententiæ de ſubiecto horum librorum, quas non erit ab re breuiter expendere, & an defendi poſſint conſyderare. Latini omnes ſubiectum ſtatuiſſe videntur corpus mobile ad vbi, hac moti ratione, Libri Phyſicæ auſcultationis ſubiectum habuere mobile abſolutè acceptum, hoc autem prima diuiſione diuiditur in mobile ad vbi, & mobile ad formam; quoniam igitur motus ad locum eſt omnium motuum primus, rationi conſonum fuit vt poſt cognitionem corporis, ſeu entis mobilis abſolutè ſumpti, ageretur ſtatim de mobili ad vbi, hoc itaque ſubiectum eſt librorum de Cęlo. Horum ſententia in eo probanda maximè eſt, quòd putarunt Ariſtot. in libris naturalibus ordinem ſeruaſſe ab vniuerſalibus ſubiectis ad particularia, & in libris Phyſicæ auſcultationis egiſſe de genere ipſo ſubiecto, poſtea verò in alijs libris agere de ſpeciebus. Sed quod de ſubiecto horum librorum dixerunt, admittendum non eſt, niſi ad bonum ſenſum trahatur, qui etiam videtur quibuſdam ipſorum non fuiſſe incognitus, vt videre eſt in quæſtione Ioannis Magiſtri doctoris Pariſienſis Scotiſtæ non ſpernendi. Vrge-

tur

Opinio Latinorum.

Dictæ ſentẽtię improbatio.

Defenſio dictæ opinionis.

tur primum hæc opinio hac difficultate, quòd corpus loco mobile non ſolius libri de Cœlo, ſed omnium librorum naturalium ſubiectum eſt, ſiquidem omne naturale corpus tam ſimplex, quàm miſtum, eſt loco mobile; quòd ſi generaliter accipiatur corpus loco mobile, videtur potius ad libros Phyſicæ auſcultationis pertinere eius conſyderatio, quum id omnia prorſus naturalia corpora ſua amplitudine complectatur. Hoc illi videntes adiecerunt ſimplex, & dixere corpus ſimplex quatenus mobile ad vbi, eſſe ſubiectũ librorum de Cœlo. Sed hoc dicentes in alias non minores anguſtias inciderunt, modum enim conſyderandi ampliorem fecerunt re conſyderata, quod nullo pacto faciendum eſt, ſic enim fieret vt non ſolum ſimplex, ſed etiam miſtum, & omne naturale corpus in libris de Cœlo ſubiectum eſſet, ſi enim quatenus loco mobile, ergo omne loco mobile, vt etiam antea dicebamus. Sed hoc quoque illi animaduertentes diſtinxere mobile ad vbi & dixere ſe illud tantum intelligere, quod ſimplici motu ſit mobile. Attamen neque per hoc omnem difficultatem ſuſtulerunt, nam mobilitas eſt accidens corporis naturalis, & medio naturali demonſtrari poteſt à priori, nam corpus naturale eſt mobile, & loco mobile, quia naturam in ſe habet, quæ eſt principium motus; & corpus ſimplex eſt mobile motu ſimplici, quia naturam ſimplicem habet, non põt igitur mobilitas ſtatui ratio formalis ſubiecti in ſcientia naturali, ſeu in aliqua eius parte, quin ſubiectum poſſit in ſcientia ſua demonſtrari per cauſam, demonſtrabitur enim pars formalis de parte materiali, quod quidem abſurdiſſimum eſt. Vt igitur hanc quoque difficultatem effugerent, tandem dixerunt ſe non ſumere mobilitatem vt affectionem, ſed loco interni principii, à quo emanat ipſa propenſio ad motum, principium autem eſt natura, dicunt itaque ſe per mobile intelligere naturale, ſeu naturam habens, & per mobile motu ſimplici naturale ſimplex, ſeu naturam habens ſimplicem, quæ opinio noſtra eſt, ſic enim ſubiectum ſtatuunt corpus naturale ſimplex quatenus naturam ſimplicem habens. Si qui verò ſententiam illam non ſic intelligunt, ij prædictis difficultatibus meo quidem iudicio ſic vrgentur, vt defendi non poſſint. Iamblicus autem, & Syrianus dixerunt conſilium Ariſt. eſſe agere de cœleſti corpore, non de elementis, de his enim agi in his libris ſecundariò, & propter Cœlum. Quæ ſententia præter illa, quæ aduerſus eam à Simplicio adducuntur, hoc quoque argumento falſa eſſe cognoſcitur, quòd elemẽta ſunt corpora naturalia digna per ſe cognitu à philoſopho naturali non minus, quàm Cœlũ, quocirca non ſolum aliorũ gratia tractãda ſunt à naturali, ſed etiam propter ſe. Quoniam igitur in libris de generatione conſyderantur vt principia miſtorum, nec perfecta ibi eſt eorũ conſyderatio, ſiquidem particulæ tantummodò elementorũ, quæ ſub generationem cadunt, ibi conſyderantur, non integritates ipſorum; deſyderatur in ſcientia naturali tractatio elementorũ abſoluta, & inſtituta propter ipſamet elementa, talis enim nulla eſt, niſi illam dicamus, quæ habetur in duobus poſterioribus de Cœlo libris. Qui contra hanc ſententiam alia videre cupit, Simplicium legat, ſuperuacaneum .n. eſſe exſtimaui omnia, quæ hac de re hic à Simplicio dicũtur, in medium adducere. De ſubiecto igitur librorũ de Cœlo, & cur in ſcientia naturali ſecundum locum obtineant, hæc dicta ſint.

Opinio Iamblici, & Siriani.

Confutatio.

De ſubiecto, & de loco librorum de generatione, & interitu, aliorum ſententiæ, earumq́; reprobatio. Cap. XX.

INTER omnes conſtat duos libros de generatione, & interitu ſtatim poſt libros de Cœlo collocari, proinde tertium in hac ſcientia locum obtinere: ideo ſi ratione duce inuenerimus quidnam primum poſt ſimplicium corporum cognitionem nobis cognoſcendum proponatur, manifeſtum erit horum librorum ſubiectum, & prædicti ordinis ratio. Multorum ſententia fuit quòd ſubiectum horum librorum

Multorũ ſententia de ſu-

rum ſit generatio, & interitus, quum Ariſto. in ipſo eorum librorum initio hunc tanquam ſcopum ſibi proponat, de generatione, & interitu loqui. Hanc ſententiam nos alibi reprobauimus, & oſtendimus generationem, & interitum eſſe quidem ſcopum, & intentionem Ariſt. in his libris; at ſubiectum dici non poſſe, quũ ſint accidentia, & affectiones corporum naturalium, & in iiſmet libris ut affectiones in ſubiecto inhærentes tractentur ab Ariſt. quæraturq; ibi an ſint, & à priori per ſuas cauſas demonſtrentur de ſubiecto, quod quidẽ nullo pacto fieri poſſet, ſi ipſæ eorum librorũ ſubiectum eſſent. Sed neq; ordinis horũ librorum ulla ab his adduci recta ratio pôt, quum.n. ipſi dixerint ſubiectum librorum de Cœlo fuiſſe mundum vniuerſum vt ex ſimplicibus corporibus conſtantem, nulla idonea rõ apparet cur poſt cognitionem mundi ſequatur cognoſcenda generatio: ꝙ ſi quam ipſi adducunt, ea ita leuis eſt, vt non poſſit in illa animus acquieſcere: mundus.n. & ſimplicia corpora ſubſtantiæ ſunt, generatio verò accidens: cur igitur poſt illarum ſubſtantiarũ notitiam ſequantur hæc accidentia noſcenda, generati . interitus, alteratio, accretio, & imminutio, nec potius aliæ ſubſtantię naturales, nulla (vt mihi videtur) afferri firma rõ poteſt: & huius erroris ea vna cauſa extitiſſe videtur ꝙ ſubiectum ſcientiæ ab affectionibus, & ab intentione, ſeu conſilio authoris non diſtinxerunt, ſed hæc omnia confuudentes verũ doctrinæ ordinem, & artificioſam librorum ſtructurã cognoſcere nequiuerunt: hanc igitur ſententiam vt alibi à nobis exploſam in præſentia dimittamus.

biecto lib. de generatione. Confutatio. Lib. de præcogn.

Latinorum opinio de ſubiecto lib. de generatione.

Latini, qui in lib. Phyſicæ auſcultationis ſubiectũ eſſe dixere ens, ſeu corpus mobile generaliter acceptum, deiude in lib. de Cœlo primam eius ſpeciem, quæ eſt corpus mobile ad vbi, probabiliorẽ ordinis librorum rationem adduxere dicentes, ſubiectum lib. de generatione eſſe corpus mobile ad formam, ſeu (ut eorum aliqui malunt) corpus tranſmutabile, quod tamen meo quidem iudicio idẽ ſignificat, proinde tota illorum inter ſe altercatio de hac re inanis eſt.

Quid ſit mobile ad formam.

Tria ſũt prædicamenta abſoluta.

Etenim qui dixerunt mobile ad formam, nomine formæ intellexere terminum motus abſolutum ad differentiam reſpectiui; in decem autẽ ſummis generibus tria tantùm ſunt, quæ habeant naturam abſolutam, ſubſtantia, quantitas, & qualitas, reliqua omnia reſpectiuã, ideò tres tantum mutationes dicuntur eſſe ad formã, generatio, accretio, alteratio, de quibus agitur in lib. de generatione: motus autem localis non eſt ad formã, non eſt enim propriè ad locum, ſiquidem locus non eſt quid inhærens locato, ſed extra eſt, quare locatum non dicitur acquirere locum, ſed potius locationẽ, ſeu (vt vocant) vbi, proinde rectè vocatur à Latinis interpretibus motus ad vbi, vbi aũt ſignificat reſpectum quendam locati ad locum, quare non eſt propriè forma. itaque diſtinguitur motus ad vbi à motu ad formam, qui complectitur generationem, auctionem, & alterationem, & tractatur in lib. de generatione; quum igitur hunc eundem ſignificare voluerint alii dicentes tranſmutabile, non video in quo differant trãſmutabile, & mobile ad formam.

Motus localis nõ eſt ad formam.

Sententia hæc maiorem, quàm altera prius reiecta, probabilitatẽ habet, & propius ad veritatem accedit, nam hi corpus aliquod naturale ſubiectũ horũ librorum ſtatuunt, non affectionem, vt illi; ratione quoque ordinis potiore vtuntur, nam ordine doctrinæ conſyderandum prius eſt mobile generaliter acceptũ, quàm eius ſpecies, & inter has prius mobile ad vbi, quàm mobile ad formam, quoniã motus localis latiſſimè omuium patet, & primus omnium eſt.

Confutatio opinionis Latinorum.

Attamen hi quoque à veritate recedunt ob rationem à nobis tactam ſuperius, quum de ſubiecto lib. de Cœlo loqueremur, nam mobilitas ad formam eſt accidens, quod per cauſam naturalem demonſtrari poteſt, ſic autem demonſtraretur modus conſyderãdi de re conſyderata, quod eſſet demonſtrare ſubiectum.

Aliorum opinio.

Confutatio.

Hi tamen minus peccant, quàm qui dicũt corpus generabile & corruptibile ſubiectum eſſe, quatenus generabile, & corruptibile, nam præterquam quòd iſti quoque generabilitatem, quæ eſt accidens, modũ conſyderandi faciunt, in eum quoq; errorem labuntur, ꝙ illũ magis coarctant, quàm coarctandus eſſet: dum.n. corpus generabile ſubiectũ

eſſe dicunt quatenus generationi ſubijcitur, excludunt alia omnia, quæ in his libris conſyderantur præter generationem, & interitum: melius itaque alij dicebant quatenus mobile ad formã, ſic.n. modum conſyderandi ampliorem faciẽtes dicunt ipſum conſyderari non ſolum vt generationi, & interitui, ſed etiam vt alterationi, & accretioni, & imminutioni, & miſtioni ſubijcitur. Ob id tutius fortaſſe

Nota de modo conſyderandi.

eſt nullum in ſingulis naturalibus libris modum conſyderandi quærere præter rem conſyderatam, quum id multis cauſa erroris extiterit; ſatis namq; eſt ſemel rationem conſyderandi toti ſcientiæ adæquatam inueniſſe, quæ eſt quatenus habens naturam, dummodò ſemper naturam intelligamus, vt antea in lib. de Cœlo annotauimus, nempe non ſemper latè, & indiſtinctè acceptã, ſed ad illud corpus, quod in quoque libro tractatur, contractam, atque reſtrictã. Quemadmodum.n. in libris de Cœlo ſubiectum eſſe diximus corpus naturale ſimplex quatenus naturam habens ſimplicem, quæ eſt principium proprij motus, aliorumq; propriorum accidentium; ita vbi ſubiectum eſſet animal, nullus eſſet alius quærendus conſyderandi modus, niſi vt habens naturam, propriam ſcilicet animalis, quæ propriorum motuum, & accidentium cauſa eſt. Sic igitur in quolibet libro naturali quum primum inuenta eſt res conſyderata, hoc eſt ſubiectum, quod materiale uocant, modus quoque conſyderandi inuentus eſt, conſyderatur.n. quælibet ſpecies corporis naturalis quatenus propriam habens naturam. Hoc admonere uolui, vt commune præceptum eſſet, quod & in hoc, & in alijs ſequentibus libris obſeruemus: ſatis.u. erit in ſingulis cognoſcere ſubiectum materiale, quod quidem in quolibet libro neceſſe eſt eſſe ſpeciem aliquam corporis naturalis: modus.n. conſyderandi idem ſemper ſubaudiendus erit. Quòd igitur ad ſubiectum attinet lib. de generatione, hæc de aliorum ſententijs dicta ſufficiant.

De ſubiecto lib. de generatione ſententia propria, eiusq́; declaratio. Cap. XXI.

VT ipſe hac in re meam ſententiam proferam: ego puto corpus naturale generationi, & interitui obnoxium in his libris ſubiectum eſſe, ita tamen vt per hæc rem ſolam conſyderatam ſignificari intelligamus, non modum conſyderandi, hic.n. ſemper ſubaudiendus eſt, quatenus propriam habet naturam; hoc quidem alij, qui hanc ipſam ſententiã ſequuti ſunt, non animaduertentes in magnas difficultates inciderunt: ſed eas nos nullo negotio euitamus: illi namq; dum generabile, & corruptibile vt rationem conſyderandi ſumunt, cætera omnia, quæ in his libris tractantur, excludunt; nos aũt per hęc ſubiectum ſolum materiale denotantes exprimere tantummodò volumus quam naturalis corporis ſpeciem Ariſto. in his lib. tractaturus ſit, eandemq́; ſignificare poſſemus dicendo corpus naturale alterabile, hoc.n. cum corpore generabili reciprocatur: huic poſtea ęquatam conſyderandi rationem adijcientes, quatenus propriam habet naturã, omnium, quæ huius corporis naturam inſequuntur, conſyderationem amplectimur, nullumq́; eorum excludimus. Sed nondum propriam de ſubiecto horum librorum ſententiã protulimus, adhuc.n. non expreſſimus quidnam intelligamus per corpus generationi, & interitui obnoxium, quum in hoc ego ab aliorum opinione diſſentiam: referam igitur ſententiam meam, eamq́; quanta potero breuitate declarabo. Ante omnia eſt nobis hoc fundamentum iaciendum, ꝙ quando dicimus rẽ aliquam æternam, vel caducam eſſe, non reſpicimus ſpeciem, ſed indiuiduum; nam ſi ſpecies ſpectemus, omnes apud Ariſtot. ſunt ęternæ, proinde nulla res datur, quæ ſit unquàm interitura ſecundùm ſpeciem: quoniam igitur rerũ alias dicere ſolemus caducas, & mortales eſſe, alias verò perpetuas, certum eſt nos ſemper indi-

uiduis ſolere tum æternitatem, tum interitum attribuere. Hoc ita conſtituto ſi conſyderare velimus an naturalia corpora ſint caduca, an ęterna, tres eorum gradus eſſe comperiemus, duos extremos, tertiũ medium, primus gradus eſt cęleſtiũ corporum, quæ apud Ariſt. ęterna penitus ſunt tam ſecundùm ſe tota, quàm ſecundùm partes: alter eſt miſtorum corporum, quę ſingula interitui obnoxia ſunt tam ſecundùm partes, quam ſecundùm ſe tota: medium inter hęc locum elementa obtinent, quæ ſecundum partes quidem continuè generantur, & intereunt, at ſecundùm integritates ſuas nec vnquam apud Ariſtot. ſunt genita, nec unquàm interitura, proinde ſunt quatuor indiuidua æterna. Dedit autem natura elementis has duas contrarias conditiones propter duo munera, quibus ea in mundo fungi oportebat, tanquàm propter duos ſcopos, ac fines. ideoq; dedit etiam eis duo genera qualitatum, tanquàm inſtrumenta, per quæ duobus illis muneribus fungerentur. Vnum munus fuit integrare hanc machinã, quæ vocatur mundus, primæ namque partes, è quibus mundus cõſtat, ſunt quinque ſimplicia corpora, vt antea dicebamus; quod munus obeunt elementa ſecundùm ſe tota, ignis. n. totus ſupremum locum implet, terra totum infimum, aer, & aqua medium; Cœlum verò hæc omnia ambit, & continet: huic priori muneri inſeruiunt motrices qualitates, grauitas, & leuitas, quodlibet. n. ipſorum ſuum locum occupat, vel vt graue, vel vt leue, vel vt nec graue, nec leue. Patet autem elementa in huius muneris functione nullam habere relationem ad miſta, ſed abſolutè exiſtere vt corpora naturalia, etiam ſi nullum miſtum ex ipſis conſtitueretur. Alterum munus eſt vt ſint materia corporis miſti, eoq; funguntur non amplius ſecundùm ſe tota, ſed ſecundùm particulas, tota namque commiſceri non poſſunt, ſed ſolæ particulæ commiſcentur, & conſtituunt miſtum. propter hoc ſecundum munus, quo elementa reſpiciunt miſtũ vt eius principia, datum eſt eis alterum genus qualitatũ, quæ vocantur alteratiuæ, quibus inter ſe agere, & pati, & mutari inuicẽ poſſent, ſiquidem ex pluribus, ijsq; contrarijs naturis tanquàm ex materia non poterat vnũ aliquod generari, niſi illa & alterari, & generari, & interire per mutuam inter ſe actionem, & paſſionem apta eſſent, & ſe mutuò frangere, & caſtigare poſſent; & in naturam vnam coaleſcere: non ſunt autem elementa apta inter ſe agere, & pati, niſi per qualitates alteratrices, nimirum vt ſunt calida, frigida, humida, & ſicca. Satis autem per ſe manifeſtum eſt has qualitates ad prioris muneris functionem nihil conducere, ſicuti neque ad poſterius munus conferunt qualitates motrices, modò. n. ſint grauia, & leuia, etiam ſi ſtatuerentur, nec calida, nec frigida eſſe, nec humida, nec ſicca, ſatis idonea eſſent ad manendum quæq; in locis ſuis, & ita mundum conſtituendum. Sic etiam patet ad elementorum miſtionem non conferre grauitatem, & leuitatem, quum fateri oporteat elementorum particulas in miſto nõ diſtingui loco, ſed quamlibet miſti particulam eſſe miſtam. Ex his colligimus duas eſſe debuiſſe in philoſophia naturali diſtinctas elementorum cõſyderationes, vnam abſolutam, qua elementa ſecundùm ſe conſyderarentur vt corpora naturalia, ſine vllo miſtorum reſpectu, eamq; manifeſtum eſt Ariſtotelẽ feciſſe, & abſoluiſſe in libris de Cœlo, vbi elementa tanquàm ſpecies corporis naturalis habent locum ſubiecti: alteram verò reſpectiuam prout ſunt materia miſtorum, qua ratione tractantur ab Ariſtotele in lib. de generatione, proinde non vt ſubiectum, ſed vt principia ſubiecti, quę fuit Auerrois opinio in primo, & vltimo commentariis tertii libri de Cœlo. Hęc ſi vera ſunt, vtamur argumento Ariſtotelis in principio duodecimi Metaphyſicorum, illud eſt ſubiectum, cuius principia conſyderantur, atqui elementa in libris de generatione tractantur vt principia corporis miſti, ergo ſubiectum horum librorum eſt corpus miſtum: videturq; hoc mirificè conſentaneum ijs, quæ antea de librorum ordine diximus, quũ. n. primo loco actum ſit de corpore naturali latè accepto, idq; prima partitione diuidatur in ſimplex, & miſtũ, & ſimplex præcedat miſto, proinde ſecũdo lo-

Tres gradus corporum naturalium.

Elementa quomodo ſint æterna.

Duo munera elementorum.

Duo genera qualitatum elementorũ.

Secundum munus.

Duę elementorum conſyderationes.

Subiectum lib. de generatione eſt corpus miſtum.

co actum ſit de corpore naturali ſimplici in libris de Cœlo; ſequi videtur ut ſtatim tertio loco agatur de corpore naturali miſto in libris de generatione, & interitu, vt mox in alijs libris naturalibus agēdum maneat ordinatim de ſpeciebus miſti. Adde quòd neceſſarium omnino fuit de miſto latè accepto agere in aliquo libro naturali, idq; manifeſtum eſt in nullo alio fieri, niſi in libris de generatione id fieri fateamur, in quibus etiam uidemus agi ex profeſſo de miſtione, & de generatione miſti generaliter ſumpti; de miſto igitur generaliter accepto agitur in libris de generatione, de ipſius autem ſpeciebus agetur poſtea in ſequentibus libris naturalibus, ut mox oſtendemus.

Difficultates contra prædictam ſententiam, & earum ſolutio. Cap. XIX.

SENTENTIA hæc clarior, & manifeſtior fiet, ſi difficultates, quibus maximè labefactari videtur, de medio tollamus, videtur enim non ſolum miſtum, ſed potius corpus generabile, quod elementorum, & miſtorum eſt commune genus, ſtatuendum eſſe in his libris ſubiectum, idq; oſtenditur primùm authoritate Ariſt. qui in initio 1. lib. de generatione proponit ſe acturū de generatione, & interitu omnium, quæ natura generantur, & intereunt, facit ergo ſubiectum non miſtum ſolum, ſed omne corpus generationi, & interitui obnoxium. Præterea illud eſt ſubiectum, cui primò competunt affectiones, quarū declaratio eſt ſcopus authoris in eo libro; at ſcopus, & intentio Ariſt. in ijs duobus libris eſt agere de generatione, & interitu, & de alteratione, ut ipſe in eodem loco aſſerit, hæ autem non primò competunt corpori miſto, ſed generi ampliori, corpori caduco; hoc igitur eſt ſubiectum, non miſtum ſolum. Tandem confirmatur, quoniā in ſcientia procedendum eſt à magis communibus ad minus communia; at corpus caducum latius patet, quàm corpus miſtum, & eſt genus uniuocum, de quo multa dici poſſunt; prius ergo agendum fuit de corpore caduco generaliter, quàm de miſto; id tamen nō fit ullo alio in loco, niſi dicamus in libris de generatione, & interitu. Huius difficultatis ſolutio mihi videtur in duobus, quæ iam declarauimus, eſſe conſtituta. Vnum eſt, quòd generatio non omnino competit elementis, quoniam particulis tantùm eorum competit, non ipſis totis; tota namque, vt diximus, ſunt quatuor indiuidua, quæ ſecundùm quandam æquipollentiam ſeruantur æterna; quemadmodum etiam nauis dicitur eadem numero diutiſſimè ſeruari, licèt ſæpe facta ſit partium mutatio, & inſtauratio, ſiquidem nunquam tota ſimul mutata eſt, & forma eadem manſit. Alterum eſt quòd eo etiam modo, quo competit elementis generatio, & interitus, competit eis propter miſta, quibus propriè, & præcipuè competit; quò fit vt primum ſubiectum generationis, & interitus primitate ſcopi, & intentionis naturæ non ſit niſi miſtum; licèt primum primitate adæquationis ſit quiddam communius: poterat enim natura facere omnia ſimplicia corpora æterna, ſi nullum alium ſcopum ſibi propoſuiſſet, niſi ex ijs mundum conſtituere, ſed voluit ea ſecundùm partes eſſe mutabilia propter generationem miſtorum, quæ non poterant ex multiplici materia generari, niſi illa quoque generari, & interire poſſet: quamobrem ſi ſcopum, & conſilium naturę ſpectemus, dicere poſſumus generationem, & interitum elementis competere non propriè ut ſubiecto, ſed potius ut principijs, & vt materię generationis, & interitus corporum miſtorū, quorum hæc erat natura, vt generari, & interire non poſſent, niſi proxima quoque ipſorum materia modo aliquo generationi, & interitui obnoxia fuiſſet; propterea ipſa quoque vocare poſſumus ſubiectum primum generationis primitate originis. Hæc fuit abſque dubio Ariſt. mens, qui in primo libro

Primum argumentum.

Secundum.

Tertium.

Generatio non omnino competit elementis.

Generatio data eſt elementis propter miſta.

libro poſtquam definitionem generationis,& interitus declaraſſet,& mox de earum cauſis acturus eſſet,ſcopum,& conſilium ſuum in contextu 43. proponit his verbis [Quoniam autem oportet primum de materia,& de vocatis elementis dicere] etenim dictio [&] non eſt coniunctiua, ſed declaratiua, quia poſtea nullam aliam materiam declaraturus erat, niſi materiam ſecundam, quæ ſunt quatuor elementa; de his ergo agendum proponit non tanquàm de ſubiecto generationis,ſed tanquàm de materia generationis: ipſa quoque elementorum tractatio, quæ in ſecundo libro habetur, eſt eiuſmodi: nam in initio ſecundi libri quatuor primas qualitates vocat Ariſto. principia elementorum, quum tamen accidentia potius elementorum ſint, & alibi ab ipſomet Ariſtotele accidentia, & qualitates vocentur;propterea quòd dum elementa abſolutè conſyderãtur vt naturalia corpora,hæ ſunt reuera qualitates eorum formas nobis incognitas ſequentes;at dũ accipiuntur in ſecundo munere, quo reſpiciunt miſtum, illæ eædem qualitates euadunt formæ elementorum, & conſtituunt rationem principij,quia ſunt rationes formales, quibus elementa ſunt principia miſtorum; neque abſurdum hoc eſt, & notatur à Themiſtio in 1. Phyſ. in ſua magna digreſſione, & clarum per ſe in omnibus rebus eſt: quum.n.homini quatenus eſt homo,habere filium ſit accidens, idq; ſeparabile; idem tamen eidem quatenus eſt pater eſſentiale eſt; alia namque per ſe competunt rei vt abſolutè ſumptæ, alia eidem vt ad aliud relatæ. Poſtquàm aũt in eo ſecũdò libro docuit Ariſt. quatuor primas qualitates eſſe formas elementorum vt reſpicientium conſtitutionẽ miſti, loquitur primum de generatione elementorum, poſtea verò de generatione miſtorum,ſignificans generationem competere primum elementis vt materiæ, ſine cuius mutatione non competeret generatio miſtis, in primo etiam contextu eius ſecundi libri rationẽ afferens cur ſit acturus de elementis, inquit, quia generatio, & interitus corporibus naturalibus ineſt non ſine elementis; aſſerit ergo ſe de elementis acturum tanquam de materia generationis miſtorum; & rectè dicit [non ſine] ſolet. n. materia vocari cauſa, ſine qua non. Hoc etiam legimus apud Ariſto.in 1. c. primi libri de partibus animalium,vbi dicit [aer,& aqua non niſi corporum materia eſt] particulæ namque elementorum ut inter ſe alterantur, atque mutantur,gratia miſtorum ſunt,tanquam eorum materia;quod etiam apertè protulit in 1.cap. ſecundi eorundem librorum; vbi etiam dicit quatuor primas qualitates eſſe materiam miſtorum corporum,ſcilicet quatenus in conſtituenda proxima miſti materia funguntur officio formæ. Fuit præterea rationi conſonum ut, quemadmodum Cęlũ, & elementa in libris de Cœlo fuerunt eodẽ modo conſyderata ut corpora naturalia,quorũ congeries dicitur mundus;ita in libris de generatione ſimilis in eo ſit ipſorum omniũ conſyderatio ut ſunt principia aliorum: quoniã igitur manifeſtum eſt in ſecundo libro de generatione Cœlum conſyderari ut cauſam generationis effectricem, dicendũ eſt elementa quoq; vt materiam generationis conſyderari. Sed fortaſſe dabitur aliquando occaſio hoc apertè demonſtrandi,ſi tantum vitæ mihi Deus tribuerit,vt in libros Ariſt.naturales(quod opto)poſſim edere cõmentarios. Ad propoſitas igitur obiectiones facile eſt per ea,quæ modò diximus, reſpondere.ad primam.n.quòd Ariſto.dicat in initio 1.lib.ſe de omniũ penitus,quæ generantur,& intereunt, generatione, & interitu locuturũ,id nobis nõ officit,cognoſcenda.n.eſt quælibet res eo modo,quo reuera eſt:quoniã igitur data eſt elementis generatio à natura propter generationem miſtorum,hoc ipſo modo,non alio cognoſcenda eſt, nempe vt competens & elementis, & miſtis,ſed elemẽtis vt principijs,& materię, miſtis verò ut ſubiecto præcipuo in mente naturæ molientis generationem in rebus;neque.n.negamus de omnium generatione in ijs libris agi,quum pateat Ariſt.loqui & de elementorum,& de miſtorum generatione, ſed dicimus agi de elementis vt de materia miſtorum, quæ Auerrois opinio fuit. Sic ad ſecundam, quę erat, cui primo competunt affectiones, id ſubiectum

Qualitates ſunt principia elementorum.

Ad primum argumentũ.

Ad ſecundũ.

biectum eſt, dicimus generationem, & interitum, & alterationem competere cor pori miſto vt ſubiecto præcipuo, elementis autem vt materiæ miſti, quo igitur modo ineſt rebus generatio, eodem conſyderatur ab Ariſtotele in his libris. Sic
Ad tertium. etiam ad tertiam reſpondemus non eſſe abſurdum, neque inuſitatum quòd in eo dem libro & de genere, & de ſpecie agatur, de motu enim locali latè accepto non agitur niſi in libris Phyſicę auſcultationis, ſiquidem is communiter competit omnibus corporibus naturalibus; in ijſdem tamen libris de eius quoque genere motu agi manifeſtum eſt: ſic in libris de Cœlo agitur & de ſimplici corpore communiter, & de ſpeciebus eius omnibus, ac de ſingulis ſeparatim: ſic in libris de anima tum de anima generaliter, tum de ſingulis animæ partibus. In libris igitur de generatione dicimus agi & de caduco corpore generaliter, & de miſto generaliter, quia nullus eſt alius liber naturalis, in quo vel de hoc, vel de illo agatur; ſed hoc eo modo quem declarauimus, intelligendum eſt, vt generatio ita in rebus ineſſe cognoſcatur, vt reuera ineſt, miſto vt ſubiecto præcipuo, elementis vt principijs, cor pori autem caduco vt ſubiecto adæquato, adeo vt definitio generationis, quæ in primo lib. traditur, nec elementorum propria ſit, vt nonnulli dixerunt, nec miſtorum, ſed his omnibus communis, ita tamen vt præcipuè intelligatur eſſe miſtorum, quibus propriè competit, elementis verò propter miſta, & vt materiæ miſtorum.

Ratio ordinis lib. de cælo, & lib. de generatione, & difficultatum ſolutio. Cap. XXIII.

Prima ratio ordinis. EX his, quæ hactenus dicta ſunt, triplex ſumitur ratio ordinis horum librorũ, vnde & ipſorum ſubiecta facile diſcernuntur. vna eſt, quum in libris de Cęlo actum ſit de corpore naturali ſimplici, ſequitur ut in libris de generatione agatur de miſto, ſimplex enim & na-
Secunda rō. turæ, & cognitionis ordine præcedit miſto. Altera eſt, quũ in libris de Cęlo actũ ſit de naturalibus corporibus æternis, ſequitur vt agatur de caducis, & primò loco de ipſo caduco corpore generaliter accepto, quod quidem fit in libris de generatione, hoc autem quomodo ſit intelligendum, iam dictum eſt ſuperius. Hoc non ignorauit Ioannes Grammaticus, qui in ſua præfatione in lib. de generatione inquit elementa in lib. de Cœlo fuiſſe conſyderata vt ęterna, in lib. autem de generatione conſyderari ut generationi, & interitui obnoxia; non ſunt autem æterna, niſi ſecundùm ſe tota; nec ſunt caduca, niſi ratione partium: innuit ergo cõſyderata eſſe ſimplicia corpora in libris de Cęlo quatenus ſecundùm ſe ſumpta mundum complent, in libris autem de generatione quatenus eorum particulæ in miſtionem veniunt. Tertia ratio eſt, quando eadem res cognoſcenda
Tertia ratio. eſt tum abſolutè, tum reſpectu aliorum, cognitio abſoluta debet præcedere reſpectiuam: quoniam igitur cęlum, & elementa erant cognoſcenda tum vt naturalia corpora abſolutè, tum vt aliorum corporum principia, rectè fecit Ariſtot. qui in lib. de Cęlo ea conſyderauit vt corpora naturalia, in lib. autem de generatione vt
Dubium. principia generationis miſtorum. Sed aduerſus hæc aliquæ difficultates exoriuntur, quas ſoluere nos oportet: primùm quidem dubitare aliquis poſſet non iniuria de ordine qualitatum elementarium, alteratrices enim ſunt natura priores motricibus, vt inquit Ariſtot. in primo cap. ſecundi libri de partibus animalium, deriuantur enim & emanant grauitas, & leuitas à caliditate, frigiditate, humiditate, ſiccitate, quæ ob id ſolæ appellari ſolent primæ qualitates; prius igitur debuit Ariſtot. de alteratricibus agere, quàm de motricibus; cur itaque con-
Solutio. trarium ordinem ſeruauit? Ad hoc dicere poſſemus librorum ordinationem non ab accidentibus ſumendam eſſe, ſed à ſubiectis: quoniam igitur elementa fuere

prius

prius conſyderanda vt naturalia corpora abſolutè, deinde vt principia miſtorum, & ad conſyderationem abſolutam maximè pertinent qualitates motrices; alteri autem reſpectiuæ congruit conſyderatio alteratricium: ideò Ariſtot. coactus eſt præponere motrices, præſertim quia ordo doctrinæ non ſumitur neceſſariò ex ipſo ordine rerum naturali, ſed ex noſtra meliore, aut faciliore cognitione. Sed præterea demus ſubſtantiales elementorum formas, quibus elementa conſtituuntur, & ſunt corpora naturalia, priores eſſe natura omnibus qualitatibus: quoniam igitur grauitas, & leuitas in libris de cœlo ſumuntur loco formarum latentium, earum conſyderatio debuit præcedere conſyderationem qualitatum alteratriciũ, reuera enim grauitas, & leuitas in libris de Cœlo ſumuntur vt illorũ corporum formæ conuenientius, quàm alteratrices qualitates, quandoquidem formæ elementorum nobis incognitæ edunt naturales motus, & quietes per medias has aptitudines, quæ dicuntur grauitas, & leuitas, non per primas alteratrices qualitates. Quamobrem qualitates motrices tum vt competẽtes elementis ſecundùm eorum conſyderationem abſolutam, tum vt acceptæ pro formis elementorum, priores natura ſunt qualitatibus alteratricibus, quæ nunquam ſumuntur vt formæ elementorum, hoc eſt loco formarum ſubſtantialium latentium: ſed ſunt ipſæmet elementorum formæ, non quidem formæ tales, quibus elementa vt naturalia corpora conſtituantur in ſpecie, ſed rationes formales, quibus elementa conſtituuntur in eſſe reſpectiuo, & ſunt principia miſtorum; quocirca horum conſyderatio omnino debuit eſſe poſterior. Aliud præterea dubium oritur, quod multos traxit in varios errores: Ariſtoteles in tertio libro de Cœlo conſyderat elementa prout elementa ſunt, & definit elementum, atqui nomen elementi reſpectiuum eſt, notat enim relationem ad miſta, quæ ex elementis conſtant; ergo elementorum conſyderatio ibi non eſt abſoluta, vt nos diximus, ſed reſpectiua: præterea in eodem libro oſtendit elementa eſſe generabilia, & corruptibilia, ergo non ea conſyderat vt æterna. Scio equidem multa ab alijs dici in conferenda, & connectenda tractatione de generatione elementorum, quam ibi legimus, cum ea, quæ poſtea habetur in ſecundo libro de generatione; verum ipſe omiſſis aliorum ſententijs, & ab Ariſtotelis ſcopo in his libris, quem declaraui, non recedens, opinionem meam breuiter exponam, & declarabo: puto enim ita eſſe diſtinctas has duas tractationes, vt neque vna cum altera coniungi, neque dici eius perfectio, ſeu complementum poſſit; earum autem diſcrimen in hoc videtur eſſe conſtitutum, quòd aliud eſt generabilitas, & corruptibilitas elementorum, aliud eſt ipſorum generatio, & corruptio actualis: generabilia quidem, & corruptibilia eſſe elementa ſecundùm partes docuit Ariſtot. in tertio libro de Cœlo, de ipſorum autem generatione, & interitu non egit niſi in ſecundo de generatione. ſed hoc dicere nihil eſt, niſi & huius diſcriminis, & vtriuſque conſilij Ariſtotelis rationem intelligamus, quæ in hoc conſiſtit, quòd in qua ſcientia ſubiectum aliquod conſyderandum ſtatuitur, in ea neceſſe eſt omnia, quæ illi ſubiecto per ſe competunt, conſyderare, & cognoſcere, ſecus enim imperfecta eſt eius ſubiecti cognitio; quoniam igitur per ſe competit elementis eſſe generabilia, & corruptibilia ſecundùm partes, neceſſarium fuit vt in eo libro, in quo elementa locum habent ſubiecti, hoc quoque attributum, ſeu hęc eorum proprietas noſceretur, idq; notatur expreſsè ab Auerroe in primo commentario tertij libri de Cœlo; idcirco toti elemento tribuitur ab Ariſtotele in tertio lib. de Cœlo vt ſit generabile, & corruptibile, eſt enim totius elementi aptitudo, & proprietas, non poteſt tamen ad actum duci in toto elemento, ſed in partibus ſingulis, eſt igitur generabilitas elementi totius, generatio verò non totius, ſed partium; illam conſyderauit Ariſtot. in tertio lib. de Cęlo, hanc verò in ſecundo de generatione, hæc enim non eſt elementorum proprietas, ſicuti neque hominis riſus, ſed riſibilitas. Ob id ego quidem non rectè dici à multis cenſeo, quòd Ariſtot.

Qñ omnes qualitates ſint formæ elementorũ.

Dubium.

Solutio.

Aliud eſt generabilitas, aliud eſt generatio.

Multorum error.

ſtot. ſermonem de generatione elementorum incęperit in tertio libro de Cęlo, compleuerit autem in ſecundo de generatione; quòd enim in tertio lib. de Cęlo non agatur de generatione, hinc cognoſcere manifeſtè poſſumus, quòd alicuius accidentis tractationem neceſſe eſt in his duobus conſiſtere, in cognoſcenda eius definitione, qua ſignificatio nominis, & ipſa accidentis eſſentia declaretur; & in cognoſcendis eiuſdem cauſis, quæ ſunt perfectio, & complementum definitionis; atqui definitio generationis latiſſimè ſumptę non traditur ab Ariſtotele niſi in primo lib. de ortu, & interitu, atque ibi tamquàm in proprio loco declaratur, eſtque definitio nominalis, ſiue eſſentialis, quia cauſas generationis non continet, nam eas poſtea declarat Ariſtot. in ſecundo libro; quum igitur in tertio libro de Cœlo neque cauſæ generationis, neque definitio cognoſcatur, non video quomodo dicere aliquis poſſit agi in eo libro de generatione elementorum: agitur ergo ibi de ipſorum tantummodò generabilitate, cuius cauſa nota iam eſt in primo libro Phyſicorum, alia enim eſt cauſa cur elementa ſint generabilia, & corruptibilia, alia verò cur actu generentur, & intereant; omnia igitur, quæ in eo tertio libro dicuntur ab Ariſtotele de elementorum generatione, & interitu, & mutua inter ſe mutatione, de aptitudine, non de actu intelligenda ſunt, ibi namque generabilia, & corruptibilia, & inter ſe mutabilia eſſe elementa cognoſcimus, ſed quomodo generentur, & inuicem mutentur, immò & quid generatio ipſa ſit ignoramus. Quod igitur attinet ad elementorum mutabilitatem, quę eſt eorum proprietas naturalis, ſatis ea ſunt, quæ dicuntur ab Ariſtot. in tertio lib. de Cœlo, & ea ſecundùm ſe perfecta tractatio eſt ratione conſilij Ariſtot. quod erat elementa ſecundùm ſe vt naturalia corpora conſyderare, nec opus erat eam tractationem abſolui in ſecundo de generatione; niſi quatenus dicere etiam poſſumus quemlibet librum naturalem eſſe perfectionem, & complementum aliorum præcedentium, quia ſine illo ſcientia naturalis manca, & imperfecta eſſet; imperfecta quidem eſſet animalium cognitio in libris de partibus animalium, niſi poſtea in libris de anima de ipſorum forma ſermo fieret; attamen perfecta eſt ſecundum ſe tractatio de partibus in libris de partibus, perfecta itidem ſecundùm ſe tractatio de forma in libris de anima: ſic imperfecta eſt cognitio corporis naturalis communis & confusè ſumpti in libris Phyſicæ auſcultationis, niſi alij ſequantur libri naturales, in quibus ſingulæ ſpecies Phyſici corporis declarentur. In his ergo abſoluitur tractatio corporis naturalis incœpta in libris Phyſicæ auſcultationis, nec per hoc tamen ſtat, quin illorum librorum, & aliorum ſingulorum tractatio ſecundùm ſe perfecta ſit ratione proprij conſilij, & ſcopi Ariſtotelis in ſingulo libro. Hoc quidem mihi videtur ſatis comprobari teſtimonio Ariſtot. in eo ipſo loco, vnde illi quoque pro ſe argumentum ſumpſere, nam in contextu. 24. ſecundi libri de ortu, & interitu Ariſtot. aggrediẏolens tractationem de elementorum generatione his verbis vtitur [quoniam determinatum eſt prius quòd ſimplicibus corporibus ex ſe inuicem generatio, dicendum eſt quis modus ad inuicem tranſmutationis] ipſi enim putarunt Ariſtotelem dicere ſe proſequi tunc velle id, quod in tertio libro de Cęlo imperfectum reliquerat, attamen ſignificat Ariſtor. tractationem illam in tertio libro de Cęlo pro occaſione, & pro ratione loci fuiſſe perfectam, & dicens agendum eſſe de modo illius tranſmutationis indicat ſe in tertio de Cęlo ſolam declaraſſe elementorum mutabilitatem, non tamen modum ipſum quo fit, hoc enim eſt actualem elementorum mutationem conſyderare: propoſuit quidem Ariſtot. in contex. 56. tertij de Cęlo declarandum modum, quo mutantur inuicem elementa, ipſum tamen ibi non declarauit, niſi ruditer, confutans in hoc antiquorum ſententias; eum enim declarare non poterat, niſi conſyderando actualem elementorum mutationem, quod quidem ad eum librum non pertinebat. Dicere tamen poſſumus reſpectu ſcientiæ vniuerſæ, immò & ipſius perfectæ elementorum conſyderationis, ea, quæ in libris de ortu & interitu tra-

duntur

duntur de elementis, eſſe perfectionem illorum, quæ dicta erant in libris de Cælo, proptereaquòd perfecta elementorum cognitio vtramque tractationem poſtulabat, vnam, qua cognoſcerentur vt corpora naturalia, quæ habetur in libris de Cœlo; alteram, qua noſcerentur vt principia miſtorum, quæ habetur in libr. de ortu, & interitu, vtraque tamen tractatio in ſeipſa perfectionem, & complementum habet; quocirca poteſt etiam illorum opinio verum habere ſenſum, quem nos non improbamus. Quod autem hactenus de generatione elementorum diximus, hoc idem de cæteris omnibus, quæ in tertio libro de Cœlo tractantur, dicendum eſt, vt omnis difficultas tollatur: quamuis enim ibi Ariſtot. corpora illa vocet elementa corporum, & definiat elementum, quæ vox notare ad miſta relationem videtur, non ob id tamen vt elementa, & vt principia miſtorum tractantur, ſed tota illa tractatio ad illorum ſimplicium corporum vt ſubiecti cognitionem referenda eſt: ſiquidem propter ipſorum elementorum cognitionem ea dicuntur, non propter miſta, vt hanc quoque illorum proprietatem noſcamus, quòd ſunt elementa miſtorum corporum, ſic.n. patet omnia in iis libris dici ab Ariſt. ad declarãdas naturas, & proprietates elementorum, nam & de numero ipſorum loquitur, & de figuris, docetque elementa nullam habere propriam figuram, ſed apta eſſe figuram recipere ab alio, tandemque de motibus naturalibus, qui eis competunt vt ſunt grauia, & leuia, quæ omnia ad perfectam elementorum cognitionem pertinent ea ratione, qua ſunt corpora naturalia per ſe cognoſcenda à philoſopho naturali. Hoc autem, quod de tractationibus elementorum diximus, clarius fiet, ſi aliarum quoque rerum exempla adhibeamus: Motor æternus immobilis cognoſcitur & à Metaphyſico, & à Phyſico, diuerſis tamen modis, primus enim philoſophus, quum Deum contempletur vt ſubiectum per ſe ſcibile, debet omnia, quę illi attribuuntur, cognoſcere, nempe quæ in noſtram notitiam venire potuerunt, in quorum numero eſt quòd æternè moueat, ideo ſine huius cognitione manca fuiſſet illa de diuinis mentibus tractatio in prima philoſophia. Phyſicus verò non eum ſcopum habet vt Deum velit cognoſcere, ſed ſolum vult naturalia corpora, & illa, quæ eis competunt, contemplari, inter hęc eſt motus æternus: vt igitur hanc naturalis corporis affectionem cognoſceret, coactus eſt cauſam eius indagare, quia ſcire eſt rem per cauſam cognoſcere, cauſa autem nulla alia eſt, niſi primus motor ęternus immobilis; eadem igitur primi motoris conditio conſyderatur tum à primo philoſopho vt proprietas, ſeu conditio ſui ſubiecti, & eius cognitio pertinet ad perfectam cognitionem ſubiecti, etiam ſi notet relationem ad effectum naturalem; tum à philoſopho naturali vt conditio principij, à quo producitur ęternus motus in corpore naturali, & eius cognitio pertinet ad cognitionem huius accidentis naturalis. Quas diſtinctas tractationes optimè ſignificamus dicendo Metaphyſici munus eſſe cognoſcere ſubſtantias illas eſſe motores æternos; ad phyſicum autem pertinere eaſdem conſyderare vt motores ęternos, hoc enim Metaphyſico attribuere abſurdum eſſet, ſicut illud, philoſopho naturali, illud.n. ſignificat conſyderari vt ſubiectum, hoc verò vt principium. Sic etiam ſi quis quæreret ad quam naturalis philoſophiæ partem pertineat conſyderare quòd cœleſtia corpora ſuo motu, & lumine agant in hęc inferiora, dicere poſſumus id pertinere ad duos diſtinctos libros, ad librum de Cęlo, & ad librum de generatione, ſiue etiam fortaſſe ad libros Meteorologicos, diuerſis tamen ſcopis; ad libr. quidem de Cœlo, quatenus ea eſt proprietas corporis cęleſtis, eiuſque cognitio pertinet ad perfectam cognitionem cœli, quod ibi ſubiectum eſt; ad alios autem memoratos libros, quatenus pertinet ad cognitionem generationis, & interitus, & aliorum accidentium, quæ à Cœlo producuntur in hoc mundo inferiore, vbi Cœlum principij locum habet, non amplius ſubiecti. Sic igitur dicimus, cognoſcere quatuor illa corpora eſſe aliorum elementa pertinuit ad libros de Cœlo, vbi locum habent ſubiecti; at illa conſyderare vt elementa pertinuit

Nota qualis ſit tractatio tertii lib. de Cœlo.

Vide ſupra cap. 12.

nuit

nuit ad lib. de generatióne, vbi conſyderantur vt principia miſtorum. Quod verò cum Ioanne Grammatico diximus, agi in libris de Cœlo de corporibus naturalibus æternis, ſano modo intelligendum eſt: non enim dicimus tractari ibi elementa vt æterna, ita vt hæc ſit ratio conſyderandi elementa in ijs libris, huic enim repugnat Ariſtot. docens ea eſſe generabilia, & corruptibilia; ſed dicimus elementa, quæ in libris de Cœlo conſyderantur, eſſe indiuidua ęterna, quoniam ibi ſecundùm ſe tota conſyderantur; quamuis enim ibi Ariſtot. oſtendat eſſe generabilia, & corruptibilia, hæc tamen generabilitas ad actum non ducitur, niſi in partibus ſingulis; quare per hoc non ſtat quin ſingulum elementum totum ſit æternum. Quod igitur attinet ad libros de Ortu, & interitu, hæc dicta ſint; poſſemus etiam eorum diuiſionem in partes, & artificioſam ſtructuram conſyderare, ſed quia in præſentia vniuerſalem tantummodò huius ſcientiæ fabricam declarare ſtatuimus, particularem ſingulorum librorum diuiſionem & methodum ad commentarios, quos alquando edere in animo eſt, remittendam eſſe cenſemus: interim ſatis erit, ſi ſaltem voce in publici muneris functione hanc auditoribus noſtris operam præſtiterimus. nunc ad Meteorologicos libros accedemus.

De ſubiecto, & loco trium librorum Meteorologicorum: Cap. XXIIII.

QVVM Ariſt. in initio primi Meteorologicorum quartum locum in ſcientia naturali ijs libris tribuerit, collocans eos ſtatim poſt duos de generatione, & interitu: id nobis laborandum relinquitur; vt huius ordinis rationem inquiramus: de ſubiecto igitur horum librorum dicendum eſt, & ratione duce conſyderandum quidnam poſt libros de ortu, & interitu primum nobis tractandum proponatur. Duas hac in re ſententias apud alios inuenio, vna fuit Græcorum, & D. Thomæ, quam & alij poſtea ſequuti ſunt, qui dixere conſilium Ariſtot. eſſe in his libris agere de affectionibus elementorum, de illis videlicet, quæ ab externo agente imprimuntur in elementis. Quæ ſententia videtur hac inniti ratione, duo accidentium genera in elementis conſyderari poſſunt, ſed vno diuiſo in duo tria oriuntur, alia namq; ſunt ipſis elementis naturalia, quia proprias eorum naturas inſequuntur, proinde ab ipſis nequeunt ſeparari; alia verò non ſunt eis naturalia, ſed quum ab externo agente in elementis iam exiſtentibus generentur, non ſemper ipſis inhærent, & ſeparari poſſunt: naturalia accidentia duplicia ſunt, alia namque eis competunt vt ſunt corpora naturalia, vocanturq; motrices qualitates, grauitas, & leuitas; de quibus egit Ariſtot. in libris de Cœlo: alia verò data ſunt elementis, vt poſſint eſſe materia miſtorum; dicunturq; alteratrices qualitates, quæ fuerunt conſyderatæ in lib. de ortu, & interitu. Reſtat igitur vt in libris Meteorologicis tertium genus accidentium tractetur, nempe illa, quę inferuntur elementis ab agente externo, horum enim tractatio poſterior eſſe debuit tractatione aliorum, quæ naturalia elementorum accidentia eſſe diximus; & videtur ipſe quoq; Ariſtot. in primo, & ſecundo cap. primi libri hunc ſibi ſcopum in ijs libris proponere, vt legentibus patet. Ratio igitur ordinis manifeſta eſt, & cur libri Meteorologici ſtatim ſequantur libros de ortu, & interitu. Alij verò ſubiectum horum librorum ſtatuerunt miſtum imperfectum, quorum ſententiam ego potiorem eſſe puto: quanquàm enim prædictam Græcorum opinionem non improbo, ſiquidem illa ad hanc modo quodam redigitur, rectius tamen hi dicunt, quàm illi, vt mox veritate cognita intelligemus. Eſt ante omnia intelligendum quid ſit miſtum imperfectum, idq; clarum erit, ſi cognoſcatur quid ſit miſtum perfectum, ſiquidem ex aliquo

Gręcorum opinio.

Tria genera accidentium in elemētis.

Aliorum opinio.

Quid miſtū perfectum, & imperfectū.

aliquo hujus perfectionis defectu miſtum imperfectum dici certum eſt. Miſtum
igitur perfectum dicitur, ſi duæ adſint conditiones, vna ad materiam attinens,
altera ad formam; quod ad materiam attinet, debet ex omnibus conſtare miſci-
bilibus; quod verò ad formam, debet eſſe facta vera eorum vnio, hoc eſt ex plu
ribus illis naturis natura vna, & ex pluribus formis vna forma: ſi altera conditio
deſit, imperfectam eſſe miſtionem, & imperfectum miſtum neceſſe eſt, vt ſiquid
non ex omnibus elementis conſtet, ſed ex pluribus, vel ſi diſtinctæ miſcibilium
naturæ ſeruentur, nec prorſus in naturam vnam verſæ ſint: hanc autem imperfe-
ctam miſtionem inſequitur durationis breuitas, nã ea, quæ non perfectè ſunt mi-
ſta, diu durare non poſſunt, neque.n. cometa plures menſes durare aptus eſſet,
niſi ei ſemper noua materia iu ſublime elata quaſi continuum pabulum ſuppedi-
taretur. Quomodo igitur hi libri ſint de miſtis imperfectis facilè intelligetur, ſi bre
uiter, & quantum præſens occaſio poſtulat, earum rerum, quæ in ijs tractantur,
conditionem, ac generationis modum expoſuerimus, de tribus autem tantum-
modò prioribus libris loquor, quartum enim poſtea ſeorſum conſyderabimus.
Docet in initio eorum librorum Ariſtoteles ab aſtrorum, potiſſimè autem Solis
radijs calefacta terra, & aqua, duos inde halitus generari, vnum calidum, &
humidum, quem vocat vaporem, alterum calidum, & ſiccum, quem vocat exha
lationem, ſeu fumidum halitum; quum enim proprium ſit calidi rarefacere, par
tes aquæ, rerumque madefactarum calefactæ rarefiunt, & in vaporem mutantur,
quem mediæ eſſe naturæ inter aquam, & aerem ipſa nos experientia docet, quum
in alterum duorum elementorum facillimè uertatur; nam ſi calor in eo perſeue-
ret, nec ab aliquo refrigeretur, ita pergit rarefieri, vt fiat aer; ſi verò quippiam
frigidum, ſeu minus calidum offendat, à quo refrigeretur, denſatur, & in gut-
tas vertitur, fitque iterum aqua, Sic partes terræ calfactæ rarefiunt, & in fumi-
dam exhalationem vertuntur, quæ eſt mediæ naturæ inter terram, & ignem, fa-
cilem enim in alteram duorum mutationem habet, nam & facile accenditur cre-
ſcente calore, & in ignem vertitur, nec enim aliud eſt flamma, niſi hic fumus ar-
dens; & facilè etiam in fuliginem, terramque conuertitur, ſi refrigeretur. Duo Duo halitus.
hi halitus ſunt materia eorum omnium, quæ in tribus Meteorologicis libris ab
Ariſtotele conſyderantur, nam ex vapore in ſublime elato, & frigeſcente gene-
ratur pluuia, ros, pruina, nix, grando, & ſi quę eius generis alia ſunt; ex halitu
autem ſicco generantur venti, & cometæ, accenſæ trabes, ſtellę diſcurrentes, ful-
gura, fulmina, & omnia, quę in ſublimi accenſa videmus; ex iiſdem etiam haliti-
bus in terra incluſis, nec erumpere valentibus fiunt fontes, flumina, terræmo-
tus, lapides, & metalla, & ſi quæ alia ſunt huiuſmodi, Videntur autem tum duo
halitus prędicti, tum alia, quæ ex ijs gignuntur, vocari poſſe miſta imperfecta,
exceptis tameu illis omnibus, quæ communi nomine ſolent appellari mineræ, hęc
enim ſunt abſque dubio miſta perfecta, & ipſorum conſyderatio ad Meteorolo
gicos libros non pertinet. Duo quidem halitus non ea ratione dicuntur miſta
imperfecta, quòd ex pluribus conſtent elementis, ſiquidem vterlibet ex vno tan-
tum elemento genitus eſt, ſed quia duorum elementorum conditionibus parti-
cipat, eſt enim medium quoddam, quod oritur in tranſitu ex vno elemento ad
alterum, ſimplicem quidem habens naturam, & formam vnam, ſed quæ diu ſer
uari nequeat, quin in alterum duorum, vel in aliquod aliud tranſeat, vapor.n.
humiditatem retinet aqueam, calorem autem aereum potius, quàm igneum,
quum enim in ijs, quæ diuidi poſſunt, oporteat tranſitum prius per medium fieri,
quàm perueniatur ad extremum, calfaciens ignis aquam generat prius calorem
mediocrem, qualis eſt aereus calor, quàm ſummum, qui ſolius ignis eſt pro-
prius; neque eſt vapor perfectum corpus, quod diu poſſit in ſua natura conſiſte-
re, ſed quiddam genitum in medio tranſitu ex aqua in aerem, vel ex aere in
aquam; ideò niſi impediatur tranſitus ex aqua in aerem, breui admodum tempo-

re

re exiſtit vapor, quia confeſtim fit aer; ſicq; in aeris denſatione fit vapor, & illi
cò, ſi ea mutatio abſque impedimento pergat, fit aqua. Hoc idem dicimus de
fumida exhalatione, quæ generatur in tranſitu ex terra in ignem manente ſiccita-
te, ſed frigore paulatim & per gradus recedente, & aduenіente calore; quare
ſiccitatem terræ retinet, calorem autem adepta eſt tantum, vt facto incremento
poſſit facile fieri ignis; participat igitur duorum elementorum conditionibus, ter
ræ, & ignis, nam aquæ nihil habet, nihil etiam aeris, ſiquidem propria maximè
aeris eſt humiditas; calor autem cum ſiccitate coniunctus non poteſt aereus di-
ci, ſed potius igneus; licèt nondum ſit ignis, quia formam ignis nondum habet,
ſicuti nec formam terræ, ſed mediam quandam, cum qua ſunt iunctæ conditiones
terræ, & ignis, ratione quarum dicitur miſtum quoddam eſſe, imperfectum ta-
men, quia duorum tantummodò elementorum conditiones præſeferens, & ge-
nitum in tranſitu ex vno elemento in alterum, nec niſi breuiſſimo tempore per-
manens. Quæ verò ex his duobus halitibus gignuntur, ſunt quidem aliqua abſ-
que dubio imperfecta miſta, vt omnia in ſublimi ardentia, nam conſtant ex igne,
& halitu terreo nondum conſumpto, ſic grando videtur habere conditiones ter
ræ & aquæ; neque facta eſt in his vera miſtio, quę eſt naturę vnio, ſed potius con
gregatio miſcibilium: tamen aliqua non videntur eſſe miſta, vt pluuia, quæ eſt ſim
plex aqua, ſic etiam fontes, & flumina; aliqua verò miſta quidem, ſed perfecta,
& ea quidem diutiſſimè permanentia, vt quę mineræ appellantur niſi vtraque hæc
ea ratione velimus imperfecta miſta nominare, quatenus ex halitibus, quos iam
diximus eſſe miſta imperfecta, generari dicuntur. Aliqui tamen fuere, qui nega-
Aliquorum opinio de miſto imperfecto. runt dari aliquod miſtum imperfectum, quod non ex omnibus elementis con-
ſtet; nam & in pluuia, & in grandine, & in alijs iam memoratis omnia elementa,
omniumq; qualitatum commiſtionem eſſe dixerunt; ſic etiam in vtroq; halitu, ſi-
quidem Ariſt. in 2. Meteor. in cap. de ventis apertè dicit nec ſiccum, nec humidum
Primum eorum argumentum. halitum ita appellari, quia ſit ſummè talis, ſed ab exceſſu, neque enim eſt humidũ
ſine ſicco, neque ſiccum ſine humido: ſic etiam in 5. cap. primi libri inquit duorum
halituum alterum eſſe magis vaporoſum; alterum verò magis ſpirituoſum; vti-
tur enim dictione comparatiua denotans eſſe in vtroque & humidum, & ſiccum,
proinde & calidum, & frigidum, & elementa omnia, licèt vnus ab exceſſu dica-
tur humidus, alter ab exceſſu ſiccus. Addunt etiam rationem ad hoc comproban
Secundum argumentũ. dum, nam vtrumque halitum calidum eſſe manifeſtum eſt, non tamen ſummè ca
lidum, ſic enim eſſet ignis, at omnis remiſſio fit per admiſtionem contrarij, vt ait
Ariſt. in contextu 19. quinti Phyſicorum, igitur aliquid frigidi habet commiſtum;
ſic nec ſummè humidus alter eſt, nec alter ſummè ſiccus, ſunt ergo in vtroq; om-
nes qualitates, proinde & omnia elementa: quare non hac ratione dicuntur im-
perfecta miſta, ſed quod imperfectam habent miſtionem, nec diu durant. Sed
horum ſententia mihi non probatur, & cauſam erroris eſſe puto, quòd natu-
Impugnatio. ram, & eſſentiam rei ab exiſtentia non diſtinxerunt, prima materia non exiſtit ſi
ne forma, tamen in ſua eſſentia nullam formam habet: ſic etiam non exiſtit for-
taſſe elementum purum, vt multi exiſtimant, & vt dicendum maximè videtur de
duobus elementis medijs, per hoc tamen non ſtat quin poſſint ſingula elementa
in ſua naturali puritate conſyderari, vt ea conſyderauit Ariſt. in libris de Cœlo,
& in lib. de generatione, non enim ideò non dantur pura, quia per ſe exiſtere,
ſi darentur, non poſſint; exiſterent enim non minus, quàm commiſta; ſed quia
impediunt ſe mutuò, & perturbat vnum alterius puritatem, ob eorum conta-
ctum, actionemque mutuam, ac ob Cœli motum ea continuè alterantem, atque
mutantem: quemadmodum igitur, licèt permiſta ſint elementa, & appellentur
ſingula ab eo, quod maximè excedit, conſyderantur tamen, & cognoſcuntur vt
habentia ſuam naturalem puritatem; ita de duobus halitibus dicendum eſt, non
generatur enim vnus ſine altero, tamen ſi vtrumque in puritate ſuæ naturæ con

ſyderemus,

ſyderemus, alter conditiones refert aquæ, & aeris tantum, alter verò terræ, & ignis tantum: quòd enim vnus alterum ſemper habeat commiſtum, non eſt quia per ſe exiſtere unus ſine altero nequeat, ſed quia ob terrę, & aquæ commiſtionem, & propinquitatem non poteſt Sol ſiccum halitum educere, quin educat & humidum, neque hunc, quin educat illum. Quanquàm ego quidem huius ſum opinionis, Ariſtotelem hoc aſſerentem nil aliud reſpicere, niſi illud, quod frequentiſſimum eſt: neque.n. negaſſet contingere poſſe vt alterius aliqua pars pura quandoque, & cum altero non commiſta extrahatur, quod videtur ſenſiſſe Vicomercatus in interpretatione illius cap. de ventis in ſecundo libro, dicens enim vix fieri poſſe vt puri extrahantur, difficultatem denotat, & raritatem, ſed non impoſſibilitatem. Præterea etiam ſi dicamus non poſſe vnum educi ſine altero, non propterea fit quin diſtinctæ ſint partes vnius à partibus alterius, nam contangunt quidem ſe mutuò, & appoſitæ hæ illis dicuntur, at ſecundum ſe ſingulæ puræ, & impermiſtæ ſunt, idque ſolum ſignificare voluit in prædictis locis Ariſtoteles, qui enim eleuatur vapor totus habet in ſe partes aliquas fumidæ exhalationis, ab exceſſu tamen totus vocatur vapor; ſic fumida tota exhalatio, quæ attollitur, aliquas in ſe habet vaporis particulas, ſed ab exceſſu tota appellatur fumida. Ad rationem autem illorum dicimus non parum in ſe habere difficultatis id, quod illi ſumunt, omnem remiſſionem per admiſtionem contrarij fieri, qua de re diſputandi nobis fortaſſe occaſio dabitur in operibus naturalibus; ſed eſto nunc vt illi volunt, dicimus tamen nil inde contra nos ſequi; ſiccus enim halitus, dum in ſua puritate accipitur, calorem ſummum non habet, quia retinet aliquid frigoris terræ, è qua genitus eſt, humiditatis verò nihil habet, quia ſummè eſt ſiccus, quemadmodum & ignis, & terra ſummam habent ſiccitatem, vt alio in loco oſtendemus. Ex ipſius igitur qualitatibus nil aliud colligimus, niſi ipſum duorum elementorum conditionibus participare, terræ, & ignis: ſic vapor calorem habet remiſſum, ſimilemque calori aereo, qui mediocris eſt, non ſummum, aliquem enim gradum aquei frigoris retineat neceſſe eſt; humidus autem eſt ſummè, vt & aqua, & aer ſummam habent humiditatem; in ipſa enim actione caloris ſolaris in aquam non labefactatur humiditas aquæ, ſed ſola frigiditas, rareſit enim aqua, & eius humiditas fit aerea, quoniam calidum, quum non ſit contrarium humido, non eſt eius proprius interemptor, ſed ipſum reſoluit in humidum tenuius; in vapore igitur nihil ineſt ſicci, quare non redolet niſi aquæ, & aeris conditiones; quòd ſi quid habeat ſicci, non eſt ratione propriæ eius naturæ, ſed ratione halitus ſicci, qui cum eo commiſtus attollitur, ut iam declarauimus. Sed redeamus vnde digreſſi ſumus, & uideamus quodnam ſit miſtum imperfectum, quod in his libris ſubiectum diximus eſſe ſtatuendum. Duas hac in re poſſumus proferre ſententias: primùm dicere poſſumus vtrumq; halitum eſſe ſubiectum, cui omnes conditiones competunt, habet enim materiam, ex qua gignitur, elementa ipſa; habet effectricem cauſam, calorem cœleſtem, quæ in his libris conſyderantur, & ex quibus declaratur eius generatio, ſicuti in alijs libris naturalibus declarantur ab Ariſtotele aliarum rerum naturalium generationes, & generatim, & ſingillatim: habet præterea affectiones, & accidentia quamplurima, quæ in his libris demonſtrantur ab Ariſtotele per ſuas cauſas; alia namque omnia, quæ ex his duobus halitibus gigni dicuntur, non ſunt niſi horum halituum accidentia, vt cometa eſt accenſio fumidę exhalationis craſſioris; pluuia eſt denſatio vaporis, & in aquam conuerſio in ſublimi loco; idem ſunt & fontes, & flumina, ſed in terræ concauitatibus; grando eſt eiuſdem vaporis in ſublimi congelatio, & ſic de alijs omnibus. Quoniam igitur vterque halitus eſt corpus naturale per ſe exiſtens, quod habet propria principia, propriaque accidentia quamplurima, eaque cognitu digniſſima, non abſque ratione factum videatur, ſi latè ſumptum halitum ſubiectum in his libris ſtatuamus,

Ad primum argumentū.

Ad ſecundū.

In lib. 2. de qualitatibus elementaribus,

Quodnā miſtum imperfectū ſit horum lib. ſubiectum. Prima opinio.

videturq́ue huic ſententiæ atteſtari Ariſto, qui in initio primi libri in primo, & ſecundo cap. proponit de his omnibus Meteorologicis rebus agendū tanquàm de accidentibus, & affectionibus, & declarandum propter quas cauſas fiant, ſic enim intentionem potius, quàm ſubiectum horum librorum proponere videtur. Declarat etiam in quarto, & quinto cap. horum duorum halituum naturam, tanquàm ſubiecti, de quo poſtea ſunt accidentia demonſtranda; eaq; dici etiam poterunt accidentia elementorum, quoniam hi halitus ſunt veluti elementa mutationem aliquā paſſa, & parum recedunt ab elementorū naturis; vnde colligimus rectè à Græcis dici ſcopum Ariſtot. eſſe agere de affectionibus elementorum, ſicuti prædiximus, quanquàm hoc dicendo intentionem potius Ariſtotelis exprimunt, quàm librorum ſubiectum, ſi modò hanc ſententiam ſequamur.

Secunda opinio. Secundò dicere poſſumus, vt multis placuit, hos duos halitus non eſſe niſi proximam materiam miſtorum imperfectorum, ipſa autem miſta imperfecta eſſe illa, quæ ex his generantur, vt cometæ, aliaq; accenſa in ſublimi, pluuia, grando, & alia omnia, quę ex duplici halitu ſiue in ſublimi, ſiue intra terram fiunt; in quo ſenſu dicere omnes videntur ſubiectum eſſe miſtum imperfectum, eo argumento, vt videtur, ducti, quòd hæc accidentia eiuſmodi ſunt; vt formæ officio fungantur, dentq; ijs rebus nomen, ac definitionem, atque ita conſtituere talia naturalia corpora videantur, nam accenſum halitum vocamus cometam, ſeu trabem, ſeu fulgur, & aquam in ſublimi loco genitam vocamus mutato nomine pluuiam, è cauernis autem terræ manantem vocamus fontem, & ſic de reliquis. De his igitur agi videtur tanquàm de corporibus naturalibus, de duplici autem halitu tanquàm de proxima horum materia, vt antę dicebamus. Hanc ſententiam ſi ſequamur, dicere poſſumus Græcos ſubiectum horum librorum ſignificaſſe dicendo affectiones elementorum, tales enim eſſe videntur affectiones, quæ fungātur munere formæ, ita vt corpora ab illis conſtituta poſſint in his libris habere locum ſubiecti. Non defuerunt etiam qui vtramq; ſententiam coniungentes dixerint ſubiectum eſſe miſtum imperfectum latè acceptum, quod & duos halitus, & omnia ex ijs genita complectatur. Ego verò etſi duarum prædictarum opinionum vtramlibet defendi poſſe arbitror, priorem tamen tutiorem eſſe puto, & verbis Ariſtot. accommodatiorem, vt duos halitus dicamus eſſe ſubiectum horum librorum, & miſta imperfecta, quorum accidentia ſunt reliqua omnia, quæ in his libris conſyderantur. Quòd enim hi dici poſſint miſta imperfecta, & parum recedant ab elementi natura, iam dictum eſt; de alijs autem pleriſque non facile hoc oſtendere poſſumus: nam pluuia, & fontes, & flumina, quomodo ſint miſta imperfecta non planè video, quum pateat hæc omnia eſſe aquā. Neque .n. magni momenti eſt id, quod aliqui dicunt, eam non eſſe aquam puram, ſed miſtum quoddam, in quo ſemper apparent terreæ partes genitæ ex halitu ſicco incluſo in vapore, ex quo orta eſt pluuia: nam ſi hoc admitteremus, non daretur in vniuerſo elementum aquæ, ſiquidem nulla fortaſſe datur aqua, in qua non ſit aliquid terrę commiſtum, & aliquid caloris ab aſtris ingenitū, omnis igitur aqua eſſet miſtum imperfectū. Hoc tamen dicendum non eſt, quia licèt aſſeramus aquā puram non dari, non ob id negamus aquam elementarem; ſiquidem apud Ariſt. non dicitur miſtum ſeu perfectum, ſeu imperfectū, niſi in quo tantus ſit receſſus ab elementi puritate, vt abiecto nomine elementi aliam appellationem ſuſcipiat; ut cometam non rectè appellaremus ignem, quia multum habet terrei halitus nondū conſumpti: nec terram, quum in eo ſenſibilem inſpiciamus ignem: aſt ubi tantus eſt vnius elementi exceſſus, vt omnem cū alijs comparationē ſuperet, ſeruatur in eo nomen elementi, idq; haberi ab omnibus ſolet vt elementū, licèt cōmiſtæ cum eo aliquæ aliorum elementorum particulę, uel qualitates purum omnino eſſe non ſinant. Ideò nemo eſt, qui dicat pluuiam, & fontes non eſſe aquam, aqua .n. reuera eſt, & ita nominanda à magno, & incomparabili exceſ-

Prior ſententia potior.

ſu;

ſuſq; autem ſimul appelletur pluuia, id non fit ob aliquã ſubſtantiæ varietatem, ſiquidem nullum diſcrimen norũt homines pluuię, & aliarũ aquarum: ſed propter modum generationis, illam.n. aquam, quæ in ſublimi genita ex nube in terrã cadat, vocant homines pluuiã, quum tamen eius ſubſtantiã nil aliud eſſe putent, niſi meram aquam; nomen igitur aquæ ſeruatur, nomen autem pluuiæ adiectũ reſpicit potius originem, q̃ ipſam eius corporis naturam, potiusq; denotat eſſe miſtũ imperfectum vaporem, ex quo eſt genita, quàm ipſammet pluuiam. Adde q; proprium ſubiecti munus eſt vt de ipſo accidentia demonſtrentur; horum aũt, quæ vocantur ab alijs miſta imperfecta, non proponit Ariſt. accidentia indaganda, ſed ipſorum vt accidentium cauſas inquirendas, per quas demonſtrentur propter quid. Poſſumus tamen fortaſſe hæc dogmata conciliare dicendo res iſtas Meteorologicas, quę communiter vocari ſolent miſta imperfecta, vt cometã, & grandinem, ſubiectũ dici horum librorũ quatenus his nominibus ſignificantur duo illi halitus vnà cũ affectionibus, cometa.n. eſt halitus ſiccus accenſus, grãdo eſt vapor in aquam, & glaciem mutatus: quoniam.n. duo halitus ita his accidẽtibus permutantur, vt nomen etiam mutent, ideò appellantur ijs nominibus, quæ ipſis ab accidentibus imponuntur, quum propria ipſorum halituum nomina non ſeruentur: hæc igitur ſubiectum horum librorum dicere, eſt duos halitus dicere, quatenus his accidentibus ſubijciuntur. Hæc omnia, quæ dicere hac in re voluimus, quiſq; conſyderet, & eam, quæ probabilior viſa fuerit, ſententiam accipiat.

De ratione ordinis, & inſcriptionis librorum Meteorologicorum. Cap. XXV.

EX his, quæ hactenus de ſubiecto horum librorum diximus, rationem ordinis, atque inſcriptionis deſumere poſſumus: quum.n. ſubiectum habeant miſtum imperfectum, clara eſt ratio cur ſtatim poſt duos de generatione locandi ſint, proinde quartum in hac ſcientia locum obtineant, quemadmodũ ſupra dicebamus. Quũ.n. in libris de generatione actum ſit de corpore miſto latiſſimè accepto, poſtea verò fuerit ad eius ſpecies deſcendendum, quæ ſunt perfectum, & imperfectum miſtum, ſi harum altera ad alteram facilius noſcendã prodeſſe nobis potuiſſet, de illa primo loco agere Ariſtoteles debuiſſet, vt conuenientem ordinem doctrinæ ſeruaret, de quo nos aliàs plura ſcripſimus: ſed quia neutrius ſpeciei notitia ad alterius cognitionem aliquid conferebat, debuit Ariſt. ordinem naturæ generantis ſeruare, & prius agere de miſto imperfecto, quod quidem facit in tribus his libris Meteorologicis, qui ſtatim ſequuntur duos de ortu, & interitu. Adde quòd aliquis etiam doctrinę ordo, faciliorq; docendi ratio hoc poſtulauit, de miſtis enim perfectis ſunt cæteri omnes, qui mox ſequentur, libri naturales, qui ſunt quàmplurimi, quorum omnium continuata debuit eſſe diſpoſitio, neque hac imperfectorum tractatione interrumpi. Voluit igitur Ariſtoteles prius de miſtis imperfectis ſermonem, qui breuis futurus erat, abſoluere, ut poſtea in ſolis perfectis miſtis, quæ prolixam tractationem poſtulabant, conſyderandis verſaretur. Hæc eſt conuenientiſſima librorum diſpoſitio, quæ ſumitur à ſubiectis, vt prius agatur de miſto generaliter in lib. de ortu, & interitu, poſtea de prima eius ſpecie, miſto imperfecto, in tribus Meteorologicis; deinde verò de perfectis, vt loco ſuo dicemus. Cum hac tamen præcipua ordinandi ratione coniuncta eſt etiam ratio ſumpta ab elementis, & ratio ſumpta ab accidentibus elementorum, quas alij reſpexiſſe videntur; prima namque elementorum tractatio ea eſſe debuit, quæ eſt in libris de Cœlo vt ſunt corpora naturalia; ſecunda verò illa, quæ habetur in lib. de generatione quatenus ſunt principia omnium

In 1. lib. de meth. & in Apologia.

miſtorum generaliter; poſtrema tandem illa, quæ habetur in tribus Meteorologi
cis, vt ſunt principia miſtorum imperfectorum, hoc eſt vt leuem mutationem paſ
ſa ſubeunt appellationem miſtorum imperfectorũ. Sic inter tractationes acciden
In initio cap. 24. tium elementarium (vt antè dicebamus cum alijs) tertia, & poſtrema hęc eſſe de-
buit, quę eſt de illis affectionibus, quæ ab agente externo illatæ extrahunt elemen
Inſcriptio. ta modo aliquo à propria natura. Quod verò ad inſcriptionem attinet, ea ſumi-
tur à loco rerum conſyderatarum, nam μετέωρον ſignificat ſuſpenſum, ſiue ſubli-
me, ideo tractatio de ijs, quæ in ſublimi generantur, vocata eſt ab Ariſt. Meteoro
Dubium. gia; ſi quis autem obijciat; aliqua etiã in his tractari ex duobus halitibus genita,
quæ non in ſublimi, ſed in cauernis terrę generantur, vt fontes, flumina, maria, ter
ræmotus; ideoq; horum reſpectu congruam eã inſcriptionem non uideri; dicen
Solutio. dum eſt ſatis defendi huius inſcriptionis congruitatem; ſi à maiore ſaltem parte
rerum conſyderatarum ſumpta ſit, maxima. n. pars eorum, quæ ex duobus hali
tibus fiunt, in ſublimi loco fiunt: arbitrariç namque inſcriptiones librorum eſſe ſo
lent, nec ſemper à tota re conſyderata deſumi, ſed quandoq; à parte pręcipua, vt
quando Metaphyſicam vocamus ſcientiam diuinam: quandoq; à parte maiore, vt
quando ſex poſteriores libros Phyſicę auſcultationis vocamus de motu; quan-
doque etiam à nulla re conſyderata, ut inſcriptio Metaphyſicæ, quæ à doctrinę
ordine ſumitur. Hæc igitur Meteorologicorum librorum inſcriptio ſumpta eſt à
loco, in quo fit maxima pars eorum, quæ ex duplici halitu generantur.

De ſubiecto quarti libri Meteorologicorum plures aliorum ſententiæ, cum ipſarum confutatione. Cap. XXVI.

QVVM ea, quę à nobis hactenus dicta ſunt, ad tres tantum priores
libros Meteorologicos pertinuerint, de quarto dicendum reſtat
quodnam habeat ſubiectum, quæ ſit ratio inſcriptionis, & quis ſit
eius locus inter libros naturales. Quod ad ſubiectum attinet, cen-
De ſubiecto, opinio Ioan. Grammat. ſuit Ioannes Gramma: Ariſt. in hoc libro agere velle de mineris, in
quam ſententiam credendum eſt ipſum his argumentis inductum fuiſſe, primò
Prima ratio. quia Ariſt. in vltimo capite tertii libri pauca dicit de mineris generaliter, & ſubiũ
git eſſe de eiſdem dicendum etiam particulariter, & ſingillatim, hoc igitur exequi
tur ſtatim in quarto libro, nullus. n. alius eſt liber Ariſt. in quo de mineris particu
Secunda ratio. lariter agatur, niſi hic quartus. Secundò quia plura in hoc dicuntur de metallis,
præſertim verò in contextu. 48. ſignificat igitur Ariſt. hunc librũ eſſe de metallis,
Tertia ratio. minerisq; omnibus, quæ intra terram ex duplici halitu fiunt. Tertiò Ariſt. in po-
ſtremo capite huius libri proponet ſe acturũ de animalibus, & plantis, nullũ ergo
Confutatio. ſcripſit aliũ librum de mineris, niſi quartum hunc Meteorologicum. Hæc ſenten
tia ab ipſamet huius libri tractatione manifeſtè reprobatur, illa. n. quę in hoc lib.
tractantur, alijs quoque competunt præter mineras: quare ſubiectum eſſe debet
aliquid communius, ſiue id ſit corpus miſtum perfectum, vt aliqui dixere, ſiue mi
ſtũ perfectum homogeneum, vt alij: patet. n. Ariſt. in hoc libro non tantum mine
ralium exempla adducere, ſed etiam aliorum miſtorum homogeneorum, vt car-
nis, oſſis, nerui, quę animantiũ partes ſunt; de mineris itaque agitur in hoc libro
nõ ſecundùm propriam rationem, & prout ſunt lapides, & metalla; ſed ſecundùm
rationem communiorem, qua ſunt miſta perfecta, vel miſta perfecta ſimilaria. Eſt
etiam omnino rationi conſonum, atque adeò neceſſarium, vt quum miſtum perfe
ctũ ſimilare ſit genus mineræ, de quo multa dici, & tradi poſſunt, de ipſo prius ſer
mo fiat, q̃ de minera, quæ eſt ſpecies, nullus tamen ante hunc quartũ liber eſt, in
quo agatur de miſto perfecto ſimilari; hunc igitur de miſto potius ſimilari eſſe di
Opinio Latinorum. cendũ eſt; quàm propriè de mineris. Latinorũ magna pars putarunt ſubiectum
huius

huius libri eſſe miſtum perfectum vniuersè ſumptū,quod non ſolùm mineras,ſed etiam alia omnia perfecta miſta tam ſimilaria, quàm diſſimilaria complectatur. Et hac potiſſimū ratione ducti eſſe omnes videntur,q in libris de ortu & interitu actum eſt ſimpliciter de generatione,ac de generatione ſimplicium, tranſeundū igitur erat ad dicendum de generatione miſtorum,ſed quum hæc alia ſint perfecta,alia imperfecta,& imperfecta præcedāt perfectis, ideò ſtatim in tribus Meteorologicis actum eſt de generatione miſtorum imperfectorum; ſequebatur igitur ut ſtatim ageretur de miſto perfecto in vniuerſum, hoc igitur eſt ſubiectū in hoc 4. Meteorologico. Hæc quoque ſententia reprobanda videtur, nam ſi illa omnia, quæ in hoc libro tractantur,conſyderemus, propriè competunt miſtis perfectis ſimilaribus,non diſſimilaribus, niſi ratione ſimilarium, quæ eorum partes ſunt. Ipſe quoq; Ariſt. ſæpe in hoc libro aſſerit ſe de ſimilaribus loqui, præſertim verò in poſtremo capite,vbi ait ſe de ſimilaribus dixiſſe,& proponit dicendū in ſequentibus libris de diſſimilaribus,quę ſunt animalia, & ſtirpes. Præterea, ſi bene rem hāc perpendamus, de miſto perfecto vniuersè ſumpto nil dici poterat pręter illa, quę in libris de generatione dicta ſunt communiter de oī miſto,illa namque, etſi dicta de miſto generaliter,propriè tamen,& perfectè competunt miſto perfecto, nec aliud de hoc communi dicendum relinquebatur. Alexander de huius libri ſubiecto nil aliud dicit,niſi ſcopum Ariſt. eſſe agere de actione, & paſſione quatuor primarum qualitatum,quum.n. de his iam egiſſet in lib. de ortu, & interitu,nunc agere vult de alijs ſecundis qualitatibus,quæ ab illarum primarum inter ſe actione,& paſſione producuntur: ob id exiſtimare videtur Alexander 4. lib. eſſe immediatè adiungendum ſecundo de ortu,& interitu. Alexandri ſentētiam tuetur ad unguem Franciſcus Vicomercatus, nec.n. aliud huius libri ſubiectum ſtatuit, niſi illud,quod cum Alexandro diximus,nec à librorum ordine, quem Alexander ponere videtur,recedit,ſed eum enixè tuetur. Sed nos de huius libri loco poſterius loquemur, nunc verò quod ad ſubiectum libri attinet, dicimus approbari quidem Alexandri ſententiam poſſe de ſcopo, & intentione Ariſtotelis, ſed non de ſubiecto libri, nil.n. aliud dicit, niſi elementa, & primas eorum qualitates eſſe in hoc lib. conſyderandas vt principia, alias verò ſecundas qualitates ut effectus, & vt affectiones demonſtrandas; ſed neceſſe eſt ſubiectum eſſe aliquod,in quo hæ ſecundæ affectiones producantur,& de quo demonſtrentur,idque eſt miſtum corpus vel omne,vel aliquod,ut poſtea conſyderabimus,hoc igitur ſubiectum huius libri ſtatuendum eſt. Quod verò ab Alexandro dicitur, conſilium quidem eſt Ariſtotelis, at non ſubiectum, quale in præſentia quęrimus.

Ratio Latinorum.

Confutatio.

Alexandri opinio.

Confutatio.

De ſubiecto quarti Meteorologici opinio vera, & reſponſio ad argumenta contraria. Cap. XXVII.

VERAM eſſe puto Olympiodori,& Auerrois ſententiam, quā alij complures ſequuti ſunt,qui huius quarti lib. ſubiectū ſtatuunt corpus miſtum ſimilare ampliſſimè acceptum,quod & lapides,& metalla,minerasq; omnes,& partes quoque homogeneas animalium,& ſtirpium complectatur. Similare autem corpus dicitur,quando totius,& partis cuiuslibet idem eſt nomen,& eadē definitio, vt aurum, ferrū,lapis, ſulfur,caro,neruus,os,lignum,cortex,pilus,& alia eiuſmodi. Sententia hæc ex huius libri lectione facile comprobatur, omnes.n. quæ in eo tractantur affectiones, propriæ ſunt affectiones corporum miſtorum ſimilarium,nec diſſimilaribus cōpetunt,niſi quatenus competunt ſimilaribus,quę ſunt in eis,idq; hunc librū legentibus ita manifeſtum eſt,vt nulla egeat declaratione; poſſumus itaque ſic argumentari,illud eſt ſubiectū, cuius affectiones quæruntur, atqui corporis miſti homogenei

Olympiodorus, Auerroes.

Similare quid.

mogenei affectiones hic declarãtur, hoc igitur huius libri ſubiectum eſt. Hoc idẽ confirmatur teſtimonio Ariſtotelis apertiſſimo, nam in contex. 42. 48. clarè dicit ſe de ſimilaribus corporibus, ac de eorum affectionibus agere, nominatq; ea omnia ſimilaria, quæ ſuprà memorauimus, metalla, & lapides, carnem, lignum, corticem, aliasq; omnes homogeneas plantarum, & animalium partes: in poſtremo quoque contextu aſſerit ſe de ſimilaribus egiſſe, proponitque poſtea agendum de diſſimilaribus, cuiuſmodi ſunt in animalibus caput, manus, crus, & cætera membra; in plantis verò radix, ramus, fructus, & alia eiuſmodi: ſumitur etiam ex ordine librorum argumentum, quod poſtea conſyderabimus. Reſtat vt veritate cognita vt argumenta pro alijs adducta ſoluamus. Ad primum Ioannis Grammatici diximus Ariſtotelem in vltimo capite tertii libri proponere quidem agendum particulariter de mineris, non tamen ſequi quòd id exequatur in quarto libro; ſed hac de re poſtea loquemur, quum libros ad mineralia attinentes conſyderabimus. Ad ſecundum dicimus nominari quidem ab Ariſtotele in hoc libro lapides, & metalla exempli gratia, ſed nominari etiam carnem, & os, & lignum; quemadmodum etiam in libris Phyſicæ auſcultationis ſæpe exempli gratia nominantur elementa, & cœlum, & lapis, & homo, & animal, nec ob id ea, quatenus talia, ſubiectum illorum librorum ſunt, ſed ratione communi, quatenus ſunt corpora naturalia: quare & hic nominantur mineræ vt miſta homogenea, ſicut etiam caro, & lignum, ſed non ob id agitur de his ſecundùm proprias rationes. Ad tertium negandum eſt conſequens, quamuis enim in vltimo capite proponat agendum de animalibus, & de plantis, non ob id dicit ſe de his ſtatim eſſe tractaturum, nec per hoc ſtat quin interponi poſſint proprij libri de mineris, qua de re poſterius loquemur. Ad argumentum Latinorum iam reſponſum eſt; diximus enim actum eſſe in libris de generatione de miſto vniuersè ſumpto, eamque tractationem, omniaque, quæ ibi dicuntur, præcipuè competere miſto perfecto; proinde nil manere dicendum de miſto perfecto generaliter accepto, ſed ſolùm de huius ſpeciebus ſeparatim, inter quas primus locus debebatur miſto perfecto homogeneo, de quo agitur in hoc quarto libro.

Solutio argumentorũ. Ad primum Ioan. Gram. — *Ad ſecundũ.* — *Ad tertium.* — *Ad argumẽtum Latinorum.*

De loco quarti Meteorologici. Cap. XXVIII.

QVOD ad locum huius libri attinet, non deſunt qui Alexandrum ſequentes dicant proprium eius locum eſſe ſtatim poſt duos de ortu, & interitu, ea ducti ratione, qua videtur vti Alexander: quum enim hunc librum exordiatur Ariſtot. ab elementis, & ab eorum qualitatibus actiuis, & paſſiuis, de quibus locutus erat in ſecundo de generatione, videtur hic liber immediatè cohærere cum illo ſecundo, ita vt tertius de generatione nominari poſſit. Hæc tamen ſententia aduerſatur & Ariſtoteli, & rationi: Ariſtot. enim in ipſo initio primi Meteorologici recenſet ea, quæ in libris Phyſicæ auſcultationis, & in lib. de Cœlo, & in lib. de ortu, & interitu tractata fuerant, & ſtatim ſubiungit ſequi vt Meteorologiam aggrediatur, nempe illam, quæ eſt de cometis, de lactea via, ac de aliis, quę ibi nominat, quæ manifeſtum eſt tractari in tribus Meteorologicis, non in quarto, de hoc enim ibi ne verbum quidem facit; itaque poſt duos de ortu, & interitu locat ſtatim tres Meteorologicos, non quartum. In calce etiam ipſius quarti inquit agendum eſſe de animalibus, & plantis, non dicit de rebus Meteorologicis; quare abſque dubio Ariſtot. librum hunc poſt tres Meteorologicos collocauit. Sumitur etiam ad hoc comprobandum ratio ex iis, quæ in his omnibus libris tractantur, poſtquàm enim in libris de ortu, & interitu actum eſt de miſto latiſſimè ſumpto, quum eſſet ad ſpecies deſcendendum, prius de imperfectis miſtis agendum fuit, de

Opinio Alexandri de loco. — *Confutatio.*

de quibus ſunt tres priores Meteorologici, poſtea de perfectis homogeneis, de quibus eſt quartus; demum autem de perfectis heterogeneis, quæ ſunt animalia, & plantæ. Credo tamen ad verum ſenſum trahi poſſe verba Alexandri, & alios fuiſſe deceptos, qui talem ei ſententiam attribuerint: etenim ſpecies omnes eiuſdem generis æquè cohærent immediatè ſuo generi, vt animali æquè homo, ac leo, neceſſe tamen eſt in doctrina de vna prius agere, de alia poſterius, prout facilioris doctrinæ ordo, vel alia aliqua ratio poſtulat. Quoniam igitur in lib. de ortu, & interitu actum eſt de genere, de corpore miſto vniuersè ſumpto, ac de elementis, eorumque primis qualitatibus tanquàm de eius principijs, cum hac tractatione immediatè cohæret tam tractatio de miſto imperfecto, quàm ea, quæ eſt de miſto perfecto, attamen quum hæc tractari ſimul non potuerint, voluit Ariſtot. ob eas, quas ſuprà tetigimus, rationes de imperfectis prius agere, quàm de perfectis. Ad hunc igitur ſenſum referenda ſunt verba Alexandri, qui aſſerit quidem illa, quæ ab Ariſtotele dicuntur in initio huius quarti, cohærere cum ijs, quæ tradita ſunt in ſecundo de generatione, ſed non inquit ob id quartum eſſe ſtatim collocandum poſt illum ſecundum; neque enim negaſſet etiam illa, quæ in principio primi Meteorologici dicuntur, cohærere ſimiliter cum ijs, quę de elementis, primisq; qualitatibus in ſecundo de generatione dicta erant; immò id aſſerit Alexander dum interpretatur initium primi Meteorologici, dat enim cum Ariſt. quartum locum in ſcientia naturali libris Meteorologicis prioribus, in quibus tractantur ea, quæ cõmemorat Ariſt. in illo primo capite; non igitur ita intelligenda ſunt eius verba in ſua præfatione in quartum librum, vt dicat hũc quartum eſſe alijs tribus anteponendũ. Olympiodorus tamen & in initio huius quarti, & in initio primi eam Alexandro ſententiam attribuit, quam & alij multi, atque eãdẽ ab Ammonio receptam fuiſſe teſtatur; immò non ſolum quartum librum, ſed & poſtremum tertij libri caput, quod eſt de mineralibus, inquit locandum eſſe ſtatim poſt ſecundum de generatione ſecũdùm Alexandrum, & Ammonium. Ego verò de Ammonio quidẽ nil habeo præter id, quod de ipſo refertur ab Olympiodoro; ſed quod ad Alexandrum attinet, non video cur non in veriorem ſententiã eius verba trahi poſſint: alios fortaſſe Alexandri libros vidit Olympiodorus, qui nunc non extant, in quibus ſententiam illam clarius expreſſerit Alexander. Ratio autẽ, qua vſum eſſe Ammoniũ Olympiodorus ait, nullius momenti eſt, dicebat. n. niſi quartus hic annectatur ſtatim ſecundo de generatione, diſtracta, & interrupta erit tractatio elementorum, quæ continuata eſſe debuit. Ego enim dico nec libros de generatione, nec quartum Meteorologicum dici poſſe libros de elementis, quum enim in vtriſque conſyderentur elementa vt principia miſtorum, eſt in vtriſque ſubiectum miſtum. Quoniam igitur tres quoque Meteorologici ſunt de miſto, coniuncta eſt tractatio miſtorum, eaque optimè diſpoſita, ſiquidem ratio ordinandi libros Ariſtotelis à ſolis ſubiectis ſumenda eſt, non ab illis, quæ vt principia conſyderantur; quanquàm in tribus quoque prioribus Meteorologicis dicere poſſumus elementa vt principia tractari, proinde uel ſic elementorum tractationem non interruptam, ſed continuatam eſſe. De vltimo autem tertii libri capite poſtea dicemus.

Defenſio Alexandri. — *Ammonij ſententia.* — *Ratio Ammonij.* — *Solutio rationis.*

De inſcriptione quarti Meteorologici. Cap. XXIX.

QVOD ad eius libri inſcriptionem attinet, Ioannes Grãmaticus cenſuit eum eſſe per ſe Meteorologicũ, propterea quòd eſt de mineris, quæ ex eadem materia generantur, ex qua illa, quæ fiunt in ſublimi; omnia namque, quæ in his quatuor libris tractantur, ex vtroque halitu genita ſunt, proinde in eiſdem libris tractari omnia debuerunt ob hanc conuenientiam in communi materia. Sed hæc inſcriptionis ratio

Opinio Ioã. Grammat.

Confutatio. tio approbanda non eſt, iam enim oſtendimus librum hunc non eſſe de mineris, ſed de genere communiore, ſcilicet miſto perfecto homogeneo: huius autem materiam dicere non poſſumus eſſe duplicem halitum, hæc enim eſt propria ſpeciei conditio, quæ eſt accidentalis generi: quemadmodum enim animali accidit eſſe rationale, quum detur animal, quod rationale non eſt: ita miſto ſimilari accidit ex duplici halitu fieri, quum dentur plura miſta ſimilaria, quę ex duplici halitu non fiunt; ideò dicere non poſſumus quartum librum eſſe de iis, quæ ex

Opinio vera. duobus halitibus fiunt. Ego igitur dicendum puto librum hunc non eſſe per ſe Meteorologicum, neque enim de iis eſt, quæ in ſublimi fiunt, neque de iis, quæ ex duobus halitibus generantur: per hoc tamen non ſtat quin aliis tribus annecti poſſit, & omnes communi nomine vocari Meteorologici: quum enim certum ſit eum ſtatim poſt illos eſſe collocandum, potuit Ariſtoteles illum aliis tribus ob aliquam rerum conſyderatarum connexionem adiungere, & vnum ex omnibus volumen conſtituere, quod à maiori parte Meteorologicum inſcriberetur. Num autem Ariſtot. hoc fecerit vt feciſſe videtur, an potius librum hunc ab aliis tribus diſiunxerit tanquàm non Meteorologicum, pauci momenti meo quidem iudicio lis eſt, ſiquidem neutro modo abſurdum aliquod ſequitur; poteſt liber is aliis tribus adiunctus vocari ex ea coniunctione Meteorologicus, poteſt etiam ab aliis tribus præcedentibus diſiungi, & propria inſcriptione appellari de miſto perfecto ſimilari.

De foſſilibus, & metallis, eorumq́; tractatione. Cap. XXX.

DE lapidibus autem, cęteriſque foſſilibus, ac de metallis, quæ omnia communi nomine ſolent appellari mineræ, tres inuenio aliorum ſententias. Vna fuit Ioannis Grammatici, qui dixit de his agi in illo libro, qui vocatur quartus Meteorologicus. Hanc opinionem nos antea reprobauimus, oſtendimuſque librum illum eſſe generaliter de miſto perfecto homogeneo, quare deſyderatur propria tractatio de metallis, ac de foſſilibus. Aliam opinionem poſteriores plures ſequuti ſunt, qui dixere nullam aliam requiri tractationem de mineris præter illam, quæ habetur in poſtremo capite tertii Meteorologici, proinde ſtatim poſt quartum Meteorologicum ſequi libros de animalibus; ſententiam hanc his argumentis confirmant: primò conſilium Ariſtotelis in tribus Meteorologicis fuit agere de iis omnibus, quę ex duobus halitibus generantur; in horum numero ſunt metalla, & foſſilia omnia; ergo hæc ad nullum alium librum pertinuerunt, quàm ad tres Meteorologicos; proinde ſatis ea ſunt, quæ ab Ariſtotele ſcribuntur in calce quarti Meteorologici, nec alius de his liber deſyderatur. præterea aliquos ita audiui argumentantes, Ariſtot. in quarto Meteorologico ſæpe nominat exempli gratia lapides, & metalla, ergo ſupponit factam prius eorum declarationem, & tractationem in tribus Meteorologicis. Confirmant teſtimonio Ariſtotelis in calce primi capitis primi Meteorologicorum, vbi poſtquàm recenſuit omnia conſyderanda in Meteorologia, nil aliud inquit ſupereſſe conſyderandum, niſi animalia, & plantas: igitur ſecundùm Ariſtotelem nullus præter Meteorologicos poſtulatur liber de mineris. Tandem conſyderant Ariſtotelis verba, in calce quarti Meteorologici, quibus proponit agendum poſtea de animalibus & plantis: nullum ergo putauit ad huius ſcientiæ perfectionem requiri librum de mineris; ſiquidem hic, ſi neceſſarius eſſet, nullum haberet locum, niſi poſt quatuor Meteorologicos, & ante omnes libros de animalibus, & de plantis. Verum hi, vt mihi videtur, magna cæcitate laborarunt, vt duos apertiſſimos, in quos lapſi ſunt, errores non viderint: vnus eſt quòd tractatio de mineris præcedere debuerit quartum Meteorologicum, ſic enim præpoſterum ordinem ſeruaſſet Ariſtoteles præponens

Marginalia: Opinio Ioã. Grãmatici. Confutatio. — Alia opinio. — Primum argumentum. — Secundum. — Tertium. — Quartum. — Confutatio.

ponens ſpeciem generi, eſt enim minera ſpecies miſti perfecti, de quo agitur in illo quarto libro. Adde quod minera non eſt miſtum imperfectum, ſed perfectum, quod etiam diutiſſimè durat, habet enim perfectam miſtionem, & ex omnibus elemẽtis conſtat, quippe conſtat ex duobus ſimul halitibus minera quælibet, quorum alter refert naturam terræ, & ignis, alter verò aëris, & aquæ: itaque conſyderatio mineralium ad Meteorologicos libros, qui de imperfectis ſunt, minimè pertinebat. Alter error eſt quòd breuem illum ſermonem de mineris dicant eſſe perfectum, ita vt nulla amplius de his tractatio requiratur; nam ibi Ariſto. generaliter ſolùm de his loquitur, & nil aliud docet, niſi quòd ex duplici halitu generantur, nullam enim facit diſtinctionem foſſilium, & metallorum, ſiue inter ſe, ſiue in ſuas ſpecies; deeſt igitur propria, & particularis tractatio ſingulorum, ſine qua perfectam haberi in eo vno breui capite tractationem minerarum dicere vaniſſimum eſt; idque Ariſtot. ipſe eo in loco rotundo ore confitetur, dum his verbis breuem illum ſermonem concludit [communiter de his dictum eſt, ſingillatim autem conſyderandum intendentibus ſecundùm vnumquodque genus] affirmat igitur conſyderãdum eſſe ſingillatim de lapidibus, & metallis, nosq; ad particularem tractationem remittit, quæ omnino neceſſaria eſt, ſi naturalis ſcientia debet eſſe perfecta. His ego argumentis ductus ſequendam eſſe arbitror tertiam opinionem, quæ Auerrois eſt, & Olympiodori, qui putant eſſe omnino neceſſariam particularem, atque diſtinctam tractationem de mineris præter illam generalem, quæ habetur in vltimo capite tertij Meteorologici; nunquid autem de mineris ſcripſerit Ariſtot. præter vltimum illud caput tertij Meteorologici incertum eſt; ſcriptum quidem eſſe ait Olympiodorus, ſed, vt ego arbitror, coniectat potius, quàm aſſeueranter affirmet, quoniam Alexander in declaratione vltimorum verborum illius poſtremi capitis tertii libri dicere videtur proprium hunc de mineris librum non ab Ariſtotele ſcriptum eſſe, ſed ab alijs, præſertim verò à Theophraſto; Auerroes quoque in initio primi Meteorologicorum numerans ordinatim omnes libros naturales, inter eos locat librum de mineris; ſed poſtea inquit ex nominatis libris aliquos ad noſtras manus non perueniſſe. Ego quidem, etſi non dubito neceſſarios omnino eſſe libros de mineris ad huius ſcientiæ perfectionem, credo tamen potuiſſe contingere, vt eos nunquàm Ariſtoteles ſcripſerit; non ſum enim in eo communi errore vt putem neceſſe eſſe Ariſtotelem ita perfectam tradidiſſe naturalem philoſophiam, vt nihil quod ab humano ingenio inueniri, aut cognoſci queat, prætermiſſum ab eo eſſe potuerit; illud quidem puto eſſe confitendum, Ariſtotelem ita artificioſè huius ſcientiæ fabricam, quam in præſentia declarandam ſuſcepimus, conſtruxiſſe, & confeciſſe, ut quamuis rebus ipſis, ac materię (vt ita dicam) addi aliquid poſſit, artificio tamen, & formæ nihil; ipſam enim ſcientiam in omnes ſuas partes diſtribuit, easq; optimè diſpoſuit, ita vt facilè cuique ſit, ſiquid in aliqua parte deſit, addere, & addita in ſuis quæque locis collocare: & hæc omnia puto ipſummet ſignificaſſe in primo capite primi libri Meteorologicorum. Dicere igitur poſſumus ſcriptos ab eo fuiſſe libros de foſſilibus, & metallis, qui poſtea perierint: dicere etiam poſſumus nullos eſſe ſcriptos, ſed ſatis ei fuiſſe illa, quæ de his pauca ſcripſit in vltimo capite tertii Meteorologicorum, ipſumque in calce eius capitis ſignificaſſe ſe horum tractationem aliis poſtea abſoluendam reliquiſſe; quod poſtea præſtitit Theophraſtus, ac poſterioribus etiam temporibus Albertus Magnus, ſeu quiſquis ille fuerit, qui quatuor, quos habemus, libros diligenter, & egregiè ſcripſit de mineris. Vtcunque ſeſe res habeat, ſiue ſcripſit Ariſtoteles libros de mineris, ſiue non ſcripſit, neceſſarij omnino ſunt ad huius ſcientiæ complementum, propriusque eorum locus nullus alius eſt, niſi ſtatim poſt quartum Meteorologicorum, vt cenſuit Auerroes in initio primi libri Meteorologici, & in vltimo commentario quarti, quam ſententiam ſequutus

Opinio vera.

Locus lib. de mineris.

Albertus libros à ſe compoſitos de mineris locauit ſtatim poſt quatuor Ariſtotelis Meteorologicos, & ante omnes libros de animalibus. Ratio autem huius ordinis manifeſta eſt: quũ enim in quarto Meteorologico agatur de miſto perfecto homogeneo vniuersè ſumpto, agendum poſtea erat de ſpeciebus, ſpecies autem huius ſunt foſſilia, & metalla omnia, & illæ, quæ in animalibus, & plantis inſunt, ſimilares partes, vt caro, os, cortex, lignum: ſtatim igitur quartum Meteorologicum ſequitur tractatio de mineris; nam reliquis ſimilaribus nulla propria tractatio conueniebat, quum enim non ideò ſint in rerum natura, vt per ſe exiſtant, ſed vt animalium, & plantarum partes ſint, cognouit Ariſtoteles non eſſe alibi de his agendum, niſi in iis ipſis libris, in quibus de animalibus, ac de plantis ageretur: nulla igitur erat ſpecies miſti perfecti ſimilaris, de qua ſeorſum agendum fuerit poſt quartum Meteorologicum, niſi foſſilia, & metalla; poſt libros autem de mineris ſequuntur ſtatim libri de animalibus, & plantis, vbi & de carne, & de neruo, & de ligno, & de alijs ſimilaribus agitur, ex quibus tanquàm ex materia conſtant animantium partes diſſimilares. **Dubium.** Sed aduerſus ordinem memoratorum librorum oritur dubium, quod multos turbauit: nam ſi quartus Meteorologicus eſt de miſto perfecto homogeneo vniuersè ſumpto, & huius ſpecies ſunt foſſilia, & metalla, Ariſtoteles de his agens in vltimo capite tertij libri, de ſpeciebus prius egit, quàm de genere, quod faciendum non eſt; ſiquidem vniuerſalia in doctrina ſunt particularibus anteponenda. **Solutio aliorum.** Reſponſio, quæ ab aliis ad hoc dubium afferri ſolet, hæc eſt, vniuerſalia ſunt anteponenda particularibus, niſi facilioris doctrinę ratio in contrarium vrgeat; quoniam igitur foſſilia, & metalla ex duobus illis halitibus generantur, ex quibus aliæ omnes res Meteorologicæ, facilioris doctrinæ ratio poſtulauit, vt Ariſtoteles continuato ſermone totam eorum, quæ ex duplici halitu generantur, tractationem abſolueret; ideò poſt res omnes Meteorologicas voluit etiam de mineris loqui in illo vltimo capite tertii libri, & ita particularia vniuerſalibus antepoſuit facilioris doctrinæ gratia. **Confutatio.** Hæc communis reſponſio mihi quidem omnem tollere difficultatem non videtur: nã ſi continuata tractatione agendum erat de omnibus iis, quę ex duplici halitu generantur, oporteret totam quoque de mineris tractationem, quæ deſyderatur, interponi inter tertium, & quartum Meteorologicorum, quod tamen nemo vnquàm aſſeruit; omnes enim qui neceſſariam eſſe talem tractationem confeſſi ſunt, eam poſt quartum Meteorologicorum collocarunt. Eſt etenim hoc conſentaneum rationi, quia quum ſpecies cognoſci perfectè non poſſit ignorato genere, poteſt quidem rudis aliqua, & imperfecta ſpeciei tractatio tractationi generis anteponi facilioris doctrinæ gratia, qualis eſt illa breuis tractatio, quæ habetur in poſtremo capite illius tertij libri; ſed perfecta tractatio nullo pacto, dum generis natura non eſt perfectè cognita. Licèt igitur verum ſit id, quod illi dicunt, ordinem doctrinæ præcipuè reſpicere noſtram faciliorem cognitionem, difficultas tamen hæc non tollitur, quia non rectam, vel ſaltem non perfectam rationẽ adducunt huius facilioris doctrinę. **Solutio propria.** Ego igitur dicẽdum puto caput illud vltimum tertii libri non eſſe tractationem de mineris, proinde non eſſe ab Ariſtot. antepoſita particularia vniuerſalibus, ſed eſſe potius tractationem de duplici halitu, & ibi inſtitutam ad plenam ipſorum halituum cognitionem; quod quidem videtur ſententiam illam confirmare, quòd in tribus Meteorologicis libris duo halitus habent locum ſubiecti, cuius accidentia quæruntur. Quemadmodum enim aliàs diximus vim æternè mouendi conſyderari tum in octauo Phyſicorum ob cognitionem æterni motus in corpore naturali, tamquàm huius cauſam; tum in 12. Metaphyſicorum propter cognitionem ſubſtantiæ à materia abiunctæ, tanquàm eius proprietatem, ſiue attributum: & in cœlo vim mutandi hęc inferiora conſyderari, tum in ſecundo de generatione propter cognitionem mutationis, quæ fit in his inferioribus corporibus, cuius eſt cauſa; tum in lib. 2. de

Cœlo propter ipſius Cœli cognitionem, tamquàm eius proprietatem: & quatuor ſimplicia corpora in libris de generatione conſyderari vt elementa miſtorũ; eadẽ autem in tertio libro de Cœlo vocari elementa, & cognoſci eſſe elementa miſtorum, vt ipſa ſecundùm ſe cognoſcantur, & omnia eorum attributa, quia eſſe elementa miſtorum eſt quædam illorum corporum proprietas: ita nunc dicendum videtur, eſſe duorum halituum proprietatem vt ex ijs hoc, vel illud generari aptum ſit. Ad plenam igitur duorum halituum cognitionem, non ad cognitionem ipſorum mineralium dicere voluit Ariſtot. pauca illa de foſſilium, ac metallorum ex duobus halitibus generatione, ſeu potius generabilitate; reuera enim de eorum generatione nihil ex eo capite addiſcimus, quum ipſe generationis modus ibi non declaretur; declarandus enim eſt in proprijs libris, in quibus mineræ locum habeant ſubiecti tanquàm ſpecies miſti perfecti homogenei, duo autem halitus locum ibi habent principiorum; quum ijdem in tribus Meteorologicis vel ſubiecti ſolummodò locum habeant, uel non minus ſubiecti, quàm principiorum. Hoc modo ſublata eſſe uidetur omnis difficultas. Reſtat ut argumenta pro aliis prius adducta ſoluamus. Ad primum dicimus non ſatis eſſe pauca illa, quæ dicuntur in vltimo illo capite tertii libri pro cognitione foſſilium, & metallorum, ſatis quidem ſunt ad plenam duorum halituum notitiam, ipſæ autem mineræ non ſunt ſolùm affectiones, quæ duobus halitibus accidant, ſed ſunt miſta perfecta, in quibus eſt facta vera miſtio, & vera naturæ vnio; quatuor enim elementorum formę verſæ ſunt in formam vnam ſubſtantialem mediam ab eis diſtinctam; cæteræ autem res Meteorologicæ, quę ex duobus halitibus gigni dicuntur, non habent veram miſtionem, nec formam ſubſtantialem prouenientem ex congreſſu formarum elementorum, ſed accidentia tantummodò ſunt duorum halituum, licèt inſtar formæ eſſe videantur, quum dent rebus illis nouum nomen, faciantq; appellari niuem, grandinem, pluuiam. De his itaque agendum eſt in tribus Meteorologicis tamquàm de accidentibus duorum halituum; at de mineris, quum ſint miſta perfecta, alio loco agendum eſt; ſatis quidem fuit in tribus Meteorologicis cognoſcere duorum halituum aptitudinem ut ex iis generentur foſſilia, & metalla, ſed ipſa ſecundùm ſe ibi ſatis confusè, & rudìter cognoſcuntur, ut cuique rationis compoti manifeſtum eſſe poteſt: neque enim ſatis eſt conuenientia in communi materia, vt aliqua dici debeant ad eandem ſcientiæ partem pertinere; ſed requiritur etiam conuenientia in forma, & natura, & in modo generationis ex illa materia. Secundum argumentum vaniſſimum eſt quia quum genus non exiſtat niſi in ſpeciebus ſuis, ſolent ſcriptores, dũ agunt de genere, nominare exempli gratia ſpecies; ſic nominantur in libris Phyſicæ auſcultationis uariæ ſpecies corporis naturalis, nec ob id ſumuntur vt iam perfectè cognitæ, ſed vt confusè notæ; neque etiam declarantur ſecundùm proprias rationes, ſed ſecundùm communem rationem generis, de quo ibi agitur. Ad tertium ſumptum ex verbis Ariſt. in calce primi capitis primi Meteorologicorum, dico nõ eſſe ibi eius conſilium omnia penitus enumerare, quę poſt lib. Meteorologicos tractanda manebant, ſed ſatis habuit animalia, & ſtirpes tãquàm pręcipua nominare, quorum cognitio maximè expetibilis eſt tum ob eorum nobilitatem, tum ob cognoſcendi difficultatem, & tractationis prolixitatem, quæ plurimos libros poſtulabit. Ad hoc autem comprobandum ſumo ex Ariſt. in eodem loco duplex argumentum: primum quia non abſolutè dicit ſola animalia, ac ſtirpes ſupereſſe, ſed dicit ferè abſolutã, ac perfectã fore ſcientię naturalis traditionem, dicens, n. [ferè] indicat alia quoq; eſſe tractanda, quę, vt minoris momenti, nominata non erant: præterea in illo primo cap. ea tantùm recenſuerat, quæ in tribus prioribus Meteorologicis conſyderanda erant; de iis autem, quę in quarto, ne verbum quidem fecerat; itaque ſi iſtorum argumentatio efficacitatem habet, non minus excludit quartum Meteorologicum, quàm libros de mineris: ſenſus enim verborum Ariſtotelis

Ad primum argumẽtum aliorum.

Ad ſecundũ.

Ad tertium.

erit quòd poſt tres Meteorologicos nil aliud tractandum manebit, niſi animalia & plantæ; ſubiicuit igitur & ea, quæ tractanda erant in quarto, & mineras, tanquàm res cũ Meteorologicis magis coniũctas propter conſyderationem elementorum, quæ in horum omnium tractatione eſt omnino neceſſaria; & ſola rerum verè Meteorologicarum expreſſione uoluit etiam implicitè complecti & miſtum perfectum homogeneum, de quo agendum erat in quarto, & eius ſpecies foſſilia, & metalla, de quibus in libris de mineris vel ipſemet tractaturus erat, vel alijs tractandum relinquere ſtatuebat. Hoc idem confirmare poſſumus authoritate Ariſtot. in calce libri de longitudine & breuitate uitæ, vbi hæc verba leguntur (Reliquum eſt conſyderare de iuuentute, & ſenectute, & vita, & morte, his enim determinatis finem habebit quæ de animalibus methodus) tacet tamen ſanitatem, & morbum, de quibus poſtremo loco librum ſcripturus erat, vt in primo cap. libri de ſenſu, & ſenſilibus propoſuerat, ſatis enim habuit aliqua præcipua accidentia nominare. Itaque teſtimonio Ariſt. manifeſtum eſt argumentationem hanc nullius eſſe momenti. Ad poſtremum argumentum ſumptum ex vltimo capite quarti libri, dico Ariſtot. ibi non proponere agendum ſtatim de animantibus, ſed ſolùm dicere agendum eſſe de partibus ſimilaribus in libris de animalibus, & plantis: quoniam enim nominauerat in eo capite carnem, & neruum, & corticem, & alia ſimilaria, quæ ſunt partes animalium, & plantarum, quæ credere poteramus propriam, ac ſeparatam tractationem poſtulare, ideò inquit de his agendum eſſe poſtea in lib. de animantibus, vt ex horum cognitione noſcamus diſſimilares partes, & ex his tandem animalia ipſa, & plantas; ſed non dicit eſſe de his ſtatim agendum; ideò Auerroes ibi dicit de ſingulis illis ſimilaribus agendum manere in tribus libris, in libris de mineris, in libris de Plantis, & in libris de animalibus, hos enim omnes voluit Auerroes ſequi quartum illum Meteorologicorum. Hæc dicere uolui, vt oſtenderem non probari his argumentis nullum ab Ariſtot. ſcriptum eſſe librum de mineris. Attamen nihil etiam abſurdi eſſet, ſi diceremus Ariſtot. & in primo capite primi Meteorologicorum, & in poſtremo quarti ita eſſe loquutum, quòd nullum de mineris librum ſcribere ſtatuiſſet; per hoc enim non ſtat quin poſt quartum Meteorologicum neceſſarij ſint libri de mineris, & quin ipſemet Ariſtoteles nouerit eos eſſe neceſſarios.

Ad quartũ.

Partitio totius tractationis de animantibus. Cap. XXXI.

Partitio ſcientiæ naturalis ſecundum alios.

TOTAM naturalium rerum tractationem in duas partes ſecare multi ſolent, vnam dicunt eſſe de inanimatis, quam hactenus percurrimus, alteram verò de animatis, quam modò aggreſſuri ſumus; diuiſionem hanc ego quidem non refuto, in eo tamen corrigendam eſſe arbitror, quòd altera prior pars non de inanimis tantùm fuit, ſed de iis quoque, quæ ipſis communia ſunt cum animatis, nam corpus naturale commune, de quo agitur in lib. Phyſicæ auſcultationis, non ſola inanima, ſed animata quoq; complectitur, vt Ariſt. ibi initio ſecundi libri teſtatur; ſic corpus miſtum, de quo in lib. de ortu, & interitu; ſic etiam miſtum perfectum homogeneum, de quo in quarto Meteorologicorum. Rectius igitur dicemus priorem huius ſcientię partem fuiſſe de iis rebus naturalibus, quæ vel inanimis, & animatis communia, vel inanimatorum propria ſunt; alteram verò, quæ ſequitur, de iis tantùm eſſe, quæ ſunt propria animatorum. Huius igitur partis ſeriem explicaturi, rerum nobilitate, & varietate, & difficultate, & librorum numero digna maximè eſt conſyderatione, nos facta prius rerum conſyderandarum diuiſione & partitionem librorum, & ordinem, atque diſpoſitionis artificium, & ſubiectam in ſingulis materiam declarare nitemur. Tota ſequens pars, quæ ad

Partitio rectior.

viuentia

uiuentia pertinet, tres videtur præcipuas partes habere debuiſſe, quum enim ab vniuerſis ad ſingula progrediendum ſit, primo loco agendum eſt de ipſo viuente corpore generaliter accepto, ibiq; & de anima communiter, & de eius parte vegetali, qua animantia cuncta participant, & de ijs, quę eam conſequuntur, pertractandum: ſecundo loco de animalibus tum generatim, tum ſpeciatim: tertio loco de plantis: ſiue (vt Auerroi placuit) ſecundo loco de plantis, tertio de animalibus. Attamen Ariſt. totam de viuentibus tractationem in duas tantùm partes diuiſit, vnā de animalibus, alteram verò de plantis; non quòd illam, quæ de viuente genere eſt, prætermiſerit, ſed quia ob doctrinæ facilitatem voluit eam cum illa, quæ eſt de animalibus, commiſcere, adeo vt in libris de animalibus tū illa tractentur, quæ ſunt animalium propria, tum etiam illa, quę ſunt eis communia cum plantis; in reliquis verò, qui de plantis ſunt, illa tantummodò, quę propria plantarum ſunt, tractanda relinquantur. Ratio, quę Ariſt. mouit, fuit, quoniam illa, quæ communiter plantis, & animalibus competunt, diſtinctiora in animalibus, proinde faciliora cognitu ſunt, in ſtirpibus verò rudiora, & obſcuriora, cuiuſmodi ſunt vegetalis animæ facultates omnes, & operationes, & organa. Quum itaq; oculatiſſimus ille philoſophus animaduertiſſet difficillimum eſſe hæc omnia conſyderare in corpore viuente communi, quod mente à ſuppoſitis ſpeciebus abiunctum ſumatur, ſtatuit ob faciliorem doctrinam ea omnia conſyderare in animalibus, ut proportione quadam in plantis eadem cognoſcantur, qua de re aliàs plura ſcripſimus in lib. de Methodis, quę quum nec repetenda hic, nec ignoranda ſint, inde petantur. Ex his colligere poſſemus Auerrois errorem, qui putauit libros de plantis eſſe libris de animalibus anteponendos, quòd plantę naturā habeant ſimpliciorem, quàm animalia. Attamen deceptus eſt Auerroes, quia ſine cognitione eorum, quæ viuenti corpori communiter competunt, non bene poterant ſtirpes cognoſci, non poteſt enim perfectè cognoſci ſpecies ignorato genere, ipſius autem viuentis generis, omniumque ad ipſum attinentium tractatio commiſta eſt, quemadmodum diximus, cum tractatione de animalibus; quamobrem neceſſarium omnino fuit libros de animalibus anteponere libris de plantis, idque Ariſt. apertè teſtatur in calce libelli de longitudine, & breuitate vitæ, vbi aſſerit ſe tunc eſſe in libris de animalibus, poſterius autem acturum de plantis. Quòd autem in libris de animalibus tractentur omnia, quæ viuentibus omnibus communia ſunt, illa ipſa tractatio declarat, in libris enim de anima agitur & de anima generaliter, & de anima vegetali, tamquam de viuentis corporis anima: & in iis libris, qui ſolent uocari parui naturales, agitur de vita, & morte, de longitudine, & breuitate vitæ, ac de aliis, quæ communiter competunt omni viuenti. Sed clarè hoc teſtatur Ariſtoteles in principio libri de ſenſu, & ſenſilibus, ubi proponit ſe acturum de animalibus, ac de viuentibus omnibus, nec non de omnibus eorū tum propriis, tum communibus operationibus. Errarunt etiam ob id quidam alii, qui omnia, quæ dicuntur in libris de animalibus, tractari putarunt propter ſola animalia, non propter ſtirpes, ſic enim errorem manifeſtiſsimum attribuunt Ariſtoteli, vt ea, quæ primo competunt generi, conſyderauerit in ſpecie, nempe ea, quæ viuenti primo competunt, attribuerit animali, quem errorem Ariſto. ipſe iam in primo libro Poſteriorum damnauerat.

Diuiſio tractationis de uiuentibus.

Lib. 1. c. vlti.

Opinio Auerrois de lib. de plantis.

Confutatio.

Error aliorū.

Diuiſio, & ordo omnium librorum de animalibus iuxta propriam opinionem. Cap. XXXII.

QVONIAM igitur ita ab animalibus ordiendum eſſe Ariſt. duxit, vt in ipſis communior quoque viuentis natura conſyderaretur, illud in primis conſyderandum nobis proponitur, in quot partes, ſeu libros diuiſa eſſe debuerit hæc de animalibus tractatio, & quo ordine ii omnes libri diſpo-

nendi ſint. Eam igitur, quam eſſe putamus rei veritatem, totamque horum librorum ſeriem prius exponemus, deinde verò ſi qua aduerſus eam dubia ob aliorum opiniones digna conſyderatione eſſe videbuntur, ea ad exquiſitiorem rei declarationem expendemus, atque ſoluemus. Dictum à nobis eſt aliàs perfectam cuiuſque ſubiecti cognitionem in duobus conſiſtere, in cognitione naturę, & propriorum ipſius accidentium; naturam autem, & eſſentiam rei cognoſcere non poſſumus, niſi propria eius interna principia, ex quibus conſtat, intelligamus; acturus ergo Ariſt. vno, & eodem diſcurſu de animalibus, ac de viuente corpore vniuersè, cognouit duas eſſe debuiſſe huius tractationis partes, vnam, in qua de internis principiis viuentium ageretur, alteram, in qua de accidentibus, & operationibus conſequentibus; tales duas partes habuiſſe etiam tractationem de corpore naturali communi iam oſtendimus, nam in duobus prioribus libris Phyſicæ auſcultationis agitur de eius principijs, in ſex autem poſterioribus eiuſdem accidentia conſyderantur. Quoniam igitur corpus animatum, & animal ipſum principia habet interna, propriam materiam, & formam, hæc fuerunt in primis conſyderanda; materia propria, ac proxima animalium ſunt eorum partes tum diſſimilares, quæ eorum membra dicuntur, ut brachia, caput; tum ſimilares, ut os, & caro; forma verò eſt anima: primum igitur locum ſibi vendicauit tractatio de partibus animalium, deinde de anima, his.n.cognitis iam plenè cognita eſt ipſa animalium natura; poſtea verò agendum fuit de accidentibus, & operationibus conſequentibus; quæ omnia Ariſtoteles ordinatiſſimè execuutus eſt; qui præterea animaduertens tractationem de animalibus magna varietate ac difficultate refertam eſſe, ſtatuit ad maiorem doctrinæ facilitatem omnibus alijs libris anteponere libros de hiſtoria animalium, in quibus & de animalium principijs, & de eorum accidentibus, & operationibus ea, quæ experientia, & ſenſu cognoſci potuere, nobis exponeret ſine vlla cauſarum redditione; ut poſtea earundem rerum ſcientialem tractationem ſequentibus libris traderet. Itaque libri de hiſtoria ſunt præparatio quædam ad alios omnes de animalibus libros, tradunt enim cognitionem, quòd ita ſit, alij verò ſequentes earundem rerum cauſas declarant, & docent propter quid; ideò illi iure fuerunt appellati hiſtorici, quum reliqui non hiſtorici, ſed ſcientiales potius ſint appellandi. Videmus autem & in libris de hiſtoria eandem illam tractationis partitionem, quam in alijs libris iam declarauimus; nam quatuor priores libri de hiſtoria pertinent ad principia animalium, non quidem ad animam (hæc enim inſenſilis eſt, nullaque de ipſa eſſe poterat hiſtorica tractatio) ſed ad ſolam materiam; agitur enim in ijs quatuor libris hiſtoricè de animalium partibus, in reliquis autem poſterioribus agitur de operationibus, & accidentibus conſequentibus, ita ut poſterior illa hiſtoriæ pars reſpondeat poſteriori parti tractationis ſcientialis, quæ poſt libros de anima in paruis (vt vocant) naturalibus continetur; altera verò prior hiſtoriæ pars reſpondeat libris de partibus animalium, quibus in parte ſcientiali primum diximus locum deberi. Si quis igitur quærat an libri de hiſtoria ſint pars ſcientiæ naturalis, dicere poſſumus eſſe modo aliquo eius partem, & aliquo etiam modo non eſſe; pars enim dici poſſunt, quatenus ad aliorum cognitionem plurimum conferunt, & alij eorum intelligentiam præſupponunt; quare primi omnium librorum de animalibus ſunt libri de animalium hiſtoria. Si verò eos tantum libros, qui demonſtratiuè ſint ſcripti, comprehendere velimus, libri de hiſtoria non ſunt pars ſcientiæ naturalis, & hac ratione primi omnium librorum de animalibus ſunt quatuor libri de partibus animalium, quod etiam indicat magnum, ac prolixum eorum librorum procœmium, quod occupat totum primum librum; non enim librorum tantum de partibus, ſed omnium ad animalia pertinentia librorum

Primo lib. de meth. c. vlt. & in primo de præcogn.

Lib. de hiſto ria animaliū.

commune

commune procemium eſt, quò ſit ut illud dicendum ſit initium ſcientialis tractationis de animalibus, vt cuique eum primum librum legenti manifeſtum eſſe poteſt; videtur enim Ariſtot. peracta tota animalium hiſtoria aggredi iterum earundem rerum ſcientialem tractationem, ideoque tam prolixum prooemium apponere voluiſſe libris de partibus animalium, tanquam exordium totius tractationis de animalibus. Poſt libros igitur de hiſtoria ponendi ſtatim ſunt quatuor libri de partibus animalium, de quorum diuiſione in partes non eſt quòd in præſentia dicamus: ſatis ſit hoc annotare, Ariſtot. in ijs libris demonſtratiuè de partibus agere, quod in prioribus de hiſtoria libris non fecerat, ſingularum enim partium cauſas aſſignat finales, nam finis cuiuſque partis eſt propria operatio, & proprium munus, ad quod ſingulam partem tanquàm inſtrumentum ad finem natura direxit: ſunt enim omnes animalis partes inſtrumenta animæ ad varias edendas operationes, inſtrumenti autem natura optimè ex eius fine declaratur. Ex hac potiſſimum naturalis philoſophiæ parte ſumit ars medica partem illam, quæ phyſiologica dicitur, in qua de humano corpore, ac de eius partibus ſermo fit, quum medico illas curaturo neceſſaria penitus ſit earum cognitio; ob id medici, qui artificioſam, ac fructuoſam facere volunt humani corporis anatomen, imitari Ariſtotelem debent non in libris de hiſtoria, ſed in libris de partibus methodicè de ipſis partibus agentem: duo namque omnino cognoſcenda ſunt ad perfectam ipſarum partium notitiam habendam, unum eſt proprium cuiuſque partis officium, propriaq; operatio; alterum verò, quod ex illo deducitur, ea, quæ in ſingula parte requiritur, elementorum commiſtio, & primarum qualitatum temperies, horum enim altero ignorato non poteſt aliqua humani corporis pars dici perfectè cognita. Quatuor libros de partibus ſequitur ſtatim liber de animalium inceſſu, qui ſimiliter de partibus eſt, nempe de illis, quæ pertinent ad motionem animalis, cuiuſmodi ſunt crura, pedes, & in auibus alæ, & aliæ eius generis, has enim partes ſecernere voluit Ariſtoteles ab alijs, quę in quatuor libris, qui de partibus inſcribuntur, conſyderatæ fuerant, de quo partium diſcrimine aliqua poſtea dicemus. Librum de inceſſu ſequuntur libri de anima, quia poſt conſyderationem materiæ animalium, quæ in quatuor libris de partibus, & in libro de inceſſu habetur, ſequitur vt ſtatim agatur de forma, quod Ariſtoteles præſtat in libris de Anima. Hunc eſſe debere memoratorum librorum ordinem tum ipſa, quam declarauimus, ratio demonſtrat, tum clarum Ariſt. teſtimonium confirmat: nam in primo capite ſecundi libri de partibus animalium, & in primo capite libelli de inceſſu apertè aſſerit ſe iam in libris de hiſtoria docuiſſe quòd animalia ex ijs partibus conſtent, poſtea verò dicendum eſſe quamobrem ex ijs conſtent, & earum cauſas eſſe, inquirendas; inquit igitur libris omnibus de partibus, & de inceſſu præceſſiſſe libros de hiſtoria. Quòd autem liber de inceſſu ſequatur ſtatim quatuor libros de partibus, teſtatur Ariſtoteles in poſtremis verbis quarti de partibus, dum inquit [ſequitur vt de partibus inceſſui animalium inſeruientibus diſſeramus] Demum in calce libri de inceſſu inquit Ariſtoteles [his ita determinatis proximè ſequitur vt agamus de anima] eum igitur horum librorum ordinem eſſe voluit, quem diximus. Non eſt autem ſilentio prætereundum illud, quod etiam in operibus logicis tetigimus, diſcrimen librorum de anima cum libris de partibus; in his enim agitur de partibus propriis animalium, in libris autem de anima non de ſola animalium anima, ſed de illa quoque, quæ eſt animali communis cum ſtirpe; nam in ſecundo libro agit primo loco de anima latiſſimè ſumpta, poſtea de prima eius parte, quæ vegetabilis dicitur, quæ vtraque tractatio non magis de animalium, quàm de ſtirpium forma dici poteſt: poſtea agit de animæ parte ſenſibili, quę eſt propria animalium: mox in tertio libro de parte rationali, quę eſt hominis propria. Ratio autem huius diſcriminis ſumitur ex iis, quę antea di-

Lib. de partibus animalium.

Pars medicinę physiologica.

Lib. de inceſſu animalũ.

Lib. de anima.

Primo de Meth. c. ult.

ēta ſunt: Ariſtoteles enim conſtituit in animalibus conſyderare non ea ſolùm, quæ ipſis propriè competunt, ſed etiam illa, quæ ſunt eis communia cum plantis; exordiens igitur à materia proxima nullam inuenit communem animali cum planta, non potuit igitur niſi propriam animalium materiam conſyderare, quæ ſunt partes ipſæ animalium, niſi dicamus aliquas nutritioni, & accretioni animalis inſeruientes eſſe quadam proportione communes, quatenus aliæ eiſdem muneribus fungentes reperiuntur in plantis; at certè propriè, & (vt dicūt) formaliter communes nullæ ſunt. Ad formam autem animalis conſyderandam accedens debuit omnis animæ, quæ in animali inſit, conſyderationem facere; quoniam igitur in animalibus omnes inſunt animæ partes, ſeu gradus, omnes debuit eo, quem diximus, ordine conſyderare: hoc tamen non ita intelligere debemus, ut aliqui intellexere, ut dicamus quamlibet animæ partem tractari ut animalis; nam ſi vegetalem animam conſyderaret vt animalis, id, quod primò generi competit, attribueret ſpeciei; quam in primo Poſteriorum dixit ſophiſticam eſſe conſyderationem, & nullam ſcientiam parere. Quamobrem ne vitium hoc Ariſtoteli aſcribatur, dicendum eſt omnem quidem animam ab eo in animali conſyderari, non tamen omnem vt animalis, ſed tum animam latè acceptam, tum partem uegetantem conſyderari vt viuentis corporis, quod in animali ineſt, & commune genus eſt animalis, & plantæ, ita vt omnia, quæ ibi dicuntur, & animali, & ſtirpi competere intelligantur. Poſt declarata animalium principia, materiam, & formam, ſequebatur vt Ariſtoteles de accidentibus, & operationibus ageret, quod fecit in ijs libris, qui ſolent vocari parui naturales; horum primum eſſe librum de ſenſu, & ſenſilibus manifeſtum eſt, quum in eius initio Ariſtoteles totam ſequentem tractationem cum præcedentibus de Anima libris connectens, ſuumque in ſequentibus conſilium aperiens his verbis vtatur [Poſteaquàm de anima dictum eſt ſecundùm ſeipſam, conſequens eſt facere conſyderationem de animalibus, vitamque habentibus omnibus, quæ ſint propriæ, & quæ communes operationes ipſorum] Aſſerit igitur eum librum, & alios ſequentes ſequi ſtatim poſt libros de Anima; aſſerit etiam ore rotundo ſe non de ſolis animalibus, ſed & de omnibus viuentibus locuturum; & præterea aſſerit ſe nil aliud eſſe tractaturum in ſequentibus libris, quàm operationes tum animalium proprias, tum viuentibus omnibus communes; quare manifeſtum eſt illud eſſe commune procemium omnium paruorum naturalium, quum etiam Ariſtoteles ſtatim nominet cætera omnia, quæ poſt eum librum in alijs ſequentibus conſyderanda ſunt. Horum igitur ſequentium librorum ordinem inter ſe, & ordinis rationem declaremus; quod enim ad ordinem ipſum attinet, is nullam videtur habere difficultatem, quum partim ab Ariſtotele ipſo exponatur, partim communi aliorum conſenſione concedi videatur. Primum enim poſt libros de anima eſſe omnium paruorum naturalium librum de ſenſu, & ſenſilibus & Ariſtot. ipſe in eius libri initio teſtatur, & omnes fatentur: in calce autem eiuſdem libri proponit agendum ſtatim de memoria, & reminiſcētia; poſtea ſequitur liber de ſomno, & vigilia, & alij cum eo connexi, nēpe de ſomniis, ac de diuinatione per ſomnum; deinde poſt hos liber de communi animalium motu, in cuius libelli fine Ariſt. epilogū faciens eorum, quę prius tractauerat, eo, quē diximus, ordine eos omnes libros diſponit: proponitq; ſtatim agendū de generatione animalium librū igitur de motu ſtatim ſequuntur quinque libri de generatione animalium. Tandē omnium poſtremi ab omnibus collocantur libri illi, qui ad durationē animalis, viuentiſq; omnis pertinent; ii autem ſunt, de longitudine, & breuitate vitę, de iuuētute, & ſenectute, de vita, & morte, & reſpiratione, ac demū de ſanitate, & morbo; hunc.n. ordinē ab ipſo Ariſt. fuiſſe conſtitutum patet tum in 1. cap. libri de ſenſu, & ſenſilibus, tum in calce libri de longitudine, & breuitate vitæ, & in initio libri de iuuentute, & ſenectute. De ordine igitur horum librorū

Parui naturales. Lib. de ſenſu & ſenſilibus.

Ordo paruorum naturalium.

non

non eſt dubitandum, quanquàm de libris animalium generatione aliqui, quorum dogma mox expendemus, aliam proferre ſententiam auſi ſunt. Nunc huius ordinis rationem nos conſyderare oportet, quum enim in aliquibus neceſſarius omnino ſit ordo, ita ut alius ſeruari non potuerit, in aliquibns verò non neceſſarius, ſed propter melius, nos vtriuſque rationem cognoſcere debemus. Ante omnia quum memoratarum operationum aliæ ſint propriæ animalium, aliæ cunctis viuentibus communes, non eſt ignorandum id, de quo diffuſius diximus in lib. de methodis, accidentia propria ſpeciei duplicia eſſe, alia nãq; omnino ſpeciei naturam conſequuntur, non naturã generis, cuiuſmodi eſt ſenſus, qui ſolam animalis naturam inſequitur, non naturam viuentis; alia verò, quum abſolutè naturam generis conſequantur, tamen à propria ſpeciei natura ita ad certos proprios modos reſtringuntur, vt ſpeciei propria fiant, huiuſmodi eſt motus animalium; quum.n. abſolutè ſumptus motus naturam abſolutè ſumptã inſequatur, proinde primò competat corpori naturali generi, uarijs tamen modis à naturis ſpecierum reſtringitur, & fit proprius ſingularum, motus.n. ſimplex proprius eſt corporis ſimplicis, & motus aïalium inſequitur non amplius naturam abſolutè acceptam, ſed naturam animalis: aliqui etiam particulariores modi exiſtunt, quibus fit alius hominis, alius equi, alius canis proprius motus: ſic generatio abſolutè accepta primò competit corpori naturali caduco, at animali competit proprius quidam generationis modus, qui ipſius naturæ eſt conſentaneus, & dicitur generatio animalium, quæ eſt ſpecies generationis latè ſumptę, ſicuti etiam motus animalis eſt ſpecies motus generaliter accepti. Tria igitur ſunt accidentium genera, quæ ab Ariſt. in his libris conſyderantur, alia communia ſunt omnibus viuentibus, quæ etiam vt viuentium, non vt animalium, conſyderantur ab Ariſtotele, licèt conſiderentur in animalibus; huiuſmodi ſunt vita, mors, longitudo, & breuitas vitæ, iuuentus, ſenectus, ſanitas, morbus; modi namque, quibus hæc communiter animalibus, & plantis competunt, conſyderatione digni extiterunt. Alia verò accidentia ita naturam animalis ſolam conſequuntur, ut nullam cum natura generis habeant affinitatem, huiuſmodi ſunt ſenſus, memoria, reminiſcentia, ſomnus, vigilia, ſomnia, & diuinationes, quæ per ſomnum fiunt, de quibus ſingulis libros ab Ariſtotele ſcriptos habemus. Alia demum, quum abſolutè naturam communiorem conſequantur, ab ipſa tamen animalis natura ita reſtringuntur, vt animalium propria reddantur, vt motus animalium, & eorundem generatio: proprij namque modi, quibus in animalibus fiunt, ita cognitu digni extiterunt, vt propriam tractationem poſtulauerint, quia ijs ignoratis manca, & imperfecta fuiſſet naturalis philoſophia. De his igitur proprios libros ſcripſit Ariſtoteles, tanquàm de accidentibus proprijs animalium, eosq; inſcripſit de motu animalium, de generatione animalium; non ſic de morte, & uita animalium, nec de iuuentute, & ſenectute animalium, quia hęc ut omnium viuentium communia accidentia conſyderare voluit. Hæc omnia accidentium genera quum in his tractentur, potuiſſet Ariſtot. in horum tractatione ordinem ſeruare à magis vniuerſalibus ad minus vniuerſalia, & illa, quæ viuentibus omnibus communia ſunt, alijs anteponere, poſtea verò agere de illis, quæ ſunt propria animalium, idque omnino facere debuiſſet, ſi melioris, aut facilioris doctrinæ ratio hunc ordinem, vt in alijs plurimis ſolet, poſtulaſſet; quum autem nulla poſtulauerit (cuius quidem rei rationem nos in memorato loco diffuſè declarauimus) ideoque vniuerſaliora anteponere coactus ea ratione non fuerit; ſtatuit non recedere ab inſtituto, voluitque ab ijs exordiri, quæ ſunt propria animalium, poſtea verò de aliis agere, quæ viuentibus omnibus communia ſunt: quum enim vtraque hæc in animalibus conſyderare decreuiſſet, ita eorum tractationes diſpoſuit, vt quæ intimiora naturę animalis eſſe viderentur, ea prius tractaret, quæ verò remotiorą, poſterius. Quoniam igitur naturæ

Lib. 1. c. vlt.

Tria accidentium genera in animalibus.

Primo de meth. c. vlt.

Lib. de ſenſu, & ſenſilibus.

animalis nihil eſt intimius ſenſu, ſiquidem animal per ſenſum eſt animal: ideò ſtatim poſt libros de anima primùm locum inter omnes operationes tribuere voluit operationi ſenſus, de qua agit in libro de ſenſu, & ſenſibilibus, vbi illud eſt nobis animaduertendum, nomen ſenſus accipi ſolere tum pro ipſa animæ facultate

Senſus ſumitur, & pro anima, & pro operatione.

ſenſibili, tum pro eius operatione: ſenſus pro anima acceptus, fuit conſyderatus in libris de anima; in hoc autem libro agitur de ſenſu ſumpto pro operatione, & ita inſcribitur de ſenſu: de obiectis autem ſenſilibus ibi agitur propter operationem, ut magis declaretur quomodo immutetur organum ex eorum actione, vnde

Lib. de memoria, & reminiſcentia. Lib. de ſomno, & vigilia.

prodit operatio. Librum de ſenſu, & ſenſilibus ſequitur ſtatim liber de memoria, & reminiſcentia, quæ quum ſint interiorum ſenſuum operationes, ſunt & natura, & cognitione poſteriores operationibus ſenſuum externorum. Hunc ſequitur liber de ſomno, & vigilia, hæc enim cum ſenſu omnino coniuncta ſunt; quia nil aliud eſt ſomnus, niſi quies, & ligatio omnium ſenſuum, & ab operatione ceſſatio; quare liber hic coniunctus eſſe debuit tractationi de ſenſu, & eam

Libri de ſomnijs, & de diuinatione p ſomnum.

ſequi, quoniam eius notitiam præſupponit. Hunc autem ſequitur liber de ſomnijs, deinde liber de diuinatione per ſomnum, hæc enim accidunt animali in ſomno, & eorum tractatio præſupponit cognitas ſenſuum & externorum, & internorum operationes. Hi igitur omnes libri ſunt proprij animalium, quia ad ſolum ſenſum pertinent, & ea, quam diximus, ipſorum inter ſe ordinatio neceſſa-

Lib. de motu animalium.

ria eſt, quoniam aliter diſponi non potuerunt, ut manifeſtum eſt. Hos omnes ſequitur liber de communi animalium motu, quia motus eſt ſenſu poſterior ea, quam tetigimus, ratione, ſenſus.n. omnino inſequitur animalis naturam; motus verò non hanc, ſed vniuersè ſumptam naturam inſequitur; naturam autem animalis conſequitur modus potius ipſius motus, quàm motus ipſe: non ita igitur intimus naturę animalis eſt motus, ut ſenſus; adde quòd ſenſus datus eſt animali vt ſit, motus verò non eſt animali neceſſarius ut ſit, ſed vt conſeruetur, conſeruatur.n. per cibum, quem ſibi quærit per motum: omnibus igitur libris per ſe ad ſenſum attinentibus poſterior eſſe debuit liber de motu animalis, ob quam eandem rationem etiam quatuor libri de partibus animalium, quum ſint de ijs partibus, quæ pertinent ad animalis eſſe, vel ad bene eſſe, præponendi fuerunt libro de inceſſu, in quo agitur de ijs partibus, quæ conferunt ad motum, proin-

Lib. de generatione animalium.

de ad conſeruationem animalis. Poſt librum de motu Ariſt. ſtatim locat (vt prędiximus) libros de generatione animalium, quamuis enim alia fortaſſe ratione generatio & motui, & ſenſui anteponi potuiſſet, tamen ſi Ariſt. inſtitutum ſpectemus, poſtponenda fuit; eſt.n. operatio animalis, quæ neque ad eius eſſe, neque ad conſeruationem pertinet, ſed ad ſolam conſeruationem ſpeciei, poteſt.n. & exiſtere animal, & diutiſſimè conſeruari, quod omni prorſus ui generandi ſit orbatum: non eſt tamen ignorandum, generationem alio modo reſpicere naturam vniuerſalem, alio particularem; reſpectu.n. naturæ vniuerſalis, quæ prę cæteris quærit conſeruationem ſpecierum, præcipua magis eſt generatio, quam motus; at ſi particularem cuiuſque naturam ſpectes, ea præcipuè vult indiuiduum ſeruari, deinde verò ſpeciem; officium enim eſt naturę vniuerſalis finem vltimum rebus, ad quem tendant, ſtatuere; naturæ aũt particularis iuſſa quodãmodo illius exequendo procedere ordine generationis, quę hic Ariſt. reſpexiſſe videtur, primũ.n. vult animal exiſtere, deinde cõſeruari, ac durare, donec ad ætatẽ perueniat perfectã, in qua ſit aptũ generare aliud ſimile, atq; ita ſpeciẽ cõſeruare; hac igitur ratione prior eſt ſenſus motu, & motus generatione, quia propinquior, & intimior ipſi naturæ animalis. Non defuere tamen qui de loco lib. de animaliũ ortu

Lib. de longitudine, & breuitate vitę.

aliud ſenſerint, quorũ ſententiam mox expendemus. Poſt lib. de generatione animalium ſequuntur illi omnes, qui, quum ad uiuentia omnia pertineant, & res tractent communes animalibus, & plantis, quæ remotiores eſſe videntur à propria animalis natura, vt antè diximus, ad poſtremũ locum ab Ariſt. reiecti ſunt; com-

munia omnium viuentium accidentia ſunt longitudo, ac breuitas vitæ, iuuentus, ſenectus, vita, & mors, ſanitas, & morbus, de quibus agit Ariſtot. eo ordine, qui ad doctrinæ facilitatem conferre viſus eſt; primum quidem locum ſibi vendicare videbatur tractatio de longitudine, ac breuitate vitæ, per quam cognoſcerent remus rationem cur uiuentium alia diutius, alia breuius uiuant; hoc diſcrimine cognito diſtinguenda eſt cuiuſque duratio in partes, quæ dicuntur iuuentus & ſenectus; ideò Ariſt. in calce libri de longitudine, & breuitate vitæ proponit agendum de iuuentute, & ſenectute, ac ſimul de vita, & morte, coniuncta namque eſt horum omnium tractatio, ita vt de omnibus in eodem libro loqui commodiſſimum eſſe Ariſtoteles iudicauerit; ſed cum ſermone de vita, & morte coniunxit etiam tractationem de reſpiratione, & expiratione, quamuis animalibus ſolis hæc competant, non plantis; proptereaquòd animalia tandiù viuunt, quandiù reſpirare, & expirare poſſunt, quum enim id facere nequeunt, moriuntur; itaque ſermonem de reſpiratione coniunxit cum ſermone de vita, & morte, & harum tractationem cum tractatione de iuuentute, & ſenectute, in his enim ætatibus viuere animantia dicuntur, & earum omnium extremum mors eſt; ideò poſtrema omnium prædictarum eſt tractatio de vita, & morte, ſiquidem per mortem his omnibus finis imponitur. Poſtremus omnium de animalibus librorum eſt liber de ſanitate, & morbo, vt Ariſt. ipſe teſtatur in primo capite libri de ſenſu, & ſenſilibus; huic vltimus debebatur locus, tum quia ſanitas, & morbus cognitionem aliorum dictorum accidentium præſupponunt, tum etiam quoniã alia omnia iam memorata pendent à ſola natura, ſanitas autem, & ægritudo & à natura, & ab arte: quò fit vt Ariſtot. in primo capite libri de ſenſu, & ſenſilibus, & in initio ipſius libri de vita, & morte dicat, tractationem hanc modo quodam eſſe in confinio ſcientię naturalis, & artis medicæ, quum in ea deſinat philoſophus naturalis, & ab ea incipiat medicus; quod quidem quomodo ſit intelligendum iam in mea de doctrinę ordine Apologia declaraui. Hunc igitur ego puto eſſe verum ordinem omnium librorum de animalibus, & ipſius ordinis rationem. Reſtat ut in prædictis libris aliqua conſyderemus, & aliorum de ordine ſententias breuiter expendamus.

Lib. de iuuẽtute, & ſen. vita, & morte.

Lib. de ſanitate, & morbo.

Lib. 2. cap. 7.

Qualis debeat eſſe tractatio de ſanitate & morbo in ſcientia naturali. Cap. XXXIII.

QVVM omnium de animalibus librorum ordinem expoſuerimus, optaret fortaſſe aliquis vt etiam ſinguli cuiuſque libri tractationis modum, diuiſionemq́; in partes, & partium ſeriem edoceremus; ego tamen eo labore ſuperſedere conſtitui, ne opus hoc, quod breue eſſe volui, in magnam molem excreſcat, quum præſertim hæc in ſingulis Ariſt. libris per ſe quiſque conſyderare poſſit; nobis igitur ſatis ſit vniuerſam ſtructuram declaraſſe. Sed tractatio de ſanitate, & morbo poſtulare videtur vt aliqua de ipſa dicamus, quum enim ſolum eius libri initium habeamus, ipſa autem tota tractatio deſyderetur; quò fit vt videre nequeamus quomodo de ſanitate & morbo egerit Ariſt. & quomodo horum tractatio naturalis à tractatione medica diſtinguatur, non erit ab re ſi de hoc nos aliqua dixerimus; & quum præter medicos nemo tanquàm philoſophus naturalis de ſanitate, & morbo ſcripta, quæ legere poſſimus, nobis reliquerit, noſtram ipſi hac de re ſententiã proferamus. Ego igitur quid ſentiam paucis exponam. Philoſopho naturali de ſanitate, & ægritudine ſcripturo duo puto eſſe obſeruanda, vnum pertinet ad ſubiectum horum accidentium, alterum verò ad eorum cauſas; quod ad ſubiectum attinet, tribuenda ſunt omnia accidentia illi ſubiecto, cui primo competunt, con-

tra quàm medici faciunt, qui & ſanitatem, & morbum, & multas operationes, ipſasque organicas partes, quę homini cum multis alijs communes ſunt, vt hominis contemplantur; qua in re quum omni reprehenſione careant vt medici, at vt philoſophi naturales admittendi non eſſent: itaque conſyderare oporteret ſanitatem, & morbum vt accidentia viuentis vniuerſè ſumpti, ita vt non minus ſtirpium, quàm animalium ſanitas, & ægritudo conſyderaretur. Quod verò ad cauſas attinet, non eſt ignorandum ſanitatis, & morbi cauſas, quæ tractantur à medico, alienas eſſe à philoſopho naturali, quum ad effectionem omnes pertineant, non ad ſcientiam; hæ autem ſunt, quæ communiter à medicis auxilia, ſeu remedia appellantur, quorum inuentio, & cognitio ſcopus eſt artis medicæ docentis, eaque ſunt magna ex parte plantarum vires, & proprietates: etſi enim non inficior debere philoſophum naturalem in libris de plantis docere naturas, & proprietates plantarum, ad plenam rerum naturalium notitiam, & ad perfectionem traditionis ſcientiæ naturalis; dico tamen id in libro de ſanitate, & morbo minimè eſſe faciendum, talium enim virium applicatio ad ipſum viuentis corpus ſanandum humani arbitrii eſt, fitque ex habitu artis: ſunt igitur à philoſopho naturali cognoſcendæ plantarum naturæ, & proprietates propter cognitionem plantarum tantummodò, à medico autem propter humani corporis ſanitatem efficiendam, vel conſeruandam. Quamobrem naturalis de ſanitate tractatio debet eſſe vniuerſalis, cauſasque complecti uniuerſales, & naturales; eſt enim ſanitas, propria cuiuſque viuentis, ſeu partis eius temperatura, quæ prouenit ex elementorum commiſtione; & huius quidem plurimę ſunt ſpecies pro ſpecierum viuentium, atque earum partium diuerſitate; ſed particularem omnium temperaturarum conſyderationem facere pertinet ad libros de partibus animalium, & ad libros de plantis; quare libro de ſanitate nil aliud reſtat conſyderandum, niſi vniuerſè quid ſit ſanitas, & à quibus cauſis pendeat: ſic etiam quid ſit morbus, qui nil aliud eſſe videtur, quàm à prædicta viuentis naturali temperie receſſio talis, quæ lædat operationem; & huius receſſionis cauſas vniuerſales debet naturalis philoſophus declarare, veluti ambientem aerem, & extrinſecus aſſumptum alimentum, à quibus potiſſimè viuentium corpora varijs modis inceſſanter alterantur, mutanturque temperaturæ naturales, quare ſi eouſque procedat mutatio temperiei, vt lædatur operatio, morbus eſt; at particulariores variorum morborum cauſas diſtinguere ad medicum potius, qui curaturus eſt, quàm ad philoſophum naturalem pertinere uidetur: ut fortaſſe idem de ſanitate, & morbo dicendum ſit, quod de habitibus animi dicitur, hi namque tum vt ſunt habitus, tum vt affectiones, ſeu (vt vocant) diſpoſitiones, per voluntarias actiones acquiruntur, proinde non ad naturalem philoſophum pertinet eorum conſyderatio, ſed ad moralem, naturalis enim ſatis habet cognoſcere omnes animæ facultates, in quarum numero illa eſt, qua hos habitus acquirere apti ſumus, ſiue ea una ſit, ſiue plures: habitus autem ipſos ſiue bonos, ſiue prauos diſtinguere, & cognoſcere debet moralis, qui eſt quaſi medicus animi, & particulares cauſas, per quas gignuntur, declarare. Sic etiam debet naturalis philoſophus cognoſcere hanc uiuentis corporis aptitudinem, qua & ſanum eſſe poteſt, & ægrum, & uniuerſaliter quid ſit ſanitas, & ęgritudo: particulares autem diuerſorum morborum cauſas, nec non eas, quę ſanitatem conſeruant, & eas, quæ lapſam reſtituunt, ac ſingulos morbos pellunt, cognoſcere ſolius medici officium eſt, hæc enim omnia effectionem reſpiciunt. Ob id eam ego puto eſſe rationem cur dicat Ariſt. tractationem de ſanitate, & ægritudine eſſe quodammodo in confinio ſcientiæ naturalis, & artis medicæ: & in ea deſinere naturalem ſcientiam, ab ea verò medicam artem exordium ſumere; deſinit enim Philoſophus naturalis in vniuerſali conſyderatione ſanitatis, & morbi, à qua exordiens medicus deſcendit poſtea ad particularem morborum omnium tradendam notitiam,

Cauſę ſanitatis, & morbi non omnes pertinent ad naturalem.

titiam, & propriarum cauſarum, tum à quibus producuntur ſinguli, tum per quas expelluntur, quippe qui effectionem molitur, hæc autem non eſt niſi rerum particularium. Idem mihi videtur, aut ſaltem aliqua ex parte ſimilis eſſe reſpectus diſciplinę moralis, ac ciuilis ad legiſlatoriam; nam in morali, & in ciuili facultate, de moribus, de virtutibus, ac vitijs, atque de ferendis legibus vniuerſalia præcepta traduntur; legumlatores autem de omnibus, ac ſingulis particularibus leges condunt, per quas in ciuium animis virtutum habitus gignantur, & vitia expurgentur. Quamobrem ſicuti bonus medicus eſſe non poteſt, qui non ſit philoſophus naturalis; ita nec bonus legiſlator, qui non calleat moralem philoſophiam: inter eas tamen illud intereſt, quòd medicina ſolam effectionem reſpicit, philoſophia naturalis non effectionem, ſed ſolam ſcientiam; ciuilis autem, & legiſlatoria ambæ ad actionem diriguntur, quò fit vt vtramque liceat animæ medicinam appellare, cum eo tamen diſcrimine, quòd ciuilis vniuerſalia præcepta tradit, legiſlatoria verò deſcendit ad particularia: aliud autem eſt legiſlatoria, aliud iudiciaria, quę eſt illa iuriſperitia, quam profitentur illi, qui his temporibus Iuriſconſulti appellari volunt, hanc enim legiſlatoria ignobiliorem eſſe manifeſtum eſt, idq́; apertè teſtantur Plato in Gorgia, & Ariſtoteles in primo libro de arte Rethorica; eſt enim ſimplex quædam peritia, quæ nec ſcientia, nec prudentia, nec ars appellari meretur, quum ſine ratione ſit, hanc enim callere aliquis poteſt abſque vlla ciuilis, ac legiſlatoriæ cognitione; ſed ita videtur eſſe ſub legiſlatoria, vt empirica ſub arte medica; empirica enim, quum rationem ignoret, ars nominari non poteſt, quum ars non dicatur niſi quæ cum ratione eſt, ut inquit eo in loco Plato. De modo igitur, quo debet philoſophus naturalis agere de ſanitate, & morbo, hæc mea ſententia eſt, eamq́ue ſignificare viſus eſt Ariſtot. in 2. libro de partibus animalium cap. 7. vt quiſque eius verba eo in loco perpendens animaduertere poteſt.

Ciuilis diſciplina, & legiſlatoria.

Iuriſperitia.

Comparatio librorum de hiſtoria animalium cum reliquis libris de Animalibus. Cap. XXXIIII.

CAETERUM quum totam de animalibus tractationem in duas partes diuiſerimus, vnam in qua ſolùm quòd ita ſit declaratur, quæ nouem libris de hiſtoria animalium continetur: alteram verò in plures ſequentes libros diuiſam, in qua eorum, quæ in hiſtoriis dicta erant, cauſę afferuntur, & declaratur propter quid; non erit abre, ſi vnam cum altera conferentes conſyderemus cui hiſtoriæ parti quis liber reſpondeat, quod quidem breuiter præſtabimus. Notare quidem in libris de Hiſtoria poſſumus earum duarum tractationum diſtinctionem, quarum vna ad principia, & ad ſubſtantiam animalis pertinet, altera verò ad accidentia, & operationes; ſed ruditer, ne ita diſtinctè, vt in alijs ſequentibus libris, quos ſcientiales eſſe diximus, neque id iniuria, ſiquidem rudis & hiſtorica enarratio eam exquiſitam partium diſtinctionem, quam demonſtratiua contemplatio habet, habere minimè potuit. Primo quidem loco de partibus animalium agi in hiſtorijs, ſicut etiam in parte demonſtratiua, manifeſtum eſt; nam in prioribus quatuor de hiſtoria libris patet agi de animalium partibus, idq́ue Ariſtoteles epilogo collegit in initio quinti. Sed non eſt ignorandum tria eſſe genera partium in animali, aliæ namque pertinent ad eſſe, ſeu ad bene eſſe, de quibus agitur in quatuor libris, qui de partibus animalium inſcribuntur; alię ad motum, de quibus in libro de inceſſu; aliæ demum ad generationem, de quibus in libris de generatione animalium: ſed hæc partium diſtinctio in libris de hiſtoria non admodum notari poteſt; de primo quidem partium genere agitur in primo, & in ſecundo, & in poſteriore

De partibus animalium. Tria genera partium in animali.

ſteriore parte tertij, & in priore quarti, quare eam totam tractationem dicere poſſumus quatuor libris de partibus animalium reſpondere: de partibus autem ad motum conferentibus nil ſeparatim dicitur in hiſtorijs,ſed de his aliqua dicuntur ſparſim in memoratis libris vnà cum aliarum prædictarum partium conſyderatione, quare liber de inceſſu nullam certam habet in hiſtoriis ſibi reſpondentem partem: de partibus autem generationi inſeruientibus agit ſeparatim Ariſtot.in prima parte tertij, & in eius libri initio de his dicendum proponit, quare pars illa tertij reſpondet ſcientiali harum partium tractationi, quæ habetur in libris de generatione animalium. Libris autem de anima in hiſtorijs nulla pars reſpondet, quia nil de anima hiſtoricè dici poterat, tum quia anima inſenſilis eſt quò fit vt, licèt de ipſius operationibus plura dici potuerint, quæ ſenſu, & experientia ſunt inuenta, de ipſamet tamen anima nihil; tum etiam quia de illis tantummodò inſtitui tractatio hiſtorica poterat diſtincta à ſcientiali, quæ cauſam aliquam habent, ita vt de ijs declarari poſſit & quòd ſint, & propter quid ſint: cauſam habent partes animalium finalem, cuius gratia ſunt: cauſam etiam habent omnes viuentium operationes, vt patet: de his igitur omnibus duplex fieri tractatio potuit,vna hiſtorica ſine conſyderatione cauſarum,altera ſcientialis per cauſarum traditionē:aſt anima in viuentibus cauſam nullā habet,quia ipſa eſt prima aliorū omnium cauſa;qui enim dicunt operationem eſſe animę cauſam finalē, reijciendi omnino ſunt,nec tantum abſurdum fuit vnquàm ab Ariſt.pronuntiatum,qui ſemperpro eodem habuit dicere partes animalium eſſe propter animā; & eſſe propter operationes, tanquàm propter finem; & ſemper animam vocauit finem,ſed non dixit eam habere finem. Quum igitur anima cauſam priorem non habeat, duas, vt cætera, tractationes non poſtulauit; idque fortaſſe ſignificare Ariſtot. voluit in primo contextu primi libri de Anima, dum ſcientiam illam appellauit hiſtoriam de anima, non ſolum enim denotauit enarrationem veram, qualis eſſe ſolet in omni hiſtoria, ſed etiam ſignificauit nullam de anima hiſtoriam præceſſiſſe diſtinctam à ſcientiali eiuſdem tractatione,ſed illam ipſam eſſe ſimul & hiſtoriam & exquiſitam, quàntum à naturali philoſopho tradi poterat, tractationem de anima. Neque etiam puto ob aliam cauſam Ariſtotelem eodem in loco hiſtoriam de anima τῇ ἀκριβείᾳ maximè præſtantem eſſe dixiſſe,niſi quòd in ijs libris traditur animæ cognitio; quæ omnium, quæ in viuentibus ſunt prima, ac ſuprema cauſa eſt: quoniam cognitio exquiſitiſſima cognitio eſt, quando effectus omnes ad primam, & in eo genere ſummam cauſam,à qua omnia pendent, reduxerimus, exquiſitiſſima eſt hiſtoria illa de anima, quia tradit cognitionem animæ, quæ eſt prima cauſa omnium, quæ in viuentibus conſyderari poſſunt, ex cuius cognitione cognitio aliorum perfecta habenda eſt; quamobrē per hoc non alium dat Ariſtot.primatum libris de anima, niſi in libris omnibus ad animantia pertinentibus; omnium enim quæ in ijs traduntur, perfecta cognitio pendet ex animæ notitia, quæ in libris de anima traditur, qui ob id principem locum tenent inter omnes libros de animantibus, videnturque in medio collocari tanquàm rex in medio regni, qualis etiam videtur eſſe ſitus cordis in anima li. Libros de anima ſtatim ſequitur liber de ſenſu, & ſenſilibus, cui reſpondet tractatio de ſenſibus in poſteriori parte quarti libri de hiſtoria: deinde tractatio de ſomno & vigilia, & de ſomnijs in calce eiuſdem quarti reſpondet libris de ſomno & vigilia, de ſomnijs,& de diuinatione per ſomnum; ſed libro de memoria, & reminiſcentia nulla ſeparata tractatio in libris de hiſtoria reſpondet; ſparſim tamen in iis libris aliqua ad has pertinentia dicuntur; ut in nono libro de illa,quam aliqua animalia maiorem, aliqua minorem præſeferre videntur, prudentia, ſeu ſagacitate, variiſque animalium moribus. Hos omnes libros ſequitur liber de communi animalium motu,cui propria tractatio in hiſtoriis nulla reſpondet,quemadmodum nec libro de inceſſu, ſed ſparſim aliqua dicuntur de motu,& de par

Libris de anima nulla pars reſpondet in hiſtoriis.

Operationes non ſunt finis animę.

De ſenſu & ſenſilibus. De ſomno, & vigilia, & de ſomnijs. De memoria.

De motu.

tibus ad motum conferentibus vnà cum aliarum partium conſyderatione, quæ in quatuor prioribus de hiſtoria libris habetur, qui videntur reſpondere omnibus ſequentibus libris, qui ſunt à primo de partibus animalium vſque ad calcem libri de communi motu animalium, quem ſtatim ſequuntur libri de generatione animalium, de qua eadem incipit loqui Ariſtoteles in principio quinti de hiſtoria, quum enim operationes, quæ tractantur à libro de ſenſu, & ſenſilibus ad librum vſque de communi animalium motu, videantur maximè eſſentiales animalibus, & cum eorum ſubſtantia valdè coniunctæ, ſenſus enim pertinet ad eſſe ipſius animalis, motus autem eſt ei neceſſarius ad eius conſeruationem: ideò Ariſtot. in quatuor prioribus de hiſtoria libris omnia complexus eſt, quæ tum ad ſubſtantiam, hoc eſt ad partes animalium pertinebant, tum ad operationes cum ipſa ſubſtantia maximè coniunctas, vt epilogorum ſimilitudo, & inter ſe reſpondentia declarat, ſcilicet eius, qui eſt in initio quinti de hiſtoria, & eius, qui in fine libri de communi motu. Nam in principio quinti de hiſtoria inquit [expoſui partes animalium omnes tum interiores, tum exteriores, atque etiam de ſenſu, de voce, & de ſomno; reſtat vt eorundem generationes perſequamus] in calce autem libri de communi motu huic ſimilem epilogum legimus his verbis, [De partibus igitur cuiuſque animalis, & de anima, præterea de ſenſu, & memoria, & motu diximus cauſas, reliquum autem eſt de generatione dicere] Voluit itaque Ariſtoteles omnia, quæ ad hunc vſque locum tractauerat, reſpondere quatuor prioribus libris de hiſtoria, ita vt ſtatim ſequatur vtrobique tractatio de generatione, de qua in quinto, ſexto, & ſeptimo hiſtoriarum libris loquitur, quibus reſpōdent quinque libri de generatione animalium in tractatione ſcientiali. Quū enim generatio ſit animalis operatio ad extra, quæ neque neceſſaria eſt animali vt ſit, neque vt conſeruetur, ſicut antè oſtendimus, proinde remotior ab animalis eſſentia eſſe videatur, Ariſtoteles in vtraque tractatione ſeiungere eā medio epilogo voluit ab aliis memoratis operationibus, quæ maiorem cum ſubſtantia animalis affinitatē, & coniunctionem habere videbātur. Poſtrema pars tractationis de animalibus ea fuit, in qua tractantur communia accidentia animalium, & plantarum, eaque omnia ad vitam, durationemq́; animantium pertinent, de quibus agitur in libro de longitudine, & breuitate vitę, & in eo, qui eſt de iuuentute, & ſenectute, de vita, & morte, & reſpiratione: huic toti parti reſpōdet octauus de hiſtoria liber, ubi agitur de animalium variis vitæ generibus, rationibuſque viuendi; agitur etiam in eodem libro de pluribus diuerſorum animalium morbis, quæ pars reſpondet libro de ſanitate, & morbo. Nono autem libro de hiſtoria, in quo de moribus animalium agitur, nullus in ſcientiali tractatione liber reſpondere videtur, de his enim fortaſſe Ariſtoteles præter hiſtoricam traditionem nihil habuit, quod diceret, nam morum nulla alia effectrix cauſa afferri poteſt, niſi quòd talis eſt illorum animalium natura, veluti ſi ferocitatis, aut magnanimitatis leonis, aut crudelitatis tigris, aut ouis ſtultitiæ cauſam quæramus: finalis autem cauſa plurium morum ita per ſe manifeſta eſt, vt ſimul cum ipſorum morum enarratione eam exprimi neceſſe ſit, dati namque à natura ſunt diuerſis animalibus varij mores, & inſtinctus, ad ipſorum animalium conſeruationem, aut defenſionem, vt prūdentia quædam, & aſtutia, quam in pluribus animalibus tum maiorem, tum minorem notare poſſumus, & alia multa eiuſmodi, quæ in nono illo hiſtoriarum libro leguntur; nulla igitur eorundem morum alia ſcientialis tractatio relinquebatur, quocirca ſola hiſtorica narratione Ariſtot. voluit eſſe contentus. De decimo autem hiſtoriarum libro ego quidem maximè dubius ſemper fui, videtur enim nec hiſtoricus, nec ſcientialis dici poſſe, quòd enim non ſit hiſtoricus ipſamet eius libri tractatio declarat, in eo namque declarantur cauſę fertilitatis, ac ſterilitatis, quæ tractatio nullo pacto hiſtorica appellari poteſt; quod cognoſcens Theodorus Gaza, qui reliquos nouem in latinum ſermonem

De generatione animalium.

De uita, & morte.

De moribus animalium.

De lib. decimo de hiſtoria.

con-

conuertit, decimum hunc conuertere noluit, nec alijs nouem apponendum putauit, ſed potius libris de generatione animalium inferendum, ſicut apud eum legimus in ſua in eos libros præfatione; vbi etiam conſyderat eum librum non integrum eſſe, ſed fragmentum quoddam, cui manifeſtum eſt deeſſe initium, quum incipiat à dictione aduerſatiua, nec vlla prorſus appareat eius cõtinuatio, ſeu connexio cum ijs, quæ in calce noni libri dicta erant. Ego itaque in hoc Theodori ſententiam probo, ſed non in eo, quòd putat eſſe annectendum libris de generatione animalium, plura namque in eo dicuntur; quæ in ijs quoque libris tractantur, non eſt autem credendum earundem rerum declarationem bis in eiſdem libris ab Ariſto. fuiſſe fruſtra repetitam. Adde quòd librorum de generatione tractatio ſcientialis maximè eſt, qualis non eſt ea quæ in illo decimo libro habetur; cauſas enim ſterilitatis, ac fertilitatis in ſolo homine conſyderat, quæ tamen pluribus animalibus communes ſunt. Mos autem Ariſtotelis eſt omnia attribuere illi ſubiecto, cui primo competunt, quam ſolam eſſe ſcientialem tractationẽ ipſe in poſterioribus Analyticis docuit; hoc autem diſcrimen manifeſtè inſpicitur in ijs, quæ eadem & in eo libro, & in libris quoque de generatione traduntur, quæ enim in libris de generatione dicuntur vniuersè de animalibus, ea in illo decimo libro in ſolo homine conſyderantur. Hanc ob cauſam ego arbitror librum illũ non eſſe ſcientialem, nec annectendum libris de generatione: videtur potius eſſe extra ordinem ſcriptus, vt etiam alii plures, ſiue ab Ariſtotele, ſiue ab aliquo alio, & medicinalis potius eſſe, quàm naturalis: nam medici multa, quæ pluribus animalibus communia ſunt, in homine ſolo, quem ſanare volunt, conſyderare conſueuerunt; neque aliena ab hac ſententia ſunt illa, quę in eo libro ſcribuntur, multa enim dicuntur de auxiliis ferendis ſterilitati, quæ medicinam potius ſapiunt, quàm philoſophiam naturalem.

Latinorum opinio de loco librorum de Anima, & eius reprobatio. Cap. XXXV.

VERITATE cognita de ordine omnium librorum de animalibus, ſequitur vt aliorum falſas hac in re ſententias expendamus; ac reprobemus, & aliqua ex iis, quæ diximus, exorientia dubia ſoluamus. Primum quidem Latini de loco librorum de anima aliã ſententiam ſequuti ſunt, nempe illam, quam videtur approbaſſe Auic. in diſponendis libris ſuis naturalibus: putarunt. n. libris de anima primum locum deberi inter omnes libros de animalibus, hoc argumento ducti, quòd qui rem aliquam cogniturus eſt, debet primo loco illius principia contemplari, eſt autẽ anima principium animalis, & omnis viuentis corporis, ab anima igitur totam de viuentibus tractationẽ exordiri oportuit; quocirca libros de anima ſextum in ſcientia naturali locum obtinere dixerunt, ita vt ſtatim ſequatur libros de mineris, & omnium ad animantia pertinentium primus ſit. Sententia hæc iam reprobata à nobis eſt pluribus Ariſtotelis teſtimoniis, qui primum locum dedit libris de hiſtoria animalium, ſecundum quatuor libris de partibus, tertium libro de inceſſu, poſt quem ſtatim locauit libros de anima: nunc autem ratione aduerſus eos vtemur; nec alia, quàm ea ipſa, qua ſuam ipſi ſententiam comprobarunt, ſic enim vno; & eodem labore & veram ſententiam confirmabimus, & eorum argumentum ſoluemus. Dicebant ipſi, à principiis rei conſyderandæ ordiendum eſt, nos verò hoc idem confitentes ita argumentamur: partes animalium ſunt principia, ſunt enim materia animalium, ergo à partibus inchoandum eſt, proinde primi ſunt libri de partibus, nam & priores de hiſtoria libros de partibus eſſe manifeſtum eſt. Itaque controuerſia integra manet inter materiã, & formam, idque nobis in

Argumentũ Latinorum.

Sententię impugnatio.

Solutio argumenti.

præ-

net inter materiam, & formam, idque nobis in præſentia excutiendum proponitur, quum cognoſcenda ſit cuiuſque rei naturalis & materia, & forma, de vtra prius ſit agendum. Illi quidem, qui in ordine doctrinæ ipſam rerum naturam ſequendam ſemper eſſe putant, dicerent materiam ſemper eſſe anteponendam, tanquàm natura priorem forma, prius enim propria cuiuſque rei materia ſtatuenda eſt, quàm ex ea educatur forma, idque videtur ipſe Ariſtoteles aſſerere in primo libro de partibus animalium. Sed horum ſententiæ illa, quæ in primo Phyſicorum habetur, materiæ, ac formæ conſyderatio manifeſtè refragatur: ibi namque acturus Ariſtoteles de internis principijs corporis naturalis, prius oſtendit eſſe duo principia contraria, quæ formalia principia vocari ſolent, deinde verò ex eorum notitia ducit nos in primę materiæ cognitionem; itaque prius ibi agi de forma, quàm de materia, manifeſtum eſt. Neque eſt quòd aliquis dicat primum illum librum de materia eſſe, ſecundum verò de forma, & ita prius agi de materia, quàm de forma; craſſus enim hic error eſt, & à nobis antea reprobatus: de forma enim, & de materia quatenus ſunt forma, & materia, hoc eſt quatenus ſunt principia conſtituentia corpus naturale, non in ſecundo libro agitur, ſed in primo; eaque tractatio in primo libro perfecta eſt: in ſecundo autem libro eadem principia tractantur reſpectu accidentium, motus, & quietis, quorum principia ſunt, qua ratione non dicuntur amplius conſyderari ut forma, & ut materia, ſed vt natura. Ideo alieniſſima à veritate, & ab Ariſtotele eſt illorum interpretatio, qui in vltimo contextu primi libri, quando Ariſtot. ait ſe poſterius de phyſicis, & caducis formis acturum, dicunt ſignificari ſequentem tractationem de natura in ſecundo libro: reuera enim nil aliud ſignificare vult Ariſto. niſi tractationem de proprijs ſingulorum naturalium corporum formis habendam in reliquis libris naturalibus; quum enim in eo primo libro formam communiter tantum acceptam conſyderaſſet, ibi ſoluere volens tacitam quæſtionem inquit de prima omnium formarum ſiue vna ſit, ſiue plures, ad philoſophum naturalem loqui non pertinere, ſed de formis ſolis naturalibus, de quibus quum communiter egiſſet in eo primo libro, reſtabat de ſingulis ſeparatim dicendum in reliquis huius ſcientię libris, ſcilicet de formis elementorum in libris de elementis, de formis miſtorum in libris de miſtis, de formis animantium in libris de animantibus; ſic enim tractatio ſignificatur de formis, quatenus formæ ſunt, qualis non eſt ea, quæ in ſecundo libro Phyſicorum habetur de natura; ut etiam manifeſtè oſtendit locutio Ariſtot. in plurali numero, de formis enim ſe acturum pollicetur, quum in eo primo de forma egiſſet, & in ſecundo acturus eſſet adhuc de forma latè ſumpta, quatenus eſt natura; ſed non de formis, quia tota illa tractatio eſt uniuerſalis. Illud igitur ueriſſimum eſt, vbi de materia, & de forma naturalis corporis actum eſt, ibi prius de forma actum eſſe, quàm de materia, prius enim oſtendit omne, quod fit, ex contrarijs fieri, eaque duo eſſe, vnum nobilius, quæ eſt forma, alterum ignobilius, quæ eſt priuatio; poſtea verò ex mutatione, quæ fit de contrario in contrarium, oſtendit dari præter contraria tertium principium ſubiectum. Ego igitur ab iis, quæ alibi demonſtraui, non recedens, dico habere quidem materiam, & formam, inter ſe ordinem naturalem, vt ait Ariſtot. in primo cap. ſecundi de partibus animalium, nam ordine generationis naturæ materia prior eſt, ordine autem intentionis naturę forma eſt prior, quia materia eſt propter formam; attamen ordo doctrinæ non ſumitur ab ordine naturæ, ſed à noſtra faciliore, aut meliore cognitione: vbi igitur forma eſt notior, & eius cognitio confert ad cognoſcendam materiam, agendum prius eſt de forma, quàm de materia; vbi verò materia eſt notior, de materia prius, quàm de forma eſt agendum. Ob id Ariſtot. in primo Phyſicorum agens de prima rerum materia, quæ, quum ſit ens mera poteſtate, maximè abſcondita nobis eſt, ac difficilli-

An à materia, an à forma ſit ordiēdum.

Aliorum opinio.

Confutatio.

Declaratio vltimi contex primi libri Phyſic.

Opinio propria.

ma cognitu, prius egit de forma, quia non poterat prima materia cognoſci, niſi ex mutatione, quæ eſt de priuatione ad formam, vel de forma ad priuationem: contrà verò in libris de animalibus prius egit de materia animalium, quàm de forma, quoniam partes animalium, quæ ſunt eorum proxima materia, ſenſiles ſunt, & notiores, anima verò inſenſilis, & ignotior, & eius conſyderatio ardua, multisque, ac magnis difficultatibus referta eſt, vt Ariſtoteles ipſe teſtatur in procemio librorum de anima; eaque fuit Ariſto. mens in primo libro de partibus animalium, quando dixit agendum prius eſſe de materia, quàm de forma, non enim ea tantùm ratione ductus eſt, quòd materia ſecundùm ordinem naturæ dirigitur ad formam, ſed quòd animalium partes, ſi bene cognitæ ſint, cognitionem animę faciliorem reddunt, idq; potiſſimum reſpexit, quando ibi dixit eſſe de anima agendum, ſed prius eſſe dicendum de materia: hoc autem ſignificauit Ariſtoteles in ipſa animæ definitione, definit enim animam per corpus organicum, hoc eſt varijs organis præditum: ad plenam igitur eius intelligentiam plurimum confert cognitio partium organicarum, quam Ariſt. tradit in lib. de partibus, non enim cognoſcimus quòd ſint organa, niſi ſingularum officia intellexerimus, hæc autem in libris de partibus declarantur. Cæterum etiamſi nec partium notitia ad animam cognoſcendam, neque cognitio animæ ad cognitionem partium aliquid conferret, debuiſſet tamen Ariſtot. de partibus prius agere, quàm de anima, quia hoc magis conſonum eſt ordini compoſitiuo, quo ſcientiam naturalem ſcribere conſtituerat: omnis enim generationis ordo compoſitiuus eſt, materia verò prior eſt forma ordine generationis; idcirco hunc ſeruat Ariſto. in tota ſcientia naturali, niſi quando facilioris doctrinæ ratio contrarium ordinem poſtulat, quod rarum eſt, idq; factum eſt in primo Phyſicorum, vt modò dicebamus. Poteſt autem ſolum ipſum procemium librorum de partibus oſtendere illud eſſe initium tractationis de animalibus, & libros de partibus præcedere libris de anima, ut cuique illud legenti manifeſtum eſſe poteſt.

Solutio dubij quòd Ariſtoteles de eadem re ſæpius agere videatur, & aliorum dubiorum ad ordinem pertinentium. Cap. XXXVI.

Dubium. POTEST etiam ex ijs, quæ dicta ſunt, colligi ſolutio dubitationis, quæ torquere multorum animos poſſet: videtur enim Ariſt. pluribus in locis egiſſe de vna, & eadem re, nam de ſenſibus egit accuratè in ſecundò libro de anima, cur igitur eorum tractationem repetiuit in libro de ſenſu, & ſenſilibus? utroque enim in loco agitur de operatione ſenſuum, quę in uno, & eodem loco declaranda videbatur; ſic de motu animalium egit & in libro de inceſſu, & in tertio de anima, & in libro de communi animalium motu; videbantur tamen omnia, quæ ad motum animalis attinent, ſimul vna tractatione explicanda fuiſſe. Huius difficultatis ſolutio in eo, quod ſupra declarauimus, conſtituta eſt, diximus enim totam tractationem de animalibus in tres partes diuiſam eſſe, in una agitur de materia animalium, in altera de forma, in tertia de operationibus, & accidentibus conſequentibus; quum igitur in his tribus partibus diuerſi ſint ſcopi, nullum abſurdum eſt ſi in ijs omnibus de aliqua eadem re agatur propter diuerſos ſcopos; in libris quidem de anima nullus alius eſt Ariſtotelis ſcopus, quàm naturam animæ declarare, quòd ſi de operationibus quoque plura dicit, id facit ut per eas nos ducat in cognitionem animæ, ſicut ipſe faciendum eſſe dixerat in contextu 33. ſecundi libri, non quòd conſilium eius ſit ibi ipſarum ſecundùm ſe ope-

Solutio.

operationum cognitionem tradere; idq; ipſe ſignificauit in principio libri de ſenſu & ſenſibus, quando dixit ſe egiſſe de anima ſecundùm ſeipſam, poſtea agendum eſſe de operationibus: quoniam igitur de operatione ſenſuum in 2.lib. de anima locutus erat non propter ſe, ſed propter cognitionem partis animæ ſenſibilis, ideò.de eadem ſcribere voluit librum de ſenſu, & ſenſibus, in quo ipſius ſecundùm ſe operationis perfectam notitiã nobis traderet: ideò ſi in eo libro aliquam ipſius animæ mentionem facit, non amplius eam conſyderat ſecundùm ſeipſam, ſed propter cognitionem operationum, quarum eſt cauſa, in ſolis.n.libris de anima verè dicimus ipſam ſecundùm ſeipſam animam, eiusq; naturam declarari, hic enim ſolus eſt eorum librorum ſcopus. Sic de motu dicendum eſt, in libro enim de inceſſu nullus alius eſt ſcopus, quàm declarare partes inſtrumentales, quę motui animalium inſeruiunt, quòd ſi de ipſa quoque operatione ibi fit ſermo, non eſt propter ipſius motus cognitionem, ſed propter notitiam partiũ organicarum, motus enim eſt earum cauſa finalis, per quam ipſæ partes cognoſcendæ ſunt: in tertio autem de anima libro non eſt Ariſtotelis conſilium declarare ipſum animalium motum, quomodo, & à quibus cauſis fiat, ſed ſolùm facultatem animæ motricem, quæ declarari non poterat ſine ipſius motus conſyderatione; reſtabat igitur vt de motu ageret ſecundùm ſeipſum, quod facit Ariſtot. in libello de communi animalium motu, vbi huius operationis cognitio traditur per ſuas cauſas; quoniam igitur omnis tractatio nominatur ab eo, quod ſui gratia tractatur, non ab eo, quod propter aliud, ideò non de eadem re ſunt illę tres, quas diximus, diſtinctæ tractationes, ſed in libro de inceſſu agitur de partibus organicis inſeruientibus motui, in tertio autem libro de anima agitur de facultate animæ motrice, demum in libello de motu agitur de ipſomet motu, non igitur idem fruſtra repetitur. Sed dubitare adhuc aliquis hac in re poteſt: nam ſi verum eſt id, quod modò diximus, debuerunt omnes operationes, quæ in libris de anima conſyderatę fuerant propter animam cognoſcendam, iterum conſyderari propter ſe in paruis naturalibus, quod tamen factum fuiſſe non uidemus, plures enim ſunt operationes animæ, quarum facta eſt mentio in libris de anima, de quibus tamen nullum habemus proprium tractatum in paruis naturalibus, ut operationes intellectus, & phantaſiæ. Soluetur hac in re omnis dubitatio, ſi artificium Ariſtotelis, quod fortaſſe nemo conſyderauit, declarauerimus: quum igitur neceſſarium Ariſtoteli fuerit ad tradendam cognitionem facultatum animæ loqui de eius operationibus, cognouit eſſe in his hoc diſcrimen, quòd aliquarum exactiſſima cognitio requirebatur ad cognoſcendam aliquam animæ facultatem, quales fuerunt humanæ mentis operationes, non poterat enim mentis noſtrę natura bene declarari, niſi per exquiſitam operationum omnium declarationem, quam polliceri videtur Ariſtoteles in primo contextu tertij libri, dum proponit declarandum quomodo fiat intellectio; de huius igitur partis operationibus non opus fuit aliquid ſeorſum ſcribere in paruis naturalibus, nam diligens illa operationum tractatio, etſi propter animæ notitiam facta, utramque ſimul operam præſtitit, nec aliud de his dicendum relinquebatur. Aliquarum autem operationum rudis, & imperfecta cognitio ſatis erat ad declarandam aliquam animæ facultatem, quales fuere operationes externorum ſenſuum; ideo ad perfectam ipſarum ſcientiam tradendam debuit propriam harum tractationem inſtituere in paruis naturalibus, ideò ſcripſit librum de ſenſu, & ſenſilibus, in quo melius declarans obiectorum ſenſilium naturas perfectè docet quomodo ipſæ operationes in organis ſenſuum fiant. Sic etiam cognouit rudem motus notitiam ſatis fuiſſe ad declarandas organicas partes in libro de inceſſu, & ad declarandam uim animæ motricem in tertio libro de anima, ita vt motus ipſe imperfectè cognitus relinqueretur; ideò de hac ipſa operatione, vt plenè cognoſceretur, ſcribere voluit librum de

Dubium.

Solutio.

Diſcrimen operationũ animæ.

communi motu animalium, in quo ex omnibus cauſis motus in animali tam propinquis, quàm remotis tradit nobis perfectam ſcientiam huius operationis; ſunt autem cauſæ eius remotæ appetitus, & ſenſus, & intellectus, quæ iam declaratæ fuerant in tertio libro de Anima; propinquæ verò organa ipſa corporea, quæ declarata erant in libro de inceſſu; has igitur omnes cauſas Ariſto. accommodat ad declarandum quomodo in animalibus fiat motus. Aliæ demum fuere operationes, quarum nulla declaratio, aut mentio ad animam cognoſcendam requirebatur, de his igitur ne verbum quidem fecit Ariſtoteles in libris de anima, ſed integrum de his ſermonem remiſit ad paruos naturales; huiuſmodi fuerunt memoria, & reminiſcentia, & ſomnus, & vigilia, & ſomnia, & alia accidentia, quorum proprij tractatus leguntur in paruis naturalibus, quum nulla eorum facta ſit mentio in libris de anima, quoniam ad animam cognoſcendam nihil eorum conſyderatio conferebat. Hac igitur norma utentes om-

Dubium. nem huiuſcemodi difficultatem paruo negotio tollemus. Cauendum etiam eſt ne ob aliqua Ariſtotelis teſtimonia de librorum diſpoſitione in errorem ducamur, nam ſi eius verba legamus in capite vndecimo quarti libri de partibus animalium, bis in eo capite aſſerit ſe iam tractaſſe de partibus motui inſeruientibus, quare ſuſpicari poſſumus librum de inceſſu præcedere quatuor libris de partibus, uel ſaltem eſſe in verbis Ariſtotelis repugnantiam, nam in poſtremis verbis libri quarti de partibus proponit ſe ſtatim acturum de partibus ad motum pertinentibus, & in calce libri de inceſſu inquiritur ſe iam egiſſe de partibus tum alijs, tum ijs, quæ ad motum conferunt, & proponit agendum ſtatim de anima: poſtponit igitur librum de inceſſu libris de partibus, quod etiam indicat prolixa illa præfatio librorum de partibus, vt antea conſyderauimus.

Solutio. Sed nulla eſt repugnantia in verbis Ariſtotelis: nam illa quidem, quæ ab eo in initio, uel in fine librorum ad ordinem librorum pertinentia ſcribuntur, certam fidem faciunt de ipſa librorum ſerie, ac diſpoſitione; nam ſi in initio libri tanquàm per epilogum referat ea, quæ antè tractata ſunt, abſque dubio dicendum eſt ea prius fuiſſe tractata; & in calce libri ſi de aliqua re proponat agendum, apertè ſignificatur non ſolùm agendum, ſed ſtatim in libro ſequente agendum, ſicuti verba illa in fine libri de inceſſu apertè indicant agendum ſtatim eſſe de anima: ſed illa, quæ in medio librorum dicuntur, nullam certam fidem de librorum ordine faciunt, quando non ordinis ſignificandi gratia ab Ariſtotele proferuntur, ſed ſolùm cauſa citandi, ſeu nominandi aliquem librum; quod quidem alijs in re manifeſta exemplis poſſumus comprobare: in primo capite libri de interpretatione inquit ſe de conceptibus animi dixiſſe in libris de anima, quum tamen tota logica ordine doctrinæ pręcedat totam ſcientiam naturalem: in quarto capite eiuſdem libri inquit poſtremis verbis [& quæcunque talium contra ſophiſticas determinauimus importunitates] poſtea in tertio ſegmento eiuſdem libri capite ſecundo dicit [dictum autem de his eſt in Topicis] verba igitur illa præteriti temporis videntur ſignificare & libros Topicos, & Sophiſticos præceſſiſſe libro de interpretatione, quod eſt manifeſtè falſum: alia quoque plura eiuſmodi loca conſyderare poſſemus, quæ conſultò omittimus. Credendum igitur eſt non eodem ordine ſcriptos eſſe ab Ariſtotele omnes ſuos libros, quo ipſe voluit eos eſſe diſponendos: fortaſſe enim prius libros de anima ſcripſit, & totam etiam naturalem philoſophiam, quàm logicam; voluit tamen logicam præcedere toti naturali philoſophiæ: ſic fortaſſe prius Topicos, & Sophiſticos libros ſcripſit, quàm librum de interpretatione, hunc tamen illis præcedere voluit, nam quæ in primo capite primi Topicorum ſcribuntur, uidentur teſtari iam actum eſſe de ſyllogiſmo, & de demonſtratione, quibus omnino pręcedere debuit liber de interpretatione: maiorem fidem facere poteſt locutio Ariſt. per verbum futuri temporis, ſignificat enim tractationem illam faciendam

ciendam eſſe poſterius; ſed tamen ad oſtendendum quòd immediatè poſterius ſit de ea re agendum, nil prorſus efficacitatis habet, niſi ſit in poſtremis verbis libri, ſicuti diximus de vltimis verbis libri de inceſſu, quæ ſignificant eſſe ſtatim agendum de anima. Dicimus itaque Ariſtot. fortaſſe prius abſoluere voluiſſe breuem illum tractatum de partibus attinentibus ad inceſſum, vt poſtea in libris de partibus alias conſyderaret, in quibus erat diutius moraturus, ob idque in capite illo vndecimo quarti de partibus dixiſſe ſe iam eſſe locutum de partibus ad motum conferentibus; voluiſſe tamen ordinæ doctrinæ libros de partibus præcedere libro de inceſſu, vt alia firmiora Ariſtotelis teſtimonia, & ratio ipſa declarat.

Nonnullorum opinio de loco librorum de generatione animalium, & eius confutatio. Cap. XXXVII.

NONNULLI fuerunt, qui libros de animalium ortu alio in loco ponendos eſſe exiſtimarunt, non in eo, in quo nos plurium aliorum ſententiam ſequentes eos collocauimus, putarunt enim locandos eſſe ſtatim poſt quatuor libros de partibus, & ante librum de inceſſu; moti autem ſunt tali argumento. Tria ſunt partium genera in animali, aliæ namque pertinent ad eſſe animalis, aliæ ad motum, aliæ ad generationem, de quibus Ariſtot. manifeſtè proponit agendum in initio primi libri de generatione animalium, inquit enim ſe iam dixiſſe de alijs animalium partibus, ſupereſſe autem agendum de partibus generationi inſeruientibus, quarum tractationem ibi ſtatim aggreditur; atqui omnes animalis partes locum habent materiæ reſpectu animæ, quemadmodum igitur de alijs partibus agi oportuit prius, quàm de anima, ita etiam de his, quę ad generationem pertinent, eadem enim in omnibus ratio viget, quòd de materia animalium prius agendum erat, quàm de forma; itaque libri de generatione animalium tamquàm libri de partibus ponendi ſunt ante libros de anima inter alios libros de partibus animalium. Adducunt etiam teſtimonium Ariſtotelis in poſtremis uerbis quarti libri de partibus, ubi dicit conſequens eſſe agere de partibus generationi inſeruientibus. Tandem conſyderant verba Ariſtotelis in quarto libro de partibus cap. 4. tc. 11. 12. vbi inquit ſe poſtea de generatione animalium locuturum, quę eandem ſententiam confirmare videntur. Sed ego contrariam ſententiam, quam antea declaraui, & quam plures tuentur, ſequendam eſſe arbitror. Vt igitur huius veritatem cognoſcamus, ſcire debemus Ariſt. non ita de animalium generatione egiſſe, vt egit de motu; quum enim conſyderare oportuerit & operationem ipſam, & organicas partes ipſi inſeruientes, Ariſt. in duobus diſtinctis, & ſeparatis libris egit de motu, & de partibus ad motum conferentibus, non ſic de generatione, ob maiorem enim commoditatem, ac facilitatem doctrinæ decreuit in eiſdem libris, qui de generatione animalium inſcribuntur, & de ipſa generatione, & de partibus ei inſeruientibus agere, quia cognouit perfectam earum cognitionem hoc poſtulare: hoc igitur dubiam reddidit eorum librorum ſedem, nam ratione partium ad generationem pertinentium locandi videntur antè libros de anima cum alijs libris de partibus; at ratione ipſius generationis, quæ eſt operatio quædam conſequens, videntur ponendi poſt libros de anima inter paruos naturales. Hęc autem tractationum coniunctio in ijs libris ita manifeſta eſt, ut à nullo negetur, & proponit etiam ipſam Ariſtoteles in quarto libro de partibus cap. quarto, ubi ait dicendum eſſe de partibus generationi inſeruientibus, quibus mas differt à fœmina, ſed quoniam de ipſa quoque generatione dicendum eſt, melius eſſe vt hæc conſyderatio ad eum

Primum argumentum illorum.

Secundum argumentũ.

Tertium argumentum.

Opinionis confutatio.

locum remittatur; ex quibus Ariſtotelis verbis non ſolùm colligimus conſilium eius fuiſſe ſimul agere & de generatione & de partibus; ſed etiam ipſum iudicaſſe, melius eſſe totum tractatum locare poſt libros de anima inter paruos naturales, quàm ante inter libros de partibus: ad quod comprobandum habemus etiam aliud Ariſtotelis clariſſimum teſtimonium in quinto libro de generatione animalium cap. primo, vbi aſſerit ſe de viſu egiſſe prius quum de ſenſibus ageret, atque etiam prius, quum de anima: nec non etiam in capite ſeptimo, vbi dicit ſe de voce prius eſſe locutum in libris de anima, & in libro de ſenſu, & ſenſilibus, ſic enim locat libros de generatione poſt libros de anima, & poſt librum de ſenſu, & ſenſilibus. Idem etiam oſtendunt verba Ariſtotelis in primo capite primi libri de generatione animalium, quæ magna conſyderatione digna ſunt; duo ibi ab Ariſtotele dicuntur: vnum quòd, quum de cæteris animalium partibus iam locutus eſſet, reliquum eſt dicere de partibus generationi inſeruientibus; alterum quòd, quum quatuor ſint cauſę, & de tribus animalium cauſis dictum iam ſit, materia, forma, & fine, dicendum eſt etiam de cauſa efficiente, homo enim hominem generat, & equus equum vt cauſa effectrix. Ex priore colligo argumentum efficax contra aduerſarios, quum enim Ariſtot. teſtetur ſe iam egiſſe de cæteris partibus, & ſolas relinqui conſyderandas partes ad generationem pertinentes, ergo omnes alij libri de partibus ſunt anteponendi libris de generatione, etiam liber de inceſſu; nam ſi ſecundùm aduerſarios locarentur libri de generatione ante librum de inceſſu; falsò diceret Ariſtoteles ſe iam egiſſe de alijs partibus, & ſolas ſupereſſe partes generationi inſeruientes; atqui locari non poſſunt poſt librum de inceſſu, niſi etiam poſt libros de anima collocentur, librum enim de inceſſu ſtatim ſequuntur libri de anima, vt Ariſtoteles in calce eius libri teſtatur; aſſerit ergo Ariſtoteles libros de generatione libris de anima poſteriores eſſe. Ex altero autem dicto duo validiſſima argumenta ſumo: vnum eſt, aſſerit Ariſtoteles ſe docuiſſe tres animalium cauſas, & inter eas formam, atqui forma eſt anima, ergo aſſerit ſe egiſſe de anima, quare libri de generatione ſequuntur libros de anima: alterum argumentum eſt, inquit Ariſtoteles ſe egiſſe de tribus animalium cauſis, & ſolùm ſupereſſe agere de cauſa efficiente; manent autem tractandę partes generationi inſeruientes, has ergo non putat Ariſtoteles vocandas eſſe materiam animalis; hinc ſumitur ratio totius veritatis, & erroris aduerſariorum, & conſilij Ariſtotelis in horum librorum diſpoſitione; materia enim reſpicit formam, proinde illa dicitur materia, quæ ad formam recipiendam dirigitur à natura. Quare, ſi bene conſyderemus, illæ quidem partes, quæ pertinent ad eſſe animalis, de quibus agitur in quatuor libris de partibus; & illę, quæ pertinent ad conſeruationem animalis indiuidui, de quibus agitur in libro de inceſſu, merentur nomen materiæ; ſed non illæ, quæ ad neutrum conferunt, ſed ad ſolam conſeruationem ſpeciei, de quibus agitur in libris de generatione animalium; quum enim hæ neque ad recipiendam animam, neque ad eam conſeruandam neceſſariæ ſint, nullo pacto videntur eam habere rationem ad animam, quam materia habet ad formam. Quamobrem rectè Ariſtoteles cenſuit harum conſyderationem non eſſe conſyderationem materiæ animalis, ſed potius cauſæ efficientis, nam per has animal generat aliud ſibi ſimile; quum reliquæ partes non modò ſint cauſæ effectrices inſtrumentariæ operationum, ſed etiam materia, ſine qua uel non reciperetur anima, vel non conſeruaretur. Nec tamen ob id dicendum eſt cum aliquibus libros de generatione animalium eſſe de principiis animalium, & hoc nomine locandos eſſe ante libros de anima, aut ſaltem ſtatim poſt libros de Anima; nam agere de generatione, ac de eius cauſis eſt quidem modo aliquo agere de cauſa effectrice animalis; ſed præcipuè eſt agere de operatione poſteriore, partes enim generationi inſeruientes, etſi locum habent cauſę efficientis reſpectu animalis geniti, tamen reſpectu generantis, cuius partes ſunt, non ſunt ipſius animalis effectrices cauſę,

Nota quæ partes ſint materia animalis.

Aliquorum error quod lib. de generatione ſint de principiis.

cauſæ, ſed operationis poſterioris, quæ eſt generatio alterius ſimilis. Quoniam igitur conſyderat ibi has partes Ariſtoteles in animali generante, non in anima li genito, præcipua eſt tractatio generationis tanquàm operationis conſequentis, ſecundaria verò etiam cauſæ efficientis, quia conſequitur vt eadem ſit conſyderatio cauſæ effectricis reſpectu animalis geniti, ſeu generandi, quæ eſt conſyderatio operationis animalis generantis: nec diſſimilis eſt ea tractatio alijs, quæ habentur in paruis naturalibus, nam in ijs quoque operationes animalium declarantur per ſuas cauſas, quę ſunt potiſſimùm ipſæ animaliū inſtrumentales partes, vt in iis libris videre eſt. Iure igitur Ariſt. in epilogo in calce libelli de communi animaliū motu, poſt eum locat ſtatim libros de generatione; quum enim commiſcuerit cum tractatione generationis tractationem partium facilioris doctrinæ gratia, viderítque huiuſcemodi partes non admodum mereri nomen materiæ in animali; ſed ſi ad aliquod cauſæ genus ſint reduçendæ, reduci potius ad cauſam effectricem ideò totam tractationem locauit inter paruos naturales poſt librum de communi motu animalium. Ad argumenta illorum facile eſt reſpondere, ad primum.n. iam patet reſponſio, nam negamus partes generationi inſeruientes habere locum materiæ. Sed præterea hoc etiam dato nil eſſet abſurdi, ſi Ariſtot. ad maiorem doctrinæ facilitatem reieciſſet harum partium conſyderationem in paruos naturales, quum ſoleat modò præponere materiam formę, modò formam materiæ; quippe qui ordinem naturæ tunc ſolùm ſeruat, quando ordini melioris cognitionis noſtræ conſentaneus, vel ſaltem non contrarius eſt; ſed eum ſemper deſpicit, quando melior, aut facilior cognitio noſtra contrarium ordinem poſtulat. Ad locum Ariſtot. in calce quarti libri de partibus, dicimus eum eſſe mendoſum, quia vbi dicitur [generationi] legendum eſt [inceſſui] quam eorum verborum emendationem nunç communis omnium conſenſus comprobauit, & ita in omnibus codicibus Ariſtotelis, qui poſterioribus temporibus ſunt excuſſi, recepta eſt hæc correctio; & ea non admiſſa, eſſet contradictio inſolubilis eorum verborum cum illis, quæ leguntur in Epilogo in calce libri de communi animalium motu: eſſet prę terea etiam nugatio in uerbis Ariſtotelis, qui quando in calce præcedentis libri propoſuit rem in ſequenti conſyderandā, non iterum eam proponit in principio ſequentis, ita vt bis ponat eandem eorundem librorum connexionem; quare ſi in calce quarti de partibus dixiſſet, quū de reliquis partibus dixerimus, dicamus de partibus generationi inſeruientibus, non rectè hoc ſtatim repeteret in initio primi de generatione, quum dicat, poſtquam de cæteris animalium partibus dictum eſt, reſtat vt dicamus de ijs, quæ generationi inſeruiunt. Ad verba autem Ariſtot. in cap. quarto, decimo, vndecimo, duodecimo eiuſdem quarti libri, dicimus ea non ſignificare quòd ſtatim ſit agendum de partibus ad generationem pertinentibus, ſed ſolùm, quòd poſtea de his erit agendum; immo & verba illius capitis quarti noſtrę opinioni fauent, inquit enim eſſe etiam agendum de partibus generationi inſeruientibus, ſed quoniam de ipſa quoque generatione agendum eſt, ideò congruum eſſe vt harum partium conſyderatio ad eum locum differatur; denotat igitur diſtantem ab eo loco librum, in quo de generatione, ac de partibus ad eam attinentibus ſermo fiat: quod etiam indicat modus loquendi Ariſtotelis in initio primi de generatione, dicens enim, quum de cæteris animalium partibus dictum iam ſit, denotat remotam ab eo loco eſſe aliarum partium tractationem, vt totum illud primum caput benè conſyderantibus manifeſtum eſſe poteſt.

Ad primum arg.

Ad ſecundū.

Ad tertium.

Quod

Quodnam ſit ſubiectum ſtatuendum in omnibus, & in ſingulis libris de animalibus opinio propria. Cap. XXXVIII.

In lib. de præcognitis.

HACTENVS declaratum à nobis eſt, quæ ſit ſeries omnium illorum librorum, qui vocantur de Animalibus, & quid in ſingulis tractetur ab Ariſtotele; reſtat vt de eorum ſubiecto propriè accepto aliqua dicamus, quum enim aliàs oſtenſum à nobis ſit non omnem rem conſyderatam ſubiectum eſſe propriè ſumptum, ſiquidem Ariſtot. dixit non modò ſubiectum conſyderari in ſcientia, ſed etiam principia, & affectiones ſubiecti, quæ, quum à ſubiecto diſtinguantur, non poſſunt propriè appellari ſubiectum; ideò non ſatis eſt cognouiſſe quid agatur in ſingulis libris de Animalibus, ſed videndum etiam eſt quodnam in ijs ſubiectum ſtatuendum ſit; in hoc igitur conſyderando hunc ordinem ſeruare conſtitui, primo loco breuiter exponam quidnam ego hac in re ſentiam; deinde aliorum ſententias cum argumentis in medium afferam, atque perpendam. Mihi quidem videtur facilem explicatu rem eſſe, ſi vera illa ſunt, quæ diximus in libro de præcognitis, nam ſi id ſemper ſtatuendum eſt ſubiectum, cuius principia, & affectiones quæruntur, in libris autem de animalibus tractantur principia, & affectiones non ſolius animalis, ſed omnis viuentis corporis, neceſſe eſt ſubiectum omnium ſimul eorum librorum eſſe non ſolum animal (non eſſet enim adæquatum) ſed corpus animatum latiſſimè acceptum; quamuis enim appellentur libri de animalibus quia conſyderantur omnia in animalibus, non eſt tamen ab hac ſola appellatione ſumendum ſubiectum: quandoquidem appellationes, & inſcriptiones librorum non ſemper à ſubiecto ſumuntur, ſed quandoque à parte ſubiecti præcipua, quandoq; etiam ab aliqua re extranea; ſed firmis nitimur fundamentis, ſi à rebus ipſis conſyderatis ſubiectum colligamus: Quoniam enim in animali non ſolam animalis propriam naturam, ſed etiam naturam viuentis in eo inſitam Ariſt. contemplatur, & viuentis quoque principia, & affectiones conſyderat, & hæc omnia ore rotundo dicit eſſe communia animali cum planta, vt videre eſt & in libris de anima, & in paruis naturalibus, certè ſubiectum adæquatum non ſolum animal eſt, ſed corpus animatum latiſſimè acceptum, illud videlicet, quod eſt ſpecies miſti ex elementis conſtantis; nam Cœlum quoque eſt animatum, ſed de eo non agitur in his libris, neque de anima Cœli agitur in libris de anima, vt ipſa librorum ſeries indicat, & ut Ariſtoteles declarat in procemio librorum de partibus animalium, & qui id aſſerere audent, ita craſſa ignorantia laborant, ut omni prorſus confutatione indigni ſint. Mea igitur ſententia hæc eſt, ſi omnes ſimul accipiantur libri & de animalibus, & de plantis, ſubiectum adæquatum eſt corpus animatum conſyderandum & ſecundum amplitudinem ſuam, & ſecundum proprias rationes ſpecierum, nempe & animalis, & plantæ: ſi verò ſeclußis libris de plantis ſolos ſumamus libros de animalibus, ſubiectum erit corpus animatum vt conſyderandum & in ſua maxima latitudine, & ſecundum propriam naturam animalis: id enim certum eſt non agi de corpore animato communi, niſi in libris de animalibus, neque eſt abſurdum quòd in eiſdem agatur & de genere, & de ſpecie, quæ animal dicitur; quum id in alijs quoque libris naturalibus factum eſſe videri mus: in libris autem de plantis ſubiectum erit planta vt conſyderanda ſecundum propriam rationem. In ſingulis autem libris facile eſt ſubiectum inuenire, iuxta normam à nobis traditam in libro de præcognitis, quum enim eorum librorum nullus ſit, in quo non tractetur uel principium, vel accidens aliquod ſeu animalis, ſeu animati corporis, illud in ſingulo ſubiectum ſtatuendum eſt, cuius vel principium, vel accidens conſyderetur, vt in quatuor libris de partibus animalium ſubiectum

Subiectum in omnibus libris de animalibus.

Nec Cœlũ, nec anima Cœli in lib. de animalibus conſyderatur.

Subiectũ in lib. de partibus.

ſubiectum eſt animal, quia materia animalis ibi tractatur; in libro autem de inceſſu ſubiectum eſt animal, non tamen omne, ſed illud ſolum, quod talis motus particeps ſit, ſiquod enim commune nomen haberemus, quo omnia ex ſe mota animalia complecteremur, illud ſtatuendum eſſet ſubiectum & in libro de inceſſu, & in libro de communi animalium motu, quia ibi de huius partibus agitur, hic verò de huius propria operatione: hac eadem ratione dicendum eſt in libris de anima ſubiectum eſſe corpus animatum vniuersè ſumptum, quod omnia viuentia mortalia comprehendat, quia ibi de huius forma agitur, non de ſola animalis forma, definitur enim anima eſſe actus primus, & forma viuentis corporis: eo igitur modo conſyderatur, quo definitur, nempe vt principium formale viuentis corporis. Quoniam igitur illud eſt ſubiectum, cuius principia conſyderantur, nullum aliud eſſe poteſt eorum librorum ſubiectum, niſi corpus animatum; hoc idem de ſingulis alijs libris dicendum eſt, id enim cuius principium, vel accidens conſyderatur, ſubiectum in ſingulo dicendum eſt, ſiue ſit corpus animatum commune, ſiue animal, ſiue aliqua ſpecies animalis: certum enim eſt ijs omnibus libris abſolui totam tractationem & de viuente communiter accepto, & de animalibus tum generatim, tum ſpeciatim conſyderatis. Hac igitur norma quiſquis vtatur, errare meo quidem iudicio non poteſt in dignoſcendo cuiuſque libri ſubiecto.

Subiectū in lib. de anima.

Opinio illorum, qui dicunt ſubiectum in lib. de anima eſſe animam, & eius confutatio. Cap. XXXIX.

SENTENTIA hæc noſtra maximè confirmabitur, ſi breuiter aliorum errores, qui ab hac norma receſſerunt, aperuerimus: nobis quidem ſatis erit conſyderare quid alij ſenſerint de ſubiecto librorum de anima, qui inter omnes de animalibus libros principem locum tenent, nam errore aliorum in ijs libris detecto, facile cuique erit & illa, quæ in alijs libris errata fuerint, deprehendere. Tres inuenio illorum opiniones de ſubiecto librorum de anima. vna eſt, quam nos ſequimur, quòd ſit corpus animatum, hanc enim ſolam veram eſſe puto, dummodò ſano modo, quem poſtea exponam, intelligatur. Secunda eſt plurium recentiorum, qui ſubiectum horum librorum dicunt eſſe animam ipſam. Tertia demum nonnullorum, qui nec corpus animatum, nec animam, ſed animal volunt eſſe horum librorum ſubiectum; hanc igitur vtramque nos conſyderare oportet. Illi, qui ſubiectum dicunt eſſe animam, argumentantur primum ex inſcriptione, inſcribuntur libri de anima, ergo nullum aliud in ijs ſubiectum ſtatuendum eſt, niſi anima. Secundò ex verbis Ariſtot. in initio libri de ſenſu, & ſenſilibus, ibi enim dicit ſe animam conſyderaſſe ſecundùm ſeipſam, ergo vt ſubiectum, non vt principium ſubiecti, quæ enim conſydetantur vt principia, non conſyderantur ſecundùm ſeipſa, ſed alterius gratia. Tertiò dicunt, illud eſt ſubiectum, quod in principio ſcientiæ definitur, at in initio ſecundi libri de anima definitur anima, & magna cum diligentia inquiritur, ac declaratur eius definitio; corporis autem animati definitionem nullibi in ijs libris comperiemus, ergo non corpus animatum ſubiectum habent, ſed animam. Quartò, illud eſt ſubiectum, per quod ſcientia ſiue totalis, ſiue partialis diſtinguitur ab aliis, at per animæ conſyderationem diſtinguuntur libri de anima à cunctis alijs libris naturalibus, non per corpus animatum, hoc enim etiam in pluribus aliis libris ſubiectum eſt, immo in omnibus ſimul libris de animantibus: dum igitur ſubiectum adæquatum quærimus librorum de anima, nullum eſt ponendum, niſi anima ipſa. Tandem dicunt, anima habet omnes conditiones, quæ in ſubiecto ſcientiæ requiruntur, ergo eſt ſubiectum: probant aſſumptum, anima habet ſpecies, vt patet, habet affectiones, quas

Tres opiniones de ſubiecto lib. de anima.

Primum argumentum ponentium animam ſubiectum.

Secundum argumentū.

Tertium argumentum.

Quartum argumentum.

Quintum argumentum.

quas Ariſtoteles in contextu tertio primi libri proponit conſyderandas; habet etiam principia, quod quidem ipſi variis modis oſtendunt, in hoc enim non conſentiunt; aliqui dicunt, anima habet ſaltem principia cognitionis, nempe ſuas operationes, ex quibus cognoſcitur; alii confugiunt ad cauſam agentem, quæ animam educit de poteſtate materiæ ad actum, hæc enim principium quoddam ipſius animæ dici poteſt; alii demum dicunt animam habere propriam naturam, ac definitionem, quæ inſtar principii eſt, quum per eam multa accidentia de ipſa anima demonſtrari poſſint. Huius ſententiæ falſitas tum ex iis, quæ antea diximus, tum maximè ex iis, quæ ſcripſimus de præcognitis, manifeſta eſt, nunc igitur paucis agemus; primùm quidem iam diximus animam definiri ab Ariſtotele ut principium, & ſæpe in iis libris appellari principium, & cauſam viuentis corporis, patet igitur eam vt principium conſyderari. Præterea quælibet res ita eſt cognoſcenda, vt ſecundùm propriam naturam eſt, nec alio modo, atqui anima in rerum natura non per ſe exiſtit ſecundùm Ariſtotelem, immò eſſentialis conditio animæ eſt vt ſit perfectio, & forma viuentis corporis, ergo non poteſt alio modo conſyderari, aut cognoſci, niſi ut formale principium corporis viuentis. Præterea ſi anima, non corpus animatum, ſtatuatur ſubiectum in libris de anima, nullus erit liber, in quo dici poſſit conſyderari corpus animatum; hoc autem dicere abſurdum eſt, quia corpus animatum eſt ſpecies corporis naturalis, ſine cuius tractatione mancam neceſſe eſt eſſe naturalem philoſophiam; conſequens autem probatur, quia qua ratione dicimus ſubiectum in libris de anima non eſſe animatum corpus, ſed animam, eadem dicere debemus ſubiectum in libris de partibus nullum eſſe, niſi ipſasmet animalium partes; ſic in libro de ſenſu, & ſenſibus nil aliud eſſe ſtatuendum ſubiectum, niſi ſenſum ipſum; ſic in libello de motu nil aliud niſi motum, & in libris de generatione animalium nil aliud, niſi ipſam animalium generationem: nam quum nihil ſit animato corpori intimius anima, quæ eſt eius forma, ſi de hac agere non eſt agere actu de corpore animato, multo minus agere de materia, aut de operationibus erit agere de corpore animato, in nullo igitur libro ſubiectum ſtatuere poſſumus corpus animatum; quòd ſi dicant hoc eſſe ſubiectum in omnibus libris ſimul ſumptis, vanum certè, ac riſu dignum hoc eſt, quomodo enim ſubiectum in omnibus ſtatui poteſt, ſi eorum nullus inuenitur, in quo dici poſſit ipſum conſyderari? Sed huius erroris ratio petatur ex libro noſtro de tribus præcognitis. Argumenta autem illorum facilè ſoluuntur: primum, quod ab inſcriptione ſumitur, nullius roboris eſt, quia non ſemper inſcribuntur libri à ſubiecto, libri autem de anima inſcribuntur ab intentione, non à ſubiecto; quid autem interſit inter ſubiectum, & intentionem, legatur in libro de præcognitis, vbi diligenter id declarauimus. Ad ſecundum dicimus Ariſtotelem non ideò dixiſſe animam fuiſſe conſyderatam ſecundùm ſeipſam, quòd uoluerit eam in libris de anima eſſe ſubiectum propriè acceptum, ſed ſolùm ad differentiam aliorum ſequentium librorum, quum etiam in iis agendum ſit de operationibus conſequentibus, quarum cauſa eſt anima, neceſſe erit in iis facere animæ mentionem, quia effectus non cognoſcuntur niſi per ſuas cauſas; ſed non erit ibi conſilium ipſam ſecundùm ſe animam cognoſcere, ſed accidentia per illam; at in libris de anima nulla fuit alia Ariſtot. intentio, niſi tradere cognitionem ipſius animæ ſecundùm ſeipſam. Audiui tamen aliquos ita argumentantes, ſi conſyderaretur anima vt principium ſubiecti, ergo non ſecundùm ſeipſam; quemadmodum vbi tractatur vt cauſa operationum, ibi non tractatur ſecundùm ſeipſam. Quæ argumentatio, etſi non modò vulgata eſt, ſed etiam recepta, uana tamen eſt, & index magnæ cæcitatis, quæ ex eo prouenit, quòd non diſtinguũt intentionẽ à ſubiecto, ipſum enim ſubiectum nullibi tractatur, niſi dum ſingillatim ea tractantur, quæ declarare eſt conſilium, & intentio authoris, quò fit, vt quicquid tractare eſt intentio authoris, id ſecundùm ſeipſum, & propter ſeipſum

Opinionis confutatio. Primum argumentum.

Secundum argumentũ.

Tertium argumentum.

Ad primum argumentũ aduerſariorum.

Cap. 6. Ad ſecundũ

Dubium.

Solutio.

ipſum tractari dicatur, licèt ut ſubiecti principium, vel vt affectio tractetur. Quare cognitio animæ quæritur propter ſeipſam, & quæritur ad habendam cognitionem corporis animati, hæc enim quę alijs duo diuerſa, atque etiam repugnantia eſſe videntur, idem reuera ſunt: ipſam enim ſecundùm ſe animam cognoſcere volumus, & eam cognoſcere eſt cognoſcere corpus animatum, hoc eſt aliquid corporis animati, eſt enim eius forma. Sic etiam dicimus in libro de motu animaliũ intentionem eſſe cognoſcere motum animalis, & eum quęri propter ſeipſum, quia eſt per ſe dignus cognitu, & ipſum cognoſcere eſſe cognoſcere corpus animatum, nempe aliquid ipſius, hanc eius operationẽ. Rem igitur conſyderatã aliud eſt referre ad intentionem, aliud eſt referre ad ſubiectum libri: nam ſi ad ſubiectũ libri referatur, & ipſa ſit intẽtio authoris, dicitur ſimul propter ſeipſam conſyderari, & propter cognitionem ſubiecti, hoc enim idem eſt. Sic igitur in libris de anima conſyderatur anima ſecundùm ſeipſam, quia ipſam cognoſcere eſt intentio, nec dirigitur ad aliam principaliorem intentionem, licèt conferat etiam plurimum ad notitiam reliquorum. at ſi aliquid ad intentionem referatur, & propter illam dicatur conſyderari, tunc non amplius conſyderatur ſecundùm ſeipſum, quia non eſt intentio authoris; ſic conſyderatur anima in paruis naturalibus propter operationes, quas cognoſcere eſt intentio in ijs libris, ideò in illis non conſyderatur anima ſecundùm ſeipſam, quum ibi non quæratur animæ cognitio, ſed operationum per illam, illę igitur ſecundùm ſeipſas dicuntur conſyderari, quicquid enim conſyderare eſt intentio, & conſilium authoris in aliquo libro, id ſemper ſecundùm ſeipſum conſyderari dicendum eſt. Ad tertium negamus vtrumque conſequens. Vnum erat, anima definitur, ergo anima eſt ſubiectum, quod quidem eſt vanum argumentum, nam in primo Phyſicorum definitur materia, nec tamen eſt ſubiectum, ſed principium, & definitur vt principium; ſic definitur in tertio Phyſicorum motus, nec ob id eſt ſubiectum, ſed affectio ſubiecti, & definitur ut affectio: quum igitur principia quoque, & accidentia definiantur in ſcientijs, inualida prorſus eſt iſta argumentatio, quum præſertim in definitione ipſa animæ appareat eam definiri vt principium ſubiecti, non vt ſubiectum habens principia. Alterum conſequens erat, corpus animatũ non definitur in libris de anima, ergo non eſt ſubiectum, quod ſimiliter negandum eſt, poſſumus enim hoc argumentum torquere contra aduerſarios, immò contra Ariſtotelem ſic, in nulla parte ſcientiæ naturalis definitur corpus animatum, vel animal, vel aliqua ſpecies animalis, ergo nullum horum eſt ſubiectum in aliquo libro naturali ſiue vno, ſiue pluribus. Soluitur autem argumentum, quia eſt quidem ſubiectum in ſcientia præcognoſcendum quid ſit, non tamen ſemper expreſsè definiendum, nam docuit Ariſtot. in primo libro poſteriorum deſpici quandoque expreſſionem præcognitionum, quando res per ſe conſpicua, ac nota eſt; ſi igitur loquamur de præcognitione quid nomen ſignificet, de qua etiam Ariſtot. in eo libro loquitur, non fuit opus expreſsè ſumere quid ſignificet nomen viuentis, vel nomen animalis, vel nomen hominis, quia horum omnium ſignificatio notiſſima per ſe omnibus eſt; ſat igitur eſt ſi mente pręcognoſcatur, vt in libro de præcognitis declarauimus: ſi verò loquamur de definitione perfecta, non eſt neceſſarium hanc eſſe præcognitam, poſſunt enim interna principia, quæ eam conſtituunt, ignota eſſe, & inueſtigari, & demonſtrari. Solet igitur Ariſtot. indagare interna principia ignota corporum naturalium, nec tamen ex ijs conflatam eorum definitionem exprimere, ſed nobis relinquere vt leui negotio ex principijs ab eo declaratis definitionem perfectam conſtituamus cuiuſque corporis naturalis, vt viuentis corporis, & animalis, & ſpecierum animalis. Sic etiam in primo libro de Cœlo declarat conditiones eſſentiales cœleſtis corporis, quæ in noſtram cognitionem venire potuerunt, ſed relinquit vt ex illis nos definitionem illius corporis conſtruamus dicentes eſſe corpus naturale nec graue, nec leue, nec generationi, nec interitui obnoxium,

[Margin notes: "Ad Tertiũ." beside "Ad tertium negamus vtrumque"; "Capite 2." beside "ſi verò loquamur de definitione perfecta"]

eſt definitio ſingulorum, vt videamus an definiatur vt ſubiectum, an ut principiū, an vt affectio, ad quod diſcernendū iam in memorato libro præcepta tradidimus, quę inde petenda ſunt; ipſa certè animæ definitio apertè declarat animā vt principium ſubiecti definiri, & conſyderari, non vt ſubiectū, vt antea declarauimus. Cæterùm etiamſi fateremur animam habere principia, nō ob id fieret vt anima eſſet ſubiectum; nam affectiones quoque ſua principia, & ſuas cauſas habent, nec ob id ſunt ſubiectum in ſcientia. Maioris igitur momenti eſt poſtrema conditio, quæ re uera eſt maximè omnium propria, & neceſſaria ſubiecto, vt affectiones habeat, id enim propriè ſubiectum dicitur, quod habet affectiones, & eis ſubiacet, & de quo illæ demonſtrantur: omnino igitur negamus animam hoc modo habere affectiones. Quod autem illi dicunt, Ariſtot. in prooemio primi libri de anima ſæpe vocare affectiones animę, & in tertio contextu proponere conſyderandas affectiones animę, nihil nobis obeſt, quoniam verba illa ſunt ita intelligenda, vt Ariſtot. dicat animam habere affectiones, & operationes ab ipſa prodeuntes, ſed non vt ipſi inhærentes; ſic autem nō dicit animam eſſe earum ſubiectum, ſed eſſe ipſarum principium, quod & nos fatemur; immò clara in hoc eſt ſententia Ariſtotelis in cōtextu 64. primi libri de Anima, vbi dicit omnes animæ operationes eſſe attribuendas toti animato corpori, non animæ, nec dicendum eſſe animam iraſci, vel contemplari, ſed hominem anima; hæ igitur omnes ſunt animati corporis tanquàm ſubiecti, & ſunt animæ tanquàm cauſæ, & principii. Ideo riſu digna eſt nonnullorum diſtinctio, qui locum illum expendentes, & oſtendere omnino volentes animam habere affectiones, & ita poſſe eſſe ſubiectum in libris de anima, dicunt poſſe duobus modis intelligi affectiones eſſe ipſius animæ, vno modo vt ſubjecti recipiētis, quod ſolum ibi Ariſtot. negat, altero modo vt originis, à qua producuntur, qua ratione non negat, immò ſæpe aſſerit animam habere affectiones, quo fit vt hæ poſſint de anima demonſtrari, quum ſint aliquo modo affectiones ipſius. Sed hoc dicentes propriam ipſi opinionē euertunt, & in noſtram veniunt, nil enim aliud dicunt, quàm animam non eſſe harum affectionum ſubiectum, ſed eſſe principium; atqui certū eſt affectiones non demonſtrari de ſuis principiis, à quibus producuntur, ſed de ſubiectis, in quibus inhærent, per ſua principia; dicere igitur affectiones eſſe animæ vt originis tantùm, eſt dicere eas non de anima demōſtrari, ſed de corpore animato per animam. Præterea non eſt ita pingui Minerua intelligendum dictum illud Ariſt. in tertio contextu primi libri de anima, vt dicat declarandas eſſe affectiones animæ in libris de anima, vt intelligere ibi omnes videntur; etenim in libris de anima nil aliud declarat Ariſtot. niſi ipſam animæ naturam, & eſſentiam, vt ipſemet teſtatur in initio libri de ſenſu & ſenſilibus; ſed de affectionibus animę ſignificat eſſe agendum in paruis naturalibus, non in libris de anima; quòd ſiqua mentio fit in libris de anima affectionum animæ, ea fit propter eſſentiam animæ, & cuiuſq; facultatis animæ cognoſcendam, non vt ipſæ operationes animę ibi noſcantur; quemadmodum in præcedentibus diffusè declarauimus.

Qūo anima habeat affectiones.

Fuga nonnullorum.

Nota expoſitionem tex. 3. in 1. lib. animæ.

Opinio illorum, qui dicunt ſubiectum in lib. de anima eſſe animal, & eius confutatio. Cap. X L.

Primum argumentum pro hac opinione.

CONSYDERANDA manet poſtrema opinio illorum, qui dicunt ſubiectum in libris de anima eſſe animal. Hi ad hanc comprobandam vtuntur primùm authoritate Ariſtotelis, qui in ſecundo contextu primi libri de anima inquit animam eſſe principium animalium; & in primo capite primi libri de partibus animalium ait ſe poſtea locuturum eſſe de anima, qua animal tale eſt; itaque teſtatur ſe de ſola animalium anima acturum eſſe; atqui id ſubiectum eſt, cuius principia quæruntur;

Secundum argumentū. animal igitur eſt ſubiectum, non corpus animatum vniuersè ſumptum. Præterea ſic argumentātur; de illius forma agitur in libris de anima, de cuius materia prius actum eſt in libris de partibus; at in libris de partibus actum eſt de ſola animaliū materia, non de materia ſtirpium: ergo in libris de anima ſimiliter agitur de ſola animalium forma: minorem iam nos conceſſimus, nam per ſe manifeſtum eſt in libris de partibus agi de ſolis animalium partibus; maiorem probant authoritate Ariſtotelis in primo de partibus animalium, vbi dicit agendum eſſe de anima, & eius gratia agendum prius eſſe de materia, quæ ſunt partes animalium; quamobrem ſi de partibus agit propter animam, neceſſe eſt vt de eiuſdem anima loquatur in libris de anima, de cuius materia loquutus eſt in libris de partibus.

Opinionis impugnatio. Hæc tamen ſententia falſa eſt, & omnino reijcienda: quòd enim in ſecundo libro de anima agatur de anima vniuersè ſumpta, & poſtea de animæ parte vegetante, ita manifeſtum eſt, vt id negare nemo poſſit; ea autem vtraque tractatio communis eſt plantis, & animalibus; ergo ibi de omnium viuentium anima agitur, non de animalis ſolius. Quòd ſi dicantxam quidem animæ partem omni viuenti competere, de ipſa tamen ibi agi propter ſola animalia, & vt contracta ad animalia, hoc teſtimonio primùm Ariſtotelis reprobatur, qui in ea parte exempla ſæpe ſumit à plantis, & definitionem quoque animæ in plantis declarat; deinde etiam ratione, quia ſi ita eſſet, ſophiſtica eſſet illa Ariſtotelis conſyderatio, & qualem ipſe iam vitioſam eſſe docuerat in primo libro poſteriorum Analyticorum; ibi enim dixit omnia eſſe attribuenda illi, cui primo, & quatenus ipſum competunt, & ea, quæ ſunt generis propria, in ipſo eſſe cognoſcenda, non in ſpecie, neque in ſpeciebus omnibus, vt ęqualitas angulorum duobus rectis non in æquicrure, ſed in triangulo: ſic etiam Auerroes in ſuo procœmio in primum Phyſicorum dicit quòd conſyderare primam materiam, vt materiam animalis, vel vt hominis, non faceret propoſitiones vniuerſales, & quatenus ipſum, ſed eſſet vt oſtendere æquilaterum habere tres angulos æquales duobus rectis. In hunc igitur errorem incideret Ariſt. ſi animam latè ſumptam, & animam vegetalem, quæ primò competit animato corpori, ipſe vt ſolius animalis animā conſyderaret, ſeu vt ad animal coarctatā. Neque etiā dicere poſſunt eā conſyderari præcipuè propter animalia, plantis autē attribui ſecundariò, & animalium gratia; nam vnaquęq; res ita eſt cognoſcenda, vti eſt, anima verò vegetalis eſt forma æquè à planta, atque ab animali participata, ſecus enim non eſſet viuens genus vniuocum; quoniam igitur non minus planta, quàm animal, ſed æquè ac animal, hac anima participat, æquè etiam in vtriſque cognoſcenda eſt. Præterea manca eſſet naturalis philophia, ſi in ſolis animalibus hanc animæ partem cognoſceremus, non in plantis: n̄ec dicere poſſunt Ariſtot. de hac agere in libris de anima propter animalia, & iterum in libris de plantis propter plantas, ſiquidem nullam legimus huius animæ tractationem in libris de plantis ſiue ab Ariſtotele, ſiue à Theophraſto ſcriptis: immo ſi Ariſt. vel aliquis alius hoc pacto duas eiuſdem animæ tractationes feciſſet, vnam in animalibus, alteram in plantis, perperam feciſſet, magnaque reprehenſione dignus extitiſſet; tum quia id, quod primò competit generi, non rectè oſtenditur de ſpecie, neque de ſpeciebus omnibus, vt Ariſtot. aſſerit in primo libro poſteriorum, quemadmodum antea dicebamus;

Cap. de erroribus. tum etiam quia non eſt iteranda eiuſdem rei tractatio, quando ſemel pro omnibus, multoque melius, tradi poteſt, vt notat Auerr. in dicto ſuo procœmio in primum Phyſicorum, immò Ariſtoteles ipſe in primo de partibus animalium. Poſſumus etiam huius dogmatis falſitatem videre in libris de longitudine, & breuitate vitæ, de iuuentute, & ſenectute, & de vita, & morte, vbi Ariſtot. profitetur ſe hæc omnia communiter conſyderare in animalibus, & in plantis, quia reuera ſunt communia accidentia omnis viuentis; tametſi enim proprij modi, quibus hæc plantis competunt, reijciuntur ab Ariſtot. in libros de plantis, per hoc tamen non ſtat, quin hæc omnia prout æquè omni viuenti competunt, in ijs libris conſyderentur.

derentur. Quamuis etiam Ariſtot.in calce libri de longitudine, ac breuitate vitæ afferat eos eſſe libros de animalibus, nil tamen hoc nobis officit, fatemur enim Ariſtot.in animalibus conſyderare ſtatuiſſe tum illa, quæ animalium propria ſunt, tum illa, quæ ſunt illis communia cum plantis, hæc tamen ſemper attribuere viuenti, quod in animali ineſt, non animali quatenus eſt animal: ſicut Anatomiſtæ ea, quæ in hoc indiuiduo homine contemplantur, non vt huius hominis contemplantur, ſed vt hominis. Reſtat vt ad illorum argumenta reſpondeamus: Ad primum, quod ex Ariſtotelis authoritate ſumptum erat, dicimus Ariſtotelem in procemio primi libri de anima, & in procemio librorum de partibus animalium ſolis animalibus animam attribuere, proponereq́; de animalium anima agendum, quia nondum improbauerat antiquorum ſententiam, qui ſola putabant animalia viuere, eam.n.poſtea confutat in calce primi libri de anima, vbi oſtendit etiam in plantis vitam ineſſe. Conſyderandum prætereа eſt, Ariſt. id non dicere niſi in procemijs, at non eſt inconueniens aliqua in procemijs dici pingui minerua, & aliorũ ſententiam potius, quàm veritatem reſpiciendo, quando aliorum opinio eſt vulgata, & nondum reprobata: at in ſecundo libro de anima, vbi Ariſtot. ſeriò, & ſecundùm mentem propriam de anima loquitur, nil vnquam tale comperiemus, ſed in inueſtiganda, & tradenda, & declaranda definitione animæ ſemper dicit eam eſſe viuentis corporis formam, nunquàm dicit ſolius animalis; & in contex. 36. 37. illius ſecundi libri oſtendit animam eſſe viuentis corporis cauſam vt formam, & vt finem, & vt effectricem, non dicit ſolius animalis; ſic etiam totum tractatum de parte vegetali ſi legamus, nunquàm videbimus Ariſtot.illam animæ partem ſoli animali attribuere, ſed ſemper viuenti generi communi animalis, & plantæ. Mirũ certè eſt quòd illi procemia potius Ariſt. reſpicere voluerint, quàm ipſammet tractationem, in qua Ariſt. veritatem declarat, nihilq́; oratoriè dicit, ſed omnia docendi gratia. Ad alterum argumentum ſumenda eſt reſponſio ex jis, quæ antea dicta ſunt, quum enim in libris de animalibus tractentur & illa, quæ animalium propria ſunt, & illa, quæ ſunt illis communia cum plantis, non poſſumus ita argumentari, vt dicamus, hic liber eſt de ſolo animali, ergo & ille alius, iã enim oſtendimus aliquos eſſe de ſolis animalibus, aliquos de viuentibus omnibus communiter, vt aſſerit Ariſtoteles in initio libri de ſenſu, & ſenſilibus; quoniam ergo prius de materia, quàm de forma dicendum eſſe iudicauit, & vtramque conſyderare voluit in animalibus, ideò materiam conſyderauit propriam animaliũ, quia nulla erat propinqua materia communis animali, & plantæ; formam autem conſyderauit vt communem, quia in animali ineſt pars quædam animæ, qua eadẽ etiam plantæ participant; qua de re diffuſius loquuti ſumus in libris de methodis.

Ad primum argumentũ.

Ad ſecundũ.

Lib. 1. cap. vltimo.

De plantis, & earum tractatione. *Cap. XLI.*

LIBROS omnes de animalibus iam à nobis conſyderatos ſequuntur tandem libri de plantis, qui in ſcientia naturali poſtremum locum tenent; quum enim de rebus inanimatis actum ſit prius, poſtea verò de animalibus, ac ſimul de iis, quæ ſunt communia animalibus, & plantis, reſtabat vltimo loco vt ageretur de plantis ſecundùm propriam rationem, qua diſtinguuntur ab animalibus; in his igitur libris ſubiectum eſt planta vt conſyderanda & generaliter, & ſingillatim ſecundum omnes ſpecies ſuas, ſicut Ariſtot. propoſuit in calce capitis primi libri Meteorologici. Duo autem de plantis conſyderanda ſunt, ſubſtantia primùm, deinde operationes, & proprietates conſequentes, qualis fuit etiam animalium conſyderatio ideò Ariſtot.in duobus libris de plantis agit primo loco de partibus plantarum; ſicut etiam primo loco egerat de partibus animalium, poſtea verò de plantarum,

generatione,ac de earum proprietatibus. Exquiſitiorem plantarum tractationem tradidit Theophraſtus, qui Ariſtotelem de animalibus agentem imitatus diſtinxit plantarum conſyderationem in hiſtoricam, & ſcientialem, extant enim nouem eius libri de hiſtoria plantarum, & initium decimi; deinde alij ſex libri de cauſis plantarum,in quibus ſeruat ordinem ab Ariſtotele ſeruatum in declaratione animalium, nam primo loco de ſubſtantia plantarum agit declarando partes tum homogeneas, tum heterogeneas; deinde generationis,& accidentium conſequentium declarationem proſequitur.Notare autem poſſumus in ijs & Ariſtot.& Theophraſti libris plura eſſe de plantarum viribus medicinalibus dicta:ſed Theophraſtus non ſolùm ſparſim has plantarum vires conſyderat,ſed de his peculiariter agendum proponit in decimo libro hiſtoriarum, licèt eius libri initium tantū habeamus, reliqua deſyderentur; hoc dico ad comprobationem eorum, quæ ſupra dixi loquens de ſanitate,& morbo,vires enim & proprietates plantarum medicinales cognoſcendæ ſunt & à medico, & philoſopho naturali,diuerſis tamen ſcopis;medicus eas conſyderat dum ſibi proponit ſanitatē recuperandam,vel conſeruandam;philoſophus autem naturalis eas inquirit,vt plenam habeat cognitionem plātarum,quę ſunt ſpecies corporis naturalis,ideò id ei facere non conuenit in libro de ſanitate,& morbo,ſed ſolum in libris de plantis.Nolo hic ſilentio præterire dubium quoddam,quod quidem alijs leuiſſimum eſſe videtur, mihi verò non ita leue, ſed arduū ſemper viſum eſt:quum enim in tractatione de animalium ſubſtantia Ariſtoteles & materiam, & formam animalium declarauerit, prius enim egit de partibus animalium,poſtea de anima:quæritur cur agens de ſubſtantia plantarum & ipſe,& Theophraſtus ſolas partes plantarum conſyderauerit,de forma verò ne verbum quidem fecerit. Ad hoc omnes reſponderent non opus fuiſſe loqui de anima plantarum,quia de hac iam plenè dictum erat in ſecundo libro de anima,nempe de parte animæ vegetali, qua ſola videntur plantę viuere. Hæc tamen reſponſio mihi videtur non omnino tollere difficultatem; anima enim vegetalis, de qua agitur in libris de anima,non eſt propria plantarum forma,ſed eſt propria viuentis,quod commune genus eſt animalis, & plantæ,nec per eam diſtinguitur planta ab animali.Quoniam igitur neceſſe eſt conſiteri plantam ab animali differre per ſubſtantialem aliquam formam, quæ ſit propria plantæ;ſiquidem per materiam res non differunt;quæ autem per ſola accidentia differunt,non differunt ſpecie; omnia autem,quæ ſunt propria plantarum,tractanda ſunt in libris de plantis; agendum omnino erat de forma plantæ, quæ plantam ſeparat ab animali; quare difficultas viget.Ego breuiter dicā quid hac in re ſentiam, diffuſius poſtea de hoc locuturus in operibus naturalibus. Ego quidem nunquàm in eo multorum errore fui,vt dicerem animam vegetalem conſtituere plantam,animam verò ſenſibilē conſtituere brutum;ſed credo vegetalem conſtituere viuens,quod eſt genus plantæ,& animalis; & animam ſenſibilem conſtituere animal,quod eſt genus brutorū, & hominis; plantam verò ab animali differre puto per propriam formam, & bruta inter ſe, & ab homine per proprias ſingulorum formas. Vnde aliud maius dubium oritur, nihil enim poteſt eſſe pręſtantius anima, quod & ipſum non ſit anima, forma verò ſpeciei eſt nobilior, quàm forma generis; quare forma propria equi nobilior eſt, quàm anima ſenſibilis, & forma propria plantæ eſt nobilior, quàm anima vegetalis, plurimæ igitur aliæ dantur animę præter illas, quas Ariſt. in libris de anima declarauit. Sed de hoc loquemur in operibus naturalibus,nunc ſatis ſit hanc difficultatem tetigiſſe. Ad dubium autem prius propoſitum ſatis eſt ſi in pręſentia dicamus nullam fieri tractationem de forma propria plantæ, quia hæc eſt incognita,vltimæ enim differentiæ, ac propriæ ſubſtantiales formæ plantarum, & animalium ignorantur, negari tamen non poſſunt,niſi in hoc abſurdum incidamus vt dicamus plantam ab animali, & plantas inter ſe, & animalia inter ſe differre ſolis accidentibus, ſed de hoc alibi. Quòd autem libri de plantis ſequi debeant

Theophraſtus de plantis.

Dubium.

Reſponſio communis.

Impugnatio.

Reſponſio propria.

beant libros de animalibus, duplici ratione, eaque iam in præcedentibus tacta, demonſtratur: vna eſt, quia in libris de animalibus tractatur omnia illa, quę pertinent ad corpus viuens, quod eſt plantæ genus: quoniam igitur cognitio ſpeciei præſupponit cognitum iam eſſe genus, neceſſe eſt vt libri de plantis ſint poſteriores libris de animalibus; nam ſi præcedere ſtatuantur, de planta agetur ignorato genere, & ignorata anima vegetali, qua viuentia omnia dicuntur viuere; quod quidem dicendum non eſt. Altera ratio ſumitur ex ijs, quæ ſunt propria plantarum, hæc enim quum rudiora, proinde ignotiora ſint in plantis, quàm illa, quæ ijs in animalibus proportione reſpondent, facilius cognoſcuntur in plantis poſt cognitionem animalium: idcò multæ plantarum partes & ab Ariſtotele, & à Theophraſto declarantur per animalium partes iam cognitas, & quum nominibus careant, vocantur ijs nominibus, quæ ſunt propria partium animalium, ob quandã proportionalem reſpondentiam, & officij ſimilitudinem: videmus enim ibi conſyderari in plantis carnem, & venam, & alia eiuſmodi, quæ dicuntur propriè de animalibus: hæc igitur indicant libros de animalibus iam præceſſiſſe, quum Ariſtot. ac Theophraſtus his nominibus vtantur vt iam declaratis in animalibus. Quare tractatione plantarum abſoluitur tota naturalis philoſophia, quum hæc poſtremum obtineat locum; quod etiam ſignificauit Ariſtot. in calce primi capitis primi libri Meteorologicorum, vbi dicens agendum poſtea eſſe de animalibus, & de plantis, prius animalia nominat, poſterius verò plantas.

Quòd libri de plantis ſequantur libros de animalibus.

De perfectione ſcientiæ naturalis, ac de eius ordine. Cap. XLII.

NATVRALIS diſciplinæ ſtructura, & partium omnium ſerie ità declarata, id vnum conſyderandum reſtat, quærere aliquem poſſe an perfectam rerum naturalium ſcientiam ab Ariſt. traditam eſſe dicendum ſit, an non perfectam. Mihi quidem videtur, ſicut antea quoque dictum eſt, perfectam, & non perfectã dici poſſe, nam perfecta eſt, ſi ipſam formam, hoc eſt fabricam, & artificium ſpectemus; ſed imperfecta ratione materię, & rerum conſyderatarum; multæ namque ſunt res naturales, quas non conſyderauit Ariſt. & multæ, quas non nouit, attamen ſi harum quoque notitiam aſſequeremur, non o͡o id alio ordine, alio ve artificio tradere naturalem ſcientiam oporteret, ſed manente fabrica, artificioque Ariſtotelis diceremus ſcientiam naturalem earum rerum additione perfectiorem reddi quoad materiam, non quoad formam: plurima namque cum de alijs rebus, tum maximè de animalibus, & de plantis addi poſſent, quę ab Ariſtotele dicta non ſunt, ſed facilè cuique eſſet adiectis ſingulis proprios in libris Ariſtotelis locos aſſignare; ordine tamen, & artificio Ariſtotelis non immutato, nec labefactato; vt ſi diceremus nullos Ariſtotelem ſcripſiſſe proprios libros de mineris, facile fuit Alberto Magno, qui eos compoſuit illos addere libris Ariſtotelis, & poſt quatuor Meteorologicos, quam eorum ſedem eſſe diximus, collocare. Sed dicere pręterea poſſumus naturalem philoſophiam ab Ariſtotele ſcriptam etiam ratione materiæ, ac rerum cognoſcendarum perfectam, & omnibus numeris abſolutam eſſe, ſi non actu, ſaltem virtute: quandoquidem credendum omnino eſt non ſolùm prætermiſſa ab Ariſtotele fuiſſe multa, quoniam ipſi fuerunt incognita; ſed omiſſa etiam ab eo plura fuiſſe, quæ nouit, ſed ſcribere noluit: nam certum eſt nullum ab Ariſtotele ſcriptum fuiſſe librum, vel tractatum de hominis riſibilitate, aut de hinnibilitate equi, aut de alijs ſimilibus; tamen fundamenta, ac ſemina quædam ab eo iacta eſſe, vnde emanare etiam illorum, quæ non ſcripſit, cognitio poteſt; ijs enim, quæ nos Ariſtoteles docuit, adiuti poſſumus alia multa contemplari, & in eorum notitiam duci. Quamobrem id mihi de naturalibus Ariſtotelis libris dicendum videtur,

Supra c. 30.

quod ego dicere ſolitus ſum de Geometricis, & Arithmeticis ab Euclide ſcriptis; etenim multa ſunt Geometrica, & Arithmetica theoramata, quæ ab Euclide demõſtrata non ſunt, demonſtrantur tamen ab alijs in ipſa librorum Euclidis interpretatione; nec ob id mancam, & imperfectam vocare debemus Euclidis Geometriã, vel Arithmeticam, nam ſi omnia, quæ de magnitudinibus, ac de numeris demonſtrari poſſunt, demonſtrare Euclides voluiſſet, creuiſſet abſque dubio volumen in immenſum, quod quidem lectorem facilè auertere ab illius lectione potuiſſet: ſatis igitur ei fuit præcipua quædam theoremata demonſtrare, ex quibus poſtea aliorum plurimorum, quę ſubiecit, immò omnium, quæ excogitari poſſunt, demonſtrationes deducerentur; ſciunt enim omnes eruditi Mathematici nullum eſſe Geometricum theorema, cuius demonſtratio ex libris Euclidis, tanquam ex vberrimo fonte, non facile hauriatur; eamque puto fuiſſe cauſam cur Euclides libros ſuos elementa appellauerit, quaſi fundamenta, & principia, ex quibus alia plurima deduci poſſunt, tum in illa ipſa diſciplina, tum in aliis & ſciẽtijs, & artibus, quibus interdum vſus rerum Methematicarum neceſſarius eſt. Dicere igitur poſſumus, immò debemus, ſcriptos eſſe tanto cum artificio ab Euclide libros illos, vt in ijs Mathematicæ diſciplinæ perfectæ, & integrę, ſi non actu, ſaltem poteſtate, & virtute contineantur. Hoc idem de naturali philoſophia ab Ariſtotele tradita dicendum eſſe videtur; quum enim ea, quę ſunt præcipua, de rebus naturæ docuerit, alia reliquit, in quorum notitiam ex illorum, quæ ſcripſit, conſyderatione duci poſſumus. Itaque perfectam dicere poſſumus ab Ariſt. ſcriptam eſſe naturalem philoſophiam etiam ratione rerum cognoſcendarum, omnium enim, quæ humanum ingenium aſſequi poteſt, cognitionem tradit aut actu, aut ſaltem virtute; idque fortaſſe ipſemet ſignificare voluit in calce primi capitis primi libri Meteorologicorũ, dum ait agendum manere de animalibus, & de plantis tum vniuersè, tum ſingillatim, quoniam his declaratis finem ferè habitura eſt totius naturalis ſcientiæ traditio; inquit enim [ferè] tum propter quartum Meteorologicum, & propter libros de mineris, quos non nominauerat, tum etiam ad ſignificandum ſe non actu perfectam naturalem ſcientiam traditurum, ſed virtute tamen perfectam, quemadmodum diximus. Ordinem autem totius ſcientiæ compoſitiuum eſſe manifeſtum eſt, idque à nobis accuratè declaratum eſt in libris de Methodis, ibi enim diximus progreſſum totius huius diſciplinæ ratione ſubiecti eſſe à magis vniuerſalibus ad minus vniuerſalia, à corpore naturali ad ſimplex, & ad miſtum latè ſumptum, ab hoc ad imperfectum, & perfectum, & ab hoc ad inanimatum, & animatum, & ab hoc ad animalia, & plantas, ac tandem ad horum ſpecies: ſed quia horum ſingulorum conſyderantur ordinatim & principia, & accidentia, ideò ratione principiorum eſt progreſſio à primis, ac remotiſſimis principijs ad propinquiora, ac tandem ad proxima ſpeciebus naturalibus; & à ſimplicioribus ad concretiora; nam interna principia corporis naturalis latè ſumpti ſimpliciora ſunt internis principijs miſti quatenus miſtum eſt, & hęc ſimpliciora internis principijs animalis quatenus animal eſt; hæc autem eſt conditio ordinis compoſitiui, eaque ad ſcientiam rerum conſequendam omnino neceſſaria, vt in memoratis libris declarauimus.

Cur libri Euclidis vocentur elementa.

Ordo.

Liber. 2. c. 7. & 16.

FINIS.

IACOBI ZABARELLAE PATAVINI

DE PRIMA RERVM MATERIA LIBRI DVO,

Liber Primus.

Proœmium operis. *Cap. I.*

NIHIL eſſe videtur in rebus naturæ obſcurius, & cognitu difficilius prima rerum materie, de qua in primo libro naturalis auſcultationis Ariſtot. artificioſiſſime pertractauit: plurimum etiam ad ſcientiam naturalem confert ipſius cognitio, quum in ipſomet eius diſciplinæ limine idem clara voce teſtatus ſit nullam ignoratis naturæ primordijs rerum naturalium cognitionem haberi à nobis poſſe. Hæc ego conſiderans aliquod me operæpretium facturum exiſtimaui, ſi arduas, quæ hac de re exiſtunt, quæſtiones, magnasq́; difficultates, quæ negotium faceſſere omnibus ſolent, pro uiribus explicare tentauero; & ea, quæ ipſe philoſophando excogitare potui, in commune conferens, alijsq́; expendenda relinquens, niſus fuero veritatem, & Ariſtotelis de prima materia ſententiam (ſi poſſim) reddere clariorem. Erit etiam hęc noſtra contemplatio non inutilis propter alia principia, de quibus ob eorum inter ſe mutuum reſpectum aliqua dicere neceſſarium erit, necnon de methodo, qua nos Ariſtoteles ad eorum omnium cognitionem perduxit, hæc enim ad plenam primæ materiæ notitiam conſiderare oportebit. Ordinem verò eum ſeruabo, quo in omnibus vti ſolitus ſum, & qui eſt naturæ noſtræ maximè conſentaneus, ea.n. quæ faciliora cognitu ſunt, quæve exactiorem, aut faciliorem reddere aliorum cognitionem poſſint, ſemper anteponam, etiam ſi ipſarum rerum naturalis ordo, quo exiſtunt (quod quidem hac in re frequenter euenturum ſcio) alius eſſe videatur. Aliorum ſententias, & dicta in medium adducere non curabo, niſi quando rem ita poſtulare exiſtimauero, in ijsq́ue vtar ea, quæ philoſophum decet, tum libertate, tum ingenuitate: nam & illa, quę falſa videbuntur, refutare, & quæ vera eſſe putauero, recipere, & approbare, & ſectatorem me aliorum facere nô verebor, vt ſolo veritatis amore ductum me eſſe omnes intelligant, & fateantur.

De duobus principijs contrarijs. *Cap. II.*

QVVM prima rerum naturalium principia apud Ariſtotelem tria ſint, duo contraria, & tertium ſubiectum, erat quidem ſubiectum natura prius contrarijs: ſed quoniam ignotius offerebatur, & ad eius notitiam neceſſaria erat principiorum contrariorum cognitio, Ariſtot. primo loco de contrariis egit, poſtea verò de ſubiecta materie: ad principia contraria cognoſcenda ſatis fuit inductio, quippeq́ue minus

abſcon-

Multorum error in tex. 42. 1. Phy.

abſcondita & faciliora cognitu erant, ad materiam autem inueniendam efficaciore inſtrumento opus fuit, demoſtratione ab effectu, ad quam etiam Ariſtot. magno cum artiſicio, magnoque verborum apparatu progreſſus eſt: qui vero dicunt principia contraria probari ab Ariſtotele demõſtratione a priori in contextu quadrageſimo ſecundo primi libri phyſicę auſcultationis, ij non bene logicam didicerunt, ſiquidem is eſt ſyllogiſmus quidam Dialecticus, qui nihil demonſtrat, quum ex deſinitione quidditatiuã principij probet prima contraria eſſe principia rerum, quod eſt petere illud idem, quod probandum erat, vt in logicis libris oſtenſum à nobis eſt, proinde ratio illa vt Dialectica admitti poteſt, quæ ut demonſtratiua abſque dubio vitioſa eſt. Ratione igitur naturali Ariſtot. nulla alia utitur, niſi inductione, ex ſingulis .n. quæ fiunt, colligit hanc uniuerſalem, omne quod fit, ex ſuo contrario fieri, & ita cuiuslibet rei principia eſſe duo contraria, vnum recedens vocatum terminum à quo, alterum verò accedens vocatum terminum ad quem. Contraria autem appellauit non contrarietate vera, ſed ea oppoſitione, quæ eſt inter habitum & priuationem; quum .n. omnis generatio ſit tranſitus de non eſſe ad eſſe, & omnis interitus ſit tranſitus de eſſe ad non eſſe, neceſſe eſt alterum contrarium eſſe nobilius, alterum verò ignobilius; & vnum eſſe habitum quendam, & formam, à qua res habet vt ſit; alterum verò illius formæ priuationem, quæ ſignificat non eſſe illius rei cum poteſtate ad formam oppoſitam; & quamuis videatur generatio eſſe tranſitus à forma ad formam, ut ſi ex aqua generatur aer, non enim poteſt aliqua forma recedere, quin alia forma accedat, id tamen non eſt per ſe, nec quatenus eſt generatio, generari .n. dicimus id quod non eſt, quare per ſe generatur aer ex non aere, per accidens verò ex aqua, accidit enim illi non aeri, ex quo fit aer, vt ſit aqua. Generari autem & interire dicimus propriè quidem & abſolutè ſubſtantias; accidentia verò minus

Mutatio in accidentibus vocari poteſt & motus, & generatio variis rationibus.

propriè, & (vt vocant) ſecundum quid: nam ſi ex aere aqua generetur, aquam fieri ſimpliciter dicimus; ſi verò aqua ex frigida fiat calida, non ſimpliciter dicimus aquã fieri, ſed aquam fieri calidam; vnde colligimus eandem mutationem in accidentibus vocari poſſe & generationem, & motum pro varijs conſiderationibus, illam enim aquæ calefactionẽ generationem appellare poſſumus quatenus fit calidum ex non calido, formatum ex priuato; quatenus autem eſt tranſitus à frigido in calidum, à forma ad formam, & (vt vocant) à poſitiuo ad poſitiuum, eatenus vocatur motus; ideo Ariſtot. in quinto libro Phyſicorum diſtinguens generationem à motu dixit motum eſſe de ſubiecto in ſubiectum, generationem verò de non ſubiecto in ſubiectum, & interitum de ſubiecto in non ſubiectum, ſumendo ſubiectum pro termino poſitiuo, & non ſubiectum pro termino priuatiuo. Patet igitur principia generationis cuiuſque rei eſſe duo contraria, quia de ratione generationis eſt vt id quod generatur, tranſeat de non eſſe ad eſſe; & de ratione interitus eſt vt id quod interit, tranſeat de eſſe ad non eſſe; ſiquidem nil aliud eſt generari, quàm prius non eſſe, poſtea eſſe; & nil aliud eſt interire, quàm prius eſſe, poſtea vero non eſſe.

De inuentione primæ materiæ. Cap. III.

COGNITIS principijs contrarijs Ariſtot. ad primam materiam inueniendam ita progreſſus eſt: cœpit dubitando oſtendere duo contraria ad rerum generationem non ſufficere, proinde ſubiectam contrarijs materiam ſtatuendam eſſe tanquam tertium principium: quæ materiæ probatio Dialectica, & infirma eſt; nam ex facta in contrarias partes argumentatione colligere ſubijciendam eſſe materiam, vt aduerſantia illa argumenta concilientur, eſt probabiliter, ac dialecticè rem probare,

bare, abſque vlla ex natura rei ducta ratione; propterea eam ab effectu notiore demonſtrare aggreſſus eſt hunc in modum, propoſitum illi erat oſtendere dari primam materiam ſubiectam generationi ſubſtantiali, quandoquidem de ſubiecto mutationis accidentalis nullum dubium erat, videmus. n. ceram ex infiguratione figuram accipere, & aquam ex frigida fieri calidam; non ita apparet ſubiectum generationis aeris ex aqua, quoniam inſenſile & abſconditum eſt, & videtur aqua tota interire, & tota aeris ſubſtantia generari ex nulla præexiſtente materia, ideò Ariſtot. ex accidentali mutatione duxit nos ad idem cognoſcendum in generatione ſubſtantiali, quum. n. tandem vſurus eſſet hac demonſtratione ab effectu, vbi eſt mutatio ſubſtantialis, ibi eſt materia illi ſubiecta, at in corpore naturali eſt mutatio ſubſtantiæ, ergo in eodem eſt materia tali mutationi ſubiecta, vidit Ariſtot. minorem quidem propoſitionem nanifeſtam eſſe, ſed maiorem eſſe incognitam & aliqua declaratione indigere, ideò vt à notioribus ad ignotiora progrederetur, generationem vniuerſè ſumptam ante omnia ſibi conſiderandam propoſuit, quum. n. id, quod communius eſt, notius nobis ſit, facilius cognoſcitur ſubiecta materia in generatione latiſſimè accepta, quæ & illam, quæ fit ab arte, & illam, quę à natura ſiue ſubſtantiarum, ſiue accidentium communiter amplectatur; quàm peculiariter conſiderata materia ſolius mutationis ſubſtantialis: voluit ergo primum inductione probare hanc vniuerſalem, in omni generatione ſubiectum requiritur, & conſiderare cœpit in accidentibus omnibus id eſſe manifeſtum, vt ex eorum conſideratione idem proportione quadam in ſubſtantiis quoque neceſſarium eſſe cognoſceremus, hæc. n. eſt vis inductionis demonſtratiuæ, vt ex aliquorum particularium enumeratione in lucem prodeat prędicati cum ſubiecto eſſentialis connexus, vnde cognoſcamus ita eſſe in reliquis, ſemper. n. ex eo quòd prædicatio eſt per ſe, licet inferre eam eſſe de omni; ſic igitur Ariſtot. à generatione accidentium progrediens ad eam, quæ eſt ſubſtantiarum, tandem ex his per inductionem colligit hanc vniuerſalem, in omni generatione neceſſarium eſt ſubiectum, ſub qua deinde ſumit peculiariter de generatione ſubſtantiali hanc maiorem, vbi generatio ſubſtantialis, ibi eſt ſubiecta materia, & facit demonſtrationem illam ab effectu, quam ſupra memorauimus. Hac methodo inuentam eſſe ab Ariſtotele primam rerum materiam in primo libro Phyſicæ auſcultationis eum librum bene conſiderantibus manifeſtum eſt.

Demonſtratio primæ materię.

De modis, quibus ad primæ materiæ cognitionem duci poſſumus, opiniones aliorum. Cap. IIII.

QVAERI ſolet quot modis in primæ materię cognitionem duci poſſimus: ad hoc quid alij dicant, paucis referam, poſtea quid ipſe ſentiam declarabo; pluribus videtur Ariſtotelem multis modis primam materiam manifeſtaſſe, vnus legitur in contex. 8. ſeptimi libri Metaphyſi. vbi per negationem declarat materiam dicens, materia non eſt ſubſtantia, nec quantum, nec quale, nec vlla aliarum Categoriarum, ſed horum omnium ſubiectum. Alij vero duo modi leguntur in primo libro phyſicorum, vnus per mutationem ſubſtantiæ, quem iam expoſuimus; alter per analogiam, quem tangit Ariſtot. in contextu ſexageſimonono eiuſdem libri, ſed illa analogia non eodem modo ab omnibus intelligitur, Scotus intelligit relationem ad formam, vt apud eum legimus in ſecundo ſententiarum diſtinctione duodecima quæſtione prima, ſic etiam Thomas interpretatur in opuſculo trigeſimo ſecundo, & alii complures latinorum, quum. n. actus ſit ratio cognoſcendi & forma ſit actus, rationi conſonum eſt primam materiam per formam cognoſci. Sed Gręci & alii melius locum illum interpretantes intelligunt analogiam

Primus modus.

Secundus modus.

Tertius modus.

Latinorum error in declaranda analogia.

non

non ad formam, ſed ad ſubiectum ſenſile mutationis accidentalis, vt. n. ſe habet æs ad totum compoſitum artefactum, vt ad ſtatuam, ita prima materia ſe habet ad ſubſtantiam compoſitam: quemadmodum igitur ęs antequàm fiat ſtatua, non eſt actu ſtatua, ſed poteſtate, ita prima materia antequàm formam accipiat, non eſt actu ens vllum, ſed omnia poteſtate; hęc eſt illius loci vera interpretatio, analogia .n. eſt proportio, quę quum ſit ſimilitudo rationum, non poteſt eſſe inter duo, ſed eſt inter quatuor, quia ratio eſt inter duo, quare dum duas rationes inter ſe comparamus, & ſimiles eſſe dicimus, quatuor terminos conſideramus, vel tres, ſi vnus bis ſumatur, & teneat locum duorum, dicimus. n. quaternarium ad binarium habere rationem duplam, ſic duodenarium ad ſenarium habere rationem duplam, quum ergo eadem vtrobique ſit ratio, dicimus ita ſe habere duodenarium ad ſenarium, vt ſe habet quaternarius ad binarium, eaque vocatur analogia: ſic ergo ibi Ariſtot. dicit, ita ſe habere primam materiam ad ſubſtantiam compoſitam, vt ſe habet materia artefacti ad ipſum compoſitum artefactum, & ita per hanc analogiam cognoſcitur prima materia, quia proportione reſpondet ſubiecto mutationis accidentalis. Aliqui tamen locum illum conſiderantes dixerunt Ariſtotelem ibi loqui de cognitione eſſentiæ ipſius materiæ, non de cognitione exiſtentię, quum. n. dicat [ita hæc ad ſubſtantiam, & id quod eſt, ſe habet] ſignificat primam materiam iam inuentam vt exiſtentem, & conſiderans ſolam eius naturam inquit eam cognoſci per analogiam, videlicet quòd ſecundum ſe nihil eſt actu, ſed omnia poteſtate, ſicuti etiam æs ad ſtatuam ſeſe habet: prætерea inquit ibi Ariſtot. materiam eſſe ἐπιςητὴν per analogiam, quare de perfecta materiæ cognitione loquitur, perfecta autem eſt diſtincta, qua cognoſcitur eſſentia, & quid res ſit. Hęc ſunt quæ ab aliis de modis, quibus ad materiæ cognitionem duci poſſumus, dicta inuenio..

Declaratio veræ ſententiæ de cognitione materiæ. Cap. V.

Via, qua cognoſcitur materiam dari, vna eſt.

VT pateat quidnam rectè ab aliis dicatur, & quid non rectè, ego hac in re ſententiam meam proferam, puto imprimis verum eſſe id, quod Auerroes aſſerit in commentario vltimo primi libri phyſicorum, quem poſtea multi in hoc ſequuti ſunt, nullam eſſe aliam viam, qua ad primæ materiæ notitiam peruenire poſſimus, niſi illam vnam qua Ariſtot. in illo primo libro vſus eſt, ſumptam à mutatione ſubſtantiali, etenim hoc vno medio oſtendi poteſt primam materiam dari, & nullo alio; vana igitur eſt Auicennæ, & aliorum ſententia, qui putant materiam poſſe alio medio demonſtrari à primo philoſopho, quod. n. dicunt aliqui de modo illo, qui habetur in contextu octauo ſeptimi Metaphyſicorum, eſt error manifeſtus, quoniam aliud eſt via ducens ad inuentionem materię, aliud eſt via ducens ad cognoſcendam eſſentiam materiæ iam inuentæ, aliud demum eſt ipſius eſſentiæ iam cognitæ ſignificatio & expreſſio per definitionem, iam. n. in logicis libris oſtendimus definitionem non notificare eſſentiam rei latentem, ſed aliquam eſſe methodum, qua quid res ſit notificatur, idque eſſe notificare ipſam definitionem: itaque negatio, qua Ariſtot. in dicto loco vtitur ad materię naturam ſignificandam, non eſt via ducens ad materiam cognoſcendam, nec ratione exiſtentiæ nec ratione eſſentię, ſed eſt potius concluſio illius progreſſus, quo eſſentia materię notificata eſt, poſtquam. n. quid ſit materia nobis innotuit, optimè eius eſſentiam eo modo ſignificamus per negationem: hoc autem clarius fiet, ſi conſideremus qua via ſit notificata materiæ natura & eſſentia, hanc viam ego non aliam eſſe puto, quàm illam analogiam, de qua Ariſtot. in contextu ſexageſimo nono primi phyſicorum locutus eſt; poſtquam. n. materiam dari per ſubſtantiæ

Auicennę, & aliorum error.

Declaratio materiæ per negationem qualis ſit.

Eſſentia materię cognoſcitur per analogiam.

muta-

mutationem inuenimus, conſideramus eam ita ſe habere ad res, quæ ex ipſa fiunt, vt ſe habet ęs ad ſtatuam, cuius eſt materia; & quum ratio æris ad ſtatuam nota ſit, inde colligimus quæ ſit ratio primę materiæ ad res quæ ex ea fiunt; æs. n. antequàm formam ſtatuę accipiat, non eſt actu ſtatua, ſed poteſtate: quoniam igitur eadem eſt primę materię ratio ad res omnes, quæ æris ad ſtatuam, materia quoque non erit vlla ex rebus actu, ſed omnes poteſtate; hæc eſt definitio materiæ per talem analogiam cognita, quam profert Ariſtot. in illo contextu octauo ſeptimi Metaphyſicorum, nec potuiſſet ibi eſſentiam materiæ ita per negationem ſignificare, niſi prius per analogiam prædictam cognouiſſet hanc eſſe materiæ eſſentiam hoc tamen maiore eget conſideratione, & in ſequentibus diligentius expendetur: in preſentia hoc dixiſſe ſatis ſit, illam expreſſionem eſſentiæ materiæ per negationem, non eſſe viam ducentem ad cognitionem eſſentiæ materiæ, ſed eſſe potius concluſionem illius viæ, ſic. n. exprimitur eſſentia materiæ iā à nobis inuenta, & cognita per analogiam, hoc eſt per proportionalem ſimilitudinem, quam habet cum ſubiecto ſenſili mutationis artificioſæ. Ob id optimè eos ſenſiſſe arbitror, qui dixerunt Ariſtotelem in illo contextu ſexageſimonono eſſentiam materiæ præcipuè reſpexiſſe, dum dixit materiam ſciri per analogiam, & ſignificaſſe nullam eſſe aliam viam, qua cognoſci poſſit quid ſit materia, niſi hanc analogiam, quiſquis. n. benè verba illa Ariſtotelis expendat, animaduertet Ariſtotelem denotaſſe ſolam analogiam ad cognoſcendam materiæ eſſentiam nos ducere poſſe: idque rationi conſentaneum eſt, quum. n. materia ſecundum ſe non ſit actu, non poteſt per ſe mouere intellectum, ſed ſolum per alia quæ actu ſunt, quorum ipſa ſimilis eſt: quod etiam Plato ſignificauit dicens materiam cognoſci à nobis adulterina quadam cognitione, nec per rectā inſpectionem, ſed per obliquam; dum enim ſenſilem materiam ſpectamus, ex ea huius quoque inſenſilis materiæ naturam iudicamus. Negandum tamen propterea eſſe non puto id, quod illi negant, etiam ad exiſtentiam materiæ inueniendam fuiſſe vtilem, imò & neceſſariam talem analogiam, quod quidem ita declaro: certum eſt nullum eſſe medium, quo prima materia ignota demonſtretur exiſtere, niſi ſolam mutationem ſubſtantialem per demonſtrationem ab effectu, qua vſus eſt Ariſt. in primo libro Phyſicę auſcultationis, eaq́, eſt ſententia Auerrois clara in commentario vltimo illius primi libri, quæ etiam ratione validiſſima comprobatur: niſi. n. interire aquam, & in aerem mutari videremus, nulla ratione cognoſcere poſſemus corpora hęc ex materia & forma conſtare, ſed ſimplicia penitus eſſe putaremus, ſic hominem & equum, & reliqua omnia corpora naturalia; ea namque ſi æterna eſſe, & nunquam interire inſpiceremus, ita vt nulla nobis eſſet cognita ſubſtantiæ mutatio, nullam prorſus cognoſcere poſſemus compoſitionem materię cum forma: hanc igitur ex mutatione ſubſtantiæ in aliam ſubſtantiam cognoſcimus, quum enim interire aquam, & ex ea gigni aerem videamus, cognoſcimus neceſſarium eſſe aliquod vtrique ſubſtantiæ commune ſubiectum, quoniam in omni accidentium mutatione videmus idem ſubiectum commune ſubſterni formæ genitæ, & formæ interemptæ, & nullam fieri mutationem contrarij in contrarium ſine aliqua vtriſque contrariis ſubiecta materia.

Analogia et ad exiſtentiam materię cognoſcendā vtilis eſt.

Hinc patet vanam eſſe illorum conſiderationem, qui dicunt materiam cognoſci per formam ſeu per relationem ad formam, niſi illud idem quod nos dicimus, ſe ſignificare velle fateantur: nam ſi intelligant materiam cognoſci per formam vt aduenientem, & recedentem, dicunt cognoſci per mutationem ſubſtantiæ, quod nos quoque aſſerimus, ſic. n. per formam non prout eſt actus, & ratio cognoſcendi, ſed prout accedit ac recedit, & prout eſt mutabilis, materiam cognoſcimus; at ſi ſubſtantia omnis naturalis æterna eſſet, dicere per formam quatenus eſt actus materiam cognoſci ridiculum eſſet, per formam. n. cognoſcitur ipſummet corpus, cuius eſt forma, & actus, & perfectio, per eam etiam cognoſcuntur

Error dicentium materiam cognoſci per formam.

acci-

accidentia conſequentia; at certè ipſa materia nunquam per formam cognoſceretur, ſi omnes rerum naturalium formæ æternæ, & immutabiles eſſent. Quum autem hoc vnum medium, mutatio ſubſtantiæ, nos in materiæ cognitionem ducere potuerit, neceſſaria tamen fuit etiam analogia: nam fuit quidem ſola mutatio medium in demonſtratione ab effectu, nec vllo alio medio vti poteramus, attamen illius demonſtrationis propoſitio maior non poterat niſi per analogiam declarari, alioquin ignota manebat: quòd enim vbi eſt ſubſtantiæ mutatio, ibi ſit ſubiecta materia, ignotum offerebatur, & ex accidentium mutatione ab Ariſtotele declaratum eſt, vt legimus in contextu ſexageſimoſecundo primi phyſicorum, hoc autem eſt analogia vti, & dicere, ut generatio domus, & generatio ſtatuæ materiam habent ſubiectam, ita & animalis generatio & plantæ debet habere materiam, quæ ad plantam & animal eam habeat rationem, quam habent lapides ad domum, & æs ad ſtatuam, hoc eſt quæ ſit ſuſtentaculum ipſius mutationis de contrario in contrarium, ſic enim locum illum interpretatur Auerroes ibidem, & hoc pacto ad demonſtrandam materiæ exiſtentiam vtitur analogia: hac eadem utuntur etiam Arithmetici practici in inueniēdo numero aliquo ignoto, tribus. n. numeris conſtitutis, quorum primus ad ſecundum certam habeat rationem, quærunt quartum ad quem tertius eandem rationem habeat; & dicunt, ſi quatuor dant octo, ſeptem quotnam dabunt? & inueniunt dare quatuordecim: ideo aduertendum eſt nos contrariis modis analogia vti ad exiſtentiam, & ad eſſentiam materiæ declarandam: nam in declaranda exiſtentia ſupponimus notam rationem contrariorum ad ſubiectum, & materiam quærimus, ad quam ſit eadem ratio contrariorum de genere ſubſtantiæ, quod diximus etiam Arithmeticos facere, dum quærunt aliquem numerum ignotum: at in declaranda eſſentia ſupponimus vtrobique materiam notam, & quatuor terminos notos; quærimus autem perfectè cognoſcere rationem primæ materiæ ad compoſitum naturale, eam. n. prius leuiter cognoſcebamus, & in eius diſtincta cognitione conſiſtit cognitio eſſentiæ materiæ. Quod verò aliqui dicunt, poſſe primam materiam ſine mutatione probari medio Metaphyſico ſic, datur purus actus, ergo datur pura potentia, vanum eſt; Dialectica. n. & probabilis eſt ratio, quæ nihil habet neceſſitatis, ſumitur. n. à loco illo Topico, qui dicitur ab oppoſitis, nam quum opponantur potentia & actus ſeu relatiuè, ſeu alio modo, videtur vno exiſtente neceſſarium eſſe vt alterum quoque exiſtat: attamen ſiqua eſt relatio actus ad potentiam, ea non eſt cuiuslibet actus, ſed illius tantum, qui potentiam adimpleat; actus enim ſubſiſtentes nullam habent relationem ad potentiam; actus uerò non ſubſiſtentes, qui materiam informant, non poſſunt eſſe cogniti, dum materia ignoratur, quiſquis. n. materiam neget, is compoſitionem quoque materiæ & formæ inficiabitur: quare nullius momenti eſt hæc ratio, quæ ſumitur ab actu: quòd ſi dicant eius vim in hoc eſſe conſtitutam, quòd neceſſe eſt dari vtrunque extremum latitudinis entis, vt purum actum, ita & puram potentiam, hoc quoque infirmum eſt; dicam enim poſſe quidem ſubſiſtere actum purum, at puram potentiam non poſſe ſubſiſtere, ideoque non dari; ratio igitur nil aliud probat, niſi dari duo extrema entis ſubſiſtentis, perfectiſſimum, & imperfectiſſimum, quod quidem nemo negaret; dicam autem perfectiſſimum ſubſiſtens eſſe Deum, imperfectiſſimum vero terram, vel aliud quidpiam, eaque eſſe duo extrema latitudinis entis ſubſiſtentis: quare patet rationem hanc non eſſe neceſſariam ſed probabilem, cui aliam ſimilem legimus apud Ariſtot. in contextu trigeſimoſeptimo octaui phyſicorum ad probandum motorem immobilem, vt plures interpretes eo in loco animaduerterunt. Vt igitur omnia quæ diximus, paucis colligamus, ſumma hæc eſt, primam materiã dari nullo alio medio oſtendi potuit, quàm mutatione ſubſtantiæ per demonſtrationem ab effectu, ſed eius demonſtrationis propoſitio maior declarata eſt

Error aliquorum de demonſtranda materia à Metaphyſi.

per

per analogiam, & ſimilitudinem quandam cum mutatione accidentium, quæ ſenſile ſubiectum habent: deinde inuenta materia, eius eſſentia notificatur per analogiam, quam habet cum ſubiecto ſenſili mutationis accidentalis: hæc demum eſſentia ita per analogiam cognita exprimitur, ac ſignificatur definitione illa per negationem tradita, quam legimus in contextu octauo ſeptimi Metaphyſicorum. Sed quia diximus analogiam conferre nobis tum ad eſſentiam, tum ad exiſtentiam materiæ cognoſcendam, eſt animaduertendum non eandem prorſus eſſe analogiam: nam in declaranda eſſentia materiam ſupponimus, & dicimus eam proportione reſpondere ſubiecto mutationis accidentalis; at in declaranda exiſtentia ſupponimus mutationem ſubſtantię de cōtrario in contrarium, & dicimus eam proportionem reſpondere mutationi accidentali, vt ſicut illa habet ſubiectum, ita & hanc habere ſubiectam materiam colligamus.

De duabus primæ materiæ notionibus. Cap. VI.

QVONIAM autem primæ materiæ conditiones conſiderandas nobis propoſuimus, non ſunt ignorandæ duæ illæ, quas vocant primæ materiæ notiones à Themiſtio declaratæ in primo libro Phyſicæ auſcultationis in ſua magna digreſſione; etenim pro diuerſis materię notionibus, ſeu conſiderationibus, conditiones quoque diuerſæ ipſi attribuendæ ſunt. Inquit ibi Themiſtius duas eſſe conſiderationes materiæ, unam abſolutam quatenus eſt ens, quæ prima notio dicitur; alteram reſpectiuam quatenus eſt aliorum principium, quæ vocatur ſecunda notio: quemadmodum igitur homini alia attribuuntur quatenus eſt homo, alia quatenus eſt pater, ſic etiam materiæ alia ſunt attributa ſecundùm primam eius notionem, & pro ut eſt ens, alia verò iuxta ſecundam notionem quatenus eſt principium, & refertur ad alia, dum enim eam ſecundùm ſe conſideramus, attribuimus ei negationem omnium formarum, necnon dimenſiones & quantitatem; in ſecunda verò notione conſideratæ attribuimus priuationem, quæ eſt tertium principium rerum naturalium, & potentiam recipiendi formas, nam quidquid fit, fit ex materia priuata, & potente formam, qua caret, recipere, quæ poſtea diligentius à nobis conſiderabuntur. Sed hæc quæ de duplici materiæ notione dicuntur, multis dubia uiſa ſunt, & mihi quoque non paruam difficultatem fecerunt, exponenda igitur breuiter ſunt ea, quæ hinc inde hac de re dici poſſunt, vt veritas cognoſcatur, quoniam ad illa, quæ poſtea tractanda ſunt, hæc conſideratio non parui eſt momenti. Primùm quidem videtur nullam dari primam materiæ notionem, propterea quòd materia non eſt ſpecies aliqua entis ſubſiſtens, & ab alijs rebus diſtincta, ſed ea tantùm ratione eſt ens, quatenus eſt aliorum materia, & principium, ſic enim non eſt aliquod ens à rebus diſtinctum, ſed eſt res omnes poteſtate: quoniam igitur in prima materia rebus omnibus ſubijcienda non fuit naturæ conſilium eam ut rem quandam conſtituere, ſed vt ipſarum rerum principium, & ut id, ex quo omnia fierent, & conſtarent, non habet materia locum in rebus vt ſpecies entis, ſed ut pars, ſiue vt principium ſpecierum entis; vnumquodque autem ita eſt conſiderandum, & cognoſcendum, vti eſt; ergo nulla alia datur materiæ conſideratio, ſeu notio, niſi hæc vna reſpectiua prout eſt principium rerum. Patet autem hoc ex alijs rebus, quibus reuera hæ duæ notiones competunt; nam elementorum in ſcientia naturali duplex eſt conſideratio, quia duplicem habent locum in natura: primùm quidem ſecundùm ſe conſiderata, ſunt ſpecies corporis naturalis, & ſecundùm hanc abſolutam conſiderationem tractantur in libris de Cœlo: deinde ſunt principia miſtorum, & hac conſideratione reſpe-

Argumentatio cōtra primam materię notioné.

ctiua poſtea tractantur in libris de ortu & interitu; itaque ſi materiæ quoque hæ duæ notiones, ſeu conſiderationes competerent, duę etiam ipſius tractatio nes extarent, vna abſoluta, quam tamen non videmus, altera reſpectiua, quam ſolam habemus. Præterea ſi materia etiam ſecundùm ſe conſiderari poſſet vt ens, eam conſideraſſet Ariſtoteles hoc modo in libris Metaphyſicis; attamen hoc in ijs libris non uidemus, quin potius videmus contrarium; nam definitio materiæ, quam legimus in contextu octauo ſeptimi libri, videtur ei compete-re in ſecunda potius notione, quàm in prima; definitur namque ibi materia per reſpectum, quem habet ad res omnes, ſecundùm quem dicitur earum principium: nam inquit Ariſtot. eam nec eſſe ſubſtantiam, nec quantum, nec quale, nec vllam aliarum Categoriarum, ſed omnium ſubiectum, hoc eſt materiam ex qua omnia fiunt; dicere enim eam eſſe ſubiectum omnium eſt dicere eſſe omnia poteſtate, & ita ibi interpretatur Auerroes, hoc autem eſt eam eſſe omnium principium; quare nulla dari videtur materiæ conſideratio in prima notione. In contrarium autem ita poſſumus argumentari, materia eſt ſubſtantia, ergo habet conſiderationem abſolutam, antecedens legitur apud Ariſt. in primo, & in ſecundo Phyſicorum, & in initio ſecundi de anima, & in ſeptimo Metaphyſicorum; conſequentia etiam manifeſta eſt, nam quęlibet ſubſtantia habet eſſentiam abſolutam, ſin minus, erit de genere relatiuorum, vt patet ex eorum definitione; definiens.n. Ariſt. vera relatiua, quæ appellari ſolent relatiua ſecundùm eſſe, dixit, ad aliquid ea ſunt, quorum hoc ipſum eſt eſſe, ad alia quodammodo referri; cui igitur ea definitio competit, id neceſſe eſt verè eſſe in categoria relatiuorum: quamobrem, ſi ipſa materiæ eſſentia nihil habet abſoluti, ſed notat ſolùm relationem ad alia, nullo pacto tueri poſſumus materiam eſſe ſubſtantiam, vel dicere cogimur aliquam ſubſtantiam eſſe verè in categoria relatiuorum, hæc autem abſurda ſunt: nam dicere quidem poſſumus aliquam ſubſtantiam habere relationem ſecundùm dici, vt caput dicitur eſſe alicuius caput, at non ſecundum eſſe, quia ſi eſt ſubſtantia, neceſſe eſt ut propriam naturam habeat abſolutam, cui poſtea relatio ſuperueniat: ſic igitur neceſſe eſt eſſentiam materiæ eſſe abſolutam, quo fit ut hoc modo cognoſci etiam materia à nobis poſſit, quidquid.n. eſt, cognoſcibile à nobis eſt; itaque materia in prima quoque notione conſiderari, & cognoſci poteſt. Hoc ipſe argumento ductus poſt longam conſideratiõẽ, cognoui veram eſſe Themiſtij ſententiam de duplici materiæ notione, vidiq; rationem difficultatis hac in re illã eſſe, quam Themiſtius quoque animaduertit, nempe abſconditam naturam, & debilem (ut ita dicam) entitatem ipſius materiæ, quum.n. propè ad nihil accedere videatur, licèt ſit aliquid, & ſubſtantia, non poſſumus niſi magna cum difficultate abſolutam eius naturam comprehendere, nec videmur ſine relatione ad alia eam poſſe concipere animo, ac contemplari; poſſunt tamen illi, qui mediocri ingenij acumine ſunt præditi, ſi efficaciter in ea figant oculos mentis, abſolutam eius naturam penetrare, & apprehendere. Clarior res fiet, ſi contraria argumenta ſoluerimus, Ad primum reſponſio patebit, ſi ipſum etiam contra Ariſtotelem ita retorqueamus, conſilium naturæ in dando animalibus capite non fuit ut eſſet ſpecies entis, quæ per ſe exiſteret, ſed ſolùm ut eſſet pars animalis, quod verè eſt ſpecies entis, ergo nulla alia eſt capitis eſſentia, quàm quæ in illa relatione conſiſtit, eſt igitur caput verè relatiuum, quod tamen Ariſtoteles negauit; dicimus igitur caput eſſe ſubſtantiam ſecundùm ſe, & hac ratione habere naturam abſolutam, hanc tamen ſubſtantiam factam eſſe à natura propter animal, & ut eſſet pars animalis, ideoque nullam dari conſiderationem capitis abſolutam in ſcientia naturali tanquam corporis naturalis, quæ non ſit propter animal, tota enim eſt animalis gratia; per hoc tamen non ſtat quin in ipſa animalis conſideratione ſint cognoſcenda omnia attributa, quæ capiti vt eſt ſubſtantia, & ſine vllo reſpectu competunt, vt caput perfectè cognoſcatur, veluti eius ſtru-

ctura,

Argumentatio pro prima notione materiæ.

Vera ſententia de prima notione materiæ.

Solutio argumentorum cõtra primã notionem.

tura, ac temperies, neq; per hoc fiet quin tota eius cognitio animalis gratia quæri dicatur, imò & ipſius animalis eſſe: ſic de materia dicendum eſt, etenim conſilium naturæ in ea ſtatuenda non fuit vt eſſet ſpecies entis exiſtens diſtincta ab alijs, ſed ſolùm vt eſſet pars, & principium, & inchoatio omnium entium, ideò tota materiæ conſideratio eſt propter ſubſtantiam compoſitam, ad cuius plenam cognitionē requiritur etiam vt ipſa materiæ eſſentia ſecundum ſe cognoſcatur, quēadmodum ad perfectam animalis notitiam requiritur vt caput etiam ſecundū ſe ſumptum abſolutè conſideretur, & cōgnoſcatur: comparatio autem elementorū cum materia non eſt conueniens, quoniam elementa ſunt etiam corpora naturalia, & ſpecies entis completæ ſine vlla relatione ad miſta, quare datur elementorū conſideratio abſoluta, quæ primario eſt propter ſe, non propter miſta; at ipſius materię datur quidem conſideratio abſoluta, ſed ea eſt propter ſubſtantiam compoſitam, & in hoc conſiſtit multorum error, quòd non cognouerunt ſubſtantias a natura conſtitutas propter aliud, conſiderari etiam, & cognoſci abſolutè ſecundū ſe, ita tamen ut tota illa conſideratio ſit propter aliud; vbi aūt conſideretur ab Ariſt. prima materia abſolutè, in ſequentibus dicemus, dabitur.n.poſtea occaſio hac de re fuſius, ac diligentius loquendi, vbi manifeſtius fiet id quod modò diximus, materiam conſiderari poſſe non ſolùm in ſecunda, ſed etiā in prima notione. his duabus materię notionibus Themiſtius duo materiæ nomina accōmodat, vocatur.n. & materia, & ſubiectum, & habet quidem vtrunq; nomen relationem ad alia, ſed tamen nomen ſubiecti magis conuenit materię in prima notione acceptæ, nomē autem materiæ nullo modo, ſed ſolùm in ſecunda notione, quia notat reſpectum & relationem ad formam futuram, & ad compoſitum, quod ex ea generandū eſt, quare includit ea priuationem & potentiam, & ſignificat materiam quatenus eſt principium aliorum, quod in illa mutari poteſt, & fieri res ſingulæ: at nomen ſubiecti denotat reſpectum ad formam præſentem, nec ſignificat motum, & dicit naturam quandam diuerſam ab eo, cui ſubijcitur, quare etſi poteſt ſignificare materiā ēt in ſecunda notione, tamen magis eam ſignificat in prima, quia non ſignificat eā ut principium generationis, ſed ut ens quoddam rebus omnibus ſubſtratum. quoniam igitur materia plura habet attributa, quæ à nobis cum diligentia ſunt conſideranda, & eorum aliqua ei competunt in prima notione, aliqua verò in ſecunda notione acceptę, nos à facilioribus ordientes ea prius conſiderabimus, quæ attribuuntur materiæ in ſecunda notione, deinde verò illa, quę in prima, ſic.n. etiam Ariſt. prius in Phyſicis materiam conſiderauit ut principium rerum naturalium, poſtea in Metaphyſicis de eadem locutus eſt abſolutè, & ſecundum primam eius notionem: attribuuntur aūt materiæ in ſecunda notione acceptæ duo potiſſimū, priuatio, & potentia, de his igitur & quid ſint, & quomodo ad materiā ſe habeant cum diligentia declarabimus, & primùm de priuatione loquemur, quæ non ſolum propter materiā cognoſcenda eſt, ſed ipſa etiam propter ſe, quū ab Ariſt. ſit numerata in principijs generationis, tanq̄ tertium principiū à materia diſtinctū.

Infra cap. 12.

Duo nomina materiæ.

De priuatione, & de priuationis ac negationis diſcrimine. Cap. VII.

SCIENDVM imprimis eſt priuationem, quam ſtatuit Ariſt. tertiū principium rerum naturaliū, & generationis terminum à quo, interitus verò ad quem, non eſſe illam vniuerſalem abſentiam omniū formarum, per quam definitur materia ab Ariſtotele in contex. 8. ſeptimi Metaphyſicorum, illa enim eſt pura negatio, non eſt principium, ex quo res fiant, hoc enim dato ſequeretur omnibus formis vnam numero priuationem opponi; ſequeretur etiam priuationem æternam eſſe, quæ vtraq; in primo libro Phyſicæ auſcultationis negantur ab Ariſtotele, qui ibi docet cuilibet formæ propriam opponi priuationem, ſed non vnam omnibus, inquit enim

Priuationis, & negationis diſcrimē.

album fieri ex non albo, neque ex omni tamen non albo, ſed ex nigro, vel medio, ſignificans illud non album ſumendum eſſe non vt negationem, ſed vt priuationem, neque eſſe puram abſentiam albi, ſed talem, quæ coniunctum habens aliquem alium colorem notet poteſtatem ad album: in contextu autem octuageſimoſecundo inquit priuationem in materia interire, idq; eſt conſentaneum rationi, quia contrarium in aduentu ſui contrarij recedere, & interire neceſſe eſt, nec minus priuationem in aduentu formæ, quàm formam in aduẽtu priuationis. Negatio igitur omnium formarum in materia non eſt illa priuatio, quę apud Ariſtotelem eſt tertium principium rerum naturalium, & in hoc differunt negatio & priuatio, quòd negatio eſt pura abſentia formæ, priuatio autem eſt neceſſariò coniuncta cum quadam forma præcedente formam generandam, cui illa priuatio opponitur, & conſtituente in materia potentiam recipiendi illam formam; vt in Deo eſt quidem negatio albedinis, at non priuatio, quia non eſt ibi potentia ad albedinem: in corpore autem nigro, vel rubeo eſt priuatio albedinis, nempe abſentia albedinis cum potentia ad illam. Hæc quiſquis conſideret, & illa, quæ de priuatione ab Ariſt. dicuntur in primo libro Phyſicę auſcultationis, is facile cognoſcet priuationem cuiuſque formæ neceſſariò eſſe coniunctam cum alia quadam ſtatuta forma, ſine qua non diceretur eſſe illius formæ priuatio, non enim omnis abſentia albi diceretur priuatio albi, ſed illa tantùm, quę ſit coniuncta cũ aliquo alio colore, quod ſignificauit Ariſt. quando dixit album fieri non ex omni non albo, ſed ex nigro, vel medio. Hoc idem in ſubſtantialibus formis dicendum eſt, priuatio enim formæ humanæ non eſt quælibet eius abſentia, non enim ea, quæ eſt in lapide, ſed ea, quæ eſt coniuncta cum certa quadam forma, quæ eſt forma humani ſeminis, hæc enim ſola eſt, quæ conſtituit propriam priuationem oppoſitam formę humanæ, & potentiam proximam ad eam; nam ſi in lapide eſſe diceretur priuatio formæ humanę, quæ eſt proprium principium generationis hominis, poſſet ex lapide homo generari: ob id quum priuatio ſecundum ſe ſit nihil, ſignificari ſolet nomine formæ coniunctę quęlibet propria cuiuſque formę priuatio, quæ alioqui nullum ex ſe nomen haberet; legimus hoc in contextu ſexageſimoſecundo primi Phyſicorum, vbi Ariſtot. ſignificare volens propriam materiã, ex qua res quælibet generatur (propria autem eſt quæ habet propriam illius rei generandæ priuationem) dixit generari plantas, & animalia ex ſemine, non .n. ſumpſit ibi ſemen vt conſtans ex materia & forma, ſed vt conſtans ex materia & priuatione reſpectu plantæ, vel animalis generandi; quamuis .n. ſemen per ſuam formam ſit ſemen, ita vt dicentes ſemen dicamus formam, tamen ibi Ariſtot. non ſumit formam ſeminis vt formam, ſed vt ſignificantem propriam ſibi annexam priuationem formæ animalis, vel plantæ, quidquid .n. fit, ex materia priuata fit. Ex his colligimus dici poſſe abſque vlla abſurditate priuationem illam, quam Ariſtot. ſtatuit tertium principium, & terminum generationis à quo, eſſe ſubſtantialem formam alteri formæ contrariam, vt priuationem formæ humanæ eſſe formam humani ſeminis, hę namque ea tantùm ratione dicuntur contrariæ, quòd ſimul in eadem materia exiſtere nequeunt, & vna alteram pellit, neceſſariò, .n. forma hominis adueniens materiæ formam ſeminis pellit, & cum forma ſeminis eſt neceſſariò coniuncta priuatio formæ hominis, & poteſtas proxima recipiendi eam. Hoc certe veriſſimum eſt, ſi ſano modo intelligatur, non .n. dicimus formam ſeminis ſecundum ſe, & quatenus eſt forma, eſſe formę humanæ priuationem, ſed per quandam neceſſariam comitantiam, quia neceſſariò habet comitantem abſentiam formæ humanæ cum potentia proxima ad eam: itaque priuatio formaliter eſt abſentia formæ, & eſt nihil, ſed per neceſſariam comitantiam eſt alia forma, à qua ſolet priuatio cuiuſque rei propria nominari: dicimus .n. ex cibis ſanguinem fieri, & ex ſanguine carnem, & ex ſemine hominem, vel plantam, nil aliud per hæc denotantes, quàm proprias ſingulorum materias priua-

Priuatio ſem per hẽt formam aliam coniunctam.

Priuatio eſt quodammodo forma.

priuatas, ex quibus fiunt. Hoc ſignificauit abſque dubio Ariſtot. in contextu decimoquinto ſecundi Phyſicorum, quando dixit priuationem eſſe quodammodo formam, & naturam, iure.n. dixit [quodammodo] quia priuatio non eſt eſſentialiter forma, ſed per commitantiam, vt dictum eſt. Hoc etiam ſignificauit Auerroes in ſecundo tractatu epitomes Metaphyſicę capite duodecimo, & hanc eandem ſententiam tribuit Alexandro Simplicius in contextu quinquageſimooctauo primi phyſicorum, & eam refutauit, quia ipſam non intellexit, inquit.n. Alexandrum dixiſſe priuationem ſignificare alteram formam poſitiuam: aduerſus quam ſententiam ita argumentatur, ſi id verum eſſet, ſequeretur priuationis eſſe aliam priuationem, & illius aliam, & ſic in infinitum; at conſequens falſum eſt, quoniam priuationi opponitur forma, non alia priuatio; conſequentia autem patet, quia forma ſeminis eſt priuatio formæ hominis ſecundùm Alexandrum, atqui forma ſeminis habuit ipſa quoque ſuam priuationem, igitur priuationi opponeretur priuatio. Ego autẽ miror quomodo Simplicius in hanc Alexandri ſententiam ita ſit inuectus, quum ipſemet in memorato contextu decimo quinto hanc ſequutus ſit, & locum illum Ariſtotelis optimè interpretatus, dicens priuationem eſſe formam quatenus habet aliam formam coniunctam; quare vel ſui immemor fuit, vel Alexandrum nõ intellexit. ipſius autem argumentum nihil roboris habet, nam forma ſeminis poteſt duobus modis conſiderari, vno modo vt forma, qua ſemen eſt ſemen, altero modo vt reſpicit formam hominis generandam: primo modo dicitur oppoſita priuationi ſuæ præcedenti, non formæ humanæ, quia ſic non eſt priuatio, ſed forma; ſecundo autem modo opponitur formę hominis non vt forma alteri formæ, ſed vt priuatio formæ, non enim opponitur ei quatenus ſecundum ſe eſt forma, ſed quatenus habet annexam, & comitantem priuationem formæ humanæ; primo quidem modo eſt terminus generationis ad quem, quia ex ſanguine fit ſemen, ſecundo autem modo eſt terminus generationis à quo, quia ex ſemine fit homo; itaque nec forma eſt formaliter priuatio, nec priuatio formaliter eſt forma, ſed per neceſſariam connexionem tum forma eſt priuatio, tum priuatio eſt forma: quando igitur Simplicius ait, forma ſeminis habet ſuam priuationem, ergo priuationis eſt priuatio, negandum eſt conſequens, quia forma ſeminis habet ſuam priuationẽ quatenus eſt forma, nõ quatenus eſt priuatio; quatenus autem eſt priuatio, non habet priuationẽ oppoſitam, ſed formam; quare idem diuerſis rationibus eſt forma, & priuatio, & terminus generationis tum a quo, tum ad quem, ſed non eiuſdem generationis: malè igitur à Simplicio carpitur Alexander, cuius ſententia veriſſima eſt, & eam apud ipſum Alexandrum claram legimus in ſecundo libro naturalium quæſtionum capite vndecimo. quoniam autem in eadem materia hęc tria coniuncta ſunt, forma ſeminis, priuatio formæ humanæ, & potentia proxima ad eam, in his nullus eſt ordo temporis, ſed eſt ordo naturæ, nam forma ſeminis eſt natura prior aliis, conſtituit enim tum propriam formæ humanæ priuationem, tum poteſtatem proximam recipiendi formam humanam; quare & amica videtur formæ humanæ, & inimica, amica quidem quatenus facit propenſionem ad formam humanam, inimica verò quatenus conſtituit proprium contrarium formæ humanæ; quo fit vt ipſa forma ſeminis dicatur humanæ formæ contraria, & hominem ex ſemine fieri ſit apud Ariſtotelem fieri contrarium ex contrario: non ſic dicentur contrariæ forma hominis, & forma lapidis, quia non pellit vna alteram de eodem ſubiecto, nec vbi vna definit, incipit altera, hæc enim eſt contrariorum conditio, quam pulcherrimè notauit apud Platonem Socrates in Phædone dicens, contraria eſſe modo quodam inter ſe coniuncta extremitatibus, ita vt definente vno incipiat alterum. Ex his colligimus erraſſe illos, qui dixere duplicem eſſe priuationem, vnam remotam, alteram propinquam, in lapide quidem eſſe remotam priuationem formæ hominis, in ſemine vero

Declaratio contex. 15. 2. Phyſicorum.

Alex. à Simpl. confutatur.

Defenſio Alex.

Solutio arg. Simplicij.

Conditio cõtrariorum.

Nonnullorũ error de priuatione remota.

propinquam: quum enim non contingat vt ex lapide homo fiat, Ariſtot. non diceret eſſe in lapide priuationem illam, quæ eſt generationis hominis principium, & terminus à quo, ſed in ſolo ſemine, ex quo immediatè fit homo. Hac igitur ratione contrarietatem præſeferunt forma ſeminis, ac forma hominis, quamquã verè contrariæ non ſunt, nempe quatenus ſimul in eadem materia exiſtere nequeunt, & vna habet coniunctam priuationem alterius, & quando deſinit, incipit altera: non eadem autem ratione eſt forma & amica, & inimica alteri formæ, ſed inimica eſt ſecundum ſe; quia quum ſit forma, non poteſt ſimul cum altera forma exiſtere in materia; amica verò non ſecundùm ſe, ſed ratione qualitatum, quas habet coniunctas, hæ namque materiam illam præparant ad formam hominis recipiendam; retinet enim ſemen qualitates quaſdam illius animalis, à quo defluxit, quæ faciunt vt materia non poſſit aliam formam recipere, quàm illius animalis, vel ſemen in elementa diſſoluatur, ſiquid prohibeat animal generari; hoc fortaſſe reſpexit Ariſtot. in ſecundo libro naturalis auſcultationis, quando dixit in ſemine animalis ineſſe illius animalis naturam, non quidem vt formam, ſed vt artificem; ſed hæc conſideratio à præſenti loco aliena eſt; ſat eſt ſi ex ijs quę dicta ſunt, habeamus quòd priuatio, etſi formaliter ſumpta nihil eſt, tamen connotat formam, quæ dicitur forma contraria, idq; reſpexit Ariſtot. in contextu decimoquinto ſecundi Phyſicorum proponens quæſtionem illam, & inſolutam dimittens, an in generatione ſubſtantiarum priuatio denotet etiam contrarium poſitiuum formæ generandæ: nam priuatio, quę formaliter accepta eſt oppoſitũ formæ ſolum priuatiuè, notat etiam contrarium poſitiuum quatenus connotat aliam formam coniunctam, ſed quia in formis ſubſtantialibus non eſt vera contrarietas, qualis eſt in accidentibus, ideo Ariſtot. ibi iure dubitat an forma poſitiua, quæ cum priuatione eſt coniuncta, ſit verè contraria formę generandæ, necne, reuera enim non eſt ibi contrarietas, ſed ſimilitudo tantùm quędam contrarietatis. Siquis autem definire priuationem velit, aſſignari ipſius poteſt definitio talis: priuatio eſt contrarium, ex quo recedente res fit, ſiue, priuatio eſt abſentia formæ in materia cum potentia proxima ad eam; vtroque enim modo idem dicimus, nam in eo, ex quo res fit, neceſſe eſt ineſſe potentiam proximam ad illam, & in quo ineſt potentia proxima ad rem, ex eo res fit; ſic contrarium formæ eſt ipſa formæ abſentia coniuncta alteri formæ, quæ hac ratione vocatur contraria. Hinc patet ratio cur priuatio formæ humanæ appellari non poſſit illa eius formæ abſentia, quæ eſt in lapide, ſicut aliqui dixerunt; oportet enim non ſolum eſſe cum illa abſentia aliquam potentiam in illa materia ad formam hominis, ſed etiam potentiam illam eſſe conſtitutam à forma coniuncta cum illa abſentia, quod quidem de forma lapidis dicere non poſſumus, quia nulla ibi eſt particularis propenſio ad formam hominis, ſed ſolum illa vniuerſalis poteſtas, quam materia ſuapte natura habet reſpectu omnium formarum, non quæ formam ipſam lapidis conſequatur; igitur illa abſentia humanæ formæ non eſt priuatio, ſed potius negatio: hoc ſignificauit Auerroes in commentario decimonono quinti Metaphyſicorum dicens potentiam eatenus eſſe priuationem, quatenus eſt præparatio; non eſt igitur priuatio formæ, niſi vbi eſt præparatio ad eam. Sumitur ex his ratio differentiæ à Themiſtio adductę in ſua digreſſione inter priuationem, & negationem; inquit enim latius patere negationem, quàm priuationem, quia negatio nullam qualitatem in materia ponit quatenus eſt negatio, priuatio autem reddit materiam qualem quatenus neceſſariò annexam habet aliam formã, quæ materiam afficit: neque vllo pacto attribui poteſt priuatio ipſi materiæ nudæ & inaffectæ, ſed formatæ, & quali, quemadmodum dictum eſt: negatio verò, quum nullam formam, nullam qualitatem in materia poſtulet, tribuitur primę materię ſumptæ in prima notione abſque vlla alicuius formæ, aut affectionis conſideratione; quãdo enim dicimus eam eſſe naturam materiæ, vt ſecundùm ſe non ſit ſubſtantia,

Declaratio contex. 15. 2. Phyſic.

Priuationis definitio.

ſtantia, nec quantum, nec quale, nec aliud ens determinatum, hoc eſt ut nullam ſibi formam, ſeu ſtatutam naturam præſcribat, declaramus naturam materiæ per negationem, non per priuationem; quin potius repugnat naturæ priuationis vt ſit abſentia uniuerſalis omnium formarum: qua in re multi decepti ſunt, qui priuationem à negatione diſtinguere neſciuerunt, in quo errore videtur fuiſſe Plotinus in quarto libro ſecundæ Enneadis capite decimoquarto, dum Platonē tueri nititur ab obiectione Ariſtotelis, quum enim Ariſtot. Platonem reprehendat quòd materiam cum priuatione confuderit, quaſi idem ſit non ſolum re, ſed etiam ratione, Plotinus oſtendere volens materiam & priuationem idem eſſe etiam ratione, inquit materiam definiri per infinitum, & hoc ſignificare priuationem, proinde priuationem eſſe ipſammet eſſentiam materiæ: ſed vel cœcus videre poteſt hanc non eſſe priuationem illam, de qua Ariſt. in primo libro phyſicæ auſcultationis loquitur, & quam ſtatuit tertium principium rerum naturalium; ſed eſſe negationem vniuerſalem omnium formarum, per quam ipſe quoque Ariſtot. in ſeptimo libro Metaphyſicorum materiam definiuit, ut etiam cenſuit Themiſtius in ſua digreſſione prædicta, & Alexander ſecundo libro quæſtionum naturalium capite ſeptimo: quare manifeſtum eſt Plotinum in ambiguo laboraſſe, & pro priuatione negationem ſumpſiſſe, idque eſt clariſſimum cuique eum librum legenti, quare tota ipſius aduerſus Ariſtotelem diſputatio inefficax, & vana eſt. Quid igitur ſit priuatio, quæ eſt tertium principium generationis, manifeſtum eſt. De forma verò prout eſt principium corporis naturalis nil dicendum relinquitur præter illa, quæ dicta ſunt, eſt enim terminus generationis ad quem, ex quo tanquàm actu, & perfectione, & ex materia res conſtat, vberius autem de ipſa loquitur diuinus philoſophus, ideò pauca de hac dicuntur ab Ariſtotele in primo libro Phyſicæ auſcultationis; in ſecundo autem plura quidem de forma, ac de materia dicuntur, quatenus reſpiciunt motum, & appellantur nomine naturæ: ſed hæc eſt alia conſideratio, ideo in præſentia dimittatur.

Plotini error in non diſtinguēda negatione à priuatione.

De priuatione ad materiam relata. Cap. VIII.

PRIVATIONE declarata conſiderandum eſt quomodo ad materiam ſe habeat priuatio, nempe an ſit de eſſentia ipſius materiæ, an materię accidat: agit hac de re Themiſtius in ſua digreſſione, & ad vtramque partem argumentatur: primum probat priuationem non eſſe de eſſentia materiæ huncin modum; ſi priuatio eſſet de materię eſſentia, materia in aduentu formæ interiret, quū priuatio tunc intereat, ut pote contraria formæ. Quòd autem ſit de eſſentia materię ita probat, eſſentia materiæ in poteſtate conſiſtit, ipſa igitur poteſtas eſt de eſſentia materiæ, at cum poteſtate eſt neceſſariò coniuncta priuatio, non.n. diceretur habere poteſtatem, niſi careret actu, itaque etiam priuatio eſt de eſſentia materiæ. Ad ſoluendam hanc difficultatem diſtinguit Themiſtius duas materiæ notiones, quas ante declarauimus, & tandem inquit priuationem non eſſe de eſſentia materię, nec in prima, nec in ſecunda notione acceptæ; in prima.n. notione materia nec formā, nec compoſitum reſpicit, ſed eſt natura quædam abſoluta, quare nullam habet potentiam, proinde nec priuationem, illa namque vniuerſalis abſentia omnium formarum non eſt priuatio, ſed negatio, quæ non eſt quidem ipſa materię eſſentia, ſed per eam tamen eſſentia materiæ declaratur; quæ proprer exilem, & abſconditam eius naturā declarari aliter nequit: in ſecunda verò notione accepta materia habet quidem potentiam, & priuationem, & priuatio eſt ei neceſſaria ad generationem, non eſt tamen de eius eſſentia; quod.n. ſit ei neceſſaria patet, quia niſi materia eſſet priuata, nihil ex ea generaretur, niſi.n. priuationem formæ haberet,

Priuatio nō eſt de eſſentia materiæ.

beret, neceſſariò formam ipſam haberet, iam igitur res eſſet, quare nullum haberet locum generatio: attamen non eſt materiæ neceſſaria priuatio tanquàm de ipſius eſſentia, ſed tanquã natura quædã alia alii naturę accidens, habet.n. materia poteſtatem recipiendi æquè formam, ac priuationẽ, quocirca vtraq; materię accidere dicitur, & extra eius eſſentiã eſſe, quum intereat vtraq; in materia, & materia ſine vtralibet eſſe poſſit: eſt igitur priuatio tanquàm accidens materiæ, accidens tamẽ neceſſarium, nec abſolutè neceſſarium, ſed propter generationem, quacunque .n. priuatione conſtituta poteſt materia eſſe ſine illa, attamen neceſſarium eſt, vt materia illam priuationem habeat, ſi ex ea debeat res illa, cuius eſt priuatio, generari, neceſſarium.n. eſt vt quidquid generatur, generetur ęx materia priuata. Sed quæ de poteſtate materiæ à Themiſtio dicuntur, egent exquiſitiore examine, & poſterius conſiderabuntur; illa verò, quæ de priuatione dicit, vera & manifeſta ſunt, quum.n. priuatio apud Ariſtotelem ſit tertium generationis principium à materia diſtinctũ, non poteſt ipſius materiæ eſſentiam conſtituere; quod Ariſtot. ex eo oſtendit, quòd materia ſeruatur in re genita, nec vnquam interit priuatio autem in aduentu formę recedit, quare aliud eſt terminus generationis à quo, aliud eſt ſubiectum commune vtriuſque termini deferens mutationẽ; dicere autem priuationem eſſe neceſſariam materiæ propter generationem ni aliud eſt quàm dicere materiam eſſe quidem generationis principium, at non ſolam, ſed alia quoque principia poſtulari, ſine quibus ex ſola materia nihil generaretur, præſtant.n. ſingula propriam operam, ſed ſingulum requirit operam aliorum, quare omnia principia in generatione requiruntur: eadem autem ratione dicere poſſemus materiam eſſe neceſſariã priuationi propter generationem, quoniam ex priuatione ſine materia nihil fieret; ſic neceſſaria eſt materia formæ, & forma materiæ, nullum tamen horum principiorum eſt de eſſentia aliorum; quæ igitur de priuatione à Themiſtio dicuntur, manifeſta ſunt. Ex his autem, quæ de priuatione diximus, corollarium quoddam colligimus, quod licèt videatur implicare contradictionem, veriſſimum tamen eſt: prima materia, ex qua res omnes naturales generarentur, debuit eſſe ἄποιος, hoc eſt omni qualitate, & omni forma carens; debuit etiam eſſe affecta, & formata, & qualis; nam diuerſa reſpiciendo verum eſt vtrumque, dum enim materiam in prima notione ſecundùm ſuam eſſentiam conſideramus, dicimus eam eſſe ἄποιον, non quòd ita ſine vlla affectione exiſtat, ſed quia in eius eſſentia nulla forma, nulla qualitas ineſt; ſic enim ſolam materiæ eſſentiam ſpectamus, & quamuis ſemper formata, & qualis exiſtat, dicimus tamen omnem formam, & omnem qualitatem eſſe extra materię eſſentiam, quę nullam includit affectionem, & ne potentiam quidem ipſam; vt poſtea dicemus: at ſi materiam in ſecunda notione, & ut principium eſt ſumamus, oportet eam eſſe formatam, & qualem, quia neceſſe eſt ineſſe ipſi priuationem, & potentiam, ſi debeat ex ea quippiam generari; priuatio autem habet neceſſariò coniunctam aliam formam, ita vt modo quodam forma vocari poſſet, ſicut eam Ariſtot. appellauit: ex materia igitur nuda, & penitus inaffecta, ſi daretur, nil generarari poſſet, neque enim apta eſſet ad ſuſtinendam actionem agentis, neque haberet priuationem, quam ipſi ad generationem neceſſariam eſſe cum Themiſtio diximus.

Quomodo priuatio ſit neceſſaria materiæ.

Materia dẽt eſſe affecta, & non affecta.

Ex materia nuda nihil poſſet generari.

De potentia materiæ quid ſit. *Cap. IX.*

POST priuationem conſideranda eſt materiæ potentia, quæ nunquam à priuatione ſeiungi videtur; de hac duo declaranda proponuntur, vnum quid ipſa ſit, alterum verò quomodo ad materiam referatur, videlicet an ſit de eſſentia materiæ, an inſit ei vt accidens. Vt videamus quid ſit potentia, diſtinguendæ ſunt imprimis nominis ſignificationes: potentia duplex eſt, vt ex Ariſtotele colligimus quin

Potentia duplex.

to Methaphyſicorum contextu decimoſeptimo, & nono Metaphyſicorum ſecundo, vna actiua, altera paſſiua, ad quarum alteram reduci omnem potentiam neceſſe eſt, aut.n. dicimus agens poſſe agere, aut patiens poſſe pati: tribuimus quidem etiam effectibus potentiam, non tamen ab his duabus diſtinctam, dicimus enim effectum eſſe poteſtate, quando nondum eſt actu, eſſe tamen poteſt, quia eſt in potentia actiua agentis; & in potentia paſſiua materiæ, quare tunc nil aliud ſignificamus, quàm dari cauſas, a quibus produci poteſt. Sciendum prætерea eſt vtranque potentiā ſumi duobus modo, vt Ariſtot. docet in libro de interpretatione, propriè namque ſumitur pro illa potentia, quæ præcedit actum tanquā illi oppoſita, & ipſo adueniente interit; impropriè autem quandoq; ſumitur, & (vt inquit ibi Ariſtot.) æquiuocè pro illa potentia, quæ eſt ſimul cum actu, vt ſi dicamus Cœlum poſſe moueri, & Deum poſſe mouere, impropriam.n. eſſe hanc acceptionem patet ex ipſis effectis, non .n. dicimus effectum eſſe poteſtate, niſi quando non eſt actu, quare etiam materia, & agens tunc propriè dicuntur habere potentiam, quando non habent actum ſiue patiendi, ſiue agendi. Nos in præſentia loquimur de ſola potentia paſſiua, talis.n. eſt materiæ potentia, & de propriè accepta, quæ præcedit actum, materiam.n. conſideramus antequàm recipiat formam, & quærimus, quum potentiam habeat recipiendi, quidnam ſit iſta potentia; talem.n. Ariſtot. quoque in nono Metaphyſicorum conſiderat, & in contextu quinto incipit reprobare ſententiam Megaricorum, qui nullā exiſtere potentiam dicebant, niſi quando eſt actus, vbi Auerroes inquit, hoc aſſerere eſſe deſtruere omnem potentiam: quoniam exiſtēte actu non eſt reuera potentia.

Vtraque potentia ſumitur duobus modis.

Hanc plurimi conſiderantes, & eius naturam ſcrutantes dixerunt, eam eſſe & abſolutum quiddam, & reſpectiuum, ſed vt abſolutum non diſtingui ab ipſamet materiæ eſſentia, nec eſſe aliquid ipſi materiæ ſuperadditum, niſi vt reſpectiuum, & ita potentiam prout à ſubſtantia materiæ diſtinguitur eſſe in categoria relationis, & inter potentiam & actum eſſe relationem realem, non tantùm rationis: hæc.n. eſſe videtur propria huius vocis ſignificatio, quæ nil aliud notat, quàm quoddam reſpiciens actum. In hac ſententia videtur fuiſſe Auerroes, qui nono Metaphyſicorum vndecimo inquit potentiam & actum opponi relatiuè; quod etiam ita oſtendit, quoniam vnum definitur per alterum, quę eſt relatorum propria conditio; hoc idem apud eum legimus in epitome Metaphyſica tractatu tertio capite quarto.

Multorum opinio de potentia quid ſit.

Thomas autem ad probandum potentiam materię, dum ſumitur pro abſoluto, à ſubſtantia materię non diſtingui, hoc argumento vtitur potentia & actus ſunt in eadem categoria, atqui actus, quem potentia materiæ reſpicit, eſt ſubſtantia, ergo etiam potentia debet eſſe ſubſtantia, non eſt igitur niſi materia ipſa.

Argumentū Thomę.

Hanc ſententiam, & ſi omnium ferè communem, ego probare non poſſum, credo.n. poteſtatem omnem tam agendi, quàm patiendi eſſe in categoria qualitatis in ſecunda ſpecie, quum.n. in ea poſuerit Ariſtot. potentiam naturalem, nec vlla detur alia potentia præter actiuam, & paſſiuam, oportet aut vtranque, aut alteram conſtituere ſecundam ſpeciem qualitatis, legentibus autem ibi Ariſtotelem patet ipſum in illa ſpecie locare tam agendi, quàm patiendi potentiā, omnem igitur potentiā cenſuit eſſe in ſecunda ſpecie qualitatis. Huic ſententiæ videtur quidem nonnulli recentiores ſubſcripſiſſe, ſed neq; eam firma rōne comprobarunt, neque omnino in ea perſiſtere viſi ſunt, quum modò dixerint potentiam materiæ eſſe qualitatem ſecundæ ſpeciei; modò eſſe relatiuum, & nihil notare abſolutum ſuperadditum ſubſtātiæ materiæ, quę fuit aliorum communis opinio, vt prædiximus.

Opinionis reprobatio.

Omnis potētia eſt in ſecunda ſpecie qualitatis.

Nobis igitur nitendum eſt (ſi fieri poſſit) huiuſce rei intima penetrare, & valida ratione veritatem demonſtrare. Primùm quidem dicere aliquis fortaſſe poſſet Ariſtotelem in capite de qualitate non abſolutè omnem agendi ac patiendi potentiam in ſecunda ſpecie collocaſſe, ſed ſolùm potentiam facilè agendi, & potentiam non facilè patiendi, non enim idem

Propria opinio.

eſt

Omnis potentia eſt in ſecunda ſpecie qualitatis.

eſt currere, ac benè currere. Sed hoc dici non poteſt, quia differentia ſecundum magis & minus non variat ſpeciem, multo autem minus poteſt variare genus, quare ſi potentia benè agendi eſt qualitas, etiam potentia agendi abſolutè debet eſſe qualitas: aſſerit etiam hoc Ariſtot. nono Metaphyſicorum contextu ſecundo, dum diuidit potentiam agendi in potentiam agendi abſolutè, & potentiam benè agendi, ſic etiam potentiam patiendi: atqui vel partitur genus in ſpecies, vel declarat eiuſdem ſpeciei differentiam ſecundum magis & minus, & vtrumuis dicatur, in eodem genere ponitur potentia agendi, & potentia benè agendi. Adde quòd potentia refertur ad actum, ergo vt ſe habet actus ad actum ita potentia ad potentiã, atqui in eadem categoria eſt actus currendi, & actus benè currendi, ergo etiam potentia currendi, & potentia bene currendi debent eſſe in eadem categoria. Praeterea inquit ibidem Ariſtot. in definitione potentiæ benè agendi contineri definitionem potentiæ agendi, & in definitione potentiæ benè patiendi contineri definitionem potentiæ patiendi, ſunt igitur eiuſdem generis potentia agendi, & potentia bene agendi: quando enim duo ita ſe habent, vt vnum ſit de quidditate alterius, neceſſe eſt ea in eodem genere eſſe; eſt autem potentia agendi de quidditate potentiæ bene agendi, ergo ſi vna eſt qualitas, etiam altera debet eſſe qualitas. Siquis autem quærat cur Ariſtot. in ſecunda ſpecie qualitatis non expreſſerit niſi potentiam bene agendi, ratio in promptu eſt; quoniam in eo libro non exquiſitè de decem ſummis generibus loqui voluit, ſed pingui Minerua pro adoleſcentibus, ideò ſæpe dimiſſis difficilioribus faciliora in medium adduxit; quum igitur hic exceſſus, quo aliquam potentiam dicimus eſſe bene agendi, faciat eam euidentiorem; ita vt inde ſumatur nominatio, curſorem enim dicimus non omnem, qui currere aptus ſit, ſed eum tantùm, qui bene currere poſſit, ideo Ariſtot. ſolius potentiæ benè agendi mentionem fecit, ſed non ob id negauit etiam potentiam tum agendi abſolutè, tum patiendi eſſe in ſecunda ſpecie qualitatis, hanc.n. eius ſententiam fuiſſe iam demonſtrauimus.

Quòd potentia, & actus non ſint relatiua.

Sed ad probandum non poſſe potentiam & actum eſſe uerè relatiua, vt eſt communis opinio, non poteſt efficacius argumentum ſumi, quàm ex propriis conditionibus relatiuorum, relatiua. n. ſunt ſimul naturà, & vtrouis poſito alterum neceſſariò ponitur, & vtrouis ablato alterum neceſſariò aufertur; at poſita potentia non ponitur actus, neque actu poſito ponitur potentia, imò è contrario dum potentiam ponimus, auferimus actum, & dum ponimus actum, auferimus potentiam, nam adueniente actu potentia interimitur, ergo non ſunt relatiua; reuera.n. ſi potentia reſpicit actũ, reſpicit ipſum vt non exiſtentẽ, quæ eſt conditio contraria conditioni relatiuorum, quæ eſt vt vno exiſtente alterum quoq; exiſtat: dicere igitur cogimur potentiam eſſe primò quiddam abſolutum, cui reſpectus aliquis ſuperueniat. Sumitur præterea ab actu argumentum efficaciſſimum: nam ſi potentia ideo eſt verè relatiuum, quia refertur ad actum, oportet non minus actum, quàm potentiam eſſe in categoria relationis; hoc tamen eſt manifeſtè falſum, actus. n. eſt maximè in categoria ſubſtantiæ, & nullam notat relationem ad potentiam, licèt potentia referatur ad actum, at eorum, quæ verè ſunt relatiua, debet reciproca eſſe relatio. Illud autem, quod multos decepit, fuit (vt ego puto) quædam ſimilitudo, quum enim potentia & actus ſint oppoſita, putarunt eſſe relatiuam oppoſitionem, quum tamen ſit alia oppoſitio, eſt enim (vt ego arbitror) oppoſitio priuatiua, nam potentia ſemper habet annexam priuationem actus, qua ratione opponitur actui: imò videntur idẽ reipſa eſſe potentia & priuatio, diſtingui autem ratione, ab vtralibet. n. hæc duo denotantur; abſentia actus, & aptitudo ad illum: ſed differunt, quòd potentia primò notat aptitudinem, ſecundò connotat abſentiam, priuatio autem primò notat abſentiam, ſecundò aptitudinem: potentia igitur ratione abſentiæ connotatæ opponitur actui vt priuatio habitui, at ratione aptitudinis primò ſignificatæ eſt qualitas

Potentia & actus opponuntur priuatiuè.

Potentia & priuatio ſũt idem re, & differunt ratione.

ſecundæ

ſecundæ ſpeciei, nec videtur hac ratione eſſe oppoſita actui, ſed potius ſimilis, & amica, quum notet propenſionem ad illum. Non videtur ab hac ſententia alienus Auerroes, nam in commentario quinto noni Metaphyſicorum inquit potentiam & actum opponi inter ſe, deinde hanc oppoſitionem declarans ſubiungit ea non poſſe eſſe ſimul, quia ſe mutuò interimunt, quare non putat eſſe oppoſita relatiuè, nam relatiua non ſe mutuò deſtruunt, ſed potius ſe mutuò ſtatuunt, atque conſeruant. Eſt etiam conſiderandum id, quod Auerroes dicit duodecimo Metaphyſicorum commentario trigeſimoſeptimo, actum cognoſci per ſe, potentiam verò per actum, quod etiam ex Ariſtot. & Auerroe colligimus nono Metaphyſicorum vigeſimo; ſed quis non videat hoc non competere relatiuis, ſed eſſe propriam conditionem eorum, quæ priuatiuè opponuntur? nam priuatio cognoſcitur, ac definitur per habitum, ſed non habitus per priuationem, vt ait idem Auerroes in ſua præfatione in librum Poſteriorum, quæ conditio non aptatur alicui alij oppoſitioni, niſi priuatiuæ: nam contradictorium non pendet à ſuo contradictorio, neque definitur per illud, ſimiliter neque contrarium per ſuum contrarium; relatiuum autem pendet quidem à ſuo correlatiuo, & per ipſum definitur, ſed ea pendentia eſt mutua, atque reciproca: in ſola oppoſitione priuatiua eſt pendētia non reciproca, pendet. n. priuatio ab habitu, nō habitus à priuatione, itaque ſi potentia & actus opponuntur, & potentia pendet ab actu, non actus à potentia, non poteſt eorum oppoſitio eſſe alia, quàm priuatiua. Sed profert etiam clarè hanc ſententiam Auerroes quinto Metaphyſicorum decimonono dicens potentiam habere coniunctam priuationem, ratione cuius opponitur actui; & nono Metaphyſicorum commentario tertio, vbi dicit [potentia ſignificat aliquem modum priuationis] & in initio ſui commentarij in librum de ſomno & vigilia inquit [id, quod eſt in potentia, eſt priuatio eius, quod eſt in actu] & in epitome Metaphyſica tractatu primo, vbi agit de potentia & actu, dicit potentiam eſſe de ſpeciebus priuationis: in his igitur omnibus locis clara eſſe videtur Auerrois ſententia, quod potentia opponatur actui non alio modo, quàm vt priuatio habitui. Cęterùm quid ad Auerroem dicemus aliis in locis aſſerentem ea eſſe oppoſita relatiuè? non eſt credendum Auerroem ſibi contradicere, ſed potius dicendum eſt relatiua eſſe duplicia, alia ſecundùm eſſe, quę ſunt verè relatiua, & propriè conſtituunt categoriam relatiuorum; alia verò non ſecundùm eſſe, ſed ſecundùm dici, quæ non ſunt reuera in categoria relationis, ſed in aliis; quæ diſtinctio eſt ipſiuſmet Ariſtot. in capite de relatiuis: vera quidem relatiua nil habent abſoluti, ſed tota ipſorum eſſentia poſita eſt in relatione ad aliud; at relatiua ſecundùm dici ſunt illa, quæ reuera non ſunt in genere relatiuorum, ſed in aliquo alio, mens tamen ea refert, & dicit eſſe alterius, eaque vocatur relatio rationis, vt quum dicimus caput eſſe alicuius caput; & in hac relatione euenit vt vnum dicatur ad aliud, nec tamen è conuerſo illud ad hoc, qua de re loquitur Auerroes in epitome Metaphyſica tractatu primo dum agit de relatione. Dico igitur Auerroem ponentem potentiam & actum inter relatiua, non intelligere aliam relationem, quàm ſecundùm dici, & ſumere latè atque impropriè nomen relationis, vt etiam ſumit in Epitome Metaphyſica tractatu tertio capite quarto, vbi dicit hanc relationem eſſe in omnibus prædicamentis, & fieri ab anima, ita vt ſi anima non eſſet, hæc quoque relatio non eſſet: Ariſtot. quoque in contextu ſexto primi libri de anima dicit potentiam & actum amplecti omnes categorias, & in omnibus locum habere; & ibi Auerroes inquit eſſe differentias entis, quoniam quælibet categoria diuiditur per potentiam & actum; at ſi eſſent verè relatiua, non poſſent eſſe in omnibus generibus, neque etiam eſſet conueniens ſumere vera relatiua vt differentias diuidentes aliquod genus, ſumitur enim relatiuum in definitione ſui correlatiui, at differentia non poteſt ſumi in definitione alterius oppoſitæ differentiæ. Patet igitur Auerroem

Auerrois ſententia.

Reſpōſio ad aduerſantia Auerrois verba.

Relatiua eſſe duplicia.

exiſti-

exiſtimaſſe potentiam & actum eſſe relatiua ſecundùm dici, & habere relationem non realem, ſed rationis, quum fiat ab anima, ideoque hanc relationem non eſſe reciprocam, refertur enim potentia ad actum, ſed non actus ad potentiam. Sunt etiam notanda Auerrois verba loco prędicto, quæ ſunt hæc[actus & potentia quamuis ſint oppoſita, ſunt tamen ex relatiuis] nam dictiones illæ aduerſantes, quamuis, &, tamen, indicant alio modo eſſe oppoſita, quàm relatiuè, quamobrem aliis quoque in locis, quando Auerroes ait ea eſſe oppoſita, non intelligit relatiuè, ſed aliquo alio modo. Sententia igitur mea eſt potentiam materiæ ſumi & pro abſoluto, & pro reſpectiuo, non ita tamen vt ſumpta pro abſoluto ſit idem, quod ipſamet materia, ſed ſit qualitas diſtincta ab eſſentia materiæ, cui ſuperuenit relatio rationis, qua mens noſtra eam refert ad actum, ſed non actum ad potentiam, ut iam oſtenſum eſt. Argumentum autem Thomę, quo probat potentiam ſumptam pro abſoluto eſſe ipſammet materiam, debile eſt, abutitur enim illa propoſitione Ariſtotelis, potentia & actus in eodem genere ſunt, quæ uera quidem eſt dum potentiam & actum attribuimus effectui, nam homo, qui nunc eſt actu, & antea erat poteſtate, non ſolùm genere idem eſt, ſed etiam numero; ſic quælibet alia res eſt eadem numero dum poteſtate eſt, quæ poſtea ſit actu; ſed hoc minimè verum eſt, ſi potentia ſecundùm ſe & formaliter accipiatur, quantitas enim per accretionem acquiſita actus quidam eſt, ad quem res aucta poteſtatem prius habebat, illa tamen poteſtas non erat quantitas, neque eſt ipſum ſubiectum potens, illud enim eſt ſubſtantia; quum igitur actus quantitatis ſit quantitas, potentia tamen ad eum non ſit quantitas, etiam potentia materiæ poteſt eſſe qualitas, licèt actus, quem reſpicit, ſit in categoria ſubſtantiæ, vel in aliqua alia; dicere quidem poſſumus potentiam ratione priuationis connotatæ eſſe per quandam reductionem in eo genere, in quo eſt habitus oppoſitus, at certè ipſa aptitudo nil aliud eſt, quàm qualitas ſecundæ ſpeciei, quemadmodum dictum eſt: quæ verò pro Thoma hac de re dicuntur à Iauello in ſua prima quæſtione noni Metaphy. ita leuia ſunt, vt commemorari non mereantur.

Solutio arg. Thomæ.

De duplici materiæ potentia. *Cap. X.*

NATVRA potentiæ ita declarata, antequàm conſideremus an ſit de eſſentia materiæ, necne, diſtinctionem noſſe oportet tùm duplicis eſſentialis, tùm duplicis potentiæ, quæ primæ materię attribui ſolet. Eſſentiale ſumitur duobus modis, ut Auerroes docet in commentario trigeſimoprimo primi Poſteriorum, alia namque ſunt attributa eſſentialia ut eſſentiam ſubiecti conſtituentia, alia verò vt ſubiecti eſſentiam conſequentia; idem alijs verbis dicamus, alia de ſubiecto prædicantur per ſe primo modo, ut rationale de homine, alia per ſe ſecundo modo, ut riſibile de homine, ideo accidentia propria vocantur eſſentialia non vt eſſentiam ſubiecti conſtituentia, ſed vt eam conſequentia. Potentia verò materiæ duplex eſt, vna vniuerſalis, altera particularis, & eſt ſatis trita, & vulgata diſtinctio: potentia vniuerſalis eſt propenſio materiæ ad omnes formas indiſtinctè, ideo dicitur libera, & indifferens ad oppoſita, hæc enim eſt conditio potentiæ paſſiuæ vt ſit æquè apta ad vtrumque oppoſitum recipiendum; hanc indifferentiam multi ſignificare ſolent dicendo potentiam æquè receptiuam formæ, atque oppoſitæ priuationis, ſic loquitur Alexander in ſecundo libro naturalium quæſtionum capite ſeptimo, & Auerroes primo Phyſicorum commentario ſeptuageſimonono: multi etiam eam ſignificant dicendo potentiam recipiendi omnes formas æqualiter: ſed vtrique idem dicunt per diuerſa, & eandem ſignificant materię potentiam, quę vocatur vniuerſalis, iam enim diximus priuationem eſſe formam quatenus eſt

Eſſentiale eſt duplex.

Potentia materiæ duplex.

coniuncta

coniūcta cum quadā forma, quæ per ſimilitudinem vocatur contraria; quamobrē dicere materiam habere potentiam æquè formam hominis, atq; eius priuationē recipiendi, eſt dicere potentiam recipiendi formam hominis, & formam ſeminis, ſeu formam hominis, & formam cadaueris: nam duplex eſt priuatio, vt ait Simplicius in contex. 58. primi Phyſicorum; vna, quæ formam præcedit, & eſt terminus generationis à quo; altera, quæ formam inſequitur, & eſt terminus ad quem ipſius interitus; & vtraq; coniunctam habet aliquam formam; quo fit vt formæ humanæ cōtraria dicatur & forma ſeminis, & forma cadaueris, qualiſcunq; hæc eſſe ſtatuatur: quoniam igitur quęlibet forma locum habet priuationis reſpectu formę aduenturæ, dicere potentiam ad formam, & ad priuationem, eſt dicere potentiam ad oēs formas; ita Auerroes loquitur in libro ſuo de ſubſtantia orbis capite primo, dum inquit materiam per hanc potentiam vniuerſalem recipere omnes formas, priuationes.n. non nominat, quia hæ cum formis cōtrarijs coniunctæ ſunt: & hæc eſt maximè propria loquutio, per quam multa dubia tolluntur, præſertim hoc, quod non leue eſt, quum.n. hæc potētia vniuerſalis ſit ille appetitus materiæ, de quo loquitur Ariſtot. in particula octuageſimaprima primi Phyſicorum, eſt.n. naturalis propenſio materiæ ad formas indiſtinctè, ideò quemadmodum potentia materiæ æquè eſt ad formam, atq; ad priuationem, ita videretur etiam appeti tum materiæ ęquè ad formam, & ad priuationem dirigi, quod tamen dicendum non eſt, quia priuatio nec bonum, nec appetibile eſt, quū ſit turpitudo vt ibi Ariſtot. ait. Sed dubiū hoc per ea, quæ diximus, facile tollitur: nam potentia materiæ eſt indifferens ad formam, & priuationem, id eſt ad formā, & ad formam contrariam; & appetitus materiæ ſimiliter, priuationem.n. materia appetit non vt priuationem, ſed vt alteram formam; quamuis.n. ipſa per ſe priuatio non ſit appetibilis, eſt tamen appetibilis forma, cui iuncta eſt: dū igitur dicimus per potentiā vniuerſalem materiam eſſe aptam recipere oēs formas, omnem hac in re difficultatem euitamus, in quam videmur incidere dum dicimus formā & priuationem. Potentiā hanc vniuerſalem manifeſtum eſt æternam eſſe apud Ariſt. qui materiā ęternā eſſe voluit: quum.n. non omnes ſimul formas materia recipiat, ſed vnā tantummodo poſt aliam, remanet ſemper in materia poteſtas, & propenſio ad alias formas, quas non habet, quare materia nunquam eſt ſine hac potentia vniuerſali. Potentia verò particularis ea dicitur, qua materia ita hanc formā reſpicit, vt nō alias, ſeu magis hanc; quàm alias; hæc autem potentiæ coarctatio, & determinatio non fit à natura materiæ, ſiquidē hęc æquè omnes formas appetit, & apta eſt recipere: ſed fit ab agente ita materiam præparante ad hanc formā recipiendā, vt non ſit apta recipere alias: fit etiam à forma præſente, ſeu à qualitatibus eam inſequentibus, iam.n. diximus cum forma humani ſeminis quaſdam eſſe coniunctas qualitates, quæ materiam reddunt magis aptam recipere formam hominis, quàm formam lapidis; hæc igitur potentia particularis dicitur, quia reſpicit aliquam ſtatutam formam, non alias. Hanc potentiam non poſſe æternam eſſe manifeſtum eſt, quia interit neceſſariò in aduentu formæ quatenus eſt particularis potentia illā tantùm formam reſpiciens. Quoniam igitur in materia poteſt vtraq; hæc potentia conſiderari, vtraq; cum materia eſt conferenda tum in prima, tum in ſecunda notione accepta, vt videamus quomodo vtraque ad materiam referatur.

Priuatio duplex. Dubium. Appetitus materiæ quid. Solutio. Potentia vniuerſalis æterna eſt. Potentia particularis. Potentia particularis nō eſt ęterna.

Quomodo potentia vniuerſalis ad materiam ſe habeat in prima notione acceptam. Cap. XI.

TOTAM huiuſce rei veritatem ego quidem in tribus dictis conſiſtere arbitror, quæ ſingillatim referam, & comprobabo. Primum hoc eſt: ſi prima materia in prima notione, & ſecundùm propriam ſubſtantiam conſideretur, potentia vniuerſalis patiendi non eſt ei eſſentialis, vt eſſentiam eius conſtituens, ſed eſt ei eſſentialis, vt eſſentiam conſequęns; priorem huius dicti par-

Primum dictum.

tem probare facile eſt, nullum enim accidens poteſt eſſe de eſſentia alicuius ſubſtantiæ, atqui potentia eſt accidens, materia verò ſubſtantia, ergo potentia non poteſt eſſentiam materiæ conſtituere: ſed illud annotare debemus, eſſentiã materiæ quandoq; nomine potẽtiæ ſignificari,ſed tunc non ſumi potentiam pro aptitudine,quæ eſt qualitas,ſed pro materia ipſa,quam imperfectam eſſe ſignificare volentes, potentiam appellamus; ſicut etiam in alijs rebus eſſentiam occultiorẽ ſolemus nomine proprietatis euidentioris ſignificare; at potentia propriè ſumpta pro aptitudine ad formã,quũ ſit qualitas, non eſt de eſſentia materiæ. Addo etiam alterum argumentum:materia vocatur apta, & potens, hoc autem eſt,habens aptitudinem, & potentiam; ergo non eſt ipſamet potentia, & aptitudo, nihil.n.dicitur habere ſe ipſum,nec poteſt de eodem prędicari cõcretum, & abſtractum.Quòd autem hæc potentia ſit eſſentialis materiæ,vt eſſentiam conſequens, ſicuti riſibile dicitur eſſentiale homini,probatur conſtituto hoc fundamento ſumpto ex Ariſt.9. Metaphyſic.contex.2.pati eſt propter materiam,& omne patiens ideò patitur,quia materiam habet, hinc fit vt formæ materiales (vt ait ibi Auerroes) patiantur per accidens,nempe propter materiam, in qua ſunt, formæ verò a materia abiunctæ ſint omnino impatibiles; idem legimus apud Ariſt.1.de ortu & interitu particula quinquageſima; itaque ſic argumentemur, præter materiam quicquid patitur, propter materiam patitur, ergo ſoli materiæ per ſe competit pati, neceſſe eſt.n.omne tale per aliud reduci ad aliquod per ſe tale, & illud eſt per ſe tale, per quod alia ſunt talia; quoniam igitur potentia paſſiua competit alijs propter materiam, competit materiæ per ſe,vel igitur per ſe primo modo,vel per ſe ſecundo,& non primo,vt modò oſtenſum eſt,ergo ſecundo, quocirca hæc potentia eſt proprietas materiæ manans ab interna eius natura, quemadmodum ex natura hominis riſibilitas. Hanc ſententiam ſignificauit Auerroes multis in locis: nam in illo commentario ſecundo noni Metaphyſicorum inquit in definitione omnis potentiæ paſſiuæ ſumi potentiam primæ materiæ, indicans primam materiam eſſe reuera primam radicem omnis patibilitatis. In commentario etiam ſeptuageſimonono primi Phyſicorum inquit nec formam, nec priuationem eſſe de natura materiæ, ſed vtramque illi accidere, ipſam autem materiam eſſe quaſi compoſitam ex eſſe & non eſſe; per hæc ſignificans potentiam materiæ liberam & æquè reſpicientem oppoſita habere eſſentialẽ connexum cũ natura materiæ,non ꝙ inſit ei per ſe primo modo,non.n.dicit abſolutè materiam eſſe compoſitã ex hac potentia ad eſſe & non eſſe, ſed eſſe quaſi compoſitã, quia non includitur hæc potentia in natura materiæ,ſed eã conſequitur vt proprietas, proinde ineſt ei per ſe ſecũdo modo.Clarius hoc idẽ ſignificauit Auer. in 1.c.lib. de ſubſtantia orbis,quando dixit materiam ſubſtantiari per poſſe,& potentiã eſſe eius differentiã ſubſtantialem;quem locum multi perperã intellexerunt.M.Antonius Genua præceptor meus dicebat Auerroem ſumere potentiã impropriè pro ipſamet materia,& nil aliud ſignificare dicendo materiam ſubſtantiari per poſſe, quàm imperfectionem naturæ materiæ; ſic etiam Thomas inquit potentiam ſumi pro abſoluto, & ſignificare ipſam materiam; ſic etiam Gandauenſis potentiam pro ſubiecto potente, & abſtractum pro concreto: hoc autem modo ſumptam potentiam certum eſt non ſolùm eſſe de eſſentia materię,ſed eſſe ipſammet materiã, Attamen hæc non poteſt eſſe Auerrois mens in eo loco,quia ſtatim ſubiungit hanc potentiã eſſe diuerſam à natura ſubiecti,quod ſubſtantiatur per ipſã, qua re non ſumit potentiã pro ipſamet materia. Alij verò dixerunt Auerroẽ ſumere materiam in ſecunda notione, quatenus.n.eſt principium rerũ,eatenus potentia eſt de eſſentia materiæ. Sed neq; hæc interpretatio conueniens eſt, quum cũ locum legentibus pateat Auer.loqui de materia in prima notione, dicit.n.materiam eſſe vnum ex entibus per ſe exiſtentibus, & de eius eſſentia loquitur abſolutè conſiderata. His ergo expoſitionibus reiectis melius eſt vt dicamus Auerroẽ intel-

Pati eſt propter materiam.

Auerroes.

Quomodo materia ſubſtantietur per poſſe. Expoſitio Genuæ.

Confutatio.

Expoſitio aliorum.

Confutatio.

Expoſitio vera.

intelligere potentiam eſſe eſſentialem materiæ in ſecundo modo dicendi per ſe,& eius proprietatem, per quam natura materiæ declaratur: quia,vt idem Auerroes docet in ſecundo Poſteriorum commentario vigeſimo, & in quarto de Cœlo cōmentario quadrageſimo, ſumuntur quandoque propria loco differentiarum ad rei eſſentiam declarandam, quando differentiæ ſunt ignotæ: ſic igitur dicit Auerroes potentiam ſignificare naturam materiæ loco differentiæ conſtituentis; & ne credamus eſſe reuera de eſſentia materiæ,ſubiungit potentiam eſſe diuerſam à natura materiæ, quaſi admonens eam eſſe proprietatem, non differentiam ſubſtantialem. Ad hunc ſenſum trahenda ſunt verba Simplicij in contex. 82. primi Phyſi. dicentis eſſentiam materiæ conſtitutam eſſe in ipſa potentia; ſic etiam verba Alexandri in ſecundo libro quæſtionum naturalium capite ſeptimo,quando dicit omnem formam,& omnem priuationem accidere materiæ, quia natura materiæ eſt conſtituta in potentia receptiua omnium formarum,& omnium priuationum; intelligit.n. potentiam eſſe proprietatem, per quam ſumptam loco differentiæ ipſa materiæ eſſentia declaratur. Hoc etiam ſignificauit Ariſt. in particula octuageſima prima primi Phyſicorum, quando dixit materiam appetere formam ſecundùm ſuam ipſius naturam,is namque appetitus eſt ipſa materię potentia recipiendi omnes formas indiſtinctè,quæ ineſt materiæ ſecundùm eius naturam,quia ipſam inſequitur vt proprietas, quemadmodum homo dicitur eſſe riſibilis ſecundùm propriam naturam,quia propriam naturam hominis inſequitur riſibilitas. Appetitus materiæ.

Dubia aduerſus ea, quæ dicta ſunt, & eorum ſolutiones. Cap. XII.

ADVERSVS ea, quæ modò dicta ſunt, dubia quędam oriuntur, quę ſoluere oportet. Primum quidē; ſi potentia vniuerſalis eſſet eſſentialis materiæ in ſecundo modo dicendi per ſe, in ea inhæreret neceſſariò,& ab ea inſeparabilis eſſet,hoc tamen falſum videtur, nā Themiſtius in ſua digreſſione inquit materiā in prima notione non habere potentiam,igitur potentia eſſentiam materiæ non inſequitur. Alterum dubium eſt: potentia opponitur actui,ergo perit adueniente actu,non eſt igitur ęterna,neq; neceſſariò in materia inhæret,proinde nullo modo eſt illi eſſentialis. Tertium dubiū: diximus ſupra cū Themiſtio materiā in prima ſua notione eſſe ἄποιον .i.expertem omnis qualitatis,ergo non habet potentiā, quia ſi eam haberet, eſſet qualis, quum potentia ſit qualitas. Quartum dubium eſt: non videtur uerum id, quod diximus,potentiam eſſe materię proprietatem,per quam declaretur natura materiæ loco differentiæ ignotæ,nam Ariſt. 7. Metaphyſic. contex. 8. definit materiam abſq; vlla potentiæ mentione, igitur etiam ſine potentia natura materiæ declaratur. Ad primum horum dubiorum dicunt aliqui Themiſtium loqui de potentia particulari,hanc.n. materia non habet in prima notione accepta,& hac eadem reſponſione ſecundum quoq; dubiū ſolui arbitrantur. Attamen difficultatem non tollunt, quia legētibus Themiſtij verba manifeſtum eſt eum negare in materia ēt potentiam vniuerſalem,diſtinguit.n. primā materię notionem à ſecunda tanquam abſolutam à reſpectiua,utraq; aūt potentia notat reſpectū ad actū,ergo ſi materia in prima notione nullum habet reſpectum,nullam ēt debet habere potētiam, nec vniuerſalem,nec particularem, itaque dubiū viget. Ego aliter dico ſubiectū poſſe abſtrahi mente ab accidente proprio, & eſſentiali, licèt non reipſa,nam accidens proprium eſt re inſeparabile à ſuo ſubiecto; quamuis.n. non poſſit re ſeparari ab homine riſibilitas,concipi tamen poteſt natura humana non concepta riſibilitate; ſic igitur potentia eſt inſeparabilis à materia,quum eius eſſentiam inſequatur,tamen quum ſit quiddam diuerſum à materię eſſentia,vt ait Auerroes in primo capite libri de ſubſtantia orbis, & materia ſit prior natura ſuis proprietatibus, poteſt conſiderari materię eſſentia mente abiuncta à potentia; hoc igitur vult denotare

Primum dubium. Secundum. Tertium. Quartum. Ad primum reſponſio aliorum. Confutatio. Reſpōſio vera.

tare Themiſtius, quando dicit materiam in prima ſuâ notione non habere potentiam, nimirum ipſam ſecundùm ſe conſideratam materiæ eſſentiam non includere potentiam, quemadmodum & hominis eſſentia non includit riſibilitatem: hanc eſſe Themiſtij mentem patet ipſius verba conſiderantibus, inquit enim [hæc res, quam vocamus materiam, eſt quoddam ſubiectum, cui accidit in eius natura vt ſit receptaculum oppoſitorum] quum enim dicat [accidit] denotat potentiam eſſe accidens materiæ, quum autem dicat [in eius natura] ſignificat eſſe accidens eſſentiale, quod habet connexionem cum natura materię: inquit præterea Themiſtius ibidem, non eſſe facile ita materiam, & eius eſſentiam abſolutam abſtrahere mente à potentia, & ab omni reſpectu, eſſe tamen poſſibile, ſi quis efficaciter nitatur, & aciem mentis exacuat; ſic autem ſignificat potentiam eſſe reuera inſeparabilem à materia: nam ſi eſſet ſeparabilis, nullo negotio poſſet eſſentia materiæ ſine potentia conſiderari, ipſe tamen inquit eſſe admodum difficile, quia loquitur de mentali abſtractione.

Ad ſecundũ. Potentia vniuerſalis non opponitur formæ.

Ad ſecundum dubium, vt in præſentia concedamus potentiam hanc vniuerſalem opponi actui, hoc enim poſtea diligentius expendetur, dicimus tamen eam non opponi huic formæ, vel illi, ſed vniuerſo generi formarum materialium; ob id quum materia non poſſit ſimul recipere omnes formas, ſed vnam poſt aliam, ſequitur non poſſe vnquam impleri totam hanc materię potentiam, proinde nec interire vnquam, quoniam in materia habente hanc formam ſeruatur potentia recipiendi alias omnes: neque eſt quòd aliquis dicat in omnibus ſimul ſumptis materiæ portionibus ineſſe actu omnes formas; ſiquidem nunc de eſſentia materiæ loquimur, quamobrem ea, quæ de ipſa dicimus, cuilibet etiam portioni competere debent, & nullum in hoc diſcrimen eſt totius materiæ, & partium, totam enim materiam habere omnes formas eſſet ita habere, vt tota à qualibet forma informaretur, proinde & portio quælibet ab omnibus ſimul formis, non vt pars vnam formam haberet, & alia aliã, per hoc enim non interit potentia, ſed æterna ſeruatur in omnibus materiæ portionibus, quoniam in qualibet portione eſt vna tãtùm forma, & potentia ad alias omnes; quare eſt à materia inſeparabilis hæc potentia vniuerſalis. Præterea ut etiam admittamus illud eſſe habere omnes formas, tamen non eſſet habere omnes indiuiduas, ſed omnes ſecundùm ſpeciem tantùm, maneret igitur in materia poteſtas recipiendi ſaltem alias indiuiduas poſterius aduenturas, non igitur interit potentia vniuerſalis.

Ad tertium.

Ad tertium dicimus duplicem eſſe qualitatem; vnam quæ reſtringit, & coarctat materiam ad ſtatuam, ac certam alicuius rei naturam; alterã verò, quæ nullam coarctationem materiæ facit; quando igitur Themiſtius, & Alexander dicunt materiam ſecundùm propriam naturam eſſe ἄποιον, quod etiam ex Ariſtotele colligimus in contextu quinquageſimoquarto primi Phyſicorum, intelligunt expertem earum tantummodò qualitatum, quæ materiam coarctent, atque determinent: cuius ratio eſt, quoniã omnes formæ, & oẽs qualitates certã entis naturam determinantes cõtinentur ſub obiecto adæquato primæ materiæ, quo fit vt nulla harum poſſit eſſe eſſentialis materiæ, neq; ut cõſtituens, neq; vt conſequens, nulla.n. determinatio põt inſequi naturam materiæ: ꝙ ſi aliqua forma ſiue ſubſtantialis, ſiue accidentalis, comprehenſa ſub obiecto adæquato primæ meteriæ eſſet ipſi eſſentitialis, non poſſet amplius materia aliquam aliam recipere quoniam intus apparens prohibet alienum, vt dicitur in quarto contextu tertij libri de anima, quam rem optimè declarat Plotinus in quarto libro ſecundæ Enneadis capite octauo: ſed qualitas, quę materiam non coarctet, neque ad aliquam certam naturam reſtringat, non continetur ſub obiecto adęquato primę materię, ideo poteſt abſque vlla repugnantia attribui materiæ vt eſſentialis, nec reddit eã qualem illa qualitate, quam omnes philoſophi reſpexere; qui materiam ἄποιον eſſe aſſeruerunt: huiuſmodi qualitas eſt potentia hæc vniuerſalis, quæ tantum abeſt vt materiam coarctet ad aliquam certam naturam, vt potius eam reddat libe

ram,

ram, & aptam ad omnes indiſtinctè recipiendas. Ad quartum ſumptum ex contextu octauo ſeptimi Metaphyſicorum reſpondere poſſumus eam non afferri ab Ariſtotele vt definitionem materiæ, neque enim eius conſilium ibi eſt materiam definire, ſed ſolùm dubitandi gratia oſtendere materiam eſſe rei eſſentiam, quod poſtea reprobaturus erat, & oſtenſurus eſſentiam eſſe formam: at quoniam illa, quę ibi dicuntur de materia, dicuntur ad modum definitionis, & ab Ariſtotele vt vera proferuntur, & ita ab omnibus vt vera recipiuntur, etſi conſequens, quod inde infertur, materiam eſſe rei eſſentiam, falſum eſt, ideò nos quoque eam vt definitionem quandam materię recipientes aliter ſoluere dubium hoc debemus. Videtur nonnullis cum Auerroe dici poſſe Ariſtotelem in ea definitione non omiſiſſe potentiam, quod enim Ariſtot. dicit [eſt enim quiddam, de quo ſingula horum prædicantur] Auerroes ita videtur interpretari, vt dicat his verbis ſignificari potentiam recipiendi omnes formas, quandoquidem non alia ratione eſt ſubiectum, quàm per potentiam patiendi: attamen ea neque Auerrois mens eſt, neque Ariſtotelis, Auerroes enim non illa prædicta verba Ariſtotelis interpretatur, ſed declarat alia præcedentia, quum enim Ariſtot. dicat materiam non eſſe quid, nec quantum, nec quale, nec aliud vllum ex decem generibus; Auerroes ad horum verborum declarationem quaſi rationem adducens inquit [quoniam eſt in potentia omnia iſta, vt dictum eſt in Phyſicis] quę verba profert Auerroes ex ſeipſo, non ut contenta in definitione Ariſtotelis, ipſe verò Ariſtot. abſque dubio in ea definitione potentiam non accipit, ſed eſſentiam materiæ abſtrahit à potentia, & à reſpectu, quum dicat materiam eſſe omnium ſubiectum, cuius eſſentia diuerſa eſt ab eſſentijs omnium rerum; nam dicere materiam habere potentiam ad omnia, eſt potius eam dicere omnia, quàm eſſe quid diſtinctum ab omnibus; ergo dicere eam eſſe quoddam ab omnibus diuerſum, eſt non conſiderare potentiam: dubium igitur viget, & à nobis aliter ſoluendum eſt. Ego puto ſolutionem petendam eſſe ex Themiſtio in ſæpe memorata ipſius digreſſione: quũ enim dicat materiam in ſua prima notione non habere potentiam, & dicat difficile admodum eſſe ita materiam concipere animo ſine vllo reſpectu ad alia, non eſſe tamen impoſſibile, ſiquis aciem mentis efficaciter intendat, ſignificat vtilem quidem eſſe potentiam ad materiæ eſſentiam ſignificandam, non eſſe tamen neceſſariam: illi enim qui magno ingenii acumine prædit ſunt, ducentur quidem in cognitionem eſſentiæ materiæ per potentiam, ſed eam poſtea concipient etiã non conſiderata potentia, & in ſua prima notione abſque vllo reſpectu ad alia: illi verò, qui non ita ualent ingenio, non poterunt quidem materiæ eſſentiam complecti ſine potentia, qua reſpicit formas, & vtentur potentia loco differentię poterunt tamen non ignorare potentiam eſſe accidens, cui ſubeſt ipſa materiæ natura ab illo accidente diſtincta, licèt naturam illam vt abſolutam, & ſine illa potentia concipere nequeant, adeò vt, ſi per potentiam definiant materiam, intelligant ſe ſumere potentiam loco differentiæ, quam penetrare cognitione non poſſunt: vnde colligimus neceſſe eſſe ad primæ materiæ cognitionem hoc ordine progredi, vt primo loco eam cognoſcamus vt materiam, hoc eſt in ſecunda notione, & prout refertur ad alia, poſtea verò, ſi poſſimus, ad primam quoque eius notionem perueniamus, & eius ſubſtãtiam abſque vllo reſpectu contemplemur; quocirca in primæ materiæ inueſtigatione primus labor eſt philoſophi naturalis, qui non alio modo eam cognoſcit, quàm vt principium generationis corporum naturaliũ, atq; etiam vt modo aliquo principium motus & quietis in eiſdem corporibus: duæ aliæ ſuperſunt primæ materiæ conſiderationes ad primum philoſophum attinentes, vna quatenus eſt principium quoddam, & pars ſubſtantiæ compoſitæ, non conſiderata ipſius generatione, quę conſideratio habetur in ſeptimo & octauo Metaphyſicorum, nec poteſt eſſe ſine pontentia: nam docere non poſſumus ex forma vt eſſentia, & ex materia vt vehiculo neceſſariò vnũ cõ-

Ad quartum prima reſpõſio.

Confutatio reſpõſionis.

Reſponſio aliquorum.

Confutatio.

Reſponſio vera.

Quatuor cõſiderationes primę materię.

poſitum exiſtere, niſi cognoſcamus materiam habere potentiam naturalem, qua reſpicit formam, quæ eſt actus, & ita ex poteſtate, & actu vnum fieri: altera eſt conſideratio materiæ abſoluta, de qua modò loquebamur, quam etiam attigit Ariſt. in illo ſeptimo libro in loco prædicto: ſed pauca de hac erant dicenda, quoniam res ita ſunt a Philoſopho cognoſcendæ, vt ſecundùm naturam ſunt, materia prima eſt in rerum natura non vt ſpecies entis, ſed vt principium, & vt materia ſpecierum entis, quia ſi conſilium naturæ ſpectemus, materia eſt propter alia, non propter ſe, ſicut etiam antea dicebamus; de materia igitur agit Ariſtot. in prima philoſophia propter ſubſtantiam compoſitam, dum de huius eſſentia loquitur, tangit tamen ibidem etiam naturam materiæ abſolutam, idque facit in contextu illo octauo ſeptimi libri, vbi hoc notare debemus, res omnes poſſe de materia prædicari vt poteſtate, at non poſſe vt actu, poteſt enim & affirmari, & negari materiam eſſe res omnes, affirmari quidem vt poteſtate, negari autem vt actu; ſed huiuſmodi affirmatio declarat materiam in ſecunda tantùm notione, & in reſpectu conſideratam: ideo nullam eius mentionem fecit Ariſtot. in ea definitione, ſed ſolius negationis, qua dicimus materiam nullum eſſe ex entibus, hac enim negatione ſignificat ibi Ariſtot. primæ materiæ naturam in prima notione, quum dicat eam eſſe quiddam diuerſum à rebus omnibus; ſed ne crederemus materiam nihil eſſe niſi hanc rerum negationem, quum difficile ſit eius naturam aſſequi, ideò ſubiungere ibidem voluit materiam non ſolùm non eſſe aliquam ex rebus, ſed neque eſſe earum negationes (quod eſſet eſſe nihil) vt inde cognoſceremus huic rerum omniũ negationi aliquod poſitiuum ſubeſſe, quæ eſt ipſa materiæ natura, licèt explicatu non facilis, ideò per eam definitionẽ non cognoſcimus reuera quid ſecundùm ſe ſit materia, ſed potius quid non ſit, cognoſcimus tamen eſſe ſubſtantiam quandam ſubiectam omnium rerum naturis, quæ ab his, & ab earum negatione diuerſa eſt; cognoſcimus igitur eam eſſe aliquid ſubſtans, & quid illud non ſit, ſed non omnino quid ſit. Per affirmationem verò declaratur materia in ſecunda notione accepta, idque fit in primo libro Phyſicæ auſcultationis, dum dicitur materiam eſſe primum ſubiectum, ex quo res fiunt, ſic enim ſignificatur eam fieri res omnes. Conſiderandum autem id quoque eſt, Ariſtot. in illo primo libro diſtinguere à materia priuationem, de negatione autem nihil dicere; contra verò in ſeptimo Metaphyſicorum diſtinguere negationem à materia, de priuatione autem ne verbum quidem facere, propterea quòd materia in prima notione non habet priuationem, ſed negationem tantùm, in ſecunda verò notione priuationem, & Ariſtot. in illo octauo contextu ſeptimi Metaphyſici materiã in prima tantùm notione conſiderat, in primo autem Phyſico in ſecunda ſolùm. Per hæc igitur ſublata eſt, ni fallor, omnis difficultas.

Quomodo de materia prædicentur res omnes, & quomodo negentur.

Quomodo potentia vniuerſalis ad materiam ſe habeat in ſecunda notione acceptam. Cap. XIII.

Secundum dictum.

DECLARATO primo dicto ſecundum ſequitur, quod tale eſt: ſi materia ſumatur in ſecunda notione, & prout eſt principium rerum, potentia vniuerſalis ineſt ei per ſe in primo modo dicendi per ſe, & eſt illi eſſentialis vt rationale homini: huius dicti ratio ſumitur ex verbis Themiſtij in digreſſione prædicta, vbi inquit; alia competunt homini ſecundùm ſe conſiderato, & quatenus eſt homo, alia ut relato ad aliud, & quatenus eſt pater; nam habere filium eſt illi accidens ut homini, idq́ ſeparabile, ſed eidem vt patri eſt eſſentiale: ſic etiam albedo accidit homini ſecundùm ſe ſumpto, ſed eſt de eius eſſentia quatenus eſt homo albus, quia locum formæ obtinet, qua eſt homo albus; non eſt enim inconueniens quòd ac-

cidens ſit de eſſentia ſubſtantiæ non ſecundùm ſe acceptę, ſed ſecundùm aliquam
aliam conſiderationem. Materia igitur ſecundùm ſe, & ſecundùm propriam na-
turam conſiderata, potentia vniuerſalis eſt accidens eius proprium, & eſſentiam
ipſius conſequens, vt iam demonſtrauimus; ſed conſiderata materia prout refer
tur ad alia, & vt eſt principium rerum, potentia vniuerſalis eſt eius conditio ne-
ceſſaria, tanquàm eius naturam conſtituens, quemadmodum eſſe rationis parti-
cipem eſt conditio neceſſaria homini vt ſit homo, & eius naturam conſtituit; pro
prius enim modus, quo materia eſt principium rerum naturalium, conſiſtit in hac
potentia uniuerſali, qua eſt apta recipere omnes formas, ita vt dicere poſſimus
potentiam patiendi eſſe rationem formalem principij materialis; eſſentia enim
materiæ eſt ſecundùm naturam prior hac potentia vniuerſali, quia ſubiectum eſt
natura prius accidente proprio, & eſt tanquam eius cauſa; ipſa verò potentiæ
ratio, ſi bene conſideretur, eſt natura prior ratione principij materialis, non.n.
quia materia eſt principium materiale, ideò habet potentiam patiendi, ſed è con
trario quia habet potentiam patiendi; ideò eſt principium materiale; potentia
igitur vniuerſalis eſt veluti forma & ratio materiæ quatenus eſt materia rerum,
hoc autem eſt quatenus ad alia refertur vt principium: hoc ſignificauit Ariſt. in
ſecundo libro de anima, quando dixit [materia eſt δύναμις] nam ſumpta materia,
vt eſt principium, quomodo ſumit eam philoſophus naturalis, poteſt vocari po-
tentia in caſu recto, quia potentia eſt eius ratio conſtitutiua. Eſt autem animad-
uertendum non idem de priuatione, ac de potentia dicendum eſſe; nam priua-
tionem ſumendo eo modo, quem declarauimus, priuatio eſt neceſſaria materię
propter generationem, non vt conditio materiæ ad recipiendum, ſed ut termi-
nus generationis à quo, ob id priuatio eſt tertium principium diſtinctum eſſen-
tialiter à materia: nam in generatione alio officio fungitur materia, alio priua-
tio; & proprius eius modus, quo dicitur principium, longè diuerſus eſt ab eo,
quo materia principium dicitur: at potentia non eſt terminus generationis, ſed
eſt ſolùm conditio neceſſaria materiæ, vt ſit materia, propterea hæc non conſti-
tuit quartum principium, ſed eſt ratio conſtituens principium materiale. Idcir-
co erraſſe mihi videntur nonnulli, qui priuationis neceſſitatem in eo ſitam eſſe
exiſtimarunt, vt ſit neceſſaria propter materiam, hoc argumento ducti, quòd
ex materia non priuata nihil generari poſſet: hoc autem dicentes videntur priua-
tionem ponere inter conditiones materiale principium conſtituentes, quo fie-
ret vt priuatio non eſſet tertium principium, ſicut etiam de potentia modò dice-
bamus. Quamobrem dicendum potius eſt priuationem eſſe primùm neceſſa-
riam propter generationem, tanquam eius terminum à quo, quia de ratione ge
nerationis eſt vt non eſſe præcedat eſſe; deinde verò eſſe neceſſariam materiæ
eo modo, quem antea declarauimus, nempe quoniam principia pręſtant ſibi mu
tuam operam, & quemadmodum ex materia ſine priuatione nihil generaretur,
ita neque ex priuatione ſine materia, neque ex duobus principijs vtcunque acce
ptis ſine tertio. His igitur duobus modis ſe habet potentia vniuerſalis ad mate-
riam, vt ego arbitror, & per hæc multæ difficultates ſoluuntur. Sententiam autem
noſtram teſtimonium aliquorum comprobaſſe videtur, qui duo hæc dicta, eorũq;
diſcrimen non intelligentes, ea tamen vtraque protulere tanquam ab ipſa ueri-
tate coacti: nam quatuor rationes attulerunt, cur hæc potentia ſit eſſentialis pri
mæ materiæ, vna eſt quoniam manat immediatè à natura materiæ, ſecunda quòd
per eam eſſentia materiæ ad formam dirigitur, tertia quòd ex materia & forma
ſit vnum tanquam ex potentia & actu, quarta quoniam hæc potentia ponitur lo-
co differentiæ ſubſtantialis ad declarandam naturam materiæ, quæ aliter declara-
ri non poſſet. Hæc omnia vera ſunt, ſi benè ac diſtinctè intelligantur: nam pri-
mus & quartus modi referunt primum dictum noſtrum, quo aſſeruimus poten-
tiam reſpectu materiæ in prima notione acceptæ eſſe proprietatem conſequen-

Cur potentia non ſit quartũ principium rerũ naturalium.

Error aliquorum de priuationis neceſſitate.

Nonnullorũ conſideratio de potentia.

tem

tem eius naturam, & ſumi loco propriæ differentiæ ad declarandam materiæ na turam, quum ſine potentia dicere quidem poſſimus quid materia non ſit, ſed nō reuera quid ſit:ſecundus verò ac tertius modi referunt ſecundum dictum noſtrū: nam eſſentia materiæ ad formam recipiendam dirigitur, dum materiam ut principium conſideramus, dirigitur autem per potentiam tanquàm per rationem formalem, quod iſti confitentur dum dicunt, per eam, non enim rectè diceretur, per potentiam, ſi potentia eſſet ſolùm quoddam conſequens: ſed hoc conuenienter dicitur, ſi potentia eſt quoddam prius, quod cauſæ locum obtinet: idem eſt ſenſus tertij modi: nam in eo quoque materia vt principium ſumitur, proinde eſt ei eſſentialis hæc potentia iuxta primum modum dicendi per ſe; diſcrimen ſolùm eſt, quòd in ſecundo illorum modo materia conſideratur vt principium generationis corporis naturalis, quę eſt conſideratio Phyſica; in tertio autem vt principium ſubſtantię materialis, quæ eſt conſideratio Metaphyſica, & utroque munere fungitur materia per potentiam, tanquam per rationem formalem. Hi ergo in omnibus verum dixerunt, diſtinctionem tamen duplicis eſſentialis non animaduerterunt, ſed ea confuderunt, & tanquam vnum & idem pronuntiarunt.

De potentia particulari quomodo ad materiam ſe habeat. Cap. XIIII.

Tertium dictum. DEMVM tertium dictum eſt, potentia particularis eſt accidentalis materię tam in prima, quàm in ſecunda notione acceptæ, ſumen do accidentale pro eo, quod diſtinguitur ab vtroque eſſentiali, hoc eſt, quod nec primo, nec ſecundo modo eſt per ſe; hoc ita pro- Prima ratio. bari poteſt: illud, ſine quo aliud eſſe poteſt, & eſt, accidentale illi eſt; at ſine potentia particulari poteſt materia exiſtere, & exiſtit, tum vt ens, tū vt principium rerum; igitur hæc potentia eſt ei accidentalis tum in prima, tum in ſecunda notione acceptę: maior propoſitio clara eſt, minor probatur: potentia particularis eſt illa, quæ hanc tantùm formam reſpicit, vt formam hominis, non alias; atqui ſine hac particulari potentia exiſtere poteſt materia vt principiū aliarum rerum, & exiſtit actu priuſquam hanc potentiā particularem recipiat, patet enim non eſſe in ligno potentiam particularem ad formam hominis: quoniā igitur potentia hæc particularis non vna eſt, ſed plures pro formarū multitudine, ſine qualibet exiſtere poteſt materia, proinde nulla talis potētia eſt materiæ eſſen- Secunda ratio. tialis. Præterea hæc potentia nec primo, nec ſecundo modo dicendi per ſe in materia ineſt, ergo eſt illi accidentalis: conſequentia eſt Ariſt. in contex. 32. primi Poſteriorum: antecedens facile probatur: nam ſi hæc potentia ineſſet materiæ per ſe vel primo, vel ſecundo modo, materia nullam formam recipere poſſet, neque. n. illam, ad quam potentia illa refertur, neque aliarum vllam: non illam, ad quam refertur, quia recepta forma potentia periret, tollitur enim potentia in aduentu actus, atq; tamen interire potentia non poſſet, quia quicquid ineſt per ſe vel primo, vel ſecundo modo, id neceſſariò, ac ſemper ineſt: non etiam alias, quia ad nullam earum eſſet peculiariter præparata, ſed ad illam ſolùm, non poteſt autem materia aliquam formam recipere, niſi prius ad eam recipiendam præparetur, & habeat Tertia ratio. potentiam particularem reſpectu illius. Præterea materia ſuapte natura eſt libera, & indeterminata, & æquè reſpiciens omnes formas, ergo nihil determinatū poteſt eius eſſentiam vel conſtituere, vel conſequi; quare neque hęc potentia particularis, quum ſit determinata ad reſpiciendam hanc vnam formam, non ad alias; patet igitur hanc determinationem, & coarctationem non prouenire à natura materiæ, ſed ab aliquo alio, vt ab agente, & à forma præſente, quę reſpectu formæ aduenturæ locum habet priuationis, hæc. n. particularis potentia illa eſt, quam

quam antea diximus eſſe cum priuatione coniunctam, ſiquidem pótentia uniuerſalis negationi potius iuncta eſt, quàm priuationi. Non eſt autem ignorandum duo in hac potentia particulari eſſe conſideranda, vnum ipſam potentiam recipiendi formam quatenus potentia eſt, alterum verò illam determinationem, & reſtrictionem ad hanc vnam formam reſpiciendam, vt non ad alias: quatenus igitur eſt potentia patiendi, eatenus inſequitur naturam materię, & ita illi eſt eſſentialis; ſed quatenus eſt determinata, & coarctata, eatenus eſt ei accidentalis, nec prouenit à natura materiæ, ſed ab alio, vt dictum eſt. Hæc igitur potentia corruptibilis eſt, quia neceſſe eſt accedente actu eam interire, ideò de hac loquitur Auerroes in commentario ſeptuageſimo primi libri phyſicorum, quando dicit potentiam non eſſe de eſſentia materiæ, eo argumento vtens, quòd quum in aduentu formę hæc potentia intereat, materia ſimul interiret, ſi potentia eſſet illi eſſentialis; hęc enim Auerrois ratio de potentia vniuerſali nihil roboris haberet, quum illa nũquam intereat: hanc etiam reſpexit Simplicius in contextu quinquageſimooctauo eiuſdem libri, quando dixit potentiam eſſe accidentalem materiæ; quare per hanc potentiarum diſtinctionem dubia multa ſoluuntur.

Potentia particularis corruptibilis eſt

Quænam potentia actui opponatur. Cap. XV.

QVVM duplex ſit potentia, conſiderandum manet an vtraque opponatur actui, an altera ſolùm: de potentia particulari clara res eſt, habet.n. priuationem cõiunctam, ratione cuius opponitur actui priuatiuè, vt dictum eſt ſupra. De vniuerſali verò potentia dubium eſt, ea namq; non cum priuatione, ſed cũ negatione eſt coniuncta, quamobrem non poteſt actui opponi vt priuatio habitui, ſi verum eſt id, quod antea diximus, potentiam opponi actui ratione priuationis annexę: præterea hæc potentia, quum perpetua ſit, & nunqnam intereat, non recedit in aduentu formæ, non eſt igitur contraria formæ, ſi cum ea manet in materia. Quapropter huius ego ſententiæ ſum, potentiã vniuerſalẽ non opponi actui, ſed de ſola particulari id verum eſſe, quod ſupra de oppoſitione potentiæ & actus dictum à nobis eſt; potentia namque vniuerſalis non reſpicit reuera formam, ſed potius vniuerſam formarũ omnium collectionem, ſeu earum infinitam receptionem, quo fit vt nunquam tota impleatur, proinde nunquam intereat, ſiquidem interire potentiam nil aliud eſt, quàm totam adimpleri, quod de hac dici minimè poteſt. Huic potentiæ ſimilis eſt potentia continui ad diuiſionem infinitam, quæ nunquam ad perfectum actum ducitur, ſed ad imperfectum, qui cum potentia ſemper eſt commiſtus: hæc eſt Auerrois ſententia in nono Metaphyſicorum commentario vndecimo, vbi dicit potentiam continui ad diuiſionem infinitam, & potentiam ſumptam in definitione motus, & potentiam primæ materię ad infinitas formas, eiuſdem eſſe rationis, quia nunquam ad completum actum ducuntur, ſed ad incompletum, qui nunquam ſeiungitur à potentia: idem legimus apud Auerroem in cõmentario ſeptuageſimonono octaui Phyſicorum, vbi dicit non dari potentiam actiuam materialem infinitam, dari tamen paſſiuam infinitam, hæc.n. eſt potentia primæ materiæ, quæ ab ipſa materia nunquàm ſeparatur, licèt ei alius ſemper, & alius actus aduenjat: ſed in illo cõmentario vndecimo noni Metaphyſicorum clarè dicit potentiam hanc infinitam, & perpetuam, quæ eſt in prima materia, non eſſe illam, quæ reſpicit actum; nam potentia, quæ ad actum refertur, eſt illa, quæ opponitur actui, & in aduentu actus deſtruitur. Hæc igitur potentia vniuerſalis non opponitur actui, ſed quando reſtringitur, & contrahitur ad recipiendam aliquam certam formam, tunc fit oppoſita illi formæ, quia iam facta eſt particularis, & iuncta priuationi propriæ illius formæ. Ex his ſumitur ſolutio cuiuſdam dubij, quod multis negotium faceſſit, cuius mentionem facit Achillinus in primo ſuo libro de elementis

Potentia vniuerſalis non opponitur actui.

Dubium.

elementis dubio decimotertio, & Ioannes Gandauenſis in quæſtione vigeſimaquinta primi Phyſicorum, idq; tale eſt: in ſingula portione materiæ ineſt potentia recipiēdi formas numero infinitas iuxta Ariſtotelis ſententiā æternum mundum ſtatuentis, quoniam igitur ſingulo actui propria potentia reſpondet, ſequitur eſſe in illa materię particula potentias numero infinitas, & ita dari numerū actu infinitum, quod nullo modo aſſerendum eſt. Gandauenſis neſciens dubium hoc aliter ſoluere, concedit eſſe in illa materia potentias infinitas, quod eſt abſurdum manifeſtum, ideò & quæ ab ipſo, & quæ ab Achillino hac de re dicuntur, quum vana prorſus, & inutilia ſint, dimittantur. Ego verò conſtanter negandum puto eſſe in illa materia potentias infinitas, dico.n. vnam eſſe potentiam vniuerſalem, per quā materia reſpicit indiſtinctè omnes formas per omne futurum tēpus aduenturas; potentias verò particulares eſſe quidem infinitas, prout reſpiciunt actus numero infinitos, at non ſimul omnes exiſtere in eadem materia: ſingulam namq; huiuſmodi potentia cum priuatione eſt, & cum propria præparatione ad talem formam, non poteſt autem eadem materiæ particula eſſe ſimul ad omnes formas recipiendas peculiariter præparata, nam dicere ad omnes æquè præparatam eſt dicere ad nullam, & omnino negare in materia potentiam particularē: hæc igitur potentia in eadem materia vel vna tantū eſt, vel plures, nō tamen infinitæ, ſed paucæ, vt in ſemine humano eſt potentia particularis, & proxima ad formam hominis recipiendam, eſt ēt in eodem particularis potētia recipiendi formas elementorum, poteſt .n. tum in hominem conuerti, tum in elementa diſſolui; at nulla ibidem eſt potētia particularis ad alias formas poſterioribus tēporibus aduenturas, vt ad formam auri, vel ad formam lapidis, licèt fieri poſſit vt diſſoluto ſemine in elementa ex ijs poſtea generetur lapis, vel aurum: ad illas igitur tantummodò formas materia habet potentiam particularem, quas ſtatim poſt illam, quam habet, recipere apta eſt, hę aūt plures quidē eſſe poſſunt, non ſunt tamen omnes, neq; infinitę. Patet igitur potentias particulares, quæ reſpiciant infinitas formas, eſſe quidem infinitas, non tamen ſimul omnes exiſtere in eadem materia, vt in argumento ſumebatur, ſed vnā poſt aliam aduenire; ſicut etiam formæ vna poſt aliam de materia educuntur; ſunt igitur eo modo infinitę potentiæ, quo etiam formæ ſunt infinitę, nempe nō actu, ſed poteſtate, & ſucceſſione, quod quidem nō eſt abſurdum, ſic.n. etiam continuū habet poteſtatem vt in partes diuidatur ſucceſſione infinitas; quam continui potentiam ſi vnam eſſe dicamus, quæ reſpiciat infinitam diuiſionē, ea reſpondebit potentiæ vniuerſali primæ materiæ reſpicienti indiſtinctè omnes formas, & infinitas per infinitā ſucceſſionē aduenturas, licèt ipſa ſit vna, illæ verò infinitæ. Sed Gandauenſis videns hanc ſolutionem, quæ ex conſideratione potentiæ vniuerſalis ſumi poterat, eā nititur reprobare, & inquit: ſi vna numero eſt potentia reſpiciens infinitos actus aduenturos, ergo ſi hæc ad actum redigatur per vnius formæ aduentum, neceſſe eſt vt ſimul redigatur ad actum reſpectu omnium formarum, & ita neceſſe eſt vt adueniente vna forma adueniant omnes, & infinitæ eodem temporis momento. Hæc tamen argumentatio uaniſſima eſt, quia nos negamus hoc abſurdum ſequi, & in hoc ipſe deceptus eſt, quòd ſuppoſuit potentiam materiæ penitus adimpleri per vnius formæ receptionem, quod quidem de potentia vniuerſali falſum eſſe aſſerimus, ea namque non vnam tantùm formam reſpicit, ſed omnes, ideò vna recepta in materia non adimpletur tota potentia, ſed remanet reſpiciens alias: ſola autem potentia particularis adimpletur per vnius formæ aduentum, ſed hæc illam vnam formam reſpiciebat, non alias, ideo non eſt neceſſarium ſimul cum illa forma alias omnes formas aduenire: argumentum igitur Gandauenſis nihil roboris habet, & ſolutio noſtra prædicti dubij firmiſſima, ac tutiſſima eſt: poteſt autem quiſque ea, quæ hactenus diximus, benè cōſiderans, & prædictis diſtinctionibus vtens, alia quoque, quæ hac de re exiſtunt, dubia facilè ſoluere.

Margin notes: Solutio Gandauenſis. Refutatio. — Solutio vera. — Obiectio Gandauenſis contra ſolutionem. — Solutio obiectionis.

IACOBI

IACOBI ZABARELLAE PATAVINI DE PRIMA RERVM MATERIA

LIBER SECVNDVS.

Sententia Scoti de actu entitatiuo materiæ, & eius argumenta. Cap. I.

HACTENVS ea conſiderauimus, quæ primæ rerum materiæ vt ad alia relatæ competere videntur, ſequitur ut illa tractemus, quę ad primam eius notionem pertinent, atque illi ſecundum ſe ſumptæ attribui ab alijs ſolent, quæ eò difficiliora ſunt, quò magis abſcondita, ac tenuis, atque exilis eſt primę materiæ natura, hinc enim fit ut longè facilius ſit eam vt ad alia relatam, quàm vt abſolutè acceptam contemplari. Duo autem ſunt, quæ conſideranda proponuntur, & de quibus magna eſſe ſolet inter philoſophos diſceptatio, vnum an prima materia ſecundùm ſuam naturam actum aliquem habeat, alterum verò an ſit per ſe corpus. Actum in materia ponit Scotus ſecundo libro ſententiarum diſtinctione duodecima quæſtione prima, & ſecunda, quem uocat actum entitatiuum, & hunc declarans inquit duas dari potentias, proinde & duos actus illis reſpondentes: vnam vocat potentiam ſubiectiuam, quæ tribuitur materiæ, hæc.n. potentiam habet ut omnibus formis ſubijciatur, ideò huic potentiæ reſpondet actus formalis, qui eam adimplet: alteram potentiam vocat obiectiuam, eaq; tribuitur non cauſę, ſed effectui, effectus enim qui non eſt actu, eſſe tamen poteſt, dicitur eſſe in potentia obiectiua reſpectu ſuarum cauſarum, à quibus produci poteſt, ut ante mundi creationem dicimus mundum fuiſſe in potentia obiectiua opificis, à quo produci poterat, ſed non in potentia ſubiectiua, quia nulla pręerat materia, ex qua mundus generaretur, ſed ex nihilo creatus eſt: homo verò antequàm generetur, dicitur eſſe in potentia tum obiectiua reſpectu agentis, à quo produci poteſt, tum ſubiectiua reſpectu materiæ, ex qua poteſt generari. Potentię huic obiectiuæ reſpondere inquit actum entitatiuum, quando enim res eſt actu producta, & iam habet eſſe actu extra ſuas cauſas, tunc dicimus eam habere actum, non quidem formalem, ſed (vt ipſe vocat) entitatiuum; talem igitur actum habuit prima materia, quum primùm à Deo fuit producta, ſine vlla ope formæ, & ita ſecundùm propriam naturam, & ſecundùm primam ſuam notionem habet actum entitatis proprium, & ab actu formali, quem poſtea recipit, diſtinctum. Hæc eſt Scoti ſententia, quam ipſe pluribus argumentis confirmare nititur, quorum primum, quod ex his, quę modò diximus, colligitur, tale eſt: id quod actu reperitur extra ſuas cauſas, habens entitatem realem diſtinctam ab entitatibus omnium aliarum rerum, eſt ens actu, & habet actum entitatiuum; at materia eſt huiuſmodi, vt patet; ergo habet per ſe actum entitatiuum. Secundò ſic argumentatur: ſi materia non habet actu entitatem realem diſtinctam ab entitate formæ, compoſitum non poteſt dici compoſitum, ſed eſt

Scoti opinio.

Duę potentiæ apud Scotum.

Primum argumentum Scoti.

Secundum argumentū.

ſimplex,

ſimplex, quia non dicitur compoſitum, niſi conſtet ex re & re, & vtraque res ſit actu in illa compoſitione. Tertiò ſumit argumentum ex modo loquendi, dicimus enim materiam eſſe actu principium per ſe rerum naturalium, eſſe actu materiem, eſſe actu ſubiectam formæ, eſt ergo ens actu; nam ſi detur oppoſitum, non erit actu principium, neque actu materia, neque actu ſub forma. Quartò materia apud Ariſtotelem eſt id, ex quo præexiſtente, & inexiſtente res fiunt, atqui exiſtentia dicit actum, ergo materia eſt ens actu. Poſſumus etiam ſententiam Scoti confirmare authoritate Themiſtij in digreſſione prædicta, vbi inquit materiam in prima ſua notione eſſe aliquid, & eſſe actu. Hoc ita demonſtrato infert inde Scotus alteram hanc concluſionem, quum materia actum entitatis habeat, poteſt etiam per ſe actu exiſtere ſine ulla forma, quod multis argumentis probat. Primò ſic: poſitiuum abſolutum diſtinctum ab alio abſoluto, & natura prius illo, poteſt abſque repugnantia ſine illo exiſtere; at materia eſt ens poſitiuum abſolutum diſtinctum à forma, & prius omni forma tàm accidentali, quàm ſubſtantiali; ergo materia ſine vlla forma exiſtere poteſt: maior propoſitio clara eſt ex diſcrimine abſoluti & reſpectiui, reſpectiuum enim vt ſit requirit ſuum correlatiuum, abſolutum verò non requirit aliquid aliud, quare ſine alio eſſe poteſt; patet etiam minor, quia materia eſt ens poſitiuum, & abſolutum, quum ſit ſubſtantia, & eſt natura prior omni forma, nam inquit Ariſtot. in particula quinquageſima ſecunda primi phyſicorum, ſubiectum eſt natura prius prædicato. Secundò, materia comparata cum ſingula forma poteſt exiſtere ſine illa, ergo etiam ſine omnibus ſimul ſumptis, quia ſi vnam reſpicit contingenter, omnes quoque contingenter reſpiciet. Tertiò, ſi materia non poſſet exiſtere ſine forma, præſcriberet ſibi formam, ergo aliquam ſtatutam formam; at hoc falſum eſt, quoniam materia nullam ſibi certam formam præſcribit: conſequentiam probat, quia id, quod ſibi præſcribit genus, certam quoque aliquam ſpeciem illius generis neceſſariò ſibi præſcribit, ſiquid enim eſſentialiter eſt animal, eſt neceſſariò aliqua certa ſpecies animalis. Quartò ad huius ſententiæ cõfirmationem adducere poſſumus Simplicij, & Auerrois teſtimonium: nam Simplicius in contextu quinquageſimo ſecundo primi Phyſicorum inquit materiam eſſe poſſe per ſe ipſam, formam verò non poſſe. Auerroes autem in primo capite libri de ſubſtantia orbis dicit materiam eſſe actu vnum ex entibus per ſe exiſtentibus. Quare confiteri manifeſtè videntur Simplicius & Auerroes primam materiam poſſe per ſe actu exiſtere ſine vlla forma.

Tertiũ arg. | Quartũ arg. | Quintũ arg. | Secunda concluſio Scoti. | Primũ arg. | Secundum argu. | Tertiũ arg. | Quartũ arg.

Confutatio opinionis Scoti. Cap. II.

HAEC Scoti ſententia primo quidem aſpectu ſpeciem quandam veritatis habet, at ſi bene conſideretur falſa eſt tum ſecundùm Ariſtotelicam, tum ſecundùm veram philoſophiam, vanum enim eſt alium actum ponere præter formalem, quod oſtendo tum ex actus, tum ex potentiæ conſideratione, vnde etiam Scotus ad probandum actum entitatiuum argumentum ſumebat; ante omnia dicere debet Scotus an actus entitatiuus ſit aliquid, an nihil, nam ſi nihil eſt, ergo non datur, ſi verò aliquid, videndum eſt quidnam ſit: igitur ne ipſum cum actu formali confundamus, conſideremus illum, qui attribuitur primæ materiæ, quæ ſecundùm ſe nullum habet actum formalem; actus igitur, quem in prima materia Scotus ponit, ſi eſt aliquid, vel eſt ſubſtantia, vel accidens, accidens quidẽ eſſe non poteſt, quia ſecundùm Scotum nil aliud eſt actus entitatiuus, quàm entitas realis, entitas autem materiæ nil aliud eſt, niſi materia ipſa, non poteſt ergo actus entitatiuus materiæ eſſe accidẽs, niſi materia ſit accidens, quod quidẽ Scotus non diceret; eſt ergo ſubſtantia: atqui ſubſtantia ſecundùm Ariſtot. diuiditur in materiam, & formam, & compoſitum; forma quidem eſſe non poteſt, quum Scotus diſtinguat maximè actum

Non datur alius actus præter formalem. | Actus entitatiui reprobatio.

hunc entitatiuum ab actu formali, multo minus eſt aliquod compoſitum, quia ſequeretur in entitate materiæ eſſe compoſitionem materiæ cum forma, & actū hunc non eſſe niſi formalem, quorum neutrum concederet Scotus; ſi verò eſt materia, vel eſt materia materiæ, & ita materia conſtaret ex alia materia: vel eſt ipſamet materia, quod omnino confitendum eſt; quemadmodum enim ens homo, ſeu entitas hominis nil aliud eſt, quàm homo, ita nil aliud eſt entitas materiæ, quàm ipſamet materia; hanc igitur entitatem actum appellare, ita vanum eſt, vt ne mente quidem concipi poſſit, quum potius naturæ materiæ contrarium nomen omnes philoſophi attribuerint, nempe nomen potentiæ, & dixerint eius naturam in hoc eſſe conſtitutam, vti ſit ens poteſtate, poteſtas autem opponitur actui, quare quum materia ſit ſimplex, ſi eius natura ea eſt, ut ſit potentia, eadem non poteſt eſſe actus; quam in ſententia Scoti abſurditatem optimè notauit Ioannes Bacconius in diſtinctione duodecima ſecundi libri ſententiarum, vel enim potentialitas materiæ eſt actualitas, vel ſi re diſtinguuntur, natura materiæ non eſt ſimplex, quum per vtramque materiæ natura denotetur. Illud quoque apud Ariſtotelem apertè legimus in contextu ſecundo ſecundi libri de anima, vbi materiam dicit eſſe potentiam; & in contextu octauo ſeptimi Metaphyſicorum negat de materia omnem determinationem entitatis: illud igitur quod non eſt aliquod ens determinatum, quomodo poteſt vocari ens actu? clara eſt etiam ſententia Ariſtotelis, quòd ens diuidatur per potentiam & actum, & in omni categoria ſit potentia & actus, vt videre eſt in tertio Phyſicorum particula tertia & ſexta, & in primo de anima particula ſexta, igitur ſi datur ens poteſtate, quomodo omne ens debet actum denotare? eſt igitur hic actus commentum Scoti, quòd enim materiam appellet ens, concedimus, ſed non ob id eſt dicenda ens actu, quum ſecundùm ſe non ſit ens, niſi poteſtate, imò neque propriè dicatur ens, vt antea oſtendimus, & vt Ariſtoteles dixit, ſed principium & materia entium, ſiquidem non eſt in rerum natura tanquàm ſpecies aliqua entis, neque habet certam vllam naturam ſpecialem, ſed ſolùm eſt quoddam inchoamentum ſpecierum entis: quum igitur materia talis ſit, eam appellare actum quatenus eſt ens, & fingere hunc eſſe diuerſum ab actu formali, arbitraria eſt appellatio, quæ omni ratione caret, poſſemusq; eadem ratione materiam appellare aſinum, ac dicere nos aſinum ſumere in ſignificatione diuerſa ab illo aſino, qui eſt ſpecies animalis: quin potius rationi conſonum, ac neceſſarium eſt dari in rebus aliquid, quod ſit pura poteſtas, nihilq; in ſe habeat actus, vt ſit idoneum rerū omnium inchoamentū, ſicuti rectè conſiderat Ioannes Bacconius in loco prædicto. Sed actus hic efficaciter etiam reprobatur per reprobationē potentiæ obiectiuæ, quam Scotus excogitauit: nos. n. apud Ariſtotelem duas tantùm potentias inuenimus, actiuam, & paſſiuam, ut patet in nono Metaphyſicorum: & duos actus, primum, & ſecundum, quos ponit in initio ſecundi libri de anima, quos ad duas illas potentias optimè refert Thomas in quæſtione prima diſputata dicens, potentiā paſſiuam referri ad actum primum, quia materia eſt receptiua formæ; actiuam autem referri ad operationē, quæ eſt actus ſecundus: & ſicuti primò dictus eſt actus de operatione, poſtea verò traductum eſt nomen etiam ad formam; ita primò dici nomē potentię de actiua, deinde attributum eſſe etiam paſſiuæ: & ſicuti nihil patitur, niſi ratione potentiæ paſſiuæ, ita nihil agere niſi ratione actus primi; nam pati eſt materiæ, agere autem formæ, ſoli nanque formæ potentia actiua attribuitur. Potentia igitur obiectiua nihil eſſe poteſt ab his duabus diſtinctū, idq; facilè oſtenditur: nam ſi dicamus hominem, qui nondum eſt genitus, eſſe in potentia obiectiua, quærendum erit in quonam ea potentia inhæreat, quum adhuc homo non ſit; certè nil aliud reſponderi poteſt, niſi eam eſſe in prima materia; hominis enim generādi nihil tunc exiſtit, niſi materia, quę ipſius pars futura eſt; atqui potentia in materia non alia ineſt, quàm ſubiectiua; quare potentia illa obiectiua,

Potentię obiectiuę reprobatio.

qua homo poteſtate eſſe dicitur, nil aliud eſt, quàm potentia ſubiectiua; nã dicere hominem eſſe in potentia obiectiua, eſt dicere materiam habere potentiam recipiendi formã hominis, imò nil aliud eſt poteſtate homo, niſi ipſamet materia. Idẽ etiam de potentia actiua conſiderare poſſumus: quando.n. dicitur, mundum, ante quàm crearetur, fuiſſe in potentia obiectiua reſpectu agentis, tunc non ſignificamus potentiam aliquam exiſtentem, quum.n. tunc mundus nihil ſit, nihil etiam eſt iſta potentia prout mũdo attribuitur, quia nihil exiſtit, in quo recipiatur; ideo ſi benè illa potentia conſideretur, nil ſignificat ſecundùm ſe, niſi non repugnantiã terminorum, hoc eſt, negationem impoſſibilitatis, & veritatem huius propoſitionis, poſſibile eſt mundum creari; talem autem potentiam non eſſe aliquid reale docet Ariſtoteles in contextu decimoſeptimo quinti Metaphyſicorum; uanum igitur eſt hanc potentiam, quæ nihil eſt, niſi ens rationis, ſtatuere vt re diſtinctã ab illis potentijs, quæ apud Ariſtotelem ſunt entia realia: eſt tamen hæc potentia obiectiua aliquid reale, dum ſumitur vt idem, quod potentia actiua, quando enim dicimus mundum eſſe in potentia obiectiua, ſiquid reale ſignificamus, id non eſt niſi ipſa potentia actiua Dei, itaut dicere muudum fuiſſe tunc in potentia obiectiua, nihil aliud ſignificet, quàm Deum habuiſſe tunc potentiam actiuam creandi mundum; potentia autem Dei Deus ipſe eſt; igitur nihil reale reſpondet illi potentiæ, niſi Deus ipſe, cuius eſt potentia creatiua; nihil ergo eſt illa potentia obiectiua re diſtinctum à potentia actiua. Hinc colligimus conuenientius dici effectum, quando nondum eſt, eſſe tamen poteſt, eſſe in potentia paſſiua materiæ, quàm in potentia actiua agentis; quo fit vt etiam conuenientius diceretur in potentia obiectiua reſpectu materiæ, quàm reſpectu agentis; quum enim vtroque modo aliquid ipſi effectui attribuamus, inaniter id attribuimus quatenus ille effectus nihil eſt: vanum ergo eſt attribuere mundo potentiam obiectiuam reſpectu opificis, dum ipſe mundus nil penitus eſt, quum nulla prorſus mundi pars præexiſtat; at ſi diceremus hominem generandum præexiſtere in potentia obiectiua, ideſt ſubiectiua materiæ, rectius loqueremur; materia enim præexiſtit, quæ futura eſt pars ſubſtantię hominis generandi, proinde poteſtate homo iure appellatur; aliquo igitur modo tunc homo exiſtit, cui attribuamus vt ſit in potentia obiectiua, ſed quia homo ille non eſt niſi materia ipſa, nil aliud eſt potentia obiectiua, quę tribuitur homini, quàm ipſa potentia ſubiectiua materiæ, ut ante dictum eſt. Ex his igitur patet potentiam obiectiuam nihil eſſe diſtinctum ab actiua, & à paſſiua, & omnia argumenta, quæ à ſectatoribus Scoti pro ſuæ opinionis defenſione adducuntur, vana & ſophiſtica ſunt; ea quidem multa ſunt, ſed in præſentia ſatis ſit duo in medium afferre. Vnum eſt: potentia ſubiectiua materiæ vna eſt, potentiæ verò obiectiuę, quæ effectibus attribuuntur, ſunt plurimæ, nam dicimus hominem eſſe in potentia obiectiua reſpectu materię, ſic aſinum, ſic lapidem, & alias res, plurimæ igitur ſunt potentiæ obiectiuæ effectibus attributæ, vna autem eſt potentia ſubiectiua materiæ, ergo re diſtinguuntur: ſic potentia actiua vna in agente eſt, obiectiuæ autem plures, quia plures effectus ab eodem agente produci poſſunt. Alterum argumentum eſt: ſubiectum generationis eſt re diſtinctum ab vtroque termino, ideo ſi generetur aer, terminus à quo illius mutationis eſt aer poteſtate, terminus autẽ ad quem, eſt aer actu, igitur materia diſtinguitur à termino à quo, ergo & potentia ſubiectiua ab obiectiua, nam ſubiectiua attribuitur materiæ, obiectiua autem termino à quo. Sed vtrumque argumentum leuiſſimum eſt. Ad primum.n. dicimus nil aliud per illud oſtendi, niſi potentiam actiuam eandem, quæ reſpectu ipſius agentis vna eſt, fieri multiplicem vt relatam ad plures effectus, quos producere poteſt; ſic potentiam paſſiuam, quæ reſpectu materiæ vna eſt recipiendi omnes formas, fieri multiplicem vt relatam ad varias formas, quas reſpicit; eſt igitur eadem potentia re, quæ fit plures ſecundùm rationem. Ad ſecundum dico terminum à

[Margin notes: Duo argum. Scotiſtarum, Primum. — Secundum. — Solutio primi. — Solutio ſecũdi.]

quo

quo generationis formaliter non eſſe aerem poteſtate, ſed potius non aerem, ideſt priuationem, & non eſſe ipſius aeris: & quamuis priuatio connotet poteſtatem ad aerem, illa tamen poteſtas eſt conditio materiæ ſubiectæ, ut antea demonſtrauimus, non terminus à quo generationis, qui eſt tertium principium à ſubiecto diſtinctum; igitur potentia aer eſt potius ipſa materia, quàm priuatio, & res ita manifeſta eſt, vt mirum ſit quòd illi ſint auſi his cauillis tenebras offundere veritati; quum enim Ariſtoteles trium principiorum neceſſitatem collegerit ex neceſſaria diſtinctione duorum contrariorum terminorum, à quo, & ad quem, & ſubiecti tertij, quod vtriſque ſubſternitur, iſti terminum à quo cum ſubiecto confuderunt, dum potentiam attribuere termino à quo, quum potius ſubiecto vt eius neceſſaria conditio attribuenda ſit. Quoniam igitur manifeſtum eſt non dari potentiam obiectiuam diſtinctam reipſa ab actiua, & à paſſiua, ſequitur vanum eſſe etiam actum entitatiuum vt diſtinctum à formali: quum enim ex potentia illa obiectiua induxerit Scotus huius actus neceſſitatem, ea ſublata hunc quoque actum corruere, vel ab actu formali non diſtingui neceſſe eſt; reuera enim non datur alius actus, quàm formalis; & hic vnus reſpondet omni potentiæ, tam actiuæ, quàm paſſiuæ: de paſſiua quidem concedit Scotus, ego verò de actiua quoque oſtendo tum iuxta Ariſtotelis ſententiam, tum ſecundùm veram philoſophiam; apud Ariſtotelem clarum eſt materiam eſſe æternam, & nullum eſſe agens, à quo ſit vnquam creata, vel creari poſſit, nunquam igitur materia fuit in potentia obiectiua ſecundùm Ariſtotelis opinionem, qui putauit nullum dari agens tantæ potentiæ, vt poſſit totam rem producere abſque vlla materia præſuppoſita, ſed ſolùm ex præexiſtente materia: quamobrem nil remanet, quod ab aliquo agente produci poſſit, niſi ſola forma, hanc enim educens de potentia materiæ præexiſtentis, ſic rem producere dicitur: quemadmodum igitur potentiæ paſſiuæ, ita etiam actiuæ nullus reſpondet alius actus, niſi formalis, neque alind eſt obiectum utriuſque potentiæ, niſi actus formalis: nam quælibet res actu exiſtens exiſtit per formam, hanc igitur producens agens dicitur rem ipſam producere, formam enim equi, vel aſini de potentia materiæ educere eſt equum, vel aſinum producere, & è conuerſo equum producere eſt formam equi de materia educere; hoc ſignificauit Auerroes octauo Metaphyſicorum commentario decimo quinto dicens, agens non largitur multitudinem, ſed perfectionem, & duodecimo Metaphyſicorum decimooctauo, agens reuera non congregat duo inter ſe, formam, & materiam, ſed ex materia præexiſtente formam, quæ poteſtate erat, in actum educit; quæ verba perperam interpretatur Scotus in prædicta diſtinctione duodecima primi ſententiarum quæſtione prima, contrarium enim habent ſenſum illi, quem eis ipſe attribuit: nam agens largiretur multitudinem, ſi totam rem produceret, cuius nulla pars prius extitiſſet, ſic enim augeret rerum numerum, quia produceret rem illam, quæ prius non erat; nec video quomodo hoc negare poſſit Scotus, & aſſerere id non eſſe multitudinem largiri: ſed materiæ iam exiſtenti, & aliquam formam amittenti aliam formam tribuere non eſt numerum rerum augere, ſed perfectionem mutare, & materiæ tribuere nouam perfectionem loco alterius amiſſæ perfectionis: congregare autem diceretur, ſi materiam & formam ſeparatim prius exiſtentes coniungeret, ſic enim nihil produceret; ſolam igitur formam producit, quæ eſt perfectio, & actus vtrique ſimul potentiæ reſpondens. De ipſius ergo Ariſtotelis ſententia nullum eſſe dubium poteſt. Maiorem veritatis ſpeciem habet opinio Scoti ſecundùm Chriſtianam Theologiam, quæ docet primam materiam vnà cum alijs rebus à Deo fuiſſe creatam, quoniam enim antequàm crearetur erat ſolum poteſtate, neceſſarium videtur vt ſtatim creata extiterit actu tamquam ens aliquod ante receptionem formæ, & ita habuerit ex ſe actum entitatis,

Solus actus formalis reſpondet vtrique potentiæ ſecundum Ariſtot.

Agens non largitur multitudinē, ſed perfectionē.

Praua interpretatio Scoti.

Idem oſtenditur ſecundum Theologiam Chriſtianam.

titatis, ſed non actum formalem. Attamen ſic quoque, ſi res bene intelligatur, opinio Scoti falſa eſt: nam propriè loquendo materia non fuit à Deo creata ut res quædam, ſed potius rebus concreata, quia non eſt aliquid per ſe determinatum in ſpecie, ſed eſt inchoamentum omnium ſpecierum corporalium; non fuit igitur ita creata, vt nuda, & abſque vlla forma per aliquod tempus extiterit, ſed ſolùm ſub forma, vt optimè Thomas ſenſit, niſus præcipuè argumento, quo Auerroes vtitur in commentario duodecimo ſecundi Phyſicorum: ſi materia prima exiſteret ſine forma, ſequeretur id, quod non eſt actu, eſſe actu, quæ eſt contradictio: quoniam igitur ſecundùm Theologos Deus facere non poteſt vt duo contradictoria ſint ſimul vera, hinc Thomas colligit Deum non potuiſſe creare materiam primam exiſtentem ſine forma, quia ſi exiſteret, iam haberet determinatam naturam, proinde & actum formalem, quum tamen ſuapte natura nullum habeat actum formalem, nullamque naturam determinatam. Alio quoque argumento idem confirmari poteſt: agens enim potens totum aliquem effectum producere, niſi impediatur, producit perfectiſſimum, quantum producere poteſt: hanc maiorem propoſitionem negare Scotus non poteſt, quum ſæpe ea vtatur: at Deus à nullo poteſt impediri ne quamlibet rem perfectiſſimam in genere ſuo producat, quamlibet igitur perfectam produxit; ergo non materiam nudam, quia materia eſt imperfectè res omnes: quare materiam primò nudam creare, & illi poſtea formam imponere, repugnat perfectioni diuinæ, quę imminueretur, ſi Deus prius imperfectè res creaſſet, poſtea verò formas imponendo perfectionem indidiſſet: res igitur primùm abſolutiſſimas, ac perfectiſſimas produxit, proinde materiam non informē, ſed ſub formis. Ex his igitur patet obiectū potentiæ creatiuæ Dei nunquam fuiſſe materiam, ſed formam, ideſt res ipſas vt formatas, hæc enim idem ſunt apud eos, qui rectè philoſophari, non cauillari uolunt: ideò optimè illos ſentire arbitror, qui dicunt non eſſe in mente diuina ideam primæ materię diſtinctam ab idea compoſiti, propterea quòd prima materia non eſt in entibus numeranda, niſi vt pars, & inchoamentum omnium. patet igitur materiam per ſe nunquàm fuiſſe in potentia obiectiua, proinde nullum ex ſe actum habere, quia non datur alius actus, quàm formalis. Sed hac de re Theologicam diſputationē dimittamus, hęc enim res apud multos Thomæ ſectatores luculentiſſimè tractata, & examinata contra Scotum legi poteſt; conſilium meum eſt non Theologicè, ſed Ariſtotelicè diſputare, quæ autem fuerit Ariſtotelis ſententia iam dictum eſt, ipſe enim nullum cognouit actum, niſi formalem, & hunc ſolum omni potentiæ tam paſſiuæ, quàm actiuæ reſpondere exiſtimauit, ita vt nihil ſit in potentia obiectiua ſeu reſpectu materiæ, ſeu reſpectu agentis, niſi forma, ſiue (quod idem eſt) compoſitum, quod per formam exiſtit. Altera vero Scoti concluſio multò euidentius repugnat Ariſtoteli, & veritati, nempe qua aſſerit materiā poſſe per ſe abſque vlla forma exiſtere, hęc enim ſatis ſuperque reprobatur argumento Auerrois prædicto, ſequeretur enim id, quod non eſt actu, eſſe actu, quæ eſt implicatio contradictionis. Addere etiā aliud argumentum poſſumus tale: formæ aliquæ non ſufficiunt vnà cum materia ad tribuendam exiſtentiam actualem, ergo multo minus ſola materia eſt apta per ſe exiſtere; conſequentia eſt ſatis manifeſta, quia ſi aliquæ determinatæ naturæ accedentes ipſi materiæ adhuc non poſſunt rem actu exiſtentem conſtituere, multo minus id pręſtare ſine illis nuda materia poteſt; clarum etiam eſt antecedens, nam anima nutritiua, & anima ſenſibilis ſunt formæ ſubſtantiales, quæ ſecundùm Ariſtotelem in ſecundo libro de anima ſunt actus primi corporis naturalis, & conſtituunt hoc aliquid, nec tamen poſſunt tribuere exiſtentiam, quemadmodum nulla alia forma generalis ſine forma ſpeciali, quia non datur viuens, quod non ſit aliqua ſtatuta ſpecies animalis, vel ſtirpis, nec datur animal, quod non ſit aliqua certa ſpecies animalis. Videtur etiam hoc aſſerere Ariſtot. in ſecundo contextu ſecundi libri de anima, dum

Materia non fuit creata, ſed concreata.

Idea primæ materię.

Contra ſecūdam concluſionē Scoti.

Nulla forma generica poteſt dare exiſtentiam.

dum inquit materiam ſecundùm ſe non eſſe hoc aliquid, nam ſi per ſe exiſteret, vt Scotus putat, eſſet ſubſtantia indiuidua demonſtrabilis digito, igitur maximè eſſet hoc aliquid, quod Ariſtot. negat. Quòd ſi aſſerat Scotus ſe id non dicere iuxta Ariſtotelis ſententiam, ſed ſolùm ſecundùm veram philoſophiam conſiderata omnipotentia Dei, ſic quoque falſum dicit; ſiquidem à Deo nil effici poteſt, quod implicet contradictionem; implicat autem hoc, quia ſi materia exiſteret actu ſine vlla forma, iam neceſſariò haberet determinatam, & actualem naturam, hoc autem repugnat naturæ materiæ, hæc enim à Deo eſt creata talis naturę, vt nullam habeat in entibus determinatam naturam, ſed recipere poſſit omnes rerum naturas; itaque ſi Deus id faceret, faceret id eſſe actu, quod non eſt actu, quod Auerrois argumentum fuit & Thomæ in prima parte ſummæ quæſtione ſexageſimaſexta articulo primo.

Declaratio quarumdam diſtinctionum ad omnes ſoluendas difficultates. Cap. III.

AD plenam veritatis intelligentiam, omniumque dubiorum ſolutionem, quędam ſunt notandæ diſtinctiones. Primum quidem ratio erroris Scoti, ac totius hac in re veritatis, ex hac diſtinctione ſumi videtur: ens ſeu entitas ſumi poteſt duobus modis, nam & eſſentiam, & exiſtentiam ſignificare poteſt; dum enim ens pro genere rerum omnium ſumitur, eſſentiam ſignificat, nam animal quoque ſignificat eſſentiam hominis, & aliarum ſpecierum ſuarum; dum autem ſumitur pro exiſtentia, non ſignificat genus, ſed accidens quoddam intentionale, vt aliàs diximus in initio ſecundi Poſteriorum; exiſtentia enim eſt quoddam additum eſſentiæ: quo fit vt plura requirantur ad exiſtétiam tribuendam, quàm ad eſſentiam rei conſtituendam; eſſentiam enim propriam quælibet res habet per ſe ipſam, at non quælibet res apta eſt per ſe ipſam exiſtere, ſed multa ſunt, quę alio egent, per quod exiſtant: nomen ergo entitatis ambiguum eſt, & tum pro eſſentia ſumi poteſt, tum pro exiſtentia, quod acceptionum diſcrimen manifeſtum eſt in eadem propoſitione, quæ eodem tempore vera eſt vno modo, & altero falſa; vt hæc propoſitio, cometa eſt ens, nunc dum nullus exiſtit cometa, falſa eſt ſumendo ens pro exiſtente, vera tamen eſt ſumendo ens pro genere; ſicut hæc quoque vera eſt, cometa eſt halitus ſiccus in ſublimi accenſus, etiam nullo exiſtente cometa, hac enim ſolam cometæ eſſentiam exprimimus, nihil dicimus de exiſtentia. Nomen quoque actus multifariam ſumi ſolet, ſumitur enim & pro forma, & pro effectu formæ: pro forma quidem ſumi manifeſtum eſt, quum forma dicatur actus, vt videre eſt in initio ſecundi libri de anima; quando autem formam vocamus actum, nihil aliud ſignificamus, quàm perfectionem propriam, qua aliquid in ſpecie ſeu ſubalterna, ſeu infima conſtituitur, hoc autem non fit ſine reſtrictione, ac determinatione, neceſſe enim eſt omnem formam ſiue generalem, ſiue ſpecialem contrahere materiam ad aliquam certam naturam, & eſſe rei perfectionem, & actum. Sumitur autem pro effectu formæ, quando ſumitur pro exiſtentia, propterea quòd actus exiſtendi non eſt forma, ſed effectus formæ, quum formæ proprium munus ſit rem exiſtentem conſtituere, non quidem omnis formæ, ſed ſolùm formæ vltimæ, quæ ad nullam aliam formam dirigitur, talis enim forma iūcta reali materiæ conſtituit rem ſingularem per ſe exiſtentem: vtramque acceptionem ſimul complexus eſt Ariſtot. in ſecundo contextu ſecundi libri de anima, dicens hoc aliquid, nam hoc aliquid non ſolùm ſignificat ſingulare exiſtens, ac demonſtrabile, ſed etiam determinatam naturam, quia forma vtroque modo facit hoc aliquid, tum enim materiam contrahit ad certam quandam ſpeciē entis, tum etiam conſtituit

Entitas ſumitur & pro exiſtentia, & pro eſſentia.

Actus ſumitur multifariam.

Hoc aliquid duo ſignificat.

Non omnis forma dat exiſtētiam, ſed ſola ſpecifica.

ſingulare exiſtens, cum hoc tamen diſcrimine, quòd illud omnis forma pręſtat, hoc verò ſola forma vltimæ ſpeciei, propriam enim naturam omnis forma conſtituit tàm generalis, quàm ſpecialis, exiſtentiam autem actu non omnis forma præbet, ſed ſola vltima, quia hęc non eget alia forma. Sumitur autem nomen actus non modò ad denotandam exiſtentiam rei ſimpliciter acceptæ, vt quum dicimus equum actu eſſe, ſed etiam ad ſignificandam exiſtentiam rei complexę, ideſt veritatem propoſitionis: dicimus enim, chimæra eſt actu non ens, quæ eſt vera enunciatio, nec alius eſt eius ſenſus, niſi quòd vera eſt hæc propoſitio, chimæra eſt non ens, ob id ex ea non licet inferre, ergo chimæra eſt actu, neque, ergo chimæra eſt, ſicut Ariſt. docet in libro de interpretatione; quum enim de non ente poſſit aliquid verè enuntiari, non licet ex veritate enuntiationis inferre eius ſubiectum eſſe ens, quia poteſt eſſe non ens.

Collectio totius veritatis quinque aſſertionibus. Cap. IIII.

Prima cõcluſio. Secunda concluſio. Tertia concluſio. Quarta concluſio. Quinta concluſio.

EX his aliquæ aſſertiones, ſeu concluſiones deducuntur, per quas tota rei veritas declaratur, & contraria argumenta ſoluuntur, ſuntq; omnes vel per ſe manifeſtæ, vel ſatis demonſtratæ per ea, quæ hactenus dicta ſunt. Prima eſt: ſi entitas ſumatur pro eſſentia, materia habet propriam entitatem diſtinctam ab entitate formæ, nemo enim eſt qui ignoret aliam eſſe materiæ eſſentiam, aliam formę, quum enim ſit ſubſtantia, propriam eſſentiam habeat neceſſe eſt. Secunda aſſertio eſt: ſi entitas pro exiſtentia ſumatur, materia non habet entitatem propriam, ſed ſolius compoſiti proprium eſt exiſtere; materia verò, & forma coexiſtere potius compoſito, quàm exiſtere dicuntur, materia quidem vt quæ exiſtentiam recipit, forma verò ut quę dat: hæc iam fuit antea demonſtrata; nam ſi non omnis forma exiſtentiam habet per ſe, non enim forma generis, ſed ſola forma vltimæ ſpeciei, quatenus conſtituit rem exiſtentem, exiſtere per ſe dicitur, multo minus materia apta per ſe eſt exiſtere, ſed eget forma, quæ illi exiſtentiam largiatur. Tertia concluſio eſt: prima materia ſecundùm ſe non habet actum primo modo ſumptum: ratio huius clara eſt, quoniam ita habere actum eſt habere determinationem, & contractionem ad certam naturam, hæc autem non fit niſi à forma, ſola igitur forma eſt actus, quare ſi materia ſecundùm ſe nullam habet formam, manifeſtum eſt eam ſecundùm ſe actum ita acceptum non habere. Quarta concluſio eſt: ſi ſumatur actus ſecundo modo pro eo, quod eſt actu exiſtere, quem formæ effectum eſſe diximus, materia prima non per ſe eſt actu, ſed per formam, quæ ipſam perficit, & conſtituit hoc aliquid; hæc facile probatur, nam exiſtentia inſequitur formam, eamq; non omnem, ſed pręſtantem, & perfectam, quare neceſſariò præſupponit actum primo modo acceptum: idq; cuilibet conſideranti manifeſtum eſt, nihil enim poteſt exiſtere, cuius non ſit determinata natura, ſecus enim ne mente quidem concipi, aut fingi alicuius rei exiſtentia poteſt; quoniam igitur materia ſecundùm ſe non eſt aliqua determinata natura, multo minus exiſtit actu ſecundùm ſe, ſiquidem plura ad exiſtentiam requiruntur, quàm ad determinationem certæ naturæ, hanc enim omnis forma præbet, illam verò ſola forma vltimę ſpeciei. Quinta demum concluſio ex his omnibus deducitur talis: materia prima in ſua eſſentia nullum continet actum; ſed ſolam potentiam, ita tamen, ut nomine potentiæ non qualitatem ſignificemus, ſed ſubſtantiam quandam, quæ eſt fons, ſeu radix huius qualitatis, nempe ſubſtantiam quandã imperfectiſſimam, incompletam ſecundùm ſpeciem, & inchoamentum omnium ſpecierum, nam huiuſmodi natura ſatis congruè videtur potentiæ nomine ſignificari: hæc clarè oſtenditur Ariſtotelis teſtimonio in multis locis: nam in ſecundo libro de anima contextu ſecundo inquit materiam ſecundùm ſe non eſſe hoc ali-

quid, quod ſignificat eam non habere vllam certam naturam, nec vllam determinationem in ſpecie, & addit ipſam eſſe potentiam. Sic ſeptimo Metaphyſicorum contextu octauo inquit materiam non eſſe vllum ex entibus determinatæ naturę, ſed ſubiectum omnium; quare ſententia Ariſtotelis eſt materiam non eſſe modo vllo ens actu, nomen enim actus notat determinationem, quæ aliena eſt à natura materiæ: quare vanum eſt Scoti inuentum, quòd omne ens quatenus eſt ens, ſit actu, quandoquidem ſecundùm Ariſtotelem non omne ens eſt actu ens, ſed datur etiam ens poteſtate, cuiuſmodi maximè eſt prima materia, cui ſecundùm propriam naturam nulla conuenit appellatio actus; quod etiam Plotinus optimè demonſtrat in quinto libro ſecundæ Enneadis capite quarto, & quinto. Plotinus.

Solutio argumentorum Scoti. Cap. V.

PER hæc facile eſt ſoluere argumenta Scoti. Ad primum enim dicimus, ſi entitatem pro eſſentia ſumat, negandam eſſe maiorem, nō enim quicquid habet realem entitatem, ideſt eſſentiam, id habet actum entis, ſed aliquid eſt cuius eſſentia ſit pura poteſtas, qualem materiæ naturam eſſe iam diximus: ſi verò entitatem pro exiſtentia ſumat, negamus minorem, ſic enim materia propriam entitatem non habet. Ad ſecundum dicimus, ſi entitas pro eſſentia ſumatur, totum eſſe concedendū; nam ſi materia eſſentiam propriam ab eſſentia formæ diſtinctā non haberet, utiq; id, quod materia & forma conſtat, non eſſet compoſitum, ſed ſimplex, quia nō conſtaret ex re & re: ſi verò entitas pro exiſtentia ſumatur, neganda eſt conſequentia, quia nec forma, nec materia exiſtentiam propriam habet extra compoſitum, ſed vna eſt compoſiti exiſtentia, qua & materia, & forma exiſtant, nec ob id totum dicitur ſimplex, ſed conſtat ex re & re. Dico præterea tantum abeſſe, vt hoc argumento oſtendatur materiam habere actum aliquem, vt potius demōſtretur nullum habere actum, quandoquidem ex duobus actibus non fit vnum, ſed ex poteſtate, & actu, vt ait Ariſt. in contextu ſeptimo ſecundi libri de anima, & fuſius in ſeptimo & octauo Metaphyſicorum: igitur ſi compoſitum tanquàm vnum ex materia & forma conſtat, & forma eſt actus, neceſſe eſt materiam non eſſe actum, ſed poteſtatem. Ad tertium negare poſſumus conſequentiam: quando enim dicitur, materia eſt actu principium, nil aliud denotatur, quàm veritas huius propoſitionis, materia eſt principium, vnde non licet inferre, ergo materia eſt actu per ſeipſam: poſſumus etiam omnia concedere; nam materia eſt actu principium, & eſt actu ſubiecta formæ, & eſt actu ens, non tamen ex ſe, ſed per formam; dicere enim materiam eſſe actu principium eſt dicere eſſe principium actu exiſtens, idque vere dicitur, actu nanque exiſtit, at non per ſe, ſed per formam, nullus enim actus competit materiæ ſecundùm ſuam naturam; in omnibus autem quæ competunt materiæ ſecundùm propriam naturam, ſi dicuntur illi ineſſe actu, actus ille non eſt ſecundùm naturam materiæ, ſed merito formæ. Sic etiam ad quartum omnia concedimus: non poſſet enim materia exiſtere, vel prę-exiſtere, niſi exiſteret, & niſi eſſet actu ens; eſt autem actu ens per formam, nunc quidem per formam huius compoſiti, prius verò per formam alterius, quod interijt. Sic etiam dicendum eſt ad Themiſtium in digreſſione dicentem materiam in ſua prima notione eſſe aliquid, & eſſe actu, quod etiam apud Simplicium legimus in contextu quinquageſimooctauo primi Phyſicorum: nil enim aliud ſignificare voluerunt, niſi materiam habere propriam eſſentiam diſtinctam ab eſſentia formę, & eam actu exiſtere diſtinctam ab eſſentia formę, ita tamen vt exiſtere illi competat per formam, non enim ſumunt ita materiam in prima notione, vt ſtatuant eam ſine forma exiſtentem, ſed materiæ ſub forma exiſtentis eſſentiam conſiderant, & dicunt eſſe propriam quandam materiæ eſſentiam exiſtentem ſub forma;

Ad primum. Ad ſecundū. Ad tertium. Ad quartū. Ad quintū.

exiſtere namque materiam, & ipſam materiæ eſſentiam, qualiſcunque ea ſit, & actu exiſtere nemo negat, dicimus tamen eam non per ſe, ſed per formam exiſtere. Alia quoque Scoti argumenta facilè ſoluuntur, quibus oſtendere nititur poſſe materiam abſque repugnantia exiſtere per ſe ſine vlla forma. Ad primum negāda eſt propoſitio maior, ea namque vera eſt ſolùm de eſſentia rei, ac de mentali abſtractione, at non de exiſtentia actu, ac de ſeparatione reali: ſiquid enim eſt abſolutum prius natura altero abſoluto, id ab illo non pendet ſecundùm eſſentiā, ideò mente concipi, & abſtrahi ab illo poteſt, id eſt definiri & conſiderari abſque illius conſideratione; non eſt tamen neceſſarium, vt etiam exiſtere actu ſine illo poſſit; animal enim eſt abſolutum, & natura prius omnibus ſpeciebus ſuis, nec ob id aptum eſt ſine illis omnibus exiſtere actu, ſed ſolùm poteſt definiri, & conſiderari abſque vlla illarum conſideratione: ſic etiam ſubiectum eſt natura prius accidente proprio, vt homo riſibilitate, & eſt ens abſolutum, quo fit vt poſſit mente abſtrahi à riſibilitate, & definiri ſine illa, non tamen ſine illa exiſtere poteſt. Sic igitur materia, quum ſit ſubſtantia, eſt quiddam abſolutum, prout abſolutum diſtinguitur à relatiuo, & eſt natura prior omnibus formis, quocirca eſſentia materiæ à forma non pendet, & mente abſtrahi poteſt ab omni forma, non tamen reipſa exiſtere actu ſine forma; multa enim requiruntur ad exiſtentiam rei, quæ non requiruntur ad eſſentiam conſtituendam. Patet itaque falſam eſſe maiorem Scoti. Ad probationem autem, quam ſumit à diſcrimine abſoluti, & reſpectiui, dicimus hoc diſcrimen in eorum eſſentia eſſe conſtitutum, quemadmodum ab Ariſtotele declaratur in libro Categoriarum: nam relatiui tota eſſentia conſiſtit in relatione ad aliud, quo fit vt relatiuum nequeat definiri, aut conſiderari, aut cognoſci ſine ſuo correlatiuo: abſoluti autem eſſentia nullum habet reſpectū ad aliud; hoc eorum diſcrimen eſt, in alijs non neceſſe eſt vt differant: nam ſi exiſtentiam ſpectemus (de hac enim nūc ſermo eſt) relatiuū non poteſt exiſtere niſi etiā ſuum correlatiuum exiſtat, hoc.n. in relatiuis eſt neceſſarium; at non ob id fit vt contraria eſſe debeat omnium abſolutorum conditio, quia non in hoc eſt poſitum eorum diſcrimen, ſed datur abſolutum, quod ſine aliò abſoluto exiſtere poteſt, vt homo ſine equo; datur etiam abſolutum, quod ſine alio abſoluto non poteſt exiſtere, etiamſi eo ſit prius ſecundùm naturam, vt animal ſine ſpeciebus ſuis omnibus: ſic igitur materia non poteſt exiſtere ſine omni forma, non eſt tamen relatiuum, ſed abſolutum, & omni forma prius ſecundùm naturam. Ad ſecundum negāda eſt conſequentia; non enim ſi materia exiſtere poteſt ſine qualibet forma ſeorſum, poteſt etiam exiſtere ſine omnibus coniunctim acceptis. Ad probationem autem dicimus materiam ſecundùm ſuam eſſentiam reſpicere contingenter tum ſingulam formam, tum omnes ſimul ſumptas; non ſic tamen ſecundùm exiſtentiam, vt enim exiſtat reſpicit quidem contingenter ſingulam formam, at formam abſolutè ſumptam non reſpicit contingenter, ſed neceſſariò; quia neceſſaria eſt illi forma ad exiſtendum, non quidem hæc, vel illa, ſed forma indiſtinctè. Argumentum itaque Scoti; ſiquid habet roboris, habet ſolùm de eſſentia materiæ, quia ſi nulla forma ſeorſum accepta de eſſentia materiæ eſt, vtique nec omnes ſimul ſumptæ: ſic etiam ſi non eſt de eſſentia oculi color aliquis ſeorſum acceptus, patet neque omnes ſimul ſumptos de eſſentia oculi eſſe; tamen ſecus eſt de actuali viſione, oculus enim vt videat refertur contingenter ad ſingulum colorem, quia poteſt videre ſine ſingulo, ſed non contingenter refertur ad vniuerſum genus colorum, hoc enim eſt eius obiectum adæquatum, nec poteſt oculus videre niſi colorem aliquem: ſimiliter obiectum adæquatum, ad quod recipiendum directa eſt prima materia à natura, vt exiſtat, eſt totū genus formarum; non forma hæc, aut illa, ideò ſine ſingula exiſtere poteſt; at non ſine forma abſolutè: ſic etiam dicimus animal genus reſpicere contingenter ſecundùm ſuā eſſentiam & ſingulam ſpeciem, & omnes ſimul, quia ſunt omnes extra eſſentiam

Ad primum pro ſecunda concluſione Scoti.

Ad ſecundū.

animalis; attamen ratione ſuæ exiſtentiæ reſpicit quidem contingenter ſingulam, omnes autem neceſſariò, quia non poteſt exiſtere ſine omnibus. Eadem reſponſione tertium quoque argumentum ſoluitur: nam illa Scoti propoſitio, quicquid ſibi præſcribit genus, præſcribit etiam ſibi certam aliquam illius ſpeciem, vera eſt tantummodò de eſſentia, nam quicquid ſecundùm eſſentiam ſuam præſcribit ſibi genus, ideſt eſſentialiter in illo eſt, neceſſe eſt vt ſit determinatè aliqua ſpecies illius generis, vt quicquid eſſentialiter eſt animal, eſt neceſſariò aliqua ſpecies animalis; at non eſt vera de determinatione extra eſſentiam, oculus enim ad operandum determinat ſibi colorem abſolutè, at non ſibi determinat aliquam certã ſpeciem coloris: ſic propria aliqua affectio animalis præſcribit ſibi animal genus tanquam ſubiectum proprium, & il i neceſſarium ad exiſtendum, non tamen ſibi præſcribit aliquam certam ſpeciem animalis, ſed aliquam indiſtinctè. ſic igitur prima materia vt exiſtat præſcribit ſibi formam abſolutè ſumptam, & genus ipſum formarum, nec tamen oportet vt ſibi præſcribat aliquam ſtatutam formam. Quare hæc Scoti argumenta ſunt potius cauilli, quàm ſolidæ rationes, quę vel demonſtrent, uel perturbare hac in re aliquem debeant. Ad Simplicium autem in contextu quinquageſimoſecũdo primi Phyſicorum dicentem poſſe materiam eſſe per ſe ipſam, minimè verò formam, dicimus Simplicium non accipere per ſe ipsã eſſe pro eo quod eſt exiſtere ſine forma, ſed ibi ſumere eſſe per ſeipsũ prout diſtinguitur ab eo quod eſt eſſe in alio vt in ſubiecto; hic enim eſt ſenſus conſentaneus verbis, & ſententiæ Ariſtot. eo in loco, & verba ipſa Simplicij hunc manifeſtè ſignificant, inquit enim, materia poteſt eſſe per ſeipſam, contraria verò inhærent in alio; itaque eſſe per ſeipſum nil aliud ibi ſignificat, quàm non ineſſe in alio. Ad Auerroem autem in primo capite libri de ſubſtantia orbis dicentem, materia eſt vnum entium exiſtentium per ſe, dicimus non eam eſſe Auerrois mentem vt dicat materiam ſine forma exiſtere poſſe; ſiquidem id apertè negauit in ſecundo Phyſicæ auſcultationis commentario duodecimo; ſed de ſola materiæ eſſentia ibi Auerroes loquitur, eamque dicit eſſe diſtinctam tum à forma, tum à potentia: quare his verbis nil aliud ſignificare vult, niſi primã materiam habere realem eſſentiam diſtinctam ab eſſentia formę, & ab eſſentijs omnium rerum, quod etiã Ariſtot. dixit in contextu octauo ſeptimi Metaphyſicorum ſæpe à nobis citato.

Ad tertium.

Ad quartũ.

Contraria ſententia de prima materia an ſit per ſe quanta. Cap. VI.

CONSIDERANDUM manet an prima materia per ſe corporea ſit: & quia duplex eſt corpus, vnũ, quod eſſe dicitur ſupremũ genus in Categoria ſubſtantiæ; alterum, quod eſt ſpecies quanti continui, & nil aliud eſt, quàm trina dimenſio, longitudo cum latitudine ac profunditate; ideo huius conſiderationis duæ erunt partes, vna an ipſa ſecundùm ſe ſumpta prima materia ſit corpus de genere ſubſtantię, altera verò an ſit per ſe quanta, hoc eſt longa, lata, ac profunda; illa quidem eſt ſecundùm naturam prior, quum ſubſtantia ſit prior quantitate, nos tamen facilioris doctrinæ ordinẽ ſequentes ab hac poſteriore ordiemur, quoniam abſq; huius declaratione difficilis admodum, atque ardua altera contemplatio foret. Sunt hac in re duæ contrariæ opiniones, vna Auerrois, ad quam accedere videtur Simplicius in contextu ſexageſimonono primi Phyſicorum, & Ioannes Grammaticus in libro vndecimo contra Proclum; altera Thomę illi penitus contraria. Auerroes in commentario ſexageſimotertio primi Phyſicorum, & in calce ſecundi tractatus Epitomes Metaphyſicę, & in primo capite libri de ſubſtantia orbis, & alijs in locis aſſerit primam materiam ſecundùm ſe, & ante receptionem formæ

Corpus duplex.

Auerrois opinio de quãtitate primæ materię.

eſſe

eſſe quantam, & habere tres dimenſiones, longitudinem, latitudinem, & profunditatem, tanquàm accidens perpetuum, & inſeparabile, eas tamen nullis certis terminis circumſcriptas, ſed interminatas, quæ poſtea à diuerſis formis varios terminos recipiunt, pro vt variæ naturalium corporum naturę requirunt; adeo vt intereunte per receſſum formæ corpore aliquo naturali dimenſiones non intereant, ſed earum tantumodò termini deſtruantur, & alii accedant, qui ab alia

Opinio Thomæ. adueniente forma pręſcribuntur. Contrariam ſententiam tuetur Thomas, qui pluribus in locis, præſertim verò in opuſculo trigeſimoſecundo nititur oſtendere nullam eſſe in prima materia quantitatem ęternam, ſed omnes naturalium corporum quantitates inſequi formas, & à formis tribui, proinde generari, & interire, prout ipſæ quoque naturales formæ oriuntur, & intereunt. Plotinus quoque huius ſententiæ fuiſſe uidetur, qui in lib. 4. ſecundæ Enneadis oſtendit primam materiam eſſe ſecundùm ſe penitus incorpoream, & carere omni dimenſione, ſuſcipere autem omnes dimenſiones à forma. Albertus quoque in libro de quatuor coæquis, & in tertio Metaph. tractatu ſecundo capite tertio ponit quidem in prima materia formam quandã ſubſtantialem æternã, quã vocat ipſe inchoationem formarum, alij verò formam corporeitatis: at corporeitatem de genere quantitatis in prima materia nullam ponit coæternam ipſi materiæ, quia putat præter primam materiam, & formam illam corporeitatis nil aliud eſſe in naturali corpore æternum, ſed omnia generationi & interitui obnoxia eſſe. Hoc idem ſenſiſſe videtur Auicenna, vt colligere poſſumus ex primo ſuæ ſufficientię capite ſecundo, & ex ſecundo tractatu Metaphyſico capite ſecundo, ponit enim in prima materia formam illam coporeitatis de genere ſubſtantiæ coęternam materię, ſed nullam ponit corporeitatem de genere quantitatis æternam, idque eſt quod Auerroes dicit in primo capite libri de ſubſtantia orbis, Auicennam non diſtinxiſſe dimenſiones interminatas à terminatis. Sententia hæc pluribus argumentis defenditur à Thoma in prædicto loco, & alia quoque ab eius ſectatoribus in confirmationem adducuntur, ſed nos ea tantùm, quæ efficaciora eſſe videntur, alijs omiſſis in medium afferemus.

Argumenta Thomæ aduerſus opinionem Auerrois de quantitate interminata. Cap. VII.

Primum argumentum. PRIMVM ita argumentatur Thomas, aut quantitas interminata eadem eſt numero cum terminata, aut ſunt duæ diſtinctę: ſi eadem, ergo accidentia rei præcedent rem tempore infinito, nam propria hominis quantitas pręcedet infinito tempore ipſum hominem, ſi eadem numero eſt cum quantitate materiæ interminata, quæ ponitur eſſe æterna, ſed conſequens aduerſatur Ariſtoteli, qui in contextu quarto ſeptimi Metaphyſicorum inquit ſubſtantiam accidente priorem eſſe & natura, & cognitione, & tempore: ſequeretur etiam eandem eſſe hominis quantitatem, & formicæ, nam vtraque eſt idem quantitati interminatę, quæ autem ſunt idem alicui tertio, ea inter ſe idem eſſe neceſſe eſt: ſi verò duæ ſint diſtinctæ quantitates, ergo quantitas in eodem corpore erit bis, ſiquidem quantitas interminata nunquàm perit: quare dabitur penetratio dimenſionum, quam omnes Philoſo-

Secundum argumentũ. phi negant. Secundò ſi daretur hæc quantitas interminata æterna in prima materia, ens poteſtate eſſet ſubiectũ accidentis, quod ab Ariſtotele negatur in quinto Phyſicorum, & ab ipſomet Auuerroe in commentario ſexageſimotertio primi libri, vbi dicit ſubiectum accidentium eſſe ens actu, & ex materia & forma

Tertium argumentum. conſtans; ſic enim ipſum diſtinguit à ſubiecto formarum ſubſtantialium, quod eſt ens poteſtate. Tertiò prius eſt eſſe ſimpliciter, quàm eſſe ſecundùm quid; at

forma

forma ſubſtantialis dat eſſe ſimpliciter, accidens autem omne dat eſſe ſecundùm quid, ergo forma ſubſtantialis præcedit omnia accidentia in materia; quòd ſi quantitas interminata præcederet formam ſubſtantialem, hæc prius daret ipſi materiæ eſſe ſecundùm quid, quàm forma ſubſtantialis det eidem eſſe ſimpliciter, quod eſt abſurdum. Quartò ſequeretur, id quod eſt vnum per accidens, præcedere illi, quod eſt vnum per ſe, hoc autem ſimiliter abſurdum eſt, & communi omnium conſenſioni aduerſatur; dicunt enim id, quod eſt per accidens, neceſſariò præſupponere id, quod eſt per ſe: conſequentia probatur, quoniam ex ſubiecto & accidente fit vnum per accidens, ex materia autem & forma vnum per ſe, prius autem erit vnum conſtans ex materia, & quantitate interminata, quàm vnũ conſtans ex materia, & forma ſubſtantiali. Quintò vel hæ dimenſiones interminatæ eſſentiales ſunt primæ materiæ, vel accidentales; ſi eſſentiales, ergo prima materia eſſe eſſentialiter quantitas, non ſubſtantia; ſi verò accidentales, ergo ſeparabiles, proinde non æternæ. Sextò ſequeretur quatuor eſſe principia rerum naturalium, non tria tantùm, quoniam huic quantitati interminatæ competerent omnes conditiones, quæ ſecundum Ariſtotelem in primis principijs poſtulantur: quum enim æterna ſit, non ſit ex alio, neque ex reliquis principijs, & ex hac omnia fiunt; quæ autem ſunt huiuſmodi, ea ſunt prima principia; quamobrem principia quatuor erunt, forma, priuatio, materia, & quantitas interminata. Septimò per hanc quantitatem interminatam materia vel ſit actu diuidua, vel poteſtate, quorum neutrum dici poteſt: non enim actu, quia facta actu diuiſione materię diſtingueretur eius pars ab alia parte, hoc autem eſſe non poteſt, quia omnis diſtinctio fit à forma, materia verò ſecundùm ſe eſt prorſus informis; ſi verò poteſtate, ergo hæc quantitas interminata fruſtra eſt, quia materia etiã ſine hac eſt diuidua poteſtate, ſitq; poſteą actu diuidua per aduentum formę. Poſtremo ſi daretur hæc quantitas interminata, ea eſſet in aliqua categoria, at in nulla eſſe poteſt, ergo non datur: nam ſi in aliqua Categoria eſt, certè eſt in Categoria quanti, in hac tamen non eſt, quum Ariſtot. in capite de quanto dicat omne quantum ſignificare certam, ac terminatam rei quantitatem, quantitas igitur interminata in Categoria quanti non eſt, ergo in nulla.

Quartũ arg. Quintũ arg. Sextum arg. Septimũ arg. Octauũ arg.

Argumenta pro Auerroe ad comprobandam quantitatem interminatam. Cap. VIII.

EX altera parte pro Auerroe valida argumẽta non deſunt. Primum ſumitur ex ipſa rei natura: quantitas non eſt generabilis, ergo non generatur, ergo æterna eſt: aſſumptum probatur, quia nullum eſt agens, à quo generari poſſit, non enim à forma, nec ab alia quantitate, nec ab vlla qualitate; non à forma, quia forma ſecundùm ſe non eſt quanta, nec diuidua, ergo non apta ad producendam quantitatem; præterea quantitas poteſt mente abſtrahi ab omni forma naturali, ergo eſt natura prior formis, ergo à nulla forma produci poteſt, quia non poteſt cauſa eſſe poſterior ſuo effectu: non à quantitate, quia quantitas non eſt actiua: non etiam à qualitate, quia omnis qualitas eſt natura poſterior quantitate, quare eius cauſa eſſe non poteſt. Secundum argumentum, quo præcipuè innitur Auerroes, tale eſt: ſi prima materia non eſſet ſecundùm propriam naturam quanta, id, quod ex materia & forma conſtat, non poſſet eſſe diuiduum, ſed eſſet inſtar puncti indiuiduum: quod probatur ſumptis ex Ariſtotele duobus fundamentis: vnum ſumitur ex contextu decimooctauo quinti Metaphyſicorum, vbi inquit diuiſionẽ, & diuiſibilitatem eſſe propriam quanti, & nihil eſſe diuiſibile, niſi quantum, vel merito quanti, ita vt ſolum quantum ſit per ſe diuiduum, cætera verò per quantum,

Primum arg. Secundũ argumentum.

tum: alterum ſumitur ex contextu ſecundo ſexti Phyſicorum, vbi Ariſtot. ait non fieri quantum, neque diuiduum ex pluribus indiuiduis, nam ſi decem millia punctorum ſimul iungantur, non fiet ex eis niſi punctum vnum: his ita conſtitutis ſic argumentor: ſi materia prima ante receptionem formæ ſecundùm ſuam naturam non eſt quanta, ergo per prius fundamentum eſt indiuidua: atqui forma quoque ſecundùm ſe indiuidua eſt, vt omnes dicunt; ergo per poſterius fundamentum neceſſe eſt id, quod ex ambabus conflatur, eſſe indiuiduum: nam ſi ponatur diuiduum, conſtabit diuiduum ex non diuiduis, & quantum ex non quātis, quod Ariſtot. aduerſatur: nec poteſt aliquis ad hoc confugere, vt dicat Ariſtotelem loqui de partibus tantùm integrantibus, proinde hoc argumento de ſolis partibus quanti integrantibus oſtendi quòd debeant eſſe quantæ, non de partibus eſſentialibus, de quibus in præſentia ſermo eſt; nam ſi bene rem conſideremus, eadem viget ratio in omnibus partibus, è quibus totum actu conſtet, qualeſcunque enim partes ſint, neceſſe eſt, ſi omnes ſint indiuiduæ, vt totum diuiduum eſſe non poſſit: præterea non habet locum hęc partium diſtinctio, quando ſumuntur vt indiuiduæ, ut ibi ſumit Ariſt. dum ait ex non quantis, & non diuiduis non fieri quantum; dum enim ſumuntur vt indiuiduę, non poſſunt dici integrantes; dictum igitur Ariſtotelis eſt vniuersè verum, ex pluribus non quantis vtcunque compoſitis non poſſe fieri quantum. Neque etiam dici poteſt formam, licèt ipſa quanta non ſit, cauſam tamen eſſe quantitatis, ita vt eam propria rei quantitas inſequatur; etenim indiuiſibile non poteſt eſſe cauſa diuiſibilitatis: præterea eadem difficultate dictum quoque illud Ariſtotelis vrgeretur, dicere nanque poſſemus, licèt nulla partium diuidua ſit, tamen vel ex earum aliqua, vel ſaltem ex earum collectione prodire quantitatem in toto coniuncto. Tertio argumento ſic Auerrois opinio comprobatur: ſi quantitas interiret, haberet contrarium, quicquid. n. interit, à ſuo contrario interimitur; atqui non habet quantitas contrarium, vt legimus in libro Categoriarum; ergo interire non poteſt. Quartò idem confirmatur ſumpto ex Ariſtotele hoc fundamento in ſecundo libro de ortu & interitu, in elementum habens ſymbolam qualitatem facilior eſt alterius elementi mutatio, propterea quòd illa ſymbola qualitas non interit, ſed eadem ſeruatur in genito, quę fuit in corrupto; huius autem ratio eſt, quoniam accidentia conuenientia formæ generandæ, & illi neceſſaria non debent de materia pelli, ſi in ea iam inſunt, imò neque poſſunt pelli, quandoquidem non pellitur aliquid à ſimili, ſed à contrario: eadem itaque ratione argumentemur; quantitas, & extenſio eſt neceſſaria omnibus corporibus naturalibus, & communis eſt conditio omnium formarum naturalium vt in materia extendantur; non debet igitur, neque poteſt interire quantitas; ergo ęterna eſt, & ſoli ipſius termini mutari & interire poſſunt. Tandem id confirmat Auerroes teſtimonio ſenſus; quando enim ex aqua generatur aer, videmus quantitatem aquæ non perire, ſed potius ad maiorem molem, & ad nouos terminos ampliores extendi; ipſa igitur quantitas in omnibus manet incolumis, & ſoli eius termini mutantur, prout diuerſæ naturales formæ varios terminos poſtulant. Videntur etiam omnes, etiam aduerſarij, hoc confiteri, dum dicunt formam extendi ad extenſionem materiæ, & fieri diuiduam diuiſione materiæ, ſic enim affirmant materiam ſecundùm ſe diuiduam eſſe ante formæ receptionem: dicunt præterea accidentium omnium alia ad materiam pertinere, alia ad formam, & qualitates quidem ad formam, quantitatem verò ad materiam, quod eſt ipſam Auerrois ſententiam approbare.

Tertium argumentum. *Quartū arg.* *Quintū arg.* *Sextum arg.*

Sententia

Sententia Auerrois declaratio & confirmatio. Cap. IX.

QVUM ego veram hac in re eſſe putem opinionem Auerrois, ductus tum argumentis prædictis, tum Ariſt. aliorumq; authoritate, ut mox oſtendam, ante omnia optimè declarandam eſſe hanc ſententiam arbitror, quia ipſa bene intellecta videtur ſuam veritatem patefacere, & contraria argumenta facile diluere. Dico igitur huiuſce rei veritatem in hoc potiſſimum fundamento conſiſtere, quòd quũ cuiuſq; rei quantitas ſit terminata, hæc nec ſolam materiam inſequitur, nec ſolam formã, ſed vtramque ſimul; nam quantitas ipſa ſecluſis mente omnibus terminis à ſola materiæ natura emanat, & eſt eius proprietas inhęrens ipſi per ſe ſecundo modo, ſicut homini riſibilitas; termini verò quantitatis præſcribũtur à forma, quatenus quælibet forma certos quoſdam, ac proprios terminos poſtulat: hoc certe ex ipſa loquendi conſuetudine ſatis comprobatur, idem.n. ſignificare uidemur dicendo magnitudinem, & corporeum, & materiale, & has dictiones ſępe vt idem ſignificãtes confundimus, dum à rebus incorporeis has corporeas, & materiales ſecernere volumus; ſic autem denotamus à natura materiæ prouenire, vt res dicantur & magnitudines, & corporeæ. At ſtatuere terminos magnitudini eſt ſolius formæ officium, quia nulla determinatio à materia prouenire poteſt, & rationi conſonũ eſt ut forma, quemadmodum naturam ipſam materiæ coarctat, & ad certam ſpeciem contrahit, facitq; hominem, & equum, & aſinum; ita ẽt quantitati materiæ, quæ ſecundùm ſe terminis caret, certos aliquos fines largiatur. Duplices aũt terminos forma præſtat, externos, & internos: externi ſunt illi, qui non ſunt de genere quantitatis, ut figura, quæ eſt in quarta ſpecie qualitatis, & nil aliud eſt, niſi quidam partiũ quanti inter ſe concentus, & harmonia; interni verò illi ſunt, qui ſunt de genere quanti, & certam quanti ſpeciem conſtituunt, vt bicubitum, tricubitũ, & huiuſmodi: vtroſque terminos quantitati materiæ forma præbet; at quantitatem ipſam præbere non poteſt, quia ſicuti forma hominis nõ poteſt ſine materia hominẽ conſtituere, ita neque tantum facere poteſt, niſi in materia quanta, & extenſa recipiatur, quum ipſa ſecundùm ſe forma non ſit quanta, neque diuidua: de qualitatibus verò ſecus eſt, hæ nanq; incorporeæ per ſe ſunt, & indiuiduæ, quæ tribui à forma poſſunt, quia materia ſecundùm ſe his omnibus caret. Hinc colligimus formam, & materiam ſibi mutuam operam præſtare: forma.n. quæ ſecundũ ſe indiuidua eſt, recipit à materia extenſionem, & quantitatem; materia verò ſumit à forma terminos ſuæ quantitatis: hanc ueritatem confiteri omnes uidentur, inſcij tamen, & ab ipſamet re ad ita loquendum inducti, dum in gymnaſijs frequenter dicunt formam extendi ad extenſionem materiæ, ſic.n. aſſerunt propriã materiæ eſſe extenſionẽ, formam verò eã accipere à materia: dicere tamen poſſumus non modò formam extendi ad extenſionem materię ſed ẽt materiam ad formæ extenſionem extendi, verum.n. vtrunque eſt alia & alia ratione; illud.n. verum eſt de extenſione abſolutè accepta, quam forma ſumit à materia, hoc autem de limitibus, ac finibus extenſionis; nam eouſque materia extenditur, quouſque forma præſcribit, & imperat: ſimili quadam ratione dicere ſolemus tum equos trahentes currum, tum etiam aurigam tantum itineris peregiſſe; equos quidem abſolutè loquendo, ipſi.n. ſunt, qui ambulant, non auriga; aurigam verò tanquam eum, qui certos limites, ac fines itineri ſtatuit, quum equi nullum ſibi certum terminum proponant, proinde tota hæc determinatio tribuatur aurigæ. Hanc ſententiam colligit Auerroes ex Ariſt. in contextu decimoquinto quarti Phyſicorũ dicente locum videri eſſe materiam, quatenus eſt magnitudinis dimenſio, ſiquidem materia eſt dimenſio magnitudinis; vocat autem ibi magnitudinem Ariſt. eam tantùm quæ terminata eſt, certamq; habet quantitatem, dimenſionem verò

Q̃o quantitas materiã inſequatur.

Q̃o quantitas inſequatur formam.

Termini quãtitatis duplices.

Materia extenditur ad extẽſionem formæ, & forma ad extenſionem materiæ.

Ariſtot. 4. Phyſic. 15.

M græcè

græcè dictam διάςημα vocat ipſam materiæ quantitatem ſeclufis terminis; quum igitur dicat Ariſt. locum ea ratione videri eſſe materiam, quatenus eſt dimenſio, abſq; dubio materiã per ſe dimenſam ponit, quũ prſertim poſtea materiam hanc dimenſam diſtinguat à forma, dicens eam ſub forma contineri tanquam ſub ſuperficie, ac termino; forma.n. dat terminos extẽſioni materiæ, materia verò ſuapte natura quanta, & extenſa eſt, imò Ariſt. ibi eam vocat dimenſionem ipſam: quamobrem rectè ibi Auerroes colligit ex Ariſt. materiam per ſe habere dimenſiones interminatas, quæ nec re, nec imaginatione ſeparari à materia poſſunt; quod quidem veriſſimum eſt, dum.n. mente materiam ſine formis concipimus, fieri non poteſt, vt eam non quantam imaginemur, ſed neceſſariò imaginamur quantam, ac veluti vaſtam quandam magnitudinem, nulliſq; certis terminis circumſcriptam; idq; Ariſt. eo ipſo in loco ſatis clarè pronuntiare videtur, dum inquit, ſi à corpore amoueantur terminus, & affectiones, nil remanet, niſi materia; non.n. dicit, ſi amoueatur quantitas, ſed dicit, ſi amoueatur terminus; quare putat propriam, & natu-

Chaos Anaxagoræ. ralem materiæ eſſe quantitatem, at non terminos. Talem materiam ſignificauit Chaos illud Anaxagoræ corporeum, in quo omnia ineſſe dicebat, eſt.n. materia moles quædam indiſtincta, in qua inſunt omnia, non quidem actu, vt Anaxagoras

Plotinus. dicere viſus eſt, ſed poteſtate ſolùm. Plotinus quoque eiuſdem ſententiæ fuit in 4. lib. ſecũdę Enneadis, licèt ei cõtraria opinio attribui ſoleat: ibi namq; longo ſermone oſtendit materiam ſecundùm ſe incorpoream eſſe, & quantitatem non habere, ſed apertè etiam declarat de quanam quantitate loquatur, de ſola.n. terminata loquitur, vt omnia eius exęmpla teſtantur; dicit.n. quantitatem inſequi formam, quoniam aliam quantitatem forma hominis poſtulat, aliam forma bouis, aliam forma canis, quarum nullam materia in ſe habet; igitur hoc tantùm ex Plotino ibi ſumi poteſt in capite octauo eius libri, idq; nos non inficiamur; ſed in capite vndecimo manifeſtè ponit in prima materia quantitatem interminatam, quũ dicat materiam eſſe quandam veluti molem, ac dimenſionem vacuam, & declaret non eſſe aliud hanc vacuitatem, quàm negationem terminorum, ſeu interminationem; unde colligit materiam eſſe molẽ, & non molem, molem quidem quatenus extenſa eſt, non molem verò quatenus non eſt terminata: exponit etiam ibidem

Plato. Platonis de materia prima ſententiam, qui non dixit eam magnam, neque dixit paruam, ſed vocauit ſimul magnum & paruum, vt tum quantam ſignificaret, tum interminatam, & aptam indiſtinctè ad quoſcunque terminos ſuſcipiendos: præterea in capite ſexto volens oſtendere Plotinus elementa ex materia & forma conſtare, inquit; ſi elementa eſſent ſola forma ſine materia, quomodo magnitudinem, ac molem haberent? molem igitur, ac magnitudinem corporibus à materia prouenire, & materiam inſequi cenſuit, non formam, ſolos autem terminos tribui à forma.

Reprobatio praui ſenſus Auerroi à nonnullis attributi. Cap. X.

Prauus ſenſus attributus Auerroi. NON eſt hic ſilentio prætereundus nonnullorũm error, qui ſententiam Auerrois in prauum ſenſum trahentes, in eam poſtea inuecti ſunt; putarunt.n. has dimenſiones interminatas apud Auer. eſſe illas, quæ actu exiſtunt extra animam, dicĩq; interminatas ratione terminorum pręſcribendorũ à forma generanda; dimenſiones.n. quæ ſunt in ſemine humano, etſi proprios terminos habent, dici tamẽ poſſunt interminatę reſpectu terminorum tribuendorũ à forma hominis aduentura, quos nondũ habent; qua ratione exiſterent actu interminatæ extra animã, quatenus ca-

Confutatio. rentes terminis formę generandæ. Sed ab hac ſentẽtia alieniſſimus Auer. fuit, qui nunquã dixit dimenſiones interminatas exiſtere actu vt interminatas, ſed in commentario 15. quarti Phyſi. & in calce ſecundi tractatus Epitomes Metaph. apertè dixit

dixit has dimenſiones interminatas nõ eſſe actuales,ſed potentiales,interminatas enim intelligit non ratione terminorum tantùm formæ generandæ, ſed ratione omnium terminorum, qui à qualibet forma præſcribi poſſunt, immò etiam eorum, quos habent à forma præſente: quamuis enim exiſtant vt terminatæ, & nunquam vt interminatæ, terminos tamen non ex ſe habent, neque ex propria natura materiæ,ſed à forma; quare non ideò dicũtur interminatæ,quòd reperiantur vnquam ſine terminis, ſed quia ſecundùm propriam materiæ naturam, quam inſequuntur,nullos certos terminos habent præſcriptos: ſic enim ipſam quoque materiam dicimus ſecundùm ſe eſſe informem, & omni actu carentem,quamuis ſemper habeat formam, nec poſſit vnquam exiſtere ſine forma; nil enim aliud per hoc ſignificare volumus, quàm naturam materiæ nullam ſibi certam formam præſcribere. Quemadmodum igitur dum ſolam materiæ eſſentiam ſpectamus, eamque mente ab actu exiſtendi abiungimus, informem penitus eſſe dicimus; dum autem eandem vt exiſtentem conſideramus,dicimus ſemper eſſe formatam: ſic etiam eius quantitatem dum ſecundùm ſe ſumptam reſpicimus, interminatam uocamus, quia ſecundùm ſe nullis certis terminis eſt addicta; dum autem eandem vt actu exiſtentem reſpicimus, ſemper habere terminos dicimus, & nunquam exiſtere actu ſine terminis, ſiquidem ponere eam actu exiſtentem vt interminatam eſſet ponere actu magnitudlnem infinitam, quæ dari nullo modo poteſt: non igitur eam vocamus interminatam, quòd terminorum negationem requirat, ſed quia terminos, quos habet, & quos habere poteſt, non à ſe, neque à natura materiæ præſcriptos habet, ſed ab alio, nempe à forma terminante; ob id Auerroes has dimenſiones materiæ vocat potentiales,non actuales, quia interminatæ non exiſtunt actu, ſed dum mente à terminis abiunguntur, cognoſcuntur eſſe ſecundùm ſe interminatæ, & poteſtatem habere quoſcunque terminos recipiendi; hoc igitur modo intelligendum eſt id, quod Auerroes dicit, quantitatem hanc interminatam non exiſtere actu, ſed poteſtate non enim negat eam exiſtere, ſed ſolùm vult eius imperfectionem, atque interminationem ſignificare, quia nullum ex propria natura terminum habet. Non eſt etiam ignorandum quantitatem interminatã non differre numero à terminata, eadem enim eſt,quæ ſecundùm ſe terminis carens eos poſtea ſumit à forma,& fit terminata; ideo idem eſt vtriuſque ſubiectum inhærentiæ,nẽpe ipſa prima materia, at non eſt idem ſubiectũ attributionis,ſeu denominationis, nam interminata attribuitur materiæ,terminata verò toti compoſito: ſimili ratione etiam imago à pictore leuiter adumbrata non differt numero ab ipſa iam abſoluta, ſed ſolùm ut id, quod prius poteſtate,atque imperfectũ eſt, poſtea verò fit actu, atq; perfectũ.

Verus ſenſus.

Quãtitas interminata eſt eadẽ numero cũ terminata.

Solutio argumentorum pro Thoma adductorum. Cap. XI.

RESTAT vt contraria argumenta, quæ pro Thoma adducta ſunt, ſoluamus. Ad primum dicimus quantitatem interminatam eandem eſſe numero cum terminata: quando autem infertur, ergo accidentia rei præcedunt ipſam rei ſubſtantiam tempore infinito, dicimus, ſi ſumatur quantitas, vt hominis propria, & ut humanis terminis circumſcripta, negandum eſſe conſequens, quia hæc quatenus talis eſt non præceſſit hominem; ſi verò ſumatur quantitas abſolutè ſecluſis terminis, negandam eſſe falſitatem conſequentis, quia ſicuti materia hominis ſecundùm Ariſtotelem præceſſit hominem tẽpore infinito, ita quantitas illa vt interminata præceſſit per infinitum, nec ob id vllum abſurdum ſequitur, quia non propterea aliquod hominis proprium præcedit hominem,ſiquidem materia non eſt magis hominis materia,quam aliarum rerum;ad probationem verò ſumptam ex Ariſt.qui in contex.4. ſeptimi Metaph.dicit ſubſtantiam eſſe accidentibus priorem natura, cogni-

Ad primum.

Quomodo ſubſtantia ſit tẽpore prior accidẽtibus;

cognitione, & tempore, multi multa dicunt, & locus ille magna difficultate non caret, quia de tempore videtur dictum Ariſtotelis falſum eſſe: nam ſi hoc intelligamus de qualibet ſubſtantia reſpectu accidentium ſuorũ, non eſt tempore prior omnibus ſuis accidentibus, non enim accidentibus proprijs, quũ hæc ſimul oriantur cum ſubiecta ſubſtantia, vt ſimul cum homine riſibilitas; ſi verò intelligatur etiam de omnibus accidentibus tam illius rei, quàm aliarum, adhuc falſum eſt, dantur enim ſecundùm Ariſtotelem accidentia æterna, qualia ſunt accidentia Cęli, quæ ſunt tempore priora omnibus ſubſtantiis caducis, & nullam habent ſubſtantiam tempore priorem, ne ipſam quidem ſubſtantiam Cœli, quum & ipſa ſint æterna; ideò locus ille multorum animos torſit, qui varijs modis illum nixi ſunt interpretari; ego pro occaſione hic pauca quædam dicam, id tamen præmonere velim, argumentum hoc non magis nobis, quàm aduerſarijs obeſſe: vt. n. ſecundùm Auerroem poni videtur accidens tempore prius forma ſubſtantiali, quod Ariſtot. aduerſatur, ita ſecundùm Thomam ponitur quantitas rei ſimul oriri cum forma, quod ſimiliter Ariſtot. aduerſatur, quia ſi dictum illud Ariſtot. verum eſſe debeat, oportet accidens nec prius tempore exiſtere, quàm ſubſtantiam, nec ſimul cum illa, ſed poſterius tempore; omittere igitur poterant aduerſarij argumentum hoc, tanquàm ab eo, de quo nunc agitur, alienum, quum ad aliam quandam difficultatem pertineat, nec minus Thomæ, quàm Auerrois ſententiam oppugnare videatur. Agit hac de re Zimara in theoremate nono, & reprobat interpretationem à Scoto adductam in ſecunda quæſtione ſeptimi Metaphyſicorum, vt ibi legere poſſumus: affert etiam expoſitionem Auerrois, quam nec approbat, nec reprobat, ſed aliam ipſe propriam adducit, quæ ipſi mirum in modum placuit: Auerrois quidem ſententia eſt Ariſtot. ibi loqui de ſubſtantijs tantùm caducis, ac de earum accidentibus, non de ęternis, quare ceſſat dubium de accidentibus Cœli, inferiorum autem corporum accidentia omnia habent ſubſtantiam tempore priorem; vel enim ſubſtantia compoſita, quæ illis ſubiecta eſt, præcedit ea tempore, vel ſaltem prima materia, quæ illius ſubſtantię pars eſt; quantitas verò materiæ interminata non exiſtit vt interminata, ſed ſemper ſub terminis, nec differt numero à terminata; quum igitur Ariſtot. ibi loquatur de accidentibus, quę extra animam actu exiſtunt, rectè dicit omnia eſſe tempore poſteriora ſubſtantia, in qua inhærent; ſic dubium ſoluitur ſecundùm Auerroem. Zimara verò inquit verba illa Ariſtotelis ita eſſe intelligenda, vt coniunctio pro diſiunctione ſumatur, & ſenſus eorum ſit, ſubſtantia eſt accidente prior vel tempore, vel ſaltem natura, ſic enim tollitur omnis difficultas: nam quantitas interminata non eſt comparanda cum compoſito, ſed cum prima materia, quæ ipſius ſubiectum eſt inhęrentiæ, & attributionis; materia verò prior illa quãtitate eſt, ſi non tempore, ſaltem natura. Ego quidem aliàs Auerrois ſolutionem ſequutus ſum, quum viderem ſolutionem Zimaræ, non ſatis accommodari verbis Ariſtot. qui coniunctione vtitur, non diſiunctione: ſed quum poſtea ſolutionem quoque Auerrois diligentius conſiderauerim, vidi eam quoque non carere difficultate, quandoquidem non eſt obſcurum Ariſtotelem eo in loco loqui de ſola ſubſtantia compoſita, & hanc vocare ſubſtantiam, & dicere priorem accidentibus natura, & tempore, nempè accidentibus ſuis, non accidentibus alienis, de quibus nihil certum ſtatui poteſt, quum accidentia hominis ſenioris pręcedant tempore ſubſtantiam alterius hominis iunioris; itaque non videtur eſſe ad materiam confugiendum, quæ accidentibus prior tempore eſſe dicatur, ſed oſtendendum quomodo ſubſtantia cõpoſita tempore prior ſit omnibus accidentibus ſuis, hoc eſt illis, quæ ipſimet tãquàm ſubiecto attribui ſolent, ſi verba illa Ariſtot. eum ſenſum habent, quem aduerſarij nobis obijciunt; id tamen nec ipſi, nec alius ullus oſtendere potis eſt, quum ſit manifeſtum quamlibet ſubſtantiam compoſitam aliqua habere accidentia neceſſaria, quæ ſimul cum illa, non

Expoſitio Auerrois.

Expoſitio Zimaræ.

Confutatio.

poſterius, oriuntur, vt propria cuiuſque quantitas, & alia complura; hunc igitur ſenſum falſum eſſe certum eſt, nec verbis Ariſtot. attribuendum. Quamobrē quum ego rem hanc diligenter conſiderauerim, ſemperq; exiſtimauerim quærendam ſemper eſſe ante omnia cuiuſque rei veritatem, deinde illa cognita ad eam, ſi fieri poſſit, verba Ariſtotelis trahenda eſſe, non è contrario, quod multi faciunt: viderim autem hanc eſſe manifeſtiſſimam huiuſce rei veritatem (etiamſi id non aſſereret Ariſtot.) ſubſtantiam eſſe natura priorem omnibus accidentibus ſuis, non omnibus tamen tempore, ſed aliquibus; dicendum cenſui neceſſe eſſe vt Ariſtot. vel hoc idem dicat, vel falſum dicat: quòd hoc idem dicat tueri poſſumus, ſi ipſam quidem Zimaræ ſententiam recipiamus, quam dicere poſſumus non ab eo fuiſſe inuentam, ſed ab ipſamet re oſtendi omnibus, ac patefieri; verborum tamen Ariſtotelis meliorem interpretationem adinueniamus, conſtat enim interpretationem Zimaræ illis accommodari non poſſe, quum Ariſtot. non diſiunctione utatur, ſed coniunctione, ſitque arbitraria expoſitio, & ſatis impropria locutio coniunctionem accipere pro diſiunctione. Propterea ego dico defendi poſſe ſenſum illorum uerborum etiam coniunctum, nempe vt Ariſtot. hoc ſolum dicere velit, ſubſtantiam eſſe accidentibus priorem, vtcunque id ſit, poſtea verò modos declaret huius prioritatis, & dicat priorem eſſe his omnibus modis, ratione, cognitione, natura, ac tempore, non quidem ſemper his omnibus ſimul, ſed modò omnibus, modò aliquibus, ſat enim eſt ſi hi omnes ſint modi, quibus ſolet ſubſtantia eſſe accidente prior; nec alius detur præter hos: ſic nos aliàs ſumus interpretati verba illa Ariſtotelis in definitione naturæ [motus & quietis] vt coniunctio non pro diſiunctione ſumatur, ſed pro coniunctione, nec ob id dicere oporteat naturam in quolibet naturali corpore eſſe cauſam vtriuſque: hoc igitur modo conueniens eſt loquutio coniunctiua, inconueniens autem diſiunctiua: quemadmodum. ſ. natura non eſt cauſa alterius tantùm ſed vtriuſque, ita hic dicendum non eſt, modum, quo ſubſtantia eſt accidente prior, eſſe aut hunc, aut illum, ſed eſſe hos omnes, tametſi non ſimul; accidens enim nullo illorum modorum poteſt eſſe prius ſubſtantia ſibi ſubiecta, immò neque ſimul, niſi tempore ſolùm; ſubſtantia verò omnis eſt ſuis accidentibus prior & definitione, & natura, & cognitione diſtincta, etenim hi modi reipſa in idem cadunt; tempore autem prior eſt multis ſuis accidentibus, quibuſdam tamen ſi non eſt prior, non eſt ſaltem poſterior, ſed ſimul. Hanc eſſe puto mentem Ariſtot. eo in loco. Ad argumentum igitur dico quantitatem terminatam referendam eſſe ad ſubſtantiam compoſitam, cui vt ſubiecto attribuitur, interminatam verò non ad compoſitum, ſed ad materiam; itaque ſat eſſe ſi, vt compoſitum quantitate terminata, ſic materia quantitate interminata ſit prior, ſi non tempore, ſaltem natura; quantitatem autem interminatam comparare cum compoſito, & illo priorem dicere abſurdum eſt, perinde enim eſt ac dicere accidentia huius hominis eſſe tempore priora ſubſtantia alterius hominis, quod incongruum eſt, & alienum à mente Ariſtotelis eo in loco, qui ſubſtantiam cum ſuis tantùm accidentibus comparat, non cum alienis, immò nec vllam ſubſtantiam ibi conſiderat, niſi compoſitam, & perfectā, & nulla accidentia, niſi terminata, & actu exiſtentia: quod verò addebatur, ergo eadē eſſet hominis quantitas, ac formicæ, negandum eſt; quoniam axioma illud, quæ ſunt idem alicui tertio, ſunt idem inter ſe, verum eſt comparando inter ſe illa, quæ ſunt actu; ſed non eſt verum, ſi fiat comparatio eius, quod eſt poteſtate, cum eo, quod eſt actu, quia hæc non omnino ſunt idem, ſed differunt per poteſtatem, & actum; lignum enim eſt poteſtate idem numero lectus, qui poſtea eſt actu, eſt etiam illud idem lignum arca poteſtate, & eadem arca numero quæ poteſt ex eo fieri actu, nec propterea ſequitur vt arca ſit idem quod lectus: ſic materia prima eſt idem quod homo, qui ex ea fieri poteſt cum hoc tamen diſcrimine, poteſtate, & actu; & eadem materia eſt idem quod

Expoſitio propria.

equus, qui poteſt ex ea fieri, nec ob id homo eſt idem quod equus, niſi ſic intel-
ligamus, eadem materia eſt poteſtate homo, & poteſtate equus, ita vt eſſe idem
in eo tantùm conſiſtat, quod eſt poteſtate, ſed non in eo, quod eſt actu: ſic igitur
quantitas interminata primæ materiæ eſt poteſtate quantitas hominis termina-
ta, & poteſtate quantitas formicæ, quoniam apta eſt recipere vtroſque terminos,
Ad ſecundũ. ſed hi inter ſe non ſunt idem. Ad ſecundum argumentum dicimus ſubiectum ac
cidentium terminatorum, ac perfectorum eſſe ens actu, & de his tantùm loquun
tur Ariſtot. & Auerroes, non de accidentibus interminatis, quæ poſſunt habere
Ad tertium. ſubiectum ens poteſtate. Ad tertium ſunt qui reſpondeant primam materiam ex
ſe habere eſſe ſimpliciter, non à forma, propterea quòd habet propriam exiſten-
tiam; ſed hanc opinionem nos antea confutauimus, & oſtendimus primam ma-
teriam non per ſe exiſtere, ſed per formam, quæ conſtituit hoc aliquid. Nos igi-
tur dicimus aliud eſſe exiſtentiam, aliud eſſentiam, & vtrouis modo hi ſumant
eſſe, argumentum nihil habere roboris. Nam ſi intelligant eſſe eſſentiæ, non ſe-
quitur quòd eſſe ſecuudùm quid ſit prius, quàm eſſe ſimpliciter; ipſa enim ma-
teriæ eſſentia indeterminata prior eſt, quàm eſſentia quantitatis interminatæ: ſi
verò eſſentiam ſumant vt determinatam per formam, quod appellari ſolet eſſe
ſpecificum, hæc comparanda eſt cum quantitate terminata ipſam inſequente,
non cum interminata, quæ ſoli primæ materiæ comparanda eſt; forma verò ſub-
ſtantialis dans rei eſſe ſimpliciter, ideſt conſtituens ipſam in aliqua ſpecie ſubſtan
tiæ, prior eſt quantitate conſequente, quę non dat rei eſſe ſimpliciter, ſed
eſſe ſecundùm quid, quia conſtituit eam in categoria accidentis. Si verò eſſe pro
exiſtentia accipiatur, hanc dare poteſt ſola forma ſubſtantialis, quare nequit ali-
quod accidens formam præcedere, quod vllo pacto rei præbeat exiſtentiã: itaque
nullum modum video, quo ſit prius eſſe ſecundùm quid, quàm eſſe ſimpliciter; nã
quantitas interminata non dat eſſe ſecundùm quid, quod ſit coarctatum ad ali-
quam certam quantitatẽ, hoc enim utique eſſet abſurdum nempè rem eſſe prius
determinatam ſecundùm ſpeciem aliquam accidentis, quàm in ſpecie ulla ſub-
ſtantiæ; at quantitas interminata dat quidem materiæ eſſe ſecundùm quid, ſed
indeterminatè, & eo prius eſt eſſe materiæ ſubſtantiale, quod ſimiliter eſt inde-
terminatum: quoniam igitur prius eſt in materia eſſe ſubſtantiam, quàm eſſe quã
tam interminatè, eſſe verò determinatum, quod tribuitur à forma, eſt prius om
ni accidente terminato, quod tribuit eſſe ſecundùm quid, manifeſtum eſt nun-
Ad quartũ. quam eſſe prius eſſe ſecundùm quid, quàm eſſe ſimpliciter. Ad quartum conce-
dimus ex materia, & quantitate interminata fieri vnum per accidens, quod prius
eſt composito conſtante ex materia & forma, & vno per ſe; ſatis. n. eſt ſi illud vnũ
per accidens habeat priorem ſe ſaltem ſubſtantiam materiæ, quę dici poteſt vnũ
per ſe, prout diſtinguitur ab uno per accidens: videtur itaque hic cauillus in hoc
conſiſtere, quòd comparat quantitatem interminatam cum forma, cum qua non
debet comparari: congrua enim fit comparatio formæ ſubſtantialis acquiſitæ cũ
accidentibus ſimiliter acquiſitis, quæ his omnibus, vt antea diximus, prior eſt; &
primæ materiæ apud Ariſtotelem æternæ cum quantitate interminata ſimiliter
æterna, & eius naturam inſequente, proinde poſteriore ſecundùm naturam. Si-
Ad quintũ: milis fuit deceptio in argumento præcedente, à quo hoc parum diſcrepat. Ad
quintum dicimus quantitatem interminatam neque eſſe eſſentialem materiæ vt
per ſe in primo modo dicendi per ſe, neque etiam penitus accidentalem; ſed eſſe
illi eſſentialem vt per ſe in ſecundo modo dicendi per ſe, eſſentiam enim materiæ
inſequitur quantitas, ſicut eſſentiam hominis riſibilitas; quare nec ſeparabilis
Ad ſextum. eſt à materia, nec materia eſt eſſentialiter quantitas. Ad ſextum dicimus quanti-
tatem hanc interminatam non poſſe quartum rerum principium appellari, neque
ex ea res fieri, praua enim & incongrua eſt hæc locutio, res fiunt ex quantitate
interminata; ſed ſolùm dicimus ex duobus contrarijs, & ex ſubiecta materia rei

fieri;

fieri; ex materia enim & forma fiunt res, & conſtant; ex priuatione autem fiunt tanquàm ex termino à quo: ratio autem eſt, quoniam hæc ſingula proprias habent principij rationes, forma vt terminus, ad quem mutatio tendit, & ut ſuo aduentu rem conſtituens; priuatio tanquàm terminus, à quo recedit, in omni mutatione neceſſarius; materia verò vt ſubiectum deferens mutationem, & in re genita permanens: ipſa verò ſecundùm ſe quantitas interminata nullam habet principij rationē, ſed eſt conditio quædam materiæ, quę ſubijci non poteſt, nec ſuo officio fungi, niſi ſit quanta: ſic etiam materiæ potentia, de qua antè loquuti ſumus, nullam habet propriam rationem principij, ſed eſt conditio conſtituens principium materiale; quantitas verò dici poteſt eiuſdem conditio, non tamen ut conſtituens, ſed vt ſine qua non. Ad ſeptimum dicimus incongruam eſſe interrogationem, an per quantitatem interminatam materia fiat actu diuidua, an poteſtate, ſiquidem diuiduum, ſeu diuiſibile ſignificat manifeſtè poteſtatem, non actum; nam diuiſibile vocamus non id, quod actu diuiditur, ſed quod habet poteſtatem vt diuidatur; niſi fortaſſe dicant actu diuiſibile eſſe id, quod habet poteſtatem proximam vt diuidatur, poteſtate autem diuiſibile id, quod habet poteſtatem remotiorem; quoniam enim agens non agit niſi in ſubiecto benè præparato, & idoneo ad recipiendum, ideo illud ſubiectum, quod nondum eſt benè præparatum, dici poteſt habere patiendi poteſtatem remotiorem; vt ſi ceram dicamus diuiduam eſſe, & ferrum diuiduum, ſed ceram actu, ferrum verò poteſtate; cera namque diuidi ſtatim poteſt, ferrum autem non ſtatim, ſed aliqua adhibita pręparatione. Hoc igitur modo ſi intelligant actu diuiſibile, & diuiſibile poteſtate, dicimus primam materiam, quum ſit per ſe quanta, habere primam radicem, & rationem præcipuam diuiſibilitatis, & ita fieri diuiduā, non tamen actu, ſed poteſtate; diſtat enim aliquantum à diuiſione, & præparatione indiget, quia diuidi præſupponit rem eſſe actu, id enim quod non eſt actu, non eſt aptum ſuſtinere actionem agentis: oportet igitur materiam prius fieri actu per formam, vt recepta forma ſit diuiſibilis actu, ſeu poteſtate propinquiore; quare per quantitatem interminatā materia fit diuiſibilis poteſtate remota: quod verò illi dicunt, ergo illa quantitas eſt fruſtra, quia etiam ſine illa eſt materia diuiſibilis poteſtate, hoc negandum eſt; dicimus enim materiam ſine quantitate diuiduam dici nō poſſe, hoc eſt nec actu, nec poteſtate, quia neque à forma, neque ab ullo agente poteſt quantitatem recipere, niſi eam habeat ſuapte natura, quare nunquam fiet diuidua. Ad poſtremum argumentum dicimus qnantitatem interminatam eſſe in categoria quanti, quum enim quælibet categoria diuidatur per poteſtatem, & actum, ut inquit Ariſtot. in contextu ſexto primi libri de anima, & in contextu tertio & ſexto tertij Phyſicorum, eſt quidem pręcipuè in categoria illud, quod iam eſt actu, idq; reſpiciens Ariſt. in capite de quanto dixit quantum eſſe illud, quod denotat certam rei quantitatem, per hoc ſignificans ſolum quantum terminatum eſſe propriè, ac directè in categoria quanti; attamen non negaret etiā quantitatem interminatam pertinere ad eandem categoriam, & in ea eſſe per quandam reductionem, & ſecundariò: ſic etiam in categoria ſubſtantię non ſolùm eſt homo actu, & perfectus, ſed etiam homo poteſtate; nam prima materia eſt poteſtate homo, & poteſtate omnia, & ponitur in categoria ſubſtantiæ per reductionem, tanquàm omnium ſubſtantiarum inchoamentum; ideò dicere ſolent ſubſtantiam compoſitam, & actualē propriè, & præcipuè in genere ſubſtantiæ collocari, materiam verò & formam, quæ ſunt ſubſtantiæ ſimplices, in eodem eſſe ſecundariò, & tanquam partes ſubſtantiæ compoſitæ.

Quātitas nō eſt quartum principiū generationis.

Ad ſeptimū.

Ad vltimū.

An

An prima materia ſit corpus de genere ſubſtantiæ opiniones variæ. Cap. XII.

HACTENVS oſtenſum eſt primam materiam eſſe per ſe quantam, & ita eſſe corpoream quatenus habet tres dimenſiones, quæ conſtituunt corpus de genere quantitatis; conſiderandum reſtat an ſecundùm propriam naturam, & ante aduentum formæ ſit etiã, corpus de genere ſubſtantiæ. Hac de re tres ad ſummum inuenio aliorum ſententias. Prima eſt illorum, qui in materia ponunt formam quandam ſubſtantialem ęternam, quam alij vocant inchoatiuum formarum, alij formam corporeitatis, à qua habent omnia naturalia corpora vt ſint corpora, ita vt ea ſit natura communis reſpondẽs corpori, quod eſt ſupremum genus in categoria ſubſtantiæ; ſententiam hanc ſequutus eſt Auicenna in primo ſufficientię capite ſecundo, & in ſecundo tractatu Metaphyſico capite ſecundo, & Albertus Magnus, & Linconienſis, & Ioannes Gandauenſis, & Auguſtinus Sueſſanus, & meis temporibus M. Antonius Genua præceptor meus, qui oſtendere niſus eſt dari hanc formam inſeparabilem à prima materia, & ab Ariſtot. ſignificatam nomine priuationis tanquàm omnium formarum imperfectiſſimam. Secunda eſt ſententia, quam tuetur Ioannes Grammaticus in libro ſuo vndecimo contra Proclum, vbi oſtendit primam materiam ſecundùm ſe eſſe corpus, quia eſt ipſamet trina dimenſio, ita vt trina dimenſio in materia non ſit accidens, ſed ſubſtantia, & nil aliud ſit ſubſtantia ipſa materiæ, quàm triplex dimenſio, longitudo, latitudo, & craſſities. Tertia eſt opinio communis, in qua videntur cæteri omnes philoſophi conſenſiſſe, quòd prima materia ſecundùm ſuam naturam non ſit corpus corporeitate ſubſtantiali, ſed illa ſolùm, quæ eſt de genere quantitatis, quum ſit per ſe quanta, vt iam demonſtrauimus; corpus enim de genere ſubſtantiæ dicunt eſſe illud ſolum, quod ex materia & forma conſtet. Ego verò his omnibus ſententijs conſideratis, atque reiectis oſtendam primam materiam in ſua prima notione, & in ſuæ naturæ puritate acceptam nil aliud eſſe, quàm corpus de categoria ſubſtantiæ, non quidem per formam illam æternam, quam prima illa ſecta tuetur, neque quia ſit idem quod trina dimenſio, ut Ioannes Grammaticus; ſed quia ſecundùm propriam ſuam naturam eſt corpus ſubſtantiale ſimplex, trinę dimenſioni ſubiectum: & quemadmodum non dubito quin hęc ſententia primo ipſo aſpectu à pleriſque παράδοξος, & abſurda iudicanda ſit, ita etiam non deſpero literatos & ingenuos viros, poſtquam ipſa veritatis fundamenta perceperint, aut in noſtram ſententiam venturos, aut ſaltem iudicaturos me non temerè, ſed valida, & efficaci ratione ductum in hanc ſententiam ueniſſe.

Prima opinio. Secunda opinio. Tertia opinio. Quarta opinio propria.

Argumenta illorum, qui dicunt primam materiam eſſe corpus per formam corporeitatis æternam. Cap. XIII.

EXPENDENDA primo loco eſt illorum opinio, qui primam materiam dicunt eſſe corpus per formam ſubſtantialem illi perpetuo inhęrentem, & inſeparabilem: hi pluribus ad hanc comprobandam argumentis nituntur, ſed nos reliquis omiſſis duo tantùm præcipua in medium afferemus, quorum conſideratio ob ea, quæ mox dicenda ſunt; magno nobis vſui futura eſt. Vnum eſt, niſi hęc forma admittatur, dabitur creatio ex nihilo, immò illa, quæ ſolet vocari generatio, creatio erit: conſequens eſt falſum non modò apud Ariſtotelem, ſed etiam apud Theologos

Primum argumentum.

logos noſtros, qui negant naturam poſſe aliquid creare, quum hoc ad ſolum Deum pertineat; conſequentiam ita probant; forma, quæ producitur, tota producitur, nulla ſui parte præſuppoſita, at id, quod totum producitur nulla pręſuppoſita ſui parte, creari dicitur, ergo forma creatur; hac autem forma admiſſa, quæ ſit omnium formarum inchoamentum, creationem formarum vitamus, quia hæc forma ab agente elaborata ad varias perfectiones ducitur, & fit forma ſpecifica modò huius rei, modò illius. Secundum argumentum tribus nititur fundamentis, quæ illi ante omnia ſtatuunt; primum eſt, veram eſſe ſententiam Auerrois in Porphyrium in capite de ſpecie, quòd ſupremum genus vniuocum in categoria ſubſtantiæ eſt corpus, quod ſola caduca corpora complectatur; ſecundò ſumunt genus vniuocum id ſolum dici, cui reſpondeat extra animã aliqua vna communis natura, quæ à pluribus ſpeciebus æquè participetur, nec ſit ſola vox pluribus naturis communis, hæc enim ambigua, ſeu æquiuoca dicitur; tertiò accipiunt non poſſe talem communem naturã, a qua in rebus exiſtente ſumatur vniuocatio, eſſe niſi formam, hęc enim eſſe videtur Auerrois ſententia in ſecundo Phyſicorum commentario vigeſimooctauo, & in primo Metaphyſicorum decimoſeptimo, & in ſeptimo Metaphyſicorum quadrageſimotertio, & in octauo Metaphyſic. ſexto, & in ſecundo tractatu Epitomes Metaphyſicæ capite decimo tertio, in his.n. omnibus locis inquit partes omnes definitionis eſſe formas, genus quidem eſſe formam vniuerſalem, differentiam verò eſſe formam particularem: his iactis fundamentis ita argumentantur; corpus, quod eſt ſupremum genus in categoria ſubſtantiæ, eſt vniuocum genus omnium caducorum corporum, ergo ei reſpondet in rebus aliqua vna forma ab omnibus talibus corporibus participata, datur igitur forma corporis, ſi autem datur, ergo æterna eſt; quia quicquid in re intereunte ineſt, quod etiam in re generanda ineſſe neceſſarium ſit, id non debet interire, ſed in re genita idem ſeruari; at corporis natura nulli rei generandæ repugnat, immò eſt omnibus neceſſaria: ergo interire nunquàm debet, ſi verum eſt id, quod ab Ariſtotele dicitur de Symbolis elementorum qualitatibus in ſecundo libro de generatione; nam ſi mutetur aqua in aerem, inquit Ariſtot. humiditatem aquę non interire, ſed eandem in aere ſeruari, quum ambo ſint elementa humida; immò non ſolùm non debet interire, ſed neque poteſt interire, quicquid enim interit, à ſuo contrario interimitur; at formæ corporis nulla eſt contraria forma, quum omnes eam compatiantur, immò & neceſſariò eam requirant; igitur nec debet, nec poteſt forma corporis vnquàm interire.

Secundum argumentũ.

Dictæ ſententiæ impugnatio. Cap. XIIII.

ADVERSVS hanc ſententiam, quum iam ſit ab omnibus exploſa, pauca dicere ſatis erit; impugnat eam multis in locis Auerroes diſputans contra Auicennã, qui eam tutatus eſt, præſertim verò in commentario ſexageſimotertio primi Phyſicorum, & in Epitome Metaphyſica tractatu ſecundo capite vltimo, & vtitur argumento tali: ſi in prima materia eſſet hæc forma ęterna, ſequeretur non poſſe vllam aliam formam in materia recipi, ſed ſola accidentia, quoniam per hanc formam materia fieret ens actu; enti autem actu non poteſt aliqua ſubſtantialis forma aduenire, ſed accidentia tantummodò; nulla igitur dabitur ſubſtantiæ generatio, ſed ſola mutatio in accidentibus. Verùm aliqui Auerroiſtæ huius ſententiæ ſectatores facile eſſe exiſtimarunt non modò hoc argumentum ſoluere, ſed etiã oſtendere Auerroem eiuſdem fuiſſe opinionis; dixerunt enim duplicem eſſe formam ſubſtantialem, vnam ſpecificam, & (vt eorum vocabulo vtamur) vltimatam, quæ eſt forma vltimę ſpeciei, vt hominis, equi, bouis; alteram verò communem & generalem, qua nõ ſpecies infima conſtituitur, ſed genus aliquod

Primum argumentum.

Solutio aliquorum.

Forma duplex.

vt

vt forma corporis, forma viuentis, forma animalis: huiuſmodi forma non poteſt exiſtentiam tribuere, ſed ſola forma ſpecifica id facere poteſt, propterea quòd forma generalis dat quidem actum, ſed imperfectum, & cum poteſtate comiſtum: at forma ſpecifica dat actum perfectum, & nulla alia forma indigentem ad exiſtendum: dicunt igitur Auerroem non negaſſe formam corporis æternam in prima materia, ſed eam poſuiſſe vt generalem, non vt ſpecialem, ideoque Auicennæ ſententiam reprobaſſe, qui talem formam tanquàm ſpecificam ſtatuebat, quòd ex ipſomet Auerrois argumento colligitur: nã ſi materia habeat aliquam formam generalẽ, non impeditur ne aliam formam recipere queat, ſed ſolùm ſi habeat formam ſpecificam; idque aſſerit manifeſtè Auerroes in commentario decimoſeptimo primi Metaphy. vbi dicit materiam prius recipere formas vniuerſales, & imperfectiores, poſtea verò particulares, & perfectiores; itaque argumentum Auerrois de ſola forma ſpeciali efficacitatem habet, non de generali, materia.n. habens formam ſpecialem non poteſt manente illa aliam formam recipere, ſed ſola accidentia; at formæ generali poteſt alia forma ſubſtantialis ſuperuenire, quare per formam corporis generalem non tollitur generatio. Sed hi neque Auerrois, neque Auicennæ mentem penetrarunt. Auicenna quidem fatuus fuiſſet, ſi poſuiſſet in prima materia formam ſpecificam æternam, quomodo enim poſſet materia eſſe libera ad omnes formas recipiendas? & quomodo non fuit poſita ab Auicenna vt generalis, ſi fuit ab eo appellata forma corporis, & corpus eſt generaliſſimum in categoria ſubſtantiæ? nullam certè formam putauit Auicenna eſſe generalem, ſi formam corporis generalem eſſe negauit: talem igitur opinionem de forma generali æterna attribuit Auerroes Auicennæ, eamque refellit, idque apertè legere apud eum poſſumus in ſecundo tractatu Epitomes Metaphyſicæ capite vltimo; quare ipſe nullam in prima materia formam æternam admiſit, neque vt ſpecialem, neque vt generalem. oſtendamus igitur quomodo contra hanc formam argumentum Auerrois ſit efficaciſſimum, & eorum ſolutio vana ſit: negari certè non poteſt formam hanc aut eſſe eſſentialem materiæ, aut extraneam, quamuis ei ſemper inhærentem, quemadmodum & aliæ formæ, quę adueniunt materiæ, & ab ea recedunt, extraneæ illi eſſe dicuntur: ſi dicant eſſe extraneã, ergo materia ad eam ſe habet vt potentia paſſiua; ſed potentia paſſiua, vt ait Ariſt. in nono Metaphy. eſt potentia contradictionis, & æquè reſpiciens oppoſita; ergo materia & habere & non habere hanc formam poterit; atqui potentia naturalis non poteſt eſſe fruſtra, ſed neceſſe eſt vt aliquando ad actum ducatur; ergo materia erit aliquando ſine hac forma, ſicut etiam exiſtit ſine qualibet alia; non eſt igitur æterna forma hæc, ſed neceſſe eſt (ſi datur) vt interire poſſit, & habeat formam contrariam, à qua aliquando pellatur de materia, iuxta dictum Ariſtot. in libro de longitudine, & breuitate vitæ, fieri non poteſt quin materiam habens habeat contarium, ob idq; omnis forma materialis interitui obnoxia eſt. Quamobrem cognouit Auerroes hanc formam non poſſe ſtatui ęternam, & ſimul extraneam naturæ materiæ, ſed ex neceſſitate poni eſſentialem materiæ, dum ponitur illi coęterna; hoc igitur conſtituto argumentum Auerrois eſt efficaciſſimũ, quando dicit, ergo nulla daretur ſubſtantialis generatio, ſed ſola alteratio, quia materia ita formata non poterit aliam formam recipere; huius enim ratio ſumitur ex Ariſto. in quarto contextu tertij libri de anima, vbi dicit, intus apparens prohibet alienum, & ibi Auerroes ait, omne recipiens debet eſſe denudatum à natura recepti; quod quidem dictum non ita intelligendum eſt, vt recipiens aliquam formam carere omni forma debeat, hoc. n. falſum eſt etiam de intellectu noſtro poſſibili, de quo ibi Ariſt. loquitur, is enim habens aliquam rerum cognitionem poteſt aliarum quoque rerum notitiam adipiſci, immò ex principiorum cognitione in concluſionis ſcientiam ducitur, tantum abeſt vt eam recipere prohibeatur; ſed ſenſus verborum Ariſtot. hic tantùm eſt, illud, quod eſt proprium

Solutionis impugnatio.

receptiuum

receptiuum alicuius generis receptibilis, non debet intus, ideſt in ſua eſſentia
includere aliquid illius generis; mens igitur noſtra debet ſuapte natura eſſe ex-
pers omnium conceptuum rerum cognoſcendarum; & quodlibet aliud recepti-
uum debet in ſua eſſentia carere toto genere ſui proprij obiecti, ad quod recipien
dum dirigitur, quia ſi quid eius in ſua eſſentia contineat, aliud amplius recipere
prohibetur; quare totum genus obiectum debet ſuo receptiuo eſſe extraneum,
& nihil eius poteſt illi eſſe eſſentiale: de conceptibus verò extraneis, & aduenti-
tijs id minimè verum eſt, vnus enim vel plures in intellectu recepti non prohibent
ne alij recipiantur, ob id non dixit Ariſtot. omne inhærens vtcunque, ſed dixit
intus apparens, id eſt inſitum in ipſa eſſentia recipientis, facere ne reliqua eiuſ-
dem generis in eo recipi poſſint. Sic igitur non ignorauit Auerroes, loquendo
de formis materiæ extraneis, & aduentitijs, aliquam formam receptam non im-
pedire ne aliæ recipiantur; nam tantum abeſt vt formæ vniuerſales, & imperfe-
ctiores materiam prohibeant receptione aliarum, vt potius eam præparent, &
aptam reddant, immò & neceſſarię illi ſint ad alias perfectiores recipiendas: at
ſi in ipſa materiæ eſſentia includi poneremus formam aliquam de genere forma-
rum materialium, ea eſſet abſque dubio ęterna, ſed ſiue generalis, ſiue ſpecialis
poneretur, omnino materiam impediret ne vllam aliam formam recipere poſ-
ſet, & ita nulla daretur ſubſtantialis generatio; quare argumentum Auer-
rois optimum eſt de forma, quæ ſit de eſſentia materię, qualem cognouit eſſe ex
neceſſitate formam illam corporis apud Auicennam, dum æterna eſſe ponitur:
hanc eſſe Auerrois mentem clarè legimus in commentario ſeptuageſimonono
primi Phyſicorum, vbi dicit, ſi materia in ſua natura eſſet formata, non recipe-
ret alias formas; iure enim dicit in ſua natura, quia non putauit impedimentum
fieri niſi ab illa forma, quæ de materiæ eſſentia eſſe ſtatuatur. Præterea contra Secundum argumentum.
eandem opinionem poſſumus ita argumentari: vana eſt omnis forma, quæ for-
mæ officio non fungatur, huiuſmodi autem eſt hæc forma corporis; etenim quũ
formę officium ſit materiam reſtringere, & coarctare, hæc tamen nullam materiæ
coarctationem facit, quia ad nullam determinatam naturam eam contrahit, ſed
eam relinquit in tota ſua amplitudine, & vniuerſali poteſtate recipiendi omnes
formas, immò neque ipſam corporis naturam conſtituit, quia mox oſtendemus
ipſammet materiã ſua natura, & abſque hac forma egregiè illa omnia præſtare,
quorum gratia illi formam hanc æternam introduxiſſe videntur, nam ſufficit ſo-
la materię natura ad vitandam omnem creationem, & ad faciendam vniuocatio-
nem corporis; fruſtra igitur hæc forma ponitur, quæ nullo formæ officio fungi-
tur; quo etiam fit ut, etiam ſi daretur, nullo argumento cognoſci à nobis poſſet,
quum ob nullum formæ officium neceſſaria, atque æterna ſit; nam in rebus co-
gnoſcimus materiæ & formæ compoſitionem, dum manente materia formam in-
terire, & aliam generari conſideramus; at ſi forma aliqua ſtatueretur æterna,
nulla eſſet ratio, qua illam materiæ cum forma compoſitionem mente penetra-
re, & cognoſcere vnquam poſſemus: quo argumento ego vti ſoleo etiam aduer-
ſus eos, qui dicunt Cœleſte corpus ex materia & forma conſtare, qua de re ali-
bi loquemur. Poſſumus etiam ita argumentari: hæc forma corporis aut eſt reipſa Tertium argumentum.
diſtincta à forma ſpecifica, vt hominis, vel equi, aut ſit vna & eadem cum illa; ſi
diſtincta, ergo aduerſarij ipſomet ſuo argumento vrgentur, quoniam non cui-
tatur creatio formę ex nihilo, etſi enim hæc forma ante hominis generationem
ſupponitur, forma tamen hominis diuerſa eſt ab illa, & tota producitur, proin-
de creatur, quia forma corporis non eſt pars aliqua formæ humanæ. Si vero ſit
vna & eadem forma, ergo formæ ſubſtantiales intenduntur, & remittuntur; quia
ſi forma illa imperfecta perfici debet, oportet modò magis, modò minus intendi
eius perfectionem, prout diuerſæ ſunt rerum naturæ, & perfectiones: ſequitur
præterea formam hominis, & formam equi eſſe eandem ſubſtantiam, quum vtra

que

que ſit hæc forma corporis perfectionem adepta; nam ſiquid ei additum eſt, quo differant, id vel ſubſtantia eſt, vel accidens: ſi ſubſtantia, ergo forma eſt quid compoſitum, & ex diuerſis ſubſtantijs conſtans, quod minime dicendum eſt; ſi verò accidens, ergo homo & equus accidentali tantùm differentia diſcrepant, quod eſt abſurdiſſimum. Hæc igitur ſententia reijcienda eſt. Soluenda eſſent argumenta pro hac opinione prius adducta, ſed hęc poſt veritatis declarationem, & comprobationem clarius, ac firmius ſoluentur.

Argumenta Ioannis Grammatici ad probandum, quòd prima materia ſit trina ipſa dimenſio. Cap. XV.

CONSIDERANDA eſt ſecundo loco opinio Ioannis Grammatici, qui in libro vndecimo contra Proclum nititur demonſtrare primam materiam natura ſua eſſe corpus, non quidem per formam aliquam, ſed quia nil aliud eſt, quàm trina dimenſio, adeo vt trina dimenſio ſit ipſa prima materia, ex qua omnia fiunt. hęc eadem ſententia Stoicorum fuit, & hanc ſequens Ioannes refutat efficaciter opinionem aliorum, qui materiam ſecundùm ſe incorpoream penitus eſſe cenſuerunt, nec ſententiam tantùm ſuam argumentis comprobat, ſed conſiderat etiam, ac ſoluit argumenta aduerſariorum. Vtitur ipſe tribus argumentis, quorum primum eſt: illud ſtatuendum eſt primum materiale principium omnium rerum naturalium, ad quod nos ducit ratio Ariſtotelis in primo libro Phyſicę auſcultationis ſumpta à generatione ſubſtantiali, atqui ratio illa nos ducit ad corpus, ergo prima materia eſt corpus: maior manifeſta eſt, minor probatur: in generatione omnium corporum naturalium tria requiri Ariſtot. oſtendit, duo contraria, & ſubiectum tertium; horum autem nullum æternum eſt, niſi ſubiectum, nam contraria ſe mutuò interimunt, quo fit vt nihil in hoc mundo inferiore æternum ſit, niſi prima materia; atqui ſola corporis natura in hoc mundo inferiore nunquàm interit, quia pręter hanc reliquæ omnes res oriuntur, & occidunt, & fit qualibet ex non tali, & mutatur in non talem, vt homo ex non homine, & in non hominē, & ſic de reliquis; corpus verò in nō corpus, aut ex non corpore nunquàm mutatur, nullum enim corpus interit quatenus corpus, quum ſimiliter in genito maneat natura corporis, fit enim homo ex non homine, corpus tamen ex corpore, quare corpus non interit; idque non abſque ratione, nulla enim res naturalis abhorret à corpore, nec vllum habet contrarium, nec vlli repugnat natura corporis, immò eſt omnibus neceſſaria; quare nec debet, nec poteſt interire: quoniam igitur ſola materia in rebus inferioribus æterna eſt, æterna autem eſt natura corporis, ſequitur nil aliud eſſe primam materiam, quàm corpus ipſum, & id, quo corpora hæc omnia dicuntur corpora. Secundò ſic Ioannes argumentatur: prima materia talis eſt ſtatuenda, per quam idonea reddatur cauſa effectuū naturalium, & è contrario, non eſt ponenda talis, ex qua non poſſit effectuum naturalium ratio idonea aſſignari; at ponendo materiam incorpoream nulla aliquorum effectuum naturalium reddi ratio poteſt, quorum tamen optima aſſignatur ponendo materiam corpoream; materia igitur corporea eſt ponenda: minor ita probatur: certum eſt inter particulas elementorum eſſe ſtatutam quandā rationem, ſeu proportionem, vt ex tanto vnius tantum alterius generetur, non plus, neque minus; vt ſi ſtatuta quædam aquæ portio ſumatur, quæ in aerem mutari debeat, ſtatuta etiam eſt aeris quantitas, quæ ex tanta aqua gigni poteſt, nam ſi quantumcunque aeris ex ea fieri diceretur, poſſet etiam ex minima aquæ particula generari quęuis magna aeris moles, quod tamen non videmus; huius igitur proportionis nulla afferri ratio poteſt, dum materia ponitur incorporea, ip-

ſa

Primum argumentum.

Secundò argumentum.

ſa enim forma aquæ non poteſt eſſe cauſa, ut ex ea tantus aer generetur, quia hæc in aduentu formæ aeris interijt; ſed neque forma aeris, quia certum eſt aeris naturam non poſtulare eam ſtatutam quantitatem, quum & cum maiore, & cum minore ſeruari poſſit; materia quoque, ſi ſit incorporea, non poteſt eſſe cauſa huius proportionis, quia ſi ſecundùm ſe nullam quantitatem, nullamque extenſionem habet, ſed omnem extenſionem ab alio recipit, ita poteſt ad maiorem, vt ad minorem quantitatem extendi. At ſi materia ſecundùm ſe quanta, & extenſa ponatur, clara huius proportionis cauſa adducitur; nam tanta materia, quæ eſt in aqua vnius ollæ, quum ſecundùm ſe poſſit extendi, quia corpus eſt, habet etiam certam extenſionem reſpectu formæ aeris recipiendæ, ita vt ſi illa aqua in aerem mutanda ſit, tantam aeris quantitatem ex ea generari oporteat, non maiorem, neque minorem; prouenit enim hoc ab illo reſpectu, qui eſt denſitatis aquę ad raritatem aeris, ſed is reſpectus non poteſt hoc efficere, niſi vtrique eadem materia, vel ſaltem æqualis ſubſternatur. Tertium argumentum Ioannis eſt: ſi prima materia quanta, & extenſa non eſſet, indiuiſibilis eſſet; hoc tamen eſt falſum, quia uidemus eam in multas portiones diuiſam ſub diuerſis formis exiſtere; eſt igitur diuidua, proinde corporea ſecundùm propriam naturam. Tertium argumentum.

Argumenta contra Ioannem ad probandum primam materiam ſecundum ſe non eſſe corpus, quæ eſt communis opinio. Cap. XVI.

PRO contraria ſententia, qua ponitur materia ſecundùm ſe penitus incorporea, multas contra ſe rationes Ioannes adducit, & eas ſingulas ſoluit: nos verò in præſentia ipſas tantùm rationes proponemus, ſimulq; alias, quæ contra eum à poſterioribus philoſophis adducuntur, poſtea verò & argumenta ipſa, & Ioannis ſolutiones diligenter expendemus. Primùm quidem Ioannes contra ſe ita argumentatur: quandocunq; corpus aliquod perit, experientia docet ſimul eius dimenſiones interire, & quando generatur corpus aliquod, ſimul uidemus in eo generari nouas dimenſiones, nec vllam in hoc mundo inferiore videmus dimenſionem æternam; at materia ęterna eſt, ergo non habet dimenſiones ſecundùm propriam naturam. Secundò ſic, dimenſiones ſunt eſſentialiter in categoria quantitatis, ergo ſi materia eſſet ipſæmet dimenſiones, eſſet eſſentialiter quantitas; hoc tamen eſt falſum, quia materia eſt ſubſtantia. Tertiò ſequeretur materiam non eſſe informem, & inaffectam, cuiuſmodi eam poſuerunt omnes philoſophi; nam eſſe trinã dimenſionem, & eſſe quantam, eſt eſſe affectam, & habere propriam quandam naturam. Quartò, ſi materia eſſet corpus, aut eſſet finitum, aut infinitum at neutrũ eſſe poteſt, ergo nullo modo eſt corpus; non eſt corpus infinitum, quoniam infinita moles non datur; nec finitum, quia ſic materia eſſet proprijs terminis circumſcripta, quod dicendum non eſt, ponenda enim eſt materia nullis certis terminis alligata, ſed libera, & apta ad omnes recipiendos, ut cuncti videntur confiteri. Præter hæc argumenta à Ioanne contra ſe adducta etiam alia complura à poſterioribus afferuntur ad probandum primam materiam ſecundùm ſuam ſubſtantiam corpus dici non poſſe: ſed quoniam magna eorum pars nullã efficacitatem habent, vt ipſimet fatentur, ideò cæteris omiſſis duo tantùm proponam, in quibus illi magnam vim faciunt. Alterum profitentur ſe ex Plotino accepiſſe in quarto libro ſecundæ Enneadis, quod tale eſt: aliud eſt quantum, aliud quantitas, ſic aliud eſt magnum, aliud ipſa magnitudo; ſimiliter aliud eſt corpus aliud corporeitas, nomen.n. concretum ſignificat quiddã diuerſum ab eo, quod ſignificatur per nomen abſtractum; quantum.n. ſignificat id, quod habet quanti-

Primum argumentum. Secundum argumentũ. Tertium argumentum. Quartũ arg. Quintũ arg.

tatem; magnum ſignificat id, quod habet magnitudinem; corpus ſignificat id, quod habet corporeitatem: atqui nihil dicitur habere ſeipſum, habens enim debet eſſe aliud ab eo, quod habetur; itaque ſi prima materia eſt corpus, habet corporeitatem, proinde eſt quid diuerſum à corporeitate, & à magnitudine, ergo non eſt ipſa corporeitas, & magnitudo, ſed eſt ſubiectum corporeitatis, & magnitudinis; non eſt igitur dimenſiones, ſed ſubiectum dimenſionum; proinde ſi mente ab eis abſtrahatur, erit ſecundùm ſuam naturam penitus incorporea. Deinde argumentum ſumunt ex verbis Ariſtotelis, qui & in ſexto Phyſicæ auſcultationis agens de corpore, & in ſecundo libro eiuſdem operis, & in principio primi ac tertij de Cœlo numerans corpora naturalia nullam primæ materiæ mentionem facit: ſed ſola compoſita, quæ ex materia & forma conſtant, corpora vocat; materiam igitur non putauit eſſe corpus, ſed ſolummodo cauſam internam, & primum principium corporum naturalium. Præterea ſæpe Ariſtoteles quatuor elementa vocat ſimplicia corpora, quoniam, etſi ex materia & forma conſtant, tamen ſimplicia ſunt vt corpora, quum ex alijs ſimplicioribus corporibus non conſtituantur: at ſi prima materia corpus eſſet, non bene elementa vocarentur ſimplicia corpora, quia daretur corpus ſimplicius elementis. His igitur omnibus Ariſtotelis teſtimonijs oſtenditur primam materiam ſecundùm ſuam naturam non eſſe corpus. His moti argumentis recentiores omnes aſſeruut materiam non habere aliam corporeitatem, quàm illam, quæ eſt accidens de categoria quanti; ſubſtantiam verò ipſius nulla ratione poſſe dici corpus, ſed eſſe ſubſtantiam incorpoream; quę fuit tertia opinio à nobis propoſita ab initio.

Sextum arg.

Propriæ ſententiæ declaratio, & comprobatio. Cap. XVII.

Opinio propria.

QVVM hactenus omnes aliorum ſententias expoſuerimus, ſingulorumq. argumenta retulerimus, iam ad veritatis declarationem accedendum eſt. Ego puto primam materiam ſecundùm propriam naturam, & ſecluſa omni forma eſſe corpus de categoria ſubſtantiæ: quam ſententiam, quanquam à nullo recentiorum receptam, nitar & ratione, & antiquiorum philoſophorum teſtimonio comprobare. Illud in primis manifeſtum eſt, & ab ipſiſmet aduerſarijs conceſſum; corpus latiſſimè acceptum, quod caduca corpora omnia, & ſola complectatur, eſſe ſupremum genus vniuocum in categoria ſubſtantiæ: huic neceſſarium eſt vnam aliquam naturam communem reſpondere ab omnibus caducis corporibus æquè participatã, vnde ſumatur huius ſummi generis vniuocatio, & ratio corporis in cunctis corporibus inferioribus; quemadmodum in alijs eiuſdem categoriæ generibus, & ſpeciebus inſpicimus: ratio.n. qua viuens eſt viuens, & qua eſt genus vniuocum, eſt anima vegetans; hac quicquid participat, in genere uiuentis conſtituitur: ratio, qua animal eſt animal, & qua eſt vniuocum, eſt anima ſenſibilis: ſic ratio, qua homo eſt homo, & commune vniuocum, eſt anima rationalis. Ratio igitur corporis in quonam eſt conſtituta? quodnam eſt illud, quod in rebus naturę exiſtens facit eas eſſe corpora de categoria ſubſtantiæ? certè neceſſarium eſt vt omnia corpora vna & eadem ratione ſint corpora, ſicut animalia omnia habent à ſenſu vt ſint animalia: hæc ratio corporis neceſſe eſt vt ſit vel materia, vel forma, vel nexus formę cum materia, vel accidens aliquod. Accidens quidem dici non poteſt, quoniam accidens non eſt aptum ſubſtantiæ eſſentiam conſtituere. Forma aliqua dici non poteſt, iam.n. reiecimus illorum ſententiam, qui formam corporis ęternã in materia ſtatuebant, eaq; his temporibus ita eſt à communi omniũ conſenſu reprobata, & exploſa, ut ſuperuacaneum ſit aduerſus eã aliquid præterea dicere, ſed pro

Corpus eſt generaliſſimum.
Primũ arg.

comperto

comperto conſtituendum ſit nullam dari formam corporis. Reſtat igitur vt ratio corporis vel ſit materia, vel nexus formæ cum materia; illi quidem, qui & formam corporis negant, & materiam ſecundùm ſe incorpoream eſſe dicunt, in ſolo nexu formæ cum materia rationem corporis conſtitutam eſſe arbitrantur; proinde, nec materiam ſolam, nec formam ſolam, ſed ipſarum compoſitionem eſſe rationem omnis corporeitatis, ut quicquid materia & forma conſtat, id corpus eſſe dicatur: hæc plurimorum latinorum, & omnium recentiorum ſententia eſt, quam ſi falſam eſſe oſtenderimus, ſola materia relinquetur, qua omne corpus dicatur corpus, & quæ ſit natura communis ab omnibus inferioribus corporibus ęquè participata, quæ reſpondens corpori ſummo generi in categoria ſubſtantiæ faciat illud eſſe vniuocum. Primum igitur contra illam communem ſententiam ita argumentor: ex componentibus incorporeis non poteſt compoſitum prouenire corporeum, at ſecundùm eos non minus materia quàm forma eſt incorporea, compoſitum igitur non poteſt eſſe corpus: maior clara eſt, quia neutrum componentium poteſt alteri dare corporeitatem, quum ipſum eam non habeat; quare nulla ratio apparet cur eorum nexus poſſit facere corpus, immò ratio adeſt manifeſta, cur non poſſit. Prętcrea ratio, à qua ſumitur vniuocatio cuiuſlibet ſiue generis, ſiue ſpeciei, debet eſſe natura aliqua ſimplex, quæ illi extra animam reſpondeat, ut patet omnia conſiderando: nam ratio viuentis eſt ſimplex forma, anima nutriens; ſic ratio animalis eſt anima ſenſibilis; ſic ratio hominis eſt anima rationalis: ſic ratio equi eſt forma ipſa equi; ſic dico de aliis omnibus: vtamur igitur argumento tali: magis uidetur ratio, qua homo eſt homo, eſſe compoſitio, vel natura aliqua compoſita, quàm ratio corporis, quia ſpecies maiorem habet compoſitionem, quàm genus; attamen ratio hominis non eſt compoſitio aliqua, ſed ſimplex forma; ergo multo minus ratio corporis debet eſſe compoſitio, ſed debet eſſe aliqua natura ſimplex; atqui nulla eſt in rebus ſubſtantia ſimplex, niſi forma, & materia; ergo duarum altera ſtatuenda eſt ratio corporis: forma quidem ſtatui non poteſt, vel enim erit vna aliqua forma generalis, vel cuiuſque propria, quæ ſpecifica vocatur, quorum neutrum dici poteſt; nam generalem corporis formam iam refutauimus, eamque ipſi quoque aduerſarij non admittunt; forma verò ſpecifica facit quidem tale corpus, at non facit abſolutè corpus, nam à forma ignis habet ignis ut ſit tale corpus, nempe ignis, ſed non vt abſolutè ſit corpus; ſic animal à ſenſu habet ut ſit tale corpus, quod animal dicitur, non ut omnino ſit corpus; quandoquidem omnis eiuſmodi forma materiam reſtringit, eaque reſtrictio repugnat naturæ corporis, quod coarctandum non eſt, ſi cuncta naturalia corpora complecti debeat: præterea ab vna forma prouenit vnum eſſe, non plura; ergo ſi forma animalis dat eſſe animal, non poteſt eadem dare eſſe corpus: adde quòd ratio hæc vniuocationis, de qua in præſentia loquimur, vna tantùm, & adæquata eſſe debet; quare ſi ratio corporeitatis conſiſteret in forma animalis, ſolum animal eſſet corpus, vel omne corpus eſſet animal; ſic dico de alijs ſingularum ſpecierum ſiue ſpecialiſſimarum, ſiue ſubalternarum proprijs formis: ſi enim aliqua earum daret eſſe corpus, ſimiliter quælibet aliarum daret eſſe corpus, quòd quidem abſurdum eſt; quia nulla iſtarum eſſet adæquata ratio, qualem in præſentia quærimus, à qua tanquam vna vniuocatio corporis deſumatur: quòd ſi dicant aliam corporeitatem prouenire à forma animalis, aliam à forma lapidis, ut illa ſolis animalibus det vt ſint corpora, hæc verò ſolis lapidibus, iam non erit corpus genus vniuocum, quum non vna illi in rebus natura reſpondeat, ſed alia ratione hæc res dicatur corpus, alia verò illa; ut enim corpus ſit vniuocum, oportet vna & eadem ratione omnia dici corpora. Quoniam igitur ratio corporis neque accidens aliquod eſſe poteſt, neque forma vlla, nec compoſitio

Ratio vniuocationis debet eſſe ſimplex.

Materia eſt ratio corporeitatis. poſitio formæ cum materia, relinquitur eam nullam eſſe aliam, niſi ſolam primæ materiæ naturam, vt quicquid materiam habet, ab eadem habeat, vt ſit corpus de categoria ſubſtantiæ; reuera enim in corpore, vt communi genere conuenire nil aliud eſt, quàm conuenire in participatione eiuſdem materiæ; quare materia non modò corporea eſt, ſed corpus ipſum, quod in categoria ſubſtantiæ ſummum genus ponitur, idque ſignificare viſus eſt Ariſtot. in contextu quinquageſimoquarto primi libri de ortu & interitu, quando dixit materiam liberam ad oppoſita eſſe veluti genus. Argumentum etiam ſumere poſſumus à corpore de genere quantitatis: quum enim duplex ſit corpus, vnum de categoria ſubſtantiæ, alterum de categoria quanti, ex natura vnius duci poſſumus in cognitionem naturæ alterius, nam accidentia ſunt euidentiora ſubſtantijs; ideò corpus de genere quanti, videlicet trina dimenſio, eſt euidentius corpore de genere ſubſtantiæ, & ex eo in huius notitiam peruenire poſſumus, quum vnum ab altero inſeparabile ſit; nam corpus vllum de categoria ſubſtantiæ dari, quod dimenſiones non habeat, neque poſſibile, neque (vt mihi videtur) excogitabile eſt: ſed neque trina dimenſio eſſe poteſt abſque ſubſtantia corporea, in qua inhæreat, accidens. n. ſine ſubiecto exiſtere nequit; ſubſtantijs autem incorporeis dimenſiones non ineſſe manifeſtū eſt, ſolis igitur corporeis; quid ergo aliud dicere poſſumus, quàm ſubſtantiale corpus eſſe illam ſubſtantiam, quę tribus dimenſionibus ſubiecta eſt? etenim ſubſtantiam, quæ dimenſiones non habeat, nemo vocaret corpoream, & eam in qua inſint tres dimenſiones, corpoream omnes vocant: uidetur namque nomen corporis præcipuè dimenſiones ſignificare, & inde factum eſſe vt ſubiectum ab eo nomen ſumpſerit, & ſit appellatum corpus de categoria ſubſtantiæ, quod nil aliud eſt, quàm ſubſtantia trinę dimenſioni ſubiecta; hæc ſi ita vera ſunt, vt negari non poſſint, tali argumento vtamur: illud eſt primum corpus de categoria ſubſtantiæ ordine originis, à quo primo emanat corpus de categoria quanti, & in quo primo inhæret tanquam proprium illius accidens; at prima materia eſt primum ſubiectum corporis de categoria quanti, idq́; ex ipſius materiæ natura primò emanat; ipſa igitur materia eſt primum corpus de categoria ſubſtantiæ: maiorem propoſitionem modò declarauimus, minor verò fuit antea diffuſè, & abundè demonſtrata. Clariſſimum certè hoc eſt, ita vt mihi quidem res ipſa loqui videatur: quia ſi materiam mente contemplemur abiunctam à formis, nil aliud concipere poſſumus, niſi corpus quoddam vaſtū, & indiſtinctū; & molem quandam vacuam, vt dicebat Plotinus: at formam dum ſine materia conſideramus, concipimus vt quoddam incorporeum, & indiuiſibile, quod poſtea in materia quanta extendatur: quòd ſi alij tanto ſunt ingenij acumine prędìti, vt valeant ipſam quoque materiam incorpoream imaginari, ego tamen (ut meam ruditatem fatear) id facere minimè poſſum: immò non ſolùm à natura corporis abiungere mente naturam materię nequeo, ſed eandem eſſe puto naturam corporis, & naturam materiæ, hoc enim & ratio, & res ipſa mihi efficaciter perſuadet.

Secundū argumentum.

Eiuſdem ſententiæ confirmatio ex plurium antiquorum Philoſophorum authoritate. Cap. XVIII.

Plotinus. SENTENTIAM hanc multorum authoritate confirmare poſſumus. Primùm quidem non dubito in eadem fuiſſe Plotinum, idq́; manifeſtum eſt legentibus quartū librum ſecundę Enneadis, cuius verba aliqua ante conſiderauimus, quum de dimenſionibus materiæ loqueremur, reliqua apud ipſum alijs legenda relinquo: materiam enim corpoream abſque dubio ponit, & ſignificat ita ſe habere ſubſtantiam

materiæ ad dimenſiones interminatas, vt corpus perfectum ſe habet ad determinatas, & neceſſarium eſſe vt dimenſiones inhæreant ſubſtantiæ corporeæ, interminatæ quidem, & potentiales corpori indeterminato, & potentiali, quę eſt primæ materię natura; terminatæ verò, & actuales corpori determinatæ naturæ, & actuali, & perfecto; reuera.n.neq; corpus de categoria quãti exiſtere poteſt ſine corpore de categoria ſubſtantiæ, neque hoc ſine illo. Alexander quoque in ſecundo libro quæſtionum naturalium capite tertio apertè dicit materiam, quæ ſecundùm ſe omnis qualitatis, & figuræ eſt expers, eſſe corpus ſine actu. Hæc eadem ſententia Simplicij fuit, qui in primo Phyſicæ auſcultationis contextu ſexageſimonono probare nititur materiam eſſe corpus indeterminatum, & potentiale, & vtitur hoc argumento: illud, per quod differunt materialia ab immaterialibus, eſt ipſa materia; at per molem, & corporeitatem differunt materialia ab immaterialibus; ergo materia prima eſt corpus; quæ Simplicij argumentatio eſt optima, & eadem vſus eſt Ariſt. in 2. lib. Phyſicæ auſcultationis ad inueſtigandũ quid ſit natura, & in ſecundo de anima ad indagandum quid ſit anima; illud.n. eſt natura, per quod naturalia à non naturalibus diſtinguuntur; & illud eſt anima, quo differunt animata ab inanimatis; ſic igitur illud eſt materia, quo differunt materialia ab immaterialibus. Adducit etiam Simplicius locum Ariſt. à nobis antea conſideratum in 4. Phyſi. auſcultationis part. 15. vbi Ariſt. dicit materiam eſſe extenſionem quandam, & molem: neque dicere poſſumus Simplicium eo modo id intellexiſſe, quo Ioannes Grammaticus intellexit, nempe materiam eſſe ipſaſmet dimenſiones, etenim ipſe in contextu vigeſimoſecundo primi libri de Cœlo eam Ioannis opinionem impugnat; quare non de dimenſionibus loquitur, ſed de ipſa materiæ ſubſtantia dimenſionibus ſubiecta, & ad hunc ſenſum locum illum Ariſtot. trahit; ſed argumentum quoque illud Simplicij, quod expoſuimus, ad ſubſtantiam materiæ pertinet, qua enim ratione Ariſtot. eſſentiam declarat & naturę, & animæ, eadem Simplicius declarat eſſentiam materiæ, eamque dicit nil aliud eſſe, quàm corpus indeterminatum, quare non poteſt intelligere materiam corpoream corporeitate accidentali, quia hæc eſſentiam materię non conſtituit, neque per hanc primò differunt ſubſtantiæ materiales ab immaterialibus: ſed quiſquis in memorato loco verba Simplicij legat, apertè videbit eum de ſubſtantia materiæ loqui, & eam probare eſſe corpus. Sed & Ioannis Grammatici opinio ſententiam noſtram confirmat, nam aliorum omnium proximè ad veritatem Ioannes acceſſit, vidit enim ſub nube veritatem, neque eam ita eſt aſſequutus, vt ſe prorſus ab errore immunem ſeruauerit; nam cognouit ſubſtantiam materiæ eſſe corpus: ſed quia non diſtinxit corpus de categoria quanti à corpore de categoria ſubſtantiæ, vnam putauit eſſe corporeitatem, quæ in dimenſionibus conſiſtit, eamque in compoſitis accidens eſſe dixit, in materia verò eſſe ſubſtantiam, & ipſammet ſubſtantiam materiæ, quum potius debuerit ex dimenſionibus, & corporeitate accidentali duci ad cognoſcendum ſubſtantiale corpus illis ſubiectum, & ab illis diuerſum; quem errorem notaſſe videtur Auerroes in calce ſecundi tractatus Epitomes Metaphyſicæ, quando dixit aliquos exiſtimaſſe corporeitatem, quæ eſt in prima materia, eſſe ſubſtantiam: itaque ſi Ioannes dixiſſet primam materiam ita eſſe corpus de categoria ſubſtantiæ, vt eſſet ſubſtantia dimenſionibus ſubiecta, non vt eſſet ipſæmet dimenſiones, nihil eſſet, in quo eum reprehendere hac in re poſſemus; in hoc tamen eius confeſſionem accipimus, quòd dicit primam materiã eſſe corpus de categoria ſubſtantiæ, quod nos quoque aſſerimus. Auerroes quoque idem ſenſit, vt oſtendere poſſumus multa eius dicta perpendendo in variis locis: primùm quidem conſideranda ſunt duo Auerrois dicta, quæ pugnare inter ſe videntur, nam in tertio Metaphyſicorum commentario vndecimo, & in octauo Metaphyſicorum vltimo, & in Epitome Metaphyſica tractatu ſecundo capite decimotertio inquit genera eſſę compoſita,

[Margin notes: Alexander. — Simplicius. — Io. Grammaticus. — Auerroes. — Genera ſunt compoſita.]

ſita, & ex materia & forma conſtare: contra verò in ſecundo Phyſicæ auſcultationis commentario vigeſimo octauo, & in primo Metaphyſicorum decimo ſeptimo & in ſeptimo Metaphyſicorum quadrageſimotertio, & in octauo Metaphyſicorum ſexto, & in eodem loco Epitomes Metaphyſicæ dicit omnes partes definitionis eſſe formas, genus eſſe formam vniuerſalem, differentiam verò eſſe formã particularem; quæ duo dicta contraria videntur, quia ſi genus eſt forma, non poteſt ex materia & forma conſtare: non ſunt tamen contraria, quia ſimul vtrumq; verum eſt, diuerſis enim modis genus dici poteſt & forma, & materia, & conſtans ex forma & materia; ipſum quidem ſecundùm ſe compoſitum eſt, conſtat enim animal ex forma animalis, & materia illi formæ ſubiecta, ideò etiam Alexander in ſecundo libro quæſtionum naturalium capite vltimo dicit animal ſignificare formam in materia, & eam formam vocat communem; hinc autem fit vt modò materia, modo forma appelletur: dum enim conſideramus ipſum eſſe tale per formam, non per materiam, dicimus genus ſignificare formam; animal enim non per materiam, ſed per formam ſuam eſt animal, & ita ſignificare dicitur formam vniuerſalem: verùm quia animal reſpectu formę ſpecificæ locum habet materiæ, ideò animal eſt in homine tanquam materia, vt ait Porphyrius in capite de differentia, licèt ſecundùm ſe ſit per formam animal, & licèt ex materia & forma conſtet. Cęterùm Auerroes quando in memoratis locis inquit genera eſſe compoſita, excipit ſolum generaliſſimum, quod dicit eſſe ſimplex, quum omnia ſubalterna genera ſint compoſita, vnde colligit generaliſſimum non habere definitionem: quæ Auerrois ſententia de ſupremo genere eſt rationi maximè conſentanea, quia eſſe ſupremum genus, & ex materia & forma conſtare implicant contradictionem, & ſimul exiſtere nequeunt, nam omne habens formam informantem, & reſtringentem ipſam materiam habet neceſſariò differentiam conſtituentem, proinde etiam neceſſariò habet genus, quare non poteſt eſſe ſupremum: itaque ſi omne genus ex materia & forma conſtare dixerimus, procedemus in infinitum in generibus, nec ad ſummum vnquàm perueniemus. Quum igitur manifeſtum ſit Auerroem putaſſe ſupremum genus vniuocum in categoria ſubſtantiæ eſſe corpus, idque dicat eſſe ſimplex, neceſſarium omnino eſt vt ſit vel ſola forma, vel ſola materia; forma ſola eſſe non poteſt, quia forma ſola non patitur, nec recipit, ſummum autem genus patibile maximè eſt, & recipit omnes inferiores differentias diuidentes, ſicuti materia recipit formas; adde quòd ſi eſſet forma, non eſſet forma abiuncta à materia, ſed forma materialis, eſſet igitur forma in materia, ſicut alia quoque inferiora genera, quare non eſſet ſimplex, neque ſupremum, ſiquidem omnis forma materialis materiam præſupponit, utpote natura priorem: reſtat igitur vt ſit ſola materia, eaque eſt Auerrois ſententia in prædicto loco Epitomes Metaphyſicæ, vbi ait [genus generaliſſimum non habet definitionem, & nihil eſt eo propinquius primæ materiæ] & in commentario quadrageſimotertio ſeptimi Metaphyſicorum inquit, genera diſtingui inter ſe quatenus alia ſunt ſimiliora formæ, alia verò materiæ, quum enim officium formæ ſit coarctare, ac diſtinguere, ſequitur vt inferiora genera tanquàm reſtrictiora, & diſtinctiora magis habeant rationem formæ, ſuperiora verò, & communiora magis habeant rationem materiæ; reuera enim genus inferius in categoria nobilius, ac perfectius eſt genere ſuperiore, ei namque tanquam materiæ formã ſuperaddit, quare ad illud eam habet rationem, quam forma habet ad materiam, & perfectio ad perfectibile, & actus ad poteſtatem: quamobrem neceſſarium videtur ut, quoniam ad genera ſuperiora aſcendentes, quantò magis aſcendimus, tantò ad materialiora, & magis potentialia tranſimus, neque in infinitum aſcendimus, deſinamus tandem in ſupremo, quod ſit pura materia, hac enim nihil in genere ſubſtantiæ potentialius, atque imperfectius datur: rectè igitur Auerroes dixit generaliſſimum

Genus variis modis & forma, & compoſitum dici poteſt.

Solum generaliſſimũ ſimplex eſt.

raliſſimum eſſe proximum, & ſimillimum primæ materiæ, & eſſe ſimplex, genera verò ſubalterna habere compoſitionem, atque ex materia, & forma conſtare. Cæterùm quęrere aliquis poſſet, cur Auerroes dixerit corpus ſupremum genus eſſe proximum primæ materiæ, nec dixerit eſſe materiam ipſam, ſi nil aliud ſignificat nomen corporis, niſi ipſammet materiam. Ad hoc facilis erit reſponſio, ſi materiæ & generis tum diſcrimen, tum conuenientiam intellexerimus: loquitur hac de re Alexander in ſecundo libro naturalium quæſtionum capite vltimo, ſed ea quæ ab ipſo ibi dicuntur, adeò leuia ſunt, ut ad propoſitum nihil conferant; ſumit enim Alexander genus logicè potius, quàm naturaliter, nempè vt eſt in animo, & vocatur vniuerſale poſt multa, non vt ſignificat naturam communem, quæ extra animam in rebus exiſtit, diciturq́; vniuerſale in multis; ſic autem facile ipſi fuit generis & materiæ diſcrimen conſiderare; nos verò non de conceptione animi loquimur, ſed de ipſa re, quæ extra animam conceptui generis reſpondet, & quærimus quomodo genus hoc, realis hæc natura ab ipſa materia diſtinguatur. Rem hanc doctiſſimè, ac profundiſſimè declarat Auerroes in ſexto commentario octaui Metaphyſicorum, & docet materiam, & genus eſſe idem re, ſed ratione diſtingui; animal enim quod eſt in ſpeciebus, eſt tum materia, tum genus ſpecierum, genus quidem quatenus eſt id, quod reſpondet conceptui in animo exiſtenti, & ita ſumitur ad modum totius; materia verò dum ſumitur ad modum partis, ſi enim ſumatur vt hominis pars eſſentialis, hoc modo non eſt hominis genus, nec de homine prædicatur, quia nulla pars de ſuo toto prædicatur in caſu recto, & nullum totum eſt ſua pars, proinde poſſumus dicere non eſſe verã hanc propoſitionem, homo eſt animal, dum ſumitur animal vt materia, & pars hominis, homo enim non eſt ſua materia; patet igitur animal acceptum ad modum partis eſſe materiam hominis, non genus: ſi verò ſumatur animal non vt pars hominis, ſed vt totus homo poteſtate, & confusè conſideratus, hæc propoſitio eſt vera, homo eſt animal, & animal ſumitur pro genere, pars ad modum totius, non ad modum partis; ideò Ariſtot. in contex. tertio & vltimo octaui Metaphyſicorum dixit materiam & formam idem ſignificare, cum diſcrimine tamen actus & poteſtatis; nam materia hominis eſt poteſtate idem homo, qui poſtea per formam fit homo actu; & Auerroes dicit materiam non prædicari de compoſito quatenus eſt eius materia, ſed quatenus eſt eius genus, & ſumitur ad modum totius, nempe vt eſt poteſtate totum compoſitum; eadem ergo eſt res, quę alia ratione vocatur materia, alia genus. Ad hanc generis & materię conuenientiam reſpexit Ariſtot. in contextu quinquageſimoquarto primi libri de ortu & interitu, quando dixit materiam eſſe veluti genus, & in eodem libro in capite de accretione dum materiam ſæpe vocauit genus commune. Hęc omnia, quę in animali conſiderauimus, ſi ſupremo generi corpori applicemus, tota rei veritas de prima materia in lucem prodibit; corpus enim ſignificat ipſam primam materiam, & ipſi tanquàm generi nil aliud in rebus reſpondet, niſi prima materia, ſed ſumi poteſt corpus & ad modum partis, & ad modum totius; vt reſpectu elementi corpus eſt tum materia, tum genus, eſt enim genus ignis quatenus eſt poteſtate ignis, & totum ignem ſignificat confusè, materia verò quatenus eſt altera pars ſubſtantiæ ipſius ignis, quæ potentiam habet recipiendi formam, per quam fiat ignis actu, qua ratione corpus non eſt genus ignis, nec de ipſo prædicatur in recto, ſed eſt ipſamet prima materia, nempe corpus nulla differentia conſtituente coarctatum, ſed ſimplex, & omni carens compoſitione; ideò eadem differentia vocatur diuiſiua reſpectu generis conſiderati quatenus eſt genus, hoc eſt quatenus eſt totum quoddam commune; & vocatur conſtitutiua, dum idem genus conſideratur vt illi ſubſtractum tanquàm materia, quæ à forma perficitur. Poſſumus autem ex ipſa elementi natura ſumere pro hac ſententia argumentum ualidum: nam ſi ab aliqua ſpecie auferatur mente differentia conſtituens, remanet natura

com-

Dubium.

Solutio.

Differentia inter genus, & materiam ſecundũ Alexandrum.

Differentia ſecundùm Auerroem.

communior, quæ vocatur genus, vt ſi dematur ab homine rationalitas, remanet animal, & ſic de ſingulis; ignis autem ex prima materia, & propria forma conſtat, ideò ſi propria ignis differentia, quæ ipſius forma eſt, auferatur, remanet eius genus, atqui ablata forma ignis nil remanet niſi prima materia, ergo prima materia eſt genus ignis; non eſt autem aliud ignis genus, niſi corpus, ergo prima materia eſt corpus, nec reuera dicere aliud poſſumus, ignis enim & ignis eſt, & abſolutè corpus, habet autem à ſua forma vt ſit ignis, quare non habet ab eadem vt ſit corpus, hoc igitur habet à materia, quum nihil in igne ſit præter propriam formam, & primam materiam. Ratio igitur manifeſta eſt cur dixerit Auerroes nihil eſſe primæ materiæ propinquius, quàm generaliſſimum, nec dixerit generaliſſimum eſſe ipſammet materiam; quamuis enim eadem res ſit, alio tamen modo dicitur materia rerum omnium, alio genus generaliſſimum res omnes complectens: dum enim ſumitur ad modum partis, eſt prima omnium rerum materia, quæ eſt poteſtate res omnes, & fit ſingula res per receptionem formæ; dum autem ſumitur ad modum totius, & vt confusè omnia complectitur, & de omnibus prædicatur, ita eſt omnium genus: neque ob aliam rationem dicitur genus habere in ſe differentias poteſtate, non actu, & ſpecies omnes eſſe in genere poteſtate, niſi quia genus eſt materia; etenim materia poteſtate habet omnes formas, ad quas recipiendas dirigitur, & eſt poteſtate omnia, quæ ex ea fieri poſſunt: ob hanc igitur conſiderationum diuerſitatem non dixit Auerroes genus generaliſſimum eſſe primam materiam, ſed dixit nihil eo eſſe propinquius primæ materię: hęc omnia ex Auerrois verbis colliguntur in illo ſexto commentario octaui Metaphyſicorum, dum docet quomodo genus differat à materia: quem locum Ioannes Gandauenſis certè non vidit; quia ſi vidiſſet, non profiteretur ſe huius diſtinctionis inuentorem fuiſſe, vt in ſeptimo Phyſicorum quæſtione vltima gloriatur.

Corpus alio modo eſt genus generaliſſimũ, alio modo eſt prima materia.

Ponitur etiam clarè tota hæc veritas ab Auerroe in ſecundo tractatu Epitomes Metaphyſicæ capite vltimo, vbi non omnino reprobat Auicennæ ſententiã quòd materia ſit corpus, ſed ſolùm ſi ab Auicenna id non rectè ſumatur: nam (inquit) quum dicimus materiã eſſe corpus, duobus modis id poſſumus intelligere, primò vt ſit corpus per formam corporis æternam, & diſtinctam à formis elementorum, quo quidem modo quiſquis dicat materiam eſſe corpus, decipitur, quia materia ſic non eſt corpus: altero modo potuit Auicenna intelligere non quidẽ formam aliquam in prima materia diſtinctam à formis elementorum, ſed naturam inclinationis aduenientis primæ materiæ, quæ eſt veluti genus formis elementorum, qua ratione ſi Auicenna intellexit materiam eſſe corpus (inquit Auerroes) dictum eius verum eſt, ita me Diament; & hinc infert ſtatim corpus eſſe ampliſſimum genus vniuocum, quod in indiuiduis ſubſtantiæ reperiatur. His Auerrois verbis tota rei veritas pulcherrimè, & apertiſſimè continetur; nam concedit Auerroes materiam eſſe ſummũ genus in categoria ſubſtantiæ, ſi modò ſumatur vt genus, id autem eſt ſi ſumatur vt inclinata ad formas elementorum, quod eſt eam ſumere ad modum totius, & quatenus poteſtate eſt ipſa elementa tota: unde colligit corpus eſſe genus vniuocum, cui reſpondet in rebus una communis natura, quæ eſt natura primę materiæ; hoc igitur modo non negat Auerroes materiam eſſe corpus, idque ita apertè, vt nullus cauillandi locus relinqui uideatur. Notandum autem eſt Auerroem ibi ſolas elementorum formas nominare, non quòd neget corpus eſſe genus etiam miſtorum, ſed quia materia primùm recipit formas elementorum, deinde per eas etiam formas miſtorum; ideo ſatis habuit formas elementorum nominare, ad quas materia eſt immediate propenſa. Præterea aduertendum eſt Auerroem non abſque artificio dicere corpus eſſe ſupremum genus vniuocum, quod reperiatur in indiuiduis ſubſtantiæ, nec dicere in categoria ſubſtantię, quia ipſum conſiderat non prout eſt conceptus animi, & vniuerſale poſt multa, ſed prout eſt natura communis extra animam exi-

Nota alia Auerrois verba.

ſtens

ſtens in indiuiduis, & illi conceptui reſpondens, quæ dicitur uniuerſale in multis; per hanc enim fit vt corpus ſit genus vniuocum, ſicut antea dictum eſt. Ex his obiter colligere poſſumus latinorum errorem, qui diſtinguunt genus phyſicum à genere prædicamentali, quod vocant genus logicũ; genus enim phyſicum inquiunt eſſe genus ſubiectum, ideſt materiam vnam, genus autem logicum eſſe genus prædicabile; quare putant ſubſtantiam æternam, & ſubſtantiam caducam in genere phyſico non cõuenire, quia communem materiam non habent, ideoque dicunt has ſubſtantias differre inter ſe plus quàm genere, nempe phyſico, conuenire tamen in genere logico, hoc eſt in vno communi conceptu vniuocè prædicabili de omni ſubſtantia tàm æterna, quàm caduca: quæ ſententia iure à Zimara refellitur in Theorem. 62. quoniam hæc duo genera re diſtinguenda non ſunt, quum non detur vnum ſine altero, & ſint vnum re, duo autem ratione; nam genus prædicabile non poteſt vocari vniuocum, niſi ei extra animam vna communis natura reſpondeat, proinde vanus eſt ille conceptus, cui nulla reſpondeat in rebus communis natura; propterea ſubſtantiæ à materia abiunctæ, & corpora cęleſtia, & corpora inferiora nullum habent commune genus prædicabile vniuocum, quum. n. in materia non conueniant, in nulla communi natura participata conuenire poſſunt, ſed ſupremum genus in categoria ſubſtantiæ vniuocum eſt corpus ſola inferiora complectens; quia hæc communi materia participant, à qua hęc vniuocatio prouenit. Volo etiam ad noſtræ ſententię comprobationem verba quędam Thomæ, & Caietani adducere: quum enim Thomas in prima parte ſummæ quęſtione decimaquinta articulo tertio dicat in Deo eſſe ideam primæ materię, non tamen aliam ab idea compoſiti, ibi Caietanus quærit cuiuſnam compoſiti idea ſit idea primæ materiæ iuxta Thomæ ſententiam; & reſpondet hanc eſſe ideam corporis, quod eſt genus in categoria ſubſtantiæ: vel igitur veritatem hanc cognouit Caietanus, corpus de categoria ſubſtantiæ eſſe ipſammet materiæ naturam, vel ipſa rei veritas ipſum ad ita loquendum induxit.

Latinorũ error de genere logico diſtincto à genere Phyſico.

Caietanus.

Diſtinctio trium acceptionum corporis, & cuiuſdam dubij ſolutio. Cap. XIX.

VERITATE ita declarata, ac demonſtrata; vt omnia aduerſantia argumenta facilè ſoluantur, ſciendum eſt corpus de categoria ſubſtantiæ accipi duobus modis, ſed altero in duos diuiſo tres oriuntur: primùm enim ſumitur pro corpore perfecto, & exiſtentiæ actum per ſe habente, quod quidem non modò eſt corpus, ſed etiam tale corpus, & certæ alicui naturæ alligatum, & hoc ex neceſſitate eſt compoſitum ex materia & forma conſtans; quæ prima acceptio dici poteſt pręcipua, & prima primitate euidentię, ac perfectionis: ſecundo modo ſumi poteſt corpus pro corpore indeterminato, & nulli certæ naturæ alligato, quod ſit tantummodò corpus, ſed non tale corpus, idque ſignificat primam materiam; & hæc quoque acceptio dici poteſt præcipua, & prima, ſed alio modo, nempe primitate cauſæ & originis: hic modus diuidi poteſt in duos: vnus eſt vt nomine corporis ſignificetur materia ſumpta vt materia; non vt genus, nempe conſiderata ad modum partis, & de nullo naturali corpore perfecto prædicata in recto, quæ dicetur ſecũda corporis acceptio; alter verò eſt vt ſumatur materia vt genus, & ita nomẽ corporis ſignificabit corpus ſecundùm ſe indeterminatum, ſed poteſtate determinatum, qua tenus eſt poteſtate omnia naturalia corpora perfecta, & de ijs prædicatur, & ſumitur ad modum totius, ita vt vera ſit hæc enunciatio, homo eſt corpus, quæ erit tertia acceptio corporis. Hac diſtinctione multas difficultates ſoluemus: nam ſi primo modo ſumatur corpus, fatemur primam materiam ita corpus non eſſe,

Prima acceptio corporis.

Secunda acceptio.

Tertia acceptio.

eſſe, quippe quæ non eſt perfectum corpus, ſed eſt tamen ratio, & inchoatio omnis corporeitatis in rebus, ex qua omnia corpora ſublunaria dicuntur corpora, licèt non ſit corpus actu per ſe exiſtens, & nobis euidens: ſecundo tamen, ac tertio modo materia dici poteſt corpus, ſcilicet, imperfectiſſimum, & nulli certæ naturæ alligatum, ut iam dictum eſt. Soluitur autem per hæc quoddam exoriens dubium: nam dicere ſolent ſubſtantias poſitas in linea media categoriæ ſubſtantię eſſe ſolas compoſitas, quùm ſubſtantiæ ſimplices in lateribus potius, quàm in linea media collocentur; quomodo igitur corpus, quod eſt ſupremum genus, poteſt eſſe ſimplex, quum in linea media contineatur? ad hoc dicere poſſumus eſſe quidem compoſitas omnes ſubſtantias, quæ in media categoriæ linea ponuntur, nempe omnia genera, & ſpecies, ſed vno excepto generaliſſimo, quod ex neceſſitate eſt ſimplex, vt antea & Auerrois teſtimonio, & ratione demonſtrauimus: quod verò dicitur ſubſtantias ſimplices in lateribus eſſe ponendas, verum eſt de ſolis formis, non eſt verum de materia; manifeſtum enim eſt in lateribus ſolas differentias poni, quæ non ſunt niſi formæ; genera verò, quæ reſpectu ſpecierum locum habent materiæ, in linea media collocari: qui verò diceret materiam in altero latere locandam eſſe, ridiculum ſe omnibus præberet; quia ſic diceret eam fungi officio differentiæ, quod repugnat penitus naturæ materiæ, quæ nec certam rei naturam conſtituere, nec rem à re diſtinguere apta eſt: nullus igitur in categoria ſubſtantiæ relinquitur materiæ conueniens locus, niſi qui ſupremus omnium in media linea eſt, quatenus materia eſt corpus, & communiſſima natura participata ab omnibus in illa categoria, & de omnibus prædicata, in qua omnia conueniunt. Dicere tamen etiam poſſumus hoc quoque ſupremum modo aliquo eſſe compoſitum: quamquam enim ſecundùm ſuam naturam ſimplex eſt, poteſtate tamen eſt compoſitum, quatenus eſt poteſtate omnes ſuæ ſpecies, quarum quælibet ex materia & forma conſtat: ſic autem in gradibus categoriæ ſubſtantiæ optimus ordo ſeruatur; nam ſpecies infima eſt actu compoſita, neque in ea remanet poteſtas vlla ad maiorem compoſitionem, quia iam habet vltimum actum; genera verò intermedia compoſita quidem ſunt, ſed actu imperfecto, & miſto cum poteſtate, & aptitudine ad alium præſtantiorem actũ, & ad aliam compoſitionem; reſtat igitur ut ſupremum genus ſit compoſitum poteſtate ſolùm, non actu; quia ſi eſſet actu compoſitum, non eſſet ſupremum, ſed aliud ſupra ſe genus haberet. Hoc igitur modo prima materia locatur in media linea categoriæ ſubſtantię, & locum habet ſupremum, & dicitur corpus, idque ſimplex ſecundùm propriam naturam, poteſtate tamen compoſitum; quia poteſt quamlibet ſpecierum ſuarum formam recipere, & ita ad quamlibet contrahi, & fieri tale corpus.

Dubium.

Solutio prima.

Solutio ſecũda.

Nota ordinẽ in gradibus prædicamenti ſubſtãtiæ.

Solutio omnium argumentorum pro aliorum opinionibus adductorum. Cap. XX.

RELIQVVM eſt vt omnia trium dictarum ſectarum argumenta ſoluamus. Prima ſecta ad probandam in materia prima formam illam corporis æternam vtebatur primùm tali argumento; niſi hæc forma detur, fiet creatio ex nihilo; ad hoc neganda eſt conſequentia: ad probationem autem dicimus productionem eſſe compoſito attribuendam, non formæ; id enim quod propriè generari dicitur, non eſt forma, ſed compoſitum; ideò ad euitandam creationem ſatis eſt ſi compoſitum ex præſuppoſita materia producatur; forma verò non eſt ens per ſe completum, quod produci dicatur, ſed eſt perfectio alterius, quę ſi tota producitur, non ob id creatur, quia ad euitandam eius creationem ſatis eſt ſi præſupponatur materia, è qua educatur; quod ſi hoc modo creatio non euitatur, ne ipſi quidem ad-

Ad primum pro forma corporeitatis.

uerſarij eam euitare poſſunt, vt ſupra conſiderauimus, quando argumentum hoc aduerſus eos retorſimus: neceſſe enim eſt, ſi res aliqua ſit generanda, vt producatur ab agente noua perfectio, quæ prius non fuerit, itaque hæc creabitur, ſi illa eſt creatio; non eſt tamen creatio, quia ſic agens non producit rem aliquam nouam, dum de poteſtate materiæ formam educit, ſed potius rei, quæ præerat, nouam perfectionem largitur; hæc autem apud Ariſtotelem eſt generatio, non creatio, quia præſupponitur materia, eſt qua educatur forma: de forma quidem abiuncta à materia argumentum eſſet efficaciſſimum, hæc enim ſi ab agente produceretur, vtique creari diceretur, vt nos Chriſtiani aſſerimus Angelos olim à Deo fuiſſe creatos, & humanas animas quotidie à Deo creari, non de poteſtate materiæ educi; ſed huiuſmodi productio Ariſtot. cognita non fuit.

Ad ſecundũ.

Ad ſecundum argumentum, quum dicitur, corpus eſt genus vniuocum, ergo illi vna realis natura reſpondet, concedimus hoc: quum verò additur, hæc eſt forma corporis, hoc negandum eſt, negamus enim tertium illud ab ijs iactum fundamentum, quo ſtatuebant rationem vniuocationis ſemper eſſe formam; fatemur quidem cum Auerroe genus eſſe formam vniuerſalem, ſed excepto ſolo ſupremo genere, quod eſt ſola materia, ipſam enim Auerroes iam expreſsè excepit, vt iã oſtendimus; per materiam autem ſatis ſuperque ſeruatur id, quod illi dicunt, nam hęc non interit vnquam, quia nulli rei naturali corporis natura repugnat: patet igitur ſolam primæ materiæ naturam & vitare creationem formarum, & corporis vniuocationem conſtituere; cuius natura in rerum generatione & interitu nunquàm interit, quia eſt omnibus neceſſaria.

Ad argumẽta Ioannis Grammat.

Ioannis autem Grammatici argumenta ſolutione non egent; ijs enim nil aliud oſtenditur, niſi materiam eſſe corpoream, & habere trinam dimenſionem ab ea inſeparabilem, quod nos quoque aſſerimus; at non probant materiam eſſe eſſentialiter trinam dimenſionem: ideò ſi conſequens hoc ipſe ex ijs argumentis deducat, negandum eſt, nam eſt quidem materia corpus trinæ dimenſioni ſubiectum, ſed non eſt ipſamet trina dimenſio.

Ad argu. pro opinione cõmuni.

Conſideranda manent argumenta pro tertia ſecta, quæ omnino negat materiam eſſe ſubſtantiale corpus, ſed incorpoream penitus eſſe dicit: horum aliqua ab ipſo Ioanne contra ſe adducta, & ſoluta ſunt, aliqua verò ab illius ſententiæ ſectatoribus propoſita, quæ omnia expendenda à nobis ſunt.

Ad primum reſponſio Ioannis.

Primum Ioannis ab ipſomet optimè ſoluitur dicendo in interitu corporũ naturalium non dimenſiones ipſas interire, ſed terminos tantùm dimenſionum, vt nos iam declarauimus.

Ad ſecũdũ reſponſio Ioannis.

Ad ſecundum reſpondet Ioannes dimenſiones in corporibus perfectis eſſe accidentia, ſed in ipſa materia eſſe ſubſtantiam, idque non eſſe abſurdum, quum etiam in alijs hoc idem videamus, nam calor in miſtis eſt qualitas, in igne autem ſubſtantia, quia eſt forma ipſa ignis.

Reſpõſionis impugnatio.

Hæc Ioannis reſponſio omnino reijcienda eſt, quum innitatur falſo fundamento, quòd poſſit eadem res in hoc eſſe accidens, & in illo ſubſtantia; id. n. quod ſecundùm propriam naturam eſt quantitas, vel qualitas, nõ põt non vbique eandem conditionem ſeruare; nec videò quì fieri poſſit vt calor idem in miſto manens, qui in elemento fuerat, non mutet ſpeciem, mutet tamen genus, hoc enim ne imaginabile quidem eſt.

Reſponſio vera.

Nos igitur dicimus argumentum hoc contra Ioannem eſſe efficaciſſimum, & inſolubile, ſed nobis non officere, quippe qui non aſſerimus ſubſtantiam materiæ eſſe ipſaſmet dimenſiones, ſed dimenſiones dicimus eſſe accidens, & proprietatem inſequentem ſubſtantiam materię, & ab illa diuerſam.

Ad tertium reſponſio Ioannis.

Ad tertium negat Ioannes falſitatem conſequentis, & longo ſermone nititur demonſtrare materiam debere eſſe affectam, ſi ex ea debeant omnia fieri, quia ſi eſſet penitus informis, & inaffecta, eſſet nihil, & exprimi nullo modo poſſet; fatetur igitur materiam dici modo quodam affectam, atque formatam, dum dicitur eſſe trina dimenſio, neque hoc repugnare naturæ ipſius materiæ, quæ non debet eſſe nihil, ſed aliquid.

Reſpõſionis correctio.

Hæc Ioannis reſponſio melius eſt declaranda, ipſe nanque non videtur rei veritatem plenè fuiſſe aſſequutus, ideo nec

benè

benè eam exprimere potuit: duobus modis ſolet accipi nomen formæ, vno modo pro illa, quæ eſt altera pars compoſiti, & informat materiam, altero modo pro quidditate & eſſentia cuiuſque rei ſiue compoſitę, ſiue ſimplicis: primo igitur modo materia eſt informis, ſed non ſecundo, quum enim omnis forma materiam informans reſtringat ipſam, & reddat alligatam alicui certæ naturæ, omnis talis formæ ipſa materiæ eſſentia expers eſſe debet, & ita eſt informis; habet tamen formam ſecundo modo, quia propriam habet eſſentiam, & proprium quid eſt, vt nos antea demonſtrauimus, ſiquidem non debet eſſe nihil, ſed aliquid; & hęc materiæ eſſentia non eſt alligata alicui certæ naturæ, quare non repugnat materię hoc modo formam habere: affecta etiam poteſt eſſe materia, dummodo non tali affectione, ſeu tali accidente, quo eius natura coarctetur, & alligata ſignificetur: at trina dimenſio interminata non coarctat materiam ad ullam certam naturam, quum ſit accidens communiſſimum, & neceſſarium omni corpori naturali, per quod materia manet libera ad omnes formas indiſtinctè recipiendas. Quod igitur dici ſolet materiam ſecundùm eſſentiam ſuam eſſe informem, & inaffectam, id ita intelligendum eſt, vt ſolùm negetur eam habere talem formam, vel talem affectionem, per quam materia ad certam aliquam naturam reſtringatur.

Forma dupliciter accipit.

Quo materia ſecũdum ſe hēat formam, & affectionem.

Ad quartum Ioannes optimè reſpondet materiam eſſe ſecundum ſe corpus infinitum, non quidem infinitum actu, quia tale infinitum non datur, ſed infinitum per mentalem abſtractionem à finibus, ac terminis, ſemper enim eſt actu ſub terminis, & finita, ſed quia ſecundùm propriam naturam nullos ſibi certos fines præſcribit, ea ratione vocatur corpus infinitum, hoc eſt non ex ſeipſo finitum, quã de re antea plura diximus, quum de materiæ dimenſionibus loqueremur. Hæc ſunt argumẽta à Ioanne contra ſe adducta & ſoluta, quibus tertia illa ſententia cõprobatur, quòd materia ſecundùm ſe incorporea ſit. Soluenda manent alia argumenta à recentioribus adiecta ad eiuſdem ſententię confirmationem. Ad primũ ſumptum à corpore, & corporeitate, tanquàm à concreto, & abſtracto, dicimus nomine corporis duo in præſentia poſſe ſignificari: vel enim vtrumque ſimul corpus denotamus, vnum de categoria ſubſtantiæ, alterum de categoria quanti, ſimul iuncta, hoc eſt ſubſtantiam quantam: vel ſolam ſubiectam ſubſtantiam abſque dimenſionum conſideratione: ſi primo modo ſumatur corpus, vtique aliud eſt corpus, aliud corporeitas; corpus enim dicitur totum coniunctum, corporeitas verò ſolas denotat dimenſiones, quæ in illo habent locum formę, licèt ex eis, & ſubſtantia ſubiecta non fiat vnum niſi per accidens, in tali autem vno aliud eſt quidditas, aliud eſt id, cuius eſt quidditas, vt ait Ariſtot. in contex. vigeſimo ſeptimi Metaphyſicorum: & ita aliud eſt corpus, aliud corporeitas; corpus enim ſignificat ſubſtantiam quantam, corporeitas verò ſolam quantitatem. At ſi ſecundo modo materiam dicamus corpus, ſubſtantiam ſimplicem dicimus, quæ eſt vnũ per ſe, quare corporeitas nil aliud ſignificabit, quàm ipſammet eſſentiam materię: quærere igitur an differant corpus, & corporeitas, eſt quærere, an in eo, quod eſt vnum per ſe, differat quidditas ab habente quidditatem. Ariſtot. quidem in ſeptimo Metaphyſicorum contex. vigeſimo, & vigeſimo primo inquit idem eſſe quidditatem, atque habens quidditatem, nempe in eo, quod ſit vnum per ſe, ſed non in vno per accidens: tamen in tertio libro de anima contex. nono, & in primo de Cœlo nonageſimoſecundo dicere videtur aliud eſſe quidditatem, aliud habens quidditatem. Sed hac de re nobis in præſentia diſputandum non eſt: ſatis eſſe debet ſi dicamus, quando materia hoc modo vocatur corpus, ita ſe habere corpus illud ad corporeitatem, vt Cœlum ad Cœleitatem; nomine enim cœleitatis ſignificamus ipſam cœli quidditatem, ſiuè ſit idem quod Cœlum, ſiuè non idem; ita igitur nomine corporeitatis quidditatem materiæ ſignificamus, quia ponimus materiam eſſentialiter eſſe corpus: vtrum autem illa corporeitas differat ab habente corporeitatem, nihil ad rem, quia neque id aſſerere, neque negare

Ad quartum reſponſio Ioannis.

Ad quintũ.

nobis

nobis obeſt, dum ſumitur corporeitas pro ipſa materiæ eſſentia diſtincta à dimenſionibus; quoniam ad nos non attinet quærere, an differant quidditas, & habens quidditatem, præſertim in ſimplicibus ſubſtantijs, cuiuſmodi & Cœlum, & materia prima eſſe ſtatuuntur. Poſtremum argumentum, quod ex verbis Ariſtotelis in varijs locis ſumitur, facile ſoluitur: quòd enim ſæpe naturalia corpora numerans nullam materiæ mentionem faciat, hoc certè nihil eſt, ſolet enim Ariſtot. ſola corpora perfecta, & actu exiſtentia enumerare, quia cum horum numeratione ſimul materia numeratur; quum materia non ſit aliud corpus ab his perfectis corporibus diſtinctum, ſed ſit hęc omnia, quia nunquàm reperitur niſi formata: ſic neque genus aliquod exiſtit extra ſpecies ſuas, proinde earum numeratione dicitur numerari, vt in illis apud Ariſtot. locis notare poſſumus; nominat enim in corporibus naturalibus ſtirpes, & animalia, non tamen nominat uiuens commune earum genus: quid igitur? nominat'ne ibi omnia viuentia, an non omnia? abſque dubio nominat omnia, licèt non nominet viuens genus, quia omnium ſpecierum nominatione numeratum, & comprehenſum genus eſſe intelligitur: itaque dicendum eſt non nominari ibi corpus, quod eſt omnium genus materiã primam ſignificans; quia ſat eſt omnes eius ſpecies nominari, in quibus generis natura comprehenditur: eſſet quidem mancus Ariſto. ſi in illa enumeratione aliquam ſpeciem non nominaſſet alijs eiuſdem generis nominatis, quoniam vna in alijs non continetur; ſed nominans omnes ſpecies omiſſo genere mancus dici nō poteſt. Elementa verò ſolent appellari ſimplicia corpora reſpectu aliorum perfectorum, & actu exiſtentium corporum; miſta namque in elementa diſſoluuntur, hæc verò non amplius in alia, quæ ſe exiſtant actu; itaque dicuntur ſimplicia comparatione omnium inter ſe ſpecierum corporis, non comparatione generis: idq; ita eſt manifeſtum, vt pueriles admodum hæc argumentatio dicenda ſit; etenim dimiſſa etiam hac noſtra de prima materia opinione, nonne ſecundùm omnes cō mune eſt elementorum genus corpus? nonne quodlibet genus ſpecie ſua ſimplicius eſt, quum ſpecies præter genus differentiam habeat adiectam? igitur ſi efficax eorum argumentum eſt, datur etiam ſecundùm ipſos corpus ſimplicius elementis, quod eſt eorum commune genus: quare ab ipſis quoque aduerſarijs ſoluendum eſt argumentum, quum eis non minus, quàm nobis, officere videatur. Ad ſextum.

Epilogus omnium, quæ de prima materia dicta ſunt. Cap. XXI.

HAEC omnia, quæ de prima rerum materie à nobis declarata fuere ordine ſeruato à notioribus, ac facilioribus cognitu ad ignotiora, ac difficiliora, ſi epilogo colligere velimus ordine naturæ ſeruato, ab ipſa materiæ natura, & ſubſtantia ordiemur, deinde ad proprietates, quæ ab ea emanant, & inſeparabiles ſunt, & ab his demum ad ea, quæ ipſi materię accidunt, & ſunt ab ea ſeparabilia, progrediemur; dicemus enim primam materiam ſuapte natura eſſe corpus de categoria ſubſtantię indeterminatum, nulli certæ naturæ alligatum, & aptum omnia fieri, quod ſignificat corpus generaliſſimum in categoria ſubſtantiæ, & ipſum vniuocum eſſe facit; ideò in ipſa materiæ natura nullus actus ineſt, ſed eſt ſubſtantia quędam indeterminata poteſtatem habens recipiendi quemlibet actum. Ab hac materię natura duæ proprietates emanant, quæ ab ipſa nunquàm ſeparantur: vna eſt quantitas nullum ſecundùm ſe terminum habens; prima enim radix, & fons, à quo in rebus naturalibus quantitas, ac dimenſio deriuatur, eſt ipſa natura materiæ: altera verò eſt poteſtas illa vniuerſalis recipiendi omnes formas indiſtinctè, quæ ſi ad materiam referatur vt abſolutè, & in prima notione acceptam, eſt pro-

prietas eius naturam conſequens; ſi verò conſideretur materia cum reſpectu ad alia, & ut principium, & materia aliorum eſt, hęc eadem poteſtas vniuerſalis de eſſentia materiæ eſt, quia eſt ratio formalis conſtituens primum materiale principium. Demum accidunt materiæ priuatio, & poteſtas particularis, quæ cum priuatione eſt coniuncta; priuatio enim connotat alteram formam, quæ eſt generationis terminus à quo; quare in aduentu formæ recedit, & interit, & ſimul etiam interit poteſtas particularis, quæ illam tantummodò formam, quæ acquiſita eſt, reſpiciebat: hæ itaque neque de eſſentia materiæ ſunt, neque eam conſequuntur, ſed ei prorſus accidunt, & ab ea poſſunt ſeparari. Hoc tamen in his omnibus eſt diſcrimē, quòd ſola priuatio meretur nomen principij diſtincti à principio materiali, ſed non quantitas neque potentia materiæ; nam priuatio propriā principij rationem habet, diſtinctam à ratione materialis principij, eſt enim terminus generationis à quo, & eſt illud non eſſe, quod ex neceſſitate omnem generationem præcedit; ratio autem principij materialis eſt ut ſit ſubiectum generationi, quod idem maneat ſub vtroque contrario termino: quantitas verò, & poteſtas materię nullam habent propriam principij rationem, ſed ſunt ſubiectę materiæ conditiones neceſſariæ, ideò nullum principium à materiali principio diſtinctum conſtituunt.

IACOBI ZABARELLAE PATAVINI LIBER DE NATVRA.

Quid ſit natura. Cap. I.

DE rebus naturalibus diffusè, ac diligenter acturus Ariſtot. non abſque ratione in ipſomet naturalis philoſophiæ limine de natura agere conſtiuit, quandoquidem nihil eſt naturalius natura ipſa; & affirmare etiam abſque dubio poſſumus totum philoſophi naturalis negotium conſiſtere in contemplatione naturæ, quod Ariſtot. ipſe ſignificauit, dum frequenter eam diſciplinam vniuerſam appellauit ſcientiam de natura. Quoniam igitur magni momenti eſt, immò & ſummoperè neceſſarium philoſopho naturali nomen naturæ intelligere, de hoc ego aliqua dicere, & quæ ab Ariſtotele in ſecundo Phyſico hac de re traduntur, quum præſertim ab aliorum opinione diſſentire me ipſa ratio cogat, quantum in me eſt, explanare conſtitui. Duo autem ſunt, in quorum conſideratione in tota hac mea diſputatione verſaturus ſum; vnum eſt quid ſit natura, alterum verò quænam ſit. Quid ſit natura ab Ariſtotele declatum habemus hac definitione, natura eſt principium motus & quietis in eo, in quo primo ineſt, per ſe, non per accidens: in qua definitione verba ſingula, & multa, quæ ſatis trita, atque vulgata ſunt, conſulto præteribo; id potiſſimum cenſeo eſſe animaduertendum, naturam in rebus naturalibus cauſam eſſe motus non ſolùm in eo ipſo corpore, in quo ineſt, quem immanentem motum vocant, verùm etiam in alio, & extra, quem tranſeuntem appellant; motus enim ignis à medio prouenit ab ipſa ignis natura tanquam ab interno principio, & dicitur operatio immanens, quoniam in ipſomet igni recipitur: at calefactio, qua extra ignem aliud aliquod corpus incaleſcit, quę dicitur operatio tranſiens, non minus prouenit à natura ignis, ſicut enim ignis per ſuam naturam aſcendit, ita per ſuam naturam calfacit alia: Ariſtot. autem per ſolas operationes immanentes definire naturam voluit, nempè per motum & quietem in eo ipſo corpore, in quo natura ineſt; non quòd negauerit eiuſdem operationes tranſeuntes, negari etenim non poſſunt; ſed quia per tranſeuntes non diſtinguitur natura ab arte, neque declaratur quid ſit natura, quum ars quoque ſit principium motus recepti in alio; quoniam igitur naturę proprium eſt motum per ſe producere in illomet, in quo ipſa ineſt, corpore, neque id vnquam competit arti, niſi per accidens, videns Ariſtot. per hoc optimè declarari quid ſit natura, & diſtingui naturam ab arte, per hoc ſolum neglecto altero naturam definire conſtituit; nec tamen negaret naturam eſſe principium, & cauſam motus etiam in alio. Eſt igitur natura per ſe principium motus in eo, in quo ipſa eſt, proinde naturale illud eſſe intelligitur, quod tale in ſe principium habet, hoc eſt internam propenſionem ad motum; quare is quoque motus vocatur alicui corpori naturalis, qui proueniat ab interno principio, hoc eſt qui fiat cum interna propenſione illius corporis ad talem motum.

Definitio naturæ.

Natura eſt cauſa motus & in eodē, & in alio.

An natura ſit principium motus actiuum, an paſsiuum, opinio Auicennæ, & eius confutatio, Cap. II.

IN hac naturæ definitione plura eſſent conſideranda, quæ miſſa facimus, quia tum ab interpretibus Ariſtot. declarantur, tum etiam fortaſſis aliquando à nobis declarabuntur, ſi datum fuerit vt in libros phyſicos poſſimus edete commentarios; nunc illud explicandum eſt, cuius potiſſimum gratia hæc de natura ſcribere conſtituimus, vtrum in hac naturæ definitione principium motus ſit intelligendum actiuum, an paſſiuum, de hoc enim non idem omnes ſenſiſſe videntur.

Pro Auicenna primum argumentũ.

Auicenna putauit actiuum tantùm principium intelligendum eſſe, id enim videtur ſignificaſſe Ariſtot. qui ſtatim poſt allatam hanc definitionem ſeparans per eam naturalia à non naturalibus inquit, artefacta non habere in ſeipſis factionis principiũ, quum igitur per hoc ſeparet naturalia à non naturalibus, vult naturalia habere in ſe actiuum principiũ motus, nam factionis principium non eſt niſi actiuum.

Secundũ argumentum.

Conſueuit etiam Ariſtoteles cauſam effectricem appellare principium vnde motus, credibile ergo eſt in hac definitione principium motus ſumi pro principio actiuo

Opinionis confutatio. Primum argumentum.

Hæc tamen ſententia nõ eſt conſona verbis Ariſt. qui poſtea inquit non ſolam formam, ſed etiam materiam dici naturam. materię autem nullã tribui poſſe actionem certum eſt, ſed paſſionem tantummodò, non poteſt igitur materia eſſe principium motus niſi paſſiuũ, proinde in ea definitione neceſſe eſt ſignificari etiam principium paſſiuum.

Secundum argumentũ.

Præterea Ariſtot. in contex. trigeſimoſecundo octaui libri inquit elementa habere in ſe principium motus non actiuum, ſed paſſiuum, & loquitur de ipſorum motu naturali, ergo putat naturam eſſe etiam principium motus paſſiuum.

Tertiũ argu.

Sumitur etiam contra Auicennam argumentum à cœleſti corpore in quo negare non poſſumus ineſſe naturam vt internum principium motus, qui cœlo dicitur naturalis, id enim aſſerit Ariſtoteles manifeſtè in contex. quinto primi libri de Cœlo; attamen nulla eſt in eo corpore natura, quæ ſit actiuum principium motus, ſed ſolum, quæ eſt principium paſſiuum, vt alio in loco demonſtrabimus;

In lib. de natura cœli.

ergo fatendum eſt naturam eſſe principium motus paſſiuum, qui a hoc negato non eſſet in Cœlo natura, proinde non eſſet Cœlum corpus naturam habens, nec ſpecies corporis naturalis, neque motus Cœli poſſet vocari naturalis, quæ omnia veritati & Ariſtoteli aduerſantur, quare Auicennę opinio reijcienda eſt.

Opinio Simplicij cum argumentis. Cap. III.

CONTRA verò Simplicius pluribus in locis, præſertim verò in contex. 16. ſecundi phyſicorum, & in procemio librorum de anima dixit naturam non eſſe motus principium actiuum, ſed ſolùm paſſiuum; & in hoc ſeparat naturam ab anima, quam ſub natura contineri, & naturam eſſe omnino negat: ideo non defuere qui

Cõtradictio in verbis Simplicij.

Simplicium accuſauerint inconſtantiæ, & contradictionis, quoniam in primo contex. ſecundi phyſicorum declarans illam naturalium corporum propriam conditionem, quòd habent in ſe principium motus, expoſuit principium actiuum:

Defenſio.

ſed ipſemet Simplicius ſe ab hoc crimine vindicauit, nam poſtea in expoſitione contextus decimiſexti eiuſdem libri aſſeruit ſe antea pingui Minerua eſſe loquutum; quocirca ibi diligentius rem hanc perpendens ſtatuit naturam eſſe reuera principium motus paſſiuum tantùm, non actiuum, & ad hoc probandum tribus

Primũ argu. Simplicij.

argumentis vtitur. Primum eſt: ſi natura dicatur principium motus actiuum, non

distin-

diſtinguetur natura ab anima, quum anima ſit principium motus actiuum,& hoc
ſit proprium animæ,vt ait Ariſt. in contex.29. octaui phyſicorum ; quoniam igi-
tur anima non eſt natura, & ea eſt propria animæ conditio, non eſt eadem attri-
buenda naturæ. Vtitur etiam authoritate Ariſtotelis, quam ſupra aduerſus Aui- Secundum argumentũ.
cennam adduximus, in contex.32. eiuſdem octaui libri, vbi dicit grauia & leuia,
& inanimata omnia habere in ſe principium motus paſſiuum tantùm, non acti-
uum: quare dum conſtituimus ſeparandam eſſe naturam ab anima,& naturale ab
animato, clarum eſſe videtur illud Ariſt. teſtimonium, quòd natura non ſit prin-
pium motus actiuum,ſed paſſiuum tantummodò. tandem perpendit Simplicius Tertium argumentum.
in definitione naturæ Ariſtotelem vti verbo paſſiuo, non verbo actiuo, quum di-
cat naturam eſſe principium τοῦ κινεῖσθαι, non dicat, τοῦ κινεῖν, quod ſignificat na-
turam eſſe principium patiendi, non principium agendi. Quoniam autem va-
lidiſſimum eſſe putauit Simplicius ad ſuam opinionem tuendam argumen-
tum illud, quod ſumitur à diſcrimine naturæ & animæ, hoc ipſe ſtabilire vo-
luit, & pluribus argumentis oſtendere niſus eſt animam non eſſe naturam,
vt apud eum legere poſſumus tùm in primo, & in decimoſexto contextu ſecundi
phyſicorum, tum in ſuo proœmio in libros de anima. Primùm argumentatur à Primum argumentum, quòd anima non ſit natura.
definitionibus naturæ, & animæ ſic: quorum diuerſæ ſunt definitiones, illa inter
ſe diuerſa ſunt; atqui alia eſt naturæ definitio, alia animæ, nam anima eſt actus
corporis naturalis organici, natura verò eſt actus non corporis organici, atque
heterogenei, ſed potius ſimplicis, & homogenei: ergo neque natura eſt anima,
neque anima eſt natura, proinde reipſa diſtinguuntur natura & anima, quare
etiam naturale & animatum. Secundò ex eadem definitione animæ ſic quoque
argumentatur: Ariſtot. dicit animam eſſe actum corporis naturalis, ergo putat Secundum argumentũ.
animam eſſe actum ſuperadditum corpori naturali, proinde ſuperadditum etiam
naturæ; itaque ſignificat animam non eſſe naturam. Tertiò inquit: anima eſt cau- Tertium argumentum.
ſa motuum oppoſitorum, & ad omnes partes indiſtinctè tendentium, natura ve-
rò eſt cauſa ſtatuti alicuius motus, & ad vnam tantùm partem, non ad contrarias,
vt terra eſt naturaliter propenſa ad deſcendendum ſolùm, & ignis ad aſcenden-
dum; anima igitur non eſt natura, quum diuerſorum motuum cauſæ ſint ani-
ma & natura. Quartò ſic argumentatur: natura eſt in ſubiecto, anima non eſt in Quartũ arg.
ſubiecto, ergo anima non eſt natura: maior eſt Ariſt. in contex. quarto ſecundi Simplicii reſpõſio ad plures obiectiones.
phyſicorum, vbi dicit naturam ſemper eſſe in ſubiecto; minorem ita probat, ani-
ma rationalis eſt æterna, & immunis à nexu materiæ, ergo non eſt in ſubiecto. Ad primam.
Alia quoque argumenta adducit in memoratis locis Simplicius, quæ quoniam
vnica ſolutione omnia corruunt, omittenda exiſtimaui. Niſus eſt etiam Simpli-
cius ſoluere difficultates, quibus ſuam opinionem vrgeri opinabatur. Primùm
quidem illi officere videbantur verba Ariſtot. in initio ſecundi phyſicorum, vbi
in corporibus naturalibus numerat animalia, & ſtirpes, dicens enim animata eſſe
naturalia aſſerit etiam animam eſſe naturam. Sed ad hæc reſpondet Simplicius
animata ibi vocari naturalia, non quatenus animam habent, ſed quatenus con-
ſtant ex elementis, & ſunt grauia & leuia. Vidit præterea eodem in loco Ariſtot. Ad ſecundã.
nominare accretionem vt motum à natura prodeuntem, attamen hæc eſt pro-
pria animatorum, & fit ab anima, ergo putat Ariſt. animam eſſe naturam. Ad
hoc quoque reſpondet Ariſtotelem non nominare motum accretionis ut pro-
prium animatorum, ſed vt latè acceptum, & inanimatis quoque competentem,
quia adhuc dubium erat quibus inſit ille motus, multi namque exiſtimabant eũ
igni quoque competere: quę ſententia ſi admittatur, non prouenit ille motus ab
anima, ſed à natura illius elementi. Præterea videbatur ei refragari dictum illud Ad tertiam.
Ariſtotelis in contex. octuageſimo ſecundi Phyſicorum, araneus propter ali-
quem finem telam texit, & hirundo propter aliquem finem nidum facit; quum
enim hoc dicat Ariſtot. vt oſtendat naturã agere propter finem, aſſerit animam

eſſe naturam, quum manifeſtum ſit opera illa prodire ab anima. Ad hoc reſpondet Simplicius dicens exempla illa non eſſe reuera ad propoſitum accommodata, & Ariſtotelem ſumere exempla animatorum pro exemplis naturalium; negari tamen non poſſe melius fuiſſe accipere exempla in operibus naturæ, quàm in operibus animæ, quoniam ad ſcopum Ariſtot. magis fuiſſent accommodata.

Confutatio ſententiæ Simplicij quòd anima non ſit natura.
Cap. IIII.

HAEC Simplicij opinio ab alijs impugnatur, nec iniuria; quia falſa eſt, & Ariſtot. aduerſatur, & quia in duobus demonſtrandis potiſſimum laborauit Simplicius, nempè naturam eſſe principium motus paſſiuum tantùm, & animam non eſſe naturam: nos vtriuſque falſitatem ſeparatim oſtendemus, ab hoc poſteriore ordientes. Primùm quidem adſunt contra Simplicium prædicta Ariſtotelis teſtimonia, ad quæ ipſe non rectè reſpondit. Quod enim primo loco ait Ariſtotelem in initio ſecundi Phyſici animata vocare naturalia, non quatenus ſunt animata, ſed quatenus grauia & leuia; hoc certè vaniſſimum eſt: quia vnumquodq; eſt tale per ſuam formam, non per ſuam materiam; quo fit vt apud Ariſtotelem quum dicimus Cœlum, vel hominem, vel equum, dicamus formam; forma autem animatorum eſt anima, materia verò elementa nominans ergo Ariſtot. animata reſpexit formã, quæ eſt anima: quòd ſi putaſſet animata eſſe naturalia ratione tantùm elementorum, è quibus conſtant, animata nominare non debuiſſet, ſed ſatis fuiſſet ſola elementa nominare, ſi ſola ſunt per ſe naturalia, & alia omnia per illa. Quod verò ad ſecundum reſpondet Simplicius de motu accretionis, falſum eſt: quoniam Ariſtoteles non ſolam accretionem nominat, ſed etiam contrariam imminutionem; at igni non competit imminutio, quæ dici poſſit motus naturalis, & factus ab interno principio, ſed animatis tantummodò; in his ergo ſolis conſiderat Ariſtoteles accretionem, & imminutionem, vel ſaltem hæc non excludit, neque.n. veriſimile eſt Ariſtotelem loqui ſecundùm mentem tantùm aliorum, non ſecundùm mentem propriam; immò etiamſi loquatur ſecundùm mentem aliorum, ſumere debet accretionem latè, vt competit etiam animatis, hæc enim augeri nemo negauit; atque adeò euidentius omnibus eſt animata augeri, quàm inanimata, quum illud omnes affirment, hoc verò non omnes: non eſt ergo credibile Ariſtotelem id excludere, quod eſt omnibus manifeſtum, & id ſolum accipere, quod eſt obſcurius: quamobrem vel propriè ſumit accretionem vt ſolis animatis competentem, vel ſaltem communiter vt competentem omnibus, quibus competere poteſt, ſeu propriè, ſeu impropriè, ita vt accretio animatorum nullo pacto excludatur; hæc autem in viuentibus non fit à formis elementorum, ſed ab anima; quare ſententia Ariſtot. eſt quòd anima ſit natura. Ad tertium quoque acceptum ex contex. octuageſimo eiuſdem libri leuiſſima eſt Simplicij reſponſio, immò nec vllo pacto recipienda, quum ſit potius impugnatio Ariſtot. quàm verborum eius loci interpretatio: nam ſi anima non eſt natura, & Ariſtot. pro natura animam ſumit, quum naturam ſumere deberet, nullius roboris eſt illa Ariſtot. argumentatio; probat enim animam agere propter finem, non probat naturam, quod probandum erat. Sed ibi conſiderans hæc omnia Simplicius tandem veritate coactus concedit Ariſtotelem animam vocare naturam. Clara præterea eſt ſententia Ariſtotelis in contextu ſeptimo, & in decimotertio eiuſdem ſecundi libri, vbi dicit: ſi effodiatur lectus, ita vt germinet, producet lignum, non lectum, & eam inquit eſſe operationem naturæ, eſt tamen operatio animæ, quare animam vocat naturam. Hoc idem ſumitur ex Ariſtot. in contextu vigeſimoſeptimo

Impugnatio primæ reſpõſionis.

Impugnatio ſecundæ.

Impugnatio tertiæ.

Alia rõ contra Simplic.

Alia ratio.

primo octaui phyſicorum, vbi ait animalia habere in ſe principium ſui motus, cumque dicit fieri à natura, nec aliud principium conſiderat, quàm animam; ergo animam vocat naturam. Idem confirmatur alio Ariſt. teſtimonio in primo libro de partibus animalium capite primo, vbi concedit animam eſſe naturam; *Alia ratio.* quamuis enim de mente dubitet an ſit natura, & principium motus, de nutriente tamen, ac de ſentiente animæ parte non dubitat eas eſſe principium motus, & nomine naturæ participare, vnde colligit pertinere ad philoſophum naturalem loqui de aliqua ſaltem anima; vult igitur aliquam ſaltem animam eſſe naturam. Sumitur etiam ex ipſa naturæ definitione argumentum validiſſimum contra Simplicium: *Alia ratio.* cui enim competit definitio, de eodem prędicatur etiam nomen definitum; atqui animæ competit definitio naturę, negari enim non poteſt animam eſſe principium motus & quietis in eo, in quo primo ineſt, per ſe, non per accidens; igitur anima eſt natura. Id autem quod Simplicium in errorem duxit, fuit multiplex ſignificatio huius vocis, natura; ſumitur enim tribus modis. *Natura ſumitur tripliciter.* Vno modo ampliſſimè pro eſſentia rei; qua ratione etiam rebus ſupernaturalibus tribuimus quandoque nomen naturæ, dicimus enim naturam Dei, id eſt eſſentiam Dei; quę ſignificatio ad nos in præſentia non pertinet. Secundò modo ſumitur natura ſtrictiſſimè pro quadam facultate coarctata, & reſtricta ad alteram tantùm partem oppoſitionis, prout diſtinguitur à facultate cognoſcente, quæ poteſt agere utrumlibet contrariorum: hoc modo natura diſtinguitur ab anima, & naturale ab animato, immò ex aduerſo ei opponitur, quia naturale in hoc ſenſu ſignificat inanimatum. Tertiò ſumitur natura modo quodam medio, prout ſignificat totum genus rerum variabilium, ac mutabilium; & ita naturale ſumitur pro mutabili quomodocunque, natura verò pro interna propenſione ad mutationem. Simplicius ergo ſecundam ſignificationem accepit, quum tertiam potius accipere debuerit, patet enim Ariſtotelem ita acceptam naturam definiuiſſe, quæ animam quoque complectitur; non enim definiuit naturam vt oppoſitam facultati cognoſcenti, ſed vniuersè vt ſignificat internum principium motus, cuiuſmodi eſſe animam quoque manifeſtum eſt, quum ei competat definitio naturæ, ſicut prædiximus.

Confutatio opinionis Simplicij quod natura ſit principium motus paſſiuum tantum. Cap. V.

QVOD verò attinet ad alterum Simplicij dictum, de quo præcipuè *Primũ argu.* ſermo eſt in præſentia, nempe naturam eſſe principium motus paſſiuum tantùm, hoc videtur ſatis eſſe reprobatum ex ipſamet confeſſione Simplicij: quum enim ipſe aſſerat animam eſſe principium motus actiuum, nos verò iam oſtenderimus animam eſſe naturã, & ei competere definitionem naturæ, manifeſtum eſt naturam eſſe principium motus etiam actiuum. Sumitur etiam ex Ariſt. argumentum contra Simplicium *Secundũ ar.* ex ijs, quæ dicuntur in ſecundo phyſicorum à ſeptimo contextu vſque ad decimumquintum; ibi enim docet Ariſtot. formam eſſe præcipuè naturam, & magis, quàm materiam; ſed formæ eſt agere, & materiæ eſt pati; ergo natura eſt principium motus actiuum, quia non poteſt forma eſſe natura quin ſit principium actiuum motus. Præterea Ariſt. in tertio contextu eiuſdem libri declarans definitionem naturæ à ſe traditam *Tertiũ arg.* inquit ſe dixiſſe [per ſe, & non per accidens] propter medicum ſanantem ſeipſum: quia licèt ars quoque videatur eſſe principium motus in eo, in quo eſt, id tamen eſt per ſe accidens, non per ſe: ſola autem natura eſt per ſe principium motus in eo, in quo eſt; at certum eſt medicum eſſe principium actiuum ſanationis, ſiue in ſeipſo, ſiue in alio; ergo etiam naturam intelle-

xit Ariſtot. eſſe principium motus actiuum, quia niſi hoc eſſet, non oportebat excludere medicum ſanantem ſeipſum, quoniam ex eo nullum dubium oriebatur, quum medicus ſit principium actiuum, natura verò ſolum paſſiuum: poſtea verò etiam clarius Ariſt. ibidem dicit artefacta non habere in ſe factionis principium, vt etiam ante pro Auicennæ ſententia conſideraulmus; affirmari autem de naturalibus vult id, quod de artefactis negat; ergo cenſet naturalia habere in ſe actiuum motus principium. Sunt etiam qui contra Simplicium adducant verba Ariſtot. paulo ante à nobis conſiderata in contextu octuageſimo eiuſdem libri, quando dicit, araneus propter aliquem finem telam texit, & hirundo propter aliquem finem nidum facit, hęc enim dicit ad probandum naturam agere propter finem, ergo aſſerit naturam eſſe principium motus actiuum, quandoquidem araneus agendo texit telam, & hirundo agendo facit nidum. Hanc tamen obiectionem uidit eo ipſo in loco Simplicius, & ad eam reſpondit Ariſtot. non intelligere naturam eſſe verè agentem, ſed modo quodam coadiuuare actionem; nam paſſiua quoque propenſio actionem agentis quodammodo adiuuare dicitur, quamuis non propriè agat. Sed hæc Simplicij ſolutio vana eſt, licèt argumentum illorum debile ſit, & facilem habeat ſolutionem, quam Simplicius nō uidit: Simplicij quidem reſponſio quòd ſit vana manifeſtum eſt, quum pateat hirundinem eſſe verè effectricem cauſam nidi, & araneum telæ; & Ariſtoteles ibi veram efficientiam intelligat, qua agens efficit aliquid propter finem, finis enim mouet efficiens ad agendum, non mouet materiam; quare ſi philoſophus probat naturam agere propter finem, ſumit naturam vt verè agentem; & mirum eſt quomodo hoc auſus ſit negare Simplicius. Argumentum autem aliter ſoluendum eſt, quia reuera nullam habet efficacitatem aduerſus opinionem Simplicij: iam enim diximus Ariſtotelem non negare naturæ actionem in alio, quam tranſeuntem appellant, nec tamen per hanc definire naturam voluiſſe, ſed per ſolam immanentem; dicere ergo debebat Simplicius nil aliud hoc argumento oſtendi, niſi naturam eſſe principium actiuum operationum tranſeuntium, has tamen ad definitionem naturę non pertinere, neque ob id probari quòd etiam motuum immanentium natura ſit cauſa effectrix: Ariſtot. enim ad probandum naturam agere propter finem ſatis habuit accipere actiones naturæ tranſeuntes, per quas id facilè demonſtratur, nec opus habuit conſiderare operationes immanentes, per quas naturam definiuerat.

Quartū arg.

Aliorum argumentum contra Simplicium.

Reſponſio Simplicij.

Impugnatio reſpōſionis.

Reſpōſio ad arg melior.

Quòd natura ſit principium motus tum actiuum, tum paſſiuum, & quid vtrumque ſit. Cap. VI.

DE R ea, quæ hactenus & contra Auicennam, & contra Simplicium dicta ſunt, ſatis videtur eſſe demonſtratum naturam eſſe principium motus non modò actiuum, vt putauit Auicenna, nec ſolùm paſſiuum, vt Simplicius, ſed & actiuum, & paſſiuum, vt alij complures exiſtimarūt. Sed veritas manifeſtior fiet, ſi declarauerimus quid ſit tum actiuum, tum paſſiuū principium motus: de actiuo quidem principio clara res eſſe videtur, illud enim à quo efficitur motus, dicitur actiuum motus principium, vt in animalibus anima; hoc enim ſignificauit Ariſtot. in octauo libro Phyſicæ auſcultationis, quando dixit animalia à ſeipſis moueri, hoc eſt internam habere cauſam effectricem ſui motus; ſic etiam, ſi elementa à formis ſuis mouentur, vt multi putant, formæ elementorum ſunt actiua principia motuum naturalium. De paſſiuo autem principio non ita manifeſtum eſt quomodo ſit intelligendum; quum enim potentia paſſiua ſit oppoſitorum, nec magis apta per ſe ſit vnum, quàm alterum recipere, poteſt tamen ab aliquo ita reſtringi, & coarctari,

Actiuū motus principiū quid ſit.

Paſſiuū motus principiū quid ſit.

ctari, vt fiat apta ad vnum, non ad alterum recipiendum; vt potentia paſſiua materiæ reſpicit quidem contrarias formas ęqualiter, attamen dum fit particularis & vnam tantùm formam reſpicit, non ob id deſinit eſſe potentia paſſiua, propterea quòd non ab ea prouenit hæc determinatio, ſed ab aliquo alio: dubiū ergo oritur, an natura vt principium motus paſſiuum ſumēda ſit potentia libera recipiendi æquè vtrumlibet oppoſitum motum, an potius reſtricta, & contracta ad alterum tantùm recipiendum; vt exempli gratia an in elemento graui ſit natura vt principium motus paſſiuum, ęquè apta moueri ad medium, atque à medio: an potius ad determinatum motum recipiendum propenſa, vt ad motum deſcenſionis, non ad motum aſcenſionis. Plurimi (vt ego video) priorem ſenſum accipiunt, dum dicunt materiam in rebus naturalibus eſſe principium motus paſſiuum, formam verò actiuum; nam certum eſt materiam habere poteſtatem patiendi liberam, & ęquè reſpicientem contraria, nec magis vnum, quàm alterum; quare ſicut æquè apta eſt recipere omnes formas, ita & omnes motus. Sed hanc communem ſententiam ego quidem recipere nunquàm potui; ipſam enim, ſi ita ruditer, & inconſideratè accipiatur, vt eam alij videntur accipere, magna, & manifeſta abſurditas ſequitur, quòd omnis motus erit naturalis, etiam ille, quem contra naturam, ac violentum appellare ſolemus; nam ſi terra proiecta aſcendat, negari non poterit quin ille motus dicatur illi corpori naturalis ratione ſaltem principij paſſiui; ſic omnes motus artificioſi erunt naturales, vt motus nauis per aquam, & motus lignorum quando ab artifice elaborantur; quamuis. n. non fiant ab interno principio actiuo, ſed ab externo, tamen principium paſſiuum internum habent, quia prima materia ad omnes motus recipiendos æquè apta eſt ſecundùm propriam naturam. Quoniam igitur hæc dicere nefas eſt, fateri oportet principium motus paſſiuum, quod dicatur natura, non eſſe accipiendum liberum, & contrarios motus æquè reſpiciens, ſed coarctatum ad vnum ſtatutum motum recipiendum, qui ſolus dicatur illi rei eſſe naturalis; hoc ex Ariſt. ſumitur manifeſtè in contex. trigeſimoſecundo octaui Phyſicorum, quum enim prius diſtinxiſſet motum grauium & leuium violentum ab eorundem motu naturali, loquens ibi de ſolo naturali inquit, grauia & leuia habere in ſeipſis principium motus paſſiuum tantùm, non actiuum, paſſiuum autem intelligit reſpectu vnius tantùm motus, qui dicitur naturalis, non reſpectu contrarii, quem violentum eſſe, & ab externo principio fieri iam dixerat: quoniam igitur Ariſtotelis ibi negat violentum elementi motum fieri modo vllo ab interno principio ſiue actiuo, ſiue paſſiuo, motum autem naturalem inquit habere internum principium paſſiuum tantùm, & ea ratione dici naturalem; manifeſtiſſimum eſt paſſiuū principium ab Ariſtot. intelligi reſtrictum ad vnum certum motum, qui ſolus dicatur naturalis cuique rei; non principium paſſiuum liberum, & anceps ad recipiendos contrarios motus: ſic enim fieret, vt etiam motus, quem ibi vocat violentum, haberet internum principium paſſiuum; & ita id, quod eſt contra naturam, eſſet ſecundùm naturam, quod minimè dicendum eſt.

Opinio communis.

Confutatio.

Opinio propria.

Quæ ſit natura, & quomodo materia, & quomodo forma ſit natura. Cap. VII.

VT omnis hac in re difficultas tollatur, & veritas perſpicua fiat, declarandum eſt quodnam ſit in corpore naturali principium motus, quod vocamus naturam, ſic enim alterum initio à nobis propoſitum manifeſtum reddetur; quum enim iam docuerimus quid ſit natura, conſiderandum relinquitur quænam ſit; id enim non ita, vt plerique putant, facile explicatu res eſt, ſed plena res difficultatis; nam Ariſt.

dicere videtur tam formam, quàm materiã eſſe naturam, eamq; ſententiam nunc omnes ſequuntur; attamen ſi vera illa ſunt, quæ modò diximus, non apparet quomodo materia poſſit vocari natura, ſiquidem natura certum quendam, ac ſtatutum motum reſpicit, qui dicitur naturalis; materia verò eſt libera, & æquè apta ad contrarios motus recipiendos; hoc autem ſi dixerimus, ſola forma erit natura, quod Ariſtot. aduerſari videtur dicenti materiam quoque eſſe naturam: præterea verò ſequetur naturam eſſe principium motus actiuum tantùm, quia formę eſt agere, materiæ verò pati; quomodo igitur dicere antea potuimus naturam eſſe principium motus etiam paſſiuum? & quomodo Ariſtot. in contex. trigeſimoſecundo octaui Phyſicorum hoc idem manifeſtè affirmauit? ab hoc mihi videntur plures in hunc errorem ducti fuiſſe, vt putauerint & materiam, & formam eſſe naturam, & formam quidem eſſe actiuum principium motus, materiã verò paſſiuum. Ego tamen puto eos in hoc eſſe deceptos, & ſecundùm Ariſtot. ſolam formam eſſe naturam, & principium motus tam actiuum, quàm paſſiuum; tum quia materia ſecundùm ſe libera eſt, & ęquè apta ad oppoſitos motus patiendos, nec dici poteſt principium alicuius determinati motus, ita vt non alterius illi contrarij; tum etiam quia, quum vna ſit omnium materia, ſequeretur omnium rerum naturalium vnam & eandem eſſe naturam, quod tamen non vult Ariſtot. quum enim non vnus & idem ſit rerum omnium naturalium motus naturalis, natura quoque non debet omnium vna & eadem eſſe; quod etiam ex verbis Ariſtot. in ſecundo Phyſicæ auſcultationis ſatis apertè colligitur, etenim cenſuit naturam, de qua ibi loquitur, non eſſe quid vnum & idem numero in cunctis rebus naturalibus, ſed commune ſolum prædicatione, quia vult vniuſcuiuſque rei propriam & peculiarem eſſe naturam, quæ non ſit aliarum rerum natura; idque per ſe manifeſtum eſſe videtur, alia namq; eſt hominis natura, alia æqui, alia leonis; ſignificauit hoc Ariſtot. in contex. 11. & 12. eius libri dicens vnamquamque rem tunc habere ſuam naturam, quando eſt actu, non quando poteſtate, non diceret enim hoc Ariſtot. niſi propria cuiuſque rei eſſet natura. Præterea in contex. quinto eiuſdem libri declarans quomodo accidentia naturalia dicantur eſſe ſecundùm naturam, inquit [vt igni ferri ſurſum] loquitur ergo de propenſione ad proprium naturalem motum, qui non eſt idem in omnibus, proinde neque eius principium idem eſt; quocirca etiam in definitione naturæ ſumendus eſt motus non pro quolibet indiſtinctè, ſed pro illo tantùm, qui ſit cuiuslibet rei motus naturalis. Ex his poſſumus hanc rationem colligere: vnius rei vna debet eſſe natura, non plures, quemadmodum vnius rei vnus eſt actus; non enim diceremus naturam ignis, naturam terræ, naturam hominis, niſi cuiuſque rei vna eſſet natura; attamen ſi tam materiam, quàm formam eſſe naturam rei Ariſtoteles exiſtimaſſet, duæ eſſent vnius rei naturæ, quod nullo pacto dicendum eſt. Duo igitur à nobis declaranda ſunt, vt omne hac in re dubium tollatur; vnum, quomodo forma ſit principium motus & actiuum, & paſſiuum; alterum verò, quomodo dixerit Ariſtot. materiam eſſe naturam, ſi ſola forma eſt natura. De forma quidem, quòd ſit principium motus paſſiuum, ſatis eſt manifeſtum ex memoratis Ariſtotelis verbis in contex. trigeſimo ſecundo octaui Phyſicorum; quum enim dicat elementa habere in ſe principium motus paſſiuum tantùm, non actiuum, non poteſt niſi formam intelligere; nam ſi materiam intelligeret, relinqueretur formam elementi naturam dici non poſſe, & nullius motus principium eſſe formam; & præterea unũ & eundem eſſe omnium elementorum motum naturalem, ſicut vna eſt omnium materia; attamen falſa hæc omnia ſunt; neque enim dicendum eſt formam elementi non eſſe naturam, & nullius eſſe motus principium, quum Ariſtot. in ſecundo phyſicorum dixerit magis naturam eſſe formam, quàm materiam; neque omnium elementorum vnus & idem eſt naturalis motus, niſi dicamus quemlibet motum indiſtinctè cuilibet elemen-

Sola forma eſt per ſe natura.

Quomodo forma ſit principium paſſiuum.

to eſſe naturalem,& nullũ eſſe violentum,quod quidem iam diximus Ariſt. eo in loco,immo & omnium conſenſioni manifeſtè aduerſari: quoniã igitur neceſſariũ eſt confiteri formam elementi eſſe naturam, & magis etiam naturam, quàm materiam, & Ariſtot. ibi dicit elementum non habere inſe principium motus, niſi paſſiuum, aſſerit abſque dubio formam eſſe principium motus paſſiuum:huius autem ratio ſumitur ex ijs, quæ antea dicta ſunt; quum enim principium paſſiuum hic non intelligatur reſpectu cuiuſcunque motus indiſtinctè,ſed reſpectu determinati motus,qui ſolus dicatur naturalis, & omnis determinatio proueniat à forma, neceſſe eſt formam dici principium paſſiuum motus, quatenus materiæ potentiam coarctat, quæ ſecundùm ſe libera erat; & facit propenſionem ad certum aliquem naturalem motum, ita vt non ad alium: etenim à quonam habet ignis propenſionem ad recipiendum motum aſcenſionis tantùm, non deſcenſionis? non à materia, quia materiam eſt æquè propenſa ad omnes motus; ergo à ſola forma, ſola enim forma ignis reſtringit potentiam materiæ paſſiuam ad motum à medio, quæ ſecundùm ſe æquè omnes motus reſpiciebat; principiũ ergo paſſiuum recipiendi huius determinati motus eſt forma quatenus actuans,ac determinans materiam: & hoc eſt quod ait Auerroes in tertio libro de Cœlo commentario vigeſimooctauo, & in quarto de Cœlo uigſimoſecundo, forma monet quatenus eſt forma, mouetur autem quatenus eſt in materia; quum enim formæ quatenus eſt forma officium ſit agere, materię verò pati,forma quatenus eſt forma eſt principium motus actiuum, & eadem eſt etiam principium paſſiuum quatenus eſt in materia;quia cum proprium materiæ ſit pati,quicquid eſt in materia, eſt patibile propter materiam: alia igitur ratione forma eſt actiuum principium motus, alia paſſiuum; idque ſimiliter dicimus habere locum in omnibus naturalibus corporibus materia & forma conſtantibus,in animali enim certum eſt animam eſſe principium actiuum proprij motus animalis,quum ab anima moueatur animal, ſed neceſſe eſt eandem animam eſſe etiam principium paſſiuum eiuſdem motus: quia ſi quæratur cur animal ſit naturaliter propenſum ad recipiendum determinatè motum progreſſionis, nil aliud reſponderi poteſt, niſi quia eſt animatum; ipſum enim corpus ſecluſa anima non habet naturalem propenſionem ad illum motum, ſed ideò eam habet, quia habet animam:ſic de alijs naturalibus corporibus dicendum eſt, etiam de elementis,nam (vt inquit ibi Auerroes) forma elementi mouet vt forma, & mouetur vt eſt in prima materia, qua de re alibi eſt à nobis diſputandum: propterea principium motus actiuum, & paſſiuum non poſſunt ſeparari,in his ſaltem inferioribus corporibus (de Cœlo enim fortaſſe aliud dicendum eſt) vbi enim eſt compoſitio materiæ & formæ, ibi neceſſe eſt formam tum determinare materiam,& ita eſſe principium motus paſſiuum quatenus eſt in materia; tum etiam eſſe principium actiuum eiuſdem motus quatenus eſt forma, quia formæ eſt agere. Quod verò ad materiam attinet,totius difficultatis ſolutio ſumitur ex ipſomet Ariſtot. in contex. vndecimo & duodecimo ſecundi Phyſicorum,& in quinto quinti Metaphy. materiam enim dicit eſſe naturam non quidem ſecundùm ſe vt alteram naturam à forma diſtinctam, ſed vt eandem; quoniam enim in contex. tertio, & vltimo octaui Metaphyſicorum inquit Ariſtot. materiam eſſe idem poteſtate,quod forma actu ideò materia eatenus eſt natura, quatenus poteſtatem habet recipiendi formam,quæ eſt rei natura; quemadmodum enim quum dicimus lignum rude eſſe arcam poteſtate, deinde per formam fieri arcam actu,non dicimus propterea duas arcas, ſed vnam & eandem numero, quæ prius erat poteſtate in ſola materia, deinde fit actu per formam; ita de natura dicendum eſt, vna enim eſt vnius rei natura, non duę, ſed naturam rei poteſtate ſignificamus per materiam, actu autem per formam: ob id Ariſtot. in contex. illo vndecimo ſecundi Phyſicorum inquit,vnum quodq; dicitur habere ſuam naturam, quãdo eſt actu, non quandò eſt poteſtate,

In lib. de motu grauium & leuium.

Principium actiuũ & paſſiuũ non poſſunt ſeparari.

Quomodo materia ſit natura.

tunc

tunc enim poteſtate habet ſuam naturam, non actu; & quia magis eſt res quando eſt actu, quàm quando eſt poteſtate, ideò poſtea ſubiungit magis eſſe naturam formam, quàm materiam, hoc eſt magis per formam, quàm per materiam ſignificari naturam rei; eadem tamen natura per vtramque ſignificatur, vt prædiximus: in hoc igitur communis aliorum error conſiſtit, quòd putant materiam per ſe eſſe naturam, & ita duas eſſe diſtinctas naturas in eadem re formam & materiam; reuera enim materia non per ſe eſt natura, ſed per formam, & prout poteſtatem habet recipiendi formam, quæ eſt ipſa rei natura: quam ſententiam clarè legimus apud Ariſtotelem quinto Metaphy. contextu quinto, vbi dicit formam eſſe illam, quæ propriè dicitur natura; materiam verò fuiſſe quidem ab antiquis dictam totam rei naturam, attamen non alia ratione eſſe naturam, niſi quatenus eſt ſuſceptiua formæ: hac igitur ratione materia eſt principium motus paſſiuum, non tamen à forma diſtinctum; ſiquidem dicentes materiam eſſe principium paſſiuum quatenus eſt per formam determinata ad talem rei naturam, & dicentes formam eſſe principium paſſiuum quatenus materiam determinat, unam & eandem naturam dicimus, & idem principium motus paſſiuum, nõ duo, quoniam ſola materia non haberet hanc determinationem, qua dici poſſet principium paſſiuum huius ſtatuti motus, ſed eam habet à forma; & viciſſim forma non poteſt eſſe ratio patiendi, niſi quatenus eſt in materia: ad hunc ſenſum trahenda ſunt verba Ariſtotelis in contex. vigeſimoprimo, & vigeſimoſecundo ſecundi Phyſicorum, quando dicit materiam & formam eſſe duas naturas, non ſunt enim duæ diſtinctæ naturæ, ſed duæ eiuſdem naturalis corporis partes, quarum vtraque dici poteſt natura, ſed forma actu, materia verò poteſtate, & forma primariò, materia verò ſecundariò, & per formam. Credendum etiam eſt Ariſtotelem hoc dicentem reſpexiſſe antiquorum ſententiam, qui ſolam materiam naturam eſſe dicebant; materiam enim vocat naturam quatenus ab antiquis ipſa ſecundùm ſe appellabatur natura, atque adeò tota rei natura. Patet igitur naturam in rebus naturalibus ſecundùm Ariſtot. eſſe formam, hæc enim per ſe, & quatenus eſt forma, eſt actiuum principium motus, & eadem vt materiam determinans eſt principium motus paſſiuum, quod idem ſignificamus dicendo materiam vt à forma determinatam, neque enim materia ſine forma, neque forma ſine materia eſt principium motus paſſiuum; patibilitas namque eſt materiæ, determinatio autem patibilitatis vt hunc potius motum reſpiciat, quàm illum, eſt ſolius formæ. In cœleſti autem corpore quomodo ſit natura, alibi conſiderabitur: nunc quid ſit natura, & quænam ſit, vniuerſaliter intellexiſſe ſatis ſit.

In libro de natura cœli.

Obiectiones aliquorum aduerſus ea, quæ dicta ſunt, & earum ſolutio. Cap. VIII.

Scotus.

HAEC, quæ hactenus diximus, clariora reddentur, ſi quaſdam obiectiones, quæ à nonnullis afferuntur, ſoluerimus. Scotus in ſecundo ſententiarum diſtinctione decimaoctaua diligenter loquitur de natura, & inter cætera hoc veriſſimum ſcribit, principium motus paſſiuum non eſſe ſolùm materiam, ſed etiam formam: in hoc enim longè meliùs ſenſit, quàm alij plurimi, qui ſatis inconſideratè loquentes dicunt formam eſſe principium actiuum, materiam verò paſſiuum: optimè etiam hoc declarat Scotus ſumpto exemplo grauitatis lapidis, quæ tanquam forma accipitur; eſt enim principium paſſiuum, & cauſa ut lapis ſit receptiuus talis motus, qui eſt ad medium, proptereaquòd ab eadem forma, à qua res habet vt ſit, habet etiam aptitudinem recipiendi naturales eiuſdem rei affectiones: certũ autem eſt Scotum exiſtimaſſe formam elementi eſſe etiam actiuum principium motus naturalis in elemento, ut mox alio in loco oſtendemus; ergo ſententia

Scoti

Scoti eſt, formam eſſe & actiuum, & paſſiuum principium motus; quod quidem eſſe non poteſt, niſi diuerſis rationibus, vt nos antea declarauimus: quare in hoc optimè, meo quidem iudicio, ſenſit Scotus. Sed id, quod de materia ibi dicit, mihi dubium eſt, nec poſſum eius ſententiam ſequi, inquit. n. materiam ſecundùm ſe eſſe naturam, proinde omnem motum, qui iuxta materiæ aptitudinem fiat, vocandum eſſe naturalem; hanc enim propoſitionem tanquam axioma quoddam ſtatuit, quælibet mutatio dicitur naturalis, quando patiens mutatur vt ſecundùm naturam aptum eſt mutari; hinc infert generationem eſſe mutationem naturalem, quia materia ſecundùm propriam naturam eſt apta ad omnes formas indiſtinctè recipiendas; ſic etiam alterationem elementi eſſe mutationem naturalem, quia tunc elementum mutatur vt ſecundùm naturam aptum eſt mutari; has igitur omnes mutationes inquit eſſe naturales ratione principij paſſiui tantùm, non ratione actiui, hoc enim abſque dubio externum eſt. Et quia obijcere aliquis poterat motus artificioſos, qui hac ratione eſſent naturales, quoniã ſimiliter fiunt à principio paſſiuo interno, quare nulla eſſet diſtinctio inter motus naturales, & motus artificioſos: ad hoc reſpondet negando motus artificioſos fieri ab interno principio paſſiuo, inquit enim materiam naturalem quæ in rebus artefactis ineſt, non habere aptitudinem ad recipiendas formas artificioſas, proinde dici non poſſe in mutatione artificioſa rem mutari vt ſecundùm naturam apta eſt mutari; quare illa non eſt mutatio naturalis. Hanc Scoti ſententiam alij plurimi ſequuti ſunt, ſed inter cæteros nonnulli, qui de natura diligentiſſimè ſcripſerunt, doctrinam hanc Scoti prorſus approbantes confutant illorum ſententiam, qui putant naturam eſſe principium motus actiuum tantùm, non paſſiuum, proinde ſolam formam eſſe naturam, & aduerſus eos hoc argumento vtuntur: Si hęc ſententia admitteretur, ſequeretur nullam generationem eſſe mutationem naturalem, ſiquidem nihil ſeipſum generat; ſequeretur etiam alterationem elementorum non eſſe naturalem, quum ſemper ab externo agente fiat: attamen fatentur omnes generationem eſſe mutationem naturalem, idq; aſſerit Ariſt. in primis verbis primi libri de ortu, & interitu; naturaliter etiam alterari mutuò elementa dicimus, & has omnes mutationes certum eſt vocari naturales ratione principij tantùm paſſiui, non ratione actiui, & ratione ſolius materiæ, non ratione formæ. Horum igitur & Scoti ſententia ſi vera eſt, iam materia eſt per ſe natura, non per formam: nam ſi fieri aliquando poteſt vt ſola materia ſine ope formæ ſit principium motus, qui ob eam ſolam dicatur naturalis, certum eſt materiam ſecundùm ſe eſſe naturam, falſam autem eſſe opinionem noſtram, qui dicimus materiam non eſſe naturam, niſi per formam; nam ſi uera ſententia noſtra eſt, oportet nunquam materiam dici principium motus paſſiuũ, niſi forma quoque ſit eiuſdem motus paſſiuum principium; quo fit vt rerum generationes, & alterationes elementorum, vel à forma quoque tanquam à principio proueniant, vel non videantur dici poſſe mutationes naturales: contra verò, ſi illorum ſententiam ſequamur, à ſola materia tanquam à principio paſſiuo ſunt mutationes verè naturales. Sed horum ſententia vrgetur maximè ea difficultate, quam antea tetigimus, nam ſecundùm eam ſequeretur motum violentum eſſe naturalem ratione ſaltem principij paſſiui, quod eſt materia: non enim ad id confugere poſſunt, quod de formis artificioſis imaginati ſunt, quippè dicentes has nullo modo produci ex interno principio ſeu actiuo, ſeu paſſiuo; etenim de motu violento hoc dicere non poſſunt, quoniam materia ipſis quoque confitentibus nuturalem habet potentiam recipiendi omnes formas naturales, & omnia accidentia naturalia conſequentia formas, idq; aſſerit etiam Ariſt. in contex. 8. ſeptimi Metaphy. dicens materiam eſſe ſubiectum receptiuum omnium categoriarũ: atqui aſcenſio eſt motus naturalis, & materia potentiam habens naturalem recipiendi formam ignis, habet etiam potentiam naturalem recipiendi motum aſcenſionis,

Nonnullorũ argumentũ.

Opinionis impugnatio.

ſionis ! ergo lapide ſurſum proiecto motus ille eſt ſecundùm naturam reſpectu principij paſſiui, quod eſt materia, nam materia, quæ eſt in lapide, habet potentiam tum recipiendi formam ignis, tum aſcendendi. Sed illud quoque, quod de formis artificioſis dicunt, dubium eſt, negant.n. materiam reſpectu illarum habere potentiam naturalem: attamen non video quomodo eas recipiat, ſi recipiendi poteſtatem non habet, negare.n. potentiam recipiendi eſt dicere non eſſe poſſibile ut recipiat, atqui id, quod non eſt poſſibile fieri, nunquam fit, quomodo igitur eas recipit? Negare igitur non debent in materia naturalem potentiam recipiendi etiam formas artificioſas, quum eas recipiat actu. Nos igitur ſi in materiæ aptitudine, qua omnes formas recipere poſſe dicitur, diſcrimē aliquod inuenerimus, fortaſſe omnem hac in re difficultatem tollemus, & eorum errorem manifeſtum reddemus. Imprimis illud à nemine negari poſſe videtur, materiam magis, & principalius reſpicere formas ſubſtantiales, & ad eas maiorem habere propenſionē, quàm ad accidentales: huius.n. ratio euidentiſſima eſt, quoniam materia formam appetit vt perficiatur, & fiat actu, quum ſecundùm ſe non ſit ens aliquod determinatæ naturæ: perficitur autem, & conſtituitur, & recipit eſſe actu à forma ſubſtantiali, non ab accidente aliquo; ergo potentia materiæ formam ſubſtantialem primariò reſpicit, accidentia verò ſecundariò; itaque ſi ſecundùm Ariſt. dicendum ſit quiſnam fuerit ſcopus naturę vniuerſalis in ſtatuenda rerum materia, certè is pręcipuus fuit recipere formas ſubſtantiales: quod idem ſecundùm veram philoſophiam dicere debemus de opificis conſilio in rerum creatione, nam præcipuè eam creauit vt ſubiectum receptiuum formarum ſubſtantialium; ſed quia neceſſe erat vt accidentium quoque receptiua eſſet, plura namque accidentia formam neceſſariò inſequuntur, plura etiam ab externis cauſis inducuntur, ad quæ omnia recipienda aptam eſſe materiam oportuit, ideò debuit materia habere potentiā naturalem vniuerſalem recipiendi omnes formas tā ſubſtantiales, quàm accidentales. In accidentibus autem hoc poſſumus diſcrimen notare, quòd alia à natura, & à cauſis naturalibus inducuntur, alia verò à nobis per liberū noſtræ voluntatis arbitrium operātibus, cuiuſmodi ſunt omnes formæ artificioſę, quæ à nobis per habitū artis producuntur in materia naturali: quanquam igitur credendum non eſt naturam vniuerſalem in ſtatuenda materia has reſpexiſſe, negari tamen non poteſt materiam iam conſtitutam eſſe præditam naturali potentia recipiendi ēt formas artificioſas, ita vt de materię aptitudine illud idem dicendum eſſe uideatur, quod nos aliàs in libro noſtro de natura logicæ de vtilitate logicæ diximus: logica.n. à philoſophis, & philoſophiæ tantùm gratia producta eſt, primariò quidem propter philoſophiam contemplatiuam, ſecundariò tamen etiam propter actiuam, ſed non propter artes effectrices; attamen producta logica inuenta eſt vtilis ad omnes diſciplinas, etiam ad artes omnes tradendas, & addiſcendas: producta igitur eſt logica primario conſilio propter philoſophiam cōtemplatiuam, ſecundario autem etiam propter actiuam; quòd autem ad artes quoque omnes utilis eſſe comperiatur, id euenit ex ipſius logicæ natura, non ex conſilio philoſophorum, qui logicam genuerunt, ideoq́; præter eorum intentionem: ſic igitur de prima materia, ac de eius aptitudine naturali dicamus, aptitudinem.n. habet naturalem recipiendi omnes formas, & omnia accidentia, ſed formas ſubſtantiales ex intentione naturæ primaria, accidentia verò naturalia ex intentione ſecundaria; at formas artificioſas præter intentionem naturæ, quę non harum gratia dedit materiæ potentiam paſſiuam, attamen naturam materiæ liberam conſequitur neceſſariò vt eius potentia paſſiua ſit vniuerſalis, proinde vt formas quoque artificioſas recipere apra ſit: habet igitur materia potentiam naturalem recipiendi etiam has, licèt eam habeat præter intentionem naturæ vniuerſalis.

Materiā hēt potentiā naturalem recipiendi formas artiſicioſas.

Potentia materiæ ad formas habet gradus.

Lib. 1. c. 14.

Si hoc verum eſt, vt eſt veriſſimum, ſententia illorum de materia reijcienda eſt, nam eam hoc abſurdum ſequitur, omnem motum ſeu artificioſum, ſeu violen-

tum

tum dici poſſe naturalem ratione principij paſſiui, quia quum materia ſuapte natura ſit apta recipere omnes motus, his omnibus motibus mutantur res prout ſecundùm naturam, quæ eſt materia, aptæ ſunt mutari: ſed quum id ſit manifeſtè abſurdiſſimum, cogimur confiteri non eſſe veram propoſitionem Scoti, niſi reſpiciendo naturam, quæ eſt forma; tunc enim eſt mutatio naturalis, quando res ita mutatur, vt ſecundùm naturam, hoc eſt formam ſuam apta eſt mutari; nam ſi ſolam materiam ſpectemus, omnes motus nullo excluſo eſſent naturales. Ideò ad illud, quod de generatione, & de elementorum alteratione illi objiciunt, aſſeueranter dicimus has non eſſe mutationes naturales, prout in ſecundo Phyſicorum in tradenda definitione naturæ ſumitur motus naturalis; hos enim decepit ambiguitas huius vocis, naturale: quoniam enim iam diximus naturam eſſe cauſam motus tum immanentis, tum tranſeuntis, ideò vterque eorum dicitur naturalis quatenus fit à natura, & à cauſa naturaliter agente; ſic. n. motus fulminis, & venti, & turbinis ſunt motus naturales, nempè à cauſis naturalibus producti; tamen illis corporibus, in quibus inſunt, non ſunt naturales, ſed violenti: in definitione autem naturæ non ſumitur alius motus naturalis, quàm ille, qui prouenit ab interno principio, & cauſam habet in eo ipſo corpore, quod mouetur: ideò generatio, immò etiam interitus ab Ariſt. vocatur naturalis in initio libri de ortu & interitu, quia fiunt à cauſis naturalibus, & à natura ipſa: at ſi ſumatur mutatio naturalis pro illa, cuius principium eſt in illo ipſo corpore, quod mutatur, hæ non ſunt mutationes naturales; ſic neque alteratio elementi eſt motus naturalis, ſed potius contra eius naturam, ſi enim aqua calefiat, non minus violentus illi is motus eſt quàm motus aſcenſionis, vt enim hic eſt ad contrarium locum, ita ille eſt ad contrariam qualitatem, in illo enim ſubiecto neque actiuum horum principium ineſt, neque paſſiuum, quale antea declarauimus, id-eſt cum determinata propenſione ad hunc tantùm motum, non ad alium recipiendum: in animalibus verò, quæ conſtant ex contrarijs naturis, dari poteſt alteratio, quæ ſit hoc modo naturalis, & facta ab interno principio etiam actiuo: quam ſententiam ex Auerroe colligimus in primo cõmentario ſecundi libri Phyſicorũ.

Ad argumẽtum illorũ.

Motus naturalis dicitur duobus modis.

Solutio argumentorum & pro Auicenna, & pro Simplicio adductorum. Cap. IX.

VERITATE declarata reliquum eſt vt quæ initio attulimus & pro Auicenna, & pro Simplicio argumenta ſoluamus. Primum pro Auicenna ſumebatur ex Ariſtot. in principio ſecundi Phyſicorum, vbi naturalia à nõ naturalibus per hoc ſeiungere videtur, quòd naturalia habent in ſe ipſis principium actiuum motus. Ad hoc dicimus id Simplicio quidem refragari, non nobis; nos enim dicimus naturam eſſe motus principium tum actiuum, tum paſſiuum, quare nihil mirum ſi dicat Ariſtoteles naturam eſſe principium actiuum, per hoc enim non negat eſſe etiam principium paſſiuum: ratio autem cur ibi exprimat actiuum, non paſſiuum eſt quia comparat naturam cum arte, vt artem excludat, & ſeparet à definitione naturæ; ars enim non eſt artefactorum principium paſſiuum, ſed actiuum ſolùm, ideò ut congrua ſit comparatio ſumit Ariſtot. naturam quoque ut principium actiuum, & oſtendit artem eſſe principium motus in alio, non in eo, in quo eſt, niſi id contingat per accidens, naturam verò eſſe per ſe principium actiuum motus in eo, in quo eſt. Ad alterum argumentum dicimus ſolitum quidem eſſe Ariſtotelem cauſam effectricem appellare principium motus, ſed quandoque etiam communi appellatione omnes cauſas appellare principia, vt in primo libro Phyſicæ auſcultationis manifeſtum eſt materiam ab Ariſtotele frequenter vocari principium; quapropter nomen principii in definitione naturæ po-

Ad primum Auicennæ.

Ad ſecundũ.

Ad primum Simplicij. teſt etiam paſſiuum principium ſignificare. Ad primum Simplicij dictum iam
eſt animam non ita diſtingui à natura, vt anima non ſit natura, ſed vt ſpecies
diſtinguitur à genere; quare in eo quod eſt eſſe principium motus & actiuum,
& paſſiuum, non differt anima à natura; quod autem Ariſtot. in octauo Phy-
In lib. 1. de motu grauiū & leuium. ſicorum dicat proprium eſſe animatorum moueri à ſeipſis; id ſano modo eſt in-
telligendum, qui à nobis alibi declarabitur. Ad ſecundum ſumptum ex Ari-
Ad ſecundū. ſtot. in contex. trigeſimoſecundo eiuſdem octaui libri longa opus eſſet confidera-
tione, quam ad alium opportuniorem locum remittimus, vbi oſtendemus etiam
grauia & leuia modo aliquo habere in ſe actiuum principium ſui motus naturalis;
forma enim elementi mouet vt forma, & mouetur vt eſt in materia; neque Ari
ſtoteles abſolutè ibi negat grauia & leuia moueri à ſeipſis, ſed negat eo modo,
quo à ſe mouentur animalia: ſed de hoc alibi; pro præſenti autem occaſione ſa-
tis etiam eſt ſi dicamus, dato etiam quòd natura elementi ſit principium motus
paſſiuum tantummodò, non tamen eiuſmodi eſſe omnem naturam, ſed aliquam
dari, quæ ſit etiam actiuum principium motus: quare argumentum ſumptum à
Ad tertium. natura elementorum inefficax eſt, quum non probet de omni natura. Ad poſtre
mum argumentum, quod Simplicius ſumit à verbo paſſiuo in definitione natu-
ræ, dicimus leuem eſſe conſiderationem; quia verbum paſſiuum non ſignificat
naturam non eſſe principium actiuum, quandoquidem omne mouens eſt prin-
cipium & cauſa vt mobile moueatur; quocirca dicere etiam ibi Ariſtoteles poteſt
naturam eſſe principium actiuum & cauſam vt naturale corpus moueatur: cur au
tem maluerit ibi vti paſſiuo verbo, quàm actiuo, ratio eſt, quia ſi actiuo vſus eſ-
ſet, ſignificare potuiſſet motum tranſeuntem, & in alio corpore receptum, per
quem non fuiſſet bene declaratum quid ſit natura; igitur cum artificio vſus eſt
verbo paſſiuo, vt ſignificaret motum receptum in eodem corpore, in quo natu-
ra ineſt; ſenſus ergo illorum verborum eſt; natura eſt principium per ſe vt illud,
in quo natura ineſt, moueatur, & quieſcat; neque per hoc ſtat quin natura ſit
Ad primum Simplicij, q anima nō ſit natura. principium motus actiuum. Ad alia quoque argumenta, quibus oſtendere nite-
batur Simplicius animā non eſſe naturam, facile eſt reſpondere. Ad primum di-
cimus nil aliud per illud oſtendi, quàm non idem eſſe animam, ac naturam, quod
nos quoque fatemur, quemadmodum etiam diciuus non idem eſſe hominem,
& animal, neque eandem eſſe vtriuſque definitionem; per hoc tamen non ſtare
quin homo ſit ſpecies animalis, & ei competat animalis definitio, tametſi non vt
propria definitio hominis; alia igitur eſt naturę definitio, alia animę, quoniam
natura latius patet, quàm anima; anima. n. eſt ſpecies quædam naturæ, ſed de
anima prædicatur & nomen, & definitio naturæ, ſicuti cuiuslibet generis & no-
men, & definitio prædicatur de ſpecie; quando autem Simplicius inquit, natu-
ra eſt actus corporis ſimplicis, & homogenei, negamus hanc eſſe definitionem
naturæ, immò & vniuerſè prolatum falſum eſſe dicimus, & nihil tale protulit
Ariſtot. ſed dixit naturam eſſe internum principium motus & quietis; hæc autem,
etſi non eſt definitio animæ, prędicatur tamen de anima, quemadmodum defi-
Ad ſecundū. nitio animalis de homine prædicatur; anima igitur eſt natura. Ad ſecundum di-
cimus animam non eſſe actum ſuperadditum corpori naturali organico, vt Sim-
plicius imaginatur, ſiquidem in definitione animæ non ſumitur corpus naturale
organicum ſecluſa anima, ſed incluſa, & quatenus eſt animatum; ſicuti quum di
cimus, anima rationalis eſt forma hominis, non intelligimus eam eſſe actum
quendam homini ſuperadditum, quoniam ſine ipſa non eſſet homo, ſed dicimus
eſſe illam formam, & illam perfectionem, qua homo conſtituitur, & eſt homo:
ſic etiam dicimus animam vnierſè ſumptam eſſe actum illum, quo corpus natu-
rale organicum conſtituitur, quaſi dicamus, anima eſt actus primus, quo corpus
naturale animatum tale eſt, idem enim eſt animatum, quod organicum, ſic au-
tem patet naturale reſtringi ab animato, & animatum eſſe ſpeciem naturalis. Ad

tertium

tertium negamus id, quod Simplicius aſſumit, naturam eſſe cauſam vnius tan- Ad tertium.
tùm determinati motus, & ad vnam partem tantùm, ita vt non motuum oppoſi
torum, ſic enim ſumit ſecundo modo naturam nimis ſtrictè prout ab anima di-
ſtinguitur: nos autem dicimus naturam hic accipi latiùs, prout complectitur om
nes formas naturales, tàm quæ agunt contrarios motus, quàm quæ vnum tantū;
dummodo.n. ſint internæ cauſæ motus, conuenit eis nomen naturæ, & ſic etiam
anima eſt natura. Ad poſtremum neganda eſt illa minor, anima nō eſt in ſubiecto Ad quartū.
dū.n. ſumimus eſſe in ſubiecto prout competit etiam formæ ſubſtantiali, & ſignifi-
cat inhęrere in materia, & illam informare, ſic omnis forma naturalis eſt in ſubie-
cto; itaque ſi anima in materia inhæret, & eam informat, & dat eſſe corpori anima
to, abſq; dubio anima eſt in ſubiecto, & eſt talis corporis natura, neque hoc nega
ret Simplicius, ſaltem de anima nutriente, ac de ſentiente; quum enim probet
de ſola rationali, de aliis concedere videtur quòd ſint in ſubiecto, proinde &
naturas appellari poſſe; quare ipſiuſmet argumento eius ſententia refellitur: de
anima verò rationali non eſt in præſentia diſputandum, id ſolum dicimus, ſi ea
quoque eſt forma materiam informans, & dans eſſe homini, vt ego omnino di-
cendum eſſe arbitror, eam quoque dicendam eſſe hominis naturam: ſi verò non
informat, vt aliqui arbitrantur, non eſt natura hominis, fatemur enim nomen
naturæ non complecti niſi formas naturales materiam informantes, & ipſa cor-
pora naturalia conſtituentes, hæ namque ſunt ſingulorum corporum naturæ, &
in eiſdem principia motus & quietis; de his omnibus nomen naturæ prædicari
dicimus, non de formis à materia abiunctis per eſſentiam, hæ namque nullius
corporis ſunt naturæ; idque ſignificare voluit Ariſtot. in primo capite primi libri
de partibus animalium, quando dubitauit an de omni anima agere debeat
philoſophus naturalis, reſponditque agendum ei eſſe de illa ſaltem,
qua animal tale eſt, hoc eſt quæ conſtituat animal, ſeu
ſpeciem aliquam animalis, omnis enim forma
materiam informans eſt natura, &
tractanda à philoſopho
naturali.

IACOBI ZABARELLAE PATAVINI LIBER DE INVENTIONE AETERNI MOTORIS.

An ad inueniendum dari ſubſtantias à materia abiunctas alio medio vti poſſimus quàm motu. Cap. I.

QVVM Ariſtot. in octauo Phyſicæ auſcultationis libro ex æterno Cœli motu demonſtrauerit dari æternum motorem penitus immobilem, & ab omni materia abiunctum, tres inde quæſtiones exortæ ſunt, in quarum ſolutione controuerſiæ non leues inter philoſophos exiſtunt, de quibus aliqua nunc breuiter dicere conſtituimus: hac præmiſſa proteſtatione, nos hac de re ſecundùm principia philoſophiæ Ariſtotelis eſſe loquuturos, & illam tantùm ſubſtantiarum à materia abiunctarum notitiam, quam via naturali adipiſcimur, conſideraturos, omiſſa penitus earundem cognitione, quam reuelatione diuina, & lumine ſupernaturali accepimus veriſſimam illam quidem, ſed Ariſtoteli, cuius dicta interpretanda ſuſcepimus, prorſus abſconditam. Harũ quæſtionum prima eſt, an ad cognoſcendum dari ſubſtantias à materia ab iunctas alio medio vti poſſimus, quàm motu, an potius neceſſarium ſit hoc medio vti, neque aliud detur ad eas demonſtrandas idoneum. Hanc vt breuiter abſoluamus, ſententia Auicennæ fuit, quòd præter motum habeat primus philoſophus alia plura media ad Deum notificandum idonea, veluti ſi dicamus; datur ens ex alio pendens, ergo datur aliquod primum, quod non pendet ex ullo alio, niſi.n. detur, erit progreſſus in infinitum, quod minimè dicendum eſt id autem, quod à nullo pendet, & eſt omnium primum, Deus ſolus eſt. Vel ſic; datur perfectum, & perfectius, ergo datur perfectiſſimum, quo nil aliud perfectius eſſe poteſt, hoc autem non eſt niſi Deus; & conſequens eſt manifeſtum ob eandem rationem, ne fiat progreſſus in infinitum. Vel etiam ſic: datur bonum, & datur melius, & ad huc aliud melius, ergo datur optimum, quo nihil eſt melius, idq; eſt ſolus Deus. Et eiuſmodi alijs pluribus medijs demoſtrari idem poteſt, vt conſiderantibus manifeſtum eſt. Quam Auicennæ ſententiam non defuere, qui poſterioribus temporibus ſequuti ſint. Eam reprobat Auerroes, nec iniuria, pluribus in locis, in primo phyſicæ auſcultationis commentario vltimo, & vigeſimoſexto ſecundi libri, & in tertio octaui, & in duodecimo Metaphyſicorum commentario quinto, & in quarta diſputatione contra Algazelem, qui eiuſdem ſententiæ fuit. Inquit Auerroes nullam harum rationum aliquid habere neceſſitatis, ſed leues, ac probabiles omnes eſſe; quia licèt oſtendatur dari ens à nullo pendens, dari ens optimum, ac omnium perfectiſſimum, non propterea oſtenditur id eſſe à materia abiunctum, & incorporeum; quare illi philoſophi, quorum mentionem facit Plato in Sophiſta, qui præter res corporeas, & ſenſiles nil aliud exiſtere conce

Opinio Auicennæ:

Confutatio.

debant,

debant, dicerent illud ſummum, & optimum, & perfectiſſimum, non eſſe niſi Cœlum, nec vllum præter illud dari alium Deum; quare niſi ad motum Cœli confugiamus, & dicamus Cœlum perpetuò moueri, & quicquid mouetur, moueri ab alio, & omne corporeum eſſe mobile, nec dari progreſſum in infinitum in mouentibus & motis, nunquàm ad cognoſcendas via naturali ſubſtantias à materia abiunctas perueniemus. Igitur abſque conſideratione motus coniectare quidem aliquid de illis ſubſtantijs poſſumus, ſed certam earum habere cognitionem minime poſſumus: quod Ariſtoteles ipſe ſignificauit, qui ad harum ſubſtantiarum inuentionem nullo alio medio vſus eſt, niſi æterno motu, vt tum in octauo phyſicæ auſcultationis libro, tum in duodecimo Metaphyſicorum videre eſt. *Opinio vera.*

An ex ſolo æterno motu poſſint demonſtrari ſubſtantiæ à materia abiunctæ, an etiam ex motu abſolutè. Cap. II.

QVONIAM igitur ex ſolo motu duci poſſumus in cognitionem ſubſtantiarum à materia abiunctarum, ſecunda quæſtio oritur, an ex æterno tantùm motu, an etiam ex motu abſolutè ſine conſideratione æternitatis ad earum notitiam peruenire poſſimus. Non deſunt qui dicant etiam ex motibus nouis abſq; ęterno motu perueniri poſſe in cognitionem ęterni motoris immobilis, nam hac quoque via vſus eſſe videtur Ariſtoteles in octauo libro phyſicę auſcultationis longo progreſſu ad contextum vſque quadrageſimumquartum: ex eo enim quòd quicquid mouetur ab alio mouetur, nec datur proceſſus in infinitum, collegit neceſſarium eſſe dari primum mouens immobile, quod à nullo alio moueatur; idq; incorporeum eſſe oportere, quia ſi eſſet corpus, non poſſet non eſſe mobile. Ego tamen eos decipi arbitror: quoniam ſi hunc Ariſtot. diſcurſum conſideremus, manifeſtum eſt per eum nos non duci ad alium motorem immobilem, quàm latè acceptum, qui animas quoque animalium mortalium complectatur; immobiles enim ſunt quatenus non ſunt per ſe mobiles, quum incorporeæ ſint, ſed tamen ſunt per accidens mobiles, neque per id fit quin dicantur motores primi iuxta ordinem mouentium eſſentialem. Sed hoc illi videntes confitentur Ariſtotelem ad demõſtrandum motorem ęternum vniuerſi hunc diſcurſum non applicaſſe, quippe qui ſpreuit hanc argumentationem, quoniam alia efficaciore ab æterno motu deſumpta ibidem ſtatim vſurus erat; poterat tamen hac quoque vti, ſi voluiſſet, & abſque conſideratione æternitatis ex ſolis motibus nouis, & ordine mouentium, & mobilium nos ducere ad primum æternum motorem vniuerſi penitus immobilem: hoc igitur ipſi declarare volentes, & Ariſtot. argumentationem conficere, quam ipſe (vt aiunt) abſoluere neglexit, ita argumentantur: ſi diſcurſum Ariſtot. aptemus ad motum vniuerſi, abſque dubio inueniemus perueniendum eſſe ad primum motorem immobilem iuxta ordinem mouentium eſſentialem; quum enim moueatur Cœlum, neceſſe eſt vt ab alio moueatur, & vt perueniatur tandem ad primum immobile; ſed hoc petendum eſt an ſit æternum, necne; nam ſi dicatur eſſe æternum, iam id habemus, quod quærimus; ſi verò non ęternum, ergo aliquando interiturum, ergo ab aliquo agente interimente; illud igitur non eſt primum mouens, ſed habet motorem priorem, cuius contrarium conſtituimus, iam enim oſtendimus ipſum eſſe primum, & ad ipſum duximus tanquàm ad primum: itaque manifeſtum eſt, ſi primus motor vniuerſi nullum extra ſe habet motorem priorem, cum à nullo interimi poſſe, proinde eſſe æternum: eo itaque Ariſtotelis diſcurſu ex ſolo motu abſque conſideratione æternitatis ducimur ad cognoſcendum primum vniuerſi motorem non modò immobilem, ſed etiam æternum eſſe. Verùm hæc horum argumentatio, ſi benè perpendatur, nihil

Opinio aliquorum. *Confutatio.* *Defenſio illorum.* *Confutatio.*

hil habet efficacitatis: primum enim id certum eſt, quod ipſi quoque non inficiantur, Ariſtot. tali argumentatione uſum non eſſe, neque ad aliud eo diſcurſu nos perduxiſſe, quàm ad oſtendendũ dari motorem immobilem latè acceptum, qui animas quoque animalium comprehendat: quòd ſi eandem illam demonſtrationem ad æternitatem quoque primi motoris vniuerſi aptare potuiſſet, id abſque dubio feciſſet, & ſuam de æterno motore ſententiam hac quoque ratione confirmare voluiſſet; quamquam enim ratio ſumpta ab æterno motu efficacior, aut euidentior eſt, tamen hæc quoque, ſi neceſſitatem aliquam habet, ſpernenda non erat; conſueuit enim Ariſtot. cum ratione demonſtratiua alias quoque minus efficaces in confirmationem adducere; hoc tamen non fecit, quia cognouit rationem hanc ad demonſtrandum æternum vniuerſi motorem aptari minimè poſſe: vt igitur pateat illam, qua iſti vſi ſunt, argumentationem eſſe infirmam, & Ariſtotele indignam, declaremus breuiter quomodo ea facilè ſolui poſſit: Illi igitur poſtquàm inuenerunt dari motorem immobilem, quærunt an motor immobilis vniuerſi æternus ſit, an corruptibilis: ad hanc interrogationem dicam eſſe corruptibilem, & aliquando interiturum, tanquàm non diuerſæ conditionis ab animabus animalium mortalium; ideoque non alio modo interiturum, quàm quo animalium animæ interire dicuntur, nempè ob neceſſariam ſequelam ex interitu corporis, in quo inhærent; id enim quòd propriè interire dicitur, animal eſt, anima verò non per ſe interit, ſed interit intereunte animali; dicam itaque cum multis antiquis philoſophis Cœlum ex elementis conſtare, ſeu eſſe naturæ elementaris, proinde genitum eſſe, & interiturũ, tum Cœlum, tum mundum vniuerſum, quum conſtet ex contrarijs, & omne ex contrarijs conſtans interire aliquando neceſſe ſit; dicam itaque ex interitu Cœli neceſſariò fieri vt anima quoque motrix intereat, quia licèt hæc contrarium non habeat, tamen ex ſubiecti corporis interitu ex neceſſitate deficeret, quum ſit forma materialis, quales ſunt animæ animalium; animam humanam ſemper excipio, de cuius immortalitate vi ſecundùm veram philoſophiam certiſſimi eſſe debemus, ita non defuere qui ſecundùm principia quoq; philoſophiæ Ariſt. idē exiſtimandum eſſe cenſuerint; nos tamen de hoc nihil in pręſentia ſtatuimus, quum ad id, de quo loquimur, nihil conferat, & ſatis nobis ad hanc noſtram argumentationem ſit in ſolis brutorum animabus id, quod diximus, intelligere, ad illorum de primo motore errorem hac ſimilitudine declarandum. hæc igitur dicentibus nobis, vt dicere poteramus, Ariſtot. ſuam illam argumentationem ad motorem ęternum oſtendendum aptare minimè poterat, præſertim quia Cœleſtis corporis naturam, atq; impatibilitatem nondum declarauerat, hanc enim poſtea oſtendet in primo libro de Cœlo, nec aliunde argumentum ſumens, quàm à motu in orbem, cui nullus eſt contrarius motus: quando igitur hi dicunt, ſi primus motor uniuerſi eſt corruptibilis, ergo non eſt primus, negandum eſt conſequens; ad probationem autem, quum dicunt, corrumpetur à motore priore, hoc quoque eſt negandum; non enim ex eo quòd eſt corruptibilis, requiritur motor prior, à quo corrumpatur, ſed quum ſit incorporeus, & forma corporis, ſatis cauſæ eſt ad ipſum interimendum corruptibilitas corporis, cuius eſt forma, corpus autem ipſum, quum ſit elementare, à ſuo contrario lædi, & interimi poteſt. Patet igitur inanem eſſe hanc eorum demonſtrationem, quod (vt diximus) authoritas Ariſtot. qui ea non eſt vſus, manifeſtè confirmat; ideò enim eam ſpreuit, quia inefficacem, & vanam eſſe cognouit. Ex motu igitur abſolutè accepto abſque conſideratione æternitatis nil aliud oſtenditur, quàm dari primùm motorem vniuerſi immobilem eo modo, quo animæ animalium brutorum ſunt immobiles, hoc eſt non per ſe mobilem; quòd autem nec per ſe, nec per accidens mobilis ſit, proinde à materia abiunctus, & impartibilis, & infatigabilis, & ſempiternus, id ea ratione non oſtenditur; quapropter nullum aliud philoſopho naturali medium relinquitur

Opinio vera.

quitur

quitur ad demonſtrandum primum motorem ęternum, niſi motus ęternus; quando enim ſumimus motum vniuerſi vnum & eundem numero æternum eſſe, ſtatim inferimus eum ab vno tantùm motore totum produci; quare neceſſe eſt motorem illum eſſe infatigabilem, & ſempiternum.

An demonſtrare æternos motores ex æterno motu pertineat ad naturalem, an ad primum philoſophum, opinio aliquorum cum eorum argumentis. *Cap. III.*

HIS ita conſtitutis poſtrema oritur quæſtio, quum ex ſolo æterno motu poſſint ſubſtantię à materia ſeparatę demonſtrari, an hęc demonſtratio dicenda ſit Metaphyſica, an naturalis, hoc eſt an eam demonſtrationem formare ad Metaphyſicum, an ad naturalem pertineat; quum enim videatur huius demonſtrationis medium eſſe naturale, quęſitum verò Metaphyſicum, hinc lis non parua orta eſt, an applicare medium quæſito, & hanc demonſtrationem extruere ſit officium primi philoſophi, an naturalis; ob id quum vtraque pars ſectatores habuerit, in hoc potiſſimum omnes laborarunt, vt oſtenderent demonſtrationem ſumere conditionem, & nominationem illi quidem à quæſito, hi autem à medio. Magna pars in ea ſententia fuit quòd ea demonſtratio ſit Metaphyſica, & vſi ſunt his præcipuis argumentis. Primò, finis demonſtrationis, & ſcopus demonſtrantium eſt cognitio maioris extremi, quod quæſitum vocatur, non cognitio medij, ergo non à medio, ſed à quæſito eſt nominanda demonſtratio; in hac autem quæſitum eſt Metaphyſicum, nam ſubſtantiæ à materia abiunctæ à ſolo primo philoſopho conſiderantur; ergo eſt Metaphyſica demonſtratio. Secundò, ille dicendus eſt aliquo medio vti, qui illo indiget; atqui ille, cuius eſt quæſitũ, eget medio ad illud demonſtrandum; demonſtratio igitur formari ab eo dicitur, cuius eſt quæſitum, non ab eo, cuius eſt medium, is enim ea demonſtratione non eget; ergo prædicta demonſtratio extruitur à primo philoſopho, non à naturali: confirmatur etiam maior propoſitio teſtimonio Ariſtot. in contex. octuageſimoſexto primi Poſteriorum, vbi inquit perſpectiuũ debere ſua theoremata demonſtrare per media accepta ex geometria, quandoquidē ipſe perſpectiuus eſt qui talibus medijs eget: confirmatur præterea authoritate Ariſtotelis in contex. centeſimoſecundo eiuſdem libri, vbi ait concluſionem illam Medicinalem, vulnera orbiculata tardius ſanantur, demonſtrari medio Geometrico, non medio Medicinali, quia medicus non cognoſcit niſi rem ita eſſe, Geometra verò medium præbet ad demonſtrandum propter quid; certum autem eſt ad Geometram non pertinere eam demonſtrationem formare, ea namque non indiget, & nihil eſſet abſurdius, quàm dicere Geometram aliquid de vulneribus demonſtrare; ſolus igitur medicus, cuius eſt quæſitum, eo medio vtitur, quia ipſo indiget. Tertiò, quæſtio an ſit, eſt quæſtio an contineatur ſub ente; ens autem, quatenus eſt ens, eſt Metaphyſicæ conſiderationis; ergo quærere an ſint ſubſtantiæ à materia abiunctæ, & demonſtrare quòd ſint, eſt officium Metaphyſici. Quartò, Ariſtoteles in primo contex. ſexti Metaphyſicorum inquit eiuſdem eſſe diſciplinæ declarare an ſit, & quid ſit, atqui Metaphyſici munus eſt declarare quid illæ ſubſtantiæ ſint, ergo ad eundem pertinet demonſtrare etiam quòd ſint. Tandem adducunt plura Ariſtot. teſtimonia, nam in ſecundo contex. tertij libri de Cœlo hæc verba leguntur [aliqua eſſe entium penitus immobilia, magis eſt alterius, quàm naturalis conſiderationis] ergo magis ad Metapyſicum, quàm ad naturalem aſſerit pertinere oſtendere quòd detur primus motor immobilis. Et in primo libro

Primũ argu.
Secundũ argumentum.
Tertiũ arg.
Quartũ arg.
Quintũ arg.

bro de ortu & interitu contex. quinquageſimoquinto, & in quarto de ortu animalium capite vltimo, & in tertio Metaphyſicorum contextu ſecundo, & in ſexto Metaphyſicorum tertio, & in ſeptimo Metaphy. quinto, & in vndecimo Metaphy. capite ſecundo, & in initio tertiæ ſummæ, inquit Metaphyſicum verſari in ſubſtantia immobili, & apertè dicit eſſe adhuc immanifeſtum an talis ſubſtantia detur, idque eſſe poſterius demonſtrandum: ſignificat ergo ſe id non demonſtraſſe in octauo Phyſicorum, qui omnes prædictos libros præcedit. Præterea hoc idem confirmatur ab ipſa tractatione duodecimi Metaphyſicorum, ubi apertè ea demonſtratio legitur, qua ex æterno motu oſtenditur dari motores immobiles, qui ſunt ſubſtantiæ à materia abiunctæ; has igitur demonſtrare ad ſolum primum philoſophum pertinet.

Opinio Auerrois quòd ad ſolum naturalem pertineat probare motorem æternum, & eius argumenta. Cap. IIII.

CONTRARIAM opinionem quòd illa demonſtratio ſit naturalis, & à naturali philoſopho extruatur, efficaciter tuetur Auerroes in primo Phyſicorum commentario vltimo, & in ſecundo Phyſicorum vigeſimoſexto, & in octauo Phyſicorum tertio, & in duodecimo Metaphyſicorum quinto, & in quarta diſputatione contra Algazelem, hoc potiſſimum argumento ductus, quòd ſubiectum in ſcientia ſua nec à priori nec à poſteriori demonſtrari poteſt, ſubſtantiæ autem à materia abiunctæ in Metaphyſica locum habent ſubiecti, ergo à Metaphyſico demonſtrari non poſſunt, à ſolo igitur philoſopho naturali. Confirmat hoc Auerroes ex ipſa Ariſtotelis tractatione, nam demonſtratio æterni motoris ex æterno motu, quamuis legatur in duodecimo Metaphyſicorum, tamen fuſius, ac diſtinctius in octauo Phyſicorum explicata legitur, hinc enim colligitur proprium eius demonſtrationis locum eſſe octauum librum Phyſicorum, in duodecimo autem Metaphyſicorum eam breuiter reperiri vt demonſtrationem naturalem: hæc certè eſt ſententię Auerrois valida comprobatio, nam ſi ea demonſtratio Metaphyſica eſſet, non poterat præoccupari in naturali philoſophia, in qua res ad Metapyſicam attinentes incognitę adhuc eſſe ſtatuuntur; ſed quum Metaphyſica ſit addiſcenda poſt philoſophiam naturalem, potuit Metaphyſicus ad doctrinæ abundantiam & claritatem repetere breuiter demonſtrationem naturalem iam prius in octauo Phyſicorum extructam, & intellectam. Illi verò, qui hanc Auerrois ſententiam poſtea ſequuti ſunt, ad eam comprobandam nixi ſunt oſtendere omnem demonſtrationem ſumere nominationem à medio, non à quæſito; hoc igitur probant & ratione, & Ariſtot. teſtimonio, ratione ſic, medium eſt materia, ex qua conſtruitur demonſtratio, ergo quale eſt medium, talis eſt demonſtratio appellanda, quoniam in hac demonſtrationis materia tota eius efficacitas, & vis notificatiua conſiſtit: neque obeſt id, quod dicere aliquis poſſet, res non à materia nominari, ſed à forma; etenim verum hoc eſt in ſubſtantijs, quæ ex materia & forma conſtant, quoniam ibi forma eſt differentia conſtituens; at in accidentibus materia locum habet differentiæ, forma verò generis, & his perſimilis eſt demonſtratio, cuius natura conſtituta eſt in materia neceſſaria, non in forma ſyllogiſtica, quæ eſt ei communis cum aliis ſyllogiſmis; ſcientia verò concluſionis quæſitæ eſt quidem finis demonſtrationis conſtruendæ, at demonſtrationis iam conſtructæ non eſt finis, ſed potius effectus naturam medii conſequens, ita vt pro diuerſis medij conditionibus diuerſa concluſionis ſcientia proueniat, idque docet Ariſtot. in primo libro Poſteriorum capite decimo, & oſtendit ex diuerſis conditionibus medij varias demonſtrationis ſpecies fieri; non enim materiæ tantummodò

Primum argumentum.

Secundũ argumentum.

Primũ argu. Auerroiſtarum q̃demõſtratio à medio nomine. tur.

Scientia cõcluſionis eſt tum finis, tũ effectus demonſtrationis.

modò locum habet in demonſtratione medius terminus, ſed etiam efficientis, cui totam concluſionis ſcientiam acceptam ferimus. Præterea Ariſtot. in contex. quinquageſimo octauo eiuſdem primi Poſteriorum loquens de tranſitu è genere in genus inquit non poſſe Arithmeticam demonſtrationem aptari ad demonſtranda accidentia magnitudinum, atqui certum eſt accidentia magnitudinum conſtituere concluſionem Geometricam, ergo illi aptare Arithmeticam demonſtrationem nil aliud eſſe poteſt, quàm vti medio Arithmetico ad eam demonſtrandam, Ariſtoteles igitur Arithmeticam vocat eam demonſtrationem, cuius ſolum medium ſit Arithmeticum, tota verò concluſio Geometrica: & paulo poſt in eodem capite dicit non eſſe Geometriæ demonſtrare contrariorum vnam eſſe ſcientiam, quæ eſt concluſio Metaphyſica, neque duos cubos eſſe vnum cubum, quæ eſt concluſio Arithmetica: itaque ſi fieret hæc demonſtratio, eſſet ſecundùm Ariſtotelem demonſtratio Geometrica, & ſolus Geometra, cuius eſt medium, demonſtrare diceretur, licèt concluſio ad aliam ſcientiam pertineat. Patet igitur demonſtrationem à ſolo medio nominari, quo fit vt demonſtratio æterni motoris ex æterno motu, quum medium habeat naturale, vocanda ſit naturalis, & ad naturalem pertineat, etiam ſi concluſio ſit Metaphyſica. Secundũ argumentum.

Veritatis declaratio. Cap. V.

IN hac magna aliorum inter ſe altercatione ego, vt meam ſententiam proferam, cenſeo quidem falſam omnino eſſe priorem ſententiam illorum, qui dicunt hanc, de qua loquimur, demonſtrationem eſſe Metaphyſicam, veram autem eſſe Auerrois opinionem dicentis eam eſſe naturalem, & ad naturalem philoſophum pertinere; tamen ipſos quoque Auerroiſtas puto aliqua ex parte fuiſſe deceptos, iſq; fuit vtriuſque contrariæ ſectæ communis error, quòd putarunt demonſtrationem illam habere medium naturale, & concluſionem Metaphyſicam; quod ego monſtrum eſſe arbitror, & Hermaphroditum à doctrina Ariſtotelica, & ab Auerroe quoque ipſo alieniſſimum: quamquàm igitur optimum eſſe Auerroiſtarum argumentum arbitror, quo oſtendunt demonſtrationem ſemper à medio nominari, ſupervacaneum tamen illud eſſe puto, & contrariæ opinionis veram confutationem in hoc tantùm eſſe conſtituendam, quòd falſum eſt id, quod illi pro comperto ſumunt, concluſionem propoſitæ nobis demonſtrationis eſſe Metaphyſicam, quod quidem Auerroiſtæ, quum negare debuerint, conceſſerunt: hac igitur ſi oſtenderimus, patebit totam demonſtrationem eſſe naturalem, proinde vanam eſſe diſputationem illam, an demonſtratio à medio, an à concluſione ſit nominanda. Imprimis ex ijs, quæ in primo Poſteriorum Analyticorum dicuntur de tranſitu è genere in genus, oſtendere facilè poſſumus non dari apud Ariſtotelem hanc monſtroſam demonſtrationem, qua ex medio naturali concluſio Metaphyſica colligatur, immò indignam prorſus eſſe nomine demonſtrationis; nam ibi Ariſtoteles apertè dicit non poſſe ex medio alicuius ſcientiæ concluſionem alterius ſcientiæ demonſtrari, quoniam is eſſet tranſitus de genere in genus; & in contex. ſexageſimo vtitur his exemplis, Geometria non poteſt demonſtrare contrariorum vnam eſſe ſcientiam, neq; duos cubos eſſe unum cubum, illa eſt Metaphyſica concluſio, hæc verò Arithmetica; hoc autem quid ſignificet iam dictum eſt, ſignificat.n. demonſtrari ex medio Geometrico concluſionem Metaphyſicam, vel Arithmeticam: neque enim conſiderat ibi Ariſto. in qua ſcientia id fiat, ſed abſolutè conſideratam vitioſam eſſe eam demonſtrationem putat, ſiue in Geometria, ſiue in Metaphyſica fieri intelligatur, quia naturam demonſtrationis conſiderat, non locum, in quo fiat; non enim ita negat Auerroiſtarum error.

eam fieri debere in Geometria, vt concedat in Metaphyſica, neque ita negat
in Metaphyſica, vt concedat in Geometria, ſed abſolutè eam reijcit vt vitioſam:
huius enim probandi vim habet ratio illa, quam ibi adducit in contextu quin-
quageſimonono, quæ hoc fundamento nititur, quòd & media, & quæſita de-

Tranſitus eſt vitioſus in omni ſpecie demonſtrationis.

bent in ſubiecto ſcientię per ſe, & eſſentialiter ineſſe. Non eſt autem quòd ali-
quis dicat illud eſſe vitioſum in demonſtratione propter quid, de qua ibi agitur,
non in demonſtratione à poſteriori, de qua in præſentia loquimur, etenim demõ
ſtratio ab effectu non minus habet propoſitiones per ſe, quàm demonſtratio pro
pter quid, quum ex iiſdem terminis, ac propoſitionibus utraque conſtituatur,

Cap. 7. & 15.

vt Ariſtoteles docet in contex. 96. 97. 98. eiuſdem primi libri, & vt nos demon-
ſtrauimus in libro noſtro de ſpeciebus demonſtrationis; ſed in contex. quoque
quinquageſimoquinto eius libri aſſerit Ariſtoteles demonſtrationem à ſigno tra
dere cognitionem eius, quod eſt per ſe. Quum igitur ad reiiciendum tranſitum
de genere in genus Ariſtoteles hoc ſolo argumento vtatur, quòd demonſtratio-
nis propoſitiones omnes debent eſſe per ſe, & habere prædicationem eſſentia-
lem, neceſſe eſt in demonſtratione ab effectu tranſitum hunc non minus eſſe vi-
tioſum, quàm in demonſtratione propter quid. Quoniam ergo ita ſe habet Geo
metria ad Metaphyſicam, ut ſcientia naturalis ad eandem Metaphyſicam, eſt
enim vtrobique reſpectus ſcientiæ particularis ad vniuerſalem, & omnium regi-
nam, vitioſum autem eſt apud Ariſtotelem ex medio Geometrico concluſionem
Metaphyſicam demonſtrare, ſimiliter iudicandum eſt vitioſum ex medio natura
li oſtendere concluſionem Metaphyſicam, vbicunque id fieri dicatur; non eſt
igitur Ariſtoteli tribuenda talis demonſtratio, quam ipſe in libris Analyticis vi-
tioſam, & nomine demonſtrationis indignam eſſe docuit. Sed iam in propoſita

Qualis ſit demonſtratio ęterni motoris.

nobis ęterni motoris demonſtratione hoc oſtendamus: certum eſt, ſi talis eſt de-
monſtratio, vt oſtendat concluſionem Metaphyſicam ex medio naturali, fieri in
ea debere hanc illationem, datur in corpore naturali æternus motus, ergo dan-
tur ſubſtantiæ à materia abiunctæ per eſſentiam; attamen nullibi apud Ariſtote-
lem talis argumentatio legitur, eaque eſſet etiam parum efficax, vel ſaltem non eui
dens, quoniam ſubſtantię illæ immateriales, quatenus tales ſunt, nullam cũ motu
affinitatem habent; quòd ſiquam habent, habent vt ęterni motores, non vt ſubſtã
tię immateriales; ſic. n. reſpectus cauſę ad effectũ ſignificatur, ideoq; eſſentialis eſt
terminorum connexus; non poteſt igitur alia fieri illatio, quàm hæc, datur ęter-
nus motus, ergo datur etiam motor ęternus; hæc autem eſt abſq dubio concluſio
naturalis, quia motorẽ vt motorẽ conſiderare eſt conſiderare vt cauſam motus,
& pertinet ad ſcientiam naturalem, cuius propria eſt motus cõſideratio, & cogni
tio per ſuas cauſas, & omniũ habentium aliquam relationem ad motum; primus
aũt philoſophus conſiderat quidẽ ſubſtantias immateriales eſſe motrices, at non

Cap. 12.

eas conſiderat vt motrices, quemadmodum in libro de naturalis ſcientiæ conſti

Duplex cognitio ſubſtãtiæ ſeparatarum.

tutione aliàs declarauimus. Vt igitur communis erroris ratio cognoſcatur, ſcien
dum eſt ex Auerroe in commentario vigeſimoſexto ſecundi Phyſicorum dupli-
cem eſſe cognitionem ſubſtantiarum immaterialium, unam confuſam, quòd ſint,
alteram diſtinctam, quid ſint, quantũ à nobis lumine noſtro naturali acquiri po-
teſt; traditio cognitionis confuſæ pertinet ad ſolum philoſophum naturalem, al-
terius verò diſtinctæ ad ſolum Metaphyſicum: naturalis enim ex æterno motu
demonſtrat eas dari, non quidem vt ſubſtantias immateriales, ſed ſolùm vt æter-
nos motores, poſtea verò Metaphyſicus hanc concluſionem à naturali demon-
ſtratam accipiens, ex ea progreditur ad inueſtigandas illorum motorum condi-
tiones eſſentiales, & pertinentes ad cognoſcendum quid ſint, ex eo enim quòd
æternè mouent, cognoſcit eos eſſe à materia abiunctos, quia nulla facultas mate
rialis poteſt mouere perpetuò; ex eo autem quòd ſunt immateriales, cognoſcit
eſſe ſubſtantias incorporeas, & actus puros, & intelligentes, & cætera, quæ

ad

ad declarandam diuinarum mentium eſſentiam à Metaphyſico conſiderantur Hoc apud Ariſtotelem legimus in contex. ſeptuageſimotertio ſecundi Phyſicorum, vbi ait duo eſſe principia mouentia phyſicè, quorum alterum non eſt phyſicum, quia eſt immobile; vult igitur primum mouens mouere phyſicè, & ita phyſicum eſſe quatenus eſt mouens, nam omne habens relationem ad motum, quatenus tale, phyſicæ eſt conſiderationis; quatenus igitur eſt principium motus, phyſicum principium eſt; at quatenus ſecundùm ſe ſumitur ut ſubiectum cognoſcibile, ſic non eſt phyſicum, ſed Metaphyſicum, quia eſt immobile; hoc idem ſignificat Ariſtoteles in contex. decimoquarto primi libri de ortu & interitu, vbi inquit, de motore immobili quòd detur dictum eſt in ſermonibus de motu, at de ipſo diſtinguere ideſt diſtinctè pertractare eſt prioris philoſophiæ; aſſerit ergo fuiſſe confuſè cognitum in octauo libro phyſicæ auſcultationis; atqui nil aliud eſt rem ſimplicem confuſè cognoſcere, quàm cognoſcere quòd ſit, nec aliud eſt eam cognoſcere diſtinctè, quàm cognoſcere quid ſit; quare teſtatur ſe in octauo phyſicorum oſtendiſſe quòd ſit. Cauſa ergo communis erroris fuit horum duorum progreſſuum confuſio, & eorum acceptio tanquam vnius, quo per motum æternum demonſtretur dari ſubſtantias à materia abiunctas, ſic enim videtur ex medio phyſico concluſio Metaphyſica demonſtrari: quòd ſi progreſſum hunc partirentur in duos, & dicerent naturalem ex æterno motu demonſtrare æternum dari motorem; poſtea verò Metaphyſicum hanc concluſionem accipere à naturali demonſtratam, & ea conſtituta inueſtigare & numerum, & conditiones eſſentiales æternorum motorum, ut cognoſcat quid ſint, & inuenire eos eſſe ſubſtantias ab omni materia ſeparatas nullum errorem committerent. Illud quoque ad eos decipiendos non parum valuit, quòd viderunt demonſtrationem exiſtentiæ æterni motoris legi, & in octauo phyſicæ auſcultationis, & in duodecimo Metaphyſicorum; atque itidem conſiderationem attributorum eſſentialium non modò in duodecimo Metaphyſicorum haberi, ſed etiam modo aliquo in calce octaui phyſicorum; attamen rei veritas ea eſt, quam alibi declarauimus, ſcientiæ namque mutuum ſibi auxilium præſtant, & Metaphyſicus egens demonſtratione primi motoris, eamque facere ipſe non potens, ſumit ipſam à philoſopho naturali; & quum ei ſatis fuiſſet ſolam concluſionem accipere, & eam vt à naturali demonſtratam conſtituere, tamen ad clariorem doctrinam voluit etiam repetere totam demonſtrationem, ideò demonſtratio æterni motoris, quam in duodecimo Metaphyſicorum legimus, ponitur ibi non vt Metaphyſica, ſed vt phyſica, & ut repetita, & mutuò accepta à naturali: ſic etiam conſideratio impartibilitatis primi motoris, quæ legitur in calce octaui phyſicorum, eſt mutuò accepta à Metaphyſico ob rationem à me alibi declaratam; ob id breuis, ac rudis ibi eſt ea conſideratio, fuſior autem, & exquiſitior in duodecimo Metaphyſicorum, quemadmodum è contrario demonſtratio exiſtentiæ fuſior, ac diligentior eſt in octauo phyſicorum, breuior autem in duodecimo diuinorum. Hæc eſt harum tractationum vera diſtinctio, non quam aliqui faciunt, qui dicunt demonſtrationem æterni motoris tum à naturali, tum à Metaphyſico fieri, communiorem tamen à Metaphyſico, particulariorem à naturali: ego enim non video quomodo illa ſit communior, quàm hæc, quum fiat utraque ex æterno Cœli motu; nam ſi medium vtrobique eſt idem, neceſſe eſt idem eſſe quæſitum, & eandem demonſtrationem. Hanc, quam expoſui, puto eſſe huiuſce rei veritatem, ideoq; fruſtra fieri eam diſputationem, an demonſtratio ſit à medio nominanda, an à quæſito; propterea quòd in omni demonſtratione, quæ ſit vera demonſtratio, & ſcientiam pariat, neceſſe eſt medium, & concluſionem ad eandem ſcientiam pertinere.

Lib. de regreſſu c. 6.

Aliquorum error.

Q Quod

Quòd demonſtratio ſit nominanda à medio, & reiectio defenſionis aduerſariorum. *Cap. VI.*

CAETERVM quia Auerroiſtæ ad ſententiam Auerrois tuendam probare nituntur, ut prædiximus, demonſtrationem eſſe à medio nominandam, & argumentum ſumunt ex Ariſtotele in primo Poſteriorum contextu ſexageſimo, declaranda breuiter eſt ſententia Ariſtotelis eo in loco; vt videamus quid reuera inde contra aduerſarios colligi poſſit, nec loco illo abutamur, ſicuti abuti videntur Auerroiſtæ putantes Ariſtotelem aſſerere demonſtrationem dari concluſionis Metaphyſicæ ex medio Geometrico, vel naturali, camq; non à concluſione, ſed ſemper à medio eſſe nominandam. Nos igitur dicimus non eſſe hanc Ariſtotelis mentem, neque ipſum vnquàm talis demonſtrationis conſtructionem admiſiſſe, ſed potius dicere eam non dari, quia vitioſa eſt: hoc tantùm inde colligere pro noſtra ſententia poſſumus, Ariſtotelem ibi in contex. quinquageſimooctauo & in ſexageſimo talem vitioſam demonſtrationem ſemper nominare à medio; nam ſi oſtendatur concluſio Arithmetica, vel Metaphyſica ex medio Geometrico, eam vocat Ariſtoteles Geometricam demonſtrationem; is etenim, qui demonſtrare, & id vitium committere diceretur, Geometra eſſet, quia tota vis demonſtrationis in medio conſiſtit, & ille demonſtrat, qui medium præbet, videturq; res ipſa per ſe manifeſta; nam concluſioni verbum actiuum non conuenit, ſed paſſiuum, non enim demonſtrat concluſio, ſed demonſtratur; medium verò demonſtrat concluſionem, quia eſt cauſa effectrix ſcientiæ concluſionis. Vera igitur & firma confutatio ſententiæ aduerſariorum hæc eſſe debet, quòd non eſt verum id, quod aſſumunt, demonſtrationem æterni motoris ex æterno motu habere concluſionem Metaphyſicam, habet enim naturalem, ſicuti etiam medium, proinde eſt tota naturalis: quòd ſi etiam concedatur conſtrui talem demonſtrationem, ea non eſſet demonſtratio appellanda, quia non ſeruaret præcepta neceſſaria demonſtrationi, neque conditionibus demonſtrationis prædita eſſet, ſed vitioſa quædam eſſet oſtenſio, vt ſæpe diximus: qualiſcunque autem eſſet, vocanda eſſet naturalis, & ille, qui æternum motorem monſtrare diceretur, eſſet philoſophus naturalis, non Metaphyſicus, quia medium eſt naturale: omnino igitur decipiuntur aduerſarij, quia hæc demonſtratio non eſt vocanda
Aliquorum defenſio. niſi naturalis, cuiuſcunque etiam dicatur eſſe concluſio. Quæ verò ab illis ad ſui defenſionem adducuntur, vana penitus, & ridicula ſunt. Primùm quidem id,
Confutatio. quod aliqui dicunt, nominationem demonſtrationis ſumi quidem abſolutè à medio, ſed ſecundùm quid ſumi etiam à quæſito, ego prorſus non intelligo, nec ipſoſmet puto intelligere: quum enim apud Ariſt. eiuſdem eſſe generis debeant concluſio, & medium, uana redditur hæc eorum diſtinctio; locum autem haberet in ſola vitioſa demonſtratione, quam diximus non eſſe demonſtrationem, nec dari unquam poſſe in aliqua diſciplina: quòd ſi etiam eis hæc omnia condonaremus, iam ipſi fatentur demonſtrationem, de qua nunc loquimur, eſſe verè naturalem; nominandum enim vnumquodque eſt ab eo, quod illi abſolutè
Aliorum defenſio. ac primariò competit, non ab eo, quod ſecundùm quid, & ſecundariò. Vanum etiam eſt id, quod aliqui dicunt, eſſe quidem à medio nominandam demonſtrationem, ſed applicare medium quæſito eſſe illius officium, cuius eſt quæſitum, quamobrem demonſtrare ſubſtantias dari à materia abiunctas eſt munus Meta-
Confutatio. phyſici, cuius eſt concluſio, tametſi medium eſt naturale: miror enim quòd hi non animaduerterint nil aliud eſſe applicare medium quæſito, quàm demonſtrare, proinde hanc applicationem eſſe ipſammet demonſtrationem; eſt igitur in

eorum

eorum verbis repugnantia manifeſta, dum dicunt demonſtrationem eſſe vocandam naturalem, ſed applicationem fieri à Metaphyſico, neque aliquis eſt iudicioſus vir, qui hoc non confiteatur: Ariſtot. quoque non ſolùm dixit demonſtrationem ex medio Geometrico eſſe Geometricam, ſed etiam Geometræ atribuit vt ſit ille, qui demonſtrat; ipſe ergo eſt qui applicat medium quæſito, ſi ipſe demonſtrat. Aliqui etiam dicunt demonſtrationem hanc habere medium naturale, & concluſionem Metaphyſicam, nec ob id eſſe vitioſam, quoniam ſcientia naturalis eſt ſubalternata Metaphyſicæ, in ſcientijs autem ſubalternis Ariſtor. aſſeruit non eſſe vitioſum ex medio alterius ſcientiæ concluſionem alterius demonſtrare. Sed hoc omnium vaniſſimum eſt, quum falſum ſit id, quod aſſumunt, alias ſcientias eſſe ſubalternatas primæ philoſophiæ, quod nos aliàs demonſtrauimus in libro de præcognitis: ſed hoc etiam conceſſo nil tamen aliud inde ſumere poſſunt, quàm poſſe accipi medium ex Metaphyſica ad demonſtrandam concluſionem Geometricam, vel naturalem, at non e couerſo: nam id, quod Ariſtoteles conceſſit in ſubalternis, fuit vt ſumatur medium, ſeu principia ex ſcientia ſubalternante ad demonſtrandas concluſiones ſcientiæ inferioris ſubalternatæ, at non vt ex ſubalternata ſumantur principia ad demonſtrandam concluſionem ſcientiæ ſuperioris ſubalternantis, immò hoc aduerſatur conditioni, & naturæ talium ſcientiarum. Præterea Ariſt. in contex. ſexageſimo primi Poſteriorum apertè dixit non licere Geometræ demonſtrare concluſionem Metaphyſicam, ergo eadem ratione non licebit naturali concluſionem Metaphyſicam demonſtrare, ſiue ſint ſubalternæ hæ ſcientiæ, ſiue non ſint. Vana igitur ſunt omnia, quæ ab aduerſarijs ad ſe tuendos dicuntur.

Aliorum de ſenſio.

Confutatio.

Reſponſio ad argumenta aduerſariorum. Cap. VII.

SVPEREST vt aduerſariorum argumenta ſoluamus. Ad primum dicimus medium, & maius extremum eſſe eiuſdem generis, proinde vanam eſſe diſputationem ab vtro demonſtrationis nominatio ſumenda ſit, quum ſit eadem ab vtrolibet: ſed etiamſi diuerſorum generum eſſe ſtatuerentur, nominanda eſſet demonſtratio à medio, quia ſcientia maioris extremi licèt demonſtrationis conſtruendæ finis ſit, conſtructę tamen non eſt finis, ſed effectus conſequens naturam termini medij, in quo tota demonſtrationis efficacitas conſtituta eſt, ſicut antea diximus. Ad ſecundum reſpondemus, illum, qui medio ad demonſtrandum aliquid indigeat, eo quidem vti, ſi eius proprium ſit; non tamen ſi ſit alienum, quia non eſt, tranſeundum de genere in genus; quocirca ſupponendum in ea ſcientia illud eſt, quum medium proprium ad id demonſtrandum ibi nullum habeatur, alieno autem vti non liceat; quare illa abſolutè quidem concluſio vocabitur, quia demonſtrabilis eſt, ſed in ea ſcientia erit ſuppoſitio, & principium indemonſtrabile, vt in contex. ſeptuageſimooctauo primi Poſteriorum Ariſt. aſſerit: adde, quòd ſolus naturalis eget illo medio, quum ad ipſum ſolum pertineat demonſtrare dari æternum motorem, quum hæc ſit concluſio naturalis; quare Metaphyſicus non eget medio, ſed eget ſuppoſitione concluſionis naturalis, ſicut antea declarauimus. Ad confirmationem autem ſumptam ex Ariſtotele in contex. octuageſimoſexto eiuſdem libri iam reſponſum eſt, dicimus enim Ariſtotelem id concedere in ſubalternis tantùm, at ſcientiam naturalem, & Metaphyſicam non eſſe ſubaltenas: quòd ſi etiam ſubalternas eſſe concederemus, locus tamen ille aduerſarijs minimè ſuffragaretur; quoniam Ariſtoteles dicit eſſe media transferenda de Geometria ſuperiore ad perſpectiuam inferiorem, ſed non dicit è conuerſo, nõ.n. diceret ex perſpectiua poſſe ſumi medium ad demonſtrandam concluſionem in Geometria: ſimiliter itaque nec medium naturale ſumi poteſt ad demonſtrandam

Ad primũ.

Ad ſecundũ.

concluſionem Metaphyſicam,ſi naturalis eſt ſubalternata Metaphyſicę. Ad aliam confirmationem ex contex. centeſimoſecundo eiuſdem libri acceptam reſponſio ſumenda eſt ex vera illius loci interpretatione, quæ in commentariis noſtris legatur, ea autem in hoc conſiſtit, quòd Ariſtoteles nil aliud ibi docere vult, niſi contingere interdum ut duæ diſtinctæ diſciplinæ opem contribuant ad perfectiorem ſcientiam habendam eiuſdem concluſionis; nempè quando vna teſtimonium ſenſus adhibet, quòd ita ſit, altera verò cauſam & propter quid adducit; adeout ſi quis ſimul Geometra, ac Medicus ſit, is perfectam ſcientiam habeat quòd vulnera orbiculata tardius ſanantur; non tamen propterea vult medicum quatenus medicus eſt, eam concluſionem demonſtrare per medium Geometricum; ſed debet medicus eſſe contentus cognitione quòd ſit, quam per experientiam & ſenſum comparauit; immò Geometra potius, cuius eſt medium, debet eam demonſtrationē extruere, non tamē vt vulneris, ſed abſolutè vt circuli, ita vt tota demonſtratio Geometrica ſit. Ad tertium dicimus fallax argumentum eſſe, idq́; inde manifeſtè deprehendi, quòd Ariſtoteles etiam in ſcientia naturali ſæpe quærit an aliquid ſit, necne, vt an ſit vacuum, an ſit infinitum, an ſit prima materia, an ſit generatio, & alia quamplurima: dico igitur nomen entis poſſe duobus modis ſumi, vno modo pro genere, altero modo pro exiſtentia, quæ eſt accidens rei; quæſtio igitur entis accepti pro genere Metaphyſica eſt, quoniam ita acceptum ens eſt attributum tranſcendens, at quæſtio entis ſumpti pro exiſtentia non eſt neceſſariò Metaphyſica, ſed exiſtentia coarctata, & reſtricta ad rem naturalem eſt quæſitum naturale; quum præſertim non ſit accidens aliquod reale à re diſtinctum, proinde non ſit ſumenda vt maior extremitas in demonſtratione, ut cōplures imaginantur, omnis enim demonſtratio tres habere debet reales terminos, vt in hac, de qua loquimur, oſtendere poſſumus, in ea enim non eſt ipſe motor ſubiectum, exiſtentia verò prędicatum quæſitum, ſed maior extremitas eſt motor æternus, minor corpus naturale, medium motus æternus, & concluſio colligitur non de ſecundo adiacente, ſed de tertio, ſcilicet, corpus naturale habet motorem æternum; hoc igitur argumentum eſt cauillus manifeſtus. Ad quartum reſponſio ſumenda eſt ex Ariſtotele in contex. 39. ſecundi poſteriorum; nam duplex eſt cognitio, quòd res ſit; vna perfecta, quę habetur per eſſentialia, & per cauſam; altera imperfecta, quæ habetur per accidentalia, & ſine cauſa; ad eandem igitur ſcientiam pertinet cognoſcere perfectè quòd res ſit, ad quam pertinet cognoſcere quid ſit; & ita ſolus Metaphyſicus perfectè cognoſcit dari ſubſtantias à materia abiunctas; at philoſophus naturalis cognoſcit quòd ſint quatenus ſunt motores, cognitione imperfecta, & confuſa, quæ haberi poteſt etiam ab eo, qui non cognoſcat quid ſint. Ad verba Ariſtotelis in ſecundo contex. tertii libri de Cœlo facilis eſt reſponſio: nam immobilitas primi motoris denotat abſtractionem à materia, & eſt eius conditio eſſentialis, quam cognoſcere eſt primi philoſophi, quia pertinet ad cognoſcendum quid eſt; à naturali autem leuiter tangitur in octauo libro phyſicæ auſcultationis, quantum oportuit ad æternum motum cognoſcendum, ſicuti notauimus in libro noſtro de regreſſu; quum igitur Ariſt. in memorato loco vtatur dictione comparatiua, eius verba nobis non officiunt: inquiens enim magis eſſe primi philoſophi, quàm Phyſici cognoſcere primum motorem immobilem, non negat eū cognoſci etiam modo aliquo à naturali, qui hanc conditionem conſiderat, vt conditionem æterni motoris, non vt ſubſtantię à materia abiūctæ. Ad reliqua omnia apud Ariſtotelem loca aduerſus nos adducta dicimus Ariſtot. rectè dicere ignotas adhuc eſſe ſubſtantias immobiles, quoniam in octauo Phyſicorum non demonſtrauit primum motorem eſſe ſubſtantiā immobilem, ſed eſſe motorem penitus immobilem, quare ibi ignoramus eum eſſe ſubſtantiam; non eſt igitur mirum ſi pluribus in locis poſt octauum Phyſicorum dicat Ariſtot. ignorari adhuc an detur aliqua ſubſtantia immobilis, idq́ue

Ad tertium.

Ens ſumitur dupliciter.

Ad quartũ.

Ad quintũ.

Cap. 6.

eſſe

eſſe poſterius demonſtrandum, nam in ſolo duodecimo Metaphyſicorum cognoſcimus dari ſubſtantias immobiles, quum ibi primum doceat Ariſtoteles primum motorem immobilem eſſe ſubſtantiam, quod prius ignorabatur. Cauendum tamen eſt ne perperam hoc intelligentes in errorem labamur: non.n. ita ibi demonſtratur dari ſubſtantias immateriales, ut ea ſit demonſtratio exiſtentię ipſarum, ſed ita vt per hoc eſſentia potius, quàm exiſtentia declarari dicatur; ſiquidem exiſtentia non demonſtratur niſi à philoſopho naturali, non quidem quatenus ſunt ſubſtantię, ſed quatenus æterni motores: quamobrem id, quod dicimus, Metaphyſicum demonſtrare dari ſubſtantias immateriales, eſt ſano modo intelligendum, nempè vt dicamus Metaphyſicum accipere æternum motorem demonſtratum à philoſopho naturali, & docere hunc eſſe ſubſtantiam abiunctam à materia per eſſentiam; & ita totam exiſtentiæ demonſtrationem naturali philoſopho attribuamus, ſiquidem eædem ſunt ſubſtantiæ immateriales, quæ in octauo Phyſicorum vocantur ęterni motores; Metaphyſico autem attribuamus totam declarationem conditionum eſſentialium eorundem motorum, quarum vna hęc eſt, eos eſſe ſubſtantias, quæ à naturali ignorabatur. Iure igitur dicit Ariſtoteles poſt octauum Phyſicorum ignotum eſſe quòd dentur ſubſtantię immobiles, ſed nunquam dixit eſſe ignotum dari motores immobiles, immò in contex. decimoquarto primi libri de ortu & interitu aſſerit hoc eſſe notum, & in octauo Phyſicorum declaratum, eſſe tamen diſtinctius declarandum in prima philoſophia: quòd verò in duodecimo diuinorum legatur demonſtratio æterni motoris ex æterno motu, iam diximus eam eſſe naturalem demonſtrationem, & vt naturalem ibi ab Ariſtot. repetitam ad doctrinæ abundantiam, & ad maiorem claritatem.

IACOBI ZABARELLAE PATAVINI LIBER DE NATVRA COELI.

Dicendorum propoſitio. *Cap. I.*

ETSI ita abſcondita nobis eſt cœleſtis corporis natura, ut ipſe quoque ſummus philoſophus Ariſtot. ſola conditionum ſublunarium negatione eam declarare potis fuerit; attamen ea eſt eius præſtantia, atque nobilitas, vt vel rudis, & imperfecta ipſius cognitio expetibilior ſit, quàm exquiſita, & perfecta aliarum rerum ignobiliorum, ſicut idẽ aſſeruit Ariſt. De hac igitur niti debemus ea cognoſcere, ijsq; eſſe contenti, ad quæ peruenire humana ratio poteſt; quod me mouit vt de illo corpore aliqua ſcriberem, eaq; præcipuè tangerem, quæ magis dubia ſunt, & apud interpretes Ariſtot. controuerſa, vt rei obſcuriſſimæ aliquid, ſi poſſem, luminis, & claritatis afferrem. Vt autem intelligatur quibus de rebus ſit nobis propoſita diſputatio, vtq; illa, quæ dubia ſunt, ab ijs, quæ ſunt manifeſta, ſeiungantur, ante omnia nemini dubium eſſe arbitramur Cœlum eſſe animatum, & conſtare ex mente motrice, & corpore moto, ſiquidem animatorum proprium eſt mouere ſeipſa, vt in octauo phyſicæ auſculationis libro Ariſt. docuit. Illud quoque ab omnibus concedi uidetur, animam illam motricem non eſſe formam Cœli, nec dare Cœlo eſſe, ſed motum ſolum, proinde non informare orbem, ſed illi regendo aſſiſtere, ſicuti naui nauta aſſiſtit, orbis enim abſque illius ope per ſe exiſtit actu: quòd ſi per illam exiſteret, & ab illa conſtitueretur, non poſſet ſecundùm Ariſtot. ab ea moueri perpetuò, quoniam nulla forma materiam informans poteſt ſempiterno motu mouere; adde quòd ſi mens illa informaret orbem, eſſet eius natura, & ſubſtantiæ pars, quare omnino fuiſſet ab Ariſtotele declaranda in libris de Cœlo, quam tamen declarationem in iis libris non legimus. Quoniam igitur ad illius corporis ſubſtantiam conſtituendam mens illa motrix nihil confert, iure Ariſt. in libris de Cœlo in declaranda eius corporis natura nullam animæ cœleſtis conſiderationem fecit; quippe qui cognouit eam ad ſublimiorem diſciplinam pertinere, & philoſopho naturali ſatis eſſe naturalium corporum naturas, & accidentia contemplari. Nos igitur Ariſtot. imitati cœleſtium mentium conſiderationem miſſam prorſus faciemus, & ſolius cœleſtis corporis naturam perueſtigare nitemur; duoq; potiſſimum tractabimus: vnum, an illud corpus ſecluſa mente motrice conſtet ex materia, & forma, quæ ipſum tanquam partes conſtituant: alterum verò quænam ſit illius natura, ideſt quodnam habeat motus principium internum, à quo eius motus dicatur naturalis, ita vt ei quoque competere poſſit definitio naturæ ab Ariſtotele in ſecundo phyſicorum tradita, his enim intellectis nil videtur ſupereſſe, quod ad Cœli naturam, & ſubſtantiam declarandam pertinere videatur.

Cęlum eſt animatum. Anima cœli nõ informat orbem.

Variæ opiniones de materia Cœli cum argumentis Thomæ & Aegidij. Cap. II.

CONSIDERANDVM primo loco eſt, an cœleſte corpus ex
materia & forma materiam informante conſtet, ita ut ab illa for-
ma habeat vt ſit actu, & materia illi ſubiecta habeat potentiam ad
eſſe. Duæ hac in re opiniones extant; vna Thomæ & Aegidij aſ-
ſerentium corpus illud conſtare ex materia, & forma informante;
altera Auerrois, qui id conſtantiſſimè negauit, & oſtendere nixus eſt cœleſte
corpus eſſe ſimplex, & actu per ſeipſum abſque vlla compoſitione materię cum
forma, qua de re in libello, quem de ſubſtantia orbis inſcripſit, diligentiſſimè di
ſputauit. Prior ſententia in duas diuiſa eſt: Thomas enim & Aegidius in eo
diſſentiunt, quòd Aegidius putat materiam cœleſti formæ ſubiectam, & mate-
riam horum corporum inferiorum eiuſdem eſſe naturæ, & rationis; Thomas
verò hoc negat, & ait materiam Cœli eſſe diuerſæ rationis à materia inferiorũ.
Horum argumenta omnia in medium afferre operæpretium non eſt, ea namque
tũ apud eos, tũ in diſputationibus aliorum poſteriorum, quę multæ circunferun
tur, legi poſſunt; ſed nobis quædam præcipua conſiderare ſatis erit. Thomas
primo loco probat, id in quo conuenit cum Aegidio, cœleſte corpus ex materia — Primũ arg. Thomę.
& forma conſtare, & hoc argumento vtitur: omne, quod extra animam actu exi
ſtit, aut eſt actus, aut habens actum, at orbis cęleſtis ſecluſa anima motrice exiſtit
actu, vel igitur eſt actus, uel habens actũ, atqui actus purus non eſt, ſic enim non
eſſet corpus, ſed forma ſola abiuncta à materia, quod dicendum non eſt, ergo eſt
habens actum, eſt igitur in Cœlo præter formam aliquid aliud, quod quidem
non eſt niſi materia, nil enim dicimus habere actum, niſi id, quod ex materia &
forma conſtet. Probat deinde Thomas illud, in quo ab eo diſſidet Aegidius, — Secundũ argumentum.
materiam illam eſſe diuerſæ rationis à materia inferiorum: Cœlum apud Ariſtot.
eſt ingenitum, & incorruptibile, ergo eius materia non habet annexam priua-
tionem, nec potentiam ad aliam formam, niſi ad ſolam formam Cœli, ita vt obie
ctum adæquatum illius potentiæ ſit ſola forma Cœli, quæ illam totam adimpleat,
& materia formam illam recipiens dicatur totum ſuum obiectum recipere; eſt
igitur diuerſæ rationis à materia inferiorum, hæc enim nullam poteſt formam
recipere, quę ſit ei perfectio integra, & totum genus obiectum receptibile, ſed
omnis forma, quam recipit, eſt pars obiecti adæquati; quo fit vt in materia ne-
ceſſariò relinquatur potentia recipiendi alias formas, proinde omne habens ta-
lem materiam dicatur habere contrarium, & ſit corruptibile, ſicut Ariſt. dicit in
libro de longitudine & breuitate vitæ. Aegidius verò primùm ſententiam ſuam — Aegidij ſententia.
ita declarat, ut eam ab hoc Thomæ argumento vindicare videatur, deinde ad
eam probandam argumentatur: inquit Cœlum & inferiora corpora ex eadem
materia conſtare, neque ob id fieri vt Cęlum ſit corruptibile; quandoquidem
duo ſunt formarum genera, quæ in hac materia recipiuntur; alia enim forma
contrariam formam habet, quare materia illi ſubiecta poteſtatem habet reci-
piendi formam contrariam, & res illa neceſſariò eſt corruptibilis, cuiuſmodi ſunt
omnia corpora inferiora; alia verò forma contrario caret, qualis eſt forma Cœ
li, ideò materia illi ſubiecta non habet potentiam recipiendi aliam formam, ſa-
tiatur enim ab illa forma totus illius materiæ appetitus, totaq; potentia, quo fit
vt illa materiæ portio ſit perpetuò ſub illa forma, & nullius interitus capax ſit;
quamuis igitur Cęlum, & inferiora habeant eandem materiam, & inferiora ſint
corruptibilia, Cęlum tamen poteſt eſſe incorruptibile, hoc enim diſcrimen pro-
uenit à natura formarum, quum Cœlum ideo ſit incorruptibile, quia forma ſua
non habet formam contrariam; inferiora verò ſint corruptibilia, quoniam eo-

rum

Arg. Aegidij. rum formæ habent contrarias formas. Probat hanc ſententiam Aegidius pluribus argumentis, ego verò alijs dimiſſis vnum tantummodo, quod præcipuum eſt, adducam, idq; tale eſt: omne indiuiduum ſenſile, & per ſe exiſtens ex materia & forma conſtat, corpus cœleſte eſt eiuſmodi, conſtat igitur ex materia & forma; minor propoſitio eſt per ſe nota, maior verò, immò & argumentum totum Ariſt. eſt in contex. 92. primi libri de Cœlo, vbi hanc ipſam maiorem expreſsè proferés, ex ea colligit aliud eſſe rem ipſam abſolutè ſumptam, vt Cœlum, aliud eſſe eandem vt ſingularem, ut hoc Cœlum; Cœlum enim abſolutè prolatum ſignificat formã, at hoc Cœlum ſignificat formam in materia, Ariſtot. igitur apertè dicit Cœlum ex materia & forma conſtare, & hac ipſa ratione vtitur, quoniam eſt indiuiduum ſenſile; atqui nulla materia formæ ſubſtantiali ſubſtans fuit cognita Ariſtoteli, niſi prima illa materia, quæ in primo libro Phyſicorum ex mutatione ſubſtantiæ inuenta eſt, & qua omnia corpora inferiora participant; igitur materia formæ Cœli ſubiecta eiuſdem eſt rationis cum materia corporum inferiorum.

Communis confutatio ſententiæ Thomæ, & Aegidij. Cap. III.

Hae duę ſententiæ tum communis, tum proprijs urgentur difficultatibus. Primũ quidem ſimul ambę impugnari poſſunt in eo, in quo conueniunt, videlicet cœleſte corpus ſecluſa mente motrice ex materia & forma conſtare, nam ex Ariſtotelis progreſſu in primo libro Phyſicæ auſcultationis manifeſtè colligimus non potuiſſe primam materiam nobis innoteſcere, niſi per mutationem ſubſtantiæ, hæc enim ſola nos duxit in cognitionem compoſitionis materię cum forma; quia quũ videamus fieri ex aqua aerem, & formam aquæ interire, formam verò aeris generari, cognoſcimus eſſe neceſſarium vt præter formam aliud quoddam in aqua ſit, quod poſtea ſeruetur in aere genitò, ſiquidem non poteſt aer fieri ex nihilo; conſtat ergo aer ex materia, quæ præfuit, & ex forma, quę nuper acceſſit: itaque vbi nulla eſt ſubſtantiæ mutatio, ibi nullam materiæ cũm forma compoſitionem cognoſcere poſſumus, Cœli autem ſubſtantia apud Ariſtotelem immutabilis eſt, ergo etiam ſi reuera ex materia & forma conſtaret, nos tamen huius compoſitionis nullam habere cognitionem poſſemus, quippę eo medio deſtituti, quo vno in talem cognitionem duci poſſumus; ideo rectè Auorroes dicit in primo Phyſicorum commentario vltimo, & ſecundo Phyſicorum 22. & quarto Phyſicorum 38. primam materiam non poſſe demonſtrari niſi à philoſopho naturali, nec alio medio, quàm mutatione ſecundùm ſubſtantiam; vnde colligimus inefficacem eſſe illam Thomę argumentationem, aut eſt actus, aut habens actum, vt poſtea in ſolutione declarabimus: nam ſi validum hoc argumentum eſſet, certè Ariſto. in primo Phyſicorum ſatis paruo negotio poterat primam materiam inuenire dicendo, corpus naturale, vt lapis, uel eſt actus, vel habens actum, at non eſt actus, ergo habens actum, ex materia igitur & forma conſtat: ſed nouit Ariſtot. nihil habere roboris. Præterea vtcunque dicatur cœleſte corpus materia & forma conſtare, ſit neceſſariò vt ſit corruptibile; nam ſi materiam habet ſub forma, neceſſe eſt materiam illam reſpectu illius formæ habere potentiam paſſiuam, quę ſit potentia ad eſſe, ſiquidem forma dat eſſe, atqui omnis potentia paſſiua eſt potentia contradictionis, igitur eſt potentia etiam ad non eſſe: idque aſſerit clarè Ariſtot. in calce libri de interpretatione, & clarius in nono Metaphyſicorum, vbi etiam in contex. decimoſeptimo inquit non eſſe in Cœlo potentiam, niſi ad vbi; cognouit enim non poſſe in Cœlo eſſe materiam cum potentia ad eſſe, quin inſit etiam potentia ad non eſſe, ideoque Cœlum ſit corruptibile. Idem confirmat definitio potentię paſſiuæ, quam legimus in quinto Metaphyſicorum contex.

Primum argumentum.

Secundum argumentũ.

Tertiũ arg.

tex. 17.& nono Metaphyſicorum ſecundo, potentia paſſiua eſt principium vt res tranſmutetur ab alio quatenus eſt aliud, quoniam igitur hoc eſſentiale eſt potentiæ paſſiuę, debet omni tali potentiæ competere, ſed omnis mutatio eſt ab oppoſito ad oppoſitum, à non eſſe ad eſſe, vel ab eſſe ad non eſſe, omne igitur habens potentiam paſſiuam eſt corruptibile: quòd ſiquis dicat eſſe quidem in Cęlo potentiam ad eſſe, ſed æquiuocè dictam, quæ non ſeparatur ab actu, de qua loquitur Ariſtot. in calce libri de interpretatione, hoc certè nihil eſt; quia licèt ſit cum actu, tamen nobis ſatis eſt oſtendiſſe eam eſſe poſſe ſine actu, quum ſit potentia contradictionis. Poſſumus etiam ad hoc confirmandum ſumere argumentum ex verbis Ariſtotelis in duodecimo Metaphyſicorum contex. trigeſimo, vbi dicit motores Cœlorum debere eſſe ſine materia, & hanc affert rationem, quia debent eſſe ſubſtantiæ ſempiternæ; conſiderandum enim eſt Ariſtotelem non dicere, quia debent mouere perpetuò, ſed dicere, quia debent eſſe ſubſtantię ſempiternę; ſignificat ergo neceſſarium eſſe, ſi eſſent in materia, vt eſſent corruptibiles: eadem itaque ratione argumentemur de forma Cęli; nam ſi de hac argumentum Ariſtotelis inualidum eſt, de mentibus quoque motricibus eſt inualidum; igitur neceſſe eſt formam Cęli eſſe corruptibilem, quum ſit in materia, & huius rationem iam adduximus, receptiuum enim dirigitur à natura ad propriũ receptibile diſtinctum ab eo eſſentialiter, quia nihil recipit ſe, igitur neceſſe eſt vt reſpiciat illud tanquàm potentia libera, & æquè reſpiciens vtramque partem contradictionis. Si uerò Thomas dicat Ariſtotelem ibi negare ſolam materiam inferiorum, quę eſt materia generationis, & de hac validum eſſe argumentum, quia forma inhærens in tali materia non poteſt eſſe ſubſtantia ſempiterna; vanum hoc eſt, ſic enim debile, & mutilum manebit argumentum Ariſtot. eo namq; oſtenderetur motores Cęlorum non eſſe in tali materia, qualem obtinent inferiorum corporum formæ: ſed non abſolutè oſtenderetur eſſe ab omni materia abiunctos, hoc autem aduerſatur conſilio Ariſtot. qui vniuerſalem demonſtrationem facere vult, & oſtendere motores Cęlorum ab omni prorſus materia eſſe abiunctos, nullo. n. pacto concederet eos eſſe formas cęleſtem materiam informantes, nimirum propter naturam potentiæ paſſiuę, quam diximus ęquè reſpicere vtramque partem contradictionis: quod verò illi dicunt, formam Cœli ſatiare totum materiæ appetitum, & totam eius potentiam adimplere, repugnat proprię conditioni potentiæ paſſiuæ, hanc enim non adimplent niſi formæ contrariæ, hæ autem ſimul eſſe non poſſunt: quare ſemper manet in materia potentia recipiendi formã contrariam; eaque potentia quum ſit naturalis, non poteſt eſſe fruſtra, ſed aliquando ducetur ad actum. Poſſumus etiam contra hanc ſententiam hoc argumento vti: ſi Cœlum pręter animam motricem habet etiam formam informantem, certè illa forma eſt natura, proinde eſt principium alicuius motus, at nullius motus poteſt eſſe principium, ergo talis forma in Cœlo ponenda non eſt: conſequentiam probare non oportet, clara enim eſt apud Ariſtotelem in ſecundo Phyſicorum, nec vllus eam negare poteſt, quia forma materiam informans, & conſtituens corpus aliquod naturale, eſt neceſſariò illius corporis natura, & principium naturalis motus in eo; abſonum enim eſt rationi formam aliquam eſſe otioſam: conſequentis autem falſitas facilè oſtenditur, nullus enim in Cœlo datur motus, niſi circularis; huius autem cauſa effectrix eſt mens illa abiuncta à materia, non forma informans materiam Cœli; ergo nullus remanet motus, cuius cauſa poſſit eſſe illa forma: eſt igitur otioſa, & nullius motus cauſa. Sed memini me aliquos Thomiſtas audiuiſſe ad hoc reſpondentes, naturam ab Ariſtotele dici principium motus non ſolum actiuum, ſed etiam paſſiuum, ideóque formam Cœli eatenus eſſe naturam, quatenus eſt principium motus paſſiuum, etſi non eſt principium actiuum; hoc enim videtur Ariſtoteles de formis quoque elementorum protuliſſe in contex. trigeſimo ſecundo octaui

Quartũ arg.

Quintũ arg.

Solutio Thomiſtarum.

octaui Phyſicorum, dum dixit elementa habere in ſe principium motus, non qui dem agendi, ſed patiendi. At hoc dici non poteſt, neque eis hæc cum elementis comparatio ſuffragatur, immo ſententiam noſtram maximè confirmat, vt mox patebit tum ex ijs, quæ de Cœli natura dicturi ſumus, tum etiam maximè ex ijs, quæ poſtea dicentur de grauium & leuium motu; nunc pauca pro occaſione dicere ſatis erit: certum eſt officium formæ eſſe agere, materię autem pati, immò nec formam per ſe pati, ſed per accidens, & propter materiam, cui iuncta eſt; itaque abſurdiſſimum eſt ponere formam, quæ nihil agat, ſed patiatur ſolùm: quod verò ad elementa attinet, cenſuit Ariſtot. elementum ea ratione motum recipere à generante, quatenus generans dans formam, dat etiam motum, qui eam conſequitur; ideò elementum, ſimulatque eſt genitum, ſibi ſufficiens eſt ad ſe mouendum abſque ope generantis, dummodo à nullo impediatur; quia nulla eſt alia generantis motio, quàm productio formæ; ea autem ceſſat exiſtente forma; tunc igitur motus elementi formam inſequitur vt cauſam, non generans, quod nil amplius agit: quamobrem negari non poteſt (idque nos alio in loco fuſius demonſtrabimus) formas elementorum eſſe apud Ariſtotelem etiam principia motus actiua, eſt enim repugnantiſſimum naturæ formę vt per ſe patiatur, nec aliquid agat, ſeu vt per accidens patiatur, per ſe verò nec agat, nec patiatur, ſed ſit otioſa: forma igitur Cœli, quam illi ponunt, longè deterior eſſet formis elementorum, ſi ſolùm pateretur, quum illæ etiam agant; vel ſi velint Cęlum in hoc ſimile eſſe elemẽtis, oporteret ſuperuacaneam eſſe mentem illam motricem: quemadmodum enim genitum iam elementum, vt moueatur, non eget amplius generante, quia motus naturalis ſolam ipſius formam inſequitur; ita quum Cęlum numqam ſit genitum, ſed apud Ariſtotelem ſemper abſolutum, & perfectum extiterit, deberet motus in orbem inſequi formam illam iam exiſtentem, nec indigere intelligentia motrice, quemadmodum elementum genitum non eget amplius generante; vel igitur ſuperuacanea eſt mens illa motrix, vel forma Cęli eſt ignobilior formis elementorum.

Impugnatio ſolutionis.

Quomodo elementum à generante moueatur, & quomodo à ſua forma.

Propria confutatio opinionis Thomæ. Cap. IIII.

VRGETVR etiam vtraque ſententia proprij difficultatibus: nam Thomæ opinio, quòd Cęlum conſtet ex materia & forma eam informante, quę materia ſit diuerſa à materia inferiorum, eſt alieniſſima ab Ariſtotele, qui pręter primam materiam, ex qua inferiora corpora conſtant, nullam aliam materiam cognouit, quę habeat potentiam recipiendi formam de genere ſubſtantiæ dantem eſſe; nam in primo libro Phyſicæ auſcultationis primam rerum materiam inuenit, præter hanc nullam aliam in libris ſuis uſquam conſiderauit; ergo nulla fuit Ariſtoteli cognita: adde, quòd ſi Cœlum talem materiam haberet, debuiſſet maximè Ariſtot. eam conſiderare in prima parte primi libri de Cœlo, vbi Cœli naturam ſibi declarandam propoſuit; ibi tamen apertè negat Cęlum habere materiam; quòd ſi ſolam inferiorum materiam ibi negare in cęlo dicatur, omnino tamen exprimere debuit aliam in Cęlo eſſe materiam diuerſam à materia inferiorum, ſi talem materiam in Cęlo eſſe exiſtimauit; attamen nullam huiuſmodi materiæ mentionem eo in loco fecit. Vti prætera aduerſus Thomam poſſumus argumento Aegidij: materia illa Cœli, ſi ſecundùm ſe abſque Cœli forma conſideretur, non eſt niſi pura potentia, quia nullum in ſe actum includit, eſt igitur ipſamet materia corporum inferiorum, quia pura poteſtas à pura poteſtate nullo diſcrimine diſſidet, ſiquidem diſtinctio fit ab actu, vt ait Ariſtoteles in contex. 49. ſeptimi Metaphyſicorum. Nec dicere Thomas poteſt earum diſcrimen in hoc eſſe conſti-

Primũ arg.

Secundũ argumentum.

tutum,

tutum, quòd illa habet potentiam ad ſolam Cœli formam, hæc verò ad reliquas omnes; nam omnis coarctatio, & omnis determinatio fit à forma, quare neceſſe eſt vt materia Cœli habeat in ſe aliquid actus, à quo eius potentia ita contrahatur ad hanc formam, vt non ad alias; à pura enim potentia non poteſt hęc determinatio fieri: vel igitur materia Cęli eſt ipſamet inferiorum materia, ſi eſt pura poteſtas; vel eſt actu per ſeipſam ſine forma; ſed quiſquis hoc dicat, fateri etiam debet materiam illam nulla forma indigere, ſed ſuapte natura eſſe actu, quę eſt Auerrois opinio, de qua mox dicemus, Illud prætereà abſurdum hanc ſententiam conſequitur; quòd quum in alijs generibus cauſarum vna tantùm detur prima in ſingulis, in cauſa materiali duę erunt primæ, quod dicendum non eſt, ſed quum vnum tantùm ſit abſolutè primum mouens, & vna prima forma, & vnus vltimus omnium rerum finis, vnam quoque primam materiam eſſe dicendum eſt, non plures. Tertium ar.

Propria confutatio opinionis Aegidij. Cap. V.

SENTENTIA quoque Aegidij facile reprobatur. Primùm enim non minus ex hac, quàm ex opinione Thomæ, immò etiam multo magis, infertur Cœlum eſſe corruptibile, quod in doctrina Ariſto. eſt manifeſtè falſum: deducitur conſequens ſtatuto hoc fundamento, quod à nemine erudito viro negari poteſt, cuilibet potentiæ paſſiuæ reſpondere in natura proprium, & ipſi ęquatum obiectum, ad quod illa per ſe à natura dirigatur, vt dicere ſolemus potentiam viſiuam habere proprium obiectum, non quidem album, vel nigrum, ſed vniuerſum genus colorum, hoc enim illi reſpondet tamquàm propria perfectio proprio perfectibili; quærendum igitur ex Aegidio eſt quodnam ſit proprium obiectum potentiæ paſſiuæ materię & ipſi adæquatum, nam ſi eiuſdem rationis eſt materia Cœli, & materia corporum inferiorum, vt ipſe opinatur, certè proprium eius obiectum non eſt ſola forma Cęli, quum poſſit materia alias quoque formas recipere; nec ſolæ formæ inferiorum, quum poſſit recipere etiam formam Cœli; erit igitur proprium, & æquatum obiectum, quod primum reſpondet potentiæ paſſiuæ materiæ, vniuerſum genus formarum materialium, quod omnes & Cęli, & inferiorum corporum formas complectatur: hoc conſtituto ſic argumentemur: potentia receptiua non expletur parte aliqua ſui obiecti, ſed toto ipſo obiecto adęquato, ergo forma Cęli non poteſt totam materię potentiam adimplere, proinde remanet in materia poteſtas recipiendi alias formas; eaque eſt potentia naturalis, quæ non poteſt eſſe fruſtra, ſed aliquando ducenda eſt ad actum; ergo neceſſe eſt Cęlum aliquando eſſe interiturum; ideò veriſſimum eſt Auerrois dictum in commentario vigeſimo primi libri de Cœlo: ſi Cœlum conſtaret ex materia & forma non habente contrarium, natura feciſſet aliquid ſuperuacaneum, & fruſtra, nam forma illa contrario carens ſeruaretur perpetuò in illa materia, quare materiæ poteſtas recipiendi alias formas fruſtra eſſet: neque alicuius momenti eſt id, quod dicit Aegidius, formam Cœli ob ſuam magnã perfectionem explere totam materiæ poteſtatem; nam potentia reſpiciens totum genus non poteſt expleri ſola parte aliqua illius generis: ratioque huius veriſſima aſignari poteſt, quoniam id, quod alicui naturale, atque eſſentiale eſt, non poteſt ab ullo extraneo uariari, & immutari; eſſentialis autem eſt ipſi materiæ potentia libera ad omnes formas; ideò etiam ſi forma Cęli ſecundùm ſe carens contrario, & incorruptibilis ſtatuatur, non ob id potis eſt materiæ naturam immutare; quamobrem duorum alterum ſequi neceſſe eſt, aut diſſonantiam eſſe in rebus naturæ, nec ſibi conuenienter reſpondere formam, & ſubiectam materiam, ſed inanem prorſus, & ſuperuacuam

Primum argumentum.

Reſponſio Aegidij. Confutatio.

cuam eſſe materiæ naturam, & aptitudinem naturalem; aut conceſſa, ut omnino concedenda eſt, ea conſonantia, Cœleſte corpus aliquando eſſe interiturum, pelli que eius formam poſſe à forma contraria, iuxta Ariſtotelis ſententiam claram in libro de longitudine & breuitate uitæ, materiam habenti neceſſe eſt habere contrarium, quo fit vt omne habens materiam ſit corruptibile: ſic etiam in primo libro de ortu & interitu contex. vigeſimoſecundo & quadrageſimotertio inquit Ariſtot. ea, quę mutuò agunt & patiuntur, conueniunt in materia, & è conuerſo illa, quæ in materia conueniunt, neceſſe eſt vt mutuò inter ſe patiantur, & agant, & vnius materia poſſit alterius formam recipere. Et in contex. 138. primi libri de Cœlo inquit Ariſtot. materiam habere potentiam ad oppoſita, & eſſe cauſam ut res ſit, & non ſit, quo fit vt omne habens materiam poſſit non eſſe. Quòd autem falſum ſit, & abſonum rationi id, quod Aegidius dicit, formam Cœli ob ſuam nobilitatem ſatiare totam potentiam, totumque appetitum materiæ, hoc argumento oſtendi poteſt; quia hoc idem euenire deberet in alijs formis, vt forma nobilior vices gereret omnium formarum ignobiliorum, & expleret totam potentiam ad eas; igitur fomā hominis expleret totam materię potentiam ad omnes inferiorum ſaltem corporum formas, proinde homo quoque eſſet incorruptibilis, quod tamen falſum eſſe uidemus. Vtor etiam contra Aegidium tali ratione: ſi materia Cœli, & materia inferiorum eadem eſt, & eiuſdem rationis, ergo competit ei definitio primæ materiæ ab Ariſtot. tradita in calce primi phyſicorum, itaque materia Cœli eſt primum ſubiectum, ex quo fit aliquid, proinde ex ea generari aliquid poteſt, quare Cœlum eſt corruptibile: debet enim definitio illa eſſe talis, quæ materiæ eſſentiam declaret, proinde omni materiæ competere debent illa, quæ in ea definitione ſumuntur; nec dicendum eſt primam materiam ibi definiri prout eſt in corporibus tantùm inferioribus, quia ſic definiretur per accidentalia, quod minimè dicendum eſt: quoniam igitur conditio eſſentialis materiæ eſt vt ex ea poſſit aliquid generari, neceſſe eſt Cœli quoq; materiam eadem conditione participare: attamen habemus clarum Ariſtot. teſtimonium in primo phyſicorum contex. 57. & 68. vbi aſſerit ſe de caducarum tantummodò rerum materia loqui: quoniam igitur Cœlum cenſuit eſſe æternum, non potuit exiſtimare materiam Cœli, & materiam inferiorum eiuſdem eſſe naturæ, & rationis: immò etiam apertè negauit eſſe in Cœlo materiam, vt legere poſſumus in contex. vigeſimo primi libri de Cœlo; quare ſententia Aegidij in philoſophia Ariſtotelis concedi non poteſt.

Secundum argumentū.

Declaratio, & comprobatio opinionis Auerrois. Cap. VI.

EX horum dogmatum confutatione manet probata opinio Auerrois, quam veram eſſe puto, quòd orbis Cęleſtis ſit corpus ſimplex, non conſtans ex materia & forma, ea verò tantùm ratione ex materia & forma conſtet, quatenus intelligentia motrix dicitur forma, orbis verò dicitur materia, quæ non habet potentiam ad eſſe, ſed ſolùm ad vbi; quam ſententiam ſequutus eſt Scotus in ſecundo ſententiarum diſtinctione decimaquarta quæſtione prima: hanc diffuſè declarat Auerroes in ſuo libro de ſubſtantia orbis, & eam ſatis manifeſtè colligimus ex Ariſtotele pluribus in locis, nam in contex. 138. primi libri de Cœlo inquit materiam eſſe cauſam vt res ſit, & non ſit, quod idem dicit in quadrageſimotertio primi de generatione: materiam igitur præditam potentia ad eſſe vult habere potentiam etiam ad non eſſe, quoniam ea eſt natura potentię paſſiuæ, vt ſit potentia contradictionis, & monſtrum eſt in philoſophia Ariſtotelis ponere materiam, quæ habeat potentiam ad dimidium tantùm contradictionis, ad ſolum eſſe,

non

non ad non eſſe: neque eſt quòd aliquis dicat Ariſtotelem ibi loqui de ſola materia inferiorum, nam vniuersè de materia loquitur, quum agat ibi de mundi ęternitate, quę præcipuè in Cœli æternitate conſiſtit. Clarius etiam Ariſtoteles octauo diuinorum contex. duodecimo loquens de cognitione rerum ex cognitione cauſarum ſuarum, inquit eſſe res cognoſcendas per cauſas, quas ſingulæ habent, & in eis numerat cauſam materialem; ſed ſtatim Cœlum excipit dicens non omnes ſubſtantias naturales habere materiam, quia ſubſtantiæ naturales æternę vel non habent materiam, vel non talem, ſed ſolùm loco mobilem: nullam igitur aliam materiam in Cœlo concedit, niſi quę loco tantùm ſit mobilis; hæc autem eſt ens actu, quia non mouetur niſi id, quod actu exiſtit: at materia, quæ recipit formam ſubſtantialem, & cuius poteſtas talem formam reſpicit, non dicitur loco mobilis, & hanc ibi Ariſtoteles in Cęlo manifeſtè negat; immò etiam ſi eam ibi non expreſsè negaret, omnino negata intelligeretur, ſi ſolummodo nominata non fuiſſet; quum enim loquatur ibi Ariſtoteles de rerum cognitione per omnes ſuas cauſas, non rectè feciſſet ſi inter cœleſtis corporis cauſas hanc quoque materiam non nominaſſet. Sed clariſſima eſt Ariſtotelis ſententia in nono Metaphyſicorum contex. decimoſeptimo, vbi apertè dicit omnem potentiam paſſiuam eſſe oppoſitorum, ideoque nullam in Cęlo eſſe potentiam patiendi, niſi reſpectu motus localis. Et duodecimo Metaphyſicorum contex. decimo inquit, omnia, quæ mutantur, habent materiam, ſed diuerſam; nam & ſempiternorum, quę loco mobilia ſunt, eſt materia, attamen non generabilis, ſed vnde quo, ideſt mobilis de loco ad locum: omnem enim materiam putauit habere priuationem coniunctam; priuatio autem in Cęlo nulla notari poteſt, niſi ratione loci, quia ſol in hoc loco exiſtens habet priuationem alterius loci, & potentiam exiſtendi in illo. Quum igitur ſolam loco mobilem materiam in Cœlo Ariſtoteles ponat, loco autem non moueatur niſi id, quod eſt actu; & Cœleſti orbis ſit id, quod mouetur; abſque dubio putauit Ariſtoteles nullam in Cœlo eſſe aliam materiam, niſi orbem ipſum, qui eſt materia per ſe actu, neque ex alia materia conſtat.

In cœlo eſt priuatio ratione loci.

Græcorum opinio de materia Cœli. Cap. VII.

HAEC, quam diximus, Auerrois opinio, græcorum quoque ferè omnium fuit, ſi rectè eorum verba intelligantur; in iis enim errare facilè poſſumus, niſi hac diſtinctione vtamur: Cœlum duobus modis accipi poteſt; vel enim ſumitur Cęlum animatum, hoc eſt orbis cum anima eius motrice; vel ſumitur ſolus orbis ſecluſa anima: quando igitur græci dicunt Cœlum ex materia & forma conſtare, ſemper accipiunt Cęlum animatum, & orbem vocant materiam, animam verò vocant formam; & materiam illam dicunt loco tantùm eſſe mobilem; orbem verò ſeclu ſa anima nunquam dixerunt eſſe compoſitum, ſed ſimplex corpus, & materiam ſimplicem eſſe voluerunt, nulla ex parte ab Auerroe in hoc diſſentientes; nullam enim materiam ſubſtantiali formę ſubiectam græci cognouerant, niſi quæ poteſtatem habeat liberam ad oppoſita, quam Ariſtotelis ſententiam fuiſſe diximus; talis autem potentia in Cęlo poni non poteſt, quin Cęlum interitui obnoxium ſtatuatur; talem igitur materiam Cęlum non habet iuxta græcorum ſententiam. Poſſem plura eorum dicta conſiderare, & oſtendere hanc eorum fuiſſe opinionem, ſed euitandæ prolixitatis gratia dimiſſa verborum ipſorum conſideratione ſatis erit in præſentia notare quædam apud eos pręcipua loca, quæ quiſque per ſe legere, & conſiderare poteſt. Theophraſtus referente Simplicio in primo contex. primi phyſicorum abſolutè dixit omnia naturalia ex materia & forma conſtare, quod de ſolis inferioribus, quorum principia in primo phyſicorum quærun-

Theophraſt.

tur, intelligendum eſt: quòd ſi Cęlo quoque dictum illud aptari velimus, eo modo, quem prędiximus, eſt intelligendum, vt orbem vocet materiam, animam verò mouentem vocet formam; hoc enim apud græcos interpretes manifeſtum fuit, & nullus eorum dixit orbem ſeclusâ anima aliam formam habere. Alexander 1. lib. quęſtionũ naturalium capite decimo, & decimoquinto inquit eſſe in Cęlo materiã diuerſę rationis à materia inferiorum, & idem intelligit, quod Ariſtot. ſemper intellexit, nempe materiam loco mobilem, & orbem ipſum Cœleſtem: idem de Alexandro colligitur ex verbis Simplicij in ſecundo phyſicorum contex. ſexageſimonono, & in ſecundo de Cœlo decimoſeptimo & quadrageſimoprimo, idem legimus in commentarijs Metaphyſicorum ſub Alexandri nomine editis libro nono commentario decimooctauo, & libro duodecimo commentario ſecundo, & vigeſimo, & trigeſimoquarto iuxta Alexandri partitionem, vbi corpus ipſum, quod in orbem fertur, inquit eſſe materiam, & elementum, quod materiæ inferiorum corporum proportione reſpondet; motorem verò immobilem inquit eſſe ipſius Cœli formam. Hęc eadem Ammonii ſententia fuit in calce quarti ſegmenti libri de interpretatione; & Themiſtii in tertio contextu tertij phyſicorum, & clarius in vigeſimo primi libri de Cœlo, vbi ſententiam Ariſtotelis declarans dicentis Cœlum neque materiam habere, neque contrarium, inquit Cœleſte corpus nullum habere ſubiectum: Cœlum enim dum vt animatum ſumitur, habet ſubiectum, nempè orbem animæ cęleſti ſubſtantem; at corpus ipſum cœleſte ſeclusâ anima, quod ibi ab Ariſtot. conſideratur, nullum aliud, ex quo conſtet, ſubiectum habet: quare manifeſta ibi eſt Themiſtii ſententia immò & Ariſtotelis, qui cęleſtis corporis naturam ibi ex inſtituto declarat. Simplicius manifeſtiſſimè hanc ſententiam ſequutus eſt, vt apud eum patet in primo Phyſicorum ſexageſimooctauo, & in ſecundo phyſicorum ſeptuageſimoprimo, & in octauo phyſicorum ſeptuageſimonono, & in primo de Cœlo quinto, & vigeſimo, & vigeſimoſecundo. Iamblicus quoque in libro de myſterijs Aegyptiorum apertè dicit Cęlum eſſe ſubſtantiam ſimpliciſſimam, & omni materiæ & formæ compoſitione carentem. Olympiodorus in procœmio quarti Meteorologicorum inquit Cęlum, & elementa eſſe compoſita: ſed non intelligit ſecundùm eandem compoſitionem; nam Cœli compoſitionem denotat eſſe ex orbe, & anima mouente. Michael Epheſius Alexandri ſectator in primo capite primi libri de partibus animalium inquit nullam eſſe in cęlo materiam, niſi loco mobilem. Solus Ioannes Grammaticus aliter ſenſiſſe uidetur, ſed eius ſententia non eſt digna conſideratione; nam Ariſtotelis de Cęlo opinionem impugnauit, & oſtendere nixus eſt Cęlum eſſe naturæ elementaris, & corruptibile. teſtatur de Ioanne Simplicius octauo phyſicorum ſeptuageſimonono, & primo de Cœlo vigeſimoſecundo, quòd dixerit formam Cęli habere priuationem oppoſitam, contrarium tamen aſſerere uidetur in primo Phyſicorum. 68. ſed quum deſerat hac in re Ariſtotelem, nulla eſt nobis ipſius habenda ratio, qui hac de re iuxta principia philoſophiæ Ariſtotelis diſputandum propoſuimus.

Alexander. Ammonius. Themiſtius. Simplicius. Iamblicus. Olympiodorus. Michael Epheſius. Io. Gramm.

Diſtinctio duplicis formæ. Cap. VIII.

VT illa, quæ in contrarium adducta ſunt, argumenta ſoluantur, ſciendum eſt formam, ſeu cauſam formalem ſumi duobus modis: accipitur enim vno modo pro illa forma, quæ eſt altera pars compoſiti, & re diſtinguitur à materia, in qua inhęret; hac ratione corpus Cęleſte ſeclusâ anima mouente nec formam habet, nec materiam, nempè quæ ſint duæ partes re diſtinctæ, ex quibus iunctis Cęleſte corpus conſtituatur: altero modo ſumitur forma pro eſſentia, ſeu quidditate rei.

Forma dupliciter ſumitur.

omnis

omnis enim res habet eſſentiam propriam, & proprium quid eſt; hoc modo etiam cœleſte corpus ſecluſa anima habet formam, hoc eſt eſſentiam propriam. Harum igitur duarum acceptionum illud eſt diſcrimen, quòd priori modo accepta forma diſtinguitur re & à materia, & à compoſito: quemadmodum enim aliud eſt forma, aliud materia, ita aliud eſt forma; aliud forma & materia ſimul iunctæ. At de forma accepta pro quidditate ſecus eſt; quandoque enim ſola ratione diſtinguuntur quidditas, & id, cuius eſt quidditas, quandoque etiam nullo modo: in illis enim quæ ſunt abiuncta à materia, idem prorſus eſt quidditas, atque id, cuius eſt quidditas; quum enim non habeant eſſe ſenſile, ſed ſolum eſſe intellectile, in his quidditas ab eo, cuius eſt quidditas, nec re, nec ratione diſtinguitur: in habentibus autem materiam, vbi neceſſe eſt ratione diſtingui eſſe ſenſile, & eſſe intellectile, diſtinguitur etiam ratione quidditas ab eo, cuius eſt quidditas, re tamen ipſa idem ſunt, vt Ariſtoteles docet in ſeptimo Metaphyſicorum contex. vigeſimo, & vigeſimoprimo; nam quidditati hominis nil aliud in rebus reſpondet, niſi homo ipſe: nil enim aliud eſt quidditas hominis, quàm forma hominis in materia propria, & eam ſignificamus per hominis definitionem, quando dicimus, homo eſt animal rationis particeps; differunt autem ſola ratione, quia dicitur hominis quidditas quatenus mente concipitur, & intelligitur; homo autem extra animam exiſtens, qui ſingularis, & ſenſilis eſt, dicitur non quidditas, ſed habens quidditatem, eſt enim res demonſtrata, & reſtricta ad has conditiones, hic, & nunc, & ad accidentia (vt vocant) indiuiduantia, quæ inſequuntur nexum hunc realem formæ cum materia, ſingularium enim eſſe dicuntur ipſæ quidditates; nec, quia idem ſint homo & hominis quidditas, nugationem committimus dicendo hominem habere quidditatem, quaſi dicamus ipſum habere ſeipſum; etenim ad vitandam nugationem, & omnem abſurditatem, ſufficit diſtinctio rationis: patet hoc in definitione, & definito, eſt enim idem re homo, atque hominis definitio, tamen dicimus hominem habere definitionem, nec vllam nugationem committimus, quia differunt ratione. Quoniam igitur Cœlum eſt indiuiduum materiale, & ſenſile, & demonſtratum, neceſſe eſt vt ratione diſtinguantur Cœlum, & Cœli quidditas, idq; ſignificauit Ariſtoteles in contextu nonageſimoſecundo primi libri de Cœlo dicens Cœlum eſſe formam, & hoc Cœlum eſſe formam in materia; non enim accipit ibi formam pro ea, quæ eſt altera pars compoſiti, ſed pro quidditate rei materialis, quæ aliud eſt ut ſenſibilis, aliud ut intellectilis; ideò quando abſolutè dicimus Cœlum, dicimus rem intellectilem, & quidditatem ipſam; quando autem dicimus hoc Cœlum, dicimus rem ſenſilem, ac demonſtratam, proinde quidditatem in materia, & id quod appellatur habens quidditatem, nam hoc Cœlum ſenſile eſt id, cuius eſt forma accepta pro quidditate: ideò non eſt ignorandum Ariſtotelem ibi, ſicuti nomine formæ non intelligit illam, quæ eſt altera pars compoſiti, ita nec nomine materiæ materiam illam intelligere, quę eſt altera compoſiti pars diſtincta à forma; ſed nomine formæ rem ipſam totam intelligere vt habentem eſſe intellectile, & nomine materiæ eandem rem vt habentem eſſe ſenſile, ac demonſtrabile; ita vt hæc duo nomina, forma, & materia, ibi ſignificent quidditatem, & habens quidditatem, quæ idem ſunt re, ratione autem diſtinguuntur: eſt autem trita apud Ariſtotelem hæc materiæ acceptio, vt materiam ſumat non pro ea, quæ ſubijcitur formæ, & ex qua fit aliquid, ſed pro ſubſtantia ipſa corporea extra animam exiſtente, & ſenſili; hoc legere apud Simplicium poſſumus in primo libro de Cœlo contex. vigeſimoſecundo & nonageſimoſecundo, cuius verba hic recenſere operæpretium non eſt. Ob id non abſque ratione græci interpretes in ſecundo phyſicorum contextu vigeſimoſexto & ſeptuageſimoprimo Cœlum vocant materiam formalem, & formam materialem; eſt enim materia quædam actu per ſeipſam, & participat

An quidditas diſtinguatur ab eo, cuius eſt quidditas.

Materia ſumitur etiam pro ſubſtātia demōſtrata.

Cœlum eſt materia formalis, & forma materialis.

modo quodam tum materię, tum formæ conditionibus, formæ quatenus eſt actu per ſe, materiæ verò quatenus eſt corporeum, & ſenſile; quamobrem eſt res intellectilis quatenus eſt forma, & res ſenſilis quatenus eſt materia; & eſt materia habens formam, & forma in materia, abſque reali diſtinctione materiæ, & formæ; quare appellari poteſt & habens formam, & habens materiam, ex ſola diſtinctione rationis, quam modò declarauimus.

Solutio argumentorum Thomæ & Aegidij. Cap. IX.

Ad primum Thomę.

ARGVMENTA latinorum, quæ antea adduximus, per ea, quæ modò dicta ſunt, facilè ſoluuntur, nam ad argumentum Thomæ, ſi maior propoſitio ſano modo intelligatur, dicimus, totum concedi poſſe; nam maior erat, omne quod extra animam actu exiſtit, aut eſt actus, aut habens actum, in qua ſi ſumatur actus lata ſignificatione prout complectitur & formam, quæ eſt altera pars compoſiti, & formam pro eſſentia acceptam, vera eſt propoſitio: per eam tamen non oſtenditur Cęlum eſſe compoſitũ, ſed ſolùm oſtenditur Cęlũ habere actum altero duorum modorum, nempe vel formam, quę eſt altera pars compoſiti, vel formam proquidditate acceptam: ſi verò ſumatur actus propriè pro forma, quæ eſt altera pars compoſiti, neganda eſt illa maior; dicimus enim dari aliquid, quod neque eſt talis forma, neque talem formam habens, huiuſmodi enim eſſe dicimus cœleſte corpus: quare inſufficiens eſt hæc Thomę diuiſio, quum dicit omne exiſtens vel eſſe actum talem, vel habere talem actum: quòd ſi dicat ſe in hoc argumento non eſſentiam reſpicere, ſed exiſtentiam, quæ eſt quiddam additum eſſentiæ, adhuc eadem reſponſione vtemur; ſicut enim forma eſt eſſentia rei, ita dat etiam actu exiſtere, nec magis forma pars altera compoſiti, quàm propria quidditas rei ſimplicis, nam corpus cęleſte eſt materia exiſtens per ſe, quoniam ex ſua natura proprium habet complementum, quo exiſtit actu ſine ope alicuius externi: quoniam igitur Cęlum eſt indiuiduum actu exiſtens, debet eſſe aut purus actus, aut habens actum, non eſt autem actus, ergo habens actum, non quidem formam re diſtinctam à materia, ſed propriam eſſentiam, & proprium complementum, quo ſine alicuius ope eſt aptum per ſe actu exiſtere; intelligo autem proprium complementum non ratione operationis, ſed ratione ſolius eſſe; quemadmodum enim nauis non eſt apta per ſe operari ſine nauta, ita nec Cęlum ſine anima mouente; attamen exiſtit nauis per ſeipſam ſine ope nautę, ſic igitur & orbis Cœleſtis talem habet naturam & eſſentiam, vt ſine alicuius adminiculo per ſe exiſtat actu. Patet igitur hoc argumento non oſtendi cœleſte corpus conſtare ex materia & forma re diſtinctis: nam ſi hoc ita probari poſſet, facile Ariſtoteli fuiſſet in primo libro Phyſicę auſcultationis demonſtrare naturalia corpora ex materia & forma conſtare, dicendo, omne, quod extra animam actu exiſtit, aut eſt actus, aut habens actum; non fuiſſet tamen argumentum Ariſtotele dignum, quia vanum eſt, vt oſtendimus. Sic etiam ſoluendum eſt argumentum, quod Thomiſtæ ſumunt ex Ariſtotele in contex. duodecimo octaui Metaphyſicorum, vbi dicit Cęlum habere materiam, ſed non talem, qualem habent inferiora corpora; ſic enim ſignificare videtur Cęlum eſſe compoſitum, & ex materia, & forma conſtare, quoniam nihil dicitur habere ſeipſum; quare ſi Cęlum habet materiam, non eſt ſimplex materia. Nos verò iam diximus tritum, & vulgatum eſſe in philoſophia hunc modum loquendi, hoc habet hoc, etiam abſque reali diſtinctione habentis, & rei habitæ, ſicuti quando dicimus aliquid habere definitionem. Dicere etiam poſſumus Cęlum quatenus eſt animatum eſſe verè compoſitum, & ita habere materiam

Argumentũ Thomiſtarũ.

Solutio.

riam & formam re diſtinctas; habet enim mentem mouentem, quę eſt inſtar formæ, & orbem, qui eſt inſtar materiæ: quare nullius roboris eſt argumentum hoc. Ad alteram verò partē argumenti Thomę non opus eſt reſpondere, hoc enim conſtituto quod orbis cęleſtis non ſit compoſitus, ſed ſit materia per ſe actu exiſtens, concedimus eſſe materiam diuerſę rationis à materia inferiorum. Ad argumentum Aegidij ſumptum ex contex. 92. primi lib. de Cęlo, ſi formā ſumat pro quidditate, & materiam illi reſpondentem, ſicut antea declarauimus, dicimus totum eſſe concedendum; quia neceſſe eſt vt omne indiuiduum ſenſile habeat ſuam quidditatem ratione diſtinctam ab habente quidditatem, quod ibi vocatur materia: at ſi intelligat formam & materiam, quæ ſint duæ partes compoſiti re diſtinctæ, neganda eſt propoſitio maior; non eſt enim neceſſarium ut omne indiuiduum ſenſile conſtet ex materia & forma re diſtinctis, neque hoc vult ibi Ariſtoteles, ut cuilibet eum locum, & ſcopum philoſophi conſideranti manifeſtum eſſe poteſt: hoc igitur argumento non oſtenditur, id quod Aegidius probare vult. Ad ſecundā Thomę. Ad argumētū Aegidij.

Dubia, quæ oſtendunt in Cœlo non eſſe naturam, & variæ hac de re ſententiæ. Cap. X.

SVPEREST vt conſideremus an in Cœlo ſit natura, & tale principium motus, vt Cœlum quoque ſub definitione naturæ contineatur: non videtur res hæc carere difficultate, ſi vera illa ſunt, quæ aliàs de natura diximus; nam ſi natura eſt ſola forma, materia verò per ſe non eſt natura, ſed ſolùm quatenus habet poteſtatem recipiendi formam, quæ eſt natura, hoc eſt, quatenus eſt idem poteſtate, quod forma actu, non videtur Cęlum habere naturam; nam intelligentiam, à qua mouetur, non poſſumus naturam appellare, quum ſit abiuncta à materia, natura verò cuiuſque rei dicatur propria eius forma, quę ipſam conſtituit, & materiam informat; quemadmodum enim nauta non dicitur natura nauis, ita nec anima Cœleſtis dici poteſt natura Cęli, ſed eſt ſupra naturam: ob id Ariſtot. in quarto contextu ſecundi phyſicorum dixit naturam ſemper eſſe in ſubiecto, forma enim materialis inhęret ſubiectæ materię, quam informat, ac perficit: anima verò Cœleſtis non eſt in orbe vt in ſubiecto, quum ſit ſubſtantia per ſe exiſtens, & abiuncta à ſubſtantia orbis, licèt illi gubernando aſſiſtens. Sed neque orbis videtur poſſe appellari natura, quum ſit ſimplex materia, ſi ſola forma eſt natura, materia uerò per ſe non eſt natura, ſed per formam, quam reſpicit, orbis enim nullam reſpicit formam, à qua recipiat eſſe, ſed eſt materia actu per ſe ipſam: quoniam igitur materia ſine forma non poteſt appellari natura, non videtur orbis dici poſſe natura Cœli, nulla igitur in Cœlo eſt natura; hoc autem ſi verum eſt, inde inferri videtur motum Cœli non eſſe naturalem, quum à natura non proueniat. Ob id non defuere qui dixerint neq; motū Cœli eſſe naturalē, neque ineſſe in Cęlo naturam; quæ Alberti, & Scoti, & Durandi opinio fuit: alij verò naturalem quidem eſſe motum Cęli, & in Cęlo naturam eſſe aſſeruerunt, diuerſam tamen ab illa, quæ in ſecundo phyſicorum definitur; proinde ſub ea definitione naturam cœlicam non contineri. Quibus autem argumentis vtraque ſecta nitatur non referam, quia ſunt quamplurima, & ea legere quiſque poteſt apud Benedictum Pererium in libro ſuo de principijs, vbi & ambo hæc dogmata ritè confutantur, & omnia eorum argumenta tum diligenter exponuntur, tum etiam optimè ſoluuntur; nam illa, quę ab alijs rectè tradita ſunt, ad libros noſtros transferre, vt aliorum ſcriptis volumen noſtrum excreſcat, conſilii noſtri non eſt, præſertim quando id fieri non poſſet abſque magna ſermonis prolixitate, quod vtique hac in re contingeret. Omiſſa igitur aduerſus eos diſputatione nunc ſatis nobis ſit hanc tam-

Opinio dicētiū motum Cęli nō eſſe naturalem. Opinio dicētium Cœlū non contineri ſub definitione naturæ. Opinio vera

tamquam veram, & dictis Ariſtotelis conſentaneam ſententiam ſtatuere, motum Cęli eſſe naturalem, & in Cęlo talem eſſe naturam, quę ſub naturæ definitione ab Ariſtot. in ſecundo phyſicorum tradita contineatur per quandam ſimilitudinem, & analogiam, quæ græcorum interpretum, & Auerrois opinio fuit; eam que ex Ariſtot. ſatis manifeſtę ſumimus in contex. quinto primi libri de Cœlo, vbi repetens definitionem naturæ in ſecundo phyſicorum traditam, motum in illa acceptum diuidit in rectum & circularem; quare aſſerit in Cęlo eſſe naturam, & internum principium motus: præterea in eo primo libro frequenter motum circularem inquit eſſe quinto corpori naturalem, & ab eius natura prodeuntem. In primo quoque contex. tertii libri de Cœlo nominat Cœlum inter corpora naturalia; at naturale eſt id, quod naturam habet; quare ſecundùm Ariſtotelem in Cęlo eſt natura, eaque talis, cui competat definitio naturæ, quam in contex. tertio ſecundi Phyſicæ auſcultationis Ariſtoteles tradidit. Hoc igitur conſtituto modum tantummodò conſiderare oportet, quo in Cęlo natura inſit: quum enim non eadem protſus ratione, qua in corporibus inferioribus, ſit in Cęlo natura, multi in eum errorem ducti ſunt, vt dixerint naturam in Cęlo non ineſſe: hoc igitur eſt à nobis in præſentia conſiderandum.

Quomodo ſit in Cœlo natura, & quomodo Cœli motus dicatur naturalis. *Cap. XI.*

TOTA huiuſce rei difficultas tolletur, ſi declarauerimus quomodo proportione quadam, ac ſimilitudine cœleſti corpori illa, quæ de inferiorum natura alibi diximus, accommodentur. Quoniam igitur natura in his inferioribus eſt forma, quæ diſtinguitur re à materia, & quatenus eſt forma, eſt principium motus actiuum, & quatenus eſt in materia, eſt principium motus paſſiuum, quia facit in materia propenſionem ad talem motum recipiendum, non ad alium; materia verò ſecundùm ſe nullum reſpicit determinatum motum, quum æquè ſit apta ad omnes, ſed coarctatur à forma, & fit propenſa ad ſtatutum motum recipiendum, & hac ratione eſt principium motus paſſiuum, non per ſe, ſed per formam, ita vt non duo principia motus paſſiua dicamus, ſed vnum, dum dicimus formam vt in materia, & materiam vt tali forma præditam: ideo hęc eadem principia in cœleſti corpore quærere vanum eſt, vbi neq; eſt forma materiam informans, neque materia actuata, ſeu perfecta à forma. Attamen quum illa materia iam ſit actu exiſtens, & ad certam naturam coarctata, ac determinata, non quidem per formam, ſed per ſemetipſam; de hac idem dicere poſſumus, atque etiam debemus, quod de materia inferiorum per formam actuata alibi diximus; ſi enim materia ſecundùm ſe ad nullum ſtatutum motum propenſa eſt, ſed æquè ad omnes, ita vt nullus motus ei violentus dici poſſit; quatenus verò à forma perficitur, & coarctatur, ita propenſionem adipiſcitur ad certum aliquem motum, non ad alium, ſiquidem talis propenſio non poteſt niſi ab actu prouenire: ſic materia Cęli, quum ſit iam per ſe determinatæ naturæ, propenſionem habet ad recipiendum ſolum motum in orbem, non aliquem alium, & ita eſt principium motus paſſiuum; quod idem denotamus dicendo propriam Cœli formam, hoc eſt quidditatem, eſſe in eo principium motus paſſiuum, prout eſt quidditas materialis, ita vt illa poſſit appellari natura Cœli, qua Cœlum eſt naturaliter mobile in orbem. At principium motus actiuum internum in Cœlo nullum eſt: quum enim in his inferioribus forma ſecundùm ſe, & quatenus eſt forma, ſit principium motus actiuum, in Cœlo autem nulla ſit forma re diſtincta à materia, non eſt in Cœlo principium motus actiuum, quod in ipſo inſitum ſit, quia neceſſe

Principium motus in cęlo paſſiuum.

eſt

eſt re diſtinctam eſſe formam à materia, ſi forma debeat vim habere mouendi: ſolum igitur paſſiuum internum motus principium in Cœlo eſt; ſed quia nullum patiens ducit ſe de poteſtate ad actum, ideoque omni patienti aſſignatum eſt à natura aliquod agens, à quo patiatur, data eſt Cœlo anima motrix tanquam externum principium, quod natura Cœli appellari non poteſt, cum illo tamen ita conueniens, vt tanto motu ſit apta mouere, quanto orbis eſt aptus moueri, quod ſignificauit pulcherrimè Alexander in trigeſimoquarto contex. duodecimi Metaphyſicorum dicens eundem in Cœlo eſſe motum animæ, & naturæ, & animam mouere per mediam naturam; quòd poſtea declarans inquit naturam in Cœlo eſſe aptitudinem, & propenſionem quandam ad certum motum recipiendum; ab anima verò tribui ipſum tranſeundi actum, ad quem orbes ſunt per naturam procliues: ſic enim dicit in corpore cœleſti inſitam eſſe propenſionem recipiendi quendam ſtatutum motum, hæc autem eſt principium motus paſſiuum, & hanc ſolam vocat naturam Cœli, eamque diſtinguit ab anima tanquam à principio quodam externo, à quo orbis non recipit eſſe: quum ergo diſtinguat in Cęlo animam à natura, & animam dicat eſſe principium actiuum, naturam verò paſſiuum, abſque dubio nullam in Cęlo naturam ponit, niſi quæ ſit principium motus paſſiuum, quoniam anima illa non eſt Cœli natura: quòd enim anima animalis mortalis dicatur eiuſdem eſſe natura, id fit quia eſt forma informans materiam, & dans eſſe animali; at anima Cœli, quum non det eſſe Cœlo, illius natura appellari non poteſt; ad ſignificandam autem proportionē magnam, ac perfectam conuenientiam mororis cum moto, & principij actiui cum paſſiuo, dixit Alexander eundem eſſe in Cęlo motum animæ, & naturæ, quia eodem motu natura Cœli facit ipſum aptum moueri, quo anima eſt apta mouere. Hoc idem ex Ariſtotele colligitur in ſexto contex. ſecundi libri de Cœlo, vbi dicit animam cęleſtem mouere Cœlum eo motu, quo ipſum eſt aptum natura moueri; quia ſi aliter moueret, quàm ipſum ſit aptum moueri, motus ille eſſet violentus, & anima in mouendo fatigaretur, quia natura Cœli repugnaret, quod mortalibus animalibus euenit: naturam ergo Cœli vocat Ariſt. quiddam diſtinctum ab anima motrice, & eam dicit eſſe paſſiuum tantùm principium, à quo habet orbis naturalem propenſionem vt tanto motu moueatur. Ex his rationē colligere poſſumus erroris Durandi, qui in ſecundo libro ſententiarum diſtinctione decimaquarta quæſtione ſecunda efficaciter tuetur motum Cœli non eſſe naturalem: id enim, quod eum in errorem duxit, fuit quòd ſolum reſpexit principium motus actiuum, quaſi natura nunquam ſit principium paſſiuum, ſed ſemper actiuum, quod tamen negatur expreſsè ab Ariſtot. in contex. 32. octaui libri phyſicorum: quum igitur principium actiuum motus Cœli ſit anima Cœli, quæ non eſt forma dans eſſe Cœlo, quales ſunt animæ animalium mortalium, ipſe conſtanter negauit motum Cœli fieri à natura; & eius ſententia vera eſt de principio actiuo, quia motus ille non habet tale principium actiuum, quod Cœli poſſit vocari natura. Eſt igitur cœleſti corpori cum his inferioribus & ſimilitudo aliqua, & diſſimilitudo; ſimilia namque in eo ſunt, quòd vtraque habent principium motus paſſiuum internum, quo propenſa ſunt ad ſtatutos quoſdam motus recipiendos, qui ſoli ſunt eis naturales, & hoc in vtriſque eſt materia vt actuata, ſeu forma ut in materia: diſſimilia autem ſunt, quoniam in his inferioribus materia actuatur per formam re diſtinctam ab ipſa, materia verò Cœli per ſemetipſam eſt actu, & per ſe eſt talis determinatæ naturæ: hinc alterum diſcrimen oritur, quòd in his forma eſt etiam principium motus actiuum, quum ſit re diſtincta à materia, in Cœlo autem actus ille non poteſt eſſe principium actiuum eiuſdem motus, quum non ſit re à materia diſtinctus; quamobrem indiguit Cęlum externo principio, à quo moueretur, ſicuti nauis habet propenſionem, & aptitudinem ad motum nauigationis recipiendum, ſed eget motore externo, à quo moueatur.

Non eſt in cœlo principium actiuū internum.

Conuenientia intelligē tiæ cū orbe.

Durandi error.

Similitudo, ac diſſimilitudo naturę cœli cum natura inferiorum.

moueatur. Motus igitur Cęli eſt verè naturalis, quoniam internum eius principium in Cęlo eſt, idq; ſatis eſt vt ille motus dici poſſit naturalis; quoniam Ariſt. in definitione naturæ indiſtinctè accepit principium motus, ſeu actiuum, ſeu paſſiuum. Ratione autem principij actiui motus Cœli non eſt naturalis propriè loquendo, ſed fit à principio ſupernaturali; tamen per quandam ſimilitudinem dici poteſt hac quoque ratione naturalis, quoniam anima Cęli, etſi non eſt Cœli natura, mouet tamen ad modum naturæ; & licèt ſecundùm ſuam ſubſtantiam non ſit res naturalis, eſt tamen principium naturale, quia quatenus eſt mouens, eſt cauſa effectus naturalis, & ita pertinens ad ſcientiam naturalem, quod ſignificauit Ariſtot. in contex. ſeptuageſimotertio dicens cœleſtes motores mouere phyſicè, non eſſe tamen res phyſicas. Poſſumus autem hac de re Auerroem legere in commentario quinto primi libri de Cœlo, vbi omnino negat animam cęleſtem eſſe Cœli naturam, niſi ſecundùm quandam ſimilitudinem, quatenus ita mouet cœleſte corpus, vt forma materialis, quæ verè eſt natura, mouet corpora inferiora: reuera tamen inquit ſolam Cœli materiam, vt per ſe actuatam, eſſe naturam Cœli appellandam, & principium motus paſſiuum tantùm, quemadmodum nos modò declarauimus, qui hac in re Auerrois ſententiam ad vnguem ſecuti ſumus.

Motus cœli ratione principij actiui non eſt naturalis, niſi ſecundùm ſimilitudinē.

JACOBI

IACOBI ZABARELLAE PATAVINI LIBER DE MOTV IGNIS IN ORBEM.

Proponitur quæſtio, & ſolutio Conciliatoris. Cap. I.

QVVM totum elementum ignis, & magna etiam aeris pars à Cęlo in orbem circumuoluatur, vt ait Ariſt. in primo libro Meteorologicorum, idque fiat perpetuò ſecundùm Ariſtotelem, qui mundum æternum eſſe exiſtimauit, ſitq; motus ille igni, & aeri præter naturam, quum fiat ab externo principio; dubium maximum de eo apud omnes ſectatores Ariſtotelis ortum eſt, quomodo motus, qui præter naturam eſt, poſſit eſſe perpetuus: quandoquidem Ariſtot. in decimoquinto contex. primi libri de Cęlo dixit ea, quæ ſunt præter naturam, citiſſimè interire; vnde ſumitur vulgata illa propoſitio, nullum violentum poteſt eſſe perpetuum, quam etiam apertè pronuntiauit Ariſtot. in contextu decimoſeptimo ſecundi libri. Difficultas hæc non leuis eſt, & interpretibus Ariſt. magnum negotium faceſſit, quum pugnare inuicem videantur hæ duæ propoſitiones, nullum violentum eſt perpetuum, & ignis perpetuò fertur circa medium: ideò multi ad hanc tollendam difficultatem varia dixerunt. Conciliator in differentia decimaquarta conſiderans propoſitionem illam, nullum violentum eſt perpetuum, inquit nullam ex ea oriri difficultatem, ſi intelligatur cum hac limitatione, niſi habeat cauſam perpetuantem: per hoc igitur ſoluit dubium de motu ignis in orbem, dicens motum illum & violentum eſſe, & perpetuum, quia cauſam habet ſuæ perpetuitatis, nempè motum Cœli perpetuum ſecundùm Ariſtotelem; at niſi cauſam haberet perpetuantem, utique motus ille, quum ſit præter naturam, non poſſet eſſe perpetuus.

Sententia cõciliatoris.

Impugnatio ſententiæ Conciliatoris. Cap. II.

Primum argumentum.

SED doctiſſimus iſte vir nihil reuera dicit, quod hanc difficultatem tollat, quum rem declaret per ſemetipſam: docet enim Ariſtot. in initio ſecundi libri Poſteriorum Analyticorum, omnem quæſtionem eſſe quæſtionem cauſæ: quęrere enim an res aliqua ſit, eſt quærere an detur cauſa aliqua illius rei; quærere autem cur res illa ſit, eſt quærere quænam ſit illa cauſa: vt quærere an Luna obſcuretur, eſt quærere an cauſa aliqua detur obſcurationis Lunæ; quærere autem cur Luna obſcuretur, eſt quærere quænam ſit illa cauſa: omnis igitur quæſtio eſt quæſtio cauſæ, etiam illa, qua quęritur an res ſit, ſiquidem quicquid eſt, cauſam aliquam habet, qua eſt: quando igitur quærimus an detur aliquod violentum perpetuum, quęrimus

an

an detur aliqua cauſa perpetuitatis violenti, ſi verum eſt id, quod ab Ariſt. ibi de quæſtionibus traditur; ideò quando Conciliator inquit eſſe tunc violentum perpetuum, quando cauſam habet ſuæ perpetuitatis, perinde eſt ac ſi dicat dari tunc violentum perpetuum, quando datur violentum perpetuum; ſeu tunc dari cauſam vt violentum ſit perpetuum, quando datur cauſa vt violentum ſit perpetuũ: quare Cõciliator ad hanc difficultatem nihil reuera dicit, ſed propoſitionem prędictam limitat per ſemetipſam. Prætera ſi hæc ſolutio admittatur, nullius momenti redditur ratio Ariſtot. in contextu decimoſeptimo ſecundi libri de Cęlo: quando enim rationem adducens cur motus Cęli ſit naturalis, inquit, niſi eſſet naturalis, non poſſet eſſe perpetuus, quia nullum pręter naturam eſt ſempiternum; rationem hanc facilè ſoluere poſſemus dicendo motum Cœli eſſe præter naturam, perpetuum tamen, quia cauſam habet ęternam ſuæ perpetuitatis. Sed huius viri error tunc clarè inſpicietur, quando rationem cognouerimus cur nequeat violentum perpetuari: nam ſi repugnat violento perpetuitas, nulla eſt cauſa, quæ ipſum perpetuare poſſit.

Secundũ argumentum.

Multorum communis opinio. *Cap. III.*

Violentum eſt dupliciter.

EST communis multorum ſententia, quòd dubium hoc ſoluatur per diſtinctionem violenti: duplex enim eſt violentum; vnum, quod eſt contrarium naturali, & inimicum naturæ illius rei, cui dicitur violentum; alterum verò, quod neque naturale eſt, neque contrarium naturæ, ſed medium inter hæc: dicunt igitur propoſitionem illam Ariſtotelis, nullum violentum eſt perpetuum, veram eſſe de illo violento, quod eſt contrarium naturali, cuiuſmodi eſſe negant motum ignis, & aeris in orbem; hunc enim inquiunt neque naturalem eſſe his elementis, neque contrarium naturæ ipſorum, ſed medium inter naturalem, & contrarium naturæ; proinde poſſe eſſe perpetuum. Hunc motum medium inter naturalem, & verè violentum poſuit Auerroes in commentario vigeſimo tertij libri de Cęlo, & in ſecundo Meteorologicorum capite ſecundo, vbi dicit motum ignis, & aeris circa medium non eſſe naturalem, neque violentum, ſed medio modo ſe habere: hunc etiam poſuit Thomas in contex. decimo primi libri de Cœlo, dicens motum ignis in orbem nec eſſe ſecundùm naturam, nec contra naturam, ſed ſupra naturam. Eiuſdem etiam mentionem facit Simplicius paſſim in libris de Cęlo, vt ibi videre eſt, eius enim verba non refero.

Motus medius inter naturalem, & violentum.

Argumentatio Zimaræ contra communem ſententiam, & ipſius opinio: *Cap. IIII.*

Primum argumentum.

ADVERSVS hanc communem opinionem aliqui inuehuntur. Primùm quidem Zimara in ſuo Theoremate decimonono, vbi omnino negat motum illum medium inter naturalem, & violentum, ipſumque euertere nititur. Obijcit primò authoritatem Ariſtot. qui nullibi mentionem huius medij fecit, neque alium motum cognouit, quàm naturalem, & violentum, ſumendo violentum pro eo, qui eſt contrarius naturali; nam in ſeptimo libro phyſicæ auſcultationis inquit omnem motum vel ab interno, vel ab externo principio fieri, & illum eſſe naturalem, hunc autem violentum, quem etiam diuidit in pulſionem, tractionem, vectionem, & vertiginem. In tertio etiam libro de moribus ad Nicomachum definiens Ariſtot. violentum inquit eſſe illud, cuius principium extra eſt, quare omnis motus factus ab externo principio apud Ariſtot. eiuſdem eſt conditionis, & eodem modo

violentus, proinde etiam motus ignis circa medium eſt huiuſmodi. Præterea in contex. ſeptuageſimoſexto, & ſeptuageſimoſeptimo primi libri de Cœlo probare volens Ariſtoteles vnum tantùm eſſe mundum, inter alia fundamenta hoc ſtatuit, omnia, quę mouentur, aut moueri natura, aut violentia; at ſi tertius ille medius motus daretur, ratio illa Ariſtotelis facilè ſolui poſſet negando hanc eſſe ſufficientem enumerationem, vt argumentum illud Ariſtotelis conſiderantibus manifeſtum eſt. Hac igitur ſententia reiecta propriam ipſe profert, quæ eſt, per ſe nullum violentum poteſt eſſe perpetuum, per accidens tamen poteſt violentum perpetuari; intelligit autem per ſe illud, quod eſt ex conſilio & intentione agentis, per accidens verò, quod fit præter agentis conſilium: quoniam igitur (inquit) nulla cauſa ſibi proponit efficiendum effectum violentum, qui perpetuo duraturus ſit, ideò per ſe nullum datur violentum perpetuum, nam Cœlum quoque dum mouetur, & ignem mouet, non id ſpectat vt ignem perpetuò circumferat, quare non per ſe effectum illum perpetuum producit; circumuoluitur tamen ignis perpetuò præter conſilium agentis, ideoque per accidens; quia quum oportuerit in ipſo Cœli contactu eſſe elementum ignis, accidit igni hęc neceſſitas ut ſimul cum Cęlo circunferatur: per ſe igitur nullum violentum eſt perpetuum, per accidens tamen poteſt aliquod violentum perpetuari.

Secundum argumentũ.

Zimarę opinio.

Impugnatio ſententiæ, & ſolutio argumentorum Zimaræ. Cap. V.

HAEC Zimarę opinio recipienda non eſt, & maximè refellitur ea ipſa ratione, qua motus videtur Ariſtoteles ad dicendum nullum violentum poſſe eſſe perpetuũ: nulla enim alia ratione magis ductus eſſe videtur, quàm hac, quia violentum eſt contrarium naturæ, contraria verò inter ſe pugnant, ſeque mutuo interimere nituntur: neceſſe eſt igitur vt id, quod eſt contrarium naturæ, illam opugnet, & illa contra repugnet, quia quælibet res nititur ſe conſeruare: & ea pugna non poteſt eſſe perpetua, quoniam alterum contrariorum tandem vincere, ac pellere alterum neceſſe eſt: vel enim ipſa rei natura id, quod ipſi contrarium eſt, tandem repellit: vel ſuccumbit, & à contrario oppugnante opprimitur, atque interimitur; horum autem vtrumlibet eueniat, non poteſt illa violentia perpetuari, quum vel ipſa tollatur ſuperato contrario, vel rei natura intempta deſinat illud eſſe contra naturã, quum nulla amplius eiuſce rei natura exiſtat: hoc reſpiciens Auerroes in commentario decimoſeptimo ſecundi libri de Cęlo dixit non dari violentum abſque naturali; quia neceſſe eſt vt id, quod eſt pręter naturam, præſupponat ipſam naturam: quoniam igitur non poteſt aliquid dici contrarium naturæ, niſi exiſtente illa natura, fieri nullo modo poteſt vt aliquid violentum, & contrarium naturæ perpetuetur; ſiquidem pugna, vti diximus, non poteſt eſſe perpetua. Si hæc eſt vera ratio cur nullum violentum perpetuari queat, ſententia Zimaræ defendi non poteſt: quum enim apud ipſum non detur motus medius, ſed omnis motus vel ſit ſecundùm naturam, vel contra naturam, motus ignis in orbem, quum ſecundùm naturam dici nequeat, quia fit ab externo, non ab interno principio, erit ergo contra naturam; itaque vel à natura ignis tandem expelletur, vel ipſam oppugnabit, ac perimet; atqui repelli non poteſt, quum fiat ab agente æterno, & impatibili; ipſe igitur tandem ſuperabit, ac perdet naturam ignis, ſi eſt illi contrarius, fieri.n.non poteſt ut ignis ſub illa affectione ſuæ naturæ contraria ſeruari perpetuò poſſit: perempta autem ignis natura motus ille non poteſt amplius dici violentus, & præter naturam igni, immò neque appellari amplius poterit motus ignis nullo exiſtente igni; perpetuus igitur motus ille eſſe non poteſt, ſi eſt contra

Nota rationem cur nullum violentũ poſſit eſſe perpetuum.

Primum argumentum contra Zimaram.

tra

tra naturam ignis; quòd ſi inficietur Zimara motum illum pugnare cum natura ignis, & illi eſſe contrarium, iam fatetur motum medium, quem negauerat: quid enim eſt motus medius, niſi ille, qui neque à rei natura prouenit, neque illi contrarius eſt? vanum etiam eſt illud, quod Zimara dicit, motum ignis in orbem perpetuari per accidens, quia præter conſilium mouentis; nam ut ei condonemus motum illum eſſe præter agentis conſilium, non ob id poſſibilis redditur eius perpetuatio, ſi eſt contrarius naturæ ignis; nam ratio nunc à nobis adducta demonſtrat neceſſarium eſſe vt vel natura ignis ſuccumbat, ac pereat, uel motum illum repellat tanquam ſibi contrarium: nullius igitur momenti eſt conſilium agentis, quia ſiue ex eius conſilio, ſiue præter eius conſiliũ circumferatur ignis, non poteſt perpetuò circũduci, ſi motus ille eſt ipſius naturæ contrarius. Patet etiam opinionem hanc Zimaræ euertere argumentum Ariſt. in contex. 15. primi libri de Cœlo, & in 17. ſecundi, quando dicit: motus Cœli eſt naturalis, quia nullum præter naturam eſt ſempiternum: ſolui enim poſſet argumentum hoc dicendo motum Cœli eſſe præter naturam, æternum tamen, quia perpetuatur per accidens, & præter conſilium mouentis. Sed reuera nullo pacto admittendum eſt id, quod Zimara dicit circunductionem ignis fieri præter conſilium mouentis, niſi etiam dicamus cęleſtia corpora regere per accidens hæc inferiora, & hoc regimen eſſe præter illorum conſilium: hoc tamen minimè dicendum eſt, quia (ut Auerroes ait in commentario. 17. ſecundi libri de Cęlo) gubernare inferiorem mundum eſt finis cęleſtium corporum, ſaltem ſecundarius, quod idem etiam ex Ariſtotele ſumitur in ſecundo capite primi libri Meteorologicorum, & quiſquis hoc neget, negat neceſſarium rerum ordinem, & connexum in vniuerſo: quum igitur neceſſariũ omnino ſit his inferioribus gubernari à ſuperioribus, à quibus & producuntur, & conſeruantur, neceſſe eſt vt ex naturæ conſilio, non præter conſilium, inferiora corpora à ſuperioribus moueantur, atque regantur: peculiariter autem de duobus elementis igni & aere ibidem in capite quarto ab Ariſtot. hoc declaratur, dum dicit elementa calida à motu Cœli habere calorem, & ita conſeruari: niſi enim circunferretur ignis à Cœlo, non poſſet eius natura ſeruari; itaque ſi motus ille in orbem conſeruat naturam ignis, vt mox declarabimus; Cœleſtium autem corporũ finis eſt regere, & conſeruare hæc inferiora; neceſſe eſt ex eorum conſilio fieri ut ignis perpetuo circa medium feratur, quare non eſt per accidens, vt Zimara dicit. Ad argumenta Zimaræ facile eſt reſpondere: dico enim Ariſtotelem in ſeptimo phyſicorum lata ſignificatione ſumere motum violentum pro omni motu, qui fiat ab externo principio; ideo ibi nomine violenti non ſolùm ille intelligitur, qui eſt contrarius naturæ moti, & cum eius repugnantia, ſed etiam ille, qui fit neque repugnante, neque vim conferente mobili, qualis eſt in igne motus in orbem; quapropter concedam illum reduci ad tractionem, vel ad vertiginem. Sic etiam in tertio libro de moribus ſumitur latè violentum pro omni habente principium extra, quamobrem ea definitione comprehenditur non ſolùm motus contrarius naturę, ſed etiam ille, qui inter naturalem & naturæ contrarium medius eſt. Idcirco non eſt ignorandum quòd propriè loquendo latius patet violentum, quàm contra naturam: nam violentum vocatur id omne, quod fit ab externo principio abſque vlla ope naturæ recipientis; at contra naturam dicitur illud ſolum, quod eſt inimicum naturæ, proinde eſt cum repugnantia patientis; in uſu tamen eſt poſitum, vt ſumatur violentum pro eo, quod eſt contrarium naturæ, & hæc duo idem ſignificent. Argumentum quoque ſumptum ex contex. 76. 77. primi libri de Cœlo leue eſt, quoniam Ariſt. in toto libro illo de ſolis ſimplicibus motibus loquitur, quare ex his ſolis argumentum ſumit ad mundi vnitatem probandam; ſimplex autem motus non poteſt eſſe medius inter naturalem, & contrarium naturę, ſed neceſſariò vel naturalis eſt, vel naturæ contrarius, vt in eorum librorum interpretatione demonſtrauimus; motus autem ignis

Secundũ argumentum.

Tertium ar.

Quartũ arg.

Ad primum argumentũ Zimaræ.

Violentũ eſt communius, quam cõtra naturam.

Ad ſecundum.

Motus ſimplex non poteſt eſſe medius inter naturalẽ, & cõtrarium naturę.

circa medium non eſt ſimplex, ſed miſtus, vt Auerroes ait, & ut conſiderantibus manifeſtum eſt; quum enim non fiat abſque confuſione, ac perturbatione partium, non ſeruatur in his perpetua æquidiſtantia à centro mundi: rectè igitur Ariſtoteles omnia, quæ mouentur, nempè ſimplici motu, aut moueri natura, aut contra naturam. Vana igitur eſſe argumenta Zimaræ manifeſtum eſt.

Aliorum argumentatio contra eandem communem ſententiam, & ipſorum opinio. Cap. VI.

ALII vero hanc eandem communem ſententiam alia ratione oppugnare nituntur: nam motum quidem illum medium, quem negauit Zimara, ipſi concedunt; tamen dicunt illam Ariſtotelis propoſitionem, nullum violentum eſt perpetuum, de hoc quoque veram eſſe, non ſolùm de illo, qui eſt contrarius naturæ, ita ut vniuerſe uera ſit de omni motu, qui non ſit ſecundùm naturam: ſiue enim ſit contrarius naturæ, ſiue medius inter naturalem, & contrarium naturali, non poteſt eſſe perpetuus; cum hoc tamen diſcrimine, quòd de illo, qui eſt contrarius naturali, abſolutè, & abſque vlla diſtinctione dicendum eſt ipſum non poſſe perpetuari: ratio namque iam à nobis adducta hoc demonſtrat, quoniam perſeuerantibus in pugna duobus contrarijs neceſſe eſt vt tandem alterum deficiat, atque ſuccumbat: de motu autem medio, qui non eſt contrarius naturali, qualis eſt motus ignis in orbem, dicunt non abſolutè veram eſſe propoſitionem, ſed cum quadam diſtinctione: poteſt enim conſiderari duobus modis; vno modo vt relatus ad ignem, in quo ineſt, quoniam enim eſt præter naturam ipſius ignis, hac ratione notat quandam extraneitatem à ſtatu naturali, neque eſt aptus perpetuari, quia nihil tale eſt perpetuum; altero modo conſiderari poteſt ut relatus ad cauſam, à qua producitur; quum enim producatur à Cœlo, & ſit ipſemet Cœli motus, qui cum elementis per contactum communicatur, hac ratione poteſt eſſe perpetuus; quoniam enim naturę ignis non eſt contrarius, neque illi repugnat, neceſſe eſt, ſi Cœlum ſemper mouetur, vt ipſe quoque ignis ſemper moueatur; ſiquidem fieri non poteſt quin Cœlum tangens ignem circunferat ipſum perpetuò, ſi ipſum quoque perpetuò circunfertur. Comprobant hi hanc ſuam opinionem conſiderando ea, quæ dicuntur ab Ariſt. in contex. 17. ſecundi libri de Cęlo, vbi dicitur motum Cęli eſſe ſecundùm naturam, quia eſt ſempiternus, nullum enim, quod ſit pręter naturam, eſt ſempiternum: ſumit autem ibi Ariſtot. præter naturam latè, prout complectitur etiam illud, quod non eſt contrariū naturę; quia ratio, quam ſtatim ad hoc probandum ſubiungit, non minus de hoc probat, quàm de illo, quod eſt contrarium naturæ; nam affert Ariſto. hanc rationem, quia id, quod eſt præter naturam, eſt poſterius naturali, hæc autem eſt communis conditio vtriuſque violenti, quia naturale eſt prius omni accidentali, tam eo, quod eſt contrarium, quàm eo, quod non eſt contrarium: quemadmodum.n. dicere non poſſumus aliquid eſſe contra naturam ignis, niſi præſuppoſita ignis natura; ita nec ſupra naturam, nec vllo modo præter naturam, niſi eam ipſam naturam præſupponamus.

Argumentū illorum.

Dictæ ſententiæ confutatio. Cap. VII.

HANC ſententiam ego ab Ariſt. alienam eſſe puto, veram autem communem multorum opinionem, à qua iſti receſſerunt. Primùm quidem videntur incidere in ſententiam Conciliatoris, quam ipſimet confutauerant: nam dicere nullum productum ab externo principio eſſe perpetuum ſecun-

Primum argumentum.

dùm ſe, poſſe tamen à ſua cauſa perpetuari, eſt dicere nullum violentum eſſe perpetuum, niſi cauſam aliquam habeat ſuæ perpetuitatis, quæ Conciliatoris opinio fuit. Præterea quando dicunt motum ignis in orbem eſſe per ſe corruptibilem, quærendum ab eis eſt qua potentia dicant ipſum eſſe aptum deficere, an naturali potentia, an logica: ſi dicant naturali, neceſſe eſt ut aliquando deſinat motus ille, quoniam potentia naturalis non poteſt eſſe fruſtra, ſed neceſſarium omnino eſt eam aliquando duci ad actum; non poteſt igitur ab vlla externa cauſa perpetuari, ſicuti non poteſt Cœlum facere vt hic equus ſeruetur ęternus, ſi naturalem habet potentiam ad interitum: ſi verò dicant potentia logica, vt dicere videntur, ab hac non poteſt ille motus nominari corruptibilis, quoniam à potentia logica non ſumitur alicuius rei nominatio, ſed ab actu; homo enim quatenus eſt animal, habet potentiam logicam vt ſit aſinus, dicimus enim homini quatenus animali non repugnare eſſe aſino, non tamen ob id licet hominem appellare aſinum, ſed vocatur homo, quia eſt actu homo: ſic itaque nec motum ignis in orbem poſſumus ex potentia logica vocare corruptibilem, ſed ab actu eſt vocandus ęternus, quum reipſa æternus ſit; Ariſt. igitur non rectè loqueretur dicens omne violentum eſſe corruptibile, ſi daretur aliquod violentum æternum: ipſa quoque Ariſtot. verba indicant ipſum non potentiam logicam non reſpicere, ſed actum, quum dicat [videntur quæ ſunt præter naturam, citiſſime interire] nam verbum, φαίνεται, ſignificat apparere, & eſſe euidens quòd id, quod eſt præter naturam, citò interit; itaque denotat in omni violento neceſſarium eſſe vt naturalis potentia intereundi ducatur aliquando ad actum. Efficaciſſimum quoque argumentum contra hanc ſententiam ſumitur ex ijs ipſis Ariſtot. verbis in contex. decimoſeptimo ſecundi libri de Cœlo, è quibus eiſdem hi quoque argumentum ſumpſerunt: quum enim Ariſtot. ibi quoque dicat nullum præter naturam eſſe perpetuum, non poteſt intelligere aliud præter naturam, quàm id ſolū, quod eſt contrarium naturali; quod oſtendo tum ex ipſo Cœlo, de quo ibi Ariſtot. loquitur, tum ex eius motu, quem ſolum ibi conſiderat, tum demum ex argumento, quod ad eius ſententiæ comprobationem adducit: primùm quidem ſi Cœlum ipſum conſideremus, non poteſt eius motus dici ſupra naturam; quum enim aliud Cœlo ſuperius corpus, à quo motus ille cum Cœlo communicetur, non cognoſcamus, non poteſt ille motus niſi contra naturam eſſe, ſi non eſt ſecundùm naturam: ſi verò motum Cœli ſpectemus, de quo ſolo ibi ſermo eſt, is non eſt niſi ſimplex, ergo niſi ſit naturalis, neceſſe eſt vt ſit contrarius naturæ; quia motus ſimplex non poteſt medio modo ſe habere, ſed neceſſariò vel naturalis eſt, vel contrarius naturali: ratio quoque ab Ariſtot. ibi adducta declarat ipſum non de alio pręter naturam motu ibi loqui, quàm de illo, qui eſt contrarius naturæ, inquit enim id, quod eſt pręter naturam, eſſe poſterius naturali, & eſſe quendam exitum, ſeu remotionem à ſtatu naturali; atqui res è ſuo naturali ſtatu non remouetur, niſi per pugnam, nec pugna eſt ſine contrarietate; loquitur ergo de illo motu, qui eſt contrarius naturæ: quòd autem ratio illa Ariſtotelis aptari non poſſit motui ignis in orbem, vt iſti imaginantur, mox luce clarius oſtendemus, & totam rei veritatē patefaciemus: is enim reuera neque poſterior motu ignis naturali dici poteſt, neque remotio ignis è propria natura: horum igitur opinio recipienda non eſt: attamen communis quoque ſententia, in quam iſti inuecti ſunt, non vacat omnino reprehenſione, vt mox veritate cognita manifeſtum fiet.

Secundum argumentū.

Tertium ar.

Veritatis

Veritatis declaratio de motu ignis in orbem. Cap. VIII.

Vt huiuſce rei veritatis plenè intelligatur, ſciendum eſt ex Ariſt. in quarto phyſicorum, & in quarto de Cœlo ſublunaria corpora eſſe in loco, & locum requirere ob eorum imperfectionem; propria enim, quam habent, interna perfectio ad eorum conſeruationem non ſufficit, ſed egent conſeruante externo, proinde eſt eis neceſſariò locus; ad hunc igitur ſingula mouentur ſuapte natura, quia cupiunt con ſeruari; terra, ſi in ſupero loco ſit, deorſum fertur, & centrum petit; ignis in hac infera parte genitus fertur propria vi ad concauum orbis lunæ, quia non hic, ſed ibi conſeruatur: ideò Ariſt. in contex. 22. & 23. quarti libri de Cœlo inquit grauia & leuia ferri ad proprium locum tanquam ad perfectionem, & formam; locum enim iure formam vocat, quia inſtar formę eſt, quum ſuppleat id, quod forma interna præſtare non poteſt; hæc enim dat rei eſſe, & ipſam conſtituit, ſed ipſa per ſe nō poteſt eā diu conſeruare: locus autem tanquam altera forma externa, per vim, quam habet, conſeruatricem locati, conſeruat rem in ſua naturali conſtitutione: hinc colligimus locum eſſe quiddam natura prius locato, & eius cauſam, vt aſſerit clarè Ariſtot. in quarto phyſicorum, quum ſit tanquàm cauſa motus ad locum, & ipſius locati conſeruatrix: ſed conſiderandum eſt quænam ſit hæc vis conſeruatrix, quam ineſſe loco dicimus: tria quidem inferiora elementa ſi ſpectemus, dicere poſſumus vim hanc in ſymbola qualitate conſiſtere, vt Ariſt. in dicto loco quarti libri de Cœlo ſignificare videtur: at de igne ſecus ſeſe res habet, non enim poſſumus ad ſymbolam qualitatem confugere, quum nulla adſit ſymbola qualitas, quæ cœleſti corpori communis cum inferioribus dici poſſit: eſt autem Ariſtotelis ſententia, Cœlum in hęc inferiora non agere, niſi lumine, & motu: quare ſi agendo in ignem conſeruat ipſum, neceſſe eſt vt vel lumine agat, vel motu, vel ambobus ſimul: atqui lumine non poteſt, quia radii ſtellarum non videntur operari, niſi in hac inferiore mundi parte, in terra, & in aqua, & hac infima aeris regione, propterea quòd non agunt, niſi percutientes, & fracti, & repercuſſi, & quodammodo duplicati; rectà enim progredientes vel nullam, vel inſenſilem vim agendi habent, patet enim mediam aeris regionem ex tranſitu radiorum ſolis non calefieri, ſed manere valdè frigidam, quia radii à terra repercuſſi illùc non perueniunt: eadem igitur ratione in elemento ignis nil agunt radij, quod ignem omnium corporum calidiſſimum conſeruare poſſe videatur; ſolus itaque motus relinquitur, quo ignem à Cœlo conſeruari dicamus: eaque eſt ſententia Ariſtotelis clara in primo Meteorologicorum capite quarto, vbi dicit elementa calida eſſe calida à motu Cœli, & ab eodem conſeruari in ſuo naturali calore; motus enim rapidiſſimus vim habet diſſipandi, attenuandi, & rarefaciendi, proindè & calfaciendi; motus enim per attenuationem, & attritionem partium gignit calorem, vt Ariſtoteles ait in contex. 42. ſecundi libri de Cœlo: idque ab Auerroe ibi optimè declaratur, qui etiam dicit motum eſſe perfectionem calidi; quę propoſitio malè intellecta plures turbauit; ſed omnia dubia ſoluimus dicendo eam eſſe ſumendam non in ſenſu formali, ſed in cauſali; motus enim dat perfectionem calido quatenus eſt calidum, quia calorem conſeruat, qui ſine motu non ſeruaretur: radix enim formalis omnis caloris in hoc mundo inferiore eſt elementum ignis, qui omnium calidiſſimus eſt, & ſub igne aer poſitus eſt mediocriter calidus; cætera verò omnia per horum participationem ſunt calida: hæc autem elementa non conſeruarentur calida, niſi per actionem cœleſtem; ignis enim (ut inquit ibi Auerroes) niſi moueatur, extinguitur, ac perit: in Epitome quoque Metaphyſica tractatu quarto capite decimotertio inquit Auerroes elementa producta eſſe ex neceſſitate à magno motu, quia proprium eſt motus facere calorem,

Locus datus eſt corporibus ob eorũ imperfectionem.

Cur ſub cœlo conſeruetur ignis.

Motus eſt perfectio calidi.

rem, & hunc inſequitur leuitas, quæ eſt ignis natura; priuationem autem cœleſtis motus inſequitur frigus, & grauitas. Ignis igitur elementorum calidiſſimus à Cœlo in ſuo naturali ſtatu conſeruatur per motum in orbem, qui cum ipſo igne ſemper, & abſque ulla intermiſſione à Cœlo communicatur: vnde colligimus motum illum ignis non ſimplicem eſſe, ſed miſtum, ut antea dicebamus: nam ſi eſſet verè ſimplex, & nullum partium aſcenſum vel deſcenſum haberet, nulla earum attritio fieret, proinde neque calor: quum igitur attritio ibi, & calor fiat, miſtum eſſe motum neceſſe eſt. Colligimus præterea rationem cur motus ille ſit medius inter motum ignis naturalem, & motum contrarium naturali: etenim non eſt naturalis, ſumendo naturalem pro eo, qui fit ab interno principio; non eſt etiam ita prȩter naturam, ut naturam oppugnet, ac lędat, quum potius eam foueat, atque conſeruet; ſed eſt modo aliquo ſimilis vtrique: quatenus enim non ab interno principio fit, ſed ab externo, eatenus ſimilis eſt motui violento, ea tamen eſt violentia ad conſeruandum illata, non ad interimendum, ſicuti quando pater uim infert filio, vt erudiatur, & adiſcat: quatenus verò eſt conſeruatiuus naturȩ ignis, quæ ſine ipſo non conſeruaretur, ea ratione videtur potius appellandus ſecundùm naturam, quàm præter naturam; nam externum quidem eſt eius principium, ſed tale, quod ad conſeruandum ignem efficit illud, quod ipſa ignis natura ſibi præſtare potis non eſt; quoniam illi formȩ nulla alia vis data eſt à natura, niſi mouendi à medio; ſimplex.n. natura vnum tantũ motũ efficere apta eſt, non plures: ob id motus ignis in orbem à quibuſdam vocatur potius ſupra naturam, quàm ſecundùm naturam, vel prȩter naturam; eſt enim quoddam excedens naturam ignis, amicum tamen, atque conſeruans. Ab hac autem noſtra ſententia non videntur alieni fuiſſe illi priſci philoſophi, qui dixere motum elementorũ naturalem eſſe illum, qui in orbem fit: viderunt enim hoc motu elementa ſuperiora conſeruari, & particulas ignis apud nos genitas ideò aſcendere, vt cum toto ignis elemento circunductæ conſeruentur: ex hoc enim iudicarunt magis eſſe præcipuum in elementis motum in orbem, quàm motum rectum, quum viderent eum elementis competere iam integram ſuam naturam, & perfectionem obtinentibus, rectum verò in illis non dari, niſi ut conſtitutis in ſtatu imperfectionis, & exiſtentibus extra ſua loca naturalia; ideò.n. dixerunt naturaliorem eſſe igni motum in orbem, quàm motum rectum, propterea quod quando ignis ad locum ſuum peruenit, totamque ſuam perfectionem adeptus eſt, deſinit rectà moueri, & ſolo in orbem motu cietur abſque vlla intermiſſione. Ariſt. verò rem hanc diligentius conſideraſſe videtur: nam conſtituta definitione naturæ, quam in initio ſecundi phyſicorum legimus, non potuit alium motum appellare elementis naturalem, quàm illum, qui ab interno principio prouenit, qui eſt ſolus motus rectus; nec ob id negauit motum quoque in orbem eſſe elementis alio modo naturalem, quatenus eſt conſeruatiuus naturȩ, ſed ſignificare viſus eſt hunc rectius vocari ſupra naturam, quàm ſecundùm naturam, vel præter naturam, vt colligimus ex quarto capite primi Meteorologicorum, vbi dicit elementa calida conſeruari à motu circulari, quo participant: in quarto etiam libro de Cœlo dicens elementa moueri ad locum ſuum tanqnàm ad formam, hoc idem ſignificauit; mouetur enim ſingulum elementum ad elementũ continens, à quo per ſymbolam qualitatem conſeruatur: ignis verò fertur ad orbem lunæ, & ad concauum Cœli, tanquàm ad ſymbolam qualitatem, quam Cęlum habet, non quidem vt formam, ſed vt virtutem, eſt enim virtute calidum, quatenus vim habet efficiendi in elementis calorem per motum; illùc igitur fertur ignis tanquàm ad conſeruans, quia conſeruare calorem aſt ipſam ignis naturam conſeruare.

Motus ignis in orbē non eſt ſimplex.

Priſcorũ ſententia de motu elementorum naturali.

Quo motus circularis ſit elementis naturalis.

Collectio

Collectio errorum omnium aliorum. Cap. IX.

HAEC igitur eſt illius motus conditio, quo ignis à Cœlo circunuoluitur, non plenè (vt videtur) ab alijs declarata: nam ſi aliorum ſententias benè perpendamus, omnes in aliquo defeciſſe videntur. Primùm quidem deceptus eſt Conciliator non diſtinguens motum hunc à cæteris, quos appellare ſolemus violentos, & cõtrarios naturæ. In eundem errorem incidit etiam Zimara negans motum hunc medium inter naturalem, & contrarium naturali, & putans omnes motus, qui nõ ſint naturales, eiuſdem eſſe conditionis, & eadem ratione dici violentos; quum ex huius motus conditionibus pateat eum neque eſſe naturalem, neque contrarium naturæ, ſed medium, & aliqua ex parte ſimilem vtrique; quo fit vt non contineatur ſub illa Ariſt. propoſitione, nullum violentum perpetuum, quum hic poſſit eſſe perpetuus, quippe qui non eſt contrarius naturæ ignis, neque illam oppugnat. Errarunt etiam illi poſteriores, qui motum hunc medium concedentes dixere veram de hoc quoque eſſe illam Ariſtot. propoſitionem, quatenus ipſe ſecundùm ſe denotat quandam extraneitatem, ratione cuius ei non conuenit perpetuitas: hi namque ignoraſſe videntur quomodo hic motus ſit dicendus medius, & id ſolum ſpectantes, quòd huius motus principium extra eſt, dixerunt eum igni & aeri extraneum, & accidentalem eſſe, & hac ratione corruptibilem: quaſi verò omne externum ſit accidentale rei, cui externum dicitur; quod quidem eſt manifeſtè falſum: duæ namque ſunt cauſæ externæ, efficiens, & finis, quæ tamen ad rem, cuius ſunt cauſæ, habent eſſentialem reſpectum, & de illa per ſe prædicantur iuxta quartum modum dicendi per ſe. Quum igitur hic motus ſit inſtrumentum quoddam cauſæ ſuperioris ad hæc elementa conſeruanda, & hac ratione ſit cauſa effectrix conſeruans inſtrumentaria, non eſt motus extraneus, ideſt accidentalis, ſed potius neceſſarius; proinde ceſſat ratio, qua dici poſſit per ſe corruptibilis. Errarunt etiam iſti abutendo argumento Ariſtot. in contex. 17. ſecundi libri de Cœlo, quod ſi benè intelligatur, nullum habet locum in motu ignis in orbem: nam reddens ibi rationem Ariſt. cur id, quod eſt præter naturã, non poſſit eſſe perpetuum, dixit, quia eſt poſterius illo quod eſt ſecundùm naturam, & eſt egreſſio, & receſſus à ſtatu naturali; at motus ignis in orbem non eſt huiuſmodi, non eſt enim poſterior motu ignis naturali, immo neque igne ipſo; quatenus enim eſt cauſa conſeruans naturam ignis, apta etiam ignem generare, ſi ibi ignis non eſſet, eatenus eſt prior: ſi verò conferatur cum motu ignis à medio, abſque dubio eſt illo prior tanquam cauſa finalis; nam ignis ideò ſuperum locum petit, vt ibi cum toto elemento circunuoluatur, & ita à loco conſeruetur, quum ipſe proprijs viribus ſe conſeruare nequeat: propterea id, quod dici ſolet, elementa ad ſua loca moueri, vt in illis quieſcant, & ita quietem eſſe finem motus eorum naturalis, ſano modo eſt intelligendum; eſt enim abſolutè verum de terra, cuius conſeruatio conſiſtit in priuatione motus cœleſtis, qui ad locum infimum non peruenit, ideò ad eum locum fertur terra, vt ibi omnino quieſcat; idq; protulit clarè Ariſt. primo Meteorologicorum capite quarto dicens elementa frigida conſeruari per immobilitatem, hoc eſt per quietem in loco ſuo, & remotionem à motu cœleſti: de igne autem, & de aere non eſt abſolutè intelligendum, ſed potius ſecundùm quid; nam poſt motum à medio quieſcit ignis reſpectu illius motus, quia deſinit aſcendere, & in ſuo loco manet, abſolutè tamen nõ quieſcit, quia mouetur in orbem vt conſeruetur, & niſi moueatur, extinguitur. Patet igitur huic motui non competere priorem conditionem motus præter naturam, quam ibi Ariſtoteles adduxit, non eſt enim poſterior motu ignis naturali: ſed multo minus ei competit; altera tantum enim abeſt vt motus ille ſit re-

Error Conciliatoris.

Error Zimaræ.

Error aliorũ poſteriorũ.

Quomodo quies ſit cauſa finalis motus.

ceſſio ignis à ſua natura, & ipſi lęſionem aliquam inferat, vt potius naturam ignis foueat, atque conſeruet, quæ ſine ipſo periret. Manifeſtiſſimum ergo eſt Ariſtotelem eo in loco ſumere pręter naturam pro eo tantùm, quod eſt inimicum, & contrarium naturæ; hoc enim diſtrahit rem à ſua naturali conſtitutione, & ad interitum ducit, quia pugnat cum natura rei; ob id negat Ariſtoteles hoc poſſe eſſe ſempiternum: & ita locum illum interpretatur Auerroes: ſic etiam in contex. decimoquinto primi libri de Cœlo Ariſtoteles non de alio violento motu loquitur, quàm de illo, qui eſt contrarius naturæ; ſolos enim ibi conderat ſimplices motus, qui non poſſunt eſſe niſi naturales, vel contrarij naturę, ſicut antea diximus: motum igitur medium inter naturalem, & contrarium naturali Ariſtoteles in ea parte non conſiderat, quia hic non poteſt eſſe niſi miſtus, de quo ibi non eſt ſermo; huiuſmodi autem eſt motus ignis in orbem, quare de hoc Ariſtoteles nunquàm loquitur, quando in libris de Cœlo dicit motum pręter naturam non

Error opinionis communis.

poſſe eſſe perpetuum. Communis quoque ſententia, in quam illi inuecti ſunt, & quam nos veriorem eſſe diximus, non penitus errore uacat; nam in eo quidem veriſſima eſt, quòd ponit motum medium inter naturalē, & contrarium naturali, & talem eſſe aſſerit motum ignis circa medium, & ad hunc non extendi propoſitionem illam Ariſt. nullum violentum eſt perpetuum, ſed de ſolo motu contrario naturæ fuiſſe ab Ariſt. pronuntiatum: in hoc tamen hi quoque defeciſſe videntur, quòd ſine vlla motus medij diſtinctione, & abſq; cognitione propriarum huius motus conditionum eam ſententiam protulerunt; nam abſolutè dicentes propoſitionem Ariſt. in motu medio locum non habere, ſic putarunt ſublatam eſſe hac in re omnem difficultatem; quamobrem quo pacto motus ignis in orbem ſit medius, non videntur intellexiſſe. Nos autem dicimus medium inter extrema duplex

Medium inter extrema eſt duplex.

eſſe; vnum per participationem extremorum, quale eſt tepidum inter calidum & frigidum; alterum per negationem extremorum, cuiuſmodi eſt lapis inter cęcū, & videns, de quo vtroque genere medij ſi indiſtinctè pronuntient ipſum poſſe eſſe perpetuum, falluntur, quia motus medius per participationem extremorum non poteſt eſſe perpetuus: ſi quid enim ita ſit violentum, & præter naturam, vt nō ſit extremè contrarium naturali, ſed mediocriter, tanquam medium per extremorum participationem, hoc aliquam habet contrarietatem cum natura; proinde neceſſe eſt vt pugna fiat naturæ cum illo, & tandem alterum ſuccumbat, & pereat; nā ſummè calidum lęditur non ſolum à frigido, ſed etiam à tepido, & ab hoc diſtrahitur è ſua natura: ideò in hoc quoque locum habet ratio Ariſt. prædicta, quoniam neceſſarium eſt vt pugna fiat non ſolùm extremi cum extremo, ſed etiam cū medio: idcirco illa propoſitio, nullū violentū eſt perpetuum, vera eſt de omni violento, quod ſit contrarium naturę ſiue extremè, ſiue mediocriter, quia vtrumque naturam oppugnat. De medio autem per negationem extremorum propoſitio Ariſtot. uera non eſt, nec de eo prolata fuit, quoniam argumentum Ariſt. de hoc nullam habet efficacitatem: talis autem eſt motus ignis in orbem, non. n. conſtat ex aſcenſu, & deſcenſu, ſed eſt ſolummodò circa medium: propriè namq; aſcenſus dicitur, quando ignis à loco alieno ad locum proprium tranſit, iſq; eſt ipſi motus naturalis; ſic deſcenſus propriè dicitur, quando ignis tranſit à loco proprio ad alienum, & hic eſt ita violentus, vt ſit contrarius naturę ignis, & eam lædat, extremè quidem contrarius, ſi deſcendat ad locum terræ, mediocriter verò ſi ad locum aeris; ſed neq; in loco terræ, neq; in loco aeris poteſt ignis diu cōſeruari, quia in vtrolibet detinetur violenter, & cum lęſione naturæ; nam etiam locus aeris eſt igni pręter naturam, licèt mediocriter, conſtat. n. quodammodo ex conditionibus loci na-

Ignis in ſua ſphæra non propriè dicitur aſcēdere vel deſcendere.

turalis, & loci extremè contrarij, quum ſit extra proprium locum ignis, ſed non ſit ab eo valde remotus. In ſphæra autem propria quum circunfertur ignis, licèt is non ſit motus in orbem ſimplex, qualis eſt motus Cœli, ſed cum agitatione ac perturbatione partium, non eſt tamen cum mutatione loci naturalis, ſed cenſendus

dus eſt ſolummodo circa medium, non ad medium, neque à medio: quamuis.n. fiat ibi aliquis aſcenſus, ac deſcenſus partium ratione diſtantiæ à centro, nullus tamen fit aſcenſus, vel deſcenſus ratione qualitatis & virtutis, quia totus ignis in ſuo loco manens circa medium voluitur; niſi fortaſſe aliqua eius particula aeri pro pinqua ad locum aeris demittatur, quod quidem fit per accidens, nam ſcopus illius agentis cœleſtis in hoc inferioris mundi regimine eſt elementum ignis conſeruare per motum, non aliquam eius partem interimere. Hic autem motus, licèt medius inter naturalem, & contrarium naturę dicatur per negationem extremorum, eſt tamen cum ſimilitudine vtriuſque extremi: ſimilis enim eſt naturali quatenus naturam conſeruat, non lędit; ſimilis etiam eſt motui contrario naturæ, qua tenus non ab interno principio fit, ſed ab externo, ideò tum naturalis, tum violentus appellari poteſt; hic ergo poteſt eſſe perpetuus, nec de eo profertur propoſitio Ariſt. quia hic non eſt ſimilis motui contra naturam, in natura oppugnanda, ſed potius motui naturali in ea conſeruanda: hoc igitur multi non intelligentes, nullaq; diſtinctione in hac re vtentes, non penitus huiuſce rei veritatem aſſequuti eſſe videntur.

Quomodo motus circularis fit igne & naturalis & violētus.

Error multorum in declarando motu plantarum diurno, & totius veritatis concluſio. Cap. X.

EX hoc, quem conſiderauimus, errore in alium ſimilem illimet inciderunt, de quo pauca in præſentia dicere neque inutile, neque à propoſita nobis contemplatione alienum erit; quærunt enim ſolet qualiſnam ſit motus ille, quo errantes ſphęræ dicuntur à primo mobili circunduci: quum enim planetæ duobus ſimul motibus ferantur, vno ab occaſu ad ortum, alij tardius, alij velocius, qui dicitur ſingulorum proprius, ac naturalis motus; altero autem huic contrario, quem aſtrologi diurnum appellant, quoniam ſingulus planeta ſemel in die naturali, hoc eſt tempore horarum 24. totum circuitum peragit; hunc etiam vocant motus raptus, quia inferiores ſphæræ à ſuprema, quæ primum mobile dicitur, rapiuntur ab ortu ad occaſum, & iterum ducuntur ad ortum; de hoc diurno motu, qui planetis violentus eſſe videtur, & contrarius proprio eorũ motui naturali, dubitant multi, ſicut etiam de motu ignis in orbem dubitarunt, quomodo poſſit eſſe perpetuus, ſi nullum violentum, vt Ariſt. dixit, poteſt eſſe ſempiternum. Reſpondent de hoc idem dicendum eſſe, quod de motu ignis in orbem, nam hic quoque eſt medius inter naturalem, & violentum, quare eadem ratione poteſt eſſe perpetuus. Sed hĩ decipiuntur, quia magnum eſt horum motuum diſcrimen, quod ipſi non cognouerunt: omnia namque cęleſtia corpora tantę ſunt perfectionis, ut ſuapte natura ſeruentur æterna apud Ariſt. abſq; vlla ope conſeruantis externi; ideo non ſunt in loco, quemadmodum in quarto libro Phyſicæ auſcultationis Ariſt. docet, propterea quòd locus propriè ſumptus corporibus imperfectis datus eſt ad eorum conſeruationem, idcirco ſiquid in eis ab agente ſuperiore imprimitur, id iure vocatur ſupra naturam, qualis eſt in igne, & in aere motus in orbem, de quo hactenus loquuti ſumus, quum nullum huius motionis principium in his elementis inſitũ ſit. At motus planetarum diurnus non eſt huiuſmodi, ſed eſt verè naturalis, & ab interno principio proueniens, quemadmodum aliàs declarauimus in Cœlo eſſe naturam, & principium motus internum; quomodo autem hoc ſit, legere apud Auerroem poſſumus in commentarijs 42. & 71. ſecundi libri de Cœlo, & in quadrageſimoquarto duodecimi Metaphyſicorum, & clarius in tertia diſputatione contra Algazelem in ſolutione vigeſimioctaui dubij, vbi rẽ hanc doctiſſimè declarat, eamq; nos in præſentia paucis perſtringemus. Inquit Auerroes motum diurnum neque violentum eſſe planetis, neque propriũ ſupremę ſphæræ, ut Aſtro nomi

Dubium de motu plantarum diurno.

Solutio aliorum.

Solutionis impugnatio.

Cęleſtia corpora non egent loco.

Solutio uera.

nomi videntur aſſerere,ſed eſſe motum naturalem totius cęleſtis globi; totum.n.
Cęlum eſt veluti animal quoddam magnum, ſphærę autem ſunt tanquam uaria
membra illius animalis:quemadmodum igitur motus,quo totum animal progre
diendo mouetur, etſi in corde primum habet principium, eſt tamen naturalis &
toti animali,& cuilibet eius parti,adeout dum ambulat animal,dicatur ille motus
eſſe naturalis non ſolùm toti animali, ſed etiam oculo: pręter hunc autem habet
etiam oculus proprium motum, ſic manus, & brachium, & ſingula alia membra:
ita de Cęlo dicendum eſt;motus.n.diurnus eſt naturalis motus totius globi Cęle
Primus motor eſt motor totius. ſtis,ideo etiam planetis ſingulis eſt naturalis tanquam partibus illius totius,quē-
admodum ambulatio animalis & oculo,& manui eſt naturalis: proprij autem pla
netarum motus ſunt eo modo naturales, quo proprius oculi motus, & proprius
motus manus dicitur illi parti naturalis: primus autem motor,qui applicatus di-
citur mouendo orbi ſupremo, in illo quidē dicitur reſidere vt in parte nobiliore,
ſicuti reſidet anima in corde animalis, tamen non illius tantùm orbis eſt motor,
ſed vniuerſi globi cœleſtis, & ille motus iure vocatur motus totius, quia ſphæræ
omnes propenſionem habent naturalem non minus ad illum motū quàm ad pro-
prios motus ſingularum. Motus ergo diurnus eſt motus naturalis etiam ſingulis
inferioribus ſphęris,quatenus ſunt partes illius magni animalis. Aſtronomi verò,
qui cœleſtium corporum naturam non penetrant, ſed ſolas quantitates, pingui
Minerua rem hanc conſiderantes eum vocant motus raptus,quaſi primus motor
ſolam ſupremam ſphęram moueat,& ab hac cęterę inferiores violenter rapiātur;
id tamen minimè verum eſt,ſed primus motor eſt totius globi motor,mouentur
.n.omnes ſphęræ,& totus ſimul cęleſtis globus a primo omniū motore,& ad mo-
tum illum habent omnes naturalem propenſionem:idq. ſignificauit Ariſt. in con
tex.40. 12.Metaphy. vbi motum diurnum diſtinguens a motibus planetarū, non
eum vocat ſupremæ ſphæræ motum,ſed vocat motum totius,eo namq; mouetur
& totum Cęlum, & totus ferè inferior mundus; alios autem cœleſtes motus uo-
cat particulares, & proprios ſingulorum planetarum, qui à proprijs ſingularum
ſphærarum motoribus efficiuntur:idem.n. diſcrimen in motoribus eſt, quem in
motibus eſſe diximus nam primus motor eſt motor vniuerſalis,quia totum mun
dum mouet, proinde ille motùs vocatur vniuerſalis, & totius mundi motus;ſin-
gulæ autem ſphærę citra primam proprios habent motores, & proprijs ſingulæ
feruntur motibus,quos ſimiles eſſe diximus motibus proprijs membrorum ani-
Collectio totius veritatis. malis. Errant igitur illi, qui dicunt eiuſdem eſſe conditionis motum diurnum in
ſphæris errantibus, ac motum ignis in orbem: nos .n. dicimus motum diurnum
eſſe omnibus ſphęri verè naturalē,motum verò ignis in orbem iam diximus non
eſſe ita naturalem,vt proueniat ab interno principio,ſed eſſe ſupra naturam ignis,
eam tamen conſeruare, vt antea dictum eſt; ob id ille motus vocatur medius in-
ter naturalem,& contrarium naturæ,non quidem medius per participationē,ſed
per negationem extremorum,habens tamen ſimilitudinem cum vtroq;extremo:
quo fit vt tum naturalis,tum violentus alia,& alia rōne dici poſſit,& poſſit eſſe per-
petuus,quia neq; extremè neq;mediocriter contrarius eſt naturę,nec modo ullo
eam oppugnat,immò ad ipſius conſeruationem neceſſarius eſt,& eſt motus non
ſimplex,ſed mixtus,ſolum.n.cœlum motu in orbem ſimplici moueri aptum eſt: de
hoc igitur non loquitur Ariſt. quando in 1. & in 2.lib.de Cęlo inquit nullum pręter
naturam poſſe eſſe perpetuum quia non reſpicit aliud pręter naturam, niſi il-
lud,quod vel extreme, vel mediocriter ſit contrarium naturali; de hoc enim ue
ra eſt illa propoſitio, nullum, quod præter naturam ſit,poteſt eſſe perpetuum:ſic
ergo ſublata eſſe videtur hac in re omnis difficultas. Alia de illo ignis motu dicen-
da eſſent, quæ ad eum librum remittimus, in quo de calore à Cœlo in his infe-
rioribus producto ſermonem facturi ſumus.

IACOBI ZABARELLAE PATAVINI DE MOTV GRAVIVM ET LEVIVM LIBRI DVO.

Liber Primus.

Declaratio, & partitio dicendorum. Cap. I.

QVVM illa, quæ ab Ariſtotele de grauium, ac leuium motu varijs in locis dicuntur, difficultate non careant, & interpretibus occaſionem controuerſandi præbuerint, ego hac de re aliqua ſcribere, & ſententiam meam in medium proferre conſtitui, vt Ariſt. dicta, de quibus adhuc magnæ altercationes exiſtunt, clariora, ſi fieri poſſit, reddantur. Vt autem intelligatur quid nobis in præſentia conſiderandum proponatur, ſciendum eſt grauium, ac leuium appellatione non ſola elementa, ſed miſta quoque omnia comprehendi, nec minus animata, quàm inanima; grauia enim aut leuia hęc omnia ſunt, & eo motu cientur, quo elementa ipſa moueri cernuntur, etenim animal nòn modò progreſſionis motu naturaliter mouetur quatenus animal eſt, ſed etiam deſcendit naturaliter, ſi ex alto loco demittatur, quatenus eſt graue, & ex elementis conſtans. Ariſtoteles igitur quando de grauium, ac leuium motu loquutus eſt tum in octauo libro phyſicæ auſcultationis, tum in quarto de Cœlo, etſi elementa præcipuè reſpexit, tamen miſta quoque complexus eſt, quatenus grauia, ac leuia ſunt, ſatis enim habuit in initio primi libri de Cœlo nos admonere miſta, dum vt grauia, vel ut leuia mouentur, moueri iuxta illius elementi naturam, quod in ſingulorum miſtione præualet alijs: quare quum neceſſe ſit in quolibet miſto aliquod elementum cęteris pręualere, neceſſarium etiam eſt eundem eſſe cuiuslibet miſti naturalem motum, qui eſt elementi in ſingulo dominantis. Quamobrem ea, quæ de grauium & leuium motu ab Ariſtotele dicuntur, grauibus omnibus, ac leuibus competunt, ſed primariò elementis, miſtis verò per elementa, è quibus conſtant: Cęterùm miſtorum motus propriam habet difficultatem, quomodo ex vnius elementi imperio proficiſci dicatur, idcirco nos vt diſtinctius, ac facilius progrediamur, noſtram hanc diſputationem in duas partiemur: primùm enim grauia & leuia abſolutè conſiderantes, ſed elementa pręcipuè reſpicientes, declarabimus à quonam motore moueantur, etenim tota ferè hęc difficultas in motore conſiſtit, ſimulque aliqua huic conſiderationi annexa dubia ſoluemus: ſecundo loco miſta quatenus miſta, hoc eſt quatenus ex grauibus, ac leuibus conſtantia conſiderabimus, & declarare nitemur à quonam moueantur, vt ſententia Ariſt. intelligatur dicentis miſta moueri iuxta elementum cęteris præualens in miſtione ſingulorũ: his.n. intellectis clarum erit à quonã motore grauia omnia, & leuia moueantur, tum ſimplicia, tũ miſta quatenus miſta ſunt.

Duæ antiquorum ſententiæ de motore grauium & leuium, & earum confutatio. Cap. II.

IN primis igitur conſiderandum proponitur, à quonam grauia & leuia moueantur motibus eorũ naturalibus, nam de violentis in prę ſentia non loquimur. Hac de re plures antiquorum philoſophorũ ſententiæ extiterunt, quas oẽs commemorare operæpretium non eſt; duas tantùm, quarum conſideratio ad ea, quæ dicenda ſunt, con

Opinio Empedoclis. feret, breuiter expendemus. Aliqui dixere elementa ad ſua loca moueri à Cœlo, quod motu ſuo rapidiſſimo illa pellit procul à ſe; quo fit, vt quò grauiora ſunt, eò longius pellantur, terra omnium grauiſſima ad remotiſſimũ centri locum propellitur; aqua minus grauis ad locum proximè ſuperiorem, & alia deinceps; itaque Cœli motu perſeuerante detinetur terra tota in centro, & cætera omnia in

Confutatio. locis ſuis, ita vt ab eis recedere nequeant. Sententia hæc, quę Empedoclis fuit, abſona eſt rationi, ut Ariſtoteles probat in calce ſecundi libri de Cęlo; ſic enim motus elementorum ad ſua loca eſſent violenti, quum tamen communi omnium conſenſione cenſeantur naturales. Quieſcerent pręterea violenter in locis ſuis, ſi ad ea violenter mota eſſent, igitur non poſſent in eis manere perpetuò, quia nullum violentum poteſt eſſe ſempiternum, ſed interire ea tandem oporteret, quia contraria eſſent locorũ vires naturis ipſorum elementorũ, ſi violenter in ijs detinerentur. Pręterea rationem quidem aliquam hi videntur adducere cur grauia deſcendant, ſed nullam cur leuia aſcendant: de toto enim elemento ignis cur minimè omnium propellatur. poteſt ex horum dictis ratio aliqua colligi, ſed de ipſius particulis, quæ apud nos gignuntur, cur aſcendant nulla ratio appa

Aliorum priſcorum opinio. ret; ideò hæc ſententia dimittatur. Alij verò dixerunt elementa à ſuis locis moueri, quoniam locus vim habet attractricem, à qua trahitur ſingulum ad propriũ

Confutatio. locum. Hęc opinio duos poteſt habere ſenſus: vel enim dicunt locum attrahere, & mouere tanquàm finem, vel tanquàm efficientem; nam finis quoque dicitur mouere agens ad agendum: ſi igitur dicant vt finem, concedi poteſt, ſed is eſt motus impropriè, ac metaphoricè dictus, de quo in pręſentia non loquimur, ſed de efficiente eſt nobis inſtituta diſputatio: quòd ſi intelligant locum mouere vt cauſam effectricem, falſa penitus eſt eorum ſententia; oportet. n. vel tunc moueri à loco elementum, quando iam in illo eſt, vel quando abeſt ab illo, quorum neutrum eſſe poteſt: quando. n. elementum in ſuo loco eſt, non mouetur, ſed quieſcit; quando autem eſt extra locum, non poteſt ab eo moueri, quoniam omnis actio fit per contactum, & omne mouens debet ſimul eſſe cum moto, nunquàm igitur poteſt elementum à loco ſuo tanquam ab efficiente moueri.

Opinio dicentium elementa externum tantùm habere motorem, & eius comprobatio. Cap. III.

MVLTI hac in re eam ſententiam ſequuntur, quam proferre videtur Ariſtoteles in contex. trigeſimoſecundo octaui phyſicorum, & in 24. & 25. quarti de Cœlo, à qua ne latum quidem vnguem recedere volunt: ibi Ariſtoteles apertè dicit grauia & leuia motibus ſuis naturalibus non ab interno motore moueri, ſed ſolùm ab externo, eumque duplicem eſſe dicit: quum enim mouere ſit rem ducere de pote

Duplex in eſto potẽtia ad motum. ſtate ad actum, & duplex ſit elementi poteſtas, duplex etiam eſt motor, à quo mouetur; primùm quidem dicitur graue habere poteſtatem ad naturaliter aſcen

dendum,

dendum, quia dum eſt graue, non aſcendit, eamque vocant poteſtatem eſſentialem, quia non aſcendere competit graui eſſentialiter, & per ſe, & quatenus eſt graue; ſed ſi mutetur graue in leue, vt ſi ex terra generetur ignis, tunc ſtatim aſcendit actu, niſi ab aliquo impediatur; itaque moueri tunc dicitur à generante, à quo factum eſt ex graui leue, dans enim forma dat omnia conſequentia formam: quoniam igitur à generante accepit leuitatem, quam prius non habebat, ab eodem accipit etiam motum illi formę conuenientem; ſurſum ergo fertur, quoniam à generante factum eſt leue, quod prius erat graue: altera eſt aſcendendi poteſtas in elemento iam leui, quando ab aliquo impeditur ne aſcendat, vt quando ignis in infero aliquo loco incluſus non fertur ſurſum, ſed poteſtatem habet aſcendendi, quam vocant poteſtatem accidentalem, quia per ſe competit elemento leui eſſe in ſuo loco, vel ad illum ferri, ſi extra illum ſit; quare ſi extra ſuum locum ſit, neque ad eum moueatur, id ei accidentale eſt; ab hac igitur poteſtate accidentali ad actum ducitur à remouente impedimentum, ut ſi uas aere plenum in fundo aquę detineatur ui ab aliquo ſaxo ſuperpoſito, & aliquis remoueat ſaxum, aſcendit aer, & ab illo moueri dicitur, à quo abductum eſt impedimentum. Nullum igitur alium motorem habent grauia & leuia, niſi externum, nempe vel generans, vel remouens impedimentum: hæc omnia ab ipſomet Ariſtot. in dictis locis proferuntur, qui etiam in octauo illo Phyſicorum expreſsè in hoc diſtinguit grauia & leuia ab animalibus, quòd grauia & leuia non a ſe mouentur, ſed ſemper ab externo motore, animalia verò à ſe, & à motore interno, nempè ab anima: ſed rationem quoque addit Ariſtoteles ad hoc comprobandum, non poteſt idem ſecundùm idem agere & pati, quia idem ſecundùm idem eſſet ſimul poteſtate & actu: ergo non poteſt idem mouere ſe ipſum, niſi duas habeat re diſtinctas partes, vnam mouentem, alteram verò motam, quemadmodum in animali videmus diſtingui animam mouentem à corpore moto; in elemento autem hęc diſtinctio locum non habet, non poteſt enim diuidi niſi in primam materiam & formam, & vt concedatur formam poſſe mouere, materia tamen non eſt apta per ſe moueri, ſicuti neque mouere: vt enim omne mouens debet eſſe actu, ita etiam omne, quod mouetur, debet eſſe actu, vt in quinto phyſicę auſcultationis Ariſtot. docet: igitur materia neque eſt apta mouere, neque moueri per ſe: quare elementum diuidi non poteſt in partem per ſe mouentem, & partem per ſe motam. Addit etiam aliam rationem Ariſtoteles talem; id, quod ſe mouet, ſiſtit etiã ſe, & mouet ſe contrarijs motibus; at elementũ neq; ſiſtere, neque contrarijs motibus mouere ſe ipſum poteſt; ergo non à ſe mouetur: itaq; videtur de hac re non eſſe dubitandum hanc Ariſtotelis ſententiam fuiſſe, quum eam & apertè protulerit, & pluribus etiam argumentis comprobauerit. Magni etiam momenti ſunt verba Ariſtotelis in calce prædicti contex. trigeſimiſecundi octaui phyſicorum, vbi ſoluere videtur tacitam quandam obiectionem: nam dicere aliquis poterat, ſi elementa ab externo motore mouentur, cur ergo motum illum vocas naturalem? eſt enim potius vocandus violentus, ſiquidem motus naturalis ille eſt, qui fit ab interno principio: reſpondet ibi Ariſt. grauia & leuia habere in ſe principium motus paſſiuum, non actiuum; aptitudinem enim internam, & propenſionem habent, vt moueantur ſtatutis quibuſdam motibus ad propria loca, & hac ratione motus ipſorum dicuntur naturales; mouentur tamen non à ſe, ſed ab externo motore; quamobrem ſatis eſt principium motus paſſiuum, vt motus grauium & leuium dici poſſint naturales. Huic igitur ſententię complures ad amuſſim ita adhærent, vt omnino inficientur grauia & leuia internum habere motorem.

[Margin: Primum argumentum] [Margin: Secundũ argumentum.] [Margin: Tertium argumentum.]

Opinio

Opinio dicentium elementa moueri à proprijs formis, & eius comprobatio. Cap. IIII.

EX altera parte alij putant elementa à ſuis formis moueri, & ita motorem habere internum: ad quam ſententiam tuendam multa, eaque ſatis valida ex Ariſt. argumenta ſumuntur. Primum argumentum. Primum quidem ex initio ſecundi phyſicorum tale argumentum ſumitur: forma elementi eſt natura, ergo eſt principium motus: aſſumptum patet, quia omnis forma naturalis, & materiam informans debet appellari natura, & alicuius motus principium, ergo eſt principium motus actiuum; nam proprium formæ eſt agere, materiæ verò pati: neque eſt quòd aliquis dicat formam elementi eſſe principium motus paſſiuum tantummodo; quia proprium ſolius materiæ eſt pati, forma verò non dicitur per ſe pati, ſed ſolùm ratione materię, in qua eſt; inquit enim Ariſt. in contex. 55. primi libri de generatione, ſi quis eſſet à materia abiunctus calor, is nihil pateretur; ergo ſi forma elementi eſt principium motus paſſiuum, id non eſt per ſe, ſed ratione materiæ; neceſſe eſt igitur concedere etiam propriam eius operationem, quæ eſt agere, vt nomen ipſum ſignificat; forma enim dicitur actus ab agendo; abſurdum autem eſſet negare formæ propriam operationem, & eam tantùm illi tribuere, quę ei competit ratione materiæ. Secundum argumentũ. Confirmatur teſtimonio Ariſto. ſecundo phyſicorum contex. quarto, vbi naturæ definitionem declarans per diſcrimen naturalium, & artefactorum, inquit artefacta non habere in ſeipſis per ſe factionis principium: quum igitur hoc dicat ad differentiam naturalium, vult naturalia habere in ſeipſis per ſe principium motus effectiuum: elementum autem eſt corpus naturale, ergo debet in ſe habere principium motus actiuum, idq; non poteſt eſſe aliud, quàm ſua forma. Tertium argumentum. Idem oſtenditur argumento efficaciſſimo, quod eſt Scoti, & Gregorij Ariminenſis: effectus actu exiſtens debet habere cauſam actu exiſtentem, ut ait Ariſtot. in contex. 38. ſecundi phyſicorum, quod quidem potiſſimè verum eſſe debet de illo effectu, cuius eſſe conſiſtat in fieri, cuiuſmodi eſt motus; quum igitur motus grauis deſcendentis ſit effectus actu exiſtens, cauſam debet habere aliquã coexiſtentem actu; hęc autem nulla præter formam eſſe poteſt, vt oſtenditur à ſufficiente enumeratione: vel enim eſt generans, vel remouens impedimentum, vel Cœlum, vel locus naturalis, vel aliquid internum; aliud enim ne fingi quidem poteſt, à quo tanquam efficiente ille motus fiat: at generans eſſe non poteſt, quia hoc non agit amplius, immò neque agere poteſt, quum non amplius tangat, & poteſt interijſſe quando graue deſcendit; quare vel nullo modo coexiſtit illi motui, vel non coexiſtit vt cauſa: idem dicendum eſt de remouente impedimentum, huius enim actio in ſola impedimenti remotione conſiſtit; remoto igitur impedimento non agit amplius in graue deſcendens, ſicut etiam de generante dicebamus: non eſt etiam Cœlum, quæ fuit Empedoclis opinio ab Ariſtotele reprobata, vt prædiximus: neque locus naturalis, quia iam dictum eſt, locum mouere quidem vt cauſam finalem, at non vt efficientem, qualem in pręſentia quęrimus: nulla igitur illius motus cauſa relinquitur illi coexiſtens, niſi illiuſmet corporis forma. Ad hoc autem argumentum corroborandum maximè conferunt illa, quę ab Ariſtotele in ſecundo Poſteriorum Analyticorum de cauſa & effectu traduntur; inquit enim effectus præteriti cauſam eſſe præteritam, pręſentis pręſentem, futuri futuram, actu exiſtentis actu exiſtentem, poteſtate exiſtentis poteſtate exiſtentem: quare dum effectus exiſtit, neceſſe eſt cauſam quoque ſimul eodem modo exiſtere. Quartum argumentũ. Sumitur præterea argumentum validum ab experientia: nam ſi iam exiſtens graue non ſit in ſuo loco, neque ad illum moueatur, poſtea verò mouea-

tur, & quæramus à quonam motore moueatur, uidentur illi cum Ariſtotele reſponſuri, à remouente impedimentum: at verò per hoc ipſum oſtenditur moueri à ſe ipſo: nam ſi ſtet aliquandiu graue in aere alligatum filo, & ſuſpenſum, poſtea verò ſua ponderoſitate filum frangat, & deorſum feratur, certum eſt filum fuiſſe impedimentum, idq; à nullo alio ſublatum fuiſſe, niſi ab ipſomet graui deorſum premente per ſuam grauitatem; non poteſt autem graue remouere impedimentum, niſi ipſum moueatur prius ſeu tempore, ſeu ſaltem natura, quia nullum mouens corporeum poteſt mouere aliud, niſi ipſum moueatur; graue igitur prius mouet ſeipſum, deinde eum motum inſequitur fractio fili, quare à propria virtute mouetur: idq; ſimiliter de omnibus grauibus & leuibus dicendum eſt, eadem enim eſt omnium natura, & conditio. Hęc argumenta certè efficaciſſima ſunt, ideo multi hanc ſententiam receperunt, eamq; accerrimè tutati ſunt, grauia & leuia à ſuis formis moueri, ut Scotus ſecundo ſententiarum diſtinctione ſecunda quęſtione decima, & Gregorius Ariminenſis ſecundo ſententiarum diſtinctione ſexta quæſtione prima articulo tertio, vbi de hac re fuſiſſimè diſputat, & omnes aliorum ſententias diligenter expendit; & Ioannes Gandauenſis, & Zimara, & alii recentiores complures. Res igitur difficultate non caret, quum ex altera parte habeamus teſtimonium Ariſtotelis clarum quòd grauia & leuia non moueantur à ſe, neque habeant motorem internum, ſed externum, ex altera verò extent argumenta validiſſima ex ipſius Ariſtotelis principijs deſumpta, quæ demonſtrare videntur grauia & leuia à ſuis formis moueri: quamobrem non abſque ratione vtraque contraria opinio uiros grauiſſimos ſectatores habuit.

Scotus. Gregorius Ariminēſis.

Quid hac de re dixerit Auerroes. Cap. V.

AVERROES quoque videtur hac in re dubius fuiſſe, quum non idem ubique dicere videatur, ita vt non abſque ratione Scotus in loco prædicto aſſerere potuerit nihil certi ex Auerrois verbis deſumi poſſe; nec defuerint alij, qui aliqua ex parte Auerroem ſequuti, aliqua etiam ex parte eius ſententiam reiecerunt. Nos igitur breuiter ea referemus, quæ ab Auerroe varijs in locis dicuntur, & repugnantias, quæ Auerroi attribuuntur ab aliis, ut appareat rem hanc ſumma plenam eſſe difficultate. Auerroes in octauo phyſicorum in ea parte, in qua Ariſtoteles de grauium & leuium motu ſermonem facit, nil aliud dicere videtur, quàm illud idem, quod ibi ab Ariſtotele dicitur, elementum moueri per ſe à generante, à ſe autem non moueri; & in commentario trigeſimo rationem afferens cur non à ſe moueatur, inquit, non mouetur à ſe, quia non diuiditur in motorem, & motum; materia enim quum ſit ens mera poteſtate, neque mouetur per ſe, neque mouet. At in primo commentario ſecundi phyſicorum clarè dicit Auerroes elementum moueri à ſe, quoniam habet principium motiuum in ſe ipſo; & in commentario ſeptuageſimoprimo quarti phyſicorum inquit, mouens in elemento eſt forma, motum autem eſt materia, & ita elementum diuiditur in motorem & motum: idem legimus accuratius ab Auerroe explicatum in tertio libro de Cœlo commentario vigeſimooctauo qui præcipuus locus eſt, in quo hac de re diſſeruit, & ſententiam ſuam profert Auerroes; inquit enim motorem in elemento eſſe formam, motum verò eſſe non materiam nudam, ſed materiam formatam, ideſt totum ipſum compoſitum, ſic enim elementum verè dicitur in ſeipſo habere principium motus & actiuum, & paſſiuum; nam vtroque munere fungitur forma vt duobus modis accepta, mouet enim vt forma, mouetur autem ut eſt in materia, & ut

materiam perficit; non eſt enim inconueniens quòd idem dicatur & agendi ratio, & patiendi, vt alio, & alio modo acceptum. Sed difficultatem auget aliud quiddam, quod ibidem ab Auerroe dicitur, atque etiam in commentario ſeptuageſimoprimo quarti phyſicorum; nam explicare volens modum, quo elementum à ſe mouetur, inquit moueri à ſeipſo per accidens, non per ſe; idque ita declarat: graue deſcendens mouet primò aerem medium, vt cauſa, deinde ad motum aeris cedentis mouetur etiam graue, quare à primo ad ultimum mouetur elementum à ſe per accidens; comprimit enim aerem, & per ſe illum mouet, deinde ad motum aeris ipſum quoque mouetur: vtitur autem ad hoc declarandum exemplo nautæ, qui dum nauim per ſe mouet, ſe ipſum quoque mouet per accidens; mouet enim primò nauim, non ſe, ſed motum nauis conſequitur ut ipſe quoque moueatur.

Senſus opinionis Auerrois ſecundum aliquos, & eius reprobatio. Cap. VI.

POSTREMVM hoc Auerrois dictum magnas poſteriorum altercationes excitauit: quorum aliqui eam ſententiã ſequentes quòd graue & leue à ſolo generante moueantur, à forma verò nequaquam, dixerunt Auerroem optimè ſenſiſſe, ideoq; ſententiam ſuã Auerrois authoritate confirmarunt: loquens. n. Auerroes de grauium & leuium motore per ſe, à nullo alio ea moueri dixit, niſi à generante, quod Ariſt. quoq; pronuntiauit; à ſe autem moueri conceſſit, non quidem per ſe, ſed per accidens; quæ Ariſtotelis quoque ſententia fuit, qui ait graue & leue moueri per accidens à remouente impedimentum; remouens autem eſſe poteſt non modò aliquid externum, ſed etiam ipſummet graue & leue, quemadmodum ſupra de graui filum rumpente dictum eſt; graue namque per vim à generante ſuſceptã rumpit filum, quo ſuſpenſum erat, & à quo impediebatur ne deſcenderet, & ſtatim rupto filo deorſum fertur; ſic etiam aer ſubſtans impedit aliquantum, & aliquam reſiſtentiam facit deſcenſui grauis, debilem tamen, quam graue facilè ſuperat, & remouet aerem impedientem, & ita per remotionem impedimenti mouetur à ſeipſo per accidens, tanquam à remouente impedimentum, per ſe autem à nullo, niſi à generante, vt etiam Ariſt. dixit: itaque hi concludunt optimam eſſe

Opinionis reprobatio.

Auerrois opinionem, & eſſe eam ipſam, quam ipſimet tuentur. Sed hæc ſententia, etſi magnam habet veritatis ſpeciem, falſa tamen eſt, nec Auerroes, ſi ita ſenſit, defendi vllo modo poteſt; impugnatur autem ſenſus hic à Gregorio Ariminenſe, & ab alijs, quocirca ſatis nobis erit pauca tantùm, quæ præcipua ſunt, aduer

Primum argumentum.

ſus hanc ſententiam in medium adducere. Primùm ſic argumentor: graue mouet aerem per ſe, ergo eſt cauſa motus aeris, igitur ipſum quoq; graue mouetur: nam mouens corporeum non poteſt mouere, niſi ipſum quoque moueatur: quoniam igitur motus grauis eſt cauſa motus aeris, neceſſe eſt vt prior illo ſit, ſi non tempore, ſaltem natura, ergo in illo priori naturæ mouetur graue ſine vllo aeris motu; non ergo ad motum aeris mouetur graue, ſed potius aer ad motum grauis; graue igitur à ſe mouetur immediatè, quare etiam per ſe, quia non per medium aeris motum, idq; ita clarum eſſe videtur, vt nullã defenſionem recipiat; prius. n. debet moueri graue, quàm aer, quia non alia ratione mouet aerem, niſi quatenus

Secundũ argumentum.

premit, & ad centrũ tendit. Confirmatur hoc: quia motus grauis deſcendentis eſt motus naturalis, motus aũt aeris à graui eſt violentus, quum fiat ab externo principio; at motus violentus non poteſt eſſe prior motu naturali, ſed eſt potius poſterior, & ipſum inſequitur.

Tertium argumentum.

Præterea omne per accidẽs debet reduci ad aliquod per ſe, ergo ſi mouetur graue à ſe per accidens, debet ab aliquo moueri per ſe: à quo

Igitur, niſi à ſeipſo? dicere enim non poſſunt ab aere moto, qui illud ſecum ferat, hoc enim falſum eſſe iam oſtendimus, quum motus aeris inſequatur potius motum grauis, quàm efficiat. Zimara verò ad hoc reſpondit graue mouere aerē, & ipſum prius moueri per ſe, non tamen à ſe, ſed à generante: attamen ad generans confugere non eſt ſatis tutum, quia hoc non coexiſtit deſcenſui grauis: quare aliam eius motus cauſam excogitare oportet, ſicut antea dicebamus, quoniam omnia iam adducta argumenta hanc Zimarę reſponſionem refellunt. Id verò, quod diximus, motum aeris eſſe poſteriorem ipſo grauis motu, clarum eſt cuilibet conſideranti, neque id debet aliquis inficiari, aer enim non mouet graue deſcendens, neq; ipſum ſecum fert deſcendendo, ſed potius cedit graui deſcēdenti; quum.n. reſiſtere illius deſcenſui non poſſit, ab eo mouetur, & pellitur. Exemplum quoque nautę & nauis, quo Auerroes vtitur, refragatur huic opinioni, & id, quod modò diximus, confirmat: nauta enim mouetur quidem motu nauigationis cum naui, quam mouet, ſed tamen non poteſt eam mouere, niſi prius moueat ſeipſum alio motu, & eo quidem per ſe: non enim moueret nauim, niſi prius ſua membra moueret, & per ea mota moueret nauim, neceſſarium enim eſt vt mouens corporeum moueat aliud per ſuiipſius motum: ſic ergo etiam graue non poteſt aerem mouere, niſi ipſum motu priore moueatur, ſiquidem per ſuum motum mouet aerem; moueri autem dicendum eſt à ſe, ſi recta eſt Auerrois comparatio, quia etiam nauta primò mouetur à ſe, deinde nauim mouet. Ex his igitur patet ſenſum hunc, quem illi attribuunt Auerroi, defendi nullo modo poſſe.

Reſponſio Zimaræ.

Impugnatio

Opinio Scoti, & aliorum plurium. Cap. VII.

HIS argumentis moti alij complures, quum eundem ſenſum verbis Auerrois attribuerint, ab eius ſententia receſſerunt, vt Scotus, & Gregorius Ariminenſis, & aliqui poſteriores, qui dicunt elementum moueri à ſeipſo non per accidens, vt dicere videtur Auerroes, ſed per ſe: at quia hoc dicentes oſtendere debuerunt quomodo elementum diuidatur in partem mouentem, & partem motam, in hoc declarando non conſenſerunt, Scotus inquit non eſſe in elemento neceſſariam hanc diſtinctionem, & hac vtitur ratione: duplex eſt agens: unum vniuocum, quod etiam formale appellatur, quia per formam, quam habet, agit: alterum verò ęquiuocum, quod etiam virtuale appellant, quia non per formam agit, ſed per virtutem vt Cœlum calefacit tanquàm agens virtuale, etenim non per calorem, ſiquidem calorem non habet, ſed per vim producendi calorem, qua prēditum eſt: agens igitur formale non poteſt agere in ſeipſum, quia quum iam habeat formam, non poteſt eam amplius recipere; quamobrem neceſſe eſt vt ſit re diſtinctū à patiente: at agens virtuale poteſt abſque vlla repugnantia agere in ſeipſum, quum enim non habeat formam, quam eſt aptum producere, recipere eam poteſt; prius.n. habebat actum virtualem, ſed potentiam formalem, quare poteſt à ſeipſo recipere actum formalem, quem non habebat. Quoniam igitur forma elementi eſt agens æquiuocum reſpectu motus localis, & elementum habet potentiam formalem, quia eſt aptum recipere motum illum, poteſt abſque vlla abſurditate à virtute ſua productiua recipere motum formaliter. Videtur autem hæc Scoti diſtinctio etiam ab Auerroe poni alijs verbis, quando in commentario vigeſimo octauo tertij libri de Cęlo inquit, lapis mouet ſe quatenus eſt actu grauis, & mouetur quatenus eſt poteſtate inferius; nam dicere actu graue eſt dicere habens actum virtualem, hoc eſt virtutem producendi motum deſcenſionis; dicere autem poteſtate in infero loco, eſt dicere potentiam formalem, nam locus proprius inſtar formę eſt, quam graue per ſuum motum naturalem adipiſcitur. Eſt igitur Scoti

Opinio Scoti.

Agens duplex.

Auerroes.

ti ſententia, elementum à ſeipſo moueri, hoc eſt à ſua forma, idq; nō per accidens, ſed per ſe; nec requiri diſtinctionem realem motoris & moti, propterea quòd eſt agens æquiuocum, quod abſque vlla abſurditate poteſt agere in ſeipſum.

Recentiorum argumentatio contra Scotum, & eorum opinio. Cap. VIII.

ADVERSVS hanc Scoti ſententiam quidā poſteriores inuehuntur hoc potiſſimum argumento, q ea admiſſa ruit progreſſus Ariſt. in 8. phyſic. ad inueniendum primum motorem immobilem; is.n. nititur neceſſariò eo fundamento, quicquid mouetur, ab alio mouetur: hoc autem de medio tollitur dicendo poſſe idem moueri à ſe ipſo abſque reali diſtinctione mouentis & moti; nam aduerſarius diceret deueniri quidem in mouentibus & motis tandem ad primum, ſed id ſimplex eſſe, & à ſeipſo moueri, quia eſt agens æquiuocum, habens actum virtualem, & potentiam formalem: tota igitur illa Ariſtotelis argumentatio nos ad ſolum Cœlum duceret quod non ſecus ac elementum, diceretur à ſeipſo moueri abſque diſtinctione mouentis & moti: ſic itaque de inueniendo uia naturali æterno motore immobili eſſet penitus deſperandum, ſi nullam habemus aliam viam, niſi ex æterno motu, vt alibi demonſtrauimus. Ipſi igitur aliter dicunt, eſſe in elemento realem diſtinctionem mouentis & moti, licèt ſubiecto non ſeiungantur; etenim forma eſt mouens, materia verò eſt id, quod mouetur; forma nanque eſt actionis principium, materia verò omnis paſſionis: ſic ergo ſublatam eſſe arbitrantur omnem difficultatem, quum ita pateat graue & leue à ſe moueri per ſe, non per accidens, vt exiſtimauit Auerroes.

Illorum opinio.

Impugnatio ſententiæ recentiorum. Cap. IX.

EGO verò de Scoti quidem ſententia poſterius dicam, ea namque fortaſsè proximè omnium ad veritatem acceſſit. Quod verò ad hos recentiores attinet, puto eos penitus aberraſſe in hac Scoti impugnatione, quoniam eorum opinio vel falſa eſt, vel in idem cadit cum ſententia Scoti, quam reprobarunt; nam eſt quidem materia radix omnis paſſionis, ipſa tamen per ſe non ſufficit, vt ſit idoneum ſubiectum motus; quia id, quod mouetur, debet eſſe actu, ut in quinto phyſicæ auſcultationis Ariſtoteles docet. Vt verò etiam concedamus materiam habere poteſtatem recipiendi motū, ex hac tamen nō magis aſcenſum recipiet, quàm deſcenſum: quare quòd graue habeat determinatam propenſionem ad deſcendendum, hoc à materia prouenire non poteſt, ſed prouenit à forma materiæ inhærente; nam eſt quidem materiæ pati, ſed determinatè pati hoc potius, quàm illud, à forma eſt, non à materia: coguntur itaque dicere non materiam ſolam, ſed totum compoſitum primò motum illum recipere, & formam eſſe rationem recipiendi: atqui eadem forma eſt etiam mouens, ergo mouens & motum re non diſtinguuntur: quæ Scoti ſententia fuit, atque etiam Auerrois dicentis, forma elementi mouet vt forma, & mouetur vt eſt in materia; graue namque deorſum fertur quia eſt graue, non quia materiam habeat; ergo vt tali motu, non alio, moueatur, non à materia habet, ſed à grauitate, quæ eſt etiam mouens; nec abſurdum videtur quòd eadem forma ſit ſimul ratio agendi, & ratio patiendi, principium motus & actiuū, & paſſiuum, varijs modis conſiderata, ſicut alibi declarauimus. Itaque ſi hi recentiores intelligant materiam eſſe motam, hoc eſt materiam vt formatam, quod eſt

dicere

dicere totum compoſitum, eorum ſententia non differt à ſententia Scoti, & Auerrois; ſed eis difficultas integra manet, quomodo id eſſe poſſit ſine reali diſcrimine mouentis & moti: quòd ſi intelligant materiam eſſe per ſe motam, falſa omnino eſt eorum ſententia, tum quia nec abſolutè materia eſt per ſe mobilis, nec ad hunc ſtatutum motum habet determinatam propenſionem: adde quòd Ariſtot. apertè negat elementum diuidi in partem mouentem, & partem motam; cui ſententię iſti manifeſtè aduerſantur, dum hæc dicunt.

Nonnullorum opinio de motu elementi in vacuo, & eius confutatio. *Cap.* X.

QVVM autem Auerroes in memorato commentario 71. quarti phyſicorum præter id, quod modò conſiderauimus, dicat etiam nullum in vacuo, ſi vacuum daretur, fieri poſſe elementi motum, iidem poſteriores in hoc quoque Auerroem reprehenderunt, immo etiam ex profeſſo Ariſtot. hoc idem dicentem; hoc igitur in præſentia breuiter conſiderare, præter quàm quòd ipſum per ſe non parum eſt vtile, & intellectu dignum, non eſt etiam, vt fortaſſe videtur, à propoſito alienũ, ſed ad ſequentia conferet, & illi quoque in hac ipſa de motu grauium & leuium diſputatione ſermonem de hoc facere voluerunt. Auerroes igitur ibi ex Ariſtot. ſumit, neceſſarium eſſe plenum ad motum elementi, propterea quòd continuitas in motu à reſiſtentia prouenit, at in elemento nulla mobilis ad motorem interna reſiſtentia eſt, ideò externa requiritur, ſi debeat fieri continuus motus; medium enim plenum reſiſtit aliquantum elemento moto, & ita facit continuitatẽ; quamobrem ſi daretur vacuum, elementum in eo poſitum non moueretur, ſed momento temporis ad locum ſuum tranſiret, qui non eſſet motus, ſed mutatio ſubita: qua in re Auerroes Auempacem reprehendit dicentem ad motum elementi non eſſe neceſſarium medium plenum, quandoquidem etiam in vacuo, ſi daretur, fieri elementi motus poſſet, iſq; continuus ob internam reſiſtentiam.

Ariſto. & Auerrois opinio de motu elementi in vacuo.

Aduerſus Ariſtot. & Auerroem hi recentiores inſurgunt, & apertè profitentur Ariſtotelem non cognouiſſe quæ ſit reſiſtentia in motibus elementorum, immò & multa falſa dixiſſe in ſeptimo phyſicorum de proportionibus in motu: aduerſus quæ ipſi plura adducunt experimenta, quibus ſe cognouiſſe teſtantur falſas eſſe illas proportiones, & hanc falſitatem proceſſiſſe ex hoc falſo fundamento, quòd forma elementi mouens ipſum non habeat à mobili aliquam internam reſiſtentiam, ſed ſolùm externam à medio pleno.

Recentiores contra Ariſt.

Ipſi igitur ſequentes opinionem Auempaces ibi ab Auerroe reprobatam, quam etiam ſequutus eſt Scotus ſecundo ſententiarum diſtinctione ſecunda quæſtione nona, dicunt duplicem eſſe reſiſtentiam in motu elementi naturali: vnam externam, & accidentalem, quæ fit à medio pleno, & facit ut tardior ſit motus in pleno, quàm eſſet in vacuo: alteram verò internam, & eſſentialem, qua elementum motum reſiſtit formæ mouenti, ita vt etiam in vacuo, ſi daretur, fieret continuus motus: rationem autem cur mobile reſiſtat ſuæ formæ mouenti dicunt eſſe, quòd mobile eſt continuum, & ſpatium quoque continuum; repugnat autem continuo tranſeunti per continuum eſſe eodem momento in omnibus ſimul partibus illius continui, ſed neceſſe eſt vt tranſeat prius per vnam partem, quàm per aliam; hæc igitur eſt neceſſaria reſiſtentia interna, ex qua fieret vt elementum in vacuo poſitum continuè moueretur.

Scotus.

Reſiſtentia duplex.

Ego verò pro Ariſt. defenſione poſſem facilè demonſtrare quantum iſti decepti ſint in illis experimentis, quæ aduerſus Ariſtotelem adduxerunt, reuera enim non officiunt dictis Ariſtot. in ſeptimo phyſicorum de proportionibus in motu; ſed quoniam alienum hoc eſſet à noſtro inſtituto, omittendum in

Impugnatio & Ariſt. defenſio.

præſentia eſt, licèt ipſi ſuæ de motore grauium & leuium diſputationi id inſerere voluerint; ſed ſiquando datum nobis fuerit in libros phyſicos edere commentarios, diligenter hac de re loquemur: nunc de eo, quod ad rem magis pertinet, pauca dicere ſatis erit. Dico falſum eſſe id, quod iſti imaginantur de illa interna, & eſſentiali reſiſtentia mobilis, nulla enim in elemento eſſe poteſt; quod autem de elemento dicimus, id de omni naturali corpore, quod ut graue, vel ut leue moueatur, intelligendum eſt: ratio autem eſt, quoniam omnis reſiſtentia fit ab actu, potentia enim non reſiſtit, quum ſit aptitudo indiſtinctè reſpiciens oppoſita; ſed actus eſt qui reſiſtit actioni alterius contrarij actus, ſiquidem non fit actio, niſi ab actu: non poteſt igitur eſſe interna reſiſtentia, niſi vbi eſt duorum actuum compoſitio, vt in animali, quod etiam in vacuo poſitum (vt ibidem ait Auerroes) continuo motu moueretur, ob internam reſiſtentiam corporis grauis ad animã mouentem: ſic etiam videmus præuiam generationi alterationem eſſe motum continuum, ob reſiſtentiam qualitatis contrariæ ad contrariam; at in illuminatione nulla eſt ſucceſſio, quia nulla reſiſtentia, quia lumen non habet contrariũ; quare illuminatio etiam magni ſpatii fit tota ſimul ſubito, nõ in tempore aliquo. Quoniam igitur in elemento vnicus eſt actus, nulla in eo eſſe poteſt interna reſiſtentia, niſi dicamus eandem elementi formam ſibimet reſiſtere: nam dicere non poſſumus elementum reſiſtere ſuę formæ, niſi per ſuum actum, hic autem eſt forma ipſa; ſic igitur diceremus formam ſibiipſi reſiſtere, quod ne imaginari quidem poſſumus: nulla igitur eſt reſiſtentia elementi moti ad formam mouentem, ſed potius ſumma conſenſio, quum eadem ſit ratio agendi, & recipiendi; ſi enim ad illum ipſum recipiendum motum ſit elementum propenſum, quem apta eſt efficere forma, non poteſt elementum motum reſiſtere ſuæ formæ mouenti; igitur opinio Ariſtot, vera eſt, & rationi conſentanea; non tamen negamus in mõtu elementi internam reſiſtentiam per accidens, de qua poſterius loquemur, ſed ſolùm negamus reſiſtentiam per ſe, qualem iſti ponunt, nam ſi poſito elemento in vacuo ineſſet reſiſtentia interna, ea non poſſet eſſe niſi per ſe; at reſiſtentia per accidens non poteſt habere locum, niſi in medio pleno, vt mox conſiderabimus. Peccant etiam iſti in afferenda ratione huius reſiſtentiæ; tum quia dato vacuo illud non poteſt eſſe quantum, nec habere partes, quum abſque ſubiecta ſubſtantia quantitas non poſſit exiſtere; tum quia hoc etiam conceſſo adducunt non cauſam pro cauſa, nil enim aliud dicunt, niſi impoſſibilitatem conſequentis, quam nos quoque confitemur, ſed hæc ſimul eſſe poteſt cum veritate conſequentiæ; dicimus enim eſſe impoſſibile ita transferri mobile per omnes partes ſpatij quanti, vt eodem momento ſit ſimul in omnibus; hoc tamen neceſſariò deduci ex vacui poſitione, proinde validam eſſe hanc conſequentiam, ſi elementum eſſet in vacuo, ad locum ſuum tranſiret ſubitò, & abſque ulla ſucceſſione; quia quando agens à nullo prohibetur, & nihil ei reſiſtit, neceſſe eſt ſubitam fieri mutationem, ut in illuminatione videmus. Poſſumus autem hoc confirmare ex argumentatione Ariſtotelis in contex. ſeptuageſimonono octaui Phyſicorum, ubi ſic argumentatur: ſi in magnitudine finita ineſſet uis motrix infinita, moueret ſubitò, non in tempore, propterea quòd finiti ad infinitum nulla eſt proportio, proinde nulla reſiſtentia moti ad motorem: at ſi dicere liceret, non ſequitur, quia quantum non poteſt tranſire ſubito per ſpatium quantum, quum non poſſit ſimul eodem momento eſſe in omnibus eius partibus, argumentatio illa Ariſtotelis redderetur inefficax; eſt tamen efficax, quia conſequens, licèt ſit impoſſibile, deducitur tamen ex illo antecedente, & valida eſt conſequentia. Quòd ſi ex impoſſibilitate conſequentis liceret inferre conſequentiæ prauitatem, tolleretur penitus argumentatio per ductionem ad incommodum, per eam enim infertur conſequens impoſſibile vt impoſſibile, efficax tamen eſſe poteſt conſequentia: ſed hoc magis eſt manifeſtum, quàm vt pluribus verbis indigeat. Patet igitur hos in refutanda opinione

Omnis reſiſtentia fit ab actu.

opinione Scoti, & ijs, quę ab Ariſtot. & ab Auerroe dicuntur quarto phyſicorum 71. multifariam erraſſe. De ipſa verò Scoti ſententia poſterius dicemus, quum noſtram hac de re ſententiam proferemus.

Diſtinctio potentiæ, & agentis. Cap. XI.

OMNIA, quæ hactenus dicta ſunt, ad id pertinuerunt, ut quanta ſit hac in re difficultas, ex ijs, quæ ab alijs dicuntur, intelligeremus; reſtat ut ipſam huiuſce rei veritatem declaremus, eamque ab omni difficultate, ſi fieri poſſit, vindicare nitamur. Plena huius difficultatis ſolutio in duabus (ut arbitror) diſtinctionibus eſt conſtituta: quum enim quæſtio propoſita ſit de motore grauium, & leuium, & nil aliud ſit mouere, quàm ducere de potentia ad actum, idque fiat ab agente, cognoſcendum eſt quotuplex ſit potentia, & quotuplex ſit agens. Potentia dupliciter ſumitur, vt Ariſtoteles docet in calce libri de interpretatione: nam propriè ſumitur pro illa, quæ reſpicit, & præcedit actum; impropriè autem, & æquiocè ſumitur etiam pro illa, quę eſt coniuncta cũ actu, vt quando dicimus Cœlum poſſe moueri dum actu mouetur; ſed hęc ad præſentem conſiderationem non pertinet, quia Ariſt. quando in contex. 32. octaui phyſicorũ diſtinguit in graui & leui duplicem potentiam, non intelligit niſi illam, quę præcedit actum, nempè potentiã ad motum quando mobile non mouetur: hanc igitur Ariſtoteles ibi conſiderans duplicem eſſe dicit, vnam interpretes vocant eſſentialem, alteram accidentalem; eſſentialis ea dicitur, quæ quum ſit primariò ad formam, eſt ſecundariò ad motum, qui conſequitur formam; talis poteſtas aſcendendi eſt in elemento graui, illud enim eſt poteſtate leue, proinde poteſtate aſcendit, ſed quando iam eſt factum leue, tunc niſi impediatur aſcendit; & iure dicitur eſſentialis, quia denotat negationem motus à medio, quę per ſe competit graui, quia graue quatenus eſt graue non aſcendit; accidentalis autem poteſtas aſcendendi eſt in elemento leui, quando, quum iam ſit leue, non aſcendit, quia ab aliquo impeditur, nam leui extra locum ſuum exiſtenti accidentale eſt non aſcendere. Has igitur duas potentias in memorato loco Ariſtot. ponit; at niſi nos tertiam adijciamus, non poſſumus aſſequi huiuſce rei veritatem, ſed decipiamur neceſſe eſt; quam erroris multorum cauſam fuiſſe exiſtimo; Ariſtoteles enim duas tantùm illas ibi conſiderauit, quoniam hę ſolæ ad eius ſcopum conferebant, ſed tertiam, quam ego nunc adijciam, non negaret, quum ſit per ſe manifeſtiſſima; quoniam enim de illa poteſtate loquimur, quæ dirigitur ad actum, actus, quem vtraque illa potentia reſpicit, nullus alius eſt, niſi motus ipſe, ibi namque Ariſtoteles conſiderat potentiam ad motum in elemento quieſcente; ideo quando iam mouetur, tunc ductam eſſe dicit utramque potentiam ad actum, quem reſpiciebat, ſic enim graue aut leue tranſiuit de non moueri ad moueri, & terminus ad quem illius tranſitus eſt motus ipſe: at quando elementum actu mouetur, negari non poteſt ipſum eſſe adhuc in potentia, non tamen amplius ad motum, ſed ad locum ſuum, ſiue ad ſuum vbi, quo adhuc non potitur actu; patet enim hoc ex definitione motus, in qua dicitur motum eſſe actum imperfectum eius, quod poteſtate eſt, quatenus eſt poteſtate: intelligit enim poteſtatem non ad motum, ſed ad terminum, & finem ipſius motus; quum igitur in alijs duabus poteſtatibus, & earum ductione ad actum terminus, ad quem, non ſit alius, quàm motus ipſe, ad quem ex quiete tranſit elementum; in hac tertia poteſtate, ſeu eius ductione ad actum terminus ad quem, non eſt amplius motus, ſed locus, uel qualitas, vel aliud quippiam, ad quod tendat motus: hæc igitur ſit prior diſtinctio. Altera verò eſt, quam Scotus ponit in ſua quæſtione quinquageſimaſexta Poſteriorum

Potentia dupliciter dici tur.

Potentia triplex in elemento mobili.

Agens duplex.

riorum Analyticorum, qua tamen in hac diſputatione non eſt vſus, quum maximè ea vti debuiſſet: efficiens duplex eſt; vnum, quod cum tranſmutatione efficit, & quartum cauſæ genus conſtituit, quod ab Ariſtotele vocari ſolet principium vnde motus, quia ſemper cum motu efficit; huic propriè dicto efficienti competit definitio potentiæ actiuę ab Ariſtot. tradita in nono Metaphyſicorum, potentia actiua eſt potentia tranſmutandi aliud prout eſt aliud, tale namque efficiens requirit neceſſariò patiens diuerſum, quia nihil poteſt mutare ſeipſum, & ducere de poteſtate ad actum: hoc efficiens habet à patiente aliquam reſiſtentiam, à qua ſucceſſio in motu prouenit, quocirca iure vocatur ab Ariſtotele cauſa vnde motus: alterum eſt efficiens, quod non per tranſmutationem efficit, ſed per ſolam emanationem effectus ab eo, quaſi ipſo non operante effectus ſponte ſua illud inſequi videatur; tale efficiens eſt in corporibus naturalibus forma reſpectu accidentium, & proprietatum conſequentium in eadem re: idcirco dicere logici ſolent rationalitatem eſſe cauſam effectricem riſibilitatis in homine, non quidem tranſmutantem, quia non agit rationalitas in hominem faciendo ex non riſibili riſibilem; ſed ſine vllo motu, ſine vlla tranſmutatione, quumprimum eſt rationale, ſtatim conſequitur ut ſit riſibile, ita vt riſibilitas à rationalitate abſque vlla mutatione emanare uideatur; ob id hoc impropriè dicitur efficiens, reducitur tamen ad cauſam effectricem conuenientius, quàm ad aliud cauſæ genus.

Declaratio quinque propoſitionum, quibus tota rei veritas concluditur. Cap. XII.

Prima cóclu ſio.

HIS fundamentis iactis totam huiuſce rei veritatem in quinq; propoſitionibus puto eſſe conſtitutam, quarum prima hęc eſt. Si loquamur de prima elementi potentia, quæ eſt ad motum, & eſſentialis appellari ſolet, ab hac elementum ad actum ducitur à ſolo generante; & hoc idem intelligi volumus de omni corpore, quod vt graue, vel vt leue moueatur, ſicut etiam ante admonuimus: hæc apud Ariſtotelem clara eſt in octauo phyſicorum, & in quarto de Cœlo iam memoratis, & per ſe etiam ſatis manifeſta eſt; nam eſt eſſentiale graui non aſcendere, nec poteſt hunc motum recipere, niſi à generante, quod mutet ipſum in leue, ſic enim dans ipſi leuitatem dat etiam conſequentem aſcendendi facultatem: patet autem non poſſe graue in hac poteſtate exiſtens ducere ſe ad actum, & dare ſibi motum aſcenſionis, ſed indigere generante. Omnia igitur, quę ab Ariſt. in prædictis locis dicuntur, nil aliud probant, quàm hanc primam propoſitionem, atque etiam ſecundam, quam mox ſubiungemus; has enim nemo eſt qui inficiari poſſit, quum manifeſtum ſit non poſſe graue aut leue ducere ſe de non moueri ad moueri, ſed mouente externo indigere. Secunda igitur propoſitio eſt: ſi loquamur de ſecunda potentia ad motum, quæ accidentalis vocatur, vt potentia aſcendendi in elemento leui, quando impeditum non aſcendit, ab hac ad actum ducitur à remouente impedimentum: hanc ſimiliter ponit Ariſtot. in memoratis locis, neque vllus eſt, qui eam neget; nam graue iam exiſtens extra locum ſuum, ſi ad eum non moueatur, neceſſe eſt vt aliquo detineatur impedimento, quod remouere ipſummet non poteſt, ideò eget agente externo, quod remouendo impedimentum ducat ipſum de quiete ad motum. Tertia propoſitio eſt: ſi conſideremus tertiam potentiam in graui aut leui exiſtente extra ſuum locum, nec impedito, quæ eſt potentia ad locum, quem non obtinet, de hac ad actum ducitur, & ad ſuum locum mouetur per ſe à ſua forma tanquàm ab agente per ſolam emanationem. Hæc ſatis demonſtratur argumentis ante adductis, ad quæ nullam ego reſponſionem video; ſed comprobari præterea poteſt alio argumento ſumpto ex

Secunda concluſio.

Tertia concluſio.

ijs,

iis, quæ ab Ariſt. in contex. 82. octaui phyſicorum dicuntur de motu proiectorum, non putat enim cauſam illius motus eſſe manum proiicientem, ſed vult eſſe neceſſarium aliquod mouens, quod comitetur illum motum, & illi coexiſtat; ideò cauſam refert in partes aeris, per quas proiectum fertur, ut ibi videre eſt; ſimiliter igitur in motu naturali non ſufficit generans, quum non coexiſtat motui; neque vlla huius diſcriminis ratio in his adduci poteſt, quam enim rationem habet proijciens ad rem proiectam, eandem habet generans ad elementum genitum, nempe quantum attinet ad motum localem; vtrunque enim dat patienti motionis initium, ſed mouere ad finem vſque ipſius motus non perſeuerat: quemadmodum ergo ſecundùm Ariſt. non ſatis eſt dicere proiectum moueri à proijciente, ita nec ſatis eſt dicere elementum motu naturali moueri à generante. Ideo notandi maximè ſunt varij Ariſtotelis ſcopi, in prima eius octaui libri parte, & in capite illo poſtremo, nam diuerſa reſpiciens varijs etiam modis de eadem re loquutus eſt: in prima nanq; parte conſiderabat primũ principium motus in vnaquaque re, & primum mouens, à quo res ducitur de non moueri ad moueri, quoniam ſcopus ibi eſt primum vniuerſi motorem inueſtigare: loquens igitur ibi de motu grauium & leuium tum naturali, tum violento, non conſiderat aliud mouens, quàm externum, quod rem traducit de non moueri ad moueri, quale eſt generans reſpectu motus naturalis, & proiiciens reſpectu motus violenti: quocirca ibi nullum alium motorem tribuit motis violenter, quàm illum, qui proiecit; nam alium poſteriorem motorem, qui poſtea coexiſtit motui, ibi Ariſt. non conſiderat, propterea quòd ad eius ſcopum non conferebat; ob quam eandem rationem neque elementi formam ibi conſiderat vt mouentẽ motu naturali, quia non eſt motor primus, ſed præſupponit motorem priorem, qui rem tranſtulerit de quiete ad motum; in poſtremo autem eiuſdem libri capite non amplius loquitur de primo motore rei proiectæ, ſed de proximo, & adæquato, & coexiſtente, ſiquidem primus motor proiectorum iam manifeſtus erat, nemo enim ignorat proijcientem eſſe primum motorem; ſed motor proximus ignorabatur, ideò ibi docet proiectum moueri à diuerſis aeris partibus vna poſt aliam: ſic igitur etiam in motu naturali negare Ariſtoteles non poſſet eſſe neceſſarium mouens proximum, & coexiſtens, quod non poteſt eſſe aliud, quàm propria forma; generans enim eſt cauſa prima, & remota, ut conſideranti manifeſtum eſt. Præterea lapis ſurſum proiectus per vim, poſtea deorſum fertur per naturam, à quo igitur mouetur? non à proiiciente, quia idem non poteſt eſſe cauſa ſimul contrariorum motuum; non à generante, quoniam huius actio iam olim deſijt ante longum tempus, & fortaſſis ante mille annos, immò etiam fortaſſe generans iam olim interiit; à ſola igitur ſua forma tunc naturaliter mouetur. Poſſumus etiam ad hanc ſententiam confirmandam ſumere argumentum ex Ariſtotele in memorato contextu trigeſimoſecundo octaui phyſicorum, qui ab aduerſariis ſumma cum efficacia pro ſe adducitur; nam ibi dicit quidem Ariſtoteles grauia & leuia moueri per ſe à generante, ſed quærit etiam propter quid ad ſua loca moueantur grauia & leuia: & reſpondet his verbis [cauſa eſt quia apta ſunt natura aliquò, & hoc ineſt graui & leui eſſe] quum enim quæſtio propter quid ſit quæſtio proximæ, & immediatæ cauſæ, non reſpondet Ariſtoteles generans eſſe cauſam cur moueantur, quia generans eſt cauſa remota, per quam non ſatisfieret quæſtioni propter quid; ſed reſpondet ipſammet elementi naturam cauſam eſſe illius motus, eamque ipſius eſſentiam eſſe; atqui hæc eſt forma, itaque ſecundùm Ariſtotelem forma grauis, aut leuis eſt proxima cauſa illius motus. Hoc idem notare poſſumus in contextu vigeſimoquarto quarti libri de Cœlo, vbi Ariſtoteles eandem quæſtionem facit, propter quid fertur ignis ſurſum, & terra deorſum; ad quam ſimiliter, immò & clarius reſpondet, quòd hæc in ſeipſis habent mutationis principium; & in hoc diſtinguit hæc mobilia motu naturali

Nota de varijs ſcopis Ariſtot. in 8. phyſic.

rali à ſanabili, & augmentabili, quę mutantur ad ſanitatem, & ad magnitudinem ab externo principio; intelligit autem à principio actiuo; ergo vult propriam elementi naturam eſſe principium actiuum ſui motus naturalis: quod videtur etiam ſatis clarè pronunciaſſe in contextu octuageſimoquarto ſecundi Phyſicorum, vbi inquit naturalia eſſe illa, quæ ab aliquo in ſeipſis principio continuè mota perueniunt ad aliquē finem; aſſerere ergo videtur omnia naturalia moueri ab interno principio actiuo, nam inferiora corpora reſpicit, in quibus id vniuerſe verum eſſe arbitratur. Confirmatur etiam hęc ſententia per ipſamet aduerſariorum dicta: declarantes enim quomodo generans ſit motor grauiū & leuiū, dicunt, generans dat formam, dat igitur etiam motū, quia dans formam dat etiam omnia conſequentia formam mediante forma: hoc enim eorum dictum ſi falſum ſit, nullam eorum opinio defenſionem habet, generans enim non dabit motum: ſi autem verum eſſe concedamus, per illud ipſi veritatem confitentur, & in noſtram ſententiam veniunt. Primùm quidem dubia eſt eius dicti veritas, quoniam accidentia formam conſequentia duplicia ſunt, alia habent eſſe permanens, vt riſibilitas in homine, & calor in igne; alia verò habent eſſe fluxile, cuiuſmodi eſt motus: de illis igitur, quæ habent eſſe permanens, clara res eſſe videtur; nā agens vna & eadem actione, qua dat formam, dat etiam hæc formam conſequentia, vt generans hominem dat eadem actione formam, & riſibilitatem conſequentem, licèt hanc per mediam formam: at de motu ſecus eſt, generans enim dans elemento formam non dat eadē actione motū, quia ceſſat generantis actio in primo eſſe formę, quod eſt vltimum non eſſe ipſius motus, ſiquidem motus nondum eſt, ſed poſtea erit, quando generans non amplius aget; generans ergo dans formam non dat eadem actione motum conſequentem. Sed admittamus dicti huius veritatem, admitti enim poteſt in hoc ſenſu, quia dans elemento formam, dat vim motricem ſui ipſius; at hoc dicere eſt dicere formam eſſe motricem elementi, quare hoc ipſi dicentes veritatem apertè confitentur: dum enim dicunt, conſequentia formam, fatentur motum elementi inſequi formam, proinde eſſe effectum formę: quod etiam clarius affirmant dum addunt, mediante forma: ſic.n. fatentur generans non eſſe cauſam immediatam, quum intercedat forma, per quam mediam generans dat graui & leui motum: rectiſſimè etiam vtuntur illa dictione [conſequentia] ſic enim ipſa veritate ducti dicunt formam eſſe motus effectricem per emanationem; à tali nanque efficiente ita emanat effectus, ut ipſum inſequatur ſicut vmbra corpus abſque vlla tranſmutatione; aliud enim eſt motum producere, aliud eſt rem producere cum motu, & tranſmutatione: efficiens quidem tranſmutans producit rem cum motu, ideò generans producit motum elementi per mutationem ſubſtantialem; at forma elementi producit motum tanquam rem conſequentem, nec producit per tranſmutationem. Quod verò aliqui ad ſe tuendos dicunt formam non eſſe cauſam effectricem, de qua in præſentia loquimur, ſed potius eſſe cauſam formalem, falſum eſt: quia forma eſt quidem cauſa formalis corporis naturalis, at accidentium non eſt cauſa formalis, ſed effectrix, vt etiam de anima aſſerit Ariſtoteles in contex. 36. ſecundi libri de anima, nec video quomodo aliquis ſanę mentis dicere poſſit formam compoſiti eſſe formam etiam accidentium. Sed his cauſa deceptionis fuit, quòd non cognouerunt efficiens per emanationem ratione ſaltem diſtinctum à cauſa formali; nam formę vtrunque competit varijs reſpectibus: alius enim eſt cauſandi modus, quo forma elementi eſt illius corporis cauſa formalis, quæ ipſum in ſpecie conſtituit; & alius, quo eadem in eodem corpore motum naturalem producit. Videtur autem Ariſtoteles ipſe hoc efficientium diſcrimen pulcherrimè ſignificaſſe in illo contex. 32. octaui phyſicorum: nam efficienti tranſmutanti accomodat verbum, ποιεῖν, & de hoc loquens dicit graue & leue non habere in ſe principium effectiuum motus, ſed ſolum paſſiuum, effectiuum enim habet extra ſe,

Accidentia formam conſequentia ſunt duplicia.

Aliud eſt producere motū, aliud eſt rem producere cum motu.

Nota de agēte per emanationem.

à quo

à quo ducitur de quiete ad motum; efficienti autem per emanationem accõmo dat verbum, ἐνεργεῖν, quod ibi latinè legitur, agere, ſeu operari; inquit enim graue & leue agere ſtatim, & operari; & ita illis attribuit actionem ex ſe tunc, quando iam ceſſauit effectio agentis externi generantis, vel remouentis impedimentum: multò tamen manifeſtior eſt grȩci verbi ſignificatio, nam maximè proprie verbum, ἐνεργεῖν, denotat efficiens per emanationem, ſignificat enim exire ex ſeipſo in actum, & in operationem à natura manantem, poſtquam ceſſauit effectio generantis, vel remouentis impedimentum. Quarta propoſitio eſt, in motu naturali grauium & leuium requiritur neceſſariò vt non penitus ſit re diſtinctum mouens à moto: hæc ex tertia propoſitione deducitur, & eam conſequitur ex neceſſitate; nam agens quidem tranſmutans rem de poteſtate ad actum eſt neceſſariò diſtinctum re à patiente, quia nihil ita in ſeipſum agit, ſic enim eſſet ſimul poteſtate & actu ſecundùm idem, vt argumentatur Ariſtoteles in contex. 40. illius octaui libri, quoniam ibi loquitur de ſolo agente tranſmutante: ſed agens per emanationem non poteſt eſſe re diſtinctum à patiente; à forma namque accidentia conſequentia emanaut in eodem compoſito formato, non in aliquo externo; extra verò agit forma non aliter, quam tranſmutando; quod clarum eſt per inductionem, dicimus enim formam hominis eſſe cauſam riſibilitatis effectricem per emanationem, non ita tamen, vt dicatur homo diuidi in corpus & animam, & anima efficiat riſibilitatem, corpus verò ſecluſa anima eam primò recipiat: ſed totum compoſitum animatum recipit primò hanc proprietatem, & quatenus eſt animatum; proinde anima eſt tum agens, tum ratio patiendi, diuerſis tamen modis, nam agit vt forma, recipit autem vt iuncta materiæ: ſic à forma ignis emanat in ipſomet igni ſummus calor, quæ eſt ignis proprietas, non ita tamen, vt ſola materia patiatur, quia materia informis non eſt idoneum ſubiectum caloris, ſed totus ignis dicitur ſubiectum caloris vt tali forma formatus; eadem igitur forma agit vt forma, & recipit vt eſt in materia: hæc autem eadem per calorem inſequentem agit extra ſe in alia per tranſmutationem, dum res alias calfacit, & vrit. Sic igitur etiam de motu elementi dicit Auerroes tertio de Cœlo vigeſimooctauo, forma elementi mouet vt forma, & mouetur vt in materia; nam mouere tribuitur ſoli formæ, tali autem motu moueri tribuitur illi corpori vt ab ea forma conſtituto. Ex his autem patet in motu elementi non poſſe diuiſionem fieri in partem per ſe mouentem, & partem per ſe motã; quia per ſe mouens eſt forma, per ſe eſt motũ totum compoſitũ, quod eandem formã complectitur: attamen ibi quoq; notari poteſt aliqua diſtinctio realis; quum. n. compoſitum conſtet ex materia & forma, diſtinguitur re à forma ratione materiæ, quæ eſt diſtincta re à materia, ſed ratione formæ non re diſtinguitur, ſed ratione, quatenus aliud eſt forma vt forma, aliud eſt forma vt in materia: idque reſpexit Auerroes in quarto phyſicorum commentario ſeptuageſimoprimo, quando dixit elementum diuidi in motorem & motum, quatenus motor eſt forma, & motum eſt materia; non enim abſolutè dixit materiam per ſe moueri, nam in commentario vigeſimo octauo inquit id quod mouetur, eſſe totum elementum; ſed ſignificare tantùm voluit illam, quȩ ibi notari poteſt, mouentis & moti realem diſtinctionem, ea. n. eſt, quæ ſumitur à reali diſtinctione materiæ & formæ. Talis autem diſtinctio partim realis, partim rationis, neceſſaria omnino eſt in agente per emanationem; quia vbi ſola forma ſine materia ſuam edit operationem, ea non poteſt eſſe niſi forma abiuncta à materia, cuius actio eſt ipſius ſubſtantia; quare nullus ibi notari poteſt effectus ab efficiente diſtinctus, proinde neque efficiens appellari ea ratione poteſt; vt igitur effectus emanans ſit ab efficiente diſtinctus, tanquàm accidens inſequens formam vt cauſam, neceſſe eſt materiam quoque adeſſe, quæ formata tali forma illum recipiat, & ita faciat aliquam realem diſtinctionem: contra verò non poteſt omnino eſſe diſtinctio realis, quia poteſt quidem agens a ge re

Quarta conclusio.

Agentis per emanationẽ actio eſt immanens.

re in aliud extra ſe per tranſmutationẽ, & ductionem de poteſtate ad actũ; at per emanationẽ non poteſt agere in aliud, quia effectus emanans nõ poteſt niſi in eo ipſo recipi, à quo emanat, hoc.n. ſignificat verbũ emanare; eaque eſt diſtinctio rationis, quam ſignificauit Auerroes dum dixit, forma elementi mouet vt forma & mouetur vt in materia; non datur igitur effectus à forma emanans, & ab ea diſtinctus tanquam à cauſa, niſi in rebus materialibus, nec poteſt ibi eſſe prorſus realis diſtinctio agentis & patientis, ſed partim realis propter materiam, & partim rationis propter formam. Poſtrema tandem propoſitio hęc eſt, ſi motum elementi redigere velimus ad motorem per veram efficientiam, & per tranſmutationem, elementum mouetur à ſeipſo vt ab agente tranſmutante, non tamen per ſe, ſed per accidens: hęc per ſolam rei conſiderationem manifeſta redditur; nam graue deſcendens mouet aerem, qui ei cedit, quare motum aeris conſequitur vt graue deorſum feratur, non enim moueretur graue, niſi ſubſtans aer, vel aliud eiuſmodi corpus, illi cederet; à primo igitur ad vltimum mouetur graue à ſeipſo per accidens, quia per aerem medium, qui primò mouetur à graui. Eſt autem notandus in motu grauis & leuis hic ordo, ſi non temporis, ſaltem naturæ: primùm quidem mouetur elementum à ſua forma per ſe, tanquàm ab agente per emanationem, ab ea namque emanat immediatè motus naturalis in ipſomet elemento, non per medium aerem, & niſi graue primo ſeipſum moueret, non premeret aerem: ſecundò totum graue, non forma eius, per ſuum motum mouet aerem tanquam agens tranſmutans, ſic enim agit in aliud, & ibi adeſt perfecta realis diſtinctio mouentis, & moti, & reſiſtentia patientis, à qua in motu ſucceſſio prouenit; iam enim diximus nullam eſſe in elementi motu internam reſiſtentiam, ſed externam ſolùm, quia in mouendo per emanationem nulla poteſt eſſe reſiſtentia, niſi diceremus eandem formam ſibimet obſiſtere, quod nullo pacto dicendum eſt: tertiò ad motum aeris mouetur etiam ipſum graue, & in cedentis aeris locum ſubintrat: & ita fit ut graue à ſeipſo moueatur tum per ſe, tũ per accidens; per ſe quidem ratione efficientiæ per emanationem, quæ ordine naturæ prima eſt; per accidens verò ratione efficientiæ per tranſmutationem, quæ eſt poſtrema, & per aerem medium, & cum reſiſtentia moti ad motorem, quam etiam Scotus declarat in ſecundo ſententiarum diſtinctione ſecunda quæſtione nona ad quartum: prima enim actio tranſmutans eſt ipſius grauis in aerem, non in ſe, eam autem conſequitur vt etiam graue moueatur, hoc enim non moueretur, niſi prius aer moueretur: ideo non eſt ignorandum modum hunc mouendi ſe per accidens, reduci ad remotionem impedimenti; quando enim graue deſcendit, remouet aerem impedientem, & ita mouet ſe per accidens; ſic etiam Ariſt. dixit à remouente impedimentum moueri rem per accidens, quia per mediam remotionem impedimenti: reſpectu autem ipſius impedientis dicitur mouens per ſe, quia per ſe & immediatè mouet impedimentum, ſecundariò autem conſequitur ut res quoque impedita moueatur; ſic igitur graue deſcendens remouet per ſe aerem, quo fit ut ipſum quoque ſe per accidens mouere dicatur, quia per ſubſtantis aeris remotionem. Ex his colligimus eſſe in motu elementi aliquã internam reſiſtentiam, non quidem per ſe, vt aliquos putaſſe iam diximus, ſed ſolùm per accidens: dum enim graue motum à ſua forma mouet aerem medium, & aer illi reſiſtit, neceſſe eſt ut ipſum quoque reſiſtat formæ mouenti; tota tamen reſiſtentia prouenit à reſiſtentia externi aeris, ipſum enim graue per ſe ſuæ formę non obſiſteret, ſed quoniam aliud corpus ipſi reſiſtit, cogitur ipſum quoque reſiſtere ſuæ formæ, per aliud ergo reſiſtit, non per ſe, & eò magis reſiſtit, quò magis aliud illi reſiſtat, quod prouenit ex maiore medij corporis denſitate. Hanc eſſe puto veram ſententiam, & totius huius difficultatis ſolutionem, & Ariſtot. atque Auerrois verbis, immò & ipſi rerum naturæ maximè conſentaneam.

Quinta concluſio.

Ordo in motu grauis & leuis.

Reſiſtẽtia interna motu elementi.

Conſideratio

Conſideratio opinionis Scoti. Cap. XIII.

QVONIAM ſupra diximus Scotum hac in re proximè omnium ad veritatem acceſſiſſe, nunc veritate cognita videamus quid benè, & quid non benè ab eo dictum fuerit. Primum quidem quod dixit elementum per ſe moueri à ſua forma, optimè dixit: quod etiã dixit id eſſe abſque reali diſtinctione mouentis & moti, veriſſimum eſt: & in hoc maximè probandus eſt Scotus, quòd id cognouerit, quod alij non viderunt, niſi ſolus Auerroes, qui dixit formam elementi mouere ut formam, & moueri quatenus eſt in materia: in eo tamen defecit, quòd putauit Auerroem hac in re inconſtantem fuiſſe, & nihil certi ex eius verbis ſumi poſſe; nam Auerroes hac in re ſibi ſemper conſtitit, & omnia eius dicta vera ſunt, ut mox conſiderabimus. In afferenda quoque ſuæ ſententiæ ratione puto Scotum defeciſſe, imperfectam enim rationem adduxit confugiens ad agens æquiuocum: nam licèt omne agens per emanationem ſit æquiuocum, non tamen conuertitur; datur.n. agens ęquiuocum, quod non per emanationem, ſed extra ſe per tranſmutationẽ agit, cuiuſmodi eſt Cœlum reſpectu corporum inferiorum; in talibus autẽ agentibus Scoti ratio locum non habet, quia nihil poteſt tranſmutare ſeipſum, & quod poteſtate habet, tribuere ſibi actu, niſi habeat partem per ſe mouentem, & partem per ſe motam: quod enim non ſufficiat actus virtualis, & potentia formalis, vt poſſit aliquid mutare ſeipſum, clarum eſt in multis; nam viunm eſt virtute calidum, quum habeat vim calefactricem, & habet potentiam formalem, quum ſit actu frigidum, & poſſit fieri calidum, attamen non poteſt calfacere ſeipſum: motus etiam ſecundùm Ariſtotelem generat calorem, quo liqueſcit plumbeus mucro ſagittę, non ita tamen, ut primò calfaciat mucronem ipſum, qui mouetur; ſed mucro per motum agit primò in aerem, & ipſum atterendo accendit, poſtea ab eo accenſo ipſe poſtea calefit; itaque ſagitta mota habet actum caloris virtualem, & potentiam formalem, quia eſt apta calorem, quem non habet, recipere, tamen non poteſt immediatè ſeipſam calefacere per motum; non eſt igitur idonea ratio, eſt agens æquiuocum, & habet poteſtatem recipiendi formaliter, ergo poteſt mutare ſeipſum: huius autem deceptionis ratio eſt, quoniã aliquid habens potentiam formalem poteſt quidem ſimul habere actum virtualem reſpectu aliorum, in quæ agere poteſt, at non reſpectu ſuiipſius; quia dicere reſpectu ſuiipſius eſt implicare contradictionem, vt aliquando conſideraui in declarando contex.40. octaui phyſicorum: quando enim agens naturale aptum eſt agere, & habet patiens præſens, nec impeditur, ex neceſſitate fit actio; ergo ſi agens poteſt ſibi talem formam tribuere, iam eam habet, nec poteſt eſſe in potentia formali, quia ſemper fuit ſibiipſi præſens; quo igitur momento habet actum virtualem reſpectu ſuiipſius, eodem momento neceſſe eſt vt habeat etiam actum formalem, niſi impediatur: quòd ſi impediatur, habet quidem potentiam formalem, ſed nõ habet actum virtualem, quia non poteſt remouere impedimentũ, & ſe ducere de potentia ad actum, vt patet in graui detento per vim in aliquo ſupero loco, non habet enim per ſe actum virtualem ideſt vim mouendi ſe actu, ſed eget auxilio agentis externi, quod remoueat impedimentum: dum igitur impedimentum viget, habet quidem potentiam formalem, ſed non habet perfectè actum virtualem; dum autem habet perfectè actum virtualem reſpectu ſuiipſius, tunc habet neceſſariò actum formalem: non poteſt igitur habere perfectum actũ virtualem reſpectu ſuiipſius, & ſimul potentiam formalem. Melior itaque eſt ratio, quam nos attulimus, non requiritur diſtinctio partis mouentis, & partis motæ, quia eſt agens per ſolam emanationem: quamuis enim hoc non ſit niſi agens æquiuocum, ratio tamen non eſt quia ſit æquiuocum, ſed quia per emanationem Defectus Scoti.

nationem agit; quoniam agens per emanationem ſimul eſt cum effectu, nec habet actum virtualem cum potentia formali, ſed cum actu formali, quoniam in ſeipſum agit, quum emanare effectus non poſſit, niſi in ipſomet ſubiecto, in quo eſt cauſa, à qua emanat: hæc igitur vera ratio eſt, cur in graui & leui non requiratur realis diſtinctio partis per ſe mouentis & partis per ſe motæ, non quã Scotus adduxit. Viget præterea contra Scotum ratio allata ab aliis, admiſſa enim Scoti ſententia ruit progreſſus Ariſt. in octauo phyſicorum ad inueniendum primum motorem immobilem: nam aduerſarius diceret deueniri ad primum, quod ideò ſeipſum mouet abſque diſtinctione motoris & moti, quia eſt agens æquiuocum; idque rationi conſonum uideretur, quoniam agens æquiuocum eſt natura prius agente vniuoco; nullus ergo daretur motor immobilis.

Conciliatio omnium dictorum Ariſtotelis, & Auerrois, & omnis difficultatis ſolutio. Cap. XIIII.

PER ea, quæ hactenus dicta ſunt, omnis difficultas tollitur, & omnia tum Ariſtot. tum Auerrois dicta optimè conciliantur. Auerroes enim modò dicit formam elementi eſſe mouentem, & materiam eſſe motam; modò dicit formam eſſe mouentem, & eandem formam quatenus eſt in materia eſſe motam, quod declarans inquit totum elementum formatum moueri à ſua forma; quandoque etiam dicit elementum ſe mouere per accidens, quia per aerem medium, vel per aliud eiuſmodi corpus; & hæc omnia vera ſunt: quando enim dicit materiam eſſe motam, non intelligit propriè materiam moueri, quum alibi dicat elementum totum eſſe id, quod mouetur, ſed ſolùm ſignificare vult distinctionem aliquam realem mouentis & moti, ſicut antea declarauimus; & quando dicit formam eſſe mouentem, & elementum eſſe motum, intelligit per emanationem, & per ſe, non per accidens; quando autem dicit elementum mouere ſe per accidens, hoc eſt per aerẽ medium, intelligit ut mouens per tranſmutationem, ſic enim mouere non amplius formæ tribuit, ſed compoſito; forma enim mouet elementum per ſe tanquã mouens per emanationem; ipſum autem elementum per tranſmutationem mouet per ſe aerem medium, & per eum mouet etiam ſeipſum per accidens, quæ omnia iam fuere à nobis fusè declarata; quare nulla eſt in dictis Auerrois repugnantia, nulla inconſtantia. Sic etiam in dictis Ariſtotelis: nam ſecundùm principia philoſophiæ Ariſtotelis fateri oportet formam elementi eſſe naturam, & principium actiuum motus proximum, & æquatum, vt argumenta prius adducta demonſtrant: at in octauo phyſicæ auſcultationis libro de hoc Ariſt. non loquitur, ſed de primo mouente, ad quem reduci quemlibet motum neceſſe eſt, nam ſcopus ibi eſt inuenire primum vniuerſi motorem æternum & immobilem; forma verò elementi non poteſt dici primus motor reſpectu ſui motus, quoniam pendet à generante, à quo eſt producta, & à quo hanc neceſſariam legem accepit ut tali motu moueat, non alio; generans enim talem ipſam produxit, ut eam neceſſariò inſequeretur ad ſtatutum locum propenſio; ipſa igitur ſui motus imperium non habet, ſed ita mouet, vt ei mandatum eſt à generante externo; quare non eſt primum ſui motus principium, nec poteſt dare elemento motum poſt quietem, ſed pendet à generante, tanquàm à primo principio: non ſic animalium anima: quamuis enim ipſa quoque ſecundùm ſuum eſſe pendeat à generante, non tamen ſecundùm motum illum, quo animal ab ipſa mouetur loco, non eſt enim producta talis ut eam neceſſariò inſequatur certus aliquis motus; ſed eſt producta libera ad mouendum, & non mouendum, & ad mouendum etiam contrarijs motibus; habet igitur ipſa imperium ſui motus,

& traducere poteſt corpus animalis de quiete ad motum, proinde reſpectu ſui motus poteſt appellari primum mouens. Ex his etiam rationem colligimus, cur mouens loco per emanationem non poſſit eſſe primum mouens; nam tale mouens non eſt niſi forma materialis, eaque rei inanimatæ, & nil aliud eſt emanare, quàm per neceſſariam quandam naturalem deriuationem prodire effectum ex cauſa diuerſum ab illa, ideo eſt etiam ſine cognitione, quia vbi eſt cognitio, ibi eſt imperium mouendi, & nõ mouendi: quocirca ab anima cognoſcente non dicitur emanare in animali motus, ſed potius effici cum mutatione de non moueri ad moueri, & ex animæ imperio: à forma verò inanimati emanat ſtatutus quidam naturalis motus, non alius, nempe ille, qui ei aſſignatus eſt à generante externo, quod formam cum hac lege produxit, ut tali moueret motu, non alio; ob id Ariſtoteles in octauo Phyſicorum generanti tribuit primas in motu inanimati: quamuis enim proximum eius mouens ſit forma, hęc tamen non eſt primum mouens, ſed in illa motione pendet ab imperio externi mouentis prioris, quod reſpiciens Ariſtoteles in contex. 32. illius libri dixit, graue & leue habere in ſe principium motus paſſiuum, non actiuum; eſt enim paſſiuum quatenus non eſt primum, ſed pendet à principio priore, à quo dicitur pati, quatenus ab eo recipit inuiolabilem legem mouendi tali motu, non alio: ſeu dicamus omnem formã materialem eſſe principiũ motus paſſiuũ, vt aliàs in libro de natura declarauimus; proinde non eſſe mirum, ſi Ariſt. formam elementi dicat eſſe principium motus paſſiuum, negat autem eſſe principium actiuum; quia in ea parte non vocat actiuum principium, niſi illud, quod primum ſit, & in mouendo non pendeat ab alio. Nobis igitur non officit argumentum ab aliis adductum contra Scotum: nam ſi nobis obijciant per hanc noſtram ſententiam deſtrui Ariſtotelis argumentationem in octauo Phyſicorum ad inueniendum primum motorem immobilẽ, quia dicere aduerſarius poſſet primum ſeipſum mouens eſſe mouens per emanationem, proinde non requiri diſtinctionem realem mouentis & moti, quum à ſe metipſo moueatur: ad hoc dicimus nullum motorem per emanationem poſſe dici primum, quo fit vt, quum ad hunc peruenimus, is neceſſariò pendeat à motore alio priore, quare uon poteſt eſſe, niſi forma materialis, ſicut modò dicebamus: quando igitur conſtituimus peruentum eſſe ad primum ſeipſum mouens, hoc non poteſt ſe mouere per emanationem, quia ſic non eſſet primum, idque locum habet etiam vniuerſe conſiderando motorem primum in vnoquoque particulari motu, abſque propria conſideratione motus æterni, & eterni motoris vniuerſi; quòd ſi hunc ſpectemus, multo minus nobis officit obiectio prædicta, quoniam à motore per emanationem uon poteſt æternus motus fieri, nec talis motor poteſt eſſe æternus.

Motor per emanationẽ non põt eſſe primus.

Solutio argumenti adducti contra Scotum.

Cur motus grauium & leuium ſit velocior in fine, quàm in principio, plures aliorum ſententiæ. Cap. XV.

EA eſt veritatis natura, vt per eius cognitionem omnes, quę in re oriuntur, quæſtiones ſoluantur: quoniam igitur dubitari maximè ſolet de eo, quod ab Ariſtotele dicitur in contex. 88. primi libri de Cœlo, grauia & leuia velocius ferri in fine motus, quàm in principio; ſi oſtenderimus nullam adduci poſſe huius effectus idoneam cauſam, niſi fateamur grauia & leuia á ſuis formis moueri, magnam certè huius ſententiæ comprobationem afferemus. Quæritur itaque, quænam ſit cauſa, vt motus grauium & leuium naturalis in fine velocior ſit, quàm in principio; plures hac de re aliorum ſententiæ extiterunt, quas apud Simplicium legere poſſumus tum in memorato loco primi libri de Cœlo, tum in contextu 76. octaui phyſicorum.

Opinio Hipparchi. Vna fuit opinio Hipparchi, qui cauſam eſſe dixit remotionē maiorem à principio violento: nam ſi lapis ſurſum proijciatur, motus ille violentus maior eſt in principio, & continuè minor fit donec penitus deſinat, & tunc incipit lapis ſuapte natura deſcendere, ſed in principio tardius, quia retinet adhuc aliquid illius violentię, à qua fuit proiectus, hæc enim motui naturali aliquam reſiſtentiam facit; quantò autem magis deſcendit, tantò fit velocior motus, quoniam illa violentia ſemper imminuitur, & naturæ lapis minus obſiſtit: tandem igitur in fine velociſſimus eſt motus: itaque quumprimum eſt proiectus lapis, videmus in principio violentiam præualere naturę, & hunc exceſſum continuè minorem fieri, donec natura incipiat pręualere violentiæ, quod eſt dum incipit lapis deorſum ferri, ſed tunc tardus eſt motus, quia paruus eſt exceſſus naturæ; ſed quantò magis deſcendit, velocior fit motus, quia quantò magis remouetur à principio violento, tantò magis præualet natura ipſi violentiæ; in fine igitur velociſſimè mouetur, quia tunc remotiſſimus eſt à principio violento.

Confutatio. Aduerſus hanc Hipparchi ſententiam Alexander, & cum eo Simplicius hoc argumento vſi ſunt, quòd iſta cauſa non eſt vniuerſalis, neque in omnibus locum habet, quo fit vt dici non poſſit huius effectus cauſa; vt enim admittatur de illo motu naturali, quem præceſſerit motus violentus, vel etiam violenta quies, at certè locum non habet in graui & leui extra ſuum locum genito, & ſtatim abſque ullo impedimento ad eum tendente: nam ſi aqua in ſublimi generetur, ſimulatque eſt genita, deorſum fertur, & maior ſemper fit eius motus velocitas, licèt nullam prius impreſſam violentiam habuerit, ſiquidem nec motus ullus violentus, nec violenta quies præceſſit, nec ullum aſſignari poteſt principium violentum; quandoquidem generans dedit potius aquæ naturam, quàm illi uiolentum dici poſſit: cauſa igitur incrementi uelocitatis non eſt illa, quam Hipparcus attulit, quum non habeat locum in omnibus.

Aliorum opinio. Aliam tangit Simplicius nonnullorum opinionem, quòd cauſa huius effectus ſit medium, per quod fertur graue, uel leue: quum enim in illo motu oporteat medium ſcindi, facilius ſcinditur paucum, quam multum: quando igitur lapis deſcendit, ſubſtat ei in principio multum aeris, proinde magis obſiſtit lapidi deſcendenti, ne ſecetur ab eo, & tardior fit motus, poſtea verò quando lapis ſuo loco propinquior eſt factus, ſubſtat ei parum aeris, proinde minus ei reſiſtit, ac facilius ſcinditur, ideò tunc velocior fit motus.

Confutatio. Aduerſus hanc ſententiam vtitur Simplicius authoritate Ariſtotelis, qui in contex. octuageſimooctauo primi libri de Cœlo inquit hoc velocitatis incrementum fieri ob incrementum grauitatis; nam ſi cauſa eſſet medium, ut illi dixere, Ariſt. non veram cauſam attuliſſet, quare ea ſententia verbis Ariſt. conſentanea non eſt. Alexander tamen (vt in dicto loco Simplicius refert) niſus eſt oſtendere horum opinionem non pugnare cum opinione Ariſtotelis, & admitti poſſe etiam iuxta Ariſt. mentem; ſed hoc apud Simplicium in dicto loco legatur, non eſt.n. operæpretium in hoc tempus conſumere, quum certum ſit eam ſententiam falſam eſſe. nam præter Simplicij obiectionem alia quoque ratione falſitas eius oſtenditur, ſi enim duo grauia paris grauitatis, & magnitudinis in aere ſuſpenſa ponantur, ſed vnum à terra diſtans centum cubitis, alterum verò decem cubitis tantùm, & prius demittatur illud, quod centum cubitis diſtat, exactis autem nonaginta cubitis demittatur etiam alterum, ut per decem reliquos cubitos ſimul deſcendant, certum eſt, atque experientia comprobatum non æqualem fore in illis decem cubitis vtriuſque velocitatem, ſed velocius mouebitur illud, quod à remotiore loco deſcendit; tamen ſi idonea ab illis cauſa aſſignata eſſet, oporteret ea duo grauia æquali velocitate deſcendere in ijs poſtremis decem cubitis, quum æqualis aer vtrique ſubſtet: patet autem ſecundùm hanc ſententiam nullam poſſe cauſam adduci, cur graue à remotiore loco deſcendens maiorem ictū faciat, quàm deſcendens à propinquiore, nam utrobique deberet ęquè velox

eſſe

eſſe motus, qui per ſpatium æquale ſtatim præcedit ictum, proinde & ictus ęqualis, quod tamen verum non eſt, & aduerſatur experientiæ; quare hęc opinio reijciatur. Simplicius & Alexander cauſam huius effectus eſſe dicunt; quia elementum quò magis appropinquat ſuo loco, & ſuo toti, eò magis roboratur, & ualidius fit, & perfectiorem formam adipiſcitur; & è contrario quò remotius à ſuo loco eſt, eò magis debilitatur, & formam habet imperfectiorem. Hanc eandem ſententiam Thomas quoque ſequi videtur in interpretatione illius contex. 88. primi libri de Cœlo; inquit enim elementum ſuo loco appropinquans ab eo confortari, & ex ea confortatione maiorem fieri elementi vigorem, & grauitatem, vel leuitatem, eamq; cauſam eſſe cur motus velocior fiat. Sed Ariſtot. quoque hanc ipſam ſententiam ſignificare in memorato loco viſus eſt, dicens augeri elementi grauitatem, vel leuitatem, dum loco ſuo appropinquat; & inde fieri ut etiam velocitas motus augeatur. Quod verò ad Simplicium attinet, ipſe quidem videtur in contex. 76. octaui phyſicorum plures, & varias afferre huius effectus cauſas, ſed non ob id inconſtans dicendus eſt; proptereaquòd illæ omnes in hūc ipſum, quem retulimus, ſenſum cadunt; & quas ibi vt plures adducit, eas poſtea in primo de Cœlo refert vt vnam: quòd enim elementa ſuis locis appropinquantia roborentur ab eis, vel à ſuis totis, vel formam perfectiorem conſequantur, vel grauitatem, vel leuitatem maiorem, vel validiora fiant, hæc omnia apud Simplicium & Alexandrum idem ſignificant, vt videre eſt apud Simplicium in prædicto octuageſimooctauo contextu primi libri de Cœlo: vbi etiam notare debemus ipſum, quamuis prædictam ſententiam Ariſtoteli attribuat, videri tamen poſtea de ea dubitare, dum dubitat de ipſo effectu, quem ibi Ariſt. vt manifeſtum conſtituit; inquit enim Simplicius tum ipſum ſecundùm ſe effectum dubium eſſe, quia diſcernere non poſſumus quòd motus elementi fiat in fine velocior; tum etiam dubium maximè reddi ratione cauſę, quam Ariſtot. adducit, ſiquidem inquit id fieri ex incremento grauitatis, vel leuitatis: hoc tamen non eſt clarum; nam hoc dato oporteret corporis pondus eſſe maius quando eſt terræ propinquum, quàm quando eſt remotum, & in ſublimi aliquo loco poſitum; attamen in librandis lance ponderibus hoc non experimur, ſed idem inuenimus eſſe eiuſdem corporis pondus & propè terram, & in ſublimi loco librati; nam ſi propè terram inueniatur eſſe decem librarum, tantundem eſſe comperietur etiam in loco à terra valde remoto; niſi forte pro Ariſt. defenſione dicamus (inquit Simplicius) eſſe quidem diſcrimen aliquod in illius ponderis libratione, ſed illud eſt inſenſile: videtur itaque ſignificare Simplicius dubium eſſe effectum, quem Ariſt. pro comperto ſumit; ſed eo admiſſo non eſſe aliam eius cauſam, niſi illam quæ modò relata eſt, nempè adeptionem perfectioris formæ, & maioris vigoris, dum elementum ſuo loco appropinquat. Sed reuera dubium Simplicij etiam illa cauſa admiſſa vanum eſt: ut enim condonemus maiorem eſſe grauis corporis grauitatem propè terram, quàm in ſublimi loco, ipſumq; à loci ſui propinquitate roborari; tamen certum eſt idem ſemper inueniri debere eiuſdem corporis pondus ſiue prope terram, ſiue procul à terra libretur, proinde negandam eſſe illam conſequentiam; ſi idem corpus maiorem habet grauitatem propè terram, quàm procul, ergo non idem inueniretur eiuſdem corporis pondus in iis duobus locis: certum enim eſt in librandis lance ponderibus duo pondera in conſiderationem cadere, altero nanque vtimur pondere noto, ex quo in altera parte lancis poſito alterius ponderis quæſitam quantitatem cognoſcamus; in vtroque igitur pondere eadem ratio viget, etenim ſecundùm Simplicij rationem oportet propè terram eſſe ęquè maiorem vtriuſque grauitatem, & procul à terra æquè minorem: quum igitur ubique eadem ſeruetur ratio noti ponderis ad ignotum, neceſſarium eſt vt vbique eadem ponderis quantitas inueniatur, quia vbique idem manet eorum ęquilibrium; non eſt igitur

Simp. & Alexan. & Thomæ opinio.

Dubiū Simplicij contra Ariſt.

Snię cōfutatio, & Ariſt. defenſio.

valida Simplicij ratio; proinde eius dubitatio vana eſt, ſiquidem etiam admiſſa cauſa ab ipſo, & ab Alexandro adducta, neceſſe eſt idem vbique pondus inueniri. Cœterùm quia prædicta Simplicij contra Ariſtotelem dubitatio locum non habet, niſi illa cauſa conſtituta, vanius reddetur eius dubium, ſi oſtenderimus cauſam illam nullo pacto admittendam eſſe. Primùm quidem vrgetur ea ſententia difficultate illa, qua alios quoque vrgeri diximus; nam oporteret idem graue per idem terræ propinquum ſpatium moueri eadem velocitate tũ à propinquo loco, tũ à remotiſſimo demiſſum, proinde & æqualem ictum facere: tamen contrarium experimur; idem enim homo ſupra terram exiſtens ſi à lapide percutiatur deſcendente de loco tribus cubitis ſuperiore, minorem ictum ſentiet, quàm ſi percutiatur ab eodem deſcendente de loco ſuperiore viginti cubitis: per tres igitur infimos cubitos velocius mouetur lapis à remotiore loco deſcendens, quàm à propinquiore: tamen ſi vera eſſet ſententia Simplicij, deberet idem lapis eſſe eiuſdem grauitatis, & moueri ęquali velocitate à quolibet loco demiſſus, quoniam in eadem diſtantia à centro deberet eadem eſſe perfectio formæ, & eadem roboratio, & idem vigor. Præterea quando dicunt formam elementi fieri perfectiorem, videndum eſt quidnam per formam intelligant: vel enim formam ſubſtantialem perfectiorem fieri dicunt, vel aliquod accidens formam inſequens; formam quidem ſubſtantialem reddi perfectiorem, & intendi, eſt vaniſſimum dicere, quia hęc nec intendi, nec remitti poteſt; hac autem integra manente neceſſe eſt proprietates quoque eam conſequentes ſeruari integras, & eandem fieri operationem, nempe eandem eſſe eiuſdem corporis grauitatẽ, & eundem motum per idem medium, quum non adſit aliquod agens, à quo talem mutationem pati poſſit; actio nanque omnis per contactum fit; quare lapis deſcendens neque à loco ſuo roborari poteſt, neque à terra tota, ad quam tendit, quum ab his nondum tangatur. Durandus in ſecundo libro ſententiarum diſtinctione decimaquarta quæſtione prima refert cauſam huius incrementi velocitatis in minorem reſiſtentiam medij conſtituto eodem interno principio: inquit enim medium graui deſcendenti minus reſiſtere in fine motus, quàm in principio, ideoq; motum in fine eſſe velociorem: minoris aũt reſiſtentiæ cauſam eſſe inquit, quòd aer propinquus terræ eſt minus leuis, quàm aer ſuperior, ideò minus nititur cõtra motũ grauis deſcendentis. Hæc ſententia proximè quidem ad veritatem accedere meo quidem iudicio videtur, attamen non omnino probanda eſt, quia non idoneam rationem adducit minoris reſiſtentiæ medij: non enim ob naturæ ſimilitudinem, vel diſſimilitudinem fit maior, vel minor medij reſiſtentia, ita vt medium grauius minus reſiſtat graui deſcendenti, quàm medium leuius; ſed propter denſitatem vel raritatem, quando diuerſę ſunt mediorum naturę; ſeu propter motum, vel quietem, quando eadem medij natura conſtituitur, qua de re mox diffuſius loquemur. Videtur etiam ratio hęc Durandi contrarium oſtendere: nam ſi aer inferior minus eſt leuis, eſt igitur grauior, quàm aer ſuperus, ergo etiam denſior; quare magis reſiſtet graui deſcendenti, quàm aer leuior, qui eſt etiam rarior: ob hanc igitur rationem deberet elementi motus naturalis tardior eſſe in fine quàm in principio: hoc tamen & Ariſtoteli, & experientiæ aduerſatur.

Durandi opinio.

Confutatio.

Opinio vera, & eius declaratio. Cap. XVI.

IN hac difficultate ego ſequendam puto multorum ſententiam, qui dicunt præcedentem motũ eſſe cauſam maioris velocitatis motus ſequentis; hinc.n. fit vt cõtinuè creſcat velocitas motus, & in fine fiat maxima: quoniam initio debilis, ac tardus fit motus, quẽ alius motus non præceſſit; in fine aũt velocior, quia alius eum præceſſit motus; hoc ita ſeſe habere experientia docet: ſiquis enim pellere, vrgere, ac percutere

tere rem aliquam velit, vehementius id facit ſi prius moueatur, quàm ſi nullus
motus pręcedat; ideo quando uehementer percutere aliquem volumus, manum
prius retrahimus, vt maiorem ictum faciamus: & in haſtiludio haſtas currendo
frangunt, quas ſine curſu non frangerent; naturali nanque iſtinctu ducimur
ut à remotiore loco motum inchoemus, quando maiorem in fine percuſſio-
nem facere volumus. Hinc ſumitur ratio cur, ſi duo æquè grauia deſcen-
dant, ſed vnum à loco remotiore, alterum à propinquiore, & conſiderentur
in aliqua ęquali diſtantia à centro, vnum velocius altero moueatur; velocius. n.
mouetur illud, quod à ſublimiore loco deſcendit, quia præcedens eius motus ma
ior fuit, alterius verò minor. Hæc abſque dubio eſt huius effectus cauſa, ſed in
hac tamen acquieſcere non poſſumus, niſi huius quoque cauſę cauſam cogno-
ſcamus; ſcire nanque oportet cur præcedens motus ſit cauſa maioris ue-
locitatis motus ſequentis, ſic enim proximam rei cauſam cognoſcemus,
qua cognita omne hac in re dubium tolletur, & intelligetur quid ſignificare
Ariſtoteles voluerit, quando dixit motum in fine eſſe velociorem propter in-
crementum grauitatis, vel leuitatis. Mihi quidem videtur cauſam hanc colligi
poſſe ex ijs, quæ in contex. 82. octaui phyſicorum ab Ariſtotele dicuntur de mo
tu proiectorum: licèt enim ille ſit violentus motus, & tardior in fine, quàm in prin
cipio; tamen ſi ea, quæ ibi de violento dicuntur, applicemus naturali, fortaſſe om
nem hac in re difficultatem ſoluemus. Docet ibi Ariſtot. proiectum moueri ab Sentẽtia Ariſto. de motu proiectorũ.
aere, hoc eſt à partibus aeris ordine diſpoſitis; quando enim manus proijcit la-
pidem, pellitur primùm à lapide prima aeris pars lapidi proxima, & hęc pellit
aliam partem ſecundam, & illa tertiam, & tertia quartam; eſt autem aer elemen-
tum facillimè mobile, & agitabile in ſuo loco; idcirco ea ui percuſſus magis mo-
uetur, quàm lapis, & præcurrit ipſi lapidi: poſtquàm igitur à proijciente dimiſſus
eſt lapis, fertur ab his aeris partibus motis, quę ſunt illi tanquàm vehiculum: ſed
tardior ſemper ſit motus lapidis, & in ſine tardiſſimus, propterea quòd lapis mo
uet primam aeris partem, & eidem dat uim motricem alterius ſecundę partis, de-
biliorem tamen, quàm ipſe habeat; ſic etiam prima aeris pars mouet ſecundam,
& dat etiam illi vim pellendi tertiam, ſed debiliorem, quàm habeat ipſa; ſecun-
da mouet tertiam, & eidem dat uim, adhuc tamen debiliorem, mouendi quar-
tam ſequentem; adeout propter continuam imminutionem facultatis motricis
deueniatur tandem ad aliquam aeris partem, quę ita debiliter moueat aliam ſe-
quentem, vt nullam ei impartiatur uim mouendi aliquam aliam partem; illa igi-
tur eſt vltima pars mota, quæ nullam aliam mouet: quum itaque ab his ita mo-
tis aeris partibus feratur lapis, tardius mouetur in fine, quàm in principio,
& tandem deſinit prorſus motu illo moueri, quando peruenit ad poſtremam
moti aeris partem; & cauſa huius imminutionis velocitatis motus eſt, quia poſtę
riores partes aeris tardius mouentur, quàm priores, propterea quòd à primo il-
lius motus principio remotiores ſunt; quum enim primum mouens ſit externũ,
partes ab eo diſtantiores tardius mouentur, propinquiores autem velocius, quia
maiorem ab eo vim mouendi recipiunt. Hæc igitur apud Ariſtotelem cauſa eſt
cur motus violentus tardior ſit in fine, quàm in principio, licèt multis dubia vi-
deatur: ſed de hoc in præſentia diſputandum non eſt; ſatis enim eſt habere hac
in re opinionem Ariſtotelis, vt cognoſcamus quid de motu naturali idem philoſo
phus ſenſerit. Si hæc omnia conſideremus, colligere ex ijs poſſumus, quòd ſi na-
turalis quoque elementorum motus à ſolo externo motore fieret, idem in eo con
tingere deberet, quod in motu proiectorum: nam ſi ratio illa de violento motu
ab Ariſtotele adducta vera eſt, vera etiam eſſe debet de motu naturali; pars enim
vltima motus naturalis, tanquam diſtantior à primo mouente, deberet eſſe tar-
dior, cuius tamen contrarium aſſerit Ariſtot. dicens eſſe velociorem; vult igitur
grauia & leuia moueri à proprijs formis, tanquàm à motoribus proximis; ſic. n.

fit

ſit vt graue deſcendens non remoueatur magis à principio mouente, quia ſecum fert motorem ſuum, & eum vbique præſentem coniunctum habet ab initio motus ad finem. Hac tamen ratione deberet motus grauis deſcendentis eſſe totus ęquè velox, quoniam eadem natura mouens eundem eiuſdem corporis motum facit; ergo ſi creſcit continuè velocitas motus, neceſſe eſt aliquam eſſe huius differentiæ externam cauſam, eamque eſſe medium, per quod fit motus, ut aerem vel aquam: quum enim oporteat à corpore medio aliquam fieri reſiſtentiam graui deſcendenti, ac leūi aſcendenti, hanc ſi oſtēderimus in initio motus maiorem eſſe, in fine verò minorem, ratio manifeſta erit cur in principio tardior ſit motus, & in fine velocior. Certum eſt, ac per experientiam comprobatum, vnamquamque rem facilius moueri per medium quieſcens, quàm per medium aduerſo motu latum, ſed adhuc facilius per medium, quod ad eandem partem feratur, quàm per quieſcens; nauis enim velociſſimè fertur per flumen ſecundo fluxu, tardius per aquam quieſcentem, ſed tardiſſimè aduerſus fluxum amnis: ſtatuamus igitur lapidem in aere deſcendentem, ſubſtat illi in initio illius motus prima aeris pars quieſcens, quam vi mouere incipit lapis deſcendendo, quia reſiſtentiam ei aliquam facit; non poteſt autem prima aeris pars premi, ac deorſum pelli, niſi ſimiliter pellat, ac moueat ſecundam ei ſubſtantem partem; lapis igitur ad ſecundam aeris partem perueniens inuenit eam motam, & ad eandem partem, nempe deorſum; ergo velocius in ea deſcendit, quàm in prima quieſcente; quum autem velocius deſcendat in ſecunda, quàm in prima, neceſſe eſt vt tertiam magis premat, quàm prius ſecundam preſſerit; tertia igitur deorſum premitur vehementius, ac velocius, quàm ſecunda; ergo quando peruenit lapis ad tertiam, in ea mouetur velocius, quàm in ſecunda, quemadmodum & nauis, quæ ſecundo flumine moueatur, eo velocius mouetur, quo velocior ſit fluxus amnis; velocius autem latus lapis in tertia, quàm in ſecunda, magis premit quartā, quàm prius tertiam preſſerit, ideo quarta velocius deorſum pellitur, quàm tertia, & ita lapis ad quartam perueniens mouetur per eam velocius, quàm per tertiam, & ita deinceps; quamobrem augetur ſemper velocitas motus, & in fine eſt maxima, non tamen quòd grauitas, ſeu vis lapidis motrix fiat maior, hæc.n. eadem manet, ſed quia continuè imminuitur reſiſtentia medii, proinde augetur exceſſus virtutis motricis ad reſiſtentiam aeris, qui ab ea mouetur, & ita velocitas motus augetur: quòd ſi graue, & leue non à ſua forma, ſed à motore tantùm externo mouerentur, id euenire non deberet, vt in violento motu non euenit; quum igitur incrementum hoc velocitatis motus proueniat ex imminutione reſiſtentiæ medij, hęc autem id efficere non poſſit, niſi conſtituta eadem vi mouentis, neceſſe eſt fateri elementum moueri à propria forma, ſic.n. fit vt motor ſit ſemper ęquè propinquus moto ab initio ad finem motus; at ſi motor eſſet externus, fieret etiam ſemper remotior, proinde motus continuè debilior, ac tardior fieret, nec ulla amplius ratio ſumi poſſet à reſiſtentia medij, vt nullam ſumi videmus in motu violento; quare idem prorſus in motu naturali eueniret, quod euenit in violento, eſſet.n. tardior in fine, quàm in principio. Ex his autem patet rectè in eo ſenſiſſe Durandum, quòd cauſam incrementi velocitatis retulit in imminutionem reſiſtentię medij, ſed in eo defeciſſe, quòd non idoneam rationem adduxit imminutionis reſiſtentiæ, ſicut antea demonſtrauimus.

Durandus.

Solutio orientis cuiuſdam difficultatis. Cap. XVII.

Dubium.

TOLLENDA hic eſt difficultas non leuis, qua vrgeri hæc ſententia noſtra uidetur: nam ſi ex ſola reſiſtentiæ medij imminutione prouenit incrementum velocitatis motus, non ex incremento grauitatis, vel leuitatis corporis moti; ergo falſum dixit Ariſtot. in contex.88. primi libri de Cœlo, vbi

apertè

apertè inquit creſcere velocitatem motus propter incrementum grauitatis, vel leuitatis. Reſpondent ad hoc nonnulli Ariſtotelem ibi non dicere grauitatem tunc actu augeri, quando augetur velocitas, falſum enim diceret; ſed quia loquitur de motu elementi, qui ſtatuatur infinitus, ideo dicit eo poſito ſequi vt augeatur velocitas in infinitum; quod quidem ſi fieri poſſet, grauitas quoque poſſet in infinitum augeri: quum enim velocitas ad grauitatem ſe habeat vt effectus ad cauſam, ſi poſſibile eſt incrementum velocitatis in infinitum, eſt etiam poſſibile grauitatis, ac leuitatis. Sed hęc reſponſio mihi probari nulla ratione poteſt: quia ſi abſolutè ex incremento velocitatis non licet inferre incrementum grauitatis, vel leuitatis, non video vndenam iſti ſumant quòd ex incremento velocitatis infinito inferatur etiam grauitatis, vel leuitatis incrementum infinitum: mihi quidem videtur potius contrarium colligi, nam ſi ex actu id non infertur, ergo neq; ex poteſtate inferri poteſt. Ego igitur reſpondendum puto grauitatem ſumi poſſe duobus modis: quum enim ſit qualitas quædam, & propenſio ad inferum locum, quã conſequitur hic effectus, hæc operatio, ad eum locum moueri; ideo accipi poteſt tum ſecundùm ſe pro actu primo, tum pro operatione, & actu ſecundo, ſicuti etiam ſcientia ſumi poteſt tũ pro habitu, tum pro ſpeculatione: priori modo acceptam grauitatem certum eſt augeri non poſſe, eandem enim ſeruari neceſſe eſt, dum eadem natura, & forma ſeruatur, ſic etiam dico de leuitate; ſed altero modo accepta augeri, ac minui poteſt, & dicitur grauitatio potius, quàm grauitas; quum. n. nil aliud ſit quàm exceſſus virtutis motricis ſupra reſiſtentiam medij, vnde fit deſcenſus, & preſſio ſubſtantis corporis reſiſtentis, hic maior fit dum reſiſtentia imminuitur; de hac igitur loquebatur in prædicto loco Ariſtot. maior. n. velocitas motus non prouenit ex incremento grauitatis primo modo acceptę, ſiquidem ea creſcere in eodem corpore minimè poteſt, ſed ex incremento grauitationis, hoc eſt exceſſus virtutis mouentis ad reſtentiam medij moti, hic enim augeri poteſt, & huius incrementum eſt cauſa incrementi velocitatis motus: ſic igitur nil aliud ibi Ariſtot. dicit, quàm illud ipſum, quod nos diximus, nil. n. aliud eſt huius grauitatis, vel leuitatis incrementum, quàm imminutio reſiſtentiæ medij, & ex eo prouenit incrementum velocitatis motus, tanquam effectus ex cauſa. Ipſa verò grauitatis, ac leuitatis diſtinctio, quam poſuimus, tum per ſe manifeſta eſt, tum ab Ariſtot. poſita: nam grauitatem pro grauitatione ſumimus, quando dicimus, graue in ſuo loco non eſt graue, ideſt non grauitat, nec premit deorſum: primo. n. modo falſum diceremus, quoniam elementum graue habet vbiq; naturam grauis, etiam in loco ſuo, ob id Ariſtot. in contex. 26. & 27. quarti libri de Cælo ſumit priore modo grauitatem, & leuitatem, dum dicit leuiſſimum eſſe id, quod omnibus ſupereminet, & grauiſſimum id, quod omnibus ſubſtat, ſic enim etiam in locis ſuis dicit eſſe grauiſſimum, atque leuiſſimum: in contex. autẽ 29. & 30. eiuſdem libri ſumit grauitatem, & leuitatem ſecundo modo, dum dicit lignum vnius talenti in aere maiorem habere grauitatem, quàm plumbum vnius libræ, contra verò in aqua rem ſeſe habere; ſumit enim grauitatem pro operatione, quæ notat reſpectum ad externa corpora, per quæ fit motus, eo namque reſpectu variato etiam grauitas variatur, non quidem natura ipſa, ſed grauitatio: dicit etiam in contex. illo 30. omnia elementa in ſuis locis aliquam habere grauitatem præter ignem; nam aer quoque in ſuo loco exiſtens facilius deorſum pellitur, quàm ſurſum, quia magis grauitat, quàm leuitat; attamen ſecundùm eius naturam magis eſt leuis, quàm grauis.

Solutio aliquorum.

Confutatio.

Solutio propria.

Grauitas ſumitur dupliciter.

IACOBI ZABARELLAE PATAVINI DE MOTV GRAVIVM ET LEVIVM LIBER SECVNDVS.

De ſubiecto primo motus corporis miſti, qui dicitur ſecundùm præualens elementum. *Cap. I.*

HACTENVS grauia & leuia abſolutè conſiderantes oſtendimus ea internum habere motorem; reſtat de miſtis perpendendum id, quod Ariſtoteles dixit in initio primi libri de Cœlo, ea moueri iuxta elementum alijs præualens in miſtione; in hoc enim tria ſunt, quæ quum difficultate non careant, ſunt ſingillatim conſideranda: primum eſt, quodnam ſit primum ſubiectum huius motus, quo dicitur miſtum naturaliter moueri iuxta dominans elementum; ſecundum, à quonam motore hic motus fiat; tertium demum qualiſnam ſit, an ſimplex, an miſtus. Quod ad primum attinet, Ioannes Gandauenſis videtur exiſtimaſſe primum ſubiectum, cui talis motus ineſt, eſſe elementum, quod in miſtione excellit, ita vt in eo primo recipiatur motus, poſtea verò conſequatur vt ad motum elementi præualentis totum ſimul miſtum moueatur, non quidem poſterius tempore, ſed natura, & hac ratione miſtum ſecundùm præualens elementum moueri dicatur. Sentẽtia hæc ob duas rationes reiiciẽda eſt. Primùm quidem, ſi elementum dominans eſſet primum ſubiectum, quod illo motu moueri diceretur, oporteret illud eſſe actu in miſto ſecundùm ſuum eſſe ſpecificum, quoniam operatio præſupponit rem eſſe, nec poteſt eſſe ſubiectum motus, niſi id, quod ſit actu: conſequens tamen ſecundùm omnium Ariſtotelis interpretum opinionem falſum eſt; nam ſi latinos ſequamur dicentes elementa in miſtione penitus interire, & ſolas eorum vires ſeruari, non poſſumus dicere aliquod elementum in miſto eſſe primum ſubiectum motus, quum nullius elementi ſubſtantia ſeruetur: ſi verò ſequamur Auerroem dicentem elementa in miſto manere caſtigata, & refracta, & modo quodam medio inter actum, & poteſtatem, adhuc nullum elementum in miſto aptum eſt per ſe moueri, quia nullum manet in ſuo actu ſpecifico; non enim manent amplius ignis, aer, aqua, terra, ſed medium quoddam ex ijs conflatum, qua de re alibi fuſius diſſeremus: nunc ſatis ſit, ſi dicamus Auerroẽ exiſtimaſſe quatuor elementorum ſubſtantias non manere in miſto: quia ſi manerent, non eſſet facta miſtio, quæ eſt plurium naturarum vnio; poſſumuſque hanc ſententiam apud Auerroem legere in commentario. 67. tertij libri de Cœlo. Præterea ſi aliquod ex elementis ita poteſt actu ſeruari in miſto, ut ſit idoneum ſubiectum motus, ergo & reliqua omnia: quanquam enim illud excellit, tamen debent omnia eodem modo manere in miſto, vel omnia perfecta, vel omnia fracta, vel omnia actu, vel omnia poteſtate; ſic autem fieret vt motus illius miſti non magis eſſet dicendus naturalis reſpectu elementi

Opinio Ioã. Gandauẽſis.

Confutatio.

præualentis,

præualentis, quàm violentus reſpectu aliorum; perinde enim eſſet, ac ſiquis pilæ plumbeæ vtrem aere plenum alligaret, & in aquam proijceret, deſcenderet enim, & ille deſcenſus eſſet plumbo naturalis, ſed aeri violentus; attamen motus corporis miſti, de quo in præſentia loquimur, eſt apud omnes verè naturalis, & ne ipſe quidē Gandauenſis concederet eum eſſe alia ratione naturalē, & alia violentum. Dicendum igitur eſt motum miſti, qui ſecundùm præualens elementum fieri dicitur, ipſimet miſto tanquam primo ſubiecto inhærere, quum ipſum ſolum, & vna eius ſubſtantia exiſtat actu perfecto, & ſit idoneum ſubiectum motus.

De motore miſti opinio latinorum ac nominalium. Cap. II.

DE motore autem miſti maior difficultas exiſtit; forma nanque elementi dominantis non poteſt eſſe motrix, vt eiſdem argumentis oſtenditur; quemadmodum enim nullum elementum ita actu manet, vt ſit aptum moueri, ita nulla elementaris forma ita ſeruatur, ut ſit apta mouere: ſiquidem non minus in motore, immò fortaſſe magis quam in eo, quod mouetur, requiritur vt ſit actu. Sed neque forma miſti videtur eſſe poſſe huius motus effectrix: nam ſi dicamus motum illum eſſe ſimplicem, is non videtur poſſe fieri niſi à principio ſimplici, non igitur à forma miſti: ſi verò dicamus eſſe motum miſtum, quomodo Ariſtoteles eum attribuit elemento dominanti? natura enim elementi ſimplex eſt, quare non videtur eſſe poſſe niſi ſimplicis motus cauſa, & principium. In hac difficultate, quæ non leuis eſt, latini, qui putant elementorum formas in miſto penitus aboleri, nullam elementarem formam dicere poſſunt eſſe huius motus cauſam; ſed neque formam miſti, quum enim hæc apud eos ex illis conflata non ſit, ſed ab illis penitus diuerſa, non poſſet motus ab ea productus attribui elemento præualenti, & dici factus ſecundùm prædominans. Quamobrem ad qualitates confugiunt, & dicunt ex elementorū commiſtione quandam oriri qualitatē vergentem ad qualitatem elementi preualentis, eamque eſſe huius motus effectricem cauſam, qui hac ratione ſecundùm elementum dominans fieri dicitur. Albertus autem Saxo, & Amadeus, & alij nominales, in eo quidem cum his conſenſerunt, quòd cauſam effectricem huius motus non formam eſſe dixere, ſed qualitatem, nam formas elementorum ſimiliter interire penitus exiſtimarunt; at in eo diſſenſere, quòd putarunt non ab vna qualitate moueri miſtum, quod dicitur moueri ſecundùm prædominans, ſed modò ab vna, modò ab alia, modò etiam ſimul à pluribus. Ad hanc ſuam ſententiam declarandam duo in primis fundamenta ſtatuebant, vnum ex Ariſtotele acceptum in quarto libro de Cœlo, quod graue in ſuo loco non grauitat, & leue in ſuo loco non leuitat; hoc eſt neque mouetur, neque mouet; mouentur autem, & mouent tunc ſolùm, quando ſunt extra propria loca. Alterum verò, quòd graue & leue tunc ſecundùm naturam locatum eſſe dicitur, quando eſt ſupra grauius, & infra leuius: quare ſi uas aliquod repletum aqua, cui oleum ſupernatet, in elemento ignis poneretur, illud oleum eſſet naturaliter collocatum, quoniam haberet ſupra ſe ignem leuiorem, & ſub ſe aquam grauiorem. His iactis fundamentis tale exemplum fingebant: ſit miſtum habens quinque gradus igneæ qualitatis, tres aereæ, tres aqueæ, tres terreæ, certum eſt dominari in eo miſto igneam qualitatem, tamen non ſemper ab illa mouebitur; nam ſi ponatur in igni, deſcendet, quia præterquàm quòd illi gradus ignis in loco ignis ſunt otioſi, ipſis etiam præualent nouē gradus elementorum grauiorum, qui tunc dominantur, & agunt; quando autē ad elementū aeris perueniet, in illo quoque deſcendet, tunc enim gradus aeris in ſuo loco erunt otioſi, & ſex gradus elementorum grauiorum præualebunt quinq; gradibus ignis; quando autem ad aquam

Opinio latinorum.

Opinio Nominalium.

Primùm fundamentum.

Secundum fundamentum.

Opinionis declaratio.

peruenerit, tunc gradus aquei in loco aquæ erunt otioſi, quare non mouebunt, in aqua igitur non deſcendet, ſed potius aſcendet, quoniam octo gradus elementorum leuium tribus terræ gradibus præualebunt; quamobrem miſtum illud quieſcet inter aerem & aquam, quod oleo, & alijs ſimilibus contingere videmus: in tali igitur miſto dominatur quidem abſolutè ignea qualitas, non tamen ab ea ſemper mouetur miſtum illud, quoniam ratione diuerſorum locorum, in quibus ponitur, variantur qualitates elementares dominantes, atque mouentes. Hinc duo corollaria colligebant. Vnum eſt, dari miſtum, quod motu ſuo naturali tardius moueatur in fine motus, quàm in principio: hoc autem ita oſtendebant: ſit miſtum habens duos gradus ignis, duos aeris, tres aquę, quinque terræ, & ponatur in loco ignis, deſcendet primùm velociſſimè, quia deorſum mouebitur à decem gradibus aeris, aquę, & terræ, abſque vlla reſiſtentia graduum ignis, qui in ſuo loco non reſiſtunt; deinde quando erit in aere, tardius mouebitur, quia vis motrix imminuetur, & reſiſtentia augebitur, tunc enim mouebunt ſoli octo gradus terræ & aquę, & duo gradus ignis reſiſtent, gradus autem aeris in ſuo loco erunt otioſi: tandem quando ad aquam peruenerit, in ea tardiſſimè deſcendet, nam vis motrix adhuc magis erit imminuta, ſiquidem ſoli quinque gradus terræ mouebunt, gradus enim aquæ in loco aquę erunt otioſi; reſiſtentia verò aucta erit, quia reſiſtent quatuor gradus ignis & aeris. Alterum corollarium eſt, dari aliquod miſtum, quod tardius moueretur in uacuo, quàm in pleno: hoc in illo eodem exemplo declarabant: nã ſi totus aeris locus vacuus eſſe ſtatuatur, motus illius miſti per locum illum tardior fiet, quàm prius in loco ignis, propter prædictam cauſam; nam in illo vacuo gradus aeris erunt otioſi, & gradus ignis reſiſtent deſcenſui, qui prius non reſiſtebant, & gradus mouentes pauciores erunt, nempè octo, quum prius fuerint decem.

Primum corollarium.

Secundum corollariũ.

Dictæ ſententiæ confutatio. *Cap. III.*

SENTENTIA hæc vana eſt, & prorſus abijcienda. Primùm quidẽ peccant errore communi omnes, qui putant motũ miſti, qui dicitur ſecundùm elementũ præualens, nõ fieri ab aliqua forma ſubſtantiali, ſed à qualitate relicta ab elemẽto preualente, ſiuè vna, vt alij latini dicunt, ſiue pluribus, vt nominales: hi nanque non vident non ſatis eſſe qualitatem, ſed faciendam eſſe reſolutionem in formam tanquam in cauſam primam; ſola enim forma eſt natura & primum principium motus, qualitas verò non eſt natura, nec principium motus, niſi ſecundarium, & vt inſtrumentum formę: quare, velint nolint, coguntur dicere formam aliquam eſſe primum principium illius motus; ea autem eſſe non poteſt forma elementi, quum apud eos formæ elementares penitus aboleantur; ſed neque forma miſti, hæc enim quum ſit diuerſa penitus ſecundùm eos à formis elementorum, quomodo poterit ſimplicem motum efficere, & qui ſecundùm præualens elementum factus dicatur? ſed aliorum comparatione multò deterior eſt opinio nominalium dicentium idem miſtum moueri à pluribus qualitatibus dominantibus, nec ſemper ab eiſdem; ſic enim dicunt qualitates elementorum omnes ſeruari integras, proinde diſtinctas, & pugnantes inuicem, ac reſiſtentes, quod eſt omnino abſonum rationi. Sequitur etiam motum miſti ſimul eſſe naturalem, & violentum; qui.n. ratione huius qualitatis eſt naturalis, idem ratione alterius eſt violentus. Præterea eadem natura, quę eſt principium motus, eſt etiam principium quietis, vt inquit Ariſtoteles in ſecundo phyſicorum in definitione naturę. & in contex. vigeſimotertio octaui libri, idque eſt per ſe manifeſtum, quia eadem terræ natura eſt cauſa motus ad medium, & quietis in medio; attamen ſecundùm iſtos alia

Neceſſe eſt cuiuſque naturalis motus primum principium eſſe formam aliquam ſubſtantialem.

eſſet cauſa motus naturalis, alia quietis naturalis: nam ſi miſtum habeat decem gradus terræ, & decem ignis & aeris ſimul ſumptorum, aquæ verò vnum, illud in aere, & in igne deſcendet, eruntq́; principia illius motus gradus terræ & aquę; idem in aqua quieſcet, quia non plus poſſunt gradus terræ, quàm gradus elementorum leuium, quum totidem ſint, & gradus aquæ in loco aquæ eſt otioſus: itaque illius quietis in aqua non erit cauſa ille gradus aquæ, quum ſit vnus, & ſuperetur ab alijs, & ſit otioſus; neque etiam gradus terræ, qui fuerunt principium motus, dici poterunt cauſa illius quietis, ſed potius æquilibrium graduum terræ, & graduum elementorum leuium. Ob id ſequetur etiam non poſſe elementum dominans facere ut miſtum in loco illius elementi quieſcat, licèt etiam maximus illius elementi ſit exceſſus; quoniam in loco ſuo nullam habet vim reſiſtendi alijs elementis, etiamſi plurimi inſint eius gradus in illo miſto. Præterea ſequetur dari poſſe miſtum, quod ſtet in aere ſuſpenſum, nec moueatur ſurſum, neque deorſum: nam ſi habeat decem gradus ignis, quinque aquæ, & quinque terrę, aeris verò vnum, illud in aere nec aſcendere, ne deſcendere poterit, ſed ſuſpenſum manebit; & idem continget, ſi gradus aeris ponantur quotcunque, omnes enim in loco aeris erunt otioſi. Sequetur etiam variata plurimum proportione miſcibilium eundem tamen fieri motum; nam miſtum habens ſeptem gradus ignis, vnum aeris, ſex aquę, duos terræ, deſcendet in aere, aſcendet in aqua, & quieſcet inter aerem & aquam; hoc idem continget ſi habeat ſeptem aeris, vnum ignis, ſex terræ, duos aquæ; & pluribus etiam alijs modis. Hæc & alia eiuſmodi plurima abſurda hanc ſententiam, quæ abſurdiſſima eſt, ſequuntur. Radix autem huius erroris fuit, quæ etiam totius veritatis fundamentum eſt, vnde omnes hac in re cauilli ſoluuntur, quòd iſti ponunt in miſto inanimato plura actu principia motus, diſtincta inter ſe, & contraria, quum tamen omne tale miſtum ſit corpus naturale vnum, vnam habens naturam, non plures, & vnam tantùm qualitatem motricem; ideo rectè dicit Zimara in ſuo Theoremate ſexageſimotertio, & alij de hoc errore loquentes, prædicta ab his ficta exempla commenticia eſſe, & impoſſibilia; cauſa nanque impoſſibilitatis ea eſt, quam diximus, quia nullus gradus vnius elementi remanet in miſto diſtinctus à gradibus aliorum, neque vlla diſtincta qualitas, cui qualitates aliorum reſiſtant, ac reluctentur: ſed ſicuti omnia elementa conſpirauerunt in vnum, & facta eſt ex pluribus naturis natura vna; ita multæ contrarię qualitates factæ ſunt vna qualitas abſque vlla repugnantia, vel diſtinctione graduum; præterquàm quòd illa vna natura magis refert vnius elementi naturam, quàm aliorum, nempe illius, quod in miſtione præualet alijs, nulla verò ibi eſt propenſio ad motum, niſi illa, quę eſt elementi dominantis; reliqua nanque elementa reddita ſunt ita obtemperantia imperio vnius, vt ad nullum alium motum inclinent; ille autem motus reſpicit vnum quendam ſtatutum in mundo locum, qui naturæ illi cum talis elementi imperio conueniens ſit: ſi ſecus ſit, non eſt facta vera miſtio, quę eſt miſcibilium vnio: quemadmodum enim ſi quatuor homines iter facturi controuerſarentur, & vnus ire vellet ad orientalem partem, alius ad occidentalem, alius ad aquilonem, alius ad auſtrum, deinde poſt pugnam concordes fierent, & vnius ſententiam ſequerentur, nulla amplius in alijs eſſet propenſio eundi ad alias partes, ſed omnes vnanimes ad illam vnam tenderent, quam ille præcipit, cuius ſententia præualuit; ita in tribus elementis ſuccumbentibus non eſt amplius ad alios contrarios motus propenſio, præſertim quum eorum natura non ſeruetur actu, immo nec dominantis elementi natura actu ſeruetur; vna enim eſt miſti natura, quæ magis retinet unius elementi conditiones, quàm aliorum, & eius naturam refert quoad motum localem, & quoad pręſcribendum ſibi certum aliquem in mundo locum; ob id notandus eſt modus loquendi Ariſtotelis

Radix erroris aliorum, & fundamentũ veritatis.

ſtotelis in initio primi libri de Cœlo, qui non dixit miſtum moueri ab elemento dominante, ſic enim ſignificare potuiſſet illud elementum actu ineſſe in miſto, & eſſe actu mouens; ſed dixit moueri iuxta elementum dominans; quum enim miſtum magis huius, quàm aliorum, naturam præſeferat, mouetur etiam illo motu, qui elemento dominanti conueniens eſt. Ex his patet, omnia, quæ ab his dicuntur, falſa eſſe. Primum enim eorum fundamentum verum quidem eſt de elementis per ſe actu exiſtentibus, per ſe nanque exiſtens graue in loco ſuo non grauitat, nec leue in loco ſuo leuitat: ſed de elementis in miſto non eſt verum, quia ibi non eſt diſtinctum leue à graui, vel graue à leui, ſed vna eſt miſti natura, quæ vel grauis, vel leuis dicitur iuxta naturam elementi præualentis. Alterum verò eorum fundamentum non modò de elementis in miſto, ſed de eiſdem etiam ſeparatis, & per ſe exiſtentibus falſum eſt; nam in miſto non ſunt elementa actu, quæ cum propriis eorum locis, aut cum alienis comparari poſſint: non enim dicere poſſumus in lapide terræ adhęrente ignem non eſſe locatum ſecundùm naturam, quòd ſub aere ſit poſitus, ſic enim fieret ut nullum miſtum poſſet naturaliter eſſe locatum, quoniam ratione vnius tantùm elementi locatum eſſet ſecundùm naturam, ſed ratione aliorum præter naturam. In elementis quoque ſeparatis id falſum eſt, nam ſi in utre ſit aqua, cui aer ſupernatet, & ponamus vtrem in loco ignis, non eſt verum id, quod illi dicunt, aerem illum eſſe naturaliter collocatum, quòd ſupra ſe habeat ignem, & ſub ſe aquam; ſed erit preter naturam locatus, quia non erit in loco ſuo naturali, & ſibi à natura præſcripto, qui eſt totius aeris locus. Falſa etiam ſunt omnia illa ab eis conficta exempla, vt prædiximus; quia non datur in miſto illa contrariarum qualitatum diſtinctio, quam ipſi comminiſcuntur.

Primi fundamenti confutatio. *Secundi fundamenti cõfutatio.* *Confutatio exemplorũ.*

Peccant deinde in priore corollario: nam declarantes quomodò graue, vel leue tardius moueatur in fine motus, quàm in principio, conſiderant graue, & leue, quæ tranſeant per diuerſa elementa, & ita putant ſe aliqua ratione labefactare ſententiam Ariſtotelis dicentis motum grauium & leuium naturalem velociorem eſſe in fine, quàm in principio: attamen nil noui per hoc in medium adducunt, neque id negaret Ariſtoteles; fateretur enim lapidem deſcendentem prius per aerem, poſtea per aquam, tardius per aquam deſcendere, quam per aerem; quid ergo abſconditi colligunt hoc ſuo corollario, quod etiam ruſtico cognitum non ſit? Ariſtoteles enim quando dicit motum naturalem grauium & leuium velociorem eſſe in fine, quàm in principio, loquitur de motu facto per vnum & idem medium, vt per ſolum aerem, vel per ſolam aquam, non per diuerſa: ſed ipſi in afferenda ratione huius ſui euidentiſſimi corollarij manifeſtè decipiuntur, hanc enim ſumunt ex ipſa moti corporis natura, quum à ſolo medio externo ſumenda ſit; quum enim non ſint in miſto illi diuerſi gradus, quos fingunt, ratio, quam adducunt, falſa eſt; nec alia eſt eius effectus ratio afferenda, quàm maior denſioris medij reſiſtentia, quàm rarioris, hinc enim fit vt tardius deſcendat lapis per aquam, quàm per aerem. Falſum tandem eſt alterum quoque corollarium, quia non datur vacuum in natura, neque, ſi daretur, motus per illum tardior fieret; quinimmo nullus prorſus fieret motus ſublata omni reſiſtentia medij, niſi fortè mutatio ſubita: ob id Ariſtoteles putauit neceſſarium omnino eſſe medium plenum, ſi debeat fieri motus grauium & leuium, ſicut ante dicebamus. Videtur etiam ex horum dictis oſtendi poſſe quòd graue vel leue in vacuo poſitum nullo modo moueretur, nec locum mutaret; ipſi enim corpora hæc tunc moueri aiunt, quando non ſunt ſecundùm naturam locata, tunc autem non ſecundùm naturam locata eſſe dicunt, quando ſunt ſub aliquo grauiore, vel ſupra aliquod leuius; atqui corpus in vacuo poſitum nec eſt ſub grauiore, nec ſupra leuius, quum & ſupra, & infra

Prioris corollarij confutatio. *Secundi corollarij confutatio.*

ſe

ſe habeat vacuum, ergo per ipſam horummet definitionem non eſt præter naturam locatum, proinde non eſt cur locum mutet, ſi tunc ſolùm, quando eſt præter naturam locatum, corpus quodlibet loco mouetur.

Vera ſententia de motore miſti. Cap. IIII.

EX ijs, quæ hactenus aduerſus alios dicta ſunt, colligi videtur nullam aliam in miſto eſſe effectricem cauſam motus, qui iuxta præualens elementum fieri dicitur, niſi ipſam miſti formam, quæ eſt eius natura, & ſola ſtatui poteſt principium motus naturalis in eo: ad hanc autem veritatem cognoſcendam, & multos errores euitandos animaduertere oportet vanum eſſe de grauium ac leuium motu naturali verba facere, niſi præſtituto fine ipſius motus; is autem eſt locus naturalis, ad quem ſingula ſuapte natura feruntur: quemadmodum igitur in conſiderando ſingulorum elementorum motu locum prius conſtituimus, cuius naturali appetitu ducta mouentur; ſic de miſtorum quoque motu, qui ex dominante elemento prodire dicitur, faciendum eſt; prius enim aſſignandus eſt cuique miſto naturalis locus, illi conueniens ratione grauitatis, vel leuitatis, vt poſtea facilius de eius motu, ac de motore, à quo prouenit, ſermonem faciamus: quoniam enim neceſſarium eſt quolibet miſto genito vt ei ſtatim aſſignetur proprius, & naturalis in mundo locus conſiſtens in ſtatuta quadam diſtantia à Cœlo, & à centro; neceſſe etiam eſt vt vbicunque miſtum extra ſuum locum ponatur, ad eum moueatur ſecundùm propriam naturam, & in eo ſolo naturaliter quieſcat, quod idem in ſimplicibus corporibus inſpicimus; vnus autem locus naturam vnam indicat, cui ille conueniens eſt, vnus enim locus vnius eſt naturę conſeruator; ab illa igitur vna, & eadem natura mouetur miſtum ad locum ſuum ex quolibet alio loco: neque eſt quod decipiamur videntes idem miſtum motu naturali modò aſcendere, modò deſcendere, vt oleum deſcendere in aere, aſcendere in aqua, & credamus ipſum non ſemper ab eodem, ſed à diuerſis principijs moueri, vt dicebant nominales ipſum deorſum ferri à gradibus qualitatum elementorum grauium, ſurſum verò à gradibus leuium; ſed vna eſt olei natura, quæ ipſum in aqua aſcendere facit, & in aere deſcendere, quia ſic eundem ſemper petit locum ſuum naturalem, qui eſt inter aerem, & aquam, & ad hunc mouetur à ſola propria forma, ſiue aſcendendo, ſiue deſcendendo: hoc autem ita ſeſe habere demonſtrant duo elementa media; aer enim naturaliter & deſcendit in igne, & aſcendit in aqua: quid ergo dicemus? Suntne etiam in aere diuerſa aſcenſus, ac deſcenſus principia? certè etiam nominales faterentur vnum tantùm eſſe in aere principium motus, quum ſit corpus ſimplex, & vnam habeat vim motricem naturalem; idem igitur de oleo & de omni miſto, quod vt graue, vel vt leue moueatur, dicendum eſt. In ſtatuendo autem loco miſti naturali principes partes ſibi vendicat illud elemẽtum, quod in ea miſtione alijs præualet; eius enim naturam magis, quàm aliorum redolet ipſum miſtum, & ratione elementi dominantis aſſignatur cuilibet miſto locus naturalis, ad quẽ naturaliter mouetur ab omnibus alijs locis; ob id videmus diuerſa naturalia loca diuerſis miſtis eſſe aſſignata propter dominantis elementi varietatem: qua fit vt alia miſta deſcendant in aqua, & in terra quieſcant; alia in aqua aſcendant, in aere verò deſcendant, & ita quieſcant inter aerem & aquam; alia etiam in aere aſcendant, vt exhalationes, quæ plurimum in ſe habere videntur igneæ naturæ. Nullum ergo in hoc diſcrimen eſt inter elementa, & miſta, quatenus grauia, vel leuia ſunt; ſingulis enim aſſignatus eſt in mundo locus naturalis, ad quem mouentur ex omnibus alijs locis, iſque vel magis, vel minus à Cœlo remotus pro maiore cuiuſque grauitate, vel leuitate. Sed de elementis dubita-

Miſtũ à ſua forma naturaliter mouetur.

Dubium de motu elemẽtorum mediorum.

re aliquis poſſet, quomodo idem corpus ſimplex duos, & eos quidem contrarios habere poſſit motus naturales; aer enim in igne naturaliter deſcendit, & in aqua naturaliter aſcendit; quum tamen Ariſtoteles dixerit in primo libro de Cęlo vnius ſimplicis corporis vnum tantùm eſſe motum naturalem, & contrarios inter ſe eſſe motus, à medio, & ad medium. Ad hoc ego dicendum puto motum naturalem grauium & leuium iudicari eiuſdem ſpeciei, aut diuerſarum ſpecierum à fine, hoc eſt à loco naturali, ad quem tendit; hic enim vnus quum ſit, indicat & naturæ, & motus vnitatem: igitur aſcenſus aeris in aqua, & deſcenſus in igne non ſunt ſpecie diſtincti motus, ſed numero; quia ad eundem tendunt naturalem locum, & ab eadem ſimplici natura proficiſcuntur. Ariſtoteles autem quando dixit motum à medio diſtingui ſpecie à motu ad medium, ſemper locorum diſtinctionem conſtituit, proinde & naturarum; aeris autem vna eſt natura, & ea ſimplex, ſicut etiam aquæ; non enim quòd ſit tum grauis reſpectu ignis, tum leuis reſpectu terræ, & aquæ, ob id duas habet naturas, ſed vnam habet ſimplicem, quæ comparatione duorum elementorum dicitur leuis, & comparatione ignis dicitur grauis. Hoc idem de miſto dicendum eſt quatenus eſt graue, aut leue; nam vnum tantùm habet motum naturalem, quem ob id Ariſtoteles attribuit elemento pręualenti in eius miſtione.

Solutio.

Vnitas ſpeciei motus iudicare à fine.

De forma miſti an ſit ſuperaddita formis elementorum, Zimaræ opinio, & argumenta. Cap. V.

QVONIAM autem dictum eſt miſtum à ſua forma moueri, non bene intelligi poteſt quomodo hic motus attribuatur naturæ elementi præualentis, niſi alia noua quæſtio ſoluatur ad id, quod declarandum propoſuimus, maximè pertinens: dubium enim eſt & apud interpretes Ariſtotelis controuerſum an forma miſti ſit forma quædam re à formis elementorum diuerſa, & illis ſuperaddita, an potius non ſit illis ſuperaddita, ſed ſit ipſæmet formæ elementorum caſtigatæ & fractę, quæ per miſtionem euaſerint vna forma: huius quidem rei declaratio poſtulare videretur vt de miſtione loqueremur, de hac autem agi non poteſt abſque conſideratione primarum qualitatum, quæ alteratrices vocantur; at nos non de his, ſed de motricibus tantùm in pręſentia loqui conſtituimus, ideò diligentem de miſtione diſputationem ad alium locum remittentes, de ipſa nunc pro occaſione tantùm, & ratione motricium qualitatum breuiter agemus, vt videamus quomodo, ex elementorum commiſtione vnum in miſto remaneat principium motiuum ſecundùm naturam, quod dicatur grauitas, vel leuitas, ita vt motus ille fieri dicatur iuxta elementum in miſtione pręualens. Zimara in ſua tabula ſub littera C. in declaratione illius propoſitionis [cauſę ſimplices exiſtentes in re non compoſitę ſunt] nititur oſtendere formam miſti eſſe quintam formam re diſtinctam à quatuor formis elementorum fractis & caſtigatis, & illis ſuperadditam, quam ſententiam alij quoque poſtea ſequuti ſunt; ad hanc comprobandam multifariam argumentantur. Primùm ſic: elementa ad formam miſti eam habent rationem, quam materia habet ad formam, eam enim recipere debent; ergo forma miſti diſtinguitur re à formis elementorum, & eſt eis ſuperaddita; forma nanque non poteſt eſſe pars materiæ, in qua recipitur; proinde miſtum ita ex elementis conſtare dicendum eſt, ut ex una parte ſtatuantur elementa formata, tanquam materia ſecunda, ex altera verò parte forma miſti ſuperueniat elementis formatis, tanquam diſtincta re à formis elementorum. Secundò, ſi forma miſti non eſſet addita formis elementorum, conſtaret eſſentialiter ex corporibus, quia formę elementorum non ſunt ſeparabiles à materia; quoniam igitur abſurdum

Zimarę opinio.

Primum argumentum.

Secundum argumentũ.

eſt

eſt formam conſtare ex corporibus, non poteſt forma miſti conſtare ex formis elementorum; quia ex his conſtare non poteſt, quin conſtet etiam ex materia. Tertiò ſequeretur non minus formam miſti, quàm formas elementorum, inten di ac remitti poſſe; ſicuti videmus etiam colores medios non minus, quàm extre mos, intendi atque remitti; conſequens tamen falſum eſt, quia omnes conſentiunt formas ſubſtantiales, ſaltem miſtorum, non recipere magis vel minus. Quartò Ariſtoteles in contex. 39. ſecundi libri de anima diſputans contra Empedoclem inquit formas elementorum non poſſe in miſto ſimul conſiſtere, niſi adſit aliud quoddam, quod eas contineat: etenim ſine hoc ignis ad ſuperiora elaberetur, aqua efflueret, terra centrum petere niteretur: ergo quum elementa ab aliquo contineri oporteat, ne inuicem ſeparentur. neceſſe eſt aliquam eſſe formam in miſto præter formas elementorum; quare forma miſti eſt formis elementorum ſuperaddita. Quintò quam habet rationem anima ad formas elementorum, eam & forma miſti habet ad eaſdem; at anima ex formis elementorum conflata non dicitur, ſed illis ſuperueniens; ergo etiam forma miſti eſt ſuperaddita formis ele mentorum. Tandem hanc ſententiam confirmant authoritate Auerrois multis in locis: nam ſeptimo Metaphyſicorum commentario ſexageſimo inquit Auerroes, compoſitum eſt aliquod additum aliud à componentibus, vt caro non eſt terra & ignis, ſed aliquod additum, quemadmodum hæc ſillaba. Ca. non eſt. C. & A. ſed quid additum. Item quinto Metaphyſicorum ſexto inquit eſſe in com poſito naturam additam naturis componentium. Et primo Metaphyſicorum duodecimo, res quę ex elemētis generantur, differunt eſſentialiter ab elemen tis. Et duodecimo Metaphyſicorum vigeſimoſecundo inquit formas ſimplicium eſſe alias à formis compoſitorum. & primo de anima ſeptuageſimoſeptimo ait, eſſentiæ & formæ rerum neceſſe eſt ut ſint ſuperadditæ elementis. Et primo de generatione octuageſimoquarto, illud, quod generatur ex miſcibilibus in miſtione, eſt aliud ab eis. Per hæc ergo oſtenditur formam miſti eſſe ſuperadditam formis elementorum.

Tertium argumentum. *Quartum argumentū.* *Quintū argumentum.* *Sextum argumentum.*

Dictæ ſententiæ confutatio, & veræ ſententiæ declaratio. Cap. VI.

EGO veriorem eſſe arbitror aliorum opinionem, qui dicunt formā miſti non eſſe additam formis elementorum, tanquam re diſtinctam ab illis, ſed eſſe formam ex earum congreſſu orientem; ita vt quæ erant quatuor formę, in vnam migrauerint, quæ eſt forma miſti. Hanc ſententiam ante quàm comprobare, & errorem Zimaræ demonſtrare nitamur, illud admonere volumus, noſtram hanc diſputationem locum non habere iuxta latinorum ſententiam, qui dicunt elementa nullo modo remanere in miſto; nam ſi elementorum formę in miſtione penitus abolentur, ut ipſi putant, vanum eſt quærere an forma miſti ſit addita, an non addita formis ele mentorum: ſed conſtituta Auerrois opinione, cuius veritatem alibi demonſtraturi ſumus, quòd formæ elementorum modo aliquo ſeruentur in miſto, quam Zimara quoque, & alij, quibuſcum in præſentia diſputamus, ſequuti ſunt, oppor tuna eſt conſideratio an forma miſti ſit addita formis elementorum in miſto, an non addita. Declarandum ante omnia eſt, in quo differat ſententia noſtra à ſententia Zimaræ, vtraque enim intellecta facile erit dignoſcere veram à falſa: quando igitur dicimus formas elementorum modo aliquo manere in miſto, ſiue integras, ſiue fractas, & caſtigatas, hoc poteſt tres habere ſenſus. Primus eſt, vt dent elementis eſſe ſpecificum, ſicut ante miſtionem dabant, ita ut maneant quatuor diſtinctę formæ, & quatuor elementa ſeruent ſuum eſſe ſpecificum ſiue perfectū,

In lib. de miſtione. *Nota in quo hæc controuerſia ſit cōſtituta.*

ſiue imminutum, & à perfecto differens ſolùm ſecundùm magis & minus: qui pri mus ſenſus omnino reijciendus eſt, vt alibi, quum de miſtione loquemur, apertiſſimè demonſtrabimus: nunc eum hac vna ratione refutare ſatis eſt, quòd ſi hoc eſſet, natura miſti non eſſet vna, ſed quatuor diſtinctę, quę ad quatuor diſtinctos motus inclinarent, vt contingere videmus in miſto imperfecto, in quo non eſt facta vera miſtio, ſed plurium elementorum naturæ ſeruantur: quo fit ut non moueatur vno ſimplici motu; quia licèt vnum elementum in eo præualeat cæteris, illa tamen non obediunt, ſed repugnant quantum poſſunt; ſic etiam fieret vt naturalis motus miſti non ſemper fieret iuxta elementum præualens, ſed quandoq; contingeret vt alia tria ſimul ſumpta plus poſſent, quàm illud ſolum, ſicuti nominales dicebant. Hic igitur ſenſus dimittatur, quia Zimara, & alij, qui eius ſententiam ſequuti ſunt, hunc, vt ego arbitror, non acceperunt. Alius eſt ſecundus ſenſus, quòd in miſto maneant formę elementorum caſtigatæ, & fractę, non tamen amplius vt quatuor formę, ſed vt factæ vna, & ad naturam vnam redactæ, quæ magis referat elementi præualentis naturam, quàm aliorum, & huic formæ ſuperueniat propria miſti forma diuerſa ab ea, vt forma lapidis, vel forma auri; hac autem ratione duæ eſſent formæ in auro, vna oriens ex commiſtione, & vnione formarum elementorum, altera verò illi ſuperueniens, quę dicitur forma miſti: hunc ſenſum accepiſſe videtur Zimara, qui dicere non poteſt formam miſti eſſe re diſtinctam à formis elementorum, quæ maneant quatuor in miſto, ſed quę ad vnitatem redactę ſint; quia ſi quatuor naturæ elementorum ſeruarentur, non eſſet facta miſtio; & clara eſt Ariſtotelis ſententia in capite poſtremo primi libri dę ortu & interitu, in miſtione non exiſtere amplius aliquod miſcibilium, ſed quoddam medium: ſic igitur dicere formam miſti eſſe ſuperadditam formis elementorum, eſt dicere ſuperadditam formę miſtionis prodeunti ex congreſſu formarum elementorum. Tertius demum eſt ſenſus, qui ſolus, vt ego arbitror, verus eſt, quòd in miſto perfecto quatuor formæ elementorum ita inuicem frangantur, & remittantur, vt in vnam quintam formam coaleſcant, quę neque vna aliqua earum ſit, neque omnes ſimul, neque etiam ita illis ſuperaddita, vt re ab eis diſtinguatur, ſed vt idem re cum illis, quoniam illæ quatuor ſunt factæ vna, nam ſeruatis quibuſdam gradibus ſingularum, plurium tamen vnius, quæ præualere dicitur, ex ijs omnibus prouenit forma quædam media, quæ dicitur forma miſti; ita vt quæ prius erant quatuor, & dabant eſſe ignem, & aerem, & aquam, & terram, poſtea ſit vna, quæ det eſſe aurum, & diſtinguatur ab eis formaliter, quia aliam ſpeciem conſtituit; at non realiter, quia eſt illæ ipſæ quatuor ad vnitatem redactę per miſtionem, & conſtituit medium quoddam ſpecie differens ab extremis, qua de re diligenter loquuturi ſumus in libro miſtione. Hunc igitur tertium ſenſum ſi accipiamus, dicere poſſumus formam miſti tum eſſe additam formis elementorum, tum non additam: addita enim eſt, quatenus non eſt illarum aliqua, ſed alia quinta forma, & aliam ſpeciem conſtituit; at non eſt addita, quatenus non ſunt pręter illam formæ elementorum in miſto, neque alia forma ex earum congreſſu exoriens, ſed hęc ipſa eſt forma proueniens ex congreſſu formarum elementarium, ita vt pręter hanc nulla ſit in miſto alia forma: quem ſenſum ſi Zimara accepiſſet, eius ſententia damnari nullo modo poſſet. Hunc igitur probare, & ſecundi falſitatem oſtendere nos oportet. Primùm quidem ſecundùm hanc opinionem tueri non poſſumus id, quod Ariſtoteles dixit, miſtum moueri iuxta elementum pręualens; ſic enim argumentari poſſumus; ſi in miſto inanimato ſunt duæ formæ re diſtinctæ, vna oriens ex congreſſu formarum elementorum, quæ dicatur forma miſtionis, altera verò huic ſuperaddita, quæ ſit forma huius miſti, vt auri, ergo vtraque eſt natura, & principium motus, quia omnis forma eſt natura, proinde & principium alicuius motus naturalis; à naturis autem diuerſis neceſſe eſt diuerſos naturales motus prouenire; quinam igitur ſunt in miſto inanimato

Forma miſti partim è addita, partim non addita formis elementorum.

Verę ſententiæ comprobatio, & improbatio opinionis Zimaræ.

mato hi duo naturales motus? nullum ego video prꝫter illum vnum, quo miſtum iuxta prævalens elementum moueri dicitur; & hic ſi in formam miſtionis, in qua vnum ex elementis prævalet, referatur vt in cauſam, ergo forma miſti huic ſuperaddita nullius eſt motus principium, proinde otioſa eſt: at ſi referatur in formam miſti, quomodo dicetur fieri iuxta prꝫualens elementum, ſi hæc eſt re diſtincta ab omnibus formis elementorum? quare non poſſumus amplius tueri veritatem dicti Ariſtotelis, quòd miſtum iuxta elementum prævalens moueatur; immò forma miſtionis, quæ in ſe continet vim elementi dominantis, eſſet otioſa, & nullius motus principium, quod quidem nullo modo dicendum eſt: hoc autem confirmatur argumento ſumpto ab anima, quæ eſt verè addita formis elementorum, id eſt formæ miſtionis ex earum congreſſu prodeunti; quoniam enim eſt verè ſuperaddita, & re ab illis diuerſa, ideo diuerſi etiam motus eſt principium, ita vt neutra illarum ſit otioſa, nam anima eſt principium motus progreſſionis, forma verò miſtionis eſt principium motus dominanti elemento conuenientis, quo mouetur animal naturaliter, ſi ab alto loco demittatur: hoc idem igitur euenire deberet in miſto inanimato, ſi eius forma eſſet eodem modo ſuperueniens formæ miſtionis, & re ab illis diſtingueretur. Nonnulli tamen huius argumenti vim nituntur effugere dicendo unum quidem tantummodo eſſe in miſto inanimato motum naturalem, ſed ad hunc producendum utranque formam concurrere, nam forma miſti eſt mouens, & ipſi motus ille attribuitur, mouet autem iuxta legem ſibi præſcriptam à prꝫualente elemento, & ita ab vtraque forma ille motus modo aliquo proficiſcitur. Sed hæc defenſio vana eſt; quia duo mouentia re diſtincta non poſſunt ad eiuſdem motus productionem concurrere, niſi vnum ſit mouens præcipuum, alterum verò ſecundarium, & inſtrumentale; eſt ergo ab his quꝫrendum vtra duarum formarum ſit agens primarium, quum dicere vtranque habere æqualem primatum in eiuſdem motus productione, & ſecundum idem cauſæ genus, fatuum omnino ſit, & à philoſophia prorſus abhorreat; ſi dicant formam miſti, formam verò prævalentis elementi eſſe mouens inſtrumentarium, neceſſe eſt motum illum eſſe miſtum, quod tamen ipſi omnes negant; putant enim eſſe ſimplicem; conſequentia probatur teſtimonio Ariſto. in contex. 33. & 41. octaui phyſicorum, vbi dicit mouens primarium magis mouere, quàm mouens inſtrumentarium, & penes illud eſſe totum imperium ipſius motus; ſiquidem mouẽs inſtrumentarium non ui propria mouere dicitur, ſed vi ei tributa à mouente præcipuo; quoniam igitur mouens primarium eſt forma miſti, quꝫ formꝫ miſtionis ſuperaddita eſt, & ab hac prouenire non poteſt niſi motus miſtus, neceſſe eſt vt motus à talis formæ imperio productus miſtus ſit: pugnant ergo inter ſe hæc duo, formam miſti eſſe mouens præcipuum, & mouere iuxta legem ſibi præſcriptam à forma elementi dominantis; hoc enim eſt omnino abſonum rationi, quum imperare, & legem præſcribere ſit primarij agentis, non ſecundarij; ſi verò dicant formam elementi dominantis, ſeu (quod idem eſt) formam miſtionis, quæ illam continet, eſſe mouens primarium, formam verò miſti eſſe mouens ſecundarium, in maiorem incidunt abſurditatem; quia principatus eſt illi formꝫ tribuendus, quæ continet alias, & rem in ſpecie collocat, quam latini formam vltimatam appellare conſueuerunt, hanc enim ſi in eadem re aliꝫ formꝫ præcedant, eas reſpectu illius locum materiæ tenere neceſſe eſt, & ab illa regi, & illius imperio obtemperare: quum igitur formæ elementorum (ut ipſi confitentur) teneant in miſto locum materiæ, & ad formam miſti ſuperadditam dirigantur tanquam ad perfectionem, alienum penitus eſt à ratione quòd earum ſit motum imperare, forma verò miſti earum imperio ſubiecta ſit. Sed conuincuntur etiam aduerſarij ſuis ipſorum dictis, nam eorum aliqui tali exemplo rem hanc declarant: anima ſenſibilis fungitur officiis animæ vegetantis, quam in ſe continet, & ipſius operationes edit; ita igitur & forma miſti continet

Solutio aliquorum.

Solutionis impugnatio.

net in ſe formas elementorum, & edit operationem elementi dominantis. Hoc tamen exemplum eorum ſententiæ refragatur; nam anima ſenſibilis non ſolùm officijs fungitur animę vegetātis, ſed præter illa habet etiam ipſa proprias operationes, & propria munera; quamobrem etiam forma miſti pręter quàm quòd efficit motum proprium elementi dominantis, alium quoque ſuum proprium motum efficere deberet, & eo magis, quo apud hos eſt re diſtincta à formis elementorum, anima verò ſenſibilis non eſt re diſtincta à uegetante; quocirca incongrua quoque eſt eorum comparatio, nam ſi putant animam ſenſibilem non eſſe in animali formam re diſtinctam à vegetante, nullum inde argumentum ſumi poteſt de forma miſti, & de forma elementi dominantis, quas re diſtinctas eſſe arbitrantur: & mirum certè eſt, quòd formarum numerum concedant in miſto inanimato, quem in viuente negant, quum potius è contrario ſeſe res habere videatur: patet igitur hanc comparationem officere eorum opinioni; quemadmodum enim anima ſenſibilis continet in ſe naturam & vires animæ vegetantis, nec eſt illi ſuperaddita tanquam re diſtincta; ita etiam forma miſti in ſe continet formam elementi dominantis, proinde non eſt addita formis elementorum, quæ eſt ſententia noſtra. Poſſumus hoc idem confirmare authoritate Auerrois, qua ipſi quoque vtuntur; nam in commentario.67.tertij libri de Cœlo inquit [formæ elementorum inter ſe commiſcentur, & prouenit ex earum collectione alia forma] non dicit formam miſti formis elementorum ſuperuenire ab eis diuerſam penitus, ſed ex earum collectione aliam formam prodire; eſt enim reuera alia forma, quia neque eſt forma ignis, neque aeris, neque aquæ, neque terræ, nec tamen eſt re ab illis diſtincta in miſto, quum ſit illę ipſæ factæ vna: poſtea verò adhuc magis hoc declarat Auerroes hac ſimilitudine [ſicuti quum albedo, & nigredo commiſcentur, fiunt ex eis multi colores medij] non poterat enim aptior fieri comparatio; quia color medius differt ſpecie ab extremis, ex quibus conſtat, nec tamen eſt eis ſuperadditus vt re diſtinctus ab illis; repręſentat enim aliquos gradus albedinis, & aliquos nigredinis, qui tamen conſtituunt aliam ſpeciem coloris diuerſam ab vtriſque, nec illis ſuperadditam, ſed eos in ſe continentem, & ex eis internè conſtantem, ut ait clarè Auerroes in primo Phyſicorum commentario quinquageſimoſexto, & in quinto phyſicorum ſexto, decimonono, 45. & 52. Præterea in 10. Metaphyſicorum commentario vigeſimotertio inquit Auerroes. [impoſſibile eſt vt in compoſito ſint duæ partes æquales, ſed oportet alteram eſſe dominantem, cui attribuatur forma] quibus verbis optimè Auerroes totam rei veritatem declarat, inquit.n. non dari miſtum conſtans ex elementis ęqualibus: & hanc rationem adducit, quia debet eſſe aliquod, quod fungatur officio formæ; eſt autem formæ officium continere, & vnire, & operationibus imperare; oportet igitur vnum ex elementis in miſtione alijs præualere, ut illi attribuatur prerogatiua formæ, & fungatur officio formæ continendo alia, ſicuti dicebat Ariſtot. aduerſus Empedoclem in contex.39. ſecundi lib. de anima. Itaque apud Auerroem non eſt opus alia forma diuerſa à formis elementorum, quæ illis ſuperueniat, ut eas contineat, quoniam hoc munere fungitur forma elementi præualentis; continet enim alias, & cohibet, & ſibi obedientes reddit; immò fit vna forma cum illis: à forma igitur miſti exoriente ex congreſſu formarum elementorum cum imperio vnius, prouenit motus naturalis ipſius miſti, qui hac ratione dicitur fieri ſecundùm naturam elementi in ea miſtione præualentis.

Cur non poſſit dari miſtū ex elementis æqualiter.

Solutio

Solutio argumentorum Zimaræ. Cap. VII.

VERITATE declarata ſupereſt vt argumenta pro Zimara adducta ſoluamus. Ad primum reſpondebat M. Antonius Genua Præceptor meus miſtum poſſe conſiderari tum in fieri, tum in facto: eſſe:& quando conſideratur in fieri, eius materiam eſſe quatuor elementa perfecta, & integra, diriguntur enim ad formam miſti: & hac ratione formas elementorum eſſe partem materiæ, nec habere locum formę reſpectu miſti; facto autem miſto formas elementorum tenere locum formę, non quidem vt elementorum formæ ſunt, nam quatenus tales non remanent, ſed vt ſunt factę vna forma, quę eſt forma miſti. Hanc reſponſionem ego quidem non refuto, ſed clariorem reddens dico non eodem modo elementa manere ſub forma miſti, quo prima materia ſuppoſita eſt formę elementi, quod ex alio genitum ſit; nam prima materia, quum ſit vna, ſeruat naturam ſuam integram ſub qualibet forma: aſt elementa, quum ſint plura, & inter ſe contraria, non poſſunt integra manere in miſto; neque etiam penitus intereunt, ſed eorum formæ remanent fractę inuicem, & caſtigatę, adeo vt perierint ſecundùm aliquos gradus,& ſecundùm aliquos ſint ſeruatę; & hi quum ſint ijdem re in miſto, qui prius fuerunt in elementis integris, ſatis idoneam miſti materiam conſtituunt, quæ hac ratione in miſto genito remanere dicitur, nempè ſecundùm realitatem graduum remanentium, licèt ratione graduum in miſtione deperditorum deſtructa ſit prior illa formalitas, qua dabant eſſe ſpecificum ipſiſmet elementis, & alia formalitas genita, qua dant eſſe miſto; & ita ratione nouę formalitatis locum habent formæ, ratione autem realitatis ſeruatæ dicuntur eſſe pars materię: ſed hac de re in libro de miſtione fuſius diſſeremus. Ad ſecundum neganda eſt conſequentia; nam facta miſtione conſtat quidem corpus ex corporibus, at non forma ex corporibus, ſed potius ex pluribus formis, quæ euaſerunt forma vna: neceſſe eſt.n. tres ſimul fieri commiſtiones, vnam plurium corporum, quę fiunt corpus vnum, aliam plurium formarum, quæ fiunt vna forma, tertiam demum contrariarum qualitatum, quæ ſimul contemperatę faciunt vnam qualitatem mediam, quæ dicitur temperatura miſti, & retinet aliquid omnium elementarium qualitatum, ſed plus illarum, quæ ſunt qualitates elementi præualentis; quia etiam tota miſti natura propinquior, ac ſimilior eſt naturę elementi dominantis, quàm naturis aliorum; hoc igitur argumento non probatur formam miſti conſtare ex corporibus, ſed ſolùm commiſtionem formarum fieri non poſſe, quin corpora quoq; commiſceantur, proptereaquòd illæ formę non ſunt ſeparabiles à materia. Ad tertium ſimiliter negamus conſequens; & ratio negationis eſt, quoniam natura miſti conſiſtit in indiuiſibili, nec poteſt intendi, vel remitti, niſi intereat, & res alia generetur; & quia illa intenſio, vel remiſſio fit cum interitu formæ miſti, & cum conſeruatione graduum formarum elementorum, ideò attribuenda eſt illi, quod ſeruatur, non illi, quod perit; quamobrem ſolæ formæ elementorum intendi, vel remitti dicuntur, quarum ſunt illi gradus, qui remanent, non forma miſti, quæ conſiſtit in indiuiſibili, à quo utcunque declinans perit, neque eſt amplius forma illius miſti; etenim formalitas nec intendi, nec remitti poteſt, realitas verò intenditur quidem atque remittitur, ſed hæc intenſio, vel remiſſio attribuitur formis elementorum, non formæ miſti: ſed de hoc alibi. Ad quartum dicimus argumentum illud Ariſtotelis efficax eſſe contra Empedoclem, at non contra nos, Empedocles enim elementa in miſto ponebat ſeruantia ſuas naturas integras, & ſuos actus ſpecificos, & proprias edentia operationes: loquens enim de viuentium nutritione dicebat ignem aſcendere ad ſuperiorem animantium partem, & eam nutrire, terram verò deſcendere ad alendam

Ad primum reſponſio Genuæ.

Reſpõſionis declaratio.

Quo elementa maneant in miſto, & quomodo intereant.

Ad ſecundũ.

In miſtione tres vniones fiunt.

Ad tertium.

Ad quartũ

alendam partem inferiorem; ideo Ariſtoteles rectè dixit elementa indigere forma aliqua continēte, & coercente ipſa, ne ſeparentur: nos verò nō dicimus elemēta in miſto manere integra, & proprias edere operationes diſtinctas, ſed in aliam naturam tranſiſſe, & omnia ita conſpiraſſe, vt ad vnum, & eundem motum propenſa ſint propter obedientiam, quam imperanti elemento cætera præſtant, quoniam illi non amplius repugnant: iccirco non egent aliquo continente, quum à dominante elemento ſatis contineantur, & illi obediant in petendo loco naturali: hęc fuit Auerrois opinio in commentario 23. decimi Metaphyſicorum à nobis antea conſiderato, vbi inquit non dari miſtum ex elementis ęqualibus, ſed oportere vnum eorum præualere alijs, cui attribuatur forma; fungitur enim officio formę, quia continet alia: quæ Auerrois ratio optima eſt ad demonſtrandū non dari miſtum ex elementis æqualiter conſtans, & ſumpta eſt ab hoc formæ primario munere, quod eſt continere; neceſſe eſt enim aliquod eſſe continens, & vniens; hoc autem nullum eſſe poteſt, ſi æquales ſint in miſto elementorum vires: non diceret autem Auerroes hoc eſſe neceſſarium, ſi putaret formam miſti eſſe ſuperadditam formis elementorum; hæc enim ſatis formæ officio fungeretur, & formas elementorum contineret, etiamſi eſſent æquales. Credo etiam ad noſtram ſententiam comprobandam ſatis roboris habere aliud argumentum, quo uſus eſt Auerroes in commentario ſeptimo primi libri de Cœlo ad probandum non dari miſtum æquale: inquit enim, ſi daretur miſtum ęquale, quieſceret, in quocunque loco poneretur, quare nullum haberet motum naturalem, tale autem corpus in rerum natura nunquam vidimus: conſequentia manifeſta eſt per ea, quę ſupra diximus; antequàm enim de naturali alicuius corporis motu loquamur, neceſſe eſt vt ei ſtatuamus certum in mundo locum naturalem, quem naturaliter petat; hic autem ſtatui non poteſt, niſi ratione elementi præualentis: ergo ſi elementa in miſto æqualia eſſent, nullus ei locus aſſignari poſſet, quia non magis hic, quàm ille; iccirco maneret miſtum in quocunque loco poneretur, ad nullum enim locum ex ſe moueretur id, quod nullum habere poneretur certum locum naturalem: itaque ſi vnum ex elementis præualeat aliis in miſto, ſecundùm illud aſſignabitur ęi locus in mundo, ad quem moueatur, quare penes elementum dominans eſt imperium motus naturalis: proinde hoc ſatis eſt ad alia continenda, & ad ſtatuendum motum naturalem, neque opus eſt alia forma ſuperueniente formis elementorum: ex his igitur patet argumentum hoc pro opinione Zimarę nihil habere efficacitatis. Ad quintum argumentum neganda eſt ſimilitudo; anima enim eſt forma nobiliſſima verè ſuperaddita formis elementorum, hoc eſt formæ miſtionis orienti ex earum congreſſu, non ſic forma miſti inanimati: quod quidem ex motibus conſequentibus manifeſtum eſt, anima enim eſt principium motus diuerſi penitus à motu elementi dominantis, & vtrunque motum videmus in eodem animali ineſſe vt naturalem; at forma miſti inanimati non efficit alium motum, quàm illum, qui conuenit elemento præualenti; hęc igitur non eſt addita formis elementorum; anima verò eſt addita, & re ab illis diſtincta. Ad verba autem Auerrois in omnibus memoratis locis patet reſponſio ex iis, quæ dicta ſunt. Auerroes enim dicens formam miſti eſſe quid additum, & quid diſtinctum à formis elementorum, non intelligit realiter diſtinctum, ſed formaliter tantùm; non enim ſignificare vult eſſe additam nouam formam, quę ſit in miſto pręter formas elementorum, ſed has ipſas in vnam formam tranſiſſe, quę eſt miſti forma, non amplius elementorum, ita vt ſpecie differat miſtum ab elemētis omnibus & diuiſim, & coniunctim acceptis; nam caro non eſt terra, nec ignis, nec ambo ſimul, ſed quędam alia ſpecies, quæ diſtinguitur eſſentialiter ab elementis, hoc tantùm ſignificant omnia illa Auerrois verba, ſi benè conſiderentur.

Ad quintū.

Ad ſextum.

An motus miſti factus ſecundùm præualens elementum ſit ſimplex, an miſtus, opiniones aliorum cum eorum argumentis.
Cap. VIII.

TANDEM conſiderandum manet an motus miſti, qui iuxta præualens elementum fieri dicitur, ſit ſimplex, an miſtus. Tres hac de re opiniones extant: vna fuit Sueſſani, quem alij nonnulli ſequuti ſunt, qui dixerunt nullum talem motum eſſe ſimplicem, ſed ſemper eſſe miſtum: alia huic contraria, quæ plurimorum communis ſententia eſt, potiſſimè autem à Simplicio, & ab Auerroe defenditur, quòd omnis talis motus ſit ſimplex, & hanc ego quoque veram eſſe exiſtimo: tertia demum aliquorum, qui dicunt falſam eſſe vtramque vniuerſalem propoſitionem, veram autem hanc utramque particularem, motus miſti ſecundùm præualens elementum aliquis ſimplex eſt, & aliquis miſtus. Afferam igitur in medium argumenta, quibus alias duas opiniones alij tuentur, deinde veritate declarata ea omnia ſoluam. Primam ſententiam quòd omnis talis motus ſit miſtus probant Sueſſanus & ſectatores multis argumentis. Primum à cauſa ipſius motus tale argumentum ſumunt: vbi eſt elementum dominans, ibi ſunt etiam alia, quibus dominatur, dominans. n. notat reſpectum ad illa; adſunt ergo in miſto omnium elementorũ naturæ, ergo ex his omnibus conſtans natura miſti miſta eſt, & qualis eſt natura, talis eſt motus, qui ab ea producitur, ergo motus ille miſtus eſt; magis tamen uergens ad motũ elementi dominantis, quàm ad motus aliorũ, quemadmodum etiam natura illa ſimilior eſt naturę elementi dominantis, quàm naturis aliorum. Secundò ſic argumentantur à ſubiecto: quale eſt ſubiectum motus, talis eſt motus ipſe, atqui huius motus ſubiectum miſtum eſt, hoc enim ſupponitur, ergo motus eius naturalis miſtus eſt; eaque ſententia Ariſtotelis fuit in contex. 7. primi libri de Cœlo dicentis, ſimplicium corporum ſimplices ſunt motus, miſtorum autem miſti. Tertiò id ita confirmant: ſi hic miſti motus ſimplex eſſet, ſequeretur eundem produci effectum à tali ſecundùm quid, & à tali abſolutè: conſequens falſum eſt; quia debiliter calidum non poteſt tantum calorem efficere, quantum efficit id, quod eſt ſummè calidum: conſequentia probatur, quia terra eſt elementum, & ſimplex corpus, & abſolutè grauis, ideo producet effectum conuenientem corpori abſolutè graui, nempè motum ſimplicem; miſtum autem non poteſt eſſe abſolutè graue, ſed ſolùm ſecundùm quid; ergo ſi miſtum, in quo terra præualeat, ſimplici motu moueatur, eodem mouebitur motu id, quod eſt graue ſecundùm quid, quo terra, quæ eſt abſolutè, ac ſummè grauis; neceſſe eſt enim, vt licèt in miſto terra præualeat, eius tamen grauitas remittatur ex commiſtione elementorum leuium; itaque à tali ſecundùm quid, & ab aſolutè tali idem effectus producetur, quod eſt omnino abſonum rationi. Confirmant authoritate Auerrois in commentario ſeptimo primi libri de Cœlo, vbi interpretans verba illa Ariſtotelis [moueri autem ſecundùm præualens] inquit Ariſtotelem occurere tacito dubio: quum enim dixiſſet motum miſti corporis eſſe miſtum, obijcere quiſpiam poterat quoſdam motus, qui, licèt ſint miſtorum corporum, ſimplices tamen ſunt; ideo inquit Auerroes Ariſtotelem reſpondere, motus illos videri quidem ſimplices, non tamen eſſe: cauſam autem cur ſimplices eſſe videantur eſſe vnius elementi exceſſum, ad cuius naturam magis vergit illius corporis motus, proinde uidetur eſſe ſimplex, quum tamen non ſit: propterea iſti hunc putant eſſe ſenſum illorum Ariſtotelis verborum, corporis miſti miſtus eſt motus, ſit tamen ſecundùm elementũ præualens, ideo eius motui ſimilior eſt, quàm motibus aliorum. Simplicium quoque in hanc ſententiam trahunt, qui dicit in

Prima opinio.
Secunda opinio.
Terza opinio.
Pro prima opinione primum argumentum.
Secundum argumentũ.
Tertium argumentum.
Quartum argumentum ab authoritate.

corporibus

corporibus miſtis tot eſſe principia motus, quot ſunt illa, ex quibus conſtant; & adducit etiam verba Alexandri dicentis miſtorum corporum miſtos eſſe motus, quia plura motus principia in eis inſunt: quod quidem poteſt etiam colligi ex Alexandro in primo eius libro de anima capite ſecundo, vbi dicit formas miſtorum eſſe modo quodam affectas à formis miſcibilium, quę ſingulæ ad communem formam aliquid conferunt, vnde multę varietates contingunt: ſignificat igitur miſtorum corporum non ſimplices eſſe motus, ſed miſtos. Alia verò ſententia dicentium aliquem miſti motum factum ſecundùm præualens elementum eſſe ſimplicem, & aliquē eſſe miſtum, ab eis ita probatur: primùm quidem probant aliquem eſſe ſimplicem vtentes teſtimonio Ariſtotelis in contex. 8. primi libri de Cœlo, quod etiam ſenſu & experientia confirmatur, patet enim lapidem non minus ſimplici motu deorſum ferri, quàm terram: quòd vero aliquis motus miſti ſecundùm prçualens elementum factus miſtus ſit, ſimiliter teſtimonio ſenſus cognoſci dicunt; motus enim turbinis, venti, fulminis, & aliorum ſimilium, eſt motus factus ſecundùm prçualens elementum, & eſt miſtus, vt patet, illa enim pluribus elementis conſtant, quorum vnum alijs validius eſt, ob id eius motui ſimilior eſt illius miſti motus, quo fit vt dicatur fieri ſecundùm elementum prçualens, miſtus tamen abſque dubio eſt. Quoniam autem in illo contex. 8. videtur Ariſtoteles hanc vniuerſalem propoſitionem proferre, motus miſti ſecundùm præualens eſt ſimplex, dicunt ipſi veram quidem eſſe hanc vniuerſalem, omnis motus ſimplex miſti corporis eſt iuxta elementum præualens; ſed conuerſam eſſe falſam, omnis motus corporis miſti ſecundùm præualens elementum ſimplex eſt, quum motus turbinis, ac uenti ſit miſtus, quare hæc non eſt vera, niſi vt particularis; non igitur hanc uoluit ibi ſignificare Ariſtot. ſed alteram conuerſam, quæ etiam vt vniuerſalis vera eſt, vt prædiximus.

Tertię ſectæ argumenta.

Veræ ſententiæ declaratio, & comprobatio, aliarum verò confutatio Cap. IV.

EGO verò vtramque ſententiam falſam eſſe arbitror, veram autem aliam ſecundo loco propoſitam, quòd omnis motus corporis miſti factus ſecundùm elementum prçualens ſimplex ſit: cuius contrariam prima ſecta tuebatur, contradictoriam verò tertia. Ad veræ igitur ſententię comprobationem, & aliarum reprobationem, eſt ante omnia cognoſcendum quæ conditiones ad ſimplicitatem motus requirantur, & cur motus aliquis dicatur ſimplex, & aliquis miſtus. Sunt qui dicant tres conditiones ad ſimplicitatem motus poſtulari, nempe & ſpatij, & naturæ, & mobilis ſimplicitatem; ob id putarunt non poſſe corpus miſtum ſimplici motu moueri, propterea quòd neque ſubiectum, neque cauſa ſimplex eſt. Sed hi, quum abſque diſtinctione loquantur, decipiuntur: aliud enim eſt conditiones quęrere neceſſarias ad alicuius rei eſſentiam conſtituendam, aliud eſt quærere cauſas, quæ ad eam producendam requiruntur; nam eſſentia eclipſis conſiſtit in priuatione luminis lunæ, cauſa verò eam producens eſt terrę interiectio; ſic conditiones eſſentiales, quę ad hominis eſſentiam conſtituendam poſtulantur, ſunt eius cauſæ internæ, materia, & forma propria; ad hominem autem generandum requiritur ſol, & alter homo: ſic igitur de motus ſimplicitate dicendum eſt; ipſa enim ſimplicis motus eſſentia in ſola ſpatii, ſeu lineæ ſimplicitate conſiſtit; quiſquis enim motus per ſimplicem lineam factus ſtatuatur, is abſque dubio ſimplex eſt, cuiuſcunque ſit corporis, & à quacunque cauſa productus: at ſi quæratur quęnam cauſæ ad ſimplicem motum producendum poſtulentur, ſi de ſimplici motu naturali ſermo ſit, dicere poſſumus requiri ſimplicem naturam, proinde & ſimplex corpus,

Quæ ſint cõditiones motus ſimplicis.

Opinio aliorum.

Confutatio.

Opinio vera.

pus, nam ſimplex natura corpus ſimplex conſtituit: at ſi abſolutè ſimplicem motum conſideremus, nec magis naturalem, quàm violentum, is produci poteſt etiam à natura miſta; poteſt enim ſagitta ex arcu, & plumbea pila ex bombarda ſurſum pelli per ſimplicem lineam; iſq; erit motus ſimplex violentus: quod manifeſtè ſignificat Ariſtoteles paſſim in primo libro de Cœlo dicens rectorum motuum alterum cuique elemento eſſe naturalem, & alterum contra naturam: cenſuit igitur dari ſimplicem motum etiam violentum; hic autem non ſit neceſſariò à natura ſimplici, neque neceſſariò in ſimplici corpore: ſed quum videatur rarò, & per accidens euenire, vt fiat in aliquo corpore motus ſimplex violentus, & id ſolum ſit conſiderandum, quod eſt per ſe; idcirco dicendum eſt motum ſimplicem naturalem aptum eſſe produci ſolùm à natura ſimplici, proinde & in ſimplici mobili; natura enim eſt principium motus in eo, in quo eſt, & omne corpus, cuius natura ſit ſimplex, ſimplex eſt: ſimplex autem linea quænam dicenda ſit conſiderandum eſt, nam ſi mathematicè loquamur, fortaſſe omnis recta linea, & omnis linea circularis poteſt appellari ſimplex: miſta verò, cuius pars aliqua recta ſit, & aliqua circularis: ſed phyſicè conſiderando ſecus eſt: dum enim lineam conſideramus reſpectu motus, qui per eam fit, aliqua datur recta linea, quæ vocanda eſt miſta, & ſimiliter aliqua circularis, quæ miſta eſt; dicimus igitur ſimplicem eſſe naturaliter illam lineam, per quam factus motus non conſtat ex recto, & circulari, ſed vel rectus tantummodo eſt, vel tantummodo circularis; circularem autem voco illum, qui fiat circa ſolum mundi centrum, non circa quoduis circuli centrum; ita vt ille motus, per quem non varietur moti corporis diſtantia à centro, ſed ſemper æquè ab eo diſtet, circularis ſimplex nuncupandus ſit: rectus autem ſimplex ille ſit, qui fiat per rectam lineam à centro mundi ductam, ſeu aſcendendo, ſeu deſcendendo: ſimplex enim dicitur, quia nihil ei reſpondet in Cœlo, niſi punctum; ſic enim eſt vel mera acceſſio ad centrum, vel mera receſſio ab eo, ſine vllo tranſitu ad latera, quod eſſet moueri etiam circa medium: at motus omnis per rectam lineam factus non à centro mundi ductam miſtus eſt, conſtat enim ex recto, & circulari; ex recto quidem quatenus neceſſariò fit cum acceſſu ad centrum, vel cum receſſu à centro; ex circulari autem quatenus illi rectæ lineæ reſpondet in Cœlo aliqua peripheriæ pars, nulla enim à mundi centro ducta recta linea poteſt per vtranque illius lineæ extremitatem tranſire, ſed neceſſariò duæ diſtinctæ lineæ rectæ à centro per duas illius extremitates ducentur, quæ ſuis extremitatibus aliquam peripheriæ partem in Cœlo intercipient, quæ toti illius motus ſpatio reſpondebit; & hac ratione motus ille dicetur etiam ex circulari conſtare: ſimiliter quilibet motus per circularem lineam factus, qui non fit circa mundi centrum, miſtus eſt; quia conſtat ex motu circa medium, & receſſione à medio, ſeu acceſſione ad medium: vnde colligi obiter volumus, motus aſtrorum factos per eccentricos orbes, vel per epicyclos, quos aſtrologi ponunt, ſi darentur, non eſſe ſimplices, ſed miſtos; non ſolùm enim circa medium ſunt, ſed continent etiam acceſſionem ad medium, & receſſionem à medio, qua ratione conſtant etiam ex motu recto: miſti ſunt etiam animalium motus, & turbinis, & fulminis, & venti, & alii eiuſmodi, quia ſunt acceſſus, vel receſſus reſpectu medij, vnà cum tranſitu ad latera, cui reſpondet circuli pars in Cœlo. Colligimus etiam ex his nonnullorum errorem, qui motum miſtum intelligunt illum, qui conſtet vel ex recto & circulari, vel ex recto & recto, vel ex circulari & circulari; nam ex aſcenſu, & deſcenſu eundem motum conſtare ne imaginari quidem poſſumus, niſi dicamus eandem rem prius aſcendere, poſtea deſcendere per eandem ſimplicem lineam; ſed hic non eſt motus miſtus, ſunt potius duo diſtincti motus, & vterque ſimplex: ex circulari etiam & circulari non datur miſtus motus, quia miſtio non dicitur eorum, quæ ſunt eiuſdem naturæ, & ſpeciei, ſed ſolùm eorum,

Datur motus ſimplex violentus.

Simplex linea quęnam ſit.

Motus ſimplex circularis.

Motus ſimplex rectus.

Motus miſtus.

Motus per eccentricos miſti ſunt.

Error aliquorum de motu miſto.

Miſtio eſt rerũ ſpecie diuerſarum.

rum, quæ ſunt diuerſarum naturarum: prętcrea ſi intelligant motus erraticorum ideò eſſe miſtos, quòd fiant per circulos eccentricos, id concedemus, ſi modò tales circuli dentur; ſed ea erit miſtio ex circulari & recto, ſicut antea dicebamus, non ex circulari & circulari; ſi verò cum perpetua æquidiſtantia à centro conſiderent ſolùm duos eorundem aſtrorum oppoſitos motus, decipiuntur; quia hęc non eſt miſtio, quum ſeruetur vna ſimplex conditio, quòd ſine acceſſu, vel receſſu reſpectu medij eſt ſolùm circa medium; ob id etiam ſolis motus, etſi non per circulum, ſed potius per elicem fit, ſimplex eſt: quamobrem dicimus non dari alium miſtum motum, quàm conſtantem ex circulari & recto, eaque eſt ſententia Ariſtotelis clara in contextu quinto primi libri de Cœlo; ſic enim duarum ſpecie diſtinctarum conditionum miſtio fieri dicitur. Quis igitur ſit ſimplex motus, & quis miſtus, & in quo conſiſtat tum ſimplicitas, tum miſtio ipſius, manifeſtum eſt: ſimplicitas enim iudicatur ex ſimplicitate lineæ, per quam fit motus, hæc autem iudicatur ex ſimplicitate ſitus reſpectu centri mundi; ſimplex enim eſt ſitus lineæ in mundo, vel quando omnes partes ſunt à centro ſimiliter æquidiſtantes, ita vt totus ille motus ſit circa medium; vel quando ſunt ita poſitæ partes reſpectu centri, vt nulla eis peripheriæ pars in Cœlo reſpondeat, ſed ſit vel mera acceſſio ad medium, vel mera receſſio à medio. Quoniam autem dictum eſt, ſi motum tantummodo naturalem conſideremus, cauſam motus ſimplicis effectricem eſſe naturam ſimplicem, miſti verò miſtam; conſiderandum etiam eſt quænam ſimplex natura dicatur, & quę miſta, vt poſtea rationem habeamus cur ſimplex natura ſimplicem motum efficiat. Dubitare primùm de hac re non abſque ratione aliquis poſſet: quum enim cuiuſque rei natura ſit forma, & omnis forma ſit ſimplex, omniq́ue carens compoſitione, videtur dicendum eſſe omnem naturam eſſe ſimplicem, proindeq́ nullam dari naturam miſtam. Dicimus igitur omnem formam eſſe hac ratione ſimplicem, quoniam ex pluribus naturis non conſtat; alia tamen ratione dici poſſe miſtam, nempe ſi alias formas, vel aliam in eadem materia præſupponat: ſic anima dicitur natura miſta, quia præſupponit prioresſe in eadem materia formas elementorum, quæ in mediam formam migrauerunt re diſtinctam ab anima; cuius quidem miſtionis ſigna eſſe videmus varietatem virium animæ, & organorum in corpore animato illis viribus inſeruientium; & motus quoque ipſe, quo animal ab anima mouetur loco, miſtus eſt, quia conſtat ex recto & circulari: forma verò elementi eſt natura ſimplex, quia nullam priorem formam in materia præſupponit, ſed ipſa in prima materia immediatè inhæret, & corpus ab ea conſtitutum ſimplex dicitur; quemadmodum id, quod ab anima conſtituitur, miſtum eſt, quoniam anima præſupponit neceſſariò congreſsum, & commiſtionem elementorum. Sed quum ex his pateat non eadem ratione naturam dici ſimplicem, qua motus dicitur ſimplex, ſed alia, & alia; nam ſimplex natura dicitur, quę aliam priorem in eadem materia non pręſupponat; motus autem ſimplex, qui non conſtet ex recto & circulari: cognoſcenda eſt ratio, cur à natura ſimplici ſimplex motus proueniat, ſi non eſt eadem vtriuſque ſimplicitas. Dicimus igitur talem eſſe ſublunarium corporum naturam, vt egeant conſeruante externo, ſine quo non conſeruarentur: quum autem ſublunaria dico, ſimplicia præſertim intelligo, quia hæc ſingula ſtatutum habent in mundo locum naturalem, quem appetunt, & in quo quieſcentia conſeruantur, & mundum complent; miſta verò non ſibi perſcribunt in mundo locum quatenus miſta ſunt, ſed quatenus ex eiſdem, quæ mundum implent, corporibus conſtant; ex illius enim elementi natura, quod in miſtione aliis præualet, præſcribitur miſto locus in mundo; ex motu igitur elementi ad proprium locum cognoſcere poſſumus qualis ſit etiam miſti corporis motus, & in quo ſit ſimilis motui elementi, & in quo ab eo diſcrepet. Elementum ad ſuum locum

mouetur,

Motus planetarũ non eſt miſtus.

Vera opinio de motu miſto.

Simplex natura quænã ſit.

Cur ſimplex natura ſimplicem motum efficiat.

Miſta habẽt locum ratione ſimplicis.

mouetur, vt conſeruetur, ſiquidem non inquouis loco conſeruaretur, quum diuerſorum locorum diuerſę ſint naturę, & vires. harum autem differentiæ non aliunde ſumuntur, quàm ex varietate diſtantiæ à Cœlo, quo fit vt per lineam rectam à centro mundi ad Cœlum uſque productam omnes locorum differentiæ denotentur: elementum igitur extra ſuum locum exiſtens neceſſe eſt vt per hanc unam lineam ſuum locum petat, proinde non alio motu, quàm ſimplici; etenim natura nunquam abundat in ſuperuacaneis, ſed in vnaquaque re id, quod optimum eſt, facit, nec patitur aliquid eſſe fruſtra: elementum igitur exiſtens extra ſuum locum ad illum tendit per lineam breuiſſimam, niſi impediatur, hæc autem eſt recta à centro mundi ad Cœlum uſque protenta; nam ſi per aliam quamcunq; moueatur, mouetur per longiorem, quod dicendum non eſt, quia fruſtra per longiorem lineam deſcendit graue, ſi poteſt deſcendere per breuiorem: hæc autem ratio non magis in ſummè graui, & in ſummè leui, quàm in duobus elementis medijs locum habet; immo etiam in omnibus miſtis tum inanimatis, tum animatis, quæ vt grauia, vel ut leuia moueri dicantur: quum enim ſtatutus ſingulis ſit locus naturalis, grauia autem, & leuia omnia locum ſuum petant vel ad centrum accedendo, vel recedendo à centro, neceſſe eſt ut omnia per breuiſſimam lineam ferantur naturaliter: breuiſſima autem eſt, ut diximus, ea ſola, quæ à centro mundi ducitur, eaque eſt etiam ſimplex; igitur etiam miſta dum mouentur ut grauia, vel ut leuia, non alio motu mouentur, quàm ſimplici; miſta verò inanimata manifeſtum eſt non habere aliam motum naturalem, niſi illum vnum, quo vt grauia, vel vt leuia mouentur; horum ergo naturalis motus neceſſariò ſimplex eſt, nec poteſt eſſe miſtus; hunc autem attribuit Ariſtoteles elemento præualenti in vniuſcuiuſque miſtione, quia iuxta elementum præualens aſſignatur cuique locus in mundo naturalis, quo aſſignato non poteſt corpus vllum ad illum tendere vt graue, uel vt leue, niſi motu ſimplici. Hęc igitur eſt ratio, cur natura ſimplex ſimplicem motum producat; hęc enim non mouet, niſi per grauitatem, vel leuitatem, proinde per ſolam ſimplicem lineam: natura autem miſti quum aſſignatum habeat in mundo locum ratione elementi in ea dominantis, mouet etiam iuxta illius elementi naturam, quam præſefert; ideo mouet potius ratione ſimplicitatis, quàm ratione compoſitionis, quia cętera elementa iam ſunt facta obedientia vni præualenti, neque ſunt principia aliorum motuum, neque reluctantur: natura igitur miſti media quodammodo eſt inter formam elementi, & animam. nam anima eſt forma verè miſta eo modo, quem diximus, pręſupponit enim in materia formas elementorum præcedentes, tum in ſua generatione, tum poſtquàm eſt genita, forma verò elementi nullam aliam formam in materia præſupponit modo ullo ut habentem locum materiæ, ſed ſolùm vt habentem locum priuationis, quia vnum generatur ex alio; at forma miſtionis in ſua quidem generatione præſupponit formas elementorum, quarum realitates reſpectu illius tenent locum materię, ſed poſtquàm eſt genita, nullam habet præcedentem formam in materia, ſed ipſa immediatè, & ſola in materia hæret, quia nulla ibi eſt alia forma, eo quod ipſa non eſt ſuperaddita formis elementorum, ſed ex illis met factæ vna, quocirca hac ratione eſt ſimplex, & mouet motu ſimplici, quia præualentis elementi naturã repręſentat, & mouet per præualentem grauitatem, uel leuitatem, quæ ſunt principia ſimplicia, & proprię elementorum qualitates, proinde non aptæ mouere niſi ſimplici motu, quia per ſolam ſimplicem lineam, ſicuti dictum eſt. Id autem, quod de ſimplici motu diximus, poteſt per motum miſtum animalium confirmari; hic enim ſolus eſt miſtus naturalis, quum omnes alij motus miſti ſint violenti, & fit à natura miſta quatenus miſta eſt; datus enim eſt animalibus quoque motus propter eorum conſeruationem, alia tamen ratione, non enim ut conſeruentur à loco, ſed vt idoneum ſibi alimentum quęrant, videmus autem hunc quoque motum per lineam breuiſſimam fieri, quia

Natura miſti media eſt inter formã elementi, & animam.

nihil eſt fruſtra in natura; equus enim famelicus cibum intuens ad eum per breuiſſimam lineam mouetur, nõ per flexam,& longiorem,niſi fortè impediatur hic tamẽ motus non eſt ſimplex, quia non ex ſola lineę rectitudine, ſeu breuitate ſimplex motus iudicatur, ſed ex eo quòd fiat per lineam à centro mundi ductã,& fiat vel à grauitate, vel à leuitate,quæ ſunt principia ſimplicia, & naturam ſimplicem denotant.Hinc ſumitur ſolutio cuiuſdam difficultatis:quũ.n.ignis æquè conſeruetur in qualibet parte concaui lunæ,uidetur ille ignis,qui apud nos generatur, nõ minus tranſire poſſe ad illã partem concaui lunæ,quæ eſt ſupra antipodas,quàm ad illam, quæ eſt ſupra nos, quum vtraque ſit ęquè conſeruatiua naturę ignis; cur ergo non tranſit ad illam partem loci ſui, quæ eſt ſupra antipodas? Nos autẽ dicimus ignem quidem non magis hanc partem illius loci appetere,quàm aliam, ſiquidem eandem vim omnes habent conſeruandi ignem; ſed quia ad locum ſuum mouetur per lineam breuiſſimam, ideo eam tantùm partem petit, quæ ſupra nos eſt, non illam, quę eſt ſupra antipodas, ad quam ſi moueretur, neceſſe eſſet ut prius ad mundi centrum deſcenderet,& ita recederet à parte loci ſui propinquiore, quod quidem repugnat naturæ ignis. Notare autem hic poſſumus omnem localem motum naturalem ab appetitu fieri, ſed duplicem eſſe, quia duplex etiam eſt appetitus. vnus eſt naturalis, qui ſine cognitione eſt; alter verò animalis, & cum cognitione: appetitus naturalis proprii loci eſt grauitas & leuitas,& ineſt primò elementis,deinde per elementa etiam miſtis,& ſemper motum ſimplicem efficit, quia hæc ſunt principia ſimplicia, nam animal quoque, ſi naturaliter moueatur vt graue, ſimplici motu mouebitur,quoniam à principio ſimplici ſimplex motus prouenit:appetitus autem animalis inſequitur animam,ideo non eſt ſimplicis motus principium, ſed miſti; non eſt enim appetitus loci conſeruantis, cuius differentię ſumantur ex varietate diſtantiæ à Cœlo; ſed eſt appetitus alimenti neceſſarij ad uitam conſeruandam, cuius indagatio non fit niſi per motum miſtum; à natura igitur miſta quatenus miſta eſt, non prouenit motus niſi miſtus. De motu autem Cœli alia ratio eſt: quamuis enim fiat ab ànima cognoſcente, ſimplex tamen eſt, quia fit à principio tum actiuo, tum paſſiuo ſummè ſimplici; anima enim mouens ſimplex maximè eſt, orbis quoque eſt corpus ſimplex, & quum non ſit elementaris naturæ, nihil habet grauitatis, aut leuitatis, quare nec accedere ad centrum poteſt, nec ab eo recedere, ſed,ſolummodo circa ipſum ferri; hic autem eſt ſimplex motus, quia vnius tantùm eſt conditionis, ut prædiximus, & is ſimplici naturę Cœli maximè conueniens, cuius ſimplicitas ſumma ex eo iudicatur, quòd nullius motus prę ter illum eſt capax, neque ut naturalis, neque vt violenti: at elementum minoris eſt ſimplicitatis; quamuis enim vnum tantùm habeat motum naturalem, capax tamen eſt etiam contrarij tanquàm violenti. Per hęc utriuſque ſectę error oſtenditur: errauit enim prima ſecta dicens nullum miſti motum eſſe ſimplicem; etenim iam oſtenſum eſt neceſſarium eſſe ut motus miſti, qui fit ſecundùm præualens elementum, ſit ſimplex, quia omnis motus factus per grauitatem,vel leuitatem,eſt per lineam ſimplicem, eaque eſt ſententia Ariſtotelis clara in contex. 7.& 8. primi libri de Cœlo, ubi profert hanc propoſitionẽ vt vniuerſalem,motus miſti naturalis ſimplex eſt,quia eſt ſecundùm elementum pręualens, omnis igitur motus factus ſecundùm pręualens elementum eſt ſimplex: vaniſſima autem eſt eo in loco interpretatio Sueſſani dicentis Ariſtotelem ibi tollere quandam obiectionem; nam dicere aliquis poterat, ſi & aſcenſus, & deſcenſus eſt motus ſimplex, miſti autem corporis miſtus eſt motus, ergo miſtum neque aſcendere,neque deſcendere poteſt: ad hanc igitur inquit Ariſtot. reſpondere motum miſti ſemper eſſe miſtum, eſſe tamen ſurſum, uel deorſum ſecundùm quandam pręualentiam, at non ſimpliciter,quoniam eſt quidem ſimilior motui elementi pręualentis,at non eſt omnino ſurſum, nec omnino deorſum. Sed huius interpretationis vanitatem ipſa verborum Ariſtotelis

Dubium. | Solutio. | Omnis motus naturalis fit ab appetitu, qui duplex eſt. | Motus Cœli fit a principio ſimplici. Error primæ ſectæ. | Sueſſani error.

ſtotelis ſeries declarat; nam pręcedentia verba erant hæc [ſimplex motus eſt ſimplicis corporis] deinde ſtatim hæc ſequuntur [etenim ſi compoſiti fuerit, ſecundùm prǣualens erit] eſt ergo ſenſus, etenim ſi ſimplex motus fuerit miſti corporis, erit ſecundùm præualens elementum; de ſimplici enim motu, ut patet, hæc omnia uerba proferuntur. fuit etiam hęc ſententia Simplicij & Auerrois, ut paſſim in ipſorum commentarijs librorum de Cœlo legere poſſumus: ideo mirandũ profectò eſt, quomodo aduerſarii audeant horum interpretum verba pro ſe adducere. Experientia quoque hanc ſententiam confirmat; nam ędificatores vtuntur linea perpendiculari ſimplici, quam inueniunt per plumbum, vel lapidem capiti funis alligatum; hęc enim ſunt miſta corpora, & ad centrum feruntur grauitate elementi præualentis per lineam perpendicularem, quæ ſimplex eſt, omnis enim recta linea ad centrum protenta ſimplex eſt. Parietes quoque ædificiorum, niſi ad perpendiculum ſint fabricati, durare diu nequeunt, ſed aliquando cadunt, & per lineam perpendicularem deorſum feruntur: & omnino docet experientia non minus miſta grauia, quàm elementa per ſimplicem lineam deſcendere: quapropter illorum ſententia ſenſui quoque aduerſatur. Tertia verò ſecta errauit, quia non animaduertit poſſe duobus modis elementum in miſto aliis dominari: vno modo in miſto perfecto, vbi eſt facta vera miſtio, & alia elementa uni obediunt; quare vnum ibi eſt principium motus, non plura, nec ulla adeſt repugnantia, ob id motus ille eſt merè naturalis, & ſimplex: altero modo in miſto imperfecto, ubi non eſt facta vera miſtio, neque naturarum unio, ſed ibi ſunt plura elementa ſeruantia proprias naturas, & inter ſe pugnantia; ideò ſi unum pręualeat aliis, dici quidem poteſt dominans, ſed impropriè, quia reliqua non ſunt domita, ſed reluctantur; ideo non omnino talis motus prouenit, qualem elementi dominantis natura poſtularet, ſed miſtus, magis tamen ad illum uergens, quàm ad motus aliorum; ibi ergo ſunt plura principia motus, non unum, proinde non ſimplex motus prouenit, ſed miſtus; non fit enim à ſola grauitate, neq; à ſola leuitate, ſed ab utriſque ſimul agentibus, tanquam à duobus principiis; neque eo modo, quo aer deſcendit in igne, & aſcendit in aqua, idem enim eſt motus, quia ad eundem locum fit, & ab eadem natura aęris, quæ dum eſt in igne, dicitur grauitas, dum autem eſt in aqua, dicitur leuitas, quare eſt motus penitus naturalis: at ille non eſt motus naturalis, ſed potius violentus, nulli namque elementorum ibi exiſtentium eſt merè naturalis: quòd ſi etiam concederemus eſſe elemento dominanti naturalem, licèt hoc minimè verum ſit, at negari ſaltem non poteſt eſſe violentum cæteris: de tali igitur motu non loquitur Ariſtot. in principio primi libri de Cœlo, quando dicit miſtum moueri iuxta elementum præualens; ſed loquitur de motu tantùm naturali, proinde de motu perfecti tantùm miſti, ubi unum elementum primo modo alijs pręualeat, hoc eſt facta vera miſtione, & ſublata omni repugnantia aliorum elementorum.

Error tertiæ ſectæ.

Contrariorum argumentorum ſolutio. Cap. X.

RELIQVVM eſt vt contraria argumenta ſoluamus. Ad primũ Sueſſani dicimus naturam miſtam efficere quidem motum miſtum, ſi moueat quatenus eſt miſta, & eiuſmodi diximus eſſe animam, quæ eſt verè addita formis elementorum; ſed ſi natura miſta moueat non vt miſta, ſed ratione naturę ſimplicis in miſtione præualentis, facit motum ſimplicem; quia non alia ratione mouet, quàm ratione grauitatis, vel leuitatis, quę ſunt principia ſimplicia: adde quòd forma miſtionis, licèt in ſua productione præſupponat formas elementorum, tamen poſtquam eſt producta, nullam habet in materia pręcedentem formam, ſed ibi ſola adeſt abſque alia forma; quare eſt principium motus ſimplicius, quum ſit tan-

Ad primum Sueſſani.

Ad ſecundū quàm ſimplex forma. Ad ſecundum ſimiliter dicimus corporis miſti, quatenus eſt miſtum, non eſſe motum niſi miſtum; ſed quando miſtum mouetur non vt miſtū, ſed ratione ſimplicis in miſtione prępualentis, tunc miſti corporis ſimplex eſt motus; mouetur autem ratione ſimplicis, quando mouetur vel vt graue, vel ut leue; hę nanque ſunt proprię elementorum conditiones, quæ ipſis competunt per eſſentiam, miſtis verò per participationem. Ad tertium. Ad tertium dicimus veram quidem eſſe illam propoſitionem, tale ſecundùm quid non poteſt eundem effectum producere, quem producit tale abſolutè, ſed aduerſarios ea abuti; nam idē effectus ille dicitur, qui in omnibus eſt idem. & in nullo diſcrepat, & hac ratione idem produci non poteſt à tali remiſsè, qui producitur à ſummè tali; poteſt tamen produci idem ſecundùm aliquam conditionem, ſecundùm aliam verò diſcrepans, neque hoc eſt abſurdum; ipſi verò ita eam propoſitionē ſumunt, quaſi effectus productus ab eo, quod eſt minus tale, debeat in omnibus differre ab effectu, qui producitur à ſummè tali, ſic autem falſa eſt: dico igitur omnia, quæ mouentur vt grauia, vel vt leuia, moueri motu ſimplici, hoc enim eſt neceſſarium, vt ante demonſtrauimus, etiamſi alia ſint minus grauia vel leuia, alia verò magis; ſed diſcrimen eſſe ſolùm in locis, ad quę mouentur, maior enim grauitas mouet ad locum centro propinquiorem, minor verò ad remotiorem à centro: fallacia autem huius argumenti deprehenditur conſiderando elementum aquæ, & in eo argumentum contra aduerſarios retorquendo; nam aqua eſt minus grauis, quàm terra, ergo eorum argumento oſtenderetur aquam motu ſimplici moueri non poſſe, ſi terra mouetur motu ſimplici, quę eſt ſummè grauis; propterea quòd minus tale non poteſt eundem effectum producere, quem producit magis tale; attamen certum eſt aquam eſſe corpus ſimplex, & moueri æquè ſimplici motu, ac terram, differentiam autem in locis eſſe conſtitutam; nam locus, ad quem mouetur terra, eſt centro propinquior, quàm locus, ad quem mouetur aqua, proinde non eſt idem motus, ſed duo ſpecie diſtincti: diſcrimen igitur maioris, aut minoris grauitatis, vel leuitatis, nullam facit differentiam in ſimplicitate motus, ſed ſolùm in locis naturalibus, ad quæ mouentur corpora, non poteſt enim minus graue eundem habere locum naturalem, quē habet magis graue; hoc igitur argumento oſtenditur non poſſe miſtum moueri ad eundem locum, ad quem mouetur elementum ſimplex, quod ſit ſummè graue, vel ſummè leue, ſed non oſtenditur non poſſe moueri motu ſimplici, quum potius neceſſarium ſit ut omne graue, & omne leue, quatenus tale eſt, ſimplici motu moueatur. Hoc etiam confirmatur ea ipſa comparatione, qua iſti met vtuntur: agens enim minus calidum non poteſt eundem calorem producere, quem poteſt agens calidius, ideſt non poteſt aſſequi eundem terminum, ad quem: nam calor acquirendus, eſt terminus, ad quem illa alteratio tendit: itaque ſi ritè eſt facienda comparatio, ſumendus eſt etiam in motu locali terminus, ad quem mobile tendit, hic autem eſt locus; quare non ad eundem locum moueri naturaliter poteſt id, quod eſt minus graue, ad quem mouetur id, quod eſt magis graue; at non eſt neceſſarium vt differant etiam in modo motus, ſimplici nanque motu hæc omnia mouentur: adde quòd differunt etiam hi motus maiore, ac minore velocitate; quia id, quod grauius eſt, magis ſuperat reſiſtentiam medij, quàm id, quod eſt minus graue: quanquàm enim aliqui hoc inficiari audent, tamen adeſt aduerſus eos teſtimonium Ariſtotelis in contex. 6. quarti libri de Cœlo, vt ibi videre eſt: ſatis igitur nobis eſt, ſi motus rei minus grauis differat in pluribus à motu rei grauioris, at non eſt neceſſarium vt in omnibus differāt, quod illi hoc argumento oſtendere voluerūt.

Ad quartū. Quòd verò aduerſarij nitantur Auerrois teſtimonio, certè vanum eſt, quum clarum ſit Auerroem exiſtimaſſe motum miſti factum ſecundùm præualens elementum eſſe ſimplicem, ut apud eum legere eſt in commentarijs 8. & 12. primi libri de Cœlo: quod verò ex Auerroe ſumunt in commentario 7. eiuſdem libri,

etiamſi

etiamſi admittatur, eorum tamen ſententiæ non ſuffragatur, etſi Auerroes mentem Ariſtotelis in iis verbis non eſt aſſequutus; putauit enim Ariſtotelem ibi loqui de motu quorundam miſtorum imperfectorum, vt turbinis, & venti, qui ſimplex eſſe videtur, nec reuera eſt; quum tamen Ariſt. loquatur de motu miſti perfecti, qui verè eſt ſimplex: ſed admiſſa etiam Auerrois ſententia, quæ ſecundùm ſe vera eſt; motus enim turbinis, ac venti miſtus eſt; non ob id aſſerit Auerroes motum miſti perfecti factum ſecundùm elementum præualens miſtum eſſe, ſed hunc ſimplicem eſſe arbitratur. Illa etiam, quæ à Simplicio, & ab Alexandro dicuntur, nobis non officiunt: quando enim dicunt miſtorum corporum motus ſimplices eſſe non poſſe, ſed eſſe miſtos, conſiderant miſta prout miſta ſunt; nam præcipuè reſpiciunt animata, quæ verè ſunt miſta, vt antea diximus; à natura enim miſta quatenus miſta eſt, non poteſt niſi miſtus motus prouenire; at non dicerent motum miſti factum ſecundùm elementum prȩualens, hoc eſt ratione grauitatis, vel leuitatis, miſtum eſſe, immò apertè affirmat Simplicius hunc eſſe ſimplicem. Ad illa verò, quæ à ſenſu tertia ſecta ſumebat, reſponſio patet ex ijs, quȩ dicta ſunt.

IACOBI ZABARELLAE PATAVINI

LIBER DE CONSTITVTIONE INDIVIDVI.

Procemium libri. *Cap. I.*

MAGNA eſt inter philoſophos altercatio de ſubſtantia indiuidua à quonam conſtituatur, & reddatur hæc: nam & antiquiores latini de hac re acerrimè certauerunt, & his quoq; temporibus poſteriores philoſophi de eadem controuerſantur, ita vt ad hunc vſque diem ſub iudice lis eſſe videaturnec paruum operæpretium facturus ſit quiſquis eam diremerit, & huiuſce rei veritatem omni ſublata difficultate patefecerit: attamen ego quum de rebus naturalibus ſcribendum mihi propoſuiſſem, de dimittenda prorſus hac diſputatione non parum cogitaui, quum viderem eam ad naturalem philoſophum minimè pertinere, ſed abſque dubio ad Metaphyſicum; ideoque vererer ne talia ipſe tractans obnoxium me eidem crimini redderem, quod pleriſque alijs obijcere ſolitus ſum: quum enim multi & in Ariſtot. interpretando, & in philoſophicis libris conſcribendis alienas à propoſito diſputationes inſtituere ſoleant; & tum ea, quæ ad Metaphyſicum attinent, tractare diffuſè in ſcientia naturali, tum quæ ad naturalem, in Metaphyſica, tum etiam quę ad contemplatiuas ſcientias, & ad logicam pertinent, cum moralibus commiſcere, & varijs alijs modis diuerſas diſciplinas coaceruare non dubitauerint, haudquaquam in hoc Peripatetici, neque artificii Ariſtotelis imitatores; ego ab hac philoſophandi ratione me abhorrere ſemper profeſſus ſum, & ab extraneis quæſtionibus proponendis, ac diligenter excutiendis abſtinui, niſi obiter, ac leuiter aliqua tangere occaſio me forte coegerit: ob id quum indiuidui conſtitutionem, quam noſtri indiuiduationem vocant, à ſolo Metaphyſico declarãdam eſſe animaduerterem, eam proſus miſſam facere decreueram, ne libris naturalibus librum Metaphyſicum connumerare viderer. Attamen quum conſilium hoc meum pluribus ſtudioſis expoſuiſſem, enixè me illi rogarunt vt à propoſito deſiſtens hac quoque de reſcribere, meamque ſententiam exponere diligenter vellem. Ego verò eò facilius vt eorum precibus obtemperarem adductus ſum, quòd conſideraui me non ſcientiam ipſam naturalem vna ordinata tractatione tradendam, ſed ſeparatos, diſtinctosque inter ſe libros ſcribendos ſuſcepiſſe; proinde ſatis fore ſi lectores admonerem, vt librum hunc, ſi non vt naturalem, at ſaltem vt Metaphyſicum legerent, quemadmodum ego quoque illum ad primam philoſophiam pertinere profiteor, atque proteſtor. Adde quòd ad inſtitutum quoque meum vtilem fore hanc diſputationem animaduerti: quum enim eo conſilio ſcribere de rebus naturalibus conſtituerim, ne in publico obeundo munere, quo in Academia patria fungor, certos Ariſtotelis libros naturales quotannis interpretandi, proli-

xis diſputationibus declarationem verborum, ſenſuumque Ariſtotelis quod an tehac facere me oportuit, amplius interrumperem, ſed magnum in ea progreſſum facerem; in vſu autem poſitum ſit vt qui primum librum de Cœlo interpretandum ſuſcipiunt, omnes diſputationẽ ineant de ratione ſingularitatis, occaſionem à uerbis Ariſtotelis nacti in particula 92. eiuſdem libri; rectius me facturum eſſe exiſtimaui, magiſque & aliis, & mihi ſatisfacturum, ſi ſcriptis hanc operam præſtitiſſem, quàm ſi vel uoce id exequendo ſeriem verborum Ariſtotelis alienis contemplationibus, quam ne proprijs quidem interrumpere me amplius vel le profeſſus ſum, interrumpere voluiſſem; vel utrumque recuſando & multorum deſiderium negligere, & hunc ſeu laborem, ſeu certamen detrectare uiderer. Scribam igitur, & in hac maxima controuerſia poſtquàm aliorum opiniones diligenter expendero, quid ipſe ſentiendum putem in medium proferam, atque rem hanc ab omni difficultate, ac dubio vindicare nitar.

Partitio dicendorum, & accidentia non poſſe conſtituere ſingularitatem. Cap. II.

ANTE omnia intellligendum eſt de quonam quæſtio nobis propoſita ſit: quum enim duplex exiſtat ſubſtantia indiuidua, vna materialis, altera abiuncta à materia, de hac dubitare minimè poſſumus quin ſuapte natura ſit hæc; quum enim ita ſimplex ſit, vt nec ſubſtantialium partium, nec ſubſtantiæ cum accidentibus compoſitionem habeat, quippe quæ nullius accidentis eſt capax, neceſſe eſt eam fieri indiuiduam per ſeipſam, & in illa eandem eſſe vnitatem ſpeciei, ac numeri: ob id Ariſtoteles in contex. 92. primi libri de Cœlo de ſola materiali ſubſtantia eam propoſitionem protulit, aliud eſt Cœlum, aliud eſt hoc Cœlum, & quum Cœlum dicimus, formam denotamus, quum verò hoc Cœlum, formam miſtam materię; proinde ſignificauit in ſubſtantia materiali aliud eſſe formam ut forma eſt, aliud eſſe formam cum materia, & formam quidem ut forma eſt, ſpeciei vnitatem conſtituere ſignificans, formam verò ut iunctam materiæ facere vnitatem numeralem. De indiuidua igitur ſubſtantia materiali conſiderandum nobis proponitur à quo reddatur hæc, hoc eſt, quænam ſit interna ratio ſingularitatis, à qua ſit ut indiuiduum ſit indiuiduum, & dicatur hoc: ex eo autem orta eſt hac in re difficultas, quòd tria ſunt in huiuſmodi indiuiduo, quibus ſingulis hæc prærogatiua tribui poſſe uidetur; aut enim materia eſt ratio ſingularitatis, ita vt per materiam indiuiduum ſit hoc, vel forma, vel accidentia. Accidentia videtur aſſeruiſſe Porphyrius in capite de ſpecie, quando dixit ſingulare illud eſſe, cuius accidentia omnia ſimul collecta non poſſunt in aliquo alio reperiri; ſic enim ſingularitatem per accidentium collectionem definire viſus eſt, & hanc ipſius rationem ſtatuere. Hęc tamen ſententia accipienda eſſe non uidetur, neque credendum id uoluiſſe Porphyrium: nam ſubſtantia eſt ſecundùm naturam prior accidentibus, ideo dari oportet in categoria ſubſtantiæ ſubſtantiam indiuiduam, quæ ab accidentibus non pendeat, & in illo priori naturæ ſit aliquid diſtinctum ab accidentibus omnibus, quo hic homo eſt indiuiduus homo, adeo ut illa accidentia ſingularitatem conſequantur potius, quàm conſtituant: quare non id reſpexiſſe videtur Porphyrius, ut afferret veram rationem ſingularitatis, ſed ſignum tantummodo, quo ea ſignificaretur, adducere ſatis habuit. Neque igitur accidens ullum, neque accidentium omnium collectio eſt vera ratio ſingularitatis.

Subſtantia abſtracta eſt hæc per ſeipſam.

Accidentia non poſſunt eſſe cauſa ſingularitatis.

datur, ex partitione unius quantitatis duæ oriuntur,& duo ligna ſingularia, quę dum cōniuncta, & continuata erant, vnum numero erat lignum, quoniam vna erat quantitas; in materia igitur cum quantitate determinata conſiſtit ſingularitas. Verùm hi, qui hanc ſententiam tuentur, uidentur aliqua ex parte recedere ab opinione Thomæ: dicunt enim duplicem eſſe quantitatem; vnam interminatam, quæ eſt æterna in materia, quod quidem omnino negauit Thomas; alteram verò terminatam, quæ inſequitur formam, & vtranque ad conſtituendam ſingularitatem concurrere: quoniam quantitas interminata radix eſt, & origo prima diuiſionis, per eam enim materia eſt in multas partes diuidua ad multa ſingularia conſtituenda; terminata verò prębet actum indiuiſionis in ſe, & diuiſionis ab aliis; quare exequitur, ac perficit ipſam vnitatem numeralem, & prębet actum ſingularitatis. Sed illi, qui penitus Thomam ſequuntur, & negant quan *Caietanus.* titatem interminatam, alio modo intelligunt materiam ſignatam, ut Cardinalis Caietanus in tractatu de ente & eſſentia: inquit enim materiam ſignatam ſignificare non materiam cum quantitate, ſed materiam cum potentia proxima ad hanc determinatam quantitatem, ita ut non ad aliam; nam agens dum in materiam agit pro educenda forma, ſemper ipſam reddit propinquiorem illi formę recipiendæ, & illi determinatę quantitati, adeò ut in termino generationis illa materia non habeat potentiam ad aliam quantitatem, neque ad aliam formam, niſi ad hanc ſingularem; hanc igitur materiam ſignatam inquit Caietanus eſſe illam, quę à Thoma dicitur eſſe principium ſingularitatis.

Dictæ ſententiæ, & ſententiæ Aegidij impugnatio. Cap. IIII.

PRO huius ſententiæ confutatione plura legere apud Scotum poſſumus in ſecundo ſententiarum diſtinctione tertia quæſtione quarta & quinta, ubi efficaciter oſtendit neque materiam, neque quantitatem eſſe poſſe rationem ſingularitatis; plura etiam apud Ioannem Bacconium ſecundo ſententiarum diſtinctione vndecima articulo ſecundo, necnō tertio ſententiarū diſtinctione 12. Sed ego in præſentia quædam præcipua argumenta, quibus illius opinionis falſitas demonſtratur, breuiter adducam. Neceſſe eſt dum materiam quantam ponimus principium ſingularitatis, ut ei hoc competere dicamus vel quatenus eſt materia, uel quatenus eſt *Confutatio ſententię Thomæ.* quanta, ita ut vel ipſius materię naturam, vel quantitatis dicamus eſſe rationem, qua indiuiduum conſtituitur; neutrum tamen dici poteſt: non materia, quoniam illud, per quod Socrates fit hic, eſt etiam illud, quo diſtinguitur ab aliis; at per materiam nulla res ab alia differt, quum materia ſecundùm ſe ſit una numero, & in omnibus eadem; ergo materia ſecundùm ſe non eſt illud, per quod Socrates fit hic. Præterea indiuiduum, quum per ſe exiſtat, ſummam habet perfectionem, & ſupremum actum; quia quantò magis in categoria deſcendimus, tantò magis ad perfectionem, & ad actum tranſimus, adeò ut indiuiduum habeat actum ſupremum, qui in illa categoria haberi poſſit: quod ab ipſo quoque Thoma aſſeritur in prima parte ſummæ quæſtione tertia articulo quarto, ubi dicit; eſſe eſt actualitas addita eſſentię, & ad eam refertur ut actus ad potentiam: contrà verò materia ſecundùm ſe ſummam habet imperfectionem, & meram potentiam abſque ullo actu: ergo nullo modo ſtatui poteſt ęquata, & immediata ratio, qua indiuiduum eſt hoc, ſed neceſſe eſt materiam ab aliquo alio reſtringi, & actuari, ut fiat propria huius indiuidui; quare illud aliud dicendū erit principiū ſingularitatis, nō materia, idque mihi videntur omnes concedere, quum nemo dixerit materiam nudam hoc munere fungi; relicta igitur materia illud aliud conſiderare oportet; patet enim illos qui ponunt materiam vt quantam principium ſingularitatis, abſ-

que

runt. Ego igitur perſpicuitatis, ac breuitatis gratia imprimis huiuſce rei veritatem aperire nitar, deinde conſiderabo quomodo alij ab ea modo aliquo defecerunt. Sciendum ante omnia eſt non eandem eſſe quæſtionem de multitudine indiuiduorum ſub eadem ſpecie, ac de ſingulorum vnitate numerali, ac diſtinctione inter ſe; multitudo nanque indiuiduorum notat imperfectionem, & prouenit à diuiſione materiæ; vnitas autem numeralis, qua dicitur indiuiſum in ſe, & diuiſum ab alijs, notat perfectionem, quia prouenit ab actu, & à perfectione rei, ideo tribuitur à forma; nam formę officium eſt determinare, & conſtituere hoc aliquid, ut inquit Ariſtot. in ſecundo contex. ſecundi libri de anima: munus etiam formæ eſt ſeparare, ac diſtinguere rem ab alijs, inquit enim Ariſto. 7. Metaph. contex. 49. actus eſt qui ſeparat & diſtinguit: propterea Auerroes in prima diſputatione contra Algazelem in ſolutione octaui dubij dicit, cauſa multitudinis numeralis eſt. materia, cauſa verò diſtinctionis in multitudine numerali eſt forma. Sciendum præterea eſt quòd, quum formæ officium ſit dare eſſe, & actum rei, hoc eſſe duplex eſt, proinde & duplex actus, vnum eſt eſſe eſſentiæ, alterum eſt eſſe exiſtentiæ: quare actus quoque ſumi poteſt tum pro gradu eſſentiæ, quē tribuit forma, ſiquidem forma animalis conſtituit animal, forma verò hominis hominem; tum pro actu exiſtentię extra animam, quem itidem forma tribuit; idq; puto Ariſto. intellexiſſe in ſecundo contex. ſecundi libri de anima, quando dixit formam eſſe quę facit hoc aliquid, credo enim ibi amplè ſumi hoc aliquid pro omni determinatione ſiue ad eſſentiam, ſiue ad exiſtentiam pertinente, nam determinare, & actuare eſt ſolius formę officium. Dico præterea maius eſſe dare exiſtentiam actu, quàm dare eſſe ſpecificum, & eſſentiam conſtituere; plura. n. requiruntur ad exiſtentiam, quàm ad eſſentiam rei conſtituendam; nam exiſtentia præſupponit eſſentiam, & eſt quiddam additum ipſi eſſentiæ, quod ipſemet Thomas in loco prædicto aſſerit his verbis, eſſe eſt actualitas formę, forma enim dicit potentialitatem antequàm ponatur in eſſe, ideo eſſe comparatur ad eſſentiam ſicut actus ad potentiam; ob id videmus formam animalis, & quamlibet aliā formam generalem conſtituere propriam eius rei eſſentiam, vt eſſentiam animalis, vel plantę, tamen tribuere non poſſe exiſtentiam actu ſine ope formæ ſpecificę, quæ ſola tum eſſentiam conſtituit ſpeciei, tum facit rem actu exiſtere; maius igitur eſt tribuere exiſtentiam actu, quàm eſſentiam rei conſtituere; quare ſi ad formam pertinet eſſentiam conſtituere, multo magis ad eam pertinere debet tribuere exiſtentiam actu: quamobrem nec materia, nec aliquod accidens poteſt exiſtentię actum tribuere, quum. n. eſſentiam ſubſtantiæ non conſtituant, minus tribuere exiſtentiam poſſunt, per locum à maiori. Hoc igitur vt veriſſimum, & firmiſſimum dicendorum fundamentum ſtatuendum nobis eſt, ſolam formam tum eſſentiam conſtituere, & rem in ſpecie collocare ſeu ſubalterna, ſeu ſpecialiſſima; tum exiſtentiam actu extra animam tribuere; & harum diſcrimen illud eſſe, quod diximus.

Ad primum. Materia eſt cauſa multitudinis indiuiduorum, ſed forma eſt cauſa diſtinctionis illorum inter ſe.

Duplex eſſe, & duplex actus.

Exiſtētia eſt actus additus eſſentiæ.

Forma, & eſſentiam, & exiſtentiam tribuit.

Duabus propoſitionibus tota rei veritas declaratur. Cap. VI.

HIS ita conſtitutis dicimus totam huiuſce rei veritatem duabus propoſitionibus contineri, quarum vna conceditur ab omnibus, altera verò eſt maximè controuerſa. Prior hæc eſt: forma ut eſſentiam rei conſtituens non dat vnitatem numeralem, immò in ea tanquam in communi eſſentia conueniunt omnia ſingularia: quia ſi ſunt eiuſdem ſpeciei, eandem habere debent eſſentiam æquè cum ipſis omnibus communicatam: hoc modo formam conſiderauit Ariſto. in contex. 92. primi libri de Cęlo, quando dixit Cęlum vniuerſale ſignificare formam, & ibi Auerroes dicens, forma eſt ſubiectum vniuerſalitatis; nam eſſentia, & quidditas non

Prima concluſio.

Secunda concluſio. eſt niſi vniuerſalis. Altera propoſitio eſt: forma ſpecifica quatenus dat exiſtentiam actu, quæ eſt quiddam additum eſſentiæ, dat vnitatem numeralem, & ſingularitatem, & ſeparat indiuiduum hoc ab aliis. Hæc licèt in controuerſia poſita ſit, tamen ſi diligenter conſideretur, ſatis manifeſta eſſe videtur: nam forma ſecundùm ſe ſumpta, & quatenus eſt forma, eſt rei eſſentia, & quoddam uniuerſale, quod ſecundùm ſuam naturã vel eſt cõmunicabile pluribus, vel non eſt communicabile: forma quidem materialis eſt ſecundùm ſuam naturam communicabilis, at forma abiuncta per eſſentiam à materia eſt ſuapte natura incommunicabilis; non enim cauſa eſt materia cur forma ſit communicabilis, ſed ſecundùm propriam naturam forma vel communicabilis, vel incommunicabilis eſt; ideò quia maxima eſt conſonantia in rebus, natura tribuit formæ communicabili materiam diuiduam in qua pluribus communicaretur, formæ verò incommunicabili talem materiam aſſignare non oportuit. Quoniam igitur de materiali forma nunc ſermo eſt, ea ſecundùm ſe eſt communicabilis pluribus; ſignificat enim eſſentiam, in cuius participatione plura indiuidua conueniunt: ſed eadem ut extra animam exiſtens, non poteſt eſſe niſi una numero, & facere indiuiduum hoc, quia nihil exiſtit, niſi ſingulare: ab eo igitur neceſſe eſt ſingularitatem tribui, à quo tribuitur exiſtentia, hæc autem tribuitur à forma, ergo à forma tribuitur ſingularitas, non à materia, quæ non ex ſe habet exiſtentiam: erroris autem cauſa multis extitiſſe uidetur, quòd forma ad exiſtendum eget materia, in qua recipiatur, ideo putarunt materiam eſſe cauſam ſingularitatis; non eſt tamen cauſa, ſed conditio ſine qua non, quia forma non dat ſingularitatem niſi ut exiſtens, exiſtere autem non poteſt ſine materia; neque ob id dicendum eſt formam habere exiſtentiam à materia, ſed potius materiam habere exiſtentiam à forma, nam forma domina quodammodo eſt exiſtentiæ, & ſola dat exiſtentiam, materia verò eſt miniſtra quædam, quæ formam ſuſtinens illi famulatur ut exiſtat; tali igitur famulatu adiuta forma exiſtit, & exiſtens conſtituit hoc indiuiduum diſtinctum ab alijs. Quòd autem materia unitatem numeralem tribuere nequeat, ita oſtendere poſſumus: unitas numeralis, de qua loquimur, eſt unitas poſitiua; at materia ſecundùm ſe non eſt una numero poſitiuè, ſed ſolùm priuatiuè, fit autem vna numero poſitiuè à forma; ergo non à materia, ſed à forma fit vnum numero poſitiuè, non poteſt enim materia tribuere compoſito id, quod ipſa ſecundùm ſe non habet. Præterea hoc idem oſtendere poſſumus argumento efficaciſſimo: vnum dicitur quatuor modis, ut ait Ariſtot. in contex. 12. quinti Metaphyſicorum, vnum analogia, vnum genere, unum ſpecie, vnum numero; ſed maxima omnium eſt vnitas numeralis, quia infert alias, nec infertur ab illis; id enim quod eſt unum numero, eſt etiam unum ſpecie, & vnum genere; at non eſt neceſſarium, ſi eſt vnum genere, ut ſit vnum ſpecie, uel numero; neque, ſi eſt vnum ſpecie, ut ſit vnum numero, maior.n. vnitas continet in ſe minorem, non è conuerſo; itaque ſic argumentemur: id, quod minorem vnitatem tribuere nequit, minus poteſt tribuere maiorem, ergo quod non poteſt tribuere unitatem ſpecie, id minus poteſt tribuere vnitatem numeri; atqui nec materia, nec accidens ullum, nec accidentia plura, nec materia cum aliquo accidente poteſt conſtituere vnam ſubſtantiam ſpecie; minus igitur poteſt facere unam numero; nil igitur remanet niſi forma, quæ diuerſis modis accepta conſtituat & unum ſpecie, & unum numero; forma enim humana quatenus eſſentia hominis eſt ſpeciem vnam facit, & eſt ratio conuenientię omnium indiuiduorum hominum inter ſe, nec ullum in ijs diſcrimen ponit; eadem ut dans homini extra animam actu exiſtere, quod eſt diſtinctum quoddam ab eſſentia, & ei additum, conſtituit unum nnmero, & eſt ratio diſtinctionis indiuiduorum inter ſe. Hæc Auerrois ſententia fuit, qui in prima diſputatione contra Algazelem in ſolutione octaui dubij dixit, cauſa multitudinis numeralis eſt materia, ſed cauſa

Forma materialis ſecũdum ſuam naturam eſt communicabilis, forma verò abſtracta incommunicabilis.

Materia eſt exiſtẽtia cauſa ut ſine qua non.

Vnum dicitur quatuor modis.

Auerroes.

cauſa diſtinctionis in multitudine numerali eſt forma; nam multitudo notat imperfectionem, & prouenit à materia; diſtinctio autem, ac determinatio à forma, nec poteſt fieri, niſi à forma, & ab actu: hæc tamen Auerrois verba referens Zimara in ſuo theoremate 97. videtur ea aliter legiſſe, nempe ſic, cauſa conuenientiæ in multitudine numerali eſt forma; tamen in codicibus emendatiſſimis non legimus, conuenientiæ, ſed diſtinctionis: & quamuis vtrunque verè dici poſſit, quemadmodum antea declarauimus, tamen rectius legitur diſtinctionis, quàm conuenientiæ; quia non loquitur ibi Auerroes de ſpeciei vnitate, ſed de vnitate indiuidui, & de multitudine indiuiduorum. Hanc eandem ſententiam apud Auerroem legimus in ſecundo commentario ſecundi libri de anima, vbi declarans dictum illud Ariſtotelis, forma eſt, quæ facit hoc aliquid, inquit, forma eſt, per quam indiuiduum fit hoc: ſed clarius in initio commentarij noni eiuſdem libri hæc apud Auerroem verba leguntur [indiuiduum non eſt indiuiduum, niſi per formam, quia non eſt indiuiduum, niſi quatenus eſt ens actu, & eſt ens actu per ſuam formam, non per ſuam materiam] certè non potuit Auerroes clarius exprimere ſenſum huius noſtrę poſterioris propoſitionis; accipit enim ens actu pro eo, quod actu exiſtit, & conſiderat formam vt dantem exiſtentiam actu extra animam, & hac ratione aſſerit indiuiduum fieri hoc à forma, non à materia. In commentario etiam nonageſimo primi libri de anima inquit Auerroes, omne, quod eſt vnum, eſt vnum per ſuam formam, non per ſuam materiam; omnem igitur vnitatem cenſuit Auerroes à forma tribui, nec poſſumus hac in re de eius opinione dubitare.

Alia nonnullorum opinio, & eius reprobatio. Cap. VII.

AB hac ſententia, quam ego veriſſimam eſſe puto, nonnulli aliquantum receſſiſſe videntur; qui conſiderantes non ſine materia conſtitui indiuiduum hoc, dixere nec ſolam materiam, nec ſolam formam eſſe cauſam ſingularitatis, ſed ſimul vtranque; quatenus.n. hæ duæ ſubſtantiales partes extra animam exiſtentes coniunguntur, eatenus conſtituunt indiuiduum hoc. Hoc autem dicentes mihi quidem uidentur proximè ad veritatem acceſſiſſe, ſed aliquantum etiam ab ea receſſiſſe: quòd enim materiam neceſſariam eſſe dixerint in conſtitutione indiuidui, in hoc optimè eos ſenſiſſe arbitror, ſed in eo defeciſſe, quòd ęquè materiæ, ac formæ primas in hoc munere tribuerunt; quum potius dicendum ſit ſolam formam eſſe primam, & æquatam cauſam ſingularitatis, materiam verò cauſam quandam ſecundariam, & ſine qua non, quatenus famulatur formæ ad exiſtendum, & ad conſtituendum hoc aliquid. Hoc videtur ſatis à nobis ſupra eſſe demonſtratum, poſſumus autem id magis declarare, & oſtendere nitentes propriis eorum fundamentis; ex eo enim quod ipſi de eſſentia confitentur, poſſumus de exiſtentia optimè argumentari: eſſentiam, & quidditatem aſſerunt ipſi eſſe ſolam formam, qua in re optime ſentiunt; & ſolam formam conſtituere ſpeciei vnitatem, non materiam, formam tamen non ſine materia; materia.n. eſt neceſſarium fundamentum, & uehiculum quidditatis, quoniam hominis quidditas eſt quidē forma tantùm, non tamen forma per ſe ſola exiſtens, ſed forma, cuius eſt neceſſaria conditio vt ſit in tali materia: ideo ille, qui hominem vniuerſalem per ſolam formam definirer, eſſentiam hominis non exprimeret, licèt ſola forma ſit eſſentia; ſed definiendus eſt homo per formam in tali materia, idq; traditur clarè ab Ariſtotele in procemio primi libri de anima. Hoc idem de exiſtentia dicendum eſt, nam abſq; dubio à ſola forma tribuitur, ſimulq; unitas numeralis, non à materia: ſed materia eſt neceſſaria conditio formæ ad exiſtendum, nam forma ſi materiam realem

Opinio aliquorum.

Confutatio.

Opinio Scoti de duplici forma, & duplici materia, & de principio ſingularitatis. Cap. VIII.

SCOTVS de hac re loquitur in ſecundo libro ſententiarum diſtinctione tertia, & eam fuſiſſimè tractat ſeptem continuis quæſtionibus, ubi plures aliorum ſententias refutat, quas nos quoque refutauimus; videlicet rationem ſingularitatis eſſe materiam, vel quantitatem, vel aliquod aliud accidens, vel materiam cum quantitate: ſententiam autem, qua ſtatuitur formam eſſe ſingularitatis principium, & quam nos veram eſſe arbitramur, non confutat: quare videtur ad hanc potius acceſſiſſe, & reuera eius opinio ad noſtram facillimè trahi poteſt, ut mox conſiderabimus; hanc ipſe declarat ibi in quęſtione ſexta, ſed clarius in Quolibetis quæſtione ſecunda articulo ſecundo: putat enim duas in omni compoſito formas eſſe conſiderandas, vnam vocat formam partis, alteram verò formam totius, ideſt formam, quæ eſt pars, & formam, quæ eſt totum; nam formam partis inquit eſſe illam, quę eſt altera pars compoſiti; ut eſt in homine rationalitas; formam verò totius inquit eſſe totam quidditatem hominis ſumpti in abſtracto, nempe humanitatem: putat enim etiam materiam eſſe partem quidditatis, ita ut humanitas non ſolùm notet formam hominis, ſed formam & materiam ſimul complectatur: & quoniam materia & forma referuntur inuicem, proinde oportet tot modis unam dici, quot dicitur altera; ideò his duabus formis duas dicit reſpondere materias, quas ſimiliter vocat materiam partis, & materiam totius: materiam enim partis inquit eſſe illam, quę eſt altera pars compoſiti, & ſubiicitur formę partis, & ad eam refertur; materiam verò totius reſpondere ait formæ totius, eamque vocat differentiam indiuidualem, ſeu entitatem indiuidualem, quæ coarctat formam totius, ideſt quidditatem; omnis enim quidditas eſt uniuerſalis, & contractatur in ipſa entitate indiuiduali: quamobrem entitas indiuidualis habet locum materiæ, quę reſpōdet formæ totius, & vocatur à Scotiſtis hęcheitas, quam dicunt eſſe principium ſingularitatis. Sed uidens Scotus aliquem ipſi obiicere poſſe, & quęrere quidnam ſit hæc differentia indiuidualis: nam ſi eſt aliquid, neceſſe eſt vt vel ſit ſubſtantia, vel accidens; accidens autem eſſe non poteſt, quia iam vniuersè hanc ſententiam Scotus confutauerat, quòd aliquod accidens poſſit eſſe ſingularitatis principium: ſed neque ſubſtantia, quia ſic ſequeretur indiuidua eiuſdem ſpeciei differre inter ſe per differentiam ſubſtantialem, quod Porphyrius negauit, immò id omnes negant, ſic enim differrent indiuidua non ſolùm numero, ſed etiam ſpecie; quare relinquitur ut ſit nihil: ſoluit hanc difficultatem dicens differentiam indiuidualem non eſſe accidens, ſed quiddam prius omni accidente adueniente, neque etiam eſſe ſubſtantiam re diſtinctam à differentia ſpecifica, neque ullam aliam rem illi additam, ſed ſolùm eſſe aliam realitatem; quod ſignificare uidetur non eſſe aliud ens, ſeu aliam rem, ſed alium quendam modum eſſendi, per quem res dicitur ſingularis: propterea quando Ariſt. quinto Metaphyſicorum duodecimo inquit vnum numero eſſe cuius materia eſt vna, Scotus dicit Ariſtotelem ibi intelligere non materiam partis, ſed materiam totius; & hanc eſſe illam hęcheitatem, ac differentiam indiuidualem, quę eſt ſingularitatis principium; hanc interpretationem adducit Scotus tum in illa quæſtione ſexta, tum in commentariis ſuis in librum illum; & hanc eandem attulit Ioannes Bacconius in tertio ſententiarum diſtinctione duodecima, dum tueri volens eorum ſententiam, qui dixerunt formam eſſe principium ſingularitatis, ſoluit argumentum, quod ex eo loco Thomiſtę accipiunt ad probandum illud eſſe officium materiæ; inquit enim materiam ibi non ſignificare illam, quę eſt altera pars

Forma duplex ſecundum Scotū.

Materia duplex ſecundum Scotū.

Ioannes Bacconius.

compoſiti, ſed totum ipſum compoſitum ſenſile, quod extra animam exiſtit. Sic etiam quandò in primo libro de Cœlo Ariſtoteles dicit Cęlum eſſe formam, hoc autem Cœlum eſſe formam cum materia, inquit Scotus formam ibi ſumi pro forma totius, idest pro quidditate, & materiam pro materia totius, quæ quidditatem reſtringit hoc enim modo Cœlum vniuerſale eſt forma, hoc autem Cęlum eſt forma commiſta materię, idest quidditas in re ſingulari.

In quo ſenſu opinio Scoti defendi poſsit, & in quo non poſsit. Cap. IX.

HAEC Scoti ſententia uel vana, & commentitia eſt, vel eſt ipſamet opinio noſtra, quòd forma ſit principium ſingularitatis; in alio.n. ſenſu defendi non poteſt. Primum quidem quod ad fundamentum Scoti attinet, quo ſtatuit duplicem eſſe formam, id omnino negandum eſt, niſi ſano modo intelligatur: nam ſi intelligat duas eſſe formas re diſtinctas, rationalitatem, & humanitatem in homine, id minimè eſt concedendum; quum una, & eadem forma ſit, & utraque eandem ſignificet hominis quidditatem, quæ non eſt forma & materia, ſed forma in materia; neque enim rationalitas, neque humanitas materiam continet vt partem, ſed ſolùm ut vehiculum, & conditionem neceſſariam: admittere tamen poſſumus eas differre ſola ratione, quia rationalitas materiam connotat implicitè, humanitas verò expreſsè, notat.n. formam humanā in tali materia; quare in hoc ſenſu admittere poſſumus fundamentum Scoti; quemadmodum etiam concedere poſſumus formam hominis, & quidditatem hominis differre ratione, ut eadē uocetur forma prout extra animam habet eſſe reale, & quidditas prout in animo habet eſſe cognitum; at non ob id ſunt duæ formæ, quia una alteram repræſentat; ut equus in animo, & equus extra animam non duo equi ſunt, ſed vnus, alter enim eſt imago alterius. Materiam verò totius, quam Scotus ponit diſtinctam à materia partis, nil aliud eſt, quàm ipſum compoſitum extra animum exiſtens: quod ſi ipſe materiam nominare uult, non eſt appellatio abſurda, quum ipſe quoque Ariſtoteles aliquando nomine materiæ intelligat ipſum compoſitum, quod extra animum actu exiſtit, ſeu (quod idem eſt) materiam ipſam ut exiſtentem; non enim aliter exiſtit, quàm formata; & ſic eſt ipſum met compoſitum exiſtens, quemadmodum nos antea dicebamus. In hoc igitur ſenſu fundamentū à Scoto iactum de duplici forma, & duplici materia approbandum eſſe cenſemus, præter quàm quòd materiam, quam ipſe uocat partis, negamus eſſe partem quidditatis: ſed hoc ad propoſitam nobis conſiderationem non attinet, ideo de eo in pręſentia diſputandū non eſt. Quod verò ad ipſam Scoti opinionem attinet, quum ipſe dicat principium ſingularitatis eſſe differentiam indiuidualem, ſeu hęcheitatem, uidendum eſt quidnam per hęc intelligere poſſit: materiam quidem ut partem compoſiti nō intelligit, iam enim hanc ſententiam confutauerat; neque accidens aliquod, ſiue materiam ipſam ut aliquo accidente coarctatam, quia hoc quoque reprobauerat: reſtat igitur ut intelligat uel ipſum compoſitum, vel formam: videntur quidem verba ſignificare compoſitum, quod extra animam exiſtit, ſed hoc eſt potius indiuiduatum, quàm cauſa indiuiduans; & illa, quę ab ipſo uocatur hæcheitas, ſi ipſam nominis uim ſpectemus, eſt reuera idem, quod ſingularitas, quę eſt ille ipſe effectus, cuius quærimus cauſam, nec poteſt aſſignari ut cauſa ſui ipſius; affert igitur effectum pro cauſa; cauſam verò ipſam, quam quęrimus, non exprimit; quocirca hæc nobis inueſtiganda relinquitur. Neceſſe eſt igitur ut formam intelligat: ſed neque hanc poteſt intelligere ut quidditatem, vel partem quidditatis; quoniam ipſe apertè dicit hanc differentiam indiuidualem, ſeu hæcheitatem

Marginal notes:

Rationalitas, & humanitas non ſunt duæ formæ.

Forma, & quidditas differunt ratione.

Quid ſit materia totius.

Conſideratio opinionis Scoti.

cheitatem eſſe extra quidditatem, & quiddam additum quidditati, ergo intelligit formam ut exiſtentem extra animam, iam enim diximus exiſtentiam eſſe quid additum eſſentiæ: huic igitur ſenſui optimè aptantur omnia dicta Scoti, ſic enim principium ſingularitatis non erit noua differentia ſubſtantialis adueniens ſpeciei tanquam nouum ens, ſed noua entitas (ut ipſe dicit) hoc eſt nouus modus accipiendi formam, & nouum eiuſdem formæ munus, forma enim ut eſt forma, eſt differentia ſpecifica; ut verò extra animam exiſtens, eſt differentia indiuidualis, quæ facit hoc, non poteſt enim exiſtere niſi ut hæc; & quia exiſtere nequit ſine tali materia, in qua recipiatur, ideo id, quod à forma conſtituitur, eſt hoc ſingulare exiſtens, & ex materia & forma conſtans, quod à forma conſtituitur, & fit hoc aliquid. Scotus igitur uel formam dicit eſſe principium ſingularitatis, vel nihil dicit: ego quidem arbitror ipſum ſub nube veritatem uidiſſe, ideoque non expreſsè, & clarè ipſam protuliſſe: quòd enim ad hanc potius ſententiam fuerit inclinatus, id maximè oſtendit, quod in ſua tam prolixa de hac re diſputatione, in qua alias omnes ſententias diligenter impugnat, non uidemus hanc, quam nos ſequimur, de forma opinionem ab eo fuiſſe impugnatam: non eſt igitur præter rationem, quòd ei hæc ſententia attribuatur.

Solutio argumentorum à Thoma, & ab alijs aduerſarijs adductorum. Cap. X.

RELIQVVM eſt vt aduerſantia argumenta, quæ initio adducta ſunt, ſoluamus. Primum erat argumentum Thomiſtarum ex Ariſtotele acceptum in contex. 12. quinti Metaphyſicorum, vbi definit unum numero non per formam, ſed per ſolam materiam, dicens vnum numero eſſe cuius materia eſt vna: ad hoc dico non eſſe ibi conſilium Ariſtot. exprimere æquatam rationem ſingularitatis, ſed ſolùm propriam conditionem vnitatis numeralis ut à ſpeciei vnitate diſtinguitur: quanuis.n. cauſa vnitatis numeralis ſit forma, tamen quia eadē eſt ēt cauſa vnitatis ſpeciei, non poterat Ariſt. eandem afferre vt cauſam vtriuſque vnitatis, quoniam igitur cauſam vnitatis ſpeciei dixerat eſſe formam, quam vocauerat rationem, quia illam acceperat quatenus eſt eſſentia rei, ideò vt errandi occaſionem auerteret, non attulit formam ut cauſam vnitatis numeralis, ſed attulit conditionem illam, quam forma requirit ad exiſtendum, ſiquidem non facit vnum numero, niſi ut exiſtens. materiam igitur nominauit, ſine qua non conſtituitur à forma unum numero, conſtat enim indiuiduum ex forma & materia tanquam partibus, & materia eſt facta vna per formam, quia forma iuncta materiæ extra animam facit vnum numero: per hoc autem diſtinguitur vnitas indiuidui ab vnitate ſpeciei; nam vnum ſpecie fit à ſola forma quatenus eſt forma, nec continet materiam niſi vt vehiculum formæ; at vnum numero fit à forma exiſtente, exiſtit autem in materia, & ſic facit vnum numero, cuius pars eſt materia: hoc ita ſeſe habere oſtendo argumento manifeſtiſſimo, peto ab aduerſarijs, quando Ariſtot. dicit quorum materia eſt vna, quonam modo intelligat materiam vnam, an priuatiuè, an poſitiuè, priuatiuè intelligo per mentalem ablationem omnium formarum; ſic autem intelligere ibi Ariſto. non poteſt, quoniam materia hoc modo nullum indiuiduum conſtituit, nec magis facit hunc hominem, quàm hunc equum: ſed hoc magis eſt manifeſtum, quàm vt probatione vlla indigere videatur: itaque neceſſe eſt vt dicamus intelligendam eſſe materiam vnam poſitiuè; atqui non eſt materia per ſe vna poſitiuè, ſed per formam fit vna, quia forma eſt quæ facit hoc aliquid, vt ait Ariſtot. in ſecundo contex. ſecundi libri de anima; ergo patet non alium eſſe ſenſum verborum Ariſtot. quàm hunc, vnum numero eſt cuius mate-

Ad primum.

ria

ria eſt facta vna per formam; quare præcipua ratio huius vnitatis abſque dubio forma eſt, ſed Ariſt. conſtituens tanquam notum quod forma facit hoc aliquid, ſolam conditionem expreſſit, quam requirit forma vt hoc munere fungatur, conditio autem eſt vt ei famulatus materiæ, in qua exiſtat, ſuppeditetur, ſic autem apparet diſtincta ratio vnitatis numeralis à ratione vnitatis ſpeciei. Scotus verò ad hoc idem argumentum reſpondit Ariſtot. ibi non intelligere materiam partis, ſed materiam totius, proinde eo non oſtendi materiam partis eſſe cauſam ſingularitatis, quod ſe oſtendere putarunt Thomiſtæ. Eadem fuiſſe videtur etiã Ioannis Baconij reſponſio, qui dixit Ariſt. nomine materiæ non illam intelligere, quæ eſt ſubiecta formæ, ſed totum compoſitum exiſtens, quod ab eo frequenter materia ſenſilis appellari ſolet. Sed hæ ſolutiones non videntur diuerſę admodum ab ea, qua nos vſi ſumus; quoniam materia vna poſitiuè facta per formam, eſt ipſummet compoſitum, quemadmodum antea dicebamus: noſtra tamen reſponſio magis exprimit rationem illius dicti Ariſtot. quàm horum reſponſiones, vt conſideranti patet. Deinde argumentum ſumebant ex Ariſtot. in contex. 92. primi libri de Cœlo, vbi dicit Cœlum eſſe formam, & hoc Cœlum eſſe formam cum materia; proinde ſignificare videtur Cœlum conſtitui hoc à materia, non à forma. Nos autem dicimus non eam eſſe Ariſtot. mentem vt dicat Cœlum eſſe formam, & hoc Cœlum per materiam conſtitui; ſed potius denotat tam Cœlũ, quàm hoc Cœlum ſignificare formam, diuerſis tamen rationibus conſideratam: Cœlum enim ſignificat formam vt eſt forma, & eſſentia; hoc autem Cęlum denotat formam vt exiſtentem cum materia ſenſili, & conſtituentem hoc indiuiduum, cuius duę ſunt partes, forma, & materia, à forma tamen ſola conſtituitur, materia verò eſt id, quod tanquam ſubiectum recipit hanc actionem formæ, quã recipit etiam totum compoſitum tanquam denominatum: non eſt tamen hoc ita de Cœlo intelligendum, vt dicamus eſſe in eo materiam & formam re diſtinctas, ſed ſolùm ratione diſtinctas, eſt enim corpus ſimplex, quod alia ratione dicitur forma, alia ratione materia, fit autem hoc, & diſtinguitur ab alijs per proprium actum, proinde quatenus eſt forma, non quatenus eſt materia; & eſt forma materiæ miſta, quatenus exiſtit cum vtraque conditione, tum formæ, tum materię, quemadmodum alio in loco declarauimus. Scotus autem, & Ioannes Bacconius aliter reſpondere videntur, dicendo materiam ibi ſignificare totum compoſitum exiſtens: ſed ea reſponſio à noſtra diſcrepare non videtur, ſicut paulo ante conſiderabamus. Ad Auerroem autem ibi dicentem formam eſſe ſubiectum vniuerſitatis, dicimus eum ita loqui, quia formam conſiderat quatenus eſt forma & eſſentia, ſic enim eſt vniuerſalis, vt patet. Ob id etiam Ariſt. in contex. illo duodecimo quinti Metaphyſicorum dicit vnum ſpecie eſſe illa, quorum ratio eſt vna, quia ſumit formam prout eſt rei eſſentia, quæ ſolet ratio appellari, ſic. n. facit vnum ſpecie. Ad aliud argumentum dicimus ea, quæ differunt forma vt eſſentiam conſtituente, vtique ſpecie differre; aſt illa, quæ diſtinguuntur per formam vt exiſtentem extra animam, non eſt neceſſe vt ſpecie differant: indiuidua nanque eiuſdem ſpeciei per formas primario diſtinguuntur, quia diſtinctas ſingula formas habent, has autem cum materia miſtas inſequitur plurium accidentium collectio in ſingulo indiuiduo, quæ illius indiuidui propria eſt: & dicere quidem poſſumus per talem accidentium collectionem diſtingui indiuiduum hoc ab illo, non tamen primariò, ſed ſecundariò; quemadmodum etiam dicere poſſumus per riſibilitatem differre hominem à brutis, eſt enim quiddam poſterius, quod primariam differentiam inſequitur. Ad Ariſtotelem autem in contex. 28. ſeptimi Metaphyſicorum dicimus illud idem, quod de contex. duodecimo quinti libri paulo ante diximus, non eſſe mentem Ariſtot. ibi exprimere primariam rationem diſtinctionis Callię & Socratis, ſiquidem certum eſt eos non per materiam differre: ſed id ſolum reſpexiſſe vt rationem adduceret diſtinctionis indiui-

duorum

Marginal notes: Scoti reſponſio. — Ioannis Bacconij reſponſio. — Ad ſecundũ. — Ad tertium. — Ad quartũ. — Ad quintũ.

duorum diuerſam à ratione conuenientię eorundem: quoniam igitur ibidem dicit eos conuenire in ſpecie, & forma, dicere non debuit eoſdem differre per formas, ſed materiam expreſſit, ideſt materiam ſenſilē, quæ extra animam exiſtit per formam, & eſt ſimul conditio, ſine qua non exiſteret forma; quocirca forma eſt, quę cum materia exiſtens ſeparat hunc hominē ab illo. Ad poſtremum argumentum de quantitate, reſpondemus negandam eſſe propoſitionem maiorem, niſi addatur, primo: vera enim eſt ſi talis proferatur, illud, quo primo poſito ponitur ſingularitas, & diſtinctio huius indiuidui ab aliis, & quo primo ablato aufertur, eſt ſufficiens principium ſingularitatis; abſolutè autem prolata falſa eſt, nam ēt riſibili poſito ponitur homo, & ablato aufertur, nec tamen riſibilitas eſt principiū conſtitutiuum humanitatis, propterea quòd non primo poſito, nec primo ablato: vera autem exiſtente maiore falſa eſt minor, qua dicitur, poſita materia cum quantitate terminata ponitur indiuiduum, & ablata aufertur, non. n. primò poſita, nec primò ablata, ſed primò poſita forma actu exiſtente ponitur indiuiduum, & primò ablata aufertur; formam enim exiſtentem inſequitur terminatio quantitatis, quæ eſt quoddam inſequens ſingularitatem, at non conſtituens; & quanuis per eam ſecernatur hoc ab illo ut quantum à quanto, non tamen ut ſubſtantia à ſubſtantia, ſed per ſolam formam; illud autem, quod dicunt, indiuiduum habere à materia ut neque ſit in ſubiecto, neque de ſubiecto prędicetur, negandum eſt, quia eſt petitio principij, illud enim quod facit ut indiuiduum de ſubiecto non prædicetur, eſt illud idem, quod facit ut ſit hoc, negamus igitur id eſſe materiam; in ſubiecto autem non eſſe competit omni ſubſtantiæ tum vniuerſali, tum particulari; quare à quacunque ſumat indiuiduum hanc conditionem, nihil ad nos; quare hoc argumentum nihil habet efficacitatis.

Ad Sextum

IACOBI

IACOBI ZABARELLAE PATAVINI

LIBER DE COMMVNI RERVM GENERATIONE, ET INTERITV.

Propoſitio dicendorum. *Cap. I.*

DE communi rerum generatione loquens Ariſtot. in duobus libris de ortu & interitu, imprimis eſſentiam eius ſignificauit per definitionem illam, generatio eſt mutatio totius nullo ſenſili remanente ut ſubiecto eodem; deinde verò in ſecundo libro ipſius generationis cauſas declarauit: & quanuis eam definitionem tamquam notam propoſuerit, uel ſaltem tanquam leui declaratione indigentem, quũ ſit definitio nominalis; plures tamen poſtea ex ea ortæ difficultates ipſam obſcuriorem, quàm reuera ſit, reddidiſſe uidentur, quum multi, ut aliqua ſua dogmata tuerentur, ſenſum Ariſto. extorquere auſi ſint: conſiſtit autem potiſſimè difficultas in illa dictione, totum, quum enim dicat totum interire, & totum generari, ſignificare videtur nihil rei corruptæ remanere in genita; attamen contingere videtur ut in re genita aliquid ſeruetur, quod prius fuit in corrupta: dubium igitur hac de re ortum eſt, quod nos in præſentia conſiderare decreuimus, idq́ue duplex, vnum quidem an aliqua ſubſtantiæ pars remaneat, alterum verò an aliquod idem numero accidens. Quod autem ad ſubſtantiales partes attinet, certum eſt eas non poſſe omnes comprehendi ea dictione, totum; quoniam ſi ita interimi totum intelligeremus, ideſt omnes ſubſtantię partes, oporteret primam quoque materiam interire, & ita interitum eſſe nihilationem rei, quod quidem dicendum non eſt: materia igitur excepta interpretes ad ſolam formam diſputationem direxere, ut ſit quæſtio an aliqua ſubſtantialis forma ſeruetur in genito, quę prius fuerit in corrupto: quam quæſtionem alius quoque verbis protulerunt, quærendo an in generatione ſubſtantiali ad primam uſque materiam reſolutio fiat; hoc enim nil aliud eſt, quàm nullam prorſus formam, ſed ſolam materiam remanere. Cum hac autem difficultate aliæ quoque non leuis momenti coniunctæ ſunt, nempe an hæc generationis definitio ad omnia penitus ſublunaria corpora extendatur, an ad aliqua tantùm; & an ſolius generationis definitio ſit, an etiam interitus; & demum an generatio vnius ſit alterius corruptio, & è conuerſo, & quomodo id ſit intelligendum: nos igitur hæc omnia diligenter expendemus, ut mox ad accidentium conſiderationem tranſeamus, ac poſtmodum de cauſis generationis, & interitus, quæ minus difficultatis habere videntur, aliqua dicamus.

Quòd plures eſſe poſsint ſubſtantiales formæ in eodem compoſito. Cap. II.

CAETERVM quia prima quæſtio locum non habet, niſi ſtatuamus plures ſimul ſubſtantiales formas in eodem compoſito exiſtere poſſe, etenim hoc negato vana redditur diſputatio, quum neceſſarium ſit vna exiſtente forma in compoſito ut eo intereunte fiat reſolutio in materiam primã; ideo hac de re prius aliqua dicere oportet; quanuis enim ad Metaphyſicum potius, quàm ad Naturalem, hęc diſputatio pertinere videatur; tamen ſi & naturaliter, & ſtrictim tractetur, non inutilis, neque à propoſito aliena eſſe iudicabitur. Quoniam igitur tres eſſe videntur naturalium corporum gradus, qui ſub præſentem conſiderationem cadunt, elementa, miſta inanima, & uiuentia; de elementis quidem, quòd una tantùm forma conſtent, manifeſtum eſt, & à nemine unquam negatum: ego verò de miſtis quoque inanimatis idem dicendum eſſe arbitror; quandoquidem forma miſti, ut alibi dictum eſt, non eſt addita formis elementorum, neque re ab eis diſtincta, ſed quatuor ipſæ elementorum formæ per miſtionem in eam unam migrarunt; ideo in miſto inanimato vna tantùm forma ineſt, quæ miſtionis forma nominari ſolet, nec diſtinguitur re à formis elementorum. De corporibus igitur inanimatis omnibus tam ſimplicibus, quàm miſtis, ego quidem huius ſententiæ ſum, eorũ quodlibet ex prima materia, & vna tantùm forma conſtare; diſcrimen autem eſſe ſolùm in modo generationis, ſicut alibi declarauimus. De corporibus verò animatis diſſentio penitus à negantibus multitudinem formarum in quolibet viuente, credo enim in his ex neceſſitate plures formas ineſſe: primùm quidem formam miſtionis, quæ prouenit ex congreſſu formarum elementarium, neque eadem eſt in ſingulis animati corporis partibus, ſed diuerſæ prout variæ ſunt diuerſarum partium temperaturæ; alia nanque eſt forma miſtionis in carne, alia in neruo, alia in oſſe: pręter hanc habent animam tanquam formam additam formæ miſtionis, & re diſtinctam ab illa: poſſet etiam conſiderari an partes animæ ſint in eodem viuente diſtinctę formę, an vna tantùm, quæ variis facultatibus prædita ſit; ſed hoc à pręſenti conſideratione alienum eſt, & ad propoſitum nihil conducit; ſiue enim vna in quolibet viuente inſit anima, ſiue plures, certum eſt vnum & eundem eſſe earum omnium interitum, ſeu receſſum à corpore, nec fieri poſſe vt vna ſublata remaneant alię, ideo ad alium locum hanc conſiderationem remittemus, ſatis in præſentia eſſe arbitrantes animã tanquàm formam vnam, & formam miſtionis in viuente corpore conſiderare: harum igitur duarum realem diſtinctionem oſtendere multifariam poſſumus. Primùm quidem argumento ab ipſa rei natura deducto: forma enim nobilior nobiliorem, & elaboratiorem materiam poſtulat; anima igitur, quę eſt forma nobiliſſima, non debet hęrere immediatè in materia prima, ſicuti forma elementi, ſed in materia magis elaborata, qualis eſt materia formata formis elementorum, hoc eſt forma miſtionis, quę ex eis prouenit. Hoc idem confirmatur argumento ſumpto à motu naturali: in animali enim duo ſunt diſtincti naturales motus; unus, qui fit ab anima, & progreſſio dicitur, cuius ſpecies ſunt ambulatio, natatio, uolatus, & ſiquæ aliæ ſunt; alter verò, qui fit iuxta elementum præualens, ſi enim de turri animal demittatur, deſcendit motu recto ſimplici, quem nemo diceret eſſe violentum, ſiquidem ab interno principio fit, neque eſt minus naturalis, quàm ſi terra deorſum feratur, idque apertè aſſerit Ariſtoteles in contex. 27. octaui libri phyſicorum; hi autem ſunt duo diſtincti, & inuicem pugnantes motus; ergo non ab vno principio fiunt, ſed à pluribus, proinde à pluribus formis, quia omnium

Elementa, & miſta inanima vnam tñ formam habent.

In omni viuente plures ſunt formæ.

In lib. de facultatib. aiæ.

Quòd anima ſit re diſtincta à forma miſtionis.

Primum argumentum.

Secundum argumentũ.

nium naturalium motuum principium eſt forma, hæc enim propriè natura dici-
In libro de natura. tur, ut alibi demonſtrauimus: hunc autem animalis deſcenſum naturalem attri
buere animæ ita vanum eſt, ut nihil uanius eſſe queat, quum potius repugnet
animæ, quàm eam inſequatur; patet enim eius principium eſſe grauitatem, quæ
eſt cauſa laboris, quem animalia in progrediendo patiuntur, quoniam interna
grauitas deorſum trahens repugnat motui animæ; quo fit ut progreſſio ſit mo-
tus violentus corpori animalis quatenus graue eſt, quamuis ſit ei naturalis qua-
tenus eſt animatum, ut ait Ariſtoteles in eodem loco. Ob id non eſt admitten-
dum id, quod aliqui dicunt, animam animalis fungi omnibus muneribus inferio
rum formarum, & eſſe principium omnium naturalium motuum in animali; de-
ſcenſus enim, qui à grauitate prouenit, non fit ab anima, quum & dormiens ani-
Tertium argumentum. mal cadat, & cadauer quoque eodem motu feratur naturaliter. Sumitur etiam
ad hoc comprobandum efficax argumentum ex Ariſtotele in contextu 28. & 29.
octaui phyſicorum, vbi dicit ſola animalia mouere ſeipſa, quia diuiduntur in par
tem per ſe mouentem, & partem per ſe motam; anima nanque eſt mouens inſtar
nautæ, & corpus inſtar nauis eſt motum: quod quidem de inanimatis dicere
non poſſumus, quia non diuiduntur niſi in primam materiam, & formã, materia
verò neque mouens dici poteſt, neque per ſe mota; ratio autem eſt, quia tam id,
quod mouet, quàm id, quod mouetur, debet eſſe actu; de mouente clarum eſt,
quia omne agens agit per actum; de moto autem habemus teſtimonium Ariſt.
clarũ in quinto libro phyſicæ auſcultationis, vbi hoc diſcrimine ſeparat id, quod
mouetur, ab eo, quod generatur, quòd id, quod mouetur, eſt actu, id autem,
quod generatur, non eſt actu, ſed poteſtate: quicquid ergo à ſeipſo mouetur,
debet habere duos re diſtinctos actus, proinde duas formas, ita vt vna ſit forma
mouens, altera verò materiam informans conſtituat corpus per ſe mobile; opor
tet igitur animal diuidi in animam, & corpus alia forma formatum; ſecus enim
non diuideretur in partem mouentem, & partem per ſe motam: quòd ſi utroque
officio ſola anima fungi diceretur, ita ut ſola ratione diſtinguerentur mouens &
motum in animali, vt aliqui dicunt, hoc idem de inanimatis dicere poſſemus,
quod tamen ibi Ariſtot. negat, qui omnino vult realem eſſe debere diſtinctionẽ
mouentis & moti, ſiquid debeat mouere ſeipſum eo modo, quo animal ſeipſum
Quartum argumentũ. mouet. Præterea videmus non eodem interitu animam, & formam miſtionis in-
terire: anima enim interit per mortem, quæ eſt caloris vitalis, atque inſuſi extin
ctio; forma verò miſtionis interit per putredinem, quæ eſt eductio caloris ele-
mentaris à calore ambientis; duæ igitur diſtinctæ formę in corpore viuente ſunt
Quintũ argumentum. anima, & forma miſtionis. Hoc idem plura accidentia teſtantur, nam odores, &
ſapores formam miſtionis inſequuntur, non animam: quum enim in demortua
herba, vel planta idem ſeruetur odor, qui in viuente fuerat, eandem formam in-
ſequitur & in viuente, & in demortua; non igitur animam, ſed ſolam formam mi
ſtionis. Hæc omnia quiſquis bene conſideret, negare non audebit duas in viuen
tibus diſtinctas formas; ſi autem duas ſimul eſſe non repugnat rationi, nec qua-
tuor, nec centum repugnabit ſimul eſſe in eodem; quare non eſt neganda in phi
loſophia multitudo formarum in eodem compoſito. Illud autem, quod maximè
Obiectio. huic ſententię aduerſari, & multos mouiſſe videtur, eſt, quòd quælibet res conſti
tuitur, & ſuſcipit eſſe à forma, vnius autem rei vnum tantùm eſt eſſe, quare vnius
rei vna tantùm eſt forma, non plures; ideo Auerroes quoque in comment. 63.
primi libri phyſicorum inquit, quicquid aduenit illi, quod eſt actu, eſt accidens;
quoniam ergo per formam res fit actu, non poteſt formę alia forma ſuperuenire,
ſed ſola accidentia. Nos verò ad hæc facile reſpondemus, dicimus enim, licèt
Solutio. vnius rei vnum ſit eſſe, per hoc tamen non ſtare quin eadem res ſit & corpus, &
miſtum, & viuens, & animal, & homo, licèt aliud ſit eſſe hominem, aliud ſit eſſe
corpus, & cætera, quæ dicta ſunt: ſi enim idem eſſet eſſe miſtum, & eſſe hominẽ,

omne

omne miſtum eſſet homo: igitur ſano modo intelligendum eſt dictum illud, vnius rei unum tantùm eſt eſſe; quum enim aliud ſit eſſe generale, aliud verò eſſe ſpeciale, poteſt una res habere plura eſſe generalia, non tamen plura ſpecialia, ſed vnum tantummodo; poteſt enim idem indiuiduum eſſe & corpus, & animal, & homo, at non poteſt ſimul eſſe homo, & equus: hoc ſignificauit Auerroes primo Metaphyſicorum commentario decimoſeptimo, quando dixit materiam prius recipere formas vniuerſales, deinde per eas recipere etiã formas proprias, & particulares: quoniam enim forma generalis officio materiæ fungitur, eſt enim tanquam præparatio materiæ ad recipiendam formam ſpecialem, ideò à ſola ſpeciali forma res ſumit nomen, & eſſe; hæc igitur vna tantùm eſſe poteſt vnius rei non plures, quia vnius rei vnum eſt eſſe. Quamobrem per dictum illud, vnius rei vnum tantùm eſt eſſe, excluduntur illæ formæ ſolùm, quæ non ſunt ſubordinatæ, nec vna eſt præparatio ad aliam recipiendam, cuiuſmodi ſunt forma hominis, & forma equi, & aliæ ſpeciales formæ; at non excluduntur formæ ſubordinatæ, quarum ſola vltima fungitur officio formę, & perficit omnes alias, quæ cum prima materia conſtituunt materiam proximam, & propriam ipſi vltimę formæ, hęc enim alias continet, & vnum tantùm compoſitum conſtituit; quoniam, ut ait Ariſto. in contex. 7. ſecundi libri de anima, ex actu & poteſtate vnum fit; quando igitur ex prima materia & omnibus præcedentibus formis conſtituitur vna quędam materia poteſtatem habens recipiendi vltimam formam, ex hac, & illis omnibus vnum fit, ſi verùm eſt dictum illud Ariſtot. ex actu & poteſtate fit vnum. De hoc igitur vltimo, ac ſpéciali actu loquitur Auerroes in commentario. 63. primi phyſicorum, quando dicit, quicquid aduenit ei, quod eſt actu, accidens eſt; quum enim talis actus non habeat poteſtatem recipiendi alium actum, ex illo, & alio actu non fieret unum; ideò quicquid aduenit actui ſpeciali, eſt accidens; at formæ generali poteſt alia ſubſtantialis forma ſuperuenire, quia non ſolùm eſt actus, ſed coniunctam habet poteſtatem ad alium actum, eſt actus generalis, & poteſtatem habet recipiendi actum ſpecialem perfectiorem.

Quòd aliqua ſubſtantialis forma ſeruari poßit in genito, quæ eadem fuerat in corrupto. Cap. III.

HIS ita conſtitutis ad propoſitam quæſtionem facile eſt de mutua elementorum inter ſe mutatione reſpondere; neceſſe enim eſt reſolutionem fieri penitus in materiam primam, ſi vna tantùm in elemento eſt forma, quoniam hac ſublata manet ſola materia. In miſtis verò inanimatis res non videtur carere difficultate: nam ſi in miſto formæ elementorum non ſunt penitus interemptæ, ſed manent ſecundùm aliquos gradus; qua de re tunc fuſius loquemur, quum de miſtione diſſeremus; non videtur fieri prorſus reſolutionem in materiam primã, ſiue miſtum in aliud miſtum mutetur, ſiue in elementa diſſoluatur, ſiue ex elementis per miſtionem generetur, his enim omnibus modis fit mutatio non in tota forma, ſed in ſolis gradibus quibuſdam formarum elementarium, ita vt aliquibus ſeruatis, & aliquibus mutatis alia forma fiat, & mutetur ſpecies; manet ergo materia cum aliquot gradibus formarum elementarium, proinde non fit reſolutio in materiam primam. Attamen ſi rem diligentius expendamus, dicendum eſt in his quoque ad primam vſque materiam fieri reſolutionem; quia ſi gradus formarum elementarium in miſto eſſent aliquid re diſtinctum à forma miſti, & hac interempta illi cum materia ſeruarentur, iam miſti forma eſſet addita formis elementorum, quæ manerent poſt interitum miſti: at non ita ſeſe res habet, gradus enim formarum elementarium in miſto ab ipſa miſti forma non diſtinguuntur, ſed ſimul iuncti

Quo unius rei vnum ſit eſſe, & quomodo plura.

De mutua elementorum mutatione.

De mutatione miſti inanimati.

euadunt forma miſti, adeò vt præter formam miſti nil aliud in miſto ſit, niſi prima materia; quare ſi ex eo miſto generetur aliud miſtum, in eo ſimiliter nil aliud eſt præter formam propriam, niſi prima materia, quæ ſola illam formam præceſſit: dicere autem gradus aliquos formarum elementarium, qui ſunt in hac forma genita, præfuiſſe etiam in forma corrupta, nil aliud eſt; quàm conſiderare illarum formarum conuenientiam & inter ſe, & cum formis elementorum, quæ modò eſt maior, modò minor, ſemper tamen cum diſtinctione ſpecierum; at non eſt ponere aliquid pręter formam genitam, quod præfuerit in corrupto, quum iſti gradus non ſint aliquid diſtinctum à forma genita, ſed ſint illimet, qui per variationem menſurę, & proportionis euadunt alia forma, & aliam ſpeciem conſtituunt: ſed hoc clarius fiet, quum de miſtione agemus. Quòd ſi contendere etiam aliquis velit hos manentes gradus eſſe aliquid, quod pręfuerit, & ita pręter primá materiam aliquid, quod præfuerit, remauere, id meo quidem iudicio nullius eſt momenti, quum Ariſtoteles nunquam dixerit neceſſarium eſſe, ut in ſubſtantię mutatione omnes ſubſtantiales partes præter primam materiam intereant, ſed ſolùm dixerit mutari formam ſubſtantialem, quæ rem conſtituit, & in ſpecie collocat: ſic autem ſola realitas aliqua formarum elementarium manere diceretur, at non formalitas, hanc enim mutari neceſſarium eſt, & ita ſpeciem variari; quando enim talis eſt mutatio, vt ſpecies varietur, vtcunque id fiat, ea ſemper appellatur mutatio ſubſtantialis: quemadmodum è contrario non poteſt dici ſubſtantialis mutatio, vbi nulla noua ſpecies eſt facta: parum igitur refert vtro modo dicamus, dummodo quomodo ſe res habeat intelligamus; nihil enim præter primam materiam manet, quod ſit re diſtinctum à forma miſti genita, & à forma miſti corrupta, ſed manent gradus elementares, qui reipſa non ſunt ab illis diſtincti, amiſſa tamen vna formalitate aliam formalitatem ſubierunt, & aliam ſpeciem conſtituerunt.

De mutatione miſti animati.

In mutatione autem ſubſtantiali animatorum non poteſt in primam materiam reſolutio fieri, quia poſt viuentis interitum remanet forma miſtionis cum prima materia: quare etiam in generatione credendum eſt generari prius formam miſtionis, ſiue vnam, ſiue plures, deinde poſt quandam membrorum ſtatutam formationem animam aduenire: quanuis enim hoc in generatione viuentis occultius fit, quàm in eiuſdem interitu, aſſerendum tamen eſſe videtur idem euenire in generatione, quod in interitu ſatis eſt conſiderantibus manifeſtum: Quòd enim poſt receſſum animæ maneat aliquandiu forma miſtionis, oſtenditur duobus his fundamentis conſtitutis; non idem eſt interitus animę, ac formæ miſtionis; & forma miſtionis non poteſt in toto corpore interire, niſi prius intereat anima.

Duplex calor in viuente.

Ratio prioris fundamenti eſt, quam ſupra tetigimus, quia duplex in viuente eſt calor; vnus elementaris, qui eſt calor temperaturę; alter vitalis, qui inſequitur animam, de quo loquitur Ariſtoteles in libro de vita & morte; & in ſecundo de ortu animalium capite tertio; vbi apertè diſtinguit calorem animalem, quem cœleſtem, & prolificum vocat, à calore elementari, quem appellat igneum, & deſtructiuum eſſe dicit, non prolificum: horum autem duorum calorum non poteſt eadem eſſe deſtructio, nam calor elementaris non corrumpitur niſi per putredinem, at corpus animalis non putreſcit totum durante vita animalis; adiectus enim calor vitalis calori elementari magnum reddit calorem, qui non poteſt educi à calore ambientis; ideo vitalis calor non interit per putredinem, ſed eius corruptio mors eſt: poſt ea verò hoc per mortem extincto remanet calor elementaris, qui vitali calore deſtitutus educitur à calore ambientis, & ita poſt mortem corpus interit per putredinem. Ex his alterius quoque fundamenti ratio colligitur: non ſolùm enim diſtincti ſunt horum duorum calorum interitus, ſed vnus eſt altero poſterior tempore, & illum neceſſariò præſupponit; quoniam. n. vterq; interitus fit poſt alterationem præuiam, proinde non ſubitò, ſed in tẽpore,

corpus

corpus autem non putreſcit, niſi poſt mortem; ideo forma miſtionis non interit, niſi poſt receſſum animæ: interitus ergo viuentis, qui vocatur, mors, non eſt reſolutio in materiam primam, quia præter materiam remanet in eo forma miſtionis eadem, quæ in uiuente fuerat. Quod verò aliqui dicunt in uiuentis interitu nullam miſtionis formam manere, ſed ſtatim generari formam nouam, quę vocatur forma cadaueris, id nullo pacto admittendum eſt: neque enim datur forma cadaueris, neque illud, quod nos cadauer vocamus, eſt vnum per formam aliquam unam, qua totum informetur, nam omne inanimatum homogeneum eſt, quum ſit proprium animatorum ut ſint heterogenea, & organica, vt in definitione animę manifeſtum eſt: quare inanimati corporis nulla eſt alia forma, niſi forma miſtionis, quę oritur ex congreſſu formarum elementarium cum ſtatuta quadam menſura, & proportione, quæ pro ſpecierum diuerſitate variatur: quoniam igitur partium cadaueris non eadem eſt temperies, quod ex eo manifeſtè patet, quòd non ſimul omnes putreſcunt, ſed alię citius, alię ſerius, variæ etiam in cadauere ſunt formæ miſtionis, proinde cadauer non eſt verè vnũ corpus, ſed eſt plurium corporum congeries, quorum ſingulum homogeneum eſt, & per propriam miſtionis formam conſtituitur, per aliam caro, per aliam neruus, per aliam os, & reliqua; erat quidem corpus vnum, quando erat animatum, quia tunc anima partes corporis omnes continebat, & informabat, & totius veram vnitatem conſtituebat; ſed poſtea hac forma deſtitutę diuerſę manſerunt, neque aliam habent unitatem, quàm continuitatis, ſiue contactus, ex qua fit ut cadauer ſoleamus appellare unum corpus; reſpicimus verò præterea etiam uiuens, quod præceſſit, quum enim illud fuerit verè unum, cadauer quoque illius hoc reſpectu vnum vocare conſueuimus, quatenus unius viuentis materia fuit. Illud etiam quod aliqui ad ſuam ſententiam tuendam commenti ſunt, vanum prorſus eſt, & omni ratione caret; dixerunt enim nonnulli, ex varijs illis cadaueris partibus compoſitis unã prodire formam miſtionis communem, quæ cadaueris forma appellatur. Sed hoc dicentes ſignificant ſe ignorare quid miſtio, & quid forma miſtionis ſit; in miſtione enim oportet miſcibilia diuidi mutuò in partes minimas, & ita inuicem alterari, ut deſinant eſſe id, quod erant, & fiant unum quoddam tertium medium quodammodo inter illa; quod in cadauere nõ euenit, non enim diuidunt ſe mutuo in partes minimas caro, & os, & neruus, ſed integra manent, nec commiſcentur, nec proprias naturas amittunt; caro.n. manet caro, & os manet os, & ſic reliquæ omnes, nempe ratione ſolius formæ miſtionis; nam ſi animam ſpectemus, & officium, quo fungebatur caro uę inſeruiret animę, hac ratione non remanet fortaſſe caro, niſi æquiuocè: quoniam igitur hæ omnes partes integrę manſerunt, & proprias ſingulę naturas ſeruauerunt, nulla eſt facta earum inter ſe miſtio, qua ad unam omnes naturam redactæ ſint: nulla igitur ibi eſt vna totius cadaueris forma, ſed plures, quæ ex animę receſſu diſtinctæ manſerunt, quę prius ab anima in unum colligebantur; neque aliam aſſignare cauſam poſſumus diuerſitatis, ac generationis earum, niſi animã; hæc enim propter ſuam nobilitatem pluribus facultatibus prædita eſt, & apta varias edere operationes, quarum gratia natura ipſi varia inſtrumenta ſubminiſtrauit, ut ad varias operationes edendas variis inſtrumentis uteretur, quorum uarias eſſe oportuit temperies, & commiſtiones elementorum: quoniam igitur animæ gratia partes viuentis ſortitę ſunt varias formas miſtionis, nulla eſſe poteſt cauſa diuerſitatis harum partium in cadauere, niſi hæc vna, quòd illas eaſdem miſtionis formas retinent in cadauere, quas prius in viuente obtinebant. Ex his igitur patet poſt viuentis interitum formam aliquam ſubſtantialem ſeruari, immò & plures, quæ eædem in uiuente præfuerant.

Forma cadaueris non datur.

Nonnullorũ error.

Solutio difficultatum, quæ ex definitione generationis oriuntur, & ipſius definitionis declaratio. Cap. IIII.

HAEC, quæ modò diximus, clariora fient, ſi dubia quædam, quę ex generationis definitione oriuntur, ſoluerimus. Primùm quidem difficultatem faciunt verba Ariſtotelis dicentis generationem eſſe mutationem totius; nam ſi totum interit, & totum aliud generatur, quomodo dici poteſt aliquam formam ſeruari? Præterea inquit Ariſt. nullum idem ſubiectum ſenſile remanere in genito, quod fuerit in corrupto; at cadauer ſiue vna, ſiue pluribus formis formatum dicatur, eſt ſubiectum ſenſile; itaque ſi illæ formæ miſtionis etiam in viuente prefuerunt, remanet idem ſubiectum ſenſile, quod Ariſtot. negat. Illud quoque omnibus non paruũ negotium facceſſit, quòd non datur alicuius rei interitus, qui non ſit alterius rei generatio, vt apertè Ariſtot. dixit: generatio autem non dicitur niſi aliqua noua forma adueniat materię; quomodo igitur fit interitus viuentis abſque alterius rei generatione? vel, ſi dicatur cadauer generari, quomodo fit generatio ſine vllius ſubſtantialis formæ aduentu? iam enim diximus nullam nouam formam cadaueri aduenire. Prima difficultas apud Zimaram tanti fuit, vt eum dicere coegerit definitionem generationis non eſſe niſi generationis elementorum, quum in ea ſola intereat totum, & totũ generetur, & in primam materiam reſolutio fiat; nõ ſic in miſtis, quia formæ elementorum remanent in miſto genito, & poſt miſti interitum ſeruantur; quare definitio illa generationis non amplectitur generationem miſtorum: hoc apud eum legere poſſumus in theoremate vigeſimo. Sed hac in re deceptus eſt Zimara. Ariſtoteles enim generationem ibi definit ampliſſimè ſumptam, quæ omnem & ſimplicium, & miſtorum generationem comprehendat, vt ipſemet in eius libri præfatione expreſsè propoſuerat; quum enim nullam aliam generationis definitionem in ijs duobus libris legamus pręter illam, quæ in contex. vigeſimotertio primi libri habetur, dicendum omnino eſt eam eſſe maximè amplam, & communem generationis definitionem; quod etiam exempla, quibus Ariſt. ibi utitur, teſtantur, nam & ſimplicia corpora, & miſta indiſtinctè nominat ad eam definitionem declarandam. Sed res manifeſta fiet, ſi dubium, quod Zimara ſoluere nequiuit, ſoluerimus. Dicimus igitur eam dictionem, totum, in ea definitione ſumi coniunctim tantùm, non diſiunctim, non.n. ſignificare voluit Ariſtot. ita interire totum, vt omnes partes nulla ſeruata intereant: quod patet argumento ſumpto à prima materia; hæc enim eſt pars ſubſtantiæ totius, nec tamen interit, ſed eadem ſeruatur, attamen oporteret hanc quoque interire, ſi ſenſum illum, quem cenſuit Zimara, verba Ariſto. haberent: ſed totum ibi ſignificat integritatem ſubſtantiæ cuiuſque corporis naturalis, quę ex omnibus partibus conſlata eſt, ſed potiſſimum conſtituitur ab vltima forma, quæ omnes alias continet, ideò ab Ariſto. in contex. 31. ſecundi phyſicorum forma vocatur totum, quoniam rei integritatem conſtituit: quemadmodum igitur interire, ac deſtrui quaternarium numerum dicimus, ſi vnitate ſublata maneat ternarius, quoniam deſtructa eſt illa integritas, & alia eſt facta numeri ſpecies; ita ex vnius ſubſtantialis partis interitu totum compoſitum interire dicimus, & aliud totum generari, quia fit alia ſpecies corporis naturalis: ſed quoniam in miſto omnes ſubſtantiales partes ita ſunt ordinatæ, vt quælibet præcedens ad ſequentem dirigatur tanquam materia ad formam, & poteſtas ad actum, proinde dirigitur materia ad formam generalem, & hæc ad formam ſpecialem, & vltimam, quę rem in ſpecie collocat; nec poteſt poſterior exiſtere ſine priore, prior tamen exiſtere poteſt ſine poſteriore: hinc fit ut ſublata forma aliqua generali

1. Dubium.
2. Dubium.
3. Dubium.
Primi dubii ſolutio Zimaræ.
Confutatio. Error Zimaræ in definitione generationis.
Vera ſolutio.

generali neceſſe ſit aliis omnes ſequentes auferri, vltima tamen auferri poſſit manente aliqua alia priore: quamobrem neceſſe eſt vt in omni ſubſtantiali interitu pereat forma ultima, quæ ſpecifica dicitur, & alia ſpecifica exoriatur, & ſic totum intereat, & aliud totum generetur, ideſt aliud compoſitum ſpecie differens ab eo, quod interiit: hunc eſſe ſenſum verborum Ariſtotelis alia eius verba declarant, quę in contextu decimo eiuſdem libri leguntur, ubi aliis verbis eandem affert generationis definitionem nominalem: quod enim in vigeſimotertio dicit totum mutari in totum, illud in decimo dicit mutari ex hoc in hoc: patet autem eam dictionem, hoc, apud Ariſtotelem ſignificare ſubſtantiam compoſitam, quæ extra animam per ſe exiſtit actu: quare nil aliud in definitione generationis denotare Ariſtoteles voluit, quàm hoc compoſitum interire, & hoc aliud compoſitum generari, quod nihil aliud eſt, quàm mutari vltimam formam; hac enim mutata, etiamſi nihil aliud mutetur, mutari tamen totum dicitur, & fieri aliud compoſitum. Eſt etiam trita, ac uulgata res in philoſophia, generationem & interitum propriè non tribui formæ, ſed toti compoſito, idque ex vltimæ formę aduentu generari; hoc igitur reſpiciens Ariſtoteles dixit totum interire, & aliud totum generari: quare manifeſtum eſt definitionem illam generationis æquè omni generationi competere, tã miſtorum, quàm ſimplicium. Colligimus etiam ex his rationem, cur Ariſtoteles ibi uti uoluerit illa dictione, totum, id enim fecit ut generationem ab alteratione ſeiungeret; quoniam in alteratione non mutatur aliqua ſubſtantiæ pars, proinde totum integrũ manet, mutantur autem ſola accidentia, quę totum non conſtituunt, neque eius partes ſunt.

Secundi dubij ſolutio.

Secunda quoque difficultas facilè tollitur, ſi bene verba illa Ariſtot. intelligamus, neque ea peruertamus, ut aliqui faciunt, qui dicunt eſſe legendum [ut ſubiecto eiuſdem] propterea quòd græca verba utranq; conuerſionem patiuntur; ducti autem ſunt hoc argumento, quòd ſi legamus [in ſubiecto eodem] nugatio eſt in uerbis Ariſtotelis; quandoquidem etiam abſque illa dictione, eodem, idem ſenſus ſignificatur, proinde ſatis fuiſſet dicere, nullo manente ſenſili ut ſubiecto.

Error aliquorum in definitione generationis.

Sed iſti dum græca Ariſtotelis verba perpendunt, non animaduertunt illa hanc conuerſionem non recipere; græca enim verba ſunt [ὡς ὑποκειμένου τοῦ αὐτοῦ] ſed quanuis nos dicere latinè ſoleamus, ſubiectum huius, quia voce illa, ſubiectum, quæ per ſe participium eſt, nos etiam ut nomine utimur; græci tamen, qui non ſumunt participium, niſi ut participium, non conſtruunt participium illud, ὑποκείμενον, niſi cum datiuo: quare non dicerent, ὑποκείμενον τοῦ αὐτοῦ, ſi id ſignificare vellent, quod iſti dicunt, ſed dicerent, ὑποκείμενον τῷ αὐτῷ ut Ariſtoteles ibi ſecundùm iſtos dicere debuiſſet: patet igitur verba Ariſtotelis conuerſionem illam non recipere. Sed ſenſus quoque eam lectionem non patitur: ſi enim legamus [non manente ullo ſenſili ut ſubiecto eiuſdem [dictio illa, eiuſdem, non poteſt ſignificare niſi eiuſdem formæ; at quomodo eandem formam dicere poſſumus, ſi non eadem eſt forma in utroque termino generationis, ſed alia, & alia? eorum autem ratio friuola eſt, quia fuiſſet quidem ſenſus idem verborum Ariſtotelis etiam abſque illa dictione, eodem, ſed obſcurior, ideo ad maiorem declarationem voluit eam Ariſtot. adiicere, ſic enim ſenſus clariſſimus redditur, quo omnis tollitur difficultas; quum enim nomen ſubiecti ſit relatiuum, & reſpiciat formam, ſeu quicquid aliud in ſubiecto hærere dicatur, neceſſe eſt, dum dicimus ſubiectum idem, ut ad duas formas ſubiectum referamus, & denotare velimus idem duarum formarum eſſe ſubiectum; non ſatis ergo Ariſtot. fuit dicere, nullo manente ſenſili, quia, ut ipſemet ibi declarat, poteſt ſubſtantialis mutatio fieri etiam manente aliquo ſenſili eodem, quod fuit in corrupto, vt quando in generatione elementi manet ſymbola qualitas; ideo adiecit [ut ſubiecto] ideſt quod ita maneat, ut ſit ſubiectum formæ acquiſitæ, non ut ſit accidens aliquod rei genitę: ſed ut clarius mentem ſuam ſignificaret, adiecit etiam [ut ſu

biecto eodem] ſcilicet reſpectu utriuſque formę, ita ut illud idem, quod ſubiacet formæ acquiſitæ, fuerit etiam ſubiectum formæ deperditæ; reuera enim in nulla ſubſtantiali generatione poteſt idem ita commune ſubiectum remanere, niſi ſola prima materia, quæ non eſt ſenſilis, rés que ita clara eſt, ut non ſit alicui dubitandum; quod quidem in viuentium mutatione ſubſtantiali, in qua minus notum eſſe videtur, declarare nunc libet, ut hoc idem in omni prorſus ſubſtantiali mutatione verum ſemper eſſe intelligamus: moritur animal, & in cadauer mutatur, conſiderandum eſt quænam duæ formę ſint, quas huius mutationis terminos ſtatuere debeamus, ita ut vnam dicamus interire, & alteram generari, certum eſt terminum à quo, qui recedit, eſſe animam, terminum verò ad quem, qui accedit, eſſe formam cadaueris, hoc eſt congeriem illam plurium formarum miſtionis, quam antea declarauimus; hanc igitur denotando per formam cadaueris, dicimus eam in hac mutatione locum habere termini ad quem, & huic nullum aliud ſubiectum ſubſternitur, niſi prima materia; ſic ergo tollitur omnis difficultas, nam remanet quidem cadauer ſenſile, quod idem in viuente erat, ſed non remanet ut ſubiectum idem utriuſque termini, nam prius erat quidem ſubiectum termini à quo, nempe animę, quia forma miſtionis in viuente locum tenebat ſubiectæ materiæ, animę nanque ſubſtabat; recedente autem anima non obtinet amplius ſubiecti locum, ſed formæ, & termini ad quem: quod enim nunc vocamus cadauer, illud prius in viuente erat altera pars compoſiti, & materia ſubiecta animę, nunc verò non eſt amplius materia alicui formæ ſubiecta, ſed eſt totum compoſitum conſtans ex prima materia, & forma miſtionis; ergo remanet quidem idem ſenſile corpus, quod in uiuente fuerat, at non remanet ut ſubiectum idem utriuſque termini: quamobrem ſi diligenter conſideremus quodnam ſit idem commune ſubiectũ formæ cadaueris & animæ, nullum inueniemus, niſi primam materiam. Alij quoque fuere, quibus difficultatem fecerunt formę elementorum, quę conſtituunt ſubiectum ſenſile, elementum enim eſt corpus ſenſile, & in miſto ſeruantur ut ſubiecti locum tenentes, quo fit ut in generatione miſti ex alio miſto maneat idem ſubiectum ſenſile ſub utroque termino, quia manent formæ elementorum, proinde elementa ipſa ſub utraque miſti forma: ideo iſti hac moti difficultate aliam adinuenerunt verborum Ariſt. interpretationem, quam non refero, quia nimis obſcura, & violenta eſt, proinde nulla conſideratione digna; ſolùm dico nullam nobis difficultatem facere debere formas elementorum, quoniam hæ non conſtituunt aliud ſubiectum ſenſile, niſi elementa, vel miſtum, quando per miſtionem ad naturæ vnitatem redactę ſunt, ſed vtroque modo locum habent termini, ſeu à quo, ſeu ad quem, non ſubiecti; illi verò exiſtimantes elementorum formas ut elementa conſtituentes manere in miſto diſtinctas à forma miſti, & illi ſubiectas, in laqueos inciderunt, quibus ſe explicare nequiuerunt: mens autem Ariſtotelis, & prædictorum verborum ſententia ea eſt, quam diximus, & ſic intellecta omnem difficultatem tollit. Non eſt autem ignorandum in ea definitione generationis, verba illa [nullo ſenſili remanente ut ſubiecto eodem] eſſe declaratiua præcedentium: quanuis enim ad ſeiungendam generationem ab alteratione ſatis fuiſſet dicere totum mutari in totum, tamen ad id clarius ſignificandum adiecit Ariſtot. [nullo ſenſili manente ut ſubiecto eodem] ſcilicet utriuſque termini, hoc enim euenit quando totum mutatur in totum: neque hoc abſurdum eſt in definitione nominali, ſicut etiam notare poſſumus in definitione primæ materiæ in calce primi libri Phyſicorum, & in definitione naturæ in initio ſecundi, ubi ad maiorem declarationem ponuntur uerba idem ſignificantia: ideo alium quoque notare poſſumus eorundem errorem, dixerunt enim generationem definiri ab Ariſtot. & per ſubiectum, & per terminum, quum tamen nihil in ea definitione dicatur ab Ariſtotele de ſubiecto, niſi negatiuè. Soluenda manet poſtrema difficultas, quo-

Aliorum error in definitione generationis.

Tertii dubij ſolutio.

quomodo in interitu miſti dicatur generari cadauer nulla adueniente noua forma, ſi eadē cadaueris forma præfuit in uiuēte tanquam forma miſtionis ſingulas viuentis partes conſtituens. Hanc igitur ſoluentes dicimus nullam quidem nouā ſubſtantialem formam accedere in viuentis interitu, quando cadauer generatur, perinde tamen eſſe ac ſi noua forma accedat, forma enim miſtionis in uiuente non fungebatur officio formę reſpectu ipſius viuentis totius, ſed potius materię; ſublata autem anima incipit eadem forma miſtionis fungi officio formæ, & corpus illud in ſpecie conſtituere: quod quidem ex eo patet manifeſtiſſimè, quòd ſpecie differunt animal, & cadauer, illud enim ſpecies eſt uiuentis corporis, hoc autem miſti inanimati; mutata ergo ſpecie factum eſt aliud compoſitum, & aliud totum, quia ſi ab vltima forma compoſitum conſtituitur, neceſſe eſt ex diuerſitate ultimarum formarum conſtituentium varia etiam compoſita exoriri, & eorum varias eſſe definitiones; viuens quidem conſtituitur ab anima, cadauer autem à forma miſtionis, & hæc tametſi præfuit in uiuente, non tamen ipſum conſtituebat, quia tunc formæ officio non fungebatur: quemadmodum ſi mortuo Rege ſeruus aliquis fiat Rex, is erat prius etiam Rege viuente, at non erat ut Rex; ideo ſi quærat quiſpiam an ſit creatus nouus Rex, necne, dicendum abſque dubio eſt eſſe nouum Regem creatum, mutatumque eſſe Regem: ſic igitur in uiuentis interitu eatenus noua forma acquiritur, quatenus quæ prius erat tanquam conditiò materiæ ſubſtans formę nobiliori, nunc incipit eſſe forma, & compoſitum conſtituere & imperare: hac itaque ratione dicimus animatum interire, & generari cadauer, & ita totum mutari, res enim ipſa loquitur, & quilibet eam diligenter conſiderans, deberet veritatem inſpicere, & nulla difficultate perturbari. Illud quoque diſcrimen in forma miſtionis notare poſſumus, quòd dum in uiuente eſt, non eſt forma ſpecifica, ſed communis, & generalis; eadem autem in cadauere euadit ſpecifica, & ſpeciem ſpecialiſſimam conſtituit; prius enim in viuente conſtituebat ipſum ſub genere miſto, & reſtringebatur ab anima tanquam à forma ſpecifica; poſtea verò quando non amplius ab anima coarctatur, ſpeciem conſtituit ſpecialiſſimam, & poteſt exiſtentiam actu tribuere abſque alia forma ſpecifica.

Quomodo forma cadaueris ſit noua forma.

Forma miſtionis in viuente eſt generica, ſed in cadauere eſt ſpecifica.

Quòd eadem definitio ſit generationis, & interitus, & quomodo generatio vnius ſit corruptio alterius. Cap. V.

VANAM ego quidem ſemper exiſtimaui quorundam diſputationem, an generationis definitio ab Ariſtot. tradita competat etiam interitui, multo autem uanius id negare, quum Ariſtoteles apertiſſimè illud affirmet, inquit enim in contextu 23. [quando autem totum mutetur] quibus verbis expreſsè ſignificatur potius interitus, quàm generatio; deinde exempla adducens inquit [ex ſemine ſanguis, ex aqua aer, aut ex aere aqua] poſtea verò dicit [generatio iam hoc tale, huius autem corruptio] mutatio enim unius ſubſtantiæ in aliam neceſſe eſt ut vnius ſit corruptio, alterius uerò generatio; hoc idem dixerat prius in contextu decimo his uerbis [eſt enim generatio ſimplex, & interitus, quando mutatum fuerit ex hoc in hoc] illa enim dictio, hoc, ſignificat indiuiduam ſubſtantiam; dicit ergo vnam ſubſtantiam interire, & aliam generari; quare eadem dicta definitio & generationis, & interitus definitio dicenda eſt. Quoniam autem huiuſce rei ratio conſiſtit in illa propoſitione, generatio vnius eſt corruptio alterius, quam legimus in contextu decimoſeptimo eiuſdem libri, non erit ab re, ſi illius propoſitionis ſenſum, in quo plurimi decepti ſunt, aliquantum conſideremus: certum eſt Ariſtot. loqui de generatione & interitu compoſiti, hoc.n. propriè dicitur generari, & interire, non forma, neque materia; ideo dictum

Quomodo generatio vnius dicatur corruptio alterius.

hoc duobus nititur fundamentis: Vnum eſt, quòd prima materia non poteſt nuda exiſtere ſine ulla forma; ratio autem huius eſt, quia ſi materia exiſteret ſine vlla forma, ſequeretur id, quod non eſt actu, eſſe actu, immo & dari ens aliquod, quod non eſſet vllum ens; ex hoc priore fundamento infertur unius rei interitum eſſe neceſſariò alterius rei generationem, quum enim interitus fiat per formæ receſſum, neceſſe eſt forma recedente vt alia forma adueniat, ſi materia ſine forma exiſtere nequit: alterum verò fundamentum eſt, quòd duæ formæ ſpecificæ non poſſunt ſimul eſſe in eadem materia; & huius ratio eſt, quia non poteſt aliqua res eſſe ſimul ſub diuerſis vltimis ſpeciebus categoriæ ſubſtantiæ, vt non poteſt aliquid eſſe ſimul homo & equus, neque eſſe ſimul aer & aqua; ex hoc autem poſteriore fundamento infertur generationem vnius eſſe neceſſariò alterius interitum, nam vna adueniente forma aliam recedere neceſſe eſt; ideò dici ſolet naturam primariò generationem velle, ſecundariò autem interitum, quia non poteſt rem aliquam generare, niſi aliam interimat. Ex his etiam rationem colligimus, cur dictum illud Ariſto. quum de ſubſtantiis ſemper verum ſit, non ſit tamen ſemper verum de accidentibus, quod Ariſtot. ipſe aſſerit in contex. 20. illius primi libri: ratio nanque eſt, quoniam duo prædicta fundamenta in formis accidentalibus locum non habent; quoniam enim ab his materia non recipit eſſe, ſed iam actu eſt per formam ſubſtantialem, ideò poteſt accidens aliquod recedere à ſubiecto ſine alicuius accidentis aduentu, quod euenit quando accidens non habet contrarium, cuiuſmodi eſt lumen; recedit enim lumen, & nullum alium accidens illi materiæ aduenit: poſſunt etiam plura accidentia ſpecie differentia hærere ſimul in eodem ſubiecto, idē enim poteſt eſſe dulce & album ſimul, quare non eſt neceſſarium vt vno adueniente alia eiuſmodi recedant: in ſolis ergo ſubſtantijs neceſſitatem habet hæc Ariſtot. propoſitio, generatio vnius eſt interitus alterius, & interitus vnius eſt alterius generatio, & intelligitur de generatione & interitu compoſiti, quod ab Ariſt. in definitione generationis hoc, ſeu totum vocatum eſt. De hac autem propoſitione quæritur an ita ſit intelligenda, vt vna & eadem numero ſit mutatio, quę dicatur huius rei eſſe interitus, & illius generatio, an potius duę ſint mutationes; nec ſatis liquet vtrum duorum ſit aſſerendum: nam ſi vna eſſe mutatio dicatur, ergo contrarium erit idem ſuo contrario, interitus enim eſt generationi contrarius: ſi vero duæ, ergo vna non eſt altera,

Aliorum variæ ſententiæ.

quare corruptio vnius non eſt generatio alterius. Videntur omnes dicere duas eſſe mutationes, non vnam. Ad obiectionem verò aliqui dicunt propoſitionem Ariſtot. ita eſſe intelligendam, generatio vnius pręſupponit alterius interitum, ſeu inſequitur alterius interitum: alij verò rem diligentius conſiderantes, & uidentes eodem momento vnam formam recedere, & alteram aduenire, dixerunt interitum non præcedere tempore generationi, ſed natura, & è contrario generationem præcedere interitui ratione ſcopi, & intentionis naturæ; quoniam natura pręcipuè vult generare, nec alio conſilio interimit, niſi ut aliam rem generet; per hęc tamen non ſtare quin tempore ſimul ſint generatio vnius, & corruptio alterius: idque reſpicientes alij dixerunt vtendum eſſe verbo, comitari, generationem enim vnius rei comitatur interitus alterius rei, ita vt hic ſit ſenſus propoſitionis Ariſtot. generatio vnius rei coniunctum habet alterius rei interitum,

Confutatio, & ueræ ſententiæ declaratio.

& interitus vnius rei coniunctam habet alterius generationem. Ego verò hæc omnia vana eſſe exiſtimo, & eos omnes eſſe deceptos in eo, in quo conſenſerunt, quòd duę ſint mutationes, non vna; puto enim vnam numero eſſe mutationem, quæ duorum terminorum reſpectu dicatur interitus vnius, & alterius generatio: ſi enim ignis in aquam agens eam mutet in aerem, erit interitus aquę, & generatio aeris, vna tamen erit mutatio, & facta ab vno & eodem agente, & per vnam & eandem actionem, etenim ignis calfaciens vertit aquam in aerem, ab vno autem quatenus eſt vnum non prouenit niſi vnum; & reuera ita ſe res ha

bet,

bet; omnis enim motus, & omnis mutatio eſt à termino ad terminum, nec fieri poteſt ut aliqua detur mutatio, quæ duobus terminis concluſa non ſit, neq; per hoc ſtat quin unus ſit tranſitus ab hoc termino ad illũ, isq; dicatur ſimul eſſe vnius termini amiſſio, & alterius acquiſitio, & hoc negare mihi quidem fatuum eſſe videtur: conſpici autem poteſt manifeſtiſſimum in motu locali; nam ſi deſcendat lapis de ſumma turri ad imam, tranſit à loco ad locum, & unus numero eſt motus, qui dicitur receſſio ab altero loco, & acceſſio ad alterum; nec ſolùm eſt unus, ſed etiam ſimplex, qui in plures reſolui non poteſt; patet enim omnes in eo conditiones ineſſe, quę ad unitatem motus numeralem requiruntur; eſt enim unius mobilis, & in uno tempore, & per ſpatium unum, & à motore vno: quod igitur de motu locali negare non poſſumus, id de aliis motibus inficiari uanum eſt; itaque ſi mutetur aqua de frigore in calorem, una numero eſt calefactio, & unus numero motus, & quia alteratio vocari poteſt modo aliquo etiam generatio (vt dicunt) ſecundùm quid, idem numero motus eſt interitus frigidi, & generatio calidi; cur ergo non idem dicendum eſt de mutatione ſubſtantiali? vna enim eſt mutatio aquæ in aerem, quæ eſt aquæ interitus, & aeris generatio. Ad argumentum autem antea adductum in promptu eſt reſponſio; nam ex ipſiſmet Ariſtotelis verbis in hac propoſitione deſumitur, & conſiſtit in illis dictionibus, vnius, alterius: nam eſt quidem contrarius interitus aquæ generationi eiuſdem aquæ, proinde non poteſt eadem numero mutatio eſſe ſimul eiuſdem rei, & generatio, & interitus; attamen eadem numero mutatio interitus aquæ, & alterius rei generatio abſque ulla abſurditate eſſe poteſt: ſic etiam de contradictoria oppoſitione, quæ maxima omnium eſt, dicere Ariſt. ſolet, negationem enim affirmationi opponi ait contradictoriè, non tamen quam libet cuilibet, ſed eiuſdem de eodem, & ſecundùm idem; huic enim affirmationi, homo eſt animal, hæc negatio non opponitur, lapis non eſt animal, immo neque huic, Aethiops eſt albus, opponitur hæc, Aethiops nõ eſt albus, niſi ſecundùm eaſdem partes intelligantur: quum ergo dicat Ariſtot. interitum unius, & generationem alterius, nulla in his eſt contrarietas, quare eadem mutatio reſpectu diuerſorum eſt generatio, & interitus ſimul; vna enim eſt mutatio realiter, quæ variis rationibus & generatio, & interitus appellatur: hęc autem rationis diuerſitas oritur ex utriuſque termini duplicitate, iam enim aliàs diximus cum qualibet ſubſtantiali forma eſſe coniunctam alterius formæ priuationem, quia eſſe unius rei eſt coniunctum cum alterius rei non eſſe, & cum poteſtate ad illud; quando igitur ex aqua fit aer, terminus à quo duplex eſt, eſſe aquæ, & non eſſe aeris, ſic etiam terminus ad quem duplex eſt, eſſe aeris, & non eſſe aquę: illa igitur mutatio, quum vna ſit, generatio dicitur quatenus eſt de non eſſe aeris ad eſſe aeris, & dicitur interitus quatenus eſt de eſſe aquæ ad non eſſe aquæ: at quia cuiuſq rei nominatio ſumitur à poſitiuo, nõ à priuatiuo, ſcilicet à forma, nõ à priuatione coniuncta, ideo mutatio illa dicitur aquæ in aerem, & ita duo termini poſitiui exprimuntur, quorum unius eſt generatio, alterius verò interitus, ita enim loqui Ariſtotelem manifeſtum eſt in declaranda generationis definitione prædicta. Non eſt igitur dicendum, ut aliqui dicunt, duas eſſe diſtinctas numero mutationes, generationem vnius, & interitum alterius, vnam tamen & eandem ſpecie, quatenus utraque continetur ſub mutatione ſubſtantiali; ſed potius dicendum eſt unam eſſe numero mutationem, quæ duabus rationibus & generatio, & interitus dicitur; Ariſtoteles autem una definitione utranque complexus eſt, quia realem conuenientiam reſpexit, quæ eſt vna numero mutatio, non differentiam rationis, qua diſtinguuntur: quoniam enim ſecernere volebat mutationem ſubſtantiæ ab alteratione, eam definiuit tanquam unam, nam reipſa una eſt, dixitque eſſe mutationem totius, ſeu totius in totum; poſtea verò ſignificare volens comprehendi hac definitione & generationem, & interitum, dixit, eſt

Difficultatis ſolutio.

huius

huius generatio, illius verò interitus: quòd ſi vtranque definire vellemus quatenus differunt ratione, diceremus generationem eſſe mutationem de non eſſe ad eſſe, interitum verò eſſe mutationem de eſſe ad non eſſe, ſed hoc ibi Ariſtoteles vt per ſe manifeſtum exprimere neglexit.

Dubia aduerſus ea, quæ dicta ſunt, & eorum ſolutio. Cap. VI.

HAEC, quam declaraui, eſt huiuſce rei veritas, & ſententia Ari-
ſtotelis, ut ego arbitror: quæ manifeſtior reddetur, ſi quaſdam dif-
ficultates ſoluerimus. omnium enim ſolutio ex ijs, quæ dicta ſunt,
Primum dubium. colligi facile poteſt. Prima difficultas eſt: in interitu animalis nihil
generatur, quia nulla noua forma acquiritur, ſiquidem forma ca-
daueris eſt illa ipſa forma miſtionis, quæ in uiuente præfuit; ergo datur alicuius
Secundum dubium. corruptio, quæ nullius eſt generatio. Secundò ex comparatione generationis
cum aliis ſpeciebus mutationis ſumitur argumentum tale: ut ſe habet accretio ad
imminutionem, ita generatio ſe habet ad interitum, ſunt enim hę inter ſe contra-
riæ mutationes, ſicut illæ inter ſe; atqui accretio vnius non eſt imminutio alte-
rius; ergo neque generatio unius eſt corruptio alterius: ſic etiam ab alteratio-
ne argumentari poſſumus, nam calfactio unius non eſt refrigeratio alterius: ſic
Teritium dubium. etiam à motu locali, quoniam aſcenſio unius non eſt alterius deſcenſio. Tandem
oritur dubium ex miſti generatione ex elementis: uel enim in miſto remanent
formę elementorum, vel non remanent; ſi remanent, ergo generatio miſti non
eſt alicuius corruptio; ſi verò non remanēt, ergo generatio unius non eſt alterius
Solutio primi. corruptio, ſed potius plurium. Ad primam difficultatem ſumenda eſt reſponſio
ex iis, quę antea dicta ſunt; negamus enim id, quod aſſumitur, animalis interi-
tum nullius generationem eſſe, nam dicimus eſſe generationem cadaueris, hoc
Quō in cadauere dicatur genita noua forma. eſt miſti inanimati, ſicuti prędiximus: quum autem objicitur nullam nouam for-
mam produci, iam diximus hoc non omnino verum eſſe; nam forma miſtionis ea
ratione produci dicitur, quatenus incipit fungi officio formæ, quum prius fun-
cta eſſet officio materiæ; prius enim non conſtituebat compoſitum, neque illi
nomen largiebatur; poſtea verò incipit fungi officio formæ: quod ex eo patet,
quia ſpecie differunt cadauer, & animal. Ad ſecundam neganda eſt ſimilitudo:
Solutio ſecundi. quamuis enim aliqua ratione ſint ſimiles, ut quatenus ſunt mutationes contra-
riæ, tamen non ſunt in omnibus ſimiles, habent enim potiſſimè diſcrimen illud,
quo diſſidet generatio à motu; nam de generatione verum eſt dictum Ariſtote-
lis, at non de motu quidem manifeſtum eſt in ijſdem mutationibus, à quibus du-
bium ſumebatur, nam ſi conſiderentur non ut motus, ſed ut generationes, eis
propoſitio Ariſtotelis accommodabitur, ut ſi calfactio ſumatur ut generatio ca-
lidi, eadem mutatio dicitur etiam corruptio frigidi; ſic etiam ſi accretio ſuma-
tur ut generatio maioris quantitatis, eadem erit interitus quantitatis minoris;
verùm ſi conſiderentur ut motus, non poteſt idem motus eſſe ſimul duo contra-
rii motus, ut in dibitatione dicebatur: ratio autem huius diſcriminis eſt, quo-
niam licèt in hoc conueniant generatio, & motus, quod ſunt de poſitiuo in po-
ſitiuum, tamen in eo differunt, quod motus eſt de poſitiuo quatenus eſt poſiti-
uum, generatio autem eſt de poſitiuo non quatenus eſt poſitiuum, ſed quate-
nus habet coniunctum priuatiuum; nam terminus à quo primarius generatio-
nis hominis eſt priuatio formę hominis, terminus autem à quo ſecundarius eiuſ-
dem generationis eſt ſemen; hinc autem patet utrunque terminum generatio-
nis eſſe duplicem, proinde in omni generatione quatuor terminos in conſidera-
tionem cadere, quo fit vt variis rationibus eadem mutatio dici poſſit & huius

generatio,

generatio, & illius corruptio; termini autem motus ſunt ambo ſimplices, ac per ſe poſitiui, eſt enim omnis motus de ſubiecto in ſubiectum, ut ait Ariſtoteles in quinto libro phyſicæ auſcultationis.i. de poſitiuo in poſitiuum abſque ulla conſideratione termini priuatiui; quocirca locum in motu non habet ea duplex conſideratio, quę locum habet in generatione, quum duo tantùm termini in cōſiderationem cadere poſſint; quo fit ut non poſſit eadem mutatio eſſe ſimul duo contrarii motus, quia hoc dato idē ſecundùm idē eſſet duo contraria ſimul, ſeu eſſet ſibimet contrarium, quod ne imaginari quidem poſſumus. Ad poſtremum dubium dicimus formas elementorum quatenus formę elementorum ſunt, non ſeruari in miſto, proinde elementa eatenus interire, quatenus deſinunt eſſe id, quod erant; quare generatio miſti eſt elementorum interitus. Quod verò dicebatur, generationem unius hoc pacto eſſe interitum plurium, hoc nihil refert; quia non ideo dixit Ariſtot. vnius, & alterius, vt ſingularem numerum denoraret ad excludendum pluralem, ſed ut realem terminum ſignificaret ſiue unum, ſiue plures; quare non negat ex interitu plurium poſſe generari unum, & è contrario poſſe ex interitu unius plura generari, quod euenit in diſſolutione miſti; hæ nanque omnes mutationes ſub hac propoſitione comprehenduntur, generatio vnius eſt corruptio alterius, & corruptio vnius eſt alterius generatio. Quòd igitur vera ſit hæc propoſitio, & quomodo ſit intelligenda, ex his, quæ hactenus diximus, manifeſtum: eſt unde etiam patet ratio, cur definitio generationis ab Ariſt. adducta interitum quoque complectatur; ratio enim eſt quoniam eadem numero mutatio & generatio, & interitus dicitur, reſpectu diuerſorum. *Solutio tertii.*

An idem numero accidens poſſit in genito remanere, quod fuerit in corrupto, contraria aliorum ſententiæ, & eorundem argumenta. Cap. VII.

HACTENVS in generatione & interitu formas ſubſtantiales conſiderauimus, reſtat ut accidentia quoque conſideremus; & magnum illud dubium ſoluere nitamur, an in ſubſtantiali mutatione poſſit in genito aliquod accidens ſeruari, quod idem numero fuerit in eo, quod interijt. Hac de re contrariæ extiterunt philoſophorum ſententiæ: alii nanque penitus negarunt poſſe aliquod idem numero accidens in genito remanere, inter quos Petrus Pomponatius in libro ſuo de nutritione, & accretione efficaciter hanc ſententiam tuetur; nituntur autem hi potiſſimum hoc argumento: ſi idem numero accidens remanere dicatur, alterum duorum abſurdorum ſequi neceſſe eſt, aut accidens idem numero migrare è ſubiecto in ſubiectum, aut omnia accidentia immediatè hærere in prima materia: nam ſi ſubiectum accidentis eſſe dicatur totum compoſitum, quod ex materia & forma conſtat, certè fit accidentis migratio, mutato enim compoſito ſubiectum accidentis mutatur; quare idem numero accidens migrat è ſubiecto in ſubiectum, quod ab omnibus philoſophis impoſſibile eſſe cenſetur: quòd ſi ad vitandam migrationem dicamus ſubiectum accidentis non eſſe totum compoſitum, ſed ſolam materiam, in aliud abſurdum incidimus, quòd facimus accidentia omnia hærere immediatè in materia prima, quod Ariſtoteli aduerſatur, qui in contex. 24. primi libri de ortu & interitu inquit accidentia habere ſubiectum ſenſile, & in contex. octauo ſeptimi Metaphyſicorum inquit materiam prius recipere formas ſubſtantiales, poſtea verò accidentales; quare exiſtimauit ſubiectum accidentis eſſe compoſitum conſtans ex materia, & forma ſubſtantiali: Auerroes quoque in commentario ſexageſimotertio primi Phyſicorum hoc diſcrimen

Pomponatii opinio.

Argumentum Pomponatii.

men ſtatuit inter formas ſubſtantiales, & accidentia, quòd ſubiectum formarum eſt ens poteſtate, ſubiectum autem accidentium eſt ens actu; vult ergo formas ſubſtantiales inhærere in materia prima, accidentia verò non in materia, ſed in compoſito, quod ex materia & forma conſtat. E contrario autem alij dixerunt poſſe idem numero accidens ſeruari in genito, quod fuerit in corrupto: quam ſententiam & teſtimonio ſenſus, & ratione, & authoritate Ariſtotelis comprobarunt; ſenſus.n. iudicat eandem numero figuram, & eandem cicatricem manere in cadauere, quæ in viuente fuit, eaq; eſt omnium hominum communis opinio. Ratio quoque id confirmat: nam ſi in cadauere alia eſt cicatrix, non illamet, quæ in viuente fuit, dicendum eſt à quonam agente fuerit impreſſa, oportet enim in puncto temporis impreſſam fuiſſe cadaueri, quod ne imaginabile quidem eſt; quum præſertim nullum appareat agens, à quo imprimi potuerit. Ariſtoteles quoque in contex. 24. primi de ortu & interitu affirmat in mutatione aquę in aerem ſeruari eandem perſpicuitatem, & eandem humiditatem, & apertè fatetur poſſe in genito aliquod idem ſenſile accidens remanere, ſolùm autem negat remanere poſſe ut obtinens locum ſubiecti; & in trigeſimoquarto ſecundi libri inquit in elementis ſymbolam qualitatem habentibus faciliorem eſſe mutationem, propterea quòd ſymbola qualitas eadem manet in genito, quæ fuit in corrupto. Hanc ſententiam plures ſequuti ſunt, Gregorius Ariminenſis in ſecundo ſententiarum diſtinctione duodecima quæſtione ſecunda articulo ſecundo, & Marſilius, & Buccaferreus in primo libro de generatione. Patet igitur vtranque opinionem maximis urgeri difficultatibus, & in iis ſoluendis alij plurimum laborarunt: Pomponatius enim in libro ſuo prædicto uolens hęc, quæ à ſecunda ſecta adducta ſunt, ſoluere, ſe tamen explicare non potuit, & multa vana dicere coactus eſt, quæ non ſunt digna conſideratione, neque eſt in ijs tempus conterendum; nam cuique ea legenti manifeſtum fiet vel deſerendam eſſe eius ſententiam, vel melius contraria argumenta ſoluenda. Marſilius verò & Buccaferreus prędictum argumentum conſiderantes, quo alterum duorum abſurdorum inferebatur, vel accidens migrare de ſubiecto in ſubiectum, vel accidentia omnia inhærere immediatè in materia prima, migrationem accidentis confeſſi eſſe penitus impoſſibilem, ut eam euitarent, negarunt alterius conſequentis abſurditatem, & dixerunt accidentia immediatè inhærere in prima materia, tanquàm in communi ſubiecto omnium formarum tam ſubſtantialium, quàm accidentalium. Ad Ariſtotelem autem dicentem accidentia habere ſubiectum ſenſile, & ad Auerroem dicentem accidentia habere ſubiectum ens actu, dixerunt eos ibi loqui de ſubiecto denominationis, non de ſubiecto inhęrentiæ; compoſitum enim eſſe accidentium ſubiectum denominationis, at primam materiam eſſe eorundem ſubiectum inhęrentię. Ad illud autem, quod ab Ariſtotele dicitur in ſeptimo Metaphyſicorum de ordine in formis à materia recipiendis, dixerunt eum eſſe ordinem recipiendorum, non ordinem recipientis: quod enim ad materiam attinet, ipſa ęquè apta eſt recipere immediatè formam accidentalem, atque ſubſtantialem, ſed formæ ipſæ recipiendæ hunc ordinem poſtulant; forma nanque ſubſtantialis præcedit natura accidentalem, & forma accidentalis præſupponit receptam ſubſtãtialem: & hęc cauſa eſt, cur ſubiectum nominationis, cui accidentia attribui ſolent, ſit totum compoſitum, quia forma accidentalis recipitur poſt receptam ſubſtantialem; at verum ſubiectum, in quo immediatè recipiuntur omnes formæ tam ſubſtantiales, quàm accidentales, eſt prima materia. Hæc ſunt præcipua, quæ de hac re ab alijs dicuntur, breuiter nunc à me relata, alia nanque plura in prolixis diſputationibus legere quiſque poteſt.

Aliorum contraria opinio.

Aliorum reſponſio ad argumentũ Pōponatii.

Confutatio opinionum aliorum. *Cap. VIII.*

IN hac ſumma difficultate ego puto falſam omnino eſſe priorem ſententiam, alteram autem veriorem; ſtandum enim eſt teſtimonio ſenſus, qui iudicat idem numero eſſe accidens, quod in genito remanet, & prius fuit in corrupto, idq́; inficiari pertinacis prorſus hominis eſſe videtur: defenſionem tamen, qua poſterior ſecta utitur, approbare minimè poſſum; quum enim ſoluendum ſit illud aliorum argumentum, quo inferebant, vel accidens migrare de ſubiecto in ſubiectum, uel in prima materia immediatè inhærere, illi quidem rectè reſponderunt negando falſitatem poſterioris membri admiſſa falſitate prioris, nempe dicendo impoſſibilem eſſe accidentis migrationem de ſubiecto in ſubiectum, ſed accidentia omnia in prima materia tanquam in ſubiecto inhærere, proinde remanente eodem accidente in re genita nullam fieri migrationem, quum idem accidentis ſubiectum remaneat, nempe eadem portio primæ materiæ. Sed quia huic ſententiæ refragari videbantur Ariſtotelis, & Auerrois verba varijs in locis, iſti ad ſoluendam omnem difficultatem vſi ſunt duabus diſtinctionibus, quarum neutram ego probare poſſum, quum per eas difficultas hęc non tollatur. Prior enim diſtinctio ſubiecti in ſubiectum inhęrentiæ, & ſubiectum denominationis, ſeu attributionis, vera quidem per ſe eſt, ſed ad rem non pertinet: nam quando Ariſtot. & Auerroes dicunt accidentia habere ſubiectum ſenſile, & ens actu, id dicunt ad diſtinguenda accidentia à formis ſubſtantialibus, quę non habent ſubiectum ſenſile, neque ens actu; attamen per hanc illorum diſtinctionem non ſecernitur accidens à forma ſubſtantiali, ſiquidem tam accidentia, quàm formæ ſimiliter ſecundùm eos inhærent primæ materiæ tanquàm ſubiecto inhærentiæ, & habent totum compoſitum vt ſubiectum denominationis, ſeu attributionis; forma enim lapidis inhæret quidem in prima materia, non tamen forma materiæ nominatur, ſed forma lapidis; quod idem de omnibus formis ſubſtantialibus notare poſſumus, quælibet enim attribuitur compoſito, non primæ materiæ: itaque ſi Ariſtoteles & Auerroes dicentes accidentia habere ſubiectum ſenſile, & ens actu, intelligunt ſubiectum denominationis, non ſeparant per hoc, ut ſeparare volunt, accidentia à formis ſubſtantialibus, quum ipſę quoque habeant ſubiectum denominationis ens actu, & ſenſile, quia omnis nominatio fit ab actu, & ipſamet materia nomen ſumere ſolet ab actu, quem recipit. Altera verò diſtinctio eſt prorſus reijcienda; dum enim dicunt ordinem eſſe formarum recipiendarum, at non materię recipientis, in duobus peccant: quia dictum hoc tum falſum eſt, tum etiam ſi admittatur, difficultatem non tollit: falſum enim eſt, quia nihil eſt fruſtra in natura, nec datur aliquid potens pati, vel fieri, quin detur etiam agens potens illud facere, & è conuerſo: quare non datur receptiuum ſine receptibili, nec receptibile ſine receptiuo, ſed eſt ſumma conſonantia in rebus naturæ, quæ nihil patitur eſſe fruſtra: ergo ſi in formis eſt hic naturalis, ac neceſſarius ordo, vt prius recipiendæ ſint ſubſtantiales, poſterius verò accidentales, neceſſe eſt eundem concedere ordinem etiam in materia recipiente, vt prius appetat recipere formas ſubſtantiales, poſtea verò accidentales; idq́; eſt etiam maximè conſentaneum naturæ primę materię, id. n. quod materia appetit, eſt eſſe actu, non fit autem actu niſi à forma ſubſtantiali, hanc igitur prius ac magis appetit: oportet etiam (vt modò dicebamus) materiam ita formarum receptionem appetere, vt formę ipſæ aptę ſunt recipi; at non ſunt aptæ recipi, niſi hoc ordine, vt prius recipiantur ſubſtantiales, deinde accidentales; ergo eodem ordine debet materia appetere earum receptionem, quocirca idem eſt ordo formarū recipiendarum, ac materiæ recipientis. Pręterea etiamſi admittamus ordinem hunc eſſe

Reſpõſionis impugnatio.

Materia magis appetit formam ſubſtantialem, quam accidentia.

in formis tantùm recipiendis, non in materia recipiente, per hoc tamen præſens difficultas non tollitur, ut illi eam tolli arbitrantur; putan t.n. ſi is ordo in ipſa materia ſtatuatur, non eſſe amplius materiam ſubiectum immediatum accidentium, quod ipſi omnino tueri contendunt: attamen idem ſequitur etiam poſito ordine in formis recipiendis; quia ſi in his eſt hic neceſſarius ordo, ut formæ accidentales non poſſint immediatè recipi in materia nuda, ſed requirant receptas prius formas ſubſtantiales; ergo ſubiectum, in quo inhæreant, requirunt conſtans ex materia, & forma ſubſtantiali, proinde in compoſito immediatè inhærent, non in prima materia. Quum igitur ita manifeſtus in formis hic ordo ſit, ut negari nequeat, nec poſſit etiam negari in materia recipiente; aliam defenſionem adducere oportet, & alia ratione oſtendere quomodo hic ordo tum formarum recipiendarum, tum materiæ recipientis non tollat quin ſubiectum immediatum omnium formarum tam ſubſtantialium, quàm accidentalium ſit ipſamet prima materia, quod quidem nos præſtare pro uiribus enitemur.

Declaratio veritatis, ac difficultatis ſolutio. Cap. IX.

VT hac in re veritas cognoſcatur, ſtatuendum ante omnia eſt illud, quod apud Ariſt. legimus in contex. 55. primi libri de ortu & interitu, & fuſius in 9. Metaphyſi. poteſtatem patiendi, quam noſtri potentiam paſſiuam appellant, eſſe primæ materiæ propriam, neque alicui competere niſi per illam; ideò in illo contex. 55. Ariſt. inquit, ſi daretur calor à materia ſeparatus, is nihil utique pateretur; præter materiam igitur nihil patitur per ſe, ſed quicquid patitur, per materiam patitur; quare forma non eſt per ſe patibilis, ſed quatenus eſt in materia; & ipſum quoque compoſitum patitur quidem, ac recipit, nòn tamen quatenus ex materia & forma conſtans, ſed ſolùm quatenus habet materiam: quapropter iure Ariſtoteles ſeptimo Metaphyſicorum contex. 8. dixit materiam eſſe ſubiectum omnium categoriarum, quum ſolius materię officium ſit recipere, & pati. Cæterùm etſi materia eſt ſubiectum omnium formarum tam ſubſtantialium, quàm accidentalium, negari tamen non poteſt eã eſſe aptam eas recipere ordine quodam, ita ut eo ordine perturbato non reciperentur; prius.n. recipit ſubſtantiales formas, poſtea accidẽtales, & inter ſubſtantiales vnam prius, quàm aliam, aliquæ.n. ſunt, quæ ut recipiantur, requirunt alias prius receptas, ut anima non recipitur in materia, niſi prius formata formis elementorum, & inter ipſas quoq; animę partes aliquis eſt neceſſarius ordo, qui à nobis alio in loco opportunius conſiderabitur: hoc autẽ eodem ordine, quo formæ ſunt aptæ recipi, ipſa quoque materia eſt apta eas recipere, nec minus eſt recipientis ordo, quàm recipiendorum, ſicut antea aduerſus alios dicebamus. Per huius tamen ordinis conſtitutionem non ſtat quin propriũ materiæ ſit pati, & ipſa ſola ſit receptaculum omnium formarum: itaque dicere cogimur ad omnem tollendam difficultatem aliud eſſe ſubiectũ recipiens, aliud eſſe conditionem illi neceſſariam ad recipiendum, forma.n. ſubſtantialis eſt quidẽ conditio neceſſaria materię ad recipiendas formas accidentales, at nõ ob id eſt ſubiectum recipiens, nec pars recipientis; quod quidem etiã in alijs notare poſſumus, qualitas.n. non recipitur in materia, niſi poſt receptam quantitatem, quantitas tamen non fungitur officio recipientis, ſed eſt ſolùm conditio neceſſaria ad recipiendã qualitatem: ſic igitur forma ſubſtantialis eſt neceſſaria materię cõditio, ſi debeat materia recipere formas accidentales, ſola tamen materia eſt ſubiectũ recipiens; ideò manens in cadauere cicatrix, quæ in viuente fuerat, non migrat de ſubiecto in ſubiectum, quia manente eadem portione primæ materiæ, quæ eſt prima radix omnis receptionis, non dicitur mutatũ ſubiectũ; ſed ſi idem accidens ad aliam materię portionẽ tranſiret, illa vtiq; eſſet migratio, quã philoſophi oẽs impoſſibi-

Aliud eſt ſubiectum recipiẽs, aliud eſt conditio neceſſaria ad recipiendũ.

poſſibilem eſſe exiſtimarunt; ea.n.non aliter eſt intelligenda, quàm cum tranſitu ad aliã portionem primæ materiæ. Poſſumus autem ad hoc comprobandum uti tali ratione: illud eſt ſubiectum inhærentiç omnium accidentiũ, de cuius potentia educitur quodlibet accidens; atqui omnia accidentia, quæ generantur, educuntur de potentia ſolius materię, non de potentia compoſiti ut ex materia & forma conſtantis; ergo ſola materia eſt ſubiectum, in quo accidentia omnia inhęrent: maior clara eſt eo fundamento conſtituto, quòd formæ in materia inhęrentes educuntur de materia, non inducuntur, quod in philoſophia Ariſtotelis omni prorſus dubio caret, vel ſaltem id nemo inficiabitur, de quo ſubiecto forma aliqua educi dicatur, in eadem etiam inhærere: minor ſic probatur: ignis calefacit aquã, & ita calorem educit de potentia ad actum; vel igitur de potentia aquæ prout eſt aqua, vel de potentia ſolius materiæ, quę in aqua ineſt; non primum, quia dicere aquam, quatenus eſt aqua, eſt dicere ratione formæ aquę, qua aqua eſt, hęc autem repugnat calori, ac renititur calefacienti, quia calor inimicus eſt naturæ aquæ, ergo nullam habet naturalem aptitudinem recipiendi calorem, ſed hanc habet ſola materia, quę eſt apta recipere omnes formas tam ſubſtantiales, quàm accidentales. Sed obijciet aliquis, quomodo igitur forma aquę dici poteſt conditio neceſſaria materiæ ad recipiendum calorem, ſicuti paulo ante dicebamus? recipit enim aqua calorem, nec reciperet niſi materia illa iam haberet formam ſubſtantialem; non habet autem aliam, quàm formam aquæ; hæc igitur tum inimica eſt calori, tum eſt conditio neceſſaria materiæ ad recipiendum calorem, quę uidentur implicare contradictionem. Ad hoc dicimus aliud eſſe ſubiectum recipiens accidentia, aliud eſſe cauſam à qua accidens producitur, vel emanat: calor non conſequitur quidem naturam aquæ ut cauſam, quum ab externa cauſa producatur, habet tamen in aqua ſubiectum receptiuum ipſius; materia enim, quæ eſt in aqua, eſt per ſe receptiua caloris, ſicuti omnium aliarum formarum; ſed quia non poteſt recipere formam accidentalem, niſi prius receperit ſubſtantialem, forma aquæ hanc operam præſtat, vt abſolutè eſt forma, non ut aquæ forma; quum enim quęlibet portio materiæ ſit æquè apta recipere omnes formas, ideo omne corpus mundi huius inferioris eſt capax caloris vel ut amici, vel ut inimici, hoc enim eſt illi neceſſarium propter materiam, quam habet: ut igitur materia poſſit calorem recipere, ſatis ei eſt quælibet forma ſpecifica, etiamſi calor ſit illi formæ inimicus, quælibet enim forma quatenus materiam perficit, & eam reddit ens actu, facit etiam receptiuam & caloris, & frigoris quatenus ſubiectum recipiens, recipere autem cogitur ab agente externo, etiamſi forma ſubſtantialis, quam habet, tali accidenti repugnet. Poteſt etiam hæc ſententia confirmari authoritate Ariſtotelis in prædicto contex. 8. ſeptimi Metaphyſicorum, ubi duo dicit: primum enim inquit materiam eſſe ſubiectum omnium categoriarum, proinde receptiuum omnium formarum tam ſubſtantialium, quàm accidentalium, & per hoc ipſius materiæ naturam deſcribit: deinde verò dicit materiam prius recipere formas ſubſtantiales, poſtea accidentales: priore igitur dicto ſignificat accidentia omnia in prima materia inhærere, proinde materiam eſſe per ſe eorum omnium ſubiectum inhęrentiæ; ſi enim hoc non per ſe materiæ competeret, definiretur ibi materia per accidentalia: altero autem poſteriore denotat formas ſubſtantiales eſſe conditionem neceſſariam materię ad recipiendas accidentales, non eſſe tamen ſubiectũ recipiens, quoniã recipiendi officiũ iã ipſi materiæ attribuerat. Sed aduerſus hunc ordinẽ dubitare quiſpiam poſſet: forma.n.ſubſtantialis non educitur de materia, niſi poſt præuiam alterationẽ, ergo non minus requirit receptas iam formas accidentales, quàm ipſæ accidentales requirant receptas ſubſtantiales; non eſt ergo in receptione formarũ neceſſarius ille ordo, quem ibi Ariſt. ponit, nempe ut prius formę ſubſtantiales, quàm accidentales, in materia recipiantur. Ad hoc dicimus aliud eſſe receptionem

Dubium. (margin, beside "Sed obijciet aliquis")
Solutio. (margin, beside "Ad hoc dicimus")
Dubium. (margin, beside "Sed aduerſus hunc ordinẽ")
Solutio. (margin, beside the last "Ad hoc dicimus")

formę in materia, aliud eſſe eius productionem, ſeu eductionem:forma ſubſtan lis pro ſui inhærentia in materia non requirit inhærentiam formę accidentaiis, ſed ſolùm pro ſui eductione de materia requirit formas accidentales ut præpata tiones: at forma accidentalis præſupponit pro ſui inhærentia inhærentiam formæ ſubſtantialis, quod quidem in illa ipſa præuia alteratione notare poſſumus; non enim in materia nuda fit alteratio præuia, ſed in materia formata, habet.n. tunc materia formam corrumpendam, quæ prius inhæret materiæ, quam accidentia, quę in illam materiam pro eductione formæ generandæ introducuntur; forma nanque illa pręcedens, licet accidentibus illis inimica ſit quatenus eſt talis forma, tamen quatenus abſolutè eſt forma, facit ut materia poſſit accidentia illa recipere, quemadmodum de calefactione aquæ antea dicebamus. Ad uerba igitur Ariſtotelis & Auerrois,quæ ſuperius adducta ſunt, arbitror ſic eſſe reſpondendum: quando Ariſtoteles dicit accidentia habere ſubiectum ſenſile &,Auerroes inquit accidentia habere ſubiectum ens actu, non ſolum ſubiectum inhærentię reſpexerunt,ſed aggregatum ex eo,& conditione neceſſaria ad recipiendū. per hoc enim diſtinguuntur ab accidentibus formę ſubſtantiales, quòd hę non requirunt receptas prius accidentales, at accidentales requirunt prius receptas ſubſtantiales, & hac ratione habent ſubiectum ſenſile, & ens actu; id tamen, in quo propriè recipiuntur, eſt prima materia, quare hac manente non dicuntur migrare de ſubiecto in ſubiectum; quia forma ſubſtantialis eſt quidem mediatrix inter accidens, & materiam,non tamen ita mediatrix, vt ſit medium ſubiectū,vel pars ſubiecti recipientis,ſed ſolùm tanquam conditio materiæ ut recipere poſſit. Admonere tamen uolumus,hęc de illis tantùm accidentibus, quę in materia generantur, eſſe intelligenda, non de illis, quæ nunquam à materia ſeparantur nam quantitas interminata inſequitur primæ materiæ naturam,nec requirit formam ſubſtantialē ut in materia recipi poſſit, ſed potius è contrario eſt neceſſaria conditio materię pro receptione formæ ſubſtantialis;forma nanque per ſe indiuidua eſt,& omni quantitate carens, quare vt diuidua fiat, indiget materia per ſe quanta, in qua extenſionem ſuſcipiat. Sic igitur patet primam materiam eſſe ſubiectum,in quo omnes formæ tā ſubſtantiales,quàm accidentales inhærent; idq; Auerroes apertè aſſerit in primo commentario primi libri de ortu & interitu, dū inquit idem eſſe ſubiectum generationis,& alterationis. Quare cuilibet ea, quæ diximus, conſideranti facile eſt omnia Ariſtotelis & Auerrois dicta conciliare, & eorum verba ad rectum ſenſum trahere, & omnia hac in re dubia ſoluere.

Nota quomodo prima materia ſit ſubiectū accidentium.

Cur poſt rei interitum aliqua eius accidentia ſeruentur in genito, aliqua verò non ſeruentur. Cap. X.

QVAERERE aliquis poſſet huius diſcriminis rationem,cur poſt rei interitum aliqua eius accidentia in genito remaneant, aliqua verò nō remaneant:quæſtio hæc aliena fortaſſe videbitur à præſenti contemplatione, quum ſatis fuiſſe videatur oſtendere ꝙ poſſint aliqua remanere:ideò breuiter dicimus eſſe conſiderandam cauſam,à qua ſingulum accidens pendet,ex diuerſo.n.reſpectu accidentis ad ſuam cauſam hoc diſcrimen oritur: nā aliqua accidentia ſunt,quæ exiſtere nequeunt non exiſtente cauſa, ideò hęc non poſſunt ſublata cauſa ſeruari; in horum numero ſunt illa omnia, quorum natura conſiſtit in fieri, ut ambulatio, loquutio, intellectio, ſenſus, nutritio, accretio, & huiuſmodi omnes operationes animæ; ideò nulla harum remanet poſt viuentis interitum, quia ſublata eſt anima, quæ earum cauſa erat: aliquorum autem natura conſtituta eſt (ut vocant) in facto eſſe, & horum alia exiſtere poſſunt etiam non exiſtente cauſa, cuiuſmodi ſunt omnia artefacta, remanent enim etiam interempto artifice: alia verò cum ſua cauſa reciprocantur,

tur, & ea ſublata non remanent, ut odores, & ſapores; certam enim quandam primarum qualitatum temperiem conſequuntur, qua deſtructa nequeunt ſeruari: hæc igitur in alicuius rei interitu remanere neceſſe eſt, ſi eorum cauſa ſeruetur: contrà verò interire, ſi eorũ cauſa interierit: ideò ſapores, & odores aliquarum plantarum etiam poſt plantæ interitum manere ſolent, quia inſequuntur formam miſtionis, quæ remanet poſt animæ interitum; ſed hunc poſt putrefactionem illorum corporum non ſeruantur, quia per putredinem ſoluitur miſtio, ſublata autem forma miſtionis manere non poſſunt. Si verò poſſint exiſtere etiam non exiſtente cauſa, hæc poſſunt etiam ſublata eorũ cauſa poſt rei interitũ ſeruari, dũmodo non repugnent formę generandę: ut figura eſt accidens animati corporis, & animam inſequitur, ut figura humana animam humanam: ſed quia exiſtere poteſt etiam ſine anima, & in rebus inanimatis, quum ſit terminatio quanti, & quantitas primùm inſequatur naturam materię, ideò remanent in cadauere, quia corpus inanimatum nulli certæ figuræ addictum eſt, & nulla ei figura repugnat: ſic cicatrix remanet, quia eſt quædam figuræ vitiatio: in mutatione verò aquę in aerem non remanet quantitas aquę, ſed deſtruitur; quia licèt aeri quantitas illa non repugnet ut abſolutè conſiderato, ſiquidem poteſt eſſe aer tantę quantitatis, attamen illi repugnat ut ex tanta aqua genito; quum enim aer ſit elementum rarius aqua, neceſſe eſt in mutatione aquæ in aerem, vt etiam quantitas aquæ in maiorem mutetur: quando igitur accidens abſque ſua cauſa exiſtere poteſt, & formę generandæ non repugnat tum ut abſolutè conſideratæ, tum ut relatæ ad formam pręcedentem, quæ interijt; poteſt idem numero accidens in re genita remanere, quod fuit etiam in re corrupta: & hæc pauca hac de re ſufficiant.

De cauſis generationis, & interitus. Cap. XI.

OMNIA, quæ hactenus dicta ſunt, ad declarandam generationis naturam, ac definitionem pertinuere, ut quid generatio ſit intelligatur; reliquum eſt vt de cauſis generationis, & interitus aliqua dicamus, quas Ariſtoteles quoque poſt traditam generationis definitionem in eiſdem libris perueſtigauit. Quum autem quatuor cauſarum genera ſint, de tribus dicendum eſt, materia, efficiente, & fine, quia de forma iam diximus; nulla nanque alia eſt generationis forma, quàm ipſius eſſentia, quæ per definitionem iam declaratam ſignificatur; eiuſmodi enim ea definitio fuit, quam eſſentialem, ſeu nominalem vocari, & in demonſtratione locum maioris extremi obtinere iam in libris logicis diximus. Materiam generationis duplicem Ariſtot. in ijs libris tradit: vnam maximè communem, & remotam, quæ prima materia dicitur; quæ quum apud Ariſtot. ſecundùm ſuam ſubſtantiam æterna ſit, nec poſſit exiſtere ſine forma, neceſſe eſt vt recedente vna forma recipiat aliam, & ita interitus vnius rei ſit alterius rei generatio, proindè cauſa eſt non ſolùm vt generatio eſſe poſſit, ſed etiam vt poſſit perpetuari: altera eſt propinquior materia, nempe quatuor vocata corporum elementa, de his nanque quam de generationis materia Ariſtoteles in ijs libris ſibi agendum propoſuit, vt videre eſt & in contex. 43. primi libri, & in initio ſecundi: qua de re nec diſputandum in præſentia eſt, nec plura dicenda; ſatis enim in libro de naturalis ſcientię conſtitutione oſtendimus corpus miſtum eſſe id, quod præcipuè generationi, & interitui obnoxium dicitur, elementa verò in ijs libris conſiderari ut principia generationis, nempe vt materiam generationis miſtorum: non enim aliam ob cauſam Ariſt. in illo 43. contex. propoſuit agendum de tactu, de actione & paſſione, ac de miſtione, niſi quia elementa non ſunt materia miſti, niſi prout in miſtionem veniunt, & ad naturæ vnitatem rediguntur; quocirca de

Forma generationis.

Materia generationis duplex.

 miſtione

miſtione prius agere oportuit: ſed quia non commiſcentur inter ſe elementa, niſi per mutuam actionem, & paſſionem, ideo de actione & paſſione agendum etiam prius fuit, quàm de miſtione: & rurſus quia non agunt inter ſe, niſi ſe tangant, ideò de tactu agere prius oportuit, quàm de actione & paſſione: quare clara eſt Ariſtotelis ſententia, quòd de elementis agat in ijs libris, tanquam de materia generationis miſtorum: ideò ſi quæratur quodnam generationis, & interitus primum ſubiectum ſit, dicendum eſt primum primitate ſcopi & intentionis naturæ eſſe corpus miſtum; ſed primum primitate adæquationis eſſe commune illud, quod & miſta omnia, & elementa complectitur. Effectrix autem generationis cauſa multiplex eſt pro rerum, quæ generantur, multitudine, & varietate; ideo ſingillatim omnes cauſæ effectrices ſingularum rerum propriæ in memoratis libris conſiderandæ non fuerunt; quum in illis Ariſto. vniuersè tantùm de generatione agendum ſibi propoſuiſſet, non particulariter de generatione ſingulorum: quamobrem nulla effectrix cauſa relinquebatur, quę ibi eſſet conſideranda, niſi cœleſtis motus, qui eſt cauſa vniuerſalis omnium generationum, & interituum in hoc mundo inferiore: de hac igitur Ariſt. ibi loquitur in ſecundo libro, & eam duplicem eſſe docet, videlicet duos cœleſtium ſphærarum motus; primum, qui diurnus dicitur; & ſecundum, qui planetarum proprius eſt; nam à primo motu, qui ſemper vniformiter perſeuerat, prouenire inquit inceſſantem generationis perſeuerantiam in hoc inferiori mundo; à ſecundo autem motu varietatem generationum, & interituum prouenire dicit; quum enim per illum ſol, & aſtra modò propinqua puncto noſtro verticali, modò ab eodem remota ferantur, cauſæ ſunt harum varietatum; eandem enim rem modò generant, modò perimunt, quia modò calfaciunt & magis, & minus, modò etiam per nimiam remotionem corpora hæc inferiora cęleſti calore deſtituta relinquunt, proinde interitus cauſæ ſunt. Cauſa verò finalis generationis eſt conſeruatio ſpecierum: quum enim apud Ariſtot. illud ſit naturæ vniuerſalis præcipuum conſilium, vt ad huius mundi tum perfectionem, tum ornatum ſpecies omnes ſeruentur æternæ, ideò illas, quarum natura in eodem indiuiduo æternitatem non patitur, æternas ſeruare ſtatuit per continuam & perſeuerantem generationem, ut interempto hoc indiuiduo aliud eiuſdem ſpeciei generetur, & ita in pluribus ſaltem indiuiduis ęternitas ſpeciei ſeruetur per generationem inceſſantem ob memoratas cauſas. Illud autem hac in re eſt ſummopere annotandum, aliud eſſe abſolutè alicuins rei cauſas, quæ plures eſſe poſſunt, conſiderare, aliud eſſe æquatam cauſam quærere, propter quam res eſt; hæc enim non poteſt vnius rei niſi vna eſſe, ut Ariſto. docet in ſecundo libro Poſteriorum Analyticorum, & ut nos in operibus logicis diffusè declarauimus. Quum autem Ariſtot. non ſoleat alicuius rei cauſam adducere, niſi æquatam, quæ ſatisfaciat quæſtioni propter quid, dubium oriri poteſt, quomodò duobus in locis cauſam perpetuitatis generationis aliam & aliam attulerit: nam in primo libro de ortu & interitu quęrens cur generatio ſit perpetua, cauſam inquit eſſe naturam primę materię, quæ, quum exiſtere nequeat ſine forma, & amiſſa vna forma accipiat aliam, quo fit vt interitus vnius rei ſit alterius rei generatio, facit vt generatio nunquam deficiat: in ſecundo autem libro cauſam huiuſmet perpetuitatis non amplius in materiam refert, ſed in motum Cœli ęternum, qui facit in hoc inferiori mundo generationem perpetuari. Sciendum igitur eſt, ut etiam in operibus logicis diximus, cauſas quidem vnius rei plures eſſe poſſe remotas, & non æquatas, ſed earum tamen quamlibet eſſe proximam cauſam alicuius effectus, nempe vel alicuius communioris, uel eiuſdem alio modo conſiderati: ut prima materia, quum ſit eſt ens mera poteſtate, non poteſt facere ut generatio ſit, proinde non eſt eius æquata cauſa, poſita enim materia non ex neceſſitate ponitur generatio, ſed eſt cauſa ſine qua non agens autem generans eſt cauſa generationis æquata, poſito enim generante generatio

Primum ſubiectum generationis quodnam ſit.

Efficiẽs cauſa generationis.

Finis generationis.

Dubium de cauſa perpetuitatis generationis.

Solutio. Quomodo materia ſit æquata cauſa generationis, & quomodo non ſit.

generatio ponitur, & ablato aufertur; cum eo autem eſt coniuncta cauſę finalis conſideratio, quia propter aliquem finem generat: alia tamen ratione etiam materia eſt ęquata cauſa generationis; quum enim aliud ſit poteſtas, aliud ſit actus neque eadem ſit cauſa utriuſque, ut riſibilitatis, & viſus; ideo ut generatio eſſe poſſit, cauſa eſt materia; vt autem actu ſit, cauſa eſt agens generans. eadem autem eſt cauſa generationis vniuerſè ſumptæ, ac perpetuitatis generationis, quę enim facit ut generatio ſit in rebus, eadem facit ut inceſſanter, & perpetuò ſit; iccirco aliud eſt perpetuitas generationis, aliud eſt eiuſdem perpetuabilitas: perpetuitatis quidem cauſa eſt motus Cœli, ſed perpetuabilitatis æquata cauſa eſt materia, quum non poſſit eſſe cauſa actus, ſed ſolùm poteſtatis, poſita.n. materia perpetuitas generationis non quidem ponitur, ſed poſſibilis eſt, perpetuatur autem ab agente; & rationi conſentaneum hoc eſt: quum enim agens agat quatenus eſt actu, & materia patiatur quatenus eſt poteſtate, conuenienter cauſam actus in agens referimus, cauſam verò poteſtatis in materiam, & ambo hęc fuerunt neceſſaria in natura, ut nihil eſſet fruſtra; nam fruſtra daretur agens, cui nullum reſponderet potens pati, & fruſtra poneretur materia pati potens, niſi aſſignatum illi eſſet agens, à quo pateretur. Sed quum & agens indigeat materia, in quam agat, & viciſſim materia egeat agente, à quo patiatur, agens tamen non appellatur cauſa ſine qua non, ſed ſola materia; appellatio enim cauſæ ſine qua non, ſoli cauſæ ſecundarię conueniens eſt, nempe illi, quę inſeruiat alij cauſæ principaliori, cui præcipuè attribuatur effectus, & quæ abſolutè illius cauſa dicatur; principalior autem eſt actus poteſtate; ideò abſolutè cauſa alicuius rei illa eſſe dicitur, quæ facit vt res ſit actu, deinde verò alias miniſtrantes cauſas ſpectando dicimus illam id pręſtare non ſine aliarum miniſterio, propterea illis conuenit appellatio cauſæ ſine qua non: quum igitur materia ſit mera poteſtas, & ipſa per ſe nihil producat, non poſſumus agens vocare cauſam ſine qua non; quia ſic iam ſtatueremus materiam per ſe producere, & illi primas in ea productione tribueremus: ſed quum agentis nomen ſuo formali ſenſu actum producendi ſignificet, huic aſcribimus productionem effectus, & ei primas tribuimus, dum dicimus ipſum agere non ſine materia. Forma verò generationis, quę per eius definitionem ſignificatur, effectus potius eſt, quàm cauſa; eſt enim declaratio nominis, quę in demonſtratione ponitur vt maius extremum, cuius cauſa quæritur, quemadmodum de accidentibus omnibus aliàs in operibus logicis declarauimus,

Alia eſt cauſa poteſtatis alia actus.

Cur materia dicatur cauſa ſine qua non.

IACOBI

IACOBI ZABARELLAE PATAVINI LIBER DE REACTIONE.

Dicendorum propoſitio, ac declaratio. *Cap. I.*

REACTIONEM in corporibus naturalibus ſatis manifeſtè poſuit Ariſtot. tum in tertio phyſicorum contex. 8. ac. 16. dum dixit omne mouens phyſicè in mouendo moueri, tum in primo de ortu & interitu 53. dicens omnia, quæ conueniunt in materia, agere & pati inuicem; ſed in modo declarando tanta ineſſe videtur difficultas, vt plurimi ſententiam Ariſtotelis tueri non valentes, ad varios ſenſus, eosq́; ab Ariſtotele alieniſſimos illam trahere, & extorquere coacti ſint: ob id licèt multas hac de re diſputationes aliorum habeamus, præſertim verò librum doctiſſimum Petri Pomponatij, cuius quidem viri iudicium ego ſemper plurimi feci, adhuc tamen non videtur ſublata eſſe hac in re omnis difficultas, idq́; me mouit vt de ea breuiter aliqua ſcriberem, & illa quæ philoſophando excogitare potui, ad communem ſtudioſorum vtilitatem in medium proferrem. Hac igitur de re ſcripturus non tempus teram in referendis omnibus aliorum dictis, ſiquidem tum apud eos legi poſſunt, tum etiam in libro Pomponatij, in quo omnes aliorum ſententiæ diligentiſſimè recenſentur, & expenduntur: ſed illa ſolùm adducam, quę ad veritatis declarationem conferre videbuntur, & quæ vel ab alijs tacta eſſe non viderim, vel tacta quidem; ſed ita obſcurè, vt explanatione indigeant. Ante omnia ut no-

Reactio quid ſit.

men reactionis, de qua nobis in pręſentia diſputatio propoſita eſt, intelligatur, dicimus reactionem eſſe retributam quandam mutationem, qua id, quod patitur, renititur aduerſus agens, & illud commutat, dum ab illo mutatur, adeout & agens pati, & patiens agere modo aliquo dicatur. Quoniam autem plures ſunt mutationis ſpecies, quæſtio hęc neque in mutatione ſubſtantiali, neque in accretione, atque imminutione locum habere vllum poteſt, niſi quatenus hæ coniunctam habent alterationem: generans enim ab ipſomet genito viciſſim nec generatur, nec interimitur in ipſo generandi actu, nec modo vllo ſecundùm formam ſubſtantialem labefactatur, quum hęc indiuidua ſit, neque intendi, aut remitti poſſit: ſic neque augens dum auget augetur ab illomet, quod augetur. Eſt igitur præcipue hæc diſputatio inſtituta de motu alterationis, & modo aliquo etiã de motu locali, an agens à patiente viciſſim patiatur: quum enim alteratio ſit in qualitate, quę intendi, ac remitti poteſt, quæritur an agens alterans alteretur modo aliquo à patiente, & obtundatur, vt an calidum agens in frigidum patiatur ſimul à frigido, ita vt eius calor in illa actione remittatur: non eſt autem quęſtio de agente remoto, ſed de proximo tantùm, & quod conueniat in materia cum patiente, ut ipſemet Ariſtot. in memoratis locis nos expreſsè admonet; nam agens remotum non eſt cum patiente coniunctum, ideò nihil ab eo recipere poſſe videtur: ſed neque agens proximum, quod non conueniat in materia cum

patiente,

patiente; nam Cœlum ſi immediatè agere aliquid dicatur in his inferioribus, non patitur viciſſim ab eis, quia non conueniunt in materia, neque ipſum capax eſt illarum qualitatum, quas in illis producit, quum ſit agens (vt vocant) æquiuocum, & virtuale. Loquimur præterea de agente per ſe, non de agente per accidens, quale eſt agens per antiperiſtaſin; nam calidum refrigerat, nec propterea viciſſim calefit: neque loquimur de actione ſpiritali, ſeu de alteratione perfectiua, qualis eſt ſenſus, & intellectio, quoniam in hac non fit ulla reactio, nec de ea vnquam aliquis dubitauit, quum manifeſtum ſit obiecta, quę & ſenſum, & mentem mouent, non poſſe ſimul eſſe ſentientia, & intelligentia in illomet actu, quo mouere dicuntur. Non eſt etiam quæſtio de mouente per metaphoram dicto, ſicuti quum finis mouere dicitur, vt cuilibet conſideranti patet; neque enim Ariſtoteles vnquam tale mouens reſpexit, quando dixit omne mouens phyſicè in mouendo moueri. Eſt igitur propoſita quęſtio de alteratione materiali, an agens per ſe, & propriè dictum, & patienti proximum, & cum eo in materia conueniens, dum in ipſum agit, ab eodem repatiatur. De motu etiam locali dubium eſt, quoniam Ariſt. de hoc maximè loqui videtur in tertio phyſicæ auſcultationis, dum inquit omne mouens phyſicè in mouendo moueri; & aliis quoque in locis, quos poſtea perpendemus, expreſsè reactionem ponere videtur etiam in motu locali: propterea de hoc quoque aliqua nobis dicenda erunt, iiſdem tamen conditionibus conſtitutis, quas de alteratione ſtatuimus, loquimur enim de mouente per ſe, & proximo patienti, & conueniente in materia cum illo.

Argumenta, quæ reactioni refragantur. Cap. II.

TALEM, qualem diximus, reactionem, multa ſunt argumenta, quę de medio tollere videntur; quorum aliqua præcipua, quæ rei declarandæ occaſionem dabunt, in medium afferemus, reliqua apud alios legenda dimittemus. Primum eſt argumentum, quo utitur Burlæus in contex. 8. tertij phyſicorum, ſtatuit in primis fundamentum, quod ſumit ex Auerroe in commentario 71. quarti phyſicorum; quod etiam apud Ariſt. clarè legitur in libro de motu animalium, actio non prouenit niſi à victoria, & exceſſu agentis reſpectu patientis; & ex eo ita argumentatur: ſi duæ res ſumantur, in quibus actio & paſſio eſſe debeat, ut portio ignis, & portio aquæ, hę vel æquales habent vires, vel inæquales; ſi ęquales, neutra in alteram aget, quia neutra alteram vincit; ſi verò inæquales, illa, quę validior eſt, in alteram aget, ſed viciſſim hæc in illam non aget, quoniam, ut modò conſtitutum eſt, & vt per ſe manifeſtum eſſe videtur, debilius in validius agere non poteſt. Secundum eſt argumentum Calculatoris tale: poſita reactione ſequeretur idem moueri ſimul duobus contrariis motibus, & ſimul intendi, ac remitti ſecundùm eandem qualitatem, quod omnino abſurdum eſt: conſequens autem deducitur; quia ſi ignis aquam calfaciat per aerem medium, & ab eadem aqua refrigerari dicatur, neceſſe eſt ut aer medius ſimul ab igni calefiat, & ab aqua refrigeretur, proinde vt eius calor ſimul intendatur, ac remittatur: prętere a ſic quoque idem conſequens deducitur; ſi agat ignis etiam abſque medio in aquam, neceſſe eſt ut pars ignis propinquior aquæ prius repatiatur, & refrigeretur ab aqua, quàm pars remotior; illa igitur pars erit minus calida, quàm pars remotior, quare calefiet ab illa, nam minus calidum reſpectu calidioris eſt inſtar frigidi; & vna alteri continuata eſt, itaque pars illa eadem ignis ſimul ab aqua refrigerabitur, & calefiet ab alia eiuſdem ignis parte. Tertiò, data reactione fieret ut agens nunquam poſſit reddere patiens ſibi omnino ſimile, hoc autem eſt abſurdum, quia nullum aliud eſſe videtur agentis conſilium, & ſcopus, quàm ſibi

Primum argumentum.

Secundum argumentū.

Tertium argumentum.

ſimile patiens reddere: conſequens probatur; quia ſi ſtatuatur agens calidum vt quatuor, & patiens frigidum vt duo, ſcopus illius agentis erit illud patiens reddere calidum vt quatuor, hunc tamen non aſſequetur, ſed fruſtrabitur; quia in illa actione, & reactione calor agentis remittetur, & fiet calidum ſolùm ut tria, deinde verò etiam ut duo, in fine igitur illius pugnæ non erit amplius calidum vt quatuor, quocirca nec reddere poterit patiens calidũ ut quatuor, quia nihil agit ſupra ſuarum virium gradum. Quartò, ſint duo agentia contraria, ut ignis, & nix, & ignis poſſit calfacere per diſtantiam decem pedum ad ſummum, nix verò refrigerare poſſit per diſtantiam duorum pedum tantummodo, igitur ſi quatuor pedibus diſtare inuicem ſtatuantur, aget ignis in niuem, nec repatietur ab illa, quare non omne agens naturale in agendo repatitur. Poſtremò, ſi talis reactio daretur, idem ſecundùm idem, & reſpectu eiuſdem eſſet ſimul poteſtate, & actu, quod nullo modo dicendum eſt; nam ſi agat ignis in aquam, & ipſam calfaciendo ab ea viciſſim refrigeretur, aget quatenus calidus, proinde quatenus eſt actu, ſed à frigido patietur etiam quatenus calidus; ergo eadem ratione, qua calidus eſt, & aget, & patietur, & ſimul erit actu, & poteſtate.

Quartũ argumentum.

Quintum argumentum.

Variæ aliorum ſententiæ, & earum confutatio. Cap. III.

QVANVIS & verba Ariſtotelis tum in memoratis, tum in pleriſque alijs locis ſatis apertè reactionem ſtatuant, & teſtimonium ſenſus eandem confirmet; videmus enim contingere ut ſiquis manu calida rem aliquam frigidam apprehendat, tum eam calfaciat, tum ſimul ab eadem refrigeretur: tamen argumenta prædicta apud complures tanti momenti fuere, vt eos coegerint ab Ariſt. ſententia deuiare in alias opiniones, quæ omnes, & earum impugnatio legi poſſunt in libro Petri Pomponatii, ego aliquas breuiter referam. Dixerunt quidam, vt horum argumentorum vim effugerent, dari quidem reactionem, vt Ariſtoteles aſſerit, non tamen ſecundùm eandem contrarietatem, ſed ſecundùm diuerſas, ita ut poſſit ignis agens in aquam ut calidus in frigidam, ab eadem repati ut ſiccus ab humida, at non vt calidus à frigida; quia ſi calor ignis præualeat frigori aquę, agere tantùm poteſt ignis in aquam, non aqua in ignem, per contrarietatem calidi & frigidi; ſed ſi tunc eueniat ut humiditas aquæ præpolleat ſiccitati ignis, reaget aqua in ignem ut humida in ſiccum, ſed ab eodem ut ſicco non patietur, quoniam à debiliore in validius actio fieri non poteſt. Sed hæc ſententia & experientiæ, & Ariſtoteli & rationi aduerſatur: nam experientia (ut modò dicebamus) docet fieri reactionem ſecundùm eandem contrarietatem; nam ſiquis manu calida rem frigidam apprehendat, ſimul eam calfacit, & ab ea refrigeratur; ita ſi ferrum ignitum in aquam frigidam iniiciatur, calfacit illam, & ab eadem refrigeratur, quæ eſt reactio ſecundùm eandem contrarietatem. Hoc idem ſignificauit Ariſt. in locis prędictis, ſi bene ipſius verba perpendantur: ſed alius eſt locus omnium clariſſimus in quarto libro de ortu animalium capite tertio, ubi dicit omne agens in agendo repati, & tum de motu locali, tum de alteratione hæc exempla ſubiungit, vt pellens pellitur, & calfaciens refrigeratur; ponit ergo in alteratione reactionem ſecundùm eandem contrarietatem. Ratio quoque, quam loco ſuo conſiderabimus, hoc idem demonſtrat; nunc autem ſatis ſit argumentum ſumere à miſtione, non poſſet enim fieri miſtio ſine reactione ſecundùm eandem contrarietatem: quia ſi ad miſtionem congrederentur ignis & aqua, & ignis ratione caloris ageret tantùm, non pateretur, calor eius maneret integer; ſic etiam integra ſeruaretur humiditas aquæ, ſi aqua per humiditatem ita ageret in ignem, vt ab eius ſiccitate non pateretur; quare ad mediam temperiem qualitates elementorum

Aliquorum ſententia.

Confutatio.

Argumentũ à miſtione.

torum non redigerentur, proinde nulla miſtio fieret. Aliqui verò alij ut experientiæ, & verbis Ariſtotelis ſatisfacerent, ad hoc confugerunt, quòd reactio eſt quidem primò ſecundùm diuerſas contrarietates, ſed ſecundariò, & per quandam ſequelam eſt etiam ſecundùm eandem contrarietatem: ſi nanque ignis per calorem agat in aquam ut frigidam, & ab eadem ut humida repatiatur ut ſiccus, labefactatur ſimul, & imminuitur etiam calor ignis per quandam ſequelam ex labefactione ſiccitatis coniunctæ; calfacit igitur aquam, & ab e[illegible]m refrigeratur ſecundariò, quatenus imminutionem ſiccitatis conſequitur imminutio caloris.

Aliorum opinio.

Sed neque hoc defendi poteſt: Primum quidem, quia eorum dictum eſt omnino arbitrarium, & omni carens ratione: nulla enim adeſt ratio cur ad ſiccitatis imminutionem labefactetur calor, ſiquidem calor non poſtulat neceſſariò ſiccitatem, quum poſſit ęquè exiſtere cum humiditate, ut in aere patet, qui eſt naturaliter calidus & humidus: deinde quia nulla daretur reactio inter elementa ſymbolam qualitatem habentia, nam ſi aer ut calidus agat in aquam ut frigidam, non poteſt ab eadem repati ut ab humida, quum & ipſe ſit humidus; non eſt igitur verum id, quod Ariſtoteles dicit, omne agens phyſicum in agendo repati. Non eſt etiam dicendum Ariſtotelem in prędictis locis hoc intelligere: quando enim dicit calfaciens refrigerari, non poteſt intelligere niſi per ſe; quoniam illa, quæ ſunt per accidens, in diſciplinis non conſiderantur: hoc etiam patet in exemplo motus localis adducto ab Ariſtotele; nam dicit, pellens pelli, quod quidem non poteſt eſſe per accidens, ſed per ſe, & primò, quia ne fingi quidem poteſt alia loci contrarietas, ſecundùm quam illa reactio fiat; quare etiam quando dicit calfaciens refrigerari, intelligit per ſe & primò ſecundùm eandem contrarietatem.

Confutatio.

Hæc omnia quidam alij conſiderantes, & tueri volentes reactionem per ſe ſecundùm eandem contrarietatem, confugerunt ad reactionem priuatiuam, poſitiuam enim nullo pacto admittere voluerunt; poſitiuam reactionem ipſi vocant, quando & calidum agit in frigidum imprimendo aliquid caloris, & frigidum eodem tempore viciſſim in calidum imprimendo aliquid frigoris; priuatiuam autem reactionem vocant illam, quæ in ſola patientis reſiſtentia conſiſtit, & hanc iſti ſolam admittunt: quia licèt hoc calidum ſit validius hoc frigido, & in ipſum agat, nec ab eo aliquid recipiat, ipſum tamen frigidum antequàm deſtruatur, reſiſtit aliquandiu, & retardat actionem calidi agentis, quodlibet enim nititur ſe conſeruare quantum poteſt; ſed poſitiuam reactionem impoſſibilem eſſe dicunt: quam ſententiam tandem ſequutus eſt Auguſtinus Sueſſanus in ſuis commentarijs in ſecundum phyſicorum, vt videre eſt in contex. vndecimo eius libri, ubi fatetur ſe hac in re ſententiam mutaſſe: quum enim in primo libro de ortu & interitu poſitiuam reactionem tutatus eſſet, inquit ſe poſtea eam ſententiam deſeruiſſe, & ductum eſſe hoc potiſſimum argumento: quia ſi agens eſt tantæ potentię, ut poſſit uincere, & deſtruere penitus aliquod patiens, debet etiam tantam habere vim, quæ ſufficiat ad ſe defendendum ne ab illo aliquid patiatur; quod quidem argumentum in idem cadit cum primo à nobis antea aduerſus reactionem adducto.

Sueſſani opinio.

Sueſſani argumentum.

Sed huic ſententiæ, ut antea diximus, & experientia, & ratio, & teſtimonium Ariſtotelis refragantur. Quod enim ad experientiam attinet, vana eſt Sueſſani fuga, quum dicit aquam feruentem non eſſe calidam, ſed videri calidam propter vapores in ea exiſtentes; hoc enim dicere eſt negare aquam poſſe alterari, quod manifeſtè repugnat communi philoſophantium cõſenſioni, omnes enim concedunt elementa poſſe etiam alterari ad contrarias qualitates abſque mutatione ſubſtantiæ: quemadmodum igitur aer ſeruata ſubſtantia ſua poteſt & calidus, & frigidus fieri, ſic etiam aqua; propterea negandum non eſt ipſam quoque aquæ ſubſtantiam à ferro ignito aliquid recipere caloris, quem poſtea conſequatur conuerſio tenuiorum aquæ partium in vaporem: ſed ſi argumentum ab aqua ad aerem transferatur, nullus Sueſſano locus confugiendi relin-

Confutatio, & Reiectio defenſionũ Sueſſani.

quitur, vt conſideranti manifeſtum eſt. Similiter vanum eſt id, quod ipſe dicit de glacie apprehenſa manu calida, negat.n. fieri ſimul vtranq; actionem, & inquit refrigerari prius manum à glacie, poſtea verò tranſmitti ab anima nouos ſpiritus, à quibus glacies calefit, & ita non eodem tempore actionem, & reactionem fieri, ſed diuerſis. Attamen nemo eſt qui non videat vtranq; fieri ſimul; ſtatim.n. calefit glacies à manu, quod & ſenſu cognoſcitur, & ratione comprobatur: quia ſi glacies retinens frigus ſuum non calefit à manu calida, minus poteſt calefieri poſtea à manu refrigerata, & credendum eſt ſpiritus calidos interna potius petere, quàm ad manum tranſmitti, dum ſtatuitur integrum manere glaciei frigus. Nititur etiam Sueſſanus ſoluere argumentum, quo ſupra vſi ſumus à miſtione acceptum, & inquit remiſſionem qualitatum elementarium in miſtione non fieri ex mutua earum inter ſe actione, ac reactione, ſed fieri ab agente generante miſtum, aut ab aliquo cœleſti influxu: nam cenſuit Ariſtot. ipſas elementares qualitates eſſe proximum agens in miſtione: & vt concedamus ab aliquo etiam externo poſſe miſtum tanquam ab agente proximo generari, negari tamen in philoſophia Peripatetica nullo modo poteſt ex mutua etiam elementorum actione poſſe miſtionem abſolui. Quod verò de influxu dicit, ita vanum eſt, ut confutationem non mereatur; certum enim eſt influxus ab Ariſtotele non admitti, neq; ipſemet Sueſſanus id, quod dicit, intelligit: nam ſimpliciter ad influxum confugere abſque vlla ipſius influxus declaratione nil aliud eſt, quàm dicere id fieri ab aliqua cauſa, quæ ignoratur. Clara etiam ſunt Ariſtotelis verba antea memorata; Ariſtoteles enim non dicit patiens reſiſtere tantùm agenti, ſed dicit calfaciens refrigerari, quę eſt abſque dubio reactio poſitiua. Præterea vti poſſumus contra Sueſſanum tali argumento: ſi reactio, quam Ariſtoteles ponit, non eſt intelligenda, niſi priuatiua, ſequeretur dari reactionem etiam inter illa, quę non conueniunt in materia, ut inter Cœlum, & inferiora corpora, etenim hęc quoque reſiſtunt actioni cœleſtium, & eam retardant reſiſtendo; aqua enim reſiſtit omni calefacienti, non ſolùm igni, ſed etiam Cœlo: quare ſi dicere liceret calfaciens refrigerari à patiente ratione ſolius reſiſtentię, quę dicatur appellari refrigeratio, etiam Cęlum dici poterit à corporibus inferioribus per reſiſtentiam refrigerari: hoc tamen nemo ſanæ mentis diceret; & conſequens apud Ariſtotelem eſt manifeſtè falſum, qui omnino negauit corpora inferiora in Cęlum reagere, & in contex. 53. primi libri de ortu & interitu apertè dixit nullam dari reactionem inter illa, quę in materia non conueniunt. Ex his igitur patet negandam nullo pacto eſſe reactionem poſitiuam, ſed ſolùm cogitandum quomodo difficultates, quæ illam de medio tollere videntur, ſoluendæ ſint.

Quid ſit agere, quid pati, quid reagere, & quid repati, & cur reactio ſit neceſſaria. Cap. IIII.

QVONIAM igitur omnes hæ opiniones falſæ ſunt, & in eas illi inciderunt, quoniam argumenta à nobis antea adducta ſoluere nequiuerunt; nos in eo laborare oportet, ut poſita vera reactione poſitiua per ſe ſecundùm eandem contrarietatem, ut eam Ariſtot. poſuit, omnia aduerſantia argumenta ſoluamus. Ante omnia declarandum accuratius eſt quid ſit agere, quid pati, quid reagere, & quid repati, & quot modis dicantur hæc omnia quatenus ſecundùm qualitates conſiderantur, nam præcipuè de alteratione eſt nobis propoſita diſputatio. Agere eſt mouere ad contrariam patienti qualitatem, ſic pati eſt mutari ad contrariam qualitatem; hanc autem non ea ratione dicitur agens imprimere, ſeu tribuere patienti, quòd illam inducat, ſed quòd educat de poteſtate ad actum;

Quid ſit agere, & quid pati.

non

non enim dicendum eſt calidum agens tribuere patienti ſuummet calorem eundem numero, ſiquidem non poteſt accidens migrare de ſubiecto in ſubiectum; ſed per calorem, quem habet, educit alium calorem ſimilem de poteſtate patientis ad actum, & hoc modo dicitur imprimere contrariam qualitatem. Hæc autem actio ſumi poteſt duobus modis, vno modo pro impreſſione alicuius gradus qualitatis abſolutè, altero modo pro actione perfecta, quę eſt cum victoria agentis aduerſus patiens. Exemplis res clarior fiet. Aliquis manu calida paruam glaciei particulam apprehendit, certum eſt glaciem illam in initio non ſolùm calefieri à manu, ſed etiam è contrario manum refrigerare, & in ea producere aliquid frigoris; ad hoc enim oſtendendum ita ſufficiens eſt teſtimonium ſenſus, ut quiſquis id inficietur, is ſenſu indigere dicendus ſit: procedente autem actione abſumitur glacies, & totum eius frigus deſtruitur à calore manus ſuperante: dum igitur actio ſumitur pro impreſſione alicuius gradus qualitatis, tum manus agit in glaciem, tum glacies in manum; at ſi totam ab initio ad finem actionem illam, & paſſionem ſpectemus, manus potius, quàm glacies, vocabitur agens, glacies verò patiens, quia calor manus frigus glaciei ſuperauit. Quando igitur cum Ariſtotele dicimus actionem non fieri niſi ab inæquali ſuperante, id intelligendum eſt de tota, & completa actione, quæ eſt cum victoria agentis, ſed non de qualibet actione indiſtinctè; quando enim in contrariorum pugna vnum debet alterum vertere in ſuam naturam, id facere non poteſt, niſi præualeat, & maiorem habeat vim, quàm alterum; attamen ſi initium tantùm actionis, & pugnæ conſideremus, negare non poſſumus etiam debilius agere in validius, ut modò de parua glacie dicebamus, etiamſi in fine pugnę totum glaciei frigus à calore manus victum ſit: hoc niſi concedamus, cogimur in hoc abſurdum incidere, quòd plures inani ratione coacti confiteri auſi ſunt, quòd ſi duo contraria ęquales vires habentia ſumantur, & unum alteri apponatur, vt portio ignis, & portio aquæ, quibus & intenſionis graduum, & magnitudinum habita ratione æquales prorſus ſint vires, neutrum aget in alterum; hoc enim dicere eſt abſurdum manifeſtiſſimum: quì enim fieri poteſt vt duo extremè contraria actiua & paſſiua inuicem ſecundùm proprias naturas, & ſe mutuo tangentia ita otioſa maneant, vt neutrum in alterum agat? fieri quidem non poteſt vt alterum vincat alterum, & in ſuam naturam conuertat, neceſſarium tamen eſt vt pugnent, & in ſe inuicem agant, idque negare eſt miſtionem penitus de medio tollere, ſicut antea dicebamus: quando enim unum contrarium tanto exceſſu præualet alteri, vt mutet illud in ſuam naturam, tunc certum eſt non fieri miſtionem, ſicut ait Ariſtoteles in calce primi libri de ortu & interitu; ſed quando viribus quodammodo æquantur, ideſt vel ęquales habent vires, vel non tanto diſcrimine inæquales, vt vnum poſſit alterum penitus in ſuam naturam mutare, tunc mutant ſe mutuo, ac diſtrahunt à proprijs naturis, & tranſeunt in vnam quandam naturam mediam, hæc enim eſt miſtio. Sic itaque dicendum eſt quando in fine pugnæ vnum vertit alterum in ſeipſum, neceſſe enim eſt vt in principio agant in ſe mutuo, licèt vnum debiliter, alterum autem vehementius; nam in miſtione quoque hoc euenit: quum enim vnum miſcibilium validius ſit, magis mutat alia, quàm mutetur ab illis; quo fit ut illud medium, quod per miſtionem generatur, magis ad eius naturam vergat, quàm ad naturas aliorum. Huiuſce autem rei uera ratio ea eſt, quam Ariſtoteles adducit in contextu octauo & decimoſexto tertij phyſicorum: cauſa enim cur multa inuicem agant, & patiantur, eſt, quia ſingulum eſt ſimul poteſtate, & actu, reſpectu diuerſorum; id enim, quod eſt frigidum actu, eſt poteſtate calidum, & id, quod eſt actu calidum, eſt frigidum poteſtate; contraria nanque verſantur in eodem ſubiecto, & vbi vnum eſt actu, ibi neceſſe eſt alterum eſſe poteſtate: quoniam igitur agere eſt formæ, pati verò eſt materiæ, &

Actio duplex.

Actionē fieri à proportione minoris inæqualitatis quomodo verum ſit.

res agit quatenus eſt actu, & patitur quatenus eſt poteſtate, neceſſe eſt ut admoto agente actu tali ad patiens poteſtate tale fiat actio: quando igitur admouetur ignis aquæ, neceſſe eſt vt actu calidum agat in calidum poteſtate, & vt actu frigidum agat in frigidum poteſtate, ut etiam in contextu ſeptuageſimoſeptimo primi libri de generatione Ariſtoteles dicit; nec refert dicere alterum altero valentius eſſe, hoc enim facit quidem ut in fine pugnæ vnum alteri ſuccumbat, ſed per hoc non ſtat quin antea debilius quoque agat in alterum, quod validius eſt: ut ſi ignis in aquam agat, & validior eſſe ſtatuatur, neceſſe eſt vt tum ignis tanquam actu calidus agat in aquam ut poteſtate calidam, tum aqua tanquam actu frigida agat in ignem vt poteſtate frigidum; materia enim, quæ actu ſub calore eſt, poteſtatem habet recipiendi frigus, & materia, quæ eſt actu ſub frigore, poteſtatem habet recipiendi calorem: etenim ſi ignis per formam ſuam & ageret, & pateretur, vtique nulla fieri reactio poſſet, quia frigus aquæ non poſſet agere in calorem ignis potentiorem; at non ita ſeſe res habet, ignis enim non per formam patitur, ſed per formam agit, per materiam verò patitur: quoniam igitur à nulla forma, à nulla qualitate materia abhorret, ſed æquam habet poteſtatem recipiendi omnes; ideò apta eſt pati etiam à debili aquæ frigore, quum ipſa ſit frigida poteſtate: quamobrē neceſſe eſt vt in initio pugnæ remittatur tum frigus aquę per actionem ignis, tum calor ignis per reactionem aquę, magis tamen remittatur frigus aquæ, quia ignis vehementius agit; ideo perſeuerante pugna augetur continuè exceſſus caloris ignis ad frigus aquæ, & ſemper vehementior fit actio, debilior autem reactio; quia neceſſe eſt tandiu reactionem durare, quandiu durat actio; nam actio tunc ceſſat, quando patiens omnino ſuccubuit agenti, tunc autem reactio ceſſat, quia dum patiens habuit aliquid virium, quanuis id minimum fuerit, per illud neceſſe fuit ut reageret tanquam actu tale in agens tale poteſtate: neque dicendum eſt actionem agentis fieri continuè debiliorem, quòd per repaſſionem vires agentis imminuantur, proptereaquòd ſi imminuuntur agentis vires, magis imminuuntur vires patientis, proinde vehementior ſemper fit actio, quia creſcit continuè exceſſus virium agentis ad vires patientis: in comparandis autem inter ſe agentis, ac patientis viribus non ſola attendenda eſt intenſio graduum, ſed etiam extenſio magnitudinum, in maiore enim corpore vis maior ineſt; ideò contingere poteſt vt contrarium remiſſius vincat alterum contrarium intenſius, propter exceſſum magnitudinis: nam multum vini extinguit paruum ignem, licèt vinum ſit minus frigidum, quàm ignis calidus, & minus humidum, quàm ignis ſiccus. Ex his igitur patet, ſi actio ſumatur amplè pro impreſſione alicuius gradus qualitatis, non fieri actionem ignis in aquam abſque eiuſdem aquæ reactione in ignem, nec manum per calorem agere in glaciem apprehenſam, quin glacies quoque per frigus eodem tempore in eandem manum reagat: ſi verò totius pugnæ finem, & alterius victoriam ſpectemus, manifeſtum eſt manum dici agentem, & glaciem patientem; neque hac ratione poteſt fieri reactio, quia eadem glacies non poteſt ſimul vinci & vincere; & in hoc ſenſu verum eſt dictum Ariſtotelis & Auerrois, actio non fit niſi ab inæquali ſuperante; non poteſt enim agens conuertere patiens in ſuam naturam, niſi illo validius ſit; remitti tamen, & obtundi poteſt etiam validius à debiliore. Reactio igitur nil aliud eſt, quàm retributa, ſeu reciprocata actio; ſi nanque hoc in illud agere dicatur, illud in hoc dicetur reagere, ſic repaſſio eſt reciprocata paſſio: ſumi autem poſſunt tum latè, tum ſtrictè; latè enim ſumuntur, dum nullo conſiderato diſcrimine agentis & patientis, vtrunque dicimus reagere, & vtrunque repati; propriè verò, quando id, quod in actione principalius eſt, & vincit, vocatur agens, alterum autem vocatur patiens, ſic enim patienti reactio attribuitur, & agenti repaſſio: ſicut enim alterum ſolum vocatur agens, quatenus principalius eſt, ita reliquum

Ratio cur neceſſarium ſit reactionem fieri.

Reagere, & repati dicitur dupliciter.

quum, tanquam debilius, vocatur reagens; & è conuerſo hoc idem vocatur patiens, agens verò principalius repatiens potius dicitur, quàm patiens, ita vt reagere propriè ſignificet ſecundariò agere, & repati ſecundariò pati. Principalitas tamen, ex qua alterum potius, quàm alterum, ſolet appellari agens, duplex eſt: vel enim ſolum agendi vigorem reſpicimus, & ita id, quod validius eſt, vocamus abſolutè agens, id autem, quod inualidius, abſolutè patiens; vel ſolam intentionem, ſeu ſcopum attendimus in appellando agente, ut quando aquam igni infundimus ad illum extinguendum, aqua dicitur agens, & ignis patiens, etiamſi quandoque contingat ut aqua infuſa nequeat ignem extinguere, ſed ab illo potius abſumatur: tunc igitur ſi reſpiciamus id, quod eſt validius, ignis dicetur abſolutè agens, & aqua patiens; ſi verò conſilium, ſcopumque infundentis, aqua dicetur agens, & repatiens, ignis verò patiens, & reagens: hoc ſpectaſſe videtur Ariſtoteles in quarto libro de ortu animalium capite tertio, dum dixit contingere quandoque ut agens magis repatiatur, quàm agat; nam ſi magis repatitur, inualidius eſt, ſed tamen vocatur agens ratione ſcopi, & intentionis, ſecundùm quam debebat eſſe validius. Sic igitur patet quid ſit agere, quid pati, quid reagere, & quid repati, & quot modis dicantur, & cur neceſſe ſit agens proximum repati, & patiens reagere: ratio nanque eſt, quoniam agens non ſolùm eſt actu ratione propriæ qualitatis, ſed eſt etiam poteſtate reſpectu contrariꝫ, ideo neceſſe eſt ut in agendo ab illa repatiatur, quia neceſſarium eſt ut id, quod eſt poteſtate tale, patiatur ab eo, quod eſt actu tale, ſi illi adiungatur.

Quid ſit reſiſtentia, & vnde proueniat. Cap. V.

CONSIDERANDUM præterea eſt quid ſit reſiſtentia, qua de re maior nos difficultas manet, quum multi multa dixerint, nemo tamen eam plenè declaraſſe videatur. Pomponatius in libro ſuo de reactione probare contendit reſiſtere non eſſe agere, neque eſſe pati, ſed ſolùm eſſe impedire ne agens agat in id in quod agere nititur, hoc autem vel abſolutè, & perfectè, vel aliquatenus, & (ut aiunt) ſecundùm quid: nam ſi digito ferrum premamus, ferrum perfectè reſiſtit, quia nulla ex parte comprimitur; ſi verò premamus ceram, comprimimus quidem, ſed cum aliqua mora, quo fit ut actio illa retardetur modò magis, modò minus, pro maiore, vel minore reſiſtentia rei preſſę, quę imperfectè, & ſecundùm quid reſiſtere dicitur, quatenus non ſint ſe ſtatim pelli, & moram aliquam, ac difficultatem modò maiorem, modo minorem in illo motu ponit; nil igitur aliud eſt reſiſtentia, quàm impedimentum. Hæc Pomponatii ſententia à poſterioribus improbatur, quòd ignotum per ignotius declarare videtur; dicit enim reſiſtere eſſe impedire, ſed adhuc dubium manet quid ſit impedire, ſi neque eſt agere, neque pati. Hanc difficultatem vidit quidem Pomponatius, ſed ſe ab ea explicare non potuit; quum enim ad hoc declarandum multa dixerit, tamen ex eius dictis non apparet quid ſit impedire, quum ipſe non declaret in quanam categoria ſtatuendum ſit; dum autem in quo genere impedimentum ſit ignoramus, ipſius quoque reſiſtentiæ genus ignoramus, ignorato autem rei genere nihil de ipſius rei eſſentia noſſe poſſumus. Quidam recentiores reſiſtentiam rediguntad ſecundam ſpeciem qualitatis, quę dicitur potentia, vel impotentia naturalis: nam reſiſtentia, quam ferrum facit ſecanti, nil aliud eſſe videtur, quàm impotentia naturalis patiendi ab agente ſecare nitente; & dicere ferrum reſiſtere ſecanti, idem videtur ac dicere, non poſſe, ſeu non facile poſſe ſecari, quemadmodum paleam non reſiſtere igni eſt facilè pati ab igni. Sed hæc ſententia, quanquàm pri-

Pomponatij opinio.

Recentiorũ obiectio cõtra Pomponatium.

Recentiorũ opinio.

Confutatio. mo aſpectu aliquid habet probabilitatis, tamen ſi bene perpendatur, vera non eſt: quoniam non idem eſt potentia agendi, atque agere actu, nec potentia patiendi, ac pati actu: nam potentia agendi, & potentia patiendi eſt in ſecunda ſpecie qualitatis; ſed actu agere, & actu pati, non ſunt qualitates, quum manifeſtum ſit hæc habere proprias categorias actionis, & paſſionis: ita potentia reſiſtendi poteſt vocari qualitas ſecundæ ſpeciei, eſt enim potentia non patiendi: at actus ipſe reſiſtendi non eſt qualitas, ſed quoddam aliud, & videtur euitari non poſſe quin ſit agere, vel pati, ut vox ipſa ſignificare videtur. Ob id recentiores quidam hæc conſiderantes dixerunt reſiſtentiam eſſe in categoria actionis, & pro hac ſententia adduxerunt verba Ariſtotelis in memoratis locis, præſertim quarto de ortu animaliū capite tertio, vbi dicit calfaciens refrigerari. Sed iſti reſiſtentiam cum reactione confuderunt, nam poſitiuam reactionem eſſe actionem quis negare poteſt, videntur autem ipſimet ſuam ſententiam euertere, & errorem ſuum patefacere, dum in illis, quæ agendi vim non habent, aſſerunt dari reſiſtentiam, eamque non eſſe amplius in genere actionis, ſed in ſecunda ſpecie qualitatis, quę dicitur impotentia naturalis: dum enim fatentur dari reſiſtentiam ſine aliqua actione, fatentur etiam eſſe quiddam diuerſum à reactione; itaque etiam in illis, quę reagunt, aliud eſt reſiſtentia, aliud reactio, proinde non poteſt reſiſtentia poni in categoria actionis. Quidam verò alij recentiores reprobant quidē & ipſi ſententiam Pomponatii, tanquam non declarantis quid ſit reſiſtere; tamen ipſi poſtea in eundem errorem labuntur, multa enim dicunt pertinentia ad docendum cur fiat reſiſtentia, ſed in quonam genere ſit non declarant; quare adhuc quid ſit ignoramus. Nobis igitur conſiderandum manet quid ſit reſiſtere, nam cognita eius eſſentia facilius poſtea erit cauſam inueſtigare, & adducere. Credo reſiſtentiam in nulla eſſe categoria directè, neque eſſe aliquid poſitiuum, ſed priuatiuum, proinde per reductionem tantùm eſſe in generibus actionis, & paſſionis; eſt enim priuatio quædam actionis, & paſſionis, ut conſiderantibus poteſt eſſe manifeſtum: quia nil aliud eſt agenti reſiſtere, quàm non pati ab illo, proinde & ipſum agens non agere, ſi perfectè illi reſiſtatur ne agat; vel ſi quadantenus tantùm illi reſiſtatur, eſt non facilè pati, proinde agens non facilè agere: eſt igitur per reductionem propriè in categoria paſſionis, & reſpectu agentis eſt etiam modo aliquo in categoria actionis. Propterea optimè naturam reſiſtentię declaraſſet Pomponatius per verbum, impedire, ſi declaraſſet quid ſit impedire, & dixiſſet eſſe quid priuatiuum, non poſitiuum; nam dicere parietem impedire ne ſol me calefaciat, non eſt dicere aliquid poſitiuum, quod inſit parieti, ſed ſolùm eſt dicere me non pati à ſole, & ſolem in me non agere: ſic dicere nimiam diſtantiam impedire ne ignis aliquis me calfaciat, eſt dicere diſtantiam loci facere priuationem actionis in igne, & paſſionis in me: hoc idem dicendum eſt de illo, quod non ſit penitus impediens, ſed ſecundùm quid, ut conſideranti patet. Quoniam igitur reſiſtentia impedimentum quoddam eſt, ut rectè Pomponatius dixit, impedimentum autem eſt priuatio, quod ipſe videtur ignoraſſe; conſiderandum eſt vndenam proueniat hoc impedimentum, quod uocatur reſiſtentia, quandoquidem priuationes quoque cauſam aliquam habent. Certum eſt materiam non poſſe huius impedimenti cauſam eſſe: nam ſi reſiſtentia eſt priuatio paſſionis, natura autem materiæ eſt prima radix, & prima cauſa omnis paſſionis, non poteſt eadem eſſe cauſa impediendi paſſionem, ſed potius promptiſſima eſt ad quodlibet patiendum. Relinquitur vt cauſa reſiſtentiæ ſit forma, qua in re concordes eſſe omnes videntur, ſed in modo diſſident: aliqui enim conſiderantes eſſe officium formæ agere, neceſſarium eſſe putarunt ut quantum actiua quælibet forma eſt, tantum ſit etiam reſiſtitiua; quam ſententiam ſi admitteremus, ſequeretur debuiſſe ignem iampridem omnia conſumpſiſſe, & in ignem mutaſſe; quum enim maximè omnium ſit actiuus, ſi eſſet etiam maximè omnium reſiſtitiuus, nulla

Marginalia: Aliorum recentiorum opinio. — Confutatio. — Aliorum recentiorum error. — Opinio propria. — Pomponatij defectus. — Quæ ſit cauſa reſiſtētiæ. — Aliquorum opinio. — Confutatio.

afferri

afferri poſſet ratio, cur non ſint omnia in ignem mutata: quoniam igitur ad ſeruandum elementorum æquilibrium pro ipſorum conſeruatione neceſſarium fuiſſe videtur vt maxima actio cum minima reſiſtentia coniungeretur, & maxima reſiſtentia cum minima actione, ideo alii dixerunt in qualitatibus elementorum duos eſſe ordines inter ſe contrarios, vnum actionis, alterum reſiſtentiæ: & in actione primum locum obtinere calorem, qui maximè omnium qualitatũ eſt actiuus, ſecundum verò frigus, tertium humiditatem, quartum demum ſiccitatem; quæ minimè omnium eſt actiua. Huic contrarium ſtatuunt ordinem reſiſtentię, ſiccitatem enim maximè reſiſtere dicunt, aliquanto minus humiditatem, adhuc minus frigus, minimam autem reſiſtendi vim obtinere calorem. Mihi tamen videtur hęc ſententia vrgeri eadem difficultate; ſequeretur enim ſimiliter ignem iampridem omnia conſumere debuiſſe, quum per calorem ſit maximè actiuus, & per ſiccitatem maximè reſiſtitiuus: quamuis enim non per calorem reſiſtat, tamen ſatis eſt ſi reſiſtat per ſiccitatem, ne ab aliis elementis mutetur; non facit enim calor ne reſiſtat per ſiccitatem, ſicut etiam ſiccitas, quũ parum actiua ſit, non propterea facit ne per calorem maximè agat, attamen videmus ignem, etſi maximè ſiccum, minimam tamen reſiſtendi vim habere; igitur non rectè in ſiccitate conſtituitur maxima reſiſtentia. Alia multa, quę ab alijs dicuntur, omitto, quoniam omnia apud Pomponatium, & alios legi poſſunt: dicam quid ipſe ſentiam, & aliqua aliorum dicta recipiendo, aliqua etiam, quæ ab aliis dicta non ſunt, adijciendo, nitar huiuſce rei veritatem reddere manifeſtam. Reſiſtentiam prouenire à forma, ut multi dicunt, omnino confitendum eſſe arbitror ob rationem ante adductam; ſed vanam eſſe puto nonnullorum additionem, qui dicunt reſiſtentiam fieri tum à forma, tum ab annexis, hoc eſt ab affectionibus, & accidentibus ſubiecti, quæ ſunt coniuncta cum forma, nam ab his quoque fit reſiſtentia; vt ignis in ferro magis reſiſtit, quàm extra ferrum, idq; non propter formam ignis, ſed propter denſitatem materiæ: ſic terra propter denſitatem maximè reſiſtit alijs elementis; dantur igitur aliqua accidentia in ſubiecto patiente, quæ faciunt vt illud egrè patiatur, & agenti reſiſtat. Ego autem arbitror ſoli formę eſſe reſiſtentiam attribuendam; accidentia.n. vel inſequuntur formam, vt denſitas terrę, vel illi penitus accidunt, ut denſitas igni exiſtenti in ferro: de illis quidem, quæ formam inſequuntur, clara res eſt: forma.n. vt non agit extra, niſi per accidentia media, ita neque reſiſtit actioni agentis externi, niſi per accidentia conſequentia: dicere igitur hæc reſiſtere agenti, eſt dicere formam per hæc; actio enim magis eſt tribuenda primario agenti, quàm ſecundario, vt ait Ariſto. in contex. 33. octaui phyſicorum, quia cauſa ſecundaria non per vim propriam agit, ſed per vim cauſæ primariæ. Si verò accidentia formam non inſequantur, ſed extranea ſint, ab his non fit reſiſtentia, niſi per accidens; per ſe enim ſemper fit à forma, vt in exemplo ab his adducto notare poſſumus: denſitas enim ferri nihil conferret ad reſiſtentiam ignis, niſi ignis ſuapte natura reſiſteret extinguenti: quoniam igitur præcipuum reſiſtens eſt forma ignis, denſitas autem ferri facit vt in parua illa mole ſit conſtipatũ multum ignis, & à multo igni maior ſit reſiſtentia, quàm à pauco, ideò denſitas facit ut ille ignis magis reſiſtat; proinde non per ſe reſiſtit, ſed per accidens, quatenus facit ut ibi ſit multum ignis, qui ſecundum propriam naturam reſiſtit; in multo enim quàm in pauco maior uis ineſt, ut agendi, ita & reſiſtendi. Aliũ quoque errorem mihi videntur iſti met committere, dum declarant quomodo forma faciat reſiſtentiã; dicunt enim formam reſiſtere agendo, & eius reſiſtentiam eſſe actionem: quod declarant exemplo illius, qui gladio ictus inimici reijciat, agendo enim reſiſtit, & illa actione vires etiam inimici obtundit; ſic ergo & quando agit ignis in aquam, dicitur aqua reſiſtere, & actionem ignis retardare, quatenus reagendo minuit calorem ignis, reſiſtit enim dum vires agentis reddit debiliores: quum igitur hęc reſi-

Margin notes: Aliorum opinio. — Confutatio. — Opinio propria. — Opinio aliquorum. — Confutatio. — De modo quo forma reſiſtit, opinio aliorũ.

reſiſtentia ſit actio quædam, hinc colligunt de hac actione verum eſſe id, quod aliqui dixerunt, quamlibet formam tantam habere vim reſiſtendi, quantam habet agendi.

Confutatio.

Sed meo quidem iudicio hoc nulla ratione probandum eſt, quia ſic non diſtingueretur reſiſtentia à reactione poſitiua; diſtinguitur tamen, quia reſiſtentiam concedunt omnes, reactionem non omnes; quocirca illi, qui talem reactionem negant, negarent etiam reſiſtentiam in tali reactione conſtitui, quum reſiſtentiam concedant. Præterea hanc non poſſumus appellare reſiſtentiam, niſi per accidens; quia per ſe & primò non eſt niſi actio, hanc autem conſequitur vt imminuatur proportio agentis ad patiens, ita ut minus agat: quare hæc impropriè vocatur reſiſtentia, ut ait Pomponatius in capite quinto ſecundæ ſectionis libri ſui: non enim immediatè reſiſtit patiens agenti, ſed quatenus obtundendo eius vires ab eo minus patitur: adde quòd non ſemper verum eſt id, quod ipſi dicunt, per hanc reactionem imminui proportionem agentis ad patiens; immò frequentius euenit vt augeatur, nam ſi agens ſit validius patiente, augetur iſta proportio, quia magis imminuitur ab agente vis patientis tum actiua, tum reſiſtitiua, quàm à patiente imminuatur vis agentis per reactionem.

Aliorum opinio vera.

In eo præterea hi decepti ſunt, quòd non viderunt alium magis proprium reſiſtendi modum, quo forma abſque vlla actione reſiſtere dicitur, isq; non fuit omnibus incognitus, vt apud Pomponatium legere poſſumus:

Nota duas vires formę.

aliqui enim conſiderarunt quamlibet formam habentem contrarium præditam eſſe duabus viribus, quæ confundendę non ſunt; eſt enim tum actiua in contrarium, vt calidum in frigidum, tum ſuiipſius conſeruatiua, & ſe conſeruare nititur quantum poteſt, ideò conatur actionem agentis non admittere, & vel omnino impedit ne agat, vel ſaltem qua dantenus actionem eius retardat, & hac ratione reſiſtere dicitur etiam nulla eius reactione conſiderata: huius igitur impedimenti nulla alia eſt afferenda cauſa, niſi ipſa formæ natura, quæ ſe conſeruare volens non ſtatim admittit actionem agentis, a qua neceſſe eſt imminui ipſius vires, ac tandem etiam deſtrui:

Reſiſtentia quid ſit.

hæc propriè reſiſtentia dicitur, propulſatio quædam actionis abſque vlla reactionis conſideratione, & propulſatio talis, quæ non habet aliud eſſe, quàm priuatiuum: eſt enim tantummodò actionis non admiſſio, ſiue non paſſio, & inſequitur naturam formæ nitentis ſe conſeruare, & eſt diuerſum quiddam à reactione: quod quidem illi, qui dixere non dari poſitiuam reactionem, ſed priuatiuam, cognouiſſe videntur: etſi enim in eo ſunt reprehendendi, quòd poſitiuam non conceſſerunt, in hoc tamen optimè ſenſerunt; quòd hanc ab illa differre exiſtimarunt, & quòd hanc vocarunt priuatiuam, quia reuera nil aliud eſt reſiſtentia, quàm priuatio, licèt poſitiuam formę naturam inſequatur.

Quòd forma non tantum ſit actiua, quantum reſiſtitiua.

Differre autem à reactione reſiſtentiam teſtatur experientia, qua etiam oſtenditur falſitas ſententiæ illorum, qui dicunt quamlibet formam habere tantam reſiſtendi vim, quantam agendi: terra enim magnam vim reſiſtendi habet, quia in ignem etiam iniecta non abſumitur, agit autem debiliter: ſic res terreę, vt lapis, plurimum reſiſtunt, parum autem agunt; contra verò ignis plurimum agit, parum reſiſtit, quia facile extinguitur: patet igitur res non tantam habere vim reſiſtendi, quantam habent agendi; patet etiam dari vim reſiſtendi, quæ non eſt vis actiua, ſed alia quædam ſine actione: hoc autem factum eſt à natura propter rerum conſeruationē, quia ſic ſeruatur ęqualitas virium in rebus actiuis, & paſſiuis; quæ non in eo conſiſtit, vt æquas agendi vires habeant, ſed ut quantum hæc actiua eſt, tantum ſit illa reſiſtitiua, ut quantum actiuus eſt ignis, tantum eſt terra reſiſtitiua, & quantum actiua terra, tantum reſiſtitiuus ignis: ſic igitur ſeruantur, nec vnum ab altero abſumitur, niſi quum portiones ita inæquales ſumuntur, ut propter maiorem quantitatem alterum habeat maiorem agendi vim, quàm alterum reſiſtendi, tunc enim præualet, ac deſtruit illud. Ob aliam quoque rationem non debuit quodlibet æquas habere vires ad ſe tuendum, & ad alia opprimenda: quemadmodum enim

enim ſcribit Ariſtoteles in libris de partibus animalium, natura nihil facit ſuperuacaneum, ob idque dedit ſingulo animali vnum tantùm inſtrumentum ad ſe tuendum, non plura, ut equis pedes poſteriores, bobus cornua, canibus dentes, & aliis alia, ſuperuacaneum enim fuiſſet equis dare etiam dentes ad mordendũ idoneos: hoc idem de elementis, ac de miſtis inanimatis, quæ elementorum naturas redolent, dicendum eſt; hæc enim omnia ſe conſeruant vel deſtruendo alia, vel alijs opprimere nitentibus reſiſtendo, & eorum actionem non recipiendo, quæ duę conditiones nulli ſimul datæ ſunt ſummæ, ſed vna tantùm ſumma, vel duæ mediocres: terra enim maximè reſiſtit actioni externæ, ſed minimam agendi vim habet, contra ignis plurimum agit, minimam habet reſiſtendi vim, elementa verò media vtrunque habent mediocriter, videtur tamen aqua plus agere, quàm reſiſtere, & aer plus reſiſtere, quàm agere: & horum omnium cauſa (vt ego arbitror) non in ſingulam elementarem qualitatem referenda eſt, qua in re plures decepti ſunt dicentes calidum eſſe maximè actiuum, ſiccum verò maximè reſiſtitiuum, & alia ſimiliter; ſed in varias primarum qualitatum coniugationes, calidum enim cum ſicco magnam agendi vim habet, minorem cum humido, uidetur enim humiditas vires caloris obtundere, nec poſſe pati ſummum calorem; contra uerò frigus magis agit cum humido, quàm cum ſicco, ideò magis eſt actiua aqua, quàm terra: ſic calidum cum ſicco parum reſiſtit, cum humido multum; contra verò frigidum cum ſicco plurimum reſiſtit, cum humido minus: hęc autem omnia dicentes dicimus formas elementorum & agere, & reſiſtere per medias qualitates, quæ eas inſequuntur, ſicut antea dicebamus. Neque eſt vnquam prætermittendum id, quod antea monuimus, maiorem, & minorem tum actionem, tum reſiſtentiam non ſolùm à naturarum diuerſitate prouenire, ſed etiam à diuerſis quantitatibus eiuſdem naturæ; magis enim agit, & magis etiam reſiſtit maior terra, quàm minor, & maior ignis, quàm minor: ideò fieri poteſt ut plus agat magna terra, quàm paruus ignis, quia multiplicantur uires per quantitatis incrementum, licèt gradus non intendatur, idem enim eſt gradus caloris in magno igni, atq; in paruo: nec dicere poſſumus in maiore eſſe maiorẽ calorẽ, ſi vterq; eſt ſummus calor, ſed dicere tamen poſſumus in igne maiore eſſe plus caloris, quàm in minore; ideo alicuius patientis vires minor ignis ſuperare non poterit, maior tamen poterit, nam ſi quantitas duplicetur, creſcit proportio, & fit tanquàm duorum ad vnum, quę prius erat tanquàm unius ad unum, ſi prius æquales vires habebant; ſicuti ſi tres ſint homines æqualis roboris inter ſe, & eorum duo inuicem pugnent, neuter alterum vincet, ſed ſi duo ſimul iuncti pugnent cum tertio, facile eum ſuperabunt, quia plus roboris habent duo ſimul ſumpti, quàm vnus.

Cauſa maioris, & minoris reſiſtentiæ quænam ſit.

Collectio totius veritatis de reactione in motu alterationis. Cap. VI.

EX his omnibus, quæ hactenus declarata ſunt, poſſumus duabus aſſertionibus colligere quid ſentiendum ſit de reactione in motu alterationis, quarum prior hæc eſt. Si actio ſumatur pro ſola impreſſione gradus, neceſſe eſt in omni alteratione reactionem fieri patientis in agens proximum, dummodo conueniãt in materia, & conuenienter propinqua ſint, & ſecundùm quantitates commenſurata. Huius ratio clara ſumitur ex iis, quæ dicta ſunt: quando enim agens appropinquat patienti habenti aptitudinem recipiendi eandem qualitatem, quam illud agere poteſt, neceſſe eſt ut actio fiat: quando igitur calidum frigido conuenienter appropinquet, neceſſe eſt vtrunque in alterum agere, quia contraria verſantur in eodem

Prima concluſio.

dem ſubiecto, & id, quod eſt actu calidum, eſt poteſtate frigidum, & illud, quod eſt actu frigidum, eſt poteſtate calidum; vtrunque igitur ab altero pati neceſſe eſt, ſicut.n. vtraque qualitas actiua eſt, ita ſubiectum vtriuſque eſt æquè vtriuſq; receptiuum, & dum habet vnam actu, poteſt à contraria pati, & eam recipere: neque eſt quòd aliquis obiiciat vnum eſſe validius altero, hoc enim facit quidem ne vtrunque poſſit alterum penitus vincere, quia ſi vnum vincit, neceſſe eſt alterum vinci, non vincere; at non facit quin etiam id, quod inualidius eſt, antequàm victum penitus, ac deſtructum ſit, imprimat aliquid in alterum validius, quum habeat qualitatem actiuam, & alrerum habeat materiam paſſiuam, & receptiuam illius; imprimi autem gradus frigoris non poteſt in ſubiecto calido, quin aliquem caloris gradum extinguat, & ita alterius calorem obtundat; ideo neceſſe eſt ut agente calido etiam validiore in frigidum, obtundatur, ac remittatur agentis calor, etiamſi in fine pugnæ totum frigus ſit deſtruendum: hæc autem omnia intelligenda ſunt adiectis conditionibus memoratis, nempè ut ſint propinqua, non impedita, & quantitatibus commenſurata: quoniam enim in quantitate maiore ineſt uis actiua maior, ideo ſi vnum nimio exceſſu alterum ſuperet, nulla fit reactio; ut ſi in ignem fornacis ardentem iniiciatur palea, credibile eſt eam ab igni ſtatim abſumi ſine vlla reactione, ob virium inęqualitatem incomparabilem; ideò has omnes conditiones conſtituiſſe Ariſtòtelem credendum eſt, quando vniuersè dixit omne agens naturale conueniens in materia cum patiente in agendo repati. Altera aſſertio eſt: Si actio ſumatur pro perfecta pugna duo-
Secunda cõcluſio. rum inter ſe cum victoria alterius, reactio poſitiua impoſſibilis eſt; quoniam ita ſumendo reactionem nomen reactionis implicat contradictionem, quum fieri non poſſit ut aliquod deſtruat aliquod aliud, & ab illo viciſſim deſtruatur, ita vt & illud perfectè mutetur in hoc, & hoc in illud. ut ſi agant inuicem portio aquę, & portio aeris, reactio quidem fiet accepta pro impreſſione gradus, at non pro perfecta victoria; nam ſi validior ſit aer, tandem mutabit aquam in aerem, nec fieri poteſt ut etiam ille idem aer ſimul in aquam mutetur: ob eandem rationem àntea dicebamus reactionem in mutatione ſubſtantiali non poſſe locum habere, niſi ratione alterationis præuiæ; in hac enim fit reactio ſumpta pro impreſſione gradus qualitatis; ſed in eductione formæ ſubſtãtialis ne imaginari quidem reactionem aliquam poſſumus, agens enim interimit ſubito formam patientis, nec poteſt ipſum quoque eodem momento interimi ab illo, hoc enim eſſet remanere utrunque integrum, & vtrunque interiiſſe, quę eſt repugnantia manifeſta: & eadem ratio viget in alteratione, quæ ſumatur pro perfecta victoria agentis: de miſtione autem alia ratio eſt; nam miſcibilia interimunt quidem ſe mutuo; neutrum tamen mutat alterum in ſuam naturam, qualem mutationem nos in præſentia conſideramus, ſed mutantur ambo in aliam quandam naturam mediam diuerſam ab vtriſque. Cœterùm ea, quæ hactenus diximus, urgeri videntur diffi-
Dubium. cultate non parua, quæ multos conturbauit: nam ſi agant inuicem aer & aqua, validior autem ſit aer, & tandem vincat aquam, ipſe quoque aer in fine pugnæ manebit ob aquæ reactionem debilitatus; ergo finem quoque pugnæ ſpectando mutua eſt reactio, & mutua victoria, ſiquidem etiam aqua vicit aerem aliqua ſaltem ex parte, quum extinxerit in aere gradum aliquem caloris naturalis: oporteret itaque naturam aeris in fine pugnæ integram ſeruari, ſi verum eſ-
Solutio. ſet id, quod diximus, non eſſe victoriam mutuam. Vt dubium hoc, & alia quoque plura ſoluantur, ſciendum eſt non eſſe neceſſarium ut ex qualibet remiſſione qualitatum elementarium fiat remiſſio etiam formæ ſubſtantialis; quoniam remiſſio formæ elementaris non poteſt fieri, niſi cum ipſius elementi interitu, at qualitatis remiſſio fieri poteſt etiam integra manente elementi natura: etenim ſi intra quoſdam terminos fiat intenſio, vel remiſſio qualitatum naturalium in elemento, forma integra manet: quòd ſi intenſio vel remiſſio modum excedat, forma quoq;

deſtruitur

deſtruitur, & migrat in formam miſti, ſi mutua fiat remiſſio omnium formarum elementarium; vel mutatur vnum elementum in aliud, ſi alterius forma ſeruetur, alterius verò deſtruatur: tunc enim in elemento ſuccumbente tanta eſt facta qualitatum remiſſio, ut forma quoque ſit remiſſa, proinde neceſſariò interierit; in elemento autem præualente, atque vincente minor facta eſt naturalium qualitatum remiſſio, quare forma & natura elementi ſeruata eſt integra; nam ſi hæc quoque intereat, miſtio fit, ut modò dicebamus, & formę elementares migrant in unam formam mediam, quæ eſt miſti: itaque ſi in miſtione mutationem formæ ſubſtantialis, quæ alterationis terminus eſt, attendamus, negare non poſſumus in miſtione mutuam eſſe omnium miſcibilium victoriam, quatenus quodlibet eſt à ſua natura diſtractum ob actionem aliorum: quodlibet igitur & vincit, & vincitur ſecundùm partem; licèt enim in omni miſtione vnum elementum alijs dominetur, uictum tamen illud quoque eſſe dicitur quatenus non ſeruat amplius ſuam naturam, ſed in naturam miſti migrauit; ſed hæc poſtea, quum de miſtione loquemur, manifeſtiora fient. Ex his colligimus ſecundam noſtram aſſertionem non eſſe omnino veram de miſtione, quandoquidem manifeſtum eſt miſtione abſoluta omnia elementa agentia & patientia interijſſe, quia omnia à ſuis naturis diſtracta ſunt, & modo quodam omnia ſunt victa, licèt modo quodam dicere poſſimus vnum aliquod ipſorum viciſſe, ad cuius naturam magis vergit illud miſtum; & hac ratione dicere poſſumus non eſſe victoriam mutuam, quatenus non poſſunt plura eſſe præualentia, ſed eſt vnum tantummodo. Potiſſimè autem locum habet aſſertio noſtra extra miſtionem, quando duo contraria agunt inuicem, & alterius natura ſeruatur; nam ſi duo elementa inuicem agant, & patiantur, & alterius forma aboleatur, alterius verò ſeruetur integra, certum eſt hoc ſolum perfectam victoriam obtinuiſſe ratione formæ ſubſtantialis, ratione autem qualitatum ſi non omnino perfectam, quia ipſum quoque eſt debilitatum, ſaltem modo aliquo victoriam obtinuit, & ſecundùm gradus, quia minus eſt debilitatum, quàm alterum contrarium, quod illi ſuccubuit: non eſt igitur ita intelligenda victoria, vt vincens nullo dicatur affectum eſſe detrimento, hoc enim minimè dicendum eſt; ſed ut ſit quidem paſſum aliquam remiſſionem, ſed minorem, quàm alterum, quod victum eſſe dicitur: hoc igitur modo victoriam intelligendo cum reſpectu ad alterum, quem reſpectum victoriæ nomen denotare videtur, non poteſt mutua eſſe victoria agentis & patientis in tota pugna: dictum autem illud Ariſtot. & Auerrois, actio non fit, niſi ab inæquali ſuperante, non eſt intelligendum ſumendo ampliſſimè nomen actionis, ſed in illa tantùm actione verum eſt, in qua alterum dicatur agens, alterum verò patiens; hæc enim nominatio fit ab exceſſu, & defectu virium, dum totam eorum pugnam reſpicimus.

De reactione in motu locali. *Cap. VII.*

CONSIDERANDVM manet quomodo in motu locali reactio fiat; hanc enim ponere manifeſtè viſus eſt Ariſtoteles in quarto libro de animalium ortu capite tertio, dum inquit, pellens pellitur, & in tertio phyſicorum contex. 8. ac 16. vniuersè de omnibus pronunciaſſe videtur, præſertim verò de motu locali, omne mouens phyſicè in mouendo moueri: videtur etiam res ipſa ſatis manifeſta, & per experientiam comprobata; nam ſi trabs erecta ſtet, ita ut leui in eam facto ictu cadere poſſit, & ſaxo, vel pila lignea percutiatur, cadit trabs, & pila repercutitur, quare pellens pellitur ab illo ipſo, quod ab eo pellitur; ſic etiam in ludo pilarum in menſa videmus pilam percutere aliam pilam, & illam pellere, & ipſam quoque pellentem pelli ad aliam partem ex eodem ictu, neque rectâ ſuum mo

tum

tum proſequi; duo quoque gladii ſe mutuò percutientes ſe mutuò ſecant,& obtundunt, immò hoc idem euenit altero ſolo percutiente, altero autem quieſcente; ſerra etiam ſecans lignum non ſecatur quidem ab illo,hebetatur tamen, proinde repatitur aliquid ab illo eodem ligno in illa eadem actione. Attamen dubium eſt an ita ſit in omnibus: Ariſtoteles enim de omnibus vniuerſè protuliſſe videtur in tertio phyſicorum dicens, omne mouens phyſicè in mouendo mouetur, & in quarto de ortu animalium capite tertio hoc idem dicit, & addit,excepto primo. In multis tamen hoc verum eſſe non videtur;nam homo hominem pellit,nec ab eo pellitur,manus mouet baculũ,nec mouetur à baculo. Videtur dici poſſe omne mouens corporeum moueri quidem, non tamen neceſſariò moueri ab illomet moto, ſed vel ab illo, vel ab aliquo alio, vel etiam à ſemetipſo; qua ratione propoſitio Ariſtotelis uera eſt de omni mouente corporeo, etiam de Cœlo, mouet enim inferiora, & mouetur neceſſario,licèt non ab ipſiſmet inferioribus; ſic pellens pellitur, non tamen ab illomet, quem pellit, ſed à ſeipſo, quatenus non poſſet illum pellere, niſi ipſe moueretur: hoc ſignificare videntur verba Ariſtotelis in loco prędicto quarti de generatione animalium,dum vniuerſè de omnibus dicit, omne mouens mouetur, & excipit ſolum primum, quod eſt immobile; quare vult Cœlum quoque hac propoſitione comprehendi: præterea addit[motu aliquo] quaſi dicens, vel mouetur à moto, vel ab aliquo alio, ſatis enim eſt ſi omne mouens corporeum motu aliquo moueatur dum mouet. Veruntamen ſi exempla ab Ariſtotele ibidem adducta perpendantur, ſignificat mouens moueri à moto, nam dicit[pellens pellitur quodammodo, & quod premit reprimitur] immò etiam apertè ibi dicit Ariſtoteles mouens moueri, & repati ab ipſomet patiente: quare dicendum videtur Ariſtotelem loqui præcipuè de illis mouentibus, quæ conueniunt in materia cum motis; in his enim mouens mouetur à moto,nempe mouens propinquum & corporeum: hoc quidem in illis, quorum antea exempla attulimus, manifeſtum eſt; in alijs verò, in quibus dubium videtur, ita poteſt declarari. Sit ſpatium. A. B. in cuius medio ſit punctum. C. pellat aliquis alium ab. A. ad. B. neceſſe eſt ut pellendo ſentiat reſiſtentiam, qua repellitur quodammodo, & motus ille eſt compoſitus,conſtans modo quodam ex pulſu, & repulſu, quia niſi ille, qui pellitur, reſiſteret, pellens tanto quodam ſuo conatu eum ad. B. uſque pelleret, ſed reſiſtentia facit ut illo conatu non pellat niſi uſque ad. C. quare motus ille conſtat quodammodo ex duobus contrarijs motibus, quia perinde eſt ac ſi pellens pellat alterum vſque ad. B. deinde ab illo repellatur à. B. ad. C. vſque, vincit enim primus pellens, ideo maior eſt motus ab. A. ad. B. quàm à. B. ad. C. quamobrem ibi illud idem contingit, quod in alteratione contingere dicebamus: ſicut enim calfaciens dicitur refrigerari, non quòd calorem ſimul cum frigore habeat tanquã duas qualitates, ſed quòd calorem habeat remiſſiorem, quàm prius; ita hic non dicimus fieri ſeorſum hos duos motus, vnum pulſionis ab. A. ad. B. alterum repulſionis à. B. ad C. ſed vnum, qui etiam ſolus apparet, ab. A. ad. C. hic enim eſt qui præualet, & eſt minor, quàm eſſet ſi pellens non repelleretur; qui enim deberet eſſe ab. A. ad. B eſt ſolùm ab. A. ad. C. & eſt veluti motus miſtus ex duobus contrarijs motibus cum dominio vnius, qui fit à primo pellente tanquàm validiore; hoc ſignificauit in dicto loco Ariſtoteles dicens [pellens pellitur quodammodo] non enim abſolutè dicit pellens repelli, quaſi retro pellatur, ſic enim non diceretur pellens, ſed pulſus; ſed quia quum reuera pellat, eſt in illa pulſione repulſio aliqua admiſta, quæ facit ne tanta ſit pulſio, quanta eſſet ſine illa repulſione: in preſſione autem clarior res eſt, premens enim (inquit Ariſtoteles) reprimitur, quia ſi digito rem aliquam premamus, ab illa viciſſim reprimitur digitus: ſi verò gladio ſecemus aliquid, non ſecatur quidem viciſſim gladius, obtunditur tamen, idcirco inquit ibi Ariſtoteles[motu aliquo] indicans non eſſe

Nota quomodo in motu locali reactio fiat.

A C B

neceſſarium

neceſſarium ut repaſſio ſit ſecundùm eandem ſpeciem, ſeu modum motus, ſed eſſe neceſſarium ut aliquo motu repatiatur, & aliquam mutationem recipiat etiam mouens à moto. De Cœlo autem mouente hæc inferiora verum quidem eſt illud Ariſtotelis dictum, non tamen omnino, neque eo modo, quo de his inferioribus mouentibus, ſed modo aliquo, quatenus non mouet hæc inferiora, niſi ipſum quoque moueatur, etſi non ab illis; ob id Cœlum quoque comprehendi videtur illa vniuerſali Ariſtotelis propoſitione in tertio phyſicorum; omne mouens phyſicè in mouendo mouetur: at de mouentibus inferioribus verum eſt etiam intellectum de reactione, mouẽs enim repatitur aliquid ab ipſomet moto; & huius rationem affert Ariſtoteles in contex. 53. primi libri de ortu & interitu, quia conueniunt in materia; etenim quæ in materia non conueniunt, ea agunt quidem, ſed non repatiuntur: ideo quando Ariſtoteles quarto de ortu animalium capite tertio inquit [excepto primo] quod immobile eſſe ſignificat, ea verba intelligi poſſunt de primo mouente corporeo, quod Cœlum eſt: quum enim præcedentibus verbis expreſsè dixiſſet omne mouens moueri viciſſim à patiente, & moto, poſtea excipit Cœlum, quod vocat immobile, ideſt non ab his inferioribus viciſſim mobile, ita enim agit, ut ab his non repatiatur, & hac ratione vocatur immobile.

Contrariorum argumentorum ſolutio. Cap. VIII.

VERITATE declarata ad argumenta initio adducta facile eſt reſpondere. Ad primum iam reſponſum eſt: quando enim Ariſtoteles & Auerroes dicunt actionem non fieri niſi à ſuperante, totam pugnam reſpiciunt, qua debeat patiens mutari ab agente, ita ut illud dicatur abſolutè patiens, hoc verò ob victoriam dicatur abſolutè agens, quia mutauit alterum in naturam ſuam; hoc enim facere minime poteſt, niſi præualeat patienti: per hoc tamen non ſtat, quin durante pugna patiens quoque reagat in agens, etiamſi non vincat illud; quia reactio non debet eſſe cum victoria, proinde ſub illa Ariſtotelis propoſitione non continetur, quoniam patiens non eſt abſolutè nominandum agens, ſed ſolùm reagens, quia eius natura mutanda eſt; alterum verò, cuius natura eſt ſeruanda, nominatur abſolutè agens, etiamſi repatiatur, & ex pugna debilitetur: ſic igitur agens appellari non poteſt niſi ſuperet, eaque eſt mens Ariſtotelis in illa propoſitione; ut manifeſtum eſt illa conſiderantibus, quæ ab ipſo dicuntur de miſtione in contex. 88. & 89. primi libri de ortu & interitu: ibi nanque duo ponit genera actionum, vnum quando patiens mutatur in naturam agentis tanquam dominantis, alterum quãdo vtrunque mutatur quodammodo in alterum, vt in miſtione fit, neutrum. n. remanet, ſed medium diuerſum ab utroque; ſunt autem ibi notanda Ariſtotelis verba, qui vtrunque vocat dominans, non alterum determinatè, propterea quòd non remanet determinatè natura alterius, ſed utrunque ex natura ſua diſtractum eſt ab altero; utrunque igitur uincit, & vtrunque vincitur; quare illa non eſt talis pugna, in qua alterum poſſit determinatè vocari agens, & alterum patiens, quum neutrius natura ſeruetur; proinde huiuſmodi actio non comprehenditur ſub illa propoſitione Ariſtotelis & Auerrois, actio non fit, niſi ab inæquali prævalente, ſeu (ut latini noſtri loquuntur) à proportione maioris inæqualitatis: primum ergo hoc argumentum nullius eſt roboris: ideo argumentum quoque Sueſſani, quod diuerſum ab hoc eſſe non videtur, facile ſoluitur; ipſe enim dicebat, agens debet eſſe validius patiente, ergo quantam habet potentiam agendi in illud, tantam etiam habere debet ſe defendendi, ne ab eo aliquid patiatur; dicimus enim negandum eſſe conſequens, & ratio negationis manifeſta eſt. tum quia

Ad primum.

Ad argumentum Sueſſani.

quia agens agit ratione formæ, patitur autem non ratione formæ, ſed ratione materiæ, quum igitur ſtatuantur conuenire in materia, neceſſe eſt ut agens quo que aliquid patiatur ob rationem antea declaratam: tum etiam quia etiam ſolam formam ſpectando iam oſtendimus non æquas in ſingula re eſſe vires agendi in aliam, & reſiſtendi, ſeu defendendi ſemetipſam: quiſquis ergo ea, quæ antea diffusè declarauimus, bene conſideret, facile intelliget argumentum hoc nihil habere efficacitatis. Secundum argumentum, etſi multis arduum viſum eſt, leuiſſimum tamen eſt, ac facilè ſoluitur. Primùm quidem dicere poſſemus illud ad rem non facere, ſiquidem loquimur de agente corporeo, & proximo patienti; quare dum ſumitur ignis & aqua cum aere medio interpoſito, nec ignis agit immediatè in aquam, nec aqua in ignem, ſed ambo in aerem medium: quòd ſi illi quærant quomodo poſſit idem aer ſimul calfieri ab igni, & refrigerari ab aqua, hæc eſt alia difficultas, quæ ad præſentem conſiderationem non pertinet, loquimur enim de reactione patientis in agens proximum; ideo id ſolum eſſet nobis conſiderandum, an aer ille in ignem reagat, uel etiam in aquam, nam ignem & aquam eſſe duo diſtincta agentia manifeſtum eſt. Dicimus tamē hanc quęſtionē, ſiue opportuna eſſe dicatur, ſiue importuna, facillimè ſolui, & nihil in ſe habere difficultatis: nā ſiquis ſimiliter quærat de aqua feruentiſſima, quæ cū aqua frigidiſſima cōmiſceatur, quomodo poſſint duo cōtraria ſimul eſſe, nempe magnus calor, & magnū frigus, reſponſio in promptu eſt: duo contraria integra, & perfecta in eo dē ſubiecto ſimul exiſtere nequeunt; at fracta, & mutuò caſtigata, & ad vnam mediam qualitatem redacta, poſſunt ſimul eſſe in eodem, ſicut ibi patet; nam tota illa aqua neque frigidiſſima amplius eſt, neque feruentiſſima, ſed tepida. Sic igitur ad argumentum dicendum eſt: aer ille medius & calorem ab igne recipit, & frigus ab aqua, non tamen ut duas qualitates diſtinctas contrarias, ſed ut vnam mediocrem ex utriſque prouenientem; ignis enim in illum aerem agit per calorem, tamen non tantum caloris imprimit, quantum deberet imprimere, quia caſtigatur, & remittitur à frigore, quod eodem tempore imprimit aqua; ſic etiam aqua non tantum frigoris imprimit, quantum imprimere deberet, quia caſtigatur à calore, quem imprimit ignis; ab vtriſque igitur contrarijs agentibus ſimul patitur idem aer medius, non tamen recipit duas qualitates contrarias extremas tanquam diſtinctas, ſed vnam mediocrem, quę ex earum commiſtione exoritur; agens enim non agit niſi in patiens aptum ad recipiendum; maiorem igitur calorem imprimeret ignis ille in illum aerem, ſi nulla tunc aqua in eundem aerem ageret, ſed propter illius aquæ actionem non ita eſt aptus ille aer ad recipiendum calorem ignis, ſicuti eſſet ſi nulla in eum aqua ageret; & è contrario non eſt ita aptus ad recipiendum ab aqua frigus, ut eſſet, ſi à nullo tunc igni pateretur; itaque ex utriuſque actione qualitas una media in illo aere prouenit, quæ in parte igni propinquiore magis vergit ad calorem, in parte autem propinqua aquæ magis vergit ad frigus. Hocidem dicendum eſt de igni immediatè agente in aquam; pars enim aquæ propinquior igni agenti recipit maiorem calorem, quàm pars remotior, quare hæc reſpectu illius habet rationem frigidi: igitur neceſſe eſt ut calor partis propinquæ remittatur aliquantum à frigore partis remotioris, & ita minus caloris recipiat pars illa propinqua, quàm ſi non haberet coniunctam aliā aquæ partem remotiorem: quo fit vt magis, ac citius calefiat ab igni parua aquę portio, quàm magna; etenim magna iuuatur à partibus diſtantioribus ab igne agente, quæ fouent partes propinquiores, & faciunt ut illæ minus patiantur ab igni, & magis illi reſiſtant; propterea etiam pars remota recipit aliquid caloris à parte propinqua, ſicuti viciſſim pars propinqua recipit ab ea aliquid frigoris; hoc autem dicere eſt dicere totam aquam recipere calorem ab igni, ita tamen ut in tota ſit vnica qualitas media, quę in parte igni propinqua magis ad calorem vergit, in parte autem remota magis vergit ad frigus; hæc eſt veriſſima huius argumenti

Ad ſecundū. (margin)

menti ſolutio. Aliqui tamen aliter ſoluunt: dicunt enim non poſſe diſtingui illius aquę partes, ſed aquam totam pati ab illo igni tanquam corpus vnum continuum, & totam etiam reagere in illum. Sed experientia docet hanc reſponſionem non eſſe tutam; ego enim vidi carbonem accenſum, cuius partem quandã particula aquæ extinxerat manentibus cęteris carbonis partibus accenſis, à quibus poſtea parti extinctę priſtina accenſio eſt reſtituta: patet igitur partem eiuſdem continui propinquiorem agenti magis pati, quàm reliquas, & ab illis quoque aliquid recipere, quod illi negant. Sunt etiam qui ad argumentum de aere medio reſpondeant, eſſe quidem abſurdum dicere duo contraria ſimul in eodem recipi ut fixa, & permanentia, at non eſſe abſurdum vt tranſeuntia, cuiuſmodi ſunt in illo aere medio calor, & frigus; ſunt enim in tranſitu, quia calor tranſit ab igni ad aquam per aerem medium, & ita frigus ab aqua ad ignem. Hæc tamen reſponſio probanda non eſt; quoniam de accidentibus quidem ſpiritalibus, à quibus illi decepti eſſe videntur, verum eſt id, quod dicunt, ſiquidem pendent ab agente, à quo producuntur, non à ſubiecto, in quo recipiuntur; ideò per eundem aerem medium ſimul tranſeunt ſpecies contrariorum colorum, neque ſe mutuò vitiant, vel remittunt, neque inter ſe commiſceri dicuntur: at de materialibus qualitatibus verum non eſt, hę nanque non poſſunt per aerem medium tranſire, quin ſe mutuo lędant, immò & fixæ in eo remanent vel longo, vel ſaltem breui tempore, ut in cubiculo remanet calefactus aer etiam poſt ignis extinctionem; non poſſunt igitur ſimul in eodem aere recipi ſummus calor, & ſummum frigus, ita vt vtraque maneant ſumma: quare abijcienda eſt hęc reſponſio, & altera ſumenda, quam prius adduximus. Ad tertium argumentum negandum eſt conſequens; ſcopus enim agentis eſt ſibi aſſimilare patiens, quantum poteſt; ideo ſi ex pugna ſit debilitatum, aſſimilat ſibi patiens, ſi non omnino, ſaltem ex parte; non igitur fine ſuo fruſtratur, ſed eo potitur vel perfectè, vel ex aliqua parte: immo neque dicendum eſt hunc eſſe naturæ ſcopum, quem iſti fingunt, in actione & paſſione rerum naturalium inanimatarum; nam ſi naturæ conſilium eſt vt ignis vertat perfectè aquam in ignem, & vt aqua vertat perfectè ignem in aquam, nec poteſt natura fine ſuo fruſtrari, vt illi dicunt, quomodo poteſt duos habere contrarios ſcopos, quos ſimul aſſequi nullo pacto poteſt? nam ſi is eſt finis horum duorum elementorum, neceſſe eſt vt altero ſaltem natura fruſtretur. Dicendum igitur potius eſt naturę vniuerſalis, quæ omnia regit, non hũc eſſe ſcopum, ſed potius vt agant mutuò, & patiantur, & ſe mutuò obtundant, & vnum alterius vires frangat propter ipſorum conſeruationem, & propter generationem miſtorum: quòd ſi naturam cuiuſque rei propriam ſpectemus, ſcopus quidem huius ignis eſt vertere illam aquam perfectè in ignem, ſed illius quoque aquæ ſcopus eſt vertere hunc ignem perfectè in aquam; fruſtrari igitur, & impediri quid abſurdi eſt, quum id neceſſarium ſit ob repugnantiam contrarij? hoc.n. ſe mutari penitus non ſinit, vtiturque ſingulum viribus ſuis, & nititur quantum poteſt ſe conſeruare, & contrarium oppugnare; idq; ſi facere nequeat, non dicitur ſuo fine fruſtrari, quia aliquid agit, etiam quando agit in contrarium validius; vel ſi aliquam eſſe fruſtrationem concedamus, at ſaltem natura vniuerſalis, vti diximus, non fruſtratur. Falſum pręterea eſt quòd nunquam poſſit agens perfectè aſſimilare ſibi patiens; quia ſi aer mutet aquam in aerem, & maneat in qualitatibus debilitatus, in forma tamen ſubſtantiali manet integer, & in talem aerem mutauit illam aquam: quòd ſi in calore lęſus eſt aliquantum, & manſit minus calidus, quàm conueniat aeri, reſtituitur tamen ei priſtinus calor à circumſtantibus aeris partibus, & ab actione cœleſti: quare etiam aer ex aqua illa genitus vertitur tandem perfectè in aerem. Leuiſſimum ergo eſt argumentum hoc, quia hæc omnia in natura contingere neceſſe eſt, vt agens quandoque mutet patiens perfectè in ſuam naturam, quandoque imperfectè, quandoque

Aliorum reſponſio.

Impugnatio

Aliorum reſponſio.

Impugnatio

Ad tertium.

etiam mutare nequeat, quandoque etiam mutetur ab illo; hæc enim omnia eueniunt ex lege naturæ vniuerſalis, quę ſtatuit hæc omnia poſſe contingere: quoniam igitur propriæ ſingularum rerum naturę ſubditę ſunt legibus naturæ vniuerſalis, fruſtratio eſt ſemper referenda ad naturam vniuerſalem; quia ſi natura particularis non poteſt ſuam actionem perficere ob repugnantiam contrarij, nõ eſt fruſtratio, quia natura vniuerſalis talem rebus naturam tribuit, ut hoc euenire poſſit, immo ut omnino ſit neceſſarium vt id poſſit contingere; ſi enim nunquam poſſet accidere, nulla fieret actio inter elementa, vel vnum verteret alia omnia in ſuam naturam: eſſet autem hoc potius modo fruſtratio, quàm illo, quia res, & earum vniuerſitas non conſeruaretur, conſeruatio autem rerum eſt ſcopus præcipuus naturę vniuerſalis. Ad quartum concedimus nullam fieri reactionem, vbi nimia diſtantia loci prohibet ne fiat. Ad quintum negandum eſt conſequens; non enim in reactione idem ſecundùm idem agit, & patitur, ſed ignis agit quatenus calidus, patitur autem non quatenus calidus, ſed quatenus eſt poteſtate frigidus; agit enim per formam, & patitur per materiam, vt antea diximus. Quare omnia hęc argumenta, & alia eiuſmodi commenta latinorum vana ſunt, & facile ſoluuntur per ipſam rei conſiderationem, quia nituntur oppugnare rem manifeſtam.

Ad quartũ.

Ad quintũ.

IACOBI ZABARELLAE PATAVINI LIBER DE MISTIONE.

Miſtionis definitio, & difficultates quæ ex ipſa oriuntur.
Cap. I.

DIFFICILLIMVM ſemper fuit intelligere quid ſecundùm Ariſtotelem ſit miſtio, de qua nunc ſcribere conſtituimus; idq́ue diſcordia interpretum, ac diſceptatio declarat, quum multæ, & contrariæ ab his ſententiæ Ariſtoteli attribuantur, & ad hanc vſque diem hæc altercatio perduret: orta autem eſt hac in re difficultas ex ijs, quæ ab Ariſtotele in calce primi libri de ortu & interitu de miſtione traduntur, & ex ipſa miſtionis definitione, quam Ariſtoteles tandem colligit in poſtremis verbis illius libri, dum ait, miſtio eſt miſcibilium alteratorum vnio: repugnantia nanque eſſe videtur in hac definitione; quia, quum dicat, alteratorum, nec dicat, corruptorum, indicat illa, quę commiſcentur, in miſtione non interire, ſed remanere in miſto, quod idem denotat etiam nomen miſtionis, vt conſideranti patet, ſi enim commiſcentur, ergo non intereunt; ſed ibi paulo ante ipſe quoque Ariſtoteles apertè dixerat, miſcibilia non interire, ſed ſeruari: conttarium autem ſignificat illa vox, vnio, quæ ibi non denotat meram congregationem, ſiquidem hanc ſententiam iam Ariſtoteles reprobauerat, ſed vnionem naturarum, ita vt ex pluribus naturis vna natura oriatur: itaque ſi plures miſcibilium naturæ, quę prius erant, non exiſtunt amplius, ſed vna quædam alia facta eſt, illæ interierunt; id enim quod non eſt amplius, abſque dubio interijt, ſiquidem nil aliud eſt interire, quàm deſinere eſſe; ſed hoc expreſsè etiam protulerat ibidem paulo ante Ariſtoteles dicens neutrum miſcibilium remanere, ſed generari quoddam tertium ab illis diuerſum. Hac igitur de re eſt nobis in præſentia diſputandum, ut omni, ſi fieri poſſit, difficultate ſublata definitio miſtionis clara, & perſpicua reddatur; quam bene intelligere non poſſumus, niſi ea, quæ tetigimus, dubia ſoluantur: hæc autem duo ſunt potiſſimè, vnum de formis elementorum an ſeruentur in miſto, alterum de eorundem qualitatibus, quas in præſentia ſtatuimus non eſſe formas elementorum, ſed accidentia conſequentia. Repugnantia autem prędicta traxit alios in varias opiniones, quæ mihi videntur quatuor eſſe ad ſummum, easq́ue ſingillatim cum earum argumentis nos conſiderare oportet, poſtea verò rei veritatem declarare nitemur, ac denique omnia aduerſantia argumenta ſoluemus.

Auicennæ opinio, & argumenta. Cap. II.

PRIMA eſt Auicennæ ſententia ab Auerroe relata, & confutata in commentario. 67. tertij libri de Cœlo: putauit enim Auicenna formas elementorum remanere in miſto integras, & nulla ex parte læſas; qualitates verò manere quidem, non tamen integras, ſed caſtigatas, & fractas ob mutuam inter ſe actionem & paſſionem. Ad hanc ſententiam comprobandam vſus eſt hoc potiſſimum argumento: certum eſt formas elementorum manere in miſto, hoc enim indicat ipſum miſtionis nomen, & fuit ab Ariſtotele apertè affirmatum, dum in contextu 84. primi libri de ortu & interitu dixit neque ambo miſcibilia interire, neque alterum, ſed remanere utrunque; & in 88. dixit guttam vini non admiſceri multæ aquæ, quia gutta deſtruitur: uult igitur omnia miſcibilia ſeruari in miſto, quum neget illa, quæ non ſeruantur, commiſceri; atqui ſeruari res non dicitur, niſi maneat forma eam conſtituens; manere igitur debent formæ elementorum: ſed hę, quum ſint ſubſtantiales, non poſſunt intendi, neque remitti; neceſſe eſt igitur, ſi maneant, ut integræ maneant. Qualitates verò intendi, ac remitti poſſunt, quare neceſſe eſt ut frangãtur mutuò earum excellentię, & fiat qualitas vna media, quæ eſt temperatura miſti. Secundo ſumitur huius ſententiæ confirmatio ex definitione miſtionis, miſtio nanque (ut inquit Ariſtoteles) eſt miſcibilium alteratorum vnio; non dixit autem, corruptorum, ſed, alteratorum, corruptio enim eſt ſubſtantiæ, alteratio autem reſpicit qualitates; vult igitur Ariſtoteles formas elementorum ſeruari integras, & ſolas qualitates per mutuam alterationem remitti. Tertiò ſumitur argumentum ex Ariſtotele in contex. tertio quinti Metaphyſicorum, ubi definiens elementum dicit eſſe id, ex quo inexiſtente res fit, vult igitur elementa inexiſtere, proinde remanere in eo, cuius ſunt elementa; at non remanent, niſi ipſorum formæ ſeruentur; itaq; ſeruantur in miſto formæ elementorum. Quartò Ariſtoteles in contextu 67. tertii libri de Cœlo diſputans contra Platonem docet elementa non habere figuram aliquam propriam, & hoc argumento utitur; quia ſi haberent, remanere in miſto non poſſent: quum igitur conſequens hoc putet Ariſtoteles eſſe abſurdum, putat elementa remanere in miſto. Quintò Ariſtoteles in initio primi libri de Cœlo inquit miſtum moueri ab elemento præualente, vult igitur elementa manere in miſto; præualens enim elementum quomodo moueret, niſi eſſet actu? hoc autem ſi remanet, ergo etiam reliqua, quibus dominari, ac præualere dicitur. Sextò, niſi elementa ſeruarentur in miſto, miſtio à generatione & interitu non differret; quia nil aliud eſſet miſtio, quàm generatio miſti, & interitus elementorum. Poſtremò miſtum in elementa diſſoluitur, nam Ariſtoteles in contex. 84. primi libri de ortu & interitu inquit miſcibilia poſſe iterum ſeparari à miſto; ergo ex eiſdem conſtat actu miſtum, ex iiſdem enim res conſtat actu, in quæ diſſoluitur. Quoniam igitur manent elementa in miſto, neceſſe eſt ut eorum formæ ſeruentur, à quibus conſtitui elementa dicuntur.

Primum argumentum. *Secundũ argumentum.* *Tertium argumentum.* *Quartum argumentum.* *Quintum argumentum.* *Sextum argumentum.* *Septimũ argumentum.*

Auerrois opinio, & aduerſus Auicennam diſputatio. Cap. III.

SECVNDA eſt Auerrois opinio, quam apud eum legimus in commentario. 67. tertij libri de Cœlo, ubi dicit tam formas ſubſtantiales elementorum, quàm qualitates manere actu in miſto, fractas tamen omnes, & caſtigatas, & ad mediocritatem redactas; ideò de qualitatibus conſentit Auicennæ, ſed de formis diſſidet; cenſuit.n. formas elementorum, licet ſubſtantiales ſint, in hoc tamen ad accidentium naturam accedere, quòd poſſunt intendi, atque remitti, proinde ſunt quodammodo

modo mediæ inter formas ſubſtantiales perfectas, & accidentia. Auicenna verò quia putauit formas elementorum neque intendi, neque remitti poſſe, & vidit Ariſtot. dicentem miſcibilia in miſtione non interire, dicere coactus eſt formas remanere integras, aduerſus quam opinionem Auerroes multifariam argumentatur. Primùm ſic: ſi formæ elementorum ſeruantur integræ, ergo etiam qualitates, quoniam qualitates inſequuntur formas. Præterea eadem eſt ratio de vno gradu qualitatis, ac de alio; ergo ſi poteſt forma elementi exiſtere ſine aliquo gradu ſuarum qualitatum, poteſt ſimiliter exiſtere ſine alio, quocirca & ſine omnibus; hoc tamen eſt impoſſibile, neque aliquis diceret formam elementi ſeruari poſſe deſtructis penitus omnibus gradibus ſuarum qualitatum. Præterea ſequeretur generationem miſti eſſe alterationem; quia quicquid aduenit rei actu exiſtenti per formam ſpecificam, eſt accidens: igitur ſi formæ elementorum ſunt in miſto integræ, & dant eſſe ſpecificum ſecundùm ſpeciem ſpecialiſſimam, accedens forma miſti non poteſt eſſe niſi accidens, vel ſi nulla miſti forma formis elementorum ſuperuenire dicatur, miſtum non eſſet vnum; quia id, quod conſtituitur à pluribus formis ſubſtantialibus diſtinctis, & eiuſdem ordinis, & ſpecificis, non poteſt eſſe unum. Sequeretur etiam ſecundùm Auicennam nil aliud eſſe miſtionem, quàm congregationem, quem miſtionis modum reiectum eſſe ab Ariſtotele certum eſt: probatur conſequens; quia ſi formæ elementorum integræ, ac perfectæ manent, non poſſunt ſimul omnes informare vnam & eandem materiæ particulam, hoc enim de formis ſubſtantialibus non ſubordinatis, ſed eiuſdem gradus, ne imaginabile quidem eſt, quia non poteſt eadem particula eſſe ſimul ignis, & aqua; oportet igitur vnam materiæ particulam forma ignis informari, aliam forma aeris, aliam forma aquæ, & aliam forma terræ, & has particulas ſe tangere inuicem; quare non erit miſtio, niſi ſecundùm tactum, quæ eſt congregatio. Simul etiam ſequeretur non quamlibet miſti particulam eſſe miſtam, aliqua enim particula eſſet purus ignis, aliqua purus aer, & ſic de reliquis; attamen cenſuit Ariſtoteles talem eſſe debere miſtionem, ut quæ libet miſti particula miſta ſit. Has omnes difficultates putauit ſe euitare Auerroes ſtatuendo formas elementorum poſſe intendi, & remitti, & frangi & caſtigari, ita vt ex omnibus fiat vna forma media, ſic. n. non ſunt amplius plures formæ ſpecificæ, ſed vna, quam inſequitur etiam qualitas vna media oriens ex congreſſu, & mutua alteratione, & caſtigatione excellentiarum qualitatum elementarium. Sic etiam non ſequitur generationem eſſe alterationem, quia fit noua forma ſubſtantialis ſpecifica, quæ eſt forma miſti; & elementa non ſeruant amplius nomina, ac definitiones, ac ſpecies, quum per illam caſtigationem iam deſierint eſſe ignis, aer, aqua, terra, & totum incœperit eſſe aurum, vel ferrum, vel aliud eiuſmodi; hoc autem ad ſaluandam generationis naturam ſatis eſt, quum nouum eſſe ſubſtantiale acquiratur, & noua ſpecies fiat. Similiter non ſequitur amplius miſtionem eſſe congregationem, quia formæ non ſunt amplius quatuor, ſed ſunt factæ vna, quæ ſola informat quàlibet materiæ particulam; quare non eſt congregatio, ſed potius naturæ, ac ſubſtantiæ vnio per mutuam elementorum alterationem. Sic tandem fit vt ſingula miſti particula miſta ſit, quoniam in qualibet ineſt eadem forma miſtionis; quamobrem ſeruatur etiam miſti vnitas, quam ſecundùm opinionem Auicennæ tueri non poſſumus.

Primum argumentum.

Secundũ argumentum.

Tertium argumentum.

Quartũ argumentum.

Quintum argumentum.

Opinio Auerrois.

Scoti opinio & argumenta. *Cap. IIII.*

TERTIA eſt opinio Scoti, quam apud eum legimus in ſecundo libro ſententiarum diſtinctione decimaquinta: putauit Scotus & formas, & qualitates elementorum in miſtione penitus interire, & nouam miſti formam generari, & nouam qualitatem, quæ eſt temperatura miſti: quod autem dici ſo-

let, miſtum conſtare ex elementis, id inquit ita eſſe intelligendum, quòd forma miſti habet quandam ſimilitudinem, & conuenientiam cum formis elementorum, quemadmodum medium habet quandam conuenientiam cum extremis, ex quibus conſtare dicitur: ſic propriam miſti qualitatem dicit eſſe diuerſam à qualitatibus elementorum, & æquè ſimplicem, ac illas, dici tamen ex illis conſtare propter ſimilitudinem, quam cum illis omnibus habet, quam ſimilitudinem, & conuenientiam inquit Ariſtotelem ſignificaſſe, quando dixit remanere in miſto virtutes miſcibilium, non ipſa miſcibilia actu: putauit igitur Scotus nec formas, nec qualitates elementorum ullo modo remanere in miſto, id eſt, neque integras, neque refractas: in qua opinione Thomam quoque fuiſſe recentiores philoſophi arbitrantur, quod ego falſum eſſe exiſtimo, quum Thomas hoc in loco ſententiam ſuam proferens apertè dicat formas quidem elementorum nullo modo ſeruari, ſed penitus interire; at qualitates manere remiſſas, & ad mediocritatem redactas. Cæterùm parum refert quid hic, quid ille ſenſerit, ſatis nobis erit ipſas per ſe ſententias, cuiuſcunque fuiſſe dicantur, expendere.

Primum argumentum. Præcipua argumenta, quibus utitur, vel uti poteſt Scotus, hæc ſunt. Primùm quidem de formis ſubſtantialibus ita argumẽtatur: non ſunt multiplicanda entia ſine neceſſitate; at nulla nos neceſſitas cogit ut in miſto ponamus quatuor formas elementorum, ſed ſufficit vna miſti forma; ergo illæ in miſto ponendæ non ſunt: minorem ſic probat: non eſt neceſſarium eas ponere propter operationes, quia miſtum habet operationes proprias ſpecie diſtinctas ab operationibus elementorum, & conſequentes ſolam miſti formam: neque propter qualitates, nam qualitas cuiuſque miſti differt ſpecie à qualitatibus elementorum, & ſatis à forma miſti prouenit, atque ſeruatur, nec formis elementorum eget: neque demum propter generationem, quia tam forma miſti, quàm formæ elementorum habent entitatem ſufficientem ut poſſint eſſe termini ſuæ generationis, & in hoc forma miſti non eget formis elementorum, niſi tanquam termino à quo, hic autem in generatione miſti recedit: igitur in miſto non remanent formę elementorum.

Secundũ argumentum. Secundò, ſi formę elementorũ ſeruarentur in miſto, miſtũ non eſſet vnũ, plures enim formæ ſpecificę conſtituunt plura indiuidua de categoria ſubſtantiæ.

Tertium argumentum. Tertiò, quamlibet formam ſpecificam conſequitur propria quantitas; ergo ſi quatuor formæ elementorum ſeruantur in miſto, erunt in eodem plures ſimul quantitates, quod eſt impoſſibile.

Quartum argumentum. Quartò, duo termini generationis, à quo, & ad quem, ſimul manere non poſſunt; at forma miſti & formæ elementorum ſe mutuò reſpiciunt vt termini generationis oppoſiti, quum ex elementis generetur miſtum, & ex miſto elementa; ergo non poſſunt in miſto formæ elementorum manere cum forma miſti.

Quintum argumentum. Quintò ſequeretur non eſſe verum illud Ariſtot. dictum, generatio vnius eſt corruptio alterius, quia quando generatur miſtum, nihil interiret, ſi elementa non intereunt.

Sextum argumentum. Quod autem etiam qualitates elementorum penitus intereant, oſtenditur duobus argumentis. Primo, quia qualitates inſequuntur formas, ergo quod de formis dicitur idem de qualitatibus dicendum eſt; atqui formas nullo modo ſeruari oſtenſum eſt; ergo neque qualitates ſeruari poſſunt.

Septimũ argumentum. Præterea, ſi deſtructis formis qualitates manerent, accidens idem numero migraret de ſubiecto in ſubiectum; ſubiectum enim accidentis eſt compoſitum ex materia & forma conſtans, quod deleta forma dicitur interire, & adueniente alia forma dicitur aliud compoſitum generari; ergo mutatur ſubiectum ſub iiſdem accidentibus, ſi qualitates elementorum in miſto remanent, hęc autem eſt migratio, quàm impoſſibilem eſſe omnes philoſophi cenſuerunt.

Aliorum latinorum opinio & argumenta. Cap. V.

QVARTA ſententia eſt, ut mihi uidetur, cęterorum latinorum, qui de formis elementorum Scoto conſentientes dicunt eas nullo modo ſeruari, neque integras, neque refractas; ſed in qualitatibus ab eo diſcrepant, has enim putant in miſto remanere fractas, & ad mediocritatem redactas: tuetur hanc ſententiam apertè Marſilius in primo libro de generatione, & ad eandem accedere videntur Thomas, & Aegidius, & eam ſequitur Ludouicus Buccaferreus, & alii nonnulli recentiores; pro hac opinione quantum attinet ad formas ſubſtantiales faciunt illa eadem argumenta, quæ pro Scoto adducta fuere: de qualitatibus verò hi nituntur duobus potiſſimum argumentis: vnum ex Ariſtotele ſumunt in contex. 84. primi de ortu & interitu, vbi dicit miſcibilia non manere actu in miſto vt corpus & album, neque etiam interire, ſed ſeruari ipſorum vires; quum enim dicat ea non manere actu, ſignificat formas non ſeruari, etenim per formam res eſt actu; quum autem dicat manere miſcibilium vires, ſignificat ſeruari qualitates, nam ſi hæ quoque penitus interirent, nil utique de elementis ſeruaretur in miſto, quomodo igitur manere dicerentur eorum vires? alterum ſimile argumentum accipiunt ex alijs verbis Ariſtotelis clarioribus in ſecundo libro de partibus animalium capite primo, vbi dicit tres in animali eſſe compoſitiones; & earum primam eſſe ex ijs corporibus, quę à nonnullis elementa vocantur, ſcilicet, terra, aqua, aere, igni; ſed ſtatim ſubiungit melius fortaſſe eſſe ſi dicamus corpora conſtare ex viribus elementorum, quàm ex elementis ipſis, & virium nomine ſtatim aſſerit ſe intelligere qualitates elementares, quas etiam expreſsè nominat, calorem, frigus, humiditatem, & ſiccitatem, quas inquit eſſe materiam miſtorum, quum ex his conſtent omnia miſta; cęteras verò omnes qualitates inquit eſſe poſteriores, & ab his deriuatas, proinde non eſſe materiam corporum, nempe leuitatem, grauitatem, raritatem, denſitatem, & alias eiuſmodi: igitur clara eſt Ariſtotelis ſententia, quòd elementa remaneant non ſecundùm formas ſubſtantiales, ſed ſecundùm qualitates; hę autem, quum ſint contrariæ, non poſſunt ſimul exiſtere integræ; manent ergo fractæ, & remiſſæ: ſic igitur conditiones miſtionis optimè ſeruantur, miſcibilia nanque actu in miſto non manent, quia formæ non ſeruantur; manent tamen eorum vires, quia ſeruantur qualitates caſtigatæ, & fractę; quod ſenſus quoque confirmat, ſentimus enim miſta eſſe calida, & frigida, & humida, & ſicca.

Primum argumentum. Secundum argumentum.

Latinorum diſputatio aduerſus Auerrois fundamentum de formis elementorum. Cap. VI.

QVONIAM autem Auerrois opinio eo potiſſimum fundamento nititur, quòd formæ elementorum intendi, ac remitti poſſunt, & hac ratione participant quodammodo conditione accidentium, latini fundamentum hoc demoliri conantur, quoniam eo ſublato ſententia Auerrois manifeſtè corruit. Thomas aduerſus Auerroem duobus utitur argumentis, quorum vno improbat illud, quod Auerroes ait, formas elementorũ eſſe medias inter ſubſtantiam, & accidens, idque tale eſt: ſi hoc eſſet verum, daretur medium inter duo contradictoria, quod quidem eſt manifeſtè falſum: probatur conſequens, quia ſubſtantia & accidens coniunctam habent oppoſitionem affirmationis & negationis, quatenus accidens eſt in ſubiecto, ſubſtantia verò non eſt in ſubiecto. Altero autem impugnat id, quod Auerroes dicit, formas elementorum ſuſcipere magis & minus, hoc pacto: ſi id concederetur,

Primum argumentũ contra Auerroë. Secundũ argumentum.

tur, eſſet in ſubſtantia continuus motus, quod Ariſtoteles negat in quinto phyſicorum: ſic enim formæ elementorum eſſent diuiduæ ſecundùm gradus, quemadmodum etiam qualitates; quapropter acquiri poſſent gradus poſt gradum, qui eſſet verus motus. Tertiò argumentantur alij: ſi vera eſſet opinio Auerrois, ſequeretur etiam formas miſtorum ſuſcipere magis & minus: conſequens eſt falſum, vt ipſe quoque Auerroes confitetur: conſequentiam ita probant: in compoſitione theriacę, & aliorum ſimilium illa, quæ commiſcentur, non ſunt elementa, ſed miſta, quæ omnia ſeruant in theriaca vires ſuas, quemadmodum in miſto ſeruantur elementorum vires; itaque oporteret miſta quoque theriacam ingredientia intendi, ac remitti ſecundùm formas ſuas ſubſtantiales. Et quia dicere ad hoc aliquis poterat non eſſe validam conſequentiam, propterea quòd Ariſto. in capite de miſtione loquitur de ſola miſtione elementorum, non de commiſtione aliorum; proinde id, quod dicitur, miſcibilia manere in miſto, de ſolis elementis intelligendum eſt: hoc ipſi inquiunt non eſſe verum, quia ibi Ariſtot. de miſtione loquitur vniuerſè, non de illa tantùm, quæ eſt elementorum; nam ſi de ſola elementorum miſtione loqueretur, debuiſſet prius de elementorum natura diſſerere, poſtea verò de eorundem commiſtione; loquitur ergo de quorumlibet corporum miſtione; proinde illa, quæ ab Ariſtotele ibi dicuntur, omni prorſus miſtioni competere debent. Quartò ſic argumentantur; omnis ſubſtantia quantumcunque imperfecta perfectior eſt quolibet accidente quantumlibet perfecto; atqui recipere magis & minus notat imperfectionem; dantur autem accidentia, quæ non recipiunt magis & minus, vt patet; ergo nulla ſubſtantia recipit maius & minus, hoc enim dato ſequeretur aliqua accidentia eſſe perfectiora aliqua ſubſtantia, quod dicendum non eſt. Addunt etiam authoritatem Ariſtotelis in libro categoriarum, vbi dicit proprium eſſe ſubſtantiæ non ſuſcipere magis & minus: ad quam, ſiquis dicat Ariſt. de compoſita ſubſtantia loqui, non de forma, quæ eſt ſubſtantia ſimplex, obijciunt ipſi hoc dici non poſſe, quia ſi formę elementorum ſuſcipiant magis & minus, ipſa quoque elementa ſuſcipient magis & minus; quum enim à ſuis formis elementa conſtituantur, neceſſe eſt, ſi forma ignis ſuſcipiat magis & minus, ignem quoque aliquem eſſe magis ignem, quàm alium ignem. Et quia uidetur Auerroes reſpondere Ariſtot. ibi loqui de formis tantùm perfectis, non de imperfectis, quales ſunt formæ elementorum; hanc reſponſionem dupliciter impugnant. Primò, quoniam Ariſt. ibi de ſubſtantia generaliter loquitur, neque excipit imperfectam; quum igitur id, quod generi competit, debeat etiam competere cuilibet ſpeciei, de ſubſtantijs quoque imperfectioribus debet Ariſt. dictum verum eſſe: adde quòd Ariſt. in eo libro quando proprium aliquod adducit, quod non omni competat, ſolet expreſsè admonere id non omni competere; de hoc tamen proprio ſubſtantiæ nullam exprimit exceptionem. Secundò, quia Ariſt. 8. Metaph. contex. 10. inquit ſpecies eſſe ut numeros, proinde non ſuſcipere magis & minus, quemadmodum neque numeri ſuſcipiunt magis & minus: quicquid enim alicui numero addatur, vel detrahatur, illa numeri ſpecies deſtruitur; quamobrem ſi elementa ſunt ſpecies corporis naturalis, non poſſunt eſſe magis vel minus, ſed ſuam eſſentiam habent in indiuiſibili conſtitutam.

Tertium argumentum.

Quartum argumentum.

Quintum argumentum.

Solutio.

Impugnatio ſolutionis.

Alia ſolutio.

Impugnatio ſolutionis prima.

Impugnatio ſecunda.

Defenſio opinionis Auerrois, & declaratio veritatis. Cap. VII.

HAE ſunt aliorum de miſtione ſententię, & totius diſputationis ſumma ea eſt, quam retulimus: in qua conſiderare quiſque poteſt in quo huiuſce rei difficultas ſit conſtituta. Iam ad veritatis declarationem accedendum eſt: & quum hæc in recta intelligentia ſententię Auerrois, quam ſolam veram eſſe arbitror, conſiſtat, notanda ſummopere eſt hæc diſtinctio, quam apud Auerroem legimus decimo Metaphyſicorum

phyſicorum commentario vigeſimotertio, & ſexto phyſicor. 32.& tertio Meteorologicorum capite de iride, medium inter extrema, quod per participationē, ſeu per compoſitionem extremorum medium dicitur, duplex eſt: unum, quod differt ſpecie ab vtroque extremo, idque ait Auerroes vocari propriè medium, cuiuſmodi eſt rubeum inter album & nigrum; de quo medio non eſt verum dictum illud, tranſeunti ab extremo ad extremum neceſſe eſt tranſire per omnia media, ut Auerroes notat ſecundo de anima commentario. 105. alterum eſt medium, quod non differt ſpecie ab altero extremorum; vt ſi multo albo parum nigri admiſceatur, remittitur albedo, & fit minus album, ſpecies tamen non mutatur, quia adhuc vocatur album, licèt minus album ſit: hoc igitur dicetur medium quodammodo inter nigrum, & purum album; impropriè tamen, quia non eſt niſi album; & de tali medio verum eſt dictum illud, tranſeunti.n. continuo progreſſu ab extremo ad extremū neceſſe eſt per omnia eiuſmodi media tranſire: ideò propriè loquendo, intendi & remitti, latins patet, quàm ſuſcipere magis & minus, quanuis ampla quadam ſignificatione accepta confundi ſoleant, remiſſio enim albi eſſe poteſt & abſque variatione ſpeciei, & cum ſpeciei variatione; at magis & minus non variant ſpeciem, & comparationem denotant inter illa, quæ ſint eiuſdem ſpeciei, oportet enim vtrunque eſſe album, ſi dicere liceat vnum eſſe magis album, alterum verò minus album. Intenſio igitur & remiſſio eſſe poteſt duobus modis; uno modo ſine variatione ſpeciei, quod propriè dicitur ſuſcipere magis & minus, & ita remiſſio conſtituit medium, quod non differt ſpecie ab altero extremorū; altero modo cum mutatione ſpeciei, & ſic remiſſio cōſtituit medium, quod ſpecie differt ab vtroque extremo. Hac diſtinctione conſtituta poſſumus totam huiuſce rei veritatem duobus dictis concludere. Vnum eſt: ſi intendi & remitti ſumatur priori modo, prout idem eſt ac ſuſcipere magis & minus, nulla ſubſtantia ſiue ſimplex, ſiue concreta, ſiue perfecta, ſiue imperfecta, poteſt intendi, vel remitti: hoc modo intellexit Ariſt. in capite de ſubſtantia, quando dixit proprium eſſe ſubſtantię non ſuſcipere magis vel minus, hoc enim de omni ſubſtantia, & abſq; vllius exceptione verum eſt; neq;.n. elementa, neq; formæ elementorū hoc modo intendi, aut remitti poſſunt, nec Auerroes vnquam dixit elementorū formas hoc modo ſuſcipere magis & minus, nec fortaſſe ullus Auerroiſtarum, ſi bene conſideraret, hoc aſſereret; omnis enim ſubſtantia habet ſuam eſſentiam conſtitutam in indiuiſibili, nec poteſt dici magis, vel minus; quocirca etiam ignis quum ſit ſubſtantia, non poteſt de hoc igni magis prædicari, quàm de illo, ita ut hic ſit magis ignis, quàm ille, idque ſignificauit Ariſtoteles octauo Metaphyſicorum contex. decimo, qui locus, quamuis ab aduerſarijs contra nos adductus, ſententiæ tamen noſtræ mirum in modum fauet: inquit ibi Ariſtoteles ſpecies eſſe ut numeros, & ſubſtantiam, quæ eſt ſecundùm formam, non ſuſcipere magis vel minus, ſignificare volens cuiuſque ſubſtantiæ eſſentiam indiuiduam eſſe, nec dici poſſe magis, vel minus: quoniam igitur non poteſt ignis eſſe magis, vel minus ignis, & vnumquodq; à ſua forma conſtituitur, neceſſe eſt, ut neque forma ignis ſuſcipiat magis & minus; quia ſi forma ita intenderetur, & remitteretur, neceſſe eſſet ut ignis quoque diceretur magis & minus ignis, quod Ariſtoteles negat tum in dicto loco, tum in libro categoriarum capite de ſubſtantia: in hoc igitur ſubſtantia à qualitate diſtinguitur, quòd qualitas intendi, ac remitti poteſt abſque mutatione ſpeciei, ſubſtantia verò minimè. Alterum dictum eſt: ſi ſumatur intēſio & remiſſio altero modo, nempe cum variatione ſpeciei, aliqua ſubſtantia intendi, & remitti poteſt: quanuis enim Ariſtoteles dixerit nullam ſubſtantiā poſſe intendi aut remitti abſq; mutatione ſpeciei, quod vocatur ſuſcipere magis & minus; non tamen negaret formas elementorum poſſe remitti illa remiſſione, qua variatur ſpecies: forma nanque ignis poteſt remitti, & amittere aliquem gradum; ſed ea remiſſio mutat neceſſariò ſpeciem, & ſit

Medium per participationem duplex eſt.

Intendi, & remitti latius patet, quā magis, & minus ſuſcipere.

Intenſio, & remiſſio fit dupliciter.

Prima concluſio.

Secunda cōcluſio.

næ, ſignificatam nomine formę coniunctæ, quæ eſt forma ſeminis, & conſtituen tem proprium terminum à quo generationis hominis, qui in aduentu formæ hu manæ recedit ſimul cum forma ſeminis coniuncta: at quum dicimus hominem ex elementis generari, dicimus materiam ſecundam remanentem in homine genito, ita vt nō ſolùm prima materia, ſed etiam elementa dicantur modo aliquo remanere, quatenus manent fractæ & caſtigatæ ipſorum formæ: manent enim aliqui ipſarum gradus, & aliqui etiam receſſerunt, ex qua remiſſione interiit formalitas elementorum, & acceſſit alia formalitas, quę eſt miſti, diuerſa ab illa. Ex his etiam colligimus aliam eſſe remiſſionem formarum elementarium, aliam qualitatum; nam qualitates recipiunt magis & minus, proinde remitti poſſunt vtraque remiſſione, etiam illa, quæ non variat ſpeciem, aer enim quandoque eſt magis, quandoque eſt minus calidus, & tam intenſior, quàm remiſſior calor vocatur calor aereus, & eſt eiuſdem ſpeciei; non ſic forma aeris, hæc enim remitti quidem poteſt, non tamen ita, ut ſeruetur aer, quoniā amiſſo aliquo gradu non eſt amplius forma aeris, ſed facta eſt forma alicuius miſti: ideo non eſt ignorandum non ex omni remiſſione qualitatis elementaris fieri remiſſionem formæ ſubſtantialis elementi; nam ſi ſemper remiſſionem qualitatis remiſſio formę inſequeretur, elementa ex qualibet leui alteratione interirent, nec poſſent diu conſeruari: quamobrem ob eorum conſeruationem decreuit natura formam cuiuslibet elementi non ita eſſe alligatam certo cuidam qualitatis gradui ſibi naturali, ut abſque illo exiſtere nequeat; ſed quum ipſa forma ſit conſtituta in indiuiſibili, & ſtatutum habeat gradum qualitatis perfectè naturalem, non tamē ob quemlibet receſſum ab illo gradu remittitur forma, quod eſſet interire elementum, ſed ad ſui conſeruationem forma requirit qualitatem non in indiuiſibili conſtitutam, ſed in quadam latitudine certis quibuſdam terminis concluſa; idque maximè appareret in duobus elementis mediis, potiſſimum verò in aere; nam eius calor poteſt notabiliter intendi, & remitti abſque vlla intenſione, vel remiſſione formę ſubſtantialis: at ſi præter ſtatutos latitudinis terminos intendatur, vel remittatur, neceſſe eſt formam aeris interire. Ignis verò uix aliquam admittit ſuarum qualitatum remiſſionem, cum qua poſſit exiſtere, aliquam tamen admittere dicentem eſt, quum ſit neceſſarium ut ipſe quoque dum agit, repatiatur abſque formæ ſuę interitu. Patet igitur nō omnem remiſſionē qualitatis in elemento facere remiſſionem formę, quia remiſſio formæ ſemper eſt cum elementi interitu, at qualitatis remiſſio non ſemper. Sed aduerſus hoc poſſet aliquis obiicere argumentum illud, quo ſupra diximus vſum eſſe Auerroem contra Auicennam: nam dicebat Auerroes; ſi forma elementi poteſt integra ſeruari ablato aliquo gradu ſuæ qualitatis naturalis, ergo etiam ablato alio, proinde & ablatis omnibus, quia de quolibet gradu eadem eſt ratio: hoc igitur eodem argumento videtur oſtendi poſſe formam elementi non poſſe integram ſeruari cum remiſſione qualitatis, quoniam huius contrarium voluit Auerroes hoc argumento demonſtrare. Ego verò hac in re ſum in opinione multorum, qui putant argumentum hoc Auerroris aduerſus Auicennam nihil habere roboris, licèt ſententia illa Auicennæ falſa ſit; etenim inefficax eſt ratio à diuiſis ad coniunctum: poteſt quidem exiſtere forma elementi ſine quolibet gradu qualitatis ſeparatim accepto, ſed non propterea ſine omnibus ſimul; ut aer fortaſſe ſeruari poteſt ſine vno, vel ſine duobus gradibus ſui naturalis caloris, at non ſine tribus; quemadmodū ſcamnū quadrupes ſtabit ſine vno pede, & quolibet vno ablato ſtabit, quia de ſingulo eadem eſt ratio, dummodo quilibet ſeorſum accipiatur manentibus aliis, ſed duobus ablatis non amplius ſtabit. Niſi pro Auerrois defenſione dicamus ipſum loqui de remiſſione graduum qualitatum extra ſtatutos limites, hoc enim conſtituendum videtur iuxta opinionem Auicennę: quia ſi formis elementorum integris ſeruatis (ut ipſe dicit) non ſunt tamen elementa, ſed eſt genitum miſtum, videtur

Alio modo remittuntur formæ, alio qualitates.

Argumentū Auerrois inualidum cōtra Auicennam.

Defenſio argumenti Auerrois.

detur

detur eſſe neceſſarium ut dicat qualitates eſſe fractas extra latitudinem naturalem: & hac ratione verum eſt id, quod Auerroes dicit, eandem eſſe rationem de vno gradu, ac de omnibus, nempe de uno, qui ſit vltra limites naturales: quoniam eſt contra elementi naturam & excedere vno, & excedere duobus, & omnibus excedere, quia nullo horum modorum ſeruari elementum poteſt: itaque ſi hoc intelligat Auerroes, poteſt eius argumentum defendi. Auerroiſtæ verò abſque dubio decipiuntur putantes argumentum illud abſolutè quoque validum eſſe, quum ſit merus cauillus.

Quòd ea, quæ hactenus declarata eſt, ſententia Auerrois fuerit. Cap. VIII.

HOC modo, quem hactenus declarauimus, defenditur optimè opinio Auerrois, eaque ſola vera eſt, dum ſic intelligitur: quòd autem Auerroes ita intellexerit elementa in miſto manere fracta, & formas elementares caſtigatas cum mutatione ſpeciei, non eſt quòd in demonſtrando laboremus; eſt enim clariſſimum legentibus commentarium illud ſexageſimumſeptimum tertij libri de Cœlo, cuius verba non referimus, ſed aliis conſideranda relinquimus. Notandus etiam eſt alius apud Auerroem locus in commentario. 23. decimi Metaphyſicorum, ubi duo illa mediorum genera ponit; vnum, quod ab altero extremo non differt ſpecie, ſed ſolùm ſecundùm magis & minus; alterum verò, quod ſpecie differt ab vtroq; extremo: deinde ſubiungit eſſe ibi motum, vbi eſt magis & minus; vbi verò omnia media differunt ſpecie ab extremis, ibi non eſſe motum: ex his autem duabus propoſitionibus colligitur in ſecunda figura hæc concluſio, ergo vbi omnia media differunt ſpecie ab extremis, ibi non eſt magis & minus: quoniam igitur miſta omnia ab Ariſtotele uocantur media inter elementa, & ab elementis ſpecie differunt, ſententia Auerrois eſt, elementa non recipere magis & minus, ſed intendi & remitti cum variatione ſpeciei: ſic igitur intelligenda ſunt ea, quę alibi dicuntur ab Auerroe, præſertim in cõmentario. 67. tertij libri de Cœlo, vbi etiam notare poſſumus obiectionem, quam contra ſe affert, & eius ſolutionem; obiectio enim eſt illa vulgata, ſequeretur formas ſubſtantiales recipere magis & minus, quod Ariſtoteli aduerſatur: ſolutio autem Auerrois non illa eſt, quam ei multi attribuunt, ut excipiat formas elementorum tanquàm imperfectas, & aſſerat eas recipere magis & minus: non enim concedit Auerroes eas recipere magis & minus, ſed veritatẽ declarans inquit, ex admiſtione formarũ elementarium prouenire aliam formam, ſicuti ex commiſtione albi & nigri fiunt multi colores medii: ſic autem ſignificat formas elementares remitti ea tantùm remiſſione, quæ ſpeciem variat, non illa, quæ facit minus tale in eadẽ ſpecie; iam enim dixerat in alio à nobis notato loco, vbi media differunt ſpecie ab extremis, ibi non eſſe magis & minus; differre autem miſta ab elementis ſpecie aſſerit apertè Auerroes, dum ait ex admiſtione formarum elementarium prouenire aliam formam; quod etiam clarè dicit vtens exemplo colorum, nam colores medij differunt ſpecie ab extremis, vt aliàs in commentario trigeſimoſecundo ſexti phyſicorum ipſemet dixerat: quo etiam in loco inquit media hæc differentia ſpecie ab extremis non eſſe niſi finita numero, ſic enim patet neceſſarium eſſe ut finitæ ſint ſpecies miſtorum, nec poſſint eſſe infinitæ. Rationem autem cur formę elementares ita poſſint intendi & remitti, & migrare in formas miſtorum, refert Auerroes in harum formarum imperfectionem, dicens eas in hoc ſimiles eſſe accidentibus quodammodo; non ſunt enim omnino ſimiles, quum non recipiant magis & minus ut accidentia, ſed ſolùm quatenus modo aliquo intendi, ac remitti poſſunt,

Auerrois reſponſio ad Ariſt. in prædicamentis.

poſſunt, quod non competit aliis formis ſubſtantialibus. Hæc eſt abſque dubio opinio Auerrois, & ipſa rei veritas, quam ego diu exiſtimaui nullum Auerroiſta rum aſſequutum fuiſſe; quum enim vſi non ſint ea diſtinctione, qua nos uſi ſumus, & ea quidem non à nobis inuenta, ſed ab ipſo Auerroe poſita, non potuere ſe penitus à magnis difficultatibus explicare, nec plenè Auerrois ſententiam tueri: ſed quum mihi & ipſa rei natura, & conſideratio verborum Ariſtot. & Auerrois hanc ſententiam ſuggeſſiſſet, res enim penè ipſa loqui videtur; poſtea contigit vt quum de hac re publicè in Patauina Academia diſſeruiſſem, quidam diſcipulus meus valde eruditus, & ex Carmelitana familia religioſus, lætus ad me accedens dixerit eandem fuiſſe ſententiam Ioannis Bacconij doctoris ſui, & locum notauit, quem fateor me antea non animaduertiſſe; quanquàm ſemper Bacconij ſcripta libentiſſimè legi, & illius viri doctrinam plurimi feci: quum igitur ſtatim locum illum auidè legiſſem, qui eſt in tertio libro ſententiarum diſtinctione decimaſexta; non potui non eius ſummū iudicium maximopere admirari: non poteſt enim melius, aut exquiſitius huiuſce rei veritas declarari, quàm ibi declaretur à Bacconio, qui ea in re, ut in alijs quoque facere ſolitus eſt, ſolidiſſimè philoſophatur; & ex ipſa rei natura veritatem petit. In prædicto autem loco ipſe non modò diſtinctionem illam mediorum, quæ apud Auerroem clarè legitur, ad huius quæſtionis ſolutionem applicuit, quod cęteri Auerroiſtæ non fecerunt; ſed etiam vſus eſt eiſdem vocibus, quas ego ad rem hanc declarandam excogitaueram; realiter, & formaliter; realitatem enim eandem formarum elementariū inquit eſſe in elementis, & in miſto, ſed diuerſas formalitates, prout varias ſpecies conſtituunt: & ne eandem rem fateri videatur eſſe elementum, ac miſtum, inquit non eſſe in miſto realitatem formarum elementarium, ſed eſſe in miſto realitatem eandem, quæ fuit realitas formarum elementarium; eadem enim res eſt, quæ fuit elementa, & nunc eſt miſtum, ſed mutata eſt formalitas, proinde etiam ſpecies, quæ omnia veriſſime dicuntur.

Ioannes Bacconius.

Confirmatio prædictæ ſententiæ ex dictorum Ariſtotelis conſideratione. Cap. IX.

HANC, quam declarauimus, Ariſt. fuiſſe ſententiam, oſtendere facile poſſumus varijs in locis ipſius dicta conſiderando. Primùm quidem illa, quę dicuntur in poſtremo capite primi libri de ortu & interitu, huic ſoli ſententię atteſtantur: nam in contex. 89. inquit miſcibilia non mutari alterum tantùm in alterum, ſed vtrunque in alterum, ita ut non alterum ipſorum generetur, ſed medium, & commune; medium enim & commune non appellaret, niſi aliqua ex parte retineret utriuſq; naturam; & hoc commune in quit eſſe aliud, & differens ſpecie ab extremis: hæc autem non habent locum, niſi iuxta opinionem Auerrois à nobis declaratam; qui.n. fieri poteſt ut ſimul aqua mutetur in ignem, & ignis in aquā, ita ut id, quod generatur, nec ſit ignis, nec aqua, ſed quid medium, in quo ambo illa ſeruentur, niſi eo, quem pręđiximus, modo? miſtum enim differt ſpecie ab igni, & ab aqua, & participat gradibus naturæ vtriuſque, quum tamen ipſum ſit vnius tantùm naturæ. Inquit etiam ibi Ariſtot. in contex. 84. miſcibilia nec omnino remanere ſicut corpus, & album, quæ integra penitus coniunguntur; neque etiam interire, ſed ſeruari vires ipſorum; vires autem intelligit realitates formarum elementarium, quæ ſecundùm aliquos gradus ſeruantur; nam ſtatim ſubiungit, inde fieri vt poſſint iterum ſeparari, nam adiectis cuilibet illis gradibus, qui abiuncti fuerant, ſuſcipiunt iterum priſtinam formalitatem, & dicuntur ex miſto elementa generari; hoc.n. facilius eſt quàm & formalitatem, & realitatem totam elementi produci, ſicuti quando ex aqua generatur ignis: non enim diceret Ariſtot. ignem com

miſtum fuiſſe aquæ, & poſtea ſeparatum, quia nihil formę ignis in aqua ineſſat; nec poteſt vlla aduerſariorum ſeu proteruitas,ſeu cauillatio rectè interpretari verbum illud, ſeparari; non enim dicuntur ſeparari, niſi illa, quæ ita erant coniuncta, vt modo aliquo ineſſent actu; nec Ariſt. aliunde colligit ea poſſe ſeparari, niſi ex eo, quod dixerat, miſcibilia non penitus interire: ſed adhuc clarius loquitur Ariſtoteles in contex. 48. ſecundi libri, dum ait; quando in duorum elementorum congreſſu vnum eſt abſolutè actu, & alterum poteſtate, non eſt miſtio, ſed huius generatio, huius verò interitus; at quando neutrum omnino interijt, ſed modo aliquo calidum factum eſt frigidum, & frigidum eſt factum calidum, & neutrum eſt actu abſolutè, ſed tranſijt vtrunque in quoddam medium, tunc eſt miſtio: non vult igitur Ariſtot. elementa in miſto ita eſſe poteſtate, ut nihil retineant ſui actus, ſed ita poteſtate, ut etiam actu; non poſſunt autem eſſe actu, niſi per ſuas formas; quare putauit Ariſtoteles formas elementorum aliquo modo ſeruari in miſto; & ibidem apertè inquit elementa in miſtione ſolas amittere excellentias ſuas, & frangi, nec penitus interire. Illud autem eſt ſemper animaduertendum, Ariſtotelem formas elementorum non aliis nominibus appellare, quàm nominibus ſuarum qualitatum; ideo quando in iјs libris qualitates nominat,non eſt credendum eas vt accidentia à formis diſtincta nominari,ſed ſumi loco formarum, quia formæ elementorum per has qualitates agunt extra ſe: quando.n. Ariſt. dicit elementa ſymbola facile mutari inuicem, ut aquam in aerem, mutato frigido in calidum,& manente humiditate; ſi intelligamus in ſolis qualitatibus mutationem fieri, ita ut non in formis ſubſtantialibus, non erit generatio, qualem vult Ariſtot. eam mutationem eſſe, ſed ſola alteratio; niſi enim mutetur forma ſubſtantialis aquæ, non fit aer, ſed manet aqua,licèt facta calida; formas igitur præcipuè reſpicit Ariſtoteles,& inquit has non penitus interire, ſed ſolùm excellentias ſuas amittere. Propterea etiam in primo capite ſecundi libri de partibus animalium,quando dicit miſtum conſtare potius ex viribus elementorum, quàm ex elementis ipſis,& vires inquit eſſe calidum,frigidum,humidum,& ſiccū, per hęc non intelligit niſi formas elementorum, & ſignificare vult elementa non remanere ſecundùm ſuum eſſe formale,quum iam per miſtionem ſuas formalitates amiſerint,& ita non ex elementis propriè loquendo conſtare miſtum,ſed potius ex eorum viribus, hoc eſt ex realitatibus formarum elementarium, quæ aliā formalitatem ſuſceperunt: hoc autem ibi eſt manifeſtiſſimum,quum Ariſtot. dicat,calorem, frigus, humiditatem, & ſiccitatem materiam eſſe miſtorum corporum; nam ſi hæc vt accidentia accipiantur, dici non poſſunt materia corporum, quia materia non eſt niſi ſubſtantia, proinde miſta non ex his qualitatibus vt ex materia conſtare dicuntur, ſed ex ipſa ſubſtantia elementorum, quæ ab eorum formis conſtituitur: quòd ſi etiam qualitates dicuntur formę elementorum,quatenus conſtituunt elementa vt elementa ſunt,id tamen non eſt niſi pręſuppoſitis formis ſubſtantialibus; has enim ſi abiungamus, euaneſcit officium qualitatum, quę non amplius materiam miſtorum conſtituunt. Conſiderandum præterea eſt tum in eo loco, tum in contex. 84. primi libri de ortu & interitu græcum nomen, δύναμις, quo ibi Ariſtoteles utitur, vbi latinus codex habet, virtutes, ſeu vires; nam δύναμις, ſignificat etiam propriam rei naturam, ſignificat etiam poteſtatem, quę reſpicit actum; quare optimè uſurpatur ad ſignificandas formas elementorum fractas, & poteſtatem habentes ad totam ſuam perfectionem. Per hæc etiam optimè declaramus modum, quo Ariſtoteles in illo poſtremo capite primi libri de ortu & interitu miſtionem fieri ſtatuit: inquit enim miſcibilia primùm debere ſe mutuo diuidere in partes paruas, ideoque oportere ea eſſe liquida, vel aliquod ſaltem ipſorum, vt poſſit aliorum partes penetrare, & ita diuidi ac diuidere in paruas partes; nec dicit in minimas, quia id verum non eſſet,neque enim abſolutè minimum intelligi poſſet, neque minimum naturale, nam

[Margin notes: Virtutes elementorum quo ſint intelligendæ. — δύναμις. — Miſtio non requirit diuiſionē in minima.]

nam minimum abſolutè non datur, quum omne quantum ſit diuiduum in infinitum; minimum verò naturale datur quidem, ut ait Ariſt. in primo phyſicæ auſcultationis diſputans contra Anaxagoram, & eſt illud vltimum, in quo poteſt forma ſeruari in diuiſione cuiuſque corporis naturalis; eſt enim neceſſarium peruenire ad paruam particulam, quę vlterius quidem diuidi poteſt ut quanta, at, ſi diuidatur, non poteſt forma amplius ſeruari; in talia igitur minima ſi intelligeremus diuiſionem miſcibilium fieri in ipſa miſtione, oporteret æquales ſemper inter ſe eſſe portiones omnium miſcibilium, ſeu eandem in omnibus miſtis eſſe illorum menſuram, & proportionem inter ſe, quod minimè verum eſt; ſed oportet vnum alijs dominari, variumq́; eſſe dominium, & variam elementorum proportionem pro diuerſis miſtorum naturis. Facta igitur miſcibilium diuiſione mutua in partes paruas neceſſe eſt ut propter qualitatum inter ſe contrarietatem fiat inter ipſa actio & paſſio mutua, per quam elementa ſe mutuò frangant, & ad mediocritatem redigant; quod quidem poſſumus cum Ariſtotele in duobus miſcibilibus conſiderare, id enim pluribus quoque accommodari poterit; itaque ſi generandum ſit miſtum, quod ſex gradibus referat naturam terræ, duobus autem naturam aeris, fiet actio mutua inter particulas terræ, & particulas aeris, & aer naturam terræ, quam in octo gradibus conſiſtere ſtatuimus, imminuet duobus gradibus, ita ut ſex gradus terræ remaneant; terra verò tanquam præualens detrahet de natura aeris ſex gradus, ut duo tantùm relinquantur; & ſic tam particula terræ, quàm particula aeris erit facta eiuſdem naturæ, quia utraque redolebit ſex gradus naturæ terræ, & duos naturæ aeris; & ſingula nec terra amplius erit, nec aer, ſed quiddam medium, ut aurum: hac igitur ratione quælibet pars miſti eſt miſta; quęlibet enim pars eſt aurum, neque eſt amplius aer terrę appoſitus, ſed & aer, & terra mutata in aurum retinens ex parte naturam terrę, & ex parte naturam aeris; quoniam vtriuſque elementi formę fractę, & caſtigatæ migrarunt in formam mediam, quæ eſt forma auri. Sic etiam qualitates ſe mutuo caſtigant, & fit qualitas vna media, quę cuiuſque miſti temperatura appellatur. Præterea confirmatur etiam maximè hæc ſententia per ea, quę ab Ariſtot. dicuntur in contex. 10. octaui Metaphyſicorum, quem locum aduerſarij contra nos adduxerunt; inquit enim ſpecies eſſe ſicut numeros, quia numero dempta unitate manent aliæ vnitates realiter, ſed mutata eſt formalitas, & facta alia ſpecies numeri: quemadmodum igitur numeris detractio, & additio fieri poteſt manentibus iiſdem realiter vnitatibus, quæ relinquuntur, ſed mutata ſpecie numeri; ita formæ elementorum intenſionem, & remiſſionem recipiunt, ita tamen vt mutetur formalitas, & fiat alia ſpecies, licèt aliqui earundem formarum gradus ſeruentur; quod eſt ſeruari realitatem graduum formarum elementarium, ſed formalitatem, ac ſpeciem mutari: quod idem in numeris euenire videmus; propterea ad rem hanc declarandam maximè accommodatum eſt exemplum numerorum, quod ibi ab Ariſtotele conſideratur.

Confirmatio eiuſdem ſententiæ authoritate græcorum interpretum. Cap. X.

EANDEM ſententiam Alexander & Ioannes Grammaticus ſecuti ſunt. Alexander enim in libello ſuo de miſtione declarans quomodo miſtio fiat, inquit, miſcibilia inter ſe mutuo agunt & patiuntur; ſed neutrum interimit alterum penitus, quia prius deſinit poſſe agere, quàm prorſus uerterit alterum in naturam ſuam; quare miſtio eſt mutatio quædam ſine interitu: non vult igitur Alexander elementa interire, & apertè dicit ea non amittere niſi excellentias ſuas, quod eſt remanere fracta, & hebetata: poſtea dicit miſtum non eſſe aliquod ex miſcibilibus, Alexander.

ſed eſſe illa omnia poteſtate: niſi igitur inuicem pugnent Alexandri dicta, ſignificat elementa amittere ſuas formalitates,& ſuum eſſe ſpecificum; quia ſi hoc retinerent, iam miſtum eſſet actu ignis, & aer, & aqua, & terra, ſeruare tamen ſuas realitates,hoc eſt non prorſus interijſſe: nam poſtea quoque declarans quomodo maneant poteſtate in miſto, inquit, ſunt poteſtate, quoniam exiguo egent auxilio, ut recuperent naturam ſuam; quum enim non tota ſit amiſſa, ſed ſolùm hebetata, poſſunt per additionem eius, quod amiſſum erat, redire in ſuam naturam integram; propterea (inquit) non omnino generatione & interitu indigent ut ſeparentur, ſed mutatione aliqua. Itaque arbitratur Alexander formas elementorum non eſſe in miſto penitus poteſtate, ſicuti in prima materia,& ſicut in ſemine humano eſt poteſtate forma hominis; ſed poteſtatē intelligit, quæ coniunctum habeat aliquid actus,at non integrum actum: ideò hanc integritatem poſtea acquiri dicit per illam mutationē, qua miſtum in elementa diſſoluitur, eamque non eſſe omnino generationem, ſed mutationē quandam,quę eſt dimidiata quædam generatio: non eſt autem ignorandum qualis ſit hæc mutatio, qua miſtum in elementa diſoluitur,& qua ex elementis generatur miſtum, ne forte opinemur eam non in ſubſtantia, ſed in ſolis accidentibus mutationem eſſe, quæ dicitur alteratio; quinimmo eſt ſubſtantialis mutatio, neque ad aliam mutationis ſpeciem redigitur, quàm ad generationem & interitum: nam ſi horũ corporũ formalitates ſpectemus, eſt perfecta generatio, & perfectus interitus; nam penitus intereunt in miſtione formalitates elementorum,& producitur noua formalitas,quę eſt miſti; vel interit formalitas miſti,& generantur formalitates elementorum, quando miſtum in elementa diſſoluitur: at ſi realitatem tantummodo reſpiciamus, non eſt perfecta generatio, nec perfectus interitus,quemadmodum antea declarauimus: idque reſpexit Alexander, quando dixit eſſe dimidiatam generationem, immò & Ariſtot. ipſe;quando in capite de miſtione dixit miſcibilia non penitus interire, ſed aliquo modo ſeruari. Notat autem ibidem Alexander quoddam ſumma animaduerſione dignum, atque veriſſimum: quoniam enim dicente Ariſtotele miſcibilia poſſe ex miſto iterum ſeparari, credere aliquis poterat elementa redire eadem numero, quæ prius in miſtionem venerant;ideo nos monet ea non redire penitus eadem, ſed alia ſecundùm numerum, eadem autem ſecundùm ſpeciem tantùm; quum .n. proprias formalitates amiſerint & deſierint eſſe ignis,aer,aqua,terra hac ratione interierũt; id autem, quod ſemel interiit, iuxta opinionem Ariſt. non poteſt idem numero unquam redire: igitur quando iterum ſeparantur, redeunt eadem ſecundùm ſpeciem, idque ſatis faciliter, quia non totam ſuam naturam,ideſt, non totam realitatem amiſerunt. Ex his colligere poſſumus non eandem eſſe hanc ſeparationem elementorum ex miſto, atque illam, quæ ex mera congregatione dicantur aliqua ſeparari abſque ulla mutatione, ut quando ex aceruo tritici grana ſeparantur: hęc enim eadem numero ſunt, facta ſeparatione, quæ prius in compoſitione, & ante compoſitionem erant,quia nulla eſt facta naturarum mutatio;aſt elementa ſeparantur à miſto, in quo non omnino erant actu, proinde ſeparantur cum alteratione, quæ non eſt abſolutè in accidentibus, ſed eſt dimidiata quædam generatio, talem enim alterationem Ariſtoteles in definitione miſtionis intellexit; non enim fieret naturarum vnio, & plurium reductio ad naturam vnam, ſi ſeruatis penitus formis ſubſtantialibus in ſolis accidentibus mutatio fieret;nō poſſunt igitur elementa ex miſto ita ſeparari, ut redeant eadem numero,quę in miſtionem venerunt. Eiuſdem ſententiæ fuit abſque dubio Ioannes Grammaticus in interpretando capite de miſtione in calce ſecundi libri de ortu & interitu; ibi enim in contex. 82. declarans quomodo miſcibilia ſint poteſtate in miſto, inquit, non ſunt penitus poteſtate reſpectu actus primi, quemadmodum quando dicimus aquam eſſe poteſtatę aerem; neque ſunt poteſtate reſpectu ſecundi actus tantùmodo,

Miſtio,& miſti diſſolutio eſt mutatio ſubſtãtialis.

Eleměta nō ſeparantur à miſto eadē numero, q̃ prius erant.

Ioan.Gram.

modo, ſicuti quando dicimus Geometram dormientem geometrizare poteſtatę quum habeat actum primum perfectū; ſed tertio modo medio, ut quando dicimus Geometram ebrium habere poteſtatem geomertizādi, nam habet quidem actum primum, ideſt habitum Geometriæ, ſed offuſcatum, & impuratum, ideo non perfectè geometrizat: ſic elementa ſunt in miſto ſecundùm actum impuratum, qui coniunctam habet poteſtatem adipiſcendi ſuam integram perfectionem. Hoc idem dicit Ioannes in contex. 84. vbi etiam apertè aſſerit elementa in miſtione non totam ſuam formam amittere, ſed ſolùm excellentiam & complementum ſuę formę, proinde remanere in miſto formas elementorum incompletas, & imperfectas: elementa igitur ſecundùm Ioannem Grammaticum non penitus poteſtate in miſto ſunt, ſed & actu, & poteſtate, quatenus naturam ſuam non perfectè ſeruant. Deinde etiam in contex. 89. inquit miſcibilia non prorſus interimere ſe mutuo, ſed ſolùm frangere mutuò excellentias ſuas, ita ut medium quoddam remaneat, quod ex parte redolet naturam ſingulorum; quam Ariſtotelis quoque ſententiam fuiſſe iam oſtendimus: quapropter de græcorum opinione non eſt dubitandum.

Solutio argumentorum pro Auicenna adductorum. Cap. XI.

VERITATE declarata omnia aliorum aduerſantia argumenta ſoluenda ſunt, & primo loco illa, quę pro Auicenna aduximus. Ad primum igitur concedimus formas elementorū manere in miſto; ſed quum dicit, non poſſunt intendi, aut remitti, quum ſint ſubſtantiales, ergo manent integræ, negamus antecedens; iam enim docuimus quomodo intendantur, ac remittantur formæ elementorum, & quo modo neque intendi, neq; remitti poſſint. Ad ſecundum dicimus Ariſt. non ideo dixiſſe, alteratorum, quòd putauerit miſtionē eſſe meram alterationē in accidentibus abſque ulla ſubſtantiæ mutatione, ſed quia ſi dixiſſet, corruptorum, perfectum miſcibilium interitum intelligere potuiſſemus; quod aduerſaretur iis, quæ prius dixerat, nēpe miſcibilia non interire, ſed ſeruari in miſto: maluit ergo dicere, alteratorum, ad ſignificandam alterationem cum aliqua mutatione ſubſtantiæ, ſiquidem abſque hac non fieret illa vnio, quam eſſe ipſam miſtionis eſſentiam iam diximus. Ad tertium & ad quartum dicimus omnia eſſe concedenda; iis enim oſtenditur elementa manere in miſto, ſed non oſtenditur manere integra. Ad quintum petenda eſt reſponſio ex iis, quæ ſcripſimus aliàs de motu grauium & leuium: illud enim, quod Ariſtoteles dixit, miſtum moueri iuxta elementum prǽualens, non ita eſt intelligendum, ut forma elementi præualentis dicatur integra eſſe in miſto, & ita actu mouere miſtū; ſed intelligendum eſt non eſſe in miſto aliud mouens, niſi ipſam miſti formam, quę magis redolet formam elementi prǽualentis, quàm aliorum, ideò eo motu mouet, quo illa: hoc ergo ſignificauit Ariſt. qui non dixit miſtum à prǽualente elemento moueri, quaſi miſtum, ſeu eius forma ſit mouens; ſed dixit moueri ſecundùm præualens elementum. Ad ſextum reſpondemus miſtionem, & generationem miſti differre quidem ratione, ſed re idem eſſe; non poteſt enim vera miſtio fieri, quin miſti generatio fiat: quo modo autem differant ratione, alibi conſiderabimus: nunc ſatis eſt ſi dicamus miſtionem vocari ratione graduum miſcibilium, qui ſeruantur, vocari autem interitum elementorum, & generationem miſti ratione graduum deperditorum; ſic enim eſt generatio miſti, & deſtructio formalitatum elementorum. Ad poſtremum dicimus nil aliud eſſe diſſolui miſtum in elementa, quàm elementa facile recuperare gradus deperditos, propterea quòd non omnes gradus interierunt: ex hoc igitur nil aliud infertur quàm non fuiſſe in miſto elementa integra, ſed fracta; ſicut enim diſſoluitur miſtum in elementa per amiſſorum graduum

Ad primum.

Ad ſecundū.

Ad tertium. Ad quartū.

Ad quintū.

Ad ſextum.

Lib. 1. de generatione miſti.

Ad ſeptimū.

recuperationem, ita generatur miſtum ex elementorum compoſitione per eorundem graduum amiſſionem.

Solutio argumentorum Scoti. Cap. XII.

Ad primum. AD primum Scoti negamus ſequi id, quod ipſe infert, multiplicari entia ſine neceſſitate: ſequeretur quidem ſi cum nonnullis diceremus formam miſti eſſe additam formis elementorum, & re diſtinctam ab illis in ipſo miſto; at nos aſſerimus ſolam miſti formam ſufficere ad miſtum conſtituendum, & ad omnes operationes edendas, ſed ad hanc eſſe neceſſarias formas elementorum, quum ſit idem re, quod illæ, proinde illis penitus ſublatis nulla miſti forma poſſit exiſtere: tanta igitur eſt neceſſitas formarum elementarium in miſto, quanta ipſius formæ miſti, quũ hæc non diſtinguatur re ab illis, ſed ſit illæ omnes ad vnitatem redactæ per miſtionem. Ad ſecundũ. Ad ſecundum negamus conſequens; nam formę elementorum non manent in miſto vt quatuor formę, ſed vt factæ vna, ſiquidem multis realitatibus aduenit vna formalitas, proinde miſtum eſt vnum. Ad tertia. Ad tertium ſimiliter negamus conſequens; nam poſt elementorum congreſſum non ſunt amplius in miſto quatuor quantitates, ſed vna ex omnibus facta eſt; quid autem abſurdi ſi ex pluribus quantis coniunctis vnum quantum fieri aſſeramus? vt autem omnis fallacia detegatur, animaduertendum eſt qnantitatem inſequi naturam materiæ, & illi eſſe coæuam, terminos autem quantitatis cuique rei præſcribi à ſua forma: quoniam igitur in miſtione perierunt formalitates elementorum, & vna miſti formalitas producta eſt, factum etiam eſt, vnum quantum ex quatuor materiæ portionibus quantis ſimul iunctis, quibus vnici termini ſunt pręſcripti à forma, quæ vna tantùm eſt, non plures, nempe forma miſti: quum igitur vnici ſint termini totius illius quantitatis, vna eſt quantitas. Sed imaginatus eſt Scotus nos dicere formas elementorum manere in miſto integras, & cum eis manere proprios terminos à ſingula forma tributos ſuæ portioni materię: quod Ad quartũ. quidem nos non dicimus, quia neque verum, neque imaginabile eſt. Ad quartum dicimus totum eſſe concedendum; nam formę elementorum prout elementorum formæ ſunt, in generatione miſti ſunt terminus à quo, non terminus ad quem, nec poſſunt ſimul eſſe cum forma miſti, quia non poteſt eadem res eſſe ſimul miſtum, & elementa: terminos igitur generationis oppoſitos ſimul exiſtere non dicimus; quanuis enim eadem ſit realitas formę miſti, & formarum elementarium, diuerſæ tamen ſunt formalitates, & hoc ſatis eſt ad diſtinguendos generationis terminos, à quo, & ad quem; ſiquidem termini ſunt ipſæ formalita- Ad quintũ. tes, quæ nunquam ſimul exiſtunt. Ad quintum negandum eſt conſequens: quum enim in generatione miſti intereant formalitates formarum elementarium, & ita deſinant conſtituere elementa, & incipiant conſtituere miſtum differens ſpecie ab elementis, generatio miſti eſt interitus elementorum; pereunt enim formę elementorum quatenus formę elementorum ſunt, & ſubeunt nouam forma- Ad ſextum. litatem, & ita ſit alia forma. Ad primum de qualitatibus patet reſponſio ex iis quæ dicta ſunt, negamus enim formas elementorum penitus interire: quare ſi ita manere, vel non manere qualitates debent, vt formę, qualitates quoque elementares in miſto fractæ, & caſtigatæ remanent. Ad alterum negamus conſe- Ad ſeptimũ. In lib. de cõmuni rerum generatione. quens: quum enim ſubiectum, in quo accidentia inhærent, ſit prima materia, vt aliàs demonſtrauimus, & in miſto eadem materiæ portio maneat, quę in elementis fuit, qualitates non migrant in aliud ſubiectum, ſed potius idem earum ſubiectum remanet. Sed eo inualidius hoc argumentum eſt, quo nos dicimus formas quoque ſubſtantiales aliquo modo ſeruari, quocirca ne fingi quidem poteſt migratio ulla accidentis de ſubiecto in ſubiectum.

Solutio

Solutio argumentorum Thomæ, & aliorum latinorum. Cap. XIII.

AD primum Thomæ ſumptum ex verbis Ariſtotelis in contex. 84. primi libri de generatione, & ad ſecundum acceptum ex primo capite ſecundi de partibus animalium, dicimus omnia eſſe concedenda, quatenus oſtendunt qualitates ſeruari fractas, & caſtigatas, & ad vnam mediam redactas: ſed quatenus oſtendere ſe putat formas elementorum ſubſtantiales nullo modo ſeruari, negamus eam eſſe mentem Ariſtot. dum ait vires elementorum manere, vt velit ſolas qualitates ſeruari ſine formis; iam enim diximus per vires elementorum ibi ſignificari gradus formarum elementarium remanentes, hoc eſt realitates ſeruatas ſub alia formalitate, ſicut antea locos illos interpretantes declarauimus. Cætera quoque argumenta quibus latini euertere nituntur fundamentum Auerrois de formis elementorum, facile ſoluuntur. Ad primum enim, quo Thomas infert illud abſurdum, ergo daretur medium inter duo contradictoria, negamus conſequentiam: ad probationem autem poſſumus cum Buccaferreo dicere Auerroem non ſtatuere formas elementorum abſolutè medias inter ſubſtantiam, & accidens, ſed inter formas ſubſtantiales perfectas, & accidentia: hæc autem non ſunt contradictoria; quoniam inter accidentia, & formas ſubſtantiales perfectas ſunt formæ ſubſtantiales imperfectæ. Sed conſiderare prętereà poſſumus Auerroem non dicere eas eſſe verè medias, ſed dicere quaſi medias; nullum enim datur medium inter ſubſtantiam, & accidens; nec formę elementorum ita dicuntur mediæ, ut ſint medię per participationem, vel per negationem extremorum, ſed ſolùm per quandam ſimilitudinem, ſeu participationem conditionis alterius extremi: quum.n. reuera contineantur ſub altero extremo, & in formis ſubſtantialibus numerentur; ſimiles tamen ſunt accidentibus in hac conditione, quòd modo aliquo intenduntur, ac remittuntur, etſi non omnino vt accidentia, & hac conditione ipſæ inter omnes formas ſubſtantiales ſolæ participant. Ad ſecundum Thomæ, quo illud aliud abſurdum inferebatur, ergo in ſubſtantia daretur continuus motus, nonnulli recentiores reſpondent hoc non ſequi, proptereaquòd ſi debeat fieri verus motus, non ſolùm requiritur vt forma intendatur, & remittatur, ſed etiã vt ſubiectum ſit ens actu, ſicut ait Ariſtot. in quinto phyſicorum; ſubiectum autem formę elementi eſt prima materia, quæ eſt ens poteſtate; quare ad hanc formam non eſt motus. Sed hęc reſponſio vana eſt, & nullo modo eſt admittendum id, quod iſti concedunt, dari mutationem continuam ſecundùm Auerroem ad formam ſubſtantialem, ita vt forma elementi acquiratur paulatim, & per gradus, & in tempore, ſicut etiam qualitates; quod quidem Auerroes nunquam concederet, qui putauit omnem formam ſubſtantialem acquiri ſubitò, & totam ſimul; quare aduerſariis ſatis eſſet ad hoc euidentiſſimum abſurdum nos duxiſſe. Adde quòd hoc conceſſo non videtur negari poſſe eum eſſe verum motum, eſſet enim à forma imperfectiore ad perfectiorem, à remiſſa ad intenſam; & tali mutationi omnino competeret definitio motus in tertio phyſicorum tradita, ut cuique eam conſideranti patet: quum enim omnes dicant generationem ſub ea definitione non contineri, niſi comprehenſa præuia alteratione; tamen ſecundùm iſtos definitio illa competeret generationi acceptæ etiam pro ſola introductione formæ ſubſtantialis, quod quidem nullus philoſophus diceret: patet autem in ea definitione non poni conditionem illam, quòd motus habeat ſubiectum ens actu, licèt hęc ex ea definitione colligatur, quatenus definitio illa non competit reuera niſi mutationi, quæ fiat ſecundùm accidentia, quia hęc ſola fit cum ſucceſſione, &

Ad primum. Ad ſecundũ.

Ad primum cõtra Auer.

Quomodo formæ elementorum ſint mediæ.

Ad ſecundũ reſponſio recentiorum.

Confutatio.

& in tempore: quòd ſi cum iſtis concederemus etiam formæ ſubſtantialis intro ductionem hoc modo per ſucceſſionem fieri, vanum eſſet negare eam eſſe verum motum. Reiecta igitur hac ſolutione nos eam accipere debemus, quam ponit, ac declarat optimè Ioannes Bacconius in memorato loco: eſt enim neganda con ſequentia, propterea quòd nullus datur in ſubſtantia verus motus, quo forma elementi paulatim, & per ſucceſſionem adueniat, vel recedat, ita ut eadem ſerue tur ſpecies in categoria ſubſtantiæ; ſed, quum forma elementi remittatur cum va riatione ſpeciei, cuiuslibet gradus mutatio eſt variatio ſpeciei, & ſingulus gradus, quo adueniente, vel recedente generetur elementum, vel miſtum, aduenit, ſeu recedit non in tempore, ſed ſubitò, & poſt alterationem præuiam, quæ eſt verus motus: nam in fine alterationis fit momento temporis acceſſio, vel remotio illius gradus, quæ eſt generatio ſubita, nec poteſt appellari motus: id autem, quod Thomas imaginatur, utique ſequeretur, ſi nos aſſereremus formam elementi intendi, & remitti abſque variatione ſpeciei; paulatim enim generaretur elementum, & pars formæ accederet poſt aliam partem intra ſpeciem eiuſdem elementi: ſed quum ſingula mutatio gradus fiat momento temporis poſt præuiam alterationem in tempore factam, & in illo momento dicatur accedere illa formalitas, qua res conſtituitur, non fit generatio ſubſtantialis, niſi ſubitò: hoc ſignificauit Auerroes in commentario 23. decimi Metaphyſicorum, quando dixit, vbi eſt magis & minus, ibi eſt motus: at ubi omnia media differunt ſpecie ab extremis, ibi non eſt motus, quoniam ſingulum horum eſt conſtitutum in indiuiſibili: licèt enim realitas formarum elementarium ſit diuidua in gradus, in ſingulis tamen gradibus conſiſtunt nouæ formalitates, quæ ſingulæ ſunt indiuiduæ, & acquiruntur ſubitò poſt præcedentem alterationem factam in tempore.

Vera ſolutio Ioannis Bacconii.

Ad tertium. Omnis vera miſtio eſt elementorũ.

Ad tertium; quando alii dicebant, ergo formæ miſtorum intendi, & remitti poſſent; negandum eſt conſequens: dicimus enim nullam dari propriè dictam miſtionem, niſi elementorum, theriaca verò vel non habet veram miſtionem, vel ſi habet, ea eſt miſtio elementorum, non miſtorum theriacam ingredientium: hæc enim conſtabant ex elementis, & eorum formæ cõſtabant ex realitatibus formarum elementarium, hoc eſt, ex illarum gradibus ſeruatis ſub formalitate miſti; & quia horum graduum in ſingulo miſto certa, & ſtatuta eſt proportio, & alia in hoc miſto, alia in illo, ideo ex plurium miſtorum compoſitione variatur proportio, & prouenit aliud miſtum: & quia cuiuſque naturalis corporis formalitas ſiue ſimplicis, ſiue miſti indiuidua eſt, nec poteſt intendi, vel remitti, niſi interimatur, realitas verò diuidua eſt in varios gradus, & eſt prçcipuè elementorum, miſtorum verò per participationem; ideo ſolis formis elementorum attribuitur intenſio, & remiſſio, non formis miſtorum; quia natura ſtatuit elementa ut materiam miſtorum, non miſtum vt materiam miſti; & elementa ſunt materia miſtorum ratione ſuæ realitatis diuiduæ per gradus, quoniam ſine tali diuiſibilitate non poſſent eſſe materia miſtorum: hoc videtur ſignificaſſe Ariſtoteles in contex. illo decimo octaui Metaphyſicorum, quem antea contra nos aduerſarii adduxerunt; inquit enim ſpecies eſſe ſicut numeros: quod declarans ſubiungit [ſicuti numerus non habet magis & minus, ita neque ſubſtantia, quę ſecundùm formam eſt; ſed ſi qua ſubſtantia ſuſcipit magis & minus, ea eſt, quæ ſecundùm materiam eſt] ſignificat enim formam ſubſtantialem indiuiduam eſſe quatenus eſt forma, & eſſentia; & huiuſmodi ſunt etiam formæ elementorum quatenus conſtituunt elementa, nec datur ignis, qui ſit magis ignis, quàm alius ignis: ſed eadem elementa quatenus ſunt materia miſtorum, & ratione realitatis ſuarum formarum abiunctę mente ab omni formalitate, intenduntur, & remittuntur ſuſcipiendo varias formalitates: denotat ergo ibi Ariſtoteles aliquam eſſe ſubſtantiam, quę intenditur, & remittitur, ſumit enim magis & minus in ampla ſignificatione pro qualibet intenſionę & remiſſione, & talem ſubſtantiam inquit eſſe illam,

Declaratio contex. 10. in 8. Metaphyſic.

illam, quæ eſt materia, dum conſideratur ut materia, talia autem ſunt elementa quatenus ſunt materia miſtorum,ſunt aũt materia ratione realitatum ſuarum for marum, ſed non ratione formalitatum. Hoc autem, quod de elementorum miſtione diximus, poſſumus exemplo declarare, craſſo quidem, ac rudi, ſed ad propoſitum ſatis accommodato: ſit ſtatua equi fuſibilis ex auro, argento, & ære ſimul colliquatis, & commiſtis, in qua ſit plus auri, & minus aliorum; ſit alia ſtatua bouis ex eiſdem metallis, in qua tamen ſit plus argenti, & minus aliorum; ſit alia tertia ſtatua leonis ex eiſdem metallis, in qua ſit plus æris, quàm aliorum; ita ut variæ ſint in iis tribus figuris menſuræ, & proportiones horum metallorum: deinde colliquentur iterum tres illæ ſtatuæ, & ex tota illa materia fiat ſtatua vna hominis, diceturne homo ille fuſilis conſtare ex equo, boue, & leone, an ex auro, argento, & ære Certè ex his metallis commiſtis conſtare dicetur, cum alia tamen proportione, & diuerſa à proportionibus, quæ fuerunt in tribus illis ſtatuis brutorum: ſic igitur theriaca conſtare propriè dicitur ex elementis, & viribus elementorum, & diuerſam habet temperiem à qualibet temperie ſingulorum ingredientium, & ea temperies eſt ſimiliter temperies qualitatum elementarium, ſicut etiam temperies omnes illorum ſingulorum: ratio etiam ad hoc comprobandum efficaciſſima ſumitur ex ipſa miſtionis natura; nã miſcibilia debent agere, & pati inuicem, & alterari: at non dantur qualitates vllę actiuæ prę ter primas elementares qualitates, quæ alteratrices dicuntur: ideo ſi in theriaca ſit vera miſtio, qua de re non eſt in pręſentia diſputandum, ea eſt primùm, & per ſe miſtio elementorum, nõ miſtorum, niſi per accidens: contigit.n.ut tot gradus ſingularum formarum elementarium ad miſtionem delati ſint per illa corpora miſta ſicuti contigit ut allata materia ad conſtituendam hominis ſtatuã fuerit materia equi, bouis, & leonis. Dicimus igitur omnem miſtionem propriè acceptam, cui competat definitio miſtionis ab Ariſtot. tradita, eſſe miſtionem elementorum; ideo id, quod aliqui dicunt, Ariſtotelem de miſtione agentem non ſolam elementorum miſtionem conſideraſſe, ſed quamlibet indiſtinctè, admitti poteſt, dũmodo concedant omnem veram miſtionẽ, quorumcunque corporũ, ſit reduci ad miſtionem elementorum; commiſcentur.n.inter ſe alia corpora per vires elementares, ex quibus conſtant; quare elementa ſola ſunt per ſe miſcibilia, alia verò per elementa, quę in ſe continent; nam ex elementis conſtare omnia miſta ſatis per ſe manifeſtum eſt, & legitur clarè apud Ariſtotelem in ſecundo libro de ortu & interitu à contex. 46. uſque ad 50, dum loquitur de generatione miſtorum: patet igitur theriacam quoque ex elementis conſtare, & eius miſtionem, ſi qua eſt, à viribus elementorum eſſe factam: Quod autem illi dicunt, ſi Ariſtoteles ibi de ſola elementorum miſtione loqueretur, de elementis prius agere, quàm de miſtione debuiſſet; hoc omnino eſt negandum, & poteſt aduerſus eos argumentum torqueri: quemadmodum enim ſi ſola elementa ſint miſcibilia, neceſſarium apud eos eſſet agere prius de elementis, quàm de miſtione; ita ſi plura ſint miſcibilia præter elementa, ut ipſi putant, de illis omnibus ob eandem rationem erat prius agendum, quàm de miſtione. Dicimus igitur ad miſtionis cognitionem ſatis fuiſſe rudem quandam & confuſam miſcibilium notitiam per quaſdam vniuerſales conditiones, neque opus fuiſſe diſtinctè prius agere de elementis; ſed id poſtea Ariſtotelem facere in ſecundo libro, & ex ea elementorum tractatione colligimus ſolis elementis competere conditiones miſcibilium prius tactas in capite de miſtione: quoniam enim ſit miſtio per qualitates actiuas & paſſiuas, quæ videntur communiter competere & elementis, & miſtis, ita ut miſtio eſſe videatur & ſimplicium, & miſtorum corporum; ideo docens poſtea Ariſtoteles qualitates illas eſſe proprias elementorum, & illis competere per eſſentiam, miſtis verò per participationem, ſignificat ſola elemen-

ta

ta eſſe propriè, & ſe miſcibilia, cætera verò per elementa, è quibus conſtant. Sumitur etiam horum confirmatio ex iis, quæ dicuntur ab Ariſtotele in contex. 43. primi libri; ibi nanque proponens de miſtione agendum, nullam aliam huius tractationis rationem adducit, niſi quia oportet de elementis agere tanquam de materia miſtorum; aſſerit ergo ſe de miſtione agere velle propter elementa, proinde elementorum tantummodò eſſe propriè dictam miſtionem; & potius cenſuit cognitionem miſtionis eſſe neceſſariam ad conſiderationem elementorum prout ſunt materia miſtorum, quàm è conuerſo perfectam elementorum cognitionem requiri ad cognitionem miſtionis, ſicut iſti in argumento ſumunt. Neque turbare nos debent exempla, quibus uſus eſt Ariſtoteles agens de miſtione, viſus enim eſt ſignificare miſta quoque eſſe miſcibilia, ſed rudia exempla ſunt, & ſatis habuit Ariſtoteles ſi per illa propoſitum declararetur; & talibus exemplis ſolitus eſt paſſim in ſuis libris uti, quia manifeſtiora, & faciliora intellectu ſunt; iis autem exemplis aliquæ tantùm miſtionis conditiones declarantur, ut debere miſcibilia eſſe liquida, & ſe mutuò diuidere in paruas particulas; ad has enim conditiones declarandas ſatis erant etiam exempla miſtorum: at præcipua illa conditio miſcibilium, quòd debeant eſſe actiua inuicem, & paſſiua, elementorum propria eſt; nec miſtis alia ratione competit, quàm per elementa, è quibus conſtant. Quartum argumentum leue prorſus, ac puerile eſt: datur enim res aliqua perfectior abſolutè alia re, imperfectior tamen eadem re ſecundùm aliquam conditionem; vt aſinus, quum ſit ſubſtantia, eſt abſolutè perfectior, ac nobilior motu Cœli, & luce ſolis, quæ accidentia ſunt; attamen hæc apud Ariſtotelem ratione æternitatis, quæ eſt conditio nobilis, ſunt nobiliora aſino, qui mortalis eſt: quare ipſimet aduerſarij dicerent aſinum illis accidentibus nobiliorem eſſe ſimpliciter loquendo, ſed illa eſſe aſino nobiliora ſecundùm quid: ſic etiam prima materia, quum apud Ariſtotelem æterna ſit, eſt nobilior ratione huius conditionis, quàm forma, & quàm compoſitum; tamen abſolutè loquendo eſt ignobilior, & imperfectior illis. Sic ergo dicimus formas elementorum eſſe abſolutè nobiliores quolibet accidente, quia ſubſtantiam conſtituunt, & in ſpecie collocant, quod accidentia præſtare non poſſunt; poſſe tamen aliqua accidentia habere aliquam conditionem nobiliorem, ut ſiqua ſint, quæ nullo modo intendi, aut remitti poſſint; nam poſſe intendi & remitti notat imperfectionem: talia itaque accidentia ſecundùm hanc conditionem nobiliora dici poſſunt formis elementorum, ſed illę ſunt ipſis abſolutè nobiliores. Plura etiam eiuſmodi in rebus videmus; nam multa bruta hominibus præſtant robore corporis, vel efficacitate viſus, vel aliqua alia eiuſmodi conditione; homo tamen abſolutè loquendo eſt omnium animalium præſtantiſſimus, quandoquidem alijs pluribus, & illis quidem nobiliſſimis conditionibus brutis omnibus antecellit. Ad authoritatem autem Ariſtotelis in libro categoriarum dicentis proprium eſſe ſubſtantiæ non recipere magis uel minus, ego quidem alienam ab Auerroe arbitror eſſe illam reſponſionem, quam ei attribuunt plures Auerroiſtæ, nempe ut Auerroes dicat Ariſtotelem ibi loqui de perfectis tantùm ſubſtantijs, proinde non negare ſubſtantiam aliquam imperfectam ſuſcipere magis & minus: hoc enim ſi Auerroes diceret, in errore eſſet, quia quodlibet eſſe ſubſtantiale indiuiduum eſt, neque recipit magis vel minus, etiamſi reſpectu aliorum perfectiorum imperfectum dicatur; idque vt verum eſt de omni compoſito in categoria ſubſtantiæ tam ſimplici, quàm miſto, ita etiam de formis concedendum eſt; nequeunt enim formæ recipere magis vel minus, quin ipſa quoque compoſita dicantur magis vel minus talia: quamobrem non opus eſt aduerſarios in hac reſponſione impugnanda laborare, ego

Ad quartū. *Ad quintū.*

enim

enim eam penitus reijciendam arbitror ut ab Ariſtotele & ab Auerroe alieniſſimam. Dico igitur Ariſtotelem ibi ſumere magis & minus pro eo quod eſt intendi vel remitti ſine variatione ſpeciei, quę, vt antea diximus, eſt propria acceptio; hoc autem nulli ſubſtantiæ ſeu perfectę, ſeu imperfectę, ſeu compoſitæ, ſeu ſimplici competere poteſt; idque legentibus verba Ariſtotelis manifeſtum eſt: ſed non ob id negat Ariſtoteles poſſe aliquam ſubſtantiam intendi, & remitti cum mutatione ſpeciei, ſiquidem hanc intenſionem, ac remiſſionem ibi non conſiderat; quum præſertim huic ſententiæ atteſtetur dictum Ariſtotelis in contex. decimo octaui Metaphyſicorum, ut ante conſiderauimus: ſpecies enim ſimiles eſſe dicit numeris, quibus additio, ac detractio fieri poteſt cum mutatione ſpeciei: ſed quęlibet numeri ſpecies indiuidua eſt ſecundum eſſentiam, neque poteſt ei fieri additio, vel detractio, quin deſtruatur, & alia numeri ſpecies oriatur.

IACOBI ZABARELLAE PATAVINI DE QVALITATIBVS ELEMENTARIBVS LIBRI DVO.

Liber Primus.

Propoſitio, ac partitio dicendorum. Cap. I.

In lib. de nat. ſcientiæ conſtitutione.

DICTVM à nobis eſt aliàs quatuor ſimplicium corporum, quę elementa vocantur, duo eſſe munera in mundo, proinde etiam in philoſophia naturali duas eorundem eſſe conſiderationes; vnum prout naturalia, & ſimplicia corpora ſunt, quæ per grauitatem, & leuitatem proprios quęque locos in mundo occupant; alterum verò quatenus miſtorum principia & elementa ſunt, & per quatuor primas qualitates, quæ alteratrices vocantur, in miſtionem venientia conſtituunt miſtum. Sed illa quidem, quę ad priorem eorum corporum conſiderationem attinent, ſatis à nobis tractata fuere in eo libro, quem de grauium, ac leuium motu conſcripſimus, nunc alteram, quæ multis, magniſq; difficultatibus referta eſt, aggreſſuri ſumus, & elementa conſideraturi quatenus elementa, & principia miſtorum ſunt: & quoniã, ut Ariſt. docet in initio 2. lib. de ortu & interitu, corpora hæc eo munere funguntur per primas qualitates, quarũ inter ſe actione, & paſſione abſoluitur miſtio, & generatur miſtum, tota de his qualitatibus hęc diſputatio noſtra futura eſt; his.n. optimè declaratis cognita erunt elementa quatenus principia miſtorum, & elementa ſunt. Tria autem ſunt, quę de his conſideranda nobis proponuntur: primo enim loco uidendum eſt quid ſint hæ, quæ primę qualitates appellantur, & harum definitiones, quę ab Ariſtotele traduntur, expendendæ; deinde verò de earum cauſis, vnde elementis proueniunt, agemus; ac demum quaſdam quęſtiones, de quibus alij maximè diſputare, & controuerſari conſueuerunt, ad has qualitates pertinentes proponemus, atque ſoluemus; in horum enim plena intelligentia conſiſtere arbitramur perfectam elementorum cognitionem, quatenus miſtorum principia, & elementa ſunt: quomodo autem ex horum congreſſu generetur miſtum, ad alium locum opportunius conſiderandum remittemus.

In lib. de generatione miſti.

Quomodo ad elementa ſe habeant primæ qualitates. Cap. II.

Qualitates non ſunt formæ elementorum.

CVM duę ſint, quas modò diximus, elementorum conſiderationes in naturali philoſophia, duobus etiam modis ad elementa ſe habere primas qualitates alibi oſtendimus: nam ſi abſolutè elementa ut naturalia corpora conſiderentur, hæ non ſunt eorum formæ ſubſtantiales, ſed accidentia conſequentia

ſequentia

ſequentia de genere qualitatis, quod probat pluribus argumentis Achillinus in tertio libro de elementis dubio quarto; ſed hęc conſideratio à pręſenti noſtro inſtituto aliena eſt: ſi verò eadem ut elementa miſtorum accipiantur, eędem ſunt ipſorum elementorum conſtitutrices formę, quia ſine his corpora illa non eſſent elementa miſtorum. Non eſt autem ignorandum primas has qualitates ab Ariſt. in ſecundo libro de ortu & interitu & formas, & principia elementorum, & materiam elementorum vocari, & quandoque etiam appellari elementa, & materiam miſtorum: quatenus enim in generatione elementorum hę qualitates ſunt præparationes materiæ pro ſingulorum elementorum formis educendis, eatenus vocantur ab Ariſt. materia elementorum in ſexto contex. illius ſecundi libri; nam præuię diſpoſitiones faciunt materiam propriam, & pręparatam ad recipiendam formam: dum autem elementa conſiderantur ut genita, & iam exiſtentia, hę ſunt formæ ipſorum conſtitutrices, quia faciunt ut ſint elementa miſtorum, & hac eadem ratione ipſę qualitates ab Ariſt. etiam elementa vocantur; nam ſæpe in appellatione confundere ſolet formam cum compoſito ab ea conſtituto: ideò quum hæ qualitates elementa conſtituant, ipſæ quoq; hac ratione elementa vocantur, veluti ſiquis animam humanam hominem appellaret: hæc legere poſſumus apud Ariſt. in contex. 7. & decimoſexto eius ſecundi libri, ubi has qualitates vocat indiſtinctè & elementa, & formas elementorum, & principia conſtitutiua elementorum: eaſdem vocat etiam materiam miſtorum in primo capite ſecundi libri de partibus animalium, quia dum conſtituunt elementa, materiam miſtorum conſtituunt; quæ igitur reſpectu elementorum ſunt formę conſtituentes, & dantes elementis eſſe reſpectiuum, quo dicuntur materia miſtorum, eædem reſpectu miſti dicuntur materia, quia totum elementum ita ab his conſtitutum materiæ locum habet reſpectu miſti. Hęc igitur omnia ſecundùm varias conſiderationes vera ſunt, nec pugnant inter ſe: cognita .n. veritate non difficile eſt varia Ariſt. dicta, quæ diſcrepãtia videntur, conciliare, & ad rectum ſenſum trahere. His igitur declaratis ad primarum qualitatum definitiones, quæ ab Ariſt. afferuntur, conſiderandas accedamus.

De definitionibus quatuor primarum qualitatum. Cap. III.

OSTENDERE volens Ariſtot. quatuor primarum qualitatum duas eſſe actiuas, calorem, & frigus, duas verò paſſiuas, humiditatem, & ſiccitatem; in medium affert earum definitiones, in quibus id manifeſtum eſt, vt legere poſſumus in contex. 8. & 9. ſecundi libri de ortu & interitu: ſunt autem definitiones tales; calidum eſt quod congregat homogenea, ſeu quod ſegregat heterogenea, vt homogenea congregētur; frigidum verò eſt, quod indiſtinctè omnia congregat, tam homogenea, quàm heterogenea; congregare autem, & ſegregare eſt agere; quare ex his definitionibus patet has duas qualitates eſſe actiuas: humidum verò eſſe dicit id, quod non eſt terminatum propriis terminis, ſed facile terminatur alienis; at ſiccum è contrario, quod terminatum eſt proprijs terminis, alienis uerò non facilè terminatur; terminari autem eſt pati; idcirco hæ definitiones declarant has duas qualitates eſſe paſſiuas. Videntur autem hæ omnes definitiones ſatis eſſe manifeſtæ; nam in vrina hypoſtaſis ſecernitur à partibus aquoſis, & eſt ſignum bonæ concoctionis, quæ fit à calore; ſic autem ſeparantur illa, quæ ſunt diuerſorum generum, & ſimul congregantur omnia, quæ eiuſdem generis ſunt; in fundo enim congregantur omnes partes terreſtres, in parte autem ſuperiore omnes aquoſę: ita in vino ferueſcente ſecernuntur à calore partes terreſtres à tenuioribus; ſic ſi in aliqua cera indurata commiſti ſint lapilli, & paleæ, & cera

Definitio calidi.

Definitio frigidi.

per calorem liqnefiat, congregantur in fundo omnes lapilli, in ſuperficie verò omnes paleæ ſupernatant, & in medio manent omnes partes ceræ; ſeparantur igitur à calore heterogenea, vt homogenea congregentur. Contrà verò à frigo re manifeſtum eſt omnia congregari indiſtinctè, tam homogenea, quàm heterogenea; ſicut enim calidi eſt rarefacere, vnde fit ſeparatio eorum, quæ ſunt diuerſorum generum, ita frigidi eſt condenſare, & conſtipare: quare ſi cera à fri gore condenſetur, omnia, quę in ea ſunt, coniunguntur, vt prædicti lapilli, & paleæ cum cera commiſti; nam ſi omnia hæc commiſceantur, ſuperueniens frigus ea coniungit, & facit vt congregata, & coniuncta maneant: ſic ſi aqua turbida congeletur à frigore, coniunctę manent cum aquæ partibus particulę terræ, donec à calore congelationem ſoluente ſegregentur: ſic verò etiam cera pura congregabitur à frigore; proinde frigus condenſando coniungit omnia tàm homogenea, quàm heterogenea, quæ commiſta eſſe contingat. Duarum quoque paſſiuarum definitiones ſatis manifeſtæ ſunt: humidum enim quum ſit fluxile, proprios terminos retinere nequit, ſed facile recipit alienos; figuratur enim facile à continente, & figuram eius recipit, vt in vaſe videmus aquam, vel aerem faciliimè ad figuram vaſis figurari; fluit enim ſtatim ad omnes partes continentis, & ita recipit terminos alienos; contra verò ſiccum iam eſt terminis propriis terminatum, ſed alienos non facile recipit; nam ſi in aliquod vas inijciantur lapides, non figurantur ad figuram vaſis, ſed propriis terminis terminati manent. Sic ergo (inquit Ariſtoteles) ex harum qualitatum definitionibus apparet calorem & frigus notare aptitudinem ad agendum, humiditatem verò & ſiccitatem notare aptitudinem ad patiendum. Hęc ſunt, quæ ibi de his dicuntur ab Ariſtotele; quæ eadem poſtea repetuntur in initio quarti Meteorologicorum. Sed aduerſus hæc magnæ oriuntur difficultates, quæ ad hanc vſque diem omnibus negotium faceſſunt, & aliquæ etiam, quæ à nemine tactæ vnquam fuere: dubia enim occurrunt primo loco aduerſus veritatem harum definitionum, quatenus abſolutè conſiderantur vt prædicata quędam, quæ his qualitatibus attribuuntur; deinde verò dubium videtur quomodo eſſentiam harum qualitatum declarent, & ſint earum definitiones; quum enim munus definitionis ſit exprimere eſſentiam definiti, non apparet quomodo per has harum qualitatum eſſentia exprimatur, ita vt aliter definiendæ non ſint: hęc igitur vtraque conſiderare oportet, quum vtraque dubia eſſe videantur; vnum, an competant his qualitatibus; alterum, an eſſentialiter competant, & earum definitiones appellandę ſint.

Definitio humidi.

Definitio ſicci.

Dubia aduerſus veritatem prædictarum definitionum, & eorum ſolutio. Cap. IIII.

1. Dubium.

ADVERSVS harum definitionum veritatem multa dubia ab interpretibus Ariſt. proponuntur. Primùm quidem aduerſus definitionem calidi: nam cera & pix, ſi ſimul à calido colliquentur, ita commiſcentur, vt ſeiungi amplius nequeant; ita etiam ſtannum, & plumbum; ſic multa ab aromatariis per calorem ignis commiſcentur, quæ non poſſunt amplius ſeparari; ergo calidum congregat, & coniungit illa, quæ ſunt diuerſorum generum; contrarium tamen aſſeruit Ariſt. dicens calidũ ſegregare heterogenea. Dubitatur etiam de frigido; quia tempore hiemis fit emiſſio lachrymarum à frigore, ergo frigus ſegregat heterogenea, quod Ariſtot. negauit: ſic ſanguis è venis eductus refrigeratur, & partes eius terreſtres fundũ petunt, aquoſæ ſupernatant, purior autẽ ſanguis in medio manet; itaq; à frigore ſegregantur heterogenea, & illa eadem uidentur à calore congregari potius, quã ſegregari: nam illæ eædem ſanguinis partes heterogeneæ prius erant commiſtę,

2. Dubium.

& confuſæ, dum ſanguis erat in venis; à calore igitur commiſcentur, & congregantur, poſtea verò ſegregantur à frigore: calidum igitur congregat heterogenea, frigus verò eadem ſegregat: igitur Ariſtot. in vtraque definitione falſum dixit. Dubitant præterea de definitione ſicci; dixit enim Ariſt. ſiccum eſſe terminatum proprijs terminis, alienis verò non facile terminari: attamen contrarium contingit in igni, qui maximè ſiccus eſt; terminatur.n. facillimè terminis continentis, nec retinet terminos proprios; quapropter igni conuenit potius definitio humidi, quàm definitio ſicci. Sic etiam cinis & puluis facile terminantur à continente, proprios autem terminos non facile ſeruant: falſum igitur dixit Ariſt. in definitione ſicci, dum contrarium aſſeruit, quum hæc ſint corpora ſicca. Vt hęc dubia, & alia eiuſmodi omnia ſoluantur, ſtatuendum præ cæteris eſt fundamentum hoc: poteſt aliquid alicui competere per ſe, & eſſentialiter, cuius tamen oppoſitū eidem competat, ſed per accidens; vt calido nihil magis per ſe competit, quàm calefacere, tamen quandoque calidum refrigerat, ſicut etiam frigidum calefacit, ſed per accidens, vt euenit in antiperiſtaſi; neque per hoc tollitur quin per ſe dicatur calidum calefacere, & frigidum refrigerare: ſic igitur per ſe competit calido etiam rarefacere, & extenuare, hæc.n. eſt caloris natura, & ex hoc fit vt homogenea congregentur, heterogenea verò ſegregentur, niſi quid aliud prohibeat: quare hęc omnia per ſe competunt calido, licèt eidem quandoq; competat per accidens ut congreget heterogenea, vt contingit in cera, & pice dum colliquantur; ſcopus.n. naturæ caloris eſſet ſeparare picem à cera, ſed propter conuenientiam naturæ, & ſimilitudinem liquationis fit vt ſimul colliquatæ nequeant ſeparari, hæc.n. conuenientia prohibet ne calidum præſtet ſuam operam naturalem: quare per accidens congregat heterogenea, quum potius ea congreget quatenus uergunt ad naturam homogeneorum, nempe ratione conuenientię, & ſimilitudinis, quam inter ſe habent. Hoc idem contingit in multis rebus, quæ ab aromatarijs per colliquationem commiſcentur; ſed ipſi præterea adijciunt commiſtionem artificioſam, quę impedit ſeparationem heterogeneorum; ſegregarentur enim frequenter res heterogeneę ex actione caloris, quæ tamen prohibentur ſegregari per commiſtionem artificioſam baculo factam, ſed etiam ſine hac poſſunt per accidens congregari ob conuenientiam in modo liquationis, ſicuti dicebamus de cera & pice: ſic etiam ſtannum, & plumbum ob liquationis ſimilitudinem à calore commiſcentur, & coniunguntur; at plumbum, & cera non ita commiſcerentur, ſed ſegregarentur, quia diſſimilem habent liquationem, cera enim facilius, plumbum verò difficilius liqueſcit. Poteſt etiam alia ratione calidum heterogenea per accidens congregare: quatenus enim res aliquas indurat dum partes tenuiores reſoluit, vt in luto contingere videmus, eatenus etiam facit vt res craſſiores, quæ remanent, etiamſi diuerſorum ſint generum, maneant tamen congregatę; quia craſſities, ac durities, in qua res illæ conueniunt, impedimento eſt earum ſeparationi. Conſiderandum præterea eſt alia competere calori vt ſecundùm propriam naturam agenti, alia eidem competere, vt agenti inſtrumentario, & gubernato ab aliquo agente primario: quoniam enim actio præcipue attribuitur agenti primario, ideo poteſt à calore aliqua actio prouenire, quę ſit pręter ipſius caloris naturam, ſed ſecundùm naturam & conſilium agentis primarij, à quo regatur calor: patet autem hoc diſcrimen in ſanguine exiſtente prius in venis, deinde ex venis educto, de quo nunc dubitabamus: dum enim ſanguis eſt in venis, regitur ab anima, quare tunc calor agit ex intentione animæ, non ex intentione propriæ naturæ; nam ſi ſecundùm propriam tantùm naturam ageret, utique heterogenea ſegregaret, quod manifeſtè facit poſtquam eſt eductus è venis, nam terreſtres partes fundum petunt, aquoſę ſupernatant, purior autem ſanguis in medio loco manet; fit enim ſeparatio hæc à calore, quem adhuc ſeruat ſanguis, non à frigore; quia ſi ſtatim eductus ſanguis omni calore deſtitueretur,

3. Dubium.

Solutio primi & ſecũdi.

tueretur, videremus ipſum ita condenſari, ut illa omnia in eo commiſta, & coniuncta manerent abſque vlla ſeparatione; agit autem tunc ſanguis proprijs viribus, neque eſt amplius ſubiectus imperio animæ, ideo eius calor ſeparat heterogenea: qui idem quando in uenis incluſus ſanguis continebatur, quanquam maior, atque intenſior calor erat, non ſegregabat heterogenea, quia obtemperare cogebatur imperio animæ, quæ vult ex tota illa maſſa ſanguinea omnes corporis partes nutrire, & illam vertere in ſubſtantiam animalis: ſic dicimus de vrina, ſeparantur enim in ipſa partes heterogeneę à calore, non à frigore, nam vrina egreditur calida, ut manifeſtum eſt; dum autem erat in veſicca, vel ſimiliter partes terreſtres ad fundum deſcenderunt, & poſtea in emiſſione ſunt commiſtę cum vrina, vel etiam ab animæ regimine prohibetur aliquantum illa ſegregatio ob vtilitatem animalis. Ad horum autem confirmationem conſiderare poſſumus motum localem nutrimenti in eiſdem viuentibus corporibus; nam alimentum, quod ſua natura eſt graue, & naturaliter deſcenderet, mittitur tamen ab anima etiam ad ſuperas corporis partes: ſicut ergo anima imperare poteſt graui ne deſcendat, & facere ut aſcendat, ita etiam poteſt imperare calido ne ſegreget heterogenea, niſi ubi ipſamet anima hanc ſeparationem molitur; nam per vaſa huic vſui aſſignata ſegregantur aliquæ partes ſanguinis aquoſiores ad renes, terreſtriores verò aliquę ad lienem, ſed alię tamen in venis manent commiſtæ cum ſanguine, quas natura non vult ſegregari: patet autem in eodem ſanguine è venis educto idem cõtingere de eius motu, quod de calore dicebamus; eductus enim ſanguis quum ab anima amplius non regatur, non mouetur naturaliter alio motu, quàm deſcenſus; agit enim tunc ſecundùm propriam naturam, quemadmodum etiam eius calor tunc imperio animę abſolutus incipit agere ſecundùm naturam ſuam, & heterogenea ſeparat. Ex his igitur manifeſtum eſt competere poſſe quandoque calori ut congreget heterogenea, neque per hoc ſtare quin eidem per ſe competat ut ſegreget heterogenea; hęc enim non congregat niſi per accidens, & ratione alicuius prohibentis; definiendæ autem ſunt res per illa, quæ eis per ſe competunt, non per ea, quæ per accidens. Sic dicendum eſt de emiſſione lachrymarum à frigore, fit enim per accidens, nam per ſe frigido competit conſtringere, & condenſare, hoc autem per ſe facit congregationem omnium indiſtinctè; quòd ſi in illa conſtrictione eueniat ut aliquid humoris tenuis exprimatur, id fit per accidens, & prę̨ter intentionem frigidi agentis, quod quidem per ſe ſolam cõgregationem molitur, quia fit per ſe congregatio ex conſtrictione; ſed propter differentiam, quæ eſt inter craſſum, & tenue, fit per accidens expreſſio partium tenuiorum, & earum à craſſis partibus ſegregatio, talis nanque eſt emiſſio lachrymarum à frigore: ſic etiam dicebamus fieri etiam quandoque à calido condenſationem, ſed per accidens, ut quando calor lutum indurat; quum enim per ſe competat calido rareſacere, rareſiunt in luto partes aquoſæ, & in vaporem reſolutæ exhalantur, partes autem terreſtres non ita facilè reſoluuntur, ideo induratæ manent, quoniam humore deſtituuntur: calor itaque per ſe extenuat aqueas partes, & eas ſeparat à partibus terreis, ſed facit per accidens ut partes terreæ maneant duriores. Ad alia verò dubia adducta aduerſus definitionem ſicci reſpondet de igni Ioannes Grammaticus, flãmam, quæ eſt in fornace, non facile terminari, ſeu figurari à figura fornacis, quia non conquieſcit in fornace, vt aer, ſed erumpit, & aſcendere nititur, atque ſi id facere nequeat, extinguitur; terminos quoque proprios habet, nam habet figuram pyramidalem; quare illi competit definitio ſicci. De cinere autem & puluere negat Ioannes corpora hęc eſſe ita fluxilia, ut corpora humida; non enim ita locum adimplent, & perfectè figurantur à continente, ut aer, & aqua, & alia humida, quę ſtatim à continente recipiunt terminos & figuram, & perfectè omnes continentis partes attingunt; quo fit ut cinis & puluis habeant etiam figuram propriam,

Ad tertium. Reſponſio Io. Gramm.

&

& eam retineant, quando coaceruantur, aceruus enim propriam habet figuram. Sed has Ioannis ſolutiones ego quidem penitus approbare non poſſum. Quod enim de igni dicit, ipſum non facile terminari à continente, admitti poteſt, quia nullam reuera ſtabilitatem habet flamma in fornace; totum verò elementum ignis terminatur quidem à cœleſtis corporis ſuperficie, ſed cum maxima partium perturbatione, & inſtabilitate. Sed illud, quod dicit, flammam habere propriam figuram, nulla ratione admittendum videtur: id enim propriam habere figuram dicimus, quod ſtabilitatem habet, cuiuſmodi non eſt flamma, ſemper enim fit alia & alia, neque ſeruatur eadem: quòd ſiquam figuram habere videtur, eandem habet etiam aqua deſcendens, quando ex aliquo vaſe effunditur, quum tamen ſit corpus humidum, quod Ariſtoteles negat habere terminos proprios: quocirca difficultas integra manet. Poſſumus igitur aliter dubium ſoluere dicendo conditiones humido attributas ab Ariſtot. videri quidem modo aliquo etiã igni, qui ſiccus eſt, competere, ſed id eſſe per accidens, fit enim propter partium tenuitatem ut facile terminari alieno termino videatur, non propter ſiccitatem; quum non omni ſicco id competat; itaque hoc ei competit quatenus eſt tenuis, non quatenus ſiccus: quo fit vt non perfectè ei competat, ſicuti perfectè competit humido; quatenus enim eſt humidum, eatenus fluidum eſt, nec poteſt retinere proprios terminos, & facile recipit alienos. Sed dignum conſideratione eſt id, quod pro huius dubii ſolutione dicitur ab Auerroe in initio ſuæ Epitomes quarti Meteorologicorum, eaque mihi videtur omnium tutiſſima eſſe reſponſio: inquit Auerroes Ariſtotelem deſcribere has qualitates per quaſdã proprietates, quæ competunt elementis prout elementa ſunt, & prout in miſtionem veniunt, ac reſpiciunt productionem miſti; miſtio autem omnis celebratur in terra, vel propè terram, propterea quòd ibi commodè fit miſtio, vbi adſunt omnia elementa: adſunt autem omnia apud terram, vbi manifeſte fit trium elementorum inferiorum contactus, & partes quoque igneę tum ſupra terram, tum in terra genitæ ab actione cœleſti: præterea in omni perfecto miſto terra preualet, & illi adhibetur aqua ad compagem faciendam, deinde aer & ignis propter calorem, ut caſtigatus à frigore terræ & aquæ regat, & moderetur ſiccum iunctum humido, & miſtionem abſoluat, miſtum enim recipit à calore terminos propter humidum, & retinet propter ſiccum: igitur ſi facilè vel non facilè terminari conſiderentur in ſicco & humido ut acceptis in conſtitutione miſti, tollitur omnis difficultas: Ariſtoteles enim definiens ſiccum reſpexit præcipuè ſiccum terræ, quod quum à calido & frigido terminari debeat, requirit admiſtionem humidi aquei, ut poſſit facilè terminari: ignis autẽ videtur in miſtionem venire potius ut calidus, quàm vt ſiccus; ut enim eſt calidus, agit, ac moderatur; ut autem eſt ſiccus, non fungitur niſi officio materiæ, ſed condenſatus, & adiunctus ſicco terreo paruam admodum molem adijcit, & parum materię miſto ſuppeditat, quoniam ad paruam quantitatem reſtringitur ſiccum igneum dum adiungitur ſicco terreo: quare totum ferè illud ſiccum, quod eſt materia miſti, terreum eſt, ut expreſsè dicitur ab Ariſtotele in contex. 49. & 50. ſecundi libri de ortu & interitu. Sententia ergo Auerrois eſt, non eſſe neceſſarium ut hę deſcriptiones veræ ſint de qualitatibus elementorum, prout inſunt elementis ſecundùm ſe, & abſolutè conſideratis; ſed ſolùm prout in miſtionem ueniunt, ubi ſiccum humido iunctum debet à calido terminari; in miſtione autem totum ſiccum terreum eſt propter magnum terræ exceſſum, & illi adiunctum aliquid ſicci ignei non habet amplius illam tenuitatem, quam habet ignis per ſe, & ab aliis elementis ſeiunctus: quoniam igitur Ariſtoteles accepit has qualitates ut productionem miſti reſpicientes, in productione autem miſti totum ſiccum iam eſt factum ſolidum, ac difficulter ab alio terminabile, quia per magnum exceſſum eſt ſiccum terreum, & illi adiunctum parum ſicci ignei eſt factum craſſum, ac denſum; de hoc ſicco vera maximè eſt de-

Confutatio.

Solutio vera.

Alia ſolutio.

finitio ſicci ab Ariſtotele allata, & omni carens difficultate, neque neceſſarium eſt ut accommodetur elementis ut ſimpliciter, & extra miſtionem conſideratis; quum preſertim traditæ ſint elementis hę qualitates propter conſtitutionem mi-ſti, non prout ſunt abſolutè corpora naturalia, ſicut alio in loco demonſtraui-mus: hanc eſſe puto veriſſimam ſolutionem difficultatis, quę de ſicco ignis oriebatur. De cinere autem, ac de puluere præter id, quod à Ioanne Grammatico dictum eſt, addere nos poſſumus cinerem ſeu puluerem nō eſſe vnum corpus continuum, ſed congeriem particularum terrę minutiſſimarum; proinde mirandum non eſſe ſi videantur facilius terminari à continente, quàm ſiccum aliquod continuum, quod ſit verè vnum corpus; hæc enim ſunt multa corpora collecta, ſicuti aceruus frumenti, in quo diſiuncta inuicem ſunt grana, quo fit ut fluxum aliquem habeant, perquem recipiunt aliquam figurationem à continente: at ſi conglobetur, & conſtipetur aceruus pulueris, ita ut fiat unum corpus, non amplius recipiet facile terminos ab alio, ſed proprios terminos habebit, ac retinebit.

In lib. de natu. ſcientiæ conſtitut.

Quomodum primarum qualitatum duæ dicantur actiuæ & duæ paſſiuæ. Cap. V.

DVBIVM præterea eſt illud, quod Ariſtoteles dicit tum in prędicto loco ſecundi libri de ortu & interitu, tum in initio quarti Meteorologici, calorem & frigus eſſe qualitates actiuas, humiditatem verò & ſiccitatem eſſe paſſiuas; huic enim ſententiæ aduerſantur illa, quæ & in primo, & in ſecundo de ortu, & interitu libro dicuntur: in primo quidem docuit Ariſtoteles contrarium agere in ſuum contrarium, & pati à ſuo contrario; agit ergo & calidum in frigidum, & frigidum in calidum, & patitur frigidum à calido, & calidum à frigido; ergo hæ duæ qualitates non ſolùm actiuæ, ſed etiam paſſiuæ ſunt: ſic etiam humiditas & ſiccitas, quum ſint contrarię, agunt inuicem, ac patiuntur; ergo non modo paſſiuæ ſunt, ſed etiam actiuę; agit enim & humidum in ſiccum, & ſiccum in humidum: in ſecundo autem libro docuit quodlibet elemētum à quolibet elemento pati ratione contrarietatis, & aliquod pati ab aliquo per utranque qualitatem, nempe ſi vtranque habeat contrariam vtrique, ut patitur aqua ab igni, & ignis ab aqua; aliquod verò pati ab aliquo ſecundùm alteram tantùm qualitatem, videlicet ſi in altera conueniant; patitur ergo & aer ab igni, & ignis ab aere: atqui non poſſunt pati ratione caloris, quum ambo ſint calidi; quare patitur aer ab igni ut humidus à ſicco, & ignis ab aere ut ſiccus ab humido; igitur etiam ſiccum & humidum ſunt actiua in ſe mutuo, non ſolùm paſſiua: ſic terra & aqua agunt in ſe mutuo, at non ſecundùm frigus, quum in eo conueniant, ergo ratione ſiccitatis & humiditatis.

Opinio Marſilii.

Marſilius & alii nonnulli hanc difficultatem ita ſoluunt: omnes hæ qualitates ſunt actiuæ, & omnes paſſiuæ, ut Ariſtoteles in memoratis locis ſignificauit; ſed calidum & frigidum ſunt magis actiua, quàm humidum & ſiccum; & è contrario hæc ſunt magis paſſiua, quàm calidum & frigidum; hoc igitur conſiderans Ariſtot. per comparationem dixit duas eſſe actiuas, & duas paſſiuas, ideſt, duas eſſe magis actiuas, duas verò magis paſſiuas. Sed hęc ſententia à multis recentioribus reprobatur, nec iniuria; patet enim Ariſtotelem hac comparatione non uti, ſed abſolutè loquendo has vocare actiuas, illas verò paſſiuas. Præterea oſtendit hoc Ariſtoteles ex earum definitionibus: at in definitionibus calidi & frigidi ſola actio ſignificatur, de paſſione nihil dicitur; ſic in definitionibus humidi & ſicci ne verbum quidem de actione fit, ſed ſola paſſio tangitur. Adde quòd dum duas vocat actiuas, & duas paſſiuas, non conſiderat actionem contrarii in contrarium

Confutatio.

trarium, ut calidi in frigidum, ſed totius contrarietatis calidi & frigidi in totam contrarietatem humidi & ſicci; ſic autem patet calidum & frigidum eſſe ſolùm actiua, humidum verò & ſiccum paſſiua ſolùm, quia nemo vnquam dixit humidum & ſiccum agere modo ullo in calidum & frigidum: itàque dictum Ariſtotelis non eſt comparatiuum, quia comparatiuum præſupponit poſitiuum, quod hic dici non poteſt; fatuum enim eſſet dicere calidum & frigidum magis agere in humidum & ſiccum, quàm hæc in illa, quum hæc in illa nullo modo agant; neque etiam dicendum eſt calidum & frigidum magis agere inuicem, quàm humidum & ſiccum inuicem, quum Ariſtoteles (ut diximus) non conſideret actionem contrariæ in contrariam, ſed totius contrarietatis in totam contrarietatem. Præterea non poſſumus dicere calidum & frigidum eſſe magis actiua inuicem, quin dicamus eſſe etiam magis paſſiua: etenim dum unum agit, alterum patitur: quare ſi intelligant calidum & frigidum magis agere inuicem, quàm humidum & ſiccum inuicem, eſt in eorum ſententia repugnantia manifeſta, & inſolubilis. Hac igitur reiecta videntur cæteri omnes hanc difficultatem ſoluere dicendo has omnes qualitates eſſe actiuas, & omnes paſſiuas, dum conſiderantur in ſimplicibus ſecundùm ſe ſumptis: at dum conſiderantur reſpectu miſti, & prout ad miſti generationem congrediuntur, duas eſſe actiuas tantùm, & duas tantùm paſſiuas: Ariſtoteles igitur quando dixit omnes eſſe actiuas, & omnes paſſiuas, conſiderauit eas in ſimplicibus corporibus prout mutantur inuicem, abſque ullo miſtorum reſpectu; aqua enim in terram agit humectando, terra verò in aquam exiccando, ut in dubitatione dicebatur: quando autem dixit duas eſſe actiuas tantùm, duas verò tantùm paſſiuas, conſiderauit eas in elementis ut congredientibus ad generationem miſti: quare ſecundùm varias conſiderationes verum eſt vtrunque: ſumunt autem hanc ſolutionem ex Auerroe in initio quarti Meteorologici, & ex Ioanne Grammatico in contex. octauo ſecundi de generatione. *Aliorum opinio.*

Mihi tamen videtur hæc communis ſolutio aliquam pati difficultatem; quia in miſtione quoque, & miſti generatione neceſſe eſt omnes agere, & omnes pati: quũ enim in miſtione oporteat fieri miſcibilium diuiſionem in minutas partes, & earum inter ſe actionem, qua ad mediocritatem redigantur, neceſſe eſt particulam ſiccam exiccare particulam humidam iuxta ſe poſitam, & viciſſim ab eadem humectari, & calidam à frigida refrigerari, & frigidam à calida calefieri: oportet igitur omnes agere, & omnes pati, ut contrariæ omnes ſe mutuo obtundant, & totum ad naturam mediam redigatur: quare difficultas integra manet; quomodo enim in productione miſti, quam reſpexit Ariſtoteles dicens duas actiuas eſſe tantummodo, & duas paſſiuas, verum eſt dictum hoc, ſi etiam in productione miſti omnes agunt, & omnes patiuntur? non eſt ergo diſtinguenda harum qualitatum conſideratio in ſimplicibus & in miſtis, quod illi faciunt; ſed melius eſt ut hac diſtinctione utamur. Actio harum qualitatum duplex eſt, una vniuoca, qua eſt apta ſingula gignere ſimilem, quod facere non poteſt, niſi ſuam contrariam interimendo; altera verò æquiuoca, qua producunt ſecundas omnes qualitates, & ipſam quoque miſti naturam diuerſam à naturis elementorum. Priorem actionem exercent hę omnes qualitates non ſolùm in ſimplicibus, ſed etiam in miſtis, & hac ratione omnes ſunt actiuæ, & omnes paſſiuę; quęlibet enim ſuam contrariam deſtruere, & ſimilem producere nititur; quare humidum quoque agit in ſiccum, ut ipſum interimat, & producat humidum, & è contrario ſiccum agit in humidum, ut ipſum perimat, & generet ſiccum. Alteram verò poſteriorem actionem exercent in miſtis tantùm, eaque eſt præcipua elementorum operatio prout elementa ſunt; huius enim gratia data eis eſt à natura altera prior actio, quia ſine illa hanc poſteriorem exercere minimè potuiſſent: ratione igitur huius ſecundæ actionis, quam nos æquiuocam appellauimus, Ariſtoteles duas tantùm actiuas vocat, calorem & frigus, duas verò paſſiuas tantùm, humiditatē, *Confutatio.* *Opinio vera* *Actio prima rum qualita tum alia vni uoca, alia æ quiuoca.*

& ſiccitatem: hæc enim non eſt amplius actio contrariæ in contrariam, ſed tanquam artificis in materiam; ſiccitas enim & humiditas nullam habent vim actionis æquiuocę, qua agendo aliquod diuerſum producant, ſed ſunt conditiones conſtituentes materiam aptam ad patiendum à duabus actiuis, tanquam ab artefice elaborante: calor enim nec ſecundas qualitates, nec miſtum produceret agendo in ſolum humidum, vel in ſolum ſiccum, ſed in humidum cum ſicco coniunctum; ipſe autem calor non debet eſſe ſummus, ſic enim igneus, ac deſtructiuus eſſet, ſed debet eſſe remiſſus, & caſtigatus à frigore, & modò magis, modò minus, prout diuerſæ miſtorum naturę, & diuerſæ ſecundę qualitates requirunt: hac igitur ratione calor & frigus ſunt ſolùm actiuæ qualitates, & locum habent artificis, humiditas verò & ſiccitas ſunt ſolùm paſſiuę, quia conſtituunt ſubiectam materiam ad patiendum idoneam: hoc modo tollitur omnis difficultas, & hanc ſententiam ſignificant Auerrois verba in primo commentario quarti Meteorologicorum, ſi bene perpendantur; non enim diſtinguit actionem harum qualitatum in ſimplicibus ab actione earundem in miſtis; ſed productionem ſimilis, qua ſunt agentia vniuoca, à productione alicuius diuerſi, qua ſunt agentia æquiuoca.

Cur paſſiuæ qualitates non patiantur ab actiuis, niſi coniunctæ. Cap. VI.

Dubium.

EX his ſumitur ſolutio cuiuſdam dubij, quod turbare aliquem poſſet: quando enim materiæ aptæ ad patiendum adiungitur agens, neceſſe eſt vt actio fiat: quum igitur quodlibet elementum habeat vnam qualitatem actiuam, & alteram paſſiuam, deberet quodlibet agere in ſeipſum; ignis enim vt calidus deberet agere in ſeipſum, ut ſiccum, & ſic reliqua omnia elementa.

Solutio.

Sed ſoluitur, quia materia idonea ad patiendum à duabus actiuis non eſt ſolum ſiccum, nec ſolum humidum, ſed ambo coniuncta; ideo duæ actiuæ non poſſunt in paſſiuas agere, niſi in miſto, quod conſtat ex ſicco & humido: quiſquis enim nouit quid ſit congelatio, nouit etiam non poſſe aquam puram, ſi daretur, ab vllo frigido congelari, ſed ideo congelari aquam, quòd habet aliquid terræ commiſtum, & ita conſtat & humido & ſicco: quod idem de reliquis omnibus dicendum eſt: loquimur autem de tali actione, qua producantur ſecundæ qualitates; nam pati poſſe etiam elementum ſimplex à ſimplici, vt ante dictum eſt, non inficiamur.

Dubium ex verbis Ariſt. in 4. Meteo. cap. 1.

Huic tamen ſolutioni videntur verba Ariſtotelis aduerſari, quæ leguntur in primo contex. quarti Meterologicorum, vbi dicit humidum, & ſiccum pati à duabus actiuis, tum vtraque ſimul iuncta, tum etiam alterum ſeparatim acceptum ſine altero: ideo verba illa magnam interpretibus difficultatem fecerunt, qui varias interpretationes afferendo ſignificarunt magnam eſſe illius loci obſcuritatem; quum præſertim illarum interpretationum nulla, ſi bene perpendatur, ita ſatisfaciat, vt in ea poſſit animus acquieſcere: eas igitur ego aliis conſiderandas relinquam, & illam adducam, quam puto eſſe illius loci veram interpretationem.

Solutio.

Credo Ariſtotelem dicentem humidum ſecundùm ſe, & ſiccum ſecundùm ſe, non intelligere elementa verè ſimplicia, & pura, qualia an dentur ambigitur, ſed in hoc ſequi communem loquendi conſuetudinem; etenim nomine elementi appellare ſolemus id, in quo magnus illius elementi ſit exceſſus, quia reliqua in eo commiſta non animaduertimus: aquam enim & maris, & fluuiorum vocamus aquam, licèt pura non ſit, & dicimus aquam congelari, quoniam corpus illud non alio nomine appellamus, quàm aquam, propter magnum aquæ exceſſum; quanuis non congelaretur, niſi aliquid terræ commiſtum haberet: hoc igitur ab Ariſtot. ibi vocatur humidum

ſecundùm

ſecundùm ſe, & ſiccum ſecundùm ſe, hoc eſt terra & aqua, quæ nobis videntur eſſe elementa pura; quoniam in aqua non videmus commiſtum ſiccum, & in terra non animaduertimus humiditatem admiſtam: ſic igitur ſiccum ſecundùm ſe, & humidum ſecundùm ſe appellat elementa, quæ creduntur eſſe ſimplicia propter magnum alicuius elementi exceſſum; miſta verò corpora, quę non elementi nomine appellantur, quoniam manifeſtè ſunt miſta, vocat conſtantia ex ſicco & humido: itaque ſi ſpectemus id, quod apparet, videntur ſiccum & humidum tum coniuncta, tum ſeparatim accepta pati à duabus actiuis; attamen ſecundùm rei veritatem non patiuntur niſi coniuncta. Confirmant autem maximè hanc noſtram ſententiam illa, quæ de putredine elementorum dicuntur ab Ariſtot. in contex. quinto eiuſdem libri; inquit enim omnia elementa putreſcere excepto igni, & expreſsè nominat terram, & aquam, & aerem: attamen quiſquis intelligat quid putredo ſit, is cognoſcet eam ſoli miſto competere, quum nil aliud ſit, quàm miſti diſſolutio in elementa, è quibus conſtabat; eſt enim proprius miſti interitus quatenus miſtum eſt, qui elemento verè ſimplici competere nullo modo poteſt, diſſolui nanque in componentia non poteſt id, quod ſimplex eſt: vocat igitur ibi quoque Ariſtot. elementa iuxta communem hominum appellationem, quia propter magnum vnius elementi exceſſum nominibus elementorum appellari conſueuerunt; putreſcunt tamen, quia reuera ſunt miſta, nam ſi verè ſimplicia exiſterent, putredini obnoxia non eſſent: ita igitur dicendum uidetur etiam in primo contex. eiuſdem libri, Ariſtot. dicentem humidum ſolum, & ſiccum ſolum, non rem ipſam reſpicere, ſed ſolam loquendi conſuetudinem.

Cur Ariſtoteles non aliter definiuerit primas qualitates, quàm ut definiuit. Cap. VII.

CAETERVM quia definitio non ſolùm eiuſmodi eſſe debet, ut illa, quæ in ea ſumuntur, verè prædicentur de definito, ſed ut eſſentiam quoque ipſius perfectè exprimat, hoc quoque in præſentia conſiderandum eſt; dubitare enim non abſque ratione aliquis poſſet ne per has definitiones eſſentia primarum qualitatum exprimatur; ſic enim definiri videntur non modò per poſteriora, ſed etiam per accidentalia, nam primaria operatio calidi eſt calefacere, ſicuti frigidi refrigerare; at congregare homogenea, & heterogenea, ſunt operationes ſecundariæ, & remotæ, quæ à calido, & à frigido non exercentur niſi per medias primarias, calfactionem, & refrigerationem; effectus autem remotus videtur eſſe accidentalis ſuæ cauſæ, quum per alium priorem effectum producatur; non poteſt igitur illius cauſę eſſentiam declarare: Ariſtoteles ergo vel per priora definire primas qualitates debuit, vel ſi per poſteriora, & per effectus definire voluit, debuit ſaltem definire per proximos, & primarios, non per remotos, & ſecundarios. Pomponatius in initio quarti Meteorologicorum ad hoc dubium reſpondet Ariſtot. ibi ſic definire primas qualitates, quia in illo libro eas conſiderat prout reſpiciũt miſtum, & generationem miſti; ſecundùm hanc enim conſiderationem non fuiſſet conueniens illas definire per primas operationes, quæ ſunt calfacere, & refrigerare, quum has edant non minus in ſimplicibus, quàm in miſtis; eas igitur definire voluit per ſecundas operationes, quas edunt in ſolis miſtis; hę nanque ſunt principaliores reſpectu conſtitutionis miſti, quàm calfacere, & refrigerare, licèt iſtę ſint illis principaliores origine. Hinc colligit Pomponatius diſcrimen illius quarti Meteorologici, & duorum de ortu & interitu in elementis, & eorum qualitatibus conſiderandis; in libris enim de ortu & interitu conſiderauit Ariſtot. primas qualitates prout edunt operationes ſuas in ſimplicibus, non in miſtis, in quarto

Dubium.

Pomponati ſolutio.

quarto autem Meteorologico prout operantur in miſtis,non in ſimplicibus: quo fit ut in libris de ortu & interitu dicamus primam operationem calidi eſſe calefacere,& frigidi refrigerare,& humidi humectare, & ſicci exiccare,quoniam ibi omnes ſunt actiuæ, & omnes paſſiuę; in quarto autem Meteorologico dicamus primam operationem calidi non amplius eſſe calfacere, ſed potius congregare homogenea, quoniam hæc eſt magis pręcipua in conſtitutione miſti: per hanc igitur operationem definiuit ibi Ariſtoteles calidum, & alias qualitates ſimiliter; quoniam aliter eas definire conuenit in quarto Meteorologico, aliter in libris de generatione. Hanc reſponſionem ego quidem aliqua ex parte probo, ſed aliqua ex parte probare minimè poſſum: quod enim ad dubium ipſum attinet, veram eſſe ſolutionem puto; quia quum definiantur hæ qualitates ut principia miſtorum tum materialia, tum efficientia, rectè definiuntur per effectus poſteriores, nomen enim principij reſpectiuum eſt, & notat relationem ad effectus, quorum eſt principium, proinde per hunc reſpectum illa omnia, quæ ut principia definiuntur, definiri debent; talem videmus eſſe definitionem primæ materię in calce primi phyſicorum, & naturæ in initio ſecundi, & animæ in principio ſecundi de anima: quum autem per effectus poſteriores ibi definiri debuerint primę qualitates, ubi ut principia conſiderantur, & horum effectuum plures ſint gradus, rectè etiam factum eſt ut definirentur per illos effectus, qui ſpectant productionem miſti; per calefactionem verò non rectè fuiſſet definitum calidum, neque per refrigerationem frigidum, quoniam hæ operationes à calido,& à frigido eduntur non minus in ſimplicibus, quàm in miſtis; rectè igitur fuit definitum calidum per congregationem homogeneorum, & frigidum per congregationem omnium indiſtinctè, quoniam iſtæ operationes reſpiciunt miſtum: hæc igitur eſt dubij ſolutio optima, atque firmiſſima. Sed quando Pomponatius hinc colligit diſcrimen quarti Meteorologici, & duorum de ortu & interitu in primarum qualitatum conſideratione, meo quidem iudicio egregiè decipitur: quia non aliter definiuntur primæ qualitates in ſecundo de orru & interitu, quàm definiantur in initio quarti Meteorologici, ſed eodem prorſus modo vtrobique,immò in illo quartò hę definitiones non omnino exprimuntur,ſed imperfectè tanguntur, tanquam diligentius traditæ prius in ſecundo de generatione, ut in proprio loco: quanuis enim in libris de ortu & interitu conſiderentur etiam primę harum qualitatum operationes, quæ ſunt calfacere, refrigerare, humectare, & exiccare, quia ſine his aliæ ſecundæ operationes produci non poſſunt; attamen quando vult definitiones aſſignare primarum qualitatum in cō tex. octauo & nono ſecundi libri Ariſtoteles, nulla facta mentione de primis earum operationibus definit eas per ſecundas ſolas, quæ miſti generationem reſpiciunt, ut ipſemet Pomponatius confitetur; inquit enim calidum eſſe quod congregat homogenea, frigidum verò, quod indiſtinctè congregat omnia tam homogenea, quàm heterogenea; deinde humidum quod non habet proprios terminos, & alienis facilè terminatur, & ſiccum, quod eſt propriis terminis terminatum, nec facile recipit alienos; quæ eædem definitiones tanguntur etiam in initio quarti Meteorologici: ex his ergo definitionibus, & ex ipſiuſmet Pomponatij confeſſione colligimus & elementa, & primas qualitates conſiderari vtrobiq; ut principia miſtorum, neque in hoc conſiſtere eorum librorum diſcrimen, ſed in alio, quod conſiderare non eſt præſentis contemplationis, ſed fuit à nobis cū diligentia declaratum aliàs, dum publicè in Patauina Academia quartum illum Meteorologicum interpretaremur: itaque mirandum profectò eſt quomodo Pomponatius dicat eſſe aliter definiendas primas qualitates in libris de ortu & interitu, aliter in quarto Meteorologico, quum tamen nulla in libris de ortu & interitu legatur harum qualitatum definitio, niſi quam habemus in contex. octauo & nono ſecundi libri, quam eandem legimus in initio quarti

Vera ſolutio.

Pomponatii error.

Meteo-

Meteorologicorum, quę indicat vtrobique conſiderationem cum reſpectu, & relatione ad miſta. Vt igitur ad id, de quo ſermo erat, redeamus, primę operationes primarum qualitatum ſunt quidem origine principaliores ſecundis operátionibus eorundem: alia tamen ratione non ſunt præcipuę, ſed ipſis ſecundę ſunt principaliores, nimirum in mente, & intentione naturę molientis generationem miſti; dum enim miſta reſpicimus, primę operationes ad ſecundas tanquam ad finem diriguntur. Sed alia de his difficultas oritur, quam conſiderare oportet: quum enim ſecundæ primarum qualitatum operationes plurimę ſint, cognoſcendum eſt cur non per alias, ſed per ſolas memoratas Ariſtot. definire eas voluerit; calidi nanque ſecundæ operationes ſunt & congregare homogenea, & terminare, & indurare, & mollire, & liquare, & alię plures: cur ergo Ariſtoteles potius per congregationem homogeneorum, quàm per alias calidum definiuit, quum aliæ quoque ſimiliter miſtum reſpiciant? ſic etiam de aliis primis qualitatibus dubitare poſſumus. Ad hęc dico non potuiſſe Ariſtotelem per aliquam aliam ſecundam operationem primas qualitates definire, niſi per has, per quas definiuit: nam ſi alias calidi operationes conſideremus, per nullam illarum ſecernebatur calidum à frigido, ſed per hanc vnam, quę eſt ſegregare heterogenea, ut homogenea congregentur: nam terminare, indurare, mollire, humectare, exiccare, & ſi quę aliæ ſunt, non minus frigido attribuuntur, quàm calido, licèt variis modis; etenim quæ à calido indurantur, ac terminantur, ea molliuntur, & ſoluuntur à frigido; & illa, quæ indurantur, ac terminantur à frigido, ea molliuntur, & ſoluuntur à calido: per nullam ergo iſtarum poterat calidum à frigido, & frigidum à calido ſeparari: poterant quidem ſeparari per primas operationes, quæ ſunt calfacere, & refrigerare; ſed hę non reſpiciunt miſtum, quum competant elementis etiam in ſe mutuò agentibus; immò & abſurda talis definitio videretur, eſſet enim quodãmodo idem per ſemetipſum definire: adde quid per effectus poſteriores definire primas qualitates conueniens non eſſet, niſi ubi conſiderandę proponuntur ut principia miſtorum. Separari etiam poterãt per rarefacere, quod eſt propriũ calidi, & immediatè inſequitur calefactionẽ, & per condenſare, quod eſt proprium frigidi, & immediatè refrigerationem inſequitur; ſed neque hęc reſpiciunt miſtum, quia etiam in actione elementorum mutua abſque vllo reſpectu ad miſta fit rarefactio, & condenſatio; calidum enim in aquam agendo eam rarefacit, & in vaporem, aeremque conuertit; frigidum verò in aerem agendo condenſat ipſum, & vertit in aquam: non poterant ergo per has operationes, quæ non reſpiciunt miſta, bene definiri primæ qualitates, vbi erant conſiderandæ ut principia miſtorum. Hac igitur norma ſi ſemper vtamur, errare non poſſumus: primæ qualitates vel definiuntur ut ſecundùm ſe, & abſolutè conſideratæ, uel ut principia miſtorum; ſi ſecundùm ſe, & abſolutè, non per effectus poſteriores ſunt definiendæ, ſed per cauſas priores, quum ſint accidentia à cauſis, quas mox conſiderabimus, pendentia; quapropter hoc modo per nullam operationem eas definire conuenit: ſi verò ut miſtorum principia conſiderentur, per effectus quidem poſteriores definiendę ſunt, ſed per illos tantũ, qui reſpiciunt miſtũ; cuiuſmodi non ſunt calfacere, refrigerare, rarefacere, & condenſare. At quia proprium calidi eſt per rarefactionẽ ſegregare inuicem illa, quæ ſunt diuerſorum generum, idque non inſequitur aliam rarefactionem, quàm illam, quæ fit in miſto; ideò calidum à frigido rectè ſeparatur per ſegregationem heterogeneorum quam inſequitur congregatio homogeneorum, quum hæc operatio fiat per ſolam rarefactionem, & extenuationem, quę eſt propria calidi, & ipſum diſtinguit à frigido: ſic etiam frigidum rectè definitur per congregationem omnium tam homogeneorum, quàm heterogeneorum, quum hæc fiat per condenſationem, & conſtrictionem, quæ eſt propria frigidi, & ipſum diſtinguit à calido. Patet igitur nullam eſſe operationem calidi, vel frigidi, per quam melius definiri potuerint

Dubium.

Solutio.

rint, atque à ſe inuicem diſtingui, quàm per has, per quas Ariſtot. calidum, & frigidum definiuit. De ſicco autem, & humido longè clarior res eſt: quum enim hæ ſint qualitates paſſiuæ, & receptiuæ omnium actionum calidi, & frigidi, conuenientiſſimè definiuntur per has patibilitates, quia per has ſignificatur primarium harum officium in productione miſti: cur enim miſtum conſtare debeat ſicco, & humido terminandis, atque regendis à calido, & frigido, nulla eſt alia ratio, niſi quia ſiccum ſolum non facile terminos reciperet ab actiuis, quia ſiccum non facile terminatur ab alio; adiectum ergo fuit humidum, ut cum ſicco commiſtum redderet totum facile terminabile ab actiuis: facilis ergo terminatio habetur merito humidi, idque eſt præcipuum munus humidi in miſtione: contra verò, quia ſolum humidum etſi facile terminos ab alio recipit, non tamen eos retinet, quia labitur ac diffluit; ideo neceſſaria fuit commiſtio ſicci, per quod termini iam per humidum recepti retinerentur: ut ergo officium humidi in miſtione eſt facere ut termini facile recipiantur, ita officium ſicci eſt facere ut recepti retineantur, & conſeruentur: rectè igitur hæ duæ paſſiuę qualitates definiuntur in contex. nono ſecundi libri de generatione per operam, quam præſtant in conſtitutione miſti: unde colligere poſſumus id, quod antea dicebamus, conſiderari pręcipuè in his definitionibus ſiccum terreum, & humidum aqueum, quorũ ea ſunt officia in miſtione, ut ipſemet Ariſtoteles docet in eo ſecundo libro. Sed

Dubium. alia exoritur quęſtio, ex cuius ſolutione mirandum profectò erit quàm bellè omnia conſonent veritati: quum enim quatuor primæ qualitates ſint accidentia, & cauſas habeant priores, per quas etiam definiri poterant; cur Ariſtot. nuſquam inuenitur eas ita definiuiſſe, ſed ſemper eo modo, quem declarauimus, per effectus poſteriores? huius dubii nullam apud alios ſolutionem vnquam vidi, im-

Solutio. mò ne tetigiſſe quidem aliquis dubium hoc videtur. ſolutio autem nulla, meo quidem iudicio, afferri poteſt, niſi illa, quam aliàs expoſui fusè in libro de naturalis ſcientiæ conſtitutione: ſunt enim à philoſopho naturali cognoſcendæ res naturales ut ſunt à natura conſtitutę; elementa autem producta ſunt à natura tum ut ſint naturalia corpora mundum complentia, tum ut ſint principia miſtorum; ideò debuit Ariſtoteles diſtinctis in locis ea his duobus modis conſiderare: non ſic animam; hæc enim non ita eſt in rerum natura, ut ſit ens per ſe completum in ſpecie, ſed ut complementum, & perfectio alterius ſit, nempe formale principium corporis animati; ideò Ariſtoteles nullibi eam conſiderauit abſolutè ut ens quoddam, ſed ſolùm ut principium ipſam definiuit, proinde per reſpectum, & relationem ad corpus animatum. Sic ergo de quatuor primis qualitatibus dicendum eſt; non ſunt enim alia ratione elementis tributę à natura, niſi propter miſta, & ut per eas elementa ſint principia miſtorum: idcirco Ariſtoteles reſpiciens conſilium naturæ in his conſtituendis, non alio modo eas conſiderare, ac definire voluit, niſi ut ſunt principia, & ut reſpiciunt miſtum, hic enim ſolus fuit naturæ ſcopus in tribuendo elemẽtis quatuor primas qualitates; & hoc modo tantùm, non alio, Ariſtotelem eas conſideraſſe fatendum eſt, niſi cæci vel pertinaces ſimus: ob id in contextu octauo & nono ſecundi libri de ortu & interitu in adducendis harum qualitatum definitionibus denotauit eſſentialem eis eſſe hunc reſpectum ad miſta; dicens enim calidum & frigidum ita appellari, quia ſunt actiua, humidum verò & ſiccum ita dici, quia ſunt paſſiua, indicauit ipſamet vocabula hunc reſpectum ſignificare. Hanc unam ego videre potui huius quæſtionis ſolutionem; illi vero qui negant elementa, & primas qualitates in libris de ortu & interitu ut miſtorum principia conſiderari, & ſententiam illam Auer. & noſtram non recipiunt, aliam reſponſionem, ſi poſſunt, inueniant.

Quoniam

De cauſis primarum qualitatum in elementis, opinio aliorum, & eius reprobatio. Cap. VIII.

QVONIAM autem primæ qualitates, vt prędiximus, accidentia ſunt; accidentia verò omnia cauſam aliquam extra ſe habere neceſſe eſt, à qua producantur, eamque vel in eodem ſubiecto, uel extra; hanc nos conſiderare, & cognoſcere oportet, quum aliquid in ſe habere videatur difficultatis: Ariſtot. enim in primo Meteorologicorum, capite quarto, dicere videtur elementa recipere has qualitates à Cęlo; propterea quòd aer, & ignis, quum circunferantur, accenduntur, & calida redduntur, quia motus calorem producit; terra verò, & aqua, propter immobilitatem frigidæ manent, hoc eſt, quoniam illo motu non participant: hoc tamen Ariſtotelis dictum omnibus negotium faceſſit; quia ſi hæ qualitates ſunt elementis naturales, & eorum naturas conſequuntur, non ergo eis tribuuntur à Cœlo, vel ab vlla alia externa cauſa; ſi enim à Cęli motu aer & ignis calorem reciperent, non conſequeretur calor propriam horum elementorum naturam: ob id Gręci prædicta Ariſtotelis verba conſiderantes ad alium ſenſum ea traxerunt: quum. n. Ariſt. ibi dicat totam hanc inferioris mundi materiam eſſe poteſtate calidam, & frigidam, & humidam, & ſiccam, actu autem talem reddi à motu, & immobilitate; ipſi talem eorum verborum interpretationem adinuenerunt, elementa calida habent poteſtatem vt fiant frigida, & elementa frigida ſunt poteſtate calida; quare omnia elementa quum ſint actu prædita aliquibus qualitatibus, poteſtatem habent contrarias qualitates recipiendi: quod verò Ariſtoteles ait [ſit talis, & eſt, à motu, & immobilitate] ipſi non de Cœli motu intelligunt, ſed de ipſorum elementorum mutua inter ſe mutatione, ut ſenſus ſit; elementum frigidum fit calidum à motu, ideſt à mutatione illa, qua mutatur in calidum; & elementum calidum fit ſimiliter frigidum à motu, ideſt ab illa mutatione, qua vertitur in frigidum: eſt autem ſeu calidum, ſeu frigidum ab immobilitate, ideſt à priuatione talis mutationis, & à perſeuerantia in ſuo calore, vel frigore: & ita elementa ſingula eas, quas iam habent, qualitates retinent per immobilitatem, ideſt quando non mutantur in aliud; illis verò contrarias, quas non habent, recipiunt per mutationem, & alterationem: hanc græcorum ſententiam alij complures ſequuti ſunt, ut eam, quam diximus, difficultatem vitarent. Ea tamen alieniſſima eſt à verbis, & à conſilio Ariſtot. eo in loco, & omnino verba illa eum ſenſum habent, quem antea diximus, & quem ipſi reiecerunt; nam id, quod iſti dicunt, non de elementis totis, ſed de eorum tantùm particulis verum eſt; non enim mutantur tota, ſed particulę, idq; fit etiam abſque vlla Cœli conſideratione; nam particula ignis mutat particulam aquæ tanquam agens proximum, nec fit illa mutatio à Cęlo, niſi vt ab agente remoto, & vniuerſali: Ariſt. autem ibi loquitur de elementis totis, & de ipſorum vniuerſitatibus, & totam hanc inferioris mundi materiam vt patientem & gubernatam comparat cum Cęlo vt agente, & gubernante proximo: conſiderat igitur totam hanc materiam omnibus naturis ſecundùm ſe nudatam, quæ tòtum hunc inferiorem mundum complet, & inquit eam eſſe poteſtate calidam, & frigidam, & humidam, & ſiccam, actu autem recipere has qualitates à Cœlo, nempe à motu Cœli, & à negatione illius motus; quod etiam ibi declarat apertiſſimè dum inquit, quum Cœlum feratur circulo, pars inferioris mundi illi propinqua accenditur, & calida redditur; procul autem à Cœlo in medio mundi poſitum eſt id, quod grauiſſimum, ac frigidiſſimum eſt: ipſemet igitur Ariſt. declarat quem motum, & quam immobilitatem intelligat, nimirum motum Cęli in orbem, quo participant duo elementa ſuperiora, ignis & aer, & eius negationem in duobus elementis à Cęlo remotis, terra, & aqua; teſtaturq́, ſe non de

Græcorum opinio.

Confutatio.

Opinio vera.

particulis elementorum loqui, quæ inuicem mutantur, ſed de eorum vniuerſitatibus, quarum duæ à Cœlo circunferuntur, quoniam illi propinquæ participant motu circulari, vndè calorem adipiſcuntur; duę verò eo motu immobiles manent, quoniam ita ſunt remotæ à Cœlo, ut non circunuoluantur. Eſſet etiam iuxta illorum ſententiam incongrua, & inepta admodum Ariſt. loquutio: ridiculum .n. eſt dicere aquam fieri calidam à motu, quando mutatur in elementum calidū; non enim ab illa mutatione fit calida, ſed à generante, quod dans formam dat omnia conſequentia formam. Sed multo vanius eſt dicere aquam eſſe frigidam ab immobilitate, & ignem & aerem eſſe calidos ab immobilitate, hoc eſt quòd in elementum contrarium non mutentur: ineptiſſima .n. eſt hæc loquutio; quoniā ignis non ideò eſt calidus, quòd non mutetur in corpus frigidū, ſed quia eſt ignis. Eſt etiam aliena ea interpretatio à ſcopo, & à conſilio Ariſt. in eo loco, & importuniſſima ea ſententia: nam Ariſt. iam quæſtionem propoſuerat de vniuerſitatibus elementorum, ignis, & aeris, quomodo ob varios eorum ſitus reſpectu Cęli, ſeu varias diſtantias à Cęlo diuerſas etiam qualitates, & naturas adepta ſint; ut per huius quæſtionis diſſolutionē intelligeremus etiam diſcrimen trium regionū aeris ratione primarum qualitatum; à quo inſtituto alienum penitus eſt conſiderare mutationem particularum elementorum inuicem, quæ ad illud nihil conducit. Hoc autem cuilibet eum locum bene conſideranti ita manifeſtum eſt, ut mirādum ſit quomodo tot præſtantes viri ad eam ſententiam verba Ariſt. extorquere auſi ſint: ſed videntur in illud abſurdum incidiſſe, ut aliam difficultatem, quam ſoluere nequiuerunt, effugerent, eaq; eſt, quam nos paulo ante tetigimus, qui fieri poſſit vt primæ qualitates ſint elementis naturales, & ipſorum formas conſequantur, ſi tribuuntur illis à Cœlo. Ideo alij ut hæc vtraque abſurda vitarent, aliā

Aliorum opinio.

illorum verborum interpretationem excogitarunt: dixerunt .n harum qualitatū ſingulam poſſe in elementis duplicem conſiderari, nempe tum naturalem, quę propriam elementi formam conſequitur, tum aduentitiam, quæ eidem elemento tribuitur ab actione cęleſti, vt in igne duplex ſit calor, vnus naturalis, & inſeparabilis, qui emanat à propria ignis natura, alter aduentitius, quem recipit ignis è motu Cęli dum circunducitur: de hoc igitur loquitur in dicto loco Ariſtot. quando dicit corpus mundi huius Cœlo propinquum circunuolui, & accendi; non .n. loquitur de naturali ignis calore, ſed hunc præſupponens reſpicit ſolum calorem aduentitium, qui in duobus elementis, igni, & aere generatur à motu Cęli pręter calorem eorundem elementorum naturalem: ſicut .n. duo elementa frigida prętér frigus ipſorum naturale recipiunt etiam aliquid caloris ab actione cęleſti per radios, tanquàm diſtinctam qualitatem ab eorum frigore naturali; ſic de duobus elementis calidis dicendum eſt, ea præter calorem naturalem recipere alium extraneum calorem à Cęli motu. Hæc illi dixere, & ita putarunt ſe omnem hac in

Confutatio.

re difficultatē ſuſtuliſſe, ꝙ utinā præſtitiſſent, nobis .n. nihil amplius laborandū hac in re fuiſſet: at certè verba Ariſt. hanc interpretationē non recipiunt, inquit .n. totam hanc inferioris mundi materiam eſſe poteſtate calidam, & frigidam, & humidam, & ſiccam, actu autem talem fieri à motu, & ab immobilitate: nullum igitur calorem elementis tribuit prętér illum, quem à motu Cęli recipiunt: præterea quale frigus in elementis conſiderat ibi Ariſtot. talem etiam debet conſiderare calorem, quia eadem eſſe debet harum omnium qualitatum, quas ibi nominat, conſideratio; atqui frigus conſiderat naturale, ſiquidem Cœlum agendo non refrigerat, ſed potius non agendo: quare dum dicit frigidiſſimum in medio conſiſtere, naturale reſpicit frigus, quum præſertim ſuperlatiuo vtatur, quia non datur ſummè calidum, aut ſummè frigidum, niſi naturale: adde quòd adijcit, & grauiſſimum, loquitur autem de grauitate naturali, ergo & de naturali frigore, proinde etiam de calore elementorum naturali; quam ſententiam clarè apud Auerroem legimus in com. 94. 2. lib. de Cęlo, vbi dicit [remotio à motu circulari dat quietē,

frigi-

frigiditatem, & grauitatem, ſicut propinquitas dat motum, calorem, & leuitatem] quæ verba non poſſunt intelligi, niſi de qualitatibus naturalibus, & in elemẽtis totis, non in eorum particulis. Sumitur autem huius ſententię validiſſima confirmatio ex conſideratione loci, cuius conditiones in quarto libro phyſicæ auſcultationis ab Ariſtotele egregiè declarantur: locus enim non modò continere locatum debet, ſed etiam conſeruare per uim, ſeu facultatem, quam habet, illius conſeruatricem, in qua eſt præcipuè loci natura conſtituta; nulla enim afferri ratio poteſt cur ad locum ſuum ferantur corpora naturaliter, niſi hæc vna, ut in eo conſeruentur, indita enim cuique rei à natura eſt propenſio ad ſe conſeruandam quantum poteſt: quapropter illa, quæ plenam ſe conſeruandi facultatem nõ habent, externo conſeruante, quem locum vocamus, indiguerunt; ipſum igitur naturaliter appetunt vt ab illo conſeruentur; neque enim propria cuiuſque rei natura rem moueret ad ſuum locum, niſi in illo conſeruaretur; quoniam vniuerſè in omnibus, in quibus cauſa effectrix propter finem agit, finis præcipua cauſa eſt, & eo ablato efficiens illud non efficeret: hæc quum loci natura ſit, manifeſtum eſt ſola elementa locum propriè ſumptum habere; miſta nanque omnia locum in mundo habent ratione elementi in eorum miſtione prævalentis, iuxta quod habent etiam motum naturalem, qui eis competit quatenus grauia, aut leuia ſunt; cęleſtia verò corpora non ſunt propriè in loco, licèt enim orbes inferiores à ſuperioribus contineantur, non ob id in loco ſunt, quia ab eis non conſeruantur, quum ob eorum perfectam naturam conſeruante externo non indigueri̇nt: ſolis igitur elementis per ſe competit locus, miſtis verò per participationem elementorum, at Cęlo (vt inquit Ariſt.) per accidens, quod quomodo intelligendũ ſit conſiderare ad nos in præſentia non attinet; ſed quum de qualitatibus elementaribus ſermo nobis propoſitus ſit, & elementa ſuapte natura ad ſuos locos ferantur, & in eis quieſcant, vt conſeruentur, cognoſcendum eſt quænam ſit facultas conſeruatrix, quæ in locis elementorum ineſſe dicitur: de inferioribus quidem elementis dicere poſſumus conſeruari ſingulum à ſuperiore ratione ſymbolę qualitatis, & in hac conſiſtere vim conſeruatricem elementi locati; ſed hoc de ignis loco dicere non poſſumus, quoniam in nulla qualitate conuenit ignis cum Cœlo, cur igitur in concauo Cęli conſeruatur ignis? certè non poteſt alia ratio afferri, niſi hæc vna, vt in orbem voluatur, ſic enim conſeruatur, quia niſi moueatur, extinguitur: attamen ſi cum illis diceremus ignem à Cœli motu non recipere alium calorem, quàm extraneum, proprium verò eius calorem ita formam ignis inſequi, vt illi à Cœlo non tribuatur, non eſſet cur ad Cœlum moueretur ignis, ſiquidem eius conſeruatio conſiſtit in conſeruatione propriæ qualitatis, non in adeptione qualitatis extraneæ; immò calor ille extraneus ad ignem ita ſe haberet, ut calor febrilis ad corpus animalis, qui excedens gradum naturalem inimicus animali eſt, & eius deſtructiuus potius, quàm conſeruatiuus; itaq; tantum abeſt vt ſponte ſuperum locũ petere ignis deberet, vt potius illum fugeret ut pernicioſum, & hoſtilem. Pręterea ſententiam hanc magnum aliud abſurdum ſequeretur, daretur enim calor calore ignis maior, & intenſior, quod communi omnium conſenſione falſum eſſe exiſtimatur; aſſerunt enim omnes ſummè calidum naturaliter eſſe ignem; neque poſſe exiſtere ſine ſummo calore, proinde non dari calorem intenſiorem calore ignis naturali; conſequens autem facile oſtenditur; quum enim Ariſtoteles dicat corpus Cęlo propinquum accendi, & calidum reddi à motu Cœli, hoc ipſi intelligunt non de calore ignis naturali, quem dicunt iam ex ſe ignem habere, ſed de aduentitio; igitur ſecundùm eos Ariſtoteles diceret ignem accendi, & calidiorem reddi, quàm per ſemetipſum erat.

Conditiones loci.

Sola elementa locum verè habent.

Cœleſtia nõ ſunt in loco.

Opinio propria, & eius declaratio. *Cap. IX.*

Quomodo primæ qualitates ſint elementis naturales, & à cœlo proueniant.

QVONIAM igitur negare nullo pacto poſſumus Ariſtotelem in eo loco de naturalibus elemẽtorum qualitatibus loqui, id nobis relinquitur declarandum, quomodo naturales elementis dici poſſint illæ qualitates, & eorum naturam conſequi, ſi tribuuntur elementis à Cœlo. Nos igitur dicimus non pugnare inter ſe hæc duo, quanuis pugnare videantur: quatuor enim primæ qualitates, quæ & elementis & miſtis omnibus inſunt, ſiue extremæ, ſiue ad mediocritatem redactæ, quę dicuntur miſtorum temperaturæ, non ea ratione dicuntur ſingulis corporibus naturales, quòd eorum naturas ita conſequantur, ut conſequitur effectus cauſam, à qua producitur, adeout forma ignis producere in igni dicatur ſummum calorem; hoc enim dato non egeret elementum conſeruante externo, proinde ad locum ſuum non moueretur naturaliter: ſed ea ratione naturales dicuntur, quia ipſæ elementorum naturę has qualitates requirunt, & ſine his exiſtere nequeunt; dantur tamen illis à Cœlo, & ab eodem conſeruantur, & earum conſeruatio eſt conſeruatio naturæ ipſorum elementorum; in loco enim proximo cœleſti motui conſeruatur igni ſummus calor, & cum eo ipſamet ignis natura, quemadmodum ſi ibi non eſſet ignis, generaretur ab illo motu in illa materia ſummus calor, & forma ignis; ita igitur dat Cœlum igni ſummum calorem, ut det etiam ipſam ignitatem: itaque ſi benè conſideremus, primæ qualitates ſiue ſummæ ſiue caſtigatæ tum in elementis, tum in miſtis omnibus præcedunt generatione formas ſubſtantiales, quia ſunt præuię prępararationes pro eductione formarum, & tribuuntur ab agente externo alterante, & generante ſingulam rem: non igitur ab ipſa rei forma proueniunt: naturales tamen cuique rei ſunt, quia conuenientes naturæ, immò & neceſſariæ, etenim ſine his propria cuiuſque miſti, & elementi natura non conſeruaretur, ſicuti neque generaretur ſine pręcedente harum aduentu in materia: hoc ſignificauit Ariſtot. in ſexto contex. ſecundi libri de ortu & interitu, dum cauſarum materialium ſeriem exponens dixit eſſe primo loco materiam primam nudam, & prorſus informem; ſecundo autem loco eſſe materiã præparatam primis qualitatibus, tertio demum loco iam eſſe elementa ipſa, ignem, aerem, aquam, terram; quæ ſunt propinqua materia omnium miſtorum. Siquis igitur quærat an primę qualitates ſint formis elemẽtorum priores, an poſteriores, dicendum eſt & priores, & poſteriores eſſe variis rationibus: nam origine, & generationis ordine priores abſque dubio ſunt, ſicuti præuiæ diſpoſitiones ſunt generatione priores forma ſubſtantiali, ad cuius eductionem dirigantur: ſed natura poſteriores ſunt, quatenus ſunt accidentia, nam accidentia ſunt ſubſtantiis poſteriora; & quatenus ſunt effectus; formæ verò ſunt cauſæ, non quidem effectrices cauſæ ſed finales; nam qualitates in materia producuntur formarum ſubſtantialium gratia, & ad eas tanquam ad finem diriguntur, ſicut etiam conſeruantur in elementis à Cœlo, ut ipſa elementa conſeruentur; ita ut cauſa harum qualitatum finalis propinqua ſit elementorum conſtitutio, remota verò, & vltima ſit productio miſtorum; nam elementa conſtituuntur propter miſta, & ut eorũ materia ſint. Sic igitur dici poſſunt qualitates conſequi formas elementorum, quatenus formę ſunt earum cauſæ finales: ipſæ verò qualitates, etſi ſunt præparationes pro eductione formarum, non ob id cauſæ formarum dici poſſunt, ſed effectus tantùm poſteriores, quum accidentia ſint natura poſteriora ſubſtantiis: quare dum ſimul in elementis exiſtunt ut naturaliter coniunctæ & formæ ſubſtantiales, & proprię qualitates, formę tamen priores ſunt, qualitates verò poſteriores, & ita dicuntur conſequi formas elementorum, quum pręſertim, ut modò dicebamus, formarum, & educendarum, &

Primæ qualitates ſũt formis elementorũ & priores, & poſteriores.

Formæ elementorum ſunt qualitatum cauſæ finales.

conſeruan-

conſeruandarum gratia tribuantur elementis à Cœlo. Hæc igitur fuit Ariſtotelis mens in memorato quarto capite primi libri Meteorologicorum, quando dixit totam hanc inferiorum materiam ſecundùm ſe eſſe poteſtate calidam, & frigidam, & humidam, & ſiccam, actu autem talem fieri à motu Cœli, & ab immobilitate: hoc idem in primo eiuſdem libri capite ſignificauit, dum dixit omnem huius elementaris mundi virtutem à cœleſti motu gubernari; idque rationi conſonum maximè eſt: totum enim hunc elementarem mundum ad Cœlum referri putandum eſt ut materiam ad agens, proinde ex ſe nihil habere, niſi poteſtatem, quicquid autem actus habet, id à Cœlo recipere: quemadmodum enim ſi generari aliquando elementa vniuerſa, & talia fieri cœpiſſent, à Cœlo eſſent genita per harum qualitatum productionem; ita quum apud Ariſtotelem nunquam incœperit generatio, ea continuè à Cœlo talia reddi, & conſeruari dicendum eſt, quod in memoratis locis Ariſtoteles ſignificauit: neque per hoc ſtat quin primæ qualitates ſint elementis naturales, & eorum naturam conſequentes; hoc enim verum eſt eo modo, quem declarauimus, non ut à pleriſque intelligi ſolet, putant enim qualitates prouenire à formis ut à cauſis efficientibus: quod quidem tanquam rude dictum, & exempli gratia prolatum, admitti poteſt; prodire enim videntur à formis per quandam emanationem, reuera tamen non efficiuntur à formis, ſed (ut dixit Ariſtoteles) à Cœlo, tum qualitates gratia formarum, tum formæ per qualitates de poteſtate materiæ educuntur ad actum: modus tamen difficultate non caret, quomodo enim à Cœli motu calor generetur dicere facile poſſumus, de frigore autem non ita facile, ſed de ſicco & humido difficillimum: ipſe nanque Ariſtot. in prædicto capite quarto primi libri Meteorologicorum aſſeruit quidem elementa à motu Cœli, & ab immobilitate reddi, & calida, & frigida, & humida, & ſicca; ſed de calido, ac frigido tantùm id declarauit, de humido autem, & ſicco nil amplius dixit, ita ut τῇ συνεκδοχῇ aliarum qualitatum ſiccum & humidum nominaſſe, calidum verò & frigidum præcipuè reſpexiſſe videatur: ſed quid de hac re dici poſſit, ex iis, quæ in progreſſu dicentur, intelligetur. De ipſarum igitur primarum qualitatum natura, & cauſis, hæc, quæ dicta ſunt, ſufficiant.

IACOBI ZABARELLAE PATAVINI DE ELEMENTARIBVS QVALITATIBVS

Liber Secundus.

An in quolibet elemento ambæ qualitates ſint ſummæ, an poſsit altera eſſe remiſſa. Cap. I.

EA omnia, quæ in libro præcedente dicta à nobis ſunt, ad primarum qualitatum definitiones, & naturas, & cauſas declarandas pertinuerunt: nunc ad multas de eiſdem, & arduas quæſtiones, de quibus omnes philoſophi controuerſari ſolent, expendendas, atque ſoluendas accedendum eſt. In primis quærunt interpretes Ariſtotelis, an in quolibet elemento ambæ qualitates ſint ſummę, an remiſſæ, an vna ſumma, & altera remiſſa, & hac de re acerrimè diſputant; alii nanque vnam tantùm dixere ſummam eſſe, alteram verò remiſſam, nitentes verbis Ariſtotelis in contex. 23. ſecundi de generatione, ubi dicere videtur ignem eſſe magis calidum, quàm ſiccum, & aerem magis humidum, quàm calidum, & aquam magis frigidam, quàm humidam, & terram magis ſiccam, quàm frigidam. Contrà verò alii locum illum aliter interpretantes putarunt utranque ſummam, & extremam in quolibet elemento eſſe debere, ea ducti ratione, quòd remiſſio qualitatis fit per admiſtionem contrarię, proinde miſtionem pręſupponit; at elementum eſt corpus ſimplex, nullam habet miſtionem; ergo neutra qualitas in elemento poteſt eſſe remiſſa: aliis quoque & hi, & illi argumentis utuntur, quorum aliqua in progreſſu cõſiderabuntur, aliqua etiam tanquam leuia, & inutilia miſſa fient; conſtitui nanque breuibus agere, nec totam hanc diſputationem in medium adducere, ſed ipſam rei veritatem, ſi fieri poſſit, explanare, ac manifeſtam reddere. Ante omnia id notare uolo, quod meo quidem iudicio eſt veriſſimum, licèt ab aliis non animaduerſum, nihil hac de re poſſe ex Ariſtotele colligi in ſecundo libro de ortu & interitu; non enim ibi elementa ſibi conſideranda proponens qualia actu exiſtunt, ipſorũ qualitates inquirit, ſed à qualitatum conſideratione incipiens ſumit imprimis quatuor ipſas primas qualitates eſſe elementa, & materiam corporum miſtorum, ideſt eſſe formas conſtitutrices elementorum, deinde faciens quatuor illarum coniugationes docet ab his quatuor elementa conſtitui, unum à calido & ſicco, aliud a calido & humido, aliud à frigido & humido, aliud à frigido & ſicco, nil adhuc dicendo de corporibus, quibus hæ differentiæ ſeu coniugationes competunt: nam ipſas elementorum conſtitutrices differentias conſiderans, eas prius abſtrahit à

Opinio aliquorum.

Aliorum cõtraria opinio.

Nota de tractatione primarũ qualitatũ in 2. lib. de generatione.

conſidera-

conſideratione corporum, quibus inſunt, & eas ipſas elementa appellat, ut notare poſſumus in contex. 16. ſecundi libri; deinde verò his differentiis declaratis applicat eas primis quatuor corporibus, ut ibidem videre eſt: patet igitur alienum eſſe à conſilio Ariſtotelis eo in loco conſiderare, an illis quatuor corporibus inſint hæ qualitates ſummæ, an remiſſæ; tales enim applicat primis corporibus, quales prius ſecundùm ſe ſumptas conſiderauerat; at abſolutè, & indiſtinctè primas qualitates conſiderauerat abſque ullo diſcrimine intenſæ, & remiſſæ, & abſque conſideratione graduum ſingularum, & ſolùm docuerat calidum, & frigidum, & humidum, & ſiccum eſſe primas qualitates, & ad corporum elementa conſtituenda idoneas: quemadmodum igitur vanum eſſet in ea parte quærere an ſumat calidum ſummum, an calidum remiſſum, & ſic de reliquis, quum abſolutè, & abſque hoc diſcrimine eas qualitates conſideret; ita vanum poſtea eſt facta earum applicatione ad quatuor prima corpora, quærere an in iis exiſtant ſummæ an remiſſæ: quandoquidem conſilium Ariſtotelis in eo libro eſt ſolam conſiderare differentiam elementi calidi, & elementi frigidi, & ita ſicci, & humidi: quod quidem maximè comprobatur per illa, quę poſtea ibi dicuntur de mutua elementorum mutatione inter ſe; in habentibus enim ſymbolam qualitatem inquit facilem eſſe mutationem, quia vnam tantùm qualitas mutatur in ſuam contrariam, altera verò manet, ut ſi mutetur aer in ignem, mutatur humidum in ſiccum, ſed calidum manet; attamen certum eſt non eundem eſſe calorem in aere, & in igne, prout reuera exiſtunt extra animam; quiſquis enim ſenſu non egeat, pro comperto habebit aerem eſſe minus calidum, quàm ignem, proinde non poſſe in ignem mutari, niſi facta quoque mutatione de minore calore in maiorem; ſed quoniam Ariſtoteles diſcrimen hoc, quod in eadem qualitate penes varios gradus attenditur, ibi non reſpicit, ſed id ſolum, quo ſecernitur contraria à ſua contraria: ideo dicit manere calorem, & mutari humidum in ſiccum: reuera.n. dum graduum differentiam non ſpectamus, non poſſumus niſi dicere corpus, quod interiit, fuiſſe calidum & humidum; illud verò, quod genitum eſt, eſſe calidum & ſiccum. Difficultatem quidem aliquam facere poſſunt ea, quæ prius in eodem libro dicuntur ab Ariſtotele de elementis à contex. 16. uſque ad 23. ſed ſi benè conſiderentur, & ſcopus Ariſtotelis ea dicentis intelligatur, his, quæ modò diximus, minimè officiunt; ibi nanque non uult aliquid primaria intentione de elementis docere, ſed ſolùm dubia quędam, quæ turbare nos poterant, remouere: primùm enim dubitare poteramus de aere, cui calorem & humiditatem iam attribuerat, quum ipſum quandoque ſentiamus frigidum, & quandoque etiam appellemus ſiccum, quia videmus corpora quandoque refrigerari, & quandoque exiccari ab aere: ad hanc igitur difficultatem tollendam monere nos Ariſtoteles voluit varietatem, quæ in elementis extra animam exiſtentibus euenit ab externis cauſis; ob id notauit duo elementa extrema, terram, & ignem, eſſe magis ſincera, duo verò media eſſe minus pura, & ita miſta potius, quàm ſimplicia, nec penitus affecta ſuis qualitatibus naturalibus; uidemus enim quandoque aquam ex terra prodire valde calidam & feruentem, quemadmodum aerem quoque interdum ſentimus valde frigidũ: voluit igitur Ariſt. nos intelligere elementa ibi conſiderari ut naturaliter conſtituta, & ut abſtracta quodammodo ab his varietatibus, quæ ipſis ut extra animã exiſtentibus contingunt. Ob id exclu dit etiam in ea parte ignem hunc noſtrum, & glaciem; quia quum ex his nihil generetur propter caloris, ac frigoris exceſſum, dubitare poteramus, quia propter eundem exceſſum digna maximè eſſe videbantur nomine elementi, attamen elementum non videtur dici poſſe id, ex quo nihil generatur: Ariſtoteles igitur ibi ſignificat illa non eſſe elementa, nec ſimplicia corpora, propterea quòd non habent exceſſum ratione graduum; quia nihil datur calidius igne elemẽtari, neq; glacies eſt frigidior, quàm aqua elementaris; ſed habent exceſſum operationis

tantummodo,

tantummodo, quia propter materiæ denſitatem fit ut validius agant calfaciendo, & refrigerando. Et quia dixerat primas qualitates eſſe elementorum conſtitutrices differentias, & duas cuilibet elemento attribuerat, ambigere etiam poteramus quomodo vna & eadem differentia poſſit duo ſpecie diſtincta corpora conſtituere, ut calor ignem & aerem, & frigus terram & aquam, & humiditas aerem & aquam, & ſiccitas terram & ignem; ideo ad hoc dubium tollendum in contex. 23. dixit unam in vnoquoque elemento eſſe magis præcipuam, ideſt magis affinem naturæ illius, & intimiorem, quàm alteram: hoc ſignificare ibi voluit Ariſtoteles, ſed non alteram eſſe ſummam, alteram verò remiſſam, vt multi latinorum perperam arbitrantur; non enim dicit Ariſtot. ignem eſſe magis calidum, quàm ſiccum, ſed eſſe magis calidi, quàm ſicci, vt alij rectè animaduerterunt: quare colligi inde non poteſt ignem non eſſe ſummè ſiccum, ſed ſolùm maiorem habere affinitatem cum ignis natura calorem, quàm ſiccitatem. His autem difficultatibus ſublatis Ariſto. agere incipit de mutua elementorum mutatione inter ſe, nec vllam facit mentionem intenſionis, vel remiſſionis harum qualitatum, ſed eas, vt prædiximus, abſolutè, & ſecundùm proprias naturas conſiderat. In eo igitur libro locum non habet hæc diſputatio an qualitates elementorum ſint ſummæ, an remiſſę; quia tractatio illa eſt quodammodo abſtracta ab hac conſideratione; ſed locum potius habet in libris Meteorologicis, vbi conſiderantur qualitates, quæ elementis extra animam actu exiſtentibus inſunt, quæ varię ſunt, quia multas ab externis cauſis varietates recipiunt; nec ſemper elementa ſunt affecta ſuis naturalibus qualitatibus, prę ſertim duo elementa media, maximè verò omnium aer: ideò ſecundùm hanc conſiderationem duplex oriri quæſtio poteſt; vna de qualitatibus, quas hęc corpora extra animam exiſtentiam habent actu, quę à præſenti inſtituto noſtro aliena eſt, ſed eam tractabimus poſtea ſumpta ab aeris qualitatibus occaſione, de quarum diſcrimine mox loquuturi ſumus; altera verò, quam in prę ſentia conſiderare nos oportet, quęnam qualitates ſingulis elementis conueniant in ſua perfectè naturali conſtitutione, ſiquidem de qualitatibus elementaribus, hoc eſt, elementa prout elementa ſunt conſtituentibus, dicendum in præſentia nobis propoſuimus; quum enim aer modò calidior, modò frigidior eſſe videatur, cognitu dignum eſt quis caloris gradus aeri conueniens, & perfectè naturalis ſit, an ſummus, an remiſſus; ſic dico de cęteris elementis, ac de eorum qualitatibus, quod eſt à nobis in præſentia conſiderandum. Proferam igitur breuiter ſententiam meam, eamq́; comprobare nitar poſtea, verò ſi quæ aduerſus eam difficultates ob aliorum opiniones exiſtere videbuntur, eas diſſoluam. Quoniam autem harum qualitatum duæ ſunt actiuæ, duę verò paſſiuæ, nec vtriſque, vt ego puto, eadem ratio accommodatur, de utriſque ſeparatim dicemus. Primùm quidem de calore & frigore quòd à Cœlo pendeant per motum circularem, & per eius motus priuationem, iam dictum eſt: ea igitur ſi Ariſtot. & vera ſententia eſt, inde neceſſariò colligitur in ſolo igni ſummum calorem ineſſe, & in ſola terra ſummum frigus, in duobus autem elementis mediis vtrunque remiſſum, in aere remiſſum calorem, in aqua verò remiſſum frigus, & has eſſe his omnibus naturales qualitates; nam ſi à Cęlo per motum generatur in his corporibus calor, neceſſe eſt in proximo corpore ſummum generari calorem, quum in eo fiat motus velociſſimus: quoniam igitur in hoc mundo inferiore nullum corpus igne velocius circunfertur, fatendum etiam eſt nihil dari calidius, & nihil rarius igni; ſed ignem calore, ac tenuitate omnia inferiora corpora ſuperare, proximus enim omnium eſt Cœlo mouenti, & maximum omnium circuitum peragit; aer verò quum naturaliter ſub igne locetur diſtantior à Cœlo, ita ut minorem faciat circuitum, & tardius moueatur, non poteſt tantam habere raritatem, nec tantum calorem, quantum habet ignis, ſed remiſſum habeat neceſſe eſt, eumque ut ſibi naturalem, nempe ut naturaliter conuenientem

De qualitatibus actiuis quibus ſint ſummę, & quibus remiſſæ.

tem

tem illi corpori, quod natura ſub igne ſtatim locare conſtituerit: quinam autem ſit caloris gradus exquiſitè aeri naturalis, non facile eſt dignoſcere, ſed id ſolum ſtatuere poſſumus, calorem aeris naturalem non eſſe ſummum, ſed remiſſum; qui quum & maior, & minor eſſe poſſit manente aeris natura, aliquis tamen eſt gradus, qui eſt aeri naturaliſſimus, etſi eum certa aliqua ratione ſtatuere nemo poteſt: hanc, quam modò adduximus, eſſe certam demonſtrationem à cauſa rei æquata deſumptam manifeſtum eſt: nam ſi motus in orbem in hac inferioris mundi vniuerſitate eſt cauſa caloris per rarefactionem, & attritionem, & naturale aeri eſt ſub igni locari, & tardius igni moueri; non poteſt aer ex motu in orbem conſequi ſummum calorem, ſed remiſſum, isque eſt aeri naturalis: quocirca mirandum profectò eſt quomodo id negare multi audeant, & aſſerant aeris quoque calorem naturalem ſummum eſſe; nam hi præterquamquòd rationi aduerſantur, ſenſus quoque teſtimonio refragantur; etenim etiam tunc quando aerem calidiſſimum appellamus, ut æſtiuo tempore, certum eſt minorem eſſe aeris calorem, quam ignis, quum in eo animalia degant, & uiuant, quæ in igne viuere nullo modo poſſent. Quod autem ad hoc aliqui dicunt, calorem quidem aeris maximum, & ſummum eſſe, à nobis tamen non ſentiri propter humiditatem coniunctam, quæ non ſinit ipſum ſummè calefacere; hoc certe vanum eſt, & gratis prolatum, quia ſine ratione, immò verò aduerſus rationem: ab humiditate enim contrarium potius oſtenditur; nam ſi æque ſummus in aere eſt calor, atque in igni, debet efficacius agere cum humiditate aeris, quàm cum ſiccitate ignis, propterea quòd aer igni denſior eſt, idem autem calor in materia denſiore magis calefacit, quàm in rariore, ut ferrum ignitum magis urit, quàm flamma: ſed manifeſtum eſt hos abuti conſideratione humiditatis, nec veritatem confiteri velle, quam ex humiditate deductam peruertunt, & in prauum ſenſum trahunt; nam ſi bene conſideremus, ea eſt humiditatis natura, ut tam calorem, quàm frigus obtundat, & neutrum ſinat eſſe ſummum, ſicut poſtea conſiderabimus: itaque humiditas aeris non facit ne calor aeris, quum ſit ſummus, ſummè calfaciat; ſed facit ne ſummus eſſe poſſit: cauſa igitur, cur aer non urat, eſt, quia non eſt ſummè calidus: cauſa autem, cur non ſit ſummè calidus, duplex eſt: una ſumitur ab agente, quod facit ne ſit ſummè calidus, agens autem eſt defectus velociſſimi motus, cauſa enim caloris motus eſt, cauſa verò remiſſionis caloris, hoc eſt defectus à gradu ſummo, eſt defectus velocitatis in motu, ex quo minor attritio fit: altera verò cauſa ſumitur à materia; humiditas enim eſt qualitas materialis, & paſſiua, quæ facit ne aer poſſit eſſe ſummè calidus: ſic aliàs diximus cauſam perpetuitatis generationis eſſe motum Cœli ut agentem, cauſam autem perpetuabilitatis eiuſdem eſſe naturam primæ materiæ; ex eo igitur quòd aer tum remotior à Cœlo, quàm ignis, tum humidus eſt, colligimus eum minus igne eſſe calidum, proinde non eſſe ſummè calidum. Idem confirmatur ex conſideratione ſecundarum qualitatum, quæ inſequuntur primas; in aere enim minor eſt raritas, & minor leuitas, quàm in igni, ergo & minor calor; nam & raritas, & leuitas calorem inſequitur. Quod verò ad aquam attinet, ob eandem rationem neceſſe eſt ut ſummè frigida non ſit: validum enim eſſe puto argumentum Thomæ, quando dicit, terra eſt omnium frigidiſſima, quoniam maximè omnium diſtat à principio, & fonte caloris, aqua verò minus frigida, quòd minus diſtat, proinde calore aliquo, licèt debiliſſimo, participare videtur; ita ut calidiſſimus omnium ſit ignis, aer calidus quidem, ſed minus, aqua verò frigida, ſed non ſummè, tandem terra ſummè frigida nec detur aliquid frigidius terra: hoc autem confirmatur ſigno manifeſtiſſimo ſumpto a ſecundis qualitatibus, quæ inſequuntur primas; nam frigus facit grauitatem, ac denſitatem; at terra eſt omnium elementorum grauiſſima, atque denſiſſima; ergo etiam omnium frigidiſſima; aqua verò non eſt ſummè grauis, quare neque ſummè frigida. Quoniam

Humiditas & calorem, & frigus obtundat.

Aqua non eſt ſummè frigida.

niam autem has qualitates obtinent elementa à Cœlo, nempè ratione ſitus, quem habent reſpectu Cœli; & ſitus, quem ſingula habent, eſt ſingulis naturalis quatenus talia ſunt; fatendum eſt eas, quas modò diximus, eſſe ſingulis elementis qualitates naturales. Multo maior in paſſiuis qualitatibus difficultas ineſt, quum ex ſitu, & diſtantia à Cœlo iudicari minimè poſſint: nam ſi propinquitas ad Cœlum daret ſiccitatem, dicere poſſemus humidius eſſe illud, quod à Cœlo diſtantius eſt; id tamen dicere non poſſumus, quum & ſiccus ſit ignis, qui Cœlo proximus eſt, & ſicca terra, quæ omnium remotiſſima; ſed neque humiditatis cauſa eſt propinquitas, quum ignis ſit ſiccus, neque remotio, quum ſit ſicca terra. Mihi quidem dicendum videtur qualitates paſſiuas iudicari ex actiuis: quum enim ſint qualitates materiales, & neceſſe ſit omnem huius inferioris mundi materiam vel humidam eſſe, vel ſiccam, proinde ex materiæ neceſſitate prouenire videantur, non quidem altera ſeparatim, quum hæc tota materia ita ſit apta ad humiditatē, ut ad ſiccitatem recipiendam, ſed ambę coniunctim, hoc eſt vel vna, uel altera; pendent iſtæ quoque ab actione Cœleſti, quatenus materia hæc ſecundùm ſe non habet niſi poteſtatem recipiendi humiditatem, vel ſiccitatem: at determinatio prouenit ab actiuis, non quòd paſſiuæ ſint effectus actiuarum, ſic enim non eſſent primæ qualitates, ſed ſecundæ: & conſideranti patet ſiccum non poſſe dici effectum caloris, quum terra, quæ eſt frigidiſſima, ſicca ſit, neque etiam frigoris, quum ignis ſit ſiccus, & calidiſſimus: ſic humiditas neque à calore prouenit, quum aqua ſit humida, neque à frigore, quum ſit humidus aer: nou ſic de ſecundis qualitatibus dicere poſſumus; nam ſi qu is ſimiliter diceret durum neque eſſe effectum caloris, quum metalla indurentur à frigore, neque frigoris, quum calor lutum induret, proinde videri etiam durum, & molle eſſe primas qualitates: non recta eſt conſideratio: quia durum, licèt neque ad calidum, neque ad frigidum reducatur, reducitur tamen ad ſiccum, & molle ad humidum, tanquam ad qualitates materiales priores, proinde ſiccum & humidum ſunt primæ qualitates ut paſſiuæ, & materiales, non ſic durum, & molle, quum habeant alias paſſiuas priores, à quibus pendent tanquam à materia. Itaque ſi humidū & ſiccum pendent modo aliquo à calido & frigido, per hoc nō ſtat quin ſint primę ut paſſiuę, ſiquidem non habent alias paſſiuas priores, ut Ariſtot. conſiderat in ſecundo libro de ortu & interitu; immò ſunt omnes æquè primæ, hæ quidem ut paſſiuę, illæ verò ut actiuę; & pendentia quoque earum mutua eſt, quemadmodum pendere ſolet tum materia ab agente, à quo elaboratur, tum viciſſim agens à materia, quæ niſi aptitudinem habeat, facit ut agens ſit impotens ad agendum: quod quidem notare in his qualitatibus poſſumus; quamuis enim calidum & cum ſicco, & cum humido poſſit exiſtere, & frigidum ſimiliter & cum ſicco, & cum humido, & viciſſim ſiccum tam cum calido, quàm cum frigido, & humidum tam cum calido quàm cum frigido; tamen & paſſiuæ legem aliquam præſcribunt actiuis, & aliquam actiuæ paſſiuis, ut non omnino hæ cum illis exiſtere, ſed ſtatutis tantùm quibuſdam modis poſſint; humiditatem enim obtundere & calorem, & frigus conſiderantibus manifeſtum eſt, proinde nec cum ſummo calore, nec cum ſummo frigore exiſtere poſſe; ſicut è conuerſo nec ſummus calor, nec ſummum frigus poteſt exiſtere cum humiditate: huius autem ratio ab Alberto & à Thoma adducitur talis; quoniam ſummus calor totam humiditatem abſumit, ſummum autem frigus, quum maximè conſtringat, exprimit, & expellit omnē humiditatem: quam quidem rationem ego nō improbo, ſi ſano modo intelligatur: non eſt enim intelligendum ignem ut calidum agere in ſeipſum, & in ſe totam humiditatem abſumere, & terram ut frigidam conſtringere ſeipſam, & omnem humiditatem expellere; hoc enim in miſtis tantummodo locum habet, vbi duæ actiuæ agunt in paſſiuas ſimul iunctas, & eas elaborant tanquam artifex materiam; in ſimplicibus verò non ſit huiuſmodi actio, etſi quodlibet

De paſſiuis qualitatibus.

Cur humiditas neque cū ſummo calore, neq; cum ſummo frigore eſſe poſſit.

libet habet vnam qualitatem actiuam, & alteram paſſiuam; ſed ex eo, quod in mi
ſtis videmus, colligimus tale quiddam in ſimplicibus, quæ eorum principia ſunt,
contingere, nempe cum ſummo calore nullam exiſtere poſſe humiditatem, itidem
neque cum ſummo frigore, proinde & in igni, & in terra ſummam eſſe ſiccita-
tem abſque ullo penitus gradu humiditatis: & rationi conſonum fuiſſe videtur
ut duo extrema elementa haberent vtranque qualitatem extremam, ita ut ignis
ſit ſummè calidus, & ſummè ſiccus, & terra ſummè frigida, & ſummè ſicca, id-
que aſſerit de igne Auerroes expreſsè in commentario. 67. tertii libri de Cœlo,
dicens, ignis non eſt ignis actu, niſi cum caliditate, & ſiccitate, quæ ſunt in ſum
mo. Ob aliam quoque rationem neceſſe fuit & ignem, & terram habere ſum- Siccitas, & humiditas in omnibus elementis ſunt ſummæ.
mam ſiccitatem: quoniam ſi benè conſideremus, qualitates paſſiuæ non poſſunt
eſſe in ſimplicibus, niſi ſummæ, & eas dicere remiſſas eſt pugnantia dicere; quia
non poſſunt remitti, niſi per admiſtionem ſuæ cõtrariç, nec datur corpus aliquod
remiſsè humidum, niſi per commiſtionem corporis ſicci, neque remiſsè ſiccum
niſi per commiſtionem humidi; omne igitur remiſsè humidum, vel remiſsè ſic-
cum, neceſſariò eſt miſtum, nec poteſt eſſe ſimplex; itaque arbitror etiam ae-
rem, & aquam eſſe ſummè humida, dummodo accipiantur ſimplicia, & in ſua
perfectè naturali conſtitutione.

Dubia aduerſus ea, quæ dicta ſunt. Cap. II.

FIENT autem hæc omnia clariora, ſi dubia, ac difficultates, quę
aduerſus ea exiſtere videntur, ſuſtulerimus. Primo loco dubium 1. Dubium.
oritur contra id, quod de aere, & aqua diximus: contrariorum
enim eadem debet eſſe conditio; at igni ratione qualitatum contra
ria eſt aqua, & terræ aer; ergo ſi tum in igne, tum in terra ambæ
ſunt qualitates ſummæ, debẽt ſimiliter & in aere, & in aqua eſſe omnes ſummæ; ſe
cus.n. non plenè contraria eſſet aqua igni, nec aer terræ. Secundò dubitatur ob 2. Dubium.
illa, quæ dicuntur ab Ariſtotele ſecundo de generatione contex. 23. ibi enim di-
cit ſingulo elemento vnam qualitatem pręcipuè competere, alteram verò minus,
ac ſecundariò; putat igitur vnam tantùm eſſe ſummam, & alteram eſſe remiſſam:
quod ratione quoque confirmatur ſumpta à definitione ad definitum; cui enim
magis competit definitio ſicci, illud eſt magis ſiccum. at definitio ſicci magis com
petit ſicco terrę, quàm ſicco ignis, terra nanque eſt difficillimè terminabilis ter
mino alieno, ignis verò facilius; ergo minus eſt ſiccus ignis, quàm terra, non
igitur ſummè ſiccus: ſic defitio humidi magis conuenit aeri, quàm aquę, quia
facilius terminatur alienis terminis aer, quàm aqua, quum tenuior, & fluxilior
ſit, aqua verò craſſior; ergo minus humida aqua eſt, quàm aer, non igitur ſum-
mè humida. Præterea experientia docet magis aquam refrigerare, quàm ter- 3. Dubium.
ram, ergo aqua eſt frigidior: falſum igitur eſt id, quod diximus, terram eſſe fri
gidiſſimam, aquam verò non ſummè frigidam, quum potius è contrario ſeſe res
habere uideatur, & terra ſit remiſsè frigida, aqua verò ſummè: quapropter cre
dendum etiam eſt hoc ſignificare Ariſtotelem in prędicto loco voluiſſe, quum
& rationi, & ſenſui conſentaneum eſſe videatur, nempe ignem eſſe ſummè cali-
dum, ſed remiſsè ſiccum, terram ſummè ſiccam, ſed remiſsè frigidam, aquam
ſummè frigidam, ſed remiſsè humidam: idq; confirmatur cõfeſſione noſtra de ae
re, quem faſſi ſumus eſſe ſummè humidum, ſed remiſsè calidum; igitur ſi de ae-
re verba Ariſtotelis ſic intelligimus, ut dicat eum eſſe ſummè humidum, non ſum
mè autem calidum, eodem modo de aliis elementis ea intelligere debemus, ut
aſſerat ſingulum habere vnam qualitatem ſummam, & alteram remiſſam. Pręte 4. Dubium.
rea quicunque in aliquo elementorum ponunt qualitatem aliquam remiſſam, ur

geri

geri maximè uidentur illa, quam antea tetigimus, trita, ac uulgata difficultate: remiſſio non fit niſi per admiſtionem contrariæ qualitatis; ergo ſi elementum aliquod aliquam habet qualitatem remiſſam, non poteſt eſſe ſimplex, ſed eſt miſtū; quoniam ergo ſtatutum iam à nobis eſt, ſermonem eſſe in præſentia de elementis puris, atque ſimplicibus, etiamſi talia extra animam non reperirentur, oportet ſi ſunt ſimplicia, ut ſint etiam expertia omnis miſtionis: nullam ergo habere debent qualitatem remiſſam, ut ſibi naturalem. Alia quoque plura dubia aduerſus communem omnium conſenſionem à latinis afferuntur, atque ſoluuntur, quorum aliqua difficiliora conſideranda ſunt. Primùm quidem omnes fatentur terram eſſe ſummè ſiccam: attamen ſi hoc eſſet, oporteret nullam in terra eſſe humiditatem; ergo nullam terra haberet continuitatem, quoniam ad compactionem, & continuationem partium requiritur humiditas, ut ait Ariſtoteles in ſecundo de generatione contex. 49. Præterea humiditas ab aere facilè ſeparatur, quum quandoque fit ſiccus, & manifeſtè exiccet alia corpora; ſed non facile ab aqua, perit enim aqua, ſi ab ea auferatur humiditas; ergo aqua eſt humidior aere: & ex hoc duo colliguntur, unum quòd aer non eſt ſummè humidus, alterum quòd aquæ eſt intimior, atque eſſentialior humiditas, quàm frigiditas: id.n. intimius eſt, quod minus poteſt ſeparari; at ab aqua facile ſeparatur frigus, quum poſſit fieri calida, non ita facile humiditas, ut patet; falſum igitur aſſerit Ariſtoteles ſecundo de generatione contex. 23. dum ait intimiorem aquæ eſſe frigiditatem, quàm humiditatem.

Quintum dubium.

Sextum dubium.

Dictorum dubiorum ſolutio. Cap. III.

Solutio primi.

PRIMA dubitatio tanti apud aliquos fuit, ut ea ducti crediderint neceſſarium eſſe ut in omnibus elementis omnes qualitates ſint ſummæ: attamen apud me ratio illa nullius momenti eſt; natura enim non ideo has qualitates elementis dedit, quia elementa debuerint eſſe contraria: nam ſi hoc ita eſſet, fortaſſis aliquid roboris ea ratio haberet; ſed è contrario quoniam qualitates elementorum conſtitutrices contrarietatem inter ſe habent, ideo factum eſt ut elementa ſint inter ſe contraria: quoniam igitur hæ qualitates inſunt ſingulis elementis tales, quales eorum naturis conueniunt, ideo elementa talem contrarietatem ex his qualitatibus aſſequuta ſunt, qualem aſſequi potuerunt ratione ſitus, & reſpectus, quem ad Cœlum habent; igni enim contraria eſt aqua contrarietate extrema ratione ſiccitatis, & humiditatis, at ratione caloris & frigoris non extrema, quoniam aqua non eſt ſummè frigida, & ſatis eſt ſi extremè opponatur hac ratione terra igni; quum ſit ſummè frigida, & ignis ſummè calidus: & hoc tantùm probare ratio illa videtur; ſi enim datur elementum ſummè calidum, debuit etiam dari ſummè frigidum, talis autem non eſt aqua, ſed terra: quod autem dicitur contrariam maximè eſſe aquam igni, id ideo dicitur, quia oppoſita illi eſt ſecundùm utranque qualitatem, quod de terra dicere non poſſumus; ſic dicimus contrarium terræ eſſe aerem, quia oppoſitus illi eſt ſecundùm vtranque qualitatem, licèt terræ vt frigidæ magis contrarius ſit ignis, quàm aer, quum ignis ſit calidior aere. & talis elementorum contrarietas ſufficiens, atque idonea ad miſtorum conſtitutionem fuit, neque aliam eſſe contrarietatem oportuit. Confirmatur hoc ex conſideratione qualitatum motricium: nam opponitur quidem ignis aquę ut leuis graui, non tamen extrema oppoſitione, quum aqua non ſit ſummè grauis, ſed maximè opponitur terræ, quæ grauiſſima eſt; inſequitur autē leuitas calorem, & grauitas frigus; ergo extremè contrarius eſt ignis terræ ut frigidæ, non ſic aquæ, quū hęc non ſit extremè frigida: neque enim rationi conſentaneum eſt ut elementum

tum extremum elemento medio opponatur extremè, ſed extremum extremo;
extremam autem contrarietatem calidi & frigidi inſequitur ſimilitudo in ſiccita-
te, quia ut prædiximus, nec ſummum frigus, nec ſummus calor vllam patitur hu-
miditatem; quapropter debuere ambo elementa extrema eſſe ſummè ſicca. Ad Solutio 2.
aliam difficultatem, quę ſumitur à definitionibus humidi & ſicci, petenda eſt re-
ſponſio ex ijs, quæ ſupra de ijs definitionibus diximus; dum enim has qualitates Lib. 1.c.4.
ita definitas in ſimplicibus ſecundùm ſe ſumptis conſideramus, in difficultates pe
nè inſolubiles incidimus; dum autem eas elementis aptamus vt congredien-
tibus ad productionem miſti, omnia dubia facile tollimus, quum.n.ex ſicco & hu-
mido tanquam ex materia generetur miſtum, illud eſt præcipuè ſiccum terreum,
vt antea cum Ariſt.diximus, paruam.n.molem adijcit ſiccum igneum ob eius ma
ximam raritatem; hoc igitur ſiccum facit vt miſtum terminos proprios habeat,
atque retineat; ſed quia oportet vt prius eos terminos recipiat, nec aptum
eſt purum ſiccum eos recipere, quum difficulter alienis terminis terminetur, indi-
guit humido tum coniungente partes ſicci, tum faciente vt termini facile recipiã
tur; patet autem non minus idoneum ad hoc munus eſſe humidum aqueum,
quàm humidum aereum; quare definitio humidi ut hanc operam miſtioni prę-
ſtantis non minus competit humido aqueo, quàm humido aereo; immo maxi-
mè competit humido aqueo ob eandem rationem, quam de terreo & igneo ſic-
co tetigimus, plurimum enim humidi aquei in miſtione requiritur: quoniam
aqua propter ſuam craſſitiem magis humectat, quàm aer, qui propter ſuam tenui-
tatem non ita hæret corporibus, & paruam molem miſto adiicit, quemadmo-
dum etiam de igni diximus: dum igitur & aquæ & aeris humiditatem in miſtio-
ne conſideramus, magis aptari videtur definitio humidi humido aqueo, ut po-
te ad compagem, & ad terminationem magis conferenti, ut non abſque ratio-
ne Thomas in contex. 23. ſecundi de generatione dixerit aquam eſſe aere humi-
diorem, ſi modò hoc ipſe reſpexit; etenim humidum aqueum in miſtione magis
fungitur officio humidi, quàm humidum aereum; quemadmodum & ſiccum ter
reum in miſtione magis fungitur officio ſicci, quàm ſiccum igneum; reuera tamen
nec aqua eſt ob id iudicanda humidior aere, nec aer humidior aqua, prædicta.n.
differentia eis competit per accidens ratione denſitatis aquæ, ac tenuitatis aeris,
quæ multos decepit: alii nanque conſiderantes aerem eſſe facillime terminabilẽ,
dixere ipſum eſſe humidiorem aqua, vt Auerroes primo canticorum comm. 15.
vbi inquit, aer eſt humidior aqua, licèt aqua magis humectet: quum tamen hoc
illi competat ratione tenuitatis, non ratione humiditatis, quo fit ut non ſit iudi-
candus aer humidior, quàm aqua; hoc etiam manifeſtius fit miſtionem conſi-
derantibus, ut prædiximus: ideo quum hoc ab Auerroe annotatum habea-
mus in initio ſuæ Epitomes in quartum Meteorologicorum, videtur Auerroes
in primo canticorum uel ſuorum dictorum immemor fuiſſe, vel pingui Minerua
eſſe loquutus, & vt medicus potius, quàm vt philoſophus, quemadmodum Me
dici in omnibus facere conſueuerunt: hoc idem dicendum videtur de alia apud
Auerroem repugnantia; nam in comment. 67. tertii libri de Cœlo inquit ignem
eſſe extremè calidum, & extremè ſiccum, hoc tamen negare videtur in primo
canticorum loco prædicto, dum dicit terram eſſe ſicciorem igni. Alii autem è con
trario videntes aquam magis humectare, quàm aerem, in quorum numero Tho
mas fuit, dixere aquam eſſe aere humidiorem, quum tamen hoc illi contingat per
accidens, nempe ratione denſitatis, non ratione humiditatis: dum.n.elementorũ
vt ſimplicium naturas conſideramus, non poſſunt eſſe niſi vel ſummè humida, vel
ſummè ſicca, vt in præcedentibus diximus, & vt magis in ſequentibus oſtende-
mus; neceſſe eſt.n.aquam & aerem habere ſummam humiditatem, licèt aeris te-
nuitas indicare videatur ipſum eſſe humidiorem, dum definitionem reſpicimus,
& è contrario craſſities aquæ faciat vt eam putemus humidiorem propter effica-

Solutio 3. ciorem operationem, quia magis humectat, quàm aer. Hoc idem dicendum eſt ad aliud dubium de frigore terræ; quòd enim aqua magis refrigeret eſt per accidens, quia propter maiorem tenuitatem, & propter humiditatem hæret magis corporibus, quàm terra; hac enim ratione magis ea penetrat, proinde & magis refrigerat, non quòd frigidior ſit ſecundùm gradum. Sed omnium difficillima eſt alia ſequens dubitatio, quomodo qualitas aliqua in elementis poſſit eſſe remiſſa, ſi elementa ſimplicia eſſe ſtatuuntur, quum remiſſio fiat per admiſtionem contrariæ qualitatis, proinde & per alius corporis admiſtionem; unde videtur colligi nullum corpus habens qualitatem remiſſam eſſe ſimplex. Alexander hanc difficultatem conſiderans eam ſoluit negando omnem remiſſionem fieri per admiſtionem contrarii, vt apud eum legere poſſumus in ſecundo libro quæſtionum naturalium capite 17. & ſæpe in ſuis commentariis in libros Meteorologicos, præſertim vero capite quarto primi libri in commentario ſuo decimotertio, vbi aſſerit ignem eſſe remiſsè ſiccum, aerem remiſsè calidum, aquam remiſsè humidam, & terram remiſsè frigidam, quod etiam dicit in primo libro quæſtionum naturalium capite ſexto, nimirum illi ſententiæ adhærens, quam ſignificare Ariſtotelis verba videntur in contex. vigeſimotertio ſecundi libri de generatione; negat tamen remiſſionem hanc eſſe ob admiſtionem contrarij, & inquit per eam non ſtare quin pura, ac ſimplicia elementa ſint; hoc tamen quomodo ſeſe habeat non declarat, neque aliquam eius rationem adducit.

Solutio 4.

An omnis remiſſio fiat p admiſtionē contrarii.

Alex. opinio

Auerroes. Auerroes quoque in commentario decimoquinto ſecundi libri de Cœlo inquit non omnem remiſſionem fieri per admiſtionem contrarij, & citat Alexandrum, ſed nil aliud hac de re dicit: ideo in eorum dictis acquieſcere minimè poſſumus; nobis enim & alijs omnibus tribuentibus alicui elemento qualitatem aliquam remiſſam vt illi naturalem, neceſſarium eſt oſtendere quomodo ſit remiſſa abſque admiſtione contrariæ: neque latinorum aliqui difficultatem tollunt, dum dicunt alteram qualitatem in elemento eſſe remiſſam non per admiſtionem contrarij, ſed per diſtantiam à ſummo gradu; hoc enim dicentes nihil reuera dicunt, quum rem declarent per ſemetipſam, remiſſio.n. qualitatis nil aliud eſt, quàm diſtantia à gradu ſummo, ideo non apparet quomodo hanc diſtantiam ponere ſit non ponere admiſtionem contrarij, ſed neceſſarium videtur vt à ſummo gradu diſtet qualitas per contrariæ admiſtionem; vel declarandum eſt quomodo ſine admiſtione contrariæ id fieri poſſit.

Latinorum opinio.

Opinio propria. Ego igitur dicam quid hac de re ſentiam, & ſeorſum actiuas, & paſſiuas qualitates conſiderando prius oſtendam, quomodo duæ actiuæ in duobus elementis medijs ſint remiſſæ; poſtea verò cur paſſiuæ in omnibus elementis ſint ſummę. Quod ad actiuas attinet, ſciendum eſt eam eſſe frigoris naturam apud Ariſtotelem, vt ſit priuatio quædam caloris; id enim clarè legimus in ſecundo libro de ortu animalium capite quarto, & in primo Meteorologicorum capite quarto, vbi inquit ex defectu motus circularis calorem facientis duo elementa manere frigida, quare vult ſolam priuationem caloris in materia apta calefieri eſſe frigus; vel ſaltem dicendum eſt frigus eſſe quidem ſecundùm ſe qualitatem poſitiuam, ſed oriri ex priuatione caloris, proinde reſpectu caloris habere locum priuationis, qua de re alio in loco diligentius loquemur. Illud quoque eſt in memoriam reuocandum, quòd aliàs in libro de miſtione diximus, tum qualitates, tum formas elementorum intendi, ac remitti poſſe, non tamen eadem prorſus remiſſione; nã qualitates remitti poſſunt etiam abſq; variatione ſpeciei, & cum illa tantùm differentia, quæ eſt ſecundùm magis & minus, formæ verò non poſſunt remitti, niſi cum variatione ſpeciei; quo fit ut non omnis remiſſio qualitatis faciat in elemento remiſſionẽ formæ, ſed ſæpe alterentur elementa ſine aliqua ſubſtantiæ mutatione; propterea ſi ſumatur aliqua portio aquæ, quæ pura, ac ſimplex eſſe ſtatuatur, ea poterit calfieri manente integra, & illęſa eius forma; quamobrem frigus naturale

Qualitates actiuæ in elementis medijs ſunt remiſſæ.

Frigus eſt priuatio caloris.

In lib. de calore cæleſti.

turale

turale remittetur, neque ob id ſtabit quin aqua ſit pura, ac ſimplex: vnde colligere poſſumus contrarii argumenti vanitatem, putant enim multi non poſſe qualitatem elementarem eſſe remiſſam ſine commiſtione ſubſtantiæ elementi cum alia ſubſtantia; decipiuntur tamen, quia poteſt remitti qualitas, etiam cum admiſtione graduum contrarię qualitatis, ſeruata tamen puritate ac ſimplicitate ſubſtantiæ elementi: hoc igitur ſi verum eſt, non eſt in qualitatibus naturalibus elementorum impoſſibile exiſtimandum vt ſint remiſſę, demus etiam cum permiſtione contrariæ qualitatis, abſque vlla tamen remiſſione, vel miſtione ſubſtantiæ: argumento ſint qualitates motrices, quæ inter ſe contrariæ ſunt, grauitas, & leuitas; nam ſecundùm Ariſtotelem nec aquæ grauitas, nec aeris leuitas ſumma eſt, proinde & in aqua eſt aliquid leuitatis, & in aere aliquid grauitatis, ita vt omnia elementa grauitatem habeant excepto igni; ſiue igitur leuitas aeris ſit remiſſa abſque admiſtione grauitatis contrariæ, ſiue etiam cum admiſtione alicuius gradus grauitatis, non propterea in aeris ſubſtantia ponitur aliqua miſtio, neque ob id fit quin aer ſecundùm ſuam ſubſtantiam ſit corpus ſimplex, & elementum, cum illa qualitate remiſſa. Sed age conſideremus an qualitates elementorum ſint remiſſę per admiſtionem contrarii, & qualis ſit illa remiſſio: vtuntur multi exemplo luminis, nec malè, ſi modò illud exquiſitius expenderent; lumen enim non habet contrarium poſitiuum, quia tenebra nihil eſt, niſi mera priuatio luminis; videmus tamen modò intenſius, modò remiſſius in eodem aere lumen fieri, quare fit remiſſio abſque contrarij admiſtione, & per ſolam ablationem graduum, quam illi vocabant diſtantiam à gradu ſummo: huiuſce igitur rei, quę eſt per ſe manifeſta, ego hanc eſſe rationem exiſtimo, quòd lumen eſt qualitas diuidua per gradus, & habet priuationem oppoſitam non ſolùm toti qualitati ſimul ſumptæ, ſed etiam ſingulis gradibus, ita ut detur tenebra tum exquiſita, quę eſt totius luminis perfecta priuatio, tum etiam imperfecta, quæ eſt priuatio alicuius gradus, non omnium, proinde coniuncta cum gradu aliquo luminis: vbi nanque eſt parum luminis, ibi eſt etiam priuatio aliorum luminis graduum; eamque appellare miſtionem luminis cum tenebra, etſi non omnino conuenit, admitti tamen poteſt, ſi intelligatur eſſe poſitiui cum priuatiuo, non cum poſitiuo. Hoc idem diceremus de remiſſione caloris per frigus, ſi frigus eſſet mera priuatio, qualis eſt tenebra; ſed quum ſit aliquid poſitiuum inſequens priuationem caloris, negare non poſſumus caloris remiſſionem fieri per commiſtionem alicuius gradus frigoris, ſi modò ea eſt miſtio appellanda; nam miſtio eſt propriè corporum, non qualitatum: ſed vtcunque remiſſionem illam nominemus, certum eſt remiſſum calorem eſſe non poſſe, niſi quando adſunt aliqui gradus caloris, nec tamen adſunt omnes, ſed aliqui abſunt; & quia hæc aliorum graduum abſentia eſt illorum priuatio, quam neceſſariò comitantur gradus aliqui frigoris; ſiquidem vt priuationem caloris inſequitur frigus, ita priuationem aliquorum graduum caloris inſequuntur aliqui gradus frigoris; ideo in omni remiſſo calore inſunt gradus caloris cum gradibus frigoris, nec ob id ſunt duę qualitates, ſed vna mediocris ex gradibus vtriuſque prouenìens, quę dicitur vel remiſſus calor, vel remiſſum frigus: ſi enim gradus caloris excedant, vocatur calor remiſſus, ſi verò excedant gradus frigoris, vocatur remiſſum frigus, ſaltem ſi multum excedant: quandoque enim rem aliquam vocamus calidam etiam cum debili calore, quod euenit ob caloris pręſtantiam, & frigoris imperfectionem, atque ignobilitatem, qua fit vt locum habeat priuationis reſpectu caloris; ideoq; nominatio ſumatur à gradibus caloris, quando dignoſci in re aliquis calor poteſt: neque abſurdum eſt dicere in eadem qualitate ſimul exiſtere gradus caloris cum gradibus frigoris, nulla enim eſt repugnantia, dummodo ſtatutam latitudinem non excedant ſimul ſumpti: quod optime declaratur à Marſilio in ſua quõne de hac re in ſecundo libro de ortu & interitu.

Remiſſio luminis fit ſine commiſtione contrarij.

Talem igitur dicimus eſſe naturaliter In aere calorem remiſſum,& tale in aqua remiſſum frigus,nempe cum aliquo gradu contrariæ qualitatis abſque ulla ſubſtantiæ miſtione; immò nec duæ qualitates dicuntur eſſe commiſtæ, ſed vna eſt,quæ reſpectu maioris caloris eſt inſtar frigoris,& reſpectu minoris eſt calor reſpectu frigoris.Per hoc igitur non ſtat quin aer & aqua cum his qualitatibus naturalibus remiſſis eſſe poſſint verè ſimplicia corpora,& elementa,ſicuti ēt ſunt cũ motricibus qualitatibus;nec video quid ex hoc abſurdi ſequatur,nec cur ita aduerſus hãc ſententiã clament illi, qui negant ullam elementarem qualitatem naturalẽ poſſe eſſe remiſſam.

De paſſiuis qualitatibus cur in elemẽtis ſint ſummæ.

Sed ut de actiuis qualitatibus explicatu facilis res eſſe videtur,ita difficilis eſt de paſſiuis, fateorque hanc magnopere animum meum conturbaſſe, referam igitur breuiter quid hac in re mihi negotium faceſſerit, & quid ego dicendum eſſe exiſtimem: iam dixi paſſiuas qualitates in omnibus elementis eſſe ſummas, nec poſſe in elemento ſimplici eſſe remiſſas: ut hoc crederem duplex me ratio induxit; vna,quòd hæ non ex propinquitate, & diſtantia à Cœlo proueniunt elementis, quandoquidem & ignis eſt ſiccus, qui Cœlo proximus eſt, & terra ſicca, quæ omnium remotiſſima: neque etiam omnino fiunt ex materiæ neceſſitate, quia tota hæc materia ita eſt apta ad humiditatem, ut ad ſiccitatem recipiendam; quare neutra harum qualitatum materiam neceſſariò conſequitur: dicere tamen poſſumus eas prouenire & ex neceſſitate materiæ, & ſimul ab actione cœleſti,quatenus cœleſti actione conſtituta oritur huic materiæ neceſſitas ut aliã ſit humida, & alia ſicca; idque à natura ideò factum eſt, ut hæ eſſent conditiones materiæ, ex qua poſſent miſta omnia generari: quum igitur non ex differentia diſtantiæ à Cœlo hę duæ qualitates proueniant,unde colligi poſſit eas eſſe in alio ſummas, in alio remiſſas, rationi conſentaneum eſt ut hæ in omnibus elementis ſint ſummæ: dum enim ſtatuitur ſermonem eſſe de elementis verè ſimplicibus, quæ ad miſta tanquam materia dirigantur, ſimplices, ac puras in ſingulis eſſe materiales qualitates credendum eſt; ſimplicibus enim corporibus,quatenus ſunt materia miſtorum, conueniunt qualitates materiales ſimplices,non permiſtæ, aut impuræ; non ſic de actiuis dici poteſt, ſunt enim potins formales qualitates, quàm materiales; quia formæ eſt agere, & pendent immediatè ab actione cœleſti per propinquitatem, vel diſtantiam horum corporum reſpectu Cœli. Altera verò ratio eſt,quoniã in qualitatibus actiuis, quæ formales dicendæ ſunt, remiſſio prouenit ex earum mutua actione, etiam abſque ulla permiſtione corporum, ideoque poteſt aqua ſecundùm ſuam ſubſtantiam eſſe ſimplex, quæ tamen recipiat ab igni calorem, ita ut naturale ipſius frigus remittatur: at in paſſiuis, quarum munus non eſt agere, ſed pati, non poteſt remiſſio fieri niſi per commiſtionem materiæ humidę cum materia ſicca: quod quidem etiam in ſecundis qualitatibus notari poteſt; nam ſi corpus album propè nigrum corpus ponamus ita ut ſe tangant, nulla fiet eorum colorum remiſſio per actionem, quoniam talem agendi uim non habent; at ſi nigrum corpus cum alio corpore albo permiſceatur, ut atramentum cum lacte, fiet utriuſque remiſſio, & medius aliquis color orietur;

Nota de actione paſſiuarum.

ego verò de humiditate, & ſiccitate plurimùm dubitaui,num aliquã uim agendi habeant; dum enim rem ipſam conſideramus,non videtur remitti humiditas ex contactu ſicci; nam ſi in aqua ſit duriſſimus, ac ſicciſſimus lapis, non fiet lapidis in aquam actio talis, quæ humiditatem aquæ remittat, ſicuti neque humiditas aquę remittet ſiccitatem lapidis, niſi eius ſubſtantiam penetret, & ſe in illam ita inſinuet, ut commiſtio fiat; adeò ut quænam ſit humiditatis, aut ſiccitatis actio non ſatis appareat: hoc idem confirmatur ex conſideratione verborum Ariſtotelis, dum harum qualitatum naturas declarat; ſemper enim eas vocat paſſiuas, nec vnquam ullam agendi vim iis tribuit tum in ſecundo libro de ortu & interitu, tum in quarto Meteorologicorum,& eas per vim patiendi definit, nulla prorſus actionis facta mentione, Ex altera tamen parte Ariſtoteles aliquan-

do

do innuere viſus eſt has quoque vim aliquam agendi habere; nam in ſecundo libro de ortu & interitu quando loquitur de mutua inter ſe elementorũ mutatione, inquit in habentibus ſymbolam qualitatem tranſitum de uno elemento in aliud facilem eſſe, quoniam altera qualitas manet, & altera in contrariam mutatur; ut ſi inter ignem & aerem pugna fiat, & vincatur humidum à ſicco manente calore, mutabitur aer in ignem, ſi verò uincatur ſiccum ab humido, mutabitur ignis in aerem: tribuit ergo Ariſtoteles actionem aliquam etiam ſicco, & humido; quum enim ibi locum habere non videatur actio caloris, quia ambo ſunt elementa calida, nulla remanet actio inter duo illa elementa, niſi ratione humiditatis, & ſiccitatis: hanc Ariſtotelis ſententiam ſi ſaluare potuiſſem, audacter aſſeruiſſem nullã prorſus his duabus qualitatibus uim agendi ineſſe: quod enim ad miſta attinet, facile videbatur omnem exiccationem, & omnem humectationem attribuere calori, & frigori, quum calor per diſſolutionem humidi exiccet, & frigus per humidi expreſſionem, & expulſionem exiccare miſta corpora videatur. Ad illum autem Ariſtotelis locum videbatur poſſe reſpondere mutationem aeris in ignem fieri ob actionem caloris ignei; quum enim ignis aere calidior ſit, agit in illum tanquam in frigidum, & reddens ſummè calidum, facit etiam ſummè ſiccum, quia ſummus calor nihil tolerare poteſt humiditatis: & hæc ſententia legi poteſt clara apud Alexandrum in primo libro quæſtionum naturalium capite ſexto, ubi dicit in elementis habentibus ſymbolam qualitatẽ fieri mutationem non in vna tantùm qualitate, ſed in ambabus quanuis enim propter contrarietatem uideatur in vna tantùm mutatio fieri, fit tamen etiam in altera ſecundùm intenſionem, & remiſſionem. Sed hęc reſponſio, quanquam vera eſt ſecundùm ſe, non eſt tamen tuta, neque in ea potui conquieſcere, quia iam dixi Ariſtotelem in eo ſecundo libro de ortu & interitu nullam graduum differentiam in primis qualitatibus conſiderare; quare nullam poteſt in igni & aere differentiam caloris reſpicere, ſed ſolam conuenientiam, qua ambo ſunt elementa calida; ideo apertè dicit in illa pugna aeris cum igne vinci vel ſiccum ab humido, vel humidum à ſicco, calore manente; proinde vult actionem eſſe humidi in ſiccum, & ſicci in humidum. Hac igitur reſponſione reiecta tanquam infirma nos antea, quum de hac re loqueremur, ad hoc confugimus, quòd humidum & ſiccum ſunt paſſiua tantùm prout conſiderantur in generatione miſtorum, & in productione ſecundarum qualitatum; dum autem ſumuntur ut ſe mutuò reſpicientia, uim aliquam agendi inuicem habent, quatenus contraria ſunt; ita ut actionem uniuocam habere, ſed nullam æquiuocam videantur: attamen hoc quoque negare non dubitaſſem, ſi tueri verba illa Ariſtotelis potuiſſem, quando loquitur de mutatione in elementis ſymbolam habentibus qualitatem; ibi nanque apertè attribuit vim agendi etiam ſicco, & humido: adde quòd ad hoc confitendum aliquis etiam ipſius rei reſpectus, & experientia me compulit; aliqua enim ſunt, in quibus medici uim agendi per exiccationem, & per humectationem manifeſtè deprehenderunt, quam in calorem, vel frigus referre minime poſſumus. Quoniam igitur ego tum à cauillis, tum à nouis dogmatibus, quæ certis, firmiſque fundamentis non innitantur, abhorrere ſoleo, tandem his omnibus contrariis argumentis conſideratis tutiſſimam eſſe ſententiam putaui, ſi diceremus humidum & ſiccum habere quidem aliquam mutuò agendi uim, ſed ita debilem, ut vix dignoſci à nobis queat; quo fit ut tardiſſima fit eorum actio, nec niſi poſt longum tempus mutetur ab humido ſiccum in humidum, vel à ſicco humidum in ſiccum; quum è contrario celerrima ſit calidi, ac frigidi actio inuicem, & manifeſtiſſimè à nobis dignoſcatur, ac ſentiatur. Quoniã igitur debiliſſima eſt, atque tardiſſima actio humidi in ſiccum, & ſicci in humidũ, proinde non apta ad eorum remiſſionem faciendam, nulla ratio manet remittendi humiditatem corporis, vel ſiccitatem, niſi per corporum commiſtionem: aſt

elementa ſimplicia eſſe ſtatuuntur, quatenus elementa ſunt, non permiſta; igitur neceſſarium eſſe videtur vt quæ ſicca ſunt, ſummam habeant ſiccitatem, & quæ humida, ſummam humiditatem: quare in his duabus paſſiuis qualitatibus validum eſſe argumentum puto, remiſſio non fit, niſi per commiſtionem, ergo hæ qualitates non poſſunt eſſe remiſſæ. Hæc mea ſententia eſt, quam alijs expendendam, & corrigendam relinquo. Ad aliud dubium de terræ ſiccitate ſumptum ex contex. 49. ſecundi de generatione dicimus Ariſtotelem ibi de miſtorum tantùm continuitate, & coniunctione partium loqui, ad hanc enim faciendam neceſſaria eſt humiditas; at non eſt neceſſarium vt ſiccorum quoque elementorum partes per humidum coniungantur, & continuentur, hoc enim dato ſequeretur nec terram nec ignem eſſe ſummè ſicca, ſed eſſe ambo continua per commiſtionem humiditatis, vel, ſi qua ſtatuatur eorum particula ſummè ſicca, eam eſſe prorſus indiuiduam, quod quidem nemo aſſereret; quoniam igitur elementa ſicca ſunt ſpecies corporis naturalis, & omne corpus eſt continuum, fateri oportet ea ex propria natura habere continuitatem, quatenus prima materia eſt per ſe quãta, longa, lata, & profunda, ſed interminatè, à forma autem cuiuſque rei propria terminos recipit, vt alibi declarauimus: in ſolis igitur miſtis locum habet id, quod ibi Ariſt. dicit; quũ n. miſtio fiat ex diuiſione miſcibilium in paruas partes, proinde ſiccum in minutas partes diuidi oporteat, neceſſarium fuit humidum ad earum partium coniunctionem, & totius continuitatem. Ad aliud de humiditate, quæ facile ſeparari videtur ab aere, non ita facile ab aqua, de aere quidem dicendum eſt eum humiditate nunquam carere; nam ſi hæc ab aere auferatur, non poteſt eſſe aer; quòd autem quandoque ſiccus eſſe, & res exiccare uideatur, id non per ſe eſt, ſed per accidens; halitus enim ſiccos habet à terra exhalatos, quibus quandoque ita refertus eſt hic aer noſter, vt per eos exiccet alia corpora; poteſt etiam ut calidus facere humidi reſolutionem in alijs corporibus, quod euenit in iis, quæ putreſcunt; nam ab aere externo calido educitur calor naturalis miſtorum corporum, cum quo ſimul humidum euaporat, ita vt ſiccum ſine humido relinquatur; per accidens igitur fit ut aer exiccet, quum id faciat vt calidus, non vt ſiccus, ſemper enim habet ſuam naturalem humiditatem, ratione cuius eſt alienis terminis facillime terminabilis, & propriis terminis carens; per hoc igitur non oſtenditur aerem eſſe minus humidum, quàm aquam. De ipſa autem aqua cur facilius ab ea auferatur frigus, quàm humiditas, multa dicuntur ab Alexandro in primo libro quæſtionum naturalium capite ſexto; digna enim conſideratione res eſt, cur ſi intimius naturæ aquæ eſt frigus, quàm humiditas, ablato tamen frigore maneat aqua, ablata verò humiditate intereat, nec poſſit eſſe aqua ſine humiditate: hanc difficultatem an ſoluat ibi Alexander, aliis conſiderandum relinquo; mihi quidem videtur per eius dicta difficultatem non tolli, quia id, in quo potiſſimum eius ſolutio conſiſtit, non tangitur ab Alexandro. Eo igitur dimiſſo arbitror hoc diſcrimen ab actiuarum, & paſſiuarum qualitatum differentia prouenire: quoniam enim actiuę ſunt formales, & omnino ab agente externo producuntur, paſſiuæ autem ſunt materiales, & magis proueniunt à materia; ideo difficilius auferuntur elementis paſſiuæ, quàm actiuę: idque non in ſola aqua, ſed in omnibus elementis verum eſt; formam enim mutare, & delere, & producere vis naturę poteſt, ſed materiam deſtruere, vel producere haudquaquam poteſt; ob hoc igitur immutabiliores in elementis ſunt paſſiuæ qualitates, quàm actiuæ; ab aqua enim non poteſt auferri humiditas, niſi aqua intereat, frigus magis auferri poteſt, quia poteſt aqua calefieri, idcirco agente etiam igne in aquam facilius tolletur aquę frigus, quàm humiditas, ſtatim enim mutat aquam in aerem, quia facile mutat frigidum in calidum, non ita facile humidum in ſiccum; quòd ſi facilius mutaret humidum in ſiccum, quàm frigidum in calidum, primo loco mutaret ignis aquam in terram, non in aerem; ſic ab aere ſeparari hu-

miditas

Marginal notes: Solutio 5. — Solutio 6. — Cur ab aqua facilius ſeparetur frigus, quàm humiditas. — Paſſiuæ qualitates difficilius auferũtur quàm actiuæ.

miditas non poteſt, quin aer intereat, calor autem magis auferri ab eo poteſt, quum quandoque frigidiſſimus eſſe iudicetur. A terra quoque difficilius ſiccitas aufertur, quàm frigus, quod patet agente igne in terram; mutat enim primo loco in exhalationem, in qua ſiccum terreum ſeruatur, frigus autem interiit, & factum eſt corpus calidum. Ignis verò difficillimè patitur ſeu caloris, ſeu ſiccitatis remiſſionem, ideò hoc diſcrimen non ita in eo manifeſtum eſt. Ad dubium igitur dicimus verum quidem eſſe id, quod aſſumitur, difficilius ſeparari humiditatem ab aqua; ſed ex hoc non inferri aquam eſſe aere humidiorem, ſiquidem dicimus ipſi quoque aeri hoc idem contingere; neque etiam inferri humiditatem eſſe intimiorem naturæ aquæ quàm frigus, propterea quòd hoc non ideò euenit, quòd humiditas ſit aquę eſſentialior, ſed quia eſt conditio materialis, & qualitas paſſiua, quæ in omnibus eſt difficilius ſeparabilis, quàm actiua: neque credendum eſt Ariſtot. attribuentem cuilibet elemento vnam qualitatem potius, quàm alteram, ſignificare per hoc voluiſſe vnam eſſe magis connexam cum elementi natura, quàm alteram: ſed ne crederemus vnum elementum à duabus ſimul conditionibus æquè conſtitui, tanquam à duabus formis, ideò alterius qualitatis principalitatem introduxit, eamq; iudicauit ex operationibus primarum qualitatum, ex quibus earum definitiones acceperat; vis enim calfaciendi, & attenuandi maximè in igne ineſt, uis refrigerandi maximè in aqua, quæ magis refrigerat, quàm terra: difficultas autem recipiendi ab alio terminos maximè in terra conſpicitur, ideò maximè videtur ſiccitas in terra ineſſe; è contrario autem facilitas recipiendi ab alio terminos maxima in aere eſt, propterea cum aeris natura maximè conuenire exiſtimauit humiditatem, licèt non minus humida ſit aqua: ſic igitur ſublata eſt, ni fallor, omnis difficultas, quum non ex eadem ratione ſumatur facilitas, uel difficultas ſeparationis qualitatis ab elemento, atque ipſius qualitatis principalitas, ſeu maior conuenientia cũ natura ipſius elementi.

An ſymbolæ elementorum qualitates differant ſpecie, necne, aliquorum opinio & argumenta. Cap. IIII.

QVAERI præterea ſolet an ſymbolæ elementorum qualitates ſint eiuſdẽ ultimę ſpeciei, an ſpecie differant; ut an calor ignis, & calor aeris diſtinguantur ſpecie, necne, ſic frigus terræ, & frigus aquæ ſic humiditas aquę, & humiditas aeris, ſic demum ſiccitas terræ, & ſiccitas ignis. Hac de re legi apud alios poſſunt diſputationes prolixæ præſertim apud Marſilium in 2. lib. de generatione; ob id ego paucis agam, & præcipua quædam, aliis dimiſſis, in medium afferã. Non defuere qui dixerint ſymbolas qualitates differre ſpecie: quam ſententiam plurimis argumentis comprobarunt, quorum præcipua hæc ſunt. Primum quidem, vel qualitates ſunt formæ elementorum, vel ſunt accidentia conſequentia formas: ſi formæ, ergo ſpecie differunt, quia compoſitorum ſpecie differentium neceſſe eſt formas eſſe ſpecie diſtinctas; etenim niſi ſpecie differrent, certè compoſita differentia ſpecie non conſtituerent: ſi verò ſunt accidentia conſequentia formas, idem ſequitur, quia diſtinctas ſpecie formas diſtincta etiam ſpecie accidentia conſequuntur. Præterea ſi eſſent eiuſdem ſpeciei: eaſdem etiam ederent operationes; at diuerſas edunt, ergo non ſunt eiuſdem ſpeciei, falſitas conſequentis probatur, quia humiditas aerea ignem non extinguit, ſed potius nutrit, patet enim flammam in aere non extingui; aquea verò humiditas extinguit ignem; ergo hæ duæ humiditates non eaſdem edunt operationes, differunt ergo ſpecie; quod autem de humiditate dicimus, idem de aliis quoque omnibus dicendum eſt, ergo prædictæ omnes nõ ſunt eiuſdem ſpeciei. Tertiò ſic argumentantur: calorem inſequitur leuitas, frigus

Sentẽtia aliquorum.

Primum argumentum.

Secundũ argumentum.

Tertium argumentum.

gus verò grauitas; ergo quod de motricibus qualitatibus dicitur, idem de aſteratricibus dicendum eſt; atqui non eadem eſt leuitas aeris, & ignis, neque eadem grauitas terræ, & aquæ, quum ad diuerſas loca naturaliter tendant; ergo neque caliditas ignis & aeris eadem eſt, neque eadem frigiditas terræ & aquæ.

Quartum argumentum.

Quartò calor ignis requirit ſiccitatem, neque eſſe poteſt cum humiditate, contra verò calor aeris requirit humiditatem, nec poteſt eſſe cum ſiccitate, ergo differunt ſpecie; ſic de aliis quoque qualitatibus argumentari poſſumus.

Quintum argumentum.

Quintò ſi eiuſdem ſpeciei eſſent humiditas aquę, & humiditas aeris, ita ut in mutatione aquæ in aerem eadem numero humiditas ſeruaretur; accidens idem numero migraret de ſubiecto in ſubiectum, quod abſurdum eſſe omnes confitentur.

Sextum argumentum.

Sextò argumentantur à ſimili: in miſtis calores ſpecie differunt, alius enim eſt in aſino calor, alius in homine, quum alias in hoc, alias in illo operationes edat; ſic etiam calor febrilis differt ſpecie à calore naturali, vocatur enim à Medicis innaturalis, & contrarius naturæ, naturale autem, & innaturale eiuſdem ſpeciei eſſe non poſſunt, quod ipſæ quoque eorum operationes declarant, calor enim naturalis cauſa eſt naturalium operationum, febrilis verò eſt illis impedimento; ergo non ſunt eiuſdem ſpeciei; hoc igitur idem in ſimplicibus quoq; dicendum eſt, quod in miſtis videtur eſſe manifeſtum.

Septimũ argumentum.

Confirmatur hęc ſentẽtia authoritate Alexandri, qui in primo libro naturalium quæſtionum capite ſexto dicit aliam eſſe aeris humiditatem, aliam aquæ, & alium eſſe calorem ignis, alium aeris. Auerroes quoque in ſua paraphraſi quarti Meteorologicorum inquit, frigiditas eſt ſecundùm duas ſpecies, vna eſt frigiditas terræ, altera eſt frigiditas aquæ; itaque apertè dicit eas differre ſpecie; & hoc idem de aliis omnibus confiteri neceſſe eſt, ergo omnes ſymbolæ qualitates ſpecie diſtinguuntur. Ioannes etiam Grammaticus in contex. 24. ſecundi de ortu & interitu inquit, calor aeris, & calor ignis non eſt idem ſecundùm ſpeciem, putauit igitur omnes ſymbolas qualitates differre ſpecie.

Dictæ ſententiæ confutatio, & probatio contraria. Cap. V.

CONTRARIAM ſententiam alii plurimi tutati ſunt, ita ut communem appellare poſſimus, quam ego quoque veram eſſe arbitror, alteram verò prædictam falſam; etenim conſtanter credo omnem calorem eſſe vnius & eiuſdem ſpeciei ſpecialiſſimæ; ſic & omne frigus, & omnem humiditatem, & omnem ſiccitatem, nec differre, niſi ſecundùm magis & minus. Hanc opinionem confirmare, & contrariam refutare multis argumentis poſſumus: quorum ego illa, quæ validiora videntur, adducam; reliqua apud Marſilium, & apud alios legantur.

Primum argumentum.

Primum ſumitur argumentum validiſſimum ex harum qualitatum tractatione, quæ in ſecundo libro de generatione habetur: nam ſi opinio contraria vera eſſet, non quatuor eſſent primę qualitates, ſed octo ſpecie diſtinctæ, nempe calor igneus, calor aereus, frigus aqueum, frigus terreum, humiditas aquea, humiditas aerea, ſiccitas terrea, ſiccitas ignea: attamen Ariſtoteles nõ octo eſſe dicit, ſed quatuor, neque octo earum definitiones adducit, ſed quatuor tantùm; atqui illa, quibus eadem aptatur definitio, ſunt eiuſdem naturæ, proinde & eiuſdem ſpeciei; quare ſymbolæ qualitates ſpecie non diſtiguuntur.

Solutio aliorum.

Hoc videntes aduerſarii reſpondent oſtendi hoc agumento ſymbolas qualitates eſſe eiuſdem ſpeciei ſubalternę, ſed non eiuſdem ſpecialiſſimæ; nam Ariſtot. eas appellat quatuor, & ut quatuor definit, quatenus differunt ſpecie ſubalterna.

Solutionis impugnatio.

Sed hæc reſponſio admittenda non eſt, quia ſecundùm eam Ariſtoteles in iis definiendis, ac declarandis mãcus fuiſſet; non ſatis enim fuit communes, & generales, in quibus conueniunt, definitiones adducere, ſed propriis quoque definitionibus erant definiendæ, qui-

bus

bus ſignificarentur propriꝫ earum naturæ, & propriæ vires, quatenus ſecundùm ſpeciem vltimam diſtinctę ſunt. Cætera quoque omnia, quæ ab Ariſtotele de primis qualitatibus ibi dicuntur, pręſertim quę à tex.24. uſque ad 30. manifeſtiſſimè atteſtantur veritati: ait enim in habentibus ſymbolam qualitatem tranſitũ, & mutationem eſſe faciliorem, quàm in non habentibus, & hanc rationem adducit, quoniam in non habentibus mutatio fit duarum qualitatum in duas; ut ſi mutanda ſit aqua in ignem, oportet & humidum in ſiccum, & frigidum in calidum mutari; at in habentibus ſymbolam mutatio fit unius tantùm in unam, altera enim remanet; ut ſi mutandus ſit aer in ignem, fit ſolùm mutatio humidi in ſiccum, calor autem manet: quare putat Ariſtoteles eundem non modò ſpecie, ſed etiam numero calorem manere in igni genito, qui fuit in aere corrupto: quòd ſi nõ idem ſpecie eſſet calor in aere,& in igni, oporteret calorem quoque mutari, & perire calorem aereum, & generari igneum; quare hæc quoque mutatio eſſet duarum in duas, quod Ariſtoteles negat: ad hoc tamen aduerſarii reſpondent nil aliud ibi ſignificare Ariſtotelem velle, niſi faciliorem eſſe mutationem in habentibus ſymbolam qualitatem, quia facilius eſt aereum calorem mutare in igneum, cui non eſt contrarius, quàm calorem in frigus, quod ei contrarium eſt: ſed hæc reſponſio vaniſſima eſt; nos enim non modò id, quod de hac facilitate Ariſtoteles dicit, ſed rationem qnoque, quam adducit, expendimus; non enim illam affert rationem, quam illi comminiſcuntur, ſed hanc, quòd facilius eſt vnam mutare in vnam, quàm duas in duas, quare in vna tantum qualitate mutationem fieri aſſerit. Præterea docet ibidem Ariſtoteles quomodo ex duobus elementis perfecte contrariis tertium medium generetur, & inquit ex igne & aqua poſſe uel terram, vel aerem generari; nam ſi aquæ frigus,& ſiccitas ignis intereant, generatur aer, quia remanent calor ignis,& aquæ humiditas, qui bus aer conſtituitur; ſi verò præualeat frigus aquæ calori ignis,& ſiccitas ignis humiditati aquæ, ita ut ignis calor, & aquæ humiditas intereant, terra generatur, quia remanet aquæ frigus & ignis ſiccitas, quę ſimul iunctæ terram conſtituunt; putauit ergo Ariſtot. eandem eſſe & ſpecie & numero ſiccitatem terrę, & ignis, ſic calorem ignis, & aeris, ſic frigus aquæ, & terræ, ſic humiditatem aquæ & aeris; nam ſi differrent ſpecie, dictum Ariſtotelis verum non eſſet; remanens enim ſiccitas ignis non conueniret terræ, nec frigus aquę remanens conueniret eidem terrę, ſed aliam ſiccitatem, quàm igneam, & aliud frigus, quàm aqueum, terra poſtularet. Alia argumenta ad hoc idem probandum legi poſſunt apud Marſilium, ideo illa miſſa facio; hoc unum adiicere volo, quod meo quidem iudicio magni momenti eſt, ex fundamentis antea iactis, ac ſtabilitis deſumptum: ſi calor in elementis à Cœlo & generatur, & conſeruatur, nec alio modo, quàm per motum,& per lumen, neceſſe eſt eiuſdem ſpeciei eſſe calorem omnem elementarem, tum igneum, tum aereum; ab una enim cauſa, & eodem modo agente idem effectus prouenit; ſumpta igitur ratione à cauſa efficiente oſtenditur omnem calorem in elementis eſſe eiuſdem naturæ: quare de aliis quoque qualitatibus hoc idem dicendum eſt, quum eadem in omnibus ratio vigeat; vel enim omnes ſymbolę ſpecie differunt, vel nulla. Huius ſententiæ fuiſſe Auerroem & Ioannem Grammaticum patet legentibus eorum commentarios in eam partem, ubi etiam ex iis, quę à Ioanne Grammatico de Alexandro referuntur, manifeſtum eſt idem ſenſiſſe Alexandrum: eorum autem verba non affero, quia dilucida ſunt, & quiſque ea legere, & intelligere facile poteſt; neque eſt de Ioanne dicendum quòd ſibi ipſe contradixerit, ut ei aliqui attribuunt; ipſum enim huic criminiobnoxium non eſſe poſtea oſtendemus.

Secundũ argumentum.

Solutio aliorum.

Impugnatio.

Tertium argumentum.

Quartũ argumentum.

Quintum argumentum.

Pro declaranda veritate, & contrarijs argumentis ſoluendis fundamenta iaciuntur. Cap. VI.

Alia competunt calori ſecundum ſe conſiderato, alia ut eſt inſtrumentum primarii agētis idem infrà cap. 7.

VT omnis hac in re difficultas tollatur, & contraria argumenta ſoluantur, notandū eſt ſymbolas qualitates, etſi ſpecie non differunt, duas tamen habere differentias, quas cōſiderare nos oportet. Vna eſt, quam recipiunt prout referuntur ad aliud: quum enim calor ſit cauſa ſecundaria, & inſtrumentalis, qua aliquod primarium agens utitur, diuerſus calor dici poteſt ratione diuerſorum vtentium; ideo calor ignis, & calor aeris, quum ſecundùm propriam eſſentiam ſint eiuſdem ſpeciei, tamen prout inſequitur hic formam ignis, ille verò formam aeris, & ibi per calorem agere ignis dicitur, hic verò aer, diſtincti calores dicuntur, & modo quodam ſpecie differentes, non quidem propriè ſpecie ſecundùm ſuam naturam, ſed quatenus formas ſpecie diſtinctas inſequuntur; hac igitur ratione alius eſſe dicitur aeris calor, alius ignis; tunc enim non ipſam ſecundùm ſe caloris naturam ſpectamus, ſed aeris, & ignis, quibus attribuitur: ſic etiam diximus primas qualitates eſſe præparationes materiæ ad varias formas recipiendas; ideo eadē qualitas prout in diuerſis mutationibus dirigitur ad diuerſas formas, differens ſpecie dici poteſt, non quidem ſecundū ſe, ſed reſpectu formarum ſpecie differentium, ad quas dirigitur. Altera differentia eſt, quam iſtę qualitates habent quidem ſecundùm ſe, non tamen talem, quæ diuerſas ſpecies conſtituat; ea autem eſt differentia ſecundùm magis, & minus, ſeu ſecundùm intenſionem, & remiſſionem, quæ omnium philoſophantium cōſenſione non variat ſpeciem; hac differentia diſtinguitur calor aeris à calore ignis, quia ille remiſſior eſt, hic verò intenſus, & ſummus, ſpecie tamen ob id non diſtiguuntur; & hoc quandoque ſignificamus dum dicimus alium eſſe in aere calorem, alium in igni, hoc eſt alium & alium caloris gradum: quum enim denotare velimus differentiam ſecundùm magis & minus, non dicimus eas differre ſpecie, quum certum ſit differentiam ſecundùm magis & minus ſpeciem non variare. Ex his aliud quiddam colligimus, quod magnopere notare debemus: quanuis enim propriè ſumendo differre ſpecie, ſignificet differre natura & eſſentia, tamen ſumitur interdum impropriè ad denotandam ſolùm differentiam accidentalem, ſequendo communem quandam loquendi conſuetudinem, & hominum exiſtimationem dicere nanque ſolemus varias eſſe ſpecies aquæ, & varias terræ, quum tamen ſit ſolùm differentia accidentalis: & hoc legimus clarè apud Ariſtotelem in primo capite primi Meteorologicorum, vbi conſiderandas proponit diuerſas ſpecies terrę, quum tamen terra ſit ſpecies vltima, quę in alias ſpecies diuidi minimè poteſt: quoniam ergo plures habet terra accidentales differentias, has vocat Ariſtoteles ſpecies terræ iuxta conſuetudinem loquendi; dicimus enim aliam eſſe terram petroſam, aliam arenoſam, aliam cretoſam, & has uocamus varias ſpecies terræ, licèt non propriè ſint ſpecies. Sic igitur dicere etiam ſolemus ſpecies caloris, & ſpecies frigoris, quanuis hæ qualitates non habeant ſpecies; reſpicimus enim non quidem ipſam cuiuſque qualitatis eſſentiam, ſed accidentales, & extraneas differentias, quæ à diuerſis ſubiectis, & à variis rerum naturis deſumuntur: at propriæ harum qualitatum naturæ, & vires eædem in omnibus ſunt, omnis enim calor calefacit, & diſgregat heterogenea, & congregat homogenea, & ſoluit congelata, & extenuat, abſque ulla prorſus differentia, præter illam, quæ eſt ſecundùm magis & minus; intenſior enim calor magis, atque efficacius hęc omnia prętat, quàm remiſſior, vt experientia declarat.

Con-

Contrariorum argumentorum ſolutio. *Cap. VII.*

HIS declaratis non erit difficile contraria argumenta ſoluere. Ad pri
mum dicimus primas qualitates neque eſſe formas elementorum
ſubſtantiales, neque conſequi formas ut ſingulorum elemento- Ad primum.
rum propria accidentia, quum ſingula qualitas duobus competat
elementis: ſed propria ſingulorum elementorum eſt duarum qua-
litatum coniugatio, eaque non poteſt cum alio elemento communicari. Ad ſe- Ad ſecundũ.
cundum dicimus duplices eſſe primarum qualitatum operationes, & alias eis cõ-
petere prout habent propriam agendi vim, alias verò ut inſtrumentis præcipui a-
gentis, vel etiã ratione aliorum accidentiũ, quę cum illis coniuncta ſunt. Illę igitur
operationes, quę ipſis competũt per ſe, hoc eſt quatenus uim agendi, vel patiendi
habent ſecundùm proprias naturas, ſunt eędem, nec diſtinguuntur ſpecie, ſed
ſolùm ſecundùm magis & minus: calefactio enim, & extenuatio, & congregatio
homogeneorum, & alię omnes operationes à calido per ſe prouenientes, ita cõ
petunt calori aeris, ut calori ignis, licèt calor igneus efficacius, & magis hæc præ
ſtet, aereus verò minus; ſic de aliis dicendum eſt: iidem ergo effectus à ſymbo-
lis qualitatibus proueniunt, cũ diſcrimine tamen ſecundùm magis & minus, prę-
terquamquòd ubi aliqua operatio non abſolutè à qualitate aliqua prouenit, ſed
à certis gradibus illius qualitatis; pauciores enim gradus ad illam operationem
edendam apti non erunt, ut calor omnis calefacit, quia calefacere competit calido
quatenus eſt calidum abſolutè; at urere non competit omni calori, ſed igneo tan
tùm & ſummo: ex eo igitur quòd calor igneus urit, aereus verò non urit, non
infertur eos differre ſpecie, ſed ſolùm infertur differre ſecundùm gradus, quia
urere non competit abſolutè calori quatenus eſt calor, ſed ſtatuto gradui quate
nus eſt talis gradus: hoc idem dicendum eſt de operationibus calidi quatenus eſt
inſtrumentum primarii agentis; ex harum enim diuerſitate non infertur calo-
res differre ſpecie, ſed ſolùm infertur agentia præcipua, quæ calore utuntur, ſpe-
cie differre. Ad argumẽtum igitur, quando dicitur humidum aqueum non nutri
re ignem, ſed potius extinguere, humidum verò aereum non extinguere, ſed
nutrire, dicimus nil aliud eſſe nutriri ignem, niſi obiectam aliquam materiam
accendi, & in ignem mutari; ſed potiſſimum de illis dicitur, quorum mutatio
in ignem facilior eſt; quocirca nutriri ignẽ humido aereo, quale eſt in oleo, non
ſic humido aqueo, eſt in ignem mutari facilius res aereas, quàm res aqueas; hoc
autem quid mirum, quum magis reſiſtat, & cum igni pugnet aqua, quàm aer?
ſciendum aũt eſt nutriri ignem ſubſtantia ipſa, quæ in ignem vertitur, non accidẽ
tibus; quare non propriè dicitur nutriri humiditate, ſed humido corpore, quod
in ignem vertatur: immò ſiccum quoq; corpus eſt in ignem mutabile, ut lignum
aridum, quare etiam ſicco nutritur ignis; humiditas autem per ſe, & quatenus
eſt humiditas, cuiuſcunque ſit corporis, eſt contraria igni ut ſicco, propterea ne
ceſſariò pugnat cum igni omne corpus humidum, & agit, & repatitur; quare
non ſecundùm propriam naturam ei competit ut nutriat ignem, ſed contingit
humido ut pro diuerſitate accidentium connexorum vel magis, vel minus pu-
gnet cum igni, ita ut aliqua facilius vincãtur ab igni, alia difficilius, & alia etiam
uincant, & extinguant ignem; humiditas enim aquę coniuncta eſt cum frigore:
quare magis reſiſtit igni, & magis in ipſum agit, quàm humiditas aeris, quę cum
calore coniuncta eſt; præterea verò & cum maiore denſitate, quare magis agit in
ignem, quum præſertim denſitas illa faciat ſuffocationem ignis, & prohibeat euen
tationem, quo fit ut ignis extinguatur: hoc autem etiam oleum præſtat, quan-
do in nimia quantitate ſuperfunditur igni, ſuffocat enim & extinguit; nam om-
nis humiditas per ſe habet vim humectandi, & lædendi ignem, at per accidens
ratione aliarum conditionum coniunctarum euenit ut alia magis, alia minus lę-

dat

dat, ita ut quæ minus lædit, & facilius ab illo uincitur, dicatur ignem nutrire; in operationibus igitur ſingularum qualitatum conſiderare ſemper debemus, an ab eis proueniant ſecundùm propriam earum naturam, an propter aliquid aliud, hoc eſt vel ratione agentis præcipui, vel ratione aliorum accidentium coniunctorum; nam ſi à qualitate proueniant ſecundùm propriam eius vim, & naturam, hæ in omnibus ſunt eædem ſpecie, nec differunt niſi ſecundùm magis & minus: at ſi competant illi qualitati non ſecundùm ſe, ſed per aliquod aliud, poſſunt differre ſpecie; nec tamen inde inferri poteſt qualitates ſpecie differre, ut modò de nutritione ignis dicebamus: ſi enim nutrire ignem ſignificat mutari facile in ignem, contrariæ erunt operationes, nutrire, & non nutrire, proinde & ſpecie differentes, nec tamen indicabunt humidum ab humido differre ſpecie, quia non competunt humido ſecundùm propriam naturam, ſicut modò declarauimus. Ad tertiũ à leuitate, & à grauitate acceptũ neganda eſt conſequentia, aſſerimus. n. nõ eiuſdem eſſe ſpeciei leuitatem aeris, ac leuitatẽ ignis, quum nihil aliud denotent, quàm reſpectũ ad ſtatutum locum naturalem cum relatione ad alia corpora: quoniam igitur alius eſt locus ignis, alius aeris, alia etiam eſt huius, alia illius leuitas; huius autem diſcriminis ratio, & ad conſequentiæ probationem reſponſio eſt, ꝙ leuitas, quæ eſt ignis, & leuitas, quæ eſt aeris propria, non inſequitur abſolutè calorem prout calor eſt, ſicut antea de uſtione dicebamus, neque indicant diuerſos ſpecie calores, ſed diuerſos caloris gradus: quòd ſi leuitas ignis propria inſequeretur non calorem ſummum determinatè, ſed calorem abſolutè, utique argumentum eſſet efficax; oporteret enim, ſi alia eſt aeris leuitas, & ſpecie differens à leuitate ignis, aliam etiam eſſe ſpeciem caloris. Ad quartum dicimus calorem ignis conſideratum quatenus eſt calor, neque ſiccitatem determinatè requirere, neque humiditatem, quoniam calor ut calor eſt, æquè cùm utraque exiſtere poteſt; requirit ergo ſiccitatem non ipſe per ſe ut eſt calor, ſed ut igneus, & ut inſequens formam ignis. Ad quintum ſumenda eſt reſponſio ex libro noſtro de communi rerum ortu, & interitu, ubi diximus non eſſe migrationem de ſubiecto in ſubiectum, quando eadem primæ materiæ portio remanet. Ad ſextum dicimus omnem calorem tam ſimplicium, quàm miſtorum corporum, eſſe per ſe eiuſdem ſpeciei, nec differre niſi ſecundùm magis & minus; per accidens tamen, & per relationem ad aliud poſſe etiam dici diuerſarum ſpecierum ut calorem equi, & calorem aſini, quatenus hic equi eſt, ille verò aſini; ſic dico de calore febrili & de calore naturali animalis, opponuntur enim ut naturalis innaturali, quatenus referuntur ad propriam naturam illius animalis, cui conueniens eſt tantus calor, maior verò non eſt conueniens, ſed inimicus, & deſtructiuus: at ſecundùm propriam eſſentiam, & quatenus ſunt calores, non differunt ſpecie: quod ex eo patet, quòd etiam idem caloris gradus, & idem numero calor, huic rei eſt naturalis, & alij rei eſt præter naturam, neque ob id fit ut idem numero calor ſit duarum ſpecierum, hoc enim ne cogitabile quidem eſt. Ad verba autem Auerrois, & Alexandri reſpondemus eos nil aliud per ea denotare voluiſſe, quàm accidentalem calorum differentiam, ſecundùm quam ſolent appellari ſpecies variꝗ caloris; quod quidem pluribus rationibus, quas antea expoſuimus, euenire poteſt: quòd enim ea fuerit Alexandri, & Auerrois mens, patet in alijs eorum verbis, quæ antea retulimus, & hoc niſi conceſſerimus, manifeſta eſt in ipſorum dictis repugnantia, & contradictio: hac ratione videtur etiam Ioannem Grammaticum à verborum ſuorum repugnantia poſſe vindicari, licèt eius verba plus habere videantur difficultatis; nam in contextu 24. primi libri de ortu & interitu manifeſtum eſt Ioannem craſſa Minerua loqui, quum is non ſit proprius locus, in quo de hac re ſermo fiat; ſed uolens ibi interpretari verba Ariſtotelis poſita in definitione generationis, conſiderat an in mutatione elementi in elementum ſymbolum eadem qualitas maneat, vt eadem humiditas, & eadem perſpicuitas

Ad tertium.

Ad quartũ.

Ad quintũ.

Ad ſextum. Omnis calor ſiue miſti ſiue ſimplicis eſt eiuſdẽ ſpeciei.

ſpicuitas in mutatione aquæ in aerem, & inquit non remanere eandem, quia humiditas aquæ, & humiditas aeris ſpecie differunt; ſed poſtea ſemetipſum corrigens ſubiungit vel eſſe ſpecie diſtinctas humiditates, vel ſaltem numero: nil ergo certi hac de re ſtatuit, ſed indiſtinctè loquens dicit vel eſſe ſpecie diſtinctas, uel eiuſdem ſpeciei, ſolo autem numero differentes: num autem hoc verum ſit, non eſt præſentis contemplationis; ſatis enim nobis in præſentia eſt, ſi ſpecie non diſtinguantur, neque hoc certè ſtatuat Ioannes Grammaticus.

De modo, quo ex duobus contrarijs elementis tertium medium generatur, quæſtiones duæ, & ſolutio prioris. Cap. VIII.

ALIA quoque multos turbauit ad primas qualitates pertinens difficultas, propter illa, quę in ſecundo libro de ortu & interitu de his ab Ariſtotele ſcribuntur; loquitur enim ibi de mutua elementorum generatione, & tria docet: unum, quòd in elementis in altera qualitatum conuenientibus, quæ ſymbóla vocant, facilior eſt tranſitus ex uno in aliud, ut ex aqua in aerem, quàm in habentibus utranque contrariam; quum enim aqua, & aer in humiditate conueniant, fit ſolùm mutatio de frigido in calidum: alterum verò eſt, quòd in elementis in neutra qualitate conuenientibus difficilior eſt mutatio unius in alterũ, ut aquæ in ignem; quia neceſſe eſt duas interire qualitates, & duas generari: tertium demum eſt, ex duobus elementis contrariis tertium medium generari, vt ex aqua & igni aerem, uel terram, & ex aere & terra ignem, vel aquam; ſi enim aquæ intereat humiditas manente frigore, ignis verò calor manente ſiccitate, fit terra; ſi verò è contrario aquę frigus pereat manente humiditate, & ignis ſiccitas manente calore, generatur aer; ſic etiam congredientibus terra & aere generatur eodem modo uel aqua, uel ignis: de hoc tertio Ariſtotelis dicto duæ quæſtiones oriuntur, quarum non facilis eſt ſolutio; vna eſt, à quonam agente hęc mutatio fiat; altera verò, an in tali mutatione duæ qualitates ita intereant, vt aliæ duæ contrarię generentur, an duæ intereant, & nulla generetur, ſed ſatis ſint vna alterius elementi ſeruata qualitas, & altera alterius ad tertium elementum conſtituendum: de his ego ſententiam meam breuiter proferam. Priorem quidem quæſtionem expendens non parum dubitaui ne aliena prorſus eſſet ab Ariſtotelis conſilio in eo libro, quum in eo elementa, & primas qualitates, ut prædiximus, cum quadam abſtractione conſideret, & eſſentiam potius, quàm exiſtentiam reſpiciat nam certum eſt in mutatione aeris in ignem non modò de humido in ſiccum mutationem fieri, ſed etiam modo quodam de frigido in calidum, quia minus calidum reſpectu calidioris inſtar frigidi eſt in agendo, & in patiendo: quemadmodum igitur non conſiderauit Ariſtoteles differẽtiam graduum in ſingula qualitate, ſed ſolùm ſingulas abſolutè reſpexit ut conditiones elementorum conſtitutrices; ita neque à quo agente mutatio elementorum fiat, conſideraſſe videtur, quum in ea parte in ſolius materialis cauſæ tractatione verſari uideatur: antequàm igitur doceat quomodo ex elementis fiat miſti generatio, docere voluit quomodo elementi ex elemento generatio fiat, & quæ in illa mutatione contingant: ideo tria illa conſiderauit, quæ antea dicebamus, quia competunt primis qualitatibus abſolutè conſideratis, etiamſi reipſa nunquam euenire dicerentur; dum enim duas coniugationes qualitatum penitus contrarias conſideramus, illis ſecundùm ſe ſumptis competit ut deſtructa vna qualitate in una coniugatione, & vna in altera, duæ remaneant qualitates aliud elementum tertium ab illis diuerſum conſtituentes; num autem reuera hoc eueniat, & quonam agente fiat, non videtur ibi Ariſtoteles conſideraſſe, ſicuti non conſiderauit an dentur omnia elementa pura, atque ſimplicia, licèt ea ut uerè ſimplicia in eo

Prior qō.

poſterior qō.

Solutio prioris.

ibro ſemper acceperit, quum tamen ipſa fortaſſe nullibi ſimplicia, & pura comperiantur: quod igitur ad mentem Ariſtotelis attinet, ego quidem ab hac opinione, quàm modo retuli, non ſum alienus. Sed ne fugere huiuſce rei difficultatem, & aliorum argumentationes videar, quum præſertim locum habeat abſolutè in elementorum conſideratione quæſtio hæc de cauſa agente mutationis prædictæ, quia neceſſarium omnino eſt ut omnis mutatio ab aliquo agente fiat, pauca de hac re dicam: communis eſt omnium ferè ſententia, ab ipſiſmet elementis inter ſe pugnantibus tertii elementi generationem fieri, ut agentibus inuicem aere, & terra, aerem ut humidum agere in terram, & eius ſiccitatem interimere, terram verò ut frigidam agere in aerem, & eius calorem extinguere, ita ut manente terræ frigore, & aeris humiditate, aqua ſit genita, cuius hæ duæ qualitates conſtitutrices ſunt. Sed nonnulli recentiores in hanc communē ſententiam acerrimè inuehuntur ducti duobus potiſſimum argumentis. Vnum eſt, quòd in ea eſt repugnantia manifeſta; nam ſi terra aerem ſuperet frigore, neceſſe eſt ut etiam ſiccitate ſuperet, quia non poteſt una qualitate uincere, quin uincat etiam altera. Secundò dicunt, hoc etiam dato, non tamen poteſt ex iis duobus tertium elementum generari; quia neceſſe eſt ut illa duo, quum ſint contraria, repatiantur in agendo, & licèt frigus terræ præualeat calori aeris, & tandem ipſum extinguat, fieri tamen non poteſt quin frangatur, & remittatur à calore aeris; manens ergo remiſſum frigus aquam conſtituere non poteſt, quum hæc debeat eſſe ſummè frigida; ſic neceſſe eſt ut agens humiditas aeris in terræ ſiccitatem repatiatur ab illa, & remittatur, remiſſum igitur humidum non conſtituet aquam, quæ debet eſſe ſummè humida: quoniam igitur duæ qualitates vincentes, & remanentes non poſſunt eſſe niſi fractæ, & remiſſæ, in omnibus autem elementis debent omnes qualitates eſſe ſummæ, fieri nunquā poteſt ut ex duobus elementis hoc pacto inuicem agentibus tertium elementum generetur.

Altera ſolutio cōmunis.

Primum recentiorum argumentū cōtra communem ſententiam.

Secundū argumentum.

Hac igitur opinione reiecta aliam ipſi excogitarunt, dixereque agens eſſe tertium illud elementum generandum, hoc eſt aliud eiuſdem ſpeciei: quando.n. ex terra & aere generatur aqua, alia aqua eſt agens, quæ calorem aeris, & ſiccitatem terræ interimens, uertit illa duo in aquam ſibi ſimilem: ſic ſe omnem euitaſſe difficultatem exiſtimarunt. Ego verò alienam eſſe puto ab Ariſtot. eorum ſententiam, & communem opinionem ſequendam; Ariſt. enim in tota illa parte tria ſemper conſiderat, nec plura, in tribus illis mutationibus declarandis, videlicet agēs, & patiens, & id, quod ex eorum actione generatur: vel enim vnum elementum eſt agens, & aliud ab eo patitur, & mutatur in naturam agentis, idque vel facilius, quando in una qualitate conueniunt, vel difficilius, quando in neutra vel vtrunque eſt agens, & utrunque patiens, ideſt vtrunque ex parte vincit, & ex parte vincitur, proinde neutri ſimile elementum generatur, ſed tertium ab vtriſque diuerſum; ita ut dicendum omnino ſit Ariſtot. vel nullum ibi ſtatuere agens, quoniā ad illam conſiderationem minimè pertinet, ſicut antea dicebamus; vel id ut manifeſtū præſupponere, & ne verbum quidē ad illud declarandum facere; nā ſi in aliis duabus mutationibus dicere velimus quodnā ſit agens, nil aliud dicere poſſumus, niſi vnum elementum eſſe agens, & mutare alterum in ſuam naturam, ſiue ſint ſymbola, ſiue nō ſymbola; ergo in hac quoq; tertia mutatione dicendum eſt vtrunq; elementū eſſe agens, & mutare alterum, non tamen in ſeipſum, ſed in aliud tertium elementū. Præterea quando duo elementa, vt ignis, & aqua, mutantur ſecundùm iſtos ab aere agente, quæro an duo illa ſe tangant, necne: ſi dicant non ſe tangere, illa non erit duorū elementorum mutatio in tertium elementum, qualē Ariſt. ibi conſiderat, ſed duæ mutationes erunt, & loco diſtinctæ; ibi.n. ab aere agente ignis in aerē vertetur, hic verò ab aere agente mutabitur aqua in aerē ideoq; duæ erunt aeris generationes diſtinctæ: ſi verò ſe mutuò tangere ignis & aqua dicantur, quæro an agant inuicem, an otientur, & ſolùm ab aere agente am

Opinio illorum recentiorum.

Confutatio opinionis recentiorum, & defenſio ſententiæ cōmunis.

bo

bo patiantur; quòd otientur dicere fatuũ eſt.quĩ.n.fieri poteſt vt duo contraria ſe mutuo tangant abſq; vlla inter ſe actione? ſi verò agant mutuò, vt omnino fateri cogimur, neceſſe eſt vt hęc eorum mutua actio tanquã efficacior, atque celerior præueniat actioni aeris in illa: videmus.n.guttam aquę ſeruari multas horas antequàm à circunſtãte aere, quanuis magno, in aerẽ mutetur, aer.n.eſt tardę actionis; ſic in ferro accenſo ſeruatur ignis aliquandiu, antequàm à circunſtante aere extinguatur; ſed actio aquę in ignem, & ignis in aquam celerrima eſt; igitur anteq̃ illius agentis aeris actio abſoluatur, & mutentur duo illa in aerem, præueniet interitus alterius duorum, quod in alterum mutabitur, vel in tertium ex mutua ipſorum actione, vt in aerem, quæ eſt vera ſententia: quare nunquam continget vt ex aqua & igni generetur terra à terra agẽte, vel aer ab aere agente, quod tamen aſſeritur manifeſtè ab Ariſt. in memorato loco. Quamobrem ego cum alijs arbitror tertium elementum oriri ex mutua duorum inter ſe actione, & hoc Ariſt. præſuppoſuiſſe, at non expreſſiſſe; quia, vt diximus, non hoc ſibi conſiderandum eo in loco propoſuerat, ſed elementa vt materiam generationis miſtorum; ideoq; iudicaſſe de eorum inter ſe mutatione prius eſſe dicendum: id verò, quod ipſi dicunt, ego quidem euenire poſſe non inficior, ſed pertinet potius ad alias duas ab Ariſt. ibi tactas mutationes, nempe ad illam, qua ſymbolum elementum mutat alterũ ſymbolum in ſuam naturam; nam ſi eo modo, quem ipſi ſtatuunt, ab aere agente mutentur ignis & aqua in aerem, erunt duę mutationes elementi in ſymbolum, vna ignis in aerem, altera aquæ in aerem: tertia verò ab Ariſt. adiecta mutatio miſta quodammodo ex aliis duabus eſſe videtur, eſt.n.actio contrarij in contrarium penitus, ſed eſt mutatio in ſymbolum reſpectu vtriuſque. Ad illorum autem argumenta facile eſt reſpondere: quum.n.illa Ariſt. conſideratio ſit abſtracta à modo, quo exiſtunt elementa actu, & ſpectet illa ſolùm, quę competunt eis ratione propriæ naturæ, negari non poteſt, ſi elementum calidum & ſiccum pugnet cum frigido & humido, fieri poſſe vt calidum ſuperet frigidum, & ut ſiccum ſuperetur ab humido, vnde generabitur elementum calidum & humidum; fieri autem id poſſe manifeſtum eſt conſiderando eorum naturas ſecundùm ſe; calidum.n.& ſuperare frigidum, & à frigido ſuperari aptum eſt; ſic humidum & vincere poteſt ſiccum, & ab eo vinci: quocirca ſtatuentes calidum ſuperare frigidum, & humidum ſuperare ſiccum, non dicimus aliquid fieri, quod nequeat fieri, ſed rem poſſibilem dicimus ſecundùm proprias harum qualitatum naturas: quòd ſi conſiderando elementa prout actu exiſtunt, aliquid ſit, quod id euenire prohibeat, ſicut etiam impeditur elementorum puritas, atque ſimplicitas, nihil refert, quoniam ibi Ariſt. hoc non conſiderat: quare prior illorum ratio nihil roboris habet: adde quòd etiam conſiderando elementa prout actu exiſtunt, fieri fortaſſe poteſt vt vnum vna qualitate vincat aliud, altera verò ab eodem vincatur, ſi verum eſt id, quod omnes ferè confitentur, non eaſdem eſſe harum qualitatum vires in agendo, atque in reſiſtendo; ſic enim fieri poteſt vt vna elementi qualitas ſuam contrariam vincat, altera verò ſit imbecillior ſua contraria: pro diuerſis etiam elementorum, inęqualibusq; portionibus, & inter ſe proportionibus multę eis contingere varietates poſſunt, & id, quod in tanta quantitate ſuperat aliud, in minore ſuperabitur ab illo vel ſecundùm alteram, vel etiam ſecundùm utranque qualitatem. Sed prior ſolutio verisſima, ac tutiſſima eſt: & illa eadem ſecundum quoque argumentum tollitur, iam enim diximus illam Ariſtotelis conſiderationem eſſe abiunctam à conſideratione graduum qualitatum: quòd ſi obiectio iſtorum valida eſſet, non minus Ariſtotelem & eos quoque ipſos urgeret: quando enim iuxta primum, vel ſecundum mutationis modum mutari contingat elementum aliquod ab alio ſiue ſymbolo, ſiue non ſymbolo, neceſſe eſt frangi, & remitti in illa pugna qualitatem agentis uincentem, vel ambas vincentes, proinde neque elementum agens manet amplius purum, neque generare poteſt elementum ſim-

Reſponſio ad primum argumentũ recentiorũ.

Ad ſecundũ.

plex, & habens utranque qualitatem ſummam, quia nihil agit ſupra proprias vires; quare eorum argumentum friuolum eſt.

Solutio poſterioris quæſtionis. Cap. IX.

Alexan. opinio.

IN ſolutione autem alterius quæſtionis poſterioris diſſenſiſſe videntur Ioannes Grammaticus, & Alexander, ut idem Ioannes refert in expoſitione contextus 27. ſecundi libri de ortu & interitu. Alexander enim exiſtimauit in illo contrariorum elementorum congreſſu duas qualitates interire, & nullam generari, ut agentibus inuicem aqua & igni, interire & ignis ſiccitatem manente calore, & aquæ frigus manente humiditate, & ita ſine productione nouæ qualitatis aerem generari, quia ſatis eſt calor ignis ſeruatus, & humiditas aquæ remanens ad aerem conſtituendum: putauit etiam Alexander unum numero eſſe aerem illum, qui hoc modo ex aqua & igni congredientibus generatur, non duos. Sed Ioannes Grammaticus utrunque Alexandri dictum impugnat: primum quidem inquit neceſſarium eſſe ut cum duarum qualitatum interitu fiat duarum contrariarum productio; dum enim in igne ſiccitas interit, fieri non poteſt quin loco ſiccitatis producatur in illa materia humiditas; ſic dum aquę frigus deſtruitur, produci calorem neceſſe eſt; nullus .n. alius eſt harum qualitatum interitus, niſi productio contrariarum: hinc Ioannes alterius quoque dicti impugnationem ſumit; ſi nanque ignis ſiccitas ſeruato calore interit, & ibi producitur humiditas, generatur ergo ex illo igni aer; ſic ſi aquę frigus manente humiditate deſtruitur, & ibi calor producitur, ergo ex illa aqua ſimiliter generatur aer; duo igitur aeres diſtincti numero generantur, unus ex igni, alter ex aqua, ſicut ille ignis, & illa aqua numero diſtinguebantur. Ego uerò puto alterum quidem Alexandri dictum falſum eſſe, & veram in eo eſſe Ioannis ſententiam, ſed alterum eſſe verum, & in eo refellendo Ioannem eſſe deceptum, ut rectè in utroque nonnulli recentiores exiſtimarunt. Prioris dicti Alexandri falſitas ita manifeſta eſt, ut vix credibile ſit id ſenſiſſe Alexandrum: in illa enim materię portione, quæ in igni erat, ne imaginari quidem poſſumus ſiccitatē interimi quin humiditas generetur: quòd, ſi quis dicat ſatis eſſe humiditatem aquę remanentem, ut reddatur humida etiam materia illa ignis, in magnum abſurdum incidet, quòd accidens idem numero migrabit de ſubiecto in ſubiectum, hoc eſt de hac materię portione ad aliam portionē quę eſt vera migratio: hæc igitur ſi nullo modo eſt concedenda, alterum duorum fateamur neceſſe eſt; vel nullam humiditatem manere in materia ignis poſt deſtructionem ſiccitatis, ſed ſolum ibi eſſe calorem abſque humiditate, & abſque ſiccitate, & ita etiam in materia aquæ manere ſolam humiditatem ſine frigore, & ſine calore, quod nullo pacto dici poteſt, quia ſic nec ignis erit in aerem mutatus, quum aer non modò calidus eſſe debeat, ſed etiam humidus, nec aqua erit mutata in aerem, quia ad aerem conſtituendum non ſatis eſt humiditas, ſed etiam calor requiritur; uel confitendum eſt & in materia ignis genitam eſſe humiditatem perempta ſiccitate, & in materia aquæ interiiſſe frigus per productionem caloris, & ita tum ignem, tum aquam in aerem tranſiſſe. In altero autem dicto probandam eſſe arbitror Alexandri ſententiam, quicquid aduerſus eum dicat Ioannes Grammaticus: quanuis enim duo ſint diſtincta numero indiuidua, immò etiam ſpecie, ignis ille, & aqua, & duas diſtinctas materiæ portiones habeant, tamen ex duabus illis coniunctis materiebus una ſit materia, cuius vna pars prius in igni erat, altera verò in aqua: in una igitur illius totius materiæ parte calor ex igni remanſit, & ſiccitate perempta genita eſt humiditas; in altera verò parte humiditas remanſit ex aqua, & ſublato frigore eſt genitus calor; quare tota illa materia eſt facta aer vnus numero, non plures. Hoc autem verum eſſe

Io. Gramm. opinio.

Error Alex.

Error Ioannis Gramm.

eſſe oſtenditur eo argumento, quòd ſi duo diſtincti numero aeres geniti eſſe dicerentur, non eſſet is modus generationis elementorum tertius ab alijs duobus diſtinctus, ſed in idem caderet cum primo, nempè cum mutatione elementi in elementum ſymbolum; duæ nanque eſſent diſtinctæ, & ſeparatę mutationes, vna ignis in aerem, altera aquæ in aerem, ſicut etiam antea aduerſus alios conſidera bamus: oportet ergo ex duobus elementis vnum numero generari elementum tertium per illorum congreſſum, & ita eſſe tertium generationis modum medium quodammodo inter illos duos, ſimilis enim eſt primo quatenus utrunque intereuntium elementorum mutatur in ſymbolum id enim quod generatur eſt ſymbolum reſpectu utriuſque; ſecundo autem ſimilis eſt, quatenus duo pugnantia elementa ſunt contraria ſecundùm ambas qualitates, & quatenus eſt duarum qualitatum interitus, & duarum productio; cum hoc tamen diſcrimine, quòd in ſecundo duarum interitus, & duarū productio fiebat in eadem portione materię, in hoc autem tertio fit in duabus: in vna enim interit una qualitas, & contraria generatur, in altera verò interit altera qualitas, & contraria producitur: hinc Ioannes Grammaticus rectè colligit rationem, cur primus modus facillimus omnium ſit, ſecundus difficillimus, tertius verò medius, hoc eſt difficilior primo, ſed facilior ſecundo: eſt enim primo difficilior, quoniam in primo vnius tantùm qualitatis peremptio eſt, in tertio autem duarum; ſed ſecundo eſt facilior, quia duas ſimul qualitates pellere, & duas ſimul contrarias generare in eadem materia difficilius eſt, quàm in diuerſis materiæ portionibus, hoc eſt in una portione vnam qualitatem interimere, & in altera ſimiliter vnam; facilius enim eſt, unam tantùm deſtruere qualitatem, quàm duas; & facilius duas ſeparatas, & in diuerſis materiæ portionibus exiſtentes, quàm duas ſimul in eadem materię portione. Hæc de his dicenda eſſe exiſtimo, & ita omnem tolli difficultatem.

IACOBI ZABARELLAE PATAVINI LIBER DE REGIONIBVS AERIS.

Quot ſint, & quales regiones aeris. Cap. I.

Regionum numerus.

AER in duas regiones diuiſus eſſe videtur ab Ariſtotele in quarto capite primi Meteorologicorum, quę ſuperficie ſphærica per ſummitates montium circunducta diſtinctæ eſſe intelligantur; ſed ſi eodem in loco eius verba bene conſiderentur, tres ab eo aeris regiones ſtatuuntur, varijs qualitatibus pro ſituum varietate diſcrepantes, de quibus nunc aliqua dicere ad explanandam Ariſtotelis ſententiam conſtituimus. Quum igitur terra ob exuperantias montium perfectè rotunda non ſit, imaginatus eſt Ariſtoteles eam redditam perfectè ſphæricam à ſuperficie ſphærica per montium ſummitates circumacta: totum enim illa ſuperficie concluſum corpus perfectè rotundum eſt, tametſi non ſolam terram continens, ſed & aquam, & partem aeris illam, quæ altitudine cacumina montium non excedit: totum igitur ſuperficie illa ſuperiorem aerem, qui mole maximus eſt, ſupremam regionem appellauit, eumq; dixit calidum eſſe à motu inceſſante, quo à Cœlo continuè circunfertur, nullis eum montibus impedientibus, aut retardantibus. Alteram verò inferiorem aeris partem in duas regiones diuidi manifeſtè ſignificauit, dum dixit in ſuprema regione nubes non cogi, propterea quòd non poſſunt cogi niſi à frigore; calor.n. uaporem diſgregat, nec cogi in nubem ſinit; ſupera autem regio calida eſt, & præterea inceſſantem habet motum in orbem, à quo vaporis condenſatio impeditur, quia motus diſgregat, & rarefacit: ſed neque in infera regione ob eandem rationem cogi nubes poſſunt; ea nanque, vt ipſe ibi aſſerit, calida redditur à radijs ſolaribus, qui in terra fracti reſiliunt, & aerem hunc noſtrum calefaciunt; igitur à calore ibi quoque condenſari vapor prohibetur: quoniam igitur neque in ſupera, neque in infera regione cogi queunt nubes, quum vtraque ſit calida, coguntur tamen manifeſtè in ſublimi loco, mediam inter illas duas regionem dari cenſuit Ariſt. ita ut totus aer, qui prędicta ſuperficie concluditur, in duas regiones diuidatur, vnam infimam in qua nos degimus, alteram verò ſuperiorẽ, quæ ad illam ſuperficiem deſinat, & media ſit inter ſupremam, & infimam: hæc autem partitio à radijs refractis, atque reſilientibus deſumitur: quum enim in terra fracti aſcendant, alicubi tamen deſinant, ceſſetq; & extinguatur tandem omnis eorum vis, ibi finis eſt infimæ regionis, & initium mediæ; quæ neque à motu calefit, ſiquidem infra prędictam ſuperficiem locata vel nullo, vel debiliſſimo in orbem motu participat; neque à radiis, quũ ad eam partem non perueniant. Differunt inter ſe hæ regiones & quantitatibus, & qualitatibus; nam ſuprema

Singularum regionum quantitas.

maxima

maxima omnium eſt, eandemq; ſemper, & immutabilem quantitatem ſeruat, utpote certis, & immobilibus limitibus contenta,initium enim ſumit à memorata ſuperficie, & à montium ſumitatibus, deſinit autem ad principium loci ignis: aliæ verò duæ & multo minorem molem obtinent, & eam non ſemper eandem, ſed modò maiorem, modò minorem; nam æſtiuo tempore infima regio maior eſt, quàm tempore hiemis; contra verò media eſt maior hieme, minor autem æſtate: ratio huius diſcriminis eſt; quoniam æſtate ſol ſublimior, & puncto noſtro verticali propinquior incedit; hieme verò humilior, & ab illo puncto remotior: quo fit vt æſtate radij terram percutiant ad angulos rectos, vel rectis propinquiores, proinde & vehementius percutiant, & ad ſublimiorem locum reſilientes aſcendant; contra verò hieme obtuſiores, & acutiores angulos faciant, & obliquè admodum terram percutiendo debilem faciunt ictum, & debilem reflexionem, & ad parum ſublimem locum aſcendunt: quamobrem ſi infima regio eouſque protenditur, quouſque radij reflexi aſcendunt, ea anguſtior hieme eſt, æſtate autem amplior; media verò regio hieme ampla eſt, quia magnum ſpatium interponitur inter finem infimæ, & initium ſupremæ; ęſtate autem anguſtior, quia paruum illud ſpatium redditur. Qualitatibus autem differunt, quoniam ſuprema calida eſt propter motum in orbem, infima calida propter radios, media verò frigida, vtpote utraque caloris productrice cauſa deſtituta: ſuprema quoque propter motum, & propter ignis propinquitatem ſiccior, ſeu minus humida eſt; infima humidior propter vapores, qui à terra exhalati continuè per eã aſcendunt; à quibus eiſdem media quoque regio humidior redditur, quum ad eam lati ibi diutius maneant, & in aquam etiam uertantur. Hæc igitur ſunt harum regionum diſcrimina à nobis nunc leuiter, ruditerque relata, eaque ex ſituum diuerſitate, variaque à Cœlo diſtantia oriri manifeſtum eſt. Regionum qualitates.

Dubium de media aeris regione, ſolutio aliquorum, & ſolutionis impugnatio. Cap. II.

SED de media aeris regione dubium non leue oritur, quod conſideratione dignum eſt; quoniam eius ſolutio ad alias quoque regiones, & earum qualitates melius congnoſcendas non parum conferet: quum enim aer ſit naturaliter calidus, iure dubitatur quomodo aer mediæ regionis poſſit eſſe frigidus, præſertim magno, ac perpetuo frigore; nam id, quod alicui naturale, & eſſentiale eſt, inſeparabile ab illo eſſe ſolet, vel non abſque illius interitu ſeparabile; igitur fieri non poſſe videtur ut aer ille, qui mediam regionem implet, poſſit in illa violenta, ac præter naturã affectione diu perdurare; quomodo igitur manet perpetuo frigidus? difficultas hæc ita omnium animos torſit, ut adhuc nihil dictum eſſe videatur, in quo plenè animus acquieſcat. Quatuor ego hac in re aliorum ſententias, & huius dubii ſolutiones uidi. Aliqui non recedentes à verbis Ariſtotelis in quarto capite primi Meteorologicorum, quæ antea retulimus, nullam illius frigoris aliam cauſam adduxerunt, quàm quòd aer ille vtraque calorem faciente cauſa deſtituitur; neque enim circunfertur ut aer ſuperus, ſiquidem impeditur à montibus ne circunfluat, quum præſertim ob magnam eius à Cœlo diſtantiam debilis ad eum perueniat motus; neque ad eum uſque radii à terra reſiliunt; quare utraque cauſa deſtitutus manet frigidus. Sed hi non tollunt difficultatem, quæ integra manet; ſi enim aer eſt ſecundùm eſſentiam calidus, deberet ſemper eſſe calidus; velſi refrigeretur, non deberet poſſe ſeruari aer. Præterea opinio hæc ea difficultate urgetur, quę per omnium philoſophantium ora circunfertur: effectus enim poſitiuus cauſam debet habere poſitiuam, non priuatiuam ſolùm, Prima opinio. Confutatio.

ſolùm, frigus autem non eſt mera priuatio caloris, ſed qualitas poſitiua, quare cauſam aliquam poſitiuam habere debet; at ſecundùm illos non haberet niſi priuatiuam, dicunt enim nullam aliam illius frigoris eſſe cauſam, quàm defectum duarum cauſarum caloris, quę eſt cauſa priuatiua, hoc autem eſſe abſurdum concedere omnes videntur; quamobrem hi & præſentem difficultatem non ſoluunt, & in aliam maiorem videntur incidere.

Aliorum opinio, & eius confutatio. Cap. III.

Secunda opinio.

Confutatio.

ALII dixere aerem illum medię regionis eſſe quidem ex ſe calidum, ſed refrigerari à vaporibus aqueis, & frigidis, qui ad illum continuè aſcendunt, & ibi aliquandiu manent, & in aquam vertuntur, quę frigida eſt, & locum illum perpetuò frigidum reddit. Verùm hi quoque nec difficultatem tollunt, nec illius frigoris idoneam cauſam adducunt; difficultas enim integra adhuc manet, quomodo poſſit ille aer eſſe perpetuò frigidus, ſi aer eſt naturaliter calidus. Non eſt etiam verum id, quod dicunt, quia uaporis naturam inquit Ariſtot. eſſe calidam & humidam, & vaporem ſurſum duci à calore; quare ad mediam regionem vapores perueniunt calidi actu, non frigidi, niſi poteſtate; quomodo igitur à vaporibus poteſt locus ille refrigerari? immò è contrario potius ſeſe res habere videtur, à frigore nanque illius loci vapores refrigerantur, idque Ariſtoteles clarè aſſerit in primo Meteorologicorum capite de nube, inquit enim vapores illuc peruenientes refrigerari à loco; itaque uult locum prius eſſe frigidum, quàm vapor refrigeretur; non ergo refrigerant locum illum vapores, ſed potius ab eo refrigerantur. Præterea euenit quandoque ut aer ſerenus maneat longum tempus, ut duos, aut tres menſes, abſque aliqua pluuia, vel nube, quo tempore à nullo vapore fit frigidus; relictus itaque ſuæ naturę potiri deberet ſuo naturali calore, ſicut aqua calefacta, ſi dimittatur naturæ ſuę, ad naturale frigus reuertitur: propterea ſi poteſt tres illos menſes peteret eum locum vapor, non deberet amplius à loco illo refrigerari, quum iam locus ſit calidus; hoc tamen non euenit, quia poſt diuturnas ſiccitates aſcendens ad eum locum vapor calidus refrigeratur; eſt ergo locus ille frigidus non propter alios pręcedentes vapores, ſed ſuapte natura, uel ob aliquam aliam cauſam. Pręterea Ariſtoteles in capite quarto primi Meteorologicorum nullam aliam caloris, aut frigoris elementorum cauſam aſſignauit, niſi radios, & motum, & immobilitatem; à motu enim dixit elementa calorem recipere, atque etiam à radiis aſtrorum, ab immobilitate verò frigus.

Aliorum opinio, & eius confutatio. Cap. IIII.

Tertia opinio.

Confutatio.

Antiperiſtaſis quid ſit.

ALII, ut hanc difficultatem tollerent, ad antiperiſtaſin confugerunt, & hanc dixerunt eſſe cauſam frigoris illius mediæ regionis; circunſeptus enim aer ille à ſuperiore aere calido propter motum, & ab inferiore calido propter radios, fit frigidus per antiperiſtaſin, & per frigoris conſtipationem. Sed neque hęc ſententia recipienda eſt, ſi bene conſideremus quid ſit antiperiſtaſis: fit enim antiperiſtaſis quando alterum contrarium ab altero obſeſſum intenſius, ac validius fit ob virium collectionem, proptereaquòd vires vnitæ, atque collectæ maiores redduntur; igitur oporteret aerem illum medium prius eſſe frigidum, ſic enim poſtea per circumobſiſtentiā calidi frigidior redderetur: quęrendum igitur ab illis eſt an aer ille ante antiperiſtaſin calidus ſit, an frigidus; nam ſi eſt calidus, nullum ibi locum habet antiperiſtaſis,

riſtaſis, quoniam vniri, & conſtipari frigus non poteſt, vbi non eſt frigus; ſi verò frigidus, difficultas integra manet à quonam ſit factus frigidus, quum ſuapte natura ſit calidus; nec poteſt eius frigoris cauſa referri in antiperiſtaſin, quũ prius frigidus eſſe ſtatuatur, quàm fiat antiperiſtaſis: quare ſententia hæc reiiciatur.

Opinio Alberti, & eius confutatio. Cap. V.

ALBERTVS, & alij complures in hanc ſententiam venerunt, calorem, & frigus in elementis duplicia eſſe, nempe vel ut qualitates naturales, vel ut aduentitias, & accidentales; naturales enim ſunt, quæ naturas elementorum conſequuntur; aduentitiæ verò, quæ proueniunt ex actione cœleſtis corporis per lumen, & motum, vel ex priuatione motus, ac luminis. Dicunt igitur aerem infimæ regionis eſſe dupliciter calidum, tum enim calore naturali, & inſeparabili, quem ex ſe habet, tum etiam calore aduentitio, quem recipit à radiis ſolis reflexis, quo fit ut calidior ſit, quàm aeris natura requirat: aerem verò ſupremæ regionis ſimiliter eſſe duplici calore calidum, vno naturali, altero accidentali, quem à continuo in orbem motu adipiſcitur; hunc etiam dicunt humidum eſſe humiditate naturali, ſed ſiccum ſiccitate aduentitia, quam recipit ex ignis propinquitate; aerem verò infimę regionis humidum eſſe duplici humiditate, vna naturali, altera accidentali, quam à vaporibus à terra aſcendentibus recipit. Aerem verò mediç regionis dicunt eſſe calidum calore tantùm naturali, qui ei competit quatenus eſt aer, at non calore aduentitio, quia utraque cauſa calorem faciente deſtitutus remanet in ſuo ſtatu merè naturali, nec alium habet calorem quàm naturalem, qui debilis eſt, & denſationem vaporis, ac conuerſionem in nubem, & in aquam impedire non poteſt. Hi autem omnes, qui hæc dicunt, coguntur aſſerere Ariſtotelem in cap. ſecundo, tertio, & quarto primi Meteorologicorum loquentem de elementorũ qualitatibus vt à Cœlo productis, & de elemẽtis ut à Cęlo alteratis, & gubernatis, ſolas conſiderare aduentitias qualitates, non qualitates naturales: quando enim dicit totum hunc inferiorem mundum eſſe veluti materiam poteſtate calidam, & frigidam, fieri autem actu talem à motu, & ab immobilitate, neceſſe eſt ut dicant ipſum loqui de calore tantùm, & frigore aduentitiis, nõ de naturalibus; ignis enim ſecundùm ſe non diceretur poteſtate calidus, quum ſit actu calidus proprio calore, ſed dicitur tamen poteſtate calidus ſecundùm iſtos reſpectu caloris aduentitii, qui ei ſuperuenit ex motu cœleſti; ob id aerem quoque ſuperiorem dicens eſſe calidum & ſiccum, non potuit niſi aduentitiam humiditatem reſpicere, quia non negaſſet in illo aere humiditatem naturalem, & alium quoque calorem naturalem; ſic etiam dixit aerem inferiorem eſſe humidum propter vapores, quia reſpexit aduentitiam humiditatem, quam à vaporibus recipit. ſic igitur neceſſe eſt ut illi dicant Ariſtotelem in tota illa parte ſolas conſideraſſe qualitates elementorum aduentitias, non qualitates naturales. Sed hæc quoque ſententia multis urgetur difficultatibus. Primùm enim contra eam habemus argumentum illud uulgatum, & à magna philoſophorum parte receptum: non poteſt à cauſa priuatiua prodire effectus poſitiuus ſine vlla cauſa poſitiua; frigus ergo accidentale mediæ regionis, quum ſit qualitas poſitiua, non poteſt prouenire à ſola priuatione duarum cauſarum caloris, ſed alia illius frigoris cauſa afferenda eſſe videtur. Præterea valde dubium eſt id, quod iſti dicunt de duobus contrariis ſimul exiſtentibus in eodem ſubiecto, ut de humiditate naturali, & ſiccitate aduentitia in aere ſupremæ regionis, & de calore naturali, & frigore aduentitio in aere regionis mediæ: quærendum enim eſt an calor naturalis à frigore illo accidentali remittatur, necne; ſi enim remittitur, ergo ille

Quarta opinio Alberti.

Confutatio.

ille aer non eſt naturaliter affectus, ſed præter naturam; non poteſt ergo diu ſeruari in illa affectione præter naturam; quomodo igitur perpetuò talis ſeruatur? ſi verò non remittitur, ergo duo contraria ſimul exiſtunt perpetuò in eodem ſubiecto abſque ulla actione, uel paſſione inter ſe, quod eſt abſurdum manifeſtum. Prǽterea, ſi aer ille eſt frigidus frigore accidentali, calidus verò calore naturali, ergo eſt minus frigidus, quàm aqua, hæc enim ſecundùm eos utroque modo eſt frigida, ergo non eſt aptus generare aquam, quia nihil agit ultra proprias vires, id enim quod frigidum eſt in quarto gradu, non poteſt aliud reddere frigidum in octauo, quamobrē non poſſet in media aeris regione pluuia generari.

Fundamenta iaciuntur neceſſaria pro declaratione veritatis: Cap. VI.

MIHI quidem ob adductas rationes nulla dictarum opinionum ita ſatisfacit, ut in ea conquieſcam; ex ſingulis tamen aliquid veri ſumitur, quod ad veritatis cognitionem conducit, ut poſtea veritate declarata conſiderabimus: ſed prius neceſſaria quędam fundamenta iacienda, ac ſtatuenda ſunt. Primò loco in memoriam reuocandum, ac ſummopere annotandum eſt id, quod alibi fuſius declarauimus, aliud eſſe primas qualitates, & elementa ipſa conſiderare in ſuę naturæ puritate, & ſecundùm ipſorum eſſentias cum abſtractione à modo, quo extra animam exiſtunt actu, aliud eſt ea conſiderare ut actu exiſtentia; non enim ſemper habent ſuam naturalem puritatem, & ſuas qualitates penitus naturales, immò dubium apud multos eſt an detur aliquod elementum purum: ſic etiam de humani corporis temperatura dicere medici ſolent; nam conſiderare quidem poſſunt qualis ſit perfecta, & exquiſita humana temperatura, ſed an hæc in aliquo homine detur dubitant, immò & aſſerunt aliqui eam in nullo reperiri: talis elementorum, & elementarium qualitatum conſideratio habetur ab Ariſt. in 2. lib. de ortu & interitu, ad cuius dilucidationem ſcriptus eſt à nobis liber de qualitatibus elementaribus: in libris autem Meteor. quum docere Ariſt. velit ea, quæ elementis actu exiſtentibus accidunt, illa conſiderat qualia extra animam exiſtunt, ideò dicit aerem ſuperæ regionis calidum eſſe & ſiccum ob ignis propinquitatem, inferæ calidum & humidum, medię verò frigidum & humidū; multa. n. ſunt, quæ extrahunt elementa à ſua naturali puritate, præſertim duo elementa media, maximè verò aerem, de quo iuxta hanc conſiderationem loqui inſtituimus, uerſatilis enim eſt naturę, & videtur exiſtere etiam ſub contrariis qualitatibus, quoniam ad certos uſque terminos poteſt à ſua naturali cōſtitutione recedere, & vergere ad vtrum libet extremorum ſubſtantiali forma ſeruata, & manente natura aeris; ob id Ariſto. in contex. 54. primi phyſic. dixit comparatione aliorum elementorū conuenientius aerem ſtatui primam rerum materiam, minus autem conuenienter aquā, minimè verò ignem; etenim etiam aqua videtur eſſe ancipitis naturæ, quum poſſit & frigida eſſe, & calida, ſed magis aer; de aqua enim nemo unquam dubitauit eam eſſe naturaliter frigidam, at de aere non ita clarum eſt: Stoici nanq; ipſum quoque ſuapte natura frigidum eſſe dixerunt; Ariſtot. vero rationem ſequens, quæ ex primarum qualitatum coniugatione deducitur, aerem naturaliter calidum eſſe pronuntiauit, licèt gradum caloris exquiſitè ſibi conuenientem non ſemper habeat, ſed modò maiorem, modò minorem, ita ut quandoque ob magnum receſſum à ſuo naturali calore frigidus etiam ſoleat appellari. Prǽterea ſtatuendum eſt id, quod aliàs demonſtrauimus, omnes elementorum qualitates, qualeſcunque eas appellemus, ſiue naturales, ſiue aduentitias, & extraneas, à Cœlo produci vel per motum, vel per lumen, vel per priuationem utriuſque,

Elementorum, & primarum qualitatum duplex conſideratio.

Omnes elementorum qualitates tribuuntur à Cœlo.

que, ob ſitum, ac diſtantiæ diuerſitatem; non loquimur autem nunc de elementorum particulis, etenim non negamus aquam olæ calfieri ab igni, & aerem, qui in thalamo eſt, ab igni calidum reddi, non à Cœlo; ſed de vniuerſitatibus elementorum loquimur, ac de magnis earum partibus, quarum diſcrimen non aliunde ſumitur, quàm à relatione ad Cœlum, ſicuti quum aerem totum in tres regiones partimur, & aerem infimæ regionis in duo hemiſphæria, vel etiam in plures terræ plagas, quas varijs modis ſol reſpiciat ut propinquus, vel remotus; hæ nanque omnes à Cœlo varias qualitates adipiſcuntur, quæ vel ſunt ſingulis elementis exquiſitè naturales, vel à naturalibus recedentes, idque modò parum modò etiam multum, ita vt ſint etiam quandoque ita præter naturam alicuius elementi, ut ſub illis qualitatibus diu ſeruari nequeat, unde multæ elementis mutationes contingunt, ut omnibus manifeſtum eſt: harum igitur omnium qualitatum, & affectionum cauſam actionem cœleſtem eſſe diximus. Tertio loco illud ſtatuimus, quod mirum quidem fortaſſe videbitur, ſed tum ab Ariſtotele clarè aſſeritur, tum rationi eſt maximè conſentaneum, frigus non habere cauſam æquiuocam poſitiuam, ſed priuatiuam tantùm, nam ex priuatione cauſarum gignentium calorem producitur frigus: de cauſa quidem vniuoca non negamus à frigido generari frigidum, & à calido calidum; ſed dum cauſam primam, & præcipuam quærimus, quæ vocatur æquiuoca, calidum omne producitur à Cœlo per lumen, & motum, frigidum verò oritur ex priuatione utriuſque actionis cœleſtis; id enim, in quod neutro modo Cœlum agit, manet neceſſariò frigidum: hoc fuit apertè ab Ariſtotele pronuntiatum in memorato quarto capite primi Meteorologicorum, quando dixit elementa frigida eſſe frigida ex immobilitate; & laudandi quidem in hoc ſunt interpretes Ariſtotelis, qui in ſola ipſius authoritate non acquieſcentes de hoc dicto dubitarunt, tanquam rationem quoque exquirentes, quod quidem illi, qui veri philoſophi eſſe volunt, in omnibus facere deberent; ſed in eo defecere, quod rationem non inuenientes, dictum Ariſtotelis in alias ſententias extorſerunt, quia verum, & clarum eorum verborum ſenſum defendere nequiuerunt: nos autem dicimus illa Ariſtotelis verba non habere alium ſenſum, quàm illum ipſum, quem habere videntur; de frigore enim elementorum etiam naturali loquens ibi Ariſtoteles ait ipſum produci à cœleſtis motus priuatione, ita ut illa elementa, quæ in orbem à Cœlo non aguntur, frigida maneant, niſi aliquid caloris à radiis aſtrorum recipiant. Hoc autem non eſt ita abſurdum, ut fortaſſe videtur, ſed conſentaneum naturæ huius qualitatis, quæ vocatur frigus: ſi enim calor & frigus ſunt primæ qualitates, non poſſunt in hoc inferiori mundo habere aliam qualitatem priorem, à qua producantur, ſed producuntur, & conſeruantur à Cœlo; at Cœlum ſua actione non generat niſi calorem, eſt enim calor qualitas multò nobilior, quæ ad frigus refertur tanquam habitus ad priuationem; quanquam enim frigus habet naturam poſitiuam, tamen reſpectu caloris habet locum priuationis; ideo ſicuti calor prouenit ab actione cœleſti, ita à priuatione actionis cœleſtis oritur frigus: quoniam enim nullum eſt corpus huius inferioris mundi, quod harum duarum qualitatum expers eſſe poſſit, calor autem prouenit ab actione cœleſti, neceſſe eſt ut frigidum ſit quicquid cœleſti actione participare non poteſt; neque ob id dicimus frigus conſequi ipſam inferiorum corporum naturam, iam enim Ariſtoteles dixit totam hanc inferiorem materiam non eſſe ſecundùm ſe calidam, vel frigidam actu, ſed poteſtate ſolùm, actu autem talem reddi à motu in orbem, & ab eius priuatione: quare ſecluſa actione cœleſti neceſſe eſt hanc inferiorem materiam nec calidam eſſe nec frigidam; ſed conſtituta actione cœleſti oritur in hoc inferiori mundo neceſſitas caloris, & frigoris, & utriuſque qualitatis generatio pendet à Cœlo, & habet utraque relationem ad Cœlum, illa enim quæ cœleſtem actionem recipiunt, calida fiunt; quæ verò non recipiunt, illa manent frigida,

Frigus non habet cauſã æquiuocã poſitiuam.

gida, quia non eſſe calidum eſt eſſe frigidum: hæc fuit Ariſtotelis mens in illis verbis, quam ſequens Auerroes ſecundo de Cœlo commentario. 94. dixit, remotio à motu circulari dat quietem, frigiditatem, & grauitatem, ſicuti propinquitas dat motum, calorem, ac leuitatem: & in epitome Metaphyſica tractatu quarto capite decimotertio inquit, elementa ex neceſſitate ſunt producta à magno Cœli motu, quia motus generat calorem, quem inſequitur leuitas, priuationem autem motus inſequitur oppoſitum, ſcilicet frigus, & grauitas: quemadmodum enim in ſubiecto apto neceſſe eſt ut priuatio adueniat recedente habitu, ita in corporibus inferioribus neceſſe eſt ut ubi non eſt calor, ibi ſit frigus; quia frigus uel eſt priuatio caloris, vel qualitas neceſſariò inſequens priuationem caloris; & quum ſit prima qualitas nullam in his inferioribus priorem habens, non eſt præter rationem ſi in hac ſola contingat ut habeat cauſam priuatiuam, quamuis habeat naturam poſitiuam; in aliis verò ſecundis qualitatibus hoc euenire non poteſt; quum enim proueniant omnes ex actione harum primarum, neceſſe eſt ut earum quælibet habeat cauſam poſitiuam. Habemus etiam aliud Ariſtotelis teſtimonium in primo Meteorologicorum capite de nube, ubi dicit uaporem in media aeris regione refrigerari tum à loco, tum quia calor, à quo elatus eſt in ſublime, ipſum derelinquit; putauit igitur ad frigoris generationem ſatis eſſe ſi calor recedat: in ſecundo etiam libro de ortu & interitu inquit, per acceſſum ſolis ad nos generationem fieri, per receſſum verò interitum; atqui ſol non agit niſi calfaciendo, & ſolem recedere nil aliud eſt, quàm non agere, & ſuæ actionis beneficium non conferre: ſed etiam abſq; Ariſtotelis teſtimonio experientia, & res met ipſa declarat præſentiam ſolis calorem generare, abſentiam verò frigus abſque ulla alia cauſa: quare ex priuatione actionis cœleſtis producitur in hoc mundo inferiori frigus, ſicuti ex ipſa actione calor, ita ut omnis virtus huius mundi inferioris à cœleſtibus corporibus regatur, & gubernetur.

Vera ſententia de aeris qualitatibus declaratio, & comprobatio. Cap. VII.

HIS iactis fundamentis non eſt difficile declarare omniū regionum aeris qualitates, & earum cauſas adducere: quanuis enim determinata ſit aeris natura, & ſtatutæ eius qualitates, & earum gradus illi perfectè naturales, & talem aerem apta ſint cœleſtia corpora ſua actione producere, & conſeruare; attamen ex aliorum elementorum contactu, & ex variis ſitibus reſpectu Cœli, recedunt partes aeris à naturalibus ſuis qualitatibus intra quoſdam terminos, ita ut poſſit vel diutius, uel breuius aeris natura ſeruari, vel etiam nequeat ſeruari, ſed in aliud elementum mutetur. Primùm quidem certum eſt ſuperam aeris regionem calidam reddi à motu, circumagitur enim inceſſanter à Cœlo, quum nulli montes impediant: ſed quia non tantus ibi fit motus, quantus in ſupremo loco, ideò nec tantus calor, ſed minor, & remiſſior fit, eumque credere poſſumus eſſe aeri naturalem: Ariſtoteles autem in quarto illo capite primi Meteorologicorum dicere videtur eum aerem eſſe ſiccum, quia ſimul accipit duo elementa ſuperiora, ignem, & aerem, tanquam vnum corpus; adde quòd pars quoque illius aeris ſublimior, quæ igni propinqua eſt, vergit ad ignis naturam, & reſpectu inferioris aeris ſicca appellari poteſt. Infimæ autem huius noſtræ regionis aer abſque dubio calidus eſt, & humidus, ut ibi Ariſtoteles ait; nam calidus fit à Cœlo tum per motum, tum maximè per lumen à terra refractum, ſed à motu debiliſſimum calorem recipit, à radiis autem validiorem: quòd enim motus Cœli ad terram uſque perueniat negare minimè poſſumus, experientia nanque hoc docet in Oceani nauigatione,

Prima regio qualis ſit.

Infima regio qualis ſit.

Motus cœli ad terram uſque peruenit.

gatione, quæ longe celerior fit ab orientali parte ad occidentalem, quàm ab occidentali ad orientalem, quod inditio eſt aquam Oceani participare motu in orbem, & circumagi; quare & aer omnis circumuoluitur, ſed ita tardo motu, vt parum caloris in eo generari poſſit; calorem enim generat non omnis motus, ſed qui validus & velox ſit: hic autem tardus eſt tum propter magnam à Cœlo diſtantiam, & minorem circuitum, tum etiam propter montes, qui ſi eum non omnino prohibent circunferri, ſaltem retardant, nec ſinunt motum eſſe velocem; ideò quando Ariſtoteles aſſerit motum circularem ad hanc aeris partem non peruenire, non abſolutè hoc negat, ſed ſolùm negat de motu valido, & apto ad gignendum notabilem calorem; tali nanque motu fertur ſola ſupera aeris pars, quę ob id eſt valdè calida; media verò & infima debilem motum habent, à quo non niſi debiliſſimum calorem adipiſcuntur: teſtatur autem hoc Ariſt. in primo Meteorologicorum in initio capitis de nube, vbi dicit terram calfieri tum à radijs, tum ab eâ, quæ deſuper eſt, caliditate; neceſſe enim eſt vt aer mediæ, & infimę regionis ex contactu ſuperi aeris calidi, & moti recipiat aliquid & caloris, & motus: ſed niſi alium hic aer noſter calorem haberet, frigidus admodum eſſet, calidus autem valde redditur à radiis aſtrorum, præcipuè verò ſolis, à terra refractis, vt experientia declarat: quando enim radij vehementer agunt, magnum ſentimus calorem, vt ęſtiuo tempore; hieme autem longe minorem, & quandoque etiam frigidiſſimum aerem hunc iudicamus, quoniam tunc à radijs quoque debiliter calefit: ideò infima hęc regio non vbique eſt æquè calida, neque omnibus temporibus, ſed modò magis, modò minus, pro temporum, ac locorum diuerſitate, qua fit vt radij vel validius, vel debilius terram percutiant: eſt præterea humidus, tum ſecundùm propriam naturam, quum ſit aer, tum quia defert continuè vapores humidos, qui ab aqua, & à terra madefacta exhalantur; ab his autem nón fit aer humidior, quàm ſecundùm ſe eſſet, quippe quum ſuapte natura ſit humidiſſimus, ſed humidior fit reſpectu noſtri, quoniam habens vapores aqueos aptior eſt ad humectandum: nam experientia docet humiditatem aqueam magis humectare, quàm humiditatem aeream, nec tamen aqua eſt humidior aere; ſed id fit propter aquæ craſſitiem, quę facit, vt magis hæreat corporibus, proinde magis humectet. Media verò regio frigida eſt, & humida, non tamen extremè frigida, ſed reſpectu naturę aeris, quæ maiorem calorem poſtularet; illa enim regio aliquid habet caloris, ſed parum, neque eſt penitus frigida, quia corpus illud non poſſet eſſe frigidiſſimum, & eſſe aer; teſtatur autem eius raritas, ac leuitas ipſum eſſe calidum, quia omne rarum eſt calidum, & omne leue eſt calidum; ſed frigidus vocatur comparatione ſuperioris, & inferioris aeris, qui ſunt calidiores. Prouenit autem ei & calor, & defectus maioris caloris, vnde frigidus vocatur, à Cœlo; quoniam, vt ante dicebamus, omnis calor, & omne frigus in elementis à Cœlo prouenit; calorem quidem aliquem adipiſcitur à contactu ſuperioris aeris calidi, & à motu aliquo, debili tamen, quo participat: adde quòd tranſeunt etiam aſſiduè per illam regionem exhalationes calidę ſuperam regionem petentes, à quo tranſitu illa pars aliquid caloris recipit. Defectum verò maioris caloris habet ex defectu duarum cauſarum facientium calorem; neque enim ad illam partem perueniunt radij à terra repercuſſi, neque ita à Cœlo circunfertur, vt ſuperus aer: quanuis igitur aeris natura ſit calida, ſeruatur tamen in elementis naturalis calor à Cœlo, proinde vbi aer actionem cœleſtem non recipit, videlicet nec motum in orbem, nec lumen repercuſſum, neceſſe eſt vt calor naturalis deficiat, & ille aer ſit minus calidus, quàm aeris natura exquiſitè perfecta requirat; adeo vt vel diu poſſit aer ſeruari ſub illa qualitate, ſi concedamus eam eſſe intra terminos latitudinis naturalis; vel ſaltem aliquandiu, ſi ſit extra terminos, nil enim ex hoc ſequitur abſurdi; ſed ſicuti aqua feruens ſeruatur aliquandiu aqua, tametſi pręter ſuam

Media regio qualis.

KK naturam

naturam affecta, ita aer quoque ſub nimio frigore ſeruari aliquandiu poteſt antequàm intereat. Ex his colligere poſſumus mediam illam regionem eſſe idoneam cauſam generationis nubium,& pluuiæ: quanuis enim ratione motus debiliorem habeat calorem aer infimus, quàm aer medius, tamen adiectis radiis aer infimus fit aere medio longè calidior: quando igitur vapor calidus & humidus ex aqua calfacta genitus in ſublime fertur, fouetur primùm, & conſeruatur à calore radiorum in hac infima aeris regione, ideò ſeruatur leuis, & aſcendit, donec radiorum repercuſſio, & aſcenſus ipſum comitatur; ſed quando ad mediam regionem peruenit, deſeritur à calore radiorum, & incipit à loco refrigerari, tranſit enim à calidiore ad minus calidum locum, qui reſpectu calidioris eſt inſtar frigidi, & præſtat operam frigidi, itaque condenſatur vapor, & in nubem vertitur, & iterum in aquam, & deorſum fertur. Notandum autem ſummopere eſt non à ſolo illius loci frigore aquam ex vapore generari; aer enim ille eſt minus frigidus, quàm aqua, quum ſit actu aer, quare non poteſt agere vltra proprias vires, & aquam generare, ſicut antea dubitando dicebamus; ſed vapor calidior ſumit principium refrigerationis, atque denſationis à loco frigidiore, & incipit tendere ad ſuam priſtinam aquæ naturam, quare incipit vti viribus propriis, & propria natura adiuuante redire in aquam; fuit enim aqua, quæ poſtea à calore fuit aliquantum diſtracta à ſua natura, & in vaporem conuerſa; ideo quando vapor accipit primum mutationis impetum à loco frigidiore, & refrigeratus condenſatur, roboraturque in natura propria, confert etiam proprias vires, & tranſit iterum in aquam; hinc autem fit ut in aquam mutatus frigidiorem adhuc reddat locum illum, quemadmodum etiam vinum generoſum in ventriculo eſt prius actu frigidum, & accipit à ventriculo calorem, poſtea verò propriis viribus vtens fit calidior ventriculo, & retribuit ipſi maiorem calorem, quàm ab eo acceperit: unde colligimus aliquam etiam eſſe cauſam poſitiuam frigoris mediæ regionis, non tamen primariam, ſed ſecundariam; quum enim locus ille primùm ſit frigidus ex priuatione duarum cauſarum facientium calorem, ob idque aquam ex vapore generet, fit etiam frigidior ab aqua in eo genita: quod quidem nos in hoc quoque infimo aere experimur; nam poſt caſum pluuiæ, vel grandinis ſentimus aerem, per quem tranſiuit, refrigeratum.

Dictæ ſententiæ confirmatio per omnium difficultatum ſolutionem, & per experientiam. Cap. VIII.

HAEC, quam declarauimus, ſententia ex eo maximè confirmatur, quòd per eam omnes, quas antea tetigimus, difficultates ſoluuntur: id enim, quod potiſſimum omnes conturbabat, erat quomodo ille aer poſſit eſſe frigidiſſimus, & perpetuò durare in illa affectione ſibi violenta, ac præter naturam; nos autem dicimus non eſſe locum illum extremè frigidum, ſed aliquid habere caloris, eſſe autem frigidum inferioris aeris comparatione, eamque eſſe idoneam cauſam generationis nubium, & pluuiæ; num autem ille debilis calor contineatur intra terminos latitudinis caloris aeri naturalis, non eſt facile iudicare, ſed vtcunque dicamus, nihil abſurdi ſequitur: ſi enim prædictis terminis contineri ſtatuatur, non eſt dubitandum quomodo cum illo debili calore poſſit aer durare, quum ſit naturalis; videmus enim hominem quoque diu viuere, licèt non habeat humanam temperaturam exquiſitè perfectam, & naturalem, ſatis nanque eſt ſi ſit intra terminos latitudinis naturalis, quanuis recedens ab exquiſitè perfecta: ſi verò dicamus calorem illum adeo debilem eſſe, vt terminis caloris aeri naturalis non

concludatur, concedimus illam qualitatem eſſe aeri præter naturam, & aerem illum frigidiorem eſſe, quàm aeris natura patiatur, proinde ſub illa qualitate ſeruari diu non poſſe, & poſt tempus aliquod denſari, & in aquam conuerti: quod enim dicimus de eius perpetuo frigore, non ad aerem illum tanquam ad ſubiectum idem numero, ſed potius ad locum eſt referendum, ineſt enim perpetuum frigus illi loco, ſed non eidem aeri numero, ſiquidem interit aliquando, & in aquam vertitur, & ad eundem locum alius aer ſuccedit à ſupera vel ab infera parte, ne detur vacuum, isque alius aer ſimiliter ab illius loci frigore in aquam mutatur: ineſſe autem frigus illi loco dicimus, non quidem illi ſpatio, quod abſque contento corpore nihil eſt, ſed corpori ſpatium illud occupanti: nam ob talem ſitum, reſpectumq; ad Cœlum neceſſe eſt vt quodcunque corpus locum illum occupet, ita afficiatur; itaque ſi idem numero aer perpetuo locum illum adimplere perſeueraret, dubium vtique maximum eſſet quomodo id, quod eſt præter naturam, poſſit eſſe perpetuum; ſed quum non idem ibi ſemper exiſtat aer, ſed alius, & alius, & ab illius loci natura patiatur, atque mutetur, hoc eſt à Cœlo, dum locum illum occupat, nulla poſſumus vrgeri difficultate. Illud quoque dubium ſolutum iam eſt, quomodo ille aer poſſit vaporem mutare in aquam, & agere vltra proprias vires; dat enim vapori primum mutationis impetum, quippe qui frigidior eſt, ſed poſtea vapor vtitur etiam propriis viribus; & quum omnis calor in elementis à cœleſti actione conſeruetur, is autem locus non ſit aptus ad tantum calorem conſeruandum, quantus aeri conueniens eſt, neceſſe eſt ut tandem vapor ille in aquam vertatur, quum in aerem verti minimè poſſit. Illud quoque, quod dubium, & incredibile videbatur, eſſe ẽtum poſitiuum habere cauſam priuatiuam, diximus in frigore & poſſibile, & neceſſarium fuiſſe; & huius rationem adduximus, quam repetere operæpretium non eſt. Poſſumus autem etiam per experientiam id, quod diximus, comprobare: mihi enim contigit, id quod etiam alijs pluribus contigiſſe audiui, ut aſcenderem ad ſummitatem vſque montis Veneris, qui omnium in Patauino agro altiſſimus eſt, ibi per totum diem habui aerem ſereniſſimum, ſed infra circiter medium montis videbam nubes, quę me viſione vallium prohibebant, veſperis autem poſtquàm de illo monte deſcendi, inueni factam eo die in infera parte magnam pluuiam, quum in montis cacumine nihil pluiſſet; ex eo intellexi me tranſiſſe per mediam aeris regionem, in qua eſt facta pluuia, nec tamen eam ſenſi frigidiſſimam, immo vix aliquam animaduerti differentiam frigidioris, & calidioris aeris: nam æſtiuum tempus erat, & pro æſtiuo tempore eram veſtitus, nec tamen tantum frigoris, quod me læderet, ex eo loco percepi; pars igitur illa non eſt abſolutè frigida, ſed ſolùm comparatione inferi aeris calidioris. Magnum quoque veritatis teſtimonium prębent ſtillationes aquarum: videmus enim è roſis in ſtillicidio exiſtentibus ſuppoſito igne vaporem eleuari, & in operculum ſtillicidij incidentem condenſari, & in aquam mutari; attamen ſi operculum illud manu tangamus, valde calidum eſt, & quandoque ita calidum, ut manu tangentes tolerare calorem illum nequeamus; qui enim fieri poteſt ut, quum ſit calidum, mutet vaporem in aquam, ſi facere id non poteſt, niſi refrigerando? dicendum igitur eſt operculum illud, licèt calidum, frigidi tamen operam præſtare reſpectu vaporis aſcendentis calidioris ob ſuppoſitum ignem; à re igitur calida poteſt per condenſationem aqua generari, quia dum agit ut minus calida, agit vt frigida: quare non eſt neceſſarium vt aer medię regionis, ſi debeat vaporem in aquam mutare, ſit frigidiſſimus, ſed ſatis eſt ſi ſit minus calidus, quàm inferus aer, & quàm vapor, qui per inferum aerem elatus ad mediam regionem perducitur, Experientia.

Quòd aliorum opiniones aliqua ex parte veræ ſint, & aliqua ex parte falſæ. Cap. IX.

ILLVD quoque hanc ſententiam confirmat, quòd aliç, quas antea memorauimus, ſi cum hac conferantur, aliquid videntur habe
1. Sententia, re veritatis, ita ut cęteri omnes huius ſententiæ noſtrę veritatẽ con
fiteri videantur. Primùm quidem illi, qui dixere mediam regionem eſſe frigidam, quoniam vtraq; cauſa calorem faciente deſtituitur, omnium veriſſimam ſententiam protulerunt, ſed eam non declarantes, neç rationem vllam afferentes cur effectus hic poſitiuus cauſam habeat tantummodo priuatiuam, dubiam maximè rem hanc reliquerunt; nihil ẽt de medię regionis calore dixerunt, ita ut extremè frigidã eſſe videantur exiſtimaſſe: nos verò aliquẽ eſſe illius partis calorem oſtendimus, debilem tamen. & tum ipſius caloris, tum debilitatis, quæ frigoris nomine ſignificari ſolet, cauſam adduximus; eamq; omnino in Cęlum retulimus. Alii verò, qui illius frigoris cauſam dixerunt eſſe vapores re
2. Sententia. frigeratos, & aquam ex is genitam, verum quidem dixere, ſed primariam cauſam prætermittentes ſolã ſecundariam attulerunt; prius, n. quàm à pluuia genita locus ille refrigeretur, frigidus eſt ex defectu illarũ duarum cauſarum, & prius vaporẽ
3. Sententia, refrigerat, quàm à vapore refrigeretur. Opinio autem aliorũ de antiperiſtaſi falſa quidẽ abſolutè eſt, quoniam ea conceſſa nullus calor ab igni, & ab aere ſupero ad nos perueniret, cuius contrariũ Ariſt. pronunciauit: prętereà ſecundùm iſtos maximum eſſet illius regionis frigus, & ibi poſſet grando generari, quod negauit Ariſt. dicens eam gigni in infera regione per antiperiſtaſin, nõ in media: quare in media antiperiſtaſin fieri non putauit: videntur tamen iſti modo quodam veritatem ſignificaſſe, & ſimilitudine quadam decepti nomen antiperiſtaſis uſurpaſſe; nam frigidam eſſe partem illã conſtituũt, hoc eſt & ſupero, & infero aere minus calidam, proinde comparatione illorũ frigidam; hoc autẽ dicere eſt eam dicere deſtitutam tum motu in orbem, à quo pars ſupera calefit, tũ radiis à terra refractis, à quibus pars infima calida redditur; quandam igitur relationem aeris medii ad ſuperum, & ad inferum cognouerunt, quam minus rectè antiperiſtaſin appellarunt, quũ potius comparationẽ appellare debuerint; reuera. n. medius aer comparatione aliorũ eſt frigidus, non antiperiſtaſi. Tandem ad rectũ ſenſum trahi poteſt ſen-
4. Sententia. tẽtia Alberti: nam ſi intelligat in aere medio eſſe duas diſtinctas qualitates, calorẽ naturalẽ à manantẽ natura aeris, & frigus aduentitium proueniens à defectu cauſarum calorẽ facientium, reiiciendam eſſe eius ſententiam arbitramur, quia calor & frigus non poſſunt ſimul exiſtere in eodẽ ſubiecto vt duę diſtinctę qualitates; quemadmodũ ẽt ſi & in ſupero, & in infero aere dicat eſſe duos calores numero diſtinctos, vnum naturalẽ, alterum accidentalem, falſum dicit, quia duo accidẽtia eiuſdẽ ſpeciei numero diſtincta non poſſunt ſimul eſſe in eodẽ ſubiecto, & oĩs calor, atq; omne frigus in vniuerſitatibus elementorũ, atq; in magnis eorũ partibus prouenit à Cęlo, nec ꝑ id ſtat quin dicantur eſſe elemẽtis qualitates naturales. At ſi intelligat in aere medio vnã tantùm eſſe qualitatẽ, quę quum abſolutè ſit calor aliquis, dicatur tamen frigus cõparatione ſuperi, & inferi aeris, proinde eadem ſit qualitas re, quę ſola ratione diſtinguatur, vera eſt eius ſententia; quemadmodũ ẽt admitti poteſt id, quod de ſupero, ac de infero aere dicit, ſi intelligat aerẽ habere vnum tantummodo calorem numero, eumq; à Cęlo accipere, qui tamen ratione alicuius gradus dicatur aeri naturalis, ideſt exquiſitè conueniens naturæ aeris, at ſecundùm aliquem gradum excedat terminos perfectè naturales, ita ut ſit idem numero calor, duo autem dicantur ſecundùm rationem; in hoc. n. ſolo ſenſu vera eſt Alberti ſententia: num autem ipſe ita ſenſerit, dubium eſt, idq; ego aſſeuerarę non audeo, ſed aliis eius verba perpendentibus conſiderandum relinquo.

IACOBI

IACOBI ZABARELLAE PATAVINI LIBER DE CALORE COELESTI.

Aſtra non ideo calefacere, quòd ignea ſint. Cap. I.

COELESTIA corpora in hoc mundo inferiore calorem producere ita manifeſtum eſt, ut nulla probatione indigere videatur: de modo autem, & ratione ambigitur. Non defuere priſci philoſophi, qui nimium ſenſui tribuentes dixerint aſtra calefacere, quia ſunt ignea: quam ſententiam ſequutus poſtea eſt Ioannes Grammaticus, qui hac in re Ariſtotelem deſerere, atque oppugnare auſus eſt, ut legere poſſumus in eius commentariis in primo Meteorologicorum. Aduerſus hanc opinionem non eſt quòd diſputare in præſentia velimus; ſatis enim ab Ariſtotele exploſa eſt tum in primo libro de Cœlo, dum oſtendit Cœlum non eſſe naturæ elementaris, ſed corpus quintum nulli interitui, nullique alterationi obnoxium; tum in primo Meteorologicorum ubi alijs quibuſdam argumentis ad eã reprobandam uſus eſt. Dimiſſa igitur naturæ cęleſtium corporũ conſideratione, quæ à noſtro præſenti inſtituto aliena eſt, ſi quidem de ſolo calore à cœleſtibus producto dicendũ nobis propoſuimus, ſignis quibuſdam manifeſtiſſimis contenti erimus, quibus oſtenditur non ideo aſtra calfacere, quod ignea ſint. Primùm quidem ſi ſol eſſet igneus, & hac ratione calfaceret, non minus in hieme calfaceret, quàm in æſtate, quia propter Cœli rotunditatem ſol in omnibus Cœli partibus æquè diſtat à nobis; quare ſiue ſublimior incedat, ut in æſtate, ſiue humilior, ut in hieme, eundem facere calorem deberet: quoniam, ut in hoc igni noſtro experimur, eadem eiuſdem ignis diſtantia eundem calorem facit, resque ita eſt manifeſta, ut omni dubio careat: quòd ſi in radiorum repercuſſionem productionem caloris referamus, clara eſt huius temporum diſcriminis ratio, ut mox oſtendemus: adde quòd ſi ſol eſſet igneus, deberet iuxta Aſtrologorum opinionem magis calfacere in hieme, quàm in æſtate, quia in hieme propinquior nobis eſt, quum ſit in perigæo, in æſtate autem remotior, quum ſit in apogæo, quam vocant augen. Præterea ſi ſol eſſet igneus, ideoque calfaceret, media aeris regio, tanquam illi propinquior, magis calefieret, quàm hęc infima, quæ remotior eſt: quare nulla afferri ratio poſſet generationis nubium in media regione: oportet enim vaporem aſcendendo tranſire de aere calido in frigidum, ſi debeat condenſari, & in nubem verti, nec ulla fieret denſatio, ſi à frigidiore ad calidiorem tranſiret. Sumitur etiam ratio validiſſima ab experientia, quia videmus radios ſolis tranſeuntes per ampullam accendere ſtupam in altera parte poſitam; cuius rei nulla ratio ſecundùm eam opinionem adduci poteſt, & cur ſine ampulla ſtupam non accendunt: nam ſi ſol eſſet igneus, deberet etiam magis calefacere nullo interpoſito corpore, à quo aliquod fieri

Opinio antiquorum, & Ioannis Grãmatici.

Confutatio.

calefactioni impedimentum neceſſe eſt, ut in igni noſtro experimur; nam per interpoſitum vitrum tranſit quidem ad nos lumen ignis, at non tranſit calor: ſed ſi ſolem dicamus calfacere per lumen, ratio manifeſta eſt, quoniam in ampulla, & in vitro cauo multi radii congrediuntur, & fiunt unus radius; ideo qui diſperſi debiliorem vim habebant, ij coniuncti, & uniti magnam adipiſcuntur, & accendunt propinquum aerem, & per illum etiam ſtupam. Ex his, & aliis eiuſmodi præter argumenta, quæ ab Ariſtotele afferuntur, manifeſtiſſimè oſtenditur aſtra non eſſe ignea, nec formaliter calida, ſed virtute tantummodo calida, quia ſunt apta producere in aliis calorem: quomodo ergo producant, quum calida non ſint, id nobis in præſentia conſiderandum proponitur.

Sententia Ariſtotelis quomodo Cœlum per motum calefaciat. Cap. II.

SI Ariſtotelem legamus tum in contex. 42. ſecundi libri de Cœlo, tum paſſim in primo Meteorologicorum, duo ab eo ponuntur modi; quibus cœleſtia corpora calfaciant hæc inferiora, unus per motum, alter verò per lumen, & radios; quem utrunque declaraturi ordiemur à motu. Declarans Ariſtot. in memorato loco rationem cur à Cœli motu in his inferioribus calor generetur, eam totam in ſolis corpus referre videtur: inquit enim corpus ſolidum diſgregare ſuo motu, & accendere aerem, ſi duabus conditionibus præditum ſit; vna ut ſit propè ipſum aerem, altera ut celerrimè moueatur: nam ſi remotum ſit, non poteſt aerem à ſe longè diſtantem calefacere; ſi verò ſit propinquum, & tardè moueatur, ſimiliter non calefacit: oportet igitur ut & propinquum ſit, & velociſſimè moueatur: has duas conditiones coniunctim acceptas ſolum ſolem inter omnia aſtra obtinere inquit Ariſt. nam luna proxima quidem eſt inferiori mundo, ſed tardè mouetur, quia paruum circuitum facit; cętera verò aſtra celerrimè quidē mouentur, quum magnum ambitū magnumq; ſpatium eodem tempore peragant, quo luna paruū; at nimium diſtant à corporibus inferioribus: ſed ſol vtriſque conditionibus ſufficienter eſt præditus, ſatis enim propinquus eſt inferiori mundo, & ſatis veloci motu circunfertur: putauit autem Ariſtoteles orbem ſolis eſſe ordine ſecundum, & ſtatim ſupra lunam collocatum, ita ut ſupra ſolem ſit Mercurius, & ſupra Mercurium quarto loco Venus, deinde Mars, & Iuppiter, & Saturnus; ſed Aſtronomi certis obſeruationibus inuenere ſolem non ſecundo loco, ſed quarto eſſe poſitum, nempe ſupra lunam, & Mercurium, & Venerem: attamen Ariſtoteles, ſua illa opinione conſtituta, quòd ſol ſit ſtatim locatus ſupra lunam, ex hoc eius poſitu probat ſolem eſſe ſufficientem cauſam caloris in hoc inferiori mundo per motum, quum & ſatis illi propinquus ſit, & ſatis velociter moueatur, quę ambæ ſimul iunctæ conditiones nulli alii aſtro pręter ſolem competunt: facere autem videtur Ariſtoteles in prædicto loco talem ſyllogiſmum; motus velociſſimus ſolidi corporis per aerem factus diſgregat, & accendit ipſum; ſol autem eſt corpus ſolidum, & ſatis propinquum aeri, & celerrimè mouetur; ergo diſgregat, & accendit aerem, & ita calorem generat ſuo motu. Huius ratiocinationis utraque propoſitio magnis difficultatibus vrgetur, ideo utranque ſeparatim nos conſiderare oportet.

Sententia Ariſtotelis de loco ſolis.

Quomodo motus generet calorem. *Cap. III.*

QVOD ad maiorem propoſitionem attinet, eius veritas omni dubio caret; experientia nanque docet motum celerem generare calorem, & Ariſtoteles hoc tanquam manifeſtum pronuntiauit tum in contex. 42. ſecundi libri de Cœlo, tum in capite quarto primi Meteorologicorum. Sed ratio non ita manifeſta eſt, & de hac inter philoſophos non parua eſt controuerſia, alii nanque dicunt hoc competere motui abſolutè quatenus eſt motus: alii verò non quatenus eſt motus, ſed quatenus eſt localis motus: utrique tamen decipiuntur, quia facere calorem neque motus abſolutè ſumpti, neque localis motus naturam conſequitur; ſi enim per ſe id competeret motui, vel per ſe locali motui, oporteret per regulam logicam omni motui cōpetere, vel omni locali, quod tamen falſum eſt; non omnis.n. motus, neque omnis motus localis calorem generat: nam ſiquid tardo motu feratur, nullum generat calorem, præterea niſi ſolidum, ac durum ſit, etiamſi velociter moueatur, non facit calorem, ſicut experientia declarat, & ut aſſerit Ariſtoteles in memoratis locis. Propterea rectius alii ſentiunt, qui dicunt motum facere calorem non per ſe, ſed per accidens, hoc eſt non primariò, & quatenus eſt motus, ſed per aliud, & ſecundariò; tunc enim calorem facit, quando rarefacit, extenuat, & atterit partes aeris, ut ibi Ariſtoteles ait; quocirca motus per rarefactionem, & attritionem generat calorem, hoc eſt per illas conditiones, per quas extenuat, & atterit quum enim non detur corpus rarius aere, niſi ignis, neceſſe eſt, quando aer à vehementi motu conteritur, & rarior fit, ut tranſeat in naturam ignis. Sed difficultas hinc magna oritur, quam alii non conſiderarūt: ex his enim colligi uidetur attritionem eſſe caloris immediatam cauſam: quia ſi motus non per ſe, ſed per attritionē calefacit, attritio igitur per ſe caloris eſt cauſa; hoc tamen non videtur dicendum, quoniam è contrario uidemus motum eſſe cauſam tenuitatis, & raritatis; agens enim calor in aquam extenuat ipſam, & in vaporem conuertit; atqui non poteſt calor eſſe cauſa attenuationis, niſi effectrix, ſic etiam ſi attenuatio ſit cauſa caloris, non poteſt eſſe niſi effectrix; ergo duæ res erunt ſibi mutuo cauſæ in eodem genere cauſæ, quod nullo modo dicendum eſt. Dubium hoc non leue eſt, nec tamen ab aliquo fuit animaduerſum, licet quotidie experiamur calorem, & raritatem ſe mutuo conſequi, nam omne extenuatum fit calidum, vel, ſi erat calidum, fit calidius; & è contrario id, quod calefit, rarius, ac tenuius euadit; quare hę duæ qualitates ſe mutuo producere videntur. In hac difficultate ego dicendum puto calori, tanquam primæ qualitati, principem eſſe locum tribuendum, proinde ipſum eſſe effectricem cauſam raritatis, ac tenuitatis, ſed non raritatem eſſe cauſam caloris; credendum enim eſt primam qualitatem eſſe cauſam ſecundę, non ſecundam primæ, quod poſſumus etiam argumento à contrariis deſumpto comprobare: ſic enim calidum ad raritatem ſe habet, ut frigidum ad denſitatem, contrariarum enim cauſarum contrarios oportet eſſe effectus; ſed frigidum denſitatis eſt cauſa, non denſitas eſt cauſa frigoris; ſimiliter igitur non eſt raritas cauſa caloris, ſed calor cauſa raritatis. Ad argumentum autem adductum in contrarium, quo oſtendi videbatur raritatem eſſe caloris cauſam, propterea quòd motus non per ſe calefacit, ſed per rarefactionem; dico calorem, & raritatem ſe mutuo conſequi ut cauſam & effectum reciprocabiles, dum conſiderantur in ſimplicibus, de his enim loquimur, non de miſtis, quorum alia eſt ratio ob contrariorum elementorum concurſum; igitur ubi cauſa & effectus reciprocantur, quemadmodum poſita cauſa ponitur effectus, ita & effectu poſito ponitur cauſa, nec propterea fit ut effectus

Aliorū opiniones.

Confutatio.

Opinio uera.

Dubium:

Solutio.

Calorē cauſa raritatis, non raritas caloris.

ctus ſit cauſa ſuæ cauſę, ſed eſt præparatio ad eam in ſubiecto recipiendam: quando enim agens uult formam aliquam ſubſtantialem introducere, prius materiam pręparat accidentibus conuenientibus formæ introducēdæ, & his receptis aduenit forma, nec ob id ſunt cauſa formæ, ſed potius effectus illam conſequentes: quoniam igitur in elementis raritas eſt effectus caloris, calor enim extenuat, & rarefacit, eſt etiam materię pręparatio ad calorem introducendum, ſicuti etiam calor eſt præparatio materiæ ad recipiendam formam elementi calidi, neq; ob id eſt cauſa formæ: quando igitur dicebamus motum facere calorem per rarefactionem, non intelligebamus raritatem ac tenuitatem eſſe caloris proximam cauſam, ſed potius effectum, & præparationem ad calorem recipiendum: cauſæ autem caloris ſunt illæ conditiones, quæ adiunctæ motui faciunt ut motus atterat, nempè ſoliditas mobilis, ac velocitas motus, & ſiquæ alię ſunt, quæ faciunt ut motus rarefaciat, & atterat; non enim ſolus motus attenuat, ſed motus cum ſtatutis quibuſdam conditionibus, ſicuti dictum eſt. Illud pręterea hac in re eſt annotandum, prædictas conditiones, quas requiri diximus ut à motu calor producatur, non ſufficere, niſi in illo quoque corpore, per quod fit motus, & in quo calor eſt generādus, ſit aptitudo ad calorem à motu recipiendū, etenim agens non agit, niſi in patiente ad recipiendum idoneo: corpus igitur, per quod fit motus, oportet eſſe tenue, & rarum, & naturaliter calidum; quia ſi denſum ſit, impedit mobile ne velociter moueatur, eiq; ita reſiſtit, vt nequeat motus tantam habere velocitatem, quanta ad atterendum corpus illud requiritur; ſi enim ſagitta ab arcu emittatur per aquam, non calefit aqua, nec plumbeus mucro liqueſcit; igitur elemento calido, ac raro auget motus calorem, & raritatem; at elemento frigido, ac denſo non poteſt calorem largiri, ſed agente validiore opus eſt ad mutandam ſubſtantiam illius elementi frigidi in elementum calidum, ut igneo calore alterante aquam, & mutante in vaporem, quia motus non poteſt ſolus facere hanc mutationem: hinc rationem colligimus cur Ariſtoteles in prædictis locis ſolum aerem nominauit, in quo factus motus generare calorem poſſit, inquit enim atteri aerem à motu veloci corporis ſolidi, & ita accendi; in aliis verò denſioribus elementis id ob rationem prædictam fieri non poteſt; ignem autem non nominauit, quia nihil dari poteſt rarius, aut calidius igni, proinde motus rapidiſſimus poteſt quidem igni conſeruare calorem, & raritatem, ſed calidiorem, aut rariorem facere non poteſt; idcirco totum elementum ignis à motu Cœli conſeruari aſſerimus, quod ſine illo motu non conſeruaretur: ſed quia non eſt ita manifeſta caloris conſeruatio in habente ſummum calorem, vt eſt generatio ſummi caloris in non habente ſummum, ideo Ariſtoteles tacuit ignem, & ſolum aerem nominauit in declarando quomodo à motu calor generetur. nos verò inde colligere debemus idem efficere motum etiam in igni, quia licèt calorem ei dare maiorem non poſſit, generare tamen calorem dicitur, dum continuè ipſum conſeruat. Per hæc ſoluitur dubium de aqua fluminis velociſſimè fluente, quæ tamen ex eo motu non fit calida, immò aqua ſtagnante, & quieſcente frigidior eſt: ſolutio enim eſt, quòd aqua eſt corpus natura frigidum, ac denſum, quare non poteſt à motu calorem recipere; non eſt etiam tanta illius motus velocitas, ut atterere propinquum aerem poſſit; neque ipſum aquę corpus durum, ac ſolidum eſt, quale ad atterendum aerem eſſe oporteret: & quanuis motus ille dicatur velociſſimus reſpectu aquę, quæ eſt minus agitabilis, quàm aer, tamen reſpectu aeris eſt motus tardus, ideò potius contingit ut propinquus aer à contactu aquæ frigeſcat, quàm ut ab eius motu calefiat: quòd verò quieſcens aqua ſit calidior, quàm mota, id non fit propter quietem, quies enim ad calorem generandum apta per ſe non eſt, ſed quia firmius recipit actionem agentis calfacientis, ſcilicet percuſſionem radiorum ſolis, & tangit aerem calidum contiguum, quàm aqua fluens; hęc enim dum fluit, non expectat actionem aeris agentis, quieſcens

Cur aqua ex motu nō calefiat.

Aqua quieſcens eſt calidior, quam mota.

quieſcens verò eam expectat, & magis recipit. Non eſt autem quòd de animali dubitemus, quomodo calefiat ex motu, non tamen per attritionem; nos enim in præſentia non de viuentibus, ſed de inanimatis loquimur, nempe de motu veloci corporis ſolidi per aerem facto, & de hoc ſolo Ariſtoteles loquitur in prædictis locis, ut legentibus manifeſtum eſt: animal verò alia ratione calefit ex motu; quum enim omnis actio in animali per ſpiritus abſoluatur, ambulante animali tranſeunt ſpiritus ab internis partibus ad externas, ideò ex magno ſpirituum concurſu externæ animalis partes incaleſcunt, ſed non per attenuationem, per hanc enim in ſolo aere fit calor ex motu veloci corporis ſolidi, ut dictum eſt. Poſſumus autem ex his, quæ diximus, ſumere interpretationem illius propoſitionis Auerrois in comment. 42. ſecundi libri de Cœlo, motus eſt perfectio calidi quatenus eſt calidum, eſt enim vera non formaliter, ſed cauſaliter, motus enim non eſt actus, & forma caloris, ſed eſt productiuus, & conſeruatiuus caloris; inquit autem, quatenus eſt calidum, quoniam ea eſt caloris elementaris natura, ut à motu pendeat, & conſeruetur, tanquam à cauſa prima, ut Ariſtoteles ſignificauit primo Meteorologicorum capite quarto, quando dixit elementa calida habere calorem à motu, frigida verò ex immobilitate eſſe frigida; ideò ignis ſua natura calidus ſuperum locum petit, ut ibi à Cœlo circunuoluatur: notare autem in ijs verbis debemus Auerroem non dicere, quatenus motus, ſed dicere, quatenus calidum, quia de motu falſum dixiſſet; quum enim non omnis motus faciat calorem, ideò non quatenus motus, ſed quatenus ijs conditionibus præditus, quibus attritionem aeris faciat: ſed calori per ſe competit generari, & conſeruari à motu, plurium enim rerum inter ſe comparatarum ea eſt conditio, ut huius ad illam reſpectus ſit eſſentialis, illius verò ad hanc accidentalis, quemadmodum in libris logicis diximus.

Cur animal ex motu in caleſcat.

Motus eſt perfectio calidi.

In ſecundo libro de propoſitionibus neceſſariis.

Dubitatio contra Ariſtotelem de modo, quo Cœlum calefacit per motum, & prior ſolutio Alexandri, & eius reprobatio. *Cap. IIII.*

PER hæc maior propoſitio ſatis, ut arbitror, declarata eſt, in minore autem longè maior difficultas ineſt, eaq; tanta eſt vt vix Ariſto. defendi poſſe videatur: dixit enim ſolum corpus ſolis eſſe ſufficientem cauſam generationis caloris in hoc mundo inferiore, quia ſatis propinquum eſt, & ſatis velociter mouetur: Sed hoc difficultate manifeſta, & ardua urgetur, quia motus ſolidi corporis tunc tantùm atterit, quando non modò propè eſt, ſed etiam tangit: omnis enim actio naturalis per contactum fit, ut ipſe Ariſtoteles docuit in ſeptimo libro phyſicæ auſcultationis, & in primo de ortu & interitu; ſol autem non tangit inferiorem mundum, quia ſecundùm Ariſtotelem eſt interpoſita ſaltem ſphæra lunæ, at ſecundùm Aſtronomos interſunt etiam orbes Veneris, & Mercurij; quomodo igitur ſol mundum inferiorem calfacere poteſt per attritionem, ſi ipſum non tangit? poſſet quidem per orbem lunæ calfacere inferiora, ſi prius ipſum lunæ orbem calefaceret, quemadmodum ignis noſter per aerem medium in corporibus noſtris calorem producit; at orbis lunæ nullius caloris eſt capax, nec ulla pars cœleſtis corporis calfieri, aut refrigerari poteſt; nulla igitur ratione videntur hæc inferiora corpora poſſe à corpore ſolis calefieri per attritionem. Videns hanc difficultatem Alexander niſus eſt tueri Ariſtotelem, & duas reſponſiones attulit. Vna eſt, non inconuenit dari in natura aliquod agens, quod agat in extremum, quum illud non tangat, neque agat in medium, idque exemplo ſatis noto confirmat: piſcis enim vocatus torpedo ſtupefacit manum piſcatoris, dum adhuc retibus incluſus eſt, nec

Argumentũ contra Ariſtotelem.

Prior ſolutio Alex.

nec manum piſcatoris tangit, nec agit in rete medium, certum enim eſt rete non ſtupefieri, neq; eſſe capax ſtuporis; ſic igitur etiam ſol per orbem lunæ medium calefacit inferiorem mundum, licèt neque ipſum tangat, neque orbem lunę calefaciat. Hæc Alexandri ſolutio ab omnibus reprobatur, præſertim à Io. Grammatico in capite quarto primi Meteorologicorum, & ab Auerroe in commentario. 42. ſecundi libri de Cœlo, nam aduerſatur Ariſtoteli in memoratis locis qui voluit non poſſe agens naturale agere in extremum, quin prius agat in medium, propterea quòd neceſſe eſt omnem actionem naturalem fieri per contactum. Ad illud autem, quod de torpedine dicitur, inquiunt falſum eſſe id, quod Alexander ait, torpedinem in rete medium non agere; ſiquidem neceſſe eſt imprimi in rete aliquam affectionem, quæ poſtea piſcatoris manum ſtupefaciat; eaque an ſit ſtupefactio, an aliquid aliud, non eſt curandum; ſatis enim eſt ſi aliqua affectio retibus imprimatur, à qua ſtupefiat manus piſcatoris; eſt enim fortaſſe refrigeratio vehemens, à qua retibus impreſſa. ſtupor in manu piſcatoris generatur. Preterea (inquit Ioannes Grammaticus) quis aſſeuerare poteſt non imprimi in rete eandem affectionem, nempe ſtuporem? dicere nanque retia carere ſenſu non eſt idoneam rationem adducere; ſimiliter enim dicere poſſemus arbores in hieme non refrigerari, quia non ſentiunt.

Confutatio.

Altera Alexandri ſolutio, & eius impugnatio. *Cap. V.*

HAEC Alexander conſiderans ad ſecundam ſolutionem confugit, & concedens eſſe irrefragabiliter veram illam Ariſtotelis propoſitionem, agens naturale non poteſt agere, niſi tangat, proinde non agit in extremum, quin agat in medium, dixit non eſſe ſaltem neceſſarium ut in medium imprimat eandem affectionem, quam imprimit in extremum, ſed ſatis eſſe ſi vel eandem imprimat, vel aliquam aliam; ſol igitur poteſt in mundo inferiore calorem producere per orbem lunæ medium, in quo ſi calorem non producit, ſaltem producit aliquid aliud, producit enim motum; quare dicere poſſumus ſolem in orbe lunæ efficere motum, & per illum producere in inferioribus calorem. Sed neque hæc ſolutio admitti poteſt. Primùm quidem poſſumus negare lunam moueri à ſole, nam ſi de proprio eius motu loquamur, mouetur luna non à ſole, ſed à motore proprio; quod ex eo etiam patet, quia luna eſt velocior ſole: ſi verò diurnum motum ſpectemus, luna non mouetur à ſole, ſed omnes orbes mouentur à primo mobili, ſeu potius ab vno motore primi mobilis, à quo totus cęleſtis globus tanquam animal quoddam magnum agitur ab ortu ad occaſum: adde quòd Ariſtoteles in loco prædicto, quando dicit calfieri à ſole mundum inferiorem, non intelligit à tota ſphæra, ſed à ſola ſtella ſolis, hanc enim inquit eſſe corpus ſolidum, quod per attritionem calefacit; ſolis autem ſtella quem motum in lunæ orbem imprimat; ne imaginari quidem poſſumus. Præterea quando dicimus agens in extremum agere etiam in medium vel eandem affectionem, vel aliam, non poſſumus intelligere in medio produci affectionem, niſi talem, quæ ſit tanquam agens proximum à quo producatur affectio in extremo, quemadmodum de torpedine diximus; patet enim affici rete tali affectione, quæ per contactũ ſtupefacere poſſit manum piſcatoris: ſiue enim nota illa affectio ſit, ſiue ignota, certum eſt eam talem eſſe oportere, alioquin integra maneret difficultas, quomodo agens naturale poſſit agere ſine patientis contactu: nunc verò non eſt ignota illa affectio, per quam apud Ariſtotelem motus calorem efficit, eſt enim rarefactio, & attritio à motu facta; oportet igitur vel ſolem extenuare atque atterere orbem lunæ, quod quidem dicere non poſſumus, vel illi tribuere ſolum motum, à quo inferiora cor-

Secunda ſolutio Alex.

Confutatio

pora

pora aterantur: at neque hoc dici poteſt, quia motus lunę ſecundùm Ariſtotelem magis eſt tardus, quàm ut atterere, & per attritionem producere calorem poſſit; quamobrem dum motum ipſum, quo fertur luna, conſideramus, à quocunque is produci dicatur, ineptus eſt iuxta Ariſtotelis ſententiam ad inferiora corpora atterenda: nil ergo refert conſiderare à quonam motus lunæ producatur, an à ſole, an ab alio, ſed ſpectanda tantummodo eſt propria illius motus velocitas, quam Ariſtoteles minorem eſſe dixit, quàm ut poſſit per attritionem generare calorem: itaque ſol neque per velocitatem motus lunæ atterit inferiora corpora, ſiquidē illa inepta ad atterendum eſt; neque per velocitatem propriam, quoniam hanc cum luna non communicat, neq; per ſuam velocitatem tangit inferiorem mundum, aut in ipſum agit; ſed à ſola velocitate orbis lunæ patiuntur inferiora corpora motum, & attritionem. Illud igitur, quod Alexander dicit de motu, quem ſol lunę tribuit, nihil eſt, quia vel nullum tribuit, vel, ſi id ei condonemus, ineptum ad calefaciendum tribuit; aliam verò excogitare affectionem non poſſumus, quam ſol tribuat lunę, & per quā inferiora corpora per attritionem calefaciat. Simplicius quidem in contex. 21. primi libri de Cœlo attribuit Alexandro ut dixerit ſolem calfacere inferiora corpora, quia prius calorem imprimit orbi lunæ: ſed hanc ſententiam apud Alexandrum non legimus, eaque non eſt conſentanea opinioni Ariſtotelis, qui putauit cœleſtia corpora expertia eſſe omnis alterationis, proinde nec calorem nec frigus recipere poſſe: præterea cenſuit Ariſtoteles calorem à motu effici per attritionem, & attenuationem; igitur ſi motus ſolis calfacit orbem lunæ, neceſſe eſt ut extenuet, atque atterat ipſum, quod quidem nullo modo dicendum eſt: quocirca ego adduci non poſſum ut credam id unquam dixiſſe, uel cenſuiſſe Alexandrum, quod ei à Simplicio aſcribitur. Patet igitur uanas eſſe Alexandri ſolutiones, & per eas ſententiam Ariſtotelis non defendi, proinde integram adhuc manere difficultatem: quam conſiderans Ioannes Grammaticus poſt longam diſputationem contra Alexandrum tandem concludit Ariſtotelem defendi non poſſe, nec veram caloris cauſam attigiſſe: ipſe verò ſententiam ſuam proferens inquit cœleſtia copora calorem efficere, quia ſunt naturaliter calida, & ignea, maximè autem omnium ſol, ut apud ipſum legere poſſumus in memorato loco.

Simplicius de Alex.

Ioannis Grā matici opinio.

Alia Ariſtotelis defenſio ab Auerroe adducta. Cap. VI.

AVERROES in commentario. 42. ſecundi libri de Cœlo reprobata Alexandri ſolutione aliam ipſe pro Ariſtotele defenſionem inuenit: ſtatuit in primis fundamentum hoc ſatis apud philoſophos manifeſtum, omnem facultatem materialem diuiduam eſſe ad diuiſionem materiæ proinde in maiori corpore maiorem eſſe potentiam, & in minore minorem; idque etiam ab Ariſtotele expreſsè ponitur in poſtremo capite octaui phyſicorum: hoc conſtituto inquit Auerroes, quando alicui corpori attribuimus vim mouendi aliud corpus, eam dicimus illi ineſſe ſecundùm totam ſuæ ſubſtantiæ profunditatem, non tantùm ſecundùm illam partem, qua tangit corpus motum; ut exempli gratia orbis lunæ circunuoluens elementum ignis non dicitur illam vim habere in illa tantùm parte, quæ eſt ad ſuperficiem ſuam concauam, ſed in tota ſuæ ſubſtantiæ profunditate, proinde quanto maiorem habet profunditatem, tanto etiam maiorem vim motricem habet. Ob eandem igitur rationem quum totus cœleſtis globus ſit tanquam corpus quoddam vnum, & tanquam animal quoddam magnum, cuius motus eſt ille, qui diurnus dicitur, & ab Ariſtotele vocatur motus totius, quia totus globus eo motu mouetur, proprij autem ſingularum ſphærarum motus ſint tanquam motus proprii membrorum animalis; dicere debemus ignem & aerem

Cœlū totum eſt ueluti unū animal magnum.

aerem non à ſolo orbe lunæ moueri, ſed à tota omnium ſphærarum congerie, in illa enim tota ineſt tota uis mouendi inferiorem mundum, quod etiam in epitome Metaphyſica tractatu quarto capite decimotertio apud Auerroem legimus; in ſingulis autem partibus illius totius ineſt pars tantùm potentiæ motricis, non potentia tota, ideoq́ue ſingula pars propriam ſuam illius facultatis partem contribuit ſiue ipſi toti, ſiue ſaltem parti inferiorem mundum tangenti: parum enim refert an dicamus ſingulas Cœli partes toti cœleſti globo contribuere ſuas partes facultatis motricis, an dicamus alias partes ſuam potentiam contribuere illi parti, quæ tangit inferiorem mundum, ut orbi lunæ; ſatis enim eſt ſi intelligamus totam illam vim mouendi inferiora corpora toti cœleſti globo inſitam eſſe, eius verò partem parti illius globi, & in alia quidem maiorem ineſſe, in alia minorem pro illarum partium diuerſitate, præſertim pro maiore, vel minore illius materiæ portione, aut etiam denſitate: quoniam igitur ſtella eſt pars orbis denſior, proinde plus illius corporis habet, quàm pars ubi non eſt ſtella; ideò plus etiam facultatis motricis habet ſtella, quàm pars ſtellam non habens: hinc fit ut ſtella ſolis maximam omnium habeat potentiam, quia eſt omnium ſtellarum maxima, & lucidiſſima, proinde etiam denſiſſima, & plurimum in ſe illius materiæ continens magnam igitur potentię partem contribuit; ob idq́ue illa pars orbis lunę, quæ ſolis corpori ſubſtat, maiorem, quàm aliæ, habet vim mouendi, & atterendi propinqua corpora inferioris mundi, quoniam ibi exercetur illa potentia, quam toti cœleſti globo ſol contribuit. Quando igitur Ariſtoteles corpori ſolis aſcribit facultatem attenuandi, & calfaciẽdi ſubiectum aerem non eſt accipiendum (inquit Auerroes) ipſum ſolum corpus ſolis tanquam agens ab aliis ſtellis, & orbibus ſeparatum; ſed intelligendum eſt totam omnium Cœlorum congeriem eſſe quaſi corpus vnum continuum, in quo inſit una tantùm vis mouendi inferiorem mundum, & huius magnam partem contribui à corpore ſolis ob rationem prædictam. Itaque omne dubium tollitur, quia non eſt neceſſarium ut ſol agat prius in orbem lunæ medium, quàm in corpora inferiora; hoc enim ſequebatur, dum ſol tanquam agens quoddam ab orbe lunę ſeparatum accipiebatur: ſed quum ſol non ſit niſi pars agentis contribuens toti magnã partem facultatis motricis, actio in inferiorem mundum fit per contactum, quia unum eſt totum agens, nempe totus cœleſtis globus, à quo mundus hic inferior tangitur, ut ait Ariſtoteles in ſecundo capite primi Meteorologicorum: huic autem toti partes omnes contribuunt proprias portiones falcutatis motricis, alia maiorem, alia minorem; neque in partibus unius agentis requiritur ut pars remotior à patiente imprimat aliquid in partem propinquam, ſed ſatis eſt ipſa potentiæ communicatio, dum id, quod mouet, eſt totum quoddam, & vnum, cuiuſmodi eſſe cœleſtem globum dictum eſt.

Quòd reſponſione Auerrois Ariſtoteles non defendatur. Cap. VII.

IN hac Auerrois ſolutione duo conſideranda ſunt; vnum, an per eam ſatis Ariſtoteles defendatur, & à prędicta difficultate vindicetur; alterum, an ipſa per ſe Auerrois ſententia vera ſit. Quod ad Ariſtotelem attinet, ego quidem arbitror eius verba hanc defenſionem non recipere: nam ſi ſolum ipſum ſolis corpus ſpectemus, cui tanquam agenti ſeparato vim totam mouendi attribuamus, iam apertè fatetur Auerroes eam ſententiam defendi non poſſe, quia ſol inferiorem mundum non tangens in ipſum agere nequit; ob id illa, quæ ab Ariſtotele dicuntur, nititur Auerroes ſoli attribuere conſiderato tanquam parti totius globi cœleſtis ma

gnam facultatis motricis partem contribuenti; attamen hęc interpretatio verbis Ariſt. non congruit, quoniam Ariſt. ita attribuit ſoli vim mouendi, & atterendi aerem, vt expreſsè excludat omnes alias ſphæras tum ſuperiores ſole, tum inferiores, proinde conſiderat corpus ſolis ut agens ſeparatum, nō ut partē agentis; nam ſi totum globum putaſſet eſſe mouentem, & calfacientem inferiora corpora ſuo motu, ſolem autem eſſe partem plurimum illius potentię contribuentem, certè accepiſſet motum diurnum tāquam unum totius globi motum, non vt multiplicatū, & in plures diſtinctū; prout in diuerſis orbibus recipitur, & prout in luna tardior eſt, & in ſuperioribus remotior ab elementis, quàm par ſit, in ſole autem ſatis velox, & ſatis propinquus; hoc enim eſt ſolem conſiderare ut agens quoddā ſeparatum, & ab aliis partibus Cęli diſtinctum: at ſecundùm Auerrois conſiderationem motus diurnus ſumitur ut vnus totius globi motus, qui mundum inferiorem calfaciat per contactum, proinde per illā attritionem, quæ fit à tanta motus velocitate, quanta eſt in parte globi tangente; hæc autem eſt illa velocitas, qua orbis lunæ mouetur: quanuis.n. totum globū cęleſtem dicamus atterere inferiora corpora per ſui motus velocitatem, tamen hoc non efficit alia velocitas, quàm illa, quæ eſt in inferioris mundi confinio, atq; contactu; ab hac.n. prouenit illa velocitas motus in igni & in aere, quæ in eis calorem producit, & ita illa elementa conſeruat: itaq; non erat cōſideranda propria orbis ſolis velocitas diſtincta ab aliorū orbium velocitate; & ob id rō ab Auerr. adducta non innititur proprię velocitati, nec proprię propinquitati ſolis, ſed denſitati tantūmodo, à qua plurimum virtutis toti globo contribuitur; nullam.n. reſpicit velocitatum, vel propinquitatum differentiam, ſed unam tantummodo velocitatem conſiderat, quæ eſt totius globi, & vnam totius propinquitatem, qua tangit inferiorē mundum; at ratio ab Ariſt. allata innititur propinquitati, & velocitati proprię corporis ſolis, vt diſtinctę à velocitatibus, & à propinquitatibus aliorum; neutrā tamen conſiderare debebat, ſi volebat ſignificare totum globum eſſe mouentem, & atterentem, nam ſecundū opinionem Auerroïs ſol eandem operam præſtat in quacunq; Cęli parte collocetur, etiamſi in ſupremo omnium orbe eſſe ſtatuatur, ubique.n. vim ſuam eandem toti globo contribuit; attamen ſecundùm opinionē Ariſt. ſi ſol remotior ab inferiori mundo poneretur, non attereret, neq; calfaceret, quoniam ob eandem remotionem alios omnes ſuperiores orbes Ariſtot. ad calefaciendum ineptos eſſe iudicauit; quare ſententia Auerrois opinioni Ariſtotelis non accommodatur. Clara etiam ſunt Ariſtotelis verba dicentis [ſufficiens eſt hoc facere ſolis latio tantùm] nam manifeſtè alios orbes excludit, & uult ſolum corpus ſolis eſſe cauſam caloris ut motorem ſeparatum: attamen ſecundùm opinionem Auerrois cætera aſtra ab hoc munere non excluduntur, quia dum ſumitur totus globus ut unum corpus mouens, omnes partes ſuam virtutis portionem contribuunt, tum quæ propinquæ ſunt, tum quæ remotæ; quum Ariſtoteles ſingula aſtra conſiderans ut mouentia ſeparata, excludat omnia ſuperiora ſole, ut ab inferiori mundo nimis remota. Alia quoque difficultate urgeri videtur eo in loco Ariſtoteles, quòd quum quęſtionem propoſuiſſet de cauſa huius caloris, qui apud nos eſt, dixerat enim in principio capitis [propter quam cauſam fiat calor in his, qui circa terra, locis] poſtea quæſtionem ſoluens nihil de radiis dicit, ſed cauſam huius caloris in ſolum cœleſtem motum refert, inquit enim [propter hanc igitur cauſam peruenit ad hunc locum caliditas] ſignificans hunc locum, in quo nos degimus, quem tamen aliis in locis aſſerit calfieri etiam à radiis, immo magis à radiis, quàm à motu Cœli. Sed hoc ſolui facile poteſt: quum enim certum ſit Ariſtotelem non negaſſe radios in hoc aere inferiore calorem producere, in eo tamen loco videtur ſolam cauſam uniuerſalem dimiſſa particulari adducere uoluiſſe; nam à motu Cœli productus calor per totum inferiorem mundum diffunditur, & ad terram uſque, & eius intima peruenit; at ille, qui à radiis

Aliud dubiū cōtra Ariſt.

Solutio.

 diis

diis efficitur, eſt in hac ſola infera aeris regione, ob id hac cauſa neglecta Ariſto. teles ſolum motum Cœleſtem conſiderauit; quod quidem prædictam de motu difficultatem auget: dum.n.radiorum conſiderationem ſecludimus,& ſolum motum conſideramus,non videtur defendi poſſe ſententia Ariſt. dicentis motum ſolius ſolis hunc calorem per attritionem producere;quum illi non accommodetur defenſio artificioſiſſima,quam excogitauit Auerroes. Sed pręter omnia, quę hactenus dicta ſunt,nullum eſt aduerſus Ariſt.efficacius argumentum,quàm quòd ex ipſiuſmet confeſſione deſumitur; ipſe enim exiſtimauit ſphęram ſolis ſecũdo loco,& ſtatim ſupra ſphærã lunę eſſe poſitam,ſphæram autem Veneris in quarto loco, nempe ſupra lunam,& ſolem, & Mercurium: Venerem igitur ineptam eſſe iudicauit ad calorem motu producendum, tanquam nimis remotam, proinde confeſſus eſt quartum locum eſſe ab inferioribus nimium diſtantem, nec aptum ad ea atterenda per motum: atqui inuentum poſtea eſt Aſtronomorum abſeruationibus ſolem in quarto loco eſſe,& luna,& Mercurio,& Venere ſuperiorem; ergo neq; ſol ad calorem producendum idoneus eſt, quia à corporibus inferioribus eſt nimium remotus: nam ſi Ariſt. argumentum de Venere validum eſt, non minorẽ de ſole habet efficacitatẽ, ſi ſol reuera in eo loco eſt poſitus, in quo Ariſt. Venerem eſſe exiſtimauit. Ego igitur, quum apertè fatear me nullam inuenire rationem potuiſſe, qua ſententiam Ariſtotelis tueamur, quod mihi fortaſſe ob inſcitiam meam, atque ingenii imbecillitatem contigit, defenſionem Ariſtot. alijs excogitandam relinquam; hæc enim dicere volui, non ut Ariſt. ſententiam impugnarem, ſed ut illa dubia, quę mihi negotium faceſſunt, in medium proferens ſignificarem, me eorum ſolutionem deſiderare,

Vera ſententia, & opinionis Auerrois declaratio. Cap. VIII.

SEQVITVR ut quomodo Cœlum ſuo motu calfaciat conſideremus, quando in ſententia Ariſtot. acquiſcere minimè poſſumus. Ego quidem arbitror veriſſimam eſſe Auerrois opinionem, quam antea retulimus: quum enim Auerroes ſententiam Ariſtot. quam hactenus expendimus,falſam eſſe cognouerit,eam tamen reuerentia ductus impugnare non eſt auſus, ſed modeſtius agens maluit Ariſtotelem in alium ſenſum trahere; ad quem tamen an verba Ariſtotelis trahi poſſint,alii conſiderent,illa nimirum verba, quæ in calce quarti capitis primi Meteorologicorum leguntur, ubi Ariſtoteles rem hanc diſtinctè, & exquiſitè ſe declarare profitetur; non enim inficior ipſum aliis in locis rudius de hac re loquentem attribuiſſe productionem caloris cœleſti motui indiſtinctè, non motui ſolis tantummodo. Quoniam igitur res per ſe manifeſta eſſe videtur; patet.n.totum elementum ignis, & cum eo aerem à toto cœleſti globo inceſſanter circunuolui,& ita calorem ex eo motu recipere per attritionem,neq; ex alia velocitate, quàm ex illa, quæ eſt in orbe lunæ in mundi inferioris contactu;conſiderandæ nobis ſunt conditiones,quæ in motu,vt atterat,requirũtur,& oſtendendũ eas omnes orbi lunæ competere,vt argumẽtum tollamus,quo ductus Ariſt.orbẽ lunę ineptum ad hoc eſſe iudicauit. Tres ad ſummum conditiones poſtulari videntur, vna vt mobile ſit propè rem atterendã, altera vt ſit ſolidum, tertia demum vt velociter moueatur: prim.ã conditionem hic non deſiderari ipſe quoq; Ariſt.confitetur, patet.n.totũ cęleſtẽ globum tangere mundum elementarem per orbẽ lunę,tanquam per partem ſuam. Secunda quoq; conditio conſiderantibus manifeſta eſt: neceſſarium enim eſt cœleſte corpus ſolidum eſſe totum, & inferioribus corporibus minimè cedens; nam ſi cederet, pateretur, quod dicendum non eſt: quoniam ergo non eſt aptum cedere ulli preſſioni, ſolidum eſt, & idoneum ad ſubiecta corpora

Tres conditiones ſi debeat motus caleſacere.

Cœlum totũ eſt ſolidum.

ra diſſipanda ſuo motu. Sed tertia conditio Ariſt. difficultatem fecit, quia in orbe lunæ non ſatis velox eſſe motus videtur aſſertio; tamen illa Ariſt. videtur probatione indiguiſſe, quum enim certum ſit velociſſimum eſſe lunæ motum, quum quatuor & viginti horarum tempore totum circuitum peragat, probandum erat hanc velocitatem non eſſe tantam, quæ atterere ignem, & aerem, & calfacere apta ſit; nos.n. non poſſumus niſi iudicare motum illum, quanuis tardiorem in illa parte, quàm in aliis partibus ſuperioribus, velociſſimum tamen eſſe, & aptum ad atterendum, dum illum cum aliis, qui apud nos fiunt, motibus cōparamus: frequenter.n. experimur, ex motu, quo ferrum ſilicem percutit, atteri intermedium aerē, & in ignem conuerti, nec tamen dicendum eſt motum illum eſſe motu lunæ velociorem, ſed potius multo tardiorem: ſic etiam dicendum eſt ſagittæ motum per aerem eſſe motu lunę tardiorem, tamen fatetur Ariſt. plumbeos ſagittarū mucrones motu accenſos colliqueſcere: nam ſi imaginaremur equum, vel aliquam aliam rem in ſuperficie terræ adeò celeriter moueri, ut exactis vigintiquatuor horis ad locum, à quo primo diſceſſit, rediret, nonne rapidiſſimum eſſe motum illum iudicaremus? nonne multo velociorem motu ſagittæ ab arcu emiſſę? eo tamen ita ficto motu longè velocior eſt motus lunæ, quę ob maximam à terra diſtantiam longè etiam maiorem circuitum, ac maius ſpatium eo tempore peragit: quemadmodum in rota celerius mouentur partes ad peripheriam ſitę, quàm partes axi propinquæ, quoniam illę eodem tempore maiorem circuitum perficiunt, quo hæ minorem. Negans igitur Ariſt. tantam eſſe motus lunæ velocitatem, quæ calfacere per attritionem poſſit, rem negare videtur ex aliarum rerum comparatione euidentiſſimam, proinde non erat hoc abſq; ratione proferendū, ſed ea negatio maximè probationem deſiderabat. Sed pręter hanc velocitatem, quæ certè eſt magna, magnum etiam addit momentum maxima illa totius cęleſtis globi moles, atque profunditas: nam ſi in maiori corpore maior agendi vis ineſt, vehementiſſimam reddi illam actionem ex magna ſubſtantiæ Cœli profunditate credendum eſt, quum pręſertim in eo innumerabilia aſtra infixa ſint, quę ob ſuam denſitatem plus potentię motricis contribuunt, quàm cæteræ partes; & alia quidem maiorē, alia minorem, quatenus alia denſiora aliis ſunt: quo fit vt maximam vim contribuat ſol, cuius denſitatē maximam omnium eſſe ex maxima eius luce iudicamus. Tanta igitur eſt cęleſtis globi in parte inferiorem mundum tangente velocitas, ut per ſe apta maximè ſit ad inferiora corpora atterenda, & mirandum profectò eſt quomodo Ariſt. id negauerit; ſed adiecta etiam magna totius globi cœleſtis mole, ac profunditate, ſiquidem toti globo hæc actio attribuenda eſt, adhuc maior illius actionis efficacitas, ac vehementia redditur: quare dubitandum eſſe non videtur totum globum cœleſtem per illam ſui motus velocitatem, quæ eſt in orbe lunę hæc inferiora tangente, cauſam eſſe caloris in hoc mundo inferiore per rarefactionem, & attritionem.

Dubium de partibus elementi ignis, & eius ſolutio. Cap. IX.

CAETERVM aduerſus ea, quæ modò demonſtrauimus, dubium magnum oritur, quod omnino ſoluendum eſt ad plenam veritatis declarationem; quum præſertim non magis ſententiæ huic noſtrę, quàm opinioni Ariſt. officere videatur: nam ſi Cœlum motu ſuo velociſſimo atterit, & accendit inferiora corpora, & ignem generat, ſeu conſeruat in proxima Cęlo parte; ergo in partibus huius mūdi, quæ ſub polis, vel circa polos ſunt, nempe in illa parte, quæ ab Aſtronomis gelida zona dicitur, non pōt eſſe ignis, quoniā ibi vel nullus ſit motus, vel nimis tardus: quare alterū duorū videtur eſſe concedendū, vel in ſupero inferioris mundi loco, qui elemēto ignis aſſignatus eſt, ignē nō eſſe, ſed aliud frigidū corpus, quod quidē videtur eſſe Dubium:

abſurdum, quum illum ſupremum loci non debeat aliud corpus occupare, quàm ignis, vel, ſi in toto illo loco ſit ignis, exiſtere ignem, & ſummum calorem, ubi non ſit motus, aut non ita velox, ut poſſit calorem generare: quod ſententię noſtræ aduerſatur manifeſtiſſimè, nec minus opinioni Ariſt. qui cauſam caloris ſupremi loci retulit in motum ſolius corporis ſolis tanquam velociſſimum, quum tamen ſol non feratur niſi per torridam zonam, quæ eſt intra tropicos, & ſemper à polis remotiſſimus ſit; hinc .n. fit ut ſolam ſubiectam ſibi aeris, & ignis partem poſſit calidam reddere, nempe illam quæ ſub torrida zona eſt, non illam, quæ eſt ſub polis in vtraque gelida zona, quæ nec illi eſt ſuppoſita, nec circunfertur, niſi tardiſſimo motu; ſi enim verum eſt id, quod Ariſtoteles dixit, calorem in elementis à motu Cœli velociſſimo prouenire, frigus verò à priuatione illius motus, non poteſt ſub gelidis zonis in ipſo Cœli contactu eſſe ignis, quum ibi non fiat motus, niſi tardiſſimus. Difficultas hæc nulla eſſet apud illos, qui cauſam caloris, ac frigoris elementorum referunt in ipſas eorum formam, & naturas: nam ſi formam ignis inſequitur ſummus calor, ſatis eſt forma ignis ſub polis locati, ad ſuum naturalem calorem ſibi conſeruandum; ſed hanc ſententiam falſam omnino eſſe, & Ariſtoteli repugnantem alibi demonſtrauimus, per hanc enim tollitur penitus natura loci, & vis conſeruatrix locati, quam illi Ariſtoteles attribuit, & motus elementorum naturalis ad ſua loca, ut ibi fuſius oſtendimus. Hoc igitur fundamento conſtituto, quòd omnis calor in elementis à Cœli motu conſeruetur, ut apertè Ariſtoteles dixit, nitendum eſt hanc difficultatem, ſi fieri poſſit, de medio tollere. Ego quidem poſtquàm rem hanc diligenter conſideraui, in hanc ſententiam veni, in qua penitus acquieſco, id, quod dubium videtur, eſſe prorſus neceſſarium, & maximè conſentaneum rationi; ſub polis enim, ubi non fit motus velox, ignem conſeruari non poſſe exiſtimo, ſed calore deſtitutum refrigerari, graueſcere, & in aliud elementum mutari, ac deſcendere: quum .n. cœleſtis calor ad hæc quoque frigida elementa perueniens, ille præſertim, qui à lumine generatur, ea calefaciat, & in halitus vertat, qui continuè à terra, & ab aqua tanquam leues ad ſuperam partem aſcendunt, & ibi etiam magna ex parte accenduntur, & in ignem mutantur, debuit natura ad ſeruandum elementorum æquilibrium rationem aliquam inuenire, qua in ſupera quoque parte generetur frigus, & vice verſa ignis in graue elementum mutatus deorſum feratur: niſi enim hoc fiat, iam ex continuo halituum aſcenſu, & aſcenſione verſa eſſent omnia elementa in ignem, & ignis ille, qui eſt propè lunam, immutabilis omni tempore duraret: quod quidem abſurdum ſecundùm hanc noſtram opinionem non ſequitur, quum enim ignis, qui ſub polis eſt, graueſcat, & refrigeratus deorſum feratur, neceſſe eſt, ne detur vacuum, ut alius propinquus ignis ad eum locum implendum tranſeat, & ibi aliquandiu maneat, & ſimiliter eius calor remittatur à natura loci, & deorſum feratur; ita ut hæc in elementis uiciſſitudo, ac circularis generatio omnibus temporibus perſeueret, tanquam fluuius ad ſuperna continuè currens, atq; inde recurrens; & elementa grauia nunquam deſinant mutari in leuia, & aſcendere, & leuia ſimiliter in grauia, & deſcendere; & quemadmodum media aeris regio, licèt locus aeris ſit, tamen ob eius ſitum non poteſt aerem diu conſeruare quin frigeſcat, & in aquam mutatus deſcendat; ita rationi conſonum eſt aliquam ſub Cœlo eſſe partem, quæ licèt ſit locus ignis, ob motus tamen tarditatem nequeat ignem conſeruare, quo fiat ut ignis in aerem mutatus deorſum feratur. Sic itaque omnis difficultas tollitur: ſub polis enim non exiſtit niſi ignis, is tamen non in omnibus illius loci partibus diu ſeruatur, ſed deorſum fertur, & illuc alius ignis tranſit; ſic enim in media quoque aeris regione non quieſcit niſi aer, etſi non diu ibi ſeruari poteſt: eſſet quidem abſurdum, ſi in loco ignis corpus frigidum ita eſſe poneretur, ut quieſceret; ſed in loco ignis generari ex igne elementum frigidum, ſeu minus calidum, & ſtatim genitum recedere

[Margin notes: Solutio aliorum. — Confutatio. — Solutio propria. — Neceſſariũ eſt ignem in ſuo loco refrigerari, & deſcendere.]

dere ab eo loco non modò abſurdum non eſt, ſed meo quidem iudicio eſt ſummoperè neceſſarium, & patefaciens nobis artificium naturę in ſeruando in elementis æquilibrio, & viciſſitudine ad ipſorum & totius mundi huius conſeruationem. Hanc ſententiam ſignificare viſus eſt Ariſtoteles in primo Meteorologicorum capite quarto, quando de duobus ſuperioribus elementis, ac de ipſorum locis loquens dixit [& ſic continuè perſeuerat hoc quidem aere plenum exiſtens, hoc autem igni, & ſemper aliud, & aliud fit unumquodque ipſorum] tota nanq; elementa illa reſpiciens ait locum ignis eſſe perpetuò plenum igni, & locum aeris aere, ſed particulas utriuſque conſiderans inquit ſemper utrunque eorum mutari, & aliud, atque aliud fieri; igitur neceſſe eſt ut ignis quoque particulę in aliud elementum mutentur, & hoc continuè atque inceſſanter fiat: fieri autem alio modo non poteſt, quàm eo, quem declarauimus. In partibus igitur ſuperi loci, qui ignem continet, hoc diſcrimen eſt; quòd aliquæ tardiorem habent motum, quàm ut ſummus calor, ac ſumma raritas gigni in eis poſſit, ideò ibi non diu ſeruatur ignis: ſitas quidem ſub polis has eſſe manifeſtum eſt, ſed ad quem uſque terminum protendantur, & quibus limitibus à cæteris diſtinguantur, dicere nemo poteſt: credendum eſt non procul à paruis circulis, qui polares dicuntur, has partes terminari, ibiq; incipere velociorem motus, & aptum ad ignis conſeruationem: quam partem ſatis magnam eſſe putandum eſt, & complecti tum torridam zonam, tum duas temperatas, ſeu earum magnam partem, quæ torridę zonę propinquior eſt; ita ut multo maior ſit illa ſuperi loci pars, in qua ignis conſeruatur, quàm illa, in qua non conſeruatur. Si verò quis obiiciat: ſub zona temperata fit tardior motus, quàm ſub torrida, in qua eſt maximus circulus ęquinoctialis uocatus, tamen ſub zona temperata generatur ſummus calor, & ſumma raritas; proinde ibi conſeruatur ignis, atque etiam generaretur, ſi ibi non eſſet; igitur ſub torrida zona, vbi velocior fit motus, gigni debet maior raritas, & maior calor, proinde & corpus rarius, & calidius igni; ergo dabitur calor maior maximo, & elementa erunt plura, quàm quatuor, quæ abſurda ſunt, & nullo pacto concedenda. Ad hæc dicimus non dari in inferioribus corpus rarius aut calidius igni; ideò ubi ſtatutus aliquis motus ad generationem ſummi caloris, & ad ignis productionem idoneus eſt, non ob id velocior motus generabit aliquid calidius, aut rarius, ſiquidem nihil eſſe poteſt calidius, aut rarius igni; ſed ubi primùm incipit motus eſſe ita uelox, ut ſummum calorem, atque ignem producere poſſit, etiam velocior illo eundem calorem producet, nec aliud generabit, quàm ignem.

Dubium.

Solutio.

De lumine quomodo calefaciat. *Cap. X.*

CONSIDERANDVM manet quomodo lumen quoq; ſit caloris cauſa: quòd enim calefaciat, ita eſt manifeſtum, ut negari non poſſit; ſentimus enim nos à radijs aſtrorum, pręſertim ſolis, calefieri, & quandoque ita uehementer, ut tolerare tantum calorem nequeamus; ideò Ariſtoteles pluribus in locis id confitetur, ut in primo Meteorologicorum cap. quarto. & poſtea in cap. de nube: in quarto etiam libro de ortu animalium cap. ſecundo aſſerit lunam lumine creſcentem calidiorem eſſe, decreſcentem verò frigidiorem. Auerroes quoque in commentar. 42. ſecundi libri de Cœlo, & in cap. 4. primi meteorologicorum dicit reflexionem radiorum eſſe in hoc aere noſtro cauſam caloris, & magis, quàm motum Cęli; immo dicit diſcrimen caloris ſolis in ęſtate, & in hieme ratione motus non eſſe ſenſile, ſed ratione radiorũ tantùm; cauſam igitur caloris in hoc infimo aere in ſolos fermè radios Auerroes refert, & Ariſtoteles quoque hoc idem ſignificauit in illo quarto cap. primi Meteorologicorum, quando dixit elementa Cœlo propin-

qua calida eſſe propter motum, remota verò manere frigida propter immobilitatem; hanc igitur inferiorem partem, ad quam motus Cęli non peruenit, vel inſenſilis peruenit, hac ratione frigidam vocat, quoniam in ea inſenſilis à motu generatur calor; quicquid igitur ſenſilis caloris in hac parte ineſt, id totũ ferè in aſtrorum radios referendum eſt; idcirco quum aſtra non ſint ignea, ſicut antea dictũ eſt, ratio, & modus quęritur, quo à radiis calor generatur. Nonnulli dicunt eam eſſe luminis naturam, ut ſit productiuus caloris, proinde aliam cauſam quærendam non eſſe: in hac tamen ſententia non videtur animus acquieſcere, ſed adhuc huiuſce rei cauſam deſiderare: ob id cũ aliis dicendum puto lumen eadẽ ratione eſſe cauſam caloris, qua & motus, nẽpe quia rarefacit, & extenuat, extenuationẽ autem neceſſariò conſequitur calor: & quemadmodum motus in ſolo aere hoc præſtat, vt ipſum reddat calidiorem, & accendat, neque omnis motus, ſed qui magnus, ac velox ſit; ita etiam lumen in ſolo aere attritionem facit, neque quodlibet lumen, ſed magnum, ac vehemens: experientia enim docet nullum à lumine candelæ accenſæ produci calorem, ob eius luminis paruitatem, ac debilitatem; immò nec aſtrorum, nec ſolis lumen quanuis maximum eſſe videatur, producere calorem videtur, vel ſaltem debilem admodum, & inſenſilem producit, niſi duplicetur, & ita per duplicationem validius reddatur; proiecti nanque radij ſolis in terram reſiliunt à terra refracti, & in aere duplicantur, nimirum deſcendentes, atque aſcendentes, & ex radiorum inter ſe colliſione extenuatur aer, & calidior fit: credendum quidem eſt radios ſolis etiam rectà proiectos, ac ſimplices aliquid caloris efficere; quomodo enim tantam haberent vim duplicati, ſi nullam haberent ſimplices? ſed admodum paruam habere vim ex eo conſtat, quòd ſi magnam haberent, media quoque aeris regio, per quam rectà tranſeunt, valdè calida redderetur, quum tamen frigida eſſe cenſeatur, quoniam ſimplices tantùm habet radios, quum regio infima habeat duplicatos, à quibus valde calida redditur. Eſt etiam in radiorum duplicatione magnum diſcrimen, quòd ex temporis differentijs dignoſcitur; nam in æſtate magnus fit calor, in hieme autem paruus, ac debilis; & eodem tempore in aliqua regione maior, in alia minor; cuius diſcriminis ratio hæc eſt; quando enim ſol radios in terram proiicit ad angulos rectos, & perpendiculariter, quilibet radius reflectitur in ſeipſum, & idem fit radius aſcendens, ac deſcendens, ideò maxima fit colliſio radiorum, & aeris attritio, proinde & vehementiſſimus calor, quem animalia perferre nequeunt; quando autem radij non ad perpendiculum cadunt, ſed ad angulos inæquales, obtuſos, & acutos, minor fit calor: cum hoc tamen diſcrimine, quòd quanto rectis propinquiores fiunt anguli, & quanto aſcendentes radii ſunt propinquiores deſcendentibus, tanto maior fit colliſio, & maior calor; contra verò quando admodum obtuſi, & acuti anguli ad terram fiunt, & radij aſcendentes ſunt à deſcendentibus remotiores, minor fit colliſio, & minor calor, quod in hieme euenit: ſol enim humilior incedens terram radijs ſuis debiliter percutit, & angulos valde obtuſos, & acutos facit; at in æſtate ſol ſublimior fertur, & puncto noſtro verticali propinquior, ideò anguli fiunt rectis ſimiliores, & radij reflexi deſcendentibus propinquiores: quod idem diſcrimen vt in temporibus, ita in regionibus quoque diuerſis notari poteſt. Quomodo autem lumen, quum ſit accidens, moueri, & percutere, & reflecti dicatur, non eſt in præſentia conſiderandum, ſed in ijs, quæ de anima, ac de ſenſu viſus alio in loco dicemus, exactius declarabitur; nunc communi, & recepta loquutione vti liceat, dicendo lumen deſcendere, & reflecti, & aſcendere, id enim quomodo intelligendum ſit, prædicto loco docebimus: reflexio autem luminis ita manifeſta eſt, vt negari nequeat; ego enim aliquando prope parietem à radiis ſolis percuſſum ambulando non minorem calorem ſenſi ex radiis à pariete repercuſſis in mea ſiniſtra parte, quàm ex radiis me percutientibus in parte dextra; nam utraque in parte fiebat percuſſio,

&

Aliquorum opinio.

Confutatio.

Opinio vera.

& reflexio radiorum accendens aerem: in ſiniſtra enim parietem percutientes reflectebantur ad me, & aerem calfacientes me quoque calfaciebant; in dextra verò mea parte percutiebant me radii ſolis, & à corpore meo refracti reflecteban tur, & aerem propinquum accendendo me quoque calfaciebant; & hoc idem alios plurimos animaduertiſſe arbitror. Vbi verò abſque fractione tranſeunt ra dii, & nullam duplicationem faciunt, vt in ſupero, & in medio aere, per quem vtrunque ad infimum tranſmittuntur, an fiat à lumine illo recto calor aliquis incertum eſt: credendum quidem eſt aliquem fieri, ſicut antea dicebamus, ſed admodum debilem, quum regio aeris media etiam in magnis æſtibus frigida eſſe comperiatur. Quoniam autem dictum eſt magnum lumen calfacere per attritionem, quia extenuat aerem, ſiquis rationem quærat, cur extenuer, nulla (ut mihi videtur) afferri poteſt, niſi quòd ea eſt luminis natura, ut tenuem, ac ſubtilem aerem reddat, effectus enim à ſua cauſa immediatè prodeuntis nulla alia afferri ratio poteſt. Aliud, quod de hac re dicam, non habeo, neque Ariſtot. uſquam declaraſſe comperitur, quomodo lumen calefaciat: quare ſi nihil aliud eſt quærendum præter id, quod modò diximus, uidetur id tanquam manifeſtum, & declaratione non egens dimiſiſſe; ſiquid verò aliud ad plenam huiuſce rei cogni tionem deſideratur, non eſt mihi uerendum confiteri me illud ignorare, qui me nihil, aut pauca ſcire profiteor, quum ſapientiſſimus quoque philoſophus Ariſt. ſe id neſcire tacitè confeſſus ſit.

Quis ſit calor cœleſtis diſtinctus ab elementari. *Cap. XI.*

VERVM ex iis omnibus, quæ hactenus dicta ſunt, magna oritur difficultas: nam ſi verum eſt id, quod diximus, omnem calorem in hoc mundo inferiore produci à Cœlo per motum, & per lumen, omnis igitur calor ratione ſuæ originis, & ſui principii poteſt vocari cœleſtis; attamen Ariſtot. in ſecundo libro de ortu animalium capite tertio duos videtur calores ſtatuere, vnum cœleſtem, altetum elementarem: quos etiam inter ſe diſtinguit dicens calorem cœleſtem eſſe prolificum, & vitalem, & elementarem verò non eſſe vitalem, ſed potius vitę deſtructiuum; quod ex eo oſtendit, quoniam ignis nullum animal generat, at in ſeminibus animantium calor quidam ineſt, qui elementaris non eſt, ſed à cœleſti virtute proueniens, facitque ut fœcunda ſint ſemina: ſic etiam in iis, quæ putreſcunt, generantur animalia non à calore elementari, ſiquidem elementa vim generandi vi uentia non habent, ſed à calore cœleſti per hunc inferiorem mundum diffuſo: aſſe rit ergo Ariſtoteles non omnem calorem à Cœlo prouenire, & aliquem eſſe calorem non cœleſtem, ſed elementarem; quum tamen in primo Meteorologicorum cap. quarto dixerit omnem elementorum calorem à Cœlo produci, & hanc totam materiam eſſe poteſtate tantùm calidam, & frigidam. Auerroes quoque in libro de ſubſtantia orbis cap. ſecundo, & duodecimo Metaphyſicorum commentario decimo octauo duos ponit diſtinctos calores, unum cœleſtem, alterum elementarem: quare concedere non videtur omnem calorem eſſe cœleſtem. Difficultas hęc non leuis eſt, & multis magnum negotium faceſſit, qui in declarando quis ſit cęleſtis calor ab elemētari diſtinctus plurimum laborarunt; & alii duos re diſtinctos, penitusq́; diuerſos eſſe voluerunt, alij verò vnum & eundem re, qui alia & alia ratione tum cœleſtis, tum elementaris dicatur: quorum diſputationem ego miſſam faciam, & ſolùm enitar hac in re veritatem declarare, ea etenim cognita facile intelligetur in quo alii defecerint. Sciendum itaque eſt duo in his inferioribus eſſe genera formarum, quarum diſcrimen ad hanc noſtram confide rationem pertinet, formam inanimati corporis, & animam, quę eſt forma viuen tis: formam inanimati poſſumus elementarem formam appellare, quoniam aliàs oſten-

Nota diſcrimen formæ elemētaris, & animæ.

oſtendimus formam miſti inanimati non eſſe re diſtinctam à formis elementorum, ſed eſſe collectionem plurium graduum omnium formarum elementarium vnam formam conſtituentium, quæ non eſt addita formis elementorum, ſed eſt illæmet, quæ in aliam formam migrarunt: anima verò eſt forma penitus ſuperaddita formis elementorum, & re ab illis diſtincta. Hæ igitur duę formę habent inter ſe hanc ſimilitudinem, quòd apta eſt utraque educi de materia a calore cœleſti, Cœlum enim hanc inferiorem materiam calfaciendo generat elementa calida; idem ex materia putreſcente generat animal, nec alio modo, quàm per calorem. Præterea Cœlum non modò generat ignem, ſed dat etiam illi facultatem calfaciendi alia, & generandi alium ignem ſimilem: ideò Auerroes in ſecundo capite libri ſui de ſubſtantia orbis inquit ignẽm nõ eſſe primum calefaciens, quia eſt etiam paſſiuus, ſed Cœlum eſſe primum calfaciens, quod agit, non patitur: id autem facit ignis agendo per calorem, tanquam per qualitatem conſequentem: iam enim diximus calorem eſſe quidem præparationem materiæ pro educenda forma ignis, ſed ea educta eſſe accidens poſterius forma; ita ut ſicuti Cœlum ſuo motu, uel lumine facit calorem, & per calorem generat ignem, ita etiam ignis genitus alium ignem generet per eundem calorem; proinde calor ſemper agat vt agens ſecundarium, & inſtrumentale, quum ſit inſtrumentum, per quod agit tũ Cœlum, tum forma ignis: hoc idem in viuentibus notari poteſt, Cœlum enim per calorem generat animal, & pluribus animalibus, ac ſtirpibus dat etiam vim generandi aliud ſimile; nam in ſeminibus tum animalium, tum plantarum inſita eſt vis prolifica, & principium quoddam generatiuum, quod per calorem conſequentem aptum eſt generare aliud ſimile. In eo autem diſcrepare videntur anima, & forma elementaris: quòd forma elementaris producitur per calorẽ utcunque è Cœlo genitum, videlicet ſeu per motum, ſeu per lumen; videmus enim radios ſolis accendere, & ignire ſtupam: aſt anima non per alium calorem à Cœlo producitur, quàm per eum, qui à radiis prouenit; talis enim eſt ille calor, à quo ex putreſcente materia animal generatur. His declaratis, ut ego meam ſententiam proferam, puto calorem cœleſtem propriè acceptum vt ab elementari diſtinguitur, nullum eſſe alium, quàm calorem vitalem, per quem à Cœlo producitur anima, & qui productam animam conſequitur, & per quem anima in ſeminibus latens tanquam artifex, generat aliud viuens ſimilem; calorem autem elementarem eſſe illum, per quem educitur forma elementi calidi, aut forma aliqua miſtionis, & qui eam eductam inſequitur, & per quem illa agit: quoniam enim elementa calida uidentur calorem habere ut accidens proprium, quod illis competere dicitur per eſſentiam, maximè autem igni, miſtis verò omnibus per participationem; hinc factum eſt ut calor iſte ſit vocatus elementaris: calorem verò animalem quum habeant viuentia non per elementorum participationem, ſed à natura quadam præſtantiore, hanc referimus in Cœlum tanquam elementum quoddam aliud omnes elementorum naturas ſupereminens: & quia in viuente genito calor hic vitalis inſequitur animam, quæ eſt forma diſtincta à formis elementorum, & eis multo præſtantior; ideò Ariſtot. ſecundo de ortu animalium cap. tertio dixit eſſe in ſeminibus principium vitale, quod proportione reſpondet elemento ſtellarum, ideſt Cœlo, quod ſolet ab Ariſt. vocari quintũ elementum: quemadmodum enim Cœlum per calorem educit animam de materia, & generat animal; ita etiam principium vitale inſitũ ſemini generat animal per calorem vitalem conſequentem, & ita proportione reſpondet elemento ſtellarum, nempe elemento ſupereminenti naturas elementorum, & eius officio fungitur in generando animali. Nec ob id eorum ſententiam probamus, qui calorem cœleſtem putant diuerſum eſſe penitus à calore elementari, quaſi calor elementaris non ſit à Cœlo productus, proinde dicunt calori cœleſti non eſſe contrarium frigus: immò hanc opinionem abſurdiſſimam eſſe arbitramur, quum manifeſtum

Opinio dicẽtium calorẽ cœleſtem diſtingui ab elementari. Confutatio.

niſeſtum ſit, & experientia comprobatum etiam vitalem calorem lædi, & extingui à frigore, ut in concoctione ciborum frigidorum clariſſimum eſt; & hoc idem aſſerit Ariſtoteles in libro de iuuentute & ſenectute, ut ibi legere poſſumus. Dicimus igitur omnem calorem trahere originem à Cœlo, ut ſæpe diximus, pro inde ſecundùm ſe eiuſdem eſſe naturæ, & ſpeciei, nec aliam habere differentiam, quàm diuerſorum graduum; ſiquidem alius intenſior, alius remiſſior eſt, dixi autem, ſecundùm ſe, quoniam aliud eſt calorem conſiderare ſecundùm propriam ipſius naturam, aliud eſt ipſum conſiderare ut inſtrumentum agentis primarii, quod calore uti dicitur: nam ſi ipſam ſecundùm ſe caloris naturam ſpectemus, vna & eadem eſt in omnibus; eſt enim qualitas actiua, quæ calefacit alia, & extenuat, & ſegregat heterogenea, ut homogenea congregentur; hæ nanque ſunt propriæ operationes caloris ſecundùm ſe conſiderati, ad quas edendas aptus eſt omnis calor ſeu vitalis, ſeu elementaris: ſed alia plura ſunt caloris opera, quæ ipſe per ſe producere aptus non eſt, ſed ea præſtare dicitur ut inſtrumentum agentis ſuperioris: ſicut enim in artibus videmus calorem propria vi aurum calfacere, & liquare quatenus eſt calor, at non vi propria efficere imaginem Mercurii, ſed ui artificis calore utentis ut inſtrumento; ſic etiam in naturalibus notare poſſumus; nam vitalis calor aptus quidẽ eſt propriis viribus calfacere, & attenuare cibos, & tenuiores eorum partes reſoluere; at ſanguinem ex illis non vi propria generat, ſed uirtute animæ utentis calore, nam ſiquis chylum de animalis ventriculo detractum imponat olæ, & illi eundemmet calorem ſupponat, quem habet iecur, nõ tamen generabitur ſanguis: quare in generatione ſanguinis calor agit virtute animæ, & actionem animæ ad illam materiam traducit tanquam inſtrumentum medium: hoc idem dicendum eſt de illo animali inter aues maximo, vocato ſtruthiocamelo, cuius ventriculus tanti roboris eſt, ut deuoratum metallum concoquat, & in nutrimentum vertat: ſcribit.n. Auer. in 5. collectan. cap. 24. experiẽtia compertum eſſe exhibitum aurum huic animali in cibum, & paulo poſt de uentriculo eius detractum inuentum eſſe valde imminutum, quũ tamen ab igni aurũ nõ abſumatur; calor igitur illius animalis abſq; dubio eſt multo minor calore ignis, tamen abſumit aurum, quod abſumere calor ignis non poteſt; ergo non propria virtute id facit, ſed virtute animæ utentis calore: quanuis igitur ipſam ſecundùm ſe caloris naturam conſiderando, ea vna & eadem ſit, & eiuſdem ſpeciei, tamen magna diſcrimina propter agentia priora, quæ calore ut inſtrumento utuntur, contingunt: & hoc multos decepit, qui illa, quæ calori competunt ratione agentis prioris, ipſi ſecundùm ſe conſiderato attribuunt, & diſtingui ſpecie inter ſe calores aſſerunt: ſic facile interpretari poſſumus verba Ariſtotelis in tertio cap. ſecundi libri de animalium ortu, quę à multis in prauum ſenſum trahuntur; quum enim dicat ibi Ariſtoteles calorem ſeminibus inſitum generandi animal vim habere, proinde non elementarem eſſe, ſed cœleſtem, ac diuinum, ſiquidem calor igneus nullum animal generat; hinc colligerunt diſtinctos eſſe ſpecie calorem igneum, & calorem vitalem: ſed decepti ſunt, quia diuerſa quidem ſunt principia agentia, quę calore utuntur, ſed ipſa caloris natura eſt eiuſdem ſpeciei: ignis enim non poteſt animal generare, neque animal de materia educere per calorem, quia non poteſt agere ſupra proprias vires; at Cœlum, & virtus vitalis Cœlo proportione reſpondens poteſt per calorem animal generare; ita ut ſi ſumantur duo numero diſtincti calores, ſed in gradu, & intenſione omnino ſimiles, quorum vno forma elementaris utatur, altero autem vtatur immediatè Cœlum vel anima eius uices obtinens, hic generabit animal, ille verò nequaquam, ſed ſolùm generabit elementum, vel miſtum aliquod: calor enim elementaris in miſtione agit in ſiccum & humidum, & ea regit, & unit, & miſtionem abſoluit, & formam miſti de materia educit; at non educit animam, hęc enim eget agente ſupereminente naturam elementarem, quale eſt Cœlum, & anima, ſeu vitalis

Omnis calor eſt eiuſdem ſpeciei.

Multa efficit calor non p propriã vim, ſed per virtutem agentis primarii.

Declaratio verborum Ariſto. 2. de gen. anim. cap. 3.

lis virtus Cœlo proportione reſpondens; ideò Ariſtoteles in memorato loco aſſerit omnem animam deforis accedere, quatenus principium actiuum non habet aliquod elementum, aut vim elementarem, ſed cœleſte, & natura elementari præſtantius; contrà quàm eueniunt in formis elementaribus, hoc eſt tam elementorum, quàm miſtorum omnium inanimatorum: in ipſa enim elementari materia, ex qua hæc corpora generantur, inſitum eſt actiuum principium, nempe calor elementaris, à quo abſoluitur miſtio, & educitur forma miſti. quêadmodum etiam à virtute elementari educitur de materia forma elementi, quando ab aliquo elemento conuertitur in naturam ſuam aliud corpus: & quanuis ad has quoque mutationes concurrat Cęlum ut agens vniuerſale, non tamen ut agens proximum, & immediatum; nam proximum agens eſt vis elementaris, quemadmodum diximus. Sic igitur ſolui puto omnem difficultatem: nam ſi primam caloris originem reſpiciamus, omnis calor à Cęlo prouenit, proinde omnis calor poteſt hac ratione vocari cęleſtis; ſed ſi ſpectemus agens primarium, quod calore ut inſtrumento utitur, illud vel eſt natura elementi, & ab hac vocatur calor elementaris, vel eſt vis cęlica, & ab hac vocatur calor cœleſtis, ita tamen ut cęleſtem virtutem appellemus omnem naturam ſuperiorem, & præſtantiorem natura elementari; talis enim eſt non ſolùm ipſamet Cęli natura, quæ per calorem à ſe genitum multa producit, ſed etiam anima, quæ ob id vocatur ab Ariſtotele proportione reſpondens elemento ſtellarum, quaſi cęleſtis corporis locum obtinens. Non eſt autem ob ea, quæ dicta ſunt, putandum in uiuente duos eſſe diſtinctos calores, unum elementarem, alterum vitalem, ſiquidem fieri non poteſt ut in eodem ſubiecto ſimul inſint duo accidentia eiuſdem ſpeciei diſtincta numero; ſed unus numero eſt calor ex duobus conflatus, etſi pendens à duobus principiis: quemadmodum enim ſi in eodem cubiculo ſplendeant noctu duæ candelæ ardentes, unum numero eſt lumen in aere illius loci, licèt pendens à duabus lucibus ſecundùm gradus, adeout altera candela extincta minus luminis in illo aere maneat; quia ſecundùm aliquot gradus prodibat ab una candela, & ſecundùm aliquot ab altera: ita in uiuente eſt unus numero calor conflatus ex duobus, nempe ex calore elementari, qui etiam dici poteſt calor miſtionis, ſeu temperaturæ, & ex calore vitali animam conſequente; isque totus calor ſecundùm aliquos gradus prouenit à natura elementorum calidiorum, ſecundùm aliquos verò ab anima: ideò ſublata anima remanet minor calor, ſolus enim elementaris calor relinquitur, qui poſtea interit per putredinem: ſed hac de re, ac de aliis ad animantia pertinentibus poſtea opportunius dicemus.

In uiuente nô duo ſunt calores numero, ſed unus pêdens à duobus principiis.

IACOBI ZABARELLAE PATAVINI DE MISTI GENERATIONE ET INTERITV LIBRI TRES.

Liber Primus.

Proœmium Libri. *Cap. I.*

NATVRALIVM corporum generationem,& interitum Ariſtotelem in ſuis libris multifariam conſideraſſe conſtat; primùm enim in duobus de ortu & interitu inſcriptis generationem & interitum ampliſſimè prout corporibus omnibus ſublunaribus indiſtinctè cõpetunt,tam ſimplicibus, quàm miſtis, & his tam inanimatis, quàm viuentibus, ſibi tractanda propoſuit: ſed quoniam variæ naturalis corporis ſpecies varios etiam habent generationis modos,qui bus inter ſe diſtinguuntur, eosq; omnes cognoſcere oportet philoſophum naturalem; ideò poſtea ſeorſum de ſingulis docuit quomodo elementa generentur, quomodo miſta, quomodo metalla, & lapides, quomodo animalia, & plantę. Nos in præſentia declarandam ſuſcepimus eam generationem, quæ miſto competit quatenus miſtum eſt, & contrarium illi interitum, qui vocatur putrefactio; rem enim cognitu digniſſimam, ac difficultatis plenam, & tum à philoſophis, tum à medicis maximè agitatam eſſe videntes aliquod fore operæpretium exiſtimauimus, ſi illa, quę de hac inuenire philoſophando potuimus,ad ſtudioſorum utilitatem, ſiquam habitura ſunt,in medium proferremus, & rei obſcuriſſimę aliquid luminis afferre pro viribus niteremur: quoniam autem hac de re ſcripſit egregiè Ariſtoteles in initio quarti Meteorologici, conabimur in hac noſtra contemplatione ipſam Ariſtotelis in ea parte ſententiam explanare, ut ea optimè,ſi fieri poſſit, intellecta poſſimus omnia, quæ de hac re dicturi, ac ratione ex natura rei deducta oſtenſuri ſumus, tanti quoq; philoſophi authoritate comprobare: quæ verò de hoc alii complures, acerrimè etiam inter ſe diſputantes, & altercantes conſcripſere, cum moderatione tangemus: illa enim quæ vana, & inutilia eſſe iudicabimus, miſſa penitus faciemus, quæ autem aut vera, aut ad veritatem cognoſcendam vtilia fore arbitramur, ea breuiter referemus, & expendemus: in omnibus autem ita nos gerere nitemur, ut omnes facilè intelligere poſſint, nos nullo controuerſandi, aut detrectandi ſtudio,ſed philoſophiæ ac veritatis amore,& communis utilitatis gratia hanc diſputationem inſtituiſſe. Agemus autem prius de generatione, eiusq; naturam, ac definitionem declarabimus, omnesq́ue in ea orientes difficultates ſoluemus; deinde verò eadem methodo loquemur ſeparatim de putredine: hoc enim inter

eſt

eſt inter ampliſſimè ſumptam generationem, & eam, quæ cuiuſque rei propria eſt, quod latè ſumpta generatio eſt alterius rei corruptio; idcirco eadem definitione Ariſtoteles generationis, & interitus naturam expreſſit: non ſic propriæ ſingularum rerum generationes; quamuis enim animalis generatio, quatenus eſt abſolutè generatio, ſit alterius rei corruptio, non eſt tamen corruptio alterius animalis; ita nec miſti generatio eſt neceſſariò alterius miſti corruptio: cuius diſcriminis ratio colligitur ex illis dictionibus, unius, alterius; generatio enim vnius non eſt corruptio eiuſdem ſecundùm numerum, neque eiuſdem ſecundùm ſpeciem, ſed alterius ſpecie differentis, quocirca generatio animalis non eſt animalis corruptio: diſtinctas igitur tractationes, diſtinctasque definitiones poſtularunt generatio miſti, & putrefactio, ut in quarto Meteorologico videre eſt, propterea quòd generatio miſti non eſt alterius putrefactio; ſic etiam generationi animalium contraria eſt mors, quæ eſt animalium interitus, attamen Ariſtoteles in diuerſis etiam, ac ſeparatis libris vtranque conſiderauit, generationi enim animalium quinque ab ea inſcriptos libros dicauit, de eorum autem interitu egit in libello de vita & morte; igitur nobis quoque ſeorſum de miſti generatione, ac de eiuſdem interitu agendum eſt.

Definitio generationis miſti. Cap. II.

GENERATIO miſti, de qua dicendum propoſuimus, ſpecies eſt illius generationis, cuius definitionem in primo libro de ortu & interitu talem legimus, generatio eſt mutatio totius nullo ſenſili manente ut ſubiecto eodem; quoniam igitur in definitione ſpeciei eſt ſumendum genus, ideò Ariſtoteles quando in principio quarti Meteorologicorum generationem miſti definiens dixit eſſe mutationem, abſquè dubio talem mutationem intellexit, nempe qua totum mutetur in totum; ſubſtantia nanque elementorum mutatur in ſubſtantiam miſti: propria autem materia miſti, quatenus miſtum eſt, ſunt quatuor elementa, quatenus humida & ſicca ſunt; iam enim diximus has eſſe qualitates paſſiuas, & conditiones materiales, quæ propriam miſti materiam conſtituunt, miſtum enim conſtat ex quatuor elementis prout ſunt humida & ſicca: agens autem proximum, ut alia remota, & vniuerſalia agentia omittamus, ſunt duæ actiuæ elementorum qualitates, calidum enim & frigidum contemperata agunt in ſiccum & humidum, tanquam artifex in materiam, & illa elaborando, & commiſcendo, & terminando educunt formam miſti, & ita miſtum generant: hoc enim diſcrimine diſſidere miſtum, & viuens aliàs diximus, quod miſtum, & omne inanimatum corpus à virtute elementari tanquam agente proximo generatur; at animatum non ab elementari virtute generatur, ſed à virtute cœleſti, quæ ſemini inſita eſt, ita ut in generatione viuentis omnes elementares qualitates locum habeant materię, agens autem proximum ſit virtus cœleſtis, nempe calor vitalis ſemini inſitus, qui proportione reſpondet elemento ſtellarum: at in generatione miſti quatenus miſtum eſt, duæ elementares qualitates, humiditas, & ſiccitas, materiam idoneam conſtituunt, è qua educatur forma miſti; agens autem proximum ſunt duæ actiuæ eorundem elementorum qualitates ſimul contemperatæ, calor, & frigus: & quia agens non agit in materiam, niſi illi dominetur, ita ut eam regere poſſit, ideò ſi generandum ſit miſtum, oportet actiuas qualitates dominari paſſiuis; illudque dominium varium eſt, & varias habet rationes, ſeu proportiones pro diuerſis miſtorum naturis, ex quadam enim ſtatuta proportione imperii actiuarum in paſſiuas generatur hoc miſtum, ex alia verò aliud; ideò finis generationis miſti eſt ipſa miſti forma, ſicut omnis generationis cauſa finalis eſt forma generanda. Has omnes cauſas expreſſit Ariſtoteles in definitione

tione generationis miſti,quæ ob id perfecta,& omnibus numeris abſoluta definitio eſt,nēpe,generatio eſt mutatio à virtutibus actiuis,quum rationē habuerint, ex ſubiecta materia vnicuique naturæ. deinde hanc ſtatim declarans inquit ſubiectam materiam eſſe duas qualitates paſſiuas: nomine igitur mutationis ſignificauit genus, quod formæ locum habet, ſcilicet generationem ſubſtantialem, quę in primo libro de ortu & interitu definita eſt; duas actiuas qualitates ſumpſit ut cauſam effectricem proximam; duas paſſiuas ut materiam; cauſam autem finalem, quando ait [vnicuique naturæ] forma enim,quæ eſt rei natura, eſt finis generationis, & propter eius eductionem fit ab actiuis elaboratio paſſiuarum: ſenſus ergo huius definitionis eſt, generatio miſti eſt mutatio facta à duabus actiuis qualitatibus ex duabus paſſiuis tanquam ex materia, quando illę ad has eam habuerint rationem, ac proportionem, quę vnicuique formæ educendæ conueniens eſt; alia nanque, & alia proportio requiritur pro diuerſis miſtorum naturis, vt conſiderantibus manifeſtum eſt. Definitio generationis miſti.

Quomodo ſit intelligendum actiuarum qualitatum dominium in duas paſſiuas. Cap. III.

MVLTA in hac definitione ad plenam eius intelligentiam expendenda, & declaranda eſſent ſed quæ ad verborum ſingulorum conſiderationem,eorumq; conſtructionem attinent, ea ad commentarios, ſiquando à nobis edentur,remittimus:nunc illa tantū, quę ad naturam huius generationis declarandam pertinent, cum diligentia perſequemur. Primo loco de illa ratione,ſeu proportione, quam habere debent actiuæ ad paſſiuas,dicendum eſt: videtur quidem eam declarare ſtatim Ariſtoteles quando ſubiungit [generant enim calidum & frigidum dominantia materiæ] indicat enim talem eſſe debere rationem, vt actiuæ dominentur paſſiuis;niſi enim dominentur,regere,atque elaborare illam materiam nequeunt;quare non fit generatio, ſed potius inconcoctio, & inquinatio, ut ibi Ariſtoteles ait: ſed dubium adhuc eſt, quomodo hoc dominium intelligendum ſit,& de hoc multi multa dixerunt, prȩſertim verò Medici in prima primi Auicennę: quorum omnium ſententię, & dicta hic referenda non ſunt,ſed pauca præcipua breuiter tangere ſatis erit. Primùm quidem aliqui parum conſideratè loquentes dixerunt hoc dominium eſſe intelligendum ſecundùm intenſionem graduum, videlicet vt duę actiuæ paſſiuas vincant intenſione, veluti ſi diceremus ſex gradus caloris vincere quatuor humiditatis. Sed hęc ſententia, ſi benè perpendatur, vana, & impoſſibilis eſſe cognoſcitur, quod alij plures animaduerterunt, inter quos Ludouicus Buccaferreus, & Petrus Pomponatius, qui in quarto Meteorologicorū diffuſam de hac re diſputationem ſcripſerunt: ea autem tribus potiſſimum fundamentis nititur, in quibus conſentire omnes videntur. Primum eſt, latitudinem cuiuslibet qualitatis intenſiuam finitam eſſe, datur.n. ſummus calor, quo maior non datur, ſic ſummum frigus, & ſumma humiditas, & ſumma ſiccitas. Secundum eſt, omnes harum qualitatum latitudines eſſe æquales, ita vt in quot gradus aliqua earum diuiditur, in totidem quælibet aliarum diuidatur; proinde ſi ſummus calor ſit octo graduum,ſic & aliarum quęlibet,& in ſingula octauus gradus ſit ſumus. Tertiū denique eſt, qualitates contrarias non poſſe ſimul exiſtere. Ex his tribus ſuppoſitis colligunt omnem qualitatē ſiue ſummam, ſiue remiſſam, habere ſemper impletam totam octo graduum latitudinem: etenim ſi ſummus ſit calor,erit octo graduum;ſi verò remiſſus, vt exempli gratia, ſex graduum tantùm, neceſſe eſt vt duos habeat frigoris admiſtos, quare omnes ſimul ſumpti octo Aliquorum opinio. Confutatio.

Nn erunt;

erunt; oportet enim remiſſionem, ſeu abiectionem duorum graduum caloris, qui deſunt, factam eſſe à duobus gradibus frigoris: ſic ſi in aliquo ſint quatuor gradus ſiccitatis, neceſſe eſt vt in eodem ſint etiam quatuor humiditatis; ſi uerò quinque vnius, tres alterius contrariæ: ſed cum quatuor vnius eſſe quinque alterius nullo modo poſſunt, quia ſic ad ſummum nouem eſſent, & totam latitudinē excederent; dum enim qualitates latitudinem non excedunt, non ſunt contrariæ, ſed ad amicitiam, ac temperamentum redactæ ſunt; facta enim eſt vna qualitas, quę redolet exempli gratia tres caloris gradus, & quinque frigoris, eaque ſi compararetur cum altera habente duos caloris, & ſex frigoris, inſtar calidi erit reſpectu illius: ſed quum ſimul iunctæ latitudinem excedunt, contrariæ ſunt, & ſimul exiſtere nequeunt; nam ſi quinque inſint gradus caloris, non poſſunt ineſſe niſi tres frigoris, à quibus ſint fracti, ſeu extincti tres caloris, qui deſunt; nam ſi quatuor eſſe dicerentur, quartus ibi eſſet integer, & ſine ulla pugna cum ſuo contrario, & nullum caloris gradum remittens, quod impoſſibile eſt; ſed oportet quatuor gradus frigoris remittere quatuor caloris, & ita quatuor tantùm reliquos caloris ſupereſſe non quinque. Ob eandem etiam rationem fieri non poteſt ut duarum contrariarum qualitatum gradus ſimul iuncti totam latitudinem non adimpleant, vt ſi quis diceret in aliquo eſſe quatuor gradus caloris & tres frigoris, qui ſeptem eſſent ad ſummum: hoc enim eſt impoſſibile; quia quatuor gradus, qui deſunt, caloris, non poſſunt eſſe extincti, niſi à quatuor frigoris; non igitur tres tantùm ibi ſunt frigoris, ſed quatuor. His omnibus ita conſtitutis, de quibus hic diſputandum non eſt, quoniam vera omnia eſſe fatebitur quiſquis ritè philoſophari voluerit, falſitas prædictæ ſententiæ facile oſtenditur: vel enim intelligunt duas actiuas ſimul iunctas ſuperare gradibus duas paſſiuas itidem ſimul iunctas, vel vtranque ſeorſum acceptam ſuperare utranque ſeorſum acceptam, quorum neutrum dici poteſt: non prius, quia per fundamenta iacta ſunt æquales; calidum enim & frigidum ſimul iuncta octo graduum erunt, totidem erunt etiam ſiccum & humidum ſimul iuncta, ergo illę has coniunctim non ſuperant gradibus: non etiam alterum, quia ſi omnes ſint ęquales, nulla aliam vincet, vt ſi quælibet ponatur eſſe quatuor graduum: ſi verò inæquales, neceſſe eſt vincente calore paſſiuas vt frigus vincatur ab eiſdem, non ergo dominari ſimul poſſunt ambę actiuę ſi enim ſint ſex caloris, quinque humiditatis, & tres ſiccitatis, vincet quidem calor vtranque paſſiuam ſeparatim acceptam, ſed frigus ab vtraque vincetur, erit enim duorum tantùm graduum; denique per omnes modos diſcurrendo inueniemus fieri nunquam poſſe vt vtraque actiua ſeparatim ſuperet vtranque paſſiuam ſeparatim acceptam; quare hęc ſententia reijciatur. Alii putarunt omnem vitari difficultatem, ſi reiecto frigore in ſolo calore perſiſtamus; dixerunt ergo imperium qualitatum actiuarum non eſſe de frigore intelligendum, ſed de ſolo calore, vnde collegerunt omnē miſtum apud Ariſtotelem eſſe ab exceſſu calidum, & ab exceſſu humidum: nitebantur autem teſtimonio Auicennæ in prima primi doctrina ſexta cap. tertio, & in ſexto naturalium, ubi inquit frigidum non ingredi opera naturæ tanquam agēs, ſed omnem operationem naturæ perfici à calido, proptereaquòd frigus efficit priuationem motus, omnis autem operatio naturæ cum motu perficitur, quare ad nullum opus naturæ eſt vtile frigus. Sed de actione frigidi nos poſtea loquemur, in præſentia autem ſatis eſt aduerſus hos adducere teſtimonium Ariſtot. in contex. ſecundo quarti Meteorologicorum, vbi dicens [generant autem calidum & frigidum dominantia materiæ] non ſoli calido dominium attribuit, verùm etiam frigido. In eo quoque decipiuntur, quòd dicunt omne miſtum eſſe calidum exceſſu, quum manifeſtum ſit plura eſſe miſta exceſſu frigida, immò & frigidiſſima, ut metalla; non enim eſſent ita indurata, niſi à magna ui frigoris; multæ etiam plantæ ſunt frigidiſſimę temperaturę, ut experientia docet:

Aliorum opinio.

Confutatio.

ret:quamobrem etiamſi concedamus ſolum calidū agere pro generatione miſti, gradus autem frigoris,quotcunq; ſint,nihil agere,fieri tamen non poteſt vt calidum ſemper dominetur utriq; paſſiuę, quoniam multa miſta cōperientur,in quibus calor ita debilis inſit, ut gradibus ſuperetur ab altera paſſiuarū, aut etiam ab vtraque:difficultas igitur integra manet,quale ſit hoc actiuarum dominiū in paſſiuas,quum præſertim videamus in aliquo miſto tantam eſſe humiditatem,vel tantam ſiccitatem,quæ ſuperet gradibus & calidum,& frigidum ſeparatim accepta, neq; per id ſtare quin illud ſit verè,ac perfectè miſtum. Ludouicus Buccaferreus prædictis motus difficultatibus inquit imperium qualitatum actiuarum non eſſe intelligendum ſecundùm intenſionem,neq; ſecundùm quantitatem,ſed ſolùm ſecundùm virtutē. Sed hęc ſententia mihi quidem videtur non carere difficultate: nam per virtutem nil aliud intelligere poteſt, quàm potentiam actiuam; hęc autem nō poteſt maior,uel minor dici, niſi altera duarum rationum,aut.n.ex maiore intenſione, aut ex maiore extenſione, ſeu quantitate, quoniā in maiori magnitudine plus eſt virtutis actiuæ: igitur qui fieri poteſt ut qualitates actiuæ dominentur paſſiuis ſecundùm virtutem,ſi neque intenſione,neq; quantitate excedunt? Ego puto optimam eſſe Pomponatij ſententiam, quæ omnem difficultatē tollit, & ad eam reduci pōt opinio Buccaferrei, qui veritatem ſub nube vidiſſe, ſed eam non omnino complexus eſſe videtur. Inquit Pomponatius non eſſe neceſſarium ut qualitates actiuæ paſſiuas ſuperent gradibus,ſed poſſe earum alteram, utpote calorem, licèt humido remiſſiorem ſecundùm gradus, agere in humidum intenſius tanquam in materiam, & ex eo aliquid generare,ut aliquod calidum tribus gradibus poteſt agere in materiam habentem quinque gradus humiditatis, & ex ea aliquam miſti formam educere; nam ſi ſermo eſſet de actione contrarii in contrarium,utique oporteret agens ſuperare gradibus ſuum contrarium, ſecus.n. non fieret actio; ideò dicere latini noſtri ſolent nullam fieri actionem à proportione minoris inæqualitatis, qua de re alibi diſſeruimus; de hac tamen in præſentia non loquimur, ſed de actione in ſubiectam materiam; quum autem hęc materia debeat quibuſdam eſſe conditionibus prædita, & hæ ſuſcipiant magis,& minus, incongrua,& ęquiuoca eſſet comparatio intenſionis conditionum materię cum intenſione conditionū agentis. Dicendum igitur eſt quālibet miſti formam de materia educendam certos paſſiuarum qualitatum gradus poſtulare, & certos actiuarum,& educi poſſit; ita ut paruus calor ex materia valde humida rem hanc generare non poſſit, ſed aliā poſſit: dictum igitur Ariſtotelis non eſt intelligendum abſolutè, ut ſcilicet actiuę vincant paſſiuas ſecundùm gradus,hoc enim eſſe non poſſe iam oſtendimus; ſed eſt intelligendum reſpectu formæ generandæ, & quantum illa poſtulat, ita ut quando adeſt illa proportio actiuarum ad paſſiuas, quæ pro huius formę eductione requiritur, tunc dicantur actiuæ dominari paſſiuis: ut ſi exempli gratia ſtatuamus oleum eſſe calidum quinque gradibus, & humidum ſex, plures ſunt gradus humiditatis, quàm caloris; conueniens tamen eſt proportio pro eductione formæ olei; & ita dicitur calor dominari humiditati, ideſt aptus eſſe ad educendam de illa materia humida formā olei, ita ut ſi minor ſumeretur calor, non poſſet olei formam educere,ſed aliam fortaſſe poſſet, reſpectu cuius dicerentur actiuæ dominari paſſiuis, at non reſpectu olei: hoc denotauit Ariſt.in definitione, quando dixit [ex ſubiecta materia vnicuique naturę] ſic enim ſignificauit proportionem illam non eſſe abſolutè victoriam ratione graduum, ſed ſolùm reſpectu formæ generandæ. Ad hunc ſenſum ſi Buccaferrei ſententia reducatur,defendi poteſt, nempe ſi per virtutem intelligat potentiam productiuam reſpectu talis formę, ſed non abſolutè, & indiſtinctè reſpectu omnium; ipſe tamen hoc non expreſſit.

Buccaferrei opinio. Confutatio. Pomponatii opinio vera. In lib. de reactione. Defenſio opinionis Buccaferrei.

De actione frigidi in generatione miſti, aliorum opiniones, & argumenta. Cap. IIII.

CAETERVM ad plenam eorum intelligentiam, quę ab Ariſtotele & à nobis dicta ſunt de actiuarum qualitatum imperio in paſſiuas, conſiderandum eſt quę ſit actio frigidi in generatione miſti; num videlicet & calor, & frigus per ſe agere dicantur, an ſoli calori tota actio attribuenda ſit, nulla frigori, niſi per accidens: hac enim de re magnę & philoſophorum, & medicorum diſputationes, & controuerſiæ exiſtunt. Ante omnia ut intelligatur in quonam difficultas ſit conſtituta, animaduertendum eſt nos non de elementi generatione loqui, patet enim elementum frigidū per frigus generare aliud ſimile, & ita frigus eſſe per ſe actiuum, & eductiuum formæ elementaris. Neque de viuentium generatione loquimur, hanc enim à ſolo calore abſolui aſſerit manifeſtè Ariſtoteles in ſecundo libro de ortu animalium cap. 3. vbi ſoli calori cœleſti attribuit vim generandi viuentis, qua de re alio in loco diffuſius loquuti ſumus. Loquimur autem de ſola miſti, quatenus miſtum eſt, generatione, quod non eſt niſi homogeneum: forma nanque illa, quę primùm ex formarum elementarium commiſtione oritur, & forma miſtionis vocatur, non conſtituit niſi homogeneum miſtum, cuius generationem in pręſentia conſiderandam ſuſcepimus; etenim omne heterogeneum eſt animatum, & ex pluribus talibus homogeneis conſtitutum, de quo hic non loquimur: nec ob id de ſolo inanimato miſto homogeneo nunc ſermonem facimus, ſed abſolutè de omni miſto homogeneo ſiue animato, ſiue inanimato; non enim ſolùm de metalli, vel lapidis generatione ſermo nobis propoſitus eſt, ſed etiam carnis & oſſis; ita tamen ut hęc non ut animata, ſed ſolùm ut miſta nobis conſideranda proponamus, nēpe quomodo in eis producatur non quidem anima, ſed ſola forma miſtionis, & quomodo eadem intereat, hac enim ratione hæc omnia eandem conſiderationem ſubeunt. De hac igitur miſti homogenei quatenus talis generatione loquēdo non ſatis liquet quomodo frigidum ſit actiuum. Auerroes in ſua paraphraſi in 4. Meteorolog. apertè dicit frigus non agere per ſe, niſi corruptionem, ſicuti calor agit generationem, videtur .n. contrariorum agentium contrarias eſſe debere operationes; quod in concoctione videmus, fit .n. concoctio à calido, inconcoctio autem per ſe à frigido, nunquam concoctio, niſi per accidens, ut quando ab externo frigore colligitur in uentriculo, & concentratur calor animalis, & fit intenſior, & validior ad concoquendum: ſic igitur ad miſti generationem concurrit frigus ut temperet, & moderetur calorem, quia non omnis calor aptus eſt ad quamlibet formam educendam, ſed determinatus, & variis modis remiſſus, prout ſingula forma poſtulat: ſummus autem calor eſt corruptiuus miſti, nec poteſt rem ullam generare, niſi ignem. Hanc igitur Auerrois ſententiam plures ſequuntur, & dicunt generationem miſti attribuendam eſſe ſoli calori, non frigori, quoniam frigus non generat, niſi per accidens, quatenus calorem contemperat, & moderatum reddit. Sententiam hanc improbant nonnulli recentiores & aduerſus eam tribus argumentis utuntur. Primum ex Ariſtotele ſumunt in primo contex. quarti Meteorologicorum, ubi dicit frigus eſſe actiuum non ea tantùm ratione quatenus calorem moderatur, ſed quatenus terminat, congregat, & tranſmutat; putat igitur frigus agere etiam per ſe, non tantùm per accidens. Secundò ſic argumentantur: frigus non remittit calorem, niſi refrigerando; at in generatione miſti frigus non habet locum per refrigerationem, ſed per [illegible] ſecundas operationes, ergo ad generationem miſti non concurrit frigus ut remittens calorem, quemadmodum neque calor in generatione miſti locum habet vt remittens frigiditatem. Tertiò argumentum ſumunt à diſcrimine miſtionis, & gene-

In lib. de calore cœleſti.

Auer. opinio.

Recentiorū cōtra Auer. argumentū primum.

2. Argumen.

3. Argumen.

rationis miſti: nam in miſtione intereunt excellentiæ qualitatum elementarium, vt ait Ariſt. in calce primi libri de ortu, & interitu, & in contex. 48. ſecundi libri; hoc autem non fit, niſi per actionem inter ſe, & mutuam remiſſionem qualitatum elementarium contrariarum; nam & calor remittit frigus, & frigus calorem, & ſiccitas humiditatem, & humiditas ſiccitatem: hæc igitur mutua remiſſio, & con temperatio non in generatione fit, ſed in miſtione, quoniam in generatione non comparat Ariſtot. contrariam cum ſua contraria, calorem cum frigore, & humiditatem cum ſiccitate, ſed ambas ſimul ſumptas, calorem & frigus, cum ambabus ſimul ſumptis, humiditate & ſiccitate, ut agentes cum patientibus: hanc igitur eſſe inquiunt cauſam communis erroris, quòd non diſtinguunt miſtionem à generatione miſti: in ſola enim miſtione fit illa remiſſio mutua contrariarum qualitatum, quę in generatione non conſideratur, in qua ambę actiuæ iam commiſtę, & factę amicæ ſuam operationem exercent in paſſiuas: non igitur officium eſt frigoris in generatione calorem remittere. His argumentis ducti ipſi aliam ſententiam tuentur, & inquiunt generationem poſſe dupliciter conſiderari, vno modo vt formæ ſubſtantialis introductionem, altero modo cum præuia alteratione; & in formæ quidem eductione dicunt nullam eſſe frigoris actionem, at in pręuia alteratione non minus per ſe frigus locum habere, quàm calorem; facit enim conſtantiam partium, terminat, & vnit humidum cum ſicco, & præterea calorem cohibet, ac detinet intrinſecus, ne euaneſcat: quocirca etiam frigus in generatione miſti actionem per ſe habet ratione præuiæ alterationis. Alij verò etiam maius quiddam oſtendere voluerunt, nempe frigus in eductione formæ miſti habere actionem per ſe, & vſi ſunt hoc argumento: ſi ponatur homo in aere frigidiſſimo, vel in frigidiſsima aqua, ita vt ab illo frigore interficiatur, erit à ſolo frigore forma hominis interempta, & educta forma cadaueris; ergo frigus per ſe agit eductionem formæ.

Illorum recentiorum opinio.

Aliorum opinio. Eorum arg.

Vera ſententia de actione frigidi, & eius declaratio. Cap. V.

EGO, hac re diligentiſſimè conſiderata, quam difficultatis plenam eſſe non inficior, veram eſſe arbitror opinionem Auerrois, quam complures ſequuntur: ſed ad perfectam veritatis declarationem oportet non ſolùm bimembri diſtinctione vti, vt illi fecerunt, ſed trimembri; etenim cadere in conſiderationem poteſt & alteratio præuia generationi, & generatio ipſa miſti, quæ eſt eductio formæ ſubſtantialis, & demum variæ alterationes contingentes miſto iam conſtituto, & genito, quas Ariſtot. in ſecundo contex. quarti Meteorologicorum propoſuit in eo libro con ſiderandas, & poſtea etiam clarius propoſuit in contex. 14. eiuſdem libri, ut prouenientes ab actione duarum actiuarum qualitatum in duas paſſiuas. Vt igitur ab ipſa generatione, quæ eductio formę eſt, ordiamur, concedere plures viden tur eam à ſolo calido fieri, & ad eam frigus per ſe nullam operam contribuere, ſed ſolùm per accidens, quatenus calorem moderatur, eúmque ad illam formã educendam idoneam reddit; ſiquidem calor generatiuus eſt, frigus verò corruptiuum: videmus enim Cœlum, quod ad omnium generationem concurrit, non agere niſi calore, & in reditu ſolis ad nos omnium rerum generationem fieri per calorem, in receſſu autem corruptionem propter frigus. Hanc ſententiam ego veriſſimam eſſe puto, ſed dum hoc dicimus, non video cur non idem dicere cogamur de alteratione præuia generationi; quoniam calor non alia ratione formam educit, niſi alterando materiam, & inducendo illas qualitates, quas forma ſubſtantialis ſtatim inſequatur: calor enim non agit niſi vt inſtrumentum primarij agentis; quare eductio formę tribuenda potius eſt agenti primario, quod calore

vt inſtrumento vtitur, quàm ipſi calori; præparatio verò per alterationem calori magis attribuenda eſt, quia per eam fit poſtea eductio formæ: pugnantia igitur dicere videtur quiſquis dicat à ſolo calore formam educi, præuiam verò alterationem fieri per ſe & à calore, & à frigore: ſed res clarior fiet, ſi modus declaretur, quo calor pro formæ introductione materiam præparat. Certum eſt miſti homogenei generationem conſiſtere in miſtione perfecta humidi cũ ſicco, perfectam dico quantum forma generanda requirit: ſed hęc non poteſt fieri, niſi à calore; calor.n.extenuat, ita vt miſcibilium particulæ commiſceri poſſint, nam alia forma maiorem humidi cum ſicco permiſtionem, alia minorem poſtulat, proinde alia maiorem calorem, alia minorem: hinc fit vt in aliquibus tanta ſit permiſtio, vt vix vnquam poſſint ſiccum & humidum ſeparari; ideò illa diutiſſimè durant, quia putredini non ita obnoxia ſunt, vt alia; eiuſmodi eſt oleum, & res aliæ viſcoſæ, nam viſcoſitas prouenit ex magna humidi cum ſicco permiſtione: validam etiam habent permiſtionem metalla, præſertim argentum, & aurum, quæ ob id, & propter congelationem diutiſſimè ſeruantur: ſi ergo generatio miſti conſiſtit potiſſimum in extenuatione ſicci & humidi, ut poſſint eorum particulæ commiſceri, & forma miſti educi, à ſolo autem calore fit extenuatio, utique à ſolo calore per ſe fit pręuia alteratio, non à frigore, niſi per accidens; ſiquidem per ſe frigus facit operationem contrariam operationi caloris, condenſat enim & conſtipat, & hac ratione impedit extenuationem, & in minimas partes diuiſionem; quare per ſe eſt potius contrarium generationi miſti; per accidens tamen ad eam confert quatenus calorem moderatur, idque modò magis, modò minus, prout cuiuſque miſti generatio poſtulat: quantuſcunque igitur calor ſit, ſiue intenſus, ſiue remiſſus, ipſi ſoli per ſe attribuitur & generatio miſti, & pręuia ad eam diſpoſitio, hoc enim oſtenditur ratione ſumpta à fine: finis eſt eductio formæ miſti, hęc fieri non poteſt abſque conueniente commiſtione humidi cum ſicco, hæc non fit niſi per attenuationem, & hęc fit à ſolo calido, & qualibet attenuatio à quodam ſtatuto gradu caloris; igitur ſolus calor per ſe, & quatenus eſt calor, tum formam miſti de materia educit, tum prius materiam præparat per alterationem præuiam; frigus verò non per ſe agit, ſed ſolùm contemperando calorem: hoc autem maximè confirmatur conſiderando naturam, & primam originem caloris, & frigoris, de qua alio in loco fusè loquuti ſumus: quum enim hæ duę qualitates ex actione cœleſti in inferioribus corporibus oriantur, cœleſtis autem actio non generet niſi calorem, frigus ſolam caloris priuationem inſequitur, & oritur ex priuatione actionis cœleſtis, proinde reſpectu caloris habet locum priuationis; quo fit ut hæ duę qualitates commiſtę, & contemperatæ agãt ſolùm virtute caloris in generandis miſtis, & in præparanda materia ad eorum generationem, & omne temperamentum abſolutè conſideratum debeat vocari calor, licèt comparatione calidioris poſſit frigidum appellari; quod idem de lumine, ac tenebris manifeſtum eſt: datur enim in aere & maius, & minus, & minimum lumen, & horum quodlibet vocatur lumen, non tenebra, quia tenebra nihil eſt, niſi priuatio luminis; comparatione tamen maioris luminis ſolemus aerẽ minus luminoſum vocare tenebroſum. In qualibet igitur caloris & frigoris temperie ſoli caloris gradus generatiui ſunt: quanuis enim poſſint habere commiſtos plures frigoris gradus, ab eis tamen non impediuntur, quia iam ad amicitiam omnes redacti ſunt, & facta eſt qualitas vna, quæ reſpectu generationis miſti dicitur remiſſus calor: quòd ſi frigus eſt elementi frigidi generatiuum, iam diximus nos de ſimplicium generatione non loqui; & præterea ille eſt potius vocandus interitus, quàm generatio, vt Ariſt. docet in contex. 18. primi de ortu & interitu, quoniam interijt nobilius, & genitum eſt ignobilius elementum: ſed in miſti generatione videtur nullam eſſe actionem frigoris, niſi ad contemperandũ calorem, eaque fuit Auerrois ſententia, ut prędiximus, & eandem videtur ſignificaſſe

Quo calor formam educat.

Viſcoſitas.

In lib. 4 reg. aeris cap. 6. & in toto libro de calo re cœl.

Frigus é priuatio caloris.

ficaſſe Alexander in contex. quarto quarti Meteorologicorum, dum inquit, id, quod in miſtione humidi cum ſicco agit, ac determinat, eſſe pręcipuè ipſum calorem: ſic enim denotat calidum primariò, ac per ſe agere, frigidum verò ſecundariò, & per accidens. Hęc igitur dicta ſint de actione calidi & frigidi in generatione miſti, & in præuia illi alteratione. At ſi loquamur de miſto genito iam, & conſtituto, negari non poteſt frigus agere etiam per ſe; congelatio enim fit per ſe à frigido, & videtur frigidum tribuere vltimum complementum rei iam per calorem genitę, quatenus dat aptitudinē ad actum ſecundum, ad operationem, quę eſt vltimum rei complementum; ſed actum primum producere non poteſt, quēadmodum diximus: id autem declarat Auerroes exemplo rerum artefactarum: faber ærarius volens ex ære aliquam figuram efficere, non poteſt æri figuram illam tribuere, niſi liquefaciat metallum illud, neque hoc pręſtare poteſt, niſi per calorem; ſed acquiſita figura opus illud conſiſtentiam non haberet, nec pręberet quæſitam vtilitatem, niſi congelaretur, & induraretur à frigore: ita etiam illi qui efficere volunt enſem aptum ad incidendum, calore prius vtuntur molliente ferrum, vt poſſit illam figuram & illud acumen recipere; poſtea verò intingunt illud in aqua, vt à frigore duritiem conſequatur, qua fiat enſis ad pugnandum, & ad incidendum idoneus: tale quiddam inquit Auerroes euenire in natura, generat enim metalla per calorem extenuantem, & duorum halituum particulas commiſcentem; ſed poſtea genito metallo adueniens frigus indurat ipſum, & dat ei complementum, vt diu conſeruetur, & vt ad humanos vſus aptum ſit, ſed non dat formam ſubſtantialem, quia hęc per ſe educitur actione caloris, remiſſi tamen ei à frigore, vt dictum eſt.

Alexander.

In miſto iā genito frigus agit per ſe.

Reſponſio ad argumenta recentiorum. Cap. VI.

ARGVMENTA verò recentiorum facilè ſoluuntur. Ad primum dicimus Ariſtotelem in primo illo contex. quarti Meteorologicorum adduxiſſe exempli gratia plures calidi & frigidi operationes in miſto iam conſtituto, tanquam manifeſtiores (nam illæ, quæ fiunt in generatione miſti, occultiores ſunt) has autem etiam à frigido per ſe poſſe fieri iam duximus, & eſt res clariſſima, ſaltem in pluribus, quarè non eſt neceſſe dictum Ariſto. verum eſſe etiam in generatione miſti: quemadmodum enim nec de calore tueri poſſumus, quod ſemper agat per ſe, quum ſit manifeſtum quandoque agere per accidens; ſic de frigore ſatis eſt ad ſententiam Ariſtotelis tuendam, ſi dicamus quaſdam operationes ab eo fieri per ſe, non tamen omnes. Ad ſecundum dicimus falſum eſſe id, quod aſſumunt, frigus in generatione miſti non habere locum refrigerando, ſed ſolùm ſecundùm alias ſecundas operationes, dicimus enim è contrario potius rem ſe habere; nam in generatione miſti frigus locum habet refrigerando ſolùm, nempe moderando calorem, ſed non ſecundùm alias ſecundas operationes: quod quomodo ſe habeat, mox clarius explicabitur. Tertium verò argumentum ſtatuit generationem miſti eſſe re diſtinctam à miſtione, quod negandum eſt, quia re diſtingui non poſſunt: quoniam igitur non poteſt fieri miſtio abſque miſti generatione, neceſſe eſt ut, ſi in miſtione frigidum agit in calidum, & refrigerat, hoc idem ſimul in generatione facere dicatur: ſed de hoc quoque poſterius dicemus, & conſiderabimus an differat miſtio à generatione miſti, & in quonam differat, ibiq; oſtendemus neceſſarium eſſe in generatione miſti ut calidum agat in frigidum. Ad poſtremum autem argumentum ab aliis adductum ad probandum frigus in ipſius quoque formæ miſti eductione agere per ſe, puto optimam eſſe reſponſionem, quam prędicti recentiores adducunt: & miror quomodo Pomponatius in quarto Meteorologicorum dubitatione duodecima dicat eſſe ita difficile argumentum

Ad primum.

Ad ſecundū.

Ad tertium.

Ad argumētum aliorū.

tum

tum hoc, ut neque ipſe ſoluere illud potuerit, neque Antonius Trapolinus eius præceptor olim in Patauino gymnaſio profeſſor ordinarius, & magni nominis vir. Dico.n.cũ illis recentioribus nullam in animalis interitu nouam formã educi ſed manere in cadauere formam miſtionis eandẽ, quę in viuente fuerat, ſiue vnã, ſiue plures, & per hanc ſolam cadauer conſtitui; ſed eam tunc primùm incipere formæ officio fungi, quum antea ſub anima officio tantùm materiæ fungeretur: quoniam igitur non negamus frigus per ſe corrumpere, ſicut calor per ſe generat, ideo dicimus interempto animali à frigore nullam fuiſſe frigoris actionem, niſi interimendo animal per deſtructionem formæ, quæ eſt anima, factam per extinctionem caloris animalis; formam autem nullam eſſe eductam, quæ ibi prius non fuerit: quare nil tunc operatur frigus, niſi interitum, nullam enim formam educit, quia nulla tunc educitur; proinde nec ullam facit præuiam alterationem eductioni formæ, ſed ſolùm receſſui formæ animalis.

De modo actionis, quo duæ actiuæ agunt in duas paſſiuas. Cap. VII.

CAETERVM ex his, quæ de actione frigidi hactenus dicta ſunt, duæ magni momenti difficultates oriuntur, quas omnino ſoluere oportet; una eſt de modo actionis, quo duæ actiuę agere dicuntur in duas paſſiuas pro generatione miſti; altera verò, an idem ſint generatio miſti, & miſtio: his enim explicatis arbitror prædictam generationis definitionem ſatis manifeſtam fore. Prior difficultas oritur ex hoc principio ab omnibus conceſſo, qualitates actiuæ non efficiunt ſecundas qualitates, ſeu ſecundas operationes, niſi per medias primas: hoc enim in omnibus clarum eſſe videtur; nam frigidum non congelat, niſi prius refrigeret, nec calidum liquefacit, niſi per calefactionem; ſimiliter ſi alias omnes in primo contex. quarti Meteorologicorum ab Ariſtotele nominatas ſecundas operationes ſpectemus, nulla illarum eſt, quæ non per calefactionem à calido, & per refrigerationem à frigido producatur; hoc igitur ita cõſtituto dicendum videtur etiam in generatione miſti duas actiuas edere oẽs operationes per medias calefactionem, & refrigerationem, tam in præuia alteratione, quàm in eductione formę: Dubium. ſed quomodo hoc eſſe poſſit, non eſt explicatu facile, & magnum dubium excitat à nemine hactenus conſideratũ, nedum ſolutum: quod quidem locum habet, non minus ſi dicatur frigidum agere per ſe in generatione miſti, quàm ſi ſolum calidum; nam ſi & calorem, & frigus per ſe agere dicamus, & ſecundas utrunq; operationes edere, neceſſe eſt eas edi per primas, quo fit ut idem corpus neceſſe ſit ſimul eodem tempore, & ſecundum eaſdem partes calefieri, & refrigerari, quod ne imaginabile quidem eſt; quòd ſiquis dicat has duas qualitates non pugnare amplius inter ſe, ſed factas eſſe amicas, immò vnam eſſe factam; non ob id tollitur difficultas: qui enim fieri poteſt ut hæc eadem qualitas ſimul calefaciendo, & refrigerando edat omnes ſecundas operationes, tum illas, quæ ad calorem, tum illas quæ ad frigus pertinent? ſi verò dicamus (quod iam demonſtrauimus) qualitatem illam mediam pro generatione miſti non agere niſi ut calorem, adhuc difficultate urgemur: nam ſi à calore nulla poteſt ſecundaria operatio prouenire, niſi per calefactionem mediam, neceſſe eſt calorem illum remiſſum, & à frigore temperatum non agere in ſiccum & humidum, niſi prius calfaciendo; nil autem calefit, niſi frigidum eſſe ſtatuatur; ergo idem eſt ſimul calidum, & frigidum, neque facta eſt horum contemperatio, & amicitia, ſi adhuc remanet pugna calidi cum frigido, & actio calidi in frigidum cum reactione frigidi in calidum: quòd ſi hoc conceſſo dicamus remitti iterum calidum à frigido ſicci &. humidi, adhuc

eadem difficultate laboramus; nam calor ita remiſſus non aget in ſiccum, & humidum, niſi per calefactionem: erit ergo adhuc pugna calidi cum frigido, & ſic in infinitum progrediemur. In hac difficultate, quum eam nemo conſiderauerit, dicam ego quid ſentiam. Credo diſtinguendam eſſe primarum qualitatum actionem; duplex enim abſq; dubio eſt, una immanens, altera transiens: illa enim, quæ eſt contrarii in contrarium, eſt neceſſariò tranſiens, quia nihil poteſt ita agere in ſeipſum, niſi ſit ſibi ipſi contrarium, quod quidem eſt impoſſibile: ſed actio agentis in materiam poteſt eſſe immanens, qualem dicit Ariſtoteles in ſecundo phyſicæ auſcultationis dari actionem naturæ in rebus naturalibus: in ſeminibus enim naturam ineſſe dicit non ut formam, ſed ut artificem, & in hoc differre naturam ab arte; quòd in arte artifex non eſt inſitus materiæ, ſed extra eſt, at in natura ineſt artifex in materia, in quam agit, ſic in ſemine humano ineſt humana natura non ut forma ſed ut artifex, ſic etiam de aliis. Duo hi actionis modi notari poſſunt in generatione miſti: appoſita nanque elementa inuicem neceſſe eſt ut per contrarias qualitates agant & patiantur, & fiat calefactio, & refrigeratio, & humectatio, & exiccatio; eaque eſt actio tranſiens, quia nondum eſt facta elementorum vnio, ſed diſtinctæ adhuc ſunt eorum naturæ, & unum agit in aliud tanquam contrarium in contrarium ſeparatum: quoniam autem maximam agendi vim habent calidum & frigidum, ideo abſoluitur primo loco horum contemperatio, qua fit qualitas una media, quæ vocatur temperatus calor, qui poſtea agit in ſiccum & humidum, ut illa vniat, ac terminet pro formę miſti eductione: & hęc ſecunda actio non poteſt amplius eſſe tranſiens, ſed eſt immanens, quippe quum ęquè omnibus elementis inſit qualitas illa media proueniens ex vnione calidi & frigidi; quare hæc una omnium qualitas agit in eadem elementa ut ſicca & humida, & eſt actio tanquam inſiti artificis in materiam, qualis illa eſt, quam in ſemine conſiderauimus, ſed non amplius ut contrarii in contrarium: quando enim qualitas illa media agendo edit in ſicco & humido ſecundas operationes, non amplius calfaciendo, aut refrigerando agit, ſed ſecundas qualitates producit non per primas, quoniam agit actione immanente, quę redigi videtur ad illam actionem, quę per emanationem fieri dicitur, qua poteſt aliquid agere in ſeipſum, ut aliàs diximus de grauium & leuium motore naturali: ideo deceptus eſt Sueſſanus dicens paſſiuas qualitates reagere in actiuas, reactio enim non habet locum, niſi in actione tranſeunte, quæ eſt contrarii in contrarium, non in actione artificis ut agentis in materiam, quæ non eſt ut in contrarium, ſed fit per quandam emanationem, quemadmodum diximus. Decepti etiam ſunt alii nonnulli recentiores, qui in ſua inter ſe altercatione de generatione miſti an ſit idem quod miſtio, hanc duarum actionum diſtinctionem non cognouerunt, ſed communi conſenſione aſſeruerunt calorem iam à frigore cōtemperatum terminare, & vnire ſiccum & humidum pro generatione miſti, idque præſtare per calfactionem; hoc autem minimè verum eſt, & illud omnia prędicta abſurda conſequuntur, nempe idem agere in ſemetipſum ut in contrarium, & ſimul eſſe calidum & frigidum, & eandem qualitatem calfacere ſimul, & refrigerare eodem tempore eandem rem, & calefactiones, atque caloris remiſſiones infinities multiplicari, quæ omnia abſurdiſſima ſunt. Secundæ igitur operationes, ut extenuatio, vnio, & terminatio paſſiuarum, ab actiuis fiunt, ideſt à calore iam temperato, tanquam vna qualitate media, ſine calfactione, vel refrigeratione. Si quis autem obijciat, omnis actio in rebus naturalibus eſt contrarii in contrariū; hoc nos inficiari poſſumus, nam agens ęquiuocum non eſt contrarium patienti, qualis eſt artifex cuiuſque operis artificioſi, & cuiuſmodi ſunt plura agentia naturalia, Cœlum enim agit in hęc inferiora, neque eſt illis contrarium: ſic duæ actiuę qualitates ſunt agentia æquiuoca, quatenus in paſſiuis edunt ſecundas operationes, quare non eſt neceſſarium ut aliqua ibi inſit contrarietas actiuarum cum

Solutio.

Primarum qualitatum duplex eſt actio.

Sueſſani error.

Aliorum recentiorum error.

Non omnis actio eſt contrariorum.

cum paſſiuis: ſed dicere etiam poſſumus id in omni elementari actione verum eſſe aut formaliter, aut (ſic.n.loqui liceat) ſuppoſitiuè actio.n.actiuarum in paſſiuas ſi formaliter non eſt actio contrarii in contrarium, ſaltem prſupponit factam prius actionem transeuntem, quam diximus, calidi in frigidum, & frigidi in calidum. Videntur autem hęc omnia locum habere etiam in aliis actiuarum qualitatum operationibus in miſto iam conſtituto, ut in liquefactione; præcedere nanque oportet actionem caloris ignei in metallum, quę ſit calidi in frigidum, proinde actio tranſiens; talis enim in ipſo miſto iam genito nulla exiſtere poteſt tanquam immanens, quia iam eſt facta naturæ unio, quare ibi nulla eſt amplius contrarietas; patitur igitur metallum ab agente externo, ab igni, & prius calefit, poſtea ex calefactione liquefit, & ea metalli liquefactio non inſequitur immediatè calorem ignis externum, ſed calorem metalli internum ab igne productum; quare patitur primò metallum ut frigidum ab igni calido agente actione tranſeunte, deinde calorem in metallo genitum inſequitur liquefactio tanquam actio immanens, & per quandam emanationem edita, ſed non per aliam mediam calefactionem: ſic etiam fit metalli congelatio ab externo frigore per ipſius metalli refrigerationem, quam inſequitur congelatio abſque alia refrigeratione. Patet igitur primas operationes primarum qualitatum ſemper eſſe contrarii in contrarium, & tranſeuntes; ſecundas verò eſſe actiones artificis in materiam, & immanentes, proinde non eſſe contrarii in contrarium, niſi ut ante dictum eſt: omnis igitur actio qualitatum elementarium vel eſt contrarii in contrarium, vel prſupponit actionem factam contrarii in contrarium; quia ſecundæ operationes præſupponunt primas, tam illæ, quæ fiunt in miſto iam genito, quàm illæ, quę fiunt pro conſtitutione, ſeu generatione miſti: quare ſublata eſſe videtur hac in re omnis difficultas. Sed ſciendum præterea eſt aliam quoque dari actionem tranſeuntem, quæ non eſt contrarii in contrarium, ſed ſimilis in ſimile, quoniam eius finis nō eſt generare, vel deſtruere, ſed conſeruare; ob id quū conſeruare ſit agere ea eſt actio non contrarii in contrarium, ſed ſimilis in ſimile: exemplo res clarior fiet: generatur in cauernis terræ aurum hoc pacto, ex duobus halitibus referentibus naturas quatuor elementorum commiſtis fit primo loco actio calidi in frigidum, & frigidi in calidum, unde prouenit qualitas media, ideſt calor mediocris agens poſtea in ſiccum, & humidum; ſed non perficeretur hęc actio, niſi calor ille conſeruaretur, ne minueretur, vel diſſiparetur; conſeruatur igitur calor ille à calore cœleſti, ita ut tandem ſuam operationem abſoluat: ita in fętu exiſtente in utero ineſt calor internus pro generatione animalis, ſed ille diſſiparetur, niſi conſeruaretur à calore feminæ fouente, & ita abſoluitur generatio. Patet igitur duas eſſe actiones calidi tranſeuntes; unam, qua agit in frigidum ad generandum calidum; alteram, qua agit in æquè calidum ad ipſum conſeruandum, quæ dici poſſe videtur continua generatio eiuſdem caloris: hac ratione Cęlum eſt agens vniuerſale in omnium ſublunarium generationibus; quum.n. omnes calore abſoluantur, hic in agente particulari conſeruatur à calore cœleſti, hoc eſt genito à Cœlo per motum, & per lumen, ut alio in loco declarauimus: hac igitur ratione virtus elementaris eſt ſecundarium agens, quia vel eſt producta, vel ſaltem conſeruata à virtute cœleſti, tanquam ab agente primario, & remotiore.

Datur actio etiā ſimilis in ſimile.

In lib. de calore cœleſti.

In quo differant miſtio, & generatio miſti aliorum ſententiæ & argumenta. Cap. VIII.

SEQVITVR ut conſideremus an differant miſtio & generatio miſti, ac ſi differant, quo differant. Fuit hac de re his temporibus magna controuerſia inter Thomam Eraſtum, & Archangelum Mercenarium, ut legere eſt in eorum diſputationibus in publicum editis de putredine. Eraſtus.n. idem

idem prorſus eſſe dicebat generationem miſti, ac miſtionem, nec aliunde argumentum ſumere videbatur, niſi ex ipſa uocum ſignificatione, quam exemplis aliarum ſimilium confirmabat; nil enim aliud eſſe videtur miſtio, quàm miſti generatio, nec miſti generatio aliud, quàm miſtio, ſiquidem ne imaginari quidem poſſumus vnam exiſtere ſine altera; quemadmodum nil aliud eſt edificatio, niſi ædium generatio, nil aliud ſanguificatio, niſi generatio ſanguinis, nil aliud compoſitio, niſi compoſiti generatio, & ſic de alijs omnibus, quę generantur, dicere poſſumus. Contrà verò Mercenarius demonſtrare contendit eas non idem eſſe, ſed diſtingui penitus, & argumentabatur potiſſimum ab earum definitionibus; illa enim, quorum diſcrepantes ſunt definitiones, diuerſa abſque dubio ſunt: atqui diuerſæ ſunt definitiones miſtionis, ac generationis miſti, & in duobus diſtinctis locis ab Ariſtotele afferuntur, ut manifeſtum eſt: ergo non ſunt idem: patet autem diuerſas eſſe conditiones, per quas definiuntur; nam in miſtione elementa à ſe mutuò alterari dicuntur, quod non fit, niſi per actionem contrariæ qualitatis in ſuam contrariam, per quam ſe mutuò contemperant tum calidum & frigidum, tum humidum & ſiccum, ita ut omnes ad mediocritatem redigantur; quamobrem in miſtione locum non habet altera illa actio, quæ eſt duarum actiuarum in duas paſſiuas, ſed ſola actio contrariæ in contrariam; quo fit ut in miſtione omnes ſint actiuæ, & omnes paſſiuę: contra verò in generatione miſti nulla huius actionis conſideratio habetur, ſed alterius tantùm, quæ eſt duarum actiuarum in duas paſſiuas; hanc enim expreſſit Ariſtoteles in definitione generationis miſti, nec ullam fecit mentionem alterius actionis, qua agit quęlibet cōtraria in ſuam contrariam, ſiquidem huius actionis nulla in illo quarto Meteorologico habetur conſideratio. Præterea manifeſtum eſt (inquit Mercenarius) hæc tria diſtincta eſſe, elementorum alterationem, & unionem qua contrariæ eorum qualitates reprimuntur; deinde terminationem humidi cum ſicco factam à duabus actiuis; ac denique productionem totius ſubſtantię miſti; in primo quidem miſtio conſiſtit, generatio autem miſti in ſecundo, ac tertio, & neceſſe eſt primum illud præcedere, nempe elementorum iuxta poſitorum, & ſe tangentium mutuam alterationem, & qualitatum moderationem, quæ dicitur vnio, deinde fieri terminationem paſſiuarum ab actiuis, quæ eſt proxima diſpoſitio ad ſubſtantiæ miſti productionem, hoc eſt ad eductionem formæ: tantum igitur abeſt ut miſtio ſit idem, quod generatio miſti, ut potius eam pręcedat, immo ita pręcedat, ut ne ſit quidem proxima diſpoſitio ad eam. Hæc ſumma eſt totius eorum argumentationis, ſed præterea plurima etiam ab utroque dicuntur ad alterius rationes ſoluendas: quę non refero, quoniam tędioſum admodum eſſet totam eorum prolixam diſputationem in medium adducere, quum pręſertim eam in eorum ſcriptis quiſque legere poſſit.

Mercenarii opinio.

Confutatio prædictarum opinionum, & veritatis declaratio. Cap. IX.

EGO ut in re difficillima ſententiam meam proferam, à neutro penitus diſſentio, ſicut etiam neutri penitus aſſentior; credo enim relictis horum opinionibus ut extremis aliam mediam accipiendam eſſe, quæ mihi quidem omnem tollere difficultatem videtur; nempe ut dicamus miſtionem, & miſti generationem reipſa idem eſſe, ratione autem diſtingui, neque aliud oſtendi duabus illis contrariis argumentationibus Eraſti & Mercenarii. Quoniam igitur & in miſtione, & in generatione miſti & ſubſtantiam, & accidentia conſiderare neceſſe eſt, ſiquidem ex elementorum ſubſtantiis ſubſtantia miſti conſtituitur, idque non fit niſi per actionem & paſſionem primarum qualitatum; ideò & ratione ſubſtantiæ, & ratione

Opinio vera.

qua-

qualitatũ oſtendo & in miſtione contineri generationem miſti,& in hac miſtionẽ proinde eas eſſe idem re, ſed ratione diſtingui, quoniam enim diuerſa reſpiciunt diuerſis modis definiendæ ſunt:ſic etiam patebit ratio cur miſtio definiri debuerit in primo libro de ortu & interitu, miſti autem generatio non ibi, ſed in quarto Meteorologico. Miſtionis definitio hæc fuit, miſtio eſt miſcibilium alteratorum unio; ſed quia tota miſtionis natura conſiſtit in illa dictione, vnio, hæc quid

Quid ſit vnio.

Opinio Mercenarii.

ſignificet conſiderandum eſt. Putauit Mercenarius eam non ſignificare productionem unius ſubſtantiæ miſti ex pluribus ſubſtantiis miſcibilium; hæc enim eſt ipſa miſti generatio, cui idem eſſe miſtionem ipſe concedere noluit, ſed ſignificare ſolam congregationem elementorum iam diuiſorum in minima antequàm

Confutatio.

plures ipſorum naturæ in naturam unam coaleſcant. Sed hęc eius ſententia aduerſatur Ariſtoteli, qui eam ut antiquorum opinionem reprobauit; illi nanque dicebant miſtionem nil eſſe aliud, quàm congregationem, ſeu iuxtapoſitionem

Defenſio Mercenarii.

miſcibilium: quam difficultatem uidens Mercenarius niſus eſt eam effugere, & aliquam notare differentiam inter antiquorum, & ſuam opinionem, quam Ariſtotelis fuiſſe profeſſus eſt:dixit autem diſcrimen conſiſtere in illa dictione, alteratorum; nam antiqui dicebant miſtionem eſſe diuiſionem miſcibilium in partes minimas, & earum congregationem, ſed nullam ipſarum inter ſe alterationem conſiderabant; Ariſtoteles verò hanc conſiderauit, & uoluit miſcibilia eſſe per mutuam inter ſe actionem & paſſionem ita alterata, ut refractis contrariarum qualitatum exremitatibus ſint omnes ad mediocritatem redactæ: hæc igitur apud Ariſtotelem eſt miſtio, in qua non includitur plurium ſubſtantiarum in ſubſtan-

Confutatio.

tiam vnam mutatio, quæ non eſt miſtio, ſed generatio miſti. Sed hęc non ſunt conſentanea verbis Ariſtotelis eo in loco, ut bene conſiderauit Eraſtus, dixit.n. Ariſtoteles miſcibilia per miſtionẽ deſinere eſſe id, quod ante miſtionem erant, & in naturam mediam tranſire, quam inquit eſſe quoddam ὁμοιομερὲς, vt ſicuti quælibet aquæ particula eſt aqua, & tota eſt aqua, ita illud quoque & totum,& ſingula pars habeat idem nomen,& eandem definitionem:hoc tamen iuxta Mercenarii ſententiam dici non poteſt, quia ſi miſtionis, & unionis nomen non ſignificat factam adhuc tranſitionẽ plurium ſubſtantiarum in ſubſtantiam unam, ſed ſolùm qualitatum, quæ erant contrariæ, temperamentum, integræ igitur adhuc manent in illo priori ſeu temporis, ſeu naturę, omnes elementorum formæ, quum forma miſti nondum educta ſit; formis autem adhuc exiſtentibus elementa quoque exiſtunt, & ſunt adhuc ignis, aer, aqua, terra, ut erant prius; non igitur per miſtionem deſierunt eſſe id, quod erant,quod tamen aſſerit Ariſtot. neque totum illud eſt ὁμοιομερὲς, ut ſimiliter aſſerit Ariſtoteles ſed potius eſt diſſimilium partium, quum earum alia ſit ignis, alia ſit aer, alia ſit aqua, alia verò terra: omnino igitur fateri cogimur naturam miſtionis in plurium ſubſtantiarum vnione præcipuè conſiſtere, hoc eſt in earum mutatione in naturam, & ſubſtantiam unam; at productio unius ſubſtantiæ miſti ex pluribus elementorum

Vera ſententia.

eſt abſque dubio ipſa miſti generatio; itaq; dictio illa, unio, in definitione miſtionis poſita miſti generationem ſignificat: quod etiam confirmare videtur illud participium pręteriti temporis, alteratorum, quod ſignificat iam pręceſſiſſe,& à miſtione præſupponi mutuam illam alterationem per actionem, & paſſionem contrariarum qualitatum, neque in ea formaliter conſiſtere miſtionis naturam, ſed

Alius eiuſdem error.

in ipſa ſubſtantiarum unitione:quare Mercenarius procul dubio hac in re lapſus eſt. Alium quoque errorem commiſiſſe videtur,quod aſſeruit miſtionem non pręcedere generationem miſti tẽpore,ſed ſolùm natura; tamen ex eius dictis neceſſariò infertur præcedere etiam tempore, inquit. n. illam qualitatum contemperationem eſſe miſtionem ipſam, quam non ſtatim ſequitur generatio miſti,ſed intercedit actio duarum actiuarum iam per miſtionem cõtemparatarum in duas paſſiuas iam ſimiliter contemperatas,per quã actionem paſſiuæ terminãtur,atq;

vniuntur; deinde per hanc proximam præparationem forma miſti educitur: quoniam igitur actio hæc actiuarum in paſſiuas non videtur niſi in tempore fieri poſſe, dicere enim ſubitam eſſe vanum eſt, nec fortaſſe cogitabile, fateatur neceſſe eſt miſtionem præcedere etiam tempore generationem miſti: nihilominus ſeu tempore dicat, ſeu natura, aduerſatur Ariſtoteli, ut conſiderauimus; quoniam in illo priori exiſtentibus iam formis elementorum ea ſecundùm Ariſtotelem miſtio vocari non poteſt, qui miſtionem tunc eſſe voluit, quando eſt genitum quoddam tertium medium ὁμοιομερὲς diſtinctum à miſcibilibus: ſic etiam è contrario negare non poſſumus in definitione generationis miſti contineri miſtionem; nil enim aliud eſt generatio miſti, niſi productio ſubſtantiæ miſti ex elementorum ſubſtantiis; hæc autem eſt illa ipſa vnio, quę accepta fuit in definitione miſtionis, & quæ in definitione generationis ſignificata eſt nomine tranſmutationis: patet etiam in definitione generationis nominari qualitates elementorum & actiuas, & paſſiuas: quocirca congreſſus quoque elementorum in generatione miſti conſideratur, hæc enim eſt mutatio quatuor ſubſtantiarum elementorum in vnam miſti ſubſtantiam: ex his igitur patet generationem miſti, & miſtionem reipſa idem eſſe, quod Mercenarius negauit.

Quòd autem ſecundùm hanc ipſam ſubſtantiæ conſiderationem diſtinguantur ratione, quod Eraſtus non vidit, facile oſtendo; eadem enim mutatio, qua ex elementis generatur miſtum, dicitur & miſtio, & generatio miſti, ſed alia, & alia ratione: quum enim elementa ſint terminus à quo, miſtum verò ſit terminus ad quem, nomen miſtionis magis elementa reſpicit, nomen autem generationis magis refertur ad ipſum miſtum, vt voces ipſæ declarant; nam miſtio non miſti eſt, ſed elementorum, non enim miſceri miſtum dicimus, ſed elementa; generatio autem non elementorum, ſed miſti, non enim elementa tunc generantur, ſed miſtum; neque tamen eſt altera ſine altera, miſti enim generatio non eſt niſi ex elementis, neque hæc ita vniuntur, quin generetur miſtum: quocirca & generatio miſti fuit comprehenſa in definitione miſtionis, ſed confusè, & prout reſpicit elementa, non miſtum, cuius nondum diſtincta tractatio fiebat; & viciſſim miſtio in definitione generationis miſti fuit comprehenſa, prout reſpicit miſtum, non tamen expreſsè, quia iam declarata prius ſtatuebatur; quocirca in vtralibet definitione vtraque ſignificatur, ſed vna expreſsè, altera verò vt connotata. Hinc etiam oritur aliud earum diſcrimen: quum enim miſcibilia partim ſeruari dicantur in miſto, partim non ſeruari, ſed interire in miſtione, nomen generationis miſti reſpicit elementa vt corrupta, ſiquidem generatio vnius eſt alterius corruptio; nomen autem miſtionis reſpicit elementa vt ſeruata, quemadmodum Ariſtoteles in ea parte docet, commiſta enim dicuntur illa, quæ non penitus interierunt. Ex his colligere poſſumus rationem diſtinctionis harum duarum tractationum de miſtione, ac de generatione miſti: nam in libris de ortu & interitu Ariſtoteles de elementis agit, quatenus ſunt materia miſtorum: quoniam igitur miſtionis nomen reſpicit pręcipuè elementa vt principia miſtorum, & miſtio propriè dicitur ipſorum elementorum, & hæc ſunt materia miſti non aliter, quàm vt in miſtionem veniunt; ideò conueniens, immo neceſſarium fuit, ut in eo libro, in quo elementa ut miſtorum principia conſiderarentur, de miſtione ageretur, & doceretur quid ſit miſtio: hoc autem ipſius quoque Ariſto. teſtimonio manifeſtiſſimo comprobatur in primo de generatione contex. 43, vbi dicit, quoniam de materia, & de vocatis elementis dicendum eſt, ideò prius de iis, quę ad illa pertinent, agere oportet: quoniam enim ex elementis non aliter fit miſtum, quàm per eorum congregationem, quæ eſt miſtio, ideo de miſtione dicendum eſt: & quia miſtio non fit ſine miſcibilium inter ſe actione & paſſione, ideò de actione quoque & paſſione eſt agendum; & quia non fit actio & paſſio, niſi per contactum,

Contra Eraſtum.

Ratio diſtinctionis tractationũ de miſtione, ac de generatione miſti.

ideò etiam de contactu agere oportet; propterea ſtatim primo loco egit de contactu, ſecundo autem loco de actione & paſſione, tertio demum de miſtione, deinde ſtatim in ſecundo libro aggreditur tractationem de elementis tanquam de materia miſtorum. Patet autem in definitione miſtionis ſignificari nomine vnionis confusè generationem miſti, & potius ratione termini à quo, quàm ratione ſui ipſius: licèt enim illa vnio ſit generatio miſti, modus tamen, quo fit, ibi non declaratur, nec declarandum erat, niſi in quarto Meteorologico; non poterat enim declarari, niſi peculiariter in miſto homogeneo, hoc enim primum generatur ex elementorum commiſtione, & eſt illius quarti libri proprium ſubiectum; in libris autem de ortu & interitu agitur vniuersè de miſto abſque diſtinctione homogenei ab heterogeneo: quare illud etiam patet, definitionem generationis miſti in quarto Meteorologicorum conuenientiſſimè tradi, quum ſit propriè miſti ſimilaris, quod illius libri ſubiectum eſt; in ſecundo autem libro de ortu & interitu videmus Ariſtotelem valde ruditer egiſſe de generatione miſtorum, neque ipſius definitionem ibi tradidiſſe, quoniam hoc facere non poterat abſque diſtinctione homogenei ab heterogeneo, qua in eo libro uti conueniens non erat: definienda autem res ibi eſt, ubi diſtinctè eſt declaranda, & cognoſcenda, non vbi confusè; nil ergo aliud ibi de miſti generatione docet Ariſtoteles, niſi conſtare miſtum debere ex omnibus elementis; de modo autem, quo ex ijs generatur, ne verbum quidem facit. Hactenus ipſas elementorum, & miſti ſubſtantias conſiderando oſtendimus miſtionem, & miſti generationem reipſa idem eſſe, ſed ratione diſtingui: reſtat vt ex qualitatum quoque conſideratione idem oſtendamus. Iam ſępe dictum eſt duplicem eſſe harum qualitatum inter ſe actionem, & paſſionem: vna eſt, qua duæ contrariæ inuicem agunt, & patiuntur, qua ratione iam diximus omnes qualitates eſſe actiuas, & omnes paſſiuas: altera verò eſt, qua duæ actiuæ iam ſimul contemperatæ in duas paſſiuas agunt: utraque continetur in utraque definitione, cum hoc tamen diſcrimine, quòd quæ in vna ponitur expreſsè, ea in altera ponitur implicitè; prior enim actio & paſſio miſtionem præcipuè reſpicit, ideò fuit expreſſa in definitione miſtionis; per illam enim dictionem, alteratorum, ſignificatur mutua elementorum actio per contrarias qualitates, hęc enim magis elementa reſpicit, quàm miſtum generandum; altera verò actio implicitè fuit connotata, quoniam vnio illa, quæ eſt tranſitio plurium naturarum in naturam vnam, non fieret ſine actione duarum actiuarum in duas paſſiuas: hæc autem contrà in definitione generationis exprimitur, quia magis miſtum reſpicit, quàm elementa; prior autem illa implicitè connotatur, quia non agerent duę actiuę in duas paſſiuas, niſi per priorem actionem eſſent contemperatæ: quocirca neceſſaria omnino eſt vtraque actio & in miſtione, & in generatione miſti, quia non fit generatio miſti ſine miſtione, nec miſtio ſine miſti generatione; proinde ſunt idem re, ſed differunt ratione, quatenus miſtio reſpicit elementa, generatio verò miſtum: ob id in definitione miſtionis exprimitur altera tantùm actio, quæ magis elementa reſpicit, in definitione autem generationis exprimitur altera, quę magis reſpicit miſtum, quia per eam fit eductio formæ miſti; ſed altera tamen implicitè includitur in vtraque definitione, quoniam
Breuis collectio totius veritatis. vtraque actio eſt neceſſaria & in miſtione, & in miſti generatione. Vt igitur hæc omnia breuiter, ac diſtinctè complectamur, certum eſt & in miſtione, & in generatione hos duos terminos conſiderari, elementa ſeparata, & eadem facta unum quoddam; in vtraque igitur continetur totus progreſſus ab eſſe elementorum ad eſſe miſti, ergo utraque continet omnes partes huius progreſſus: hę autem, ſi bene conſideremus, tres pręcipuę ſunt, nam dicendum eſt tria ordinatim fieri in miſtione, & in miſti generatione; primũ eſt alteratio mutua per actionem & paſſionem omnium contrariarum qualitatum inter ſe; ſecundũ eſt actio

duarum actiuarum in duas paſſiuas; tertium eſt productio miſti, quę per formæ eductionem fit, & quæ in definitione miſtionis vocatur unio: hoc igitur tertium & miſtio eſt, & miſti generatio, ſed miſtio dicitur reſpectu miſcibilium, generatio autem reſpectu miſti; ideo in definitione miſtionis exprimitur tertium cum primo, ſed ſecundum implicitè connotatur, ſine quo tertium non eſſet: idque fit propterea quòd primum reſpicit elementa potius, quàm miſtum: at in definitione generationis exprimitur tertium cum ſecundo, ſed primum implicitè connotatur, ſine quo nec tertiũ nec ſecundum fieret; quoniam ſecundum reſpicit potius miſtum, quàm miſcibilia: per hęc tamen non ſtat quin in ſolo tertio conſiſtat & miſtionis, & generationis eſſentia: idq; duobus modis conſideratum & miſtio, & miſti generatio dicitur, reliqua verò duo ſunt neceſſariæ diſpoſitiones in ambabus, ſed una magis elementa, & miſtionem reſpicit, altera verò magis miſtum, & generationem: quare patet Ariſtotelẽ & in miſtionis, & in generationis definitione ponere voluiſſe etiam præuiam diſpoſitionem, eamq; partim expreſsè, partim implicitè, ſicuti dictum eſt: ex his enim omnibus clarum (ni fallor) factum eſt miſtionem, & miſti generationem re idem eſſe, ſed ratione differre. Ex his autem duo maximè aunotanda colligimus, ne cum multis decipiamur. Vnum eſt miſtionem nec tempore, nec natura præcedere generationi miſti: huius ratio eſt, quoniam utraque conſiſtit in productione unius naturæ ſubſtantialis, proinde in poſtremo illorum trium, quę memorauimus: quòd ſi in ſolo primo eſſet miſtionis natura conſtitutá, quod tueri contendit Mercenarius, utique non ſolùm natura præcederet generationi, quod aſſeruit Idem Mercenarius, ſed etiam tempore, quod negauit; quanquàm ego quomodo id negare potuerit non videam; calidum enim & frigidum breui ſuam contemperationem abſoluunt, quippe quę maximam uim agendi habent; humidum verò & ſiccum, licèt eodem tempore agant inuicem, & patiantur, credendum tamen eſt non eodem tempore ſuam pugnam perficere; quum enim minus actiua ſint, quàm illa, neceſſe eſt ut tardius ſuum certamen abſoluant, idque etiam auxilio duarum actiuarum iam contemperatarum; calor enim iam factus temperatus agit in ea, & attenuat, & unit, & terminat, & ita adiuuat ut eorum quoque perfecta contemperatio fiat, prout poſtulat forma miſti, quæ in fine huius totius preparationis momento temporis educitur: quoniam igitur generatio miſti in hac ultima formæ eductione eſt conſtituta, neceſſe eſt, ſi miſtio conſiſtit in contrariarum qualitatum contemperatione antequam actiuę agant in paſſiuas, quæ Mercenarii ſententia fuit, ut miſtio tempore generationem pręcedat; quod etiam per ipſam miſtionis definitionem confirmatur: nam ſi unionem intelligamus cum Mercenario qualitatum contemperationem ex alteratione; tum certè nondum eſt generatio, quoniam adhuc forma miſti educta non eſt: at ſi melius ſentientes dicamus unionem eſſe ultimam illam formæ miſti productionem, id adhuc manifeſtius eſt, quum Ariſt. participio præteriti temporis utatur dicens, alteratorum, ſignificat enim alterationem iam pręceſſiſſe, unionem verò ſubſequi, in qua miſtionis natura conſiſtit: digna etiam conſideratione ſunt illa Ariſtotelis uerba in ſecundo contex. quarti Meteorologicorum ad declarandam generationis definitionem adiecta [generant enim calidum & frigidum dominantia materiæ] fatetur enim Mercenarius actionem contrariarum inter ſe priorem eſſe actione duarum actiuarum in duas paſſiuas: quod Ariſtoteles quoque his verbis denotat, calido nanque & frigido attribuit ut in paſſiuas agendo generent miſtum; atqui non agunt, niſi prius ſint contemperatæ per præcedentem pugnam inter ſe, tunc enim non poſſunt agere in paſſiuas, quoniam una impediret actionem alterius; ſed quando ſunt contemperatæ, tunc agunt in paſſiuas pro generatione miſti: conſiderandum autem eſt in eiſdem verbis Ariſtotelem ſoli calido articulum appoſuiſſe, non frigido, inquit enim [τὸ θερμὸν, καὶ ψυχρὸν] ſignificans unam

Miſtio non præcedit generationem miſti.

eſſe qualitatem ex duabus contemperatis conſtantem, quæ vocari poteſt ſimul calidum & frigidum; nam ſi utrique articulum appoſuiſſet, utranque ſeparatim agere ſignificaſſet, proinde ut duas, quod minimè verum eſſet: prius igitur dictum manifeſtum eſt, nempe miſtionem & miſti generationem, quum in illa extrema ſubſtantiæ miſti productione conſiſtant, ſimul eſſe non modò tempore, ſed etiam natura; qua in re multi errant dicentes generationem miſti præſupponere miſtionem tanquam natura priorem. Alterum verò eſt: licèt miſtio, & generatio miſti ſint ſimul & tempore, & natura, propter eaquòd reipſa idem ſunt, tamen quum ratione diſtinguantur, prior conſideratione, & cognitione eſſe debuit miſtio, quàm miſti generatio: eiuſdem enim rei confuſa conſideratio debet præcedere diſtinctam; quoniam igitur eadem mutatio confuſius cognoſcitur quatenus eſt miſtio, diſtinctius verò quatenus eſt miſti generatio, ideò Ariſtot. prius eam conſiderare voluit prout eſt vnio reſpectu elementorum miſcibilium, poſterius verò vt eſt generatio reſpectu miſti; priora enim ſunt conſideratione elementa miſto, quum ſint principia miſti.

Solutio argumentorum Eraſti, & Mercenarij. Cap. X.

RESTAT vt & Eraſti, & Mercenarij argumenta ſoluamus. Ad Eraſtum ſatis eſſe videtur ſi dicamus nil aliud ab eo probari, niſi miſtionem, & miſti generationem reipſa idem eſſe, hinc enim fit vt vna ſine altera exiſtere nequeat: fatemur igitur omnem miſtionem eſſe generationem miſti, & omnem miſti generationem eſſe miſtionem; ſed non ob id fit, ut ratione quoque ſint idem. Sed notare prętereà poſſumus non idonea eſſe aliarum rerum exempla, quę ab Eraſto adducuntur, ideoque negandam eſſe ſimilitudinem; nam idem prorſus eſt ædificatio, atque ædium generatio, idem eſt ſanguificatio, ac ſanguinis generatio, nec dico ſolùm re, ſed etiam ratione; quoniam vtrunque nomen reſpicit eundem terminum, qui fieri dicitur, nempe terminum ad quem, neutrum autem reſpicit materiam ex qua; propterea ſic etiam dicere poſſemus idem eſſe ignitionem, & generationem ignis: ſed vbi ex pluribus vnum fit, & mutatio ſignificari poteſt duobus vocabulis, quorum vnum reſpicit illa plura, ex quibus, alterum verò reſpicit illud vnum, quod fit, neceſſe eſt mutationem illam vt iis duobus nominibus appellatam, vnam quidem & eandem eſſe reipſa, ſed ratione diſtinctam in duas; ob id ex multis exemplis ab Eraſto adductis nullum eſt ad propoſitum accommodatum, niſi compoſitio: idem enim eſt reipſa compoſitio, atque compoſiti generatio, diſtinguuntur tamen ratione; quia nomen compoſitionis reſpicit illa plura, ex quibus vnum illud generatur, illorum enim eſſe compoſitio dicitur, & illa componi dicuntur; nomen autem generationis reſpicit illud vnum, quod generatur: hoc igitur idem de miſtione, ac de miſti generatione dicendum eſt. Ad argumenta verò Mercenarii reſpondere nititur Eraſtus ex collatione inter ſe definitionum miſtionis, & generationis miſti, oſtendens eandem eſſe vtriuſque definitionis ſignificationem, ſed quia ſatis leuis eſt illa ipſius conſideratio, nec intima rei penetrat, & multis, ac magnis difficultatibus vrgetur, ego in ea referenda tempus non conteram; & aliter ad Mercenarium reſpondens dico nil aliud oſtendi ex earum definitionum diſcrimine, niſi miſtionem, ac miſti generationem ratione diſtingui; etenim quæ ratione diſtinguuntur, ea diſtinctas definitiones habent, pro diuerſis enim eiuſdem rei conſiderationibus diuerſæ illi definitiones conueniunt, quę etiam diuerſis in locis tradendę ſunt, prout eadem res diuerſis in locis alio & alio modo conſideratur. Quę verò à Mercenario dicuntur ad oſtendendam realem quoque diſtinctionem miſtionis, ac generationis miſti,

Ad argumenta Mercenarii.

ſti, vana & falſa omnia ſunt, & à nobis iam negata, & reprobata: quod enim in miſtione non requiratur niſi contrariarum qualitatum inter ſe actio, & paſſio, & contemperatio, eamque vnio in definitione miſtionis accepta ſignificet, nec requiratur in miſtione actio actiuarum in paſſiuas, & productio formæ miſti: hęc omnia ſunt neganda, quoniam hæc formæ productio fuit in definitione miſtionis ab Ariſtotele expreſſa nomine vnionis: ſic etiam negamus in generatione miſti ex elementis non requiri primam illam actionem & paſſionem, quæ eſt contrariarum qualitatum inter ſe: ſed hęc omnia & in miſtione, & in generatione miſti requiri aſſerimus, etſi in earum definitionibus non æquè omnia exprimuntur; quod quidem quomodo ſe habeat, iam eſt à nobis abundè in præcedentibus declaratum. Quod igitur ad miſti generationem attinet, & ad eius definitionem, quam Ariſtoteles in quarto Meteorologicorum adduxit, declarandam, hæc quæ hactenus dicta ſunt, ſufficiunt.

IACOBI ZABARELLAE PATAVINI DE MISTI GENERATIONE ET INTERITV.

Liber Secundus.

Quomodo fiat miſti corruptio, quæ putrefactio dicitur, Cap. I.

QVVM hactenus de miſti generatione dixerimus, ſequitur ut eiuſdem interitum, quem omnes putredinem vocant, conſideremus: magnę de hac controuerſiæ, ac d ſputationes exiſtunt, quę rem hanc explicatu difficillimam reddunt; ideo nos plura de hac dicturi hunc ordinem ſeruabimus: primo loco quomodo fiat putredo breuiter exponemus; deinde eius definitionem ab Ariſtotele adductam diligenter expendemus, & ipſius putredinis naturam intimè, ſi fieri poſſit, penetrare nitemur; mox conſiderabimus, an plures ſint putredinis ſpecies, ſeu modi, ut multi exiſtimaſſe videntur; tandem verò difficultates omnes, quę aduerſus eam definitionem exiſtunt, atque eas potiſſimum, quæ ab Ariſtotelis oppugnatoribus afferuntur, ſoluemus, ſimulque ab aliis adductas putredinis definitiones perpendemus, & eas cum definitione Ariſtot. conferentes, à quonam melius ſit putredo definita conſiderabimus.
Primùm quidem ex iis, quæ de miſti generatione proximè dicta ſunt, facile eſt colligere quomodo fiat eiuſdem miſti interitus: quum enim ex quatuor elementis, quatenus humida & ſicca ſunt, generetur miſtum; iam enim diximus humidum & ſiccum eſſe cuiusq; miſti materiam, quatenus ſimul commiſta, & ad temperiem cuique miſto conuenientem redacta ſunt; ad hanc autem temperiem, & commiſtionem non redigantur, niſi ex actione, & imperio actiuarum, hoc eſt caloris à frigore temperati, prout cuiuſque miſti natura requirit; eandem eſſe cauſam exiſtimandum eſt generationis miſti, atque conſeruationis eiuſdem: quemadmodum enim quando calor ita regit humidum, & ſiccum, ut illa commiſceat, & uniat, generatur miſtum, ita tandiu ſeruatur, quandiu illud caloris imperium perdurat; ab illo enim continentur ſiccum, & humidum coniuncta, & ita miſtio illa conſeruatur, & certus ille caloris gradus dicitur ſingulo miſto naturalis: oportet igitur ex humidi ſeparatione à ſicco fieri miſti diſſolutionem, quę illius generationi contraria eſt, proinde in hac interitum miſti conſiſtere: ſed quia ſiccum & humidum ſeparari inuicem non poſſunt, dum ſub caloris naturalis imperio continentur, & coercentur, ideo manente calore naturali manet coniunctio humidi cum ſicco; & è contrario ſi calor naturalis recedat, uel ita minuatur, vt

nequeat

nequeat amplius regere, & continere duas paſſiuas, ſeparatur humidum à ſicco, & ita miſtum in elementa, quibus genitum erat, diſſoluitur; iſque eſt miſti interitus contrarius generationi eiuſdem: quemadmodum enim generatur miſtum ex unione humidi cum ſicco facta à calore naturali, hoc eſt conuenientem proportionem habente; ita interitus miſti fit, quando humidum ſeparatur à ſicco ex defectu caloris naturalis, qui ob ſuam debilitatem non poteſt amplius illa regere & continere: & quia cauſam aliquam eſſe oportet imminutionis caloris naturalis, eam Ariſtoteles, & Galenus, & omnes in ambientis calorem retulerunt; nam aeris, vel cuiuſuis ambientis corporis calor, ſi naturali rei calore validior ſit, eũ educit, ideò eo deſtituta diſſoluitur, quia ſiccum & humidum ex receſſu caloris, à quo continebantur, non habent amplius à quo regantur; ideò ſeparantur inuicem, & ita miſtum diſſoluitur. Rem ita ſe habere experientia ipſa declarat: æſtiuo enim tempore videmus res facilius, ac citius putreſcere, quàm tempore hiemali; quoniam in hieme debilis in aere eſt calor, qui non poteſt, vel non ita facile poteſt naturalem miſti calorem euocare, quia non eſt validus; at in æſtate calor in aere eſt validiſſimus, ideo ſuperat calorem miſti naturalem, & eum citò ac facile educit: & hanc eandem differentiam, quam in temporibus conſiderauimus, poſſumus etiam in locis conſiderare; nam in locis calidioribus res facilius putreſcunt, quàm in frigidioribus: videmus præterea miſta tum frigidiſſima, tũ calidiſſima difficilius putreſcere; frigidiſſima quidem, quia eorum frigus reſiſtit calori ambientis ne agat in miſtum; calidiſſima verò, quia calor ambientis calore eorum naturali inualidior eſt. In omnibus autem putreſcentibus videmus ea in initio humida fieri in ſuperficie, tandem verò manere ſicca: in principio enim humidum exit ad externa, dum à ſicco ſeparatur; ſed quia continuè euaporat, atq; reſoluitur, ideò tandem remanet fimus, ac terra, nempe ſolum ſiccum ab humido deſtitutum. Hæc igitur & alia multa, quæ mox conſiderabimus, indicant eo modo fieri putredinem, quem nunc expoſuimus.

Quot modis miſtum interire poſſit. Cap. II.

QVONIAM autem Ariſtoteles in principio quarti Meteorologici dixit putredinem eſſe miſti interitum naturalem, eique combuſtionem oppoſuit ut interitum violentum, duo hic conſideranda nobis proponuntur: unum, an his tantùm duobus modis interire miſtum poſſit, putredine, & combuſtione, an etiam aliis; alterum verò, quomodo putredo dicatur interitus naturalis. Quod ad primum attinet Argenterius inquit Ariſtotelem fuiſſe deceptum, qui exiſtimauit non dari alium miſti interitum prçter illos duos, quum tamen pluribus aliis modis interire miſtum poſſit, ut gladio, ſuſpendio, morbo, ſubmerſione, & aliis multis. Mercenarius verò Ariſtotelem tueri volens reprehendit Argenterium dicens non dari re uera alium modum prçter illos duos ab Ariſtotele poſitos, propterea quòd alii ab Argenterio nominati non competunt miſto prout miſtum eſt, ſed potius quatenus eſt animatum; quatenus enim eſt miſtum, nullus alius interitus illi competit, niſi putredo, & combuſtio: huius tamen rationem nullam Mercenarius adduxit. Ego verò diſſentio ab utroque. Quod enim ad Argenterii obiectionem attinet, ea optimè à Mercenario diluitur; quoniam illi modi, quos poſuit Argenterius, ſunt proprii animatorum quatenus ſunt animata, neque eis competunt quatenus miſta ſunt. ille nanque eſt miſti proprius interitus, quo tollitur; miſtio: at ſi pereat animal gladio, vel morbo, adhuc ſeruatur eadem miſtio, quæ prius erat in viuente, quapropter mors animalis non eſt eius corruptio ut ex elementis conſtantis; proinde Argenterius non oſtendit alium dari modum interi

Opinio Argenterii contra Ariſtot.

Mercenarii ſententia, & defenſio Ariſtotelis.

Argenterii error.

tus miſti ut conſtantis ex elementis. In eo quoque deceptus eſt Argenterius, quòd non vidit miſti, quatenus miſtum eſt, alium dari interitus modum præter combuſtionem & putredinem; ideò Mercenarius quoque lapſus eſt dicens nullum dari alium modum. Duo igitur in præſentia ſunt à nobis oſtendenda: unum quòd detur alius interitus miſti quatenus miſtum eſt, quem nec Argẽterius, nec Mercenarius animaduertit: alterum verò, quòd non ob id in prædicto loco Ariſtoteles mancus, ac diminutus dicendus ſit. Quòd igitur alius detur præter eos duos putredinis modus, facile cognoſcemus, ſi intellexerimus quid ſit combuſtio, & in quo differat à putrefactione. Putrefactio eſt miſti diſſolutio in quatuor elementa, combuſtio verò eſt totius miſti mutatio in unum tantùm elementum, in ignem, excepta parte aliqua terræ, quæ ob magnam reſiſtendi vim poſt combuſtionem ſeruatur, licèt affecta calore igneo, hæc enim cineris natura: miſtum autem eſt medium quoddam inter elementa tanquam extrema, & ita vocat ipſum Ariſtoteles in calce primi libri de generatione in capite de miſtione, cõtrarietas autem eſt non ſolùm extremi cum extremo, ſed etiam extremi cum medio, quo fit ut medium patiatur ab actione utriuslibet extremi: combuſtio igitur eſt mutatio à contrario extremo: ideò Ariſtoteles in libro de uita & morte inquit violentum eſſe illum interitum, qui fit à contrario: quanuis enim ibi loquatur de corruptione animatorum, quæ dicitur mors, & ſenectutem tanquam interitum naturalem contraponat aliis interitibus tanquam violentis, quos dicit fieri à contrario; tamen hoc idem locum habet etiam in miſto, quatenus miſtum eſt, eius enim corruptio naturalis non fit à contrario, ſed potius à ſimili, putrefactio enim eſt interitus miſti per corruptionẽ caloris naturalis factam à calore extraneo; miſti autem violentus interitus fit per mutationem à contrario, ut de combuſtione diximus. Hęc ſi vera ſunt, & miſtum tanquam medium interimitur ab igni tanquam extremo, & contrario, non video cur non poſſit etiam ab altero extremo deſtrui miſtum: ita ut à magna ui frigoris conuertatur totum in vnum elementum frigidum, ut in terram, neque in omnia elementa diſſoluatur: id autem, quod nos decipere poteſt, eſt, quòd ignis eſt maximæ, ac celerrimæ actionis, & facile conuertit plura miſta in ſuam naturam per combuſtionem; frigida verò elementa non tantam agendi vim obtinent, neque ita celeriter miſtum mutant: attamen ſi verum eſt id, quod Ariſtoteles docet in ſecundo libro de ortu & interitu, poſſe quodlibet elementum mutari in quodlibet, nec minus ignem in alia quàm alia in ignem; fieri etiam poteſt ut omnia elementa in miſto exiſtentia mutentur in terram ob magnam vim frigidi agentis, & condenſantis, & omnem calorem extinguentis: licèt enim hoc fit minus facile, & minus frequens, & minus euidens, ratio tamen nos cogit ut hoc concedamus; quum pręſertim id ſenſu, & experientia confirmetur: viderunt enim multi, & ego ipſe vidi in ſubterraneis locis multa miſta, ut paleas, & cibaria in petram mutata à magna ui frigoris omnem calorem extinguentis, & omnem humiditatem conſumentis, propterea quòd cum ſummo frigore non poteſt humiditas exiſtere, ut aliàs dictum eſt. Tres igitur modi ſunt, quibus interimi poteſt miſtum quatenus miſtum eſt, quoniam horum ſingulo deſtruitur miſtio: unus eſt medius, quo diſſoluitur miſtum in omnia elementa, eaque dicitur putrefactio; alii verò duo ſunt extremi & violenti, quia per eos non in omnia elementa diſſoluitur miſtum, ſed mutatur totum in unum elementum, uel in calidum, quæ eſt combuſtio, uel in frigidum, qualis eſt petrificatio, de qua modò dicebamus. Non fuit autem ob id mancus in prædicto loco Ariſtoteles duos tantùm modos commemorans, putredinem & combuſtionem: quia nõ eſt ibi ipſius conſilium omnes prorſus miſti interitus nominare, ſed ſolum loqui de ipſius corruptione naturali, quę eſt putrefactio; violentos autem interitus non eſt quòd omnes conſideret, quum ſint pręter conſilium naturę, & ſint accidentales, ſicut etiam in libro de vita & morte non om-

Mercenarii error.

Opinio propria.

Miſti duplex eſt corruptio.

Tribus modis corrumpitur miſtum.

nes modos enumerat, quibus violenter interire animatumpoteſt :ſatis igitur habuit ſecernere naturalem miſti interitum,de quo ibi loqui volebat, à violento generaliter accepto,ad tollendam omnem difficultatem;& combuſtionem exem plitantùm gratia nominauit, tanquam modum quendam violenti interitus, neque ob id negauit alium dari violentum interitum;exempla enim non ſunt de omnibus afferenda, ſed de aliquibus tantùm, quæ maximè in promptu habeamus, promptiſſima autem eſt miſtorum combuſtio, ideò hanc ſolam nominare tanquam exemplum violenti interitus ſatis fuit. Patet igitur Ariſtotelem neque omnes modos interitus miſti nominaſſe,vt putauit Mercenarius,neque mancum fuiſſe, vt ei obiecit Argenterius.

Quomodo putrefactio dicatur interitus naturalis, ſententia aliorum, & earum confutatio. Cap. III.

SEQVITVR ut conſideremus quomodo putredo ab Ariſtotele dicatur interitus naturalis, ita ut per hoc à combuſtione diſtinguatur tanquam ab interitu violento; hoc enim multis non paruum negotium faceſſit, quum videantur ambæ vel ęquè naturales, vel ęque violentæ appellandæ:nam ſi violentum vocamus omnem motum, cuius principium extra eſt, utraque fit à calore externo, quare utraque eſt violenta; ſi verò putrefactio, etſi fit à principio externo, dicitur tamen naturalis quatenus fit à cauſa naturali,& naturaliter agente; idem de combuſtione dici poteſt; hæc enim fit ab igni, qui dum alia comburit, ac deſtruit, ſecundùm propriam naturam agere dicitur, & vocatur agens naturale: ęquè igitur utraq; eſt vocanda naturalis. De hac re plura à nobis dicta ſunt aliàs, dum initium primi libri de ortu & interitu interpretantes conſiderauimus quõ interitus vniuersè ſumptus vocetur ibi ab Ariſtotele naturalis; ſed per ea dubium præſens non tollitur, quia ſecundùm illam conſiderationem etiam combuſtio dicenda eſt corruptio naturalis; quum ergo Ariſtoteles eam dicat eſſe violentam, prout violentum diſtinguitur à naturali, certum eſt aliam eſſe Ariſtotelis conſiderationem in initio quarti Meteorologicorum, aliam in primis verbis primi de ortu & interitu; harum igitur conſiderationum diſcrimen cognoſcere oportet. Thomas Eraſtus in ſua aduerſus Mercenarium diſputatione de putredine facile fugit hanc difficultatem: duas enim dixit putredines ab Ariſtotele poni in principio quarti Meteorologici; unam naturalem, de qua loquitur in tertio contextu; alteram violentam, & morboſam, de qua loquitur poſtea in quinto, & ſexto, & aliis ſequentibus, & eam dicit fieri à calore externo: ſed putredinem naturalem, quæ in tertio contextu conſideratur, inquit Eraſtus non ab externo calore fieri, ſed à proprio, & naturali, qui conſumit humidum proprium, quod ei pabulum eſt, quare toto humido abſumpto neceſſe eſt ut calor naturalis deficiat; isque eſt naturalis interitus omnium miſtorum, qui ab Ariſtotele ibi iure vocatur naturalis, quia fit à principio interno, quum combuſtio fit interitus violentus, ut pote factus ab externo principio. Sed hanc Eraſti ſententiam inferius, quum de ſpeciebus putredinis loquemur, expendemus, alienamque omnino eſſe ab Ariſtotele demonſtrabimus, qui nullam putredinem nouit, quæ non fiat ab externo calore: quum igitur hoc conſtituto difficultas vigeat,quomodo putrefactio dicatur interitus naturalis, ita ut à combuſtione diſtinguatur, aliam ſolutionem, & aliud horum interituum diſcrimen excogitare oportet. Albertus in eo loco in capite ſuo ſexto inquit in putrefactione calorem internum cooperari calori externo in euocando humido, propterea quòd calor miſti fungitur officio & naturalis, & ignei: naturalis enim eſt, dum

Eraſti opinio.

Confutatio.

Alberti opinio.

continet humidum cum ſicco coniunctum, quę eſt conſeruatio miſti; ſed poſtea dum amittit naturalitatem, ideſt proprietatem caloris naturalis ob defectum alicuius principii conſeruantis miſtum, tunc ſuſcipit proprietatē ignei, quæ eſt diſſoluere, & educere humidum illiuſmet miſti, cuius antea erat calor naturalis,& ita cooperatur calori externo in educendo ad ſuperficiem humido: putrefactio igitur ea ratione dicitur naturalis, quatenus fit modo aliquo ab interno calorē, non à ſolo externo; combuſtio autem ab externa tantùm cauſa fit, calor enim naturalis ſemper manet naturalis, neque ad comburendum miſtum cooperatur igni comburenti. Hæc eſt Alberti ſententia, ipſe tamen non expreſſit quiſnam ſit ille defectus principii conſeruantis miſtionem, ob quem calor naturalis deſinit eſſe naturalis, & euadit igneus, & contrarius; videtur autem hunc defectum

Buccaferrei opinio.

expreſſiſſe Buccaferreus, cuius opinio non uidetur diuerſa ab opinione Alberti, inquit enim calorem naturalem intenſiorem fieri ex actione caloris externi, & ita auctum conſumere humidum euocando ipſum ad ſuperficiem; ſic enim calor naturalis deſinit eſſe naturalis, quoniam amittit eam proportionem, quam habere debet ad ſiccum & humidum pro illius miſti conſeruatione: ita igitur putrefactio partim eſt naturalis quatenus ab interno calore fit, partim violenta quatenus fit ab externo. Sed hęc ſententia non eſt conſona verbis Ariſtotelis, qui,

Confutatio.

ut in tota eius tractatione de putredine videre, eſt nullam tribuit actionem calori naturali, ſed totam calori ambientis, à quo dicit deſtrui calorem naturalem, proinde pati potius, quàm agere: pręterea iuxta hanc opinionem oporteret calorem naturalem ita auctum, & unum factum cum calore extraneo agere immediatè in humidum, & facere ipſum euaporare; attamen hoc non uult Ariſtoteles, ſed uult calorem extraneum agere immediatè in calorem naturalem ad ipſum educendum, & per hoc putrefactionem definit, poſtea verò ſubiungit exeunte calore naturali humidum quoque naturale coeuaporare; itaque uult euaporationem humidi eſſe quoddam conſequens exitum caloris naturalis, proinde non pati immediatè humidum à calore extraneo. Nos tamen poſtea, quum de putredinis natura loquemur, conſiderabimus an opinio Alberti ad rectum ſenſum trahi poſſit: quantum autem ad præſentem difficultatem attinet, certum eſt Albertum non idoneam rationem adducere cur putrefactio ad differentiam combuſtionis dicatur naturalis; quia conceſſo etiam eo modo, quo Albertus putredinem fieri ſtatuit, quem nos poſtea diligentius expendemus, non rectè tamen diceretur putredinem fieri ab interno principio; quia ſi calor naturalis non eſt amplius naturalis, ſed iunctus calori externo eſt factus totus igneus, & inimicus naturæ illius miſti, totus eſt potius vocandus extraneus, quàm internus illi miſto: adde quòd in conſiderando cuiuſque motus principio attendenda eſt prima cauſa ipſius motus; prima autem cauſa etiam ſecundùm Albertum eſt ſolus externus calor, qui primo loco agit in calorem naturalem; quamobrem ſoli calori ambientis actio illa tota attribuenda eſt, proinde fit ab externo principio: ut autem ſententia Alberti defendi poſſet, oporteret externum, & internum calorem eſſe duo agentia æqualia,& diſtincta, non ſubordinata: quia dum ſunt ſubordinata, aſcribitur tota actio agenti primario, ſicuti dictū eſt. Alia fuit opinio, quā

Vicomercati opinio.

in eodem loco impugnauit Albertus,& quam poſtea Vicomercatus ſequutus eſt, putredinem dici naturalem, quòd à calore ambientis paulatim, ac ſenſim fiat, combu-

Confutatio.

ſtionē verò violentā, quia fit celeriter, etenim opus naturæ nō eſt velox. Hanc ſententiam Albertus refutat hoc argumento, quòd modus rei inſequitur rem, cuius eſt modus, proinde cauſa eius eſſe non poteſt; fieri autem celeriter, uel tardè, eſt modus, qui conſequitur rem vel naturalem, vel uiolentam ergo non poteſt eſſe cauſa naturalitatis, vel uiolentiæ: prior igitur alia ratio eſſe debet, cur actio dicatur naturalis, uel violenta; deinde conſequi ut velox, uel tarda ſit. Aliam quoque aliorum ſententiam reprobat ibidem Albertus, quā miſſam facio, quoniam

niam apud eum legi poteſt. Alij verò dixerunt putrefactionem dici naturalem ra tione interni principij, ſi non actiui, ſaltem paſſiui, materia enim putreſcens uim cõferre dicitur, quatenus habet aptitudinem ad putredinem. Aduerſus hos Pomponatius in quarto Meteorologicorum hoc argumento utitur, quòd per hoc non apparet diſcrimen, quod quærimus, putrefactionis, & combuſtionis: ſiquidẽ etiam combuſtio habet tale internum principium paſſiuum, materia nanque illa naturaliter eſt apta comburi, & ita vim conferre dicitur non minus, quàm pu trefactio: ego verò aliàs demonſtraui uanum eſſe in iis, quæ ex materia & forma conſtant, aliquem motum vocare naturalem ratione ſolius materiæ tanquam principij paſſiui, ſic enim fieret ut nullus motus eſſet violentus; materia enim habet aptitudinem ut ad omnes formas, ita ad omnes motus indiſtinctè recipiendos; quare motum lapidis ſurſum proiecti liceret appellare naturalem ratione materię ut principij paſſiui, hoc tamen nemo diceret. Ipſe autem Pomponatius in ſua dubitatione decimaſeptima quarti Meteorologicorum inquit putrefactionem eſſe tum naturalem, tum violentam: quatenus quidem fit à principio externo, violentam eſſe; naturalem verò, quatenus miſtum, ſi ſuę naturę dimittatur, neque impediatur, hoc eſt à nullo alio violenter interimatur, ſed ſinatur interire ſecundùm communem curſum naturæ, tandem interit per putrediñe Hanc ſententiam quidam recentiores impugnant, & eam etiam Buccaferreo attribuunt, quum tamen Buccaferreus (ut prædiximus) aliud ſenſiſſe videatur; ita autem argumentantur: quando dicitur miſtum interire ſuæ naturę relictum, vel dicitur interire abſque externo agente, vel ab externo agente; ſi primum, id Ariſtoteli aduerſatur dicenti putredinem fieri à calore externo; ſi verò ſecundum, nulla apparet ratio, cur magis putredo, quàm combuſtio, ſit interitus naturalis, quum fiat utraque ab agente externo. Hęc tamen obiectio mihi uidetur aduerſus Pomponatium, qui reuera huius ſententiæ fuit, parui eſſe momenti: ſiquidem ipſe palàm aſſerit non accipi hic naturale pro eo, quod fit ab interno principio, ſic enim fatetur putrefactionem non eſſe naturalem, ſed violentam; ſed accipi pro eo, quod eſt ſecundùm curſum naturæ, nam hic talis eſt, ut miſta dimiſſa ſuę naturæ intereant tandem per putredinem, non per combuſtionem; ſic enim putrefactio ad differentiam combuſtionis videtur dici poſſe naturalis. Sed præterea opinio, quam poſtea iſtimet recentiores adducunt, atque tuentur, mihi quidem non videtur ab hac Pomponatii opinione diſcrepare: dicunt enim putrefactionem eſſe miſto naturalem quatenus eſt ſecundùm propriam miſti naturam, qua miſtum eſt; quum enim ſit genitum per vnionem humidi cum ſicco, aptum natura eſt perire per diſſolutionem, & ſeparationem humidi à ſicco ob defectum caloris continentis; unumquodque enim naturaliter diſſoluitur in illa, ex quorum compoſitione genitum eſt: quoniam igitur miſtum, quatenus eſt miſtum, propenſionem habet ut in ea, è quibus conſtat, diſſoluatur, putrefactio eſt ipſi naturalis quatenus miſtum eſt: non ſic combuſtio, quia miſtum prout eſt miſtum, non habet propenſionem ut intereat per conuerſionem in aliam naturam: addunt autem hi poſſe putrefactionem alia ratione dici violentam, & præter naturam, quatenus rei naturam deſtruit, nec fit ſecundùm intentionem naturæ, quandoquidem cuiuſque rei natura abhorret à ſuo interitu. Ego verò non video in quo hæc ſententia differat ab opinione Pomponatii: nam dicere putrefactionem competere miſto ſecundùm propriam eius naturam, & prout miſtum eſt, idem videtur ac dicere miſtum dimiſſum ſuę naturę non interire niſi per putredinem, & ambo concedunt interitum hunc miſti ea ratione eſſe violentum quatenus fit ab externo principio. Propterea ego puto utranque ſententiam eſſe obnoxiam eidẽ reprehenſioni: nam ad oſtendendum quòd putrefactio ſit interitus naturalis, reſpexerunt ambo propriam miſti naturam, iuxta quam conſiderationem non poteſt putrefactio dici miſto naturalis; quia ſi per naturam intelligant

Aliorũ opinio.

Confutatio.

In libro de Natura.

Pomponatii opinio.

Mercenarii obiectio Põ ponatium.

Obiectionis ſolutio.

Mercenarii opinio.

Confutatio utriuſq; opinionis.

gant materiam ut principium motus paſſiuum, in ſententiam incidunt, quam ambo reprobarunt, quod putrefactio ratione aptitudinis materię dicatur naturalis; ſi verò formam intelligant, iam ambo expresſè confeſſi ſunt putrefactionem eſſe contrariam, & inimicam formæ miſti, & ipſius deſtructricem: eſt igitur potius contra miſti naturam, quàm ſecundùm eius naturam: propterea falſum eſt id, quod illi recentiores dicunt, miſtum habere naturalem propenſionem ad putredinem, immò verò propenſionem habet ad ſe conſeruandum quantum fiéri poteſt: quòd verò Pomponatius ait, miſtum dimiſſum ſuæ naturæ non aliter, quàm per putredinem interire, id non facit ut ſecũdùm propriam naturam quærat putreſcere, ſed ſolùm ſignificat eam eſſe eius naturam, quæ non poſſit tandem reſiſtere agenti externo putrefacienti, negari enim nullo modo poteſt reſiſtentia miſti ad externum interimens: ſic igitur non videtur putrefactio eſſe miſto naturalis.

Vera ſententia, & eius declaratio, & quorundam dubiorum ſolutio. Cap. IIII.

Natura vniuerſalis.

PROPTER hæc omnia, quæ hactenus conſiderata ſunt, ego puto non eſſe hic reſpiciendam propriam miſti naturam, ſed potius naturam uniuerſalem, quę nil aliud eſt, quàm ordo rerum omnium ſeu omnium cauſarum certo quodam ordine diſpoſitarum cum pendentia ab uno primo principio, unde ſtatutæ ſingulis rebus ſunt proprię quędam leges, quæ præteriri nequeunt; natura igitur propria miſti nollet putreſcere, nec modo ullo interire, at natura vniuerſalis ſtatuit eam eſſe interitui obnoxiam, & tandem interire: ſecundùm hanc conſiderationem dixit Ariſtoteles in initio primi libri de ortu & interitu, interitum eſſe naturalem, ideſt ſecundum leges naturæ vniuerſalis, quæ ſtatuit omne genitum eſſe aliquando interiturum: ſed in contex. tertio quarti Meteorologicorũ conſideratio Ariſtotelis eſt particularior, quàm ibi; nam in initio primi de generatione etiam combuſtio miſti dicitur interitus naturalis, quatenus eſt rei corruptibilis, & fit à cauſa naturali, & naturaliter agente. Sed quoniam præter ipſum interitum natura ſtatuit etiam modum, quo ſingulę res intereant, ideo hunc modum à natura conſtitutum reſpiciens Ariſtoteles in quarto Meteorologico dixit conbuſtionem eſſe interitum violentum, quæ in principio primi de generatione dicebatur naturalis, quum ibi nulla modi conſideratio habeatur. Tres autem ego inuenio modos vniuerſales, quibus ſtatutum eſt in natura res interire; unus ſimplicium corporum eſt, alius miſtorum animatorum, alius demum miſtorum inanimatorum. Simplicibus quidem hic aſſignatus eſt modus, ut per mutuam inter ſe actionem & paſſionem intereant, atque etiam per actionem cœleſtium corporum, quæ idẽ poteſt per virtutem, quod elementa per formam. Animatis verò aſſignatus eſt modus per humidi naturalis conſumptionem factam à proprio naturali calore, eaq; mors dicitur, de qua agit Ariſtoteles in libro de vita & morte; ideo ibi naturalem uocat illam mortem, quæ fit per ultimam humidi reſolutionem à calore naturali, qui abſumpto à ſe humido tandem extinguitur; violentam verò mortem vocat illam, quæ ante ſtatutum tempus alio modo fiat, ut gladio, combuſtione, ſubmerſione, morbis, nam his omnibus modis intereunt animantia præter naturam, hoc eſt præter modum eis à natura conſtitutum. Miſto autem inanimato, ideſt prout miſtum eſt, & cum abſtractione ab anima, ſi ſit animatum, aſſignatus eſt à natura vniuerſali proprius modus ut intereat per putredinem, quæ nihil aliud eſt, quàm diſſolutio in elementa; & eſt verè contraria generationi miſti, quæ fit per elementorum commiſtionem: hic ergo vocatur ab Ariſto. modus

Tribus modis res interire natura ſtatuit.

modus naturalis, quia ſecundùm decreta naturæ vniuerſalis eſt vt miſtum ex elementis conſtans tandem in elementa diſſoluatur; combuſtio verò dicitur violenta, quia eſt præter hanc naturæ legem, nam ex ignis actione violenta vertuntur omnia elementa in ignem, ideo ita eſt miſto præter naturam, vt animato mors ex morbo, vel ex gladio: hæc eſt abſque dubio mens Ariſtotelis in eo tertio contex. quarti Meteorologicorum, vt etiam ipſemet aſſerere uidetur in contex. quinquageſimoſeptimo quinti phyſicorum, vbi tam generationem, quàm corruptionem diſtinguit in naturalem, & violentam, & inquit oppoſitam eſſe naturalem generationem violentæ, & naturalem interitum interitui violento; poſtea declarans quęnam ſit generatio, & corruptio naturalis, & quæ violenta inquit naturalem eſſe illam, quæ eſt fatalis, ideſt fato determinata: nil enim aliud per fatum poteſt intelligere, niſi legem à natura vniuerſali conſtitutam de modo, quo quęlibet res generetur, & intereat. Sententiam hanc Pomponatius, & recentiores illi ſub nube viderunt, & proximè ad veritatem acceſſiſſe videntur; quam etiam plenè eſſent aſſequuti, ſi naturam particularem ab vniuerſali, quam Ariſtoteles in memorato loco reſpexit, ſeiunxiſſent; non enim dixit putrefactionem eſſe ſecundùm miſti naturam, ſed ſecundùm naturam abſolutè, nempè ſecundùm leges naturę vniuerſalis: & hanc propriè ſignificat id, quod Pomponatius dixit, ſecundùm curſum naturæ, nempe vniuerſalis, ſeu etiam dicamus naturæ particularis, quatenus ſubdita eſt legi naturæ vniuerſalis, à qua miſtum quatenus miſtum eſt dirigitur ad determinandum ſuum eſſe per diſſolutionem in elementa, quæ putrefactio dicitur: hoc etiam ſignificare poteſt illa, quam recentiores illi dixerunt miſti, prout miſtum eſt, naturalis propenſio ad putredinem; non enim à propria natura dirigitur ad putreſcendum, ſed à conſtitutione naturæ uniuerſalis, quæ talem eſſe eius interitum ſtatuit. Hanc puto eſſe rei veritatem, quę clarior fiet, ſi quædam aduerſus eam dubia ſoluerimus: quum enim plura ab interpretibus Ariſtotelis tangantur in quarto Meteorologicorum, nobis pauca magis præcipua conſiderare ſatis erit. Dubitatur autem aduerſus id, quod dictum eſt, putredinem eſſe interitum naturalem: ſi enim putrefactio eſſet naturalis interitus miſti quatenus miſtum eſt, deberet omni miſto competere id enim quod alicui naturale, atque eſſentiale eſt, omni competit, neque id negauit Ariſtoteles in memorato loco, quum apertè dixerit putrefactionem eſſe maximè communem contrarium generationi miſti; eſt enim maximè communis, quia competit omni miſto, quum ei competat quatenus miſtum eſt: attamen non videtur eſſe omnium miſtorum communis interitus, quod multifariam oſtendi poteſt. Primùm quidem in climatibus extremis, quę caliđiſſima, & frigidiſſima ſunt, non per putredinem intereunt miſta: ſed in calidiſſimis locis per combuſtionem, idq; eſt illis locis naturale; in frigidiſſimis verò deſtruuntur à frigore, à quo etiā prohibentur putreſcere, idque ſimiliter eſt illis locis naturale: non omnia ergo miſta per putrefactionem intereunt. Præterea metalla, & lapides complures nunquam putreſcunt, vt aurum, & argentum, & lapis adamas, & alia: non eſt igitur putrefactio miſtis ſecundùm naturam, quum non ſit omnium miſtorum communis interitus. Ad hæc, & alia eiuſmodi ſumenda eſt reſponſio ex Ariſtot. in loco prędicto: non enim dixit putrefactionem eſſe interitum maximè communem, quòd voluerit eſſe neceſſarium vt omnia miſta intereant per putredinem, iam enim confeſſus eſt aliqua per combuſtionem interire; ſed ſignificare ſolùm voluit omnia eſſe putreſcibilia, immò & aliquando putreſcere, ſemota tamen omni violentia; nam ſi præoccupent interire violenter, non perueniunt ad naturalem ſuę durationis finem, qui eſt eis à natura vniuerſali conſtitutus. Ad illud ergo, quod de locis calidiſſimis, & frigidiſſimis obiiciebatur, dicimus negari non poſſe miſta à ſummo calore, & à ſummo frigore per violentiam interimi, ſed negandum etiam non eſt illa eadem miſta eſſe putreſcibilia, & per putredinem eſſe

Pomponatii & recentiorum ſententia ad rectū ſenſum trahitur.

1. Dubium

2. Dubium.

Solutio primi.

tandem interitura, ſi omnis violentia amoueatur, & dimittantur propria naturæ: quòd verò dicitur eſſe illis locis naturale ut per ſummum calorem, vel per ſummum frigus res interimant, uerum id quidem eſt, ſed ita, ut etiam igni naturale eſt comburere; quare ſicuti combuſtio eſt ea ratione naturalis, quatenus fit à cauſa naturaliter agente, neque ob id fit quin dicatur alia ratione eſſe miſto interitus violentus, quatenus non eſt ſecundùm legem naturę uniuerſalis; ita dicendum eſt de illis, quæ in locis calidiſſimis, & frigidiſſimis intereunt alio modo, quàm per putredinem; etenim patiuntur quidem à cauſis naturalibus, ſed non intereunt eo modo, quo natura ſtatuit uniuerſaliter miſta eſſe apta interire, ſcilicet per diſſolutionem in elementa; quanquam hoc naturæ decretum recipit impedimentum ob aliquam violentiam pręoccupantem miſti interitum, ſicuti etiam Ariſtoteles dixit. Ad illud uerò, quod de metallis, ac de lapidibus dicebatur, reſpondemus & aurum, & argentum, & adamantem, & metalla omnia, & omnes lapides tandem neceſſariò putreſcere, & in elementa diſſolui, licèt aliqua diutiſſimè durent; niſi enim aurum putreſceret, iam tanta eſſet auri copia congregata, ut omnia ferè in aurum mutata eſſent, ipſumq; uilis admodum eſſet pretij: putreſcere autem metalla cognoſcimus ex ærugine, quam emittunt, eaque in ferro euidens eſt, ſed in aliis quoque notari poteſt; nam antiquum aurum, & argentum cernitur coloratum colore obſcuriore, quàm recens: ſic de lapidibus omnibus dicendum eſt; quanuis enim diutiſſimè, & multa quoque annorum millia perdurent, tamen neceſſariò tandem per putredinem in elementa diſſoluuntur. Sed clarior habebitur omnium huiuſmodi dubiorum ſolutio, quando putredinis natura exactius declarata à nobis erit.

Solutio ſecundi.

Definitio putredinis, & definitionis declaratio.
Cap. V.

EX his, quæ hactenus dicta ſunt, talem putredinis definitionem cum Ariſtotele colligere poſſumus, putredo eſt corruptio proprii, & naturalis caloris in unoquoque humido à calore ambientis; quam eſſe perfectam, & omnibus numeris abſolutam definitionem, ex eius, ac ſingularum partium plena intelligentia manifeſtum fiet, eſt enim integra definitio, quæ dicitur demonſtratio poſitu terminorum differens: quod quidem aliàs in operibus logicis ruditer, ut ibi conueniens erat, declarauimus, dum hanc definitionem vt perfectę definitionis exemplum in medium adduximus; nunc verò eam exquiſitius conſiderare oportet. Quum igitur perfecta accidentis definitio tribus partibus conſtare debeat, generę accidentis, ſubiecto, & cauſa, qui tres potiſſimæ demonſtrationis termini ſunt, diximus ſumi hic proprij caloris corruptionem tanquam genus putredinis, quod eſt in demonſtratione maius extremum; deinde humidum vt ſubiectum proprium, quia non eſt putreſcibile, niſi id, quod eſt humidum; tandem verò externum ambientis calorem tanquam cauſam, quę eſt in demonſtratione medius terminus: ſed ut hęc omnia diſtinctius explicentur, & ipſa putredinis eſſentia ab effectrice eius cauſa ſeiungatur, cognoſcere oportet in putredine ordinem à natura ſeruatum. Primum quidem locum calori externo tribuendum eſſe certum eſt, ab hoc enim corrumpitur calor miſti proprius, & naturalis, corruptio autem caloris facit vt humidum ſeparetur à ſicco; itaque dicendum videtur ipſam putredinis eſſentiam in hoc vltimo eſſe conſtitutam, reliqua verò eſſe cauſas putredinis, ita vt eſſentialiter nil aliud eſſe

Definitio putredinis eſt demõſtratio ſitu differẽs.

putredo videatur, quàm ſeparatio humidi à ſicco, è quibus tanquàm materia miſtum conſtabat, hæc enim eſt in elementa diſſolutio, quæ eſt contraria generationi miſti: corruptio autem caloris naturalis eſt potius cauſa effectrix putredinis, quàm eſſentia: quemadmodum enim in generatione miſti duæ actiuę qualitates funguntur officio agentis, quia calor à frigore contemperatus commiſcet, vnit, ac terminat ſiccum & humidum coniuncta, vt antea in definitione generationis oſtendimus; ita dicendum eſt in interitu miſti defectum caloris eſſe cauſam putredinis effectricem, non putredinem ipſam: ſed quoniam eſt cauſa priuatiua, in qua animus non acquieſcit, propterea quòd omnis priuatio cauſam aliquam habet, proinde omnis cauſa priuatiua habet cauſam poſitiuam priorem, à qua pendet; Ariſtoteles hac non contentus exprimere voluit etiam cauſam poſitiuam externam, à qua fit proprii caloris corruptio, eaque eſt calor ambientis; & res per ſe manifeſta eſt: quanuis enim certum ſit corruptionem proprij caloris eſſe cauſam vt humidum diffluat, & à ſicco ſeparetur; tamen in hac cauſa non quieſcimus, dum ignoramus cauſam poſitiuam, à qua fit hæc proprii caloris corruptio: attamen Ariſtoteles non ſine artificio in hac definitione ſumpſit corruptionem proprii caloris tanquam putredinis genus, quo eius eſſentia ſignificaretur; duo nanque reſpexiſſe videtur, vnum vt breuiſſima eſſet definitio, alterum vt tribus tantùm terminis conſtaret; ſicut etiam demonſtratio: nam ſi quatuor in ea terminos accepiſſet, dubitare poteramus an fortè hæc definitio non eſſet demonſtratio ſitu terminorum differens, quemadmodum in Poſterioribus Analyticis iam ipſe docuerat: nam ſi & ſubiectum in hac definitione expreſſum fuiſſet, quod eſt corpus humidum, & eſſentia, quæ eſt ſeparatio humidi à ſicco, & cauſa, quę eſt proprii caloris corruptio, & cauſa cauſæ, quæ eſt calor ambientis; quatuor termini in ea ſumpti eſſent: quod vitare volens Ariſtoteles, & definitionem reddere breuiorem, vno termino duos complexus eſt; nam ſeparationem humidi à ſicco, quæ putredinis eſſentia eſt, ſub proprii caloris corruptione implicitè comprehendit, hanc enim neceſſariò inſequitur ſeparatio humidi à ſicco, ut paulo ante Ariſtoteles docuerat; dixerat enim putredinem eſſe humidi & ſicci ſeparationem prouenientem à corruptione proprij caloris facta à continente: & hoc idem etiam poſt allatam definitionem declarat illis verbis [exeunte enim proprio calido coeuaporat quod ſecundùm naturam eſt humidum] ſic enim monere nos voluit corruptionem proprij caloris in definitione ſumptam eſſe quatenus continet ſeparationem humidi à ſicco: igitur proprij caloris corruptio denotat quidem per ſe cauſam proximam putredinis priuatiuam, ſed connotat etiam eſſentiam, quatenus complectitur humidi à ſicco ſeparationem, quæ ex neceſſitate eam inſequitur; & Ariſtoteles hanc in definitione accipere maluit vt effectum, quàm vt cauſam, quia cauſam habet priorem poſitiuam, & in definitione expreſſam, cuius reſpectu eſt effectus, non cauſa: itaque hæc definitio tres partes habuit; corpus humidum tanquam ſubiectum putredinis; corruptionem proprij caloris tanquam putredinis eſſentiam, & tanquam effęctum, talem autem effectum, in quo includi intelligeretur ſeparatio humidi à ſicco tanquam effectus alius poſterior, & illum priorem neceſſariò inſequens; ac demum calorem externum tanquam cauſam primam: eſt igitur hæc perfecta definitio, & demonſtratio ſolo ſitu differens, quales omnium accidentium perfectæ definitiones eſſe debent.

Opinio recentiorum quòd prædicta putredinis definitio ſit cauſalis, & eius confutatio. Cap. VI.

Opinio recentiorum

NON eſt hic prætereundus quorundam recentiorum error, qui dixerunt definitionem hanc totam eſſe cauſalem, cuiuſmodi eſt illa, eclipſis eſt obiectio terræ, quę non exprimit eſſentiam rei, ſed ſolam cauſam; licet in caloris naturalis corruptione conceſſerint includi ſeparationem humidi à ſicco: negarunt enim eſſentiam putredinis eſſe ſicci & humidi ſeparationem, ſed hanc quoque eſſe putredinis cauſam dixerunt; eſſentiam verò nullam aliam eſſe, quàm interitum formę miſti, qui humidi à ſicco ſeparationem inſequitur tanquam cauſam, ita ut calor ambientis ſit cauſa corruptionis proprij caloris, & hæc ſit cauſa ſeparationis humidi à ſicco, & hęc tandem ſit cauſa deſtructionis formæ miſti, quæ eſt formaliter putredo: quoniam igitur huius deſtructionis formæ Ariſtoteles nullam mentionem fecit, hinc collegerunt non eſſe definitionem formalem, ſed cauſalem, traditam per tres illas ordinatas putredinis cauſas, Sed hanc ſententiam ego probare non poſſum: quòd enim caloris proprii corruptio ſit cauſa putredinis, & in ſe contineat ſeparationem humidi à ſicco, nos quoquę aſſerimus; proinde non negamus cauſalem eſſe definitionem quantum attinet ad ſolum proprii caloris interitum: at humidi & ſicci ſeparationem puto non eſſe putredinis cauſam, ſed eſſe ipſammet putrefactionis eſſentiam, & deſtructionem formæ miſti; quod facile oſtendo argumento ſumpto à generatione oppoſita: nam ſi generatio miſti nil aliud eſt, quàm vnio, ac terminatio humidi cum ſicco operãtibus actiuis, ergo eiuſdem miſti interitus nil aliud erit, quàm humidi ac ſicci diſſolutio ex defectu actiuarum non valentium amplius imperare paſſiuis: & videtur cuilibet conſideranti eſſe manifeſtum nil aliud eſſe miſti interitum, quatenus miſtum eſt, niſi eius in elementa diſſolutionem.

Confutatio.

Argumentũ illorum recentiorum.

Sed ſoluenda eſt difficultas, & quidem non parui momenti, quę hos mouiſſe videtur: nam interitus miſti debet eſſe ſubita, ac momentanea formæ miſti deſtructio, ſicut etiam generatio miſti eſt introductio formæ miſti in momento temporis, non in tempore facta; atqui ſeparatio humidi à ſicco non in momento fit, ſed in tempore, & eſt continua, vel ſaltem ſucceſſiua: ergo hęc non poteſt eſſe formaliter ipſe miſti interitus.

Solutio.

Generatio dupliciter ſumitur.

Soluitur meo iudicio hęc difficultas ſic; generatio dupliciter accipi poteſt; uno modo pro ultimo termino, qui eſt formæ ſubſtantialis introductio ſubita; altero modo pro via ſimul cum termino, quę non eſt momentanea, ſed in tempore fit: his etiam eiſdem modis interitus quoque ſumi poteſt: attamen propriè & generatio, & interitus pro ſolo termino ſumitur, licèt etiam ſępe ſumatur pro termino cum tota præuia alteratione: ſed nomen putrefactionis videtur propriè ſignificare præuiam alterationem tendentem ad interitum ſubſtantiæ, & ad diſſolutionem miſti tunc enim rem putreſcere dicimus, quando eſt in uia ad perfectam diſſolutionem, non quãdo eſt facta diſſolutio perfecta: quod etiam Galenus ſignificauit undecimo Methodi cap. 8. putredinem ſic definiens, putredo eſt mutatio ad interitum totius ſubſtantię putreſcentis ab aliena caliditate; non enim dixit eſſe totius ſubſtantiæ interitum, ſed mutationem ad ſubſtantiæ interitum. Quoniam igitur putrefactio eſt ſeparatio humidi à ſicco, quę non eſt ſubita, ſed cum ſucceſſione fit; dicendum eſt non interire in primo eius initio formam ſubſtantialem, ſed eouſq; eam ſeparationem procedere, ut tandem forma miſti momento temporis deſtruatur: neque etiam dicendum eſt deſtructionem formæ miſti fieri ſolùm poſt totius humidi ſeparationem à ſicco, ſed corrumpitur forma miſti antequàm remaneat terra, & fimus: hæc igitur tria quodam temporis ordine fiunt; primùm incipit ſe-

Nota in putredine tria ordinata.

paratio

paratio fieri humidi à ſicco, quæ tamen adhuc eſt abſque formę ſubſtantialis interitu, ſed eſt præparatio, & uia ad eam; ſecundo loco tanta eſt facta diſſolutio, ac ſeparatio humidi, ut forma, quum ſeruari amplius non poſſit, ſubitò deſtruatur, & tunc ſeparata quidem ſunt inuicem humidum & ſiccum, quia non habent amplius illam miſtionem, quæ naturę unio dicitur, ſed particulæ tamen utriuſq; ſe mutuo tangunt, & eſt humidum aqueum contiguum ſicco terreo, & iuxtapoſitio quidem particularum, at non miſtio, quia iam ſoluta eſt naturę unio; tertio demum loco humidum illud à calore conſumitur, hoc eſt, uertitur in vaporē, & exhalatur, ita ut nihil reliquum ſit, niſi fimus, ac terra, ut Ariſt. ait: qui non ideo hoc dicit, quòd putet per hoc exprimi naturam putrefactionis, ſed ut per hoc tanquam ultimum remanens poſt putrefactionem, & ea poſterius tempore, cognoſcamus putrefactionem eſſe ſeparationē humidi à ſicco; quoniam uidemus putreſcentia in hoc tandem deſinere ut remaneat terra, & materia quædam ſicca, quū humor iam ſecretus ſit, & in vaporē conuerſus euanuerit. Dicimus igitur putrefactionem ab Ariſtotele definiri non pro ſolo termino, ſed ut uiam quoque præcedentem complectitur; ſic enim eſt formaliter ſeparatio humidi à ſicco, quæ in tempore fit: idque Ariſtoteles ſignificauit dicens proprii caloris corruptionem; calor enim eſt qualitas, nec corrumpitur, ſeu euocatur, niſi in tempore, nec in prima eius imminutione interit forma miſti; ſed poſtquàm tota latitudo, intra cuius terminos forma miſti ſeruari poteſt, deſtructa eſt, tunc ſubitò interit forma miſti. Dignum autem conſideratione eſt, cur Ariſtoteles in ea definitione ipſum miſti interitum non expreſſerit, quum tamen putredo ſit miſti interitus quatenus miſtum eſt; ſed hoc poſtea quum de putredinis ſpeciebus agemus, conſiderabimus, & magno cum artificio ab Ariſtotele factum eſſe oſtendemus. Patet igitur prædictam putredinis definitionem non eſſe merè cauſalem, qualis eſt illa, eclipſis eſt obiectio terræ; ſed eſſe definitionem perfectam, quæ & cauſalem, & formalem continet; ſic enim eſt demonſtratio poſitu differens, at ſecundùm illos eſſet ſolum medium, quòd minimè dicendum eſt.

Quodnam ſit ambiens, cuius calor eſt cauſa putredinis. Cap. VII.

HACTENVS ſtructuram definitionis putredinis, & Ariſtotelis in ea afferenda artificium conſiderauimus, ſequitur ut ſingulas eius partes ordinatim expendamus. A prima igitur cauſa ordiendo, quam Ariſtoteles ambientis calorem eſſe ait, cognoſcendum eſt quodnam ſit intelligendum ambiens, quod ſuo calore corpora putrefaciat. Sunt qui dicant hoc non eſſe aliud, quàm aerem, & aquam, & argumentum ſumunt ex ipſo Ariſtotele in eadem tractatione de putredine, ubi hæc tantùm duo ambientia nominat. Hæc tamen ſententia falſa eſt, & melius eſt ut communi interpretum opinioni adhęreamus, qui dicunt ambiens eſſe vniuerſè intelligendum, ut complectatur omne continens, à quo res putrefieri poſſit, iam enim dixerat Ariſtot. tria elementa eſſe materiam igni ad putredinem faciendam; ergo uult etiam calorem ignis eſſe poſſe cauſam putredinis aliorum elementorum: ſic ſi ſanguis, vel alius humor putreſcat in uenis, ambiens putrefaciens non eſt aer, aqua, ſed eſt circunſtans caro, ſeu pars alia ſolidior, quæ calore extraneo, & modum excedente affecta efficit in humoribus putredinem tanquam cauſa quędam externa, quæ naturalem humorum calorem educit, & ita putredinem efficit: ſic quando ex obſtructione, uel prohibita tranſpiratione fit in animalium corporibus putredo, vapores ab humoribus exhalati, quum diſſlari non poſſint, ibi manentes calfaciunt humores, ac putrefaciunt tanquam externa

Opinio aliquorum & argomẽtorũ. Confutatio.

Quomodo in animalibus humores putreſcãt.

terna quædam cauſa; ob eandem enim rationem fit etiam lætaminis putrefactio multo facilior, atque celerior, ſi lætamen in aceruum congeratur, propterea quòd vapores intrinſecus exhalati, quum nequeant diſflari, funguntur officio externi calidi putrefacientis. Argumentum autem illorum nullius roboris eſt: Ariſto. enim in illa parte exempli tantùm gratia nominat aerem, & aquam, non quòd hęc ſola nomine ambientis comprehenſa eſſe voluerit, ita vt cętera omnia excluſerit: cur autem hęc potius nominauerit, quàm alia, non abſque ratione id factum eſt; ibi nanque Ariſtoteles pluribus ſignis eam putredinis definitionē confirmat, quæ omnia ſumuntur ab iis, quæ in aere, & in aqua putreſcunt, tanquàm à manifeſtioribus: ſigna enim non dicuntur niſi illa, quæ manifeſta ſunt; à putredine autem humorum in corpore animalis nullum ſignum accipi potuit, propterea quòd illa, quę in animalium corporibus accidunt, occulta ſunt: non eſt igitur mirum, ſi Ariſtot. ibi nominet ſolum aerem & aquam, dum varia ſigna deſumit ab illis rebus, quæ in his duobus elementis manifeſtè ob corporis ambientis calorem putreſcunt.

Arg. ſolutio.

Quomodo putredo tum à calore alieno, tum à proprio frigore fieri dicatur. Cap. VIII.

SED alia nobis de putredinis cauſa maior difficultas proponitur; quum enim Ariſt. ſtatim poſt allatam putredinis definitionem dixerit à duabus ſimul cauſis putredinem fieri, à calore alieno, & à frigore proprio, conſiderandum eſt quomodo hoc intelligere debeamus. Plures recentiores id ita intelligunt: calor ambientis incipit primò educere calorem naturalem, quo imminuto frigus naturale inualeſcit; quum enim non extrahatur frigus, ſed ſolus calor, frigus ſeruat proprium gradum, calor autem imminuitur; ergo proprium frigus inualeſcit ſupra calorem proprium ipſius miſti, & incipit ipſum excellere, adiuuans in hoc calorem externum vt altera cauſa poſitiua: quare euaporatio caloris naturalis duas habet cauſas poſitiuas, calorem externum euocantem, & internam frigiditatem expellentem, tametſi origine, & tempore prior eſt calor externus, qui primò incipit calorem naturalem educere, & facit vt internum frigus incipiat inualeſcere. Ex hoc præterea eorum aliqui colligunt non eſſe eam, quam diximus, perfectam definitionem, & in hoc omnes decipi; ſed abſolui poſtea ab Ariſtotele definitionē, quando adijcit etiam frigus proprium tanquam alteram putredinis cauſam; etenim in definitione perfecta debuit vtraque cauſa nominari, & frigus proprium, & calor alienus. Ego verò hęc omnia falſa eſſe exiſtimo. Et primùm quidem id, quod de frigore dicunt, neque rationi, neque Ariſtoteli conſentaneum eſt: exiſtente enim adhuc miſto, & nondum corrupto, vna eſt eius natura, & vna temperies: quare non ſunt ibi calor & frigus tanquam duæ diſtinctæ qualitates, ſed eſt vna qualitas media, quę aliquibus gradibus calorem redolet, & aliquibus frigus, eaque, dum gradus caloris euocantur, magis, ac magis tendit ad frigus, donec tandem miſtum intereat: non eſt igitur verum illud, quod dicunt, frigus ſeruare proprium gradum; quum enim ex priuatione caloris frigus neceſſariò oriatur, neceſſe eſt vt cum caloris imminutione fiat incrementum frigoris: quocirca non rectè dicitur eundem eſſe frigoris gradum immutabilem, qui imminuto calore idem ſeruetur. Sed maximè falſum illud eſt, quod dicunt, gradus frigoris agere in gradus caloris ad eos expellendos: nam exiſtente adhuc vnione non poteſt frigidi in calidum actio fieri, quum adhuc ſit vna tantùm qualitas media, quæ immutatur continuè, & fit magis vergens ad frigidum, nec ab vlla alia actione, niſi caloris externi euocantis calorem naturalem: quo fit, vt quum

Recentiorũ opinio.

Confutatio.

calor

calor temperatus à frigore terminet, atque contineat humidum iunctum ſicco, idem calor debilitatus reddatur impotens ad continendum; proinde humidum diffluat, & ſeparetur à ſicco. Præterea primaria operatio frigoris eſt refrigerare, ergo internum frigus non poteſt poſitiuè agendo pellere calorem, niſi refrigerando; ergo idem corpus refrigerabit ſeipſum, quod dicere vanum eſt. Frigus igitur proprium non poteſt eſſe cauſa poſitiua, quæ calorem expellat, ſed eſt cauſa priuatiua, & mera priuatio caloris producta à calore ambientis, quæ non agit in calorem, ſed in humidum tanquam cauſa priuatiua; corpus enim ex defectu caloris factum eſt frigidum: quare non poteſt amplius ab ea qualitate nimis ad frigus vergente contineri humidum, ne diffluat, & à ſicco ſeparetur. Hoc ſignificauit Ariſtoteles, quando poſt allatam definitionem ſubiunxit [quare quoniam ob indigentiam patitur calidi, indigens autem tali virtute frigidum omne] conſiderandum enim eſt quodnam dicat Ariſtoteles eſſe patiens, & hoc quidnam patiatur: certè miſtum eſt id, quod patitur, patitur autem putrefactionem, & hanc non poteſt intelligere Ariſtoteles eſſe proprii caloris corruptionem, ſic enim aſſignaret idem ut cauſam ſuiipſius; quia ſenſus eſſet, patitur corruptionem caloris ob indigentiam caloris: ſed neceſſariò intelligit ſicci, & humidi diſſolutionem, quæ eſt putredo formaliter accepta; ex quo poſſumus intelligere hanc in illa definitione neceſſariò contineri, quum ex ea nunc ab Ariſtotele hoc deducatur: ſenſus ergo illorum verborum eſt, quare quoniam miſtum patitur diſſolutionem humidi & ſicci propter priuationem proprii caloris, omne autem calore priuatum frigidum eſt, ambæ utique erunt cauſæ putredinis, & frigus proprium, & calor alienus: non igitur dicit frigus proprium eſſe cauſam reſpectu corruptionis proprii caloris, ſed reſpectu ſeparationis humidi, & cauſam quidem priuatiuam, quia pro eodem hic ſumit frigus proprium, & proprii caloris priuationem, & ex priuatione caloris infert frigus proprium, tanquam declarans unam & eandem cauſam priuatiuam prodeuntem à cauſa externa poſitiua, quæ eſt calor ambientis: inquit enim [indigens calore frigidum omne] non dicit, indiget calore propter frigus expellens, ſed dicit, ea ratione dicitur frigidum, quatenus eſt calore priuatum: & rectè inquit [indigens] defectum indicans non cuiuſuis caloris, ſed proprij, & naturalis; ſic enim miſtum fit indigens tanquam re ſua, qua eſt priuatum: patet igitur Ariſtotelem nullam tribuere frigido actionem reſpectu caloris, ſed ſolùm reſpectu ſeparationis humidi, quum dicat, patitur ob defectum calidi, hoc autem eſt frigidum, ita ut eadem putredinis cauſa priuatiua ſignificetur per frigidum, ac per defectum proprii caloris, cuius cauſæ cauſa prior eſt calor ambientis. Ex his colligimus falſum etiam eſſe id, quod eorum aliqui dicunt, non eſſe completam putredinis definitionem, niſi addatur altera cauſa, quæ eſt frigus proprium: nos enim dicimus definitionem, quam declarauimus, eſſe perfectam, & in ea comprehendi frigus proprium tanquam cauſam priuatiuam, quę eſt effectus cauſæ primariæ; nam dicere corruptionem proprii caloris, eſt dicere incrementum frigoris; quare nulla amplius additione opus eſt, ſed potius declaratione: illud enim, quod ab Ariſtotele poſtea de frigore ſubiungitur, nil aliud eſt, quàm declaratio, qua ſignificatur contineri frigus in ea definitione ut cauſam putredinis; hoc enim colligit Ariſtoteles ex ea hoc pacto, omne priuatum calore eſt neceſſariò frigidum, ergo ſi priuatio caloris efficit putredinem, frigus efficit putredinem; primaria tamen cauſa eſt calor ambientis, ſecundaria verò frigus proprium, idest defectus proprii caloris: ſignificat hoc dictio illa illatiua [quare] qua indicat Ariſtoteles ſe non addere aliquid noui præter illa, quæ in definitione ſunt poſita, ſed ex illa inferre aliquid, quod in ea continebatur virtute: quicquid autem ex aliqua definitione neceſſariò colligitur, id non poteſt eſſe illius definitionis pars aliis partibus adiecta, ſed vel eſt earundem declaratio, vel pro-

Vera ſententia.

prietas conſequens: ideò verba illa [& putrefactio communis affectio frigoris proprii, & caloris alieni] ſenſum habent cauſalem; non enim ſignificant putredinem eſſe affectionem calidi & frigidi ut ſubiectorum, ſed ut cauſarum, à quibus efficitur ſicut etiam in libris de anima ſæpe Ariſtoteles dicit affectiones animę, id eſt quæ producuntur ab anima: ſic igitur patet proprium frigus non additum ab Ariſtotele ut alienam cauſam corruptionis caloris, ut illi exiſtimarunt, ſed ut declarationem ipſiuſmet priuationis caloris; Ariſtoteles enim ſic expreſsè ex definitione colligit id, quod implicitè ſolùm in ea continebatur.

Quomodo calor extraneus in calorem naturalem agere, & corrumpere ipſum dicatur. Cap. IX.

QVONIAM autem dictum à nobis eſt corruptionem proprij caloris ita eſſe intelligendam, ut etiam proprii humidi ſeparationem complectatur, eamq; à calore ambientis fieri; conſideratione dignum eſt, an calor externus agat prius in calorem naturalem, & ipſum educat, deinde eductionem caloris eductio humidi conſequatur, an è contrario prius agat in humidum, deinde per quandam neceſſariam conſequutionem calor quoque naturalis vnà cum humido exhaletur: nec ſoluitur dubium dicendo educi ſimul utrunque, adhuc enim difficultas manet vtrius eductio ſit ſecundùm naturam prior. Sunt qui dicant calorem externum non agere primùm in internum calidum, ſed in humidum, hoc moti argumento; quòd non agit ſimile in ſimile, neque corrumpitur ſimile à ſimili, quare non poteſt immediatè calor in calorem agere, ſed prius agit in humidum, deinde huius eductionem inſequitur caloris quoque naturalis eductio. Alii verò dicunt à calore externo educi prius calorem naturalem, deinde conſequi ut etiam humidum educatur; quæ communior, ac verior ſententia eſt, & tum Ariſtot. teſtimonio, tum ratione comprobatur: Ariſtoteles enim poſtea eodem in loco dicit [exeunte enim proprio calido coeuaporat quod ſecundùm naturam eſt humidum] vult igitur exitum proprii caloris priorem eſſe, ſaltem natura, deinde per quandam conſequutionem humidum quoque naturale exire, & euaporare. Adeſt etiam ratio; quia non eſt neceſſarium vt amoto effectu amoueatur cauſa, eſt tamen neceſſarium, ut amota cauſa amoueatur effectus, pendet enim effectus ex cauſa, non cauſa ex effectu; atqui calor naturalis in miſto eſt cauſa coniunctionis humidi cum ſicco, ut Ariſto. dixit; ergo neceſſe eſt ut exitum caloris naturalis inſequatur ſeparatio humidi à ſicco, non ſic neceſſarium eſt ut exitum humidi inſequatur exitus caloris naturalis, in multis enim videmus contingere ut, ſi exiccentur, à putredine præſeruentur, & diutius durent: cur igitur calor euaporet non poteſt vt cauſa aſſignari euaporatio humidi; quia neque eſt cauſa, neque hanc neceſſariò caloris euaporatio conſequeretur. Hanc igitur & calidi, & humidi eductionem ita intelligere debemus, vt prius tollatur cauſa, deinde verò effectus, & caloris eductionem eductio humidi conſequatur. Ob id antea diximus nullam eſſe aliam putredinis eſſentiam, quàm ſeparationem humidi à ſicco, proprii autem caloris corruptionem eſſe potius cauſam putredinis, quàm ipſammet putredinem; etenim generatio quoque miſti fuit coniunctio humidi cum ſicco, calor autem in ea locum habuit agentis. Hinc autem colligimus validam confirmationem eorum, quæ de actione frigidi in miſti generatione antea diximus: ex eo enim quòd ſolius caloris euocatio eſt cauſa putredinis, manifeſtè infertur ſolum calorem continere, & vnire ſiccum & humidum, & per ſe generare miſtũ; nam ſi frigus quoque in generatione per ſe ageret, & contineret humidum coniunctum cum ſicco, deberet etiam frigoris corruptio, ſeu eductio eſſe cauſa diſſolutionis,

Aliquorum opinio.

Aliorũ opinio vera.

ſolutionis, & putredinis; quod tamen Ariſtoteles nunquam dixit, ſed ſolius caloris remotionem cauſam putredinis eſſe voluit. Poteſt prӕterea illud, quod dicebamus, confirmari teſtimonio Ariſtotelis in problemate vigeſimo particulӕ 25. vbi rationem reddens cur ignis non putreſcat, inquit; quia refrigerari prius oportet illud, quod putredinem eſt concepturum, ignis autem refrigerari non poteſt, ſed ſemper eſt ſummè calidus: notanda enim eſt dictio illa [prius] quę ſignificat caloris proprij corruptionem, quam vocat refrigerationem, non eſſe formaliter putrefactionem, ſed illi pręcedere ut cauſam, ſi non tempore, ſaltem natura: ideò relinquitur nullam eſſe aliam eſſentiam putrefactionis, quàm ſeparationem humidi à ſicco. Itaque in putrefactione hic eſt naturӕ ordo: calor ambientis euocat calorem naturalem, & ita ipſum corrumpere dicitur; corruptionem autem proprii caloris inſequitur ſeparatio humidi à ſicco. Ad argumentum autem illorum dicimus non ita intelligi calorem à calore corrumpi, ut contrarium deſtruitur à ſuo contrario, ſic.n. calidum à frigido interimitur, non à calido; ſed calorem corrumpi, idest priuari miſtum ſuo calore naturali à calore alieno ipſum euocante: non eſt autem abſonum rationi ut ſimile ad ſe trahat ſuum ſimile: etenim dum ipſum ſecundũ ſe calorem conſideramus, eſt eductio caloris, non corruptio: at reſpectu miſti eſt caloris deſtructio, quatenus miſtum ſuo calore priuatur: quòd autem ſimile attrahatur à ſimili, videtur eſſe per ſe manifeſtum, nec probatione indigere; ut enim contrarium pellitur à ſuo contrario, ita rationi conſonum eſt ut ſimile attrahatur à ſimili: idque aſſerere videntur medici de medicamentis purgantibus, purgant enim per attractionem ratione ſimilis qualitatis. Propriè igitur calorem à calore non interimi confitemur, niſi quatenus poteſt calidius agere in minus calidum, ſed tunc non ut in calidum agit, ſed ut in frigidum; deſtruit enim in eo gradum frigoris, non gradum caloris: trahi tamen calor à calore poteſt, ut ſimile trahitur à ſimili. Sed ut hoc melius intelligatur, digna eſt conſideratione Alberti ſententia, quam poſtea alij plures ſequuti ſunt: declarans Albertus quomodo corrumpatur calor naturalis à calore externo, notat calorem naturalem agere poſſe & ut naturalem, & ut calorem abſolutè: nam in generatione miſti agit ut naturalis, dum terminat humidum, & ipſum cum ſicco commiſcet, & coniungit cum ſicco, quantum illius miſti natura requirit, & has paſſiuas qualitates continendo conſeruat miſtum: at in miſti interitu idem agit non amplius ut naturalis, ſed ſolùm ut calor, proinde ut igneus, agit enim conſumptionem humidi, & diſſolutionem miſti; etenim ambientis calor agens in miſtum neceſſe eſt ut calefaciat, quia prima actio calidi eſt calefacere; hac igitur actione calor naturalis intenditur, & fit maior, ita ut ſublata proportione ad paſſiuas fiat prӕter naturalis, & deſtructiuus; ob id deſerit illud miſtum, & euaporat, & ſecum educit etiam humidum; & ita dicitur eſſe corruptus non ut calor, ſed vt naturalis, quia tunc deſinit eſſe naturalis. Hӕc Alberti ſententia certè artificioſa eſt, ſed eam nonnulli recentiores impugnant hac ratione, quòd apud Ariſtotelem putrefactio fit, quando actiuӕ deſinunt imperare paſſiuis, & ipſӕ paſſiuӕ actiuis dominantur: hoc autem eſſe non poteſt, niſi ob imminutionem caloris: quod etiam Ariſtoteles manifeſtè ſignificat, quando dicit putredinem fieri & à calore alieno, & à frigore proprio, proptereaquòd omne priuatum calore eſt frigidum: tantum igitur abeſt ut Ariſtot. putet putredinem fieri per accretionem caloris in miſto, ut potius apertè dicat eam fieri per caloris imminutionem, quam etiam appellat frigus. Ego tamen cenſeo Alberti ſententiam ſano modo intellectam defendi poſſe: non enim cœcus fuit Albertus, qui non viderit Ariſtotelem dicentem fieri putredinem à frigore proprio; ſed ſignificare voluit id, quod ipſa rei natura, ſi benè conſideretur, nobis oſtendit: in principio enim, quum externus calor agat in miſtum, neceſſe eſt ut miſtum reddatur calidius, prima nanque actio calidi tranſiens debet eſſe calefactio; dicere autem duos numero diſtin-

Ordo naturӕ in putredine.

Quomodo calor calorẽ corruopat.

Sententia Alberti de caloris naturalis corruptione.

Recentiores cõtra Albertum.

Alberti defenſio.

ctos calores ſimul in eadem re exiſtere, uanum eſt; ipſe igitur miſti calor ex illa actione intenditur, & maior fit, & hac ratione dicitur corrumpi, quia deſinit eſſe illi miſto naturalis, quum amiſerit debitam proportionem ad paſſiuas reſpectu naturæ illius miſti; hinc igitur fit ut deſerat illud, & euaporet, ita ut res illa tandem ſine calore maneat, & frigida: in fine igitur putrefactionis rem manere frigidam manifeſtum eſt; ſed in initio quoque dici poteſt frigida reſpectu caloris naturalis, quem non habet, ille enim quem habet, non eſt naturalis, nec continet humidum iunctum ſicco; tunc igitur licèt miſtum illud habeat maiorem calorem, quàm prius, non habet tamen naturalem, & ita indiget calore ut naturali: quoniam igitur omne indigens calore eſt ea ratione frigidum, miſtum dicitur frigidum ut carens calore naturali: per hoc tamen non ſtat quin eſſe poſſit calidius, quàm prius, calore alieno, & aduentitio; hoc enim & experientia, & ratione, & Ariſtotelis & Galeni authoritate comprobatur. Experientia docet putreſcentia in initio fieri calidiora, quàm prius erant; aceruus enim tritici quando incipit putreſcere, fit calidior; ſic aceruus lætaminis in principio putrefactionis adeò incaleſcit, ut impoſita oua gallinarum foueat non minus, quàm calor gallinç, ita ut inde pulli naſcantur: huius autem duplex eſt ratio; una, quam paulo ante tetigimus, quoniam ex calidi externi actione neceſſe eſt ut miſtum reddatur calidius; altera, quia etiam abſque externi caloris conſideratione calor internus exiens fit maior, ideſt apparet maior, quia fit ſenſilior: in illa nanque elementorum commiſtione, & contrariarum qualitatum contemperatione, atque amicitia videtur quodammodo contraria contrariam abſcondere, ita ut neutra diſtincta ſentiatur; ſed dum una contraria abiungitur ab altera, ſenſilior fit, proinde videtur maior, pręſertim quando exeundo tranſit ab internis ad externa.

Qualitates actuales, & uirtuales. Ex hoc autem ſumi poteſt ratio differentiæ inter qualitates, quę uocari ſolent à medicis actuales, & potentiales, ſeu virtuales: dicunt enim uinum, & piper habere frigus actuale, ſed calorem virtualem, tactu.n. ſentiuntur frigida, ſunt tamen maximè calefactiua: cuius diſcriminis rationem quum ego ſæpe à pluribus medicis quæſiuerim, nunquàm tamen ab aliquo intelligere potui, ipſe autem arbitror eam ſumi poſſe ex iis, quę proximè dicta ſunt: quanuis enim illa plurimum habeant caloris in ſua temperatura, is tamen calor abſconditus eſt à contraria qualitate, cui eſt commiſtus; ſed ſi ab aliquo externo calefiant, ut à ventriculo, excitatur etiam calor internus, & ei adiunctus calor externus reddit calorem unum magnum, & valde ſenſilem, ita ut poſtea ille maiorem ventriculo calorem retribuant, quàm ab eo receperint. Confirmatur autem illud, quod modò dicebamus, per id quod ab Ariſtotele affirmatur, & ab ipſa experientia oſtenditur de humido; par enim ratio eſt, quum in putrefactione & calidum, & humidum educatur: quemadmodum igitur illa, quæ putreſcunt, fiunt in initio humidiora non quidem noua humiditate, ſed quia humidum ab internis ad externa eductum, & à ſicco abiunctum fit ſenſilius; ita exiens calor ad externa rei putreſcentis ſenſilior fit: illud igitur, quod putreſcit, in initio ut humidius eſt ſecundùm Ariſtotelem, ita etiam calidius; in fine tamen frigidum, & ſiccum fit, propter totius caloris, ac totius humidi euaporationem. Hoc etiam teſtatur clarè Ariſtoteles in uigeſimo problemate particulæ vigeſimęquintę dicés; neceſſe eſt ut id, quod putreſcit, fiat calidiſſimum, ideſt ut magnum calorem ſuſcipiat propter proprij caloris crementum à calore ambientis. Et in tertia particula problemate quinto inquit calorem naturalem quandoque extingui ob exceſſum ab externo calore acceptum, ut in illis, qui à ſolis ardore uruntur, & in ebrijs, qui quandoque ob magnam ebrietatem tremunt; tremor enim ille prouenit à frigore, quoniam in illis calor naturalis eſt imminutus ex nimio exceſſu caloris à potu; ex eo enim calor, qui erat naturalis, fit præter naturam, & euaporat; certum autem eſt illis ebriis in principio magnum eſſe calorem, ſed dum deſinit eſſe naturalis, euaporat, &

corpus

corpus frigidum relinquit. Galenus quoq; ue libro ſecundo de temperamentis capite ſexto inquit illa, quæ putreſcunt, calidiora fieri adſcititio calore, proprio autem frigidiora. Hoc igitur modo intellecta opinio Alberti eſt rationi, & experientiæ, & Ariſtoteli conſentanea; quum negari non poſſit putreſcentia omnia in principio fieri calidiora, neque per hoc ſtet quin dici poſſint frigida ratione caloris naturalis, quo deſtituuntur. Argumentum igitur, quo illi aduerſus Albertum utuntur, facile ſoluitur: fit enim putrefactio ex imminutione caloris ut naturalis, quia deſinit eſſe naturalis, & poſtea etiam ſeparatur à miſto; ſed ſimul etiam fit ex intenſione caloris prout abſolutè eſt calor. Solutio argumenti recentiorum

Declaratio illorum verborum [in unoquoque humido] in definitione putredinis. Cap. X.

HACTENUS ea, quę ad ambientis calorem, & ad naturalis caloris corruptionem pertinent, declarauimus; reſtat ut verba illa [in unoquoque humido] perpendamus: dubitare nanque non abſque ratione poſſumus, an per hæc intelligat Ariſtoteles humidum naturale, an omne humidum indiſtinctè, ſeu naturale, ſeu aduentitium; quum enim dicat [unoquoque] videtur omnem calorem amplecti, non ſolum naturalem, attamen ſequentibus verbis videtur hæc interpretari, quando ſubiungit [exeunte enim proprio calido, coeuaporat quod ſecundùm naturam eſt humidum] intelligit ergo ſolum humidum naturale; ideo ſenſum hunc omnes interpretes receperunt, ut Ariſtoteles dicens [in unoquoque humido] intelligat omne humidum naturale, non omne abſolutè. Sed hæc interpretatio mihi non parum dubia eſt, potuiſſet enim Ariſtoteles in definitione quoque dicere, in humido naturali, ſi voluiſſet; cur igitur poſtea dicit, quod ſecundùm naturam eſt humidum, in definitione verò dicit, unumquodque humidum? Mihi quidem videtur huiuſce rei declaratio ſumi poſſe ex cuiuſdam dubij ſolutione, quod à nemine uidi fuiſſe conſideratum: uidetur putredo eſſe eductio non ſolùm humidi naturalis, ex quo tanquam ex materia couſtat ipſa miſti ſubſtantia, ſed etiam humidi aduentitii, à quo non fit coniunctio partium; videmus enim ligna arida in ædificiis diutiſſimè ſeruari ſine putredine, & multis ſęculis manere illæſa; ea tamen, ſi madefiant, & externo humore humectentur, facillimè putreſcunt ex illa humectatione; videtur igitur putredo eſſe eductio etiam humidi aduentitii: hoc tamen non eſt conſonum rationi; quia ſi putrefactio eſt interitus contrarius generationi miſti, debet eſſe diſſolutio miſti in humidum & ſiccum naturalia, ex quibus genitum eſt, & conſtat, ſed non euaporatio humidi aduentitii, quod ſubſtantiæ pars non eſt. Si bene dubium hoc conſideremus, nulla eſſe poteſt alia eius ſolutio, niſi hæc: calor (ut iam diximus) non ita corrumpitur, ut prorſus intereat, ſed corrumpitur illi miſto, quoniam ab eo recedit; atqui recedere non poteſt calor ſine proprio interitu, quum accidens idem numero non poſſit deſerere proprium ſubiectum, & migrare ad aliud; neceſſaria ergo eſt calori ſubſtantia humida, in qua reſideat, ſi debeat educi, ſic enim cum ſubſtantia humida tanquam uehiculo calor euaporat: in lignis ergo aridis nulla eſt humiditas, niſi naturalis, & ea quidem modica, per quam coniunctæ ſunt partes, quę dicitur humiditas oleoſa; cuius ſignum manifeſtum ab Alchimiſtis habemus, nulla enim res eſt ita ſicca, & arida, ut ex ea ipſi oleum non educant, hoc autem educto remanet puluis inconiunctus, quia ſeparata eſt illa humiditas, qua fiebat partium conglutinatio; quum igitur hæc interna, ac naturalis lignorum humiditas difficillimè extrahatur, ideo ligna arida non facile putreſcunt, quia non poteſt calor ſolus euaporare ſine ſubſtantia humida; at ſi eadem ligna extraneum aquo-

Communis expoſitio.

Dubium.

Solutio.

ſum humorem imbiberint, facilè putreſcunt, quia ille ſatis eſt ut poſſit cum eo tanquam vehiculo calor naturalis educi à calore ambientis; eductionem autem proprij caloris inſequitur proprii quoque humidi eductio, & ſeparatio à ſicco: quum enim proprio naturali calore deſtituatur miſtum, ita ut proprium humidum non habeat amplius calorem, à quo contineatur, diſſoluitur, & fit ſeparatio humidi naturalis à ſicco, quę eſt putrefactio. Sunt igitur in lignis illis conſiderandæ, ac diſtinguendę hæ duæ humiditates, una aduentitia, altera naturalis: aduentitię quidem eductio, ſeu euaporatio non eſſet putredo, niſi cum ea calor naturalis educeretur, ſed ea eſt ſolùm occaſio putredini, quia offertur caloti ut uehiculum, cum quo calor educatur; hæc igitur aduentitii humoris eductio non eſt putrefactio, ſed eſt conditio, ſine qua tunc calor lignorũ naturalis non extraheretur; ſed putrefactio eſt alterius propriæ humiditatis eductio inſequens eductionem caloris naturalis. aliquę autem res adeo abundant humido naturali, ut eo ſolo ſine alio aduentitio humore ſint aptiſſimæ ad putredinem, ut caro, lac, & alia multa, in quibus hęc humiditatis diſtinctio locum non habet, ſeu nullum momentum facit. Ariſtoteles igitur in definitione dixit uniuersè [in unoquoq; humido] ut omne humidum complectetur, quod ſit uehiculum calori ad exeundum, ſiue ſit naturale, ſiue aduentitium: non enim denotare per hęc verba voluit illud humidum, cuius à ſicco ſeparatio putredo eſt; ſed conditionem ſubiecti putreſcibilis, ſine qua calor naturalis non educeretur: quia non datur hęc proprii caloris corruptio, niſi in corpore humido, ideſt habente aliquam humiditatem ſiue propriam, ſiue aduentitiam: patet igitur verba illa non ipſam putredinis eſſentiam ſignificare, quæ eſt proprii humidi euaporatio, ſed ſolum ſubiectum putreſcibile; nam ita communiter acceptum humidum non eſt illud, cuius à ſicco ſeparatio ſit putredo: eſſentia autem putredinis ſubintelligitur, quia conſtituta naturalis caloris corruptione inſequitur neceſſariò ſeparatio humidi naturalis à ſicco, idque Ariſtoteles ipſe ibidem poſtea declarat dicens [exeunte enim proprio calido coeuaporat quod ſecundùm naturam eſt humidum] hæc igitur, quam diximus, eſt ratio cur ibi exprimat humidum naturale tantummodo, prius verò in definitione uniuersè dixerit [in unoquoque humido] complectens etiam aduentium: unde patet ſequentia illa verba [coeuaporat quod ſecundùm naturam eſt humidum] non eſſe declaratiua illorum [in unoquoque humido] ſed ipſius eſſentię putredinis, quę in definitione continebatur implicitè in iis verbis [corruptio proprii & naturalis caloris] uult enim poſtea expreſsè nos admonere in hac corruptione proprii caloris incluſam eſſe coeuaporationem humidi naturalis, quæ ex neceſſitate illam conſequitur.

Expoſitio propria.

An detur alia putredinis ſpecies, quæ ſub definitione prædicta non contineatur, opiniones aliorum. Cap. XI.

DEFINITIONE putredinis declarata conſiderandum eſt an hęc omnem prorſus putredinis modum comprehendat, an alia putredinis ſpecies detur, quæ hac definitione non contineatur, ut nonnulli recentiores exiſtimarunt; nam Thomas Eraſtus, & Archangelus Mercenatius, quum in hoc conſenſerint, duas eſſe putredinis ſpecies, quarum alteri tantùm competat definitio prędicta, alteri verò nequaquam, in his tamen ſpeciebus ſtatuendis diſſenſerunt, & inter ſe acerrimè controuerſati ſunt, ut in eorum iteratis diſputationibus, ac certaminibus iam editis videre eſt. Quoniam igitur noua ab utroque dogmata hac de re introducta ſunt, & Ariſtoteli attributa, non erit ab re ſi eorum ſententias aliquantum expendamus, Putauit Eraſtus duas duarum diuerſarum putredinum definitiones

Eraſti opinio.

nes ab Ariſtotele afferri in initio quarti Meteorologici, vnam priorem in contextu tertio, alteram verò poſteriorem in ſexto: priorem quidem dixit eſſe miſti quatenus miſtum eſt naturalem interitum, proinde verè contrariam generationi miſti, quum ſit eius diſſolutio in elementa, ex quibus genitum eſt; & omni miſto neceſſariam, niſi prius contingat vt aliquo violento interitu miſtum pereat; ideoque iure vocari ab Ariſtotele interitum naturalem, quia fit ab interno principio, non enim à calore externo, ſed potius ab interno, & naturali, ſiquidem proprius miſti calor tandem abſumit humidum naturale, quod illi pabulum eſt, quo fit ut ipſe quoque calor naturalis pabulo deſtitutus tandem marceſcat: huius igitur putredinis naturalis inquit Eraſtus definitionem afferri ab Ariſtotele talem, putredo eſt finis interitus naturalis miſti quatenus miſtum eſt. Alteram verò poſteriorem putredinis ſpeciem dixit violentam eſſe, & morboſam, fierique à principio externo, nempe à calore ambientis, & vocari ab Ariſtotele interitum ſecundùm partem; quia per hanc non diſſoluitur prorſus miſtum in elementa, ſed in aliud miſtum mutatur: huius definitionem eam eſſe inquit, quam ab Ariſtotele in ſexto illo contex. traditam nos iam abundè declarauimus, hanc ſcilicet, putrefactio eſt corruptio proprij & naturalis caloris in vnoquoque humido à calore ambientis; hac definitione negauit Eraſtus priorem putredinis ſpeciem contineri, quę à proprio calore fit, non ab alieno, proinde non eſt violenta, ſed naturalis. Mercenarius verò alio longè diuerſo modo duas putredinis ſpecies ſtatuit: priorem enim dixit eſſe illam, quæ in ſexto contex. definitur ab Ariſtotele, & eſt corruptio proprij caloris in vnoquoque humido à calore ambientis, quæ Eraſto fuit poſterior ſpecies, quare in hac non diſſident; quæ enim ab Eraſto dicta eſt ſecunda ſpecies putredinis, eadem eſt, quæ prior à Mercenario eſt poſita, præterquàmquòd hanc negauit Eraſtus vocari naturalem, putauitque ab Ariſtotele in contex. quinto appellari interitum ſecundùm partem; Mercenarius verò naturalem eſſe ait, & ab Ariſtotele in contex. tertio ita appellari, & eſſe interitum ſecundùm totum, non ſecundùm partem; ita vt de vna & eadem putredine loquatur Ariſtoteles in tertio & in ſexto contex. Alteram verò putredinem inquit eſſe illam, quæ ab Ariſtotele in quinto contextu paucis verbis tangitur, & vocatur interitus ſecundùm partem, & elementis competere dicitur excepto igni; hanc inquit non eſſe corruptionem proprij caloris à calore ambientis, ſed eſſe potius quandam corporis impurationem propter admiſtionem corporis alieni, quam Ariſtoteles vocat ſeparationem à natura, hoc eſt receſſum quendam à ſtatu naturali, qui non eſt omnino interitus rei; vt quando aeri commiſcentur halitus fumoſi, vnde dicitur aer putreſcere, quia recedit à ſua naturali conſtitutione; ſic quando aquæ eiuſmodi exhalatio fumida è terra aſcendens commiſcetur, dicitur aqua putreſcere; ita vt elementis non competat illa putredo, quę eſt proprij caloris corruptio à calore ambientis, ſed hæc poſterior, quę eſt impuratio quædam ob alieni corporis admiſtionem. Ad hanc de ſecunda putredine ſententiam comprobandam vſus eſt Mercenarius duobus argumentis. Vnum eſt: duo elementa, terra & aqua, nullum habent proprium calorem, ergo non ſunt obnoxia illi putredini, quæ eſt proprii caloris corruptio. Alterum eſt: ſi tali putredine elementa putreſcerent, redirent potius in ſuam puritatem, & naturalem ſimplicitatem, quàm recederent à natura, quia putredo eſt diſſolutio in elementa, & miſti in ſimplicia; conſequens tamen aduerſatur Ariſtoteli, qui vult elementa ita putreſcere, vt à ſua natura recedant. Cæteri verò omnes interpretes Ariſtotelis & Græci, & Latini, & Arabes, vnam tantùm putredinis ſpeciem agnouiſſe videntur, quæ ab Eraſto poſterior, à Mercenario autem prior putredinis ſpecies appellata eſt, & cuius definitionem nos hactenus decla-

Mercenarij opinio.

Primum argumentum Mercenarij.

Secundũ argumentum.

Aliorum cõmunis opinio.

declarauimus; ita ut communi eorum omnium conſenſione omnis putredo ſit corruptio proprij caloris à calore ambientis, nec detur alius putredinis modus, quem hæc definitio non complectatur: igitur & ea, quæ ab Eraſto prior adducta eſt, & ea, quæ à Mercenario poſterior, ipſorum inuenta fuiſſe videntur; quę à nobis conſideranda ſunt, ut intelligamus quænam, & qualis illa putredo ſit, quæ ab Ariſtotele vocatur interitus ſecundum partem, & elementis quoque attribuitur, & an definitione illa, quam declarauimus, comprehendatur: certum enim eſt illa Ariſtotelis verba & Eraſtum, & Mercenarium ad excogitandam aliam putredinis ſpeciem induxiſſe.

Dictarum opinionum confutatio, & argumentorum ſolutio. Cap. XII.

Opinio vera.

EGO verò quum à communi Interpretum ſententia non recedam, qui putarunt vnam tantummodò eſſe putredinem, cuius definitio iam eſt à nobis declarata; proinde erraſſe tum Eraſtum in priore ab eo inuenta putredine exiſtimem, tum Mercenarium in poſteriore; aliqua breuiter aduerſus vtranque ſententiam adducam. Quod ad Eraſtum attinet, eius error ſatis manifeſtus eſt: nam ſi duæ ſunt putredines, vna naturalis, altera violenta, conueniens fuit vt Ariſtoteles de naturali putredine fuſius, quàm de violenta, ac diligentius loqueretur; tamen de violenta longè plura dixit, & eius definitionem exactiſſimam attulit, eamque poſtea longo ſermone declarauit; de naturali autem admodum pauca dixit in ſolo tertio contextu, immò huius nullam definitionem adduxit: quod enim Eraſtus dicit, eam ita definiri, putredo eſt finis interitus naturalis, id nulla ratione admittendum eſt; nam in definitione accidentis perfecta duo exprimere oportet, tum eſſentiam ipſius, tum cauſam, propter quam eſt; quorum neutrum ijs verbis exprimitur: quòd enim eſſentia non exprimatur, manifeſtum eſt; quia dicere finem interitus naturalis eſt dicere quendam reſpectum ad præcedentia, & conditionem quandam communem; ſed non eſt dicere, in quonam ipſa putredinis natura, & eſſentia ſit conſtituta, & quidnam ipſa ſecundum ſe ſit: cauſa verò huius putrefactionis eſt ſecundum Eraſtum calor naturalis abſumens proprium humidum, huius tamen nulla in ea definitione fit mentio, quum tamen omnino facienda fuerit; quod enim dicit Eraſtus eam ſubintelligi, vanum eſt; quomodo enim poteſt ſubintelligi, ſi nota non eſt? & quomodo poteſt eſſe nota, ſi ab initio primi phyſicæ auſcultationis ad hunc vſque locum nuſquam fuit ab Ariſtotele declarata? dico præterea falſum omnino hoc eſſe, quod Eraſtus putredinis naturalis cauſam eſſe aſſerit, nempe proprium miſti calorem ali humido proprio, & ipſum abſumere tanquam pabulum; de ſolo enim calore animali id verum eſt, propriumque eſt animatorum, vt eorum calor humido naturali nutriatur, ipſumque tandem abſumat, quæ eſt viuentis mors per vltimam reſolutionem, naturalis appellata; & in hoc rectè carpit Eraſtum Mercenarius, licèt nullam huiuſce diſcriminis rationem adducat: ego verò hanc eſſe puto rationem, quòd calor naturalis dupliciter accipi poteſt, vno modo pro ſola qualitate, altero modo pro ſubiecto quaſi ſicuti ſolent medici nomine caloris naturalis vitales ſpiritus intelligere, qui ſunt primum ſubiectum caloris animalis: igitur quando dicimus calidum nutriri humido tanquam pabulo, non poſſumus ſimplicem qualitatem intelligere; non poteſt enim humiditas in calorem verti, ſed potius deſtruitur à calore,

Confutatio opinionis Eraſti.

quoniam

quoniam nutriri aliquo eſt vertere illud in ſuam ſubſtantiam; ſic enim dicimus ignem ali combuſtili, ideſt illud vertere in ignem: in animantibus igitur calorem veſci humido vt pabulo non poteſt intelligi de calore accepto pro qualitate, ſed accepto pro ſpiritibus vitalibus, qui continuè nutriuntur, dum vertunt humidum in ſuam ſubſtantiam; hæc autem humidi conſumptio, & ex conſumptione nutritio, non fit, niſi ex actione ſubſtantiæ calidę in aliam ſubſtantiam humidam: proinde non habet locum, niſi in corporibus heterogeneis, quæ conſtant ex partibus diuerſarum naturarum, & diuerſarum temperierum; alia nanque eſt natura ſpiritus, alia ſanguinis, alia carnis, alia oſſis: dicere igitur poſſumus carnem nutriri ſanguine, & ſpiritus nutriri humido in eorum ſubſtantiam conuerſo, & hac ratione nutriri calorem naturalem, ideſt conſeruari per conſeruationem ſpirituum: aſt vbi vna & eadem eſt ſubſtantia homogenea calorem habens, & humiditatem naturalem, nihil eſt vanius, quàm dicere calorem ali per conſumptionem humidi naturalis: vna enim eſt natura, ac temperies miſti homogenei, quare non poteſt agere in ſeipſam: adde quòd calor in nutritione non agit niſi per mediam calefactionem, ergo oporteret idem miſtum calfacere ſeipſum, quod dicendum non eſt; ſic enim eſſet ſimul calidum, & non calidum, & actu, & poteſtate ſecundum idem, quod ne imaginabile quidem eſt Præterea ſi hoc verum eſſet, etiam miſta inanimata egerent ſumptione alimenti externi pro conſumpti humidi reſtauratione, hoc tamen nemo vnquam dixit: videmus enim multa miſta ſine vllo aſſumpto alimento diutiſſimè durare, vt metalla, & lapides, & oleum; in his ergo nulla proprij humidi conſumptio fit. Dicendum ergo eſt calorem temperaturæ in miſto continere, & conſeruare humidum ſicco iunctum, tantum abeſt vt abſumat, ac perimat: ideò rectè dicit Albertus calorem miſti, dum agit ut naturalis, conſeruare humidum, nec ſinere elabi, ac diffluere: non eſt ergo Ariſt. attribuenda hæc opinio, quæ omnino repugnat veritati: & miror quomodo Eraſtus in tantum errorem lapſus ſit, quum præſertim modus ille loquendi Ariſt. non poſſit definitionem ſignificare; potius.n. denotat quæ corruptio ſit putredo, quàm quid ſit; & ſententia Ariſt. eſt, quòd illa putredo, quæ eſt interitus naturalis, & oppoſitus generationi miſti, fiat à calore ambientis, eaq; definitur in contex. 6. illius libri, vt eſt omnium interpretum opinio, quam tuetur rectè Mercenarius contra Eraſtum. Poſſumus autem aduerſus eum conſiderare etiam verba Ariſtot. in contex. quarto, quando dicit [quare humida primùm, deinde ſicca tandem fiunt illa, quę putreſcunt] nam ſecundùm Eraſtum dicere oporteret miſta ſemper magis exiccari, ſi ſemper calidum abſumit humidum: igitur quomodo dicit Ariſt. putreſcentia fieri primùm humida, deinde verò manere ſicca? vidit hanc difficultatem Eraſtus, & illa verba ita eſt interpretatus: miſta putreſcentia habent in principio humorem, & humida ſunt, tandem verò toto conſumpto humido remanent arida. Sed hæc non eſt conueniens interpretatio quia non dicit Ariſt. ea eſſe humida, ſed fieri humida ob ipſam putrefactionem, quum ante putrefactionem non eſſent humida; ſiquidem per eductionem humidi ad ſuperficiem, in extimâ parte redduntur humida in initio putrefactionis. Sed non rectè etiam diceretur omnia miſta eſſe humida: quanuis enim omnia miſta habeant humorem in ſua miſtione, non ob id omnia denominantur humida; etenim non fit denominatio, niſi ab exceſſu, vt lignum aridum vocamus ſiccum, non vocamus humidum, licèt aliquid habeat humidi in ſua miſtione: aliud ergo eſt dicere omne miſtum habere in ſe humiditatem, aliud eſt dicere omne miſtum eſſe humidum nam id quidem verum eſt, ſed hoc eſt falſum. Mercenarius quoque in ſecunda ab eo adducta putredine, quam ſecundũ partem vocauit, deceptus eſt. Primũ quidem non eſt verum id, quod ait, hanc eſſe elementorum propriã putredinem: nã modus loquendi, quo Ariſt. in eo 5. contex. utitur, ſignificat hanc miſtis quoq; cõpetere: inquit.n. [propriè dicitur putrefactio in iis, quæ ſecũ- *Confutatio opinionis Mercenarij.*

dum partē intereunt]poſteavero ſubiungit[quapropter & putreſcunt alia omnia excepto igne]& ita colligit tria quoq; elementa hoc modo putreſcere: non ergo ſolis elementis hanc putrediné attribuerat, nā dictio coniunctiua indicat eam aliis quoque competere præter elementa ; hoc autem poſtea manifeſtum fiet, quum declarauerimus quid ſit hæc putredo, quæ ſecundū partem dicitur. Sed ipſamet Mercenarii de hac putredine ſententia videtur eſſe abſona rationi, neque Ariſtoteli attribuenda: nam ſi putreſcere elementa dicuntur per alieni corporis admiſtionem, quòd recedant à ſua naturali puritate; ergo illa tria elementa ſunt ſemper putrida, ſemper enim ſunt miſta, & abſque naturali ſimplicitate: ſalſedo.n. maris indicat miſtionem cum halitu terreo, & in aere ſemper ſunt halitus à terra aſcendentes, uel ſaltem frequentiſſimè; terra quoque in extima ſaltem parte, & à centro remotiore apparet humefacta, & cum aqueo humore commiſta, attamen nec totam aquam maris vocamus putridam, nec terram madefactam, nec aerem per vaporum commiſtionem putreſcere dicimus: non igitur in hac commiſtione conſiſtit natura putredinis, ita ut quicquid habet alienum corpus ſibi commiſtum, ea ipſa ratione dicatur putridum: id quidem verum eſt, talem commiſtionem in elementis eſſe putredinis cauſam, ſine qua non, quia niſi eſſent miſta, non putreſcerent; ſed tali commiſtione poſita non neceſſariò ponitur putredo, cauſa enim eſt ut ſint putreſcibilia, ſed non ut ſint putrida; ſic autem & cætera miſta non ſemper putreſcunt, ſunt tamen ſemper putreſcibilia, quum ſint miſta. Præterea verbis Ariſtotelis aptari hęc ſententia nullo modo poteſt, qui eo in loco de tali commiſtione ne uerbum quidem facit; erat tamen omnino exprimenda, ſi in hac ipſa conditione hæc ſecunda putredo conſtituta eſt: Ariſtoteles autem nil aliud dicit, niſi aliqua ſecundùm partem putreſcere; at hoc quomodo ſignificare poſſit commiſtionem cum alio corpore, ego quidem imaginari non poſſum, eſt enim abſona rationi, & incongrua hæc interpretatio, at (inquit Mercenarius) declarat hoc Ariſtoteles quando ſubiungit [quum ſeparata fuerint à natura] per talem enim commiſtionem elementa remouentur à ſua naturali conſtitutione; ſed hoc reuera nihil eſt, quia ſeparari res à ſua natura pluribus modis poſſunt, non hoc uno, quem ipſe ponit; nam & quando elementum mutatur in aliud elementum, ſeparari dicitur à ſua natura; & quando etiam alteratur contraria qualitate, ut quando aqua calefit, ſeparari modo aliquo dicitur à ſua naturali affectione: nihil ergo in verbis Ariſtotelis eſt, quod determinatè cum extraneo corpore commiſtionem ſignificet, quum pręſertim neque in præcedentibus de hac quippiam dixerit, neque in ſequentibus dicturus ſit: hæc igitur huius ſecundæ putredinis conditio apud Ariſtotelem non legitur, quum tamen fuerit omnino exprimenda, ſi per hanc ſecunda putredo diſtinguenda eſt ab altera priore.

Ad argumētum Eraſti.

Reſtat ut argumenta ab his adducta ſoluamus. Eraſtus quidem pro ſua opinione de priore putredine non alio argumento uſus eſſe videtur, quàm conſideratione verborum Ariſtotelis in contex. tertio illius quarti libri; nempe quando Ariſtoteles dicit eam eſſe naturalem corruptionem, & verè contrariam generationi miſti; ſed ad hæc iam patet reſponſio ex iis, quæ de eius loci vera intelligentia diximus; contraria enim vocatur generationi miſti, quia eſt miſti diſſolutio in elementa; naturalis autem dicitur, non quòd fiat ab interno principio, fit enim à calore ambientis, ſed quia fit ſecundùm legem naturę de modo, quo debeat interire miſtum quatenus miſtum eſt.

Ad primum Mercenarii.

Ad primum Mercenarii dicimus terram, & aquam, ſi ſimplices eſſe ſtatuantur, & omni penitus calore carentes, utique non poſſe putrefieri; attamen putrefieri, quoniam aliquem habent calorem, ſi non naturalem, ſaltem aduentitium: is enim (ut aliqui rectè dicunt) ſi uerè intrinſecus non eſt, eſt ſaltem intrinſecatus, & facit ut elementum ſit aptum putreſcere.

Ad ſecundū.

Ad ſecundum dicimus totum eſſe concedendum: nam ſi fieri poſſet ut aqua perfectè putreſceret, diſſolueretur aqua in elementa ſimplicia, proinde im

pura

pura in puriorem; ſed quia id fieri non poteſt, ideò nõ fit perfecta diſſolutio in elementa: cur autem fieri non poſſit, poſtea declarabimus, quando ueram ſententiam de hac ſecundùm partem putredine proferemus: ubi etiam oſtendemus terram non modò ſecundùm partem, ſed etiam perfectè putreſcere poſſe. Vtcunque ſit, ſemper putredo eſt corruptio rei putreſcentis ſiue perfecta, ſiue imperfecta: ideò ſi putreſcit elementum, putreſcit quatenus miſtum eſt; idque ſi perfectè in ſimplicia diſſoluatur, nõ negamus impurum ea ratione reſolui in purum; ſi verò non perfectè diſſoluatur, id non euenit, ſed adhuc remanet aliquid impurum: hoc tamen à nobis poſtea magis declarabitur.

Aliorum ſententiæ de putredine ſecundùm partem, & earum confutatio. Cap. XIII.

RECTIVS igitur alii ſenſerunt, qui dixere unam tantùm eſſe putredinem, quæ eſt proprij caloris corruptio à calore ambientis; ita ut eiuſmodi ſit tum illa, quæ in contex. tertio quarti Meteorologici dicitur eſſe interitus naturalis, & verè contrarius generationi miſti; tum illa, quæ in contex. quinto vocatur interitus ſecundùm partem. Sed antequàm veram de hac re ſententiam, ac mentem Ariſtotelis declaremus, non erit ab re, ſi plures aliorum ſententias de putredine ſecundùm partem breuiter expendamus; quia licet in eo omnes conſentiant, quòd hæc non ſit alia putredinis ſpecies, variis tamen modis hunc ſecundùm partem interitum intellexerunt. Plures latini conſiderantes Ariſtotelem ibi dicere ea, quæ ſecundùm partem intereunt, eſſe ſeparata à ſua natura, de elementorum tantùm putredine eum loqui exiſtimarunt, & dicere ea ſeparari à ſua natura, quando ob commiſtionem aliorum corporum ſubſtantia dicuntur à ſua naturali puritate recedere, fiuntque apta ad putreſcendum; non enim putreſcerent, niſi eſſent miſta, quum putredo ſit diſſolutio miſti in ſimplicia: ſenſus ergo verborum Ariſtotelis ſecundùm eos hic eſt: elementa, quando à ſua natura receſſerunt, ideſt, quando facta ſunt quodammodo miſta, tunc apta ſunt ad putreſcendum. Sed hæc interpretatio tum manca, & imperfecta admodum eſt, quum eorum complures non declarent cur hæc putredo appelletur ſecundùm partem: tum etiam falſa: quia ſi modum loquendi Ariſtotelis perpendamus, non ſolis elementis attribuit hanc putredinem ſecundùm partem, quemadmodum antea aduerſus Mercenarium oſtendimus; ſed poſtea etiam demonſtrabimus miſti quoque eam putredinem, quę ſecundùm partem ab Ariſtotele dicitur, competere poſſe. Notare autem volo hos in conſideranda in elementis miſtione, quam dicunt ibi uocari receſſum à natura, minus erraſſe, quàm Mercenarium: ille nanque miſtionem, & impuritatem ipſam elementorũ formaliter putredinem eſſe dicebat, quòd omnino negandum eſt; iſti verò non formaliter, ſed antecedenter, quod quidem verum per ſe eſt, ſed ab illis Ariſt. verbis alienum; nam fatemur quidem Ariſt. præſupponere elementa eſſe miſta quodammodo, ſi debeant putreſcere, ſed negamus hoc ſignificari per ſeparationem à natura. Albertus verò ſimiliter dixit putredinem ſecundùm partem ſolis elementis attribui, ſed rationem quoque adduxit cur dicatur interitus ſecundùm partem, dixit enim putredinem eſſe miſtorum tantummodo: ideoq; perfecta miſta putreſcere perfectè, ac ſecundùm totum; at elementa, quia non ſunt perfectè miſta ſed imperfectè; dici etiam putreſcere imperfectè, ac ſecundùm partem. Attamen in hac Alberti ratione manifeſtum eſt animum non acquieſcere: quãuis enim putredo miſtionem præſupponat, aliud tamen eſt miſtio, aliud putrefactio: ꝙ igitur imperfecta in elemento ſit miſtio, nõ ob id apparet imperfectam etiam eius putredinem eſſe, niſi de ipſa ſecundùm ſe putredine declaretur quomodo ſit imperfecta; immò nos poſtea oſtendemus, tum perfectè mi-

Latinorum opinio.

Confutatio.

Alberti opinio.

Confutatio.

ſta poſſe imperfectè putreſcere, tum elementa, quę ſunt imperfectè miſta, quandoque perfectè putreſcere. Aliqui putredinem ſecundùm partem intellexerunt de parte quantitatis; ut quando pomi pars putreſcit, dum aliæ partes ſunt integræ, eam uocant putredinem ſecund m partem: ſic quando in aliqua corporis noſtri parte propter ulcus fit ſanies, eam dicunt eſſe putredinem ſecundùm partem, nempe ſecundùm corporis noſtri partem. Sed hac interpretatione neſcio an alia poſſit craſſior, ac rudior excogitari: eadem enim eſt putredinis natura, & conditio, qua totum pomum, & qua pars pomi putrida dicitur; nam ſi pars pomi in elementa penitur diſſoluatur, etiamſi cæteræ partes ſanę, & integræ maneant, certum eſt perfectam eſſe eius partis putredinem; nec vllum huius diſcrimen eſſe, & illius, qua totum pomum putreſcit, niſi ratione quantitatis maioris, vel minoris, quæ non facit differentiam in natura putredinis, nec fuit ab Ariſtotele conſiderata.

Aliorū opinio. *Confutatio.*

Aliorū ſententia. Probabilior videtur quorundam aliorum ſententia, qui putarunt putredinem ſecundùm partem tunc dici, quando non tota miſti ſubſtantia, ſed particulæ tantùm tenuiores putreſcunt, qualem vini putredinem eſſe dicunt; non enim tota vini ſubſtantia putreſcit, ſed particulæ tantùm tenuiores, & aquoſæ, quæ ſolæ euaporant, non totus humor vini: idque eo argumento comprobant, quòd illi, qui vinum præſeruare volunt ne putreſcat, coquunt ipſum igni, ut omnes illæ partes aquoſę exhalentur; ſic enim vinum à putredine præſeruatur. *Confutatio.* Verùm hi videntur quidem propius ad veritatem acceſſiſſe, quàm alii, ſed ab ea tamen aliquantum receſſerunt: quum enim omnis putredo fiat per ſeparationem partis à parte, nempe humidi à ſicco, non ipſi parti eductæ attribuitur putredo, ſed toti miſto; non enim putreſcere dicimus humidum pomi, ſed educi, putreſcere autem pomum totum: quando igitur aquoſiores vini partes in putrefactione extrahuntur, non illæ dicuntur putreſcere, ſed vinum totum, licèt non ſecundùm totum, quia non totum humidum ſeparatur à ſicco: ea igitur ſola debet adduci ratio cur aliquid ſecundùm partem tantùm putreſcat, quòd non totum humidum educitur, ſed pars eius tantùm; at non quòd pars tantùm aliqua putreſcat, nempe illa, quę educitur: itaque hi in diſcernenda putrefactione ſecundùm partem non videntur erraſſe, ſed ſolùm in ratione afferenda huius appellationis; toti enim miſto eſt attribuenda putrefactio, non humido educto: ob id falſum eſt id, quod dicunt, non totum vinum putreſcere, immò totum putreſcit, quia ab omnibus partibus euaporat proprium calidum cum humido; non tamen perfectè putreſcit: quare dicendum eſt vinum totum putreſcere putredine imperfecta, & hac ratione dici ſecundùm partem interire. *Buccaferrei opinio.* Buccaferreus dicit Ariſtotelem in eo loco, nec aliam putredinis ſpeciem adducere, nec eandem ut imperfectam, ſed abſolutè de omni putredine loqui, & putredinem vniuersè ſumptam declarare, ac dicere omnem putredinem eſſe interitum ſecundùm partem tantùm, nullam autem ſecundùm totum; propterea quòd eſt ſecundùm calidum & humidum tantùm, non ſecundùm frigidum, & ſiccum; nam à calore ambientis extrahitur calor tantùm naturalis, & humidum naturale, non extrahitur frigidum & ſiccum: omnis igitur putrefactio eſt corruptio ſecundùm partem, quia non eſt ſecundùm omnes qualitates, ſed ſecundùm duas tantùm. Hanc ſententiam maximè omnium approbat Buccaferreus, & eam inquit fuiſſe Alexandri, *Confutatio.* quod tamen minimę verum eſt, quum præſertim ſit vaniſſima interpretatio, & indigna Alexandro: tum ob rationem prædictam, quia putrefactio non attribuitur ſoli parti eductæ, ſed toti miſto, hoc enim dicitur putrefieri, & diſſolui: tum etiam quia reuera hæc eſt ſeparatio omnium qualitatum, nam educere calorem non magis eſt ſeparare calidum à frigido, quàm relinquere frigidum ſeparatum à calido: hoc idem de humido & ſicco dicendum eſt: quare hæc ſententia eſt prorſus reiicienda.

Opinio

Opinio vera de ſpeciebus putredinis, ac de putredine ſecundùm partem. Cap. XIIII.

EGO quum hac in re à communi interpretum ſententia arbitrer non eſſe recedendum, & vnam tantùm dari putredinis ſpeciem, vnamque, & eandem omnis putredinis definitionem; omnis .n. putredo apud Ariſtotelem eſt ſeparatio humidi à ſicco ex proprij caloris corruptione à calore ambientis, etiam illa putredo, quæ ab Ariſtotele vocatur putredo ſecundùm partem; tamen hos quoque erraſſe exiſtimo in hac intelligenda, & falſas eſſe omnes prædictas eorum ſententias, vt modò demonſtrauimus: declarandum igitur à nobis eſt quęnam ſit apud Ariſt. putredo ſecundùm partem, & quomodo hanc ab illa, quæ ſecundùm totum eſt, diſtinguere videatur. Sciendum itaque eſt eam, quam Ariſtoteles definiuit, putredinem multas recipere varietates ex diuerſitate rerum putreſcentium, & diuerſis earum miſtionibus, & naturis; quo fit vt diuerſis modis putreſcere res diuerſę videantur, propterea quòd eædem cauſæ eundem effectum cum aliqua varietate producunt ob varias differentias ſubiectorum recipientium: vt exempli gratia eadem eſt putredinis natura, & conditio, qua putreſcit caro, & qua pomum, & qua ſtercus; varii tamen ſunt horum putreſcentium odores, & ſapores, quæ differentiæ oriuntur ex diuerſitate miſtionum: ſed hæc tamen diuerſitas indigna eſt conſideratione, quoniam accidentalis eſt, nec facit vt hoc magis, quàm illud putreſcere dicatur; æquè enim omnia prędicta diſſoluuntur tandem in elementa, & nihil ex eis reliquum apparet, niſi terra, & fimus, quanquam per diuerſa accidentia ad hunc finem perueniunt: aliæ tamen maiores putredinum differentiæ exiſtunt, quæ conſiderari meruerunt, quia faciunt vt alia magis, alia minus putreſcere dicantur, & alia penitus, alia verò ſecundùm partem tantùm interire, ut in memorato loco Ariſtot. admonet; attamen non ſunt ob id diuerſæ putredinis ſpecies, quia differentia ſecundùm magis & minus non variat ſpeciem, ſed potius varios gradus putredinis efficit; vnde aliam maiorem, aliam minorem putredinem appellamus. Summa igitur, & perfecta putredo ea eſt, qua miſtum penitus in elementa diſſoluitur, ita vt nihil eius reliquum appareat, niſi terra: hoc modo putreſcunt caro, & pomum, & ſtercus, & alia omnia miſta, quę ſolida, & per exceſſum terrea ſunt; euocato enim proprio calore humidum quoque exiſtens educitur ad externa, ibique tandem conſumitur, ita vt remaneat terra ſicca. Sed in illis, quæ fluida, & magno exceſſu aquea ſunt, non fit hæc perfecta, & integra putredo, vt in vino: quum enim in eo inſit plurimum humidi, & parum ſicci, ſi per ſicci quoque eductionem fieri putredo poſſet, vtique etiam hęc ſecundùm totum facilè putreſcerent; ſed quum ſiccum euocari à calore nequeat, ſed ſolum humidum educatur, idque ibi plurimum inſit, ideo non poteſt educi totum, & à ſicco ſeparari; ſed primùm tenuiores partes educuntur, quia facilior eſt ipſarum, quàm craſſiorum eductio, vt in putreſcente vino videmus: eius enim ebullitio indicat tenuiores, & aquoſiores partes exhalari, ex quibus in ſuperficie vini genitum inſpicimus illum ſitum, qui in omnibus ſignum putredinis eſſe ſolet: attamen non omnino tunc diſſoluitur ex illa actione vinum in elementa, quia multò maior in eo ineſt humoris copia, quàm vt educi totus poſſit, & à ſicco ſeparari: hanc igitur putredinem Ariſtoteles appellat interitum ſecundùm partem; nam miſtum quatenus eſt miſtum tunc dicitur ſecundùm totum, & perfectè interire, quando penitus abiungitur humidum à ſicco; ſed quando hæc ſeparatio non perficitur, tunc miſtum quatenus miſtum eſt, ſecundùm partem tantùm interire dicitur, & ſecundùm partem diſſolui,

Putredo im perfecta in quibus fiat.

bus illi elementis locum habeat putredo: aqua putreſcit, quoniam inſitum habet calorem, ut modò dicebamus, debilem tamen, qui uincitur à calore aeris ambientis, ideoque educitur; quum autem calor ſit accidens, & nequeat migrare de ſubiecto in ſubiectum, non poteſt educi, niſi cum aliqua tenui ſubſtantia, in qua inhæreat, eaque eſt pars aliqua humoris tenuior, quæ ad ſuperficiem aquæ euocata facit ibi quandam teliculam, quæ putredinis ſignum eſſe ſolet: non poteſt autem totum aquę humidum euocari, quia eſt plurimum cum pauco ſicco, ideo remanet adhuc in aqua plurimum humidi cum ſicco terreo, eaque eſt putredo ſecundùm partem, quia non penitus ſeparatur humidum à ſicco: nec uidetur hæc putredo diſſimilis putredini uini, cuius humor totus ſeparari à ſicco non poteſt ea una actione, qua putreſcere vinũ dicimus in illa omnibus manifeſta ebullitione, & manifeſtè etiam ceſſat, & relinquit vinum iam putrefactum ſecundùm partem: nec tamen negamus materiam illam putridam interire etiam penitus, & in elementa reſolui poſſe, ſed id poſtea fit per aliam actionẽ, & non niſi poſt longum tempus; nunc enim nil aliud conſideramus, quàm illam unam actionem caloris ęſtiui, ex qua remanet vinum putrefactum ſecundùm partem, in illo enim ſtatu imperfectam eſſe putredinem certum eſt. Talis etiam eſſe uidetur aeris putrefactio: quãdo enim permiſtum habeat plurimum ſiccæ exhalationis, & vaporis etiam aquei (nam aquea humiditas putreſcibiles maximè res facit, propterea quòd humidum, quod in miſto ut materia requiritur, aqueum potiſſimè eſt, ſicuti etiam ſiccum eſt potiſſimè terreum; hæc enim duo elementa ſubſtantiam habent magis conſiſtentem, & humidum aqueum aptius eſt ad conglutinationem, & unionem partium miſti, quàm humidum aereum) poteſt ab externo calore ſeu circundantis ignis, ſeu ab aſtris genito educi aeris calor naturalis unà cum aliqua humoris parte, quę erit imperfecta putredo, & ſecundùm partem dicta, quia totus aeris humor tam proprius, quàm alienus non poteſt ea una actione à ſicco permiſto ſeparari: ideo & ante putrefactionem, & poſt ſeruatur nomen aeris, quia non ſecundùm totum eſt facta illius corporis diſſolutio, neque omnis calor eductus eſt; etenim ſi remanet aer, neceſſe eſt ut aliquid caloris in eo remaneat: huius autem putredinis ſignum apparet, quòd aer fit turbidus, & ſitum generat in ſuppoſitis illi corporibus, ut in ſuperficie terrę, & arborum, & ædificiorum, ad quæ ſitus tanquam grauis deſcendit; ideo quando turbidum, ac denſum eſſe aerem uidemus, id ſignum eſt putredinis vel pręſentis uel futuræ; indicatur enim permiſtio multarum exhalationum, quæ aerem putreſcibilem reddunt, præſertim tempore æſtiuo, aut uerno, nam ſine calore ſuperante calorem proprium non fit putredo; purus autem aer, & nulli alii elemento permiſtus non poſſet putreſcere, ſicuti neque aqua pura; quomodo enim ſeparari poteſt humidum à ſicco, ubi nihil eſt ſicci? Partes autem terræ, quæ permiſtam habeant humiditatem aqueam, & aliquid caloris, poſſunt putrefieri à calore ambientis educente calorem illum intrinſecatum unà cum illo humido intrinſecato, ex qua putrefactione terra illa fiet humidior, & apparebit etiam in ea ſitus, ſicut in aliis multis putreſcentibus: ideò proximè videtur accedere hæc putrefactio ad eam, quæ dicitur interitus ſecundùm totum; quia poteſt totus educi ille paruus calor, & totus ille paruus humor, ita ut remaneat terra pura; eaque erit diſſolutio in elementa ſimplicia: ſed non eſt ignorandum illam putredinem vocari poſſe & ſecundum totum, & ſecundum partem; quatenus enim reuera eſt perfecta diſſolutio in ſimplicia, eatenus eſt interitus ſecundũ totum; ſed ratione eius, quod apparet, dicitur ſecundùm partem tantùm, id eſt ſecundùm accidentia; nam & illud, quod putreſcit, vocatur terra, & id, quod ex putredine remanet, uocatur ſimiliter terra; quare non videtur ſubſtantia interiiſſe, ſed ſolùm eſſe alterata: neque hoc Ariſtoteli aduerſatur dicenti tria hęc elementa ſecundùm partem putreſcere, quandoquidem non dicit ea ſecundùm partem

Putredo vini.

Quomodo aer putreſcat.

Quo terra putreſcat.

partem tantùm poſſe putreſcere; ſed ex eo, quod dixerat, aliqua ita putreſcere, ut ſecundùm partem tantùm intereant, infert tanquam conſequens tria illa elementa putreſcere poſſe: quia ſi putredo ſecundùm partem non daretur, ſed ſolum ſecundùm totum, hoc fortaſſe non intuliſſet, ſed ſolam terram inter elementa putreſcere poſſe aſſeruiſſet. Talē eſſe puto in corporibus animalium illam humorum putredinem, ex qua febres oriuntur à medicis putridę appellatę: ſicut. n. putreſcunt in eiſdem excrementa, ut patet ex eorum fętore poſtquam ſunt emiſſa, ita etiam humores putreſcere poſſunt, ſed ut plurimum putredine ſecundum partem: ſicuti vinum, & aquam, & res liquidas putreſcere diximus: calfacti. n. humores ab aliquo extraneo, ut nomine extranei intelligamus etiam circunſtantes animalis partes ſolidas, & quodcunque aliud extra ipſam humorum ſubſtantiam exiſtens conſideretur, putreſcunt, quia proprius eorum calor, & cum calore humidum educitur; ſed quum ſint fluidi, uix poteſt totum ipſorum humidum extrahi, ut dici poſſit putredo ſecundum totum, ſed pars aliqua humidi educitur, non tota humiditas; quare non eſt niſi putredo ſecundùm partem: poteſt tamen aliquis humor ex ingenti putredine exareſcere tandem, & (ut aiunt) incinerari, ſed id perrarum eſt; immò nec uidetur euouſque uita animalis poſſe produci, donec tota ſit abſoluta putredo, ſed mortem pręuenire neceſſe eſt: hoc tamen ſi concedamus, perfectam quoque, & ſecundùm totum putredinem eſſe fateamur oportet; id tamen non admodum euenit, ſed putreſcunt humores ſecundùm partem, nec omnino abſoluitur diſſolutio in elementa: immò etiam cœptam humoris putredinem compeſcunt, & cohibent ſępe remediis medici, humoremque illum priſtinæ integritati reſiſtunt, ut aſſerit Galenus in arte Medicinali in eo cap. quod de communiſſima intentione curatiua inſcribitur; inquit. n. concoctione fieri ut humorum putredo ceſſet, proinde eos alterari manente ſubſtantia. Hęc eſt mea de utroque putredine opinio: puto enim non duas eſſe ſpecies, ſed unam, ad quam omnium putreſcentium rerum putredines reducantur; hanc autem modò perfectam eſſe, modò imperfectam, quam Ariſtoteles dicit eſſe ſecundùm partem, patet enim imperfectam putredinem per hoc ſignificari.

Quomodo humores in elementaribus putreſcant.

An putredo ſecundùm partem ſit interitus formæ ſubſtantialis, an ſit mera alteratio, aliorum ſententia, & argumenta. Cap. X V.

CAETERVM ut melius hæc ſecundùm partem dicta putredo intelligatur, alia non parui momenti difficultas nobis expendenda proponitur, quæ inter aliquos eruditos viros agitata eſt: qui in hoc conſentientes quòd hæc ſecundùm partem putredo ſit alia putredinis ſpecies, fiat tamen hęc quoque à calore ambientis, acerrimè diſputant an ſit in ſolis qualitatibus alteratio, an potius ſit interitus formę ſubſtantialis rei putreſcentis; habet autem locum quæſtio hęc etiam ſecundum noſtram opinionem: quum enim dicamus putredinem ſecundùm partem non eſſe aliam putredinis ſpeciem, ſed eandem quando imperfecta eſt, opportuna admodum eſt quęſtio, an per hãc imperfectam putredinem intereat forma miſti, & aliud miſtum generetur, an maneat eadem forma, & in ſolis accidentibus ſit facta mutatio: nec indigna per ſe conſideratione hæc res eſt, an uinum putrefactũ differat ſpecie à ſeipſo iam integro, an non differat; certum enim eſt non differre ſpecię, ſi forma ſubſtantialis ſeruata eſſe dicatur. Thomas Eraſtus efficaciter tueri contendit hanc ſecundùm partem putredinem eſſe interitum formæ ſubſtãtialis, & quatuor argumentis utitur. Primùm conſiderat verba illa Ariſtotelis [quum ſeparata fuerint à natura] quæ ſignificant, illa, quę ita ſecundùm partem

Eraſti opinio.

Primum argumentum.

tem putreſcunt, recedere à ſua natura, atqui natura eſt forma, ergo uult Ariſtoteles hæc ſuam formam amittere. Præterea hanc uocat corruptionem, non ſolet autem alterationi tribuere nomen corruptionis, præſertim verò hoc non debet facere in illo initio quarti Meteorologici, in quo de miſti generatione, & interitu ſubſtantiali ſibi agendum propoſuit; non poteſt igitur intelligere, niſi formæ ſubſtantialis interitum; ſed vocat interitum ſecundùm partem, quia non eſt diſſolutio miſti in elementa, ſed eſt mutatio miſti in aliud miſtũ diuerſę ſpeciei: putauit enim Eraſtus putredinem ibi in ſexto contex. definitam non eſſe diſſolutionem in elementa, ſed eſſe mutationem miſti in aliud miſtum, & hac ratione dici putredinem ſecundùm partem. Tertiò Ariſtoteles dixit tria elementa eſſe materiam igni, non ignem illis: at hoc falſum eſſet de mera alteratione, ſiquidem ignis quoque alterari poteſt ab aliis elementis, proinde eſt illis materia alterationis; ergo loquitur Ariſtoteles de mutatione ſubſtantiali. Tandem argumentum ſumit ex illis ſignis, quibus Ariſtoteles definitionem putredinis poſtea confirmat; inquit enim exeunte calido humidum quoque coeuaporare, hoc autem ſubſtantiæ deſtructionem ſignificat; inquit etiam animalia generari ex iis, quæ putreſcunt, atqui animalia formam habent nouam, & diuerſam à forma miſti putreſcentis, ergo uult Ariſtoteles in hac putredine formam ſubſtantialem interire. Mercenarius verò hoc negat, & inquit eſſe alterationem tantùm: quod oſtendit ſtatuto illo fundamento, quòd hæc ſecunda putredo nil aliud ſit, quàm corporis extranei cum elemento commiſtio, & ipſius elementi adulteratio quædam, hoc enim conſtituto nil aliud reuera dici poteſt: ſed quia nos iam hoc fundamentum ſuſtulimus, & oſtendimus hanc putredinem fieri à calore ambientis, non eſt quòd cum eo amplius hac de re loquamur. Nonnulli verò alii recentiores, qui de putredine aduerſus Eraſtum ſcripſerunt, præter cætera in hoc quoque conati ſunt Eraſti ſententiam impugnare; & oſtendere hanc ſecundam putredinem non eſſe interitum formæ ſubſtantialis, ſed eſſe meram alterationem, & in ſolis accidentibus mutationem: quum enim ipſi quoque exiſtimauerint hanc ſecundam putredinem ſpecie diſtingui ab altera priore, hanc huius differentiæ rationem attulerunt, quòd prior putredo eſt ſubſtantiæ miſti perfectus interitus, hęc verò eſt mutatio in ſolis accidentibus, ab eadem tamen cauſa proueniens, nempe à calore ambientis. Ad hanc igitur ſententiam aduerſus Eraſtum probandam ſumpſerunt argumentum ex uerbis Ariſtotelis, qui in contex. quinto quarti Meteorologici hanc putredinem uocat interitum ſecundùm partem; ſic autem appellare ſolet illam generationem, & corruptionem, quæ eſt ſecundùm accidentia tantùm, & à noſtris uocatur ſecundùm quid: hoc apertè legimus in contextu decimotertio primi libri de ortu & interitu, ubi inquirendam proponit cauſam perpetuitatis generationis, tum illius, quæ dicitur ſimpliciter, tum illius, quæ ſecundùm partem. In ſecundo etiam contex. quarti Meteorologici dixit Ariſtoteles: ſi actiuę non dominentur paſſiuis, ſecundùm partem quidem inquinatio, & inconcoctio fit, at ſimplici generationi maximè opponitur putrefactio; patet autem inconcoctionem eſſe in accidentibus mutationem; ideo ſecundùm partem ibi ſignificat ſecundùm accidentia, hinc enim fit ut inconcoctio generationi miſti non maximè opponatur, ſed potius putrefactio. Addere etiam nos in confirmationem poſſumus teſtimonium Ariſtotelis in primo cap. ſecundi Poſteriorum, ubi diſtinguens quæſtionem ſimplicem, an ſit, à quęſtione complexa, quòd ſit, dicit per illam quæri rem ſimpliciter, & ſecundùm totam ſuam ſubſtantiam, per hanc verò quęri ſolùm partem; atqui per hanc quęritur inhęrentia accidentis in ſubiecto; ergo ſecundùm partem apud Ariſtotelem idem ſignificat, quod ſecundùm accidentia. Præterea (dicunt illi) videmus quandoque elementa, & aliqua miſta ita putreſcere, ut non amittant formam ſubſtantialem; putreſcit enim vinum adhuc remanens vinum, & ſeruans nomen, ac definitionem

Secundũ argumentum (margin, line 3)

Tertium argumentum. (margin, line 10)

Quartũ argumentum. (margin, line 14)

Mercenarii opinio. (margin, line 20)

Aliorum recentiorum opinio. (margin, line 26)

Primum illorum argumentum. (margin, line 33)

Secundum argumentũ. (margin, line 49)

nem vini; ſic putridam aquam adhuc uocamus aquam: experientia ergo declarat hanc ſecundam putredinem eſſe in ſolis accidentibus alterationem.

Propria ſententia, & prædictarum confutatio, & argumentorum ſolutio. Cap. XVI.

EGO huiuſce rei difficultatem conſiderans tandem in hanc ſententiam deueni, relictis his duabus opinionibus extremis tertiam mediam accipiendam eſſe; ut dicamus in hac imperfecta, & ſecundùm partem dicta putredine neque neceſſarium eſſe ut forma ſubſtantialis intereat, quod putauit Eraſtus, neque eſſe neceſſarium ut ſeruetur, quod alii eius aduerſarij aſſeruerunt: dicimus enim omnem putrefactionem, quæ ad diſſolutionem in elementa non perueniat, uocari ab Ariſtotele imperfectam, & ſecundùm partem: in hac tamen dari gradus, ut aliqua ita leuis ſit, ut res alteretur ſolùm ſecundùm accidentia, forma verò ſubſtantialis non intereat; aliqua etiam ſit maior, qua ſubſtantialis forma perdatur, nec tamen in elementa diſſolutio fiat, ſed mutatio miſti in aliam miſti ſpeciem; uidemus enim quandoque uinum leuiter putreſcere, nec deſinere eſſe uinum, quia quando putredinis initium animaduertimus, & aliquo remedio calorem cohibemus ne euaporet, nec pergeret putredinem ſinimus, non eſt facta in uino mutatio, niſi in accidentibus, proinde non deſinit eſſe vinum; ſic quando putreſcere incipit in uenis ſanguis, poteſt adhibitis remediis reprimi illa putrefactio, ita ut ſanguis priſtinæ ſuæ naturę, & integritati reſtituatur, quod quidem fieri non poſſet, ſi forma ſanguinis interijſſet; nam ſecundum Ariſtotelem compoſitum, quod perit, nunquam idem redit. Contrà etiam poteſt eouſque progredi putrefactio, ut forma ſubſtantialis perimatur, & uinum non ſit amplius vinum, niſi ęquiuocè, ſicuti quando cadauer hominem eſſe dicimus: ſic etiam ſanguis poteſt ita putrefieri ut nõ ſit amplius ſanguis, ſed factus ſit humor putridus, cum quo non poteſt animal amplius uiuere: & hos putredinis gradus optimè norunt medici, qui in febribus putridis hanc differentiam notare conſueuerunt, ut in alia maior, in alia verò minor putredo fiat; utroque autem modo vocatur putredo ſecundùm partem, quia ſiue deſtructa ſit miſti forma, ſiue ſeruata, dummodo non ſit facta in elementa diſſolutio, non poteſt perfecta putredo vocari, neque eſt interitus contrarius generationi miſti: & huius appellationis duplex afferri ratio poteſt: una eſt, uocatur ſecundùm partem, quia non eſt abſoluta, neque ad finem ducta putrefactio; altera eſt, uocatur ſecundum partem, quia eſt ſecundùm accidentia: eſt enim neceſſaria omnis putrefactionis ſeu perfectæ, ſeu imperfectę conditio, ut ſit alteratio in accidentibus; non eſt tamen neceſſarium ut in omni imperfecta putredine forma quoq; ſubſtantialis perdatur, ſed quandoq; perditur, quandoq; etiam ſeruatur: quoniam igitur conſueuit Ariſt. regulas ſemper afferre uniuerſales, rectè feciſſet ſi omnem imperfectam putrefactionem uocaſſet interitum ſecundùm accidentia, quia hoc perpetuum, ac neceſſarium eſt; de forma uerò ſubſtantiali nullam certam regulam afferre potuit, quia hæc quandoque perit, quandoque non perit. Non eſt tamen ignorandum iſtam appellationem, ſecundùm partem, non habere hanc propriam ſignificationem, ut ſignificet ſecundum accidentia; ſed propriè denotat quiddam imperfectum, quod ex aduerſo reſpondet ei, quod eſt perfectum, & ſecundùm totum: adeout alicuius membri propriam ægritudinem liceat appellare ſecundum partem, non quidem ut ſignificetur eam eſſe ſecundum accidentia, ſed ut ab illa, quę totius corporis eſt, ægritudine diſtinguatur; hoc enim nomen, pars, non hanc habet proprietatem ut ſignificet accidens: alteratio autem fuit quandoque vocata generatio

Imperfectæ putredinis plures ſunt gradus.

Cur ſecundum partem putredo appelletur

neratio ſecundùm partem, quatenus accidens non eſt tota res, ſed aliquid rei; ideo quicquid eſt aliquid rei, neque eſt res tota, non video cur non poſſit appellari pars, etiamſi non ſit accidens: hoc dico, quia, etſi defendi poteſt quòd Ariſt. in memorato loco per interitum ſecundùm partem poſſit ſignificare interitum ſecundùm accidentia, tamen ego puto hanc eius mentem non fuiſſe; ſed ipſum ea tantùm ratione dixiſſe ſecundùm partem, quatenus non eſt perfectus miſti interitus; nam miſto prout eſt miſtum ille interitus competit, quo in elementa diſſoluatur, non ille, quo mutetur in miſtum diuerſæ ſpeciei. Veritate ita declarata ſupereſt ut illorum argumenta expendamus, atque ſoluamus. Ad primum Eraſti dicimus receſſum à natura non ſemper ſignificare amiſſionem formæ ſubſtantialis, ſed quandoque ſumi poſſe pro receſſu ſecundùm aliquem gradum à qualitatibus naturam rei conſequentibus, quæ naturales, & eſſentiales appellari ſolent; quod quidem in elementis manifeſtum eſt: putreſcit enim aliquando aqua, ſed remanet aqua, dicitur tamen recedere à natura, quatenus aliquantum recedit à ſuis naturalibus qualitatibus, nempe quas habebat quatenus erat miſtum quoddam: Nam ſi à natura recedere ſemper ſignificaret formę ſubſtantialis amiſſionem, omnia ęquè recederent à natura, nec daretur maior, aut minor receſſio; quoniam igitur manifeſtum eſt dari & maiorem, & minorem receſſum à natura, neceſſe eſt vt hic poſſit in accidentibus quoque eſſentialibus conſiderari. Ob id notanda maximè eſt ratio, cur Ariſtoteles imperfectam putredinem ſignificare voluerit per ſeparationem à natura: ratio enim eſt, quoniam perfecta putredo duos terminos habet; vnum, à quo; alterum ad quem; terminus à quo, eſt ipſa miſti natura, terminus vero ad quem, ſunt naturę elementorum, in quas miſti diſſolutio fit: vtrunque igitur terminum attingit perfecta putredo, res enim & à natura recedit, & ad elementa peruenit: aſt in putredine imperfecta poſtremus hic terminus non attingitur; nam recedit quidem res à ſua natura ſiue per qualitates ſibi contrarias, ſiue etiam per amiſſionem formæ miſti, at non peruenit ad diſſolutionem in elementa: quemadmodum ſiquis ab hac vrbe diſcedens Romam proficiſcatur, perfectum eſt iter, ſi Romam attingat; at imperfectum, ſi maneat Bononiæ, receſſit enim à patria, & Romam verſus profectus eſt, ſed Romam non peruenit: Ariſtoteles igitur rectè ibi fecit declarans imperfectam putredinem per receſſum à natura, non per diſſolutionem in elementa, licèt per hanc potius declaretur natura putredinis, ſi modò ad eam perueniat; denotat igitur imperfectam putredinem ad hoc vltimum non peruenire, quum eam declaret per ſolum receſſum à natura, & dicat eſſe interitum ſecundùm partem. Ad ſecundum dicimus falſum eſſe id, quod ſumit Eraſtus, nomen corruptionis apud Ariſtotelem non ſignificare niſi illam, quæ ſecundùm ſubſtantiam fit: & miror quomodo non viderit ea, quæ in quinto phyſicorum contex. ſeptimo, & octauo, & in primo de ortu & interitu 18. & 20. ab Ariſtotele ſcribuntur: ibi.n. etiam in accidentibus mutationem generationem & interitum vocat, non tamen ſimpliciter, ſed ſecundùm quid, quod hic dicitur ſecundùm partem: quod verò inquit Eraſtus ſolum ſubſtantialem miſti interitum ad quarti Meteorologici inſtitutum pertinere, negandum eſt; nam in eo quarto libro de pluribus miſti alterationibus agitur, quę non ſunt ſecundùm ſubſtantiam mutationes: in primo autem eius libri capite non negamus conſilium eſſe Ariſtotelis agere de miſti generatione, & interitu ſubſtantiali; ſed ad eandem ſcientiam, & ad eandem tractationem pertinere dicimus conſiderare id, quod propriè, & ſummè tale eſt, & id, quod minus eſt tale: ideò licèt præcipuè ibi agat de perfecta putredine, quæ perfectè opponitur generationi miſti, tamen conſiderare etiam debuit putredinem imperfectam, quæ eſt miſti interitus ſecundùm partem; ideò eam tetigit paucis verbis in quinto contex. eius libri, & ſtatim ad perfectam putredinem conſiderandam reuerſus eſt, & eius definitionem tradidit, quæ imperfectæ quo-

Ad primum Eraſti.

Cur putredo imperfecta vocata ſit ſeparatio à natura.

Ad ſecundũ.

quæ putredini imperfectè & ſecundariò accommodatur: ſic etiam in primo libro Poſteriorum non definiuit Ariſtot. demonſtrationem ab effectu, ſed ſolam demonſtrationem propterquid, & huius conditiones docuit, demonſtrationis autem ab effectu ſatis habuit notare defectum, & cadentiam à perfectione demonſtrationis propterquid. Tertium argumentum Eraſti contra ipſum manifeſtè retorquetur: inquit enim, ſi Ariſtot. dicens tria elementa eſſe materiam igni, non ignem illis, intelligeret alterationem, falſum diceret, quia non minus ignis ab alijs alterari poteſt, quàm alia ab igne; ego verò ſimiliter dico, ſi Ariſto. intelligat ſubſtantialem mutationem, falſum dicit, quia non minus ignis ab alijs elementis interimi poteſt, quàm alia ab ipſo. Ad argumentum igitur reſpondeo Ariſtot. neque de alteratione elementorum ibi loqui, neque de eorum generatione, & corruptione, quæ fit à contrario, ſic enim etiam ignis ab aliis & alterari, & deſtrui poteſt; ſed loqui de ſola putrefactione, quæ eſt corruptio caloris proprij à calore alieno; ſic enim tria elementa pati poſſunt ab igni, non ignis ab eis, quum nihil eo calidius ſit. Ad vltimum dico falſum eſſe id, quod ſumit Eraſtus, Ariſtotelem in contex. ſexto illius libri definitionem adducere non illius prioris putredinis, quam dixerat eſſe interitum miſti naturalem, & illius generationi contrarium, ſed alterius poſterioris, & violentæ; nos enim dicimus definitionem illam præcipuè competere perfectæ putredini, quam Ariſtot. in tertio contex. dixerat eſſe interitum contrarium generationi miſti: propterea illa omnia ſigna, quæ poſtea ad illius definitionis confirmationem afferuntur, eam potiſſimè putredinem reſpiciunt; imperfectæ autem putredini competunt modo aliquo, & imperfectè, & ut illi aptari poſſunt: non eſt autem neceſſarium vt omnia illa ſigna conueniant imperfectæ putredini, & ſecundùm partem dictę: datur enim putredo ita leuis, vt nullum in ea animal generetur, eaque eſt mera alteratio, in qua non fit vlla mutatio formæ ſubſtantialis, neque vllius formę generatio. Ad contraria verò argumenta, quæ ab Eraſti aduerſariis adducta ſunt, reſponſio clara ſumitur ex iis, quę hactenus diximus. Ad primum enim iam dictum eſt hanc putrediuem ab Ariſtotele appellari ſecundùm partem ea tantùm ratione, quatenus non eſt ſecundùm totum; qua eadem ratione etiam generatio accidentalis ſolet vocari ſecundùm partem, quia non eſt mutatio ſecundùm totum. Alterum verò argumentum, quod ab experientia ſumitur, nil aliud probat, niſi dari putredinem, quæ ſit mera alteratio, per quam forma ſubſtantialis non intereat, quod nos quoque confitemur; dicimus enim vinum quandoque ita putreſcere, ut forma miſtionis ſeruetur: at non probat hanc ſolam intelligere Ariſtotelem per interitum ſecundùm partem; dicimus enim Ariſto. non hanc tantùm comprehendere, ſed etiam illam qua deſtruatur forma ſubſtantialis, dummodo non fiat perfecta diſſolutio in elementa, ſed ſit mutatio in aliam miſti ſpeciem, nam hæc quoque vocatur ibi ab Ariſtot. interitus ſecundùm partem.

Ad tertium.

Ad quartũ.

Ad primum aliorum.

Ad ſecundũ.

IACOBI ZABARELLAE PATAVINI DE MISTI GENERATIONE ET INTERITV.

Liber Tertius.

Definitio putredinis à Galeno adducta, & aliorum ſententiæ de illius comparatione cum definitione Ariſtotelis & earum confutatio. Cap. I.

HACTENVS ea, quæ ab Ariſtotele de putredine dicta ſunt, percurrimus, & eius ſententiam, quantum per nos fieri potuit, declarauimus: reſtat vt tum alias ab alijs traditas definitiones putredinis expendamus, & cum hac, quam Ariſtoteles attulit, conferamus, videamusq́ue à quonam ſit putredo optimè definita; tum demum hanc Ariſtotelis ſententiam ab omnibus difficultatibus, & ab aliorum morſibus vindicemus, & ſic quoque eius veritatem confirmemus. Conſideranda primo loco eſt putredinis definitio, quam Galenus adduxit in libro vndecimo Methodi cap. octauo; proponit enim eo in loco ex profeſſo putredinis naturam declarandam, & talem eius definitionem aſſignat, putrefactio eſt mutatio ad corruptelam totius ſubſtantiæ putreſcentis ab externa caliditate. Hanc definitionem alii & philoſophi, & medici qui de putredine loquuti ſunt, in eundem ſenſum cadere exiſtimarunt cum definitione ab Ariſtotele tradita; diſcrimen verò, ſiquod eſt, paruum, ac leue eſſe: nos igitur ea, quæ ab aliis de hac Galeni definitione dicuntur, breuiter conſideremus, ut poſtea ipſi quoque propriam hac in re ſententiam feramus. Nonnulli recentiores dixerunt eundem eſſe vtriuſque definitionis ſenſum, ſed eas in eo tantùm differre; quòd Galenus putredinem pro termino acceptam definiuit, quum totius ſubſtantiæ corruptionem dixerit; Ariſtoteles verò pro via iuncta termino, dixit enim corruptionem proprii caloris, quæ eſt via ducens ad ſubſtantiæ interitum; quum tamen ambo idem ſignificare voluerint. Sed hæc ſententia mihi non probatur; hi nanque in duobus peccaſſe videntur: primò, quod harum definitionum diſcrimen, quod reuera magnum eſt, ut nos poſtea oſtendemus, ipſi non viderunt: deinde quòd hoc ab eis conſideratum diſcrimen reuera nullum eſt: nam ſi Galenus dixiſſet putredinem eſſe totius ſubſtantię interitum, vtiq; dicere poſſemus eum definiuiſſe putredinē pro ſolo termino non comprehenſa via, quæ eſt alteratio præuia; ſed quum dixerit eſſe mutationem ad corruptionem, apertè dixit viam ad interitum, non interitum ipſum; itaque non eſt verum id, quod illi dixerunt, definitionem Galeni

Putredinis definitio à Galeno allata.

Aliquorum opinio de definitione Galeni.

Impugnatio

Aliorum opinio. in hoc differre à definitione Ariſtotelis. Alij verò dixerunt harum definitionum diſcrimen in hoc eſſe conſtitutum, quòd Ariſtoteles dicens putredinem eſſe corruptionem, putrefactum miſtum reſpexit; Galenus verò dicens eſſe uiam ad corruptionem, reſpexit miſtum ſemiputridum, quod poteſt reduci ad benignum: igitur iſti cognouerunt Galenum ſignificaſſe viam ad terminum, quod illi alteri negauerunt. Sed hi quoque in eo errarunt, quòd dixerunt Ariſto. reſpexiſſe miſtum putrefactum: etenim ſi ipſius miſti corruptionem dixiſſet, utique admitti poſſet iſta conſideratio; at non miſti corruptionem dixit, ſed corruptionem proprij caloris, quæ competit etiam miſto ſemiputrido: calor enim quum ſit qualitas, ſuſcipit magis & minus; quare educi poteſt à calore ambientis aliquis gradus caloris naturalis, quæ dicetur corruptio caloris, etſi non totius, nec tamen erit adhuc corrupta ſubſtantia. Videntur etiam iſti in hoc ſibi contradicere, quum prius dixiſſent Ariſtot. ibi definire vniuerſè omnem putredinem, tam perfectam quàm imperfectam, ſic. n. neceſſe eſt Ariſt. reſpexiſſe & putrefactum miſtũ, & ſemiputridum, ſicuti reuera debuit abſolutè putredinem definire; igitur falſum eſt id, quod poſtea dixerunt, Ariſt. definire miſtum tantùm putrefactum. Non eſt etiam concedendum id, quod de Galeno dixerunt, neque tantus error Galeno attribuẽdus eſt, ut proponat abſolutè naturam putredinis declarandam, poſtea verò ſolius imperfectæ putredinis definitionem adducat: ſi nanque ea definitio naturã putredinis exprimit, debet præcipuè competere putredini perfectæ; quæ enim magis eſt putredo, ea magis recipit definitionem putredinis: itaque credendum potius eſt tam Galenum, quàm Ariſtot. abſolutè, & uniuerſè putredinem definiuiſſe, ita ut definitio competat primùm perfectę putredini, ſecundariò autem etiam imperfectę; ideo notandum in hoc eſt Ariſtotelis artificium, qui licèt prius dixiſſet agendum eſſe de putredine, quæ eſt miſti interitus contrarius generationi eiuſdem, tamen in definitione non dixit eſſe miſti interitum, ſed proprij & naturalis caloris; quia ſi interitum miſti dixiſſet, non comprehendiſſet illam imperfectã putredinem, quæ non eſt mutatio formę miſti, ſed in ſolis accidentibus alteratio: uolens igitur ea definitione omnem putredinem uniuerſè complecti, & perfectam, & imperfectam, non dixit eſſe ſubſtantiæ interitum, ſed ſolùm dixit eſſe proprij caloris corruptionem; hęc. n. eſt communis omnium putredinum cõditio, ut proprius rei calor à calore ambientis euocetur, ſiue totus, ſiue aliquis ipſius gradus, & quandoq; etiam abſq; ſubſtantiæ lęſione. Sed pręterea illud in horum ſententia mihi videtur eſſe mirandum, quomodo potuerint eam Galeni definitionem approbare, quum iam de Ariſt. definitione loquentes dixiſſent eam nõ eſſe perfectam, niſi & calor externus, & frigus proprium, tanquam duæ diſtinctæ cauſę in ea exprimantur: quum enim ſecundùm eos Ariſt. definitionem à ſe allatã abſoluat, & perfectam reddat adiiciens ſtatim etiam frigus proprium, non video quomodo ipſi, qui medici ſunt, Galenum tueri poſſint, qui neq; in ea definitione, neq; poſt allatam definitionem facit illam proprij frigoris mentionem. Ex his ergo patet erraſſe hos omnes in definitione Galeni conſideranda, & ea cum definitione Ariſtotelis conferenda.

Impugnatio

Nota artificium Ariſto. in definitione putredinis.

Collatio definitionis Galeni cum definitione Ariſtotelis, & obiectiones contra definitionem Galeni. Cap. II.

DICAM ego hac in re liberè philoſophando quid ſentiam, nec vereor dubia illa in medium adducere, quę me cogunt Galeni definitionem minus probare, & eorum ſolutionem medicis meditandam relinquam. Quòd non bene ſit à Galeno definita putredo oſtendo ſigno euidentiſſimo, deinde erroris rationem adducam, & quæ in ea definitione vitia inſint conſiderabo. Signum quidem manifeſtum

praue

prauæ definitionis eſt, quòd alijs quoque competit præter putredinem; competit enim etiam combuſtioni, quia combuſtio eſt mutatio ad corruptionem totius ſubſtantiæ corporeę à calore externo: neque rectè Galenum tuentur illi, qui dicunt Galenum per illa verba, corporis putreſcentis, excludere combuſtionem, & ab ea putredinem ſeparare; hoc enim eſſet putredinem à combuſtione ſeiungere per ſemetipſam, non per aliquam eſſentialem differentiam; quemadmodum ſiquis definiret hominem per animal bipes, deinde ad hominem ab auibus ſeparandum adderet humanum, dicens, homo eſt animal bipes humanum; ſic enim nullam inter hæc differentiam poneret, niſi quòd homo eſt animal bipes, quod eſt homo, auis verò eſt animal bipes, quod eſt auis: ſic etiam hic ſenſus eſſet, putredo eſt illa mutatio ad totius ſubſtantiæ interitum à calore externo, quę eſt putredo; combuſtio autem eſt mutatio ad totius ſubſtantiæ interitum à calore externo, quæ eſt combuſtio: ponit igitur Galenus in definitione rem differentem; at differentiam, qua differt, non ponit: ideo in eum quoque errorem lapſus eſt, quòd in definitione definitum nominauit ut partem definitionis, & ſeparat ipſum à combuſtione per ſemetipſum, quod quidem uitioſum eſt, quia in definitione non eſt ipſum definitum ponendum loco differentiæ: ſed dico præterea neque ſic putredinem à combuſtione ſeparari; nam ſi corpus putreſcens in ignem conijciatur, ita ut comburatur, illa combuſtio erit mutatio totius ſubſtantię putreſcentis corporis ad corruptelam à calore externo: ꝙ ſiquis dicat cõtingere per accidens ut corpus putreſcens comburatur, hoc nullius momenti eſt; quoniã propria rei definitio non debet alii rei cõpetere, nec per ſe, nec per accidens: ſi.n. contingeret per accidens ut aliquod animal brutũ éſſet animal rationale, ea dici non poſſet hominis definitio, neq; eſſentiã hominis exprimeret: quoniam igitur definitio à Galeno adducta competit ĕt combuſtioni, non poteſt dici putredinis definitio, licèt ſit oratio, quæ verè de putredine prædicatur; quum præſertim cum putredine non reciprocetur, ſicut oſtendimus. Vt igitur huius imperfectionis rationem cognoſcamus, & cur Galeni definitio eſſentiam putredinis non declaret, nec ſeparet eam à combuſtione, conſiderandæ ſunt particulæ illius definitionis, & ſingulæ cum partibus definitionis Ariſtotelis conferendę. Iam ſæpe diximus, & in libris logicis fusè declarauimus, in definitione cuiuſque accidentis perfecta tres partes neceſſariò poſtulari, genus, ſubiectum, & cauſam. Quod igitur ad ſubiectum attinet, Galenus nullum proprium ſubiectũ putredinis expreſſit, niſi totam corporis ſubſtantiam, quod nimis amplum, & commune eſt, neque in eo ulla apparet ratio putreſcibilitatis; Ariſtoteles verò hanc expreſſit dum dixit, in unoquoque humido, nam omne humidum eſt putreſcibile, & quatenus eſt humidum, dummodo miſtum ſit: primùm igitur hic defectus in definitione Galeni manifeſtus ineſt. Genus verò, quod ſolet formam, & eſſentiam definiti ſignificare, exprimitur à Galeno valde commune, dum dicit mutatio ad corruptelam; complectitur enim omnem præuiam alterationem ad quemlibet ſubſtantiæ interitum; & quanuis huic addatur, à calore externo, comprehendit etiam combuſtionem, ut iam oſtendimus: Ariſtoteles verò dixit proprij caloris corruptionem, in qua contineri intelligatur etiam ſeparatio humidi à ſicco; hæc autem proprii caloris corruptio propriam naturam putredinis exprimit, & eam ſeparat ab omni alia corruptione; nulla enim datur alia proprij caloris corruptio, quam inſequatur ſeparatio humidi à ſicco, niſi putrefactio: quòd ſi etiam cauſa externa adiiciatur, adhuc manifeſtior res eſt; nulla enim datur proprij caloris corruptio à calore ambientis, niſi ſola putrefactio; hic.n. eſt corruptionis modus proprius putredinis, in quo putredinis natura conſiſtit: quem quum Galenus in ſua definitione non exprimat, nec conſiderare videatur, vanum eſt dicere naturam putredinis per eam definitionem declarari: ſaltem ſi traditam illam definitionem poſtea explanaret, & doceret quonam pacto ab externo calore mutetur ad corru-

Ratio defectus in definitione Galeni.

ptelam tota rei ſubſtantia, fortaſſe aliqua ratione defendi ea definitio poſſet; ſed in eius definitionis declaratione Galenus in toto illo capite ne verbum quidẽ fecit de eductione caloris naturalis, vel de ſeparatione humidi à ſicco, ſed ſolùm affert rationem cur à calore externo putrefactio fiat, diſtinguens calorem externum à calore proprio & naturali, quia proprius internus calor eſt potius rei conſeruatiuus, externus verò humores inuadens eos perdit, quare à calore externo fit putrefactio, non à proprio calore: quòd autem proprius calor ab externo calore extrahatur, Galenus ibi non conſiderat, ideoque de eo, in quo eſt putrefactionis eſſentia conſtituta, nihil penitus dicit; immò magnam errandi occaſionem præbet, ita vt plures in eum errorem inciderint, vt dixerint aliud eſſe putredinem philoſophorum, aliud eſſe putredinem medicorum, & humorum putredinem apud medicos nil aliud eſſe, quam efferueſcentiam, ac exuſtionem; reuera enim definitio à Galeno adducta combuſtioni competit, quare non abſque ratione factum eſt vt humorum putredinem eſſe exuſtionem quandam exiſtimauerint. In cauſa verò putredinis eatenus peccat Galenus, quatenus cauſam affert remotam, & accidentalem, ex qua non cognoſcimus quomodo fiat putrefactio; externus enim calor cauſa eſt corruptionis caloris naturalis, quam inſequitur ſeparatio humidi à ſicco, & hanc tandem inſequitur totius ſubſtantiæ corruptio: ideò Ariſtot. calorem externum afferens ut cauſam corruptionis caloris naturalis, affert ipſum vt cauſam proximam, quia ut cauſam effectus ab eo immediatè producti; Galenus verò eundem affert ut cauſam remotam, quia vt cauſam effectus remoti, nempe totius ſubſtantię corruptionis: ignorato igitur effectu medio non cognoſcitur quid ſit putrefactio, neque cognoſcitur modus quo externus calor totam rei ſubſtantiam corrumpit, ſiquidem poteſt etiam intelligi corruptio per combuſtionem, immò & multo magis, quia is eſt modus longè euidentior, quem facile eſt vt ſolùm reſpiciat quiſquis eam definitionem conſiderat. Itaque ſi Galeni definitio in demonſtrationem mutetur, ea nullam ſcientiam pariet, quia medium erit maioris extremi cauſa remota, & propoſitio major demonſtrabilis, & mediata erit: ea igitur definitione non dicitur quid ſit putredo; quoniam neque proprium ſubiectum exprimitur, neque eſſentia putredinis, neque proxima rei cauſa adducitur. Ego quidem nullam Galeni defenſionem inuenio; niſi dicamus ipſum non eam afferre vt definitionem putredinis, ſed præſupponere iam ab Ariſtot. perfectè definitam putredinem, ideoque pauca illa de putredine dicere, vt nos reliqua iam ab Ariſtotele dicta ſubintelligamus. At ſi eam vt definitionem putredinis ritè traditam medici recipiendam eſſe contendant, vt & ipſi omnes, & multi etiam philoſophi eam vt definitionem receperunt; ego quidem, quum nullam prædictarum difficultatum ſolutionem videam, eam ex medicis audire cupio & expecto.

Galeni defenſio.

Alia ab alijs adducta putredinis definitio, & eius reprobatio. Cap. III.

NONNVLLI recentiores, qui fortaſſe animaduerterunt definitionem putredinis à Galeno allatam complecti etiam combuſtionem, voluerunt eam aliquantum coarctare, & talem ipſi perfectã, & omnibus numeris abſolutam putredinis definitionem protulerunt; putredo eſt corruptio miſti ſecundùm totam ſubſtantiam proueniens à frigore proprio vnà cum calore ambientis; alteram enim cauſam addendo, frigus proprium, videntur combuſtionem excluſiſſe. Sed ſi bene conſideremus, hęc definitio iiſdem difficultatibus, quibus definitio Galeni, & fortaſſe etiam maioribus obnoxia eſt: de humido enim, & de proprio putredinis ſubiecto

Definitio aliorum.

Confutatio.

biecto

biecto nihil dicunt, nihil de corruptione proprij caloris, nihil de ſeparatione humidi à ſicco, quę eſt eſſentia putredinis, ut iam dictum eſt; quare non expreſſerunt proprium corruptionis modum, quo ab aliis corruptionibus putrefactio diſtinguitur: ſed prætereà dicentes corruptionem totius ſubſtantię excluſerunt putredinem imperfectam, qua non interimitur tota ſubſtantia; cui quidem crimini non eſt obnoxia definitio Galeni, qui dicens mutationem ad interitum, imperfectam quoque putredinem complexus eſt; ſiquidem tendere ad interitum res aliqua poteſt, ad ipſum tamen non peruenire, ſed præſeruari: errarunt etiam addentes frigus proprium tanquam alteram cauſam per ſe agentem, hoc enim falſum eſſe iam demonſtrauimus: quem errorem non commiſit Galenus: nihil prętereà dicunt de corruptione proprii caloris: quare calorem ambientis accipiunt vt cauſam remotam, ſicut etiam contra Galenum conſideràuimus. Prætereà in eo reprehendendi eſſe videntur, quòd rationem reddentes cur à Galeno, & à ſe in definitione dicatur, ſecundùm totam ſubſtantiam, dicunt per hoc diſtingui putredinem à corruptione miſti animati, quæ vocatur mors; ſiquidem mors nō eſt totius ſubſtantiæ interitus, quum remaneat cadauer, quod poſtea interit per putredinem. Hoc autem dicentes videntur non conſideraſſe definitionem generationis vniuersè acceptæ, quam Ariſtot. tradit in contex. vigeſimotertio primi libri de ortu & interitu, ibi nanque dicit omnem mutationem ſubſtantialem eſſe mutationem ſecundùm totum; quamobrem ſi omni generationi ſubſtantiali ea definitio debet competere, oportet etiam viuentis interitum eſſe mutationem ſecundùm totum; nam reuera ibi Ariſtot. non ideò dicit ſecundùm totum, quòd velit omnes prorſus ſubſtantię partes interire, prima nanque materia certè non interit; ſed quia vltima forma deſtruitur, quę, quum alia omnia contineat, & det rei eſſe ſpecificum, ideo vocatur totum: patet igitur tam mortem, quàm putredinem eſſe totius ſubſtantiæ interitum, vel neutram, quandoquidem in putredine relinquitur prima materia, quę ſubſtantiæ pars eſt; immò etiam ſecunda materia modo aliquo relinqui videtur, quum per putredinem diſſoluatur miſtum in elementa, quæ aliquo modo in ipſo inerant, & ita illa, quæ ſimul erant commiſta, poſtea ſeparantur: patet igitur in miſto ſolam miſti formam eſſe reſpiciendam, & in uiuente ſolam animam, cuius vtriuſque corruptio dicitur corruptio totius ſubſtantiæ tum miſti, tum animati, quum vtriuſque auferatur eſſe ſpecificum: quare non minus mors, quàm putrefactio, eſt totius ſubſtantiæ interitus: non igitur per hoc diſtinguitur putrefactio à morte. Ex his ergo, quę dicta ſunt, colligimus definitiones putredinis ab aliis adductas maximis vrgeri difficultatibus, quibus tradita ab Ariſtotele definitio non vrgetur; ſed artificio plena eſt, & optimè naturam, & cauſam putredinis exprimit, ita ut melius exprimi non poſſe videatur.

Dubia, & aliorum obiectiones aduerſus definitionem putredinis ab Ariſtotele traditam. Cap. IIII.

SEQVITVR ut Ariſtotelis definitionem, atque ſententiam ab aliorum obiectionibus, dubiiſque eam oppugnantibus vindicemus; & ſic quoque illius veritatem, & ea, quę à nobis hactenus ad eam declarandam dicta ſunt, tandem confirmemus; magnum enim eſſe ſolet veritatis inditium, quando omnia, quę aduerſus eam exiſtere videntur, dubia facile ſoluuntur: quoniam autem plura dubia iam à nobis in præcedente diſputatione ſoluta ſunt, & aliorum plurium ſolutiones, etſi

à nobis

à nobis non expreſſę, tamen ab oĩbus facile ex dictis noſtris colligi poſſunt; nunc
1. Dubium. iis prętcritis alia quędã, quæ difficiliora videntur, in medium afferemus. Primùm
quidem falſum videtur id, quod Ariſtoteles dixit, putrefactionem eſſe mutatio-
nem verè contrariam generationi miſti: etenim generatio eſt mutatio una, at pu
trefactio non eſt una mutatio, quum ex pluribus mutationibus conſtare videa-
tur, unde etiam factum eſt ut multi abſolutè negauerint putrefactionem eſſe mu
tationem unam: quoniam igitur eadem debet eſſe contrariorum conditio, non
eſt putredo generationi contraria, quum generatio ſit mutatio una, putredo verò
ex pluribus conſtet, fit enim primùm proprii caloris corruptio, deinde humidi
2. Dubium. proprii euaporatio & ſeparatio humidi à ſicco, & diſſolutio miſti. Secundò obii-
ciunt aliqui Ariſtoteli illud idem, quod nos antea Galeno obiecimus; nam defi-
nitio putredinis ab Ariſtotele tradita competere videtur etiam combuſtioni,
3. Dubium. quoniã etiam combuſtio eſt proprii caloris corruptio à calore exteno. Tertiò du
bitatur aduerſus definitionem putredinis, quia non omnis putrefactio à calore
ambientis fieri uidetur: quum enim omnis putrefactio ſit interitus miſti quate-
nus miſtum eſt, proinde ſit miſti in elementa diſſolutio, omnis igitur diſſolutio
miſti in elementa putrefactio eſt; atqui poteſt miſtum in elementa diſſolui
etiam abſque actione caloris ambientis; ergo poteſt aliquid putrefieri non à ca-
lore ambientis: aſſumptum probatur tripliciter. Primò ſic: ſi miſtum ponere-
tur in uacuo, aliquando interiret, quia neceſſarium eſt ut omne genitum poſſit
interire, & aliquando intereat; & ut ex elementis genitum in elementa diſſolua-
tur; at in vacuo nullus eſſet ambientis calor; ergo putrefactio fieret non à calore
ambientis. Præterea ſi miſtum poneretur in centro mundi, ubi nullus eſt calor,
putrefieret aliquando, non tamen à calore ambientis. Præterea miſtum conſtat
ex contrariis, ergo ex ſola contrariorum inter ſe actione & paſſione diſſolui, &
interire poteſt; ſic igitur fiet putrefactio à principio interno, ab interna pugna,
non à calore ambientis; ideò ſæpe apud Auerroem legimus naturalia corpora
4. Dubium. ideo interire, quia conſtant ex contrariis. Quartò dubitatur, & eſt obiectio Ar-
genterii contra Ariſtotelem: Si putrefactio eſt interitus contrarius generationi
ſubſtantiali, debet definiri corruptio ſubſtantiæ, ut definiuit Galenus, non calo-
ris corruptio ut eam Ariſtoteles definiuit, quum enim calor ſit accidens, caloris
corruptio, non eſt niſi alteratio; quare Ariſtoteles ſibi aduerſatur, quum prius
dixerit putrefactionem eſſe interitum verè contrarium generationi miſti, deinde
5. Dubium. verò dicat eſſe corruptionem caloris, quę eſt mera alteratio. Quintò obijcit idem
Argenterius: corrumpi eſt pati, calor autem non eſt qualitas paſſiua, ſed actiua,
6. Dubium. ergo non rectè dixit Ariſtot. calorem corrumpi. Sextum dubium ſatis tritum,
ac uulgatum eſt: caſtaneæ, & nuces putreſcunt intus, in extima autem parte ma
nent illæſę, ergo non fit putredo à calore ambientis: quoniam ſi ab hac fieret, opor
teret prius extimam partem, quæ ambienti calido propinquior eſt, putreſcere,
quàm intimam, quæ eſt remotior: agens enim non agit, niſi per contactum; qua-
7. Dubium. re prius agit in propinquum, quàm in remotum. Poſtremò dubitatur de multis
quæ in aere valdè frigido frequenter putrefieri cernuntur: nam in hieme quoq;
& in magnis aeris frigoribus videmus & lac, & carnes animalium, & herbas à ſo
lo ſeparatas, & alia eiuſmodi putreſcere, quum tamen calidiora illo aere eſſe vi-
deantur; atqui ambientis calor, quando eſt minor calore miſti naturali, non ipſum
vincit, proinde educere eum non poteſt, ſicut etiam Ariſtoteles apertè dixit;
uel igitur hæc non deberent eo tempore putrefieri, uel non fit putrefactio à
calore ambientis.

Dictorum dubiorum ſolutiones. Cap. V.

VT has omnes difficultates ordinatim ſoluamus, ad primam, omiſſis iis, quæ ab aliis dicuntur, nos breuiter dicimus & generationem miſti, & putredinem eſſe modo aliquo mutationem unam, & modo etiam aliquo non eſſe unam: quum igitur ſimiliter utraque & una, & non una dici poſſit, per hoc non ſtat quin verè contrariç inter ſe hæ mutationes ſint: ipſa quidem miſti generatio ſi maximè propriè ſumatur pro ſola ſubſtantialis formæ introductione, eſt penitus una mutatio; & putrefactio ſimiliter, ſi pro ſola formç miſti deſtructione ſumatur, eſt abſolutè una mutatio: & hoc potiſſimum reſpicimus, dum dicimus eas eſſe inter ſe contrarias; per unam enim res incipit eſſe, quæ antea non erat; per alteram uerò illa eadem res deſinit eſſe, quæ prius erat: præuia verò ad vtranque diſpoſitio ſecundarium quoddam eſt, quod ad ſubſtantiæ mutationem diri gitur; quare non ita exquiſitè conſideranda eſſe videtur, quia non eſt neceſſarium ut contraria eaſdem prorſus habeant omnes conditiones, ſed ut aliquas habeant eaſdem, aliquas etiam differentes, immò etiam contrarias; attamen quod ad unitatem, & multiplicitatem attinet, certum eſt utranque acceptam pro ſubſtantię mutatione cum tota diſpoſitione prçuia, eſſe congeriem plurium mutationum, quæ etiam uocari poteſt mutatio una, quatenus ad unum finem tendit, ad ſubſtantiæ mutationem: quemadmodum enim videmus in animali plura eſſe diſtincta membra, & plures partes variis præditas temperaturis, quæ tamen omnia ad unitatem rediguntur ab una ultima forma, quæ totum animatum red dit unum; ſimili quadam ratione plures illæ mutationes, etſi ſecundùm ſe plures ſunt, tamen reſpectu ultimi finis, ad quem tendunt, dici poſſunt una mutatio, quoniam ab uno fine unitatem recipiunt: ſic igitur poſſumus etiam comprehenſa tota præuia diſpoſitione dicere & generationem miſti eſſe mutationem unam, & miſti putredinem eſſe mutationem unam: quòd enim plures contineat mutationes, negari certè non poteſt; ſit enim primùm actio calidi externi, qua miſtum caleſit, poſtea uerò caloris naturalis euaporatio, & eductio humidi, quæ eſt motus quidam localis, & humectatio externarum partium, ac demum totius exiccatio: quas omnes mutationes, ſiue totidem his contrarias in generatione miſti fieri non eſt neceſſarium; ſicuti etiam non oportet ut in uiuentis interitu fiant eædem illæ præuiæ diſpoſitiones, quæ fiunt in generatione eiuſdem, neque etiam ut totidem illis contrariæ, ſed ſatis eſt ſi finis utriuſque unus ſit, & finis unius ſit contrarius fini alterius, & tota præuię diſpoſitionis congeries dicatur una ex illius finis unitate; ſic enim & generatio miſti, & eiuſdem putredo eſt ſimiliter mutatio una. Ad ſecundum dubium multi concedunt etiam combuſtionem eſſe corruptionem proprii caloris à calore externo, & ad argumentum hoc ſoluendum multa inania dicunt, quę referenda non ſunt: ego puto non eſſe alio modo reſpondendum, quàm id conſtanter negando; quoniam in combuſtione deſtruitur potius frigus à calore, quàm calor à calore: quum enim id, quod comburitur, uel ſit frigidum, uel habeat qualitatem mediam inter ſummum calorem, & ſummum frigus, proinde ſit minus calidum, quàm ignis, & reſpectu illius habeat locum frigidi, non alia ratione patitur, quàm ut frigidum à calido; agit enim tunc ignis in gradus frigoris ad eos corrumpendos, non in gradus caloris, & in ea actione frigidum habet locum contrarii, humidum verò & ſiccum habent locum uel materiæ patientis, uel ſimiliter humidum habet locum contrarii, in quod agit ignis ut ſiccus, proinde patiens non patitur ut calidum, nec ut ſiccum, ſed ut frigidum, & humidum, & per horum deſtructionem comburitur, atque in ignem uertitur, eaque eſt actio uehemens, & violenta; quare combuſtio nullo pacto dici poteſt corru-

Ad primum dubium reſponſio.

Ad ſecundū.

Combuſtio nō eſt actio in calidum, ſed in frigidum.

corruptio caloris à calore, ſed frigidi & humidi à calido & ſicco: in putrefactione autem etſi calidum externum agit primùm in patiens calfaciendo, tamen agit etiam in calidum educendo; nec alia ratione dicitur putrefactio, niſi quatenus agit calidum in calidum ad ipſum extrahendum, quod non poteſt fieri actione uehementi, ſed leni, & ſenſim facta: præterea Ariſtoteles ipſe definitionem putredinis poſtea declarans aſſerit illam proprii caloris corruptionem complecti, & in ſe continere ſeparationem humidi à ſicco; at in combuſtione non euaporat humidum, nec ſeparatur à ſicco, ſed abſumitur totum, ſiccum autem intenditur, & fit ſiccum igneum, quia omnia elementa ibi denique mutantur in ſolum ignem: eductio igitur caloris naturalis, quam inſequatur ſeparatio humidi à ſicco, & quæ fiat à calore ambientis, non poteſt eſſe combuſtio, ſed ſolùm putrefactio. Præterea conditio neceſſaria putredinis eſt ut fiat in corpore humido, non ita combuſtionis, poteſt enim terra pura mutari in ignem, quæ erit combuſtio rei nullatenus humidę: patet igitur definitionem putrefactionis non poſſe dici definitionem combuſtionis.

Ad tertium. Ad tertium dubium concedimus omnem diſſolutionem miſti in elementa eſſe putrefactionem, ſed negamus fieri aliter poſſe talem diſſolutionem, quàm à calore ambientis. Ad probationes verò, ad primam dicimus, quòd poſitum in uacuo miſtum non corrumperetur, quanuis corruptibile ſit: licèt. n. inconueniens ſit, & abſurdum, rem corruptibilem nunquam corrumpi, ſequitur tamen ex falſa & impoſſibili poſitione, eſt enim impoſſibile dari vacuum: quare non ęſt mirum ſi hoc poſito ſequatur corruptibile nunquam corrumpi, & alia fortaſſe plura abſurda; natura enim nihil fruſtra facit, & omni corruptibili conſtituit proprium agens, à quo corrumpatur, tali autem deſtituitur miſtum, dum in vacuo ponitur. Ad ſecundam probationem dicunt multi etiam ad centrum mundi calorem aliquem peruenire ex actione cœleſti, à quo miſtum, ſi ibi eſſet, putrefieret: ſed hæc ſolutio nititur fundamento dubio, dum aſſerit ad centrum mundi aliquid caloris peruenire. Idcò ego aliter reſpondeo, ſiue illuc perueniat calor, ſiue non perueniat, argumentum nullius roboris eſſe: nam ſi dicamus nullum ibi eſſe calorem, non putreſceret illud miſtum, non quidem quòd euaderet incorruptibile, ſed quia non putredine, ſed alio modo interiret; etenim à circunſtante frigido deſtrueretur interitu violento, cuiuſmodi eſt etiam combuſtio, quemadmodum antea dictum eſt: ſicut enim combuſtio miſtum in elementa non diſſoluit, ſed totum conuertit in ignem; ita ſummum frigus in centro mundi mutaret totum miſtum in terram deſtructis cęteris elementis, ſed non faceret ipſorum ſeparationem, quæ eſt putrefactio. Si uerò in centro dicatur eſſe aliquis calor, is uel uincet calorem miſti naturalem, uel non uincet; de hoc enim non eſt diſputandum, quoniam ad dubii ſolutionem nihil confert: ſi igitur uincet, ab eo putrefiet miſtum, & erit putrefactio à calore ambientis; ſi uerò ſit ita debilis, ut non uincat, ut in præſentia concedamus ab eo non poſſe putredinem fieri, ſaltem aget in illud miſtum tanquam contrarium, nempe tanquam fridigũ in calidum, & ita deſtruet illud deſtructione uiolenta, ſicut antea dicebamus. Ad tertiam probationem dicunt aliqui, licèt miſtũ conſtet ex contrariis, tamen internũ eius frigus non agere in calorem internũ, niſi ipſi dominetur; non dominatur autem niſi conſtituta prius actione calidi externi, à quo internus calor imminuatur, tunc enim incipit etiam frigus internum agere in internum calorem, & ipſum expellere; eſt ergo neceſſaria actio calidi externi, quia ſine hoc non fit putrefactio. Sed hanc ſolutionem ego probare non poſſum: iam enim oſtendi fieri non poſſe, ut frigus internum agat in internum calorem, & ſit cauſa putredinis poſitiua; ſed facta miſtione iam eſt una qualitas media, non duæ, quæ inuicem agere poſſint; & quanuis etiam ea media qualitas intendatur, uel remittatur, eſt tamen ſemper una uel ad calorem, uel ad frigus magis uergens, quæ non poteſt in ſeipſa habere agens & patiens: utor autem ad hoc probandum argumento ex ore iſtorum deſumpto; dicunt enim frigus non agere in calorem, quia illi non dominatur,

tur, quaſi poſſet in illum agere, ſi maius illo eſſet; ſi autem hoc verum eſt, ergo deberet calor, quem dicunt uiribus ſuperiorem eſſe, agere in frigus proprium & ipſum expellere, eadem enim eſſe debet ratio actionis & graduum caloris in gradus frigoris, & graduum frigoris in gradus caloris: ſic igitur fieri nunquam poſſet ut daretur miſtum exceſſu calidum, uel exceſſu frigidum, quoniam altera qualitas potentior deſtrueret alteram debiliorem; hoc autem dicere eſſet omnem miſtionem de medio tollere, & omne primarum qualitatum temperamentum: uanum igitur eſt id, quod illi dicunt, facto temperamento calidi cum frigido poſſe unum agere in alterum, etiamſi plus inſit unius, & minus alterius. Ego igitur aliter ad argumentum dico, conſtare ex contrariis non eſſe in miſto rationem corruptionis, ſed corruptibilitatis, idque non ea ratione, ut corrumpi poſſit miſtum ex contrariorum, è quibus conſtat, actione inter ſe, ſiquidem facta miſtione non poſſunt amplius inuicem agere; quo fit ut conſtare ex contrariis nil aliud ſignificet, quàm eſſe genitum ex iis, quæ fuerunt contraria, in ipſo autem miſto non ſunt amplius contraria: ſed eatenus dicitur ſignificare corruptibilitatem, quatenus miſtum conſtans ex contrariis eſt naturę mediæ inter extrema contraria; proinde ſignificat illud habere extra ſe contrarium, à quo lædi, atque interimi poteſt; nam contrarietas eſt non ſolùm extremi cum extremo, ſed etiam extremi cum medio: quoniam igitur miſtum eſt medium conſtans ex extremis, ut ait Ariſtot. in calce primi libri de ortu & interitu, ideo pati, ac deſtrui poteſt tum à frigidiore, tum à calidiore. Sic igitur eſt intelligendus Auerroes quando dicit omne ex contrariis conſtans eſſe corruptibile, per hoc enim ſignificatur illud habere extra ſe contrarium, à quo deſtrui poteſt; ita ut ab externo agente pati, & corrumpi ſemper dicatur, nunquam à ſeipſo. Quartum dubium facile ſoluitur per ea, quæ antea dicta ſunt, iam enim diximus non omnem putredinem ad interitum uſque ſubſtantiæ peruenire: quanquam enim perfecta putrefactio eſt ſubſtantiæ deſtructio, non tamen omnis putrefactio eſt perfecta; ideò Ariſtoteles licèt in definitione putredinis præcipuè reſpiciat putredinem perfectam, quę eſt corruptio caloris, quam inſequitur ſeparatio humidi à ſicco, & deníque etiam ſubſtantię interitus; tamen ita in definitione loqui uoluit, ut imperfectam quoque putredinem complecteretur: quando autem dixit putrefactionem eſſe interitum contrarium generationi miſti, perfectam putrefactionem intellexit, quæ eſt deſtructio ſubſtantiæ miſti, de hac enim præcipuè loqui volebat; ideo etiam in definitione hanc præcipuè reſpexit, & eam caloris corruptionem, quę ad ſubſtantię interitum ducat, ſed uoluit etiam ut ea definitio ſecundariò imperfectam quoque putredinem amplecteretur. Ad quintum dicimus leuiſſimam eſſe obiectionem, quia licèt calor qualitas actiua eſſe dicatur, non ob id dicitur eſſe impatibilis, & incorruptibilis; quia licèt agat in ſiccum & humidum in generatione miſti, tamen patitur etiam, & læditur à frigore ut contrarium à contrario, ſicut antea declarauimus: nunc autem non propriè dicimus corrumpi calorem naturalem, ſed extrahi, & educi à calore ambientis, ut ſimile attrahitur à ſimili: eſt igitur calor in generando miſto actiuus, & multas etiam edit operationes in miſto genito; nec propterea fit ut ſit impatibilis, nam & deſtrui poteſt à ſuo contrario, & attrahi à ſimili. Ad ſextum dubium de caſtaneis & nucibus reſpondét aliqui cauſam huius eſſe, quoniam externus calor aperit extimam partem caſtaneæ, ac nucis, ubi eſt rarior, & penetratu facilior, & ita penetrat ad intimas partes putrefaciendas. Sed hæc ſolutio probanda non eſt, quia calor incorporeus eſt, neque ut intima penetret eget apertione, quum præſertim non migret de ſubiecto in ſubiectum, ſed agendo producat alium numero calorem in patiente patiens autem, quum ſit unũ continuum, caleſit & in externis & in internis partibus, ſed magis in externis, quę ſunt agenti propinquiores: quòd autẽ in caſtaneis, ac nucibus putrefactis appareant parua foramina in cortice, id non eſt,

Cur omne conſtans ex cõtrariis ſit corruptibile.

Ad quartũ.

Ad quintũ.

Ad ſextum.

Reſpõſio aliquorum.

Confutatio.

eſt quia calor externus agendo perforauerit, ſed quia calor & humor intimę partis putreſcentis euaporantes faciunt illud foramen, per quod exeunt; ideo intus in ea parte videmus relictum puluerem, quod ſignum putredinis eſt, recedente enim humido ſiccus puluis remanet: videmus etiam genita ex ea putredine animalia, quia exiens calor ſi reſpectu exeuntis humidi eam nanciſcatur proportionem, quæ ſit conueniens reſpectu naturæ illius animalis, generat illud animal, & reſpectu illius ſit naturalis, qui reſpectu miſti putreſcentis iam eſt factus præternaturalis, & deſtructiuus: potuit igitur calor externus penetrare ad internas partes putrefaciendas etiam ſine foramine, licèt neceſſariò foramen fiat ab interno humido euaporante. Reiecta igitur ea ſolutione dicendum eſt calorem externum calfacere tum extimam, tum intimam partem, & magis etiam agere in extimam tanquam propinquiorem, quàm in intimam, quę remotior eſt; ſed quum pars intima ſit ad putreſcendum aptior, quàm extima, ideò putreſcit intima dum extima adhuc ſeruatur incolumis; extima enim multo ſiccior eſt, proinde minus putreſcibilis, intima verò humidior, & putreſcibilior: quoniam igitur agens magis agit in illud patiens, quod ſit aptius ad actionem illam recipiendam, ideo prius putreſcit pars intima caſtaneę ut aptior ad putreſcendum, licet ab agente remotior ſit; extima verò pars difficilius putreſcit, quia propter ſiccitatem magis reſiſtit agenti externo, tandem tamen ipſa quoque putreſcit, ſed nonniſi poſt longum tempus; & ſemper multo prius, quàm pars extima, eſt putrefacta pars intima propter prædictam cauſam. Poſtremum autem dubium non leue eſt, & multos maximè conturbauit. Ad ipſum igitur ſoluendum eſt nobis ante omnia ſtatuendum tanquam veriſſimum illud idem, quod dubium uidebatur, & ex quo hæc ipſa difficultas oriebatur, nempe putredinem à calore ambientis tunc ſolùm fieri, quando ille mediocris, & debilis eſt, & ſenſim agens; non fieri autem, quando ambiens eſt calidiſſimum: patet autem hoc per experientiā: nam res in ignem coniectę non putreſcunt, ſed uruntur; & in æſtate plura, quę ab aeris calore putreſierent, ſi exponantur radiis ſolis, qui magnum calorem efficiunt, non modò non putreſcunt, ſed etiam à putredine præſeruantur. Ratio autem huius diſcriminis eſt; quoniam ſi calor uehementer agat, prius reſoluit humidum, quàm calorem internum educat, quoniam internus calor non poteſt educi celeri, & uehementi actione, ſed longa ac minus uehementi: quando igitur actio eſt uehemens, pręoccupat reſoluere humidum antequàm internum calorem educat, ſic autem res exiccata diutius à putredine præſeruatur: at ſi actio non ſit uehemens, ſed lenta, prius educitur calor, & eam eductionem inſequitur humidi euaporatio, quę eſt putredo ob id ſolemus res exponere radiis ſolis, ut humidum, quod facit rem aptiſſimam ad putreſcendum, reſoluatur ante proprii caloris eductionem, & ita res pręſeruetur. Illud præterea hac in re annotandum eſt, maiorem, ac minorem agendi uim non ſolùm ab intenſione graduum prouenire, ſed etiam ab extenſione magnitudinis: nam, ut ſæpe diximus, in magnitudine maiore maior uis agendi ineſt, maior enim ignis magis calefacit, quàm minor; ideo multa agentia, quę intenſione debilia ſunt, extenſione ſunt ualida: contra verò aliqua, licet paruam habeant extenſionem, uehementer tamē agunt propter magnam intenſionem: cum hoc tamen diſcrimine; quòd quæ intenſione ſunt valde efficacia, illa uementer etiam agunt ſecundùm intenſionem, & celeriter ſuam actionem abſoluunt; quæ verò extenſione tantùm valida ſunt, illa magnam faciunt actionem, non quidem ut uehementem, ac celerem, ſed ut longam, & diu perſeuerantem, adeout tandem vincant, ſed poſt longum tempus, non celeriter, ut illa: tale agens eſt calor aeris, qui mediocris eſt, nec uehementer agit, ſed ſenſim, & lentè; quo fit ut calorem prius educat, quàm reſoluat humidum, quare talis calor putredinem facit: ratio autem huius eſt, quoniam omne agens corporeum in agendo repati neceſſe eſt, & ex ea repaſſione eius vires

Solutio vera.

Ad ſeptimū.

Calor ambientis non putrefacit, niſi lente agat.

Diſcrimen inter agens validum intenſiue, & agēs validū extenſiuè.

imminuuntur; ſed ubi agens eſt mole magnum reſpectu patientis, ibi uel nulla, vel debilis admodum fit repaſſio: illud enim agens repatitur quidem à patiente in ſuis partibus illi propinquis, ſed hę fouentur atque adiuuantur à partibus remotioribus; ut partes aeris propinquæ alicui patienti patiuntur quidem ab illo, ſed adiuuantur à magna mole circunſtantis aeris, ita ut illarum vires nullam imminutionem recipere, ſed eædem ſeruari uideantur; vires autem patientis imminuuntur continuè, ac debilitantur, adeo vt ipſum tandem ſuccumbere neceſſe ſit: hac igitur ratione longa & perſeuerans actio agentis extenſione magni, quanuis intenſione debilis, fit magna & ualida, ita ut ſuperet vim patientis etiam intenſione maiorem, & hinc fit vt tandem neceſſarium ſit miſta omnia à circundante aere ſuperari, ac putrefieri. Hoc igitur quomodo in aere contingat declarandum eſt; eo enim intellecto manifeſtum erit, cur multa in aqua, & in terra, quę frigidiores aere ſunt, putreſcant; quod enim de aere dicemus, id aliis omnibus ambientibus accommodandum erit. Dubitari quidem de aere maximè poteſt ob ea, quæ dicuntur ab Ariſtotele in contex. decimo & vndecimo quarti Meteorologicorum: ibi nanque dicit res frigidiſſimas, & res calidiſſimas non putrefieri; proptereaquòd frigidiſſimę reſiſtunt ſuo frigore calori aeris, faciuntq; ne ab illo miſtum patiuntur; calidiſſimarum verò calor maior eſt calore ambientis aeris, quare quum ab eo non vincantur, educi non poteſt: quamobrem ſi ſententia illa Ariſt. vera eſt, nihil in aere putreſcere poſſe videtur, vel ſaltem pauca admodum putredini obnoxia ſunt; oportet.n. calorem aeris, ſi putrefacere debeat, ſuperare & calorem, & frigus miſti, quod quidem perrarum eſt, vt ſi dicamus aerem eſſe calidum quinq; gradibus, miſtum verò habere quatuor gradus caloris, & quatuor frigoris: ſed cętera, quę vel frigus, vel calorem habeant maiorem calore aeris, putreſcere non poterunt: hoc tamen dicendum non eſt, ſiquidem putredo eſt interitus miſti quatenus miſtum eſt, proinde omni miſto cōpetere debet. Dico igitur Ariſt. eo in loco denotare ſolùm velle difficultatē putreſcendi in rebus frigidiſſimis, & in calidiſſimis, ſed non impoſſibilitatem, nam illas quoque tandem putreſcere neceſſe eſt: quod ex iactis fundamentis ita oſtendo. Statuatur iu aere aliqua res frigidiſſima, vt metallum, quod à magno frigore eſt congelatum, aer calidior agit in illud per calorem, ſed repatitur ab eius frigore, ex qua mutua actione neceſſe eſt vt & frigus metalli, & aeris calor imminuatur: at calor aeris fouetur, ac reſtituitur à magna mole circūſtantis aeris, adeo vt dicere poſſimus à tota aeris mole metallum pati, proinde calorem aeris non imminui ob magnum exceſſum magnitudinis, imminui tamen frigus metalli: perſeuerante igitur pugna diutiſſimè, & decreſcente frigore metalli, aere autem ſeruante proprij caloris gradū, neceſſe eſt vt tandem fiat in metallo caloris gradus ſimilis gradui aeris, proinde ſoluatur congelatio, ac putrefiat metallum; ſimilis enim calor à ſimili educitur, quia vincitur à magnitudine molis; proinde metallum neceſſario diſſoluetur, atque putreſcet. Hinc colligimus magnum, & manifeſtum eſſe errorem illorum, qui in quarti Meteorologici interpretatione dixerunt putredinem eſſe proprium interitū animatorum, ideſt illorum ſimilarium, quę vel ſunt partes animatorum, vel ex animatis ortum habuerunt, vt carnis, ſanguinis, lactis, vini, & aliorum eiuſmodi: at metalla, & lapides non per putredinem interire: decepti.n. ſunt ob magnam iſtorū reſiſtentiam, quam faciunt agenti externo; ſed ratio, quam modò expoſuimus, declarat neceſſarium eſſe vt illa quoq; tandem putreſcant: Ariſt. etiam in eo libro ſatis clarè docuit putredinem eſſe interitum miſti quatenus miſtum eſt, & eſſe commune contrarium generationi miſti, proinde omne miſtum eſſe putreſcibile, licèt aliqua diutiſſimè durent, vt metalla, & lapides propter frigus reſiſtens calori ambientis, & oleum, & alia eiuſmodi propter magnam viſcoſitatem, quæ indicat miſtionem elementorum maximam, & exquiſitiſſimam, proinde difficilem reddit diſſolutionem. Si verò miſtum ſit calidiſſimū, vt

Cur in aere omnia miſta putreſcant.

Vicomercati error.

piper, & vinum generoſum, neceſſe eſt ut aer tanquam minus calidus agat in illud vt frigidus in calidum, & ut continua, & perſeuerante actione paulatim imminuat illius calorem, ipſe autem ob dictam cauſam ſeruet proprium ſuæ qualitatis gradum; igitur neceſſe eſt imminutionem caloris miſti eouſque procedere, vt tandem ad gradum ſimilem gradui aeris redigatur, & tunc à calore aeris ambientis extrahatur, & miſtum illud diſſoluatur: ideo illa, quæ mediocrem habent calorem, & calori continentis ſimiliorem, citius putreſcunt, niſi propter

Cur in aqua & in terra omnia miſta putreſcant. magnam elementorum commiſtionem diutius ſeruentur. Ex his poſſumus facile intelligere, cur etiam in aqua, & in terra tandem omnia miſta putreſcant: quum enim & in terra, & in aqua aliquid caloris inſit, neceſſe eſt ut ex diuturna, & inceſſante actione tandem imminuatur ſeu calor, ſeu frigus miſti, & redigatur ad ſimilem caloris gradum, atque putreſcat; longa enim & perſeuerans actio, & nunquam debilitata, licèt intenſione ſit debilis, & ſenſim fiat, tamen extenſione eſt maxima; ac, ſi tota ſimul collecta conſideretur, validiſſima: quare neceſſe eſt ut miſta omnia tandem diſſoluantur, atque putreſcant, quum effugere nequeant actionem ambientis uniuerſalis, nimirum elementorum, præſertim verò aeris.

Dubium de igne. Quod verò Ariſtoteles dixit tria elementa eſſe materiam igni, ita vt etiam ignis ambiens

Solutio. putrefacere poſſit, id ſano modo intelligendum eſt: tangens enim ignis non putrefacit, ſed vrit ob eius vehementiſſimam actionem; at ſi ita agat, vt minus vehemens eius actio ſit, veluti ſi à patiente remotior agat per aliud corpus medium, vt per aerem, tunc poteſt putrefacere: ideò videmus multa, quæ igni noſtro propinqua ponuntur, putrefieri à calore ignis debilius in illa agente; quæ tamen, ſi in ignem ipſum conijcerentur, ſtatim comburerentur: neque eſt quòd aliquis dicat ea à propinquo aere putrefieri, non ab igni; nam putrefiunt quidem ab aere, ſed ut ab agente ſecundario, ab igni autem vt primario, à quo recipit aer illum calorem, per quem putrefacit.

Dubium de putredine vini, & aliorum ſolutiones, earumque impugnatio. Cap. VI.

SED alia maior difficultas nobis expendenda, ac ſoluenda proponitur; quam & ob id, & quoniam prolixam de hac facere tractationem oportet, ſeorſum ab alijs conſiderare conſtituimus; eaque eſt de uini putredine: quum enim illud ſit nobis maxime laborandum, vt omnia, quæ putrefieri cernuntur, ad vnam & eandem putredinis naturam reducantur, nitendum eſt etiam uini putredinem declarare, & oſtendere quomodo ſub definitione putredinis iam à nobis tradita, ac declarata contineatur; quod quidem non ſatis manifeſtum eſt: id enim, quod hac in re dubium maximum facit, eſt conuerſio vini in acetum, quam complures dicunt eſſe putrefactionem: quum enim alio etiam modo vinum putreſcere tempore æſtatis videamus, quãdo propter ambientis calorem incaleſcit, & ebulliẽdo fit putridum, & vappa, & hæc omnium prorſus conſenſione ſit vini putrefactio: cognoſcendum eſt qualis ſit illa alia vini putrefactio, qua uinum non fit vappa, ſed acetum, & quid inter has duas mutationes interſit: tota autem difficultas con-

Galeni, & medicorum opinio. ſiſtit in declarando, quomodo uinum mutetur in acetum. Galenus in quarto libro de ſimplicibus medicamentis inquit uinum habere quatuor partes: primùm enim habet fecem teream, quæ fundum petit; ſecundo habet partem illam, quæ flos vocatur, & primùm quidem ſupernatat, deinde etiam ipſa fundum petit; tertiò habet partem aquoſam toti vino commiſtam; ac tandem habet ipſammet vini ſubſtantiam: vino autem efferueſcente inquit illam aqueam partem præcipuè ferueſcere, & tunc florem ſupernatare, ſed hunc quoque ceſſante ferueſcen-

tia fundum petere, ubi fex ſubſidit: declarans igitur Galenus conuerſionem vini in acetum, inquit eam eſſe putredinem, non quidem totius vini, ſed partis tantùm humidioris, & aquoſæ, quę cum ſubſtantia uini eſt commiſta; adeout ea putreſcente, & euaporante, id, quod remanet, fit acetum: remanet autem ipſa vini ſubſtantia cum imminutione etiam proprij & naturalis caloris facta à calore ambientis, qui ſimul aquoſas partes putrefacit, & proprium calorem ſubſtantiæ vini imminuit, quo fit vt uinum reddatur frigidius, certum enim eſt frigidius eſſe acetum vino, ideo inquit ibi Galenus acetum eſſe quodammodo uinum mortuum. Hanc Galeni ſententiam nonnulli recentiores medici, quorum etiam antea meminimus, penitus ſequentes, ac declarantes, dixerunt acetū non eſſe vocandum putridum uinū, id. n. falſum eſſet, propterea quòd eā non eſt perfecta putredo, ſed ſecundùm partem ſolùm; ſiquidem non ipſa vini ſubſtantia eſt putrefacta, ſed ſolæ aquoſiores partes, portio autem vinoſa non eſt putrefacta, licèt ex putrefactione portionis aquoſæ reddita ſit frigidior. Et quia Galenus ibidem dicit acetum ui quoque calida præditum eſſe, id iſti ſic interprętantur: ex illa partis aquoſæ putrefactione generatur ſitus, qui toti ſubſtantiæ aceti commiſcetur, & facit ipſum participem alicuius caloris; idq; dicunt à Galeno ibidem ſignificari quando inquit acetum calorem vini naturalem perdidiſſe, ſed alium calorem ad ſcititium ex putredine acquiſiuiſſe, nempe ex commiſtione ſitus: hoc tamen ego quidem apud Galenum non uidi, qui huius commiſtionis ſitus nullam mentionem fecit; ſed ſolùm dixit acrimoniam aceti prouenire ex calore extraneo, quem ex putredine contraxit acetum. Hæc ſententia, ut mihi uidetur, magnis urgetur difficultatibus, quas breuiter referam; & quum ſoluere ipſe nequeam, medicis ſoluendas relinquam. Primùm quidem, ſi ipſa quoque uini ſubſtantia, quam illi uinoſam portionem appellant, proprium calorem amiſit, non uideo cur non illa quoque ſit dicenda putrefacta, ſi putrefactio eſt corruptio caloris naturalis, & corruptionem caloris naturalis à calore ambientis inſequitur neceſſariò ſeparatio humidi à ſicco: igitur ſecundùm iſtos illa eſt putrefactio ſecundùm totum, quia ſic neceſſarium eſt ut non ſolùm aquoſæ partes, ſed etiam uinoſæ putreſiant: quòd ſi dicant non eſſe putrefactionem ſecundùm totum, quia non totum humidum euaporat, ſed pars eius tenuior; quodnam erit diſcrimen aceti, & uini putridi, quod uocatur vappa? nullum certe diſcrimen apparet, quia neque illius uini putridi, quod vappa dicitur, totum humidum euaporauit; ipſi tamen dicunt hanc eſſe putredinem ſecundùm totum, & inde fieri ut abſolutè uocetur uinum putridum, acetum verò non dicatur putridum vinum propter rationem prędictam; attamen neceſſe eſt uel vtranque ſimiliter eſſe putredinem ſecundum totum, vel neutram. Sed neque rectè dicitur partem vini humidiorem putreſcere; etenim, ſicut ante conſiderauimus, non attribuitur putredo parti humidę euaporanti, ſed toti miſto; quare ſi ex omnibus partibus integrantibus pars aliqua humidi euaporet, totum putreſcere dicitur; quia toti attribuitur putrefactio, & totum ab eo dominatur, non humidum ſolum exiens. Similiter igitur dicenda eſt putrefactio ſecundùm partem, uel ſimiliter ſecundùm totum, & uini in acetum mutatio, & vini in vappam; proinde per utranque ſimiliter vinum eſt vocandum putreſcens, vel putridum, quod illi negant. Quod verò de ſitu dicunt vanum eſt, & gratis pronuntiatum; nemo enim unquam vidit ſitum in aceto genitum eſſe, & commiſtum toti ſubſtantię vini; neque etiam eſt credibile, quia ſitus redderet acetum turbidum, & praui ſaporis; attamen ſæpe uidemus acetum limpidum, & tranſparentiſſimum, quod etiam iucundum omnibus habet ſaporem. Eſt etiam conſideratione dignum, quòd in uera uini putrefactione uidemus ebullitionem fieri, quæ indicat manifeſtè euaporationem humidi; at in conuerſione uini in acetum nihil tale videmus, quare ibi nullum

Confutatio.

putrefactionis indicium apparet; quamobrem neceſſe eſt magnam eſſe differentiam inter uinum putridum, & acetum: ſed hoc poſtea diligentius conſiderabimus, & oſtendemus mutationem uini in acetum nullo modo eſſe putredinem appellandam.

Aliorum opinio.

Nonnullos autem alios audiui dicentes uinum eſſe animatum anima uegetante, ideoque conuerſionem in acetum eſſe mortem uini ex interitu animæ, putrefactionem verò eſſe corruptionem uini quatenus eſt miſtum, non quatenus eſt animatum; ideo hi penitus negant acetum eſſe uinum putrefactum.

Confutatio.

Sed hæc ſententia, licèt propè accedere ad ueritatem videatur, ipſa tamen ſecundùm ſe uera non eſt; omnis enim anima eſt actus corporis organici, atque heterogenei: at uinum non eſt organicum, ſed homogeneum: illud enim, quod Galenus dixit de quatuor illis uini partibus, non facit uinum eſſe heterogeneum, ſed ſolùm denotat eſſe miſtũ, & conſtare ex elementis: igitur in uino non eſt anima, quia non poteſt anima reſidere ubi non ſunt organa ipſi inſeruientia ad edendas operationes animales: nulla etiã in vino apparet vegetantis animæ operatio; neque enim augetur, neque nutritur, neque omnino alimentum ſumit, neque generat ſibi ſimile; quare etiam ex operationibus manifeſtum eſt nullam in uino animam ineſſe: præterea videmus quidem in aliis uiuentibus huncutrunque interitum, mortem & putrefactionem; ſed ſemper in iis omnibus mors tempore præcedit putrefactionem, uidemus enim non putrefieri animalium corpora, niſi poſt mortem; ſic igitur etiam in uino accidere oporteret, non deberet enim putrefieri, niſi prius moreretur, hoc eſt conuerſum eſſet in acetum: hoc tamen non uidemus, immo experimur contrarium; putreſcit enim uinum antequàm uertatur in acetum, factum autem acetum non putreſcit, ſed diutiſſimè ſeruatur.

Fundamenta neceſſaria ad propoſitum de aceto dubium ſoluendum. Cap. VII.

EGO ut in re difficillima ſententiam meam proferam, quum in aliorum dictis acquieſcere non potuerim, poſt longam conſiderationem in hanc opinionem deueni, quòd neceſſe ſit confiteri in uino duos calores, & duas humiditates, ut hinc diſcrimen ſumamus uini putrefacti, & aceti; omnino enim negandum puto acetum eſſe uinum putrefactum, & uinum mutari in acetum per putrefactionem. Duplex humidum ponit Albertus in quarto Meteorologicorum cap. decimo, deinde etiam duplex calidum in cap. decimoquinto; ſed in horum conditionibus

Opinio Alberti de duplici calore uini.

declarandis mihi uidetur Alberti ſententiam non omnino eſſe approbandam: quod enim ad calorem attinet, ipſe dicit eſſe in uino duos calores, unum naturalem, alterum loci, ubi creuit uitis, qui eſt infuſus à calore magno ſolis, & hunc dicit eſſe accidentalem.

Confutatio.

Hoc autem mihi dubium uidetur: nam calor loci non eſt alius calor diuerſus à calore naturali, ſed eſt illi corpori naturalis; hominem enim in Aethiopia natum non diceremus duos habere calores, unum naturalem quatenus eſt homo, alterum accidentalem ex loco; ſed diceremus unum tantùm eſſe calorem naturalem, qui propter locum maior, & intenſior eſt, quàm calor hominis nati in Italia; utriuſque enim hominis calor dicitur naturalis, licèt alter maior, alter minor:

Galeni opinio de duplici calore in plantis.

puto autem Albertum id accepiſſe ex Galeno in quarto de ſimplicibus medicamẽtis cap. ſeptimo, tametſi rectius dicere uidetur Galenus, quàm Albertus; ibi nanque Galenus de plantarum fructibus loquens inquit duplex in iis calidum ineſſe, unum cuique proprium, & ingenitum, alterum externum, & à ſole infuſum, ſed eorum tamen naturæ conueniens, & familiare: non enim hoc ſecundum calidum uocat Galenus accidentale, ſed potius naturale, quia licèt ex-

terminum appellet ratione principii, unde prouenit, tamen ſignificat factum eſſe naturale: ideo rectius mihi uidetur ſi dicamus unum hac ratione eſſe calorem uini naturalem, qui intenſior fit propter locum; nam qualitates cuiuſque rei naturales non in indiuiſibili ſunt conſtitutæ, ſed intra quoſdam terminos quandam latitudinem comprehendentes, quæ tota dicitur naturalis. Quum igitur per hoc non appareat in uino plurium calorum diſtinctio, in qua poſſimus conquieſcere, ego credo aliam adduci poſſe firmiorem, & principiis philoſophiæ magis conſonam calorum diſtinctionem in uino, ex qua veram propoſitæ difficultatis ſolutionem haurire poſſimus. Certum eſt in quolibet animato duos inſpici interitus naturales, tempore etiam diſtinctos, mortem, & putredinem; & utranq; cenſuit Ariſtoteles eſſe corruptionem caloris naturalis, mors enim naturalis eſt abſumptio caloris uitalis à ſeipſo per abſumptionem humidi naturalis: poſt mortem verò remanens corpus interit per putredinem, quæ eſt corruptio caloris temperaturæ, qui continebat, ac terminabat humidum commiſtum ſicco: omne igitur uiuens duos habet calores, unum animalem, qui inſequitur animam, alterum elementarem, qui eſt calor temperaturę, & poſt mortem remanet: ſed hoc tamen eſt ſano modo intelligendum; non enim credo exiſtere poſſe in eodem ſubiecto duos calores tanquam duo diſtincta indiuidua eiuſdem ſpeciei; ſed unum eſſe calorem intenſiorem ex utroque conflatum; ita ut dicere duos nil aliud ſit, quàm dicere duo diſtincta principia, à quibus profluunt plures caloris gradus, quàm ex altero tantùm; ita ut ſimul iuncti conſtituant unum numero calorem intenſiorem, qui ſecundùm aliquos gradus eſt calor elementaris, ſecundùm reliquos verò eſt calor uitalis. Poteſt autem hoc optimè declarari exemplo luminis: ſi enim nocturno tempore locus aliquis à duabus ſimul candelis illuminetur, maius ab iis lumen prodit, quàm ab altera ſola, nam una extincta remanet in eodem loco minus lumen; attamen accenſis ſimul utriſque non dicimus in illo eodem aere duo diſtincta lumina ineſſe, ſed unum numero lumen, intenſius tamen, quàm id, quòd ex una tantùm candela proueniret; ex una enim candela prodeunt aliqui gradus illius luminis, & ex altera reliqui, & ij omnes ſimul iuncti conſtituunt unum lumen intenſius. Quod uerò ad humidum attinet Albertus in loco prædicto inquit dari in miſtis corporibus duplex humidum. Vnũ, quod dicitur continuans, à quo fit partium coniunctio; nam ſi abſque ulla humiditate eſſent penitus ſiccæ, eſſent omnes diſiunctę; nullum igitur eſt corpus ita durum exiccatum, quod non habeat aliquid humidi coniungens partes inter ſe: ideo Alchimiſtæ ex quolibet quantumuis arido corpore oleum educunt, humidũ enim continuans eſt craſſum inſtar olei; ideo rectè etiam à quibuſdam uocatur humidum oleaginoſum ex aereo, & ex aqueo humido conſtans. Alterum miſtorum humidum uocatur ab Alberto humidum quaſi nutriens, idque eſt humidũ aquoſum, quod ineſt miſto pręter continuationem partium, & facile reſoluitur, quum ſit aqueum; oleaginoſum verò non facile, quia craſſius eſt: ideo quando uolumus aliqua miſta à putredine præſeruare, curamus ut uel ſale, uel igni, uel ſole exiccentur, ut euaporet humidũ aqueũ, quod eſt cauſa facilis putrefactionis, ſic enim diu ſeruatur incolume. Notare utrũque humidum poſſumus in carnibus animalium mortuorum; nam ex humido aqueo facile putreſcunt, ſed eo conſumpto diu durant, quia manet ſolum alterum humidum, quo partes coniunguntur: ideò non abſque ratione humidum aqueum uocatum eſt ab Alberto quaſi nutriens, quia in animali uiuente diſperſum eſt per ſubſtantiam carnis tale humidum ex alimentis genitum, quo ſubſtantia carnis nutriatur, idque nec penitus extraneum eſt, nec penitus naturale, ſed medium quodammodo inter extraneum, & naturale; eſt enim aliqua ex parte aſſimilatum naturali, at non penitus aſſimilatum: in carnibus igitur animalium iam uiuentium humidum hoc verè dicitur nutriens; ſed in carnibus animalium mortuorum non eſt amplius nutriens,

Propria opinio de duplici calore uini.

De duplici humido opinio Alberti.

triens, ſic neque in aliis miſtis inanimatis, in quibus præter humidum coniungens ſit etiam humidum aqueum extraneum: ideo hoc ab Alberto uocatum eſt non abſolutè nutriens, ſed quaſi nutriens, hoc eſt ſimile humido alimentali in uiuentibus, quòd eſt verè nutriens.

De qualitatibus vini. *Cap. VIII.*

Duo calores in vino.

HIS iactis fundamentis declarandæ ante omnia ſunt qualitates uini. Dicimus igitur in uino, quum à uiuente corpore defluxerit, ineſſe duos illos calores, quos antea declarauimus; unum elementarem, ſeu temperaturæ; alterum verò animalem: quanuis enim non ſit animatum, tamen poteſt ſecum ferre calorem ab anima ſibi inſitum, & impreſſum: quod quidem aliarum rerum exemplo manifeſtiſſimo comprobare poſſumus: ſemen enim tam animalis, quàm plantæ ſecundùm Ariſtotelem in initio ſecundi libri de ortu animalium non habet animam actu, attamen ab anima iam accepit uim generatiuam alterius ſimilis, quam in tertio capite eius libri, dicit nil aliud eſſe, quàm calorem uitalem, quem diſtinguit à calore igneo & elementari; ita ut in generatione uiuentis primum mouens ſit animal, ſeu planta, unde ſemen defluxit, ſemen verò ſit eius inſtrumentum, quod per uim ab eo receptam, uidelicet per calorem uitalem generat alterum animatum ſimile: quum ergo in ſemine ſit calor uitalis præter calorem elementarem, cur non idem dicere poſſumus, immò debemus, de uino, quod ſimiliter ex animato corpore defluxit? habet igitur uinum duos calores, hoc eſt unum ex duobus conflatum, ſicuti de lumine diximus, qui magnus, & intenſus eſt, ut experientia declarat: isq; non conſiſtit in indiuiſibili, ſed in quadam latitudine, & eſt modò, maior, modò minor pro ſpecierum uarietate, atque etiam pro diuerſitate locorum; in locis enim calidioribus, ubi ſol maiorem efficit calorem, uina calidiora naſcuntur, isq; non eſt externus calor, ſed potius naturalis, & connatus illi uino, nam ex calore loci fit, ut tum calor uini uitalis, tum elementaris, qui ambo naturalem uini calorem conſtituunt, maior, atque intenſior ſit. Sic etiam negare in uino non poſſumus duplicem illam humiditatem; & eam apertè ponit Galenus in libro prædicto; dum diſtinguit in eo ſubſtantiam uinoſam, & ſubſtantiam aquoſam: uitioſa enim ſubſtantia habet illud humidum, quo fit coniunctio partium; humidum verò aquoſum eſt illud, quod ex alimento contractum eſt; dum enim uua erat uiti coniuncta, ad eam confluebat humor aqueus, quo nutriretur: ſeparata ergo uua à uite retinet adhuc humorem illum aqueum, qui nondum in uini ſubſtantiam conuerſum erat, neque amplius conuertitur, quia uinum non eſt amplius animatum: hoc autem humidum aqueum, quod in vino remanet; nam eſt illud, quod in coctione uini conſumitur, & quando uinum feruet, & quando igne coquitur, abſumitur humidum illud aquoſum, & remanet ſolum alterum humidum, quod ipſi uini ſubſtantiæ intimius eſt: & inde fit ut totum uinum dulcius reddatur, quia conſumpto humido aqueo remanet ſola uini ſubſtantia, & eius humidum verè naturale, quod quum per concoctionem ſit in ſubſtantiam conuerſum, dulcedinem facit; quia omne concoctum, ut inquit Ariſtoteles, dulce eſt.

Duæ humiditates in uino.

Solutio

Solutio propoſitæ difficultatis de aceto, & de vini putredine. Cap. IX.

EX his, quæ de duplici calore, ac de duplici humido dicta ſunt, ſumi poteſt propoſitę difficultatis ſolutio, & differentia inter acetum, & putridum vinum; ex eo enim calorum, & humiditatum diſcrimine neceſſe eſt multas in vino contingere varietates. Quoniam igitur iuxta Ariſtotelis doctrinam certum eſt putrefactionem non eſſe cuiuslibet calidi, & cuiuslibet humidi eductionem, ſed ſolius calidi elementaris, & illius humidi, à quo partes habent compactionem, & continuationem; corruptionem autem caloris vitalis non eſſe putrefactionem, ſed potiùs mortem, quum non ab eo calore contineatur humidum iunctum ſicco; & ſimiliter eductionem humidi, quod alimentale, ſeu extraneum appellabatur, non eſſe putrefactionem, quum adhuc remaneat humidum continuans, quod cum ſicco eſt cõmiſtum, & maximè propriè vocatur naturale; ideò ſi in vino euaporet ſolùm humidum aqueum manente humido coniungente, tantum abeſt vt illa ſit vini putrefactio, vt potius ſit à putredine præſeruatio; hinc enim fit vt vina vetuſta non amplius putreſcant, quia neceſſe eſt ut continuè euaporet humidum vini aquoſum ex calore tum ambientis, tum proprio, quare ſemper magis, ac magis exiccatur vinum, quo fit vt vetuſtius vinum tanquam ſiccius minus ſit aptum ad putreſcendum: & experientia docet maximum periculum putrefactionis vini eſſe prima æſtate ſequente ipſius confectionem; ea nanque elapſa ſi ſanum remaneat vinum, altera ſequente æſtate non putreſcet: vinum autem continuè euaporare ita eſt manifeſtum, vt probatione non egeat, atque etiam id fieri abſque putredine; etenim euaporat ſolum humidum aquoſum, non alterum oleaginoſum, proinde non ſoluitur miſtio: ſimiliter ſi ſolus vini calor vitalis intereat manente calore elementari, ea non dicetur putrefactio vini, quoniã eam non inſequitur ſolutio miſtionis. At inquies: Si ex interitu illius caloris, quem vinum contraxit ab anima, non fit putrefactio vini, fiet ergo mors, vinum igitur dicetur mori, quo nihil abſurdius: quod enim non eſt animatum, ei mors non competit; ſiquidem mors eſt interitus caloris vitalis cum ipſius quoque animæ interitu, vel receſſu à corpore; in vino autem iam diximus animam non ineſſe. Reſpondeo interitum ſolius caloris vitalis in vino non poſſe quidem propriè vocari mortem, quum nullus eum ſequatur animæ interitus, ſiquidem vinum non habet animam; poſſe tamen per quandam ſimilitudinem dici mortem, ita ut vinum poſtquàm vitalem calorem amiſit, per ſimilitudinem dicatur mortuum, propterea quòd viuentia tunc dicuntur mori, quando vitali calore deſtituuntur. Hæc omnia ſi admittantur, vt mihi quidem admittenda eſſe videntur, facilem reddunt propoſitæ difficultatis ſolutionem: arbitror enim dicendum eſſe acetum fieri per interitum caloris vitalis manente calore elementari, proinde ſine ſeparatione humidi continuantis à ſicco; putridum autem vinum fieri per corruptionem caloris temperaturæ, ſeu elementaris, quam inſequitur ſeparatio humidi continuantis à ſicco, quę eſt putrefactio: hoc enim ita eſſe ex eo maximè comprobatur, quòd his admiſſis ratio facile redditur omnium, quę vino contingere cernuntur; vinum enim dilutum, ac tenue debilem habet calorem, & plurimum humidi aquei, facile igitur putreſcit, quia non facile reſoluitur tantum humidum à calore tum ambientis, tum proprio, ideò manet in vino multum humidi aquei: quod facit vt debilis calor facile educatur à calore ambientis, qui totum ſimul calidum euocans, tam vitale, quàm elementare, facit ut humidum quoque continuans ſeparetur à ſicco; idque non fit niſi cum ebullitione, quod eſt putredinis

Dubium.

Solutio.

indicium

indicium manifeſtum. Vinum autem merum, ac generoſum ſiccius eſt, & minus habet aquei humoris, ideò non ita facile putreſcit, ſed potius aceſcit: nam ſi ab ambiente calido fiat euaporatio caloris vitalis, qui in vino eſt, eam non inſequitur ſeparatio humidi coniungentis à ſicco, proptereaquòd non ab illo calore terminantur paſſiuæ, ſed ab elementari, qui poteſt remanere illæſus; quia ſi ſolus educatur calor vitalis, calor elementaris remanens eſt valde remiſſus, proinde ibi eſt plurimum frigoris, & parum caloris; quare frigus illud, quum magnum ſit, reſiſtit calori ambientis, & ob hanc cauſam acetum non putreſcit, quum præſertim adſit etiam defectus humidi aquei, à quo, ſi adeſſet, facilis putrefactio redderetur, ſicut antea declarauimus: quoniam igitur acetum amiſit calorem vitalem, & caret humido aquoſo, non amplius putreſcit, quia eſt valde frigidum, & reſiſtit ſuo frigore calori ambientis; tanto autem minus reſiſtit, quanto plus habeat humoris aquoſi: ideò acetum factum ex vino tenui, ac diluto facilius putreſcit propter eius humiditatem aquoſam, quàm factum ex vino generoſo, quod diutiſſimè ſeruatur: illud enim omnino conſtituendum nobis eſt, non facilem eſſe putredinem ubi ſolum adeſt humidum continuans ſine humido aqueo adiuncto: ideò oleum etſi ualde

Olei natura. humidum eſt, non facile putreſcit, quia illud eſt humidum totum oleaginoſum, & cum ſicco efficaciſſimè commiſtum, unde illa uiſcoſitas oritur, quæ facit ne humidum illud poſſit à ſicco ſeparari: humidiſſimum autem eſſe oleum ex eo conſtat, quod exceſſu aereum, & aqueum eſt, ut ait Ariſtoteles in contex. 41.43.& 48. quarti Meteorologicorum. Confirmant etiam id, quod de uino diximus, ea, quæ ibidem dicuntur ab Ariſt. in contex. 52.& 53. inquit enim uinum eſſe aqueæ naturæ, & exceſſu ualde aqueum, proinde etiam exceſſu frigidum, ſed calidum eſſe ob alienam caliditatem; alienam enim intelligit caliditatem animalem, quam uinum ſecum tulit; proptereaquòd anima, & omne inſequens animam eſt quoddam ſuperadditum miſto conſiderato quatenus miſtum eſt, & hac ratione dici poteſt alienum reſpectu miſtionis: dum igitur conſiderat Ariſtoteles uinum quatenus eſt miſtum ex elementis, quæ eſt eius conſideratio in illo quarto libro, rectè dicit aqueum eſſe, & frigidę temperaturæ, & parum habere caloris, reddi autem calidum à calore uitali, & quandoque etiam calidiſſimum, vbi ratione loci calidum illud intenſius redditur. Secundùm hanc igitur ſententiam optimè illi loquuti ſunt, quos Galenus ait dixiſſe acetum eſſe uinum mortuum; ſic enim dicere melius eſt, quàm dicere eſſe uinum putrefactum: idq; confirmatur teſtimonio Ariſtotelis paſſim in eo quarto libro, ubi exempla ſępe adducens miſtorum, de quibus is liber eſt, nominat uinum, & acetum tanquam ſpecies quaſdam miſti; quod non faceret ſi acetum eſſet uinum putrefactum, quia nominatione cuiuslibet miſti ſignificatur quoddam in ſpecie ſua completum per propriam formam miſtionis: at putrefactum, quatenus eſt putrefactum, notat imperfectionem, & receſſum rei à propria natura, & progreſſionem ad diſſolutionem in elementa; proinde indignum eſt, quod nominetur ut miſtum. Si uerò

Quòd acetū dici non poſſit mediocriter putrefactum. illi, qui dicunt acetum eſſe uinum putrefactum, dicerent hanc eſſe differentiam inter acetum, & uinum verè putridum, quòd minor eſt aceti putredo, huius autem maior; hæc ſententia & experientiæ, & rationi aduerſatur: in omnibus. n. uidemus minorem putredinem eſſe uiam ad maiorem, ita ut facilius ſit ut magna putredine corripiatur id, quod aliquantum putreſcere cœpit, quàm id, quod adhuc putreſcere non incœpit: & ratio hoc idem confirmat, facilior enim tranſitus eſt à medio ad extremum, quàm ab extremo ad extremum; deberet ergo acetum facile putreſcere, ſi in eo, ut illi dicunt, eſt inchoata putredo; attamen acetum non putreſcit, ſeu difficillimè putreſcit: & experientia docet uinum facilius fieri putridum antequam fiat acetum, quàm ſi mutatum ſit in acetum: non poſſumus ergo dicere acetum eſſe uinum mediocriter putrefactū. Confirmatur,

etiam

etiam hæc ſententia noſtra ex illa aceti generatione, quam arte molimur: curamus enim ut uel à ſole, uel ab alio mediocriter calefaciente incaleſcat uinum, ut calidum uitale exhaletur, & humidum aquoſum abſumatur; ſic enim fit ut rema neat ſolus calor elementaris, & humidum continuans, quæ eſt aceti natura; eſt enim exceſſu aqueum, & ualde frigidum, quia parum habet caloris in ſua miſtione; ſed eſt abſque dubio perfectum miſtum, ut dixit Ariſtoteles in memoratis locis, non corpus putridum, ſeu putreſcens, ut medici arbitrantur.

An Galeni de aceto ſententia modo aliquo defendi poſſit. Cap. X.

VERUM quia Galenus ſæpe dicit acetum ex uino eſſe genitum per putredinem, nempe ex putrefactione humoris aquei cum ipſa uini ſubſtantia commiſti; etſi nos dictum hoc non admodum approbamus, dignum tamen conſideratione ob Galeni authoritatem eſſe cenſemus, an id modo aliquo defendi, & ad rectum ſenſum trahi poſſit. Ego quidem arbitror illud admitti poſſe, ſi per quandam ſolam ſimilitudinem, non ut propriè dictum intelligatur: quemadmodum enim illa, quæ verè putreſcunt, per proprij caloris corruptionem putreſcunt, proinde ex diſſolutione proprii humidi, & à calore ambientis; ita acetum ex uino genitum eſt per corruptionem caloris, & reſolutionem humidi à calore ambientis: attamen magnum eſt horum diſcrimen; nam in definitione putredinis non aliud calidum, neque aliud humidum conſideratur, niſi elementare, & eſt putredinis conditio ut humidũ non immediatè patiatur à calore ambiẽtis, ſed prius patiatur calor naturalis, & educatur, deinde illam caloris eductionem inſequatur proprij humidi diſſolutio: poteſt quidem aliquo violento interitu, vt antea diximus, vt combuſtione, deſtrui ſimul totum miſtum ſine præcedente eductione caloris: ſed interitu illo naturali, qui vocatur putredo, non poteſt miſtum diſſolui, niſi prius educatur calor naturalis, qui humidum & ſiccum coniuncta continebat: de humido nanque continuante loquor, non de aduentitio, quod diximus per quandam ſimilitudinem appellari nutriens ſeu alimentale: ideo uidemus ligna arida diutiſſimè ſeruari, etiam in magnis æſtibus, & in locis calidiſſimis, nec unquam educi humidum continuans, niſi prius educatur calor naturalis continens. At ſi alterius caloris, & alterius humiditatis uini corruptionem conſideremus, nempe caloris vitalis, & humidi aquoſi, quod dicebatur quaſi nutriens, aliter ſe ſe res habet; nã humidum illud non ideo reſoluitur, quia prius uitalis calor ſit corruptus: proinde eius humidi euaporatio non inſequitur corruptionem caloris uitalis, ſed fit immediatè à calore ambientis; ab eo enim immediatè & euocatur calor uitalis, & reſoluitur humidum aquoſum, & perſæpe etiam ſine exhalatione caloris uitalis ſolum humidum aquoſum conſumitur: quo fit ut uinum maneat calidius, cuiuſmodi eſt uinum vetuſtum, eſt enim maximè exiccatum, quia reſoluta eſt illa humiditas aquoſa, quam prius habebat; quum enim hæc obtundat actionem caloris, hac conſumpta uinum efficacius calefacit, quia efficacius agit calor cum ſicco, quàm cũ humido: quòd ſi contingat, ut ſimul cum humidi aquoſi reſolutione, uel poſt illam, calor quoq; uitalis exhalatur, fit ex uino acetum: quare huius generatio longè diuerſa eſt à putredine: nam in putredine neceſſe eſt prius educi calorem naturalem, deinde fieri ſeparationem humidi: at in generatione aceti nõ fit reſolutio humidi ex euaporatione calidi, quia hæc non inſequitur alicuius caloris corruptionem in uino, ſiquidem à neutro calore dicitur contineri; immò quum illud humidum fuerit inductum ab anima nutritionem moliente, patitur potius à calore uini animali, & conſumitur, quàm contineatur & regatur: quanquam

Similitudo inter generationẽ aceti, & putredinem.

Differentia inter putredinẽ, & aceti generationem.

quam enim in vino anima non remanſit, ſed ſolus calor uitalis, & humidum illud alimentale attractum prius ab anima nutritionis gratia, tamen ſeruatur cum illo calore hæc uitalis conditio ut conſumat humidum; non quidem ita, ut nutriat uinum ea actione, non.n. nutritur amplius uinũ; ſed quia reſoluitur ab eo calore humidũ illud, & ſimul ẽt à calore ambientis, à quo non educitur calor uitalis pro generatione aceti, niſi prius multum humidi aquoſi fuit reſolutum: ideo videmus ex uino nouo non facile fieri acetum, ſed ex uino uetuſtiore, cuius humidũ aquoſum ſit aliqua ex parte reſolutum: differt igitur generatio aceti à putredine, ꝙ in generatione aceti nõ fit reſolutio humidi ex eductione caloris, ſed fit immediatè à calore ambientis, & ſimul à calore uitali adiuuante eius conſumptionẽ, ut prędiximus. Eſt igitur acetum genitum modo quodam ſimili putrefactioni, quia calor educitur & conſumitur humidum; non eſt tamen reuera putrefactio, quia non educitur calor elementaris, ſed ſolus animalis, neque huius eductionem inſequitur euaporatio alicuius humidi, ſed potius præcedit; poſtquam enim uinum eſt exiccatum per euaporationem humidi, quod vocatur quaſi nutriens, tunc per exhalationem calidi uitalis generatur acetum: quare patet in generatione aceti non diſſolui miſtum quatenus miſtum eſt, quia ſiccum & humidum temperaturę nõ ſeparantur inuicem, ſed manent coniuncta. Sunt autem hæc omnia conſentanea naturę & qualitatibus aceti, quæ & per experientiam notæ ſunt, & à Galeno declarantur in prædicto quarto libro de ſimplicibus medicamentis: eſt enim acetum frigidum, & humidum actu, ſed facultate exiccatiuum, quia per conſumptionem humidi alimentalis redditum eſt ſiccius, quàm uinum; neque ita humectat, quia receſſit humiditas aquoſa, illa verò quæ eſt temperaturæ, eſt maximè commiſta cum ſicco, per corruptionem autem caloris uitalis factum eſt frigidum: eſt etiam acre, & mordax (ut ait Galenus) ex tenuitate ſubſtantię, qua ſit penetratiuus; ſingulas enim animalis partes penetrat, & per frigus conſtringit, & ita mordicationem facit: quæ interdum tanta eſt, ut ſit cum dolore, nempe ſi tanta fiat ſingularum partium conſtrictio, quæ faciat diſiunctionem continuitatis, ſic enim dolor fit: dicere etiam uidetur Galenus illam acredinem prouenire à calore extraneo, quem contraxit acetum ex putrefactione, ſiquidem omne putreſcens amittit calorem proprium, & acquirit alienum: quod Galeni dictum admittere poſſumus in eo ſenſu, ſecundùm quem diximus generationem aceti poſſe per ſimilitudinem putredinem appellari: quum enim hæc quoque fiat à calore ambientis; ambiens autem non poſſit patientis corporis calorem educere, quin ſimul inducat aliquid caloris extranei; nullum eſt abſurdum ſi dicamus acetum aliquid extranei caloris accepiſſe ab actione ambientis, & ab eo adeptum eſſe illam acrimoniam; ita ut acrimoniam calori extraneo attribuamus, mordacitatem autem frigori conſtringenti; verè tamen putridum dici non poteſt acetum, ſicut antea oſtendimus. Hoc pacto ego puto ſolui poſſe hac in re omnem difficultatem: ſiquis autem aliquid probabilius inuenerit, eius ſententiæ ſubſcribere non recuſabo.

Qualitates aceti.

F I N I S.

IACOBI

IACOBI ZABARELLAE PATAVINI LIBER DE FACVLTATIBVS ANIMAE.

Propoſitio, ac diuiſio dicendorum. Cap. I.

QVVM animæ naturam declarandam ſuſceperit Ariſtoteles in tribus de anima libris, neque alia ratione conſideratam, quam prout cauſa, & principium aliorum eſt, duas eius tractationes in ijs libris ab eo factas notare poſſumus: quoniam enim anima tum corporis animati principium eſt ut forma ipſum conſtituens, tum operationum ut effectrix; per utrunque reſpectum declarare voluit quid ſit anima. Prius etenim eam definiuit per reſpectum ad corpus animatum, cuius eſt forma, dicens eam eſſe primum actum corporis naturalis inſtrumentalis; qua communi definitione omnem animam complexus ſignificauit eam eſſe omnis animę conditionem, & naturam, vt ſit actus, & perfectio, qua corpus viuens conſtituitur, & in ſpecie collocatur. Deinde verò eandem conſiderare ſtatuit etiam prout reſpicit operationes, quemadmodum in contex. trigeſimotertio ſecundi libri videre eſt; & de ſingula animæ parte ab eo loco ad finem vſque tertij libri hac ratione diligentiſſimè pertractauit. Quod igitur ad priorem animę conſiderationem attinet, eam nos in præſentia ad eos, qui libros Ariſtotelis vel voce, vel ſcriptis interpretentur, remittimus; quum eorum officium ſit Ariſtotelis verba, & ipſam animæ definitionem, & ſingulas eius particulas declarare: ſed & nobis alia fortaſſis occaſio dabitur, qua aliquid de ea definitione dicamus: nunc de altero animæ reſpectu quædam, quæ prolixiorem diſputationem poſtulare videntur, quàm ut in commentarijs ea exponi conueniat, ſcribere conſtituimus: quum enim plures operationes animæ ſint, quarum edendarum naturali facultate præditam eſſe animam conſtat; inde factum eſt, vt reſpectu diuerſarum opinionum diuerſas etiam facultates philoſophi omnes animæ attribuerint. Quum igitur Ariſtoteles in libris de anima ſolitus ſit animam, & eius partes facultatum nominibus appellare: nam certum eſt vegetatiuum, ſenſitiuum, motiuum, appetitiuum, intellectiuum, & alia eiuſmodi nomina facultatum eſſe, & varias operationes reſpicere: illud nobis conſiderandum proponitur, de quo ſolent philoſophi noſtri controuerſari, quo hæ facultates tum ad ipſam animæ ſubſtantiã, tum ad ſe inuicem referantur: quæritur enim, an à ſubſtantia animæ diſtinguantur, an potius ſint idem, quod illa; quæritur etiam, quo diſcrimine ipſę diſcrepent inter ſe, & quot ſint: hęc igitur conſideraturi ſtatuimus imprimis, id, quod paulo ante tetigimus, nomen facultatis in pręſentia à nobis ſumi propriè prout reſpicit operationem, & ſignificat potentiam operandi, vnde latini potentias animę eas appellare conſueuerunt: quum enim potentia reſpiciat actum, duplex autem ſit actus, vt Ariſt. do-

Duę conſideratione animæ in lib. de Anima.

In lib. de mẽte humana.

cet in initio ſecundi libri de anima; actus primus, qui eſt forma; & actus ſecundus, qui eſt operatio formę: duplex etiam eſt facultas; vna eſt, quę reſpicit actum primum, eaq́; eſt materię potentia; altera verò, quæ reſpicit actum ſecundum, & eſt potentia formæ, cuiuſmodi ſunt facultates animæ, de quibus in præſentia ſermonem habituri ſumus.

An facultates ab eſſentia animæ diſtinguantur, opinio Scoti, & Gregorij Ariminenſis cum eorum argumentis. Cap. II.

Realiter differre eſt dupliciter.

CONSIDERANDVM primo loco eſt, an facultates diſtinguantur re ab ipſa animę ſubſtantia, an ſint idem, quod illa: ſed ad omnem tollendam ambiguitatem ſciendum eſt poſſe duobus modis intelligi id, quod latini dicunt realiter differre: primũ enim ſumitur pro eo, quod eſt differre ſubiecto, ut quando cum Ariſt. dicimus materiam & priuationem non eſſe diſtinctas re, ideſt ſubiecto, ſicuti neque pomum & albedo, quum ſimul ſint ſubiecto diſtingui dicuntur, ſed ſolùm ratione: altero modo ſumitur pro eo, quod eſt eſſe res diuerſas, & ſecundùm eſſentiam diſtinctas, etiam animo non cogitante; ſic autem dicimus materiam & priuationem eſſe diſtinctas re, ſic etiam pomum & albedinem; quum enim toto genere differant, maximè dicuntur diſtingui re, hoc eſt eſſentias habere diuerſas: quæſtio autem præſens nullum habet locum iuxta priorem acceptionem, quum enim in eodem viuente inſint facultates, & anima ipſa, certè non diſtinguuntur ſubiecto; ſed locum habet iuxta poſteriorem tantùm acceptionem, quęrimus enim quum ſimul ſint in eodem, an potentiæ ſint quid reale diſtinctum eſſentialiter ab ipſa animæ ſubſtantia, an idem ſint, quod illa. Scotus libro ſecundo ſententiarum diſtinctione decimaſexta, & Gregorius Ariminenſis ibidem quæſtione tertia, nituntur oſtendere potentias animę eſſe ipſammet animæ ſubſtantiam, quę, quum varias operationes reſpiciat, variis etiam nominibus appellari ſolet, quę dicuntur potentiæ animæ, proinde hæ ſunt idem re, quod ipſa animę ſubſtantia; & hanc ſententiam ſequitur magna pars recentiorum philoſophorum. Contra verò Thomas exiſtimauit potentias eſſe qualitates ſecundæ ſpeciei manantes ab eſſentia animæ, proinde ab ea diſtinctas re, ſicut apud eũ varijs in locis legere poſſumus; præſertim verò in prima parte ſummę quæſtione ſeptuageſimaſeptima articulo primo, & in primo ſententiarum diſtinctione tertia quæſtione quarta articulo ſecundo. Hanc eandem ſententiam ſequutus eſt Aegidius in Quolibeto tertio quęſtione vndecima, & Ioannes Gandauenſis in ſecundo libro de anima. Pro ſententia Scoti hæc ab ipſo, & ab alijs argumenta afferuntur, Primum eſt; de quo dicitur definitio, de eodem dicitur & nomen definiti; atqui de forma prędicatur definitio potentię actiuæ, ergo & nomen; anima igitur eſt ſuæ potentię: maior clara eſt: minor probatur authoritate Ariſtotelis in nono Metaphyſicorum, vbi potentiam actiuam ita definit, potentia actiua eſt principium tranſmutandi aliud quatenus eſt aliud, atqui forma eſt huiuſmodi principium, ergo forma eſt potentia actiua. Secundò ſic argumentantur: ſicuti ſe habet potentia paſſiua ad patiens, nempe ad materiam primam, ita & potentia actiua ad agens, nempe ad formam; at potentia materiæ paſſiua eſt materia ipſa; ergo etiam potentia actiua eſt ipſamet forma; probant ſimilitudinem per ea, quæ dicuntur ab Ariſtotele in nono Metaphyſicorum, quę nunc recenſenda non ſunt: aſſumptum autem ita probant; ſi potentia materiæ eſſet aliquid diuerſum à natura materiæ, eſſet accidens; ergo aliquod accidens in materia reciperetur ante formam ſubſtantialem, quod eſt abſurdum. Tertiò; ſicuti ſe habet forma merè naturalis ad ſuas operationes, ita etiam anima ad ſuas;

Opinio Scoti, & Gregorii Ariminẽſis. — *Opinio Thomæ.* — *Primum argumentum Scoti.* — *Secundũ argumentum.* — *Tertium argumentum.*

at forma merè naturalis eſt immediatum principium ſuarum operationum abſq; vlla potentia media, ergo & anima; nullę igitur ſunt potentiæ diſtinctæ ab eſſentia animæ, ſed ſunt anima ipſa: ſimilitudo eſt manifeſta, quia non debet anima eſſe minoris perfectionis, quàm forma inanimati, immò debet eſſe maioris; forma autem inanimati poteſt exire in actum ſecundum abſque ulla potentia media: quod probatur & de ſubſtantiali forma, & de accidentali: forma enim ſubſtantialis eſt natura, at natura eſt principium motus immediatum, ut denotat dictio illa, primò, in definitione naturę: tales etiam ſunt formæ accidentales, nam calor ignis eſt immediata cauſa calfaciendi alia ſine ulla potentia media, ſic grauitas & leuitas ſunt cauſæ immediatæ mouendi elementa ad ſua loca, igitur anima multo magis debet eſſe immediata cauſa ſuarum operationum, ergo non per potentias medias. Quartò natura nihil fruſtra facit, nec abundat in ſuperuacaneis, atqui ipſa animæ ſubſtantia ſufficiens eſt ad producendas omnes operationes ſecluſa ope cuiuslibet extra ſe, ergo fruſtra ponuntur potentiæ ab ea diſtinctæ. Quintò, agens nunquam agit in extremum, quin prius agat in medium, ſi medium habeat; itaque ſi anima efficit operationes per medias potentias, neceſſe eſt ut prius agat in ipſas potentias, quod eſt abſurdum, & inexcogitabile. Sextò, ſi potentiæ ſunt diuerſæ ab eſſentia animæ, & ab ea manant, ergo ab ea pendent ut à cauſa, in quo igitur cauſæ genere? certè non ut à materia, neque ut à fine, neque ut à forma, ut patet, ergo ut ab efficiente; igitur anima aliquid immediatè producit, quod aduerſarii negant, producit enim ipſas potentias: quòd ſi dicant has produci per alias potentias medias, procedemus in infinitum, quod dicendum non eſt. Septimò, ſi nullum agens poteſt immediatè aliquid producere, ſed ſolùm per potentiam mediam; ergo neque ipſa potentia poterit immediatè operationem producere, niſi per aliam potentiam mediam, & ſic illa per aliam, quare procedemus in infinitum. Octauò, ſi anima, ut operetur, requirit potentiam à ſe diſtinctam, vel eam requirit ob ſuam perfectionem, vel ob ſuam imperfectionem; at neutro modo requirit, ergo nullo; non ob ſuam imperfectionem, quia hoc poſito formæ accidentales, quum ſint imperfectiores, magis requirerent huiuſmodi potentias, at non requirunt, ut antę dictum eſt de calore, & leuitate ignis; non etiam ob ſuam perfectionem, quia ſubſtantiæ à materia abiunctæ, ac Deus ipſe, quum ſint perfectiores, magis requirerent, quod tamen dicendum non eſt. Poſtremò ſententiam hanc confirmant authoritate Ariſtotelis in libris de anima in pluribus locis: nam in contextu nono ſecundi libri inquit, ſi eſſet oculus animal, potentia viſiua eſſet forma eius, ergo potentia eſt idem quod anima: deinde in contextu decimo inquit, anima eſt ſicuti potentia inſtrumenti: poſtea verò paſſim in iis libris ita potentias animę conſiderat, ut putet ſe de ipſis animæ partibus loqui; dicit enim naturas, & gradus animatorum ab his potentijs conſtitui, quod falſum eſſet, ſi potentiæ eſſent qualitates: quoniam igitur ubique potentias cum anima ipſa confundit, non cenſuit eas eſſe aliquid præter ipſam ſubſtantiam animæ, ſed eſſe ipſammet animam.

Quartum argumentum.

Quintum argumentum.

Sextum argumentum.

Septimũ argumentum.

Octauum argumentum.

Nonum argumentum.

Opinio Thomæ, & Aegidij, & eorum argumenta. Cap. III.

E Contrario autem ad probandum potentias animæ eſſe qualitates, per quas anima ſuas operationes edat, multa argumenta à Thoma, & ab Aegidio, & à Ioanne Gandauenſe afferuntur, ut apud eos videre eſt, ego verò pauca pręcipua ſeligam: & quia ſententiam hanc veriorem eſſe

puto, afferam etiam reſponſiones, quibus ad ſingula aduerſarii utuntur, & quantum roboris habeant conſiderabo. Primum argumentum, quo opinio Thomæ comprobatur, tale eſt; potentia naturalis, ſeu aptitudo ad operandum ponitur ab Ariſtotele in ſecunda ſpecie qualitatis; at potentiæ animæ ſunt aptitudines naturales ad operandum, ergo ſunt eſſentialiter in ſecunda ſpecie qualitatis: proinde ſunt re diſtinctę ab anima, quæ eſt ſubſtantia. Ad hoc reſpondent aduerſarii, non omnem potentiam operandi poni ab Ariſtotele in ſecunda ſpecie qualitatis, ſed ſolam potentiam ad bene, ſeu facile operandum, vel ad facile reſiſtendum. Sed hæc reſponſio nullius momenti eſt, & iam abundè reprobata à nobis fuit in primo libro de materia prima, quoniam differentia per magis & minus non variat ſpeciem, multo igitur minus poteſt variare genus: & quemadmodum actus currendi non differt genere ab actu benè currendi, ita neque potentia currendi differt genere à potentia bene currendi; potētia enim reſpicit actum, quare ut ſe habet actus ad actum, ita & potentia ad potentiam. Sumitur etiam alia huius confirmatio ex habitu, & diſpoſitione, quæ ſpecie non differunt, ſed ſolùm ſecundùm magis, & minus fixum, quare neque potentia bene currendi differt ſpecie à potentia currendi abſolutè. Secundò ita argumentantur: ſi anima eſſet idem, quod ſuæ potentiæ, ipſæ quoque potentiæ inter ſe eſſent idem, quia quæ alicui tertio ſunt idem, etiam inter ſe ſunt idem: igitur potentia viſiua erit idem, quod potentia motiua, & quod potentia olfactiua, & quod reliquæ omnes: hoc tamen nemo aſſereret, quia potentiæ ſunt plures, non una. Ad hoc alii reſpondent potentias animæ dupliciter conſiderari poſſe, uno modo ſecundùm internam rationem, altero modo ſecundùm externam; ideo ſi ſecundùm internam rationem conſiderentur, totum argumentum eſſe concedendum, hac enim ratione omnes ſunt ipſamet anima, quæ una eſt, & hoc ſolùm eo argumento oſtenditur: ſi verò conſiderentur ſecundùm rationem externam, dicunt argumentum nihil habere roboris quia quatenus eadē anima reſpicit varias operationes, appellatur nominibus diuerſarum potentiarum ratione diuerſorum reſpectuum: quam ſuam opinionem declarantes dicunt potentiam eſſe animam ipſam, & nihil aliud ei ſuperaddere, quàm reſpectum quendam, quoniam anima eſt ſubſtantia quædam non otioſa, ſed (ut aiunt) virtuoſa, & apta ad multifariam operandum; quare iſta aptitudo nil aliud eſt, quàm anima ipſa vt reſpiciens hanc, aut illam operationem. Sed contra hanc reſponſionem ita argumentari poſſumus illæ aptitudines, quæ ſecundùm externam rationem reſpiciunt varias operationes, & in quibus potentiarum diſcrimen conſiſtit, uel ſunt aliquid, vel nihil: ſi nihil, nulla igitur erit potentiarum differentia, quare argumentum contra eos viget: ſi verò aliquid, vel ſunt ſubſtantiæ, vel accidentia: ſubſtantias quidem nemo diceret, ſic enim non poſſent eſſe, niſi diuerſæ formæ ſubſtantiales; ſi verò ſunt accidentia, ut reuera ſunt, conſiderandum eſt in quanam ſint Categoria in Categoria quidem relatiuorum poni non poſſunt, quia non eſt relatio, niſi inter illa, quæ ſimul actu ſint, non eſt enim pater niſi qui actu filium habeat, quo fit vt ſemper neceſſarium ſit uno relatiuorum exiſtente alterum quoque exiſtere; at in anima ſunt actu iſtæ facultates etiam nulla exiſtente operatione; neque dicere poſſunt eſſe relationem rationis, quoniam etiam animo non cogitante habet anima potentiam uidendi diſtinctam à potentia ambulandi, nulla etiam exiſtente actu viſione, aut ambulatione: igitur hæ potentiæ non habent eſſe reſpectiuum, ſed abſolutum, proinde in nulla alia Categoria ſtatui poſſunt, niſi in categoria qualitatis, vt conſiderantibus manifeſtum eſt; itaque aduerſarij hoc dicentes ueniunt in ipſammet opinionem Thomæ; quod, n. dicunt potentias omnes ſecundùm internam rationem idem eſſe, nil aliud eſt, quàm dicere vnam eſſe animæ ſubſtantiam, à qua omnes emanant: quum autem dicunt eas diſtingui ſecundùm varios reſpectus, fateri coguntur eas vel eſſe qualitates, vel nullo modo diſtingui,

Primum argumentum.

Reſponſio aliorum.

Impugnatio.

Secundū argumentum.

Reſponſio aliorum.

Impugnatio.

gui, & ita argumentum aduerſus eos validum eſſe. Alia quoque ratione poteſt eadem ipſorum reſponſio impugnari, nulla eſt magis interna, ſeu magis eſſentialis conſideratio, quàm quæ ſignificatur per hanc duplicatiuam, quatenus: quod patet teſtimonio Ariſtotelis in primo Poſteriorum, vbi docet hanc eſſe præcipuam, & ſupremam conditionem, quæ in propoſitione faciat neceſſarium, & eſſentialem connexum; ergo nulla eſſe poteſt intimior ratio potentię viſiuæ, quàm quæ ſignificatur dicendo, potentia viſiua quatenus eſt potentia viſiua; itaque ſi nulla eſt magis interna ratio quàm hęc, & potentiæ ſecundùm internam rationem omnes idem ſunt, ſequitur potentiam uiſiuam, quatenus eſt potentia uiſiua, eſſe potentiam olfactiuam, & potentiam ambulatiuam: patet igitur vanam eſſe eorum diſtinctionem internæ, & externæ, niſi intelligatur eo modo, quem diximus, nempe vnam eſſe animæ eſſentiam, potentias verò eſſe diuerſas aptitudines ad varias operationes; & externas dici, quia ſunt extra animę eſſentiam, quum ſint qualitates eam inſequentes, quarum ſingula quatenus talis abſolutum quoddam eſt, & ab alijs diſtinguitur: hoc uidetur confiteri Ludouicus Buccaferreus, qui prædicta diſtinctione vtitur: ſed tandem veritate coactos aſſerit eſſentiam animæ eſſe quoddam prius, potentias verò eſſe poſteriores, quod eſt concedere eas diſtingui à ſubſtantia animæ. Præterea aduerſus id, quod illi dicunt, animam eſſe ſubſtantiam quandam virtuoſam, tali argumento uti poſſumus ex eorum verbis deſumpto: anima eſt uirtuoſa, ergo non eſt virtutes ipſæ, quia neque concretum poteſt prædicari de ſuo abſtracto, neque abſtractum de concreto; neque enim album eſt albedo, neque albedo eſt alba; igitur ſi anima eſt ipſæmet potentiæ, ſeu virtutes, vt illi dicunt, non rectè vocatur potens, ſeu virtuoſa, vel, ſi rectè ita appellatur, aliud eſt ipſa anima habens virtutes, ſiue potentias, & aliud potentiæ ipſæ. Præterea ſic pro opinione Thomæ argumentari poſſumus: potentia operandi reſpicit actum, id eſt operationem ipſam; ſed ſemper nobilior, & perfectior eſt actus potentia ipſum reſpiciente; ergo ſi potentia eſſentialiter, & ſecundùm internam rationem eſſet anima ipſa, operatio, quæ eſt accidens, eſſet perfectior, quàm anima, quæ eſt ſubſtantia. Aliud quoque argumentum conſtituere poſſumus ex duobus, quę à Thoma ut diſtincta ponuntur in prædicto loco primi ſententiarum: ſicuti ſe habet poſſe ad eſſe, ita potentia ad eſſentiam: ſed in anima differt poſſe ab eſſe: ergo & potentia ab eſſentia: quòd differat poſſe ab eſſe, probat ibi Thomas ratione ſupernaturali, quæ aliena eſt à noſtra conſideratione; nos autem id probare poſſumus ratione naturali, quod eſt aliud Thomę argumentum in eodem loco: nam anima ſecundùm ſuum eſſe reſpicit totum corpus ut à ſe formatum, & conſtitutum, at ſecundùm ſuum poſſe reſpicit operationes, & diſtinctas eiuſdem corporis partes tanquam inſtrumenta, quibus vtitur ad operandum: hoc autem diſcrimen in aliqua corporis noſtri parte notare poſſumus; aliquis enim oculos habens cœcus eſt, quare in eiuſmodi oculo eſt anima ſecundùm ſuum eſſe, quia oculus eſt animatus, & habet ſubſtantiam animæ in ſeipſo; non eſt autem ibi anima ſecundùm ſuum poſſe, quia non poteſt operari; & videre: quoniam igitur ibi eſt ſubſtantia animę abſque potentia viſiua, aliud eſt ipſa viſiua potentia, aliud eſt ſubſtantia animæ. Aliis quoque argumentis utuntur in memoratis locis Thomas, & Aegidius, & Gandauenſis; quæ quum infirmiora videantur, dimittimus, pręſertim quia apud eos legi poſſunt.

Tertium argumentum.

Quartum argumentum.

Vera ſententia, & eius declaratio. Cap. IIII.

Primum dictum contra Scotum. Secundũ dictum contra Thomam.

EGO in hac controuerſia, licèt magis ad Thomę, & aliorum prædictorum opinionem accedam, eam tamen penitus recipere non poſſum, ſed adhibendam ei eſſe puto quandam correctionem; arbitror enim totam huiuſce rei veritatem in duobus dictis eſſe conſtitutam: alterum aduerſus Scotum tale eſt, facultates animę ſunt re diſtinctæ ab ipſa animæ ſubſtantia, & ſunt qualitates ſecundæ ſpeciei: alterum verò aduerſus Thomam, & alios eſt, facultates animæ non ſunt agentia media inter animam, & operationem, ut Thomas, & Aegidius exiſtimarunt; ſed ſunt ſolummodo conditiones quædam, & aptitudines animæ ad operandum. Horum prius ſatis probatur argumentis antea pro Thoma adductis, quibus reuera nil aliud oſtenditur, niſi facultates eſſe qualitates ab animæ eſſentia diſtinctas; at nõ oſtenditur eas eſſe agentia media, ſicut illi exiſtimaſſe videntur. Alterum autem dictum probatur argumentis Scoti, eorum enim plura contra Thomam efficaciſſima ſunt; nec ſolui poſſe videntur, dum dicimus potentias eſſe agentia media inter animam, & operationes; ſed à nobis hoc negantibus facillimè ſoluentur. Vt igitur veritas clarior fiat, & omnia aduerſantia argumenta ſoluantur, notanda ſunt quædam. Primo loco ſciendum eſt potentiam operandi eſſe accidens quoddam medium inter priuatiuum, & poſitiuum: quum enim notet priuationem actus, videtur eſſe priuatiuum potius, quàm poſitiuum, non eſt tamen pura priuatio, ſed eſt quoddam reale, & abſolutum; eſt enim aptitudo, ac propenſio quædam ad talem actum, quam Ariſtoteles in genere qualitatis collocauit di rectè tanquam eius ſpeciem; quòd ſi eſſet mera priuatio, in nulla categoria poni poſſet, niſi per reductionem; adeout hinc colligere poſſimus, facultatem operandi eſſe quidem rem quandam poſitiuam, & abſolutam, ſed debilis admodum, ac tenuis entitatis.

Potẽtia operandi eſt mediũ inter poſitiuum, & priuatiuum.

Omnis aptitudo præſupponit aliam naturam poſitiuam.

Secundo loco notandum eſt hanc potentiam, ſiue aptitudinem præſupponere in eadem re aliam naturam priorem, quam inſequatur: hoc autem ſatis uidetur conſiderantibus eſſe manifeſtum; quia omnis operatio fit ab actu, quare aptitudo operandi, quum ſit potentia, præſupponit neceſſariò priorem aliquam actualem naturam, à qua prouenit: & poteſt inductione declarari: nam potentia recipiendi omnes formas, quę ineſt primæ materiæ, ipſam materiæ naturam inſequitur; & in elementis grauitas, & leuitas nil aliud ſunt, niſi potentię naturales, quibus elementa propenſa reddant ad ſua loca naturalia, hæ autem ipſas elementorum formas conſequuntur: aliæ quoq; plures eiuſmodi potentiæ naturales conſequuntur alia accidentia priora, vt illæ, quæ exempli gratia nominantur ab Ariſt. in capite de qualitate; curſor enim dicitur, qui naturalem habet potentiam bene currendi, ſed hæc neceſſe eſt, vt ab aliqua cauſa priore proueniat, veluti ab optima partium corporis interſe proportione, vel à conueniente qualitatum temperie, ſeu ab omni totius corporis habitudine, vel ab alia aliqua eiuſmodi cauſa, quæ neceſſariò differt ſpecie ab ipſa potentia, & quandoque etiam genere: nam ſi dicatur eſſe temperies, ea vel eſt in prima, uel in tertia ſpecie qualitatis, non in ſecunda; ſi verò figura, ea eſt in quarta ſpecie; quòd ſi dicatur eſſe ſitus partium, diſtinguitur toto genere ab ipſa potentia, quum ſit in Categoria poſitionis; potentia verò primę materię differt ab ea toto genere, quum ſit qualitas, materia verò ſubſtantia.

Potentia eſt effectus per emanationem.

Tertiò ſcire oportet tales potentias non alio modo pendere ab alia cauſa priore, quàm vt à cauſa effectrice; ſed eam non poſſe eſſe effectricem propriè dictam, quæ eſt per tranſmutationem, & cum reſiſtentia patientis, ſed per ſolam emanationem; emanatio enim dicitur

quando

quando abſque ulla reſiſtentia patientis, & ſine vllo efficientis conatu effectus ipſum inſequitur quaſi ſponte ſua, ſicut umbra corpus; quemadmodum alio in loco declarauimus. Quartò notandum eſt, potentiam hanc naturalem, licèt ſit modo quodam media inter cauſam, quam inſequitur, & operationem, non eſſe tamen cauſam mediam; ſed cauſam illam priorem eſſe immediatam cauſam operationis; vt ſi quis actu currat, non dicimus potentiā currendi eſſe illius curſus proximam cauſam, animam verò, ſeu inſtrumenta, ſeu temperiem, ſeu quodlibet aliud, à quo illa potentia emanare dicatur, eſſe cauſam remotam, ſed potius proximam, & immediatam: etenim potentia non eſt cauſa operationis, ſed ſolū aptitudo cauſæ ad operandum; quod poteſt argumēto prędicto comprobari: operatio.n.fit ab actu, non à potentia, niſi prout potentia præſupponit aliam quandam actualem naturam, à qua emanat; illi igitur tribuenda eſt actio, non ipſi potentię, quę non eſt niſi conditio cauſæ ad operandum: patet autem hoc de potentia paſſiua primæ materiæ, eſt enim conditio materiæ ad recipiendum, non eſt tamen recipiens medium, non enim potentia recipit, ſed materia immediatè recipit: hoc idem in qualitatibus elementorum motricibus manifeſtum eſt, grauitas enim & leuitas ſunt aptitudines, & propenſiones naturales elementorum ad propria loca, proinde qualitates ſecundæ ſpeciei, & omnium conſenſione diſtinctæ à formis elementorum; nemo tamen dixit elementa moueri à grauitate & leuitate tanquam motoribus à forma diſtinctis, ſed vt acceptis loco formarum latentium: omnes enim, qui de motore elementi controuerſantur, vel à forma moueri elementum dicunt, vel à generante externo; nemo tamen dicit à grauitate & leuitate prout ſunt qualitates à forma diſtinctę; eſſe autem qualitates teſtatur Ariſtoteles in primo cap. ſecundi libri de partibus animalium. Ex his colligere poſſumus debile eſſe argumentum Aegidij in prędicto loco, quod indicat eū non ſano modo hanc ſententiam accepiſſe, ac defendiſſe: inquit enim, non poteſt animæ edere immediatè operationes, quia eſt naturæ nimis remotę ab operatione, natura autem non tranſit ab extremo ad extremum ſine medio: anima quidem eſt ſubſtantia, & permanens; operatio verò, ſiue ſit immanens, ſiue tranſiens, eſt accidens non permanens; ideo conueniens fuit ut operatio ab anima produceretur per mediam potentiam, quæ eſt quidem accidens, ſed permanens, & ita medium inter conditiones extremorum. Videtur enim conſideraſſe Aegidius id, quod ab Ariſtotele, & clarius ab Auerroe dicitur in octauo libro phyſicę auſcultationis; motorem penitus immutabilem non poſſe immediatè producere effectum nouum, & mutabilem, niſi per motorem medium, qui partim mutabilis, partim immutabilis ſit, cuiuſmodi eſt Cœlum, quod ſecundùm ſubſtantiam immutabile eſt, ſecundùm locum autem mutabile. Sed hęc ſimilitudo non eſt omnino par; quia primus motor agit in Cœlum, & Cœlum agit in hęc inferiora, quare Cœlum eſt agens medium; at potentia non eſt agens medium inter operationem, & animam, neque eſt inſtrumentum animæ, ſed conditio, & aptitudo ad operandum, quę eius naturam inſequitur per emanationem: argumentum igitur Aegidij, licèt ingenioſum, & probabile ſit, neceſſitatem tamen non habet: nulla enim ratio prohibet quin anima, quæ eſt ſubſtantia permanens, poſſit eſſe immediata cauſa accidentis fluentis. Poſtremò notandum eſt potentias prouenire quidem ab anima ut à principio, & origine, non tamen in ea recipi ut in ſubiecto, ſed in corpore animato: quemadmodum enim operationes attribuuntur animato ut ſubiecto, animæ verò ut principio, & cauſæ, ita etiam potentiæ; totum enim animatum dicitur potens operari propter animam tanquam cauſam, à qua potentiæ emanant.

In primo libro de motu grauium, & leuium.

Potentia nō eſt cauſa media.

Argumentū Aegidij.

Solutio.

Anima non eſt ſubiectū potentiarū, ſed cauſa, & origo.

Contrariorum argumentorum ſolutio. Cap. V.

Ad primum Scoti. HIS ita conſtitutis nitendum eſt ad argumenta contraria reſpondere. Ad primum Scoti ſumptum ex Ariſto. in nono Metaphyſicorum, dicere poſſumus Ariſtotelem ibi nec definire ſolam potentiam, quæ eſt qualitas, nec ſolam formam ſine potentia, ſed totum coniunctum, hoc eſt formam potentem, ſeu agens potens, hoc enim dicitur principium mutandi aliud quatenus eſt aliud. Dicere etiam poſſumus eam definitionem competere potentiæ, & nomen illud, principium, ibi non ſignificare cauſam agentem, ſed rationem agendi; ſic enim potentia acti-
Ad ſecundũ. ua eſt principium, ideſt ratio principii. Ad ſecundum negamus potentiam paſſiuam eſſe ipſammet materiæ ſubſtantiam, dicimus enim eam eſſe accidens manans à natura materiæ: ad probationem autem reſpondemus non eſſe abſurdũ, ſi aliqua accidentia indeterminata, & potentialia in materia præcedant formam, quum ab his materia ad nullam certam naturam reſtringatur, ut alibi declarauimus; accidentia quidem terminata non debent formam præcedere, quum eam inſequantur; at potentia paſſiua non eſt huiuſmodi, ſed eſt neceſſaria materiæ
Alia ſolutio Thomæ. vt poſſit eſſe rerum principium, & recipere formas. Thomas autem in prædictis locis aliter hoc argumentum ſoluit, quum concedat potentiam paſſiuam eſſe ipſammet ſubſtantiam materiæ: ſed nos aliàs hanc eius opinionem reiecimus: ideo
Ad tertium. ſtandum putamus ſolutioni, quam nunc attulimus. Ad tertium reſpondet in memoratis locis Thomas negando ſimilitudinem quantum attinet ad formas accidentales, propterea quod non ita ſe habet calor ad ſuam operationem, ut forma ſubſtantialis ad ſuam; calor enim non eſt cauſa primaria, ſed agit tanquam virtus formæ, quam inſequitur; quare ſimilis potius eſt potentiæ animæ, quàm animę ipſi: itaque de formis ſubſtantialibus negare videtur Thomas aliquam ipſarum agere ſine potentia media, cui ego aſſentiendum puto; at de accidentalibus formis eius ſententiam non approbo; in eo nanque errauit, quòd confeſſus eſt potentiam eſſe agens medium inter formam, & operationem; hoc enim ſi dicamus, innumeris vrgemur difficultatibus, ut antea dictum eſt. Ego igitur de omnibus formis naturalibus tam ſubſtantialibus, quàm accidentalibus vniuersè negandum eſſe puto, quòd agant ſine potentia media tanquam ratione agendi; quemadmodum vniuersè de omnibus aſſerimus, quòd agant ſine potentia media tanquam cauſa media; ideo vt in præſentia admittamus dictionem illam, primò, in definitione naturæ ſignificare immediatè, quod quidem fortaſſe verũ non eſt, dicimus naturam producere motum in eodem corpore ſine vlla cauſa media, neque per hoc ſtare quin naturam inſequatur potentia motrix, per quam moueat non tanquam per cauſam mediam, ſed tanquam per conditionem neceſſariam; ſic formam accidentalem actiuam conſequitur ſua potentia, quæ ab ea diſtincta eſt, vt calorem inſequitur potentia actiua, quæ eſt in ſecunda ſpe-
Grauitas, & leuitas non ſunt actiuæ. cie qualitatis, quum calor ſit in alia ſpecie: ſed cauendum eſt ne in ſumendis formis accidentalibus actiuis erremus, nam grauitas & leuitas reuera non ſunt actiuæ; & dum aduerſarij ex his argumentum ſumunt, decipiuntur; nam formæ elementorum mouent elementa immediatè, grauitas autem & leuitas non ſunt cauſæ medię, ſed ſunt propenſiones ad propria loca à formis emanantes, & potentiæ naturales, quas æquum eſt ponere in ſecunda ſpecie qualitatis; quare grauitatem & leuitatem non inſequuntur aliæ potentiæ: & id, quod dici ſolet, elementa moueri à grauitate, & à leuitate, ſano modo intelligendum eſt, nempe ea moueri à ſuis formis per grauitatem, ac leuitatem, tanquam per potentias mo-
Ad quartũ. uendi, non tanquam per cauſas medias. Ad quartum negamus animam eſſe

aptam operari per ſeipſam ſine ope alicuius extra eſſentiam ipſius, hoc enim manifeſtè falſum eſt etiam reiectis potentijs; eget enim anima corporeis inſtrumentis, ſine quibus operari non poteſt: ſed vtcunque de alijs ſeſe res habeat, ſat eſt ſi in præſentia dicamus, quando inquiunt, ſecluſo quocunque extra ipſam, ſi intelligant ſeclusis potentijs, eos falſum ſumere, & petere principium; nos enim dicimus nullum agens poſſe agere ſecluſa potentia actiua. Ad quintum dicimus eos ſupponere potentias eſſe cauſas medias, quod quidem nos negamus: de ſolis enim medijs, & inſtrumentalibus cauſis verum eſt id quod ſumunt agens agere prius in medium, quàm in extremum; at potentię non ſunt cauſæ mediæ, neque inſtrumenta media, ſed ſunt aptitudines ab ipſa animę eſſentia emanantes. Dicimus præterea ineptam, & incongruam in hoc argumento locutionem eſſe; ab anima enim tum potentiæ emanant, tum operationes producuntur per potentias, nec tamen anima in potentias agere dicitur, neque in operationes. Ad ſextum dicimus nullum agens materiale poſſe immediatè producere aliquid per tranſmutationem ſine potentia media, at per emanationem poteſt aliquis effectus ab agente immediatè prouenire; ſic igitur potentiæ emanant immediatè ab eſſentia animæ, non per alias potentias. Ad ſeptimum reſpondere alij debent, qui dicunt potentias eſſe operationum cauſas proximas, at nobis, qui id negamus, argumentum non officit; non enim dicimus potentiam, prout eſt quiddam diſtinctum ab anima, producere operationem. Ad octauum dicimus potentiam inſequentem, & animæ, & formis naturalibus eſſe neceſſariam ob earum imperfectionem; nam formæ à materia abiunctę agunt per eſſentiam, ideo & potentia, & ipſamet operatio in eis idem eſt, quod eſſentia; at formæ materiales ob ſuam imperfectionem agunt per potentias ab eſſentia diſtinctas, quum non poſſint agere per eſſentiam: ideo quando dicunt, ergo etiam formę ignobiliores agunt per potentias medias, hæc omnia concedimus. Ad Ariſtotelem autem, qui paſſim in libris de anima ſumit potentias pro ipſamet animæ eſſentia, dicimus naturam animæ eſſe abſconditam, & innominatam, ideo Ariſtotelem eam ſignificaſſe nominibus potentiarum conſequentium, quæ nobis notiores ſunt; quum præſertim ibi conſideret animam vt principium operationum, ſic enim conuenientiſſimè vocari poteſt nomine potentię ab ea emanantis; ſic etiam in libris de Cœlo formas elementorum nominauit per grauitatem, & leuitatem, quia formæ non ſunt nominatæ; ipſe tamen grauitatem & leuitatem, quas ibi dixerat eſſe formas elementorum, poſtea qualitates eſſe aſſerit in primo capite ſecundi libri de partibus animalium. Ad hoc autem confirmandum conſidero verba Ariſtotelis in contextu nono ſecundi libri de anima, quę ipſi contra nos adduxerunt: ibi nanque non abſolutè dicit potentiam viſiuam non eſſe animam, ſed hoc conſtituto, ſi oculus eſſet animal totum, quia vidit potentiam viſiuam non eſſe animam ipſam, ſed eſſe accidens conſequens animam, qua oculus informatur: at quia non per animam, ſed per potentiam viſiuam diſtinguitur oculus ab alijs membris, ideo dixit; ſi oculus eſſet animal totum, potentia viſiua eſſet anima eius; putauit igitur eam non eſſe animam, ſed quid diſtinctum ab anima, quum reuera oculus non ſit animal totum. Argumenta verò omnia, quæ pro Thomę, & aliorum opinione adducta ſunt, nil aliud probant, quàm potentias eſſe re diſtinctas ab eſſentia animæ, & eſſe qualitates, quod nos quoque aſſerimus; at non probant eſſe cauſas medias; quare ſunt à nobis omnia concedenda.

Ad quintũ.

Ad ſextum.

Ad ſeptimũ.

Ad octauũ.

Ad nonum.

Ad omnia argumenta Thomæ.

De diſtinctione facultatum animæ inter ſe duæ aliorum contrariæ opiniones. Cap. VI.

HACTENVS oſtendimus facultates animæ ab ipſa anima ſubſtantia diſtingui vt accidentia à ſuo principio, conſiderandum reſtat quomodo ipſæ inter ſe diſtinguantur: illud quidem manifeſtum eſt, earum differentiam ab actionum dicrimine deriuari, ita vt quæ eſt ipſarum operationum differentia, eadem ſit etiam facultatum, vt enim diſtinguitur viſio à nutritione, ita & viſiua facultas à nutritiua: quiſquis igitur noſcat proprios ſingularum operationum fines, & utilitates, quarum gratia ſunt à natura inſtitutę, is & operationum, & facultatum diſcrimen, quod à fine ſumitur, optimè intelliget, idque nos tanquam difficultate carens aliis conſiderandum relinquimus: ſed alia eſt vtriſque communis difficultas, quam nunc conſiderare decreuimus, de ipſarum tam operationum, quàm facultatum principio, & origine; quoniam enim ſunt qualitates ab ipſa animæ ſubſtantia manantes, ſicut antea demonſtrauimus, & plures ſunt animę tanquam plures formę ſecundùm eſſentiam diſtinctæ, quod quidem concedere omnes videntur, minus erit illarum facultatum inter ſe diſcrimen, quæ vnam & eandem animę ſubſtantiam inſequantur; illę verò, quę à diuerſis animabus tanquam à diuerſis principiis prodeant, maiore inter ſe diſcrimine diſſidebunt. Eſt igitur in primis conſiderandum quæ ſit animarum diſtinctio in uiuentibus, hoc enim declarato cognoſcemus quęnam facultates unam & eandem formam conſequantur, & quæ diuerſas. Duæ hac de re opiniones exiſtunt, vna eſt latinorum ferè omnium, altera plurium recentiorum, præcipuè verò Auerroiſtarum. Latini non concedunt in eodem viuente plures animas tanquam formas ſubſtantiales diſtinctas, ſed ſolùm in diuerſis viuentibus: in homine enim unam tantùm eſſe dicunt animæ ſubſtantiam tanquam vnam formam, rationalem vocatam; in quolibet bruto unam tantùm vocatam ſenſibilem; & in qualibet planta vnam vocatam vegetantem; & has inter ſe eſſentialiter differre tanquam formas diuerſas: quum autem in eodem viuente vnam tantùm eſſe animam ſecundùm ſubſtantiã dicant, illam præditam eſſe aiunt omnibus facultatibus animarum ignobiliorum; vt in bruto non eſſe animam vegetantem, & ſentientẽ vt duas diſtinctas formas, ſed vnam tantummodo prędıtam omnibus facultatibus & vegetantis animæ, & ſentientis, ſed à pręſtantiore facultate appellari ſenſibilem: ſic in homine unam tantummodo eſſe animam rationalem, quę prædita eſt tum proprijs facultatibus, tum illis omnibus, quę attribuuntur & vegetanti, & ſentienti animæ, ſed à nobilioribus ſuis facultatibus vocatur rationalis, ſeu mens, ſeu intellectus; ita vt eadem anima humana per facultatem rationalem intelligat, & ſapiat, per ſenſibilem ſentiat, per vegetantem nutriat, & augeat, & generet aliud ſimile. Secundùm hanc igitur opinionem oẽs facultates animæ in homine inſunt, & in eo vnam & eandem animæ ſubſtantiam inſequuntur; prout verò in diuerſis ſpecie viuentibus conſiderantur, à diuerſis animarum ſubſtantiis emanant: facultas .n. ſenſibilis, & facultas nutritiua in bruto pendent ab eadem anima bruti, quæ dicitur anima ſenſibilis; ſed ſi ad differentia ſpecie viuentia referatur eadem facultas, inſequitur diuerſas animas tanquam diuerſas formas: vt facultas nutritiua in bruto inſequitur animam bruti, quæ dicitur anima ſenſibilis, in planta uerò inſequitur animam plantæ, quę uocatur vegetans, & in homine animam humanã, quę dicitur rationalis: ob id aliud eſſe dicunt animam ſenſibilem, aliud facultatem ſenſibilem; ſic aliud animam nutritiuam, aliud facultatem nutritiuam; & ſenſibilem animam in ſolis brutis ineſſe, non in homine, eſſe tamen & in homine,

Latinorum opinio de animarũ multitudine.

ne, & in brutis ſenſibilem facultatem; & nutritiuam animam in ſolis plantis ineſſe, non in animalibus, in omnibus tamen & plantis, & brutis animalibus, & homine ineſſe facultatem nutritiuam. Hęc dicentes illud meo quidem iudicio mirabile pronuntiare videntur, omnes facultates in eodem viuente inſequi vnam tantùm formam ſubſtantialem, ſingulam verò facultatem in diuerſis viuentibus diuerſas etiam formas inſequi; proinde maius hac ratione eſſe diſcrimen vnius facultatis in pluribus viuentibus, quàm plurium facultatum in eodem. Hæc igitur latinorum ſententia eſt. Plures autem Auerroiſtę putarunt partem vegetantem, & ſentientem, & intelligentem eſſe diſtinctas formas ſubſtantiales etiam in eodem viuente, vt in homine; ſic in bruto duas eſſe formas, ſenſibilem, & vegetantem; ita vt eadem ſit anima ſenſibilis in homine, & in brutis, & eadem vegetans in plantis, in brutis, & in homine: ſecundùm quam opinionem ſingula facultas animæ vnam & eandem animæ ſubſtantiam ſemper inſequitur, nunquam plures, vt facultas nutritiua ſolam animam uegetantem, ſiue in plantis, ſiue in brutis, ſiue in homine conſideretur; adeout in quo viuente ſint ipſæ partes animæ, in eodem ſint etiam facultates illarum partium proprię, proinde in quo eſt potentia nutritiua, in eodem ſit anima nutritiua diſtincta ab alijs partibus animæ, ſi quæ in eodem inſint; & in quo eſt facultas ſenſibilis, in eodem ſit etiam anima ſenſibilis. De hac igitur controuerſia nos ſecundùm principia philoſophię Ariſtot. diſputaturi, & quæ eius ſententia fuerit inueſtigaturi, vtriuſque opinionis argumenta ſeorſum referemus, deinde quid putemus ſenſiſſe Ariſtotelem exponemus, Auerroiſtę opinio.

Argumenta pro opinione latinorum. *Cap. VII.*

LATINI, quum ad probandum non poſſe in eadem materia plures ſimul formas ſubſtantiales ineſſe pluribus argumentis uti ſoleant, & horum aliqua iam in libro, quem de communi rerum generatione conſcripſimus, conſiderauerimus; nunc ea tantùm, quæ peculiariter ad animam, & eius partes attinentia adducunt, in medium afferemus. Primum ſic argumentantur fruſtra: fit per plura, quòd æquè abſolui poteſt per pauciora, at in bruto vna anima ſenſibilis ſufficit ad omnes edēdas operationes animę vegetantis, ergo fruſtra in bruto ponitur anima uegetans diſtincta à ſenſibili; idem dicendum eſt in homine de parte uegetante, & de parte ſenſibili, quæ ponantur diſtinctę à rationali, fruſtra, n. ponuntur, ſi vna rationalis ſufficit ad earum omnium operationes edendas. Secundò ſi in bruto eſſent duę illæ diſtinctę formæ, vegetans, & ſenſibilis, & in homine tres, vegetans, ſenſibilis, & rationalis, duobus interitibus obnoxium eſſet brutum, & homo tribus; diuerſæ nanque formę diſtinctis interitibus deſtruuntur, ſiquidem unus ſubſtantialis interitus unius tantùm ſubſtantialis formæ deſtructione terminatur; prius igitur interiret in bruto anima ſenſibilis, deinde uegetans; ſic in homine prius oporteret animam rationalem ſeparari, deinde ſenſibilem, ac tandem vegetantem: ter igitur homo moreretur, & brutum bis, hoc tamen nemo aſſeret. Tertiò ſi eſſet in homine anima vegetans re diſtincta à ſenſibili, & hæc re diſtincta à rationali, homo eſſet planta, & eſſet animal brutum; quoniam anima uegetans, ut ab alijs diſtincta, plantam conſtituit, & anima ſenſibilis, ut ab alijs diſtincta, conſtituit brutum. Quartò aliqui ita argumentantur: ſi anima vegetans eſſet in homine diſtincta ab aliis partibus animæ, non eſſet niſi communis, & eadem, quæ in plantis eſt; ergo operationes quoque eſſent communes; qualis enim eſt forma, tales ſunt operationes: conſequens tamen falſum eſt, quia non idem eſt nutritionis modus, quo alitur homo, & quo planta; ſed modus

1. Argumentum Latinorum.
2. Argumentum.
3. Argumentum.
4. Argumentum.

modus nutritionis hominis eſt hominis proprius, & nutritio plantæ eſt pr- plantæ; igitur etiam principium nutritionis humanæ eſt aliquid proprium minis, proinde eſt anima rationalis, non alia communior; quare anima rationa 5. Argumentum. lis habet altricem facultatem, & alias omnes. Vtuntur etiam maximè authoritate Ariſtotelis in contex. trigeſimoprimo ſecundi libri de anima, ubi dicit vegetatiuum contineri in ſenſitiuo vt triangulum in quadrangulo; at quadrangulum non habet actu triangulum, ita vt ſint duæ diſtinctæ figurę, ſed vna tantùm eſt figura actu, quę dicitur quadrangulum, & continet triangulum virtute, non actu; ſic igitur non eſt uegetatiuum actu in ſenſitiuo, eſſet autem actu, ſi eſſet forma diſtincta, ſed ſolùm poteſtate, & virtute, quia ſenſitiuum habet vim vegetatiuam, & aptum eſt omnibus vegetantis animæ muneribus fungi. His argumentis, & aliis, quę miſſa facio, nituntur oſtendere non poſſe in eodem animato eſſe plures animas tanquam diſtinctas formas, ſed vnam tantùm fungentem muneribus aliarum.

Argumenta pro opinione Auerroiſtarum. *Cap. VIII.*

In lib. de cõmuni rerum generatione cap. 2. CONTRARIA verò Auerroiſtarum opinio, quam ego Ariſtotelis fuiſſe arbitror, illis argumentis maximè comprobatur, quibus aliàs oſtendimus animam, & formam miſtionis in eodem viuente eſſe duas re diſtinctas formas: quum.n.in illis res ita manifeſta ſit, vt eam negare vanum eſſe uideatur, inde colligimus nihil eſſe abſurdi, ſi plures quoque in eodem ſimul exiſtere formas aſſeramus; nam ſi rationi, & rerum naturę non repugnat duas eſſe re diſtinctas formas ſubſtantiales in eadem materia, certè neque tres, neque decem, neque centum ſimul eſſe repugnabit: ſed multis cauſa erroris fuit ſimilitudo partium animę inter ſe, quæ multo maior eſt, quàm formę miſtionis, & animæ: harum enim tanta eſt diſſimilitudo, ut negari non poſſe videatur eas eſſe duas diſtinctas formas, ſicut eo in loco demonſtrauimus: ſed animarum inter ſe maior eſt ſimilitudo, ut in earum communi definitione manifeſtum eſt, omnis.n.anima eſt actus corporis naturalis heterogenei, & variis inſtrumentis præditi: idcirco multi, quum animę, & formæ miſtionis diſtinctionem confeſſi ſint, eam tamen in partibus animæ negauerunt. Sed 1. Argumentum. his aliquam poterat fidem facere de diſtinctione animarum inter ſe illa continua, quam in nobis experimur, pugna ſenſus cum ratione; quod enim ſenſus appetit, ab eo ratio frequenter abhorret; & quod ratio vult, id perſæpe ſenſus fugit vt moleſtum; ita vt eadem res moleſta ſenſui, & iucunda rationi ſit, uel ſenſui iucunda, & moleſta rationi; alia igitur eſt animæ ſubſtantia, qua ſentimus, & alia, qua intelligimus, & volumus: hoc argumento utitur Galenus in quinto libro de Hippocratis, & Platonis decretis ad probandum diuerſas eſſe animę partes rationalem, & concupiſcibilem, & iraſcibilem; & integrum ex Platone ſu- Reſponſio Aliorum. mit in quarto libro de Republica, putatque eſſe efficaciſſimum. Siquis autem dicat hoc indicare ſolum facultatum diſcrimen, non animarum, propterea quòd Confutatio reſponſio. hæ inuicem pugnantes facultates eandem animam inſequuntur: hoc certè abſurdiſſimum eſt; quia non poſſunt ab eadem animę ſubſtantia prodire duę contrariæ, & inter ſe pugnantes facultates, quarum vna alteri reſiſtere, & ei impedimento eſſe, & præualere contendat: neque eſt quòd aliquis nobis obiiciat facultatem motricem, quæ eſt apta mouere ad contraria loca, quia hæc eſt quidem facultas libera, at dum ad hũc locum mouet, non mouet ad contrariũ; ſed ſenſus & ratio ſimul eodem tempore mouent ad contraria, & pugnant inuicem tanquã duæ diſtinctę facultates: quare non recta eſt comparatio: nam facultas motrix vna tantùm eſt, quę contraria reſpicit ſine aliqua pugna cum ſeipſa; at appetitus

ſenſi-

ſenſibilis, & uoluntas ſunt duæ diſtinctę facultates, ut ipſimet aduerſarii concedūt,eæq; inter ſe pugnantes:quare non poſſunt ab vna,& eadem animæ ſubſtantia deriuari,ſed neceſſariò à pluribus,ac diuerſis animę partibus prodeunt:quod ne aduerſariis abſurdum, ac rationi repugnans videretur, ſatis illis erat conſiderare diſcrimen manifeſtiſſimum formæ miſtionis, & animæ in eodem viuente; quia, ut modò dicebamus, ſi duas diſtinctas formas tolerat natura ſimul in eadem materia, poteſt eadem ratione & tres, & quatuor, & plures tolerare. Sed ad maiorem huius ſententiæ comprobationem libet nunc alia quædam argumenta ad animam attinentia conſiderare præter illa, quæ aliàs ad probandum formę miſtionis,& animæ diſtinctionem adduximus: qui autem plura videre cupit, is legat quęſtionem Ioannis Gandauenſis octauam ſeptimi phyſicorum,ubi fuſiſſima diſputatione hanc ſententiam tuetur. Primùm quidem ad hanc ſententiam ſequendam illud me maximè mouit, quòd forma ſimplex eſt eſſentia,& dat unum tantùm eſſe, non plura, quæ igitur dat eſſe hominem, eadem non poteſt dare eſſe animal; igitur ſi homo per animam rationalem eſt homo, non poteſt per eandem eſſe animal, & eſſe viuens, ſed per rationalem eſt homo, per ſenſibilem eſt animal, & per vegetantem eſt viuens: hoc ſignificauit Ariſt.dum frequenter formam appellauit eſſentiam, & τὸ τί ἐστιν, id quod noſtri quod quid eſt, ſeu quidditatem vocare conſueuerunt: aliud nanq; eſt quid eſt animal, aliud eſt quid eſt homo: abſurda igitur eſt aduerſariorum ſententia, qui dicunt eandem formam eſſe ſimul in eodem has omnes quidditates, & tribuere ſimul plura eſſe,& eandem rem ſimul in ſpecie, & in genere collocare. Incidunt autem in aliud quoque abſurdum non minus graue; ſicut enim dicunt plura eſſe ab vna & eadem forma tribui, Ita etiam dicunt unum & idem eſſe tribui ſimul à pluribus diuerſis formis; nam ſecundùm eos tam forma propria hominis, quàm forma propria equi, & forma propria leonis dat eſſe animal; hoc autem tum ipſum per ſe cuilibet conſideranti abſurdum eſt manifeſtum, tum etiam hoc argumento reprobari poteſt; quia ſi vnum, & idem eſſe prouenit ſimul à pluribus formis, ergo à ſingulis prouenit per accidens, ut animalitas per accidens à forma hominis, per accidens à forma equi, & à qualibet alia: illa enim eſt alicuius cauſa per accidens ſine qua illud eſſe poteſt; atqui animalitas exiſtere poteſt, & exiſtit actu ſine forma humana; ergo ab ea prouenit per accidens, & eadem ratione à qualibet alia per accidens, idq; à nullo ritè philoſophante negari poteſt. Ex hoc autem poſſumus tale argumentum colligere: omne quod eſt per accidens, eſt reducendum ad aliquod per ſe, ut ait Ariſtot.in ſecundo phyſicorum contex.66.67.ergo neceſſe eſt aliam eſſe formam ab omnibus ſpecierum formis diſtinctam, quæ per ſe tribuat eſſe animal, eamq; vnam & eandem eſſe in omnibus animalibus, proinde communem formam generis diſtinctam eſſe à formis ſpecierum: quod eo quoque argumento confirmatur, quod ſic ſeruatur vniuocatio generis, quæ ſecundùm illorum ſententiam ſeruari non poteſt: illa enim verè conueniunt in vniuoco, quibus vna aliqua natura communis, qua participent, reſpondet; atqui ſecundùm eos homo, & bruta non participant aliqua eadem communi natura, qua ſint animalia, ſiquidem homo eſt animal per animam rationalem, equus verò eſt animal per propriam equi formam, ergo animal non eſt eis genus vniuocum: at ſi in omnibus animalibus vnam & eandem ineſſe animæ ſenſibilis naturam fateamur, animalis vniuocationem optimè ſeruamus: ſic etiam per vegetantis animę participationem dicimus in viuente tanquam communi genere conuenire animalia omnia,& ſtirpes, ideoq; viuens eſse illis omnibus genus vniuocum. Ad hęc omnia ſolent aduerſarii reſpondere confugiendo ad diuerſos eiuſdem animę gradus, ideo hos diligenter conſiderare oportet; ego enim ut liberè dicam, quum ex eorum ſcriptis nunquam potuerim intelligere quid ſint iſti gradus, non potui non ſuſpicari eos quoque, licèt ad hos gradus confugiant, id tamen, quod dicunt,

[margin: 2. Argumentum. — 3. Argumentum. — 4. Argumentum. — Reſponſio Ianuorum. — Confutatio.]

dicunt, non ſatis intelligere. Vt igitur hâc in re veritatem cognoſcamus, ſumamus exempli gratia animam humanam: hanc illi dicunt vnam tantùm eſſe, & vocant rationalem, & dare homini tum eſſe hominem, tum eſſe animal, tum eſſe uiuens, non tamen per eundem gradum, ſed per gradum vegetabilem dare eſſe viuens, per gradum ſenſibilem dare eſſe animal, & per gradum rationalem dare eſſe hominem; & quanuis ea ſit forma vna, & diuerſa à forma equi, eam tamen in eo cum illa conuenire inquiunt, quòd continet gradum ſenſibilem, ſicut illa; licèt igitur in nulla vna communi forma conueniant homo, & equus, conueniunt tamen in eiuſdem gradus ſenſibilis participatione: ſic animalia, & plantæ nullam habent communem animam, conueniunt tamen in participatione eiuſdem gradus vegetabilis, quem continent omnes tum animalium, tum ſtirpium formæ, & hac ratione ſeruatur horum generum uniuocatio. Ego verò ex eis intelligere cuperem quidnam ſint iſti gradus; quatenus enim diſtincti ſunt, neceſſe eſt ut vel ſubſtantię ſint, uel accidentia: nam ſi dicerent neutrum horum eſſe, dicerent eſſe nihil, proinde & id, quod de his gradibus dicunt, nihil eſſet, nulla.n. ab iis diſtinctio, nulla uniuocatio prouenire poſſet: accidentia autem dici non poſſunt, quia id, quod ſubſtantiam conſtituit, non poteſt eſſe accidens: reſtat igitur ut ſint ſubſtantiæ, & vt ſint plures diſtinctę formæ, non poſſunt enim eſſe aliæ ſubſtantię, quàm formę; ſi autem ſunt formę, iam illi incidunt in ſententiam noſtram, ut cuilibet eam conſideranti manifeſtum eſt: ideo mirum profectò eſt quomodo aduerſarii multas ſimul in eadem materia formas concedere veteantur, nec tamen vereantur dicere formam diſtinctam in varios ſubſtantiales gradus, quod quidem vel abſurdum eſt, vel eſt idem à quo ipſimet abhorrent: cur autem abhorreant non video: etenim ſi formæ eſſent corpora, utiq; vereri deberemus ne plures ſimul in eodem exiſtere ponentes diceremus corpus à corpore penetrari; ſed quum ſecundùm ſe incorporeæ, ac ſimplices ſint, neque aliud ſit apud Ariſtotelem forma, quàm eſſentia, & quidditas rei, non video quid abſurdi dicamus, dum ponimus plures ſubordinatas quidditates in eadem re, quũ pateat eundem hominem eſſe & animal, & uiuens, & hominem, quę plures eſſentiæ colligatæ ſunt ea ratione, quatenus una ad aliã refertur ut poteſtas ad actum, nam ex poteſtate & actu unum fit: dum igitur naturam, & conditionem formæ diligenter conſideramus, cognoſcimus nil aliud eſſe illos ab his poſitos gradus, quàm formas; idque Thomas veritate coactus aliquando confeſſus eſt, ut poſtea oſtendemus. Præterea aliud abſurdum eorum opinionem conſequitur: dicunt enim rationalem, & ſenſibilem, & vegetabilem in homine non tres formas eſſe, ſed tres facultates unius & eiuſdem formæ, attamen harum ſingula apud Ariſtotelem plures habet facultates: uegetantis enim facultates ſunt nutritiua, accretiua, & generatiua; & ſentientis viſiua, auditiua, & alię plures; ſic rationalis facultates ſunt intellectus, & voluntas; igitur facultas habet aliam facultatem, & facultatem facultates inſequuntur; hoc autem dicere uanũ eſt: ſoli nanque ſubſtantiæ animæ attribuendum eſt ut habeat varias operandi facultates, quum nil aliud ſit facultas, quàm potentia, ſeu aptitudo animæ ad operandum: dicendum igitur eſt vegetantem, ſenſibilem, & rationalem in homine tres partes animæ eſſe, & tres formas, & earum ſingulam variis præditam eſſe facultatibus: & hanc ſententiam ſignificauit Ariſtoteles in primo capite libri de uita & morte, quando dixit [neceſſe eſt vnam & eandem eſse animæ particulam in animali, qua & animal eſt, & uiuit, ipſo autem eſſe plures, ac diuerſas] nam eſſe ibi non poteſt ſignificare, niſi eſsentiam, quare putauit eas eſſentialiter eſſe diſtinctas, licèt ex connexu poteſtatis, & actus una ex eis anima fiat; nam ſtatim rationem ſubiungens inquit [quia non idem eſt eſse animal, & eſse uiuens] ſignificat ergo diſtinctas eſsentias, quę diſtinctas formas denotant: in ſecundo etiam eiuſdem libri capite ait [neceſſe eſt in corde eſse principium & ſenſitiuę, & nutritiuæ animę]

5. Argumentum.

Authoritates Ariſt.

In lib. de vita, & morte.

utranquę

utranque enim vocat animam in animali,quare uult duas eſſe animas,non vnam, quę & nutritiua,& ſenſitiua dicatur. Sed clariſſimè ſignificauit hanc ſententiam Ariſtoteles in ſecundo libro de ortu animalium capite tertio, quando dixit conceptum in utero prius habere animam uegetantem, poſtea recipere ſenſibilem, qua eſt animal, ac demum rationalem, qua eſt homo; ſic enim aſſeruit has eſſe diuerſas animæ partes: neque ad id confugere aliquis poteſt, ut dicat Ariſtotelem ibi ordinem naturæ conſiderare, non ordinem temporis: nam Ariſtot. maniſeſtiſſimè de tempore loquitur, & inquit non ſimul fieri animal, & hominem, nec ſimul animal, & equum: ideo plures ex aduerſariis hoc uidentes, & negare non audentes, dixerunt Ariſtotelem ibi non de ipſa animæ ſubſtantia loqui, ſed de operationibus, & harum tantummodo ordinem ſignificare: anima nanque humana momento temporis aduenit, non tamen ſimul eſt apta edere omnes operationes, ſed prius edit illas, quæ ad partem vegetantem pertinent, deinde illas, quæ ad ſenſibilem, tandem illas, quę ad rationalem. Sed hæc interpretatio à verbis Ariſtotelis alieniſſima eſt; ibi nanque non de operationibus, ſed de ipſa ſubſtantia animæ loquitur: & adeo manifeſtum eſt quęſtiones ibi ab Ariſtotele proponi de ſubſtantia animæ, non de operationibus, ut id negare pertinacis admodum hominis eſſe videatur: clara etiam ſunt verba illa [non ſimul animal fit, & homo, nec ſimul animal, & equus] forma enim eſt, quæ dat eſſe, & rem conſtituit, nec fit homo, uel animal ab operatione, ſed à forma. De hoc igitur non eſt ullo pacto dubitandum, ſed alia potius difficultas ex ea Ariſtotelis ſententia oriri uidetur: quia ſi prius aduenit anima uegetans, deinde anima ſenſibilis, ac tandem rationalis, forma igitur generis exiſtit ſine ulla forma ſpecifica, & datur genus extra omnes ſpecies ſuas; ſiquidem erit ibi uiuens, quod nec eſt planta, nec animal; deinde erit ibi animal, quod non eſt aliqua ſpecies animalis; hoc tamen falſum videtur, & communi omnium opinioni, & rationi repugnantiſſimum. Sed quiſquis rem ipſam, & ibi verba Ariſtotelis bene conſideret, facile hoc dubium ſoluet. Videtur dici poſſe conceptum prius viuere anima matris, quàm propriam recipiat animam, proinde uiuere tanquam membrum quoddam illius fœminæ, non tanquam aliud indiuiduum illius ſpeciei; omnes igitur partes animæ habet ut ſibi communicatas à fœmina utero gerente, ideoque conceptus humanus ſemper eſt homo, prius quidem eſt homo ut hominis pars, deinde verò ut homo integer: ſed hæc tamen ſolutio non habet locum in illis animalibus, quæ pariunt ouum; animal enim quod ex ouo generatur, ſi prius animam uegetantem recipiat, ut Ariſtoteles omnino neceſſarium eſſe dicit, non poteſt eſſe animal per animam animalis incubantis, quum ſit ſeparatum: ideò ſecundò dicere poſſumus conceptum in utero eſſe ſpeciem ſpecialiſſimam, non quidem perfectam, ſed imperfectam & (vt aiunt) in fieri, non in facto eſſe, conceptus.n. humanus, quando accepit animam uegetantem, uel ſentientem, eſt homo in fieri, & in uia; & ita negandum eſt conſequens, non enim ſequitur dari animal, quod non ſit aliqua ſpecies animalis; forma autem generis ibi exiſtens abſque forma ſpeciei reſtringitur ſaltem ab accidentibus, & à diſpoſitionibus conferentibus ad formam ſpeciei, ab his.n. fit illa ſpecies poteſtate proxima, quum ex eo conceptu non poſſit aliud animal fieri quàm homo: illud igitur, quod dici ſolet, formam generis non poſſe exiſtere ſine forma ſpeciei, intelligendum eſt de re perfecta, & quæ iam ſit in facto eſſe, non de re imperfecta, quæ adhuc ſit in fieri, & in uia, licèt tunc quoque dicatur modo aliquo reſtricta ad aliquam ſpeciem, nempe ab accidentibus, & diſpoſitionibus, ut dictum eſt. Sed aduerſus ea, quę de illis gradibus diximus, fortaſſe obiicere nobis quiſpiam poſſet illud, quod nos aliàs de formis elementorum tutati ſumus, eas habere varios gradus, ratione quorum intendi, ac remitti poſſunt: ſi enim forma elementi, quæ ſimplex eſt, plures habet diſtinctos gradus.

In 2. de gener. anim. cap.

Interpretatio aduerſariorum.

Confutatio.

Dubium.

Solutio prior.

Altra ſolutio.

Quomodo forma generis exiſtat ſine forma ſpeciei.

cur anima, quæ non ita eſt ſimplex, plures habere gradus non poteſt? nos autem
Solutio. ad hoc dicimus non eandem eſſe rationem: nam forma elementi ſimplex eſt, neq; habet actu plures gradus, quibus plura ſimul conſtituat, & det plura eſſe, dum.n. conſtituit aquam, nullam aliã rem conſtituit; remitti tamen poteſt, & ita remiſſa conſtituit vnum aliquod miſtum tantummodo, vt aurũ, & deſinit aquam conſtituere: at ſecundũ illos anima hominis habet ſimul actu plures diſtinctos gradus, quibus ſimul diuerſa conſtituit, quum ſimul det eſſe viuens, & eſſe animal, & eſſe hominem; quo fit ut per eandem formam & differat homo à brutis, & conueniat cum eis: nã ratione gradus rationalis eſt differentia, qua diſtinguitur homo à brutis, ratione autem gradus ſenſibilis eadem eſt natura cõmunis, in qua conueniũt homo, & bruta; quæ eſt manifeſta repugnantia in natura, immò de forma, quæ apud Ariſt. ſimplex eſſentia eſt, id ne imaginabile quidem eſſe videtur: nos igitur non talem elementi formã eſſe ſtatuimus, formam.n. aquæ non dicimus & aquã, & aurũ eodem tempore conſtituere, & ſimul aquã ab alijs corporibus diſtinguere, & eſſe rationem conuenientiæ inter illa eadẽ. Adde quòd formæ elementorũ remittuntur per gradus, non quatenus ſunt formæ conſtitutrices, ſed quatenus ſunt materia, id eſt quatenus ſunt conditiones materiæ miſtorũ, quod ſignificauit
In lib. de miſtione. Ariſt. in contex. 10. 8. Metaphy. aliàs à nobis declarato; aduerſarij autẽ tribuunt aĩæ gradus vt fungenti officio formę, & ut rem in ſpecie conſtituenti: quod Ariſt. aduerſatur, qui in prędicto loco inquit formã, quatenus eſt forma, eſſe indiuiſibilem: patet igitur longè diuerſam eſſe graduum rationem in anima, & in forma elementi: quòd ſi ita attribuant animæ gradus, ut nos formis elementorum, dicunt animam intendi, ac remitti poſſe, ita ut anima rationalis per remiſſionem fiat anima ſenſibilis, & hæc per intenſionem, & additionẽ gradus fiat rõnalis, quod quidem ridiculum eſt. Hanc, quam hactenus demonſtrauimus, fuiſſe Auerrois ſentẽ-
Auerroes. tiam non eſt dubitandum: nã ſæpe Auerroes dicit omnes partes definitionis eſſe formas, & genus eſſe formam vniuerſalem, differentiam verò eſſe formam particularem: dicit etiam genus eſſe compoſitum, & ex materia & forma conſtare: quare putauit aliam eſſe formam, qua conſtituitur genus, & aliam eſſe, qua conſtituitur ſpecies: legere autem de hoc Auerroem poſſumus in commentar. 28. 2. phyſic. & in 17. primi Metaph. & in 11. tertij, & in 43. ſeptimi, & in ſexto, & vltimo octaui, & in epitome Metaphyſica tract. 2. cap. 13. nobis.n. in pręſentia in conſiderandis omnibus Auerrois verbis non eſt immorandum. Id ſolum apud Auerroẽ eſt
Qũo genus non ſit actu in ſpecie. notandum in commen. 42. 43. 7. Metaph. Auerroẽ dicere genus non eſſe actu in ſpecie, ſed poteſtate, ſic etiã differentias remotiores poteſtate eſſe in ſpecie, non actu: ſolam autem vltimam eſſe actu: hoc.n. Auerrois dictum ſi craſſa Minerua intelligamus, in errorem labi poſſumus: quia ſi in homine non eſſet actu natura animalis, homo non eſſet actu animal: quũ igitur homo ſit actu animal, ineſt actu natura generis in ſpecie; proinde dictum Auerrois eſt ſano modo intelligendũ: quoniam.n. ſola vltima differentia tenet locum actus, cæteræ verò communiores, quę conſtituunt ſuperiora genera, locum habent poteſtatis quatenus reſtringuntur, ac determinantur ab ultima, eatenus dicuntur ineſſe poteſtate; ſic.n. etiã materia in compoſito ineſt poteſtate, quia eſt ſub forma, & ab ea perficitur, & ad determinatam naturam contrahitur; ultima verò differentia non amplius ab alio perficitur, ſed perficit alia, ideo abſolutè fungitur officio actus abſq; poteſtate, prętereq̃ reſpectu operationis: ſed nos de primo tantùm actu, non de ſecundo in præſentia loquimur: per hoc tamen non ſtat quin materia in cõpoſito inſit actu, & differentiæ, ac formę communiores inſint actu in ſpecie; proinde & natura generis, quæ à propria eius forma conſtituitur. Hanc igitur fuiſſe Auerrois ſententiam non eſt dubitandum; ſed Auerrois verba, quę in pluribus locis leguntur, diligentiſſimè perpenduntur à Io. Gandauenſe in prędicta ſua quæſtione, quæ omnia apud eũ
Galenus. legenda, & conſideranda relinquo. Galenus quoque huius ſententiæ fuit, in 5.

enim

enim & in 6.lib.de Hippocratis,& Platonis decretis, licèt attribuat Ariſt. vt dixerit eſſe facultates tantùm eiuſdem animæ,ipſe tamen aſſerit eſſe partes animæ ſpecie diſtinctas, non tantùm facultates, idq; proponit probandum in ſequentibus libris, ut apud eum videre eſt: quòd autem in iudicanda Ariſt. ſententia deceptus ſit Galenus, ex eo patet, quòd Ariſt. in eo tantùm Platonem carpit, quòd eas loco ſeparauerit, non in eo quòd ſpecie diſtinctas eſſe aſſeruerit.

Veræ ſententiæ concluſio, & contrariorum argumentorum ſolutio. Cap. IX.

HAEC igitur omnia conſiderans probabiliorem ſemper exiſtimaui plurium Auerroiſtarũ ſententiã, ad quam tuendam ſunt nobis illa eadem fundamenta ſtatuenda, quæ aliàs in libro de communi rerũ generatione iecimus, ac declarauimus, proinde hic repetenda non ſunt: id ſolum notare volo, Ariſt. in libris de anima ſolitum eſſe totam animarum collectionem in eodem viuente appellare animam totam, illarum autem ſingulam appellare partem animæ: quum .n. ex poteſtate & actu vnum fiat, ex materia & forma fit vnũ, & ex materia & pluribus formis fit vnũ, & plures quoque formæ ita ſubordinatæ, & inter ſe colligatæ eo nexu actus & poteſtatis dicũtur eſſe quodammodo forma vna, quæ plures habet ſubſtantiales partes, quas illi gradus vocabant, dum formas appellare verebantur: huic igitur toti animæ omnes operationes attribuuntur ratione diuerſarum partium: ideo Ariſt. in primis verbis tertii libri de anima hoc reſpiciens dixit [de parte autem animę, qua & cognoſcit anima, & ſapit] totam .n. animam vocat omnium animæ partium collectionem in homine, quæ per partem vegetantem dicitur nutrire, & augere, & generare ſibi ſimile, per ſenſibilem verò ſentire, & per rationalem contemplari, & ſapere: in aliis quoq; locis hunc eundem loquendi modũ annotare poſſemus, ſed eum vnum tetigiſſe ſatis ſit, quia per illum alii omnes facile animaduerti, atque intelligi poterunt. Alia quoque hac in re ſunt animaduerſione digna, quę mox in ſoluendis contrarijs argumentis conſiderabuntur. Ad horum igitur ſolutionem venientes, ad primum negamus minorem, qua dicebatur, in bruto animã ſenſibilem abſque vegetante ſufficere ad edendas omnes operationes animæ uegetantis: dicimus .n. nullam formam poſſe operationes edere ad aliam formã pertinentes, proinde neceſſariam eſſe in bruto animam uegetantem à ſenſibili diſtinctam, ſic in homine vegetantẽ, & ſenſibilem diſtinctas à rationali. Ad ſecundũ negamus conſequentiam: ratio autem negationis eſt, quoniam, ut ex Ariſtot. colligimus in libro de vita & morte, cuiuslibet viuentis mors eſt præcipuè, & immediatè deſtructio animę vegetantis, abſq; hac autem animæ parte non poſſunt reliquę partes, ſenſibilis, & rationalis, in corpore remanere; ideò ex illius interitu aliæ quoq; per neceſſariam conſequutionẽ ſimul intereunt, vel à corpore ſeparantur; vnus igitur eſt viuentis interitus, & una mors, non plures: neq; ob id fit ut vna & eadem ſit anima, qua eſt homo, & animal, & viuens: quod .n. nõ fit una ſumitur argumentum à generatione, quum non ſimul omnes adueniant, ſed prius anima vegetans, deinde ſenſibilis, poſtmodum verò rationalis, quę fuit Ariſt. ſententia in 2. lib. de ortu animalium cap. 3. à nobis antea declarata: itaque à generatione viuentis ſumitur pro nobis argumentum validiſſimum, ab interitu autem nullum; neque enim pro nobis, neque pro aduerſarijs, quũ viuens omnibus ſimul animæ partibus eodem momento deſtituatur. Tertiũ verò argũ, vt liberè dicam, eſt puerile, & philoſophis indignum: quia ſi anima vegetans cõſtitueret plantã, & ſenſibilis brutũ, utiq; ſi homo has ut diſtinctas formas haberet, eſſet planta, & eſſet brutum; ſed anima vegetans reuera non plantam conſtituit, ſed viuens, quod eſt commune genus animalis, & plantę; & anima ſenſibilis non brutum conſtituit, ſed

Quid ſit anima tota, & quid pars animæ.

Ad primum.

Ad ſecundũ.

animal genus commune bruti, & hominis; nil ergo aliud eo argumento oſtenditur, niſi quòd, ſi in homine ſint hæ tres diſtinctæ formæ, homo eſt ſimul uiuens, & animal, & homo, hoc autem quis negare poteſt? ex his colligo neceſſarium eſſe ut, quot ſunt formæ in homine, tot ſint etiam in quolibet bruto: ſicut enim in homine eſt anima uegetans, qua eſt uiuens, & anima ſenſibilis, qua eſt animal, & rationalis, qua eſt homo; ita in equo neceſſe eſt præter uegetantem, qua eſt viuens, & ſenſibilem, qua eſt animal, eſſe etiam propriam formam; ſi enim ſolam ſenſibilem haberet, non differret ſpecie equus à formica, ſed ſolis accidentibus: hoc ſignificauit Ariſtoteles in ſecundo libro de ortu animalium capite tertio, quando dixit non ſimul fieri animal, & equum; ſic enim aſſeruit per aliam formam eſſe animal, & per aliam eſſe equum: ſic in quolibet planta neceſſe eſt præter animam uegetalem, in cuius participatione omnes plantæ, & omnia animalia conueniunt, eſſe etiam propriam formam, qua diſtinguitur ſpecie ab aliis plantis; nam ſi per ſolam animam vegetantem omnes plantæ conſtituerentur, non differrent ſpecie lactuca, & quercus; ſed hæ ultimę differentię ſunt nobis incognitæ, eas tamen dari fatendum eſt, easq; eſſe vocandas animas: omnem enim formam nobiliorem anima animam eſſe neceſſarium eſt; nobilior autem eſt forma ſpeciei, quàm forma generis: ergò ſi anima ſenſibilis, quæ eſt forma generis, eſt anima, propria quoque equi forma, quæ eſt nobis incognita, eſt anima: neque abſurdum eſt plurimas animarum ſpecies conſtituere, ſiquidem aduerſarij quoque id fateri coguntur; quum enim dicant aliam eſſe equi animam, aliam aſini, & aliam cuiuſque ſpeciei animalis, tot animas ponunt ſecundùm eſſentiam diſtinctas, quot animalium, ac ſtirpium ſpecies ſunt: niſi dicant eiuſdem eſſe ſpeciei tamen & equum, & omnia bruta; quod ſi dicant, cum iis diſputandum non eſt. Sunt autem hac in re conſideratione digna verba Thomę in prima parte ſummæ quæſtione quinquageſima articulo quarto ad primum, ubi inquit animalia bruta differre ſpecie per diuerſos gradus animæ ſenſitiuæ: deinde paulo poſt ad ſecundum inquit, magis & minus, prout ex eiuſdem formæ intenſione, ac remiſſione proueniunt, non variant ſpeciem; ſed quatenus proueniunt à formis diuerſorum graduum, ſic variant ſpeciem: fatetur igitur id, quod nos antea ex eius opinione colligebamus, hos gradus animę ſenſibilis eſſe diuerſas formas, & unam eſſe alia perfectiorem, cuiuſmodi eſſe etiam numeros aliàs cum Ariſtotele diximus: quare neceſſe eſt ut dicat animam ſenſibilem eſſe naturam communem, & generalem; varios autem eius gradus eſſe diuerſas formas ſpecificas, à quibus coarctatur, quæ eſt noſtra ſententia. Illud tamen eſt animaduertendum duplices eſſe operationes formæ ſpecificæ: etenim tum proprias ipſa edit operationes, quas non edit forma generalis, ut propria hominis forma habet proprias operationes, contemplari, & ſapere, diſtinctas penitus ab operationibus animæ ſenſibilis; tum etiã coarctat, & reſtringit operationes formæ generalis, & illius ſpeciei proprias reddit; anima enim rationalis in homine ut uegetantem, & ſenſibilem coarctat, & eas reddit humanas; ita & eius operationes reſtringit, & facit hominem modo humano ſentire, & modo humano moueri, & modo humano nutriri, & augeri, & generare hominem, non equum, neque animal commune, neque viuens commune; ita ut nutritio in homine tum à parte vegetante, tum à rationali prouenire dicatur; nam ipſa per ſe nutritio à uegetante prouenit, modus autem, & coarctatio, qua fit nutritio humana, adijcitur à rationali: quòd ſi per rationalem animam intelligamus humanam animam totam ita appellatam à parte nobiliore, illi attribuuntur omnes operationes ratione diuerſarum partium, ut nutritio ratione partis vegetantis. In illis igitur quas ignoramus, ultimis formis brutorum, & ſtirpium, hoc ſecundum munus inſpicimus; nempe coarctationem operationum formarum generalium, ſed proprias earum operationes diſtinctas ab operationibus formę generis non cognoſcimus.

Quot ſunt formę in homine tot ėt in bruto ſũt.

Qualibet planta duas animas hẽt.

Nota confeſſionem Thomæ.

Formæ ſpecificæ duplex operatio.

Nutritio in homine tũ ab anima vegetante fit, tum à rationali.

has

has enim ſi notas haberemus, ex iis in formarum notitiam duci poſſemus: vel dicendum eſt nullam eſſe earum propriam operationem, niſi coarctationem operationum formæ generalis, hoc enim fortaſſe ſufficit ne illæ nobis incognitę formę dici poſſint otioſę, & operationibus carentes; ſiquidem omnes operationes tribuuntur formę ſpecificæ, quæ alias omnes complectitur, atque reſtringit. Ex (Ad quartũ.) his ſumitur etiam quarti argumenti ſolutio: quemadmodum enim non datur viuens, quod neque ſit planta, neque animal, ita neque nutritio communis datur; ſed omnis nutritio vel eſt humana, vel equina, uel huius plantę propria, vel illius: dicimus igitur neque animam vegetantem, quæ in homine eſt, neque eius operationem eſſe communem; quoniam anima humana tum generales formas coarctat, tum earum operationes, facitque omnes eſſe humanas: quòd autem anima vegetans, vel anima ſenſibilis dicatur communis, id fit per mentalem abſtractionem; nam ſi eam mentę concipiamus abiunctam ab omnibus conditionibus reſtringentibus, eſt communis, & eſt illa eadem natura, quæ in aliis viuentibus ineſt; etenim non eſt in rebus vniuerſale, niſi per mentalem abſtractionem; quod ſignificauit Auerroes in commentario octauo primi libri de anima, quando dixit intellectum eſſe, qui facit uniuerſitatem in rebus. Poſtremo loco adduxere aduerſarii uerba illa Ariſtotelis in contex. 31. ſecundi libri de anima (Ad quintũ.) vegetatiuum ineſt in ſenſitiuo poteſtate, ſicut triangulum in quadrangulo; ſed ſi (Declaratio) hæc bene perpendamus, cognoſcemus ea refragari potius illorum ſententiæ, (contex. 31.) quàm ſuffragari: conſiderandum enim eſt quid ibi ſignificent ea nomina, uege- (ſecundi lib.) tatiuum, & ſenſitiuum, an animas, & formas ſubſtantiales, an facultates animę: (de anima.) oſtendo .n. neutrum ſenſum iis uerbis accommodari iuxta eorum opinionem: formas quidem ſignificare non poſſunt, quia ſecundùm eos anima ſenſibilis eſt una ſimplex forma, in qua nullo modo ineſt ipſa ſubſtantia animæ uegetantis: ſed neque facultates, quoniam ſecundùm eos anima ſenſibilis habet actu omnes facultates, quas habet; ut enim habet actu facultatem ſenſibilem, ita & nutritiuam, & generatiuam habet actu; attamen Ariſtoteles denotat eſſe actu ſenſitiuum, in quo ſit poteſtate uegetatiuum: reliquum eſt ut dicant nomen poteſtatis ibi non reſpicere actum primum, nempe uel formam, vel facultatem, ſed operationem, & actum ſecundum, ita ut nil aliud ſignificet, quàm uim, & poteſtatem edendi operationes attinentes ad vegetantem; & verborum ſenſus ſit hic, in ſenſitiuo ineſt poteſtate vegetatiuum, ideſt anima ſenſitiua habet poteſtatem edendi omnes operationes animæ uegetantis. Sed hoc quoque ab Ariſtot. alienum eſt, quia comparatio cum figuris conueniens non eſſet, oporteret enim ita competere quadrangulo proprietates trianguli, ut animæ ſenſibili ineſt uis edendi operationes animæ vegetantis; id tamen dicere non poſſumus, quia quadrangulo non competunt proprietates trianguli. Itaque ſecundùm illorum opinionem manifeſtum eſt nullum eſſe eorum verborum conuenientem ſenſum, ſi illa bene perpendamus, nec ſola eorum ſuperficie uelimus eſſe contenti. At iuxta ſententiam noſtram facilis eſt illorum verborum interpretatio: nam Ariſtoteles ibi non de facultatibus loquitur, ſed de ipſa ſubſtantia illarum partium animę, quum eas in contex. præcedente vocaſſet animas, & dixiſſet non conuenire in aliqua una communi natura uniuoca: idcirco recta eſt earum comparatio cum figuris, hæ nanque diſtinctæ ſunt ſpecie, ſed ordinem habent inter ſe, & præcedens continetur poteſtate in ſequente, ut triangulum in quadrangulo; quomodo autem contineatur poteſtate, poſſumus in numeris conſiderare, in quibus id manifeſtius eſt; nam ternarius eſt pars quaternarii, & in illo ineſt, ut patet: neque per id ſtat, quin quaternarius ſit unus numerus, utendum enim eſt illa diſtinctione uulgata, materialiter, & formaliter; ternarius enim in quaternario ineſt materialiter ſolùm, at non formaliter, ſiquidem eſt pars quaternarii, pars autem eſt materia; formaliter verò non eſt ibi ternarius, quoniam vna tantùm ibi eſt

ſormalitas, qua unus numerus ſit, qui dicitur quaternatius; quoniã igitur res à forma conſtituitur, & una tantùm ibi eſt formalitas, una etiã eſt ſpecies numeri, non plures, nec ibi eſt ternarius ut ſpecies numeri, ſed ſolùm ut pars quaternarii: ſic de figuris dicendum eſt; quadrangulum eſt una figura, non plures, quia licèt inſit in eo triangulum, ineſt tamen ſolùm ut pars, & materialiter, ſed non formaliter, & ut alia ſpecies figuræ; ducta enim diametro diuiditur quadrangulum in duo triangula, quę illius partes ſunt; non igitur proprietates tranguli in quadrangulo inſunt, ſed ipſamet (ut ita dicam) eius ſubſtantia in quadrangulo eſt, quoniam area trianguli eſt pars totius areæ quadtanguli; ratio igitur clara eſt cur dicatur triangulum in quadrangulo eſſe poteſtate, ineſt enim ut pars, & ut materia; materia autem in compoſito ineſt poteſtate, quia ſubſtat formæ tanquam poteſtas actui, à quo perficitur, ac determinatur; quare ineſt quidem triangulum in quadrangulo, ſed determinatur à formalitate quadranguli, tanquam materia à forma; hac ratione antea dicebamus genus, & differentias remotiores in ſpecie ineſſe poteſtate quatenus tenent locum materię, ſola verò ultima differentia dicitur actu ineſſe, quia fungitur officio actus, & formæ, & perficit, & contrahit cætera omnia ad determinatam naturam, ſicut optimè declarat Auerroes in commentario. 23. ſeptimi Metaphyſicorum, & in epitome Metaphyſica tractatu primo in cap. de potentia & actu. Quoniam igitur Ariſtoteles animam totam ſolet nominare ab ultima parte, quę continet alias tanquam forma materiam, & actus poteſtatem, ideo ubi duæ partes animæ ineſſe conſiderantur, uegetans, & ſenſibilis, totam uocat ſenſibilem, à qua dicit vegetantem contineri poteſtate; ubi verò & hę, & rationalis, totam uocat rationalem, & hanc dicit continere alias poteſtate; quanuis enim ſint plures ſubſtantiales formæ, tamen ſola ultima dat nomen toti animæ, & dicitur alias continere poteſtate, quia illæ reſpectu eius funguntur officio materię, ipſa verò formæ. In prædicto igitur loco ſumit Ariſtoteles ſenſitiuum eo modo, quo reuera exiſtit, non exiſtit autem ſine anima vegetante, ideo ſumit tanquam animam totam, quę vocetur ſenſitiua, ſed contineat etiam uegetantem poteſtate, id eſt tanquam determinatam ab ipſa, & habentem locum partis & materię: ea igitur ratione anima uegetans ineſt poteſtate in anima ſenſibili, qua ſecundùm Auerroem antea declarauimus ſolam ultimam differentiam eſſe actu in compoſito, & omnia continere, & eſſe totum, reliqua verò omnia eſſe poteſtate, & eſſe partes: hęc eſt illius loci vera intelligentia, neque alium ſenſum illa verba recipiunt; ſic autem intellecta fauent noſtræ opinioni, ut conſiderantibus manifeſtum eſt.

De facultatibus animæ vegetantis. *Cap. X.*

SATIS demonſtratum eſt (vt arbitror) tres eſſe diſtinctas animę partes etiam in eodem viuente, vegetantem, ſenſibilem, & rationalem, idque rationi omnino conſentaneum eſt, vt quod eſt earũ diſcrimen ſecundùm proprias naturas, id perpetuum, ac ſemper idem ſit, ſiue illæ in diuerſis viuentibus, ſiue in eodem conſiderentur. Quoniam igitur ab harum ſingula propriæ facultates emanant, conſiderandum breuiter eſt, quaſnam, & quot ſingula facultates habeat; vt harum omnium numerum, & differentiam quantum præſens occaſio poſtulat cognoſcamus. Vt à vegetante anima ordiamur, huic tres facultates attribuit Ariſtot. altricem, auctricem, & generatricem; has enim ſolas tanquam præcipuas nominare ſatis habuit, & alias, quas medici conſiderant, tanquam ſecundarias, & illis miniſtrantes in libris de anima commemorare neglexit, nempe attractricem, retentricẽ, expultricem, & concoctricem, etenim ſine harum miniſterio hæc anima neque nutrit, neque auget, neque generat; ijs autem tribus ſublatis cæterę corruunt,

quia

quia ipſæ per ſe ſine illis tribus præcipuis viuenti non proſunt: at illæ tres, licèt ordinem inter ſe habeant, & vna ad aliam tanquam principaliorem dirigatur, ſingulæ tamen poſſunt appellari præcipuæ, quoniam quæ minus pręcipua eſt, ea exiſtere etiam poteſt, & operari ſine principaliore; altrix enim facultas dirigitur ad auctricem, & ambæ ad generatricem, nam generare aliud ſimile eſt huius animæ operatio maximè omnium pręcipua in mente naturę vniuerſalis; quia confert immediatè ad conſeruationem ſpeciei; huius gratia dedit viuentibus facultatem auctricem, qua augerentur donec ad perfectam ætatem peruenirent, ac debitam quantitatem adipiſcerentur, ut poſſent aliud ſimile generare; accretio igitur fuit penitus neceſſaria viuentibus propter generationem: quoniam enim ſemen à uiuente abſciſſum modicæ eſt quantitatis, & viuentia omnia in principio parua admodum, proinde ad generandum inepta oriuntur, oportuit ea augeri, & perfectam quantitatem conſequi, tanquam neceſſariam ad aliud ſimile generandum: accretio autem fieri non poteſt abſque nutritione, immo neque generatio; ideo propter vtranque eſt neceſſaria nutritio, vt conſiderantibus per ſe manifeſtum eſt: ſed quamuis ad has nutritio dirigatur, & illis inſeruiat, tamen ipſa quoque per ſe exiſtere poteſt abſque illis, & eſt neceſſaria propter conſeruationem indiuidui, ut patet in illis viuentibus, quæ non amplius augentur, neque generant; videmus enim plures homines eſſe natura ſteriles, & ad generandum ineptos, ſic etiam plura animalia bruta, & plures ſtirpes, quibus, poſtquàm augeri deſierunt, neceſſaria eſt nutritio vt ſeruentur vſque ad tempus eis à natura præſcriptum, & alias edere poſſint naturales operationes, quales ſunt in homine contemplari, & ſapere, & alios regere; has enim nobiliſſimas operationes edere poteſt homo etiam ad generandum ineptus, & quando non amplius augetur; oportet igitur eum poſt abſolutam accretionem diutius ſeruari harum operationum gratia; ſeruatur autem, & quandoque etiam diutiſſimè, per nutritionem. Hæ igitur tres facultates tanquam præcipuæ ab Ariſtotele nominatę ſunt in ſecundo libro de anima, aliæ verò quatuor neglectæ, vel ſub illis tribus implicitè cõprehenſæ; quoniam illæ tres abſque aliis ſecundarijs exerceri minimè poſſunt, & earum miniſterium neceſſariò pręſupponunt, & continent; his autem tribus ſublatis cæteræ auferuntur, quia ſunt prorſus inutiles, nihil autem eſt fruſtra in natura. Eſt autem ſummopere animaduertendum non talem eſſe ordinem in his facultatibus, vt una poſterior aliam priorem inſequatur, & dicatur eſſe facultas facultatis, quod antea latinis tanquam abſurdum obiecimus; non enim dicitur facultas habere aliam facultatem, ſed ſola animæ ſubſtantia dicitur omnes facultates habere, immò & omnes eam immediatè inſequuntur, non vna facultas aliam facultatem: ſed ordo in ſolis operationibus intelligendus eſt, vna enim ad operandum pręſupponit operationem alterius, vt à natura animæ vegetantis immediatè emanant hę tres facultates, altrix, auctrix, & generatrix; ſed generatrix non poteſt operari, ſeu anima ipſa non poteſt per hanc facultatem generare aliud ſimile, niſi pręſuppoſita prius operatione tum altricis, tum auctricis facultatis: ſic igitur dirigi unam ad aliam dicimus ratione operationum, ſed non ratione emanationis ipſarum à ſubſtantia animę, quod quidem etiam de facultatibus animæ ſenſibilis, quas poſtea conſiderabimus, eſt intelligendum, hoc enim ſemel annotaſſe ſatis eſt. Hæ ſunt vegetantis animæ facultates, quas dum inter ſe conferimus, & earum inter ſe ordinationem, ac pendentiam, quam modò declarauimus, conſideramus, facile cognoſcimus eas ab vna & eadem animæ ſubſtantia prouenire: at ſi eas cum ſenſibilis animę facultatibus comparemus, tanta eſt illarum ab his diſcrepantia, ut ſatis apertè declaret eas à diuerſis animæ partibus emanare, quum illarum operationes ad operationes harum non dirigantur, neque illis inuant, niſi quatenus animali ad vſum ſenſuum neceſſaria eſt vitæ conſeruatio, quam per nutritionem aſſequitur.

Nota de ordine facultatum.

Dubia

Dubia de facultatibus animæ vegetantis; & eorum ſolutio. Cap. XI.

CAETERVM de his, quæ modò dicta ſunt, dubia quædam oriun-
1. Dubium. tur, quę ad eorum plenam intelligentiam ſoluere oportet. Pri-
mùm quidem de nutritione, & accretione dubitatur: ignis enim
combuſtibili alitur, & augetur; ergo hę non ſunt propriæ opera-
tiones animæ vegetantis, proinde nec propriæ eius facultates al-
2. Dubium. trix & auctrix. Multò magis de generatione dubitatur, quia neque omnibus vi-
uentibus, neque ſolis competere videtur: quòd non omnibus competat, manife-
ſtum eſt; plures enim homines infœcundi, ac ſteriles naſcuntur, ſic alia plura ani-
malia, & plures ſtirpes: immò etiam aliqua ſecundùm totam ſpeciem infœcunda
3. Dubium. ſunt, vt muli, & illa animalia, quę ex putri materia generantur. Quòd autem ſo-
lis non competat, manifeſtum eſt in multis inanimatis, à calido enim generatur
calidum, à frigido frigidum, ab igni ignis, ergo etiam inanimata generant ſibi
ſimile; quomodo igitur dici poteſt hanc facultatem manare ab ipſa animę vege-
tantis natura? nam ſi id verum eſſet, oporteret in ſolis viuentibus, & in omni-
bus hanc facultatem ineſſe; id enim, quod à propria alicuius rei natura emanat,
Solutio primi. neceſſarium illi rei eſt, neque aliam naturam inſequi poteſt. Ad hæc, & primò ad
primum de nutritione, & accretione dicimus negandum eſſe eas competere igni,
Sola animata nutriūtur, & augentur. & rebus inanimatis, quia propriè loquendo ſola animata nutriuntur, & augen-
tur: tres enim conditiones in accretione propriè dicta requiruntur, ut Ariſtot.
docet in primo libro de generatione, & interitu; vna eſt, vt ex materia extrinſe-
cus accedente res augeatur; ſecunda, ut idem numero ſeruetur id, quod augeri
dicitur; tertia demum, ut non ſolùm toti, ſed etiam ſingulis particulis facta ſit ad-
ditio magnitudinis, ita ut omnes ſeparatim acceptæ dicantur maiores factę: in
ignis autem incremento ſola prima conditio adeſſe videtur, reliquæ duę abſque
dubio deſunt; quia non manet idem numero ignis, qui auctus dicatur, ſed fit
alius, & alius; neque omnibus eius particulis fit additio magnitudinis, ſed toti
tantummodo nouus ignis accedit; veluti ſi fruſto ceræ aliam ceram adiungamus,
tota enim cera fit maior, at partes ſingulæ nullum faciunt incrementum. Ob ean-
dem rationem neque nutritio propriè dicta competit igni, quoniam conditio-
nes prædictæ etiam in nutritione requiruntur, quoniam neque idem numerò
manet, neque ſingula particula nutriri dicitur; uera autem nutritio eſt, quandò
omnium partium ſubſtantia reparatur, atque inſtauratur: igitur propriè ſumen-
do nutritionem, & accretionem cum tribus memoratis conditionibus, ſola ui-
uentia nutriuntur, & augentur, & hę ſunt proprię operationes animæ uegetan-
Solutio ſecundi. tis. Ad ſecundum de generatione, quæ non omnibus uiuentibus competere vi-
detur, dicimus negari non poſſe plura eſſe viuentia, quę nequeunt generare; ſed
hæc generandi impotentia, vel competit indiuiduis quibuſdam, non toti ſpeciei,
vel etiam ſpeciei toti: ſi quibuſdam tantùm indiuiduis competat, non toti ſpe-
ciei, id nullam debet difficultatem facere, quia certum eſt res naturales recipe-
re impedimentum præter conſilium, & intentionem naturæ; ideo ſicuti contin-
git ut homo ſine oculis naſcatur, uel cum oculis ad videndum ineptis, ita con-
tingere poteſt ut naſcatur homo ſterilis ſeu propter malam temperiem, ſeu ob
alicuius inſtrumenti defectum: hæc enim vocantur monſtra, & pręter naturę con-
ſilium facta, in quibus concedendum eſt eſſe aliquid fruſtra. Si uerò hęc impo-
tentia competat toti ſpeciei, ideſt omnibus eius indiuiduis, id uel eſt aliquo tan-
tùm tempore, uel omni tempore, & ſemper; aliquo tempore, ut omnibus ho-
minibus nullo excepto competit ut tempore pueritiæ, & tempore ſenectutis ne-

queant

queant generare, & in his non poſſumus dicere organa eſſe fruſtra: in puero.n. non ſunt fruſtra, quia ſat eſt ſi aliquando poterit generare; neque in ſene, quia ſat eſt ſi aliquando generare potuit ille idem homo: per hoc autem non ſtat quin facultas generandi inſequatur animæ vegetantis naturã; quod.n.ad ipſam animam attinet, ea ſemper habet omnes vires ſuas; ſed quia ad eas exercendas plurium aliorum miniſterium requiritur, ideo propter aliquem horum defectum fit quandoque ut animal generare nequeat, cuiuſmodi defectus in omnibus pueris, & in omnibus ſenibus neceſſariò ineſt. Vbi autem tota ſpecies per omne tempus hanc impotentiam habet, maius dubium eſt, quod quidem contingit in mulis, & in animalibus ex putri materia genitis: ſed de mulis dicere poſſumus non eſſe mirum ſi non generent, ſunt enim numerandi inter animalia monſtroſa, quę præter naturæ conſilium fiunt; natura enim voluit equum coire cum equa, & aſinum cum aſina, non aſinum cum equa: ſicut igitur concedimus facultatem generandi, aut etiam inſtrumenta generationis eſſe fruſtra in fœmina ſterili, & in viro infœcundo; ita de tota mulorum ſpecie dicendum eſt, eos fruſtra habere organa, & facultatem generatricem, quum ſint animalia monſtroſa, & aliquo uitio affecta; ob id non eſt fortaſſe eis aſſignanda propria ſpecies, quum nil aliud ſit mulus, quàm equus imperfectus, & aſinus imperfectus, ut ait Ioannes Grammaticus in contextu trigeſimoquarto ſecundi libri de anima: ut igitur tueamur naturam nihil fruſtra facere, ſatis eſt ſi dicamus equum perfectum, & aſinum perfectum generare ſibi ſimile; nam mulus, licèt habeat facultatem generatricem, quatenus habet animam vegetalem, habet tamen in partibus inſtrumentalibus, uel in qualitatum temperie aliquem defectum, qui facit ne illa facultas poſſit exire in actum, & ita facultas generatrix in mulo ſit fruſtra tanquam in animali monſtroſo: quòd autem in mulo ſit potentia generatrix ſaltem ratione ſuę originis, quæ eſt anima uegetans, cognoſcere poſſumus ex eo, quod ſcribitur ab Ariſtotele in ſexto libro de hiſtoria animalium cap. 24. inquit enim inuentam eſſe mulam pregnantem, ſed eam non potuiſſe fœtum perficere, & edere prolem perfectam; hoc igitur eſt ſignum, & veſtigium quoddam facultatis generatricis inſequentis animam vegetantem: inquit etiam in eodem capite Ariſtoteles, & poſtea in capite 36. eſſe in Syria mulos, & mulas coeuntes, & generantes prolem perfectam; ſed addit eos non eſſe eiuſdem generis cum his mulis noſtris, ſed habere tantùm ſimilitudinem faciei, propter quam appellantur muli, differre tamen ſpecie à mulis genitis ex aſino & equa. De animalibus uerò ex putri materia genitis dicendum eſt ea non eſſe quidem monſtra, ſed habere tamen naturalem quandam imperfectionem, quæ impedit facultatem generatricem ne exeat in actum: euenit enim ſæpe ut aliquid alicui competat ratione generis, quod tamen repugnet naturæ ſpeciei; nam forma ſpeciei adueniens formę generis plura illi ſuperaddit, quæ illam, & eius operationes ad certos quoſdam modos reſtringunt, aliqua etiam demit, hoc eſt affert aliquod impedimentum alicui eius operationi; quod hic dicere poſſumus de his animalibus ex putri materia genitis; propria enim eorum forma facit in eorum natura talem defectum, ut potentia generatrix non poſſit edere ſuam operationem; immo in his quoque aliquod apparet veſtigium facultatis generatricis, quia (ut ait Ariſtoteles in primo libro de ortu animalium cap. 16.) hæc animalia non carent omnino actu generandi, generant enim aliud, ſed imperfectum, quod neque eſt mas neque fœmina, neque eſt eis ſimile ſecundùm ſpeciem; quare habent aliquam generationem, ſed imperfectam, quæ ad ſpeciem conſeruandam non prodeſt, indicat tamen eſſe ibi aliquam facultatem generatricem: & hæc in eis non poteſt dici fruſtra, tum quia aliquam habet operationem, quanuis imperfectam, tum etiam quia ne facultas aliqua animę fruſtra ſit, ſatis eſt ſi in aliquo uiuente ducatur perfectè ad actum: ſimile enim etiam in ſenſibus notare poſſumus; ubi. n.

Cur muli & aliqua alia animalia nõ generent.

Cur multa competũt ratione generis, quæ repugnent ratione ſpeciei.

Quomodo facultas ſine operatione non ſit fruſtra.

eſt

eſt anima ſenſibilis, ibi ſunt omnes eius facultates, ſaltem ut in origine, licèt non ſemper omnes ut in ſubiecto; ut ſi dicamus apes auditum non habere, habent quidem apes facultatem auditiuam ratione ſolùm originis, ſed propter naturam propriam habent aliquem defectum illis naturalem, qui prohibet ne illa facultas poſſit exire ad actum: neque ob id dici poteſt ibi eſſe fruſtra, quia quum inſequatur neceſſariò animam ſenſibilem, quæ in omnibus animalibus æquè ineſt, ſatis eſt, ne fruſtra eſſe dicatur, ſi in aliquo animali perfectam poſſit edere operationem.

Solutio tertij.

Ad tertium dubium, quòd generare ſibi ſimile videatur etiam igni, & aliis inanimatis competere, illud idem dicendum eſt, quod de accretione paulò ante dicebamus: non enim utcunque generare ſibi ſimile eſt proprium animæ vegetantis, ſed modo quodam proprio, & cum ſtatutis quibuſdam conditionibus, quæ inanimatis competere non poſſunt; proprius autem hic modus tangitur à Thoma in prima parte ſummæ quæſtione 78. articulo ſecundo ad ſecundùm, ſed non perfectè explicatur: ipſe enim dicit generationem ſimilis in rebus inanimis fieri penitus ab extrinſeco, in uiuentibus autem fieri quodam altiori modo per aliquid ipſius uiuentis, quod eſt ſemen, in quo eſt principium corporis formatiuum, ideoque oportere aliquam eſſe rei uiuentis facultatem, per quam ſemen præparetur, eamque eſſe uim generatricem: ſed hanc Thomę reſponſionem poſtea veritate declarata perpendemus: nos dicimus differentiam in hoc eſſe conſtitutam, quòd ignis ignem generat agendo in aliam materiam extra ſe, & ex ea educendo aliam ignis formam; at uiuens non ita generat aliud ſimile, ut agat in aliam materiam extra ſe, ſed largitur quodammodo alteri aliquid de ſuamet materia, & aliquid de ſuamet forma cum facultate actiua, dum exhibet ſemet generationi: nam ſemen plantæ, dum eſt in ipſa planta, eſt animatum anima vegetante, qua etiam planta tota, & ab ea ſeparatum retinet uim prolificam, & alterius plantæ generatricem, non quidem ex alia materia, ſed ex illa ipſa, quæ eſt in ſemine, quæ prius fuit portio quędam materiæ totius plantæ, à qua ſemen prodijt: ſeparatur igitur à planta aliquid de propria materia, & aliquid de propria forma cum facultate generatrice, quæ eſt agens proximum, à quo ex illa materia fit alia numero planta: huic proportione reſpondet ſemen in animalibus, eſt enim materia quædam abſciſſa ab ipſomet animali generante, retinens uim actiuam, & generatiuam alterius ſimilis animalis; ſemen enim humanum propriè dicitur totum illud, quod conſtat ex ſemine uiri, & menſtruo ſanguine fœminæ, ſoletque appellari conceptus, & eſt ſimile ſeminibus plantarum, quoniam habet inſitam uim actiuam, quæ, ut inquit Ariſtoteles in ſecundo Phyſicorum, eſt natura humana non tanquam forma, ſed tanquam artifex, & agens proximum; habet etiam in ſe materiam, ex qua poteſt homo fieri, nempe ſanguinem meſtruum fœminæ: hæc enim fuit ratio diſtinctionis maris, & fœminę propter eorum diuerſa officia in generatione, nam maris officium eſt exhibere uim actiuam, & generatiuam alterius animalis ſimilis: fęmine verò exhibere materiam conceptui: quę munera diſtinxit oculatiſſimus philoſophus Ariſtoteles, neque illa confudit, quod medici faciunt; dum dicunt & ſemen viri eſſe materiam fœtui, & fęminam quoque ſemen ui actiua præditum emittere; ita ut & virile ſemen utroque munere fungatur, tum agentis, tum materiæ; & fœmina tum ſanguinem menſtruum exhibeat ut materiam generationis, tum ſemen præditum ui generatiua; quod quidem ſi uerum eſſet, oporteret euenire aliquando ut fœmina ſine uiri congreſſu concipiat, quod tamen nunquam compertum eſt. Sed repugnantiſſimum etiam illud eſt rationi, quia natura non abundat in ſuperuacaneis, nec propria rerum munera confundit: quare ſi ſtatuit à mare prodire uim actiuam, à fœmina verò materiam, non debuit fœminæ dare ſemen cum facultate generatrice, neque virili ſemini materiæ officium tribuere: uoluit igitur fœminæ officium eſſe exhibere

Quomodo generare ſibi ſimile ſit propriũ animatorum.

Officia maris & fœminæ in generatione.

Medicorum error.

bere

bere conceptui materiam, ex qua à facultate actiua uirilis ſeminis generetur alterū animal ſimile; & hoc genitū viuit prius anima matris, ſed poſtea viuit anima propria: quemadmodum etiam ramus in planta viuit eadem numero anima, qua viuit tota planta, ſed poſtea auulſus fit alia planta numero; & ita uetus illa planta generat alteram ſimilem largiendo aliquid de ſua propria materia, & de ſua propria forma. Hæc igitur eſt alterius ſimilis generatio, quam Ariſtoteles dicit eſſe propriam vegetantis animæ operationem, cuius propria conditio eſt ut generans exhibeat aliquid de ſua materia, & aliquid de ſua forma; nam in ſemine tum materia ineſt, tum uis quędā vitalis à forma viuentis prouenıens, & fungens officio agentis; hoc ſignificauit Ariſtoteles in libro de uita & morte capite 14. dum generationem uiuentis ita definiuit, generatio eſt prima participatio animę nutritiuæ cum calore naturali; generans enim communicat aliquid de ſua anima nutritiua, quatenus exhibet ſemen animatum, ut ipſe Ariſtoteles aſſerit in ſecundo libro de ortu animalium cap. 3. eſt enim ſemen prædıtum facultate vitali, quæ eadem in generante erat; ſed ſimul communicat aliquid de ſua materia, quia forma non poteſt migrare de materia in materiam, quare neceſſe eſt ut viuens generans exhibeat portionem ſuæ materię unà cum portione animæ nutritiuę, & caloris ſui naturalis; fit autem poſtea alia numero anima, & aliud uiuens eiuſdem ſpeciei. Inanimata verò ita generant aliud ſimile, ut ſolam conferant vim actiuam in aliam externam materiam; at neque de propria materia, neque de propria forma aliquid exhibeant, ſed aliam numero formam eiuſdem ſpeciei ex illa externa materia educant. Illud autem, quod in memorato loco Thomas dixit, verum eſt, ſed ipſe materiam conſiderare non uidetur, quæ tamen in hac generatione eſt maximè conſideranda: inquit enim generationem animatorum eſſe penitus ab extrinſeco, agens enim agit in materiam extra ſe, uiuentis autem generationem eſſe per aliquid ipſius uiuentis, ſcilicet per ſemen; quæ omnia vera ſunt: ſed poſtea dicens in ſemine eſſe principium corporis formatiuum, videtur conſiderare ſemen ut habens uim actiuam, non ut materiā; attamen niſi materiā quoq; in ſemine conſideremus, non ſatis apparet in hac facultate actiua diſcrimen, quo generatio uiuentis ab inanimati generatione ſecernatur, ſiquidem etiam inanimatum habet uim generatricem alterius ſimilis: ſed res ita clara eſt, vt omnino dicendum eſſe videatur eam Thomæ incognitam non fuiſſe, quanuis eam non expreſſerit. Sed illud quoque mihi dubium eſt, quod ibidem à Thoma ſubiungitur, oportere aliquam eſſe rei uiuentis facultatem, per quam huiuſmodi ſemen præparetur, eamque eſſe uim generatricem: etenim duæ generatrices facultates hic conſiderari poſſe uidentur, vna, qua uiuens generat ſemen, altera, qua ſemen generat aliud uiuens ſimile; ipſe quidem Thomas ſignificare uidetur vim illam generatricem, quæ ſecundùm Ariſtotelem eſt præcipua facultas animę vegetantis, eſſe priorem illam, qua ſemen generatur: ego tamen puto eſſe potius alteram poſteriorem, quæ in ſemine ineſt tanquam artifex, & ex illa materia generat aliud uiuens; ſeminis enim generatio nil aliud eſſe uidetur, quàm concoctio quædam ultimi alimenti, proinde non eſt illa generatio alterius ſimilis, de qua in præſentia loquimur: neque ob id negamus eſſe in ipſomet uiuente uim generatricem alterius ſimilis; nam dicendo eam in ſemine ineſſe, dicimus in uiuente, à quo eſt abſciſſum ſemen, & à quo hanc uim recepit: viuens igitur non ea ratione dicitur habere vim generatricem, quatenus poteſt ex alimento generare ſemen, ſed quatenus ſemen in uiuente genitum habet uim generatricem alterius uiuentis ſimilis. Alia plura de his vegetantis animę facultatibus, & operationibus dici poſſent, quæ conſultò omittimus, tanquam ad ſingularum facultatum, & operationum diſtinctam declarationem pertinentia; nunc enim conſilium noſtrum eſt generalem tantummodo harum facultatum partitionem, & enumerationem facere: hac.

Quid ſit generatio uiuentis.

Nota in uiuente duas facultates generatrices.

eadem ratione de aliarum animę partium facultatibus nunc aliqua dicere aggre diemur, aliàs fortaſsè de ſingulis diligentius atque accuratius loquuturi.

De facultatibus animæ ſentientis. Cap. XII.

SENTIENTIS verò animę facultates in duas claſſes diuidi ſolent, in externos, & internos ſenſus: externi ſunt illi, qui ab obiectis ipſis materialibus patiuntur, iiq́ue ſunt quinque, uiſus, auditus, odoratus, guſtatus, & tactus; de internorum autem numero ambigitur, quum ab aliis plures, ab aliis pauciores ſtatuantur: ego duos propriè loquendo eſſe arbitror, ſenſum communem, & phantaſiam, à noſtris imaginatiuam appellatam; uel tres, ſi memoriam addere uelimus: ſed quia nomen ſenſus cognitionem denotare uidetur, memoria uerò non eſt cognoſcitiua, ſed ſolùm conſeruatiua imaginum, & tanquam promptuarium imaginatiuæ; ideò dubium eſt an memoriam liceat ſenſum appellare: ſed qualiſcunque ſit certum eſt eſſe uim quandam animæ ſenſibilis, & poſſe facultatem huius animæ nominari, quæ immediatè inſeruit imaginatiuæ; nam ex imaginatione imago imprimitur in organo memoratiuæ facultatis, quod eſt proximum organo imaginatiuæ, & eſt tanquam liber apertus, in quo imaginatiua inſpicere, ac ueluti legere imagines ſenſilium rerum poteſt: ſed ipſa per ſe memoria uim cognoſcendi non habet, neque habere debuit, proptereaquòd facultas cognoſcitiua non poteſt ſine cognitione recipere ſpeciem, ſpecies enim recepta nil aliud eſt quàm cognitio ipſa, plura autem ſimul cognoſci minimè poſſunt, ideo facultatem illam, quæ plura ſimul retinere apta eſſet, cognitione carere oportuit; immediatè tamen inſeruire cognitioni, & hac tantùm ratione poſſe appellari cognoſcitiuam. Senſus communis ad quinque externos eam habet rationem, quam habet centrum, quod unum eſt, ad quinque diſtinctas lineas ab eo prodeuntes: eſt enim tanquam ipſorum radix, atque principium, & comparat inter ſe plurium ſenſuum obiecta, & illorũ diſcrimen cognoſcit, non tamen operatur, niſi præſente obiecto externo, quemadmodum neque ipſi externi ſenſus. At imaginatiua res quoque abſentes imaginari poteſt: etenim neceſſarium quidem eſt eam moueri primùm ab aliquo externo ſenſu; ſed poſtquam ſemel apprehendit, & idolum impreſſit in memoria, poteſt poſtea illud idem ſæpe imaginari etiam abſente obiecto materiali. Præter hos verò ponunt aliqui alios internos ſenſus, ut ęſtimatiuam, & cogitatiuam: ſeu ad ratiocinandum, & diſcurrendum à noto ad ignotum in particularibus; ſeu ad ea comprehendenda, quæ à ſenſu cognoſci nequeunt: ut ouis uidens lupum, ſentit ſolos colores, & magnitudinem, & figuram lupi, & hæc omnia imaginatur; neque tamen propter hæc fugit lupum, ſed propter inimicitiam, & periculum, quod ſimul cognoſcit per facultatem ęſtimatiuam, licèt ſub externum ſenſum non cadat: ob hanc igitur rationem ponit hanc facultatem Thomas in prima parte ſummę quæſtione. 78. articulo quarto, & inquit appellari in brutis ęſtimatiuam, in homine autem cogitatiuam, quia perfectius in homine, quàm in brutis, prędictum munus exercet; etenim bruta res, quæ à ſenſibus non apprehenduntur, non concipiunt per earum inter ſe collationem, ſed naturali quodam inſtinctu, homo verò per collationem ipſarum inter ſe: ideo accedere in hoc uidetur Thomas ad opinionem Auerrois, qui præter facultatem imaginatiuam poſuit in homine cogitatiuam, cui tribuit vim affirmandi, & negandi, & ratiocinandi. Ego verò hac in re arbitror nō eſſe ab Ariſt. recedendum, qui præter ſenſum communem, & phantaſiã, & memoriam, non poſuit aliam internã animę ſenſibilis facultatem, quę ad cognitionem pertineat; etenim enunciandi uim, multo autem magis ratiocinandi, & diſcurrendi propriam eſſe uoluit ſolius animę rationalis, ut in tertio libro de anima uidere manifeſtè poſſumus: uanum igitur

Internorum ſenſuum numerus.

Memoria nō eſt cognoſcitiua.

Senſus communis.

Imaginatiua

Cōtra ponẽtes æſtimatiuam, & cogitatiuam.

Enunciare, & diſcurrere eſt proprium ſolius intellectus.

igitur eſt,& ab Ariſt.alienum ponere vllam animæ ſenſibilis facultatem ratiocina
tricem,vel enuntiatricem:ad concipiendas autem res ſenſiles etiam abſentes ſuf-
ficit ſola imaginatrix facultas,quare aliam ponere ſuperuacaneum eſt : at quoniã
imaginatio ſecundùm Ariſt.eſt motus ab externo ſenſu factus,proinde nihil poſſu
mus imaginari,ꝙ prius in ſenſu non fuerit;ideo multi conſiderantes fieri aliquan
do imaginationem etiam illorum,quæ nunquam fuere in ſenſu,immò & eorum,
quæ nihil penitus ſunt,imaginamur.n.montem aureum, & animalia monſtroſa,
alias facultates,quarum id munus eſſet,introduxerunt. Attamen certum eſt hæc
omnia præſtari à ſola imaginatiua;phantaſma.n.fuit aliquando ſub ſenſu, ſaltem
ratione partium ſuarum ſeparatim,licèt non ipſum totum,ſenſu nanq.& montem
ſeorſum apprehendimus,& aurũ;quę igitur ſenſus ſeparata cognouit,hęc à phan
taſia coniunguntur,& ita montem aureũ imaginamur:ſic etiam vidimus magnitu
dinem montis,& vidimus animal ideo magnitudinem cum animali coniungen-
tes imaginamur animal magnum inſtar montis,& alia eiuſmodi: hac igitur ratio
ne omnis imaginatio ortum habet à motu facto ab externis ſenſibus:neq credẽ-
dum eſt eam enuntiare quando imaginatur montem aureum, non.n.affirmando
dicit,mons eſt aureus:ſed abſq; ulla enuntiatione duo componit, & concipit ſim
pliciter tanquam vnum.Quod verò aliqui dicunt de conceptu rerum, quæ nullo
modo ſub ſenſum cadunt,dignum eſt aliqua conſideratione ; ouis.n.fugit lupum
propter inimicitiam,quã nullo ſenſu cognoſcit,ſed naturali tantùm inſtinctu ; ſic
auis cognoſcit utilitatem paleæ ad nidificandum,nec tamen aliquo externo ſenſu
illam utilitatem percepit:ideo illi ducti ſunt ad ponendam facultatem ęſtimatiuã
diſtinctam ab imaginatiua, ut Thomas in loco prędicto. Attamen, ſi bene conſi-
deremus,non oportet ob id ponere aliam animæ ſenſibilis facultatem diſtinctam
ab imaginatiua, iucunditas.n.& moleſtia non ſunt aliquid in obiecto ſenſili inexi
ſtens, ſed ſunt paſſiones quædam rem cognitam inſequentes: nam in palea ineſt
quidem calor,& figura tanquam res quædam,ſed non ineſt iucunditas,quã dica-
tur auis ſentire,proinde iucunditas illa in palea nihil eſt. uiſionem autẽ paleæ con
ſequitur in aue perceptio iucunditatis,non ꝙ iucunditas inſequatur colorẽ palęę
ſecundùm ſe,neq; naturam animę ſenſibilis ſecundùm ſe,ſed quia propriam illius
animalis naturam inſequitur ille naturalis inſtinctus,quo percipit iucunditatẽ ex
intuitu palęę,inditus à natura,vt excitetur appetitus apprehendendi paleã ad ni-
dificandum;ſic ex viſione lupi fit moleſtia quædam in oue,ut excitetur appetitus
fugiendi ad ſe conſeruandã,illa tamen moleſtia in lupo nihil penitus eſt:ideo no-
tandum eſt ex Ariſt.in 3.lib.de anima à contex.28.vſq; ad 32.in rerum ſenſibiliũ (In perceptione ſenſilium tria ordinatim fiunt.)
perceptione tria hęc ordinatim fieri: primum ſentitur res à ſenſu externo ſub ra-
tione obiecti proprii,vt color à viſu quatenus eſt color:ſecundò percipitur iucun
ditas,vel moleſtia,ſiue eadẽ res quatenus delectans,vel moleſtãs.quia,vt diximus,
nulla eſt in ipſo obiecto iucũditas,vel moleſtia tãquã res ſenſilis,ſed obiectũ in ſen
ſu iucunditatẽ,vel moleſtiã efficit per impreſſionẽ ſuæ ſpeciei ; & Ariſt. perceptio
nem obiecti ſub propria obiecti rõne attribuit ſenſui externo,perceptionem verò
iucunditatis,vel moleſtiæ ſenſui cõmuni,qui eſt communis radix,& centrum om
nium ſenſuum;idq;non ſine ratione fecit,quia hæc icunditatis,vel moleſtiæ perce
ptio nõ eſt propria alicuius ſenſus,ſed omnium communis cõditio indita à natu-
ra propter animalis conſeruationem,ideo iure aſcribitur ſenſui communi, qui eſt
cõmune principium omnium ſenſuum externorum ; ab hoc igitur apprehẽditur
obiectũ ab externo ſenſu oblatum, & ſimul percipitur vt iucundum, vel vt mole-
ſtum:tertiò demũ excitatur appetitus,qui in duos diuiditur, proſequutionẽ, &
fugã,iucundum.n.appetimus, moleſtum autem fugimus & quia a ſenſu cõmuni
offeruntur phantaſiæ obiecta ſenſilia,quæ in ea producunt phantaſmata, phanta
ſia imaginatur obiectum tam præſens,quàm abſens,tum ſub ratione obiecti,tum
ſub ratione delectantis,vel moleſtantis,ideo ſimiliter ex imaginatione obiecti ab

ſentis excitatur appetitus proſequendi, vel fugiendi. Horũ igitur trium duo priora ad eandem facultatem pertinent, nempe ad ſenſum, vel ad phãtaſiam; idem.n. eſt animę operandi modus circa vtrunq;, quũ ſimiliter apprehendatur, & cognoſcatur vtrunq; ſeu à ſenſu communi, ſeu à phantaſia, licèt vnum ex altero; prius.n. apprehenditur obiectum ſub ratione obiecti ſenſilis, deinde verò vt iucundum, vel moleſtum; ſed cum hoc diſcrimine, ꝙ apprehenſio obiecti ſub ratione obiecti pertinet abſolutè ad naturam ſenſus quatenus eſt ſenſus, ſeu phantaſię quatenus eſt phantaſia, idcirco animalibus omnibus competit; ſed apprehenſio eiuſdem ut iucundi, vel moleſti non amplius ad ſenſum pertinet quatenus eſt ſenſus, neq; ad phantaſiam quatenus eſt phantaſia; ſed quatenus reſtringuntur, & coarctantur à propria forma cuiuſq; animalis: iam.n. diximus propriã cuiuſq; formã coarctare formã generis, & eius operationes contrahere ad quoſdã proprios modos, & ad proprias cuiuſq. animalis conditiones; colorẽ igitur, & figuram paleæ oẽ animal viſu prędiũ videt, & imaginatur, ſed non omne animal percipit ex ea uiſione iucunditatem, ſed aliqua tantùm animalia, quæ egent palea ad nidificandũ: hęc igitur apprehenſio rei vt iucundę cõpetit ſenſui illius animalis, non prout ſenſus eſt, ſed vt determinatus, & coarctatus à propria illius animalis natura; ſed quũ hęc ſit

Factus appetitiua.

nobis incognita, ſolemus eam nomine naturalis inſtinctus appellare. Tertiũ verò illorum trium, ꝙ eſt proſequi, vel fugere, ad aliam eiuſdem animæ facultatem, quæ appetitiua dicitur, pertinere exiſtimo; nec dicendum eſſe cum quibuſdam vnã & eandem animæ facultatẽ eſſe ſenſitiuũ, & appetitiuum, ſed potius duas diſtinctas, ſicut oſtendere nititur Thoma in 1. parte ſummæ quæſtione. 78. articulo 1. quæ fuit etiam ſententia Ariſt. ſi bene perpendamus ea, quæ ab ipſo in 2. lib. de anima contex. 20. & 22. & 27. ſcribuntur, & poteſt etiam ita demonſtrari; vbi diuerſi ſunt modi operandi circa idem obiectum, ita ut variis modis anima ab illo obiecto immutetur, ibi diuerſæ facultates iudicandæ ſunt; quemadmodum ubi idem eſt operandi modus circa diuerſa obiecta, ibi vna & eadem eſt facultas animæ iudicanda; eodem.n. modo operatur ſenſus in viſione albi, & in uiſione nigri, ergo facultas viſiua vna eſt: atqui nõ eſt idem operandi modus, quo animę ſentit, & iudicat, & quo appetit idem obiectum: ergo non per vnam facultatem, ſed per duas hęc duo præſtat: minor probatur; quia ſentire eſt cognoſcere, & fit per trãſitum obiecti ad animã; in cognitione.n. obiectum quodãmodo ad animam trahitur, at in appetitu trahitur potius anima ad proſequendum obiectũ; quoniam igitur ſenſus oẽs, & phantaſia ſunt facultates cognoſcentes per obiecti receptionem, diuerſa ab his eſt facultas appetitiua, cuius operatio, quanuis cognitionem obiecti pręſupponat, nõ eſt tamen formaliter cognitio, ſed potius propenſio animæ ad proſequendum obiectũ, quod prius cognouit: eadẽ igitur anima ſenſibilis per diuerſas ſuas facultates hæc omnia præſtat; cognoſcit.n. tũ ſenſu, tum imaginatione, &

Facultas motrix.

cognitionẽ inſequitur appetitus proſequendi, vel fugiendi. Ex appetitu autẽ incitatur ad motũ, vt quęrat quæ vtilia ſunt, & fugiat noxia; ideò tandem hæc eadẽ anima habet facultatẽ motricem, quæ fuit animalibus neceſſaria ad ipſorũ con-

Collectio omniũ facultatũ animę ſenſibilis.

ſeruationem. Vt igitur omnes ſenſibilis animę facultates colligamus, tres ſunt in animali operationes certo ordine diſpoſitæ, cognoſcere, rem cognitam appetere, ac demum ad eam moueri; harum gratia datæ animali ſunt à natura plures facultates: ad cognitionẽ quidem propter rerum ſenſiliũ diuerſitatem non ſatis fuit vna facultas, ideo plures in animali ſunt facultates cognoſcitiuę, quinq; externi ſẽſus, & tres interni, nempe ſenſus cõmunis, phantaſia, & memoria; licèt.n. memoria non ſit cognoſcitiua, nullum tamen alium habet officium, quàm inſeruiendi cognitioni; inſeruit.n. ſuppeditando obiectum, ꝙ in ea ſeruatur, vt ab eo moueatur phantaſia: ad proſequendum autem, & fugiendum data animali eſt facultas appetitiua: demũ ad ſe mouendum facultas motrix, hæc tamen non omnibus ineſt animalibus, ſed perfectioribus; tantùm illa nanque imperfecta animalia, quæ à Grę-

cis ζωόφυτα appellantur, nõ habent facultatem motricem, ſicuti tribus quoq; perfectioribus ſenſibus deſtituta ſunt, & duos tantùm habent, tactũ, & guſtatum; ob id facultas motrix apud Ariſt. conſtituit gradum viuentis diſtinctum à gradu ſenſibili; phantaſia verò, & appetitus non conſtituunt alium gradũ: quoniam.n. quatuor graduum diſtinctionẽ Ariſt. non aliunde accepit, quàm ex maiore, & minore amplitudine, & cõmunitate; appetitus aũt, & imaginatio ſunt ęquè communia, ac ſenſus, quia vbi ſenſus, ibi imaginatio, & appetitus, ideo hęc non faciunt gradũ viuentis diſtinctũ à gradu ſenſibili: at facultas motrix non omnibus ſentientibus ineſt, ideo hęc propriũ viuentis gradũ conſtituit: in quo ſunt animalia non oĩa, ſed perfectiora. Hęc de aĩa sẽſibili, atq; de eius facultatibus dixiſſe in pręsẽtia ſatis ſit.

De facultatibus animæ rationalis. Cap. XIII.

ANIMAE rationali tres facultates aliqui attribuunt, intellectum, voluntatem, & memoriam; ita vt intellectu res apprehẽdat, atq cognoſcat, voluntate ad eas proſequendas trahatur, memoria verò cõſeruet. Aliqui verò memoriã quidem huic animę aſcribunt, ſed negãt eſſe facultatẽ diuerſam ab intellectu, vt Tho. in 1. par. ſummæ q. 79. art. 7. Sed de memoria alio ĩ loco opportunius diſputabimus: nũc ſatis ſit breuiter dicere duas tantùm eſſe mentis noſtrę facultates, vnã cognoſcendi, alteram appetendi, ſeu volendi, nil.n. aliud eſt voluntas, quàm appetitus animę rationalis: quẽadmodum.n. cognitionẽ ſenſus inſequitur propenſio ad obiectum, quę dicitur appetitus, ita & mentis cognitionẽ proprius appetitus conſequitur; quẽ vt ab appetitu ſenſibili diſtinguerent, voluntatem appellarunt. Harum duarum facultatũ diſcrimen ex iis, quæ paulo ante de ſenſu diximus, manifeſtum eſt. aliud.n. eſt cognoſcere, aliud eſt rem cognitam appetere, & longè diuerſus eſt operandi modus hic ab illo; nã mens noſtra cognoſcit patiendo, & recipiendo ſpecies à phantaſia, per quam receptionẽ dicitur fieri res ipſæ; obiectũ igitur, vt cognoſcatur, ad animã ferri oportet, & in ea recipi: ſed in volendo trahitur potius mens ad proſequẽdum obiectũ: quod ẽt in ſe diuerſitatẽ habet, nam cognoſcitur quatenus ens appetitur aũt quatenus bonum. Ipſa autem facultas cognoſcitiua vna tantùm ſtatuẽda eſſe videtur, quia hæc animæ pars non habet illã, quam aliæ, ex organis varietatẽ, quum nullo prorſus proprio organo vtatur; ſed in ipſamet anima non in organo, ſpecies recipiuntur, vnde ſola ab Ariſt. vocata eſt locus ſpecierum, & ob id vnus tantùm in ea notari poteſt modus, quo ab obiectis immutatur, & dicitur recipiendo fieri ſingula. Eſt autem conſideratione dignum, quum Ariſt. in 3. lib. de anima diſtinguat intellectum practicum à ſpeculatiuo, num hi dicendi ſint duæ diſtinctæ facultates, an vna & eadem. Thomas in q. prædicta art. 11. inquit eſſe vnã & eandem facultatem, & hac vtitur ratione: id, quod accidit obiecto ſub ratione obiecti, non variat potentiam; at rebus, quę mente apprehenduntur, accidit ut dirigãtur ad opus, vel non dirigantur ad opus; ergo hæc differentia nõ poteſt varias potentias conſtituere, ſed vna tantùm eſt, quę res oẽs eodem modo apprehendit, & harum alias ad actionem dirigit, aliàs non dirigit, ſed ſimpliciter contẽplatur: hoc ſignificare viſus eſt Ariſt. in contex. 49. 3. lib. de anima, dum dixit intellectum practicum à ſpeculatiuo diſtingui fine, ſunt.n. ambo cognoſcentes eodem modo, proinde vnã & eandem animæ facultatẽ denotant, ſed ſpeculatiuus finẽ habet ipſammet cognitionem, practicus verò eam ad actionem dirigit: ſed quãuis ratione ultimi finis diſtinguantur, proximo tamen, & immediato fine non ſeceruntur, quia etiam intellectus practicus habet proximum finem cognitionẽ veri in rebus agendis. Ego verò arbitror intellectum practicum, & ſpeculatiuum, duas notare rationalis animę facultates: quũ.n. tria in intellectu practico conſiderauerit Ariſt. quemadmodum etiam in ſenſu; apprehenſionem rei, affirmationem, uel negatio-

An in par animæ intellectiua ſit memoria v. de lib. de ſpec intell.

Voluntas.

Intellectus.

Num intellectus practicus, & ſpeculatiuus ſint duæ potentiæ.

Opinio Thomæ, & argumentum.

Confutatio. & opinio propria.

nem boni vel mali; ac demum proſequutionem, vel fugam; certum eſt in duobus prioribus nullum intellectuum diſcrimen oriri, quoniam in illis non poteſt intellectus alio nomine appellari, quàm ſpeculatiuus: res.n. contemplatur per vnam & eandem ſuam facultatem, quæ intellectiua dicitur, quia etiam bonum contemplatur quatenus eſt verum: in ſolo igitur tertio neceſſe eſt horũ diſcrimen eſſe conſtitutum, immo & propriam intellectus practici conditionem, qua dicitur practicus, in eo ſolo conſiſtere, vt nomen quoq; ipſum declarat; nam in duobus reliquis cognoſcit tantùm, & contemplatur, in tertio autem actionem reſpicit, & per hoc ſolum diſtinguitur à ſpeculatiuo, uidelicet per propenſionem ad proſequendum bonum, & fugiendum malum, quæ dicitur voluntas, & differt ab apprehenſione, quemadmodum diximus: per hoc autem denotatur diuerſitas obiecti ſub rõne ob iectiqui a licèt verum, & bonum, vt ibi Thomas inquit, re idem ſint, & vnum in altero ſit incluſum, tamen differunt ratione, & per has duas diſtinctas rationes cõſtituunt duo diſtincta obiecta duarum facultatũ: apprehenditur.n. bonum prout eſt quoddam verum, appetitur autem non vt verum, ſed vt bonum: quoniam igitur diſtinctæ ſunt obiectorum rationes quatenus obiecta ſunt, & diuerſi ẽt modi operandi circa illas, non poſſunt niſi duas animæ rationalis facultates ſignificare, non tamen alias, quàm eaſdem duas, quas antea conſiderauimus, intellectum, & voluntatem: intellectus.n. eſt facultas apprehenſiua, & cognoſcitiua obiecti vt veri, voluntas verò eſt facultas proſequutiua eiuſdem vt boni; ille igitur intellectus, qui dicitur ſpeculatiuus, eſt prior facultas, ſeu operatio prioris tantùm facultatis ſine altera poſteriore, ille verò, qui vocatur practicus, eſt operatio vtriuſq; & eatenus notat aliam animæ facultatem, quatenus eſt operatio voluntatis, immo hæc eſt propria conditio intellectus practici, qua diſtinguitur à ſpeculatiuo, quum in apprehenſione ſeu veri, ſeu boni ab eo non differat; ſed hanc præſupponens videtur eſſe formaliter electio, quæ eſt operatio voluntatis. Igitur intellectus practicus, & intellectus ſpeculatiuus eatenus duas animæ facultates ſignificant, quatenus diſcrimen denotant intellectus & voluntatis. Hanc ſententiam tuetur Ioan. Gandauenſis in quæſt. 39. 3. lib. de anima. Ad argumentum autem Thomæ dicimus de apprehenſione rei totum eſſe concedendum: quum.n. poſſit cognitio tũ dirigi ad actionem, tum non dirigi, accidit ei vt dirigatur, & accidit vt non dirigatur, proinde hæc ſunt apprehenſioni accidentalia diſcrimina, nec poſſunt facultates diuerſas conſtituere, quum apprehenſio reſpectu omnium rerum eodem modo fiat: obiectum quoq; quatenus apprehenditur ſeruat in oĩbus eandem obiecti rationẽ quia etiamſi ſit bonum, cognoſcitur tamen quatenus ens quoddam, cui vt cognoſcibili accidit bonitas, illa præſertim, quæ eſt rei agendæ, quum hæc poſſit eſſe tum bona, tũ mala: & tam bona, quàm mala, quatenus apprehenditur, apprehenditur ut ens quoddam, & quando affirmatur eſſe bona, vel eſſe mala, cognoſcitur illa affirmatio vt vera. Per hoc igitur argumentum nil aliud oſtenditur, niſi intellectum practicum in ipſa apprehenſione non denotare facultatem diſtinctã ab illa, quæ ſignificatur per intellectum ſpeculatiuum iam.n. diximus hos in apprehenſione nullam habere differentiam, niſi accidentalem, quæ ſumitur à rerum differentijs prout diuerſæ res ſunt, ſed non prout habent rationem obiecti. At ſi tertium intellectus practici actum, qui electio eſt, conſideremus, mutatur ratio obiecti; licèt.n. ſit ens, eligitur tamen non amplius ut ens, ſed ut bonum. Sic ergo neganda eſt minor argumenti, quia non eſt amplius illi accidens vt ad actionem referatur, ſed neceſſarium, & eſſentiale: propria enim ratio obiecti voluntatis eſt quatenus bonum, ſicuti propria ratio obiecti intellectus eſt quatenus ens, bonum autem eſt per ſe omnium humanarum actionum finis: quoniam igitur in intellectu practico ſit prius apprehenſio, deinde proſequutio; obiectũ non eſt idem in utraque, quia mutatur ratio obiecti, apprehenditur enim ut ens, non ut bonum, appetitur autem non ut ens, ſed vt bonum.

Ad argum. D. Thommæ

IACOBI

IACOBI ZABARELLAE PATAVINI LIBER DE PARTITIONE ANIMAE.

Propoſitio ac diuiſio dicendorum. *Cap. I.*

MAGNA fuit inter priſcos philoſophos controuerſia de animæ partitione, atque eius diſtributione per corpus, eaq; à poſterioribus quoque agitata eſt: ſolent enim tum interpretes Ariſtotelis, tum medici de hac re diſputare, & quęrere an anima tota in toto corpore inſit, pars verò in parte, an potius tota tum in toto, tum in ſingula corporis parte. Verùm Ioannes Gandauenſis huius quæſtionis ambiguitatem animaduertens tres eius acceptiones notauit, ſecundùm quas totam ſuam diſputationem in tres partes diſtinxit, eumque alii poſtea ſequuti ſunt: eaſdem tetigit etiam Thomas in prima parte ſummę quęſt. 76. artic. octauo: nos igitur hac de re diſputaturi, id ritè factum eſſe arbitrantes, ad uitandam obſcuritatem eadem diſtinctione utemur; etenim certum eſt problema hoc poſſe tribus modis intelligi: habet.n. anima eſſentiam ſuam; habet quantitatem, quanuis per accidens, quum ad corporis extenſionem extenſa ſit; ac denique habet facultates diuerſas: ideo primùm quęri poteſt, an tota ſecundùm eſſentiam & in toto corpore ſit, & in qualibet eius parte: ſecundò an tota ſecundùm quantitatẽ ſit & in toto, & in ſingula parte; tertio demum, an anima tota, ideſt ſecundùm omnes facultates ſuas ſit non ſolùm in toto, ſed etiam in qualibet parte, an potius ſecundùm aliquam facultatem ſit in aliqua parte, & ſecundùm aliam in alia; ideò dicere ſolent animam poſſe tripliciter appellari totum, totum eſſentiale, totum quantitatiuum, & totum poteſtatiuum, ideſt cum omnibus ſuis potentiis, & facultatibus. Hunc itaque ordinem in hac noſtra diſputatione ſeruabimus: primum de tota anima ſecundùm ſuam ſubſtantiam; poſtea de tota ſecundùm ſuam quantitatem, & extenſionem; ac demum de tota ſecundùm facultates ſuas, quid iuxta Ariſtotelis mentem ſentiendum ſit conſiderabimus.

Anima poteſt tripliciter appellari totum.

De prima quæſtionis intelligentia. *Cap. II.*

QVOD ad primam partem, ipſamque animæ ſubſtantiam attinet, quum ante omnia intelligendum ſit quidnam quæratur, non erit ab re, ſi difficultatem à Ioanne Gandauenſe tactam conſideremus: ipſe enim quanuis de hac re diſputet, ſuamque ſententiam proferat; tamen ſubiungit ſibi hanc quæſtionem non probari, ſed abſurdam uideri: nam quærere, an anima tota ſecundùm eſſentiam ſit in qualibet parte corporis, an non tota, ſed eius pars, eſt conſtituere eam habere partes eſ-

Dubium cõtra primam quęſtionem.

ſentiales, quod minimè verum eſt; quoniam anima, quum ſit forma, eſt ſubſtan-
tia ſimplex, & nullas habet eſſentiales partes: non rectè igitur appellatur tota, ſi
partes non habet, ſed rectius diceremus nec totam, nec ſecundùm partes in cor
pore, uel corporis partibus eſſe, quia neque partes habet, neque poteſt appella-
Aliquorum ſolutio. ri tota. Nituntur multi uariis modis quęſtionem hanc ab abſurditate uindica-
re. Sunt qui dicant animam habere definitionem, & partes definitionis, & hac
Solutionis impugnatio. ratione habere partes eſſentiales. Sed hoc nihil eſt, quoniam anima non per par
tes eſſentiales definitur, ſed ut natura quædam ſimplex per effectus eam de-
clarantes: propterea nemo unquam dubitauit, an anima ſecundùm omnes ſuę
definitionis partes ſit in qualibet parte corporis, an ſecundùm unam definitio-
nis partem ſit in una parte corporis, ſecundùm aliam uerò in alia; ideo quæ-
ſtio ſic intellecta abſurdiſſima eſſet, proinde hoc modo problema ab abſurdita-
Aliorum ſolutio. te non defenditur. Nonnulli verò alii dixerunt poſſe in hac quæſtione ani-
mam uocari totam; non ita tamen, ut ſumatur totum reſpectu partium, ſiqui-
dem anima, ut dictum eſt, partes non habet; ſed prout ſumitur totum pro eo,
quod eſt perfectum, & abſolutũ, cui nihil deeſt, ita ut quęſtio ſit an anima ſecun-
dùm ſuam eſſentiam perfectam ſit & in toto corpore, & in qualibet eius parte.
Impugnatio. Sed neque ſic conueniens eſt quæſtio, neque ullum locum habere poteſt: quum
enim anima ſecundùm omnium ſententiam nec intendi, nec remitti poſſit, ſed
ſubſtantiam habeat indiuiduam, non datur eius ſubſtantia, niſi perfecta, & in-
tegra; proinde uanum eſt quærere, an in corporis parte ſit perfecta animæ ſub-
Solutio propria. ſtantia, an imperfecta, quum nullibi poſſit eſſe imperfecta. Ego verò, etſi arbi-
tror Gandauenſem rectè dubitaſſe, & illum quęſtionis ſenſum ita eſſe abſurdum,
ut nullum apud philoſophos locum habere poſſit; alios tamen duos inuenio, ſe-
cundùm quos digna quæſtio eſt diſputatione, neq; abſurda dici poteſt. Vnus eſt,
ut nomen partis pro parte ſubiecta, hoc eſt pro ſpecie ſumamus, nomen autem
totius pro omnium ſpecierum animæ collectione, ſicut Ariſt. frequenter in libris
de anima uocat animam totam, & partes animæ, ita ut quæſtio ſit, quum in eo-
dem uiuente plures ineſſe poſſe animas ordine quodam diſpoſitas iam alibi
oſtenderimus, tanquam formas ſubſtantiales diſtinctas, num hæ locis quoque
diſtinguantur in corpore, an non diſtinguantur, ſic enim ad ſubſtantiam ani-
mæ quęſtio pertinet: quæritur enim, an huius animæ ſubſtantia unam tantùm
corporis partem occupet, illius uerò aliam; quam ſententiam ab Ariſtote-
le Platoni attributam eſſe manifeſtum eſt. Alter uerò ſenſus eſt, conſtituendo
ipſas ſpecierum animæ ſubſtantias locis diſtinctas non eſſe, ſed ſimul omnes in-
formare idem corpus, admitti quęſtio poteſt, ſi appellationem totius, & partium
attribuamus non animæ, ſed corpori: reuera enim non poteſt anima uocari
totum eſſentiale, nec ullus unquam dubitauit an anima tota ſecundùm ſuam
eſſentiam ſit in ſingula corporis parte, an pars aliqua eſſentiæ in vna parte, alia ve-
rò pars in alia, hoc enim ne excogitabile quidem eſt, quare de hoc diſputare
uanum eſſet: ſed uidetur ſic poſſe quæſtionem proponi, eámque nihil in ſe ha-
bere abſurditatis, an anima ſecundùm ſuam eſſentiam toti corpori adſit, &
cuilibet corporis parti, an potius alicui tantùm parti corporis inſit anima ſe-
cundùm ſuam eſſentiam, ita ut in reliquis partibus non inſit, hoc enim in con-
trouerſia poſitum eſt, neque paruum eſt operępretium id conſiderare.

Opinio Platonis de diſtributione partium animæ, & eius confutatio. Cap. III.

QVVM quæſtio propoſita intelligi his duobus modis poſſit, quod ad prio
rem attinet, certum eſt eum ab Ariſtotele Platoni fuiſſe attributum, ui-
delicet ut tres animæ partes in corpore animalis in tribus diſtinctis locis

collocauerit, concupiſcibilem in iecore, iraſcibilem in corde, & rationis compotem in cerebro: quanquàm.n. credi poſſet Platonem non animarum, & formarum ſubſtantialium, ſed facultatum animæ diſtinctionem intellexiſſe; tamen Ariſtot. illi attribuit ut eas tanquam diuerſas ſubſtantiales formas ita, ut prædictum eſt, locis ſeparauerit in corpore animalis; & Galenus quoque in quinto, & ſexto libris de Platonis, & Hippocratis decretis diligenter Platonis uerba conſyderans nititur oſtendere eam illius fuiſſe ſententiam. Huius igitur falſitatem oſtendit Ariſtoteles argumento ſumpto ab animalibus illis imperfectis, quæ in partes diuiſa adhuc uiuunt, omnes enim quas habent, animæ partes in ſingulis diuiſis partibus coniunctę ex earum operationibus cognoſcuntur, ſed non una in una parte, alia verò in alia: quum.n. in ſingula animalis parte ab aliis ſeparata omnes operationes inſpiciantur; ubi autem eſt operatio, ibi & facultatem, & ipſam animæ ſubſtantiam ineſſe oporteat; omnes animæ partes in ſingula animalis parte reperiri fatendum eſt, proinde locis diſtinctas non eſſe. Præterea ſecundùm hanc ſententiam oſtendi non poteſt quomodo animal ſit unum: quia ubi ſunt tres diſtinctæ formæ ſubſtantiales non ſubordinatæ, ibi tria eſſe diſtincta compoſita manifeſtum eſt; illæ autem animę non poſſunt dici ſubordinatæ, quum diſtinctę locis eſſe ſtatuantur, ſed earum ſingula eſt forma ſpecifica conſtituens proprium animatum ſine aliis; ubi enim eſt una, ibi non ſunt aliæ: nos autem, qui dicimus has partes animæ non diſtingui locis, ſed omnes ſimul informare idem corpus, in hoc abſurdum non incidimus, ſed optimè animalis unitatem ſeruamus; dicimus enim eas eſſe ſubordinatas, ita ut ultima contineat omnes, & ſola det toti nomen, ac definitionem: uel igitur animalis unitatem tueri Plato non poteſt, uel ad eam ſeruandam ſtatuere cogitur aliam uniuerſalem animam, à qua totum corpus informetur, & unum reddatur, ab hac enim illæ omnes continerí dicerentur; quemadmodum etiam nos dicimus plures eſſe in corpore animalis formas miſtionis, easque locis ſeparatas, quia ubi eſt forma carnis, ibi non eſt forma nerui, nec forma oſſis, neque ob id tolli animalis unitatem, quum ſatis ſit anima illis omnibus ſuperueniens, & eas omnes continens, ad unitatem animalis conſtituendam: ob id dicimus cadauer non eſſe amplius unum corpus, niſi per contactum, quoniam anima deſtitutum non habet amplius formam unam, quæ totum contineat, ſed plures locis diſtinctas; ſic igitur animal ita, ut Plato poſuit, à tribus animæ partibus inuicem disiunctis informatum non eſt unum, ſed plura animata ſe mutuò tangentia. Præterea manifeſtum eſt, ut Ariſtoteles in ſecundo de anima libro oſtendit, in illis tribus animæ partibus naturalem, ac neceſſarium ordinem ineſſe: ſenſibilis enim anima non eſt ſine uegetante, nec rationalis ſine his ambabus; atqui iraſcibilis, quam Plato in corde poſuit, non eſt niſi anima ſenſibilis; concupiſcibilis verò, quam poſuit in iecore, non eſt niſi anima vegetans, quum medici quoque eam in iecore tanquam propria ſede locare uideantur; quomodo igitur in corde eſt anima ſentiens abſque uegetante? quomodo in cerebro rationalis abſque aliis duabus? Sed ipſæ operationes falſitatem huiuſce opinionis declarant: patet enim & cerebrum, & cor nutriri, proinde in iis partibus quoque eſſe partem animæ altricem, in quibus Plato rationalem, & iraſcibilem collocauit: igitur non ſunt locis diſtinctæ, ut aſſeruit Plato. Huiuſmodi ergo ſententia; qua dicantur ſingulæ partes animæ ita eſſe in ſingulis partibus corporis, ut locis diſtinguantur, & ubi una eſt, ibi non ſint aliæ; falſa omnino eſt, & tum rationi, tum experientiæ refragatur.

Confutatio opinionis Platonis.

Cadauer nõ eſt corpus unum.

Alberti opinio, & argumenta, & opinionis confutatio. Cap. IIII.

QVONIAM igitur partes animæ in animalis corpore locis diſtinctę eſſe non poſſunt, ſed omnes ſimul ſunt, & ſolùm ratione diſtinguuntur, ut Ariſtoteles cenſuit, altera, quam tetigimus, quæſtio exoritur: quum tota anima ſecundùm omnes ſpecies ſuas ſimul ſit in eadem materia, an tota inſit in aliqua tantùm pręcipua corporis parte, non in aliis, an potius in toto animalis corpore, & in omnibus eius partibus inſit. Priorem ſententiam accepit Albertus, ut apud eum legere poſſumus in ſecundo libro de anima cap. 7. ubi aſſerit animam ſecundùm ſuam eſſentiam, ac ſubſtantiam reſidere in ſolo membro præcipuo, quod inquit eſſe cor, in aliis verò partibus ipſam animę ſubſtantiam non ineſſe, ſed ſolùm facultates diuerſas, quę ad illas à corde tranſmittuntur; ideo dicit cor eſſe organum eſſentiæ animæ, alias autem partes eſſe organa facultatum. Sententiam hanc probat Albertus pluribus argumentis. Primò, ſi in oculo eſſet anima ſecundùm ſubſtantiam ſuam, ergo tota ibi eſſet animę eſſentia, proinde anima tota: quum enim ſubſtantiales partes non habeat, neceſſe eſt ut ubi eſt ſecundùm ſubſtantiam, ibi ſit tota; igitur auulſo oculo tota anima auferretur, quare in reliquo corpore non remaneret anima; hoc tamen falſum eſſe videmus: ergo in oculo non eſt ſubſtãtia aię. Secundo, ſi eſſentia animę in qualibet corporis parte ineſſet, manus ab homine abſciſſa deberet aliquandiu uiuere: quoniam ſi ibi eſſet ſubſtantia animę, non poſſet forma illa ſubitò interire, quia forma ſubſtantialis non interit ſine pręuia alteratione, quę non fit ſubitò, ſed in tempore aliquo: conſequens tamen falſum eſt, quia manus abſciſſa ſtatim mortua eſt, neque ulla ibi notari poteſt præuia alteratio: igitur in manu non inerat ſubſtantia animę. Tertiò, ſi eſſentia animæ eſſet in qualibet animalis parte, pars quælibet animalis eſſet animal: ubi enim eſt animæ ſubſtantia, ibi perfecta, & integra eſt; ubi autem eſt anima perfecta, neceſſe eſt illud perfectum animal eſſe. Tandem confirmatur hęc ſententia authoritate Ariſtotelis in libro de motu animalium capite penultimo, ubi dicit animam non in omnibus corporis partibus ineſſe, ſed in una tantùm præcipua, cui cæteræ partes adnaſcuntur; & ea ratione participant uita; idq; declarat exemplo Regis ad rem ualde accommodato: Rex enim non omnibus regni ſui partibus adeſt ſecundùm ſubſtantiam, ſed ſoli regię, ad alias verò partes tanquam ab illa pendentes tranſmittit uim gubernãdi per varios miniſtros ſuos, & ita regere dicitur non ſolam regiam, ſed regnum totum: ſic igitur in ſolo corde reſidet anima ſecundùm ſubſtantiam ſuam, non in alijs membris, ſed ad illa uarias facultates trãſmittit ad uaria munera obeunda. Hæc Alberti ſentẽtia admittenda non eſt, & iure à multis impugnatur, præſertim à Thoma in prima parte ſummę quęſtione 76. articulo octauo, & in quęſtionibus diſputatis de anima quæſtione ſecunda articulo decimo, & in ſecundo contra gentes cap. 72. ubi ſententiam veriorem tuetur, nempe animam tanquam ſubſtantiam ſimplicem, & indiuiduam, ineſſe in qualibet corporis parte integram, non in ſolo membro præcipuo. Poteſt autem falſitas opinionis Alberti multis argumentis oſtendi. Primò ſic, ſi eſſentia animæ non adeſſet cuilibet corporis parti, ſequeretur non totum animal eſſe animatum: etenim partes omnes corporis pręter partem pręcipuam, quum animam non habeant, animatæ dici non poſſunt: nec defenditur Albertus dicendo cęteras partes eſſe animatas per uirtutes, ſeu facultates animæ eò tranſmiſſas: quoniam illæ uirtutes non ſunt niſi accidentia, quare non poſſunt ſubſtantiam conſtituere, & dare eſſe materiæ; nam (ut inquit eo in loco Thomas) ſi anima non eſſet

Margin notes: Alberti ſententia. — Primum argumentum Alberti. — Secundũ argumentum. — Tertium argumentum. — Quartum argumentum. — Opinionis confutatio. — Primum argumentum.

eſſet in corpore niſi ut motor,& rector,locum utique haberet opinio Alberti,poſſent enim cæteræ partes corporis ab illis facultatibus moueri, & regi per pendentiam à parte præcipua; ſed quia eſt in corpore ut forma informans materiam,& ſubſtantiale corpus conſtituens, neceſſe eſt omnes corporis partes eſſe animatas, & ab ipſamet anima informatas. Pręterea uel putat Albertus facultates animæ eſſe ipſammet animæ eſſentiam, & ab ea non diſtingui,uel eſſe qualitates re diſtinctas à ſubſtantia animæ, ut nos aliàs demonſtrauimus: utrumuis dicat, eius ſententia falſa eſt: nam ſi ſint idem, quod anima ipſa, neceſſe eſt ut in omnibus partibus inſit ſubſtantia animæ,ſi in eis ſunt facultates animę: ſi uerò ſint qualitates diſtinctæ à ſubſtantia animæ, ſimiliter neceſſe eſt ibi animam eſſe, ubi ſunt facultates, quoniam accidentia à forma ſubiecti emanantia non debent eſſe loco diſtincta à forma; nam eiuſmodi omnia emanant in eodem ſubiecto, in quo ineſt forma, à qua emanant. Sumitur etiam ex definitione animæ argumentum contra Albertum, inquit enim Ariſtoteles animam eſſe actum primum corporis naturalis organici,organicum intelligens illud,quod variis inſtrumentis præditum eſt; huiuſmodi autem eſt totum uiuentis corpus, non ſolum membrum præcipuum, quia cor dici quidem poteſt organum, at non organicum, ut ibi ab Ariſtotele uocatur organicum: idque ipſemet Albertus fatetur, dum dicit cor eſſe organum eſſentiæ animæ, cætera verò membra eſſe organa facultatum: quòd ſi dicat cor eſſe corpus heterogeneum, ideoque ob uaria partium ſuarum officia dici poſſe organicum; hoc certè nihil eſt, quia non eiuſmodi eſt membrum pręcipuum in animalibus imperfectioribus, quæ cor non habent, ſed aliquid cordi proportione reſpondens,hoc.n.homogeneum, ac ſimplex eſt,inde.n.fit ut illa animalia etiam in partes diuiſa aliquandiu uiuant; quare quum membrum præcipuum non in omnibus animalibus organicum appellari poſſit, definitio autem animę ſit uniuerſalis, & omnia uiuentia complectatur,non poteſt in ea definitione organicum ſignificare aliud, quàm totum uiuentis corpus: quum igitur huius dicat Ariſtoteles animam eſſe actum primum, hoc eſt formam, quæ ipſum conſtituit, apertè ſignificat animam informare totum corpus, non ſolum membrum præcipuum: idque confirmant ea,quæ ſtatim ab Ariſtotele ibi dicuntur de plantis; inquit enim plantarum partes eſſe organa, ut radicem, folia, fructum, & pericarpium, quod denotat totam plantam vocari corpus organicum, propterea quòd his omnibus inſtrumentalibus partibus prædita eſt. Idem ſignificauit Ariſto. in contex. nono eiuſdem libri, quando argumentum ſumens ab oculo dixit animam ita eſſe totius animalis actum, & formam, ut uiſus eſt actus oculi: uana enim eſſet ea Ariſtotelis argumentatio,ſi anima non totum corpus informaret, ut conſiderantibus manifeſtum eſt.

Secundum argumentum.

Tertium argumentum.

Vera ſententia, & eius declaratio. Cap. V.

Vt meam hac in re ſententiam proferam, credo Albertum erraſſe quidem aliqua ex parte, ut modò oſtenſum eſt, attamen aliqua etiam ex parte veritatem attigiſſe: ut enim abſurdum eſſe arbitror id, quod ait Albertus, animam ſecundùm ſuam ſubſtantiam in ſolo corde eſſe; ita & contrariam ſententiam quòd in omnibus corporis partes æquè reſideat anima, falſam eſſe exiſtimo: etenim ſi omnes corporis partibus æquè præcipuè,& abſq; ullo ordine animę haberent,neceſſarium prorſus, & inſolubile eſſet argumentum Alberti;oporteret enim manum à corpore ſeparatam uiuere aliquandiu, qnod tamen non contingit: pręterea ſecundùm hanc ſententiam uana dę membro præcipuo diſputatio redderetur, quia nullum in uiuentis corpore membrum præcipuum uocari poſſet; ſiquidem nullo alio argumento pręcipuum membrum iudicatur, niſi radicatione animæ in eo, quæ

Anima eſt in omnibus partibus corporis ordine quodam.

quæ ex operationibus indagari ſolet: quoniam igitur magna eſt philoſophorum, ac medicorum diſceptatio de membro præcipuo in corpore animalis, concedere hi omnes uidentur non æquè in omnibus partibus uiuentis ineſſe animam, ſed radicari in aliquo mẽbro pręcipuo, & ab eo ad reliquas corporis partes diffundi; ſecundùm Ariſtotelẽ autem præcipuum membrum in animalibus ſanguineis cor eſt, in aliis autem, & in plantis pars aliqua cordi proportione reſpondens; nos facilioris doctrinæ gratia de ſolo corde loquemur, quod enim de hoc dicemus, illud idem de quolibet pręcipuo membro in iis, quę cor non habent, intelligendum erit.

De cordis primatu.

De cordis quidem primatu clara eſt Ariſtotelis ſententia in tertio libro de partibus animalium cap. tertio, quarto, & quinto, ubi ab Auerroe in capite quarto res hæc diſertiſſimè diſputatur, necnon ab Alexandro in primo ſuo libro de anima capite ultimo: hoc igitur in pręſentia conſtituto, ex eo elicimus animã præcipuè, ac primariò reſidere in corde, & in eo eſſe tanquam in radice, à qua poſtea diffunditur animæ ſubſtantia ad vniuerſum corpus; primum.n. quod generatur, eſt cor animalis, & in eo radicatur anima, poſtea verò illi cæteræ partes aggenerãtur, ad quas ſtatim protenditur anima nõ tantùm ſecundũ facultates, ſed ẽt ſecundũ eſſentiam, ad extenſionem.n. ſubiecti corporis aĩa quoq; extenditur: hac igitur ratione habet anima in corde eſſe principale, in reliquis autem partibus habet eſſe participatum; quemadmodum etiam lumen in ſole habet eſſe principale, in aere autem habet eſſe per participationem, & per deriuationem à ſole; quo fit ut aliquo ſolido corpore interpoſito priuetur ſtatim aer, uel pars eius aliqua ſuo lumine, quia priuatur illa participatione, ac pendentia à luce ſolis. Sic etiam dicuntur res omnes habere eſſe per participationẽ primi entis, quod ſolũ habet eſſe per ſe, & eſt ipſummet eſſe ſubſiſtens, ideoque ſublato primo ente cætera omnia ſtatim redigerentur in nihil: hac igitur eadem ratione ſi manus à toto corpore ſeiungatur, ſtatim in ea uita omnis extinguitur, quia manus non habebat animam, niſi per continuam deriuationem à corde, qua ſimulatque deſtituitur

Cur animalia inſecta, & plãtæ poſt diuiſionem uiuant.

deſinit eſſe animata: contra verò euenit in plantis, & animalibus annuloſis, in quorum partibus ſeparatis ineſt adhuc uita aliquandiu, propterea quòd animalia illa pro corde habent humorem quendam intus per totam animalis longitudinem extenſum, & homogeneum, proinde diuiſionem recipiens; quo fit ut, ſi ita diuiſio fiat, ut in ſingula parte remaneat aliqua pars illius humoris, ſingula pars aliquandiu uiuat, quum in ſe habeat portionem aliquã membri principalis: ſic etiam planta in omni parte habet membrum præcipuum, in quo eſt anima radicata, ſiue id ſit cortex, ſiue radix (ſiquidem in omnibus ferè partibus habet radicem poteſtate) ſiue quidpiã aliud; unde fit ut pars ab aliis ſeiuncta uiuere poſſit, & fieri alia planta per ſe: at in animalibus perfectioribus, in quibus eſt cor, vel aliud ſimile, quod ſit heterogeneum, & certam figuram requirat, id nulla ratione fieri poteſt, quia tale membrum præcipuum non eſt diuiduum manente uita animalis.

Duo animæ munera.

Hæc eſt rei ueritas, quæ ipſa per ſe conſiderantibus manifeſta eſt: quum enim anima duobus muneribus fungatur in corpore, ut Græci notare ſolent; informat enim corpus, & conſtituit animatum; deinde illo iam informato, & animato utitur ut inſtrumento ad operandum; facultates non reſpiciunt corpus niſi ut organum, quo utantur; non utuntur autem niſi animato; ideo præſupponunt ipſum iam animatum, neque eſſe poſſunt niſi ubi ſit anima; facultates igitur à corde miſſę ſecundùm Albertum ad alias corporis partes poſſunt quidem reddere membrum aptum ad operationem, ſed non poſſunt facere membrum animatum, hoc enim ſola anima per ſuam ſubſtantiam præſtare poteſt; immò neque aptum reddere poſſunt ad operandum, niſi prius conſtituatur eſſe animatum, facultas enim præſupponit animam, à qua non poteſt eſſe

Cur non rectè dicitur organum eſſentiæ animæ.

ſeiuncta. Ex his colligimus alium quoque Alberti errorem: non rectè enim dicitur cor eſſe organum eſſentiæ animę, cætera verò membra eſſe organa faculta-

tum

tum: organum enim non dicitur niſi reſpectu facultatis, quia reſpicit operationem, ipſa verò animæ ſubſtantia quatenus eſt forma materiam potius habere dicitur, in qua recipiatur, quàm organum. Ex his ergo patet animam ſecundùm ſubſtantiam ſuam non in ſolo corde ineſſe, ſed in omnibus membris; non tamen in omnibus æqualiter, ſed ordine quodam: nam ſi æquè in manu, atque in corde ineſſet anima, hoc eſt æquè præcipuè, oporteret manum à corpore abſciſſam viuere aliquandiu, quod tamen non uidemus.

Reſponſio ad argumenta Alberti, *Cap. VI.*

VERITATE ita declarata facile eſt ad Alberti argumenta reſpondere. Ad primum neganda eſt conſequentia: quia licèt in oculo ſit anima tota ſecundùm eſſentiam, quum eſſentiam habeat indiuiduam, nec propriè appelletur tota, tamen non eſt ibi tota ſecundùm quantitatem, & extenſionem, qua de re poſterius loquemur; auulſo igitur oculo non tota ſecundùm extenſionem anima aufertur, ſed remanet in aliis partibus corporis. Ad ſecundum dicere poſſemus compertum eſſe quandoque membrum aliquod abſciſſum à corpore puſillum tempus viuere, ut ait Alexander in primo libro de anima capite ultimo, quandoque caput humanum à toto abſciſſum uixiſſe paruo quodam tempore; hoc enim non eſt abſonum rationi, quia licèt habeat animam deriuatam à corde, tamen quia ipſam animæ ſubſtantiam inſitam habet, fieri poteſt ut non ſtatim in eo anima extinguatur; ſed aliter reſpondemus, & concedentes membrum abſciſſum ſtatim interire, dicimus id fieri, quoniam in illo non erat anima radicata, ſed à membro præcipuo deriuata ob id enim fit ut ſeparato membro non poſſit amplius in eo eſſe anima, ſicuti etiam de lumine dicebamus; negamus igitur ſequi quòd manus abſciſſa debeat uiuere; ad probationem autem, quando dicebat formam ſubſtantialem non poſſe ſine alteratione præuia interire, dicimus hoc eſſe verum de forma totius compoſiti, & de forma etiam illius partis, in qua habeat eſſe radicatum, & principale: at non de forma partis habente ibi eſſe participatum; illud enim non eſt formam interire, quum in aliis partibus eadem remaneat, ſed eſt potius illam partem per eam ſeparationem priuari participatione illius formæ, quæ eadem remanet in membro præcipuo: ad hanc igitur priuationem dicimus non eſſe neceſſariam alterationem præuiam, ſed ſatis eſſe ſolam ſeparationem à toto, & à membro præcipuo; per hoc tamen non ſtat quin fieri poſſit ut membrum ſeparatum uiuat paruo aliquo tempore, ut modò dicebamus, deinde ſtatim intereat ſine ulla præuia alteratione; ſiquidem hæc non eſt neceſſaria, niſi ubi forma etiam ſecundùm totam ſuam extenſionem intereat. Ad tertium quoque ſimiliter negamus conſequens: & ratio negationis eſt quia; ut aliquid uocetur animal, non ſatis eſt ſi habeat animæ eſſentiam integram, hæc enim indiuidua eſt, & ubi eſt, ibi non poteſt niſi integra, & tota eſſe; ſed etiam oportet ut habeat totam ſuam materiam, & corpus integrum, in quo recipiatur: quum enim anima ſit prædita pluribus facultatibus, per quas apta eſt plures edere operationes, requiritur neceſſariò corpus varia obtinens inſtrumenta, quæ omnibus facultatibus correſpondeant; ideo licèt in oculo inſit animæ eſſentia integra, oculus tamen non poteſt dici animal, quia non habet ibi anima omnia ſibi neceſſaria inſtrumenta, neque integram ſuam materiam, cui adiuncta poſſit animal conſtituere; quare oculus non eſt animal, ſed pars animalis. Propterea negare etiam poſſumus animam in oculo eſſe integram, & perfectam: quum enim ſit eſſentialis conditio cuiuſuis formæ ut recipiatur in tali determinata materia, proinde ſit neceſſaria animæ conditio ut ſit in corpore tot inſtrumentis prædito, anima, quæ eſt in oculo, ob hunc defectum non poteſt uocari perfecta. Ad Ariſtotelem autem

Ad primum. Ad ſecund. Ad tertium.

Ad quartũ reſpõſio Thomę. autem in calce libelli de motu animalium Thomas in memorato loco reſpondet Ariſt. loqui de ſola facultate motrice, ſignificans ſe hanc concedere non in omnibus partibus ineſſe, ſed in ſola parte præcipua: Confutatio. ſed hanc reſponſionem ego probare minimè poſſum; vel enim intelligit huius facultatis obiectum adęquatum, vel præcipuum, quod ſit eius primum principium, & tanquam radix: ſi adęquatum, falſa eſt eius ſententia, quia vis motrix non in ſolo corde, ſed in toto corpore ineſſe conſpicitur: ſi verò pręcipuum, non de ſola motrice facultate, ſed de tota quoque animæ ſubſtantia id aſſerere debuit, quum ibi dicat eam in ſingulis quoque partibus ineſſe totam. Vera reſponſio. Nos igitur dicimus Ariſtotelem nil aliud ibi negare, niſi quòd anima ſit æquè in omnibus partibus radicata, & ſignificare velle eam in ſolo membro pręcipuo habere eſſe radicatum; neque ob id negare animam eſſe in omnibus membris ſecundùm ſuam ſubſtantiam, & habere in eis eſſe participatum. Comparatio autem cum Rege non ſecundum omnes conditiones accipienda eſt, ſed ſecundùm illam tantummodo, quòd vnus eſt locus principalis, in quo auima reſidet tanquam in regia, quemadmodum vna eſt vrbs regia, in qua reſidet Rex: in reliquis autem non eſſet conueniens comparatio; nam anima, quum ſit per ſe incorporea, poteſt ſecundùm ſuam eſſentiam tota in qualibet parte ineſſe, non ſic Rex, qui corporeus eſt.

Galeni argumentatio contra Ariſtotelem de membro præcipuo. Cap. VII.

HAEC ſententia, quam modò expoſuimus, eſt rationi maximè conſentanea, nam & animatum, & vnum eſſe totum animal oportet, non eſt autem animatum totum, niſi in omnibus eius partibus ipſa animæ ſubſtantia inſit, non in ſola præcipua, ut putauit Albertus: ad vnitatem verò animalis ſeruandam vnum tantùm præcipuum membrum eſt concedendum, in quo tota ſit anima radicata, & à quo tanquam principio, & fonte ad omnes corporis partes effundatur; ſic. n. & unum corpus eſt per omnium partium ab vna pendentiam, & anima vna, quę ex omniũ dictarum partium congreſſu conſtituitur: nam propter earum inter ſe ordinem, atque reſpectum fit vt vna ad aliam tanquam poteſtas ad actum, & tanquam perfectibile ad perfectionem referatur, proinde vna ex his omnibus anima conſurgat, cuius totius nominatio ab vltima tanquam ab actu deſumatur, qua ratione verè dicere poſſumus vnam eſſe in homine animam, quæ dicitur rationalis; ſic vnam in equo auimam equinam, & ſic de reliquis. At ſecundùm Platonis opinionem, quam reiecimus, hoc dicere minimè poſſumus: dum enim partes animæ locis ſeparatæ in animalis corpore ſtatuuntur, vna aliam non perficit, ſed ſingula per ſe perfecta anima eſt, & abſque aliarum ope proprium animatum conſtituit: quocirca animal non poteſt vnum animatum appellari, ſed plura, ſicut antea conſiderauimus. Præterea iuxta omnium philoſophorum ſentẽtiam animal, præſertim verò homo, paruus mundus appellari ſolet: attamen hoc ſecundùm hanc opinionem verum non eſt; adeſt enim hæc magni momenti diſſimilitudo, quòd in magno mundo vnum eſſe principem neceſſe eſt, vt omnes conceſſiſſe videntur, ex cuius vnitate Ariſt. mundi vnitatem demonſtrari aſſeruit; in animali aũt non vnus princeps, ſed tres iuxta Platonis ſententiam, quam Galenus quoq; ſequutus eſt, abſq; dubio ſtatuuntur: neq; abſurditatem hanc euitat Galenus, dum cerebro principatum tribuit propter anlmam rationalem, quæ in eo reſidet, & pręſtantiſſima omnium eſt: etenim non penes ſolam nobilitatem attendendus eſt principatus, ſed etiam penes gubernationem, atque pendentiam: attamen quid cordi cerebrum imperet, quid iecinori, & quomodo horũ actiones iuſſu cerebri, aut eius virtute ad hæc tranſmiſſa producantur, ne fingere quidem tota Galeni

pertinacia,

pertinacia, ac proteruitas poteſt, quinimmo ipſe palam fatetur in 2. ac 3, lib. de Hippocratis & Platonis decretis, cerebrum & cor proprias habere functiones, casq; vtrunq: abſque alterius ope obire; quod dicere eſt confiteri neutrũ actioni alterius imperare, aut vim aliquam contribuere, proinde neutrum poſſe princeps membrum appellari. Verùm quia veram hanc Ariſt. ſententiam demoliri prolixiſſima diſputatione Galenus nixus eſt in libris de Hippocratis & Platonis decretis, non ab re fore iudicaui, ſi præcipua quædam, quæ ibi à Galeno contra Ariſt. afferuntur, breuiter referam, & expendam: quanuis.n. non de membrorum primatu, ſed de animæ diſpenſatione per corpus ſit nobis propoſita diſputatio, attamen cũ hac ita eſt præcipui membri conſideratio cõiuncta, vt penitus omitti nec debeat, nec poſſit: hac igitur de re aliàs fortaſſe fuſius diſputabimus. nunc eam cum moderatione tangere ſatis erit, & quantum ad partium animę diſtributionem, de qua loqui inſtituimus, declarandam pertinere videatur. Galenus in memoratis libris de hac re fuſiſſimè diſputat aduerſus Ariſt. & aduerſus Stoicos, Chryſippum præſertim, qui omnes uni cordi primatum attribuerunt, & animam vniuerſam in eo tanquam loco præcipuo, ac membro principi reſidere aſſeruerunt: ipſe verò & eorum argumenta ſoluere, & ſuam opinionem comprobare efficaciter nititur in ſeptem prioribus libris, & in principio octaui; ita ut omnia fermè, quæ ab eo in tota illa parte dicuntur, ad hoc unum pertinere videantur. Sed ego plurima illa paucis perſtringam; omnia nanque argumenta, quæ tum à Galeno, tum à Chryſippo, & aliis à nominum etymologia, ab exiſtimatione, naturaliq; inſtinctu hominum, atque poetarum authoritate deſumpta ſunt, & à Galeno ſoluta, tanquam leuia, & probabilia, vt ipſemet Galenus apertè ibi profitetur, miſſa penitus faciam; & uno argumento contentus ero, in quo potiſſimè tanquam demonſtratiuo Galenus innititur, à venarum, & arteriarum, & neruorum origine deſumpto; quum.n. horũ trium miniſterio abſolui omnes in animali operationes uideantur, illud eſſe præcipuum membrum, & præcipuam animæ ſedem dicendum eſſe uidetur, vbi origo venarum, & arteriarum, & neruorum eſſe conſpiciatur. Quoniam igitur Ariſt. horum omnium principium aſſerit eſſe cor, Galenus in hoc conſtitutam eſſe totam controuerſiam exiſtimans, petit ſibi demonſtrari cor eſſe & neruorũ, & uenarum principium; nã hoc oſtenſo cõceſſurum ſe profitetur ſolum cor eſſe membrũ princeps, & in eo vno oẽm animam reſidere: ſed quũ ipſe per anatomen certo ſe cognouiſſe affirmet venarum principiũ non cor eſſe, ſed iecur, & neruorum non cor, ſed cerebrũ; inſolubile inde argumentum ſumi arbitratur ad demonſtrandũ tria eſſe præcipua membra, & tres trium ſpecierum animę ſedes. argumentum aũt tale eſt: illud eſt membrum præcipuum, & animæ ſedes, vbi eſt principium venarum, & arteriarum, & neruorum; at principium venarum iecur eſt, neruorum cerebrum, arteriarũ verò cor; igitur tria ſunt membra pręcipua, cerebrũ, cor, & iecur, in quibus tres partes animæ reſident; & has non tantùm facultates diſtinctas, ſed ſpecies aĩæ diuerſas, & formas ſubſtantiales eſſe aſſeueranter affirmat: in quo ego quidem ab eius ſententia non recedo, ſed in eo tantùm, quòd has eſſe locis ſeparatas, ut prędiximus, Platonem ſequutus exiſtimat: nutritiuam igitur animam, quam etiam naturalem partem vocat, Plato verò concupiſcibilem, in iecore tanquam propria ſede collocat, quoniam ibi principium eſt generationis ſanguinis, quo totum corpus alitur, & origo venarum, quę ſanguinem ad omnes corporis partes nutriendas deferunt; deinde vitalem, ſeu iraſcibilem in corde, vbi eſt origo caloris vitalis, qui per arterias inde orientes ad vniuerſum corpus emittitur, ac tandem rationalem, ſeu cognoſcentem ponit in cerebro, à quo originem ducunt nerui omnes, per quos ad omnes corporis partes vis ſentiendi, ac vis mouendi tranſmittitur. Hoc unum argu. ex tota ea prolixa Galeni diſputatione mihi expendendũ deſumpſi, quia cum eius ſolutione coniuncta eſt ſententię Ariſtot. validiſſima demonſtratio; uno.n. labore & veritatis comprobationem, & argumenti ſolutionem afferemus.

Stoici.

Arg. Galeni cõtra cordis primatum.

Fundamenta pro declaratione veritatis. Cap. VIII.

VT clarior, & firmior diſputatio noſtra ſit, quædam prius fundamenta, ac ueluti dicendorum principia ſtatuemus, quæ vel ſunt à Galeno conceſſa, vel ita manifeſta ut à nullo erudito viro negari poſſint. Primo loco aſſumo id, quod ab Ariſtotele dicitur in contex. decimonono tertii libri de anima, agens eſt præſtantius,& nobilius materia patiente: hoc aũt per ſe manifeſtum eſſe uidetur; nam. actus eſt nobilior poteſtate, agens autem agit quatenus eſt actu,& materia patitur quatenus eſt poteſtate. Secundò accipio id, quod ab Ariſt. declaratur in octauo libro phyſicæ auſcultationis, in ordine agentium agens primarium eſſe præſtantius agente ſecundario,& inſtrumentali; agens.n.primarium uim agendi tribuit agenti ſecundario,quod ſine primario nullam prorſus habent:hinc etiam fit ut inter agentia ſecundaria illud nobilius,ac principalius ſit,quod eſt prius,& primario agenti propinquius:quòd ſiquis dicat primarium quoque egens agere ſecundario,& nihil agere ſint illo, id nihil eſt, neque in agente ſecundario vllam præſtantiam notat; primarium.n.illo eget vt miniſtrante,& inſeruiente,non vt agendi facultatem ipſi largiente; at ſecundarium eget primario, à quo vim agendi recipiat, quæ tota in eo radicata eſt: hęc omnia ita ſunt manifeſta,ut quiſquis ea neget,indignus ſit,quocum diſputatio inſtituatur. Tertiò ſumo id,quod præcipuum Galeni fundamentum eſt,neruos omnes oriri à cerebro,&eſſe inſtrumenta tum ſenſus,tum voluntarii motus. Quartò ſanguinẽ alimentalem in iecinore generari, & inde magnam partẽ ad reliqua membra nutrienda tranſmitti per venas, ſed aliquam etiam partem per venam cauam ad cor, ibiq; magis elaborari,& ex eo ſanguinem tenuiorem, & vitalem ſpiritum in ſiniſtro cordis uentriculo generari. Quintò cũ Galeno accipio ſanguinem deferri quidem à iecore ad cor per uenam cauam, non tamen per eandem ad iecur remeare, ſed duo tantummodo eſſe uaſa, per quę ſanguis ex corde ad alias partes emittatur; unum, quo ad pulmones ex corde defertur ſanguis, quo nutriantur; alterum (quę arteria magna eſt, ab Ariſtotele uena aorta appellata) quo ad omnes corporis partes vitalis ſpiritus mittitur,& cum ſpiritu portio aliqua ſanguinis puriſſimi, ac tenuiſſimi, quod vehiculũ ſpiritui ſit. Sextò ſumo cor eſſe fontem caloris in animali, quem calorem cum ſpirituum ſubſtantia mittit per arterias ad cunctas corporis partes,tanquam primum animę inſtrumentum; hoc Galenus aſſerit in ſeptimo libro de Hippocratis & Platonis decretis,& res per ſe clara eſt:anima.n. omnia facit per calorem naturalem, tanquã per primum eius inſtrumentum; locus autem in animali calidiſſimus conſenſione omnium cor eſt;quamobrem ibi eſt origo,& fons omnis caloris animalis. Septimo loco ſtatuo id, quod alibi fuſius declaraui,duos in animali eſſe calores,ſeu potius duas caloris origines,una origo eſt anima, altera verò eſt natura elemẽtaris: in omni.n.miſto neceſſe eſt aliquid ineſſe caloris propter elementa calida,huic autem additus calor animæ unum reddit calorem intenſiorem, qui in diuerſis partibus varius eſt, & modò maior, modò minor ob temperierum varietatem; etenim in ſolo uitali calore nulla in corporis partibus diuerſitas oriretur, niſi fortaſſe propter earum maiorem,vel minorem à corde diſtantiam;ſed propter diuerſas elementorum miſtiones fit ut alia pars calidior,alia frigidior eſſe dicatur: medici quidem ſoliti ſunt totum ex vtriſq; conflatum calorem vocare cuiuſq; mẽbri tempraturam,ſeu calorem temperaturæ;attamen ſi rectè loqui velimus,debemus illum tantummodo calorem,qui formam miſtionis inſequitur,& in corpore poſt animalis obitum remanet, vocare calorem temperaturę; alterum verò, qui conſequitur animam, nominare animalem, ſed totum ex utriſque conſtantem naturalem cuiuſque membri calorem appellare.

Primum fundamentum.

Secundũ fundamentum.

Tertium fundamentum.

Quartũ fundamentum.

Quintũ fundamentum.

Sextum fundamentum.

Calor eſt primum animæ inſtrumentũ.

Septimũ fundamentum.

Duo calores in animali.

Solutio

Solutio argu. Galeni, & contra illum argumentatio. Cap. IX.

HIS ita conſtitutis oſtendo nullum principatum iecinori attribui poſ ſe, deinde idem de cerebro demonſtrabo, ut oſtenſum maneat ſolũ cor eſſe membrum princeps, & vniuerſę animę ſedem, vnde etiam argumenti Galeni ſolutio deſumatur: de iecore ita argumentor: iecur in nutritione nullam aliam operam pręſtat, quàm pręparandi, & exhibendi materiam, qua totum corpus alatur; agens autem conuertens hanc materiam, hoc eſt, ſanguinem alimentalem in ſubſtantiam eſt calor naturalis miſſus à corde per arterias ad omnia mẽbra, ergo facultatis altricis princeps eſt cor, non iecur: deductio conſequentis manifeſta eſt ex eo fundamento à nobis iacto, agens eſt principalius materia, & cuilibet mediocriter in philoſophia verſato, qui in nullius verba iurauerit, manifeſtiſſimum eſſe debet ſuppeditationem materiæ ignobile officium eſſe, & miniſtri potius, quàm principis; idq; in artibus notare poſſumus, nam ars illa, quæ nauibus conſtruendis ſolam materiam ſubminiſtrat, viliſſima eſt, eamq́, nemo architectonicã, ſeu artem principem appellaret; aſt illa, quæ ex illa materia nauim extruit, poteſt architectonica nominari; & adhuc magis alia ſuperior ars, quę huic præcipit quomodo, & qualem efficere nauim debeat: ita ars illa, quæ domibus ædificandis materiam ſuppeditat, ignobilis eſt, nec poteſt vocari princeps; ars autem ædificandi, quæ domum efficit, magis poteſt appellari ars princeps, quoniam illi imperat: ſed multo magis ars alia, quæ non facit, ſed facienti præcipit, nomine architectonicę dignanda eſt, & hos ſolemus vocare architectos; quoniam officium principis eſt non occupari in aliqua actione particulari, ſed in aliqua tãtùm vniuerſali, qua ſingulis miniſtris propria officia diſtribuantur, ac principis authoritas, & agendi facultas communicetur. Facultas igitur altrix in corde ſita eſt, vbi eſt fons caloris vitalis, à quo per omnia membra diſtributo fit conuerſio ſanguinis alimentalis in ſubſtantiam: hoc reſpexit Ariſt. in tertio libro de partibus animalium capite quarto, quando generandi ſanguinis officium cordi attribuit, non iecori; reſpexit enim (vt inquit ibi Auerroes) ſanguinem illum, qui primus eſt perfectione, & intentione naturæ, non illum, qui ſolo generationis ordine primus eſt: nam primus perfectione, & naturæ conſilio eſt ille, qui generatur in corde, & agentis potius, quàm materię in totius corporis nutritione locum habet: ex eo enim generatur ſpiritus, & idem vnà cum ſpiritu per arterias ad omnia membra defertur, tanquam ſecundarium agens; & primum principis inſtrumentum, à quo cum omnibus membris communicato ſanguis alimentalis, qui à iecinore per venas prouenit, in cuiuſque membri ſubſtantiam mutatur: quid enim (quæſo) cauſæ fuit vt natura ad ſingulam corporis partem non ſolam venam, ſed cum vena coniunctam arteriam mitti voluerit? certè ea vna cauſa fuit, quia nutritio & agens, & materiam poſtulat, materia nutritioni à iecore ad membra per venas mittitur, agens autem nutriens mittitur à corde per arterias: quoniam igitur altrix facultas agenti potius, quàm materiæ attribuenda eſt, non iecur, ſed cor in animalis nutritione eſt membrum princeps; iecur autem eſt tanquam eius miniſter, à quo & cordi ad generandos ſpiritus, & toti corpori materia ad nutritionem ſuppeditatur, nam etiam ad alias partes ſanguinem mittere eſt cordi materiam ad alẽdum ſubminiſtrare, quatenus eſt mittere ad vitales ſpiritus, qui à corde prodeuntes in omnibus corporis partibus exiſtunt, & agentis officio fungentes ſanguinem à iecore miſſum in ſubſtantiam vertunt: hoc igitur iecoris officium indignum principe eſt; idq; tantum abeſt vt cordi attribuere conueniat, vt potius non eſſet cor dicendum princeps, ſi eo munere fungeretur; adde quòd (ut ait in dicto loco Auerroes) hanc quoq; ſuam operam non pręſtat iecur, niſi virtute cordis: dicant. n. medici cur iecur arteriis refertum ſit, ut per anatomen inſpicere omnes poſſunt; uel enim fruſtra ſunt in iecore vitales ſpiritus

Quòd iecur nullum habeat principatum.

Quęnam artes dicantur architectonicæ.

Nota officiũ.

Altricis facultatis fons & principiũ eſt cor.

Sanguis duplex.

Iecoris officium principe indignũ eſt.

per arterias delati, ſi iecur propria tantùm virtute ſanguinem generat; vel præ-
bent iecori actiuam facultatem, & vitalem calorem, quo ſanguinem efficit, quod
quidem omnino dicendum eſt, quia natura nihil fruſtra facit: imperium igitur
cordis in iecur eſt manifeſtiſſimum, quum & iecoris officium ſit generare mate-
riam, qua totum corpus alatur, ſed non tamen alere, ac vertere in ſubſtantiam; &
in eius quoque muneris functione iecur non agat niſi per facultatem ipſi à corde
communicatam; ita vt dicere poſſimus etiam ſanguificationem à ſpiritibus fieri,
qui à corde ad iecur mittuntur, quum ex cordis imperio, & authoritate iecur ſan
guinem generet. At (inquit Galenus) venarum origo, & principium iecur eſt: hoc
autem, ſi bene perpendatur, leuiſſimum, & nullius momenti ad id, de quo diſpu
tamus, eſſe cognoſcetur: dictum. n. hoc ambiguum eſt: quia vel intelligit principiũ
generationis venarum, vel principium diſpenſationis ſanguinis per eas, vel princi
pium magnitudinis, ſicuti dicere ſolemus initium viæ, initium lineæ: ſi primo mo
do intelligat, nullum inde argumentum ſumi poteſt; genitas enim eſſe uenas &
ante cor, & ante iecur credere poſſumus, tanquam inſtrumenta, quæ prius parare
oportet, quàm præcipua membra his vſura generentur, quemadmodum ſiquis
aduentum principis alicuius expectans aliqua prius neceſſaria inſtrumenta paret,
vt accedens princeps iis ſtatim uti poſſit: hoc aũt ſi concedamus, nõ apparet quæ
pars venę cauæ prius generari cœperit, an illa, quæ eſt propè cor, an illa, quæ in ie
core, & nemo ex certa cognitione id aſſeuerare poteſt: credendum autem potius
eſt totã illam uenam ſimul ſecundùm omnes ſuas partes cępiſſe generari, non vnã
eius partem prius, quàm alias: aſſerit etiam Galenus ſe per experientiam in aborti
bus comperiſſe iecur prius corde genitum; quod ſi admittamus, nil tamen inde ad
uerſus Ariſt. colligi poteſt: quanquam. n. ego hoc non vidi, & cogor de eo maxime
dubitare, tamen dicere poſſum naturã voluiſſe venas & iecur cordi prægenerare
tanquam neceſſarios miniſtros, quorũ uſus cordi neceſſarius eſt: dicat tamen Ga-
lenus an ante generationem cordis cognouerit iecur eſſe animatum, hoc quidẽ
ipſe aſſeuerare nõ audet, neq; ſi aſſereret, vlla eſſet ei fides adhibẽda, quia repugnã
tiſſimũ eſt rationi: anima. n. non põt exiſtere ſine membro pręcipuo, in quo ſolo ra
dicatur, quare ſi fętus prius habet iecur, q̃ cor, non habet tamen animam niſi ge-
nito corde: ideo quando Ariſt. dicit cor primũ omnium generari, dictũ hoc ſaltẽ
in cõparatione membrorũ animatorum defendi põt; cor. n. animatum præcedit
omnium aliorũ membrorum animationẽ, & prius eſt animatum, q̃ iecur. Si verò
intelligat Galenus iecur eſſe principium diſpẽſationis ſanguinis per venas, & hac
ratione eſſe principium venarum, id concedimus de ſanguine alimentali, & mate-
riali. hoc. n. dicimus generari in iecore, & ab eo primum tũ ad cor, tũ ad oĩa mẽbra
per venas tranſire; num autem ob id fiat ut iecur ſit membrum princeps, iã ſupra
diligenter conſiderauimus: adde quòd ſi hac ratione eſſet princeps, multo di-
gnior hoc nomine ventriculus eſſet, à quo prius ad iecur materia alimentalis mit
titur, quàm à iecore ad alias partes. Tandem ſi magnitudinis principium Galenus
intelligat, negandum eſt iecur eſſe initium venarum, ſed tale eſt ſolum cor, in quo
ſolo eſt conceptaculum ſanguinis ſine vena, quum vena caua per iecur tranſeat,
& in eo nullibi ſit interrupta, ita vt nullum eius venæ initium in iecore notari
poſſit: quòd ſi conceptaculum aliquod ſanguinis ibi eſſet pręter venam, à quo
illa ortum duceret, vtique ibi eſſe initium magnitudinis venarum aſſeuerare
poſſemus: Non eſt etiam alicuius momenti id, quod Galenus magna cum iactan
tia conſiderat, ſanguinem per venam cauam à iecinore ad cor permeare, ſed non
per eandem ad iecur remeare: hoc. n. veriſſimum eſt, ſed ſolùm pertinet ad oſten
dendum principium diſpenſationis ſanguinis alimentalis per illam venam eſſe ie-
cur, non cor; at nihil probat de principio magnitudinis, quia licèt per illã uenam
fluat ſanguis à iecore ad cor, nec refluat à corde ad iecur, ob id tñ non fit ut eius
magnitudinis initium ſit iecur, quum in iecore nullũ eius venæ initiũ notari poſſit

Nota de uenarũ origine:

& hoc confirmatur ex conſideratione uenæ portæ, per eam enim fluit materia à meſenterio ad iecur, nec refluit à iecore per eandem: igitur ſi ea ratio aliquid firmitatis haberet, eius venæ initium non eſſet iecur, proinde non omnium venarum initium diceretur. Quod autem à Galeno dicitur, ampliorem eſſe venam cauam in iecinore, quàm prope cor, debile argumentum eſt, & ab Auerroe ſolutum in memorato loco: non omnia enim in ſuæ magnitudinis initio maiora ſunt, ſed in ſingulis partibus eam habent quantitatẽ, quæ muneri, & operationi conueniens ſit; præſertim ubi initium magnitudinis nō eſt initium generationis, ſicut antea de uena caua dicebamus: quoniam igitur initium diſpenſationis ſanguinis alimentalis per eam debuit in iecore eſſe, ideo conueniens fuit ut in iecore vena amplior eſſet; non tamen ibi eſt eius magnitudinis initium, ſed in corde, licèt aliquanto anguſtius ſit. Quod igitur ad iecur attinet, non poteſt illi facultatis altricis principatus attribui, ſed is ſoli cordi attribuendus eſt. Ad argumentum autem Galeni facile reſpondemus: nam ſi de perfecto ſanguine loquamur, qui in nutritione fungitur officio agentis, neganda eſt minor; non enim iecur eſt huius generationis principium, ſed cor: ſi verò alimentalem ſanguinem, qui nutritionis materia eſt, intelligamus, neganda eſt maior; non enim ubi hic generatur, ibi eſt animæ ſedes, & membrum princeps, quia materiam ſubminiſtrare agenti eſt potius ſerui officium, quàm principis; quum præſertim in hoc quoq; munere obeundo pendeat iecur à corde, ſiquidem non ſanguificaret, niſi beneficio caloris vitalis ad ipſum per arterias delati: de iecore igitur argumentum Galeni nihil concludit. Sed neque de cerebro: nam cerebrum eſſe cognitionis, & motus inſtrumentum non inficiamur; dicimus tamen nullam ibi cognitionem fieri, niſi beneficio ſpirituum uitalium: qui a corde illuc per arterias mittuntur, ut ipſemet Galenus confitetur, aſſerit enim in ſeptimo libro de Hippocratis & Platonis decretis, animal ex cerebri ſectione nullam in ſenſu & motu læſionem recipere, niſi ad aliquem cerebri uentriculum uulnus penetrauerit: quum enim ventriculi ſpiritu ſint repleti, inquit ex illius ſpiritus exinanitione animal remanere ſtupidum ſine ſenſu, & motu, poſtea verò iterum reſtitui, quum iterum iidem ventriculi ſpiritu repleantur; & hunc à corde ad cerebrum per arterias mitti Galenus non negat: fatetur igitur non in ipſa cerebri ſubſtantia vim ſentiendi, ac mouendi ineſſe, ſed in ſolis ſpiritibus, qui in cerebri ventriculis concluduntur: ideo conſiderans Galenus ſpiritus reuera à corde prouenire, & ob id credere aliquem poſſe vim omnem cognoſcendi à corde tribui, ad hoc confugit, quòd ipſamet anima non in ſpiritibus, ſed in cerebri ſubſtantia reſidet, ita ut ſpiritus non ſint ipſius animæ ſedes, ſed ſint primum inſtrumentum, quo anima utitur ad ſenſum, & ad motum efficiendum. Mirandum perfectò eſt quomodo, ut ſuam ſententiam tueretur, ad magnum hoc abſurdum confugerit: quum enim fateatur ſubſtantiam cerebri nullum habere ſenſum, & detractam etiam non afferre aliquam animali noxam, niſi ad ventriculos uulnus perueniat; quomodo ad id induci potuit ut diceret ſubſtantiam cerebri eſſe præcipuam animæ ſedem? rationi enim conſentaneum eſt maximam fieri in toto animali læſionem, & omnium operationum impedimentum ex uulnere membri præcipui, in quo ipſa animæ ſubſtantia reſidere dicatur: adde quòd cerebrum eſt omnium membrorum frigidiſſimum, animę autem conuenientior eſt locus calidus, quàm frigidus; tum quia nobilior potius qualitas eſt animę attribuendą, q̃ ignobilior, quę priuationis locum tenet; tum quia manifeſtum eſt animam omnes ſuas operationes edere per calorem: neque alicuius momenti hac in re eſt Galeni cauillus, dum inquit cerebrum non eſſe frigidiſſimum, ſed eſſe omni calido aere calidiorem; cauillus enim eſt manifeſtus, ſiquidem neque Ariſtoteles, neque ullus alius ita uel cœcus, vel proteruus fuit, ut cerebrum nil penitus habere caloris, & abſolutè frigidiſſimum eſſe dixerit: ſed ſolùm comparatione aliorum mebrorum animalis, pręſertim autem viſcerum

Solutio argumenti Galeni de iecore.

De cerebro.

Error Galeni de ſede animæ.

Cerebrū eſt omniū membrorū frigidiſſimum.

Galeni cauillus contra Ariſtotelē.

rum; quum enim omnia calorem habeant, minimum omnium habet cerebrum, & hac ratione frigidiſſimum dicitur, quia minus calidum reſpectu calidioris inſtar frigidi operam præſtat. Dicendum igitur eſt omnem ſentiendi, ac mouendi vim non à cerebro ſpiritibus, ſed cerebro à ſpiritibus tribui, proinde à corde, in quo primum generantur, & à quo ad omnes corporis partes per arterias deferuntur; & quoniam à ſubſtantia cerebri omnes nerui tanquam ſurculi deducun tur, ſiue ab ipſamet, ſiue à ſpinali medulla, quæ cum ea eſt coniuncta, ut ex colore cognoſci poteſt, neruus enim albus eſt, tanquam ipſa cerebri ſubſtantia aliquan tum indurata, partem tamen mediam tenuiorem, ac molliorem retinens tanquã portionem quandam cerebri; ideo pro cerebro in omnibus corporis partibus exiſtunt nerui, per quos cerebrum officium ſuum cum omnibus partibus commu nicat, ſed in nulla tamen corporis parte conſpicitur neruus ſine arteria; quare ſi recta ratione uti uelimus, dicere debemus ſubſtantiam cerebri, & neruos eſ-ſe inſtrumentum & ſenſuum omnium tam internorum, quàm externorum, & motus uoluntarii, ſpiritum autem uitalem eſſe inſtrumentum prius, & primo mouenti propinquius; anima enim immediatè vtitur uitali ſpiritu, hic utitur ner uo, & tandem etiam neruus per muſculum mouet ſingulas partes cerebrum igitur eſt inſtrumentum ſecundarium, quod uim recipit à ſpiritibus, ſic nerui om nes, cum quibus hoc miniſtrandi munus à cerebro communicatur. Quod autem à Galeno dicitur, ſecto, uel conſtricto neruo ſtatim muſculum motu priuati, no bis non officit; nam agens primarium, licèt inſtrumentis vim agendi tribuat, tamen viciſſim etiam eget inſtrumentis, ac miniſtris ipſi à natura aſſignatis, ita ut ſine illis agere nequeat: neque igitur ſpiritus, neque anima ipſa abſque neruorum miniſterio mouere poteſt, ſicuti neque nerui ſine anima, vel ſine ſpiritu vi tali; ſimiliter enim experimur conſtricto, ſeu compreſſo brachio, uel crure, ita ut ſpiritus refluat ad interna, manere totum brachium, uel crus ſtupidum ſine ſenſu, & ſine motu, quanuis neruos obtineat integros, idque etiam Galenus in ſexto eorum librorum confitetur: eſt igitur neruus neceſſarium animæ inſtrumen tum ad ſenſum, & ad motum, ſic etiam ſpiritus; immo magis, quum immediatè inſeruiat primo agenti, & per ipſum facultas neruis ab anima tribuatur: quare neque abſque neruo, neque abſque vitali ſpiritu edere anima has operationes poteſt. Primatum autem cordis, & pendeutiam omnium aliorum membrorum ab eo fatetur Galenus in illo ſexto libro, dum inquit ſolum inter omnia viſcera cor, ſi eximatur, naturalem ſuam functionem ſeruare, & moueri: hoc enim dicens indicat cor à nullo alio membro pendere, ſed habere in ſe animam radicatam, cætera verò omnia uiſcera pendere à corde, & ab eo vim animalem recipere, quum ſeparata priuentur ſtatim ſuis functionibus. Ex his colligimus ſolutionem argumenti Galeni, quod à neruorum origine ſumitur: ego enim, qui in nullius uerba iurari, fateor neruos à cerebro originem ducere, conceſſa enim minore propoſitione nego maiorem, non enim illud eſt princeps membrum iudi candum, à quo nerui oriuntur, ſed potius illud, à quo oriuntur ſpiritus: nam rationi conſonum eſt ut membrum princeps, & præcipua animæ ſedes ibi eſſe dicatur, ubi eſt origo primi, ac præcipui inſtrumenti, quo anima utitur, non vbi oritur ſecundarium, & à primo mouente remotius inſtrumentum. Sed reſtat ut illud unum refugium, ad quod ſe Galenus recipit, illi adimamus; videns enim non poſſe negari cerebri à corde pendentiam, dum conceditur ſpiritum, qui in cerebro eſt, in corde generari, & inde ad cerebrum mitti, hoc inficiari auſus eſt, ut plurium abſurdorum accumulatione errorem ſuum inſigniorem redderet: dixit igitur duplicem eſſe ſpiritum; unum uitalem, qui fit in corde; alterum uerò animalem, qui non in corde, ſed in cerebro generatur, ita ut omnis cognitionis, & uoluntarii motus principium ſit ſpiritus animalis, qui oritur in cerebro; proinde pars animæ nobiliſſima non in corde, ſed in cerebro reſideat; non

negat

Margin notes:
Neruorum ſubſtantia à cerebro eſt.
Nota ordinẽ inſtrumẽtorum, quibus in eadẽ ope ratione anima utitur.
Argumentũ ex Galeno de cordis primatu.
Solutio argumenti Galeni de cerebro.
Galeni opinio de ſpiritu animali.

negat quidem ſpiritum vitalem à corde ad cerebrum per arterias deferri, ſed inquit eum in arteriis eſſe vitalem, at in cerebro mutari à facultate cerebri in animalem: modum etiam huius mutationis declarans ait ſpiritum vitalem mitti primum à corde ad illum reticularem plexum, qui ſub cerebro eſt, & ibi aliquantum elaborari, deinde ab eo per arterias ferri ad uentriculos cerebri, ubi perfectius elaboratur, & exquiſitius concoquitur, & mutatur in animalem. Sed quiſquis intelligat quid ſit concoctio, cognoſcet hoc Galeni dicto nil poſſe pronuntiari ineptius: concoctio enim fit à calore, quomodo igitur ſpiritus vitales calidiſſimi à cerebro frigidiſſimo concoqui poſſunt? at elaborantur (inquit) à cerebro, nos igitur conſideremus quonam pacto elaborentur: certè nulla eſſe poteſt alia cerebri elaboratio, ſeu actio in ſpiritus, quàm refrigeratio, neceſſe eſt enim ut calidius à minus calido patiatur tanquam à frigido, atque refrigeretur; itaque refrigerantur ſpiritus vitales in cerebro, & huius refrigerationis cauſa finalis, ſcopusque naturę manifeſtus eſt, ſic enim ad cognitionem aptiores redduntur; nimius nanque calor impedimento eſt cognitioni, quia calor motum, & agitationem efficit, cognitio autem quietem, & ſtabilitatem requirit: teſtatur hoc Ariſtoteles in ſecundo libro de partibus animalium capite decimo, dum ait calidioris ſanguinis agitationem refringere ſenſum; & clarius in ſecundo capite eiuſdem libri, dum inquit ſanguinem calidiorem plus habere roboris, ſed frigidiorē maiore ſentiendi, atque intelligendi vi eſſe prædiṫum. & paulo poſt ibidem dicit eſſe ſuis contrariis ingenioſiora illa, quæ ſanguinem frigidiorem, ac tenuiorem habent: quod autem ibi ab Ariſtotele de ſanguine dicitur, in ſpiritu quoque locum habere debet, ita ut vitalis ſpiritus, ſi aliquantum refrigeretur, aptior ad ſenſum, & ad omnem cognitionem reddatur; ipſe quoque Galenus in libro de oculis aſſerit cerebrum calidius minus eſſe aptum ad contemplationem. Ex his igitur patet quodnā cerebri officium ſit, & cur fuerit à natura cōſtitutum; eius enim officium eſt calorem ſpirituū moderari cognitionis gratia, & hanc ob cauſam factum eſt à natura frigidum, & ſatis magnæ molis, in homine præſertim, qui maximè omnium ad cognoſcendum, & ad contemplandum natus eſt, ut plus vitalis ſpiritus contineret, atque ipſum refrigerando ad cognitionem idoneum redderet; quia frigus ſtabilitatem facit, calor autem agitationem, & mobilitatem, quæ cognitionem perturbat. Ad hunc ſenſum ſi trahamus illa, quæ ab Ariſtotele de cerebro in capite ſeptimo eiuſdem libri dicuntur, inanis redditur Galeni aduerſus Ariſtot. exclamatio in octauo libro de uſu partium; quòd. n. officium cerebri ſit calorem cordis moderari, aſſerere abſque ulla abſurditate poſſumus, ſi id ſano modo intelligamus; quum enim ſpiritus vitales ſint primum animæ inſtrumentum, & in corde generentur, & ab eo ad omnes partes mittantur, ad eorum calorem moderandum dedit natura animalibus cerebrum, quod ſuo frigore calorem ſpirituum, qui illuc mittuntur, imminuens, eos ad cognitionem redderet aptiores; ob id ſola ſanguinea animalia, utpote calidiora, cerebrum habent, ſola nanque frigido illo membro ad moderandum ſpirituum calorem indiguerunt. Vt igitur, quanta ſit cerebri præſtantia, & quis primatus, intelligamus, ita rectius, quàm medici faciant, philoſophari nos oportet: Princeps in regno ſuo omnia agere dicitur, non quidem ipſe per ſe, & immediatè omnia, ſed per varios miniſtros, qui ab eo variis muneribus pręficiuntur, & uim agendi recipiunt; cerebrum autem non omnia agit, non enim nutrit, neque auget, neque ſimile generat, neque ad hęc munera obeunda vim vllā contribuit, neque obeuntibus imperat; igitur cerebrum non eſt membrum princeps, ſed eſt miniſter quidā principis, omnium tamen miniſtrorum nobiliſſimus, cui operatio omnium præſtantiſſima commendata eſt à principe, nempe cognitio, & is, qui cognitionem inſequitur, totius corporis, & ſingularum partium motus; at cor in nulla particulari actione occupatur, ſed in hac una uniuerſali generandorum

Confutatio.

Cognitio frigidum organum poſtulat.

Officium cerebri.

Quo cerebrum dicatur ſuo frigore calorē cordis moderari.

Nota quę ſit cerebri præſtantia.

Oīum membrorum pendentia à corde.

randorum ſpirituum vitalium, per quos tanquam princeps dicatur omnes ob-
dere operationes, eos enim & ad cerebrum, & ad iecur, & ad omnes corporis par-
tes mittit, per quos tribuit alijs membris authoritatem, & vim obeundi proprias
ſingulorum functiones, cerebro ſentiendi, ac mouendi, ventriculo concoquendi,
iecori ſanguificandi, manibus apprehendendi, & ſic reliquis omnibus: nullum
enim membrum poteſt ſine ſpiritu vitali ſuam actionem exercere: omnium ergo
membrorum pendentia à corde, & ipſius cordis principatus manifeſtiſſimus eſt;
quo fit ut in ſolo corde tanquam membro præcipuo ſit animę ſedes ſtatuenda, &
ipſi cordi omnes operationes tanquam primo agenti attribuendę, ita vt maximè
omnium cor & nutrire, & ſentire, & imaginari, & mouere, & reliqua omnia per-
agere dicatur, quemadmodum rex nouit omnia, quæ à miniſtris aguntur, eaq;
Galeni fuga ad duplices ſpiritus. ſuo imperio agere dicitur, quocirca non abſque ratione ab Ariſtor. fuit primum
ſenſorium appellatum. Galenus tamen hæc conſiderans mirabili ſubterfugio
uſus eſt, & ut cordi principatum ſentiendi, ac mouendi adimeret, cerebroq; tri-
bueret, dixit duos in animali eſſe ſpiritus, vitalem, qui in corde, & animalem, qui
in cerebro, non in corde generatur & hunc eſſe primum inſtrumentum animæ
Confutatio. cognoſcentis, quæ in cerebro reſidet. Ego autem miror, cur non plurimas ſpiri-
tuum ſpecies introduxerit: nam certum eſt ſpiritus à corde reſidentes aliquam in
aliis membris alterationem recipere, præſertim refrigerationem, ex maiore. na
receſſu à fonte caloris neceſſe eſt vt eorum calor aliquantùm imminuatur, & præ
terea à propriis ſingulorum membrorum temperaturis multas recipiunr varie-
tates; quo enim magis ad frigus vergit membri temperies, eo magis remitti ſpiri
tuum calorem oportet, maximè verò in cerebro, quod (ut diximus) frigidę
admodum eſt temperaturæ: itaque ſi hæc ſpirituum alteratio ſit diuerſorum ſpe
cie ſpirituum generatio appellanda, dicendum erit ſpiritus concoctiuos non in
corde, ſed in uentriculo ex uitalibus à corde prouenientibus generari: ſic ſan-
guificatiuus ex vitalibus generari in iecore, apprehenſiuos in manibus, lactificati-
uos in mammis, carnificatiuos in pluribus membris, & ſic alios plurimos; non
eſt enim diuerſa ratio ab ea, qua Galenus dicit ſpiritus cognoſcitiuos, ſeu anima-
les, non in corde, ſed in cerebro ex uitalibus generari: quid igitur? dicemus ne
tot eſſe ſpirituum ſpecies, quot in diuerſis partibus operationes à ſpiritibus fieri
cernuntur? an pudebit nos ita philoſophari, & huiuſmodi fabulis veritati tene-
bras offundere, ad imprudentes homines decipiendos? nos igitur dicimus dif-
In libro de calore cœleſti. ferentiā ſecundùm magis & minus non variare ſpeciem: & quemadmodum aliàs
oſtendimus omnem calorem eſſe eiuſdem ſpeciei, licèt alius alio intenſior ſit; ita
ſpiritus omnes in toto animalis corpore eiuſdem eſſe ſpeciei, & uitales vocan-
dos; & in ſolo corde generari: quòd ſi à diuerſis operationibus eos variis nomi
nibus diſtinguere quiſpiam velit, & illos, qui ſunt in manibus, apprehenſiuos
appellare, qui verò in cerebro, animales, ſeu cognoſcitiuos, non prohibemus,
dummodo ratione ipſius ſpirituum ſubſtantiæ accidentalem eſſe differentiam fa-
teamur: ſic autem plures quoque artifices videmus ad varia opera varios calo-
ris gradus adhibere, prout ſingulorum operum conditio poſtulat; coquus enim
in cibariis coquendis, atque condiendis modò plus, modò minus ignis ſubiice-
re conſueuit, eadem tamen eſt ſpecies ignis, idem ſpecie calor, quo ad omnia vti
Nota quomodo anima per ſolum calorem, non per frigus oēdat ſuas operationes. tur. Sed illud in artibus conſiderandum eſt, quod totam huiuſce rei ueritatem,
& Galeni errorem patefacit: certum eſt calorem non dici remiſſum, niſi aliquos
gradus frigoris commiſtos habeat: quando igitur coquus remiſſo calore vtitur,
ubi res coquenda talem poſtulat, operatio illa ſitne à gradibus caloris, an à gradi-
bus frigoris, qui remittere calorem illum dicuntur? certè nemo eſt, qui non gra
dibus caloris totam eā actionem attribuat: quod idem in omnibus alijs artibus,
quę calore utantur, manifeſtum eſt; quandoque enim remiſſiore, quandoque
intenſiore utuntur, ſemper tamen calore dicitur uti, non gradibus frigoris, niſi

ad

ad moderandum calorem. Sic de ſpiritibus in cerebro exiſtentibus, quos Galenus animales uocat, dicendum eſt; remittitur enim eorum calor à frigore cerebri, proinde à cerebro ſolos frigoris gradus recipiunt; at gradus caloris, quos retinent, habent à corde: operationes igitur animales, quæ fiunt in cerebro, fiunt à gradibus caloris illorum ſpirituum, non à gradibus frigoris, proinde à facultate manante à corde, non à facultate cerebri, niſi quatenus cerebrum frigore ſuo calorem ſpirituum moderando ita operam ſuam præſtare, & ad cognitionem conferre dicitur: temperatus enim ad eas operationes calor poſtulatur, non tantus, quantus eſſet, niſi à cerebro imminueretur. Hoc ita ſeſe habere manifeſtum eſt cuilibet conditionem animæ conſideranti: quemadmodum enim cœleſtia corpora non frigus faciunt, ſed calorem, ita & animam non frigus, ſed calor inſequitur, quem Ariſtoteles in ſecundo libro de ortu animalium uitalem eſſe dixit, & proportione reſpondere elemento ſtellarum: argumento ſunt corpora mortuorum: cadauera nanque omnia frigidiora ſunt, quàm uiuentia, quia mors eſt caloris uitalis extinctio, quem uiuentia recipiunt ab anima: quoniam igitur animam non frigus, ſed calor inſequitur, licèt non ſummus calor, ſed moderatus; ideo ad omnes animales operationes anima non frigore utitur, ſed ſolo calore ut inſtrumento, & eo quandoque maiore, quandoque minore, prout quælibet actio poſtulat: ob id ad calorem moderandum plura inſtrumenta molita eſt natura, potiſſimè verò cerebrum, quod maximè omnium frigidam habet temperaturam, ut calorem ſpirituum moderatiſſimum redderet ob eam, quam diximus, cauſam: per hoc tamen non ſtat quin anima ad omnes ſuas operationes edendas calore ut inſtrumento uti dicatur, idque ab Ariſtotele notatum legimus in ſecundo libro de partibus animalium cap. ſeptimo. Quale autem temperamentum ex frigore cerebri, & ſpirituum uitalium calore fieri diximus, tale ex ſpiritu arteriatum, & neruo in aliis corporis partibus fieri exiſtimandum eſt: pro corde enim in aliis membris arteria eſt, & pro cerebro neruus: ideo non erat Galeno laborandum in quærendo quomodo per neruos ſpiritus animalis, qui uim ſentiendi, ac mouendi deferat, à cerebro ad membra mittatur, qua de re in ſeptimo illorum librorum inquit ſe dubitare, nec poſſe aliquid certi ſtatuere: etenim ſpiritu miſſo à cerebro membra non egent, quum ſatis eis ſit ſpiritus uitalis à corde per arterias delatus, qui neruis eam facultatem impertiatur. De ipſa igitur animæ ſubſtantia quomodo, & quo ordine ſit per omnes corporis diſtributa, hæc dicta ſint.

In omnibus mēbris pro corde eſt arteria, & pro cerebro neruus.

De animæ partitione ſecundum quantitatem opiniones aliorum, & argumenta. Cap. X.

SEQVITVR ut animam ſecundùm ſuam quantitatem, & extenſionem conſiderantes videamus, an verè ſit extenſa per uniuerſum corpus, ita ut tota ſecundùm ſuam quantitatē in toto corpore ſit, non tota in parte, ſed potius pars in parte; an potius tota etiam in ſingula parte eſſe dicatur. Sunt qui dicant alias partes animæ præter rationalem eſſe extenſas ad extenſionem materię, quia ſunt formę verè materiam informantes, & ita quamlibet earum eſſe totam in toto, non totam autem in parte, ſed partem in parte; at rationalem negant eſſe formam informantem, ſed dicunt aſſiſtere tantùm homini, ſicuti nauta aſſiſtit naui, ideoq; non eſſe extenſam ad extenſionem materiæ, ſed indiuiſibiliter tum in toto, tum in ſingula parte ineſſe. Sed de hoc in præſentia diſputare eſt ab inſtituto noſtro alienum: alibi opportunius conſiderabimus, an ſecundùm Ariſtotelem omnis anima ſit forma informans materiam, an non omnis. Nunc autem de ſola anima informante

Aliquorum opinio.

mante ſermonem facientes quærimus, an omnis anima, quę ſit forma dans eſſe corpori viuenti, & materiam informans, ſit quanta per accidens, & extenſa ad extenſionem materiæ, ita ut ſit pars in parte, an potius ſit tota in qualibet parte

Opinio Thomæ.

D. Thomas hac in re diſtinctione utendum eſſe exiſtimauit, neque idem de omni anima eſſe aſſerendum: animam quidem plantarum, & imperfectiorum animalium, quorum partes etiam diuiſæ uiuunt, dixit eſſe extenſam ad corporis extenſionem, & ita totam in toto, ſed partem in parte, idque ſignificaſſe Ariſtotelem in contex. vigeſimo ſecundi libri de anima dicentem in his eſſe in toto unam animam actu, ſed plures poteſtate, quum in parte ſeiuncta ab aliis remaneat anima: perfectiorum autem animalium animam negauit eſſe extenſam, & quantam, ſed indiuiſibilem eſſe dixit, & nullo modo quantam, nec per ſe, nec per accidens, proinde in toto eſſe indiuiſibiliter, ita ut tota etiam ſit in ſingula parte, ſiquidē nullas habet partes, quum nec per ſe, nec per accidens diuidua ſit. Videtur igitur D. Thomas exiſtimaſſe animam non ſolùm hominis, ſed & omnium perfectorum animalium, quorum partes ſeparatæ non uiuunt, eſſe eiuſdem conditionis cum animabus cœleſtibus, nam & illæ ſuis orbibus adſunt indiuiſibiliter, ita vt ſecundùm ſe totas adſint etiam cuilibet parti orbis.

Opinio Alberti.

Albertus aliqua ex parte à D. Thoma non diſſentit: in eo quidem diſcrepat, quòd de omni anima negat eam ſecundùm ſuam ſubſtantiam eſſe in omnibus partibus corporis, ſed dicit eā eſſe in ſolo membro præcipuo quàm ſententiam iam refutauimus: in eo etiam diſcrepat, quòd nullam uiuentium diſtinctionem facit, ſed eandem in omnibus rationem vigere arbitratur: in eo autem conſentire D. Thomæ videtur, quòd inquit omnem animam illi parti, cui ineſt, ineſſe indiuiſibiliter, & totam eſſe in toto, & totam in ſingula parte; ita ut in corde anima inſit indiuidua, & quantitate; & partibus carens, proinde tota in qualibet cordis parte: ad hoc autem declarandum utitur exemplo puncti in linea, eſt enim in qualibet lineæ parte punctum, ubique tamen indiuiſibile, neque extenſum per lineam: & hoc exemplum accommodat Albertus ad declarandam rationem, cur partes animalis inſecti retineant animam ſeparatæ; quum enim id ſignificare videatur eorum animam eſſe per corpus extenſam, ipſe hoc negans ait ita ibi animam ineſſe, ut in linea punctum; ubicunque enim notetur punctum in linea, ibi eſt indiuiſibile, tamen ſi in eo ſecetur linea, duo puncta fiunt, quia utraque lineæ pars retinet punctum: ſic igitur etiam in planta, & in animali inſecto anima, cui ineſt, indiuiſibiliter ineſt, ſeparatis autem partibus adhuc in ſingulis remanet eodem modo ut indiuiſibilis: hæc Alberti ſententia fuit. Nos autem de eo, in quo à D. Thoma Albertus diſcrepat, nihil in præſentia dicemus, nempe quòd ipſa animæ ſubſtantia inſit ſoli membro præcipuo, iam enim in hoc Alberti ſententiam reiecimus; reſtat igitur ut nunc de illo ſolùm, in quo conueniunt, diſputemus, nempe an anima, quæ ſit forma verè informans materiam, poſſit indiuiſibiliter, & abſque extenſione ineſſe illi cui ineſt, ita ut ſit etiam tota in qualibet parte viuentis corporis ab ea informati. Referemus igitur in primis argumenta, quibus hęc opinio comprobari videtur, mox quid ſentiendum ſit conſiderabimus.

Primum argumentum Thomæ.

Pręcipuum argumentum, quo inniti uidetur Thomas, eſt hoc: primo loco ipſe hoc diſcrimen declarat animæ, & formæ corporis inanimati, quòd forma inanimati eodem prorſus modo ſeſe habet ad totum, & ad partes, neque ulla eſt partium pendentia inter ſe ratione formæ, quum nulla dici poſſit præcpua magis, quàm aliæ; anima verò longè diuerſo modo ad totum animatum, & ad eius partes ſe habet, variis enim inſtrumentis eget, quæ omnia in toto corpore habet, ſed non in ſingula parte omnia: hæc autem diuerſitas totius & partium parua admodum eſt in plantis, quia ſi in ramo non ſunt actu omnia, quæ ſunt in tota arbore, ſunt ſaltem poteſtate, ideo anima eſt ibi extenſa per partes, & ad corporis diuiſionē diuidua: in animalibus autem inſectis eſt maior diuerſitas, quoniam anima in una

corporis

corporis parte non habet omnia neceſſaria inſtrumenta, nec actu, nec poteſtate, tamen non tanta eſt diuerſitas, ut anima non poſſit in parte aliqua ſeparata ſeruari modico ſaltem tempore; quocirca in his quoque anima ad corporis extenſionem extenſa, ac diuidua eſt: at in animalibus perfectis tanta eſt totius, & partium ſingularum diuerſitas, ut anima longe diuerſis modis ad totum, & ad partes ſe habeat; quia in parte non ſolùm non habet omnia organa, ſed neque aliquid habet, quod poſſit eam per ullū quanuis breue tēpus ſeruare poſt ſeparationem partis à toto; ideo toti tantùm dicitur propriè ineſſe, non partibus ſingulis, niſi quatenus cum omnibus communicatur indiuiſibiliter: hoc ita declarato ſic Thomas argumentatur: illa forma, quæ longè diuerſo modo ſeſe habet ad totum & ad partes, non eſt extenſa, neque ad corporis diuiſionem diuidua; eiuſmodi eſt anima perfectorum animalium; ergo non eſt extenſa, ſed cuilibet parti indiuiſibiliter ineſt. Secundum argumentum pro Thoma à Caietano adducitur tale: de omni forma extenſa ad extenſionem materiæ verum eſt quòd in maiori corpore eſt maior virtus, & in minore minor, ſed hoc non eſt verum de anima, ergo anima non eſt extenſa: maior manifeſta eſt: minor probatur, quia homo aliquis minor eſt validior homine maiore, & animalia quædam minora multo validiora ſunt aliis maioribus; bos enim eſt maior leone, & leo eſt ualidior boue. Tertiò inquit Caietanus: ſi anima eſſet extenſa per omnes corporis partes diuiſibiliter, manus ſeparata à corpore deberet aliquandiu uiuere, quia non poſſet in manu interire anima ſubitò abſque ulla præuia alteratione. Addere in confirmationem poſſumus exemplum puncti in linea, quo utitur Albertus, & Ioannes quoque Bacconius in tertio ſententiarum diſtinctione decimaoctaua: quemadmodum enim in omni parte lineæ ineſt punctum indiuiſibiliter, & diuiſa linea remanet in utraque eius parte punctum; ita uidetur de anima eſſe concedendum, eam in ſingulis corporis partibus indiuiſibiliter, & abſque extenſione ineſſe.

Secundū argumentum.

Tertium argumentum.

Quartum argumentum.

Vera ſententia, & eius comprobatio. Cap. XI.

HAEC Thomæ opinio de animalibus perfectis, ut ego arbitror, eſt ab Ariſtotele aliena, itidem & Alberti ſententia de uiuentibus omnibus, quòd anima cui ineſt, ſeu toti, ſeu parti pręcipuę, indiuiſibiliter inſit, ac ſine extenſione; credo enim in philoſophia Ariſtotelis firmam, & irrefragabilem eſſe hanc propoſitionem, omnis forma informans materiam, & conſtituens compoſitum, eſt extenſa ad extenſionem materiæ, proinde tota ſecundùm extenſionem ſuam in toto eſt, non tota autem in parte; ſed pars in parte, colligatio enim & unio formæ cum materia ad unum compoſitum conſtituendum, hoc neceſſariò efficit, ut ęquè utraque extendatur, & in parte materiæ ſit pars formæ: per hoc enim diſtinguitur forma informans à non informante, quę ſolùm aſſiſtat ad regendum, ſicuti nauta aſſiſtit naui; hæc enim non eſt alligata materiæ, neque per eam extenſa, neque ſpeciem conſtituit per ſuam præſentiam in materia, proinde nullas partes habet, ſed cuilibet corporis parti tota ineſt indiuiſibiliter: ſed forma conſtituens compoſitum, & ipſum in ſpecie collocans, & dans eſſe cunctis illius partibus, neceſſe eſt ut ad diuiſionem corporis diuidatur; ſicut enim albedo non eſt per ſe quanta, neque diuidua, ſed fit quanta, ac diuidua per accidens ratione materię, in qua ineſt, vt ait Ariſtoteles in libro Categoriarum in capite de qualitate; ita de omni forma materiam informante dicendum eſt, nam eadem in omnibus ratio uiget, pars.n. informans unam corporis partem non informat aliam: & quiſquis illa omnia bene conſideret, quæ à latinis dicuntur ad probandum animam eſſe in qualibet parte totam, manifeſtam in eorum dictis ambiguitatem animaduertet; de ipſa nanque

Omnis forma informās materiā extenſa eſt.

que animę ſubſtantia uerum eſt id, quod dicunt:ſicut.n.tota, & integra eſt albedinis eſſentia in parte parietis, nec minus, quàm in toto pariete;ita in ſingula viuentis parte ineſt eſſentia animę integra, non tamen tota ſecundùm quantitatem, quam per accidens adepta eſt ex coniunctione cum corpore: quemadmodum etiam albedo in qualibet parietis parte etſi tota ineſt ſecundùm eſſentiam, non tamen ineſt tota ſecundùm ſuam extenſionem, & quantitatem; nam illa, quæ in alia parte parietis ineſt, in hac parte non ineſt:hãc Ariſtotelis ſententiam fuiſſe manifeſtum eſt in contex.ſeptimo tertii libri de Cœlo, ubi dicit nullum diuiſibile eſſe poſſe in aliquo indiuiſibili, quare neque indiuiſibile in aliquo diuiſibili toto, nempe idem numero indiuiſibile, ſed non diuerſa numero, ut diuerſa ſunt puncta in linea, quæ ab aduerſarijs conſiderantur; etenim, ut modò dicebamus, materiæ, & formæ informantis cõiunctio hoc neceſſariò efficit, ut una ad alterius extenſionem extendatur. Sed clariſſima eſt Ariſtotelis ſententia in contex.78.octaui phyſicorum ubi ad oſtendendum primum motorem non eſſe formam materialem, ſed abiunctam à materia, hoc fundamentum ſtatuit, quòd forma materialis diuiditur ad diuiſionem materię, ita ut in parte materię ſit pars formæ, non forma tota; ex quo ita conſtituto fundamento faciens diuiſionem formæ ex diuiſione magnitudinis, in qua eſt, oſtendit nullam formam materialem poſſe mouere perpetuò: at ſi fieri poſſet ut aliqua forma materiam informans ſingulis materiæ partibus indiuiſibiliter ineſſet, & in ſingulis tota, illud Ariſtotelis fundamentum euerteretur, & tota illa argumentatio corrueret; nam dicere aduerſarius aliquis poſſet primum motorem eſſe formam materialem, non tamen extenſam ad materiæ extenſionem, proinde nullam eius fieri partitionem poſſe, quia in ſingula parte eſt tota. Aliqui tamen ſunt, qui licèt hac in re ſententiam noſtram tueantur, tamen putant argumentum hoc aduerſus Thomam nihil habere efficacitatis: quia quum Ariſtoteles ibi dicat, ſi forma materialis tanto tempore mouere poteſt, eius dimidium minore tempore mouebit, præſupponit talem eſſe illam formam materialem, quæ in parte materiæ ſeparata ab alijs partibus ſeruetur aliquandiu; dicere nanque non poſſumus dimidium illius formæ mouere tanto tempore, niſi ſtatuamus illam in partibus à toto ſeparatis adhuc ſeruari; Thomas autem diceret animam perfectiorum animalium non eſſe eiuſmodi, ſed eſſe talem, quę in toto tantùm ineſſe poſſit, in partibus autem ſeparatis minimè ſeruetur: quare argumentum nihil habet roboris aduerſus Thomam. Sed hæc eorum conſideratio mihi probari nullo modo poteſt: quia ſi admittatur, ſimiliter ratio illa Ariſtotelis corruit, & nullam prorſus vim habet ad demonſtrandam primi motoris abiunctionem à materia:aduerſarius enim dicere poſſet primum motorem eſſe quidem formam materialem, ſed talem, quę in partibus ſeparatis non ſeruetur, qualis eſt anima perfectiorũ animalium. Ego igitur puto argumentum illud contra Thomam ad mentem Ariſtotelis declarandam eſſe optimum; quoniam Ariſtotelis conſideratio eo in loco eſt uniuerſalis, & abſtracta ab hoc formarum materialium diſcrimine, quòd aliæ ſeruentur, alię non ſeruentur in partibus à toto ſeparatis: ſed mentalem tantùm diuiſionem ibi Ariſtoteles facit, ſtatuens hanc eſſe communem conditionem, ac legem omnium formarum materialium, tam ſubſtantialium, quàm accidentalium, vt in tota materia ſit forma tota, in parte autem materiæ ſit pars formę; hoc enim tanquam certum conſtituens argumentatur à partitione mentali tum magnitudinis, tum formę in ea exiſtentis, non à diuiſione reali, quam fieri poſſe ſtatuat; ſic.n.ratio nullius momenti fuiſſet, quemadmodum etiam prædicto fundamento de formarum extenſione non conſtituto nullam porſus haberet efficacitatem. Id autem, quod multos in errorem traxit, fuit, quoniam aliud eſt formam ineſſe in cunctis partibus corporis, aliud eſt eam remanere in iiſdem ſeparatis à toto; nam in omnibus partibus ineſſe eſt commune omni formæ informanti materiam, at in ſingulis remanere poſt earum ſeparationem

Argumentũ ex contex. 7. tertii lib. de Cœlo.

Argumentũ ex lib.8 Phyſicorũ contex. 78.

Reſpõſio aliquorum.

Reſpõſionis confutatio.

tionem non omnibus competit, viuentibus enim vel nullo modo competit, uel imperfectè; & in his licèt realem diuiſionem in partes cum formæ conſeruatione facere nequeamus, mentalem tamen poſſumus, & conſiderare in hac corporis parte eſſe partem formæ illi reſpondentem, & partem potentiæ motricis, ut ibi conſiderat Ariſto. nam potentiæ imminutionem ſumere aliunde non poteſt, quàm ex partitione extenſionis formæ, quam ibi præcipuè reſpicit: non enim de ipſa tantum ui motrice probare ibi vult Ariſtot. abiunctionem à materia, ſed ipſiuſmet motoris, & argumentum ſumit ab eius partitione, quæ fit neceſſariò cum partitione magnitudinis, ſi eſt in magnitudine tanquam informans; & hãc ipſius partitionem neceſſariò inſequitur partitio etiam facultatis motricis. Ad horum autem confirmationem ſimile quiddam notare apud Ariſtot. poſſumus in contex. vigeſimo ſecundi libri de anima, vbi probare volens facultates animæ non eſſe in animali diſtinctas loco, ſumit argumentum ab animalibus inſectis, quorum partes ſeparatæ iunctas retinent omnes animæ facultates; nam certum eſt Ariſtot. non de ſolis animalibus inſectis id oſtendere velle, ſed de omnibus nullo excepto; tamen argumentum, quo vtitur, non habet locum in animalibus perfectis, quia in eorum partibus ſeparatis nulla animæ facultas ſeruatur; facit ergo in his mentalem tantùm diuiſionem, & ex animalibus imperfectioribus oſtendit idem eſſe dicendum in alijs perfectioribus: quòd ſiquis contendere vellet id non eſſe verum, niſi vbi poſt partium ſeparationem omnes animæ partes in ſingula remanere cernuntur, illa Ariſtot. contra Platonem argumentatio vana redderetur; quia de ſolis inſectis animalibus probaret, non de aliis. Sic igitur patet validiſſimum inde argumentum ſumi ad Ariſtotelis ſententiam hac in re cognoſcendam. Ioannes autem Bacconius in tertio ſententiarum diſtinctione 18. articulo tertio locum illum expendens veritatem ſub nube inſpexiſſe videtur, ſed eam plene aſſequutus non eſt; dixit enim argumentum illud Ariſto. eſſe efficax ſecundùm propoſitiones phyſicas communes, ſed non eſſe efficax ſecundùm propriam conſiderationem animæ intellectiuæ; eſt enim propoſitio uniuerſalis in naturali philoſophia, omnem formam dantem eſſe materiæ extendi ad materiæ extenſionem, ſed hæc non eſt vera de anima intellectiua. Sed rectius philoſophatus eſſet, ſi dixiſſet validum eſſe argumentum ſecundùm conſiderationem vniuerſalem, & mente abiunctam à diuiſione reali, illudq; in omnibus nullo excepto locum habere; ſed non eſſe coarctandum ad realem partitionem, quia ſic inualidum redderetur, proptereaquòd neque de anima intellectiua, neque de plurium brutorum animalium anima aliquid haberet efficacitatis, quum hæ facta reali diuiſione in magnitudinis partibus non ſeruentur. Quòd autem lapſus ſit Bacconius in intelligenda vi argumentationis Ariſtot. patet, quia iuxta eius ſententiam ratio Ariſtotelis eſt prorſus inefficax: nam aduerſarius diceret partitionem illam fieri non poſſe, quia primum mouens eſt intelligentia, quę dat quidem eſſe corpori, & hac ratione eſt forma materialis; diuidi tamen non poteſt, quoniam ad extenſionem magnitudinis extenſa non eſt; quamobrem non probaret Ariſtot. primum motorem à materia abiunctum eſſe: itaque ſi ratio illa Ariſtot. valida eſſe debet, eo modo, quem diximus, intelligenda eſt; ſic enim eſt validiſſima, nempe eo fundamento conſtituto, quòd omnis forma informans materiam extenſa eſt ad materiæ extenſionem. Præterea ad mentem Ariſtot. declarandam ſumitur argumentum etiam ex contex. 9. ſecundi libri de anima, vbi ab oculo ad totum animal argumentatur, & probat ita ſe habere partem animæ ad totam animam, vt ſe habet pars animalis ad animal totum; putat ergo animam habere partes ſecundùm extenſionem, & in parte corporis partem animæ ineſſe, totam verò animam in toto animali.

Io. Bacconius.

Arg. ex contex. 9 ſecundi lib. de anima.

Yy Con-

Contrariorum argumentorum ſolutio Cap. XII.

Ad primum. RESTAT ut argumenta pro Thoma, & aliis adducta ſoluantur. Ad primum, in quo Thomas conſiderat animam ad corpus totum & ad partes diuerſis modis ſe habere, dicere poſſumus argumentum hoc primo ipſo aſpectu ipſiuſmet ſententiam oppugnare; videtur enim rationi conſentaneum ut forma, quæ alio modo ſe habeat ad totum, alio ad partes, alio etiam modo inſit in toto, & alio in partibus; quoniam igitur toti tota ineſt, non debet ſimiliter cuique parti ineſſe tota, ſed pars parti: ipſe tamen ex eo quòd alio modo ſe habet ad totum, & ad partes, oſtendere nititur eam eodem modo ineſſe toti, & cuilibet parti, nempe omnibus indiuiſibiliter, quod quidem fundamento ab ipſomet Thoma iacto conſonum eſſe non uidetur. Sed diligentius argumentum hoc conſiderando dicimus animam ad corpus referri duobus modis; uno modo ut eius formam, & actum primum, à quo in ſpecie conſtituitur; altero modo ut corpore à ſe informato utentem tanquam inſtrumento ad operandum, & ut ei tribuentem actum ſecundum: priore igitur modo dicimus animam eodem modo ſe habere ad totum, & ad partes quatenus informat, ac perficit tum totum, tum partes omnes; proinde minorem propoſitionem hac ratione veram non eſſe, ſed veram eſſe ſecũdo modo: anima.n. quatenus vtens non eodem modo ſe habet ad partes ſingulas, quo ſe habet ad totum; in toto.n. habet omnia organa neceſſaria, in ſingulo autem membro non omnia: ſed quum his duobus officiis anima fungatur in corpore, tum informandi, tum vtendi, dicimus extenſionem animæ ſequi primum ſolùm officiũ non ſecundum, quia neceſſe eſt omnem formam informantem totum, & partes extenſam eſſe ad extenſionem materiæ, licèt diuerſis modis vtatur totò, & partibus: ad argumentum igitur dicimus, ſi ſumatur relatio animæ ad corpus ratione informationis, negandam eſſe minorem, anima.n. hac ratione ita ſe habet ad partes, vt ad totum, ſi verò ratione vſus, & operationum, negandam eſſe maiorẽ, quia etiamſi aliter ſe habeat ad totum, & ad partes ratione uſus, tamen dummodò eodem modo ſe habeat ad hæc omnia ratione informationis, debet eſſe extenſa, & ad corporis diuiſionem diuidua: quare argumentum Thomæ prorſus ineffi-

(Anima ad corpus refertur duobus modis.)

Ad ſecundũ. cax; & fallax eſt. Ad ſecundum dicimus propoſitionem illam, in maiori corpore vis maior ineſt, eſſe intelligendam cæteris paribus; non eſt enim comparandus leo cum boue, qui ſpecie differunt, quia ſic ẽt dicere poſſem paruum ignem magis calfacere, quàm magnum aerem, neque tamen ſequitur formas horum elementorũ non eſſe extenſas: neq; comparandus eſt paruus homo, qui ſit ſanus, & validus cũ magno malè temperato, & malè affecto; nam propter meliorem temperaturã, vel propter bonam valetudinem poterit eſſe validior homo paruus homine magno: ſed ſi temperatura, & alia omnia ſint paria in duobus hominibus, magno, & paruo, dico magnum hominem ſemper eſſe paruo validiorem, & vniuerſe in omnibus maiorem eſſe vim in maiori corpore, quàm in minori eiuſdem ſpeciei, & cæ-

Ad tertium. teris omnibus paribus exiſtentibus. Ad tertium ſumptum à manu abſciſſa ſam reſpondimus, dum aduerſus Albertum de animæ ſubſtantia diſputauimus. Poſtre-

Ad quartũ. mum verò, quod ſumitur à ſimilitudine puncti in linea, vanũ prorſus eſt, quia neganda eſt ſimilitudo; non eſt.n. ita punctum in omnibus partibus lineę, vt eſt anima in toto viuente corpore: punctum.n. non eſt in partibus lineę actu, ſed poteſtate, neq; dat eſſe ipſi lineę: anima verò dat eſſe corpori animato vt eius forma, & eſt actu in illo, immò eſt actus ipſius: ideo ſi punctũ eſt in linea indiuiſibiliter, non oportet animã eſſe in corpore indiuiſibiliter, ſed potius oportet eam eſſe extenſam ad extenſionem materiæ. Prætereà anima in toto corpore, & in ſingulis partibus vna & eadem numero eſſe dicitur, punctum verò non idem numero eſt in omnibus lineę partibus, ſed plura, & infinita, quare non eſt idonea comparatio.

An anima ſecundùm omnes ſuas facultates ſit in ſingula parte corporis, aliorum ſententiæ & argumenta. Cap. XIII.

SVPEREST huius noſtræ diſputationis tertia pars, in qua conſiderandum eſt, an anima ut totum quoddam (ut latini uocant) poteſtatiuum, ſit tota in qualibet corporis parte; hoc eſt an in ſingula parte corporis habeat omnes ſuas facultates ſimul iunctas, an potius in ſingula parte vnam tantùm habeat facultatem, vel plures, non tamen omnes, ita vt potentia viſiua ſit in oculo, non in manu, neque in pede. Hac de re diſceptatio fuit inter expoſitores Ariſt. tum antiquiores, tum recentiores, nam vtraque pars ſectatores habuit: alii nanque dixerunt in qualibet corporis parte omnes ineſſe facultates, alii verò hoc negarunt. Hanc poſteriorem ſententiam ſequutus eſt Albertus: quum. n. putauerit animam ſecundùm ſuam eſſentiam non eſſe in omnibus corporis partibus, ſed in vna tantùm præcipua, neceſſe eſt vt dicat tranſmitti ab ea ad aliqua membra varias facultates, per quas membra inter ſe diſtinguantur, vt viſiuam ad oculos, olfactiuam ad nares, & ſic de reliquis, proinde non ſimul eſſe omnes in eadem corporis parte. In hac opinione videtur fuiſſe Ioannes Grammaticus in interpretatione contex. vigeſimi ſecundi libri de anima, non quidem quòd ſemper facultates diuerſæ diuerſas corporis partes obtineant, ſed quòd non omnes ſimul iunctæ ſint in qualibet parte; vt ſi dicamus eſſe in lingua facultatem guſtatiuam, & facultatem tactiuam, & facultatem nutritiuam, at non facultatem viſiuam. Hanc ſententiam aliqui poſteriores ſequentes, eam pluribus argumentis probare niſi ſunt, ea tamen omnia ad huius unius argumenti vim rediguntur; natura nihil fruſtra facit, ergo vbi non poteſt fieri operatio alicuius facultatis, ibi nec facultas ipſa eſſe poteſt, nam facultas gratia operationis eſt; fruſtra igitur ponitur, vbi fieri operatio non poteſt: quòd autem non in qualibet corporis parte fieri omnes operationes poſſint, per ſe manifeſtũ eſt, neq; enim in manu, neq; in pede fit viſio. Sed ex ipſis quoque organis idem oſtenditur: quum. n. cuilibet facultati ſint neceſſaria propria organa cuiq; aſſignata à natura, ſine quibus operari non poteſt, organa autem non poſſint ſimul eſſe omnia in eadem corporis parte, non poſſunt in eadem parte corporis omnes operationes fieri: ideo ex ipſis quoque inſtrumentis argumentantur: vbi. n. non ineſt inſtrumentũ cuiq; facultati neceſſarium ad operandum, ibi neque facultas ipſa ſtatuenda eſt; quoniam igitur in pede non eſt oculus, dicendum eſt potentiam viſiuam in pede non eſſe: quemadmodum & è conuerſo ubi facultas non ineſt, ibi fruſtra inſtrumentum poneretur; nam in pede fruſtra eſſet oculus, quum ibi facultas uiſiua non inſit; ideo natura non dedit oculum pedi, quia nihil unquam fruſtra facit. Confirmant teſtimonio Ariſtotelis in ſecundo libro de Cœlo contex. quinquageſimo, vbi dicit: ſi natura dediſſet aſtris facultatem ambulandi ſeu progrediendi, utiq; dediſſet eis etiã inſtrumentum talis motus, ſignificans non poſſe in aſtris eſſe hanc facultatem, quia ibi eſſet fruſtra. Similiter in tertio libro de anima contex. 44. inquit: ſi ſtirpes haberent facultatem loco motricem, inſtrumenta quoque talis motus haberent, at inſtrumenta non habent, ergo neque facultatem: quare apud Ariſtotelem efficax ſemper eſt argumentum hoc, non eſt ibi inſtrumentum talis operationis, ergo neque facultas operandi ibi ineſt. Ex altera parte illis, qui dicunt in ſingula corporis parte eſſe omnes animæ facultates, argumenta non deſunt. Primùm quidem utuntur argumento valde efficaci: in qualibet corporis parte ineſt ipſa animæ ſubſtantia, ergo in qualibet ſunt omnes facultates: vel. n. facultates ſunt idem cum animę eſſentia, vel ſunt qualitates eam inſequentes. ſi idem, omnino neceſſariũ eſt vt vbi eſt anima, ibi ſint omnes facultates; ſi verò ſunt qualitates eſſentiã animę conſequentes, ſimiliter oportet

Prima opinio. *Primum argumentum.* *Secundũ argumentum.* *Secunda opinio.* *Primum argumentum.*

tet animã in qualibet parte corporis eſſe his omnibus prẹditam; quemadmodũ neceſſe eſt vbicunq; eſt ſol, ibi eſſe lumen, quod eum conſequitur; & ubicunq; eſt homo, ibi eſſe riſibilitatem: neq; eadẽ eſt ratio de facultatibus, ac de organis; nam facultates, quum ſint incorporeæ, poſſunt in qualibet parte ſimul omnes exiſtere; organa verò corporea ſimul exiſtere nequeunt, quia non datur penetratio Secundũ argumentum. corporum, ſed neceſſariò diſiuncta ſunt. Confirmatur hæc ſententia teſtimonio Ariſtot. in contex. vigeſimoſecundi libri de anima, vbi argumento ſumpto ab animalibus inſectis oſtendit facultates animẹ, non diſtingui loco, ſed in ſingula corporis parte ineſſe omnes; & quum ibi multas nominet, nempe motricem, ſenſibilem, phantaſiam, & appetitum, vult vt idem de omnibus intelligamus, quoniam ea demonſtratio non debet eſſe particularis, nam ſtatim in contex. vigeſimoprimo inquit dubium eſſe de facultate ſpeculatiua, ſed poſtea in vigeſimoſecundo ſubiungit verum eſſe de cæteris omnibus id, quod prius dixerat, eas locis ſeparatas non eſſe, ſed ſola ratione ſeparabiles. Eadem eſt Alexandri ſententia Alexander. Simplicius. in cap. vltimo primi libri de anima, vt ibi legere poſſumus. Eandem ſequitur Simplicius in contex. decimonono, & vigeſimoſecundi libri de anima, vbi quum eam Ariſt. attribuat, aduerſus ipſam facit hanc obiectionem: ſenſus externi loco diſtincti ſunt, nam facultas viſiua non eſt in omnibus partibus corporis, ſed ſolùm in oculis, ſic olfactiua in ſolis naribus, ſic auditiua in ſolis auribus, ergo hæ facultates locis diſiunctẹ ſunt; ſed ſoluens inquit nil aliud per hoc probari, quàm inſtrumenta corporea locis diſtincta eſſe, at non facultates; etenim hæ in qualibet cor- Themiſtius. poris parte inſunt omnes, quoniam in qualibet parte eſt anima. Themiſtius quoque tum in calce primi libri de anima, tum in contex. vigeſimoſecundi clarè dicit omnes animẹ facultates, quæ in toto corpore ſunt, eſſe etiam in qualibet parte; ſed ſola earum organa eſſe locis diſtincta, quia ſunt corporea, nec datur corpo- Ioannes Grãma. rum penetratio. Habemus etiam de Ariſtotelis ſententia teſtimonium Ioannis Grammatici, qui in contex. vigeſimo ſecundi lib. de anima fatetur Ariſtotelem exiſtimaſſe omnes animẹ facultates eſſe ſimul iunctas in qualibet corporis parte, licèt ipſe in hoc ab Ariſtotele diſſentiat, & contrariam opinionem ſequatur, ſicut antea dicebamus.

Vera ſententia, & eius declaratio. *Cap. XIIII.*

IN hac difficultate ego ſententiam mediam ſequendam eſſe arbitror, per quam videntur duæ prædictæ contrariæ opiniones, & argumentationes modo aliquo inter ſe conciliari: puto enim facultates animæ in qualibet corporis parte omnes aliqua ratione ineſſe, aliqua etiam ratione non ineſſe: quum enim iam dixerimus Omnes facultates in ſingula parte inſunt originaliter, at nõ ſubiectiuè. eas eſſe qualitates manantes quidem ab anima ut à principio, & origine, ſed in corpore animato receptas ut in ſubiecto; dicendum videtur omnes in qualibet corporis parte ineſſe ſecundùm originem, ſed non ſecundùm ſubiectum, ita ut per hanc diſtinctionem, originaliter, & ſubiectiuè (ſic enim nobis in prẹſentia more latinorum loqui liceat) omnis hac in re difficultas tollatur; nam viſiua facultas eſt in ſolo oculo vt in ſubiecto, ſed originaliter eſt etiam in pede, etenim in pede eſt anima, quam illa facultas inſequitur, ita ut reciperet pes facultatem viſiuam, ſi haberet oculum. Sententia hẹc ex ipſa rei conſideratione fit manifeſta, & per eam prẹdicta contraria argumenta ad rectum ſenſum, & ad conciliationem rediguntur: nam ſi anima ſuapte natura omnes operationes edere apta eſt, neceſſe eſt ut ubi eſt eſſentia animẹ, ibi ſit etiam hæc aptitudo, quæ ab ea emanat, & potentia, ſeu facultas appellatur; & in hoc ſenſu poſterioris ſectæ argumentum efficax eſt. Sed quoniam facultates in corpore animato recipiuntur, nihil autẽ in materia recipitur, niſi ad id recipiendũ idonea, nõ recipitur in qualibet corporis

parte

parte facultas viſiua, quia non omnis pars ad eam recipiendam apta eſt, ſed ſolus oculus: & hac ratione argumentum prioris ſectæ validum eſt, neque nos ad hanc noſtram ſententiam comprobandam alijs argumentis vti volumus, quàm illiſmet, quibus alij contrarias illas opiniones tutati ſunt; patet enim vtranque eorum ſententiam aliqua ex parte veram eſſe, ſed quoniam ipſi hanc diſtinctionem non animaduerterunt, ideo diſcordes in ſuo certamine perſtiterunt. Huic etiam noſtræ ſententiæ atteſtantur verba Ioannis Gandauenſis in ſua quæſtione, dubius enim eſt utra duarum contrariarum opinionum uerior ſit; & ait vtramlibet defendi poſſe, & veriorem quidem ſibi uideri illam, qua dicitur in omni corporis parte omnes facultates ineſſe, ſed alteram eſſe apparentiorem: quum enim de facultatibus iudicium ex operationibus faciamus, ibi tantùm uidetur eſſe facultas, ubi ſit operatio; quocirca hæc quoq; ſententia defendi ſine abſurditate poteſt: itaque vidit vir ille ſub nube ipſam rei veritatem, ſed eam, quam diximus, diſtinctionem ignorans ſe explicare nequiuit. De facultatibus autem animæ rationalis, quas alibi declarauimus, manifeſtior res eſſe videtur: quum enim hæc animæ pars nullum habeat organum proprium, habet vbique ſuas facultates; ſed quia non poteſt operari non operante phantaſia, ideo ibi videtur intellectio fieri, ubi ſit imaginatio; proinde ſi in pede ineſſet phantaſiæ organum, ibidem etiam intellectio fieri videretur. Sed huius noſtræ ſententiæ veritas clarior fiet, ſi omnia ab aliis adducta argumenta diligentius expendamus, & quantum roboris habeant conſideremus. Ioannes Gandauenſis.

Contrariorum argumentorum ſolutio. *Cap. XV.*

PRIORIS ſectæ argumentum erat: ſi in qualibet corporis parte ineſſent omnes facultates, ibi eſſent fruſtra, quia fruſtra eſt facultas, cuius non poteſt eſſe operatio: ad hoc dicimus totum eſſe concedendum, ſi intelligant ſubiectiuè, hoc enim tantùm eo argumento oſtenditur; ſi verò originaliter, negamus conſequens: ad probationem autem dicimus neceſſariū fuiſſe, ut ubi eſt anima, ibi ſint originaliter omnes eius facultates, quia non poteſt animæ eſſentia non eſſe fons omnium facultatum ſuarum; ut autem non ſint fruſtra, ſatis eſt ſi in aliqua corporis parte recipiantur: quum enim organa ſint corporea, nec ſimul eſſe, ac ſe penetrare queant, neceſſe fuit ea locis diſtingui: à tota igitur animæ ſubſtantia, quæ in toto corpore eſt, quælibet facultas emanat; recipitur tamen quælibet in vna tantùm parte, quæ ad eam recipiendam apta eſt, non in omnibus: illi igitur, qui ſic argumentantur, in eo errare videntur, quòd partes animalis ſumunt tanquam plura animalia, quum tamen omnes ſint unum tantùm animal, in quo nulla facultas animæ fruſtra eſſe dicitur, dummodo in aliqua corporis parte poſſit ſuam exercere operationem. Siquis verò objiciat cœcum ab ortu, in quo facultas viſiua fruſtra eſſe videtur; dicendum eſt non poſſe omnino negari in natura id, quod eſt fruſtra: quod enim dicitur, naturam nihil fruſtra facere, intelligendum eſt de effectibus vniuerſalibus omnibus nullo excepto, de particularibus verò non quidem omnibus, ſed maxima ex parte, propterea quòd effectus naturæ quandoque impedimentum recipiunt, & propter materiæ defectum aliqua præter conſilium naturæ eueniunt, cuiuſmodi ſunt oculi ad uidendum inepti. Vel dicamus id de omnibus vniuersè verum eſſe, ſi intelligatur ſecundùm intentionem, & conſilium naturæ; quicquid enim à natura fit ſecundùm eius conſilium, & intentionem, id nunquam poteſt eſſe fruſtra. Ad verba autem Ariſtotelis facile eſt reſpondere; utique enim fruſtra in Cœlo poneretur facultas ambulandi, quum nulla in Cœlo pars ſit, in qua recipi poſſit: ſic fruſtra in plantis eadem facultas ineſſet, quum in nulla plantarum parte recipiatur: at in animali nulla eſt ipſius corporis pars,

Ad primum primæ ſectæ.

Quomodo in natura ſit aliquid fruſtra.

Ad ſecundū.

in qua ſit fruſtra facultas viſiua; quia, quum in omnibus corporis partibus inſit, ſat eſt, ſi in ea ſaltem parte, quæ oculus dicitur, recipiatur: ſed ſi in pede quoq; eſſet oculus, ibi quoque fieret viſio, quum autem ibi non ſit oculus, non ob id eſt ibi fruſtra facultas viſiua; quia ſat eſt, ſi in oculo, qui capite eſt, recipiatur.

Ad primum ſecundę ſectæ. Contrariæ quoque ſectę argumentum nil aliud probat, niſi in qualibet parte eſſe facultates omnes originaliter, ſed non probat ineſſe ſubiectiuè: quia ſicut ſecundùm Ariſtot. omnes operationes toti uiuenti corpori ut ſubiecto attribuendæ ſunt, non animę, niſi ut principio; ſic etiam facultates ſunt animæ ut principij, & originis, ſed non ut ſubiecti recipientis. Hoc ſignificauit Ariſtoteles in contex. nono ſecundi libri de anima dicens facultatem viſiuam eſſe ut formam oculi, per eam enim diſtinguit oculum ab aliis membris, quaſi alia membra eam facultatem non habeant; aliquem igitur dari modum oportet, quo in aliis partibus facultas viſiua non inſit: quare dicendum eſt eam in aliis non ineſſe ſubiectiuè, ſed ſolùm

Ad ſecundū. originaliter. Quod verò in contex. 20. ſecundi libri de anima Ariſtoteles dixit de animalibus inſectis, id ſano modo intelligendum eſt: non enim dixiſſet in vtraque parte lacertæ diuiſæ ſeruari potentiam viſiuam ut in ſubiecto, quum non ſit in vtraque oculus; ſed ex illis facultatibus, quæ ſunt ſubiectiuè in toto corpore, ſatis habuit argumentum ſumere ad probandum de omnibus, ut inde colligeremus omnes in omnibus partibus eſſe ratione animæ, à qua originem ducunt, etſi non ratione ſubiecti corporis; nam per ſe manifeſtum eſt plures facultates ſimul eſſe poſſe in eadem corporis parte etiam ut in ſubiecto, non tamen omnes, quia non eſt in oculo facultas odoratiua; attamen eam in omnibus partibus eſſe originaliter ratione ipſius animę, ex ijs, quæ diximus, manifeſtum eſt. Ad hanc ſententiam trahi facile poſſunt Alexandri, & Simplicij, & Themiſtij dicta, quæ antea retulimus, quod quidem aliis conſiderandum relinquimus: ſatis enim à nobis eſt, per eam, quam attulimus, diſtinctionem omnia aliorum dicta ad verum ſenſum trahi poſſe, & omnes aliorum opiniones conciliari.

IACOBI

IACOBI ZABARELLAE PATAVINI LIBER DE ACCRETIONE, ET NVTRITIONE.

Quot modis ſumatur accretio, & quæ conditiones ad accretionem propriè dictam requirantur. Cap. I.

QVAM difficile, atque arduum ſit accretionis naturam penetrare, & modum, quo uiuentia corpora augentur, cognoſcere, tum res ipſa declarat, tum doctiſſimorum virorum, qui de hac re ſcripſerunt, teſtimonia confirmant: nam, ut nunc alios mittam, Petrus Pomponatius, qui duobus à ſe editis libris diligentiſſimè, & optimè de accretione diſputauit, non ſolùm ſe in eius cognitione non acquieſcere, palàm, & ingenuè confeſſus eſt, ſed etiam aſſeuerare auſus nullum eſſe mortalium, qui poſſit aſſerere ſibi in huiuſce rei intelligentia eſſe plenè ſatisfactum. Hoc ego conſiderans, & illius viri, cuius eruditionem, atque iudicium plurimi facio, exemplo, & authoritate ductus; neque detrectandam mihi propter difficultatem eſſe hanc diſputationē exiſtimaui, quod puſillanimi, ac philoſophia indigni hominis eſſet; neque eo animo hanc ſcribendi prouinciam ſuſcipere conſtitui, quòd me ad plenam veritatis notitiam perueniſſe putans, perfectam eius declarationem polliceri me poſſe conſiderem, quod quidem arrogantiam fortaſſe, ac temeritatem præſeferret: ſed ut in re difficillima eam partem, quæ cum minoribus difficultatibus coniuncta eſſe videbitur, accipiens niterer quantum per me fieri poſſit propè ad veritatem accedere, ac, ſi ipſam non porſus attingere, ſaltem ad eam inueniendam alios magis excitare, & fortaſſis etiam iuuare hac mea diſputatione poſſem. Scribam igitur, & quę fuerit hac in re Ariſtotelis ſententia, & quid ſentiendum ſit, quanta potero diligentia perſcrutabor. Vt autem ad ea; quæ obſcura, & abſcondita nobis ſunt, inueſtiganda à notioribus progrediamur, prius quædam ab omnibus conceſſa, & cognita de accretione tanquam dicendorum fundamenta conſtituam, ut & illa, quæ nota ſunt, ab illis, quæ in controuerſia ſunt poſita, diſtinguamus, & per illa ad reliquorum inueſtigationem viam planiorem reddamus. Ante omnia ut quam accretionem in præſentia conſideremus intelligatur, ſciendum eſt ex Auerroe in primo libro de Cœlo commentario vigeſimoſecundo, accretionem tribus modis ſumi: quandoque enim ſumitur pro aggregatione, ſeu accumulatione, ut quando cumulum fabarum augeri dicimus per appoſitionem aliarum fabarum; & quando aquam ex aquæ appoſitione maiorē fieri dicimus: quandoque abſque alicuius corporis acceſſione dicimus aliquid augeri per ſolam rarefactionem, & ſic imminui per condenſationem abſque alicuius particulæ ſubtractione; quando enim aqua in aerem mutatur, quantitas maior reddi- **Accretio triplex eſt.**

tur,

tur, quoniam aer eſt rarior aqua, & quando aer in aquam vertitur, fit minor quantitas, quia aqua eſt denſior aere: tertio modo, qui maximè omnium proprius eſt, ſumitur accretio pro viuentium tantummodo corporum incremento, quum ſtatim nata augeri incipiant, donec ad perfectam ætatem, ac debitam ſibi quantitatem peruenerint. De hac tertia accretione aliis dimiſſis eſt nobis propoſita diſputatio, & hanc ut ab alijs ſepararet Ariſtoteles in primo libro de ortu & interitu, tres conditiones in ea poſtulari dixit; una eſt, ut ex aliqua extrinſecus accedente materia res maior fiat; ſecunda, ut id quod augetur, idem numero maneat poſtquam auctum eſt, quod ante accretionem fuit; tertia demum, ut non modò totum maius fiat, ſed etiam quælibet eius particula augeatur. Primæ accretioni duę poſteriores conditiones non competunt, nam neque idem numero manet fabarum aceruus, neque partes illius omnes creuerunt, quia ſingulis granis nulla eſt facta additio; ſic per appoſitionem aquæ alia numero aqua eſt facta, & tota quidem aqua aucta eſt, ſed ſingulę eius particulæ nullum incrementum acceperunt: ad hunc modum redigitur accretio ignis; continuè nanque alius, & alius numero ignis generatur, nec ſingulis particulis additio quantitatis fieri dicitur; per has igitur duas conditiones hic accretionis modus excluditur. Per primam autem conditionem excluditur ſecundus modus; nam in mutatione aquę in aerem fit maior quantitas, nulla extrinſecus adueniente materia. Sed tertio modo ſumpta accretio his omnibus conditionibus prædita eſt: nam & planta, & animal idem numero ſeruatur per totam vitam, ut manifeſtum eſt; & ex alimento extrinſecus aſſumpto quodlibet viuens augetur, & demum non ſolùm toti, ſed etiam cuilibet parti fit quantitatis additio: ratio autem cur hæ omnes conditiones coniunctim in uiuentium accretione reperiatur, eſt, quia hæc ab interno principio augentur, & ex alimento non extrinſecus appoſito, ſed introrſum recepto; hinc enim fit, ut ad omnes partes augendas per totum uiuentis corpus diſtribuatur, nec ſolum totum maius fieri dicatur, uerùm etiam partes omnes. Sed hæc omnia, & tres prædictæ conditiones magis in ſequentibus declarabuntur.

Tres conditiones veræ accretionis.

Qualis ſit accretio ignis.

Quomodo fiat in viuentibus accretio, & quæ mutationes ad eam faciendam concurrant. Cap. II.

EST preterea breuiter, & pingui Minerua exponendum, quomodo in uiuentibus hæc vera accretio fiat; nam Ariſtoteles in quinto phyſicę auſcultationis accretionem ab aliis mutationibus ſeiunxit ratione terminorum, qui ex diuerſis categoriis ſumuntur; generatio, &c. n. interitus eſt mutatio de ſubſtantia in ſubſtantiam, alteratio de qualitate in qualitatem, latio de loco ad locum, at ipſa accretio, & imminutio eſt de quantitate in quantitatem: eſt igitur inter has omnes mutationes differentia eſſentialis, quæ ſumitur à terminis, hoc eſt à forma fluente, quæ eſt ipſa motus eſſentia, ut nos in tertii phyſicorum interpretatione demonſtrauimus: attamen accretio fieri non poteſt ſine multiplici omnium aliarum mutationum concurſu, unde magna difficultas hac in re oritur; quum enim abſque multis, ac diuerſis mutationibus fieri accretio nequeat, difficile eſt cognoſcere in quanam ex eis ſit accretionis natura conſtituta: ſunt igitur ordinatim hæ omnes mutationes conſiderandæ, & videndum per quas, & quot mutationes, & quo ordine alimentum ad augendas omnes corporis partes perueniat, poſtquam intra eſt receptum; hoc autem conſideremus in animalium perfectorum accretione, quæ nobis familiarior, atque euidentior eſt; poterit enim quiſque & omnibus animalibus, & ſtirpibus hæc omnia per quandam proportionem accommodare. Certum eſt in primis cibum in ore ſumi, ac, ſi durus fuerit, conteri dentibus,

Eſſentia motus eſt forma fluens.

tibus, quæ contritio ab aliquibus prima concoctio dicitur: ſed ea reuera non eſt concoctio, ſed potius præparatio ad primam concoctionem, quæ poſtea in ventriculo fit: cibus enim in ventriculo non coqueretur, niſi prius liquaretur: liquari autem vel non poſſet, uel ægrè poſſet, niſi prius eſſet in ore contritus: tranſit itaque ab ore ad ventriculum cibus, fitque primum neceſſariò motus ille localis: in uentriculo autem fit prima concoctio, qua & alteratur cibus, & ſecundùm ſubſtantiam mutatur in ſuccum, qui à Græcis χυλὸς dicitur: quare in uentriculo fit tum alteratio cibi, tum generatio, & interitus, generatio quidem ſucci, interitus vero panis, uini, & aliorum cibariorum: deinde alio motu locali mouetur ſuccus ad inteſtina, & ab his per venas meſenterij fertur ad iecur, in quo iterum alteratur, & ſecundùm ſubſtantiam mutatur, uerliturque in ſanguinem, fit igitur in iecinore tum alteratio, tum interitus ſucci, tum generatio ſanguinis: poſtea loco mouetur ſanguis, dum per uenas ad omnia membra tranſmittitur, & ex venis per minutiſſimos poros penetrat membrorum partes ſolidiores: nam omnes homogeneæ partes, ut caro, os, neruus, minutiſſimis poris refertæ ſunt, & inſtar ſpongiæ ſanguinem à uenis exugunt, ita ut pori ſanguine impleantur; fit autem ibi tertia & ultima concoctio, qua ſanguis à calore naturali alteratur, denſatur, & in ſubſtantiam ſimilem conuertitur, ut in carnem, os, & alias homogeneas partes; quare ibi fit tertiò alteratio, & generatio, & interitus, alteratio quidem & interitus ſanguinis, generatio autem carnis, & aliarum partium; ob id ſolet ſanguis appellari ultimum alimentum, eſt enim per multas memoratas mutationes ita præparatum, ut iam poteſtatem proximam habeat ut in rei ſubſtantiam conuertatur: quod autem de ſanguine dico, illud in animalibus ſanguine carentibus, & in plantis de quolibet alio humore, qui ſanguini proportione reſpondeat, intelligatur: in hac autem poſtrema mutatione, qua ultimum alimentum vertitur in ſubſtantiam, conſtituta eſt nutritionis natura, eſt enim nutritio ſeparatio ſubſtantię, quæ continuè reſoluitur à calore naturali, per ſubſtantiæ ſimilis aggenerationem: facta autem nutritione adhuc humidum, quod in carne, & in aliis partibus eſt, conſumitur à continua actione caloris naturalis, & ex ea conſumptione oriuntur iterum pori, deinde iterum ſanguine replentur, qui iterum in ſubſtantiam conuertitur, & nutrit, & hoc ad finem uſque uitæ inceſſanter perſeuerat; animata enim nutriuntur donec uiuunt, ut Ariſtoteles dixit in primo libro de ortu & interitu, & in ſecundo de anima, & quando nutriri amplius nequeunt, neceſſariò moriuntur: ſed in prima ætate non ſolùm nutritio fit, ſed ſimul etiam accretio ſingulorum membrorum, & corporis totius; calor enim naturalis eſt vehemens, & validus, & plus conuertit in ſubſtantiam, quàm conſumptum fuerit, unde uiuens redditur maius, quia plus materię per nutritionem adipiſcitur, quàm per actionem caloris naturalis amiſerit: propterea ita coniuncta eſt cum accretione nutritio, ut accretionis naturam declaraturis neceſſarium omnino ſit etiam de nutritione loqui, & quid nutritio ſit, & quomodo fiat, cum diligentia conſiderare: ob id in hac noſtra contemplatione nos non minus nutritionis, quàm accretionis naturam, & cauſas peruestigabimus. Hæc ſunt, quæ tanquam manifeſta ab omnibus conceduntur, hunc ad reliqua, quæ in controuerſia ſunt poſita, progrediendum eſt: & quum tres conditiones verę accretionis ab Ariſtotele propoſitæ ſint, in iiſque omnibus magna inſit difficultas, de ſingulis ordinatim diſſerendum.

Nutritio quid.

Quo-

Quomodo ex materia extrinſecus accedente id, quod augetur, maiorem quantitatem, & maiorem locum acquirat, duæ aliorum contrariæ opiniones. Cap. III.

PRIMO loco difficultas oritur de adeptione maioris quantitatis ex alimento extrinſecus aſſumpto: nam per illa, quę hactenus dicta ſunt, non apparet quomodo corpora augeantur: quia licèt omnes pori ſint noua carne repleti, & nouo oſſe, & reliquis homogeneis partibus, non tamen totum viuens eſt factum maius; poteſt.n. fortaſſe caro diei maior, quia plus carnis ibi eſt, quàm prius, ſed non occupat maiorem locum, immò eundem, quem prius occupabat, proinde non acquirit maiores dimenſiones: ſicuti vas quando eſt aqua impletum, non eſt factum maius, quàm erat prius, quàm aqua impleretur; ſic etiam ſpongia ſi impleatur aqua, non fit maior, neque locum mutat: attamen Ariſto. in contex. 25. primi de Generatione aperrè dixit, id, quod augetur, locum mutare, eo quòd maiorem quantitatem acquirit, proinde neceſſe eſt ut tranſeat ad maiorem locum: oportet igitur poſt nutritionem fieri aliquam aliam mutationem, qua totum reddatur maius.

Prior ſentẽtia.

Hac in re duæ opiniones exiſtunt. Vna communior eſt, & eam plurimi ſequuntur, qui dicunt per membri extenſionem fieri adeptionem maioris quantitatis tum in ipſo membro, tum in toto viuente corpore; veluti ſi ſpongia manu conſtricta poſtea dimittatur, dimiſſa enim extenditur, & maiorem occupat locum: ſic igitùr caro, quando omnes eius pori ſunt repleti alia noua carne ex ſanguine genita, extenditur, & rárefit, & maiorem locum occupat; ita os, & neruus, & aliæ omnes ſimilares partes: ad extenſionem autem partium omnium ſimilarium creſcit membrum, proinde totum viuentis corpus maius redditur: hanc ſententiam ſignificare viſus eſt Ariſt. in prędicto contex. 25. dixit, quàndo illa, quæ augentur, mutare locum, ſicut ea, quę extenduntur.

Poſterior ſẽtentia.

Altera ſententia fuit nonnullorũ qui negarunt hanc extenſionem accretioni neceſſariam eſſe, & dixerunt partium, & totius corporis incrementum fieri potius per pulſum, quàm per extenſionem; vna enim pars aliam pellit, ac trudit, & illa aliam, quemadmodum in unguibus fieri videmus.

Primum argumentum.

Ad hoc probandum, & extenſionem reprobandam, tali argumento uſi ſunt: contrariorum contrariæ ſunt conditiones, accretio, atque imminutio ſunt contrarii motus, ergo debent contrariis modis fieri; itaque ſi accretio fieret per extenſionem, oporteret imminutionem fieri per contractionem, nam extenſioni contractio opponitur; attamen nemo dixit imminutionem fieri per contractionem, quia hoc nullo pacto dicendum eſt, ergo neque accretio fit per extenſionem.

Secundũ argumentum.

Præterea nullum conatum, & vniforme à ſeipſo moueri poteſt, ut ait Ariſt. in contex. 30. octaui phyſicorum; at caro eſt corpus vniforme, & homogeneum; ergo non poteſt à ſeipſa moueri; non poteſt ergo extendi, quia ſi extenderetur, à ſeipſa extenderetur, & ita à ſe moueretur, quod ibi Ariſt. negat.

Opinio vera, & eius comprobatio. Cap. IIII.

Poſterioris ſententiæ cõfutatio.

ARBITROR ego veram eſſe priorem opinionem, quam complures ſequuntur, & extenſionem accretioni penitus neceſſariam eſſe, pulſum verò nequaquam, immò nullo modo fieri poſſe: nam ungues ita creſcunt per pulſum, dum vna pars aliam pellit, ſed non dicuntur reuera augeri, quoniam ad unam tantùm partem mouentur; illa verò quæ augentur, ad omnes ſimul partes; præterea alimentum, excrementum illud, quod per ungues expellitur, non penetrat omnes unguium

partes,

partes, ſed uni tantùm parti apponitur, proinde eſt mera appoſitio terrei excrementi, quod per vnguem emittitur pulſione facta unius partis ab alia, quare illa non poteſt uocari accretio: at in uera uiuentis accretione certum eſt partes alimenti penetrare omnes corporis partes, & augere totum corpus ſecundùm omnes ſimul differentias poſitionis; non igitur per talem pulſum, qualis in unguibus fit, hoc enim dicere eſt dicere unam partem & pellere alteram, & ab eadem pelli, quod ne excogitabile quidem eſt, quia ſe mutuo impedirent ne ulla pulſio fieret: ſiquidem fit pulſio, quando in una tantùm parte fit additio materiæ pellentis, quę propinquam partem pellat, & illa aliam, ſed non eandem, à qua ipſa pellitur, quo fit ut in pulſu omnes partes ad eandem poſitionis differentiam tendant, ſicuti videmus in unguibus; ſed non ita fit in eo, quod verè augetur, hoc etenim mouetur ad omnes ſimul differentias poſitionis. Prętetea ſi per pulſum accretio fieret, oporteret cicatricem in manu pueri factam tempore procedente pelli ad digitum, quod tamen non contingit: videmus enim cicatricem manere ſemper in eadem parte, cui fuit vulnus illatum, & eum locum nunquam mutare. Per talem igitur pulſionem accretio non fit, niſi pulſionis nomine idem intelligatur, quod extenſio; reuera enim alium modum imaginari non poſſumus, quo totum membrum augeatur, & cum maioris quantitatis adeptione maiorem locum occupet, niſi ut ſpongia prius manu conſtricta, poſtea dimiſſa extenditur, & rarefit: ideo non eſt ignorandum in uiuente creſcente poros propter duas ſimul cauſas generari, propter conſumptionem humidi à calore naturali factam, & propter extenſionem; in adultis verò ex ſola humidi conſumptione poros exoriri, quia nulla amplius in eis extenſio fit; at in creſcentibus, etiā ſi nulla humidi conſumptio fieret, neceſſe eſſet ex ſola extenſione poros generari. Pori ob duas cauſas fiunt.

Solutio argumentorum, quæ contra extenſionem adducta ſunt. Cap. V.

AD argumenta autem aduerſus extenſionem adducta facile eſt reſpondere. Prius quidem argumentum poteſt contra aduerſarios ita retorqueri: ſi accretio per pulſionem fieret, oporteret imminutionem fieri per attractionem, quoniam pulſioni contraria eſt attractio, & contrariorum contrariæ ſunt conditiones; ſed ſoluitur, quia non omnes contrariorum conditiones debent eſſe contrariæ, ſed aliquę, & hinc fit ut locus argumentandi à contrario ſit locus Topicus, qui probabilitatem aliquam habet, at non neceſſitatem: dicimus igitur accretionem, ac imminutionem eſſe motus contrarios, ideoque oportere ut ea ratione, qua opponuntur, contrarias etiam conditiones habeant; accretio igitur eſt motus à minore quantitate ad maiorem ex materia extrinſecus accedente, imminutio verò eſt motus à maiore quantitate ad minorem ex materiæ ſubtractione; hæ nanque ſunt accretionis, ac imminutionis conditiones contrariæ ab Ariſtotele poſitæ, quas negare non poſſumus: at his poſitis ſequitur neceſſariò eas non poſſe opponi etiam eo modo, ſicut illi imaginantur, nempe ut accretio fiat per extenſionem, imminutio verò per contractionem; hac n. contrarietate conſtituta tolleretur altera illa oppoſitio ratione materię accedentis, & recedentis, quam Ariſt. poſuit, quia dicere contractionem eſt ſupponere eandem materiam ſeruatam, quę prius extenſa fuit; hæ igitur duæ contrarietates, una per materiam additam, & ablatam, altera per extenſionem, & contractionem, eiuſmodi ſunt, vt vna alteram non patiatur, quare vna conſtituta non poteſt altera poni; quia ſi contrahitur materia, ergo non eſt ſublata, ſed eadem remanet in eo, quod imminuitur, quod tamen Ariſtoteles negat: quòd ſi materia in imminutione eſt ſublata, ut aſſerere debemus, cuiuſnam uolumus fingere contractionem? certè ſi per ſubtra- Ad primum. Imminutio quid ſit.

ſubtractionem materię quantitas imminuitur, nulla opus eſt contractione: imminutio nanque reſpectu accretionis locum habet priuationis, quatenus in accretione apponitur materia, in imminutione autem demitur: quare id, quod imminuitur, priuatur ſua materia, ſeu parte materiæ: extenſio autem eſt materiæ extenſio, nec poteſt in uiuente conſiderari ſine materia. Ad alterum argumentum dicimus eos male accipere verba Atiſtotelis in illo trigeſimo octaui phyſicorum: nam Ariſtoteles ibi non dicit homogeneum, & uniforme à ſe moueri non poſſe, ſed dicit continuum non poſſe ita à ſe moueri, ut vna pars alteram moueat, & ſumit continuum propriè, & eius partes ſecundùm quantitatem conſiderat; quare locus ille ad id, de quo nunc loquimur, non pertinet; non enim dicimus unam carnis partem extendi ab alia parte carnis tanquam à mouente, hoc enim Ariſtoteles ibi negat; ſed dicimus totam carnem extendi ab anima, proinde agens extendens eſſe animam, non aliam carnis partem: quòd ſi omiſſa eius loci conſideratione ita argumentari velint, corpus homogeneũ extendi à ſe non poteſt, quia ſic à ſeipſo moueretur; dicendum eſt corpus homogeneum non poſſe mouere ſeipſum, dum ſumitur homogeneum inanimatum, ſiue ſit elementum, ſiue miſtum; quum enim hoc non diuidatur in partem mouentem, & partem motam, non poteſt à ſeipſo moueri, ut ibi Ariſtoteles conſiderat; at ſecus eſt de homogeneo animato, quod eſt actu pars corporis heterogenei, & organici; hoc enim præter formam miſtionis habet animam informantem, à qua tanquam à mouente fit motus ille extenſionis: homogeneum verò inanimatum habet ſolam formam elementi, vel ſolam formam miſtionis, ideo non poteſt ſe mouere eo modo, quo animalia à ſe moueri dicuntur; nam omne anima præditum poteſt moueri à ſeipſo, ideſt ab anima; quare etiam caro, ſi habet animam, ab illa tanquam mouente extendi poteſt per calorem naturalem, tanquam per inſtrumentum, ſeu agens proximum.

Ad ſecundũ. Declaratio contex. 30. octaui Phy.

Solutio quaſtionis cur in adultis ceſſet accretio: *Cap. VI.*

HAEC, quæ de extenſione diximus, maximè confirmãtur ex eorum conſideratione, quæ in uiuentibus contingere cernuntur, propterea quòd facile eſt eorum rationẽ adducere, dum aſſerimus accretionem per extenſionem fieri; videmus enim uiuentia non ſemper augeri, ſed ad aliquod uſque tempus, ut homo augetur ad ætatem uſque adoloſcentiæ, poſtea verò augeri deſinit; quod idem in cæteris animalibus, & in plantis omnibus contingere manifeſtum eſt: attamen uideretur etiam in iuuentute accretionem fieri debere, nam in iuuene calor naturalis validiſſimus eſt; poteſt igitur & multum alimentum in ſubſtantiam conuertere, & facere extenſionem membrorum, ſiquidem certum eſt hæc fieri ab anima per calorem naturalem, manente autem eadem cauſa debet idem manere effectus; quoniam igitur manet eadem anima, & calor naturalis eſt vehemens, deberet etiam iuuenis augeri non minus, quàm puer: eſt igitur cognoſcenda cauſa cur in adultis accretio eſſet. Poſſemus ad hanc quęſtionem reſpondere adducendo cauſam finalem accretionis: natura enim viuentibus accretionem dedit, ut poſſent ad debitam ſibi quantitatem peruenire, & naturales exercere operationes; etenim uiuentia omnia naſcuntur admodum paruula, nec poſſunt in initio ſui ortus habere quantitatem ſibi conuenientem, proptereaquòd oĩa plantarum, & animaliũ ſemina neceſſe eſt multò minora eſſe ipſo animali, vel planta generante; ideo tam animal, quàm planta in principio ſuæ generationis habet neceſſariò paruam quantitatem, & multo minorem quantitate totius uiuentis perfecta; in animalibus verò, quæ utero gerant, manifeſtum eſt fœminam non poſſe fœtum ſi-

Cauſa finalis.

bi

bi æqualem geſtare vtero, ſed longè minorem: quoniam igitur cum ea parua quantitate non poſſunt viuentia omnes naturales operationes exercere, potiſſimè verò illam præcipuam, quæ eſt aliud ſibi ſimile generare: ideo neceſſaria fuit viuentibus accretio, per quam ad conuenientem cuique quantitatem peruenire poſſent, & idonea reddi ad aliud ſimile generandum: hæc eſt accretionis cauſa finalis, ex qua ſumi poteſt ratio cur uiuentia, quando conuenientem ſibi quantitatem ſunt aſſequuta, non amplius augeantur; natura enim nihil fruſtra facit, ſed omnia quæ agit, propter finem agit: quoniam igitur accretionem viuentibus dedit propter aſſequutionem perfectę quantitatis, neceſſe eſt, ut hac acquiſita ceſſet accretio, quia non eſt amplius neceſſaria acquiſito fine. Sed in hac cauſa finali non uidetur animus acquieſcere, niſi alia quoque huius effectus cauſa reddatur, quoniam natura aliquem ſibi finem proponens dirigit etiam aliqua certa media ad illius finis aſſequutionem; ideo ſi puero accretionem dat, & eam iuueni negat, neceſſe eſt iuueni media quoque negata eſſe, per quæ poſſit augeri; ſin minus, augeretur etiam iuuenis, quia augendi officium eſt animæ vegetantis, quæ ſine cognitione agit quocirca ſemper agit, niſi impediatur: quamobrem ſi natura vult in iuuentute accretionem non fieri, neceſſe eſt ut huic agenti impotentiam, vel impedimentum aliquod afferat, ne augere amplius poſſit; hoc autem impedimentum non poteſt eſſe ratione ipſius agentis, quia ipſa animæ uis nunquam debilitatur, ut aſſerit Ariſtoteles in contextu 65. primi libri de anima, dum ait [ſi ſenex acciperet oculum iuuenis, uideret ſicut iuuenis] anima enim nunquam labefactatur, ſed id, quod in ſenio debilitatur, eſt corpus, quo ut inſtrumento anima utitur: non poteſt etiam impedimentum oriri ex impotentia ſecundarii agentis, qui eſt calor naturalis; hic enim in iuuene ualidiſſimus eſt, nec minus aptus ad augendum, quàm in puero. Reſtat ut impedimentum ſit in ſubiecto recipiente, ita ut quando corpus augeri amplius non poteſt, tunc deſinat accretio, quoniam agens non agit niſi in ſubiectum aptum ad recipiendum: ratio autem, cur corpus iuuenis non poſſit amplius augeri, eſt, quia præcipua pars, quæ augeri dicitur, & ad cuius incrementum creſcit totum uiuentis corpus ſecundùm omnes dimenſiones, ſunt ipſa oſſa: quum igitur omne uiuens in principio ſuæ generationis ſit ualde humidum, & molle, & domabile, oſſa quoque tenera ſunt, & ad extenſionem idonea; ętate autem procedente neceſſe eſt ut per actionem caloris naturalis omnes corporis partes magis ſemper exiccentur, & indureſcant; ex continua enim humidi reſolutione à calore omnes partes duriores, & ſolidiores redduntur, quod ipſa experientia docet; humidiorem enim & molliorem eſſe experimur uituli carnem quàm bouis, & bouis iuuenis, quàm bouis ſenis, & oſſa quoque duriora in boue, quàm in uitulo: quoniam itaque accretio per extenſionem fit, neceſſe eſt ut tunc ceſſet, quando oſſa ad tantam duritiem peruenerunt, ut extendi amplius nequeant; peruenire autem ad tantam duritiem neceſſe eſt propter continuam actionem caloris naturalis, quemadmodum diximus: poſſet quidem etiam in iuuene extendi caro, ſed non fit accretio totius corporis, niſi oſſa extendantur: huius autem ſignum habemus manifeſtiſſimum, quia ſępe contingit ut ceſſante accretione incipiant iuuenes fieri carnoſiores, & impinguari; calor enim naturalis in illa ætate ualidus, ac uehemens eſt, & multum nutrimentum in ſubſtantiam conuertit, ideo multum carnis generat, non tamen dicitur augeri caro, neque ex carnis incremento membrum, uel corpus totum, proptereaquòd oſſa non extenduntur: totum igitur nutrimentum abundans in carnem, & in pinguedinem conuertitur, nec poteſt illa impinguatio uocari accretio, quia non ſecundùm omnes dimenſiones incrementum fit, non enim ſecundùm longitudinem, ſecundùm quam abſque oſſium extenſione accretio fieri nullo pacto poteſt: pueros autem rarò

Rō cur poſt adoleſcentiā ceſſat accretio, ſumitur ab oſſibus.

impinguari videmus, quia totum nutrimentum in totius corporis accretione conſumitur; ſed ceſſante accretione incipiunt impinguari, niſi à nimio coitu, ad quem adoleſcentes, ac iuuenes procliues maximè ſunt, impinguatio impediatur; abundans enim nutrimentum, ſi totum per coitum excernatur, in pinguedinem conuerti non poteſt: hinc fit ut animalia caſtrata pinguia fiant, & vt frequentius in virili ętate pingues fieri homines videamus, quàm in adoleſcentia, & in iuuentute; nam in virili ętate liberiorem habent vſum rationis, & incipiunt abſtinere à coitu; adoleſcentes verò immoderato ut plurimum utuntur coitu, quia concupiſcentia potius ducuntur, quàm ratione. Ex his igitur colligimus duas ſimul ob cauſas ceſſare in viuentibus accretionem, ob materiæ neceſſitatem, & propter finem, ſicut in ſecundo poſteriorum analyticorum in multis contingere Ariſtoteles dixit, ut tum propter materiæ neceſſitatem, tum propter finem fiant; finis enim & ſcopus naturę eſt aſſequutio debitæ quantitatis, & huius gratia viuentibus accretionem dedit, ideo acquiſito fine ceſſat accretio, quia non eſt amplius neceſſaria: ſed quia maxima eſt conſonantia in rebus naturæ, ideo materię quoque neceſſitatem natura adiecit, & ſtatuit materiam tunc ineptam eſſe ad accretionem recipiendam, quando uiuentia non egent amplius accretione ad naturalia munera obeunda, & ad omnes edendas naturales operationes.

Cur animalia caſtrata pingueſcant.

Duæ cauſæ ceſſationis accretionis, materiæ neceſſitas, & finis.

In quanam mutatione ſit accretionis eſſentia conſtituta, opiniones aliquorum, & earum confutatio. Cap. VII.

HACTENVS declaratum à nobis eſt, quot fieri mutationes oporteat, ut ex alimento extrinſecus accedente viuentia corpora augeantur: ſequitur ut conſideremus in quanam mutatione ſit accretionis eſſentia conſtituta, an in omnibus ſimul ſumptis mutationibus prędictis, an in aliqua earum tantummodo. Non defuere qui dixerint accretionem eſſe omnium dictarum mutationum congeriem: quam ſententiam reprobat Marſilius in primo libro de Generatione quæſtione decima, idque non iniuria, quoniam Ariſtoteles cenſuit accretionem eſſe ſpeciem quandam motus ab alijs ſpeciebus diſtinctam; quo fit ut neque vlla ex alijs ſpeciebus, neque earum congeries poſſit eſſe accretio, ſed eius natura conſtituenda ſit in aliqua particulari mutatione, quæ non ſit alia ulla ſpecies motus, ſed ſit ſolùm accretio. Præterea illæ omnes mutationes, quas diximus, non modò accretionis naturam non conſtituunt, ſed neque illi neceſſariæ ſunt: duæ nanque illæ priores concoctiones non ſunt neceſſariæ, niſi in animalibus, nimirum vt per eas præparetur alimentum ad poſtremam concoctionem, quæ in membris fit, recipiendam; primùm enim oportet cibum conuerti in chylum, deinde chylum in ſanguinem, vt tandem ſanguis in ſubſtantiam conuertatur, & ita viuens augeatur: in plantis verò non fit niſi poſtrema hæc tertia concoctio, qua alimentum vertitur in ſubſtantiam, & huic proportione reſpondet conuerſio, quę in animali fit, ſanguinis in ſubſtantiam; alimentum enim plantarum nulla pręparatione indiget, quia plantę ipſum à terra extrahunt iam præparatũ, & aptum ut in ſubſtantiam conuertatur, veluti ſi animalia ſanguinem extrinſecus traherent iam extra genitum, ita ut non fieret in eis alia coctio, quàm poſtrema illa, qua ſanguis in ſubſtantiam mutatur, aſſimilatio appellata; proptereaquòd vltimum alimentum, quod diſſimile erat, redditur ſimile, dum vertitur in ſubſtantiã viuentis corporis: abſq; hac igitur aſſimilatione accretio fieri nunquam poteſt, fieri tamen poteſt ſine aliis pręcedentibus mutationibus, ut in plantis manifeſtum eſt.

Aliquorum opinio.

Confutatio.

In plantis vna tantùm cõcoctio fit.

eſt, quare illæ omnes abſque dubio ipſi accretionis naturæ extraneæ ſunt. Duæ mutationes remanent, in quibus dici poſſit eſſe accretionis naturam conſtitutam, & in iis tota huiuſce rei difficultas poſita eſt; vna eſt hæc modò dicta aſſimilatio, quæ eſt vltimi alimenti in ſubſtantiam conuerſio; altera verò eſt poſtrema illa extenſio, qua diximus totum viuentis corpus maiorem acquirere quantitatem, proinde & maiorem locum: quum igitur in harum utralibet accretionis natura conſtitui poſſe videatur, duæ contrariæ ſententiæ ortæ ſunt, & vtraque ſectatores habuit. Marſilius in ſua quæſtione prædicta priorem partem accipit, aſſerit enim nil aliud eſſe accretionem, quàm generationem partis ſubſtantiæ maioris parte conſumpta; & in hoc diſtinguit accretionem à nutritione, quòd nutritio ſolam ſubſtantiam reſpicit ut reſtaurandam, accretio verò quantitatem; ſubiecto tamen idem ſunt, ut Ariſtoteles dixit in primo libro de generatione, quoniam eadem mutatio eſt & nutritio, & accretio, nutritio quidem quatenus eſt generatio ſubſtantiæ ad ipſum uiuens reſtaurandum, accretio autem quatenus generatur pars ſubſtantiæ maior parte conſumpta: ideo inquit accretionem formaliter generationem eſſe, diſtinguit tamen in hoc accretionem à generatione, quòd generatio propriè dicitur quando aliquid per ſe exiſtens generatur, accretio uerò quando alteri aggeneratur: quo fit ut accretio ſit potius aggeneratio, quam generatio appellanda, quia eſt generatio partis quatenus eſt pars. Quando igitur generatur pars maior parte conſumpta, eam inquit Marſilius formaliter accretionem eſſe; & hanc ſententiam probat duobus argumentis. Primò ſic: omnis conuerſio nutrimenti in maiores partes partibus conſumptis in viuente corpore accretio eſt, at illa aggeneratio ex ultimo alimento facta eſt conuerſio in partes conſumptis partibus maiores, ergo illa generatio eſt ipſamet accretio. Secundò ita argumentatur: illa mutatio, qua exiſtente ſeclusis alijs omnibus accretio exiſtit, & qua non exiſtente non exiſtit, eſt ipſamet accretio; atqui generatio partium maiorum eſt huiuſmodi, ea nanque exiſtente augetur viuens, non exiſtente autem non augetur; ergo illa aggeneratio eſt accretio ipſa. Hæc ſententia magnis difficultatibus vrgetur. Primùm enim cenſuit Ariſtoteles in accretione non ſolùm partes, ſed etiam totum acquirere maiorem quantitatem, vt videre eſt in contex. 38. primi libri de ortu & interitu, immò vera accretio præcipuè totum reſpicit, non partes: at in illa aggeneratione maioris partis membrum non fit maius, niſi extendatur, proinde nec totum viuens fit maius; nam poris ſanguine repletis, & ſanguine in carnem, & alias partes homogeneas conuerſo, ſingulis quidem partibus carnis, & oſſis eſt facta additio, ſed niſi fiat totius membri extenſio, nondum creſcit membrum, neque totum viuens: ergo illa aggeneratio non eſt formaliter accretio, quoniam ea poſita, & alijs omnibus ſeclusis non fit accretio. Confirmatur: quia in uera accretione totum mutat locum, ut dixit Ariſtoteles in contex. vigeſimo quinto primi de Generatione; at per ſolam aggenerationem maioris partis totum non mutat locum, niſi fiat extenſio; ergo illa aggeneratio non eſt formaliter accretio. Patet etiam cuilibet diligenter conſideranti nullam eſſe differentiam inter accretionem, & nutritionem, niſi membri extenſio aſſimilationem conſequatur, quia etiam in nutritione fit additio ſubſtantiæ quantæ ſine extenſione membri; & ad accretionem totius nihil refert ſubſtantiam illam adiectam maiorem eſſe parte conſumpta, niſi ſequatur extenſio, ſine hac enim totum corpus non fit maius, vt videmus manifeſtiſſimè in iuuenibus, & in viris, qui carnoſiores fiunt, generatur enim in eis plus carnis, quàm fuerit conſumptum, nec tamen augeri dicuntur, quia nulla fit extenſio membrorum. Præterea Ariſtoteles in quinto libro phyſicæ auſcultationis per hoc motum à generatione diſtinguit, quòd motus in tempore fit, generatio autem ſubitò, & ſub motu accretionem ponit tanquam veram ſpeciem propriè ſumpti motus, &

Opinio Marſilij.

Primum argumentum Marſilij.

Secundũ argumentum.

Opinionis confutatio.

à generatione diſtincti: quare cenſet accretionem in tempore fieri, & eſſe uerum motum. At ſecundùm opinionem Marſilij accretio fieret ſubitò, quum ipſe dicat accretionem eſſe formaliter generationem; quare Marſilius Ariſtoteli aduerſatur in multis: primò dum inquit accretionem eſſe formaliter generationem, quum Ariſtoteles dicat manifeſtè eas diſtingui re; deinde dum ait accretionem ſubitò fieri, quam Ariſtoteles in tempore fieri aſſerit; tum demum quòd ponit ſubiectum accretionis ens poteſtate, quod formam ultimi alimenti amittens ſumit formam rei nutriendæ, vt carnis, & oſſis, Ariſtoteles autem putauit omnes motus habere ſubiectum ens actu, ad differentiam generationis, cuius ſubiectum eſt ens poteſtate: patet igitur ſententiam Marſilij defendi non poſſe, & ab Ariſtotele alienam eſſe.

Aliorum opiniones, & earum confutatio. Cap. VIII.

HAEC, quæ aduerſus Marſilium adduximus, aliqui conſiderantes in aliam ſententiam inciderunt, quòd accretio non ſit formaliter illa aggeneratio, quæ aſſimilatio dicitur, ſed ſit illa extenſio, quæ
Opinio Ioſ. Gandauēſis. aſſimilationem conſequitur: hanc opinionem tuetur Ioannes Gandauenſis in quæſtione ſua decima quarti phyſicorum, & in quæſtione ſeptima octaui: & hæc videtur multò probabilior priore illa opinione, quia ſecundùm hanc accretio eſt verus motus, cum ſucceſſione, & in tempore factus; extenſio enim fit in tempore, & eſt tranſitus ad ſolam maiorem quantitatem nulla facta mutatione in ſubſtantia; ideo in ea manifeſtè apparet accretionis, & aliarum mutationum diſcrimen. Præterea ſecundùm hanc ſententiam ſeruatur in accretione id, quod Ariſtoteles dixit in contex. 25. primi libri de Generatione: id. n. quod per extenſionem augetur, mutat locum, & ita mutat, vt toto manēte in eodem loco partes de loco ad locum moueantur; hæc enim in extenſione apertiſſime conſpiciuntur: at in conuerſione vltimi alimenti in ſubſtantiam nequaquam, partes enim locum non mutant, nec totum manens in eodem loco maiorem locum adipiſcitur. Viſus eſt etiam Ariſtot. in memorato contex. 25. hanc ſententiam proferre; dixit enim illa, quę augentur, mutare locum eo modo, quo
Pomp. contra Gandauenſem. illa, quę extenduntur; putauit igitur, ea quæ augentur, extendi, quare videtur naturā accretionis in illa extenſione conſtituiſſe. Verùm hæc quoque opinio difficultatibus non caret, vt patet legentibus priorem librum Petri Pomponatii de accretione, & nutritione, vbi tum prędictam Marſilii ſententiam confutat, tum hanc Ioannis Gandauenſis: aduerſus quam in capite eius libri nono mul-
Primum argumentum. tifariam argumentatur. Primo ſic: extenſio eſt motus ad raritatem, eſt enim rarefactio quædam; raritas autem eſt qualitas, non quantitas, ut ait Auerroes in commentario. 84. quarti phyſicorum, & in decimoquinto ſeptimi; accretio
Secundū argumentum. autem eſt motus ad quantitatem, non ad qualitatem; ergo non eſt formaliter extenſio. Præterea ſi natura accretionis in extenſione conſiſteret, reprehendendus eſſet Ariſtot. qui in primo libro de ortu & interitu declarare volens accuratè quid ſit accretio, & quomodo fiat, nunquam extenſionem nominauit, ſed ſolùm
Tertium argumentum. conſiderauit accretionem eſſe nutritionem ad maiorem ſubſtantiam: quare uidetur ad priorem potius opinionem fuiſſe inclinatus. Præterea extenſio fit etiam nulla adueniente materia, accretio autem fit neceſſariò ex materia extrinſecus accedente, ut Ariſtoteles docuit dicens hanc materiam eſſe in principio contrariam, in fine au tem fieri ſimilem; ergo accretio non eſt extenſio: quòd autem
Quartum argumentum. fieri poſſit extenſio abſque ulla accedente materia, patet in ſpongia. Argumentatur etiam ex eo, quod Ariſto. dixit in contex. 41. primi libri de Generatione, accretionem, & nutritionem eſſe idem ſubiecto, ſi accretio eſſet extenſio, non eſſet

idem

idem ſubiecto cum nutritione, propterea quòd extenſio eſt tempore poſterior nutritione, quare non poteſt eſſe idem ſubiecto cum illa. Tandem conſiderat id, quod Ariſtoteles dicit in contex. 25. eiuſdem libri: declarans enim quomodo illa, quæ augentur, locū mutent, utitur ſimilitudine, & inquit, ſicuti quæ extenduntur: igitur ſignificat accretionem non eſſe formaliter ipſammet extenſionem, quia non debet aliquid declarari per ſeipſum, neque comparari cum ſeipſo: extenſio igitur non conſtituit ipſam accretionis naturam apud Ariſtotelem, ſed eſt quoddam ab ea diuerſum, & extraneum. Ipſe igitur Pomponatius volens vitare abſurda, quæ utranque dictam opinionem conſequuntur, inquit accretionem neque eſſe generationem maioris partis, neque eſſe extenſionem, ſed eſſe adeptionem maioris quantitatis, quæ fieri non poteſt abſque aduentu quantitatis externæ, & quam ſequitur neceſſariò maioris loci occupatio. Sed hæc dicens mihi videtur ad propoſitam quæſtionem nihil dicere: omnia enim, quæ dicit, vera ſunt, & omnibus manifeſta, quia omnes concedunt accretionem eſſe acquiſitionem maioris quantitatis, & fieri ex materia quanta adueniente, & cum loci mutatione: hoc igitur non eſt id, quod in præſentia quæritur, ſed quæſtio noſtra eſt, in quonam conſiſtat hęc maioris quantitatis acquiſitio; quum enim ad accretionem faciendam plures concurrere mutationes videamus, quærimus in quanam ex illis ipſa accretionis natura conſiſtat, ita ut illa dicatur eſſe mutatio ad maiorem quantitatem: quum autem omnes mutationes, quę in accretione locum habent, iam ſingillatim conſiderauerimus, videtur vitari non poſſe quin dicamus accretionem vel in aſſimilatione conſiſtere, vel in extenſione, vel in ambabus ſimul, & hoc debuit ipſe Pomponatius conſiderare.

Quintum argumentum.

Pompo. opinio.

Confutatio.

Vera ſententia, & eius declaratio. Cap. IX.

EGO in hac difficultate dicendum puto accretionem non in ſola extenſione conſiſtere, neque in ſola vltimi alimenti conuerſione in maiores ſubſtantię partes, ſed eſſentialiter continere utranque, eſt enim accretio mutatio ad maiorem quantitatem per motum extenſionis ex alimento in ſubſtantiam conuerſo tanquam ex materia: vtranque conditionem poſuit manifeſtè Ariſtoteles in primo de ortu & interitu, dixit enim accretionem fieri ex materia extrinſecus accedente; quare non in ſola extenſione naturam accretionis conſiſtere exiſtimauit, ſiquidem in hac nulla nouę materiæ acceſſio includitur, ſed etiam in conuerſione alimenti in ſubſtantiam, ita ut hæc quoque in ipſa accretione comprehendatur. Extenſionem quoque ſatis clare expreſſit in contex. 25. eius libri, quando dixit, illa, quæ augentur, locum mutare, ſicut illa, quę extenduntur: cenſuit igitur in accretione fieri talem extenſionem, qualem in ſpongia, & alijs eiuſmodi fieri videmus, vel ſaltem motum aliquem ſimilem, quem propter ſimilitudinem non poſſumus niſi extenſionem appellare: & quum maioris loci adeptio ſit coniuncta cū adeptione maioris quantitatis, & eam inſequatur, neceſſe eſt vt quemadmodum per motum extenſionis maior locus acquiritur, ut ait ibi Ariſt. ita per eundem maior quantitas acquiratur: itaque ſi accretionis natura conſiſtit in adeptione maioris quantitatis, manifeſtum eſt eam ſecundùm Ariſt. conſiſtere in extēſione. Hæc fuit Auerrois ſententia in commentario 38. eiuſdem libri, ubi apertè aſſerit accretionem fieri per extenſionem membrorum, & in illa extenſione foramina generari, quemadmodum antea conſiderauimus. Sic aliam facile declaramus id, quod Ariſtoteles dixit, accretionem eſſe idem ſubiecto cum nutritione, hoc eſt continere in ſe nutritionem, ſed ab ea differre ratione: nam ſi ſolam extenſionem accretionem eſſe dicamus, id tueri nullo modo poſſumus; at ſi præcedentem mutatio-

Auerroes.

nem in ſubſtantiam ei adiungamus, dictum Ariſtotelis clarum redditur, nam in illa mutatione nutritio, & accretio ſunt idem ſubiecto: quatenus enim mutatur ſanguis in carnem, eatenus eſt nutritio, quæ ſolam ſubſtantiam reſpicit, quum ſit ſubſtantię operatio; quatenus verò mutatur in carnem maiorem, eatenus eſt accretio, quæ non ſubſtantiam reſpicit, ſed quantitatem, licèt ſubſtantiæ mutationem neceſſariò contineat, ut Ariſtoteles ſignificauit in contex. 41. eiuſdem libri, quando dixit alimentum nutrire quatenus eſt poteſtate caro, augere autem quatenus eſt poteſtate caro quanta: poſſumus enim ita argumentari: ſicuti ſe habet caro quanta ad carnem, ita accretio ad nutritionem, at in carne quanta comprehenditur caro, igitur & in accretione nutritio; ea tamen mutatio eſt alia ratione nutritio, alia verò accretio, & fit utraque eodem tempore, immò eodem temporis momento, ſed differunt ratione, ſicuti dictum eſt: ſi verò extenſionem, quæ illam mutationem inſequitur, conſideremus, maior oritur earum differentia; nam in nutritione, quatenus eſt nutritio, nulla extenſio fit, in accretione autem neceſſarium eſt ut membra extendantur; ideo ratione extenſionis accretio non eſt ſimul tempore cum nutritione, ſed eſt poſterior, idq; omnino neceſſarium eſt: quia ſi nutritio eſt ſubſtantialis mutatio, non in tempore fit, ſed in temporis momento; accretio autem quum ſit motus, ex neceſſitate ſucceſſionem habet, & in tempore fit; id autem, quod in tempore fit, non poteſt ſimul eſſe cum eo, quod fit ſubitò; eſt autem ita neceſſaria extenſio ad conſtituendam accretionis naturam, ut, ſi fiat ſola in ſubſtantiam conuerſio, immò & in ſubſtantiam maiorem, nec ulla ſequatur extenſio, non ſit accretio, ſed nutritio ſolùm, vt patet in adultis, quando carnoſiores fiunt: illud ergo, quod dicitur, accretionem ſimul eſſe cum nutritione, & hac ratione eſſe idem ſubiecto, non eſt verum de tota accretione, ſed de ſolo eius initio, quod ex neceſſitate eſt mutatio vltimi alimenti in maiorem ſubſtantiam; hanc autem poſtea inſequitur extenſio, quæ eſt tempore poſterior nutritione; in illo autem initio continet accretio nutritionem licèt ab ea differat ratione, quia non ea ratione dicitur accretio, quatenus nutritionem continet, ſed quatenus reſpicit quantitatem, quæ per ſequentem maioris ſubſtantiæ extenſionem acquiritur. Siquis autem obijciat, ergo accretio non eſt unus motus, neganda eſt conſequentia, quia conuerſio in ſubſtantiam eſt ſubſtantialis mutatio, nempe generatio carnis, oſſis, & ſimilium; quare non eſt motus, ſed mutatio ſubita, quę eſt principium ſequentis extenſionis; quæ eſt uerus motus in tempore factus, ſicuti punctum eſt principium lineæ: quemadmodum igitur una dicitur linea, licèt duobus punctis terminata, atque concluſa, & ea puncta in ipſa lineæ definitione accipiuntur; ita una accretio, & unus motus dicitur, licèt terminum, à quo, habeat ſubitam mutationem in ſubſtantiam, terminum autem, ad quem, ipſam maiorem quantitatem in fine extenſionis acquiſitam, qui vterque terminus in ipſa accretionis eſſentia comprehenditur, ſicuti duo puncta terminantia in definitione rectæ lineæ: propterea vera ſunt in accretione hæc ambo dicta; accretio eſt acquiſitio ſubſtantię cum quantitate maiore, & accretio eſt acquiſitio maioris quantitatis tantùm: dum enim totam accretionem conſideramus, ea vtrunque terminũ continet, proinde etiam nutritionem tanquam terminum à quo, non ut extraneum, proinde eſt adeptio ſubſtantiæ cum quantitate maiore; at ſi motum à fine nominare uelimus, & à termino ad quem, accretio eſt acquiſitio quantitatis tantùm. Seruamus autem hoc modo optimè naturam motus, & ſucceſſionem, immò & continuitatem in ipſa accretione: nã ſi accretio eſſet ſola conuerſio alimenti in ſubſtantiam, nulla ratione eſſet motus, neque ullam ſucceſſionem haberet, quoniam illa conuerſio in momento temporis fit; tranſitus autem ad maiorem quantitatem, qui per extenſionem fit, eſt uerus motus, & continuus. Non eſt autem ignorandum motum accretionis in viuentibus poſſe duobus modis conſi-

Quomodo accretio ſit idem ſubiecto cum nutritione.

Dubium, Solutio.

Accretio eſt motus continuus.

Accretio in viuentibus poteſt dupliciter conſiderari.

conſiderari; poteſt enim accipi pro toto cuiuſque uiuentis incremento ab initio ſui ortus ad initium uſque ętatis conſiſtentię, quod quidem conſtat ex multis nutritionibus, & pluribus extenſionibus diſtinctis; ſecundo modo poteſt accipi pro una tantùm particulari nutritione cum una extenſione eam inſequente: primo modo accretio non eſt unus continuus motus, quoniam adeptio totius debitę quantitatis, quæ fit in homine per totum tempus viginti annorum, non eſt ita continuata, ut in qualibet particula illius temporis fiat extenſio, & acquiſitio particulæ quantitatis illius; ſed toto eo tempore fiunt plures interruptę, & diſtinctæ extenſiones, inter quas poſitum eſt tempus medium, quo nulla fit extenſio; poſtquam enim facta eſt in puero aliqua extenſio, deſinit puer extendi per tempus aliquod, nam iterum implentur ſanguine foramina, deinde iterum ſanguis ille mutatur in carnem, poſtea verò fit alia membrorum extenſio: at ſecundo modo accepta accretione pro una tãtùm particulari extenſione, ea eſt verus motus, unus, & continuus: & hęc Auerrois ſententia eſt in commentario ſexto tertij phyſicorum, & in uigeſimotertio octaui, vbi dicit motum accretionis non eſſe unum continuum motum, ſed eſſe compoſitum ex pluribus motibus, & pluribus quietibus: non eſt enim admittenda aliquorum interpretatio, qui uidentes Auerroem negare motum accretionis eſſe unum continuum, dicunt ipſum accipere continuum pro perpetuo, & ſignificare accretionem non eſſe perpetuam, ſed aliquando deſinere, nẽpe in initio ætatis conſiſtentis: etenim ſenſus hic eſt ab Auerroe alienus, qui ſeipſum declarans inquit non eſſe continuum, quia conſtat ex pluribus motibus, & pluribus quietibus; igitur non quia non ſit perpetuus, ſed quia eſt interruptus, negat totam unius viuentis accretionem ad ętatem vſque conſiſtentem eſſe unum continuum motum: quanuis enim modo quodam dici poſſit unus ratione unius ſubiecti, quod augeri dicitur, & ratione ſcopi naturę, quæ unum ſibi finem proponit, acquiſitionem tantę quantitatis; reuera tamen non eſt unus continuus, quia natura non poteſt uno conatu, & uno tantùm motu eam totam quantitatem aſſequi, ideo ſaltem acquirit partem poſt partem; quare totius quantitatis acquiſitio non eſt unus continuus motus, ſed ſingula pars per verum motum acquiritur, qui eſt vnus continuus; ſcilicet una particularis extenſio: hoc modo ſaluamus continuitatem, & naturã motus in accretione, quę aliter ſaluari non poteſt; in motu autem locali eſt vera continuitas etiam ſecundùm totum, nam ſi in ſublimi loco ponatur lapis, ad centrum uſque deſcendet vno continuo motu abſque vlla interruptione.

Auerroes.

Praua aliquorum interpretatio.

De duplici quantitatis incremento, & duplici raritate. Cap. X.

CAETERVM vt res magis intelligatur, & omnes difficultates tollantur, notanda ſunt quædam: primùm de quantitate, in qua videtur accretionis natura conſiſtere, hanc enim Ariſtoteles ab alijs motibus per hoc diſtinxit, quòd eſt motus ad quantitatem. Quantitas, ut alibi fusè demonſtrauimus, materiæ naturam inſequitur, & eſt illi coæua, & ab ea inſeparabilis; termini autem omnes quantitatis pręſcribuntur à forma; ideò ſicuti quantitas materiã inſequitur, ita termini quantitatis corporum naturalium inſequuntur formam, & à forma ipſi compoſito tribuuntur; hinc fit vt neque materia poſſit eſſe vnquam ſine quantitate, neque quantitás ſine materia, ideoq́; non poſſit alicui rei addi noua quantitas ſine additione nouæ materię. Incrementum autem quantitatis fieri poteſt duobus modis, ut ex Auerroe colligimus in commentario.84. quarti phyſicorum, vbi de hac re doctiſſimè loquitur; vno modo fit maior quantitas per additionem nouæ quantitatis, proinde & nouę materiæ, ſicuti quum aquæ portionem alteri portioni

In lib. 2. de prima materia.

Incrementũ quantitatis fieri põt duobus modis.

tioni adiungimus, ſic enim maior aquæ quantitas redditur: altero modo per ſolam mutationem factam in forma, & abſque ullius materiæ additione fieri maior quantitas dicitur, ut quando aqua calefacta mutatur in aerem, maior enim fit aeris quantitas, quàm fuerit quantitas aquæ; non eſt tamen adiecta aliqua noua materia, neque aliqua noua quantitas, quum enim eadem ſeruetur materiæ portio, quantitas quoque eadem ſeruatur; ſed mutantur termini, nam propter formam aeris illa quantitas ad ampliores terminos extenſa eſt, diciturq́; ea ratio ne facta maior, quatenus eadem quantitas per rarefactionem ſubiecti extenſa eſt ad maiorem locum occupandum, ita vt terminorum potius, quàm ipſius quantitatis ſit facta mutatio propter mutationem formæ, quam termini inſequuntur. Duobus igitur modis fit tranſitus de minore quantitate in maiorem: aut enim manente eadem materia fit mutatio in terminis quātitatis propter mutationem formæ, ſicuti quando aqua mutatur in aerem; aut ſine mutatione formę res ſit maior per acceſſionem nouæ materię, ut quum aquę aqua apponitur, dum enim nulla fit mutatio formę, fieri nullo modo poteſt vt magnitudo augeatur, niſi per nouæ externæ materię acceſſionem: hic modus locum habet in accretione, de qua in præſentia loquimur; forma enim rei augendæ debet eadem ſeruari, vt mox oſtendemus, ſic enim idem numero remanere dicitur id, quod augetur; ideo per acceſſionem externæ materiæ nouam quantitatem afferentis fit viuentis corporis incrementum. Colligere ex his poſſumus quoddam alterationis & accretionis diſcrimen, & diſcriminis rationem: alteratio nanque non eget aliqua materia, ex qua fiat, ſed ſolùm habet ſubiectum, in quo fit, & quod alterari dicitur; accretio autem non modò habet ſubiectum, in quo fit, & quod dicitur augeri, ſed eget etiam materia externa, ex qua fiat: huius autem ratio eſt; quoniā alteratio eſt motus ad qualitatem, quæ inſequitur naturam formæ, non naturam materię; accretio verò eſt motus ad quantitatem, quæ materię, non formę, naturam inſequitur; ideò ſi noua qualitas inducenda ſit, non opus eſt aliquam externam materiam accedere, ſed illa ipſa materia ſubiecta eſt apta ad omnem qualitatem recipiendam, quia omnis forma, & omnis qualitas de poteſtate materiæ educi poteſt: ſed quando abſque mutatione formę, & eadem manente forma debet quantitas maior reddi, id fieri nullo modo poteſt, niſi per additionem nouę materiæ; quantitas enim ingenerabilis, & incorruptibilis eſt, & ſemper, ac neceſſario in materia ineſt; ideo ſi manere debeat eadem ſubſtantia, & ſeruari eadem forma, non poteſt fieri maior quantitas, niſi per acceſſionem nouę materiæ, cum qua etiam noua quantitas adueniat. Secundo loco aliud quiddam notandum eſt non parui momenti: quoniam enim dictum eſt accretionem fieri per extenſionem, quę eſt rarefactio quędam, ſciendum eſt duplicem eſſe raritatem, & duplicem denſitatem: quam diſtinctionem ignorans Zimara in illa contradictione, quam notauit in Auerroe in commentario. 84. quarti phyſicorum, in errorem manifeſtiſſimum lapſus eſt. Auerroes enim varijs in locis de raritate loquens varia, & inter ſe pugnantia pronuntiare viſus eſt: nam in illo commentar. 84. inquit rarum & denſum eſſe contraria in quantitate; tamen in commentario ſequente 85. ait raritatē & denſitatem non eſſe de eſſentia quantitatis. In ſeptimo autem phyſicorum commentario. 15. inquit raritatem & denſitatem eſſe qualitates. Sed in primo Metaphyſicorum commentario. 15. eaſdem locauit in Categoria ſitus, quæ videtur etiam Ariſtotelis ſententia fuiſſe, in libro Categoriarum capite de qualitate. At in commentario. 77. octaui phyſicorum dixit rarefactionem, & denſationem eſſe motus locales. Magna igitur eſt horum locorum diſcrepantia, quum Auerroes motum ad raritatem modò dicat eſſe ad quantitatem, modò ad qualitatem, modò ad ſitum, modò ad ubi. Soluens Zimara dicit raritatem, & denſitatem eſſe reuera in ſola Categoria qualitatis: quando autem Ariſtoteles & Auerroes eas locare videntur in Categoria ſitus, inquit

Nota alterationis, & accretionis diſcrimen.

Raritas duplex.

Apparens cōtradictio in dictis Auerrois.

Solutio Zimaræ.

eos loqui iuxta aliorum opinionem, non ſecundùm mentem propriam: quòd verò rarefactio dicatur motus ad quantitatem, vel ad ubi, inquit eſſe verum per quandam conſequutionem, at non formaliter; raritatem enim inſequitur maior quantitas, proinde & maioris loci occupatio: rarefactio igitur eſt primariò, & eſſentialiter alteratio, & motus ad qualitatem, per conſequutionem verò & ſecundariò eſt etiam ad quantitatem maiorem, & ad ampliorem locum; quare nulla eſt repugnantia in Auerrois dictis, quum omnia vera ſint ſecundùm varias conſiderationes. Ego autem nihil veri à Zimara dictum eſſe arbitror, niſi illud vnum quod de quantitate dixit: omnis enim rarefactio eſt tranſitus ad maiorem quantitatem, ſeu potius ad maiores terminos quantitatis, non tamen primariò, ſed ſecundariò, & per quandam comitantiam, ſeu conſequutionem; per ſe autem, & primò nō eſt ad quantitatem, ſed ad aliquod aliud, quod maior quantitas conſequitur. In reliquis autem puto deceptum eſſe Zimaram, quia non animaduertit duplicem eſſe raritatem, & duplicem denſitatem; quarum una eſt propriè in Categoria qualitatis, quia conſiſtit in tenuitate ſubſtantiæ, non in diſtantia partiũ inter ſe, & eſt de numero ſecundarum qualitatum conſequens calorem & frigus, ut ait Ariſtoteles in ſecundo libro de partibus animalium capite primo, & Auerroes in ſeptimo phyſicorum commentario. 15. & in ſecundo de generatione 15. & ibidem Ioannes Grammaticus in contex. decimoſeptimo: talis autem raritas, & talis denſitas, ſunt illę, quibus diſſident elementa inter ſe; aerem enim dicimus rarum, & aquam denſam, non quòd partes aeris diſtent inuicem, & habeant interpoſitas vacuitates, reuera enim nihil eſt vacui in aere, neque aliud inter eius partes eſt interpoſitum corpus; ſed quòd aer tenuem habet ſubſtantiam, aqua verò craſſam: patet autem prouenire hanc ſubſtantiæ denſitatem à frigore, & raritatem à calore, & hanc non eſſe aliam, quàm illam, quæ conſiſtit in tenuitate ſubſtantię; ideo Auerroes in commentario. 22. primi libri de Cœlo de hac raritate loquens inquit motum ad raritatem eſſe alterationem, non quòd motus poſſit eſſe primariò ad raritatem, ſed quia primariò eſt ad calorem, quem conſequitur raritas, ac tenuitas ſubſtantiæ; hanc autem conſequitur etiam magnitudinis incrementum: quod conſiderans Auerroes in illo commentario. 84. quarti phyſicorum dixit raritatem & denſitatem eſſe contraria in quantitate, quatenus raritatem conſequitur maior quantitas, denſitatem autem minor; hoc enim dicens reſpexit id, quod ſecundarium eſt, non id, quod primarium, vt rectè dixit Zimara: ideo in ſequente commentario. 85. hoc declarans Auerroes ait denſitatem, & raritatem non eſſe eſſentialiter in Categoria quantitatis. Altera eſt raritas, quam non videtur animaduertiſſe Zimara, quæ non conſiſtit in tenuitate ſubſtantiæ, ſed in diſtantia partium inter ſe; quemadmodum ſpongiam raram eſſe dicimus, quia partes habet inuicem diſtantes per ſpatium vacuum interpoſitum, non quidem verè uacuum, quod omni corpore careat, ſed quod alio tenui, & ſenſili corpore plenum eſt; in ſpongia enim vacuas vocamus partes illas, in quibus aer eſt incluſus: hæc raritas eſt abſque dubio in Categoria ſitus; nam diſtantia, uel propinquitas partium inter ſe, nil aliud eſt quàm ſitus: de hac igitur loquutus eſt Auerroes in commentario decimoquinto primi Metaphyſicorum, & Ariſtoteles in libro Categoriarum in capite de qualitate: quum enim hæc acceptio omnibus hominibus magis in promptu, atque euidentior ſit, hanc ſolam Ariſtoteles ibi reſpexit, quia in eo libro ſtatuit ea tantùm in medium adducere, quæ notiora, & communi hominum opinioni magis conſentanea eſſent: ideo negauit raritatem eſſe qualitatem, quòd alteram illam acceptionem vulgaribus incognitam eſſe animaduertit ob id Auerroes quoque ibi aſſerit raritatem eſſe in Categoria ſitus: & ibi Leui in ſuis annotationibus in Auerroem expreſsè notat duo eſſe genera rari, & denſi; unum, quod eſt in Categoria qualitatis; alterum, quod eſt in Categoria ſitus: & hoc idem ſumitur ex Ioanne Grammatico

Impugnatio ſolutionis.

matico in contex. 8.ſecundi libri de ortu & interitu. In hoc igitur deceptus eſt Zimara, quòd dixit Ariſtotelem & Auerroem, quando raritatem in genere ſitus collocarunt, iuxta aliorum ſententiam eſſe loquutos; quum potius ex mente propria, & ſecundùm veritatem hoc dixerint, dum alteram hanc raritatem reſpexerunt. In eo etiam, quod de motu locali dixit, lapſus eſt Zimara: quando enim ſpongia manu conſtricta poſtea dimittitur, & relaxatur, rarefieri dicitur, non ita tamen, ut motus ille fieri primò dicatur ad raritatem; ſiquidem ad ſitum non eſt motus, neque ad ullam aliam Categoriam præter quantitatem, qualitatem, & vbi, ſecundariò tamen ad alias quoque fieri poteſt motus, & per mediam aliquam ex tribus prædictis: igitur neceſſe eſt ut motus ille ſpongiæ ſit primò ad locum, mouentur enim partes ad diuerſa ubi, quæ poſtea conſequitur varius illarum partium ſitus inter ſe: non eſt igitur verum id, quod Zimara dixit, rarefactionem eſſe motum localem ſecundariò, & per conſequutionem; eſt quidem verum de priore illa rarefactione, quæ primariò eſt motus ad qualitatem, ſed de hac poſteriore falſum eſt: quum enim negari non poſſit eam eſſe motum quendam, ad nullam ſpeciem motus reduci poteſt niſi ad localem; eſt igitur motus ille primariò ad locum, ſecundariò verò ad ſitum. Talem eſſe certum eſt illam raritatem, ad quam tendere videtur id, quod augetur: dum enim extenditur, foramina exoriuntur, quæ ſunt veluti vacuæ partes, in quibus non eſt caro, uel os, ſed aer, vel vapor aliquis ſimilis; patet.n. per illam extenſionẽ non acquiri priorem raritatem, quę eſt ſubſtantiæ tenuitas, & qualitas, ſiquidem ſubſtantia viuentis non ſit tenuior, quàm prius erat; ſed acquiritur raritas per illum motum altero modo accepta, qualis eſt raritas ſpongię, ita tamen ut motus ille dicatur ſecundariò ad ſitum, primariò autem ad quantitatem; nam primarius terminus & ſcopus, quem ſibi natura proponit in illo motu, eſt aſſequutio maioris quantitatis, hanc autem conſequitur mutatio ſitus partium: nam mutato ſanguine in carnem in foraminibus caro denſa eſt, quia foraminibus caret, poſtea verò extenditur & fit rara, dum iterum in ea oriuntur foramina, licèt hæc raritas non ſit ſcopus naturę, quemadmodum diximus: immò, ſi benè conſideremus, dicere non poſſumus in accretione uiuentis maiorem acquiri raritatem, ſed eadem eſt denſitas, & raritas in principio, & in fine accretionis; in principio enim caro dum habet foramina, poteſt dici rara, poſtea verò repletis foraminibus ſanguine, & eo in carnem conuerſo dici poteſt modo quodam denſior facta dum foraminibus caret; deinde verò extenditur, & rurſus foramina oriuntur, & caro ad priſtinam raritatem reuertitur; quare nulla tunc acquiritur maior raritas, ſed ſola quantitas per acceſſionem nouæ materiæ maior eſt facta: reuera enim nulla eſt qualitas, & nullus alius terminus, quem per illam extenſionem dicere poſſimus eſſe acquiſitum, niſi ſola maior quantitas, & hæc ſola eſt naturæ ſcopus in eo motu; eam poſtea ſecundariò conſequitur maioris loci acquiſitio, ſed hęc non fuit ſcopus naturæ. Ex his colligimus diſcrimen quoddam in uiuentis, & in ſpongiæ extenſione: nam extenſio viuentis primariò ad quantitatẽ tendit, non ad ubi; at extenſio ſpongiæ eſt motus primariò ad vbi, non ad quantitatem: nam maior quantitas duobus modis acquiritur, uno modo per additionem materiæ, altero modo per ampliationem terminorum; in ſpongia extenſa acquiritur maior quantitas ſecundo modo, ſed non primo; in conuerſione autem ſanguinis in carnem fit maior quantitas primo modo, at non ſecundo, niſi ſequatur extenſio: quòd ſi vtraque ſimul accipiatur, tum conuerſio in ſubſtantiam, tum extenſio conſequens, fit maior quantitas vtroque modo ſimul, & hęc eſt accretionis natura: quare eius extenſio non eſt omnino ſimilis extenſioni ſpongię, licèt per vtranque eadem raritas acquiratur.

Ad quam raritatem accretio tẽdat.

Alia extenſio in accretione fit, alia in ſpongia.

Maior quantitas acquiritur duobus modis.

Aduer-

Aduerſantium argumentorum ſolutio. *Cap. XI.*

VERITATE ita declarata ſequitur ut omnia prius adducta argumenta expendamus, & quantum roboris habeant conſideremus. Primo loco ſoluenda ſunt argumenta Marſilii, quibus probare nitebatur accretionem eſſe formaliter generationem, ideſt conuerſionem in maiores partes. Primum erat: omnis mutatio alimenti in partes conſumptis maiores eſt accretio, at vltima illa ex alimento generatio eſt huiuſmodi, ergo illa eſt accretio. Huius argumenti neganda eſt maior; quia petit illud idem, quod probandum erat, & idem eſt ſenſus maioris, ac concluſionis. Alterum argumentum erat: illud, quo exiſtente eſt accretio, & quo non exiſtente non eſt, accretio ipſa eſt; at conuerſio illa vltimi alimenti in partes maiores eſt huiuſmodi; ergo eſt accretio. Ad hoc dicimus negandam eſſe minorem: nam ablata quidem tali conuerſione aufertur accretio, quoniam abſque illa fieri non poteſt; non tamen illa conuerſione poſita ponitur accretio, niſi etiam ſequens extenſio ponatur, ſicut antea demonſtrauimus. Argumenta verò, quæ aduerſus Marſilium adducta ſunt, valida omnia ſunt, non quidem ut excludatur hæc in maiorem ſubſtantiam mutatio, ſed ut oſtendatur non in ea ſola conſiſtere accretionis naturam, ſed etiam in extenſione ſequente, vt ea conſiderantibus manifeſtum eſt. Argumenta verò Ioannis Gandauenſis ad probandum accretionem in extenſione conſiſtere valida quidem ſunt, non tamen ad excludendam priorem illam mutationem in maiores partes; quia ſine hac ſeruari quidem poſſunt aliquæ accretionis conditiones ab Ariſtotele poſitæ, non tamen omnes, quia non illa, qua dicitur accretionem fieri ex materia extrinſecus adueniente; ſiquidem extenſio, dum ſola conſideratur, nullam materiæ acceſſionem complectitur, quum ſine hac extendi res poſſit. Argumenta verò Pomponatij ad oſtendendum non in extenſione accretionem conſiſtere facile ſoluuntur. Primum erat: extenſio eſt motus ad raritatem, raritas eſt qualitas, ergo eſt motus ad qualitatem. Huius argumenti negare poſſumus & maiorem, & minorem: nam raritas, quę per extenſionem acquiritur, non eſt qualitas, ſed poſitio, vt antea dictum eſt, ideò maior eſt falſa; eſt etiam falſa minor, quia extenſio non eſt primariò ad hanc raritatem, ſed ad maiores terminos quantitatis, ad illam autem raritatem ſecundariò, quare per hoc non ſtat quin extenſio ſit motus in Categoria quantitatis. Pręterea ut ei condonemus raritatem eſſe qualitatem, non ob id ſit ut extenſio ſit alteratio; ſiquidem non ad omnem qualitatem tranſitus eſt alteratio, ſed ad ſolas primas quatuor qualitates, quæ ſunt in tertia ſpecie illius Categoriæ. ideò neque motus ad raritatem illam, quę eſt qualitas, hoc eſt partium tenuitas, eſt ea ratione alteratio, quòd ſit ad raritatem, ſed quia eſt primariò ad calorem, quę conſequitur raritas. Secundum Pomponatii argumentum erat: ſi accretio eſſet extenſio, reprehendendus Ariſtoteles eſſet, qui de accretione agens nunquam nominauit extenſionem. Ad hoc dicimus Ariſtotelem in ea tractatione uerſatum eſſe ſolum in explicandis obſcurioribus accretionis conditionibus, has enim declarare operępretium erat; extenſionem verò declarare non oportuit, quia ſatis manifeſta eſt, & comprehenditur in ſenſu formali huius uocis, accretio; quia non poſſumus alio modo imaginari totum fieri maius, quàm per extenſionem membrorum, id enim per pulſionem fieri nullo modo poſſe iam demõſtrauimus; quare nullus relinquitur modus, quo res creſcat, niſi hic unus per extenſionem. Ariſtoteles itaque hoc tanquam notum conſtituens in reliquis declarandis verſatus eſt immò neque penitus omiſit extenſionis nominationem; nam in contex. 25. primi de ortu & interitu dixit, illa, quæ augentur, mutare locum, ſicut illa, quæ extenduntur; ita ſignificauit accretionem fieri per extenſionem: quęrendum autem

Marginalia: Ad primum Marſilii. — Ad ſecundũ. — Ad argumẽta cõtra Marſilium adducta. — Ad argumẽta Gandauẽſis. — Ad primum Pomponatii. — Non ad omnem qualitatẽ tranſitus eſt alteratio. — Ad ſecundũ.

autem ex aduerſariis eſt, vbinam Ariſtoteles in eo tractatu declaret modum, quo totum id, quod augetur, tranſeat ad maiorem locum; nam abſque dubio nullibi hoc delarauit, ſed de ſola aſſimilatione loquutus eſt; attamen certum eſt non per hanc ſolam fieri tranſitum ad maiorem locum: omnino igitur reprehendendus eſt Ariſtoteles, qui neque de pulſione, neque de extenſione, neque de aliquo alio modo, quo maior locus acquiratur, loquutus eſt; aliquem tamen eſſe modum oportet præter conuerſionem alimenti diſſimilis in ſimile: & quanuis Ariſtoteles dixerit alimentum augere quatenus eſt potentia caro quanta, modum tamen non expreſſit, quo totius viuentis quantitas maior reddatur: nos igitur dicimus modum hunc ſatis tactum fuiſſe in contex. 25. quando dixit, illa, quæ augentur, mutare locum, ſicut illa, quæ extenduntur; ſic enim ſignificauit hoc fieri per extenſionem membrorum, & de hoc tanquam de re manifeſta nil amplius dicere oportuit. Tertium argumentum erat: extenſio fit etiam nulla adueniente materia, accretio autem omnis fit ex materia adueniente, igitur accretio non eſt extenſio. Huius facilis eſt ſolutio, eſt enim paralogiſmus ex maiore particulari in ſecunda figura; nam dari aliquam extenſionem concedimus, quæ nullam materię accretionem præſupponat, ſub tali tamen extenſione accretio non comprehenditur, quum neceſſariò conſequatur nouę materiæ aggenerationem: quòd ſi maiorem uniuerſalem ſumat, omnis extenſio fit abſque ulla adueniente materia, neganda eſt maior, quia falſa eſt.

Ad tertium.

Ad quartũ. Ad quartum argumentum, quod erat; ſi accretio eſſet extenſio, non eſſet idem ſubiecto cum nutritione; neganda eſt conſequentia: ad probationem autem dicimus nil aliud hoc argumento oſtendi, quàm accretionem non eſſe idem penitus cum nutritione; quod quidem nos concedimus, quoniã ſecundùm Ariſt. non debent eſſe idẽ eſſentialiter, ſed idẽ ſubiecto, & differentes ratione: conuenientia autem, & diſcrepantia in hoc conſiſtit, quòd accretio cõplectitur & conuerſionem in ſubſtantiam, & extenſionem, qua maior quantitas acquiritur, & ratione conuerſionis in ſubſtantiam dicitur idẽ re cum nutritione, non tamen idem ratione, quoniam illa conuerſio eſt alia ratione nutritio, alia verò accretio; ſed ratione ſequentis extenſionis differt etiam reà nutritione, quia eſt tempore poſterior: at quoniam accretio neque eſt ſola in ſubſtantiam mutatio, neque ſola extenſio, ideo dum totam accretionem conſideramus, dicimus eam eſſe idem ſubiecto cum nutritione, quoniam nutritionem continet, & ſine illa fieri non poteſt; ratione autem differt, quia illa mutatio eſt nutritio quatenus eſt generatio carnis, & eſt accretio quatenus eſt generatio maioris carnis cum extenſione ſequente: & hoc ſignificare voluit Ariſtoteles, quando dixit eas eſſe idem re, differre autem ratione. Poſtremum argumentum erat: Ariſtoteles declarauit accretionem ex ſimilitudine eorum, quæ extenduntur, ergo putauit eam eſſe quid diuerſum ab extenſione; quia nihil comparatur cum ſeipſo, neque declaratur per ſemetipſum. Ad hoc dicimus varias eſſe extenſiones, & diuerſos earum modos, proinde non eſſe abſurdum ſi unam per aliam declaremus, quod ibi Ariſtoteles facit: ſumit enim eam extenſionem, quæ ſub ſenſum cadit, & quam omnes vident, cuiuſmodi eſt ſpongiæ extenſio, & per eam declarat, quomodo illa, quæ augentur, locum mutent; ſignificans ea quoque per extenſionem augeri, quæ non eſt ſenſilis, ſed mente comprehenditur à quolibet modum conſiderante, quo fit accretio: quamobrem ex eo loco ſumitur potius argumentum pro noſtra opinione; quia ſi id, quod augetur, locum mutat eo modo, quo id, quod extenditur, cui dubium accretionem extenſionem quandam eſſe? ſic igitur per extenſionem ſenſilem, quę ſine adueniente materia fit, declarat Ariſtoteles extenſionem intellectilem, quæ fit ex acceſſione materiæ: immò nec dicendum eſt unam extenſionem ibi per aliam declarari, ſed mutationem loci eorum, quę augentur, per ſenſilem aliquorum

Nutritio partim eſt idem re cum accretione, partim non eſt idem re.

Ad quintũ.

rum extenſionem: quare non declarat idem per ſemetipſum ; ſed potius indicat illa, quæ augentur, ideo locum mutare, quia extenduntur, ſicuti illa, quæ extendi cernuntur, locum mutant: quare illius loci conſideratio noſtræ ſententiæ ſuffragatur.

DE ACCRETIONE, ET NVTRITIONE.

Quomodo ad accretionem ſe habeant aliæ mutationes, quæ in ea ſunt. Cap. XII.

TRES ab Ariſtotele veræ accretionis conditiones conſtitutas eſſe iam diximus: una fuit accretionem ex materia extrinſecus accedente fieri; altera, idem numero ab initio ad finem uſque accretionis ſeruari id, quod augetur; tertia demum, non modò totum, ſed etiam partes omnes aliquod ſuſcipere magnitudinis incrementum. Ad harum primam declarandam ea, quæ hactenus dicta à nobis ſunt, pertinuenrut: quomodo enim ex accedente materia corpus uiuens augeatur, ſatis ex iis, quæ diximus, poteſt eſſe manifeſtum. Sequitur ut ea, quæ ad duas reliquas conditiones attinent, conſideremus, & difficultates, quę in iis magnæ oriuntur, expendamus, ac ſoluere nitamur; ut his omnibus declaratis tandem perfectam tum accretionis, tum nutritionis definitionem colligamus: ſunt autem hę duę conditiones ita inter ſe cõnexæ, ut coniunctim declarandę eſſe videantur: unam enim & eandem rationem eſſe oſtendemus, qua & idem numero manet id, quod propriè augeri dicitur, & omnibus eius particulis aliqua fit additio quantitatis; ideo prius difficultates, quæ in utraque conditione exiſtunt, ſeorſum proponemus; deinde una, & eadem contemplatione omnes ſoluere, & veritatem patefacere aggredicmur. Quod ad alteram attinet, quæ eſt, idem numero id, quod augetur, manere, ſcire oportet hanc non eſſe propriam accretionis conditionem, ſed ei cum omnibus alijs motibus communem, qua omnes à ſubſtantiali mutatione diſtinguuntur; quando enim aliquod in ſolis accidentibus mutatur manente ſubſtantia, idem numero ſubiectum ſenſile manet, cui motus ille attribuitur: ſed Ariſtoteles hanc exprimere coactus eſt; tum ad multas excludendas impropriè dictas accretiones, quæ cum ſubſtantiæ mutatione coniunctę ſunt, ita ut non eadem numero ſubſtantia in iis manere dicatur, ut quando mutata aqua in aerem moles creſcit; tum etiam ad ſeparandas alia mutationes, quæ ad ueram accretionem faciendam concurrunt, iam enim diximus accretionem non fieri ſine alterationis, & generationis, & interitus multiplici interuentu; ſed harum omnium, & accretionis non idem eſt ſubiectum, cui attribuuntur, idque ſummopere annotandum eſt ad accretionem ab alijs ſeiungendam: ſæpe. n. contingit, vt quæ eadem eſſe mutatio videtur, multæ ſint, dum ad diuerſa ſubiecta referuntur, vt ſi ferrum aliquod quieſcens altero ferro moto confricemus, is reſpectu moti eſt motus localis, reſpectu autem quieſcentis non eſt motus localis, ſed alteratio ſolùm, quia motu illo calefit, qui igitur unus eſſe motus videtur, duo ſunt ita diſtincti, vt in uno alter minimè includatur: ſic in uiuente quando mutatur chylus in ſanguinem, ea eſt generatio, & interitus, non tamen ipſius uiuentis, ſed generatio ſanguinis, & interitus chyli: ſic poſtea quando uertitur ſanguis in carnem, illa mutatio dum diuerſis ſubiectis attribuitur, alia, & alia eſſe cognoſcitur; nam reſpectu ſanguinis non eſt nutritio, neque

Accretionis, & aliarũ mutationũ, quæ cum illa coniunctæ ſunt, non idem eſt ſubiectum.

accretio, ſed interitus, quia neque nutriri, neque augeri mutatione illa ſanguis dicitur, ſed interire; reſpectu autem carnis genitæ ſecundùm ſe conſideratę non eſt niſi generatio; at reſpectu totius viuentis neque alteratio eſt, neque generatio, neque interitus, ſed nutritio, & accretio: totum enim uiuens neque alterari, neque generari, neque interire illa mutatione dicitur, ſed nutriri, & augeri; proinde totum idem numero ſeruatur, non ſic ſanguis, neque caro, quibus non accretio, ſed generatio, & interitus attribuuntur. Accretio igitur & cum alteratione, & cum generatione, & cum interitu coniuncta eſt; non tamen eidem ſubiecto hæ omnes mutationes aſcribuntur, ſed diuerſis: ſola nutritio tantam cum accretione affinitatem, & coniunctionem habet, ut eidem ſubiecto attribuatur; nam idem uiuens eadem mutatione & nutriri, & augeri dicitur, licèt variis rationibus, ſicut antea declarauimus: ideo etiam id, quod nutriri dicitur, idem numero manet, non ſic illud, quod in nutritione generatur, uel interit. Ita igitur ſeparata ab aliis dictis mutationibus accretione per diuerſa ſubiecta denominationis, manifeſtum eſt in ea idem numero ſeruari id, quod augetur. Hoc tum ab ipſo Ariſtotele expreſsè acceptum, & abſque ulla probatione conſtitutum eſt, tum ab omnibus hominibus conceſſum, tanquam per ſe manifeſtiſſimum; eandem enim numero plantam, & idem numero animal per uniuerſam uitam ſeruari omnes homines exiſtimare videntur.

Quomodo idem numero maneat id, quod augetur, duæ contrariæ opiniones, & difficultates, quibus vrgentur. *Cap. XIII.*

CAETERVM ut res ipſa manifeſta per ſe videtur, ita obſcuriſſima eſt ratio, & modus, quo id ſit intelligendum. Duæ hac de re contrariæ opiniones exiſtunt, quarum alteram ſequi neceſſarium omnino eſt; utraque tamen cum maximis difficultatibus eſt coniuncta, & utraque ſectatores habuit, atque habet. Vna eſt quam in primo libro de Generatione Marſilius tuetur, & Scotus in quarto ſententiarum diſtinctione 44. quæſtione prima, & alii complures, qui dicunt non manere per totam uitam idem numero uiuens, niſi ſecundùm quandam æquiualentiam, propterea quòd in uiuente non remanet per totam vitam eadem materia, neque eadem forma numero: de materia quidem certum eſt; ea nanque continuè fluit, & alia noua quotidie ex alimenti aggeneratur: quare in homine ſene non eſt eadem numero caro, quę fuit in eodem puero; eadem tamen eſt ſecundùm ęquiualentiam, quia non tota ſimul eſt renouata, ſed pars poſt partem: hoc modo etiam integritates elementorum eædem manere dicuntur tanquã indiuidua æterna, quia ſeruantur eadem ſecundùm æquiualentiam ſolùm; in partibus n. fit continua mutatio, non in toto ſimul elemento: ſic etiam nauis dicitur eadem numero longum tempus ſeruari, licèt tandem oẽs partes in ea ſint renouatæ; hodiè nanq; mutatur temo, alio die malus, alio hæc tabula, alio illa, adeo ut poſt aliquod tempus ſint omnes partes mutatę, & nulla earũ, quæ initio factæ ſunt, remanſerit, eandẽ. n. numero nauim dicimus remanſiſſe per ęquiualentiam: at ſi omnes ſimul partes eodẽ tẽpore renouarentur, non eadẽ nauis eſſe diceretur, ſed eſſet alterius numero diuerſę generatio: quod autem de materia dicitur, idem videtur neceſſariò eſſe dicendũ de omni forma, quę de poteſtate materiæ ſit educta: forma enim materialis non eſt à ſua materia ſeparabilis, & ad materiæ extenſionem extenſa eſt, quare ita eſt pars formæ in parte materię, ut tota forma in tota materia: fluentibus igitur partibus materiæ neceſſe eſt ut ſimul partes formæ fluant, & aliæ nouæ partes cum noua materia generentur, hoc eſt de illius poteſtate educantur.

Opinio Scoti, & Marſil.

educantur. Quoniam igitur viuens eſt viuens, & augetur per illam animæ partem, quam altricem vocamus, hæc, quum ſit forma materialis, fluit cum materia ſecundùm partes, & aliæ eius partes quotidiè generantur; fluente enim carne ſecundùm particulas fluunt etiam particulæ huius animæ cum particulis carnis, & quando fit mutatio alimenti in nouam carnem, generatur in illa particula carnis alia noua animæ particula, quæ de illius materię poteſtate educitur. Sic igitur neque eadem numero materia, neque eadem numero anima remanet ab ortu viuentis ad finem vſque vitæ ipſius, ſed remanet vtraque per æquiualentiam, quia vtraque ſecundùm partes continuè renouatur. Altera eſt opinio huic contraria, quam Albertus, & Thomas, & alij multi ſequuti ſunt, inter quos Petrus Pomponatius in libro ſuo de accretione eam efficaciter tueri contendit: quanuis enim hi non parum diſſideant in modo dicendi, ut in dicto Pomponatij libro videre eſt, in hoc tamen omnes conſentiunt; quòd ſola materia ſecundum partes fluat, & renouetur, anima verò vegetans non fluat, ſed per totam vitam maneat penitus eadem numero tam ſecundùm ſe totam, quàm ſecundùm partes, & adueniente noua materia extendatur ad eam informandam, & animandam, fluente verò aliqua parte materiæ non fluat cum illa, ſed ad alias remanentes materiæ partes retrahatur. Hanc opinionem ſequentes facilè oſtendunt quomodo viuens idem numero per totam vitam ſeruetur: quum enim à forma, quæ anima eſt, conſtituatur, neceſſe eſt manente eadem forma, quæ nec ſecundùm ſe totam, nec ſecundùm partes mutata ſit, ut idem indiuiduũ maneat. Vtraque hæc opinio magnis difficultatibus vrgetur: nam ſi hanc poſteriorem ſequamur, & dicamus animam tranſire ab vna parte materię ad aliam nuper genitam, aſſerimus formam materialem migrare de ſubiecto in ſubiectum, quod videtur, ut Buccaferreus ait, totam euertere Ariſtotelis philoſophiam; etenim Ariſtoteles cenſuit formam materialem de poteſtate materiæ educi, non in materiam induci, quum prius extra illam extiterit, vt ſecundùm hanc opinionem aſſeritur. Ex altera verò parte ſi cum aliis dicamus animam vnà cum materia fluere, & in partibus materiæ ex alimento genitis nouas animæ particulas generari, ita vt non eadem penitus anima per totam vitam ſeruetur, communi hominum exiſtimationi aduerſari uidemur; omnes enim eandem numero plantam, idemq; numero animal ab ortu ad mortem vſque ſeruari arbitrantur: cui opinioni atteſtatur etiam conſeruatio ſpecierum in memoria, nam multa bruta animalia ad mortem vſque retinent multarum rerum ſpecies in memoria impreſſas; canes enim inuenti ſunt, qui quum multos annos à domino ſuo abſentes fuerint, eum poſtea viſum ſtatim agnouerunt: quod non videtur poſſe contingere, niſi eadem numero anima abſque aliquo ſuarum pàrtium fluxu ſeruata ſit, nec ſolùm per æquiualentiam eadem; facit enim æquiualentia, vt animal eandem rem addiſcere ſimiliter aptum ſit, ſed non vt eandem actu retineat: quod quidem oſtenditur ſimilitudine accepta à naui ſecundùm partes renouata, qua ipſi quoque vtebantur; nam ſiquis in naui characteres aliquos imprimat, & poſt tempus aliquod mutentur vna poſt aliam trabes, & tabulæ omnes illius nauis, manebit quidem nauis eadem per ęquiualentiam, ſed characteres non ſeruabuntur. Vtramque igitur opinionem maximis, & vix ſolubilibus difficultatibus urgeri manifeſtum eſt.

Opinio Thomæ, & Alberti, & Pomponatii.

Difficultates contra ſententiã Thomę.

Difficultates contra ſententiam Scoti:

Quomodo omnibus partibus eius, quod augetur, fiat additio magnitudinis, plures aliorum ſententiæ. Cap. XIIII.

DE reliqua etiam conditione altercatio magna eſt, quomodo quælibet eius, quod augetur, pars fiat maior: quum enim id, quod augetur, corporeum ſit, proinde in infinitas partes diuiduum, & alimentum itidem corpus ſit, non uidetur fieri poſſe vt omnibus prorſus corporis augendi partibus fiat acceſſio magnitudinis ex alimẽto adueniente, quin corpus à corpore penetretur, quod philoſophi omnes impoſſibile penitus eſſe exiſtimarunt: ideo Ariſtot. ut hoc abſurdum euitaret dixit conditionem hanc de forma, non de materia intelligendam eſſe; ita ut quando dicitur, quamlibet partem rei creſcentis maiorem fieri, id verum ſit ſecundùm formam tantummodò, non ſecundùm materiam: quod Ariſtotelis dictum magnas interpretum controuerſias excitauit, quum dubium maximè ſit quid Ariſt. intellexerit per partes ſecundùm formam, & per partes ſecundùm materiam, & variæ huius dicti interpretationes à multis excogitatæ ſint; vt videre eſt in memorato Pomponatii libro de accretione, & in quæſtione Marſilii duodecima primi libri de ortu & interitu. Aliqui nomine formæ animam intellexerunt, & nomine materiæ corpus, quæ eſt maximè propria, & euidentiſſima harum vocũ ſignificatio: & accretionem dixere attribui animę, quoniam anima non fluit, ſed eadem manet tam ſecundùm ſe totam, quàm ſecundum partes ab ortu ad mortem vſque ipſius viuentis. & omnes eius partes fiunt maiores ſine vlla corporum penetratione, quia anima eſt incorporea; materiæ vero accretionem non attribui ſecundùm omnes eius partes, quia hæ ſunt in continuo fluxu, neque eædem per totam vitam manent, neque poſſunt omnes maiores fieri per additionẽ materię, quin corpus à corpore penetretur, quod quidem fieri nullo modo poteſt. Sed alii, qui non modò materiam, ſed etiam animam ſecundùm partes fluere exiſtimarunt, ad aliam horum verborum interpretationem confugere coacti ſunt; neq; eandem omnes attulerunt, ſed in varias ſententias diuiſi ſunt: Aliqui.n. dixerunt partes ſecundùm materiam intelligi partes homogeneas, quę ſunt materia heterogenearum, partes autem ſecundùm formam eſſe partes heterogeneas; hæ nanque certam figuram poſtulant, & ipſius animæ proxima inſtrumenta ſunt, quocirca his pręcipuè attribuitur accretio, & homogeneis propter ipſas. Alii verò dixerunt duplex in viuente corpore eſſe humidum; vnum radicale, quod ab ortus initio trahitur; alterum cibale, quod ex alimento generatur: & radicale nunquam reſolui, quoniam eius conſumptionem mors neceſſariò inſequitur; cibale verò eſſe illud, quod ad humidi radicalis defenſionem adiicitur, & hoc ſolum fluere continuè, & renouari: partes igitur habentes humidum radicale putarunt ab Ariſtotele appellari partes ſecundùm formam, quoniam anima in eis præcipuè reſidet; partes autem habentes humidum cibale vocari partes ſecundùm materiam, ſunt enim veluti materia ad tutelam humidi radicalis adiecta, & in eis anima propriè non reſidet, & hæ continuè reſoluuntur, & reſtaurantur: quoniam igitur accretio attribuitur illi, quod permanet, non illi, quod fluit, ideò Ariſtoteles dixit accretionem fieri ſecundùm partes formales, non ſecundùm partes materiales. Alii per formam intellexerunt totum animatum corpus, per materiam verò partes ipſius, quum Ariſtoteles in contex. trigeſimoprimo ſecundi phyſicorum dixerit totum notarę formam, partes verò materiam: quoniam igitur totum manet ſemper idem per æquiualentiam, partes verò ſunt in continuo fluxu; & accretio attribuitur illi, quod permanet, non illi, quod fluit; ideo Ariſtoteles dicens accretionem fieri ſecundùm formam, ſignificare

1.Opinio. 2.Opinio. 3.Opinio. 4.Opinio.

re voluit eam eſſe attribuendam toti, quod permanet, non partibus, quoniam illę omnes fluunt, nempe tàm corporis, quàm animę partes, quum anima à materia ſeparari non poſſit: ſic igitur hi dixerunt Ariſtot. non intellexiſſe materiam ab anima diſtinctam, ſed partes totius compoſiti animati prout diſtinguuntur à toto: ad hanc ſententiam acceſſiſſe uidetur Scotus in prædicta diſtinctione 44. quarti ſententiarum quæſtione prima, & hanc ſequutus eſt Flaminius Nobilius in ſuis commentariis in primum librum de Generatione. Marſilius autem dicit duplices eſſe viuentis corporis partes, alias poroſas, alias non poroſas, ideſt plenas: & poroſas vocari ab Ariſtotele partes formales, non poroſas uerò vocari materiales, propterea quòd partes poroſæ ſenſiles ſunt, & ſenſilitas conuenit formę, partes autem non poroſæ inſenſiles ſunt propter paruitatem, ideo attribuuntur materiæ, & dicuntur materiales: quum igitur partes poroſę augeantur recipiendo alimentum intus, quæ eſt propriè dicta accretio; non poroſæ verò augeantur per ſolam appoſitionem alimenti, non per receptionem intus, quia fieri non poteſt penetratio corporum; hic autem ſit improprius accretionis modus; idcirco Ariſtoteles dixit accretionem fieri ſecundùm partes formales, quæ ſunt partes poroſæ, non ſecundùm partes materiales, quæ ſunt partes plenæ. Alii quoque alia dixerunt, in quibus omnibus recenſendis conterendum eſſe tẽpus non videtur, quemadmodum neque in ſingulis modò numeratis ſententijs refutandis: ſatis enim ſit cognouiſſe quid alii dixerint, vt intelligatur, in quonam ſit conſtituta huiuſce rei difficultas: nunc veritatis declarationem aggrediemur, ea enim cognita facile, ac breue negotium erit cognoſcere aliorum errores.

Quinta opinio Marſilii.

Vera ſententia, & eius comprobatio, & contraria confutatio. Cap. XV.

ARBITROR ego veram eſſe illorum ſententiam, qui dicunt animam vegetantem (de hac enim ſola in præſentia loquimur) in omni uiuente vnam penitus, & eandem numero ab ortu ad finẽ uſq; vitæ illęſam, & in corruptam tam ſecundùm ſe totam, quàm ſecundùm partes ſeruari, proinde cũ corporis particulis fluentibus partes animę nõ fluere; nihil enim meo quidẽ iudicio vanius, & ab animæ natura alienius eſt, quàm dicere particulas animę cum particulis materiæ cõtinuè fluere, & alias nouas animę particulas de poteſtate materiæ ad actum educi: ad hoc oſtendendum nullum adduci poteſt efficacius argumentũ, quàm quod ex natura animę ſumitur: illud in primis certum eſt Ariſtot. in 2. lib. de anima docuiſſe animam eſſe formam corporis, non quidem cuiuſliber, ſed organici, hoc eſt in uarias inſtrumentales partes diſtincti, proinde heterogenei; & per hoc tanquã per conditionem eſſentialem definiuiſſe animã, atque eam ab inanimatorum formis diſtinxiſſe: hę nanque, quum nullam inſtrumentorum diſtinctionem requirant, formę ſunt corporum homogeneorum; anima verò, quũ variis facultatibus prædita ſit, varia etiam inſtrumenta corporea poſtulauit, quibus ad varias edendas operationes vteretur. Quũ igitur anima ſit heterogenei corporis forma, neceſſarium fuit, ut ordine quodam oẽs illius partes perficeret, & in vna pręcipua reſideret, in qua ortum habens poſtea ab ea cum aliis partibus cõicaretur, quẽadmodũ Ariſt. declarat in calce libelli de cõi animalium motu, & in tertio de partibus animalium cap. 4. 5. 7. qua de re quum abundè iam loquuti ſimus in libro, quem de partitione animæ ſcripſimus, nunc eam ſententiam breuiter referemus, & tanq̃ ibi declaratam, & confirmatam conſtituemus. Docet in dictis locis Ariſto. animam in uno præcipuo membro reſidere, quod in ſanguineis animalibus inquit eſſe cor, in aliis verò, & in plantis aliud quiddam eodem munere fungens, &

Approbatio opinionis Thomæ.

Animæ natura.

cordi proportione reſpondens; ideo quod nos nunc de corde dicemus, id de quolibet alio ſimili in alijs viuentibus membro intelligendum erit. A corde igitur inquit Ariſt. pendere animalis vnitatem: quia animal eſt vnum propter animam vnam; & anima eſt vna propter vnum principium, in quo primùm oritur, & in quo præcipuè reſidet, & à quo ad alias omnes adnatas partes diffunditur: ſtatim enim genito corde producitur in eo anima per eductionem de poteſtate illius materiæ ad actum, deinde adnaſcentibus cordi alijs membris ordinatim, anima ab illo principio ad alia membra animanda protenditur: utitur autem ad hoc declarandum Ariſtot. exemplo regis, qui in ſola vrbe regia reſidet, ſed potentiam ſuam ad omnes regni partes gubernandas extendit; ita ut ſi ad eius imperium accedat aliquod aliud nouum oppidum, ad illud quoque regis potentia extendatur, quemadmodum in prædicto libro noſtro fuſius declarauimus. Cognouit ergo Ariſtot. viuentis corporis tantam partium varietatem habentis ſeruari vnitatem non poſſe abſque hoc ordine, & illarum partium colligantia, quę conſiſtit in earum omnium pendentia ab vna præcipua, in qua fuit primus animę ortus; idq́; manifeſtum eſt ſumpta à regnô ſimilitudine, nō eſſet.n. regnum unū, niſi vnum regem haberet, qui in aliquo præcipuo loco reſidens vires ſuas ad cunctas alias partes extenderet. Ex his colligimus duplicem eſſe animæ productionem in corpore ſecundùm Ariſto. licèt vnam propriè dictam, alteram verò ſatis impropriè: vna eſt, quæ fit in corde in initio generationis, eaq́; eſt verè productio animæ, & generatio per eductionem formę de poteſtate materiæ ad actū, neque in vno viuente fit, niſi ſemel, quemadmodum vna tantùm eſt generatio cordis, nec poteſt ſæpius iterari: altera verò eſt, quando adnatis cordi cæteris mēbris innaſcitur in eis anima, non tamen amplius per eductionē de materia, ſed per deriuationē à corde, & per influxum ab illo principio ad alia omnia, quæ adnaſcuntur, membra: quod autem in initio generationis euenit, illud idem poſtea in aggeneratione, quæ in nutritione per totam vitam fit, concedere debemus, ſcilicet animam à corde ad aggeneratas particulas deriuari, nam eadem utrobique ratio viget: ſic verò non propriè dicimus animā, ſeu partem animæ in aggeneratis partibus generari, nulla.n. animę pars producitur, quæ prius non fuerit, ſed potius noua materię particula, quæ prius non erat, animæ iam præexiſtenti ſubgeneratur. Hanc ego ſententiam ſequendam puto, tanquam Ariſt. & rationi magis conſentaneam, quum alteram contrariam plura ſequantur abſurda, eaq́; penitus inſolubilia. Primum quidem, ſi de noua particula carnis noua animæ particula educeretur, anima eſſet primò actus corporis homogenei; quare non eſſet eſſentialis conditio animæ illa, quam Ariſt. in eius definitione accepit, animam eſſe actum corporis heterogenei, ſed etiam de ſimilari corpore anima educeretur, & anima quidem tota: aliàs nanque oſtendimus eſſentiam animæ eſſe totam, & integram in qualibet corporis parte; quum enim animæ eſſentia diuidua non ſit, neceſſe eſt vt ubicunque eſſe dicitur, ibi ſit integra, Præterea ſequeretur nullum eſſe in viuente præcipuum membrum, ſed omnes corporis partes eſſe æquè præcipuas; ſiquidem pręcipua pars non alia ratione iudicatur, quàm ex primo animę ortu in illa, & ex pręcipua eius ſede, à qua ad alias partes anima deriuatur, atque diffunditur; quocirca ſi ubique anima oritur, ubiq; eſt membrum præcipuum; falſa igitur erit Ariſt. ſententia de primatu cordis, quia ſic omnis aliarum partiū à corde pendentia tollitur; ab eodem.n. rei pendet ſecundùm conſeruari, à quo pendet ſecundū eſſe; quare ſi in partibus corporis anima ſecundùm eſſe non pendet à corde, ſed in ſingula parte eſt primùm educta de materia, neque ſecundùm conſeruari pendebit a corde. Quapropter ſequeretur etiam oportere quodlibet mēbrum ab animali ſeparatū viuere aliquandiu: nā ſi membrum non habet animā à corde influentē, ſed in ipſo primùm exortam, nulla eſſe poteſt ratio, cur ſeparatū membrum à toto non debeat aliquandiu animam retinere, quum ſubſtantialis

interitus

Marginal notes:
- Vnitas animalis pendet à corde.
- Productio animę duplex eſt.
- Primum argumentum.
- Secundū argumentum.
- Tertium argumentum.

interitus non fiat ſine prævia alteratione, quę non poteſt eſſe ſubita, ſed in tempore fit neceſſariò: immò non ſolùm membrum, ſed etiam quælibet carnis particula ſeparata deberet ob eandem rationem aliquandiu uiuere; hoc tamen omnium conſenſione falſum eſt, & experientię, ac ſenſui repugnat. Præterea ſequeretur etiam non vnam eſſe animam in uno uiuente, ſed plurimas; in ſingula. n. aggenerata carnis particula ineſſet anima propria, & ſeorſum ab aliis educta de illa materia: idq; confirmatur per memoratum Ariſtotelis dictum in tertio libro de partibus animalium, animal eſt vnum propter animam unam, & anima eſt vna propter unum principium, quod eſt cor, in quo exoritur, & in quo reſidet; nam ſecundùm illorum ſententiam non unum eſt principium generationis animæ, quum æquè in ſingula parte anima generetur, proinde non vna eſt anima, neque unum animal: ſed præter Ariſtotelis teſtimonium id omnino confiteri nos ratio cogit: nã in tanta partium varietate non poteſt totius unitas ſeruari, niſi per colligantiam; nulla autem eſſe earum colligantia poteſt, niſi per naturalẽ ordinem, & aliarum pendentiam ab una: quemadmodum ergo Ariſt. dicit unum eſſe animal propter unũ principium generationis animæ, ita ſi plura ſint talia principia, plura quoq; animalia in quolibet animali erunt, & plura quotidie generabuntur. Hæc, & alia eiuſmodi abſurda manifeſtiſſima euitamus, ſi cum Ariſt. dicamus eductionem animæ uegetantis de poteſtate materię ad actum ſemel tantùm fieri, & in ſolo corde, ſeu alio membro, quod cordi proportione reſpondeat, in initio generationis cuiuſque uiuentis, deinde ab eo diffundi animam ad alias adnatas partes, & per totam uitam ad particulas materiæ ex alimento aggeneratas, nec poſſe in alia parte præter membrum præcipuum animam de poteſtate materię educi. Propterea optimè illos ſentire arbitror, qui dicunt animam non ita eſſe materialem, atque diuiduam, ut non ſit etiam immaterialis, & indiuidua; eſt enim medię naturæ inter formas penitus à materia abiunctas, & formas materię prorſus immerſas, quæ ſunt formę inanimatorum; formæ nanque à materia abiunctæ omnino indiuiduæ ſunt, & nullam habent quantitatem, quia nullam habent materiam: formę verò inanimatorum ſunt neceſſariò adiunctę quantitati materiæ, in qua extenduntur, & determinatæ etiam quantitati, & determinatæ materiæ, ſine qua exiſtere nequeunt; forma enim, quę eſt in hac aquę particula, ita eſt alligata huic portioni materiæ, & huic determinatæ quantitati, ut non poſſit extendi ad informandam aliquam aliam materię portionem adiectam; ſed ſi aliqua materiæ portio adiiciatur, quę debeat aquę formam recipere, oportet de poteſtate illius alterius materiæ aliam aquæ formam educi: anima verò medio modo ſeſe habet: nam eſt quidem neceſſariò materię, & quantitati addicta, quia ſine materia, & ſine quantitate eſſe nullatenus poteſt; non eſt tamen ita addicta determinatæ materiæ, ac determinatę quantitati, ut non poſſit materiam quantam mutare, & aliam, cui inhæreat, ſibi adſcribere, non ita tamen, ut poſſit materiam, in qua eſt, derelinquere ſecundùm totum, & ad aliam tranſire, quia ſi tota ſimul materia deſtruatur, perditur anima neceſſariò; ſed ſecundùm partes, & per ſucceſſionem, manente ſcilicet eadem materia per æquiualentiam, ut ante declarauimus exemplo nauis, cuius partes diuerſis temporibus renouentur, non eodem tempore omnes; hanc enim conſeruationem eiuſdem rei per æquiualentiam in ipſa quidem materia, & in partibus corporis concedimus, at non in anima, cuius partes fluentibus materiæ partibus minimè fluunt: eſt. n. anima forma nobilioris conditionis, & magis eleuata, ac libera à nexu materiæ, quàm formę inanimatorum, quæ nullum in materiam imperium habent, ſed in ea prorſus immerſæ ſunt: anima enim, quatenus ſine materia eſſe non poteſt, materialis eſt, & ſemper extenſa, & ſemper quanta, ac diuidua; ſed quatenus fluentibus materiæ partibus ipſa non fluit, ſed in remanentibus integra manet, & ad alias renouatas materiæ partes extenditur, redolet naturam formæ immaterialis,

Quartum argumentum.

Anima eſt ſi materialis, tum immaterialis.

Quintum argumentum, & declaratio tex. 41. primi lib. de generatione.

lis, & indiuiduę. Hæc fuit abſque dubio ſententia Ariſtotelis in contex. 41. primi libri de generatione, quando dixit, formam, ſecundùm quam fit nutritio, & accretio, eſſe formã quandã immaterialem, in materia tamen exiſtentem: quam eius loci interpretationem à latinis adductam omnino ſequi debemus, reiecta altera Ioannis Grammatici, etſi nunc à multis recepta, in qua ego aliàs, dum eum locum publicè declararem, multa notaui abſurda tum in philoſophia, tum in Grammatica ex verborum Ariſtotelis græcorum conſideratione: nam rei ueritas hæc eſt: quum Ariſtoteles prius formam eius, quod augetur, nominaſſet, voluit aliquid dicere de hac forma, ſecundùm quam nutritio, & accretio fieri dicitur; ſed quia forma hæc eſt anima vegetans, quam in eo libro conſiderare minimè conueniens erat, ideo etiam ab animæ nominatione abſtinere uolens ſatis habuit eam propria conditione circunſcribere, & ſignificare, dicendo eam eſſe formam immaterialem, materiæ tamen inherentem, hęc enim non eſt niſi anima: hoc ſignificant uerba illa gręca, τῦτο δὲ τὸ εἶδος, quũ enim in pręcedentibus formam rei, quę augetur, nominaſſet, ideo poſtea his verbis ſubiunxit, hęc autem forma ſine materia, nec ſignificare potuit aliam formam, quàm illam, quam iam nomine formæ appellauerat; at ſecundùm Ioannis Grammatici opinionem oporteret formam in his verbis eſſe pręedicatum, ut ſenſus eſſet, hæc autem eſt forma ſine materia; hoc tamen dicere non poſſumus, quia articulus oſtendit formam ibi eſſe ſubiectum, non prædicatum: pręterea dictio illa, τῦτο, eſt neutri generis; quare non poteſt ad alimentum referri, quod à Gręcis fœminino nomine τροφὴ appellatur: ſed magis eſt ea ſententia abſurda, quàm ut in pręſentia confutari mereatur, nam & ſecundùm eam maxime impropria, & incongrua eſt Ariſtotelis loquutio, & in multiplicem errorem, ac repugnantiam incideret Ariſtoteles, ſi id, quod ei Ioannes attribuit, ſignificare voluiſſet. Non poſſum hic me continere quin dicam id, quod mihi eum locum conſideranti venit in mentem, quod non credo Ariſtotelem cogitaſſe, quamquam illud cogitare maximè debuit; ſumitur enim ex eo loco, & ex Ariſt. confeſſione argumentum aliquod, vel ſaltem coniectura de animæ humanæ immortalitate: quum enim de anima vegetante, quæ ignobiliſſima omnium animarum eſt, loquens ibi Ariſtoteles fateatur eam eſſe modo aliquo immaterialem, & eleuatam, & liberam à nexu materiæ, quia poteſt ſaltem à partibus ſuę materiæ ſeparari, credendum eſt animam ſenſibilem multò eleuatiorem eſſe, ſed maximè omnium animam rationalem; proinde ita eſſe liberam à nexu materiæ, ut poſſit etiam à tota ſua materia ſeparari, ſi aliæ partes animę ſunt à partibus ſaltem ſuæ materiæ ſeparabiles; eo enim negato non haberet anima rationalis maiorem eleuationem, quàm anima uegetãs, quod non videtur conſentaneum eſſe rationi. Sed ut ad id, de quo ſermo erat, reuertamur, ſumitur etiam noſtræ ſententiæ confirmatio ex ijs, quę dicuntur ab Ariſto. in contex. 36. eiuſdem libri: ibi nanque utrem aqua fluente plenum comparans cum corpore, quod augetur, utri ſimilem eſſe dicit formam eius, quod augetur, aquæ verò fluenti ſimilem eſſe materiam; ſiquidem materia ſemper fluit quemadmodum aqua illa per utrem, manente tamen utre ſine aliquo fluxu, ſicuti etiam forma eius, quod augetur, non fluit. Similiter in contex. 42. de imminutione loquens dixit materiam, & quantitatem minui, formam autem manere; putauit igitur nullam formę partem cum fluente materia fluere, ſed totam animam remanere, & ad reliquam materiam reſtringi: nam ſi ſubſtantiam quoque formæ in particulis materię fluentibus corrumpi, & fluere cum materia exiſtimaſſet; non potuiſſet ullum materiæ & formæ diſcrimen ſtatuere ratione fluxus, vel permanentiæ, quoniam idem prorſus de vtraque dicendum fuiſſet.

Nota de animæ humanæ immortalitate.

Sextum argumentum.

Septimum argumentum.

Dubia

Dubia contra veram ſententiam, & eorum ſolutio. *Cap. XVI.*

VERVM ſententia hæc ita magnis difficultatibus urgeri uidetur, vt multi eas ſolui nullo modo poſſe arbitrãtes, hac reiecta, alteram, quam nos modò confutauimus, ſequi maluerint: has igitur ſoluere nitendum eſt, ut ſi nobis non ita eas diluere datum erit, ut omnes conquieſcant, id ſaltem præſtemus, ut ii, qui mediocri ingenio præditi ſunt, & ritè philoſopari uolunt, dum eam cum contraria opinione contulerint, hanc cum minoribus difficultatibus coniunctam eſſe cognoſcant, & fateantur. Duo potiſſimum dubia ſunt, quę maximè infirmare noſtram hanc 1.Dubium. ſententiam uidentur. Vnum, eſt quòd per eam ponitur forma migrare de ſubiecto in ſubiectum, quod & de accidentibus, & de formis omnibus materialibus impoſſibile prorſus eſſe omnes exiſtimant; quòd autem hoc ſequatur, patet: nam ſi illa eadem numero anima, quæ eſt in carne uetere, tranſit ad informandam carnem nuper ex alimento aggeneratam; & illa eadem, quę erat in particulis materię conſumptis, non fluxit cum illis, ſed remanens contrahitur, & reſtringitur ad alias materiæ partes remanentes, abſque dubio eadem numero anima migrat de ſubiecto in ſubiectum. Alterum dubium eſt, quoniam Ariſtoteles in primo libro 2.Dubium. de anima docuit animam non eſſe per ſe mobilem, ſed ſolùm per accidens ad motum corporis, nam in ſexto libro phyſicę auſcultationis oſtenderat ſola corpora eſſe per ſe mobilia: at ſecundùm hanc ſententiam anima per ſe moueretur, non ad motum corporis; quando enim ad aggeneratam carnem extenditur anima, & quando à parte carnis conſumpta ad remanentem carnis partem retrahitur, non poteſt hunc tranſitum facere, niſi loco moueatur: itaque mouetur loco per ſe, quia nulla corporis pars tunc loco mouetur, ſed ſola particula animæ locum mutat, quod eſt moueri per ſe. Hæ ſunt validiſſimæ obiectiones, ut multis videtur, quæ ſententiam hanc prorſus euertere, & impoſſibilem reddere videntur: ad Solutio prima. quas quid dici poſſit, proponitur nobis in præſentia conſiderandum. Ego quidem arbitror priorem dubitationem non tanti eſſe momenti, quanti eam eſſe Nota quę migratio ſit impoſſibilis. plures arbitrantur, quum ex ipſamet re ſolutio ſumi videatur; migratio enim quę à philoſophis impoſſibilis eſſe exiſtimatur, eſt illa ſolùm, qua accidens, vel forma totum ſuum ſubiectum derelinquat, & eadem numero ad aliud tranſeat: ſed dummodo forma totum ſuum ſubiectum non deſerat, ſed in eo maneat, poteſt abſque ulla abſurditate ab una eius parte ad aliam informandam tranſire: neque hęc dicenda eſt migratio, ſed quædam nomine carens tranſitio, quæ in nulla forma vel accidente materiali eſt admittenda, niſi in ſola anima, ob eius naturam aliquantum eleuatam, & mediam, ſicut antea declarauimus: in aliis igitur omnibus formis, & accidentibus naturalibus nullam ſiue ſecundùm totum ſubiectum, ſiue ſecundùm partem fieri poſſe migrationem concedimus; at in anima eſt poſſibilis, immò & neceſſarius tranſitus, ac diffuſio ab una corporis parte ad aliã: & huius diſcriminis ratio ex eo, quod aliàs declarauimus, ſatis clara deſumitur; nã cęteræ pręter animã formæ naturales ſunt formę corporum ſimilariuni, in quibus eadẽ eſt natura, & cõditio totius, & partis cuiuslibet, proinde in ea forma participanda nullus eſt in partibus ordo naturæ; ſola anima eſt forma corporis organici, & diſſimilaris, & eius corporis partes, quarum magna eſt varietas, informat, ac perficit certo quodam, ac neceſſario ordine, unam quidem primò, ac præcipuè, deinde alias per illam, & per deriuationem ab illa; quamobrem neceſſe eſt ut ab una præcipua uiuentis parte ad alias partes anima diffundatur: & hoc quemadmodum in prima totius viuentis generatione fieri certum eſt, ita in quotidiana nutritione eſt concedendum, eaq; migratio, ſi modò migratio uocanda

eſt

eſt,non eſt impoſſibilis in anima,ſed neceſſaria,& ipſi naturæ animæ maximè conſona. Mutatis igitur per ſucceſſionem partibus viuentis, toto tamen corpore eodem per æquiualentiam ſeruato,poteſt anima à membro præcipuo, in quo eſt radicata, ad aggeneratas partes protendi, & ita ſemper informare, atque uiuificare totum corpus, quod per totam uitam idem per ęquiualentiam ſeruari dicitur: quocirca ea non eſt animæ migratio vocanda, quum ſemper in eodem corpore ſeruetur, neque de illo toto ad aliud totum tranſeat. Hoc videtur conceſſiſſe inter aduerſarios Scotus in prædicta quæſtione prima diſtinctionis 44. quarti ſententiarum, vbi aduerſus ſententiam noſtram ita argumentatur: quando anima, quæ eſt in materia uetere, tranſit ad nouam materiam informandam, deſerit ne materiam ueterem, & ad nouam tranſit, an informat ſimul utranque? ſi primum, ergo migrat de materia in materiam; ſi ſecundum, ergo eadem forma perficit ſimul duo perfectibilia, quorum utrunque ſeparatim acceptum illi eſt adęquatum: concedit igitur Scotus, ſi ſecundum ponatur, non eſſe migrationem,ſed ex eo aliud abſurdum deducit: ad quod tamen nos facile reſpondemus: dicimus enim poſſe duobus modis intelligi animam corpori adæquari, uno modo ſecundùm quantitatem, altero modo ſecundùm proportionem; ſi ſecundùm quantitatem intelligat, ut intelligere uidetur, anima nulli corpori adæquari poteſt, quia non adæquatur niſi quantum quanto, anima verò per ſe quanta non eſt, proinde vana eſt quęſtio de animæ adęquatione cum corpore; eadē.n. anima vegetans ita eſt adęquabilis corpori formicę, ut corpori elephantis, vel alicuius magnæ arboris, quantitatem enim non habet, niſi quam recipit à materia,& ita apta eſt extendi in magna, ut in parua materia, quemadmodum etiam dicimus eandem animam ita adæquari corpori gigantis, ut corpori Pygmæi: argumentum igitur Scoti uanum eſt, quoniam anima & paruę, & magnæ materiæ adæquabilis eſt, & quando caro facta eſt maior,nō ſunt ibi duo perfectibilia ab aīa, ſed unum, quod prius erat minus, poſtea eſt factum maius, immò totum uiuentis corpus eſt unicum perfectibile: ſecundùm proportionem autē rectius dicimus animam corpori adęquari, ſeu potius corpus ipſi animæ; quum enim anima pluribus facultatibus prędita ſit,tunc corpus dicitur eſſe illi adęquatum perfectibile,quando omnibus inſtrumentis præditum ſit, quæ ad exercendas illas omnes facultates requiruntur: ideò ſiquis homo ſine manibus, vel ſine oculis naſcatur,anima non habet integrum, & ſibi ædequatum perfectibile, quia non poteſt in illo corpore ſuas omnes facultates exercere: ſi igitur hoc modo Scotus intelligat adęquatum perfectibile, uanum ſimiliter eius argumentum eſt, quia nulla corporis pars eſt animę adæquatum perfectibile, nec membrum ullum, immò nec totum viuentis corpus, quando eſt mutilatum, ſed ſolùm quando omnibus inſtrumentis prędıtum, quę facultatibus omnibus animæ reſpondeant. Hoc igitur modo tolli facile puto priorem difficultatem, & in hac ſolutione ego quidem penitus acquieſco. Maioris momenti eſſe uidetur altera obiectio de animæ motu, ab una enim corporis parte ad aliam tranſire eadem anima non poſſe videtur, niſi loco moueatur. Ego quidem non abſurdam fore reſponſionem puto, ſi cum Ioanne Bacconio in diſtinctione decimaoctaua tertii ſententiarum diceremus animam ad informandas aggeneratas partes tranſire non per motum, ſed modo quodā alio nobis occulto,& abſcondito; fateamur.n. uelimus nolimus, neceſſe eſt plurima fieri in natura, quorum rationem, & modum non intelligimus: quemadmodum igitur fatui hominis eſſet negare illam, quam uidet, pluuiam de ſublimi loco deſcendere, quòd modum generationis eius ignoret; ita ingenui, ac verè philoſophici animi eſt humani ingenii infirmitatem, & noſtram ignorantiam confiteri, qua frequentiſſimè fit ut rerum manifeſtiſſimarum cauſas, & modum generationis intelligentia non aſſequamur: dicere igitur poſſumus animam ad aggeneratam partem informandam effundi abſque motu; quis autem & qualis

Scoti confeſſio.

Notaquomodo anima dicatur corpori adæquari.

Solutio ſecundi.

lis ille tranſitus ſit, nos ignorare ; hoc enim aſſerentes vel non erramus ; uel multo minus erramus, quàm qui tranſitum illum, licèt per ſe manifeſtiſſimum, inficiari audent, propterea quòd modum, & rationem eius non intelligunt. Sed ſi quid hac de re dici poteſt, illud eſt, quod Pomponatius dicit in libro ſuo de accretione capite decimoquinto, eaque mihi videtur tuta, firmaque reſponſio, animam vegetantem partim materialem, partim immaterialem eſſe, ut Ariſtot. dixit in contex. 41, primi de ortu & interitu ; quem locum Pomponatius optimè intellexit : materialem quidem, quatenus de materia educta eſt, & eſt neceſſariò addicta materię quantæ, ſine qua exiſtere non poteſt ; immaterialem verò, quatenus tranſit ſecundùm partes eiuſdem corporis ad informandam aliam materiã ſimilem, de qua non eſt educta, propterea quòd non eſt ita addicta ſtatutæ materiæ, ut ad aliam tranſire non poſſit, eo ſcilicet modo, quem in prioris dubitationis ſolutione declarauimus : quum igitur protendatur eo modo anima à parte materiæ ad partem, hoc pręſtat, quatenus immaterialis, & indiuidua eſt, non quatenus materialis, atque diuidua ; id autem, quod immateriale, & indiuiduum eſt, ut locum non occupat, ita nec loco moueri dici poteſt : ideo tranſitus ille non eſt uocandus localis motus, neque omnino motus, quia non mouetur niſi id, quod corporeum eſt ; ſed eſt acceſſio ſubita rei immaterialis. Ob id ne hac in re decipiamur, notandum eſt aliud eſſe mutationem alimenti ultimi in ſubſtantiam, ut in carnem, uel in os, aliud eſſe extenſionem, ſeu fluxum animæ ad eam : mutatio quidem alimenti in ſubſtantiam eſt uerus motus, eſt enim alteratio in tempore facta, quam inſequitur etiam ſubſtantiæ mutatio, de qua poſtea loquemur ; ſed extenſio animæ ad illam aggeneratam partem ſubita, ac momentanea eſt, neque eſt uocanda motus : itaque ſola materia verè mouetur, ſicuti ſola verè locum occupat ; anima verò ut in loco non eſt, ita nec verè moueri dicitur, ſed abſque motu ad aggeneratam partem ſubitò extendi, ſicuti rei immateriali, & indiuiſibili conuenit ut extendatur ad aliam. Quod verò Ariſtoteles dicit, animam non eſſe per ſe mobilem, intelligendum eſt de anima tota, quod quidem reſpexiſſe Ariſtotelem manifeſtum eſt, quum illi quoque philoſophi, quorum ibi ſententiam improbat, hoc ſolum intellexerint ; non poteſt enim anima tota ſine corporis motu mutare locum, & de toto ſubiecto in totum aliud ſubiectum tranſire, quemadmodum antea de migratione dicebamus, neque tota ſeipſam mouere, ut illi philoſophi dicere uiſi ſunt : ſed manente anima in eodem toto uiuente extenſionem eius ad omnes aggeneratas partes animandas Ariſtoteles non negauit, neque motum animæ appellaret, ſed ſoli materiæ, & corpori motum attribueret ; dicendum enim potius eſt nouam materiam mutari ad recipiendam animam, quàm moueri animam ad illam informandam ; cuilibet enim aggeneratę parti iam adeſt anima, quæ in toto corpore exiſtens æquè apta eſt & paruam, & magnam materiam informare. Hęc ad propoſitas obiectiones dicenda eſſe puto, & profiteor mihi per illa ita eſſe ſatisfactum, ut de hac re non dubitem ; quum enim rem ipſam ita ſeſe habere conſtanter exiſtimem, de modo, quo id fiat, contentus eſſe uolo eo, quod in re difficillima, & ſenſum maximè latente aſſequi, & complecti humana ratio poteſt : quiſquis autem in his non acquieſcat, is debet ; uel confiteri ſe conceſſa rei ueritate modum ignorare ; uel hunc ipſe inuenire, & in medium proferre ; uel tandem, ſi à nobis diſſentiens contrariam ſententiam ſequatur, ad illa, quæ nos aduerſus eam attulimus, reſpondere.

Quomodo in accretione duæ poſteriores conditiones ſeruentur. Cap. XVII.

SENTENTIA hæc noſtra eo argumento maximè confirmatur, quòd eam ſequentes facile ſeruamus duas illas accretionis reliquas conditiones; quòd idem numero maneat id, quod augetur; & quòd omnibus partibus fiat acceſſio magnitudinis, idq́ue uerum ſit ratione formę, non ratione materiæ: prior.n.conditio omni dubio caret, quia manente prorſus eadem forma per totam vitam abſque aliquo ſuarum partium fluxu totum uiuens idem manere dicitur, quia unitas indiuidui à forma prouenit, & cõſtituitur. At ſecundùm illos, qui dicunt partes animæ cũ partibus materiæ fluere, non video quomodo ſeruari hæc conditio poſſit, tandem.n. tota animæ ſubſtantia erit mutata, quare non idem uiuens ſeruatur: quod verò dicunt eandem manere per ęquiualentiã, uanum eſt, ſiquidem materia quoq; ſic per æquiualentiã eadem ſeruatur, quare nullum eſt in hoc materiæ, & formę diſcrimen: hoc tamen Ariſt. aduerſatur, qui dixit materiam eſſe in cõtinuo fluxu, inſtar aquę per utrem fluentis, formam verò manere inſtar ipſius utris; deinde etiam dixit quantitatem imminui, ſed formam manere; ſignificans concedi poſſe quantitatẽ formæ fluere, at non ipſam formæ ſubſtantiam: ſolam autem formę quantitatem fluere eſt nihil formæ fluere, quum ſit quanta per accidens; & nil aliud ſignificat, quàm animam deſinere per illam partem extendi, & eſſe quantam per illam. Reliqua etiam conditio, licèt maiore declaratione indigeat, facile tamen ſecundùm hanc noſtram opinionem intelligetur; contra uerò, hac negata, nullum idoneum ſenſum recipit, ut coniectare quiſque poteſt ex eorum diſſenſione, qui putantes animam quoque ſecundùm partes fluere, varias, quas antea retulimus huius tertiæ conditionis interpretationes, easq́ue omnes abſurdiſſimas, ut mox oſtendemus, commenti ſunt. Hæc igitur antequam declaremus, tollenda eſt propter illa, quę mox dicentur, quędam ambiguitas, quę fortaſſis aliquem trahere in errorem poſſet: quum enim ſæpe nobis contigerit in hac noſtra diſputatione ut extenſionem nominaremus, animaduertendum eſt duas eſſe, easq́, inter ſe ualde diſcrepantes, quarũ antea meminimus, extenſiones, ne vnam cum altera confundamus; vna eſt extenſio animę ſubita ad partes ſubſtantię aggeneratas, altera uerò eſt totius corporis extenſio ad maiorem quantitatem; & in hac poſteriore diximus eſſe accretionis naturam conſtitutam, non in altera priore, quæ eſt ſolius animæ extenſio, & potius uocanda eſſet defluxio, ſeu deriuatio uirtutis animę ad omnes corporis partes uiuificandas: & hęc etiam in uiris, & in ſenibus fit, licèt non amplius augeantur; dum enim per aduenientem materiam nutritur ſenex, extenditur anima ad illam aggeneratam materiam, nec tamen illa eſt accretio. Quum igitur accretio conſiſtat in ea, quæ eſt totius corporis extenſio facta ab anima per additionem nouæ materiæ, & Ariſtoteles dicat talem accretionem fieri ſecundùm omnes partes formę, non ſecundùm omnes partes materiæ; ut hoc plenè declaremus, tria nobis conſiderãda proponuntur, ad quę ſingula accretionem referamus, materia, forma & compoſitum: quum enim in accretione quodlibet horum maius fiat, videndum eſt, quomodo tum materia, tum forma, tum compoſitum, tam ſecundùm ſe tota, quàm ſecundùm partes augeãtur, & cuinam ex his tribus tanquam præcipuo, & ęquato ſubiecto accretio attribuenda ſit.

Poſtrema accretionis cõditio quomodo intelligatur.

Duæ extenſiones.

De duplici uiuentis materia, & de nutritione quomodo fiat, & quid ſit. *Cap. XVIII.*

VT à materia ordiamur, certum eſt ipſam acceſſione nouæ materię maiorem fieri: & quia materiæ nomine non primam omnium materiam, & remotam intelligimus, ſed propinquam, & propriam, hęc duplex eſt, & utraque augeri dicitur: nam & heterogeneę partes, quæ membra uocantur, ſunt uiuentis materia proxima, ut in animali caput, & pes, & manus, & in arbore truncus, & ramus; & homogeneæ ſunt materia heterogenearum, ex carne enim, & oſſe, & neruo, & aliis ſimilaribus conſtant animalium partes diſſimilares: his utriſq; partibus Ariſtoteles accretionem attribuit, & utriſque primò, alia tamen, & alia primitate: primùm enim augentur ſimilares primitate originis, ſed primùm diſſimilares primitate ſcopi, & intentionis naturę, quum diſſimilarium gratia ſimilares ſint à natura conſtitutæ: quoniam igitur diſſimilares non augentur, niſi quatenus ſimilares, è quibus conſtant, augentur, nos accretionem in ſimilaribus tantùm conſiderabimus, & has tanquam materiam uiuentis, cui accretio attribuitur, accipiemus: & quia ad huius materiæ reparationem nutritio pertinet, & abſq; nutritione fieri accretio non poteſt, de nutritione quomodo fiat, & quid ſit, breuiter dicemus, deinde ad declarandam huius materiæ accretionem progrediemur. Homogeneas uiuentis partes continuè conſumi à calore naturali, & in continuo fluxu eſſe iam diximus: ad huius igitur materiæ reparationem ſumunt uiuentia alimentum, ut pro particulis conſumptis in homogenearum partium ſubſtantiam conuertatur: hæc igitur alimenti in ſubſtantiam ſimilaris partis conuerſio nutritio dicitur, quæ nihil aliud eſt, quàm generatio partium materię ſimilarium loco partium, quæ effluxerunt, propterea nutritio non eſt mutationis ſpecies ab aliis mutationibus diſtincta, reducitur enim ad mutationem ſubſtantialem, quæ dicitur generatio, & interitus, ut ſignificauit Ariſtoteles in 1. lib. de generatione partic. 41. dicens nutritionem reſpicere ſubſtantiam, & in hoc diſtingui ab accretione, quę reſpicit quantitatem: ſi igitur ſubſtantiam reſpicit, generatio quædam eſt, quia nulla mutatio ad ſubſtantiam tendit, niſi generatio; & eſt reuera generatio, ſi abſque animę conſideratione ipſam per ſe homogeneam partem conſideremus, ut carnem, & os, tanquam compoſitum conſtans ex materia prima, & ſua forma miſtionis; interit enim forma ſanguinis, & generatur forma carnis, quę eſt propria forma miſtionis; quare eſt uera generatio carnis ita ſumptæ: at ſi animam complectamur, differt modo aliquo à generatione nutritio: generatio enim eſt mutatio ad formæ acquiſitionem tendens, nutritio verò eſt mutatio tendens ad acquiſitionem materiæ ſub præexiſtente forma: anima nanque nutritioni præexiſtit, & noua materiæ portio per nutritionem generatur pro ſuſtentatione animæ; ideo terminus, ad quem, nutritionis eſt acquiſitio materiæ reſpectu animæ, ſed ſecluſa per conſiderationem anima terminus, ad quem, eſt forma miſtionis: ſic igitur nutritio partim eſt generatio, partim differt aliquantum à generatione, ſcilicèt dum adhibetur conſideratio animæ, quia non eſt mutatio ad formam, ſed ad materiam; niſi forte dicamus etiam ratione animæ eſſe generationem quandam, quia eſt mutatio tendens ad receptionem animæ, à qua incipit materia informari in fine nutritionis, quum prius ab ea non informaretur: eſt igitur generatio aliqua per aduentum formę ſubſtantialis, quæ eſt anima; non eſt tamen uera generatio, quoniam anima de illius materiæ poteſtate non educitur, ſed quum prius in aliis partibus eſſet, poſtea ad eam

Partes uiuẽtis duplices & utriſq; accretio competit primò.

Nutritio quid.

partem adiectam extenditur, & ita eſt noua informatio eius materiæ ab anima, non tamen noua illius formæ eductio de poteſtate materię: ſiquis verò obijciat, non poteſt materia ab aliqua forma informari, niſi ea forma de poteſtate ipſius materiæ educta ſit: ad hoc dicendum eſt ſatis eſſe ſi forma illa ſit educta de potentia uel illius, vel alterius materiæ, quod quidem de anima concedendum eſſe iam diximus, neque in generatione partium materiæ abſurdum dicendum eſt, ſed abſurdum eſſet in generatione totius; non poteſt enim anima migrare à tota ſua materia ad aliam totam, ſicuti ſupra declarauimus in ſolutione argumenti de migratione, Patet igitur nutritionem eſſe aliquo modo generationem, quatenus aliquo modo eſt via ad formam; & aliquo etiam modo differre à generatione, quatenus eſt via non ad formam, ſed ad materiam debentem ſuſtinere pręexiſtentem formam, neque ad materiam totam, ſed ad partes materiæ: eſt igitur modus quidam generationis improprius, qui licèt omnino generatio non ſit, ad generationem tamen reducitur, quia ad ſubſtantię productionem tendit, vtcunque id ſit; etenim etiam materia eſt ſubſtantia, præſertim materia ſecunda, & formata, de qua nunc loquimur; videtur autem hoc ſignificaſſe Ariſtoteles in contex. 39. primi de ortu & interitu, quando dixit nutritionem eſſe potius aggenerationem, quàm generationem; generatio enim verè eſſe, ſi caro per ſe exiſtens, & ſeparata generaretur; ſed aggeneratio eſt, quando generatur adiuncta alteri carni, & ut pars totius, generari nanque ut partem eſt generari ut materiam ſub forma præexiſtente, quia partes materiam ſignificant; quoniam igitur tunc reſpicimus totum, quod non generari, ſed nutriri dicitur; ideo nutritio non eſt omnino generatio, quia reſpectu totius uiuentis non eſt generatio. Quid igitur ſit nutritio, dictum eſt.

Quomodo materia, & eius partes in accretione maiores ſiant. Cap. XIX.

QVONIAM igitur nutritio eſt acquiſitio partium materię loco partium conſumptarum; ſi maiores conſumptis acquirantur, idque in omnibus homogeneis partibus, præſertim verò in oſſibus fiat, tunc pręter nutritionem fit etiam accretio: quare negari non poteſt materiam quoque viuentis maiorem fieri, & per nouæ materię additionem augeri, ut carnem per carnis aggenerationem, & os per aggenerationem particularum oſſis, idque fieri per receptionem alimenti intus; iam enim diximus partes omnes homogeneas plurimis eſſe refertas minutiſſimis foraminibus, per quæ intrò pertranſit alimentum: eſt igitur conſiderandum quomodo & tota materia, & eius partes augeantur, ut intelligamus id, quod Ariſtoteles dixit, & totum, & omnes partes aliquod recipere magnitudinis incrementum, idque uerum eſſe ratione formæ, non ratione materiæ.

Partes materiæ aliæ ſunt maiores, alię minimæ.

Vt à materiæ conſideratione ordiamur, ſciendum eſt duo partium genera eſſe in qualibet ſimilari parte, quam in pręſentia tanquam materiam nobis conſiderandam propoſuimus; aliæ nanque dicantur partes maiores, aliæ uerò minimæ: maiores vocantur illæ, quæ intus habent foramina, per quæ ſunt actu diuiſæ in minores; foramen enim, quod in carne eſt, ſeparat quodammodo vnam carnis particulam ab alia; de his maioribus partibus idem dicendum eſt, quod de accretione totius, de qua mox loquemur; minimas autem carnis partes voco illas, quæ nullum amplius intra ſe foramen continent; neque has appello minimas, quia non dentur aliæ minores, quemadmodum

diſputari ſolet, an detur minima caro, qua non detur alia minor: ſed concedo diuiduas eſſe in alias minores, proinde hac ratione non eſſe minimas; ſed ea tantùm ratione voco minimas, quia ſingula eſt indiuiſa, nec habet actu porum, per quem diuidatur, ita ut minimæ dicantur ratione actus, ſed non ratione poteſtatis; poſſunt enim diuidi in minores, ſed non ſunt actu diuiſæ per poros: quòd autem dentur actu hæ partes minimæ ex neceſſitate, conſiderantibus maniſeſtum eſt; quum enim finitus ſit foraminum numerus, neceſſe eſt dari duo foramina ita propinqua, vt nullum habeant aliud foramen interpoſitum, ſed ſolam materiæ particulam, vt carnis, foramine prorſus carentem, eamq́; nunc appello partem minimàm. Siquis igitur quærat an pars hæc minima augeatur, dicendum eſt eam augeri quidem, non tamen per receptionem alimenti intus; quum enim intus nullum foramen habeat, nihil intra ſe recipit, quia non poteſt in eam ingredi alimentum, niſi fiat corporum penetratio, ſed per ſolam nouæ carnis appoſitionem maior fit: proinde non habet propriè dictam accretionem, ſed eam, quæ fit per appoſitionem extrinſecus; diſcrepat tamen ab illa aliarum rerum accretione impropria, quæ per appoſitionem fit, ut quando per frumenti appoſitionem creſcit aceruus, & cera per appoſitionem ceræ: nam ſi caro à nulla alia forma informaretur, quàm à forma miſtionis, utique carnis ad carnem appoſitio, & illa, quæ eſt ceræ ad ceram, nullum diſcrimen haberent; ſed differentia eſt penes animam: etenim in particula minima carnis ineſt anima, quę appoſitum alimentum in nouam carnem conuertit, & ad eam poſtea informandam extenditur; at in cera priore nulla ineſt vis murandi aliquid in ceram, neque forma aliqua, quæ ad appoſitam nouam ceram extendatur, ideo non eſt accretio, ſed mera appoſitio: hæc autem minimæ partis accretio, licèt ſecundum ſeipſam non omnino ſit vera accretio, eſt tamen vera accretio, quatenus illa particula conſideratur vt pars totius, quod intus recipiendo in ſe alimentum verè augeri dicitur. Tota verò materia magis propriè dicitur augeri, quia non per ſolam appoſitionem maior fit, ſed per receptionem alimenti intus, ſanguis enim per foramina ingrediens intima corporis penetrat: quod ſignificauit Ariſtoteles in contex. trigeſimonono libri prædicti, quando dixit alimentum cum re nutrienda commiſceri, hoc eſt per poros ad minimas vſque materię particulas penetrare; non enim veram illam miſtionem intellexit, de qua loquitur in calce eiuſdem libri, nam in vera elementorum miſtione intereunt formæ elementorum, quatenus migrant in formam vnam quintam diſtinctam ab eis; in accretione verò ſanguis per foramina ingrediens cum carne commiſcetur, deinde in carnem mutatur; quare non eſt vera miſtio, quũ ſanguis intereat, caro autem maneat: ſed non ob id ſimilis eſt miſtioni aquæ cum uino: & harum differentiam tetigit Ariſtoteles in eo contex. 39. quoniam in miſtione aquæ cum uino penetrant quidem partes aquæ ad minimas vſque vini particulas, ſed non conuertuntur in vinum, licèt ita vulgaribus hominibus videatur, ſeruatur enim aqua cum uino commiſta, quia uinum non habet vim mutandi aquam in uinum: at in carne uetere ineſt uis conuertendi commiſtum ſanguinem in aliam nouam carnem: hoc igitur modo tota materia augetur per receptionem alimenti intus; & eodem modo augentur etiã partes maiores, ſicuti paulo ante dicebamus, quoniam hæ quoq; intus recipiunt alimentum per poros ingrediens: ſed partes minimæ, quum non habeant in ſe aliud foramen, augentur ſolùm per appoſitionem alimenti extrinſecus, non per receptionem intus. Hæc quum ita ſeſe habeant, facile eſt ſententiam Ariſtot. interpretari, quando dicit accretionem fieri ſecundùm omnes partes formæ, non ſecundum omnes partes materię: de forma quidem poſterius dicemus, nunc de materia facile eſt dictum Ariſt. declarare per ea, quæ modò diximus: materia nanque eſt per ſe quanta, & per ſe in infinitum diuidua, proinde partes habet infinitas, non quidem actu, ſed poteſtate; igitur

Qũo minima materiæ pars augeatur.

Qũo tota materia, & maiores partes augeantur.

Cur non ſecundum omnes partes materiæ accretio fieri dicatur.

particula illa, quam modò minimam vocabamus, reuera non eſt minima, quoniam eſt adhuc diuidua in alias, licèt non ſit actu diuiſa per aliquod foramen, quum nullum habere ſtatuatur: Hanc igitur partem minimam appellemus, A, & quia diuidua eſt poteſtate in partes, has uocemus B. & C. quando igitur ipſi A. apponitur alimentum, id toti minimæ apponi dicitur totum ſimul, ſed non ſeparatim pars eius apponitur ipſi B. & alia pars ipſi C, ſed totum ſimul toti A. quoniam igitur dicendo omnes partes materiæ, complectimur partes illas infinitas, in quas diuidua eſt poteſtate, ideo hoc reſpiciens Ariſtoteles dixit non omnibus materię partibus fieri additionem magnitudinis, non quòd negauerit materiam augeri, reuera enim & tota materia, & partes eius augentur per nouæ materiæ acceſſionem, non tamen partes omnes; quia partibus omnibus infinitis, in quas diuidi poſſunt partes minimæ, non eſt facta peculiaris additio nutrimenti, ſed ſolùm toti minimæ: & huius ſententiæ nulla eſt alia ratio, niſi quòd impoſſibilis eſt penetratio corporum, ut ipſe Ariſtoteles ſignificauit argumentans in contextu 32. & ſoluens in trigeſimoquinto eiuſdem libri; nam particulas alimenti infinitas, in quas diuiduum eſt, tranſire ad infinitas illas particulas, in quas corpus nutriendum diuidi poteſt, ne imaginari quidem poſſumus ſine corporum penetratione, quam omnes philoſophi impoſſibilem eſſe exiſtimarunt. Aliam quoque rationem multi adducunt, cur non omnibus materiæ partibus fiat additio magnitudinis, eamque ſumunt ex Ariſtotele in contex. 36. eiuſdem libri, ubi vtrem inquit ſimilem eſſe formæ, aquam uerò influentem, & effluentem ſimilem eſſe materię, quę eſt in continuo fluxu, neque ſemper eadem ſeruatur; hinc igitur hanc rationem ſumunt: partes materiæ non ſemper eędem manent, quia fluunt continuè; non igitur omnibus additio fieri poteſt magnitudinis, quoniam non manenti nihil addi poteſt. Sciendum tamen eſt hanc non eſſe neceſſariam, & adæquatam rationem, cur non omnibus materiæ partibus additio fiat, ſed ſumendam eſſe potius ut confirmationem quandam ad verę rationis corroborationem adductam; ut in illo exemplo intelligeremus non omnibus aquę partibus additionem nouæ aquę fieri, quoniam ille fluxus eſt continuus, & partes non remanent; at in illo, quòd augetur, non omnino ita ſe res habet, credendum enim eſt interpolatas eſſe materiæ fluxiones, quia non fit reſolutio partis materiæ ſine præuia alteratione; quare datur tempus aliquod medium, in quo nihil reſoluitur, & nulla pars materiæ fluit; eo igitur medio tempore fluxus non impediret quin omnibus materię partibus additio fieret, quia tunc nullus eſt fluxus, ſed impoſſibilitas penetrationis corporum prohibet omni tempore ne id fiat: quod igitur dixit Ariſtoteles de materiæ fluxu, dictum eſt potius ad intelligentiam illius exempli, nempe aquæ per vtrem fluentis, quàm ut omnino ipſi accretioni accommodaretur tanquam uera ratio cur non omnibus materiæ partibus fiat additio magnitudinis; ſed vera ratio ea vna eſt, quia fieri nullo modo poteſt penetratio corporum.

Quòd non omnes partes materiæ extendantur, & quomodo alimenti quantitas quantitati rei nutritæ adiungatur.
Cap. XX.

QVOD hactenus de acceſſione nouę materię ad ueterem materiam oſtendimus, id etiam de ipſius materiæ extenſione oſtendere poſſumus: quemadmodum enim non omnibus materiæ partibus fit nouę materiæ additio, ita neque omnes materiæ partes extenduntur: etenim dictum eſt antea neceſſarium eſſe in extenſione vt foramina oriantur, quæ partem materiæ ab alia parte ſeparant; oportet igitur

aliquam inter duo foramina particulam eſſe, quę integra maneat abſque vlla diſiunctione, eamq; vocabamus partem minimam: hæc itaque non extenditur, quia ſi extenderetur, diuideretur ipſa quoque in alias per foramina, quę in ipſa fierent, quare non eſſet minima, ut eſſe ſtatuitur: partes igitur maiores extenduntur, & rarefiunt; ſed neceſſe eſt dari partes minimas, quæ non rarefiant, neque extendantur, omnes enim extendi neque poſſibile, neque imaginabile eſt: eſſet enim omnes euaneſcere, & nihilari, & continuum eſſe actu diuiſum in partes infinitas, quæ ne imaginari quidem poſſumus. Ex his igitur manifeſtum eſt veram eſſe Ariſtotelis ſententiam, quando inquit non omnes materię partes augeri; nam tota materia maior fit, & partes materię maiores fiunt, non tamen omnes: idq; oſtendimus tum ratione additionis nouæ materiæ ad materiam veterem, tum etiam ratione extenſionis; quia neque omnibus partibus additio fit, neque additione facta omnes extenduntur. Sed alia ad materiam pertinens quęſtio hic oritur: quum enim & accedens materia, & illa cui accedit, quanta, & corporea ſit, quęritur an vna alteri incorporetur, & quomodo id fiat, hoc eſt an noua materia amittat ſuam priſtinam quantitatem ſola manente quantitate veteris materiæ, an è contrario, maneat quantitas nouę, & pereat quantitas veteris, an maneat utraque, an demum vtraque pereat, & noua quantitas generetur utramque materiam complectens, quæ fuit Pomponatij opinio: negauit enim quantitatem interminatam coæternam materię, quam Auerroes poſuit ideò putauit vtriuſque materiæ, tum nouæ, tum veteris quantitatem interire, & nouam totius aggregati quantitatem generari. Ego verò dimiſſa diſputatione de quantitate coęterna materiæ, quę ab hac noſtra diſputatione aliena eſt, dicam breuiter, conſtituta huiuſce rei veritate aliàs à me demonſtrata, quid ad propoſitam quęſtionem dicendum eſſe putem: ſtatuens enim quantitatem materię ingenitam, & incorruptibilem eſſe, & ſecundùm Ariſtot. primæ materię coæternam, dico utriuſque materiæ quantitatem ſeruari, quemadmodum vtraque materiæ portio ſeruatur: ſicut enim ex duabus materiebus vna materia fit, ita ex duabus quantitatibus fit una quantitas, & ſoli duarum quantitatum termini mutantur; quando enim ex ſanguine noua caro generatur, illa propriam habet quantitatem, ideſt proprios quantitatis terminos; ex illa igitur nouæ carnis quantitate, & quantitate carnis veteris fit una quantitas, & neutra perit, ſed ſolùm noui termini generantur; quemadmodum ſi duas lineas per extremitates in directum coniungamus, vna linea ex duabus fiet, & neutra illarum erit corrupta, ſed duo tantùm puncta eas terminantia corrupta erunt, utraque autem linea manebit, quia manebit una linea maior ex duabus minoribus conſtans: hoc idem dicendum puto de quantitate eius, quod nutritur, & augetur; nam utraque quantitas manet, quæ enim prius erant duæ quantitates diſtinctæ, poſtea manent ut partes unius maioris quantitatis: nec propterea dicimus ita vnam materiam alteri incorporari, & unam quantitatem fieri, ut vna alteram penetret, nulla enim fit corporum penetratio; fieret quidem, ſi particula nouæ materiæ ita particulam veteris penetraret, ut non per foramina ingrederetur, ſed per partem plenam; ſed poſitis foraminibus crebris, atque minutis, per quæ ingrediantur particulę nouæ materię, non fit corporum penetratio, ſicuti neque quando aqua uino commiſcetur, diuidunt enim ſe mutuo in partes minimas, & minima unius non penetrat minimam alterius, ſed illi cedit, & ei ſolùm appoſita eſt. Quomodo ergo materia, & eius partes maiores fiant, dictum eſt.

An alimenti quantitas cum quantitate alendi corporis incorporetur.

Pomponatij opinio.

Opinio vera.

Quomodo forma, & omnes eius partes fieri maiores dicantur. *Cap.* XXI.

SEQVITVR ut formam quoque uiuentis, quæ anima uegetans eſt, conſideremus, & oſtendamus quomodo omnes partes formæ in accretione maiores fiant, ſicut Ariſtoteles dixit. Certum eſt formam ſecundùm ſe incorporeã eſſe, & omni carentem quantitate, quantam autem fieri per accidens, quatenus per materiam quantam extenditur, proinde non propria quantitate eſſe quantam, ſed aliena: hinc ergo fit ut omnes corporis partes penetrare abſque ulla abſurditate poſſit; nam eſt quidem impoſſibilis penetratio duorum inuicẽ, quando vtrunq; eſt per ſe corporeũ, ſed incorporei cũ corporeo non eſt impoſſibilis, vt in accidẽtibus conſiderare poſſumus: nã lactis albedo non eſt per ſe quanta, ſed per accidens, & ex lactis quantitate, per quam extenſa eſt; ideo penetrat oẽs lactis partes, neque ulla earũ eſt, quę non ſit alba; non ita tamen penetrat, ut per foramina ingrediatur, ſed per partes plenas: quod quidẽ, ſi per ſe corporea albedo eſſet, fieri nullo modo poſſet: ſic calor ignis penetrat oẽs ignis partes, ita ut earum quælibet, quantulacunq; ſumatur, calida ſit, neque aliquis eſt, qui hoc inficietur. Sic igitur anima, quum non ſit per ſe corporea, poteſt omnes corporis partes penetrare, ita ut nulla ſit pars, quæ non ſit animata: hoc ſignificauit Ariſt. in contex. 4. ſecundi libri de anima, quando dixit animam eſſe non poſſe corporeum aliquid, quia ſi eſſet corpus, non poſſet omnes corporis partes penetrare, quum penetratio corporum ſit penitus impoſſibilis; quare non omnes corporis partes eſſent animatę, adiaceret enim particula animæ particulæ corporis, quæ in ſe animam non haberet. Hoc igitur fundamento, quod clariſſimum eſt, conſtituto ueritas dicti Ariſtotelis facile declaratur: animam enim maiorem fieri ex materiæ incremento negare non poſſumus, quia ſi ſit quanta ex corporis quantitate, fit igitur magna in magno corpore, & parua in paruo: hoc enim dicere neceſſarium eſt, ſi quælibet magni corporis pars eſt animata: quoniam igitur uiuentis tum materia, tum forma fit maior, non tamen ex additione & materiæ, & formę, ſed ſolius materiæ; quum enim ſola materia fluat, ſola etiam materia additur, & additur utrique, tum materię, tum formę; materia enim per nouæ materiæ additionem maior fit, & forma quoque fit maior quia per maiorem materiam extenditur: hinc fit neceſſariò vt omnes partes formæ creſcant, & nulla ſit, quę in accretione non fiat maior: quemadmodum enim anima facta eſt quanta per materiam, ita & partes per materiam adepta eſt, & facta diuidua; extenduntur ergo omnes partes animę ad maiorem materiam, nec ulla conſiderari poteſt eius particula, quę non extendatur; omnibus igitur animę partibus fit additio materię, & magnitudinis: quia quum ſit facta quanta, & in infinitum diuidua ſecundùm ſuam quantitatem, quantamcunque eius particulam conſideremus, illi eſt facta propriæ magnitudinis additio, eaque proprium recepit incrementum; hoc.n. non eſſe abſurdum, ſed potius neceſſariũ, ſumitur ex fundamẽto iacto; quando.n. aliquid per ſe quantum cum altero per ſe quanto commiſcetur, non poteſt omnibus alterius partibus fieri alterius additio ſine corporum penetratione, quæ in philoſophia admitti non poteſt; at ſi alterum tantum ſit per ſe quantum, alterum verò per ſe quantum non ſit, poteſt omnibus alterius partibus additio alterius fieri abſq; ulla abſurditate, neque illa dicenda eſt penetratio corporum, quum alterum nõ ſit corpus: quod quidem ita oſtendere poſſumus: quando duo inter ſe coniuncta ſunt, ut A. & B. nullũ poteſt eſſe diſcrimen in coniunctionis modo ex eo ꝙ dicatur coniungi A. cum B. vel B. cum A, nam vtrouis modo dicamus, eadem eſt eorũ coniunctio,

Quomodo omnibus partibus formæ fiat additio.

Additio fit ſolius materiæ, non formę, fit tamen utrique, & materiæ, & formæ.

iunctio,& idē coniunctionis modus;quemadmodū idem prorſus fit cōmiſcendo phialā aquæ cum phiala vini,ac cōmiſcendo phialā vini cum phiala aquæ:eadem igitur fit & animæ cum corpore, & corporis cum anima coniunctio, & idem eſt coniunctionis modus : atqui anima ita adiungitur corpori, ut omnes illius partes penetret, & nulla ſit corporis particula,quæ animam non habeat; non ſolùm enim illæ, quas diximus, minimæ partes animam habent, ſed & illarum particulæ, & particularum particulæ, & demum omnes, quæ in ea conſiderari poſſunt; ſic igitur etiam quando materia adiungi animę dicitur, neceſſe eſt idem fieri, & cuilibet parti animæ aliquam materię particulam adiungi, quantamcunque partem ſumamus; non ita tamen,vt re disiunctas partes eſſe ſtatuamus,hoc enim fieri non poteſt cum animæ conſeruatione in eis, ſed ut in toto exiſtentes, ſic enim Ariſt. intellexit. Quomodo igitur non omnibus materiæ partibus,ſed omnibus partibus formæ fiat additio magnitudinis, manifeſtum eſt.

Confutatio opinionum aliorum in intelligendis partibus materiæ, & partibus formæ. *Cap. XXII.*

VERITATE ita declarata de partibus materiæ, & de partibus formæ, ita vt pateat quomodo ſit intelligendum id,quod Ariſt. dixit, omnibus partibus formæ fieri magnitudinis additionem,partibus autem materię nō omnibus, ſequitur vt aliorum ſententias in eius dicti interpretatione falſas omnes eſſe demonſtremus. Illi primū decepti ſunt, qui partes heterogeneas dixerunt vocari ab Ariſtotele formales, homogeneas verò materiales; hoc enim verbis Ariſtot. aptari nullo modo poteſt, qui non dixit additionem fieri magis partibus formalibus, quàm materialibus; ſed apertè dixit tàm materiam, quàm formam augeri, & tam partibus materiæ, quàm partibus formæ additionem fieri magnitudinis, cum hoc tamen diſcrimine,quòd partibus formæ omnibus,partibus autem materiæ non omnibus: vel igitur hi partes heterogeneas dicunt appellari partes formæ, homogeneas verò materiæ; vel heterogeneas dicunt vocari formales, & partes harum dici partes formæ, & ita heterogeneas materiales, & harum partes vocari partes materiæ; quorum neutrum eſt verbis Ariſtotelis conſentaneum : non primum, quia ſicuti augentur omnes heterogeneæ, ita & omnes homogeneæ, immò his primùm fit additio materię, non heterogeneis, niſi ratione homogenearum, è quibus conſtant; falſum igitur eſſet Ariſtot. dictum, quia ſignificaret non omnibus homogeneis additionem fieri. Sed neque ſecundum, quia partes heterogenearum ſunt homogeneæ ipſæ, quamobrem dicere omnes heterogenearum partes fieri maiores eſt dicere omnes homogeneas; quod tamen ſecundùm ipſos Ariſtoteles negat,dum dicit non omnes homogeneas,quas materiæ partes vocat, maiores fieri: huius igitur ſententię falſitas manifeſtiſſima eſt, quoniam Ariſtot. non dicit accretionem magis formæ attribui,quàm materię, ſed dicit omnes partes formę fieri maiores, partes verò materiæ fieri quidē maiores, non tamen omnes, cui ſententiæ interpretatio illorum accommodari minimè poteſt, ut conſiderantibus verba Ariſtot. in contex. 35. & 36. primi libri de ortu & interitu manifeſtum eſt. Alia quoque aliorum interpretatio, qui humidum radicale ab humido cibali diſtinxerunt, reijcienda eſt, quia admiſſa etiā hac humidi diſtinctione dictum Ariſtotelis falſum eſſet: humidum enim radicale, quod ipſi immutabile eſſe ſtatuunt, abſque dubio corporeum eſt; igitur ſi huius partes omnes fiunt maiores per alimenti corporei acceſſionem ad omnes, ſit corporum penetratio, quam in eodem loco in contex. 32. & 35. Ariſtot. impoſſibilem eſſe dixit, & ut eam euitaret ad partes formæ confugit; per formam igitur

Confutatio ſecundæ opinionis.

Confutatio tertiæ.

tur non poſſumus ibi aliquod corporeum intelligere, quoniam alimenti corporei ad omnes penitus alterius corporei partes acceſſio eſt abſque dubio corporum penetratio. Sed hi decepti ſunt in afferenda ratione, cur non omnibus materiæ partibus fieri additamentum poſſit; eam enim unam reſpexerunt, quia materia fluit, non alteram, quę à corporum penetratione ſumitur, licèt hęc potior ſit, illa verò debilior, ſicut antea diximus; ideò ſatis ſe uitare omnem difficultatem exiſtimarunt, ſi materiam aliquam non fluentem adinuenirent. Sed ipſa quoque per ſe humidi diſtinctio, quam ponunt, non parum dubia eſt: qua de re tanquam ſcitu digniſſima, & ad id, de quo agimus, plurimum conferente, poſtea ſeorſum differemus, & eorum in hoc quoque errorem patefaciemus. Non minus abſurda, & ab Ariſtotele aliena eſt alia interpretatio, quam complures ſequuti ſunt, qui nomine formæ totum ipſum uiuens intellexerunt, nomine autem materiæ partes; quia totum ſignificat formam, partes uerò materiam, & totum manet ſemper idem, partes verò mutantur, & fluunt: etenim ſi Ariſtoteles ſolùm dixiſſet, attribuendam eſſe accretionem non materiæ, ſed formę, fortaſſe admitti eorum opinio poſſet; attamen non dixit hoc Ariſtoteles, ſed diſtinxit partes formæ à partibus materiæ, & illis omnibus additamentum fieri dixit, his uerò non omnibus: quare ſi ſecundùm illos partes materiam ſignificant, quomodo ſeiunxit Ariſtoteles partes formæ tanquam ſignificantes formam à partibus materiæ tanquam ſignificantibus materiã? & cur totam materiam non vocat formã, ſed vocat materiã, ſi ſecundùm eos totum ſignificat formã? certè ſi nomine formæ totum vt à partibus diſtinguitur intellexiſſet, & nomine materię partes ut diſtinguũtur à toto, neq; dicere potuiſſet partes formæ, neq; totam materiã, quia partes formæ ſecundùm hos ſignificant materiã, tota uerò materia quatenus eſt tota ſignificat formam. Præterea ſecundùm hanc interpretationem deſtruitur illa accretionis conditio, quam vult ibi tueri, & à difficultate uendicare Ariſtot. quòd in vera accretione non modò totum, ſed omnes etiam partes maiores fiant: quum.n. huic obſtare uideretur impoſſibilitas penetrationis corporum, ipſe ad tollendam hanc difficultatem dixit hoc eſſe uerum de partibus formę, non de partibus materię: iſti verò ſententiam Ariſtotelis, & illam accretionis conditionem euertentes dicunt ſolùm totum augeri, non partes. Demum opinio Marſilij dicentis partes formæ eſſe partes poroſas, partes verò materiæ eſſe partes plenas, abſurdiſſima eſt; quia partes poroſę nil aliud ſunt, quàm ipſa foraminum ſpatia, & uacuitates, proinde partes corporis appellandæ non ſunt, quia non ſunt partes uiuentis, quum eius ſubſtantiam in ſe non contineant, ſed aerem, uel uaporem aliquem extraneum; uanum ergo eſt dicere illis additamentum fieri in accretione uiuentis, quod augeri dicitur, quum eius partes non ſint, proinde nec materiæ, nec formæ locum teneant; nam ſi debeat totum uiuens propriè augeri, oportet eas, quæ verè eius partes ſunt, maiores fieri. Sed & hanc, & alias omnes interpretationes refutant ſatis manifeſtè ipſamet Ariſtotelis uerba in contex. 35. prædicto: inquit enim accretionem competere partibus diſſimilaribus propter ſimilares, è quibus illæ conſtant, & quæ primùm augeri dicuntur; facitque eam partium diſtinctionem, vt dimiſſis diſſimilaribus ſolas conſideret ſimilares, in quibus illam, quæ de corporum penetratione oriebatur, difficultatem tollat; & ob id ſtatim ſubiungit ſimilares ſingulas ex materia & forma conſtare, ac demum concludens dicit omnibus partibus formæ fieri additionem, at non omnibus partibus materiæ: nomine igitur formę ibi neque diſſimilares partes ſignificat, quum eas iam reieciſſet; neque humidum radicale, quum huius nullam mentionem feciſſet; neque totum ad differentiam partium, quum partes ſolas ibi conſideret, & quomodo augeantur doceat ad prędictam tollendam difficultatem; & qùum formam ibi ſumat ut partem compoſiti, non ut compoſitum totum, inquit enim carnem ex materia & forma conſtare, & ſtatim ſubiungit

[margin: Confutatio quartę.] *[margin: Confutatio quintæ.]*

omnibus

omnibus partibus formę additamentum fieri, ſed non omnibus partibus materiæ: nec demum ſignificat partes poroſas, quum hę non ſint uiuentis partes, ipſe verò illam tantummodo formam, & illam materiam intelligere poſſit, è quibus conſtare carnem, & quamlibet aliam homogeneam partem proximè dixerat. Igitur non aliam formam intelligit, quàm animam, neque aliam materiam, quàm corpus illi ſubiectum; ex his enim duabus conſtat caro animata, cuius ibi Ariſtoteles accretionem conſiderat, quum in partibus ſimilaribus, quibus primò competit, eam conſiderandam, & ab ea remouendam illam difficultatem ſuſcepiſſet, quæ de corporum penetratione oriebatur; hæc enim ſolui nullo modo poteſt, niſi confugiendo ad aliquod per ſe incorporeum, quod omnes corporei partes penetrare ſine abſurditate poſſit. Vera opinio.

An aliqua ſit materiæ pars in uiuente, quæ non fluat, ſed eadem per totam vitam ſeruetur. Cap. XXIII.

CAETERVM ad plenam eorum intelligentiam, quæ de materia, ac de forma eius, quod nutritur, & augetur, dicta ſunt, conſiderandum diligentius eſt id, quod paulo ante tetigimus, an aliqua in uiuente ſit materiæ pars, quæ non fluat, neque à calore naturali abſumatur, ſed eadem ab ortu ad finem uſque uitę immutata ſeruetur; an potius ita omnes materię partes fluant, vt poſt tempus aliquod nulla earum, quæ ab ortu ductæ ſunt, in viuente remaneat, quod euenit aquæ per vtrem fluenti; quo exemplo Ariſtoteles ad declarandam & formę, & materię accretionem uſus eſt. Iam diximus aliquos exiſtimaſſe duplex eſſe humidum in uiuente; unum radicale, quod durante uita nunquam conſumitur, quia eius conſumptio mors eſt; alterum verò cibale, quod ex alimentis ad illius defenſionem quotidie aggeneratur, & hoc continuè fluit, & renouatur, neque idem permanet: ſententiam hanc attribuit Auerroes Alexandro in commentario, 38. primi libri de ortu & interitu, & eandem ſequutus uidetur Ioannes Grammaticus, qui in eodem libro dixit eſſe neceſſarium dari aliquam materię partem, quæ non fluat, ſed per totam uitam eadem permaneat; uſusque eſt tali argumento: ſi tota materia flueret, & tota renouaretur, ſequeretur poſſe indiuiduum ſeruari ęternum, quia uiuens haberet ſemper materiam nouam, atque uirentem: quare ſemper eſſet in iuuentute, & nunquam ſeneſceret; quum.n. anima per ſenium non debilitetur, ſi dicamus materiam quoq; totam poſſe renouari, nihil erit, quod detrimentũ aliquod patiatur; nullum igitur decrementum in uiuente fiet, nulla ſenectus; cuius contrarium in omnibus uiuentibus experientia docet. Adeſt etiam argumentum, ꝙ Auerroes in prædicto loco Alexandro attribuit: ſi tota materia flueret, & tota renouaretur, ſequeretur poſſe formam materialem ſeparari à tota ſua materia; quia ſi à tota ſua materia poteſt hoc modo derelinqui per partem poſt partẽ, ita ut tandem maneat ſine ulla parte ſuę materiæ, poteſt etiã à tota ſimul materia ſeparari, eadem.n. utrobiq; ratio uiget. Aliud quoque mirabile, & uix credibile attribuit Alexandro Auerroes in eodem loco, quòd hac in re Ariſt. reprehenderit, ac deſeruit: quum enim Ariſt. dixerit accretionem eſſe adſcribendam formę, non materiæ, hac ductus ratione, quia eſt attribuenda non illi, quod fluit, ſed illi quod permanet, forma autem permanet, materia verò fluit continuè, ita ut nulla eius pars eadem maneat; Alexander, ut ait Auerroes, dixit Ariſtotelem hoc de materia protuliſſe ſine ulla probatione, tanquam ſequutum id, quod apparet, quum in eo animus acquieſcere uideatur; falſum tamen eſſe hoc Ariſtotelis dictum, propterea quòd datur etiam aliqua materiæ pars non fluens, cui ob eandem rationem non minus, quam formę eſt accretio attribuenda.

Aliquorum opinio de duplici humido, ſ. alimentali, & radicali. Alexandri Argumentũ Ioannis Grã matici.

Argumentũ Alexandri.

Sed vbi nam apud Alexandrum hoc Auerroes viderit, ego quidem neſcio: nam ſi Alexandrum legamus in primo libro naturalium quęſtionum cap. quinto, & in poſtrema parte libri ſui de miſtione, ubi de hac re loquitur, nihil tale comperiemus ſequitur enim in omnibus Ariſtotelem, & inquit materiam continuè fluere ſecundùm partes, formam uerò non fluere, ſed eandem manere, & per formam intelligit animam, ut nos intelligendam eſſe diximus, quam dicit ad maiorem materiam extendi, & ad minorem retrahi: de humido autem radicali, quod non fluat, ne verbum quidem ibi apud Alexandrum legimus, ſed potius uidetur in omnibus Auerroi conſentire; nam Auerroes quoque in memorato loco aſſerit materiam fluere, formam verò non fluere, ſed eandem ſeruari; defenſionem autem Ariſtotelis in eo putat eſſe conſtitutam, ut dicamus omnes prorſus materiæ partes fluere, & ob id non eſſe ipſi materiæ attribuendam accretionem; ſed in eo, quod nos antea declarauimus, quòd Ariſtoteles non negauit materiam, & materiæ partes augeri, & illis quoque additionem magnitudinis fieri, ſed negault omnibus partibus materię additamentum fieri; proinde illam accretionis cōditionem quòd omnes partes augeantur, de partibus formę veram eſſe, non de partibus materię: neque per formam aliud ibi intelligit Auerroes, quàm animam, ſicut etiam Alexander, quicquid multi dicant, qui in alium ſenſum uerba Auerrois trahentes inquiunt Auerroem nomine formę intellexiſſe totum ut diſtinguitur à partibus, & putaſſe partes quoque animæ unà cum materiæ partibus fluere; hoc enim etiam Pomponatius Auerroi adſcribit in libro ſuo de accretione, & nutritione. Sed non eſt cur in uerbis Auerrois interpretandis immoremur: quanquam enim ea per ſe obſcuriſſima, ac difficillima intellectu ſunt, tamen quiſquis ea cum diligentia legat, atque perpendat, deprehendere poterit eam, quam illi putarunt, Auerrois ſententiam non fuiſſe; ſed Auerroem exiſtimaſſe Ariſtotelem nomine formæ animam uegetantem ſignificaſſe, & hanc nullo modo fluere, ſed materiam ſolam fluere, ſicuti nos quoque diximus. Sed mittamus hęc, & quicquid Auerroes, & Alexander ſenſerint, ipſam ſecundùm ſe, quam expendendam propoſuimus, de duplici humido ſententiam, cuiuſcunque ea fuiſſe dicatur, conſideremus. Hanc ego approbare nullo modo poſſum: non enim video, quomodo detur aliquod humidum, quòd à calore pati, & reſolui nequeat, quum omne aliud humidum ſit patibile à calore; quodnam igitur eſt huius priuilegium, ut ſit impatibile? præterea ſi id uerum eſſet, quomodo tam parua materia, quæ ab ortus initio trahitur, diffundi poſtea per tantam molem poteſt, quantam eſſe uidemus animalis perfecti, & plantæ? certè embryum eſt ualde paruum comparatione perfecti animalis, & parum humidi in ſe habet; quomodo igitur poteſt ea parua materia inconſumpta ſeruari ad ętatem uſque perfectā, & cum tot, tantiſque membris communicari? videmus etiam ex paruo admodum ſemine magnam arborem naſci; oporteret igitur in illo ſemine, ſeu in primo germine pullulante, quod valde puſillum eſt, totum humidum contineri, quod inconſumptum ſeruetur ad extremum uſque incrementum, & per omnes magnæ arboris partes diſtribuatur, quod quidem incredibile eſt. Hanc igitur de duplici humido ſententiam reiiciendam prorſus eſſe exiſtimo. Quid ergo dicendum? tota ne materia ſecundùm partes ita fluit, ut in ſenio nulla eius pars remaneat, quæ prius in infante fuerit? hoc quoque mihi non probatur, ſed puto aliquā eſſe materiæ partem, quæ à calore naturali conſumitur, & aliquam eſſe, quæ non conſumitur: ſed hanc differentiam non ex eo ſumi, quòd alia ſit radicalis, alia verò cibalis, & aduentitia; ſed ſumi ex eo quòd alia pars eſt humida, alia uerò ſicca, & terreſtris; humidum enim à calore naturali conſumitur, eſt enim propriū ipſius pabulum, pars uerò terreſtris remanet; quemadmodum etiam in iis, quæ comburuntur, inſpicimus, toto nanque humido conſumpto ab igni remanet cinis, quę eſt pars terreſtris, quam ob eius maximam reſiſtentiam non poteſt ignis abſu-

Auerroes.

Opinionis de duplici humido confutatio.

Vera ſententia.

abſumere: uiuentia autem omnia in ſui ortus initio humidiſſima ſunt, procedente autem ætate fiunt ſemper ſicciora, quia calor conſumit humidum radicale; & quanuis adueniat humidum cibale reparans ipſum, atque reſtaurans, tamen aduenit cum eo etiam pars aliqua terreſtris; quæ poſtea remanet cum terreſtri parte ducta ab ortu, & ſemper ętate procedente magis à calore naturali condenſatur, & indureſcit: propterea Ariſtoteles in libello de iuuentute & ſenectute dixit nil aliud eſſe ſenectutem, quàm exiccationem, quoniam humidum ſemper imminuitur, ſiccum verò creſcit; ideo niſi morbi naturalem uitæ curſum interrumperent, neceſſe eſſet nos peruenire ad mortem naturalem, quæ ob totius humidi reſolutionem fit: quando enim corpora noſtra per longam ætatem ad tantam duritiem, & ſiccitatem redacta ſunt, ut ſint inepta ad operationes, & ad pabulū calori naturali præbendū, & animam conſeruanda, fit ex neceſſitate mors. Dicimus igitur humidum radicale, ſeu naturale conſumi à calore uiuentis, neq; illud ſolùm, quod ab ortu trahitur, eſſe uocandum naturale, ſed etiam illud omne, quod per totam uitam ex alimentis aggeneratur; humidum enim cibale conuertitur in ſubſtantiam, & in humidum radicale, & naturale; quum enim mutetur in ſimile naturali, & cum eo commiſceatur, ipſum quoque fit naturale; & uocatur radicale ad differentiam humidi excrementitii, quod non eſt idoneum pabulum calori naturali. Sed pręterea hoc radicale, & naturale humidum fit ſemper impurius propter reactionem ciborum in facultatem naturalem, quoniam agens naturale in agendo repatitur: quare per continuam actionem in cibos corpora noſtra redduntur impuriora, & imbecilliora. Non eſt igitur ponenda aliqua humiditas fixa, & irreſolubilis, hoc enim nihil inanius pronuntiari poteſt; quia omne humidum eſt reſolubile à calore, illud quoque, quod ab ortu trahitur, conſumitur enim & eget aliquo reparante, & nouum humidum ſubminiſtrante; id autem, quod non conſumitur, eſt pars terreſtris, tam quæ ab ortu trahitur, quàm quę ex cibis continuè adiungitur. Poſſumus autem ad huiuſce rei declarationem uti ſimilitudine ſatis opportuna; in ellychnio lucernę uidemus ignem nutriri donec attrahitur humidum olei, à quo proprium ellychnii humidum reparatur, quod quidem ſine olei ſuppeditationę citò ab igni conſumeretur; ſed propter continuam ignis actionem peruenit ellychnium tandem ad tantam ſiccitatem, ut nequeat amplius ignem conſeruare: idque ideo fit, quia ignis plus indurat, & exiccat, quàm ab oleo humectetur, & reparetur, & ipſius quoque olei conſumpti pars terreſtris remanet cum terreſtri parte ellychnii, quoniam ab igni non comburitur; ſed remanet etiam extincto igni: ſic in uiuentium corporibus euenit, in ſenio enim plus exiccationis, & terreſtris naturæ receperunt, quàm à cibali humido fuerit reparatum: pars igitur, quę inconſumpta manet, non eſt alia, quàm pars terreſtris, quam reſoluere calor non poteſt; teſtimonio ſunt oſſa, quæ etiam poſt mortem animalis diutiſſimè durant, quoniam eorum temperatura magno exceſſu terreſtris eſt, terra enim maximam uim reſiſtendi habet. Hæc ſententia Ioannis Grammatici fuit, qui in interpretatione contex. 35. primi libri de ortu & interitu, oſtendere uolens formam non fluere, ſed eandem numero manere, hoc argumento uſus eſt, quòd neque materia tota fluit, ſed aliqua eſt materiæ pars in ſene, quę eadem fuit in puero; & hanc inquit eſſe partem ſolidiorem, ac denſiorem, nempe terreſtrem, quæ à calore non reſoluitur; & ad hoc confirmandum adhibuit ſatis ualidum ſignum, nam cicatrices in adoleſcentia receptæ remanent eędem in ſenio, quod non eſſet, niſi aliqua materiæ pars eadem numero in ſene remaneret, quæ in adoleſcente fuit; quod quidem argumentum ſatis habet efficacitatis, nam proprium ſicci eſt figuram, ac terminos retinere. Sed alterum Ioannis argumentum, cuius ſupra meminimus, reuera ad huius ueritatis comprobationem parum roboris habet: quando enim inquit, ſi nulla materiæ pars in ſene

Viuentium corpora ſiūt ſemper ſicciora.

Senectus eſt exiccatio.

Omne humidū eſt reſolubile à calore.

Io. Gramm.

Solutio argumenti Ioannis Grammatici.

ne ſeruata eſt, quæ in infante fuerit, ergo indiuiduum eſſet immortale: poſſet aduerſarius hanc conſequentiam negare, quia etiam ſi totam materiam fluere per partem poſt partem diceremus, non ob id fieret ut materia in ſene ſemper uirens renouaretur, & ipſe ſemper in flore iuuentutis ſeruaretur: etenim etiamſi tota renouari ſtatuatur, fit tamen ſemper impurior propter reactionem ciborum, & caloris debilitationem; calor enim naturalis ſemper debilior fit ob illam continuam reactionem, & ob materiæ maiorem impuritatem; quare neceſſe eſt ut tandem deficiat: ex hac igitur continua caloris debilitatione fit, ut non ita perfectè immutare cibos, & in ſimilem ſubſtantiam vertere calor poſſit: quare etiam ſi omnes materiæ partes per ſucceſſionem renouarētur, neceſſe tamen eſſet animal ſeneſcere, & tandem mori. Similiter nec argumentum ab Auerroe Alexandro attributum in commentario. 38. prędicto aliquid habet efficacitatis, nempe quum dicebat; ſi tota materia per ſucceſſionem renouaretur, poſſet anima à tota ſua materia ſeparari; nam hæc illatio nullam uim habet, quia fallacia committitur à diuiſis ad coniunctum: ideo dicere aduerſarius poſſet animam ſine qualibet parte ſuæ materię ſeparatim ſumpta poſſe remanere, ſed non ſine omnibus ſimul eodem tempore ſubtractis; talem enim eſſe naturam animæ diximus, ut determinet ſibi certam materiam ſecundùm totum, quę ſemper una & eadem ſeruetur per ęquiualentiam, ſed non ut ſibi determinet certas eius materiæ partes, quo fit ut mutari; poſſint partes materię una poſt aliam diuerſis temporibus, ſed non tota ſimul materia eodem tempore ſub anima renouari. Patet igitur rationem, cur in ſene aliqua materiæ pars eadem ſeruetur quæ in infante fuit, non eſſe ab ipſa anima ſumendam; quia etiamſi omnes materiæ partes per ſucceſſionem una poſt aliam renouarentur, poſſet anima ſeruari, dummodo materia tota eadem ſeruaretur per ęquiualentiam: ſed rationem ſumendam eſſe à ſola materiæ natura, eadem enim materiæ pars ideo ſeruatur, quia denſa, ac terreſtris eſt, quam conſumere calor naturalis non poteſt.

Solutio argumenti Alex.

Quomodo, & qua ratione compoſitum augeatur. *Cap. XXIIII.*

HACTENUS accretionem & cum materia, & cum forma comparauimus, & quomodo utrique, & earum partibus competat conſideràuimus: reſtat ut eam ad ipſum quoque compoſitum referamus, nempe ad totum uiuens, quod ex corpore ut materia, & anima uegetante ut forma conſtare ſtatuitur. Primùm quidem certū eſt compoſitum eſſe proprium ſubiectum, cui primo eſt accretio attribuenda; ſiquidem, ut Ariſtoteles docuit in contex. 64. primi libri de anima, omnes operationes animę ſunt toti uiuenti attribuendę ut ſubiecto, non ſoli animę, neque ſoli corpori: quanuis igitur propter magnum animæ & corporis diſcrimen, & propter eleuationē animæ à materia, potuerit & in materia, & in anima ſeorſum accretio conſiderari; tamen propriè loquendo neque materia augetur, neque forma, ſed compoſitum ex utriſque conſtans eſt id, quod augetur ut quod, materia verò, & forma, vel ipſarum altera ut quo, non ut quod, eſt enim id, quo totum uiuens aptum eſt augeri, & augetur: ideo dubium non leue oritur, an forma, an materia ſit in uiuente formalis ratio accretionis, hoc eſt an uiuens augeatur ratione materię, an potius ratione formę, & quatenus eſt animatum; nā pro utraque eſt ratio. Videtur primùm ratio formalis, cur corpus uiuens augeatur, petenda eſſe à materia, non ab anima; quia tota accretionis natura in quantitate conſiſtit, quum eius finis ſit adeptio perfectę quantitatis, quantitas autem eſt propria materiæ conditio, itaque augentur corpora quatenus ſunt quanta, & ita ratio

Accretio proprie eſt compoſiti, non formæ, neque materiæ.

An augeatur uiuens ratione materiæ, an ratione formæ. Quòd ratio accretionis ſumatur à materia, & à quantitate.

ratio formalis ſumitur à quantitate, proinde à materia: quòd ſi rationem formalem ab anima ſumeremus dicentes corpora augeri quatenus ſunt animata, eam ad ſubſtantiam potius, quàm ad quantitatem referremus; ſic autem tota accretionis natura tolleretur, quæ non ad ſubſtantiam, ſed ad quantitatem dirigenda eſt. Ex altera verò parte ſi corpora dicantur augeri quatenus quanta ſunt, ſequitur omni quanto accretionem competere: conſequens eſt manifeſtè falſum, quia ſolis viuentibus propriè dicta accretio competit: conſequentia autem facile probatur, quia valida ſemper eſt illatio à quatenus ipſum ad de omni; quoniam igitur corporibus inanimatis accretio, de qua nunc loquimur, non competit, ſed ſolis, atque omnibus animatis; ergo quatenus ſunt animata, non quatenus quanta: res igitur difficultate non caret; & eam augent verba Auerrois in commentario 38. prædicto, ubi inquit quantum augeri quatenus habet formam, quod eſt dicere animam eſſe rationem formalem accretionis in corpore viuente, ſed poſtea etiã dicit formam augeri non prout eſt forma, ſed prout eſt quanta, & extenſa, quare uidetur & dicere rationem formalem eſſe quantitatem. Philoponus quoq; ibidẽ in digreſſione contex. 35. oſtendit accretionem corporibus competere ratione formæ, addit tamen, quòd non prout eſt forma, ſed prout eſt forma quanta. Dignũ ergo eſt conſideratione quonam modo hoc ſeſe habeat, & quid hac in re ſentiendum ſit.

Quòd ratio accretionis ſumatur ab anima.

Ante omnia ſtatuendum eſt quidnam ſit id, quod quærimus, vt hac in re omnem ambiguitatem tollamus: diximus alias in libro de natura, duplex eſſe principium motus, vnum actiuũ, à quo motus producitur; alterum paſſiuum, quod facit in ſubiecto aptitudinem, ac propenſionem ad talem motum recipiendum: nunc igitur non quærimus actiuum accretionis principium, nam illud animam eſſe certũ eſt, à qua & coquitur alimentum, & in ſubſtantiã vertitur, & membra ad maiorẽ quãtitatem extenduntur: ſed id, quod quærimus, eſt principium accretionis paſſiuũ, illud ſ. à quo viuens corpus aptum, atq; propenſum redditur ad accretionis motum recipiendum; ideò hoc rectius vocaretur augmentabilitatis, quam augmentationis ratio formalis, noſq; ipſum ita in præſentia appellare liceat; nã augmentabilitas ſignificat potentiam, & aptitudinem patiendi motum accretionis. Si igitur uerum eſt id, quod in memorato libro docuimus, formã eſſe principium motus & actiuum, & paſſiuum, diuerſis modis acceptam, neceſſe eſt vt dicamus animam vegetantem, quæ eſt principium accretionis actiuum, eſſe etiam paſſiuum eiuſdẽ motus principium, & rationẽ formalem, qua corpus animatum augmentabile eſt; eſt. n. augmentabile quia eſt animatum, proinde omne animatum augetur, quia hoc ei competit quatenus eſt animatum, non quidem ut per totam vitam augeatur, ſed per ſtatutum quoddam à natura tempus, quemadmodum antea declarauimus.

Anima eſt accretionis principium, & actiuum, & paſſiuum.

Quum igitur hæc rei veritas ſit, nitendũ eſt difficultatem tollere, quæ ex quantitatis conſideratione oriebatur: quoniam. n. augeri nil aliud eſt, quàm maiorem quantitatem fieri, non poteſt augeri, niſi id, quod quantum eſſe ſtatuatur, ideoq; augmentabilitas quantitatẽ potius, & materiam, q̃ formã conſequi uidebatur.

Solutio argumenti de quantitate.

Sciendum igitur eſt aĩam vegetantẽ, de qua loquimur, & formam oẽm materialẽ duas habere eſſentiales conditiones, quę pugnare inter ſe uidentur, nec tamen pugnant; vna eſt ꝙ ſecundùm ſe non eſt quanta, ſed incorporea, & indiuiſibilis, altera eſt, ꝙ neceſſariò requirit ſtatutam materiam quantã, per quã extendat, & fiat diuidua: neq; hoc extraneum, & accidens eſſe ipſi formæ dicendum eſt, quũ Ariſt. in proęmio primi libri de anima dixerit hanc eſſe eſſentialem omnis formæ materialis conditionem, proinde in cuiuſq; formæ definitione propriã materiã ſumendam eſſe, ſecus vanã, & dialecticam eſſe definitionem, neq; eius formæ eſſentiã exprimere: non pugnant aũt hæc inter ſe, quaſi dicamus eſſe eſſentialẽ cõditionẽ formæ, vt ſit & diuidua, & indiuidua; quẽadmodũ. n. non implicamus contradictionem, quando dicimus materiam poſtulare formã, & neceſſariò eſſe formatã, eſſentialiter tamen eſſe penitus informẽ, quia ſic nil aliud denotamus, q̃ materiã

Omnis forma materialis duas habet conditiones.

debere eſſe formatam, non habere tamen formam in ſua natura, ſed extrinſecus
eam recipere: ita etiam formam materialem dicimus debere ex neceſſitate quan
tam & extenſam eſſe, quantitatem tamen, & extenſionem non ex propria ſua na
tura habere, ſed ex materia, in qua recipitur; ideò eſſentialis eſt conditio om-
nis formæ materialis ut ſit in tali materia, ut in dicto loco Ariſtot. aſſerit. Ratio
autem horum omnium eſt, quia nec materia, nec forma eſt ens per ſe completũ,
& in ſpecie collocatum, ſed vtraque dirigitur ad conſtitutionem compoſiti; ideò
neutra omnes habet neceſſarias conditiones ad ſpeciem conſtituendam, ſed ali-
quas ſingula habet ex ſe, aliquas ab altera recipit: materia ex ſe habet quantita-
tem, & naturę corporeæ inchoamentum, non terminos, & actum, ſed hæc reci
pit à forma; contrà uerò forma eſt terminus, & complementum, ſed eget mate-
ria recipiente, & ſuſtentante, & quum debeat eſſe quanta, & diuidua, eiuſmodi
autem à ſeipſa non ſit, requirit neceſſariò materiam quantam, per quam extenda
tur, ita ut per eam quanta, ac diuidua fiat: itaque non dicimus conditionem
eſſe formę neceſſariam ut ſit & quanta, & non quanta, & ſimul diuidua, & non di-
uidua; ſed dicimus neceſſarium eſſe ut quanta, ac diuidua ſit, ſiquidem compoſi-
tum, quod ab ea eſt conſtituendum, debet eſſe quantum, atq; diuiduum; ſed quũ
ipſa ex ſe non ſit huiuſmodi, fieri quantam, ac diuiduã à materia, per quam exten
ditur, & ita ad compoſitum conſtituendum tum materiam tum formã ita concur
rere, ut propriam vtraq; operam contribuat: hoc quum ita ſit, non eſt mirum, ſi
formæ pro diuerſis ſuis conditionibus diuerſa etiam attribuantur; alia nanque il
li competunt ratione propriæ naturæ, alia verò ratione illarum conditionũ, quas
recipit à materia: eſt. n. principium motus actiuum quatenus eſt forma, non qua
tenus eſt extenſa, & diuidua per materiam; ſed eſt principium motus paſſiuum
quatenus eſt quanta, & extenſa per materiam; non poteſt enim eſſe ratio recipien
di incrementum, niſi ſit quanta: propterea dicebat. Auerroes in commentario
28. tertii libri de Cœlo, forma elementi mouet ut eſt forma, & mouetur quatenus
eſt in materia; hoc eſt forma elementi eſt ratio formalis cur elementum ſit tali mo
tu mobile, quatenus eſt in materia, in qua ſit quanta, & conſtituit corpus tali mo
tu mobile: quod autem dicit Auerroes de forma elementi reſpectu motus localis,
idem dicendum eſt de anima vegetante reſpectu motus accretionis. Sed id, quod
hac in re difficultatem faciebat, erat quòd accretionis natura in quantitate conſi-
ſtit; quare ratio augmentabilitatis uidetur à quantitate potius eſſe ſumenda,
quàm à forma: quod etiam ſignificaſſe videntur Auerroes, & Io. Gramm. dicẽtes
viuens augeri quatenus habet formam, formam verò augeri quatenus eſt forma
quanta. Sed re bene intellecta omne dubium tolletur, & Auerrois, & Ioannis Grã
matici ſententia vera eſſe cognoſcetur: dicimus. n. particulam illam, quatenus,
quando hi dicunt formam quatenus eſt forma quanta, non denotare rationẽ for
malẽ, ſed conditionem materialem ipſi formę neceſſariam, & ſine qua non; ſola. n.
forma eſt ratio cur corpora ſint augmentabilia, non quidẽ omnis forma, ſed hęc,
de qua loquimur. ſ. anima vegetans quatenus eſt anima vegetans, hęc tamen id nõ
pręſtar, niſi per materiam quantam extenſa ſit: quod autem diximus de ea dictio-
ne, quatenus, confirmatur Ariſtotelis teſtimonio in contex. 20. ſecundi phyſi-
corum, vbi ſumit, quatenus, non pro ratione formali, ſed pro conditione mate-
riali, quemadmodum alio in loco declarauimus. Auerroes igitur, & Ioannes Grã

In lib. de tribus prӕcogn. cap. 12.

maticus, quando dicunt formam augeri quatenus eſt forma quanta, per hoc de-
notant & materiale, & formale augmentabilitatis; quantum. n. eſt conditio mate-
rialis, anima verò eſt ratio formalis: quod ſic oſtendo: illud eſt materiale, quod,
quũ per ſe ſit amplum, & indeterminatum, reſtringitur, & determinatur ab alio,
illud verò eſt formale, quod reſtringit, ac determinat; at hic quantum determi-
natur, & anima determinat; igitur anima eſt formale augmentabilitatis, quan-
tum verò materiale: maior clara eſt, minor ita probatur: quantum quatenus eſt

Anima eſt ratio formalis augmentabilitatis, quantitas vero eſt conditio materialis.

quantum

quantum non alia ratione eſt augmentabile, quàm quia omni quanto ratione quantitatis fieri additamentum poteſt; hoc autem non ſoli animato competit, ſed omni prorſus quanto, etiam lineæ, ac ſuperficiei: quare illa augmentabilitas, quæ ex ſola quanti natura ſumitur, nimis ampla eſt, atque indeterminata, neque eſt propria ſolius viuentis; nos autem eam non ita amplam hic conſideramus, ſed determinatam, & ad certum modum, qui viuentium proprius eſt, contractam, atque reſtrictam, nimirum per tres illas conditiones: ut ex acceſſione materiæ fiat; & idem numero maneat id, quod augetur; & non ſolum totum, ſed etiam omnes partes ſecundùm omnes dimenſiones incrementum recipiant; talem autem accretionem quiſquis dicat quanto competere quatenus quantum eſt, fatuus eſt, quia ſic diceret eam omni quanto competere: fatendum igitur eſt hanc propriè ſumptæ accretionis determinationem non à quanto fieri, ſed ab anima, proinde talem accretionem competere quanto quatenus eſt animatum: & ita illius augmentabilitatis, quæ dicit aptitudinem recipiendi accretionem iis conditionibus præditam, rationem formalem non eſſe quantitatem, ſed animam uegetantem; quantitatem verò eſſe conditionem neceſſariam, & ſine qua non, quoniam anima hoc non præſtat niſi iuncta materiæ quantæ: & hoc Auerroes, & Ioannes Grammaticus ſignificare voluerunt, quando dixerunt formam augeri quatenus eſt forma quanta. Ad argumentum autem, quod antea ab accretionis natura ſumebatur, facile eſt reſpondere: dicimus enim naturam accretionis à quantitate pendere tanquam à termino, ad quem dirigitur, ſiquidem ad quantitatem eſt, non ad ſubſtantiam; ſic autem, & cuiuſlibet motus natura ſimiliter à termino iudicatur: ſed aliud eſt terminus, ad quem tendit, & in quo deſinit motus, aliud eſt formalis ratio ſubiecti mobilis, qua eſt receptiuum talis motus; nam motus elementi ad ſuum locum ſumit nominationem à termino, & vocatur motus localis; at ratio formalis, qua elementum eſt tali motu mobile, non eſt locus, ſed grauitas, vel leuitas, ſeu ipſa elementi forma; quatenus enim eſt forma in materia, eatenus eſt principium paſſiuum motus elementi naturalis. Sic igitur quantitas eſt terminus, ad quem accretio tendit, & in quo huius motus natura conſiſtit; at ratio augmentabilitatis in iis, quæ propriè augentur, non eſt quantitas, ſed anima uegetans. Conſiderandum præterea eſt terminum veræ accretionis, ad quem, non eſſe quantitatem abſolutè, ſed perfectam quantitatem, ut ex Ariſtotele colligimus in tertio libro phyſicæ auſcultationis contex. quinto: perfectio autem reſpicit formam, & à forma tribuitur; quare etiam ratione termini ratio augmentabilitatis eſt attribuenda formæ, quum quantitas ſecundùm ſe nec perfecta, nec imperfecta dici poſſit; forma enim, non quantitas, determinat propenſionem ad perfectam quantitatem. *Ad argumentum.*

Collectio omnium cauſarum accretionis, & nutritionis, & perfecta ambarum definitionis conſtitutio. Cap. XXV.

EX iis omnibus, quæ hactenus diximus, colligendæ breuiter ſunt omnes accretionis, & nutritionis cauſæ; ut ex iis omnibus perfectam vtriuſque definitionem conſtituentes in hac tandem deſinamus, finemque huic difficillimæ diſputationi imponamus. Habet accretio omnia quatuor genera cauſarum, & in ſingulo genere plures, quod eam cognitu difficiliorem facit: has igitur omnes breuiter enumeremus. Forma accretionis eſt ipſamet eius natura, quæ ſignificatur per genus *Forma.*

proprijs eius differentiis, & conditionibus coarctatum; genus quidem eſt motus, differentiæ verò videntur eſſe tres illæ conditiones ab Ariſtotele poſitæ, & iam à nobis declaratæ: ſciendum tamen eſt primam conditionem, quæ fuit, ut ex aduenіente materia accretio fiat, ad materiam potius, de qua mox loquemur, quàm ad formam, pertinere; ſecundam verò, quæ erat, unum numero manere id, quod augetur, non eſſe accretionis propriam, ſed communem omni motui, prout motus à ſubſtantiali mutatione diſtinguitur; illud enim, quod ſecundùm ſola accidentia mutatur manente ſubſtantia, dicitur idem numero eſſe poſt motum, quod ante motum erat: Ariſtoteles autem has conditiones, non ideo adduxit, quòd omnes accretionis proprias eſſe voluerit, ſed ut alias impropriè dictas accretiones à vera accretione ſecerneret, quod quidem per has tres conditiones ſatis commodè præſtitit; vnam igitur ſumpſit à materia; alteram à natura motus vniuerſè ſumpti prout à generatione diſtinguitur; ſed tertiam à propria accretionis natura, quę eſt, non modò totum, ſed omnes etiam partes ſecundùm omnes dimenſiones incrementum ſuſcipere; per hanc enim ſignificatur illa membrorum extenſio, in qua diximus eſſe accretionis naturam conſtitutam: quocirca hæc eſt maximè propria accretionis differentia, quum ſecunda omni motui communis fuerit, proinde in definitione accretionis exprimenda non ſit, ſed ſatis nominatione motus ſignificetur, prima verò ſit accretioni communis cum nutritione: eſt igitur forma, & eſſentia accretionis hæc, motus extenſionis ad maiorem quantitatem & totius, & partium omnium ſecundùm omnes ſimul dimenſiones. Materia duplex eſt, vna ex qua, altera in qua: materiam ex qua, ſignificauit Ariſtoteles per primam conditionem, eaque eſt alimentum, quod in principio eſt contrarium, in fine autem eſt factum ſimile, & in ſubſtantiam maiorem conuerſum: materia uerò, in qua, ſubiectum eſt, quod augeri dicitur, ſed hoc ab Ariſtotele in primo libro de ortu & interitu expreſſum non fuit, id enim eſt corpus animatum quatenus eſt animatum, iam enim diximus animam eſſe rationem formalem, qua proprium ſubiectum accretionis ſuſceptiuum conſtituitur, in eo autem libro animam, & animatum conſiderare conueniens non erat; ſed hoc poſtea declarauit in ſecundo libro de anima: vtraque autem hæc materia præter conditiones accretionis formales in eius definitione tanquam differentia ponitur, quod fit in accidentium omnium definitionibus. Cauſa quoque efficiens duplex eſt; vna primaria, quę eſt anima vegetans; altera inſtrumentalis, & ſecundaria, quæ eſt calor naturalis. Finis itidem duplex; unus propinquus; alter verò remotus, ac magis præcipuus: propinquus eſt aſſequutio debitæ quantitatis; remotus verò, ut uiuens poſſit exercere omnes operationes vitæ, ſed illam præcipuè, quæ eſt aliud ſimile generare. Ex his omnibus cauſis poſſumus hanc verę accretionis perfectam, & omnibus numeris abſolutam definitionem conſtituere:

Materia. *Efficiens.* *Finis.*

Accretionis definitio.

Accretio eſt motus viuentis corporis, quo totum, & omnes partes ſecundùm omnes ſimul dimenſiones extenduntur ad maiorem quantitatem, factus ab anima per calorem naturalem, ex alimento extrinſecus aſſumpto, & in maiorem conſumptis partibus partes ſubſtantiæ conuerſo, ut ipſum uiuens debitam ſibi magnitudinem aſſequatur ad exercendas omnes operationes vitæ. Nutritio verò & ſubiecto, & materia, ex qua, & effectrice cauſa tam primaria, quàm ſecundaria, ab accretione non differt, ideò Ariſtoteles dixit eas eſſe idem ſubiecto; ex fine autem diſtinguuntur, proinde etiam ex forma, & propria natura: nutritio enim formaliter non eſt motus, ſed mutatio ſubita, & ad generationem potius reducitur, quàm ad motum, vt ſignificauit Ariſtoteles dicens eam tendere ad acquiſitionem ſubſtantiæ, non accidentis; quanquam non eſt perfecta generatio, quia generatio eſt via ad acquiſitionem formæ, at nutritio eſt uia ad acquiſitionem

Nutritionis materia, & efficiens. *Forma.*

tionem partium materiæ, ut optimè declarat Albertus in ſuo libro de homine, & Petrus Pomponatius in cap. decimooctauo prioris libri ſui de accretione, & nutritione: ideo videtur potius vocanda aggeneratio, quàm abſolutè generatio, ſicut antea declarauimus; quia non eſt generatio reſpectu viuentis, reſpectu cuius vocatur nutritio, ſed ſolùm reſpectu partium materię: hęc igitur eſt propria eius natura, & forma. Finis autem duplex eſt, vnus propinquus, alter remotus, & præcipuus: finis propinquus eſt, ut materiæ partes reſtaurentur loco partium à naturali calore conſumptarum; quę reſtauratio ad alterum principaliorem finem dirigitur, nempe ad conſeruationem animæ, ac durationem vitę vſque ad tempus cuique uiuenti à natura præſcriptum. Ex his igitur talem nutritionis perfectam definitionem colligimus: Nutritio eſt aggeneratio partium materiæ in corpore viuente, ex alimento extrinſecus admoto, facta ab anima per calorem naturalem, vt materia, quæ effluxit, reſtauretur, & ipſum viuens ſeruari poſſit ad illud vſque tempus, quod eſt ipſi à natura præſcriptum.

Finis.

Nutritionis definitio.

IACOBI ZABARELLAE PATAVINI LIBER DE SENSV AGENTE,

Propoſitio, ac partitio dicendorum. *Cap. I.*

AGENS Ariſtoteles de mente humana in tertio libro de anima eam ſenſui in eo ſimilem eſſe dixit, quòd vt ſenſus ſentiendo patitur ab obiecto ſenſili, ita & mens intelligendo patitur ab obiecto intelligibili, proinde ut ſe habet ſenſus ad ſenſilia, ita ſe habet intellectus ad intelligibilia: ob id quum poſtea præter hunc intellectum patientem dixerit eſſe ad intellectionem neceſſarium alterum intellectum agentem, iure multi dubitarunt, an præter ſenſum patientem detur alius ſenſus agens, qui ſit illi neceſſarius ad ſentiendum. Rem hanc ego conſideratione dignam eſſe arbitratus aliquid de ea ſcribere conſtitui, eò præſertim, quòd occaſionem nobis datura eſt naturam ſenſus, quę cognitu digniſſima eſt, declarandi; etenim de actione ſenſus loqui non poſſumus, quin de paſſione quoque loquamur; quiſquis autem intelligat quomodo ſenſus agat, & quomodo patiatur, is iam ipſius naturā perfectè cognoſcit. Quoniam autem res hęc à latinis tum antiquioribus, tum recentioribus maximè agitata, ac diffuſiſſimè diſputata eſt, ut tędioſam legentibus fore hanc noſtram diſputationem oporteat, ſi omnia, quæ ab aliis de hac re dicuntur, in medium adducere, & perpendere ſtatuamus; ideo ſtrictius agere decreuimus, & eorum, quæ ab aliis dicuntur, pauca recenſere, quę præcipua eſſe, & ad ueritatem intelligendam conferre uidebuntur, reliqua verò, ut quæ apud eos legi poſſunt, miſſa facere: ita ut omnes intelligant me non controuerſandi, ſed ueritatis quantum per me fieri poſſit declarandæ gratia hæc ſcribenda ſuſcepiſſe. Ante omnia non eſt ignorandum quæſtionem hanc à latinis propoſitam, & tractatam eſſe tanquam ſimplicem, ſed poſtea alii complures animaduerterunt eam habere duplicem ſenſum, & in duas eſſe diuidendam, ut reuera eſt: primùm enim comparari poteſt obiectum ſenſile cum ſenſu, qui ab illo patitur, & quæri an obiectum ſenſile egeat alio externo ſimul agente, ſeu ipſum adiuuante ad ſpeciem in organum ſenſus imprimendam, an ſolum obiectum agat, & ſpeciem imprimat: deinde uerò facta ſpeciei impreſſione quęri poteſt, quodnam ſit agens, à quo producitur operatio, quam ut à ſenſu pro facultate, ſeu pro anima ipſa accepto diſtinguamus, liceat nobis ſenſionem appellare; quum enim aliud ſit imprimere ſpeciem, aliud ſenſionem, quæ cognitio quædam eſt, producere, nec dicendum ſit obiectum reale eſſe productiuum cognitionis in ſenſu, aliud aliquod eſſe neceſſe eſt, quod impreſſa ſpecie promat operationem. Igitur nos quoque noſtram hanc diſputationē in duas partes diuidemus: in una conſiderabimus an

ſolum obiectum ſpeciem imprimat in organum, an præter ipſum requiratur ali quod aliud agens; deinde uerò requiremus, impreſſa ſpecie, à quonam agente promatur operatio, & ſenſio producatur,

Argumenta ad probandum quòd præter obiectum detur aliud agens, à quo ſpecies ſenſibilis producatur. Cap. II.

QVOD ad priorem quæſtionem attinet, uidetur eſſe neceſſarium præter obiectum ſenſile, aliquod agens, à quo ſpecies ſenſilis & in medio, & in organo ſenſus producatur: nam obiectum ſenſile eſt qualitas materialis, eius verò ſpecies eſt accidens ſpiritale; at ſpi ritali nobilius eſt materiali; ergo ſi obiectum ſolum ſine alio agente ſpeciem produceret, ignobilius produceret effectũ nobiliorem, & ageret ſupra proprias vires: quoniam igitur agens debet eſſe nobilius patiente; obiectum au tem materiale non eſt nobilius ſpecie ſua, quæ ſpiritalis eſt, ſed ignobilius; non poteſt ſolum obiectum producere ſpeciem, ſed neceſſe eſt præter ipſum eſſe aliud agens nobilius, à quo ſpecies producatur. Confirmatur argumento ſumpto ab intellectu: Ariſtoteles enim exiſtimauit phantaſma ſolum non eſſe aptum ad ſpeciem intelligibilem in intellectu producendam, quia ſpecies intelligibilis phantaſmate nobilior eſt, ideoque præter phantaſma eſſe neceſſarium intellectum agentem, & phantaſmate, & ſpecie nobiliorem, proinde potentem in intellectu producere ſpeciem intelligibilem: poſſumus igitur ſic argumentari: ut ſe habet obiectum intelligibile ad intellectum, ita obiectum ſenſile ad ſenſum, ut ait Ariſtoteles in contex. tertio tertij libri de anima; atqui intelligibile ad ſpeciem in intellectu producendam non ſufficit ſine ope alterius intellectus, qui uocatur agẽs; ergo neque obiectum ſenſile ad producendam ſpeciem ſenſilem ſufficiens eſt abſque alio ſenſu agente; ut igitur datur intellectus agens præter intellectum patientem, ita præter ſenſum patientem datur ſenſus agens. Præterea idem compro batur teſtimonio Auerrois, qui in commentario ſexageſimo ſecundi libri de ani ma hiſmet, quæ modò adduximus, argumentis utens oſtendit eſſe neceſſariam præter obiectum ſenſile aliquam facultatem actiuam, à qua ſpecies ſpiritalis pro ducatur, quum ab obiecto materiali produci non poſſe videatur: tollit etiam ibi dem reſponſionem, ad quam confugere aliquis poterat dicendo rationem, & cauſam ſpiritalitatis ſpeciei non eſſe ipſum obiectum materiale, ſed materiam re cipientem, nempe medium, & organum, in quibus recipitur ſpecies, ita ut ex horum recipientium natura fiat, ut forma, quę recipitur, ſpiritalis ſit. Sed refel lit hoc Auerroes dicens eſſe magis conſonum rationi, ut natura effectus attribuatur agenti, quàm patienti; agens enim agit per formam, & patiens patitur per materiam; quare ſpiritalitas ſpeciei uidetur potius obiecto agenti attribuenda, quam ſubiecto recipienti, nullius igitur roboris reſponſio eſt, & argumentum uiget: quare concludit Auerroes eſſe neceſſarium præter ſenſum patientem ponere facultatem agentẽ, ſicuti neceſſarium fuit ponere intellectum agentem præter intellectum patientem ſubiungit: autem Ariſt. hoc dixiſſe de intellectu, ſed tacuiſſe de ſenſu, quoniam occultum eſt in ſenſu, manifeſtum autem in intellectu.

Primum argumentum.

Secundũ argumentum.

Tertium argumentum.

Sueſſani, & Buccaferrei opinio, & eius confutatio. Cap. III.

HAEC multos coegerunt præter obiectum ſenſile ponere aliud externum agens, à quo ſpecies & in medio, & in organo ſenſus producatur: Sueſſanus enim refert cauſam ſpiritalitatis harum ſpecierum in Deum, tanquam in cauſam primam, & remotam, quę per medium obiectum materiale,

Sueſſani opinio.

ſit ip ſis obiectis potius ſupra naturam quàm ſecundùm naturam; qui ſenſus ad Sueſſani ſententiam accedere uidetur, proinde reprobandus eſt. Alter verò eſt ut intelligat res habere inter ſe aliquam ſimilitudinem ſecundùm aliquas conditiones,non ita tamen,ut quicquid in aliqua conditione alteri nobiliori ſimile eſt, id habere illam dicatur ab illo nobiliore, ſed ſit huiuſmodi ſecundùm propriam naturam: qui ſenſus admittendus eſt; & hunc ſignificare uidetur comparatio, quam ibidem Thomas facit, quando dicit in quibuſdam animalibus brutis inſpici ſimilitudinem quandam illius prudentiæ, quæ hominis propria eſt; nam ſi intelligeret illam brutorum prudentiam non eis competere ſecundùm propriam naturam, ſed ut ab humana natura cum illis communicatam, & illis quodammodo infuſam, ita ut ſupergrediatur naturam illorum animalium, uana prorſus, & reiicienda ſententia eſſet; quoniam illa prudentiæ ſimilitudo inſequitur propriã illorum brutorum naturam, neque homo poteſt illius prudentiæ cauſa, vel origo appellari: hoc igitur, quod ibi Thomas dicit, ea tantùm ratione uerum eſt, quatenus res omnes inuicem comparatæ habent in aliquo ſimilitudinem inter ſe, ita ut ſpecies ſpiritalis obiectorum ſenſilium dicatur modo quodam ſimilis ſubſtantiis ſpiritalibus, non tamen ab illis producatur, ſed à propria ſenſilium obiectorum natura, quæ apta per ſe eſt ad talem ſpeciem,& imaginem in medio & in ſenſu producendam. Adde quòd illa cum ſubſtantiis ſpiritalibus ſimilitudo parua admodum eſt, & prorſus æquiuoca, nil enim, quod eiuſdem naturæ ſit, poteſt diuinis ſubſtantiis, & his materialibus idem competere: quare alia prorſus ſpiritalitas eſt in ſubſtantiis à materia abiunctis per eſſentiam, alia in his ſpeciebus ſenſilibus, quæ licèt non à materia, in qua recipiuntur, ſed à producente pendeant, tamen exiſtere abſque materia recipiente non poſſunt. Vnde etiam manifeſtius colligimus Sueſſani errorem: quum enim non eadem ſit harum ſpecierum ſpiritalitas, quæ Dei, & ſubſtantiarum à materia abiunctarum, ſed penitus æquiuocè dicta, vanum eſt ob hanc ſolius nominis ſimilitudinem referre illam potius in Deum, uel in ſubſtantias ſeparatas, quàm in ipſorum obiectorum propriam naturam, à qua producuntur. Notare etiam in eius ſententia repugnantiam aliquam poſſumus; nam ſi obiecti materialis naturam dicat eſſe a Deo productam talem, quę ſpeciem ſuam ſpiritalem in medio, & in organo ſenſus efficere poſſet, & hac tantùm ratione cauſam eius eſſe Deum; ſic concedit id, quod eſt ueriſſimum, ſpeciem à propria obiecti natura produci, ſicuti res omnes ſeruata earum pendentia à Deo proprias edunt operationes ſingulis naturaliter conuenientes; hoc tamen ipſe negat, dum dicit obiectum non ſecundùm naturam ſuam producere ſpeciem, ſed quatenus eſt inſtrumentum Dei; ſi uerò dicat productionem talium ſpecierum ab obiectis fieri non per proprias ipſorum naturas, ſed per diuinam uirtutem, ſic aſſerit Deum eſſe earum cauſam immediatam, quod tamen ipſemet expreſsè negat ut abſurdiſſimum; in hoc igitur pugnantia dicit, quia primùm apertè notat Deum non eſſe harum ſpecierum cauſam effectricem immediatam, ſed remotam; deinde id declarans,& eius rationem referens in ſpiritalitatem Dei, tanquam in cauſam ſpiritalitatis harum ſpecierũ, illud idem, quod negauerat, affirmat; quum enim obiecti realis natura non ſit ſpiritalis, neceſſe eſt ut illa ſpecierum ſpiritalitas immediatè proueniat à ſpiritalitate Dei; utrumlibet igitur dicat, ſibimet aduerſatur. Non admodum diuerſa ab hac ſententia fuit opinio Buccaferrei, qui ſimiliter dixit pręter obiectum ſenſile eſſe neceſſarium aliquod externum agens ad producendam ſpeciem ſpiritalem, non eſſe tamen ſenſum agentem; ſed neque eſſe Deum, quę fuit Sueſſani ſententia, ſed eſſe cœleſtes intelligentias, ſeu Cœlum per virtutem intelligentiarum: aduerſus quam ſententiam illa eadem dicenda ſunt, quæ contra Sueſſanum diximus: quòd ſi ad lumen Buccaferreus confugiat, quod à Cœlo productum cauſa eſt uiſionis, hoc nihil eſt; ad ſolum enim uiſum hoc pertinet, non ad alios ſenſus:

Alia eſt ſpecierum ſenſiliũ ſpiritalitas, & alia ſubſtantiarũ immaterialium.

Cõtradictio in ſententia Sueſſani.

Buccaferrei opinio.

Confutatio.

ſus: præterea non ſolū cœleſte lumen cauſa eſt uiſionis, ſed lumen etiam ignis, & aliorum lucidorum; quare per hoc non oſtenditur quomodo, Cœlum ſit cauſa productionis omnium ſpecierum ſenſiliū. Facit autem Buccafereus ibidem aduerſus ſe obiectionem de intellectu agente: quemadmodum.n.ad productionem ſpecierū ſenſilium non requiritur ſenſus agens, ſed ſufficit obiectum ſenſile cum uirtute cœleſti, ita etiam intellectio fieri poterit ex actione phantaſmatum per uirtutem cœleſtem; quare non opus erit intellectu agente. Dubium autem hoc non ſolùm Buccaferreo., ac Sueſſano officit, ſed & aliis omnibus, etiam illis, qui dicunt à ſolo obiecto ſenſili ſpeciem ſpiritalem produci abſque ulla prorſus ope alicuius externi agentis: nam etiam aduerſus hos dubitari poteſt, cur intellectus indigeat externo agente præter obiectum, ſenſus uerò non indigeat. Reſpondet ad hoc dubium Buccaferreus competere intellectui propter ſuam dignitatem ut habeat in ſeipſo non modò paſſiuum, ſed etiam actiuum ſuæ operationis principium; ſenſum uerò propter ſuam imperfectionem externo agente indigere præter obiectum ſenſile: quod idem etiam à Sueſſano dicitur in eadem ſua diſputatione de ſenſu agente. Sed iſti hac ſua reſponſione declarant ſe non intelligere quid ſit apud Ariſtotelem intellectus agens, & quodnam ſit eius officium in noſtra intellectione: quem eorum, & multorum errorem alio in loco opportunius declarabimus, ſimulque huius diſcriminis rationem afferemus, cur obiectum, à quo mouetur intellectus, & illud, à quo mouetur ſenſus, non ſimiliter egeant auxilio externi agentis: hoc enim explicari perfectè nō poteſt, niſi declaratis tum officiis, tum conditionibus intellectus agentis, de quo alibi differemus.

Dubiū Buccaferrei.

Solutio Buccaferrei.

Impugnatio.

In lib. de intellectu agēte.

Recentiorum opinio, & eius confutatio. Cap. IIII.

NONNVLLI recentiores conſiderantes huiuſce rei difficultatem in hoc eſſe conſtitutam; quomodo obiecta ſenſilia, quum ſint qualitates materiales, poſſint ſpeciem producere ſpiritalem: neque eam aliter ſoluere ualentes, non modò concedunt nullum obiectum ſenſile poſſe ſuapte natura ſpiritaliter agere, ſed etiam dicunt non eſſe neceſſariam ſpeciem ſpiritalem, niſi in ſolo uiſu: ideo hanc ſenſuum diſtinctionem faciunt: uiſio fieri non poteſt, niſi per exceptionem ſpeciei ſpiritalis; ideo quum eam producere color materialis non poſſit, eget agente externo adiuuante, quod eſt lumen; quare ſpiritaliter agit non ex ſua natura, ſed ope luminis: in aliis uerò quatuor ſenſibus non eſt neceſſaria ad ſenſionem ſpecies ſpiritalis, ideò eorum omnium obiecta materialiter tantùm agunt, neque egent auxilio alicuius externi agentis: ideò iſti ſententiam Auerrois refellunt, qui in commentario. 97. & 101. ſecundi libri de anima apertè dicit omnia ſenſilia ſpiritaliter agere; ipſi uerò dicunt ſolum obiectum uiſus agere ſpiritaliter, idque non per naturam ſuam, ſed beneficio luminis, cætera uerò omnia materialiter ſolùm: idque in iis omnibus ſingillatim oſtendunt: nam in tactu manifeſtum eſt tactiles qualitates non facere ſenſionem, niſi per corporum materialem contactum, qua re ex neceſſitate agunt materialiter; corpus enim calidum non poteſt eſſe contiguum corpori frigido, quin materialiter calefaciat; ideo corpus illud frigidum, ſi ui ſentiendi præditum ſit, illico ſentit, & cognoſcit calorem per illā ipſam actionem materialem, qua realem calorem recipit à calido agente: ſic etiam guſtabile non ſentitur, niſi in contactu linguę ponatur; ideò per illum contactum agit materialiter, & afficit linguam ſapore materiali, non ſpecie aliqua ſpiritali. Sonus quoque eſt realis motus partium aeris, ut eo argumento oſtenditur, quòd flante uento uehementi feruntur ad aures noſtras ſoni, quos non flante uento non ſentiremus; & è contrario ſi uentus ſit aduerſus, repellit à nobis ſonos, &

Senſuum diſtinctio ſecundū illos.

Illorum argumētatio.

prohibet

prohibet ne ad aures noſtras deferantur, proinde facit ne audiantur: ſic etiam
odores feruntur à uentis ab una aeris parte ad aliam; quo fit ut modò magis,
modò minus, modò etiam nequaquam ſentiantur: quod quidem non continge
ret, ſi odores eſſent ſpecies ſpiritales; nam ſpecies colorum, quum ſint ſpirita-
les, non pelluntur à uentis; quare ſi odores quoque eſſent ſpiritales, nullam à
uentis agitationem paterentur; ſunt igitur qualitates reales, immo ſunt uapo-
res corporei à corporibus odorabilibus exhalati, & ad olfactum noſtrum delati,
quod patet in ſuffumigiis, quia niſi eis apponatur ignis, qui uapores ex illis edu
cat, non mouent olfactum. Sed quoniam hæc ſententia uidebatur aduerſari Obiectio illorũ contra ſe.
Ariſtoteli, qui apertè dixit ſenſile poſitum ſupra ſenſum nullam facere ſenſionem,
cuius ipſi contrarium aſſerunt; reſpondent non ob id ſententiam illam Ariſtote
lis labefactari, quoniam Ariſtoteles ibi nomine obiecti ſenſilis non intellexit ua- Solutio.
pores eductos, ſed corpus illud, è quo educũtur; quia ſi vapores ad organũ ſenſus
deferantur, ſenſionem faciunt, at ſi corpus ipſum, à quo uapores exhalantur, po-
natur in contactu organi, nulla fit ſenſio. Hæc ſententia mihi probari nunquã po- Opinionis confutatio.
tuit, quia & rationi, & Ariſt, aduerſatur; ꝙ rationi aduerſatur facile intelligemus,
ſi cognouerimus quomodo fiat actio materialis; hoc igitur declaremus in tactibi-
libus qualitatibus, quæ maximè oĩum materiales eſſe, & materialiter agere uiden
tur, id.n. in aliisomnibus intelligendum erit. Calorem agere materialiter nil aliud Quid ſit agere materialiter.
eſt, quàm calfacere, calfacere autem nil aliud eſt, quàm in patiente generare alium
numero calorẽ, & ipſum educere de poteſtate ad actũ; non.n. credendum eſt ignẽ
agentem in lignum tribuere illi ſuummet calorem eundem numero, ſed alium ſi-
milem generare per eductionem de poteſtate ad actum; hoc certè in philoſophia
ita clarum eſt, ut à nullo negari debeat; hoc igitur conſtituto ſic argumentemur; Quòd omnia ſenſilia in ſenſũ agãt ſpiritaliter.
ſi calor in ſenſum tactus agit ſolùm materialiter, ergo alium numero calorem in
organo tactus producit, non ſemetipſum eundem numero, ſiquidem non poteſt
accidens materiale migrare de ſubiecto in ſubiectum; ergo ſenſus tactus non ſen
tit illud calidum, quod tanquam obiectum agit in ipſum, ſed alium numero di-
ſtinctum; quod quidem omnino falſum eſt; quia ſenſus quilibet ſentire dicitur
illud idem numero obiectum, à quo patitur, non aliud ſimile: conſequentia au-
tem manifeſta eſt; quia ſenſus illud idem iudicat, & ſentit, quod recipit; ergo ſi
recipit alium numero calorem, alium numero iudicat. Immo ſecundùm eam ſen
tentiam ſequeretur non iudicari, aut ſentiri unquam illummet caloris gradum,
qui reuera in obiecto eſt; quod ita declaro; ſi ferrum frigidum coniiciatur in ignẽ
& inde paulo poſt extrahatur, certè aut nihil, aut parum caloris ab igni recepit,
quia reſtitit per frigus proprium: ſic igitur etiam manus hominis, quæ in hieme
ſit ualdè frigida, tangens ignem nõ ſentiet calorẽ ignis, ſed multo minorem calo
re ignis, quia parum caloris materialis eo breui tempore recipiet, quum ipſa fri-
gore ſuo reſiſtat: hoc tamen falſum eſſe experientia declarat; nam manus illa parũ
quidem caloris materialis in illo paruo tempore recipit, ſed tamen ſentit, & iudi
cat maximum ignis calorem, & eo maiorem iudicat, quo maior eſt exceſſus, at
que diſtantia caloris ignis à frigore proprio, ſi uerum eſt id, quod Ariſtoteles
dixit, tactum ſentire, & iudicare tactilium qualitatum exceſſus; patet igitur alium
eſſe calorem materialem, qui tunc imprimitur ab obiecto, alium eſſe calorem
ſpiritalem, qui ſimiliter imprimitur ab eodem, & cognoſcitur ſubitò, quum hic
cognoſcatur maximus, ille uerò debilis recipiatur; & huius diſcriminis ratio eſt;
quia actio, ſeu alteratio materialis, quum ſit uerus motus, & alteratio corru-
ptiua, non fit ſubitò, ſed in tempore, propter reſiſtentiam, ut diximus, contra-
riæ qualitatis; at ſenſio eiuſdem qualitatis fit ſubitò, & ſine aliqua mora, quia
eſt alteratio perfectiua, ſicut Ariſtoteles dixit, proinde fit per actionem ſpirita-
lem, & per impreſſionem ſpeciei ſpiritalis, cui nihil eſt contrarium, quod illi re
ſiſtat, & ab ea pellatur. Præterea ſumitur argumentum ualidum à ſenſili commu

ni,

ni, quantitas enim eſt ſenſile commune , & ſentitur per ſe , & imprimit ſpeciem ſuam in organo (hoc enim eſt per ſe ſentiri) uel igitur materialiter agit, uel ſpiritaliter: ſi materialiter, ergo eſt actiua , & ita quantitas ſimilem qualitatem producit, quod eſt manifeſte falſum, & ab omnibus negatum ; agit ergo ſpiritaliter; quare integra manet difficultas , quam illi ſoluere nequiuerunt, quomodo, quum ſit accidens materiale, poſſit ſpeciem ſpiritalem producere ſine ope externi agentis ; non enim dici poteſt illud eſſe lumen, quia ut quantitas tactu ſentiatur , non requiritur lumen . Similiter à multis ſenſilibus propriis , quæ materialiter actiua non ſunt, argumentari poſſumus ; nam durum, & molle, ſunt ſenſilia per ſe ſenſu tactus , ergo ſi materialiter agere dicantur , durum imprimit in carne duritiem realem , quod tamen verum non eſt ; caro enim nullam realem duritiem recipit, neque durum eſt aptum indurare ; cogitur igitur confiteri durum agere ſpiritaliter : hoc igitur ſi in his manifeſtum eſt , non eſt negandum in aliis, nam ſapores quoque non ſunt actiui materialiter , ideo eorum actio in linguam non poteſt eſſe niſi ſpiritalis ; quare hoc idem dicendum eſt etiam de quatuor primis qualitatibus , quæ ſunt actiuæ materialiter , quum enim eadem eſſe debeat ratio ſenſionis in omnibus , in ijs præſertim , quæ eodem ſenſu ſentiuntur , neceſſe eſt ut hæ quoque præter actionem materialem producant etiam ſpeciem ſpiritalem . Hæc fuit Ariſtotelis ſententia in contex. 121. ſecundi libri de anima , dicens ſenſum eſſe ſuſceptiuum formarum ſine materia : hoc enim fieri alio modo non poteſt , niſi recipiendo ſpiritaliter , quia forma materialis non poteſt ſeparari à materia , neque accidens materiale à ſubiecto ; quare ſenſus formam materialem, quæ eſt in obiecto ſenſili , recipere eandem numero abſque eius materia nullo modo poteſt , at ſpiritaliter poteſt, quia recipit eius imaginem , quæ illam repræſentat , proinde dicitur illam eandem recipere per repræſentationem : ideo locum illum optimè declarans Auerroes inquit, ſi ſenſus reciperet formas ſenſiles cum materia , ſequeretur ſenſilia habere idem eſſe in anima , atque extra animam , utrobique enim haberent eſſe materiale , quod tamen falſum eſt , quia (inquit) in anima ſunt intentionaliter , extra animam uerò materialiter . Hoc idem ſignificauit Ariſtoteles in contex. 37. tertii libri de anima , quando dixit animam eſſe quodammodo res omnes ; quia res omnes uel ſenſiles ſunt , uel intellectiles, anima uerò per ſenſum eſt quodammodo res omnes ſenſiles , per intellectum uerò eſt res omnes intellectiles : ſenſus autem fit res omnes ſenſiles , dum eas ſpiritaliter apprehendit , certum enim eſt ipſum non fieri ipſamet ſenſilia materialiter accepta , quemadmodum neque intellectus fit ipſamet intellectilia realia, ſed recipit illa ſpiritaliter , hoc eſt ſpecies à quibus illa repręſentantur , & ita fieri omnia dicitur . Hanc ſententiam tuetur efficaciter Auerroes in commentarijs 97. & 101. ſecundi libri de anima, ubi de odore ita argumentatur: ſi odor eſſet uapor corporeus , non poſſet in loco remotiſſimo ſentiri , ut ſentiuntur à uulturibus cadauerum remotiſſimorum odores; etenim fieri non poteſt, ut tanta uaporis quantitas ab illis corporibus exhaletur , quæ ad omnes partes totum aerem impleat per decem , & uiginti , & plura millia paſſuum : quare non eſt quidem negandum id , quod illi dicunt , vaporem aliquem à corporibus odorabilibus exhalari ; ſed neque negari poteſt odores agere ſpiritaliter , ut omnia , quę conſiderauimus, argumenta demonſtrant. Illud quoque de Ariſtotelis ſententia magnam fidem facit, quod ipſe dixit ſenſile poſitum ſupra ſenſum non facere ſenſionem : quia nulla eſſe huius dicti alia ratio poteſt , niſi hæc vna , quòd inter obiectũ materiale , & organum neceſſe eſt ſpeciem ſpiritalem intercedere in medio ; hoc enim negato nullam afferre rationem aduerſarij poſſunt, cur ſenſili ſupra ſenſum poſito non fiat ſenſio: quod enim illi de uapore à corporibus exhalato dicunt, vanum eſt; tũ quia uaporis conſideratio ad ſolum olfactus ſenſum pertinet , quum ipſi aliquid omnibus ſenſibus commune ad interpretanda Ariſtot. uerba adducere debuiſſent,

Argumentũ Auerrois de ſpiritalitate odoris.

Confutatio ſolutionis obiectionis.

ſent, nam in aliis non per vapores exhalatos ſenſionem fieri certum eſt; ſed arbitrarium quoq; eſt hoc ipſorum dictum,& omnino carens rõne: quum.n.odor habeat idem eſſe in tenui corpore vaporis exhalati, quod habet in illo, à quo exhalatur, in vtroque enim habet eſſe materiale; neceſſe eſt vt eadem ſit vtriuſque ratio ad organum ſenſus, & ut non minus illud corpus, à quo vapor exit, quàm vapor ipſe, mutare ſenſum olfactus per ſuum realem odorem aptus ſit.

Vera opinio & eius declaratio. Cap. V.

HIS reiectis opinionibus ego accipiendam puto Alberti ſententiam quam & alii plures ſequuti ſunt: inquit Albertus qualitates ſenſiles talem habere naturam, vt multiplicent in medio ſpeciem ſuam ſpiritalem, proinde uanum eſſe quærere aliud externum agens, quum ad ſpeciem producendum ipſæ ſuapte natura ſufficiant: huiuſce autem rei rationẽ reddens Albertus dicit omnem formam eſſe multiplicatiuam ſui ipſius vel realiter, vel ſpiritaliter: quatuor.n.primæ qualitates vtroq; modo agunt: vt calor tum calorem realem in alia materia producit, tum etiam ſpeciẽ ſpiritalem in medio, & in organo ſenſus tactus: reliquę verò omnes ſenſiles qualitates, & accidentia omnia ſenſilia per ſe, quum vim non habeant agendi realiter, ſaltem agunt ſpiritaliter; vt quantitas, licèt non ſit actiua actione reali, hoc eſt productiua alterius ſimilis quantitatis, ſpiritali tamen actiua eſt; quum.n.ſit de numero ſenſibilium per ſe, ſpeciem ſuam producit, quod non eſt aliam quantitatẽ producere, ſed ſui ipſius imaginem, quę ipſammet repræſentat: ſic dicendũ eſt de omnibus ſenſilibus per ſe tum propriis, tu m cõmunibus. Duplicẽ hanc actionem diſtinguens Albertus dicit aliud eſſe producere formam in materia, aliud eſſe producere formã tantùm: etenim producere formam in materia eſt materialiter agere, & producere alteram ſimilem formam materialem: forma.n.materialis à materia, in qua recipitur, pendet in eſſe, & in conſeruari, non ab agente, niſi ſolùm in fieri: & tali actione non ſunt actiua alia accidentia, quàm ſolæ quatuor primæ qualitates, quæ ob id actiuæ appellari ſolent: producere autẽ formã tantùm, non formam in materia, eſt ſpiritalem ſpeciem producere; quia licèt ſpecies ſit in aliqua ſubiecta materia, ab ea tamen non pendet in eſſe, & in conſeruari, ſed ab agente, à quo producitur. Quemadmodum igitur uana eſſet quęſtio cur calor alium calorem materialem producat, quum nulla huius productionis ſit alia ratio, quàm ipſamet caloris natura, quæ apta eſt ad alium calorem in alio generandum; ita etiã vanum eſt quærere cur ſenſiles qualitates in medio, & in organo ſpeciem ſuã producant; etenim ſuapte natura ſunt aptæ ad ſpeciem ſuã multiplicandam: quum enim multo maius ſit agere realiter, & producere aliud ſimile materiale, quod eſt maioris entitatis, quàm producere ſpeciem ſuam ſpiritalem, quæ minoris eſt entitatis; ſi quidem uidemus qualitates, quæ materialiter agunt, agere etiam ſpiritaliter, multas autem agere ſpiritaliter, quæ realiter agere nequeunt; ſi non miramur quomodo aliquæ realiter agant, cur mirandum eſt aliquas agere ſpiritaliter? num autem omnes penitus formæ tam ſubſtantiales, quàm accidentales eiuſmodi ſint, ut ſpiritaliter agant, & ſeipſas multiplicent; quod videtur aſſerere Albertus, & alii, qui eius ſententiam ſequuntur; alienum eſt à præſenti conſideratione: ſatis enim nobis eſt, ſi eiuſmodi eſſe dicantur illa omnia accidentia, quæ per ſe ſenſilia ſunt; ſiquidem nil aliud eſt ſentiri per ſe, quàm ſpeciem ſuam in ſenſu producere: de reliquis uerò accidentibus, ac de formis ſubſtantialibus, quæ non per ſe ſentiuntur, hoc eſt non per ſpeciem propriam, ſed per alienam, certum eſt nullam ab his ſpeciem ſenſilem produci; quum enim nihil ſit fruſtra in natura, nulla eſt ponenda ſpecies ſenſilis, quæ nullo ſenſu ſentiatur: quæri ſolùm de his poſſet, an ſpeciem intelligibilem in intel-

Omnis formæ ſui multiplicatiua.

Aliud ẽ producere formã in materia, aliud eſt producere formam tantùm.

Maius ẽ agere realiter quàm ſpiritaliter.

lectu producant, quum omnia entia ſint intelligibilia; quanuis enim non per propriam ſpeciem moueant ſenſum, mouent tamen vt inuoluta ſpeciei alienæ, quia viſus non ſolùm videt colorem, ſed rem totam coloratam, licèt ſolùm per ſpeciẽ coloris, & aliorum, quę per ſe ſenſilia ſunt; ideo ſpecies hæc ad phantaſiam delata mouet intellectum, & imprimit in eo ſpecies intelligibiles ẽt earum rerum, quæ nullam ſpeciem ſenſilem produxerunt in ſenſu; nam intellectus agentis lumĩne colluſtratis rerum ſenſilium phantaſmatibus apparent intellectui noſtro etiã illa, quæ non per propriam ſpeciem, ſed commiſta, & inuoluta ſpeciei rei per ſe ſenſilis mouerunt ſenſum: ſed de hoc diſputare ad nos in præſentia non attinet; quum.n. de eo tantùm ſit nobis propoſita diſputatio, an ſenſiles qualitates ad producendam ſpeciem ſpiritalem egeant aliquo externo agente, ſatis eſt ſi has ſolas conſiderando dicamus cum Alberto eas nullum aliud externum agens poſtulare, ſed ſuapte natura ſpeciem producere, quia ſunt multiplicatiuæ ſui, &

Dubium de colore.

actiuæ ſpiritaliter. Dubitari tamen de coloribus poteſt, qui egent lumine ad ſpeciem in medio, & in organo producendam; quare non ſunt per ſe motiui, proinde nec productiui ſpeciei, ſed egent agente externo.

Reſponſio Alberti.

Ad hoc reſpondet Albertus lumen non requiri ad colorem, ſed ad medium ſolum illuminandum, proinde colorem eſſe ſuapte natura aptum ad producendam ſpeciẽ ſuam in perſpicuo, lumen verò non eſſe neceſſarium ad auxiliandum colori agenti, ſed ad præparandum perſpicuum recipiens, color enim ut agat, non indiget alio; ſed quia agens non agit, niſi patiens ſit aptum ad recipiendum, requiritur lumen pro-

Refutatio.

pter medium recipiens, non propter colorem agentem. Sed hæc Alberti reſponſio difficultate non caret: nam Ariſto. in contex. 18. tertii libri de anima loquens de intellectu agente inquit eius officium eſſe facere ex potentia intelligibilibus actu intelligibilia, quemadmodum lumen de coloribus poteſtate facit actu colores; non poteſt autem Ariſtot. conſiderare colores ſecundùm ſe prout colores ſunt, quia etiam in tenebris ſunt colores, ſed ſolùm prout ſunt viſibiles, & motiui perſpicui; aſſerit ergo colores fieri actu motiuos à lumine, quum per ſe non ſint motiui, niſi poteſtate; igitur ad colores, vt agant in perſpicuum, inquit Ariſtoteles eſſe neceſſarium lumen: ſumitur etiam ex eodem loco uiſum & intellectum non differre in requirendo externum agens ad ſpeciem ab obiecto producendam, proinde ita obiectum viſus indigere externo agente, ut obiectum intellectus ad ſpeciei productionem eget intellectu agente; ideo non parua eſt inter philoſophos diſceptatio de eo, quod Albertus tanquã notum aſſumit, an lumen requiratur ad colorem ſolum, an ad ſolum medium, an ad utrunque illuminandum: qua de re non eſt quòd in præſentia diſputemus, ideo eam integram ad librum de viſu remittimus, ubi eam diligenter conſiderabimus, atque explicare nitemur.

Reſponſio melior.

Ad propoſitum autem dubium ſat eſt ſi in præſentia dicamus, conceſſa luminis actione ad ſpeciem ſenſilem producendam, non ob id dari ſenſum agentem in productione ſpeciei, ſicuti datur intellectus agens in productione ſpeciei intelligibilis; magnum igitur eſt ſenſus & intellectus diſcrimen: datur enim intellectus agens diſtinctus ab intellectu patiente; at non datur ſenſus agens à ſenſu patiente diſtinctus, ſiquidem lumen non eſt ſenſus, immo agit ut obiectum ſenſile, non ut ſenſus: & quanuis intellectus quoque agens agat potius ut obiectum intelligibile, quàm ut intellectus, ſicut alio in loco declarabimus; is tamen non poteſt eſſe niſi alter intellectus, quia non poteſt eo munere fungi, niſi ſit per ſe intelligibilis, omne autem per ſe intelligibile eſt ẽt intellectus: at lumen eſt quidem per ſe ſenſile, & in viſione fungitur officio obiecti ſenſilis; inde tamen non infertur quòd ſit alter ſenſus, qui dicatur agens; neq; quòd præter obiectũ viſus detur aliud agens, ſiquidem lumen in viſione non alia rõne interuenit, quã vt obiectũ; ſed hoc in libro de viſu diligentius declarabitur.

Accidens ſpiritale & idẽ numero eſt cum accidente reali, & nõ idem.

Eſt ẽt hac in re ſumma annotatione dignũ, accidens ſpiritale productũ in medio

tum

tum idē numero dici poſſe cū accidente materiali, à quo producitur, tū diuerſum ab illo: color. n. in perſpicuo, ſi ſecundùm ſe conſideretur, differt numero a colore materiali, & fortaſſe etiam ſpecie, quum ſit ſpiritalis, ille verò materialis, ſed quatenus imago illius eſt, & illum repræſentat, eſt idem numero cum illo, ita ut oculus colorem ſpiritalem recipiens dicatur videre illummet realem colorem, qui per illam ſpeciem repræſentatur: ſic conceptus lapidis in mente partim eſt idem cū lapide reali, partim non idem; nam ſi formaliter, & ſecundùm ſuam naturam conſideretur, differt ab eo & numero, & ſpecie, & genere, nam lapis realis eſt in categoria ſubſtantię, at conceptus lapidis eſt qualitas in animo: quatenus autem eſt imago, quæ ipſum repræſentat, eſt idem cum illo, & intellectus per illum conceptum dicitur intelligere lapidem realē, qui ab illo conceptu reprǣſentatur: quare omne dubiū hac in re tollitur, ſi latinorum more loquentes hac diſtinctione utamur, formaliter, & reprǣſentatiuè; idem. n. eſt per repræſentationem, at non idem formaliter. Hinc colligimus differre inter ſe formam ſpiritalem, & formam realē prout ad formā producentem referuntur; nā forma realis producta ab alia reali ſimili, ut calor à calore, non eſt eius repræſentatiua, ſed penitus differt numero ab illa: ob id antea contra recentiores argumentando dicebamus quòd ſi tangibile in ſenſum ageret materialiter ſolùm, tactus non diceretur ſentire illud ipſum obiectum tangibile, à quo pati dicitur, idq; inſolubile contra eos argumentum fuit: forma verò ſpiritalis differt modo aliquo à forma reali producente, ſed modo etiam aliquo eſt idē, quod illa, quatenus eandemmet numero repræſentat.

Contrariorum omnium argumentorum ſolutio. Cap. VI.

VERITATE declarata ſupereſt vt omnia, quę prius racta ſunt, dubia, & argumenta, quæ illi officere videbantur, ſoluamus. Primo loco ſoluendum eſt id, quod huius diſputationis occaſio fuiſſe uidetur: obiectum eſt qualitas materialis, ergo ſpeciem ſpiritalem producere non poteſt, quia ſpiritale eſt nobilius, ac perfectius materiali, nihil autem agit ſupra ſuarum uirium gradum. Ad hoc ego puto negandam eſſe conſequentiam, & ad probationem negandum eſſe ſpeciem eſſe obiecto nobiliorem, in hoc enim conſtitiſſe puto multorum errorem, qui omne ſpiritale omni materiali nobilius eſſe exiſtimàrunt, quod tamen non eſt vniuersè uerū; in ſubſtantijs quidem verum eſt, quia ſubſtantiæ ſpiritales materialibus nobiliores ſunt, & materiales non ſunt cauſæ ſpiritalium, immò potius ſpiritales ſunt cauſæ materialium; ideo nulla in ijs oritur difficultas: at in accidentibus ſpiritale ad materiale refertur, ut effectus ad cauſam producentem, & eſt minoris entitatis, quàm illud, ideo & imperfectius, deficit. n. ab integritate perfectionis illius, & à natura eius ſpecifica; lux enim ſolis nobilior eſt lumine ab ea producto in aere, quod eſt imago lucis; & accidens ſpiritale, ſic ſpecies coloris, quæ recipitur in perſpicuo, ignobilior eſt colore ipſo reali, & minoris entitatis; quaombrem color realis eam producens nō agit ſupra vires, ſed infra vires, quia producit quoddam deterius, & ignobilius ſe, quod vel eiuſdem eſſe naturæ dicendum eſt, cum defectu tamen, & caſu ab illius naturæ perfectione, & ita ab illo productum tanquā ab agente uniuoco, vel, ſi dicere velimus eſſe diuerſæ naturę, vt ēt dicere poſſumus, producitur à colore reali, tanquam ab agente æquiuoco, agens autem æquiuocū ſolet ſuo effectu eſſe nobilius; reuera. n. poteſt modo aliquo uniuocum, modo etiam aliquo æquiuocū agens appellari, & vtroq; modo eſt nobilius ſpecie ſpiritali ab eo producta. Alterum fuit adductum argumentum à ſimili: ut ſe habet obiectum intelligibile ad intellectum, ita obiectum ſenſile ad ſenſum; at phantaſma, quod eſt obiectum intellectus, non poteſt mouere intellectū ſine ope intellectus agentis; ergo neq; obiectū ſenſile pōt mouere ſenſum ſine ope alicuius ex-

Ad primum.

Obiectū reale eſt nobilius ſpecie à ſe producta.

Ad ſecundū.

terni agentis. Ad hoc neganda eſt ſimilitudo:id.n.quod dicunt,ut ſe habet intelligibile ad intellectum,ita ſenſibile ad ſenſum,verum quidem eſt,at non ſecundùm oĩa ideo non licet inferre eaſdem prorſus conditiones requiri ad ſenſile vt moueat ſenſum, & ad intelligibile ut moueat intellectum: intelligibile quidem requirit auxilium agentis, qui alter intellectus eſt,at ſenſile non eget externo agente tanquam altero ſenſu, qui dicatur agens: ideo ſi de obiecto viſus concedamus ꝙ egeat lumine,non tamen eget illo tanquam ſenſu agente,ſed tanquam perfectione conſtitutrice obiecti, ſicuti alio in loco declarabimus: aliorum verò ſenſuum obiecta omni prorſus dubio carent,etenim nullo alio egẽt,ſed per ſe ſola ſpecies ſpiritales producunt. Rõ autem diſcriminis ſenſus, & intellectus eſt in hoc potiſſimum conſtituta,ꝙ obiectum,à quo mouetur intellectus,eſt phantaſma ſingulare, & ſenſile, quod vt moueat intellectum, transferri oportet de gradu inferiore in gradum excellentiorem,de gradu ſenſili ad gradum intellectilem;ideo quum nõ ſit aptum ad id proprijs viribus præſtandũ, eget aliquo per ſe intelligibili,à quo reddatur actu intelligibile: at obiectum ſenſus nõ eget ulla traductione de gradu in gradum,ſed iam per ſe eſt ſenſile,& ut tale eſt motiuum ſenſus; in obiecto autem viſus requiritur lumen, non ad ipſum traducendum de gradu in gradum, quum debeat ſeruare gradum ſenſilem,neque ad altiorem ſit euchendum;ſed ob aliam rationem, quæ in libro de viſu conſiderabitur.

In lib. de viſu.

Nota differẽtiam inter obiecti ſenſus, & obiectum intellectus.

Ad tertium.

Ad verba autem Auerrois dicendum puto cum aliis multis Auerroem ibi non aſſeueranter, ſed ſub dubio loqui;id.n.dicit tanquam difficultatem tangens, & difficultatis cauſam, & eam inſolutam dimittit:quòd ſi putaſſet eſſe reuera neceſſarium in ſenſu aliquod agens, ut in intellectu, certè alio ſaltem in loco id declaraſſet, & quonam ſit docuiſſet; de hoc tamen nullo alio in loco aliquid amplius dixit; quare eius ipſe opinionis non fuit.

Ad argumẽta recentiorum.

Ad argumenta verò recentiorum probantium obiecta quatuor ſenſuũ materialiter tantùm agere, non eſt difficile reſpondere:quod.n.de tangibilibus, ac de guſtabilibus dicunt,ea non agere,niſi carnem, & linguam tangant, id nihil eſt: quia ſecundùm Ariſt.neque caro eſt inſtrumentum tactus, neque lingua guſtatus,ſed vtraque eſt medium deferens obiectum ad organũ, quod intimius eſt: quare nihil nobis officit iſte contactus, quum certum ſit etiam colorem tangere neceſſariò medium perſpicuum,ſi debeat in ipſum, & in organum agere: concedimus etiam quatuor primas tactiles qualitates materialiter agere in carnem, & imprimere reales ſimiles qualitates, quis.n.hoc inficietur? at non ob id fit ut ſpiritaliter non agant, dicimus enim eas & materialiter, & ſpiritaliter agere; non enim facerent ſenſionem,ſi materialiter tantùm, non ſpiritaliter agerent, nã hoc eſſe neceſſarium iam demonſtrauimus: ideo etiã de ſaporibus dicimus nil nobis officere quòd materialiter agant,& imprimant in linguæ ſaporem realem: hoc.n. etſi dubium eſt,nos tamen in præſentia condonamus, quia per hoc non ſtat quin agant etiam ſpiritaliter, & ita faciant ſenſionem.

De tactili, & de ſapore.

De ſono, & odore.

Illud verò, quod de ſonis, ac de odoribus dicunt, aliqua conſideratione dignum eſt; nam ſi concedamus ſonum eſſe realem motum, & odorem eſſe vaporem corporeum, dicendum erit eſſe neceſſarium concedere etiã ſpiritales; per quos ſenſio fiat,ſeu in medio,ſeu ſaltem in organo ſenſus receptos,neq; videtur negari poſſe odoratũ fieri etiã ſine alicuius vaporis exhalatione,multa.n.faciunt odorem per longum aeris ſpatium, quę tantam vaporis copiam emittere nullo modo poſſent.

Dantur gradus accidentium ſpiritalium, & aliqua magis, aliqua minus ad naturam materialem accedunt.

Sed dicere etiã poſſumus,immò debemus,ſpecies has ſpiritales,quæ à ſenſilibus producuntur,non ea rõne dici ſpiritales,ꝙ non ſint res aliquæ, ſic.n.eſſent nihil; ſed res quædam ſunt, licèt tenuis entitatis,& imagines,quibus aliæ res repræſentantur;ideò gradus habent, & aliquæ magis, aliquæ minus ad materialem naturam accedunt, proinde magis, vel minus pendent à materia, in qua recipiuntur: ideo concedere poſſumus aliquas eſſe,quę ad motum aeris modo aliquo cõmouentur, & alias magis, alias minus:ſonus igitur, qui ad aures defertur, videtur tum ſpiritale quoddã, tũ

mate-

materiale eſſe,non eſt.n.talis motus aeris,qualis fit flantibus ventis, vel quādo ab aliquo pellitur aer,non fluit.n.aer in ſono, ſed ſolùm tremere videtur non mutato loco, atque is tremor eſt imago repræſentatiua illius motus, qui eſt verè fluxus aeris, & ex corporum mutuo ictu primùm factus eſt: ille nanq; eſt verè realis motus; ille verò,qui ad aures defertur,videtur aliquantum ad ſpiritalem naturam accedere,quia ſine aeris fluxu partes ipſius ordinatim tremunt, dum vna alteri ſuũ tremorem communicat: ſed ordo temporis aliquid denotat materialis naturę, quia non eodem tẽpore,quo fit, ad aures peruenit,ſed aliquanto poſterius,idq; neceſſarium eſt (vt ait Ariſtot.)quia medium eſt quantum, atq; diuiduũ: ſignũ autem ſpiritalitatis in ſono eſt,quòd non penitus ad aeris agitationem mouetur, nam feruntur ſoni ad aures etiam contra venti fluxum,& ſentiũtur,licèt debilius: credendum autem eſt ſpeciem adhuc ſpiritaliorem fieri in aere illo congenito, qui auribus incluſus organum auditus eſſe exiſtimatur. Idem de odore dicẽdum eſt: medium.n.quoddam eſt inter perfectè materiale, & perfectè ſpiritale, quod nullo modo pendet à materia; pẽdet.n.modo aliquo à ſubiecta materia,quia modo aliquo ſequitur ſubiecti aeris motum. Igitur non idem eſt ſpiritalitatis gradus in omnibus ſpeciebus ſenſilibus,ſed in aliqua maior,in aliqua verò minor; maximè quidem ſpiritalis eſt ſpecies coloris,quum à nullo aeris motu,& ne à vehemẽtiſſimo quidem vento moueri poſſit; reliquæ verò aliorum ſenſilium ſpecies uidẽtur eſſe mediæ inter materiale,& ſpiritale,aliquid enim habent materialis naturę, ſed cum defectu quodam, & caſu à natura ſpecifica, à qua producuntur,propter quem defectum,atque(vt ita dicam)entitatis ini minutionem ſpiritales dicũtur, atque etiam quia ſunt imagines repræſentantes obiecti perfectè materiale: hoc autem non abſque ratione fit; nam ſi poteſt accidens materiale producere accidens tũ ſpiritale, tum perfectè materiale,poteſt etiam producere mediũ inter utrunque,& tum maiorem,tum minorem facere ſpiritalitatem; quia ſi poteſt extrema producere,rationi conſonũ eſt vt poſſit etiam media. De ſpiritalium igitur ſpecierum productione, quę propoſitę quæſtionis prior pars fuit,hæc dicta ſint.

Medium da tur inter ma teriale & ſpi ritale.

De ſentiendi actu à quonam agente producatur, variæ aliorum ſententiæ. Cap. VII.

SEQVITVR altera huius noſtræ diſputationis pars, à quonam agente producatur ſenſio: quum.n. aliud ſit ſpeciem producere, aliud ſit facere ſenſionem, quia in aere eſt ſpecies coloris ab obiecto producta, non tamen ibi eſt ſenſio; ideo poſtquam conſiderauimus à quonam agente ſpecies producatur, conſiderandum ẽt eſt à quonam producatur ſenſio: quoniam.n. operatio quædam eſt, aliquod eſſe agens oportet à quo producatur; idq; neceſſe eſt eſſe duorum alterum,aut ſenſum ipſum,ſi ſenſum habere vim actiuam fateamur, aut obiectum,ſi negemus ſenſum agere, aut etiam ſimul utrunque: ideo variæ hac de re ſententiæ ortæ ſunt; quas multi diffuſiſſimè examinãt, ut Io.Gandauenſis in 2.lib.de anima,& Genua, & alij recentiores complures: ideo quum totam hanc diſputationem oẽs legere in aliorum ſcriptis poſſint,ego ſtrictim, & paucis verbis quid alii ſentiant referã, vt ex eorum diſputatione intelligatur in quonam huiuſce rei difficultas conſtituta ſit,deinde in veritatis declaratione diligentius immorabor. Prima eſt Thomæ opinio, qui in ſecundo libro de anima contex. 149. & aliis in locis omnino negauit eſſe in ſenſu aliquam vim actiuam, & dixit ſenſum ſola ui paſſiua eſſe præditum, ut uidetur vbique aſſerere Ariſtoteles, qui ſemper dicit ſentire eſſe pati, & operationem ſenſus conſiſtere in patiendo, & nunquam tribuit ſenſui vim actiuam; vnde colligitur agens producens ſenſionem eſſe ſolum obiectum per ſpeciem mediam ab eo productam. Vtitur autem Thomas argumento

Opinio Thomæ.

Primum argumentum.

mento tali: ratio, quæ mouit Ariſtotelem ad ponendum intellectum agentem prẹter obiectum intelligibile, fuit, quoniam agens debet eſſe actu, at obiectum intellectus, quod eſt phantaſma, non eſt actu intelligibile, ideo indiguit intellectu agente, à quo transferretur de gradu in gradum, de intelligibili poteſtate ad intelligibile actu; nam ſi phantaſma eſſet per ſe intelligibile actu, non poſuiſſet Ariſtot. intellectum agentem; atqui obiectum ſenſile, quod extra animam eſt, eſt per ſe actu ſenſile, ergo ſuperuacaneus eſt ſenſus agens; quum ſolum obiectum ſufficiat ad mouendum ſenſum, & producendam ſenſionem.

Secundũ argumentum. Præterea idem agens, quod pro aliqua forma diſpoſitiones in patiens inducit, dicitur etiam illam formam producere; at obiectum producit ſpeciem in organo tanquam diſpoſitionem neceſſariam pro ſenſione, quam neceſſario conſequitur ſenſio; ergo etiã ſenſionem producit: uel formetur idem argumentum ſic: agens dans formam dat omnia conſequentia formam, vt habemus in contex. 32. octaui phyſicorum, & in 22. & 25. quarti libri de Cœlo; at obiectum ſenſile producit in organo ſpeciem, quam ex neceſſitate conſequitur ſenſio; ergo etiam ſenſionem producit.

Opinio Ioã. Gandauẽſis. Ioannes autem Gandauenſis cuntrariam opinionem ſequutus eſt, & dixit ſenſionem non ab obiecto produci, ſed à ſolo ſenſu; ob id in ſingulo ſenſu duas re diſtinctas facultates poſuit, vnam agentem, & alteram patientem, ita ut detur viſus patiens, & alter viſus agens in eodem animali; & ille recipiat ſolùm; hic uerò ſolùm agat, & ſenſionem producat, ſic etiam in aliis ſenſibus; quare ſecundùm ipſum quinque ſunt ſenſus actiui, & alij quinque paſſiui, & ſicuti agens producens ſpeciem in ſenſum eſt obiectũ, ita recepta ſpecie id, quod ſenſionem producit, eſt ſenſus agens.

Opinio Scoti. Tertiam ſententiam defendiſſe videtur Scotus in primo ſententiarum diſtinctione tertia quæſtione ſeptima, quòd ſenſio à duobus ſimul agentibus producatur, nempe à potentia actiua ſenſus tanquam ab agente primario, & ab obiecto tanquam ſecundario, & minus præcipuo, ita ut neutrum ſine altero ſit totale agens ſenſionem producens, ſed vtrunq; ſimul, & vtrunque propriam operam præſtet in producenda ſenſione; hoc autem quomodq intelligat, atque declaret Scotus, & quibus argumentis tum hanc ſententiam probet, tum plures alias reprobet, in prędicta eius prolixa quęſtione legi poteſt; nolo enim prolixam illam diſputationem in medium adducere, ſed ſatis habui ſententiam Scoti breuiter tetigiſſe.

Omnium dictarum opinionum confutatio. Cap. VIII.

Confutatio opinionis Thomæ. SED hæ omnes ſententiæ magnis difficultatibus vrgentur. Primum quidem aduerſus opinionem Thomę eſt argumentum Ioannis Gandauenſis efficaciſſimum, quod apud eum legere poſſumus longo ſermone expoſitum; nititur.n. quatuor fundamentis, ut ibi videre eſt: ſed eius argumenti uis breuiter collecta in hoc conſiſtit, quòd ſequeretur, obiectum externum, vel ſaltem ſpeciem, quæ ipſum repræſentat, eſſe nobiliorem ſenſu; cuius conſequentis falſitas ſatis manifeſta eſt, quia ſenſus eſt forma ſubſtantialis cognoſcens, & valde nobilis, obiectum verò, & eius ſpecies eſt accidens ignobile, quod non eſt dicendum eſſe nobilius ſenſu: conſequentia verò ſic probatur: illud eſt perfectius altero, cuius perfectiſſima operatio eſt nobilior perfectiſſima operatione alterius, nam operatio indicat eſſentiam; atqui perfectiſſima operatio ſenſus apud Thomam eſt pati, & recipere ſenſionem, ipſe nanque nullam in eo concedit vim actiuam; perfectiſſima verò operatio obiecti, ſeu ſpeciei eſt agere, & producere ſenſionem; nobilius autem eſt agere, quàm pati: igitur obiectum erit nobilius ſenſu.

Reſponſio Thomæ. Nititur tamen Thomas hoc argumentum ſoluere in ſecundo libro de anima loco prædicto, & inquit nil aliud per hoc oſtendi, niſi obiectum eſſe ſenſu nobilius ſe-

cundùm

tundum quid; nam quatenus obiectum eſt actu tale, ſenſus verò eſt talis poteſtate, eatenus obiectum nobilius eſt, quoniam actus eſt poteſtate nobilior; per hoc tamen non ſtat, quin ſubſtantia ſenſus, quæ anima eſt, ſit abſolutè nobilior obiecto, ſiquidem frequenter contingit ut aliquid ſit abſolutè nobilius aliquo, ſit tamen ignobilius ſecundùm aliquam conditionem. Sed reuera argumentum per hoc non ſoluitur, quia in argumento ſumitur non ſolùm operatio aliqua, qualiſcunque ea ſit, ſed operatio perfectiſſima, & maximè præcipua: quoniam igitur præcipua operatio ſenſus eſt ſentire, & ad hanc à natura dirigitur ſenſus, & eam edit patiendo, obiectum verò ad eam concurrit ut agens, & hæc eſt perfectiſſima operatio obiecti prout ſenſile eſt, & ipſius ſenſus quatenus eſt ſenſus, præcipua verò operatio declarat eſſentiam; ideo ſequitur neceſſariò obiectum eſſe nobilius anima: quare argumentum Gandauenſis ualidiſſimum eſt.

Reſponſionis impugnatio.

Sed ipſa quoque Gandauenſis ſententia difficultatem patitur: quum.n. ponat ſenſum agentem, & ſenſum patientem re diſtinctos, quærendum eſt, an ambo cognoſcant, an ſolus patiens; nam ſi ambo, ergo alter ſuperuacaneus eſt: & præterea ſi ambo ſentiunt, ergo ambo patiuntur, quia ſecundùm Ariſtotelem ſentire eſt pati; quare etiam ſenſus agens patitur, ergo ab alio agente, & ſic res in infinitum ibit: ſi uerò ſenſus agens non cognoſcit, ſequitur aliud abſurdum, facultatem non cognoſcentem eſſe nobiliorem cognoſcente, agens enim eſt nobilius patiente, quare ſenſus agens, qui non cognoſcit, erit nobilior ſenſu patiente, qui cognoſcit.

Confutatio opinionis Gandauenſis.

Vidit Gandauenſis argumentum hoc, & ipſum ſolui putauit dicendo ſenſum quidem agentem non cognoſcere, ſed utrunque eſſe ſecundùm quid nobiliorem altero variis rationibus; nam ſenſus agens eſt nobilior patiente quatenus agens, ſenſus autem patiens eſt nobilior agente quatenus cognoſcens.

Reſponſio Gandauenſis.

Sed hæc euaſio inanis eſt: nam, ut antea aduerſus Thomam dicebamus, ex perfectiſſima operatione infertur maior perfectiò abſolutè, nec ſolùm ſecundũ quid; perfectiſſima autem operatio ſenſus eſt cognoſcere, & ea competit patienti, non agenti; ergo patiens eſt abſolutè nobilior; quum autem talis ſit, non poteſt à natura dirigi ad patiendum ab aliquo agente ignobiliore.

Reſponſionis impugnatio.

Illud prætereà aduerſus ſententiam Gandauenſis conſiderandum eſt, ipſum non ſeruare, vt ſeruare ſe putat, proportionem, ſeu ſimilitudinem ſenſus cum intellectu, ut ſicuti præter intellectum patientem datur intellectus agens re diſtinctus ab illo, ita detur ſenſus agens re diſtinctus à ſenſu patiente; etenim alio in loco demonſtrabimus officium intellectus agentis non eſſe ſenſionem producere in intellectu patiente, ſed ſolùm ſpeciem producere: itaque ſi ſimilitudo ſeruanda ſit, oportet ſenſum agentem requiri ad productionem ſpeciei, non ad ſenſionem; uel præter intellectum agentem, qui ſpeciem producit, dari alterum intellectum agentem, qui ſit cauſa effectrix intellectionis: quę omnia uana ſunt. Scoti quoque opinio admittenda nõ eſt, quia nullo modo aſſerendũ eſt obiectum eſſe cauſam ſenſionis effectricẽ, neq; vt primariã, neque ut ſecundariam, ſic neque ſpeciem; proptereaquòd ſenſio eſt formaliter cognitio, obiectum uerò nullam poteſt uim habere efficiendi cognitionem, licèt poſſit aliquid ſenſui ſubminiſtrare neceſſarium ad ſenſionem; efficit enim ſpeciem, ſine qua ſenſio non fieret, ſed ipſius ſenſionis nullo modo eſt cauſa effectrix: ipſa uerò ſpecies in ſenſione non habet locum agentis, ſed ſolùm formæ genitæ, & effectus producti, neque poteſt agere in organum, in quo tan quam forma in ſubiecto recipitur; forma enim in ſubiectum ſuum non agit. De ipſo quoque ſenſu dubium eſt, quomodo idem poſſit eſſe actiuus, & paſſiuus, quum nihil agat in ſe ipſum: quòd ſi dicatur diſtinctus eſſe agens à patiente, incidimus in opinionem Gandauenſis modò refutatam, & in aliud præterea abſurdum, quod eam inſequitur, quod Ariſtoteles in tractatione de ſenſibus mancus ac diminutus eſſet, quum de ſenſu agente diſtincto à patiente nihil unquam dixerit, ſed unicum, qui patiendo operatur, conſiderauerit.

Confutatio opinionis Scoti.

De actione ſenſus uera ſententia. Cap. IX.

AD hanc difficultatem ſoluendam duo à nobis declaranda ſunt, unum à quonam agente ſenſio producatur, alterum verò quiſnam ſit huius actionis modus; hoc enim ignorato nil poſſumus intelligere, quia multis dubijs perturbemur neceſſe eſt. Quod ad alterum attinet, ſequendam eſſe arbitror Græcorum ſententiam, quam paſſim apud eos legimus in libris de anima, & apud Alexandrum in primo ſuo de anima libro in capite de intellectu practico, & ſpeculatiuo, & quam plures recentiores ſequuti ſunt; quòd eadem ſit facultas ſenſibilis, quæ & agat, & patiatur variis rationibus: quum enim eadem anima duobus muneribus fungatur; tum informet organum, quod ſine ipſo non eſſet organum, niſi æquiuocè; tum organo à ſe informato utatur ad operandum: ratione prioris muneris patitur, proprium enim organi officium eſt ſpeciem recipere, & pati, ideo anima ſenſibilis quatenus dat eſſe organo, conſtituit proprium receptiuum ſpeciei ſenſilis, & ad hanc receptionem refertur anima ut ratio recipiendi: facta autem receptione anima utitur organo dum ſpeciem in eo receptam iudicat: itaque recipere eſt organi animati, iudicare autem eſt ſolius animæ; & ratione iudicii anima dicitur agere, quia nil aliud eſt iudicare, quàm ſenſionem producere: ſimile huic eſt id, quod Auerroes de motu elementorum dicit in commentario. 28. tertii libri de Cœlo, forma elementi ut eſt forma mouet, mouetur autem ut eſt in materia; nam quatenus materiam informans, & conſtituens tale elementum, dicitur principium paſſiuum motus elementi naturalis, ipſa verò ſecundùm ſe forma eſt principium actiuum eiuſdem motus. Hæc eſt Ariſt. ſententia in cõtex. 127. 2. lib. de aïa, vbi dicit odorare non eſſe ſolùm pati, quia hoc dato ſequeretur aerẽ odorare dũ odores recipit, ſed eſſe ſentire: quaſi dicat, odorare eſt aliud quiddã præter pati, eſt .n. ſentire, hoc autẽ eſt iudicare, quod eſt agere. Sic etiam in contex. 37. eiuſdem libri apertè dicit animam eſſe cauſam effectricem ſenſionis: quare non eſt uerum id, quod à Thoma pro comperto aſſumitur, Ariſtotelem nunquam dixiſſe ſentire eſſe agere, ſed ſolum pati. Hoc idem ſignificauit Ariſtot. in contex. 140. eiuſdem libri dicens, actio uiſus dicitur uiſio, ſed actio coloris nomine caret: ſic enim denotauit aliud eſſe impreſſionem coloris ſpiritalis in organo, quę fit à colore materiali agente; aliud eſſe ſenſionem ipſam, quæ dicitur uiſio; ſi nanque viſio nil aliud eſſet, quàm impreſſio ſpeciei, actio coloris eſſet viſio, quod ibi Ariſtoteles negat: hoc idem ex uerbis Ariſtotelis colligimus in contex. 16. noni Metaphyſicorum, ubi actionem immanentem diſtinguens à tranſeunte dicit uiſionem eſſe actionem immanentem, quia eſt in ipſo agente: per hoc enim differt actio immanens à tranſeunte, quòd immanens eſt in ipſo agente, tranſiens uerò eſt in aliquo alio ſeparato ab agente, ut ædificatio eſt in externa materia, non in ædificante: ſic igitur viſio eſt actio immanens, quia recipitur in ipſomet agente, nempe in anima, ſeu in corpore animato quatenus eſt animatum: quòd ſi nullum aliud agens haberet viſio, niſi materialem colorem, eſſet abſque dubio actio tranſiens, quod ibi Ariſt. negat, putat igitur cauſam viſionis effectricem eſſe animam ipſam. Hoc idem comprobatur argumento ſatis manifeſto ſumpto ab experientia: nam ſępe contingit ut rem coloratam ob oculos poſitam non videamus, quia licèt fiat impreſſio ſpeciei in oculo (nullo enim exiſtente impedimento id negari non poteſt) attamen anima aliis rebus intenta ſpeciem illam non iudicat: non ſola igitur ſpeciei receptio eſt uiſio, ſed etiam iudicatio; nam ſi ſola receptio eſſet viſio, id quod diximus, euenire non deberet ergo; præter receptionem ſpeciei requiritur etiam animæ actio, qua ſpecies iudicetur, proinde neque obiectum, neque eius ſpecies eſt cauſa effectrix viſionis.

Grę corũ ſententia.

Idem ſenſus agit, & patit variis rationibus.

Iudicare eſt ſenſionẽ producere.

De modo, quo ſenſus in ſentiendo agit, Cap. X.

QVONIAM igitur præter actionem obiecti, qua producitur ſpecies, neceſſe eſt aliam eſſe ipſius animæ actionem, qua eadem ſpecies iudicetur, neque propterea duplex ſit ſenſus, unus patiens, alter uerò agens, ſed unus & idem, qui uariis rationibus & patitur, & agit; reſtat ut modum, quo hæc actio fit, conſideremus: nam dicere ſenſum iudicando agere, modum autem huius actionis non declarare, eſt ferè nihil dicere, quum in eo animus non acquieſcat, quia dubium manet quomodo idem poſſit agere ſimul, & pati ratione eiuſdem operationis, quoniam præſente obiecto ſtatim, & momento temporis ſenſio fit. Hoc igitur eſt à nobis in præſentia conſiderandum, quum ab aliis ſatis declaratum eſſe non uideatur, quum ſolùm dixerint ſenſum agere iudicando, ſed huius actionis modum non declarauerint. Non eſt approbandus modus à Simplicio poſitus, quem apud eum legimus in contex. 60, ſecundi libri de anima, ubi dicit animam ſenſibilem habere ſenſilia conſubſtantialia, quēadmodum anima intellectiua habet intelligibilia conſubſtantialia; hæc enim negantur penitus ab Ariſtotele, qui putauit & intellectionem, & ſenſionem fieri per ſolam receptionem ſpeciei ab obiecto externo; neque aliam ſpeciem ſeu ſenſilem, ſeu intellectilem conceſſit præter illam, quę ab obiecto materiali imprimitur. Præterea neque ſic declaratur quomodo ſenſus agat; inquit enim Simplicius colorem agentem in oculum non imprimere ſpeciem, ſed excitare animam ad uidendum colorem ſibi eſſentialiter inſitum, & ita excitatam animam iudicare: at per hoc non tollitur dubium, quomodo aliquid agere poſſit in ſeipſum; nam in illa excitatione patitur potius anima, quàm agit, in iudicando autem nec agere videtur, nec pati, quoniam ſenſilia illa conſubſtantialia ab ipſa animæ ſubſtantia non diſtinguuntur; quomodo igitur idem ſecundùm idem poteſt in eodem actu & pati & agere? Ego puto modum hunc poſſe declarari per illa, quæ de intellectu dicuntur ab Ariſtotele in contex. 8. tertii libri de anima, & in 37. eiuſdem de intellectu, ac de ſenſu; inquit enim intellectum intelligendo fieri rem intellectam, & ſenſum ſentiendo fieri ipſum ſenſile, ita ut viſus in uidendo fiat color, non quidem materialis, ſed ſpiritalis: quemadmodum enim intellectus dum ſpeciem receptam iudicat, fit res illa, quam recipit; ita dum oculus colorem recipit, & anima ipſum iudicat, dicitur anima fieri color ille, non enim cognoſcit, niſi fiat res ipſa cognita: ob id aer, & alia perſpicua recipiunt quidem colores ſpiritales, ſed eos non ſentiunt, quia non iudicant; non iudicāt autem, quia non habent hanc uim ut fiant illud, quod recipiunt, hoc enim non competit formæ immerſę penitus in materia, cuiuſmodi eſt forma rei inanimatæ; ſed ſoli animæ, quæ eſt aliquantùm elata ſupra materiam, & materiæ imperat per cognitionem; magis quidem eleuatus eſt intellectus, quàm ſenſus, quum in operando non utatur aliquo organo recipiente, ſed ipſe ſine organo tum recipiat, tum fiat illud quod recepit: eſt tamen modo aliquo ſupra materiam eleuatus etiam ſenſus, uim enim cognoſcendi habet, & quanuis ſpeciem non ipſe recipiat, ſed organum animatum, ut oculus, tamen non organum iudicat, ſed anima ipſa; & in iudicando fit res illa, quam iudicat: hoc igitur iudicare, & fieri rem ipſam iudicatam, eſt proprium animæ opus, & anima eſt eius cauſa effectrix, non tamen per ueram actionem, qua mutatur patiens ab agente, ſed per ſolam emanationem: & per hoc ſoluitur omnis difficultas, quæ aliter ſolui non poteſt; nam omne verè agens eget patiente, in quod agat, neque poteſt idem pati, ac recipere aliquid à ſemetipſo: propterea illi, qui hæc duo agentia non diſtinguunt,

Modus à Simplicio poſitus.

Confutatio.

Opinio vera.

oſtendere

Actio per emanationē ſemper ē immanens.

oſtendere non poſſunt, quomodo idem ſenſus patiatur, & agat, nos uerò dicentes ſenſum per ſolam emanationem efficere ſenſionem, omne dubium tollimus: agens enim per emanationem non agit in aliud, ſed neceſſariò in ſeipſum, emanat enim ab illo operatio, & in ipſomet remanet, ideo talis agentis actio nunquam eſt tranſiens, ſed ſemper immanens; veri autem agentis actio eſt ſemper tranſiens, quoniam tali actione nihil poteſt agere in ſeipſum, ſed ſolùm in aliud extra ſe, & in hoc diſtinguitur actio immanens à tranſeunte. Recepta igitur in oculo coloris ſpecie, cuius effectrix cauſa eſt color materialis externus, emanat ab ipſa natura animæ ut in ſua ſubſtantia imbibat illam ſpeciem, & fiat ſpiritaliter color ille, quem ſentire dicitur: hoc modo anima eſt ſenſionis cauſa effectrix per emanationem, & hæc operatio emanat ab anima, recipitur autem tum in ipſamet anima, tum in toto oculo animato; quatenus enim anima eſt, quæ iudicat, & fit ſpiritaliter res cognita, eatenus in anima ſenſio fieri dicitur; ſed quatenus ſpecies in oculo animato recepta eſt, & anima quoque ipſa non extra oculum eſt, ſed in oculo, immò eſt ipſa oculi forma, & eſſentia, qua oculus eſt oculus, eatenus in oculo fieri ſenſio dicitur, & ipſi attribuitur, ita ut oculus dicatur ſentiens ut quod, anima verò non vt quod, ſed ut quo. Similis autem huic actioni animæ eſt illa, qua aliàs diximus elementum moueri à ſeipſo, nam ea quoque eſt actio per emanationem, proinde non tranſiens, ſed immanens eſt, ut eo in loco cum diligentia declarauimus. Per hæc autem, quæ modò diximus, ratio facile affertur cur aliquando nō uidemus ea, quæ ob oculos habemus; tunc enim anima intenta eſt conſiderationi alterius rei, & eſt facta res illa, non poteſt autem ſimul fieri duæ res, ideo dum unam ſpeciem recipit, ac iudicat, non poteſt fieri alia res: tunc igitur recipitur in oculo ſpecies coloris, at non iudicatur, proptereaquòd anima cuius eſt iudicium, tunc eſt facta alia res, nec poteſt fieri color hic receptus, niſi deſinat eſſe res illa alia. Ex his omnibus colligimus tria hæc in ſenſione notanda eſſe, quæ latini tria inſtantia appellarent, ordinata, atque diſtincta, ſi non tempore, ſaltem natura: primùm enim ab actione obiecti materialis fit in organo receptio ſpeciei, vt coloris in oculo; ſecundò anima iudicium profert, & ita agere dicitur; tertiò recipitur iudicium in toto compoſito, nempe organo animato, & ita anima tanquam eius pars dicitur pati: primum quidem inſtans poteſt etiam tempore præcedere reliqua, ut diximus de illo, qui res præſentes non animaduertit, poteſt etiam non præcedere tempore, ſed ſolùm natura; at ſecundum non poteſt præcedere tertium tempore, ſed natura tantùm præcedit, quia viſio eſt ſimul iudicatio, ſeu actio animæ, & receptio oculi animati, quemadmodum ſimul tempore forma elementi eſt mouens quatenus eſt forma, & mota quatenus eſt in materia ita vt agere ſit ſolius animæ, pati autem non ſolius, ſed organi animati: ideò Ariſtoteles quando effectricem cauſam ſenſionis conſiderat, eam refert in ſolam animam, non in compoſitum animatum, ut in contextu 37. ſecundi libri de anima; quando autem conſiderat ſubiectum recipiens ſenſionem, & cui ſenſio attribuitur, id negat eſſe animam, ſed dicit eſſe ipſum compoſitum animatum, & hac etiam ratione inquit ſenſum pati, quia conſiderat organum animatum, quod reuera patitur: de ſenſu autem loquens ſemper dixit ipſum patiendo operari, quia ſentire non eſt ſolùm iudicare, ſed complectitur omnia illa tria momenta, quorum primum & vltimum paſſiones ſunt organi animati, & primum eſt paſſio facta ex actione obiecti externi; ideo tria illa in vnum colligendo, & tanquam vnam operationē conſiderando, ea reſpectu ſenſus uocata eſt paſſio, cuius actiuum principium eſt obiectū externum, ideo reſpectu totius operationis ſenſus dicitur patiens, obiectum verò dicitur agens; per hoc tamen non ſtat quin inter duo illa extrema momenta tertium medium intercipiatur, in quo ſenſus agere dicitur, quemadmodum declarauimus.

In 5. lib. de motu grauiū & leuium.

Cur aliquando ea, quæ præſentia ſunt, nō uidemus.

Tria inſtantia in ſenſione.

Quòd

Quòd argumenta aduerſus alios adducta prædictæ ſententiæ non officiant. Cap. XI.

HAEC noſtrà ſententia ex eo maximè comprobatur, quòd eam ſequentes illa omnia abſurda euitamus, quæ aduerſus alios adduximus: nam ſecundùm opinionem Thomæ agens eſſet ignobilius patiente, quod iuxta ſententiam noſtram non ſequitur, quum ſenſionis productionem totam animæ, nullam ſenſui attribuamus. Argumentum quoque allatum contra Gandauenſem nobis non officit; nos. n. non duos diſtinctos ſenſus ponimus, ſed vnum, qui & agat, & patiatur diuerſis rationibus, & ita cognoſcat: ſed cauſa erroris Gādauenſis fuit, quia non cognouit agens per emanationem; ideò, quum oſtendere non potuerit quomodo idem ſenſus patiatur, & agat, duos re diſtinctos ſenſus introduxit. Facimus etiam in hoc ſimilem ſenſum intellectui, quòd vt ſenſus ſuapte natura ſenſionem producit, ita intellectus noſter producit intellectionem, non intellectus agens: qua in re decepti ſunt multi, ſicut alio in loco demonſtrabimus. Tandem nobis non obſunt illa, quæ aduerſus Scotum dicta ſunt: nos enim in productione ſenſionis nullam obiecto actionem attribuimus, ſed totam animæ ſentienti: deinde ita ponimus eundem ſenſum agere & pati, ut in nullam difficultatem incidamus, ſiquidem actiuum eſſe dicimus non actione uera, ſed per ſolam emanationem; talem autem actionem ſi negamus, nulla dabitur actio immanens, quoniam vera actione nihil poteſt agere in ſeipſum. Non facimus etiam Ariſtotelem mancum in tractatione de ſenſu, quia unicum ſenſum ponimus, quem ipſe dixit operari patiendo, ſed non omnino negauit eum agere, quemadmodum antea demonſtrauimus.

In lib. de intellectu agēte.

IACOBI ZABARELLAE PATAVINI DE VISV LIBRI DVO.

Liber Primus.

Propoſitio ac partitio dicendorum. *Cap. I.*

Viſus intelle-ctui ſimilis.

SENSVVM omnium nobiliſſimum eſſe viſum ſatis inter omnes conſtare videtur, nam & ad ſciẽtias capeſſendas utiliſſimus omnium eſt, & menti etiam quamſimillimus: quod tum ex eius operatione colligi, tum ex hoe dignoſci facile poteſt, quòd dicere non ſolemus mentem audire, uel olfacere, vel guſtare, neque illi aures, aut nares, aut linguam per translationem unquam attribuimus; dicimus tamen oculos mentis, & per actionis ſimilitudinem inſpicere, ac uidere mentem dicere conſueuimus. Inſtrumentum quoque huic ſenſui pulcherrimum, & artificioſiſſimè fabricatum natura tribuit, ipſumque in ſuprema corporis parte, unde totius corporis ſaluti pręeſſe, ac proſpicere melius poſſet, collocauit. Fuit præterea hic ſenſus etiam magna ſummorum philoſophorum diſſenſione, & controuerſia nobilitatus, ſcilicet Ariſtotelis, Platonis, & Galeni, qui de huius actione contrarias penitus ſententias protulerunt. De hac igitur animæ facultate, quæ digna præ ceteris omni ſtudio, ac diligentia eſſe uidetur, in præſentia dicendum, eiusque naturam, & actionis modum diligentiſſimè perſcrutandum nobis propoſuimus; ut ea, quæ ab Ariſtotele de hac tum in libris de anima, tum in paruis naturalibus dicuntur, declarare omnibus uiribus noſtris contendamus. Totam autem hanc noſtram diſputationem iu duas partes diuidemus: in quarum altera Ariſtotelis de uiſu opinionem ita claram reddere conabimur, vt quantum fieri poſſit optimè intelligatur: in altera uerò ſententiam Platonis, quam Galenus enixè tutatus eſt, conſiderabimus, & cum Ariſtotelis ſententia conferemus: & veritate opinionis Ariſtotelis demonſtrata, eam à Galeni obiectionibus uindicare nitemur. In ipſa autem Ariſtotelis ſententia declaranda hunc ordinem ſeruabimus: quum enim ipſe exiſtimauerit uiſionem fieri per actionem obiecti in organum uiſus per medium perſpicuum, de his omnibus ſingillatim agemus, & eas, quæ in ſingulis orientur, difficultates ſoluemus; ut tandem quomodo ex eorum trium concurſu ſecundùm Ariſtotelem uiſio fiat intelligamus. Primùm igitur de obiecto, qui color eſt, iuxta Ariſtotelis præceptionem dicendum eſt; ut eius naturam, & generationem intelligentes, melius cognoſcere poſſimus, cur, & quomodo à colore medium, & organum ſenſus afficiatur.

De

De coloris natura, & generatione. *Cap. II.*

DVAS coloris definitiones Ariſto. tradidiſſe videtur; vnam in contex. 67. ſecundi libri anima, color eſt motiuus perſpicui, quod ſit actu; alteram in libro de ſenſu & ſenſilibus capite tertio, color eſt extremitas perſpicui terminati; in libello autem Ariſtoteli adſcripto de coloribus nulla coloris definitio traditur, vt non iniuria ſuſpicari poſſimus librum illum ab Ariſtotele ſcriptum non fuiſſe, licèt aliqua etiam notatu digna in eo legantur.

Duæ coloris definitiones

De priore tamen definitione, quæ tradi in ſecundo de anima dicitur, ego ſemper dubitaui an ſit definitio appellanda, quum verba illa non ad modum definitionis prolata eſſe videantur, inquit enim Ariſtoteles [omnis autem color] attamen in definitionibus aſſerendis dictio diſtributiua non conuenienter ponitur, ſed potius articulus: nam dictione diſtributiua ſignificatur natura ut diſtributa per particularia ſuppoſita; articulo autem ſignificatur ut collecta, & ad vnitatem redacta; at in definitione eſſentiam rei ut unam ſignificare, & exprimere volumus, non ut diſtributam:

Prior definitio non eſt vera definitio.

præterea uiſibilitas eſt accidens poſterius ipſa coloris natura, quod ſignificauit Ariſtoteles in decimo contex. tertii phyſicorum dicens colorem, & viſibile eſſe idem ſubiecto, ſed differre ratione; etenim nomen coloris notat naturam quandam abſolutam, cui hæc aptitudo, & hic ad viſum reſpectus ſuperuenit, ut dicatur viſibilis, ideo ibi Simplicius, ac Themiſtius admonent uiſibilitatem eſſe accidens coloris; intelligendum autem eſt accidens non quidem ſeparabile, aut commune, ſed proprium, & colori per ſe competens iuxta ſecundum modum dicendi per ſe:

Viſibilitas ineſt per ſe colori in ſecundo modo dicendi per ſe.

quoniam igitur eſſe motiuum viſus competit colori non quatenus abſolutè eſt color, ſed quatenus viſibilis, ideo per hoc ipſa coloris natura non exprimitur; proinde videtur potius Ariſtoteles his verbis illam ut coloris proprietatem proponere, quàm ut coloris definitionem adducere: attamen quia ſtatim ſubiungit [& hæc eſt ipſius natura] innuere videtur poſſe per hanc proprietatem definiri colorem, non quidem abſolutè ut color eſt, ſed vt viſum reſpicit, & viſibilis dicitur; ideò ſi ea eſt vocanda definitio, non eſt talis definitio, per quam abſolutè ſumpta coloris natura declaretur, ſed eſt deſcriptio quædam tradita per poſteriora, & pro occaſione ſufficiens; quum enim non alia ratione ibi de colore agatur, quàm ad declarandam ex ſua operatione facultatem animæ viſiuam, ſatis fuit declarare nomen coloris prout uiſum reſpicit, & quatenus viſibilis eſt; non eſt autem alia ratione viſibilis, niſi vt eſt motiuus perſpicui, quod actu perſpicuum ſit, hoc eſt illuminatum; lumen enim eſt actus, & perfectio perſpicui, ut eodem in loco Ariſtoteles docet. At in libro de ſenſu & ſenſilibus volens Ariſtoteles exactiorem nobis notitiam viſionis tradere, intimius naturam coloris ſcrutatus eſt, & ipſum etiam abſolutè ſumptum conſiderauit, ac definiuit; quoniam eius cognitio non parum confert ad intelligendum cur color viſibilis ſit, & quomodo fiat viſio.

Declaratio ſecundæ definitionis coloris.

Ad illius igitur definitionis intelligentiam dicendum eſt breuiter de generatione coloris: & quum duplex eſſe dicatur color, vnus, qui ſolet appellari realis, alter verò, qui vocatur apparens, & ſpiritalis; utriuſque generatio eſt ſeorſum conſideranda, quemadmodum Ariſt. quoque in eodem libro ſeparatim vtriuſque coloris generationem declarauit.

Color duplex, realis, & apparens.

Quod ad reales colores attinet, ſunt qui dicant ipſos, & alias omnes qualitates, quę ſecundæ appellantur, generari ex primis, nempe ex calido, & frigido, & humido, & ſicco; quod nos de coloribus non omnino verum eſſe arbitramur: nam certum eſt cęleſtia corpora eſſe colorata, ſiquidem lux ipſorum color eſt, & uiſum mouet quatenus color, & hoc teſtatur Ariſt. tum in illo 3. cap. libri

De colorum realium generatione.

de ſenſu & ſenſilibus, tum in primo capite libelli de coloribus; primæ tamen qualitates nullum in cœleſti corpore locum habent: unde colligi poſſe uidetur, quòd etſi colorata inferioris mundi conſtant ex quatuor elementis, quæ ſunt calida, frigida, humida, & ſicca, non tamen primò ex his qualitatibus colores proueniunt, ideſt non quatenus elementa ſunt calida, & frigida, & humida, & ſicca; ſed potius alia ratione, quæ eadem in his, & in cœleſtibus locum habeat, ſaltem ſecundùm quandam ſimilitudinem, & analogiam; quum igitur & cœleſtia, & inferiora corpora perſpicuitate ſint prędita, ego puto his omnibus colorem competere ratione perſpicuitatis: quoniam enim perſpicuum illud eſt, quod propter partium tenuitatem tranſparet, nec uiſum terminat, unde etiam interminatum appellatur; neceſſe eſt ut, ſi perſpicuum incraſſetur, & condenſetur, ita ut deſinat tranſparere, & uiſum terminet, nec ſinat ulterius per intimam eius ſubſtantiam porrigi, tunc amiſſa perſpicuitate colorem loco eius recipiat in ſuperficie, quo moueat ac terminet uiſum: tale igitur perſpicuum ab Ariſtotele vocatur terminatum, idq; neceſſe eſt ut ſit coloratum, nam ſua ſuperficie viſum terminare eſt eſſe coloratum, quia terminare uiſum non poteſt, niſi per colorem aliquem: color itaque oritur ex ſola condenſatione perſpicui; quum enim ex condenſatione deſinit eſſe perſpicuum, ſit coloratum, & per ſuam ſuperficiem mouet uiſum, etenim in ſola ſuperficie retinet perſpicuitatem, quam prius habebat in tota ſua ſubſtantia: & quum ſolum perſpicuum ſit receptiuum coloris, prius in tota ſubſtantia ſua colores aliorum recipiebat, dum interminatum erat; poſtea uerò factum terminatum habet ſolùm in ſuperficie perſpicuitatem, & colorem proprium loco perſpicuitatis interminatę, quam prius habebat in tota ſubſtantia. Conſideratio autem, ac terminatio perſpicui fieri uidetur duobus modis.

Cōdenſatio perſpicui fit duobus modis.

Vnus eſt quando ſine alicuius alterius corporis admiſtione ipſum ſolum perſpicuum corpus in ſe conſtipatur, neque in aliam naturam mutatur, præterquàm quòd ſit denſum, & deſinit eſſe peruium, & incipit terminare viſum: qui modus locum habet in cœleſtibus corporibus, ex una enim & eadem corporis natura conſtant cœleſtia omnia, nec differunt, niſi per maiorem, uel minorem raritatem, ſeu denſitatem; & quo denſiora ſunt, eo magis colorata ſunt, hoc eſt magis lucida; nullus enim alius eſt cœleſtium color, quàm albedo ſplendens, quæ dicitur lux, & quo denſiora ſunt, eo magis alba, ac lucentia ſunt: ideo pars Cœli rara perſpicua eſt, atque tranſparens, aſtra uero ſunt partes Cœli denſiores, quia non tranſparentes, ſed lucidæ, & coloratæ ſunt, minimè autem omnium aſtrorum denſa luna eſt, quia minimum habet proprii luminis. Alter modus in ſolis inferioribus corporibus locum habet, & eſt condenſatio perſpicui non per ſolam eius conſtipationem, ſed per admiſtionem opaci: ſic enim ſit coloratum, quia deſinit eſſe peruium, ſed alia magis, alia minus, prout plus, vel minus opaci habent in ſua miſtione, uel etiam ratione modi miſtionis, vnde etiam prouenit varietas ſpecierum coloris; quatuor enim elementorum tria ſunt perſpicua, ignis, aer, & aqua, una autem terra opaca, ideo ex admiſtione terræ deſinunt corpora eſſe perſpicua, & fiunt colorata in ſuperficie uariis coloribus; opponitur enim perſpicuitati opacitas, & hæ varias faciunt miſtiones, proinde & varias colorum generationes. Quum autem tria elementa perſpicua ſint, eſt tamen inter ea diſcrimen: aqua enim quia parum recedit à natura terræ, minus eſt perſpicua, quàm alia duo, & habet aliquid opacitatis; aer verò magis perſpicuus eſt; ſed maximè omnium ignis, ille ſcilicet elementaris, qui tenuiſſimus, & inuiſibilis eſt: cum his igitur admiſta terra per ſuam opacitatem impedimento eſt perſpicuitati; admiſcetur autem duobus modis, uel.n. per ſolam compoſitionem ſine uera miſtione, vel cum uera miſtione, quę eſt mutatio naturarum elementorum in naturam miſti: priore quidē modo ſi elementa perſpicua condenſentur, fiunt alba, uel parū ab albedine

Materia Cœli tota eſt eiuſdem naturæ.

recedunt,

recedant, aqua enim condenſata alba fit; ſic etiam aer, ut inquit author libelli de coloribus in calce capitis tertij; non condenſantur autem aqua, & aer, niſi eis aliquid denſæ materiæ admiſceatur, neque enim aqua congelaretur, niſi eſſet commiſta cum terra: ignis uerò propter maiorem tenuitatem, ac perſpicuitatem non modò fit albus, ſi condenſetur, ſed etiam lucidus, & ſplendens, non condenſatur autem niſi ob alicuius terreſtris materiæ admiſtionem, ſic enim fit viſibilis, qui per ſe perſpicuus, & inuiſibilis eſt; flamma.n.eſt ignis commiſtus fumo terreſtri, & in eo conſtipatus, ſed propter illius fumi raritatem alba eſt flamma, maximè verò in parte ſuperiore ellychnii ardentis, ubi magis eſt conuerſus fumus in ignem, & à circunſtante aere frigido condenſatus; in parte autem inferiore, quæ propè ipſum ellychnium eſt, fumus eſt magis integer, nec dum bene in ignem mutatus, ideo ibi magis turbida eſt flamma, & minus alba, & rarior: in carbone autem, & in ferro ignito ineſt ignis commiſtus materiæ craſſiſſimę abſque vera miſtione, ideo propter materiæ craſſitiem eſt minus albus, ac minus lucens; habet tamen neceſſariò aliquid lucis, quia ſeruatur ibi integra natura ignis, quem ex illa condenſatione ſplendentem fieri neceſſe eſt. Quando autem fit uera elementorum miſtio, in qua non ſeruantur elementorum naturæ, ſed mutantur in naturam miſti, ignis non amplius ſplendet, quia definit eſſe ignis, quare miſtũ adipiſcitur colorem non ſplendentem: contingit tamen in aliquibus vt, licèt uerã habeant miſtionem, tamen aliquid lucis retineant ex igni commiſto, cuiuſmodi ſunt oculi quorundam animalium, & noctilucæ, & alia, quorum mentionem facit Ariſt.in contex.72.ſecundi libri de anima, quæ, quum noctu luceant, videntur in tenebris; in talibus.n. parum eſt opaci terreſtris, & plurimum aquæ, cui commiſtus ignis, licèt defierit eſſe ignis, aliquid tamen ſui ſplendoris reliquit, quoniam aqua non tantum impedimentum affert luciditati ignis, quãtum affert terra, quæ ſine ulla perſpicuitate eſt opaciſſima; non poteſt tamen in talibus eſſe multum lucis, ſed parum, quod offuſcatur à maiori lumine diei, ideo interdiu non uidentur. Ex his colligimus eiuſdem eſſe naturæ lucem, & albedinem, & perſpicuitatem, quum perſpicuum interminatum, ſi condenſetur, fiat album, idq; uel ſplendens, ut ignis, uel non ſplendens, vt aer, & aqua: propterea neceſſe eſt etiam tenebram, & nigredinẽ eſſe eiuſdem naturæ, ita ut id, quod in interminato vocatur tenebra, in terminato dicatur nigrum, ſiquidem albedini nigredo opponitur, & lumini tenebra; vt igitur lumen, & albedo ſunt eiuſdem naturæ, ita oportet tenebram quoque, & nigrum eſſe eiuſdem naturæ; & hoc clarè apud Ariſtotelem legimus in capite tertio libri de ſenſu & ſenſilibus: quemadmodum igitur tenebra eſt priuatio luminis, ita dici poteſt nigrum eſſe priuationem quandam albedinis; ita ut ſicuti videri dicuntur tenebrę, quando nihil videtur, ita etiam nigrum videri tunc dicatur, quando nullus color videtur: & hoc apud Ariſt. apertè legimus in 3. lib. Meteorologicorum in tractatu de Iride, vbi inquit [nigrum eſt veluti negatio, ideo.n.apparet nigrum, quia deficit viſus] eiuſdem igitur rationis eſſe uidetur viſio nigri in corpore terminato, & viſio tenebrarum in corpore interminato, licèt magis videri dicatur nigrum, quàm tenebrę; quia id, quod eſt terminatum, eſt per ſe terminatiuum uiſus, & per ſe viſibile; interminatum verò non eſt per ſe uiſibile, quia non eſt terminatiuum viſus. Illud quoque mihi videtur poſſe colligi ex iis, quæ dicta ſunt, vt albedo eſt proprius color trium elementorum perſpicuorum, ſiquidem perſpicuitas per condenſationem migrat in albedinem, ita nigredinem eſſe proprium colorem terræ, cuius propria eſt opacitas, quæ opponitur perſpicuitati: iccirco non aſſentior authori libelli de coloribus, qui dicit omnia elementa eſſe naturaliter alba; quum.n. illemet fateatur album & nigrum eſſe colores ſimplices, credendum eſt utrunque eſſe proprium ſimplicium corporũ, & ad hoc probandum poſſumus ita argumentari: id, quod alicui competit per participationẽ, debet alicui cõpetere per eſſentiam; at colores extremi, album, & nigrũ,

Flãma quid ſit.

Lux, albedo, & perſpicuũ ſunt eiuſdem naturæ.

Tenebra, & nigredo ſunt eiuſdem naturæ.

Nigrum videre eſt nullum colorẽ uidere.

Nigredo eſt proprius color terræ.

&medii omnes ex his conſtantes competunt miſtis corporibus per participationem elementorum, ergo neceſſe eſt ut colores ſimplices competant elementis eſſentialiter, & per ſe, quum per elementa competant miſtis, & quum ex elementorum commiſtione oriantur in miſtis omnes colores medij; eſt igitur naturale terræ nigrum, ſicut etiam opacum, quum ſit aliis naturale album, & perſpicuum: confirmatur hoc ex opinione Parmenidis à Græcis interpretibus declarata in primo phyſicæ auſcultationis contex. 41. dicunt enim Parmenidem ſtatuiſſe rerum principia ignem & terram, quæ aliis nominibus calidum, & frigidum appellauit, & aliis etiam nominibus lucem, & tenebras; Parmenides igitur terræ tribuit tenebras, proinde & nigredinem, quia eiuſdem naturæ ſunt tenebræ, & nigredo, atque etiam opacitas, quam manifeſtum eſt eſſe naturalem terræ: itaque terra pura debet eſſe nigra, quum ſit naturaliter opaca, & cauſa opacitatis omnibus corporibus miſtis; opacitas autem opponatur perſpicuitati, quæ eſt de natura albedinis. Hęc igitur eſt illorum colorum generatio, qui ſolent appellari reales, album enim & nigrum ſunt proprii colores elementorum, & per elementa competunt miſtis tum ipſimet colores extremi, tum omnes medii, qui ex elementorum reali commiſtione oriuntur in miſtis.

Parmenides.

De generatione colorũ apparentiũ.

Alterum datur colorum genus, qui vocari ſolent apparentes, ſeu ſpiritales, & horum quoque generationem declarat diligenter Ariſtoteles in illo tertio capite libri de ſenſu & ſenſilibus: ſicut enim ex tali ſtatuta miſtione albi cum nigro fit rubeus color realis, ita ſine reali miſtione albi cum nigro fiet idem rubeus color, ſi ſolùm ſpecies illorum ſpiritales commiſceantur in medio; hoc autem fit quando per eandem rectam lineam fertur utriuſque coloris ſpecies ad oculum, ut quum ſol ſit naturaliter albus, ſi eius lumen tranſeat per aerem atrum, & plenum terrea exhalatione, fert ad oculum ſpeciem miſtam, quæ rubeum colorem præſefert: quanuis.n.corpora illa non commiſceantur, neque reales ipſorum colores, commiſcentur tamen illorum colorum ſpecies in medio, dum per eandem rectam lineam feruntur ad oculum tanquam color unus medius: isq́ue non ideo dicitur apparens, quia falſa ſit illa apparentia, nam uiſus non decipitur, dum iudicat ſe rubedinem recipere; rubedo enim reuera eſt quæ recipitur, & eſt genita ex commiſtione ſpecierum, quemadmodum diximus: quòd ſi iudicaret ex ea uiſionę ſolem eſſe rubeum, utique deciperetur, quia non eſt in ſole color ille, ſed generatur in aere ex commiſtione luminis ſolis cum aere atro, & participe tum opacitatis, tum perſpicuitatis. Sic etiam quando radii ſolis percutientes collum palumbæ reflectuntur ad oculum, adiiciunt proprio pennarum reali colori albedinem ſpiritalem, & ita generant coloem medium, qui magis ad albedinem vergit, quàm ſolus realis illarum pennarum color; ideo ſiquis iudicet talem eſſe reipſa colorem pennarum, decipitur; at ſi iudicet eſſe colorem prouenientem ex uero pennarum colore, & albedine luminis, non decipitur, quia talis reuera eſt color. Differt autem realis color à ſpiritali, quia realis pendet omnino à ſubiecto, in quo eſt, & ad eius motum mouetur, ut color uini, & color lactis, & color ſanguinis; at color ſpiritalis pendet ab agente, à quo producitur, nec mouetur ad motum ſubiecti, in quo recipitur, ut color in linteo panno productus à colore vini in phiala exiſtẽtis, ad motum.n.phialæ mouetur, ſed non ad motum panni lintei: in hoc autem exemplo patet colorem ſpiritalem, quando recipitur in corpore aliquo terminato, poſſe in medio ſpeciem ſuam producere, & per ſe videri, ſic enim fit per ſe terminatiuus uiſus. Per hæc uidetur ſatis eſſe declarata definitio illa coloris ab Ariſtotele tradita in libro de ſenſu & ſenſilibus, color eſt extremitas perſpicui terminati; ſumit enim perſpicuum in definitione coloris tanquam proprium eius ſubiectum, quia ubi eſt color, ibi neceſſe eſt eſſe perſpicuum: perſpicuum quidem interminatum, quando eſt actu perſpicum, habet colores aliarum rerũ; ſi verò fiat terminatum, habet colorẽ propriũ in ſuperficie.

Diſcrimẽ coloris realis, ac ſpiritalis.

ſuperficie. Ex his colligere poſſumus non eſſe veram illorum ſententiam, qui dicunt colorem generari ex commiſtione perſpicui, & opaci; patet enim Ariſtotelem in definitione coloris non nominare opacum, ſed ſolum perſpicuum; quia iam diximus ex ſola condonſatione perſpicui etiam ſine opaco generari colorem, dum res loco perſpicuitatis ſuſcipit terminationem; admiſtio autem opaci uariat quidem colorum ſpecies, at non eſt æquata ratio generationis coloris, ſed ſolùm quatenus facit condenſari perſpicuum. Non eſt autem ignorandum definitionem hanc partim dici poſſe coloris abſolutè conſiderati, partim ad viſionem relati: ipſa nanque ſecundùm ſe nullum reſpectum notat, nam dicere extremitatem perſpicui terminati non eſt reſpicere viſum; dicitur tamen ea ratione definiri cum reſpectu, quatenus color abſolutè ſumptus non minus in profundo eſſe uidetur, quàm in ſuperficie, ut albedo non minus in profunditate ſubſtantiæ lactis, quàm in eius extremitate; attamen nõ eſt uiſibilis niſi color ſuperficiei: hũc igitur ſolum definit ibi Ariſtoteles: quum enim ibi in ſenſuum conſideratione verſetur, ad eum non pertinebat definire alium colorem, quàm eum, qui viſibilis eſt; definit ergo colorem viſibilem, ſed definit ipſum ſecundùm ſe, & abſolutè conſideratum, non tamen alio conſilio, quàm gratia viſus; quocirca eſt modo aliquo definitio reſpectiua, & dicere poſſumus notari in ea reſpectum ad viſum, ſed reſpectum remotum; in illa verò, quæ in ſecundo de anima traditur, notari reſpectum proximum; ita ut hæc ſit definitio coloris viſibilis quatenus eſt viſibilis, illa verò coloris viſibilis quatenus eſt color. Sed dicere etiam poſſumus (neque erit ab Ariſtotele aliena ſententia) non eſſe actu colorem, niſi illum, qui eſt in ſuperficie; eum verò, qui eſt in profundo, poteſtate tantùm eſſe colorem, quatenus enim poteſt fieri ſuperficialis, eatenus poteſt euadere actu color: quũ enim eo conſilio à natura conſtitutus color eſſe videatur, ut uiſum moueat ad vitam animalium conſeruandam, & in homine ad rerum ſcientiam adipiſcendam, ille ſolus eſt actu color, qui aptus eſt per ſe operam ſuam præſtare, hic autem eſt ille ſolùm, qui in ſuperficie eſt; quia etiamſi contingat ut ſit in tenebris, tamen aptitudinem per ſe habet mouendi uiſum, licèt mouere nequeat ob defectum luminis in perſpicuo: niſi .n. hoc dicamus, non erit color ęquatum obiectum viſus, ſiquidem daretur color, qui ſecundùm propriam naturam non eſt viſibilis, nempe is, qui eſt in profundo: neque Ariſtoteles per definitionem prædictam declararet naturam coloris, ſed eam traderet per accidentalia; nam ſi non minus color in profundo eſſet, quàm in ſuperficie, eſſet accidentale colori eſſe in extremitate. Sed aduerſus hoc oritur dubium, quod tangitur à Ioanne Grammatico in contex. 66. ſecundi libri de anima, uidetur enim eſſe color etiam in profundo, immò & actu viſibilis; nam in electro, multiſque lapidibus tranſparentibus ineſt quandoque intrinſecus concretum aliquod animal, ut muſca, uel etiam folium aliquod, idque à nobis cernitur, licèt ſit in profundo illius corporis, ſic etiam videmus colorem numi in fundo aquæ, & colorem ipſius vaſis. Sed hoc à Ioanne optimè ſoluitur; inquit enim neceſſarium eſſe ut proprius electri color uel ſit intenſior colore animalis incluſi, uel æquè, uel minus intenſus: ſi igitur intenſior ſit, aut etiam ęquè intenſus, ſolus videbitur, & occultabit colorem animalis incluſi, qui non uidebitur: ſi uerò intenſior ſit color illius animalis, videbitur quidem, ſed non ut color electri, ſed ut color illius animalis, proinde ut in illius animalis ſuperficie, non ut in profundo electri; quòd enim appareat in profunditate ſubſtantiæ electri, hoc nihil eſt, quia tunc electrum fungitur officio medii perſpicui, cuiuſmodi eſt etiam aer; ſic igitur electrum tanquam perſpicuum medium defert ad oculos colorem exiſtentem in ſuperficie illius animalis in eo incluſi; quare nullus color uidetur, niſi qui in ſuperficie eſt. Cauſa autem dubitationis, & erroris eſt, quoniam huiuſcemodi lapides ſunt ſimul & colorat.

Cur definitione coloris non ponatur opacum, ſed ſolum perſpicuum.

An is, qui eſt in profunditate, ſit diſcedus color.

Dubium.

Solutio.

Poteſt aliqd ſimul eſſe tranſparens, & coloratū.

& perſpicui, participant enim aliqua opacitate, quæ eos facit eſſe coloratos, ſed non omnino tollit in eis perſpicuitatem: ideo quia fertur uiſus per profundum lapidis ob eius perſpicuitatem, credimus viſibilem eſſe etiam illum colorẽ, qui eſt in profundo; non tamen ſic eſt, ſed quatenus coloratus, ac uiſibilis eſt lapis, eatenus à nobis uidetur ſecundùm propriam ipſius ſuperficiem; quatenus verò perſpicuus eſt, transfert ad nos tanquam medium colores aliarum rerum, vt colorẽ animalis incluſi, uel incluſæ herbę, ſed non tanquam coloratus; itaque & color exiſtens in ſuperficie animalis incluſi tranſit ad oculos per electrum tanquam perſpicuum medium; & ipſe quoque proprius electri color, qui in ipſius eſt ſuperficie, mouet viſum, & ita cernitur electrum ut coloratum. Patet igitur non eſſe viſibilem alium colorem, niſi illum, qui in ſuperficie eſt, immò & eum ſolum eſſe actu colorem; ſic enim rectè ipſum definiuit Ariſtoteles dicens colorem nihil aliud eſſe, quam extremitatem, hoc eſt ſuperficiem perſpicui terminati.

De perſpicuo. Cap. III.

HAEC de obiecto dicta ſint: ſequitur ut de medio, quod perſpicuum eſt, dicamus: huius duæ ſunt partes: una tanquam materia, quę apta eſt recipere & lumen, & tenebras; altera uerò ut forma, eaque eſt lumen; de vtraque igitur dicendum eſt. Quod ad partem materialem attinet, ea nil aliud eſt, quàm corpus aptum recipere in ſua ſubſtantia & lumen, & aliarum rerum colores: pręſtare autem hoc non poteſt, niſi ſit peruium, idque eſt id, quod uocamus perſpicuum, ſiue tranſparens: peruium autem eſſe non poteſt, niſi habeat ſubſtantię tenuitatem, ut per eam poſſit lumen intima penetrare, nam tenuitati opponitur craſſities, ac denſitas, quæ impedimento eſt receptioni luminis, & coloris introrſum, quia facit terminationem, & colorationem in ſuperficie: ideo rectè notat Albertus eſſe quidem neceſſarium ut perſpicuum materiale habeat ſubſtantiam raram, id tamen non ſatis eſſe ad faciendam perſpicuitatem, ſed requiri etiam ſubtilitatem ſubſtantiæ; uult enim per hoc denotare perſpicuum non in illa raritate conſiſtere, quæ ſignificat diſtantiam partium, non ſubſtantiæ tenuitatem, & eſt de categoria ſitus; ſed in illa, quæ eſt de genere qualitatis, & ſignificat tenuitatem ſubſtantiæ, hæc enim facit perſpicuitatem; unde etiam perſpicuorum differentia oritur, prout enim alia tenuiorem, alia minus tenuem ſubſtantiam habent, maiorem etiam, aut minorem habent perſpicuitatem. Eſt autem animaduertendum poſſe duobus modis conſiderari perſpicuum; uno modo abſolute, & ſecundùm propriam naturam; altero modo reſpectu uiſus: abſolutè quidem conſideratum non complectitur lumen, ſed talem habet naturam, quæ eſt apta recipere introrſum, & lumen, & tenebras; quemadmodum etiam prima materia, nullam in ſua ſubſtantia formam habet, ſed apta eſt tum formam, tum priuationem recipere: quare ut naturę primę materiæ extranea eſt tum forma, tum priuatio; ita naturæ abſolutæ ipſius perſpicui extraneum eſt & lumen, & tenebra: proinde naturam ſuã abſolutam retinet perſpicuum tam ſub tenebris, quàm ſub lumine: at reſpectu uiſus continet lumen tanquam formam, à qua conſtituitur, & hac ratione non eſt actu perſpicuum, niſi ſit illuminatum, quia non eſt aptum fungi officio ſuo, niſi cum lumine, eſt enim eius officium moueri à coloribus, & eos recipere, ut ab illis uiſus moueatur; lumen igitur tanquam formã conſtituit perſpicuũ actu ſumptũ hoc ſecundo modo, id eſt actu receptiuum colorũ: ideo diximus perſpicuũ quatenus eſt mediũ deferens colores ad uiſum, à duabus his partibus conſtitui, à corpore tenui tanquam materia, & à lumine tanquam forma: & hoc reſpexit Ariſt.

Materia perſpicua.

Perſpicuum poteſt dupliciter conſiderari.

Forma perſpicui.

in contex. 69. ſecundi libri de anima, quando lumen ſic definiuit, lumen eſt actus perſpicui quatenus eſt perſpicuum, nam ſecundo modo perſpicuum accepit, nẽpe reſpectu viſus, non primo modo; quia ſecundùm ſe, & abſolutè ſumptum retinet naturam ſuam, & ſuam tenuitatem etiam ſine lumine, ſed vt eſt medium inſeruiens viſui, non eſt actu perſpicuum niſi per lumen: propriam verò perſpicui naturam priori modo acceptam conſiderauit Ariſtoteles in contex. 71. eiuſdem libri, quando dixit eandem eius naturam quandoq; cum lumine eſſe, quandoque cum tenebris, non eſſe tamen ſecundo modo actu, niſi quando habet lumen. Aliud quoque magni momenti eodem in loco notandum eſt; inquit enim Ariſt. perſpicuum eſſe inuiſibile; nec ſolùm prædicat hoc de perſpicuo, ut alij arbitrantur, ſed aſſerit hoc cum perſpicuo reciprocari, & idem eſſe inuiſibile, quod perſpicuum; hoc enim ſi intelligatur, ueriſſimum eſt, licèt ab alijs non animaduerſum; dicimus igitur poſſe duobus modis aliquid appellari inuiſibile: uno modo negatiuè, qua ratione Deus, & omnes ſubſtantiæ incorporeæ ſunt inuiſibiles, & nullam habent aptitudinem vt uideantur; quare ita acceptum inuiſibile latius patet, quàm perſpicuum: altero modo priuatiuè, nempe quod habet priuationem viſibilitatis, cum aptitudine tamen ad eam adipiſcendam, hoc autem eſt ipſummet perſpicuum; uiſibile nanque color eſt, perſpicuitas verò eſt de natura coloris, quia eſt eius priuatio in ſubiecto apto colorari, & eſt loco coloris in ſubiecto perſpicuo; ideo ſi perſpicuum condenſetur, & fiat terminatum, euadit cõloratum, & perſpicuitas migrat in colorem; in genere igitur uiſibilium perſpicuũ eſt, quia perſpicuitas notat priuationem coloris, & viſibilitatis cum aptitudine, quo fit vt ſolum perſpicuum ſit receptiuum coloris; quamobrem in genere uiſibilium ſolum perſpicuum eſt inuiſibile, & ita omne inuiſibile priuatiuè eſt perſpicuum. Siquis verò obiiciat; coloratum ualde diſtans inuiſibile eſt, quia propter diſtantiam non poteſt videri, nec tamen eſt perſpicuum; quare in genere uiſibilium datur aliquod inuiſibile, quod non eſt perſpicuum: dicendum eſt colorem cum hoc, uel quouis alio impedimento poſſe quidem inuiſibilem dici, non tamen per ſe, ſed per accidens, ſiquidem eſt per ſe, & ſecundùm propriam naturam viſibilis, licèt ei accidat ut ab aliquo videri nequeat; ideo etiam ſi conueniẽter alicui propinquus, videri tamen ab illo non poſſit propter illius uiſus debilitatem, id fit per accidens, quia per hoc non ſtat quin ſuapte natura ſit viſibilis, & ab aliquo etiam alio videatur, ſi non ab homine, ſaltem à lince; nullus enim per hoc defectus notatur in coloris viſibilitate, ut conſideranti patet. Dum igitur loquimur de illo tantùm inuiſibili, quod per ſe inuiſibile ſit, hoc duplex eſt; vnum eſt per ſe inuiſibile negatiuè, ut Deus; alterum verò priuatiuè, quia poteſtatem habet recipiendi colorem, & uiſibilitatem, idq; eſt ſolum perſpicuũ, vt Ariſtot. ibi ſignificat; hoc enim tum ea ratione eſt viſibile poteſtate, quatenus ſi incraſſetur, & condenſetur, fit coloratum, & viſibile; tum etiam quatenus ſeruata in eo perſpicuitate recipit aliorum colores, non quidem realiter, ſed ſpiritaliter, repugnat enim perſpicuitati color realis, & eam imminuit, aut etiam penitus tollit. Hæc igitur eſt natura perſpicui, quam ibi declarat egregiè Ariſtoteles: perſpicuitas enim notat priuationem realis coloris, qui non ineſt niſi in corpore habente terminationem perſpicuitati oppoſitam; proinde notat etiam poteſtatem tum patiendi à reali colore, & recipiendi ſpeciem eius ſpiritalem ſeruata perſpi cuitate, tum etiam recipiendi realem colorem, ſi condenſetur, & fiat ex perſpicuo terminatum.

Declaratio tex. 71. ſecundi libri de anima.

Quo omne inuiſibile ſit perſpicuum.

Inuiſibile dicitur duob. modis.

Obiectio.

Solutio.

De

De luminis, ac lucis diſcrimine. Cap. IIII.

DE formali autem perſpicui parte, quæ lumen eſt, maior nos difficultas manet; ſed ne ambiguitate laboremus, intelligendum imprimis eſt quid nomine luminis intelligamus, & quid interſit inter lucem, & lumen: lux proprie dicitur illa, quæ eſt in corpore lucido, ut in ſole, & in aliis aſtris, & in flamma; lumen verò eſt id, quod à luce producitur in perſpicuo, ita vt in ſole ſit non lumen, ſed lux, in aere autem non lux, ſed lumen, eſt enim lumen imago, & ſpecies lucis: nam à luce corporis lucidi generatur in perſpicuo lumen, quemadmodum reales rerum colores producunt in perſpicuo ſpeciem ſuam. Sed magnum eſt lucis, ac luminis diſcrimen reſpectu viſus, ad hunc enim variis modis referuntur, duplex enim eſt uiſibile: vnum propriè dicitur uiſibile vt viſum terminans, diciturq; viſibile ut quod, euiuſmodi eſt color, ſub quo lucem contineri manifeſtum eſt, lux enim eſt color, quia viſum terminat, & uidetur tanquam albedo quædam: quod apertè aſſeritur ab Ariſtotele in libro de ſenſu & ſenſilibus, & in libello de coloribus, & in calce capitis quarti primi libri Meteorologicorum, ubi ſolem vocat album, quum ſit lucidus; resq; per ſe manifeſta eſt, uidemus enim flammam non eſſe peruiam, ſed denſam, nec transferri per ipſam ad nos aliarum rerum colores, ſed in ipſa terminari viſum; quare cõtinetur ſub obiecto viſus æquato, quod à uiſu iudicatur, & eſt viſibile ut quod, & tanquam ſpecies quædam coloris, ut ſignificauit Ariſtoteles in ſecundo libro de anima in capite de viſu, quando dixit omne viſibile eſſe colorem; quum enim lucida corpora ſint viſibilia, ut ipſe ibidem conſitetur, & ut per ſe manifeſtum eſt, patet lucem eſſe colorem, immò eſt primum viſibile, ut poſterius dicemus. Lumen verò, quod à luce producitur in perſpicuo, eſt alio modo uiſibile, non.n. ut quod, ſed ut quo; eſt.n. ratio viſibilitatis colorum, ſiquidẽ non ſunt viſibiles, niſi in lumine, at ipſum per ſe nõ mouet viſum, nec dicitur videri, niſi per accidens, dum.n. rerum colores videmus, ex ea uiſione iudicamus perſpicuum medium eſſe illuminatum, quare non videtur lumen per ſe, ſed cognoſcitur per uiſionẽ colorum, eſt igitur viſibile ſolũ ut quo, non ut quod, dum conſideratur in perſpicuo interminato: tametſi in corpore terminato receptum ſit etiam viſibile ut quod, non tamen quatenus lumen, ſed quatenus ſubiens rationem coloris, ſic enim migrat in colorem; ut lumen à ſole productum in aere non eſt viſibile, ſed idem in pariete receptum migrat in colorem, & ſit obiectum uiſibile ut quod, nam ſimul cum colore corporis recipientis mouet uiſum tanquam color vnus ex utroque conflatus. Nunc igitur dimiſſa luce, quã appellatione coloris comprehendi uolumus, quum per ſe viſum moueat, & iudicetur ut quod, de ſolo lumine verba faciemus. hoc enim eſt illud, quod ab Ariſt. vocatur perfectio, & actus, & forma perſpicui; nam lux nõ eſt actus perſpicui, niſi cauſaliter, lumen uerò formaliter: & hoc reſpexit Ariſto. in definitione luminis, definiuit enim ipſum ut formam, ſicut etiam in eiuſdem libri initio definiuerat animam; quum enim forma nil aliud ſit, quàm perfectio, & actus, quo aliquid tale eſt, nil aliud eſt anima, quàm actus, quo corpus viuens eſt uiuens; & lumen nil aliud eſt, quàm actus, quo perſpicuum eſt perſpicuum, ideſt qui conſtituit ipſum perſpicuum, & facit eſſe medium actu idoneum vt inſeruiat uiſui.

Lumen eſt ſpecies lucis. Viſibile duplex, ut qd, & ut quo.

Lux eſt color, & eſt uiſibilis ut qd.

Lumen eſt viſibile vt quo.

Quòd

Quòd lumen non ſit corpus. Cap. V.

LVMINIS naturam declarare non facile eſt, nec paruum eſt in eo difficultatis indicium, quòd de genere quoque ipſius multi philoſophi dubitarunt, ac varia ſenſerunt: Ariſtoteles enim cenſuit lumen eſſe accidens, alij tamen fuere, qui putarunt lumen eſſe ſubſtantiam, & alii quidem corpoream, alij incorpoream: ſed in hac diſputatione nobis immorandum non eſt, quum & ipſe Ariſtoteles validis, ac manifeſtis argumentis ſententiam illorum reiecerit tum in ſecundo libro de anima, tum in libro de ſenſu & ſenſilibus, & præterea plures etiam habeamus interpretum hac de re diſputationes, vt Ioannis Grammatici in ſecundo libro de anima in capite de viſu, & latinorum tum ibidem, tum in ſecundo ſententiarum diſtinctione decimatertia, & Thomæ in prima parte quæſtione 77. articulo ſecundo, ac tertio: Nunc igitur ſatis ſit argumenta Ariſtotelis paucis referre, & difficultatem quandam, quæ multos turbare poſſet, de medio tollere. Duobus potiſſimum argumentis probat Ariſtoteles lumen non eſſe corpus. Vnum ſumitur ex eius ſubita diffuſione per totum Hemiſphærium: nam ſi eſſet corpus, non poſſet ſubitò ab ortu ad occaſum tranſire, ſed neceſſariò in tempore, corpus.n. per ſpatium plenum moueri non poteſt, niſi in tempore, ob medii corporis reſiſtentiam; quum igitur lumen ſolis orientis totum illud ſpatium ſubitò, & abſque tempore peragat, non poteſt eſſe corpus. Alterum argumentum eſt: ſi lumen eſſet corpus, fieret corporum penetratio: quum enim nulla penitus ſit perſpicui pars, quæ non ſit luminoſa, ſeruetur autem integra tam luminis, quàm perſpicui corporis natura, neceſſe eſt ut lumen penetret omnes partes perſpicui; nam hæ non cedunt partibus luminis, ſed eas in ſe recipiunt; quare ſi lumen eſſet corpus, penetratio corporum fieret, quæ penitus impoſſibilis eſt: hinc itaque intulit Ariſtoteles lumen in perſpicuo ineſſe non ad modum corporis, ſed ad modum formæ: quia eadē ratione etiam in contex. quarto eiuſdem libri oſtendit animam non poſſe eſſe corpoream, quia quum oēs penitus viuentis partes ſint animatæ, fieret penetratio corporum. Sed qui plura de hac re uidere cupiunt, legant prædictas interpretum diſputationes, in quibus diffuſè oſtenditur lumen non eſſe corpus, neque omnino ſubſtantiam: non eſt enim nobis tempus conterendum in recenſendis aliorum dictis, ſed tollenda eſt difficultas quædam, quæ huic veritati maximè omnium videtur officere, eaque eſt quòd lumen & moueri, & percutere, & reflecti videtur: nam lumen ſolis ad nos tranſit, & ſolida corpora percutit, terram enim percutiens, & reſiliens generat in aere calorem, & percutiens ſpeculum ad multa illuminanda reflectitur; quæ omnia indicare uidentur lumen eſſe corpus, quum ſolis corporibus competant, accidentibus verò competere nullo modo poſſint. Ad hæc igitur dicimus eſſe quidem in uſu poſitum ut hæc per quandam ſimilitudinem lumini attribuantur, & dicamus lumen moueri, & percutere, & frangi, & reflecti; ſed reuera nihil tale competere lumini, producitur enim lumen à præſentia lucidi corporis in perſpicuo; & quia non eſt corpus neque habet contrarium poſitiuum, quod illi reſiſtat, producitur ſubitò in omnibus perſpicui partibus: nec tamen ita producitur, ut habeat eſſe fixum, ac permanens, & recedente lucido, à quo eſt genitum, adhuc in ipſo perſpicuo maneat; ſed recedente lucido perſpicuum ſtatim deſinit eſſe luminoſum: quare ipſius natura conſiſtit ſolùm in fieri, & tandiu exiſtit in perſpicuo, quandiu perſeuerat produci à præſentia lucidi: & quia corpora ſolida, ac polita percutiens lumen reddit illa apta per receptum lumen ad alia illuminanda, ideò videtur reflecti, & moueri lumen; non tamen ſic eſt, ſed ab eis illuminatis generatur lumen in aliis: quod idem de colore dicimus, nam color producit in ſpeculo ſpiritalem colorem

Argumenta Ariſto. quòd lumen nō ſit corpus.

Dubium de luminis motu.

Solutio.

& ſpeculum ſimiliter colorem producit in aere, nec ob id dicimus colorem moueri,& reflecti, quum certum ſit colorem eſſe accidens: non eſt igitur credendum idem numero lumen tranſire ab vna aeris parte ad aliam, neque aliquod idem recedere à ſole, & ad aerem progredi, ſed in omnibus perſpicui partibus ſubitò, & in temporis momento generatur lumen, ſiue directè, ſiue per reflexionem id fieri uideatur; non enim illud idem lumen, quòd in una parte eſt, ad aliam tranſit, ſed in omnibus, in quibus eſt, generatur continuè ſiue ab ipſomet lucido corpore immediatè, ſiue ab alio, quod ab illo illuminatum illuminet alia.

Variæ ſententiæ de lumine, an ſit ens reale, an intentionale, & quid ſit intentio. Cap. VI.

ALIVD eſt de lumine non leue dubium à latinis interpretibus maximè exagitatum, an lumen, quum ſit accidens in medio perſpicuo, ſit accidens reale, an intentionale. Thomas in prima parte ſummæ quæſtione 77. articulo tertio nititur oſtendere lumen in medio non habere eſſe intentionale, ſed reale tantùm. Contrà Aegidius in ſecundo libro de anima in capite de viſu probat lumen in medio non habere eſſe reale, ſed ſolum intentionale. Inter has duas extremas ſententias eſt tertia media, quòd lumen in medio habeat ſimul eſſe reale, & intentionale: hanc ſequuti ſunt Scotus, & Ioannes Bacconius, & Durandus in ſecundo ſententiarum diſtinctione decimatertia, & alii complures; eamque ego veram eſſe exiſtimo, & Auerrois quoque, & Alberti ſententiam fuiſſe; immo etiam Caietanus in ſuis commentariis in Thomam loco prædicto uolens ipſum tueri ab argumentis Scoti, ita ipſum defendit, ut tranſeat manifeſtè in opinionem Scoti; quum tamen neque ad eam trahi, neque modo ullo defendi Thomas meo quidem iudicio poſſit, quia negat lumen in perſpicuo habere eſſe intentionale, & confundit lumen cum luce, quum tamen aliud ſit lux, aliud lumen, ut prædiximus, & lux habeat penitus eſſe reale, lumen verò in perſpicuo ſit intentio, & imago lucis, nec aliter, quàm ut color in perſpicuo eſt imago, & intentio coloris realis. Mitto hic conſiderare argumenta, quæ tum à Thoma, tum ab Aegidio adducuntur, quum in hac diſputatione non ſit nobis immorandum, & quum illa apud eos in locis prędictis legere quiſque poſſit; ſed ſolùm nitar ipſam rei ueritatem breuiter declarare, & paucis argumentis, quæ validiora eſſe uidebuntur, comprobare. Ante omnia intelligendum eſt, quid ſit intentio, ſeu ens intentionale. Latini quidem huius vocis etymologiam conſiderantes dicunt intentionem uocari id, per quod tanquam per rationem formalem anima tendit in obiectum cognoſcendum, unde omnes ſpecies tam ſenſiles, quàm intellectiles uocantur intentiones: quę etymologię conſideratio ſatis craſſa eſt, & quanuis fortaſſe ad rectum ſenſum trahi poſſet, non eſt tamen in ea tempus cõterendum. Ego dico intentionem nil aliud eſſe, quàm attentionem, ac diligentiam animæ in alicuius rei conſideratione, quo fit ut intentum etiam ſumamus pro attento; hęc eſt verè latina huius uocis ſignificatio, ſed traducta poſtea à philoſophis noſtris hæc uox eſt ad omnem animi conceptum ſignificandum, etiamſi abſque diligentia fiat, & omnem ſpeciem ſiue ſenſilem, ſiue intellectilem; hęc enim, quatenus eſt ſpecies ſpiritalis reale obiectum repræſentans, dicitur eſſe illius intentio, ideſt imago in anima: hinc orta eſt diſtinctio illa, qua omnes utuntur, primarum, & ſecundarum intentionum: primas enim intentiones uocamus illos omnes conceptus, qui rem immediatè reprę́ſentant; ut conceptum lapidis in animo, & ſpeciem coloris in oculo: ſecundas verò intentiones uocamus illos conceptus, qui non rem immediatè, ſed alium priorem conceptum repræſentant; ut conceptus generis dicitur

Opinio Thomæ.

Opinio Aegidii.

Opinio Scoti, & Bacc. & Durandi.

Caietanus.

Intẽtio quid ſit.

Primæ, & ſecundę intentiones.

ſecunda

ſecunda intentio, quia repræſentat conceptus animalis, & plantæ, & aliorum eiuſmodi, à quibus immediatè repræſentantur res. Sed poſtea traducta eſt huius uocis ſignificatio etiam extra animam, ut id, quod eſt imago alterius repræſentatiua, etiamſi non ſit in anima, dicatur ens intentionale; huiuſmodi eſt ſpecies obiecti ſenſilis in medio, ut ſpecies coloris in aere, ſiue etiam in ſolido aliquo corpore recepta, ſicuti ſępe videmus à lumine per phialam uino plenam transeunte produci ſpeciem, & imaginem coloris vini in panno linteo ſubiecto: illa enim rubedo, quæ in uino eſt color realis, & mouetur ad motum uini ſubiecti, eſt in panno linteo color intentionalis, qui non mouetur ad motum ſubiecti panni, ſed ad motum vini, & ad motum luminis, à quo producitur.

Declaratio, & comprobatio ueritatis de natura luminis. Cap. VII.

SI vera hęc ſunt, & intentio eſt id, quod modò diximus, non uideo quomodo Thomas negare poſſit lumen in medio habere eſſe intentionale; nam producitur à luce lucidi corporis, ut inquit Ariſtoteles tanquam ab obiecto reali, cuius eſt repræſentatiuum; & videmus lumen tanquam colorem quendam, quod fieri non poſſet, niſi ſpecies lucis, quæ ipſam repręſentet, ad oculum ferretur, quemadmodum etiam ſpecies coloris realem colorem repręſentat: ergo negare lumen in perſpicuo habere eſſe intentionale, eſt negare rem manifeſtam, quum manifeſtum ſit ipſum produci à luce, & ita eius intentionem eſſe. Ex altera etiam parte non debuit negare Aegidius lumen in aere habere eſſe reale, quum reales effectus producat, ut Thomas argumentatur, patet.n. lumen producere calorem, qui eſt effectus realis; patet etiam lumen uehemens deſtruere temperiem oculi, qui ſimiliter eſt effectus realis: ſed cauſa erroris multorum fuit, quòd putarunt non poſſe aliquid eſſe ſimul intentionem, & rem, quum potius è contrario ſeſe res habeat, & hoc negare ſit pugnantia dicere; nam ſi aliquid eſt intentio alicuius, ergo eſt res aliqua, quomodo enim eſſet intentio, ſi eſſet nihil? ideo optimè inquit Scotus in loco prędicto de ſigno, & re: quando enim diſtinguimus rem à ſigno, non propterea dicimus ſignum non eſſe rem, ſic enim eſſet nihil, proinde ſignum appellari non poſſet; ſed quum rem à ſigno diſtinguimus, nil aliud ſignificare uolumus, quàm aliquid eſſe rem tantùm, non ſignum, aliquid verò eſſe & rem & ſignum rei: ſic igitur (inquit) diſtinguuntur res, & intentio, aliquid enim eſt res, & non eſt intentio rei, aliquid autem eſt intentio, & res ſimul, quia non poteſt eſſe intentio rei, quin ſit etiam res aliqua, & ita habeat eſſe reale. Huic ſententiæ Scoti ego omnino ſubſcribo; non ſolùm enim illas intentiones, quæ extra animam ſunt in medio ſenſus, ſed etiam eas, quæ ſunt in anima, puto eſſe aliquid, & eſſe res: eaque Ariſtotelis ſententia fuit, qui in libro Categoriarum in capite de qualitate ſcientiam poſuit in genere qualitatis, nil autem aliud eſt ſcientia in anima, quàm intentio, & imago rei cognitæ, repręſentans rem, quæ extra animam eſt; hæc igitur apud Ariſtot. eſt ens reale, quum ſit qualitas. Poſſum etiam ratione id confirmare; nam cognoſcimus etiam cognitionem noſtram tanquam rem aliquam poſitiuam, & conſideramus quid ſit cognitio, quare tali noſtræ cognitioni reſpondet cognitio ipſa tanquam res cognita: ſic etiam diximus colorem intentionalem incidentem in corpus aliquod ſolidum producere adhuc intentionem ſuam in perſpicuo, & uideri ad modum rei. Sed pluribus cauſa erroris fuit, quòd illa, quæ ſpiritalia ſunt, ipſi putant eſſe nihil, quum tamen ſint res: ſicut enim dantur ſubſtantiæ incorporeæ, & ſpiritales, quę uerisſimè ſunt ſubſtantię; ita dantur etiam accidentia ſpiritalia, quę veram habent entitatem,

Quòd lumē habeat eſſe intentionale contra Thomam.

Quod lumē habeat eſſe reale contra Aegidium.

Poteſt aliquid eſſe & res, & intentio.

Accidentia ſpiritalia habent minorē entitatem, quàm materialia.

tem, licèt minorem, quàm accidentia materialia, à quibus producuntur: nam (ut ait Durandus in loco prędicto) iſtę ſpecies habent eſſe debile, quia deficiunt à perfectione propria ſpeciei, & eo magis deficiunt, quo magis diſtant à prima cauſa. Auerroes quoque in duobus poſtremis cap. libri de ſenſu & ſenſilibus inquit formas in anima habere eſſe ſpiritale purum, in materia verò extra animam habere eſſe materiale purum, at in medio habere eſſe medium inter materiale & ſpiritale; quare ſecundùm Auerroem negari non poteſt lumen & colores in medio habere eſſe reale, & magis, quàm in anima ſpeciem, quod etiam hoc argumento confirmari poteſt: id, quod habet eſſe ſecluſa omni operatione animæ, habet eſſe reale; at lumen in medio habet eſſe etiam ſecluſa omni animę operatione; ergo de ipſo manifeſtius eſt quòd habet eſſe reale, quàm de intentionibus, quæ ſunt in anima: & quod de lumine dicimus, id de colore quoque ob eandem rationem dicendum eſſe arbitramur: ideo deceptus eſt Thomas negans colorem in medio habere eſſe reale, quod de lumine conceſſit; quanuis enim lumen ſit efficacius ad reales effectus producendos, non ob id negandum eſt colorem habere eſſe reale, nam rerum quoque materialium multæ ſunt quæ non ſunt actiuę, neque per hoc ſtat quin habeant eſſe reale. Illud verò hac in re maximè annotandum eſt, has ſpecies, ſeu intentiones, quas diximus & in anima, & extra animam eſſe aliquid reale, & intentionale ſimul, habere hoc duplex eſſe duabus rationibus, ut rectè notat Ioannes Bacconius in ſua quæſtione: nã reſpectu obiecti materialis, quod repręſentant, & cuius dicuntur ſpecies, habent eſſe intentionale; at reſpectu ſubiecti, in quo inhęrent, habent eſſe reale, ut lumen in perſpicuo, & ſcientia in anima: quod quidem ex hoc diſcrimine cognoſci poteſt, quia lapis in anima tum ſubſtantia eſt, tum accidens; nam ſecundùm ſe formaliter eſt accidens de genere qualitatis, & eſt ſubſtantia per repræſentationem; mouere autem anima dicitur, & cognoſci non ſecundùm ſuum eſſe formale, ſed ſecundùm eſſe repræſentatum: quando enim cognoſcimus lapidem, ſubſtantiam cognoſcimus, quæ per illam ſpeciem repræſentatur, non ipſam ſecundùm ſe qualitatem illam; dicimus enim uideri realem colorem, non ſpeciem ipſam, immò idiotę homines non concederent ullam coloris ſpeciem in medio productam, quia propriam illam realem ſpeciei entitatem ignorant, & nil aliud fatentur, quàm realem colorem à ſe uideri; illum igitur uident per eius ſpeciem, quam ignorant, non enim illam cognoſcunt, ſed colorem illa, ſolus enim realis color uiſum terminare, ac videri dicitur. Per hoc ſoluitur argumentum quoddam Aegidii, qui inquit: ſi lumen in medio haberet eſſe reale, ſuperpoſitus oculo aer illuminatus impediret ſenſionem, attamen patet lumen tangens oculum facere ſenſionem, ergo non habet eſſe reale. Nos autem dicimus ſententiam illam Ariſtotelis, ſenſile poſitum ſupra ſenſum ſenſionẽ non facit, eſſe intelligendam de obiecto reali terminante ſenſionem, non de eius ſpecie, quinimmò neceſſe eſt ſpeciem ad contactum uſque organi peruenire, ſi fieri ſenſio debeat: lumen autem in aere eſt, non vt obiectum terminatiuum viſionis, ſed vt ſpecies ipſum repręſentans; & quanuis habeat etiam ſecundùm ſe eſſe reale, tamen non eſt viſibile ſecundùm ſuum eſſe reale, ſed ſecundùm illud, quod ab eo repręſentatur; quare tangens oculum non impedit uiſionem. Hoc autem eodem argumento, quo abuſus eſt Aegidius, rectè vſus eſt Scotus dicens: ſi lumen non eſſet intentio, ſed ſolùm haberet eſſe reale, ergo ſuperpoſitum oculo non faceret viſionem: eſt enim argumentum validum, dum ſtatuimus lumen mouere oculum; quia ſi non mouet ut intentio alterius, ſed ut res ſecundùm ſe, ergo eſt obiectum terminatiuum viſionis; tale autem tangens oculum impedit ſenſionem, quoniam inſtrumentum ſenſus debet pati à ſpecie obiecti immediatè, non ab ipſomet obiecto reali.

Species in medio habet eſſe medium inter materiale, & ſpiritale.

Error Thomæ.

Species habent eſſe reale, & ſpiritale duabus rationibus.

Argumentũ Aegidii.

Solutio.

Argumentũ Scoti optimum.

De inſtrumento viſus. Cap. VIII.

SEQVITVR vt de organo dicamus, quod quidem breuiſſimè pręſtabimus, ut Ariſto. potius, quàm Galenum imitemur: Galenus.n.tū de viſione, tum de pleriſq; alijs rebus ſcribens neſciuit artem medicam diſtinguere à naturali philoſophia; quum.n. plurima ad naturalem philoſophum attinentia cōſtituere potius, quàm exquiſitè tractare debuiſſet, eorum tamen conſiderationem diligentiſſimā cum medica arte commiſcuit, quod ab alijs quoque medicis Galeni in ſcribendo artificium optimè edoctis factum frequenter eſſe animaduerti: apud Ariſtolem verò nihil tale notare aliquis quantumuis liuidus aduerſarius eius poteſt, qui ſemper à rebus alienis abſtinuit; & non modò illa, quæ ad aliam diſciplinam, ſed etiam quæ ad aliū eiuſdem diſciplinæ librum pertinent, tractare veritus eſt: quod quidem eſt maniſeſtiſſimum in tractatione ab eo facta de viſu, & de facultate viſiua; diligentem.n. oculi, & cōſtructionis eius declarationem apud Ariſto. nullibi legimus, licèt oculus ex pluribus humoribus, & pluribus tunicis, alijsq; partibus mirabili ſtructura, atque artificio conſtitutus ſit; nihil.n. aliud de oculi fabrica ab eo ſcriptum habemus, niſi eum aqueum eſſe debuiſſe, non quidem aquam purā, ſed exceſſu aqueū: quum.n. in primo capite ſecundi libri de partibus animalium dixerit organa ſenſuum debere eſſe ſimilaria, totus autem oculus ſit corpus diſſimilare, Ariſto. præcipuam oculi partem reſpexit, quæ eſt humor cryſtallinus, in quo tanquam in vero viſus inſtrumento ſpecies coloris recipitur, & ab anima iudicatur: hunc igitur conſiderare ſatis habuit, & dicere organum viſus eſſe corpus aqueum; reliquas oculi partes medicis conſiderandas reliquit, quum illarū officium non ſit videre, ſed inſeruire cryſtallino, vt in eo fieri uiſio poſſit, aliæ nanq; ad ipſum protegēdū, aliæ ad nutriendū, alię ad mouendū totum oculū pertinent. Nos igitur Ariſt. imitati non totā oculi ſtructurā cōſiderabimus, ſed quaſdā tantùm partes, quæ ad id, qđ in præſentia quęrimus, conferre poſſe videbuntur: reliqua apud Galenū legi poterunt in libro decimo de uſu partiū, & in libro ei adſcripto de oculis, & apud Auerroem in primo collectaneorū capite decimoſeptimo, & in ſecundo libro capite decimoquinto. Subſtantiā oculi tribus humoribus cōſtare certum eſt, quorum medius, & inter duos reliquos collocatus cryſtallinus eſt, durior alijs, & ſimilis glaciei, ſed lucidiſſimus, non quidem propria luce, ſed lumine extrinſecus recepto; poſt hunc poſitus eſt in parte oculi poſteriore humor uitreus, qui mollior eſt, & ſubſtantiam habet minus conſiſtentem, & multo maior eſt cryſtallino; nā, ut ego iudicare uidens potui, eſt fortaſſe quadruplo, vel etiam quintuplo maior; ſed maximè clarus, & albus, & in hoc manifeſtiſſimum eſt deceptum eſſe Galenū, qui in decimo de vſu partiū dixit huius colorē eſſe ſubnigrū, ueluti ſiquis parum nigri cū multo albo cōmiſcuerit; ego.n. apertiſſimè uidi uitreum hunc humorē nihil habere nigredinis, nec minus cryſtallino album eſſe, nō tamen ita ſolidū, ſed molliorē, & fluentē, vnde appellatus eſt uitreus ad ſimilitudinē uitri liquefacti: deceptus ēt in eo eſt Galenus, ꝙ dixit huius humoris officiū eſſe, ut ex eo cryſtallinus nutriatur; hoc.n. falſum eſſe oſtendemus loco ſuo. In anteriore autem oculi parte eſt tertius humor uocatus aqueus, ſeu albugineus, qui vnà cum ſpiritu miſſo à cerebro per opticos neruos implet anteriorem pupillæ partem, & cryſtallinum defendit, prohibetque contactu corneæ, quæ ſua duritie ipſum lædere potuiſſet. Tunicas tres habet oculus, quarum extima ob ſuam duritiē σκληρότης dicitur, ſed in anteriori parte oculi uocatur cornea, quæ durior quidem eſt, ſed tranſparentior, ut per eum lumen ad humores oculi ingredi poſſit: ſecunda tunica uocatur χωροειδὴς, & colorata eſt colore ſubnigro, & in parte oculi anteriore uocatur uuea, nec totam pupillam operit, ſed in medio pupillæ loco eſt perforata, ut per illud foramen ingredi lumen, & colores poſſint: tertia,

Tres humores in oculo.

Error Galeni de humore vitreo.

Tres tunicæ in oculo.

& intima tunica retina appellata conſtare uidetur ex ipſamet cerebri ſubſtantia, nec totum oculum circundat, ſed deſinit in maximo cryſtallini circulo, ubi degenerare videtur in tenuem illam, & luminoſam membranam, araneam telam vocatam, quæ totum cryſtallinum operit, & ſeparat tum in parte anteriore ab aqueo humore, tum in poſteriore à vitreo. De his, ac de aliis ad oculi ſtructuram pertinentibus ſiquis plura videre cupiat, legat Galenum, & Auerroem in memoratis locis: nunc enim ſatis nobis eſt ſtatuiſſe ſolum cryſtallinum eſſe verum inſtrumentum viſus, cæteras verò oculi partes eius miniſtras eſſe, quarum aliquas poſtea conſidrabimus, quum de modo, quo viſio fit, verba faciemus, nempe illas, quæ ad rem facere videbuntur, reliquas verò dimittemus.

An lumen requiratur ad medium, an ad colorem illuminandum, opinio Auempaces, & argumenta. Cap. IX.

HIS declaratis conſiderandum nobis proponitur id, de quo interpretes Ariſtotelis maximè controuerſantur, quæ ſit luminis neceſſitas in uiſione ſecundùm Ariſtotelem: quum enim fieri uiſio nequeat ſine lumine, quæritur cuius gratia ſit neceſſarium lumen, an ad illuminandum perſpicuum medium, an ad illuminandum obiectum colorem. Fuit opinio Auempaces, quam conſiderat Auerroes in commentario 67. ſecundi libri de anima, quòd lumen ſit neceſſarium non propter medium, ſed propter ſolum colorem, ut faciat colorem eſſe actu motiuum perſpicui, quia non eſſet actu motiuus, niſi eſſet illuminatus; quam eandem ſententiam tuetur Auicenna in ſexto naturalium. Nitebatur Auempace, ut refert Auerroes, tali argumento: lumen, & color ſpecie non differunt, atqui omne recipiens debet carere recepto, ergo perſpicuum debens recipere colorem debet carere lumine, igitur moueri perſpicuum eſt illuminari, & illuminari eſt colorari; itaque ſi color ſit illuminatus, eſt actu motiuus perſpicui, & imprimit in eo colorem quatenus ipſum illuminat: ideo dictum illud Ariſt. color eſt motiuus perſpicui, quod eſt actu, ſic ab Auempace intelligebatur, color eſt aptus ducere perſpicuum de poteſtate ad actum, & reddere actu perſpicuum; hoc enim facit, dum ſimul ipſum illuminat, & colorat: quòd ſi priùs illuminatus eſſe aer ſtatuatur, non poterit à colore moueri, quum color ſit de natura luminis, & nihil recipiat ſe. Alia quoque ratione hoc confirmatur, quam eo in loco tangit Albertus: obiectum cuiuſque ſenſus debet reduci ad aliquam communem naturam, ſecus enim non eſſet obiectum vnum, proinde nec ſenſus vnus; patet autem eſſe viſibile & lumen, & colorem; ergo duo hæc vel reducuntur ad vnam tertiam communem naturam, vel vnum ad alterum: primum dici non poteſt, vt manifeſtum eſt, ergo ſecundum: atqui non reducitur lumen ad colorem, quia non definitur lumen per colorem, ſed potius color per lumen; ergo reducitur color ad lumen, & eſt viſibilis ratione luminis; ſic igitur vna eſt natura viſibilis, nempe natura luminis, ad quam reducitur color; ergo ad conſtituendum colorem viſibilem eſt neceſsarium lumen. Confirmatur hæc opinio ab Auicenna per experientiam; ſiquis.n. ſit in aliquo obſcuriſſimo loco, vbi ſit foramen, uidet per foramen illud externos colores, illi igitur tranſeunt per aerẽ tenebroſum, quare non requiritur lumen ad medium illuminandum, ſed ſatis eſt ſi colores ipſi in lumine ſint: ſic.n. ſunt nobis viſibiles etiam per aerem tenebroſum. Addit ẽt Auerroes pro Auempace aliud argumentum acceptum ex verbis Ariſt. in contex. 18. tertij libri de anima, vbi intellectum agentem comparat lumini, & inquit eſse neceſsarium propter phantaſmata, ut ea faciat actu intelligibilia, ſicuti lumen facit colores

Opinio Auẽpaces.

Primum argumentum.

Secundũ argumentum.

Tertium argumentum.

Quartum argumentum.

colores eſse actu colores, ideſt actu motiuos perſpicui; aſſerit ergo Ariſt. lumen requiri propter colores ad mouendum perſpicuum.

Auerrois, & Alberti ſententia, & argumenta.
Cap. X.

EX altera parte Auerroes contrariam ſententiam ſequens inquit lumen eſse neceſſarium non propter colores, ſed propter medium ſolum, & in eam inductus eſse uidetur præcipuè à uerbis Ariſtot. qui in ſecundo libro de anima in capite de viſu definiens colorem dixit eſse motiuum perſpicui illuminati, & definiens lumen dixit eſse actum perſpicui quatenus eſt perſpicuum, non dixit eſse actum coloris; cenſuit igitur neceſſarium eſse lumen propter ſolum medium, non propter colorem. Addit etiam rationem Auerroes ad hoc comprobandum: color ſecundùm Ariſtotelem eſt per ſe uiſibilis in ſecundo modo dicendi per ſe, ergo non accipit à lumine viſibilitatem, ſed eam habet ex ſua natura; nam ſi à lumine fieret uiſibilis, & motiuus perſpicui, non eſset per ſe uiſibilis, ſed per aliud. Albertus verò tertiam ſententiam ſequutus eſt, & putauit lumen eſse neceſsarium propter utrunque, ita ut neque medium poſſit à colore moueri, niſi ſit illuminatum, neque color poſſit mouere medium, niſi illuminatus: & quia de medio clara eſt ſententia Ariſt. qui dixit lumen eſse actum perſpicui, ipſe de colore declarat hac diſtinctione: color habet duplex eſse, unum materiale, alterum formale: eſse materiale fit per materię mutationem à quatuor primis qualitatibus, quæ uarios in ſuperficie colores producant, licèt ipſæ qualitates non ſint de eſsentia colorum, & ad tale coloris eſse non requiritur lumen; eſt enim color etiam in tenebris, non eſt tamen aptus ad mouendum medium: eſse autem formale habet color à lumine, quatenus lumen iungitur ſuperficiei, & facit colorem actu motiuum perſpicui, quia ſine lumine non moueret. Sic igitur neceſsarium eſt lumen etiam propter colorem ut motiuum perſpicui, idq; videtur ſignificaſse Ariſt. in contex. decimooctauo tertii libri de anima, quem antea pro Auempace conſiderauimus: ideo id, quod Ariſt. dicit, colorem eſse motiuum perſpicui, interpretans Albertus inquit eſse intelligendum de colore ſecundùm eſse formale, ſic.n. eſt motiuus perſpicui. Ex his igitur patet rem hanc non carere magna difficultate: ſequitur vt ratione duce quid ſentiendum ſit inueſtigemus.

Primum argumentum Auerrois.

Secundũ argumentum.

Opinio Alberti.

Color habet duplex eſſe, materiale, & formale.

Vera ſententia, & eius declaratio, ac comprobatio.
Cap. XI.

IN hac controuerſia ego puto lumen eſse neceſsarium non modò propter medium, & propter colorem, ut ſenſit Albertus, ſed etiam propter organum; quod credo non negaſse Albertum, quum aperte ab Ariſt. proferatur, ut mox conſiderabo: Ioannes etiam Gandauenſis in 2. lib. de anima, dum pro Auerroe demonſtrare nititur lumen non requiri propter colorem, ſed propter medium, fatetur tamen requiri etiam propter organũ. Quum igitur tria hęc, de quibus antea diximus, in uiſione conſiderentur, obiectum, medium, & organum, in his omnibus requiri lumen exiſtimo, ſi viſio fieri debeat; hoc enim facit tũ colores eſse actu motiuos perſpicui, & organi, tum oculum, & medium eſse receptiuũ coloris: organum.n. ob eandẽ rationẽ debet eſse illuminatum, ob quã & medium: nã ſi medium colores recipit (vt Ariſt. dixit) nõ quatenus aer, nec quatenus aqua, ſed quatenus perſpicuum,

Quòd lumẽ ſit neceſſariũ & propter medium, & propter organum.

non eſt autem actu perſpicuum, niſi per lumen: oculus verò, ut colores recipere poſſet, debuit eſſe perſpicuus, ut Ariſto. docet in libro de ſenſu & ſenſilibus capite ſecundo; neceſſarium eſt non minus oculo lumen, quàm medio, proinde oculus non recipit colorem, niſi recipiat lumen: huic ſententię atteſtatur cryſtallini humoris natura, & conditio, ipſum enim eſſe præcipuum viſus inſtrumentum omnes confitentur, eſt autem maximè perſpicuus ac ſplendidus, quia eſt de genere illorum perſpicuorum, quæ lumen quidem ex ſe non emittunt, ſed ſi extrinſecus recipiant lumen, ſplendida fiunt; immò aliqui etiam ſunt oculi, qui in tenebris emittunt ex ſe aliquid luminis, vt oculi leonum, & pardorum, & catorum; ſed omnium oculorum communis conditio eſt vt eatenus lucidi ſint, quatenus ob externi luminis receptionem fiunt ſplendidi, hoc enim eſt proprium illorum perſpicuorum, quæ aliquam habent denſitatem, & conſiſtentiam, qua retinent receptum lumen, & ex eius conſtipatione redduntur lucida tanquam alieno lumine. Quoniã igitur oculus debuit eſſe perſpicuus perſpicuitate aquea, ut lumen recipere, ac retinere, immò & intenſius reddere poſſet, & talem eſſe humorem cryſtallinum manifeſtum eſt, negari non poteſt datam eſſe organo perſpicuitatem, ut per receptionem luminis poſſit recipere aliarum rerum colores; eſt.n. communis conditio omnium perſpicuorum, ut à lumine fiant actu perſpicua, & quatenus talia ſunt à coloribus patiantur: igitur quando Ariſtot. dixit colorem eſſe motiuum perſpicui, quod eſt actu, & quando dixit lumen eſſe actum perſpicui quatenus eſt perſpicuum, abſolutè perſpicuum conſiderauit: quare hęc non ſoli medio competere debent, ſed etiam organo, ſi organum quoque perſpicuum eſt. Hoc idem confirmatur ex uſu ſpecillorum, non.n. alia ratione faciunt, vt melius uideamus, niſi quia faciunt ut plus luminis recipiant oculi, & ita melius etiam recipiant colores: oculi enim ſeu propter prouectam ætatem, ſeu etiam quandoque propter naturalem temperiem habent ſubſtantiam terreſtriorem, ſicceſcunt.n. oculi ſenum, ut ait Ariſt. in 5. lib. de ortu animalium capite primo, quo fit ut minus recipiant luminis, & ob id egeant auxilio ſpecillorum, in quibus ob uitri cauitatem unitur, & concentratur lumen tanquam in puncto, & ita unitum, ac validum oculos penetrat, & lucidiores reddit, & aptos ad melius colores recipiendos. Legimus autem hanc ſententiam clarè apud Ariſto. in libro de ſenſu, & ſenſilibus capite ſecundo, vbi dicit [videtur autem ſicut exterius non ſine lumine, ita & interius] & paulo poſt inquit [quare neceſſariò eſt perſpicuum, & receptiuum luminis id, quod interius oculi eſt] & idem dicit etiam in ſecundo de partibus animalium capite decimotertio. Itaque ſententia Ariſtotelis eſt, oportere non modò externum, ſed internum quoque oculi perſpicuum illuminari, ſi fieri viſio debeat; ſic enim utrunque fit actu perſpicuum, & aptum ut à coloribus patiatur, quale non eſſet ſine lumine. De colore oſtendendum manet quòd ipſum quoque illuminari oporteat, ſi debeat eſſe motiuus perſpicui; hoc quidem ſatis per experientiam manifeſtum eſſe uidetur: nam ſi totus intermedius aer illuminatus eſſe ſtatuatur, & color ſit in tenebris, non videbitur; contrà uerò ſi color ſit illuminatus, videbitur ab oculo in ſpelunca in tenebris exiſtente, & per multum quoque aeris medii tenebroſi: num autem hoc argumento oſtendatur ſolam coloris illuminationem eſſe neceſſariam, ut putauit Auempace, ita ut abſque medij illuminatione viſio fieri poſſit; poſtea conſiderabimus; nunc ſat eſt demonſtrare uiſionem abſque illuminatione coloris fieri minimè poſſe, quod quidem prædicto argumento apertè oſtenditur: neque eſt quòd aliquis dicat fieri non poſſe, ut toto medio aere exiſtente luminoſo color ſolus in tenebris ſit; hoc.n. eſſe poſſibile non conſtituo in præſentia, ſed ex mentali tantùm abſtractione argumentum ſumo: dum enim ſtatuimus totum medium eſſe illuminatum, colorem verò eſſe tenebroſum, manifeſtum eſt viſionem non fieri: dicere autem hoc eſſe impoſſibile, & poſito medio luminoſo eſſe neceſſa-

Specillorum uſus.

Quòd lumẽ ſit neceſſariũ etiam propter colorẽ.

neceſſarium ut color quoque ſit illuminatus, non eſt argumentum ſoluere, ſed eſt fateri neceſſitatem illuminationis coloris, & uiſionem fieri non poſſe ea ſubla ta. Sed res clarior fiet, ſi cognoſcatur ratio cur ita eſſe oporteat; hæc autem ſu- mitur à natura coloris, quam antea declarauimus: nam abſolutè ſumptus color oritur ex condenſatione perſpicui, ſed color non ſplendens, de quo in præſentia loquimur, oritur ex ea perſpicui condenſatione, quæ fit per admiſtionem opaci, cuiuſmodi eſt miſtorum corporum color, qui fit quidem ex commiſtione elemen torum quatenus ſunt perſpicua, & opaca, immò etiam lucida; ignis enim eſt lu cidus, aer perſpicuus, terra opaca, aqua & perſpicuitate & opacitate partici- pans; attamen quia elementa per miſtionem proprias naturas amittunt, ignis quanuis in miſto ſit condenſatus, deſinit eſſe ſplendidus, uel ſiquid ſplendoris ex igni ſeruatur, id exiguum eſt, quale eſt in illis, quę noctu ſplendent; iure igitur hi omnes colores uocantur offuſcata lumina, ſeu extincta per admiſtionem opa- ci, quę facit ne luceant, ſed ſint abſolutè colores. Quoniam autem primum viſi- bile, & per ſe viſibile eſt lux, quæ eſt color ſplendens; color autem non ſplendens viſibilis eſt per participationem lucis, proinde ſecundariò viſibilis; omne autem ſecundariò tale eſt tale poteſtate, nec ducitur ad actum, niſi ab eo, quod eſt actu tale; color tanquam ſecundariò viſibilis eſt poteſtate viſibilis ſine ope lucis, ſicut etiam phantaſmata ſunt poteſtate intelligibilia abſque ope intellectus agentis, qui eſt primum intelligibile, ut alio in loco oſtendemus: color igitur non eſt actu viſibilis, niſi talis fiat à lumine, quare ut ſit actu motiuus perſpicui requiritur lu men tanqum ſpecies, & imago lucis, quæ eſt primum viſibile: neque ſatis eſt id, quod aliqui dicunt, colorem conſtare iam ex lucido & opaco, proinde in ſua na tura habere lucem, neque externo lumine indigere: hic enim eſt cauillus mani- feſtus, color enim deficit à natura lucis, & luminis, & ab his ſpecie differt, licèt oriatur ex lucido, & opaco, neque poteſt appellari lux, uel lucidus, niſi cum ad- ditione, lux offuſcata, ſeu lux extincta, quæ non amplius ſplendet, nec poteſt amplius fungi officio lucis, quum deſierit eſſe lux, & in colorem non lucentem de generauerit; eget igitur lumine producto à lucido actuali, ſi debeat mouere per- ſpicuum, nam actuale lucidum eſt per ſe motiuum, & alia omnia ſunt motiua per illud. Præterea certum eſt proprium coloris ſubiectum eſſe ipſum perſpicuum, nam in perſpicuo interminato recipiuntur colores ſpiritales, qui ſunt ſpecies co- lorum realium; in perſpicuo autem terminato reales colores recipiuntur, non enim haberent colorem corpora, niſi ex perſpicuo conſtarent; ergo eiuſdem eſt rationis utrumque perſpicuum: & ſicuti interminatum non poteſt ſpiritalem co lorem recipere, niſi ſit illuminatum; ita neque terminatum poteſt habere colo- rem motiuum perſpicui, niſi iunctum habeat lumen: hoc autem confirmatur, quoniam maius, ac nobilius eſt agere quàm pati, & plura requiruntur ut aliquid poſſit agere, quàm ut poſſit pati; ergo ſi perſpicuum interminatum requirit lu- men ut fiat receptiuum colorum, magis debet perſpicuum terminatum require- re lumen, ut per ſuum colorem poſſit mouere perſpicuum interminatum; ita ut tum interminatum perfici à lumine oporteat, ut à colore pati poſſit, tum còlor, qui eſt in perſpicuo terminato, debeat perfici à lumine, ut poſſit agere in perſpi- cuum interminatum. Ex his igitur patet neceſſarium eſſe lumen & propter me- dium, & propter organum, ut hęc tanquam perſpicua colores recipere poſſint; & maximè etiam propter colorem, ut poſſit mouere perſpicuum: quia id, quod eſt motiuum per naturam alterius, quod in eo genere eſt primum, non poteſt mouere, niſi ope illius. Alia multa ad plenam huiuſce rei declarationem dicen- da eſſent, ſed ne eadem fruſtra repetantur, hæc poſtea in argumentorum ſolu- tione opportunius conſiderabuntur.

Argumentũ ſumptum à natura colo- ris.

Lux eſt pri- mũ viſibile.

Solutio argumentorum pro Auempace adductorum. Cap. XII.

RELIQVVM eſt,ut ad maiorem veritatis declarationem conſideremus,quantum roboris habent argumenta omnia prius adducta tum pro Auempace, & Auicenna, tum pro Auerroe. Primum erat Auempaces argumrntum ab Auerroe relatum, quod deducebatur ex eo fundamento, lumen & color ſpecie non differunt. Ad hoc reſpondens Auerroes non ſatis habet id fundamentum negare,ſed etiam efficaciter probat lumen, & colorem differre ſpecie. Primùm quidem ſumit argumentum ab experientia; videmus enim in tranſitu nubium parietes colorari colore herbarum, quod non fieret, niſi prius in aere color ille reciperetur; atqui iam erat prius illuminatus aer, ergo lumen non eſt color, quia ſi eſſet color,non poſſet aer illuminatus recipere alium colorem: ſic etiam lumen ſolis tranſiens per vitrum coloratum colorat parietem illo eodem colore, quare prius in aere luminoſo color ille recipitur:hoc autem Auerrois argumentum probat contra Auempacem tum inexiſtens in aere lumen non impedire receptionem colorum, tum differre ſpecie colorem, & lumen; quia obiectum receptibile, licèt in ſuo receptiuo receptum ut aduentitium non impediat receptionem aliorum eiuſdem generis,nam prima materia habens formas elementorum recipere animā non prohibetur,tamen non poteſt ita in illo ineſſe,vt ſit ratio recipiendi; quum.n.non inficietur Auempace colorem vniuersè ſumptum eſſe adæquatum receptibile reſpectu perſpicui,immò hoc dicere cogatur, dū ait lumen & colorē eſſe idem ſpecie, ideo dū per experientiam oſtendimus aerem illuminatum ita recipere colorē, ut lumen ſit ratio recipiēdi,quia non reciperet aer colores,niſi eſſet illuminatus,demonſtramus non eſſe idē ſpecie lumen & colorem;quia ſi eſſent idem,ſequeretur aliquid eſſe rationem recipiendi ſeipſum, quod nullo modo eſſe poteſt. Quoniā ergo falſum eſt aſſumptum illud, color, & lumen ſunt idem ſpecie, non ſequitur id, quod inde colligebat Auempace, aerem recepturum colores debere carere lumine; immò ex huius conſequentis falſitate clariſſima per experientiam coſcitur falſitas illius aſſumpti. Probat etiam Auerroes hoc idem argumento ſumpto à definitionibus: illa enim quæ diuerſas habent definitiones, ſpecie, atque eſſentia differunt; at color definitur eſſe extremitas perſpicui terminati, lumen verò actus perſpicui interminati; differunt ergo ſpecie. Ex his ergo infert Auerroes non oportere illud, quod mouetur à colore, eſſe non luminoſum, ſed oportere eſſe non coloratum, quia nihil eſt ratio recipiendi ſe; & in hoc rectè ſenſit, & eius ſolutio meo quidem iudicio optima eſt. Auempace uerò errauit putans lumen requiri propter ſolum colorem, non propter medium, ideo neque rectè eſt interpretatus definitionem coloris ab Ariſtotele traditam; non enim dixit Ariſtoteles colorem ducere perſpicuum de poteſtate ad actum, & facere actu perſpicuum, ſed dixit eſſe motiuum perſpicui, quod iam ſit actu; eſt igitur prius actu perſpicuum per lumen, poſterius uerò uel tempore, vel ſaltem natura eſt mobile à colore. Ad ſecundum argumentū ab Alberto adductum reſpondeant Auerroiſtæ, qui negant lumen requiri propter colorem; ego enim arbitror totum eſſe concedendum, & aſſero primum uiſibile eſſe lucem; ideoq; omnes non lucentes colores fieri viſibiles per lumen, quod eſt imago, ſeu ſpecies lucis, ut prædiximus. Ad tertium, quod Auicenna ſumebat ab experientia, dico probari quidem illo argumento neceſſarium eſſe lumen propter colorem, quia iam conceſſimus non poſſe perſpicuum moueri à colore non illuminato, at non probari ipſum non requiri propter medium; dico enim eam eſſe luminis naturam,ut

Ad primum argumentū Auempaces.

Quòd lumē, & color ſpecie differāt.

Ad ſecundū.

Ad tertium.

receptum

receptum in ſuperficie corporis terminati ſubeat quodammodo conditiones lucis, & illuminet perſpicuum medium: quando igitur color eſt illuminatus, uidetur ab aliquo exiſtente in ſpelunca tenebroſa, quia lumen illud colori adiunctum illuminat totum illum aerem ad ipſos vſque oculos uidentis: quanquam enim non ita illuminat, ut faciat aliorum colores uideri, tamen tantum illuminat, quantum ſatis eſt ad uiſionem illius coloris, cui iunctum eſt: ſic etiam illa noctu lucentia, de quibus loquitur Ariſt. in contex.72. ſecundi libri de anima, ut oculi catorum, & leonum, & noctilucæ, & alia huiuſmodi, ideo uidentur noctu, quia illuminant aerem ſatis pro ipſorum uiſione, licèt non ſatis pro viſione aliorum circunſtantium colorum: ideo annotandum ſummopere eſt Ariſtotelem in memorato loco ſatis pingui Minerua illa noctu lucentia conſiderare: quum enim uera ratio cur noctu uideantur ſit, quia illuminant ſibi aerem, tamen Ariſtoteles concedit ea uideri in tenebris, & ſine lumine; quoniam non erat ibi eius conſilium exquiſitè docere illa, quæ ad uiſionem pertinent, ſed quantum ſatis erat ad facultatem viſiuam declarandam; ideò ſatis habuit ibi ſumere, colores ſaltem ſine lumine uideri non poſſe, quaſi lux non ſit color, id enim fecit ne lumen cum colore confunderet, ita ut idem eſſe crederetur: at in libro de ſenſu & ſenſilibus, ubi exquiſitius de uiſione loquitur, apertè dicit lucem uideri ut colorem. Ad argumentum igitur Auicennæ dico aerem illum, qui in ſpelunca eſt, eſſe quidem tenebroſum ratione aliorum colorum, qui ſunt ibi in tenebris, quia non eſt in eo tantum luminis, quantum ad eos illuſtrandos requireretur, ſed uocari poſſe illuminatum ratione illius tantùm coloris, qui extra ſpeluncam illuſtratus eſſe ſtatuitur, quoniam aer ille ab illo ipſo colore illuminato illuminatur; & quanuis color ille, & lumen illi iunctum moueat tanquam obiectum unum, tamen ſecundùm naturam prius mouet illuminando, poſterius uerò coloris ſpeciem imprimendo; quia ſicut natura lucis naturam coloris præcedit, ita in perſpicuo lumen præcedit natura ſpeciem coloris; nunquam igitur uidetur color ſine illuminatione perſpicui, quod inter colorem, & oculos medium eſt. Quartum argumentum nobis non officit, proinde omnino concedendum eſt; eo enim nil aliud oſtenditur, quàm colorem non poſſe mouere niſi ſit illuminatus, & hoc aſſerit apertè Ariſtoteles in illo contex. decimooctauo tertii libri de anima. Auerroes tamen, qui omnino negat eſſe neceſſarium lumen propter colorem, nititur hoc argumentum ſoluere, & inquit comparationem illam intellectus agentis cũ lumine in uiſione non eſſe intelligendam ſecundùm omnia, ſed in hoc ſolùm, quòd ſicuti neceſſarium eſt lumen ad viſionẽ, ita neceſſarius eſt intellectus agens ad noſtram intellectionem; in eo autem (inquit) ſunt diſſimilia, quod intellectus agens eſt neceſſarius ad illuminanda phantaſmata, at lumen non eſt neceſſarium ad illuminandos colores, ſed ad ſolum medium illuminandum. Hæc tamen Auerrois ſolutio vana eſt, quoniam Ariſtoteles non modò dicit neceſſarium eſſe intellectum agentem ad intellectionem, ſicuti lumen ad viſionem, ſed modum etiam exprimit, in quo hanc ſimilitudinem conſiſtere arbitratur: dixerat enim dari intellectum, qui omnia ſit, & dari alterum, qui omnia facit, nam intellectus agens facit de intelligibilibus poteſtate actu intelligibilia, & ita apertè inquit eius officium in obiectis phantaſmatibus eſſe conſtitutum; deinde verò hoc declarans ait [ut habitus quidam, quale eſt lumen, facit enim lumen poteſtate exiſtentes colores actu colores] aſſerit ergo intellectum agentem iungi phantaſmatibus tanquam formam, & habitum, & in hoc dicit ipſum eſſe ſimilem lumini, quia lumen quoque eſt habitus, & forma, quæ iuncta coloribus facit eos eſſe actu, qui prius erant poteſtate, qui enim erant poteſtate motiui, fiunt actu motiui: non debet ergo in hoc Ariſtoteles de coloribus, ac de lumine falſum dicere, quia non utitur eo exemplo tanquam ficto ad rei declarationem, ſed tanquam uero: aſſeueranter.n.hoc de colore pronuntiat, & niſi de colore uerum ſit, non declaratur illa

Declaratio tex.72. 2 lib. de anima.

Ad quartũ.

Reſponſio Auerrois.

Reſponſionis impugnatio.

illa comparatione, quomodo intellectus agens facit intelligibilia: argumentum igitur eſt ualidum, & ſolutio Auerrois vana eſt.

Solutio argumentorum Auerrois. *Cap. XIII.*

EXPENDENDA manent duo Auerrois argumenta, quibus oſtendere nitebatur lumen non propter colorem, ſed propter ſolum medium requiri, quæ difficilia ſunt, & magnum negotium faceſſere videntur. Alterum ſumebatur ex Ariſtotele in ſecundo libro de anima in capite de uiſu, ubi definiens lumen ut ad uiſionem conferens nil aliud dixit, quàm eſſe actum perſpicui quatenus eſt perſpicuum; non dixit eſſe actum coloris, quo perficiatur color: immò etiam colorem definiens dixit eſſe motiuum perſpicui actu, nulla facta luminis mentione; cenſuit ergo colorem eſſe per ſe motiuum perſpicui abſque ope luminis. Ad hoc argumentum uaria dicuntur à ſectatoribus contrariæ opinionis. Quidam dicunt lumen propriè iungi perſpicuo, non colori: nam perſpicuo iungitur formaliter, quia imbibitur in tota eius ſubſtantia tanquam forma reddens ipſum actu; colori autem iungitur non formaliter, ſed obiectiuè, non enim facit colorem eſſe colorem, ſiquidem etiam in tenebris eſt color, ſed facit eſſe obiectum motiuum perſpicui: ob id Ariſtoteles lumen in ſolo perſpicuo, non in colore conſiderauit. Sed hæc reſponſio mihi non ſatisfacit, neque difficultatem tollit: quum enim Ariſtoteles ibi non alio modo colorem conſideret, quàm ut viſibilem, proinde ſub ratione obiectiua, quum ipſum definiens dicat eſſe motiuum perſpicui; ad conſtituendam autem in colore rationem obiectiuam requiratur lumen, ergo declarans quomodo color ſit motiuus perſpicui, debuit omnino facere luminis mentionem, ſi eſt motiuus per lumen. Præterea negari non poteſt iungi lumen colori formaliter: quanuis enim lumẽ in colore habeat rationem obiecti motiui reſpectu perſpicui, quia conſtituit obiectum motiuum; tamen reſpectu ipſius coloris non habet niſi formæ rationem: quicquid enim alicui iunctum conſtituit ipſum in tali eſſe, id facit ut forma illius quatenus talis, hoc enim eſt officium formæ; lumen autem iunctũ colori conſtituit ipſum in eſſe obiectiuo; ergo eſt forma illius conſiderati ſecundùm illud eſſe obiectiuum: hoc aſſeruit apertè Ariſtoteles tum de ipſo lumine reſpectu colorum, tum de intellectu agente reſpectu phantaſmatum, quem locum antea conſiderauimus: nulla igitur ratio apparet, cur non debuerit Ariſtoteles dicere lumen eſſe neceſſarium colori, ut color ſit motiuus perſpicui: quare argumentum uiget. Rectior eſſe videtur Alberti reſponſio, qui dicit Ariſtotelem ibi ſumere colorem ſecundùm eſſe formale, & ut viſibilis eſt, ideoque ſtatuere ipſum iam illuminatum, ſic enim eſt motiuus perſpicui: quam ſententiam videntur ſequentia Ariſtotelis verba ſignificare, ſtatim enim ſubiungit [quare non eſt viſibilis ſine lumine] quæ magis videntur ad colorem referri, quàm ad perſpicuum; de colore nanque colligit Ariſtoteles ipſum non eſſe motiuum ſine lumine, & uidetur eſſe illatio à poſteriore ad prius, ex eo enim quòd eſt motiuus perſpicui, infert conditionem ei neceſſariam ad mouendum; quaſi dicat, eſt motiuus perſpicui, ergo debet eſſe illuminatus. Attamen quia Ariſtoteles occaſionem inde ſumit loquendi de lumine, & declarandi eius naturam, & ſtatim ipſum definiens ut ad uiſionem relatum, inquit eſſe actum perſpicui quatenus eſt perſpicuum, nec dicit eſſe actum coloris ut viſibilis, neque ullam coloris mentionem facit non videtur hæc Alberti ſolutio, niſi quid aliud ei addamus, difficultatem tollere. Ego igitur dicam, in quo huius argumenti ſolutionem conſtitutam eſſe exiſtimem. Certum eſt Ariſtotelẽ eo in loco per lumen non intelligere lucem ipſam, quæ ineſt in corpore lucido, quum hanc in contextu 69. tetigerit ut cauſam luminis in perſpicuo: nomine igitur luminis nil alud intellexit, quàm

id

Ad primum Auerrois.

Reſpõſio aliquorum.

Reſpõſionis impugnatio.

Reſponſio Alberti.

Reſpõſio propria.

id quod à luce producitur in perſpicuo;hoc autem eſt neceſſarium medio,quod
ſupponitur eſſe perſpicuum interminatum, ſed non eſt neceſſarium colori am-
plè accepto, & prout color eſt; nam color quatenus eſt color,& uiſibilis ut quod,
amplectitur etiam lucem, & hæc eſt motiua perſpicui abſque externo lumine; at
perſpicuum ſemper eget lumine externo, quo illuminetur, uel ab ipſomet obie-
cto colore, vel ab alio lucido; illuminatur autem à colore,tum quando eſt color
lucens, tum quando non eſt quidem lucens,ſed eſt ab alio illuminatus, vt quan-
do alicuius rei color à ſole illuſtratus cernitur ab aliquo exiſtente in ſpelunca ob- A
ſcuriſſima, quia color ille illuminatus illuminat ſibi medium, ſicut ante diceba-
mus: quoniam igitur non omnis color eget illuſtratione externa, ſiquidem lux
nullo illuminante indiget, non poſuit Ariſtoteles lumen in definitione coloris;
& quoniam ita acceptum lumen eſt neceſſariū omni perſpicuo, ſi per ipſum viſio
fieri debeat, & ipſi quoque lumini eſt neceſſarium perſpicuum tanquam pro-
prium eius ſubiectum, in quo ſolo recipitur, colori autem adhæret ut lux po-
tius, quàm ut lumen, quia in corpore terminato receptum lumen fit inſtar lucis
viſibile ut quod, & fungitur officio lucis,quum illuminet medium; ideo Ariſto-
teles lumē definiuit per perſpicuum tanquā per eius ſubiectum,non per colorem:
attamen dum ſtatuimus colorem eſſe tenebroſum, ita ut neque ex ſe luceat, ne-
que ab alio illuminetur manifeſtum eſt ipſum non eſſe viſibilem, nec motiuum
perſpicui: ideo rectè Albertus dicit Ariſtotelem in definitione coloris accepiſ-
ſe colorem ſecundùm eſſe formale, hoc eſt lucentem uel ex ſe, uel ab alio; ni-
ſi enim eiuſmodi ſit, non eſt motiuus: hoc autem ipſemet Ariſtoteles decla-
rat, quando ex definitione coloris colligit ipſum non eſſe motiuum ſine lumi-
ne, & ſubiungit omnem cuiuſque rei colorem in lumine viſibilem eſſe, quod
eſt inferre conditionem neceſſariam ad viſibilitatem coloris, nec poteſt intellige-
re niſi conditionem ipſius coloris; quare acceperat colorem ſecundùm eſſe for-
male, ſecus enim non poſſet inferre non eſſe viſibilem ſine lumine: nec poteſt ali
quis dicere Ariſtotelem id colligere non ut conditionem coloris mouentis, ſed
ſolius perſpicui patientis; etenim patientis aptitudo eſt quidem neceſſaria mo-
uenti ut moueat, ſed non vt ſit motiuum, ignis enim non urit, niſi rem aptam
vri, attamen eſt per ſe vſtiuus, etiamſi nihil ei adſit,quod vratur;Ariſtoteles au-
tem ibi non conſiderat colorem vt actu mouentem, ſed ut motiuum, quia ſi con
ſideraret ut mouentem, utique dicere poſſemus ipſum non poſſe mouere niſi
perſpicuum aptum moueri, hoc eſt illuminatum; ſed quum conſideret ut mo-
tiuum, non eſt ei neceſſaria patientis conditio, quia etiam ſine hac non deſinit
mòuens eſſe ſecundùm ſe motiuum, etiamſi nihil ab eo moueatur; itaque non
conſiderata conditione patientis colligit Ariſtoteles conditionem in colore re-
quiſitam, ſi debeat eſſe motiuus; quare accipit colorem ſecundùm eſſe forma-
le, & illatio, quam facit, eſt à poſteriori ad prius, ex eo enim quòd eſt motiuus,
infert ipſum eſſe in lumine, tanquam conditionem, per quam eſt motiuus. So- *Lumen poteſt accipi duobus modis,*
lutio igitur argumenti eſt in hoc conſtituta: lumen accipi poteſt duobus modis;
vel enim ut communiter amplectitur tam lucem, quàm lumen, hoc eſt ut eſt vi-
ſibile ſeu ut quod, ſeu ut quo; vel ſolùm ut uiſibile ut quo, & ratio viſibilitatis à
colore diſtincta: priore quidem modo eſt neceſſarium & medio, & colori; quia
color non poteſt mouere perſpicuum, niſi luceat vel luce propria, uel lumine ac-
cepto ab alio; ut quando lumen ſolis in pariete receptum fit viſibile & ut quod,
& ut quo, quum & ipſum per ſe viſum moueat,& faciat ut color moueat: ſecundo
autem modo acceptum ſoli medio eſt neceſſarium,tale nanque lumen,quod non
ſit viſibile, niſi vt quo, non datur niſi in ſolo perſpicuo interminato; Ariſtoteles
autem in ſecundo libro de anima in capite de uiſu hoc ſolum reſpexit, quoniam
ad declarandam per ſuam operationem facultatem viſiuam voluit tria illa diſtin-
guere, obiectum, medium, & organum; ideo conſiderans lumen colori adue-
niens

niens ſubire rationem coloris, & fieri viſibile ut quod, nempe ut colorem quendam, quia omne viſibile eſt color, accepit ipſum tanquam viſibile tantummodo vt quo, & ut actum perſpicui, proinde vt conditionem perſpicui, ne ipſum cum colore confunderet; hoc enim ſatis ei fuit ad declarandam ex ſua operatione facultatem animæ viſiuam: per hoc tamen non ſtat, quin abſolutè ſumptum lumen ſit neceſſarium colori; nam color ille, qui non eſt lux, non poteſt mouere perſpicuum, niſi ab aliquo lucido illuminetur. Alterum Auerrois argumentum erat: ſi color fieret viſibilis per lumen, ergo non eſſet per ſe viſibilis, quod aduerſatur Ariſtot. & communi omnium opinioni, qui dicunt colorem eſſe per ſe viſibilem iuxta ſecundum modum dicendi per ſe. Ad hoc ego puto negandam eſſe cõſequentiã: poteſt.n. aliquid alicui competere per ſe, ideſt eſſentialiter, non tamen abſq; auxilio & ope alterius, vt eclipſis competit lunæ per ſe ſecundo modo, per terræ tamen interpoſitionem tanquam cauſam, & hoc idem in pluribus accidentibus notare poſſumus, quæ ſubiectis ſuis inſunt per externas cauſas, tamen inſunt per ſe, & in ſuis definitionibus ſubiecta accipiunt. Præterea Ariſt. in 2. lib. de anima dixit ſenſilia communia eſſe ſenſilia per ſe, quum.n. ſenſum moueant per ſpecies proprias, dicuntur per ſe ſentiri; non mouent tamen ſenſum, niſi auxilio ſenſiliũ propriorũ: hoc eſt niſi eorum ſpecies cum ſpeciebus ſenſilium propriorum cõiunctæ ad organũ ſenſus deferantur, quia neceſſariũ eſt ut ſenſilia propria prius moueant ſaltem natura: ergo dicendo aliquid alicui per ſe competere, non excludimus omne externum auxilium. Ad huius autem rei veritatem plenè declarandam plurimũ confert diſtinctio illa duplicis primitatis, qua logici vti ſolent in libris Poſterioribus Analyticis: dicunt.n. propoſitionem poſſe duobus modis dici primam, & immediatam, vno modo primitate ſubiecti tantùm, altero modo primitate cauſæ, quæ habet neceſſariò coniunctam etiam ſubiecti primitatem; quare maior primitas, & immediatio hæc eſt, quàm ratione ſubiecti tantummodo: concluſio enim demonſtrationis eſt prima, & immediata ratione ſubiecti ſolùm, quia ſi ſumitur affectionis ſubiectum primum, nullum eſt ſubiectum prius, cui illa affectio inſit: at ratione cauſæ non eſt immediata, neq; prima, quia cauſam mediam habet, per quã demonſtratur: principia verò demonſtrationis ſunt vtroq; modo prima, & immediata, vt in libris noſtris de propoſitionum neceſſitate declarauimus: ſi hæc vera ſunt, igitur competere aliquid alicui per cauſam mediam, non facit quin competat ei per ſe, quum accidentia propria competant ſuis ſubiectis per ſe, tamen per cauſam mediam, & plura etiam per externam: immò apud Ariſt. neque alicui competere per aliud ſubiectum medium, cui priori competat, impedit quin competere poſſit per ſe, ſiquidẽ ſenſilibus cõibus per ſe competit ut ſenſilia ſint, ſunt.n. ſenſilia per ſe, tamen non ſentiuntur niſi per ſenſilia propria, quibus prioribus ſenſilitas cõpetit: ergo multo magis per ſe ſentiri dicetur illud, quod nõ per ſubiectũ aliquod prius dicatur ſentiri, ſed ſolùm per aliud tanquã per cauſam, & rationẽ ſenſilitatis; tale autem eſt color reſpectu luminis; dicimus enim colorem eſſe viſibilem per lumen, non tamen vt per ſubiectum prius, ideſt quod prius ſentiatur, conſtat.n. lumen non eſſe per ſe viſibile, dum ſumitur ut à colore diſtinctum, ſed ſolũ eſſe rationem viſibilitatis; id.n. quod videtur vt quod, eſt color, nõ lumen; quinimmo ipſamet lux, ſi eſt uiſibilis vt quod, eſt quatenus color, & ipſummet lumen in corpore terminato iunctum colori fit viſibile vt quod; quatenus ſubit rationem coloris, illud.n. quod propriè dicitur videri, & viſum terminare per ſpeciem propriam, eſt color; quare dicendo colorem eſſe viſibilem per lumen, non tollimus quin color ſit per ſe viſibilis, color enim eſt primum ſubiectum viſibilitatis ut quod, lumen verò prout à colore diſtinctum conſideratur, non eſt per ſe viſibile vt quod, ſed eſt ſolùm ratio viſibilitatis: ſic igitur patet non tantum roboris habere argumenta Auerrois, quantum habere videntur.

Ad ſecundũ.

Propoſitio dicitur prima duob. modis

IACOBI

IACOBI ZABARELLAE PATAVINI

DE VISV LIBER SECVNDVS.

De modo, quo fiat viſio, opinio Democriti, & eius confutatio. Cap. I.

OMNIA, quę hactenus dicta ſunt, ad declarandam Ariſtotelis de viſione ſententiam pertinuerunt: ſequitur ut aliorum quoq; hac de re opiniones perpendamus, & cum Ariſtotelis ſententia conferamus, & eam ab aliorum obiectionibus vindicare nitamur. Certum eſt, ſi debeat fieri viſio, oportere rem viſam cum vidente coniungi, vt etiam Galenus conſiderat in ſeptimo libro de placitis Hippocratis & Platonis: oportet igitur vel aliquid ab oculo egredi, & ad rem viſam tranſire, quę Platonis, & Galeni opinio fuit: vel aliquid à re viſa procedens ad oculum progredi, & in eo recipi, quæ fuit Ariſtotelis opinio à Galeno efficaciter impugnata: uidetur etiam ad hunc modum redigi opinio Democriti, quam refellit Ariſtoteles in libro de ſenſu & ſenſilibus capite ſecundo, quæ nunc à nobis breuiter conſideranda eſt. Putauit Democritus viſionem fieri per receptionem quidem ſpeciei in oculo, non tamen in ipſa oculi ſubſtantia introrſum, ſed in ſuperficie, apparet enim in oculo impreſſa imago alrerius tanquam in ſpeculo: quum enim ſuperficies oculi ſit lęuis, ac terſa, recipit imagines rerum pręſentium; quo fit vt quiſq; cernat imaginem ſuam in oculis alterius: dicebat ergo Democritus nos ideo uidere, quia habemus aliarum rerum imagines in ſuperficie oculorum. Hanc ſententiam impugnat Ariſt. conſiderando quid ſit illa imago, quam in oculis aliorum intueri ſolemus; ea nanque nihil aliud eſt, quàm rępfractio ſpeciei tanquam in ſpeculo, quoniam ſuperficies oculi inſtar ſpeculi terſa, ac lęuis eſt: hanc igitur imaginem (inquit Ariſtoteles) in oculo habere non eſt videre, ſed videri ab alio, non enim ille videt, qui in oculis habet imaginem, ſed alius, qui imaginem in oculo alterius intuetur; refracta.n.imago in oculo illius reflectitur ad oculũ alterius, qui ita eam videre dicitur tanquam imaginem ſuam à ſuperficie oculi alterius refractam: quòd ſi refrangi in ocnlo imaginem eſſet eam videri ab illomet, in cuius oculo refrangitur, ſequeretur (inquit Ariſtoteles) omnia terſa, ac lęuia, in quibus imagines refranguntur, eſſe videntia; igitur etiam ſpeculum videret, ſi hoc modo viſio fieri diceretur. Quamobrem dicendum eſt eam reuera non eſſe receptionem ſpeciei in oculo, ſed eſſe ſpeciei refractionem à ſuperficie oculi; vera autem ſpeciei receptio eſt illa, quæ ab Ariſtotele ponitur, qui dicit ſpeciem recipi in ipſa oculi ſubſtantia intrinſecus; ea nanque aquea eſt, & perſpicua, & aliquantum denſa, ita vt recipere ſpeciem coloris, ac retinere poſſit, ut ab inexiſtente facultate animæ iudicetur, & ita ſentiri, & cognoſci dicatur: hęc enim eſt Ariſtotelis opinio, quę in præcedente libro fuit à nobis diligenter conſiderata, & declarata.

Democriti opinio.

Impugnatio.

Argu-

Argumenta Galeni contra ſententiam Ariſtotelis. *Cap. II.*

GALENVS verò & in ſeptimo illo de Hippocratis,& Platonis decretis, & in decimo de vſu partiũ, & in libro ei adſcripto de oculis, aduerſus hanc Ariſtotelis opinionẽ acriter inuehitur, & pluribus vtitur argumentis,quorum primum eſt: ſi viſio fieret per receptionem ſpeciei in oculo, non poſſet rerum magnitudo videri; quum enim per foramen pupillæ debeant omnia uiſibilia in oculum ingredi, idq; ſit valde paruum, qui fieri poteſt, ut per illud magnitudo magni montis ingrediatur? Præterea (inquit Galenus) eadem montis magnitudo uidetur ſimul a pluribus, ergo oporteret eandem tranſire eodem momẽto ad oculos innumerabiliũ animalium, quod ne excogitabile quidem eſt. Sumit etiam argumentum ex ea uiſione,quæ in ſpeculis fit,& inquit: dicere quidem poteſt Ariſt. colorem refrangi in ſpeculo, & ad uidentis oculum reuerti; at magnitudo, & figura quomodo uidentur in ſpeculo? dicere nanque eas refrangi uanum eſt,quia non poſſunt hę frangi in ſpeculo, & ad oculum retrouerti, quum conſiſtant in quadam concinnitate partium,& integritate totius,quam frangi nec dicere, nec imaginari poſſumus. Vtitur etiam Galenus ipſamet Ariſtotelis confeſſione,qui in tertio Meteorologicorum dum agit de area, iride,parelijs, & uirgis, inquit fieri refractionem uiſus,ſeu radiorum uiſualium,& ita fatetur uiſionem fieri per radiorum emiſſionem ab oculo ad rem uiſam: & ibi in capite tertio rationẽ afferens cur Antiphon quidam cernebat ante ſe imaginem ſuam in aere tanquam in ſpeculo, cauſam eſſe inquit, quia ob uiſus debilitatem uiſuales radij in propinquo aere frangebantur,fiebatque illi aer tanquam ſpeculum, à quo radij uiſuales ad eum reflectebantur: in his igitur omnibus declarandis (inquit Galenus) Ariſt. ſua dimiſſa opinione uſus eſt opinione Platonis,quia ſuam tueri non eſt auſus. Notat etiã Galenus Ariſt. ibi dicere nihil referre, an dicamus uiſionẽ fieri ꝑ egreſſum radiorũ ab oculo ad rẽ uiſam, an per progreſſum ſpeciei à re uiſa ad oculos; quod idẽ nos legere apud Ariſt. poſſumus in calce primi capitis libri quinti de generatione animalium; quum.n. aliqua ad uiſum attinentia conſideraſſet, poſtea fatetur nihil referre,an egreſſione radiorum fieri uiſionem dicamus, an receptione ſpecierũ: inquit ergo Galenus Ariſt. uidiſſe ſuę opinionis abſurditatem,& cognouiſſe eam defendi non poſſe, neque illis, quæ apparent,accommodari: ideoque nos hoc cauillo eluſiſſe,dicendo nihil referre,an hoc modo, an illo uiſionem fieri dicamus; quippe opinionem mutans, & ad alienã ſententiam confugiens,illaque utẽs, nec tamen fateri uolens ſe mutare ſententiam. Hęc ſunt, quæ à Galeno aduerſus Ariſtotelem adducuntur.

Primum argumentum Galeni.

2. Argumentum.

3. Argumentum.

4. Argumentum.

Platonis, & Galeni opinio, & eius declaratio. *Cap. III.*

QVAM autem hac in re ſentẽtiam proferens Galenus inquit uiſionem fieri per radiorum emiſſionem ab oculo ad rem uiſam, quæ Platonis in Timæo opinio fuit, & eã declarare multis uerbis nititur: ego tamen fateor me illam plenè aſſequi mente nunquam potuiſſe,nullum.n.eius ſenſum inuenio,qui non ſit abſurdus, & omnino abſonus rationi; referam igitur quid ex Galeni uerbis colligere de eius ſententia potuerim,poſtea ſenſus omnes,qui illi attribui poſſunt,diligenter cõſiderabo. Inquit Galenus primum totius ſenſus inſtrumentum eſſe cerebrum, & ab eo uim ſentiendi cum alijs partibus communicari per neruos,qui ab ipſamet cerebri ſubſtantia deriuari tanquã propagines quædã uidentur, ſed in duriorem materiam aliquãtum degenerare: neruos autem uiſioni inſeruientes, qui optici uocantur, in hoc differre inquit ab alijs omnib. ꝙ optici molliſſimi omniũ sũt,

Nerui optici.

& om-

& omnium etiam maximi, quippe qui ſoli inter omnes neruos caui, & perforati eſſe debuerunt: quod quidem ampliorem magnitudinem poſtulauit, quia per hos oportet ſpiritus animales à cerebro ad oculos deferri: per alios verò ſenſorios neruos ipſa quidem ſenſibilis facultas ad alia membra tranſmittitur, at non ipſamet animalium ſpirituum ſubſtantia, ſed per ſolos opticos: hinc colligi ait magnam huius ſenſus nobilitatem inter omnes alios, quum in eo tantum ſtudium natura poſuerit, eique tot, & tantas prærogatiuas largita ſit: de horum autem neruorum tunicis, & quomodo in ingreſſu oculi dilatatæ migrent in tres oculorum tunicas, quas antea conſiderauimus, recenſere prætereo illa, quæ à Galeno dicũtur, quum apud eum diffusè ſcripta legi poſſint in decimo libro de vſu partium; per cauitatem igitur neruorum opticorum prædictam inquit Galenus magnam ſpirituum animalium copiam à cerebro ad oculos tranſmitti, nec ſolùm ad humorem cryſtallinum, quem eſſe præcipuum viſus inſtrumentum confitetur, ſed etiam ad anteriorem pupillæ partem, ita vt totum illud ſpatium, quod eſt inter corneam, & humorem cryſtallinum, plenum ſit non modò humore illo albugineo, ſed etiam ſpiritu animali, qui copioſus illùc à cerebro mittitur: quum ergo à magna ſpirituum animalium copia oculus fiat lucidus, ac ſplendidus, emittitur (inquit) ſplendor ille ab oculo ad externum aerem, & ad res coloratas, & ita fit viſio per extramiſſionem; & ad hanc conferre dicit medium pupillæ foramen, per illud enim emittitur ab oculo internus ſpiritus ad aerem externum; & ob hanc eandem cauſam inquit extimam illam pupillæ tunicam, quam vocant coniunctiuam, non operire totam corneam, quia ſi totam operiret, eam ſpiritus perforare, & extramitti non poſſet. Videns autem Galenus magnam illam abſurditatem, quòd oporteret ab oculo ad cœlum vſque emitti ſpiritum ſubitò, quum aſtra momento temporis intueamur; vt hanc euitaret, inquit, non emitti lumen ab oculis ad aerem externum, neque cum eo commiſceri, niſi ille ſit illuminatus, & ita fieri vt aer externus illuminatus ita commiſceatur ſpiritui ab oculis emiſſo, vt euadat tanquam internum nobis, & cognatum membrum ad viſionem idoneum, iam enim aer externus recepit aliarum rerum colores, quippe qui aptus natura eſt ad eos recipiendos: quum ergo aer iam in ſe receperit lumen, & colorem aſtrorum, ſpiritus viſiuus non ad cœlum vſque protenditur, ſed ſolùm ad circunſtantem aerem imbutum coloribus aſtrorum, & cum eo commiſtus reddit ipſum ſibi ſimilem, ita vt vnum fiat corpus ex ambobus, per quod tanquam per inſtrumentum animal videt & aſtrorum, & aliarum rerum colores, tanquam in circunſtante aere iam receptos: & hoc idem apud Platonem in Timæo apertè legimus; inquit enim ex igni ab oculis exeunte, & aere externo illuminato ab aliquo lucido corpore, unum corpus fieri, quod eſt inſtrumentum uiſus; hoc ergo idem aſſerit, & declarat Galenus, & putat pulcherrimam eſſe hanc ordinationem, & colligantiam omnium partium uiſui inſeruientium, quòd quum uis uiſiua ſit in cerebro radicata, cerebrum mittit neruos opticos ad oculum, & per eos tranſmittit ſpiritus animales, & his vt inſtrumentis ad videndum vtitur; ita poſtea oculi quoque ad externum aerem mittunt ſpiritus animales, & ſimiliter externo aere vtuntur tanquam inſtrumento ad uidendum, ſicut cerebrum utitur neruis opticis; nam commiſti cum aere ſpiritus uiſiui conuertunt ipſum in ſuam naturam, & inſtrumentum ad uiſionem aptum conſtituunt; ita ut quemadmodum nerui à cerebro emiſſi ſupplementum faciunt cerebro, ita aer externus ſupplementum oculo faciat: ſed notat efficaciter Galenus ſe non ita intelligere oculum uti externo aere tanquam inſtrumento, ut intelligebant Stoici, qui dicebant ita uti, ut manus baculo utitur ad mouendum; ſiquidem manus utitur baculo ut inſtrumento externo, & alieno à ſua natura, cui ſit reſiſtentia ab illo, quod mouetur extra; at ſpiri- Stoicorum opinio.

tibus animalibus ad aerem emiſſis commiſtus ipſe aer fit inſtrumentum cognatum, ac veluti internum, cui nulla fit reſiſtentia. Hoc igitur pacto putauit Galenus ſe magnam illam difficultatem ſubſtuliſſe, quomodo tãta poſſit ſpirituum copia oculo ſuppeditari, vt ad omnia circunſtantia corpora, & ad Cælum quoque videndum diffundantur: inquit, n. non eſſe neceſſarium, vt ſpiritus animalis ad rem vſq; viſam extendatur, ſed ad aerẽ ſolũ externum, qui cũ illo cõmiſtus eius vices ſubit, & illi ſupplementum facit. Singula quoq; elementa ſingulis ſenſibus accommodans Galenus (quod & Ariſt. facit) aliter tamen, quàm Ariſtoteles per ſenſus elementa diſtribuit, quum, n. Ariſtoteles inſtrumentum viſus dicat eſſe aqueum, ipſe igneum eſſe aſſerit, tanquam ſplẽdidum, & lucidum propter ſpiritus, quod Plato quoque in Timæo dixit; nam ſi eo modo, quem expoſuimus, viſio fieri dicatur, oportuit oculum eſſe igneum, vt lumen, & radios ad externũ aerem emittere poſſet, ſolus. n. inter elementa ignis hoc facere aptus eſt.

Oculus aqueus ſecundùm Ariſto eſt, at ſecundũ Platonẽ, & Galenum igneus.

Sententia Galeni de viſione confutatur. Cap. IIII.

HAEC Galeni ſententia, quanquã facillima impugnatu eſt, ut quæ eſt omnino abſona rationi, tamen propter varia, & pugnantia Galeni dicta magnum nobis negotiũ faceſſit, quum eam plenè intelligere non facile eſſe videatur; quo factum eſt, vt eam plures medici ad varios ſenſus, vt ipſam tuerentur, extorſerint; nam ſi Galenũ præſentem haberemus, quem interrogare, & viciſſim reſpondentem audire nobis liceret, magis eius ſententiam aſſequi, & aſſequuti reprehendere, atque impugnare facilius poſſemus: quærendum enim à Galeno eſſet, an ipſam ſpirituũ animalium ſubſtantiam egredi ex oculo putet, an ſolum lumen, quod eſt accidẽs; & rurſus an id, quod exijt, ad oculos iterum vnà cum coloribus, ac rebus viſis reuertatur, ita vt in ipſis oculis ſentiatur, an potius non remeare amplius ad oculos, ſed in externo aere remanere, & ibi viſionem abſolui arbitretur: ſed quum Galenum audire hæc declarantem non liceat, magnum ſubire laborem cogimur cuncta hæc ſeparatim confutandi, præſertim quum ea omnia apud Galenum legantur, pugnareq; ipſe cum ſeipſo frequenter videatur; itaque aduerſus omnes ſenſus, tum quos medici verbis Galeni attribuerint, tum quos attribuere poſſunt, eſt nobis in præſentia diſputandum. In primis quum Galenus ex viſione magnitudinis aduerſus Ariſt. argumentum ſumat, ex eadem nos argumento irrefragabili falſam eſſe Galeni opinionem oſtendemus: nam ſi viſus, vt ipſe ait, ad rei magnitudinem videndam extra porrigitur, ergo in qualibet diſtantia eandem debet magnitudinem iudicare, vbicunque enim ea ſit, ipſe eam amplectitur vti eſt; attamen non ita euenit, nam propinquum hominẽ videmus, vt maiorẽ, remotum verò vt minorem, & aſtra iudicamus multo minoris quantitatis, quàm reuera ſint. At ſecundùm Ariſto. manifeſtam afferimus huius diſcriminis rationem; nam eadem res, dum eſt propinqua, obtuſionem, & ampliorem angulum linearum viſualium in oculo facit, dum autem eſt remota, acutiorem, & ſtrictiorem; ob id propinqua maior videtur, remota verò minor: at ſi per egreſſum radiorum viſio fieret, deberet in qualibet diſtantia quantitas eiuſdem rei eadem videri. Præterea quum radij viſuales ab oculo extra mittantur, dicere Galenus debet, an extra oculum fiat rei viſæ iudicatio, an in oculo, vtrum horum ſenſerit ego quidem neſcio, quia vtrunque aſſeruiſſe videtur, ſed vtrouis dato oſtendam eius ſententiæ abſurditatem; iudicationem autem conſiderandam accepi, quia ibi eſſe rem viſam oportet, vbi iudicatur, ſiquidem viſio debet eſſe coniunctio facultatis viſiuæ, cum re viſa, ſeu eius mutatio in rem viſam; quare

Primum argumẽtum cõtra Galenum

2. Argumentum.

re vel in re viſa recipitur facultas viſiua, vel contra in ipſa facultate, ſeu in organo res viſa recipitur: Galenus quidem in decimo libro de vſu partium dum cryſtallini humoris conditiones declarat, inquit ipſum eſſe album, clarum, ac ſplendidum, quia ſic aptus eſt vt à coloribus immutetur: putat ergo colores in cryſtallino recipi, & ita viſionem fieri per ſpeciei receptionem; immutari nanque eſt pati, & recipere, agens enim non immutatur, ſed immutat, patiens verò immutatur: ideo quidam medici ita Galeni ſententiam interpretati ſunt, vt Galenus putauerit viſionem & emiſsione, & receptione fieri, nempe lumen ab oculis emitti ad aerem iam luminoſum, & cum illo aeris lumine commiſceri, deinde ſimul iunctum vtrunque lumen vnà cum colore ad oculum remeare, & in eo recipi, ac iudicari: in libro quoque de oculis inquit Galenus cryſtallinum eſſe album, ac ſplendidum, vt citò colores recipiat: & in ſeptimo de Hippocratis, & Platonis decretis dicit aerem tunc maximè à coloribus affici, quando eſt purus, & lucidus; ex quo infert etiam inſtrumentum viſus lucidum, ac perſpicuum eſſe, vt à coloribus alterari poſſit: concedit itaque oculum à coloribus pati, & huius veram cauſam adducit, confirmans etiam exemplo aeris, quem ideò recipere in ſe colores dicit, quia luminoſus, ac perſpicuus eſt; omne igitur perſpicuum eſt receptiuum colorum, ſubſtantia autem oculi perſpicua eſt, & luminis receptiua, quare etiam colorum: iure igitur illi ad hoc confugerunt, quòd etiam ſecundùm Galenum ſit receptio coloris in oculo, & eiuſdem iudicatio. Attamen hoc pugnat cum aliis Galeni dictis, & nulla videtur horum eſſe poſſe conciliatio: nam in ſeptimo de placitis, dum aduerſus Ariſtotelem argumentatur, hoc ſtatuit ſenſus viſus, & aliorum ſenſuum diſcrimen, quòd alij ſenſilia ad ſe venientia expectant, viſus verò per aerem medium ad colores videndos porrigitur; negat ergo colores ad oculum remeare, quia ſic quoque viſus ſenſilia ad ſe venientia expectaret: quod etiam clarius ex aliis Galeni verbis colligitur, nam poſtea inde infert ſolum viſum magnitudinem ſui obiecti vnà cum obiecto ipſo comprehendere, quia (vt apertè ibi dicit) fieri non poteſt vt magnitudo rei in paruam oculi pupillam ingrediatur, quo argumento (vt prædiximus) ibi aduerſus Ariſtotelem vtitur: quoniam ergo ſecundùm Galenum ita videtur color, vt videtur etiam magnitudo rei coloratæ, magnitudo autem ingredi oculum non poteſt, igitur color quoque extra oculum videtur; nam ſi ad oculum remearet, etiam magnitudo cum eo remearet, proinde rueret argumentum Galeni aduerſus Ariſtotelem, quod ſumebatur à magnitudine, quam nullo modo in parua pupilla recipi poſſe Galenus exiſtimauit; igitur color quoque extra oculum videtur, ac iudicatur, idque confiteri eo in loco Galenus cogitur. Hæc igitur omnia Galeni dicta quiſquis perpendens non fateatur manifeſtam eſſe, & inſolubilem ipſorum inter ſe pugnantiam, vel cœcus, vel proteruus, ac pertinax eſt. Sed oſtendamus vtrouis horum dato Galenum defendi non poſſe. Primùm quidem ſi cum illis medicis dicamus Galenum reuera putaſſe colorem vnà cum vtroque lumine ad oculum remeare, & in eo recipi, iam receptione viſionem fieri Galenus confitetur: vnde etiam colligimus ſola receptione fieri, non extramiſſione, quia natura non abundat in ſuperuacaneis, neque facit per plura id, quod æquè poteſt abſoluere per pauciora; igitur non opus eſt emitti lumen ad externum aerem, vt iterum ad oculum reuertatur: nam fatetur Galenus aerem perſpicuum, & luminoſum iam mutatum eſſe à coloribus, & eos in ſe recepiſſe; fatetur etiam oculum eſſe eiuſmodi, vt queat colores recipere; poterit ergo pati oculus ab aere ita colorato, immò neceſſarium eſt vt patiatur, quia patiens aptum ad patiendum, & à nullo impeditum, neceſſe eſt, vt ab agentis contactu patiatur. Illud verò ad quod aliqui confugiunt dicentes viſionem non intrinſecus in oculo fieri, ſed in contactu, & ſuperficie oculi, ita vanum eſt, vt confutatione quoque indignum eſſe videatur; ſic n.

Quorundam medicorum ſententia de mẽte Galeni

Repugnãtia in dictis Galeni.

Subterfugiũ aliquorum pro Galeno.

non in oculo fit viſio, ſed extra oculum, & extra corneam: quare non defenditur
Confutatio. id quod Galenus dicit, receptionem colorum in cryſtallino fieri, neque ea dicetur remeatio luminis ad oculum, ſed extra oculum manet lumen, niſi pertranſeat iterum corneam, & ad humorem vſque cryſtallinum perueniat: non enim de propinquitate, vel remotione externi luminis quæſtio nunc eſt, ſed de emiſſione extra oculum, vel receptione intus in oculo; quare æquè extra oculum eſſe lumen dicitur, ſi ſit in extima tantùm ſuperficie corneæ, ac ſi ab oculo remotiſsimum ſit. Itaque ſi verè ad oculum remeare lumen debet, in ipſa oculi ſubſtantia ipſum recipi oportet, vbi etiam inſita eſt vis iudicatiua: quare emiſsio ſuperuacanea fuit. Si verò extramitti tantùm dicunt lumen, nec remeare, ſed manere extra oculum in aere vnà cum colore, ibique fieri viſionem, in maius abſurdum incidunt, ſic enim non erit animal videns, ſed aer, ſiquidem nulla in animali viſio fit, ſed extra animal in aere: dicere autem colorem non recipi in oculo, fieri tamen in oculo viſionem, eſt omnino abſonum rationi; quoniam omnis cognitio eſt coniunctio cognoſcentis cum cognito, & ipſo quoque Galeno confitente neceſſe eſt in viſione vel colorem accedere ad oculum, & in eo recipi, vel contrà ab oculo porrigi viſum ad rem videndam extra oculum: quoniam igitur facultas viſiua, qua animal videns dicitur, in animali eſſe debet, non extra, nulla fit viſio manente colore extra oculum; vel ſolus aer, non animal, ea ra-
Tertiũ argumentum. tione dicetur videns. Præterea experientia docet emiſſionem luminis à re lucida facere potius vt ea videatur, quàm vt videat; illa enim quæ lucent, viſibilia ſunt quatenus lucent, ideo etiam oculi catorum quatenus noctu lucent, eatenus viſibiles à nobis eſſe dicuntur, at non videntes; niſi ea ratione, qua ſignificatur illam oculi ſubſtantiam eſſe aliis oculis lucidiorem, proinde aptiorem ad reci-
Quartum argumentum. piendos, & ad videndos colores. Hoc etiam manifeſtè ſenſui repugnat, ab omnibus enim oculis illuminaretur nocturnus aer, ſi lumen omnes oculi emitte-
Quintũ argumentum. rent; nulla tamen apparet illuminatio facta ab oculis noſtris noctu. At verò ſi tanta ſit aduerſariorum pertinacia, vt aſſeuerare contendant emitti ab oculis noſtris lumen, negare id ſaltem non poſſunt, debile admodum lumen eſſe: cur ergo huic lumini noſtro non euenit id, quod alijs omnibus euenire manifeſtum eſt? omnia nanque parua lumina à magnis luminibus offuſcantur, idcirco interdiu non lucent, noctu autem lucent, & videntur, quia tunc à nullo maiori lumine opprimuntur, Galenus tamen de oculorum lumine, quod debiliſſimum eſt, aſſerit contrarium: interdiu enim dum externus aer à ſole illuminatur, inquit emitti ab oculis noſtris lumen, & externo lumini iunctum reddere aerem viſus inſtrumentum idoneum: quum tamen tunc nullum deberet emitti ab oculis lumen, quum debilia lucida præſente aliquo vehementer lucente lumen non emittant: noctu verò dum à nullo alio lucido illuminatur aer, deberent oculi noſtri lumen emittere, & viſibiles alijs reddi, quia tunc eorum lumen à nullo maiori lumine offuſcatur; ſic enim videmus debilia lucida noctu eſſe viſibilia, quæ interdiu videri non poſſunt; attamen Plato, & Galenus dicunt nullum ab oculis lumen noctu emitti, at certè emitti deberet, ſaltem tantum, quod faceret oculum viſibilem ab alijs, ſi non videntem alia: ratio autem, quam huiuſce rei Plato in Timæo adducit, inanis eſt, & ab Ariſtotele refellitur in libro de ſenſu & ſenſilibus capite ſecundo; Plato enim dicit emiſſum ab oculis lumen noctu extingui à circunfuſis tenebris; hoc autem inquit Ariſtoteles vanum eſſe, quoniam ignis non extinguitur, niſi humido, aut frigido; hæc enim ſunt contraria poſitiua, quæ extinguere ignem poſſunt; at tenebræ nullam agendi vim habent, quum ſint mera priuatio luminis; & in omnibus aliis luminibus experimur etiam debilia lumina à nocturnis tenebris non extingui: quòd ſi concedatur ab humiditate, vel à frigore nocturni aeris ignem, ſeu lumen ab oculis emiſſum extingui, cur non extinguitur etiam interdiu, dum pluuia eſt in aere, & dum aer frigidiſsimus

mus eſt, & dum magna glacies exiſtit; ſi ergo tunc non extinguitur, neque noctu extingui debet, & quum ab his contrarijs, quæ maximè extinguere ignem poſſunt, non extinguatur, vanum eſt dicere ipſum extingui à tenebris, quũ tenebrę ſint nihil, proinde agendi vim non habeant. Eſt præterea conſiderandum, an dicat Galenus aliquid corporeum exire ex oculo, vt ignem, vel ſpiritum animalem, an lumen, quod eſt accidẽs: dicere quidem apertè videtur corporeum aliquod egredi, refert.n. Platonis ſententiam, ac verba in Timæo, qui dicit ignem egredi ex oculis, & cum aere iam luminoſo ita coniungi, vt vnum ex ambobus corpus coaleſcat: neceſſe eſt igitur, vt ſecundùm Platonem id, quod exit, corporeum ſit, quia nõ fit tertium corpus ex duobus, niſi illa ſint corpora, ex aere enim & aliquo accidente vnum corpus fieri dicere vanum eſſet: Platonis ergo ſententiam quum ad vnguẽ ſequatur Galenus, debet ipſe quoque dicere id, quod egreditur, corporeum eſſe; idque ipſe alijs ſatis claris verbis aſſerere videtur, nam in illo ſeptimo libro de Hippocratis & Platonis decretis modum, quo viſio fit, declarans inquit ſpiritum animalem ad circumfuſum aerem egredi, & cum eo commiſceri, & eum ſibi ſimilem reddere: inquit etiam noſtram viſoriam aciem ſpiritali ſubſtantia præditam emitti ad externum aerem, & ipſum totum alterare, atque in naturam ſuam mutare; ſpiritum autem animalem apud Galenum conſtat eſſe corporeum, & ipſe etiam apertè dicit eſſe ſubſtantiam ſpiritalem, ideſt tenuem; quare hęc videtur Galeni fuiſſe ſententia, corporeum eſſe id, quod exit: in libro autem de oculis rationem afferens, cur extima pupillæ tunica, quam coniunctiuam vocant, non totam pupillam operiat, inquit, ſi totam operiret, ſpiritus egrediens eam perforare non poſſet; ego quidem non video, cur ob eandem rationem non viderit Galenus etiam corneam debuiſſe eſſe perforatam, vt ſpiritus egredi poſſit; dura.n.eſt, nec poteſt à ſpiritu corporeo perforari: ſed hanc difficultatem ego medicis conſiderandam relinquo; ſatis mihi nunc eſt ex hac Galeni ratione colligere corporeum eſſe id, quod exit, non ſolum accidens, nam lumen pro accidente acceptum eo tuuicæ foramine non indiguiſſet, ſed facere natura potuiſſet vt coniunctiua totam pupillam operiret, ſicut etiam cornea totam operit, nam ſatis erat eam facere perſpicuam, & tranſparentem, cuiuſmodi eſſe etiam corneam manifeſtum eſt. Ego igitur credo hanc fuiſſe Galeni ſententiam, quòd oculus animalem ſpiritum ad ſe à cerebro miſſum ipſe foras ad aerem mittat; ſic enim maior apparet ratio cur externum aerem cognatum ſibi reddat. per continuatam ſpirituum egreſſionem, & commiſtionem cum ipſo aere, ſic enim cum externo aere magis continuatur, & coniungitur oculus per egredientes ſpiritus. Verùm hæc ſententia magnis, & inſolubilibus difficultatibus vrgetur: nam ſi corpus eſt id, quod emittitur, cur non pellit, ac mouet aerem loco, quum duo corpora eundem locum occupare non poſſint? cur etiam emiſſus ſpiritus non mouetur flante vento? moueri certè deberet, & ita à vento impediri viſio, quod tamen non contingit. Pręterea experiuntur medici quanta virium eneruatio, atque imbecillitas fiat ex emiſſione, vel conſumptione ſpirituum; patet hoc in ſectione venæ, patet maximè in actu Venereo: quamuis igitur non ad cœlum vſque, ſed ad circunfuſum aerem expandatur emiſſus ſpiritus, magnam omnino ipſius quantitatem, & copiam emitti neceſſarium eſt, atque etiam durante viſione continuam emiſſionem fieri: quemadmodum igitur in alijs omnibus modis emiſſionis ſpirituum contingere videmus vt durante duas horas continuas effuſione concidant omnes vires, vitaque ſimul cum ſanguine effundatur; ita in viſione contingere deberet, continua nanque ſpirituum ab oculis effuſione totum corpus debilitaretur, ac tandem etiam non magno temporis interuallo interiret; hoc tamen non euenit, nam ex magna, vel longa inſpectione oculus quidem, ac uis viſiua debilitatur, ſed corpus totum nullam virium imminutionem ſentit. Quòd ſi Galenus dicat effundi quidem in viſione animalem

Sextum argumentum. *Septimũ argumentum.* *Reſponſio Galen.*

ſpiritum,at non vitalem, ideoque nullam virium debilitationem fieri, vaniſſima
Confutatio. hæc reſponſio eſt; quoniã ſecundùm Galenum ſpiritus animales generantur con tinuè in cerebro ex vitalibus eò inceſſanter miſſis à corde, quare neceſſe eſt vt animalium ſpirituum conſumptio ſit etiam conſumptio vitalium: validum itaq; argumentum eſt,oporteret.n.magis periculoſam, ac lœtalem eſſe continuã duarum horarum inſpectionem,quàm immoderatum coitum, qui ſæpè in vitæ diſcrimen adducere homines ſolet: præterea experimur per longam, & aſſiduam contemplationem corpus ob animalium ſpirituum cõſumptionem debilitari, multo autem maior eorundem conſumptio in viſione fieret,quare abſque dubio deberent ex longa inſpectione totius corporis vires debilitari,atq; concidere. Neque
Alia reſponſio. etiam dicere Galenus poteſt non continuam ſpirituum emiſſionem in viſione fieri,ſed ſemel emitti ſtatutam quandã ſpiritus quantitatem ad propinquum aerem,
Confutatio. & durare viſionem ceſſante emiſſione: etenim fluxilem eſſe ſpiritum illum credendum eſt,nec diu in aere ſeruari poſſe; neque etiam patet à quonã detineatur ne continuè ab oculis exeat: præterea fingere quidem, & aſſeuerare hoc pertinaciter poteſt dum animal in eodem loco manet immotum, eãdemq; rem inceſſanter intuetur, at quando ad varias partes, variaq; loca progreditur animal,in ſingulis locis nouam fieri ſpirituum emiſſionem neceſſe eſt: niſi fortaſſe dicere audeat in loci mutatione oculum receptui canere, & emiſſos iam ſpiritus ad ſe ite-
Plurium medicorum ſubterfugium pro Galeno. rum reuocare,quale figmentum ſi diceret,ego quidem non mirarer.Hæc omnia plures medicos dicere coegerunt Galenum non putaſſe emitti ab oculis ſpiritum ipſum animalem, neq; corporeum aliquid, ſed ſolum lumen,quod eſt accidens: hi tamen debent Galeni verba,quæ iam conſiderauimus,interpretari,quibus cor
Confutatio. poreæ ſubſtantiæ emiſſio manifeſtè ſignificatur. Sed hoc quoque maximas diffi cultates coniunctas habet,quarum vna, quæ ex natura luminis iam à nobis declarata deſumitur,inſolubilis eſt: diximus.n.lumen non eſſe aliquid exiens à corpore lucido,ſed eſſe accidẽs ſpiritale in perſpicuo productum à præſentia lucidi;lumen enim ſolis in aere exiſtẽs,neq; eſt pars aliqua ſubſtantię ſolis, neq; accidens eius aliquod,quod à ſole ad aerem tranſmiſſum fuerit,non poſſet.n.accidens migrare de ſubiecto in ſubiectum,ſed eſt accidẽs ſpiritale in aere genitum à luce ſolis præſente: hoc ſi verum eſt,vt certè eſt veriſſimum,non poſſunt medici,& Galenus,ſi hoc intellexerunt,vti nomine extramiſſionis, quia ſic emitti ab oculis lumen non eſt egredi aliquid ab oculis,ſed eſt produci ab eis lumen in circũſtante aere: quomodo igitur ex hac aeris illuminatione dicere audẽt animal fieri videns? ſic.n.nulla fit coniunctio videntis cum re viſa, & nihil ex oculo ad aerem egreditur, quo dici poſſit oculum fieri videntem, ſed potius aer, quod lumen illum recipit,redditur videns: ob id in magnum etiam abſurdũ incidunt,dum dicunt lumen cũ colore ad oculos remeare;quum.n.lumen,vt antea diximus,nullo modo moueatur, vt vanũ eſt dicere lumen ex oculis egredi, ita eſt ridiculum dicere lumẽ ad oculos reuerti. Pręterea experimur in omnibus alijs lucidis,quę lumẽ generãt in perſpicuo,quodlibet eorum per hanc illuminationem fieri quidem viſibile,at nõ vidẽs; quare emitti ab oculis lumen nõ eſt eos eſſe videntes,ſed potius viſibiles alijs red
Octauum argumentum. di. Sed poſſumus tandẽ contra Galenũ argumentari ex ipſiuſmet dictis, quibus veritatẽ inuitus confiteri viſus eſt:nam in ſeptimo illo de decretis inquit cerebrũ eſſe omniũ ſenſuũ primum inſtrumentum,& hoc munere fungi per neruos ad omnes partes miſſos tanquam eius propagines. ſic.n.ſenſus omnes ad naturã vnam vniuocã reducere videtur, & ad vnũ operandi modũ, qui prouenit ab vna prima inſtrumenti temperie,ac facultate; eiuſdẽ ergo rationis eſſe debet omniũ ſenſuũ operatio:quare ſi alii ſẽſus operãtur patiẽdo ab obiectis,debet etiã viſus patiẽdo operari; quod etiam inficiari nõ eſt auſus Galenus, nam in libro decimoſexto de vſu partium vniuersè de omni ſenſu loquens,& ipſam ſenſus naturam conſiderãs dixit ſenſum in patiẽdo cõſiſtere,& in decimo etiam libro peculiariter de viſu lo-

quens

quens dixit organum viſus debuiſſe eſſe album, ac ſplendidum, ut à coloribus pati, & immutari poſſit,

Alia aduerſus Galenum argumentatio ab oculi ſubſtantia. Cap. V

EX ipſa quoque artificioſſima oculi ſtructura magnum pro Ariſtotele contra Galeni ſententiam argumentum ſumitur: nam ſi abſque receptione per ſolam emiſſionem fit viſio, non poteſt autem extra mitti lumen, quia accidens non migrat de ſubiecto in ſubiectum ſed ſolus ſpiritus, certè ad hunc emittendum ſatis erat ſine oculo neruus opticus, ita vt cerebrum tanquam commune inſtrumentum eo uteretur ad viſionem, deinde etiam aere externo tanquam inſtrumento proximo. Sed aliquas præcipuas oculi partes conſideremus, ut tum ex toto oculo, tum ex eius partibus cognoſcamus eum ad receptionem luminis, & colorum, nō ad ullius rei extramiſſionem directum eſſe à natura: primum quidem conſiderandum accipio humorem cryſtallinum, quem & philoſophi, & medici pręcipuum eſſe uidendi organum concordes fatentur; hunc aſſerit Galenus ſolidum eſſe, ac durum, & præterea album, & ſplendentem, & perſpicuum; ſed abſque Galeni confeſſione hęc omnia ſunt manifeſta ex anatome, & inſpectione conſtructionis oculi; nam in eius medio tanquam princeps poſitus eſt cryſtallinus, & in parte anteriore habet aqueum humorem, in poſteriore autem vitreum; & ſubſtantiam habet ita ſolidam, ut ſublata etiam aranea tela, qua totus inueſtitur, conſiſtentiam habeat, & figuram ſuam retineat, nec modo ullo fluat; non eiuſmodi ſunt alii duo humores, ex tunicis enim educti non conſiſtunt, ſed fluunt: albus etiam maximè eſt, & ſplendens, ſed quo ſplendore? an tali, vt ex ſe propriam lucem habens illuminet alia? nequaquam, & hoc aſſerere pertinaciſſimi hominis eſſet, & negantis res ſenſui manifeſtas; ſed ſplendens eſt alieno lumine, quod receperit: idque etiam in cryſtallo, & aliis ſolidis perſpicuis cernimus, recepto.n.alieno lumine fiunt lucentia, ſed in tenebris omni prorſus lumine deſtituta ſunt; fit autem ſplendor talis in perſpicuis ſolidis, ac denſis, quia propter perſpicuitatem recipiunt lumen introrſum, & propter denſitatem retinent, atque uniunt, & intenſius reddunt, factus igitur eſt cryſtallinus aptus ad lumen recipiendum, non ad emittendum; & huius ratio ab eius temperie ſumitur, aqueam enim ſubſtantiam habet, ea autem eſt aquæ conditio, ut per ſuam perſpicuitatem recipiat lumen, & per ſoliditatem, & craſſiciem retineat, & intenſius eſſe faciat, & adhuc magis ſi condenſetur; & congeletur, ut in cryſtallo euenit: ad emittendum autem lumen aqua ex ſe apta non eſt, nam quantumuis denſata nunquam fit lucida; nec dico cryſtallinum eſſe puram aquam, ſed dico eſſe corpus miſtum, in quo eſt aliquid ignis, & aliorum elementorum, exceſſu tamen aqueum; eſt etiam in aliquibus oculis plus ignis, quam in aliis, quo fit ut noctu aliquid luminis emittāt, non tamen ob id exceſſu ignei ſunt, ſed aquei, quia ſemper aliis elementis pręualet aqua in miſtione cryſtallini: ſed illud non omnibus oculis competit, quare conſideratione dignum non eſt, non enim in ea emiſſione conſiſtit viſio, ſed ſolùm indicatur melior viſio propter maiorem cryſtallini luciditatem, quæ facit ut colores melius recipiantur. Patet igitur cryſtallini officium non eſſe lumen emittere, ſed lumen & colores recipere; quod etiam ipſius figura confirmat, gibboſam enim aliquantum habet vtranque ſuperficiem, magis tamen interiorem, qua infixus eſt vitreo, exterior enim planior eſt, ut plures recipere radios poſſit: interioris autem ſuperficiei maior gibboſitas eandem cauſam habet, quam & ipſe vitreus humor, in cuius officio aſſignādo deceptum fuiſſe Galenum ita manifeſtum

Argumentū ab humoris cryſtallini ſubſtantia.

Argumentū à figura cryſtallini.

Error Galeni de humore vitreo.

eſt,

eſt, vt nihil eſſe poſſit clarius, & hoc intellecto patebit receptione viſionem fieri, non emiſſione. Inquit Galenus nullum eſſe aliud vitrei humoris officium, ſiue vſum, quàm nutrire cryſtallinum, & hac vtitur ratione: cryſtallinus omnino egebat nutritione, nutriri autem ſanguine immediatè non oportebat, quoniam à colore, & craſſicie ſanguinis vitiata fuiſſet luciditas, & albedo cryſtallini; natura igitur uoluit ut ſanguine prius nutriretur vitreus, deinde vitreo cryſtallinus aleretur; ideo inquit vitreum eſſe minus album, ac minus lucidum, & eſſe veluti ſiquis multo albo parum nigri commiſcuerit, aliquid enim nigredinis accipit à ſanguine, quo nutritur. Sed hæc Galeni ſententia aduerſatur ſenſui, & rationi: nam ſenſui patet humorem vitreum cryſtallino minus album non eſſe, eſt quidem minus ſolidus, ſed nihil penitus nigredinis in eo apparet, quum ſit albiſſimus vt cryſtallinus, nutritur tamen ſanguine, ut Galenus aſſerit: quare uana eſt eius ratio, cur non debeat cryſtallinus ſanguine ali; ſi enim vitrei albedo hac nutritione non vitiatur, pariter neque cryſtallini albedo vitiabitur; hoc ergo non facit quin ali ſanguine cryſtallinus poſſit; idque confirmatur ex aliis, quæ alba ſunt, licèt ſanguine nutriantur, huiuſmodi enim ſunt nerui, & oſſa: ſemen quoque, & lac alba ſunt, licèt ex ſanguine ſint genita, quia mutatur in ea generatione color in colorem conuenientem rei generandæ, uel nutriendæ, quod præſtare ſagaciſſima natura, quando ita expedit, facile poteſt. Eſt etiam abſonum rationi, quòd tanta moles, quanta eſt humor vitreus, cryſtallino ad eius nutrionem tradita ſit: nam multo maior eſt cryſtallino vitreus, ac, ſi ſenſui credimus, eſt quadruplo, & fortaſſe quintuplo maior, uidemus autem in omnibus alimentum eſſe re nutrienda longè minoris quantitatis, idque omnino neceſſarium eſt: quia, quum alimentum in principio ſit contrarium, & cum re alenda pugnet, ſi maius eſſet, opprimeret eam potius, quàm aleret, tanquàm validius, quoniam in maiori corpore vis maior ineſt; potius igitur natura cryſtallini in naturam vitrei mutaretur, quàm è contrario. Hanc igitur Galeni ſententiam ego prorſus reiiciendam puto, & aliud eſſe vitrei humoris officium, quàm cryſtallinum alere, idque inſpicientibus, ac diligenter conſiderantibus ita manifeſtum eſt, ut nihil clarius eſſe poſſit: & hinc ualidum argumentum ſumitur ad oſtendendum receptione fieri viſionem; quum enim neceſſarium ſit ut per cryſtallinum tanquam perſpicuum tranſeat lumen, & color receptus, certè niſi aliquis alius humor in parte poſteriore inter tunicas, & cryſtallinum interceſſiſſet, lumen illud ad tunicas in illa parte perueniſſet, & quum ſoleat lumen à ſolidis corporibus reflecti, fuiſſet iterum reflexum à tunicis ad cryſtallinum vnà cum colore tunicarum, eſt autem ſecunda tunica colorata colore ſubnigro, ideo imbutus fuiſſet perpetuò cryſtallinus colore illo, quod quidem viſioni maximum impedimentum attuliſſet; nam viſus omnia illius coloris eſſe iudicaſſet, quemadmodum etiam ictericis contingere ſolet: fuit ergo neceſſarium vt inter tunicas, & cryſtallinum in poſteriore oculi parte humor vitreus poneretur, iſque magnus, & magnæ profunditatis, ut in eius medio poſſet linearum viſualium angulus fieri, & inde earum conus exinaniri, neque ad tunicas peruenirent, ne ab earum colore cryſtallinus per reflexionem luminis coloraretur: hoc eſt abſq; dubio vitrei humoris officium; nam experientia docet lumen tranſiens per vitrū aliquod cauum uniri in illa cauitate, & permeans vltra vitrum in quadam certa ab eo diſtantia facere conum, in cuius extremitate intenſiſſimum lumen apparet ſed minimę quantitatis inſtar milii, nempè ſi in illa certa diſtantia ponatur corpus aliquod ſolidum, in quod angulus impingat; nam ſi propinquius vitro corpus illud ponatur, maior eius pars illuminabitur, & eo maior, quo ſit propinquius vitro; at ſi paulatim remoueatur, minuetur continuè donec ad minimam ſuperficiei illuminatę quātitatē perueniat, ideò in illa minima quātitate ita eſt unitum & ualidum illud lumen, vt etiam accendat, & vrat, quoniam ibi deſinit conus,

&

Alimentum habet eſſe multo minus re alenda.

Argumentū ex vitrei humoris officio.

& angulus à concurſu radiorum productus; ideo ſi adhuc magis remoueatur corpus illud, nullum amplius lumen ab illo vitro ad ipſum peruenit, ſed eſt exinanitum, quia quaſi ad conum, & ad acumen tendat, nõ prætergreditur quoddam determinatum punctum: ego igitur in oculorum ſectione vidi cryſtallinum ab aliis humoribus ſeparatum, cui quum accenſa candelula apponeretur, totus fiebat lucidus, & ſplendens tanquam candelæ lumine imbutus ob ſuam perſpicuitatem, & trans totam cryſtallini ſubſtantiam meabat lumen, & in poſteriore cryſtallini parte tranſibat in conum, & in acumen non multo poſt intimam cryſtallini gibboſitatem, ita ut acumen illud, & linearum concurſus parum diſtaret à cryſtallino, immò ipſum ferè attingere videretur; ideo certum eſt illius coni acumen exinaniri in humore vitreo, qui magnam habet profunditatem, ideoq; ad poſteriores tunicas peruenire non poſſe. Ad hunc ergo vſum natura humorem vitreum magnæ quantitatis poſt cryſtallinũ collocauit, ut in illo perſpicuo, & incolorato corpore fieret radiorũ per cryſtallinũ trãſcũtiũ cõiũctio, ne ad poſteriores tunicas peruenirẽt: & hanc eãdem ob cauſam credẽdum eſt factam eſſe à natura maiorem illam in interiore cryſtallini parte gibboſitatem, ne procul à cryſtallino radiorum coniunctio fieret, nam gibboſitas illa maiorem luminis vnionem facit, ita ut in puncto propinquiores radii à cryſtallino prouenientes congrediantur. Hoc igitur ſi eſt vitrei humoris officium, neceſſe eſt non emiſſione, ſed receptione viſionem fieri: nam ſi emiſſione fieri ſtatueretur, non opus eſſet humore vitreo congreſſum radiorum recipiente; quare ſuperuacaneus ille humor eſſet, ſicut & alia multa in oculi ſtructura ſuperuacua eſſent. Quærendum præterea eſt quomodo ad viſionem, vel ad oculi ſalutem conferat color vueæ, à quo oculum, & vim viſiuam roborari fatetur Galenus, hoc enim dicens veritate coactus ſuam ipſe ſententiam euertit: nam inquit oculum lædi ab albo, & à luce, contrà verò à colore ſubnigro, & cæruleo roborari: & inde fieri vt oculus fatigatus claudi ſoleat, tanquam ad naturale remediũ cõfugiens, ut ab illo circunſtante tunicæ colore roboretur. Hoc quidem à Galeno veriſſimè dicitur: attamen nulla fieri roboratio poteſt, ſi viſio per emiſſionem radiorum, non per receptionem fiat; ut è contrario manifeſta roboratio eſt, ſi per receptionem fieri ſtatuatur: albi nanque magna eſt actio in oculum, ideò exercetur maximè, & fatigatur oculus inſpectione albi; contrà verò nigri uel nulla, uel parua eſt actio, quia nigrum tanquam priuatio albi eſt; ita ut nigrum videre ſit nihil uidere, ut apertè ait Ariſtoteles in tertio Meteorologicorũ capite de iride: quòd ſi nigrum in lumine videmus, id fit, quia illi adiectum lumen remittit illam nigredinem, & conſtituit quendam medium colorem motiuum viſus poſitiuè: colores itaque ad nigredinem vergentes parum agunt in viſum, & parum exercetur viſus in eorum viſione: itaque ſi receptione colorum ſit viſio, in promptu eſt ratio cur viſus à colore vueæ roboretur; at ſi emiſſione ſit, nulla eſſe ratio poteſt: nam ſi ipſa ſpirituum ſubſtantia emittitur, color ille non cohibet ſpiritus ne egrediantur, ſimiliter ſi lumen ſolum emitti dicatur, non prohibet color uueæ ne per foramen emittatur lumen, immò neque per huiuſmodi emiſſionem luminis debilitari oculus poteſt, quandoquidem iam diximus eam propriè emiſſionem non eſſe, ſed productionem luminis in externo perſpicuo; lucidum autem in lucendo, & illuminando alia non fatigatur: quare ſi ita ſit viſio, neque vlla egebat oculus roborationi, neque, ſi indigeret, à colore vueæ ullum recipere ſui laboris remedium, aut roborari poſſet. Alias quoq; oculi partes cõſiderare poſſemus, & ex iis quoque ſententiam Ariſtotelis confirmare; huic enim omnes atteſtantur, & ſuffragantur: ſed has præcipuas conſideraſſe ſatis ſit, reliquas iudicioſis viris, & libero animo philoſophantibus conſiderandas relinquimus.

Argumentũ à colore vueæ.

Albi magna eſt actio in oculum.

videre nigrũ eſt nihil uidere.

Confu-

Confutatio ſententiæ Galeni de oculo quòd ſit igneus. Cap. VI.

Argumentũ Galeni.

EX his, quę hactenus dicta ſunt, colligere poſſumus alium Galeni errorem, quem conſiderare, ac demonſtrare, à noſtro inſtituto alienum non erit, ſed potius ad ipſum non parum conferet; inquit enim Galenus oculum non eſſe aqueũ, ut Ariſtoteli placuit, ſed igneum, vt ex eius luciditate conijci poteſt. Attamen huic ſententiæ diſſectio oculi, & ſenſus ipſe refragatur; nam, ut Ariſtoteles notat in ſecundo capite libri de ſenſu & ſenſilibus, ſecto oculo apparet totam eius ſubſtantiam aqueam eſſe, & id negare proterui admodum hominis eſt: argumentum autem ab oculi luciditate ſumptum nullam habet efficacitatem, nam quomodo lucidus oculus ſit iam diximus; non eſt enim lucidus luce propria, qua in tenebris illuminet aerem, & per ſe viſibilis ſit, ſed lumine aliunde recepto, quemadmodum etiam vitrum, & cryſtallus; talem ergo habet luciditatem, quæ aqueum potius eſſe oculum denotet, quàm igneum; nam ſi luceret luciditate ignea, luceret in tenebris, quod non de omnibus oculis verũ eſt. Alio quoque nititur fundamento Galenus ad hoc comprobandum, nam plenus oculus eſt ſpiritu animali ad eum tranſmiſſo à cerebro per neruum opticum, de cuius ſpiritus emiſſione paulo ante diſputauimus: quoniam igitur ſpiritus animalis igneus eſt, & Plato quoque in Timæo eum vocat ignem, ideo ratione ſpirituum oculus dicendus eſt igneus. Sed hoc quoque leuiſſimum argumentum eſt. Primùm quidem, quia nos non inficiamur ſpiritum animalem à cerebro ad oculos fluere, ſed non ob id fit ut oculus ſit igneus, etiamſi igneum eſſe ſpiritum concederemus, etenim huiuſmodi appellatio ſumitur ab exceſſu, excedit autem humor aqueus, non ſpiritus, ut per ſe manifeſtum eſt; idque optimè declaratur ab Ariſtotele in ſecundo libro de partibus animalium capite quarto, ubi dicit ſubſtantiam oculi eſſe frigidam, & humidam, & eſſe humoris cerebri partem puriſſimam, quę ſecernitur, & ad oculum mittitur: quemadmodum igitur etiam in cerebro inſunt ſpiritus tum in arteriis, tum in ipſiſmet cerebri ventriculis, neque per hoc ſtat quin ab omnibus cerebrum membrorum omnium frigidiſſimũ, & humidiſſimũ eſſe dicatur; ita in oculo inſunt ſpiritus animales, ipſa tamẽ oculi ſubſtãtia aquea eſt. Sed præterea etiamſi ſpiritus animalis in oculo excederet humorem aqueum non ob id oculus eſſet igneus appellandus, quia ſpiritum animalem vocare ignẽ vaniſſimum eſt, ut facile eſt uel ex ipſiuſmet Galeni dictis demonſtrare; ſpiritum enim animalem putat Galenus in cerebro generari, vitalem verò in corde, & hũc per arterias ad cerebrum deferri, & ibi à facultate cerebri in animalem conuerti: ſpiritus autem uitalis, ſi bene conſideremus, calidus eſt, & humidus, proinde aereus, non igneus, vitales enim hę duæ qualitates ſunt, calor, & humiditas: quod etiam ex eo patet, quia generatur ex ſanguine tenui, & purificato in corde, ſanguis autem tenuis non poteſt uerti niſi in uaporem aereum, qui eſt ſpiritus uitalis: præterea ſpiritus vitalis non eſt ſummè calidus, ergo non eſt igneus, non eſt enim ignis, niſi ſit ſummè calidus; aſſumptum manifeſtum eſt, quia calor igneus deſtructiuus potius vitæ eſt, quàm conſeruatiuus, ut ait Ariſtoteles in ſecundo libro de ortu animalium capite tertio: præterea ſi calor ſpirituum ſummus eſſet, non poſſet intendi, & augeri; augetur tamen, quoniam accenduntur ſpiritus in febri, & fiunt calidi ſupra modum naturalem; per ſe igitur ſunt mediocriter calidi, quæ eſt aeris natura; quocirca & ex gradu caloris, & ex humiditate vitales ſpiritus non igneos, ſed aereos eſſe manifeſtum eſt: minus igitur ſpiritus animales poſſunt ignei appellari, hi nanque ex vitalibus generantur in cerebro

Solutio.

Argumentum contra Galenum.

Aliud Galeni argumentum.

Quòd ſpiritus non ſint ignei.

cerebro per refrigerationem;quia neceſſe eſt,vt in loco frigidiſſimo,atque humidiſſimo,quale cerebrum eſt, obtundatur vitalium ſpirituum calor, & ita ex vitalibus iuxta Galeni ſententiam animales generentur: ſi ergo in corde loco calidiſſimo ſpiritus nõ ſunt ignei, ſed aerei, multo minus in cerebro dicendi ſunt ignei, vbi multo minus habent caloris,quàm in corde; immò potius dicendum videtur eos ad aquæ naturam accedere, & eſſe inſtar vaporis, qui eſt medium quiddam inter aerem,& aquam; vel ſaltem eſſe aereos compactiores,& minus calidos,nullibi.n.ſunt calidiores,quàm in corde,qui fons,& radix caloris eſt; & nullibi frigidiores,quàm in cerebro, ſic.n.ad cognitionem, & ad contemplationem aptiores ſunt, ſicut alio in loco oſtendimus. Sed ipſemet Galenus in initio decimi libri de vſu partium veritate coactus cõfitetur pupillam eſſe plenã ſpiritu aereo,ac ſplendido; quum ergo aereum eſſe affirmet, non eſt oculus à ſpiritu igneus appellandus,neque poteſt ex eo ſpiritu ita lucere,vt illuminet alia,quoniam aer non lucet luce propria, quemadmodum nec aqua, ſed ſolùm aliena per ſuam perſpicuitatem recepta. Si verò Galenus dicat ſpiritum vitalem aereum eſſe,ſed mutari in animalem igneum, hoc manifeſtè repugnat rationi; quoniam hæc mutatio fit in cerebro,quod quum frigidiſſimum ſit,non poteſt vertere aerem in ignem; immo etiamſi ſpiritum vitalem in corde propter magnum calorem vellemus igneũ appellare,cogeremur tamen animalem vocare aereum, quum in eo ſit plurimũ remiſſus, atque imminutus calor. Quòd verò aliqui adducunt verba Ariſto.in poſtremo problemate particulę 31.dicentis oculum eſſe igneum, id parui momenti eſt: nam conſtat Ariſt.in problematibus populariter loqui, & ſæpè aliorum opiniones ſequi,præſertim quando ad id de quo loquitur, nullum momentum afferunt; quam eandem ob cauſam etiam in tertio Meteorologicorum loquens de iride vſus eſt opinione Platonica de viſione, vt mox in argumentorum ſolutione conſiderabimus: quoniam igitur in illo problemate quærit cur non ita differant oculi inter ſe, vt manus inter ſe differre cernuntur, reſpondet id cõtingere, proptereaquòd manus eſt corpus miſtum, ideſt heterogeneum, oculus verò non eſt miſtus,ideſt non heterogeneus, ſed ſimplex, ideſt homogeneus, ſiquidẽ igneus eſt;hoc autem idẽ dixiſſet ſtatuendo oculũ aqueum,ideo non curauit Ariſtoteles ipſum aqueum potius, quàm igneum appellare, dummodo ſimplex, hoc eſt homogeneus eſſe ſtatueretur; non eſt autem credibile Ariſtotelem, qui in libro de ſenſu, & ſenſilibus capite ſecundo opinionem Platonis oculum igneum eſſe aſſerentis efficaciter improbauit, ibi ex animi ſententia contrarium affirmet dicens eſſe igneum: ideò perſępe debilia eſſe ſolent argumenta, quæ ex Ariſtotelis verbis in aliis locis extra propriam de aliqua re tractationem ſumi ſolent; ipſe.n.extra proprium locum de re aliqua loquens vtitur frequenter opinionibus aliorum tanquã manifeſtioribus, ne propria opinione vtens dubiã redderet propoſitę rei declarationem; ſed id tamẽ nunquã facit, niſi quando ad id,quod ibi propoſuit, declarandum nihil referat, an propria, an aliena ſententia de aliqua re vtatur.

Obiectio ex vltimo probl. part. 31.

Solutio.

Nonnullorum conciliatio Platonis, & Galeni cum Ariſtotele, & eius reprobatio. Cap. VII.

COLLIGERE ex his poſſumus quorundam recentiorum errorem, qui putarunt ſe Ariſto.cum Platone, & Galeno, tum de oculi temperie, tum de viſione optimè conciliaſse: primùm quidẽ de oculo per hanc diſtinctionem: oculus duobus modis conſiderari poteſt, vno modo ſumi poteſt pro illo corpore, quod per anatomẽ ſenſu cõſpicitur,ſic autem aqueus eſt,patet.n.cryſtallinũ humorem eſſe aqueum; ſecundo modo pro calido innato, quo ut inſtrumento cryſtallinus vtitur, nempe

Conciliatio de oculo.

pro ſpiritu animali illùc miſſo à cerebro, & hac ratione oculus eſt igneus, ideo
Confutatio. Ariſtot. vtrunque reſpiciens variè loquutus eſt. Sed vana eſt hæc conſideratio;
quoniam Ariſt. in lib. de ſenſu & ſenſilibus oculum ſumit animatum, atque perfe-
ctum, ſiquidem anima deſtitutum negat eſſe oculum appellandum, ſed illum ſolũ,
qui facultatem videndi habeat; hic autem non eſt ſine ſpiritibus, & calore innato,
cum tamen Ariſtot. negat eſſe igneum tum ibi, tum in quinto libro de ortu ani-
malium capite primo, & apertè aſſerit eſſe aqueum, ſcilicet ratione exceſſus, quia
aliquam ignis quoque portionem in cryſtallino eſſe quis negare poteſt, ſi cryſtal-
linus eſt corpus miſtum, & perfectum miſtum? non eſt ergo credendum Ariſtot.
alibi ex propria ſententia loquentem appellare oculum igneum: adde quòd de
omnibus corporis partibus hoc dicere poſſemus, vt carnem eſſe terream ratione
terrę præualentis, qualem eam eſſe ſenſu iudicamus, ſed eſſe igneam ratione calo
ris innati; quum ergo hoc abſurdum ſit, vanum eſt à ſpiritibus appellare, ſeu iu-
Conciliatio de viſione. dicare alicuius membri temperaturam. Quod verò ad viſionem attinet, dicunt
eam poſſe duobus modis conſiderari, vno modo prout eſt viſio abſolutè; altero
modo ut cum alia viſione comparatur, & melior eſſe dicitur, quàm illa: priore igi-
tur modo dicunt ſatis poſſe viſionem fieri per ſolam colorum receptionem in ocu
lo; quia quum aer externus recipiat ſua perſpicuitate ſpecies colorum, fieri non
poteſt quin oculus vt perſpicuus eaſdem ſpecies recipiat, & receptas iudicet, & ita
videat; vt igitur fiat abſolutè viſio, non eſt opus emiſſione radiorum, ſed ſufficit co
lorum receptio in oculo à contiguo aere illuminato: & hoc reſpicit Ariſt. quando
improbat Platonis ſententiam de extramiſſione, loquitur enim tunc abſolutè de
viſione, nõ de meliore viſione; & hoc idem à Galeno, & à Platone cõceſſum fuiſſe
aſſerunt. Si verò conſideremus quomodo fiat melior uiſio, melior certè fit per
extramiſſionem, non quidem ſpirituum, id enim impoſſibile eſſe confitentur, ſed
radiorum, & luminis, quod eſt accidens; emittuntur enim ab oculo radij, ſicut etiã
à ſole, non quidem ad rem vſque viſam, quod etiam Galenus notauit, ſed ad cir-
cunſtantem aerem illuminatum, in quo iam receptus eſt rei videndæ color: qua-
re lumen cum colore in aere exiſtens obuiam fit lumini emiſſo ab oculo, & ſimul
commiſtum vtrunque lumen remeat cum colore ad oculum, & in eo recipitur,
ac iudicatur, eaque optima viſio eſt, nec fit extra oculum, ſed in oculo: & hanc di-
cunt non modò Platonis, & Galeni ſententiam fuiſſe, ſed etiam Ariſto. cuius ver-
ba citant in particula trigeſimaprima problematũ varijs in locis, vbi concedit ex-
tramiſſionem, quia de meliore viſione loquitur; & in quinto de ortu animalium ca
pite primo, vbi dicit corneam oportuiſse non eſse nigram, quia debet eſse tranſlu
cida, nigrum enim non tranſlucet, quare etiam laternæ, ſi ex nigra cute confician-
tur, non tranſlucent: vult igitur Ariſt. ita extramitti lumen ab oculis, vt ex laterna
Confutatio. lumen foras emittitur, comparat enim oculum cum laterna. Sed hanc ſententiam
veritati repugnantiſſimam eſse ſatis patet ex præcedente noſtra aduerſus Galenũ
diſputatione: iam. n. oſtendimus nec ipſam ſpirituum ſubſtantiam poſse extramit
ti, qđ iſti quoq; concedunt, nec lumen tanquã accidens, quod idẽ ex oculo ad ex-
ternum aerem egrediatur, propterea quod accidens non migrat de ſubiecto in ſu
biectum, ſed generatur in perſpicuo lumen à corpore lucido: quapropter õĩa, quę
ab his dicuntur de egreſsu luminis ab oculo, & de eiuſdẽ regreſsu ad oculũ, vaniſſi
ma sũt, quoniã eiuſmodi motus lumini attribui nulla ratione põt. Vana igitur eſt
illa, qua vtuntur, duplicis uiſionis diſtinctio; ſiquidẽ nihil reuera ab oculo emitti-
tur, dum lumen emitti ſtatuimus, quoniam illuminare non eſt emittere aliquid, vt
antea oſtenſum eſt. Sed pręterea reprobatur eorũ ſnĩa per dictũ illud Ariſt. 2. To-
picorum capite quarto, vt ſimpliciter ad ſimpliciter, ita magis ad magis: nã ſi uiſio
ſimpliciter in receptione conſiſtit, & receptio eſt ratio, qua ſimpliciter uiſio fit;
oportet meliorẽ uiſionem in meliori receptione conſiſtere, nõ in extramiſsione:
immò Topica hęc regula in pręſentia euadit demonſtratiua; nam ſi ratio uiſio-

nis abſolutè conſiderata non in emiſſione conſiſtit, ſed in receptione, iam eſſentialis eſt viſioni receptio ſpeciei, accidentalis verò extramiſſio luminis, quum ſine hac fieri viſio poſſit, non ſine receptione; ex eodem igitur fonte haurienda eſt comparatio viſionis cum viſione, qua vna melior dicatur, & altera deterior; ex quo abſolutè ſumitur ipſa viſionis natura; itaque melior viſio in meliori receptione conſtituenda eſt, ſi abſolutè ſumpta viſio in receptione conſiſtit: & huic ſententiæ atteſtatur experientia, nam ſenes deterius vident, quàm iuuenes, non propter animæ imbecillitatem, ſed propter impuritatem organi: nam, vt inquit Ariſtoteles in particula. 65. primi libri de anima, facultas animæ iudicatiua, & anima ipſa per ſenium non debilitatur, ſed ſolum organum corporeum; nam oculus in ſene factus eſt terreſtris, ac minus perſpicuus, proinde minus aptus ad lumen, & ad colores recipiendos; officium enim organi eſt recipere, & officium animę eſt iudicare ideò inquit ibi Ariſtoteles; ſi ſenex acciperet oculum iuuenis, ita videret, vt iuuenis: in ſenibus igitur & in iuuenibus patet meliorem, ac deteriorem viſionem in nullo alio conſiſtere, quàm in meliore, ac deteriore luminis receptione. Ipſa igitur ſecundùm ſe horum ſententia abſurda eſt: ſed adhuc abſurdius eſt eam Ariſtoteli attribuere, qui vbique ſententiam hanc de extramiſſione refellit, & ab ea abhorret, multo autem magis abhorreret ab hoc diſcrimine viſionis, & melioris viſionis, quum ſit rationi repugnantiſſimum: quòd autem in problematibus vtatur ſententia Platonis de radiorum extramiſſione, hoc nihil eſt; eadem enim vtitur etiam in tertio Meteorologicorum in tractatione de iride, ſed de hoc poſtea in ſolutione argumentorum dicemus: quando autem ibi nominat meliorem viſionem, certum eſt eum non ita loqui, quia comparet extramiſſionem cum receptione abſque emiſſione, nam ridiculum eſt hoc dicere; ſed vnum & eundem viſionis modum conſiderat, qui varietur ſecundùm magis, & minus, idque ibi ita manifeſtum eſt, vt de hoc diſputare vanum ſit. Quod verò dicunt de comparatione cum laterna, quæ habetur in primo capite libri quinti de ortu animalium, id nullius roboris eſt, quoniam Ariſtoteles ibi comparat oculum cum laterna ratione ſolius tranſparentię cornee, ſed non ratione modi; per corneam enim tranſire lumen oportet, ſicuti per laternam, non tamen eodem modo, quia per corneam tranſit ingrediendo, per laternam verò egrediendo; quare non eſt in omnibus accipienda illa ſimilitudo, & res per ſe manifeſta eſt.

Cur ſenes deterius videant.

A

Solutio argumentorum Galeni. Cap. VIII.

TANDEM ſupereſt vt ad argumenta à Galeno adducta reſpondeamus: quorum primum, quod Galenus, & medici tanti faciunt, à magnitudinis viſione acceptum, nullius penitus momenti eſt: poſſumus enim primò illud hunc in modum retorquere: in phantaſia, quæ paruo ſpatio in capite hominis concluditur, recipitur montis magnitudo; imaginamur enim magnitudinem montis quanta reuera eſt, quì ergo fieri poteſt vt magna montis moles in paruo hominis capite contineatur? vel, ſi in phantaſia hoc non impoſſibile eſſe Galenus iudicat, cur in oculo impoſſibile eſſe iudicat? Dicimus igitur, ſi oculus recipere ipſammet montis magnitudinem materialem diceretur, vtique per foramen tam paruum, quātum pupillæ eſt, eam ingredi minimè poſſe; ſed quum non ipſa realis magnitudo, ſed eius imago, & ſpecies, quæ ſpiritalis eſt, recipiatur, id ſine vlla abſurditate fieri; nam imago magnitudinis eſt quidem magnitudo, & quanta per repræſentationem, quia magnitudinē repræſentat, ipſa tamen ſecundùm ſe formaliter accepta nō eſt quāta, ſed eſt indiuiſibilis, & recipitur indiuiſibiliter; neq; per hoc ſtat quin per eam cognoſcatur rei magnitudo modò ampla, modò anguſta,

Ad primum.

Species ſpiritalis non eſt quāta formaliter, ſed ſolùm repræſentatiuè.

pro obtuſitate, vel acumine anguli viſualis in oculo, ſicut antea diximus: hoc ſignificauit Ariſtoteles ipſe in contex. 121. ſecundi libri de anima quando dixit omnes ſenſus eſſe receptiuos ſpecierum ſine materia, nam quantitas, naturam primæ materiæ inſequitur, vt aliàs in libro de materia oſtendimus, ideò extra materiam nihil poteſt eſſe quantum: ſpecies igitur quantitatis ſine ſua materia non eſt quantitas, licèt quantitatis repręſentatiua ſit, ſed eſt indiuiſibilis, & tum in oculo, tum in medio indiuiſibiliter recepta, quia in quolibet puncto medij terminatur angulus coni, quo magnitudo illa videri poteſt: confirmatur hoc ex conſideratione colorum, nam per eundem aerem medium ſimul eodem momento tranſeunt contrarij colores, qui tamen in ipſo aere non commiſcentur, neque vnus alterum vitiat, quia ſunt ſpiritales, & ſine materia; nam poſſunt in eodem aere duo homines eſſe, quorum vnus videat rem aliquam nigram, alter verò aliam rem albam, ita vt per eundem aerem ſimul tranſeant duę illę ſpecies abſque vlla ſua læſione, vel commiſtione; quare argumentum leuiſſimum eſt, vt patet ex conſideratione phantaſmatum in imaginatiua, quemadmodum modò dicebamus; eadem enim vtrobique ratio eſt. vel enim ſimiliter in oculo ſpecies quantitatis montis recipi poteſt, vt in phantaſia recipitur, vel, ſi in oculo recipi non poteſt, ſimiliter dicendum eſt non poſſe recipi in phantaſia. Secundum Galeni argumentum erat, quomodo poteſt eadem numero magnitudo eodem temporis momento ad oculos diuerſorum tranſire, & ſimul in ijs omnibus recipi? hoc quoque conuertere contra ipſum poſſumus hoc modo, quomodo poteſt eadē numero magnitudo recipi ſimul in phātaſia diuerſorū hominū? recipitur tamen, quia multi eodem temporis momento eandem rei magnitudinem imaginantur, & eadem eſt ratio vtrobique; nam ſi in ſenſu id fieri non poteſt, in phantaſia quoque non poteſt fieri; at ſi in phantaſia poteſt, vanum eſt negare id in ſenſu fieri poſſe. Dicimus igitur magnitudinem rei materialem, neque ad multorum hominum, neque ad vllius alicuius oculos poſſe tranſire, quoniam accidens idem numero non migrat de ſubiecto in ſubiectum; ſed multiplicare tamen ſpeciem ſuam, atque ad totum circunſtans perſpicuum diffundere poteſt, ita vt recipiatur eodem momento in oculis multorum hominum; itaque de obiecto materiali totum Galeni argumentum concedimus, at de obiecti ſpecie ſpiritali nullius momenti eſt, quia non eſt abſurdum id, quod Galenus abſurdum eſſe arbitratur; quod oſtendo per ea, quæ ab ipſomet Galeno dicuntur: concedit ipſe præter viſum alios ſenſus per receptionem operari, nonne igitur idem numero ſonus recipitur ſimul in auribus plurimorum hominum? cur ergo non, & idem numero color, & eadem numero magnitudo poteſt eodem momento recipi in oculis diuerſorum? etenim non ipſa materialis magnitudo, neque materialis color ad oculos tranſit, ſed ſpecies ſpiritalis, quæ vndique diffuſa per aerem adeſt in quolibet aeris puncto, & in quolibet æquè viſibilis eſt: patet igitur nil eſſe vanius his Galeni argumentis. Tertium eius argumentum ſumebatur à viſione magnitudinis, & figuræ in ſpeculo; res enim quæ retrò, vel trans parietem ſunt, videre rectà non poſſumus, in oblato tamen ſpeculo refractas videmus; ſed colorem quidem in ſpeculo frangi, & ad oculos reflecti dicere poſſumus, at figuram, & magnitudinem refrangi in ſpeculo ne imaginari quidem poſſumus; conſiſtit enim figura in quadam partium harmonia, quam per talem refractionem tolli, ac deſtrui neceſſe eſt, quomodo igitur poteſt integra videri, ſi in ſpeculo fracta ad oculos reflectitur? ego verò de hoc magis dubito iuxta Galeni ſententiam, quàm ſecundū Ariſtotelis opinionem; quomodo.n. radij ab oculo exeuntes frangi in ſpeculo poſſunt, & reflecti ad rem vidēdam, quæ trans parietē eſt poſita? cur enim non in quolibet alio corpore, quod non ſit ſpeculum, franguntur ſimiliter radij viſuales, & ad rem videndam reflectuntur? oporteret etiam ſecundùm hanc opinionē rem illam videri vt in eo loco exiſtentem, in quo reuera eſt, nō vt in ſpe-

culo,

Ad ſecundū.

Ad tertium.

culo; nam ſi viſus à ſpeculo refractus ad eam vſque porrigitur, ita deberet in loco ſuo videri, vt in eo eſſe crederetur; & huius apparentiæ nulla afferri ratio poteſt, cur res videatur in ſpeculo eſſe, non vbi reuera eſt: at ſecundùm opinionem Ariſtotelis facile eſt huius rationem aſſignare; dicimus enim ſpeciem rei viſibilis ad ſpeculum vſque protendi, & in eo frangi, ideoque videri eſſe in ſpeculo: dum enim aſſerimus obiectum ad viſum deferri, res clara eſt, & omni dubio caret; ſed dum dicimus rem viſibilem in loco ſuo immotam manere, & viſum ad illam progredi, inſolubili difficultate nos vrgeri neceſſe eſt. Solutio igitur argumenti huius ex eodem fonte ſumenda eſt, ex quo aliæ quoque acceptæ ſunt; frangi enim ipſa quidem materialis figura non poteſt, quin partium concinnitas, in qua conſiſtit, deſtruatur, ſed eius ſpecies, quæ ſpiritalis, & indiuidua eſt, refrangi ſine figuræ deſtructione poteſt; imago enim, quæ figuram, & quæ magnitudinem repræſentat, in ſpeculum terſum incidens reflectitur ad oculum, & ei figuram, ac magnitudinem illius rei repręſentat: euenit tamen vt propter obiecti à ſpeculo diſtantiam maiorem, vel minorem non eadem eiuſdem rei magnitudo iudicetur, quia quando remotior eſt, per acutiorem angulum inſpicitur, quando autem propinquior, per obtuſiorem; & huius quoque varietatis nullam afferre rationem Galenus poteſt: euenit etiam vt propter ſuperficiem ſpeculi inæqualem quantitas vel maior, vel minor appareat, & figura etiam vitiata, & deturpata repræſentetur, ideoque tum de magnitudine, tum de figura prauum iudicium à viſu fiat; non eſt enim inconueniens ſi dicamus ſenſum quandoque in rebus iudicandis decipi ob aliquam perturbationem medij, in quo ſpecies vitietur, præſertim verò in iudicandis ſenſilibus communibus; in his enim magis euenire poteſt vt ſenſus decipiatur, quàm in iudicandis proprijs: ob id non decipimur in iudicando colore in ſpeculo, decipimur tamen in iudicanda magnitudine, vel figura ob prauam ſpeculi conſtitutionem, quæ eſt vitiatio quædam, ſeu deturpatio medij: & hoc quoque manifeſtè refragatur opinioni Galeni; nam ſecundum eam deberemus videre, ac iudicare & magnitudinem, & figuram vti reuera eſt, non deturpatam, ſeu vitiatam, proinde nunquam decipi; nam ſi radij viſuales in ſpeculum incidentes ad rem videndam reflectuntur, eam attingere deberent vt reuera eſt. Ad poſtremum Galeni argumentum ſumptum ex Ariſtotelis teſtimonio in tertio Meteorologicorum dico Galenum abuti confeſſione Ariſtotelis: quoniam Ariſtot. conſueuit vti aliorum opinionibus de aliqua re ad aliud aliquid declarandum, quando ſunt vulgatiores, & notiores, & ad id declarandum nihil refert hac vel illa opinione vti; præſertim verò quando de illa re nondum aliquid docuit ſecundùm propriam opinionem, vt in ſecundo Poſteriorum Analyticorum docere volens ea, quæ ad demonſtrationem pertinent, vtitur falſis aliorum opinionibus de rebus naturalibus, quas exempli gratia adducit: inquit enim cauſam cur lumen tranſeat per laternam, eſſe, quia vitrum illud, vel cornu laternę eſt perforatum, & ita per poros ampliores lumen, quod tenuius eſt, pertranſit; attamen ipſe cenſuit eam non eſſe cauſam tranſitus luminis, neque illa corpora eſſe perforata, ſed cauſam eſſe, quia ſunt perſpicua, & tranſparentia: at quia vtroque modo cauſa materialis adducitur, & nullum momentum ad declarandam demonſtrationem facit hac potius opinione vti, quàm illa, quæ aliorum Philoſophorum fuit, & illa etiam vulgatior erat; ſatis habuit Ariſtoteles exempli gratia vti opinione aliorum: ſic etiam in eodem libro accipit exempli gratia tonitru eſſe ſonũ factum ab extinctione ignis, quoniam ibi nihil refert hanc potius, quàm aliam veriorẽ cauſam adducere, quũ ille nõ ſit idoneus locus, in quo id declaretur. In tertio igitur libro Meteorologicorũ Ariſt. modum, quo viſio fit, nondum declarauerat; ideò ad iridẽ, & alia declaranda vti maluit opinione Platonis de viſione, quę vulgatior erat, & quam ſequi vulgares etiam homines videntur, quàm opinione propria, licet veriore, proptereaquòd ad illa, quę ibi tractantur, declaranda nihil

Ad quartum

referebat hoc potius modo, quàm illo fieri viſionem dicere: non eſt ergo verum id, quod Galenus ait, Ariſtotelem vti aliorum ſententia de viſione, quòd eam veriorem eſſe cognouerit; ſed quia vidit eam eſſe propria ſua opinione vulgatiorem, & quia vtro modo dicamus, nihil referebat ad iridem declarandam; ſed hoc ipſemet Ariſtoteles clarè in ea parte nos admonet; ſubiungit enim nihil intereſſe an emiſſione, an receptione viſionem fieri dicamus; hoc enim non variat eam doctrinam, quæ ibi de iride traditur; ideo ſi eo in loco Auerroem legamus, videbimus eum illa omnia declarare iuxta Ariſtotelis ſententiam de viſione, non iuxta opinionem Platonis, licèt Ariſtoteles hac vt euidentiore vti maluerit. Sed aliud præterea artificium ibi in Ariſtotele notare poſſumus, quod Galenus non animaduertit, & quo ipſe in libris ſuis vti neſciuit: nam ſi in iride declaranda vſus eſſet propria ſua ſententia de viſione, dicere aliquis potuiſſet infirmam eam doctrinam eſſe, vt quæ infirmis fundamentis nitatur, nimirum opinione Ariſtotelis de viſione, proinde non ſimiliter vera fore ea, quæ ibi de iride dicuntur, ſi aliorum de viſione ſententiam ſequamur; ſic igitur negato viſionis modo, qui ab Ariſtotele ponitur, omnia illa, quę ibi de iride, ac de alijs dicuntur, in dubium eſſent reuocata: Ariſtoteles igitur cum artificio voluit ad iridem declarandam vti aliorum ſententia de viſione, ne difficultatem aliquam in iride, aliiſque rebus, quæ ibi tractantur, poneret: ſed voluit etiam nos admonere, vtcunque viſio fieri dicatur, nihil referre ad iridem declarandam, quia vtcunque dicatur fieri, eadem de iride ſententia immutata, atque illęſa manet. Idem notare apud Ariſtotelem poſſumus in primo capite quinti libri de animalium ortu, vbi docet cur aliqui acutè cernant, ſed non procul, contra aliqui procul, ſed non acutè; deinde ſubiungit nihil referre an emiſſione, an receptione fieri viſio dicatur, nam vſus quidem erat propria opinione, ſed notare poſtea voluit idem eſſe etiam ſecundùm Platonis ſententiam de viſione, vt firmior ratio ab ipſo adducta videretur, quæ ſimiliter iuxta omnium opinionem locum haberet. Admirari autem in hoc debemus ingenium Ariſtotelis, qui omnia locis ſuis tractauit; & ſiquid vnquam extra proprium locum conſiderauit, ſatis habuit pingui Minerua, ac leuiter illud tangere, neque voluit tractationes commiſcere, neque alienas, atque intempeſtiuas alicubi inſtituere. Num autem Galenus hoc artificio ſuos libros ſcripſerit, dubium eſt; nam præter alia multa, quæ ab eo intempeſtiuè tractata notari poſſent, hoc vnum volo in præſentia conſiderare: citat ipſe perſæpe libros à ſe ſcriptos de demonſtratione, & in ijs ſe de ſenſibus diligentiſſimè loquutum eſſe aſſerit, ideoque de illis, quę ad ſenſus pertinent, nos ad eos libros remittit, quod legere frequenter poſſumus in ſeptimo libro de placitis Hippocratis & Platonis; num autem in logica conueniens ſit exquiſitè de ſenſibus agere, & an tale aliquid fecerit vnquam Ariſtoteles, aliis conſiderandum relinquo.

Artificium Ariſtotelis.

IACOBI ZABARELLAE PATAVINI

LIBER DE MENTE HVMANA.

Proœmium libri. *Cap. I.*

NVLLA res eſt, cuius notitiam illi, qui rerum ſcientiam inquirunt, & ſapientes euadere cupiunt, magis indagare, atque enixius perueſtigare deberent, quàm illa animæ præſtantiſſima pars, qua homines ſumus, & quam ſolam hominem ipſum eſſe plures philoſophi exiſtimarunt; cur enim non fatui potius, quàm ſapientis hominis eſſe fateamur ad cœli, & elementorum, & rerum aliarum cognitionem adipiſcendam omne ſtudium conferre, ſe ipſum autem ignorare? ego igitur ne huic crimini me obnoxium redderem, poſtquàm de rebus aliis naturalibus plura ſcripſi, de hac quoque ſcribendum mihi eſſe iudicaui, neque alio conſilio, quàm vt Ariſtotelis hac de re ſententiam, ſi fieri poſſet, declararem; hunc.n. vnum totius huius ſuſceptæ prouinciæ ſcopum mihi propoſitũ eſſe aliàs proteſtatus ſum, vt, quum in hac Patauina Academia Ariſtotelis publicè interpretãdi officio fungar, non ſolùm voce, ſed etiam ſcriptis operam hanc preſtando magis poſſem obſcura Ariſtotelis ſenſa auditoribus meis plana, ac manifeſta reddere. Hęc autem, quam propoſuimus, de anima humana diſputatio cum ipſa per ſe digniſſima eſt, in quam ſumma cum diligentia incumbamus, ſiquidẽ res noſtra agitur, quum ad nos ipſos cognoſcendos hæc maxime omnium pertinere videatur; tum ob ipſius difficultatem, & magnam, quæ ex Ariſtotelis dictis oritur, interpretum controuerſiam non omittenda; etenim Ariſtoteles de mente humana, quam & animam rationalem, & intellectum poteſtate, ſeu patientem appellauit, tum ex profeſſo in tribus de anima libris, tum obiter in aliis pluribus ita aut variè, ac dubiè, aut ſaltem obſcurè loquutus eſt, vt ad diuerſas, immo etiam contrarias ſententias à grauioribus quoque interpretibus eius verba diſtracta ſint; nec defuerint, qui eum ancipitem fuiſſe, & nihil certi hac de re ſtatuiſſe affirmare auſi ſint. Illud verò, quod potiſſimè conſiderandum in præſentia ſuſcepimus, eſt humanæ mentis natura, & quid ipſa ſit: & quia omnis anima principium eſt animati corporis, & ab Ariſtotele in libris de anima non alia ratione, quàm vt principium conſiderata eſt, nomen autem principij notat reſpectum ad illa, quorum eſt principium; ideo ex hoc reſpectu omnis animæ natura fuit ab Ariſtotele declarata: Duorum autem principium eſt anima, corporis animati tanquàm forma, & operationũ tanquã effectrix; ob id in initio ſecundi libri de anima Ariſt. vniuersè omnis animæ naturã, & eſſentiã declarauit per reſpectũ, quem habet ad corpus, cuius eſt anima; deinde in contex. 33. eiuſdẽ libri propoſuit in tota ſequente eius operis parte ſingularũ animæ facultatũ naturas ex operationibus declarãdas, & poſt diligẽtẽ & vegetãtis, & ſentiẽtis partis declarationẽ, quę in eo ſecundo libro habetur, ſumpſit in tertio libro declarandũ quid

Anima ad duplicem effectum refertur.

 ſit hu-

poſſit eſſe ſine naui, & habeat etiam operationem propriam præter nauigationem, hoc eſt operationem non cum naui communicatam, nam & in naui, & extra nauim poteſt multas edere operationes nihil ad nauim pertinentes: huius enim ratio manifeſta eſt, propterea quòd nauta, & nauis ſunt duo entia perfecta in ſua ſpecie, & habentia duos diſtinctos actus ſpecificos, neque vnum recipit eſſe ab altero: ſic intelligentia, & orbis ſunt duo diſtincta entia perfecta, neque orbis recipit actum ſpecificum ab intelligentia, ſed ipſum habet ex ſe, & intelligentia præter operationem mouendi orbem habet etiam operationẽ propriam non communicatam cum orbe, neque ullo modo ab eo pendentem, nam contemplatur ſeipſam, & inceſſanter intelligit abſque vllo orbis interuentu. Quoniam igitur anima rationalis humana eſt forma quædam inexiſtens homini, quærimus nunc qualiſnam forma ſit, an informans materiam habentem potentiam ad eſſe, conſtituens humanam ſpeciem ſub animali genere tanquam differentia diuidens ipſum genus, ita ut homo per eam ſit homo, & abſque illa non ſit homo: an potius ſit ſolùm aſſiſtens, ita ut homo per aliquam aliam formam ſit homo, & ipſi iam conſtituto, & habenti ſuum eſſe ſpecificum ſub animali genere, hęc tanquam pręſtantior quędam forma ſuperueniat, quę non det illi ut ſit homo, ſed ſolùm vt ſit quoddã eminentius homine, nempe det illi ſolam operationem nobilem, & præſtantem, qualis eſt intellectio, adeo ut ſit forma actu ſeparata & abiuncta à materia, illi autem aſſiſtens ad regendum, ſicut intelligentia cœleſtis aſſiſtit orbi: & ut uno uerbo dicam, quæſtio eſt, an anima rationalis ſit forma hominis, ut figura nauis eſt forma nauis, an potius ſit in homine tanquam nauta in naui. Vtraque pars ſectatores habuit grauiſſimos, ac ſummæ authoritatis viros, inter quos eſt de hac re acerrima controuerſia. In hac igitur diſputatione nos hunc ordinem ſeruabimus: primo loco utranque contrariam opinionem referemus, ac declarabimus; deinde argumenta præcipua, quibus utraque ſecta ſententiam ſuam comprobare ſolet, ac poteſt, in medium afferemus; poſtea uerò veritatem declarare, ac manifeſtam reddere nitemur; & poſtmodum omnia, quæ veræ ſententiæ aduerſari videbuntur, argumenta ſoluemus: ut his peractis ad alia, quæ ad mentem humanam pertinent, conſideranda tranſeamus.

Declaratio opinionis Auerrois, & aliorum dicentium animam rationalem non eſſe formam hominis. Cap. III.

ANIMAM rationalem non eſſe formam hominis, qua homo ſit homo, ſed eſſe formam aſsiſtentem, ſicuti orbi cœleſti aſsiſtit intelligentia, exiſtimauit Auerroes, vt legere apud eum poſſumus in commentario quinto tertij libri de anima, vbi dicit nomen actus de anima rationali, & de alijs partibus animæ dici fermè æquiuocè, quoniam de anima ſentiente, & de vegetante ſignificat formam informantem, de rationali verò ſignificat non informantem, ſed aſsiſtentem ſolùm; & ad huius ſententiæ confirmationem adducit verba Ariſtotelis in contex. vndecimo & vigeſimo primo ſecundi libri de anima, quæ poſtea loco ſuo à nobis conſiderabuntur: & quia neceſſe eſt omne corpus naturale habere propriam formam, quæ informando materiam ipſum in ſpecie conſtituat; homo autem eſt corpus naturale, & ſpecies animalis, ideoque oportet eſſe in homine aliquam huiuſmodi formam informantem, quæ det homini eſſe ſpecificum ſub genere animali, hanc inquit Auerroes eſſe cogitatiuam, ita vt per hanc homo ſit homo, non per intellectum; *Cogitatiue.* loquitur autem de hac Auerroes etiam in commentarijs 6. 20. & 33. eiuſdem tertij libri, & in 63. ſecundi, & apertè dicit cogitatiuam eſſe formam hominis, qua eſt homo, & generationi, & interitui obnoxius: videtur autem in dictis locis eam

diſtin

diſtinguere à phantaſia: verùm quia de hac animæ facultate diſtincta à phantaſia Ariſtoteles ne verbum quidem in libris de anima fecit, ideò multi Auerroiſtæ, vt Auerroem tuerētur, dixerunt hanc Auerrois cogitatiuam eſſe reuera phantaſiā, de qua loquutus eſt Ariſtoteles, ſed Auerroem nomine cogitatiuæ ſignificare voluiſſe phantaſiam humanam diſtinctam à phantaſia brutorum, & illa multo perfectiorem, quæ ſit ſupremus gradus ipſius facultatis imaginatiuæ, immo & totius partis animę ſentientis, conſtituens hominem in ſpecie ſub animali genere, & ipſum à cæteris animalibus diſtinguēs. Homini igitur formato ab hac perfecta imaginatiua dicunt ſuperuenire animam rationalem, quę dat homini quoddam eſſe eminentius, & ſupergrediens humanam naturam, non quòd ponat hominem in alia noua ſpecie, ſed quia in ſpecie humana dat ei nobilitatem, quæ eſt ſupra hominem, ad quam recipiendam habet humana natura aptitudinem naturalem; ideo ſecundùm Auerroem imaginatiua in homine eſt ſicuti figura nauis in naui, quæ conſtituit nauim tanquam forma materiam informans; anima verò rationalis eſt ſicuti nauta, qui ſuperuenit naui iam conſtitutæ, & dat homini operationē præſtantiſsimam, quę eſt contemplari, & intelligere, quemadmodum nauta nauim regens dat illi actum nauigationis. Hæc certè Auerrois opinio fuit, & miror quòd Achillinus in tertio quolibeto dubio quarto contrariam opinionem Auerroi attribuerit, nempè quòd putauerit animam rationalem eſſe formam hominis, qua homo eſt homo: argumenta verò, quibus ad hoc probandum vtitur Achillinus, potius oſtendūt eam eſſe rei veritatē, & abſolutè ita credēdū eſſe, quàm hanc fuiſſe Auerrois opinionem, vt ea conſiderantibus manifeſtum eſt: quòd autem dicat Achillinus Auerroem quandoque dicere rationalitatem eſſe hominis quidditatem, & differentiam conſtituentem, quod quidem apud Auerroem legimus in commentarijs vndecimo, & duodecimo ſeptimi metaphyſicorum, hoc certè nihil eſt, quoniam Auerroes exempli gratia loquitur, & eſt apud philoſophos vulgatiſſimum, vt exempli gratia ſumant animal rationale tanquam hominis definitionem, ita vt rationale ſignificet formam, & differentiam diuidentem animal genus, & conſtituentem humanam ſpeciem; exemplorum autem non eſt exquirēda veritas, ſed ſolùm rei propoſitę declaratio: poſſunt tamē Auerroiſtę etiā veritatem huius exempli defendere duobus modis: primò quidem dicēdo Auerroem per rationale ſignificare cogitatiuam, tanquam diſcurrentem, & ratiocinantem in particularibus, quam etiam in contex. 20. tertii libri de anima putat vocari ab Ariſtotele intellectum paſſiuum; quippe quę poteſt appellari anima rationalis, & intellectus, quatenus propinqua illi eſt, & ei miniſtrat, & eſt apta obedire animę rationali: altero autem modo dicendo Auerroem ſignificaſſe animam rationalem propriè ſumptam, & hanc dixiſſe eſſe hominis quidditatem, nō quidem illam quidditatem, qua homo in ſpecie conſtituitur, ſed per quam adipiſcitur pręſtantiſſimam quandam operationem, & quoddam eſſe eminentius, quod eſt vltimum, ac ſupremum hominis complementum, ad quod aſſequendum habet homo poteſtatem naturalem, tanquàm ad quoddam humana natura excellentius: hęc quidem conſona eſſe doctrinæ Ariſtotelis in eo ſeptimo Metaphyſicorum ego nunc non aſſerò, ſolùm dico Auerroem, qui prædictam ſententiam pertinaciter tutatus eſt, alterum horum intelligere potuiſſe: ſententia nanque Auerrois illa reuera eſt, quam diximus, & quam cęteri omnes illi attribuunt. Eandem opinionem Themiſtius ſequutus eſt, vt legere apud eum poſſumus in contex. 20. tertij libri de anima, putauit enim intellectum patientem vnum numero eſſe in tota humana ſpecie, ſicut etiam Auerroes; ideo præter hunc poſuit in homine aliam humanam animam multiplicatam, per quam homo fit homo, ſignificans imaginatiuam humanam, & hanc dixit habere potentiam recipiendi intellectum tanquàm ſupremam hominis perfectionem: quare non putauit Themiſtius intellectum eſſe formam hominis, & hoc ita clarum eſt in memorato loco, vt mirandum

Themiſtii ſententia.

dum

dum ſit quomodo Thomas in opuſculo decimoſexto contrariam ſentētiam Themiſtio attribuerit, nempe quòd dixerit intellectum eſſe veram hominis formam, quæ ſub genere animali humanam ſpeciem conſtituat. Videtur etiam huius ſententiæ fuiſſe Ioannes Grammaticus; nam in ſua præfatione in ſecundum librum de anima, & in declaratione primi contex. eiuſdem libri apertè dicit animam rationalem non eſſe actum corporis ſecundùm ſubſtantiam, ſed ſolùm ſecundùm operationem, cuiuſmodi eſt nauta in naui; alias verò animas eſſe actus etiam ſecundùm ſubſtantiam; negat igitur animam rationalem eſſe formam informantē, & aſſerit eſſe ſolùm aſſiſtentem, & dantem operationem, non dantem eſſe ſubſtantiale. Idem tamen Ioannes in primo contex. tertii libri de anima inquit animam rationalem dare eſſe homini, & hominem conſtituere: quare uel dicendum eſt ipſum ſibimet aduerſari, uel illud intellexiſſe, quod etiam Auerroiſtæ exiſtimarunt, animam rationalem dare homini eſſe eminētius, quod ſupra hominem eſt, quemadmodum antea declarauimus. Ioannes Grāmaticus.

Aliorum contraria opinio, quòd anima rationalis ſit vera hominis forma. Cap. IIII.

ALTERAM verò contrariam ſententiam, quòd anima rationalis ſit uera forma hominis, quę informando materiam conſtituat hominem in eſſe ſpecifico ſub animali genere, tutati ſunt latini ferè omnes, nec ſolùm tanquam abſolutè ueram ſententiam, ut reuera eſt, ſed etiam ut Ariſtotelis opinionem, quod ipſi efficaciter oſtendere nixi ſunt, præſertim D. Thomas in prima parte ſummæ quæſtione. 76. & in opuſculo. 16. vt ibi videre eſt. Fuit etiam eius ſententiæ Alexander, licèt enim ipſe in alio à latinorum ſententia: & à veritate diſſenſerit, in hoc tamen, de quo in pręſentia loquimur, non diſſenſit, ſed exiſtimauit animam rationalem eſſe formam hominis, quæ materiam informet, & ſub animali genere humanam ſpeciē conſtituat. Hanc eandem tribuit Ariſtoteli Olympiodorus in interpretatione Phædonis Platonis. Plotinus quoque cenſuit hanc fuiſſe opinionem Ariſtotelis: nam in primo libro primę Enneadis cap. 4. & 5. eum reprehendit, quòd in contex. 8. ſecundi libri de anima dixerit, animam eſſe ſicut acumen in ſecuri, quod eſt ponere eam eſſe formam informantem; & ſimiliter refert Ariſtotelis verba in cō tex. 64. primi libri de anima, quando dixit operationes animæ omnes eſſe coniuncti, non eſſe ſolius animę, & perinde eſſe dicere animam cogitare, vel iraſci, ac dicere animam texere, vel ędificare: in principio etiam ſecundi libri quartæ Enneadis refert verba Ariſtotelis in definitione animę, neque admittit animam dici ἐντελέχειαν, vt eam appellauit Ariſtoteles, inquit enim non declarari per hoc eſſentiam animæ. Hanc igitur Ariſtotelis ſententiam fuiſſe Plotinus prædicta omnia Ariſto. dicta recenſendo conſtanter affirmat; ſed quum Ariſtotelem in hoc reprehendat, videtur contrariam opinionem ſequi, quum præſertim in eo primo libro primæ Enneadis cap. 4. dicat animam rationalem eſſe formam ſeparatam, & in ſecundo libro quartæ Enneadis dicat animam non rectè ab Ariſtotele appellari ἐντελέχειαν, propterea quòd eſt potius dicenda vtens corpore, quàm perfectio corporis: quia dum dicitur perfectio corporis, dicitur inſeparabilis à materia, dum autem dicitur vtens, dicitur domina, & ſeparabilis. In tertio etiam libro quartæ Enneadis inquit animam non eſſe in corpore vt in loco, neque vt in vaſe, neque vt forma eſt in materia, neque vt pars in toto, neque ut totum in partibus: igitur negare videtur animam eſſe formam corporis, immò & rationem addit dicens, eſſet enim inſeparabilis, & ipſo corpore poſterior, propterea quòd materię iam prius exiſtenti aduenit forma: ſed dicendum potius eſt (inquit)

Thomas. Alexander. Olympiodorus. Plotinus.

quit) corpus eſſe in anima, anima.n. tanquam domina corpus complectitur:quia in re nos ſenſus decipit, corpus enim videmus, animam non videmus,ob id credimus animã eſſe in corpore.at ſi animam quoq; videremus,corpus in anima eſſe cognoſceremus, & animam complecti, & regere corpus, & ipſo vt inſtrumento vti. Attamen hęc Plotinus non ideo dicit, quòd neget hominem conſtitui per animam rationalem, ſed ſolùm vt oſtendat eam à materia non pendere,& ab illa ſeparabilem eſſe: immò Platonici omnes non ſolùm affirmant nos habere eſſe ab anima rationali, ſed dicunt nos eſſe animam ipſam; quod certè non dicerent, niſi putarent eam eſſe formam, qua homo eſt homo: negarunt igitur eam eſſe formam immerſam materię, & ab ea inſeparabilem, non omnino negarunt eſſe formam hominis.Ideo Marſilius Ficinus in primum librum primæ Enneadis Plotini capite ſecundo inquit ſententiam Platonis eſſe mediam inter Auerrois & Alexandri opiniones: nam Alexander putauit eſſe ſolùm formam informantem, & dantem eſſe; Auerroes verò aſſiſtentem ſolùm, & vtentem corpore: at Plato vtrunque ſimul aſſeruit, animam & perficere corpus, & ipſo à ſe perfecto vti:quo modo autem dicant Platonici animam perficere corpus, legere poſſumus apud Plotinum in toto primo libro primæ Enneadis, vbi etiam docet hominem eſſe animam ipſam. Illud tamen, quod Marſilius de Alexandro dicit, mihi videtur non omnino verum eſſe; fortaſſis enim ſententia Platonis dici poteſt media inter duas prædictas, at non eo modo,quem Marſilius ponit; etenim Alexander non negauit animam rationalem regere corpus, & ipſo vti: eſt igitur alia potius ratione media, quatenus ſecundùm Auerroem eſt ſeparata à corpore, nec dat eſſe homini, ſed ipſum regit ſolùm; ſecundùm Alexandrum verò regit quidem, ſed neque eſt ſeparata à corpore, neque ſeparabilis: at ſecundùm Platonem non ita eſt abiuncta à materia, vt non det eſſe homini, ſed eatenus eſt abiuncta, quatenus continet, & imperat, & eſt à corpore ſeparabilis: fatentur ergo Platonici informationem, non tamen eo modo, quem ſtatuit Alexander, ſed eo potius modo quem D. Thomas poſuit, ipſi nanque ponunt informationem cum ſeparabilitate. Patet autem hoc, conſiderantibus ea, quæ à Simplicio dicuntur, qui in omnibus Platonicorum ſententias defendere niſus eſt; ipſe enim non negat animam rationalem eſſe formam hominis, & informare materiam, vt apud eum legere in multis locis poſſumus, præſertim in primo libro de anima contex. 53. 63. 66. 86. 87. & in ſecundo libro contex. 4. & 10. ſed videtur cum Platonicis dicere duo eſſe genera formarum materiam informantium: & aliam ita dare eſſe materię, ut nil aliud ſit, quàm actus talis rei, proinde inſeparabilem eſse ab eo,cuius eſt actus: aliam verò eſse formam, cuius eſsentia non in hoc tantùm eſt conſtituta, vt ſit actus alterius, ſed ipſa quoque ſecundùm ſe eſt aliquid eo reſpectu abſolutum, proinde poteſt eſse ſine illo, cuius eſt forma; talem igitur eſse putauit animam rationalem humanam: ideo duas ei vires attribuit, vnam informandi corpus, alteram vtendi corpore iam à ſe informato, etenim illi dominatur, & ab eo ſeparabilis eſt: ideo Simplicius, & Platonici ſententiam Auerrois non admitterent, quòd homo conſtituatur in ſpecie per imaginatiuam, ſeu per aliam formam præter animam rationalem; ſed clara eſt eorum ſententia quòd anima rationalis ſola ſit illa forma, per quam homo eſt homo. Galenus quoque in libro illo, quòd mores animi ſequantur temperaturam corporis,hanc ſententiam tuetur, quòd anima rationalis ſit forma hominis, & verè materiam informans: & eandem inquit ſequutum eſse Andronicum Rhodium, & eam Ariſtoteli attribuit, idemque exiſtimaſse ait eundem Andronicum. Hæ ſunt aliorum ſententię à me breuiter relatæ: ſequitur ut argumenta, quæ ab vtraque ſecta afferuntur, conſideremus.

Marſilius Ficinus de opinione Platonis.

Ficini error.

Simplicius.

Duo genera formarũ materiam informantium ſecundùm Platonicos.

Galenus.

Andronicũ Rhodius.

Argu-

Argumenta pro opinione Auerrois quòd anima rationalis non ſit forma hominis. Cap. V.

AVERROES, & illi, qui eius ſententiam ſequuntur, eam multis argumentis, iiſque potiſſimè ex variis apud Ariſtotelem locis deſumptis, comprobare nituntur. Primùm argumentantur ex cognitione vniuerſalium hoc pacto: cognitio vniuerſalium fit cum abſtractione à materia, ergo non conuenit niſi facultati à materia abiunctæ; igitur anima rationalis humana, quum cognoſcat vniuerſalia, eſt abiuncta à materia, proinde non dat eſſe homini. *Primũ argumentum.* Secundò ſumunt aliqui argumentum ab intellectu agente: intellectus patiens eſt vna & eadem ſubſtantia cũ intellectu agente, at intellectus agens conſenſione omnium eſt forma abiuncta à materia, ergo eiuſmodi eſt etiam intellectus patiens, qui eſt anima noſtra rationalis. *Secundũ argumentum.* Tertiò conſiderant verba Ariſtotelis in contex. 92. primi libri de anima, vbi dicit, ne fingi quidem poſſe quam corporis partem occupet intellectus: vult igitur eum non eſſe formam corporis, proinde eſſe abiunctum à materia. *Tertium argumentum. ex primo de anima 92.* Quartò adducunt verba Ariſtotelis in ſecundo libro de anima contex. vndecimo, vbi apertè dicit aliquam animæ partem nullius eſſe corporis actum, ſignificans rationalem partem, & ſtatim ſequẽtibus verbis inquit eam ita eſſe actum corporis, ut nauta eſt actus nauis; aſſerit ergo eam non eſſe formam informantem, ſed aſſiſtentem ſolùm. *Quartum argumentum. ex ſecũdo de anima. 11.* Quintò perpendant uerba Ariſtotelis in contex. 21. eiuſdem libri vbi ait intellectum eſſe aliud animæ genus, & eum ſolum poſſe ſeparari; non vult igitur ipſum eſſe actum corporis, cuiuſmodi ſunt aliæ partes animæ, ſed à corpore ſeparatum. *Quintũ argumentum ex ſecundo de anima 21.* Sextò ſumunt argumentum ex Ariſtotele in tertio libro de anima contex. 4. & 6. vbi dicit intellectum humanum eſſe immiſtum, hoc eſt non commiſtum cum materia, quare negat eſſe formam informantem. *Sextum argumentum ex tertio de ala. 4. & 6.* Septimò vtuntur teſtimonio Ariſtotelis in decimo libro de moribus capite ſeptimo, vbi dicit intellectum reſpectu hominis eſſe quoddam diuinum, proinde hominem, qui ſecundùm intellectum viuat, & uitam contemplatiuam traducat, non quatenus hominem ita viuere, ſed quatenus diuinum quiddam in ipſo eſt; ideo hæc verba ſubiungit [non oportet (ut quidam monent) vnumquemque, quum ſit homo, humana, & quum ſit mortalis, cogitare mortalia, ſed, quatenus licet, immortalem ſe reddere, omniaque efficere vt ex prſtãtiſſimo omnium, quæ in eo ſunt, vitam traducat] his igitur verbis ſignificat Ariſtoteles hominem non per intellectum eſſe hominem, ſed intellectum eſſe quoddam anima humana diuinius, quo homo adipiſcitur non quidem eſſe ſpecificum ſub genere animali, neque eſse humanum, ſed quoddam eſse nobilius humana natura. *Septimum argumentum ex 10. Eth. capite 7.* Octauò adducunt verba Ariſtotelis in quarto libro de partibus animalium capite decimo, quæ ſunt hęc [ſolus homo erectus omnino eſt, quoniam eius natura, & ſubſtantia diuina eſt, officium autem diuini eſt ſapere, & intelligere] non vocaret enim Ariſtoteles hominem diuinum, niſi mens humana eſſet forma diuina, & ſeparata à materia. *Octauum argumentum. ex quarto de par. cap. 10.* Nonò perpendunt ea, quæ dicuntur ab Ariſtotele in duodecimo Metaphyſicorum contex. 51. vbi quum de primo intellectu docuiſset, idem in illo eſse intelligens, & intellectum, & intellectionem, quæſtionem ſubiungit an ille intellectus ſit compoſitorum, hoc eſt intelligat compoſita: quia ſi eſset compoſitorum, ſequi videretur ipſum intelligere ordinatim partes cuiuſque compoſiti, & modò unam, modò aliam: ſic igitur in eius intellectione eſset aliqua mutatio, dum tranſiret ab vna parte ad aliam intelligendam. Soluit Ariſtoteles dicens primum intellectum eſse à materia abiunctum, proinde indiuiſibilem, quia omne abiunctum à materia eſt indiuiſibile; ideoque eius intellectionem indiuiſibilem eſse, *Nonũ argumentum eſt. 12. Metaphy. 51.*

&

& totam ſimul, non partem poſt partem: idque declarat Ariſt. exemplo ſumpto ab intellectu humano, & eius verba ſunt hæc [an omne non habens materiam eſt indiuiſibile, quemadmodũ humanus intellectus] patet igitur Ariſtotelem aſſerere intellectum humanum non habere materiam, quia non poſſet eſſe indiuiſibilis, niſi eſſet à materia ſeparatus. Poſtremo adducunt verba Ariſtotelis in ſecundo libro de generatione animalium capite tertio, & is locus ita difficilis eſſe exiſtimatur, vt Auerroiſtæ putent argumentum demonſtratiuum, & inſolubile inde pro Auerroe ſumi: Ariſtoteles ibi quum quæſtionem propoſuiſſet de partibus animę, an omnes extrinſecus aduen iant, an nulla extrinſecus, an aliqua extrinſecus, & aliqua non extrinſecus; poſtea ad quęſtionem reſpondens inquit ſolam mentem extrinſecus accedere, eamque ſolam diuinam eſſe, quia nihil cum eius actione communicat actio corporalis: quum igitur apertè dicat Ariſtoteles humanam mentem extrinſecus accedere, aſſerit eam eſſe formam non informantem, ſed abiunctam à materia, & aſſiſtentem ſolùm: idem confirmant alia ſequentia verba in eodem loco, nam paulo poſt inquit mentem humanam eſſe diuinum quoddam, ſignificans eam non dare eſſe homini, ſed excedere humanam naturam. Alia quoque tum Ariſtotelis loca, tum argumenta, quibus Auerroiſtæ vtuntur, adducere poſſemus; ſed ea tanquam leuiora conſultò omiſimus, ſatis eſſe arbitrantes, ſi pauca hæc, quę validiora, & magis præcipua ab iis habentur, diligenter conſideremus.

Decimum argumentũ ex 2. de gen. anim. cap. 3.

Dictæ ſententiæ confutatio, & alterius contrariæ comprobatio. Cap. VI.

HANC Auerrois ſententiam ego & abſolutè ſecundùm ipſam rei veritatem, & ſecundùm philoſophiam Ariſt. falſam eſſe exiſtimo, veram autem alteram illorum, qui dicunt animã rationalem humanam verè formã hominis eſſe, qua homo eſt homo, & in ſpecie cõſtituitur: ad huius igitur veritatem, & alterius falſitatem demonſtrãdam argumentis prius vtar, deinde conſideratione verborũ Ariſt. quę ſententiæ noſtrę manifeſtiſſimè atteſtantur, opinioni autem Auerrois refragantur. Primùm vtor argumẽto D. Thomæ, quod ab eo adducitur in contex. ſeptimo. 3. lib. de anima, & in opuſculo decimoſexto: ſi anima rationalis non daret homini eſſe ſpecificum, homo non diceretur intelligens; quia ſi intellectus eſt in homine vt forma ſeparata à materia, & ſicuti nauta eſt in naui, ergo quẽadmodũ nauta, quũ ſit ſecundùm ſubſtantiã ſeparatus à naui, ſpeculatur in naui, neq; ob id nauis ſpeculari dicitur, ita intellectus in homine intelligeret, neq; ob id homo diceretur intelligens; igitur quomodo homo intelligat, oſtẽdi nullo modo poſſet. Siquis verò pro Auerroe dicat intellectũ iungi homini per phantaſmata, & ita fieri, vt intellectu intelligente homo intelligat; hoc (inquit ibi Thomas) nihil eſt: dũ.n. ponitur intellectus ſecundùm ſuã eſſentiã à natura humana ſeparatus, nihil facit illius coniunctio per phantaſmata ad reddendum hominem intelligentẽ, quia phantaſmata ſunt quidẽ humana, ſed reſpectu intellectus non habent niſi locũ obiecti mouentis, & rei cognitæ, at non cognoſcentis; ita igitur per ſua phantaſmata homo non fit intelligens, vt paries per ſuũ colorem, quo mouet oculum, nõ fit videns: immò neq; illa poteſt vocari coniunctio, neque iungitur intellectus phãtaſmatibus; phantaſmata.n. ſunt in phantaſia, nec recipiuntur in intellectu, ſed producunt in intellectu ſpeciẽ intelligibilẽ, & hæc iungitur intellectui, non phantaſma ipſum, ſicuti neque realis color iungitur oculo, ſed ſpeciem ſuam in oculo producit; vel ſi cum aliis dicamus nullam ſpeciem produci in intellectu, ſed ſolùm excitari à phantaſmate intellectum ad intellectionem, ipſum certè phantaſma omnibus confitentibus nõ iungitur intellectui: patet igitur vanum prorſus eſſe hoc ſubterfugiũ, quia dicere intellectum

Primum argumentum.

Reſponſio.

Confutatio.

intellectum iungi homini per phantaſmata, perinde eſt ac dicere oculum,ſeu facultatem viſiuam iungi parieti per colorem, dum ſtatuimus intellectum non eſſe hominis formam,ſed eſſe à natura humana ſeparatum ſecundùm ſubſtantiam: quòd ſi etiam concedamus hanc,.qualiſcunque ſit, poſſe vocari coniunctionem quandam intellectus cum homine, quatenus homo offert intellectui phantaſmata, à quibus moueatur, ita vt iſte reſpectus intellectus ad obiectum poſſit vocari coniunctio, ſicut etiam relatio viſus ad obiectum coniunctio quædam appellari poteſt; ea ſaltem non eſt talis, quæ faciat hominem eſſe intelligentem, aut rem coloratam eſſe videntem, ſed ſolùm facit hanc eſſe rem viſam, & hominem,vel phantaſmata eſſe rem intellectam; ſed ſolus intellectus, non homo, dicetur intelligens, quum ſit ſubſtantia quædam ſeiuncta à natura hominis: hoc igitur Thomæ argumentum ego efficaciſſimum aduerſus Auerroem eſſe arbitror. Aliqui tamen ſunt, qui,licèt Auerroem non ſequantur, putant argumentum hoc parum habere efficacitatis:dicunt enim Thomam non animaduertiſſe Auerroem dicere intellectum iungi homini non ſolùm per phantaſmata,ſed etiam per naturam; iungitur enim homini ſtatim vt genitus eſt,nec tamen iungitur tunc per phantaſmata, quia nondum poteſt ſuam edere operationem, ſed ſoli adulto iungitur per operationem; proinde tunc ſolùm dici poteſt iunctus per phantaſmata; infanti autem non per phantaſmata, ſed per naturam tantùm; qua de re legere Auerroem poſſumus in commentario vigeſimo tertij libri de anima: quamobrem ad argumentum Thomæ reſpondere Auerroes poſſet,aliam eſſe maiorem cõiunctionem humanę mentis cum homine, quàm per phantaſmata, proinde eo argumento non oſtendi hominem non eſſe intelligentem. Ego verò puto argumentum Thomæ eſſe demonſtratiuum,quod ſic oſtendo: Auerroes inquit ita coniungi intellectum homine,vt vniatur cum illo, vtitur enim nomine vnionis;conſiderandũ igitur eſt quidnam ſit vnio illa,quam vocant vnionem per naturam:vnio certè dicitur,quando ex pluribus ſit vnum,nec ſatis eſt duorum cõgregatio,& vnius pręſentia reſpectu alterius,vt vniri dicantur; ſi nanque ponatur aliquis homo in naui, qui eam nõ moueat, non dicetur vnitus naui, licèt illi inſit; eſt enim, veluti ſi lignum lapidi apponeretur: & huius ratio eſt, quia non ſit vnum ex duobus actibus,ſed ex poteſtate, & actu: ex nauta igitur & naui non ſit vnum ſecundùm eſſe, ſed ſolùm ſecundùm operationem, quatenus ſit vnum nauigabile conſtans ex poteſtate, & actu; at ſecundùm eſſe ſunt duo entia actu completo,ex quibus non ſit vnum:ſic igitur quando ponitur intellectus in infante,antequàm ſit per ętatem aptus ad intelligendum, nulla ſit vnio, ſi intellectus non dat eſſe homini; ſed eſt ſolùm præſentia intellectus ipſi homini iam per cogitatiuam cõſtituto,& perfecto in ſpecie humana,nõ ſecus ac homo in naui nõ nauigans dicitur pręſens ipſi naui,nõ tamen illi vnitus: quũ.n. homo habeat ſuum eſſe actu perfectum per cogitatiuam, intellectus non vnitur illi ſecundùm eſſe,quia nõ facit eſſe hominem; reſtat igitur vt per ſolam operationem dici poſſit vniri,quã vocant vnionem per phantaſmata; nulla.n.reuera eſt illa vnio, quam vocant per naturã. Sed id,quod multos decepit,& fecit apparentiã quandã vnionis,fuit,quòd intellectus eſt incorporeus, quare eius à corpore diſtinctio non cernitur,qualẽ Auerroes ſtatuit,ſicuti cernitur diſtinctio nautę à naui dum exiſtit in naui,quo ſit vt etiam ſtatuendo ipſum nõ eſſe formam hominis,non videatur à corpore ſeparatus ſecundùm ſubſtantiã,ſed potius illi vnitus tanquã facultas quædã inſita toti corpori, quę tota eſt in toto,& tota in qualibet parte,ſicut ipſi dicũt: attamen dum ponitur nõ informare materiam,nõ põt dici vnitus corpori per naturam,quia ex his nõ ſit vnum,quemadmodum diximus; ſic.n.idem prorſus eſſet, quod euenit in homine dęmoniaco; dęmon enim in eo exiſtens non eſt illi vnitus, licèt illi aſſiſtat, & membra etiam mouere ſtatuatur: quemadmodum igitur dæmone illo intelligente homo illum habens non intelligit, ita ſi eo modo ſit mens humana in homine, vt non det eſſe homini, ea intelligente homo non intelligit;

Aliorum reſponſio.

Secunda coniunctio intellectus cũ homine ſecundum Auerroem.

Confutatio.

quocirca argumentum D. Thomæ, ſi eius vis bene perpendatur, validiſſimum eſt: at ſtatuendo intellectum eſſe formam hominis, qua eſt homo, abſurdum hoc non ſequitur; quum enim ipſo tanquam forma homo ſit homo, & corpus ad ipſum referatur tanquam materia ad actum, materia inquam habens potentiam ad eſſe, ita vt ſolus intellectus locum habeat actus, intellectum intelligere eſt hominem intelligere: ideò Ariſtot. dixit hominem eſſe intelligentem vt quod, intellectum verò non vt quod, ſed vt quo. Aliqui etiam pro Auerrois defenſione vtuntur exemplo luminis in perſpicuo; lumen enim aduenit aeri extrinſecus, neque eſt eius forma, eſt tamen ratio recipiendi colores, & receptio attribuitur aeri propter lumẽ; ſic igitur intellectus, etſi non eſt forma hominis, ſed homini extrinſecus accedit, eſt tamen ratio, qua homo dicitur intelligens. Sed hæc comparatio congrua non eſt, quoniam aer non quatenus eſt aer recipit lumen, ſed quatenus perſpicuus; lumen autem eſt forma perſpicui, & ipſum conſtituit quatenus perſpicuum eſt, neque in ipſo lumine recipiuntur colores, ſed in corpore perſpicuo; lumen enim nõ eſt receptiuum colorum, ſed eſt ratio recipiendi, ideo iure attribuitur receptio aeri perſpicuo: at intellectus ſecundùm Auerroem non eſt ita forma hominis, vt lumen eſt forma perſpicui, & recipit ipſe ſpecies ſine vllo vſu corporis in recipiendo; nam ſi ad recipiendas ſpecies vteretur corpore, iam eſſet organicus, quod Ariſtotel. negat in contex. ſexto tertij libri de anima: vnde colligit ſolum intellectum eſſe locum ſpecierum, non ſenſum: loci enim eſt recipere, ſenſus autem non recipit, ſed organum recipit, ideo non ipſa anima ſenſibilis eſt locus ſpecierum, ſed organum eſt locus, aſt anima rationalis dicitur locus ſpecierum, quia nullũ habet organum, quod ſpecies recipiat, ſed ipſamet recipit: quocirca non rectè comparatur cum lumine, quod eſt forma perſpicui, neque eſt recipiens colores, ſed ſolùm ratio recipiendi; quo fit vt iure attribuatur receptio aeri: non ſic intellectio poteſt attribui homini, quia neque intellectus ſecundùm Auerroem eſt forma hominis, neque in homine fit receptio ſpecierum, ſed in ſolo intellectu. Præterea ſi intellectus non eſt forma hominis, & ex operatione intellectus homo dicitur intelligens, intellectio eſt actio tranſiens; at hoc falſum eſt, quia omnium conſenſione intellectio eſt actio immanens; conſequentia autem probatur per ipſammet comparationem, qua aduerſarij vtuntur, intellectus cum nauta: actio enim, qua nauta mouet nauim, eſt abſque dubio tranſiens, quum nauta non ſit forma nauis, ſed ſit ſubſtantia diſtincta à ſubſtantia nauis: ſic actio, qua intelligẽtia cœleſtis mouet orbem eſt actio tranſiens: ſimiliter igitur ſi ex actione intellectus homo dicitur intelligẽs, illa eſt actio tranſiens, attamen eſt immanens, vt omnes concedunt; ergo ex ea homo non poteſt dici intelligens, niſi intellectus ſit forma hominis, hoc enim negato non video cur nõ idem de intellectu ſit concedendum, quod & de nauta, & de intelligentia cœleſti manifeſtum eſt: nam ſi ſumatur aliqua nautæ operatio immanẽs, vt cõtemplatio, vel loquutio, ea neque cum naui, neque cum toto cõiuncto cõicatur, loquẽte .n. nauta neque nauis, neq; totum coniunctũ dicitur loquens: ſic intelligentia contemplante ſeipſam, neq; orbis dicitur contemplans, neque totum coniunctum, quod ex intelligentia & orbe cõſtat, ſed ſola intelligẽtia dicitur cõtemplans, quemadmodum ſolus nauta dicitur loquens; ſic igitur ſolus intellectus dicetur intelligens, non homo, cui aſſiſtere dicitur. Neque alicuius momenti eſt illud, quod aduerſarij dicũt, intellectum pendere à corpore obiectiuè, quatenus à phantaſmatibus humanis pendet vt ab obiecto, à quo mouetur; nam, vt rectè Thomas conſiderat, hoc facit potius hominem intelligi, quàm intelligere: quod ex eadem comparatione manifeſtum eſt; nã ſi ſtatuamus nautam videre nauim, & ab ea moueri, vt ab obiecto, nõ ob id nauis dicitur videns, ſed viſa ſolùm, neque totum coniunctum dicitur videns, ſed ſolus nauta: ſic ſi intelligentia ſtatuatur intelligere orbem, non ob id orbis dicetur intelligens, ſed ſola intelligentia; quamuis ergo intellectus moueatur à phantaſmate, vt ab obiecto, non tamen ob id homo eſt

Aliquarum defenſio pro Auerroe. Confutatio. Solus intellectus eſt locus ſpecierũ. Secundũ argumentum. Reſponſio Auerroiſtarum. Confutatio.

intelligens, ſed eſt tanquam paries habens colorem, à quo mouetur viſus: quarè ſicuti paries non eſt videns, ita homo non eſt intelligens. Non eſt etiam admittendum id, quod dicit Auerroes de cogitatiua; omnino enim conſiteri cogitur hominem in ſpecie conſtitui, & à brutis diſtingui per formam aliquam ſubſtantialem: vel igitur cogitatiua eſt forma ſubſtantialis diſtincta ab anima ſenſibili, vel eſt ſolùm facultas quædam animæ ſenſibilis, quorum neutrum dici poteſt; primum quidem dici non poteſt, neque id diceret Auerroes, quia de hac forma diſtincta ſecundùm ſubſtantiam & ab anima rationali, & à ſentiente Ariſtotel. nihil vnquam dixit: ſed neque ſecundum, quia ſic homo diſtingueretur à brutis non per formam ſubſtantialem, neque per animam, ſed per facultatem animæ, quare non diſtingueretur ab eis ſpecie; quum enim facultates animæ ſint qualitates, vt aliàs oſtendimus, per facultatem diſtingui eſt ſola accidentali differentia diſtingui. Præterea vel iſta cogitatiua eſt illamet imaginatiua, de qua loquitur Ariſtotel. in calce ſecundi libri de anima, vel alia; ſi eadem eſt, homo à brutis ſpecie non differt, quum etiam bruta habeant imaginatiuam: nec refert dicere eam eſſe perfectiorem phantaſia brutorum, quia magis & minus non variant ſpeciem, & Ariſtotel. ibi agens de phantaſia nullum in ea diſcrimen conſiderat, ſed de ea agit communiter prout omnibus animalibus competit: ſi verò eſt alia, non poteſt hominem conſtituere, & à brutis ſeparare, niſi ſit alia forma ſubſtantialis: cur ergo Ariſtotel. de hac eſſentialiter ab alijs diſtincta phantaſia nihil vnquam dixit? Sed hæc omnia fabulas eſſe manifeſtum eſt, quoniam Ariſtotel. in tertio libro de anima apertè docuit proprium eſſe ſolius animæ rationalis diſcurrere, & affirmare, & negare; ideo hoc alicui alij parti animæ attribuendum non eſt: quum igitur homo enuntiet, ac ratiocinetur, id per imaginatiuam facere non poteſt, ſed per ſolum intellectum: ob id poſſumus ita argumentari; idque eſt argumentum firmiſſimum, & tum Ariſtoteli, tum veritati abſolutè maximè conſentaneum: per illam animæ partem ſpecies humana conſtituitur, & à brutis diſtinguitur, per quam homo enuntiat, & ratiocinatur, at per ſolam animam intellectiuam hæc præſtat, ergo hæc ſola eſt forma humana ſpeciem conſtituens, & ea à cæteris animalibus ſeparans: immo eſt ipſiuſmet Ariſtotelis argumentum hoc, qui in context. vigeſimoquarto ſecundi libri de anima probare volens animam eſſe formam corporis, ita argumentatur: anima eſt id, quo primò viuimus, ſentimus, mouemur, & ratiocinamur; ergo anima eſt forma viuentis, ſentientis, mouentis, & ratiocinantis: quoniam enim manifeſtum eſt hominem ratiocinari, & intelligere, ex hoc infert animam, per quam hoc agimus, eſſe formam, à qua conſtituimur.

Tertium argumentum.

Quartum argumentū.

Quòd prædicta ſententia Ariſtotelis fuerit. Cap. VII.

HANC ſententiam Ariſtotelis fuiſſe non eſt difficile demonſtrare, conſiderando illa, quæ ab ipſo in libris de anima ad animæ eſſentiam declarandam traduntur. Clarum hoc erit, ſi duas propoſitiones oſtenderimus: vna eſt, Ariſtotelem in toto primo libro de anima dum ex mente antiquorum de anima loquitur, & in ſecundo libro dum loquitur de anima ſecundùm mentem propriam ab initio libri ad contextum vſque quadrageſimumprimū, ampliſſimè animā ſumere prout omnes animæ partes complectitur, etiam animam rationalem, de qua agit poſtea in tertio libro: altera eſt, Ariſtotel. docuiſſe omnem mortalium animam nulla excepta eſſe formam verè informantem materiam, & conſtituentē animata corpora ſub genere corpore naturali. Prior propoſitio facilè demonſtratur: quod.n. ad primū librū

Duæ propoſitiones.

Prioris propoſitionis declaratio.

attinet, manifeſtum eſt Ariſto. in toto eo libro recenſentem antiquorum de anima ſententias plurimum ſermonem facere de mente humana; immo in cōtex. ſeptimo reprehendit antiquos, quòd in agendo de anima ſolam humanam animam conſiderauerint, quaſi omnes animæ ſint eiuſdem ſpeciei, & ſola detur anima humana: quare tantum abeſt vt ſermo in primo libro factus de anima ſit cum excluſione animæ rationalis, vt potius antiqui de anima loquentes hanc vnam reſpexiſſe videantur; ob id carpit Ariſtotel. quòd non vniuersè omnem animam conſiderauerint, ſed ſolam fermè humanam, quum de animalium anima parum loquuti ſint, plantarum verò animam vel ignoraſſe penitus, vel tanquam nomine animæ indignam ſpreuiſſe videantur: propterea in vltimo capite eius libri probat ſtirpes quoque eſſe animatas, quoniam aggredi ſtatim volens tractationem de anima iuxta mentem propriam, redigere prius ſtatuit ad genus animæ omnes animæ partes, vt tractatio integra, & perfecta eſſet: nullam igitur animam ab antiquis conſideratam ipſe à ſua tractatione excluſit, ſed potius adiecit animam ſtirpium, vt animæ conſideratio vniuerſalis eſſet, & omnes prorſus animas complecteretur. Quum igitur in ſecundo libro incipiat ex animi ſententia de anima loqui, neceſſarium eſt vt omnem animam comprehendat, præcipuè verò rationalem; quia ſi hanc excluſiſſet, multo maiorem, quàm antiqui, errorem ipſe commiſiſſet: quandoquidem illi plantarum animam neglexerunt, quæ viliſſima eſt, & vix aliquod animæ veſtigium habere videtur; aſt anima rationalis nobiliſſima, & maximè omnium præcipua, nullo pacto prætermittenda erat. Sed res per ſe clara eſt: quum enim in eo ſecundo libro Ariſtotel. de illa anima loqui incipiat, de qua in primo Priſcorum ſententias expenderat, & illi vel ſolam rationalem, vel hanc præcipuè reſpexerint, neceſſe eſt vt tractatio Ariſtotelis rationalem animam complectatur; idque ita eſſe multifariam oſtendere poſſumus ea conſiderando, quæ in illo ſecundo libro dicuntur: nam in ipſo libri initio inquit, poſtquam antiquorum de anima ſententias recenſuimus, videamus quid ſit anima, & quæ ſit communiſſima eius definitio; certè ſuperlatiuo vtens ſignificat nullam animam à ſe omittendam eſſe: deinde in context. ſeptimo concludens definitionem animæ dicit [ſiquid commune omni animæ dicere oportet, erit vtique actus primus corporis naturalis inſtrumentalis] & poſtea in context. octauo inquit [vniuerſaliter igitur dictum quid ſit anima] quare quum toties admoneat, ſe omnem animam nulla prorſus excluſa conſiderare, ac definire, abſque dubio animam rationalem ea definitione complexus eſt. Hoc idem teſtatur diuiſio, quam poſtea facit: nam in context. decimotertio diuidit animam latiſſimè ſumptam in quatuor partes, vegetantem, ſenſibilem, loco motricem, & intelligentem, prius igitur nomine animæ latè accepto etiam rationalem animam complexus erat; poſt eum autem locum de illis quatuor vitæ gradibus multa dicit, & ſemper ab alijs tribus diſtinguit intellectiuum, quem modo vocat διάνοιαν, modò διανοητικὸν, modò λογισμὸν, modò δοξαστικὸν, modò νοῦν, modò νοητικὸν; his enim omnibus nominibus eundem quartum animæ gradum intellexit, de quo etiam in tertio libro diligentiſſimè pertractauit, vt ipſa eorum librorum ſeries indicat; agit enim ordinatim de illis omnibus gradibus, in ſecundo libro de vegetante, ac de ſentiente, in tertio autem de intelligente, ac de mouente ſecundùm locum: quare dubitandum non eſt, intellectum, de quo agitur in tertio libro, eſſe illam ipſam quartam animæ partem, quam in ſecundo libro in ipſa animæ partitione ijs omnibus, quæ commemorauimus, nominibus appellauerat: quod etiam affirmat ipſemet Ariſtotel. in context. quinto tertij libri, quando declarans quiſnam ſit ille intellectus, quem ibi conſiderandum ſibi propoſuerat, inquit [dico autem intellectum, quo anima διανοεῖται] iam enim in prima parte ſecundi libri quartum vitæ gradum vocauerat διανοητικὸν, & ita etiam in tertio libro ſæpe eum vocat, dum de ipſius operationibus loquitur; Latinus autem interpres eam dictionem conuertens modò dixit

cogitatiuum,

cogitatiuum, modò intellectiuum, rectius dixiſset diſcurſiuum, quia διανοεῖσθαι
propriè eſt ratiocinari, & à noto ad ignotum diſcurrere. Manifeſtum igitur eſt
Ariſtotel. in initio ſecundi libri de anima ita amplè acceptam animam definiuiſſe,
vt animam rationalem ea definitione, totaque illa naturæ animę declaratione com
plexus ſit; quare de priore propoſitione dubitandum non eſt. Sequitur altera Poſterior propoſitio.
propoſitio declaranda, quæ fuit, Ariſtotelem docuiſſe eam eſſe omnis animæ na-
turam, vt omnis anima, nulla excepta, ſit forma verè materiam informans, &
dans eſſe animato corpori, & in ſpecie collocans ſub genere corpore naturali:
hanc demonſtrare multifariam poſſumus, quoniam omnia Ariſtotelis verba ita
clarè huic ſententiæ atteſtantur, vt pertinacis admodum hominis ſit eam inficia-
ri. In primis volens Ariſtotel. communem omnis animæ definitionem inueſtiga-
re præmittit in ſecundo context. illius ſecundi libri diuiſionem ſubſtantiæ in ma-
teriam, formam, & compoſitum, vt horum aliquod acciperet, ſub quo tanquam
ſub genere animam collocaret: eſt igitur conſiderandum, quam materiam, & quā
formam ibi Ariſtotel. ſumat; certè non ſumit aliam formam, quàm informantem,
neque aliam materiam, quàm habentem poteſtatem ad eſſe, & hoc recipientem
à forma; nam dicit materiam ſecundùm ſe non eſſe hoc aliquid, ſed eſſe ens pote-
ſtate, & à forma fieri hoc aliquid: quū igitur hoc aliquid ibi ſignificet eſse ſpecifi-
cum, & determinationem in ſpecie, negari non poteſt materiam ibi ſumi cum
poteſtate ad eſse, & id à forma recipientem; quare formam quoque talem intel-
ligit, quæ informet materiam, & tribuat eſse ſpecificum; apertè etiam dicit for-
mam facere hoc aliquid, quod ſignificat dare eſse, & in ſpecie conſtituere: nam
de forma, quæ ſolùm aſſiſtat, hoc dici nullo modo poteſt; ſi nanque cœleſtem
orbem conſideremus, & ad intelligentiam illi aſſiſtentem referamus, certè non
recipit eſse ab illa, ſed eſt hoc aliquid ſecundùm ſe, & habet determinatam na-
turam, neque habet poteſtatem ad eſse, ſed ex ſe eſt aliquid actu ſine ope intel-
ligentiæ: ſic nauis ſecundùm ſe eſt actu hoc aliquid ſine nauta: & homo quoque
ſecundùm Auerroem per cogitatiuam formatus iam eſt hoc aliquid, & habet
actum ſpecificum etiam ſine anima rationali, iam enim eſt homo, & à cogitati-
ua in ſpecie humana conſtitutus ſub animali genere: quamobrem neque orbi
cœleſti, neque naui, neque homini ita formato conuenit id, quod ibi Ariſtotel.
de materia dicit, proinde neque formæ aſſiſtenti conuenit id, quod dicit de for-
ma: nec dicere aduerſarij poſsunt hominem non eſse hoc aliquid, ſed habere
poteſtatem ad eſse, dum conſideratur prout reſpicit formam nobiliorem, à
qua recipit quoddam eſse eminentius: etenim has fabulas reijciunt verba Ari-
ſtotelis, qui non dicit materiam non eſse hoc aliquid reſpectu alicuius formæ, ſed
dicit materiam ſecundùm ſeipſam non eſse hoc aliquid; talem ergo materiam
conſiderat, quæ ſecundùm ſe nullum habet eſse ſpecificum, & illud à ſola forma
recipit; proinde non aliam formam ſumit, quàm informantem, & in ſpecie con-
ſtituentem: neque etiam dici poteſt Ariſtotel. tribuere materiæ potentiam non ad
eſse, ſed ad operari; etenim hoc aliquid non ſignificat operans, ſed habens ſtatu-
tum eſſe ſpecificum; præterea inquit formam facere hoc aliquid, & eſſe actum, &
quum duplex ſit actus, dicit formam eſse actum primum, non actum ſecundum,
eſt autem actus ſecundus operatio; non igitur ſumit formam vt tribuentem ope-
rationem, ſed vt dantem eſse, hoc enim ſignificat actus primus; ideo neque ma-
teriam ſumit cum poteſtate ad ſolam operationem, ſed ad eſse. Hoc idem
oſtendamus ex conſideratione actus, quem ibi loco formæ accipit Ariſtoteles;
inquit enim formam eſse actum, & ſtatim diuidit actum in primum & ſecundum,
& dicit formam non eſse actum ſecundū, ſed actum primum: ſciendum igitur eſt
duo eſse vocabula apud Græcos, quæ ſignificant id, quod nos actum vocamus,
vnum eſt ἐνέργεια, alterum verò ἐντελέχεια, quorū ea eſt differētia, quod ἐντελέχεια ἐντελέχεια.
habet ſignificationem receptiuam tantùm, ſignificat enim perfectionem alterius,

& præterea dicitur tum de forma, tum de operatione, quia & forma, & operatio dicitur actus alterius, & complementum alterius: ἐνέργεια verò habet ſignificationem abſolutam, ſed ſtrictiorem, quia ſignificat ſolam operationem, nam ἐνεργεῖν eſt operari; ideo vbi forma ab operatione tanquam ab accidente diſtinguitur, non poteſt vocari ἐνέργεια, ſed ſola operatio dicitur ἐνέργεια; aſt vbi operatio idem eſt, quod ſubſtantia, ibi etiam ipſa ſubſtantia dicitur ἐνέργεια, quatenus eſt idem, quod ſua operatio; ob id ſubſtantiæ à materia abiunctæ vocantur ἐνέργειαι,& Ariſtotel.in contex.decimonono tertij libri de anima de intellectu agente loquens dixit ipſum ſecundùm ſuam ſubſtantiam eſſe ἐνέργειαν: non ſic in rebus materialibus; nam operationem quidem ignis vocare poſſumus ἐνέργειαν, vt eam vocat Ariſtotel. in context. 32. octaui Phyſicorum, ſed ipſam formam ignis ſubſtantialem nunquam vocaremus ἐνέργειαν, quia dictio hæc ſolam operationem ſignificat, nec poteſt attribui formæ, niſi quando forma eſt idem, quod ſua operatio, cuiuſmodi eſt omnis forma per eſſentiam abiuncta à materia; ob id nos quoque talem formam ſolemus intelligentiam appellare, quia nomen hoc propriè ſignificat operationem, quæ vocatur etiam intellectio. Non rectè autem ſubſtantiæ à materia abiunctæ vocarentur ἐντελέχειαι, quia ſunt actus abſolutè, non ſunt perfectiones alterius: Ariſtotel. tamen in context. 49. duodecimi Metaphyſicorum primam intelligentiam vocauit ἐντελέχειαν ſatis impropria loquutione, neque vllum alium locum inueniemus, in quo dictio hæc ſubſtantijs à materia abiunctis attribuatur; neque abſque ratione ibi Ariſtotel. ita loquitur, nam primam intelligentiam ibidem vocat appellatione reſpectiua primum quod quid eſt, quia eam conſiderat vt modo quodam perfectionem vniuerſi, propterea ἐντελέχειαν quoque eam appellat nomine ſimiliter reſpectiuo, certiſſimum enim eſt huius vocis ſignificationem eſſe reſpectiuam,& Ariſtotel. ibi eam ſumit vt ad propoſitum accommodatam: Hac dictione vtitur Ariſtot.in principio ſecundi libri de anima,dum diuidit actum in primum & ſecundum,& poſtea definiens animam dicit animam eſſe ἐντελέχειαν τὴν πρώτην, & manifeſtum ibi eſt actum ſumi pro perfectione alterius, non pro actu abſoluto, quum Ariſtotel. dicat actum corporis naturalis organici, quod videns Themiſtius certè dixit ἐντελέχειαν ibi ſignificare τελείωσιν, nam τελείωσις non ſignificat niſi reſpectiuè, perfectionem, & complementum alterius: quod etiam confirmatur teſtimonio Plotini, qui in initio ſecundi libri quartæ Enneadis carpit Ariſtotel.quòd dixerit animam eſſe ἐντελέχειαν; ipſe enim cognouit ἐντελέχειαν non ſignificare niſi id, quod eſt perfectio alterius, & quod non habet aliud eſſe, quàm hoc, vt ſit alterius complementum; hoc tamen negat Plotinus de anima rationali, quia putat animam rationalem eſſe etiam aliquod abſolutum abſque ulla relatione ad corpus: quòd ſi cognouiſſet nomen hoc ſignificare poſſe actum abſolutum, certè appellationem hanc Ariſtotelis non reprehendiſſet; cognouit ergo Plotinus ſententiam Ariſtotelis fuiſſe, quòd omnis anima ſit forma corporis, quæ verè materiam informet. Hoc idem colligimus ex ipſa diuiſione actus in primum & ſecundum, nam formæ à materia abiunctæ non conuenit appellatio primi, neque ſecundi actus;& illi,qui putant eiuſmodi formam eſſe actum primum, decipiuntur: dicitur enim abſolutè actus, ſed non primus, neque ſecundus; quia operatio non diſtinguitur à ſubſtantia, actus autem primus dicitur reſpectu ſecundi, qui diſtinguatur à primo: propterea non dicitur actus primus niſi forma materialis, quæ à ſua operatione diſtinguitur; & ſignificat formam dantem eſſe, quia res materialis duas habet diſtinctas perfectiones: vna eſt proprium eſſe ſpecificum, quod habet à forma, ideo forma dicitur prima perfectio corporis naturalis, ad differentiam ſecundæ perfectionis, quæ eſt operatio; vt actus primus ignis nihil aliud eſt, quàm forma per quam eſt ignis, hæc enim eſt prima perfectio, quæ rei eſſentiam ſignificat; aſcendere autem eſt ſecunda ignis perfectio; res enim non habet ſuam integram perfectionem dum eſt otioſa, ſed

ἐνέργεια.

Plotinus.

quando edit ſuam naturalem operationem. Ex his igitur patet formam, quæ non informet materiam, ſed ſolùm aſſiſtat alicui corpori, non poſſe dici illius actum, nec primum, nec ſecundum: nam intelligentia non eſt primus actus orbis, quum orbis iam ex ſeipſo ſit actu, & habeat eſſe ſpecificum ſine ope intelligentiæ; non poteſt etiam dici actus ſecundus, quia licèt orbi det actum ſecundum, ipſa tamen per ſe non eſt actus ſecundus: forma igitur aſſiſtens non poteſt dici perfectio alterius, nec prima, nec ſecunda, ſed ſolùm abſolutè dicitur actus, ſicut antea dicebamus. Quum igitur Ariſtotel. animam vniuersè ſumptam dicat eſſe actum primum corporis naturalis, non poteſt ſignificare niſi formam informantem, tum quia dicit, ἐντελέχεια, tum quia dicit, ἡ πρώτη, tum quia dicit σώματος φυσικοῦ, hæc enim omnia formam non informantem excludunt, vt quiſque iudicioſus vir ea, quæ diximus, conſiderans cognoſcere facile poteſt. Eandem ſententiam ſumimus ex ijs, quæ in eodem ſecundo libro poſt traditam animæ definitionem ab Ariſtotele dicuntur, nam in context. ſeptimo inquit non eſſe quærendum, an ex corpore, & anima vnum fiat, ſicuti non eſt quærendum quomodo fiat vnum ex cera, & figura, quoniam ex poteſtate, & actu non fiunt duæ res, ſed vna; eadem enim, quæ prius erat poteſtate, poſtea eſt actu: ergo loquitur Ariſtotel. de forma informante, non de aſſiſtente, quia de hac id minimè verum eſt, aduenit enim enti perfecto, quod non habet poteſtatem ad actum, à quo recipiat eſſe; non fit autem vnum ex duobus actibus, ſed ex poteſtate & actu: exemplum etiam Ariſtotelis eſt de forma verè informante, figura enim ſtatuæ eſt forma informans ceram, & faciens eſſe ſtatuam; quare vult Ariſtotel. animam eſſe in corpore vt figuram in naui, non vt nautam in naui. In contex. autem octauo Ariſtotel. ita clarè loquitur, vt nullum relinquat ſubterfugiendi locum: inquit enim ſe vniuersè dixiſſe quid ſit anima, & ſtatim ſenſum definitionis alijs verbis referens clariorem ſubiungit [eſt enim ſubſtantia, quæ ſecundùm rationem, ideſt quod quid eſt talis corporis] quæ verba formæ aſſiſtenti aptari non poſſunt, ſed ſolam ſignificant informantem, ſumit enim ibi οὐσίαν pro eſſentia, & dicit animam eſſe illam eſſentiam animati corporis, quę per definitionem ſignificatur: quod adhuc magis declarans dicit, ideſt quod quid eſt talis corporis: at forma aſſiſtens non ſumitur in definitione illius, cui aſſiſtit, nec dicitur eius eſſentia, ſeu quod quid eſt, nam intelligentia non ſumitur in definitione corporis cœleſtis, nec eſt eius quidditas, ita neque nauta nauis, neque auriga currus, vt manifeſtum eſt: nam etiam quando genera cauſarum enumerat, vt in ſecundo Metaphyſicorum, & in ſecundo Phyſicorum, & in ſecundo Poſteriorum, non aliam formam in cauſis numerat, quàm informantem; quia ſemper eam vocat eſſentiam, & quod quid eſt, & hanc ſolam dicit eſſe rei naturam in eo ſecundo Phyſicorum libro, nam forma aſſiſtens non vocaretur natura: quod etiam ex eo patet, quòd in ſecundo libro non aliam formam vocat naturam, quàm illam, de qua in primo libro loquutus erat tanquam de tertio principio rerum naturalium; ea autem eſt forma dans eſſe materiæ, & terminus ad quem generationis: ſic igitur declarat Ariſtotel. quid in definitione animæ intellexerit per actum primum, & aſſerit ſe intellexiſſe eſſentiam, quæ ſecundùm rationem, & quod quid eſt corporis naturalis organici. Idem ſignificat in eodem context. dum comparat corpus animatum cum ſecuri, & animam cum figura, & acumine ſecuris: non enim dicit animam eſſe vt hominem vtentem ſecuri, vel vt nautam vtentem naui, ſed eſſe vt figuram, quæ eſt quod quid eſt ipſius ſecuris, & nauis. Similiter in context. nono, & decimo dicit ita ſe habere animam reſpectu totius corporis animati, vt ſe habet facultas viſiua reſpectu oculi, hęc autem eſt eſſentia, & quod quid eſt ipſius oculi, & forma dans eſſe oculo, ſine qua non eſſet oculus, niſi æquiuoce: quemadmodum igitur facultas viſiua non eſt forma aſſiſtens oculo vt nauta naui, ſed forma dans eſſe oculo, ita anima eſt forma dans eſſe toti animato corpori. In hoc itaque declarando laborat Ariſtotel. ab eius

libri

libri initio ad eum vſque locum, & nihil dicit, quod non manifeſtiſſimè informationem ſignificat; multi tamen ſunt inuenti ita pertinaces, vt hoc negare auſi ſint. Ex vndecimo etiam context. poſſumus noſtræ ſententiæ confirmationem ſumere, ſed quia aduerſarij eum locum pro ſe adduxerunt, ideo illum poſtea in argumentorum ſolutione conſiderabimus. Ex ijs quoque, quæ ab Ariſtotele dicuntur in context. vigeſimoquarto & vigeſimoquinto, hęc ſententia manifeſtiſſimè comprobatur: nam oſtendere ibi volens animam eſſe formam corporis, hoc fundamentum ſtatuit; id, quo aliquid dicitur tale, duplex eſt, vnum vt materia, alterum vt forma, dicimur enim ſani tum corpore vt materia, tum ſanitate vt forma; primariò tamē quodlibet dicitur tale per formā, ſecūdariò aūt per materiam: quod quidem fundamentum patet intelligi non poſſe niſi de forma informante, hæc enim eſt illud, quo primo res dicitur talis, & conſtituitur, vt ipſa quoque Ariſtot. exempla declarāt: hoc igitur iacto fundamento facit ibi Ariſtoteles ſyllogiſmum talem: anima eſt illud, quo primo dicimur viuentes, ſentientes, moti, & intelligentes: ergo anima eſt vt forma, & ratio animati corporis, non vt ſubiectum & materia: medius terminus abſque dubio ſignificat informationem; id enim, quo viuens eſt viuens, & quo ſentiens eſt ſentiens, eſt forma dans eſſe; quare concluſio Ariſtotelis non poteſt niſi de tali forma intelligi: quod etiam per ſe manifeſtum eſt; dicit enim animam eſſe formam, & rationem, ideſt eſſentiam, ac definitionem, quod quidem de forma aſſiſtente dici non poteſt, ſicut antea notauimus in context. octauo eiuſdem libri: deinde verò in context. vigeſimoquinto repetit ſubſtantiæ diuiſionem, quam in ſecundo context. fecerat, in materiam, formam, & compoſitum, & inquit animam eſſe ſubſtantiam vt formam, quare eandem formam ſignificat, quam in ſecundo context. ſcilicet informantem. Tandem hoc colligimus ex context. trigeſimoſexto, & trigeſimoſeptimo eiuſdem libri, & eſt locus clariſſimus: ibi nanque Ariſtotel. dicit animam eſſe cauſam viuentis corporis in triplici genere cauſę, nempe vt effectricem, vt finem, & vt formam, nec poteſt aliam formā ſignificare, quàm illam, quam in ſecundo Phyſicæ auſcultationis in cauſis numerauerat, hæc autem non eſt niſi forma dans eſſe; quod etiam in prædicto loco expreſsè aſſerit, inquit enim animam eſſe cauſam vt formam, & hoc declarans ſubiungit, ideſt vt eſſentiam animatorum corporum, poſtea verò dicit, id, quod eſt cauſa ipſius eſſe omnibus, eſſe eorum eſſentiam, animam verò eſſe cauſam ipſius eſſe omnibus viuentibus, ideo eſſe ipſorum viuentium eſſentiam; ad quod etiam confirmandum ſubiungit, quoniam anima eſt actus eius, quod erat poteſtate: expreſsè igitur aſſerit animam eſſe formam dantem eſſe corpori animato, & perficere materiam, quæ habebat poteſtatem ad eſſe. Quoniam igitur anima ſecundùm Ariſtotel. eſt forma dans eſſe corpori animato, & hoc docens Ariſtot. complectitur nomine animę etiam animam rationalem, negari non poteſt hanc ſecundùm Ariſtotelem eſſe formam, qua homo eſt homo, & in ſpecie conſtituitur ſub animali genere.

Variæ Auerroiſtarum euaſiones, & earum impugnatio. *Cap. VIII.*

CAETERVM quanuis hæc omnia ita clara ſint, vt nullum ſubterfugiendi locum relinquere videantur, tamen ſectatores Auerrois auſi ſunt varijs modis verba Ariſtotel. extorquere, ac ſubterfugere. Primùm quidem multi ad hoc confugerunt, quòd quartus ille gradus animæ, quem Ariſtotel. in tota illa ſecundi libri parte varijs illis, quæ recenſuimus, nominibus appellauit, non eſt anima illa rationalis, de qua in tertio libro Ariſtotel. agit, ſed eſt præſtantiſſima illa hominis propria imaginatiua, quæ ab Auerroe cogitatiua vocata eſt; & ad hoc aſſerendum inani argumento (Prima euaſio.)

ducti

ducti ſunt, quòd Ariſtotel. in contex. decimooctauo, & vigeſimonono illius ſecundi libri (vt in Latinis Codicibus legimus) quartum illum gradum vocat cogitatiuum: ridiculum certè argumentum, propterea quod vbi Latinus Codex habet cogitatiuum, Græcus habet διανοητικὸν, quod ſignificat diſcurſiuum, & ita vocauit Ariſtotel. in context. trigeſimo tertij libri animam intellectiuam vt à phantaſia diſtinctam, vt ibi videre eſt, & ibi quoque Latinus Codex habet [cogitatiuæ autem animæ] nemo tamen eſt, qui non fateatur verba illa ſignificare intellectum diſtinctum à phantaſia, quum Ariſtotel. ibi dicat cogitatiuam animam ita moueri à phantaſmate, vt mouetur ſenſus ab obiecto externo. Sed illa omnia, quę antea diximus, quiſquis bene conſideret, cognoſcet negari non poſſe quartum illum vitæ gradum eſſe animam rationalem, quæ etiam vocata eſt intellectus, & in tertio libro diligentiſſimè ab Ariſtotele conſideratur: iam enim diximus Ariſtotelem in primo libro multa de intellectu ſecundùm antiquos, ac de eius excellentia, & diuinitate dixiſſe, quæ nemo ſanæ mentis referret ad imaginatiuam humanam; illam igitur eandem animæ partem poſtea in ſecundo libro nomine animæ complexus eſt; quod etiam progreſſus Ariſtotelis: ac verba teſtantur, quum enim animam in quatuor illos gradus diuiſiſſet, eos poſtea ſumit ſingillatim, & ordinatim conſiderandos; dicant igitur vbinam conſideretur ab Ariſtotele illa humana cogitatiua, nullus enim apparet locus in libris de anima, nam in poſtrema quidem ſecundi libri parte agit de phantaſia, non tamen vt de hominis propria, ſed vt de facultate omnibus animalibus communiter competente: ea igitur non eſt quartus ille animæ gradus, qui ſolius hominis proprius eſt, vt aſſeruit Ariſtote. in context. vigeſimonono eiuſdem libri; figmentum igitur eſt hæc humana cogitatiua, de qua Ariſtotel. nuſquam aliquid dixiſſe comperitur: ſed quum in tertio libro accuratè agat de humano intellectu, omnino dicendum eſt eum eſſe quartum illum vitæ gradum, quem in prima parte ſecundi libri cum alijs connumerauerat. Præterea in context. vigeſimoſecundo quartum gradum vocat opinatiuum; atqui in calce ſecundi libri ſeparat manifeſtè opinionē ab imaginatione, & vult eam ſub intellectu contineri: ergo non poteſt per opinatiuum ſignificare imaginatiuam. In context. etiam trigeſimoſecundo quartum gradum vocat λογισμὸν, & διάνοιαν, & ab hoc poſtea diſtinguit imaginationem ampliſſimè acceptam, vt etiam fecit in context. vigeſimonono, quare per quartum vitæ gradum non poteſt imaginatiuam ſignificare: adde quòd ſolus intellectus vim ratiocinandi, ac diſcurrendi habet, vt Ariſtotel. apertè aſſerit in tertiò libro, neque hoc eſt phantaſiæ attribuendum: quum igitur in prima parte ſecundi libri quartum vitæ gradum vocet διάνοιαν, & διανοητικὸν, & λογισμὸν, quæ omnia ratiocinium, & diſcurſum ſignificant, non poteſt per hæc phantaſiam ſignificare. Sed quid dicemus de illa dictione νοῦς, quam nos mentem ſeu intellectum dicimus, & nobiliſſimam habet ſignificationem, & hoc nomine cœleſtes quoque intelligentias, ac Deum ipſum appellare ſolemus? abſonum enim eſt rationi phantaſiam appellare intellectum, neque vnquam Ariſtotel. ita eam appellauit: quod enim multi dicunt de context. vigeſimo tertij libri, ita vanum eſt, vt nihil vanius, patet enim de quo intellectu loquatur ibi Ariſtotel. quum paulo ante duos intellectus diſtinxiſſet, vnum agentem, & alterum patientem; quænam autem ſit vera eius loci interpretatio, non eſt hic opportunum conſiderare: in context. etiam 155. ſecundi libri videtur Ariſtotel. phantaſiam vocare intellectum, ſed ibi patet eum id dicere iuxta id, quod apparet, non ex propria ſententia; inquit enim intelligere videri aliud eſſe imaginationem, aliud exiſtimationem, vtitur enim verbo, videtur, quod ſignificat rem dubiam, & apparentem, nec omnino veram; nam videntur vulgares homines exiſtimare omnem internam animæ facultatem, præſertim abſente obiecto operantem, eſſe intellectum; ideo Ariſtotel. hanc communem opinionem accipiens diuidit facultatem animæ internam cognoſcentem abſente obiecto, in phantaſiam, quæ eſt reuera facul-

Confutatio.

Aduerſus cogitatiuā Auerrois.

ra facultas animæ ſenſibilis, & exiſtimationem, quæ eſt verè intellectus, de quo in tertio libro agitur; ſed nunquam Ariſtotel. comperietur phantaſiam abſolutè intellectum vocaſſe: quare prima hæc aduerſariorum euaſio vaniſſima eſt; quum enim Ariſtotel. in diſtinguendis quatuor gradibus vitæ quartum ſæpe vocet vũr,

Secunda euaſio.

non poteſt ſignificare humanam imaginatiuam. Ideo hæc alij Auerroiſtæ conſiderantes ad aliud figmentum confugerunt, ad diſtinctionem duplicis hominis, dicentes vnum eſſe hominem, qui eſt ſpecies animalis conſtituta per phantaſiam humanam ab Auerroe vocatam cogitatiuam, quam dicunt ſignificari per rationale, quando diuidimus animal per rationale, & irrationale; dicitur enim rationalis; quia eſt apta ad ſuſcipiendam animam rationalem, & ad obediendum rationi: alterum autem eſſe hominem diuinum, qui per intellectum conſtituitur, & conſtat ex homine illo, qui eſt ſpecies animalis, & intellectu ſuperueniente tanquam diuina quadam forma: priorem igitur hominem dicunt eſſe in genere ſubſtantiæ vt ſpeciem animati corporis; ſed alterum poſteriorem eſſe eminentiorem, & ſupergredi totam ſubſtantiæ categoriam, vtpotè formatum diuina potius forma, quam naturali, eamque eſſe in homine vt lumen in perſpicuo: ideo inquiunt diuinam hanc formam dici poſſe modo quodam informantem, & modo quodam non informantem; informat enim, quatenus dat eſſe illi homini eminentiori; non informat autem, quia non perficit materiam, quæ habeat poteſtatem ad eſſe, ſed aduenit homini iam perfecto per imaginatiuam, ſicuti nauta aduenit naui iam conſtitutæ, atque completę; quare non conſtituit hominẽ vt ſpeciem animalis, neque modo vllo ipſum collocat in aliqua noua ſpecie, ſed ſolùm diuiniorẽ reddit illum ipſum hominem, qui in categoria ſubſtantiæ eſt ſpecies animalis: quam ſententiam

Confutatio.

nituntur colligere ex Ariſtotel. in decimo libro de moribus capite ſeptimo, quem locum nos poſtea perpendemus: nunc enim ſatis eſt ſi à definitione animæ ab Ariſtotele tradita non recedentes oſtendamus huius commẽti vanitatem; ex ijs enim quæ in verbis Ariſtotelis conſiderauimus, manifeſtum eſt hæc omnia idem ſignificare, dare eſſe materiæ, informare, conſtituere in ſpecie, facere hoc aliquid, & eſſe actum primum talis corporis; igitur ſi anima rationalis non conſtituit hominem in ſpecie, non facit hoc aliquid, non dat eſſe, non eſt actus primus corporis naturalis organici, proinde ſub definitione animæ non continetur; hoc tamen falſum eſt, & contrarium priori fundamento à nobis iacto, & comprobato; Ariſtotel. enim in ſecundo context. ſecundi libri de anima ſubſtantiam diuidit in materiam, & formam, & compoſitum, & intelligit illam materiam, quæ ſecundùm ſe non eſt hoc aliquid, ſed habet poteſtatem ad eſſe, proinde & illam formam, quæ facit hoc aliquid, & rem in ſpecie collocat; quare ſub tali forma tanquam ſub genere animam ſumit, & vult omnem animam eſſe formam dantem eſſe ſpecificum; deinde in tertio context. diuidit corpus naturale in habens vitam, & non habens vitam, vt colligat animam eſſe formam conſtituentem corpus illud naturale, quod habet vitam: aſſerit ergo animam ſub genere corpore naturali ſpeciem conſtituere: poſtea in context. quarto probat animam non eſſe corpus, eo quòd corpus non eſt in ſubiecto, anima verò eſt in ſubiecto: vult igitur omnem animam eſſe formam verè informantem, quia forma aſſiſtens eſſe in ſubiecto non dicitur; nam intelligentia aſſiſtens orbi non dicitur in eo eſſe vt in ſubiecto, & eſt res manifeſtiſſima: quoniam igitur poſtea mutat nomen talis formæ in nomen actus primi, quem diſtinguit ab actu ſecundo, putat idem ſignificari per actum primum corporis naturalis organici, quod prius in quarto context. ſignificauerat per formam corporis naturalis viuentis; & viuens in contex. tertio dixerat ſe intelligere illud, quod nutritionem, & accretionem habet, & eſt verè in categoria ſubſtantiæ: ergo negari non poteſt Ariſtotel. cenſuiſſe omnem animam eſſe formam verè dantem eſſe, & ſub naturali corpore in ſpecie collocantem; proinde figmen-

Tertia euaſio.

tum illud eſt ab Ariſtotele alieniſſimum. Hæc igitur omnia aliqui Auerroiſtæ

conſide-

conſiderantes, & cognoſcentes ita manifeſta eſſe, vt negari non poſſint, ad hoc tandem confugerunt, quòd reuera omnia illa, quæ ab Ariſtotele dicuntur in principio ſecundi libri de anima, etſi proferuntur de anima latè accepta, & omnes animæ partes complectente, tamen propriè conueniunt alijs partibus animæ præter rationalem, ipſi autem rationali non omnino accommodantur; proinde non eſt mirum ſi ea, quæ ab Ariſtotele dicuntur in definitione animæ, atque in eius definitionis declaratione, reſpiciunt actum informantem; propterea quòd Ariſtoteles præcipuè conſiderauit alias animæ partes præter rationalem: huius rei rationem eſſe dicunt, quia nomen animæ eſt commune analogum, & alio modo competit animæ rationali, alio cæteris partibus, ob id Ariſtoteles reſpicere voluit alias partes animæ tanquam præcipuum analogatum, nec per hoc tamen ſtat quin conſideretur anima in communi etiam ad rationalem; quia quando conſideratur aliquod commune analogum, ſatis eſt ſi ea, quæ de illo dicuntur, conueniant præcipuo analogato, etiamſi cæteris non competant. Sed quàm inane ſit hoc ſubterfugium, quiſque ſanæ mentis intelligere poteſt. Primùm in eo peccant, quòd ſi anima eſt commune analogum, rationalis potius, quàm reliquæ, vocanda eſt præcipuum analogatum, tum ratione dignitatis, tum quia continet ac perficit alias, tum etiam ratione familiaritatis; quia anima noſtra eſt & nobis maximè omnium rerum familiaris, & omnes ob cauſas nomine animæ dignior; quàm reliquæ; hanc potiſſimè reſpexerunt antiqui Philoſophi de anima differentes, vt Ariſtoteles ait in context. ſeptimo primi libri de anima, & vt totum illum librum legentibus manifeſtum eſt; nulla igitur eſt ratio, cur reliquæ partes animæ dicantur præcipuum analogatum, & cur Ariſtoteles in declaranda animæ eſſentia eas potius, quàm rationalem, reſpicere debuerit. Præterea hæc dicentes & Ariſtoteli, & ſibi aduerſantur, & eſt in eorum dictis repugnantia manifeſta: nam ſi definitio animæ, & ea quæ poſtea ad eius declarationem dicuntur, rationali parti non competunt, quomodo dicunt Ariſtotelem definire animam in communi ad omnes animæ partes, etiam ad rationalem? dicere igitur ea non competere animæ rationali, & dicere Ariſtotelem ea proferre communiter de omnibus, etiam de rationali, eſt implicare contradictionem: attamen patet Ariſtotelem apertè dicere definitionem animæ competere omni animæ, & hoc ſæpius repetere, & animam latè ſumere vt quatuor illos gradus complectentem; manifeſtum igitur eſt ipſum exiſtimaſſe definitionem illam competere etiam animæ rationali, ideò hæ fabulæ dimittantur.

Confutatio.

Solutio argumentorum pro Auerroe adductorum.

Cap. IX.

RESTAT vt argumenta, quæ pro Auerroe adducta ſunt, ſoluamus. Ad primum ſumptum ex cognitione vniuerſalium dicimus hanc eſſe propriam intellectus operationem, & cum abſtractione fieri, proinde in ipſo quoque intellectu aliquam abſtractionem poſtulari, non tamen ſecundùm eſſe, ſed ſecundùm operationem; ea enim ratione eſt abſtractus, quatenus in operando eſt abiunctus ab organo, & hoc ſatis eſt vt poſſit intelligere vniuerſalia: quando igitur dicunt, intellectus cognoſcit vniuerſalia, ergo eſt abiunctus à materia, ſi intelligant abiunctionem ab organo in operando, concedimus omnia: at ſi intelligant ſecundùm eſſe, negamus conſequentiam; quia ex abſtractione vniuerſalium nil aliud inferri poteſt, quàm intellectum non eſſe organicum, nam organum reſpicit operationem. Ad

Ad primum.

Ad ſecundũ.

ſecundum

ſecundum negamus intellectum agentem, & intellectum patientem eſſe vnam & eandem ſubſtantiam; quare, licèt intellectus agens ſit forma abiuncta penitus à materia, quod & nos ex ſententia Ariſtotel. aſſerimus, non ob id ſit vt etiam intellectus patiens ſit forma immaterialis: ſed de intellectu agente quid ſit, & quomodo ad noſtram intellectionem conferat, poſtea fuſius loquemur. Ad tertium acceptum ex contextu nonageſimoſecundo primi libri de anima facilis eſt reſponſio: dicens enim Ariſtotel. intellectum non occupare aliquam corporis partem, nil aliud ſignificat, quàm non eſſe organicum, quod quidem nos concedimus; at ſi inde colligant, ergo non dat eſſe homini, neganda eſt conſequentia, & Ariſtoteles ſi hoc ſignificare voluiſſet, abſurdè loquutus eſſet, quia forma informans occupat totum corpus, ideo inepta quæſtio eſſet quam corporis partem occupet informando; ſed congrua eſt quæſtio de parte, quam occupet in operando, quæ eſſet de organo quæſtio; ideo inquit Ariſtoteles intellectum nullam corporis partem tanquam ipſius proprium organum occupare.

In lib. de intellectu agente.

Ad tertiũ ex context. 92. primi libri de anima.

Ad quartum acceptum ex contextu vndecimo ſecundi libri de anima, reſponſio ſumitur ex vera illius loci intelligentia, à qua aduerſarij longiſſimè abſunt: tres in eo context. ſunt partes, in prima inquit Ariſtotel. manifeſtum eſſe vel omnem animam, vel aliquas eius partes eſſe à corpore inſeparabiles; & rationem affert, quia ſunt actus partium corporis: in ſecunda dicit nihil prohibere quin aliquæ partes ſint ſeparabiles, quia nullius corporis ſunt actus; & cum ipſis aduerſarijs affirmo Ariſtotelem in prima parte reſpicere animam vegetantem, & animam ſentientem, in ſecunda verò rationalem: in tertia demum inquit nondum eſſe manifeſtum, an anima ſit ita actus corporis, vt nauta nauis. Ad primæ igitur, ac ſecundæ partis veram intelligentiam ſciendum eſt Ariſtotelem ibi velle ſatisfacere vulgatæ illi, & optatæ quæſtioni, an anima ſit à corpore ſeparabilis; non quidem quòd eam plenè ibi ſoluere ſtatuat, id enim fieri minimè poterat; ſed ſolùm conſiderare quid hac de re per illa, quæ eo in loco manifeſta erant, dici poſſit: duo autem ibi erant manifeſta, vnum iam in definitione animæ acceptum, quia erat omnis animæ communis conditio, animam eſſe actum corporis, hoc eſt formam dantem eſſe viuenti corpori; alterum verò quòd aliquæ partes animæ ſunt alligatæ proprijs corporeis organis, ſine quibus nullam edere operationem poſſunt, aliquæ verò nulli organo ſunt alligatæ; de omnibus enim vegetantis, ac ſentientis animæ facultatibus nemo eſt qui ignoret eas per proprias quaſdam corporis partes tanquam per inſtrumenta ſuas edere operationes, neque vnquam Ariſtoteles hoc declarauit, quia declaratione non indiguit: dubitare quidem potuit, quodnam alicuius facultatis organum ſit, aut quomodo aliqua per ſuum organum operetur, ſed an habeant propria organa nunquam dubitauit, quia res per ſe manifeſta omnibus eſt; rationalem autem animam nulli proprio organo in operando eſſe addictam manifeſtum eſt, inquit enim Ariſtoteles in contextu nonageſimoſecundo primi libri de anima ne fingere quidem facile eſſe quam corporis partem occupet intellectus: hæc igitur duo manifeſta erant, ſed ſecundum in definitione animæ poni non poterat, quum in eo non conueniant omnes animæ partes, & alia organum habeat, alia verò non habeat. Quod igitur ad animæ à corpore ſeparationem attinet, nihil ex priore communi conditione colligi manifeſtè poterat; ex eo enim quòd anima eſt forma verè materiam informans, non licuit Ariſtoteli inferre omnem animam eſſe à corpore inſeparabilem; non enim manifeſta fuiſſet illatio, quia quicquid ipſe hac de re ſenſerit, id alij plures negaſſent; quemadmodum etiam ſecundùm rei veritatem negandum eſt omnem animam informantem eſſe à corpore inſeparabilem: quoniam igitur ex actu accepto in definitione animæ nihil manifeſtè colligi poterat, Ariſtoteles id colligere voluit ex altera conditione, hoc eſt ex coniunctione cum organo: videamus igitur

Ad quartum ex context. 11. 2 libr. de anima.

quid ex hac colligi poſſit, certè ſi bene rem conſideremus, ex eo quòd forma ſit organica, neceſſariò infertur eam eſſe à corpore inſeparabilem, ſed ex eo quòd non habeat organum, nihil neceſſariò colligi poteſt, hoc eſt neque ſeparabilem, neque inſeparabilem eſſe: prioris dicti ratio clara eſt, quia nihil eſſe poteſt in natura otioſum, & carens propria operatione; forma igitur, quæ ita organo addicta eſt, vt ſine illo operari non poſſit, ſi à corpore penitus ſepararetur, non poſſet operari; facultas enim viſiua ſine oculo non videret, neque ambulatiua ſine pedibus ambularet; omnes igitur animæ partes, quæ certis corporis partibus addictæ ſunt in operando, ſunt à corpore prorſus inſeparabiles: alterius autem dicti ratio eſt, quia licèt nullum extet organum, quod ſeparationem prohibeat, aliquod tamen aliud eſſe poteſt, quod prohibeat; nam forma elementi nullum habet organum, neque ob id eſt à materia ſeparabilis, quia licèt ab organo non impediatur quin ſeparetur, impeditur tamen à propria ſua natura, cui eſſentiale eſt vt ſit forma talis materiæ, nec ſine illa exiſtere poſſit: clarum igitur eſt quid dicat Ariſtoteles tum in prima, tum in ſecunda parte illius contex. in prima enim dicit, eſſe de aliquibus ſaltem animæ partibus manifeſtum eas eſſe à corpore inſeparabiles, & affert rationem, quia illarum actus eſt ipſarum corporis partium, hoc eſt, quia actus, qui de illis prædicatur, eſt addictus certis partibus corporis, nempe tanquàm inſtrumentis: nam quum dicat Ariſtoteles ipſas corporis partes, non poteſt eas conſiderare niſi vt inſtrumenta partium animæ in operando; quare accipit quidem actum poſitum in definitione animę, ſed vt addictum ſtatutę corporis parti, qua vt inſtrumento vtatur; hæc igitur eſt manifeſtiſſima ratio, cur partes animæ, quæ organis ſunt alligatæ, à corpore inſeparabiles ſint: & hanc eandem rationem legimus clariorem ab Ariſtotele adductam in ſecundo libro de ortu animalium capite tertio, quem locum poſtea in argumentorum ſolutione conſiderabimus, & huic conſonum eſſe oſtendemus, ita vt ex illo hunc, & ex hoc illum interpretari poſſimus, ac debeamus. In ſecunda verò parte eiuſdem contex. conſiderans Ariſtoteles illas animæ partes, quæ organo addictæ non ſunt, cuiuſmodi eſt ſola rationalis, non poteſt aliquid de his certi colligere, ſed ſolùm dicere eas ab organo nõ prohiberi ne ſeparari poſſint, quum nullum organum habeant; per hoc enim non fit vt abſolutè ſeparabiles dici poſſint, quum alia conditio eſſe poſſit prohibens ne ſeparentur: ideo quando rationem ſubiungens dicit [propterea quòd nullius corporis ſunt actus.] non poteſt intelligere niſi vt organi, vt hæc verba præcedentibus ex aduerſo reſpondeant, & perinde ſit, ac ſi dicat, quia nullius partis corporis ſunt actus: non aſſerit ergo ibi Ariſtoteles eas eſſe à corpore ſeparabiles, ſed ſolùm dicit non prohiberi ab organo quin ſeparari poſſint, quum nullum organum habeant; ideo optima eſt illorum verborum interpretatio, quam Alexander Aphrodiſienſis adduxit, dicens Ariſtotelẽ ibi de intellectus ſeparabilitate nõ aſſeueranter, ſed ſub dubio loqui. Nullum igitur argumentum ex eo loco ſumere Auerroiſtæ poſſunt: quia quando Ariſtoteles negat intellectum eſſe alicuius corporis actum, non negat vt informantem, ſed ſolùm vt organicum, idq; aſſeueranter profert, ſeparabilitatem verò ſub dubio; adeo vt ſiue ſeparabilem à corpore, ſiue inſeparabilem eſſe animam rationalem Ariſtoteles exiſtimauit, pro neutra tamen parte colligi argumentum poſſit. Quòd autem ex tertia quoque illius cõtex. parte argumentum aduerſarij ſumant, ridiculum eſt: quum enim Ariſtoteles dicat immanifeſtum eſſe an anima ſit ita actus corporis, vt nauta nauis, non magis affirmare ipſi poſſunt animam eſſe vt nautam, quàm nos negare; ideo mirãdum certè eſt quomodo inde ſumere audeant Ariſtotelem aſſeueranter dicere animam eſſe vt nautam, quum ipſe apertè dicat hoc non eſſe manifeſtum: immò oſtendo eſſe in Ariſtotelæ, ſecundum eorum interpretationem, repugnantiam inſolubilem; neceſſe enim eſt omnem animam eſſe actum corporis vel vt informantem, vel vt aſſiſtentem,

Omnis forma organica à corpore inſeparabilis é.

ſtentem, ergo ſi pars aliqua animæ non ſit actus informans, manifeſtum eſſe debet eam eſſe actum aſſiſtentem, itaque ſi ſecundùm eos præcedentibus verbis Ariſtot. aſſeueranter dixerat animam rationalem nō eſſe actum informantem, quomodo dicere poſtea poteſt nō eſſe manifeſtum an ſit ita actus, vt nauta nauis? Dicere.n. potius debuiſſet eſſe manifeſtum eam eſſe actum aſſiſtentē, qualis eſt nauta in naui; patet igitur eos in eius loci intelligētia longè abeſſe ab Ariſt. mēte. Nos igitur verā illius loci interpretationē afferamus, quæ plurimorū errorē patefaciet, eāq; ita clarā, vt ſi primus ego eam inueniſſem, aſſerere auderem id ſolum Ariſtotelem voluiſſe, & alios omnes fuiſſe deceptos; eam tamen ego non inueni, ſed apud Simplicium in eodem loco legi, eamque ſtatim veriſſimam eſſe cognoui: dico igitur nautam ad nauim referri duobus modis; vno modo quatenus non dat eſſe naui, & ab illa abiunctus eſt; altero modo quatenus eam gubernat, & mouet; multi igitur putant Ariſtotelem comparare animam cum nauta, quatenus nauta non dat eſſe naui, in hoc tamen decipiuntur; quia in eo non conſiſtit Ariſtotelis comparatio, neque in eo anima eſt ſimilis nautæ, ſed in eo tantùm, quòd regit corpus, ſicuti nauta regit nauim, & hoc animæ regimen non eſt contrarium informationi, ſed ſimul eſt cum informatione; quocirca ratione informationis anima eſt diſſimilis nautæ, ratione autem regiminis eſt ſimilis, & hoc tantùm Ariſtoteles reſpexit: hæc fuit Simplicij, & Platonicorum opinio, qui dixerunt animam & informare corpus, & ipſum regere, vt nauta nauim regit, ipſoque vti vt inſtrumento, ſicuti nauta vtitur naui: hoc igitur reſpiciens Ariſtoteles ibi ſignificare vult ſe dixiſſe quidem animam eſſe actum corporis vt informantem, & dantem eſſe corpori viuenti, ſed nihil dixiſſe de gubernatione, ideoque immanifeſtum eſſe, an anima præterquàm quòd eſt actus informans, ſit etiam actus gubernans, ſicuti nauta dicitur actus nauis; huius veritatis argumentum clariſſimum eſt, quòd Ariſtoteles non de ſola anima rationali hoc dicit, ſed de anima vniuersè; dicit enim eſſe immanifeſtum, an anima ſit ita actus corporis, vt nauta nauis; reuera enim hoc competit etiam animæ ſentienti, quæ eſt forma conſtituens animal, & eſt vt nauta in naui, quia regit corpus, & ipſo tanquàm inſtrumento vtitur: hoc idem legimus apud Ariſtotelem in contextu 28. octaui Phyſicorum, vbi ſimiliter animam comparat cum nauta, & corpus cum naui, nec loquitur de ſola anima rationali, ſed de omni animalium anima, vt ipſi quoque aduerſarij non negarent, quia ibi eſt manifeſtiſſimum; inquit enim animam mouere corpus animalis, & ita animal diuidi in partem mouentem, & partem motam, ratione quarum dicitur à ſeipſo moueri. Siquis autem quærat vbinam poſtea Ariſtoteles declaret an anima ſit actus vt nauta in naui, certum eſt id nullibi ab Ariſtotele expreſsè declarari, colligi tamen facile poteſt ex illis, quæ de ſingulis animæ partibus poſtea dicuntur; anima enim regere corpus, & imperare illi dicitur per cognitionem, vt aſſerit ipſe Ariſtoteles in contex. quarto tertij libri de anima, omnis igitur anima cognoſcens dicitur regere corpus, & illi imperare tanquàm nauta; ideo ſimilis eſt nautæ, tum anima ſentiens, tum anima rationalis, quia vtraque cognoſcitiua eſt; anima verò vegetalis, quum cognitione careat, non dicitur ſimilis nautæ, neque imperans corpori: Ariſtoteles igitur nullibi docet expreſsè animam eſſe vt nautam, quia ex eo quòd, & anima ſentiens, & anima intelligens ſunt cognoſcētes, colligere quiſque poteſt vtranque ipſarum inſtar nautæ regere corpus. Hinc etiam ſumitur ratio, cur Ariſtoteles ibi dicat eſſe immanifeſtum an anima ſit vt nauta, & cur hanc conditionem in definitione animæ non poſuerit; ratio enim eſt, quia non competit omni animæ, non enim animæ vegetanti, quia non cognoſcit: ob id quum in eo contex. vndecimo abſolutè de omni anima quærat abſque vlla diſtinctione, an ſit ita actus corporis, vt nauta nauis, iure dicit eſſe immanifeſtum, quia non omnibus animæ partibus competit; vel ſatis eſt ſi dicamus Ariſtotelem

Quæ anima, & cur dicitur ſimilis nautę

telem

telem per immanifeſtum nil aliud ſignificare voluiſſe, quàm non expreſſum in definitione animæ propter rationem prædictam. Ad quintum argumentum, quod ex contex. vigeſimoprimo eiuſdem ſecundi libri ſumebatur, reſponſio colligitur ex ipſis Ariſtotelis verbis in eodem loco: duo nanque ibi ſunt Ariſtotelis dicta, quæ nos conſiderare oportet; vnum eſt [de intellectu autem, & ſpeculatrice facultate nihil adhuc manifeſtum eſt] alterum verò eſt, quod ſtatim ſequitur [ſed videtur aliud genus animæ eſſe, & hoc ſolum poſſe ſeparari, tanquàm perpetuum à corruptibili] patet autem & præcedentia, & ſequentia conſiderantibus Ariſtotelem de ſeparatione partium animæ loqui, hanc igitur vtraque hæc dicta reſpiciunt: ideò ſi vtraque ab Ariſtotele aſſeueranter vt vera proferantur, eſt in ijs verbis manifeſta, & inſolubilis contradictio; nam ſi de intellectu ſpeculatiuo, hoc eſt de eius ſeparatione nil adhuc manifeſtum eſſe aſſerit, quomodo poteſt ſequentibus ſtatim verbis aſſeueranter dicere ipſum eſſe aliud animæ genus, & formam abiunctam à materia? quum præſertim in promptu ſit ratio cur nihil de illo manifeſtum ſit; nondum enim de ipſo actum erat, ſed agendum in tertio libro relinquebatur: ad tollendam igitur in dictis Ariſtotelis repugnantiam fateri cogimur non vtrunque dictum aſſeueranter, & ex animi ſententia proferri ab Ariſtotele, ſed vnum aſſeueranter, & ſecundùm mentem propriam, alterum verò dubium, & iuxta aliorum, vulgarium præſertim opinionem; ita vt omnium verborum ſenſus clariſſimus hic ſit, de intellectu autem ſpeculatiuo, nempe de eius ſeparatione à corpore, ſi ſecundùm rei veritatem loqui velimus, nihil adhuc manifeſtum eſt; at ſi ſequamur id, quod aliis apparet, multis videtur ipſum eſſe aliud animæ genus; vtitur enim ibi Ariſtoteles verbo [videtur] quod ſignificat rem dubiam, & apparentiam potius, quàm propriam ipſius opinionem; hanc enim ad alium locum declarandam remittit. Non eſt autem ignorandum Ariſtotelem eo in loco non omnino quartum animæ gradum excipere tanquàm immanifeſtum, & obſcurum, nam ſtatim in contex. ſequente. 22. inquit manifeſtum eſſe de opinatiuo, neque aliud per hoc ſignificat, quàm eum ipſum quartum gradum; quanquàm ibi non amplius loquitur de ſeparatione à corpore, ſed de ſeparatione partium animæ ſecundùm locos iuxta Platonis opinionem, de qua antea loquebatur, cuius methodi rationem non eſt hic opportunum conſiderare: in contextu igitur. 21. ſolum excipit intellectum ſpeculatiuum, hoc eſt eundem quartum gradum vt exercentem præſtantiſſimam ſuam operationem, quæ eſt ſpeculari eſſentias rerum, & vniuerſalia; quum enim hoc facere non poſſit, niſi ope intellectus agentis, qui eſt forma verè abiuncta à materia, adeo ut ex vtroque intellectu conſtare quodammodo videatur intellectus ſpeculatiuus, ideò non abſque ratione fit vt hic videatur eſſe aliud animæ genus, & forma abiuncta à materia, euenit enim hoc propter interuentum agentis; & Auerroes quoque dicit intellectum ſpeculatiuum conſtare ex intellectu poſſibili, & phantaſmatibus, & intellectu agente: hanc igitur ob cauſam Ariſtoteles, & in illo contex. 21. & poſtea in 32. excipit intellectum ſpeculatiuum, tanquàm illum, de quo nihil ibi manifeſtum erat, quoniam ratione intellectus agentis non continetur reuera ſub animæ definitione, neque eſt actus corporis: at ratione aliarum ignobiliorum operationum Ariſtoteles nunquam excipit intellectum, neque dubitat ne ſub animæ definitione contineatur, ſed pro comperto habet eum eſſe formam viuentis corporis, & ſub animæ definitione non minus, quàm alias animæ partes, contineri; nam in contextu. vigeſimoſecundo inquit nullum dubium eſſe de opinatiuo, & in eo ipſo trigeſimoſecundo vocat quartum gradum λογισμὸν, & διάνοιαν, neque vllum dubium de illo eſſe dicit; ſed ſtatim ſubiungit, de intellectu ſpeculatiuo aliam eſſe rationem, & eſſe poſterius conſiderandum: de intellectu igitur ſpeculatiuo, tota dubij

Ad 5. ex contex. 21. 2. lib. de anima.

KKK 2 ratio

ratio prouenit ab intellectu agente, qui eſt aliud animæ genus, neque eſt actus corporis, vt Ariſtoteles poſtea in tertio libro declarat. Ad ſextum argumentum ſumptum ex contex. quarto, & ſexto tertij libri de anima, dicimus intellectum dici poſse commiſtum corpori, vel immiſtum duobus modis; vno modo ſecundùm eſse, altero modo ſecundum operationem: & hoc adhuc duobus modis; vel enim ratione obiecti recipiendi; vel ratione corporis, quo vtatur ad recipiendum; adeo vt tribus modis dici poſſit intellectus commiſtus, vel immiſtus; ſed primus modus non fuit ab Ariſtotele conſideratus in tertio libro de anima, quoniam ibi propoſuit ſibi conſiderandam naturam intellectus reſpectu operationis tantùm, nam ſecundùm ſuum eſſe iam dixerat in principio ſecundi libri omnem animam eſſe actum primum corporis naturalis organici, hoc eſt formam informantem: quare neceſſe eſt intellectum hac ratione eſſe cum corpore commiſtum, non quidem vera miſtione, quæ non eſt niſi corporis cum corpore, ſed illa, quæ competere poteſt incorporeo cum corporeo, nam forma corpus aliquod conſtituens inſinuat ſe in omnes partes materiæ, in qua ineſt, & ita dicitur commiſceri cum materia; ſic igitur intellectus ſecundùm ſuum eſſe non eſt immiſtus, ſed potius commiſtus cum corpore, prout nomine commiſtionis nil aliud denotamus, quàm veram materiæ informationem, & conſtitutionẽ ſpeciei. Ratione autem obiectorum recipiẽdorum intellectus eſt immiſtus, quia in ſua natura non habet aliquod ex obiectis recipiendis, nam intus apparens prohibet alienum, vt inquit Ariſtoteles in illo contex. quarto tertij libri: quare ſi in ipſa eſſentia intellectus contineretur aliquod ex obiectis recipiendis, prohiberetur alia recipere; quemadmodum materia prima, ſi in ſua natura formam aliquam haberet, nullam poſſet aliam recipere: de hac tantùm immiſtione loquitur Ariſtoteles in eo contex. quarto tertij libri, vt manifeſtiſſimum eſt, neque ex illa poteſt inferri immiſtio cum corpore ſecundùm eſſe, quoniam etiam cuilibet ſenſui competit talis immiſtio reſpectu ſui obiecti; organum enim viſus recepturum colores debuit eſſe ſine colore, & organũ auditus debuit eſſe ſine ſono, & ſic de alijs, attamen certum eſt ſenſum eſſe formam materialem, & verè informantem materiam; quare ex eo quarto contex. nullum poteſt argumentum pro Auerroe ſumi ad probandum intellectum non eſſe formam informantem. In ſexto autem contex. loquitur Ariſtoteles de altera immiſtione reſpectu operationis, nempe quæ opponitur illi commiſtioni, ex qua inferretur intellectum eſſe organicum: quum enim Ariſtoteles prius docuiſſet intellectum patiendo, ac recipiendo intelligere, ibi oſtendere vult ipſum in recipiendo non eſſe commiſtum cum corpore, hoc eſt non vti miniſterio corporis in recipiendis obiectis, ſed ipſummet recipere, ad quod probandum hoc argumẽto vtitur, quia ſi in recipiendo eſſet cum corpore commiſtus, iam extaret aliquod eius organum in humano corpore, propterea quòd ſi in recipiendo egeret corpore ſimul recipiente, iam poſtularet certam aliquam corporis temperaturam idoneam ad recipiendum, proinde ſtatutam aliquam corporis partem, in qua hæc receptio fieret, quod eſſet ipſum eſſe organicum; nullum enim aliud eſt officiũ organi ſenſus, quàm recipere ſpecies: quoniam igitur nullum apparet organum proprium, quo vtatur intellectus in recipiendis obiectis, dicendum eſt eum in operando non eſſe cum corpore commiſtum, ſed ipſummet recipere ſpecies; vnde poſtea colligit ſolam animam intellectiuam dici poſse locum ſpecierum, locus enim recipit locatum, anima autem ſenſibilis non recipit ſpecies rerum ſenſilium, ſed organum animatum eas recipit, proinde non anima ipſa, ſed organum eſt locus ſpecierum: anima verò intellectiua non vtitur organo corporeo in recipiendis ſpeciebus, ſed ipſa recipit, ideo rectè vocatur locus ſpecierum. Quum igitur talem immiſtionem tribuat ibi Ariſtoteles intellectui, quæ ſolùm reſpicit operationem, nullũ inde ſumere argumentũ Auerroiſtæ poſſunt: nam ſi hinc colligere velint immiſtionẽ cum corpore etiam ſecundùm

Ad 6. ex con tex. 4. & 6. tertij lib. de anima.

Immiſtio in intellectus triplex conſiderari poteſt.

dùm eſſe, negamus conſequentiam, quia licèt intellectus in recipiendis ſpeciebus non vtatur aliquo proprio corporeo inſtrumento, per hoc tamen non ſtat quin ſit forma hominis, & hominem in ſpecie conſtituat ſub animali genere; nam ex eo quòd aliqua forma non habeat organum proprium, non licet inferre eam nõ eſſe formam informantem, ſed abiunctam à materia. Alia multa ad illius loci declarationem, & ad huius argumenti vanitatem oſtendendam pertinentia dicta à nobis ſunt in illius libri interpretatione, quæ hic recenſenda non ſunt. Ad ſeptimum, quod ſumitur ex capite ſeptimo decimi libri Ethicorum, dicimus hominem apud omnes Philoſophos eſſe mediæ naturæ inter mortalia, & immortalia, inter terrena, & diuina: pluribus.n. facultatibus prædictus eſt; quarum aliæ faciunt eum ſimilem brutis animal bus, & rebus ignobilioribus; aliæ verò reddunt eum ſimilem diuinis, vt intellectus, præſertim ſpeculatiuus: inter quę duo extrema datur medius quidam ſtatus, ſecundùm quem homo neque ad inferiora vergit, neque ad ſuperiora, & huiuſmodi eſt vita ſecundùm intellectum practicum; ideo dici ſolet, hominem, ſi viuat ſecundùm ſenſus, viuere vt beſtiam; ſi verò ſecundùm intellectũ ſpeculatiuum, viuere vt Deum; ſi verò ſecundum intellectum actiuum, viuere vt hominem; ſed tamen quando Philoſophi ita loquuntur, non propterea negant vitam cõtemplatiuam homini competere quatenus eſt homo, ſed id dicunt com paratione illius vitæ mediæ, ſecundùm quam homo neutri extremorum ſimilis eſſe dicitur: ſic enim per comparationem vocatur ſtatus ille ſuprahumanus, abſolutè tamen non eſt ſuprahumanus, ſed eſt penitus humanus; quicquid.n. eſt in homine, humanum eſt, & eò humanius, quò magis proprium hominis eſt: quo circa contemplatiua hominis vita eſt maximè humana, idque aſſerit ipſe Ariſtoteles clarè in calce eiuſdem capitis dum ait [quod naturæ vniuſcuiuſque eſt accommodatum, id pręſtantiſſimum, ac iucundiſſimum vnicuique eſt; ergo etiam homini vita, quæ ex intellectu traducitur, ſi quidem maxime id eſt homo] vult igitur abſolutè loquendo intellectum eſſe humanæ naturæ maximè accommodatum, & hominem per eum maximè eſſe hominem: dum.n. abſolutè quid natura humana ſit conſideramus, eam eſſe dicimus, per quam homo maximè conſtituitur, & ab aliis diſtinguitur; conſtituitur autem, & diſtinguitur per id, quod eſt ſumma ipſius perfectio: ſumma autem perfectio cuiuſque ſpeciei eſt præſtantiſſimæ eius partis operatio, qualis eſt in homine contemplatio; hac igitur nihil in homine humanius eſt, dum abſolutè hominem conſideramus: dum autem nomine hominis nõ omnes humanas vires, & operationes intelligimus, ſed aliquas tantùm ignobiliores, tunc vita contemplatiua dicitur eſſe ſupra hominem, non quidem abſolutè ſupra hominem, ſed ſupra hominem ita conſideratũ; quia homo eſt quidem naturæ mediæ, ſicuti dictum eſt, non tamen per veram extremorum participationem, ſed ſolùm per eorũ ſimilitudinem: ideo nomine hominis quandoque perfectionem, & nobilitatem ſignificare volumus, quandoque imperfectionem, & ignobilitatem; denotamus enim nobilitatem, quando dicimus hominem eſſe animal præſtantiſſimum, & ad imaginem Dei eſſe factum; imperfectionem verò, quando excuſare alicuius errorem volentes dicimus, homo eſt, & quan do dicimus, humanum eſt peccare, &, memento homo quòd cinis es, & alia eiuſmodi. Quando igitur Ariſtoteles dicit vitam ex intellectu non eſſe humanam, ſed diuinam, non abſolutè negat eſſe humanam, ſed ſolùm prout humanum notat imperfectionem, neque vult eſſe propriè diuinam, quum propriè ſit humana, ſed per quandam ſuperiorum ſimilitudinem, & cum inferioribus comparationem; non eſt enim eiuſdem generis mens, & intellectio in homine, & in ſuperioribus, habent tamen quandam ſimilitudinem: ob id homo reſpectu ignobiliorum vocatur diuinus, abſolutè tamen nihil eſt in homine, quod humanum non ſit, & nihil in eo humanius eſt mente, atque intelligentia. Ad octauum argumentum, quod ſumitur ex decimo capite quarti libri de partibus

Ad 7. ex 10. Eth. cap. 7.

Vita contemplatiua è maximè humana.

Quo homo ſit medius inter diuina, & terrena.

animalium,dicimus debilem eſſe rationem, quæ ſumitur à ſola appellatione diui-
Ad 8. ex 4. de part.animæ.cap.10. ni, nam in contex. 81. primi libri phyſicæ auſcultationis Ariſtoteles omnem formam naturalem vocat diuinam,& optimam ; & in ſecundo libro de ortu animalium capite tertio dicit quamlibet animæ facultatem participare diuino quodam corpore præter illa, quæ elementa appellantur; neque propterea putat omnem formam naturalem, vel omnem animam eſſe à materia abiunctam; quòd igitur mentem humanam vocet diuinam,nullius momenti eſt ad oſtẽdendum eam non eſſe formam informantem,ſed abiunctam à materia, Ratio autem,cur Ariſtoteles omnes animæ partes,& omnes formas naturales appellauerit diuinas,eſt illa,quę
Cur forma ab Ariſt. vocetur diuina. ex eius verbis ſumitur in contex. 100. primi libri de cœlo; ibi enim dicit rebus omnibus à Deo communicari eſſe,& viuere, his quidem clarius, illis verò obſcurius: quælibet,n.res illud quod eſt, eſt per participationem perfectionis diuinæ; ſed ea participatio eſt inæqualis, quoniam aliæ res magis,aliæ minus ad diuinam perfectionem accedunt: quoniam igitur eſſe cuique rei tribuitur à forma, quælibet forma dicitur diuina,quatenus eſt imago alicuius gradus perfectionis diui-
Plato dixit omnia ex ente,& non ente conſtare. næ;ideo non malè à Platone dictum eſt, omnia ex duobus principiis conſtare, ex ente,& non ente; per ens enim Deum ſignificabat, per non ens verò primam materiam, quaſi ex materia & forma conſtare ſit conſtare ex materia & Deo. Solet etiam Ariſtoteles aliquid appellare diuinum comparatione rerum ignobiliorum, vt in primo phyſicorum loco prædicto formam vocat diuinam etiam reſpectu materiæ, à qua appetitur; & in tertio capite ſecundi libri de ortu animalium omnem animæ facultatem diuinam vocat reſpectu elementorum,& rerum anima expertium: maximè igitur homini hęc appellatio conuenit, qui omnium ſublunarium corporum præſtantiſſimus eſt,& proximè omnium ad Deum accedit: quid igitur mirum,ſi Ariſtoteles dixit ſubſtantiam hominis eſſe diuinam, & officium diuini eſſe ſapere,& intelligere? appellatio enim diuini apud Ariſtotelem non denotat abiunctionem à materia. Ad nonum ex contex,51,duodecimi metaphyſi-
Ad 9. ex 12. Metaph.51. corum reſponſio ſumitur ex ipſis Ariſtotelis verbis in eodem loco,& ex Alexandri interpretatione, quæ plana, & facilis eſt: aduerſarij nanque verba Ariſtotelis tum mutilata in medium afferunt,tum perperam interpretantur; citant enim verba hæc [an omne non habens materiam eſt indiuiſibile, quemadmodum humanus intellectus] & ſubticent ſequentia illa [aut qui compoſitorum eſt, in aliquo tempore ſe habet] dico igitur Ariſtotelem his verbis primum intellectum cum humano nõ in eo comparare quòd careat materia,ſed in eo quòd intelligat obiectum totum ſimul,& indiuiſibiliter; neque dicere humanum intellectum ita ſemper ſe habere,ſed aliquo tantùm tempore,adeo vt talis ſemper ſit primus intellectus,qualis aliquo tempore eſt intellectus humanus: quòd ſi putaret Ariſtoteles humanum intellectum eſſe formam abiunctam à materia, vt illi volunt,certè non dixiſſet ipſum aliquo tantùm tempore talem eſſe, ſed omni tempore, qui ſi non dat eſſe,eſt ſemper à materia abiunctus,licet corpori aſſiſtat: eſt igitur ſenſus verborum talis: omne non habens materiam eſt indiuiſibile, quemadmodum humanus intellectus aliquo tempore ſe habet; eſt enim quandoque eius intellectio indiuiſibilis, nempe quando intelligit obiectum totum ſimul,non per diſcurſum à parte ad partem: verba autem illa [aut qui compoſitorum eſt]ad maiorem declarationem ab Ariſtotele adijciuntur,& habẽt ſenſum vniuerſalem, vt inquit ibi Alexander, ita vt ſenſus ſit, quemadmodum ſe habet aliquo tempore humanus intellectus,aut vniuersè loquendo, omnis intellectus, qui compoſita intelligat, ſi alius præter humanum datur,qui ſit eiuſmodi: dicit ergo humanum intellectum eſſe compoſitorum,proinde intelligere quãdoq; cũ diſcurſu à parte ad partẽ,nec ſemper intelligere indiuiſibiliter, ſed aliquãdo,imò raro; hoc,n.euenit,quãdo ad perfectionẽ ductus eſt,& fruitur fœlicitate cõtẽplatiua,hoc eſt,omnia nouit,quæ homini in hac vita mortali cognoſcere datum eſt,tunc enim intelligit etiam intel-

lectum

lectum agentem, proinde rem indiuiſibilem, & indiuiſibiliter: quod ipſemet Ariſtoteles declarat, quando ſubiungit [non enim ſemper habet id, quod bene eſt, in hoc, aut in illo, ſed in toto quodam id, quod optimum eſt, aliud ab eo exiſtens] quæ verba Auerroiſtæ ſic interpretantur; intellectus humanus non habet ſuam perfectionem in hoc, aut in illo indiuiduo, ut in Socrate, vel in Platone: ſed hæc interpretatio ab Ariſtotele alieniſſima eſt, neque ad id, de quo ibi ſermo fit, ullo modo pertinet; nam Ariſtoteles ibi nec de indiuiduis, nec de ſpecie loquitur, ſed docere vult Deum intelligere ſeipſum indiuiduè, & id declarat per humanum intellectũ: quẽadmodũ enim humanus intellectus quãdoq; intelligit indiuiſibiliter, nempe quando ad perfectionem peruenit, & intelligit intellectum agentem; ita Deus ſemper ſeipſum indiuiſibiliter intelligit: hoc igitur ſignificant verba illa Ariſtotelis, & eorũ ſenſus hic eſt: perfectio humani intellectus non ſemper conſiſtit in intellectione diuiſibili, quę eſt quando partibiliter intelligit modò hoc, modò illud, & comparat hoc cum illo, & diſcurrit ab hoc ad illud, quod quidem ei euenit in ipſa habituum acquiſitione; ſed quandoque habet in toto quodam, hoc eſt in temporis momento indiuiſibili id, quod eſt optimum, ideſt cognitionem intellectus agentis, qui eſt diuerſum quiddam ab ipſo, & ei iungitur tanquam forma extrinſecus adueniens: ſic locum illum interpretatur Alexander, nam momentum temporis vocatur totum quoddam, quia, quum partes non habeat, eſt totum ſimul, & indiuiduum: tunc igitur intellectus humanus in momento intelligit, ſed quando intelligit diſcurrendo ab hoc ad illud, tunc intelligit in tempore. Quando autem ſubiungit Ariſtoteles [ſic autem ſe habet ipſa ſuipſius intellectio toto æuo] profert hęc verba de primo intellectu, & ſenſus clarus eſt: ſicut enim ſe habet quandoque, & raro humanus intellectus, videlicet quando indiuiſibiliter intelligit intellectum agentem, ſic ſe habet Deus in tota æternitate, nam ſeipſum ſemper intelligit indiuiſibiliter. Patet igitur nullum argumentum contra nos ex eo loco ſumi poſſe, immo ridiculus eſſet Ariſtoteles, ſi id vellet, quod illi Auerroiſtæ attribuunt: nam docere volens primum intellectum eſſe abiunctum à materia, non bene faceret hoc declarans per intellectum humanum; non enim ita immaterialis Deus eſt, vt humanus intellectus, & multo euidentius eſt immaterialem eſſe Deum, quàm intellectum humanum; quocirca Ariſtoteles declararet notius per ignotius, & per id, quod eſt diſſimile, tanquam per ſimile: ideo nos ex eo loco contrarium colligimus. nam ſecundùm Ariſtot. omne carens materia eſt ſemper indiuiſibile, & indiuiſibiliter intelligens; ergo humanus intellectus, quum non ſemper indiuiſibiter intelligat, ſed raro, non eſt abiunctus à materia. Ad poſtremũ, quod ſumitur ex libro ſecundo de ortu animalium capite tertio, ſectatores Alexandri variis modis reſponderunt. Simon Portius in libro ſuo de mente humana traxit verba illa Ariſtot. ad operationem reſpectu intellectus agentis, & dixit eſſe intelligenda de actu ſecundo, operatio enim intellectus dicitur extrinſecus accedere quatenus pendet ab intellectu agente, qui extra eſt, & ſine quo non fit intellectio. Sed alii poſteriores Alexandri ſententiam Portij non receperunt, quia reuera verbis Ariſtotelis accommodari nõ poteſt: Ariſtoteles enim ibi quæſtionem proponit de ipſa animæ ſubſtantia, de actu primo, non de actu ſecundo, quærit enim de facultatibus animæ, an extrinſecus adueniant, nec ne; nomen autem facultatis apud Ariſtotelem ſemper ſumitur pro anima ipſa, nunquam pro operatione, neque pro intellectu agente, hic enim non eſt pars animæ noſtrę, vt alio in loco demonſtrabimus, proinde facultas animæ appellari non poteſt. Præterea ſi dictum illud Ariſtotelis ſic intelligatur, falſum eſt, quia non ſolius intellectus operatio ratione mouentis extrinſecus accedit, ſed etiam operatio ſenſus, nam etiam viſio fit per actionem obiecti externi in oculum, & præterea ad eam neceſſarium eſt lumen externum, quod pro portione reſpondet intellectui agenti ſecundùm Ariſtotelem; quare non minus

Ad 10. ex 2. de gen. an. cap. 3.

Portii reſpõſio.

Confutatio.

Aliorum reſponſio. viſio extrinſecus aduenit, quàm intellectio. Ideo alii hac reſponſione relicta con fugerunt ad intellectum ſpeculatiuum, & de hoc dixerunt eſſe intelligenda verba Ariſtotelis, qui eundem exceperat in contex. 2 1. & 32. ſecundi libri de anima, Confutatio; & diſtinxerat à quarto gradu vitæ; hic enim dicitur extrinſecus accedere ratione intellectus agentis, qui in eo comprehenditur, ſicut antea diximus. Sed hi mihi videntur in eaſdem difficultates incidere, in quas Portius incidit: nam dicere intellectum ſpeculatiuum nil aliud eſt, quàm dicere præſtantiſſimam intellectus operationem; tunc enim dicitur ſpeculatiuus, quando eſſentias rerum actu ſpeculatur: quoniam igitur dicentes hunc extrinſecus accedere reſpicimus vel intellectum agentem, vel operationem vt pendentem ab intellectu agente, reſponſio hæc in idem cadit cum reſponſione Portii, nec conuenit cum verbis Ariſtotelis qui eo in loco de ſolis facultatibus animæ loquitur; quare nomine mētis nil aliud intelligere poteſt, quàm mentem humanam, quæ vocari ſolet intellectus poteſtate, de quo in præſentia diſputamus: idque confirmatur ex ſequentibus Ariſtot. verbis, quibus rationem afferens dicit [nihil enim cum eius actione communicat actio corporalis] ſic enim diſtinguit intellectum à ſua operatione, & cur extrinſecus accedat hanc rationem adducit, quoniam in ſua operatione corporeo inſtrumento non vtitur: hæc autem ratio probat de ipſa ſubſtantia intellectus poſſibilis, hunc igitur Ariſtoteles reſpicit, quare neutra horum ſolutio recta eſt, & difficultas integra manet quomodo Ariſtoteles dicat ſolam inter animæ partes Pomponatii reſponſio. humanam mentem extrinſecus aduenire. Petrus Pomponatius meo quidem iudicio proximè omnium ad Ariſtotelis mentem, & ad veram argumenti ſolutionem acceſſit, eam tamen non perfectè aſſequutus eſt, quia ipſam quidem veritatem iuxta Ariſtot. mentem optimè declarauit, ſed ad illa Ariſtot. verba, in quibus aduerſarij maximam vim faciunt, nihil reſpondit: nam in primo libro ſuæ Apologiæ capite ſeptimo locum illum declarans inquit Ariſto. aſſerere non ipſam mentis ſubſtantiam extrinſecus accedere, ſed ſolum principium effectiuum, quod externum eſt; hoc enim ibi paulo poſt ab Ariſtotele apertè dicitur. Attamen quo- Pomponatii defectus. niam Ariſtoteles eo in loco non ſolum intellectum, ſed quamlibet etiam aliam animæ partem dicit habere principium actiuum cœleſte, ac diuinum, quod nobilitate excellit naturas elementorum, difficultas manet, quam Pomponatius non Vera reſponſio. ſoluit, quomodo prius dicat ſolam mentem hac ratione extrinſecus aduenire. Vt igitur nos veram huius argumenti ſolutionem, quam nemo vidit, afferamus, declaranda ſunt verba, & conſilium Ariſtotelis eo in loco; his enim intellectis, non modò difficultas omnis tolletur, ſed etiam validum pro nobis argumentum inde ſumetur, & eo validius, quo ab interpretatione ipſiuſmet Auerrois in eo ipſo loco non recedemus; adeout mirandum profectò ſit quomodo Auerroiſtæ loco illo tanquam Achille pro Auerroe aduerſus ſententiam noſtram vtantur; illius tamen interpretationem, quam ibi affert Auerroes, non animaduertant. Quum in primo eius libri capite Ariſtoteles docuiſſet ſemen maris proiectum in fœminam non eſſe materiam animalis, neque fieri partem vllam ipſius, ſed ſolùm agentis officio fungi, ſanguinem autem menſtruum fœminæ eſſe totam materiam animalis generandi, & poſtea in ſecundo capite de ipſius ſeminis natura loquutus eſſet, mox in initio tertii, quod nobis conſiderandum proponitur, tres quæſtiones ſoluendas in medium affert, ſed propoſita prima ſtatim ſubiungit ſoluendas prius eſſe alias duas ſequentes, etenim earum ſolutio ad primam ſoluendam conferebat: prima quæſtio eſt, quum ſemen maris non ſit pars aliqua ipſius conceptus, neque habeat locum materiæ, quodnam eius corpulentia conuertatur, quum certum ſit ipſum non poſſe tranſire, in nihil: ſecunda eſt, an ſanguinis menſtruus fœminæ, qui eſt materia conceptus, accipiat aliquid à ſemine maris: tertia demum eſt, an in ſemine, & in conceptu inſit anima, qua animal eſt animal. Hanc tertiam quæſtionem ſtatim primo loco ſoluit, quia cognouit eius ſolutionem

nem

nem ad ſecundæ ſolutionem conferre, & ſolutio in hoc conſiſtit, quòd omnes animæ partes in conceptu nondū ſeparato ab vtero, inſunt prius poteſtate, quàm actu, quia in materia apta ad formam recipiendam neceſſe eſt vt forma prius inſit poteſtate, quàm actu; ſciendum autem eſt hoc poſſe intelligi tum de primo, tum de ſecundo actu; nam embryum antequam accipiat animam, habet poteſtatem reſpectu actus primi, ea verò recepta habet poteſtatem reſpectu actus ſecundi, quoniam anima illa nondum vtitur inſtrumentis propriis, quia his non incipit vti, niſi poſt ſeparationem conceptus ab vtero; quare antequam ſeparetur, viuit illud animal inſtar membri illius fœminæ: non enim nutritur ſumens ore proprio cibum, nec proprio ventriculo concoquit, ſed per vmbilicum recipit à matre ſanguinem, ſicut alia membra omnia illius fœminæ, & hac ratione dicitur habere animam poteſtatę, quoniam eius anima nondum poteſt per propria organa operari, quum imperfecta atque imbecillia ſint, ita ut conceptus, dum eſt in vtero, dicatur habere animam poteſtate ſolùm, non actu, ideſt non actu complete. Hæc igitur ad tertiæ quæſtionis ſolutionem ab Ariſtotele ibi dicuntur, & alia etiam multa, quæ non refero, quia ad nos in præſentia non attinent. Poſtea verò quando dicit [ſed aut omnes contingere, quum ante non fuerint, neceſſe eſt] multi putant nouam aliam quæſtionem diſcutiendam proponi relictis aliis duabus, ſed hi conſilium Ariſt. non penetrant, quum enim non multo poſt, quando dicit [corpus autem geniturę, in quo ſemen animalis principii contentum vnà prouenit] ſoluat primam quęſtionem de ſemine in quodnam eius corpulentia conuertatur, neceſſe eſt ut prius ſecundam ſoluerit; vult igitur aliis prædictis verbis eam ſoluere, ſed id facit proponens aliam nouam quæſtionem; quod quidem alios decepit, vt crediderint non ſecundam quæſtionem ibi ſolui, ſed aliam nouam, quæ ibi proponitur: nos autem dicimus proponi quidem quæſtionem nouam, & ſolui, ſed eam eſſe ſecundariam, & ab Ariſtotele eo conſilio proponi vt ex eius ſolutione ſecūdæ præcipuę quæſtionis ſolutionē colligamus; & niſi hoc dicamus, nullus alius apparet locus, in quo ſecunda illa quæſtio ſoluatur, quæ fuit an ſanguis menſtruus fœminæ accipiat aliquid à ſemine maris, an nihil; hanc igitur vt ſoluat Ariſtoteles, aliam nouam quæſtionem proponit, eaque eſt, quum in conceptu nondum ſeparato anima pro actu primo accepta inſit prius poteſtate, quàm actu, vndenam adueniat actu; & ſtatim tria membra diſcutienda proponit, vt declaretur quodnam illorum aſſerendum ſit: neceſſe enim eſt vel omnes illas animæ facultates præfuiſſe, & poſtea illi materiæ aduenìſſe, quod eſſet eas omnes extrinſecus accederę: vel omnes in illa materia innaſci, quum ante non fuerint, & ita nullam extrinſecus aduenirę; vel tandem aliquas innaſci, quum prius non fuerint, aliquas verò induci, quum prius fuerint: non eſt autem ignorandus verus ſenſus quęſtionis huius, in quo manifeſtum eſt plurimos fuiſſe deceptos; cognoſcere enim oportet quid ibi ſignificet extrinſecus accedere: certum eſt quæſtionem illam non proponi dę anima ſecundùm ſpeciem, quia nulli dubium eſt eandem ſecundùm ſpeciem pręfuiſſe, ſed proponi de eadem numero anima, an præextiterit, & extrinſecus materiæ inducta ſit, ita ut prius extra materiam generationis fuerit, & illi poſtea inducta ſit; certè in hoc ſenſu accipit ibi Ariſtoles extrinſecus accedere, quo fit vt tum ſecundùm ſententiam Ariſtotelis, tum abſolutè ſecundùm rei veritatem nulla prorſus anima hoc modo extrinſecus accedat, ſed omnes nulla excepta in ipſa generationis materia innaſcantur, cū hoc tamen diſcrimine; quòd cęteræ præter rationalem ita in illa materia innaſcuntur, vt de illius poteſtatę educātur, & hac rationę ab agente naturali dicantur attingi, hoc eſt produci; anima verò rationalis in materia innaſcitur, ut ab agente naturali non attingatur, neque de materiæ poteſtate educatur, ſed à Deo creetur; non enim ita creari animam humanam dicēdum eſt, vt prius extra corpus à Deo producatur, deindę creata inducatur in corpus, ſed ut in ipſomet humano corpore

Quomodo in conceptu inſit anima poteſtate.

pore à Deo immediatè creetur, & eodem momento creata, & infuſa dicatur; agentis verò naturalis opera in eo tantùm conſiſtere intelligatur, vt materiam diſponat, ac præparet ad eam recipiendam; hoc dico ſecundùm rei veritatem, nam quid hac de re Ariſtoteles ſenſerit, & an talem creationem cognouerit, dubium eſt, idque diſcutere ad propoſitam nobis couſiderationem non attinet; hæc autem dicere volui, vt omnes intelligerent nullam animæ partem, ne ipſam quidem rationalem extrinſecus accedere, prout ibi ab Ariſtotele ſumitur extrinſecus accedere, nempe vt ita præextiterit, vt potuerit ante ingreſſum corporis operari. Hac igitur quęſtione, & iis tribus membris propoſitis antequam Ariſt. ex animi ſententia eā ſoluat, diſputationem, vt plerunq; facere ſolet, pręmitrit: nam etiam in primo cap. 1. lib. de partibus animalium quum quæſtionem propoſuiſſet an de omni anima agere ad Philoſophum naturalem pertineat, antequam eam ſolueret, voluit dubitando argumentari; hoc idem igitur etiam in eo loco facit, quod quum alii non viderint, omnes decepti ſunt putantes Ariſtotelem ſtatim ſoluere difficultatem propoſitam, & ex animi ſententia loqui, quum tamen hoc facere non incipiat, niſi vbi in latino codice ita legitur [ſed enim omnis animæ facultas] adeo ut omnia præcedentia verba diſputatiua ſint, & nihil in ijs ab Ariſt. certi ſtatuatur, ſed omnia dubitandi, ſeu argumentandi gratia dicantur: argumentatio autem talis eſt: quum Ariſtoteles tria, vt prædiximus, membra propoſuiſſet, voluit vnum ex eis tantummodò impugnare diſputandi gratia, nempe illud, quo dicebatur omnes partes animæ extrinſecus accedere, hoc enim falſum eſſe oſtendit; & quia vniuerſalis affirmatiua ſatis euertitur per probationē cōtradictoriæ, quæ eſt negatiua particularis, ſcilicet, aliquas animę partes extrinſecus aduenire non poſſe; ideo hanc probat Ariſtoteles, & argumentum ſumit ab illis, quæ organicæ ſunt, & per propria organa operantur, hunc in modum: ſi hæ extrinſecus accedunt, vel cum corpore aliquo adueniunt, vel ſine corpore; non ſine corpore, quia, quum ſint organicę, operari ſine corpore non poſſunt, proinde neque ſine corpore eſſe, quia ſic eſſent ocioſæ, & ſine operatione, quod dicendum non eſt; eas igitur extra corpus ſine vllo corpore præfuiſſe impoſſibile eſt, quum ſine corporeo organo non operentur: ſed neque cum corpore extrinſecus aduenire poſſunt, quia nullum aliud corpus apparet, cum quo aduenire dicantur ſanguini menſtruo, niſi ſemen maris, cum hoc tamen aduenire extrinſecus nequeunt, ergo cum nullo: aſſumptum patet per fundamētum modò iactum: tales enim animæ partes eſſe non poſſunt ſine corpore habente organa quædam ſtatuta, quæ ad ſingulas requiruntur, vt facultas ambulatiua non poteſt eſſe ſine pedibus, nec viſiua ſine oculis; at ſemen non huiuſmodi corpus eſt his inſtrumentis præditum, ſed eſt ſimilare quoddam, immò eſt excrementum vltimi alimenti ex cibis geniti; igitur hę facultates neque ſine corpore, neque cum corpore aduenire extrinſecus poſſunt: hæc eſt Ariſtotelis argumentatio, in qua notare maniſeſtè poſſumus Ariſtotelem ſumere extrinſecus accedere pro eo, quod eſt præfuiſſe extra corpus, ita vt ante corporis ingreſſum operari potuerint, deinde in corpus induci; patet enim Ariſtotelem ex eo quòd extra corpus non poſſunt operari, probare eas extra corpus non extitiſſe. Hanc argumentationem ſtatim ſequuntur verba illa [reſtat igitur vt mens ſola extrinſecus accedat, eaque ſola diuina ſit, nihil enim cum eius actione communicat actio corporalis] quæ abſque dubio in diſputatione comprehenduntur, & nihil certi ſtatuunt; ſententia nanque Ariſtotelis hæc eſt, omnes animæ partes extrinſecus accedere impoſſibile eſt, nā multę ſunt organicæ, ideoque extrinſecus accedere nequeunt, ſed ſola relinquitur mens, quæ extrinſecus accedere poſſit, ac diuina eſſe dicatur, propterea quòd in ſua operatione nullo corporeo inſtrumento vtitur; quaſi dicat Ariſtotel. quantum attinet ad vim rationis huius, quæ ab organis ſumitur, ex ea non probatur de intellectu quòd extrinſecus accedere non poſſit, etenim non habet organum,

ganum, ex quo argumentari, vt de aliis, poſſimus: ſed ſatis eſt, ſi de reliquis facultatibus probetur quòd extrinſecus aduenire non poſſint; hoc enim ſufficit ad impugnandam illam vniuerſalem, qua dicebatur omnes extrinſecus aduenire: igitur manifeſtum eſt id, quod antea diximus, maximam eſſe huius loci conſonantiam cum contex. vndecimo ſecundi libri de anima, vbi de ſeparabilitate ſermo erat; ex illis enim animæ partibus, quæ propriis inſtrumentis vtuntur, Ariſtoteles vtroqe in loco argumentum ſumpſit; ex illis verò, quæ non ſunt organicæ, vtrobique dixit nullum poſſe argumentũ ſumi ad probandum quòd ſeparari non poſſint, & quòd nequeant extrinſecus aduenire; nam ex organis quidem probatur aliquas animæ partes accedere extrinſecus non poſſe, at ex organi defectu non probatur aliquas extrinſecus accedere, ſed ſolùm eas à nullo organo prohiberi quin extrinſecus accedere poſſint: per hoc tamen non ſtat quin ab aliquo alio prohiberi poſſint, quemadmodum in eo quoque vndecimo contex. conſiderauimus. Hæc eſt abſque dubio ſententia Ariſtotelis eo in loco, eaque in græcis verbis multo manifeſtior eſt, nam errorem in latinis notaui non parui momenti: quum enim græcè legatur [λείπεται δὴ] Theodorus Gaza vertit [reſtat igitur] quum vertere debuerit [reſtat autem] quare verum non eſt id, quod alii pro comperto ſumunt, Ariſtotelem ibi ex dictis concluſionem colligere, qua propriam ſententiam proferat; ſed vtitur dictione aduerſatiua, quæ nil aliud ſignificat, quàm id, quod modò diximus, non poſſe ex intellectu idem argumentum ſumi, quod ex aliis animæ partibus ſumptum erat, proptereaquòd ipſe non eſt organicus; adeout dubium de ipſo maneat, an extrinſecus accedat, necne. Sic interpretatur Auerroes ibi verba illa in ſua paraphraſi; nam eorum loco, & ad ea interpretanda ipſe hæc ponit [de intellectu tamen dubium eſt; quum eius operatio non videatur communicare cum organo corporeo] cognouit enim Auerroes verba illa ab Ariſtotele ſub dubio eſſe prolata, & rectè vſus eſt dictione aduerſatiua [tamen] ideo & admiratione, & riſu dignum eſt, quòd Auerroiſtæ, dum Auerrois ſententiam tueri volunt, ita illis Ariſtotelis verbis innitantur, & ita inflati incidant ut putent ſe demonſtraſſe, neque animaduertant ipſiuſmet Auerrois interpretationem huic eorum ſententiæ refragari; patet igitur nullum prorſus argumentum inde ſumi poſſe ad probandum mentem humanam non eſſe formam hominis, quum neque dicat hoc Ariſtoteles, neque omnino informationem, vel informationis negationem reſpiciat, quum huius conſideratio ab illis propoſitis quæſtionibus ſit penitus aliena. Quòd autem prędicta verba non ſint ab Ariſtotele ex animi ſententia prolata, ſed ſub dubio, & in parte diſputatiua contineantur; non id ſolum, quod antea diximus, declarat, nempe quòd falſum eſſet Ariſtotelis dictum, quia non poteſt mens extrinſecus accedere eo modo quo ibi ſumitur extrinſecus accedere; uerùm etiam illa, quæ ſtatim ſequuntur, apertiſſimè demonſtrant: nam quæſtionis ſolutio, ac propriæ ſententiæ determinatio in iis ſequentibus verbis incipit [ſed, n. omnis animæ facultas] ſed in eorum quoque conuerſione errauit Theodorus Gaza, quum enim græca uerba ſint [πασης μὲν οὖν ψυχῆς δυνάμεις] non bene dictio illa [ſedenim] refert vim illarum dictionum [μὲν οὖν] ſed ita abſque dubio vertendum fuit [omnis igitur animæ facultas] certum autem eſt, poteſtque apud Ariſtotelem frequentiſſimè obſeruari, dictionem, οὖν, tunc poni, quando concludere, & ex dictis colligere aliquid vult; ſed, μὲν οὖν, tunc dici, quando aliquid, quod antea propoſuerit, aggredi, atque incipere vult, & raro comperietur Ariſtotelem in concludendo dicere, μὲν οὖν; ſed frequentius in aggrediendo, ſeu incipiendo: incipit ergo ibi quæſtionem ſoluere poſt præmiſſam diſputationem, & ſolutio manifeſta eſt; quum enim quęſtio propoſita eſſet de partibus animæ, an extrinſecus accedant, ſeu omnes, ſeu aliquæ, cognoſcens Ariſtoteles nullam extrinſecus accedere in eo ſenſu, vt ipſa animæ ſubſtãtia dicatur prius extra corpus exiſtere, & operari, poſtea in corpus

induci,

Omnis anima habet principium productiuũ externum,& cœleſte. In 1. lib. de generatione miſti.

induci,alium modum in medium affert,quo dici poteſt non ſolùm aliquam partem,ſed etiam omnes extrinſecùs accedere,nempe ratione cauſæ efficientis: formæ nanque inanimatorum de materia educuntur ab agente elementari; nam calor elementaris in generatione miſti locum habet agentis in educenda forma miſti de poteſtate materię, vt alio in loco declarauimus; ſed anima nō poteſt à facultate elementari produci; quare principium actiuum habet externum,nempe cœleſte,atque diuinum; itaque cauſam agentem in productione omnium partium animæ refert Ariſtoteles in facultatem cœleſtem, hoc eſt in aſtrorum vires, quas etiam inquit inter ſe diſſidere maiore,ac minore nobilitate, prout etiam animæ producendæ nobilitate diſcrepant, & ſunt aliæ alijs nobiliores, adeo vt à facultate cœleſti nobiliore nobilior etiam animæ pars produci dicatur: in hanc igitur cauſam agentem refert Ariſtoteles productionem animarum; nam animalia,quæ ex putri materia generantur, ibidem aſſerit à tali cœleſti principio generari: illa verò,quę per propagationem,& ex ſemine gignuntur,inquit habere in ſeminibus facultatem generatricem à cœleſtibus corporibus inditam, quam dicit eſſe calorem,non quidem elementarem,& igneum, ſiquidem calor igneus non eſt productiuus viuentis, ſed calorem cœleſtem, & à cœlo impreſſum, proinde referentem naturam quinti elementi, quod eſt elementum ſtellarum: calor enim vitalis, qui in ſemine eſt, locum tenet illius quinti elementi, quum ab eo proueniat, & tanquam illius inſtrumentum eſt productiuus animalis:poſtea verò alijs ſequentibus verbis inquit duas in ſeminibus vires ineſſe, vnam ab ipſis ſeparatam, alteram verò non ſeparatam; agit enim ſemen, tum virtute propria tanquam agens proximum,tum etiam virtute cœleſti tanquam inſtrumentum cœleſtis agentis, & hac ratione dicitur in ſemine ineſſe principium actiuum ab ipſo ſeparatum,hoc eſt rectum,& gubernatum ab agente ſeparato,vnde dici ſolet,ſol,& homo generant hominem; propria autem ipſius ſeminis virtus non poteſt eſſe alia, quàm elementaris,quum ſemen ex elementis conſtet;nam hęc quoque virtus ſuam actionem contribuit, ſed ad animalis generationem nullius momenti eſſet ſine altera;quam ſemen à Cœlo incipit.Hoc igitur modo inquit ibi Ariſtoteles omnes partes animę extrinſecus accedere, non quidem ratione ſuæ ſubſtantiæ, ſed ratione principii agentis, quod non eſt elementare, ſed cœleſte. Hoc autem Ariſtotelis dictum, utcumque ab ipſo intellectum ſit, de quo in præſentia non diſputo, verum etiam abſolutè eſt, ſi ſano modo intelligatur: nempe vt dicamus alias partes animæ præter rationalem ita produci ab illo cœleſti principio, vt ipſæ de poteſtate materię educi ab illo dicantur;animam verò rationalem à ſolo Deo immediatè creari in corpore, pendere tamen ipſam quoq. à Cœleſti principio nobiliſſimo,quod materiam tantummodò præparet, & idoneam reddat ad ipſam recipiendam,ſed ipſammet animam non producat. Quòd autem Ariſtoteles prædictis verbis dicat ſolam mentem eſſe diuinam, id nullius momenti eſt ad probandum eam eſſe à materia abiunctam, quia ibi diuinam vocat conſtituens eam extrinſecus accedere;nam ſi extrinſecus adueniret eo modo, quem antea declarauimus,vtique diuinum quiddam abſolutè eſſet, maximè verò comparatione aliarum partium animæ; ideo etiam paulo poſt eam vocat Ariſtoteles diuinam, quippe hanc comparationem reſpiciens, & ibi mentem ipſam exempli gratia nominat, quando dicit [qualis eſt, quæ mens appellatur] id enim,quod ibi dicit de pendentia ab agente externo, verum eſſe prius dixerat de omnibus animæ partibus; ſed quia de intellectu eſt manifeſtiſſimum, quum ſit pars omnium nobiliſſima,ideo ipſum exempli gratia ibi nominare voluit: quòd autem quęlibet pars animæ nobilior reſpectu ignobilioris dici poſſit diuina, ipſemet Auerroes ſæpe aſſerit: nā in cōmentario. 59. ſecundi libri de anima animam quoque ſentientem diuinam appellat,inquit enim Ariſtotelem exiſtimaſſe in ſenſibus actum primum produci ab intelligentia agente, & à diuino principio, & citat Ariſtotelem in libris de animalibus,

Calor celeſtis diſtinctus ab elementari.

Duæ vires in ſemine.

Cur humana mens diuina vocetur.

innuens

innuens caput illud tertium ſecundi libri de animalium generatione: ſimiliter in commentario. 31. ſeptimi metaphyſicorum, & in decimooctauo duodecimi loquitur Auerroes de hac omnium partium animæ diuinitate ſecundùm Ariſtotelem, & citat eundem locum. Patet igitur cur Ariſtoteles mentem humanam, & ibi, & alijs in locis diuinam appellet: at nos, qui veriorem philoſophiam ſectamur, aliam quoque rationem aſſerimus, cur inter omnes animæ partes ſola humana mens dicatur diuina; eſt enim diuina non ſolùm comparatione aliarum, ſed etiam quia ſola eſt à Deo immediatè creata, aliæ verò partes non ſic, ſed per media agentia naturalia de materiæ poteſtate eductæ ſunt.

Auerrois ac Themiſtij opinio de intellectus vnitate, & eorum argumenta. Cap. X.

LICET per ea, quæ hactenus dicta ſunt, aliud quoque Auerrois dogma ſit reprobatum, nempe id, quod dixit, mentem humanam vnam tantùm numero eſſe in tota humana ſpecie: quia ſi eſt forma materiam informans, & qua homo eſt homo, neceſſe eſt vt iuxta numerum indiuiduorum hominū ſit multiplicata: attamen ad vberiorem huius erroris confutationem, & vt argumentorum, quibus ad hoc probandum Auerroes vſus eſt, vanitas manifeſta fiat, libet aliqua ſeparatim de hac re ſcribere. Fuit itaque Auerrois, atque etiam Themiſtij ſententia, quàm poſtea multi poſteriores ſequuti ſunt, animam rationalem humanam, quæ ab Auerroe vocatur intellectus poſſibilis, non eſſe iuxta hominum numerum multiplicatam, ſed vnam tantùm numero in tota humana ſpecie, & eſſe intelligentiam omnium infimam, cui aſſignata ſit tota humana ſpecies tanquàm proprius, & illi æquatus orbis, & quæ intereunte aliquo homine non intereat, ſed in reliquis hominibus eadem numero maneat; vt apud eum legere poſſumus in commentario quinto tertij libri de anima, & apud Themiſtium in contex. vigeſimo eiuſdem tertij, & in ſexageſimo primi. Cæteri verò omnes Ariſtotelis interpretes græci, & latini putarunt eam eſſe multiplicatam, vt non modò ſecundùm Ariſtotelem ſed etiam ſecundùm veritatem aſſerendum eſt. Videtur quidem Simplicius in ſecundo contex. illius tertij libri dicere animam rationalem ſecundùm ſe vnam eſſe, per ſuam autem in corpus progreſſionem multiplicari: ſed hoc aliis pluribus Simplicii figmentis annumerandū eſt; multa enim dicit, quæ ſimul eſſe nequeunt, & manifeſtam repugnantiam habent, veluti animam rationalem totam eſſe in ſe manentem, & perfectam, & totam eſſe lapſam in corpus, & imperfectam; eamque vnam numero eſſe ſecundùm ſe, in hominibus autem eſſe multiplicatam, & alia eiuſmodi, quæ neque eſſe, neque cogitatione comprehendi à nobis poſſunt. Ideo his omnibus dimiſſis ſatis nobis erit illam Simplicii confeſſionem accipere, quòd anima rationalis in hominibus multiplicata numero ſit, non, vt Auerroes, ac Themiſtius voluere, vna numero in omnibus. Hac igitur de re ſermonē habituri, ante omnia in medium afferemus Themiſtij, & Auerrois argumenta, poſtea veritatem demonſtrare, & omnia illa argumenta ſoluere nitemur. Primum quidem hoc argumento ambo vtuntur; quamuis enim Themiſtius illud adducat ad oſtendendam vnitatem intellectus agentis, idem tamen aptari poteſt ad patientis quoque vnitatem demonſtrandam, ſicut eo vſus eſt Auerroes, nec minus roboris iuxta eorum ſententiam habet in intellectu patiente, quàm in agente; argumentum autem tale eſt: Si anima rationalis eſſet iuxta hominum numerum multiplicata, eſſet forma materialis: conſequentia ſumitur ex Ariſtotele in contex. 49. duodecimi metaphyſicorum, vbi dicit multitudinem indiuiduorum ſub eadem ſpecie à materia prouenire; conſequentis autem falſitas ita probatur: omne materiale

[Margin: Simplicius.]

[Margin: 1. argumētū Auerrois, & Themiſtij.]

eſt poteſtate intellectum, vt ait Ariſtoteles in contex. 16. tertij libri de anima, omne autem poteſtate intellectum eſt obiectum motiuum intellectus patibilis; ergo idem intellectus eſt obiectum ſibi ipſi, & mouet ſeipſum, & recipit ſe, vel intellectus non eſt intellectus, ſed eſt ſolummodo obiectum intellectus; quum igi- *2. argumētū.* tur hæc ſint abſurda, id quoque, ex quo deducuntur, abſurdum eſt, quare intellectus non eſt forma materialis, proinde neque multiplicatus. Secundum argumentum in prædicto loco affert Auerroes tale: ſi intellectus patibilis multiplicatus eſt, ergo etiam intellectiones ſunt multiplicatæ, hoc eſt, intellectio eiuſdem rei mea, & tua ſunt penitus diſtinctæ numero; hoc autem dato ſequitur, rem intellectam habere rem intellectam, & illam adhuc habere rem intellectam, & ſic in infinitum: cõſequens eſt abſurdum, conſequentia verò ita probatur: ſingularia ſunt intellecta poteſtate, vniuerſale autem eſt actu intellectum, ideo ſingularia dicuntur habere rem intellectam, quatenus habent vniuerſale, quod eſt actu intelligibile; ſingulares igitur intellectiones habebunt ſuum vniuerſale tãquàm actu intellectum, quum ipſę ſint poteſtate tantùm intellectæ, nam intellectio communiter accepta de illis prædicabitur vt vniuerſale de ſingularibus; hanc igitur intellectus intelliget vt rem vniuerſalem; atqui intellectio ipſa intellectionis eſt intellectio quædam ſingularis, quia eſt in animo huius hominis ſingularis; igitur ſi plures ſingulares homines intelligant intellectionem vniuerſalem, erunt plures ſingulares intellectiones intellectionis vniuerſalis; ergo adhuc habebunt rem intellectam, nempe aliud vniuerſale eas comprehendens, & ſic in infinitum: dicendum igitur eſt (inquit Auerroes) tuam intellectionem, & meam non eſſe penitus numero diſtinctas, ſed eſſe aliquo modo plures, & aliquo modo vnam: plures.n. ſunt *3. argumētū.* ratione diuerſorum phantaſmatum, vna autem numero ratione intellectus, qui eas recipit, quia vnus numero eſt. Tertiò Auerroes, ac Themiſtius in prædictis locis ita argumentantur: ſi intellectus huius hominis eſſet penitus numero diſtinctus ab alterius hominis intellectu, non poſſet magiſter in animo diſcipuli ſcientiam producere; quum enim ſcientia non ſit qualitas actiua, non poteſt aliam numero ſcientiam in alio generare eo modo, quo calor ignis producit in alia re alium numero calorem; igitur fateri cogimur vnum & eundem numero eſſe intellectum magiſtri, atque diſcipuli, & diſcipulum eandem, quam magiſter habet, ſcientiam acquirere, quoniam à magiſtro excitatur ad eandem, quæ in animo magiſtri eſt, recipiendam.

Prædictæ ſententiæ confutatio. Cap. XI.

1. argumētū. AD huius ſententiæ falſitatem demonſtrandam ſatis eſt (vt paulo ante dicebamus) illud vnum argumentum, quod deducitur ex prædemonſtratis: nam ſi anima rationalis eſt forma dans eſſe homini, ſicut oſtendimus, neceſſe eſt vt ſit multiplicata; quia ſi eſſet vna numero in omnibus, omnes homines eſſenr vnus homo ſingularis, vel ego eſſem per eſſe tui, & tu eſſes per eſſe mei, quæ vtraque abſurda, & inexcogitabilia ſunt: conſequentia autem manifeſta eſt, & ab Auerroiſtis conceſſa, quia neceſſe eſt formam hanc ſingularem conſtituere indiuiduum vnum; quare vel omnes homines eſſent vnus homo, vel, ſi plures, vnus eſset per eſse alterius, & vnius conſtitutio eſser omnium conſtitutio, quæ omnia ſunt abſurda, & implicant *Achillini reſponſio.* contradictionem. Solus tamen Achillinus hanc conſequentiam negare auſus eſt in Quolibeto tertio dubio ſecundo; inquit enim animam rationalem eſſe formam verè informantem, & eſse vnam numero in tota humana ſpecie, non multiplicatam; negat autem prædicta abſurda ſequi, quia putat omnem tolli difficultatem dicendo vnam quidem eſse, diuerſa tamen indiuidua

conſtituere,

conſtituere, & dare diuerſa eſſe pro diuerſitate cogitatiuarum, quæ in diuerſis hominibus ſunt, quia propter has fit vt eſſe meum non ſit eſſe tuum, nec ſimus omnes vnus homo, nam ab eadem forma numero recipimus diuerſa eſſe, quatenus illa eſt coniuncta cum diuerſis cogitatiuis; ſic igitur ſumus multiplicati, & numero diſtinguimur, licèt ipſa vna & eadem numero maneat. Sed Achillini ſententia eſt omnino abſona rationi; quia vel à forma pēdet ſingularitas, vel à materia: ſi à forma, ergo vna numero forma vnum numero ſingulare conſtituit, proinde valida eſt conſequentia noſtra; ſi verò à materia, ſiue (quod idem eſt) à conditionibus materialibus, neceſſe eſt ab his formam indiuiduari, & fieri hanc, numeroque diſtinctam à forma alterius; prorſus enim neceſſarium eſt formam aut indiuiduare, aut indiuiduari à materia, in qua eſt, & quā informat; quia, vt inquit Ariſtoteles in ſecundo phyſicorum, materia, & forma inuicem referuntur, & ad aliam formam refertur alia materia; quo fit vt quicquid eſt in hoc indiuiduo, ex neceſſitate ſit hoc, & numero diſtinctum ab alijs eiuſdem ſpeciei. Eſt etiam rationi conſentaneum vt forma vltima reſtringat, & determinet alias, ſed non ipſa ab vlla illarum determinetur, ac reſtringatur: quare dicendum potius eſt animam rationalem determinare, & coarctare imaginatiuam, quàm ab illa coarctari. Ex his igitur patet efficaciſſimum eſſe argumentum noſtrum, neque recipiendam eſſe Achillini ſolutionem in Ariſtotelis philoſophia, immò neque abſolutè in philoſophia. Cognouit hoc, atque cōfeſſus eſt Auerroes; videns.n.poni ſimul nō poſſe vnitatem numeralem animæ rationalis in tota humana ſpecie cum informatione, negauit eam informare materiā, quum vnam numero in omnibus eſſe exiſtimauerit; quoniam igitur nos demonſtrauimus eam eſſe formam verè informātem, valida eſt Auerroe quoque confitente hæc conſequentia, intellectus eſt forma, quâ homo eſt homo, ergo eſt multiplicatus, nec poteſt eſſe vnus numero in tota humana ſpecie. Ad hoc idem demonſtrandum efficaciſſima eſt ratio ab Auerroe aduerſus ſeipſum adducta in prædicto loco, nec bene ſoluta, quæ ab operatione ſumitur, & talis eſt: actus ſecundus, nempe ipſa intellectio, multiplicatur iuxta numerum indiuiduorum, ergo etiam actus primus: patet conſequentia, quia diuerſitas operationnm indicat diuerſitatem formarum: aſſumptum autem manifeſtum eſt, quia mea intellectio nōn eſt tua, & me intelligente alij homines non ex neceſſitate eandem rem intelligunt. Soluit hoc argumentum Auerroes confugiens ad diuerſitatem phantaſmatum, ex qua inquit prouenire diuerſitatem intellectionum; quia licèt vnus ſit intellectus in pluribus hominibus, tamen quum phantaſmata in ijs diuerſa ſint, & ſine his homo non intelligat, diuerſas quoque eſſe intellectiones neceſſe eſt. Hanc Auerrois euaſionem euertere nititur Thomas in prima parte ſummę quæſtione.66. articulo tertio, & in opuſculo 16. vana.n.reuera eſt, quoniam phātaſma, vt rectè Thomas cōſiderat, in intellectione habet locum mouentis, non formæ, vt perperam Auerroes accipit; ſed locum formę habet ſpecies intelligibilis à phantaſmate in intellectu producta; quemadmodum etiam color realis reſpectu oculi non habet formę locum, ſed mouentis, ſpecies autē coloris recipitur in oculo ad modum formę: igitur phantaſma quidem huius hominis non poteſt eſſe illius, quia phantaſia huius differt numero à phantaſia illius, ſed ſpecies intelligibilis neceſſe eſt vt vna & eadem in omnibus ſit; quū enim vnus numero intellectus in omnibus hominibus inſit, neceſse eſt vt quicquid in eo recipitur, in omnibus ſimiliter recipiatur: dum igitur phātaſma, quod in me eſt, agit in intellectum, neceſse eſt omnium hominum intellectum ex ea actione pati, & intelligere, quemadmodum ſi vnus numero eſset oculus omnium hominum, neceſse eſset vt eo patiente à quolibet colore omnes ſimul homines illum colorem viderent. Nonnulli tamen hoc Thomæ argumentum parui momenti eſse putant, & dicunt ſolui duobus modis poſse: Primò quidem negādo ſpecies in intellectu impreſſas, vt ipſi eas negant: nam dicunt nul-

Reſpōſionis impugnatio.

2. argumētū.

Reſponſio Auerrois.

Reſpōſionis impugnatio.

Aliquorum ſolutio.

ſiam reuera ſpeciem in intellectu imprimi, ſed ſatis eſſe phãtaſma præſens ad promendam intellectionem, per eius enim præſentiam intellectus fit illa met res, & ita dicitur intelligere; negata igitur impreſſione ſpeciei argumentum inane redditur. Secundò, conceſſa etiam ſpecie impreſſa, dicunt argumentum ſolui dicendo, imprimi quidem in intellectu ſpeciem, non tamen eandem numero in intellectu omnium, ſed eandem ſpecie, numero autem differentem, proinde neque eandem numero in omnibus fieri intellectionem. Ego tamen puto infirmam eſſe vtranque ſolutionem, & argumentum Thomæ firmiſſimum, atque inſolubile eſſe. Quod enim ad priorem ſolutionem attinet, nos quidem poſtea oſtenſuri ſumus non poſſe abſque ſpeciei impreſſione intellectionem fieri: ſed mittamus hoc, ſiue imprimatur ſpecies, ſiue non imprimatur, argumentum efficaciſſimum eſt: quia ſi intellectus ex præſentia phantaſmatis fit res illa, cuius eſt phantaſma, & ita eam intelligit, idem autem numero eſt omnium hominum intellectus, ergo omnium intellectus eodem momento eſt factus res illa; & eam intelligit, etenim ne imaginabile quidem eſt fieri in aliquo homine intellectionem, quin ſimul fiat in omnibus, ſi intellectus patiendo intelligit, & idem numero in omnibus eſt. Altera quoque ſolutio inanis eſt; nos enim in præſentia non conſideramus varia diuerſorum hominum, aut etiam eiuſdem hominis phantaſmata, quæ diuerſas numero ſpecies, aut intellectiones in intellectu producant; ſed vnum & idem phantaſma, quod moueat intellectum, & dicimus vnã numero ſpeciem imprimi ab vno phantaſmate in intellectu vno ſecundùm numerum, proinde ex neceſſitate eandem numero in omnibus hominibus ineſſe. Sed age, concedamus ex vnius phantaſmatis actione non eandẽ numero ſpeciem, & intellectionem produci in intellectu omnium hominum, ſed eandem ſpecie, numero autem plures propter eorum hominũ diuerſitatem; quid hoc ad nos? ſatis. n. nobis eſt, ſi oſtendatur neceſſarium eſſe vt eodem tẽpore omnes homines eãdem rem intelligant, etiamſi diuerſæ numero ſpecies atque intellectiones fieri dicantur. Argumentum igitur Thomæ efficaciſſimum eſt, & de eius efficacitate plura legi poſſunt apud Gregorium Ariminenſem in ſecundo libro ſententiarum diſtin. 16. & 17. quæſtione ſecunda. Alio quoque argumento hoc idem confirmare poſſumus: ſi vnus numero eſſet intellectus in omnibus hominibus, in eodẽ ſimul ineſſent opiniones cõtrariæ de eadem re, quod eſt penitus impoſſibile; hic. n. homo putat mundũ eſſe æternũ, alius verò nõ eſſe æternum; hic animã mortalem eſſe opinatur, ille verò immortalem; & ſic de pluribus alijs rebus. Sed Achillinus hanc quoque rationẽ ſolui putauit dicendo, non poſſe quidem in eodem ſubiecto recipi duo contraria ſecundùm eſſe reale, at ſecundùm eſſe cognitum, ac ſpiritale recipi duo contraria abſque vlla abſurditate poſſe: quod confirmauit dicto illo vulgato, contrariorum eadem eſt ſcientia; idem. n. homo, qui cognoſcit calidum, cognoſcit etiam frigidũ, & qui cognoſcit album, cognoſcit etiam nigrum. Sed in hoc quoque deceptus eſt Achillinus, & hæc ſolutio vim argumenti nõ tollit; quia aliud eſt cognitio contrariorũ, aliud eſt cognitio contraria: cõtrariorum. n. cognitio in eodem intellectu contrarietatẽ in ſe non habet, & in hoc ſenſu verum eſt illud Achillini dictum, contraria ſecundùm eſſe ſpiritale poſſunt eſſe in eodem, quia ſunt quidem repræſentatiua rerum contrariarum, ſed ipſa ſecundùm ſe non ſunt contraria: at contrariæ opiniones habent inter ſe veram cõtrarietatem, quia non eatenus habent contrarietatem, quatenus ſint repræſentatiuæ rerum contrariarũ, quum potius de eadem re ſint, ſed quatenus ſecundùm ſe conſiderantur vt qualitates reales in animo inhærentes; ideo iure dicuntur contrariæ, nec poſſunt ſimul eſſe in eodem, quẽadmodum quiſque in ſeipſo experitur; non poteſt. n. idem homo ſimul opinari eandẽ rẽ eodem tẽpore eſſe albam, & eſſe nigrã ſecundùm eandẽ partem, nec poteſt ſimul credere animã humanam eſſe mortalẽ, & immortalẽ. Quod igitur in animo eiuſdem hominis impoſſibile eſt, non minus eſt impoſſibile in tota ſpecie, ſi idem numero intelle-

Solutionis impugnatio.

3. argumẽtũ.

Achillini reſponſio.

Reſpõſionis impugnatio.

Aliud eſt cognitio cõtrariorũ, aliud eſt cognitio contraria.

intellectus eſt in tota ſpecie humana: & id, quod Achillinus dicit, quum in vno & eodem homine locum non habeat, falſum abſolutè eſſe deprehenditur; nam ſi contrariæ de eadem re opiniones non ſunt reuera contrariæ, & tanquàm ſpiritales poſſunt ſimul eſſe in eodem intellectu, cur non poſſunt ſimul eſſe in eodem homine? ſicut igitur in eodem homine ſimul eſſe non poſſunt, ita neque in eodem intellectu, ſi vnus numero eſt in tota ſpecie; quare argumentum eſt validiſſimum, & Achillini ſolutio vana eſt. Siquis verò dicat ſolui argumentum hoc per phantaſmatum diuerſitatem, nempe dicendo poſſe in eodem intellectu contrarias opiniones recipi ratione diuerſorum phantaſmatum, quæ in diuerſis hominibus ſunt: hæc quoque ſolutio vana eſt, quia phantaſmata (ſicut antea dicebamus) in intellectione non habent locum niſi mouentium, intellectus autem recipit ſpecies, & intelligit; at impoſſibilitas tota in recipiente conſiſtit, nulla in agente; poteſt enim contingere, vt duo contraria agentia, vnum calidum, alterum frigidum, ſimul agant in idem patiens; at non poteſt idem numero patiens recipere ſimul eodem tempore calorem, & frigus, tanquàm diſtinctas qualitates contrarias: quemadmodum igitur hic diuerſitas agentium, & contrariarum actionum poſſibilitas non tollit impoſſibilitatem, quæ in ſubiecto eſt, recipiendi ſimul duas contrarias qualitates; ita neque diuerſitas phantaſmatum mouentium, quam quidem nos concedamus, non tollit impoſſibilitatem recipiendi contrarias opiniones in intellectu patiente. Alia reſponſio. Impugnatio.

Solutio argumentorum Themiſtij, & Auerrois. Cap. XII.

ARGVMENTA verò à Themiſtio, & ab Auerroe adducta facile ſoluuntur. Primū erat: Si intellectus eſt multiplicatus, ergo eſt forma materialis, ergo eſt poteſtate intellectū, ergo eſt obiectū ſibimet, & mouet ſeipſum. Nos verò hæc omnia cōcedere poſſumus, dūmodo per formā materialē nil aliud intelligamus, ꝙ formā informantem materiam, & dantem eſſe rei naturali, hoc eſt prout materiale ſumitur vt oppoſitum illi, quod eſt abiunctum à materia; intellectum autem intelligere ſeipſum aſſeruit clarè Ariſtoteles in contex. octauo tertij libri de anima, ita tamen vt intelligamus eum non primò ſeipſum intelligere, ſed ſecundariò, & per intellectionem aliorum; dum enim alia intelligit, poteſt animaduertere ſuā intellectionem, & eam, atque ſeipſum cognoſcere: dictum autem illud Ariſtotelis, intus apparēs prohibet alienum, intelligendum eſt de ſolo obiecto primario, non de ſecūdario, oculus.n.recepturus colores tāquàm obiectum primarium, debuit eſſe abſcolor, quia color oculo naturaliter inexiſtens eum prohibuiſſet receptione aliorum colorum; at propria oculi quantitas non impedit oculum, ne aliarum rerum quantitates recipiat, ac videat, quia quantitas non eſt obiectum primarium, ſed ſecundarium; quòd igitur intellectus dicatur eſſe ſibimet obiectum ſecundarium, nihil abſurdi eſt; quare totum argumentum concedi poteſt. Sed quoniam aduerſarij, dum ita argumentantur, videntur obiectum primarium intelligere, ideo aliter reſpondemus: & quando dicunt, eſt forma materialis, & eſt poteſtate intelligibilis, ergo eſt obiectum ſibimet, negamus hanc conſequentiā: dicimus.n.obiectum primum, & adæquatum intellectus non eſſe materiale quatenus materiale, nec poteſtate intelligibile quatenus poteſtate intelligibile; ſed quoddam nomine carens, nempe omne ens quatenus eſt ens, vno excepto ipſo intellectu; quicquid.n.eſt præter ipſum, continetur ſub obiecto eius primo, ipſe autem ſibi eſt obiectum ſecundarium; quare ex eo quòd ſit poteſtate intelligibilis, non infertur ipſum eſſe ſibi obiectum primum, quia obiectum eius primū non eſt omne poteſtate intelligibile,

Ad primum.

Intus apparēs prohibet alienū, ſi ſit obiectū primum.

Obiectū intellectus eſt omne ens.

gibile, ſed omne, quod eſt prærer ipſum; argumentum ergo nihil roboris habet;
Ad ſecundũ. de ipſo autem intellectus obiecto nos alibi accuratius loquemur. Ad ſecundum
argumentum reſpondere duobus modis poſſumus. Primò dicimus intellectio-
nem noſtram poſſe dupliciter conſiderari, vno modo ſecundùm ſuum eſſe for-
Omnis noſtra intellectio eſt ſingularis. male, altero modo ſecundùm eſſe repreſentatum; formaliter accepta omnis no-
ſtra intellectio eſt ſingularis; eſt enim qualitas hæc ſpiritalis in animo huius ho-
minis indiuidui; at per reprę ſentationem poteſt eſſe tum vniuerſalis, tum ſingu-
laris, ſcilicet vel rei vniuerſalis, vel rei ſingularis; nam ſi intelligam equum vni-
uerſalem, hæc mea intellectio eſt vniuerſalis per reprę ſentationem, ipſa tamen
ſecundùm ſe formaliter eſt vna intellectio ſingularis: ſi verò intelligam equum
ſingularem, eſt intellectio vtroque modo ſingularis: ſic dicendum eſt de intelle-
ctione intellectionis, nam ſi intelligam intellectionem vniuerſalem, mea hæc intel
lectio eſt ſingularis formaliter, ſed eſt vniuerſalis per reprę ſentationem, quia re-
prę ſentat intellectionem tanquàm rem intellectam vniuerſalem. Ad argumen-
tum igitur dico omnem intellectionem eſſe ſingularem, & hac ratione dici poſſe
poteſtate intellectam, etiam comprehendendo intellectionem intellectionis vni-
uerſalis, nam hæc quoque formaliter accepta ſingularis eſt; habet igitur rem in-
tellectam, hoc eſt intellectionem vniuerſalem tanquàm rem, quare omnes intel-
lectiones complectitur; ipſa verò intellectio vniuerſalis, quatenus eſt vniuerſa-
lis, non habet amplius rem intellectam, quia ſi habet, habet vt ſingularis, non vt
vniuerſalis, & dum ſumitur formaliter vt ſingularis, eſt poteſtatę intellecta, &
continetur ſub intellectione vniuerſali reprę ſentata, tanquam indiuiduum ſub
ſpecie; non procedimus igitur in infinitum, ſed gradum ſiſtimus in intellectione
vniuerſali, quia non habet amplius rem intellectam, ſiquidem ſolum ſingulare
dicitur habere rem intellectam. Sed reſpondere etiam aliter poſſumus negando
intellectionem dici poſſe poteſtate intellectam; quod enim dicitur, omne ſingu-
larę eſt poteſtate intellectum, verum ęſt de ſingulari tantùm materiali, quod per
ſenſum ad phantaſiam tranſiens ab ea offertur intellectui; vt lapis in intellectu,
licèt ſit conceptus hic ſingularis, non eſt tamen res poteſtate intellecta, ſed eſt res
actu intellecta, quia eſt ſine materia, idem igitur de intellectione dicendum eſt:
intellectu enim intelligente vnum fiunt hæc tria, intellectus, & res intellecta, &
intellectio: quare ſicuti res intellecta eſt ſine materia, intellectio quoque dicitur
eſſe ſine materia, & ipſe quoque intellectus, etſi eſt forma dans eſſe materię, in
hac tamen ſua operatione eſt ſine materia. Hanc reſponſionem ego defendi poſ-
ſe arbitror, quòd ſiquis conſtanter affirmare velit, intellectionem ſingularem eſſe
poteſtate intellectam, & habere rem intellectam, eo etiam conceſſo fallax argu-
Ad tertium. mentum eſt, & priore reſponſione optimè ſoluitur. Poſtremum argumentum
poteſt contra aduerſarios ita retorqueri: aliqua animalia bruta diſcunt multa ab
hominibus, vt pſittacus vocem humanam audiens eam imaginatur, & in me-
moria figit, & mirabiliter imitatur, quid igitur? dicemusne eandem nume-
ro eſſe phantaſiam in aue, atque in homine? Ad argumentum autem dici-
mus intellectum magiſtri differre numero ab intellectu diſcipuli, & ſcientiam,
quæ eſt in animo magiſtri, numero differre ab ea, quæ in animo diſcipuli gigni-
tur, & eam efficere; quum autem obijcitur, ſcientia non eſt qualitas actiua, dici-
mus non eſſe quidem actiuam actione materiali, quæ cum vera alteratione fit,
qua ratione actiuus eſt calor; nihil tamen prohibere quominus agere poſſit
actione ſpiritali; quod quidem de alijs eiuſmodi pluribus negari non poteſt;
nam quantitas non eſt actiua realiter, agit tamen ſpiritaliter, quia imprimit in
oculo ſpeciem ſuam, & inde in phantaſia, ac demum in intellectu: quemadmodum
igitur videns aliquis colorē, & quantitatē poteſt hæc imaginari, ac demum intelli-
gere, & horum cognitionem per viſum acquirere, cur non etiam per auditum
audiendo voces harum rerũ ſignificatrices à præceptore loquente? huius igitur

actionis

actionis modum conſideremus, & videamus nihil in ea contingere abſurdi poſita intellectus noſtri multiplicatione, anima enim informata rerum cognitione poteſt conceptus ſuos exprimere voce per media corporea inſtrumenta: & quia voces ſunt ſigna non ſolùm conceptuum, ſed etiam obiectorum realium, quorum cõceptus ſunt; ſignificãt.n.res per medios cõceptus; ideo diſcipulus audiẽs uocẽ apprehendit rem ab ea ſignificatam, quia per illam vocem illi repręſentatur illud idem obiectum reale, cuius conceptus in animo magiſtri eſt: quemadmodum igitur obiectum reale poteſt in ſenſu producere ſpeciem ſuam, & ad mentem vſque per phantaſiam peruenire; ita poteſt idem à magiſtri uoce repręſentatum producere ſpeciem ſuam per auditum in mente diſcentis. Tantum igitur abeſt vt ex doctrina & diſciplina vnitas intellectus humani oſtendatur, ut potius contrarium ſignificetur; quia ſi idem numero eſſet intellectus in magiſtro, & in diſcipulo, iam non opus eſſet ſcientiam imprimere in intellectu diſcipuli, eſſet enim iam impreſſa; quum ergo habente eam præceptore diſcipulus non habeat, poſtea verò acquirat, inde colligitur differre numero intellectum vtriuſque.

Quid ſit humana mens ratione ſuæ operationis. Cap. XIII.

QVID mens humana ſit reſpectu corporis, ex iis, quæ hactenus dicta à nobis ſunt, ſatis manifeſtum eſſe arbitror: nam ſi communem animę definitionem in ſecundo de anima libro ab Ariſtotele traditam ſingulis animæ partibus (vt conſilium Ariſtotelis fuit) aptare velimus, nil aliud eſt anima vegetans, quàm actus primus viuentis, hoc eſt forma, qua viuens eſt viuens; nil aliud eſt anima ſenſibilis, quàm actus primus animalis, id eſt forma, qua animal eſt animal; nil aliud eſt anima rationalis, quæ mens humana dicitur, quàm actus primus hominis, ſeu forma, qua homo eſt homo: aliud quoque, quod ex hoc deducitur, declarauimus, nempe ipſam eſſe non poſſe unam numero in tota ſpecie humana, ſed iuxta indiuiduorum hominum numerum eſſe multiplicatam. Supereſt vt reſpectu etiam operationis naturam eius declaremus, quod facere ſibi propoſuit Ariſtoteles in tertio libro de anima; ſed ita obſcurè, vt pars illa maximè omnium ambigua eſſe, & interpretatione indigere videatur, quum propter multa, & magna interpretum diſſidia non ſatis liqueat quid de hac animæ parte doceat ea tractatione Ariſtoteles. Nos igitur; dimiſſis aliorum ſententiis, quum in earum conſideratione nimium temporis eſſet inutiliter conterendum, dimiſſis etiam in pręſentia multis ad hanc animæ partem attinentibus, quæ ibidem ab Ariſtotele tractantur, de quibus poſtea ſeorſum diſſeremus; illud ſolum, quod ad inſtitutum hoc noſtrum attinet, breuiter, ac ſtatim declarandum ſumemus, idque eſt quænam ſit animæ rationalis natura quatenus principium eſt operationis. Hanc Ariſtoteles ibi in duplici immiſtione conſiſtere docet, ſeu in altera priore, quam poſtea altera ex neceſſitate inſequitur; vna eſt cum obiectis intelligendis, altera verò cum organo: ad has declarandas ita progreſſus eſt, ante omnia hoc fundamentum ſtatuit, intellectum ſimilem in hoc eſſe ſenſui, quòd patiendo intelligit, ſicut etiam ſenſus patiendo ſentit: quum enim in nobis ipſis experiamur nos quandoque eſſe actu intelligentes, quandoque non actu, ſed poteſtate ſolùm, nulla autem res poſſit ſeipſam ducere de poteſtate ad actum, neceſſe eſt intellectum ab alio pati; non poteſt autem pati, niſi ab ipſiſmet obiectis intelligendis, id enim quod eſt poteſtate tale, fit actu tale ab illo, quod iam ſit actu tale; ſic enim etiam ſenſus ab obiectis ſenſilibus patitur, vt iam docuerat Ariſtoteles in ſecundo libro. Quoniam igitur patiendo, & recipiẽdo obiecta intellectus intelligit, hinc infert Ariſtoteles ipſum eſſe inaffectum

Duplex immiſtio intellectus.

Declaratio contex. 2. in tertio lib. de anima.

Declaratio contex. 3. in tertio lib. de anima.

ctum; ideſt non haberet in ſua eſſentia ipſam obiectorum naturam, ſed poteſtate ſolùm, quia ſi actu haberet in ſeipſo naturam ſui obiecti, non poſſet illud recipere, & in hoc quoque ſimilem eſſe dicit intellectum ſenſui: quòd ſicut ſenſus non habet actu in in ſeipſo obiecta ſenſilia, ſed poteſtatem ea recipiendi; ita neque intellectus habet actu obiecta intelligibilia, ſed ſolam recipiendi poteſtatem; ita vt quemadmodum ſe habet ſenſus ad obiecta ſenſilia, ita ſe habeat intellectus ad obiecta intelligibilia. Verùm quia per hæc nullum ſenſus, & intellectus diſcrimen apparebat, ſed ſola ſimilitudo, ideo Ariſtoteles ſtatim declarat in hoc ipſo eorum diſſimilitudinem, ac differentiam, quæ in hoc conſiſtit, quòd obiectum cuiuſque ſenſus non eſt omne ens, ſed ſolùm quædam ſtatuta ſpecies entis; viſus enim dirigitur ad recipiendos ſolos colores, auditus ad ſonos tantummodo, olfactus ad ſolos odores, intellectus verò ad res omnes, eſt enim omnium rerum cognoſcitiuus: ob id alio modo debuit eſſe inaffectus, & immiſtus ratione obiectorum, quàm ſenſus; nam ſenſus eſt inaffectus, atque immiſtus non omnino, & abſolutè, ſed (ut aiunt) ſecundùm quid, hoc eſt non ratione omnium rerum, ſed ſolùm ratione ſui obiecti, quod non eſt omne ens, ſed ſtatutum quoddam entis genus; quum enim viſus per proprium corporeum organum operetur, debuit quidem illud eſſe ſine colore; debuit enim eſſe perſpicuum, hoc autem ſine colore eſt: at non debuit eſſe ſine ſapore, & ſine tactilibus qualitatibus; quare viſus non eſt penitus immiſtus reſpectu rerum omnium, ſed eſt naturaliter affectus certis qualitatibus, quas cum aliis rebus communes habet: at intellectus, quia res omnes cognoſcere aptus eſt, debuit omnino, & abſolutè, & reſpectu omnium eſſe inaffectus, & cum nulla alia re quicquam habere commune; eſt igitur abſolutè, & penitus immiſtus cum aliarum rerum naturis, vt eas omnes intelligere poſſit; quia niſi talis eſſet, non cognoſceret omnia, cognoſcit enim recipiendo, nihil autem recipit id, quod iam habet, quia intus apparens prohibet alienum: hæc igitur eſt prior immiſtio, quam colligit Ariſtoteles in contex. quarto tertii libri de anima, hoc medio vtens quoniam intellectus omnia intelligere aptus eſt, & patiendo intelligit, ſicut antea dixerat: vnde ſumere poſſumus quid ſecundùm Ariſtotelem dicẽdum ſit de obiecto intellectus, ipſius nanque obiectum eſt ens omne præter ipſum intellectum; non dicit enim Ariſtoteles, quoniam omnia materialia intelligit, ſed abſolutè dicit [quoniam omnia intelligit] niſi enim omnia penitus intelligeret, non poſſet inde perfectam illam, & vniuerſalem intellectus immiſtionem deducere, quam ibi deducere vult, ſed ſolùm ſecundùm aliquid, vt cuique conſideranti manifeſtum eſt; talis autem immiſtio imperfecta etiam ſenſui competit ratione ſui obiecti, ſicuti dictum eſt. Non eſt autem ignorandum poſſe duobus modis conſiderari obiectum intellectus; uel enim illud obiectum reſpicimus, à quo intellectus mouetur, vel illud, quod intellectus aptus eſt recipere, & intelligere; illud quidem, à quo mouetur, non eſt ens omne, ſed ſolum phantaſma, quod, quum per ſenſus tranſierit, non poteſt eſſe niſi rei materialis; ſed quia intellectus phantaſma intuens nõ ſolùm ipſum intelligere aptus eſt, ſed etiã alia, quæ in ipſo phãtaſmate vt illuminato ab intellectu agente relucere poſſunt, nempe & eſſentias, & quidditates rerum, quæ per phantaſmata repræſentantur, & cauſas quoque ab effectibus abiunctas tanquam in ipſis relucentes, ideo ex motione facta à phantaſmate immaterialia quoque intelligere aptus eſt: à ſolo igitur phantaſmate materiali mouetur, per eam tamen motionem intelligere omnia poteſt; & hac ratione dicimus obiectum intellectus eſſe illud nomine carens, quod omnia præter ipſummet intellectum entia complectitur: ſic igitur inquit Ariſtoteles ipſum nihil habere cum aliis rebus commune, ſed eſſe quiddam ab omnibus diſtinctum; & omnium receptiuum, proinde eſſe alia omnia poteſtate, ſed nihil eorum actu, & ita eſſe penitus immiſtum ratione ſui obiecti, quod eſt ens omne præter ipſum intel-

Declaratio contex. 4. in 3 lib. de anima.

Obiectũ intellectus duplex.

Declaratio contex. 6. tertii lib. de anima.

lectum. Alteram quoque immiſtionem tribuit Ariſtoteles intellectui in contex. ſexto eiuſdem libri, quam ex illa priore deducit, eaque eſt reſpectu corporis, in quo exiſtit, ita tamen vt hæc quoque intelligatur reſpectu operationis, non alia ratione; quum enim intelligat recipiendo obiecta, neceſſe eſt vt in hac receptione non vtatur corpore, in quo eſt, hoc eſt vt ipſe ſit recipiens, non corpus, neque vlla corporis pars; quod Ariſtoteles eo argumento oſtendit; quia ſi corpus illi in recipiendo opitularetur, iam intellectus eſſet qualis, & haberet organum, quę vtraque falſa ſunt; eſſe autem quale ibi ſignificat eſſe naturaliter alligatum determinatæ naturæ, & certæ temperiei primarum qualitatum; nam ſi in corpore receptio fieret, ſtatuta aliqua in illa qualitatum temperies poſtularetur, ſicut in ſenſibus videmus; non enim quodlibet corpus eſt aptum recipere quodlibet ſenſile, ſed aliquod videmus eſſe aptum recipere colores, non odores, aliquod verò odores, non colores, horum enim ſingulum requirit certam quandam naturam ex quadam ſtatuta elementorum miſtione prouenientem; quo fit vt ſingulus ſenſus ſit naturaliter qualis, quoniam in corpore recipiente requirit certam quandam qualitatem, atque naturam: quoniam igitur intellectus nihil habet cum aliis rebus commune, & cum nulla earum natura commiſtus eſt, neque cum corpore, in quo ineſt, poteſt eſſe commiſtus in recipiendo: præterea ſi ita cum corpore eſſet commiſtus, haberet aliquod organum proprium, attamen nullum eius organum apparet, quoniam, vt in contex.92. primi libri de anima dicitur, ne fingere quidem poſſumus quam corporis partem occupet intellectus in recipiendis ſpeciebus: conſequentia verò ita declaratur; quoniam ſi intellectus in recipiendo ſpecies miniſterium corporis poſtularet, ſtatutam etiam recipientis corporis naturam, ac determinatam quandam tẽperiem, vt modò dicebamus, requireret at non omnes viuentis corporis partes eandem habent elementorum miſtionẽ, idemque temperamentum; aliquam igitur determinatam corporis partem occuparet in operando, quemadmodum viſus oculum, & auditus aures, id autem eſſet habere organum proprium; nil enim aliud eſt vti proprio organo in cognoſcendo, quàm habere ſtatutam aliquam in corpore animato partem, cuius officium ſit obiectorum cognoſcendorum ſpecies recipere. Ex eo igitur quòd intellectus res omnes cognoſcere aptus eſt, Ariſtoteles vtranque eius immiſtionem collegit; neque enim cum obiectis vllam naturæ communionem habere debuit, ſi omnia recepturus erat, neque vlla corporis parte vti in recipiendo, quod fuiſſet proprio organo vti: hinc autem Ariſtot. ſtatim eodem in loco intulit ſolum inter omnes animæ partes intellectum dici poſſe locum ſpecierum, locus. n. per metaphoram appellatur, quia recipit; ideo anima ſenſibilis apud Ariſtotelem non eſt vocanda locus, quia non recipit ipſa ſpecies rerum ſenſilium, ſed organum animatum, anima verò rationalis in recipiendo non vtitur organo, quia ipſa ſine organo ſpecies recipit, proinde iure vocatur locus. Neque exiſtimare ob id aliquis debet ſolùm intellectum, non hominem, eſſe intelligentem: nam hoc quidem ſequeretur; ſi cum Auerroe diceremus intellectum non eſſe formam, qua homo eſt homo; ſed quum aſſeramus ipſum eſſe formam hominis verè informantem, & hominem illo hominem eſſe, neceſſe eſt vt intellectu intelligente homo dicatur intelligens, immo ut ſolus homo ſit intelligens vt quod, intellectus verò non ut quod, ſed vt quo: idque eo argumento confirmare poſſumus, quòd etiã anima ſenſibilis, licèt in ſpeciebus recipiendis organo vtatur, tamen ipſa iudicat, & iudicium non organo, ſed ſoli animæ tribuitur; neque per id ſtat quin animal dicatur ſentire, quoniam illa eſt forma, qua animal eſt animal. Neque etiam ex eo quòd intellectus in recipiendo non vtitur organo, inferre aliquis poteſt ipſum eſſe formam à corpore abiunctam, nec dantem eſſe corpori: quoniam aliud eſt conſiderare intellectum ſecundùm ſuum eſſe, aliud ſecundùm operationem; nam ſecundùm ſuum eſſe eſt forma corporis, & verè materiam informat, ſecundùm

dùm operationem verò eſt eleuatior à materia, quàm cæteræ partes animæ, & in ſpecierum receptione non vtitur aliqua corporis parte recipiente, ſi debeat ita eſſe immiſtus, vt poſſit omnia intelligere. In operando igitur patet intellectum neque cum alicuius rei natura, neque cum vlla corporis parte tanquam organo eſſe commiſtum, & ita eſſe vtroque modo immiſtum in ſua operatione.

Error. D. Thomæ, & ſectatorum Alexandri de intellectu conſiderato in tertio libro de anima. Cap. XIIII.

COGNOSCERE ex his poſſumus. D. Thomæ, & plurium aliorum errorem, atque erroris cauſam, qui dixerunt intellectum ab Ariſtotele in tertio de anima libro conſideratum non eſſe animam ipſam rationalem, quæ forma hominis eſt, ſed facultatem tantùm ſeu potentiam ipſius animæ; hæc enim Thomę ſententia fuit: qui conſiderans ea, quæ ab Auerroe in tertio libro de anima aduerſus Alexandrum dicuntur, nititur Alexandrum defendere, nempe in eo, quod ei Auerroes attribuit, quòd dixerit intellectum, de quo in eo libro agitur, non eſse animã ipſam, ſed ſolùm pręparationẽ, & aptitudinẽ animę ad oẽs rerũ ſpecies recipiendas, & cognoſcendas: inquit.n. Thomas Alexandrũ in hoc optimè ſenſiſse, quia ſignificare voluit intellectũ eſſe potentiã quandam animę, non animam ipſam: ideo ſectatores quoque Alexandri hanc eandem ſententiam enixè tutati ſunt: in hanc autem inducti hi omnes videntur ex eo, quod Ariſtotele in contex. quinto eius libri dixit, intellectum nihil eſſe actu eorum, quæ ſunt, & nullam eſſe aliam eius naturam, niſi hanc, quod poteſtate eſt: at (inquiunt) ſi eſſet anima, & forma ſubſtantialis, id minimè verum eſſet: iam enim certam, ac ſtatutam, eamque præſtantiſsimam naturam haberet: quamobrem dicens Ariſt. ipſum nihil eſſe actu, ſed eſſe ſolam poteſtatem, ſignificat ſe non de anima ipſa hęc dicere; ſed de facultate animę intellectiua, hæc enim non eſt forma, ſed ſolùm facultas, ac potentia humanæ formę. Hanc ſententiam viſus eſt ſignificare Alexander in primo ſuo libro de Anima in capite de intellectu ſpeculatiuo, & in ſecundo libro in capite de intellectu materiali, vbi conſiderans id, quod ab Ariſtotele dicitur in contex. decimoquarto, tertij libri de anima, intellectum eſſe vt tabellam abraſam, in qua nihil deſcriptum ſit: inquit intellectum melius fortaſſe comparari τῷ ἀγράφῳ τῷ γραμματείῳ, quàm τῷ γραμματείῳ quoniam γραμματεῖον eſt aliquid actu, at intellectus non eſt actu, ſed eſt mera poteſtas.

Alexãdræorum opinio.

Ego vero ſententiam hanc ſequi nunquã potui, eamque ab Ariſtotele alieniſsimam eſſe ſemper exiſtimaui; omnia enim, quę in eo libro dicuntur, ſignificant animam, non ſolam facultatem vt diſtinctam ab anima; etenim facultas non patitur, neque recipit, ſed eſt ratio patiendi, ac recipiendi, quemadmodum etiam id, quod materiales formas recipit, non eſt potentia primæ materiæ, ſed materia ipſa potens, potentia verò eſt ratio recipiendi; quum igitur Ariſtoteles ibi dicat intellectum pati, & recipere, abſurdum hoc eſſet, ſi de aptitudine, ac facultate animæ diceretur: & in contex. quinto dicit intellectum eſſe δυνατὸν, non dicit eſſe δύναμιν: in ſexto autem apertè dicit animam intellectiuam eſſe locum ſpecierum, non dicit ipſam facultatem eſse locum: quoniam igitur illud ex dictis colligit, neceſse eſt ut per animam intellectiuam ſignificet illud idem, quod prius nomine intellectus, quem pati, & recipere dixerat, ex eo.n. quòd ſine corporis miniſterio recipit, infert ipſum eſse locum formarum: huic ſententiæ conſona ſunt ea, quæ in tertio contex. leguntur, ibi enim non dicit Ariſtoteles intellectum ita ſe habere ad intelligibilia, ut ſe habet ſenſus ad ſenſilia, ſed vt ſe habet ſenſitiuum ad ſenſilia; attamen ſi facultates tantùm ſignificare, atque inter ſe comparare voluiſset; vel dicere debuiſset intellectiuum, & ſenſitiuum, vel intellectum, & ſen-

Confutatio.

Declaratio contex. 3. in 3. lib. de anima.

ſum: quoniam igitur de receptione ſpecierum ibi loquitur, rectè dicit ſenſitiuum, vt ſignificet organũ ſenſus, quod poteſtatẽ habet recipiendi ſpecies, ſed nõ habet illas actu; id enim, quod recipit ſpecies ſenſiles, eſt abſque dubio organum ſenſus; ſed quia intellectus non habet organum, ideo non intellectiuum dicit, ſed intellectum; inquit igitur ita ſe habere animam ipſam intellectiuam ad intelligibilia vt ſe habet organum ſenſus ad ſenſilia, nempe quòd reſpectu illorum eſt ἀπαθὴς, hoc eſt inaffecta, & non habens illa actu, ſed poteſtate; id igitur, quod ſecundùm Ariſtotelem recipit ſpecies, & eſt locus ſpecierum, eſt anima ipſa, non facultas animæ. Præterea in contex. 8. & in 18. inquit intellectum intelligendo fieri omnia, aptitudo autem recipiendi non dicitur fieri aliquid, ſed ſubiectum potens, & aptum fit illud, quod recipitur; ſic enim etiam primæ materiæ potentia non dicitur fieri lapis, vel homo, ſed materia ipſa per receptionem formarum dicitur fieri modò res hæc, modò illa. Sed ſi totam illam partem legamus, & bene perpendamus, uidebimus omnia Ariſtotelis dicta illi ſententiæ refragari, & apertè animã ipſam, nõ facultatẽ animæ ibi conſiderari, quum etiam quandoque animam nominet, vt ibi legere eſt. Maximè verò hoc confirmatur ex conſideratione illorum, quæ dicuntur ab Ariſtotele in contex. 37. & 38. eiuſdem libri, vbi epilogum faciens omnium à ſe dictorum de vtraque animæ parte cognoſcente, de ſenſu, ac de intellectu, inquit animam eſſe quodammodo res omnes, quia per partem intellectiuam fit res omnes intellectiles, per partem verò ſenſibilem fit res omnes ſenſiles; quod igitur in contex. octauo, & in decimooctauo dixerat intellectum fieri omnia, hoc in 37. & 38. dicit animam fieri omnia; quare ibi nomine intellectus animam ſignificauit, quoniam hoc non rectè de facultate dicitur, ſed de ſola anima. Tandem verò Ariſtoteles hoc apertiſſimè dicit in contex. illo 38. quando concludens inquit intellectum eſſe formam formarum, & ſenſum eſſe formam ſenſilium; ſic enim teſtatur intellectum eſſe formam, eamque talem, quæ omnium formarum eſt receptiua; non eſt igitur ſola aptitudo, & facultas animæ ſed eſt anima ipſa, quæ eſt forma hominis. Illud verò, quod illos in errorem traxit, fuit, quòd non animaduerterunt Ariſtotelem ibi conſiderare animam rationalem reſpectu ſuæ operationis circa intelligibilia, ideo putarunt non animam, ſed facultatem conſiderari; & uidentes Ariſtotelem dicere intellectum nihil eſſe actu ex entibus, ſed eſſe omnia poteſtate, dixerunt intellectum non eſſe formam, quia ſi eſſet forma, iam eſſet aliquid actu; attamen, dum hoc attribuimus animæ rationali reſpectu operationis, omne dubium tollitur, & eorum error patefit, vt primæ materiæ exemplo declarare poſſumus: materia nanque duas habet entitates; vnam propriam, quæ eſt eius propria eſſentia, eſt enim aliquid, & eſt ens diſtinctum à forma; alteram uerò, quam acquirit ex receptione formæ, à qua fit hoc aliquid, nam recipiens formam hominis dicitur fieri homo, & recipiens formam equi dicitur fieri equus: quando igitur dicimus materiam primam non eſſe actu ullum ex entibus, ſed omnia poteſtate, non ob id aſſerimus eam ſecundùm ſe nihil eſſe; neque hoc dicimus de ipſius potentia, & aptitudine, ſed de ipſamet materia reſpectu ſecundæ tantùm entitatis; præſupponendo enim propriam materiæ entitatem, nec tamen eam reſpiciendo, ſed alteram ſolam, qua fit res omnes per receptionem formarum, dicimus eam nihil eſſe actu, ſed omnia poteſtate. Ita igitur etiam intellectus duas habet entitates, vnam propriam, alteram acquiſitam, nam ſecundùm ſe eſt forma corporis, & nobiliſſima quidem forma; ſed reſpectu operationis, & quatenus eſt aptus omnia fieri, quia intelligendo rem aliquam dicitur fieri res illa ſpiritaliter, ſic dicitur ſecundùm ſe eſſe omnia poteſtate, & nihil actu; rectè igitur hoc dicit Ariſt. de anima rationali conſiderata reſpectu operationis, quare non oportet id ad facultatem animæ referre, ſed ad animam ipſam; eamque fuiſſe Ariſtotelis mentem teſtantur uerba illa nuper à nobis relata, quando in contex. 38. illius libri inquit intellectum eſſe formam

Declaratio cõtex. 38. in tertio lib. de anima.

Prima materia duas habet ẽtitates.

Intellectus duas habet entitates.

forma-

formarum, ſic.n. illum intellectum, qui formarum receptiuus eſt, formam eſſe aſſerit, non ſolam formæ aptitudinem: ad hunc ſenſum etiam Alexandri verba, quibus ſolam aptitudinem ſignificare viſus eſt, redigi poſſe videntur: ipſe enim ita loqui voluit, vt Ariſt. imitaretur, atque interpretaretur, & nullam intellectui en titatem tribueret, ſignificaretque ipſum nihil eſſe actu, ſed omnia poteſtate, ſicut etiam Ariſtoteles dixit, nempe prout reſpicit operationem circa obiecta intel ligibilia, ſic.n. ipſum conſiderans Alexander voluit eius entitatem extenuare, vt ſignificaret eum ita conſideratum nihil eſſe actu. Quemadmodum igitur ductì claris Ariſtot. teſtimoniis eius verba ad rectum ſenſum trahimus; ita Alexandri quoq; verba ad eiuſdem ſenſum trahenda ſunt, ſi ipſum tueri, & à magna abſurditate vindicare volumus. Quòd ſi ea fuit ipſius ſententia, quam ei Auerroes, & alii attribuerunt, parum refert ipſum indefenſum relinquere, atque eius opinionem refutare.

Animæ rationalis perfecta ſecundùm Ariſt. definitio. Cap. XV.

SI animę rationalis perfectam definitionem aſſignare velimus, qualem Ariſto. nobis ex ſuis dictis colligendam reliquit, debemus per vtrunq; reſpectum naturam eius exprimere hoc pacto; intellectus eſt forma hominis, quæ quum nullum ex entibus ſit actu, ea omnia recipere ſpiritaliter, & cognoſcere apta eſt: immiſtionem verò cum organo in definitione ponere non oportet, quoniam hæc neceſſariò alteram immiſtionem ſequitur tanquam proprietas, quare ſuperuacuè in definitione poneretur. Hæc eſt humanæ mentis natura apud Ariſt. quam ipſe partim in initio ſecũdi libri de anima, partim in 3. lib. declarauit, & quam etiam epilogo collegit in cõtex. 38. eius tertii libri: in quo non poſſum non maximè mirari ingenium, & artificium Ariſt. qui quũ in 37. propoſuiſſet colligẽda epilogo ea, quæ de ſenſu, ac de intellectu dixerat, non ea tantùm recenſere debuit, quæ de ſenſu tradiderat poſt contex. 50. ſecundi libri, & quæ de intellectu in tertio ad eum vſque locum, ſiquidem ea omnia ſolam operationem reſpiciebant, ſed cum iis etiam illa coniungere, quæ prius in ſecundi libri initio de omni anima vniuersè dixerat, dum eam reſpectu corporis conſiderauit: ideo in contex. 38. id, quod propoſuerat, perfectè, & artificiosè exequendo, duabus tantùm dictionibus exquiſitè naturam intellectus cum vtroq; reſpectu ſignificauit, dum dixit intellectum eſſe formam formarum, formam reſpectu corporis, formarũ verò reſpectu operationis: adeout formam dicens collegerit vnico verbo naturam intellectus vt declaratã in ſecundo libro, dicens autem, formarum, vnico ſimiliter verbo collegerit intellectus naturam vt in tertio libro declaratam; ex libro.n. ſecundo habemus intellectum eſſe formam, qua homo eſt homo, ex tertio autem cognoſcimus eam eſſe omnium formarum receptiuam. Sic igitur definitionem intellectus omnibus numeris abſolutam, quã nos modò pluribus verbis protulimus, Ariſtoteles duobus tantummodò, ac ſtrictim expreſſit, dum dixit ipſum eſſe formam formarum. Idem de ſenſu dicendum eſt, ſimiliter.n. ex dictis in initio ſecundi libri collegit ſenſum eſſe formam: ibi.n. docuerat omnem animam eſſe viuentis corporis formam; poſtea dixit, ſenſilium, hoc colligens ex ijs, quæ poſt contextum 50. eiuſdem ſecundi libri docuerat: ſenſus enim ſenſilia recipiendo operatur; non dixit autem abſolutè, formarum, quia vt antea dicebamus, ſenſus non cognoſcit omnia, ſed ſola ſenſilia, & formas quidẽ ſine materia recipit, proinde formarum ipſe quoque receptiuus eſt, non tamen omnium, ſed ſenſilium tantùm; rectè igitur Ariſtoteles dixit ſenſum eſſe formam ſenſilium, intellectum verò eſſe abſolutè formam formarum.

Artificium Ariſt. in dicẽdo intellectũ eſſe formam formarum.

IAGOBI

IACOBI ZABARELLAE PATAVINI

DE SPECIEBVS INTELLIGIBILIBVS.

Propoſitio dicendorum. Cap. I.

DE mente humana agens Ariſtoteles in tertio de anima libro frequenter ſpecierum intelligibilium mentionem fecit; dixit enim ipſam eſse locum ſpecierum, ita tamen vt non habeat eas actu in ſua eſsentia, ſed poteſtatem ſolùm recipiendi, recipiat autem ipſas à phantaſmatibus. Hoc quomodo ſeſe habeat, non ita clarum fuit, vt magnas interpretum controuerſias, atque altercationes non excitauerit; non ſolùm enim dubitarunt quodnam harum ſpecierum officium ſit in intellectione, verùm etiam an reuera dentur, imprimanturque in intellectu ſpecies vllæ: idque etiam aliqui prorſus negare auſi ſunt, & aliud aliquod excogitare, quod Ariſtoteles nomine ſpecierum intelligere potuerit. Prԑterea verò cum hac diſputatione alia non parui momenti, & explicatu digniſſima coninncta eſt, quidnam ſint in intellectu illi, qui habitus vocari ſolent, vnde appellatur intellectus in habitu; quum nil aliud eſſe videantur, quàm hæ ſpecies in mente humana impreſſæ, atque ita fixæ, vt non facile amoueri queant. Nos igitur hac de re ſecundùm principia philoſophiæ Ariſtotelis diſputaturi, ante omnia Simplicij, & Platonicorum ſententiam tanquàm Ariſtoteli manifeſtè aduerſantem reiicimus, & ab hac noſtra diſputatione penitus excludimus; quippe quum nimis longa oratione opus eſſet ad Ariſtotelis de mente humana, eiusque operatione ſententiam cum Platonis opinione conferendam: quum enim illi dicant animam rationalem habere in ſe rationes ideales vt naturaliter inſitas, & conſubſtantiales, non vt extrinſecus impreſſas, proinde nihil à phantaſmatibus recipere, ſed ſolùm excitari ad contemplandas in ſe rationes ideales, quæ tunc tanquàm è tenebris in lucem prodeuntes incipiunt vocari habitus; huic ſententiæ aduerſatur apertè Ariſtoteles dicens intellectum eſſe prorſus immiſtum, neque vllum intelligibilium habere actu in ſeipſo, ſed omnia poteſtate, proinde ea recipere ab obiectis externis. Hanc igitur Ariſtotelis ſententiam veram eſſe ſtatuentes; quum eam in dubium, atque in diſputationem reuocare nullum operæprecium fore videatur; de eius tantummodò intelligentia diſputandum, & aliorum hac in re altercationem expendendam in præſentia nobis propoſuimus. Referemus igitur in primis contrarias multorum ſententias, & argumenta quibus vtuntur, vt intelligatur in quonam huiuſce rei difficultas conſtituta ſit: deinde noſtram hac de re ſententiam proferemus; tandemque illa, quæ nobis aduerſari videbuntur, aliorum argumenta ſoluemus.

Simplicij opinio.

Duæ Latinorum contrariæ ſententiæ, & earum declaratio. Cap. II.

QVVM Ariſtoteles ſpecies rerum intelligibilium tanquàm ad intellectionem neceſſarias manifeſtè poſuerit, latini omnes tum in earum conceſſione conſenſerunt, tum etiam in eo quòd ſpecies re ab intellectione diſtinguātur, ita vt aliud ſit ſpecies intelligibilis, aliud intellectio, quum præſertim etiam tempore ſecundùm eos diſtinguantur, & detur ſpecies intelligibilis abſq; intellectione, vt poſtea declarabimus; ſed quidnam ſint ſpecies intelligibiles, & quem in intellectione locum habeant, diſſenſerunt: primùm enim in duas penitus contrarias ſectas diuiſi ſunt; alij nanque ſpecies intelligibiles in intellectu imprimi aſſeruerunt; alij verò eas conſtanter negarunt, & ſolùm extra intellectum ſpecies conceſſerunt, quas ob id ſpecies expreſſas nominarunt: vtranque igitur ſententiam prius declarabimus, poſtea vtriuſque argumenta referemus. Illi, qui priorem ſententiam ſequuntur, dicunt eas eſſe quiddam intellectui ſuperadditum, & eſſe accidentia ſpiritalia à phantaſmatibus in intellectu producta, quæ & præcedūt tempore intellectionem, & poſt eam ſeruantur in intellectu, vnde eas impreſſas appellarunt: ſecundùm hos facile eſt oſtendere cur intellectus vocetur in habitu, & quidnam ſit hic habitus; quando enim impreſſas habet rerum intelligibilium ſpecies, quas contemplari poteſt quando vult, quum poſt intellectionem fixæ in intellectu maneant, tunc dicitur in habitu, quia nil aliud eſt habitus, quàm ſpecies impreſſa, & ita fixa, vt deleri vix poſſit. Sed hi in modo diſcordes fuerunt, & adhuc in duas ſectas diuiſi ſunt. Alij nāque dixerunt has ſpecies reſpectu intellectus habere locum obiecti terminantis intellectionem, quia intellectus eas habens contemplatur quando vult, cuius ſententiæ fuit Gregorius Ariminenſis in primo ſententiarum diſtinctione tertia quæſtione prima, & clarius in ſecundo diſtinctione ſeptima quæſtione tertia: eandem ſequutus videtur Scotus in primo ſententiarum diſtinctione tertia quæſtione ſexta, vbi longo ſermone oſtendere nititur dari ſpecies intelligibiles in intellectu ante intellectionem impreſſas, tanquàm obiecta ipſius intellectus, ex quarum multiplicata intellectione firmior impreſſio fiat, ita vt appellentur habitus; quos intellectus poteſt contemplari quando vult: habet enim obiectum præſens, quum ſpecies in intellectu maneant poſt intellectionem: confutat etiam ibi Scotus opinionem Henrici, & aliorum negantium ſpecies impreſſas, & ponentium tantùm expreſſas, vt ibi legere poſſumus. Alij verò dicunt ſpecies impreſſas non habere obiecti locum, ſed formæ tantùm & actus primi, quia per eas ita operatur intellectus, vt ignis per formam ſuam, quæ dicitur actus primus reſpectu operationis, quæ eſt actus ſecundus: ſic igitur ſpecies intelligibilis impreſſa in intellectu eſt ratio formalis, qua intellectus operatur; non operatur autem, niſi à phantaſmate moueatur, ideo phantaſma locum habet obiecti mouentis, ſpecies autem impreſſa non obiecti locum habet, ſed formæ & habitus reddentis intellectum propenſum, & aptum ad operandum: hæc fuit Thomæ opinio, quæ apud eum legitur tum in contex. octauo tertij libri de anima, tum clarius in prima parte ſummæ quæſtione. 85. articulo ſecundo, eamque Scotus impugnat in dicto loco quæſtione ſeptima; ſed opinionem Thomæ ſequi videtur Zimara in theoremate. 82. vbi aſſerit ſpeciem in intellectu impreſſam eſſe principium effectiuum intellectionis, hoc eſt rationem formalem, qua intellectus, qui poſſibilis dicitur, eſt intellectionis productiuus. Non eſt autem ignorandum, non apparere per ea, quæ diximus, differentiam vllam inter Thomā, & Scotū; nam etiam dicēdo ſpeciem impreſſam habere

Prior ſecta.

Gregorius Ariminenſis.

Scotus.

Thomas.

Zimara.

locum

locum obiecti, dicimus ipſam eſſe principium effectiuũ, & motiuum, quia officium obiecti eſt mouere, & agere; ideo plures recentiores philoſophi dum hoc tantùm dicentes putant ſe Thomæ & Scoti diſcrimen, ac diſſidium tetigiſſe, meo quidem iudicio decipiuntur, quia nullum adhuc eorum diſcrimen apparet. Dico igitur diſcrimen vtriuſque ſententiæ in hoc conſiſtere, quòd Scotus dicens ſpeciem impreſſam tenere locum obiecti negat intellectum phantaſmate mouente tunc indigere, quia ſpecies ipſa impreſſa obiecti officio fungitur: Thomas verò, & Zimara dicunt obiectum eſſe phantaſma, non ſpeciem ipſam impreſſam, ideoque ſemper requiri phantaſma mouens, & excitans ad intellectionem; intellectus enim habens impreſſam ſpeciem tanquàm habitum, à phantaſmate excitatus ſtatim intellectionem producit, quia ſpecies eſt ratio producendi intellectionem, nec produceret hanc intellectus, niſi ſpeciem haberet: idcirco in altero quoque diſſentiunt, quòd Thomas putat ſpeciem impreſſam eſſe totam rationem producendi intellectionem, Scotus autem dicit neque intellectum, neque ſpeciem eſſe rationem totam intellectionis productiuam, ſed vtrunque ſimul, adeout ex ambobus conſtituatur ratio adæquata intellectionis productiua; eſt enim tum ipſa ſpecies impreſſa, tum etiam ipſa intellectus natura; ideo in dicta quæſtione ſeptima impugnat Scotus in hoc opinionem Thomæ, vt ibi legere poſſumus. Sed Caietanus in prima parte ſummæ quæſtione. 79. articulo ſecundo aliam Thomæ ſententiam attribuit; inquit enim Thomam non dixiſſe ſpecies imprimi in intellectu, ſed intellectum fieri res ipſas, & imbibere quodammodo totũ obiectum: ideo videtur Caietanus accedere ad opinionem ponentium ſpecies expreſſas, de qua poſtea dicemus, ideoque aliqui eam ſequentes approbant hoc Caietani dictũ. Attamen apud Thomam in memoratis locis eam ſententiam legimus, quam nos prius expoſuimus, & quam ei omnes attribuunt. Ioannes autem Gandauenſis in tertio libro de anima quæſtione vndecima, & decimaſeptima tuetur quidem ſpecies impreſſas tum præcedentes, tum ſequentes intellectionem, ſed negat eas eſſe intellectionis effectiuum principium, & probare nititur eas eſſe principium receptiuum tantùm, ideſt rationem recipiendi intellectionem, non quidem receptiuum præcipuum, hoc enim eſt intellectus; ſed receptiuum præparatiuum, ſicut in dictis locis legere poſſumus. Hæc ſunt, quæ ab illis dicuntur, qui ſpecies imprimi aſſerunt; & eorum inter ſe controuerſia ea eſt, quam nos breuiter retulimus. Contrariam verò ſententiam, quòd nulla in intellectu ſpecies imprimatur, ſed ſola ſpecies expreſſa ſatis ſit ad intellectionem producendã, ſequutus eſt Henricus, quam Scotus confutat in dicta ſua quæſtione; & eam magno conatu defendit Ioannes Bacconius ſecundo ſententiarum diſtinctione ſexta quæſtione prima articulo tertio, quam eandem tuentur his temporibus omnes ferè philoſophi recentiores; ſpecies autem expreſſæ apud hos ſunt ipſa phantaſmata, quãdo ab intellectu agente illuſtrata ſunt actu intelligibilia, & actu motiua noſtri intellectus; quemadmodum.n. lumen ſolis iunctũ coloribus conſtituit eos in eſſe claro, & expreſſo, & actu motiuo ipſius viſus; ita phantaſmata ab agente intellectu illuſtrata fiunt clara, & motiua intellectus, & ita dicuntur ſpecies expreſſę, quæ ad intellectionem in intellectu producendam ſufficiunt abſque vlla ſpeciei impreſſione, quia nihil in intellectu imprimitur tanquã illi ſuperadditum. Eſt autem etiam inter hos diſſidium aliquod: nam Ioannes Bacconius dicit hanc ſpeciem excitare intellectum, deinde ipſum ita excitatum promere ex ſe ipſo intellectionem: quare apud eum intellectio formaliter eſt ſolùm actio ipſius intellectus, quia ipſe in promẽda intellectione agit, non patitur; ſed antecedenter eſt paſſio, quia excitatio præceſſit, quæ eſt paſſio quędã intellectus à phantaſmate. Sed recẽtiores quidã in reliquis Bacconij ſentẽtiã ſequentes id tãtùm nõ receperũt, intellectionẽ eſſe intellectus actionem tãtũmodo; nã aduerſus hoc ſententiã Ariſt. adduxerũt, qui clarè dixit intelligere eſſe pati, & modũ etiã paſſionis expreſſit dicens intellectũ fieri res ipſas; putauit

Caietanus.

Gãdauenſis.

Secũda ſecta

Henricus.

Ioannes Bacconius.

ergo Ariſtoteles intellectionem eſſe paſſionem non modò antecedenter, ſed formaliter, adeout ſit ſimul actio, & paſſio; actio ratione iudicij, ſiquidem iudicare eſt agere; paſſio verò quatenus intellectus imbibit quodammodo totum obiectum, & in ipſum transformatur, nihil tamen recipiendo tanquàm ſibi ſuperadditum; imbibere enim & transformari eſt pati quoddam. Hi autem ſuam hanc ſententiam declarantes dicunt neque intellectum, dum intelligit, formam vllam in ſe recipere, neque perſpicuum à coloribus informari, ſed viſum fieri rem viſam, & intellectum fieri rem intellectam, abſque vlla ſpeciei receptione: quemadmodum enim quum columna ex dextra fit ſiniſtra, id non prouenit ex aliqua nouæ formæ receptione, quæ in columna fiat, ſed ex ſolo reſpectu vnius rei ad aliam; ita per ſolam præſentiam corporis luminoſi, & reſpectum perſpicui ad ipſum fit ipſius perſpicui illuminatio, quum nulla in eo ſpecies recipiatur; ſic etiam in oculo non recipiuntur colorum ſpecies, neque fit viſio per receptionem colorum, ſed per præſentiam colorati corporis in perſpicuo illuminato, & reſpectum oculi ad colorem præſentem: quo fit, vt mutetur viſus quodammodo in colorem, & hac ratione pati dicatur, non quòd ſpeciem aliquam recipiat: non enim color per medium perſpicuum ad oculum tranſit, ſed vltra perſpicuum apparet oculo, & inſpicitur, quum nihil in oculo imprimat: ita phantaſmata, quando lumine intellectus agentis ſunt illuſtrata, & conſtituta in eſſe claro, & expreſſo, apparent intellectui, & nihil in eo imprimunt, ſed intellectus fit res illa, quam intelligit, & hæc dicitur intellectio: quam ſententiam colligunt ex verbis Alexandri, tum in primo, tum in ſecundo libro de anima in capite de viſu, tum etiam in libro de ſenſu & ſenſilibus.

Prioris ſectæ argumenta ad probandum ſpecies impreſſas. Cap. III.

1. argumētū. CONTRARIIS ſententijs ita declaratis vtriuſq; argumenta conſideranda ſunt. Illi quidem, qui tuentur ſpecies impreſſas, primùm ita argumentantur: intellectio eſt vnio intellectus cum intelligibili, ergo neceſſe eſt vt intelligibile in intellectu ſpiritaliter imprimatur; nam quomodo erit vnio, ſi intelligibile maneat extra intellectum? 2. argumētū. Secundò, dantur habitus intellectuales diſtincti ab habitibus partis animę ſenſibilis, ergo dantur ſpecies in intellectu impreſſæ, & poſt intellectionem ſeruatæ: cōſequentia clara eſt; quia iſti habitus non poſſunt eſſe aliud, quàm ſpecies ipſæ rerum intelligibilium manentes in intellectu poſt intellectionem, & ante intellectionem impreſſæ: aſſumptum quoque manifeſtum eſt apud Ariſtotelem in ſexto libro de moribus, vbi dicit intellectum, ſcientiam, ſapientiam, prudentiam, & artem eſſe habitus intellectuales, & eſſe actu in anima; in libro etiam categoriarum dicit hos habitus eſſe qualitates primæ ſpeciei in ipſa anima inhærentes, & diu manentes, & ægrè ſeparabiles: hoc etiam confirmatur per ea, quæ dicuntur ab Ariſtotele in contex. octauo tertij libri de anima; ibi enim inquit nos per tales habitus reddi aptos ad operandum quando volumus; vult igitur eos eſſe in anima fixos, & poſt operationē permanentes, nam operatio labilis eſt, nec diu durat; quare ſi ſimul cum ea deſineret habitus, quomodo aptiores ad operandum eſſemus, quàm prius? certè ſcientia rerum naturalium acquiſita in animo philoſophi naturalis ſeruatur in eo etiam dum nihil contemplatur, & dum dormit; ſimiliter ſeruatur ars medica in animo medici etiam dormientis; in quonam igitur animæ parte ſeruari has diſciplinas dicendum eſt? ſeruantur vtique in parte cognoſcente, atqui non in parte ſenſibili, quia hæc non recipit vniuerſalia, hi autem omnes habitus ſunt vniuerſales, quare non poſſunt ſeruari in memoria, quæ

eſt facultas

eſt facultas animæ ſenſibilis,& ſola particularia,quæ à ſenſibus recipit,ſeruare po
teſt ; reſtat igitur vt in intellectu ſeruentur,& ea ratione dicantur habitus,quate-
nus etiam poſt intellectionem,& diu quidem,in intellectu remanent. Tertiò ra- 3.argumẽtũ.
tioni conſentaneum eſt actum primum præcedere actum ſecundum ; at ſcientia
eſt actus primus,& contemplatio eſt actus ſecundus,vt inquit Ariſtoteles in initio
ſecundi libri de anima,& in contex. octauo tertij; ergo habitus ſcientiæ debet pre
cedere intellectionem : & niſi hoc dicamus , ſequetur intellectum ſemper habere
poteſtatem æquè propinquam ad operationem , neque oſtendere poterimus
quomodo nunc habeat poteſtatem propinquiorem,quàm prius; quoniam pote-
ſtas non poteſt eſſe facta propinquior , niſi aliquid in intellectu impreſſum ,& illi
ſuperadditum remanſerit ; ſed neque oſtendere poterimus quomodo intellectus
in habitu ſit aptus ad operandum quando vult ; cur enim eſt aptior , quàm ante
acquiſitionem habitus,ſi nullus remanet habitus,à quo aptior reddi poſſit? dan-
tur ergo ſpecies impreſſæ, & poſt inrellectionem ſeruatæ. Præterea confirmatur 4.argumẽtũ.
hæc ſententia teſtimonio Ariſtotelis in multis locis:nam in ſecundo contex.tertij
libri de anima dixit intellectum pati ab intelligibilibus , atqui nihil patitur ſine
receptione ; ergo vult intellectum ab obiectis recipere ſpecies : deinde in contex.
tertio clarè dixit intellectum eſſe ſuſceptiuum ſpeciei , at non poteſt ſpeciem ſu-
ſcipere,niſi ſpecies in ipſo imprimatur : poſtea in contex. ſexto dixit intellectum
eſſe locum formarum,at nulla eſſet cum loco ſimilitudo, niſi ſpecies eſſet in intel-
lectu,quum etiam locatum ſit in loco ; nam ſi ſpecies eſſent extra intellectum ,
quomodo intellectus diceretur locus ſpecierum? Auerroes quoque cum locum
interpretans inquit differre animam intellectiuam à loco propriè ſumpto, quòd
locus recipit locatum , nec fit illud , anima verò recipit ſpecies , & fit illamet ſpe-
cies, quam recipit ; ponit ergo Auerroes receptionẽ ſpeciei in intellectu,& vnio-
nem intellectus cum ſpecie intelligibili : in contex.etiam.37. & 38. dicit Ariſtote-
les animam modo quodam fieri omnia,nam per ſenſum fit omnia ſenſilia,per in-
tellectum verò fit omnia intelligibilia;non poteſt autem fieri res ipſæ,niſi ſpecies
rerum in ſe recipiat.

Argumenta poſterioris ſectæ ad probandum non dari ſpecies impreſſas. Cap. IIII.

ALTERA verò ſecta, quæ ſpecies imprimi negat, argumentatur
præcipuè ex verbis Ariſtotelis in contex. quinto tertij libri de ani- 1.argumẽtũ
ma, vbi dicit intellectum nihil eſſe actu eorum quę ſunt,antequàm
intelligat ; atqui intelligere eſt operari , ergo negat ante operatio-
nem eſſe in intellectu aliquam ſpeciem intelligibilem ; quia poſita
ſpecie impreſſa ante intellectionem , tunc intellectus eſſet factus aliquid ante-
quàm intelligeret : idem etiam legimus apud Ariſtotelem in contex.decimoquar
to eiuſdem libri , vbi inquit intellectum , antequàm intelligat, eſſe ſicut tabel-
lam , in qua nihil deſcriptum ſit ; non vult igitur Ariſtoteles aliquam ſpeciem in 2.argumẽtũ.
intellectu præcedere intellectioni. Secundò ſic argumentantur : ſatis ſaluatur in-
tellectio per ſolam ſpeciem expreſſam, hoc eſt per phantaſma illuſtratum, & actu
motiuum , ergo ſuperuacaneum eſt ponere ſpeciem à phantaſmate in intellectu
impreſſam ; fruſtra enim fit per plura, quod per pauciora æquè fieri poteſt : an-
tecedens patet; quoniam pręſentia obiecti ad mouendum apti poteſt ſine ali-
cuius auxilio producere intellectionem , ſi nihil impediat. Tertiò vtuntur ar- 3.argumẽtũ.
gumento tali : ſi concederentur ſpecies impreſſæ , & poſt intellectionem ſer-
uatæ , daretur memoria intellectiua : conſequentia clara eſt ; quia nullum eſt
aliud memoriæ officium , quàm ſpecies poſt cognitionem ſeruare , quare

ſpecies poſt intellectionem in intellectu ſeruarentur tanquàm in memoria; conſequens aduerſatur Ariſtoteli,qui in libro de memoria,& reminiſcentia dicit memoriam eſſe per ſe primi ſenſitiui,per accidens verò eſſe intellectiui,nempe quatenus intellectus non intelligit ſine phantaſmate, nullam igitur memoriam concedit,niſi vnam,quæ eſt facultas animæ ſentientis,& per ſe inſeruit phantaſiæ,quum idola rerum tantummodo particularium ſeruet, & ſit phantaſiæ tãquàm apertus liber; per accidens verò,& per mediã phantaſiam inſeruit etiam intellectui,quatenus ille mouetur à phantaſmate. Quartò aliqui ita argumentãtur: forma non
4 argumẽtũ. poteſt eſſe ſubiectum accidentium,intellectus autem forma eſt,& ſpecies ſunt ac-
5 argumẽtũ. cidentia,ergo intellectus recipere ſpecies non poteſt. Addunt ijdem hoc aliud argumentum:ſubſtantia æterna non eſt capax accidentium mutabilium,intellectus eſt ſubſtantia æterna,ſpecies verò ſunt accidentia labilia,ergo intellectus recipere ſpecies non poteſt.

Error vtriuſque ſectæ, & quòd neceſſarium ſit ſpecies in intellectu imprimi à phantaſmatibus, contra poſteriorum ſectam. Cap. V.

EGO in hac difficultate neutri opinioni adhærendum puto,ſed mediam quandam viam tenendam, per quam, vt mihi videtur,omnia dubia, & argumenta facile ſoluuntur: credo intellectionem fieri non poſſe ſine impreſſione ſpeciei intelligibilis in intellectu, quæ ſit quiddam diuerſum tum à phantaſmate producente,tum à ſubſtantia intellectus recipiẽte;& in hoc puto poſteriorem ſectam fuiſſe deceptam,priorem verò rectè ſenſiſſe; ſed hanc quoque in eo erraſſe, quòd poſuit ſpeciem hanc impreſſam præcedere intellectioni, & poſt intellectionem manere in intellectu; ego.n. arbitror tandiu ſeruari in intellectu ſpeciem, quandiu intellectus intelligit actu,quia puto ſpeciem in intellectu receptam,& intellectionem reipſa idem eſſe; proinde erraſſe in hoc omnes, qui ſpecies impreſſas re diſtinctas ab intellectione poſuerunt: ob id poſterior ſecta in hoc bene ſenſit,quòd nihil in intellectu poſuit præter intellectionem, in eo tamen malè, quòd dixit nullam à phantaſmate ſpeciem in intellectu imprimi, & intellectum abſque vllius formæ receptione intelligere: in eo quoque hi defecerunt, quòd in intellectu intellectionem ponentes negarunt ſpeciem, proinde diuerſum quiddam eſſe putarunt ſpeciem ab intellectione; quod etiam apertè protulerunt, dum phantaſma illuſtratum expreſſam ſpeciem appellarunt: ſic enim etiam ſubiecto diſtingui ſpeciem,& intellectionem aſſeruerunt,ſcilicet vnam in phantaſia eſſe,alteram verò in intellectu. Tria igitur à nobis demonſtrãda ſunt. Primum aduerſus poſteriorem ſectam, quòd non ſufficiat phantaſma ſine ſpecie impreſſa,ſed neceſſarium ſit imprimi in intellectu ſpeciem à phantaſmate. Secundum verò aduerſus priorem ſectam,quòd ſpecies impreſſa nõ præcedat tempore intellectionem,neque poſt intellectionem ſeruetur. Tertium demum,cur intellectus dicatur in habitu,& quid ſit iſte habitus,qui poſt intellectionem in intellectu manens facit vt intellectus poſſit contemplari quando vult, & vt dicatur reſpectu operationis habere potentiam propinquiorem, quàm prius habuerit. Primum probatur efficaciter argumentis prioris ſectæ, nempe illis,quę ſolam impreſſionem demonſtrant: nam illa, quæ ad probandam
1 argumẽtũ. permanentiam adducta ſunt,nihil roboris habere poſtea demonſtrabimus. Primùm quidem neceſſe eſt, ſicut primo argumento oſtendebatur, in intellectione coniunctionem fieri intellectus cum intelligibili, hęc autem fieri non poteſt,niſi aliquid in intellectu recipiatur; hoc ſignificauit Ariſtoteles quando dixit intellectum fieri rem ipſam intellectam: at non poteſt fieri res intellecta,ita vt ab ea no-

minationem accipiat, niſi in ſe recipiat aliquid noui, quod antea non habebat; ſic enim etiam prima materia non dicitur facta homo, niſi per receptionem formæ hominis. Illud verò, quod aliqui ad hoc dicunt, intellectum intelligentem nihil recipere, ſed imbibere totum obiectum, & fieri illud, mihi quidem non modò vanum eſſe videtur, ſed etiam implicare contradictionem: nam ſi idem intellectus prius nihil intelligat, poſtea verò intelligat equum, & dicatur factus equus, quæro an ſit idem intellectus, & eadem res nunc, & prius, an duæ; ſi idem, ergo etiam ante intellectionem erat equus, quod neque aduerſarij concederent; ſi verò non idem, neceſſe eſt vt vel deſtructa ſua priore entitate ſit facta alia entitas, vel ea manente alteram nouam entitatem receperit: ſi priorem ſuam entitatem amiſit, ergo deſtructus eſt; quare intellectio erit deſtructio ipſius intellectus, nec licebit amplius dicere, humanus intellectus intelligit, ſed potius dicendum erit, equus intelligit, quoniam tunc ita eſt factus equus, ut non ſit amplius intellectus: ſi verò manente priſtina ſua entitate alteram quoque entitatem acquiſiuit, neceſſe eſt vt aliquam formam receperit, non poteſt enim dici factus equus, niſi forma equi illi acceſſerit vt eius ſubſtãtiæ ſuperaddita, ſic enim rectè dicemus factam eſſe vnionem intellectus cum re intelligibili; non enim dicitur vniri, & coniungi res vna cum ſemetipſa, ſed plures eſſe oportet, ex quarum coniunctione vnum fieri dicatur: oportet igitur ſpeciem in intellectu imprimi, & ita vnum fieri tanquam ex materia & forma, nam ipſe in recipiendo tenet locum materiæ, vnde vocari ſolet intellectus materialis, ſpecies autem impreſſa tenet locum formæ; & quia nominatio fit à forma, totum dicitur factum vnum, & vocatur equus, non quidem materialis, ſed ſpiritalis: hoc modo intelligendus eſt Ariſtoteles, quando dicit intellectum fieri ſingula; non enim quum videmus factum vnum, debemus negare eius conſtitutionem ex parte materiali, & parte formali; perinde.n. eſſet ac ſiquis videns hominem eſſe vnum negaret ipſum ex materia & forma conſtare. Sed id, quod eos decepit, fuit, quòd vnio intellectus cum intelligibili, quum ſit ſpiritalis, eſt maior, quàm vnio materiæ cum forma materiali, ideo partium coniunctarum diſcrimen non conſpexerunt: immò veritate coacti ita loquuti ſunt, vt inſcii in noſtram ſententiam venerint; negarunt enim intellectum recipere, ſed dixerunt ipſum imbibere potius obiectum, & fieri illud, quare idem affirmant, & negant; negant enim intellectum recipere ſpecies, id tamen concedunt, dum dicunt imbibere, quia imbibere eſt recipere, & nil aliud eſt hec imbibitio, quàm magna vnio; quum enim ſit rerum ſpiritalium, eſt maior, quàm vnio formæ materialis cum materia: ideo hanc eorum appellationem non modò non refutamus, ſed maximè approbamus, quia receptio ſpecierum in intellectu conuenientiſſimè vocatur imbibitio, nec poteſt conuenientius nominari. Præterea alia ratione hoc comprobare poſſumus, qua manifeſtè cauſa erroris illorum declaratur: in omni actione & paſſione duas dari formas neceſſe eſt, vnam producentem, alteram productam in patiente; at phantaſma eſt forma agens in intellectum, & intellectus à phantaſmate patitur; ergo neceſſe eſt præter phantaſma dari aliam formã ab ipſo productã in intellectu: maior à nullo neganda eſſet, quoniam & ratione, & experientia cognoſcitur eſſe veriſſima; ſcopus enim omnis agentis nullus alius eſt, quàm introducere in patiens formam ſibi ſimilem, nam ipſamet agentis forma non poteſt eadem numero migrare ab agente ad patiens; ergo nil aliud eſt agere, quàm formam ſibi ſimilem producere in patiente: idque per inductionem manifeſtum eſt; ignis enim agit in lignum, non vt illi ſuammet formam numero eandem largiatur, quia hoc fieri nullo modo poteſt, ſed vt in lignum introducat aliam formam ſimilem, nẽpè aliam numero formam ignis, etenim ſine huius introductione non fit actio, neque productio; non enim ſufficit ſola præſentia ignis agentis ad faciendam hanc productionem; quid enim producitur, ſi ignis agens nullam formam producit? ergo manifeſtum eſt idem in

Euaſio aliquorum.

Confutatio.

Secundũ argumentum.

In omni actione duę formæ conſiderantur.

omni

omni actione dicendũ eſſe; eſt enim omnino neceſſarium vt à quolibet in aliud agente forma aliqua in patiente producatur: quoniam igitur phantaſma in phantaſia eſt, nec poteſt recipi in intellectu, & eſt agens reſpectu intellectus, oportet formam aliquam ab eo in intellectu produci, quam iudicans intellectus intelligat: quamobrem quum ſit (vt aduerſarii dicunt) in eſſe claro, & expreſſo, ita vt ſufficiat ad agendum, neceſſe eſt vt formam producat in intellectu; hoc enim eſt agere; & hoc negato phantaſma ad agendum non ſufficit, quia non agit, niſi ſpeciem producat. Sed videntur aduerſarij hoc concedere, dum dicunt phantaſma producere intellectionem in intellectu; etenim nil aliud eſt intellectio, quàm ſpecies impreſſa, vt aſſerit apertiſſimè Ariſtot. in context. 15.27.37. tertij libri de anima, dum inquit ſcientiam, & ſcibile idem eſſe, non quidem ſcibile materiale, quod extra animam eſt, ſed ſcibile ſpiritale, quod eſt in anima; hoc enim ſcibile idem eſt ac ſcientia, quæ actu eſt, vt actualis cognitio equi eſt equus ipſe ſpiritalis: diſcrimen eſt ſolùm ſecundùm rationem, hoc eſt ſecundùm diuerſas conſiderationes: nam ſi referatur ad ipſum intellectum, in quo eſt, & à quo iudicatur, dicitur intellectio; ſi verò ad obiectum externum, vocatur ſpecies, & imago illius, ſeu illud ipſum ſpiritaliter. Ob id horum ſententia proculdubio ad veritatem propius accedit, & magis defendi poteſt, quàm altera: nam videtur Ioannes Bacconius, & alij, qui eius ſententiam ſequuti ſunt, hoc ſolum reſpexiſſe, vt euerterent ſpecies ita impreſſas, vt intellectionem præcedant, & poſt intellectionem ſeruentur; at ſpeciem impreſſam, quæ idem eſſe dicatur cum intellectione, certè (vt ego arbitror) nec Bacconius, nec alij negarent: quamobrẽ ſententia hæc ad rectũ ſenſum trahi facile poteſt. Hæc fuit Auerrois opinio, qui in commentario quinto tertij libri de anima inquit intentiones intellectas habere duo ſubiecta, vnũ, per quod ſunt entia, & alterum, per quod ſunt veræ; ſubiectum enim per quod ſunt entia, eſt intellectus, in quo inhærent; ſubiectum autem, per quod ſunt veræ, eſt ipſum obiectũ externũ; veritas.n. eſt æquatio cõceptus cũ re, cuius eſt cõceptus; aſſerit ergo Auerroes ſpecies eſſe in intellectu tanq̃ in ſubiecto, nec re diſtingui ab intellectione, ſed ſolũ ratione, ſicuti declarauimus. Hoc idẽ de ſpeciebus ſenſilibus dicẽdũ eſt; nã color in oculo receptus, ac iudicatus, ſi ad realẽ colorẽ referatur, dicitur ſpecies coloris, ſeu color ſpiritalis; ſi uerò ad oculum, dicitur cognitio coloris, & viſio, ita vt anima, dum iudicat, dicatur fieri color ille. Verùm quia aliqui ita negarunt ſpecies impreſſas, vt omnem eorum entitatem de medio tollere conati ſint, & oſtendere nullius formæ receptionem fieri ſiue in ſenſu, ſiue in intellectu, ſed cognitionem nil aliud eſſe, quàm habitudinem, ſeu reſpectũ quendam ad obiectum præſens; ideo operæpretium eſt ſententiam hanc aliquantum conſiderare, vt oſtendamus ſpeciem imprimi in ſenſu & in intellectu, tanquàm ens poſitiuum, & abſolutum, & veram ſpeciem qualitatis, non ut meram relationem, vt ipſi dicunt. In primis illud nobis ſtatuendum eſt, quod ipſi non negarent, eãdem eſſe rationem & ſpeciei intelligibilis in intellectu, & ſpeciei ſenſilis in ſenſu, ac luminis in perſpicuo; horum enim omnium entitatem abſolutam iſti inficiantur: quod igitur de horum aliquo oſtendemus, id de alijs quoque oſtenſum intelligatur. Primùm poſſumus argumentum de lumine ſumere ex iis, quæ aliàs fuſius à nobis dicta ſunt in libris de viſu: lumen in perſpicuo producit qualitatem materialem, nempe realem calorem, vt Ariſtoteles ſæpe aſſerit in primo Meteorologicorum, & ut per ſe manifeſtum eſt; ergo lumen non eſt pura relatio, ſed eſt accidens abſolutum: conſequentia clara eſt; quia mera relatio non poteſt efficere qualitatem realem, & multo minus talem agendi vim habere poteſt id, quod eſt purum nihil: nec dici poteſt calorem produci à luce, quæ eſt in ſole, non à lumine, quod eſt in perſpicuo; etenim actio omnis fit per contactum, ut inquit Ariſtoteles in tertio & ſeptimo phyſicorum, lux autem, quæ in ſole eſt, corpora hæc inferiora non tangit. Confirmatur hoc ex oculi læſione, quæ fit ab inſpectione

Intellectio eſt ſpecies ipſa impreſſa.

Auerroes.

Aduerſus negãtes ſpecierum entitatem.

excellentis

excellentis lucis; læditur enim ac deſtruitur temperies oculi à magno lumine, vt ait Ariſtoteles in contex. 123. & 143. ſecundi libri de anima, & in ſeptimo tertii; deſtructio autẽ temperaturæ oculi eſt alteratio realis, quæ à pura relatione fieri non poteſt; lumen igitur in perſpicuo non eſt mera relatio, ſed eſt accidens abſolutum, & ſpecies quædam qualitatis. Poſſumus etiam à phantaſmate ſumere contra hos argumẽtum validiſſimũ: phantaſma in phantaſia non eſt purum nihil, neque mera relatio ad obiectum præſens, ſed eſt ens abſolutum; ergo etiam ſpecies obiecti in ſenſu, & in intellectu eſt ens abſolutum: conſequentia clara eſt, quia horum omnium eadem eſt conditio; ab obiecto enim externo mouetur ſenſus, à ſenſu phantaſia, & à phantaſia intellectus; quare ſi ſpecies in ſenſu nulla recipitur, ſed eſt mera relatio, non poteſt in phantaſia produci phantaſma, quod ſit maioris entitatis: antecedens autem probatur multifariam: primò, quia, vt etiam aduerſarii confitentur, phantaſma mouet intellectum, ergo eſt aliquid abſolutum, quia mera relatio non eſt apta ad mouendum; præterea illuminatur ab intellectu agente, ergo eſt ens poſitiuum & abſolutum: præterea phantaſma inhæret actu in phantaſia, etiam non præſente obiecto externo, immò etiam deſtructo obiecto, & nulla etiam exiſtente ſpecie in ſenſu externo; ergo non eſt mera relatio ad obiectum, ſiquidem deſtruitur relatio per ablationem termini: ſi verò aduerſarii ad partem memoratricem confugiant dicentes memoriam ſeruare imagines obiectorum, & has eſſe præſentes phantaſiæ, & prædictam relationem facere, incidunt in Scyllam dum volunt vitare Charybdin; nam eadem difficultas manet de imagine in memoria, quæ eiuſdem eſt conditionis, ac reliqua omnia prædicta: nam ſecundùm eos etiam imago illa deberet eſſe mera relatio ad obiectum præſens, quum hæc quoque ſit eiuſdem conditionis, ac reliqua prædicta; hoc tamen dici non poteſt, quum nullum adſit obiectum reale, quia memoria eſt præteritorum: igitur & idolum in memoria, & phantaſma in phantaſia, & ſpecies ſenſilis in organo ſenſus, & ſpecies intelligibilis in intellectu ſunt entia poſitiua, & abſoluta. Confirmant hanc ſententiam verba Ariſtotelis in multis locis: nam in contex. 121. & 138. ſecundi libri de anima inquit ſenſum recipere formas ſine materia, meram autem relationem ad obiectum præſens non vocaret formam, igitur indicat recipi aliquid poſitiuum; neque dicere poſſunt obiectum reale, vt realem colorem, ibi ab Ariſtotele vocari formam; nam color ille eſt forma in materia, Ariſtoteles autem dicit recipi formam ſine materia: præterea in tertio libro dixit intellectum eſſe immiſtum, vt poſſit ſpecies recipere, dixit eſſe locum formarum, & formam formarum; & ſenſum dixit eſſe formam formarum ſenſilium, quæ omnia noſtræ opinioni atteſtantur, ut conſiderantibus manifeſtum eſt. Auerroes quoque abſque dubio hoc ſenſit, quum in commentario quinto tertii libri dixerit intellectum ſpeculatiuum conſtare ex tribus, ex poſſibili, & agente, & phantaſmatibus, ſeu ex ſpeciebus intellectis, quæ tenent locũ formæ, & ſunt productæ à phantaſmatibus; ergo non putauit ſpecies eſſe merã relationẽ, quia relatio nõ facit cõpoſitionem, nec rectè vocatur forma: in commentario etiam trigeſimo eiuſdem libri Auerroes dicit ſpecies intellectas habere ſubiectum aliud à ſubiecto phantaſmatum, quare vult eas recipi in intellectu, quum phantaſmata recipiantur in phantaſia; non igitur putauit intellectionem eſſe ſolam præſentiam phantaſmatis extra intellectum, ſed eſſe ſpeciem à phantaſmate productam in intellectu. Videtur autem cauſa erroris iſtorum fuiſſe, quòd non cognouerunt entitatem accidentis ſpiritalis; quare id omne, quod materiale non ſit, putarunt eſſe nihil: qua de re diffuſius ſcripſimus in libris de viſu. Quòd autem hi nituntur in ſuam ſententiam trahere Alexandrum de viſu loquentem & in primo, & in ſecundo eius libro de anima, id meo quidem iudicio vanum eſt; trahi nanque verba Alexandri ad verum ſenſum facile poſſunt, quoniam Alexander nil aliud reſpexit, niſi ut oſtenderet obiecta non agere in organa ſenſuum, præ-

Auerroes.

Alexander.

ſertim

ſertim colorem in oculum, actione reali, & vera alteratione, qua realis qualitas producatur: quare quando negat formam in intellectu, aut in ſenſu recipi, negat ſolùm formam realem, non negat ſpiritalem, vt ex eius verbis manifeſtè colligimus: nam argumentum ſumit ex eo quòd formæ non recipiuntur niſi per verum motum in tempore factum, viſio autem fit ſubitò; non igitur aliam formam excludit, & recipi negat, quàm formam materialem: exemplum autem columnæ, quo Alexander vtitur, ſano modo intelligendum eſt; non enim in omnibus ea comparatio conſiſtit, ſed in eo ſolùm, quòd columna fit dextra abſque vllius materialis formæ receptione, ſiquidem nulla alia forma conſiderari poteſt, quæ in columna recipiatur, niſi forma materialis; in hoc igitur eſt ſimilis inſtrumento viſus, in quo fit viſio ſine alicuius materialis formæ receptione: at ſi ſpiritalem formam conſideremus, & nomine formæ comprehendamus, non eſt amplius ſimilitudo; in oculo enim recipitur forma ſpiritalis, in columna minimè; quod patet, ſi huic exemplo aptemus modum loquendi Ariſtotelis de ſenſu, ac de intellectu; is enim columnæ, quæ dextra fiat, minimè conuenit: inquit Ariſtoteles ſenſum recipere formas ſine materia, inquit intellectum pati, & recipere formas, & eſſe locum formarum; at columna, quando fit dextra, non dicitur pati, neque formam aliquam recipere; quare horum diſcrimen magnum, & manifeſtum eſt. Obiectio. Poſſet autem aliquis pro his nobis obiicere verba Ariſtotelis in contex. 69. ſecundi libri de anima, vbi dicit lumen eſſe præſentiam corporis lucidi in Solutio. perſpicuo: ſed hęc nobis non obſunt, quoniam propoſitio illa Ariſtotelis non eſt intelligenda formaliter, ſed cauſaliter; non enim dicit, nil aliud eſſe lumen, quàm præſentiam lucidi, ſed dicit lumen produci in perſpicuo à præſentia lucidi, idque manifeſtum eſt legentibus omnia Ariſtot. verba in eo loco: & hoc idem de Alexandro dicimus, qui & in primo & in ſecundo ſuo libro de anima de viſu loquens inquit, lumen eſſe præſentiam lucidi, ſed hoc ipſemet declarans inquit lumen Auicennam. produci in perſpicuo à lucido tanquam à cauſa. Hoc idem apud Auicennam legere poſſumus in libro ſuo, qui vocatur Compendium de anima; ibi enim dicit pręſentiam lucidi in perſpicuo eſſe cauſam luminis, non dicit eſſe lumen ipſum: notare etiam apud Auicennã in eo libro poſſumus in cap. ſexto & octauo, ipſum exiſtimaſſe ſpecies in ſenſu, & in intellectu imprimi ab obiectis tanquam à cauſis producentibus, & eſſe entia abſoluta, non ſolùm relationes, vt iſti exiſtimarunt.

Quòd ſpecies impreſſæ nec præcedere intellectionem poſſunt, nec poſt eam ſeruari, contra priorem ſectam. Cap. VI.

Primum argumentum. SEQVITVR ſecundum caput demonſtrandum, quòd ſpecies impreſſæ nec præcedere intellectionem tempore, nec poſt eam ſeruari poſſint; qua in re priorem ſectam deceptam fuiſſe arbitror. Ad hoc demonſtrandum nullum eſt efficacius argumentum illo, quod à D. Thoma refertur tanquàm argumentum Auicennæ in prima parte ſummæ quæſtione. 79. articulo ſexto: Auicenna enim hoc, quod veriſſimum eſt, cognouit, non poſſe in intellectu eſſe impreſſam ſpeciem ſine intellectione, ideo hoc argumento vſus eſt: Si ſpecies ad modum habitus imprimeretur in intellectu, intellectus neceſſariò eam ſemper intelligeret: conſequens manifeſtè falſum eſt: conſequentia autem probatur, quia ſpecies non poteſt imprimi in intellectu, niſi abiuncta à materia, & nudata conditionibus materialibus; at ſecundùm Ariſtotelem in contex. 15. & 16. tertii libri de anima omne abiunctum à materia eſt actu intelligibile, immò eſt actu intellectum, immò eſt idem quod intellectio, & quod intellectus ipſe: ergo ſpecies in intellectu impreſſa intellectio ipſa eſt, idque aſſerit expreſsè Ariſtoteles in contex. 15. 20. 27. 37. tertii libri de anima: igitur

tur ponere in intellectu ſpeciem ſine intellectione eſt pugnantia dicere,& implicare contradictionē;quia tantum abeſt vt ſpecies in intellectu eſſe poſſit ſine intellectione, vt potius ſit ipſamet intellectio. Neque dicere aliquis poteſt requiri ſem per phantaſma, proinde ſpeciem impreſſam non ſufficere ad intellectionem promendam ſine actione phantaſmatis: etenim actio phantaſmatis non alia ratione ad intellectionem confert, quàm imprimendo ſpeciem, quæ eſt intellectio ipſa, quamobrē dum ponitur iam impreſſa ſpecies, nō eſt amplius opus phantaſmate; idq; ad huc manifeſtius eſt ſecūdùm eos, qui dicūt ſpeciē impreſſam habere locū obiecti, ſeu principii productiui intellectionis, quæ deterrima omium ſententia eſt; tū quia neceſſarium omnino eſſet vt intellectus ſemper intelligeret, quum ipſe ſit ſemper aptus ad intelligendum,& haberet obiectum actiuum ſemper pręſens, nempe ſpeciem impreſſam potentem ſemper producere intellectionem; tum etiā quia forma ab agente producta in patiente non poſt habere locum agentis, nulla enim forma agit in ſuam materiam in qua eſt, ſed habet potius locum effecti, quàm efficientis, vt forma ignis in ligno genita non habet locum efficientis reſpectu illiuſmet materiæ, ſed ſolùm formæ effectæ. Quanquam etiam opinio dicentium ſpeciem impreſſam habere locum formæ, ipſa quoque eſt abſona rationi, nā acquiſita forma ceſſat omnis motus,& omnis actio agentis: quare, vt modò dicebamus, ſiue ſpecies impreſſa efficientis locum habeat, ſiue formæ, nullum eſt opus phantaſmate mouente poſt impreſſam ſpeciem, ſed neceſſarium eſt præſente ſpecie in intellectu intellectum actu intelligere. Ad huius autem veritatis confirmationem notandum eſt artificium naturæ in facultatibus animæ ſentientis: quum enim oportuerit duas in hac animæ parte ineſſe vires, vnam cognoſcendi, alteram retinendi, ac conſeruandi imagines rerum, natura non tribuit eidem facultati, neque eidem organo vtranque vim ſimul, ſed voluit memoriam, quæ conſeruatiua eſt, non eſſe cognoſcitiuam, & imaginatiuam, quæ eſt cognoſcitiua, non eſſe conſeruatiuam; proptereaquòd neceſſarium omnino eſt vt facultas cognoſcitiua cognoſcat actu illa, quæ actu recepta habet; quare ſi phantaſia, quæ cognoſcitiua eſt, conſeruaret etiam phantaſmata recepta, & memoria, quæ eſt conſeruatiua, cognoſceret etiam imagines in ea ſeruatas, cognoſceret multa ſimul eodem momento, quod penitus impoſſibile eſt; quoniam contemplari, vel imaginari eodem tempore plura ita eſt impoſſibile, vt eſt impoſſibile materiam ſimul habere plures formas ſpecificas: quemadmodum igitur phantaſia, quum ſit cognoſcitiua, non potuit eſſe conſeruatiua, & memoria, quum ſit conſeruatiua, non potuit eſſe cognoſcitiua: ita intellectus, quum ſit cognoſcitiuus, non poteſt eſſe conſeruatiuus ſpecierum, ideo nunquam plura ſimul intelligit, ſed ſemper vnum, proinde non poteſt eſſe in eo impreſſa ſpecies ſine intellectione. Hoc idem oſtenditur argumentis poſterioris ſectæ antea relatis, illis tamen exceptis, quæ impreſſionem tollunt; hæc enim poſtea oſtendemus nihil habere efficacitatis. Sed quia illa omnia poſtea in argumentorum ſolutione conſiderabimus,& ſingulorum vim expendemus, nunc ſatis ſit vnum tantùm conſiderare, quod non parui momenti eſt, ſi bene intelligatur; erat autem tale: Si ſpecies in intellectu poſt intellectionem ſeruarentur, daretur memoria intellectiua. Conſiderantes argumentum hoc D. Thomas, & Scotus in locis prædictis, totum concedunt, proinde negant conſequentis falſitatem: ad Ariſtotelem autem in libro de memoria & reminiſcentia ſtatuentem vnam tantùm memoriam, quæ eſt facultas animæ ſenſibilis, reſpondent duplicem eſſe memoriam; vnam, quę eſt conſeruatrix imaginum rerum præteritarū quatenus præteritæ ſunt, de qua ibi Ariſtoteles loquitur tanquam pertinente ad partem animæ ſenſibilem: alteram verò, quæ eſt ſolùm conſeruatrix ſpecierum reprę̨ſentantium obiecta ſecundùm ſe abſque temporis pręteriti conſideratione, eaq; eſt memoria intellectiua, quam Ariſtoteles non negaret, etſi in eo libro eam non conſideret, fatentur igitur dari memoriam intellectiuam diſtinctam ab altera memoria,

Solutio.

Impugnatio ſolutionis.

Facultas cognoſcitiua nō potuit eſſe conſeruatiua, & è conuerſo.

Contemplari, & imaginari plura ſimul eſt impoſſibile.

Secundū argumentum.

memoria, quæ ad ſentientem animam pertinet. Sed hoc dicentes non ſoluunt argumentorum, neque tuentur Ariſtotelem, qui in primo capite eius libri aſſerit ſe loqui de memoria prout inſeruiéte tum intellectui, q̃ ſenſui, proinde vniuerſè de de memoria loquitur; vnam tamen tantùmdò ponit, quam dicit inſeruire primo imaginatiuæ, ſecundariò autem, & per accidens etiam intellectui; putat enim ſolum phantaſma remanere fixum in parte memoratiua poſt imaginationem, ſpeciem verò intelligibilem non manere in intellectu fixam poſt intellectionem, dici tamen illius memoriam conſeruari, quatenus phantaſma, à quo produci poteſt, ſeruatur impreſſum in parte memoratiua, quod phantaſia poteſt iterum imaginari, & iterum producere ſpeciem eius in intellectu; hoc modo, non alio, cenſuit Ariſtoteles remanere in animo ſcientias, ac diſciplinas omnes, ſicut poſtea, quum de habitibus agemus, declarabimus. Præterea oſtendo nullum eſſe harum duarum memoriarum diſcrimen, quod ipſi fingunt: nam quando dicunt memoriam ſenſitiuam eſſe rei præteritæ quatenus eſt præterita, uel intelligunt eſſe neceſſariam conditionem recordationis vt ſimul cum ipſa re etiam determinati temporis recordemur, atque imaginem cum hac conditione in memoria conſeruemus; vel dicunt non eſſe quidem neceſſarium vt imago rei præteritæ cum determinato tempore conſeruetur, ſed vt ea ſit conditio obiecti tantùm recordabilis, non ipſius recordationis: prius quidem dici nullo modo poteſt, quia falſum eſt; etenim multa particularia recordamur, quorum certum, ac determinatum tẽpus non recordamur; hæc igitur non eſt memoriæ neceſſaria conditio, neq; hoc intellexit Ariſt. quando dixit memoriam eſſe præteritorum, ſed ſignificauit alterum poſteriorem ſenſum, nempe quòd tempus præteritum ſit quidem conditio obiecti memorabilis, ſed non ipſius recordationis, ſeu memoriæ, etenim fieri recordatio poteſt abſq; vlla præteriti temporis conſideratione: quod quidem hoc argumento probare poſſumus ſumpto ex Ariſt. in eodem libro: nam ibi inquit ſenſum eſſe præſentium, memoriam verò præteritorum; vult igitur eandem eſſe rationem memoriæ ad præteritum, quæ eſt ſenſus ad præſens; atqui ſenſus non apprehendit tempus præſens, immò ſentire etiam rem præſentem poſſumus abſq; vlla præſentis temporis conſideratione; ergo vult Ariſt. etiam præterita poſſe memorari ſine vlla conſideratione præteriti: hoc igitur ſi dicant, vt dicere omnino coguntur, non diſtinguunt, vt putant, vnam memoriam ab altera, nam intellectus, vt alio in loco demonſtrabimus, poteſt etiam ſingularia intelligere, ergo etiam præterita, immo etiam vt præterita; igitur tunc ſaltem, quando intellectus conſeruat ſpeciem rei ſingularis præteritæ, non diſtinguetur memoria intellectiua à ſenſitiua, quoniam etiam intellectiua erit rei præteritæ eodem prorſus modo, quo memoria ſenſitiua eſt præteritorum. Hæc igitur eſt Ariſt. ſententia: facultas imaginatiua, & memoria accepta vt imaginum conſeruatrix, ſunt facultates eiuſdem partis animę, nempe ſenſibilis, & vtraque eſt organica, & organum vnius eſt propinquum organo alterius, nam organũ phantaſię eſt medius ventriculus cerebri, memoriæ verò poſtremus; phantaſia quidem, vt antea dicebamus, cognoſcitiua eſt, at non ſpecierũ conſeruatrix, memoria verò eſt conſeruatrix, ſed nõ cognoſcitiua; ideo nõ potuit idẽ organũ vtriq; facultati, & tũ cognitioni, tum conſeruationi inſeruire, ſed duo diſtincta eſſe debuerunt, propinqua tamen, vt diximus, quũ pręſertim cognitio humidius organũ requirat, conſeruatio verò ſiccius, atq; ẽt frigidius, quia ſic tenacius eſt: quod etiã Galenus aſſerit, licèt alio modo facultates animæ in cerebri partes diſtribuat; mediũ.n. vẽtriculum aſcribit parti rationali, quã nos cum Ariſt. organicã eſſe negamus, ſed de hoc in pręſentia diſputandũ non eſt. A phantaſia igitur imaginante imprimuntur imagines in memoria, & ibi ſeruantur, ideoq; propter propinquitatem phantaſia dicitur habere propinquam memoriam, tanquam librũ apertũ, in quo multa ſunt ſcripta, quę legere poteſt: quòd ſi vtrunque ſimul organum accipiamus vt ynum, tunc dicimus illud

In lib. de ordine intelligendi.

habere

habere vim & imaginandi phantaſmata, & retinendi, ac conſeruandi ipſorum imagines; quo fit vt intellectus quoque hac ratione dicatur habere phantaſiam tanquam apertum librum, in quo multa legere ſuo arbitratu poteſt; quum enim ibi ſint fixa phantaſmata illarum rerum, quarum ſpecies intellectus prius intellexit, poteſt ab eiſdem phantaſmatibus iterum pati, & eaſdem ſpecies recipere; dum enim phantaſia renouat eiuſdem phantaſmatis imaginationem, intellectus quoque eiuſdem rei intellectionem renouat, qua fit in ipſo noua eiuſdem conceptus impreſſio à phantaſmate: hac igitur ratione vna & eadem memoria ſenſitiua apud Ariſtotelem per ſe, & primò inſeruit animæ ſenſibili, ſecundariò autem rationali; quare dum propriè memoria ſumitur pro facultate recipiendi rerum imagines, quæ in ea fixæ abſque cognitione ſeruentur, nulla datur memoria intellectiua; proinde Thomæ, & Scoti ſententia de duplici memoria ſic accepta aliena eſt ab Ariſtotele, & eam quoque negare cogitur Ioannes Bacconius, dum ſpecies impreſſas negat: In alio tamen ſenſu memoriam intellectiuam à ſenſitiua diſtinctam etiam ſecundùm Ariſtotelem tueri poſſumus, quem mox, quum de habitibus loquemur, declarabimus. Confirmatur præterea noſtra hæc opinio authoritate Auerrois, qui abſque dubio huius ſententiæ fuit; aſſeruit enim ſpecies in intellectu imprimi, ſicut antea conſiderauimus, & vt paſſim apud eum legere poſſumus in libris de anima, at non putauit eas manere fixas in intellectu poſt intellectionem tanquam habitus: nam in commentario trigeſimo tertij libri hæc apud eum verba leguntur [formæ ſunt duobus modis, ſunt enim formæ rerum tum extra animam, tum in intellectu; ſed in intellectu ſunt veluti res velocis tranſmutationis, & non fixæ, extra animam verò exiſtunt in materia ſenſili tāquam habitus in habente habitum, & res fixa in re patiente] itaque cognouit Auerroes formas intelligibiles ita eſſe in intellectu, vt ſunt res ſenſiles in organo ſenſus, nimirum præſente ſolùm obiecto; tandiu enim ineſt ſpecies coloris in oculo, quandiu præſens eſt realis color; ab hoc enim pendet in fieri, & in conſeruari; ſic tandiu eſt in intellectu ſpecies intelligibilis, quandiu eſt in phantaſia phantaſma actu, & ceſſante phantaſmate ceſſat intellectio, & ſpecies intelligibilis euaneſcit, quoniam à phantaſmate pendet in eſſe, & in conſeruari: quo fit vt intellectio formaliter ſit præſentia ſpeciei in intellectu, cauſaliter verò ſit præſentia phantaſmatis actu in phantaſia. Hanc eandem ſententiam de ſpeciebus impreſſis, ſed poſt intellectionem non ſeruatis, tribuunt Auicennæ D. Thomas, & Scotus in memoratis locis; licèt, vt ibi Scotus ait, ſatis obſcurè ex Auicennæ verbis colligatur: ſed cuiuſcunque ſit, vera eſt, vt argumenta à nobis adducta demonſtrant, quæ quàm debiliter à Gandauenſe ſoluantur in quæſtione decimaſexta tertij libri de anima, quiſque apud eum legere, & conſiderare poteſt; non eſt enim operæpretium, vt omnia, quæ ab alijs dicuntur, in medium afferamus.

Auerroes.

Auicenna.

Confirmatio eiuſdem ſententiæ teſtimonio Ariſtotelis, & reiectio interpretationis Scoti, & collectio erroris omnium aliorum. Cap. VII.

SENTENTIA hæc ab Ariſtotele manifeſtè ponitur in contextu trigeſimo tertij libri de anima, dum dicit animam nunquam intelligere ſine phantaſmate; & in trigeſimonono eiuſdem libri, dum inquit neceſſarium eſſe, vt intelligens ſpeculetur phantaſma aliquod; putauit enim nunquam fieri poſſe intellectionem ſine actione phantaſmatis, proinde non ſeruari ſpeciem in intellectu, quam poſſit intellectus intelligere ſine phantaſmate agente. Sed Scotus, qui exiſtimauit ſpecies in intellectu impreſſas habere locum obiecti mouentis, verba illa Ariſtotelis

Scoti interpretatio.

conſiderans,& ſuam ſententiam tueri volens inquit conuerſionem intellectus ad phantaſmata poſſe duas ob cauſas dici neceſſariam, vnam ante acquiſitionem habituum,alteram verò poſt: antequam enim habeat habitus,neceſſe eſt vt ad phantaſmata conuertatur, ſi debeat intelligere, ſicut omne paſſiuum conuertitur ad ſuum proprium actiuum; poſtquam autem acquiſiuit habitus, non eget amplius phantaſma:ibus vt motiuis,eſt tamen neceſſarium vt,dum ipſe intelligit, phātaſia quoque imaginetur,propterea quòd tanta eſt propinquitas, & coniunctio harum facultatum, vt vna operante alteram quoque operari neceſſe ſit, licèt quandoque neutra alteri inſeruiat; eſt igitur neceſſarium intellectioni phantaſma, non tamen ſemper vt cauſa,ſed quandoq; vt neceſſariò conſequens:ideo quando Ariſto.dixit aīam ſine phantaſmate nūquam intelligere, vtranq; neceſſitatē cōiter complexus eſt,nēpe nunquā ſine phantaſmate vel efficiente intellectionē,vel eā conſequente.

Confutatio. Attamen ſi verba Ariſt.bene cōſideremus,videbimus eū dicere intellectū in hoīe ſemper egere phantaſia vt mouente,& obiectū ſubminiſtrāte, inquit.n.in illo 39. cōtex.neceſſariū eſſe vt intelligens phantaſma aliquod ſpeculetur:atqui phantaſia ſpeculari non dicitur,ſed ſolus intellectus:quare non dicit Ariſto.phantaſiam tunc imaginari,ſed dicit intellectum ſpeculari phantaſma aliquod;hoc aūt non pōt alio modo intelligi,niſi vt Ariſt.dicat intellectum intelligentē intueri neceſſariò phantaſma aliquod, & ab illo moueri. Sed vana etiam ſecundùm ſe eſt illa ſecunda neceſſitatis ratio, quam Scotus adducit: nam quando duo ita ſe habent inuicem, vt neutrum alterius cauſa ſit,nullus eſſe pōt inter illa eſſentialis reſpectus,ſeu neceſſarius connexus,proinde ſeparari poſſunt,& vnum exiſtere ſine altero; igitur ſi poſt habituum acquiſitionem neq: intellectio eſt cauſa imaginationis,neq; imaginatio intellectionis,nulla eſt neceſſitas vt intellectu intelligente etiā phantaſia imaginetur: ꝙ ſi propter propinquitatem id contingere dicat,vt admittamus id poſſe contingere, nulla tamen ratio adeſt cur ſit neceſſarium ita ſemper euenire, quum in alijs facultatibus animę,quanuis propinquis,id fieri non videamus; dum.n.ſit viſio, non eſt neceſſarium vt auditio, vel guſtatio fiat: quòd ſi dicat in ſubordinatis tantùm facultatibus id euenire,adhuc falſum eſt;quia non eſt neceſſarium vt phantaſia imaginante etiam ſenſus ſentiat, quum poſſit operari nullo operante externo ſenſu, neque ſenſu communi: neque ad rem facit exemplum, quo Scotus vtitur,ſenſus communis reſpectu ſenſuum externorum:quia ſenſus communis eſt veluti centrum omnium quinquè ſenſuum,neq; ab illis re diſtinguitur,quocirca nō poteſt operari niſi illis operantibus; abſente.n.obiecto externo non operatur,ſed pręſente,& mouente organum aliquod ſenſuum externorum: at intellectus nō ita ſe habet reſpectu phantaſię, ſed eſt facultas aīæ ſeparata à phantaſia, & ſecundùm Scotum habet iam ſpecies impreſſas tanquam obiecta motiua,& fixas,neque eget amplius phantaſia obiectum ſuppeditante;quare nulla eſt ſimilitudo,proinde verba illa Ariſto.manifeſtè aduerſantur opinioni Scoti.Pręterea alia etiam à nobis ſępe notata loca apud Ariſtotel.noſtræ ſententiæ atteſtantur,& Latinorum opinionem reijciunt,nempe quando Ariſtoteles dicit ſpeciem intellectam & intellectionem idem eſſe;ſic enim apertè dicit non poſſe in intellectu exiſtere ſpeciem ſine intellectione.

Collectio erroris aliorū ſingulorum. Colligere igitur ex dictis poſſumus errorem illorum omnium,qui impreſſas, & permanentes ſpecies poſuerunt. Primùm enim falſa eſt Scoti ſententia, qui dixit ſpeciem in intellectu permanentem habere locum obiecti mouentis: etenim mouens ſecundùm Ariſtotelem eſt ſolum phantaſma; ſpecies verò ineſt in intellectu vt forma producta ab agente, non vt agens. Errauit etiam Thomas dicens ſpeciem in intellectu ſeruari tanquam rationem operandi, quia ſecundùm Ariſtotelem ſpecies in intellectu eſt operatio ipſa, non ratio operandi: ideo neque Gandauenſis rectè dixit ſpecies impreſſas eſſe tanquam diſpoſitiones ad operationem; hoc enim dicens dicit aliquid eſſe præparationem ad ſemetipſum: quum igitur ſpecies impreſſa intellectio ipſa ſit, non eſt præparatio ad

intellectio-

intellectionem; quare manifeſtum eſt has omnes ſententias pugnãtia dicere, dum ponunt in intellectu impreſſam ſpeciem ſine intellectione. Errarunt etiam illi, qui omnino ſpecierum impreſſionem negarunt, quià horum quoque ſententia, vt antea conſideravimus, implicat cõtradictionem: dicunt phantaſma eſſe agens, nihil tamen agere, quum nullam formam in patiente producat; quum enim nec ſpeciem vllam imprimat, nec dicẽdum ſit ipſum producere intellectionem, nihil agit, proinde eſt agens, & non eſt agens. Sed aduerſus ſententiam noſtram dubitare aliquis poſſet: quia ſi ſpecies impreſſa idem eſt, atque intellectio, ſequitur phantaſma ſolum eſſe idoneũ, ac ſufficiens principium producendi intellectionẽ; quum enim ſufficiat ad imprimendam ſpeciem, & ſpecies impreſſa idem ſit, quod intellectio, certè ſufficit ad producendam intellectionem; hoc tamen, vt paulo ante dicebamus, falſum eſt, & communi omnium conſenſioni aduerſatur; nemo enim dixit ſolum phantaſma eſſe ęquatum principium productiuũ intellectionis. Ad hoc dicimus ſpeciem intelligibilem nõ dici intellectionem quatenus ſolùm recipitur, ſed ſimul etiam quatenus iudicatur, adeo vt ſpecies recepta & iudicata idem ſit, quod intellectio: atqui phantaſma ad ſpeciei iudicium nihil cõfert, ſed ad impreſſionem ſolam: ideo dum hanc ſolam ſpectamus, intellectus patitur tantùm, phantaſma verò agit; ſed dum iudicium reſpicimus, ipſa intellectus natura eſt principium actionum intellectionis: quare adęquatum principium intellectionis productiuum neque ſolum phantaſma eſt, neque ſolus intellectus, ſed ambo ſimul, illud vt ſpeciem imprimens, hic verò vt iudicans; quæ duo ſimul eodem tempore fiunt, ſed ratione & natura diſtinguuntur; prior enim eſt impreſſio iudicatione, & in iudicatione pręcipuè conſiſtit intellectio, quare pręcipuum agens intellectionem eſt intellectus ipſe. Idem prorſus de ſenſibus dicendum eſt: nam obiectum externum eſt principium productiuum ſenſionis quatenus ſpeciem in organo imprimit, ſed facultas ipſa ſenſibilis dicitur agens, dum ſpeciem iudicat, qua ratione ſenſionem producit, ſicuti aliàs declarauimus in libro, quem de ſenſu agente ſcripſimus.

Dubium.

Solutio.

Phantaſma nõ producit intellectionem.

Quid ſit habitus intellectus, à quo intellectus dicitur in habitu. Cap. VIII.

DECLARANDVM relinquitur quid ſint illi habitus, qui ſolent attribui intellectui tanquam fixi, & permanentes, à quibus vocatur intellectus in habitu; ſi enim poſt intellectionem nulla in eo ſpecies remanet, nihil apparet, quod poſſit habitus appellari. Ego hac in re ſequendam puto nonnullorum opinionem, cuius mentionem facit Scotus in dicta quæſtione ſexta diſtinctionis tertiæ primi libri, & eam dicit fuiſſe à quibuſdam Auicennæ adſcriptam: attamen an Auicenna id voluerit inquit Scotus ſe nihil certi habere; attribuit autem illam Auicennæ Thomas in contex. octauo tertij libri de anima, & in prima parte ſummæ quæſtione 79. articulo ſexto: ſed cuiuſcunque fuerit, eam ego veram eſſe arbitror, & Ariſtotelis verbis conſentaneam. Dico igitur acquiri in intellectu ex multiplicatis intelligendi actibus quandam maiorem aptitudinem, ſeu habilitatem ad eaſdem res intelligendas, quam non habebat prius, eaque dicitur habitus acquiſitus; nam mens noſtra naſcitur rudis, & inepta ad rerum cognitionem ſtatim capiendam; ideo neceſſe eſt vt laboret, & inueſtiget, vt diſcat, & inueniat; ſed poſtquam ſemel rem aliquam apprehendit, ſi diu in eius contemplatione verſetur, acquirit habitum, id eſt habilitatem quandam, qua poteſt, quando vult, rem illam ſpeculari abſque exercitio, & abſque labore: dicunt autem id ab Auicenna hoc pacto fuiſſe declaratũ: intellectus poſtquã hanc habilitatẽ adeptus eſt, cõuertit ſe, quando vult, ad quandam intelligentiam ſuperiorẽ, quę infundit ei ſpecies, quas ipſe ſine vllo labore tunc recipit.

 Sed

Sed hęc ſententia apud Peripateticos admittenda non eſt: dicere potius debemus intellectum illam habilitatem adeptum conuertere ſe, quando vult, ad phātaſiam, & abſque vllo labore fieri hanc rem, vel illam, quia iam eſt exercitatus in eorundē phantaſmatum inſpectione, & earundem rerum cognitione; quo fit vt ex phantaſmatis oblatione imprimatur in eo ſtatim ſpecies intelligibilis, & promatur intellectio, quod ante habitus acquiſitionem non eueniebat; nam offerebatur quidem phantaſma lumine agentis illuſtratum, non tamen ſtatim intelligebat, quia rudis erat, & ad recipiendum ineptus, & labore, ac conſideratione indigebat, vt ſpeciem reciperet; quum autem ſemel recepit, aptior eſt ad eandem rem iterum intelligendam, mox autem ſi aliquantum in illa exerceatur, fit aptus ad eam rem ſtatim, & ſine labore in phantaſmate inſpiciendam, quando vult. Hæc igitur aptitudo acquiſita dicitur habitus, quem prius intellectus non habebat, nec tamen eſt ſpecies intelligibilis, quæ fixa maneat in intellectu poſt intellectionem, iam enim oſtendimus ſpeciem ceſſante intellectione aboleri; ſed eſt ſolùm maior quædam habilitas, quæ poſt intellectionem fixa in intellectu manet. Hoc modo intelligenda puto verba Ariſtotelis in contextu octauo tertij libri de anima, quando dicit intellectum in habitu eſſe adhuc poteſtate, non tamen ita, vt erat antequam diſceret, aut inueniret; ſignificat enim Ariſtoteles poteſtatem reſpectu operationis, ſemper enim intellectus non actu intelligens habet potentiam ad operationem; ſed diſcrimen eſt, quoniam hæc potentia prius remotior erat, quando non habebat habitum, poſtea verò acquiſito habitu eſt facta propinquior: ob id antea dicebamus, non omnino verum eſſe id, quod Ariſtoteles quandoque exempli gratia ſumit, ſcientiam in animo eſſe actum primum, ſpeculationem verò eſſe actum ſecundum; vtitur enim hoc exemplo non vt verò, ſed vt apparente, & ad declarandum primi ac ſecundi actus diſcrimen ſatis accōmodato; reuera enim intellectus habet potentiam ad ſcientiam vt ad actum ſecundum potius, quàm vt ad primum; quando. n. poſt ignorātiam acquirit ſcientiā, nil aliud reuera acquirit, quā intellectionē, & ſpeculationem, quę eſt actus ſecundus; acquirit quidem etiā illam operandi habilitatem, ea tamen non eſt actus primus, niſi impropriè, & per quandam ſimilitudinem, ſed actus primus eſt ipſe intellectus, cuius eſſe operatio dicitur: nam ſi illa habilitas eſſet actus primus, non poſſet fieri intellectio, niſi præſuppoſita hac habilitate, quoniam actus ſecundus præſupponit primum; hoc tamen verum non eſt, quia fit intellectio etiam ante acquiſitionem huius habilitatis: igitur intellectus ipſe eſt actus primus, & ſemper eſt poteſtate reſpectu actus ſecundi, cum hoc tamen diſcrimine; quòd illa poteſtas, antequam acquirat habitum, remotior eſt, poſtea verò fit propinquior: quare habitum acquirere non eſt acquirere actum primum, ſed eſt potentiam ad ſecundum actum fieri propinquiorem, quàm prius erat. Hoc poſſumus declarare exemplo ſatis claro: manus hominis naſcitur ad ſcribendum apta, & habet hanc potentiam naturalem, valde tamen remotam ab actu ſcribendi; in principio enim non poteſt ſcribere, nec facere illos motus, quibus characteres formantur; at ſi exerceatur, & laboret, diſcit ſcribere, & tunc dicitur habitum ſcribendi acquiſiuiſſe: quid igitur ex illo exercitio manet in manu impreſſum? certè ea ceſſante ſcribere nihil ipſius actus in ipſa impreſſum manet; non enim alicuius characteris forma in manu remanet, ſed ſola habilitas, quæ nihil aliud eſt, quàm aptitudo, & poteſtas ſcribendi facta propinquior: ſic igitur de intellectu noſtro dicendum eſt; nam in initio cum labore addiſcit, aliqua tamen facilius, aliqua difficilius, nec ſine magno ſtudio; nam prima principia, & dignitates facilius recipit (etenim hæc quoque à phantaſia, & à ſenſibus recipit) alia verò difficilius, & cum exercitio, & labore, & diſcurſu à noto ad ignotum; & is labor modò eſt maior, modò minor pro rerum varietate; & cognitio illorum, quæ facilius apprehenduntur, præparat intellectum ad recipienda alia cognitu difficiliora; & aliqua etiam ita difficilia ſunt,

vt ipſe

vt ipſe per ſe nullo diſcurſu, nulloq; ſtudio illa addiſcere poſſit, ſed doctore ea explanante indigeat. Ad huius autem rei confirmationem dignus annotatione eſt locus apud Ariſtotelem in contextu quinquageſimonono ſecundi libri de anima, vbi dicit ſenſum eſſe naturaliter ſimilem intellectui in habitu: ſenſus enim naſcitur cum poteſtate operandi ita propinqua, vt nullo doctore, nulloque exercitio indigeat, ſed ſtatim ſine labore ſpecies ſenſilium recipiat: ideo ſi hanc habilitatem, quam ſenſus naturalem habet, vocaremus habitum, ſenſus accepiſſet habitum à generante, non à doctore aliquo: non ſic intellectus; non enim cum tali habilitate naſcitur, ſed laborandum illi diu eſt vt eam adipiſcatur; talis igitur eſt intellectus poſtquam acquiſiuit habitus, qualis eſt ſenſus natura, proinde cum eo tantùm diſcrimine, quòd illa habilitas in intellectu eſt acquiſita, in ſenſu autem eſt naturalis, ſed ipſa ſecundùm ſe conſiderata habilitas eadem eſt: quemadmodum igitur in ſenſu nulla naſcitur impreſſa ſpecies obiecti, & nihil illius actus, qui recipiendus eſt, ſed mera habilitas, & aptitudo, & potentia operationi proxima; ſic in intellectu hic habitus nullam ſignificat impreſſam ſpeciem, ſed ſolam habilitatem, & aptitudinem ad ſpeciem ſtatim recipiendam. Siquis autem quærat quidnam ſit hæc habilitas, quæ vocatur habitus, ego arbitror eſſe qualitatem; quanuis enim Ariſtoteles in ſeptimo Phyſicorum à decimoſeptimo ad vigeſimum vſque contextum dicat habitus eſſe relationes, tamen rei veritas eſt, habitum notare naturam abſolutam, quæ ſimul eſſentialiter reſpectum contineat; quocirca ſunt & in categoria qualitatis, & in categoria relatiuorum, alia tamen & alia ratione; id enim quod habent abſoluti, qualitas eſt. In genere autem qualitatis, an ad primam ſpeciem, an ad ſecundam pertineant, non eſt clarum; quum enim ſint quædam aptitudines ad operandum, videntur ad ſecundam ſpeciem pertinere, quæ eſt potentia, vel impotentia; attamen Ariſtoteles omnes habitus in prima ſpecie collocaſſe videtur. Ego dicendum puto tales operandi habilitates locatas eſſe ab Ariſtotele partim in prima, partim in ſecunda ſpecie qualitatis; habent enim hoc diſcrimen, quòd aliæ ſunt naturales, aliæ verò acquiſitæ: quando igitur ſunt naturales, Ariſtoteles eas in ſecunda ſpecie collocauit, quum ob id vocauit naturalem potentiam, aut impotentiam: quando autem ſunt acquiſitæ, vocantur habitus, & pertinent ad primam ſpeciem qualitatis; ideo habilitas videndi, quæ in oculo eſt, licèt ſimilis ſit habitui intellectus, non tamen vocaretur habitus, quia eſt qualitas connata, ideo ad ſecundam ſpeciem qualitatis pertinet: potentia verò intelligendi in intellectu duplex conſiderari poteſt, vna propinqua, altera remota; & illa quidem, quæ eſt remota, pertinet ad ſecundam ſpeciem qualitatis, quia connaſcitur intellectui, ſed facta propinquior vocatur habitus, quia eſt habilitas per multiplicatos actus acquiſita, ideo hæc ſola ad primam qualitatis ſpeciem pertinet. hanc de habitibus intellectus eſſe Ariſtotelis ſententiam arbitror, per eam enim omnes difficultates tolluntur. Sed aliqui recentiores, qui ſpecies impreſſas negarunt, & illam, quam diximus, habilitatem nõ cognouerunt, ad phantaſmata confugerunt; quoniam alium modum, quo habitus intellectuales ſeruarentur, inuenire non potuere; dixerunt enim eatenus ſeruari habitus, quatenus phantaſmatum imagines in memoria ſeruãtur, à quibus poteſt intellectus intellectionem recipere quandocunque ad phantaſiam ſe conuertere vult. Sed hæc ſententia recipienda non eſt, quia hoc dicentes nõ poſſunt interpretari verba Ariſtot. in contex. 8. 3. lib. de anima, quando inquit intellectum in habitu maiorem habere operãdi poteſtatem, quàm prius: etenim ſi nihil penitus in intellectu manet, quæ eorum ſententia eſt, certè habet poteſtatem ęquè remotã, ac prius habebat; quare niſi concedamus in intellectu illam habilitatẽ ex iterata operatione comparatam, neq; interpretari Ariſt. poſſumus, neq; oſtendere quinã ſint habitus intellectuales, quia ſecũdùm iſtos nullus in intellectu habitus ponitur, ſed ſolùm in parte aĩę ſenſibili; quare nullã afferre rationem poſſum[illegible] r cognitio rerũ naturaliũ ſit

Intellectus in habitu eſt ſimilis ſenſui.

Quid ſit habitus.

Potentia ad intellectionem eſt duplex.

Recẽtiorum opinio.

Confutatio.

magis in animo Philoſophi non contemplantis actu, quàm in animo hominis idiotæ, quum phantaſmata rerum particularium æquè in vtriuſque animo eſſe poſſint; quamobrem niſi dicamus intellectum Philoſophi maiorem habere aptitudinem contemplandi vniuerſalia, & rerum eſſentias, quàm intellectum hominis idiotæ, nullam afferre poſſumus rationem, cur magis ille, quàm hic, habeat in animo ſcientiam naturalem fixam tanquam habitum. Præterea hoc illi dicentes nullam intellectui memoriam attribuere poſſunt, quum nos aliquam etiam ſecundùm Ariſtotelem intellectiuam memoriam concedamus; habitus nanque illi aptum intellectum reddunt ad rem oblatam ſtatim abſque vllo labore intelligendam, vt, quum fixi in intellectu ſint, nomine memoriæ appellari poſſint: ita enim celerem, & facilem eſſe operationem intellectus habitibus præditi certum eſt, vt inſtar cõceptus impreſſi eſſe videatur; nec alio modo, quàm hoc, Ioannes Bacconius memoriam intellectiuam in homine concedere poteſt, quum ſpecierum impreſſionem omnino neget. Siquis autem quærat, quænam memoria animæ humanæ ſeparatæ attribuenda ſit, de hoc nihil prorſus enuntiare iuxta Ariſtotelem poſſumus, quum ipſe animam humanam à corpore ſeparatam nullibi conſideraſſe comperiatur; ita vt non abſque ratione dubitauerint multi, an talem ſeparationem cognouerit. Secundùm veritatem autem Theologos conſulere oportet; certum quidem illud eſt, alium in eo ſtatu eſſe intellectionis modum: & quemadmodum tunc non amplius à phantaſmatibus obiectum recipiendo intelligit, neque vllas ſpecies recipit, quæ ſint accidentia diſtincta ab eius ſubſtantia; ita perennem rerum memoriam ipſum habere credendum eſt, quæ ab intellectione non diſtinguatur: attamen hoc ſtatuere inſtituti noſtri non eſt, ideo rem hanc vt à propoſito alienam ad Theologos noſtros integram remittimus.

Memoria intellectiua ſecundùm Ariſtotelem.

Omnium vtriuſque ſectæ argumentorum conſideratio, & ſolutio. Cap. IX.

Ad primum prioris ſectæ. SVPEREST vt omnia vtriuſque ſectæ argumenta perpendamus, & quantum roboris habeant conſideremus. Primum argumentũ, quo prior ſecta impreſſas ſpecies oſtendebat, totum eſt cõcedendũ; quoniam eo nil aliud probatur, quàm ſpeciei impreſſio, quã & nos concedimus, at nõ oſtenditur eius permanentia poſt intellectionẽ.

Ad ſecundũ. Ad ſecundum ſumptum ex habitibus intellectualibus neganda eſt conſequentia; iam enim diximus habitum non eſſe ſpeciem impreſſam, ſed eſſe habilitatẽ, & aptitudinem operandi facilius, quàm prius; dicimus enim ſciẽtiam naturalem eatenus ſeruari tanquam habitum in animo ſcientis, quatenus ſeruatur illa aptitudo cognoſcendi ſtatim res naturales in phantaſmatib. in memoria ſeruatis, & intellectui oblatis à phantaſia imaginante: ideo ſcientia vniuerſalis non remanet actu in animo vt vniuerſalis, ſed poteſtate maximè propinqua in ſuis cauſis, quia ſeruantur in memoria imagines particulares, & in intellectu aptitudo abſtrahendi conceptũ vniuerſalem abſque vlla difficultate; hanc enim ſignificauit Ariſtotel. in contex. 8. tertij libri de anima nomine habitus, per quẽ intellectus eſt aptus ad operandum quando vult.

Ad tertium. Ad tertium negamus ſcientiam, ſeu habitum prædictum eſſe actum primum, & operationem eſſe actum ſecundum reſpectu habitus; hoc. n. verũ non eſt propriè loquendo, ſed ſolùm per quandam ſimilitudinem; ipſa. n. ſubſtantia intellectus eſt actus primus, contemplatio autẽ, & ſcientiæ acquiſitio eſt actus ſecundus; Ariſtot. autẽ hoc exempli gratia ſumpſit, & craſſa Minerua conſiderauit, quoniam exemplorum veritas exactè quærenda non eſt. Sed hoc etiã conceſſo nullius roboris argumentum eſt, quia non eſt neceſſarium vt actus primus præcedat tempore actum ſecundum; nam anima vegetans ſimul incipit eſſe, & operari; graue in ſublimi genitum quo momento incipit eſſe, eodem incipit deorſum ferri; ignis ſimul

mul atque eſt genitus, calefacit: itaque adeo validū eſt argumentum, vt eius vtraq; propoſitio neganda ſit. Ad teſtimonia autem Ariſtotelis in pluribus locis nulla opus eſt reſponſione, quia per illa nō oſtenditur ſpecierum permanentia poſt intellectionem, ſed ſola oſtenditur impreſſio, quam nos concedimus. Poſterior verò ſecta primùm argumentabatur ex verbis illis Ariſtot. in contex. quinto tertij libri de anima [intellectus nihil eſt actu eorum, quæ ſunt, antequam intelligat] quæ ſignificant nullam ſpeciem præcedere intellectioni, quare hoc argumento non impugnatur impreſſio ſpeciei, ſed ſola præceſſio: videtur tamen ſolui poſſe dicendo Ariſtotelem ibi conſiderare primā apprehenſionis originem, quæ fit in puero; puer. n. prius intelligendo acquirit habitus, qui poſtea in eo ſeruantur, & præcedunt alias ſequentes intellectiones, non illam primam. Sed reuera argumentum contra priorem ſectam efficax eſt, quia ſecundùm illos ſpecies impreſſa ante intellectionē requiritur vel tanquam obiectum mouens, vel alio modo tanquam cauſa: ſic. n. intellectio fieri nō poteſt, niſi impreſſa iam ſpecies eſſe ſtatuatur, impreſſa autem ſpecie factus eſt intellectus res illa, vt Ariſt. aſſerit in contex. 8. eiuſdē libri: quare antequā aliquid intelligat, eſt aliquid eorum, quæ ſunt, quod in eo contex. 5. Ariſtot. negat. Secundum argumētum erat: ſufficit ſpecies expreſſa, ergo fruſtra ponitur impreſſa: hoc dirigitur ad impugnandam ſpeciei impreſſionem, & facile ſoluitur; perinde. n. eſt, ac ſi quis diceret, ignis agens ſufficit ad vrendum lignum, ergo fruſtra ponitur in ligno generari aliam formam ignis: inefficax. n. argumentum eſt, quum potius contrarium ex eo colligatur, nam ſi ad lignum vrendum ſufficit, ergo in eo producit aliam formam ignis: niſi. n. producat, certè vel non agit, vel nō ſufficit: ſic igitur dicimus phātaſma illuſtratū ſufficere ad mouendū intellectū, ideoq; producere in eo ſpeciē, quia hanc non producere eſſet nihil agere, vel non ſufficere: ideo repugnantia ineſt in hoc argumento, ſi bene perpendatur: ſed deceptio in hoc cōſiſtit, ꝙ putant ſpeciem in intellectu poni tanquā cauſam intellectionis, vt eam alij ponebant, aduerſus quos fortaſſis efficax argumentū eſt: nos verò ſpeciē in intellectu ponimus tāquam effectum à phātaſmate productū, non tanquā intellectionis cauſam, quin potius tāquā intellectionē ipſam: quare argumentū cōtra nos inane redditur. Tertium argumentū erat: ſi darētur ſpecies in intellectu impreſſæ, daretur memoria intellectiua: ad hoc quid reſpondēdum ſit, iam dictum eſt ſuperius; validum. n. eſt aduerſus ponētes ſpecierū permanentiam poſt intellectionē, ſic. n. propriè intellectiuam memoriam oīno negamus ſecundùm Ariſt. qui memoriā ſumptam pro impreſſione imaginis nō conceſſit, niſi in parte aīæ ſenſibili: ſed aduerſus ſnīam noſtrā de habitibus nullius roboris argumentū eſt; nā ſi quis dicat, his habitibus poſitis daretur memoria intellectiua, nos hoc concedimus, quoniam ſic acceptam memoriam ipſe quoque Ariſtot. non negaret. Ad quartum, quod impreſſioni refragari videtur, dicimus formam non eſſe quidem receptiuam accidentis materialis, ſed eſſe tamen receptiuam ſpiritalis, formam. ſ. informantem materiam, & conſtituentē aliquid in ſpecie ſub corpore naturali, qualis eſt in homine aīa rationalis; nā de forma abiuncta à materia concedimus eam nullius accidentis ſubiectū eſſe poſſe. Poſtremū argumentū nullius prorſus momēti eſt, nititur. n. fundamento inter Philoſophos maximè controuerſo, & ab oībus ſolui facile pōt: Alexander. n. & illi, qui eius ſnīam ſequuntur, minorem negarent: ſed alij interpretes Ariſto. qui aīam rationalem etiam ſecundùm Ariſto. immortalem eſſe affirmant, negarent maiorem: dicerent. n. ſubſtantiam quidem æternam, & ab omni materia abiunctā accidentia mutabilia recipere non poſſe; at ſubſtantiā æternā vt corpori caduco alligatā, & ab eo pendentē (vt aiunt) obiectiuè, cuiuſmodi eſt aīa rationalis humana, poſſe abſq; vlla abſurditate recipere accidentia caduca, & mutabilia; quum. n. moueatur à phantaſmatibus tāquam ab obiectis, & phantaſmata mutabilia ſint, ipſa quoq; ab eis recipit affectiones nouas, atq; mutabiles propter mutationem agentis, à quo producuntur: quare argumentum iuxta omnium ſententias debile eſt.

Ad quartū. Ad primum poſterioris ſectæ. Ad ſecundū. Ad tertium. Ad quartum. Ad quintum

IACOBI

IACOBI ZABARELLAE PATAVINI DE MENTE AGENTE.

Propoſitio, ac diſpoſitio dicendorum. *Cap. I.*

PRAETER humanam mentem, quæ patibilis dicitur, cenſuit Ariſtoteles neceſſariam eſſe alteram mētem agentem, ſine qua nequeat in homine intellectio fieri, ea ductus ratione, quòd vbi eſt aliquod patiens, quod in aliquo genere omnia recipere, & omnia fieri aptum ſit, neceſſe eſt vt illi reſpondeat agens, quod illius generis omnia facere poſſit: quoniam igitur humana mens patiendo intelligit, & apta eſt omnia intelligere, proinde omnia pati, & omnia fieri; neceſſe eſt aliquod illi agens reſpondere, quod omnia intelligibilia faciat, idque non eſſe niſi mentem: quo fit vt duæ in humana intellectione mentes conſiderandæ ſint, vna patiens, de qua nos in alijs libris egimus, altera verò agens, de qua in hoc libro agendum nobis propoſuimus; etenim tum ob eius dignitatem, tum ob ſummam difficultatem, tum etiam ob ipſius in humana intellectione neceſſitatem digniſſima res eſt, quæ accuratè tractetur, ac declaretur; Duo autem ſunt, in quibus tota eſt huiuſce rei difficultas conſtituta: vnum, quid ſit hæc mens agens, an ſit pars aliqua animæ noſtræ, necne, & quæ ſit eius natura; alterum verò quænam ſint eius officia in noſtra intellectione; nam ipſe quoque Ariſtoteles hæc vtraque de mente agente in tertio de anima libro tractaſſe comperitur: & quanuis ordine naturæ dicendum prius eſſet de ipſius eſſentia, poſtea verò de officijs, tamen in hoc quoque Ariſtotelem imitati de officijs prius agemus, deinde verò de eius natura; progrediendum enim ſemper eſt à facilioribus, & ab ijs, quorum cognitio ducere nos facilius in aliorum notitiam poſſit; cognitis enim huius intellectus officijs facilius quid ipſe ſit indagare, atque inuenire poterimus; quod etiam Ariſtotelem mouit, vt prius de ipſius in humana intellectione officijs, poſtea verò de eſſentia loqueretur. Id tamen ante omnia proteſtari velim, me hac de re ſecundùm principia tantùm philoſophiæ Ariſtotelis eſſe diſputaturum, quum non aliud in his omnibus libris conſilium meum ſit, quàm quid ſenſerit Ariſtoteles inueſtigare, & eius ſententiam, quantum in me eſt, planam, & manifeſtam reddere.

De officijs intellectus agentis variæ opiniones. *Cap.* *I I.*

CERTVM eſt officium mentis agẽtis eſſe agere, hoc eſt trahere de poteſtate ad actum,ſed in quodnã agere dicatur, & quomodo,obſcuriſſima res eſt,& maximè controuerſa: alij nanque dicunt ipſam agere in phantaſmata,non in mentem patibilem;alij in mentem patibilem,non in phantaſmata:alij verò in ambo ſimul. Prima ſententia Latinorum fuit, præſertim D.Thomæ,qui in tertio libro de anima,& in prima parte ſummæ quæſtione 79. artic. 3.& 4.& in quæſtionibus diſputatis de ſpiritalibus creaturis articulo decimo, & de anima artic.quarto,& quinto,quibus in locis fuſiſſimè de hac re loquitur, aſſerit rationem agentis in hoc eſſe conſtitutam, vt agat in phantaſmata: eiuſdem ſententiæ eſt Ioannes Bacconius in primo ſententiarum quæſtione ſecunda prologi, vbi dicit officium intellectus agentis eſſe propter phantaſmata, & totam eius actionem in phantaſmatibus terminari, neque vlterius progredi. Pro hac opinione videtur argumentum ſumi ex verbis Ariſtotelis in contex. 18.tertij libri de anima,vbi declarans officium intellectus agentis inquit ipſum eſſe ſicut lumen; nam lumen facit colores, qui poteſtate ſunt, eſſe actu colores: quemadmodum igitur lumen non agit in oculum, ſed in obiectum colorem, & ipſum ducit de poteſtate ad actum; ita intellectus agens agit in phantaſmata, non in intellectum patibilem; ideo poteſt inde colligi argumentum tale: officium omnis agentis eſt trahere de poteſtate ad actum; ſed Ariſtoteles hoc officium tribuit intellectu agenti ratione obiectorum, facit.n.de intellectis poteſtate actu intellecta;ergo in phantaſmata agit,non in intellectum patibilem. Contrà verò Simplicius videtur ei totam actionem tribuere reſpectu intellectus patibilis; putat enim vtrunque eſſe vnam & eandem ſubſtantiam,& vnum intellectum, qui vt in ſe manens dicatur agens, & vt progreſſus dicatur patibilis; quoniam ipſe vt in ſe manens ſeipſum vt progreſſum ducit de poteſtate ad actum,de imperfectione ad perfectionem. Hanc ſententiam Auerroes in commentario quinto tertij libri de anima Themiſtio attribuit,attamen non ſatis liquet Themiſtium fuiſſe huius opinionis. Hanc eandem ſequitur Ioannes Gandauenſis in quæſtio. 24.& 25. tertij libri de anima, vbi totam actionem intellectus agentis inquit eſſe in intellectum patibilem,non in phantaſmata,& ipſum in intellectu patibili producere actũ intelligendi. Pro hac ſententia ſumitur argumentum ex Ariſtotele in contex. 17. eiuſdem libri,vbi ex eo quòd detur intellectus patiens infert dari etiam intellectũ agentem,propterea quòd omni patienti reſpondet aliquod agens: vult igitur Ariſtoteles intellectum agentem dari propter intellectum patientem,& vt agat in eũ: ratio nanque illa vana eſſet, niſi agens ageret in illud met patiens, cui reſpondere debet: hoc idem Ariſtotelis exempla declarant; inquit enim intellectum agentem ita ſe habere ad intellectum patibilem,vt ars ad materiam ſe habet,ars autẽ in materiam agit;ita materia prima eſt patiens,in quod agunt omnia agentia naturalia; quare etiam intellectus patibilis dicitur patiens reſpectu intellectus agentis:& nomen quoq; ipſum hoc oſtendit; non enim phantaſmata vocauit patientia, ſed ipſum patibilem intellectum,in hunc itaque voluit agere intellectum agentẽ. Auerroes autem varius fuiſſe videtur:quandoq; enim aſſerit actionem intellectus agentis requiri propter intellectum patibilem,vt ipſum ad actum ducat,atque perficiat; quandoque propter phantaſmata,vt ea transferat de gradu in gradum,hoc eſt de materialibus faciat immaterialia, & de intellectis poteſtate actu intellecta: quare videtur Auerroes exiſtimaſſe officium intellectus agentis requiri propter vtranque actionem, ductus fortaſſe vtriſque argumentis ex verbis Ariſtotelis ſumptis, quibus duas priores ſectas vſas eſſe diximus; nam Ariſtoteles in contextu decimoſeptimo tertij libri de anima dicere videtur intellectum agentem agere in intellectum

Thomas.

Ioannes Bacconius.

Argumentũ illorum.

Simplicius.

Ioan.Gandauenſis.

Argumentũ illorum.

Auerroes.

tellectum patibilem, deinde in decimooctauo videtur aſſerere ipſum agere etiam in phantaſmata. Ideo ſententiam hanc nonnulli recentiores ſequuti ſunt, qui eam magis declarantes dixerunt intellectum agentem eſſe idem re cum intellectu patibili,& eſſe cognoſcentem, & eatenus in illum agere, quatenus tribuit illi cognitionem,& hac ratione dicatur intellectionem producere, quia intellectui patibili tribuit cognitionem,quam ipſe agens prius habebat. Hæc ſunt, quæ ab alijs dicuntur, à me breuiſſimè collecta.

Recentiores

Dictarum opinionum confutatio. Cap. III.

NOS verò aliorum errores patefaciendo ſimul ipſam rei veritatẽ iuxta Ariſtotelis mentem declarabimus. In primis à veritate prorſus aberrant illi, qui dicunt intellectum agentem agere in phantaſmata: quoniam,vt modò alios conſideraſſe dicebamus,Ariſtoteles intellectum agentem inuenit propter intellectum patibilem, & vt in eum ageret tanquam patientem. Sed obſtare nobis videntur verba Ariſtotelis in contex.18. quando intellectum agentem cũ lumine comparat, & ſignificat ipſum agere in phantaſmata: ijs tamen verbis bene intellectis tolletur omnis difficultas, & ipſa rei veritas manifeſta fiet. Sciendum igitur eſt,quando dicimus aliquid facere de tali poteſtate tale actu, verbum illud [facere] ambiguum eſſe, & poſſe intelligi duobus modis; poteſt enim facere vt forma, poteſt etiam facere vt agens; forma enim humana adueniens materiæ, facit de homine poteſtate hominem actu,neq; ob id eſt agens,quia facit hominem ad modum formæ,non ad modum agentis;homo verò generãs alterum hominem dicitur facere hominem tanquam agens: differentia igitur eſt in hoc conſtituta,quòd ignis generat alterum ignem, & facit de igne poteſtate ignem actu, producendo in illa materia alteram formam ignis ſibi ſimilem; illa verò altera forma producta facit de igne poteſtate ignem actu,non tamen producendo aliam formam,ſed vt forma ipſa,quia non id facit vt agens: iungitur enim ipſi rei,at agens generans externum eſt, neq; cum materia cõiungitur. Quando igitur Ariſtoteles dicit intellectum agentem facere phantaſmata actu intelligibilia de intelligibilibus poteſtate, non ob id declarat rationem agentis, quia non id pręſtat vt agens,ſed vt forma:iungitur enim phantaſmatibus lumen intellectus agentis tanquam forma, qua redduntur actu motiua, & actu intelligibilia, ſicuti lumen iungitur colori tãquam forma,& perfectio, qua redditur actu viſibilis, & actu motiuus viſus, neque dicitur lumen eſſe agẽs reſpectu colorum; quia nihil in eis producit vt agens,ſed eis iungitur vt forma,per quam totum hoc coniunctũ, color illuminatus, conſtituitur in eſſe obiectiuo, & fit actu motiuum viſus: hoc ſignificauit Ariſtoteles in eo ipſo loco,dum dixit intellectum agentem facere omnia tanquam habitum quendam: habitus enim formã denotat,non cauſam effectricẽ, quia efficiens eſt à patiente diſiunctum, forma verò iungitur materiæ recipienti,& habitus rei habenti habitum; ſic lumen coloribus hæret vt forma,& perfectio,neque ad eos ſe habet vt agens ad patiens.Non eſt igitur verum id,quod prima ſecta dicit,intellectum agentem agere in phantaſmata,& argumentum eorũ nullius roboris eſt. Decepti etiam ſunt illi,qui putarunt intellectum agentem agere in intellectum patientem tanquam agens diſtinctum à phantaſmatibus,quod extra phantaſmata agẽdo perficiat intellectum patientem,& ipſi tribuat intellectionẽ; hoc n. dato ſequeretur intellectum patientem poſſe etiã ſine phantaſmatibus intelligere, nempe ſumendo cognitionem immediatè à ſolo agente:id tamen Ariſto. aduerſatur,qui in contex.30.& 39.tertij libri de anima apertè dicit fieri nunquam poſſe vt intellectus intelligat,niſi phantaſma aliquod ſpeculando: quare ſecundùm Ariſto. omnis noſtra intellectio fit ex motione facta à phantaſmatibus. Immò non ſolùm falſum eſt id,quod dicunt,intellectum agẽtem tribuere patienti ſuam cognitionẽ,

Confutatio opinionis Tho. & Bac.

Solutio argumenti.

Facere aliqd vel ſumitur ad modũ formæ, vel ad modũ agentis.

Confutatio opinionis Simplicij, & aliorum.

Intellectus agens nõ agit quatenus intelligens.

ſed

ſed neque ea ratione, qua eſt agens, eſt intelligens; quanuis enim neceſſariò conſequatur vt ſit mens aliqua, & actu intelligens, tamen ea ratione, qua eſt agens, nihil formaliter intelligit, ſed ſolùm effectiuè, quatenus in homine intellectionem producit: quomodo autem id faciat, poſtea declarabimus, & oſtendemus intellectum agentem eſſe quidem ſemper intelligentem, agere tamen non vt intelligentem, ſed vt intelligibilem: falſum id quoque eſt, quod Gandauenſis dicit, intellectum agentem in intellectu patiente producere actum intelligendi; poſtea enim oſtendemus intellectum patibilem ſufficientem ſibi eſſe ad promendam intellectionem ſine ope intellectus agentis. Quocunque igitur modo dicatur intellectum patibilem pati ab intellectu agente, tanquam ab agente diſtincto à phantaſmatibus, & tanquam à cognoſcente, falſum eſt, & ab Ariſtotele alienum. Quum autem vtraque hæc ſecta errauerit, errauit etiam tertia, quæ vnum cum altero errorem coniunxit, vt conſiderantibus manifeſtum eſt.

Vera ſententia de actione intellectus agentis. *Cap.* IIII.

De actione igitur mentis agentis ego hanc eſſe puto veritatem iuxta Ariſtotelis opinionem, vt agere dicatur in intellectum patibilem, nõ in phantaſmata, ſed phantaſmatibus iungatur vt forma conſtituens obiectum motiuum intellectus patibilis: clarum hoc eſt conſiderantibus argumentum Ariſt. in eõ text. 17. eius libri: ibi nanq; conſtituto intellectu patiente colligit mentis agentis neceſſitatem, quia nihil imperfectum, & tale poteſtate vult in ſua imperfectione manere, ſed ad perfectionẽ ducatur neceſſe eſt; non poteſt autem ſemetipſum perficere; ergo requirit agens, à quo perficiatur, ducaturq; de poteſtate ad actum: agit ergo mens agens in mentem patientẽ, non in phantaſmata, ſed eis iungitur vt forma. Vnde colligimus quomodo agat in intellectum patibilem: non enim agit vt ſolus, & vt agens diſtinctum à phantaſmatibus, tum quia ſequeretur poſſe abſq; phãtaſmate intellectionem fieri, tum etiam quia agit vt habitus, & forma phantaſmatum: agit igitur vt iunctus phantaſmatibus, ita vt ex vtriſque vnum conſtituatur obiectum perfectum, & potens in intellectu patibili ſpeciem producere: quare vnum tantùm eſt agens, ipſum phantaſma, lumen verò intellectus agentis non eſt agens ſeparatum, ſed eſt perfectio phantaſmatis, quę conſtituit obiectum perfectum, & potens mouere intellectum patibilẽ. Ideo recta eſt illorum ſententia, qui dicunt intellectum agẽtem eſſe agentem vt intelligibilẽ potius, quàm vt intelligentem; quia ſi debet reddere phantaſma actu intelligibile, oportet ipſum per ſe eſſe actu intelligibilem, quemadmodum etiam lumen, quatenus eſt per ſe viſibile, non quatenus vidẽs, reddit colorem actu viſibilẽ: eſt quidem neceſſarium vt ipſe quoq; ſit intellectus aliquis, quia omne actu intelligibile eſt intellectus; nõ in hoc tamen conſiſtit ratio agentis, ſed in eo ꝙ ſit actu intelligibilis: hoc autem non ita accipiẽdum eſt, vt dicamus ipſum ita intelligibilem eſſe, vt à noſtro intellectu intelligatur ſecundùm propriam naturam, & quatenus eſt quædam ſubſtantia abiuncta à materia; hoc enim fortaſſe eſt vltimum, quod à nobis cognoſcitur: ſed eatenus dicitur agere vt intelligibilis, quatenus eſt ratio intelligibilitatis aliorum, id eſt quatenus eſt actus, & perfectio, qua cætera redduntur intelligibilia; proinde dicitur intelligibilis non ꝙ ipſe intelligatur, ſed quòd per ipſum alia intelligantur; ſic enim & lumen vnà cum colore locum habet vnius obiecti viſibilis, & mouentis; non enim quòd ipſe ſol, ſeu eius lumen videri ſeparatim dicatur, ſed quia eſt ratio, qua colores ſunt actu viſibiles. Facultas igitur paſſiua intellectus patibilis non reſpicit aliud agens, quàm obiectum phantaſma; ſed hoc non poteſt agere, niſi ab intellectu agente perficiatur, & fiat obiectum actu motiuum: quare intellectus agens eſt forma, qua obiectum fit actu obiectum, proinde reſpicit obiectum vt forma, patibilem verò intellectum vt agens, nõ quidem

Intellectus agẽs agit vt intelligibilis.

dem agens ſeparatum, ſed vt forma conſtitutiua agentis. Hæc eſt abſque dubio ſententia Ariſtotelis, quam ipſe magno cum artificio ſignificauit: nam in context. illo 17. docuit rationem agẽtis eſſe reſpectu intellectus patibilis, deinde in 18. modum actionis declarauit, ne intelligeremus eſſe agens diſtinctum ab obiectis. comparauit enim vtrunque intellectum cum obiectis dicens, hic fit omnia, ille verò omnia facit, ideſt facit eſſe actu intelligibilia; facit autem vt habitus quidam, ideſt vt forma & perfectio, quæ obiectis iuncta conſtituit obiectum actu, & perfectum, quemadmodum declarauimus.

An intellectus agens iungatur phantaſmatibus in phantaſia exiſtentibus, an in intellectu patibili receptis.
Cap. V.

QVAESTIO explicatu digna hic oritur, quũ intellectus agens iungatur phantaſmatibus vt forma, an eis iũgatur in phantaſia an poſtquã in intellectu patibili recepta ſunt.

Aliquorum opinio. Primum argumentum.

Dicunt aliqui nõ in phãtaſia hanc coniunctionem fieri, ſed lumen agentis phantaſmatibus iũgi, & ea perficere in ipſo intellectu patibili: quod probant argumento tali: officium intellectus agentis requiritur propter quidditates, quę in phantaſmatibus latent, has enim facit actu intelligibiles; ergo ſi in phantaſia phantaſmatibus iungeretur, phãtaſia cognoſceret quidditates, & vniuerſalia, quod nemo vnquam dixit, non poteſt igitur intellectus agens munus hoc exercere, niſi in phantaſmatibus iam in intellectu patibili receptis.

Secundũ argumentum.

Confirmant per illa, quæ ab Ariſtot. dicuntur in contex. decimo tertij libri de anima: ibi enim inquit intellectum à ſolo ſenſitiuo recipere carnẽ, ideſt totum compoſitũ ſingulare, abſq; vllo auxilio intellectus agentis; ergo phantaſmata ſunt per ſeipſa ſufficienter prȩſentia intellectui patibili, vt ab eo apprehendantur tanquã confuſę quędam conceptiones ſingularium, per eas tamen non apprehenduntur quidditates, quia non apparent: ſed illis confuſis conceptionibus adueniens lumen intellectus agentis reſoluit eas in quidditatem, & quidditatem à quidditate diſtinguit, & facit quidditates de intellectis poteſtate actu intellectas, quæ ſunt verum obiectum intellectus patibilis; quum igitur requiratur intellectus agens propter obiectum, hoc eſt propter quidditates, vt eas apparere faciat, & hæ non cognoſcantur niſi ab intellectu, oportet lumen agentis iungi phantaſmatibus in intellectu, non in phantaſia. Vtuntur etiam ad hoc declarãdum exemplo tali: ſi velimus in ſtatua cernere aliquas minutiſſimas lineas, apponimus ſtatuam lumini, vt illuſtretur, nec quærimus vt illuminentur oculi, quoniam oculi non egent lumine, ſed obiecto illuminato, vt illa, quæ confuſa erant, appareãt, quia abſque illo lumine videret quidem oculus ſtatuam, at minutiſſimas illas lineas nõ cerneret: ſtatua igitur poteſt per ſe imprimere in oculo ſpeciem confuſam, neque lumen illud requirit, ſed ſolùm requiritur propter lineas illas, quibus proportione reſpondent quidditates latentes in phantaſmatibus.

Confutatio.

Hęc ſententia mihi probari nulla ratione poteſt, quum per eam tollatur tota ratio agentis: ſi enim intellectus agens iungitur illis confuſis conceptionibus iam receptis in intellectu patibili, iungitur potius vt forma, quàm vt agens, quod etiam illi cõcedere videntur, fatentur enim intellectum agentem reſpectu obiectorũ non habere locum agentis, ſed formę tantummodò: attamen neque reſpectu intellectus patibilis poteſt habere locũ agentis, hoc. n. non poteſt eſſe alio modo, niſi quòd illę conceptiones ita illuminatæ agant in intellectum patibilem, quod nullo pacto dici poteſt, iam enim inhęrẽt ipſi intellectui tanquam formæ; quare etiam intellectus agens illis iunctus habet locum formę vnà cum illis, at forma non agit in ſubiectum, in quo recepta eſt; quare intellectus agens nulla ratione haberet locum agẽtis iuxta illorum opinionem.

Miror

Miror etiam quomodo hoc dicere potuerint,quum omnino negauerint ſpecies in intellectu imprimi; id enim ſi verum eſt, quomodo poſſunt phantaſmata, & confuſæ illæ conceptiones in intellectu recipi? ſic enim reciperentur in intellectu tanquàm ſpecies diſtinctæ à phantaſmatibus, quod ipſi negant, dum negant ſpecies impreſſas. Ego igitur cogor multorum ſententiam ſequi, qui dicunt intellectum agentem iungi obiectis nondum in intellectu patibili receptis, ſed in phantaſia exiſtentibus,quia hoc modo ſeruatur vera ratio agentis; phantaſmata enim ſine lumine agentis eſſent quidem apta ad imprimendam in intellectu patibili conceptionem rei ſingularis,at non imprimerent ſpeciem quidditatis, niſi eſſent illuminata ab intellectu agente, qui dat eis vim motricem, & productricem ſpeciei quidditatis; facit enim vt in phantaſmatibus diſtinctè appareant omnes naturæ,& quidditates,ſicuti lumen ſolis in ſtatua facit vt appareant diſtinctè omnes minutiſſimæ lineæ, & vt ſtatua ſit apta ad imprimendum in oculo non ſolùm totam imaginem confuſam,ſed etiam omnes partes, & omnia exilia lineamenta: ideo ſimilitudo ab illis adducta manifeſtè contra ipſos facit,nam minutiſſimæ illæ lineæ in ſtatua non indigent lumine eas illuſtrante quando iam in oculo receptæ ſunt,ſed extra oculum, & in ipſa ſtatua; ipſi enim fatentur oportere ſtatuam illuminari, non oculum: ſic igitur optimè ſeruatur ratio agentis, nam agens debet eſſe externum,vt poſſit agere in patiens,id verò, quod in ipſo patiente recipitur, non eſt vocandum agens, ſed forma. Ad argumenta autem illorum facile eſt reſpondere.Primum erat; ſi iũgeretur phantaſmatibus in phantaſia, ergo phantaſia eſſet intelligens,& apprehenderet vniuerſalia, & quidditates: ad hoc neganda eſt conſequentia,& ratio negationis ſumitur tum à phantaſia, tum ab obiecto ipſo: à phantaſia,quoniam ipſa non eſt apta cognoſcere vniuerſale,& quidditatem;quare etiamſi haberet in ſeipſa ſpeciem vniuerſalem, non eam cognoſceret, quia non eſt talis facultas,quæ ad hanc operationem idonea ſit; non poteſt enim abſtrahere vniuerſale, & ipſum transferre de gradu in gradum: hoc poſſumus confirmare exemplo coloris,& luminis; lumen enim facit vt color parietis ſit actu viſibilis, paries tamen habens colorem illum illuminatum non eſt videns, quia vim cognoſcendi non habet; quare eſt quidem color ille viſibilis, non tamen à pariete,in quo ineſt,ſed ab oculo,cuius motiuus eſt: ſic etiã in phantaſia ſunt quidditates in phantaſmatibus illuminatæ, proinde intelligibiles,non tamen à phantaſia, quoniam ipſa hanc vim non habet. Idem oſtenditur ratione obiecti:phantaſma.n.quantumuis ab intellectu agente illuminatum non eſt formaliter intelligibile, ideo ſi fieri poſſet vt idem formaliter acceptum ad intellectum poſſibilem trãsferretur, non intelligeretur ab eo; quia phantaſma illuminatũ vocatur quidẽ actu intelligibile,non tamen formaliter,ſed obiectiuè,nam ſi ipſummet in intellectu poneretur, non fieret intellectio; ſed ideo vocatur intelligibile, quia poteſt producere in intellectu poſſibili ſpeciem intelligibilem, quæ dicitur intelligibilis formaliter, quia ipſamet recipitur in intellectu. Hoc quoque confirmatur eodem exemplo luminis,& coloris: nam color realis,qui in pariete eſt, licet ſit actu illuminatus,& ita actu viſibilis,non eſt tamen viſibilis formaliter, ſed ſolùm obiectiuè; quia ſi idemmet realis color illuminatus poſſet in oculo poni,nõ videretur ab eo: ideo actu viſibile ſumi poteſt duobus modis,nam coloris ſpecies ſpiritalis in oculo recepta dicitur viſibilis formaliter, ſed color realis illuminatus viſibilis dicitur obiectiuè,ſed non formaliter.Leuitas igitur argumenti manifeſta eſt,quia neque phantaſia eſt apta intelligere quidditates,neque phãtaſma illuminatum in phantaſia eſt actu intelligibile formaliter, ſed eſt formaliter imaginabile; intelligibile autẽ obiectiuè,quatenus eſt obiectũ potens extra phantaſiã producere in intellectu ſpeciẽ intelligibilẽ. Alterum argumẽtũ ſumebatur ex cõtex. 16.tertij libri de anima, vbi Ariſt.dicit intellectũ recipere cõpoſitũ confuſum à ſolo ſenſu ſine ope intellectus agẽtis: vult igitur phantaſmata in phantaſia exiſtẽtia nõ egere lumine

Ad primum argumentũ.

Intelligibile aliquid dicitur vel formaliter, vel obiectiuè;ſic etiã viſibile.

agentis, vt ſint actu motiua, ſed eſſe per ſe motiua abſque illo, proinde lumen agentis non requiri niſi poſtquàm illud confuſum in intellectu patibili receptum eſt, nempe vt in eo quidditas eluceſcat. Ad hoc dicimus obiectum illud poſſe duabus rationibus dici actu motiuum; nempe vel ita motiuum, vt totius tantùm confuſi ſpeciem imprimat; vel ita motiuum, vt imprimat etiam ſpeciem quidditatis latentis in eo confuſo: priore quidem modo inquit ibi Ariſtoteles phantaſma eſſe per ſe motiuum intellectus noſtri abſque lumine intellectus agentis, ſed non ſecundo modo; non eſt enim ex ſe ita motiuum, vt poſſit quidditatem imprimere, niſi illuminetur ab intellectu agente: vult igitur Ariſtoteles phantaſma illuminari in phantaſia, & ita illuminatum imprimere in intellectu ſpeciem quidditatis: quare per hoc argumentum non oſtenditur obiectum illuminari in intellectu, ſed potius in phantaſia; hoc enim demonſtrat comparatio, quam ibi Ariſtoteles facit, cum linea flexa; dicit enim cognitionem quidditatis ſimilem eſſe lineæ flexę, quatenus lumen agentis fertur prius ad obiectum in phantaſia, deinde cum eo ad intellectum reflectitur.

De Abſtractione, an fiat ab intellectu patibili, an ab agente. Cap. VI.

Auerrois, & latinorũ opinio.

DIGNVM conſideratione hic eſt, à quonam fiat abſtractio, an ab intellectu patibili, an ab agente; hoc enim cognito erit plenè cognitum officium intellectus agentis: plurium ſententia eſt abſtractionem fieri ab intellectu agente; nam latinorum plures hoc dicunt, & Auerroes quoque apertè id aſſerit in commentario decimooctauo tertij libri de anima, & in calce vigeſimi, vbi dicit Ariſtotelem fuiſſe coactum ponere intellectum agentem propter abſtractionem, quia eius actio eſt abſtractio; abſtrahit enim à phantaſmatibus vniuerſale, & ipſum denudat omni materiali conditione; ideoque intellectio intellectus patibilis nil aliud eſt, quàm receptio huius vniuerſalis ita abſtracti ab agente; & actio ipſius agentis nil aliud eſt, quàm abſtractio vniuerſalium ab omni conditione materiæ, vt mouere poſſit intellectum patientem: illud igitur, quod vocari ſolet, facere de intellectis poteſtate actu intellecta, apud Auerroem eſt abſtrahere, proinde abſtrahere eſt officium ſolius agentis: citat etiam Auerroes dictum Alexandri, quod apud eum legimus in ſecundo libro de anima in capite de intellectu agente; ibi enim Alexander dicit non ſolùm eſſe neceſſariam in anima intellectiua vtranque vim, vnam agendi, alteram patiendi, ſed etiam melius declarari naturã intellectus per agere, quàm per pati: quod declarans Auerroes dicit intellectum per pati non differre à ſenſu, ſed ſolùm per agere, quia non datur ſenſus agens, ſed datur intellectus agens, qui fabricat intelligibilia, quod dicitur abſtrahere. Hæc ſententia recipienda non eſt, & impugnatur efficaciſſimè argumento Ioannis Gandauenſis, licèt ipſe ad aliud demonſtrãdum eo abutatur; nam probare volens intellectum agentem non agere in phantaſmata, & eis nihil tribuere, ita argumentatur: intellectus agens, ſi phantaſmata illuminat, æquè omnia in eis exiſtentia illuminat, æque omnia intelligibilia facit, nec poteſt vnum expoliare aliis, & ab eis ſeparare, & facere vt vnum ſine alio intelligatur; quemadmodum lumen picturam aliquam feriens facit æquè omnes eius colores eſſe viſibiles, æque omnes illuſtrat, nec facit vt vnum videatur ſine alio; ergo intellectus agens nihil phantaſmatibus tribuit, & nihil in eis operatur. Sed hæc conſequentia reuera inefficax eſt, & Ioannes fallaciam committit à ſecundùm quid ad ſimpliciter; quia hoc argumentum probat quidem intellectum agentem non ſeparare, ſeu abſtrahere vnum ab alio, quoniam æquè illuminat totum phantaſma, & omnia, quæ in eo ſunt,

Confutatio.

eo ſunt; proinde eſt efficaciſſimum ad probandum quòd intellectus agens non poſſit facere abſtractionem; quum nihil aliud ſit abſtractio, quàm ſeparatio vnius ab aliis,& acceptio vnius nõ acceptis aliis: at non probat intellectum agentem nil prorſus in phantaſmatibus operari; operatur enim aliquid neceſſarium pro abſtractione,licèt non faciat ipſe abſtractionem,vt mox declarabimus: quando enim rem aliquam ab alia re abſtrahere volumus, & eam ſumere non ſumpta illa alia,certum eſt neceſſarium eſſe vt vnam ab alia diſtinctam habeamus; quia ſi confuſæ,& commiſtæ ſint, id facere minimè poſſumus; vt ſi nobis offeratur aqua vino commiſta, non eſt in noſtra facultate accipere vinum non accepta aqua, quod dicitur abſtrahere; quòd ſi quiſpiam aliquo artificio vinum ab aqua ſepararet,ita vt vtraque diſtincta inſpicerentur, facile nobis eſſet vnum accipere relicto altero: duo igitur actus conſiderandi ſunt,vnus eſt actus diſtinguendi rem à re, vt diſtinctè appareant; alter eſt actus accipiendi vnam dimiſſis aliis: qui duo actus ad eundem intellectum pertinere non poſſunt, ſed vnus ad agentem, alter ad patientem; quia ſi abſtrahere eſt accipere vnum dimiſſis aliis, certè non intellectus agentis officium eſt,ſed patientis; hic.n.quidditatem intelligit in phantaſmata emicantem, & eam accipit abſque conditionibus materiæ, & abſque aliis, quæ in eo phantaſmate ſunt, & ſic eam ab aliis abſtrahere dicitur: at facere id non poſſet, niſi prius omnia in phantaſmate diſtincta apparerent, quæ diſtinctio eſt opus intellectus agentis; huius.n. lumen phantaſmati adueniens omnia, quæ in eo ſunt,æquè illuminat,& facit vt diſtinctè omnia appareant,vt in phantaſmate equi facit vt diſtinctè appareant natura corporis,natura viuentis,natura animalis,natura equi,natura quãtitatis, & natura qualitatis, & ſic aliorum accidẽtium; hæc enim omnia in eo phantaſmate confuſa, & indiſtincta erant,ſed ab agente illuſtrata offeruntur patibili intellectui clara, atque diſtincta, vt ipſe ea omnia intuens poſſit contemplari id,quod vult,tam totum confuſum,quàm ſingulã quidditatem in eo emicantem, & eam omiſſis aliis intelligere: hoc idem in coloribus euenit; quando.n.debile eſt in aere lumen,videmus confuſè picturam totam, ſed colorum diſtinctionem non videmus; adueniente autem ſolis lumine diſtincti apparent omnes colores,& omnes tenuiſſimæ lineæ,noſque liberi ſumus,& apti ad intuendum in ea pictura quicquid volumus dimiſſis aliis: nam primo loco totum confuſum inſpicimus,poſtea ad ſingulas particulas conuertimur,& intuemur modò hanc ſine illa,modò illam ſine hac,& hoc viſus ipſe facit,non lumen, ſiquidem lumen illuſtrat ſolùm,atque diſtinguit, viſus verò inſpicit hanc partem ſine illa, & illam ſine hac: ea tamen à philoſophis abſtractio non appellatur; quia vt dicatur proprie abſtractio,non ſatis eſt ſi vna res ſine alia accipiatur,ſed oportet etiam vt de ordine in ordinem transferatur: quod in viſione non euenit; oculus.n.rem hanc accipiens videndam ſine aliis non ob id eam transfert ad alium ordinem rei cognoſcibilis,quia ibi omnia ſenſilia ſunt,tam totum,quàm partes; at intellectus abſtrahens transfert rem de ordine in ordinem,ſeu potius talem translationem factam præſupponit; fit.n. reuera translatio hæc ab agente, qui illuſtrans facit rem è ſenſili intellectilem, deinde patibilis intellectus eam accipit, & ita abſtrahere dicitur: in hoc igitur differt intellectus agens à lumine, quòd lumen non transfert colores ad alium gradum cognoſcibilitatis, at intellectus agens facit è ſenſili intellectile. Ex his igitur patet error Auerrois, qui putauit abſtractionem eſſe munus intellectus agentis: patet etiam error Ioannis Gandauenſis, qui ex hoc colligebat intellectum agentem nil tribuere phantaſmatibus; tribuit enim reuera lumen diſtinguens, ſed nullam electionem facit; hæc enim fit ab intellectu patiente, diciturque formaliter abſtractio, quum actio intellectus agentis non ſit abſtractio, niſi antecedenter, quia neceſſariò præcedit abſtractionem.

In abſtractio ne duo ſunt conſiderãda.

Nota quæ dicitur à philoſophis abſtractio.

Solutio dubij aduerſus ea quæ dicta ſunt. Cap. VII.

SED aduerſus hæc dubium oritur; ſi enim abſtrahere eſſet munus intellectus patibilis, ergo eſſet pati, quia officium intellectus patibilis eſt pati; id tamen videtur eſſe falſum, & repugnare propriæ huius vocis ſignificationi, nam abſtractio actionem potius, quàm paſſionem ſignificat: quod argumentum mihi videtur Auerroem mouiſſe ad dicendum abſtractionem eſſe operationem intellectus agentis. Ad hoc dicimus verum quidem illud eſſe, quod ex vi vocabuli ſumitur, abſtractionem eſſe actionem, ſed negandum eſſe patibilis intellectus officium eſſe ſolùm pati; quia licèt Ariſtoteles dixerit intelligere eſse pati, quia ſecundùm originem eſt pati, & facilius ad cognoſcendam eius naturam ducimur per pati, quàm per agere, tamen intelligere eſt etiam agere; nam cognoſcere non in ſola ſpecierum receptione, quæ paſſio eſt, conſiſtit, ſed etiam in receptarum iudicatione, quæ eſt actio; quare patibilis intellectus ſpeciem quidem recipiendo patitur, ſed eam iudicando agit, & ita agendo dicitur abſtrahere, quo fit vt intellectio dicatur actio immanens, quia fit ab ipſo patibili intellectu, & in ipſomet recipitur. Hoc ſignificare voluit Alexander in loco ab Auerroe citato, quando dixit intellectum humanum magis declarari per agere, quàm per pati; hoc eſt, eius naturam ratione operationis magis in actione, quàm in paſſione eſse conſtitutam: quem locum non intelligens Auerroes traxit ea verba ad intellectum agentem, quaſi Alexander dicere voluerit intellectum agentem obtinere in anima humana præcipuum locum, & patibili intellectui antecellere, non quidem tempore, ſed dignitate, quia nobilius eſt agere, quàm pati. Attamen Alexander ibi non de illa actione loquitur, quæ attribuitur intellectui agenti, ſed de illa, quæ eſt propria intellectus patibilis, & eſt ſpeciei receptæ iudicatio; vult enim ijs verbis ſignificare cognitionem magis in iudicatione, quàm in receptione conſiſtere: nam ſi receptio tempore iudicationem præcederet, vtique clarum eſſet intellectionem eſſe formaliter iudicationem, non receptionem, niſi antecedenter; ſed quum ſimul tempore receptio, & iudicatio fiant, dicimus intellectionem eſſe ſimul paſſionem, & actionem, ſed magis in actione, quàm in paſſione conſiſtere. Ex his colligimus errorem illorum, qui dicunt officium eſſe intellectus agentis producere in intellectu patibili actum intelligendi; hoc enim falſum eſt, quoniam actus intelligendi producitur ab ipſomet intellectu patibili, dum receptam ſpeciem iudicat; agens verò non iudicat, neque iudicium producit, ſed id ſolum præſtat, quod antea diximus; iunctus enim phantaſmati ipſum aptum reddit ad ſpeciem quidditatis in intellectu patibili imprimendam: propterea ſi intellectio eſſet ſola receptio in intellectu patibili, abſque dubio dicendum eſset ab intellectu agente vnà cum phantaſmate produci actum intelligendi in intellectu noſtro, quum ſpecies impreſsa idem ſit, quod intellectio: ſed quoniam intellectio non eſt ſola receptio, ſed etiam iudicatio, immò eſt præcipuè iudicatio, & hæc fit à ſolo intellectu patiente, ſiquidem ipſe ad iudicandam ſpeciem eſt ſibi ſufficiens ex propria ſua natura ſine ope intellectus agentis; ideo non dicimus intellectum agentem producere intellectionem in intellectu patiente, hoc enim neque ſolus facit, neque phantaſmatibus iunctus, niſi vt cauſa remota, & antecedens; cauſa enim proxima, & æquata eſt ipſemet patibilis intellectus, qui ex ſua natura ſpeciem receptam iudicat.

Intellectus noſter in cognoſcendo agit.

Auerrois error.

Intellectus agens nõ producit actum intelligendi.

Collectio officiorum intellectus agentis, ſeptem propoſitionibus. Cap. VIII.

QVAE igitur ſint officia intellectus agentis in noſtra intellectione, ſatis ex ijs, quæ diximus, manifeſtum eſt: vt autem omnia, quæ hactenus declarauimus, breuiter colligamus, tota rei veritas iuxta Ariſtotelis ſententiam in his ſeptem aſſertionibus iam à nobis ſatis ſuperque demõſtratis cõſtituta eſt. Prima aſſertio eſt: intellectus agens reſpectu obiectorum non eſt agens, ſed perfectio, & forma, quæ ipſis phantaſmatibus iuncta perficit ipſa, & facit vt ſint obiectum actu, hoc eſt, idoneum ad mouendum intellectum patibilem. Secunda eſt: intellectus agens iungitur obiectis extra intellectum patibilem, videlicet vt in phantaſia exiſtentibus. Tertia eſt: intellectus agens dicitur agens reſpectu intellectus patientis, quia in ipſum ſolum agit. Quarta eſt: hic intellectus non ita agit in intellectum patibilem, vt ſit agens diſtinctum, & ſeiunctum à phantaſmatibus, ſed vt actus phantaſmatum, ita vt ex phantaſmatibus, & intellectu agente conſtituatur vnum agens imprimens in intellectu patibili ſpeciem vniuerſalis, & quidditatis; quia phantaſmata proprijs viribus non eſſent apta ad imprimendam aliam ſpeciem, quàm ſingularis confuſi. Quinta, quæ ex hac quarta deducitur, eſt: intellectus agens eſt agens vt intelligibilis, non vt intellectus, & agit ad modum obiecti; quare quatenus eſt agens, non eſt formaliter intelligens; quanquàm ex hoc infertur neceſſariò ipſum eſſe alterum intellectum, quia omne actu intelligibile eſt intellectus. Sexta eſt: intellectus agens non producit in intellectu patibili actum intelligendi, ſed ipſemet patibilis intellectus hunc actum producit, dum receptam ſpeciem iudicat. Septima eſt: officium abſtrahendi non eſt intellectus agentis, ſed eſt proprium intellectus patibilis; ita tamen, vt abſtractio ex neceſſitate præſupponat operam intellectus agentis, qui phantaſmata illuſtret, & claras, atque conſpicuas eſſe faciat omnes naturas, & quidditates, quæ in phantaſmatibus inſunt, vt poſtea patibilis intellectus accipere poſſit id, quod vult, & alia dimittere, quod vocatur abſtrahere: quare abſtractio formaliter ſumpta eſt opus ſolius intellectus patientis, ſed antecedenter eſt opus etiam intellectus agentis, cuius operam abſtractioni præcedere neceſſarium eſt.

Prima concluſio. Secunda. Tertia. Quarta. Quinta. Sexta. Septima.

Quid ſit intellectus agens, varia aliorum ſententia. Cap. IX.

COGNITIS officijs intellectus agentis eſt quoque eius natura conſideranda, quod etiam Ariſtoteles fecit, ſed ita breuiter, & obſcurè, vt per eius dicta non ſatis liquere videatur quisnam ſit apud eum intellectus agens; quo factum eſt vt interpretes ad varios, & inter ſe contrarios ſenſus verba Ariſtotelis traxerint: nos igitur aliorum ſententias ſumma breuitate complectendo ratione duce perueſtigabimus quisnam ſit apud Ariſtotelem intellectus agens. Neceſſe eſt intellectum agentem vel eſſe eundem ſecundùm ſubſtantiam cum intellectu patiente, vt multi arbitrantur, adeout non ſint duo intellectus eſſentialiter diſtincti, ſed vnus, qui ſola ratione diſtinguatur; vel diſtinctum eſſe eſſentialiter ab intellectu patiente, & duas eſſe formas, non vnam, quę etiam plurium ſententia fuit. Qui dicunt intellectum agentem, & intellectũ patientem nõ eſſe duas formas, ſed vnam, quæ ſola ratione diſtinguatur in duas, varijs modis id aſſerunt, Simplicius dicit vnam eſſe Simplicius.

 humanæ

humanę mentis ſubſtantiam, quæ dicitur poſſibilis quatenus eſt progreſſa in corpus, & dicitur agens quatenus in ſe manet; quam eandem ſententiam Themiſtio quoque, & Auerroi multi poſteriores attribuunt, ego tamen puto Themiſtium & Auerroem ſtatuiſſe intellectum agentem diſtinctum eſſentialiter à patiente, ita vt ſint duæ formæ, & duæ intelligentiæ diſtinctæ, & ambæ humanæ; hanc enim ſententiam legere apud Themiſtium poſſumus in contex. 20. tertij libri de anima, & apud Auerroem in commentarijs 4. 5. 18. 20. eiuſdem libri, vbi hos duos intellectus vocat duas ſubſtantias æternas, & alia multa dicit, quæ ſignificant ipſum exiſtimaſſe duas eſſe ſubſtantias, non vnam: quòd ſi Themiſtius & Auerroes quandoque dicere videantur vnum eſſe intellectum, conſideranda ſunt vtriuſque verba: nam vnum appellant id, quod ex eis tanquàm ex materia, & forma conſtatur; nonquàm n. dixerũt eos eſſe eſſentialiter vnum eo modo, quo Simplicius exiſtimauit. Alij fuerunt, eaque fuit antiqua opinio relata, & confutata à Themiſtio in loco prædicto, qui dixerunt vnum eſſe intellectum ſecundùm ſubſtantiam; qui dum eſt in mera poteſtate, & omni cognitione caret, poſſibilis dicitur; dum autem habet habitus dignitatum, quæ ſunt prima principia per ſe nota, vocatur agens, quia horum principiorum cognitio eſt actiuum principium ſcientiæ concluſionum; in quam ſententiam ducti ſunt ob Ariſtotelis verba in contex. 18. tertij libri de anima, quando dixit intellectum agentem eſſe habitum quendam; videtur enim non potuiſſe alium habitum ſignificare, quàm habitum principiorum. Ab hac ſententia parum receſſit Ioannes Grammaticus, qui putauit eundem patibilem intellectum, quatenus habet habitus non modò principiorum, ſed etiam concluſionum, vocari agentem; quoniam dum habet ſcientiarum habitus acquiſitos, poteſt agere quando vult, quemadmodũ Ariſtoteles dixit, ideoq; vocatur intellectus agens, quia poteſt arbitratu ſuo exire in actum: & in hãc opinionem ipſe quoque Ioannes incidit ob illa Ariſtotelis verba, quibus intellectum agentem dixit eſſe habitum quendam. Demum D. Thomas putauit intellectum agentem, & intellectum patientem non duas formas eſſe, ſed duas facultates eiuſdem animę rationalis, quæ ratione potentiæ paſſiuæ dicatur intellectus paſſibilis, & ratione potentiæ actiuæ dicatur intellectus agens; quare apud eum non ſunt duæ partes animæ, niſi prout nomen partis pro facultate, ſeu potentia ſumitur; ideo eius ſententia iure numeratur in opinionibus illorum, qui dicunt intellectum agentem, & intellectum patientem non eſſe duas ſubſtantias diſtinctas, ſed vnam, quæ ſola ratione diſtinguatur.

Themiſtius, & Auerroes

Antiquiorũ opinio.

Ioãnes Grãmaticus.

Thomas.

Confutatio omnium opinionum eorum, qui dicunt intellectum agentem, & intellectum patientem eſſe vnam & eandem ſubſtantiam. Cap. X.

HAE omnes ſententię, quibus ſtatuitur hos duos intellectus vnam eſſe ſubſtantiam, falſæ ſunt, & cum principijs Ariſtotelis minimè conuenire poſſunt; quod prius communiter aduerſus omnes oſtendemus, poſtea verò etiam ſingillatim, eas conſiderando proprios cuiuſque errores patefaciemus. Imprimis certum eſt Ariſtotelem exiſtimaſſe nullum ſimplex poſſe mouere ſeipſum, ſed quicquid mouetur, ab alio moueri; hoc enim legimus ab eo fusè demonſtratum in ſeptimo & octauo phyſicorum; idque in ipſa quoque anima impoſſibile eſſe docuit in primo libro de anima, quando cõfutauit illorũ ſententiã, qui dicebant animã mouere ſeipſam: non poteſt igitur eadem humanæ mentis ſubſtãtia, quum ſit forma ſimplex, eſſe ſimul agens, & patiens reſpectu ſui ipſius; nec ſatis eſt diſtinctio ſecundùm rationem, quia ſi hoc ſufficeret, de omni re ſimplici hoc idem dicere poſſemus, eam habere facul-

re facultatem agendi, & facultatem patiendi, & ita agere in ſeipſam ratione diuerſarum virium; hoc tamen abſurdum eſt, nec ſecundùm Ariſtotelem concedendum: ergo ſimiliter in intellectu eſt abſurdum, qui, quum ſit ſimplex, non poteſt ſimul eſſe perfectus, & imperfectus, poteſtate, & actu, & in ſeipſum agere, & ſeipſum ducere de poteſtate ad actum, de imperfectione ad perfectionem: patet autem Ariſtotelem in contex. 17. tertii libri de anima inueniſſe intellectum agentem propter patientem, & vt in ipſum agat, ſicut antea demonſtrauimus, ergo non poſſunt eſſe vnus & idem intellectus ſecundùm ſubſtantiam: poteſt quidem eadem res habere & agendi, & patiendi facultatem reſpectu diuerſorum, ita vt ab vno patiatur, & in aliud agat, ſed non reſpectu ſuiipſius, nempe vt in ſe agat, & à ſe patiatur, niſi habeat in ſeipſa partes ſecundùm ſubſtantiam diſtinctas, quibus hæ duæ contrariæ vires attribuantur. Exempla quoque ab Ariſto. adducta in contex. 17. & 18. tertii libri de anima hoc idem demonſtrant, in tota enim natura videmus ſemper agens diſtinctum eſſe ſecundùm ſubſtantiam à patiente, ſic omnis ars agens diſtincta eſt eſſentialiter à materia patiente; Ariſtot. autem dixit intellectum agentem ita ſe habere ad intellectum patientem, vt ars ſe habet ad materiam, ergo uoluit eos ſecundùm ſubſtantiam eſſe diſtinctos: hoc idem ſignificat exemplum luminis; lumen enim eſt eſſentialiter diſtinctum & à colore, cui iungitur, & à viſu, in quem agit; putauit autem Ariſtoteles quem locum habet lumen in viſione, eundem habere intellectum agentem in intellectione, cenſuit igitur hunc eſſe diſtinctum eſſentialiter & ab intellectu patiente, & ab obiectis intelligibilibus. Ipſa quoque ratio, qua Ariſtoteles ad oſtendendum intellectum agentem vſus eſt, hoc idem demonſtrat; probat enim dari intellectum agentem eò quod datur intellectus patiens, eos igitur ſtatuit tanquam duos, non tanquam vnam ſubſtantiam, quoniam argumento illo hoc non oſtenditur: nam ſi Ariſtoteles id, quod iſti comminiſcuntur, oſtendere voluiſſet, probare non debuiſſet dari intellectum agentem, quia detur intellectus patiens, ſed ſolùm oſtẽdere eundem intellectum patientem, de quo antea loquutus erat, actiuam quoque vim habere, ratione cuius dicitur etiam agens; hoc tamen neque dixit, neque ſignificauit modo vllo Ariſtoteles, ſed omnia, quæ ibi dicit, contrarium indicant, vt modo dicebamus. Hoc idem declarant illa, quæ ibidem dicuntur poſtea ab Ariſtotele in contex. 19. & 20. inquit enim agens eſſe honorabilius patiente, inquit intellectum agentem eſſe actionem ſecundùm ſubſtantiam, inquit ipſum nil aliud eſſe, quàm id quod eſt, nempe puram quidditatem, & purum actum, immò ipſummet eſſe; at in contex. 5. dixerat intellectum patibilem nihil eſſe, niſi puram poteſtatem; quomodo igitur ſunt eſſentialiter idem, ſi alterius natura, & eſſentia eſt actus purus, ita vt ſit idem eſſentialiter cum ſua operatione, alterius verò eſt pura poteſtas? dixit etiam intellectum agentem ſemper intelligere, patientem verò non ſemper, quod manifeſtè denotauit eos eſſe duas diſtinctas ſubſtantias, nam eadem ſubſtantia dici non poteſt ſimul intelligens & non intelligens. Quoniam igitur Ariſtoteles nihil vnquam dixit, quod ſignificare potuerit vnam eſſe horum duorum intellectuum ſubſtantiam, immò omnia eius verba denotant eorum differentiam ſubſtantialem, & ratio quoque Ariſtotelis hoc demonſtrat; vanæ & falſæ ſunt omnes ſententiæ, quibus quouis modo ſtatuatur vnam & eandem horum duorum intellectuum eſſe ſubſtantiam. Si verò ſingulas prædictas opiniones ſeorſum conſiderare velimus, opinio Simplicii ab Ariſt. alieniſſima eſt; nam ſecundùm Simplicium non eſt eſſentiale intellectui eſſe poteſtate, ſed id per accidens ei contingit, nempe quatenus progreditur in corpus; Ariſtoteles tamen vult illud ei eſſentiale eſſe, inquit enim nullam eſſe aliam eius naturam, niſi meram poteſtatem; at ſi ſequamur Simplicium, intellectus eſſentialiter eſt purus actus, per accidens verò eſt pura poteſtas: igitur hæc ſententia eſt contraria opinioni Ariſtotelis, & eſt potius Platonica, quàm Peripatetica; vnde

Contra Simplicium.

de colligere poſſumus eam nec Themiſtio, nec Auerroi adſcribendam eſſe; hi nanque in Ariſtotele interpretando non ſolent vti dogmatibus Platonicorum, quod Simplicius vbique fecit. Alia quoque opinio, eorum, qui dixerunt intellectum agentem eſſe ipſummet intellectum patibilem vt habentem principiorum habitus, vel etiam habitus concluſionum, vt Ioannes Grammaticus exiſtimauit, non eſt opinio Ariſtotelis: quoniam Ariſtoteles intellectum in habitu manifeſtè diſtinxit ab intellectu agente, quum de vtriſque ſeparatim egerit, & intellectum in habitu conſiderauit in ipſo tractatu, qui eſt de intellectu patibili: dixit etiam intellectum in habitu non ſemper eſſe actu intelligentem, ſed quandoque etiam poteſtate, agentem verò dixit ſemper eſſe intelligentem: denique ſi illa omnia, quæ de intellectu agente in contex. 19. & 20. dicuntur, conſideremus, manifeſtiſſimum eſt ea non poſſe accommodari in habitu; illud præſertim, quod dixit, intellectum agentem eſſe per eſſentiam ſuam actionem: nam intellectus in habitu, quũ quandoque non intelligat actu, non eſt per eſſentiam ſua operatio: alia quoque multa in ea parte dicuntur ab Ariſtotele, ex quibus hoc oſtenditur, quæ miſſa facio vt in re manifeſta. Neque ſuffragantur huic ſententiæ verba Ariſtotelis in contex. 18. dicentis intellectum agentem eſſe habitum quendam; non enim quemlibet habitum ſignificauit, neque illum, quem iſti reſpexerunt, ſed talem, quale eſt lumen; lumen verò non eſt habitus ipſe videndi, neque eſt ſpecies coloris in oculo recepta, ſed eſt quoddam externum, ab externo principio adueniens, diſtinctum & à viſione, & ab obiectis, & à facultate viſiua, & ab ipſa habilitate videndi: talis igitur habitus eſt intellectus agens, qui extrinſecus accedens producit in intellectu patibili ſcientiarum habitus, à quibus ipſe patibilis intellectus vocatur in habitu: quare intellectus agens non eſt talis habitus, à quo dicatur intellectus in habitu. Opinio quoque D. Thomę non eſt Ariſtoteli conſentanea, & proprias patitur difficultates: nam quum in intellectu patibili cognouerit & vim patiendi, & vim agendi, in ambuiguitatem lapſus eſt, credens vim actiuam, quam patibilis intellectus habet, eſſe intellectum agentem: quod minimè verum eſt: quia intellectus agens debet agere in intellectũ patibilem, vt antea demonſtrauimus; igitur ſi eſſet vis illa actiua, quam habet intellectus patibilis, idem ageret in ſeipſum, quod minimè dicendum eſt. Nos verò iam diximus quę ſit uis actiua, quam habet intellectus patibilis, eſt enim vis iudicatiua obiecti recepti: quæ non eſt dicenda intellectus agens; quia non eſt vis agendi in ipſummet intellectum patibilem, ſed potius in obiecta quodammodo, dum ea iudicat. Thomas igitur non in hoc errauit, quòd poſuerit in intellectu patibili vim paſſiuam, & uim actiuam, hoc eſt & vim recipiendi, & vim iudicandi, etenim nos quoque vtranque concedimus; ſed in eo errauit, quòd putauit vim hanc actiuam ab Ariſtotele vocari intellectum agentem: ſed mox oſtendemus D. Thomam proximè omnium ad mentem Ariſtotelis acceſſiſſe, neque in ipſa re, ſed in ſola fermè appellatione aberraſſe.

Contra antiquiores, & Io. Grammaticum.

Contra Thomam.

Quòd neceſſarium ſit intellectum agentem eſſe formam abiunctam à materia per eſſentiam. Cap. XI.

QVONIAM igitur nullum dogma ſecundùm Ariſtotelem defendi poteſt, quo dicatur intellectum patientem, & intellectum agentem eſſe vnam & eandem ſubſtantiam; reſtat vt ſint duæ ſubſtantiæ eſſentialiter diſtinctæ, quæ abſque dubio ſententia Ariſtotelis fuit. Hoc autem ſi ita eſt, ſequitur neceſſariò intellectum agentem eſſe formam immaterialem, & à materia prorſus abiunctam: quod facile oſtendo argumento ſumpto ab intellectu patiente: is enim vel eſt forma ſeparata à ma-

teria

teria, nec dans eſſe homini, ut Auerroes exiſtimauit, vel eſt forma materiam informans, & hominem conſtituens, vt Alexander, & latini omnes arbitrantur: ſi eſt forma abiuncta à materia, multo magis oportet intellectum agentem eſſe à materia ſeparatum, quum ſit nobilior patiente; ſi verò intellectus patibilis eſt forma conſtituens hominem, agens, qui patiente pręſtantior eſt, non poteſt eſſe forma informans materiam; quia ſi intellectus patibilis eſt forma ſpecifica, qua homo eſt homo, ergo omne illi ſuperueniens in homine, & excellentius ipſo, excedit humanam naturam, nec poteſt eſſe forma informans, quia nulla forma informans nobilior poteſt vltimę, ac ſpecificæ diferentiæ ſuperuenire, ſed ita ſuperueniet, vt nauta ſuperuenit naui iam conſtitutæ, & formatæ: omnibus igitur modis fateri oportet intellectum agentem non eſſe alicuius corporis formam, ſed eſſe ſubſtantiam penitus immaterialem. Hoc etiam ſignificarunt omnes conditiones intellectui agenti ab Ariſtotele attributæ in tertio libro de anima: nam in con tex. 19. dixit ipſum eſſe ſeparatum, & immiſtum, & impatibilem, & has conditiones probauit ex eo quòd eſt ſecundùm ſuam ſubſtantiam actio, ideſt, quoniam per eſſentiam eſt ſua operatio; hoc enim non eſt quarta conditio, ut multi gręcę linguę ignari arbitrantur, ſed eſt probatio, & medius terminus, per quem tres illæ conditiones oſtenduntur, ut in Græcis verbis manifeſtum eſt, quæ ſunt hæc [τῇ οὐσίᾳ ὢν ἐνέργεια] hic enim loquendi modus apud Græcos probatiuus eſt, vt etiam notare poſſumus in contex. 14. quarti Meteorologicorum, & pluribus aliis in locis, & ſignificat, quum ſecundùm ſubſtantiam ſuam ſit actio, ἐνέργεια enim eſt operatio, & in omnibus formis materialibus eſt diſtincta ab eſſentia, in formis verò à materia abiunctis eſt idem quod eſſentia, ſicut in libro de mente humana declarauimus: quoniam igitur ſecundùm ſuam eſſentiam eſt ſua operatio, Ariſtoteles inde colligit eum eſſe à materia ſeparatum, non commiſtum corpori modo vllo, & prorſus impatibilem: nam pati eſt propter materiam, quare omne carens materia expers eſt omnis paſſionis: quòd autem ſecundùm eſſentiam ſit actio, ſatis habet ibi oſtendere Ariſtoteles à poſteriori, argumento ſumpto ab intellectu patiente; nam ipſe quoque, dum actu intelligit, fit idem quod res intellecta, & quod ſua operatio: quum ergo hoc noret perfectionem, & competat intellectui patienti, debet etiam agenti competere, immò & modo præſtantiore, quum agens ſit patiente nobilius: quoniam igitur patienti intellectui competit vt ſit ſua operatio; quia aliquando ſolùm, non ſemper eſt ſua operatio, nempe tunc, quando actu intelligit; ſed ei competit per aliud, à quo perficitur, neceſſe eſt ut agenti competat per eſſentiam; id enim, per quod aliud tale eſt, per ſe tale eſse debet: hæc eſt illius loci vera interpretatio, non quam multi putant, qui dicunt verba illa [honorabilius enim eſt agens patiente] & alia quæ ſequuntur, dirigi ad probandum quòd intellectui agenti competant tres illæ conditiones, ſeparatus, immiſtus, & impatibilis; probationem autem talem eſſe, competunt intellectui patienti, ergo etiam agenti, qui honorabilior eſt: ſed decipiuntur, quoniam verba illa pertinent ad probanda proximè præcedentia, non illa, quæ remotiora ſunt; non enim probat Ariſtoteles tres illas conditiones, ſed probat medium, quo illas oſtenderat, quemadmodum ſeries verborum manifeſtè demonſtrat: immò neque oſtendere poterat tres illas conditiones agenti competere ex eo quòd competant patienti, ſicut illi comminiſcuntur; quia ratio eſset fallax, & æquiuoca, quum illæ conditiones alio modo agenti competant, alio patienti, neque de vtroque in eadem ſignificatione accipiantur: nam in contex. 7. Ariſtoteles intellectum patientem vocauerat ſeparatum, ſcilicet ab organo, vt præcedentia verba à contrario ſenſu demonſtrant; at in decimonono agentem vocat ſeparatum penitus à materia: & intellectum patientem vocauerat in contex. quarto non miſtum cum obiectis, & in ſexto non mixtum cum parte aliqua corporis in recipiendo ſpecies; at in decimonono agentem vocat non miſtum

Declaratio contex. 19. in 3. lib. de anima.

cum

cum corpore, aut cum vlla alia re vllo modo, tam ſecundùm eſſe, quàm ſecundùm operari, quum in eo operatio ab eſſentia non diſtinguatur: & in contex. tertio intellectum patientem vocauerat ἀπαθῆ, hoc eſt non affectum naturis ſuorum obiectorum, eamq; conditionẽ abſque dubio adduxit vt communem intellectui cum ſenſu; quoniam id, quod aliqua eſt recepturum, non debet illa habere actu in ſua eſſentia, ſed poteſtatem ſolùm recipiendi; at in decimonono intellectum agentem vocat ἀπαθῆ, hoc eſt impatibilem penitus, patet enim græcum nomen ἀπαθὴς æquè vtrunque ſignificare, & in contex. tertio non poſſe ſignificare impatibile, ſed affectione carens, in decimonono autẽ ſumi pro impatibili: nec mirum, ſi in alio, & alio ſenſu hæc illis attribuantur, quum ex diuerſis mediis ab Ariſtotele colligantur, neque eadem ratione vtrique intellectui competant: nam patienti competunt quatenus eſt mera poteſtas, & inferuntur ex eo quòd patiendo intelligit; agenti autem competunt quatenus eſt purus actus, & inferuntur ex eo quòd agit, & eſt per eſſentiam ſua actio: quomodo igitur poſſunt hæ conditiones de vtroque intellectu idem ſignificare, ſi ex oppoſitis mediis de vtroque colliguntur? igitur de intellectu agente ſignificant ſeparationem à materia, quum ex hoc medio deducantur, ꝙ ſecundùm eſſentiã eſt ſua operatio, quæ cõditio intellectui patienti non competit, ſaltem prout in humano corpore ſumitur, ſiquidem non alio modo ab Ariſtotele vnquam conſideratum fuiſſe manifeſtum eſt. Præterea in contex. vigeſimo inquit Ariſtoteles intellectum agentem eſſe ſemper intelligentem, & eſſe id quod eſt, hoc eſt, eſſe actum purum, & ipſammet entitatem, vt in ſequentibus declarabimus: quæ omnia ſignificant mentem à materia abiunctam per eſſentiam. Adde quòd ſi in contex. 19. tria illa attributa adducerentur vt eadem, quæ prius intellectui patienti aſcripta erant, debuiſſet Ariſt. coniunctione vti dicendo [& hic quoque intellectus ſeparatus, immiſtus, & impatibilis] attamen inquit abſolutè [& hic intellectus] qui loquendi modus denotat ea adduci ut propria agentis.

Quòd intellectus agens non poſſit eſſe vlla intelligentia præter illas, quæ mouent cœleſtes orbes. Cap. XII.

QVVM igitur intellectus agens ſit ſubſtantia abiuncta à materia per eſſentiam, & nomine intelligentiæ appellanda, neceſſe eſt vt vel ſit aliqua ex intelligentiis ſuperioribus, quæ cœlos mouent, uel aliqua alia illis inferior forma, quæ vel Angelus, vel Dæmon, uel Intelligentia appellanda eſſe dicatur, & ſit hominis propria, & ad perficiendam humanam mentem peculiariter applicata, & illi copulabilis, vt forma iungitur materiæ; quæ fuit Auerrois, ac Themiſtii ſententia, quam etiam Marino Plotinus attribuit. Quodnam igitur horum aſſerendum ſit, ratione duce inueſtigemus. Imprimis id nobis firmum, & indubitatum fundamentum ſtatuendum eſt, de ſubſtantiis per eſſentiam à materia abiunctis loqui, non eſſe munus philoſophi naturalis, ſed ſolius metaphyſici: teſtatur hoc Ariſtoteles in primo capite primi libri de partibus animalium dicens non eſſe officium philoſophi naturalis agere de intellectu, & hanc rationem adducens; quia ad Naturalem philoſophum non attinet loqui de rebus à materia abiunctis, intellectus autem à materia abiunctus eſt: Auerroiſtæ efficaciter tueri contendunt Ariſtotelem ibi loqui de intellectu humano, quod quidem nos eis condonamus: quicquid igitur eſt in anima humana abiũctum à materia, ſiue ſit patibilis intellectus, qui dicatur non eſſe forma corporis, ſiue intellectus agens, certum eſt illud non poſſe à philoſopho naturali ſecundùm eſſentiam cognoſci, ſed ſolùm reſpectu humani corporis, quod quidem Auerroiſtæ non negant, id enim eſt munus ſolius Meta-

phyſici,vt aſſerit Ariſt.eo in loco. Quoniam igitur intellectus agens eſt ſubſtantia ſeparata, certum eſt declarationem eſſentiæ ipſius non ad Naturalem pertinere ſed ad Metaphyſicum; Naturalis enim conſiderare ipſum non poteſt, niſi prout eſt agens reſpectu humani intellectus. At obiiciet aliquis,quomodo igitur potuit Ariſtot. in contex.19. & 20. tertij libri de anima conſiderare eius conditiones ad eſſentiam ipſius abſolutè ſumptam pertinentes? ex huius dubij ſolutione artificium Ariſtotelis,& eius de intellectu agente ſententia manifeſta fiet: pertinebat quidem ad naturalem Philoſophum ſola conſideratio officiorum intellectus agentis, quoniam hæc reſpectum notat ad intellectum humanum: ſed videns Ariſtoteles nos in hac acquieturos non fuiſſe,& ſe animos noſtros dubios,& ſuſpenſos reliquiſſe, niſi de ipſo intellectu agente quidnam ſecundùm ſe ſit aliqua ibi ſubiunxiſſet, ideo dicere aliqua breuiter voluit ad eius eſſentiam attinentia; ſed ita breuiter, & obſcurè, ut ſatis apertè ſignificauerit ſe ea tangere tanquam aliena à naturali philoſophia: ſolet enim vbique Ariſtoteles,quando ex profeſſo alicuius rei definitionem, ſeu eſſentiales conditiones proponit, eas diligentiſſimè declarare, vt in plurimis locis quiſque notare poteſt, ibi tamen de re præſtantiſſima, atque ignotiſſima loquẽs quaſdam eſſentiales eius conditiones in medium profert abſque vlla earum declaratione; vt eas leuiter tangendo, nec declarando,ſignificaret earum, & ipſius intellectus agentis conſiderationem ad eum locum non pertinere: ideo notare eo in loco & in aliis quoque poſſumus non eſſe abſurdum ſi in diſciplina aliqua quandoque tangatur id, quod ad aliam diſciplinam pertinet, immò illud interdũ neceſſarium eſſe; quum.n.res omnes magno inter ſe ordine, & nexu coniunctæ ſint, ſcientias quoque contemplatiuas ita inter ſe coniunctas eſſe oportuit, vt vna attingeret aliquando ea,quæ ſunt alterius; hoc enim non eſt abſurdum, ſi leuiter, & eum moderatione fiat, quemadmodum eo in loco facit Ariſtoteles: quod etiã aliàs notauimus de poſtremo capite octaui phyſicorum, in quo agit de primi motoris impartibilitate, quæ ad Metaphyſicum potius, quàm ad Naturalem philoſophum pertinebat. Ex ea igitur obſcura, & imperfecta conſideratione conditionum intellectus agentis manifeſtè colligimus ipſum tanquam ſubſtantiam à materia abiunctam per eſſentiam non ad Naturalem philoſophum, ſed ad Metaphyſicum pertinere: idque etiam alio Ariſtotelis teſtimonio comprobatur; nam in ſeptimo Metaphyſicorum contex.6. inquit eſſe poſterius conſiderandum,an præter ſenſiles ſubſtantias aliqua alia detur abiuncta à materia, an non detur; idem etiam in contex. 29. duodecimi libri inquirendum proponit, is enim proprius locus eſt, in quo Ariſtoteles ex profeſſo de talibus ſubſtantiis accuratè pertractat: hoc igitur proponens in dictis locis Ariſtoteles denotat non eſſe ante libros Metaphyſicos nobis cognitam aliquam ſubſtantiam à materia ſeparatam. Videamus igitur,quas ſubſtantias à materia abiunctas conſideret Ariſtoteles in eo duodecimo libro:certè nullas alias conſiderat prĉter illas quæ Cœlos mouent; docet enim tot eſſe intelligentias, quot ſunt orbes moti; nec dicere aliquis poteſt intelligẽtiam humanã vnà cum cœleſtibus ibi ab Ariſto. ſumi, & in orbibus motis numerari etiam ſphæram humanam, vt aliqui dicere auſi ſunt; nam legentibus contex. 43. & 44. illius duodecimi libri patet Ariſtotelem dicere tot eſſe ſubſtantias à materia ſeparatas, quot ſunt orbes; quot autem ſint orbes,ſumendum eſſe ex Aſtrologia; atqui Aſtrologus non conſiderat orbem humanum,ſed ſolos cœleſtes; ergo Ariſtoteles ibi nullam aliam intelligentiam conſiderat præter illas, quæ mouent orbes cœleſtes. Hoc igitur de Ariſt. certiſſimum eſt,ipſum nec dæmones cognouiſſe, neque formam vllam à materia abiunctam inferiorem intelligentiis,quĉ mouent cœlos:quare ſi intellectus agens eſt forma ſeparata, non poteſt ſecundùm Ariſtotelem eſſe dæmon aliquis, neque intelligentia peculiariter homini applicata inferior cœleſtibus, & ſuperueniens formæ informanti, qua homo eſt homo. Reſtat igitur, ut non poſſit eſſe alia ſubſtantia

Dubium.

Solutio.

Fuga Auerroiſtarum.

Confutatio.

ſtantia abiuncta à materia, quàm vna ex eis, quæ mouent ſphæras cœleſtes, quum præter eas nullam aliam ſubſtantiam ſeparatam Ariſtoteles in libris metaphyſicis conſiderauerit. Aliqui tamen dicere auſi ſunt ſolas quidem cœleſtes intelligentias expreſsè ibi ab Ariſtotele nominatas fuiſſe, implicitè tamen eadem tractatione comprehenſam eſſe etiam humanam intelligentiam; quum enim eiuſdem generis ſint, id, quod de illis dicitur, de humana quoque dictum intelligitur. Sed hoc vanum eſt; non enim obiectionem noſtram effugiunt, quum Ariſtoteles de ſolis illis intelligentiis, quæ mouent orbes, ſe agere affirmet: adde, quòd huic humanæ intelligentiæ non competunt conditiones ab Ariſtotele cœleſtibus attributę; eas enim primo loco inuenit ex ęterno motu, & eas primùm cognouit vt ſem per mouentes vno continuo motu; humana verò, ſi datur, non ſemper orbem ſuum vno continuo motu mouet, quare ſub eam tractationem reduci minimè poteſt; non eſt igitur verum id, quod illi dicunt, de intelligentia humana eſſe intelligẽda illa omnia, quæ de cæleſtibus ab Ariſto. declarãtur, proinde ſi de hac quoque ibi agere voluiſſet, eam abſque dubio nominare ſeorſum, & eius proprias conditiones, per quas à cœleſtibus diſcrepat, expreſsè declarare debuiſſet. Manifeſtum igitur eſt nullas alias ſubſtantias à materia abiunctas Ariſtoteli cognitas fuiſſe præter intelligentias cœlorum motrices, quas dari ex æterno motu demonſtrauit; & hæc omnia ita firmis nituntur fundamentis, ut nullum certè ſubterfugiendi, aut cauillandi locum relinquant: igitur Themiſtii & Auerrois ſententia de intellectu agente non eſt Ariſtotelis, neque vlla ratione defendi poteſt.

Euaſio Auerroiſtarum.

Confutatio.

Quòd intellectus agens non poſsit eſſe alia intelligentia, niſi omnium prima. Cap. XIII.

QVVM igitur mens agens non poſſit eſſe niſi aliqua cœleſtium mẽtium, quæ cœlos mouent, quęnam ex eis erit intellectus agens? an ſuprema, quæ Deus eſt, an aliqua ex aliis, quæ ſecũdæ intelligentiæ appellantur? ratio nos cogit vt ſolam primam hoc munere fungi poſſe fateamur: etenim reliquæ omnes ſunt virtutes particulares, & ad mouendos ſingulę proprios orbes peculiariter applicatę, neque habent vim vniuerſalem, quæ ad rerum omnium regimen extendatur: ſola prima eſt eiuſmodi: quia non ſolum primum orbem mouet, ſed totum ſimul cœleſtem globum, immò & mundum vniuerſum, & eſt prima omnium rerum cauſa, omnia gubernans, omnia perficiens, omnia conſeruans virtute ſua diffuſa per omnia; hæc enim quanuis vbique ſit, & omnibus rebus adſit, non omnibus tamen intelligendi facultatem præbet, ſed homini ſoli: quod optimè declaratur ab Alexandro in ſecundo ſuo libro de anima capite quarto: inquit enim humanum intellectum, qui poſſibilis dicitur, eſſe veluti inſtrumentum intellectus diuini ad intellectionem in homine producendam; ſolus.n. humanus intellectus aptus eſt recipere lumen intellectus diuini, & fieri intelligens; res autem aliæ talem naturam non habent, vt poſſint inſtrumenta fieri diuini intellectus ad producendam intellectionem: ſicut etiam videmus lumen ſolis, quum idem ſit, penetrare vitrum, at non parietem, propter diuerſas horum corporum naturas; ſic calor ſolis lutum indurat, ceram verò non indurat, ſed mollit; agens enim non agit, niſi in patiens idoneum ad recipiendum: in hoc igitur mundo inferiore nulla eſt natura ſuſceptiua intellectionis, niſi natura intellectus noſtri patibilis, qui forma hominis eſt; quo fit, vt eo intelligente homo dicatur intelligens. Ad hoc comprobandum habemus argumentum doctiſſimum & verè peripateticum ab Alexandro adductum in primo ſuo libro de anima capite de intellectu agente: inquit ibi Alexander, in omni genere, in quo ſit aliquid per

Argumentũ Alexandri.

ſe,

ſe, ac primò tale, & aliqua ſecundariò talia, neceſſarium eſſe vt illa, quæ ſecundario talia ſunt, ab illo primo habeant vt ſint talia, proinde ſint talia propter illud: hoc poſſumus inductione in rebus omnibus comprobare; nam ſubſtantia eſt primum ens, & maximè ens, accidentia verò ſunt ſecundariò entia; ſic inter omnia viſibilia primum viſibile eſt lux, & maximè omnium viſibile eſt ſolis lux, ab hac igitur alia fiunt viſibilia: ſic etiam omnia bona dicuntur bona per primi boni participationem. Quum igitur res poteſtate intelligibiles debeant ab intellectu agente reddi actu intelligibiles, non poteſt intellectus agens eſſe aliud, quàm illud ſolùm, quod primum intelligibile, & maximè omnium intelligibile eſt; ab hoc enim, & à nullo alio, poſſent alia reddi intelligibilia; maximè autem omnium intelligibilis Deus eſt, & eſt primum in genere intelligibilium; ergo nihil aliud ſtatui poteſt intellectus agens, niſi ſolus Deus: hoc fuit argumentum efficaciſſimum Alexandri. Sed hoc idem argumentum ego apud Platonem notaui in calce ſexti libri de Republica, & miror quòd alij hanc ſententiam ſequentes locum illum non animaduerterint: Plato ibi hanc ſenſuum differentiam conſiderat, quòd præter viſum alij, vt ſentiant, ſatis habent obiecto præſente; at viſus, vt videat, non ſatis habet præſentia coloris, ſed alio quodam eget diuerſo & à colore, & à viſu, & ab oculo, idque eſt lumen; deinde quærens quam potiſſimum aſſignare luminis originem debeamus, inquit eam eſſe illud, quod maximè omnium lucidum eſt; hic autem eſt ſol, qui neque eſt color, neque viſus, neque oculus, ſed diuerſum quiddam, à quo habet color, & vt ſit, & vt viſibilis ſit; & viſus ab eodem habet vt ſit, & vt videat; eſt enim ſol tanquàm parens, & genitor omnium rerum corporalium, à quo & viſus, & color recipiunt eſſe, & ab eodem vt primo viſibili viſibilitatem adipiſcuntur: deinde ſubiungit Plato ſolem eſſe ipſius boni filium, nempe Dei, qui ipſum in mundo ſenſili principem ſtatuit, vt in eo teneret eundem locum, quem ipſe obtinet in mundo intelligibili; ipſe nanque eſt primum intelligibile, ſol verò eſt primum ſenſile: quo fit, vt quemadmodum in mundo intelligibili Deus ad intellectum, & ad intelligibilia ſe habet, ita in mundo ſenſili ſe habeat ſol ad viſum, & ad viſibilia; hic enim eſt cauſa generationis viſus, & rerum viſibilium; & eſt cauſa vt viſus videat, & vt viſibilia ſint viſibilia, quum faciat ea & abſolutè eſſe, & viſibilia eſſe; ille verò eſt cauſa vt intellectus ſit, & vt res omnes ſint, & vt intellectus ſit intelligens, & vt res omnes ſint intelligibiles: manifeſtum igitur eſt Platonem exiſtimaſſe Deum eſſe intellectum agentem, & eum cum lumine comparaſſe, ita vt credi poſſit Ariſtotelem id à Platone accepiſſe: hoc de Platone teſtari videtur etiam Ioannes Grammaticus, qui interpretans primum contextum tertij libri de Anima attribuit Plutarcho, quòd iuxta Platonis opinionem dixerit ſcientiam noſtram eſſe reminiſcentiam, & quòd dixerit intellectum agentem eſſe Deum: deinde inquit Ammonium reprehendiſſe Plutarchum de reminiſcentia, quòd Platonica dogmata Ariſtoteli attribuerit: videtur itaque etiam in altero Plutarchus adhæſiſſe Platoni, nempe quòd Deus ſit intellectus agens. Hæc abſque dubio ſententia Ariſtotelis fuit; qui, etſi ſatis breuiter, & obſcurè tetigit intellectus agentis naturam, tales tamen conditiones illi attribuit, ex quibus colligi poſſit ipſum non eſſe niſi Deum; hoc enim denotat eius comparatio cum lumine, qua etiam Plato vſus eſt: nam ſi recta eſſe comparatio debeat; oportet, ſicut lumen eſt primum viſibile, ita intellectum agentem eſſe primum intelligibile, vt argumentum ab Alexandro, & à Platone adductum demonſtrat: ita vt, ſicut illuminatio colorum nihil aliud eſt, quàm coniunctio rei ſecundariò viſibilis, & per participationem, cum viſibili per ſe, & primo viſibili; colores enim ſunt participata lumina, quia conſtant ex luminoſo & opaco, quare, vt viſum moueant, iungi debent

Plato.

lumini puro, à quo perficiuntur, & vim motricem recipiunt; ita & phantaſmatum illuminatio nil aliud ſit, quàm coniunctio rei ſecundariò intelligibilis cum primo intelligibili, & rei poteſtate intelligibilis cum re per ſe intelligibili actu. Hoc idem ſignificat id, quod de intellectu agente in contex, 20. illius libri Ariſtoteles dicit, nempe ipſum eſſe id quod eſt; ſic enim denotat eum eſſe entitatem ipſam, & ipſummet eſſe; hæc autem eſt propria Dei conditio, vt D. Thomas oſtendit in prima parte ſummæ quæſtione tertia articulo quarto; in omnibus enim alijs rebus eſſe diſtinguitur ab eſſentia, ſolius autem Dei eſſentia eſt ipſummet ſuum eſſe.

Prædictæ ſententiæ confirmatio teſtimonio D. Thomæ. Cap. XIIII.

AD huius ſententiæ confirmationem libet illa conſiderare, quæ à D. Thoma hac de re dicuntur tum in prima parte ſummæ quæſtione. 79. articulo quarto, tum in quæſtionibus diſputatis de ſpiritalibus creaturis articulo decimo, & de Anima articulo quinto. Ipſe in dictis locis conſiderandam ſumit illorum ſententiam, qui dixerunt intellectum agentem eſſe ſubſtantiam aliquam ſeparatam, quæ non ſit forma hominis; ſed eam diuidit in duas, & vtranque ſeparatim impugnat: inquit enim aliquos dixiſſe intellectum agentem eſſe quandam ſubſtantiam à materia abiunctam inferiorem Deo, aliquos verò exiſtimaſſe Deum ipſum eſſe intellectum agentem. Priorem ſententiam inquit eſſe Catholicæ fidei repugnantem, & magnum eam ſequi abſurdum: quum enim cuiuſque rei perfectio in nobiliſſima eius operatione conſiſtat; nobiliſſima autem noſtra operatio ſit coniunctio animæ noſtræ cum illo, à quo lumen recipit, eſſet perfectio noſtra cõſtituta in coniunctione cum alio præter Deum, quod abſurdum atque impium eſt: in hoc igi-

Quidam Catholici Deũ poſuerũt intellectum agentem.

tur Thomas nobis conſentit. Alteram verò ſententiam, quòd Deus ſit intellectus agens, non dicit eſse Catholicæ fidei repugnãtem, immò aſserit quorundam Catholicorum ſententiam fuiſse; Catholicos enim certè non nominaret, ſi impiam, & Catholicæ fidei aduerſantem eſſe eorũ opinionem arbitraretur. Thomæ autem verba ſunt hæc [quia fides Catholica Deum, non aliquam aliam ſubſtantiam ſeparatam in natura, & animabus noſtris operantem ponit, ideo quidam Catholici poſuerunt Deum intellectum agentem, qui eſt lux vera, quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum] immò tantum abeſt vt opinionem hanc repugnantem Catholicæ fidei eſse dicat, vt etiam aliqua ex parte eam approbet; inquit enim eſse neceſsarium, vt ſupra humanam animam ſit aliquid, à quo eius intellectio pẽdeat, & quum id non poſſit eſse alia intelligentia præter Deum, omnino dicendum eſse illud eſse Deum: & ad hoc probandum vtitur argumento Alexandri, quod validiſſimum eſse diximus, nempe quia id, quod eſt tale per participationem, neceſsariò pendet ab alio per ſe tali, & fit tale per illud. Sed in eo ſolùm ab illis Thomas diſsentit, quòd negat Deum ob id eſse vocandum intellectum agentem, hac vtens ratione; quia Deus eſt cauſa vniuerſalis, non adæquata humanæ intellectioni, de qua loquimur; quocirca requiritur prẹter Deum alia cauſa particularis, quę ſit hominis propria, & pars, ſeu facultas quędam animæ humanæ, dicaturque in homine intellectus agens: ad quod cõfirmandum vtitur Thomas exemplis naturalibus, ſol. n. generat animal tãquàm cauſa vniuerſalis, ſed non ſine cauſa particulari, quæ eſt vis inſita in ſemine illius animalis: accommodat etiam huic ſententiæ comparationem, qua Ariſtoteles vtitur, intellectus agentis cum lumine, & inquit lumen referri ad ſolem tanquàm effectum ad cauſam; Ariſtotelem autem comparare intellectum agentem non cum ſole, ſed cum lumi-

ne,ad denotandum ipſum eſſe aliquid à Deo creatum in homine,non eſſe Deum ipſum, quemadmodum lumen non eſt ſol ipſe,ſed effectus à ſole productus: ideo concludens dicit, illud, quod in nobis facit intelligibilia actu ad modum luminis creati, eſſe aliquid animæ noſtræ, & eſſe multiplicatum iuxta numerum animarum, & hominum, & vocatum eſſe ab Ariſtotele intellectum agentem; illud verò, quod facit intelligibilia ad modum ſolis illuminantis, eſſe vnum tantùm,& ſeparatum, quod eſt ſolus Deus, nec vocari intellectum agentem. Hęc ſunt, quæ à Thoma dicuntur: in quibus eorum, quæ vera ſunt, confeſſionem eius accipio, qua puto ſententiam noſtram maximè comprobari: in reliquis facile oſtendam eum à mente Ariſtotelis aberraſſe. Imprimis ipſe fatetur Deum tanquàm cauſam primam facere omnia intelligibilia,quod quidem verum eſt,immò etiam neceſſarium; quum enim ſit primum intelligibile,ab eo ſolo poſſunt alia reddi actu intelligibilia: concedit etiam in noſtro intellectu præter vim paſſiuam etiam vim actiuam, tanquam eius facultatem,quam nos quoque diximus fateri neceſſarium eſſe, eamque Alexandri fuiſſe ſententiam. Sed in eo à nobis diſſentit,quòd putat vim actiuam noſtri intellectus eſſe intellectum agentem, & tanquàm cauſam ſecundam à Deo creatam facere phantaſmata actu intelligibilia; hoc enim nos negamus,& falſum eſſe iam oſtendimus,quia facultas actiua humanæ mentis non poteſt facere actu intelligibilia,proinde non eam vocauit Ariſtoteles intellectum agentem, neque cum lumine comparauit: hoc oſtenditur argumentis ſuperius adductis; primùm enim falſum eſt id,quod Thomas ſumit, actionem intellectus agentis eſſe in phantaſmata; iam enim oſtendimus ipſum agere in intellectum patibilem, non in phantaſmata, neque eſt quòd in re manifeſta eandem demonſtrationem repetamus: hoc autem ſi verum eſt, & intellectus agens iuxta ipſius Thomæ ſententiam eſt facultas quædam animæ noſtræ rationalis, neque ſecundùm ſubſtantiam diſtinguitur ab intellectu patibili,quomodo poteſt idem agere in ſeipſum? quomodo poteſt idem eſſe lumine plenus, & illuminans,& ſimul omni lumine, omnique cognitione carere, & illuminari à ſemetipſo? at condonemus ipſum agere in phantaſmata, licèt id omnino falſum, & ab Ariſtotele alienum ſit, idem tamen abſurdum ſequitur; quod vidit quidem Thomas, & nixus eſt ſe explicare, ſed fruſtra laborauit; nam debet intellectus noſter pati à phantaſmatibus, vt Ariſtoteles apertè dixit, quomodo igitur agere in eadem poteſt? ſic enim eſſet ſimul agens, & patiens reſpectu eiuſdem, & ſecundùm idem, quod eſt omnino abſonum rationi; nam agens naturale in agendo repatitur quidem ab eodem, in quod agit, non tamen ſecundùm eandem qualitatem, ſed ſecundùm contrariam: calfaciens enim non calefit viciſſim ab eodem,ſed refrigeratur; at intellectus noſter quatenus agens nil aliud iuxta Thomæ ſententiam agit in phantaſmatibus, niſi illuminationem, qua reddit ea intelligibilia, & ipſe quoque ab ijs ita illuminatis illuminationem recipit, qua redditur intelligens; at certè, ſi iam in ſeipſo lumen habebat, non debuit illud tribuere phantaſmatibus,vt idem ab eis poſtea reciperet. Præterea minimè conueniens eſt vlli præter Deum facultatem attribuere faciendi actu intelligibilia; ſolum enim primum intelligibile id facere aptum eſt: & quemadmodum Deus cum nulla creatura vim ſuam creandi communicat, ita neque vim illuminandi; ſed ipſe ſolus eſt lux vera, quæ, vt illi Catholici dicebant, omnem hominem illuminat. Argumentum autem Thomæ nullius eſſe efficacitatis poſtea oſtendemus, quum dubia & aliorum argumenta,quæ ſententiæ noſtræ officere videntur, ſoluemus; idem enim argumentum etiam à Ioanne Grammatico contra Alexādrum adductum eſt ad oſtendendum non eſſe Deum intellectum agentem.

Quid rectè dixerit Thomas.

Quid nō rectè dixerit Thomas.

Dubia, & aliorum argumenta, quæ prædictæ ſententiæ videntur officere. Cap. XV.

HAEC ſententia, quam hactenus & ratione, & Ariſtotelis authoritate demonſtrauimus, manifeſtior, ac firmior reddetur, ſi dubia
1.argumētū. quædam, & argumenta, quibus eam demoliri alij contendunt, ſoluerimus. Primùm objiciunt: ſi intellectus agens Deus eſſet, intellectio non eſſet in noſtra poteſtate; conſequens falſum eſt, intelligimus enim quando volumus; conſequentia probatur; quoniam illa actio in noſtra poteſtate eſſe dicitur, quæ pendet à principio noſtro formali, quæ verò pendet ab externo principio, ea in poteſtate noſtra eſſe non poteſt; Deus autem eſt principium externum; igitur ſi ipſe eſſet intellectus agens, intellectio non eſſet poſita in noſtra poteſtate, ſed vel ſemper omnia intelligeremus, vel ea ſolùm, &
2.argumētū. tunc ſolùm, quæ, & quando Deus vult. Secundò objiciunt, & eſt argumentum Thomæ prædictum: cauſa debet eſſe æqualis effectui, & illi ex æquo reſpondere, vt Ariſtoteles docet in ſecundo Poſteriorum, & in ſecundo phyſicorum; effectus enim communis cauſa debet eſſe communis, & effectus particularis cauſa particularis: ſed Deus eſt cauſa maximè vniuerſalis, noſtra autem intellectio eſt effectus particularis, quia eſt propria hominis operatio: ergo Deus non poteſt eſſe intellectus agens, ſed requiritur agens particulare, & effectui adæquatum, quale ſignificauit Ariſtoteles in contextu decimoſeptimo tertij libri de Anima, quando dixit cuilibet patienti reſpondere agens, à quo patiatur;
3.argumētū. ſignificauit enim agens proprium cuilibet patienti. Tertiò dicunt: Deus ſecundùm Ariſtotelem nihil agit immediatè in his inferioribus, ſed omnia per motum, & lumen cœleſtium corporum, & per cauſas ſecundas; ergo non poteſt eſſe intellectus agens, quia hoc dato ageret in homine immediatè abſque vlla cauſa ſecunda: hoc quoque argumento videtur vſus eſſe Diuus Thomas,
4.argumētū. vt prædiximus. Quartò conſiderant verba Ariſtotelis in contextu decimoſeptimo tertij libri de anima, vbi intellectum patientem, & intellectum agentem vocauit animæ noſtræ differentias, voluit ergo vtrunque eſſe aliquid humanum, & animæ humanæ partem; at Deus non poteſt vocari differētia, vel pars animæ humanæ: idque confirmant conſiderando verba Ariſtotelis in primo contextu eiuſdem libri, vbi proponit agendum de parte animæ, qua cognoſcit anima, & ſapit; omnis igitur intellectus, qui in eo libro conſideratur, pars animæ
5.argumētū. eſt. Quintò argumentum ſumunt ex verbis Ariſtotelis in contex. decimooctauo eiuſdem libri, vbi dixit intellectum agentem eſſe habitum quendam, & eſſe vt lumen: at Deus non poteſt habitus appellari; quoniam habitus dicitur id, quod eſt poſterius eſſentia, & notat aptitudinem ad operandum, qualis habitus non eſt Deus; non poteſt etiam Deus cum lumine comparari, quia lumen non dat coloribus vt abſolutè ſint, ſed ſolùm vt ſint motiui; Deus autem abſolutè res eſſe facit, quia omnia producit; quare eſt potius cum ſole comparandus, qui eſt fons, & cauſa luminis, quàm cum lumine ipſo: hoc fuit argumentum Ioannis Grammatici aduerſus Alexandrum, & eodem vſus eſt Di-
6.argumētū. uus Thomas, vt antea diximus. Sextò argumentantur ex ijs, quæ dicuntur ab Ariſtotele in contextu vigeſimo eius tertij libri, & eſt argumentum Themiſtij contra Alexandrum: Ariſtoteles ibi de agente intellectu loquens inquit hunc ſolum eſſe immortalem, ergo non putat eum eſſe Deum; quia hoc poſito dictum Ariſtotelis falſum eſſet, quum non ſolus Deus ſit immortalis, ſed etiam aliæ cœleſtes mentes, immò & cœleſtia corpora ſecundùm Ariſtotelem æterna ſint. Tandem dicunt aliqui; ſi intellectus agens eſſet Deus, non

opus

opus erat Ariſtoteli eo in loco oſtendere eum eſſe immortalem, quia Deum eſſe immortalem nullus homo ignorat.

Dictorum argumentorum ſolutio. *Cap. XVI.*

HAEC igitur argumenta ſoluere nitendum nobis eſt. Ad primum dicimus fore quidem illud efficaciſſimum, ſi Deus aliquando nobis ſuam operam recuſaret, nec ſemper ad nos effunderet lumen ſuum; ſic enim nos non quando volumus intelligeremus: attamen non ita ſeſe res habet, nam eius lumen ſemper nobis adeſt, immutabile, & nunquàm deficiens; ideo intelligimus quando volumus, dummodò habitum acquiſiuerimus, nam ante acquiſitionem habitus nõ eſt in noſtro arbitrio conſtitutum intelligere quando volumus: quemadmodum.n. ſi ſtatueremus ſolem à noſtro hemiſphęrio nunquàm recedere, ſemper lumen præſens haberemus, quare ſi colorem quoque haberemus præſentem, in noſtro arbitrio eſſet inſpicere quando volumus: ſic de noſtro intellectu dicendum eſt, habet enim ſemper præſens lumen agentis: quia, vt D. Thomas oſtendit in prima parte ſummæ quæſtione octaua articulo primo & tertio, Deus eſt in omnibus & per potentiam ſuam, & per præſentiam, & per eſſentiam, non quidem per ipſarum rerum eſſentiam, ita vt ipſe ſit pars eſſentiæ illarum, ſed per ſuammet eſſentiam eo modo, quo agens dicitur eſſe cum ſuo effectu: & hoc neceſſarium eſt, quia Deus ipſe ſibi hãc neceſſitatem iniunxit, quemadmodum etiam ex neceſſitate animam creat in quolibet humano corpore, quod ab agẽtibus naturalibus ſit conuenienter pręparatum; ipſe enim libera ſua voluntate ſtatuit hoc eſſe neceſſarium: ſic igitur nunquàm per ipſum ſtat quin intellectus noſter intelligere poſſit, ſtat quidem aliquando per defectum habitus ne valeat intelligere; quandoque etiam per defectum organi phantaſiæ, quod in aliquibus eſt ita rude & ineptum, vt propter phantaſmatis impuritatem, etiam ſi adſit lumen intellectus agentis, nil tamen intelligere poſſint. Secundum argumentum validum quidem eſt in aliis agentibus, nam agens vniuerſale non agit niſi per agens particulare adæquatũ effectui, ſed in Deo nihil habet efficacitatis; poteſt enim immediatè hominem producere ſine aliqua cauſa ſecunda, quem ſol ſine altero homine agente producere non poteſt. Præterea dicimus magnum eſſe ſenſilium, & intelligibilium rerum diſcrimen: nam ſenſilia quidem efficit Deus vt cauſa vniuerſalis, nec ſine cauſis ſecundis, quia ipſemet hanc rebus legem præſcripſit; at in mundo intelligibili ipſe abſque cauſis ſecundis immediatè agit, poſſumusque hoc Thomę argumentum aduerſus ipſum inſolubiliter retorquere: Deus animam humanam creat, & eſt agens vniuerſale, & vniuerſalis creator rerum omnium, & mundi vniuerſi; ergo requiritur alia media cauſa creata, & homini adæquata, per quam creet animam humanam: quoniam igitur Deus, etſi eſt creator vniuerſalis, animam tamen humanam immediatè creat ſine vlla cauſa media, ſic immediatè eandem illuminat, nec requiritur alius illuminator creatus. dicere etiam poſſumus diuinum lumen per omnia diffuſum eſſe quidem cauſam maximè vniuerſalem; ſed iunctum phantaſmatibus, quæ ſunt noſtri intellectus obiectum proprium, reſtringi, & fieri proprium agens, & quodammodo obiecti proprij rationem ſubire; quod exemplo luminis ſolis confirmari poteſt; nam ſol per lumen ſuum eſt omnium rerum ſublunarium vniuerſalis cauſa, attamen quatenus iungitur colori, qui eſt proprium obiectum viſus, reſtringitur, & fit cauſa propria reſpectu viſionis; ſubit enim rationem obiecti viſibilis, qua ratione non reſpicit alium effectum, niſi ſolam viſionem. Ad tertium reſponſio patet ex ijs, quæ ad primum dicta ſunt; Deus.n. per motum, & per lumen cœleſtium corporum effectus materiales producit, ſed in mũdo intellectuali agit abſque cęlorũ lumine, & motu,

Ad primum

Ad ſecundũ

Ad tertium.

Ad quartũ. atque omnino abſque ſecundis cauſis. Ad quartum dicimus nõ eam eſſe Ariſtotelis ſententiam, quam ipſi comminiſcuntur; non enim dicit intellectum agẽtem, & intellectum patientem eſſe duas animæ noſtræ differẽtias, ſed ſolùm dicit oportere in anima eſſe has differentias agentis & patientis, hoc eſt dari agens & patiens: nam ſi Deus vbique eſt, & eius lumen phantaſmatibus iungitur vt perfectio, eſt vtique in anima noſtra; non tamen vt animæ noſtræ pars, ſed vt extrinſecus aduєniens: hoc manifeſtum eſt conſiderantibus argumentum, quo ibi Ariſtoteles vtitur; nam illa verba, quæ iſti pro ſe adducunt, ſunt concluſio ſyllogiſmi, quo Ariſtoteles colligit eſſe in anima has differentias: is ergo eſt eius concluſionis ſenſus, qui eo ſyllogiſmo colligitur; is verò eorum verborum ſenſus eſſe non poteſt, qui ex illis propoſitionibus non infertur: eſt autem ſyllogiſmus Ariſtotelis talis: vbi datur patiens, ibi datur agens illi reſpondens, atqui datur in nobis intellectus patiens, ergo illi debet agens aliquod reſpondere: quærendum igitur ab aduerſariis eſt, quomodo ſit maior propoſitio intelligenda; an ita, vt cuilibet patienti reſpondeat tale agens, quod ſit eiuſdem naturæ, & internum, an abſolutè cuilibet patienti debeat agens reſpondere, à quo ad perfectionem ducatur: certè prior ſenſus falſus, & abſurdus eſſet; non enim cuilibet patienti reſpondet tale agens, quod ſit eiuſdem generis, vt exempla, quibus Ariſtoteles id declarat, apertè demonſtrant; ars enim reſpectu materiæ patientis eſt agens externum, & conditionis longè diuerſæ; ſic in natura elementa ſunt materia reſpectu Cœli, quod in ea agit continuè; quomodo igitur poteſt in concluſione colligi ſenſus talis, qui non eſt acceptus in propoſitionibus, immò neque accipi potuit, quia falſus eſt? dicere etiam poſſemus Deum non eſſe quidem animæ noſtræ partem, ſed tamen quatenus eſt intellectus agens, fieri modo quodam partem animæ noſtræ, nempe quatenus eius lumen animæ noſtræ iungitur; quanquàm ad hoc confugere minimè cogimur, quoniam prior ſolutio ita vera, & manifeſta eſt, vt mirandum ſit cur aduerſarios non pudeat eo argumento vti. Ad verba Ariſtotelis in primo contex. illius libri dicimus partem animæ ibi ſignificare ſolum intellectum patientem, qui ſolus per ſe conſiderandus erat; de agente autem nihil proponi, quia non per ſe de ipſo agendum erat, ſed ſolùm quatenus confert ad operationem intellectus patientis. ſic in primo contex. octaui Phyſicorum Ariſtoteles non proponit agendum de æterno motore, quia hunc non

Ad quintũ. propter ſe, ſed propter æternum motum erat conſideraturus. Ad quintum dicimus intellectum agentem non propriè habitum appellari, prout ſumitur habitus pro aptitudine ad operandum, quæ ex multiplicata operatione acquiritur, & ponitur in prima ſpecie qualitatis: ſed ſumi eo in loco ab Ariſtotele habitum pro forma, & perfectione, nam intellectus agens iungitur phantaſmatibus vt perfectio conſtituens obiectum intelligibile, & hac tantùm ratione vocatur ab Ariſtotele habitus. Quod verò D. Thomas & Ioannes Grammaticus dicunt Deum rectius comparari cum ſole, quàm cum lumine, quum lumen ſit effectus quidam à ſole productus, vanum eſt; decipiuntur enim, dum à rebus materialibus ad immateriales argumentantur: nam ipſemet Thomas aſſerit in rebus materialibus potẽtias eſſe res diſtinctas ab eſſentia, ita vt in anima quoq; humanę, quũ forma hominis ſit, potentiæ ab ipſa animæ eſſentia diſtinguantur; at in ſeparatis à materia ſecus eſt, potentia nanque idem eſt quod eſſentia: nec dicendum eſt Deum per ſuam potentiam res creaſſe tanquàm per effectum aliquem, & per rem ab ipſo diuerſam, ſed potius tanquàm per ſemetipſum, nam potentia Dei Deus ipſe eſt; ſic igitur de lumine dicendum eſt, lumen à ſole prodiens (inquit Thomas) eſt quiddam à ſole diuerſum, & ab eo productum, eſto, at dicimus non eiuſmodi eſſe lumen Dei, non eſt enim aliquid creatum, ſed eſt Deus ipſe, qui ſicuti quatenus intelligens ſapientia ipſa eſt, ita quatenus intelligibilis, & ſummè intelligibilis, vocatur lumen, quo omnia redduntur intelligibilia: ob id videtur in hoc Ariſ-

ſtoteles

ſtoteles ſatis prope ad Chriſtianæ fidei veritatem acceſſiſſe, ſed in aliquo tamen defeciſſe; quemadmodum enim nos per fidem aſſerimus mentem noſtram à ſolo Deo, quem hac ratione ſanctum ſpiritum vocamus, illuminari; ita Ariſtoteles dixit nos à Deo, quatenus eſt intellectus agens, & primum intelligibile, intellectionem recipere: ſed veritatem non plenè aſſequutus eſt; putauit enim per ſolam phantaſmatum illuſtrationem peruenire ad mentem noſtram Diuinum lumen: nos verò ex diuina reuelatione accepimus poſſe Diuinum lumen non modò infernè per phantaſiam, ſed etiam ſupernè abſque illuminatione phantaſmatum ad mentem noſtram accedere, ita vt etiam abſque phantaſmatum uſu poſſit à Deo multarum rerum ſcientia mentibus noſtris infundi per ſancti ſpiritus immiſſionem, quod Ariſtoteles diuina reuelatione deſtitutus cognoſcere minimè potuit. Adde quòd lumen, quod in aere eſt, non à ſole, ſed à ſolis luce producitur, & modo quodam non eſt diuerſum aliquid à luce; quatenus enim eſt eius imago, & eam repræſentat, idem potius dicendum eſt, quia naturam lucis, quæ primum viſibile eſt, nobis repræſentat. Dicendū igitur omnino eſt Ariſt. non ea ratione intellectum agentem cum lumine comparare, quatenus lumen eſt effectus quidam lucis; vel. n. non eſt effectus, vel non ſumitur vt effectus, neq; ea ratione ſimilis ei eſt intellectus agens, quum aliud ſit lumen ſenſile, aliud ſit lumen intellectile; hoc enim non habet cauſam, ſed eſt ipſummet primum intelligibile, à quo omnia redduntur intelligibilia: cum ipſo autem ſole vt diuerſo à lumine ſuo non rectè comparatus eſſet intellectus agens, quia ipſa ſolis ſubſtantia non iungitur coloribus vt perfectio, ſed eius lumen tantummodò; at intellectus agens eſt talis ſol, qui à ſuo lumine non diſtinguitur, ſiquidem Dei lumen Deus ipſe eſt; neque etiam neceſſarium eſt ut propter comparationem Ariſtotelis lumen debeat etiam abſolutè colores producere, quia non in hoc comparatio illa conſiſtit; ſed in eo ſolùm, quòd tanquam forma conſtituit obiectum viſibile, & ſimiliter intellectus agens tanquam forma & perfectio conſtituit obiectum intelligibile. Sextum argumentum, quod Themiſtii erat contra Alexandrum, poteſt contra ipſum Themiſtium retorqueri, immò & contra omnes, qui dicant intellectum agentem eſſe partem animæ humanæ, uel aliquam aliam intelligentiam inferiorem prima; ſequitur enim eam ſolam eſſe immortalem, reliqua verò omnia, quæ in mundo ſunt, caduca eſſe, & Deum quoque ipſum eſſe mortalem; qua igitur reſponſione & Themiſtius, & alii omnes uti coguntur ad ſe tuendos, eadem nos quoque in præſentia utemur: dicimus enim Ariſtotelem non conſiderare eo in loco Deum abſolutè ut Deus eſt, ſed ſolùm ut reſpicit hominem tanquam intellectus agens, à quo prouenit in homine intellectio: quando igitur dicit ipſum eſſe immortalem, conſiderat ipſum quatenus eſt factus quodammodo aliquid animæ noſtræ, & ſic eum comparat ſolummodo cum reliquis animæ noſtræ partibus; ita ut ſenſus ſit, nihil in homine eſt immortale, niſi intellectus agens: ſiquis uerò obiiciat, ergo apud Ariſtotelem intellectus patibilis mortalis eſt, ad hoc interpretes uariis modis reſponderent, prout variæ ſunt eorum ſententiæ de intellectu humano. Alexander quidem totum concederet, quoniam putauit humanum intellectum apud Ariſtotelem eſſe mortalem. Thomas verò dicit ea verba proferri non de ſolo agente, ſed etiam de patiente, ſiquidem una apud eum eſt eorum ſubſtantia, eaque immortalis: ea tamen interpretatio verbis Ariſtotelis conſentanea non eſt, ut conſiderantibus patet; Ariſtoteles enim profert uerba illa de ſolo agente; & nos ſuperius demonſtrauimus non poſſe eſſe eandem ſubſtantiam intellectus patibilis & agentis. Probabilior eſt quorundam aliorum interpretatio, qui dicunt intellectum patientem mortalem eſſe, non quidem ſecundùm ſubſtantiam, ſed tantùm ratione ſuæ imperfectionis, & patibilitatis; eatenus enim interire dicitur, quatenus definit eſſe imperfectus,

Ad ſextum.

& recipere obiectum à phantaſia. Vtcunque ſit, de hoc enim, & de eius loci interpretatione nunc non diſputo, ſatis eſt oſtendiſſe argumentum hoc

Ad ſeptimũ. Themiſtii ſecundùm omnium ſententias nullius eſſe efficacitatis. Poſtremum quoque argumentum, quo aliqui recentiores vtuntur, uaniſſimum eſt: nam fortaſſe aliquid roboris haberet, ſi prius manifeſtum fuiſſet intellectum agentem eſſe Deum, poſtea Ariſtoteles docere voluiſſet ipſum eſſe immortalem; ſed è contrario ſeſe res habet, ignotum enim eo loco eſt quiſnam ſit intellectus agens, idque Ariſtoteles uoluit ex immortalitate, & aliis ſimul eius conditionibus eſſe colligendum. Præterea etiamſi clarum fuiſſet eum eſſe Deum, reprehendi quidem Ariſtoteles potuiſſet, ſi demonſtratione aliqua ad Dei immortalitatem probandam vſus eſſet: ſed ſimpliciter & abſque vlla probatione aſſerere Deum eſſe immortalem, quid abſurdi ſit non uideo; quum in vſu ſit apud omnes homines, etiam ſapientes, vt Deum uocent immortalem.

IACOBI ZABARELLAE PATAVINI LIBER DE ORDINE INTELLIGENDI.

Ordinum diſtinctio, & dicendorum propoſitio: *Cap. I.*

ORDINEM, quo mens humana res intelligit, multiplicem eſſe conſtat; alius enim arbitrarius eſt, & ex noſtra electione pendet; alius verò naturalis, & neceſſarius; alius demum neque ex electione, ſeu arbitrio noſtro, neque ex neceſſitate, ſed omnino per accidens, vt ſi quis equum prius nouerit, quàm aſinum, quum potuerit prius aſinum nouiſſe, quàm equum: hic nulla conſideratione dignus eſt, ideo dimittatur. Arbitrarius verò eſt ille doctrinæ ordo, de quo nos aliàs in libris Logicis plura ſcripſimus; eius enim conſideratio ad Logicum pertinet, quum ſit Logicum inſtrumentum, & ex arbitrio noſtro fabricatum; quòd ſi eſſet naturalis, atque abſolutè neceſſarius, non eſſet quòd Logicus de ipſius vſu præcepta tradere niteretur: dici tamen poteſt neceſſarius ex cōſtitutione finis, quia ſi rei ſcientiam in ſuo genere perfectam acquiſituri ſumus, vel ſaltem facilius acquiſituri, ſtatuto quodam ordine vtamur neceſſe eſt. Alius demum neceſſarius prorſus, ac naturalis eſt, ideoq́ne eius conſideratio non ad Logicum, ſed ad Naturalem philoſophum attinet, quum eiuſmodi ordo naturam mentis noſtræ inſequi neceſſariò uideatur: ideo illud horum ordinum diſcrimen eſſe videtur, quod etiam habituum moralium, & facultatum animæ; quum enim habitus non ſint menti uoſtræ naturales, ſed ex noſtro arbitrio pendeant, & ex arbitrariis actionibus comparentur, ſolæ autem facultates, quibus eos acquirere apti ſumus, naturales dici poſſint, de ſolis facultatibus agere debuit philoſophus Naturalis, de habitibus verò non ipſe, ſed alius, vt Moralis: ſic doctrinæ ordo arbitrarius eſt, neque eſt menti noſtræ naturalis, ſola autem facultas procedendi ab hoc ad illud naturalis eſt; ideo de facultate differit philoſophus Naturalis, de ipſo autem ordine loquitur Logicus, à quo de eo tanquam de re arbitraria regulæ & pręcepta traduntur: at ſiquis ſit menti humanæ naturalis ordo, ita ut non ipſa tantùm facultas, ipſumq́ue vtendi arbitrium ſit ei naturale, ſed ipſemet ordo, cuius variandi nullum nos arbitrium habeamus, de hoc agere naturalis philoſophi officium eſt, ad plenam cognitionem naturæ humani intellectus, & eorum, quæ illam neceſſariò conſequuntur: talem autem ordinem potiſſimè in ſimplicium rudi, & confuſa apprehenſione exiſtere manifeſtum eſt, non ita in cognitione complexorum, neque in cognitione diſtincta, atque perfecta; componere enim & enunciare hoc prius, quàm illud, arbitrii magis, quàm naturę eſſe uidetur; apprendere autem in phantaſmate rem hanc prius,

In duobus prioribus libri de Meth. & in Apologia.

illam verò poſterius, ſi primam rudium habituum acquiſitionem ſpectemus, non eſt arbitrii, ſed naturæ: rudium autem dico, quia diſtinctæ cognitionis ordo in noſtro arbitrio poſitus eſt, nec diſtinguitur ab illo doctrinæ ordine, quem à logico conſiderandum eſſe dximus; at ordo notitiæ noſtræ confuſæ, quam à ſenſibus accipimus, aliquis prorſus naturalis, ac neceſſarius eſt, eumque conſiderare ad Naturalem philoſophum attinet. Hic igitur eſt, de quo nunc ſermonem facturi ſumus, nempe naturalis ille, ac neceſſarius ordo, quo mens noſtra ſimplices rerum conceptus ruditer, & confuſè primum apprehendit: duoque ſunt, quæ ſub præſentem conſiderationem cadunt, & de quibus eſt nobis propoſita diſputatio; vnum de ordine cognoſcendi ſingulare, & vniuerſale; alterum verò de ordine intelligendi ipſa vniuerſalia: quoniam enim offertur menti noſtræ phantaſma rem ſingularem repræſentans, in qua ineſt etiam natura communis, & ipſum vniuerſale, conſiderandum primo loco eſt vtrum prius à mente noſtra cognoſcatur, an ſingulare, an vniuerſale; deinde verò inter vniuerſalia an prius apprehendantur vniuerſaliora, quàm minus vniuerſalia, an è contrario hæc prius quàm illa.

Opinio, & argumenta illorum, qui negant ſingulare ab intellectu cognoſci. Cap. II.

De ordine intelligendi ſingulare & vniuerſale diſputari non poteſt, niſi prius conſtet intellectum noſtrum cognoſcere ſingulare: hoc igitur, quum à multis negetur, eſt à nobis ante omnia conſiderandum. Illi, qui ſingulare ab intellectu cognoſci poſſe inficiantur, his potiſſimum argumentis vti ſolent. Primùm argumentantur plu-

Primum argumentum. res Auerroiſtæ ex abiunctione intellectus à materia: intellectus non eſt forma corporis, ſed eſt forma ſeparata à materia, forma autem ſeparata non poteſt intelligere ſingulare, intellectus igitur ſingularia non cognoſcit: minorem veram ſtatuunt iuxta Auerrois ſententiam, quam ſequuntur; maiorem ita probant: quicquid recipitur in aliquo, recipitur ad modum recipientis, ergo forma immaterialis immaterialiter tantùm apta eſt recipere; ſingulare autem eſt materiale, & conditionibus materialibus alligatum, quia eſt forma commiſta materiæ, ut ait Ariſtoteles in contex. 92. primi libri de Cœlo, igitur forma immaterialis non po

Secundum argumentũ. teſt cognoſcere ſingularia. Secundò, dimiſſa etiam illa Auerrois opinione, putant ex ſola intellectus abiunctione ab organo idem demonſtrari: quum enim intellectus in operando non vtatur organo corporeo, ſicut omnes concedunt, eſt ſaltem in ſua operatione immaterialis, ergo ob eandem rationem non poteſt

Tertium argumentum. intelligere ſingularia. Præterea ſi intellectus ſingularia intelligeret, non diſtingueretur à ſenſu, qui ſolum ſingulare cognoſcit: quoniam igitur oportet intellectum à ſenſu diſtingui, & id, quod ab uno cognoſcitur, ab altero non cognoſci, dicendum eſt proprium eſſe intellectus cognoſcere vniuerſale, ſenſus autem cognoſce

Quartum argumentum. re ſingulare. Confirmant authoritate Ariſtotelis in primo phyſicorum contex. 49. & ſecundo de anima ſexageſimo, & primo Poſteriorum 134. & ſecundo Poſteriorum capite vltimo, vbi per hoc diſtinguit intellectum à ſenſu, quòd intellectus vniuerſalia cognoſcit, ſenſus verò ſingularia; negat igitur intellectum ſingularia cognoſcere, quum dicat ſenſum per eorum cognitionẽ diſtingui ab intel-

Quintum argumentum. lectu. Præterea Ariſtoteles in contex. 15 & 16. tertii libri de Anima inquit omne actu intelligibile eſſe ſine materia, materiale verò non eſſe actu intelligibile, ſed poteſtate ſolùm; ſingulare igitur, quum ſit materiale, non eſt apud Ariſtotelem intelligibile actu, ſed ſolum vniuerſale, quod à ſingularibus, & à materia ab-

Sextum argumentum. ſtrahitur, eſt actu intelligibile. In contex. quoque 37. eiuſdem libri Ariſtoteles diuidit ea, quæ ſunt, in ſenſibilia, & intelligibilia: igitur non vult ſenſibilia eſſe

intelligibilia;

intelligibilia; at ſi ſingularia eſſent intelligibilia, omnia entia eſſent intelligibilia, nec darentur ſenſibilia diſtincta ab intelligibilibus.

Dictæ ſententiæ confutatio. *Cap. III.*

EGO cum aliis pluribus arbitror intellectum noſtrum etiam ſingularia cognoſcere, & hoc potiſſimum argumento ad hoc aſſerendum ducor, quòd in facultatibus animæ ſubordinatis neceſſe eſt ut quicquid cognoſcit facultas inferior, cognoſcat etiam ſuperior, & ut vbi inferior facultas deſinit, ibi ſuperior incipiat; hoc enim negato tollitur ordo partium in animali, & ipſius animalis vnitas: hoc autem manifeſtum eſt in phantaſia reſpectu ſenſuum externorum; ipſa enim poteſt illa omnia imaginari, quæ poſſunt illi ſentire; differunt autem, quia ſenſus externi non ſentiunt obiectum abſens, ſed ſolum præſens, phantaſia verò imaginatur etiam abſentia: hæc tamen differentia non ita accipienda eſt, vt dicamus, ſenſus ſentire ſola præſentia, phantaſiam verò ſola abſentia, falſum enim eſt; ſed vt ſenſus ſentiat ſola præſentia, phantaſia verò & præſentia, & abſentia; ſic enim diſtinguenda eſt facultas animæ ſuperior ab inferiore, vt poſſit omnia cognoſcere, quæ cognoſcit inferior, & alia præterea. Quoniam igitur vt ſenſus ad phantaſiam, ita phantaſia ad intellectum dirigitur, eiuſmodi debet eſſe diſcrimen intellectus, & phantaſiæ, & ſenſuum omnium, vt intellectus cognoſcere illa omnia poſſit, quæ phantaſia, & ſenſus cognoſcunt, & alia quoque præter illa; quoniam igitur phantaſia & ſenſus cognoſcunt ſingularia, debet intellectus quoque ſingularia cognoſcere, & præterea vniuerſalia, quæ nec phantaſia, nec ſenſus cognoſcit. Significauit hoc Ariſtoteles in contextu tertio, & quarto tertii libri de anima: nam in contextu tertio dixit ſimilem eſſe intellectum ſenſui, quatenus non eſt mixtus cum ſuis obiectis; ſed ſtatim in contextu quarto differentiam ſubiunxit dicens intellectum eſſe abſolutè & prorſus immiſtum reſpectu rerum omnium, proptereaquòd omnia cognoſcit; dicens enim omnia, nihil excluſit, & per hoc ſeparauit intellectum à ſenſu: ſenſus enim quum ſit alligatus organo, non poteſt omnia cognoſcere, proinde non eſt prorſus immiſtus; at intellectus quum nulli organo ſit addictus, eſt abſolutè immiſtus, & poteſt omnia cognoſcere: ſic igitur ex organi defectu, ex quo aduerſarii argumentum ſumpſerunt, nos contrarium oſtendimus; facultas enim organica, quum ſit organo addicta, quod eſt determinatæ naturæ, non poteſt omnia cognoſcere; facultas verò non organica cognoſcere omnia poteſt nullo excepto, quia non habet organum, à quo ad determinatam aliquam naturã reſtringatur. Cõfirmatur hæc ſentẽtia ex ratiocinio, & diſcurſu in particularibus, fiunt enim multi ſyllogiſmi particulare colligentes in omnibus figuris; ratiocinari autem, & diſcurrere eſt proprium intellectus, vt ait Ariſtoteles clarè in tertio libro de anima; ideo vana, & ab Ariſtotele aliena eſt defenſio, qua aduerſarii vtuntur, dum ad phantaſiam confugiunt, & eam dicunt ratiocinari in particularibus. Adde quòd non fit ſyllogiſmus niſi ex altera ſaltem propoſitione vniuerſali, quam cognoſcere phantaſia non poteſt; quod Auerroiſtæ aliqui animaduertentes dixerunt in ſyllogiſmo particulari propoſitionem vniuerſalem ab intellectu cognoſci, alteram verò particularem à phantaſia, & ab eadem colligi concluſionem: ſed hoc ridiculum eſt; oportet enim ab vna & eadẽ animæ parte eundem diſcurſum fieri, quum diſtinctarum partium diſtinctæ operationes ſint, & videre non ſit audire, neque imaginari ſit intelligere; quomodo enim phantaſia colligere poteſt concluſionem, ſi propoſitionem vniuerſalem ignorat? ab intellectu igitur, non à phantaſia, cognoſcitur propoſitio particularis, quum præſertim ſolus intellectus apud Ariſtotelem affirmare, ac negare poſſit;

Quidquid facultas inferior cognoſcit, id cognoſcit & ſuperior.

Diſcurrere eſt proprium ſolius intellectus

poſſit: adde quòd in minore ſyllogiſmi particularis prædicatur vniuerſale de particulari, idque ab Ariſtotele in primo capite primi Poſteriorum vocatur inducere ſeu inſerere particulare ſuo vniuerſali: quomodo igitur phantaſia, quæ vniuerſale non cognoſcit, poteſt particulare inſerere vniuerſali? vana igitur, & prorſus abiicienda eorum reſponſio eſt. Poſſumus præterea ſic argumentari: intellectus ſuam intellectionem cognoſcit, omnis autem intellectio eſt particularis, ergo quando cognoſcit ſe nunc rem hanc intelligere, cognoſcit intellectionem particularem: at ſecundum aduerſarios non poſſet ab vlla animæ facultate cognoſci hæc intellectio particularis; non enim ab intellectu, quum ipſi negent intellectum ſingularia cognoſcere; non à phantaſia, neque ab alia vlla animæ ſenſibilis facultate, quia ſenſus non poteſt cognoſcere intellectionem. Præterea eſt rationi conſentaneum, immo neceſſarium, vt, ſi intellectus cognoſcit vniuerſale per abſtractionem à ſuppoſitis, cognoſcat etiam ſingularia ſuppoſita, à quibus abſtrahit: quomodo enim cognoſcere poteſt vniuerſale, & eius vniuerſalitatem, niſi cognoſcat ſingularia, de quibus prædicatur? quomodo poteſt comparare vniuerſale cum ſingulari, & eorum conuenientiam, ac differentiam cognoſcere, niſi vtrunque ſeorſum cognoſcat? neceſſarium enim eſt vt qui duo inter ſe comparat, vtrunque cognoſcat. Quomodo poteſt cognoſcere quidditatem, niſi cognoſcat id, cuius eſt quidditas? quidditates autem ſunt rerum ſingularium, quæ extra animā exiſtunt, quare neceſſarium eſt vt cognoſcat ſingularia: ſolus etiā intellectus cognoſcit ſingularitatem, quum ſit quidditas rei ſingularis quatenus eſt ſingularis, ergo cognoſcit etiam ſingulare; qui enim fieri poteſt vt ſingularitatem cognoſcat, ſi omnia prorſus ſingularia ignoret? Authoritate quoque Ariſtotelis manifeſta hæc ſententia comprobatur, qui in tertio libro de anima contex. 9. & 10. inquit intellectum cognoſcere & carnem, & carnis eſſe, nil aliud nomine carnis ſignificans, quàm ſingulare, ſicuti eſſe carnis ibi ſignificat eſſentiam & vniuerſale, quemadmodum ipſemet Ariſtoteles ibidem declarat dicens carnē eſſe cum materia, eſſentiam verò carnis eſſe ſine materia; etenim in contex. 92. primi libri de Cœlo dixerat vniuerſale eſſe formam, ſingulare autem eſſe formam cum materia miſtam: reliqua etiam, quæ in eo contex. decimo ab Ariſtotele ad id declarandum dicuntur, hoc magis confirmant; docens enim modum, quo intellectus & carnem, & carnis eſſentiam cognoſcit, inquit ipſum cognoſcere carnem ope ſolius ſenſus, nempe phantaſiæ, quæ eſt facultas animæ ſenſibilis: eſſentiam verò carnis non ipſius ſenſus ope, ſed alterius ſeparati, ſeu etiam ipſius quidem ſenſus, aliter tamen ſeſe habentis; denotare per hęc volens mentem noſtram ad ſingulare cognoſcendum non egere intellectu agente, ſed ſolo phantaſiæ miniſterio illud cognoſcere, tanquam totum quoddam rude, atque confuſum; hoc enim ab intellectu cōprehenditur etiam ſine ope intellectus agentis; ſed ad intelligendam rei eſſentiam indigere alio, ſcilicet intellectu agente confuſum illud illuminante; ſeu (quod idem eſt) eodem ſenſu aliter ſe habente, hoc eſt phantaſia ab intellectu agente illuminata, nam phantaſma ab agente illuſtratum imprimit in intellectu etiam ſpeciem vniuerſalis, & eſſentiæ rei: ideo rectè comparat Ariſtoteles cognitionem ſingularis cum linea recta, uniuerſalis autem & eſſentiæ cum linea flexa, ſeu fracta; nam ſingulare à phantaſia ad intellectum tanquàm per rectam lineam protenditur, vniuerſale verò, & eſſentia rei tanquā per flexam; quia lumen agentis primò ad phantaſiam porrigitur, deinde ab ea ad intellectum reflectitur: hæc eſt illius loci vera interpretatio, ex qua apertè ſumitur Ariſtotelem cenſuiſſe intellectum noſtrum cognoſcere ſingularia; inde etiam ſumitur phantaſmata à mēte agente illuminari in phātaſia, nō vt in intellectu recepta, ſic enim lumen agentis frangitur quodammodo in phantaſia, quod nullo modo frangi diceretur, ſi rectà ad intellectum noſtrum mitteretur. Pręterea in contex. 22. & 33. eiuſdem tertii libri Ariſtoteles aſſerit intellectum cognoſcerę partes

Declaratio contex. 9. & 10. in 3. lib. de anima.

partes temporis, præteritam, & futuram; & res, quę in eis fiunt, ſimul cum tempore, in quo fiunt: & ita deliberare conferendo præterita cum præſentibus: vult igitur intellectum cognoſcere ſingularia; quia illa, quæ in ſtatutis, ac diſtinctis temporibus fiunt, ſingularia tantum ſunt; nam vniuerſalia ſemper ſunt, nec magis præterito tempore, quàm futuro; quare ſolis ſingularibus competit appellatio præteriti, & præſentis, & futuri: noſtrum igitur intellectum ſingularia cognoſcere ſecunùdm Ariſt. negari non poteſt.

Contrariorum argumentorum ſolutio. Cap. IIII.

QVONIAM igitur conſiderantibus ſatis manifeſta hæc res eſt, nitendum eſt argumenta ſoluere, quæ veritati tenebras offundere videbantur. Primum erat: forma abiuncta à materia non intelligit ſingularia, intellectus eſt forma abiuncta à materia, igitur ſingularia non intelligit: vaniſſimum certè argumentum, cuius utraque propoſitio falſa eſt: falſam quidem eſſe maiorem certiſſimum eſt; nam quicquid ſenſerit Ariſtoteles, credere nos, & conſtanter affirmare Chriſtianæ fidei veritate compellimur Deum habere prouidentiam ſingularium, & illa cognoſcere, proinde formam à materia abiunctam cognoſcere ſingularia: cur igitur humana mens cognoſcere ſingularia non poteſt? ſed dimiſſa propoſitione maiore ſatis in præſentia eſt negare minorem: aliàs enim oſtendimus mentem humanam in homine non eſſe formam à materia abiunctam, vt illi ſumunt abiunctum à materia prout opponitur informanti; ſed eſſe formam, qua homo eſt homo, & in ſpecie conſtituitur: quare etiam ſi concederemus formam à materia ſeparatam non poſſe ſingularia intelligere, argumentum tamen nobis non obeſſet; quia mens humana in homine non eſt talis forma, proinde hac ratione ſingularia cognoſcere non prohibetur: quare nullius roboris argumentum eſt. Validius eſſe videtur ſecundum, quod ſumebatur ex abiunctione ab organo: abiunctus enim eſt intellectus in ſua operatione ab organo corporeo, quare non videtur poſſe ſingularia, quæ materialia ſunt, intelligere; quicquid enim recipitur in aliquo, ad modum recipientis recipitur. Ad hoc dicimus negandam eſſe conſequentiam: quod verò ad probationem attinet, digna quidem conſideratione eſt propoſitio illa, quicquid recipitur in aliquo, recipitur ad modum recipientis, multi nanque ea ad cauillandum abuti conſueuerunt; ſed vtcunque intelligatur, nobis non obeſt: ſingulare enim, quod extra animam exiſtit, materiale eſt, neque recipi in intellectu poteſt, immò neque in ſenſu, quum Ariſtoteles dicat ſenſorium recipere ſpecies ſine materia; ſpecies autem ipſius ſingularis non eſt materialis, ſed ſpiritalis, nihil igitur prohibet quin eiuſmodi ſpecies in intellectu recipi poſſit, ſic enim dicitur recipi ad modum recipientis, quoniam intellectus habet aptitudinem naturalem recipiendi omnia ſpiritaliter, etiã ſpeciem ſingularis, & quum ipſe in operando ſit immaterialis, quatenus non vtitur organo ad recipiendum, ſpeciem quoque ſine materia recipit: nam ſi organum ſenſus, quod corporeum eſt, recipit formas ſine materia, multo magis de intellectu id aſſerere debemus; immò credendum eſt ſpeciem in phantaſia eſſe ſpiritaliorem, quàm in ſenſu, in intellectu autem eſſe adhuc ſpiritaliorem, quàm in phantaſia: neque nobis officit quòd ſit ſpecies rei materialis, nam etiam quidditas eſt quidditas rei materialis; & licèt per repræſentationem ſit materialis, quia rem materialem repræſentat, tamen ipſa ſecundũ ſe ſpecies formaliter ſumpta ſpiritalis eſt, poteſt igitur in intellectu recipi: ſi verò dicant ſpeciem ſingularis confuſi eſſe quidem abiunctam à materia, at non à conditionibus

Ad primum.

Ad ſecundũ.

materiæ ; verissimum hoc quidem eſt, at vndenam acceperunt non poſſe intellectum noſtrum cognoſcere etiam conditiones materiales? nos enim dicimus intellectum poſſe omnia intelligere, etiam conditiones materiales, & rem cum conditionibus materialibus; ſemper tamen per receptionem ſpeciei formaliter immaterialis, licèt rem materialem, vel materiales conditiones repræſentantis; ideo ſano modo intelligenda eſt differentia illa, quam multi ſtatuunt inter has animæ facultates ſubordinatas, dicunt enim ſenſum cognoſcere abſtrahendo à materia, ſed non à conditionibus materiæ, neque à præſentia materiæ; phantaſiam verò abſtrahendo & à materia, & à præſentia materiæ, ſed non à conditionibus materiæ, quæ ſunt accidentia (vt vocat) indiuiduantia; at intellectum abſtrahere & à materia, & à præſentia materiæ, & à conditionibus materiæ; hoc enim, ut à pleriſq; intelligitur, falſum eſt, nempe vt neceſſarium ſit intellectum ab his omnibus abſtrahere, ſed verum eſt ſi ita intelligatur, ut & intellectus, & phantaſia, & ſenſus neceſſariò abſtrahant à reali materia; ſed tum à præſentia materiæ, tum à conditionibus materiæ poſſit intellectus & abſtrahere, & non abſtrahere, ita vt etiam ſine his duabus abſtractionibus poſſit intelligere, ſic enim etiam phantaſia imaginari poteſt & cum abſtractione à præſentia materię, & abſque hac abſtractione; eſt enim rationi conſentaneum vt intellectus poſſit id, quod inferiores facultates poſſunt, & aliquid præterea, ita vt & rem præſentem, & materiales conditiones cognoſcere poſſit, quod etiam aliæ facultates poſſunt, ſed ab his etiam omnibus vniuerſale, & quidditatem abſtrahere, quod aliæ non poſſunt, ex qua operatione nominatur intellectus ſpeculatiuus, quia propriè ſpeculari eſt rerum eſſentias cognoſcere. Sed dubitare hic aliquis non abſque ratione poteſt de cognitione primæ materiæ: ſi nanque neceſſarium eſt vt omnes facultates animæ abſtrahant formam à materia, uidetur primam materiam non poſſe modo vllo cognoſci, quum non poſſit abſtrahi à ſeipſa. Ad hoc dicendum eſt abſtractionem à materia hic non intelligi à prima materia, ſed à materia ſingulari ſenſili, quæ extra animam exiſtit; hanc enim vocamus ſenſilem, quia eſt obiectum potens mouere ſenſum, & ſenſus recipit eius ſpeciem non recipiendo ipſammet realem materiam; & ita dicitur abſtrahere à materia: ſic etiam phantaſia, & intellectus: ideo etiam prima materia, quum nec ſenſum, nec phantaſiam mouere poſſit, à ſolo intellectu cognoſcitur, & per abſtractionem à materia, non quidem à ſeipſa, ſed à materia ſenſili, in qua abſcondita eſt; immò magna etiam abſtractione indiget, vt intelligi poſſit: quum enim ſit minimæ entitatis, inſtar tenuiſſimæ lineæ, quæ vix diſcerni poteſt, maximè omnium eget lumine intellectus agentis, ut à noſtro intellectu eius natura inſpici queat, & maximo etiam noſtri intellectus acumine, & exercitatione in rebus contemplandis, & maxima phantaſmatum puritate. Ad tertium argumentum ſumenda eſt reſponſio ex ijs, quæ modò dicta ſunt: non.n. per hoc diſtinguitur intellectus à ſenſu, quod non poſſit intelligere ſingulare, ſed per cognitionem vniuerſalis; non eſt.n. neceſſarium ut ea, quæ inter ſe differunt, in omnibus differant: conueniunt igitur ſenſus & intellectus in cognitione ſingularis, ſed diſtinguuntur per cognitionem vniuerſalis, quę ſolius intellectus propria eſt. Similiter ad quartum dicimus Ariſt. in ijs omnibus locis tribuere intellectui cognitionem vniuerſalis, quia eſt eius propria, ſed nunquam dicere intellectum cognoſcere ſolum vniuerſale: adde quòd præcipua operatio intellectus eſt cognitio vniuerſalium, & ad hanc tanquam ad finem dirigitur cognitio ſingularium, quia non poſſet intelligere vniuerſale, niſi etiam ſingulare cognoſceret: rectè igitur conſtituitur operatio intellectus in cognitione vniuerſalium, quia hæc eſt præcipua, & finalis eius operatio, quum cognitio ſingularium ſit potius medium quoddam neceſſariũ, ſine quo ad vniuerſalium cognitionem peruenire non poſſet. Sic etiam ad poſtremum dicendũ eſt,

Quõ intellectus dicatur abſtrahere à materia.

Quõ prima materia cognoſcatur p abſtractionẽ.

Ad tertium.

Ad quartũ.

Ad quintũ.

quando

quando enim Ariſtoteles inquit, omne habens materiam eſſe poteſtate intelligibile; carens autem materia eſſe actu intelligibile, ſi per carens materia ſignificet omne abiunctum à reali materia, ergo ſpecies coloris recepta in oculo erit actu intelligibilis, quum ſit forma abiuncta à ſua reali materia; hoc tamen dicendum non eſt, quoniam Ariſtoteles dicens actu intelligibile, ſignificare vult aliquod à ſolo intellectu cognoſcibile; quare per carens materia ibi ſignificat ſolum vniuerſale, & quidditatem, caret enim materia penitus, quatenus eſt ſine conditionibus materiæ, cuiuſmodi non eſt ſpecies in ſenſu, neque phantaſma in phantaſia: ſingulare autem ut abiunctum à reali materia non minus eſt ſenſibile, quàm intelligibile, & partim eſt ſine materia, quatenus eſt ſine reali materia, partim cum materia, quatenus eſt cum conditionibus materiæ: reſpiciens igitur Ariſtoteles uniuerſale, quod eſt verè, & propriè intelligibile, & cuius cognitio eſt propria intellectus, & finalis, ac præcipua eius operatio, hoc ſolum vocauit actu intelligibile; quanuis enim intelligat etiam ſingulare, hoc tamen ei datum eſt tanquam præparatio quædam neceſſaria ad cognoſcendum vniuerſale, non vt in ipſo ſingulari quieſcat, ideò ſingulare ibi non vocatur actu intelligibile: hoc ſignificat in eo contex. decimoquinto Ariſtoteles, quando dicit [ſcientia ſpeculatiua, & ſcibile idem eſt] ſpeculatio enim non vocatur niſi vniuerſalium cognitio, & contemplatio quidditatum; quare de hac ſola ibi Ariſtoteles loquitur, quia hæc ſola eſt propria operatio intellectus. Sic ad poſtremum argumentum dicendum eſt. Diſtinguens enim Ariſtoteles intelligibilia à ſenſilibus, præcipuum, & proprium intellectus obiectum reſpexit; hoc enim à ſenſu non percipitur, ſed à ſolo intellectu, proinde vocatur propriè intelligibile: ſingularia verò, quæ ſub ſenſum cadunt, licèt cognoſcantur etiam ab intellectu, maluit tamen appellare ſenſilia, quàm intelligibilia; quia in his propriè verſatur ſenſus, intellectus verò propriè in illis, quæ non percipiuntur à ſenſu: perinde ergo eſt ac ſi Ariſtoteles diceret, eorum, quæ ſunt, alia ſub ſenſum cadunt, alia non cadunt, & hæc intellectus cognoſcit: poterat quidem dicere omnia eſſe intelligibilia, ſed melius eſſe iudicauit vt ſingularia ſenſibilia ſenſui attribueret, quàm intellectui, reliqua verò intellectui, quę ſenſu percipi nequeunt. Adde quòd, etſi ſingularia ſunt & ſenſilia, & intelligibilia, non tamen ea ratione ſunt ſenſilia, qua ſunt intelligibilia; mouent enim ſenſum ut iuncta reali materiæ, intellectum verò vt facta ſpiritalia in phantaſia, ab ipſo enim reali obiecto non pateretur intellectus; ſic igitur ſenſilia ut ſenſilia non ſunt intelligibilia. *Ad ſextum.*

Quòd ſingulare ab intellectu prius cognoſcatur, quàm vniuerſale. *Cap. V.*

QVVM igitur intellectus non ſolùm vniuerſale intelligat, ſed etiam ſingulare, ſequitur vt conſideremus vtrum prius intelligat. Putant aliqui prius intelligi vniuerſale, deinde ſingulare: dicunt enim intellectum oblato phantaſmate primùm intelligere vniuerſale, quod proprium ipſius obiectum eſt, deinde reflecti ad phantaſma conſiderandum, & animaduertere illud eſſe productum à re ſingulari, & ita ſecundariò cognoſcere etiam ſingulare; hæc fuit D. Thomæ opinio, quam tuetur efficaciter Iauellus in ſeptimo Metaphyſicorum quæſtio. 16. & vtitur primum hoc argumento: illud, quo primo diſtinguitur intellectus à ſenſu, eſt primò intelligibile ab intellectu; at in hoc diſtinguitur intellectus *Thomiſtarũ opinio.* *Iauellus. Primum argumentum.*

à ſenſu, quòd ſenſus primò apprehendit ſingulare, ergo intellectus non debet
Secundum argumentũ. primò apprehendere ſingulare, ſed uniuerſale. Præterea ſi intellectus primò
ſingulare intelligeret, ſpecies ſenſilis poſſet actuare, ac perficere intellectum,
quum ſit repræſentatiua rei ſingularis; at hoc falſum eſt, quia hoc dato non
eſſet neceſſarium ponere intellectum agentem; ſingulare igitur eſt quidem pri-
Tertium argumentum. mò ſenſibile, at non eſt primò intelligibile. Confirmant authoritate Ariſtote-
lis in contex. decimo tertii libri de Anima, ubi dicit intellectum cognoſcere
vniuerſale tanquàm per rectam lineam, quum ad ipſum tanquàm ad proprium
obiectum feratur directè, ſingulare autem tanquàm per lineam flexam, ſicut
paulò ante dicebamus; ergo vult primò intelligi vniuerſale, deinde ſingulare:
Scoti, & Gregorij opinio uera. hæc eſt D. Thomæ interpretatio, ut ibi videre eſt. Mihi tamen verior vide-
tur Scoti, & Gregorij Ariminenſis opinio, quòd ſingulare ſit primò cognitum,
Primum argumentum. & ad eam probandam hoc primùm argumento utar: Vniuerſale non cognoſci-
tur, niſi per abſtractionem à ſingulari, ergo neceſſe eſt prius cognoſci ſingula-
re; quia non poteſt cognoſci abſtractum, niſi cognoſcatur illud, è quo abſtra-
hitur, quum præſertim aduerſarij fateantur vtrunque eſſe ab intellectu cogno-
Secundũ argumentum. ſcibile. Præterea docet Ariſtoteles in Poſterioribus Analyticis, præſertim in
vltimo capite ſecundi libri, omnem demonſtratiuam ſcientiam pendere ex co-
gnitione primorum principiorum; ipſa autem prima principia cognita nobis
eſſe ex ſingularibus per inductionem, qua in pueritia utimur, licet id non ani-
maduertamus; ergo id, quod primùm ab intellectu cognoſcitur, eſt ſingula-
re, ab eadem enim animæ noſtræ facultate totum inductionis progreſſum fie-
ri oportet; quoniam ergo intellectus ſolus vniuerſale colligere poteſt, ab eo-
Tertium argumentum. dem ſit primùm aſſumptio ſingularium. Præterea illud primùm cognoſcitur,
quod facilius apprehenditur; at ſingulare facilius apprehenditur, quàm uni-
uerſale, quia ſingulare reſpectu vniuerſalis eſt quoddam confuſum, in quo
ſub ſpecie accidentium fertur etiam inuoluta ſubſtantia & ad ſenſum, & ad
intellectum; omne autem confuſum facilius apprehenditur, quàm diſtin-
ctum; prius ergo cognoſcitur ſingulare tanquam quoddam confuſum, hoc
enim primùm offertur intellectui, deinde intellectus in eo naturam commu-
Quartum argumentum. nem contemplatur. Hoc etiam ſignificauit Ariſtoteles in illo decimo contex-
tu tertij libri de Anima, ſi bene locum illum intelligamus, dum dixit intelle-
ctum cognoſcere carnem, & ſingulare per ſolam motionem à ſenſu factam,
quidditatem verò, & vniuerſale non niſi ope intellectus agentis phantaſma il-
luſtrantis; denotare per hoc volens intellectionem ſingularis non eſſe ma-
gnum aliquid, ſed facile fieri ex ſola motione facta à phantaſmate, uniuerſa-
le verò non cognoſci, niſi ope intellectus agentis, proinde difficilius cogno-
Declaratio contex. 10. in 3. lib. de anima. ſci: & huic ſententiæ atteſtatur id, quod ſtatim ſubiungit de linea recta, &
fracta; nam eum locum legentibus manifeſtum eſt cognitionem ſingularis com
parari cum linea recta, vniuerſalis verò cum linea flexa, & fracta, non è con-
trario, vt aduerſarij interpretantur; ſingulare nanque rectà fertur à phan-
taſia ad intellectum, proinde abſque magna difficultate, vniuerſale verò non
rectà, ſed per reflexionem luminis intellectus agentis à phantaſia ad intel-
lectum; ſic enim pulcherrima eſt Ariſtotelis comparatio cum lumine, quod
Quintum argumentum. dici ſolet reflecti, & refrangi ab eo, in quod primùm proiicitur. Hoc e-
tiam oſtenditur ex ordine facultatum animæ: neceſſe eſt enim, vt vbi defi-
nit inferior, ibi incipiat ſuperior; quoniam igitur ſenſus deſinit in ſingu-
lari præſente, neceſſe eſt phantaſiam primò imaginari ſingulare præſens,
deinde verò etiam abſens; ſic igitur quoniam intellectus mouetur à phan-
Iauelli reſponſio. taſia actu imaginante ſingulare, neceſſe eſt vt prima operatio intelle-
ctus ſit apprehenſio ſingularis. Iauellus tamen putauit argumentum hoc
ineſficax

inefficax eſſe: quod enim nos dicimus, quicquid poteſt facultas ſuperior, id poteſt etiam inferior, ipſe dicit verum quidem eſſe, at non eodem modo, proinde argumentum eſſe fallax, quum mutet quid in quale, neque oſtendere quòd ab eodem incipiat facultas ſuperior, in quo deſinit inferior; nam inquit ſingulare eſſe intelligibile, quatenus eſt ſingulare, at non quatenus eſt materiale, ideò egere opera intellectus agentis, à quo reddatur immateriale. Ego tamen puto ipſum eſſe deceptum, & in ambiguitatem lapſum, argumentum autem noſtrum validum eſſe; modus enim duplex in præſentia conſiderari poteſt, modus cognoſcentis, & modus rei cognitæ: de modo quidem cognoſcentis verum eſt id, quod Iauellus dicit, nam alio modo intellectus recipit ſingulare, alio modo ſenſus: intellectus enim ſine vſu organi recipit, & à phantaſia, non ab ipſomet obiecto materiali, proinde ſpeciem ſingularis recipit ſpiritalius, quàm recipiat ſenſus, & phantaſia: at de modo ipſius rei falſum dicit; nam ſi modus quoque eſt ens quoddam, & omne ens, quatenus eſt ens, eſt etiam intelligibile, vt ipſe ibidem ait, neceſſe eſt vt ſingulare ſit ab intellectu intelligibile ſecundùm omnes modos, etiam ſecundùm conditiones ſingularitatis, quæ ſunt hic, & nunc; non enim entia omnia cognoſceret intellectus, ſi modum ſingularis, quo ſingulare à ſenſu cognoſcitur, ipſe non intelligeret. Eſt præterea in dictis Iauelli repugnantia manifeſta: nam in quæſtione decimaquinta quinti metaphyſicorum ipſe opinionem Diui Thomæ ſequens de principio ſingularitatis aſſerit ipſum eſſe materiam; ergò ſecundùm hanc eius ſententiam dicere quatenus ſingulare eſt dicere quatenus materiale, nam dictio illa, quatenus, notat rationem formalem; ſingulare igitur, ſi eſt intelligibile quatenus ſingulare, eſt intelligibile quatenus materiale; quomodo ergo aſſerit eſſe intelligibile vt ſingulare, & negat eſſe intelligibile vt materiale? Argumenta quoque ipſius facile ſoluuntur. Ad primum negamus vtranque propoſitionem: minor quidem manifeſtè falſa eſt, & petit id, quod probandum erat, nempe ſenſum ab intellectu differre per hoc quòd primò cognoſcit ſingulare; dicimus enim non per id ſenſum differre ab intellectu, ſed per hoc, quod ſenſus in ſingulari gradum ſiſtit, & ipſum ſolum cognoſcit, intellectus verò in eo non ſiſtit, ſed progreditur ad vniuerſale tanquàm ad præcipuum, & finale obiectum: ſic enim nec phantaſia per hoc differt à ſenſu, quòd non incipiat ab imaginatione rei præſentis, à qua ſenſus incipit, ſed incipit ipſa quoque à cognitione rei præſentis; & differt à ſenſu non per hoc, ſed quia imaginari poteſt etiam rem abſentem: quod verò ad maiorem attinet, quando dicit, illud eſt primò intelligibile ab intellectu, quo primo diſtinguitur intellectus à ſenſu, quum bis ponat eam dictionem, primò, conſiderandum eſt quomodo eam ſumat; vel enim vtrobique intelligit primitate originis, vt intelligere debet, quia de hac tantùm loquimur, & hac ratione maior eſt falſa; non enim intellectus differt à ſenſu per id, quod primò intelligit primitate originis, immò in hoc conuenit cum ſenſu; ſi verò vtrobique accipiat primitatem principalitatis, vera eſt maior, ſed ad rem non facit, differre nanque intellectum à ſenſu concedimus per cognitionem vniuerſalis, quod primò, ideſt præcipuè ab eo intelligitur: quòd ſi dicens, quo primo differt intellectus à ſenſu, intelligat quo præcipuo, dicens autem, illud eſt primò intelligibile, intelligat ſecundùm originem, falſa ſic quoque eſt maior; nam præcipuè diſtinguitur intellectus à ſenſu per cognitionem vniuerſalis, non tamen hoc primùm cognoſcit ſecundùm originem; quum enim hæc ſit præcipua, & finalis operatio, debet eſſe poſterior cognitione ſingularis, quoniam illa, quæ ad finem diriguntur, debent ipſi fini anteire. Ad ſecundum poſſumus negare conſequentiam, quia perfectio, & actuatio intellectus non conſiſtit in cognitione ſingularis; quòd ſi tueri etiam cõtendat hanc eſſe actuationẽ aliquam, poſſumus totum concedere: ad probationem autem falſitatis dicimus intellectum ad cognoſcendum ſingulare non indiguiſſe intellectu agente, ſed propter

Reſpõſionis impugnatio.

Cõtradictio in dictis Iauelli.

Ad primum Thomiſtarũ.

Ad ſecundũ.

abſtractionem vniuerſalis; quoniam igitur cognitio vniuerſalium eſt præcipua, & propria operatio intellectus, fuit ei neceſſaria opera intellectus agentis, & hoc pronunciatur clarè ab Ariſtotele in eo contex. decimo tertij libri de Anima: adeo argumentum quoque, quod inde Iauellus ſumit, vanum eſt, & nititur prauæ eius loci interpretationi; Ariſtoteles enim cognitionem ſingularis ibi comparat cum linea recta, non cum obliqua, proinde vult ſingulare primò intelligi, non vniuerſale. Plura hac de re legi poſſunt apud Gregorium Ariminenſem primo ſententiarum diſtinctione tertia quæſtione tertia.

Declaratio quæſtionis de ordine intelligendi vniuerſalia. Cap. VI.

HAEC de intellectione ſingularium dicta ſint. Multo maior nos de vniuerſalibus difficultas manet; quum.n. alia magis alia minus vniuerſalia ſint, dubiū eſt vtrū prius ab intellectu cognoſcatur, an magis vniuerſale, an minus; vt an prius in mente noſtra imprimatur conceptus corporis, deinde conceptus viuentis, deinde animalis, deinde hominis, & equi, & aliarum ſpecierum, an è contrario, primùm cognoſcatur ſpecies, deinde genus propinquius, deinde alia remotiora, & poſtremum omnium id, quod ſupremum eſt: loquimur autem de temporis tantùm, atque originis ordine, & de ſola cognitione confuſa, hoc eſt de prima rudi horum ſimplicium conceptuum impreſſione in nobis: etenim diſtinctæ cognitionis ordinem arbitrarium eſſe iam diximus, ideoque de ipſo præcepta à logico tradi: nec vllus vnquàm dubitauit quin in adipiſcenda diſtincta rerum notitia neceſſarium ſit prius vniuerſaliora cognoſcere, quàm minus vniuerſalia, quia nequeunt hæc perfectè cognoſci, niſi illa ſint perfectè cognita; eſt enim genus de eſſentia ſpeciei, proinde non poteſt perfectè cognoſci ſpecies ignorato genere; igitur neceſſe eſt prius naturam corporis intelligere, quàm naturam viuentis, & hanc prius, quàm naturam animalis, & hanc prius, quàm naturas proprias ſpecierum; hoc ordine traditam ab Ariſtotele eſſe naturalem philoſophiā nos in libro noſtro de Naturalis ſcientiæ conſtitutione demonſtrauimus, eumque ordinem in quarto contex. primi libri phyſicæ auſcultationis ab Ariſtotele propoſitum eſſe arbitramur. De hoc igitur diſtinctæ cognitionis ordine nos in præſentia non loquimur, ſed de ordine cognitionis confuſæ, quem cognoſcere potius nos oportet vt rem naturalem, & mentis noſtræ proprietatem quandam cognitu dignam; quàm vlla de hoc præcepta tradere; quandoquidem illa, quæ non in noſtro arbitrio poſita, ſed naturalia, & neceſſaria ſunt, ſub ſcientiam potius, quàm ſub præceptiones noſtras cadere videntur. Præterea neque confuſæ notitiæ noſtræ cum diſtincta comparationem vllam in pręſentia facturi ſumus, quum id quoque certum ſit, confuſam cuiuſque rei notitiam præcedere diſtinctæ cognitioni eiuſdem rei: dimiſſa igitur penitus cognitione diſtincta, ſolam confuſam conſideraturi ſumus, & ratione duce inueſtigaturi, an cognitione confuſa prius origine, ac tempore cognoſcatur à noſtro intellectu magis vniuerſale, an minus vniuerſale.

Scoti opinio & argumenta. Cap. VII.

VARIAE hac de re opiniones extiterunt, quarum duę extremæ, & contrariæ ſunt, vna Thomæ, altera Scoti, aliæ verò mediæ. Scotus in primo ſententiarum diſtinctione tertia quæſtione ſecunda aſſerit minus vniuerſale, hoc eſt vltimam ſpeciem, eſſe primum cognitum ab intellectu noſtro cognitione confuſa, & ad id probandum tribus argumentis vtitur. Primum, quod à Scotiſtis validiſſimum eſſe cenſetur, tale eſt: agens naturale ſatis propinquum patienti ſufficienter præparato, atque

Primum argumentum.

atque idoneo ad recipiendum, ſecluſo omni impedimento, producit effectum perfectiſſimum, quem producere poteſt; proponatur igitur cognoſcendus homo in diſtantia debita conſtitutus, qui poſſit mouere, & cognoſci & vt corpus, & vt animal, & vt homo, obiectum hoc eſt agens naturale conuenienter propinquum, nec impeditum, intellectus autem noſter eſt naturaliter aptus, ac præparatus ad omnem conceptum recipiendum; ergo prius imprimetur in intellectu conceptus hominis, qui aliorum perfectiſſimus eſt; potentia nanque imprimendi conceptum hominis tanquam validior præualebit aliis, ſcilicet potentiæ imprimendi conceptum corporis, & conceptum animalis; itaque prius cognoſcetur homo, quàm animal, & corpus.

Secundũ argumentum.

Secundò ita argumentatur Scotus: ſi primum cognitum eſſet magis vniuerſale, diuina ſcientia eſſet omnium prima ſecundùm ordinem noſtrum cognoſcendi; conſequens falſum eſt, vt eius inſcriptio declarat, inſcribitur enim μετὰ τὰ φυσικὰ, hoc eſt, poſt naturalem ſcientiam addiſcenda: patet conſequentia; quia ſubiectum metaphyſicæ eſt ens prout ens eſt, quod eſt omnium ampliſſimum, quare eſſet etiam nobis omnium notiſſimum.

Tertium argumentum.

Tertiò ſic: ſi primum cognitum eſſet magis vniuerſale, maximum tempus interponeretur antequam à ſummo genere ad ſpeciem infimam perueniremus, quia tranſeundum eſt per omnia genera media, quorum aliqua ſunt ignota, vt ait Ariſtoteles in contex. 28. ſeptimi Metaphyſicorum, vbi dicit ignorari proximum genus aſini, & equi.

Quartum argumentum.

Quartò idem ſic confirmare poſſumus: ita ſe habet ſpecies ad genus, vt ſingulare ad ſpeciem, vt enim ſingulare ſub ſpecie eſt, & ea de ipſo prædicatur in quid, ita ſpecies eſt ſub genere, quod de ea in quid prædicatur; atqui indiuiduum cognoſcitur ab intellectu prius quàm ſpecies, ſicut ante oſtenſum eſt; ergo etiam ſpecies prius, quàm genus.

Quintum argumentum.

Præterea res iudicantur magis, uel minus tales ex maiore, vel minore propinquitate ad primum tale; atqui id, quod primum omnium intelligitur, eſt ſingulare, & illi propinquior eſt ſpecies, quàm genus; ergo prius ab intellectu cognoſcitur ſpecies, quàm genus.

Thomæ opinio & argumenta. *Cap. VIII.*

THOMAS verò in proœmio primi phyſicorum, & in prima parte ſummæ quæſtione 85. contrariam ſententiam tuetur, primum cognitum cognitione confuſa eſſe magis vniuerſale; eamque probat authoritate Ariſt. in proœmio primi Phyſicorũ, qui eã manifeſtè pronũtiare videtur, dicẽs à magis vniuerſalibus ad minus vniuerſalia progrediendũ eſſe tãquam à notioribus nobis:

Primum argumentum.

probat etiã hoc Ariſt. ibidem hoc pacto: omne totum cognoſcitur prius, quàm partes, tum à ſenſu, tum ab intellectu; at magis vniuerſale reſpectu minus vniuerſalis eſt totum quoddam, quod etiam Porphyrius aſſerit in capite de ſpecie; ergo prius ab intellectu cognoſcitur id, quod magis vniuerſale eſt, quàm id, quod minus.

Secundum argumentũ.

Vtitur præterea Thomas tali argumento, quo huiuſce rei rationem, & cauſam adducere videtur: mens noſtra, quando naſcimur, eſt ſicuti tabella abraſa, in qua nihil deſcriptum eſt; non poteſt igitur à perfecta ignorantia ad perfectam ſcientiam tranſire, niſi per media; atqui perfecta cognitio eſt cognitio infimæ ſpeciei, cognitio verò vniuerſalium eſt confuſa, & potentialis, quia cognitio animalis eſt hominis cognitio poteſtate, & confusè; debet igitur auſpicari ab vniuerſalioribus, quorum cognitio confuſior, atque imperfectior eſt, deinde per differentias deſcendere, donec plenam, & perfectam vltimarum ſpecierum cognitionem adipiſcatur, harum enim perfecta cognitio eſt finis noſtræ contemplationis.

Tertium argumentum.

Experientia quoque hoc comprobatur: nam multorum animalium, ac multarum ſtirpium ſpeciem, & na-

turam propriam ignoramus, genus tamen cognoſcimus, & inter genera illud magis cognoſcimus, quod communius eſt: cuius nulla alia eſſe videtur ratio, quàm quòd facilius cognitu eſt genus, quàm ſpecies, proinde etiã prius cognoſci tur; nam id, quod facilius cognitu eſt, prius tempore cognoſcitur, quum cognitio noſtra à facilioribus incipiat. Præterea idem confirmatur exemplo illo vulgato animalis à remoto loco venientis: primùm enim non cognoſcitur, niſi ut corpus, quia diſcernere adhuc non poſſumus an ſit animal, an corpus aliquod inanimatum; poſtea verò propinquius factum cognoſcitur eſſe animal, at non diſcernitur an ſit homo, an equus, an aſinus; poſtea verò cognoſcitur etiam ut homo: quoniam igitur ex ſenſione intellectio fit, eodem ordine debet intellectus vniuerſalia intelligere, quo à ſenſu ſingularia ſentiuntur; à ſenſu autem illud cognoſcitur primùm at hoc corpus, deinde ut hoc animal, tandem verò ut hic homo; ſimiliter ergo ab intellectu debet primùm concipi corpus, deinde animal, tandem verò homo. Horum autem argumentorum vis, & efficacitas poſtea, quum huiuſce rei veritatem declarabimus, diligentius expendetur.

Quartum argumentum.

Genua opinio, & prædictarum opinionum conciliatio. *Cap. IX.*

Quid ſit cognitio actualis, & quid habitualis ſecundum alios.

HAS duas contrarias Thomæ, & Scoti ſententias M. Antonius Genua præceptor meus putauit media quadam opinione poſſe conciliari: dixit enim diſtinguendam eſſe cognitionem, duplex enim eſt, vna actualis, altera habitualis; actualis cognitio eſt quælibet prima cuiuſque rei apprehenſio ex phantaſmate oblato intellectui, & ipſum mouente actu; habitualis verò eſt quædam naturalis aptitudo, & propenſio tum rerum cognoſcibilium vt ordine quodam ab intellectu recipiantur, tum ipſius intellectus ad eas ordinatim recipiendas: hac diſtinctione conſtituta dicebat Thomam & Scotum concordes eſſe, quum ambo dixerint cognitione confuſa actuali primum cognitum eſſe ſpeciem infimam, cognitione autem confuſa habituali primum cognitum eſſe id, quod eſt maximè vniuerſale: hanc Scoti ſententiam fuiſſe facile oſtendebat conſiderando ea, quæ à Scoto dicuntur in prædicta ſua quæſtione; ibi nanque Scotus dicit, ſi conſideremus aptitudinem ſeu habilitatem intellectus vt ab obiectis perficiatur, & ipſarum quoque rerum aptitudinem vt ipſum perficiant ordine quodam, is ordo talis eſt, ut prius communiores conceptus ſint imprimendi, quàm minus communes, natura enim in omnibus progreditur ab imperfecto ad perfectum: at quando accedit intellectus ad actum ipſum apprehendendi, & cognoſcendi, perturbatur hic ordo, & impeditur à facultate motrice infimæ ſpeciei, quæ validior eſt, quum eius ſingulare validius moueat ſenſum, proinde facit vt prius in intellectu imprimatur ſpecies quàm genus: quare dubitandum nõ eſt vtrunque dictum manifeſtè à Scoto fuiſſe prolatum. Quòd verò etiam Thomas vtrunque protulerit, oſtendere nitebatur conſiderando ea, quæ ab ipſo dicuntur in prædicto proœmio primi phyſicorum: nam ibi in contex. quinto Thomas aſſerit hoc nomen, homo, notius nobis eſſe, quàm partes definitionis, animal, & rationale; quare concedit hominem eſſe nobis notiorem cognitione confuſa, quàm animal, reſpicit enim actualem cognitionem, quam etiam Scotus reſpexit: quando autem dicit vniuerſalius eſſe nobis notius, reſpicit habitualem cognitionem, non amplius actualem, vt eius verba declarant; inquit enim intellectum tendentem ad perfectionem adipiſcendam auſpicari primùm à cognitione rerum vniuerſaliorum, quæ imperfectiores ſunt, & ab iis ad minus vniuerſales tranſire, donec ad infimam ſpeciem, quæ perfectiſſima eſt, perueniat: ſic autem Thomas denotat cognitionem habitualem, quum

conſideret

conſideret naturalem illam intellectus habilitatem vt ordine quodam diuerſos habitus adipiſcatur, quæ conſentanea etiam eſt ipſi naturæ, quæ in operando procedere ſemper ſolet ab imperfectioribus ad perfectiora. Sed hęc dicens Genua videtur potius in omnibus ad vnguem ſequi opinionem Scoti, & niti ad eam trahere verba Thomæ, quàm aliquid medium, quo illi concilientur, adducere: Scotus enim in illa ſua quæſtione tum vtitur illa ipſa diſtinctione notitiæ actualis, & habitualis, tum hæc tria dicta probat, cognitione actuali confuſa primum cognitum eſſe minus vniuerſale, cognitione actuali diſtincta primum cognitum eſſe magis vniuerſale, cognitione habituali primum cognitum eſſe magis vniuerſale; quæ omnia ſequens Genua nititur ea Thomæ attribuere. Attamen primum dictum à ſententia Thomæ alieniſſimum eſt, qui abſque dubio putauit cognitione actuali confuſa primum cognitum eſſe magis vniuerſale: dicens enim mentem noſtram naſci vt tabellam abraſam, in qua nihil ſcriptum eſt, & auſpicari à conceptibus imperfectioribus, non ſolam aptitudinem reſpicit, ſed actū ipſum apprehendendi, hunc.n.uult eſſe aptitudini conſentaneum; ita vt, quo ordine aptus eſt intellectus res apprehendere, & quo ipſæ ſunt aptę apprehendi, eo ipſo apprehendantur ab intellectu; neque vllam impedimenti mentionem facit: contrà verò Scotus inquit actum aptitudini contrarium eſſe propter impedimentum illatum à magna vi motrice ſpeciei, quod quidem neque à Thoma dicitur, neque uidetur eſſe conſentaneum rationi, quia natura nihil fruſtra facit; quare non debuit menti noſtræ tribuere hanc naturalem aptitudinem vt certo ordine res cognoſcat, ſi nunquam ſeruandus hic ordo erat, ſed potius contrarius; ſic.n. propenſio illa naturalis nunquam duceretur ad actum, quod dicendum eſſe non uidetur. Neque verba Thomæ in contex. quinto primi phyſicorum id, quod Genua exiſtimauit, ſignificare poſſunt: ibi nanque & Thomas, & Ariſtoteles ſpeciem conſiderant tanquam totum definibile, quod dicunt notius eſſe partibus definitionis; hoc autem dicere nil aliud eſt, quàm dicere ſpeciem prius cognoſci confusè, quàm diſtinctè, quod quidem clarum eſt, & à nemine vnquam negatum: ideo animaduertendum eſt animal reſpectu hominis poſſe duobus modis conſiderari; vno modo vt eius pars eſſentialis, qua ratione homo vt totum confuſum notius eſt animali vt parte, idque ibi ſignificare Thomas voluit, vt legentibus manifeſtum eſt; altero autem modo vt totum potentiale continens hominem vt partem, in quo ſenſu ibi non accipitur: ſed putauit Thomas genus ita acceptum vt totum quoddam confuſum, eſſe prius cognitum cognitione confuſa, quam ſpeciem, quod tamen Scotus negauit; hoc autem eſt, de quo nunc eſt nobis propoſita diſputatio: quare Thomas, & Scotus hac in re concordes non ſunt.

Cōciliationis confutatio.

Animal reſpectu hominis eſt & totum, & pars.

Zimaræ, & Achillini opinio. Cap. X.

MARCVS Antonius Zimara, & Alexander Achillinus prædictis argumentis moti in mediam quandam ſententiam inciderunt, quā tutiſſimam eſſe exiſtimarunt: dixerunt enim & Thomæ, & Scoti opinionem vniuersè ſumptam vtranque falſam eſſe, veram tamen eſſe vtranque vt particularem, quia in quibuſdam notum prius eſt magis vniuerſale, in quibuſdam verò minus vniuerſale; proinde nullā certam vniuerſalem regulam de primo cognito tradi poſſe: ideoq; erraſſe Thomam dicentem in omnibus primum cognitum eſſe magis vniuerſale, erraſſe etiam Scotum putantem minus vniuerſale in omnibus eſſe primum cognitum; quanquam (dicunt) minus errauit Thomas, quia ſæpius euenit vt magis vniuerſale ſit primum cognitum, quàm vt minus vniuerſale. Quòd autem vtrunque contingat, probant

bant ſic: multi cognoſcunt id, quod offertur, eſſe herbam, ſed quænam herbæ ſpecies ſit ignorant; & cognoſcunt aliquod eſſe animal, quæ verò animalis ſpecies, ignorant; tunc igitur eſt illis prius cognitum magis vniuerſale, quàm minus vniuerſale: quandoque tamen contrarium contingit; nam Ariſtoteles ſeptimo Metaphyſicorum contex. 28. inquit aliqua genera media ignorari, vt proximum genus equi, & aſini; tunc igitur notior eſt ſpecies, quàm genus, quum ſpecies equi, & aſini cognoſcantur, proximum autem eorum genus ignoretur. Huius diuerſitatis cauſam refert Zimara in ſenſum: omnis enim intellectualis cognitio à ſenſu pendet, ſenſilia verò, quæ per ſe, & propriè ſentiuntur, accidentia ſunt, ideo ex horum varietate prouenit in intellectu hæc diuerſitas; quando enim accidentia generis ſunt magis ſenſilia, quàm accidentia ſpeciei, tunc prius cognoſcitur ab intellectu genus, quàm ſpecies; quando autem magis ſenſilia ſunt accidentia ſpeciei, quàm accidentia generis, prius cognoſcitur ab intellectu ſpecies, quàm genus; magis enim ſenſilia ſunt accidentia propria equi, & aſini, quàm accidentia proximi eorum generis, ideo prius cognitæ ſunt intellectui hę ſpecies, quàm illud genus. Hæc fuit horum ſententia, quæ quantum in ſe veritatis habeat, poſtea re cognita intelligetur.

Noſtræ cognitionis diſtinctio, Cap. XI.

In hac difficultate, & ſententiarum varietate vt veritas manifeſta fiat, & aliorum errores cognoſcantur, neceſſarium ante omnia eſt rectè diſtinguere, ne in ambiguitatem, in quam plures inciderunt, nos quoque labamur; etenim in hoc plures defeciſſe arbitror, quòd non bene diſtinxerunt, illa nanque, qua multi vſi ſunt, cognitionis noſtræ diſtinctio in actualem, & habitualem reprehenſione non vacat: quanquam enim nominum impoſitiones, & appellationes arbitrariæ eſſe videntur, conuenit tamen à propriis vocabulorum ſignificationibus non recedere, quod illi fecerunt, dum cognitionem habitualem impropriè admodum ab eis acceptam ab actuali diſtinxerunt: quemadmodum enim potentia acquirendi habitum non rectè habitus nominatur, ita neque aptitudo intellectus ad habitus ordinatim comparandos rectè appellatur cognitio habitualis, quum neque adhuc cognitio ſit, neq; habitus vllus in intellectu inſit, ſed rectius potètialis appellaretur; ſic.n. opponi poſſet cognitioni actuali, quoniã actui non habitus opponitur, ſed potentia: quæ autem propriè ſit vocanda habitualis cognitio, poſtea conſiderabimus: nunc dicimus nil aliud ſua illa diſtinctione eos ſignificaſſe, quàm noſtram cognitionem vel actualem eſſe, vel potentialem, conſtat enim eos pro potentiali habitualem accepiſſe: vnde alium ipſorum errorem colligimus, quòd de vtraque hac cognitione duo contraria dicta protulerunt, quum tamen idem de vtraque aſſerendum ſit; quoniam, vt paulò ante dicebamus, nulla naturalis aptitudo poteſt eſſe fruſtra, aptitudo autem noſtri intellectus ad res certo ordine intelligendas non poteſt eſſe potentia logica, quum inſit intellectui etiam nobis non cogitantibus, proinde ad actum ducenda eſt, ita vt cognitio actualis eodem ordine acquiratur, quo naturaliter apta eſt acquiri, & debita ſeruetur conſonantia in rebus naturæ; idem ergo eſſe debet ordo cognitionis actualis, & cognitionis potentialis, quam illi ſatis impropriè habitualem appellarunt: propterea nos dimiſſa potentiali ſolam actualem conſiderabimus, quum de vtriuſque ordine idem ſentiendum ſit, & hanc opportuniore partitione ita diuidemus: omnis noſtra actualis cognitio vel confuſa eſt, vel diſtincta; quæ autem vtraque ſit, docet Ariſtoteles in initio ſecundi libri Poſteriorum Analiticorum, nam rei ſimplicis cognitio-

Diſtinctio cognitionis noſtræ.

gnitionem habemus confuſam, quando cognoſcimus ipſam eſſe, & ignoramus quid ſit: diſtinctam verò quando etiam quid ſit cognoſcimus: rem autem complexam confusè cognoſcere eſt ignorata cauſa noſſe ſolum quòd ſit, diſtinctè verò eſt cognoſcere propter quid: vtraque hæc adhuc duplex eſt, & hac diſtinctione omnem tolli difficultatem arbitror: ſed eam in ſola confuſa notitia conſiderare ſatis eſt, quum de hac ſola ſit nobis propoſita diſputatio; eandem enim diſtinctionem etiam diſtinctę cognitioni accommodare quiſque facile poterit: certum eſt actuale noſtram confuſam rei ſimplicis notitiam duplicem eſſe, vel enim eſt prima rei apprehenſio, quam antea nunquam cognouimus, vel eſt actualis cognitio rei etiã prius cognitæ; quando enim mathematicus à ſomno excitatus incipit contemplari aliquod theorema mathematicum, eſt quidem illa actualis cognitio illius rei, nõ eſt tamen prima eius apprehenſio, quia ille iampridem theorema illud apprehendit, & eam rem ſæpius aliàs intellexit: prima autem conceptuum impreſſio magna ex parte in pùeritia fit; ordinatim enim res, quæ à ſenſibus intellectui offeruntur, apprehendere incipimus, quas prius non cognoueramus, licèt eum cognoſcendi ordinem in illa ætate non animaduertamus; in ſingulo enim noſtrum neceſſe eſt aliquando primùm fuiſſe impreſſum conceptum animalis, conceptum equi, conceptum bouis, & alios omnes, idq; vtplurimum in pueritia factum eſt; euenit tamen vt etiam adultis, ac ſenibus offerantur res aliquę eis antea prorſus incognitæ, proinde confuſi earum conceptus tunc primùm in illorum animis imprimantur, quum prius nullam prorſus earum notitiam habuerint. Quum ergo ita rem ſeſe habere manifeſtum ſit, liceat nobis hãc diſtinctionem proponere tum rei, tum vocabulorum ſignificationi maximè conſentaneã: cognitio noſtra actualis confuſa duplex eſt, vna originalis, altera verò habitualis; rectius enim habitualis appellatur illa, quæ fit ex habitu iampridem acquiſito, vt quando ego equum actu intelligo, cuius notitiam iampridem in pueritia acquiſiui, quàm mera aptitudo ad habitus comparandos; intellectus enim poſtquam contraxit habitus, poteſt res actu contemplari, quando vult; ideo eam actualem cognitionem, quæ fit ex habitu, voco in pręſentia cognitionem habitualem: ſed quando primùm concepi animo equum, illa fuit prima origo impreſſionis illius conceptus, eamq́ue in pręſentia appello cognitionem originalem: quare actualem non accipio ut ab habituali diſtinctam, ſicut eam Scotus, & alii acceperunt, ſed vt communem originali, & habituali, quum vtranque actualem eſſe manifeſtum ſit; nec dubito quin omnes iudicioſi viri noſtram hanc & habitualis, & actualis notitiæ acceptionem tanquam maximè propriam, & rei, ac vocibus ipſis conuenientem approbaturi ſint.

Cognitio noſtra uel eſt originalis, uel habitualis.

Quodnam ſit primum cognitum cognitione actuali originali confuſa. Cap. XII.

HAC diſtinctione conſtituta puto totam huiſce rei veritatem tribus aſſertionibus contineri, quarum prima de cognitiooe originali talis eſt: primum cognitione actuali originali confuſa eſt maximè vniuerſale, ut rectè ſenſit D. Thomas, & cum eo Auerroes, & Græci omnes, quam ſententiam defendit etiam Ioannes Gandauenſis aduerſus Scotum in ſua quæſtione in procemio primi phyſicorum. Probatur aſſertio hæc multifariam: primùm quidem authoritate, & ratione Ariſtotelis in eo procemio, quam ſuperius quoque conſiderauimus, ſed ea nunc accuratius eſt perpendenda: Ariſtoteles enim eo in loco inquit à magis vniuerſalibus ad minus vniuerſalia progrediendum eſſe tanquam à notioribus nobis, & rationem adducit,

Prima concluſio.

Primum argumentum.

Scotiſtarum reſponſio. eit, quoniam omne totum, & confuſum notius nobis eſt, quàm partes. Non latuit Scotiſtas locus ille, qui reſponderunt Ariſtotelem ibi loqui de ordine cognitionis diſtinctæ, quam in ea ſcientia traditurus erat, proinde locum illum Scoto non obeſſe, quum etiam Scotus fateatur cognitione diſtincta prius eſſe cognitum magis vniuerſale, quàm minus vniuerſale; ſed de cognitione confuſa nihil ex eo loco colligi, quum de ea ibi Ariſtoteles non loquatur. At hoc dicentes ſignificant ſe Ariſtotelem & eius artificium non intelligere, quod breuiter declaro. Ariſtoteles ibi in quarto contex. proponens ab vniuerſalibus ad particularia progrediendum eſſe, vtique ſignificat ordinem cognitionis diſtinctę; proponit enim ordinem ſeruandum in tractandis rebus naturalibus, quarum cognitionem tradendam ſibi propoſuit non confuſam, ſed diſtinctam; hanc enim nos adhuc non habemus, ſed eam ex lectione librorum Ariſtotelis adipiſcimur. Poſtea verò probans Ariſtoteles illam concluſionem aſſumpſit eam minorem, vniuerſalius eſt nobis notius, quam tribus argumentis confirmauit, nec potuit intelligere alio modo notius, quàm cognitione confuſa; quod manifeſtum eſt in tribus illis argumentis: totum enim eſt notius ſenſui, quàm partes cognitione confuſa: nomen eſt nobis notius, quàm definitio, cognitione confuſa, vt etiam expreſsè ibi Ariſtoteles teſtatur, dum inquit nomen ſignificare totum quoddam confuſè: prima quoque puerorum cognitio, quando omnem virum vocant patrem, & omnem fœminam matrem, eſt cognitio confuſa: itaque ſi conueniens, & valida eſſe debet illa triplex minoris propoſitionis probatio, non poteſt minor illa intelligi, niſi de cognitione confuſa: prꝑterea dicens ibi Ariſtoteles in contex. quarto vniuerſale eſſe totum quoddam, & multa continere vt partes, confuſam cognitionem denotat; id enim, quod accipitur vt totum confuſum, & prius notum, quàm partes, non eſt niſi confuſè cognitum, quum adhuc ignorentur partes: in ordine autem cognitionis diſtinctę animal genus non modò vt totum cognoſcitur prius, quàm ſpecies, verùm etiam vt ſingularum ſpecierum pars eſſentialis; quod quidem Ariſtoteles ibi non conſiderat, quia ſumit totum commune vt confuſè tantùm cognitum. Patet igitur Ariſtotelem probantem ex ea minore concluſionem poſitam in initio illius quarti contextus, argumentari à confuſa noſtra cognitione ad diſtinctam, quam in ea ſcientia tradere uult; ordinem enim ſeruandum in tradenda perfecta ſcientia rerum naturalium confirmat ex ordine cognitionis noſtræ confuſæ, tanquam ex ordine noſtro addiſcendi naturali probans ordinem artificioſum: nam, quemadmodum initio dicebamus, ordo, quo diſtinctam rerum notitiam comparamus, artificioſus, atque arbitrarius eſt, ordo autem, quo à pueritia per ſenſus cognitionem rerum confuſam acquirimus, naturalis eſt: quoniam igitur hic confuſæ cognitionis ordo eiuſmodi eſt, vt prius cognoſcamus ea, quæ magis vniuerſalia ſunt, poſtea verò illa, quæ ſunt minus vniuerſalia: ex hoc infert Ariſtoteles talem eſſe debere etiam ordinem diſtinctæ cognitionis, quem in ea ſcientia ſeruaturus erat: voluit autem ea ratione ſignificare artem debere in hoc naturam imitari, nempe ut ordo artificioſus, quo ad rerum ſcientiam adipiſcendam vtamur, ſequatur mentis noſtræ propenſionem naturalem; ita ut eo ordine ad rerum ſcientiam capeſcendam progrediamur, quo ipſa naturaliter, ac ſine artificio noſtro res apprehendit, ſic enim ordinem doctrinæ ſequi ordinem rerum naturalem docuimus aliàs in libris de Methodis: quod autem Ariſtoteles ab ordine cognitionis confuſæ ad ordinem diſtinctę cognitionis argumentetur, ex eo etiam patet, quòd diſtincta cognitione & magis vniuerſalia, & minus vniuerſalia eo in loco incognita eſſe ſtatuuntur: quando ergo inquit Ariſtoteles vniuerſaliora eſſe nobis notiora, non poteſt intelligere niſi cognitione confuſa. Alio quoque argumento hæc prima noſtra aſſertio confirmari poteſt, quod à Scoto adducitur in ſua quæſtione prædicta ad ſuam

Confutatio. Declaratio contex. 4. in 1. lib. Phyſ.

Lib. primo cap. 10.

Secundum argumentũ.

tuendam opinionem, nec vidit Scotus illud contra ipſum facere, & D. Thomæ opinioni ſuffragari; immò ego arbitror hoc eſſe validiſſimum omnium argumentorum, quę aduerſus Scotum pro ſententia noſtra adduci poſſint, etenim vera huius noſtræ aſſertionis ratio, & æquata cauſa eo argumento adducitur; Scotus ita argumentatur: illud eſt facilioris intellectionis, quod eſt facilioris abſtractionis; ſpecies eſt faciliorris abſtractionis, quàm genus; ergo ſpecies eſt facilioris intellectionis, proinde eſt prius cognita, quàm genus; in eo enim conſentire omnes videntur, quòd ea, quę faciliora cognitu ſunt, prius etiam cognoſcantur, idque veriſſimum eſt, vt poſtea dicemus; maior propoſitio clara eſt eo fundamento conſtituto, quòd vniuerſalium intellectio eſt abſtractio quædam, vel non fit ſine abſtractione; minorem ita probat: illud facilius abſtrahitur, quod à paucioribus ſeparatur; at ſpecies à paucioribus ſeparatur, genus verò à pluribus; ergo ſpecies facilius abſtrahitur, quàm genus: maior manifeſta eſſe videtur, minor probatur; quia ſpecies abiungitur mente à ſolis accidentibus indiuiduantibus, genus verò ſeparatur & ab eiſdem, & ab ipſa quoque ſpeciei natura, & quantò ſuperius in categoria genus fuerit, tantò à pluribus ſeparabitur, nempe ab omnibus eo inferioribus; corpus igitur eſt difficillimæ abſtractionis, homo verò, & equus facillimæ. Hoc Scoti argumentum manifeſtè ipſi aduerſatur, & miror quòd multi eius fallaciam non animaduerterint; nàm in ſpecie ſunt aggregatæ plures conditiones, & coniunctę plures differentiæ, quàm in genere; omnes enim conditiones, quæ actu ſunt in animali, ſunt etiam in homine, & aliæ præter eas; ideo ſi animal ab homine abſtrahere velimus, oportet ut conditiones hominis proprias relinquamus, reliquas verò communiores accipiamus; quare ſpecies maiorem habet compoſitionem, quàm genus, & genus eſt ſimplicius ſpecie: quoniam igitur abſtrahere eſt aliqua accipere dimiſſis aliis, certum eſt difficultatē abſtractionis conſiſtere in accipiendo plura relinquendo pauca, non in accipiendo pauca relinquendo plura: proinde in abſtractione ſpeciei vltimę verum eſt id, quod Scotus dicit, pauca relinqui, ſed hoc non facit abſtractionem faciliorem, vt ipſe ſumit, ſed potius difficiliorē, nam ſi pauca relinquuntur, plura ſumuntur; quoniam igitur in infima ſpecie ſunt coniunctæ plurimæ differentiæ, & conditiones, in ſupremo autem genere paucæ, ideo difficillima eſt abſtractio infimæ ſpeciei, ſummi verò generis facillima: in eo igitur deceptus eſt Scotus, quòd ex paucitate iudicans abſtractionis facilitatem, paucitatem accepit eorum, quæ relinquuntur, quum eorum, quæ ſumuntur, accipere debuerit; ſi nanque aceruus lignorum proponatur, ex quo ſint aliqua accipienda, & aliqua relinquenda, certum eſt facilitatem auferendi conſiſt[illegible] in paucitate eorum, quæ accipiuntur, non eorum, quę relinquuntur; nam fac[illegible]us eſt pauca ligna auferre relinquendo multa, quàm auferre multa relinquendo pauca. Videtur autem Scotus hoc argumento vtens ſtatuiſſe fundamentum hoc, quòd intellectus abſtrahens hoc ab aliis debet cognoſcere illa alia, à quibus abſtrahit: ſic enim videtur abſtractionis difficultas conſiſtere in multitudine eorum, quę relinquuntur: ſed id minimè verum eſt, & aduerſatur propriæ naturæ abſtractionis, & ſignificationi huius vocis, abſtrahere: nil enim aliud eſt abſtrahere, niſi apprehendere vnum non apprehenſis aliis, vt abſtrahere animal ab homine nil aliud eſt, quàm ſolam animalis naturam in homine contemplari propria hominis natura non conſiderata; eſt igitur neceſſaria abſtractionis conditio, vt in ipſo abſtrahendi actu reliqua non cognoſcantur, & id ſolum, quod apprehenditur, intelligatur; quia ſi in illo actu alia quoque cognoſcantur, nulla fit abſtractio. Ideo ſi accepta maiore propoſitione argumenti Scoti minorem illi ueriorem ſubiungamus, fiet argumentum efficaciſſimum ad eius ſententiam oppugnandam, noſtram uerò, ac D. Thomę demonſtrandam: illud eſt facilioris intellectionis, quod eſt facilioris abſtractionis; at genus eſt facilioris abſtractionis, quàm ſpecies;

Nota cur maior ſit ſpeciei abſtractio, quàm generis, proinde difficilior.

cies; ergo eſt faciliotis intellectionis, proinde prius cognoſcitur, quàm ſpecies.

Tertium argumentum.

Videtur etiam ſententia hæc conſona eſſe opinioni omnium antiquorum philoſophorum, omnes enim putarunt facillimum eſſe rerum conuenientiam cognoſcere, differentias autem difficillimum; qui enim omnes rerum differentias, quibus inter ſe diſcrepant, cognoſcat, is rerum omnium ſcientiam habet, facilius ergo vniuerſalia cognoſcimus, in quibus res conueniunt, quàm propria, quibus differunt: idq; etiam quotidie experimur, nam ego aliquando vidi piſcem quendã, quẽ putaui eſſe auratũ piſcem, tamẽ piſcatores dixerunt non eſſe piſcem auratum, ſed aliam quandam ſpeciem; ego igitur ſolam conuenientiam illius piſcis cum aurato animaduerti, differẽtiam autem non animaduerti: ſic pueri conuenientiã aſini cum equo, & mulo cognoſcunt, ſed eorum differentias non diſcernunt: nos quoque adulti cognoſcimus ex loco valde remoto conuenientiã equi, & aſini, & muli, differentiam verò conſpicere nõ poſſumus, niſi propinquio res ſimus; facilius igitur cõuenientia cognoſcitur, quàm differẽtia.

Quartum argumentum.

Poſſumus prę terea argumentũ ſumere ab ordine ſentiendi; quoniã.n. omnis noſtra intellectio à ſenſu originem ſumit; neceſſe eſt vt qualis eſt ſentiendi ordo, talis ſit etiam ordo intelligendi, præſertim cognitione confuſa, de qua nunc loquimur: ſciendum itaque eſt illa, quæ propriè, ac per ſe ſentiuntur, accidentia eſſe, ſubſtantiam autẽ non ſentiri per ſe, ſed per accidens, vt ait Ariſt. in 2. lib. de anima; exiſtunt autẽ accidentia omnia in ſubſtantijs indiuiduis, & quia in eiſdem latent etiam naturæ omnes communes, ideo accidentium quoq; hoc eſt diſcrimen, quòd alia inſequuntur naturam communiorem, alia naturam minus communem: nutriri.n. & augeri competit omni viuenti, proinde huic homini competit quatenus habet in ſe naturam viuentis; ſentire autem omni animali, & huic homini quatenus habet animalis naturam; loqui verò homini tantùm, & huic homini quatenus eſt homo: conceptus igitur confuſus rei vniuerſalis in intellectu non fit niſi ex ſenſione accidẽtium illius vniuerſalis à ſenſu factam: videtur autem omnis natura communis in ſingularibus latens habere neceſſariò aliqua accidentia ſenſilia eam inſequẽtia; neq; dicendum eſt dari genus aliquod, cuius nullum ſit in ſingularibus ſenſile accidens, vt ſignificat Ariſt. in 2. lib. Priorum Analyticorum cap. vltimo: ibi nanq; videtur innuere naturam omnem relinquere aliquod in corpore veſtigium ſui, per quod cognoſcatur; eſſet enim reprehendenda natura, ſi aliquam communem naturam in rebus ſenſilibus poſuiſſet, quæ nullam haberet ſenſilem affectionem, per quam confuſè ſaltem cognoſci poſſit: argumento eſſe poteſt anima noſtra rationalis, quæ maximè omnium formarũ materiam informantiũ elata eſt ſupra materiam, ſenſiles tamen habet operationes, per quas in homine cognoſcitur, vt docere, & loqui, & manibus ad plurima opera vti; ſunt enim manus organum intellectus, non quidem ad cognoſcendum, ſed ad agendum: ipſa quoque prima materia, quanuis à ſenſibus remotiſſima, ijſq; maximè abſcondita, habet tamen in corporibus aliqua ſenſilia accidentia, vt quantitatem, & mutabilitatem, per quam ab Ariſtotele demonſtrata fuit; hinc colligimus ſingularia non ſolius infimæ ſpeciei ſingularia eſſe, ſed omnium quoque ſuperiorum generum; Socrates enim non ſolùm eſt hic homo, verùm etiam hoc animal, & hoc uiuens, & hoc corpus; omnia igitur ſingularia, quæ in aliqua natura communi conueniant, neceſſe eſt vt aliquibus etiam communibus accidentibus participent, quæ illam inſequantur, & ſint tanquam ſenſilia illius ſigna, atque veſtigia.

Omnis natura communis habet in indiuiduis accidentia ipſam inſequentia.

Hæc quum ita ſeſe habeant, rationi conſonum, immò etiam neceſſarium eſt, vt accidentia vniuerſaliorum facilius ſentiantur, proinde etiam prius, quàm accidentia minus vniuerſalium; quo fit vt etiam intellectui prius offeratur magis vniuerſalia, quàm minus vniuerſalia: hoc autẽ probatur tum extenſionem, tũ intenſionẽ motionis conſiderando: extenſionẽ quidẽ, quia illud magis mouet, quod ſæpius mouet: atqui accidentia corporis ſępius offerũtur ſenſui, quàm accidẽtia animalis, & accidẽtia animalis

malis ſępius q̃ accidentia equi, nam accidētia corporis offeruntur ſenſui in oībus corporibus tam animatis, quàm inanimatis, accidentia verò animalis in ſolis aīalibus, ſed non minus in equo, quàm in cane, & in leone, & in alijs, accidentia verò equi in ſolo equo; patet autem in omnibus ex iterata, & multiplicata actione prodire aliquid, quòd ex vnico actu prouenire non poteſt, nam multæ guttæ cauant lapidem, quem neque vna, neque pauciores cauarent; itaque accidentia rerum communiorum magis agunt in ſenſum actione extenſiua, quàm accidentia rerum minus communium; proinde conceptus vniuerſaliores ſæpius offeruntur intellectui, & magis ipſum mouent, quàm conceptus minus communes; quamobrem ſi tot actuales motiones ad imprimendum conceptum requiruntur, quibus pauciores non imprimerent, neceſſe eſt vt prius conceptus communiores, quàm minus communes in intellectu imprimantur. Dico pręterea accidentia rerum communiorum magis agere in ſenſum intenſione actionis, quàm accidentium minus communium; propterea quòd accidentia vniuerſaliorum ſimpliciora ſunt, & pauciores differentias continenr, accidentia uerò minus communium plures differentias comprehendunt, etenim ex neceſſitate continent omnes differentias vniuerſaliorum; nam differentia, qua diſtinguitur animal à planta, comprehenditur ab ea differentia, qua diſtinguitur equus ab aſino: ideo qui cognoſcit accidentia, quibus differt equus ab aſino, neceſſe eſt vt ſimul cognoſcat accidentia, quibus differt animal à planta; non tamen è contrario, quia poteſt in equo diſcerni differentia, qua differt à planta, & illa ignorari, qua differt ab aſino: quod idem intellectui contingere neceſſarium eſt: nam conceptus animalis ſimplicior eſt, quàm conceptus equi, & eſſe poteſt ſine illo; at conceptus equi maiorem habet compoſitionem, quum neceſſariò contineat actu conceptum animalis, ſiquidem equus eſt eſſentialiter animal; ideo conceptus inferiorum in categoria, vt ēt Scotus aſſerit, in ſuperiorum conceptus reſoluuntur: quoniam igitur facilius apprehenditur vnum, quàm duo ſimul, neceſſe eſt ut facilius cognoſcatur animal, quàm equus, animal.n. eſt animal, & non eſt equus; equus verò eſt actu & equus, & animal: hoc autem experientia manifeſtè comprobatur; nā pueri primùm non diſtinguunt equum ab aſino, neq; à boue, ſed eos omnes eodem nomine boues vocāt, quia rudem illā animalis figuram, & motum conſpicantur, videntq; illud cōe accidens, q̃ hi omnes currum trahunt; at particularia lineamenta figuræ ſingulorum, & particulares motuū conditiones nondum diſcernunt, hę nanq; differentiæ continent illas, quare maiorem iudicandi vim in ſenſu requirunt, vt videantur. Hinc ſumi poteſt ratio erroris Scoti; ipſe.n. iudicabat agens validius ad agendum ex maiore eius perfectione, quod quidem verum non eſt, ſed agens ualidius eſſe iudicatur ex maiore eius proportione cū patiente, hoc eſt ex maiore cōuenientia potentiæ actiuæ cū potentia paſſiua patientis; in initio aūt totius noſtræ cognitionis oēs animi noſtri facultates rudes, & potētiales ſunt; ideo illa, quę ſunt rudia, & potentialia, facilius in aīo imprimuntur, quia maiorem habent proportionē, & cōuenientiā cum facultate recipientis, & quia facilius eſt vnū imprimere, q̃ plura; ſic.n. videmus ēt ignem calidiſſimum agentem in aquā non ſtatim imprimere omnes ſimul gradus caloris, ſed vnum, deinde alium, donec imprimat omnes: hujus autem difficultatis ratio ſumitur ex iis, quæ aliàs de intellectu, ac de ſenſu diximus; cognoſcunt.n. non ſolū patiendo, ſed ēt agendo, hoc eſt receptam ſpeciem iudicando: uis aūt iudicatrix in principio debilis eſt, nec pōt illa ſtatim iudicare, quę plures differentias cōtinent, ſed prius iudicat ſingulas differentias, & per gradus peruenit ad cognitionem perfectā, qua oēs ſimul differentias comprehendit; nihil.n. aliud eſt cognoſcere primò corpus, deinde viuens, deinde animal, deinde equum, niſi ordine quodam vti in his omnibus conceptibus, qui in equo ſunt, apprehendēdis, donec omnes ſint apprehenſi; nam apprehendere ut corpus, eſt apprehendere ſolū conceptū corporis abiunctū ab alijs, apprehendere aūt animal eſt apprehendere

Agens iudicatur validius nō ex maiore perfectione, ſed maiore proportione cū patiente.

ſimul corpus, & animal, & hæc abſtrahere à natura equi; ſed apprehendere vt equum eſt omnes ſimul apprehendere, quoniam equus eſt eſſentialiter & corpus & animal. Demonſtratur maximè huiuſce rei veritas argumento illo vulgato, nec tamen à pleriſque ſatis intellecto, quod ſumitur ab homine procul veniente; primùm.n. cognoſcitur ut hoc corpus, deinde vt hoc animal, tandem verò vt hic homo: ſenſus ergo prius diſcernit accidentia communiorum, deinde accidentia minus communium, quare mens quoq; in intelligendo eundem ordinẽ ſeruat. Multi tamen putant argumentum hoc debile eſſe, & facile ſolui dicendo ſenſum ob nimiam diſtantiam tunc decipi, ideoq; non eſſe ſumendum argumentum ab hoc exemplo, in quo anima in iudicando decipitur, ſed ponendum eſſe obiectum in diſtantia conueniente, vbi non decipiatur; quia tunc manifeſtum erit illud idem mouere primùm vt hunc hominem, non ut hoc corpus. Sed qui hoc dicunt, huius argumenti vim non percipiunt, quod ſi bene intelligatur, inſolubile eſt, & eſt demõſtratio à poſteriori: ipſi autem decipiuntur, dum dicunt in prædicto exemplo ſenſum decipi: decipitur.n. quando exiſtimatur eſſe aliquid, quod non eſt; in hoc autem exemplo quando res illa primũ iudicatur vt corpus, ſic creditur eſſe id, quod eſt; non eſt ergo deceptio, ſed eſt imperfecta, & confuſa cognitio: ut autem huius argumenti efficacitas intelligatur, ita argumentor: id, quod validius mouet ſenſum, prius etiã ipſum mouet; atqui accidentia corporis validius ſenſum mouent, quàm accidentia animalis, & hominis; ergo accidentia corporis prius ſentiuntur: maiorem negare nemo poteſt, Scotus quoq; hac eadem utitur: minorem ita probo: quando pluribus agentibus idem offertur impedimentum, à quo unum exeis non prohibetur ne agat, cætera verò prohibentur, id, quod prohiberi non poteſt, validius agit, etenim ſuperat uim impedimenti, quàm ſuperare alia non poſſunt; ille autem homo mouere ſenſum poteſt & ut hoc corpus, & ut hoc animal, & ut hic homo, nimia autem illa diſtantia eſt vnum & idem impedimentum his omnibus oblatum, ab eo tamen non poteſt impediri quin moueat ut corpus; impeditur autem ne moueat vt animal, & vt homo; ergo validius agit ut corpus, quàm vt animal, vel ut homo; & huius ratio iam declarata eſt ſuperius: argumentum igitur efficaciſſimum eſt, & ſolui non poteſt.

Argumentũ ab animali procul veniente.

Solutio aliquorum.

Impugnatio ſolutionis.

De primo cognito cognitione habituali confuſa. Cap. XIII.

DE illa verò actuali cognitione, quæ fit ex habitu prius acquiſito, aliud eſt aſſerendum, hæc autem fieri duobus modis poteſt: quum enim in intellectu nullus maneat impreſſus conceptus, ſicut alibi demonſtrauimus, non poteſt intellectus intelligere actu, niſi à phantaſmate moueatur; phantaſma autem vel eſt productum ab obiecto externo præſente, vel ab imagine prius impreſſa in memoria abſque præſentia externi obiecti: itaque ſi externum obiectum abſens eſſe ſtatuatur, & intellectus iã habens habitum intelligat ex motione facta à phantaſmate iam ſeruato in memoria, profero hanc aſſertionem, quę ex tribus propoſitis ordine ſecunda eſt; de hac habituali cognitione nihil certi pronuntiari poteſt, ſed tum magis vniuerſale, tum minus vniuerſale poteſt eſſe primum cognitum: huius ratio in promptu eſt, quia intellectus iam ſtatuitur contraxiſſe omnes habitus, tam communiores, quàm minus cõmunes, & poteſt eos contemplari quando vult, & eo ordine, quo vult; ideò vir ſapiens poſtquàm à ſomno excitatus eſt, poteſt ſtatim naturã corporis contẽplari, vel naturam animalis, vel naturã equi, & aliam quamlibet, cuius contẽplandę habitum iã acquiſiuerit. Tertia demum aſſertio eſt; cognitione habituali, quæ fiat ex oblatione obiecti materialis externi, primũ cognitũ eſt minus vniuerſale, cuius accidentia mouere ſenſum poſſint; vt ſi ſtatuatur me iãpridẽ cognouiſſe & corpus, & aĩal, & hoĩem, & mihi in diſtantia cõueniente offeratur homo, ita ut ſenſũ mouere

2.Concluſio

3.Concluſio

posſit

Poſſit & ut corpus, & vt animal, & ut homo, mouebit primùm vt homo, quod eſt dicere, mouebit ſecundùm hæc omnia ſimul: quòd ſi diſtantia tanta ſit, vt mouere poſſit ut corpus, & vt animal, non tamen vt homo, mouebit primùm vt animal; & ita quodlibet externum obiectum, quod ſenſui offeratur, ſemper mouebit primò ſenſum, & per ſenſum etiam intellectum ſecundùm conceptum minus communem inter illos, ſecundùm quos mouere poſſit. Ad hanc demonſtrandam non poteſt efficacius argumentum adduci, quàm illud, quod primùm à Scoto allatum eſt; id enim reuera nullam habet efficacitatem de prima actuali cognitione, quam nos originalem appellamus, ſed de habituali, prout nos in præſentia habitualem ſumimus, eſt efficaciſſimum, & tale eſt: Agens naturale applicatum patienti benè præparato, ſecluſo omni impedimento, producit effectum perfectiſſimum, quem producere poteſt; agit enim ſecundùm omnes ſuas vires, & patiens iam eſt ita præparatum, vt tantundem ſtatim recipere aptum ſit, quantum agens agere poteſt: igitur ſi obiectum poteſt illico mouere & ut corpus, & ut animal, & vt homo, mouebit ſtatim vt homo; quia conceptus hominis perfectiſſimus eſt, & alios omnes continet; ipſe autem intellectus eſt optimè præparatus, quia iam prius contraxit habitum & corporis contemplandi, & animalis, & hominis; homine igitur oblato omnes ſimul apprehendit, dum apprehendit vt hominem: & hoc experientia manifeſtè comprobatur; cuilibet enim cognoſcenti corpus, & animal, & equum ſi offeratur equus, ſtatim dicet eſſe equum: ideo Scotiſtę dum huiuſmodi exemplo, & argumento prædicto utuntur, non animaduertunt ſe decipi, quum putent ſe probare de prima noſtra originali cognitione, probetur tamen non de originali, ſed ſolùm de illa, quæ fit ex habitu antea contracto: etenim de prima originali cognitione ſecus eſt, tunc.n. intellectus noſter rudis, & ineptus eſt, nec poteſt ſimul totam rei perfectionem apprehendere, ſed per gradus, & paulatim eam apprehendit; quare incipit à communioribus conceptibus rei oblatę, quemadmodum antea declarauimus. Errarunt etiam ob eiuſmodi exempla alij nonnulli, qui propriam de primo cognito ſententiam proferentes dixerunt cognitione actuali confuſa magis vniuerſale vel prius cognoſci, quàm minus vniuerſale, vel ſimul cum illo, poſterius autem nunquam, proptereaquòd cum conceptu rei minus vniuerſalis coniuncti ſunt alij omnes conceptus communiores. Sed iſti non animaduerterunt eam non eſſe primam actualem cognitionem, ſed eſſe habitualem: quando enim ſimul omnes cognoſcuntur, ea non eſt prima origo cognitionis noſtræ, ſed eſt cognitio ex habitu, quæ originalem pręſupponit; in ipſa autem originali neceſſe eſt eum ordinem eſſe ſeruatum, quem diximus, vt prius acquiſiti fuerint conceptus communiores, quàm minus communes, idq; fit potiſsimum in pueritia, & nobis non animaduertentibus. Notandum autem eſt poſſe in homine adulto contingere, vt, licèt non omnes habitus acquiſiuerit, ſed ſolos communiores, ſi illi offeratur aliqua noua ſpecies non ei cognita prius, ſtatim imprimatur eius conceptus confuſus in intellectu; hoc enim fiet propter præparationem factam à conceptibus communioribus, qui iam ſunt impreſsi: nam ſi mihi offeratur aliquod animal nouum, quod nunquam amplius viderim, poſſum primo aſpectu non diſcernere adhuc proprias differentias, quibus differt ab alijs, ſed ſolùm inſpicere cõmunia quędam accidentia, in quibus conuenit cum aliquo alio animali, quod nobis frequenter euenit in auibus, & piſcibus; & tunc non cognoſcimus illam ſpeciem ſecundùm propriam rationem, ſed ſolùm ſub ratione generis nobis antea cogniti: poſſum etiam primo aſpectu notare propria illius animalis accidentia, quibus diſtinguitur ab aliis, quæ nunquam in alio vidi, & ſtatim dicere hanc eſſe nouam ſpeciem animalis mihi antea non cognitam; tunc autem imprimitur in animo meo conceptus confuſus illius ſpeciei, etiamſi nomen ignorem; neque ob id ſequitur ſpeciem primò cognoſci cognitione originali,

Scotiſtarum error.

Aliorum error.

etenim genera iampridem cognoui in alijs animalibus, ſi non in illo, hanc autem ſpeciem nunc primum: non enim tunc imprimeretur conceptus illius ſpeciei, niſi haberem prius contractos habitus generum ſuperiorum, qui intellectũ præpararunt,& ad huius ſpeciei cognitionem aptum reddiderunt: illa igitur eius ſpeciei cognitio erit ſecundùm ſe prima originalis cognitio, quam præceſſere tempore cognitiones originales generum ſuperiorum: ratione autem conceptuum communiorum poteſt illa eadem cognitio vocari habitualis, quoniam ex poſſeſſione habituum vniuerſaliorum potuit ſtatim conceptus illius ſpeciei confuſus in intellectu imprimi. Hæc, quæ de habituali cognitione diximus, à ſententia Thomæ aliena non ſunt, neque illi aduerſantur: ipſe enim dicens eſſe primò cognitum magis vniuerſale, ſolam originalem cognitionem reſpexit;quare id, quod de habituali diximus, ipſe non negaret,vt cuilibet eius verba conſideranti manifeſtum eſſe poteſt. Sed aduerſus Scotum de cognitione originali cõfuſa puto eſſe demonſtratum, magis vniuerſale ſemper eſſe primum cognitum: ſimiliter contra Zimaram,& Achillinum, qui dixerunt primum cognitum eſſe quandoque magis vniuerſale, quandoque minus vniuerſale. Sed veritas manifeſtiſſima reddetur, ſi ſolutis omnibus iſtorum argumentis omnem hac in re difficultatem ſuſtulerimus.

Contrariorum argumentorum ſolutio. Cap. XIIII.

Ad primum Scoti.

SOLVENDA ſunt argumenta, quæ & Scoti & recentiorum opinioni ſuffragari videbantur. Primum Scoti quantum roboris habeat iam diximus;validum enim eſt de cognitione habituali,at non de originali,in qua mens noſtra patiens non eſt adhuc benè præparata vt recipere poſſit totam actionem agentis: quod verò Scotus dicit, eam habere æquam potentiam recipiendi omnes conceptus, verum aliquo modo eſt, ſed aliquo etiam modo non verum; nam etiam prima materia potentiam habet æquè omnes formas recipiendi, non tamen eas recipit, niſi conuenienter præparetur; & ad alias recipiendas maiorem præparationem poſtulat, ad alias verò minorem,& aliquæ ſunt formæ, quarum tanta eſt perfectio, ut recipi in materia non poſſint, niſi prius aliæ imperfectiores receptæ ſint: quod ergo dicitur, materiam habere æquam potentiam recipiendi omnes formas, verum eſt reſpiciendo ſolam priuatiuam præparationem, ſed non eſt uerum de poſitiua; priuatiua materiæ præparatio eſt vt æquè omnibus formis careat, ſic enim æquè omnium eſt receptiua; at poſitiua præparatio non æqua ad omnes formas requiritur, ſed ad alias maior, ad alias minor, neque præparationem hanc habet materia ex ſua natura, ſed eam recipit ab alio: idem prorſus de mente noſtra recipiente dicendum eſt; rudis enim naſcitur,& æquè omnibus conceptibus carens, proinde æquè omnium receptiua: ſed præter hanc priuatiuam præparationem requirit etiam aliam poſitiuam, quæ non æqua reſpectu omnium conceptuum eſt; quare ſine hac non poteſt ſtatim quemlibet conceptum recipere: ratio autem huius eſt, quam antea tetigimus; quia natura (ut dicitur) non facit ſaltum à pura potentia,& ſumma imperfectione ad ſupremam perfectionem, ſed per media tranſit donec ad vltimam perfectionem perueniat. Hæc autem tum per ſe manifeſta ſunt, tum manifeſtiora redduntur, ſi argumentum hoc Scoti contra ipſum retorqueamus:nam ſi agens naturale non impeditũ producit ſtatim effectum perfectiſſimum,quem producere poteſt,ergo oblata intellectui ſpecies aliqua vltima, ut equus,deberet ſtatim producere conceptũ ſuũ diſtinctũ,quia diſtincta cognitio eſt perfectior,quàm confuſa;conſequens tamen ipſi quoque Scoto aduerſatur,qui putat primum cognitum cognitione diſtincta eſſe magis vniuerſale. Scotiſtę tamen aliqui hoc animaduertentes Scotum tue-

Præparatio materię alia eſt priuatiua,alia poſitiua.

ri

ri nituntur eius uerba perpendendo: quum.n.ipſe dicat agens naturale producere ſtatim effectum perfectiſſimum, quem primò poteſt, perpendunt ipſi eam dictionem, primò, & dicunt ſpeciem vltimam non poſſe primò producere conceptum diſtinctum, ſed ſolum confuſum; quia diſtinctus maiorem laborem, ac diſcurſum requirit, nec primò imprimi poteſt. Sed per hoc Scotus non defenditur: hoc enim dicentes fatentur non eſſe vniuersè veram illam Scoti propoſitionem, agẽs naturale producit ſtatim effectum perfectiſſimum, quem producere poteſt, ſed debitam patientis præparationem requiri. Quòd ſi dicendo, quem primò poteſt, reſpicimus præparationem patientis, vt reſpicere debemus, vera eſt propoſitio: ſed vltima ſpecies non poteſt producere primò, niſi conceptum vniuerſalem, quoniam ad alios particulares recipiendos nondum eſt mens noſtra benè præparata. Secundum Scoti argumentum erat: ſi primum cognitum cognitione confuſa eſſet magis vniuerſale, ſequeretur Metaphyſicam inter omnes ſcientias eſſe primam reſpectu noſtræ cognitionis. Hoc quoq; contra Scotum retorqueo: quęro an ſcientiæ ſint diſponendæ inter ſe iuxta ordinẽ cognitionis noſtræ diſtinctæ, an confuſæ: ſi diſtinctæ, ergo ſimiliter metaphyſica quoad nos eſt prima, quia etiam apud Scotum magis vniuerſale eſt primò cognitum cognitione diſtincta, quare argumentum etiam contra ipſum facit: ſi verò confuſę, ergo libri de Cœlo, & libri de Animalibus ſunt anteponẽdi libris phyſicæ auſcultationis, ſi minus vniuerſale eſt nobis primò notum cognitione confuſa, ut Scotus putat; nam ſubiectũ librorum phyſicæ auſcultationis vniuerſalius eſt, quàm proprium dictorum librorum ſubiectum. Ad argumentum autem multæ ſolent afferri reſponſiones, ſed aliis dimiſſis hanc ego tutiſſimam, & optimam eſſe puto: metaphyſica non alia ratione dicitur vltima quoad nos & poſt naturalem ſcientiam attingenda, niſi ratione partis in ea maximè pręcipuæ, in qua agitur de ſubſtantiis à materia abiunctis per eſſentiam, quæ quum ſint à ſenſibus noſtris remotiſſimæ, & maximè vniuerſales in cauſando, ſunt etiam nobis ignotiſſimæ, nec poſſunt cognoſci, niſi prius cognita ſint quædam, quæ declarantur in naturali philoſophia: Metaphyſica igitur poſt naturalem ſcientiam addiſcenda eſt, quia ordo melioris noſtræ cognitionis hoc requirit. Sed aduerſus hanc reſponſionem argumentabatur dupliciter M. Antonius Genua. Primò, quia pars metaphyſicæ, quæ eſt de abiunctis à materia per eſſentiam, parua, & minima eſt reſpectu illius partis, quę eſt de ente prout ens eſt, & de illis, quæ vocari ſolent abſtracta per indifferentiam, hæc enim maxima eſt: quum igitur ſcientia à parte maiore ſit nominanda, viget argumentum Scoti, metaphyſica enim prima quoad nos erit, non vltima. Secundò, quia ſequeretur ſecandam eſſe metaphyſicam in duas partes; quarum altera, quæ eſt de ente prout ens eſt, ante naturalem legenda eſſet, ut argumentum Scoti demonſtrat; altera verò, quæ eſt de ſubſtantiis à materia ſeparatis, legenda eſſet poſt naturalem. Hæ tamen obiectiones contra noſtra in reſponſionem non ſunt alicuius momenti. Non prior, quia pars illa metaphyſicæ, quæ eſt de diuinis, quanuis mole parua ſit, tamen præſtantia, ac dignitate eſt maxima; nam multo pluris æſtimanda eſt leuis, ac breuis tractatio de rebus nobiliſſimis, quàm diligens, & prolixa de rebus ignobilioribus, ut ait Ariſtoteles in primo libro de partibus animalium capite ultimo. Confirmatur hoc ex communi illius diſciplinæ appellatione; ſolet enim vocari ſcientia diuina, neque ob aliam cauſam, niſi, quia præcipuum eius ſubiectum eſt Deus, & res diuinæ: ergo ſi à parte minima nominatur diuina, quoniam ea pars nobiliſſima, ac maximè pręcipua eſt, poteſt etiam appellari ob eandem rationem μετὰ τὰ φυσικὰ propter eandem præſtantiſſimam partem. Videmus præterea Ariſtotelem in procemio metaphyſicæ ſummis laudibus eam ſcientiam extollere, & verè ſapientiam appellare, neque ob aliam rationem, niſi quòd primas cauſas conſiderat; etenim ratione entis, prout ens eſt, diceretur potius ignobiliſſima, quoniam ens communiſſimum

Ad ſecundũ.

Argumentũ Genuæ primum contra ſolutionem.

Secundũ argumentum.

Solutio primi.

mum omnium eſt, & quantò aliquod eſt in prædicando communius, tantò eſt
Solutio ſecundi: ignobilius. Altera quoque obiectio friuola eſt, nec ſequitur ſecandam eſſe me-
taphyſicam in duas partes; quia ſi ipſam rerum naturam ſpectemus, quatenus no
bis conſiderandę, & cognoſcendæ proponuntur, oportuit de abiunctis à ma-
teria per eſſentiam, & de abiunctis per indifferentiam non duas eſſe diſciplinas,
ſed vnam, & eandem: ea autem tota legenda à nobis eſt poſt naturalem philoſo-
phia, ſumendo huius ordinis rationem à parte eius præcipua, quæ non ſolùm
ignotiſſima nobis eſt, ſed etiam neceſſariò requirit vt prius cognita ſit ſcientia na
turalis: itaque naturalis ordine doctrinæ pręcedit metaphyſicam, quia ſine eius
Ad tertium. cognitione pars metaphyſicæ pręcipua intelligi à nobis non poſſet. Tertium ar-
gumentum Scoti erat: Si magis vniuerſale eſſet primò cognitum, maximum tem-
pus interponeretur, antequā à ſummo genere ad infimas ſpecies perueniremus,
quia plura intermedia genera vltimis ſpeciebus proxima ignorantur. Hoc quo-
que contra Scotum conuerti poteſt: ſimiliter enim dicam, ſi vltima ſpecies eſſet
primum cognitum, maximum tempus interponeretur, antequam ab ea ad ſupre-
mum genus perueniremus; quoniam illa media genera, per quæ tranſcundum
eſt, ſunt incognita. Si uerò dicat Scotus non eſſe neceſſarium vt à ſpecie ad ſu-
periora aſcendentes tranſeamus per omnia media, ita nos quoque ſoluere eius
argumentum poſſumus dicendo verum quidem de cognitione diſtincta eſſe id,
quod Scotus ait, ſed falſum eſſe de confuſa; nam diſtincta cognitione à ſuperio-
ribus ad inferiora deſcendentes neceſſe eſt ut omnia media cognoſcamus, omnia
nanque de ſpeciebus infimis eſſentialiter prædicantur, quare nullum eorum igno
randum eſt, ſi ſpecierum diſtincta, & perfecta cognitio habenda ſit; ſed in ordi-
ne cognitionis confuſæ non eſt neceſſarium vt omnia media cognoſcamus, quia
poteſt ſpecies confusè cognoſci ignorato penitus aliquo eius attributo eſſentia-
li; ſic ambulantem per totam fori longitudinem neceſſe eſt ab vna extremitate
ad alteram peruenire, at non eſt neceſſarium vt pedibus tangat omnes interme-
dios lapides: neq; ob id fit ut ſententia noſtra de primo cognito ſit vera ſolùm vt
Ad Zimarā. particularis, quod exiſtimauit Zimara, eſt enim vniuersè vera; quia in omnibus
cognitio noſtra confuſa incipit à maximè vniuerſalibus, nunquam ab infima ſpe
cie: quanquam enim non cognoſcitur genus proximum aſini & equi, tamen ſa-
tis eſt ſi ante cognitionem equi fuerint cognita ex neceſſitate plura ſuperiora ge
nera, vt corpus, & uiuens, & animal, ab his enim incepit cognitio noſtra, non à
proprio ſpeciei conceptu: ſic igitur in omnibus primum cognitum eſt maximè
vniuerſale, nunquam ſpecies vltima. Quòd autem argumentum Scoti debiliſſi-
mum ſit, ex eo patet, quòd, quemadmodum ipſe dixit aliqua genera ignorari,
quum ſpecies cognoſcantur, ita nos obiicere illi poſſumus multas ſpecies vlti-
mas ignorari, quum plura earum genera, ea pręſertim, quæ ampliſsima ſunt,
cognoſcantur; ſic enim oſtenditur, uel non eſſe infimam ſpeciem primum cogni
tum, uel ſaltem non in omnibus, proinde ſententiam Scoti non eſſe vniuersè ve
ram: at ſententiam noſtram vniuersè veram eſſe ex eo oſtenditur, quòd ſemper
ante cognitionem ſpeciei cognoſcuntur remotiora genera, licèt aliqua proxima
Alia ſolutio. ignorentur. Alio quoque modo ſoluere hoc argumentum poſſumus, perpen-
dendo verba Ariſtotelis in eo contextu 28. ſeptimi Metaphyſicorum: ibi nanque
Non omne innominatū eſt incognitum. non dicit genus proximum equi, & aſini eſſe penitus incognitum, ſed eſſe inno-
minatum; non eſt autem illatio efficax, nomine caret, ergo eſt penitus incogni-
tum, poteſt enim res cognoſci confusè, etiam ſi nomen ignoretur, ut patet in
mutis & ſurdis, & in infantibus, qui abſque vlla nominum intelligentia confusè
res animo concipiunt per accidentia earum ſenſilia, quæ à ſenſibus intellectui
offeruntur: id enim quod dici ſolet, cognitionem nominis eſſe principium om-
nis noſtræ cognitionis, verum eſt de illa notitia, quam addiſcendo acquirimus,
nempe vel aliquem audiendo, uel alicuius ſcripta legendo: niſi enim nomina intel

ligamus, nihil diſcere poſſumus: at non eſt verum de cognitione in nobis naturaliter acquiſita per ſenſus, ſic enim poſſumus etiam nominibus ignoratis res in animo confuſè concipere; immò primi homines prius confuſè res cognouerunt, poſtea illis nomina impoſuerunt; dico igitur proximum genus aſini, & equi, quanuis nomen non habeat, notius tamen eſſe aſino, & equo; communia nanque accidentia, in quibus conueniunt, faciliora cognitu ſunt, quàm propria, per quæ diſtinguuntur; hæc enim & in ſenſu, & in intellectu maiorem iudicandi uim requirunt, quod patet in iis animalibus quando procul aſpiciuntur: quum enim videamus animal hominem portare, uel currum uehere, & communem quandam figuram inſpiciamus, cognoſcimus eſſe neceſſarium vt ſit vel equus, uel mulus, uel aſinus, ſed quodnam horum ſit adhuc ignoramus; tunc igitur cognoſcimus accidentia illius generis innominati, propria vero illorum animalium accidentia non inſpicimus. Id autem, quod diximus, confirmatur per illa, quæ dicuntur ab Ariſtotele in libro Categoriarum in capite de Relatiuis, vbi ad rectè faciendam reciprocam relatiuorum relationem præcipit vt alteri, quod nomine careat, nomen imponamus, & dicamus caput eſſe capitati caput; ſignificat ergo nomen ſolum eſſe ignotum, non ipſam rem; quia ſi rem quoque ignoraremus, non poſſemus illi nouum nomen imponere; idq; in eo exemplo manifeſtum eſt, quia antequam capitati nomen fingamus, cognoſcimus quid ſit habere caput, ideo nomen illi imponere poſſumus. Hanc igitur reſponſionem ſi ſequamur, dicemus ante ſpeciei cognitionem cognita eſſe confuſè omnia ſuperiora genera, licèt eorum aliqua nomine careant.

Vtranque ſolutionem ego ad diluendum Scoti argumentum optimam eſſe cenſeo; prior enim ad hominem ſufficientiſſima eſt, hæc autem poſterior, vt ego puto, veriſſima: qua etiam vtebatur M. Antonius Genua, qui licèt Scoti ſententiam ſequeretur, tamen confeſſus eſt nullam habere efficacitatem argumentum hoc, quod ſumitur ex contextu 28. ſeptimi Metaphyſicorum; quem locum eo modo, quem nunc diximus, interpretatus eſt. Corruit etiam hac ſolutione argumentum Zimaræ, quod ex eo loco ſumebatur ad probandum non eſſe vniuersè ueram ſententiam noſtram, ſed ſolùm in parte: nos enim oſtendimus primum cognitum ſemper eſſe id, quod uniuerſalius eſt, & nunquam eſſe infimam ſpeciem. Quartum argumentum erat; vt ſe habet ſingulare ad ſpeciem, ita ſe habet ſpecies ad genus: nos verò hoc negamus; quanuis enim aliqua adſit ſimilitudo, habent tamen etiam magnam differentiam, quæ in præſentia magni momenti eſt: dum enim à ſingulari ad ſpeciem aſcendimus, tranſimus ab ordine ad alium ordinem, nempeà re ſenſili ad rem intellectilem; at dum à ſpecie ad genus tranſimus, non uariamus rerum ordinem, quia ambo ſunt intelligibilia; hinc fit ut ſingulare, quum ſenſile ſit, & à ſenſu primum oblatum, ſit neceſſariò primò cognitum; de ſpecie autem hoc dicere non poſſumus, quia hæc non poteſt niſi per abſtractionem cognoſci, quemadmodum etiam genus; ideo quum genus ſit facilioris abſtractionis, quàm ſpecies, prius etiam cognoſcitur, quàm ſpecies; ſingulare verò tali abſtractione non eget, quare eſt abſolutè primum cognitum. Ad ultimum argumentum, quando dicebatur ſpeciem eſſe indiuiduis propinquiorem, quàm genus, dicimus verum quidem hoc eſſe ſecundùm ordinationem Categoriæ à Logico factam, at ſecundùm rei ueritatem non ita ſeſe rem habere; quia non minus genera, quàm ſpecies, habent ſua indiuidua, nam hic homo eſt etiam hoc animal, & hoc corpus, & ita propinquum eſt corpus huic corpori, ut homo huic homini. Vti præterea poſſumus eadem reſponſione, qua præcedens quoque argumentum ſoluimus; nam propinquitas indiuiduorum nullius momenti eſt, dum rerum ordo variatur: ſi enim de his, quæ eiuſdem ordinis ſunt, loqueretur, utique efficax argumentum eſſet, oporteret enim id, quod

Ad Zimarã.

Ad quartũ.

Ad quintũ.

primo

primo cognito propinquius eſt, prius cognoſci: at dum ordinem rerum variamus, & à ſenſilibus ad intelligibilia tranſimus, propinquitas hæc, quæ à rei communitate ſumitur, nullius momenti eſt, immò ex ea contrarium colligitur ſpecies enim ea ratione propinquior eſt indiuiduo, quàm genus, quia plures differentias continens contractior eſt, & totam indiuidui ſubſtantiam complectitur, genus verò eam non totam, ſed partem; facilius autem cognoſcitur pars rei aliqua, quàm omnes partes ſimul, ob rationem ſatis à nobis in præcedentibus declaratam.

[library stamp]

F I N I S.